

॥ अयं श्रीगुरुदेवस्य स्तुतिः ॥

[illegible]

श्रीगणेशायनमः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॥ नारायणं नमस्कृत्य नरं च वनरोत्तमम् ॥ देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदीरयेत् ॥ १ ॥
 जयति पराशरसूनुः सत्यवती हृदयनन्दनो व्यासः ॥ यस्यास्य कमलगलितं वाङ्मयममृतं जगत्पिबति ॥ २ ॥ मूकं करोति वाचालं पङ्गुलं वयते
 गिरिम् ॥ यच्छृपातमहं वै दे परमानन्दमाधवम् ॥ ३ ॥ पाराशर्यवचः सरोजममलं गीतार्थं धोत्कटं नानाख्यानककेसरं हरिकथासंवाधनवो
 धितम् ॥ लोकैः सज्जनषट्हरहरः संपीयमानं मुदा भूयाद्भारतपंकजं कलिमलप्रध्वंसिनः श्रेयसे ॥ ४ ॥ योगो ज्ञतं कनकशृंगमयं ददति विप्रायैव
 दविदुषे च बहु श्रुताय ॥ पुण्यां भविष्यसु कथां शृणुयात्समग्रां पुण्यं समं भवति तस्य च तस्य चैव ॥ ५ ॥ कृत्वा पुराणां निपराशरान्मजः सर्वाण्य
 नेकानि सुखावहानि ॥ तत्रात्मसौख्याय भविष्यधर्मान्कलौघे भाविलेखसर्वम् ॥ ६ ॥ तत्रापि सर्वेष्वपरमुल्लैः पराशराद्यैर्मुनिभिः प्रणी
 तान् ॥ स्मृत्युक्तधर्मागमसंहितार्थान्व्यासः समासादवदद्भविष्यम् ॥ ७ ॥ अल्पायुषो लोकाजनांस्मर्षिद्वयविद्याविहिनिन्पशुवत्सु चेष्टितान् ॥
 तेषां सुखार्थं प्रतिबोधनाय व्यासः पुराणं प्रथितं चकार ॥ ८ ॥ जयति भुवनदीपो भारुक् रोलोककर्ता जयति च शितिदेहः शार्ङ्गधन्वा मुरारिः ॥
 जयति च शशि मौली रुद्रनामाभिधो जयति च सतु देवो भानुर्मांश्चित्रभानुः ॥ ९ ॥ श्रिया वृत्तं राजानं ज्ञतानीकं महाबलम् ॥ अभिजगमुर्महत्मानः
 सर्वैर्द्रष्टुमहर्षयः ॥ १० ॥ भृगुरत्रिर्वसिष्ठश्च पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः ॥ पराशरस्तथा व्यासः सुमन्तुर्जैभिर्निस्तथा ॥ ११ ॥ मुनिः पौलो याज्ञवल्क्ययोगीत
 मस्तु महातपाः ॥ भारद्वाजोऽसुनिर्धर्मास्तथानारदः पर्वतौ ॥ १२ ॥ वैशंपायनो महात्मा शौनकश्च महातपाः ॥ दक्षो गिरास्तथा गार्गो गालवश्च महातपाः
 ॥ १३ ॥ तानागता नृपिन्दुश्च शतानीको महीपतिः ॥ विधिवत्पूजयामास अभिगम्य महामतिः ॥ १४ ॥ पुरोहितं पुरस्कृत्य अर्घ्यां स्वागतेन च ॥ पूज
 यित्वा ततः सर्वान् प्रणम्य शिरसाभ्युक्षम् ॥ १५ ॥ सुखासीनांस्ततो राजानिरतं कान्तकुमान् ॥ उवाच प्रणतो भूत्वा बाहुदुमुद्धृत्य दक्षिणम् ॥ १६ ॥
 इदानीं सफलं जन्म मन्येऽहं भुवि सत्तमाः ॥ आत्मनो द्विजशार्ङ्गलूस्तथा कीर्तियशोचलम् ॥ १७ ॥ धन्योऽहं पुण्यकर्माचर्यतो मां द्रष्टुमा
 गताः ॥ येषां स्मरणमात्रेण युष्माकं पूयते नरः ॥ १८ ॥ श्रोतुमिच्छाम्यर्हं किंचिद्धर्मशास्त्रमनुत्तमम् ॥ आनृशंस्य समाश्रित्य कथय च
 महाबलाः ॥ १९ ॥ येनाहं धर्मशास्त्रं तु श्रुत्वा गच्छे परांगतिम् ॥ यथागतो मम पिता श्रुत्वा वै भारतं पुरा ॥ २० ॥ तथोक्तास्ते न

राज्ञावैब्राह्मणास्तेसमतः ॥ समागम्यमिथस्तेतुविमृश्यचभृशं तदा ॥ १३ ॥ पूजयित्वाततोव्यासागिदं वचनमब्रुवन् ॥ व्यासं प्रसादयविभोऽष्टतेकथयिष्यति ॥ १४ ॥ तिष्ठत्यस्मिन्महाबाहोवयंकुंनशक्नुमः ॥ तिष्ठमानुरौशिष्यः कथं वक्तिमहासते ॥ १५ ॥ अयंगुरुः सदास्माकं साक्षान्नारायणस्तथा ॥ कृपाश्रुतथाचायंतथा दिव्यविधानवित् ॥ १६ ॥ चतुर्णामपि वर्णानां पावनं यमहात्मनाम् ॥ धर्मशास्त्रमनेनोक्तं धर्मद्वैतमुसमान्वितम् ॥ १७ ॥ विभेति गहनच्छास्त्राल्लोको व्याधिरिवैषधात् ॥ भारतस्य च विस्तारो मुनिना व्याहृतः स्वयम् ॥ १८ ॥ यथास्वादुचपथ्यं च दद्यात्सर्वं भिषगौषधम् ॥ तथारम्यं च शास्त्रं च भारतं कृतवान्मुनिः ॥ १९ ॥ आस्ति क्यारोहसोपानमेतद्भारतमुच्यते ॥ तच्छ्रुत्वा स्वर्गनरकौ लोकः साक्षादिवेक्षते ॥ २० ॥ देवतार्थं तपसां भारतादेव निश्चयः ॥ न जन्यते नास्ति कता तस्य मीमांसकैरपि ॥ २१ ॥ विष्णोर्देवेषु देवेषु गुरुषु ब्राह्मणेषु च ॥ भक्तिर्भवति कल्याणी भारतो देवधीमताम् ॥ २२ ॥ धर्मार्थका ममोक्षाणां भारतात्सिद्धिरवहि ॥ अजिह्वो भारतः पंथानि वर्णपदगामिनाम् ॥ २३ ॥ मोक्षधर्मार्थं कामानां प्रपंचो भारतैकतः ॥ अनित्यताप संतसा भवंति तस्य मुक्तये ॥ २४ ॥ विपत्तिं भारतच्छ्रुत्वा वृष्णिपांडवसंपदाम् ॥ दुःखावसानाद्रजेन्द्रपुण्यं च संश्रयेद्बुधः ॥ २५ ॥ एवं विधं भारतैर्वैप्रोक्तं येन महात्मना ॥ सोऽयं नारायणः साक्षाद्रचासरूपमिहामुनिः ॥ २६ ॥ सतेपां वचनं श्रुत्वा प्रतापियो महीपतिः ॥ प्रसादयामास मुनिव्यासं शास्त्रविशारदम् ॥ २७ ॥ शतानि कउवाच ॥ अंजलिः शिरसा ब्रह्मकृतोऽयं पादयोस्तव ॥ ब्रह्मिर्धर्मशास्त्रं तु येनाहूततां व्रजे ॥ २८ ॥ समुद्धर भवादस्मात्कीर्तयित्वा कथां शुभाम् ॥ यथा मम पिता पूर्वकीर्तयित्वा तु भारतम् ॥ २९ ॥ तस्यैतद्ब्रह्म श्रुत्वा व्यासो वचनमब्रवीत् ॥ एष शिष्यः सुमंतुर्मेकथयिष्यति ते प्रभो ॥ ३० ॥ यदिच्छसि महाबाहो प्रीतिं दं चाद्रुतं शुभम् ॥ श्रव्यं भारतशार्दूलसर्वपापभयापहम् ॥ ३१ ॥ यथा वैशंपायनेन गुरोः प्रोक्तं पितुस्तव ॥ महाभारतव्याख्यानं ब्रह्महत्याव्यपोहनम् ॥ ३२ ॥ अथ तमृषयः सर्वे राजानि मदमब्रुवन् ॥ साधुप्रोक्तं

१ शृणुम्-इति पाठः । २ स्वयंगुरुः सदाव्यक्षो यथा नारायणस्तथा-इ०पा० । ३ भारतशास्त्रसरोऽग्रमतः काव्यात्मना कृतः-इ०पा० । ४ विदुस्तु-इ०पा० । ५ सिद्धयसंशयः-इ०पा० । ६ भारतं वै पंचविधम्-इ०पा० । ७ महामतिः-इ०पा० । ८ सर्वशास्त्रं च-इ०पा० ।

यसे ॥ धर्मशास्त्राणि राजेंद्रशृणुतानि नृपोत्तम ॥ ५४ ॥ विशेषतश्च शूद्राणां पावनानिमनीषिभिः ॥ अष्टादशपुराणानि चरितं राघवस्य च ॥ ५५ ॥ रामस्य कुरुशार्दूलधर्मकामार्थसिद्धये ॥ तथोक्तं भारतवीरपाराशर्येण धीमता ॥ ५६ ॥ वेदार्थमकलं योज्यमशास्त्राणि च प्रभो ॥ कृपालुना कृतं शास्त्रं चतुर्णामिह श्रेयसे ॥ ५७ ॥ वर्णानां भवमज्ञानां कृतं पोतमनुत्तमम् ॥ अष्टादशपुराणानि अष्टौ व्याकरणाणि च ॥ ५८ ॥ ज्ञात्वा सत्यवतीमुत श्रेक्रे भारतसंहिताम् ॥ यांश्च त्वपुरुषो राजन्मुच्यते ब्रह्महत्याया ॥ ५९ ॥ प्रथमं प्रोच्यते ब्राह्मिद्वितीयमैन्द्रमुच्यते ॥ ग्राम्यं प्रोक्तं तोरौद्रं वायव्यं वारुणं तथा ॥ ६० ॥ सावित्रं च तथा प्रोक्तं मध्यमं वैष्णवं तथा ॥ एतानि व्याकरणाणि ह्यपुराणानि निबोध मे ॥ ६१ ॥ ब्राह्म्यं पाद्मं वैष्णवं च शैवं भागवतं तथा ॥ तथान्यं नारदीयं च मार्कण्डेयं च सप्तमम् ॥ ६२ ॥ आग्नेयमष्टमं वीरभविष्यं नवमं स्मृतम् ॥ दशमं ब्रह्मवैवर्ते लैंग्यमेकादशं स्मृतम् ॥ ६३ ॥ वाराहं द्वादशं प्रोक्तं स्कान्दं चैव त्रयोदशम् ॥ चतुर्दशं वामनं च कौमं पंचदशं स्मृतम् ॥ ६४ ॥ मात्स्यं च गारुडं चैव ब्रह्मांडं च ततः परम् ॥ एतानि कुरुशार्दूलधर्मशास्त्राणि पंडितैः ॥ ६५ ॥ साधारणानि प्रोक्तानि वर्णानां श्रेयसे सदा ॥ चतुर्णामिह राजेंद्र श्रोतुमर्हानि सुव्रत ॥ ६६ ॥ किमिच्छसि महाबाहो श्रोतुमेषां नृपोत्तम ॥ शतानीक उवाच ॥ भारतं तु श्रुतं विप्रतातस्यां कथं तेन तु ॥ ६७ ॥ रामस्य च रिक्तं चापि श्रुतं ब्रह्मन्समंततः ॥ पुराणानि च विप्रं प्रदूढं भविष्यं न तु सुव्रत ॥ ६८ ॥ पुराणं वद विप्रं प्रदूढं भविष्यं कौतुकं हि मे ॥ सुमं तु रुवाच ॥ साधु साधु महाबाहो साधु पृष्टोऽस्मिमानद ॥ ६९ ॥ शृणु मे वद तोरं जन्पुं राणं न वमं महत् ॥ यच्छुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते मानवो नृप ॥ ७० ॥ अथ मेधं च संप्राप्य गच्छेद्भानौ न संशयः ॥ इदं तु ब्रह्मणो प्रोक्तं धर्मशास्त्रमनुत्तमम् ॥ ७१ ॥ विदुषा ब्राह्मणेन दम्येत व्यर्थं प्रयत्नतः ॥ शिष्येभ्यश्चैव तत्तव्यं चातुर्वर्ण्येभ्य एवाहि ॥ ७२ ॥ अध्येतव्यं न चान्येन ब्राह्मणक्षत्रियविना ॥ श्रोतव्यमेव शूद्रेण नाध्येत व्यं कदाचन ॥ ७३ ॥ देवार्चां पुरतः कृत्वा ब्राह्मणश्च नृपोत्तम ॥ श्रोतव्यमेव शूद्रेऽश्वतथान्यैश्च द्विजातिभिः ॥ ७४ ॥ श्रौतं स्मार्तं हि वैधर्म्यं प्रोक्तं मस्मिन् नृपोत्तम ॥ तस्माच्छूद्रैर्विना विप्रैश्च श्रो

१ कर्मशास्त्राणि-इ०पा० । २ वायुरेव च-इ०पा० । ३ तदा-इ०पा० । ४ आज्ञागतेन मे-इ०पा० । ५ पूज्योऽसि सुव्रत-इ०पा० । ६ विशिष्टतः-इ०पा० । ७ कथं च न-इ०पा० । ८ अग्रतः-इ०पा० ।

तव्यकथंचन ॥ ७६ ॥ इदंशास्त्रमधीयानोब्राह्मणः संशितव्रतः ॥ मनोवाग्देहजैर्नित्यकर्मदोषैर्नलिप्यते ॥ ७६ ॥ शृण्वंतिचापियैराजन्म
नयावैब्राह्मणादयः ॥ मुच्यंतेपातकैः सर्वैर्गच्छंतिचदिवंप्रभो ॥ ७७ ॥ श्रावयेच्चापियाविप्रः सर्वान्वर्णान्नृपोत्तम ॥ सगुरुः प्रोच्यते तातवर्णानां
मिहसर्वशः ॥ ७८ ॥ सपूज्यः सर्वकालेषु सर्ववर्णैर्नराधिप ॥ पृथिवींचतथैवमांकृत्स्नामेकोपिसोऽहंति ॥ ७९ ॥ इदंस्वस्त्ययनं श्रेष्ठमिदं बुद्धि
विवर्धनम् ॥ इदं यज्ञस्य संततमिदं निःश्रेयसंपरम् ॥ ८० ॥ अस्मिन्धर्मोऽखिलोक्तो गुणदोषौ च कर्मणाम् ॥ चतुर्णामपि वर्णानामाचारश्चा
पि शाश्वतः ॥ ८१ ॥ आचारः प्रथमो धर्मः श्रुत्युक्तश्च नरोत्तम ॥ तस्मादस्मिन्समायुक्तो नित्यस्य दात्मवान् द्विजः ॥ ८२ ॥ आचाराद्विच्युतो
विप्रो न वेदफलमश्नुते ॥ आचारेण च संयुक्तः संपूर्णफलभाक् स्मृतः ॥ ८३ ॥ एवमाचारतोदृक्त्वा धर्मस्य मुनयो गतिम् ॥ सर्वस्य तपसो मूलमाचारं
जगृहुः परम् ॥ ८४ ॥ अन्ये च मानवा राजानाचारं संश्रिताः सदा ॥ एवमस्मिन्पुराणे तु आचारस्य तु कर्तनम् ॥ ८५ ॥ वृत्तांतां निचराजेन्द्रत
थाचोक्तानि पंडितैः ॥ त्रिलोक्यास्तु समुत्पत्तिं संस्कारविधिमुत्तमम् ॥ ८६ ॥ श्रवणंचेति हासस्य विधानं कथ्यते नृप ॥ तथास्मिन्कथ्यते रा
जमाहात्म्यं वाचकस्य तु ॥ ८७ ॥ व्रतचर्याश्रमाचाराः स्नातकस्य परोविधिः ॥ दारादिगमनंचैव विवाहानांचलक्षणम् ॥ ८८ ॥ पुंसांचल
णं राजन्योषितानांचकथ्यते ॥ महायज्ञविधानंचशास्त्रकल्पंचशाश्वतम् ॥ ८९ ॥ पृथिव्यालक्षणं तात देवार्चायाः सुलक्षणम् ॥ वृत्तीनांचलक्षणं
चैव स्नातकस्य व्रतानि च ॥ ९० ॥ भक्ष्याभक्ष्यंच शौचं च द्रव्याणां शुद्धिमेव च ॥ स्त्रीधर्मयोगं तापस्यमोक्षसंन्यासमेव च ॥ ९१ ॥ राज्ञश्च धर्मस्य
खिलं कार्यानांच विनिर्णयम् ॥ माहात्म्यंसंविदुश्चात्रतीर्थानांच विज्ञास्यते ॥ ९२ ॥ नारायणस्य माहात्म्यं तथा रुद्रस्य कथ्यते ॥ महा
भाग्यंच विप्राणां माहात्म्यं पुंस्तकस्य च ॥ ९३ ॥ दुर्गादेव्यास्तथा चोक्तं सत्यस्य च महामते ॥ संक्षिप्तं संविधानं च धर्मः स्त्रीपुं
सयोरोपि ॥ ९४ ॥ विभागं धर्मद्यूतं च कथकानांच शोधनम् ॥ वैश्यशूद्रोपचारंच संस्काराणांच संभवम् ॥ ९५ ॥ आप
द्धर्मंच वर्णानां प्रायश्चित्तविधिं तथा ॥ संध्याविधिं प्रतशुद्धिस्नानतर्पणयोर्विधिम् ॥ ९६ ॥ वैश्वदेवविधिंचापि तथा भोज्यवि

सूक्ष्मोऽव्यक्तः सनातनः ॥ सर्वभूतमयोऽचिंत्यः स एष स्वयमुत्थितः ॥ ११ ॥ योसौ पद्मविंशकोलैकैतथायः पुरोपातयः ॥ भालकरश्च
हावाहो परब्रह्मचकथ्यते ॥ १२ ॥ सोऽभिध्यायशरीरस्त्वामिसृष्टुर्विविधाः प्रजाः ॥ अपश्यससर्जदौ ता सुवर्णमवासृजत् ॥ १३ ॥ एतस्मादु
त्पद्यते सर्वसदेवासुरमानुषम् ॥ बीजं शुकंतथारेत उग्रवीर्यचकथ्यते ॥ १४ ॥ वीर्यस्यैतानि नामानि कथितानि स्वर्गभुवा ॥ तदुद्धवर्जनं
द्धमं ज्वाला माला कुलं विभो ॥ १५ ॥ यस्मिन्नेतस्वयं ब्रह्मा सर्वलोकपितामहः ॥ सुरज्येष्ठश्चतुर्वक्त्रः परमेष्ठापितामहः ॥ १६ ॥ वेदज्ञः
पुरुषो वेधाः शंभुनारायणस्तथा ॥ पर्यायवाचकैः शब्दैर्वैवं ब्रह्मा प्रकीर्त्यते ॥ १७ ॥ स दामनोपिभिस्तत विरंचिः कंजजस्तथा ॥ आपेन राह
तिप्रोक्ता आपो वै नरसूनुवः ॥ १८ ॥ तायदस्यायनं पूर्वेतेन नारायणः स्मृतः ॥ अरमेत्येव शीघ्रायिनियताः कविभिः कृताः ॥ १९ ॥ अप ए
वार्णवाभूत्वा सुशीघ्रास्तेन तानराः ॥ यत्तत्कारणमव्यक्तं नित्यं सदसदात्मकम् ॥ २० ॥ तद्विसृष्टः स पुरुषो लोकैर्ब्रह्मेति कीर्त्यते ॥ एवं तं म
गवानंदेतत्त्वमेव निरूप्य वै ॥ २१ ॥ ध्यानमास्थाय राजेन्द्र तदुद्धमं करोद्दिवा ॥ शकलाभ्यां च राजेन्द्र दिवं भूमिं च निर्ममे ॥ २२ ॥ अंतव्यो यदि
शश्चाष्टौ वारुणस्थानमेव हि ॥ ऊर्द्धमहान्तो राजस्समं ताल्लोकभूतये ॥ २३ ॥ महत्तथाप्यहंकारस्तस्माच्च त्रिगुणानितु ॥ त्रिगुणानितु सूक्ष्मणि
बुद्धिगम्यानि भारत ॥ २४ ॥ उत्पत्तिहेतुभूतानि भूतानां महतां नृप ॥ तेषामेव गृहीतानि शनैः पंचाद्रियाणितु ॥ २५ ॥ तथैव तदयवाः सू
क्ष्माः षण्णामप्यमि तौ जसाम् ॥ २६ ॥ संनिवेश्यात्ममात्रा सुसराजन्मभगवान्विभुः ॥ भूतानि निर्ममे तात सर्वाणि विधिपूर्वकम् ॥ २७ ॥ ब्रह्म
त्येव यवाः सूक्ष्मास्तस्येमान्याश्चापि षट् ॥ तस्माच्छरीरमित्याहुस्तस्य मूर्तिमनीषिणः ॥ २८ ॥ महातितानि भूतानि आविर्द्यतिततो
विभुम् ॥ कर्मणा सह राजेन्द्र सगुणाश्चापि त्रैगुणाः ॥ २९ ॥ तषामिदं तु सतानां पुरुषाणां महोजसाम् ॥ सूक्ष्माभ्यो मूर्तिमात्राभ्यः संभवत्य
व्ययाद्वयम् ॥ ३० ॥ भूतादिमहत्तातयेन व्याप्तिमिदं जगत् ॥ तस्मादिदमहाबाहो पुरुषाः पंच एव हि ॥ ३१ ॥ केचिदं परां तात सृष्टि
मिच्छन्ति पंडिताः ॥ अन्येऽप्येवं महाबाहो प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ ३२ ॥ योऽसावात्मा परस्तात कल्पादौ सृजते तनुम् ॥ प्रजनश्च परावर्त्तयति

भ०पु०

॥ ४ ॥

मृशुर्विविधाः प्रजाः ॥ ३३ ॥ तेन सृष्टुः शुद्धस्तु प्रधानं विशते नृप ॥ प्रधानं क्षीभितं तेन विकारान्मृजते वहू ॥ ३४ ॥ उत्पद्यते महान्तरम्
 ततो भूतादिवहि ॥ उत्पद्यते विशालं च भूतादेः कुरुनन्दन ॥ ३५ ॥ विशालाच्च हरिस्तातरे आर्ष्वकस्तथा ॥ वृक्षैर्मुष्णं तिच बुधास्तस्मा
 त्सर्वं भवन्तु ॥ ३६ ॥ तथैषामेव राजेन्द्रादुर्भवति वेगतः ॥ मात्राणां कुरुशार्दूलविविधस्तदन्तरम् ॥ ३७ ॥ तस्मादपि दृष्य कानि विवि
 धानि नृपोत्तम ॥ तथेयं सृष्टिराख्याताऽऽख्यातः कुरुनन्दन ॥ ३८ ॥ भूयो निवेद्य राजेन्द्रभूतानि महि विस्तरम् ॥ गुणाधिकानि सर्वाणि
 भूतानि पृथिवीपते ॥ ३९ ॥ आकाशमादितः कृत्वा उत्तरात्तरमेव हि ॥ एकंद्रो च तत्राणि च त्वारश्चापि पंच ॥ ४० ॥ ततः स भगवान्ब्र
 ह्मपद्मासनगतः प्रभुः ॥ सर्वेषां तु सनामानि कर्माणि च पृथक् पृथक् ॥ ४१ ॥ वेदशब्देभ्य एवादौ पृथक्संस्थाश्च निमेषे ॥ कर्मोद्भवान् देवान्
 सोमजदेहिनां प्रभुः ॥ ४२ ॥ तुषितानां गणराजं न्यज्ञं चैव सनातनम् ॥ दत्त्वा विरसमानेभ्यो गुह्यं ब्रह्म सनातनम् ॥ ४३ ॥ दुदोहयज्ञसिद्धय
 र्थं मृगयजुः सामलक्षणम् ॥ कालं कालं विभक्तींश्च ग्रहाणुतूस्तथा नृप ॥ ४४ ॥ सरितः सागराञ्छैलान्समानि विषमाणि च ॥ कामं क्रोधं तथा
 वाचरति चापि कुरुद्वह ॥ ४५ ॥ मृष्टिससर्जराजेन्द्रसिंशुर्विविधाः प्रजाः ॥ धर्माधर्मो विवेकाय कर्मणं च तथा सृजत् ॥ ४६ ॥ सुखदुःखादि
 भिर्द्रव्यैः प्रजाश्चेमान्य योजयत् ॥ अण्व्योमात्रा विनाशिन्यो दशार्थानां तु याः स्मृताः ॥ ४७ ॥ ताभिः सर्वमिदं वीरसंभवत्यनुपूर्वशः ॥ यत्कृतं
 तु पुरा कर्मसंनिधुक्तेनैव नृप ॥ ४८ ॥ स ते देव स्वयं भजे सृज्यमानं पुनः पुनः ॥ हिंसा हिंसे मृदुः क्रूरधर्मो धर्मः क्रतानृते ॥ ४९ ॥ यद्यथा स्या भव
 त्सर्गं तत्तस्य स्वयमाविसृत् ॥ यथा च लिंगान्यृतवः स्वयमेवानुपयये ॥ ५० ॥ स्वानि स्वान्यभिपद्यते तथा कर्माणि देहिनः ॥ लोकस्येह विवृद्धय
 र्थं मुखबाहूरुपादतः ॥ ५१ ॥ ब्रह्मक्षत्रं तथा चोभौ वैश्यशूद्रौ नृपोत्तम ॥ सुखानि यानि च त्वारितेभ्यो विदो विनिःसृताः ॥ ५२ ॥ ऋग्वेदं संहिता ताता वसिष्ठे
 न महात्मना ॥ पूर्वां मुखान्महाबाहो दक्षिणाञ्चापि वैश्रुणु ॥ ५३ ॥ यजुर्वेदो महाराज यज्ञवल्क्येन वैसह ॥ सामानि पश्चिमात्तातगौत
 मश्च महानृषिः ॥ ५४ ॥ अथर्ववेदो राजेन्द्र मुखान्वाप्युत्तराष्ट्रप ॥ ऋषिश्चापि तथाराजः ऋग्वेदं संहिता ताता वसिष्ठे ॥ ५५ ॥ यत्तन्मुखं महा

१ हृच्छयस्तदन्तरम्-इ०पा० । २ दत्तवान्स्वमानेभ्यः-इ०पा० । ३ कालविभूतिं च नक्षत्राणि ग्रहांस्तथा-इ०पा० ।

बाहोपंचमलोकविश्रुतम् ॥ अष्टादशपुराणानिसेतिहासानिभारत ॥ ५६ ॥ निर्गतानिततस्तस्मान्मुखान्कुलोलोद्वह ॥ तथान्याः
 स्मृतयश्चापियमाद्यलोकपूजिताः ॥ ५७ ॥ ततःसभगवान्देवोद्विधादेहमकारयत् ॥ द्विधाकृत्वात्मनोदेहमर्धेनपुरुषोभवत् ॥ ५८ ॥ अथै
 ननारीतस्यांचविराजमसृजत्प्रभुः ॥ तपस्तप्त्वामृजद्यंतुसस्वयंपुरुषोविराट् ॥ ५९ ॥ सचकारतपोराजन्मिष्टशुर्विविधाःप्रजाः ॥ पतीन्प्र
 जानामसृजन्महर्षीनादितोदश ॥ ६० ॥ नारदंचभृगुतातकंप्रचेतसमेवहि ॥ पुलहंकृतुंपुलस्त्यंचअत्रिमंगिरसंतथा ॥ ६१ ॥ मरीचिं
 चापिराजेंद्रयोसावाद्याःप्रजापतिः ॥ एतांश्चान्यांश्चराजेंद्रअसृजद्भूरितेजसः ॥ ६२ ॥ अथदेवानृषीन्दैत्यान्सोऽमृजत्कुरुनंदन ॥ यक्षरक्षःपि
 शाचांश्चगंधर्वाप्सरसोऽसुरान् ॥ ६३ ॥ मनुष्याणांपितृणांचसर्पणांचवभारत ॥ नागानांचमहाबाहोससर्गेविविधान्गणान् ॥ ६४ ॥
 क्षणरुचोऽशनिगणज्जोहितेन्द्रधनुंषिच ॥ धूमकेतूस्तथाचोल्कानिर्वाताञ्ज्योतिषांगणान् ॥ ६५ ॥ मनुष्यान्किन्नरान्मत्स्यान्वराहांश्च
 विहंगमान् ॥ गजानश्चानथपशून्मृगान्यालंश्चभारत ॥ ६६ ॥ कृमिकीटपतंगंश्चयूकामिक्षिमत्कुणान् ॥ सर्वचंद्रशमशंकंस्थविरंच
 पृथग्विधम् ॥ ६७ ॥ एवंसभारुक्करोदेवःससर्जभुवनत्रयम् ॥ येषांतुयादृशंकर्मभूतानामिहकीर्तितम् ॥ ६८ ॥ कथयिष्यामितत्सर्वै
 क्रमयोगंचर्जेन्मनि ॥ गजव्यालामृगास्तातपशवश्चपृथग्विधाः ॥ ६९ ॥ पिशाचामानुषास्तातरक्षांसिचजरायुजाः ॥ द्विजास्तु
 अडंजाःसर्पनक्रामत्स्याःसकच्छपाः ॥ ७० ॥ एवंविधानियानीहस्थलजान्यौदकानिच ॥ स्वेदजंदंशमशंकंयूकामिक्षिमत्कुणाः ॥ ७१ ॥
 ऊष्मणाचोपजायंतेयच्चान्यत्किंचिदीदृशम् ॥ उद्विजाःस्थावराःसर्वैबीजकांडप्ररोहिणः ॥ ७२ ॥ ओषध्यःफलपाकांतानानाविधफलोपगाः ॥
 अपुष्पाःफलवंतोयेतेवनस्पतयःस्मृताः ॥ ७३ ॥ पुष्पिणःफलिनश्चैवपुष्पास्तूभयतःस्मृताः ॥ शुच्छगुल्मंतुर्विविधंतथैवतृणजातयः ॥ ७४ ॥
 बीजकांडरुहाण्येवप्रैतानावच्छेद्यएवच ॥ तमसावहुरुपेणवेष्टिताःकर्महेतुना ॥ ७५ ॥ अंतःसंज्ञाभवंत्येतेमुखदुःखसमन्विताः ॥ एतावत्य

१ स्थविष्ठं च नराधिप-इ०पा० । २ कर्मणि-इ०पा० । ३ औजधीनि च-इ०पा० । ४ व्रतस्य-इ०पा० ।

स्तुतयः प्रोद्धताः कुरुनन्दन ॥ ७६ ॥ तस्माद्देवादिभिर्मतोभास्कराश्च महात्मनः ॥ योरेस्मिंस्तत्तत्सारेनित्यस्य ततयायिनि ॥ ७७ ॥
 एवं सर्वमसृष्टे दराजच्छोकगुरुरपरम् ॥ तिरोभूतः स भूतात्मा कालं कालेन पीडयन् ॥ ७८ ॥ यदा स देवो जागर्तितदेवं चेष्टते जगत् ॥ यदा स्वपिति
 ज्ञातात्मा तदा सर्वनिमलति ॥ ७९ ॥ तस्मिन् स्वपिति राजेन्द्रजन्तवः कर्मवधनाः ॥ स्वकर्मभ्यानि वर्तते मनश्चलानि मुच्यति ॥ ८० ॥ युग
 पचुः प्रलयीयेत यदा तस्मिन् महात्मनि ॥ तदा यत्सर्वभूतात्मा सुखं स्वपिति भारत ॥ ८१ ॥ तमो यदा समाश्रित्य चिरं तिष्ठति सेंद्रियः ॥ न न च कुरुते
 कर्म तदोत्क्रामति स्मृतिः ॥ ८२ ॥ यदा हं मात्रिको भूत्वा विजंस्थाः सुचरिण्युच ॥ समाविशति संसृष्टं तदामूर्तिं विमुचति ॥ ८३ ॥ एवं स जाग्र
 त्स्वप्नाभ्यामिदं सर्वजगत्सु ॥ संजीवयति चाजस्रं प्रमापयति चाव्ययः ॥ ८४ ॥ कल्पादौ सृजते तात अतः कल्पस्य संहरत् ॥ दिनं तस्यै
 ह्यतात कल्पांतमिति कथ्यते ॥ ८५ ॥ कालं संख्यात तत्तत्स्य कल्पस्य शृणु भारत ॥ निमेषादशचाष्टौ च अक्षः काष्ठा निगद्यते ॥ ८६ ॥
 त्रिंशत्काष्ठाः कलमाहुः क्षणस्त्रिंशत्कलाः स्मृताः ॥ मुहूर्तमथ माहूर्तावदिति द्वादशक्षणम् ॥ ८७ ॥ त्रिंशन्मुहूर्तं शुद्धिष्टमहोरात्रमनीषिभिः ॥
 मासास्त्रिंशद्दहोरात्रद्वौ मासावृतुः स्मृतः ॥ ८८ ॥ ऋतुत्रयमध्ययनमयने द्वे तु वत्सरः ॥ अहोरात्रे विभजते सूर्यो मानुषदैविके ॥ ८९ ॥
 रात्रिः स्वप्रायभूतानां चेष्टा यैकर्मणामहः ॥ पित्र्ये रात्र्यहर्निमासः प्रविभागस्तु पक्षयोः ॥ ९० ॥ कर्म चेष्टा स्वहः कृष्णः शुक्लः स्वप्रायश्चर्यरी ॥
 देवैरात्र्यहर्नि वर्षप्रविभागस्तयोः पुनः ॥ ९१ ॥ अहस्तत्रोदयनरात्रिः स्यादक्षिणायनम् ॥ ब्राह्मस्य तु क्षणहस्य यत्प्राणं महीपते ॥ ९२ ॥
 एकैकशो युगानां तु कर्मशस्तत्रिवोधमे ॥ चत्वार्यहः सहस्रानि वर्षाणां तत्कृतं युगम् ॥ ९३ ॥ तस्य तावच्छतीसं व्यासं व्याशश्च तथा विधः ॥
 त्रेता त्रीणि सहस्रानि वर्षाणि च विदुर्बुधाः ॥ ९४ ॥ शतानि षट्चराजैर्द्रसंध्यासंध्यां शयोः पृथक् ॥ वर्षाणां द्वे सहस्रे तु द्वापरे परिकीर्तिते ॥ ९५ ॥ चत्वारि
 च शतान्याहुः संध्यासंध्यां शयोर्बुधाः ॥ सहस्रं कथितं तिष्ये शतद्वयसमन्वितम् ॥ ९६ ॥ एषा चतुर्गुण्यापि संख्या प्रोक्तानृपोत्तम ॥ यदेतत्परि
 संख्यातामादाविवचतुर्गुगम् ॥ ९७ ॥ एतद्वादशसाहस्रं देवानां युगमुच्यते ॥ देविकानां युगानां तु सहस्रपरि संख्यया ॥ ९८ ॥ ब्राह्ममेकमहर्षेयं

१ भूतात्मा-इ०पा० । २ सा-इ०पा० । ३ तात-इ०पा० । ४ त्रिंशत्कलो मुहूर्तस्तु अहोरात्रं मनीषिभिः-इ०पा० । ५ महाबाहो-इ०पा० ।

तावतीरात्रिरुच्यते ॥ एतद्युगसहस्रांतंब्राह्मण्यमहर्विदुः ॥ १९ ॥ रात्रिचतावतीमिवतेहारात्रिविदो जनाः ॥ ततोऽसौयुगपर्यन्तेप्रसुतः अतिबुध्य
 ते ॥ १०० ॥ प्रतिबुद्धस्तुमृजतिमनःसदसदात्मकम् ॥ मनःसृष्टिविकुरुतेचोद्यमानसिसृक्षया ॥ १०१ ॥ विपुलंअथतेतस्मात्तत्स्यशब्दगुणंवि
 दुः ॥ विपुलानुविकुर्वाणात्सर्वगंधवहःशुचिः ॥ १०२ ॥ बलवाआयतेवायुःसर्वस्पर्शगुणेशतः ॥ वायोरपिविकुर्वाणाद्विरोचिष्णुतमोदुदम् ॥
 ॥ १०३ ॥ उत्पद्यतेविचित्रांस्तुतस्यरूपगुणविदुः ॥ तस्मादपिविकुर्वाणादापोजातःस्मृताबुधैः ॥ १०४ ॥ तासांगुणोरोमोक्षेयःसर्वलोकस्यभावनः
 अद्रचगंधगुणामिरित्येषासृष्टिरादितः ॥ १०५ ॥ यन्मृगद्वन्द्वसाहस्रमुक्तंसौमनस्युगम् ॥ तदेकसप्ततिगुणमन्वतरमिहोच्यते ॥ १०६ ॥
 मन्वंतराण्यसंख्यानिसर्गःसंहारमेवच ॥ तथाप्यहेसदाब्राह्मणमनवस्तुचतुर्दश ॥ १०७ ॥ कथ्यतेकुहूद्राईलसंख्ययापंडितैःसदा ॥ मनोः
 स्वायंभुवस्येहषड्विंश्यामनवोऽपरे ॥ १०८ ॥ मृष्टवंतःप्रजाःस्वाःस्वामहात्मनोमहौजसः ॥ सावर्णेयस्तथापंचभौत्योरौच्यस्तथापरः ॥
 ॥ १०९ ॥ एतेभविष्यामनवःसप्तप्रोक्तानृतृपोत्तम ॥ स्वेस्वेऽतरेसर्वमिदंपालयंतिचराचरम् ॥ ११० ॥ एवंविधंदिनंतस्यविरिचेस्तु
 महात्मनः ॥ तस्यांतेकुरुतेसर्गयथेदं कथितं तव ॥ १११ ॥ कोडन्निवैतत्कुरुतेपरमेष्ठिनराधिप ॥ चतुष्पात्सकलेधर्मस्तयैवैवकृतेयुगे
 ॥ ११२ ॥ नाधर्मेणागमःकश्चिन्मनुष्याणांप्रवर्तते ॥ इतरेष्वामास्तातधर्मश्चकुरुनंदन ॥ ११३ ॥ यादृशाःपरिहीयंतेयथाहभगवान्मनुः ॥
 चौर्याच्चाप्यनुताद्राजन्मायाभिरमितद्युते ॥ ११४ ॥ पादेनहीयतेधर्मस्त्रेतादिषुयुगेषुवै ॥ रोगाःसर्वसिद्धार्थाश्चतुर्वर्षशतायुषः ॥ ११५ ॥
 कृतत्रेतादिषुत्वेषांयोल्लसतिपादशः ॥ वेदोक्तमायुराशीश्चमन्यानांकुरुनंदन ॥ ११६ ॥ कर्मणांतुफलं तातफलस्यनुयुगंसदा ॥ प्रभावश्चत
 दालोकेफलस्येवशरीरिणाम् ॥ ११७ ॥ अन्येकृतयुगेधर्मास्त्रेतायांद्वापरेपरे ॥ अन्येकलियुगेनृणांयुगधर्मोत्तरूपतः ॥ ११८ ॥ तपः
 परंकृतयुगेत्रेतायांज्ञानमुच्यते ॥ द्वापरेयज्ञमित्याहुर्दानमेकं कलौयुगे ॥ ११९ ॥ सर्वस्यराजन्सर्गस्यगुण्यर्थचमहाद्युते ॥ सुखबहू
 रुपादानांपृथक्कर्मण्यकल्पयत् ॥ १२० ॥ अध्यापनमध्ययनंयजनंयानं तथा ॥ दानंप्रतिग्रहंचैवब्राह्मणानामकल्पयत् ॥ १२१ ॥ प्रजानां

पालनंरानन्दानमध्ययनंतथा ॥ विषयेषुप्रसक्तितथेज्याक्षत्रियस्यतु ॥ १२२ ॥ पशूनांरक्षणंदानमिज्याध्ययनेमेवच ॥ वणिक्पथं
कुसीदंचैवैद्यस्यकृपामिवच ॥ १२३ ॥ एकेमेवतुशूद्रस्यकर्मलोकेप्रकीर्तितम् ॥ एतेषामेववर्णानांशुश्रूषामनुपूर्वशः ॥ १२४ ॥
पुरुषस्यसदाश्रेष्ठनाभेरुर्ध्वनृपोत्तम ॥ तस्मादिपिशुचित्रं मुखंतातस्वयंभुवः ॥ १२५ ॥ तस्मान्मुखाद्विजोजातइतोयवैदिकीश्रुतिः ॥
सर्वस्यैवास्यधर्मस्यधर्मतोब्राह्मणः प्रभुः ॥ १२६ ॥ समुष्टेब्रह्मणापूर्वतपस्तत्वाकुलुद्धह ॥ हव्यानामिवकव्यानां सर्वस्यापिच गुप्तये
॥ १२७ ॥ अश्रुतिचमुखेनास्यहव्यानित्रिदिवौकसः ॥ कव्यानिचैवपितरः किंभूतमाधिकंततः ॥ १२८ ॥ भूतानांप्राणिनः श्रेष्ठाः प्राणिनां
बुद्धिर्जीविनः ॥ बुद्धिमतुनराः श्रेष्ठानेरेषुब्राह्मणाः स्मृताः ॥ १२९ ॥ ब्राह्मणेषुचविदांसोविद्वत्सुकृतबुद्धयः ॥ कृतबुद्धिषुकर्तारः
कर्तेषुब्रह्मवेदिनः ॥ १३० ॥ जन्मविप्रस्यराजेंद्रधर्मार्थमिहकथ्यते ॥ उत्पन्नः सर्वसिद्धयर्थयातिब्रह्मसदनृप ॥ १३१ ॥ सचापिजायमा
नस्तुपृथिव्यामिहजायते ॥ भूतानांप्रभावायैवधर्मकोशस्यगुप्तये ॥ १३२ ॥ सर्वहिब्राह्मणस्येदंयत्किंचित्पृथिवीगतम् ॥ जन्मना
चोत्तमेनेदं सर्वैवब्राह्मणोऽर्हति ॥ १३३ ॥ स्वकीयंब्राह्मणोभुक्तैर्विदधातिचसुव्रत ॥ करुणांकुर्वतस्तस्यभुञ्जंतहिरेरजनाः ॥ १३४ ॥
त्रयाणामिहवर्णानांभावाभावायवैद्विजः ॥ भवेद्राजव्रसंदेहस्तुष्टोभावायवैद्विजः ॥ १३५ ॥ अभावाय भवेत्कुद्धस्तस्मात्पूज्यतमो
हिंसः ॥ ब्राह्मणसतिनान्यस्यप्रभुत्वंविद्यतेनृप ॥ १३६ ॥ कामात्करोत्यसौकर्मकामगश्चनृपोत्तम ॥ तस्माद्वृंदारकपुरितस्मादिपिमहः
पुनः ॥ १३७ ॥ महलौकाज्जनलोकंब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ ब्रह्मत्वंचमहाबाहोयातिविप्रानसंशयः ॥ १३८ ॥ ज्ञतानीकउवाच ॥
ब्रह्मत्वंनामदुष्प्रापंब्रह्मलोकेषुसुव्रत ॥ १३९ ॥ ब्रह्मत्वंकीदृशंविप्रोब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ नाममात्रोऽथकिंविप्रोब्रह्मत्वंब्रह्मणःसदा ॥ १४० ॥
यातिब्रह्मन्पुनः केस्युर्ब्रह्मप्राप्तौ ममोच्यताम् ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुसाधुमहाबाहोऽशृणुमेपरमंवचः ॥ १४१ ॥ येषोक्तावेदशास्त्रेषु
संस्काराब्राह्मणस्यतु ॥ गर्भाधानादयोयैचसंस्कारास्यपाथिव ॥ १४२ ॥ चत्वारिंशत्तथाशौचं निर्वृताः शास्त्रतो नृप ॥ सयातिब्रह्मणः

१ वाणिज्यं तु-इ०पा० । २ प्रतिष्ठितम्-इ०पा० । ३ ससृजे-इ०पा० । ४ सर्वयमार्थम्-इ०पा० । ५ चेह-इ०पा० ।

स्थानं ब्राह्मणत्वं च मानदं ॥ १४३ ॥ संस्काराः सर्वथा हेतुब्रह्मत्वेनात्र संशयः ॥ श्रुतानीक उवाच ॥ संस्काराः केमता ब्रह्मब्रह्मत्वे ब्राह्मण
 स्यतु ॥ १४४ ॥ शंसमेद्विजशार्दूलकौतुकं हि महन्मम ॥ सुमंतुरुवाच ॥ सधुसाधु महाबाहो शृणु मे परमं वचः ॥ १४५ ॥ ये प्रोक्ता वे
 दशास्त्रेषु संस्कारा ब्राह्मणस्य तु ॥ मनीषिभिर्महाबाहो शृणु सर्वान् शेषतः ॥ १४६ ॥ गर्भाधानं पुंसवनं संसितोन्नयनं तथा ॥
 जातकर्म त्राशनं च चूडोपनयनं नृप ॥ १४७ ॥ ब्रह्मव्रतानि च त्वारिस्नानं च तदन्तरम् ॥ सधर्मचारिणी योगैर्यज्ञानां कर्म मानदं ॥
 ॥ १४८ ॥ पंचानकार्यमित्याहुः रात्मनः श्रेयसे नृप ॥ देवपितृमनुष्याणां भूतानां ब्रह्मणस्तथा ॥ १४९ ॥ एतेषां चाष्टकर्म पार्य
 णश्राद्धमेव हि ॥ श्रावणीचाग्रहायणी चैत्री चाश्वयुजतिथा ॥ १५० ॥ पाकयज्ञास्तथा सप्त अग्न्याधानं च सत्क्रियाः ॥ अग्निहोत्रे
 तथा राजन्दर्शचविधुसंक्षये ॥ १५१ ॥ पौर्णमासं च राजेंद्र चातुर्मास्यानि चापि हि ॥ निरूपणं शुभं तथा सौत्रा मणीति च ॥ १५२ ॥
 हविर्यज्ञास्तथा सप्त तेषां चापि हि सत्क्रियाः ॥ अग्निष्टोमोऽन्यग्निष्टोमस्तथोक्थ्य षोडशी विदुः ॥ १५३ ॥ वाजपेयोतिरात्रश्च आतोयामेति वै
 स्मृतः ॥ संस्कारेषु स्थिताः सप्त सोमाः कुरुकुलोद्ग्रह ॥ १५४ ॥ इत्येते द्विजसंस्काराश्च त्वारिं शनृपोत्तम ॥ अष्टौ चात्मगुणास्तानि शृणुता
 नपि भारत ॥ १५५ ॥ अनसूयादयाक्षातिरनायासं च मंगलम् ॥ अकार्पण्यं तथा शौचमस्पृहा च कुरुद्ग्रह ॥ १५६ ॥ य एतेष्टु गुणास्तानि
 कीर्त्यते वै मनीषिभिः ॥ एतेषां लक्षणं वरि शृणु सर्वमं शेषतः ॥ १५७ ॥ नगुणान्युणिनो हंति नस्तौ तथात्मगुणानपि ॥ प्रहृष्येते नान्यदौषेन
 मुया प्रकीर्तिता ॥ १५८ ॥ अपरे बंधुवर्गवामित्रे द्वेष्ट रिवासदा ॥ आत्मवद्वर्तनं यस्तस्यात्सादया परि कीर्तिता ॥ १५९ ॥ वाचा मनसि का
 ये च दुःखेनोत्पादितेन च ॥ न कुप्यति न चाप्रीतिः साक्षमा परि कीर्तिता ॥ १६० ॥ अभक्ष्य परे हारश्च संसर्गश्चाप्यनिर्दितैः ॥ आचरे च व्यय
 स्थानं शौचमेतत्प्रकीर्तितम् ॥ १६१ ॥ शरीरं पीडयेत्तेन शुभेनापि च कर्मणा ॥ अत्यंतं तन्न कुर्वीत अनायासः स उच्यते ॥ १६२ ॥ प्रश्न

१ मानतः-इ० पा० । २ अयं श्लोकः पुनरुक्तोऽपि प्राकरणिकतया युक्त एव प्रतिभाति । ३ चूडाकरणमेखलाः-इ० पा० । ४ जंतूनां कर्म मानद-
 इ० पा० । ५ अभ्याधेयम्-इ० पा० । ६ निरूढपशुबंधं च-इ० पा० । ७ ज्योतिष्टोमो हविष्टोमः-इ० पा० । ८ नृप-इ० पा० । ९ मासाः-इ०, संस्थाः-इ० च पा० ।

स्ताचरणनित्यमग्रशस्तविवर्जनम् ॥ एतद्विमंगलप्राक्तमुनिभिर्ब्रह्मवादिभिः ॥ १६३ ॥ स्तोकादिप्रदातव्यमदीनेनंतरात्मना ॥
 अहंन्यहनिर्याकिचिदकार्पण्यंतदुच्यते ॥ १६४ ॥ यथोत्पन्नेनसंतुष्टःस्वलणेनाप्यथवस्तुना ॥ अहिंसयापरस्वेषुसाऽस्पृहापरिकीर्तिता ॥
 ॥ १६५ ॥ वपुर्यस्यतुइत्येतैःसंस्कारैःसंस्कृतंदिजः ॥ ब्रह्मत्वमिहसंप्राप्यब्रह्मलोकं च गच्छति ॥ १६६ ॥ वैदिकैः कर्मभिः पुण्यैर्निषेकाद्यै
 र्द्विजन्मनाम् ॥ कार्यःशरीरसंस्कारःभावनःप्रत्ययेचह ॥ १६७ ॥ गर्भशुद्धिततःप्राप्यधर्मचाश्रमलक्षणम् ॥ यातिमुक्तिनसंदेहपुराणैस्त्व
 नृपोत्तम ॥ १६८ ॥ उशंतिकुरुशार्दूलब्राह्मणानात्रसंग्रयः ॥ (आश्रितानांविशेषेण्येनित्यंस्वस्तवादिनः ॥ १६९ ॥ निकटस्थान्द्विज
 न्निन्वायोऽन्यान्पूजयतिद्विजान् ॥ सिद्धं पापंतदपमानात्तद्रजुनैवशक्यते ॥ १७० ॥ तस्मात्सदासमीपस्थःसंपूज्याविधिवन्नृप ॥ पूजये
 दतिथीस्तद्रद्वयपानादिदानतः ॥ १७१ ॥ ब्राह्मणःसर्ववर्णानांज्येष्ठःश्रेष्ठस्तथोत्तमः ॥ एवमस्मिन्पुराणेतुसंस्काराब्राह्मणस्यतु ॥ १७२ ॥
 शृणोतियश्चजानातियश्चापिपठतेसदा ॥ ऋद्धिर्वृद्धितथार्कीर्तिप्राप्येहश्रियमुत्तमाम् ॥ १७३ ॥ धनं धान्यं यज्ञश्चापिपुत्रान्चंधूरुसुपताम् ॥
 सावित्रलोकमासाद्यब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥ १७४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेऽतसाहस्रार्धसंहितायांब्राह्मणवर्षिणिद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ६४ ॥
 श्रुतानीकउवाच ॥ जातकर्मादिसंस्कारान्वर्णानामनुपूर्वशः ॥ आश्रमाणांचमेधर्मकथयस्वद्विजोत्तम ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ गर्भाधानं
 पुंसवनसमीभंतोन्नयनंतथा ॥ जातकर्मान्नप्राशश्चूडामौजानिवंधनम् ॥ २ ॥ वैजिंकर्गाभिकैचनोद्विजानामपमृज्यते ॥ स्वाध्यायेनव्रतैर्होमैश्चै
 विद्येनेज्ययाश्रुतैः ॥ ३ ॥ महायज्ञैश्चब्राह्मणयज्ञैश्चक्रियेततनुः ॥ शृणुष्वैकमनाजन्मथासाक्रियेततनुः ॥ ४ ॥ प्राङ्नाभिवर्धनानुसो
 जातकर्मविधीयते ॥ मंत्रवत्प्राशनंचास्यहिरण्यमधुसर्पिषा ॥ ५ ॥ नामधेयं दशम्यांतुं केचिद्विच्छन्ति पार्थिव ॥ द्वादश्यामपरेराजन्मासिपू
 र्णेतथापरे ॥ ६ ॥ अष्टादशेऽहनि तथाऽन्येवदंतिमनीषिणः ॥ पुण्येतिथौमुहूर्तैचनशत्रेचगुणान्विते ॥ ७ ॥ मंगल्यं तातविप्रस्यशिवशर्म

१ परार्थेषु-इ०पा० १ २ () एतच्चिह्नान्तर्गतोऽयं पाठः कस्मिंश्चिदेकस्मिन्पुस्तके दृश्यते । स च किंचित्प्रकरणादूर्ध्वतीति हेतोश्चिह्नान्तः प्रवेशित इति बोध्यम् ।

तिपार्थिव ॥ राजन्यस्यविशिष्टुद्वंद्वमैतिकथ्यते ॥ ८ ॥ वैश्यस्यधनसंयुक्तशूद्रस्यचजुगुप्सितम् ॥ धनवर्धनतिवैश्यस्यसर्वदासितिहा
 नजे ॥ ९ ॥ मनुनाचतथाप्रोक्तंनान्नोलक्षणमुत्तमम् ॥ शर्मवद्ब्राह्मणस्यस्याद्राज्ञोरक्षसमन्वितम् ॥ १० ॥ वैश्यस्यपुष्टिसंयुक्तशूद्रस्य
 प्रैष्यसंयुतम् ॥ स्त्रीणांसुखोद्यमक्रूरविस्फुटार्थमनोरमम् ॥ ११ ॥ मंगल्यदीर्घवर्णतीतमाशीर्वादाभिधानवत् ॥ द्वादशेहनिराजेद्राशिशीर्वा
 ञ्क्रमणंगृहात् ॥ १२ ॥ चतुर्थेमासिकर्तव्यं तथा न्येषामंतविभो ॥ षष्ठेऽन्नप्राशनंमासियथेष्टमंगलकुले ॥ १३ ॥ ब्रूडकर्मद्रिजतिनांसर्व
 धामनुपूर्वशः ॥ प्रथमेऽन्देर्तयिवाकर्तव्यं कुरुनंदन ॥ १४ ॥ गर्भाष्टमेऽन्देकुर्वीतब्राह्मणस्योपनायनम् ॥ गर्भादिकादेशराजक्षत्रियस्य
 विनिर्दिशेत् ॥ १५ ॥ द्वादशेऽन्देपिगर्भात्तुवैश्यस्यव्रतमादिशेत् ॥ ब्रह्मवर्चसकामेनकार्यविप्रस्यपंचमे ॥ १६ ॥ बलार्थीनातथाराज्ञः षष्ठेऽन्
 कायमेवाहि ॥ अर्थकामेनवैश्यस्यअष्टमेकुरुनंदन ॥ १७ ॥ आपोदशद्राह्मणस्यसावित्रीनातिवर्तते ॥ द्वाविंशतेःक्षत्रवंधोराचतुर्विंशतेर्वि
 शः ॥ १८ ॥ अतर्ज्वतुर्यराजन्यथाकालमसंस्कृताः ॥ सावित्रीपतिताव्रात्याव्रात्यस्तोमाहतेकतोः ॥ १९ ॥ नचाप्येभिरपूतैस्तुअप
 द्यापिहिकर्हिचित् ॥ ब्राह्मयोनंचसंबधान्नाचरेद्राह्मणः सह ॥ २० ॥ भवतिराजंश्चमणिव्रतिनांत्रिविधानिच ॥ काष्णरौरववास्तानिब्रह्म
 क्षत्रविशानुप ॥ २१ ॥ वसीरंश्चातुर्व्यूषणवस्त्राणिविविधानितु ॥ ब्रह्मक्षत्रविशोरारजश्छाणक्षौमाविकानिच ॥ २२ ॥ मौञ्जीत्रिवृत्समाश्रुणा
 कार्याविप्रस्यमेखला ॥ क्षत्रियस्यचमौर्विज्यावैश्यस्यशणतांतवी ॥ २३ ॥ मुंजालभेतुर्कतव्याकुशाश्मंतकबल्वजैः ॥ त्रिवृताग्रथिनैकेन
 त्रिभिः पंचभिरेवच ॥ २४ ॥ कार्पासमुपवीतस्याद्विप्रस्योर्ध्ववृत्तत्रिवृत् ॥ शणसूत्रमयंराज्ञोवैश्यस्याविकसौत्रिकम् ॥ २५ ॥
 पुष्कराणितथाचैषांभवतित्रिविधानितु ॥ ब्रह्मणवैल्वपालशौतृतीयप्लुक्षजंनृप ॥ २६ ॥ वाटसादिरौक्षत्रियस्तुतथान्यवेतसोद्वम् ॥ पैल
 वादुंबरौवैश्यस्तथाश्चत्थजमेवाहि ॥ २७ ॥ दंडानेतान्महाबाहोधर्मतोऽर्हतिधारितुम् ॥ केशांतिकोब्राह्मणस्यदंडः कार्यः प्रमाणतः ॥ २८ ॥
 ललटसंमितोराज्ञः स्यात्तुनासांतिकोविशः ॥ ऋजवस्तेतुसर्वस्युब्राह्मणः सौम्यदर्शनाः ॥ २९ ॥ अनुद्वेगकरानृणांसत्वतोनाग्निदूषिताः ॥

१ बलिष्ठं तु-इ०पा० । २ कोत्यते-इ०पा० । ३ द्वितीये वा-इ०पा० । ४ त्रयोऽप्येते-इ०पा० । ५ न ते संस्कारभागिनः-इ०पा० । ६ ब्राह्म्यं वेदाव्ययनामित्यर्थः ।

प्रगृह्यचेष्टितदंडमुपस्थापयभास्करम् ॥ ३० ॥ सम्यगुरुतथापूज्यचरैर्द्रक्ष्यथाविधि ॥ भवत्पूर्वचरैर्द्रक्ष्यमुपनीतोद्विजोत्तमः ॥ ३१ ॥
भवन्मध्यंतुराजन्यवैश्यस्तुभवदुत्तरम् ॥ मातरंवास्वसारंवामातुर्वाभगिर्नी निजाम् ॥ ३२ ॥ भिक्षेतभैक्षंप्रथमयाचैर्नानावमानयेत् ॥ सुवर्णर
जतंचात्रंसापात्रेस्यविनिर्दिशेत् ॥ ३३ ॥ समाहृत्यततोभैक्षयावदर्थममायया ॥ निवेद्यगुरवेश्रीयादाचम्यप्राङ्मुखः श्रुचिः ॥ ३४ ॥
आयुष्यंप्राङ्मुखोभुक्तेयशस्यंदक्षिणमुखः ॥ श्रियंप्रत्यङ्मुखोभुक्तेऋतंभुक्तेउदङ्मुखः ॥ ३५ ॥ उपस्पृश्यद्विजोराजन्नन्नमद्यात्समा
हितः ॥ भुक्त्वाचोपस्पृशेत्सम्यगद्विःखानिचसंस्पृशेत् ॥ ३६ ॥ तथात्रंपूजयेन्नित्यमद्याच्चैतदकुत्सयन् ॥ दर्शनत्तस्यहृष्येद्भै
प्रसदिच्चापिभारत ॥ ३७ ॥ अभिनद्यततोश्रीयादित्येवंमनुरब्रवीत् ॥ पूजितंत्वशंननिन्यंबलमूर्जयच्छति ॥ ३८ ॥ अपूजि
तंतुतद्वक्तुमुभयंनाशयेदिदम् ॥ नोच्छिष्टंकस्यचिदद्यान्नाद्याच्चैतत्तथांतरा ॥ ३९ ॥ यस्त्वन्नमंतराकृत्वालोभादितिनृपोत्तम ॥
विनाशंयातिसनरइहलोकेपरत्रच ॥ ४० ॥ यथाभवत्पुरावैश्योधनवर्द्धनसंज्ञितः ॥ शतानिकउवाच ॥ सकथमंतरंपूर्वमन्नस्य
द्विजसत्तम ॥ ४१ ॥ किमंतरंतथात्रस्यकथंवातत्कृतंभवेत् ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पुराकृतयुग्राजन्वैश्यवैसतिपुष्करे ॥ ४२ ॥ धनवधे
ननामावैसमृद्धोधनधान्यतः ॥ निदाघकालेराजेंद्रसकृत्वावैश्वदेविकम् ॥ ४३ ॥ सपुत्रभ्रातृभिःसार्धतयावैमित्रबंधुभिः ॥ आहारं
कुरुतेराजनर्भैक्ष्यभोज्यसमन्वितम् ॥ ४४ ॥ अथतद्भुजतस्तस्यअन्नंशब्दोमहानभूत् ॥ करुणःकुरुशार्दूलअथतंसप्रधावितः ॥ ४५ ॥
त्यक्त्वासभोजनंयावन्निष्क्रान्तोगृहबाह्यतः ॥ अथशब्दस्तिरोभूतःसभूयोगृहमागतः ॥ ४६ ॥ तमेवभाजनशृङ्खआहारंकृतवाद्युप ॥ भुक्तशेषं
महाबाहोआहारंसंतुभुक्तवान् ॥ ४७ ॥ भुक्त्वासशतधाजातस्तास्मिन्नेवक्षणेनृप ॥ तस्मादन्नराजेंद्रअश्रीयादंतराक्कचित् ॥ ४८ ॥ नचै
वात्यशनंकुर्यान्नचोच्छिष्टक्कचिद्व्रजेत् ॥ रसोभवत्यत्यशनान्नसाद्रोगःप्रवर्तते ॥ ४९ ॥ स्नानंदानंजपोहोमःपितृदेवाभिपूजनम् ॥ नभवंति
रसेजानेनराणांभरतर्षभ ॥ ५० ॥ अनारोग्यमनायुष्यमस्वर्ग्यचातिभोजनम् ॥ अपुण्यलोकविद्विष्टंस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ ५१ ॥ यश्चभूत

१ सत्यम्-इ०पा० । २ नृप-इ०पा० । ३ अभूलुप्यकर्मकृत्-इ०पा० । ४ भक्ष्यपेयसमन्वितम्-इ०पा० ।

पिशाचानारक्षसांचनृपोत्तम ॥ गम्योभवतिवैविप्रउच्छिद्योनात्रसंशयः ॥ ५२ ॥ शुचित्वमाश्रयेत्तस्माच्छुचित्वान्मोदतेदिवि ॥ सुखेन
 चेहरमतेइतीयैवैदिकीश्रुतिः ॥ ५३ ॥ ज्ञतानीकउवाच ॥ शुचितामियात्कथंप्रःकथंचाशुचितामियात् ॥ एतन्मेब्रूहि विप्रैद्रौतुकंपरमं
 मम ॥ ५४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ उपस्पृश्यशुचिर्विप्रोभवतेभरतर्षभ ॥ विधिवत्कुरुशार्दूलभवद्विधिपरोद्वतः ॥ ५५ ॥ ज्ञतानीकउवाच ॥
 उपस्पृशविधिंप्रकथयत्वंमाखिलम् ॥ शुचित्वमाश्रुयाद्येनआचांतोब्राह्मणोद्विज ॥ ५६ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुपृष्टोऽस्मिराजेंद्रशृणुवि
 प्रोयथाभवेत् ॥ शुचिर्भरतशार्दूलविधिनोयेनवाविभो ॥ ५७ ॥ प्रक्षाल्यहस्तौपादौचप्राङ्मुखोदङ्मुखोऽपिवा ॥ उपविश्यशुचौदेशेवा
 हुंकृत्वाचक्षिणम् ॥ ५८ ॥ जान्वेतेरमहाबाहोब्रह्मसूत्रसमन्वितः ॥ सुसमौचरणौकृत्वातथाबद्धशिरानृप ॥ ५९ ॥ नतिष्ठन्नचसंजल्पन्त
 थाचानवलेकयन् ॥ नत्वरन्कुधितोवापित्यक्त्वारान्जन्मुदूरतः ॥ ६० ॥ प्रसन्नाभिस्तथाद्भिस्तुआचांतःशुचितामियात् ॥ नोष्णाभिर्नस
 फेनाभिर्युक्ताभिःकलुषेणच ॥ ६१ ॥ वर्णेनरसगंधाम्यार्हानिभिर्नचभारत ॥ सवुदुदाभिश्चतथानाचामेत्पांडितो नृप ॥ ६२ ॥
 पंचतीर्थानिविप्रस्यथ्यूतंदक्षिणेकरे ॥ देवतीर्थेपितृतीर्थब्रह्मतीर्थचमानद ॥ ६३ ॥ प्राजापत्यंतथाचान्यतथान्यत्सौम्यमुच्यते ॥
 अंगुष्ठमूलोत्तरतोयेयरेखामहीपते ॥ ६४ ॥ ब्राह्मतीर्थंवदंत्येतद्रसिष्ठाद्याद्विजोत्तमाः ॥ कायंकनिष्ठिकाभ्रुलेअंगुल्यग्रेतुदैवतम् ॥ ६५ ॥
 तर्जयंगुष्ठयोरेतःपित्र्यतीर्थमुदाहृतम् ॥ कामध्योस्थितंसौम्यंप्रशस्तंदेवकर्मणि ॥ ६६ ॥ देवाचावलिहरंप्रतिक्षणमेवच ॥
 एतानिदेवतीर्थेनकुयात्कुरुकुलौद्रह ॥ ६७ ॥ अन्ननिर्वपणंरजस्तथासंपन्नंनृप ॥ लाजाहोमंतथासौम्यंप्राजापत्येनकारयेत् ॥
 ॥ ६८ ॥ कमंडलूपस्पृशनंदंधिप्राशनमेवच ॥ सौम्यतीर्थेनराजेंद्रसदाकुयाद्विचक्षणः ॥ ६९ ॥ पितृणांतर्पणकार्यैपितृतीर्थेनधी
 मता ॥ ब्राह्मेणचापितृतीर्नेनसदोपस्पृशनंपरम् ॥ ७० ॥ घर्णागुलिकंरंकृत्वाएकाग्रःसुमनाद्विजः ॥ त्रिःकृत्वायःपिबेदापोमुखशब्द
 विवर्जितः ॥ ७१ ॥ शृणुयत्फलमाप्नोतिप्रिणातिचयथासुरान् ॥ प्रथमंयत्पिबेदापःशुक्लेदस्तेनतृप्यति ॥ ७२ ॥ यद्वितीप्रयजु

१ भक्ष्यः-इ०पा० । २ यज्ञसूत्रसमन्वितः-इ०पा० । ३ संचयनम्-इ०पा० । ४ युतांगुलिकम्-इ०पा० । ५ स सम्पन्नकुलमाप्नोति-इ०पा० ।

वेदंतेनप्रीणातिभारत ॥ यत्तृतीयसामवेदंतेनप्रीणातिभारत ॥ ७३ ॥ प्रथमयन्तुदेवास्त्यदक्षिणांशुसूलतः ॥ अधर्ववेदंप्रीणातितेनराजन्न
संशयः ॥ ७४ ॥ इतिहासपुराणानियद्वितीयप्रमार्जति ॥ यन्मूर्धानंहिराजेंद्रअभिषिचतिवैद्वजः ॥ ७५ ॥ तेनप्रीणातिवैरुद्रंशिसामाल
भ्यवैरुधन् ॥ यदक्षिणिचालभतेरर्विप्रीणातितेनवै ॥ ७६ ॥ नासिकालभनाद्राधुर्प्रीणात्येववसंशयः ॥ यच्छ्रोत्रमालभेद्विप्रोदिशःप्रीणाति
तेनवै ॥ ७७ ॥ यमकुबेरवरुणवासवंचाग्रिमेवच ॥ यद्राहुमन्वालभतेएतांप्रीणातितेनवै ॥ ७८ ॥ यज्ञाभिमन्वालभतेप्राणानांग्रथिमेवच ॥
तेनप्रीणातिराजेंद्रइतीयैदिकीश्रुतिः ॥ ७९ ॥ अभिषिचतियत्पादौविष्णुप्रीणातितेनवै ॥ यद्धूम्याच्छादकंवारिविसर्जयतिमानद ॥ ८० ॥
वासुकिप्रसुखान्नागंस्तेनप्रीणातिभारत ॥ यद्रिद्वौत्तरैभूमौपतंतीहनराधिप ॥ ८१ ॥ भूतग्रासंतस्तैस्तुप्रीणातिहचतुर्विधम् ॥ अंगुष्ठेनप्र
देशिन्यालभेतचाक्षिणिनृप ॥ ८२ ॥ अनामिकांशुष्टकाभ्यांनासिकामालभेष्टुप ॥ चक्षुषांशुष्टाभ्यांसुखंसंपृष्टेद्रतर्षभ ॥ ८३ ॥ कनि
ष्ठिकांशुष्टकाभ्यांकर्णमालभतेनृप ॥ अंगुलीभिस्तथाबाहुमंगुष्ठेनतुमंडलम् ॥ ८४ ॥ नाभिंशुल्लेष्टाशिरःसर्वाभिरेवच ॥ अंगुष्ठेग्रिमं
हावाहोप्रोक्तोवायुःप्रदेशिनी ॥ ८५ ॥ अनामिकातथासूर्यःकनिष्ठामघवाविभो ॥ प्रजापतिर्मध्यमज्ञेयातस्माद्रतसत्तम ॥ ८६ ॥ एव
माचम्यविप्रस्तुप्रीणातिसततंजगत् ॥ सर्वाश्चदेवतास्तातलोकाश्चापिनसंशयः ॥ ८७ ॥ तस्मात्पूज्यःसदाविप्रःसर्वदेवमयोहिसः ॥ ब्राह्मे
णविप्रतीर्थेनित्यकालमुपस्पृशेत् ॥ ८८ ॥ कार्यत्रैदेशकाभ्यांवापानिष्येणकदाचन ॥ तद्वाभिःपूयतेविप्रकंठग्राभिस्तुभूमिपः ॥ ८९ ॥
वैश्वेदोद्विश्राशिताभिस्तुशूद्रःस्पृष्टाभिरंततः ॥ उद्धृतेदक्षिणेपाणपुवीत्युच्यतेबुधः ॥ ९० ॥ सव्येनप्राचीनवीतीनिवीतीकंठसंज्ञिते ॥
मेखलमिजिनंदंमुपवीतकमंडलुम् ॥ ९१ ॥ अप्सुप्रास्यविनष्टानिगृह्णातान्यानिमंत्रयित् ॥ उपवीत्याचमेघ्नित्यमंतर्जनुमहीपते ॥ ९२ ॥
एवंतुविप्रोद्वाचांतःशुचितायातिभारत ॥ यास्त्वेताःक्रमध्येतुरेखाविप्रस्यभारत ॥ ९३ ॥ गंगाद्याःसरितःसर्वाज्ञेयाभारतसत्तम ॥ यान्यं
शुलिपुपवाणिगिरयस्तानिविद्विवै ॥ ९४ ॥ सर्वदेवमयोराराजन्करोविप्रस्यदक्षिणः ॥ हस्तोपस्पृशेन्नविधिस्तवाख्यातेमहीपते ॥ ९५ ॥ एषु

१ भारत-इ०पा० । २ नरः-इ०पा० । ३ सर्वदेवमयः-इ०पा० ।

सर्वबुल्लोकेषु येनाचां तो दिव ब्रजेत् ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणेशतसहस्राधिशंहितायां ब्रह्मपर्वण्युपसृपशर्नविधिवर्णननाम तृतीयोऽध्या-
 यः ॥ ३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ केशांतं पोडशे वर्षे ब्रह्मणस्य विधीयते ॥ राजन्यबंधोऽर्षिर्विशेषेऽयस्यऽयधिकेततः ॥ १ ॥ अमंत्रकासदाकार्यास्त्रिणिचूडामही-
 पते ॥ संस्कारहेतोः कायस्य यथाकालं विभागशः ॥ २ ॥ वैवाहिको विधिविज्ञाणां संस्कारो नैगमः स्मृतः ॥ निवसेद्वागुरोर्वापि पृथुहवाग्निपरिक्रि-
 या ॥ ३ ॥ एष ते कथितो राजत्रौपनायनिको विधिः ॥ द्विजातीनां महाबाहोऽतपतिर्व्यंजकः परः ॥ ४ ॥ कर्मयोगमिदानीं ते कथयामि सहस्र-
 ल ॥ उपनीय गुरुः शिष्यं प्रथमं शौचमादिशेत् ॥ ५ ॥ आचारमग्निकार्यं च संध्योपासनमेव च ॥ अध्यापयेत्सुच्छिष्यान्सदाचांत उदङ्मुखः ॥ ६ ॥
 ब्रह्मांजलिकरो नित्यमध्याप्यो विजितेद्रितः ॥ लघुवासास्तथैकाग्रः सुमनाः सुप्रतिष्ठितः ॥ ७ ॥ ब्रह्मारंभेऽवसाने च पादौ पूज्यौ गुरोः सदा ॥
 संहत्य हस्तावध्यं सह ब्रह्मांजलिः स्मृतः ॥ ८ ॥ व्यत्यस्तपाणिना कार्यमुपसंग्रहणं गुरोः ॥ सव्येन सव्यः स्रष्टव्यो दक्षिणेन तु दक्षिणः ॥ ९ ॥
 अध्येष्यमाणं तु गुरुर्नित्यकालमंतद्रितः ॥ अर्धीष्वभो इति ब्रूयाद्दिशमोऽस्त्विति वारयेत् ॥ १० ॥ ब्राह्मणः प्रणवं कुर्यादादावते च सर्वदा ॥ सदा
 त्यनोक्तं पूर्वपरस्ताच्च विधीयते ॥ ११ ॥ श्रूयतां चापि राजेंद्रयथोक्तं द्विजोऽहंति ॥ ग्राकूलान्पुण्यं पासिनिः पवित्रैश्चैव पावितः ॥ १२ ॥
 प्राणायामैस्त्रिभिः पूतस्ततस्त्वोक्तं परमहंति ॥ १३ ॥ अकारं चान्धुकारं च मकारं च प्रजाप-
 तिः ॥ वेदत्रयात्तु निर्गद्गद्गुः स्वरितीति च ॥ १४ ॥ त्रिभ्य एव तु वेदेभ्यः पादं पादमद्वहत् ॥ तदित्यूचोऽस्याः सा विद्याः परमेष्ठिप्रजापतिः
 ॥ १५ ॥ एतदक्षरमेतांच जपन्त्या हतिपूर्विकाम् ॥ संध्योरुभयोर्विप्रो वेदपुण्येन युज्यते ॥ १६ ॥ सहस्रकृत्वस्त्वभ्यस्य बहिस्तत्रिकं द्विजः
 ॥ महतोऽप्येन सोमासात्स्वचेवाहिर्विमुच्यते ॥ १७ ॥ एतयर्चाविंसंयुक्तः काले च क्रियया स्वया ॥ विप्रश्चित्रियविडयो निर्गहं गंयाति सधु-
 बु ॥ १८ ॥ शृणुष्वैकमन राजन परमं ब्रह्मणो सुखम् ॥ १९ ॥ अकारपूर्विकास्ति सोमहाव्याहृतयोऽव्ययाः ॥ १९ ॥ त्रिपदाचैव सवित्री
 विज्ञेया ब्रह्मणो सुखम् ॥ योऽधितिहन्यह न्येतां त्रीणि वर्षाण्यंतद्रितः ॥ २० ॥ सब्रह्म परमभ्येति वायुभूतः स्वमूर्तिमान् ॥ एकाक्षरं परं ब्रह्म प्राण-
 यामः परंतपः ॥ २१ ॥ सा विद्यास्तु परं नास्ति मोनास्तस्यं विधीष्यते ॥ होमक्रियातपः क्रियातथादानक्रिया नृप ॥ २२ ॥ अक्षयं ताः सदा

राजन्यथाहभगवान्मनुः ॥ अवरन्त्वक्षरज्ञेयब्रह्मचैवप्रजापतिः ॥ २३ ॥ विधियज्ञात्सदराजअपयज्ञोविशिष्यते ॥ नानाविधैर्युगैर्दशैः
 सूक्ष्माख्यातैर्वृषोत्तम ॥ २४ ॥ उपांशुः स्याल्लक्षगुणः साहस्रोमानसः स्मृतः ॥ येषाकयज्ञाश्चत्वारोविधियज्ञेनचान्विताः ॥ २५ ॥
 सर्वेतेजपयज्ञस्यकलानर्हतिषोडशीम् ॥ जपादेवतुसंसिध्येद्ब्रह्मणानात्रसंशयः ॥ २६ ॥ कुर्यादित्यनवाकुयान्मैत्रोब्राह्मणउच्यते ॥ पूर्वसं
 ध्याजपंस्तिष्ठेत्सावित्रीमार्कदेशेनात् ॥ २७ ॥ पश्चिमांतुसमासीनः सम्यगृक्षविभावनत् ॥ दिनस्यादौभवेत्पूवांशुर्वयदौतथापरा ॥ २८ ॥
 सनक्षत्रापरज्ज्ञेयाअपरासादिवाकरा ॥ जपस्तिष्ठन्परांसंध्यानैशमेनोव्यपोहति ॥ २९ ॥ अपरांतुसमासीनमलंहतिदिवाकृतम् ॥ जपोपति
 ष्ठतियः पूर्वीनोपास्तेपश्चिमानृप ॥ ३० ॥ सशूद्रवद्ब्रह्मिः कार्यः सर्वस्माद्विजकर्मणः ॥ अपांसमपिनित्यतोनैत्यकंविधिमस्थितः ॥ ३१ ॥
 सावित्रीमध्यधीयतीतगत्वाऽरण्यसमाहितः ॥ वेदोपकरणेराजन्संध्याध्यायेचैनैत्यके ॥ ३२ ॥ नात्रदोषोस्त्यनध्यायेहोममंत्रेषुवाविभो ॥ नैत्य
 केनास्त्यनध्यायोब्रह्मसत्रंहितस्मृतम् ॥ ३३ ॥ ब्रह्महुतिहुतं पुण्यमनध्यायवषट्कृतम् ॥ ऋगेकांयस्स्वधीयतिविधिनानियतोद्विजः ॥
 ॥ ३४ ॥ तस्यनित्यक्षरत्येपापयोमैध्वंमृत्तंमधु ॥ अग्निशुश्रूषणभैक्षमधःशय्यांगुरोर्हितम् ॥ ३५ ॥ आसमावर्तनात्कुर्यात्क्रुतोपन
 यनोद्विजः ॥ आचार्यपुत्रशुश्रूषांज्ञानदोषार्मिकः शुचिः ॥ ३६ ॥ आसः शक्तोन्नदः साधुः स्वाध्याप्यादशधर्मतः ॥ नापृष्टः कस्यचिद्भूयान्नचान्यायेन
 पृच्छतः ॥ ३७ ॥ जानन्नपिहिमेधावीजडबलकोअचरेत् ॥ अधर्मेणचयः प्राहयश्चाधर्मेणपृच्छति ॥ ३८ ॥ तयोरन्यतरः प्रैतिविद्वेषवा
 निगच्छति ॥ धर्मार्थयत्रनस्यातांशुश्रूषाचापितद्विधा ॥ ३९ ॥ नतत्रविद्यावसत्याशुर्भवंजमिवोखरे ॥ विद्ययैवसमं कामंभर्तव्यं ब्रह्मवा
 दिना ॥ ४० ॥ आपद्यपिहिघोरायांनत्वेनामीरिणेवपेत् ॥ विद्याब्राह्मणमित्याहशोविधेस्तेऽस्मिरक्षमाम् ॥ ४१ ॥ असूयकायमाप्रदास्तथा
 स्यावीर्यवत्तमा ॥ शर्वमुखमुंशुर्हतीहेकेचिज्ज्ञानं प्रचक्षते ॥ ४२ ॥ तौधारयतिवैयस्याच्छेषेध्विस्तेनसोच्यते ॥ यमेवतुशुचिंविद्याब्रियते
 ब्रह्मचारिणम् ॥ ४३ ॥ तस्मैमां ब्रूहि विप्रानिधिपायाप्रमादिने ॥ ब्रह्मयस्स्वचननुज्ञातमधीयानादवाप्नुयात् ॥ ४४ ॥ लौकिकं वैदिकं वापि तथाध्यात्स्व
 कमेवच ॥ सयातिनरकंघोरारैर्वंभीमदर्शनम् ॥ ४५ ॥ अणुमात्रात्मकं देहं षोडशार्धमिति स्मृतम् ॥ आद्रीतयतोज्ञानं पूर्वमभिवादेयत् ॥ ४६ ॥

सावित्रीसारमात्रोपिवरोविप्रःसुयंत्रितः ॥ नायंत्रितस्त्रिवेदोऽपि सर्वांशीसर्वविक्रयी ॥ ४७ ॥ अय्याज्ञनेध्याचरिते श्रेयसानसमाविशेत् ॥ अय्यास
 नस्यश्चैवेन प्रत्युत्थायाभिवादयेत् ॥ ४८ ॥ ऊर्ध्वप्राणाहुत्क्रामंतियूनःस्यविरागते ॥ प्रत्युत्थानाभिवादाभ्यां पुनस्तान्प्रतिपद्यते ॥ ४९ ॥
 अभिवादनशीलस्यनित्यं वृद्धोपसेविनः ॥ चत्वारिसम्यगर्थे आयुः प्रज्ञायशोबलम् ॥ ५० ॥ अभिवादपरोविप्रो ज्ञायांसमभिवादयेत् ॥ अ
 सौनामाहमस्मात्स्विनामपरिकीर्तयेत् ॥ ५१ ॥ नामधेयस्य ये केचिदभिवादनं जानते ॥ तान्प्राज्ञोऽहमिति ब्रूयात्स्त्रियः सर्वस्तथैव च ॥
 ॥ ५२ ॥ भोः शब्दं कीर्तयेदं ते स्वस्य नामोभिवादने ॥ नाम्नः स्वरूपभावाहिभोभावऋषिभिः स्मृतः ॥ ५३ ॥ आयुष्मान्भवसौम्येति वा
 च्यो विप्रोऽभिवादने ॥ अकारश्चास्य नाम्नोऽस्ते वाच्यः पूर्वोक्षरऋतुः ॥ ५४ ॥ योनवेत्यभिवादस्य विप्रः प्रत्यभिवादनम् ॥ नाभिवाद्यः स
 विदुषायथाशूद्रस्तथैव सः ॥ ५५ ॥ अभिवादकृते यस्तु न करोत्यभिवादनम् ॥ आशीर्विकुरुशार्दूलसयातिनरकं ध्रुवम् ॥ ५६ ॥ अभीति
 भगवान्विष्णुर्वाद्यामीति शंकरः ॥ द्वावेव पूजितौ ते नयः करोत्यभिवादनम् ॥ ५७ ॥ ब्राह्मणं कुशलं पृच्छेत्क्षत्रवंधुमनामयम् ॥ वैश्यं क्षत्र
 समागम्य शूद्रमारोग्यमेव तु ॥ ५८ ॥ नवाच्यो दीक्षितो न म्नायवीयानपि यो भवेत् ॥ भोभवत्पूर्वकत्वेन इति स्वायं भुवोऽब्रवीत् ॥ ५९ ॥
 परपत्नीतुयाराजन्नसंबद्धातुयोनितः ॥ वक्तव्या भवतीत्येवं सुभगे भगिनीति च ॥ ६० ॥ पितृव्यान्मातुलान् ब्राह्मणान् पितृजोऽगुरुहन् ॥
 असावहमिति ब्रूयात्प्रत्युत्थाय जघन्यजः ॥ ६१ ॥ मातृष्वसमातुलानि श्वश्रूश्च पितृष्वसा ॥ संपूज्या गुरुपत्नीं च समास्तु गुरुभार्यया ॥ ६२ ॥
 ज्येष्ठस्य भ्रातुर्याभार्यासं वर्णाहन्यहन्यपि ॥ पूजयन् प्रयतो विप्रो याति विष्णुसदो नृप ॥ ६३ ॥ प्रवासादेत्यसं पूज्या ज्ञाति संबंधि योऽपि पितः ॥
 पितुर्या भगिनी राजन्मातुश्चापि विज्ञापते ॥ ६४ ॥ आत्मनो भगिनीयाच ज्येष्ठकुलकुलोद्ग्रह ॥ सदा सुमातु वदृत्तिमिति शिष्टेऽक्षरतोत्तम ॥ ६५ ॥
 गरीथसीतस्तान्भ्यो मातुज्ञेयानराधिप ॥ पुत्रमित्रभागिनेया द्रष्टव्या ह्यात्मना समाः ॥ ६६ ॥ दशाष्टाख्यं पौरसंख्यं पंचाष्टाख्यं कलभृतम् ॥
 अब्दपूर्वं श्रोत्रियाणां स्वल्पेनापि स्वयोनिषु ॥ ६७ ॥ ब्राह्मणं दशवर्षं च दशवर्षं भूमिपम् ॥ पिता पुत्रौ विजनीया द्वाह्याणस्तु तयोऽपि ता ॥ ६८ ॥

इत्येवंक्षत्रियपितावैश्यस्यापिपितामहः ॥ प्रपितामहश्चशूद्रस्यप्रोक्तोविप्रोमनीविभिः ॥ ६९ ॥ वित्तवंधुर्वयःकर्मविद्याभवातिपंचमी
एतानिमान्यस्थानानिगरीययद्यदुत्तरम् ॥ ७० ॥ पंचानांत्रिषुवर्गेषुभूयांसिगुणवन्तिच ॥ यस्यस्युःसोऽप्रमानहःशूद्रोपिदशमर्गतः ॥ ७१ ॥
चक्रिणेदशमीस्यस्यरोभिणोभारिणःस्त्रियाः ॥ स्नातकस्यतुराज्ञश्चपथादेयोवरस्यच ॥ ७२ ॥ एषांसमागमेतातपूज्यैस्नातकपार्थिवौ ॥
आभ्यांसमागमेराजन्मनातकोत्तुपमानभाक् ॥ ७३ ॥ अध्यापयेद्यस्तुशिष्यं कृत्वोपनयनं द्विजः ॥ सरहस्यंसकल्पंचवेदंभरतसत्तम ॥ ७४ ॥
तमाचार्यमहाबाहोप्रवदंतिमनीषिणः ॥ एकदेकं तु वेदस्य वेदांगान्यापिवापुनः ॥ ७५ ॥ योध्यापयतिवृत्त्यर्थमुपाध्यायःसुच्यते ॥ निषे
कादीनिकायाणियःकरोतिनृपोत्तम ॥ ७६ ॥ अध्यापयतिचान्येनसविप्रगुरुरुच्यते ॥ अश्याधिंयपाकयज्ञानशिष्टोमादिकान्मखान् ॥ ७७ ॥
यःकरोतिवृत्तयस्यसत्स्यात्विगिहोच्यते ॥ यथावृणोत्यवितथं ब्रह्मणाश्रवणाबुभौ ॥ ७८ ॥ समातासपिताज्ञेयस्तंनदुहोत्कथं च न ॥ उपा
ध्यायादशाचार्यआचार्याणांशतं पिता ॥ ७९ ॥ सहस्रेणपितुर्मातागौरवेणातिरिच्यते ॥ उत्पादकब्रह्मदात्रोर्गिरियान्ब्रह्मदःपिता ॥ ८० ॥
ब्रह्मजन्महिबिप्रस्यप्रेत्यचेहचशाश्वतम् ॥ कामान्मातापितृचैन्यदुत्पादयतोमिथः ॥ ८१ ॥ संभूतं तस्य तां विद्याद्यद्योनावभिजायते ॥
आचार्यस्तस्य तां जातिविधिर्वेदपारगः ॥ ८२ ॥ उत्पादयति सा विद्या सा सत्या साऽजरामरा ॥ उपाध्यायमादितः कृत्वायेपूज्याः कथितास्त
व ॥ ८३ ॥ महागुरुर्महाबाहोसर्वेषामधिकः स्मृतः ॥ सहस्रशतसंख्योऽसौ आचार्याणामिदं मतम् ॥ ८४ ॥ चतुर्णामपि वर्णानां समहगुरु
रुच्यते ॥ शतानीक उवाच ॥ य एते भवतां प्रोक्ता उपाध्यायमुखाद्विजाः ॥ ८५ ॥ विदिता एव मे सर्वे न महागुरु र्वहि ॥ ८६ ॥ सुमं तुरुवाच ॥
जयोपजीवियो विप्रः समहगुरु रुच्यते ॥ अष्टादशपुराणानिरामस्य चरितं तथा ॥ ८७ ॥ विष्णुधर्मादयो धर्माः शिवधर्माश्च भारत ॥ कार्ष्ण
वेदं पंचमं तु यन्महाभारतं स्मृतम् ॥ ८८ ॥ श्रौतार्थमाश्च राजेंद्रनारदोक्तमहीपते ॥ जयेति नाम एतेषां प्रवदंति मनीषिणः ॥ ८९ ॥ एवं विप्र
कदंबस्य धारकः प्रवरः स्मृतः ॥ यस्त्वेतानि स मस्तानि पुराणानीह विदति ॥ ९० ॥ भारतं च महाबाहो स सर्वज्ञो मतो नृणाम् ॥ तस्मात्स पू

ज्योराजेंद्रवर्णैर्विप्रादिभिःसदा ॥ ९१ ॥ किंत्वयानश्रुतंवाक्ययदाहभगवान्विभुः ॥ अल्पंवाबहुवायस्यश्रुतस्योपकरोतिथः ॥ ९२ ॥ तनपी
 हगुरुंविद्याच्छुतोपाक्रिययातथा ॥ ब्राह्मस्यजन्मनःकृतास्विधर्मस्यचशासिता ॥ ९३ ॥ बालोऽपिप्रोबृद्धस्यपिताभवतिधर्मतः ॥ अध्या
 पयमासपितृच्छिशुरंगिरसःकविः ॥ ९४ ॥ पुत्रकाइतिहोवाचज्ञानेनपरिगृह्यतान् ॥ तेतमर्थमपृच्छन्तदेवानागतमन्यवः ॥ ९५ ॥ देवा
 श्रैतान्त्समेत्योचुरस्यय्यंशिरुक्तवान् ॥ अज्ञोभवतिवैबालःपिताभवतिमंत्रदः ॥ ९६ ॥ अज्ञांहिबालमित्याहुःपितेत्येवतुमंत्रदम् ॥ पि
 तामहेतिजयदमित्यूचुस्तेदिवौकसः ॥ ९७ ॥ जयमंत्रास्तथावेददेहमेकंत्रिधाकृतम् ॥ नहायनैर्नपल्लितैर्नमित्रेणनबंधुभिः ॥ ९८ ॥ ऋषयश्च
 क्रियमर्थोऽनूचानःसमोमहान् ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशःशूद्राणांचविशोपते ॥ ९९ ॥ ज्येष्ठवंदतिराजेंद्रमंदेहंशृणुवैयथा ॥ ज्ञानतोर्वयोरितोरजन्मनतो
 जन्मतस्तथा ॥ १०० ॥ शीलतस्तुप्रधानयेतेप्रधानामतामम ॥ नतेनस्यविरोभवतियेनास्यपलितशिरः ॥ १०१ ॥ यवैयुवाप्यधीयान
 स्तंदेवाःस्थविर्विदुः ॥ यथाकाष्ठमयोहस्तीयथाचर्ममयोमृगः ॥ १०२ ॥ यश्चविप्रोनधीयानस्त्रयस्तेनामविभ्रति ॥ यथायोषाऽफलास्त्रि
 पुयथागौर्गविचाफला ॥ १०३ ॥ यथाचाज्ञोऽफलंदांतथाविप्रोऽनृचोऽफलः ॥ वैश्वदेवेनयेहीनाआतिथ्येनविर्वजिताः ॥ १०४ ॥ सर्वेत्तुपु
 लज्ञेयाःप्राप्तेवदापिद्विजाः ॥ नानृग्राह्यणोभवतिनवणिङ्गनकुशीलवः ॥ १०५ ॥ नशूद्रःप्रघणकुर्वन्नस्तेनोचिकित्सकः ॥ अव्रताद्वनयीया
 नायत्रभैश्यचराद्विजाः ॥ १०६ ॥ तंग्रामंदंदयेद्राजाचोरभक्तप्रदोहिसः ॥ संतुष्टोयत्रवैविप्रःसाम्निःकःकुरुनंदन ॥ १०७ ॥ यातिसाफल्य
 तंविदेवैरेवंहिभाषितम् ॥ वेदैरुक्तंयथावीरसुरज्येष्ठमुपेत्यैव ॥ १०८ ॥ वेपंतैर्ब्राह्मणाभूमावभ्यस्यंतिह्यानग्निः ॥ क्लिश्यंतैतेकिमर्थहिमु
 ढावैफलकांक्षया ॥ १०९ ॥ अनुष्ठानविहीनानास्मानभ्यसतांभुवि ॥ क्लेशाहिकेवलंदेवनास्मदभ्यसनेफलम् ॥ ११० ॥ अनुष्ठानंपरदेव
 अस्मत्स्वभ्यसनात्सदा ॥ इत्येवंराजशार्दूलवेदाऊर्ध्वैवेधसम् ॥ १११ ॥ तस्माच्चवेदाभ्यसनादनुष्ठानंपरमतम् ॥ चत्वारोवात्रयोवापिय
 द्र्युर्वेदपारगाः ॥ ११२ ॥ सधर्मइतिविज्ञेयेनेतरेषांसहस्रशः ॥ यद्गदंतितमोमूढासुखार्धमजानतः ॥ ११३ ॥ तत्पपंशतथाभूत्वावत्तारमनु

गच्छति ॥ शौचहर्निवतप्रवृत्तिप्रवेदविर्वर्जिते ॥ ११४ ॥ दीयमानं रुदत्यन्नीकिययादुष्कृतं कृतम् ॥ जयोपजीविनेदुत्तयदात्मानं प्रपश्यति ॥
 ॥ ११५ ॥ नृत्यति स्म तदाराजन्करमुद्धृत्य भारत ॥ विद्यातपोभ्यां संपन्नो ब्राह्मणे गृहमागते ॥ ११६ ॥ क्रीडंत्यौ पथयः सर्वायाः स्यामः परमा
 गतिम् ॥ अत्र तानाममंत्राणामजयानां च भारत ॥ ११७ ॥ प्रतिग्रहो न दातव्यो न शिला तारयेच्छिलम् ॥ श्रोत्रियायैव देयानि ह
 व्यकव्यानि नित्यशः ॥ ११८ ॥ अश्रोत्रियाय दत्तानि न पितृन्नापि देवताः ॥ यस्य चैव गृहे मूर्खो दूरे चापि बहुश्रुतः ॥ ११९ ॥
 बहुश्रुताय दातव्यान्स्तिमूलैर्व्यतिक्रमः ॥ ब्राह्मणातिक्रमोऽस्ति मूलैर्जयविर्वर्जितः ॥ १२० ॥ ज्वलंतमग्निमुत्सृज्य न हि भस्म
 निहूयते ॥ न चैतदेवमन्यते पितरो देवतास्तथा ॥ १२१ ॥ सगुणं निगुणं वापि ब्राह्मणैर्देवतं परम् ॥ नातिक्रमेद्ब्रह्मसंनम्रा
 ह्मणं विप्रकर्मणि ॥ १२२ ॥ अतिक्रमन्महाबाहोरैरवयाति भारत ॥ गायत्रीमात्रसरोपि ब्राह्मणः पूज्यतां गतः ॥ १२३ ॥ गृहा
 सन्नो विशेषेण न भवेत्पतितस्तुमः ॥ धान्यशून्यो यथा ग्रामो यथा कूपश्च निर्जलः ॥ ब्राह्मणश्चानधीयानस्त्रयस्तेनामधारकाः ॥ १२४ ॥
 यस्त्वेकपंत्यां विषमं ददाति स्नेहाद्भयाद्वा यदि वाथहेतोः ॥ वेदेषु दृष्टमृषिभिश्च गीतं तं ब्रह्म हत्यामुनयो वर्दति ॥ १२५ ॥ अहिंसयैव भूता
 नां कार्यश्रेयोऽनुशासनम् ॥ वाकैश्चैव मधुराक्षुण्णप्रयोज्या धर्ममीप्सता ॥ १२६ ॥ यस्य वाङ्मनसीशुद्धे सत्यगुप्ते च भारत ॥ सर्वैर्तव
 मवाप्नोति वेदतोऽपगतं फलम् ॥ १२७ ॥ नारुदः स्यादातोऽपि न परद्रेहकर्मधीः ॥ यथा स्योद्धि जते वाचं न च तत्तां समुदीरयेत् ॥ १२८ ॥ यत्करोति शुभं
 वाचा प्रोच्यमाना मनीषिभिः ॥ श्रूयतां कुरुशार्दूल सदा चापितथोच्यताम् ॥ १२९ ॥ न तथा शीनसिलेन चंदनरसो न शीतलच्छाया ॥
 प्रह्लादयति च पुरुषं यथा मधुरभाषिणी वाणी ॥ १३० ॥ अर्हणाद्ब्राह्मणेनित्यमुद्धि जेत विषादिव ॥ अमृतस्यैव चाकांक्षेदपमानस्य
 सर्वदा ॥ १३१ ॥ सुखं ह्यवमतः शते सुखं च प्रतिबुध्यते ॥ सुखं चरति लोकेऽस्मिन् प्रवर्तमानो विनश्यति ॥ १३२ ॥ अनेन विधिचारजस्तस्कु
 तात्मा द्विजः शूनैः ॥ गुरौ वसन्तं चिनुयाद्ब्रह्माधिगमिदंतपः ॥ १३३ ॥ तपोविशेषैर्विधमंत्रैश्च विविधोदितैः ॥ वेदः कुशोधिगंतव्यः सरहस्योद्दि

जन्मना ॥ १३४ ॥ वेदमेवाभ्यसेन्नित्यंतं परं तप्यन्दिजोत्तमः ॥ वेदाभ्यसोहि विप्रस्यतपः परमिहोच्यते ॥ १३५ ॥ आहवसनखाभ्यः
परमंतप्यतेतपः ॥ १३६ ॥ यः सुतोपि द्विजो धीरस्वाध्यायशक्तितोवहम् ॥ योनो धीर्यद्विजो विदमन्यत्र क्रुरुते श्रमम् ॥ १३७ ॥ सजीवेव शू-
द्रत्वमाशुगच्छतिसान्वयः ॥ नयस्य वेदो न जयोनो विद्याश्च विशांपते ॥ १३८ ॥ स शूद्र एव मंतव्य इत्याह भगवान्विभुः ॥ मातुर्ये च जननं द्वितीयं मौजि-
बंधने ॥ १३९ ॥ तृतीयं ज्ञादीक्षार्याद्विजस्य विधिचोदितम् ॥ तत्र यद्रूपं जन्मस्य मौजिवंधनं चिह्नितम् ॥ १४० ॥ तत्रास्य मातासावित्री
पितात्वाचार्य उच्यते ॥ वेदप्रदानात्वाचार्योऽपि तं मनुब्रवीत् ॥ १४१ ॥ न ह्यस्य विद्यते कर्म किंचिदसौ जिबंधनात् ॥ नाभिव्याहारये-
द्रूपं स्वधानि नयनाहते ॥ १४२ ॥ शूद्रेण तु समं तावदावद्वेदो न जायते ॥ कृतोऽप्यनयनस्य स्य व्रतोऽदेशनमिष्यते ॥ १४३ ॥ ब्रह्मणा
ग्रहणं चैव क्रमेण विधिपूर्वकम् ॥ यत्सूत्रं चापि यच्चर्मयायाचास्य च मेखला ॥ १४४ ॥ वसनं चापि योऽदं स्तद्वैतस्य व्रतेऽपि ॥ सेवेते मां-
स्तु नित्यमाब्रह्मचारी गुरौ वसन् ॥ १४५ ॥ स नित्यम्येन्द्रियग्रामंतपो वृद्धयर्थमात्मनः ॥ वृंदारकर्षिपितृणां कुर्यात्तर्पणमेवाहि ॥ १४६ ॥
नराणां च महोत्तमं स्नात्वा प्रयत्नतः ॥ पुष्पं तोयं फलं चापि समिदाधानमेव च ॥ १४७ ॥ नानाविधानि काष्ठाणि नृत्तिकां च त-
था कुशान् ॥ वर्जयेन्मधुमांसं च गंधमाल्यरथान्निग्रयः ॥ १४८ ॥ शुक्लानि चैव सवर्णिश्रौणिनां चैव हिंसनम् ॥ अभ्यंगमं जनं चाक्ष्णोरुपानच्छत्र-
धारणम् ॥ १४९ ॥ संकल्पं कामजं क्रोधं लोभं गीतं च वादनम् ॥ नर्तनं च तथा द्यूतं जनं च दूतं धानुतम् ॥ १५० ॥ परिवादं चापि विभो दूरतः परिव-
र्जयेत् ॥ स्त्रीणां च प्रेक्षणं लंबमुपवीतं परस्य च ॥ १५१ ॥ पुंश्चलीभिस्तथा संगं न कुर्यात्कुरु नंदन ॥ एकः शरीरं सर्वत्र न रतः संकदयेत्कचित्
॥ १५२ ॥ कामाद्विस्कंद्य नरे तोहि न स्तिव्रतमेव तु ॥ सुप्तः क्षरन् ब्रह्मचारी द्विजः शुक्रम कामतः ॥ १५३ ॥ स्नात्वा कर्म चरित्वा तु पुनर्भासित्य-
चंजपेत् ॥ मनो रपितथा चात्र श्रूयते परमं वचः ॥ १५४ ॥ उदकुंभं सुमनसो गोशकृन्मृत्तिकां कुशान् ॥ आहरेद्यावदर्थानि श्रेष्ठं च पाहि-
नित्यशः ॥ १५५ ॥ गृहेषु येषां कर्तव्यं ताच्छृणुष्व नृपते म ॥ स्वकर्म सुरतायैव तथैव देषु यरताः ॥ १५६ ॥ यज्ञेषु चापि राजेन्द्र

१ विलयनाहते-इ०पा० । २ गुरावधिवसन्सदा-इ०पा० । ३ वंचनाम्-इ०पा० । ४ उपरोधम्-इ०पा० ।

चश्रद्धासमाश्रिताः ॥ ब्रह्मचार्याहरैर्द्वैष्ट्यगृहेभ्यः प्रयतोन्वहम् ॥ १५७ ॥ गुरोःकुलेनभिक्षेतस्वज्ञातकुलबंधुषु ॥ अलाभेत्वन्यगोत्रा
णांपूर्वपूर्वविवर्जयेत् ॥ १५८ ॥ सर्वचापिचरेद्ब्राम्हणपूर्वोक्तानामसंभवे ॥ अंत्यवर्जमहाबाहोइत्याहभगवान्विभुः ॥ १५९ ॥ वाचनि
यम्यप्रयतस्त्वग्निशस्त्रं चवर्जयेत् ॥ चातुर्वर्ण्यचरेद्द्वैष्ट्यमलाभेकुरुनंदन ॥ १६० ॥ आरादाहृत्यसमिधः संनिदध्याद्ब्रह्मोपरि ॥ सायंप्रातस्तु
जुहुयात्ताभिराग्निमर्तद्वितः ॥ १६१ ॥ भैक्ष्याचरणमकृत्वा नतमर्गिसमिध्यैवै ॥ अनतुरः सतरात्रमवर्कणिं व्रतंचरेत् ॥ १६२ ॥
वर्तनंचास्यभैक्षेण प्रवदंतिमनीषिणः ॥ तस्माद्भैक्षेणैवैन्यैकान्नादीभवेद्भर्ता ॥ १६३ ॥ भैक्षेणव्रतिनोवृत्तिरुपवाससमास्तृता ॥
दैवत्येव्रतवद्राजन्पित्र्येकर्मण्यथर्षिवत् ॥ १६४ ॥ काममभ्यर्थितोऽश्रियाद्भ्रतमस्यनलुप्यते ॥ ब्राह्मणस्यमहाबाहो कर्मयत्समुदाहृतम् ॥ १६५
राजन्वैश्ययोर्नतत्पंडितैः कुरुनंदन ॥ चोदितोऽचादितोवापिगुरुणानित्यमेवहि ॥ १६६ ॥ कुर्यादध्ययनेयोगमाचार्यस्यहितेषुच ॥ बुद्धौ
द्रियाणिमनसाग्नरिंवांचमेवहि ॥ १६७ ॥ नियम्यप्रांजलिस्तिष्ठेद्भिक्षमाणेगुरोर्मुखम् ॥ नित्यमुद्धतपाणिः स्यात्साध्याचारस्तुसंयतः
॥ १६८ ॥ आस्यतामितिचोक्तः सन्नासीताभिमुखोगुरौ ॥ वस्त्रवैषैस्तथास्त्रैस्तुहनिः स्याद्गुरुसंविधौ ॥ १६९ ॥ उत्तिष्ठेत्प्रथमंचास्य
जघन्यंचापिसंविशेत् ॥ प्रतिश्रवणसंभाषेतल्पस्थोनसमाचरेत् ॥ १७० ॥ नचासीनो नभुजानेनतिष्ठन्नपराङ्मुखः ॥ आसीनस्यस्थितः
कुर्यादाभिगच्छंश्चतिष्ठतः ॥ १७१ ॥ प्रत्युद्धंतातुव्रजतः पश्चाद्भवंश्चाधावतः ॥ पराङ्मुखस्याभिमुखोदूरस्थस्यैत्येत्यर्चातिकम् ॥ १७२ ॥
नयस्कृत्यशयानस्यनिदेशेतिष्ठेत्सर्वदा ॥ नीचंशय्यासनंचास्यसर्वदगुरुर्मनिधौ ॥ १७३ ॥ गुरोश्चक्षुर्विषयनयथेष्टासनोभवेत् ॥
नामोच्चारणमेवास्यपरोक्षमपिसुव्रत ॥ १७४ ॥ नचैनमतुकुर्वीतगतिभाषणचेष्टितैः ॥ परीवादस्तथानिंदगुरोर्यत्रप्रवर्तते ॥ १७५ ॥ कर्णौ
तत्रपिधातव्यौगंतव्यंवाततोऽन्यतः ॥ परीवादाद्रासभः स्यात्सास्त्रमेयस्तुनिंदकः ॥ १७६ ॥ परीभोक्ताकृमिभवातिकटोभक्तितमत्सरी ॥ दूर
स्थो नार्चयेदनेनकुक्षोर्नातिकेस्रियाः ॥ १७७ ॥ यानासनगतोरजन्नवरुह्याभिवादयेत् ॥ प्रतिकूलेसमानेतुनसीतगुरुणासह ॥ १७८ ॥

१ चोदितो वापि गुरुणा नित्यमेव हि पार्थिव-इ०पा० ।

अशृण्वतिगुरौराजन्नकिंचिदपिकतियेत् ॥ गोशोषूयानप्रासदप्रस्तरेषुकटेषुच ॥ १७९ ॥ आसीतगुरुणासाधौशलाफलकनौषुच ॥
 गुरोर्गुरौसन्निहितेगुरुवद्वृत्तिमाचरेत् ॥ १८० ॥ गुरुपुत्रेषुचायैषुगुरोश्चैवस्वबंधुषु ॥ बालः समानजन्मावाविशिष्टोयज्ञकर्मणि ॥ १८१ ॥
 अध्यापयन्गुरुसुतोगुरुवन्मानमर्हति ॥ उत्सादनमथांगानांस्थापनोच्छिष्टभोजने ॥ १८२ ॥ पादयोर्नैनंरजन्गुरुपुत्रेषुवर्जयेत् ॥ गुरु
 वत्प्रतिपूज्यास्तुसर्वगुरुर्योषितः ॥ १८३ ॥ असवर्णास्तुसंपूज्याः प्रत्युत्थानाभिवादनेः ॥ अभ्यंजनंस्नानपनंचगानोत्सादनमेवच
 ॥ १८४ ॥ गुरुपत्न्यानकार्यणिक्केशानांचप्रसाधनम् ॥ गुरुपत्नींतुयुवतीनाभिवाद्येतपादयोः ॥ १८५ ॥ पूर्णविंशतिवर्षेणगुणदो
 षौविजानता ॥ स्वभावएवनारीर्णारणासिहदूषणम् ॥ १८६ ॥ अंतोर्थाग्नप्रमाद्यतिप्रतिपाद्यविपश्चितः ॥ अविद्वांसमलंलेकेवि
 द्वांसमपिवापुनः ॥ १८७ ॥ प्रमदाह्युत्पत्थनेतुकामकोधवशानुगम् ॥ मात्रास्वस्नादुहित्रावानविविकासनोभवेत् ॥ १८८ ॥ बलवा
 निन्द्रियग्रामोविद्वांसमपिकर्षति ॥ राजेंद्रगुरुपत्नीनांयुवतीनांयुवाभुवि ॥ १८९ ॥ विधिवद्वंदंकुर्यादसावहमितिब्रुवन् ॥ विप्रोऽ
 स्यपादग्रहणमन्वहंचाभिवादनम् ॥ १९० ॥ गुरुदरेषुकुर्वीतसतांधर्ममनुस्मरन् ॥ यथाखनन्खनित्रेणजलमाप्रोतिमानवः ॥ १९१ ॥
 तथागुरुगतांविद्यांशुश्रूषुरधिगच्छति ॥ मुंडोवाजटिलोवास्यादथवास्याच्छिखीजटी ॥ १९२ ॥ नैनंग्रामेऽभिनम्लेचेदकौनाभ्युदि
 यात्कचिद् ॥ तंचेदभ्युदियात्सूर्यःशयानंकामकारतः ॥ १९३ ॥ निम्लोचेद्वाप्यभिज्ञानाज्जपवसोद्दिनम् ॥ सूर्येणह्यभिनियुक्तः
 शयानोभ्युदितश्चयः ॥ १९४ ॥ प्रायश्चित्तमकुर्वाणोयुक्तः स्यान्महतैनसा ॥ उपरूपृश्यमहाराजउभेसंध्येसमाहितः ॥ १९५ ॥ शुचौ
 देशेजपअप्यमुपासीतयथाविधि ॥ यदिद्वितीयद्वारजः श्रेयःकिंचित्समाचरेत् ॥ १९६ ॥ तत्सर्वमाचरेद्युक्तोऽयत्रवारमेतेनः ॥ धर्मार्थो
 बुच्यतेश्रेयः कामार्थौधर्ममेवच ॥ १९७ ॥ अर्थएवेहवाश्रेयस्त्रिवर्गइति संस्थितिः ॥ पितामाततथाभ्राताआचार्याः कुरुंदन ॥ १९८ ॥
 नार्तेनाप्यवमंत्यव्याब्राह्मणेनविशेषतः ॥ आचार्योब्रह्मणेभूतिः पितामृतिः प्रजापतेः ॥ १९९ ॥ माताप्यथादितेभूतिर्भ्रातास्यान्भूतिरात्म

नः ॥ यन्मातापितरौ क्लेशहेतवे भवेन्नुणम् ॥ २०० ॥ नतस्य निष्कृतिः शक्या कतुर्वपश्नैरपि ॥ तयोर्नित्यं प्रियं कुयादाचार्यस्य च भा
रत ॥ २०१ ॥ तेषु हि त्रिषु तुष्टेषु तपः सर्वसमाप्यते ॥ तेषां त्रयाणां शुश्रूषा परमतप उच्यते ॥ २०२ ॥ नैतरनभ्यनुज्ञातो धर्ममन्यं समाच
रेत् ॥ तस्य हि त्रयो लोकास्त एव त्रय आश्रमाः ॥ २०३ ॥ तस्य च त्रयो वेदास्त एवास्मां त्रयो ज्ञेयः ॥ माता वै गार्हपत्याग्निः पिता वै दक्षिणः
स्मृतः ॥ २०४ ॥ गुरुराहवनीयश्चाग्नि त्रैतांगीरयिषी ॥ त्रिषु तुष्टेषु चैतेषु त्रिद्विष्टौ का अयते गृही ॥ २०५ ॥ दीप्यमानः स्ववपुषा देवविद्विमो
दते ॥ इमं लोकां पितृभक्त्या मातृभक्त्या नुमध्यमम् ॥ २०६ ॥ गुरुशुश्रूषया चैव गच्छेच्छकसंलोकताम् ॥ सर्वतस्याहता धर्मा यस्य ते तत्रय
आहताः ॥ २०७ ॥ अनाहतास्तु स्यैते सर्वस्तस्या फलाः क्रियाः ॥ यावत्त्रयस्ते जै विदुस्तं वृत्ताय तस्मा चरेत् ॥ २०८ ॥ तेष्वेव नित्यं शुश्रूषां
कुर्यात्प्रियहि ते रतः ॥ तेषामनुपरोधेन पार्थक्यं यद्वदाचरेत् ॥ २०९ ॥ तत्तन्निवदयेत्तेभ्यामनोविचन कर्माभिः ॥ त्रिज्वेतोष्विति कृत्यं हि पुरुषस्य समा
प्यते ॥ २१० ॥ एष धर्मः परः साक्षादुपधर्मान्य उच्यते ॥ श्रद्धा नः शुभा विद्या माददीता वरादपि ॥ २११ ॥ अंत्यादिपरधर्मैश्च रितं न दुष्कुलदपि ॥
विषादप्यमृतं श्राद्धं बालादपि सुभाषितम् ॥ २१२ ॥ अमित्रादपि सद्धृत्तममेध्यादपि कांचनम् ॥ स्त्रियोरत्नं न यो विद्याधर्मः शौचं सुभाषितम् ॥ २१३ ॥
विविधानि चाशिल्पानि समादेयानि सर्वशः ॥ अब्राह्मणादध्ययनमापत्काले विधीयते ॥ २१४ ॥ अनुव्रज्या च शुश्रूषा यावदध्ययनं गुरोः ॥ नाब्रा
ह्मणे गुरौ शिष्यो वा समात्यंति कं वसेत् ॥ २१५ ॥ ब्रह्मणे चाननूचने कांक्षन्ति मनुजमा ॥ यदि त्वात्यंतिको वा सोरोचते च गुरोः कुले ॥ २१६ ॥
युक्तः परिचरेद्देनमाश्रितारविमोक्षणात् ॥ आसमातेः शरीरस्य स्तुशुश्रूषते गुरुम् ॥ २१७ ॥ समच्छत्यंजसा विप्रब्रह्मणः सन्नशाश्वतम् ॥
न पूर्वगुरोर्वै किंचिदुपकुर्वीत धर्मवित् ॥ २१८ ॥ स्नानाय गुरुणा ज्ञातः शक्यः शुश्रूषार्थमाहरेत् ॥ क्षत्रिहो ज्यंगामश्छत्रोपानहमेव च ॥ २१९ ॥ धान्यं वा
सांसिंशं कं वा गुरोरेव प्रीतिमाहरेत् ॥ स्वर्गं ते गांपरित्यज्य गुरोर्भरत सत्तम ॥ २२० ॥ गुणान्विते गुरुसुते गुरुदरेऽथ वानुप ॥ सपिंडे वा गुरोश्चापि
गुरुवद्धृत्तिमाचरेत् ॥ २२१ ॥ एतेष्वविद्यमाने पुस्थानासनविहारवात् ॥ प्रयुजानोऽग्निं शुश्रूषां साधयेद्देहमात्मनः ॥ ३२२ ॥ वीरस्य कुर्वेच्छु

श्रूषायातिर्वीरसलोकताम् ॥ चरत्येवंहियोविप्रोब्रह्मचर्यमविभुतः ॥ २२३ ॥ सगत्वाब्रह्मसदनं ब्रह्मणा सह मोदते ॥ इत्येष कथितो धर्मः प्रथमं ब्रह्म
 चारिणः ॥ २२४ ॥ गृहस्थस्यापिराजेन्द्रशृणु धर्ममशेषतः ॥ काले प्राप्य व्रतं विप्रं ऋतुयोगेन भारत ॥ २२५ ॥ प्रपालयन् व्रतयाति ब्रह्मसालो
 क्यतां विभो ॥ स द्योपनयनं शस्त्रं वसन्ते ब्राह्मणस्य तु ॥ २२६ ॥ क्षत्रियस्य ततोऽग्निं प्रशस्तं नुरुब्रवीत् ॥ प्राप्ते शरदिवैश्यस्य स द्योपनयनं प
 रम् ॥ इत्येष त्रिविधः कालः कथितो व्रतयोजने ॥ २२७ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे शतसहस्राधर्मसंहितायां ब्राह्मे पविण उपनयनविधिवर्णनं
 नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ६९ ॥ सुमं तुरुवाच ॥ षट्त्रिंशदन्दादिकं चर्यं गुरोर्निवेदिकं व्रतम् ॥ तदधिकं पादिकं वा ग्रहणांति कमेव च ॥ १ ॥ वेदान्धा
 त्य वेदो वा वेदं वापि नृपोत्तम ॥ अविभुत ब्रह्मचर्यो गृहस्थाश्रममावसेत् ॥ २ ॥ तं प्रतीतं स्वधर्मेण ब्रह्मदाय हरं पितुः ॥ स्रग्विणतल्यप्यंसीनमहये
 त्प्रथमं गवा ॥ ३ ॥ गुरुणा समनुज्ञातः समावृत्तो यथाविधि ॥ उद्वहेत द्विजो भार्यां सवर्णालक्षणां चिताम् ॥ ४ ॥ शतानीक उवाच ॥ लक्षणं द्वि
 जशार्दूलस्त्रीणां वदमहमुने ॥ कीदृग्लक्षणं संयुक्तं कैन्त्या स्यात्सुखदानुप ॥ ५ ॥ सुमं तुरुवाच ॥ यदुक्तं ब्रह्मणा पूर्वैस्त्रीलक्षणमनुत्तमम् ॥ श्रेय
 से सर्वलोकानां शुभाशुभफलप्रदम् ॥ ६ ॥ तत्ते वच्मि महाबाहो शृणुष्वैकमनानुप ॥ श्रुतेन येन जानिषि कन्यां शोभनलक्षणां ॥ सुखासीनं सु
 रश्रेष्ठमभिगम्य महर्षयः ॥ ७ ॥ पप्रच्छ लक्षणं स्त्रीणां यत्पृष्टोऽहं त्वया धुना ॥ प्रणम्य शिरसा देवादिं वचनं ब्रुवन् ॥ ८ ॥ भगवन्ब्रूहि नः सर्व
 स्त्रीणां लक्षणं सुत्तमम् ॥ श्रेयसे सर्वलोकानां शुभाशुभफलप्रदम् ॥ ९ ॥ प्रशस्तामप्रशस्तां च जानिष्येन कन्यकाम् ॥ तेषां तद्वचनं श्रुत्वा वि
 र्रिचो वाक्यमब्रवीत् ॥ १० ॥ शृणुष्वं द्विजशार्दूल वच्मि गुष्मास्त्वशेषतः ॥ प्रतीक्षिततलास्तस्म्यग्र्यतां भोजसमन्विताः ॥ ११ ॥ इदं शोभ्य
 जाधन्या योषितां भोगवर्धनाः ॥ करालैरतिनिर्मसैरुक्षैरर्धशिराचिवितैः ॥ १२ ॥ दारिद्र्यदुर्भगत्वं च प्रभुवंति न संशयः ॥ अंशुल्यः संहता वृ
 ताः क्षिधाः सूक्ष्मनखास्तथा ॥ १३ ॥ कुर्वन्त्यन्तमैश्वर्यं राजभावं च योषितः ॥ ह्रस्वाः सुजीविता ह्रस्वा विरला वि त्तहानये ॥ १४ ॥ दारि
 द्यं मूलमग्रासु प्रप्यं च पृथुलासु च ॥ परस्परसमाहृढेस्तनुभिर्वृत्तपर्वभिः ॥ १५ ॥ बहूनि पिपतीह त्वादासि भवति वै द्विजाः ॥ अंगुष्ठोन्नतपर्वणि

स्तुंगायाः कोमलान्विताः ॥ १६ ॥ रत्नकांचनलाभायविपरीताविपत्तये ॥ सुभयत्वं न सैः स्निग्धैराताम्रैश्च धनाढ्यता ॥ १७ ॥ पुत्राः स्युरुन्नते
 रेभिः सुसूक्ष्मैश्चापिराजता ॥ पांडुरैः स्फुटितैरुक्षैर्नलिधैर्मैस्तथास्त्रैः ॥ १८ ॥ निःस्वताभवात्स्त्रिणांपितैश्चाभक्ष्यभक्षणम् ॥ गुल्फाः स्नि-
 ग्धाश्च वृत्ताश्च समाहृष्टाः शिरास्तथा ॥ १९ ॥ यदि स्युर्न पुरादध्युर्वाधवाद्यैः समाधुयुः ॥ अक्षिराः शरकांडाभाः सुवृत्ताल्पतनूरुहाः ॥ २० ॥
 जंघाः कुर्वति सौभाग्यं यन्नं च गजवाजिभिः ॥ छिद्यते रोमं च द्वास्त्रिभ्रमत्युद्धतपिंडिका ॥ २१ ॥ काकजं वापति हन्ति वाचाटाकापिलचया ॥
 जानुभिरैश्च मज्जरसिंहाजान्वनुकारिभिः ॥ २२ ॥ त्रियमाप्यसुभाग्यं प्रप्राधुवंति सुतास्तथा ॥ यदा भैरव्यगनाया निर्मसैः कुलटाः स्त्रियः ॥ २३ ॥
 शिरालैरपि हिंसाः स्युर्वीक्ष्यैर्धनवर्जिताः ॥ अत्यंतकुटिलैरुक्षैः स्फुटिताग्रैर्गुडप्रभैः ॥ २४ ॥ अनेकजैस्तथारोमैः कैशैश्चापितथाविधैः ॥
 अत्यंतपिंगलानरीविषतुल्येति निश्चितम् ॥ २५ ॥ समाहाभ्यंतरे पापापतिं हन्यात्प्रसंग्यः ॥ हस्तिहस्तनिर्भैर्वृत्तैर्भाभैः करभोपमैः ॥ २६ ॥
 प्राधुवंत्यूरुभिः शशस्त्रिभ्यः सुखमनंगजम् ॥ दौर्भाग्यं वद्धमसैश्च वर्धनरोमशोरुभिः ॥ २७ ॥ तनुर्भिवधमित्याहुर्मध्यच्छिद्रेष्वनीशता ॥ संध्यावर्णे
 समंचारुसूक्ष्मरोमान्वितं पृथु ॥ २८ ॥ जघनं शस्यते स्त्रीणां रति सौख्यकरं द्विज ॥ अरोमकं भग्यस्याः समं मुश्चिष्टं संस्थितम् ॥ २९ ॥ अपि नीचकुलो
 त्पन्नराजपत्नी भवत्यसौ ॥ अश्वत्थपत्रसदृशः कूर्मपृष्ठोन्नतास्तथा ॥ ३० ॥ शशिर्विमानि भश्चापितथैव कलशाकृतिः ॥ भगः शस्ततमः
 स्त्रीणां रति सौभाग्यवर्धनः ॥ ३१ ॥ तिलपुष्पनिभोयश्च यद्येधुरसंनिभः ॥ द्वावप्येतौ परप्रपञ्चुवते च दीद्रताम् ॥ ३२ ॥ उलूखलनि-
 भैः शोकं मरणं विवृताननैः ॥ विरूपैः घृतिनिर्मसैर्गजसंनिभरोमभिः ॥ ३३ ॥ दौःशील्यं दुर्भगत्वं च दारिद्र्यमधिगच्छति ॥ कपित्थफलसं-
 काशः पीनो वलि विवर्जितः ॥ ३४ ॥ स्फूर्तिः प्रशस्यते स्त्रीणां निदितश्चान्यथा द्विजः ॥ पयोधरभरानम्रचलत्रिलयुरुः ॥ ३५ ॥ मध्यः
 शुभावहः स्त्रीणां रोमराजिविभूषितः ॥ पणवामैर्दुर्दंगभैस्तथा मध्यवोपमैः ॥ ३६ ॥ प्राधुवंति भयावासे क्लेशदौःशील्यमीदृशैः ॥ अव-
 क्रान्तुल्वणं पृष्ठमरोमं शमगैर्हितम् ॥ ३७ ॥ नानास्तरणपर्यं करति सौख्यकरं परम् ॥ कुञ्जमद्राणि कं पृष्ठारोमं शयदियोपितः ॥ ३८ ॥

स्वप्नांतरे सुखं तस्यानास्ति हन्यात्पतिं च सा ॥ विपुलैः सुकुमारैश्च कुक्षिभिः सुबहुप्रजाः ॥ ३९ ॥ मंडककुक्षिर्योनाराराजानं सा प्रसूयते ॥ उ
 न्नतैर्वलिभिर्विध्यामुवृत्तैः कुलटाः स्त्रियः ॥ ४० ॥ जारकर्मरतासास्यान्यत्र ज्यांच स माप्नुयात् ॥ उन्नताचनतैः शुद्राविषमैर्विषमाशया ॥ ४१ ॥
 आयुरैश्वर्यसंपन्नावनिता हृदयैः समैः ॥ सुवृत्तमुन्नतं पीनमदूरोन्नतमायतम् ॥ ४२ ॥ स्तनयुग्ममिदं गृहस्तमतोऽन्यदमुखावहम् ॥ उन्नतिम्
 शमेगर्भद्वयैरेकस्य भूयसी ॥ ४३ ॥ वापेत जायते कन्या दाक्षिणेतु भवेत्सुतः ॥ दर्वेतु वृक्षे कन्याः सान्निधूतरतिप्रिया ॥ ४४ ॥ सुवृत्ते
 तु पुनर्यस्याद्दक्षिणा पुरुषं सदा ॥ स्तनैः सर्पफणाकारैः क्षिप्रकृतिभिस्तथा ॥ ४५ ॥ दारिद्र्यमाधिगच्छति स्त्रियः पुरुषचेष्टिताः ॥ अव
 प्रब्धवटी तुल्या भवंति हितथा द्विजाः ॥ ४६ ॥ सुसमं सलं चारुशरीरोरमं विवर्जितम् ॥ वक्षोयस्या भवेन्नायं भोगाभ्युक्तेयथेप्सितान् ॥ ४७ ॥
 हिंसा भवति वक्रेण दौःशील्यं रोमशेन तु ॥ निर्मासेन तु वैधव्यं विस्तीर्णे कलहप्रिया ॥ ४८ ॥ चतस्रो रक्तगंभीररेखाः स्निग्धाः करे स्त्रियाः ॥
 यदि स्युः सुखमाप्नोति विच्छिन्नाभिरनीशता ॥ ४९ ॥ रेखा कनिष्ठिका मूलखास्याः प्राप्ता प्रदेहिनीम् ॥ ज्ञातमायुर्भवेत्तस्यास्त्रियाणामुन्नता
 क्रमात् ॥ ५० ॥ संवृत्ताः समपर्वाणस्तर्हि णाग्राः कोमलत्वचः ॥ समाहंगुलयेयस्याः सानारी भोगवर्धिनी ॥ ५१ ॥ वंधुजीवारुणैस्तुर्गैर्न
 खैरैश्वर्यमाप्नुयात् ॥ खरैर्वैर्विवर्णाभैः श्वेतपीतैरनीशता ॥ ५२ ॥ रक्तैर्मृदुभिरैश्वर्यनिश्छिद्रांगुलिभिर्द्विजाः ॥ स्फुटितैर्विषमैरूक्षैः क्लेशं
 पाणिभिराप्नुयुः ॥ ५३ ॥ समरेखा यथायासां मंगुलपर्वसु ॥ तासां हि विपुलं सौख्यं धनं यन्तथाऽक्षयम् ॥ ५४ ॥ मणिर्वंधोऽन्यवच्छि
 न्नो रेखात्रयविभूषितः ॥ ददाति न चिरादेव भोगमायुस्तथा क्षयम् ॥ ५५ ॥ श्रोतस्त्वज्रपद्माक्षगजवाजिनिवेशनैः ॥ चक्रस्वस्तिकवज्रासि
 पूर्णकुंभनिभांकुशैः ॥ ५६ ॥ प्रासादच्छत्रमुकुटैर्हारैः कूरकुंडलैः ॥ ज्ञांस्वतोरणनिर्गूहं हस्तन्यस्तैर्वृषास्त्रियः ॥ ५७ ॥ यस्याः पाणि तले र
 ता यत्र कुंभाश्च कुंडिकाः ॥ दृश्यंते चरणेयस्यायज्ञपत्नी भवत्यसौ ॥ ५८ ॥ वीथ्यापणतुलामौ नैस्तथा मुद्रादिभिः स्त्रियः ॥ भवंति वणिजा
 पत्न्योरत्नकांचनशालिनाम् ॥ ५९ ॥ दात्रयोः क्रयुगबंधफलोत्सूललांगलैः ॥ भवंति धनधानाढ्याः कृपलजनांगनाः ॥ ६० ॥ अतुन्नत

शिरासंधिपिनरोमविवर्जितम् ॥ गोपुच्छकृतिनारीणामुजयायुगलंभम् ॥ ६१ ॥ निगूढग्रन्थेयस्याः कूर्परारोमवर्जिताः ॥ बहवोल
 लितायस्याः प्रशस्तावृत्तकोमलाः ॥ ६२ ॥ उन्नतावनताश्चैवनातिस्थूलनरोमशाः ॥ सुखदास्तुसदस्त्रिणसौभाग्यारोग्यवर्धनाः ॥ ६३ ॥
 स्थूलैस्सकंधेवहद्रारोमशोव्याधिताभवेत् ॥ वक्रस्कंधेभवेद्व्याकुलटाचोन्नतानते ॥ ६४ ॥ स्पष्टरेखात्रयस्याश्रीवायाचतुरंगुलम् ॥ म
 णिकांचनमुक्ताढ्यसाध्यातिविभूषणम् ॥ ६५ ॥ अधनास्त्रिकृशश्रीवादिश्रीवाचवंधकी ॥ ह्रस्वश्रीवामृतापत्यास्थूलश्रीवाचदुःखिता ॥
 ॥ ६६ ॥ अनुन्नतासमांसचसमायस्याः कृकाटिका ॥ सुदीर्घमायुस्त्वस्यास्तुचिरंभर्ताचर्जयति ॥ ६७ ॥ निर्मासावहुमासाचक्षिराल
 रोमशतथा ॥ कुटिलाविकटाचैवविस्तीर्णानचशस्यते ॥ ६८ ॥ नस्थूलोनकृशोऽत्यर्थनवकोनचरोमशः ॥ हनुरेवंविधः श्रेयोस्ततोऽप्येतिप्रश
 स्यते ॥ ६९ ॥ चतुरस्रमुखीधूर्तामंडलास्याश्रीवाभवेत् ॥ अप्रजावाजिवक्रास्त्रिमहावक्राचदुर्भगा ॥ ७० ॥ श्वराहवृकोलूकमकंटास्या
 श्याः स्त्रियः ॥ क्रूरास्ताः पापकर्मिण्यः प्रजावांधववर्जिताः ॥ ७१ ॥ मालतीवकुलीभोजनीलोत्पलसुगंधियत् ॥ वदनमुच्यतेवैतत्पान
 तांबूलभोजनैः ॥ ७२ ॥ ताम्राभः किंचिदालंभः स्थौल्यकाश्यविवर्जितः ॥ अधरोयदितुंगश्चनारीणांभोगदः सदा ॥ ७३ ॥ स्थूलैकलह
 शीलस्याद्विवर्णेचातिदुःखिता ॥ उत्तरोष्ठेनतीक्ष्णेनवनितचतिकोपना ॥ ७४ ॥ जिह्वातनुतरावक्रताद्वाद्याचशस्यते ॥ स्थूलद्व
 स्वाविवर्णयावक्राभिन्नाचर्जिता ॥ ७५ ॥ शंखकुंददुधवलैः स्निग्धैस्सुगैरसंधिभिः ॥ सिष्टात्रपानमाप्नोतिदंतैरेभिर्नुन्नतैः ॥ ७६ ॥ सू
 क्ष्मेरतिदृशैर्द्वैस्स्फुटितैर्विरलैस्तथा ॥ रूक्षैश्चदुःखितानित्यं विकटैर्भासिनिभवेत् ॥ ७७ ॥ सुमृष्टदर्पणांभोजपूर्णवैदुसनिभम् ॥
 वदनंवनरीणामभीष्टफलदंस्मृतम् ॥ ७८ ॥ नस्थूलनकृशावक्रानातिदीर्घासमुन्नता ॥ ईदृशीनासिकायस्याः साधन्यातुशुभं करी ॥ ७९ ॥
 उन्नतामृदुलायचरेखाशुद्धनसंगता ॥ ध्रुवक्रतुल्यासुक्ष्माचयोधितांसासुखावहा ॥ ८० ॥ धनुस्तुल्याभिः सौभाग्यं व्यास्याद्विदिरेमभिः ॥
 पिंगलासंगताह्रस्वादास्त्रियायनसंशयः ॥ ८१ ॥ नीलोत्पलदलप्रलयरताम्रैश्चारुभूमिभिः ॥ वनितानयनैरेभिर्भोगसौभाग्यभागिनी ॥ ८२ ॥

खंजनाक्षीमृगाक्षीचवराहाक्षीवरांगना ॥ यत्रयत्रसमुत्पन्नामहांतंभोगमाप्नुते ॥ ८३ ॥ अगंभरैरसंश्लिष्टवहुरेखाविभूषितैः
 राजपत्न्योभवंतीहनयनैर्मधुपिंगलैः ॥ ८४ ॥ वायसाकृतिनेत्राणिदीर्घापांगनियेषिताम् ॥ अनाविलानिचारूणिभवंतिहिविभूष्यते ॥ ८५ ॥
 गंभरैःपिंगलैश्चैवदुःखिताःस्युश्चिरायुषः ॥ वयोमध्येत्यजेत्पाणानुन्नताक्षीतुयांगना ॥ ८६ ॥ रक्ताक्षीविषमाक्षीचर्ध्वप्राक्षीप्रितलेचन
 वर्जनीयासदानारीश्चनेत्राचैवदूरतः ॥ ८७ ॥ उद्धांतैःकरैश्चित्रैर्नयैर्नस्त्वंगनास्त्विह ॥ मध्यमांसप्रियातित्यंचपलाश्चैवसर्वतः ॥ ८८ ॥
 करालाकृतयःकर्णानभःशब्दास्तुमंस्थिताः ॥ वहंतिविक्रसत्कांतिहेमरत्नविभूषणम् ॥ ८९ ॥ खरोष्ट्रनकुलौककपिलश्रवणःस्त्रियः
 प्राप्नुवंतिमहदुःखंप्रायशःप्रव्रजंतिच ॥ ९० ॥ ईषदापांडुगंडायासुवृत्तापर्वणित्विह ॥ प्रशस्तानिंदितातत्त्वन्यारोमकूपकदूषिता ॥ ९१ ॥
 अर्धदुप्रथमाभोगमरोमतुसमाहितम् ॥ भोगारोग्यकरंश्रेष्ठललाटंवरयोषिताम् ॥ ९२ ॥ द्विगुणंपरिणाहेनललाटंविहितंचयत् ॥ शिरःप्रशस्तं
 नारीणामधन्याहस्तिमस्तका ॥ ९३ ॥ मूक्ष्माःकृष्णामृदुस्रिग्धाःकुंचिताग्राःशिरोरुहाः ॥ भवंतिश्रेयसेस्त्रीणामन्येस्युःकुशशोकादः ॥ ९४ ॥
 हंसकोकिलवीणालिशिखिणुस्वराःस्त्रियः ॥ प्राप्नुवंतिवहूभोगान्भृत्यानज्ञापयन्तिच ॥ ९५ ॥ भिन्नकांस्यस्वरानारिवरकाक्करवराच
 ग्रा ॥ रोगंव्याधिर्भयंशोकंदारिद्र्यंचाधिगच्छति ॥ ९६ ॥ हंसगोवृषचक्राह्वमतमांतंगामिनी ॥ स्वकुलंद्योतेयन्नारिमहिषीपार्थिवस्यच ॥ ९७ ॥
 शशृगलगतिर्निद्यायाचवायसवद्वजेत् ॥ दासीमृगगतिर्नारिद्रुतगामीचंधकी ॥ ९८ ॥ फलिनरोचनहेमकुंकुमप्रभण्वच ॥ वर्णःशुभ
 करःस्त्रीणांयश्चद्वौकुरोपमः ॥ ९९ ॥ मृदूनिमृदुरोमाणिनात्यंतस्वेदजानिच ॥ सुरभीणिचगात्राणियासांताःपूजिताःस्त्रियः ॥ १०० ॥ नोद्धेत्क
 पिलांकन्यानांदिर्गांगीरोगिणीम् ॥ नालेमिकानांतिद्विस्वांनवाचाटानपिंगलाम् ॥ १०१ ॥ नक्षदृशनदीनाम्रीनंत्यपर्वतनामिकाश्च ॥ नपश्य
 हिप्रेष्यनाम्रीनचभीषणनामिकाम् ॥ १०२ ॥ अव्यंगींसौम्यनाम्रींहंसवारणगामिनीम् ॥ तनुलोमेकेशदशनान्मुदंगीमुद्रहेतिस्रियम् ॥ १०३ ॥
 महांत्यपिसमृद्धानिगोजाविधनधान्यतः ॥ स्त्रीसंबंधेशैतानिकुलानिपरिवर्जयेत् ॥ १०४ ॥ हीनक्रियनिष्पुरुषनिश्छंदरोमशाशंसम्

क्षयमयाव्यपस्मारिश्चिकुष्ठिकुलानिच ॥ १०६ ॥ पादैःसगुल्फौप्रथमंप्रतिष्ठौजैवेद्वितयंचसुजानुवक्रौ ॥ मेघैरुद्युद्यंततस्तृतीयंभिः
 कटिश्चेतिचतुर्थमाहुः ॥ १०६ ॥ उदंकरययतिपचमंहदयंपष्ठमथस्तनोन्वितम् ॥ अथसप्तममंसजनुणिकथयंत्यष्टममोष्ठकंधरे ॥ १०७ ॥
 नवमंनयनेचसज्जुणिसललटंडशमंशिरस्तथा ॥ अशुभेष्वशुभंशफलंचरणंचरणद्युभेषुशोभनम् ॥ १०८ ॥ इदंमहात्मा
 समहानुभावःशचीनिमित्तगुरुरब्रवीद्विजाः ॥ शक्रेणपृष्टःसविशेषमुत्तमंसलक्ष्यमुत्तमंरयोषलक्षणम् ॥ १०९ ॥ मत्सकाशात्पुनःश्रुत्वालक्षणे
 पुरुषस्यच ॥ यथाधुनाभवद्विस्तुश्रुतंमत्तोद्विजोत्तमाः ॥ ११० ॥ लक्षणेभ्यःप्रशस्तंतुस्त्रीणांसदृत्तमुच्यते ॥ सदृत्तमुक्त्वयाथस्त्रिप्रशस्ता
 नचलक्षणैः ॥ १११ ॥ ईदृगलक्षणसंपन्नांसुकन्यामुद्रहेतुयः ॥ ऋद्विद्विस्तथाकीर्तिस्तत्रतिष्ठतिनित्यशः ॥ ११२ ॥ इति श्रीभ
 विष्यमहापुराणेऽतसहस्रार्धसंहितायांब्राह्मणवर्णनंनमःपञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ६ ॥ शतानीकउवाच ॥ सदृत्तंश्रोतु
 मिच्छामिदेवस्त्रीणांसुविस्तरात् ॥ उत्तमाधममध्यंचसंबंधेस्त्रीकृतेयथा ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शतानीकमहावहोब्रह्मलोकै
 पितामहः ॥ उक्त्वासलक्षणंस्त्रीणांसदृत्तंचोक्तवान्पुनः ॥ २ ॥ यथोक्तंब्रह्मणतेषामुषीणांकुरुनंदन ॥ ऋषीणांवचनंश्रुत्वा
 ब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ शृणुध्वंद्विजशार्दूलःस्त्रीणांसदृत्तमादितः ॥ वक्ष्येयुष्मत्स्वशेषैर्वैलोकितुग्रहकाम्यया ॥ ४ ॥
 त्रिवर्गप्राप्तयेवक्ष्येस्त्रीवृत्तंग्रहमेधिनाम् ॥ प्राग्विद्यादीनुपादायैतैरर्थैश्चयथाक्रमम् ॥ ५ ॥ विंदेतसदृशीभार्याशास्त्रदृष्टेनकर्मणा ॥
 गृहाश्रमोहिनिःस्वानामहत्येषाविडंबना ॥ ६ ॥ तस्मात्पूर्वमुपादेयवित्तमेवगृहैषिणा ॥ वरंसोढामनुष्येणतीव्रानरकवेदना ॥ ७ ॥
 नन्वेवगृहेदृष्टुप्रदाराशुधादितम् ॥ असंभवेविशुद्धंद्वारुदंतंप्रार्थनापरम् ॥ ८ ॥ वज्रसारमयंमन्येहृदयंयत्रदीयते ॥ सार्धंभार्याप्रिया
 दृष्ट्वाकुचैलक्षुत्कृशीकृताम् ॥ ९ ॥ अस्यदुःखस्यतन्नास्तिमुखंयत्समताव्रजेत् ॥ रुक्षंविषण्णंक्षुधितंभूमिप्रस्तरशायिनम् ॥ १० ॥ पुत्रदारं
 निजंदृष्ट्वाकिमकार्यंभवचृणाम् ॥ बाहूत्तरंयंक्षुत्क्षामंदृष्ट्वादीनमुखंसुतम् ॥ ११ ॥ सन्धुरेवोत्सवःपुंसांव्यसनंजीवितंद्विजाः ॥ परिसीदस्त्वप

त्येषुदृष्ट्वादीनमुत्साप्रियाम् ॥ १२ ॥ वज्रकार्यशरीरास्तेयेनयातिसहस्रधा ॥ तस्मादर्थविहीनस्यपुंसोदारपरिग्रहात् ॥ १३ ॥ कुतस्त्रिवर्ग
 सांसिद्धिर्यातनैवहितस्यसा ॥ अभायस्ययाधिकारोस्तिनद्धितीयाश्रमेतथा ॥ १४ ॥ तद्दर्थविहीनानां सर्वत्रनाधिकारिता ॥ केचिदुपर्यथेन
 बाहुस्त्रिवर्गवाप्तिसाधनम् ॥ १५ ॥ पुंसामर्थः कलत्रंचयेऽन्येनातिविदुर्विदुः ॥ धर्मोपिद्विविधोयस्मादिष्टापूर्तक्रियात्मकः ॥ १६ ॥
 सचदारात्मकः सर्वज्ञेयमर्थकसाधनम् ॥ निजेनापिदरिद्रेणलोकोलज्जातिबंधुना ॥ १७ ॥ परोपिहिमनुष्याणामैश्वर्यात्स्वजनयते ॥ नदरिद्रे
 समीपेपिस्थितवतंप्रपश्यति ॥ १८ ॥ दूरस्थमपिपित्ताढ्यमादराद्भजेजनः ॥ तस्मात्प्रयत्नतः पूर्वमर्थमेवप्रसाधयेत् ॥ १९ ॥ सहिमुलंत्रि
 वर्गस्यगुणानांगौरवस्यच ॥ सर्वेपिहिगुणविद्याकुलशीलादयोनृणाम् ॥ २० ॥ संतितस्मिन्नसंतोपसितिसंतोपिनसति ॥ शान्तिशिल्पक
 लाः कर्मयज्ञान्यदपिचेष्टितम् ॥ २१ ॥ साधनंसर्वमर्थानामार्थमादिसाधनाः ॥ साधनानां त्रिवर्गोस्ति तं विनोकेवलं नृणाम् ॥ २२ ॥
 अजागलस्तन्येवनिधनयैवसंभवः ॥ प्राक्पुण्यैर्विपुलासंपद्धर्मकामादिहेतुना ॥ २३ ॥ भूयोधर्मेणसामुत्रतयातावित्तिचक्रमम् ॥
 एकचक्रमेतद्विप्रोक्तमन्योन्यहेतुकम् ॥ २४ ॥ पूर्वपश्चिमबाहुभ्यामुत्तराधरमध्यमाः ॥ विज्ञायमतिमानेवयस्त्रिवर्गनिषेवते ॥ २५ ॥
 संख्याज्ञातसमायुक्तैरवाप्नोत्युत्तरोत्तरम् ॥ नाभार्यस्याधिकारोस्ति त्रिवर्गेनिधनस्यवा ॥ २६ ॥ नाभार्यया अतः पूर्वमर्थमेवप्रसाधयेत् ॥
 तस्मात्कमागत्तरैः स्वयंवाधिगतैर्युतः ॥ २७ ॥ क्रियायोगैः समर्थश्चक्रुर्याद्वारपरिग्रहम् ॥ अनुरूपेकुलेजातांश्रुतवित्तक्रियादिभिः
 ॥ २८ ॥ लभेतानिदितांकन्यामनोज्ञांधर्मसाधनाम् ॥ पुमानर्थपुमंस्तवाद्यावद्भार्यानिर्विदति ॥ २९ ॥ तस्माद्यथाक्रमं कालेकुर्या
 द्दारपरिग्रहम् ॥ एकचक्रोरथोयद्वेकपक्षोयथाखगः ॥ ३० ॥ अभार्योपिनरस्तद्वैयोग्यः सर्वकर्मसु ॥ पत्नीपरिग्रहाद्वर्मस्तथार्थवदुदा
 भतः ॥ ३१ ॥ सत्प्रीतियात्कामोऽपित्रयमस्यविदुर्बुधाः ॥ त्रिधाविवाहसंबंधोहीनतुल्याधिकैः सह ॥ ३२ ॥ तुल्यैः सहसमस्ते
 षामितरौनीचमध्यमौ ॥ असमौनैद्यतेसद्भिरुत्तमैः परिभूयते ॥ ३३ ॥ तुल्यैः प्रशस्यतेयस्मात्तस्मात्साधुतमोपेतः ॥ कृतैर्नैवाधि

१ लोको निजोऽप्यपार्थस्य शत्रुर्भवति भूमिप-इति पाठान्तरम् । २ रक्षणा यच-इ० पा० । ३ त्याज्यः सर्वेषु कर्मसु-इ० पा० ।

कसंबंधमपमानंसंश्रुते ॥ ३४ ॥ नचैषामानर्तगच्छेन्नैवचैःसहेष्यते ॥ उत्तमोऽपिचसंबंधोनीचैस्तत्समतांम्रजेत् ॥ ३५ ॥ अत
 स्तंवर्जयेद्धीमान्निदितंसदृशोत्तमैः ॥ विजातीयैश्चसंबंधसहेच्छंतिनसुरयः ॥ ३६ ॥ उभयोर्प्रैश्यतेतेनथाकोकिलयालुकः ॥ तद्वदिति
 कुलबाह्यात्वादुश्यंचावमानतः ॥ ३७ ॥ प्रतिपत्तेरशून्यत्वाच्चोत्तमोऽपिनस्यते ॥ एकोऽपिपरिहर्तेव्यान्येपरिहरंस्तुत ॥ ३८ ॥ त
 स्माद्वावपिनैवैषांसंबंधावधोत्तमौ ॥ एकपात्रादिभिर्धैषामुपचारैःपरस्परम् ॥ ३९ ॥ प्रत्यहंबंधतेस्नेहःसंबंधःसोभिधीयते ॥ यत्र
 बाहविवाहादवन्योन्याःप्रतिपत्तयः ॥ ४० ॥ स्पधैवप्रवर्धतेतैसंबंधविदुधाः ॥ व्यसनेभ्युदयेवापिेषांप्राणैर्धनैरपि ॥ ४१ ॥ स
 हेकप्रतिपत्तित्वंसंबंधानांसउत्तमः ॥ स्नेहव्यक्तौमनुष्याणांद्वावेवैनिकषोणौ ॥ ४२ ॥ तथाकृतज्ञतायांचव्यसनाभ्युदयागमौ ॥ सच
 स्नेहोन्नप्रायःसमेष्वेवहिदृश्यते ॥ ४३ ॥ साम्यंचाप्युपगतव्यवित्तशीलकुलादिभिः ॥ तस्माद्विवाहसंबंधसख्यमेकान्तकारिणाम् ॥
 ॥ ४४ ॥ सदृशैरेवकुर्वीतनोत्तमेनाप्यनुत्तमैः ॥ ४५ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेशतसहस्रार्धसंहितायांब्राह्मणपर्वणिस्त्रीलक्षणसङ्कतवर्ण
 नेनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाचा॥ असर्पिडाचयामातुरसगोत्राचयापितुः ॥ साप्रशस्ताद्विजातीनांदारकर्मणिमैथुने ॥ १ ॥ सहजो
 नभवेद्यस्यानचविज्ञायतेपिता ॥ नोपयच्छेततांप्राज्ञःपुत्रिकार्धमंशकया ॥ २ ॥ ब्राह्मणानांप्रशस्तास्यास्तवर्णदारकर्मणि ॥ काम
 शस्तुप्रवृत्तानामिमांस्युःक्रमशोऽवराः ॥ ३ ॥ क्षत्रस्याधिसवर्णस्यात्प्रथमाद्विजसत्तमाः ॥ द्वेचारेतांप्राक्तिकामतस्तुनयधर्मतः ॥ ४ ॥
 वैश्यस्यैकावराप्रोक्तसवर्णचैवधर्मतः ॥ तथावराकामतस्तुद्वितीयानतुधर्मतः ॥ ५ ॥ शूद्रवभार्याशूद्रस्यधर्मतोभनुरज्ज्वात् ॥
 चतुर्णामपिपर्णानांपरिणेतोद्विजोत्तमः ॥ ६ ॥ नब्राह्मणक्षत्रिययोरापद्यपिहितिपुतोः ॥ कस्मिंश्चिदपिवृत्तातेशूद्राभार्यापादश्य
 ते ॥ ७ ॥ हीनजातिस्त्रियमोहादुद्ग्रहंतोद्विजातयः ॥ कुलन्येवयंत्याशुसंसतानानिशूद्रताम् ॥ ८ ॥ शूद्रमारोप्यवेद्यां तुपतितोत्रिर्व
 भूवह ॥ उत्तथ्यः पुत्रजननात्पतितत्वमवाप्तवान् ॥ ९ ॥ शूद्रस्यपुत्रमासाद्यशौनकः शूद्रतांगतः ॥ भृगुवाद्योप्येवमवपतितत्वं

१ तस्मिन्काले हि दृश्यते-इ०पा० २ नापि चाधर्मैः-इ०पा० ३ इतः प्रागेकस्मिन्नुत्तकैऽध्यायायकथायांनुसंधानार्थम्-“अथात्रिविधसंबंधनिर्णयः”-
 इ०पा० ४ शय्यां तु-इ०पा०

मवायुः ॥ १० ॥ शूद्रांशयनमारोप्यब्राह्मणोयात्यथोगतिम् ॥ जनयित्वासुतंतस्याब्राह्मण्यादेवहीयते ॥ ११ ॥ देवपि
न्यातिथेयानितत्प्रधानानियस्यतु ॥ नादंतिपितरोदेवाः सचस्वर्गनगच्छति ॥ १२ ॥ वृषलीफेनपीतस्यनिःश्वसोपहत
स्यच ॥ तस्यांचैवप्रसूतस्यनिष्कृतिर्नविधीयते ॥ १३ ॥ चतुर्णामपिविप्रद्राः प्रत्येहचहिताहितम् ॥ समासतोब्रह्मैषविवाहः
कमुत्तमम् ॥ १४ ॥ ब्राह्मादेवस्तथाचार्षः प्राजापत्यस्तथासुरः ॥ गांधर्वोराक्षसश्चैवपैशाचश्चाष्टमोऽधमः ॥ १५ ॥ येयस्यधर्मा
वर्णस्यगुणदोषौचस्ययौ ॥ शृणुष्वन्तर्द्विजश्रेष्ठाः प्रसेवेचगुणागुणम् ॥ १६ ॥ विप्रस्यचतुरः पूर्वाक्षस्यचतुरोऽवरान् ॥ विट्शू
द्रयोस्तुत्रीनेविद्याद्धर्मोनराक्षसान् ॥ १७ ॥ चतुरोब्राह्मणस्याद्यान्प्रास्तान्कवयोविदुः ॥ राक्षसंक्षत्रियस्यैकमासुरैर्वश्यशूद्रयोः ॥ १८ ॥
क्षत्रियाणांत्रयोधम्यौक्षत्रस्यतौस्मृतौ ॥ पैशाचश्चासुरश्चैवकर्तव्यैकथंचन ॥ १९ ॥ पृथक्पृथक्वामिश्रौवाविवाहौपूर्वचोदितौ ॥
गांधर्वोराक्षसश्चैवधम्यौक्षत्रस्यतौस्मृतौ ॥ २० ॥ आच्छाद्यचार्ययित्वातुश्रुतशीलवर्तेस्वयम् ॥ आहूयदानंकन्यायाब्राह्मोधर्मः प्रकी
र्तितः ॥ २१ ॥ विततेचापियज्ञेतुकर्मकुर्वीतचर्त्विजि ॥ अलंकृत्यसुतादानंदैवोधर्मउदाहृतः ॥ २२ ॥ एकंगोमिश्रुनंदैववरा
दादायधर्मतः ॥ कन्याप्रदानंविधिवदार्पणोधर्मउच्यते ॥ २३ ॥ सहोभौचरतंधर्ममितिवाचानुभाष्यतु ॥ कन्याप्रदानमभ्यर्च्य
प्राजापत्यविधिः स्मृतः ॥ २४ ॥ ज्ञातिभ्योद्रविणंदत्वाकन्यायाश्चैवशक्तिः ॥ कन्याप्रदानंस्वच्छंदादासुरोधर्मउच्यते ॥ २५ ॥
इच्छयान्योन्यसंयोगः कन्यायाश्चरस्यच ॥ गांधर्वः सविधिज्ञैर्योमैथुन्यः कामसंभवः ॥ २६ ॥ हत्वाछित्त्वाचभित्त्वाचक्रोशंशोरुदत्तं
हात ॥ प्रसह्यकन्याहरणंराक्षसोविधिरुच्यते ॥ २७ ॥ सुतांमत्तांप्रमत्तांचरहयेत्रोषगच्छति ॥ सपापिष्ठोविवाहानपैशाचः कथि
तोऽष्टमः ॥ २८ ॥ जलपूर्वद्विजाश्याणांकन्यादानंप्रशस्यते ॥ इतरेषांतुवर्णानामितरेतरकाम्यया ॥ २९ ॥ येयस्यैषांविवाहानांविभूनां
कीर्तितोगुणः ॥ तंनिबोधतवैविप्राः सम्यक्कीर्तयतोमम ॥ ३० ॥ कुलानिदशपूर्वाणिथान्यानिदशैवतु ॥ सहितान्यात्मनचैवमा

१ षडातुपुत्र्या विप्रस्य-इ०पा० । २ द्वौ धर्मौ वैश्यशूद्रयोः-इ०पा० ।

चयत्येनसोऽधुम् ॥ ३१ ॥ ब्रह्मपुत्रः सुकृतकृद्वैवोढाजमुतंशृणु ॥ दैवोढजमुतोविप्राः सप्तसप्तपरावरान् ॥ ३२ ॥ आर्षोऽढजसुतः
 स्त्रीणांपुरुषांस्तारयेद्विजाः ॥ ब्रह्मादिषु विवाहेषु चतुर्ष्वेवानुपूर्वशः ॥ ३३ ॥ ब्रह्मवर्चस्विनः पुत्रा जायंते शिशुसंभृताः ॥ रूपसत्वगुणोपेता
 धनवंतो यशस्विनः ॥ ३४ ॥ पुत्रवंतोऽथ धर्मपुत्रा जायंति च शतसंभृताः ॥ इतरेषु निवाधेष्वनृशंसानृतवादिनः ॥ ३५ ॥ जायंते तु
 विवाहेषु ब्रह्मधर्मद्विषः सुताः ॥ अनिदितैः स्त्रीविवाहैर्निगन्धाभवति प्रजा ॥ ३६ ॥ निदितैर्निदितानृणां तस्मान्निगन्धा निवर्जयेत् ॥ काश्च
 हणसंस्काराः सवर्णा सुभवंति वै ॥ ३७ ॥ असवर्णा स्वयं ज्ञेया विधिरुद्राहकर्मणि ॥ बाणः क्षत्रिययात्राह्यः प्रतोदो वैश्यकन्यया ॥ ३८ ॥
 वसनस्य दशग्राह्या दशद्रयोत्कृष्टवदने ॥ न कन्यायाः पिता विद्वान्गृहीत्याच्छुल्लकमण्वपि ॥ ३९ ॥ गृह्णन्निदुल्लोके भेनस्यान्नरोऽपत्यवि
 क्रयी ॥ स्त्रीधनानि तु ये मोहादुपपन्नानि वंति बांधवाः ॥ ४० ॥ नारीयानां निवर्द्धवन्ते पापायां त्यधोगतिम् ॥ आर्षेणो मिथुनं तुल्यं केचि
 ददुर्मुपैवतत् ॥ ४१ ॥ अल्पो वापि महान्वापि विक्रयस्तत्तदेव सः ॥ यासानां ददते तुल्यं कंजातयेन स विक्रयः ॥ ४२ ॥ अहंणं तत्कुमारी
 णामातृशंस्यं च केवलम् ॥ इत्थं दारांस्समासाद्य देशमथ्यं समावसेत् ॥ ४३ ॥ ब्राह्मणो द्विजशाल्य इच्छेद्विपुल्यशः ॥ ऋषय ऊचुः ॥
 को देशः परमो ब्रह्मन्कश्च पुण्यो मतस्तव ॥ ४४ ॥ प्रवसन् यत्र विप्रैश्च यशः प्राप्तो तिकंजज ॥ ब्रह्मो वाच ॥ नहीयते यत्र धर्मश्च तुष्पास्त
 कलो द्विजाः ॥ ४५ ॥ स देशः परमो विप्राः सच पुण्यो मतो मम ॥ विद्वद्भिः सेवितो धर्मो यस्मिन् देशे प्रवर्तते ॥ ४६ ॥ शान्त्रोक्त
 श्चापि विप्रैः स देशः परमो मतः ॥ ऋषय ऊचुः ॥ विद्वद्भिः सेवितं धर्मं शान्त्रोक्तं च सुरोत्तम ॥ ४७ ॥ वदास्मा सुसुरश्च कौतुकं पर
 मं हि नः ॥ ब्रह्मो वाच ॥ विद्वद्भिः सेवितः सद्भिर्नित्यमद्वेषाग्निभिः ॥ ४८ ॥ हृदयेन भ्यनुज्ञातो यो धर्मस्तन्निबोधत ॥ कामात्मतान प्रशस्तानेव ह
 स्याथ्य कामता ॥ ४९ ॥ काम्यो हि वेदाधिगमः कर्मयोगश्च वैदिकः ॥ संकलया जायते कामो यज्ञाद्यानि च सर्वशः ॥ ५० ॥ व्रतानि यमधर्माश्च सर्वे
 कल्पजाः स्मृताः ॥ कामादते क्रिया कारीदृश्ये तेनेह कर्हि चित् ॥ ५१ ॥ यद्यद्विकुरुते कश्चित् तत्कामस्य चोष्टितम् ॥ निर्गमो धर्ममूलं स्यात्सृष्टु

१ परं ब्रह्मद्विषः-इ० पा० । २ महर्षयः-इ० पा० । ३ महियते-इ० पा० । ४ नियमा धर्ममूलं स्युः-इ० पा० ।

तिशीलेतथैवच ॥ ५२ ॥ तथाचारश्चसाधूनामात्मनस्तुष्टिरेवच ॥ सर्वतुसमवेक्षतनिश्चितंज्ञानचक्षुषा ॥ ५३ ॥ श्रुतिप्राधान्यतोविद्वान्स्व-
 धर्मेनवसेतवै ॥ श्रुतिस्मृत्युदितंधर्ममनुतिष्ठत्सदानरः ॥ ५४ ॥ प्राप्यचेहपरंकीर्त्तियातिशेकसलोकताम् ॥ श्रुतिस्तुधर्माविज्ञेयधर्मशस्त्रि-
 तुवैस्मृतिः ॥ ५५ ॥ तेसर्वार्थेषुधर्मास्येताभ्यांधर्माहिनिर्वभौ ॥ योऽवमन्यतेतेचोभेहेतुशास्त्राश्रयोद्विजः ॥ ५६ ॥ ससाधुभिर्बहिष्कार्यो
 नास्तिकोवेदनिन्दकः ॥ वेदःस्मृतिःसदाचारःस्वस्यचप्रियमात्मनः ॥ ५७ ॥ एतच्चतुर्विधविप्राःसाक्षाद्धर्मस्यलक्षणम् ॥ धर्मज्ञानंभवेद्विप्रा-
 र्थकामेष्वसज्जताम् ॥ ५८ ॥ धर्माज्ज्ञासमानानांप्रमाणैर्गमंपरम् ॥ निषेकादिदृग्मज्ञानंतंमन्त्रैर्यस्यादितोविधिः ॥ ५९ ॥ अधिकारोभवेत्तस्य
 वेदेषुचजेषुच ॥ सरस्वतीहृषद्वत्यौद्वेनद्योदंतंरम् ॥ ६० ॥ तदेवनिर्मितंशुब्रह्मावर्तप्रचक्षते ॥ तस्मिन्देशेयआचारःपारंपर्यक्रमागतः ॥ ६१ ॥
 वर्णानांसांतरालानांससदाचारउच्यते ॥ कुरुक्षेत्रंचमत्स्याश्चपंचालःशूरेसनयः ॥ ६२ ॥ एषब्रह्मर्षिदेशोवैब्रह्मावर्तार्दनंतरम् ॥ एतद्देशप्रसूतस्यस-
 काशादयजन्मनः ॥ ६३ ॥ स्वंस्वंचरित्रिशिक्षितिपृथिव्यासर्वमानवाः ॥ हिमवद्विध्ययोर्मध्येयत्प्राग्विनशनादपि ॥ ६४ ॥ प्रत्यगेदप्रयागाच्चमध्यदे-
 शःश्रुकीर्त्तितः ॥ आसमुद्रात्पुर्वपूर्वादासमुद्रात्तुपश्चित् ॥ ६५ ॥ तयोरेवांतरंगियोरार्यावर्तविदुर्बुधाः ॥ अटतेयत्रकृष्णागौर्मुगौनित्यंस्वभाव-
 तः ॥ ६६ ॥ सज्ञेयोयाज्ञिकोदेशोऽम्लेच्छदेशस्ततःपरः ॥ एतान्नित्यंशुभान्देशान्संश्रयीतद्विजोत्तमः ॥ ६७ ॥ यस्मिन्कस्मिंश्चनिवसे-
 त्प्रादजोवृत्तिकर्त्तितः ॥ प्रकीर्त्तितेयधर्मस्यबुधैर्योनिर्द्विजोत्तमाः ॥ ६८ ॥ संभवश्चास्यसर्वस्यसमासाव्रतुविस्तरात् ॥ ६९ ॥ इतिश्रीभावप्येम-
 हापुराणेब्राह्मपर्वणिविवाहधर्मवर्णनंनमसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कर्तव्यंयद्ब्रह्मस्येनतदिदानींनिबोधत ॥ गदतो
 द्विजशार्दूलविस्तराच्छास्त्रतस्तथा ॥ १ ॥ वैवाहिकेऽग्नौकुर्वीतगृह्णकर्मथविधि ॥ शुभदेशाश्रयश्चैवपत्नीवैवाहिकागृहे ॥ २ ॥ स्वाश्रयेण
 विनाशोव्ययंयस्यास्माद्रक्षणदिकम् ॥ वित्तानामिवदाराणामतस्तद्विधिरुच्यते ॥ ३ ॥ हेतवोहित्रिवर्गस्यविपरीतास्तुमानद ॥ अरक्षणाद्रव्यस्याद-

१ हि मानवः-इ०पा० । २ ब्रह्मसलोकताम्-इ०पा० । ३ वेदः-इ०पा० । ४ गिरिनद्योः-इ०पा० । ५ ब्राह्मणो वृत्तिकर्त्तितः-इ०पा० । ६ विपरी-
 तार्थसाधकाः-इ०पा० ।

मर्षारक्षणमतम् ॥ ४ ॥ निसर्गात्पुंस्यस्तोषाद्गुणदोषविमर्षतः ॥ दुष्टानां चापि प्रसंगाद्दृष्ट्या एव च योषितः ॥ ५ ॥ पुरुषस्थानवेद्मनानि त्रि
विधं प्रादुराश्रयम् ॥ वित्तानारक्षणार्थमपूर्वाधिभयाय च ॥ ६ ॥ कुलीनो नीतिमान्प्राज्ञः सत्यसंधो हृदयतः ॥ विनीतो धार्मिकस्तथा गविज्ञे
यः पुरुषाश्रयः ॥ ७ ॥ नगरे स्वर्गेष्वेष्टाग्रामे चापि क्रमागते ॥ यात्रावशाद्दानविसेद्धार्मिकाद्यजनाविते ॥ ८ ॥ गुरुणानुमतस्तत्राप्रामण्यादि जने
नवा ॥ प्रतिवेद्ममाद्यधेनशुद्धं कुर्यान्न विवेशनम् ॥ ९ ॥ द्वारचत्वरशालानां सर्वकारवेद्मनाम् ॥ द्यूतसूनासुरविशेन टराजानुजीविनाम्
॥ १० ॥ पाषण्डदेववीथीनाराजमार्गकुलस्य च ॥ दूरान्तमुत्कर्तव्यं जीविकाविभवोचितम् ॥ ११ ॥ सापिधानैकानिष्काशं शुद्धपृष्ठसमंततः ॥
सदृत्तात्मजनाकीर्णमदुष्टप्रातिवेशिकम् ॥ १२ ॥ प्रागुदकप्रवणे देशे वास्तुविद्याविधानतः ॥ प्रविभक्तक्रियाकंक्षिसर्वतुक्मनोहरम् ॥ १३ ॥
अर्चाक्षानोदकागारगोष्ठागारमहानसैः ॥ युक्तं गोवाजिशालाभिः सदृसीभृत्यकाश्रयैः ॥ १४ ॥ वहिरंतः पुरस्त्रीकंसर्वापकरणैर्युतम् ॥
विभक्तशयनोद्देशमातवृद्धैरधिष्ठितम् ॥ १५ ॥ अरक्षणाद्धिदराणां वर्णसंकरजादयः ॥ दृष्टाहिबहवो दोषास्तस्माद्दृष्ट्याः सदास्त्रियः ॥ १६ ॥
नद्यासां प्रमदं दद्यान्नस्वातंत्र्यं न विश्वसत् ॥ विश्वस्तवच्च चेष्टेतन्यायं भर्त्सनमाचरेत् ॥ १७ ॥ नाधिकारं क्वचिद्वाहते पाकादिकर्मणः ॥
स्त्रीणां ग्रामीणवत्ताहिभोग्यालं सुशासिता ॥ १८ ॥ नित्यं तत्कर्मयोगेन ताः कर्तव्यानि रंतराः ॥ इत्येवं सर्वद्वयान्तेऽस्यादिविद्या निराश्रया ॥ १९ ॥
दौर्गत्यमतिरूपं चाप्यसंसर्गः स्वतंत्रता ॥ पानाशनकथागोष्ठाप्रियत्वाकर्मशीलता ॥ २० ॥ कुहकेक्षणिकमुंडाभिश्चुर्कसूतिकादिभिः ॥
गोप्रसंगैस्तथा सद्द्विर्लिगियाचकशिलिपिभिः ॥ २१ ॥ संवाहोद्यानयात्रासूद्यानेष्वाभ्यं त्रणादिषु ॥ प्रसंगस्तीर्थयात्रार्थं भूषणप्रकटेषु च ॥ २२ ॥
विप्रयोगः सदभर्त्रातच्छाति कुलिनः स्वता ॥ अमाधुर्यकदर्यत्वे भृशं पुंसां च वाच्यता ॥ २३ ॥ अतिक्रौर्यमतिक्षातिरत्यंताभातिपातनम् ॥

१ स्वामी-इ०पा० । २ द्वारचत्वरनागानां शस्त्रकारकवेद्मनाम् ॥ अतिन्यूना वराविशेन टराजानुजीविनाम् ॥ पाषण्डदेवतीर्थानाम्-इ०पा० । ३ सौगंध्यम
तिरूपत्वसुखे च पतिव्रता-इ०पा० । ४ पानमेयकथागोष्ठाप्रियत्वाकर्मशीलता-इ०पा० । ५ प्रसंगार्थस्तथा सत्स्त्रीलिगियाचारकशिलिपिभिः-इ०पा० ।

स्त्रीभिर्जित्तत्त्वमत्यसंस्त्यतास्ताःसदोषताः ॥ २४ ॥ स्त्रीणांपत्युरधीनत्वात्पुमानेवहिनिंद्यते ॥ भर्तुरेवहितजाल्व्यद्रृत्यानामयोग्यता ॥ २५ ॥ तस्माद्यथोदितास्त्वेतारक्ष्याःशासनताडनैः ॥ ताडनैश्चयथाकालंयथावत्समुपाचरेत् ॥ २६ ॥ परिगृह्यवहून्दारानुपचारैःसमो भवेत् ॥ यथाक्रमोचितैःकर्मदानसत्कारवासनैः ॥ २७ ॥ प्रथमोभिजनोधर्मयोग्यत्वंचमुपुत्रता ॥ पक्षोचितंविशेत्स्त्रीणांमानंनतत्कारणं तथा ॥ २८ ॥ तस्मान्मानंनकर्तव्यंहयंचापिनतत्कृतम् ॥ गुरुत्वेलाघवेवापिसतांकार्यनिर्बधनम् ॥ २९ ॥ आकस्मिकेप्रभु जानप्रेक्षावान्मानलाघवे ॥ सयत्किंचनकारित्वाच्चयमैवैतिलाघवम् ॥ ३० ॥ यथामानापमानौहिप्रयुज्येतानिमित्ततः ॥ तन्निमित्तान्नन त्यागेप्रयतंततदाश्रिताः ॥ ३१ ॥ एतदेवह्यपत्यानांज्ञेयमाननकारणम् ॥ यत्स्वापत्यनिमित्तेपुप्रधानेकुलयोग्यते ॥ ३२ ॥ तत्संयोगा त्सुखंपुसांमहदुःखंवियोगतः ॥ तत्प्राप्तिःप्रातिहातव्यास्वार्थैवैवप्रियाण्यापि ॥ ३३ ॥ अतःस्वार्थैकानिष्टोऽयंलोकःसर्वोऽवसीयते ॥ तत्प्र सिद्धिर्भवेदस्तमानाद्भ्रातिविधायकः ॥ ३४ ॥ ततोदारादिकाभृत्यानियंतव्यास्तथाद्भिजाः ॥ यथेहामुत्रवाश्रेयःप्राप्तुयादुत्तरोत्तरम् ॥ ३५ ॥ स्त्रीणांधर्मार्थकामेषुनातिसंधानमाचरेत् ॥ तासांतिष्वभिसंधानाद्भवेदात्माभिसंहितः ॥ ३६ ॥ जायात्वधैशरीरस्यनृणांधर्मादिसाधने ॥ नातस्तासुव्यथाकांचित्प्राप्तिकूलंसमाचरेत् ॥ ३७ ॥ यज्ञोत्सवादीनाकस्मात्कांचिदसांविशेषयेत् ॥ वस्त्रतांबूलदानादौप्रतिपत्तौसमो भवेत् ॥ ३८ ॥ प्रियाप्रियत्वंभेदोहिकामतस्तुरहोगतः ॥ उपचारैःपुनर्वार्यैस्तुल्यवृत्तिःप्रशस्यते ॥ ३९ ॥ आर्तेवेतुपुनःसर्वोऽपगम्याः प्रियाइव ॥ पूर्वाभिजातधर्मार्थापुत्रिणीचोत्तरोत्तरम् ॥ ४० ॥ उदगच्छेद्देनवंविधिनानित्यमार्तेवे ॥ तुल्यवृत्तिर्यथाकालंस्वस्ववासमखं डयन् ॥ ४१ ॥ नित्यपर्यायवासानामपादानमसून्विदुः ॥ ऋतुदुःखंप्रमोदश्चतथापूर्वसमागतः ॥ ४२ ॥ अन्यथासहदुःखंसदसद्भार होगतम् ॥ उत्कंठितंवायत्किंचित्सपत्नीषुनतद्भसेत् ॥ ४३ ॥ यत्किंचिदन्यसंबंधमन्यथाकार्थितंमिधः ॥ तस्यकुर्यादनिर्वेदमात्मनैव

१ स्त्रीणांपत्युरधीनत्वंप्रमाणैरधिगम्यते-इ०पा० । २ हि पत्नीनाम्-इ०पा० । ३ समुत्पद्य निमित्तेषु प्रधाने गुणयोग्यता॥यत्संयोग्याश्रयं पुंसां महदुःखं वियोगवत्-इ०पा० ।

विचिंतयेत् ॥ ४४ ॥ अन्योन्यमत्सराल्याननैतवाचापिभर्त्सयेत् ॥ गुणदोषौचविज्ञायस्वयंकुर्यान्ननिष्कलो ॥ ४५ ॥ वद्वालंकारभोज्या
दौतदयत्न्येवमुक्रमात् ॥ मातृदोषाननादृत्यतुल्यदृष्टिःपिताभवेत् ॥ ४६ ॥ अन्यस्यान्यगतदौषदूषणनहिनीतिमत् ॥ यत्तुतेयमपत्यं
तुततुल्यमुभयोरपि ॥ ४७ ॥ प्रीतिद्वेषमभिप्रायंशौचाशौचिगतागमान् ॥ वहिरंतश्चजानीयाद्दासगूढचरःसदा ॥ ४८ ॥ आत्मानमपिवि
ज्ञायचित्तवृत्तेरीश्वरम् ॥ विश्वसेतकथंस्त्रीषुसवाविनयधामसु ॥ ४९ ॥ वृद्धास्यःक्रमाथातात्र्याश्चपरिचारिकाः ॥ तन्मातृपितृकाद्या
श्वषंडवृद्धाश्रमाताः ॥ ५० ॥ विविधैस्तत्कथाख्यानैस्तुल्यशीलदयान्वितैः ॥ प्रविश्यांतरभिप्रायंविद्यात्कालेप्रयोजितैः ॥ ५१ ॥ तेषु
तेषुकथार्थेषुकथ्यमानेषुलक्षयेत् ॥ सुखाकारादिभिल्लिगैरभिप्रायंमनोगतम् ॥ ५२ ॥ सीतारुंधतिसंवैधैस्तथाज्ञाकुंतलादिभिः ॥ सद
सञ्चरिताख्यानैर्भवंविद्यात्प्रवृत्तितः ॥ ५३ ॥ तदुष्टानामदुष्टेषुसाधूनामितरेषुच ॥ प्रीतिःकथाप्रवर्धेषुस्यात्संख्यपुरुषेष्वितः ॥ ५४ ॥
एवमागमदुष्टाभ्यामनुमित्याचतत्त्वतः ॥ स्त्रीणांविदित्वाभिप्रायंवर्ततासुयथोचितम् ॥ ५५ ॥ स्त्रीभ्योविविप्रतिपन्नाभ्यःप्राणैरपिवियोज
नम् ॥ दृष्टंहिचर्यथाराज्ञामतोरक्षेत्रयत्नतः ॥ ५६ ॥ वेण्यागृहेनज्ञास्त्रेणहतोराजक्षुभध्वजः ॥ मेखलमणिनादेव्यासौवीरश्चनराधिपः
॥ ५७ ॥ भ्रात्रादेवीप्रयुक्तेनभद्रसेनोनिपातितः ॥ तथापुत्रेणकारूपोयातितोदर्पणासिना ॥ ५८ ॥ द्रौकाशिराजवैद्यैश्चानंदपुरयोपिता ॥
विषंप्रयुज्यपंचत्वमानीतौपूजितात्मकौ ॥ ५९ ॥ एवमादिमहाभागाराजानोब्राह्मणाश्चह ॥ स्त्रीभिर्यत्रनिपात्यतेतत्रान्येष्विहकाकथा ॥
॥ ६० ॥ तस्मान्नित्याप्रमत्तेनजायारक्ष्याश्चनित्यशः ॥ यथावदुपचर्याश्चगुणदोषानुरूपतः ॥ ६१ ॥ वैषम्यादुपचारणांविकारैश्चा
निमित्तजैः ॥ विशेषणसपत्नीकैरकस्माच्चापिवेदनैः ॥ ६२ ॥ असंभोगेचवाग्दंडपारुष्यादप्रसंगतः ॥ प्रद्वेषोभर्तैरस्त्रीणांप्रकोपश्चापि
जायते ॥ ६३ ॥ ततश्चायातिवार्धक्यमदुःखदुःश्यापिशुनाम् ॥ तस्मान्नान्प्रयुजीतदोषान्दरविनाशकान् ॥ ६४ ॥ नचैताःस्वकुलचार
मधर्मवापिचांजसा ॥ नगुर्णाश्चाप्युपेक्षेतेप्रकृत्याकिमुपीडिताः ॥ ६५ ॥ सतीत्वेप्रायशःस्त्रीणांप्रीतिद्वंद्वंकारणत्रयम् ॥ परंपुंसामसंप्रीतिःप्र

येप्रतिःस्वरक्षणे ॥ ६६ ॥ तस्मात्सुरक्षितानित्यमुपचारैर्यथोचितैः ॥ सुभृतानित्यकर्मणःकर्तव्यायोषितःसदा ॥ ६७ ॥ उत्तमांसा
 मदानाभ्यामध्यमाभ्यांतुमध्यमाम् ॥ पश्चिमाभ्यामुभ्यामभ्यां चअधमांसंप्रसाधयेत् ॥ ६८ ॥ भेदंदैप्रयुज्यापिप्रागपत्याद्यपेक्षया ॥ तच्छिष्टा
 नान्तदापश्चात्सामदानंप्रसाधने ॥ ६९ ॥ यास्तुविष्वस्तचारित्राभर्तुश्चाहितकरिकाः ॥ त्याज्याएवस्त्रियःसंद्रिःकलकूटविषेपमाः ॥ ७० ॥
 दृष्टःकुलोद्भूताःसाध्योविनिताभर्तृवत्सलाः ॥ सर्वदासाधनीयास्ताःसंप्रदायोत्तरोत्तरैः ॥ ७१ ॥ एवमेवयथादिष्टंस्त्रीवृत्तंयानुतिष्ठति ॥
 प्रामोत्येवसंपूर्णत्रिवर्गलोकसंभवम् ॥ ७२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्रह्मपर्वणिविवाहयथैषुस्त्रीविषयेनरवृत्तनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८॥१॥
 ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ एवंस्त्रीषुमनुष्याणांवृत्तिरुक्तासमासतः ॥ सांप्रतंचमनुष्येषुस्त्रीणांसुपादिश्यते ॥ १ ॥ सम्यगाराधनानुसा
 र्तिवृत्तिश्चयोषितः ॥ पुत्राःस्वर्गाद्यदृष्टंचतस्मादिष्टोहितद्विधिः ॥ २ ॥ कर्तव्यनामयत्तिकचित्सर्वविधिसंपेक्ष्यते ॥ व्यक्तियायातिवफल्यं
 तदेवारब्धमन्यथा ॥ ३ ॥ विध्यपेक्षाणिसर्वाणिकार्यार्ण्यविफलान्यपि ॥ हेतुभूतास्त्रिवर्गस्यमहारंभाविशेषतः ॥ ४ ॥ सर्वसाध्याविवि
 ज्ञानसागमैकनिबंधनम् ॥ साध्यंदृष्टमदृष्टंचद्वयविधिविधेयोः ॥ ५ ॥ शास्त्राधिकारोनेस्त्रीणांनग्रंथानांचधरणे ॥ तस्मादिहान्येन्यंततच्छा
 सनमनर्थकम् ॥ ६ ॥ आगमैकक्रियायोगेस्त्रीणामध्यधिकारिता ॥ मृतेभर्तोरिसाध्वीस्यादित्यादौस्मृतिभाषितम् ॥ ७ ॥ तस्मा
 त्कार्थमकार्यवाविज्ञायप्रभुरागमात् ॥ गुणदोषेषुताःसम्यक्छास्तिराजप्रजइव ॥ ८ ॥ संत्येवप्रमदाःकाश्चिद्विशेषाधिगतागमाः ॥ यत्तुशा
 स्त्राधिकारित्वंचनंस्यान्निरर्थकम् ॥ ९ ॥ केचिद्वेदविदोविप्राःकृत्यैवषक्रियापराः ॥ तयापिजतिमित्रेणतएवात्राधिकारिणः ॥ १० ॥
 क्रियन्तेवेदशास्त्रज्ञैः प्रयोगाः शास्त्रलौकिकाः ॥ स्थितमेषामदूरेपिशास्त्रमेवनिबंधनम् ॥ ११ ॥ व्याधीवरगोपालप्रभृतीनांचदृश्यते ॥
 विष्टचंगारकसौर्योदिदिनानांपरिवर्जनम् ॥ १२ ॥ गम्यागम्यादिकार्येयनियताचारसंस्थितिः ॥ लोकानांशास्त्रवाक्यानांप्राणाःस्वधृनिंव

१ स्वाहताः-इ० पा० । २ सर्वोः-इ० पा० । ३ हृष्टाः कुलोद्भवाः-इ० पा० । ४ अप्रभादोत्तरोत्तरैः-इ० पा० । ५ स्त्रीवर्गलोकसमतम्-इ० पा० । ६ र
 तिर्भवति योषिताम्-इ० पा० । ७ स्थिर-इ० पा० । ८ अल्पफलानि च-इ० पा० । ९ तत्रापि-इ० पा० ।

धनाः ॥ १३ ॥ तस्माच्चतुर्णवर्णानामाश्रमाणांचसर्वशः ॥ मुख्यगौणादिभेदानज्ञेयाशान्नाधिकारिता ॥ १४ ॥ पौर्वापर्यतुविज्ञातु
मज्ञकयंलोकशान्नायोः ॥ तच्छास्त्रमेवमतंयंयथाकर्मशरीरवत् ॥ १५ ॥ आगमेचपुराणेचद्वैधवनास्तिकग्रहम् ॥ मार्गसहस्रिर
चीर्णप्रद्योताविकल्पधीः ॥ १६ ॥ मूलगृहस्थधर्माणांयस्माद्गार्थःपतिव्रताः ॥ तस्मादासंप्रवक्ष्यामिभर्तुराराधनेविधिम् ॥ १७ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मणविनिर्णयप्रश्नानामनवमोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ आराध्यानांहिसर्वेषामयमाराधनेविधिः ॥
चित्तज्ञानानुवृत्तिश्चहितैषित्वंचसर्वदा ॥ १ ॥ कन्यापुनर्भूईदयाचित्रविधाएवयोषितः ॥ प्रियामध्याप्रियाचैवयोग्यामध्यंतरातथा ॥ २ ॥
समाश्रयाचनीचाचभूयोपित्रिविधाःपुनः ॥ पूर्ववत्परयोर्वृत्तिरिष्टानुत्तयाप्रियाप्रिये ॥ ३ ॥ अधमाप्रियोरत्रपतिपत्न्यादिकामता ॥ निषिद्ध
नांतुभक्ष्यादितद्विद्वन्नाद्विधीयते ॥ ४ ॥ एकद्वित्वबहुत्वाद्यायेभेदाःसमुदाहृताः ॥ ज्येष्ठाद्विद्वत्तेष्वध्यामस्तानशेषान्द्विजोत्तमाः ॥
॥ ५ ॥ वृत्तंचद्विविधंस्त्रीणांवाह्याभ्याम्यंतरतथा ॥ भर्तुरन्यजनेवाह्यंतस्याःशारिरमांतरम् ॥ ६ ॥ ज्ञातीतरविभागेनतद्ब्रह्माद्विवि
धंपुनः ॥ पूज्यंतुल्यंकनिष्ठंचतत्प्रत्येकंपुनस्त्रिधा ॥ ७ ॥ रहोरंतप्रकाशंचशारिरमपितत्रिधा ॥ भर्तुश्चित्तानुकूल्येनप्रयोक्तव्यंयथोचि
तम् ॥ ८ ॥ मातापितास्वसाभ्रातापितृव्याचार्यमातुलः ॥ सभार्यभगिनिभर्ताभर्तुमातृपितृष्वसा ॥ ९ ॥ धात्रिवृद्धांगनादिश्चयस्त
त्रातसमोजनः ॥ प्रथमोढासपत्नीचस्त्रीणामान्यतमोगणः ॥ १० ॥ एषामेवत्पत्न्यादिभगिनिभ्रातरस्तथा ॥ कनिष्ठाभर्तुरित्या
दिभार्याश्चातसमोमतः ॥ ११ ॥ हिनोऽन्यः शासनीयस्तुतत्रतवावविद्यते ॥ योग्यतासुतसौभाग्यैर्नयावस्त्यात्प्रतिष्ठिता ॥ १२ ॥
यत्रापिगुरुभर्तृणामनुकूल्येनसर्वदा ॥ वृत्तिःप्रशस्यतेस्त्रीणांपूजाचारिविधिना ॥ १३ ॥ देवैःपतिमित्रैश्चपरिहासक्रियोचितैः ॥
विविक्तेःशारवस्यानंवर्येद्वितिनर्मच ॥ १४ ॥ प्रायशोहिक्कुलस्त्रीणांशालविध्यंसेहेतवः ॥ दुष्टयोगोराहोनिर्त्यस्वातंत्र्यमतिनर्मता ॥ १५ ॥

१ वृत्तज्ञानानुवृत्तिश्च-इ०पा० । २ पूर्ववत्परयोर्वृत्तिं विद्यान्मुक्त्वा प्रियागसम्-इ०पा० । ३ एकाद्विबहुद्वाराणाम्-इ०पा० । ४ समस्तता-इ०पा०

५ गुणः-इ०पा० । ६ पूज्यदाराविरोधिनी-इ०पा० ।

दुष्टसंगेत्तरास्त्रीणांयुवभिर्नर्मनोचितम् ॥ निर्भयतास्वतंत्राणांसाफल्यरहसिब्रजेत् ॥ १६ ॥ पुंसोदुष्टेगिताकारान्दुष्टभावप्रयोजितान् ॥
 भ्रातृवत्पितृवच्चैतान्पश्यंतीपरिवर्जयेत् ॥ १७ ॥ पुंसोऽन्याग्रहमालापस्मितविप्रेक्षितानिच ॥ कर्गतरणेद्रव्याणांनिर्वधग्रहणार्थं
 णम् ॥ १८ ॥ द्वारप्रदेशावस्थानरंजमार्गावलोकनम् ॥ प्रेक्षोद्यानादिशालित्वंनिरुध्यादेशमालयम् ॥ १९ ॥ बहूनांदर्शनेस्थानं
 दृष्टिवाक्कायापलम् ॥ शृविनन्वसंसीत्कारमुच्चैर्हसितजल्पितम् ॥ २० ॥ सांगत्यांलिङ्गिदुष्टस्त्रीभिश्चुकीक्षणीकादिभिः ॥ संत्रमडलदक्षि
 यांसक्तिःसंवसेनेषुच ॥ २१ ॥ इत्येवमादिदुष्टतं प्रायोदुष्टजनोचितम् ॥ वर्जयेत्परिरक्षंतीकुलत्रितयाच्यताम् ॥ २२ ॥ इतिश्रीभविष्ये
 महापुराणेब्राह्मेपर्वणिस्त्रीदुष्टतं नाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यापतैर्देवतंपश्येन्मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ तच्छरीरार्थजतेवसर्वं
 दाहितमाचरेत् ॥ १॥ तत्प्रियांप्रियवत्पश्येत्तद्वेष्याद्वेष्यवत्सदा ॥ अधर्मानर्थयुक्तेभ्योऽयुक्ताचास्यनिवर्तते ॥ २॥ प्रियंकिमस्यकियथ्यसाम्यं
 चास्यकथंभवेत् ॥ ज्ञात्वैवंसर्वभृत्येषुन प्रमाद्येत्तवैद्विजाः ॥ ३ ॥ देवतापितृकार्येषुभर्तुःस्नानाशनादिषु ॥ सत्कारेऽभ्यागतानांच
 यथौचित्यंनहापयेत् ॥ ४ ॥ वेदमात्माचशरीरहिंशहिणीनांद्विधाकृतम् ॥ संस्कर्तव्यंप्रयत्नेनप्रथमंपश्चिमादपि ॥ ५ ॥ कृत्वा
 वेदमसुसंमृष्टत्रिकालविहितार्चनम् ॥ वृत्तकर्मोपभोगानांसंस्कर्तव्यंयथोचितम् ॥ ६ ॥ प्रातर्मध्यापरणहेषुबहिर्मध्यांतरेषुच ॥ गृहसं
 मार्जनंकृत्वानिष्कारान्निशिक्षिपेत् ॥ ७ ॥ गोमहिष्यादिशालानांतत्पुरीषादिमात्रकम् ॥ व्यपनेयंतुयत्नेनसमर्जन्याप्रसाधनम्
 ॥ ८ ॥ दासकर्मकरादीनांवाह्याभ्यंतरचारिणाम् ॥ पोषणादिविधिंविद्यादुष्टानंचकर्मसु ॥ ९ ॥ शाकंमूलफलदीनंवल्लीनामौषध
 स्यच ॥ संग्रहःसर्वबीजानांयथाकालंयथावलम् ॥ १० ॥ ताम्रकांस्ययसादीनांकाष्ठवेणुमयस्यच ॥ मृन्मयानांचभांडानांविधानांचसं
 ग्रहम् ॥ ११ ॥ कुंडकादिजलद्रोण्याकलशोदंचतालुकाः ॥ शाकपात्राण्येकानिस्नेहानांगोरसस्यच ॥ १२ ॥ मुश्लकंडनीयंतुयंकर्तव्यं
 लनी ॥ दोहन्योनेत्रकंमथामंडन्यःशृंखलानिच ॥ १३ ॥ संदेशःकुंडिकाशूलःपट्टपिप्पलकोदृषत् ॥ डाविकाहस्तकोदर्वीप्राहूस्तुटलक

निच ॥ १४ ॥ तुलाप्रस्थादिमानानि मार्जन्यः पिटकानिच ॥ सर्वमेतत्प्रकुर्वीत प्रयत्नेन च सर्वदा ॥ १५ ॥ हिंवादिकमथोजाजिपिपल्योमरिचानिच ॥ राजिकाधान्यकंठोत्रिचतुर्जतकानिच ॥ १६ ॥ लवणं क्षारवर्णाश्च सौवीरकरूपकौ ॥ द्विदलमलकं चिचसिर्वाश्च स्नेहजातयः ॥ १७ ॥ शुष्ककाष्ठानि बह्वरमरिष्टाणिष्टमाषयोः ॥ विकाराः पयसश्चापि विविधाः कंदजातयः ॥ १८ ॥ नित्यनैमित्तिकानां हिकार्यणामुपयोगतः ॥ सर्वमित्यादि संश्राद्धयथावद्विभवोचितम् ॥ १९ ॥ यत्कार्याणां समुत्पत्तावुपाहर्तुं न दृश्यते ॥ तत्प्रयोगव्यथायोगं संशुद्धीयात्प्रयत्नतः ॥ २० ॥ धान्यानां वृष्टिपिष्टानां क्षुण्णोपहतयोरपि ॥ भृशं शुष्कद्रोणं सिद्धिनां क्षयवृद्धिं निरूपयेत् ॥ २१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्रह्मे वर्षे षणिशृहधर्मवर्षे नंनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ब्रह्मिणां कोद्वेषाणां च सारथर्ममुदारकः ॥ कंजुकोद्वेषो ज्ञेयो वरटः पंचभागकः ॥ १ ॥ पंचभागा निग्रयगूनां शालीनां च त्रयोऽष्टच ॥ चणकानां तृतीयांशः समक्षुण्णं त्रयं विदुः ॥ २ ॥ पानथियवगोधूमं पिष्टधान्यं च तुष्टयम् ॥ तुल्यमेव वा गंतव्यं सुद्रुमाषास्ति लयवाः ॥ ३ ॥ पंचभागादिकाष्टष्टागोधूमाः सक्तवस्तथा ॥ कुल्माषाः पिष्टमांसं च सम्यगर्थीधिकं भवेत् ॥ ४ ॥ सिद्धं देवद्विगुणं पुन्नाकोयावकस्तथा ॥ कंजुकोद्वयो रंघ्रचर्णकोदारकस्य च ॥ ५ ॥ द्विगुणं चोनकानां च ब्रीहिणां च चतुर्गुणम् ॥ शालेः पंचगुणं विद्यात्पुराणे त्वतिरिच्यते ॥ ६ ॥ क्रियापाकविशेषास्तु वृद्धिरेवोपदिश्यते ॥ निमित्तस्य वरात्रस्य तद्द्विद्विगुणा भवेत् ॥ ७ ॥ तस्माद्भूयो विरूढस्य चतुर्भागो विवर्धते ॥ लजधानाः कलायाश्च भृष्टा द्विगुणवृद्धयः ॥ ८ ॥ प्रष्टव्यानां मतोऽप्येव पंचभागोऽधिको मतः ॥ चापकानां च पिष्टानां पादहीनाः कलायजाः ॥ ९ ॥ सुद्रुमाषममूरणामर्धपादावरो भवेत् ॥ छिन्नशुष्कवरात्रानां हानिद्विर्विंशत्यते ॥ १० ॥ तथा धैर्यैर्न शोध्यमाना ढक्या सुद्रुमाषयोः ॥ समूराणां च जनीयात्क्षयं पंचमभागकम् ॥ ११ ॥ षड्भागेन तस्यैतल्लिखितार्थकपित्थयोः ॥ तथानैवैकैर्दंबादौ विद्यात्पंचमभागकम् ॥ १२ ॥ तिलैर्गुदमिधूकानां नक्तमालकुसुंभयोः ॥ जनीयात्पादुकैर्तल्लंखलमन्यत्र च क्षते ॥ १३ ॥

१ सारमर्धमुदारकः-इ० पा० । २ यमनथियवगोधूमम्-इ० पा० । ३ यवकोदारकस्य च-इ० पा० । ४ त्रिगुणम्-इ० पा० । ५ कुसुंभादेः-इ० पा० । ६ माषकाणाम्-इ० पा० ।

क्षत्रकालक्रियादिभ्यः क्षयादेर्व्यभिचारतः ॥ प्रत्यक्षीकृत्यतान् सम्यगनुमित्यावधारयेत् ॥ १४ ॥ क्षरदोषेर्वाप्रस्थं महर्षिणां च स
 र्षिषः ॥ पादाधिकमजानीनामुत्पादं तद्विदेविदुः ॥ १५ ॥ सुभूमितृणकालेभ्यो वृद्धिर्वक्षिरसर्षिषाम् ॥ अतस्तेषां विधातव्ये ह्यर्थदेवविनि
 श्रयः ॥ १६ ॥ प्रत्यक्षीकृत्य यत्नेन पक्षमासां तरे तथा ॥ पयोवृत्तैर्गवादीनां कुर्यात्संभवनिर्णयम् ॥ १७ ॥ कार्पासकृमिकोपोत्थं
 धक्षौमादिकर्तनम् ॥ कुणिपगंधयोषाभिर्विधवाभिश्च कारयेत् ॥ १८ ॥ बालवृद्धांधकार्पासं कर्पण्यं तर्कतव्यमवश्यतः ॥ विनियोगं
 येत्सर्वप्रियोपग्रहपूर्वकम् ॥ १९ ॥ कर्मणामंतरालेषु प्रोषिते चापि भर्तारि ॥ स्वयंवैतदनुष्ठेयं नित्यानां चाविरोधतः ॥ २० ॥
 शूद्राणां स्थूलमूक्षमत्सवं बहुत्वं च व्ययाव्ययौ ॥ मत्वाविशेषं कुर्वीत चेतनः प्रातिपत्तिषु ॥ २१ ॥ कारयेद्ब्रह्मधान्यादिस्वाप्तवृद्धरवि
 ष्ठितम् ॥ शूद्राणां क्षयवृद्ध्यादिर्मंतव्यं वेतनानि च ॥ २२ ॥ क्षौमकार्पासयोर्विद्यात्सूत्रं पंचमभागकम् ॥ देशकालादिभागा
 तु प्रत्यक्षदेवनिर्णयः ॥ २३ ॥ अवचतेन तूलस्य क्षयावैशतिभागकम् ॥ छात्रां व्याप्तां तु वा तेन तद्भूतं प्रचक्षते ॥ २४ ॥
 पंचाशद्भागिकीर्हानिं सूत्रे कुर्वीत लक्षणात् ॥ वृद्धिस्तु मंडसंपर्कादौ शिकामवेत् ॥ २५ ॥ शुष्णमध्यममुत्राणामर्वाधिकस्तं भवेत्
 ॥ स्थूलानां तु पुनर्मूल्यात्पादोर्न बालचेतनम् ॥ २६ ॥ कर्मणोभूरिभेदत्वाद्देशकालप्रभेदतः ॥ तद्विद्ये एव बौद्धव्यो बालचेतननिश्चयः ॥ २७ ॥
 स्थूलं दिनत्रयं देयं मध्यमं च त्रिरात्रिकम् ॥ सूक्ष्ममापक्षतोर्मुष्टमासात्तत्परिकर्मकम् ॥ यदत्र क्षयवृद्धादितदुत्सर्गप्रदर्शितम् ॥ २८ ॥ काल
 कत्रादिभेदेन व्यभिचारोपि दृश्यते ॥ शय्यासनान्येनैकानि कंबलाश्च तुराश्रिकाः ॥ २९ ॥ कंबुकाश्चावकोषाश्च मध्यारक्ताश्च भूरिशः ॥ गुरु
 बालादिवृद्धानामभ्यागतजनस्य च ॥ ३० ॥ भोगायानुगतो भर्ता कुर्याद्विविधमात्रकम् ॥ यदस्य शुशुरादीनां कल्पितं शयनादिकम्
 ॥ ३१ ॥ भर्तुश्चैव विशेषेण तदन्येन संकरेत् ॥ वस्त्रं माल्यमलंकारं विधृतं देवरादिभिः ॥ ३२ ॥ नधारयेन्न चैतपामाक्रमेच्छयननिवा ॥
 पिण्याकनककुंडाश्च कालरूक्षाणि यानि च ॥ ३३ ॥ हेयं पर्युषिताद्याग्रगोभक्तेनोपयोजयेत् ॥ कुलानां बहुधेनुनां गोध्यक्षत्रजजीविनाम् ॥ ३४ ॥

१ ब्रह्मन्-इ० पा० । २ तत्तद्भागविनिश्चयः-इ० पा० । ३ आयुवृद्धेः-इ० पा० । ४ लेखनादिति पाठः । ५ देशकालप्रसिद्धितः-इ० पा० । ६ गृह्यम्-
 इ० पा० । ७ कोद्राश्च-इ० पा० ।

किलाटगविकादीनां भक्तार्थमुपयोजनम् ॥ दध्नः समाहरेत्सर्पिर्दुहेद्वत्सार्पण्डयेत् ॥ ३५ ॥ वर्षाशब्दसंतेषु द्वौ कालावव्यदासकृत् ॥ तर्कवापुः
 पयुंजीत श्वराहादिपोषणे ॥ ३६ ॥ पिण्याककुदनार्थं वा विक्रयं वा तदहयेत् ॥ वृत्तिधान्यहरिण्येन गोपादीनां प्रकल्पयेत् ॥ ३७ ॥ ते हिरन्यतले
 भाद्रपदव्युस्तद्वन्यान् ॥ दोहकालं गोवां दोगधानातिवर्तते वै द्विजाः ॥ ३८ ॥ प्रसरोदकयोगोपासंथकस्य च यथाकाः ॥ मासमेकं यथास्तन्यं मासमे
 कं स्तनद्वयम् ॥ ३९ ॥ सततं पाययेद्दूर्ध्वस्तनमेकं स्तनद्वयम् ॥ तिलपिष्टाभिः पिष्टाभिस्तु न लवणेन च ॥ ४० ॥ वारिणा च यथा कालं पुष्पादि
 तिवत्सकान् ॥ जरदुर्गाभिर्णधितुर्वत्सवत्सरेति तथा ॥ ४१ ॥ पंचानां समभागेन वासंयूथं प्रकल्पयेत् ॥ एको गोपालकस्तस्य त्रयपाणस्य च द्वा
 म् ॥ ४२ ॥ पंचानां वत्सकश्चैकः प्रवरास्तु पृथक् पृथक् ॥ गोचरस्यानयनार्थं व्यालानां त्रासनाय च ॥ ४३ ॥ घंटाकर्णां त्रिवध्रीषुः शोभारक्षार्थं
 मेव च ॥ पशव्ये व्यालनिमुक्तदेशे भूरितुणोदके ॥ ४४ ॥ अभूतदुष्टे वारण्ये स दाकुर्वीत गोकुलम् ॥ समुत्तमटवी वासं नित्यं कुर्यादजाविक्रय
 ॥ ४५ ॥ ऊर्णवर्षे द्विराद्वयैत्राश्वयुजमासयोः ॥ यूथेषुषादेशे तासां च त्वारः पंचवागवा ॥ ४६ ॥ अश्वेष्टमहिषाणां च यथास्तुः सुल
 सेविताः ॥ विद्यात्कृषीवलादीनां योगं कृषिकर्मसु ॥ ४७ ॥ भक्तवतेन लाभं च कर्म कालानुरूपतः ॥ क्षेत्रकेदारवाटेषु भृत्यानां कर्म
 कुर्वताम् ॥ ४८ ॥ खेलेषु च विजानीयात् क्रियायोगं प्रतिक्षणम् ॥ योग्यतातिशयं मत्वा कर्मयोगेषु कस्यचित् ॥ ४९ ॥ आसाञ्छादशिरो
 भ्यर्गौर्विशेषं तस्य कारयेत् ॥ पद्मशाकादिवापानां कंदवीजादिजन्मनाम् ॥ ५० ॥ संप्रहः सर्ववीजानां कलेवापः सुभूमिषु ॥ जातानां रक्षणं स
 म्यग्रक्षितानां च संग्रहः ॥ ५१ ॥ तेषां च सगृहीतानां यथावन्निवपक्रिया ॥ गृहमूलं स्त्रियश्चैव धान्यमूलं गृहाश्रमः ॥ ५२ ॥ तस्माद्धान्येषु भ
 क्तेषु न कुर्यान्मुक्तहस्तताम् ॥ धान्यं तु संचितं नित्यं मितो भक्तपरिव्ययः ॥ ५३ ॥ न चात्रे मुक्तहस्तत्वं गृहिणानां प्रशस्यते ॥ अल्पमित्येव नाव
 ज्ञांचरेदन्नेषु वै द्विजाः ॥ ५४ ॥ मधुवल्मीकयोर्वृद्धिक्षयं दृष्ट्वा जनस्य च ॥ योकेचिदिह निर्दिष्टा व्यापाराः पुरुषोचिताः ॥ ५५ ॥ दं पत्यैरेव यमा
 स्थायति द्विदानप्रसंगतः ॥ संत्येव पुरुषालोके स्त्रीप्रधानाः सहस्रशः ॥ ५६ ॥ तेषु तासां प्रयोक्तृत्वादोपहति गृह्यताम् ॥ एवं योग्यतया शु

क्ताःसौभाग्येनोद्यमेनच॥ ५७ ॥सम्यगाराध्यभर्तारंतत्रैवंशमानयेत् ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्रह्मपर्वणिस्त्रिधर्मैद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥
 ॥ ब्रह्मोवाच ॥ प्रथमंप्रतिबुध्येतप्रवर्ततस्वकर्मसु ॥ पश्चाद्भृत्यजनस्यापिभुंजीतचशयीतच ॥ १ ॥ भर्त्राविरहितास्त्रीचश्वश्रूभ्यांचविशेषतः ॥
 देहलौनातिवर्ततप्रतीकारेमहत्यपि ॥ २ ॥ उत्थायप्रथमंभर्तुरविज्ञाताननिष्क्रमेत् ॥ क्षपायांसावशेषायांरात्रौवावासरादिषु ॥ ३ ॥
 तद्वासमभवनस्यैवशनैराहूयकार्मिकान् ॥ स्वव्यापारेषुतान्सर्वस्तत्रतत्रनियोजयेत् ॥ ४ ॥ विबुद्धस्यततोभर्तुर्नर्वर्त्यावश्यकंविधि
 म् ॥ गृहकार्याणिसर्वाणिविदधीताप्रमादतः ॥ ५ ॥ मुक्त्वावासकेनपथ्यंक्रमयोग्यंविधायच ॥ तत्कालोचितकर्तव्यमुतिष्ठेदथाक्रमम् ॥ ६ ॥
 महानसंसुप्तंघृन्तुल्ल्यादिविहितार्चनम् ॥ सर्वोपकरणोपेतमंबाधमनाविलम् ॥ ७ ॥ नचातिगृह्यंप्रकटंप्रविभक्तक्रियाश्रयम् ॥ भर्तुरात
 जनाकर्णयूढंकक्षादिवर्जितम् ॥ ८ ॥ तत्रपाकादिभांडानिवहिरंतश्चकारयेत् ॥ निर्णीक्तमलपंकानिशुक्तिवलकादिचूर्णकैः ॥ ९ ॥ निशि
 कुर्वीतधूमार्चिःशोधितानिदिवातैः ॥ दधिपात्राणिकुर्वीतसदैवांतरितानिच ॥ १० ॥ साधुकारितदुग्धपुशोधितेषुदिवातपे ॥ इषद्ब्रह्मोक्त
 पात्रेषुस्वच्छयेनभवेद्दधि ॥ ११ ॥ स्नेहगोरसपाकादिकृत्वासुप्रत्यवक्षितम् ॥ कुर्यात्स्वयमधिष्ठायभर्तुःपाकविधिक्रियाम् ॥ १२ ॥ किं
 प्रियंचिकमोग्रयेषड्भाभ्यंतरेषुचाकिंपथ्यंकिमपथ्यंचस्वास्थ्यंवास्त्यकथंभवेत् ॥ १३ ॥ इतियत्नाद्विजानीयादनुष्ठेयंचतत्तथा॥नित्यातुरांगं
 सत्कारमाहारंसुपरीक्षितम् ॥ १४ ॥ महानसादौकुर्वीतजनमातंकमागतम् ॥ शृङ्गदायादुसबंधंकुद्धभीतावमानितम् ॥ १५ ॥ अवाच्योपगृ
 ह्तीतवानेवमादीनियोजयेत् ॥ पुनःपुनःप्रतिष्ठाप्यगुप्तंस्वयमधिष्ठितम् ॥ १६ ॥ भर्तुराहारपानादिविद्व्यादप्रमादतः ॥ पाकंनिर्वर्त्यमा
 त्राणांकृत्वास्वेदप्रमार्जनम् ॥ १७ ॥ गंधतांबूलमाल्यादिकंचिदादायमात्रया ॥ यथैचित्यादितत्कालेभर्तुर्विनयसंभ्रमैः ॥ १८ ॥ तत्का
 लानुगतात्यर्थमाहारसुपपादयेत् ॥ स्वभावामयकालानवैपरित्येनसर्वदा ॥ १९ ॥ सर्वमाहारपानादिप्रयोज्यंतद्विदोजगुः॥हीनतुल्यादिक
 त्वेनभर्तापश्यतियंयथा ॥ २० ॥ तत्तथैवाधिकंपश्येन्न्यायतःप्रतिपत्तिषु ॥ सापत्नकान्यपत्न्यानिपश्येत्स्वभ्योविशेषतः ॥ २१ ॥ भगिर्नवत्स

१ प्रतिहासे-इ०पा० । २ सात्स्यं चास्य यथा भवेत्-इ०पा० ।

पत्नीश्चतद्भून्निजवंधुवत् ॥ आसाच्छादशिरोभ्यंगस्नानमंडनकादिकम् ॥ २॥ सपत्नीनामकृत्वा तु आत्मनोऽपिनकारयेत् ॥ व्याधितानां च किं
 त्सार्थमौषधादिकमादरात् ॥ २३ ॥ विदध्यादात्मनस्तत्सांसर्वाश्रितजनस्य च ॥ तच्छोकशुच्यमादद्यात्तुष्टौमुदमावहेत् ॥ २४ ॥ भृत्यबंधु
 सपत्नीनांतुल्यदुःखसुखाभवेत् ॥ लब्धावकाशाः शृण्वन्ति निशुसुतोत्थिताः क्रमात् ॥ २५ ॥ अन्यत्रव्ययकर्तारं पतिरहसिबोधयेत् ॥ यद्वद्वं
 सपत्नीनां स्वयमस्मै न तद्देवत् ॥ २६ ॥ दौःशील्यादितुपायं गूढमस्मै निवेदयेत् ॥ दुर्भगमनपत्यां वा भर्त्रा चातिरिक्ताम् ॥ २७ ॥ अदुष्टां सम्य
 गाश्वास्यते नैतामुकूलयेत् ॥ तथा वाग्दंडपारुष्यैर्जनं भर्त्रा विपीडितम् ॥ २८ ॥ कुर्याद्विधेयमाश्वास्य न चेद्दोषाय तद्देवत् ॥ मत्वात्मनो न प
 त्यत्वं कालं चापि गतं बहु ॥ २९ ॥ संतानादिकमुद्दिश्य कार्यमात्मानं निवेदनम् ॥ यच्चान्यदपि जानीयात्किंचिदस्य चिकीर्षितम् ॥ ३० ॥ तत्किलाजा
 नतीवास्यसिद्धमेव प्रदर्शयेत् ॥ वैवाहिकं विधिं भर्तुः सर्वकृत्वा ससंप्रमम् ॥ ३१ ॥ परिणीतां च तां पश्येन्नित्यं भगिनिकामिव ॥ पूजां संबंधिवर्गस्य मंग
 लं मंडलानि च ॥ ३२ ॥ कुर्यादभिनेवोढायाः सुप्रहृष्टेन चेतसा ॥ मातुर्वच्छिक्षयेद्देनांगहृक्त्येष्वमत्सरा ॥ ३३ ॥ प्रदेक्षिकविधिं वास्याविदध्याद्यात्ततः
 स्वयम् ॥ एवं भर्तुरभिप्रायं सर्वमित्यादिकारयेत् ॥ ३४ ॥ सुखार्थं वापि संत्यज्य स्त्रीणां भर्ता धिदेवता ॥ भर्ता धिदेवतानां यवौषणब्राह्मणदेवताः ॥ ३५ ॥
 ब्राह्मणद्व्यग्निदेवास्तु प्रजाराजन्यदेवताः ॥ तासां त्रिवर्गसंसिद्धाः प्रादुर्धकारणद्वयम् ॥ ३६ ॥ भर्तुर्यदनुकूलत्वं यच्च शीलमविष्टुतम् ॥ न तथा यौवनं लो
 केनापि हृपेन भूषणम् ॥ ३७ ॥ यथा प्रिया तु कूलत्वं सिद्धं श्रद्धादौषधम् ॥ वयो रूपादिहारिण्योद्दश्यते दुर्भगाः स्त्रियः ॥ ३८ ॥ बल्लभं मंदरूपाश्च वृद्धा
 गलितयौवनाः ॥ तस्मात्प्रियत्वं लोकानि निदानं योग्यता परम् ॥ ३९ ॥ तां त्विनान्ये गुणवंध्याः सर्वेऽर्थकृताः पिवा ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन विदध्यादा
 त्मयोग्यताम् ॥ ४० ॥ परचित्तज्ञता चास्या मूलं सर्वक्रियास्मिहा ॥ बहिर्गच्छतो ज्ञात्वा कालं संसृज्य भूमिकाम् ॥ ४१ ॥ सज्जिता सनातिष्ठेत्तस्याज्ञां
 प्रतितत्परा ॥ स्वयं प्रक्षालयेत्पादाबुत्थाप्य परिचारिकाम् ॥ ४२ ॥ तालवृतादिकैः कुर्याच्छूमस्वेदापनोदनम् ॥ आहारस्नानपानादौ सस्पृहं यत्र ल

१ अधस्तां सम्यगावाप्त्य तस्यै चात्र प्रकल्पयेत्-इ०पा० । २ क्षमता परा-इ०पा० ।

क्षयेत् ॥४३॥ तर्दिगितज्ञातत्वेनसिद्धमस्मैनिवेदयेत् ॥ सपत्नीपतिबंधूनाभर्तुचित्तानुकूल्यतः ॥४४॥ प्रतिपत्तिप्रयुजीतस्वबंधूनांनवेतथा ॥
 तेषुचात्मनिचज्ञात्वाभर्तुचिंतप्रसादयेत् ॥ ४५ ॥ प्रतिपत्तिताप्येषांनान्द्रियेतस्वबंधुषु ॥ अपिभर्तुरभिप्रेतनरीतत्कुलवासिनी ॥४६॥
 सत्कारैर्निजबंधूनांतेननौपतिवाच्यताम् ॥ पूज्यएवाहिसंबंधःसर्वावस्थासुयोषिताम् ॥ ४७ ॥ कस्ततोऽप्युपकारांशलिप्सेतकुलजःपुमात् ॥
 संपूज्यस्वसुतांतस्मैविधिवत्प्रतिपाद्यते ॥ ४८ ॥ ततोऽस्यालिप्सेतेनामिकमकार्यमतःपरम् ॥ कन्यांप्रदायैवैत्तिरात्मनःपरिकल्प्य
 ते ॥ ४९ ॥ दासभंडनदीनांमार्गोयंनमहात्मनाम् ॥ तस्मात्स्त्रीवांधवानित्यप्रीतिमात्रैकसाधिनीम् ॥ ५० ॥ प्रतिपत्तिसमादद्युःसंब
 धिभ्यःप्रसंगिनीम् ॥ तस्याभर्तोरक्षेतप्रीतिलोकेचवाच्यताम् ॥ ५१ ॥ आत्मनोऽसत्प्रवादंचेष्वेष्टरन्साधुवृत्तयः ॥ एवंविज्ञायसदृत्तंस्त्रावर्त्त
 ततथासदा ॥ ५२ ॥ येनतत्परिवर्गस्यभवेद्वर्तुश्चसंमता ॥ प्रियापिसाधुवृत्तापिर्विख्याताभिजनापिच ॥ ५३ ॥ जनापवादात्संप्रापसा
 तानर्थसुदारुणम् ॥ सर्वस्यामिषभूतत्वाद्गुणदोषानभिज्ञतः ॥ ५४ ॥ प्रायेणाविन्यौचित्यात्स्त्रीणावृत्तंहिदुष्करम् ॥ अमृद्वात्वात्मनो
 वृत्तेःप्रायःकपटदर्शनात् ॥ ५५ ॥ निरंकुशत्वाल्लोकस्यनिर्वाच्याविरलाःस्त्रियः ॥ देवयोगादयोगत्वाद्भवहारानभिज्ञतः ॥ ५६ ॥ वा
 च्यतापत्तयोदृष्टाःस्त्रीणांशुद्धिपिचेतसि ॥ तासांदेवप्रतीकारोनोपभोगाहतेभवेत् ॥ ५७ ॥ चारित्रलोकवृत्तंचएतयोर्विदुरौषधम् ॥ हिंदो
 लकादिक्रीडार्याप्रसक्तांतरुणीनिशि ॥ ५८ ॥ रममाणविटैःसार्धविधवांस्त्वरचारिणीम् ॥ वृद्धादिभार्यासज्जायांयानगयादिसंगिनीम् ॥
 ॥ ५९ ॥ काश्रद्ध्यात्सतीत्येवंसाध्वीमपिहयोषितम् ॥ यौचासामिगिताकारैसांदिगार्थप्रसाधकौ ॥ ६० ॥ तथोस्तत्त्वपरिज्ञानेविषया
 योगिन्यादि ॥ तस्माद्यथोक्तमाचारमनुतिष्ठेत्सुसंयुता ॥ ६१ ॥ मिथ्यालभोऽप्यसद्वादःकंपयत्येवतत्कुलम् ॥ त्रिकुल्यावाच्यतरक्ष्या
 प्रतिष्ठाप्यथसंततिः ॥ ६२ ॥ भर्तुस्त्रिवर्गसिद्धिश्चास्यंतत्कुलयोषिताम् ॥ पातयंत्येवदौःशील्यादात्मानंसकुलत्रयम् ॥ ६३ ॥ उद्धरंति
 तदैवैताःस्त्रियश्चारित्रभूषणाः ॥ भर्तुचित्तानुकूलत्वंयासांशीलमविच्युतम् ॥ ६४ ॥ तासांरत्नसुवर्णादिभारएवमण्डनम् ॥ लोकज्ञानेपरा
 कोटिःपत्यौभक्तिश्चेशाश्रयी ॥ ६५ ॥ शुद्धान्वयानानारीणांविद्यादेतत्कुलव्रतम् ॥ तस्माल्लोकश्चभर्ताचसम्यगाराधितोयया ॥६६॥ धर्म

मर्थकमंचसैवाप्नोतिनिरत्यया ॥ ६७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्रह्मपर्वणिस्त्रिधर्मकथनेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ६४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
 प्रोषितमंडनस्त्रीणापत्यौमंगलमात्रकम् ॥ निष्पादनंचयन्नेनतदावधस्यकर्मणः ॥ १ ॥ श्रय्यागुरुसमीपेस्यादेहसंस्कारवर्जनम् ॥ समु
 पार्जनमर्थानां व्ययानां परिहापणम् ॥ २ ॥ व्रतोपवासात्तत्पर्यतद्भार्तापरिमार्गणम् ॥ देवज्ञेक्षणिकप्रश्नोदेवानामुपयाचनम् ॥ ३ ॥ नित्यं
 तस्यागमांशं साक्षेमाथै देवपूजनम् ॥ नचान्युज्ज्वलवेषत्वं न सदा तैलधारणम् ॥ ४ ॥ ज्ञातिर्वेदमनंतं व्यसकामगमनेन च ॥ गुरुणा मां ज्ञाययावद्
 तुरांतजनैः सह ॥ ५ ॥ तत्रापि न चिरं तिष्ठेत्स्नानादीन्वापि नाचरेत् ॥ यावदर्थक्षणस्थित्वा ततः शीघ्रं समाचरेत् ॥ ६ ॥ आगते प्रकृतिस्थैव
 कृत्वा तात्कालिकं विधिम् ॥ मुक्तप्रवासने पथ्ये स्नाने भुक्तवतिप्रिये ॥ ७ ॥ आत्मानं समलंकृत्य साविशेषमुदन्विता ॥ देवपूजोपहारादीन्द
 द्यान्प्रागुपपादिताम् ॥ ८ ॥ कनिष्ठमातृवज्ज्येष्ठान्तदपत्यानि चात्मवत् ॥ पश्येत्तत्परिवर्तु नित्यं स्वपरिवर्तवत् ॥ ९ ॥ तत्पुरो नासंति
 छेत्पतिनामंत्रयीत च ॥ तदभिप्रायतः कुर्यात्प्रवृत्तिं सर्वकर्मसु ॥ १० ॥ न संसृजेत तद्विष्टैः सल्यकुर्वीत तत्प्रियैः ॥ जनमाप्तमंतस्य सदा भर्तु
 श्रमानयेत् ॥ ११ ॥ पैतृकात्समुपानीतं वसुसौगंधिकादिकम् ॥ तस्मै निवेद्यात्मतया तदातदुपयोजयेत् ॥ १२ ॥ सोपितत्प्रीतये किंचि
 दादद्यादल्पमूल्यकम् ॥ संगोप्य मातृवत्स्थेयं तत्तथैवोपयोजयेत् ॥ १३ ॥ तत्प्रीत्यर्थं गृहीतं यद्द्वैलक्ष्यादिनिवृत्तये ॥ सविशेषं प्रसंगेन तं
 स्यैतत्प्रीतिपादयेत् ॥ १४ ॥ स्त्रीणां ये देवतापत्यं परमात्सर्यकारणम् ॥ तस्मात्तत्परिहर्तव्यं परमोदारचर्यया ॥ १५ ॥ तथा कल्पितेन
 पथ्या भर्तुः पर्यायवासरे ॥ द्वियमादायमानेन वपतिं गच्छेद्वि सार्जिता ॥ १६ ॥ गत्वा रहसिभर्तारं तत्कालोचितसंभ्रमैः ॥ तद्वावानुगतैस्तैस्तैः
 साविशेषमुपाचरेत् ॥ १७ ॥ प्रतिबुध्य ततः काले सविशेषं वपान्विता ॥ ज्येष्ठया वसतिं गच्छेद्विशेषेण तथा पुनः ॥ १८ ॥ अप्रातिकूलं ज्ये
 ष्ठायाहितमन्यत्रयोषितः ॥ ततः शूनैस्त्ववच्छिद्य पतिं स्ववशमानयेत् ॥ १९ ॥ बहिः पाकादियोगेन चतुःषष्ट्यारहो गतम् ॥ ज्येष्ठमति
 श्रयोनेव भर्तारमुपरंजयेत् ॥ २० ॥ प्रागल्भ्यं रहसि स्त्रीणां लज्जाधिमयं ततोऽन्यदा ॥ चित्तज्ञानानुवृत्तिश्च पत्यौ संसेवनं परम् ॥ २१ ॥ एवमाराध्य

१ अवश्यं गमनेन च-इ०पा० । २ तस्मै-इ०पा० । ३ परमोदारकर्मणा-इ०पा० ।

भर्तारंगृहमाकम्यचक्रमात् ॥ गौरवंप्रतिपत्तिवाज्येष्टादिषुनहापयेत् ॥ २२ ॥ गृहव्यापारदानेषुपतिंगूढतथावेद ॥ अधिकुर्यादनिच्छं
 तीज्येष्ट्वेनायथाबलात् ॥ २३ ॥ सापिविज्ञायभर्तारं कनिष्ठाकृष्टमानसम् ॥ विश्रामंप्राथयेदेनामधिकुर्यात्सुतामिव ॥ २४ ॥ मत्वाभर्तुर
 भिप्रंतरक्षतीनिजगौरवम् ॥ कृतंभर्तृकुलंस्यात्तदिष्टायानुमोदयेत् ॥ २५ ॥ स्वामिनोयदभिप्रैतंभृत्यैः किंकियतेऽन्यथा ॥ छिद्रयेतेतत्रमू
 ढात्मापरत्रोवृथाजनः ॥ २६ ॥ तस्मात्सर्वस्ववस्थासुमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ हितंस्वाम्यनुकूलंनारीणांनुविशेषतः ॥ २७ ॥
 सापिज्येष्टापतिंचैवगृहतंत्रचसर्वदा ॥ समावज्यगुणैर्धैराप्रागवस्थानविस्मरेत् ॥ २८ ॥ नसौभाग्यमदंकुर्यान्नचौद्धत्यादिविक्रियाम् ॥
 नितरामानतिगच्छेत्सदानार्यभयादिव ॥ २९ ॥ यथायोग्यतयापत्यसौभाग्यमभिवर्धते ॥ स्पधेयंचकुलक्षणांप्रश्रयोपाधिकंतथा ॥ ३० ॥
 एवमारध्यभर्तारंतत्कार्येष्वप्रमादिनी ॥ पूज्यानांपूजनेनित्यंभृत्यानांभरणेषुच ॥ ३१ ॥ गुणानामर्जनेनित्यंशीलवत्परिरक्षणे ॥ प्रत्यचेहच
 निर्द्वंद्वंमुखमाप्नोत्यनुत्तमम् ॥ ३२ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेत्राहोपवाणिस्त्रिधर्मेषुसपत्नीकर्तव्यवर्णनंनमचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ४३॥
 ॥ ब्रह्मोवाच ॥ दुर्भगाचपुनर्नित्यमुपवासादितत्परा ॥ बाह्येषुपतिकृत्येषुस्याद्विशेषाभियोगिनी ॥ १ ॥ नप्रशंसांसपत्नीषुनिर्दांचापितथात्म
 नि॥असूयांभर्तुरीष्यावाप्रणयंवापिदर्शयेत् ॥ २ ॥ मद्विधायाहिवह्वेतत्तच्चान्यतिकमश्नुते॥यदस्यायुष्मतोयावाभार्यशब्दाभिधेयताम्॥३॥
 नचनिर्भूषणातिष्ठेन्नचाप्युद्धतभूषणा॥नान्यदागंधमाल्यादिग्राह्यंपत्युपचारतः॥४॥तद्गूढंनसर्वशोग्राह्यंवह्मभायाविशेषतः॥भूषणंगंधमाल्यं
 तुतावत्कालमलक्षितम्॥५॥संवाधानांप्रदेशानिर्नित्यंस्वेदादिमार्जनम्॥दंतनासादिपंकानांविगंधस्यचशोधनम्॥६॥निमित्तंभर्तुरेता
 सांयार्त्तिकचिदभिलक्षयेत्॥नानेनवातयोर्यत्नंविदध्यादंगमार्जने॥७॥सर्वासांचसपत्नीनांसर्वत्रानुगताभवेत्॥वैतसीवृत्तिमास्थायवह्मभा
 याविशेषतः॥८॥अन्यस्यायदनुष्टंयन्नसीदेत्समर्पितम्॥भर्तुश्चाविदितंयत्नात्तत्कुर्यादविरोधिचेत्॥९॥कोशवस्त्रात्रतांदूलंगंधपानौषधा
 दिकम्॥तत्सर्वमनियुक्तानांदोषवत्त्वाद्विरुध्यते॥१०॥यत्तुमुक्तमनुष्टंयगृहसंमार्जननादिकम्॥स्त्रीणामनधिकारेऽपिप्रायस्तद्वि

[illegible]

१ पादसंवाहने तथा-इ०पा० । २ काटिगुह्ये-इ०पा० । ३ संविष्टस्योपविष्टस्य-इ०पा० । ४ न क्षयति व्रणा यत्र-इ०पा० । ५ अधितिष्ठति-इ०पा० ।

सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा भगवान्ब्रह्मास्त्रलक्षणमशेषतः ॥ सदृत्तंचतथास्त्रीणां जगाम स हिमालयम् ॥ १ ॥ ऋषयश्चतथाजमुः
 स्वानिधिष्यन्त्यशेषतः ॥ स्त्रीलक्षणंतथावृत्तं श्रुत्वा कृत्स्नमहीपते ॥ २ ॥ इत्थं लक्षणं संपन्ना भार्याप्राप्य महीपते ॥ कर्तव्यं
 यद्ब्रह्मन्नेन तदिदानीं निबोधमे ॥ ३ ॥ वैवाहिकाग्रौ कुर्वीत गृह्यं कर्म यथाविधि ॥ पंचयज्ञविधानं तु पाक्ते कुर्वीत सदा गृहो ॥ ४ ॥ पंच
 सुना गृहस्य तेन स्वर्गं न गच्छति ॥ कंडनीपेषणी चुल्लिडं कुंभः प्रमार्जनी ॥ ५ ॥ आसंक्रमेण सर्वासां विशुद्धयर्थमनपिभिः ॥
 पंचोद्दिष्टा महायज्ञाः प्रत्यहं गृहमेधिनाम् ॥ ६ ॥ अध्यापनं ब्रह्मयज्ञः पितृयज्ञश्च तर्पणम् ॥ होमौ देवो बलिर्भूमस्तथान्योऽतिथिपूज
 नम् ॥ ७ ॥ पंचैतान्यो महायज्ञान्नहापयति शक्तिः ॥ स गृहेऽपि सन्निवसूनादौषैर्न लिप्यते ॥ ८ ॥ देवतातिथिभृत्यानां पितृ
 णामात्मनश्च यः ॥ न निर्वपति पंचानां सुच्छुसन्नच जीवति ॥ ९ ॥ ज्ञातानीक उवाच ॥ यस्य नास्ति गृहं त्वग्निः समुतो न त्रसंशयः ॥
 न स पूजयितुं शक्नोति देवादीन् ब्राह्मणोत्तमः ॥ १० ॥ निरग्निकस्य विप्रस्य कथं देवा दयोद्दिज ॥ प्रीताः स्युः शान्तिं ये तस्य परं कौतूहलं मम ॥ ११ ॥
 सुमंतुरुवाच ॥ साधुपृष्टोऽस्मि राजेन्द्र श्रूयतां परमं वचः ॥ अनग्नयस्तु ये विप्रस्तेषां श्रेयोऽभिधीयते ॥ १२ ॥ व्रतोपवासनियमैर्नानादानै
 स्तथा नृप ॥ देवादयो भवन्त्येव प्रीतास्तेषां न संशयः ॥ १३ ॥ विशेषादुपवसेन तिथौ किल महीपते ॥ प्रीता देवा दयस्तेषां भवति कु
 रून् दन ॥ १४ ॥ ज्ञातानीक उवाच ॥ भगवन्स्त्वतिथीन्ब्रूहि तिथीनां च विधिं च मे ॥ प्राशनं गुह्यधर्माश्च उपवासविधीनपि ॥ १५ ॥ मुच्ये मये न पापौ
 वात्सत्प्रसादाद्भिजोत्तम ॥ संसाराच्चापि विप्रैश्च श्रेयसे जगत्स्तथा ॥ १६ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शृणु कौरव कर्मणि तिथिगुह्या श्रितानि तु
 ॥ श्रुतानि श्रुतिपापानि उपाषितफलानि च ॥ १७ ॥ प्रतिपदि क्षीराप्राशनं द्वितीयायां लवणवर्जनम् ॥ तृतीयायां तिलन्नं प्राश्रीयच्चतुर्थे
 क्षीराप्राशनं पंचम्याम् ॥ फलाप्राशनं सदा षष्ठ्यां शाकाप्राशनं सप्तम्यां विल्वहारेऽष्टम्यां तु ॥ १८ ॥ पिष्टान्नो न वम्याम न म्रिपाकाहारो दशम्या
 मेकादश्यां घृताहारो द्वादश्यां पायसाहारः ॥ त्रयोदश्यां गोमूत्राहारश्चतुर्दश्यां यवाव्राहारः ॥ १९ ॥ कुशोदकप्राशनः पौर्णमास्यां

हविष्याहारोऽमावास्याम् ॥ एषप्राशनविधिस्तिथीनामेवचनेनविधिनापक्षमेकमेवार्थयति ॥ २० ॥ सोऽश्वमेधफलदंशगुणमवाप्नोति ॥
 स्वर्गमन्वन्तराणियावत्प्रतिवसति ॥ २१ ॥ उपगीयमानोऽप्सरोगंधर्वमसत्रयचतुष्टयम् ॥ सोऽश्वमेधराजमूयानंशतगुणफलमवाप्नोति ॥
 ॥ २२ ॥ स्वर्गोऽपगीयमानोऽप्सरोगंधर्वैश्चतुर्गुणानां दशतीर्यावत्प्रतिवसति ॥ तथाष्टमासपारणेराजसूयाश्वमेधाभ्यां सहस्रगुणफलमवा
 प्नोति ॥ २३ ॥ स्वर्गोचतुर्दशमन्वन्तराणियावत्प्रतिवसति ॥ उपगीयमानोऽप्सरोगंधर्वैश्चतुर्गुणानां दशतीर्यावत्प्रतिवसति ॥ २४ ॥ सप्त
 वितुलैकैकालं मन्वन्तरं प्रतिवसति ॥ य एवं नियमान्नाजन्नाश्वजनवन्मांसाधमासस्य सप्तम्यां वैश्वसुतीर्यां कार्त्तिकेणैमास्यां तिथिब्रता
 निगृह्णाति ब्रह्मचारी गृहस्थो वनस्थो नारी नरो वा शूद्रः प्रयतमानसः दीर्वायुष्यं सवितुः सालोक्यं व्रजति ॥ यैश्चापि पुरा राजनेन विधिना एतासु तिथि
 ष्वन्यजन्मार्तरे उपवासविधिः कृतः दानानि दत्तानि विविधप्रकाराणि ब्राह्मणानां तपस्विजनेषु वा ॥ त्रिरात्रोपवासिनां तीरथात्रातपेभिरुसनापि
 तृशुश्रूषानिरतानां तेषां स्वर्गोद्दिभोगावसानादिहागतनां फलनिष्पत्तिचिन्हा निमनुष्यलोकैः प्रत्यक्षत एव दृश्यते ॥ हस्त्यश्वयानयुग्मश्च नर
 तनकनकहिरण्यकटकैः त्रैवेयकटिभूत्रह्मसूत्रकर्णालंकारमुखकुटुवरवस्त्रवर्नारिवरविलेपनसुरूपगुणदीर्घायुपेविगताधिव्याधिशोधानेनै
 वासरतानां फलान्येतानि नृत्यगीतवादित्रमंगलपाठकशब्दैरिहाद्यापि पुण्यकृतो बोध्यमाना दृश्यन्त इति ॥ तथा कृतोपवासोऽपि हि दृश्यते ॥ त
 था अदत्तदाना अकृतपुण्याश्च प्रत्यक्षत एव दृश्यन्ते ॥ तद्यथा काणकुष्ठिबाधि रजडमूकव्यंगारोगदारिद्र्योपसर्गव्याधिहतायुपश्च दृश्यन्तेऽद्यापि सा
 नवाः ॥ २५ ॥ शतानीक उवाच ॥ द्विजेंद्र तिथयः प्रोक्ताः समासेन स विस्तरात् ॥ विस्तरैरेव मे भूयः प्रब्रूहि द्विज सत्तम ॥ २६ ॥
 रहस्यं यत्तिथीनां तु देवानां च विचेष्टितम् ॥ यानीष्टानि चेदेवानां भोज्यानि नियमास्तथा ॥ २७ ॥ तानि मे वद धर्मज्ञ येन पूतो भवेन्नहम् ॥
 निर्द्वंद्वो हि यथा विप्रलभेया फलानि तु ॥ २८ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ रहस्यं यत्तिथीनां च भोजनफलमेव तु ॥ यावच्च येन नियमं विशेषात् त्वा
 जनस्य च ॥ २९ ॥ एतत्ते सर्वमाल्यामोरहस्यं तत्र विबोधमे ॥ यन्मयानोक्तपूर्वहिकस्य चित्सुप्रियस्य हि ॥ ३० ॥ तत्तेहं संप्रवक्ष्यामि यस्य
 देवस्य यत्तिथिः ॥ देवतानां रहस्यानि व्रतानि नियमास्तथा ॥ ३१ ॥ तांश्छुण्ण्य महाबाहो गदतो मम नारद ॥ सृष्टिपूर्ववदिदं ज्येष्ठं शेषे

णतिथिप्राप्ति ॥ ३२ ॥ तमोभूतमिदंत्वासीदलक्ष्यमवितर्कितम् ॥ जगद्ब्रह्मासमागत्यासृजदात्मानमात्मना ॥ ३३ ॥ संभूतात्मै
 वआत्मासावण्डमध्याद्विनिःसृतः ॥ आत्मनैवात्मनोह्यण्डंस्वप्नसविभुरादितः ॥ ३४ ॥ ब्रह्मनारायणाख्यसौष्टिर्द्विकर्तुसमुद्यतः ॥ ता
 भ्यांसौडकपालाभ्यादिवभूमिंचनिर्ममे ॥ ३५ ॥ दिशश्चोपदिशश्चैवदेवादीन्दानवांस्तथा ॥ तिथिपूर्वामिमाराजंश्चकाराथाविभुःस्वयम् ॥
 ॥ ३६ ॥ तिथीनांप्रवरायस्माद्ब्रह्मणसमुदाहृता ॥ प्रतिपादितापरेपूर्वप्रतिपत्तेनतूच्यते ॥ ३७ ॥ अस्मात्पदालुतिथयोग्यस्मात्त्व
 न्याःप्रकीर्तिताः ॥ अस्यतिकथयिष्यामिउपवासविधिंपरम् ॥ ३८ ॥ कार्तिक्यामावसतस्यावैशाखस्ययुगादिषु ॥ नियमोपवासंप्रथ
 मंग्राहयतिविधानवित् ॥ ३९ ॥ यातिथिनिर्णयमकर्तुंभक्त्यासमनुगच्छति ॥ तस्यातिथौविधानंयत्तन्निबोधजनाधिप ॥ ४० ॥ यदातु
 प्रतिपद्यांतुगृह्णीयान्नियमंनृप ॥ चतुर्दश्यांकृताहारःसंकल्पंपरिक्लपयेत् ॥ ४१ ॥ अमावास्यांनभुंजीतत्रिकालंस्नानमाचरेत् ॥ पवि
 त्राणिजपेन्नित्यंगायत्रांशिरसासह ॥ ४२ ॥ अर्चयित्वाप्रभातेतुंगंधमाल्यैर्द्विजोत्तमात् ॥ शक्त्याक्षरंप्रदद्यात्तुब्रह्ममेप्रीयतांप्रभुः ॥ ४३ ॥
 ततोभुंजीतगोक्षीरमनेनविधिनानृप ॥ एषएवविधिर्दृष्टःसर्वसुतिथिषुनृप ॥ ४४ ॥ संवत्सरगतेकालेव्रतमेतत्समाप्यते ॥ व्रतांत्यत्क
 लंतस्यतन्निबोधनराधिप ॥ ४५ ॥ विमुक्तपापःशुद्धात्मादिव्यदेहस्यदेहिनः ॥ ब्रह्माददातिसंतुष्टोविमानमतितेजसम् ॥ ४६ ॥ अ
 व्याहृतर्गातिदिव्यकिन्नराप्सरसैर्युतम् ॥ रमित्वासुचिरंतत्रदेवतैःसहदेववत् ॥ ४७ ॥ इहचागत्यविप्रत्वंदशजन्मान्यसौलभेत् ॥ वेद
 वेदांगविद्यश्चदीर्घायुश्चैकमुप्रभः ॥ ४८ ॥ भोगीधनपतिर्दाताजायतेऽसौकृतेयुगे ॥ विश्वामित्रस्तुराजेंद्रब्रह्मणत्वजिगीषया ॥ ४९ ॥ तप
 श्चाराविपुलंसंतापायदिवौकसाम् ॥ ब्राह्मणत्वंनलेभेऽसौलेभेविघ्नानेकशः ॥ ५० ॥ ततस्तुनियमात्तेषांतिथीनांप्रवरातिथिः ॥ उपोषिताबहुवि
 धाज्ञात्वाब्रह्मप्रियांतिथिम् ॥ ५१ ॥ ततोदेवोदैवब्रह्माविश्वामित्रायधीमते ॥ इहैवतेनदेहेनब्राह्मणत्वंसुदुर्लभम् ॥ ५२ ॥ तिथीनांप्रवराहोषातिथी
 नांप्रवरातिथिः ॥ क्षत्रियैर्वैश्यशूद्रावाब्राह्मणत्वमवाप्नुयुः ॥ ५३ ॥ एवंप्रतिथिर्यंराजन्कामदांकजप्रिया ॥ सरहस्यामयाप्रोक्तायानोक्तायस्य

कस्यचित् ॥ ५४ ॥ हैहयस्तालजं वै श्वतुरुक्षैर्यवैः शकैः ॥ उपोषिताहवै ब्राह्मणत्वमभीप्सुभिः ॥ ५५ ॥ इत्येषा परमा पुण्या शिवापापहरा त
था ॥ पठितोपासितराजच्छ्रद्धया च श्रुता तथा ॥ ५६ ॥ माहात्म्यं चापि व्यस्याः शृणुयान्मानवानो नृप ॥ ऋद्धिर्दृष्टतया कीर्ति शिवं चाप्यदिवं ब्र
जेत् ॥ ५७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे शतसहस्रार्धसंहिताया ब्राह्मे पर्वणि प्रतिपत्कल्पे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ॥ अतः किं उवाच ॥
ब्रह्मे विस्तराद्ब्रह्म त्र्यपि पञ्चम्या दरात् ॥ ब्रह्म पूजविधानं च पूजनेयं त्रयै फलम् ॥ १ ॥ ॥ सुमं तु रुवाच ॥ शृणुष्वैकमनराजन्कथयाम्येष
शांतिदम् ॥ पूर्वमेकां विचारे न ह्येस्थावरजगमे ॥ २ ॥ स्वयं भूरभवेद्वः सुरज्येष्ठश्च तु मुखः ॥ ससर्जलो कान्देवांश्च भूतानि विविधानि च
॥ ३ ॥ कायेन मनसा वाचा जंगमस्थावराणि च ॥ पितायः सर्वदेवानां भूतानां च पिता महः ॥ ४ ॥ तस्मादेष सदा पूज्यो यतो लोके कुरुः परः ॥
सृजत्येष जगत्कृत्स्नं पातिसंहरते तथा ॥ ५ ॥ रुद्रोऽस्य मनसो जातो विष्णुर्जातोऽस्यैव शसः ॥ मुखेभ्यश्चतुरो वेदां गानि च कृत्स्नशः ॥ ६ ॥
देवाप्सरसगंधर्वाः सयक्षो रराक्षसाः ॥ पूजयति सदा वीरविर्गिंच सुरनायकम् ॥ ७ ॥ सर्वब्रह्म मयलोके सर्वब्रह्मणि संस्थितम् ॥ तत्सर्वं तत्सर्व
चैव ब्रह्म न्यहच्छेच्छेय आत्मनः ॥ ८ ॥ योनं पूजयते भक्त्या सुरज्येष्ठसुरेश्वरम् ॥ न सनाकस्य राज्यस्य न च मोक्षस्य भाजनम् ॥ ९ ॥ यस्तु पू
जयते भक्त्या विर्गिंचिं मुनेन नृप ॥ सनाकराज्यमोक्षेषु क्षिप्रं भवति भाजनम् ॥ १० ॥ तस्मात्सौम्यमना भूत्वा यावज्जीवं प्रतिज्ञया ॥ अर्चयित्वा
सदा देवमाप्नोति नानृप ॥ ११ ॥ वरं देहपरित्यागो वरं नरकसंभवः ॥ न त्वेवा पूज्यं भुंजते देवं पद्मसंभवम् ॥ १२ ॥ सदा पूजयते यस्तु सीरस
त्तया पितामहम् ॥ मनुष्यचर्मणा न ह्यः संवेधानां त्रसंशयः ॥ १३ ॥ न हि वेधा चर्चान्किंचित्पुण्यमभ्यधिकं भवेत् ॥ इति विज्ञायमानेन पूजनी
यः सदा विधिः ॥ १४ ॥ यो ब्रह्माण्डे हि मोहात्सर्वदेवनमस्कृतम् ॥ नरो नरकगामी स्यात्तस्य संभाषणदापि ॥ १५ ॥ ब्रह्मणो चैव प्रतिष्ठाप्य
सर्वयत्नैर्विधानतः ॥ यत्पुण्यं फलमाप्नोति तदेकाग्रमनाः शृणु ॥ १६ ॥ सर्वयज्ञतपो दानतथैव देषु यत्फलम् ॥ तत्फलं कोटिगुणितं लभेद्भयं
तिष्ठया ॥ १७ ॥ कंजं स्थापयेद्यस्तुकृत्वा शालां मनोरमाम् ॥ सर्वांगमोदितं पुण्यं कोटिकोटिगुणं लभेत् ॥ १८ ॥ मातृजान्पितृजंश्चैव या

१ च लंभितम्-इ० पा० । २ अत्र विशेषतः-इ० पा० । ३ प्रतिपत्कल्पम्-इ० पा० । ४ च-इ० पा० । ५ विरिचिं सर्वकामदम्-इ० पा० ।

चैकोद्वहतेस्त्रियम् ॥ कुलैर्काविशमुत्तार्यब्रह्मलोकैमहीयते ॥ १९ ॥ भुक्त्वातुविपुलाभेगान्प्रलयेसमुपस्थिते ॥ ज्ञानयोगंसमासाद्यसतत्रैव
 विमुच्यते ॥ २० ॥ अथवाराज्यमाकांक्षेज्ञायतेसंभवांतरे ॥ सप्तद्वीपसमुद्रायांक्षितावाधिपतिर्भवेत् ॥ २१ ॥ त्रिसंध्यंजेपेद्रहक्षत्वाष्ट
 दलपंकजम् ॥ पौर्णमास्याःप्रतिपदितस्यपुण्यफलंशृणु ॥ २२ ॥ अनेनैवसंदेहेनब्रह्मासंरिष्टोक्षितौ ॥ पापहासर्वमर्त्यानांदर्शनत्स्पर्शो
 नादपि ॥ २३ ॥ उद्धृत्यादिविसंस्थाप्यकुलानामेकविंशतिमातैःकुलैःसहितोनित्यमोदतेगोगतोनुप ॥ २४ ॥ अप्येकवारंयोभक्त्यपूजयेत्पद्म
 संभवम् ॥ पद्मस्थमूर्तिमंतंवाब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ २५ ॥ पुण्यक्षयात्क्षितिप्राप्यभवेत्क्षितिपतिर्महान् ॥ वेदवेदांगतत्त्वज्ञोब्राह्मणश्चापिजायते ॥
 ॥ २६ ॥ नतत्तपोभिरत्युग्रैर्नचसर्वैर्महामखैः ॥ गच्छेद्ब्रह्मपुरंदिव्यमुत्तत्वाभक्तिपरान्तिमकान् ॥ २७ ॥ मुदावैष्टक्यैलंवायःकुर्याद्ब्रह्मणा
 गृहम् ॥ त्रिःसप्तकुलसंयुक्तोब्रह्मलोकैमहीयते ॥ २८ ॥ मृन्मयात्कोटिशुणितंफलंदाविष्टकामये ॥ इष्टकाद्रिगुणपुण्यकृतंशैलमयेगृहे ॥
 ॥ २९ ॥ क्रीडमानोपियःकुर्याच्छालावैब्रह्मणोनृप ॥ ब्रह्मलोकैकसलभतेविमानंसर्वकामिकम् ॥ ३० ॥ पुष्पमालापरिक्षित्तिकिकिणी
 जालभूषितम् ॥ दोलाविक्षेपसंपन्नंवटाचामरभूषितम् ॥ ३१ ॥ सुक्तादामवितानेनशोभितंसूर्यसंप्रभम् ॥ अप्सरोगणसंकीर्णसर्वकाम
 सुखप्रदम् ॥ ३२ ॥ तत्रोषित्वामहाभोगीक्रीडमानःसदासुरैः ॥ पुनरागत्यलोकैस्मिनराजाभवतिधार्मिकः ॥ ३३ ॥ पश्यन्परिहरञ्जतुं
 न्मृदुपूर्वमहीपते ॥ ज्ञनैःसंमार्जनंकुर्वीश्वान्द्रायणफलंभवेत् ॥ ३४ ॥ वस्त्रपूतेनतोयेनयःकुर्यादुपलेपनम् ॥ पश्यन्परिहरञ्जतुंश्रद्धा
 यणफलंभवेत् ॥ ३५ ॥ नैरतर्पणयःकुर्यात्पक्षंसंमार्जनार्चनम् ॥ युगकोटिशतंसाग्रेब्रह्मलोकैमहीयते ॥ ३६ ॥ तस्यार्तिसचतुर्वेदःसुरूपः
 प्रियदर्शनः ॥ आढ्यःसर्वगुणोपेतोराजाभवतिधार्मिकः ॥ ३७ ॥ कपटेनापियःकुर्याद्ब्रह्मशालांसुमानद् ॥ संमार्जनार्दिवैकर्मसोऽपिप्राप्तो
 तिततफलम् ॥ ३८ ॥ तावद्भ्रमंतिसंसारदुःखशोकभयप्लुताः ॥ नभवंतिसुरश्रेष्ठेयवद्भक्तामहीपते ॥ ३९ ॥ समासक्तंयथाचित्तंजंतो
 विषयगोचरे ॥ यद्येवंब्रह्मणिन्यस्तंकोनमुच्येतबंधनात् ॥ ४० ॥ खंडस्फुटितसंस्कारंशालायांयःकरोतिवै ॥ आरामावसथाद्येषुलभते

मौक्तिकं फलम् ॥ ४१ ॥ नास्ति ब्रह्मसमो देवो नास्ति ब्रह्मसमो गुरुः ॥ नास्ति ब्रह्मसमं ज्ञानं नास्ति वेधः समं तपः ॥ ४२ ॥ प्रतिपद्यादिसर्वे
 बुद्धिर्वसेषूत्सवेषु च ॥ पूर्वकालेषु पुण्येषु पापेण मास्यां विशेषतः ॥ ४३ ॥ शंखभेर्यादिनिघोषैर्महाद्विगेयसंयुतैः ॥ कुर्यान्निराजनं देवैः सुर
 ज्यैष्ठ्यैश्च तु मुखे ॥ ४४ ॥ यावत्पर्वणि विधिना कुर्यान्निराजनं नृप ॥ तावद्युगसहस्राणि ब्रह्मलोकैर्महायते ॥ ४५ ॥ स्नानकाले त्रिसंध्यं तु
 यः कुर्यान्निराजनम् ॥ गतिं वा सुखवाद्यं वा तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ ४६ ॥ यावंत्यहानि कुरुते गेयनृत्यादिवादनम् ॥ तावद्युगसहस्रा
 णि ब्रह्मलोकैर्महायते ॥ ४७ ॥ कापिलापंचगव्येन कुशवारियुतेन च ॥ स्नापयेन्मंत्रपूतेन ब्राह्मज्ञानं हितं स्मृतम् ॥ ४८ ॥ कापिलापं
 च गव्येन दधि क्षीरघृतेन च ॥ स्नानं शतगुणं ज्ञेयमिदं तेषां नराधिप ॥ ४९ ॥ देवाधिकार्यमुद्दिश्य कापिला माहरेत्सदा ॥ ब्रह्मक्षत्र
 विश्वैश्चैव न शूद्रस्तु कदाचन ॥ ५० ॥ कापिलं यः पिबेच्छूद्रो देवकार्यार्थं निर्मितम् ॥ स पच्येत महाघोरसुखिं नरकार्णवे ॥ ५१ ॥ वर्ष
 कोटिर्सहस्रैस्तु तपापं स मुपाजितम् ॥ सुरज्यैष्ठ्यद्वैताभ्यां गृहहेतुसर्वनसंशयः ॥ ५२ ॥ कल्पकोटि सहस्रैस्तु तपापं स मुपाजितम् ॥
 पितामहघृतस्नानं दहत्यग्निरिवैधनम् ॥ ५३ ॥ घृतस्नानं प्रतिपदि सकृत्कृत्वा तु कंजज ॥ कुलैकं विशुभं शतार्थं विष्णुलोकैर्महायते ॥ ५४ ॥
 अयुतं योगवाद्वा द्रव्यैर्वैवेदपारगे ॥ वस्त्रहेमादियुक्तानां क्षीरस्नानेन तत्फलम् ॥ ५५ ॥ सकृदाज्येन पयसा विरिचिन्नापयेत्तु यः ॥
 गांगेयेन सयानेन याति ब्रह्मसलोकताम् ॥ ५६ ॥ स्नाप्य दध्ना सकृद्भ्रातृकंजं विष्णुमाप्नुयात् ॥ मधुना स्नापयित्वा तु वीरलोकैर्महायते ॥
 ॥ ५७ ॥ स्नानमिक्षुरसेनेह यो विरिचिः समाचरेत् ॥ स याति लोकं स विरुते जसाभासयन्नभः ॥ ५८ ॥ शुद्धो देकेन यो भक्त्या स्नापयेत्पद्मसं
 भवम् ॥ उत्तुज्य पापकलिलं स यात्येव सलोकताम् ॥ ५९ ॥ वस्त्रपूतेन तोयेन स्नापयेद्यः सकृद्भिमुम् ॥ स सर्वकालं तृप्तात्मा लोकमस्य
 त्ववाप्नुयात् ॥ ६० ॥ सर्वौषधीभिर्यो भक्त्या स्नापयेत्पद्मसंभवम् ॥ कांचनेन विमानेन ब्रह्मलोकैर्महायते ॥ ६१ ॥ गंधचंदनतोयेन

१ लोके-इ०पा० । २ सर्वकालेषु-इ०पा० । ३ भक्तिपूर्वम्-इ०पा० । ४ दशगुणम्-इ०पा० । ५ सहस्रे तु-इ०पा० । ६ विभ्रे-इ०पा० । ७ फलो-
 देकेन-इ०पा० ।

स्नापयेद्योबुजोद्भवम् ॥ रुद्रलोकमवाप्नोतिजसहस्रमग्निभः ॥ ६२ ॥ पाटलोत्पलपद्मानिकरवीराणिसर्वदा ॥ स्नानकालेप्रयोज्यानिस्थि
 राणिसुरभीणिच ॥ ६३ ॥ एषामेकतमस्नानंभक्त्याकृत्वातुवेधसि ॥ विधूयपापकलिलंविधिलेकेमहीयते ॥ ६४ ॥ कर्पूरागरुतोयेन
 स्नापयेद्यस्तुकंजजम् ॥ सर्वपापविशुद्धात्माब्रह्मलैकेमहीयते ॥ ६५ ॥ गायत्रीज्ञतजनेनविमलेनांभसाविभुम् ॥ स्नापयेत्वासृङ्गद्व
 त्त्याब्रह्मलैकमवाप्नुयात् ॥ ६६ ॥ विभुशीतांबुनास्नाप्यधारोष्णपयसातः ॥ स्नाप्यपश्चाद्भुतस्नानकृत्वापापैर्विमुच्यते ॥ ६७ ॥
 एतस्नानत्रयंकृत्वापूजयित्वातुभक्तितः ॥ अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ६८ ॥ मृत्कुम्भैस्ताम्रजैःकुम्भैःस्नानंशतशुणभवेत् ॥
 रोप्येलक्षोत्तरंप्रोक्तैर्हमैःकोटिशुणभवेत् ॥ ६९ ॥ ब्रह्मणोदर्शनंपुण्यंदर्शनात्स्पर्शनंपरम् ॥ स्पर्शनादर्चनंश्रेष्ठघृतस्नानमतःपरम् ॥ ७० ॥
 वाचिकंमानसंपांपृथुतस्नानेनदेहिनाम् ॥ क्षिणुतेपद्मजोयस्मात्तस्मात्स्नानंसमाचरेत् ॥ ७१ ॥ स्नापयित्वाचयेद्भक्त्यायथातच्छुभार
 त ॥ शुचिवस्त्रधरःस्नातःकृतन्यासश्चभारत ॥ ७२ ॥ चतुर्हस्तंलिखेत्पद्मंचतुर्भाविभाषितम् ॥ मध्येतस्थलिखेच्चक्रंलैद्रांद्वांद्वांश्चि
 तम् ॥ ७३ ॥ सरोजानिततोन्न्यस्यअक्षराणिसमंततः ॥ अक्षरंविहितंचान्यत्पत्रभागेप्रकीर्तितम् ॥ ७४ ॥ नानावर्णकसंयोगाल्लिखेच्चैवानुपू
 र्वेशः ॥ कृष्णोत्कटंतुमध्यंस्यात्पीतरक्तंथापरम् ॥ ७५ ॥ सितंशुद्धंतुकर्तव्यमध्यभागंतुवर्तितम् ॥ प्रभाकुंडलकैर्वाद्यैर्वैष्टेयैश्चक्र
 नायकम् ॥ ७६ ॥ एवमालिख्यत्तेनमूलमंत्रंतोन्यसेत् ॥ मूर्ध्निगादतलंयावत्पत्रणवंविन्यसेदुधः ॥ ७७ ॥ नादरूपंन्यसेत्तावद्वाव
 च्छब्दस्यशून्यता ॥ तकारंविन्यसेन्मूर्ध्निस्तकारंमुखमंडले ॥ ७८ ॥ विकारंकंठदेशेतुकारंसर्वसंधिषु ॥ वकारंहृदिमध्येतुरकारंपार्श्वे
 योर्द्वयोः ॥ ७९ ॥ णकारंदक्षिणेकुक्षौयकारंवासंज्ञके ॥ भकारंकटिनाभिस्थंगोकारंजानुपर्वसु ॥ ८० ॥ दकारंजंजयो
 न्यस्यवकारंपादपद्मयोः ॥ स्यकारमंशुष्टयोन्यस्यधीकारंचोरानिन्यसेत् ॥ ८१ ॥ मकारंजानुदेशेतुहिकारंशुह्यमाश्रितम् ॥ यिका
 रंहृदयेन्यस्ययोकारंचौष्ठयोन्यसेत् ॥ ८२ ॥ नकारंनासिकाग्रेतुप्रकारंनेत्रमाश्रितम् ॥ चोकारंतुबोर्मध्येदकारंप्राणमाश्रितम् ॥ ८३ ॥

१ विधुलोकमवाप्नुयात्-इ०पा० । २ पूजयेत्-इ०पा० । ३ दशगुणम्-इ०पा० । ४ चांगसंधिषु-इ०पा० । ५ जातुगुमके-इ०पा० ।

याकारविन्यसेन्सूक्ष्मैतकारं केदमाश्रितम् ॥ न्यासंकृत्वात्मनोदेहेद्वैकुण्ठार्थात्तानुप
 क्षेयेत् ॥ कुकुमगुरुकर्पूरचन्दनविमिश्रितम् ॥ ८५ ॥ गंधतोयमुपस्कृत्वा गायत्र्याग्रजनेन च ॥ प्रोक्षेयत्सर्वद्वन्द्वैः सिद्धिपञ्चदशैश्च
 रिते ॥ ८६ ॥ चक्रग्रंथिपुसर्वासुप्रणवविनिवेशयेत् ॥ भूयःलुप्तसमुच्चार्णवमंत्रं ततो मुखम् ॥ ८७ ॥ विन्यसेत्पद्मसंज्ञेन दुर्षादिनिष्पत्ति
 हेतवे ॥ आसेन पृथिवीज्ञेयात्सर्वसत्त्वधरासता ॥ ८८ ॥ ह्रस्वोकारेभ्यस्तानुदेवोकारेतुदेवाद् ॥ ह्रुत्तुव्यापञ्चदशैश्च
 मृतात्मकम् ॥ ८९ ॥ यत्नस्थाननिवर्तयेत्तयोगिप्राणपरायणः ॥ आवाहनंततः कुर्याद्दक्षरेण परेण तु ॥ ९० ॥ आगच्छते चोहो ह्रुत्तुव्य
 सेनमंत्रवरास्ततः ॥ ततो विभावयेद्द्वयं पद्मसंज्ञं चतुराननम् ॥ ९१ ॥ सप्तारसंभवे जगतां विष्णुरद्रविधानमम् ॥ संभाव्यते विपद्भयभार
 आचार्यनमाचरेत् ॥ ९२ ॥ गंधपुष्पादि संभारां क्रमात्सर्वान्प्रकल्पयेत् ॥ गायत्रीमुच्चरन्मंत्रं सर्वकर्माणि कारयेत् ॥ ९३ ॥ पुण्ड्रसंज्ञा
 दीपनैवेद्यं सुमनोहरम् ॥ खंडलद्वयं शिवेष्टकासारांशो कर्वातिकाः ॥ ९४ ॥ स्वारितकोष्ठोपिकादुग्धपतिलाषट्पतिलांशकाः ॥ फलानि
 चैव पक्कानि लम्बखंडगुणानि च ॥ ९५ ॥ अन्यंश्च विविधान्दद्यात्सूपानि विविधानि च ॥ एवमादीनि सवाणि दापयच्छाकितो वृष ॥ ९६ ॥
 मूलमंत्रेण देवस्य ततो देहं विभावयेत् ॥ पूजयेच्चापि विधिनोयेन तं तेषां विध्यहम् ॥ ९७ ॥ प्राणायाममन्यंकृत्वा देहसंशोधनाय वै ॥ आवाह
 येत्ततो नंतं धारयंतं वचःसदा ॥ ९८ ॥ ध्यात्वा नंतं ततोरुद्रपद्मं किंजल्कमध्यमम् ॥ ध्यायेद्विष्णुं ततो देवस्य सत्पद्मोद्भवम् ॥ ९९ ॥ एत
 त्रिदेवतारूढपद्ममध्येऽवुजोद्भवम् ॥ पूजयेन्मूलमंत्रेण पद्मोद्भवमंत्रप ॥ १०० ॥ ऋग्वेदं तु यजुर्वेदं सामं वेदं च पूजयेत् ॥ ज्ञानैवैश्वर्य
 मैश्वर्यधर्मसंपूजयेद्बुधः ॥ १०१ ॥ ईशानादिकमाद्राजन्विदिशा सुसंमततः ॥ शिक्षाकल्पे व्याकरणं च भिदेवैश्वर्यं च
 तिपंचमहावाहोऽपवेदाश्च कृत्स्नशः ॥ इतिहासपुराणानि यागयोग्यं यथाक्रमम् ॥ १०२ ॥ शिक्षाकल्पे व्याकरणं च भिदेवैश्वर्यं च
 दा ॥ कल्पादयस्तत्तत्स्थान्येदिशा सुविदिशा सुच ॥ १०३ ॥ महाव्याहृतयः सर्वाग्रजनेन समन्विताः ॥ पूर्वोदिकनयनेन पूजयेद्भि

१ विनिवेदयेत्-इ०पा० । २ परंतप-इ०पा० । ३ समाहितः-इ०पा० । ४ इदमक्षरद्वयमधिकम् ।

ननुप ॥ १०५ ॥ शक्तयो ब्रह्मणस्त्वेता लोकरूपाव्यवस्थिताः ॥ पूजनीयाः प्रयत्नेन मंत्ररूपाः स्थिताः स्वयम् ॥ १०६ ॥ अरंकांति
 रं संस्थांश्च षट्समुद्रान् समर्चयेत् ॥ नक्षत्राणि ग्रहाश्चैव राशयश्च विशेषतः ॥ १०७ ॥ पूज्याः सर्वे यथान्यायं सुराग्रेषु व्यवस्थिताः ॥ नागाश्च गरुडश्चैव
 पूजनीयस्तथाग्रतः ॥ १०८ ॥ देवताः ऋषयश्चैव संहिताः कुलपर्वताः ॥ तत्तेजो निलयाः सर्वे पूजनीयाः प्रयत्नतः ॥ १०९ ॥ आचम्य वि
 धिवत्पूर्वमंत्रं प्रतेनवारिणा ॥ हृदयादिद्वयसंदं गहदयादिषु कृत्स्नशः ॥ ११० ॥ शिखानेत्रं तथा चर्म अलं च भरतर्षभ ॥ महद्वादिदिशाश्चै
 ताः पूजयेद्विधिवन्नुप ॥ १११ ॥ हृदयं पुरतः पूज्यं शिरो देवस्य पृष्ठतः ॥ पूर्वसं पूजयेद्देवं धूलं च त्रैलोक्यं कृत्स्नशः ॥ ११२ ॥ विसर्जयेद्दक्षयित्वा मुद्रां तु
 भरतर्षभ ॥ अर्कुशं न शार्दूलबाह्वानेकं जमादिशेत् ॥ ११३ ॥ यस्त्वं पूजयेद्देवं प्रतिपन्नित्यमेव च ॥ उपोष्य पंच दश्यां तु स याति परमपद
 म् ॥ ११४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ आपो हिष्ठेति मंत्रोऽयं हृदयं परिकीर्तितम् ॥ ऋतं सत्यं शिखा प्रोक्ता उदुत्यं नेत्रमादिशेत् ॥ ११५ ॥ चित्रं दे
 वानां मस्तमितं सर्वलोकेषु विश्रुतम् ॥ वर्मणा तच्छादयामि कवचं समुदाहृतम् ॥ ११६ ॥ धूम्रवः स्वरितं तथा शिरसे परिकीर्तितम् ॥
 गायत्री मूलमंत्रं तु साधकः सर्वकर्मणाम् ॥ ११७ ॥ गायत्र्या पूजयेद्देवं मोक्षकारिणं भिमं त्रितम् ॥ प्रणवेना परान्सर्वान् देवान् प्रपूजयेत् ॥
 ११८ ॥ आह्वानेन पूजेन वीरविसेन ब्रह्मणस्तथा ॥ गायत्री परमो मंत्रो वेदमाता विभविनी ॥ ११९ ॥ गायत्र्यक्षरतत्त्वेन तु पूजयेद्यस्तु देवताम् ॥
 सगच्छेद्ब्रह्मणः स्थानं दुर्लभं यदुरासदम् ॥ १२० ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मणोपनिषत्पत्रे पत्कले ब्रह्मणोऽर्चनविधिवर्णनं नाम सप्तदशो
 ऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पौर्णमासोपवासं तु कृत्वा भक्त्या नराधिप ॥ अनेन विधिनयस्तु विरिंचिपूजयेन्नरः ॥ १ ॥ प्रतिप
 द्यां महाबाहो सगच्छेद्ब्रह्मणः पदम् ॥ ऋग्भिर्विशेषतो देवा विरिंचे वास्तु देवताः ॥ २ ॥ कार्तिके मासि देवस्य यथात्रा प्रकीर्तित ॥ यच्छ्रु
 त्वामानवो भक्त्या याति ब्रह्मसंलोकताम् ॥ ३ ॥ कार्तिके मासि राजेन्द्र पौर्णमास्यां च तु मुमुक्षु ॥ मागैश्चर्मणसां सर्वसावित्र्या च परंतप ॥ ४ ॥

१ अवकातवसंस्थाश्च-इ०पा० । मूलस्थोऽपि पाठः संदिग्ध एव । २ ऋषयश्च-इ०पा० । ३ अल्पभारं च भारत-इ०पा० । ४ मुकुलम्-इ०पा० । ५ परमां
 गतिम्-इ०पा० । ६ अग्निः-इ०पा० ।

भ्रामयेन्नगरं सर्वनावाद्यैः समन्वितम् ॥ स्थापयेद्भूमियत्वा तु स लोकं नगरं नृप ॥ ६ ॥ ब्राह्मणं भोजयित्वा प्रशान्दिलेयं प्रपूज्य च ॥
 आरोपयेद्भूथे देवं पुण्यवादित्रनिर्व्वनैः ॥ ६ ॥ रथाग्रशान्दिलिपुत्रं पूजयित्वा विधानतः ॥ ब्राह्मणान्वाचयित्वा च कृत्वा पुण्याहं गलम् ॥ ७ ॥
 देवमारोपयित्वा तु रथे कुर्यात्प्रजागरम् ॥ नानाविधैः प्रक्षेपकैर्ब्रह्मवैषैश्च पुष्कलैः ॥ ८ ॥ कृत्वा प्रजागरं ह्येवं प्रभाते ब्राह्मणं नृप ॥
 भोजयित्वा यथा शक्त्या भक्ष्यभोज्यैरनेकशः ॥ ९ ॥ पूजयित्वा जन्मं वरिषज्रेण विधिवन्मृप ॥ बजिनचमहावाहो पथसापायसेन च ॥ १० ॥
 ब्राह्मणान्वाचयित्वा च छादेन विधिनानृप ॥ कृत्वा पुण्याहं शब्दं च रथं च भ्रातृमयेन्दुरे ॥ ११ ॥ चतुर्वेदविद्विप्रैर्मयैर्ब्रह्मणोरथम् ॥ ववृचा
 थर्वणोच्चारैर्दृष्टं दोगाध्वयुभिस्तथा ॥ १२ ॥ भ्रामयेद्देवं देवस्य सुरज्येष्ठस्य तं रथम् ॥ प्रदक्षिणं पुरं सर्वभार्गणसुमेन तु ॥ १३ ॥ नवो
 ढव्योरथो वारिशूद्रेण शुभमिच्छता ॥ नारुहेतरथं प्राज्ञो मुक्त्वं कंभोजनं नृप ॥ १४ ॥ ब्रह्मणो दक्षिणे पाश्वसावित्रिं स्थापयेन्मृप ॥ भोजको
 वामपाशैस्तु पुरतः कंजजन्यसेत् ॥ १५ ॥ एवं तूर्यनिनादौ स्तुतुं शंखशब्दैश्च पुष्कलैः ॥ ब्रामयित्वा रथं राजपुरं सर्वप्रदक्षिणम् ॥ १६ ॥
 स्वस्थाने स्थापयेद्भूयः कृत्वा नीराजनं बुधः ॥ य एवं कुरुते यात्रां भक्त्या यथापि पश्यति ॥ १७ ॥ रथं चाकषेते यस्तु स गच्छेद्ब्रह्मणः पदम् ॥
 कार्तिके मास्यमावास्यां यस्तु दीपप्रदीपनम् ॥ १८ ॥ शालायां ब्रह्मणः कुर्यात्स गच्छेद्ब्रह्मणः पदम् ॥ प्रतिपदि ब्राह्मणांश्चापि गुडपिशिः
 प्रदीपैकैः ॥ १९ ॥ वासोभिरहर्तैश्चापि स गच्छेद्ब्रह्मणः पदम् ॥ गंधैः पुष्पैर्नैर्वैश्वैरत्मानं पूजयेच्च यः ॥ २० ॥ तस्यां प्रतिपदायां
 तु स गच्छेद्ब्रह्मणः पदम् ॥ महापुण्यातिथिरियं बलिराज्यप्रवर्तिनी ॥ २१ ॥ ब्रह्मणः सुप्रिया नित्यं बालेयापरिकर्तिता ॥ ब्राह्मणा
 नृपयित्वा स्यामात्मानं च विज्ञेयतः ॥ २२ ॥ सयाति परमं स्थानं विष्णोः रमिततेजसः ॥ चैत्रमासि महावाहो पुण्या प्रतिपदा परा ॥ २३ ॥
 तस्यां यः श्वपचं स्पृष्ट्वा स्नानं कुर्यान्नरोत्तम ॥ न तस्य दुरितं किंचिन्नाथो व्याधयेन्नृप ॥ २४ ॥ भवंति कुरुशार्दूल तस्मात्स्नानं प्रव
 र्थयेत् ॥ दिव्यनीराजनं तद्विषयं रोगविनाशनम् ॥ २५ ॥ गोमहिष्यादियत्किंचित् सत्सर्वभूषयेन्मृप ॥ तैलशस्त्रादिभिर्वैज्रै

१ तु तं वीरं वक्षेण विधिवन्मृप-इ० पा० । २ अ नैवेद्यः- इ० पा० ।

स्तरेणास्तदधानयेत् ॥ २६ ॥ ब्राह्मणानंतथाभोज्यकुर्यात्कुरुकुलोद्ग्रह ॥ तिस्रोद्धेताः पराः प्रोक्तास्तिथयः कुरुनंदन ॥ २७ ॥
 कार्तिकेश्वयुजे मासि चैत्रे मासे च भारत ॥ स्नानं दानं शतगुणं कार्तिकेयातिथिर्नृप ॥ २८ ॥ बलिराज्याति सुखदा पांशुलभुमनाशि
 नी ॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मणपर्वणि प्रतिपत्कल्पसमाप्तिवर्णनमाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ द्वितीयायां तुरा
 जेन्द्राश्विनौ सोमपीति नौ ॥ च्यवनेन कृतौ यज्ञे मिषतो मधवस्य च ॥ १ ॥ शतानीक उवाच ॥ कथमिद्रस्य मिषतः कृतौ तौ सोमपीति
 नौ ॥ च्यवनेन हि देवानां पश्यतां तद्द्रवस्वमे ॥ २ ॥ अहो महत्तपस्तस्य च्यवनस्य महात्मनः ॥ यदिद्रस्य बलदेवदेवत्वं प्रापिता बुभौ
 ॥ ३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पुरातनयुगे संध्यां पश्चिमायां नराधिप ॥ च्यवनो योगमास्थाय गंगाकुलं वसञ्चिरम् ॥ ४ ॥ तत्र शर्यातिरा
 यातः स्नातुर्मंतैः शुरैः सह ॥ स्नात्वाभ्यर्च्य पितृन् देवान्गमनायोपचक्रमे ॥ ५ ॥ तत्र मूढं जनपदं पश्यत्यपथि चेष्टनम् ॥ विष्णु
 त्रोटसर्गं संरुद्धं ज्योतिराक्षिप्तनिष्क्रियम् ॥ ६ ॥ भ्रमंतं तत्र तत्रैव राजा स्वबलमक्षि यवै ॥ उवाच दुर्मेन राजा अमात्याः स्वान् पुरोगमान्
 ॥ ७ ॥ च्यवनस्याश्रमोऽयं हि नापरोध्यस्तु केनचित् ॥ न चोवाच यदा किञ्चित्स्य राज्ञस्तु पृच्छतः ॥ ८ ॥ तदा सुता सुकन्यास्य प्रो
 वाच पितरं वचः ॥ मया दृष्टं तु यत्तात सखिभिः सह कौतुकम् ॥ ९ ॥ तत्ते वच्मि न बोधत्वं शृणुतात महादुतम् ॥ शिजितारा ववहुलः कांचीनू
 पुरमेखलाः ॥ १० ॥ गान्त्ये विलपन्त्यश्च क्रीडन्त्यश्च त्रकानने ॥ को किल च्चर्चिष्य श्रौषं व्यक्ता व्यक्ता क्षरं कृशम् ॥ ११ ॥ सुक
 न्यो ह्यो हि द्वे हीति वल्मीका द्वाच मुद्गिरन् ॥ तत्र गत्वा द्रुतां तात पश्यामः किल पावकौ ॥ १२ ॥ दीपा विवाच लशिसौ भूयः कन्या उवा
 च ह ॥ मया च कौतुकात्तात किमेतदित्यबुद्धितः ॥ १३ ॥ मूर्धितौ दर्भसूच्यैस्तैः जः समुपारमत ॥ तच्छ्रुत्वा नृपतिस्त्रस्तस्तू
 र्णतद्दनमागमत् ॥ १४ ॥ यत्रास्ते भार्गवः कष्टं वल्मीकांतर्गतं मुनिः ॥ गत्वा स तत्र प्रोवाच प्रणिपत्य द्विजोत्तमम् ॥ १५ ॥ अपराध

मंथादेवतक्षमस्वनमोऽस्तुते ॥ सतंप्रोवाचनृपातंभयाज्ञातंनराधिप ॥ १६ ॥ सुकन्यामिप्रयच्छस्वनिवेशार्थाद्विहृतप ॥ अमुक
मसुकन्यातुदत्तवारजन्मुखीभव ॥ १७ ॥ इत्युक्तःप्रदौराजसुकन्यामविचारयन् ॥ ततःस्वपुरमागम्यअवसत्सुचिःसुखी ॥
॥ १८ ॥ सुकन्यापिपतिलब्ध्वासुप्रीताराधयत्तदा ॥ राजश्रयंपरित्यज्यबकुलजिनधारिणी ॥ १९ ॥ गतेबहुतिथेकालेक्षतसंतुप
स्थिते ॥ तपोधोतितसर्वांगिरूपैदार्थगुणान्विताम् ॥ २० ॥ स्नातांस्वभार्याच्यवनउवाचमधुराक्षश्च ॥ एवोहिभद्रभद्रुतेग्रयनीय
समाश्रय ॥ २१ ॥ अपत्यंजनयस्वाद्यकुलद्वयविवर्धनम् ॥ एवमुक्तातुसाकन्याप्रांजलिः पतिमब्रवीत् ॥ २२ ॥
नार्हस्यद्यसुकल्याणसंगंस्थंडिलेऽस्मि ॥ ममाग्रियंकुरुष्वधाद्यततोमामाह्वयत्यच ॥ २३ ॥ पितृगृहेयथातिष्ठशयनयितुसंरुहते ॥ चतुरारि
कवर्णद्वौःश्वेतपीतारुणकुले ॥ २४ ॥ वल्लालंकारगंधाद्यौतथात्वमपितत्कुरु ॥ आत्मानंवदसोपेतंरूपवतंसुवर्चसम् ॥ २५ ॥ वल्लालंकार
गंधाढ्यंपश्येयेनसादरम् ॥ सुकन्यायावचःश्रुत्वाच्यवनःप्राहदुर्भनाः ॥ २६ ॥ नखेऽस्तिवितंकल्याणिपितुस्तेऽस्ति यथावने ॥ राकश्यं
भूषयाम्यद्यसुरूपश्चकथंवद ॥ २७ ॥ प्रोवाचसापतिभूयःप्रहसंतोऽकुतांजलिः ॥ वितंददवैलविलोकेरूपैरोचनोददत् ॥ २८ ॥ च्यवनः
प्राहभार्यातान्करिष्येतपोव्ययम् ॥ एवमुक्तातपश्चश्रुंततापमुचिरंतदा ॥ २९ ॥ अथतत्रागतौविरावधिनोकालपर्ययात् ॥ दृष्टदंतौऽकु
न्यांतौदीप्तयवैदेवतामिव ॥ ३० ॥ उपगम्योचतुस्तंतौकात्वंसुंदरिरूपिणी ॥ किमर्थमिहएकात्वंतितुसेकस्तवाश्रयः ॥ ३१ ॥ तत
वुवाचतन्वंगीशयातिदुहिताद्वहम् ॥ भर्ताच्यवनोमहंकोचवमितथोच्यताम् ॥ ३२ ॥ ऊचतुआधिनौदेवावापिबिद्धिदृष्टान्दने ॥ कि
करिष्यसितेनवंजणेनचकृतेनच ॥ ३३ ॥ आवयोर्गुणभर्तारमेकमेवयमिच्छसि ॥ सात्वत्रीक्षमार्गैवंपुनर्होदिवैकसौ ॥ ३४ ॥
भर्तारमनुरक्तोऽंगीयथास्वाहाविभावसोः ॥ आयातुचविशस्वद्यच्यवनोऽरण्यवाजलम् ॥ ३५ ॥ ततोतौपथ्यगङ्गेकट्टणी

१ कृतमिति शेषः । मयिति कन्यायास्वत्वाभिमानात् । परिवारकृतस्यापि कर्मणः स्वाभिभारोऽस्य सार्वत्रिकत्वात् । २ निवेशं गच्छ वै नृप-इ० पा० ।

३ नार्हसे ह्यद्य कल्याण आह्वानं स्थंडिले मम-इ० पा० । ४ तत्करिष्ये तपोव्ययात्-इ० पा० । ५ तत्त्वज्ञा-इ० पा० ।

प्वान्ययमिच्छसि ॥ तावद्भूतांसुकन्यातुगत्वापृच्छस्वकंपतिम् ॥ ३६ ॥ तंचपृष्ट्वापुनश्चात्रागच्छनोसंनिधौपुनः ॥ आवासत्रैवतिष्ठा
 वोयावदागमनंतव ॥ ३७ ॥ सागत्वाग्राहभर्तारस्माद्विनवेवंप्रचतुः ॥ रूपवंतंचभर्तारंकरिष्यामोयमिच्छसि ॥ ३८ ॥ अथमृधातं
 ह्येकंभर्तृत्वेनवरिष्यसि ॥ एवमस्त्वितितां ग्राहसभार्यीच्यवनस्तवरन् ॥ ३९ ॥ सातंगृह्यजगामश्रुयत्रतौभिषज्जबुभौ ॥ सतद्बुवाच
 च्यवनोयथाकंभवतोर्वचः ॥ ४० ॥ कुरुतंद्वाधिनौसिंप्रसुकन्याचेप्सितंवृणोत् ॥ तौतंसंगृह्यंगार्याप्रविष्टौसुनिवासह ॥ ४१ ॥ सुहू
 तौतुसमुत्तिष्ठन्नूपतश्चाश्रियावृताः ॥ शोभेत्स्ममहाबाहोकमुद्भिद्यतपेयुताः ॥ ४२ ॥ कल्पदौकलशेयद्रक्तंजक्षव्यमेवधसः ॥ उद्
 कादुत्थितास्तस्मात्सर्वेतेसमरूपकाः ॥ ४३ ॥ सुकन्यातुततोदृष्ट्वाभर्तारंदेवरूपिणम् ॥ हर्षमसहताविष्टानचत्तवेदभारत ॥ ४४ ॥
 समकायाःसमवयःसमरूपाःसमश्रियः ॥ वस्त्रालंकारसदृशान्दृष्ट्वाचितागताचिरम् ॥ ४५ ॥ सांचितयित्वासुचिरवैद्यदेवबुवाचह ॥ वी
 भत्सोपिमयाभर्तापरित्यक्तोनकर्हिचित् ॥ भवद्भिरात्मसदृशकैथंत्यज्यवृणेपरम् ॥ ४६ ॥ तस्मात्तमेवभर्तारंप्रयच्छध्वंदिवौकसः ॥
 तयासबहुमानंतौप्रांजलिःप्रार्थितौतदा ॥ देवचिह्नानिस्वान्येवधारयन्तौसुपूजितौ ॥ ४७ ॥ सुकन्यानिपुणंतौतुसुनिरिक्ष्यचविह्वला ॥
 नरजोननिमेषौवनस्पृशेतेधरांपदे ॥ ४८ ॥ अयंचसरजोम्लानोभूमिमाश्रित्यतिष्ठति ॥ निमेषचैवतस्यैवज्ञात्ववैच्यवनोवृतः ॥ ४९ ॥
 च्यवनेनवृत्तेसुकन्यापुष्पवृष्टिःपपातह ॥ देवदुंदुभयैवप्रावाद्यंतंअनेकशः ॥ ५० ॥ ततस्तुच्यवनस्तुष्टोदिव्यरूपधरस्तदा ॥ उवा
 चतौतुसुप्रीतार्थिनौकैरुमिवाम् ॥ ५१ ॥ भार्यादत्ताकृतंरूपंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ उपकारंवरिष्ठयोनकरोत्युपकारिणः ॥ ५२ ॥
 एकर्विशत्सगच्छेच्चनरकाणिक्रमेणवै ॥ तस्मादहंवरिष्ठैकरिष्येऽहममानुषम् ॥ ५३ ॥ उपकारंभवद्वातुप्रीतकुयसुनिश्चितम् ॥ य
 ज्ञभागफलंदद्यायदेवेषापिदुर्लभम् ॥ ५४ ॥ एवमुत्तवातुदेवेशौविससर्पमहासुनिः ॥ आजगामाश्रमंपुण्यसहभार्यौसुदान्वितः ॥ ५५ ॥
 अथशुश्रावशर्यातिश्च्यवनंदेवरूपिणम् ॥ जगामचमहातेजाद्रुमुनिवरंश्री ॥ ५६ ॥ तंदृष्ट्वाभणिपत्यादौप्रतिपूज्ययथाहतः ॥ सुकन्यांतु

ततोद्वहप्रणिपत्याभिनंद्य च ॥ ५७ ॥ सर्वजेमूर्ध्निआव्रायततोत्संगसमानयत् ॥ सातस्याःसर्वजेप्रेम्णाआनंदशुपरिभुता ॥ ५८ ॥
 संस्थाप्यतामुदयुक्तोन्नतिःसहभार्यया ॥ भूयोब्रवीत्सुसंतुष्टंच्यवनस्तनराधिपम् ॥ ५९ ॥ संभारंकुरुयज्ञार्थयाजयिष्येनराधिप ॥ इत्
 मुक्तःसन्तुपतिःप्रणिपत्यमहासुनिम् ॥ ६० ॥ जगामस्वपुरंदहद्वेष्टेयज्ञार्थयत्नमाचरत् ॥ संप्रेष्यान्प्रेषयन्क्षिप्रयज्ञार्थद्रव्यमाहरत् ॥ ६१ ॥
 मंत्रिपुरोहिताचार्यानानयामासस्त्वरम् ॥ समानितेषुसर्वेषुतेषुद्रुद्रव्येषुभारत ॥ ६२ ॥ आजगामविशुद्धात्माच्यवनःसहभार्यया ॥ सपूजि
 तश्चुश्रावमहांतंत्यागमौजसम् ॥ ६३ ॥ अन्यैश्चबहुभिःसाद्धमयंगिरसभार्गवैः ॥ प्रवर्तितेमहायज्ञेयजमानेनृपोत्तमे ॥ ६४ ॥ ऋत्विजस्त
 कर्मनिरतेद्रूयमानेहुताग्ने ॥ आहूताःस्वागताःसर्वेभागार्थत्रिदिवाल्याः ॥ ६५ ॥ यज्ञभागेप्रवतेतुशास्त्रोक्तेतुविधानतः ॥ आपातव
 धिनौतत्रआहूतौच्यवनेनतु ॥ ६६ ॥ आह्वानेक्रियमाणेतुअश्विभ्यांतुतदानुप ॥ प्रोवाचेद्रोऽथच्यवनंनैतोभागान्वितौकुरु ॥ ६७ ॥ देवा
 नाभिषजजवेतौनभागहोनेदैवतौ ॥ च्यवनस्त्विन्द्रमाहेदैवैह्येतावुभावि ॥ ६८ ॥ समोपकारिणवेतौददन्निभागंसंशयः ॥ ततोदुवच
 सक्रोधःसशक्रश्च्यवनंरुषा ॥ ६९ ॥ विप्रप्रेप्रहरिष्यामिपदिभागंप्रयच्छसि ॥ एवमुक्तरुतुविप्रर्षिर्नचोवाचापिक्वचन ॥ ७० ॥ भावादौ
 चसोऽश्विभ्यांलुवमुद्यम्यमंत्रतः ॥ अथउद्यम्यभिदुरंसोक्तुकामोदिवरूपतिः ॥ ७१ ॥ स्तंभितश्च्यवनेनाथसवत्रःसनराधिप ॥ ससंभ्रंशि
 त्वात्त्विद्रंतुभागंदत्त्वाश्विनोर्वशी ॥ ७२ ॥ समापयामासतदायज्ञकर्मयथार्थवत् ॥ कंजोऽयजगामाशुआहचच्यवनतदा ॥ ७३ ॥ उत्पन्न
 तामयंलेखोभागश्चास्त्वश्विनोरिह ॥ तथेद्रुस्तमुवाचेदंच्यवनंप्रीतमानसः ॥ ७४ ॥ जानामिशक्तिपसश्च्यवनेहतवोत्तमम् ॥
 ख्यापनार्थंहितपसस्तवत्कृतंमया ॥ ७५ ॥ अद्यप्रभृतिभागोस्तुदेवंत्वंचाश्विनोस्तथा ॥ यस्त्विमांतपसःख्यातिंवदीयवैपद्विगति
 ॥ ७६ ॥ शृणुयाद्वापिशुद्धात्मातस्यपुण्यफलशृणु ॥ विरोचनसदोगत्वात्पापुष्पसदस्तथा ॥ ७७ ॥ कालेधवामेदेवस्यमुंजकेशसदस्तथा
 ॥ यौवनयुक्तःसक्रोडांस्तिष्ठतीतिनसंशयः ॥ ७८ ॥ एवमुक्त्वजगामाशुदेवःस्वभवनंवंशी ॥ च्यवनेऽपिसमायौवेश्योतिआश्रयंशतः
 ॥ ७९ ॥ अथापश्यद्विमानाभंभवनंदेवनिर्मितम् ॥ शय्यासनवरैर्जुष्टसर्वकामसमृद्धिमत् ॥ ८० ॥ उद्यानवापिभिर्जुष्टैर्वेद्रेण

समाहृतम् ॥ गोखंडसन्निभरेजेगृहंतद्विदुर्लभम् ॥ ८१ ॥ सुभूषणानिदिव्यानिरत्नवन्तिमहांतिच ॥ अरजसिचवस्त्राणिदिव्यप्रावरणानिच
॥ ८२ ॥ हृद्वातत्सर्वमखिलंसहपत्न्यामहामुनिः ॥ मुदंपरमिकालेभेदंद्रचप्रशंसह ॥ ८३ ॥ एवमिष्टातिथिरियद्वितीयाश्विनेर्नृप ॥ देवत्वंयज्ञ
भागंचसंप्राप्ताविहभारत ॥ ८४ ॥ उपोष्याविधिनयेनतंशृणुष्वनराधिप ॥ रूपंरूपयेवांछेद्वितीयायानराधिप ॥ ८५ ॥
कार्तिकेशुक्लपक्षस्यद्वितीयायानराधिप ॥ पुष्पाहारोवर्षमेकंभवेत्सनियततत्त्ववाच ॥ ८६ ॥ कालप्राप्तनियानिस्तुहविष्यकुसुमा
नितु ॥ मुंजीयात्तानिदत्त्वातुब्राह्मणेभ्योनराधिप ॥ ८७ ॥ सौवर्णरौप्यपुष्पाणिअथवर्जजलजानिच ॥ व्रतंतेतस्यसंतुष्टौदेवात्रिभुवनेऽथनौ ॥ ८८ ॥
ददतुः कामगंदिव्यविमानमतितेजसम् ॥ सुचिरंदिविनारीभिलोकैः सौरामतोऽथिनोः ॥ ८९ ॥ इहचगन्त्यकल्पंतेजातोविप्रपुरस्कृतः ॥
वेदवेदांगविदुषः सप्तजन्मान्तराण्यसौ ॥ ९० ॥ जातोजातोभवेद्विद्वान्ब्राह्मणोसौकृतेषुगे ॥ दातायज्ञपतिर्वाग्मीआधिव्याधिविवर्जितः ॥ ९१ ॥
पुत्रपौत्रैःपरिवृतःसहपत्न्याऽवसच्चिरम् ॥ मध्यदेशेऽमुनेगरेधर्मिष्ठोरारज्यभागभवेत् ॥ ९२ ॥ इत्येषाकथितातुभ्यद्वितीयापुष्पसंज्ञिता ॥
फलसंज्ञातथान्यास्यात्सुतेवैमुंजकेक्षिनि ॥ ९३ ॥ सुष्टुपुण्यापापहराविष्टरश्रवसःप्रिया ॥ अशून्यशयनालोकप्रख्याताकुरुनंदन ॥ ९४ ॥
तासुपोष्यनरोराजच्छ्रद्धाभक्तिपुरस्कृतः ॥ ऋद्धिर्वृद्धिश्चिववाथभार्ययासहमोदते ॥ ९५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मणवर्षेणिशतसहस्रा
धसंहितायांद्वितीयाकल्पेशार्याख्यानेपुष्पद्वितीयावर्णननामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ इतानर्कउवाच ॥ ॥ ब्रूहेभिर्दि
जशार्दूलद्वितीयाफलसंज्ञिताम् ॥ यासुपोष्यनरोयोषिद्वियोगेनहगच्छति ॥ १ ॥ पत्न्यानरोमुनिश्चष्टुभार्याचपतिनासह ॥
तामहंश्रोतुमिच्छामिविधवास्त्रीनिजायते ॥ २ ॥ उपोषितेनयेनार्थपत्न्याचसहितो नरः ॥ तन्मेब्रूहिद्विजश्रेष्ठश्रेयऽर्थनरयोषिताम् ॥ ३ ॥
येनमेकौतुकं ब्रह्मच्छ्रुत्वापूर्वप्रसर्पति ॥ ४ ॥ अशून्यशयनानामद्वितीयांशृणुभारत ॥ ४ ॥ यासुपोष्यनवैधव्यंक्षी
प्रयातिनराधिप ॥ पत्नीवियुक्तश्चनरोनकदाचित्प्रजायते ॥ ५ ॥ इतेजगत्पतिः कृष्णः श्रियासाधैयदानृप ॥ अशून्यशयनानारतदा

ग्राह्याहिसातिथिः ॥ ६ ॥ कृष्णपक्षे द्वितीयायां श्रावणेमासि भारत ॥ इममुच्चारयेत्स्मनातः प्रणम्य जगतः पतिम् ॥ ७ ॥ श्रीनक्षत्रारिणंदेव
 भक्त्याभ्यर्च्य श्रिया सह ॥ श्रीवत्सधारिच्छ्रीकांतश्रीवत्सश्रीपतेऽव्यय ॥ ८ ॥ गार्हस्थ्यमाप्रणाशेभ्यथुधर्मार्थिकसमदम् ॥ गार्हस्थ्यमभ्यर्च्य
 ण इयंतुमाप्रण इयंतुमेजनाः ॥ ९ ॥ जामयोमाप्रण इयंतुमत्तोदापत्यभेदतः ॥ लक्ष्म्यविभुज्यते देवन कदाचिद्व्याभवा ॥ १० ॥ तस्या
 कलत्रसंबंधो देवमामेवियुज्यताम् ॥ लक्ष्म्यानशून्यं वरदयथा ते शयनसदा ॥ ११ ॥ शय्यासमाप्य शून्यास्तु तथानुमदम् ॥ एतदाव
 पूजां चकृत्वा लक्ष्म्यास्तथाहरेः ॥ १२ ॥ फलानि दद्याच्छायायामभिष्टानि जगत्पतिम् ॥ नरकं प्रणम्या यतनेह विभुजतिवागयतः ॥ १३ ॥
 ब्राह्मणयद्वितीयेऽह्नि शक्त्या दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ ॥ इतानि कउवाच ॥ ॥ कान्तितामिभीष्टानि केशवस्य फलानि तु ॥ १४ ॥
 योज्यानि शयने विप्रदेवदेवस्य कथ्यताम् ॥ किंच दानं द्वितीयेऽह्नि दातव्यं ब्राह्मणस्य तु ॥ १५ ॥ भक्तैर्नैर्द्विजश्रेष्ठ देवदेवस्य शक्तिः ॥
 ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ यानि तत्र महाबाहो काले संति फलानि तु ॥ १६ ॥ मधुराणि सुतीव्राणि न चापि कटुकानि तु ॥ दातव्यानि नृश्रेष्ठ
 स्वशक्त्या शयने नृप ॥ १७ ॥ मधुराणि प्रदत्तानि नरोवल्लभतां व्रजेत् ॥ योषिष्ठकुरुक्षार्दूलभर्तुर्वल्लभतामियात् ॥ १८ ॥ तत्सत्कटु
 कर्तव्याणि स्त्रीलिंगानि विवर्जयेत् ॥ खर्जूरमतुलिंगानि श्वेतेन शिरसा सह ॥ १९ ॥ फलानि शयने राजन्यज्ञाभागरस्य तु ॥ देयानि कुरुक्षार्द
 लस्वशक्त्या मुंजेकेशिने ॥ २० ॥ एतान्येव तु विप्रस्य गांगेयसहितानि तु ॥ द्वितीयेऽह्नि प्रदेयानि भक्त्या शक्त्या च भारत ॥ २१ ॥ त
 सोदानंतथा न्यायफलदानसमन्वितम् ॥ गांगेयस्य विशेषेण धान्यदानं प्रचक्षते ॥ २२ ॥ एवं करोति यः सम्यक्क्षोभासचतुष्टयम् ॥ ततो ज
 न्मत्रयं वीरगृहं गोन जायते ॥ २३ ॥ अशून्यशयनश्चासौ धर्मकामार्थसाधनः ॥ भक्तस्य व्याहृतैर्धन्यः पुरुषो न त्रसंशयः ॥ २४ ॥ तत्रै
 चराजन्धर्मज्ञा व्रतमेतद्व्याविधि ॥ याकरोति न सा शोच्या वंधुवर्गस्य जायते ॥ २५ ॥ वैधव्यं दुर्भगत्वं च भर्तृत्यागं च सत्तय ॥ नाप्रोति जन्म
 त्रितयमेतर्चीर्त्वा महाव्रतम् ॥ २६ ॥ अदत्त्वा कटुकानि ह फलानि कुरुनंदन ॥ खर्जूरमतुलिंगानि बृहत्फलक्षिरांसि च ॥ २७ ॥ दत्त्वा हि जे

भ्योरजेद्रमधुराणिपराणिच ॥ तस्मात्स्वशक्त्याद्यत्तेन देयानिमधुराणिच ॥ २८ ॥ इत्येषा कथिताराजद्वितीयातिथिरुत्तमा ॥ यात्रुपे
 ष्यनरोराजयद्द्विद्विद्वत्तथाव्रजेत् ॥ २९ ॥ ॥ इतानीकउवाच ॥ भवता कथितेयवैद्वितीयातिथिरुत्तमा ॥ अधिभ्याद्विजगद्दूल
 कथमस्यांजनादनः ॥ ३० ॥ संपूज्यः फलसंज्ञायां कथितः पद्मया सह ॥ तदत्र कौतुकं महासुमहज्जायते द्विज ॥ ३१ ॥ सुमंतुरुवाच ॥
 एवमेतन्नसंदेहो यथावदसिभारत ॥ अश्विनो वै तिथिरियं किंतु वाक्यनिबोधमे ॥ ३२ ॥ अहून्यश्वनदत्ता विष्णो रसिततेजसः ॥ अधिभ्यां
 कुरुशार्दूल प्रीतेयमुज्ज्वलिनः ॥ ३३ ॥ तावेव कुरुशार्दूल पूज्येतेऽत्र महापते ॥ नासत्यौ भगवान्विष्णुर्दत्तश्च श्रीर्विभाव्यते ॥ ३४ ॥
 इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्रह्मोपनिषत्सहस्रार्धसंहितायां द्वितीया कल्पसमाप्तिर्विशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ६४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ पति
 व्रतापतिप्राणापतिशुश्रूषणे रता ॥ एवं विधापि याप्रोक्ताऽग्नौ चिः संशोभनसती ॥ १ ॥ सोऽपवासावृतीयांतुल्यं परिक्रजेत् ॥ सप्तहो
 तिच वै भक्त्या व्रतमासरेणांतिकम् ॥ २ ॥ गौरीदातिसंतुष्टारूपं सौभाग्यमेव च ॥ लावण्यं ललितं हृदयं पुंसां मनोरमम् ॥ ३ ॥ पुंसेन
 नोरमानरीभर्तानार्यामनोरमः ॥ गौरीव्रतेन भवति राजल्लवणवर्जनात् ॥ ४ ॥ इदं व्रतं प्रतिविभोधमराजस्य शृण्वतः ॥ उभयाचपुरा
 प्रोक्तं यद्वाक्यं तन्निबोधमे ॥ ५ ॥ मया व्रतमिदं मुष्टं सौभाग्यकरणं नृणाम् ॥ मत्पूजु नियतानरा व्रतमेतच्चरिष्यति ॥ ६ ॥ सहभर्त्रा त
 मोदिष्ये धावद्भर्ता हरो मम ॥ याचकन्यानभर्तारं विंदते शोभनासती ॥ ७ ॥ सात्विदं व्रतं मुद्दिश्य भवेदक्षारभोजना ॥ सखितामन्मनः
 कुर्यान्मद्भक्तामत्परिश्रहा ॥ ८ ॥ गौरीं संस्थाप्य सौविर्णांगं धालंकारभूषिताम् ॥ वस्त्रालंकारं सर्वं तां पुष्पमंडलमंडिताम् ॥ ९ ॥ लवणं शुद्ध
 घृतं तैलं देव्यं शक्त्या निवेदयेत् ॥ कटुं खंडं जीरकं च पत्रं शालकं च भारत ॥ १० ॥ गुडं घृष्टं स्तथा पूषान्खंडं पेष्टं स्तथानृप ॥ ब्रह्मणेऽव्रतं
 पत्रं प्रदद्यात्सुबहुश्रुते ॥ ११ ॥ शुक्लपक्षे सदा देया यथा शक्त्या हरिणमयी ॥ धनहीने तु भर्तया च मधुवृक्षमयी नृप ॥ १२ ॥ अर्चयानि तं प्रति
 धानात्तत्र गौरीनसंशयः ॥ अक्षरलवणं रात्रौ भुंक्ते च वसुधागता ॥ १३ ॥ गौरीसिन्निहिता नि तं भूमौ प्रैस्तरं शायिनी ॥ एवं तिथ्यस्तु कस्य

देव्यायत्समुदाहृतम् ॥ १४ ॥ तच्छृणुष्वमहाबहोऽकथ्यमानं महाफलम् ॥ भर्तारंतुलभेत्कन्यायां धीमतेन तु गम् ॥ १५ ॥ सुचिरं सहै
 भर्त्रा क्रीडित्वा इह वसा ॥ संततिं च प्रतिष्ठाप्य सह तेनैव गच्छति ॥ १६ ॥ हेल्लोके वन्द्यलोकं चित्राशिखिनिनः ॥ गत्वा याति स दाराज
 न्वाभेदे वस्य भारत ॥ १७ ॥ विधवा तु यदाराजन्देव्या व्रतं परायणा ॥ भर्तारं निनयता नित्यं सदा च न परायणा ॥ १८ ॥ इह चोत्तु च दह
 स्वं दृष्ट्वा हरिपुरे प्रियम् ॥ आक्षिप्य मन्दूतेभ्यः सह भर्त्रा रमेहि वि ॥ १९ ॥ वर्षकोटं दशगुणं रात्रिं त्वासा इहा गता ॥ भर्त्रा सहैव पूर्वोक्तलभते
 फलमीप्सितम् ॥ २० ॥ इन्द्राण्या पित्र तमिदं पुत्रार्थिन्या न राधिप ॥ लब्धपुत्रो ब्रतस्य तजयति यतो नानमनमतः ॥ २१ ॥ अरुंधत्या तया
 चर्षिण्यसिष्ठं त्रैकामतः ॥ दृश्यते दिवाद्यापि वासिष्ठस्य समीपतः ॥ २२ ॥ रोहिण्या लवणत्या गातस्य पत्नी गणकदेनम् ॥ लब्धे देव्या
 सादेन सौभाग्यमचलदिवि ॥ २३ ॥ इत्येवातिथिरन्येव तृतीया लोके पूजिता ॥ सदा विशेषतः पुण्या वैशाखे मासि या भवेत् ॥ २४ ॥ पुण्या
 भाद्रपदे मासि माषेऽप्येवं संशयः ॥ माघे भाद्रपदे चापि स्त्रीणां धन्यं प्रचक्षते ॥ २५ ॥ साधारणं तु वैशाखे सर्वलोकस्य भारत ॥ माघमासे तु तेनाना
 गुडस्य लवणस्य च ॥ २६ ॥ दानं श्रेयस्कं राजन्स्त्रीणां च पुरुषस्य च ॥ गुडेन तुष्यते दत्तो लवणेन तु विधुम् ॥ २७ ॥ गुडपुष्पास्तु दातव्यं
 मासि भाद्रपदे तथा ॥ तृतीयायां तु माघस्य वामदेवस्य प्रीतये ॥ २८ ॥ वारिदानं प्रशस्तं स्यान्मौदिकानां च भारत ॥ वैशाखे मासि राजद्वारे
 याचंदनस्य च ॥ २९ ॥ वारिणा तुष्यते वेधामोदकैर्भीमपुत्राह ॥ दानानुचंदनस्य हं कंजजो नानात्रसंशयः ॥ ३० ॥ यास्ते पशुं रुश
 ईलवैशाखे मासि वैतिथिः ॥ तृतीया साऽक्षया लोके कीर्वाणैरभिनिदिता ॥ ३१ ॥ आगते यमहावाहो भूरिचंद्रमसुव्रता ॥ कलयैतं तत्प्राप्तं
 च धृतं चापि विशेषतः ॥ ३२ ॥ यद्यहं तत्त्वक्षयं स्यात्तेन यमक्षया स्मृता ॥ यत्किंचिद्विषये दानं स्वं लंपवाय दिवाचतु ॥ ३३ ॥ तत्सर्वमक्षयं
 द्रुतेनेयमक्षया स्मृता ॥ योऽस्यां ददाति करकान् वारिबीजमन्वितान् ॥ ३४ ॥ स्याति पुरुषो विरलेऽप्येव हेममालिनः ॥ इत्येवाकथितं तत्रितु नीति
 थिरुत्तमा ॥ ३५ ॥ या सुपोष्य नरो राजन् वृद्धिं श्रियं भजेत् ॥ ३६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्रह्मपर्वणि शतसहस्रार्थं संहितायां तृतीयोऽध्यायः ॥ १ ॥
 विधिवर्णनं नैकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ चतुर्थ्यां तु स दाराजन्निराहारव्रतान्वितः ॥ दत्त्वा तिलां ब्रह्मविप्रस्य शृणुं कौतिलौ दुनम् ॥ १ ॥

१ नति परायणा-इ० पा० । २ धर्मस्-इ० पा० । ३ सर्वकामफलप्रदम्-इ० पा० । ४ सर्वकामार्थसिद्धये-इ० पा० । ५ अस्यां दत्तम्-इ० पा० ।

वर्षद्वयेसमाप्तिर्हि व्रतस्य तु यदा भवेत् ॥ विनायकस्तस्य तुष्टोददाति फलमीहितम् ॥ २ ॥ याति भाग्यनिवासं हि क्रीडति विभवेः सह ॥
 इह चागत्य पुण्यं ते दिव्यो दिव्यवपुर्गुणेशी ॥ ३ ॥ मतिमान् दृष्टिमान्वाग्मी भाग्यवान्कोसकारवान् ॥ असाध्यान्यपि साध्ये ह क्षणा
 देवमहान्त्यपि ॥ ४ ॥ हस्त्यैश्वर्यसंपन्नः पत्नीपुत्रसहायवान् ॥ राजा भवति दीर्घायुः स तजन्मान्यसैनृप ॥ ५ ॥ एतद्ददाति संतुष्टो
 विघ्नहंता विनायकः ॥ शतानीक उवाच ॥ विघ्नं कस्य कृतं तेनेन विघ्नविनायकः ॥ ६ ॥ एतद्ददस्व विघ्ने श विघ्नकारणमद्यमे ॥ सुमंतु
 रुवाच ॥ कौमारे लक्षणं पुंसां स्त्रीणां च मुकुते कृते ॥ ७ ॥ विघ्नं चकार विघ्ने शो गीयस्य विनायकः ॥ तत्तु विघ्नं विदित्वा सौ कार्त्तिके यो रूपान्वि
 तः ॥ ८ ॥ उत्कृष्य दंतं तस्यास्या द्रुतं तं च समुद्यतः ॥ निवार्या पृच्छ्य देव शो रोषः कार्यः कुतस्त्वया ॥ ९ ॥ तं चाचख्योऽसि पित्रे
 वैकृतपूरुष लक्षणम् ॥ तत्र विघ्नं कृते मर्ह्यं याषितानां च लक्षणम् ॥ १० ॥ अथोवाच महर्षिः प्रहसन् त्वमुत्तकिल ॥ समाकिलक्षणं पुत्रपश्य
 से त्वं वदस्व मे ॥ ११ ॥ स चोवाच करे तु भ्यं कृपां लं द्विज लक्षितम् ॥ अविचारेण संस्थाप्यं कपालीति न चोच्यसे ॥ १२ ॥ स तल्लक्षणमा
 दाय समुद्रे प्राक्षिप दुषा ॥ अथ देव समाजैवै प्रवृत्ते ब्रह्मरुद्रयोः ॥ १३ ॥ अहं ज्यायानं हं ज्यायानि ववादोऽभूत्तयोर्द्वयोः ॥ तव संभृत्यभिज्ञोऽस्ति
 मां तु वेदन कश्चन ॥ १४ ॥ एवं शिवेऽतिशुभति ब्रह्मणः पंचमं शिरः ॥ मुक्तादृहा संप्रोवाच त्वामहं वेदिता भव ॥ १५ ॥ एवं शु
 वंतं रुद्रेण ब्राह्मं हय शिरो महत् ॥ नखाग्रैर्निष्कृतं च तस्यैव च करे स्थितम् ॥ १६ ॥ कर्मस्थैर्न वतेना सा वागच्छद्य यो हरिः ॥ तपस्ते पेतदामे
 रौ तत्रासौ भगवान् वशी ॥ १७ ॥ कृते हय शिरो तस्मिन् स्थानात्तस्मात्तु ब्रह्मणः ॥ रोषाद्विनिःसृतस्त्वन्यः पुरुषः श्वेतकुंडली ॥ १८ ॥
 कवची शिरस्कश्च स शरः स शरासनः ॥ अनिर्देश्य वपुः स्रग्वीर्यं किं करोमि स चाब्रवीत् ॥ १९ ॥ अथोवाच रूपब्रह्मा ह न्यत्तं स मुर्ध्नि तः ॥
 सुतुभार्गेण रुद्रस्य आगच्छ चुडंतो दुतम् ॥ २० ॥ रुद्रोऽपि विष्णुतेजोभिः प्रविष्टः स त्वाधिष्ठितः ॥ स प्रविश्य तदपश्यत्तपंतं चोत्तमं तपः ॥ २१ ॥
 हरो नारायण देवैव कुंठमपराजितम् ॥ हरं दृष्ट्वा थं संप्राप्तं कार्यं चास्य विचिंत्य च ॥ २२ ॥ उवाच शूलिनं देवो मुजं शूलेन मेभिद ॥ स विभेदमहाते

१ ईप्सितम्-इ० पा० । २ लभते यशः-इ० पा० । ३ हस्त्यत्र स्वार्थसंपन्नः-इ० पा० । ४ विघ्नहर्ता-इ० पा० ।

जामुजंशूलैर्भन्तहरः ॥ २३ ॥ शूलभेदादसमूह्यजगामावृत्त्यरोदसी ॥ विनिवृत्ततः पश्चात्कपाले निषण्णतह ॥ २४ ॥ असृक्पाले पतितं प्र
 दक्षिन्ध्याव्यवर्द्धयत् ॥ यदाहि विनिवृत्तिः स्याद्देवस्य रुधिर्प्रति ॥ २५ ॥ तदा तु विमृजेत्तोयं सकृत्स्ववारुणीं तनुम् ॥ तोये प्रवृत्तेऽसृग्भूते कपालयत्र त
 च्छिरः ॥ २६ ॥ कपाले तु प्रदेक्षिन्ध्या रुद्रोऽसौ रुधिरेमुजत् ॥ आमुक्तकवचं रक्तकुण्डलिनं नरम् ॥ २७ ॥ अथोवाच भवद्वं किं करोमीति मानद ॥
 असौ विपि ससर्जार्थश्च तं कुण्डलिनं नरम् ॥ २८ ॥ तावुभौ समधु च्येतां धनुः प्रवरयारिणौ ॥ यथाराजन्वलीयांसौ कुजे कतू युगात्यये
 ॥ २९ ॥ तयोस्तु धु च्येतां रं वंसर्वतश्चाधिको गतः ॥ नचादृश्यत विजय एकस्यापि तदतयोः ॥ ३० ॥ अथातिरक्षितौ दृष्ट्वा वायुवच
 शरीरिणी ॥ अवतारोऽथ भविता युवयोर्हि मया सह ॥ ३१ ॥ भारापनोदः कर्तव्यः दृयिव्ययैस्सुरैः सह ॥ तदा श्रयोहि भविता देवकार्यो
 र्थसिद्धये ॥ ३२ ॥ भूलोकभावं निर्धूय भूयोगं तामुरालयम् ॥ एवमुत्कातुं कुण्डोददं विंकरं वेस्तदा ॥ ३३ ॥ श्वेतकुण्डलिनं हन्तं तं
 जग्राहर विमुदा ॥ इन्द्रस्यापि ततश्चाथ रक्तकुण्डलिनं ददौ ॥ ३५ ॥ जग्राह च मुदयुक्तं इन्द्रस्त्वचपुरं ययौ ॥ गतौ रौवाद्रिप्रगृह्य पुरुषोक्तो वि
 संभवौ ॥ ३६ ॥ अथोवाच तदारुद्रं देवः कमलसंस्थितः ॥ गच्छत्वमपि कपाले कपालव्रतचर्यया ॥ ३६ ॥ अवतारो व्रतस्यास्य
 मर्त्यलोके भविष्यति ॥ ये च व्रतस्त्वदीयवैधायिष्यंति मानवाः ॥ ३७ ॥ न ते पादुलंभी किंचिद्भवि ते ह परत्र च ॥ एवं संलप्य बहुशः
 मुखं प्रति नंदय च ॥ ३८ ॥ आहूय च समुद्रं संप्रत्युवाचा विचारयन् ॥ कुरुष्वामभरणं क्षाणां लक्षणं यद्रिलक्षणम् ॥ ३९ ॥ कर्त्तिके येन
 यत्प्रोक्तं तद्द्रस्त्वा विचारयन् ॥ सचाहमनन्नेदं भवेत्पुरुषलक्षणम् ॥ ४० ॥ देवेन तत्प्रतिज्ञातमेव मे तद्भविष्यति ॥ कर्त्तिके येन य
 त्प्रोक्तं तद्द्रस्त्वा विचारयन् ॥ ४१ ॥ प्रयच्छास्य विषाणं वै निष्कृष्टं त्वयाऽधुना ॥ अवश्यमेव तद्भूतं भवि तव्यं तु कस्यचित् ॥ ४२ ॥
 ऋते विनायकं तद्देवयोगात्प्रकामतः ॥ गृहाण एतत्सामुद्रं त्वया परिकीर्तितम् ॥ ४३ ॥ स्त्रोपुंसोर्लक्षणं श्रेष्ठं सामुद्रमिति विश्रुतम्
 इमं च स विषाणं वै कुरु देव विनायकम् ॥ ४४ ॥ अथोवाच च देवेशं पादुलं च हस्तं वा कथयान्न संशयः ॥ ४५ ॥

यदात्वर्यविषाणचमुक्त्वातुविचरिष्यति ॥ तदाविषाणमुक्तः सन्भस्मएतंकरिष्यति ॥ ४६ ॥ एवमस्त्वितितचोक्त्वाविषाणं तत्क
रेददौ ॥ विनायकस्य देवेशः कार्तिकेयमते स्थितम् ॥ ४७ ॥ सविषाणकरोद्यापि दृश्यते प्रतिमानृप ॥ व्योमहूनो महाबा
होर्विशंकर्तुमहात्मनः ॥ ४८ ॥ एतद्रहस्यं देवानां मया ते समुदाहृतम् ॥ यत्र देवो न वै देवानां भुवि दुर्लभम् ॥ ४९ ॥ मया प्रसन्नै
तव शुभमेतदुदाहृतम् ॥ कथितं तिथि संयोगे विनायक कथा मृतम् ॥ ५० ॥ यद्दयं श्रावयेद्विद्वान्ब्रह्मणस्त्वेदं पारगान् ॥ क्षत्रियांश्च स्ववृत्तिस्थान्
निन्दद्भ्रातृश्रेणुणान्वितान् ॥ ५१ ॥ न तस्य दुर्लभो किंचिद्विहचामुत्र विद्यते ॥ न च दुर्गतिमाप्नोति न च याति परां भवम् ॥ ५२ ॥ निर्दि
ष्टं सर्वकार्यणि साधयेन्नात्र संशयः ॥ ऋद्धिं वृद्धिं श्रयं चापि विदेत भरतोत्तम ॥ ५३ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्रह्मोपनिषद्गीता तत्सहस्रांशे तं
हितायां चतुर्थी कल्पवर्णनं नाम द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ४४ ॥ ज्ञातानीक उवाच ॥ केनायं भीमजो विप्र प्रमथाय विपतिः कृतः ॥ भर्तृत्वे
चापि विघ्नानामधिकारी कथं वभौ ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुपृष्टोऽस्मि राजेन्द्र यदर्थं विप्रकारकः ॥ यैवोपि विप्रकरणैर्निधुक् तोऽ
पि विनायकः ॥ २ ॥ तत्ते वच्मि महाबाहो शृणुष्वैकमना धुना ॥ आद्ये कृतयुगे वीरप्रजासर्गमवापह ॥ ३ ॥ दृष्ट्वा कर्मणि लिङ्गा
नि विनाविघ्नेन भारत ॥ अथेकैशां प्रजां दृष्ट्वा गीर्वातां कृत्स्नशो नृप ॥ ४ ॥ बहुशं श्रुतयित्वा तु इदं कर्ममहीपते ॥ विनायकं समुद्धृत्य प्रजानां वि
नियोजितः ॥ ५ ॥ गणानां चाधिपत्ये च भीमकंजसा त्वतैः ॥ तनोपमृष्टो यस्तस्य लक्षणं निनिबोधमे ॥ ६ ॥ स्वप्रेषणा
हतेऽत्यर्थं जलमुंडांश्च पश्यति ॥ काषायवाससश्चैकव्यादांश्चाधिरोहति ॥ ७ ॥ अंत्यजैर्गर्भैर्भूद्वै सैकत्रावतिष्ठते ॥ ब्रजमान
स्तथात्मानं मन्यतेऽनुगतं परैः ॥ ८ ॥ विमनाविफलारंभः संसीदत्यनिमित्ततः ॥ करटारूढमात्मानं भसोत्तरगे तथा ॥ ९ ॥ प
त्तिभिश्चावृतं यातं संगमनां तिकं नृप ॥ पश्यते कुरुशार्दूलस्वप्नं तेनात्र संशयः ॥ १० ॥ चित्तं च विकृतं कारं करवीरविभूषितम् ॥ तेनो
पमृष्टो लभते राज्यं पौरुषं भवम् ॥ ११ ॥ कुमारिनच भर्तारमपत्यं गभीर्णीतथा ॥ आचार्यत्वं श्रोत्रियश्चाग्निव्याध्याध्ययनं तथा ॥ १२ ॥

वणिजलभंचनप्राति कृषिचैव कृषिवलः ॥ स्रपनतस्यकर्तव्यपुण्येऽहनिमहापते ॥ १३ ॥ गौरसर्पपकलकेनसज्येनोत्सादितेनतु ॥ शुक्रप
क्षेचतुर्थ्यातुवारेतुर्धिवणस्यच ॥ १४ ॥ तिष्येचवारनक्षत्रेतस्यैवपुरतोनुप ॥ सर्वौपदैयैवगंधैर्विलिप्तागिरसस्तथा ॥ १५ ॥ भद्रासो
पविष्टस्यस्वस्तिवाच्यद्विजाच्छुभान् ॥ व्योमकेशंतुसंपूज्यपार्वतीभिर्मजं तथा ॥ १६ ॥ कृष्णसर्पितरंतातपवमानंसितंथा ॥ धिपणं
चेन्दुपुत्रचैकोणकेतुचभारत ॥ १७ ॥ विधुतुदंवाहुलयनंदकस्यचधारिणम् ॥ अक्षस्थानाद्गुज्यानादल्मीकात्सगमाद्भद्रात् ॥ १८ ॥
मृत्तिकारोचनांगंधानुगुलंचापुनिक्षिपेत् ॥ यदाहृतं ह्येकवर्णैश्चतुर्भिः कलशैर्ददात् ॥ १९ ॥ चर्मण्यानदुहरेत्तैस्तथाप्यंभद्रासनंथा ॥ सहस्रा
क्षंशतधारमृषिभिः पावनंकृतम् ॥ २० ॥ तेनत्वासाभिषिचामिपावमान्यः पुनंतुते ॥ भगंतेवरुणोराजाभगंसूयैवृहस्पतिः ॥ २१ ॥ भ
गामिन्द्रश्चवायुश्चभगंसतर्ष्यादुः।यत्तेकेशेषुदौर्भाग्यमीमंतेयच्चमूर्धनि ॥ २२ ॥ ललाटेकथोरक्ष्णोरापस्तद्व्रतुतेसदा ॥ स्नातस्यसर्पपतैलं
वेणौदुवरेणतु ॥ २३ ॥ जुहुयान्मूर्धनिकुशांस्व्येनपरिगृह्यतु ॥ मितश्चसंमितैवतथाचालंकटकः ॥ २४ ॥ कूष्माण्डोरानश्रेष्ठरुतेऽ
मयःस्वाहासमन्विताः ॥ नामभिर्वलिभंत्रैश्चनमस्कारसमन्वितैः ॥ २५ ॥ दद्याच्चतुर्गथेद्वृषकुशानरुतीर्यसर्वतः ॥ कृताकृतान्तंडुलां
श्चपलालौदनमेवच ॥ २६ ॥ मत्स्यान्यकांस्तथैवामान्मासेभतावेदेवतु ॥ पुष्पांचित्रसंगंधचसुरांचित्रविधामपि ॥ २७ ॥ मूलकंपूरिकां
पूषांस्तथैवोदिरिकासन्नम् ॥ दधिपायसमंत्रगुडवेद्यान्समोदकान् ॥ २८ ॥ विनायकस्यजननीपुतिष्टितोऽविकाम् ॥ दूर्वासपपुष्पा
णांदत्वापुष्पांजलित्रयम् ॥ २९ ॥ रूपंदेहियशोदेहिभागंभगवतिदेहिमे ॥ पुत्रान्देहिधनं देहिस्वाकामांश्चदेहिमे ॥ ३० ॥ अचलंविद्धि
मेदेहिधरायांख्यातिमेवच ॥ ततःशुक्लांवरधरःशुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ ३१ ॥ भोजयेद्ब्रह्मणान्दद्याद्ब्रह्मगुणेशुरपि ॥ एवमिदंयत्कृत्य
ग्रहांश्चैवविधानतः ॥ ३२ ॥ कर्मणांफलमाप्नोति श्रियप्राप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ आदित्यस्यसदापूजांतिलकंस्वाभिनस्तथा ॥ ३३ ॥ दिनप्रक
पतेश्चैवसर्वसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ३४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणेब्रह्मपर्वणिचतुर्थांशलेखश्रीविशोऽव्यायः ॥ २३ ॥ शतार्तिकउवाच ॥

१ अह्नि विधिपूर्वकम्-इ०पा० । २ अञ्जमानम्-इ०पा० । ३ कोणलक्ष्यं च-इ०पा० । ४ सुरभिः पावनं स्मृतम्-इ०पा० ।

नराणां योषितानां च लक्षणा निमहामते ॥ प्रोक्तानि यानि विप्रेन्द्रव्यामैकेशस्य सूनुना ॥ १ ॥ ऋद्धेन यानि क्षिप्तानि ईश्वरेण महोदधौ ॥ कृष्ण
स्य वचनाद्भूयः समुद्रेणापितानि वै ॥ २ ॥ अर्पितानि तस्तस्तस्य तेन प्राप्नोति वै कथम् ॥ बाहुलेयनिप्रेन्द्रता निमिव दमुव्रत ॥ ३ ॥ सुमं तु रुषा
च ॥ यथा गुहेन राजेन्द्रस्त्रीपुंसां लक्षणा निवै ॥ प्रोक्तानि कुरुशार्दूलतथा ते कथयामि वै ॥ ४ ॥ शक्तिपाताद्धते क्रौंचे व्योमैकेशस्य सूनुना ॥ ब्र
ह्मातुष्टे ब्रवीदेनं वरं यमेऽनव ॥ ५ ॥ असावपि महते जाग्रन्म्यशिरसा विमुम् ॥ पिता महं बभूवे दं लक्षणं ब्रूहि मे विभो ॥ ६ ॥ नराणां यो
षितानां च कौतुकं परमं मम ॥ यन्मयोक्तं पुरा देवप्रक्षिप्तं लवणार्णे ॥ ७ ॥ मत्पित्रा देवदेवेश स क्रमेण पुरा तथा ॥ प्रातंच विस्मृतं भूयस्तन्व
ब्रूहि ह्यशेषतः ॥ ८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ साधुपुष्टोऽस्मि देवशोभमस्यानंदवर्धन ॥ लक्षणा निबोध त्वं पुरुषाणामशेषतः ॥ ९ ॥ अधोमा
त्तममध्यानियानि प्रापयथो निधिः ॥ शिवे हानि सुनक्षेत्रे ह्यसौम्ये शुभे रवौ ॥ १० ॥ पूर्वोक्ते मंगलं युक्ते परिक्षितं विचक्षणः ॥ प्रमाणं संहरति ह्य
यांगतिं सर्वांगलक्षणम् ॥ ११ ॥ दंतके शनखरुमश्रुणु तत्सर्वं विचक्षणः ॥ पूर्वमाशुः परिक्षितं पश्चाच्छक्षणमादिशेत् ॥ १२ ॥ क्षीणे ह्याशुषि
मर्त्यानां लक्षणैः किंप्रयोजनम् ॥ जघन्यो न वतिः प्रोक्तो मध्यमस्तु शतं गुलः ॥ १३ ॥ अष्टोत्तरशतं यस्य उरुतमं तस्य लक्षणम् ॥ प्रमाणं ल
क्षणं प्रोक्तं समुद्रेण शुभाशुभम् ॥ १४ ॥ यन्मे पुरा देव वरतन्मया कथितं तव ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि देहावयव लक्षणम् ॥ १५ ॥ पादैः समा
सैकैः स्निग्धैरुक्तैः सौम्यैः सुशोभनैः ॥ उन्नतैः स्वेदराहितैः शिराहीनैश्च पार्थिवः ॥ १६ ॥ यस्य पादतले रसासंक्षुभे व प्रकाशते ॥ स ततं हिसुखं
तस्य पुरुषस्य न संशयः ॥ १७ ॥ अस्वेदनौ मुदुतलैः कमलैः दर्शनभौ ॥ श्लिष्टांगुलीताम्रनखौ सुपाष्णी व्योमैकेशज ॥ १८ ॥ उष्णौ शिवा
विरहितौ गूढगुल्फौ च भीमज ॥ कूर्भान्नौ च चरणौ प्रख्यातौ पार्थिवस्य तु ॥ १९ ॥ शूर्पाकृतिमहाबाहोरुक्षौ श्वेतनखौ तथा ॥ यकौ शिरसंतौ
च संशुष्कौ विरलंगुली ॥ २० ॥ दारिद्र्यदुःखदौ ज्ञेया चरणौ भीमनंदन ॥ ब्रह्मद्वौ देवशार्दूलपद्मसदृशौ तले ॥ २१ ॥ पीताम्बगन्यानि
रतौ कृष्णौ पातरतौ सदा ॥ अमध्यभक्षणे श्वेतौ ज्ञेयौ सेनाधिपोत्तम ॥ २२ ॥ अंगुष्ठौ प्रुथुलौ ये पातेन राभाग्यवर्जिताः ॥ छिद्यंते विवृता

गुष्टास्तेनरागदग्भाग्निः ॥ २३ ॥ चिपिटैर्विकृतैर्भग्नगुष्ठैरतिनिदिताः ॥ वक्रेभ्यस्तथाह्रस्वैर्गुष्ठैः क्लेशभाग्निः ॥ २४ ॥ शूर्पा
 कारैश्च विकृतैर्भग्नैर्वक्रेः शिराततैः ॥ सत्स्वेदैः पाण्डुरहस्यैश्चरणैरतिनिदिताः ॥ २५ ॥ यस्य प्रदेहिनी दीर्घा गुण्या अतिक्रमेत् ॥ स्त्रीभि
 र्गलभेति न्ययुरूपो नात्र संशयः ॥ २६ ॥ कनिष्ठया तु दीर्घा यामुवर्णस्य तु भाग्निः ॥ चिपिटारिरलाः शुक्ला यस्यां गुल्फो भवति वै ॥ २७ ॥
 समभेदुःखितो न्ययनहीनश्च वै युह ॥ वेतनैर्खर्विरुहैश्च पुरुरादुःखजीविनः ॥ २८ ॥ कुशीलः कुनखैश्च कामभोगविवर्जितः ॥ विकृ
 तैः स्फुटितैरुक्षैर्नखैर्दारिद्र्यभाग्निः ॥ २९ ॥ ब्रह्महत्यां कुर्वति पुरुषाहारतेनखैः ॥ वंशुभिश्च विजुज्यते कुलक्षयकराश्चेत् ॥ ३० ॥ इन्द्रोप
 कं संकाशैर्नखैर्नपतयः स्मृताः ॥ शंखावर्तप्रतीकाशैर्नखैर्भवति पार्थिवः ॥ ३१ ॥ ताम्रैर्नखैस्तथैर्धन्याः पद्मनखानराः ॥ रत्नैर्नखैस्तथैर्धन्यपु
 ष्पितैः सुभगो भवेत् ॥ ३२ ॥ सुक्ष्मेरुपचितैस्ताम्रैर्नखैर्नपतयः स्मृताः ॥ रोमशैश्च तथा जंघैर्दुःखदारिद्र्यभाग्निः ॥ ३३ ॥
 वं धनं ह्रस्वजंघानामैर्धनैश्चैव निदिशेत् ॥ मुगजंघाश्च राजानो जयंते न त्रसंशयः ॥ ३४ ॥ दीर्घजंघाः स्थूलजंघानित्यं भाग्यविवर्जिताः ॥ ३५ ॥
 शृगालजंघाः पुरुषानित्यं भाग्यविवर्जिताः ॥ ३६ ॥ काकजंघानरा ये तु भवेयुर्दुःखभाग्निः ॥ चीनजंघास्तथैर्धन्याः पुं वंति न संशयः ॥ ३६ ॥
 सिंहव्याघ्रसमाजंघा धनिनः परिकीर्ताः ॥ पार्थिवानां भवेद्रामचक्रेः कोरामकूपके ॥ ३७ ॥ पंडितश्रोत्रियाणां च द्दृष्टेयमहामते ॥ त्रिभि
 स्त्रिभिस्तथानिः स्वामानवादुःखभाग्निः ॥ ३८ ॥ केशाश्चैव महाहोनिर्दिताः प्रजितास्तथा ॥ निर्मासजानुश्रियते प्रवसो भिन्नं दनं ॥
 ॥ ३९ ॥ सौभाग्यमल्पैः कथितं दारिद्र्यं विकटंस्तथा ॥ निम्नैः स्वस्त्राजिततज्ज्ञेयाः समसैराज्यभाग्निः ॥ ४० ॥ हंसभासुका न च तुल्य
 यस्य गतिर्भवेत् ॥ समवेत्ताश्च वः पूज्यः समुद्रवचनं तथा ॥ ४१ ॥ अन्येषामपिशस्तानां पक्षिणां च भुभातिः ॥ वृषसिंहजैर्द्वगणगतिर्भ
 गविवर्धिनी ॥ ४२ ॥ जलोर्मिसदृशीयाचका कोलूकसमाचया ॥ गतिर्द्वयविहानां तु लघौकमयकरा ॥ ४३ ॥ श्वानेष्टमहिपणा

१ नित्यशः-इ०पा० । २ भवति नृपसत्तम-इ०पा० । ३ मीनजंघा-इ०पा० । ४ दंडिनंदन-इ० कुरुनंदन-इ० चपा० । ५ हंसभासशिखंडिनाम्-इ०पा० ।

६ पृष्ठयाम्-इ०पा० । ७ भाग्यविवर्धिनी-इ०पा० ।

चत्वरमूर्करयोस्तथा ॥ गतिर्मेषसमायेपांतेनराभाग्यवर्जिताः ॥ ४४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिपुरुषलक्षणवर्णनं सप्ततुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ४५ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ दक्षिणावर्तलिंगश्चनारवैपुत्रवान्भवेत् ॥ वामावर्ततथालिंगनरः कन्यां प्रसूयते ॥ १ ॥ स्थूलैः शिरालैर्विषमैर्लिंगैर्दक्षिमादिशेत् ॥ ऋजुभिर्वर्तुलाकारैः पुरुषाः पुत्रभागिनः ॥ २ ॥ निम्नपादोपविष्टस्य भूमिरुपश्रुतिमेहनः ॥ दुःखितं तं विजानीयात्पुरुषं नात्र संशयः ॥ ३ ॥ भूमौ पादोपविष्टस्य गुल्फोरुपश्रुतिमेहनः ॥ ईधरं तं विजानीयात्प्रमदनां च लब्धेभ्यः ॥ ४ ॥ सिंहव्याघ्रसमायस्तु द्वस्वोभवातिमेहनः ॥ भोगवान्सतु विज्ञेयोऽशेषभोगसमन्वितः ॥ ५ ॥ रेखाकृतिर्मणिर्गण्यमेहो न ह विराजते ॥ पार्थिवः सतु विज्ञेयः समुद्रवचनं यथा ॥ ६ ॥ सुवर्णरजतप्रह्वयैर्मणिमुक्तासमप्रभैः ॥ प्रवालसदृशैः स्निग्धैर्मणिभिः पार्थिवो भवेत् ॥ ७ ॥ पांडुरैर्मलिनैरुक्षैर्दिव्यैः सौंदर्यैश्च ॥ समैस्तथोन्नतैश्चापि सुस्निग्धैर्मणिभिर्गृही ॥ ८ ॥ धनरक्षस्तथास्त्राणां भोक्तारस्ते भवंति हि ॥ मणिभिर्मध्यनिम्नैस्तु पितरस्ते भवंति हि ॥ ९ ॥ योषितानां महाबाहोनिस्त्वापि भवंति ॥ नोत्त्वणैश्चापि धनिनो नरा वीर भवंति हि ॥ १० ॥ मूत्रधारपते देकावलितदक्षिणायदि ॥ स भवेत्पार्थिवः पृथ्व्याः समुद्रवचनं यथा ॥ ११ ॥ द्वेधरे च तथा स्निग्धेयनवान्भोगवान्स्मृतः ॥ बहुधारास्तथा रूक्षाः सशब्दाः पुरुषा धमाः ॥ १२ ॥ मीनगंधं भवेद्रेतो धनवान्पुत्रवान्भवेत् ॥ हविर्गंधं भवेद्यस्य वनाढ्यः श्रित्रियः स्मृतः ॥ १३ ॥ सूर्यगंधिर्भवेत्पुत्रीपद्मगंधिर्वृषः स्मृतः ॥ लाक्षागंधिर्भवेद्यश्वहुकन्यः प्रजायते ॥ १४ ॥ मद्यगंधिर्भवेद्योद्धाशरगंधिर्द्विरद्रता ॥ शीघ्रयैश्चुनगामीयः स दीर्घायु रतोऽन्यथा ॥ १५ ॥ अल्पायुर्देवशार्दूलविज्ञेयो नात्र संशयः ॥ तनुशुक्रः स्त्रीजनको मांसगंधी च भोगवान् ॥ १६ ॥ पद्मवर्णं भवेद्रक्तं सरोधनवान्भवेत् ॥ किंचिद्रक्तं तथा कृष्णं भवेद्यस्य तु शोणितम् ॥ १७ ॥ अधमः सतु विज्ञेयः सुखदुःखस्य भाजनम् ॥ प्रवालसदृशं स्निग्धं भवेद्यस्य च शोणितम् ॥ १८ ॥ राजानं तं विजानीयात्सप्तद्वीपाधिपगुह ॥ विस्तीर्णमांसलास्निग्धवान्स्तिष्ठुं संप्रशस्यते ॥ १९ ॥ निर्मासा विकटारूक्षावस्तिर्येषां नेतृभाः ॥ गोमायुसदृशस्य श्वानोष्ट्रमहिषस्य च ॥ २० ॥ स भवेदुःखितो नित्यं पुरुषो नात्र संशयः ॥

१ खड्गशूकरयोस्तथा-इ०पा० । २ दुर्लभम्-इ०पा० । ३ मेषगंधिर्भवेत्पुत्री-इ०पा० ।

भ०पु०

॥ ४० ॥

यश्चैकवृषणस्तातजलग्राणान्विमुचति ॥ २१ ॥ स्त्रीचंचलस्तुविपमैःसमैराज्यंप्रचक्षते ॥ ऊर्ध्वैश्चापिह्रस्वायुःशतंजीमलं
धृक् ॥ २२ ॥ मानवाश्चापिरुक्तैस्तुधनवंतर्भवन्तिवै ॥ स्थूलस्त्रिभुवतिक्षेमोद्भव्ययुक्तःसर्मासधृक् ॥ २३ ॥ व्याश्रस्त्रिङ्क
डलोराजामंडुकस्त्रिङ्कनराधिपः ॥ द्विमंडलोमहाबाहोसिंहस्त्रिफसर्वासर्वाभैमता ॥ २४ ॥ उद्रवानरयैस्तुधारयैस्त्रिङ्कनहस्ते ॥
धनधान्यविहीनोऽसौविज्ञेयोभोमनंदन ॥ २५ ॥ पुमाद्युगोदरोधयोमयूरोदरखच ॥ व्याश्रोदरोनरपतिराजसिंहोदराभवेत् ॥ २६ ॥
मंडुकमदशयस्यपुरुषस्योदरंभवेत् ॥ समवेत्तार्थिवःपृथ्व्यासमुद्रवचनंयथा ॥ २७ ॥ जाम्लैर्ऋभिर्दृतेःपार्श्वेदृपतयःसुताः ॥
ईश्वरोव्याघ्रपृष्ठस्तुमेनायाश्चैवनायकः ॥ २८ ॥ सिंहपृष्ठोनरायस्तुधनंनस्त्यानिर्दिशेत् ॥ कूर्मपृष्ठस्तुराजनीचरै
भाग्यभागिनः ॥ २९ ॥ विस्तीर्णहृदयैषामंसलोमचितंसमम् ॥ शतयुषोविजानीयाद्भोगवंतोमहाधनः ॥ ३० ॥ तैरलः
शुष्कास्तथारूक्षादृश्यैर्ऽगुलयःकरैः ॥ सभवेदुःखितो नित्यंनरोदारिद्र्यभाजनम् ॥ ३१ ॥ यस्यमीनसमोरेखाकषतिदिशन्त्य
तु ॥ धनवान्स्तुविज्ञेयोबहुपुत्रश्चमानवः ॥ ३२ ॥ तुलयस्यतुवेदिवर्कसमर्थेतदृश्यते ॥ वाणिज्यसिध्यतेतस्म्यपुरुषस्तुनृशूद्रः ॥
॥ ३३ ॥ सोमंपाणितलेयस्यद्विजस्यतुविशेषतः ॥ यज्ञयाजीभवेन्नित्यंबहुवित्तश्चमानवः ॥ ३४ ॥ शोलंबाप्यथकावृशंकरसचतुदृश्य
ते ॥ अचलाश्रियमाप्नोतिबहुभृत्यसमन्वितः ॥ ३५ ॥ शक्तितोमवाणासिरेखांचोपेपमाभवेत् ॥ यस्यहस्तेमहाबाहोसजयेद्विश्रह
रिपूत् ॥ ३६ ॥ ध्वजंचाप्यथवाशंकरमध्येतुदृश्यते ॥ समुद्रयायीसभवेद्वनीचसतंतगुह ॥ ३७ ॥ श्रीमत्समथमापन्नंनृशूद्रः
मेवच ॥ रथंवाप्यथकाकुंभेयस्यहस्तेप्रकाशते ॥ ३८ ॥ राजानंतंविजानीयत्परमैरन्यविदारणम् ॥ दक्षिणतुर्करांशुष्टयनोयस्यतुदृश्यते
॥ ३९ ॥ सर्वविद्याप्रवक्ताचभवेद्वैनात्रसंशयः ॥ यस्यपाणितलेरेखाकनिष्ठासुलुमुत्थिता ॥ ४० ॥ गतापध्यप्रदक्षिन्वाःसजयेच्छरःशतं
॥ ४१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेब्राह्मपर्वणि चतुर्थीकलेपपुरुषलक्षणवर्णननामपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ समकुशिशिर्षेदेवी

१ पद्मनालोपमा भवेत्-इ०पा० । २ वच्छिता-इ०पा० ।

निम्नकुक्षिर्धनापहः ॥ मायावीविषमाकुक्षिस्तथाकुहककृत्सदा ॥ १ ॥ राजास्यान्निम्नकुक्षिस्तुसर्वभौमोमहाबलः ॥ सर्वोदरदरिद्रः
 स्युर्वहुभक्षश्चसुव्रत ॥ २ ॥ विस्तीर्णाभिर्मण्डलाभिरुन्नताभिश्चनाभिभिः ॥ भवति सुखिनो विराधन्यसमन्विताः ॥ ३ ॥ निम्ना
 भिरथस्वल्पाभिः क्लेशभजो भवन्ति हि ॥ वलिर्मध्यगतवीरविषमाच विशेषतः ॥ ४ ॥ धनहानिं तथा शूलं नित्यं जनयेति भो ॥ वासवतौ
 सदा शान्तं करोतीति विदुषाः ॥ ५ ॥ करोति मेधां दक्षिणेन संप्रवृत्ता दिवस्पते ॥ पार्थीयता दीर्घमायुरैश्वर्यमूर्ध्वतः स्मृतम् ॥ ६ ॥ गवाह्य
 तामधस्तात्तु करोतीति विदुषाः ॥ शतपत्रकर्णिकाभानाभिर्यस्य महासते ॥ ७ ॥ भूपत्वं कुरुते सा तु पुरुषस्य न संशयः ॥ समोदरो भवेद्भो
 ग्निः स्वः स्याद्विषमोदरः ॥ ८ ॥ शस्त्रेणांतं व्रजेद्भीरस्त्रीभोगं चापुन्यतथा ॥ आचार्यो बहूनुत्र श्वथसंख्यविनिर्देशोत् ॥ ९ ॥ वलिर्भेदो
 वशादूह इत्याहसपयोनिधिः ॥ अगम्यगमिनो ज्ञेया विषमाभिर्न संशयः ॥ १० ॥ ऋजुभिश्च भुभोगस्य तत्परदारविनिन्दकः ॥ मांसलं दृढुभिः
 पार्थैराजा स्यान्नात्र संशयः ॥ ११ ॥ अनूर्ध्वचिबुकायेतु सुभगास्ते भवन्ति वै ॥ निर्धना विषमैर्दोर्भवंती ह सुवीरज ॥ १२ ॥ पौनैश्चोपचितै
 र्निम्नैः स्कंधैर्भीमांगसंभव ॥ राजानः सुखिनश्चापि भवन्तीह न संशयः ॥ १३ ॥ समोन्नतं तु हृदयं समंच पृथुचैव हि ॥ अवेपनं मांसलं च पार्थिवानां
 संशयः ॥ १४ ॥ खरोमचितं वीरशिखरालं च विशेषतः ॥ अधनानां भवेद्देवहृदयं ऋभवोत्तम ॥ १५ ॥ समवक्षसोऽर्थायुताः पौनैः शूराः स्मृ
 ता बुधैः ॥ तनुभिर्द्रव्यहीनाः स्युरसमैश्चाप्यकिंचनाः ॥ १६ ॥ वध्यं ते चापि शस्त्रेण नात्र कार्या विचाराणा ॥ हनुभिर्विषमैर्वीरजन्महीनो भवेन्नरः
 ॥ १७ ॥ यस्योन्नतो भवेद्भुजः स भोगी स्यान्न संशयः ॥ निर्मासौ विषमैर्वीरानिः स्वोनिम्नैश्च क्षते ॥ १८ ॥ धनवांश्च भवेत्पौनैः सुखभोगसमन्वितः ॥
 विषमैरर्थहीनः स्यादुःखभागी सदानरः ॥ १९ ॥ चिपिटग्रीवकोदुष्टो मतोलोके स्य वैगुह ॥ शूरः स्यान्महिषीवो मृगग्रविभयातुरः ॥ २० ॥
 कंबुग्रीवो भवेद्गजालं वकंठोऽग्रलक्षणः ॥ ह्रस्वग्रीवस्तु धनवान् सुखभोगवांस्तथा ॥ २१ ॥ निर्मासौ रोमशो भग्रावलपौ वापि विशेषतः ॥ निर्देव
 स्येदृशां वंसौ प्राख्यातौ व्योमकेशज ॥ २२ ॥ भवेदरोमशं पृष्ठधनिनां भीमसंभव ॥ अस्वेदनाशुन्नतौ च तथा पीनौ षडानन ॥ २३ ॥

समरोमसुगंधैकक्षेत्रेयैधनान्वितौ ॥ अयुच्छिन्नैतथांशुशैविषुलैचसुराधिप ॥ २४ ॥ शूरागामिदृशावसेनगजानंदवर्धन ॥ उदुबुद्ध
बाहुकोस्तुवधंधनमसुधायात् ॥ २५ ॥ दीर्घबाहुर्भवेद्गजसमुद्रवचनंयथा ॥ प्रलंबबाहुर्विज्ञेयनःसर्वगुणान्वितः ॥ २६ ॥ हस्त्वबाहुभ
वेदासःप्रेष्यकरोऽपिवा ॥ वामावर्तमुजयेतुदीर्घायतमुजाश्रये ॥ २७ ॥ संपूर्णबाहूराजस्यादित्याहसपयोनिधिः ॥ शीवचर्वतुल
काराकंबुरेखासमावृता ॥ २८ ॥ सभवेत्पार्थिवोभूमौसर्वदुष्टानिवहणः ॥ दीर्घशीवचक्रीवाशुक्राग्रीवाश्वेनराः ॥ २९ ॥ शुक्राग्रीवाःक
रित्रीवाःसर्वेतेनिर्धनाःस्मृताः ॥ इभांगसदृशवृत्तौसमौपनिचसुव्रत ॥ ३० ॥ आजानुलंबिनैवाहूपाथीवाननसंशयः ॥ दरिद्राणालेखशो
हस्त्वैवाहूत्रेयैसुरोत्तम ॥ ३१ ॥ तस्कराणांचविषमैस्थूलैःसुक्ष्मौचसुव्रत ॥ निम्नकरतलयस्यपितृवित्तनतस्यवै ॥ ३२ ॥ भवेदभव
शार्दूलतथाभोरुश्चमानवः ॥ सुवृत्ततनुनिम्ननधनवान्करतलेनतु ॥ ३३ ॥ उत्तानकरतलोदाताभवतीतिनसंशयः ॥ विषमाभवतिविषमैर्नि
म्राश्चापिविशेषतः ॥ ३४ ॥ करतलेद्वैवशार्दूललाक्षाभैरीश्वराःस्मृताः ॥ अगम्यगमनपीतैरुक्षैर्निर्धनतास्मृता ॥ ३५ ॥ अपेयपानकुर्वति
नीलकृष्णैःसदैवहि ॥ निम्नास्त्रिधाभवेच्छृणुरिखाकरतलेयुह ॥ ३६ ॥ धनिर्नानंदरिद्राणामित्याहसपयोनिधिः ॥ विरलांशुलयायेतुतद्वि
द्राःप्रचक्षते ॥ ३७ ॥ धनिनस्तुमहाबाहोयेधनंशुलयोनराः ॥ वदनमंडलयस्यधर्मशीलतमादिशेत् ॥ ३८ ॥ शुंडवक्रानरायेतुर्भगाल्ते
नसंशयः ॥ हरिवक्राजिह्ववक्राविकृतास्यास्तथानराः ॥ ३९ ॥ भग्नवक्राःकरालस्याःसर्वेतेतस्कराःस्मृताः ॥ संपूर्णवक्राराजानोगजसि
हाननस्तथा ॥ ४० ॥ छागवानरवक्राश्चधनिनःपरिकीर्तिताः ॥ यस्यगंडौसुसंपूर्णैपद्मापत्रसमप्रभौ ॥ ४१ ॥ कृषिभागीभवेन्नित्यंबहु
वित्तश्चमानवः ॥ सिंहव्याघ्रजैर्द्राणांकपोलःसदृशोयदि ॥ ४२ ॥ महाभोगीसिद्धिद्रेसेनयाश्वेनयायकः ॥ वदनंतुसमंशुःशंसाम्यसंबु
तमेवहि ॥ ४३ ॥ पार्थिवानामहाबाहोविपरीततुदुःखदम् ॥ महासुसंतुदेवशुभगत्वंप्रयच्छति ॥ ४४ ॥ स्त्रीमुखंयुत्रनाशायमंडलंमुखि
तांत्रिजेत् ॥ इव्यनशायवैर्दीर्घपापदंभयदंतथा ॥ ४५ ॥ धूर्तानांचतुरस्रस्यान्पुत्रहानिकरंशृणु ॥ निम्नवक्रंचेदेदंपुत्रहानिकरंभवत् ॥ ४६ ॥
हस्त्वंभवतिकानाशपूर्णकांतचभोगिनाम् ॥ रक्ताधरोनरपतिधनवान्कमलाधरः ॥ ४७ ॥ स्थूलोष्ठाहनुमूलश्चशुकैरुत्तिक्ष्णैश्चदुःखिताः ॥

अस्फोटितायस्त्रिधचनतंमृदुतथागुह ॥ ४८ ॥ संपूर्णचसदाशस्तंइमशुभमिपतेर्गुह ॥ रक्तैश्चालैस्तथारूक्षैःइमशुभिर्भीमनंदन ॥ ४९ ॥
 नराश्चोराभवंत्येवपरदाररतास्तथा ॥ निर्मासौयस्यैवैकणोसंश्रामान्नाशमृच्छति ॥ ५० ॥ चिपिटान्याभवेद्भोगद्विस्वचैचक्रपणस्यच ॥
 शंकुकर्णश्चमूनाथःसर्वशत्रुभयंकरः ॥ ५१ ॥ दीर्घायूरोमशाम्यातुविपुलाभ्यांनराधिपः ॥ भोगिचभवतेनित्यंदेवब्राह्मणपूजकः ॥ ५२ ॥
 शिराववद्धौक्रूरस्यव्यालंबौचविशेषतः ॥ मांसलैःसुखदौज्ञेयैश्रवणैर्व्यामैकज्ञ ॥ ५३ ॥ भोगित्वंनिमगंडावैमंत्रासंपूर्णगंडयोः ॥ शुभ
 भावशुकनासस्तुचिरजीविशुष्कनासिकः ॥ ५४ ॥ कुंदकुङ्कुलसंकशैःप्रकाशैर्दशनैर्नृपः ॥ ऋशवानरदंताश्चनित्यंशुत्परिपडिताः ॥ ५५ ॥
 हस्तिदंताःखरदंताःस्निग्धदंतागुणान्विताः ॥ करालैर्विलैरूक्षैर्दशनैर्दुःखजीविनः ॥ ५६ ॥ द्वात्रिंशदंताराजानएकत्रिंशच्चभोगवान् ॥ त्रिंश
 दंतानरानित्यंसुखदुःखस्यभागिनः ॥ ५७ ॥ ऊनत्रिंशच्चदशनैःपुरुषादुःखभागिनः ॥ कृष्णजिह्वोभवेत्प्रेष्यःसवलयातुजिह्वया ॥ ५८ ॥
 भवेत्कोपस्यकतौस्थूलरूक्षश्चजिह्वया ॥ श्वेतजिह्वानराज्ञेयाःशौचाचारसमन्विताः ॥ ५९ ॥ पद्मपत्रसमाजिह्वासूक्ष्मादीर्घसुशोभना
 ॥ स्थूलचनचविस्तीर्णोयेषांतेमनुजधिपाः ॥ ६० ॥ निम्नास्निग्धाचह्रस्वचरक्ताग्रसनायदि ॥ सर्वविद्याप्रवक्तारोभवन्तेनात्रसंशयः ॥ ६१ ॥
 कृष्णतालुर्नरोयस्तुसभवेत्कुलनाशनः ॥ सुखभागीदुःखभागीपिततालुर्नराधिप ॥ ६२ ॥ विकृतंस्फुटितंरूक्षंतालुंकेनप्रशस्यते ॥ सि
 हतालुर्नरपतिर्गजतालुस्तथैवच ॥ ६३ ॥ पद्मतालुर्भवेद्वाजाश्वेततालुर्धनेश्वरः ॥ हंसस्वरानराधन्यामेवगंभीरनिःस्वनाः ॥ ६४ ॥
 क्रौंचस्वनाश्चराजानोभोगवंतोमहाधनाः ॥ चक्रवाकस्वनाधन्याराजानोधर्मवत्सलाः ॥ ६५ ॥ कुंभस्वनोरपतिर्दुदुभिस्वनएवच ॥
 रूक्षदीर्घस्वराःक्रूरःपशूनांसहजानतु ॥ ६६ ॥ गुंणस्वरसंयुक्ताःपुरुषाःक्रुशभागिनः ॥ चापस्वनाभाग्ययुक्ताभिन्नकांस्यस्वराश्च ॥ ६७ ॥
 क्षीणिभिन्नस्वरार्येस्युरधमास्तेप्रकीर्तिताः ॥ पार्थिवास्तनुनासाश्चदीर्घनासाश्चभेगिनः ॥ ६८ ॥ ह्रस्वनासानरायेतुधर्मशीलस्तुतेमताः ॥
 हस्त्यधर्मिहनासाश्चमूचीनासाश्चयेनराः ॥ ६९ ॥ वाणिज्यमिष्यतेतेपंहयानचैवविक्रयः ॥ विकृतानासिकायस्यस्थूलग्रारूप

वर्जिता ॥ ७० ॥ पापकर्मासविज्ञेयः समुद्रवचनं यथा ॥ दाडिमीपुष्पसंकशो भवेतां यस्य लोचने ॥ ७१ ॥ धूपतिः स तु विज्ञेयः
सप्तद्रीपाधिपे गृह ॥ व्याघ्राक्षाः कोपनाज्ञेयाः कर्कटाक्षाः कलिप्रियाः ॥ ७२ ॥ विडालहंसनेत्राश्च भवंति पुरुषधमाः ॥ मयूरनकुलाक्षाश्च नरा
स्ते मध्यमाः स्मृताः ॥ ७३ ॥ न श्रैस्त्यजति सर्वज्ञ पुरुषं मधुपिङ्गलम् ॥ अपिङ्गलाक्षराजानः सर्वभोगसमन्विताः ॥ ७४ ॥ रोचनहारिताला
क्षा गुजर्पिगाधनेश्वराः ॥ बलमत्त्वगुणोपेताः पृथिवीचक्रवर्तिनः ॥ ७५ ॥ द्विमात्राध्वनिनो नित्यं जीवति परमाश्रिताः ॥ त्रिमात्रास्यंदिनो ज्ञेयाः पुरु
षाः सुखभागिनः ॥ ७६ ॥ चतुर्मात्रा निमेषश्च नयनेरीश्वराः स्मृताः ॥ दीर्घायुषो धर्मरताः पञ्चमात्रा निमेषिणः ॥ ७७ ॥ द्वस्वकर्णमहाभागमहाकर्णा
श्च ये नराः ॥ आवर्तकर्णा धनिनः स्निग्धकर्णास्तथैव च ॥ ७८ ॥ दीर्घायुषः शुक्तिकर्णाः शंखकर्णमहाधनाः ॥ दीर्घायुषो दीर्घकर्णालम्बकर्णा
स्तथास्विनः ॥ ७९ ॥ ललाटे चार्धेन्द्रण भवंति पृथिवीश्वराः ॥ विपुलेन ललाटेन महाधनपतिः स्मृतः ॥ ८० ॥ स्वल्पेन तु ललाटेन नरो धर्ष
रतः स्मृतः ॥ रेखाः पञ्चललाटे तु स्त्रिया वा पुरुषस्य वा ॥ ८१ ॥ शतं जीवति वर्षाणामैश्वर्यं चाधिगच्छति ॥ चतुरेखामशीतिस्तु त्रिभिः सप्ततिरे
व च ॥ ८२ ॥ द्वाभ्यां षष्टिस्तुरेखाभ्यां चत्वारिंशस्तथैकया ॥ अरेखेन ललाटेन विज्ञेया पञ्चविंशतिः ॥ ८३ ॥ रेखा छेदैस्तु विज्ञेया हीनमध्यो
त्तमानराः ॥ अल्पायुषस्तथाल्पाभिव्याधिभिः परिपीडिताः ॥ ८४ ॥ त्रिशूलपाङ्क्तिं वा पिललाटे यस्य दृश्यते ॥ ईश्वरं तं विजानीयाद्भोगिनं
कीर्तिमाश्रितम् ॥ ८५ ॥ उत्क्रांतं निम्नं तु शिरः स्वल्पोपहतमेव च ॥ चन्द्राकारं नैर्द्राणां गवाब्जं गलं स्मृतम् ॥ ८६ ॥ विषमं तु दारिद्र्याणि शि
रो दीर्घं तु दुःखिनाम् ॥ नागकुंभानि भंराज्ञः समसं सर्वत्र भोगिनः ॥ ८७ ॥ कपिलैः स्फुटितैर्ह्रस्वैः स्थूलैश्च शिखरे श्यैः ॥ दुःखिताः पुरुषा ज्ञेया रोम
श्मश्रुभिरेव च ॥ ८८ ॥ ह्रस्वा विवर्णानि स्तेजाः खराः स्थूलाश्च मूर्धजाः ॥ नातिस्तोकानवहं शोभं धृग्वा दुःखभागिनः ॥ ८९ ॥ विरलाश्च मृदु
स्निग्धाश्च मराजनसम्प्राभाः ॥ कचायस्य तु दृश्यंते स भवेत्पृथिवीपतिः ॥ ९० ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे चतुर्थी कल्पे पुरुषलक्षणमर्चनं नाम
षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ कार्तिकेय उवाच ॥ सर्वेषां तोमसम विभो लक्षणानि नृपस्य नु ॥ शुभा निचांगजातानि ब्रूहि मे वदतां वर ॥ १ ॥ ब्रह्मोवाच ॥

१ पुरुष-इ० पा० । २ कुङ्कुटाक्षाः-इ० पा० । ३ न स्त्रीत्यजति-इ० पा० । ४ छत्राकारम्-इ० पा० ।

शृणुवक्ष्ये गजातानि पार्थिवस्य शुभानि च ॥ पार्थिवो ज्ञायते यैस्तु नराणां मध्यभागतः ॥ २ ॥ त्रीण्यस्य महाबाहो विपुलानि नरस्य तु ॥ उन्नतानि त
 था षड्वै गंभीराणि च त्रीणि वै ॥ ३ ॥ चत्वारि चापि ह्रस्वानि सप्त रक्तानि वा विभो ॥ दीर्घाणि चापि सुक्ष्माणि भवन्ति यस्य पंचवा ॥ ४ ॥ नाभिः सं
 धिः स्वनश्चेति गंभीराणि च त्रीणि वै ॥ वदनं चललाटं च दंतोत्तम उरस्तथा ॥ ५ ॥ विस्तीर्णमेतन्नित्यं वीर्यस्य नरस्य तु ॥ सराजानां त्रसंदेहः शृ
 णुष्वे वी व्रतानि च ॥ ६ ॥ कुकाटिका तथा चास्यं नखावक्षो तथा सिका ॥ कक्षे चापि महाबाहो षडेतानि विदुर्बुधाः ॥ ७ ॥ लिङ्गं पृष्ठं तथा ग्रीवा जंघा
 ह्रस्वानि सुव्रत ॥ नेत्रांते हस्तपादौ तु तालवोष्ठौ च सुरोत्तम ॥ ८ ॥ जिह्वारक्तानखाश्च वसन्तैतानि महामते ॥ त्वचः करुहाः केशादशनाः क्रुभ
 वोत्तम ॥ ९ ॥ सुक्ष्माण्येतानि च गुह्यं पंच चापि विदुर्बुधाः ॥ नासिकालोचने वा हूस्तनयोरंतरं हनुः ॥ १० ॥ इति दीर्घमिदं प्रोक्तं पंचकं भूभुजां
 नृपांश्च तं राज्ञां संकृद्धिस्त्रिनादितं दत्तं तथा ॥ ११ ॥ दीर्घायुषां प्रयुक्तं ते हसितं च विदुर्बुधाः ॥ पद्मपत्रनिभेनेत्रे धनिनां शिवनंदन ॥ १२ ॥ भागो
 वीमासु या त्सो हिरक्ता तस्य स्य लोचने ॥ मधुरां पौर्णमहात्मानो न राज्ञेयाः सुराधिप ॥ १३ ॥ भीरवो हि कृशास्तु चौरां मंडलचक्रकैः ॥ कूराः केकर
 नेत्रास्तु गंभीरैरथ संपदः ॥ १४ ॥ नीलोत्पलाभैर्वेदविदो भृशं कृष्णैस्तथा धीमता ॥ मंत्रित्वं स्थूलसदृशो वदति भुवि तद्विदः ॥ १५ ॥ इयमाक्षाः
 सुभगा ज्ञेया दीनाश्च दरिद्रता ॥ विस्तीर्णैर्भोगिनी ज्ञेया विपुलैश्च तथा गुह ॥ १६ ॥ अभ्युन्नताभिर्ह्रस्वायुर्विशालाभिः सुखी भवेत् ॥ दरिद्रो विषमा
 भिस्तु ततो ज्ञेयः सुरोत्तम ॥ १७ ॥ ध्रुवो बाले दुसदृशा धनिनामृभवोत्तम ॥ दीर्घाभिर्निर्धने ज्ञेयः संसक्ताभिस्तु सुव्रत ॥ १८ ॥ क्षीणाभिरथ
 हीनाः स्युर्न राज्ञेयाः सुरोत्तम ॥ मध्येन तन्ध्रुवो येष परदाररतास्तु ते ॥ १९ ॥ विरलैरुन्नतैः शैवेधिन्याः स्युर्न त्रिसंशयः ॥ निम्नैः स्तुत्यर्थं संसक्ता उ
 न्नतैश्च जनधिपाः ॥ २० ॥ विषमललाटा विधनाः सदा स्युर्देवसत्तम ॥ आचार्याः शुक्ति सदृशे नराः स्युर्न त्रिसंशयः ॥ २१ ॥ उन्नतशिरो भिराढ्या
 न राज्ञेयाः सदा गुह ॥ वधबंधभागिनी वीरानां निम्लललाटिनः ॥ २२ ॥ भृशमुन्नतैश्च मूर्खाश्च कृपणाश्च तथा नतैः ॥ शुभावहं मनुष्याणां विदुर्न
 स्याद्यथा शृणु ॥ २३ ॥ अदीनमाननं स्निग्धं सस्मितं च विज्ञेयतः ॥ साशुदीनं तथा ह्रस्वमस्निग्धं निर्दिष्टं गुह ॥ २४ ॥ असंभावं सुखं ज्ञेयं न

१ क्रोधनाः कोकनेत्रास्तु-इ०पा० । २ धनाढ्याः-इ०पा० । ३ सुताव्रसंस्काः-इ०पा० । ४ अदीनानश्च स्निग्धं च-इ०पा० । ५ च तथा गुह-इ०पा० ।

राणां नगराण ॥ अकंपशुभं ज्ञेयं नराणां हसितगुह ॥ २६ ॥ निर्मालिताक्षपापस्य हसितमृभोत्तम ॥ आमंडलं शिरो यस्य स गवाढ्यो नरो
 भवेत् ॥ २६ ॥ छत्राकृतिशिरो यस्य स भववृषतिर्नरः ॥ चिपटाकारितशिरो हन्याद्द्वैपितरौ नरः ॥ २७ ॥ घंटाकृतिशिरो ध्वानमसकृत्से
 वते नरः ॥ निर्मलशिरो नरं दं स्यान्नराणामृभोत्तम ॥ २८ ॥ गुडैः स्निग्धैस्तथा कृष्णैरभिघ्रायैस्तथैव हि ॥ कैशोरनचातिबहुलैर्मृदुभिः पार्थिवो
 भवेत् ॥ २९ ॥ बहुलाः कपिलाः स्थूला विषमाः स्फुटितास्तथा ॥ परुषा द्विस्वाति कुटिलादरिद्राणां कचाधनाः ॥ ३० ॥ इत्युक्तं लक्षणं नृणां
 शुभं वा शुभमेव च ॥ योषितां तां दिदानं तिलक्षणं वच्मि भीमज ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मणपर्वणि शतसहस्राधर्मसंहितायां चतुर्थीक
 ल्पपुरुषलक्षणसमाप्तौ सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृण्विदानीं महाबाहो ह्रीं लक्षणमनुत्तमम् ॥ यन्मयोक्तं पुरावरि नारदस्य महात्म
 नः ॥ ३ ॥ तत्त्वं विज्ञायते यन्नुभाशुभमवस्थितम् ॥ निदितं च प्रशस्तं च स्त्रीणां वक्ष्यामि लक्षणम् ॥ २ ॥ मातरं पितरं चैव भ्रातरं मातुलं तथा ॥
 द्वौ तु विवौ परिक्षितं समुद्रस्य वचो यथा ॥ ३ ॥ मुहूर्ते तिथि संपन्ने नक्षत्रे चाभिपूजिते ॥ द्विजैस्तु सह वागम्य कन्यां पश्येत्तच्छास्त्रवित् ॥ ४ ॥ हस्तौ पादौ
 परिक्षितं अंगुल्योनख एव च ॥ पाणिरिव च जंघे च कटिना सोऽरुण एव च ॥ ५ ॥ जघनोदरं पृष्ठं च स्तनौ कणौ भुजौ तथा ॥ जिह्वा चोष्ठौ च दंताश्च कपोलं
 गलकस्तथा ॥ ६ ॥ चक्षुर्नासा ललाटं च शिरः केशांस्तथैव च ॥ रोमराजिस्वरं गर्णमावर्तानि तु वापुनः ॥ ७ ॥ यस्यास्तुरेषां त्रीं वायां च रक्तां
 तलोचना ॥ यस्य सागृहमागच्छेत्तद्दं हंसुखमेधते ॥ ८ ॥ ललाटेऽदृश्यते यस्य स्निग्धौ लोहैर्निर्मितम् ॥ बहूनां स्त्रीसहस्राणां स्वाभिर्नर्ता विनि
 र्दिशेत् ॥ ९ ॥ राजहंसगतिर्यस्या मुगाक्षी मुगवर्णिका ॥ समशुक्ला दंता च कन्यातामुत्तमा विदुः ॥ १० ॥ मंडूककुक्षीया कन्या न्यग्रोधपारिमंडला ॥
 एकं जनयते पुत्रं सोऽपि राजा भविष्यति ॥ ११ ॥ हंसस्वरामृदुवचाया कन्या मधुपिंगला ॥ अष्टौ जनयते पुत्रान् यन्धान्या विवर्धनी ॥ १२ ॥
 आयतौ श्रवणौ यस्य सागुरुपाचापि नासिका ॥ भ्रुवौ चंद्रायुधाकारौ सात्यंतं सुखभागिनी ॥ १३ ॥ तर्वांश्यामा तथा कृष्णा स्निग्धा गामृदु
 भाषिणी ॥ शंखकुंदे दुःशाना भवेदर्थ्यभागिनी ॥ १४ ॥ विस्तर्णैर्जघनं यस्य वेदिमध्या तु यामवेत् ॥ आयते विपुले नेत्रे राजपत्नितुसा

भवेत् ॥ १६ ॥ यस्याः पयोधरेवामेहस्तेकर्णगलेपिवा ॥ मशकं तिलकं वापि सार्धं वर्जनयेत्सुतम् ॥ १६ ॥ गूढगुल्फांगुलिशि
 अल्पपाणिः सुमध्यमा ॥ रक्ताक्षरिक्तचरणसात्यंतं सुखभागिनी ॥ १७ ॥ कूर्मपृष्ठा यतनखौ स्निग्धभावविवर्जितौ ॥ वक्रांगुलितलौ पादौ
 कन्यातां परिर्वर्जयेत् ॥ १८ ॥ येन केनचिदंशेन मांसं स्यस्याविवर्धते ॥ रासभेतादंशे विद्याव्रता कल्याणमहति ॥ १९ ॥ पादे प्रदेशनीय
 स्या अंगुष्ठसमतिक्रमेत् ॥ दुःशीला दुर्भगा ज्ञेया कन्यातां परिवर्जयेत् ॥ २० ॥ पादे मध्यमिकायस्याः क्षितिनस्पृशते यदि ॥ न सारमति
 कौमारैस्वच्छं दाकामचारिणी ॥ २१ ॥ पादे अनामिकायस्याः क्षितिनस्पृशते यदि ॥ द्वितीयं पुरुषं हत्वा तृतीयां प्रतिष्ठिता ॥ २२ ॥
 पादे कनिष्ठाय स्यात्सुक्षितिनस्पृशते यदि ॥ द्वितीयं पुरुषं हत्वा तृतीयां प्रतिष्ठिता ॥ २३ ॥ न देविकानधनिकान धान्यप्रतिनामिका ॥
 गुल्मवृक्षसनाम्री च कन्यातां परिवर्जयेत् ॥ २४ ॥ इन्द्रचंद्रादिपुरुषसनाम्री च यदा भवेत् ॥ नैताः पतिपुरज्यंते याश्च न क्षत्रनामिकाः ॥ २५ ॥
 आवर्तः पृष्ठतो यस्य नाभिः समनुविंदति ॥ तदपत्यं भवेद्भ्रूस्वहंस्वायुश्च विनिर्दिशेत् ॥ २६ ॥ पृष्ठवर्ता पतिं हतिनाभ्यावर्ता पतिव्रता ॥
 कव्चावर्ता तु स्वच्छंदान कदाचिद्विरज्यते ॥ २७ ॥ यस्यास्तु हसमानाया गंडे जायेत कूपकम् ॥ न सारमतिकौमारैस्वच्छं दाकार्यकारिणी
 ॥ २८ ॥ यस्यास्तु गच्छमानाया घृष्टी कायतिजं वके ॥ सा पुत्रं व्यवसेत् कर्तुं पतित्वेनात्र संशयः ॥ २९ ॥ स्थूलपादा च या कन्या सर्वगो
 शुचलो मश ॥ स्थूलहस्ता च या स्याद्द्वैदासीं तां निर्दिशेद्बुधः ॥ ३० ॥ यस्याश्चेत्कटको पादौ सुखं च विकृतं भवेत् ॥ उत्तरोष्ठे च रेमाणि साक्षि
 प्रं भक्षयेत्पतिम् ॥ ३१ ॥ त्रीण्यस्याः प्रलंबं तेलालाटमुदरं स्फिचौ ॥ त्रीणि भक्षयेत्सा तु देवश्च शूरपतिम् ॥ ३२ ॥ समुद्रपित्तचारि
 त्रागुरुभक्ता पतिव्रता ॥ देवब्राह्मणभक्ता च मनुषीं तां विनिर्दिशेत् ॥ ३३ ॥ नित्यं स्नानासुगंधाचनित्यं च प्रियवादिनी ॥ अल्पाग्निन्य
 त्परोषाच देवतां तां विनिर्दिशेत् ॥ ३४ ॥ प्रच्छन्नं कुरुते पापमपवादं च रक्षति ॥ हृदयं स्याच्च दुर्ग्राह्यं मार्जरीतां विनिर्दिशेत् ॥ ३५ ॥ हसते
 क्रीडते चैव कुद्रुचैव प्रसीदति ॥ नीचपुरुषमते नित्यं रासभेतां विनिर्दिशेत् ॥ ३६ ॥ प्रतिकूल करानित्यं बधूनां भर्तु रिव च ॥ स्वच्छंदे ल

लित्तैवैव आसुरीतां विनिर्दिशेत् ॥ ३७ ॥ बह्वशीबहुवाक्याचनित्यचप्रियवादिनी ॥ पतिर्चाहसतेयतुराक्षसतां विनिर्दिशेत् ॥ ३८ ॥
 शौचाचारपरिग्रहप्राप्तभयं करी ॥ प्रस्वेदमलंपकाचपिशार्चितां विनिर्दिशेत् ॥ ३९ ॥ नित्यस्नानां सुगंधाचमांसमद्यप्रियादिनीम् ॥ वृक्षे
 द्यानप्रसक्तान् गान्धर्वीतां विनिर्दिशेत् ॥ ४० ॥ चपलाचंचलचैव नित्यविक्षिप्तस्तथा ॥ चलस्वभावलोभ्यचवानरीतां विनिर्दिशेत् ॥ ४१ ॥
 चंद्रानां शुभांगीतुमत्तवारणगाभिनीम् ॥ आरक्तनखस्तान्तु विद्याद्विधाधरिबुधः ॥ ४२ ॥ वीणावादित्रशब्देन वंशगीतरवेण च ॥ पुष्प
 धूपप्रसक्तां च गंधर्वीतां विनिर्दिशेत् ॥ ४३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इत्येवमुक्त्वा सुमहानुभावो जगाम मेवा निजमंदिरैव ॥ स्त्रीणां तथा पुंस्तव तत्तत्
 वीरयल्लक्षणपार्थिवलोकपूज्यम् ॥ ४४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे ब्रह्मपर्वणि स्त्रीलक्षणवर्णनमाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ अथाज्ञातानि कउवाच
 गकाराक्षरे देवस्य गणेशस्य महात्मनः ॥ आराधनविधिं ब्रूहि सांगमंत्रसमन्वितम् ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ नतिथिर्न च नक्षत्रं नोपवा
 सो विधीयते ॥ यथेष्टं चेष्टतः सिद्धिः सदा भवति कामिका ॥ २ ॥ श्वेताकर्मूलं संगृह्य कुर्याद्गुणपतिं बुधः ॥ अंगुष्ठपर्वमात्रं तु पद्मासनगतं तथा ॥
 ३ ॥ चतुर्भुजं त्रिनेत्रं च सर्वाभरणभूषितम् ॥ नागयज्ञोपवीतां गंशां ककृतशेखरम् ॥ ४ ॥ दंतं सव्ये करे दद्याद्द्वितीये चाक्षसूत्रकम् ॥
 तृतीये परशुं दद्याच्चतुर्थे मोदकं न्यसेत् ॥ ५ ॥ कुकुमंचंदनं चापि समालंभनमुच्यते ॥ वासोभिर्मूषणैरैकैर्माल्यैश्चाराधयेद्गुणम् ॥ ६ ॥ धू
 पेन च सुगंधेन मोदकैश्चापि पूजयेत् ॥ खं पूज्याग्रतस्तस्य भोजयेद्ब्राह्मणबुधः ॥ ७ ॥ वामनं कुब्जकं चापि भोजयेत्पुनरुतो द्विजम् ॥ आशीर्वा
 दंतं तस्तस्मात्प्राप्य सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ८ ॥ भक्त्या कुरु कुलश्रेष्ठ शृणु मंत्रपदानिवै ॥ गंस्वाहा मूलमंत्रो यं प्रणवेन समन्वितः ॥ ९ ॥ ओं
 गानमो हृदयं ज्ञेयं गीशिरः परिकीर्तितम् ॥ शिखाचंगुणमोज्ञेयांगनमः कवचं स्मृतम् ॥ १० ॥ गौर्नमो नेत्रमुद्दिष्टं गः फट्कामास्त्रमु
 च्यते ॥ आगच्छेत्लोकामुखायेति मंत्रं आवाहनेनैवम् ॥ ११ ॥ गंगणे शायनमोगंधमंत्रः प्रकीर्तितः ॥ पुष्पोल्कायनमः पुष्पमंत्र एष प्रकी
 र्तितः ॥ १२ ॥ धूपोल्कायनमो धूपमंत्र एष प्रकीर्तितः ॥ दीपोल्कायनमो दीपमंत्र एष प्रकीर्तितः ॥ १३ ॥ ओं गंमो हेल्लकायनमो बालिमंत्रः

१ कुब्जा च-इ० पा० । २ दद्यात्वाद्यानि तस्य वै-इ० पा० ।

प्रकीर्तितः ॥ ओंसिद्धिलेखनमोमंत्रश्चायं विसर्जने ॥ १४ ॥ ओमहाकर्णाय विद्महे वक्रतुंडाय धीमहि ॥ तन्नो दंतिः प्रचोदयात् ॥ १५ ॥
 गायत्रीजपंपूर्वतः ॥ महागणपतये वरि स्वाहा ॥ दक्षिणतः ॥ सद्महोल्काय ॥ पश्चिमतः ॥ कूर्मंडायोत्तरेण तु ॥ एकदंतत्रिपुरांतकाय
 आग्नेय्यां वरि निर्दिशेत् ॥ १६ ॥ ओं शिवदत्त विकटहरहासप्राणायस्वाहानैर्ऋत्याम् ॥ तुलंबनात्यचलदंतकायस्वाहा वायव्याम् ॥ १७ ॥
 पद्मदंष्ट्राय नरायेति ऐशान्याहोमये दुधः ॥ हुं फट् हुं फट् हस्ततालध्वनिर्हसन कूर्दनः ॥ १८ ॥ मृदुनर्तनगणपतिर्देवस्य मुद्राततो होमसमा
 चरेत् ॥ नयदावश्या भवति ॥ कृष्णतिलहुतिमष्टसहस्रं जुहुयात् त्रिरात्रे राजवश्या भवति ॥ १९ ॥ तिलयवहोमेन सर्वजनपदावश्या भ
 वति ॥ अतिरूपवती कन्या गच्छंतमनुगच्छति ॥ २० ॥ चणतंदुलहोमेनाजितो भवेत् ॥ निवपत्रसमैस्तैलेर्वेदेषणं करोति ॥ सोमग्रहणे
 उदकमध्ये अवतीर्य अष्टसहस्रं जपेत् ॥ संग्रामे अपराजितो भवति ॥ २१ ॥ अलं वराज्ञेनमः ॥ आदित्याभिमुखो भूत्वा अष्टसहस्रं जपेत् ॥
 आदित्यो वरदा भवति ॥ २२ ॥ शुक्लचतुर्थ्यामुपोष्य गंधपुष्पादिभिरर्चनं कृत्वा तिलतंदुलाञ्जुयात् ॥ शिरसाधारयं स्तैरपराजितो भव
 ति ॥ २३ ॥ अपामार्गसमिद्धिरग्निप्रज्वाल्य एकवर्षं शत्याहुतीर्जुहुयात् ॥ त्रिरात्राच्छंजु व्यापादयति ॥ २४ ॥ अथोत्तरणमंत्रं व्याख्या
 स्ये ॥ वृक्षमूले कज्जलं द्वायसतभिर्मंत्रितं कृत्वा नेत्राण्यं जयेत्पश्यति स वशी भवति ॥ २५ ॥ पुष्पं फलं मूलं चाष्टसहस्राभिमंत्रितं
 कृत्वा यस्य ददाति स वश्या भवति ॥ २६ ॥ यत्किंचिन्मूलमंत्रेण करोति तत्सिध्यति ॥ सर्वग्रहाः सुप्राता भवति ॥ नगरद्वारं
 त्वाष्टसहस्रं द्वारं निरूपयेत् ॥ २७ ॥ पुरंद्वारेण गृह्यते प्राङ्मुखो यजति सोऽद्यति ॥ संमुखे जपति चोरा निवृत्तव्यति ॥ २८ ॥
 तृणानि लूनापयति ॥ काष्ठानि च्छेदापयति ॥ २९ ॥ गैराजनेन युद्धापयति ॥ जलमध्ये सतरात्रं जपेत् ॥ अकाले वर्षापयति ॥
 कूपतडागाच्छेषयति ॥ प्रतिमं नृत्यापयति ॥ आकर्षयति ॥ स्तंभयति ॥ योजनशतात्स्त्रीपुरुषानाकर्षयति ॥ ३० ॥
 गौरोचनां च सहस्राभिमंत्रितं कृत्वा हस्ते बद्धो योजनशतं सस्रं गत्वा पुनरागच्छति ॥ ३१ ॥ अथ मारयितुकामः ॥ खदिरकीलकं कृत्वा स्त्रीपुरुष

विचिंत्य हृदये निखानयेत् ॥ क्षणादेव प्रियते ॥ ३२ ॥ सर्वपातकविमुक्तो भवति ॥ अग्नि ते जाः सर्वभ्योऽपराजितो भवति ॥ ३३ ॥ ओं वक्रतुंडाय
स्वाहा ॥ ओं एकदंष्ट्राय स्वाहा ॥ ओं कृतकृष्णाय स्वाहा ॥ ओं गजकर्णाय स्वाहा ॥ ओं गजकर्णाय स्वाहा ॥ ओं धूम्रव
र्णाय स्वाहा ॥ ओं गगनकूजाय स्वाहा ॥ ओं विनायकाय स्वाहा ॥ ओं गणपतये स्वाहा ॥ ३४ ॥ इति श्री भविष्य महापुराणे
ब्राह्मणर्विगणपतिकल्पवर्णनं नामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ अ० सुमंतुरुवाच ॥ निवमय मंगुष्टु पूर्वमांगणपतिकृत्वानिन्यधूपगंधादिभिरर्चय
त्वाप्रच्छिन्नो शिरसि बद्धगच्छेत् ॥ सर्वजनप्रियो भवति ॥ श्वेतार्कमूलं गुष्टमांगणपतिकृत्वा घृषादिभिरर्चयित्वा सर्वान्विशमानयति ॥
श्वेतचंदनं मंगुष्टमांगणपतिकृत्वा पुष्पगंधादिभिरर्चयित्वा शुक्लचतुर्थ्या मष्ट्या वार्जलकुशं दष्टु स हस्त्रं जुहुयाद्वा पायसे नराजानं शमानयति
॥ रक्तचंदनमयंगणपतिमंगुष्टमांगणपतिकृत्वा श्वेतार्कं वार्जलं दधि मधु घृताहुतीनांगणपतिमष्टु स हस्त्रं जुदात्मप्रापिकां प्रजां वशमानयति ॥ रक्तकर
वीरमूलं गुष्टु पूर्वमांगणपतिकारयेत् ॥ रक्तपुष्पगंधोपहारैर्वर्जलिदद्यात् ॥ तिललवणघृतेनाष्टु स हस्त्रं जुहुयात् ॥ दशप्राप्तान्वशमा
नयति ॥ श्वेतकरवीरं गुष्टु पूर्वमांगणपतिकृत्वा तिलपिष्टदधि घृतक्षीरहरिद्रामिश्रेणाष्टु स हस्त्रं जुहुयाद्वेदयां वशमानयति ॥ अश्वत्थमूलं गुष्टु पूर्व
मांगणपतिकृत्वा गंधपुष्पधूपवर्जलिदत्त्वा शतं जुहुयाच्छत्रं वशमानयति ॥ अर्कमूलं गुष्टु पूर्वमांगणपतिकृत्वा गंधपुष्पधूपवर्जलिदद्यात् ॥
तिदुकाष्टु शतं जुहुयाच्छत्रं वशमानयति ॥ विल्वमूलमयं गुष्टु पूर्वमांगणपतिकृत्वा गंधपुष्पधूपार्चितं कृत्वा त्रिभध्वक्तानामष्टु स हस्त्रं जुहुया
द्वाजा मात्यान् वशमानयति ॥ शिरसि धूपान्धृत्वा गच्छेद्वा जद्वा रविग्रहे जयो भवति ॥ हस्तिदंतं मृत्तिका मयं गुष्टु पूर्वमांगणपतिकारयेत् ॥
गंधपुष्पधूपार्चितं कृत्वा कृष्णचतुर्थ्या नम्रो भूत्वा भ्यर्चयेत् ॥ सप्तवारं जपेन्नित्यं नारीणां सुभयो भवति ॥ वृषभशृंगमृत्तिकां गुष्टु मांगणप
तिकारयेत् ॥ गंधपुष्पार्चितं कृत्वा गुग्गुलुधूपं दद्याद्वा षोडशपतिं वशमानयति ॥ अथ वा वल्मीकमृत्तिकां गुष्टु पूर्वमांगणपतिकारयेत् ॥ कटुकै तैले
न प्रतिमालेपयेत् ॥ उन्मत्तकालेनाग्निं प्रज्वालयाहुतीनामष्टु स हस्त्रं जुहुयात् तिलसर्पपामिश्रेण सर्वधूपदद्यात् त्रिकटुकेन लेपयेत् ॥ अगरुधूपं दद्याद्वा

जानंश्मानयति ॥ परेषांचवह्मभोभवति ॥ रक्तचंदनेनात्मनंधूपयेत्सुभगोभवति ॥ अंगणपतयेवक्रतुंडायगजदंतायशुल्युलेतिनिनादाय
 चतुर्भुजायत्रिनेत्रायशुलपाशवज्रहस्तायसर्वभूतदमनायसर्वलोकवशंकरायसर्वदुष्टोपघातजननायसर्वशत्रुविमर्दनायसर्वराज्यसमीहनायरा
 जानमिहवशमानयहननपचपचवज्रांकुशेनगणेशफट्स्वाहा ॥ अंगांगिगंगैंगैंगैःस्वाहानमःहृदयमूलमंत्रस्य ॥ अंकःशिरःअंखःशिरः
 अंगःहृदयमंत्रःअंगैःनमःअंगैःनमःअंगैःनमःअंगैःनमःअंगैःनमःअंगैःनमःअंगैःनमःअंगैःनमःअंगैःनमःअंगैःनमःअंगैःनमःअंगैःनमः
 शिखा अंगैःनमःकवचमंत्रःअंगैःनमःनेत्रे अंगैःफट्स्वाहा ॥ अंगुष्ठोलेकायस्वाहा ॥ अंगुष्ठोलेकायस्वाहा ॥ अंगुष्ठोलेकायस्वाहा ॥ अंगुष्ठोलेकायस्वाहा ॥
 लकायस्वाहा ॥ गंधमंत्रः ॥ अंधर्मभूतोलकायस्वाहा ॥ पुष्पमंत्रः ॥ दुर्जयायपूर्वेण ॥ अंधूर्जयेदक्षिणे ॥ अंलंबोदरायपश्चि
 मतः ॥ अंगणपतयेउत्तरतः ॥ अंगणपतयेऐशान्याम् ॥ अंगमहागणपतयेअग्नेय्याम् ॥ अंकुशमांडायनैऋत्याम् ॥ अंकुशदंत
 त्रिपुरवार्तिनेत्रिनेत्रायवायव्याम् ॥ अंगमहागणपतयेविद्महेवक्रतुंडायधमिहि ॥ तन्नोदंतिःप्रचोदयात् ॥ गायत्री ॥ पद्मदंष्ट्रामालाम्
 कर्षणीपरश्वंकुशपाशपटहसुद्राअष्टौमुद्रादशयित्वाततःकर्माणिकारयेत् ॥ कृष्णतिलहृतीनामष्टसहस्रंजुह्यात् ॥ राजानंवशमानयेत् ॥
 आवाहनोद्योकादशमुद्रानैवेद्यांतक्रमादशयेत् ॥ आराधयेद्येनविधिनान्त्रिनेत्रंशूलिनंहरम् ॥ तेनैवाराधयेद्वैविश्रेयशंगणपंतुप ॥ १ ॥
 तदेवमंडलं चास्यअंगन्यासरुतथैवच ॥ ऋतेमंत्रपदानीहसमानंसर्वमेवहि ॥ २ ॥ पूजयेद्यस्तुविश्रेयशेकदंतसुमासुतम् ॥ नश्यं
 तितस्यविघ्नानिचारिष्टकदाचन ॥ ३ ॥ यश्चोपवासंकृत्वातुचतुर्थ्यापूजयेन्नरः ॥ सर्वैतस्यसमारंभाःसिध्यन्तेनत्रसंशयः ॥ ४ ॥
 यस्यानुकूलोविश्रेयःशिवयोःकुलनंदन ॥ तस्यानुकूलंसर्वस्याजगद्सर्वकर्मसु ॥ ५ ॥ तस्मादाशययेदेनंभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥
 कुंकुमारुधूपेनतथैवोदरकमला ॥ ६ ॥ पल्लेच्छापिकाभिश्चजातीउन्मत्तकैस्तथा ॥ शुक्लपक्षेचतुर्थ्यातुविधिननेनपूजये
 त् ॥ ७ ॥ निर्विघ्नंसिध्यतेतस्यसर्वकर्मनसंशयः ॥ एकदंतेजगन्नाथेगणेशेऽतुष्टिमागते ॥ ८ ॥ पितृदेवमनुष्याद्याःसर्वैतुष्यंतिभारत ॥

१ गुणलुचतुर्भुजाय-इ०पा० । २ दुर्गायै पूर्व-इ०पा० । ३ एकदंतत्रिपुरान्तकाय-इ०पा० । ४ पल्लान्नाविकारैश्चजातीकुरवैकैस्तथा-इ०पा० ।

तस्मादाराधयेदेनं सदाभक्तिपुरःसरः ॥ ९ ॥ कर्णलेपस्तुङ्गिरिकैर्भोक्ष्यमहीपते ॥ पूजयेत्सततदेवविग्रनानायादन्तिम् ॥ १० ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणे ब्राह्मणेपर्वणि चतुर्थीकल्पे विनायकपूजाविधिनिरूपणनाम त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ६४ ॥ सुमं तु रुवाच ॥ शिवाद्यां तां
 सुखारजंश्चतुर्थीं त्रिविधां स्मृता ॥ मासि भाद्रपदे शुक्ला शिवाले केषु पूजिता ॥ १ ॥ तस्यां स्नानं तथा दानमुपवासो जपस्तथा ॥ क्रियमाणं शं
 तगुणं प्रसादादन्ति नो नृप ॥ २ ॥ गुडलवणघृतानां तु दानं शुभं कर्म स्मृतम् ॥ गुडापूरस्तथा विपुलं ब्राह्मणभोजनम् ॥ ३ ॥ यास्तस्यां नर
 शार्दूलपूजयंति सदा स्त्रियः ॥ गुडलवणपूरैश्च श्रृंखलु रमेव च ॥ ४ ॥ ताः सर्वाः सुभगाः स्युर्वै विघ्नेशस्य तु मोदनात् ॥ कन्यका तु विशेषेण
 विधिनानेन पूजयेत् ॥ ५ ॥ इति शिवाकल्पः ॥ सुमं तु रुवाच ॥ भावे मासितथा शुक्लाया चतुर्थी महीपते ॥ सा शान्ता शांतिदानिन्यशांतिं कुर्वी
 त्सदैव हि ॥ ६ ॥ स्नानदानादिकं कर्म सर्वमस्यां कृतां विभो ॥ भवेत्सहस्रगुणितं प्रसादात् तस्य दन्तिनः ॥ ७ ॥ कृतोपवासोऽयस्तस्यां पूजयेद्भिन्न
 नायकम् ॥ तस्य होमादिकं कर्म भवेत्साहस्रिकं नृप ॥ ८ ॥ लवणं च गुडं शकं गुडपूपाश्च भारत ॥ दत्त्वा भक्त्या तु विप्रैः फलं साहस्रिकं लभे
 त् ॥ ९ ॥ विशेषतः स्त्रियो राजन्यपूजयंत्ये गुरुं नृप ॥ गुडलवणघृतैर्वै रिसदा स्युर्भाग्यसंयुताः ॥ १० ॥ इति शान्ताकल्पः ॥ सुमं तु रुवाच ॥
 सुखावहा च सुखासौ भाग्यकरणी परम् ॥ ११ ॥ चतुर्थी कुरुशार्दूल रूपसौ भाग्यदा शुभा ॥ सुखाव्रतं महपुण्यं रूपं भाग्यदंतथा ॥ १२ ॥
 सुमुखं मुंकरं धन्यमिह पुण्यसुखावहम् ॥ परत्र फलदं वीरदिव्यं रूपं प्रदायकम् ॥ १३ ॥ हसितं ललितं चैतत्तं चेष्टितं च सुखावहम् ॥ सविलास
 भुजक्षपंचक्रमं चेष्टितं शुभम् ॥ १४ ॥ सुखाव्रते न सर्वेषां सुखं कुरुकुलेद्द्रव ॥ कृत्येन पूजिते चेष्टे विघ्नेशे शिवयोः सुते ॥ १५ ॥ यदा शुक्लचतुर्थ्या
 तु वारो भौमस्य वै भवेत् ॥ तदा सा सुखदज्ञेया चतुर्थी वै सुखेति च ॥ १६ ॥ पुरा मे शुनमाश्रित्य स्थिताभ्यां तु हिमाचले ॥ भीमो मां भ्यां
 महाबाहोरकविन्दुश्च्युतः क्षितौ ॥ १७ ॥ मे दिव्यां सप्रयत्नेन सुखेन विधृतोऽनया ॥ जातोऽस्याः स कुजो वीरकोरत्तसमुद्भवः ॥ १८ ॥
 ममांगतो यथोत्पन्नस्तस्मादंगारको ह्ययम् ॥ अंगदोऽंगोपकारश्च अंगानां तु प्रदो नृप ॥ १९ ॥ सौभाग्यादिकरोऽयस्मात् स्यादंग

१ गुण्डरीकैः-इ०पा० । २ महत्-इ०पा० । ३ नित्यम्-इ०पा० । ४ दन्तिनो नृप-इ०पा० । ५ भवेत्-इ०पा० । ६ कुरुनंदन-इ०पा० । ७ मैत्रम्-इ०पा० ।

रकोमतः ॥ भक्त्याचतुर्थ्यानन्तेनयौवैश्रद्धासमन्वितः ॥ २० ॥ उपोष्यतिनरोराजन्नारीवानान्यमानसा ॥ पूजयेच्चकुजं
 भक्त्यारक्तपुष्पविलेपनैः ॥ २१ ॥ गणेशं प्रथमं पूज्य भक्त्या श्रद्धासमन्वितः ॥ तस्य तुष्टः प्रयच्छेत्तसौ भाग्यं रूपं संपदम् ॥ २२ ॥
 पूर्वचकृतसंकल्पः स्नानं कृत्वा यथाविधि ॥ गृहीत्वा मूर्तिकं वैदेम्यत्रेणानेन भारत ॥ २३ ॥ इह त्वं विदित्वा पूर्वकृष्णेनोद्धरता किल ॥
 तस्मान्मे दहपामानं यन्मया पूर्वसंचितम् ॥ २४ ॥ इमं मंत्रं पठन्वीर आदित्याय प्रदर्शयेत् ॥ आदित्यरश्मि संपूतं गंगजलकणो
 क्षिताम् ॥ २५ ॥ इत्वा मुदं शिरसि तां सवर्गिणुच योजयेत् ॥ ततः स्नानं प्रकुर्वीत मंत्रेयत जलं पुनः ॥ २६ ॥ त्वमापो योनिः सर्वेषां दैत्य
 दानवदैवतम् ॥ स्वेदां डजोद्धिदानां चरसानां पतयेनमः ॥ २७ ॥ स्नातोऽहं सर्वतीर्थेषु सर्वप्रसन्नवर्णेषु च ॥ तडागेषु च सर्वेषु मानसादि सरः सु
 च ॥ २८ ॥ नदीषु देवसातेषु मुतीर्थेषु द्वेदेषु वै ॥ ध्यायन्पठन्निमं मंत्रं ततः स्नानं समाचरेत् ॥ २९ ॥ ततः स्नात्वा शुचिभूत्वा गृहमागत्य
 वैस्पृशेत् ॥ दूर्वाश्च शर्मोस्पृष्ट्वा गां च मंत्रेण मंत्राविति ॥ ३० ॥ दूर्वा नमस्य मंत्रेण शुचौ भूमौ समुत्थिताम् ॥ त्वं दुर्वै मृतनामासि सर्वदैवैस्तु
 वंदिता ॥ ३१ ॥ वंदिता दहतत्सर्वदुरितं यन्मया कृतम् ॥ शर्मो मंत्रं प्रवक्ष्यामि तन्निबोध महीपते ॥ ३२ ॥ पवित्राणां पवित्रा त्वं का इयपी प्र
 यिता श्रुतौ ॥ शर्मो मयमेपापं नूने वेत्ति धराधरात् ॥ ३३ ॥ अथ त्थालं भने वीर मंत्रं ते निबोध मे ॥ नेत्रं स्पृदादि जडुः खंडुः स्वप्रदुर्विचिन्त
 नम् ॥ शक्तानां च समुद्योगमश्नत्थ त्वं क्षमस्व मे ॥ ३४ ॥ इमं मंत्रं पठन्वीर कुर्याद्वै स्पृशेन्न बुधः ॥ ततो देवितु गां दद्याद्भिरिच्छत्वा प्रदक्षिणाम् ॥
 समालभ्य तु हस्तेन ततो मंत्रमुदीरयेत् ॥ ३५ ॥ सर्वदेवमयी देवि मुनिभिस्तु सुपूजिता ॥ तस्मात्स्पृशामि विंदस्व वंदिता पापहा
 भव ॥ इमं मंत्रं पठन्वीर भक्त्या श्रद्धासमन्वितः ॥ ३६ ॥ प्रदक्षिणं तु यः कुर्यादुर्जने कुरु नंदन ॥ प्रदक्षिणीकृता तेन पृथिवी स्यान्नम्यः ॥
 ॥ ३७ ॥ एवमेनेन चागत्य ततो वह्निगृहं व्रजेत् ॥ प्रक्षाल्य च मृदा पादावाचां तोयि गृहं विशेत् ॥ ३८ ॥ होमं तत्र प्रकुर्वीत ईमं त्रपदैवैः ॥
 शर्वार्यशर्वपुत्राय शोणयुत्तं गभवाय च ॥ ३९ ॥ कुजाय ललितां गायलोहितां गायवै तथा ॥ अकारपूर्वकैर्मंत्रैः स्वाहाकारसमन्वितैः ॥ ४० ॥

अष्टोत्तरशतं वीरं अर्थमर्थमेव च ॥ एतैर्मित्रपदैर्भक्त्या शक्त्या वा कामतो नृप ॥ ४१ ॥ खादिरैः सुसमिद्धिस्तु आज्यदुग्धैर्वीरैस्तिष्ठैः ॥ भ
 क्ष्यैर्नानाविधैश्चान्यैः शक्त्या भक्त्या समन्वितः ॥ ४२ ॥ हुत्वा हुतीस्ततो वीरदेवं संस्थापयेत्क्षितौ ॥ सौवर्णराजतं वा पिशितं यादारुमयं
 नृप ॥ ४३ ॥ देवं दारुमयं वा पिशितं यादारुमयं च ॥ ताम्रपत्रैरप्यमये च ज्यकुंकुमकेशैः ॥ ४४ ॥ अन्यैर्बालैर्हितैर्वापि पुष्पैः पत्रैः फले
 रपि ॥ रक्तैश्च विविधैर्वीरैश्च वा शक्तिं तोडयेत् ॥ ४५ ॥ यावद्विभृजते वित्तं विवित्वा वीरभक्तिः ॥ तावद्विबर्धते पुण्यं दातुः शतसहस्रिकम् ॥
 ॥ ४६ ॥ अन्येताम्रमये पात्रे वंशजे नृमन्योपि वा ॥ पूजयंति नराः शक्त्या कृत्वा कुंकुमकेशैः ॥ ४७ ॥ पुरुषा कृतिं कृतं पात्रद्वयं मंत्रसमचये
 त् ॥ अग्निमूर्धेति मंत्रेण गंधपुष्पादिभिस्तथा ॥ ४८ ॥ धूपैरभ्यर्च्य विविधैर्द्रव्यैः प्रदीयते ॥ गुडैर्दध्नेतं क्षीरं गोधूमाच्छालितं दुल
 न् ॥ ४९ ॥ अवक्ष्य शक्तिं दद्याद्द्विद्वारिद्रो वित्तं वा संस्तथा ॥ वित्तं शाठ्यं हि कुर्वाणो न मुत्र बलभागभवे
 त् ॥ ॥ शतानीक उवाच ॥ ॥ अंगारकेण संयुक्ता चतुर्थी न क्तभोजनैः ॥ ५१ ॥ उपोष्या कतिमात्रा तु उत होमि कृदेव तु ॥ सुमं तु रुवाच ॥
 चतुर्थी सा चतुर्थी तु यदांगारकसंयुता ॥ ५२ ॥ उपोष्या तत्र तत्रैव प्रदेयं विविधैर्द्रव्यैः ॥ उपोष्य न क्तं न विभो च तप्तः कुजसंयुताः ॥ ५३ ॥ चतु
 र्थ्या च चतुर्थ्या च विधानं शृणु यादृशम् ॥ सौवर्णं तु कुजं कृत्वा सिनिय कमादरात् ॥ ५४ ॥ दशसौवर्णिकं मुख्यं दशार्धमधमेव च ॥ सौवर्ण
 पात्रे रौप्ये वा भक्त्या ताम्रमयेऽपि वा ॥ ५५ ॥ विंशत्पलानि पात्राणि विंशत्यर्धपलानि वा ॥ विंशत्कर्पाणि वा वीरविंशदार्धमिव वा ॥ ५६ ॥
 रौप्यसंख्यं पलं कर्पाण्यर्धमधमेव च ॥ शक्त्या वित्तैश्च भक्त्या च पात्रेताम्रमयेऽपि तु ॥ ५७ ॥ प्रतिष्ठाप्य ग्रहशतुवस्त्रैः संपरिवेष्टितम् ॥ वि
 विधैः साधैरैकैः पुष्पैरैकैः समन्वितम् ॥ ५८ ॥ ब्रह्मणाय सदा दद्याद्दक्षिणां सहितं नृप ॥ वाचकाय महाहोशुणिने श्रेयसे नृप ॥ ५९ ॥
 इति ते कथिता पुण्यातीर्थानां मुत्तमातीर्थः ॥ यामुपोष्य नरो रूपं दिव्यमाप्नोति भारत ॥ ६० ॥ कान्त्यत्रेयसमवीरतेजसारविमंनिभम् ॥
 प्रभयारविकल्पं च समीरवलसं श्रितम् ॥ ६१ ॥ इदं श्रुत्वा समाप्येह याति भौमसदो नृप ॥ प्रसादाद्दिग्ननाथस्य तथा गणपतेर्नृप ॥ ६२ ॥ पठतां

१ कृत्वा कृत्यम्-इ०पा० । २ भक्तिः-इ०पा० । ३ हि-इ०पा० । ४ सार्धं कृत्यं दिसं भवेव वा-इ०पा० ।

शृण्वतां राजकुर्वतांच विशेषतः ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि क्षीयन्ति न त्रसंशयः ॥ ६३ ॥ ऋद्धिं वृद्धिं तथा लक्ष्मीं लभते न त्रसंशयः ॥ ६४ ॥
 इति श्री भविष्ये महपुराणे शतसहस्रार्धसंहितायां ब्राह्मे पवर्णिचतुर्थी कल्पे सुखावहांगारकचतुर्थी व्रतनिरूपणं नामैकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ समाप्त
 श्रायं चतुर्थी कल्पः ॥ ४ ॥ ६४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पंचमी दधिता राजन्नागानां दिवर्धिनी ॥ पंचम्यां किल नागानां भवतीत्युत्सवो महान् ॥ १ ॥
 वासुकिस्तक्षकश्चैव कालियो मणिभद्रकः ॥ ऐरावतो धृतराष्ट्रः कौटकधनंजयौ ॥ २ ॥ एते प्रयच्छन्त्यभयं प्राणिनां प्राणजीविनाम् ॥ पंच
 म्यां संप्रप्यन्ती ह नागान्क्षीरेण नराः ॥ ३ ॥ तेषां कुले प्रयच्छन्ति तेऽभयं प्राणदक्षिणाम् ॥ ज्ञातानां गायदा मात्राद्व्यमाना दिवानि जम् ॥ ४ ॥
 निर्वापयन्ति स्नपनैर्गवां क्षीरेण मिश्रितैः ॥ ये स्नापयन्ति तैव नागान् भस्त्रयाश्रद्धासमन्विताः ॥ ५ ॥ तेषां कुले सर्पभयं न भवेदिति निश्चयः ॥
 ॥ ज्ञातानीक उवाच ॥ मात्राशताः कथं नागाः समुद्दिश्य चकारणम् ॥ कथंचानंदं करणं कस्य वासं प्रसादजम् ॥ ६ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ उच्चैः
 श्रवाश्चरत्सर्वे जातोऽमृतोद्भवः ॥ तं दृष्ट्वा चाब्रवीत् कद्रूनां गीर्जनं न र्स्वसाम् ॥ ७ ॥ अथ रत्नमिदं देवं तं संपश्येऽमृतसंभवम् ॥ कृष्णां
 अपश्यसे बालान्सर्वं श्वेतमुतांबरे ॥ ८ ॥ विनतो वाच ॥ सर्वं श्वेतो हयवरो नास्य कृष्णो न लोहितः ॥ कथं त्वंपश्यस्ये कृष्णां विनतो वाच तस्व
 साम् ॥ ९ ॥ कद्रू रुवाच ॥ पश्येह मे कनयना कृष्णबालसमन्वितम् ॥ द्विनेत्रा त्वंतु विनतेन पश्यसि पणंकुरु ॥ १० ॥ विनतो वाच ॥ अहं
 दासीभिर्वित्रीते कुष्णे केशे प्रदर्शिते ॥ न चेद्दर्शयसे कद्रुममदासीं भविष्यसि ॥ ११ ॥ एवमेति विपणं कृत्वा गते क्रोधसमन्विते ॥ विनताशयने
 मुक्ता कद्रू जित्नामं चितयत् ॥ १२ ॥ आहूय पुत्रान्प्रोवाच बालाभूत्वा हयोत्तमे ॥ तिष्ठध्वं विपणे जेष्ये विनतां जयगार्द्धिनीम् ॥ १३ ॥
 प्रोचुस्ते जित्ना बुद्धिं तां नार्गमां तां विगृह्यतु ॥ अधर्ममेतन्मातस्तेन कारिष्यामि ते वचः ॥ १४ ॥ ताञ्छशापरुषा कद्रूः पावको वः प्रयक्ष्यति ॥
 गते बहुतिथे काले पांडवो जने मे जयः ॥ १५ ॥ सर्पसंज्ञकतां वै भुवि अन्यैः सुदुष्करम् ॥ तस्मिन् स त्रसति गर्मांशुः पावको वः प्रयक्ष्यति ॥ १६ ॥

१ धृतशिरास्तथान्ये ये महोरगाः-इ० पा० । २ पूजयन्ति-इ० पा० । ३ च जलैर्गवां क्षीरैरमि भितैः-इ० पा० ।

४ स्वसामित्यार्षम् ।

५ मातामित्यार्षम् ।

एवंशस्वरुषाकदूःकिचिन्नोक्तवतीतुसा ॥ मात्राशमास्तथानागाःकर्तव्यनान्वपद्यत ॥ १७ ॥ वसुकिंदुःखितंज्ञात्वाब्रह्मप्रोवाचसां
 त्वयन् ॥ माशुचोवामुकेऽस्यर्थशृणुमद्रचनं परम् ॥ १८ ॥ यायावरकुलेजातोजरत्कारुरितिद्विजः ॥ भविष्यतिमहतेजस्तस्मिन्काले
 तपोनिधिः ॥ १९ ॥ भगिर्नचजरत्कारुतस्यन्वंप्रतिदास्यसि ॥ भविततातस्यपुत्रोऽसौआस्तीकइतिविश्रुतः ॥ २० ॥ सतत्तत्र
 प्रवृद्धवैनगानांभयदंमहत ॥ निषेधतिमुमतिर्वागिभरग्याभिस्तंचस्तोष्यति ॥ २१ ॥ तदिमांभगिर्नरिजस्तस्यत्वंप्रतिदास्य
 ति ॥ जरत्कारुजरत्कारोऽप्रदद्याअविचारयन् ॥ २२ ॥ यदासौप्रार्थतेऽरण्येयत्किंचिद्विद्विष्यति ॥ तत्कर्तव्यमशंकनय
 दीच्छेऽश्रेयआत्मनः ॥ २३ ॥ पितामहवचःश्रुत्वावामुकिःप्रणिपत्यच ॥ तथाकरोद्यथाचोक्तंयत्नंचपरमास्थितः ॥ २४ ॥
 तच्छ्रुत्वापन्नगाःसर्वेप्रहर्षेत्फुल्ललोचनाः ॥ पुनर्जातिमवात्मानंमेनिर्भुजोत्तमाः ॥ २५ ॥ तत्रसत्रमहावाहोतवपित्राप्रवर्तितम् ॥ ऋत्विग्भिः
 सहितैर्नहसर्वलोकैषुदुष्करम् ॥ २६ ॥ प्रोक्तंचविष्णुनापूर्वधर्मपुत्रस्यधीमतः ॥ अमृश्यंतस्यभवितानगानांभयकारकम् ॥ २७ ॥ त
 स्मात्कालंतराद्राजन्साश्रवषडतेगते ॥ तत्सत्रंभविताचोरानगानांक्षयकारकम् ॥ २८ ॥ यस्यन्यधर्मभरितादंशूकाविषोत्य
 णाः ॥ कोटिसंख्यामहाराजनिपतिष्यत्यहर्निशम् ॥ २९ ॥ अपूर्वेतुनिमग्नानांचोरैर्द्राग्निसागरे ॥ आस्तीकस्तत्रभवितातेषानैर्वहिंसा
 गरे ॥ ३० ॥ श्रुत्वासचाग्निराजानमृत्विजस्तदन्तरम् ॥ निवर्तेषिष्यतिगंगानांमोहनं परम् ॥ ३१ ॥ पंचस्यंतत्रभविताब्रह्मा
 प्रोवाचलेलिहान् ॥ तस्मादिदंमहावाहोपंचमीदधितसदा ॥ ३२ ॥ नागानामानंदकरीदत्तौवैब्रह्मणापुरा ॥ कृत्वातु भोजनपूर्वब्राह्मणानां
 तुकामतः ॥ ३३ ॥ विसृज्यनागाःप्रार्थयंत्येकेचित्पृथिवीतले ॥ येचहेलिमर्याचिस्थार्थैरेतरेदिविंसंस्थिताः ॥ ३४ ॥ येनदीप्सुमहानागा
 येसरस्वातिगामिनः॥येचवापीतडागेषुतेषुसर्वेषुवैनमः॥३५॥नागान्विप्रांश्चसंपूज्यविसृज्यचयथार्थतः॥ततःपश्चात्तुभुंजीयात्सहस्रैर्यनराधिप
 ॥ ३६ ॥ पूर्वमधुरमश्रीयात्ततोमुज्जीतकामतः ॥ एवंनियमयुक्तस्ययत्फलंतत्रिवोधमे ॥ ३७ ॥ मृतोनागपुरंयातिपूज्यमानोऽप्सर

१महाराज-इ०पा० । २ सर्वलोकमुद्वर्धनम्-इ०पा० । ३ क्षयकारकम्-इ० पा० ।

गणैः ॥ विमानवरमारूढोरमतेकालमपि सितम् ॥ ३८ ॥ इह चागत्य राजा सा वयुतानां वरो भवेत् ॥ सर्वरत्नसमृद्धः स्याद्ब्रह्मनाड्यश्च जाय
 ते ॥ ३९ ॥ पंचजन्मान्यसौ राजा द्वापरे द्वापरे भवेत् ॥ अधिव्याधि विनिर्मुक्तः पत्नीपुत्रसहायवान् ॥ ४० ॥ तस्मात्पूज्याश्च पाल्याश्च धृतपाय
 सगुणैः ॥ शतानीक उवाच ॥ दशतिथेन रात्रिप्रनागाः क्रोधसमन्विताः ॥ ४१ ॥ भवेत्किं तस्य दृष्टस्य विस्तरात्प्रवर्हिमे ॥ सुमंतुरु
 वाच ॥ नागदष्टेन राराजन्प्राप्य मृत्युं ब्रजत्यधः ॥ ४२ ॥ अधोगत्वा भवेत्स पा निर्विषो नात्र संशयः ॥ शतानीक उवाच ॥ नागदष्टः पि
 ता यस्य भ्राता वा दुहिता पिवा ॥ ४३ ॥ माता पुत्रोऽथ वा भार्या किं कर्तव्यं दस्वमे ॥ मोक्षाय तस्य विप्रैर्द्रुद्रानं व्रतमुपोषणम् ॥ ४४ ॥ ब्रूहि
 तद्विज्ज्ञादूलयेन तद्वैरो म्यहम् ॥ सुमंतुरुवाच ॥ उपोष्या पंचमीराजन्नागानां पुष्टि वार्धिनी ॥ ४५ ॥ त्वमेव मे करजेन्द्र विधानं शृणु भार
 त ॥ मासि भाद्रपदे या तु कृष्णं पक्षे महीपते ॥ ४६ ॥ सातु पुण्या महाप्रोक्ता ग्राह्या पि च महीपते ॥ ज्ञेया द्वादश संवत् पंचम्यो भरतर्षभ ॥ ४७ ॥
 चतुर्थ्या त्वैक भक्तं तु तस्यां नक्तं प्रकीर्तितम् ॥ भुवि चित्रमया न्नागानथ वा कलयैतकात् ॥ ४८ ॥ कृत्वा दारुमयान्वापि अथवा मृन्मया न्नृप ॥
 पंचम्या मर्चयेद्भक्त्या नागानां पंचकं नृप ॥ ४९ ॥ करवीरैः शतपत्रैर्जाती पुष्पैश्च सुव्रत ॥ तथा गंधैश्च धूपैश्च पूज्यं पञ्चकमुत्तमम् ॥ ५० ॥
 ब्राह्मणं भोजयेत्पश्चाद्भृतपायसमोदकैः ॥ अनंतं वा सुकिंशं खपञ्चकं बलमेव च ॥ ५१ ॥ तथा कर्कोटकं नागं नगमश्च तरुं नृप ॥ धृतराष्ट्रं ज्ञाप्या
 लं कालियं तक्षकं तथा ॥ ५२ ॥ पिंगलं च तथा नागं मासिमासि प्रकीर्तितम् ॥ वृत्तरतिं पारं स्याद्ब्राह्मणान् भोजयेद्बहून् ॥ ५३ ॥ इति हास
 विदेनांगैरि केण कृतं नृपा ॥ तथार्चना प्रदात्वा वाचकाय महीपते ॥ ५४ ॥ एष वै नागपञ्चम्या विधिः प्रोक्तो बुधैर्नृप ॥ तव पित्रा कृतश्चैव पितुर्मोक्षाय
 भारत ॥ ५५ ॥ त्वमेकमेकं वै वारं पंचम्यो भरतर्षभ ॥ सुवर्णभारनिष्पन्नं नागं दत्त्वा तथा च गाम् ॥ ५६ ॥ व्यासाय कुरुशार्दूल पितुरा

१ वसुधायाः-इ०पा० । २ मान्याश्च-इ०पा० । ३ छुक्पक्षे-इ०पा० । ४ भूरिचन्द्रमयं नागम्-इ०पा० । ५ पुस्तकांतरे च “भूरिचन्द्रमयं
 नागमथवा कलधौतकम् ॥ कृत्वा दारुमयं वापि अथवा मृन्मयं नृप ॥ पंचम्यामर्चयेद्भक्त्या नागं पंचकं नृप ॥ करवीरैः शतपत्रैर्जाती पुष्पैश्च सुव्रत ॥ तथा गंधै
 श्च धूपैश्च पूज्यपन्नगमुत्तमम्-इ०पा० । ५ पन्नगम्-इ०पा० । ६ संवत्ति पारं स्यान्महाब्राह्मणभोजनम्-इ०पा० । ७ एष पारणके चापि-इ०पा० ।

नृण्यमाधुयाः ॥ तवपित्राकृतद्वैवंपंचम्युपासनानृप ॥ ५७ ॥ उत्सृज्यनागतार्विरतवपूर्वपितामहः ॥ पुष्पेतरंसदोगत्वातथापुष्पसद्वी
नृप ॥ ५८ ॥ सुनासीरसदोगत्वातदाभगसदोगतः ॥ स्वभूसदस्ततोत्वाकंजजस्यसदोगतः ॥ ५९ ॥ अन्येपियेकारिष्यंतिदं व्रतम
नुत्तमम् ॥ दष्टकोमोक्ष्यतेतेषांशुभंस्थानमवाप्स्यति ॥ ६० ॥ यश्चेदंशृणुयान्निनरैःश्रद्धासमन्वितः ॥ कुलेतस्यननगेभ्योभयंभवतिदु
त्राचिन् ॥ ६१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणेब्रह्मपर्वणिपंचमीकलेनागपंचमीव्रतवर्णननामद्वाविंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ४४ ॥ इतानीकउवाच
सर्पाणांकतिरूपाणिकेवर्णः किंचलक्षणम् ॥ काजातिस्तुभवेत्तेषांकेषुयोनिकुलेषुवा ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पुराभरौनगवरेकश्यपंतपसांनिधिम्
प्रणम्यशिरसाभक्त्यागौतमोवाक्यमब्रवीत् ॥ २ ॥ सर्पाणांकतिरूपाणिकिंचिर्हकिंचलक्षणम् ॥ जातिकुलं तथावर्णं न्ब्रूहि सर्वप्रजापते ॥
॥ ३ ॥ कथंवाजायेतेसर्पः कथंमुंचेद्विपप्रभो ॥ विषेवगाः कतिप्रोक्ताः कत्येवविषनाडिकाः ॥ ४ ॥ दंष्ट्राः कतिविधाः प्रोक्ताः किंप्रमाणंविषागमे ॥
कदातुगृह्णतेगर्भकथंचेहप्रमूयते ॥ ५ ॥ कीदृशीस्त्रीपुमांश्चैवकीदृशंचनपुंसकम् ॥ किंनामदशनंचैवएतत्कथयसुव्रत ॥ ६ ॥ तस्यत
द्वचनंश्रुत्वाकश्यपः प्रत्यभाषत ॥ शृणुगौतमतत्त्वनसर्पाणामिहलक्षणम् ॥ ७ ॥ मास्याषाढेतथाज्येष्ठेप्रमादंतिभुजंगमाः ॥ ततो
नागोनागिनीचमैथुनेसंप्रपद्यते ॥ ८ ॥ चत्वारोवर्षिकान्मासान्नागीगर्भमधारयत् ॥ ततः कार्तिकमासेतुअंडकानिप्रमूयते ॥ ९ ॥ अंड
कानांतुविज्ञेयेदृशतेद्विचार्विशती ॥ तान्येवभक्षयेत्सातुभागेकंघृणयान्यजेत् ॥ १० ॥ स्वर्णकिंवर्णद्वैतस्मात्पुमान्संजायतेडकात् ॥ तान्येवखा
दतेसर्पेअहोरात्राणिर्विश्रितम् ॥ ११ ॥ स्वर्णकेतकवर्णभादिर्वराजविसंनिभात् ॥ तस्मादुत्पद्यतेस्त्रीवैअंडाद्ब्रह्मणसत्तम ॥ १२ ॥
शिरिषपुष्पवर्णभादंडकात्स्यात्रपुंसकम् ॥ ततोभिनत्तिचांडानिषणमासेनतुगौतम ॥ १३ ॥ ततस्तेप्रीतिसंवंधात्स्नेहंधंतिवालकाः ॥
ततोऽसौससरात्रेणकुण्णेभवतिपन्नगः ॥ १४ ॥ आयुः प्रमाणंसर्पाणांशतर्विशोत्तरंस्मृतम् ॥ मृत्युश्चाष्टविधोज्ञेयः शृणुष्वत्रयथाक्रमम् ॥ १५ ॥

१ श्रद्धाभक्तिसमान्वितः-इ०पा० । २ कस्मिंश्चिदुस्तके पूर्व प्रोक्तः-“सुमंतुरुवाच” इत्यादिः पाठो नास्ति परं त्वत्र-“तस्य तद्वचनं श्रुत्वा सुमंतुः प्राह तत्
दा ॥ इममर्थं पुरा पृष्टो गौतमेन च कश्यपः । महद्ब्रवदनः सौम्यः कश्यपः प्रत्यभाषत ॥” इति पाठोऽस्ति ।

मयूरान्मनुषाद्वापिचकोराद्गोखुरात्तथा ॥ विडालाव्रकुलक्षेवराहादृश्चिकात्तथा ॥ १६ ॥ एतेषांयदिमुच्येतजवेद्विशोत्तरंशतम् ॥
सप्तहेतुततःपूणैर्दंष्ट्राणांचाधिराहणम् ॥ १७ ॥ विषस्यागमनंतत्रनिक्षिपेच्चपुनःपुनः ॥ एवंज्ञात्वातुतत्त्वेनविषकर्मसमारभेत् ॥ १८ ॥
एकविंशतिरात्रिणविषदंष्ट्रासुजायते ॥ नागीपाश्वर्यसमावर्तीबालसर्पःसुच्यते ॥ १९ ॥ पंचविंशतिरात्रस्तुसद्यःप्राणहरोभवेत् ॥ षण्मासा
जातमात्रस्तुकुंभकुंभैप्रमुंचति ॥ २० ॥ पादानांचापिविज्ञेयद्वेशेदेवचविंशती ॥ गोलोमसदृशाःपादाःप्रविशतिक्रमंतिच ॥ २१ ॥ स
धीनांचास्यविज्ञेयद्वेशेतेविंशतीतथा ॥ अंगुल्यश्चापिविज्ञेयाद्वेशेतेविंशतीतथा ॥ २२ ॥ अकालजातायेसर्पनिर्विषास्तेप्रकीर्ति
ताः ॥ पंचसप्ततिवर्षाणिआयुस्तेषांप्रकीर्तितम् ॥ २३ ॥ रक्तर्पतिशुक्लदंताआनीलमंदवर्गिनः ॥ एतेअल्पायुषोज्ञेयाअन्ये
चभरिवःस्मृताः ॥ २४ ॥ एकंचास्यभवेद्वक्त्रंद्वेजिह्वेचप्रकीर्तिते ॥ द्वात्रिंशदशनाःप्रोक्ताःपन्नगाननंसंशयः ॥ २५ ॥ तेषां
मध्येतुचत्वारोदंष्ट्रासुविषावहाः ॥ मकरीकरालीकालरात्रीयमदूतीतथैवच ॥ २६ ॥ सर्वासांचैवदंष्ट्राणांदेवताःपरिकीर्तिताः ॥ प्रथमा
ब्रह्मदेवत्याद्वितीयाविष्णुदेवता ॥ २७ ॥ तृतीयारुद्रदेवत्याचतुर्थीयमदेवता ॥ हीनाप्रमाणतःसातुवामनेत्रंसमाश्रिता ॥ २८ ॥ नास्यां
मंत्राःप्रयोक्तव्यानौषधनैवभेषजम् ॥ वैद्यःपराङ्मुखोयातिमृत्युस्तस्याविलेखनात् ॥ २९ ॥ चिकित्सानबुधैःकार्यतदंततस्यजीवितम् ॥
मकर्मीमासिकाविद्यात्करालीचद्विमासिका ॥ ३० ॥ कालरात्रीभवेत्रीणिचतुरोयमदूतिका ॥ मकरीगुडौदंष्ट्रात्कषायान्नकरालिका ॥
॥ ३१ ॥ कालरात्रीकटुयुतंदूतीवैसांनिपातिकम् ॥ मकरीशस्त्रकंविद्यात्करालीकाकपादिका ॥ ३२ ॥ कराकृतिःकालरात्रीर्याकृष्टपाहु
तिःस्मृता ॥ मकरीवातुलज्ञेयाकरालीपैत्तिकीस्मृता ॥ ३३ ॥ कफात्मिकाकालरात्रीयमदूतीसन्निपातकी ॥ शुक्लातुमकरीज्ञेयाकरालीर
क्तसंनिभा ॥ ३४ ॥ कालरात्रीभवेत्पीताकृष्णाचयमदूतिका ॥ वामाशुक्लाचकृष्णाचरक्तापीताचदक्षिणा ॥ ३५ ॥ समासेनतुषध्यामिषधे
तावर्णतःस्मृताः ॥ शुक्लातुब्राह्मणीज्ञेयारक्तातुक्षत्रियास्मृता ॥ ३६ ॥ वैश्यातुपीतिकेज्ञेयाकृष्णाशूद्रातुकथ्यते ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिदंद्वा

णाविषलक्षणम् ॥ ३७ ॥ दंष्ट्राणां तु विपनास्ति नित्यमेव भुजंगे ॥ दक्षिणेन त्रमासाद्य विषसर्पस्यतिष्ठति ॥ ३८ ॥ संकुद्धस्य हसस्य विपंग
च्छति मस्तके ॥ मस्तकाद्धमनीयाति तोनाडिषु गच्छति ॥ ३९ ॥ नाडीभ्यो गच्छते दंष्ट्रा विषं तत्र प्रवर्तते ॥ तत्सर्वकथयिष्यामि यथा वदनुपूर्व
ज्ञः ॥ ४० ॥ अष्टभिः कारणैः सर्पा दंष्ट्रतेनात्र संशयः ॥ आक्रान्ते दंष्ट्रते पूर्व द्वितीयः पूर्वैरिणम् ॥ ४१ ॥ वृत्तीयं दंष्ट्रते भीतश्चतुर्थमददार्पितः ॥
पंचमं तु क्षुधा विष्टः षष्ठं चेह विषोत्पन्नः ॥ ४२ ॥ सप्तमं पुत्रशार्थमष्टमं कालचोदितः ॥ यस्तु सप्तौ दंष्ट्रित्वा तु उदरं परिवर्तयेत् ॥ ४३ ॥ बलमु
प्राकृतिं दंष्ट्रमाक्रान्तं तद्विनिर्दिशेत् ॥ यस्य सर्पस्य दंष्ट्रस्य गभिरं दंष्ट्रते व्रणम् ॥ ४४ ॥ वैरदंष्ट्रं विजानीयात्कश्यपस्य वचो यथा ॥ एकदंष्ट्राप
दंष्ट्रस्य अव्यक्तं च कल्पितम् ॥ ४५ ॥ भीतदंष्ट्रं विजानीयाद्यथोवाच प्रजापतिः ॥ यस्य सर्पेण दंष्ट्रस्य रेखा दंतस्य जायते ॥ ४६ ॥ मददंष्ट्रं विजा
नीयात्कश्यपस्य वचो यथा ॥ द्वे च दंष्ट्रापदे यस्य दंष्ट्रस्य गभिरं दंष्ट्रते च महक्षतम् ॥ ४७ ॥ क्षुधा विष्टं विजानीयाद्यथोवाच प्रजापतिः ॥ द्वे दंष्ट्रस्य दंष्ट्रते क
चिद्गुधिरसंकुले ॥ ४८ ॥ विषोत्पन्नं विजानीयादंष्ट्रं तं नात्र संशयः ॥ अपन्य रक्षणा र्थाय जानीयात्तं न संशयः ॥ ४९ ॥ यत्तु काकपदाकारं त्रि
भिर्दंतैस्तुलक्षितम् ॥ महानग इति प्राक्तं कालदंष्ट्रं विनिर्दिशेत् ॥ ५० ॥ त्रिविधं दंष्ट्रजातैस्तुलक्षणं समुदाहृतम् ॥ दंष्ट्रा तु पीतं विज्ञेयं कश्यप
स्य वचो यथा ॥ ५१ ॥ विषभागा तु सर्पस्य त्रिभागस्तत्र संक्रमेत् ॥ उदरं दर्शयेद्यस्तु उद्धतं तं विनिर्दिशेत् ॥ ५२ ॥ छदितं विषवेगेन निर्विषः
पन्नगो भवेत् ॥ असाध्यश्चापि विज्ञेयश्चतुर्दंष्ट्राभिर्पीडितः ॥ ५३ ॥ ग्रीवाभंगो भोक्तृचित्सं दंष्ट्रो विषयोगतः ॥ इतो दंष्ट्रस्ततः शुद्धे व्यतरः परि
कीर्तितः ॥ ५४ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पूर्णेशतसाहसार्धसंहितायां पंचमी कल्पे सर्पदंष्ट्रावर्णनं नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ४३ ॥
कश्यप उवाच ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि कालदंष्ट्रस्य लक्षणम् ॥ शृणु गौतमतत्त्वेन यादृशो भवते नरः ॥ १ ॥ जिह्वाभंगोऽथ हृच्छूलं च क्षुभ्यां च न पश्यति ॥
दंष्ट्रा च दधंसं कांशं पक्वजं वृषलोपमम् ॥ २ ॥ वैषण्यं चैव दंतानां दंष्ट्रा बोधवति वर्णतः ॥ सर्वेष्वंगेषु शैथिल्यं पुरीषस्य च भेदनम् ॥ ३ ॥ भयस्कं
धकाटि यिज्ज्वलं हृष्टि रधोमुखः ॥ दंष्ट्रांते वपते चैव स्वपते च मुहुर्मुहुः ॥ ४ ॥ शस्त्रेण च्छिद्यमानस्य रुधिरं न प्रवर्तते ॥ दंडेन ताड्यमानस्य दंडराजीन

जायते ॥ ५ ॥ दंशेकाकपदंसुनीलमसकृजंबूफलाभवनमुच्छूनरुधिराद्रसेकबहुलकृच्छ्रात्रिरोधोभवेत् ॥ हिक्राश्वासगलग्रहश्चसुमहान्पांडु
 स्त्वचादृश्यतेऽनुष्कांगप्रवदंतिशास्त्रिणिपुणास्तत्कालददृष्टविदुः ॥ ६ ॥ दंशेयस्याथशोथःप्रचलितवलितमंडलवास्सुनीलंप्रवेदोगात्रभेदश्च
 तिचरुधिरसानुनांसचजल्पेत् ॥ दंतोष्ठाभ्यांवियोगोभ्रमतिवहद्वयसंनिरोधश्चतीव्रोदिव्यानमेषदंशःस्थलविपुलभयेविद्धितकालद
 ष्टम् ॥ ७ ॥ दंतैर्दन्तस्प्रशतिचबहुशोहृष्टिरायासखिन्नास्थूलोदंशःश्रवतिरुधिरंकरंचक्षुरेकम् ॥ प्रत्यादिष्टःशसितिसततंसानुनांसपमेष
 त्पादंभ्रूतेसकलादितंकालददृष्टमाहुः ॥ ८ ॥ विपतेवेदनातीव्रारुक्तेनेत्रश्चजायते ॥ ग्रीवाभंगश्चलनाभिःकालददृष्टंविनिर्दिशेत् ॥ दर्पणेसलिलेवा
 पिआत्मच्छयांनपश्यति ॥ ९ ॥ मंदरांश्मत्तथातीव्रतेजोहर्निर्दवाकरम् ॥ वेपतेवेदनात्रस्तोरुक्तेनेत्रश्चजायते ॥ १० ॥ सयातिनिधनंजंतुः
 कालददृष्टंविनिर्दिशेत् ॥ अष्टम्यांचनवम्यांचकृष्णपक्षेचतुर्दशीम् ॥ ११ ॥ नागपंचमीदृष्टानांजीवितस्यनसंशयः ॥ आर्द्रांश्चषासवाभरणा
 कृत्तिकास्तुविशेषतः ॥ १२ ॥ विशाखास्त्रिपूर्वासुमूलस्वातिशितात्मके ॥ सर्वदृष्टानजीवतिविपपीतंचयैस्तथा ॥ १३ ॥ शून्यगारे
 श्मशानेचशुष्कवृक्षेत्तथैवच ॥ नजीवांतिनरादृष्टानक्षेत्रेतिथिसंयुते ॥ १४ ॥ अष्टोत्तरंमर्मगतंप्राणिनांसमुदाहृतम् ॥ तेषामध्येतुमर्माणिदश
 द्वेचापिकीर्तिते ॥ १५ ॥ शंखेनेत्रशुक्लमध्येबस्तिभ्यांवृषणोत्तरे ॥ कक्षेस्कंधेहृदिमध्येतालुकेचिबुकेगुदे ॥ १६ ॥ एषुद्रादशमर्मेषुदंश
 शस्त्रेणवाहतः ॥ नजीवतिनरालोककालददृष्टंविनिर्दिशेत् ॥ १७ ॥ अकचटतपयशांवदतिप्रोक्तानजीवतिनतस्य ॥ गतंश्रयाद्यदिरुखलति
 शिरस्तस्यसंप्राप्तकालः ॥ १८ ॥ भवतिचयदिदूतउत्तमस्याधमोवायदिभवतिचदूतउत्तमोवाधमस्य ॥ आदौदृष्टस्यनामयदिवदति
 काचिद्वक्तितस्याथपश्चात्तंवर्णभेदोयदिभवतिसमःप्राप्तकालस्यदूतः ॥ १९ ॥ दूतोवादंडहस्तोभवतिचगुगलंपादहस्तस्तथावार
 त्तंवेवंचकृष्णंमुखिशिरसिगतमेकवस्त्रश्चदूतः ॥ तैलाम्यक्तश्चतद्वदित्वरितगतिमुक्तेश्चयातिथःकुर्याद्द्विराशब्दंकरचरणयुगैःप्राप्तका
 लस्यदूतः ॥ २० ॥ नागोदयंप्रवक्ष्यामिदंशानेनतुभाषितम् ॥ ब्रह्मणतुपुरासृष्टाग्रहानगास्त्वेकशः ॥ २१ ॥ अनंतंभास्करंविद्यात्सोमं

विधातुवासुकिम् ॥ तक्षकं भूमिपुत्रं तु कर्कोटं च बुधविदुः ॥ २२ ॥ पद्मं बृहस्पतिं विद्यान्महापद्मं च भार्गवम् ॥ कुलिकः शंखपालश्च द्वैतौ श
 नैश्वरः ॥ २३ ॥ पूर्वपादः शंखपालो द्वितीयः कुलिकस्य च ॥ नित्यं भागे यथोद्दिष्टादिनरात्रौ तथैव च ॥ २४ ॥ शुक्रसोमौ च मध्याह्ने उदये तु श
 मासुतः ॥ शनिः प्रागष्टमे भागे दिवारात्रौ विहोच्यते ॥ २५ ॥ ग्रहाश्च भुजते चैव शेषं भागस्य लक्षणम् ॥ रविरेतसद्विज्ञे यो पादौ दश चतुर्दश ॥
 ॥ २६ ॥ अष्टद्वादशमे च द्वादशषष्ठ्युजते तथा ॥ बुधस्य नवमे पादे राहौ च दिवसस्य च ॥ २७ ॥ गुरोर्द्वितीयः षष्ठ्यश्च षोडशस्य तु वर्जयेत् ॥ भार्गव
 स्य दिने प्रोक्तं चतुर्थे दशमेष्टमे ॥ २८ ॥ शनैश्च रादिने पादं त्यजेच्चैव सुदारुणम् ॥ द्वितीयं द्वादशं चैव षोडशस्य तु वर्जयेत् ॥ २९ ॥ सुहृत्तृषट्
 कादूर्ध्वं षट्कटिकं चतुर्थं भागं विज्ञेति च ॥ कुहू सुतं बुद्धिनिषेधं तत्कालस्य लक्षणम् ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे पंचमी कल्पे दशदृष्टक
 दूतलक्षणं नाम चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ प्रहरार्धं दिवारात्रौ वैकं भुजते वहिः ॥ एकस्य च सप्तमानं च द्वितीयं षोडशं तथा ॥ ३२ ॥ नागोदये यमुद्दिश्य हतो विद्धो विद
 रितः ॥ कालदंष्ट्रं विजानीयात्कश्यपस्य च यथा ॥ ३३ ॥ यन्मात्रं पतते विदुर्वालाग्रं सलिलोद्धृतम् ॥ तन्मात्रं स्रवते दंष्ट्रा विषं संप
 स्य दारुणम् ॥ ३४ ॥ नाडीशते तु संपूर्णे देहसंक्रमते विषम् ॥ यावत्संक्रामयेद्गुहं कुंचितं वा प्रसारयेत् ॥ ३५ ॥ अनेन क्षणमात्रेण वि
 षं गच्छति मस्तके ॥ वेपते विषवेगे तु शतशोऽथ स हस्त्रशः ॥ ३६ ॥ वधते रक्तमासाद्य ततो वातौ शिखियथा ॥ तैलं विदुर्जलं प्राप्य यथा वेगेन वर्धते
 ॥ ३७ ॥ शिखंडी आश्रयं प्राप्य मारुतेन समीरितः ॥ ततः स्थानं शतं श्राप्य त्वचास्थानं विचेष्टितम् ॥ ३८ ॥ त्वचा सुदृग्निगुणं विधाच्छोणितेषु च तु
 गुणम् ॥ पितेतु त्रिगुणं याति श्लेष्मैवैषोडशं भवेत् ॥ ३९ ॥ वायौ त्रिंशद्वर्गं चैव मज्जाषष्टिगुणं तथा ॥ प्राणैश्चार्कणवीभूते सर्वगात्राणि संधयेत् ॥ ४० ॥
 श्रोत्रे निरुध्यमानेन याति दृष्टस्त्वसाध्यताम् ॥ ततोऽसौ प्रियतेजं तुर्निश्वासोच्छ्वासवर्जितः ॥ ४१ ॥ निष्क्रान्ते तु ततो जीविभूते पंचत्वमागते ॥
 तानि भूतानि गच्छंति यस्य स्य तथा तथम् ॥ ४२ ॥ पृथिव्या पस्तथा ते जो वायुराकाशमेव च ॥ इत्येषा मेव संघातः शरीरमभिधीयते ॥ ४३ ॥

पृथिवीपृथिवीयातितायतोयेषुलीयते ॥ तेजोगच्छतिचादित्यमारुतोमारुतं व्रजेत् ॥ १४ ॥ आकाशं चैवमाकाशोसहतेनैवगच्छति ॥ स्व
 स्थानं ते प्रपद्यते परस्परनियोजिताः ॥ १५ ॥ नजीवेदागतः कश्चिदिहजन्मानिमुव्रत ॥ विषातन उपेक्षेत त्वारितुं चिकित्सयेत् ॥ १६ ॥ एक
 मस्तिविषलोकैर्द्वितीयं चोपपद्यते ॥ यथानानाविधैवस्थावरतुतथैवच ॥ १७ ॥ प्रथमोविषवेगेतुरोमहर्षोऽभिजायते ॥ द्वितीयोविषवेगेतुस्त्वे
 दोगात्रेषुजायते ॥ १८ ॥ तृतीयोविषवेगेतुकंपोगात्रेषुजायते ॥ चतुर्थोविषवेगेतुश्रोत्रांतरनिरोधकृत् ॥ १९ ॥ पंचमोविषवेगेतुहृक्कागात्रेषुजा
 यते ॥ षष्ठ्येवविषवेगेतुप्राणेश्योऽपिप्रमुच्यते ॥ २० ॥ सप्तधातुवहाह्वेतैवेनतेयनभाषिताः ॥ त्वचःस्थानेविषेप्रप्नोतेतस्यरूपणिमेशृणु
 ॥ २१ ॥ अंगानितिमिरायतेतपंतेचमुहुमुहुः ॥ एतानियस्यचिह्नानितस्यत्वाचिगतंविषम् ॥ २२ ॥ तस्यागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम् ॥
 अर्कमूलमपामार्गप्रियगुंतं गतं ॥ २३ ॥ एतदालोह्यदातव्यंततः संपद्यतेसुखम् ॥ ततस्तस्मिन्कृतेविप्रननिर्वतेतचेद्विषम् ॥ २४ ॥ त्व
 चःस्थानंततोभित्त्वारक्तस्थानंप्रधावति ॥ विषेचरक्तंसंप्राप्नोतेतस्यरूपणिमेशृणु ॥ २५ ॥ दह्यतेमुह्यतेचैवशीतलंबहुमन्यते ॥ एतानियस्य
 रूपाणि तस्य रक्तगतं विषम् ॥ २६ ॥ तत्रागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम् ॥ उशीरंचदंनंकुष्ठमुत्पलंतं गतं ॥ २७ ॥ महाकालस्यमूला
 निंसिंदुवारनगस्यच ॥ हिं गुलमरिचंचैवपूर्ववेगेतुदापयेत् ॥ २८ ॥ बृहतीवृश्चिकाकालीइंद्रवारुणीमूलकम् ॥ सप्तगंधधृतंचैवद्वितीयेपरिकी
 र्तिंतम् ॥ २९ ॥ सिंदुवारंतथाहिंगुतृतीयकारयेद्बुधः ॥ तस्यपानंचकुर्वीतअंजनंलेपनंतथा ॥ ३० ॥ एतेनैवोपचारेणततःसंपद्यतेसुखम् ॥
 रक्तस्थानंततोगत्वापित्तस्थानंप्रधावति ॥ ३१ ॥ पित्तस्थानगतेविप्रविषरूपणिमेशृणु ॥ उत्तिष्ठतेनिपततेदह्यतेमुह्यतेतथा ॥ ३२ ॥ गात्रतः
 पीतकः स्याद्भेदिशः पश्यतिपीतिकाः ॥ प्रबलचभेवन्मूच्छानंचात्मानंविजानते ॥ ३३ ॥ विषक्रियांतस्यकुर्याद्यथासंपद्यतेसुखम् ॥ पित्तस्था
 नमतिक्रम्यश्लेष्मस्थानंचगच्छति ॥ ३४ ॥ पिप्पल्योमधुकंचैवमधुखंडंघृतंतथा ॥ मधुसारमलबुंचजातिंशंकरवालुकाम् ॥ ३५ ॥ इंद्रवा
 राणिमूलंचगर्वामृत्रेषुपेयेत् ॥ नस्यंतस्यप्रयुंजीतपानमालेपनांजनम् ॥ ३६ ॥ एतेनैवोपचारेणततःसंपद्यतेसुखम् ॥ श्लेष्मस्थानंततःप्रा

मेतस्यरूपाणिमेशू ॥ ३७ ॥ गात्राणितस्यरुध्यन्तेऽश्वासश्चन जायते ॥ लालाचक्ष्वतेतस्यकंठोबुरुगुरायते ॥ ३८ ॥ एतानियस्यरूपाणित
स्यश्लेष्मगतंविषम् ॥ तस्यागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम् ॥ ३९ ॥ त्रिकटुकीश्लेष्मातकीलोअं चमधुसारकम् ॥ एतानिसमभागानिगवांमूत्रे
णपेषयेत् ॥ ४० ॥ तस्यपानंचकुर्वीतअंजनंलेपनं तथा ॥ एतेनैवोपचारेणततःसंपद्यतेसुखम् ॥ ४१ ॥ श्लेष्मस्थानमतिक्रम्यवायुस्थानंच
च्छति ॥ तत्ररूपाणिवक्ष्यामिवायुस्थानगतेविषे ॥ ४२ ॥ आध्मायतेचजठरंवांधवांश्चनश्यति ॥ इदंशंक्रुरतेरूपंष्टिमंगश्चायते ॥ एतानि
यस्यरूपाणितस्यवायुगतंविषम् ॥ ४३ ॥ तस्यागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम् ॥ शोणसूलंप्रियालंचरक्तंचगजपिप्पली ॥ ४४ ॥ भाङ्गोवचापिप
लींचदेवदारुमधूकम् ॥ मधूकमारंसहसिंदुवारहिंगुचपिप्लवाटिकांचकुर्यात् ॥ इद्वान्नतस्यांजनंलेपनादिषोऽदःसर्पविषाणिहन्यात् ॥ ४५ ॥
अंजनंचैव नस्यंचक्षिप्रंदद्याद्विषान्विते ॥ वायुस्थानंततोसुप्तवामजास्थानंप्रधावति ॥ ४६ ॥ विषमजागतेविप्रतस्यरूपाणिमेशू
दष्टिश्चहीयतेतस्यभृशमंगानिसुचति ॥ ४७ ॥ एतानियस्यरूपाणितस्यमजागतंविषम् ॥ तस्यागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम् ॥ ४८ ॥
घृतमधुशर्करान्वितमुशीरंचदनंतथा ॥ एतदालोढ्यदातव्यंपानंनस्यंचसुव्रत ॥ ४९ ॥ ततःप्रणश्यतेदुःखंततःसंपद्यतेसुखम् ॥ अथतस्मि
न्कृतेयोगेविषतंस्यनिवर्तते ॥ ५० ॥ मजास्थानंततोगत्वामस्थानंप्रधावति ॥ विषेतुमर्षसंप्राप्तेष्टुणुरूपंयथाभवेत् ॥ ५१ ॥ निश्चेष्टुपतते
भूमौकर्णाभ्यावधिरोभवेत् ॥ वारिणासिच्यमानस्यरोमहर्षेन जायते ॥ ५२ ॥ दुडेनहन्यमानस्यदंडराजो न जायते ॥ शस्त्रेणच्छिद्यमानस्यरु
धिरनंप्रवर्तते ॥ ५३ ॥ केशेषुलुच्यमानेषुनैवकेशान्प्रवर्तते ॥ यस्यकर्णौचपाशौचहस्तपादंचसंधयः ॥ ५४ ॥ शिथिलाभिभवतीहसगता
सुरितिश्रुतिः ॥ एतानियस्यरूपाणिविपरीतानिगौतम् ॥ ५५ ॥ मृतंतुनविजानीयात्कश्यपस्यवचोयथा ॥ वैद्यास्तस्यनपश्यंति ये भवतिकु
शिक्षिताः ॥ ५६ ॥ विचक्षणास्तुपश्यंतिमंत्रौषधिसमन्विताः ॥ तस्यागदंप्रवक्ष्यामिस्वयरुद्रेणभाषितम् ॥ ५७ ॥ मयूरपित्तमार्जारपित्तं
गन्धर्वादीमूलमेवच ॥ कुंकुमंतगरंकुण्डिकासमदत्तंच तथा ॥ ५८ ॥ उत्पलस्यचर्कजक्तंकपद्मस्यकुमुदस्यच ॥ एतानिसमभागानिगोमूत्रेण

तुपेयेत् ॥ ५९ ॥ एषोऽगदोयस्यहस्तेदृष्टेनम्रियतेसवै ॥ कालाहिनापिदृष्टेनक्षिप्रभवतिनिर्विषः ॥ ६० ॥ क्षिप्रमेवप्रदातव्यमृतसंजीवनी
 पथम् ॥ अंजनंचैवनस्यंचक्षिप्रंदद्याद्विचक्षणः ॥ ६१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्राह्मणविंशतिपंचमीकल्पेधातुगतविषाक्रियावर्णनंमपंचत्रिं
 शोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ६४ ॥ गौतमउवाच ॥ कीदृशंसर्पदृष्टस्यसर्पिण्याःकीदृशंभवेत् ॥ कुमारदष्टःकीदृक्स्यात्सूतिकांशितस्यच ॥ १ ॥ रूपं
 नपुंसकेनेहव्यंतरेणचकीदृशम् ॥ एतदाख्याहिमसर्वमभिर्दृष्टस्यलक्षणम् ॥ २ ॥ कश्यपउवाच ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिनागानारूपलक्षणम् ॥
 सर्पदृष्टस्यचतथासमासाद्विजगुग्व ॥ ३ ॥ अथसर्पेणदृष्टस्यऊर्ध्वदृष्टिःप्रजायते ॥ सर्पदृष्टस्यचतथाअधोदृष्टिःप्रजायते ॥ ४ ॥ कन्या
 दृष्टस्यवासास्याद्विद्विजवरोत्तम ॥ कुमारेणापिदृष्टस्यदक्षिणार्धवजायते ॥ ५ ॥ गर्भिण्यावाथदृष्टस्यतथास्वेदश्चजायते ॥ रोमांचं
 सूतिकायास्तुवेपथुश्चापिजायते ॥ ६ ॥ नपुंसकेनदृष्टस्यअंगमर्दःप्रजायते ॥ पन्नगीप्रभवोरात्रौदिवासर्पोविषाधिकः ॥ ७ ॥ नपुंसकस्तुसं
 ध्यायांकश्यपेनतुभाषितम् ॥ अंधकारेतुदृष्टोयउदकेगहनेवने ॥ ८ ॥ सुप्तंवाचेत्प्रमत्तंवायदिसर्पौनदृश्यते ॥ दृष्टरूपण्यजनन्वै
 कथंवेद्यचिकित्सितम् ॥ ९ ॥ चतुर्विधाइहश्रोक्ताःपन्नगास्तुमहात्मना ॥ दूर्वाकरामंडलिनोराजिलाव्यंतरास्तथा ॥ १० ॥ दूर्वाकरावात
 विषामंडलाःपैतिकाःस्मृताः ॥ श्लेष्मलाराजिलाज्ञेयाव्यंतराःसान्निपातिकाः ॥ ११ ॥ रक्तंपरीक्षयेदृषांसर्पाणांतुपृथक्पृथक् ॥ कृष्णंदूर्वाक
 राणांतुजायतेनाल्पमुल्बणम् ॥ १२ ॥ रक्तंवर्नंचवहुशःशोणितंमंडलिकृतम् ॥ पिच्छलंराजिलेस्वलंपतद्द्रव्यंतरकेतथा ॥ १३ ॥ सर्पास्तु
 चतुरोज्ञेयाःपंचमोनोपलभ्यते ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियोवैश्यःशूद्रश्चैवचतुर्थकः ॥ १४ ॥ ब्राह्मणेभ्युरंदद्यात्तित्तंदद्यात्तथोत्तरे ॥ वैश्येकर्पफलंद
 द्याच्छूद्रेत्रिस्थूणमेवच ॥ १५ ॥ ब्राह्मणेनतुदृष्टस्यदाहोगात्रेषुजायते ॥ मूर्च्छांचप्रबलस्याद्वैनान्मानमभिजानते ॥ १६ ॥ इयामवर्णमुल्लं
 चस्यान्मन्यास्तंभश्चजायते ॥ तस्यकुर्यात्प्रतीकारेयेनसंपद्यतेसुखम् ॥ १७ ॥ अश्वगंधाप्यपामर्गसिंदुवारंसुरामयम् ॥ एतत्सर्पिःसमायुक्तंपाने
 नस्येचदापयेत् ॥ १८ ॥ एतेनैवोपचारेणसुखीभवतिमानवः ॥ क्षत्रियेणतुदृष्टस्यकंपोगात्रेषुजायते ॥ १९ ॥ मूर्च्छामोहस्तथास्याद्वैनान्मा

नमभिजानते ॥ जायतेवेदनातस्य ऊर्ध्वचैव निरीक्षते ॥ २० ॥ तस्य कुर्यात्प्रतीकारयेन संपद्यते सुखम् ॥ अर्कमूलमपामागं प्रियं गुमिन्द्रवारुणीम् ॥ २१ ॥ एतत्सर्पिः समायुक्तं पानं नस्यं च दापयेत् ॥ एतेनैवोपचारेण सुखी भवति मानवः ॥ २२ ॥ वैश्येनापि हि दृष्टस्य शृणुरूपणि यानितुं ॥ शुभप्रकोपो लालचनचोदहति चेत्तनाम् ॥ २३ ॥ मूर्ध्ना च प्रबलायस्य आत्मानं नाभिर्नंदति ॥ तस्य कुर्यात्प्रतीकारयेन संपद्यते सुखम् ॥ २४ ॥ अश्वगंधासगोमूत्राद्यहधूसं सगुलम् ॥ शिरीषार्कपलाशेन श्वेताचगिरिकर्णिका ॥ २५ ॥ गोमूत्रेण समायुक्तं पानं नस्यं च दापयेत् ॥ एष वैश्ये नदृष्टानामगदः परिकीर्तितः ॥ २६ ॥ शूद्रेणापि हि दृष्टस्य शृणुतत्त्वेन गौतम ॥ कुंठ्यते वेपते चैव ज्वरः क्षीतं च जायते ॥ २७ ॥ अंगानि च्छुलु च्छुलयते शूद्रदृष्टस्य लक्षणम् ॥ तत्रागदं प्रवक्ष्यामि येन संपद्यते सुखम् ॥ २८ ॥ पद्मचलोऽंघ्रौ चैव शौद्रं पद्मास्य केसरम् ॥ मधुमधूकसारं च श्वेतां च गिरिकर्णिकाम् ॥ २९ ॥ एतानि समभागानि पेषयेच्छीतवारिणा ॥ पानले पांजनं नस्यं सुखी भवति मानवः ॥ ३० ॥ पूर्वाह्णे च रते विप्रो मध्याह्ने क्षत्रियश्च रत् ॥ अपराह्णे च रत् वैश्यः शूद्रः संध्याचरो भवेत् ॥ ३१ ॥ आहारो वायुं पुष्पाणि ब्राह्मणानां विदुष्याः ॥ मूषिकाक्षत्रियाणां च आहारो द्विजसत्तम ॥ ३२ ॥ वैश्यामंडूकभक्षश्च शूद्राः स वांश्चिनस्तथा ॥ अग्रतो दशते विप्रः क्षत्रियो दक्षिणेन तु ॥ ३३ ॥ वामपार्श्वे स दावैश्यः पश्चाद् वै शूद्रमादिशेत् ॥ मदकाले तु संप्राप्ते पीज्यमानमहाविषाः ॥ ३४ ॥ अवेलायां दशतैर्वैमथुना ताम्रजंगमाः ॥ पुष्पगंधाः स्मृता विप्राः क्षत्रियाश्च दनावहाः ॥ ३५ ॥ वैश्याश्च घृतगंधा वै शूद्राः स्युर्मस्य गंधिनः ॥ वासंतेषां प्रवक्ष्यामि यथा वदनु पूर्वशः ॥ ३६ ॥ वर्षा पीकृपतडागेषु गिरिप्रस्रवणेषु च ॥ वसंति ब्राह्मणाः संप्राप्तमद्गरैश्च तु ण्यथे ॥ ३७ ॥ आरामेषु पवित्रेषु शुचिष्वप्यतनेषु च ॥ क्षत्रियो वसते नित्यं तोरणेषु सरःसु च ॥ ३८ ॥ इमं शाने भस्मशालासु पलाशेषु तटेषु च ॥ गोष्ठेषु पथिवृक्षेषु विप्रवैश्या वसंति च ॥ ३९ ॥ अविविक्तेषु स्थानेषु निजनेषु वनेषु च ॥ शून्यागारे इमं शाने च शूद्रा विप्रवसंति च ॥ ४० ॥ श्वेताश्च कपिलाश्चैव संपास्त्वनलप्रभाः ॥ मनस्विनः सात्विकाश्च ब्राह्मणास्ते बुधैः स्मृताः ॥ ४१ ॥ रक्त

१ प्रियं गुप्तं तवाहणीम्-इ०पा० । २ कृद्यते-इ०पा० । ३ विमि विमायते-इ०पा० । ४ चांतरे-इ०पा० । ५ आहारं चात्र पुष्पाणि-इ०पा० ।
 ६ नदी हि दत्तडागेषु-इ०पा० । ७ विप्रो वै वसते नित्यं सदा ब्राह्मणसत्तम-इ०पा० । ८ विशुद्धायतेषु च-इ०पा० ।

वर्णाः सुवर्णाभाः प्रवालमणिमणिभाः ॥ सूर्यप्रभास्तथाविप्रक्षत्रियास्तेभुजंगमाः ॥ ४२ ॥ नानाविचित्रराजीभिरतसीवर्णसन्निभाः ॥ बाण
 पुष्पसवर्णाभावैश्यास्तेवैभुजंगमाः ॥ ४३ ॥ काकोदरनिभाः केचिद्वेचअंजनसन्निभाः ॥ काकवर्णाधूम्रवर्णस्तेशूद्राः परिकीर्तिताः ॥ ४४ ॥
 यस्यसर्पेणदृष्टस्यदंशमगुष्ठमंतरम् ॥ बालदंष्ट्रविजानीयात्कश्यपस्यवचोयथा ॥ ४५ ॥ यस्यसर्पेणदृष्टस्यदंशं बालमंतरम् ॥ यौवन
 स्थेनदृष्टस्यएतद्भवतिलक्षणम् ॥ ४६ ॥ यस्यसर्पेणदृष्टस्यसार्धं बालमंतरम् ॥ बृद्धदंष्ट्रविजानीयात्कश्यपस्यवचोयथा ॥ ४७ ॥ अने
 तः प्रेक्षते पूर्ववामपार्श्वे तु वासुकिः ॥ तक्षकोदक्षिणेनेहककौटः पृष्ठतस्तथा ॥ ४८ ॥ चलेतेऽत्रमतेपद्मोमहापद्मोनिमज्जाति ॥ विमंज्ञस्तिष्ठतेचैव
 शंखपालोमुहुर्मुहुः ॥ ४९ ॥ सर्वेषां कुरुतेरूपं कुलिकः पन्नगोत्तमः ॥ अनंतस्यदिशापूर्वावासुकेस्तुहुताज्ञानी ॥ ५० ॥ दक्षिणातक्षकस्योक्ताक
 कौटस्यतुनैर्ऋती ॥ पश्चिमापद्मनाभस्यमहापद्मस्यवायुजा ॥ ५१ ॥ उत्तराशंखपालस्यऐशानीकंबलस्यतु ॥ अनंतस्यभवेत्पद्मंवासुकेः
 स्यात्तथोत्पलम् ॥ ५२ ॥ स्वस्तिकंतक्षकस्योक्तंककौटस्यतुपङ्कजम् ॥ पद्मस्यतुभवेत्पद्मंशूलं पद्मेतरस्यतु ॥ ५३ ॥ शंखपालेभवेच्छत्रं कुलिक
 स्यार्धचंद्रकम् ॥ अनंतकपिलौविप्रौक्षत्रियौशंखवासुकी ॥ ५४ ॥ महापद्मस्तक्षकश्चैश्वर्योविप्रकीर्तितौ ॥ पद्मककौटकौशूद्रौसदाज्ञेयौ
 मनीषिभिः ॥ ५५ ॥ अनंतकुलिकौशुक्लौवर्णतोब्रह्मसंभवौ ॥ वासुकिः शंखपालश्चतौह्याग्निसमुद्भवौ ॥ ५६ ॥ तक्षकश्चमहापद्मर्ध्वपतिवभू
 वतुः ॥ पद्मककौटकौविप्रसर्पौकृष्णौवभूवतुः ॥ ५७ ॥ हयंयानंवृषं चंद्राजानमथपावकम् ॥ धरणीमुत्पाद्यधृतानेतान्निद्रिकरान्विदुः ॥
 ५८ ॥ पूर्णकुंभः पताकाचकंचनमण्यस्तथा ॥ शिरीषमणिकंकठेजीवजेवितिमुव्रत ॥ ५९ ॥ एतेषां दर्शनं श्रेष्ठकन्याचैकप्रसूयिका ॥
 चतुःषष्टिः समाख्याताभोगिनोऽप्येतुपन्नगाः ॥ ६० ॥ अहंश्यास्तेषुषट्त्रिंशदंश्यास्त्रिंशन्महीचराः ॥ विंशच्चस्रं विणः प्रोक्ताः सप्तमंडलिनस्तथा ॥
 ६१ ॥ राजीवंतोदशप्रोक्तादव्यः षोडशपंचच ॥ दुंदुभोऽंडुभश्चैव चेटभश्चैव दंभश्चैव दवाहनः ॥ ६२ ॥ नागपुष्पसवर्णख्यानिर्विषायेचपन्नगाः ॥

१ विमज्जस्तिष्ठते-इ०पा० । २ त्रिरखकम्-इ०पा० । ३ नृपोत्तम-इ०पा० । ४ प्रायःपीतौ-इ०पा० । ५ हयपालम्-इ०पा० । ६ शयनंमणिकंकठे-
 इ० । शरसौमणिकंकठे-इ०च पा० । ७ मत्तपन्नगाः-इ०पा० । ८ अष्टत्रिंशन्महीचराः-इ०पा० । ९ मुकुलिनः-इ०पा० । १० क्षेत्रभक्षेत्रवाहनः-इ०पा० ।

एवमेवतुसर्पाणांशतद्विनवतिस्मृतम् ॥ ६३ ॥ वराहकर्णीगजपिप्पलीचर्गाधारिकारिपिप्लदेवदारु ॥ मधूकसारसंहासिंदुवाराहिचुचिपिद्वामुटिकारु
कार्या ॥ ६४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इत्युक्त्वानुरागविरगौतमस्यप्रजापतिः ॥ लक्षणं सर्वेनागानां रूपवर्णाविपंतथा ॥ ६५ ॥ तस्मात्संपूजयेन्नागा
न्सदाभक्त्यासमन्वितः ॥ विशेषतस्तुपंचम्यांपयसापायसेनच ॥ ६६ ॥ श्रावणेमासिपंचम्यांशुकृपक्षेनराधिप ॥ द्वारस्योभयतोलेल्यगो
मयेनविषोल्बणाः ॥ ६७ ॥ पूजयेद्विधिवद्धारदविदूषक्षैतैः कुशैः ॥ गंधपुष्पोपहारैश्चब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ ६८ ॥ येत्वस्यांपूजयंतं हनागा
न्भक्तिपुरःसराः ॥ न तेषां न तेषां विरभयं भवतिर्हचिह्नितम् ॥ ६९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि पंचमिकल्पे श्रावणिकनागपंचमिव्रतव
र्णनं नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ तथाभाद्रपदेमासिपंचम्यांशुद्रव्यान्वितः ॥ अथालेल्यनरोनागान्कृष्णवर्णादिवर्णकैः ॥ १ ॥
पूजयेद्गंधपुष्पैश्च सर्पिः पायसगुगुलैः ॥ तस्य तुष्टिं स मायातिपन्नगास्तक्षकादयः ॥ २ ॥ आसतमात्कुलात्तस्य नभयं नागतो भवेत् ॥ तस्मात्सर्वप्र
यत्नेन नागांसंपूजयेद्बुधः ॥ ३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि पंचमिकल्पे भाद्रपदिकनागपंचमिव्रतवर्णनं नाम सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥
सुमंतुरुवाच ॥ तथाचाक्षयुजेमासिपंचम्यांकुरुनंदन ॥ कृत्वाकुशमयात्रागान्गंधैः संप्रपूजयेत् ॥ १ ॥ वृत्तोदकाभ्यांपयसास्नापयित्वा
विशांपते ॥ गोधूमैः पयसास्विन्नैर्भक्ष्यैश्च विविधैस्तथा ॥ २ ॥ यस्त्वस्यां विविधवन्नागाञ्छुचिर्भक्त्यासमन्वितः ॥ पूजयेत्कुरुशार्दूलतस्य शेषा
दयानृप ॥ ३ ॥ नागाः श्रीताभवंतीह शांतिमाप्नोति वाविभो ॥ स शांतिलोकमासाद्य मोदते शाश्वतीः समाः ॥ ४ ॥ इत्येतत्क्रथितं वीर
पंचमिकल्पमुत्तमम् ॥ यत्रायमुच्यते मंत्रः सर्वसर्पनिषेधकः ॥ ५ ॥ ॐ कुरुकुले फट्स्वाहा ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे शतसाहस्रार्धसंहि
तायां ब्राह्मे पर्वणि पंचमिकल्पसमाप्तिकथनं नामाष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ६४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ षष्ठ्यां फालाशनो राजन्विशेषात्कार्तिकेनृप ॥
राज्यच्युतो विशेषेण स्वराज्यं लभतेऽचिरात् ॥ १ ॥ षष्ठीतिथिर्महाराज सर्वदसर्वकामदा ॥ उपोष्यात्प्रयत्नेन सर्वकालजयार्थिना ॥ २ ॥
कार्तिकेयस्य दायिता एषा षष्ठीमहातिथिः ॥ देवसेनाधिपत्यं हि प्राप्तं तस्यां महात्मना ॥ ३ ॥ अस्यां हि त्रैयसायुक्तो यस्मात्सत्कंदो भवत्यग्रे ॥

१ कृष्णपक्षे इत्यग्रासंगिकः-इ०पा० । २ इंद्राण्या सह पूजयेत्-इ०पा० । ३ विप्र-इ०पा० ।

तस्मात्पष्ठ्यांनक्तभोजीप्रायुयादीप्सितंसदा ॥ ४ ॥ इत्वार्यकार्तिकेयायस्थित्वावैदक्षिणामुखः ॥ दद्यादृतोदकैःपुष्पैर्मन्त्रेणानेनसुव्रत
 ॥ ५ ॥ सप्तर्षिद्वारजःस्कंदःस्वाहापातिसमुद्रवः ॥ रुद्रार्यमाग्निजविभोगंगार्गभनमोऽस्तुते ॥ ६ ॥ प्रीयतां देवसेनानीःसंपादयतुद्धृत
 म् ॥ इत्वाविप्रायआत्माग्रंयच्चान्यदपिविधते ॥ ७ ॥ पञ्चाङ्गुतेत्पसौरात्रौभूमिं कृत्वातुभाजनम् ॥ एवंषष्ठ्यांत्रतंस्नेहात्प्रोक्तंस्कंदेनय
 त्तनतः ॥ ८ ॥ तन्निबोधमहाराजप्रोच्यमानस्यमेऽखिलम् ॥ षष्ठ्यांयस्तुफलाहारो नक्ताहारोभविष्यति ॥ ९ ॥ शुक्लां कृष्णांमुनियतो
 ब्रह्मचारीसमाहितः ॥ तस्यसिद्धिर्धृतिर्तुष्टिराज्यमायुर्निरामयम् ॥ १० ॥ पारत्रिकचैहिकचदद्यात्स्कंदो न संशयः ॥ याहिनक्तोप
 वासःस्यात्सन्नेनव्रतीभवेत् ॥ ११ ॥ इहवासुत्रसोत्पन्तंलभतेख्यातिसुत्तमाम् ॥ स्वर्गेचनियतंवासोलभ्यतेनात्रसंशयः ॥ १२ ॥ इहचा
 गत्यकालेतियथोक्तफलभागभवेत् ॥ देवानामपिबन्धोऽसौराज्ञाराजाभविष्यति ॥ १३ ॥ यश्चापिशृणुयात्कल्पंषष्ठ्याःकुरुकुलोद्ग्रह ॥
 तस्यसिद्धिस्तथातुष्टिर्धृतिःस्यात्ख्यातिसंभवा ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेब्राह्मपर्वणिषष्ठीकल्पेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥
 शतानीकउवाच ॥ अहोव्रतंमहत्कष्टंश्रयोद्धदिवर्तते ॥ कार्तिकेयस्यमहाहात्म्यंश्रुत्वाजन्मतथाद्विज ॥ १ ॥ अनेकजनितस्येहकार्ति
 केयस्यसुव्रत ॥ माहात्म्यंसुमहद्विप्रकथमेतद्विभाव्यते ॥ २ ॥ जातिःश्रेष्ठामभेदोऽरउतकर्मभवेद्भरम् ॥ संशयस्तुमहानत्रदृष्ट्वमेकृत्ति
 कासुतम् ॥ ३ ॥ एतद्ददविनिश्चित्यनयथासंशयोभवेत् ॥ जन्मतःकर्मणश्चैवयज्जायस्तद्भूविहिमे ॥ ४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इममर्थ
 पुरापृष्टोब्रह्माशिष्यैर्मनीषिभिः ॥ यदुक्तंतेनतेषांचतत्तेविच्मिनिबोधमे ॥ ५ ॥ सुरश्रेष्ठंसुखासीनमभिगम्यमहर्षयः ॥ प्रणम्यचमहाबाहो
 विश्वामित्रस्यविप्रताम् ॥ ६ ॥ दृष्ट्वाविस्मयमागत्यकौतूहलसमन्विताः ॥ भक्तिश्रद्धांपुरोधायप्रणम्यानतंकधराः ॥ ७ ॥ ऋषयश्चुः
 ॥ भोब्रह्मन्नादिकल्पोहिब्राह्मण्यंब्रूहिर्किंभवेत् ॥ जात्यध्ययनदेहात्मसंस्काराचारकर्मणाम् ॥ ८ ॥ बाह्याभ्यंतरसामान्यविशेषायदिक्रु
 त्रिमाः ॥ मनोवाक्कर्मशरीरजातिद्रव्यगुणत्मकाः ॥ ९ ॥ संत्यव्यक्ताःप्रसिद्धायेजातिभेदविधायिनः ॥ वस्तुभूताःपरोक्षैर्वा

प्रमाणैर्न विनिश्चिताः ॥ १० ॥ अव्यक्तागमसिद्धश्चेज्जातिभेदाविधिर्नृणाम् ॥ विकल्पोऽयं न पुष्पाति भवतः श्रेमुषीवलम् ॥ ११ ॥ ब्रह्मो
वाच ॥ एवमेतन्न संदेहो यथायुर्वंदतिह ॥ शृणु ध्वं योगिना वाक्यं सतर्कशिष्य श्रेयसे ॥ १२ ॥ योगेश्वर उवाच ॥ प्रमाणे हि स हि त्रैलोक्ये
त्रार्थविषये यतः ॥ स्पष्टयोग्यार्थविषयं प्रत्यक्षतावदक्षते ॥ १३ ॥ सामान्यतो द्वियग्राहसिद्धांतोऽभ्युपगम्यते ॥ स एव भगवानेकं प्रमाण
मिति चेन्न तत् ॥ १४ ॥ यस्माद्विविधमेतत्ते संपदं भद्रवर्तते ॥ वेदस्य पौरुषेयत्वं नित्यजातिसमर्थकम् ॥ १५ ॥ कार्याविशेषे
षा वेदोक्तान्युक्तमद्वैतं वचः ॥ ताल्वादिकरणानां च व्यापारानंतरं श्रुतेः ॥ १६ ॥ व्यापारात्परतस्तस्य प्रागभावविशेषतः ॥ तद्भावानु
विधायित्वमन्यव्यतिरेकतः ॥ १७ ॥ तस्माद्धूमाग्निवद्वैतं फलभावोऽवतिष्ठते ॥ न च व्यापारवचसोरन्यथा नुपपत्तितः ॥ १८ ॥ पुरु
षानुगतजातिब्रह्मण्यत्वादिकास्ति चेत् ॥ द्विवर्णजातिभेदेन प्रत्यक्षार्थोपलक्षणात् ॥ १९ ॥ गोवर्गमध्यं च गतो यथाश्वो निर्धार्यते ज्ञैः सु
विचक्षणात् ॥ मनुष्यभावाद्विशिष्यमाणस्तद्वद्विजः शूद्रगणान्न भिन्नः ॥ २० ॥ मनुष्यजातेन परो विशेषयः कल्प्यते सर्वे न राजानुयायी ॥
संस्कारयुक्ता हि क्रियाविशिष्टा द्विजन्मनां शूद्रविवेकहेतुः ॥ २१ ॥ जीवोऽपि ब्राह्मणः प्रोक्तोऽयं तत्त्वज्ञमानवैः ॥ प्रप्रष्टु ब्राह्मणत्वास्ते जायंते वि
प्रसंगतः ॥ २२ ॥ जराजन्मांतरकृशदुष्टग्राहकुलकुलम् ॥ नरतिथ्यगसच्छूद्रयोनिदुःखोर्मिसंकटम् ॥ २३ ॥ दौःस्थित्यरोगशोकातिज
नावर्तसमन्वितम् ॥ श्वानशूकरां डालकृमिकूर्मादिका यतम् ॥ २४ ॥ संसारसागरवोरं मग्नः परिपरिप्लवन् ॥ भूरि पापभराक्रान्तः स जीवो
ब्राह्मणः कथम् ॥ २५ ॥ ब्रह्मेवाच ॥ सप्तव्याधकथाविप्रामनुनापरि कीर्तिता ॥ तानि शम्ययदुष्टेष्टु नित्यजातिपदं त्यजेत् ॥ २६ ॥ सप्तव्याधा
दशार्णार्थमृगाः कालं जरे गिरौ ॥ चक्रवाकाः सारिङ्गिपिहंसाः सरसिमानसे ॥ २७ ॥ तेऽपि जाताः कुरुक्षेत्रे ब्राह्मणवेदपरागाः ॥ प्रस्थिता दीर्घमध्वान्न
यं किमवसीदथ ॥ २८ ॥ तस्मान्न जीवेद्ब्राह्मण्यस्यास्य मोहिकथंचन ॥ २९ ॥ शस्त्रादिमद्भागवजाति युक्तो गजश्च गोजो हूखरादिकानाम् ॥
ज्ञात्तया कृतो ह्यंगजवर्णमैर्भेदः स्फुटलक्षणतोऽत्र यद्वत् ॥ ३० ॥ तदुत्तरां नैव विकर्तनीया ब्राह्मण्यजातिर्नृषुनास्ति काचित् ॥ नित्याकृ

तिर्नानुपभेदरूपायथाहिभेदः परमोऽत्र सिध्येत ॥ ३१ ॥ सिताद्यसाधारणतुल्यरूपाः सनातनगणुनवर्णभेदः ॥ ब्राह्मण्यमधुवामिदं किल कृत्रिम
त्वादकृत्रिमं भवति सामयिकत्वयोगात् ॥ ३२ ॥ सांकेतिकं सुकृतलशविशेषलब्धवाणिज्यभेषजकृतमिव जातिभेदाः ॥ किं ब्राह्मणाये
सुकृतं त्यजंति किं क्षत्रिया लोके मपालयंतः ॥ ३३ ॥ स्वधर्महीना हि तथैवैश्याः शूद्राः स्वमुख्यक्रियया विहीनाः ॥ तस्मान्न गोश्वपत्काश्च
जातिभेदोऽस्ति देहिनाम् ॥ कार्यशक्तिनिमित्तस्तु संकेतः कृत्रिमो भवेत् ॥ ३४ ॥ एवं प्रमाणैः प्रतिषिध्यमानां सांकेतिकीयातिरोव्यवस्थाम् ॥
स्वकीयसिद्धास्त्वमतैर्निषिद्धान् बुध्यते मूढमनावराकः ॥ ३५ ॥ गोमहिष्यजवाज्यशुश्रुवानेयविगजाधिपाः ॥ प्रेष्यवाधुषिकाकालकर
णोद्यतमानसाः ॥ ३६ ॥ वैणिक्कारुक्रियाविष्टादिव्यास्तेऽपि च ये द्विजाः ॥ विनष्टास्ते तु विज्ञेयाः क्रव्यादाश्च कुशीलवाः ॥ ३७ ॥ पलां
डुलशुनादाश्चर्मयोद्गीक्षिरपायिनः ॥ मांससर्वसर्पक्षीरकयविक्रयकारिणः ॥ ३८ ॥ पुनर्भृषुषलविश्याचांडालस्त्रीनिषेविणः ॥ शूद्रान्नरसपुष्टांगाः
प्रेतवस्त्रान्नभोजनाः ॥ ३९ ॥ मृतमृतकलब्धान्नपानाद्यभ्यवहारिणः ॥ ब्रह्मदेवपितृभूतमनुष्येषु बहिष्कृताः ॥ ४० ॥ मात्सर्यमदविद्वेषतृष्णा
कामतमोभयाः ॥ हीनचौराहियेकेचिदपरेपिशुनाद्विजाः ॥ ४१ ॥ प्रकारैर्वहुभिः संवर्ते प्रणश्यंतिनान्यथा ॥ एवं शास्त्रोदितन्यायमार्गप्रष्टा
स्तु येनराः ॥ ४२ ॥ विशिष्टगोत्रसंस्कारकलापसकलात्मकाः ॥ वेदानध्यापयंतोऽपि तेऽधीयानाः श्रुतिक्रमात् ॥ ४३ ॥ ब्राह्मणत्वाद्विही
यंतैरुपचारविधायिनः ॥ तस्मान्न जातिरेकत्रभूतात्मास्तपायिनी ॥ ४४ ॥ नाशीत्वादत्र चक्षोः कान्मानवाः समधीयते ॥ सद्यः पतति मांसेन ला
क्षया लवणेन च ॥ ४५ ॥ त्र्यहणशूद्रो भवति ब्राह्मणः क्षीरविक्रयी ॥ गोरक्षकावाणिजिकारुतथाकारु कुशीलवान् ॥ ४६ ॥ प्रेष्यन्वाधुषिकांश्चैव
शूद्रांस्तान् मनुरब्रवीत् ॥ शूद्रो ब्राह्मणतामिति ब्राह्मणश्चैति शूद्रताम् ॥ ४७ ॥ क्षत्रियो याति विप्रत्वं विद्याद्वैश्यं तथैव च ॥ ४८ ॥ इति श्रीभ
विष्यमहापुराणे ब्राह्मणपष्टीकल्पेकार्तिकेयवर्णेन चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वेदाध्ययनमप्येतद्ब्राह्मण्यं प्रतिपद्यते ॥ वि
प्रवद्वैश्यराजन्यैराक्षसारावणादयः ॥ १ ॥ श्वादृचां डालदासाश्च लुब्धकाभीरधीवराः ॥ येन्येऽपि वृषलाः केचित्तेषु विवेदानधीयते ॥ २ ॥ शू

द्वेदेशांतरं त्वब्राह्मणक्षत्रियश्रितः ॥ व्यापाराकारभाषादौ विप्रतुल्यैः प्रकालितैः ॥ ३ ॥ वेदानधीत्यवेदोवावेदं वापियथाक्रमम् ॥ प्रोद्वहं
 तिशुभांकन्यां शुद्धब्राह्मणजानराः ॥ ४ ॥ अथवाधीत्यवेदांस्तुक्षत्रवैश्यैस्तु वानराः ॥ गौडपूर्वाकृतमैशुजातिवादिक्षिणात्यजम् ॥ ५ ॥
 अपरिज्ञातशूद्रत्वाद्ब्राह्मण्ययातिकामतः ॥ तस्मान्नज्ञायते भेदो वेदाध्यायिक्रियाकृतः ॥ ६ ॥ शान्नकारैस्तथाचोक्तं न्यायमार्गानुसारिभिः ॥
 तेसाधुमतमकार्पण्यसंतः संति विमत्सराः ॥ ७ ॥ आचारहीनान्प्रयुनति वेदायद्यधीताः सहपद्भिः ॥ शिरःपंहिवेदाध्ययनं द्विजानं धृत्स्मृतं
 ब्राह्मणलक्षणं ॥ ८ ॥ अधीत्य चतुरो वेदान्यादिवृत्तेन तिष्ठति ॥ न तेन क्रियते कार्यं श्रित्तेनेव षडङ्कः ॥ ९ ॥ शिखाप्रणवसंस्कारसंध्य
 पासनमेखलाः ॥ दंडाजिनपवित्राद्याः शूद्रेष्वपि निरंकुशाः ॥ १० ॥ प्रसंगापि हि शूद्राणां न शक्या विनिवारितुम् ॥ देवोत्तमत्रयेणापि निवर्त
 तेनराः स्वयम् ॥ ११ ॥ तस्मान्नैतेऽपि लक्ष्यते विलक्षणतया नृणाम् ॥ यज्ञोपवीतसंस्कारमेखलाञ्जलिकादयः ॥ १२ ॥ अभिचारिकर्मत्राद्यै
 दुर्लभत्वादिभाषणैः ॥ ब्राह्मणस्यैव शक्तिश्चेत्केनैस्य विनिहन्यते ॥ १३ ॥ तपःसत्यादिमाहात्म्यादेव तत्समयस्मृतिः ॥ मंत्रशक्तिनृणा
 मेषां सर्वेषामपि विद्यते ॥ १४ ॥ वंचनं दुर्वचस्यापि क्रियते सर्वमानवैः ॥ शूद्रब्राह्मणयोस्तस्मान्नास्ति भेदः कथंचन ॥ १५ ॥ शापानुग्रहका
 रित्वं शक्तिभेदो न विद्यते ॥ चौरचाटादिराजान्यदुर्जनाभिहते नृणाम् ॥ १६ ॥ आत्मदुःखोदयापायं स्वेषु जंतुषु रक्षणम् ॥ कर्तुं न प्रभव
 शूद्रो ब्राह्मणस्तद्देवहि ॥ १७ ॥ माभूद्युगे कलावेतद्देशे चार्क्यकृद्भिजे ॥ स्याद्व्यदेशे कालादौ द्विजानामतिशायिनाम् ॥ १८ ॥ शापानुग्रह
 सामर्थ्यमन्यद्वाध्यात्मगोचरम् ॥ ब्रह्मसाधनमेतद्विलम्बोक्तिप्रचक्षते ॥ १९ ॥ संसाररक्तचेतस्का मोहांधतमसावृताः ॥ पतंत्युन्मार्गगतै
 शुप्रत्यग्रि शलभा यथा ॥ २० ॥ जातिधर्मः स्वयं किंचिद्विशेषः श्रुतिसंगमात् ॥ असिद्धः शूद्रजतीनां प्रासिद्धो विप्रजातिषु ॥ २१ ॥ संस्का
 रयोगीनसाध्यो वासामग्री प्रभवोऽथवा ॥ शूद्रेभ्योऽतिशयं तोयः साधारणताशुणः ॥ २२ ॥ विप्राणां पंचधाभिन्नः कल्पनीयः संपडितैः ॥ न
 जातिजस्त्रयीजो वा विशेषो युक्तिबाधकात् ॥ क्रमाक्रमक्रियाः संति न सनातनवस्तुनः ॥ २३ ॥ नित्यो न हेतुर्विगतक्रियत्वाद्धेतुर्भेदेद्विशे

१ उद्वहन्ति द्विजस्त्रियः-इ० पा० । २ न तैः क्रिया सतां कार्या वैश्यास्ते ब्राह्मणा मताः-इ० पा० । ३ विचक्षणतया-इ० पा० । ४ केनान्यस्य विहन्यते-इ० पा० ।

षतःसः ॥ सतस्समस्तत्र्यतिसान्निधानात्कालात्ययेक्षित्वमयुक्तमेव ॥ २४ ॥ स्वांतःशरीरवृत्तिस्थःश्रुतियोगादुदेतियः ॥ सोनन्यवेदवि
 ज्ञातस्वभावोनैर्गम्यते ॥ २५ ॥ विशिष्टाधीतिधर्मत्वेकत्रिमाब्रह्मसंगतिः ॥ यस्यास्त्यतिशयस्तस्यनान्योन्यानाश्रयतेयदि ॥ २६ ॥ हृश्य
 स्वभावकिमभीष्टमेतद्ब्रह्मण्यमाहोस्विददृष्टरूपम् ॥ सर्वप्रतीयेतहिदृश्यरूपंततोऽन्यथावद्वृत्तिरेव न स्यात् ॥ २७ ॥ सामर्थ्यभावात्परमं
 विशेषभूदेवगात्रस्थमभूमिदेवाः ॥ स्मरंति तेनात्मनिपुण्यपापंयथातथेत्येतदयुक्तमुक्तम् ॥ २८ ॥ सामर्थ्यनुष्ठानगुणैःसमग्राःशूद्रादयतःसतिस
 माद्विजानाम् ॥ तस्माद्विशेषोद्विजशूद्रनाम्नोर्ध्वात्मिकोवाह्यानिमित्तकोवा ॥ २९ ॥ संस्कारतःसोऽतिशयोयदिस्यात्सर्वस्यपुंसोस्त्यति
 संस्कृतस्य ॥ यःसंस्कृतोविप्रगणप्रधानोव्यासादिकस्तेनतस्यसाम्यम् ॥ ३० ॥ हेतुर्वधेतेनैषांजात्यादीनामसंभवात् ॥ जातेरकृतकत्वा
 द्वाधीतेनविशेषतः ॥ ३१ ॥ संस्कारातिशयाभावादंतरस्यागतेपरैः ॥ भौतिकत्वाच्छरीरस्यसमस्तानामसंहतैः ॥ ३२ ॥ किंचान्यनास्तिक
 म्लेच्छयवनादिजनेष्वलम् ॥ वेदोदितबहिर्दुष्टचरितेषुदुरात्मसु ॥ ३३ ॥ धर्मादतिशयोदृष्टःशूद्रसाहसिकादिषु ॥ तस्माद्विप्रेषुजात्यादिसामग्रीप्र
 भवोनसः ॥ ३४ ॥ तस्मान्नचविभेदोस्तिनवहिनैरात्मानि ॥ नमुखादौनचैथ्येनज्ञायांनाभयेष्वपि ॥ ३५ ॥ नवीयेनाकृतौनाक्षेनव्या
 पारेनचायुषि ॥ नागेषुष्टेनदर्बल्येनस्थैर्नैथैर्नापिचापले ॥ ३६ ॥ नप्रज्ञायानैवैराग्येनधर्मनपराक्रमे ॥ नत्रिवर्गेनैपुण्येनरूपादौनभैषजे
 ॥ ३७ ॥ नस्त्रीर्गर्भेनगमनेनदेहमलसंयुगे ॥ नास्थिरंश्चेनचप्रेम्णिनप्रमाणेनलोमसु ॥ ३८ ॥ शूद्रब्राह्मणयोर्भेदोऽमृगमाणोऽपियत्नतः ॥
 नेक्ष्यतेसर्वधर्मेषुसंहतैस्त्रिदशैरपि ॥ ३९ ॥ उक्तमात्राविसंभूतिर्विचारक्रमकारिभिः ॥ वृद्धबृंदारकाधीशैरप्रधृष्यमिदं वचः ॥ ४० ॥ नब्राह्म
 णाश्चंद्रमरीचिचुआनक्षत्रियाःकिंशुकपुष्पवर्णाः ॥ नचेहवैश्यहारीतालतुल्याःशूद्रानां गारसमानवर्णाः ॥ ४१ ॥ पादप्रचारैस्तनुवर्णकेशैः
 सुखेनदुःखेनचज्ञाणितेन ॥ त्वंज्ञांसमेदोस्थिरसैःसमानाश्चतुःप्रभेदाहिकथंभवति ॥ ४२ ॥ वर्णप्रमाणाकृतिगर्भवासवाबुद्धिकर्मद्रियजीविते
 शु ॥ बलत्रिवर्गामयभेषजेषुनविद्यतेजातिकृतोविशेषः ॥ ४३ ॥ सएकएवात्रपतिःप्रजानांकथंपुनर्जातिकृतःप्रभेदः ॥ प्रमाणदृष्टान्तनयप्रवादैः

१ भाव्यम्-इ०पा० । २ विद्यते-इ-पा० । ३ अपि-इ०पा । ४ योऽस्मात्-इ०पा० । ५ त्वङ्मांसकेशास्थिरसैः-इ०पा० ।

परीक्षमाणो विवटत्वमेति ॥ ४४ ॥ चत्वार एकस्य पितुः सुताश्चेतः पांसुतानां खलु जातिरेका ॥ एवं प्रजानां हि पितैक एव पितृकभाव एव च जातिभेदः ॥ ४५ ॥ फलान्यथोदुंबरवृक्षजतेर्यथा ग्रमध्यांत भवानियानि ॥ वर्णाकृतिरूपदर्शैः समानितैः को जातिरतिप्रचिंत्या ॥ ४६ ॥ ये कौशिकाः काः इयं गौतमाश्च कौडिन्यमांडव्यवसिष्ठोत्राः ॥ आत्रेयकौत्सागिरिसाः सगर्गमौहूल्याकृत्यायनभार्गवाश्च ॥ ४७ ॥ गोत्राणि नानाविधजतयश्च आतुस्तुषामैशुनपुत्रभावाः ॥ वैवाहिकं कर्म न वर्णभेदाः सवर्णाणि क्षिलपा निभवंति तेषाम् ॥ ४८ ॥ ये चान्ये पंडिताः प्राहुर्देहब्राह्मणतां नराः ॥ तेषां दुर्दृष्टिर्तिमिरमपनीया तु कंध्यच ॥ ४९ ॥ न्यायाज्जनैः षड्विद्वैः परिणामसुखावहैः ॥ उपनीतैः प्रयत्नेन स्वदृष्टिं सिद्धिदम्नहे ॥ ५० ॥ मूर्तिमत्त्वचनानां शिष्यत्वाच्छेषभूतवत् ॥ देहाधारनिविष्टानां ब्राह्मण्यं न प्रकल्प्यते ॥ ५१ ॥ एकैको वयस्ते पांन ब्राह्मण्यं समश्नुते ॥ न चानेकसमूहेऽपि सर्वथा तिप्रसंगतः ॥ ५२ ॥ पृथिव्युदकवाय्वग्निपरिणामा विशेषतः ॥ देहतः सर्वभूतानां ब्राह्मणत्वप्रसंगतः ॥ ५३ ॥ देहस्य ब्राह्मणत्वं येन तत्त्वज्ञैः प्रकल्प्यते ॥ संस्कृतृणां शरीरस्य ते पांन ब्रह्मता भवेत् ॥ ५४ ॥ मृग्यमाणे प्रयत्नेन देहं तन्नोपलभ्यते ॥ तस्मान्न देहब्राह्मण्यं नापि देहात्मकं भवेत् ॥ ५५ ॥ वर्णोपसदृचा डालश्च दादीनां प्रसज्यते ॥ यदि देहस्य विप्रत्वं भवद्भिरुपगम्यते ॥ ५६ ॥ देहशक्तिशुणैः क्षणैः कायभस्मादिरूपवत् ॥ तस्माद्देहात्मकं नैतद्ब्राह्मण्यं नापि कर्मजम् ॥ ५७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मेर्षवणिषष्टीकल्ये ब्राह्मण्यविवेकवर्णनं नैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ४९ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अपरैश्च सदाचारयोगयुक्तैर्मनीषिभिः ॥ यदुकारिमहासत्त्वैः सुभाषितं सिद्धं शुभम् ॥ १ ॥ बहुवनरूपतिशोखिपिपलिकाग्रमवारण जातिमुदाहरन् ॥ गतिपुर्कर्ममितीतं त्वत्सदाश्रमतिजंतुरलब्धसुदर्शनः ॥ २ ॥ रूपैश्च ज्ञानकुलैर्विभवेर्विमितो भूत्वा धर्मपथं चेद्व्रज हासि ॥ न वक्ष्ये ब्रजभुवनानि त्वं भटिष्यंस्तस्मादिभिरभस्मभूते मदआत्मनः ॥ ३ ॥ जाति कुलरूपवयो वर्णने कश्चुतमं दद्याः कृत्वा ॥ परत्र चेह च हितमप्यर्थं न पश्यति ॥ ४ ॥ ज्ञात्वा भवपरिवर्ते जातीनां कोऽज्ञातसहस्रेषु ॥ हीनोत्तममध्यत्वं को जातिमिदं बुधः कुर्यात् ॥ ५ ॥ नै

१ ये चार्थम्-इ० पा० । २ वेदाहारविनिष्ठानाम्-इ० पा० । ३ समस्तोऽपि हि देहोऽयं सर्वस्यातिप्रसङ्गतः-इ० पा० । ४ वर्णोपसदृचाप्यडालनिषादानां प्रसज्यते-इ० पा० ।

काञ्चातिविशेषानिन्द्रियनिवृत्तिपूर्वकान्सर्वान् ॥ कर्मवशाद्ब्रह्मचर्यत्रकस्यैकाशाश्रतोजातिः ॥ ६ ॥ विद्वत्सदसियोप्याहसंस्काराद्ब्रह्मणो
 भवन् ॥ नैयज्ञैःसनिराकार्यैवाक्यैर्यायानुसारिभिः ॥ ७ ॥ गर्भधानं पुंसवनंसीमंतोन्नयनं तथा ॥ जातकर्मनामकर्मतथास्नानं च वै
 ॥ ८ ॥ चूडोपनंचास्यव्रतादेशस्तथैव च ॥ समावर्तनमप्यन्यत्पाणिग्रहणमेव च ॥ ९ ॥ इत्येवमादिसंस्कारविधौ नैर्योति संस्कृताः ॥
 तएवब्राह्मणायेषानैर्येणकामनाः ॥ १० ॥ यस्माद्ब्रह्मणजातब्राह्मणैःकृतसंस्कृतैः ॥ नायुःशक्तिर्हित्यादिविशेषोविद्यतेरुद्रः ॥ ११ ॥
 तौवाब्राह्मणगत्रोत्थौसंस्कृतासंस्कृतौनरौ ॥ इष्टानिष्टात्यनसिभ्यांनभिद्यतेपरस्परम् ॥ १२ ॥ ज्ञानाध्ययनमीमांसानियमैर्द्रियनिग्रहैः
 विनासंस्कारयोगेऽपिपुंसःशूद्राब्रह्मिन्नता ॥ १३ ॥ संस्कारःक्रियमाणश्चनशूद्रेचप्रवर्तते ॥ संस्कृतंगश्चपापेभ्योनपइयतिनिवर्तते ॥ १४ ॥
 विद्यासिन्धुजंगादिजनवन्मदविह्वलाः ॥ व्यामुह्यंतिसदाचाराद्ब्रह्मणत्वात्पतंतिच ॥ १५ ॥ संस्कृतोऽपिदुराचारोनरकंयातिमानवः ॥
 निःसंस्कारःसदाचारोभेवोद्दिश्रान्तेमःसदा ॥ १६ ॥ मंत्रपूतात्मसंस्कारयुक्तोपिपुवतेनतु ॥ ब्राह्मण्यदविकल्पं सपश्चाद्ब्रह्मश्चरितोनरः ॥ १७ ॥
 सामर्थ्यात्पतंतंस्माद्ब्रह्मण्यन्मुच्यतेध्रुवम् ॥ दुरनुष्ठानसक्तान्पुंसान्पुरुषपुंगवैः ॥ १८ ॥ किंक्वचिद्दृष्टमैवैतत्किंवास्वर्धोविदत्ययम् ॥
 तुल्यमुत्सहसेकतुमप्यदृष्टतदावद् ॥ १९ ॥ आचारमनुतिष्ठतोव्यासादिमुनिमतमाः ॥ गर्भधानादिसंस्कारकलापरहिताःरुद्रम् ॥ २० ॥
 विप्रोत्तमाःश्रियंप्राप्ताःसर्वलोकनमस्कृताः ॥ बहवःकथ्यमानायेकतिचिन्नाब्रिबोधत ॥ २१ ॥ जातोव्यासस्तुैकवर्त्याःश्वपाक्याश्चपरश
 रः ॥ शुक्याःशुकःकणादाख्यस्तथोलूक्याःसुतोभवत् ॥ २२ ॥ मृगजोथर्षशृंगोपिवसिष्ठो गणिकात्मजः ॥ मंदपालोमुनिश्रेष्ठो नविका
 पत्यमुच्यते ॥ २३ ॥ मांडव्योमुनिराजस्तुमंडूकीगर्भसंभवः ॥ बहवोऽपिप्रपंचंप्राप्तायेपूर्ववद्विजाः ॥ २४ ॥ यच्चैतच्चारुचरितैरुच्य
 मुच्चरितंवचः ॥ तद्विचार्याचक्षुश्चैराचरोपचितद्युतिः ॥ २५ ॥ हरिणीगर्भसंभूतऋष्यशृंगोमहामुनिः ॥ तपसाब्राह्मणो जातःसंस्कारैरुते

१ न्यायज्ञैःसक्तियाःकार्याः-इ०पा० । २ नेह ते हतकाधमाः-इ०पा० । ३ संस्कृतांगस्य पापेभ्यो लावण्यं विनिवर्तते-इ०पा० । ४ ब्राह्मण्यं हापयन्ति च-
 इ०पा० । ५ मंदपालः-इ०पा० । ६ लाविकागर्भस-इ०पा० ।

नकारणम् ॥ २६ ॥ श्रपाकीर्गर्भसंभूतः पिताव्यासस्य पार्थिव ॥ तपसा ब्राह्मणो जातः संस्कारस्तेन कारणम् ॥ २७ ॥ उलूकीर्गर्भसंभूतः
 कणादाल्यामेहमुनिः ॥ तपसा ब्राह्मणो जातः संस्कारस्तेन कारणम् ॥ २८ ॥ गणिका गर्भसंभूतो वसिष्ठश्च महामुनिः ॥ तपसा ब्राह्मणो जातः
 संस्कारस्तेन कारणम् ॥ २९ ॥ लाविका गर्भसंभूतो मंदपालो महामुनिः ॥ तपसा ब्राह्मणो जातः संस्कारस्तेन कारणम् ॥ ३० ॥ वेदतंजरा
 स्कारकलापनिपुणैरपि ॥ विद्यातपो धनबलदुःखदुष्टलभ्यते फलम् ॥ ३१ ॥ लब्धसंस्कारदेहश्च महत्पातकिनो नराः ॥ यस्माद्विदिते
 ब्रह्मतत्त्वात्सां कृतिकविदुः ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्ये महपुराणे ब्राह्मणपर्वणि पृष्ठीकाले ब्राह्मण्यसंस्कारविवेकवर्णनं नाम द्वाचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥
 ॥ ३४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ किंचान्यदपरं यूयं वेदमत्र विदो जनाः ॥ प्रष्टव्याः कस्य संस्कारे विज्ञेयमुपगच्छत ॥ १ ॥ किं देहस्य ते नराः
 निसर्गमलिनः स्थितः ॥ शुक्रशोणितसंभूतः शमलोद्भवकोटवत् ॥ २ ॥ निषेकादिमशानतीर्विवैधिविस्तरैः ॥ देहिने जपित्व
 कचिदुपगच्छंति मानवाः ॥ ३ ॥ तेषां पूढमनः कायवाविदुष्टैः सुचेष्टितैः ॥ असंयतमुष्याणां पक्षोऽयं दूष्यते मया ॥ ४ ॥ वैदिकसिद्धि
 संस्कारसारभूता द्विजातयः ॥ सर्वकार्यकरान्सर्वान्वृण्वलनतिशरते ॥ ५ ॥ चंडकर्मविकर्मस्यो ब्रह्महृत्पुरुतल्पगः ॥ स्तेनो गोघ्नः सुरापातः
 परस्त्रिरमणप्रियः ॥ ६ ॥ मिथ्यावादी मदोन्मत्तो नास्ति को वेदनिन्दकः ॥ ग्रामयाजकनिग्रथैव हृदोषोदुरासदः ॥ ७ ॥ निषिद्धाचारस्तपः
 चोरश्चादो मदोद्धतः ॥ धूर्तोनिन्दः शठः पापिसर्वाशी सर्वविक्रयी ॥ ८ ॥ बाह्वनः क्रयजुर्दुष्टहृता ये ब्राह्मणाधमाः ॥ तेन शुद्धिर्न जतं हि अपि
 यज्ञशैतैरपि ॥ ९ ॥ शूद्राणां न्यायनिष्ठानि संपद्यंते स्वभावतः ॥ विप्राणामपि तान्येव निर्विघ्नानि भवंति ॥ १० ॥ तस्मान्मन्त्रोद्गहनं वैश्व
 पशुवधोऽपि वा ॥ हेतवो न हि विप्रस्त्वशूद्रैः शक्या क्रिया यथा ॥ ११ ॥ येषां पिकर्मबंधेन बद्धाः सां दन्ति जंतवः ॥ संसारानलसंतापविह्वलं द्रुत
 मानसाः ॥ १२ ॥ तेजन्ममरणाटव्या सुखामृतापि पासवः ॥ कृपणस्याश्रयेऽन्तो लभन्ते नैव निवृत्तिम् ॥ १३ ॥ चतुर्वर्गानरा ये तु तद्ब्र
 यैरधारमाः ॥ तेषां सर्वान्मनासैर्वधैः सांकार्यमक्षियते ॥ १४ ॥ शूद्रविप्रादयो नौ न भिद्यंते परस्परम् ॥ सर्वधर्मसमानत्वात्स्वत्काराद्

१ निषिद्धाचारसंवीतो यो रथ्यादौ मदोद्धतः-इ० पा० १ २ वर्षशतैः-इ० पा० १

निरर्थकम् ॥ १५ ॥ तदनुष्ठानवैधव्यवियोगमरणादिभिः ॥ असेव्यसेवनैरन्यैः शुद्रप्रदायः समाः ॥ १६ ॥ बुद्ध्याशतयास्वभावेन च
 ज्ञात्यादिभिः श्रिया ॥ कर्तव्यैः पुण्यपापाभ्यां शौनैः सर्वशरीरैः ॥ १७ ॥ बंधनैरेव नैनायातनोपायपीडनैः ॥ दण्डैरदण्डकरणैर्विपादपरि
 वेदनैः ॥ १८ ॥ सात्विकैः प्रीतिधर्मद्वैराजसैश्चित्रवेषितैः ॥ तामसैस्तामोहाद्यैर्दूयमानाः पुनः पुनः ॥ १९ ॥ श्लेष्ममारुतपित्तज्वरहा
 भत्सदशनैः ॥ क्वचिद्वृत्तिनिवृत्तिभ्यानुतामृतहितहितैः ॥ २० ॥ अलंकारोपयोगेन मन्यथाद्यैर्विचेष्टितैः ॥ धनलाभाशयनैकजंतुसंयत
 पातनैः ॥ २१ ॥ अधिसिद्धिर्गतिं याति नानाविधमनोरथैः ॥ आत्मस्नेहपरद्रव्यस्वीकृतद्रव्यरक्षणैः ॥ २२ ॥ अतिशोचत्वसंशोभशुतक्षम
 क्षमामयैः ॥ यातनोपायैश्शून्यशून्यत्वोपशमैस्तथा ॥ २३ ॥ अप्रशस्तरैस्तुष्टानैः समीपस्थापदः समाः ॥ हिंसकाः प्राणिनः पापवित्तश
 लापभाषिणः ॥ २४ ॥ साधूनां भाषकाः स्तेनानिर्दयाः पारदारिकाः ॥ नीचकर्मसमाचाराः सर्वभक्षाः पिशाचवत् ॥ २५ ॥ दुष्कुलीनदुरा
 चारानृपाणां सुपजीविनः ॥ विप्रकार्या विकर्मस्थायिनिनोदुष्टचेतसः ॥ २६ ॥ लुब्धकाहरिणान् हन्त्वा संकृत्वा यथावने ॥ तथा लादतिपि
 शुनावहवश्चक्रियावशात् ॥ २७ ॥ वेदं वा दमर्थायानाः प्राणिघाताभिर्गंसिनः ॥ पुष्पांतिकपटैरर्थान्वेदविक्रयिणोऽधमाः ॥ २८ ॥ सा
 यिनो मत्सरग्रस्ता लुब्धा सुग्रामदोद्धताः ॥ चाटाः कार्पटिकाः क्रूराः कदर्याः कलहप्रियाः ॥ २९ ॥ वाचाटदुष्टकुलटा अटन्तो भाटकैः सह ॥
 भंडमान्याभटाटोपैः संकुद्धाः सुविलुठकाः ॥ ३० ॥ पर्यटाभाटकाजीवाः कंठकश्लोकभाषिणः ॥ विक्रीयन्ते ह्यविक्रयेयमभक्ष्यद्रव्यभाषिणः ॥ ३१ ॥
 शुद्रकर्मनुतिष्ठतो निस्तपास्तेन राधमाः ॥ सेवाव्यापनवाणिज्यकृष्याद्यां भलं भिताः ॥ ३२ ॥ गृणहन्तः संपदेवाह्याद्रव्यधान्यधनादिकाः ॥
 क्राधादाभ्यंतरादोषांस्तथा दुष्टमनोरथान् ॥ ३३ ॥ अत्यजंतो विशिष्टानां श्रेष्ठास्ते कचमर्दिनः ॥ नोपदेयानि वस्त्राणि नित्यमादत्ते द्विजाः
 ॥ ३४ ॥ हापयंतिन हेयानि कथं ते गुरवः क्षितौ ॥ दंडिकादिडिकांभंडांश्चंडालचोष्टिताः ॥ ३५ ॥ वैतंडकास्ते निघ्नंति यथासिंहाश्चूरा
 न्यशून् ॥ निर्ग्रंथं मुनिमालोक्य मन्यमानाः समुन्नतम् ॥ ३६ ॥ परिभूयावतिष्ठते धिक्वतान् रिक्तान् स्वैरिणः ॥ तस्मात्संसार

कान्तत्वाच्चित्तकेशकलकताः ॥ ३७ ॥ दाःशाल्यदामनस्याद्यस्तुल्यजातयवन्धात् ॥ शूद्राग्रचतोंवप्रागणैमथुनप्रति ॥ ३८ ॥
 साकामदुःखविगमेगर्भधत्तेसमागमे ॥ कामकामातुराभ्यस्तुरोचंतेशूद्रमानवाः ॥ ३९ ॥ मैथुनप्रतिब्रह्मण्येतेऽपितस्यसुखबहाः ॥
 श्रेतुजात्यादिभिर्भिन्नागवाश्चाष्टमंतंजाः ॥ ४० ॥ तेविजातिषुनेगर्भकुर्वतेऽपिसुखार्थिनः ॥ अनङ्गानेवगोरेवकामपुण्यात्ति-
 गमे ॥ ४१ ॥ घोटकाश्चरतिस्मयङ्कुर्वतेवडवासुच ॥ पतंकरभमेवाय्यकरभ्रीरमतेमुदा ॥ ४२ ॥ गजमेवपतिलञ्च्यसुखंतिष्ठतिहिरि-
 नी ॥ तिर्यग्जातिस्त्रियासाकंकुर्वणोऽपिहिमैथुनम् ॥ ४३ ॥ नतस्याःकुरुतेगर्भनरोनापिसुखार्थिकाम् ॥ तिरश्चासहकुर्वणमैथुनमनु-
 जांगता ॥ ४४ ॥ नाधत्तेतत्कृतं गर्भनयुक्तमैथुनंतथाः ॥ नैवंकाश्चिद्भिन्नागस्तिमैथुनेनस्त्रीमनुष्ययोः ॥ ४५ ॥ येनसंशीयतेभेदःप्रदुर्दंद्भि-
 नःशूद्रयोः ॥ वेदपाठच्छलेनानक्रियाभिःप्रपद्यते ॥ ४६ ॥ बहुभिर्जडसंवातेरविशिष्टेपदेऽहनि ॥ देहेदेहिनिचामुष्मिन्नुवाचनवर्त्य-
 ते ॥ ४७ ॥ रागद्वेषादिभिर्दोषैराधिकपरिणीडिते ॥ कुललचक्रवद्भ्रांतमानसेविषयार्णवे ॥ ४८ ॥ घोरदुःखभयाक्रान्तेसमाज्ज-
 श्वरात्मानि ॥ जन्ममृत्युजराशोकानिष्टयागाग्निपीडिते ॥ ४९ ॥ हीनसत्त्वशरीरादौनविशेषोविभाव्यते ॥ तस्मान्मनुष्यभेदोऽयंरु-
 तवलनिर्मितः ॥ ५० ॥ ब्राह्मण्यं ब्राह्मणसंगाद्ब्राह्मणचोपसेवते ॥ पतित्यक्त्वामुखास्वादलालसैर्मदलालैः ॥ ५१ ॥ आसेव्यतेविदंत्सत्त्वा-
 धकीचेटकैरपि ॥ ब्राह्मण्यात्प्रच्यवतेन्यमहापातकसेवितः ॥ ५२ ॥ व्यलीकलपेनैवपातस्माज्जात्यादिकल्पना ॥ ५३ ॥ इति श्रीभविष्ये-
 महापुराणे ब्राह्मपर्वणि षष्ठीकले पर्वणव्यवस्थावर्णनमात्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ हेयोपादेयतत्त्वज्ञान्त्यक्ता न्यथाश्र-
 माः ॥ जितेन्द्रियमनोवाचः सदाचारपरायणाः ॥ १ ॥ नियमाचारवृत्तस्थाहितान्वेषणतत्पराः ॥ संसारक्षणेपायाक्रियायुक्तमनश्च-
 ॥ २ ॥ सम्यग्दर्शनसंपन्नाः समाधिस्थाहतकुधः ॥ स्वाध्यायभक्तहृदयास्त्यक्तसंगाविमत्सराः ॥ ३ ॥ विशोकविमदाः शांताः सर्वे प्रा-
 णिहितैर्षिणः ॥ सुखदुःखसमालोकविविक्तास्थानवासिनः ॥ ४ ॥ व्रतोपयुक्तसर्वांगधार्मिकाः पापभरवः ॥ निर्ममानिरहंकारादान्म-
 रादयापराः ॥ ५ ॥ सत्यब्रह्मविदः शांताः सर्वशस्त्रेषु निष्ठिताः ॥ सर्वलोकहितोपायप्रवृत्तेनस्वयंभुवा ॥ ६ ॥ वागीश्वरेण देवेन न भेदे

नभवाच्छिदा ॥ ब्रह्मणाकृतमर्यादास्तएवब्रह्मणाः स्मृताः ॥ ७ ॥ महतपोधनैरार्यैः सर्वस्त्वाभयप्रदेः ॥ सर्वलोकहितार्थानिपुणं सुप्र
 तिष्ठितम् ॥ ८ ॥ बृहत्त्वाद्भगवान्ब्रह्मानाभेयस्तस्येजनाः ॥ भक्त्यासक्ताः प्रपन्नाश्चब्रह्मणास्तेप्रकीर्तिताः ॥ ९ ॥ क्षत्रियास्तु शत
 त्राणाद्वैश्यवाताप्रवेशनात् ॥ येतुश्रुतेद्वितीयाः शूद्रास्तेनेहकीर्तिताः ॥ १० ॥ येचचारताः प्राहुर्ब्रह्मण्यब्रह्मवादिनः ॥ तेतुफलप्रशंस
 तियत्सदामनसोस्मितम् ॥ ११ ॥ क्षमादमोदयादानंस्त्यशौचधृतिर्घृणा ॥ मार्दवार्जवसंतोषाअहंकारस्तपःशमः ॥ १२ ॥ धर्मोज्ञा
 नमपैशुन्यब्रह्मचर्यममूढता ॥ ध्यानमास्तिक्यमद्वेषोवैराग्यंचशमात्मता ॥ १३ ॥ पापभीरुस्त्वमस्तेयममात्सर्यममृतघ्णता ॥ नैःसंग्य
 गुरुशुश्रूषामनोवाक्कायसंयमः ॥ १४ ॥ यएवंभूतमाचारमनुतिष्ठतिमानवाः ॥ ब्रह्मण्यपुष्कलंतेषांनित्यमेवप्रवर्यते ॥ १५ ॥ तेस्वमतास्त्वाद
 लब्धवर्णाचारामहौजसः ॥ सर्वशस्त्रविरोधेनपवित्रीकृतमानसाः ॥ १६ ॥ सज्जनाभिमताः प्राज्ञाः पुराणागमपंडिताः ॥ गीतगीतागमचाराः
 स्मृतिकाराः पठंतित्च ॥ १७ ॥ मन्वन्तरेषुसर्वेषुचतुर्गुणविभागशः ॥ वर्णाश्रमाचारकृतं कर्मसिद्धत्यनुत्तमम् ॥ १८ ॥ संसिद्धायां तुवातं यांतत
 स्तेषांस्वयंप्रभुः ॥ मर्यादांस्थापयामासथारब्धांपरस्परम् ॥ १९ ॥ यैवैपरिगृहीतारस्तेषांस्त्वबलाधिकाः ॥ इतरेषांक्षतत्राणान्स्थापयामा
 सक्षत्रयान् ॥ २० ॥ उपतिष्ठतियेतान्वैयचंचंतोनर्मदाः सदा ॥ सत्यब्रह्मसदाभूतंवदंतोब्रह्मणास्तुते ॥ २१ ॥ येचान्येप्यबलस्तेषांवैश्यकर्म
 णिसंस्थिताः ॥ कीलानिनाशयंतिस्मपृथिव्यांप्रागतद्रिताः ॥ २२ ॥ वैश्यनेवतुतानाहकीनाशान्वृत्तिमाश्रितान् ॥ शौचंतश्चद्रवंतश्चपरि
 चर्यासुयेनराः ॥ २३ ॥ निस्तेजसोऽल्पवीर्याश्चशूद्रांस्तानब्रवीत्सुतः ॥ ब्रह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांचपरस्परम् ॥ २४ ॥ कर्माणिप्रविभक्ता
 निस्वभावप्रभवैशुणैः ॥ क्षमस्तपोदमः शौचंक्षान्तिराजवमेवच ॥ २५ ॥ ज्ञानंविज्ञानमास्तिक्यब्रह्मकर्मस्वभावजम् ॥ शौर्यैतेजोधृतिर्दोष्युद्धे
 चाप्यपलायनम् ॥ २६ ॥ दानमीश्वरभावश्चक्षात्रकर्मस्वभावजम् ॥ कृषिगोरक्षवाणिज्यवैश्यकर्मस्वभावजम् ॥ २७ ॥ परिचर्यात्मकं कर्म शूद्र
 स्यापिस्वभावजम् ॥ योगस्तपोदयादानंस्त्यधर्मश्चुतिर्घृणा ॥ २८ ॥ ज्ञानंविज्ञानमास्तिक्यमेतद्ब्रह्मणलक्षणम् ॥ शिवाज्ञानमयीत्यप्य
 विवंचतपोमयम् ॥ २९ ॥ ब्रह्मण्यनिष्कलंतस्यमतुः स्वायंभुवोऽब्रवीत् ॥ यत्रवातत्रववर्णेत्तमाधममध्यमाः ॥ ३० ॥ निवृत्तः प्रा

पकर्मभ्योब्राह्मणःसविधीयते ॥ शूद्रोऽपिशीलसंपन्नोब्राह्मणादधिकोभवेत् ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणोविगताचारःशूद्राद्धीनतरोभवेत् ॥ ननु
 रांसंधयेद्यस्तु आपणेषुगृहेषुच ॥ ३२ ॥ नविक्रीणातिचतथासच्छूद्रोहिंसउच्यते ॥ ३३ ॥ यद्येकास्फुटमेवजातिरपराकृत्यात्परंभेदिनयि
 द्राव्याहृतिरेकतामधिगतायन्यधर्मययौ ॥ एकैकासिलभावभेदनिधनोत्पत्तिस्थितिव्यापिनीकिंनसौप्रतिपत्तिगोचरपथयायाद्विभक्तय
 नृणाम् ॥ ३४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेत्राह्मणपर्वणिषष्ठीकल्पेवर्णविभागविवेकवर्णनंनमचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
 इदंशृणुमयाख्यातंतर्कपूर्वमिदंवचः ॥ शुष्माकंसंशयेजतेकृतैर्वैजातिकर्मणोः ॥ १ ॥ पुनर्वच्चिनिबोधध्वंसमासान्नतुविस्तरात् ॥ संसिद्धि
 यातिमनुजाजातिकर्मसमुच्चयात् ॥ २ ॥ सिद्धिगच्छेद्यथाकार्यैर्दवकर्मसमुच्चयात् ॥ एवंसिद्धिमायातिपुरुषोजातिकर्मणोः ॥ ३ ॥ इ
 त्येवमुक्तवानूर्वाशिष्याणांवाधनेपुरा ॥ योगीश्वरोमहातेजःसमासान्नतुविस्तरात् ॥ ४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इतिपृष्टःपुराब्रह्माऋषिन्त्रोवाचभा
 रत ॥ सवितर्कमिदंवाक्यविप्रर्षेजातिकर्मणोः ॥ ५ ॥ तस्मात्त्वयामहाबाहोनकार्योविस्मयोदृष्ट ॥ कार्त्तिकेयंप्रतिसदादेवानंदुर्विदा
 गतिः ॥ ६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेत्राह्मणपर्वणिषष्ठीकल्पेकार्त्तिकेयवर्णनंनमपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ येयंभा
 द्रपदेमासिषष्ठीचभरतर्षभ ॥ सुपुण्येयंपापहराशिवांशंतांगुहप्रिया ॥ १ ॥ स्नानदानादिकंसर्वस्यस्यामक्षय्यमुच्यते ॥ येऽस्यांपश्यंतिवर्गियं
 दक्षिणापथमाश्रितम् ॥ २ ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्मुच्यंतेनात्रसंशयः ॥ तस्मादस्यांसदापश्येत्कार्त्तिकेयंनृपोत्तम ॥ ३ ॥ पूजयंति
 गुह्येस्यांनराभक्तिसमन्विताः॥प्राप्येहतेसुखान्कामान्गच्छंतीद्रसलोकताम् ॥ ४ ॥ यस्तुकारयतेवैश्वभुमदंडुमुप्रतिष्ठितम् ॥ दर्विशैलमय
 चापिभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ ५ ॥ गांगेययानमारुह्यगच्छेद्भूगियसच्चैव ॥ संमार्जनादियःकर्मकुप्याद्ब्रह्महेनरः ॥ ६ ॥ ध्वजस्यारोहणंराज
 न्सगच्छेद्ब्रह्मसच्चैव॥चंदनागरुकपूरैर्यश्चपूजयतेगुहम्॥७॥ गजाश्चनरयानत्ब्धमेनापत्यमवाप्नुते॥राज्ञापूज्यःसदाप्रोक्तःकार्त्तिकेयोमहीपते॥८॥
 कार्त्तिकेयमृतेनान्यराज्ञापूज्यंप्रचक्षते ॥ संत्रासंगच्छमानोयःपूजयेत्कृत्तिकासुतम् ॥ ९ ॥ सशत्रुजयतेवीर्यथेन्द्रोदानवाव्रणे ॥ तस्यात्सर्व
 प्रयत्नेनपूजयेच्छंकरात्मजम् ॥ १० ॥ पूजयानस्तुतंभक्त्याचंपकैर्विविधैर्नृप ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यस्तदागच्छेच्छिवाल्यम् ॥ ११ ॥ तैलंप

पुत्र्यां नमुंजीत न दिवा कुरु नंदन ॥ यस्तु षष्ठ्यां नरो नक्तं कुर्याद्धि भरतर्षभ ॥ १२ ॥ सर्वपापैः सनिमुक्तो गंगेयस्य स दोषव्रजेत् ॥ त्रिकृतो दक्षि
 णामाशां गत्वा यः श्रद्धयान्वितः ॥ पूजयेद्देवदेवं शंसगच्छेच्छातिमं दिरम् ॥ १३ ॥ इति श्री भविष्य महापुराणे शतसहस्रार्धसंहितायां षष्ठीकल्पे
 कार्तिकेयमाहात्म्यवर्णनं नाम षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ १४६ ॥ इति षष्ठीकल्पः समाप्तः ॥ ४४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ सप्तम्यां सोपवासस्तु नक्तहाराऽपि
 वा भवेत् ॥ सप्तम्यां दिवदेवेन लब्धं स्वरूपमादरात् ॥ १ ॥ अंडेन सह जातवै अंडस्थं बुद्धिमातवान् ॥ अंडस्थस्यैव दक्षेण भार्यादत्त्वा स्वकां सुतम् ॥ २ ॥
 नाम्ना रूपातिरूपेण नान्या नारी रतिं था भवेत् ॥ अंडस्थस्यैव सुचिरं स्थितो मातैर्दइत्यतः ॥ ३ ॥ दक्षज्ञया विश्वकर्मविपु रस्य प्रकाशयन् ॥ प्रका
 शतस्ततो नाम तस्य जातं नराधिप ॥ ४ ॥ अंडस्थस्यैव संजातौ यमुनायमएव च ॥ दाक्षायणी तस्य भार्यै विराग्यात्तनुमध्यमा ॥ ५ ॥ चितया
 माससादेवी दुःखान्निर्वदमागता ॥ अहो तेजोमयं रूपं कांतं कांतस्य कांतिमत् ॥ ६ ॥ न चास्य किंचित्पश्यामि अंगे ते जाविमोहितम् ॥ शुभं कन
 कतुल्यं मे रूपं कांतं सुकांतिमत् ॥ ७ ॥ सांप्रतं श्यामतां यातं दग्धमेतस्य तेजसा ॥ तस्मात्तस्येत पश्चाहं गत्वा वै उत्तरान्कुरुन् ॥ ८ ॥ स्वा
 छाया मत्रा निक्षिप्य भयाच्छापस्य रूपाणि ॥ निक्षिप्योवाच तां बालां माचारमैव दिष्यसि ॥ ९ ॥ एवं सानिश्चयं कृत्वा गतवै उत्तरान्कुरुन् ॥ स्वरू
 पं तत्र निक्षिप्य वडवारूपधारिणी ॥ १० ॥ चचार सा मृगैः सार्धं बहून्वर्षेणाश्रूय ॥ असावपि च मार्तंडश्चायां भार्या ममन्यत ॥ ११ ॥ शनैश्चितप
 तौ चैव देवदेव अत्येव च जज्ञिवान् ॥ अथच्छायात्मापत्या निक्षिप्तेन परिपालयेत् ॥ १२ ॥ नातिस्नेहेन चापश्यदधुना यममेव च ॥ अथ ताभ्यां विवा
 दोऽभूदादित्यदुहित्रोर्द्वयोः ॥ १३ ॥ तेऽभेव विवदं यातु परस्परमसंतम् ॥ यमुना तपती चोभे निम्नगे संवभृवतुः ॥ १४ ॥ यमोऽपि यमुनाप्राता
 छायाया ताडितो भृशम् ॥ पादमुदम्यतस्य वै तस्थौ सन्मुख एव सः ॥ १५ ॥ छाया शशाप तं रोषाद्यस्मात्पादोद्यतो मम ॥ तस्मात्ते कर्मबीभत्सं
 प्राणिनां प्राणहिंसनम् ॥ १६ ॥ भविष्यति चिरं मूढाचंद्राकै न संशयः ॥ पादं च यदि भूमौ त्वमिमं संस्थापयिष्यसि ॥ १७ ॥ कृमयो भक्षयिष्यं
 तिमच्छापकलुषीकृतम् ॥ तेषां विवदमानां मार्तंडोऽभ्यागमत्ततः ॥ १८ ॥ यमोऽप्याह महत्मानं मार्तंडं लोकपावनम् ॥ तात नित्यमियं

चापि क्रूरभावेन पश्यति ॥ १९ ॥ न चारुत्याः सुसमादाद्विरस्मास्वस्तीति लक्ष्यते ॥ प्रोवाचाथ सतांछ्यायां मार्तंडो भृशकोपेनः ॥ २० ॥ समे अप-
त्येकैस्मृते समत्वं नातु पश्यसि ॥ यमः प्रोवाचपितरनेयमातापितर्मम ॥ २१ ॥ मातुश्छान्तिवियं पापाश्रमोऽहमनयापितः ॥ यमुनातपती
वृत्तंतत्सर्ववित्येवेदयत् ॥ २२ ॥ अथ प्रोवाच मार्तंडो मार्तेपादो महीतले ॥ मांसं रुधिरमादाय कृमयोऽंशं तु भूतलम् ॥ २३ ॥ यमुनायाश्च यत्तयं
गंगा तुल्यं भविष्यति ॥ नर्मदायास्तपत्याश्च समं पुण्येन वै द्विज ॥ २४ ॥ विंध्यस्य दक्षिणे न हतपती प्रवहिष्यति ॥ तत्सायुज्यतया सार्धं गंगाया-
स्यातिशोभना ॥ २५ ॥ गंगा मासाद्य यमुना गंगासंभवविष्यति ॥ सौरसौम्येऽभे पुण्ये सर्वपापप्रणाशने ॥ २६ ॥ सौरिचैव षण्णवीचो भेमहादा-
पभयापहे ॥ त्वंपुत्रलोकपालत्वं ब्रह्मणेऽज्ञांसं भाजयन् ॥ २७ ॥ अद्य प्रभृतिच्छायेऽयं स्वदेहस्थो भविष्यति ॥ एवं संस्थाप्य स्वं भार्यामपत्यानि-
तथैव च ॥ २८ ॥ आजगाम सकाशं वैदक्षस्याहर्चकारणम् ॥ दक्षो विज्ञाय तत्सर्वमार्तंडमिदमाह वै ॥ २९ ॥ रूपं न पश्यतं तु भ्यंसाभार्या उत्त-
रान्गता ॥ रूपं ते प्रकटिष्यामि यदि शक्ष्यसि वेदनाम् ॥ ३० ॥ असौ प्रोवाचा च शक्ष्येऽहं प्रकाशं कुरु मे वपुः ॥ अथ स स्मारत क्षाणं स्मारितश्चाजगाम
सः ॥ ३१ ॥ प्रोवाच दक्षस्तक्ष्णं मार्तंडं वै प्रकाशय ॥ तक्षा प्रोवाच मार्तंडं वेदनां विषयसि ॥ ३२ ॥ विसहिष्येथ प्रोवाच तक्षाणं दक्ष-
चोदितः ॥ अथ तक्षा प्रकाशं वै तस्य रूपं विभावसोः ॥ ३३ ॥ सुखादारभ्य पादं तंतं तक्षकरणैः स्वकैः ॥ किरणैस्तु द्वामानेषु तस्य गिष्णुनः पुनः ॥
३४ ॥ क्षणक्षणे मूर्च्छयति मार्तंडं वेदनातुरः ॥ तस्य श्लाघभयात्तक्षापादौ गुल्फादियावतः ॥ ३५ ॥ चकाराथो निराकारांशुल्यो न प्रकाशय-
त् ॥ पर्याप्तं तक्षकमेवं वेदनाममवाधते ॥ ३६ ॥ तक्षा प्रोवाच मार्तंडं वेदनां जहि गोपते ॥ करवीरस्य पुष्पाणि रक्तचंदनमेव च ॥ ३७ ॥ करादा-
रभ्य गात्राणि विलिप्येद्देहजानि ते ॥ तत्तत्कृतं तथा तेन सरजं न्यक्तवाब्रविः ॥ ३८ ॥ अतश्चेमानि चेष्टानि मार्तंडस्येह भूपते ॥ करवीरस्य पुष्पा-
णि तथैवैरक्तचंदनम् ॥ ३९ ॥ इदमाह पुरादतो ह्यनूरस्याप्रतो नृप ॥ करवीरस्य पुष्पाणि रक्तचंदनमेव हि ॥ ४० ॥ इति हासपुराणाभ्यां सुपणे-
गुगुलं तथा ॥ यः प्रयच्छति भेत्तस्यासमे प्राणान् प्रयच्छति ॥ ४१ ॥ तस्मान्न देयमन्यन् भेत्तुं भक्तिरुक्ते न जानता ॥ मार्तंडस्याङ्गं जेतो जगृह्णात्वा कि-

१ समेत्योवाच सच्छायां समत्वं नातु पश्यसि-इ० पा० । २ मुंच पादं महति ले-इ० पा० । ३ गौरी च-इ० पा० । ४ श्रावणम्-इ० पा० ।

लभारत ॥ ४२ ॥ चकारवव्रमजरंशत्रुलेखादिनाशनम् ॥ मार्तण्डःपरितुष्टोभृष्टध्वारूपंगतव्यथः ॥ ४३ ॥ जगामसकुर्वन्वेगात्स्वभार्यादश
नोत्सुकः ॥ मृगमध्यगतादृष्टावडवारूपधारिणीम् ॥ ४४ ॥ अधरूपंततःकृत्वास्वभार्यामधिरुहसः ॥ अवाप्तुजत्स्वकंतेजोवेगनारुहसोऽध
वत् ॥ ४५ ॥ परपुरुषाशंकयासास्थितादेवस्यसंमुखी ॥ तेजोनासापुटार्भ्यांतुयुगपत्साक्षिपत्पुनः ॥ ४६ ॥ तत्रजातौदेवभिषजौनासत्यावाश्चि
नाविति ॥ रेतसोऽन्तेतुरेवंताविरोचनसुतोमहान् ॥ ४७ ॥ तपतीशानिश्चसावर्णिदृष्ट्यापत्यानिवैविदुः ॥ यमुनायमश्चपूर्वोक्तोसंज्ञायाश्चतथा
त्मजौ ॥ ४८ ॥ भार्यैलब्ध्वावपुर्दिव्यं तथापुत्राश्चभारत ॥ सप्तम्यादेवदेवस्यसर्वमेषमिदंयतः ॥ ४९ ॥ अनेनकारणेनेष्टासदादेवस्यसप्त
मी ॥ सप्तम्यासोपवासस्तुरात्रौभुंजीतयोनरः ॥ ५० ॥ कृत्वोपवासंषष्ठ्यांतुपंचम्यामेककालमुक्त्वा ॥ दत्त्वासुसंस्कृतंशाकंभक्ष्यमोज्यैःसम
न्वितम् ॥ ५१ ॥ देवायब्राह्मणेभ्यश्चरात्रौभुंजीतवाग्यतः ॥ यावज्जीविनरःकश्चिद्भूतमेतच्चरेदिति ॥ ५२ ॥ तस्यश्रीर्विजयश्चैवत्रिवर्गश्चापि
धृते ॥ मृतश्चस्वर्गमायातिविमानवरमास्थितः ॥ ५३ ॥ सूर्यलोकेसरमतेमन्वंतरगणान्वहून् ॥ इहचागत्यकालंतेनृपःशान्तिममन्वितः ॥ ५४ ॥
पुत्रपौत्रैःपरिवृतोदातास्र्यांनृपतिश्चिरम् ॥ भुनक्तिहिधरांजनविग्रहैश्चाजितःपरैः ॥ ५५ ॥ येनराराजशार्दूलशाकाहारोणसप्तमीम् ॥ उपोष्य
लब्धंतत्तीर्थंपित्र्यैर्वैराजसंज्ञिकम् ॥ ५६ ॥ कुरुणतवपूर्वेनशाकाहारोणसप्तमीम् ॥ धर्मक्षेत्रंक्रुरुक्षेत्रंक्रृतंतस्यविवस्वता ॥ ५७ ॥ सप्तमीनवमीषष्ठी
तृतीयापंचमीनृप ॥ कामदास्तिथयोब्रह्मताहैव नरयोपिताम् ॥ ५८ ॥ सप्तमीमाघमासेतुनवम्याश्वयुजेमता ॥ षष्ठीभाद्रपदेधन्यावै
शाखेतुतृतीया ॥ ५९ ॥ पुण्याभाद्रपदेप्रोक्तापंचमीनागपंचमी ॥ इत्येतास्तेषुमासेषुविशेषास्तिथयःस्मृताः ॥ ६० ॥ शाकंसुप्त
स्कृतंकृत्वायैश्चभक्त्यासमन्वितः ॥ दत्त्वाविप्रैरथाशस्त्यापश्चादुक्तेनिशिब्रती ॥ ६१ ॥ कार्तिकेकुल्लुपक्षस्यग्राह्येयंकुरुनंदन ॥
चतुर्भिर्वापिमासैस्तुपारणप्रथमंस्मृतम् ॥ ६२ ॥ अगस्तिकुसुमैश्चात्रजूकायाविभावसोः ॥ विलेपनंकुसुमंतुधूपैश्चैवापराजितैः ॥ ६३ ॥
ज्ञानंचपंचगव्येनतमेवप्राशयेत्ततः ॥ नैवेद्यपायंसंचात्रदेवदेवस्यकीर्तितम् ॥ ६४ ॥ तदेवदेयंविप्राणांशाकंभक्ष्यमथात्मना ॥ शुभश

कसममुक्तं भक्ष्यपेयसमन्वितम् ॥ ६६ ॥ द्वितीये पारणे राजञ्छुभंगं धानियानिवै ॥ पुष्पणिता निदेवस्य तथाश्वेतंचंदनम् ॥ ६६ ॥
 अगरुश्चापि धूपोऽन्नवैद्यं गुडपूपाः ॥ स्नानकुशोदकेन त्रप्राशनं गोमयस्य तु ॥ ६७ ॥ तृतीये करवीराणि तथा रक्तंचंदनम् ॥ धूपान्गु
 गुलश्चात्रिणो देवस्य सर्वदा ॥ ६८ ॥ शाल्योदनं तु नैवेद्यं दधिमिश्रमहामते ॥ तमेव ब्राह्मणानां च भक्ष्यलब्धसमन्वितम् ॥ ६९ ॥ काल
 शार्केन च विभो मुक्तं दद्याद्विचक्षणः ॥ गौरसर्षपकल्केन स्नानं चात्र विदुधाः ॥ ७० ॥ तस्यैव प्राशनं धन्यं सर्वपापहंशुभम् ॥ तृतीये पार
 णस्यति महद्रक्ष्णभोजनम् ॥ ७१ ॥ श्रवणं च पुराणस्य वाचनं चापि शस्यते ॥ देवस्य पुरतस्तत्र ब्राह्मणानां तथा व्रतः ॥ ७२ ॥ ब्राह्मणाद्वा
 चकाच्छ्राव्यं नान्यवर्णसमुद्रवात् ॥ अथ तान् ब्राह्मणान् सर्वान् भक्त्या शक्या च पूजयेत् ॥ ७३ ॥ वाचकस्यामले राजन्वाससींस्तिनैवेदयेत् ॥
 वाचके पूजिते देवः सदा तुष्यति भास्करः ॥ ७४ ॥ करवीरं यथेष्टं तु तथा रक्तंचंदनम् ॥ यथेष्टं गुग्गुलं तस्य यथेष्टं पायसं सदा ॥ ७५ ॥ यथेष्टा
 मोदकास्तस्य यथावैताम्रभाजनम् ॥ यथेष्टं च घृतं तस्य यथेष्टं वाचकः सदा ॥ ७६ ॥ पुराणं च यथेष्टं वैसवितुः कुरु नंदन ॥ इत्येषास्तमपि पुण्या
 शाकाह्वागोपतेः सदा ॥ ७७ ॥ यामुपोष्य नरो भक्त्या भाग्यवांश्च प्रजयते ॥ ७८ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मणपर्वणि सप्तमिकल्पे शाकसप्त
 मी व्रतवर्णनं नाम सप्तत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मणपर्वणि सप्तमिकल्पे शाकसप्त
 महात्मनः ॥ १ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अत्रैवाहुर्महात्मानः संवादं पुण्यमुत्तमम् ॥ कृष्णेन सहस्त्वेन स्वरूपेण महर्षिते ॥ २ ॥ भक्त्या प्रणम्य
 विधिवद्वासुदेवं जगद्गुरुम् ॥ इहामुत्र हितं शौचः प्रच्छज्जानसुत्तमम् ॥ ३ ॥ जातो जंतुः कथं दुःखैर्जन्मनीह न वाध्यते ॥ प्राप्नोति विविधान्का
 मान् कथंचन धुसूदन ॥ ४ ॥ परस्वर्गमाप्नोति सुखानि विविधानि च ॥ अनुभूयोचितं कालं कथमुक्तिमवाप्नुते ॥ ५ ॥ दृष्ट्वैवं मम निवेदो जातो
 व्याधिर्जनार्दन ॥ दृष्ट्वैमं जीविताशापि रोचते न हि मे क्षणम् ॥ ६ ॥ किं त्वेवमकृतार्थोऽस्मि न्यमप्राणानयांति हि ॥ संसारे न पतिष्यामि जरव्या
 धिसमन्विते ॥ ७ ॥ येनोपायेन तन्मेऽद्य प्रसादं कुरु व्रत ॥ आधि व्याधि विनिर्मुक्तो यथाहं स्यां तथा वद ॥ ८ ॥ ॥ वासुदेव उवाच ॥ देव

१ भार्गव्यां न विजायते-इ०पा० । २ सर्वत्र शांशब्दे सांव इति दंत्यादिरपि पाठः पुस्तकान्तेऽपि ।

तायाः प्रसादोऽन्यः सर्वस्य परमो मतः ॥ उपायः शाश्वतो नित्य इति मे निश्चिता मतिः ॥ ९ ॥ अनुमानागमाद्यैश्च सम्यगुत्पादिता मया ॥ कदा
 चिदन्यथा कर्तुं धीयते केनचित्क्वचित् ॥ १० ॥ प्रसादो जायते तस्य सम्यगाराधनक्रिया ॥ यदा तां च समुद्दिश्य कृता तद्देदिना तथा ॥ ११ ॥
 विशिष्टा देवता सम्यग्विशिष्टेनैव देहिना ॥ आराधिता विशिष्टं च ददाति फलमीहितम् ॥ १२ ॥ शंख उवाच ॥ अस्ति त्वेन च संदेहो केषां चिद्व
 तां प्रति ॥ नास्तीति निश्चयोऽन्येषां विशिष्टास्त्वंकथाः कुरु ॥ १३ ॥ वासुदेव उवाच ॥ सिद्धं तु देवतास्ति तत्त्वमागमेषु बहुष्वथ ॥ प्रमाणमाग
 मो यस्य तस्यास्ति त्वंच विद्यते ॥ १४ ॥ अनुमानेन वाप्यद्यत दस्ति त्वंप्रसादयते ॥ प्रमाणमस्ति तस्यैदं सिद्धाय स्यैव चास्ति ता ॥ १५ ॥ प्र
 त्यक्षेणापि चास्ति त्वंदेवतायां प्रसादयते ॥ तच्चावश्यं प्रमाणं च दृष्टं सर्वशरीरिणाम् ॥ १६ ॥ यदि नामाविविक्तास्तु तिर्यग्योनिगता अपि ॥
 नोत्पद्यते तथा ह्यस्ति व्यवहारो यथा स्थितः ॥ १७ ॥ शंख उवाच ॥ प्रत्यक्षेणोपलभ्यते सम्यगैवैव देवताः ॥ अनुमानागमाभ्यां च तदर्थं न प्रयो
 जनम् ॥ १८ ॥ वासुदेव उवाच ॥ प्रत्यक्षेणोपलभ्यते न स वै देवताः क्वचित् ॥ अनुमानागमैर्गम्याः संति चान्याः सहस्रशः ॥ १९ ॥ शंख उवा
 च ॥ याचाक्षणे चराकाचिद्विशिष्टेष्टफलप्रदा ॥ तामेव दौममाचक्ष्व कथयिष्यस्यथा परम् ॥ २० ॥ वासुदेव उवाच ॥ प्रत्यक्षं देवता
 मूर्त्यो जगच्चक्षुर्देवाकरः ॥ तस्मादभ्यधिकाचिदेवतानास्ति शाश्वती ॥ २१ ॥ यस्मादिदं जगज्जातं लयं यास्यति यत्र चाकृता दिलक्षणः का
 लः स्मृतः साक्षाद्विवाकरः ॥ २२ ॥ ग्रहनक्षत्रयोगाश्च राशयः करणानि च ॥ आदित्यावसरोरुद्रा आश्विनो वायोऽनलः ॥ २३ ॥ शक्रः प्र
 जापवतिः सर्वभूषः स्वस्त्यैव च ॥ लोकाः सर्वे न गानागाः संतिः सागरास्तथा ॥ २४ ॥ भूतग्रामस्य सर्वस्य स्वयं हेतुर्देवाकरः ॥ अस्येच्छ
 या जगत्सर्वमुत्पन्नं संचराचरम् ॥ २५ ॥ स्थितं प्रवर्तते चैव स्वार्थैः चानुप्रवर्तते ॥ प्रसादादस्य लोकोऽयं चेष्टमानः प्रदृश्यते ॥ २६ ॥ अस्मिन्न
 भ्युदिते सर्वमुदेदस्ति मतिमति ॥ अस्तं यातीत्यदृश्येन किमेतत्कथ्यते मया ॥ २७ ॥ तस्मादतः परं नास्ति न भूतं न भविष्यति ॥ यौ वै वेदे
 पुत्रवैषु परमात्मोतिगीयते ॥ २८ ॥ इति हासपुराणेषु अंतरात्मोतिगीयते ॥ बाह्यात्मोतिषु भ्रातृस्थः स्वप्रस्थो जाग्रतः स्थितः ॥ २९ ॥ अस्त

यातीत्यदृष्टेन किमेतत्कथ्यते मया ॥ तस्मादतः परं नास्ति न भूतं न भविष्यति ॥ ३० ॥ यत्र वा इति ख्यातः प्रेरकः सर्वदेहिनाम् ॥ नानेन
 हितं किंचिद्धृतमस्ति चराचरम् ॥ ३१ ॥ यो वै देवदेवि द्विद्विश्च विस्तरणे ह शक्यते ॥ वल्लुवर्षशैतैर्नासौ शक्य संक्षेपतो मया ॥ ३२ ॥ तस्मा
 द्गुणकरः ख्यातः सर्वत्रायं दिवाकरः ॥ सर्वेशः सर्वकर्ता यं सर्वभर्ता यमव्ययः ॥ ३३ ॥ जातामस्त्यादयः सम्यग्गतिमन्तो महेश्वरात् ॥ मंडल
 व्यतिरिक्तं च जनामिपरमार्थतः ॥ ३४ ॥ तथास्य मंडलं कृत्वा यो ह्येनमुपतिष्ठति ॥ प्रातःसायं च मध्याह्ने स्याति परमांगतिम् ॥ ३५ ॥ किंपुनर्मे
 डलस्थं योजपते परमार्थतः ॥ विविधाः सिद्धयस्तस्य भवंति न तद्दुतम् ॥ ३६ ॥ मंडले च स्थितं देवं देवेन व्यवस्थितम् ॥ स्वबुद्धयैव मसंभूदयः
 परयति संप्रश्रयति ॥ ३७ ॥ ध्यात्वा नैव पूजयेद्यस्तु जपेद्यो जुहया च यः ॥ स सर्वान्प्राप्नुयात्कामान् ॥ च्छेद्धर्मं ध्वजं तथा ॥ ३८ ॥ तस्मात्स्वमिह दुःखानामंत
 कर्तुं यदुच्छसि ॥ इहामुत्र च भोगानां मुक्तिमुक्तिं च श्लाघ्यं तमि ॥ ३९ ॥ आराधय किमर्कस्थो भूत्रो हतदात्मनि ॥ अंगैर्वृतं वृते वैवस्थाने शोभेण
 शोधिते ॥ ४० ॥ कवचं न च संयुते सर्वतोऽस्त्रेण रक्षिते ॥ एवं प्राप्स्यसि यत्नेन सर्वदा फलमंगितम् ॥ ४१ ॥ दुःखमाध्यात्मिकं नेह तथा
 चैवाधिभौतिकम् ॥ आधिदैविकमन्युग्रं न भविष्यति ते सदा ॥ ४२ ॥ न भयं विद्यते ते पांप्रपन्नयो दिवाकरम् ॥ इहामुत्र सुखं ते पांमिच्छद्भ्रजय
 ते सुखम् ॥ ४३ ॥ सूर्येण दंभमोहिंष्टं साक्षाद्यज्ञानमुत्तमम् ॥ आराधितेन विधिवत्कालेन बहुना तथा ॥ ४४ ॥ प्राप्य ते परमं स्थानं यत्र धर्म
 ध्वजः स्थितः ॥ एतत्संक्षिप्तमुद्दिष्टं क्षिप्रं सिद्धिं करं परम् ॥ ४५ ॥ यथानान्यदतोऽस्तं ततिस्वयं भूयेण भाषितम् ॥ उपायो यं समाख्यातस्तव
 संक्षेपतस्त्विह ॥ ४६ ॥ यस्मात्परतरो नास्ति हि तोषायः क्षारिणाम् ॥ ४७ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे आदित्य
 माहात्म्यवर्णने नामाष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ वासुदेव उवाच ॥ अथार्चनविधिं धर्मकं तोरनुत्तमम् ॥ सर्वकामप्रदं पुण्यं
 विघ्नघ्नदुरितपहम् ॥ १ ॥ सूर्यमंत्रैः पुरःस्नातो यजेते नैव भार्त्स्करम् ॥ यतस्ततः प्रवक्ष्यामि स्नानमादौ समासतः ॥ २ ॥ आच
 तस्तमुपाभ्यमुद्रया शुचिमुद्रया ॥ कृत्वा नीराजनं पुत्रसंशोधय च लंततः ॥ ३ ॥ स्नानाद्धृदयपूतेन मन्त्रेण मन्त्रकुलोद्ग्रह ॥

२ तस्मात्क्षयकरो योऽसौ - इ० पा० । २ दृष्टा - इ० पा० । ३ तं देवम् - इ० पा० । ४ ध्रुवम् - इ० पा० । ५ स्नानाद्धृदयपूतेन मधुना मन्त्रकुलोद्ग्रह - इ० पा० ।

उत्थायाचम्यतेनैववाससिपरिधाय च ॥ ४ ॥ द्विराचम्याथसंप्रोक्ष्यतनुंसप्ताक्षरेण च ॥ उत्थायाचम्यतेनैवरवेःकृत्वाध्यमैव च ॥ ५ ॥ दृ-
 त्वातेनैवजन्वातस्वकंध्यात्वाकर्वद्धदि ॥ गत्वाचायतनंशुभ्रमार्कमाकीर्तयुंजयेत् ॥ ६ ॥ पूरकंकुभंकृत्वा रेचकंचसमाहितः ॥ कृत्वो-
 कारेणदोषांस्तुहन्त्यात्कायादिसंभवात् ॥ ७ ॥ वायव्याग्नेयमाहेंद्रवारुणीभिर्यथाक्रमम् ॥ किलिषंवरुणाद्विश्वहन्त्यात्सिद्धयर्थमात्मनः
 ॥ ८ ॥ शोषणंदहनंस्तंभं प्लावनंचयथाक्रमात् ॥ वाय्वग्नींद्रजनाख्याभिर्धारणाभिःकृतेसति ॥ ९ ॥ ध्यात्वाविशुद्धमात्मानं प्रपूजयेत्तर्क-
 मास्थितम् ॥ देहेतैवसंचिन्यपंचभूतमयं परम् ॥ १० ॥ सूक्ष्मंस्थूलंतथाक्षानिस्वस्थानेषु प्रकल्प्य च ॥ विनस्यंगानिवादीनिहृदाद्या-
 निहृदादिषु ॥ ११ ॥ स्वस्वाहाहृदयंभानोःस्वमर्कयशिरस्तथा ॥ उल्कास्वाहाशिखार्कस्ययैचहुंकवंपरम् ॥ १२ ॥ खांफडं चतु-
 हारश्चादितःप्रणवःकृतः ॥ सपूर्वप्रणवस्याथोमंत्रकर्मप्रसिद्धये ॥ १३ ॥ एभिर्जलंत्रिजाजस्वास्नानद्रव्याणि तेन च ॥ संप्रोक्ष्यपूजयेत्सूक्ष्म-
 गंधपुष्पादिभिःशुभैः ॥ १४ ॥ ततोमूर्तिषुसर्वासुरात्रावग्नौ प्रजयेत् ॥ प्राक्पश्चिमोद्गम्यग्राःप्रातःसायंनिशासु वै ॥ सप्ताक्षरेणसन्ध्यां
 त्वाचपद्मकर्णिकाम् ॥ १५ ॥ आदित्यमंडलान्तस्थं तत्र देहं प्रकल्पयेत् ॥ प्रभामंडलमध्यस्थं ध्यात्वा देहं यथापुरा ॥ १६ ॥ सर्वलक्षणसंपू-
 र्णसहस्रकिरणोज्ज्वलम् ॥ रक्तैर्गैश्चपुष्पैश्च चरुभिर्वलिभिस्तथा ॥ १७ ॥ रक्तचंदनमिश्रैर्वस्त्रैरावरणैःशुभैः ॥ आवाहनादिकर्मागिरक्षां तु-
 हृदयेन च ॥ १८ ॥ तच्चित्तश्चसदाकुर्याज्ज्ञात्वा कर्मकर्मबुधः ॥ कृत्वाचावाहनमंत्रैरेकत्रस्थापनंततः ॥ १९ ॥ यावद्यागावसानंतु सानिध्यं
 तत्रकल्प्य च ॥ दत्त्वापाद्यादिकांपूजांशतयावाध्यं निवेद्य च ॥ २० ॥ जप्त्वातुविधिषुद्ध्यात्वा ततो देवा विजयेत् ॥ एककर्मकर्मप्राक्तःसर्व-
 पांयजनक्रमात् ॥ २१ ॥ प्रवक्ष्यामि जपस्थानं पद्मोशवरणे तथा ॥ आदित्यं कर्णिकारस्थं दलेष्वंगानि पूर्वशः ॥ २२ ॥ सेसादीन्निहृ-
 पर्यंताग्रहांश्चैवोद्गादितः ॥ सूर्तिमल्लोकपालांश्चक्रमादावरणेष्वथ ॥ २३ ॥ तदस्त्राणि चरक्षांश्चस्वमंत्रैः पूजयेत्क्रमात् ॥ प्रणवे-
 आभिधानैश्चतुर्थ्यामभियोजितैः ॥ २४ ॥ सर्वपांथितामंत्रांमुद्राश्चकथयाम्यतः ॥ व्योममुद्रारतिःपद्ममहाश्चेतास्त्रमेव च ॥ २५ ॥
 पंचमुद्राःसमाख्याताःसर्वकर्मप्रसिद्धये ॥ उत्तानैतुकरौकृत्वा अंगुल्याग्रंथिताःक्रमात् ॥ २६ ॥ तर्जनीमिति यावत्ताःसमेवाथोमुखेस्थिते ॥

तर्जयौमध्यमस्यैव्येष्टायेवानुगोपरि ॥ २७ ॥ मुद्रेयं सर्वमुद्राणां व्याप्य मुद्रैर्द्वैतकीर्तिता ॥ सर्वकर्ममुयोगेयं गतथास्थानं प्रकल्पते ॥ २८ ॥
 पद्मवत्प्रसृताः सर्वा महांश्चेतारवेः स्मृता ॥ जवसंनिहितो नित्यं रथाहूढारविः स्मृतः ॥ २९ ॥ हस्तावृद्धसुखौकृत्वा वामांगुष्ठेन योजितौ ॥
 द्रव्याणां शोधने योज्यारक्षार्थं च विशेषतः ॥ ३० ॥ अनयामुद्रयसर्वरक्षितं शोधितं भवेत् ॥ अर्घ्यदत्त्वा प्रयोक्तव्या पूजांति च विशेषतः ॥ ३१ ॥
 जपध्यानावसाने च यदीच्छेत्सिद्धिमात्मनः ॥ अनेन विधिनानित्यजपेन्दुमंतद्रितः ॥ ३२ ॥ सलभेतेऽपि सत्तात्कामानि हासुत्रनसंशयः ॥ री-
 गातौ मुच्यते रोगाद्धनहीनोऽनलभेत् ॥ ३३ ॥ राज्यभ्रष्टो लभेद्राज्यमपुत्रः पुत्रमाप्नुयात् ॥ प्रज्ञाभेदासमृद्धिश्चिरेजीवति मानवः ॥ ३४ ॥
 मुरुपालभेते कन्याकुलीनां पुरुषे ध्रुवम् ॥ सौभाग्यं स्त्रीकुलीनां पिकन्याच पुरुषोत्तमम् ॥ ३५ ॥ अविवो लभते विद्यामिदं कुंभाजुनापुरा ॥
 नित्ययागः स्मृतो ब्रह्मपथधन्यमुखावहः ॥ ३६ ॥ प्रजापशुविद्वृद्धिश्च निष्कामस्यापि जायते ॥ तदैकः स्तूयते स्वर्गे शूद्रयचेतनरोत्तमः ॥ ३७ ॥
 भक्त्या तं पूजयेद्यस्तु नरः पुण्यतरः सदा ॥ इह वै कामिकं प्राप्य ततो गच्छेन्मनोऽपदम् ॥ ३८ ॥ द्विजातस्य प्रदानेन तेजसा बुधसन्निभः ॥ ३९ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराणे सप्तमीकल्पे मूर्यमाहात्म्यवर्णनं नामैकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४० ॥ वासुदेव उवाच ॥ नैमित्तिकं ततो
 वक्ष्ये यज्ज्ञात्वा च समासतः ॥ सप्तम्यां ग्रहे चैव संक्रांतिषु विशेषतः ॥ १ ॥ शुक्लपक्षस्य सप्तम्यां हि विभुं स्वैकदा दिवा ॥ सम्यगाचम्य संध्यायं
 वारुणं प्रणिपत्य च ॥ २ ॥ इन्द्रियाणि च संयम्य कृतं ध्यात्वा स्वपेदधः ॥ दर्भे शय्यागतो रात्रौ प्रातः स्नातः सुसंयतः ॥ ३ ॥ ततः संध्यासु पाल्य
 धपूर्वोक्तं च मनुजपेत् ॥ जुहुयाच्च तदा वह्निं सूर्याग्नीर्षीपरिकल्प्य च ॥ ४ ॥ सूर्याग्निकरणं वक्ष्ये तर्पणं च समासतः ॥ अर्चनां गारमुल्लिख्य प्रविश्याच्च
 जनैर्जनम् ॥ ५ ॥ प्रक्षिप्यास्ततीर्थं द्भैश्च पात्राद्यालभ्य च क्रमात् ॥ पवित्रं द्विदं शकृत्वा सांप्रदादेशं समितम् ॥ ६ ॥ तेन पात्राणि संप्रोक्ष्य स
 शोध्याथ विलोक्य च ॥ उदग्रे स्थिते पात्रे प्रज्वालयात्थालुकेन च ॥ ७ ॥ पर्याग्निकरणं कृत्वा तथ ज्योत्यं वनं त्रिधा ॥ परिमृज्य बुधादिंश्च द-
 भैः संप्रोक्षेत्ततः ॥ ८ ॥ जुहुयात्प्रोक्ष्य तान् वह्नौ तत्रार्कपूर्ववद्भजेत् ॥ अभूमौ स्थितपात्रेण विष्टरेण तु पाणिना ॥ ९ ॥ दानेन यदुशालू-
 नान्तरिक्षे स्थले कचिद् ॥ दक्षिणेन क्षुबंधं ह्यजुह्यात्पापकं बुधः ॥ १० ॥ तदयेन क्रियाः सर्वाः कर्तव्याः पूर्वोचिताः ॥ अर्कोदारभ्य संज्ञार्थं

दद्यात्तूष्णींहुतिस्थितः ॥ ११ ॥ वरुणायशतैर्विसप्तम्यांवरुणयजेत् ॥ यथाशक्त्यातुविप्रैभ्यःप्रदद्यात्खंडवेष्टकान् ॥ १२ ॥
 दद्याच्चदक्षिणांशक्त्याप्राप्नोतियाचितंफलम् ॥ एवंवैफाल्युनेमूर्यचैत्रवशाखएवच ॥ १३ ॥ वैशाखेमासिधातारमिंद्रज्येष्ठेयजेद्र
 विम् ॥ आषाढेश्रावणेमासिनभंभाद्रपदेयमम् ॥ १४ ॥ तथाश्विजिपवर्णयन्त्वष्टारंकार्तिकेयजेत् ॥ मार्गशीर्षचित्रपौषेविष्णुयजेद्विदि
 ॥ १५ ॥ संवत्सरेणयत्रोक्तंफलमिष्टादिनेदिने ॥ तत्सर्वमाप्नुयात्क्षिप्रंभक्त्याश्रद्धान्वितोव्रती ॥ १६ ॥ एवंसंवत्सरेपूर्णकृत्वावैकां
 चनरंथम् ॥ सप्तभिर्वाजिभिर्युक्तंनानारत्नोपशोभितम् ॥ १७ ॥ आदित्यप्रतिमांमध्येशुद्धहेम्नाकृतांशुभाम् ॥ रत्नैरलंकृतां
 कृत्वाहेमपद्मोपरिस्थिताम् ॥ १८ ॥ तस्मिन्त्रथवरकृत्वासारथिचाम्रतःस्थिताम् ॥ वृत्तंद्वादशभिर्विप्रैःक्रमान्मासासाधिपात्मभिः
 ॥ १९ ॥ मध्येकृत्वाज्ञमाचार्यपूजयित्वायथाश्रुति ॥ संचिंत्यादित्यवर्णैववस्त्ररत्नादिनाहयेत् ॥ २० ॥ एवंमासाधिपान्विप्रा
 न्संपूज्याथनिवेदयेत् ॥ आचार्यायथंछात्रंग्रामंगाश्चमहोशुभाम् ॥ २१ ॥ अश्वान्मासाधिपेभ्यस्तुद्वादशभ्योनिवेदयेत् ॥ एवंभ
 त्तयायथाशक्त्याहेमरत्नादिभूषणम् ॥ २२ ॥ दत्वातत्स्वनमस्कृत्यव्रतंपूर्णंनिवेदयेत् ॥ अत ऊर्ध्वनदोषोऽत्रव्रतस्याकरणेष्वपि ॥ २३ ॥
 एवमस्त्विति विप्रैःसहाचार्यैःपुनःपुनः ॥ बह्वीश्वैवाशिषोदत्त्वाप्रवेदत्प्रीयतामिति ॥ २४ ॥ आदित्योयेनकामेनत्वयाआराधितोव्रतैः ॥
 तुभ्यंददातुतंक्रामंसंपूर्णंभवतुव्रतम् ॥ २५ ॥ आचार्यान्विप्ररूपैस्तुप्रविष्टोभास्करःस्वयम् ॥ दास्यत्येवपरंकर्तुमित्युक्तंभानुनास्वयम् ॥ २६ ॥
 विप्रैभ्योगुणवद्भ्यश्चनिःस्वेभ्यश्चविशेषतः ॥ दीनान्धकूपणेभ्यश्चशक्त्यादत्त्वाचक्षिणाम् ॥ २७ ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वाचव्रतमेतत्समा
 पयेत् ॥ कृत्वैवसप्तमीमब्दंराजाभवतिधार्मिकः ॥ २८ ॥ पुरुषःस्त्रीभवेद्ब्राह्मणोऽदशस्यथवल्लभा ॥ शतश्रेयोजनविस्तीर्णानिःसपत्नम
 कंटकम् ॥ २९ ॥ निष्पन्नमंडलंभुक्तेसाग्रवर्षशतंमुखी ॥ वित्तहीनोऽपियेभक्त्याकृत्वाताम्रमग्रंथम् ॥ ३० ॥ दद्याद्दत्तावसानेतु
 कृत्वासावर्षयोदितम् ॥ सोऽशीतियोजनंभुक्तेविस्तीर्णमंडलंनृप ॥ ३१ ॥ एवंपिष्टमयंयोऽपिचित्तीनःकरोतिना ॥ आपष्टियोजनंभुक्ते

दीर्घायुर्निरुजःसुखी ॥ ३२ ॥ सूर्यलोकैककल्पार्तं यावत्स्थित्वेदमाप्नुयात् ॥ मनसापि च यो भक्तः स्यात्तदेकमंतर्द्वितः ॥ ३३ ॥ सर्वेषु
स्थोपि सोऽयत्र व्याधिभिर्मुच्यते भृशम् ॥ आपदानेन स्पृशं त्येनं न हार इव भास्करम् ॥ ३४ ॥ किंपुनर्व्रतं पद्मं भक्तैर्मन्त्रैश्चरक्षितम् ॥ यत्
एवं ततो ज्ञात्वा विधानं कल्पचोदितम् ॥ ३५ ॥ सुखेन फलसिद्धयर्थं कुर्यात्सर्वमेष पतः ॥ इत्येतत्कथितं सांख्यपुरासुर्येण मे शुभम् ॥ ३६ ॥
कल्पोऽयं प्रथमे कल्पे सर्वदा गोपितो मया ॥ अनेन विधिना वत्सविशुद्धेनांतरात्मना ॥ ३७ ॥ अनुमाराधयेत्सिद्धयर्थं दण्डिच्छेत्फलमुत्तमम् ॥ सदा स्यै
व प्रसादेन प्राप्ताः पुत्राः सहस्रशः ॥ ३८ ॥ असुरा निर्जिताश्चैव सुराः सर्वे वशीकृताः ॥ त्वयाप्ययं गोपितव्यः कल्पः सूर्यस्य संमतः ॥ ३९ ॥ प्र
सादादस्य कल्पस्य सदा सन्निहितो रविः ॥ चक्रैस्मिन्निजितो येन सुरासुरनरो रगाः ॥ ४० ॥ यदि नाधिष्ठितं चक्रमिदं सूर्याशुभिः स्वयम् ॥
सततं स्यात्प्रभायुक्तं कथमव्याहृतं भवेत् ॥ ४१ ॥ अहमेतं जपन्निर्त्ययं जन्ध्यायं श्रद्धां कृतः ॥ जातोऽस्मि सर्वकामानां पूज्यः श्रेष्ठश्च तेजसा ॥ ४२ ॥
त्वमभ्यस्यैव मनसा वाचा कर्मणापि वा ॥ कुरु भक्तिमते नैव विधिना फलसिद्धये ॥ ४३ ॥ शृणु यादृक्किमुक्तो यो नरः श्रद्धासमन्वितः ॥ विधानम
दितः पुत्रसप्तमं कुरु ते वयः ॥ ४४ ॥ सैह प्राप्याखिलं काममारोग्यं च जयं तथा ॥ भार्गव्या परया युक्तो गच्छेद्द्वैरोचनं सदा ॥ ४५ ॥ इति श्री
भविष्ये महापुराणे ब्रह्मपर्वणि सप्तमी कल्पे रथसप्तमीमाहात्म्यवर्णनं नाम पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॐ ॥ वासुदेव उवाच ॥ मावस्य शुक्लपक्षे
तु पंचम्यां मां कुले द्रह ॥ एकभक्तं सदा स्यात्तं षष्ठ्यां नक्तमुदाहृतम् ॥ १ ॥ सप्तम्यां सुपवा संतुके चिदिच्छति सुव्रत ॥ षष्ठ्यां केचिद्भ
दंतीह सप्तम्यां पारणं किल ॥ २ ॥ कृतोपवासः षष्ठ्यां तु पूजयेद्भ्रास्करं बुधः ॥ रक्तचंदनमिष्टानुकरवोरैश्च सुव्रत ॥ ३ ॥ गुग्गुलेन महावा
हो संयावेन च सुव्रत ॥ पूजयेद्देवदेवं शंकरं भास्करं रविम् ॥ ४ ॥ एवं हि चतुरो मासान्मावादीन्पूजयेद्भुविम् ॥ आत्मनश्चापि शुद्धयर्थं प्राशनं
गोमयस्य च ॥ ५ ॥ स्नानं च गोमयेनेह कर्तव्यं चात्मशुद्धये ॥ ब्राह्मणान् दिव्यभौमांश्च भोजयेच्चापि शक्तिः ॥ ६ ॥ ज्येष्ठादिष्वथ मासेषु श्वेतं च
दनुमुच्यते ॥ श्वेतानि चापि पुष्पाणि शुभगंधान्वितानि वै ॥ ७ ॥ कृष्णागरस्तथा धूपैर्नैवेद्यं पाथयं स्मृतम् ॥ तेनैव ब्राह्मणांस्तुष्टान्भोजये

१ उक्तमंत्रैश्च रक्षितम्-इ०पा० । २ अतर्द्वितः-इ०पा० । ३ अत्र पादपूर्त्यर्थं स इत्यस्य सोल्लोपः । ४ ग्रहेशं शंकरं रविम्-इ०पा० ।

चमहामते ॥ ८ ॥ प्राशयेत्पंचगव्यं तु स्नानं तेनैव पुत्रक ॥ कार्तिकादिषु मासेषु अगस्ति कुसुमैः स्मृतम् ॥ ९ ॥ पूजयेत्प्रशार्दूलधूपै
 श्रैवापराजितैः ॥ नैवेद्यं गुडपूपास्तु तथा चेशुरारं स्मृतम् ॥ १० ॥ तेनैव ब्राह्मणां स्नात भोजयन् स्वशक्तिः ॥ कुशोदकं प्राशयेथाः स्नानं
 च कुरु रुद्रये ॥ ११ ॥ तृतीये पारणस्यन्ति माघे मासिमहामते ॥ भोजनं तत्र दानं च द्विगुणं समुदाहृतम् ॥ १२ ॥ देवदेवस्य पूजा च
 कर्तव्या शक्तिर्बुधैः ॥ रथस्य चापि दानं तु रथयात्रा तु सुव्रत ॥ १३ ॥ व्रतस्य प्राप्तिहेतोर्वै कर्तव्या विभवे सति ॥ दानं स्वर्णरथस्येह यथा कर्तव्यं भि
 वे सति ॥ इत्येषा कथिता पुत्ररथाह्वासासमीशुभा ॥ १४ ॥ महासप्तमी विख्याता महापुण्या महादया ॥ यामुपोष्य धनं पुत्रान् कर्त्तव्यं वि
 द्यामवाप्नुयात् ॥ १५ ॥ तथा खिलं कुवल्यं चांद्रिणचसमोर्चिषा ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्रह्मपर्वणि सप्तमी कल्पे महासप्तमी
 व्रतवर्णनं नामैकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ १७ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इत्युक्त्वा भगवान् देवः शंखचक्रगदाधरः ॥ अंतर्धानं गतो वीरसां वस्य ह्यत्र प
 द्यतः ॥ ११ ॥ सां वोऽपि कृत्वा विधिवत्सप्तमं रथसप्तमीम् ॥ आधिभिव्यधिभिर्भुक्तो जगाम शुस्वमं दिरम् ॥ २॥ इतानीक उवाच ॥ ॥ रथया
 त्रा कथं कार्या रथः कार्यः कथं रवेः ॥ केनेह मर्त्यलोके केषु रथयात्रा प्रवर्तिता ॥ ३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इममर्थं पुरापृष्टः पद्मयोनिः प्रजापतिः ॥
 रुद्रेण कुरु शार्दूल आसीनः कांचने गिरौ ॥ ४ ॥ पद्मासनं पद्मयोनिः सुखासीनं प्रजापतिम् ॥ प्रणम्य शिरसा देवो रुद्रो वाचमुदैरयत् ॥ ५ ॥ श्रीरुद्र उ
 वाच ॥ य एष भगवान् देवो भास्करो लोकभास्करः ॥ कथमेष भ्रमे देवो रथस्ये विमलः सदा ॥ ६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यथा दिवि भ्रमे तत्तत्था रुढोरविः
 सदा ॥ तथा ते वर्तयिष्येऽहं रथं चास्य त्रिलोचन ॥ ७ ॥ रथेन ह्येकचक्रेण पंचो रणत्रिणाभिना ॥ हिरण्मयेन कान्तेन अष्टवधैः कनेमिना ॥ ८ ॥ चक्रेण भा
 स्वता चैव दिवि सूर्यः प्रसर्पति ॥ दृशो योजनसाहस्रो विस्तारोऽप्यस्य कथ्यते ॥ ९ ॥ त्रिगुणाचरथोपस्थादिषां दंडप्रमाणतः ॥ युगमस्य तु विस्तीर्णस
 रुणो यत्र सारथिः ॥ १० ॥ प्रासंगः कांचनो दिव्यो युक्तः पवनगैर्हयैः ॥ छंदोभिर्वाजिरूपैस्तु यतश्चक्रतः स्थितैः ॥ ११ ॥ येनासौ पर्यटे द्रव्यो
 म्निभास्वता तु दिवस्पतिः ॥ अथैतानि तु सूर्यस्य प्रत्यंगा निरथस्य तु ॥ १२ ॥ संवत्सरस्यावयवैः कल्पितानि यथाक्रमम् ॥ नोभ्यस्ति तत्सत्तु

चक्रस्यत्रयःकालाःप्रकीर्तिताः ॥ १३ ॥ आराःपंचतर्वस्तस्यनेम्यःषट्पदवःस्मृताः ॥ रथवेदीस्मृतेतस्यअयनेदक्षिणोत्तरे ॥ १४ ॥ मुहूर्ता
 इषवस्तस्यशस्याश्वास्यकलाःस्मृताः ॥ तस्यकाष्ठाःस्मृताःकोणाअक्षदंडःक्षणाःस्मृताः ॥ १५ ॥ निमेषाश्चास्यकर्षाःस्यादीषादंडो
 लवाःस्मृताः ॥ रात्रिर्वह्थोधमौस्यच्चजलर्चप्रतिष्ठितः ॥ १६ ॥ युगाक्षिकोटीतस्यअर्थकामाबुभौस्मृतौ ॥ अश्वरूपाणिच्छंदांसि
 वहतेवामतोधुरम् ॥ १७ ॥ गायत्रीवैवत्रिष्ण्वजगन्यतुष्टुवच ॥ पंक्तिश्चवृहत्तैवउष्णिगवेतुसप्तमी ॥ १८ ॥ चक्रमक्षनिबद्धंतुष्टुवेचा
 क्षःसर्मापितः ॥ सहचक्रोभ्रमत्यक्षःसचाक्षोभ्रमतिध्रुवे ॥ १९ ॥ अक्षःसहचक्रेणभ्रमतेऽसौध्रुवस्थितः ॥ एवमक्षवशात्तस्यसंनिवेशरथ
 स्यतु ॥ २० ॥ तथासंयोगभावेनसंसिद्धोभास्करोरथः ॥ तेनचासौरविदेवोनभःसंसर्पतेसदा ॥ २१ ॥ युगाक्षकोटिसंवद्धरेड्मस्यंदन
 स्यतु ॥ ध्रुवेतेभ्रमतोरड्मनिचक्रयुगयोस्तुवै ॥ २२ ॥ भ्रमतोमंडलान्यस्यरवेरस्यरथस्यतु ॥ कुलालचक्रवद्यातिमंडलंसर्वतोदिशम् ॥ २३ ॥
 युगाक्षकोटीतस्यदक्षिणस्यंदनस्यतु ॥ ऋग्यजुर्भ्यागृहतिनविचक्राश्चेनवैध्रुवे ॥ २४ ॥ ह्रस्तेतस्यरड्मतीमंडलेषूत्तरायणे ॥ दक्षिणे
 थसमृद्धेतुभ्रमतोमंडलानितु ॥ २५ ॥ युगाक्षकोटीतस्यभ्रमतेस्यंदनस्यतु ॥ सक्तासक्तंचभ्रमतेमंडलंसर्वतोदिशम् ॥ २६ ॥ आकृष्येते
 ध्रुवेणेहसमतिष्ठतिसुव्रत ॥ तदासाभ्यंतरदेवोभ्रमतेमंडलानितु ॥ २७ ॥ ध्रुवेणमुच्यमानेतुपुनारदिमयुगेनवै ॥ तैथववाह्यतःसूयोभ्रमते
 मंडलानितु ॥ २८ ॥ अशीतिमंडलशतकाष्टयोरुभयोरपि ॥ सरथोऽधिष्ठितोदेवविभ्रमेदृषिभिःसह ॥ २९ ॥ गंधर्वैरप्सरैर्भिश्चसर्पैश्चाप
 णिराक्षैः ॥ एतैर्वसतिवैसृयैमासौद्रौद्रौक्रमेणतु ॥ ३० ॥ धातार्यमापुलस्त्यश्चपुलहश्चप्रजापतिः ॥ खंडकोवासुकिंश्चैवसकर्णोरिप्सरे
 वच ॥ ३१ ॥ तुंबुरुनारदश्चैवगंधर्वौगायतांवरी ॥ क्रतुस्त्यलाप्सरश्चैवयाचक्षपुंजिकस्तथा ॥ ३२ ॥ ग्रामणीरथकृत्स्तश्चरथौजाश्चतरा
 नुभौ ॥ रक्षोहेतिप्रहेतिश्चयातुधानौचताबुभौ ॥ ३३ ॥ मधुमाधवयोरेषणोवसतिभास्करे ॥ तथाग्रीष्मौतुद्रौमासौमित्रश्चवरुणश्चह ॥ ३४ ॥

१ अमर्ते बन्ध नंतस्य सावाश्वास्य कलाःस्मृताः-इ०पा० । २ चक्रमस्यावज्रवंशं तु सिन्धदेशे रथस्य तु-इ०पा० । ३ कुलालचक्रवत्तस्य भ्रमते मंडला
 नि तु-इ०पा० । ४ रथेनवाह्यतेसूर्यः-इ०पा० ।

ऋषित्रिवसिष्ठश्चतक्षकोनंतएवच ॥ मेनेकासहजन्याचंगंधवौचहहृहूः ॥ ३५ ॥ रथस्वनश्चग्रामप्यौरथचित्रश्चतारुभौ ॥
 पौरुषयोवधश्चैवयातुधानौमहाबलौ ॥ ३६ ॥ शुचिशुक्रौतुद्रौमासौवसत्यतदिवकरे ॥ इन्द्रश्चैवविस्वांश्चांगिराभगुरेवच ॥ ३७ ॥
 एलापर्णस्तथासर्पःशंखपालश्चपन्नगाः ॥ प्रम्लोचादुदुकाश्चैवगंधर्वाभानुदुरौ ॥ ३८ ॥ यातुधानैतथासर्पस्तपाग्राह्यश्चतारुभौ ॥ एतेनभो
 नभस्यौचनिवसंतिदिवकरे ॥ ३९ ॥ शरद्वेतेपुनःशुभ्रानिवसंतिस्मदेवताः ॥ पर्जन्यश्चैवपूषाचभारद्वाजःसगौतमः ॥ ४० ॥ चित्रसेनश्चगंधर्व
 स्तथावसुरुचिश्चयः॥विश्वाचीचवृताचीचतेउभेपुण्यलक्षणे ॥ ४१ ॥ नागस्त्वैरावतश्चैवविश्रुतश्चधनंजयः ॥ सेनजिच्चसुषेणश्चसेनानीग्रामणी
 स्तथा॥४२॥ आपोवातश्चद्वैवतौयातुधानौप्रकीर्तितौ ॥ वसंत्येतेतुवसूयैदृषौर्जाकालपर्ययात् ॥ ४३ ॥ हेमांतिकौतुद्रौमासौवसत्येतेदिवकरे ॥
 अंशोभगश्चद्वैवतौकश्यपश्चतुस्तथा ॥ ४४ ॥ भुजंगश्चमहापद्मःसर्पःकौटकस्तथा॥आपोवातश्चद्वैवतौयातुधानौप्रकीर्तितौ॥४५॥चित्रां
 गदश्चगंधर्वोरुणायुश्चैवतारुभौ ॥ सहेचैवसहस्येचवसत्येतेदिवकरे ॥ ४६ ॥ पूषाजिष्णुर्जेमदग्निर्वैश्वामित्रस्तथैवच ॥ काद्रव्यौमहानागौकं
 वलाश्वतरारुभौ॥४७॥ गन्धर्वौधृतराष्ट्रश्चसूर्यवर्चाश्चतारुभौ॥तिलोत्तमाचरंभाचसर्वलोकेचविश्रुते॥ ४८ ॥ ग्रामर्णीःसेनजिच्चैवसत्यजिच्चमहा
 तपाः ॥ ब्रह्मोपेतश्चैवैरक्षोयज्ञोयज्ञस्तथैवच ॥ एतेतपस्तपस्यान्तनिवसंतिदिवकरे ॥ ४९ ॥ अन्येऽप्येयमंदेहाराक्षसाधिपतयोदेवदेवगुह्यत
 मस्यरक्षार्थसकलदेवैरस्मदादिभिःसंनियुक्तास्तान्भवतेकथयामि ॥ ५० ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ वदब्रह्मन्कथादिव्यायामहं
 प्रष्टुमागतः ॥ तामेवविस्तरेणैवकथयामाशुममप्रभो ॥ ५१ ॥ दिविष्टुमास्करंदृष्ट्वानमेत्केनविधानतः ॥ किंफलंतस्यवादेवसमातेभवति
 कर्मणि ॥ ५२ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुरुद्रसमासेनभास्करस्यनतिक्रियाम् ॥ यांकृत्वारोगदुःखातमुच्यतेपापसंचयात् ॥ ५३ ॥
 स्यंडिलेमंडलंकृत्वद्वादशगुलमानतः ॥ सद्योगोमयलिसेतत्रैवावाहयेद्रविम् ॥ ५४ ॥ पूजयित्वागणेशादीन्वासुदेवंचमात्यकिम् ॥ स
 त्यभामांतथालक्ष्मीमुमादेर्वीचशंकरम् ॥ ५५ ॥ मंडलस्यसमीपस्थान्यूक्तान्वेदमंत्रावित् ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यदंडवत्प्रणमेत्सकृत् ॥ ५६ ॥

शतसहस्रमयुतं लक्षं नानिजपापतः ॥ दृष्ट्वा शक्तिं प्रणम्याथ सादसं यतमानसः ॥ ६७ ॥ विप्राय दक्षिणां दद्यान्निच्छुः समाहितः ॥
 राक्तिकेचहिरण्यस्य शतमात्रे सहस्रके ॥ ६८ ॥ माषकाणां च तुष्कंचायुतं दंशुर्गणदिशेत् ॥ दक्षे दंशुर्गणं प्रोक्तं दद्याद्गोविमुक्तये ॥ ६९ ॥ ए
 वं कृते विरूपाक्षसर्वरोगाद्भिमुच्यते ॥ इदं रहस्यं परमं शृणुयाद्यो हि मानवः ॥ ६० ॥ तस्य रोगाविनश्यति मार्तण्डस्य प्रसादतः ॥ अन्यच्च ते प्रव
 क्ष्यामि यच्चापृष्टमुपापते ॥ तच्छृणुष्व मया प्रोक्तं रथयन्तु नित्यामकम् ॥ ६१ ॥ इति श्री भविष्य महापुराणे ब्राह्मेर्वणि सप्तमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ तत्राक्षो भवता शेषमहागणाधिपाः
 वर्णनं नामादि प्रचाशक्तोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ तत्राक्षो भवता शेषमहागणाधिपाः ॥ इद्रेण माठरो नाम वायु
 नाकलम्पेण तु ॥ १ ॥ वैनेते येन तार्यो परि विमलो नखतुण्डप्रहरणः पुरोगामो नि युक्त इति ॥ कालेन दंडो महादंडायुधो भवता शेषमहागणाधिपाः
 ॥ २ ॥ वैशाखेन राजा वसुभिर्दायुधैर्गारिकौ द्वौ आश्रितौ पिगलः ॥ संयता महादंडायुधो भवता शेषमहागणाधिपः ॥ ३ ॥ हस्तो यमेन पाशहस्तो
 बुपतिनासि मिन्धनः ॥ अलकाधिपतिना विष्णुः ॥ ४ ॥ अधिभ्यां कालोपकालौ वाक्षप्रधानकौ ॥ नरनारायणाभ्यां क्षारौ धारौ धिषणकृष्णौ
 ॥ ५ ॥ वैराजशंखपालपर्जन्यरजसां दिशसु विदिशसु दिशोपालनं विश्वे वा ददुः ॥ ६ ॥ सैतालोकमातरः सर्वमरुतोऽददुः ॥ ओंकारे विषट्
 कारो वैदिनिस्वनः पिनाकी विनायकः शेषोऽनतो वासुकिश्च न गगनसहस्रेणात्मतुल्येनादित्यस्य रथमनुयाति ॥ ७ ॥ गायत्री सा वित्री रथस्थे ते उभे
 संध्ये सदा सा देवता रथविमं डलनोपैति ॥ भगवंतं सहस्रकिरणमवलंबितुम् ॥ ८ ॥ एतैस्सर्वैर्देवतं मंडलं ब्रह्मवादिनं ब्रह्मयज्ञवादिनी यज्ञः ॥
 भगवद्भक्तानां परमादित्याय विष्णुमहिश्चरणमहेश्वरः ॥ ९ ॥ स्थानाभिमानो ह्येते सदा विषुष भध्वज ॥ सूर्यमाध्याययत्येते ते जसंति
 जलत्तमम् ॥ १० ॥ ग्रथितैः स्वैर्वचोभिस्तु सुतुवंते क्रपयोरविम् ॥ गंधर्वाप्सरसश्चैव गतिनृत्यैरुपासते ॥ ११ ॥ वियद्भ्रमणतोरक्षां
 कुर्वति स्म इषुग्रहम् ॥ सर्पावहंति वै सूर्या तु धानास्तु याति च ॥ १२ ॥ वालिखिल्यानमंत्येतं परिचार्यो दयाद्रविम् ॥ दिक् रूपतिः स्मृश्च भौ
 अग्रगौ योजनस्य तु ॥ १३ ॥ भर्गोऽथ दक्षिणे पार्श्वे कजो वासतः स्थितः ॥ सर्वे ते पृष्ठगजैः यग्रहलोकैः पुष्टजिताः ॥ १४ ॥ उपरागाग्ने

१ उन्नयन्ति-इ० पा० । २ चोपैति-इ० पा० । ३ नयत्यस्तम्-इ० पा० ।

स्वीचोभावयतोनान्त्रसंशयः ॥ मनुष्यधर्मादक्षिणतलत्तरेणप्रचेतसः ॥ १५ ॥ संभवतितथाकृष्णउभवेतौसदाग्रौ ॥ वामेनवीतिहोत्रस्तु
 पृष्ठतस्तुहरिःसदा ॥ १६ ॥ रथपीठेक्षमाज्ञेयाअंतरालेनभस्तथा ॥ आश्रित्यरथजांकार्तिखंदिवःसमयःस्थितः ॥ १७ ॥ ध्वजोदंड
 श्रविज्ञेयोध्वजग्रेवृषएवच ॥ ऋद्धिर्वृद्धिस्तथाश्रीश्रपताकापावर्ततीप्रिय ॥ १८ ॥ ध्वजदंडाग्ररुडस्तदग्रेवरुणालयः ॥ मैनाकश्छत्रदं
 डस्तुहिमवांश्छत्रमुच्यते ॥ १९ ॥ केचिदेवंवदंतीहलोकैचान्येमहामते ॥ छत्रदंडस्तथाक्लेशःक्लेशंछत्रविदुर्बुधाः ॥ २० ॥ एतेषामेवदे
 वानांयथावीर्यतथातपः ॥ यथायोगंतथासत्वंयथासत्वंतथाबलम् ॥ २१ ॥ तथातपस्यसौमूर्यस्तेषांसिद्धःस्वतेजसा ॥ एतेतपंतिवर्षति
 यातिविश्वमृजंतिच ॥ २२ ॥ भूतानामशुभंकर्मव्यपोहंतिचकीर्तिताः ॥ एतेसहैवसूयैणप्रमतेसानुगादिवि ॥ २३ ॥ तपंतश्चजपंतश्च
 ह्लादयंतश्चवैद्विजाः ॥ गोपायंतिस्मभूतानिइहतेह्यनुकंपया ॥ २४ ॥ प्राणतिदेवानमृतेनसूर्यःसोमेनसुक्तेनविवर्धयित्वा ॥ शुक्लेनपूर्णा
 दिवसक्रमेणतंकृष्णपक्षेविबुधाःपिबंति ॥ २५ ॥ पीतंहिसोमंद्विकलावशेषंकृष्णेतुपक्षेरुचिभिर्ज्वलंतम् ॥ सुधामृतंतत्पितरःपिब
 तिऊर्जाश्चसौम्याश्चतथैवकल्पाः ॥ २६ ॥ सूर्येणगोभिश्चसमृद्धिताभिरद्भिःपुनश्चैवसमुज्झिताभिः ॥ तथौषधीभिःसततंपिबंतिअत्यं
 तपानेनशुधाजयंति ॥ २७ ॥ मासार्धतृतिस्तुमताभिरद्भिर्मसिनतृतिःस्वधयापितृणाम् ॥ अनेनश्रद्धादधातिमर्त्यत्वयंजगच्चैववि
 श्रुतिर्गोभिः ॥ २८ ॥ अहोरात्रेथेनासावेकचक्रणवैप्रमन् ॥ सप्तद्वीपसमुद्रांतंसतभिश्चहयैःसह ॥ २९ ॥ छंदोभिर्वाजिरूपस्तेयं
 तश्चक्रंततःस्थितैः ॥ कामरूपैःसकृदुत्तरंतरस्थैर्मनोजैवैः ॥ ३० ॥ हरिभिरव्ययैर्वश्यैःशुधाश्रमाविवर्जितैः ॥ व्यशीतिमंडल
 शतमीहंत्यन्देनैवहयाः ॥ ३१ ॥ बाह्यतोभ्यंतरंचैवमंडलंदिवसक्रमात् ॥ कल्पादौसंप्रयुक्तान्तेवहंत्याभूतसंप्लवम् ॥ ३२ ॥ आवृता
 वालिखिल्यैस्तेभ्रंस्तितान्यहानितु ॥ अथितैःस्वैर्वचोभिस्तुस्तूयमानोमहर्षिभिः ॥ ३३ ॥ सेव्यतेनृत्यगीतैश्चगंधर्वैरसुरागणैः ॥
 पतंगःपतंगैरधैर्वसन्तेप्रमयन्दिवि ॥ ३४ ॥ वीथ्याग्र्ययाविविचरतेनक्षत्राणियथाज्ञाशी ॥ मध्यगश्चासरावत्यांयदाभवतिभास्करः ॥ ३५ ॥
 वैवस्वतेसंयमनेउत्तिष्ठन्इत्येतदा ॥ सुखायामर्धरात्रंतुविभायामस्तमेतिच ॥ ३६ ॥ वैवस्वतेसंयमनेमध्यमस्तुरविचर

दा ॥ सुखायामथवारुण्यामुत्तिष्ठन्दृश्यतेतदा ॥३७॥ रात्र्यर्धचामरावत्यामस्तमेतियमस्यैव ॥ सोमपुण्याविभायांतुमध्यमश्चार्थमायदा॥३८॥
 माहेंद्रस्यामरावत्यामुत्तिष्ठतिदिवाकरः ॥ अर्धरात्रंसंयमनेवारुण्यामस्तमेतिच ॥ ३९ ॥ एवंचतुर्षुपाश्चैषुमेरोःकुर्वन्प्रदक्षिणम् ॥ उदयास्त
 मनेचासावुत्तिष्ठतिपुनःपुनः ॥ ४० ॥ पूर्वोक्तेचापराह्णेचद्रौदेवालयौपुनः ॥ तपत्येकंतुमध्याह्नेताभिरवगमस्तिभिः ॥ ४१ ॥ उदितोवर्ध
 मानाभिराममध्याह्नात्तपेद्रविः ॥ ततःपंह्रसंतीभिर्गोभिरस्तंनियच्छति ॥ ४२ ॥ यत्रोद्यन्दृश्येतसूयःसतेषामुदयःस्मृतः ॥ प्रणाशंगच्छतेय
 त्रसतेषामस्तमुच्यते ॥ ४३ ॥ एवंपुष्करमध्येनतदासर्पतिभास्करः ॥ त्रिशद्रागंतुमेदित्यामुहूतंनसगच्छति ॥ ४४ ॥ योजनांग्रेणसंख्यां
 तुमुहूर्तस्यनिबोधमे ॥ पूर्णशतसहस्राणांसहस्रंतुत्रिलोचन ॥ ४५ ॥ पंचाशच्चतथालयानिसहस्राण्यधिकानितु ॥ मौहूर्तिकोगतिद्वेषासूयस्य
 तुविधीयते ॥ ४६ ॥ योजनानांसहस्रेद्रेशतेद्रचयोजने ॥ निमेषांतरमात्रेणदिविसूर्यःप्रसरति ॥ ४७ ॥ सशीघ्रमेवपथेतिभास्करोऽलतच
 क्रवत् ॥ अमन्वैश्रममाणेषुक्रक्षेषुविचरत्यसौ ॥ ४८ ॥ इंद्रःपूजयतेसूर्यमुत्तिष्ठतंदिनेदिने ॥ मध्याह्नेचयमःपश्चादस्तंयांतमपांपतिः ॥ ४९ ॥
 सोमस्तथार्धरात्रेतुसदापूजयतेरविम् ॥ विष्णुर्भवानहंरुद्रःपूजयामनिशाक्षये ॥ ५० ॥ एवमग्निर्नृतेतिश्वायुरीशानएवच ॥ पूजयंतिक्रमेणै
 वश्रममाणंदिवाकरम् ॥ श्रयोर्थेदेवशार्दूलसंव्रह्मादयःसुराः॥५१॥इति श्रीभविष्यमहापुराणेश्वरसप्तमीकल्पेसूर्यगतिवर्णनंनमात्रिपंचाशत्तमोऽ
 ध्यायः॥५२॥ ॥रुद्रउवाच॥ ॥अहोहंसस्यमाहात्म्यंवीर्णतंभवतेदृशम्॥कथयतांपुनरेवंमाहात्म्यंभास्करस्यतु॥१॥ब्रह्मोवाच॥आदित्य
 मंत्रमखिलत्रैलोक्यंसंचराचरम् ॥ भवत्यस्माज्जागत्सर्वसदेवासुरमानुषम्॥२॥ रुद्रोपेद्रुचंद्राणांविप्रद्रुत्रिदिवैकसाम् ॥ महाद्युतिमतांकृत्स्नते
 जयत्सर्वलौकिकम्॥३॥ सर्वात्मासर्वलोकेशोदेवदेवःप्रजापतिः ॥ सूर्येष्वत्रिलोकस्यमूलंरमदैवतम्॥४॥अग्नौप्रास्ताहुतिःसम्यगादित्यमु
 पतिष्ठति ॥ आदित्याज्जायतेवृष्टिर्वृष्टेरन्नतःप्रजाः॥५॥सूर्यात्प्रसूयतेसर्वतत्रचैवप्रलयितो॥आजभावाहिलकोनमादित्याग्निःसृतोपुरा॥६॥
 एतत्तुध्याननिर्वाहान्मांक्षचाप्येषमोक्षिणाम् ॥ अत्रगच्छतिनिर्वाणंजायतेऽस्मात्पुनःप्रजाः ॥ ७ ॥ क्षणामुहूर्तादिवसानिशाःपक्षाश्चनित्यशः॥

१ संरक्षाम्-इ०पा० । २ त्रिशच्छतसहस्राणाम्-इ०पा० । ३ पूजयन्ति-इ०, पूजयामः-इ०च पा० । ४ विश्वम्-इ०पा० ।

रविम् ॥ सगच्छेद्यानमाहृदोरेकंकिणिकृतम् ॥ १३ ॥ वैश्वानरपुरादिव्यंघ्रवर्षाभरशोभितम् ॥ आलयोदन्तंखडमिश्रवज्रंजसमन्वि-
 तम् ॥ १४ ॥ वर्णभक्तंप्रयच्छेद्योभास्करायदिनेदिने ॥ आहृदस्मविमानंतुज्ज्वलमात्राकुलंभुभम् ॥ १५ ॥ गच्छेन्ममपुरदेवस्त्वयमानो
 महर्षिभिः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनभास्करायनरैःशिव ॥ १६ ॥ वर्णभक्तंप्रदातव्यंप्राविष्टस्येहवर्णकम् ॥ घृतपूर्णखड्वेष्टकसारमोदकं
 पयः ॥ १७ ॥ दध्योदनंपायसंचसंयावंगुडदूषकान् ॥ येप्रयच्छंतिदेवस्यभास्करस्येहवर्णकम् ॥ १८ ॥ तेगच्छंतिनसंदेहोनाश्वमंदिरंमम
 अहन्त्यहनिभक्त्याभास्करायप्रयच्छति ॥ १९ ॥ अभ्यंगायघृतंदेयंसयातिपरमंगतिम् ॥ तथायोवर्णभक्तंचअहन्त्यहनिभक्तिः ॥ २० ॥
 तस्मात्प्रेहदुभाक्कामान्छेत्सभवसालयम् ॥ वर्णमुद्रतनयेहयःप्रयच्छेच्छुभंवेः ॥ २१ ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रदेवोदवाकरः ॥ तत
 स्तंस्नापयेद्वंपौषमासिविधानतः ॥ २२ ॥ सतम्यांगुलुप्रक्षस्यशृणुष्वैकमनास्तथा ॥ तीर्थोदकमुपानीयअन्यद्राथजलंभुभम् ॥ २३ ॥
 वंदेतिनविधानेनप्रतिमांस्थाययेदुधः ॥ यजेद्वितीर्थनामानिमनसासंस्मरन्नुधः ॥ २४ ॥ प्रयागंभुक्करंदेवंकुरुक्षेत्रंचनौमिषम् ॥ पृथूदकंचंद्र
 भागांशोणगोकर्णमेवच ॥ २५ ॥ ब्रह्मावर्तकुशावर्तविल्वकनीलपर्वतम् ॥ गंगाद्वारं तथापुण्यगंगासागरमेवच ॥ २६ ॥ कालप्रियंमित्रवनं
 जुडारंस्वामिनंतथा ॥ चकतीर्थंतथापुण्यंरामतीर्थंतथाशिवम् ॥ २७ ॥ वितस्ताहर्षपंथावेतथावेदोविकान्मुता ॥ गंगासारस्वतींसिधुश्चंद्र
 भगालसनर्मदा ॥ २८ ॥ विपाशायकुनातापीशिववेज्रवतीतथा ॥ गोदावरीपयोष्णीचकृष्णावेण्यातथानदी ॥ २९ ॥ झतरुद्राणुष्करिणी
 कौशिकीसिरदूरतथा ॥ तथान्येसागराश्चैवसानिध्वंकरपयंतुवै ॥ ३० ॥ तथाश्रमाःपुण्यतमादिव्यान्यायतनानिच ॥ एवंस्तानविधिंकृत्वाश्वच
 येत्वापणम्यच ॥ ३१ ॥ धूपमर्घ्यप्रदत्वातुप्रतिमामधियासयेत् ॥ त्रिशंखसत्तारंजंमालासंघासाधमेवच ॥ ३२ ॥ स्थितंस्तानग्रहदेवंपूजयेद्भ
 क्तिर्नोत्तरः ॥ चत्वरलेपयेद्विचतुर्सांशुभेकताम् ॥ ३३ ॥ चतुर्दशैतकुंभैर्वतनवरशोभिताम् ॥ कृष्णपक्षेत्तुमायस्यसमन्यात्रिपुरा
 तक ॥ ३४ ॥ कृत्वाश्लोकार्थाविधित्कृत्वाब्राह्मणभोजनम् ॥ शंखभेरिनिनादस्त्रुब्रह्मवोषैश्चपुष्करैः ॥ ३५ ॥ पुण्याहवोषैर्विवैश्वर्वाक्षणा
 न्स्वस्तिवाच्यच ॥ ततोऽन्यपरयाभक्त्यासूर्यस्पर्शमात्मनः ॥ ३६ ॥ रथेनदूर्ध्वोत्थेनैकंकिणिजालमालिना॥सूर्यश्चश्रमयेद्वंमहोत्सवपुरः

१ नार्थवहरणक्रिया-इ०पा० । २ क्तुनामविभागश्च-इ०पा० । ३ स्वापजागरणःकुतः-इ०पा० ४ नराः-इ०पा० । ५ र्वि च नभसि स्थितम्-इ०पा० । ६ गच्छति-इ०पा० ।

३ स्वापजाग्रणाःकुतः-इ०पा० ४ नराः-इ०पा० । ५ रात्रि च नभासे स्थितम्-

३ स्वापजाग्रणाःकुतः-इ०पा० ४ नराः-इ०पा० । ५ रात्रि च नभासे स्थितम्-

सरम् ॥ ३७ ॥ शक्रपक्षे तु मावस्य रथमारोपयेद्भविम् ॥ कृत्वाग्निहोमं विधिवत्तथा ब्राह्मणभोजनम् ॥ ३८ ॥ प्राणि यित्वा जनं सर्वदक्षिणाभोजनादिना ॥
 प्रपूज्य ब्राह्मणां दिव्यान्भौमांश्चापि सुवाचकात् ॥ ३९ ॥ इति हासपुराणाभ्यां वाचको ब्राह्मणोत्तमः ॥ ततो देवश्च इष्टश्च संपूज्योत्पन्नत
 स्तदा ॥ ४० ॥ माघस्य शुक्लपक्षस्य पंचम्यामेकभक्तकम् ॥ अयाचितं चतुर्थ्या तु षष्ठ्या नक्तं प्रकीर्तितम् ॥ ४१ ॥ सप्तम्या सुषवसंतु अ
 श्रमाद्रोपयेद्भयम् ॥ अग्निकार्यं तु वैकृत्वारथस्य पुरतः शिव ॥ ४२ ॥ षष्ठ्या च रात्रौ भूते शरश्च ये हाधिवासनम् ॥ ब्राह्मणां भोजयित्वा तु दिव्या
 भौमांश्चावचकान् ॥ ४३ ॥ रथमारोपयेद्देवं सप्तम्यां भूतभावनम् ॥ सितायां भावमासेतु तस्य देवा लयाग्रतः ॥ ४४ ॥ तत्र स्थस्यैव देवस्य
 कुर्याद्रात्रौ प्रजागरम् ॥ नानाविधैः प्रेक्षणैर्कैदां पृष्ठोपशोभितैः ॥ ४५ ॥ शंखतूर्यनिनादैश्च ब्रह्मवोषैश्च पुष्कलैः ॥ कुर्यात्प्रजागरं भक्त्या देवस्य
 पुरतो निशि ॥ ४६ ॥ ततो षष्ठ्या च यत्नेन देवं रथगतं येत् ॥ नगरस्योत्तरं द्वारं शंखभेरीनिनादितम् ॥ ४७ ॥ ततः पूर्वदक्षिणं च द्वारं चापितथा
 परम् ॥ एवं हि क्रियमाणानां यात्रायां वत्सरावधौ ॥ ४८ ॥ मानवाः सुखमेवं ते राजजयति चाहितात् ॥ नीरुजश्च जनाः सर्वे गवां शांतिर्भवेत्तथा ॥ ४९ ॥
 कर्तारश्चापि यात्रायाः स्वर्गभाजो भवंति हि ॥ वोढारश्च तथा वत्समूर्यलोकं व्रजंति वै ॥ ५० ॥ रुद्र उवाच ॥ कथं संचाल्यते ब्रह्मन्स्थापिता प्रतिभास
 कृत् ॥ एतन्मेव देवे शमुमहान्तं शोयोहि मे ॥ ५१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ पूर्वमेव सहस्रांशोर्या न हेतोर्महात्मनः ॥ संवत्सरस्य अवयवैः
 कल्पितोऽस्य रथो मया ॥ ५२ ॥ सर्वेषां तुरथानां विसरथः प्रथमः स्मृतः ॥ तं दृष्ट्वा तु ततस्त्वन्यस्य दूना विश्वकर्मणा ॥ ५३ ॥ कल्पिताः सर्वदेवा
 नां सोमादीनामनेकशः ॥ विश्वकर्मकृतं प्राप्य रथं देवेन पुत्रक ॥ ५४ ॥ पूजार्थं भात्मनो दत्तं मनवे सत्कुलोद्ग्रह ॥ मनुनेक्ष्य कवे दत्तं मर्त्यैः संपूज्यतां
 रविः ॥ ५५ ॥ अतस्तुरथानेन चालनं विहितं रवेः ॥ तस्मान्न चालने दोषः सवितुश्च लण्वसः ॥ ५६ ॥ यस्माद्रथेन पर्येति भास्करः पृथिवीमि
 माम् ॥ गच्छन्न इदं रथैतन्मंडलं सवितुस्तथा ॥ ५७ ॥ अहं च लते यस्य स्मात्तस्माद्वै पार्वती प्रिया ॥ तदेवं रथयात्रा सुहृद्भानोर्मनीषिभिः ॥ ५८ ॥
 अन्येषां चालनं नैष्टुदेवानां पार्वती प्रिय ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनां स्थापितानां विधानतः ॥ ५९ ॥ तस्माद्रथेन देवस्य यात्रा कार्या विधानतः ॥

प्रजानामिहशांस्थप्रतिसंवत्सरसंदा ॥ ६० ॥ कांचनोवाथरौप्योवाहदहमयोऽपिवा ॥ दृढाक्षयुगचक्रश्चरथःकार्यःसुयंत्रितः ॥ ६१ ॥
तस्मिन्नथवरेश्रेष्ठकल्पितेसुमनोरमे ॥ आरोप्यप्रतिमायन्नाद्योजयेद्वाजिनशुभान् ॥ ६२ ॥ हरिहस्तशणसंपन्नसुखान्वशवर्तिनः ॥ कुंकुमे
नसमालब्धश्चामरस्रग्विभूषितान् ॥ ६३ ॥ सद्धान्योजयित्वातुरथस्मार्चप्रदायच ॥ विबुधान्जयित्वातुधूपमाल्यानुलेपनैः ॥ ६४ ॥ आहारैर्वि
विधैश्चपिभोजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ दीनाधकृपणादींश्चसर्वान्संतर्प्यशक्तिः ॥ ६५ ॥ नक्तंचिद्विमुखकुयदुत्तमाधममध्यमम् ॥ सूर्ये
क्रतौतुवितेतेष्वमाहुर्मनीषिणः ॥ ६६ ॥ यश्चितयतिभयाशुधातावत्प्रपीडितः ॥ अदातुर्हिपितृस्तेनस्वर्गस्थानपिपातयेत् ॥ ६७ ॥
यज्ञश्चदक्षिणाहीनःसवितुर्नप्रशस्यते ॥ तस्मान्नानाविधैःकर्मैर्भक्ष्यलेब्धसमन्वितैः ॥ ६८ ॥ पूजयित्वाजनं सर्वमिदमुच्चारयेन्मनुम् ॥ वलिं
गुहंतुमेदेवा आदिन्यावसस्तथा ॥ ६९ ॥ मरुतोथाश्विनौ रुद्राःसुपर्णाःपन्नगाग्रहाः ॥ असुरायातुधानाश्चरथस्थायास्तुदेवताः ॥ ७० ॥
दिग्पालालेकपालाश्चैचविघ्नविनायकाः ॥ जगतःस्वास्तिकुर्वंतुयेचदिव्यामहर्षयः ॥ ७१ ॥ माविघ्नमाचमेपांपमाचमेपरिपंथिनः ॥ सौम्या
भवंतुताश्चदेवभूतगणास्तथा ॥ ७२ ॥ वामदेवैःपवित्रैश्चमानस्तोकरथंतरैः ॥ आकृष्णेनरजसाऋचमेकमुदाहरेत् ॥ ७३ ॥ ततःपुण्या
हशब्देनकृतवादित्रनिःस्वनैः ॥ रथक्रमणंकुर्याद्रत्नमनुसमेनतु ॥ पुरुषैश्चापिषोढव्यःसूर्यभक्तिसमन्वितैः ॥ ७४ ॥ मुहुतैःप्रग्रहेदी
तैर्वलीवद्वैरथापिवा ॥ यथापर्यटनं चस्याद्विषमेपथिगच्छतः ॥ ७५ ॥ उपवासस्थितैर्विप्रैर्द्व्यैर्भौमैश्चमुव्रतैः ॥ त्रिंशद्विःषोडशैर्वापिप्रतिपा
भास्करस्यतु ॥ ७६ ॥ स्थानात्प्रचाल्यवैरुद्ररथमारोपयेच्छनैः ॥ राज्ञीचनिक्षुभारुद्रभार्येतस्यमहात्मनः ॥ ७७ ॥ शूनैरारोपयेदुद्रुभ
योःपार्श्वयोरेथे ॥ निक्षुभांदक्षिणेपार्श्वेराज्ञीचाप्युत्तरेतथा ॥ ७८ ॥ द्रविवेग्राज्ञानौतस्मिद्व्यैर्भौमश्चपार्श्वयोः ॥ ब्रह्मकल्पस्तथाभैषिः
कूबरस्योपरिस्थितः ॥ ७९ ॥ गरुडं पृष्ठतश्चास्यवल्गमानंप्रकल्पयेत् ॥ आतपत्रंतथाश्वेतंस्वर्णदंडमनौपमम् ॥ ८० ॥ सुवर्णविंदुभिश्च
त्रंमणिमुक्ताफलोज्ज्वलम् ॥ ततस्तिवन्द्रधनुःप्रख्यंस्वर्णदंडमथाव्रणम् ॥ ८१ ॥ ध्वजंप्रकल्पयेत्तस्यपताकाभिरलंकृतम् ॥ नानावर्णाभिभूतेश

१ यत्नतः-इ० पा० । २ प्रीणयित्वा-इ० पा० । ३ यातुधानाद्याः-इ० पा० । ४ सुग्रहे-इ० पा० ।

सप्तभिः कामनाशन ॥ ८२ ॥ ध्वजोपरिचरं व्याम अरुणाधिष्ठितं भवेत् ॥ रथतुङ्गतां विप्राव्रजे द्रव्यं रवेः ॥ ८३ ॥ सारथ्यं रुद्रकुगद्विभ्रयोऽ
र्थमात्मनः सदा ॥ नारुहेतरथेऽश्रद्धायदीच्छेच्छ्रय आत्मनः ॥ ८४ ॥ रथमारोहतस्तस्य क्षयं गच्छति संततिः ॥ सारथो देवदेवस्य बोढव्यो
ब्राह्मणैः सदा ॥ ८५ ॥ क्षत्रियैश्चापि वैश्यैश्च न तु शूद्रैः कदाचन ॥ येत्वन्यदेवताभक्ता ये च मद्याप्रवर्तकाः ॥ ८६ ॥ नैतैः शूद्रैश्च बोढव्य इतरै
स्तु स दोह्यते ॥ उपवासव्रतोपैर्बोढव्यः पार्वतीप्रिय ॥ ८७ ॥ स्वस्थानाञ्जलिर्तोरुद्रपूर्वद्वारं ब्रजेतवै ॥ दिनमेकं वसेत्तत्र पूज्यमानो नृपेण
वै ॥ ८८ ॥ नानाविधैः प्रेक्षणैः पुराणश्रवणेन च ॥ नानाविधैर्ब्रह्मघोषैर्ब्राह्मणानां चतुर्णैः ॥ ८९ ॥ स्थित्वा तु अष्टम्यं तंतुनवम्यां च लते पुनः ॥
ब्रजेत दुक्षिणं द्वारं नगरस्य त्रिलोचनः ॥ ९० ॥ तत्रापि दिनमेकं तु तिष्ठते धकमुद न ॥ स्थिते तत्र तैः पूज्यमानो यथा राज्ञा तथा नृपैः ॥ ९१ ॥
तस्मादपि च लेद्रुद्रद्वारं पश्चात्तोत्तराम् ॥ तत्रापि पूज्यः शूद्रैस्तु विधिविप्रियदर्शन ॥ ९२ ॥ तस्माच्च चलते रुद्रब्रजे न्मध्यं पुरस्य तु ॥ तत्र स्थं पूजयं
ति स्म ब्राह्मणाः श्रद्धयाऽन्विताः ॥ ९३ ॥ शंखवादित्रनिघोषैस्तथा प्रेक्षणकैर्वै ॥ ब्रह्मघोषैश्च विविधैः समं तद्दीपकैः शुभैः ॥ ९४ ॥ नानाविधैर्वित्त
दानैर्ब्राह्मणानां चतुर्णैः ॥ दीनांधकृपणानां चतुर्णैश्चिपुरांतक ॥ ९५ ॥ पुरमव्यात्तु चलितैस्तिष्ठेत्प्राप्य स्वमंदिरम् ॥ इत्थं प्राप्य
स्थितं देवं पुरतो मंदिरस्य तु ॥ ९६ ॥ तत्र स्थितः पूजनीयो भवेत्परेण कृत्स्नशः ॥ पूज्यमानस्तद्वहोरात्रं शारूढस्तु तिष्ठति ॥ ९७ ॥ अपरे दिने
ब्रजेत्स्थानं तच्चिरं तनमादरात् ॥ त्रयोदश्यां व्यतीतीयां चतुर्दश्यां त्रिलोचन ॥ ९८ ॥ सदैवं भ्रामयेद्देवं ग्रहे शं दुरितापहम् ॥ परिवारयुतं रुद्रसातु
गंपरमे श्वरम् ॥ ९९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मोपनिषत्परिथयसप्तमीकल्पे रथयात्रावर्णनं नाम पंचपंचांशोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ श्रीरुद्र उवाच ॥
कथं प्रचालयेद्ब्रह्मत्रयस्थं तमनाशनम् ॥ अनुगाश्च कथं वास्य केच ते अनुगाः क्रमात् ॥ १ ॥ भूयो भूयः सुरश्रेष्ठ विस्तरान्मम श्रेयसे ॥ वैदि
सर्वजगन्नाथ परं कौतूहलं हि मे ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ ज्ञैनैर्ये द्रुथं रुद्रवत्सर्जन तु समेन तु ॥ यथा पर्यटनं तस्माद्विषेपे पथि गच्छतः ॥ ३ ॥ प्रतीति
रथं पूर्वयेन मार्गं विमुह्ये ॥ तस्मादनंतरं रुद्रं दनाय कमादरात् ॥ ४ ॥ पिगलं च ततस्तस्य पृष्ठं चादरात् ॥ रक्षकोद्धारको यस्माद्

थारूढौतुपृष्ठतः ॥ ५ ॥ रथारूढस्तथादिंदिवस्यपुरतःस्थितः ॥ तस्मादिपितथारूढलेखकोभारूकरप्रियः ॥ ६ ॥ शनैःशनैःनयदुःखं
 देवस्ययत्नतः ॥ युगाक्षचक्रभंगोवायथानस्यात्रिलोचन ॥ ७ ॥ ईषाभंगेद्विजभयंभग्नेऽक्षेत्रियक्षयः ॥ तुलाभंगेतुवैदयानंज्ञायाऽद्भुतयो
 भवेत् ॥ ८ ॥ युगभंगेत्वनष्टिःपीठभंगेप्रजाभयम् ॥ परचक्रागमंविद्याच्चक्रभंगेरथस्यतु ॥ ९ ॥ ध्वजस्यपतनेचापिनुपभंगमिनिदिंशे
 त ॥ प्रतिमाव्यगितायांरुद्राभिरणमादिंशेत् ॥ १० ॥ छत्रभंगारुद्रयंरुद्रयुवाज्ञोविनिदिंशेत् ॥ उत्पन्नेष्वेवमाद्येषुउत्पातेष्वशुभेषुच ॥ ११ ॥
 बलिकर्मपुनःकुर्याच्छांतिहोमंतथैवच ॥ ब्रह्मणान्वाचयेदूयोदद्यादानानिचैवहि ॥ १२ ॥ पूर्वोत्तरेचदिग्भगोरथस्याग्निप्रकल्पयेत् ॥
 समिद्रिस्तुष्टुताक्ताभिर्होमयेजातवेदसम् ॥ १३ ॥ स्वाहाकारान्वदन्मम्यगैवतेभ्यस्त्वनुक्रमात् ॥ ग्रहेभ्यश्चप्रजाभ्यश्चनमान्याद्विद्वद्भोस
 ज्ञेतथैवच ॥ गोभ्यःस्वस्तिप्रजाभ्यश्चजगतःशांतिरस्तुवै ॥ १४ ॥ स्वाहाप्रजापतयेचदद्यादाहुतयःक्रमात् ॥ १५ ॥ स्वस्त्यास्तिवहचविप्रोभ्यःस्वस्तिरा
 स्तुशंसदात्मनिचास्तुवै ॥ १७ ॥ भूःशांतिरस्तुदेवेशुभुवःशांतिस्तथैवच ॥ स्वश्चैवास्तुतथाशांतिःसर्वत्रास्तुतथारवेः ॥ १८ ॥ त्वंहव
 गतःस्रष्टापोष्टाचैवन्वमेवहि ॥ प्रजापालग्रहेशानशांतिकुरुदिवस्ते ॥ १९ ॥ इदमन्यच्चवक्ष्यामिज्ञान्याःपरमकारणम् ॥ यात्राकारणम्
 तस्यपुरुषस्यस्वजन्मनः ॥ २० ॥ दुःस्थान्यहंश्चविज्ञायग्रहशांतिंसमाचरेत् ॥ प्रादेशमात्राःकर्तव्याःसमिधोऽथप्रमाणतः ॥ २१ ॥
 अर्कमय्यःसदाकार्याःपालइयःशशिनःस्मृताः ॥ स्वादियैश्चभौमायअपामागर्थोऽथसोमजे ॥ २२ ॥ आश्वत्थाअथजीवायऔदुवर्गैस्तिता
 यच ॥ असितायशमीमय्योदूर्वाःकार्यास्तुराहवे ॥ २३ ॥ केतवेतुकुशाःकार्यादक्षिणाऽप्यतःशृणु ॥ सूर्यायशोभनंधिनुंशंखंदद्यादथेद
 वे ॥ २४ ॥ रक्तमनइहभौमायकांचनंसोमसुनवे ॥ जीवायवाससिदियेयुकायाश्चंसितंहर ॥ २५ ॥ शनैश्चरायांगानिलारहवेभांडपायसम् ॥
 छांगंतुकेतवेदद्याच्छृण्वेषांभोजनान्यपि ॥ २६ ॥ गुडौदंतुसूर्यायसोमायघृतपायसम् ॥ हविष्यमन्नभौमायक्षीरांशंसोमसुनवे ॥ २७ ॥

१ भयम्-इ०पा० । २ प्रतिमायाम्-इ०पा० । ३ दुष्टा ग्रहाश्च विज्ञेयाः पूजांतिं समाचरेत्-इ०पा० ।

दध्योदन्तुजीवायशुक्रायाथघृताशनम् ॥ तिलपिष्टांश्चमार्णांश्चसूर्यपुत्रायदापयेत् ॥ २८ ॥ राहवेदापयेन्मार्गं संकेतवेत्रमोदनम् ॥ सौवर्गमा
 र्नालंचस्विन्नबीजंचकाजिकम् ॥ २९ ॥ यथावाणप्रहारणांवारणं क्वचं स्मृतम् ॥ तथादेवोपवातानां शान्तिर्भवति वारणम् ॥ ३० ॥ अहिं
 सकस्य दांतस्य धर्माजितधनस्य च ॥ नित्यंच नित्यमस्थस्य सदासा नुग्रहाग्रहाः ॥ ३१ ॥ ग्रहाः पूज्याः सदा रुद्रश्च दृष्टता विपुलयशः ॥ श्रीकृष्णः
 शान्तिकामो वाग्रहग्रजं समाचरेत् ॥ ३२ ॥ वृष्ट्या युः पुष्टिकामो वा तैवाभिचरन् पुनः ॥ यानपत्या भवेन्नारीदुः प्रजाश्चापि या भवेत् ॥ ३३ ॥
 बालयस्याः प्रमीयंते या च कन्या प्रजा भवेत् ॥ राज्यं प्रष्टुं नृपो यस्तु दीर्घरोगि च यो भवेत् ॥ ३४ ॥ ग्रहयज्ञः स्मृतस्तेषां मानवानां मनीषिभिः ॥
 तस्मादसौ सदा कार्यः श्रेयोऽर्थजनताहर ॥ ३५ ॥ दत्तपुष्पः क्रूरहृक्पुष्पजो धिषणस्तथा ॥ सितसितैतथारुद्रउपरागः शिखितथा ॥ ३६ ॥
 एते ग्रहामहाबाहो विद्वद्भिः पूजिताः सदा ॥ ताम्रकात्स्फाटिकादृक् चंदनात्स्वर्णकादपि ॥ ३७ ॥ राजतादायसात्सीसाद्ग्रहाः कार्यः प्रयत्नतः ॥
 स्वर्णैर्वीथपेटैलेव्यायथाशाल्मिर्महेश्वर ॥ ३८ ॥ यथा वर्णप्रदेयानि वासांसि कुसुमानि च ॥ गंधाश्च बलयश्चैव धूपो देयश्च गुग्गुलुः ॥ ३९ ॥
 कर्तव्यामंत्रं वतश्च रवः प्रतैद्वतम् ॥ आकृष्णेन इमं देवाग्निमूर्धो दिवः ककुत् ॥ ४० ॥ उदुध्यस्व यथा संव्यमृच एताः प्रकीर्तिताः ॥ बृहस्प
 ते अतियदर्यं स्तथैवात्रात्परिभुतः ॥ ४१ ॥ शनो देवी तथा कांडात्केंतुं कृण्वन्निमाः क्रमात् ॥ पूर्वोक्ताः समिधस्त्वत्रयथाशाल्मिप्रहमेयेत्
 ॥ ४२ ॥ एकैकस्याष्टशतकमष्टाविंशतिरेव वा ॥ होतव्यामधुसर्पिर्भ्यर्च्य दद्याच्चैव सप्तमन्विताः ॥ ४३ ॥ पूर्वोक्तभोजनं यद्विब्राह्मणेभ्यो
 निवेदयेत् ॥ शक्तितो वा यथा लभंदक्षिणा त्वविधानतः ॥ ४४ ॥ यश्च यस्य ददुः स्थः स तं यत्नेन पूजयेत् ॥ मयैषां हि वरो दत्तः पूजितः
 पूजयिष्यथ ॥ ४५ ॥ ग्रहाधीनानरेद्राणामुच्छ्रयाः यतनानि च ॥ भावाभावौ च जगतस्तस्मात्पूज्यतमाग्रहाः ॥ ४६ ॥ ग्रहमावो नरे
 द्राश्च गुरवो ब्राह्मणास्तथा ॥ पूजिताः पूजयंत्येते नरेन्द्रहृत्यपमानिताः ॥ ४७ ॥ यथा समुत्थितं यंत्रं यत्रैव प्रहृत्यते ॥ तथा समुत्थितां पीडां ज
 ह्मं शान्त्या प्रशमयेत् ॥ ४८ ॥ यज्विनां सत्यवक्रयानां तथा नित्योपवासिनाम् ॥ जपहोमपराणां च सर्वदुष्टप्रशम्यति ॥ ४९ ॥ एवं

१ यथाक्रमम्-इ०पा० । २ त्रिलोचन-इ०पा० । ३ मनु-इ०पा० । ४ च विशेषतः-इ०पा० । ५ अमीषाम्-इ०पा० । ६ शान्तिः प्रशोधयेत्-इ०पा० ।

७ सेविनाम्-इ०पा० ।

कृत्वाप्रजाशान्तिं कृत्वा च स्वस्ति वाचनम् ॥ पुनः सज्जं श्रुत्वा कुयन्ति प्रक्रमणं हर ॥ ५० ॥ मार्गशेषं नयित्वा तु नयेद्देवालयं रविम् ॥ पूज
 यित्वा ततः पूर्वायाः प्रोक्ता रथे देवताः ॥ ५१ ॥ यथा पूज्या ग्रहाः सर्वे उत्पत्तेषु त्रिलोचन ॥ रथदेवास्तथा पूज्यायाः स्थितारथमाश्रिताः
 ॥ ५२ ॥ इति श्रीभक्तिप्रब्रह्मेण स्यात्परमां त्रिलोचन ॥ हविरन्नमग्नये स्यादग्नौ त्रिविष्णवे तथा ॥ २ ॥ राक्षसेभ्यः समरेयं दद्यान्मांसौ दनं हर ॥ संस्कृतं पिशिता
 क्षीरं यवागृह्णे स्यात्परमां त्रिलोचन ॥ फलानि कार्तिकेयस्य दद्याद्दूतेश्च प्रीतये ॥ विस्वते मधुमांसं तथा मद्यं च सुव्रत ॥ १ ॥ पुरुहूत
 यभक्ष्याणि सानुगायनि वेदयेत् ॥ कात्यायन्यै यवागूचं श्रियै दद्यात्तथा दधि ॥ ५ ॥ सरस्वत्यै त्रिमधुरं वरुणायेशुरसौ दनम् ॥ खंडवाध्नं न पतये
 न्नं च रेवतायनि वेदयेत् ॥ ३ ॥ तिलां त्रिपितुराजाय दद्यात्त्रिपुरसूदन ॥ आश्विनाभ्यामपूपांस्तु वसुभ्यो मांसमो दनम् ॥ ४ ॥ पितृभ्यः पायसं
 दद्याद्धृताक्तं मधुना सह ॥ कात्यायन्यै यवागूचं श्रियै दद्यात्तथा दधि ॥ ५ ॥ सरस्वत्यै त्रिमधुरं वरुणायेशुरसौ दनम् ॥ खंडवाध्नं न पतये
 वंभि त्रिलोचन ॥ ६ ॥ सन्नेहन तु त्रेण मरुद्भ्यस्तर्पणं स्मृतम् ॥ मांसांश्च भक्तमूपांश्च मातृभ्यां धौ निवेदयेत् ॥ ७ ॥ उल्लापिकाश्च भूतेभ्योजलं
 सूर्यायै वै हर ॥ दद्याद्गणाधिपतये मोदकांस्त्रिपुरांतक ॥ ८ ॥ शष्कुल्यस्तु नैऋताय देयाः स्युर्गणनायक ॥ सर्वभक्ष्याणि विश्वेभ्यो दातव्या
 नि समंततः ॥ ९ ॥ क्षीरौदनमृषिभ्यस्तु क्षीरं नागेभ्य एव हि ॥ सूर्ये रथाय बलिं दद्यात्कुयद्द्वि सार्वभौतिकम् ॥ १० ॥ उद्रतं नं सुरा मांसं
 तद्वा हेभ्यश्च भारत ॥ आज्यं च ब्रह्मणे दद्यात्तुल्यं च कायति तिलांस्तथा ॥ ११ ॥ स्वाहा तनयै वैलाजादा तव्यास्त्रिपुरांतक ॥ भास्कराय स दद्या
 त्कोविदारं त्रिलोचन ॥ १२ ॥ राजवृक्ष्यं तथैन्द्राय हविष्यं पावकाय च ॥ चक्रिणस्तथान्यं च गरुडे मत्स्यमो दनम् ॥ १३ ॥ यक्षेभ्यो
 विविधास्त्रानि निर्यासि र्वेत्यजेत् ॥ वैकंठस्तस्मै रुद्राय मायपरि कीर्तिताः ॥ १४ ॥ देयं स्यात्कर्णिकारं तु अश्विभ्यां वृषभध्वज ॥ श्रि
 यै पद्मानि दद्यान्निचंडिकायै सुचंदनम् ॥ १५ ॥ नवनीतं सरस्वत्यै विनतायै तथा विषम ॥ पुष्पाण्यप्सरसां रुद्रमालत्याः परिकीर्ति
 येत् ॥ १६ ॥ वरुणायान्निभं तु फलं मूलं निऋतये ॥ चित्खंदं दद्यात्कुबेराय कापित्थं मरुतां तथा ॥ १७ ॥ गंधर्वेभ्यस्त्वरग्वधं दद्यात्त्रिपुरसूदन ॥

वासवेभ्यस्तु कर्पूरं दद्याद्दारुणाधिपे ॥ १८ ॥ पितृभ्यः पिंडमूलानि भूतेभ्यश्च विभीतकम् ॥ गोभ्यो यवान्प्रदद्याद्भैमातृभ्यश्चाक्षतान्हर
 ॥ १९ ॥ गुग्गुलं विघ्नपतय विध्वंशेभ्यो देयमोदनम् ॥ ऋषिभ्यो ब्रह्मवृद्धं तु नागेभ्यो विषमुत्तमम् ॥ २० ॥ भास्करस्येह देयानि सकलानि
 र्मणाधिप ॥ मधुसर्पिस्तथोक्तानि गैरिकस्य त्रिलोचन ॥ २१ ॥ न्यग्रोधं तस्य वाहेभ्यो भक्त्या रुद्रनिवेदयेत् ॥ सायं प्रातस्तु मध्याह्ने सदै
 काग्रमनाहर ॥ २२ ॥ सर्वेषां शक्तितो भक्त्या देहेषूपविचक्षणः ॥ मंत्रतो देवशार्दूलयोः स्येह प्रकीर्तितः ॥ २३ ॥ शान्त्यर्थं ब्राह्मणेभ्यस्तु
 तिलाद्दद्याद्विचक्षणः ॥ वैश्वानरे वाजुह्यद्व्यूतेन सहितान्हर ॥ २४ ॥ देवानाममृतं ह्यते पितॄणां हि स्वधामृतम् ॥ शरणं ब्राह्मणानां च
 सदा ह्येतां न्विदुर्बुधाः ॥ २५ ॥ कश्यपस्य गंगज ह्येते पवित्राश्च तथा हर ॥ स्नानं दानं तथा होमं तपणं ह्यशने पराः ॥ २६ ॥ इत्थं देवान् ग्रहां
 श्वैव पूजयित्वा प्रयत्नतः ॥ अवतार्य रथाच्चैनं मंडले स्थापयेत्पुनः ॥ २७ ॥ कृत्वा त्वारात्रिकं यत्नादीपतो ययवाक्षतैः ॥ कार्पासबीजलवण
 तुषैर्दुर्दृष्टिं शान्तिये ॥ २८ ॥ वेदीमारोपयेत्पश्चात्पत्नीभ्यां सह सुव्रत ॥ तत्र स्थं पूजयेद्देवं दिनानि दश सुव्रत ॥ २९ ॥ दशाहिकेति विख्याताया पू
 जा भूतले हर ॥ तया सं पूजयेद्देवं चतुर्थेऽहनि तथा हर ॥ ३० ॥ चतुर्थेऽहनि कर्तव्यं यत्नाद्विघ्नपनं रवेः ॥ अभ्यंगभोजनं दैवस्तु पूजास्तकारं मंडलैः
 ॥ ३१ ॥ अनेन विधिना पूज्यं दशाहा नि दिवाकरम् ॥ ततो नयेत्परं स्थानं यत्तत्पूर्वमथालयम् ॥ ३२ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मणपर्वणि रथ
 सप्तमी कल्प आदित्य महिमवर्णनं नाम सप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अनेन विधिना यस्तु कुर्याद्वाकरयति वा ॥ यात्रां भगवतो
 भक्त्या भास्करस्याभिर्तौ जसः ॥ १ ॥ स परार्धं तु वर्षाणां मूर्ध्न्यलोकं महयते ॥ कुलेन जायते तस्य दरिद्रो व्याधितोऽपि वा ॥ २ ॥ अभ्यंगाय धृ
 तं यस्तु भास्कराय प्रयच्छति ॥ कृते तु वर्णतिलके सगच्छेत्सुरभीपुरम् ॥ ३ ॥ तीर्थोदंकतुयो भक्त्या गंगया श्रुतथोदकम् ॥ स्नानार्थं मानयेद्य
 स्तु भास्करस्य त्रिलोचना ॥ ४ ॥ भक्त्या वर्णत्रयं दद्याद्भास्करस्य त्रिलोचन ॥ समाप्येहाखिलां कमान्प्राप्नुयाद्गुणालयम् ॥ ५ ॥ रत्नव
 र्णतुयो दद्याद्द्विष्यान्गुडौदनम् ॥ सगच्छेद्दीप्तिमान्कद्रुसूर्यलोकं पुरं वरम् ॥ ६ ॥ गच्छेत्पुरं वरुद्रयत्रदेवप्रजापतिः ॥ स्नापयेद्यस्तु वा भक्त्या

१ यथाविधि-इ०पा० । २ देयम्-इ०पा० । ३ तिलाक्षतैः-इ०पा० । ४ सवितुः इ०पा० ।

भास्करं पूजयेत्तथा ॥ ७१ ॥ भगच्छेदीति मान्द्रसूर्यलोकं न संशयः ॥ रथमारोपयेद्यस्तुरथमार्गप्रमार्जति ॥ ८ ॥ सयाति वातसालोक्यं वाततुल्य
पराक्रमः ॥ रथस्य गच्छतो रथस्तु मार्गे कुय्यात्सुमंडम् ॥ ९ ॥ सलोकं प्राप्नुयात्पुण्यं भारुतं नात्र संशयः ॥ सूर्यस्य गच्छतो रथस्तु मार्गं कुय्यात्सु
मंडलम् ॥ १० ॥ सलोकं प्राप्नुयात्पुण्यं यः कुर्यान्मार्गमादरात् ॥ पुष्पप्रकरशोभां ब्यंशुभतोरणमंडितम् ॥ ११ ॥ शंखतूर्यानि न दाढ्यं तथा
प्रेक्षणकान्वितम् ॥ सयाति परमं स्थानं यत्र देवा विभावसुः ॥ १२ ॥ देवं सहितो रथस्तु वृत्त्यन्गायंस्तथा चर्यन् ॥ कुर्वन्महात्सवं भक्त्या सया
ति परमं पदम् ॥ १३ ॥ प्रजागरं यस्तु कुर्याद्वैरथ गते रवौ ॥ ससुखी पुण्यवान्नित्यं मोदते शश्वतीः समाः ॥ १४ ॥ भक्तदासादिकं सर्वं यो ददाति
रवेर्नरः ॥ संप्राप्येहाखिलां कमान्मूर्यलोकं मवाप्नुयात् ॥ १५ ॥ रथारूढस्य सूर्यस्य प्रमतो दशनं हरः ॥ दुर्लभं देवशार्दूलविशेषात्पुनस्तोत्रजनः ॥ १६ ॥
उत्तराभिमुखं यातं तथा वैदक्षिणमुखम् ॥ धन्यः पश्यति देवेशं भास्करं भक्तवत्सलम् ॥ १७ ॥ अथ संवत्सरे प्राप्ते भानोर्यात्रादिने यदि ॥ रथप्र
क्रमणं तत्र न कथं चिच्छ्रुतं भवेत् ॥ १८ ॥ ततो वैद्वादेशे वर्षे कर्तव्यं भूतिमिच्छता ॥ इन्द्रवज्रस्य चाप्येवं यदि नोत्थापनं कृतम् ॥ १९ ॥ ततो
वैद्वादेशे वर्षे कर्तव्यं नंतरा पुनः ॥ यात्रायाश्चापि भगं कुर्वति वृषभध्वज ॥ २० ॥ मंदेहानाम ते ज्ञेयाराक्षसानां संशयः ॥ ये कुर्वं
ति तथा यात्रां नारधर्मं ध्वजस्य तु ॥ २१ ॥ इंद्रादि देवास्ते ज्ञेया गताश्च परमं पदम् ॥ पुनर्यात्राविधिं चेत्समासात्कथयामि ते ॥
॥ २२ ॥ यं श्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ वर्तमाने तु वैमवेरथे देवगणां श्रिते ॥ २३ ॥ स तस्मिन्नेव मनसा स्थापनी
य रथोपारे ॥ द्यौर्मही चिद्रूपे तस्मै स्थेयथा पूर्वप्रतिष्ठिते ॥ २४ ॥ तथैव राज्ञीं ज्ञानिंश्चुभापृथिवीस्मृता ॥ एताभ्यामपि देवीभ्यां
यैवैवसवितुस्तथा ॥ २५ ॥ दिंडिनः पिंगलादीनां पृथुः कथोर्यथक्रमः ॥ मनसा चितयेदन्यां रथास्थानेषु देवताम् ॥ २६ ॥ दि
क्पालां लोकोपालांश्च कल्पयेन्मनसैव तु ॥ देवो देवमयश्चायं सर्वदेवमयस्तथा ॥ २७ ॥ मंडलमृदुमयं चैव छंदोऽस्यास्यं प्रकीर्तितम् ॥
गायत्री चैव त्रिष्टुप् जगत्पुनरुद्भवच ॥ २८ ॥ पंक्तिश्च बृहती चैव षड्गणैव च सप्तमी ॥ ततो देवमयत्वाच्च छंदसां चैव कल्पनात् ॥ २९ ॥ त

१ स्नानार्थं मानयेद्यन्तु-इ०पा० २ शुभास्तरणमण्डितम्-इ०पा० ३ दद्यात् इ०पा० ४ भक्त्या दशाहिकां संज्ञम्-इ०पा० ५ वा गगनां श्रिते-इ०पा० ॥

तोवेदमयत्वाच्चतराणिलोकपूजितः ॥ रथप्रक्रमणान्तसूर्योवोढ्यब्रह्मवादिभिः ॥ ३० ॥ उपवासपरैर्युक्तैर्वेदवेदांगपारंगैः ॥ रथंतु
 नारुहेच्छूद्रोभास्करस्यत्रिलोचन ॥ ३१ ॥ आरुह्यतरणेर्यानं व्रजेच्छूद्रोह्ययोगतिम् ॥ यथोक्तकरणाद्गुद्रसदाशांतिर्भवेन्नृप ॥ ३२ ॥
 नायकश्चापिसर्वैर्देवानां तु दिवाकरः ॥ विन्यरोत्तरथानां तु देवतायतनेषु च ॥ ३३ ॥ ततो धूपोपहारैस्तु पूजयेत्प्रथमं रविम् ॥ दिग्दे
 वानुचरांश्चैव पूजयेत्पूज्यतोऽश्रिया ॥ ३४ ॥ अपूज्यप्रथमं सूर्यमपरान्थस्तु पूजयेत् ॥ तैत्तद्धूतकृतं पाद्यं न प्रगृह्णाति देवताः ॥ ३५ ॥ या
 त्राकाले तु संप्राप्ते स विदुर्दीक्षितां तनुम् ॥ येद्दृश्यंति न राभन्तया ते भाविष्यन्त्यकल्मषाः ॥ ३६ ॥ पौर्णमास्याममावास्यां दर्शनं पुण्यं दर्शमुत्तमम् ॥
 सप्तम्यां च तथा षष्ठ्यां दिने तस्य रेवस्तथा ॥ ३७ ॥ आषाढां कार्तिकीमाघीतिथ्यः पुण्यतमाः स्मृताः ॥ महाभाग्यतिथेः पुण्यं यथाज्ञास्त्रिषु गी
 यते ॥ ३८ ॥ कार्तिक्यां तु विशेषेण महाकार्तिक्युदाहृता ॥ एवं कालसमायोगाद्यात्रा कालो विधिष्यते ॥ ३९ ॥ दर्शनं च महापुण्यं स
 र्वपापहरं भवेत् ॥ उपवासपरोयस्तु तस्मिन्काले यतव्रतः ॥ ४० ॥ पूजयेत्सुर्विभक्त्या स गच्छेत्परमांगतिम् ॥ देवोऽयं ब्रह्मपुरुषो लोका
 नुग्रहकक्षया ॥ ४१ ॥ प्रतिमावास्थितो भूत्वा पूजां गृह्णात्यनुग्रहात् ॥ स्नानादानज्जपाद्धोमात्संयोगादेव कर्मणः ॥ ४२ ॥ कूर्चानां व
 पनाच्चैव दीक्षितः पुरुषो भवेत् ॥ कचानां वापनं कार्यं सूर्यभक्तैः सदानैः ॥ ४३ ॥ सूर्यकृतौ शुचिस्त्वेवं दीक्षितः पुरुषो भवेत् ॥ चतुर्णां
 मापि वर्णानां भक्त्या सूर्यस्य निन्ददा ॥ ४४ ॥ एवं येऽत्र करिष्यन्ति ते नरा निन्द्य दीक्षिताः ॥ चर्णित्रतामहात्मानस्ते यस्य तिपरांगतिम् ॥ ४५ ॥
 इत्येषा कथितारुद्रसमासा दिवस्पतेः ॥ यांश्चुत्वा वाचयित्वा च सर्वरोगैर्विमुच्यते ॥ ४६ ॥ कृत्वा च विधिं ब्रह्मत्यायाति सूर्यसदो न
 रः ॥ रथाह्वाकथितारुद्रसमासात्सतमं शुभा ॥ ४७ ॥ भूयोऽपि श्रूयतां रुद्रसतमां गदतो मम ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्रह्मे
 पर्वणि सप्तमिकले परथयात्रा वर्णनं नामाष्टपचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ४९ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ मां देमासितथा देवसि ते पक्षे जिहति द्वयः ॥ ष
 ष्ठ्यामुपोषितो भूत्वा गंधधुष्णोपहारतः ॥ १ ॥ पूजयित्वा दिनकरं रात्रौ तस्याग्रतः स्वेपेत् ॥ विबुद्धस्त्वश्रसत्तम्यां भक्त्या भानुं समर्चयेत् ॥ २ ॥

ब्राह्मणभोजन्यंश्चाद्रित्ताठ्यंविजयेत् ॥ खंडवैष्टमौदकैश्चतथेक्षुगुरुपूजैः ॥ ३ ॥ अथसंवत्सरेषूपेतसम्यांकारयेद्बुधः ॥ देवदेवस्यैव
 यात्रापूर्वाक्तेविधिनाहर ॥ ४ ॥ कृष्णपक्षेतुयःकृत्वारथमारोहितरविम् ॥ पश्येद्वत्तयजग्नाथंस्यातिपरमांगतिम् ॥ ५ ॥ तृतीयामेकभक्ते
 तुचतुर्थानक्तमुच्यते ॥ पंचम्यामयचित्तंन्यात्पृष्ठयचैवमुपोषणम् ॥ ६ ॥ सप्तम्यांपारणकुयाद्विह्वदेवस्थितम् ॥ पूजयित्वाच
 विधिनाज्ञान्याभक्त्यात्रिलोचन ॥ ७ ॥ सौवर्णतुर्यंकृत्वाताम्रपात्रोपरिस्थितम् ॥ रथमध्यमेच्छोमपूजितंमणिभिर्हर ॥ ८ ॥ पद्म
 रागंन्यसेमध्यमौक्तिकंपूर्वतोन्नयेत् ॥ इन्द्रनीलमथोयाम्यांवारुण्यांमरकतंहर ॥ ९ ॥ प्रवालसुत्तरेरुद्रसंवन्न्यसेद्बुधः ॥ श्वतंपीतासि
 तंचापरिक्तंचांधकमुद्गन ॥ १० ॥ एतानिततवस्त्राणिदिक्षुसर्वमुविन्यसेत् ॥ पताकारसंस्थानंवंटाभरणभूषितम् ॥ ११ ॥ पुष्पैर्दा
 मैरलंकृत्यरथंरुद्रसमेततः ॥ यथान्यायंपूजयित्वाभारुकरायनिवेदयेत् ॥ १२ ॥ भोजयित्वाथवाविप्रानाचार्यायनिवेदयेत् ॥ योऽधीतेस
 तमीकल्पसोपाख्यानंचभारत ॥ १३ ॥ आचार्यःसद्विज्ञेज्ञेयोवर्णनामनुपूर्वशः ॥ सौराणांविष्णवानांनुशैवानांपार्वतीप्रिय ॥ १४ ॥ अ
 लभेतुसुवर्णस्यरथराजतमादिशेत् ॥ तदलभेताम्रमथंरथव्योमचकारयेत् ॥ १५ ॥ अभावेचापिताम्रस्यरथोपहृतमथंस्मृतम् ॥ सहिर
 ण्यंमहोदेवताम्रभाजनमाश्रितम् ॥ १६ ॥ कौशेययुग्मसहितंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ पूर्वोक्तायमहदेववाचकायमहात्मने ॥ १७ ॥ पंच
 रत्नसमायुक्तंशुभगंधाधिवासितम् ॥ स्वशक्त्यातुविरूपाक्षवित्तशायविवर्जयेत् ॥ १८ ॥ एषापुण्यापाहराथाह्लासतमीहर ॥ कथि
 तातेमयारुद्रमहतंयंप्रकीर्तिता ॥ १९ ॥ स्नानंदानमथोहोमयूजग्रहपतेर्हर ॥ शतसाहस्रंभवेदस्यांकृतंभूधराविद्यते ॥ २० ॥ एवमेषापु
 ण्यतमामाधेप्रोक्तातुसप्तमी ॥ यामुपोष्यनरोभक्त्यासूर्यस्यानुचरोभवेत् ॥ २१ ॥ ब्राह्मणोयातिदेवत्वक्षत्रियोविप्रतांब्रजेत् ॥ वैश्यःक्षत्रिय
 तांयातिशूद्रावैश्यत्वमेतिच ॥ २२ ॥ विद्याविनयसंपन्नंभर्तारंकन्यकालभेत् ॥ अपुत्रास्त्रिमुर्तिविद्यात्सौभाग्यचंगणाधिप ॥ २३ ॥ विधवा
 चाप्युपोष्येमांससर्पत्रिपुरांतक ॥ नान्यजन्मसुवैधव्यप्राप्तुयात्पार्वतीप्रिय ॥ २४ ॥ बहुपुत्राबहुधनापन्युर्वह्णभतांब्रजेत् ॥ यावद्वैसप्तज

१ शक्या-इ० पा० । २ सपर्याङ्गं देवताजनमाश्रितम्-इ० पा० । ३ काषाययुग्मसहितम्-इ० पा० । ४ कामुकी-इ० पा० ।

न्मानिस्त्रियस्तुपुरुषस्तथा ॥ २६ ॥ एवंविधासप्तमीतिकथितावृषभध्वज ॥ यांश्रुत्वामानवोभक्त्यामुच्यतेब्रह्महत्याया ॥ २६ ॥ इतिश्रीभवि
 ष्येमहापुराणेऋतसाहस्रार्धसंहितायांब्राह्मणिसप्तमीकल्पेऋथसप्तमीमाहात्म्यवर्णनमैकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ ४॥ सुमन्तुरुवाच ॥
 इत्युक्त्वासजगामाशुसुरज्येष्ठत्रिलोचनम् ॥ रथयात्रामहाबाहोमूर्यस्यामिततेजसः ॥ १ ॥ इतानीकउवाच ॥ यमाराध्यजगन्नाथंमपूर्वपि
 तामहाः ॥ तुष्टयथाब्राह्मणानांतुअन्नमापुश्रुतुर्विधम् ॥ २ ॥ तस्यदेवस्यमाहात्म्यंश्रुतंचवहुशोभया ॥ देवर्षिसिद्धमनुजैस्तुतस्याहिदिने
 दिने ॥ ३ ॥ कःस्तोतुमीशस्तंमजंयस्यैतत्सचराचरम् ॥ अव्ययस्याग्रमेयस्यविबुध्येदुदयाजगत् ॥ ४ ॥ कराभ्याग्रस्यदेवशौकविष्णुलो
 कपूजितौ ॥ उत्पन्नौद्विजशार्दूलललाटात्रिपुरांतकः ॥ ५ ॥ यस्यदेवस्यकःशक्तोवज्रंस्वविभूतयः ॥ सोऽहमिच्छामिदेवस्यतस्यसर्वा
 त्मनाद्विजा ॥ ६ ॥ श्रोतुमारान्धनंयेननिस्तरयंभवार्णवम् ॥ केनोपायेनमंत्रैर्वारहस्यैःपरिचर्यया ॥ ७ ॥ दानैर्व्रतोपवासैर्वाहोमैर्जाप्यैरथापिवा ॥
 आराधितःसमस्तानिक्लेशानांहानिदोर्भवेत् ॥ ८ ॥ सैकाविद्याहिविद्यानांयथातुष्यतिसर्वकृत् ॥ श्रुतानामपितत्पुण्यंयत्रभानोःप्रकीर्तितम् ॥ ९ ॥
 रहस्यानारहस्यंतद्येनहंसःप्रसीदति ॥ सैकःश्रेष्ठतमोमंत्रस्तदेकंपरमंव्रतम् ॥ १० ॥ उपोषितंचतच्छृणुयेनभानुःप्रसीदति ॥ साचैकारसना
 धन्यामार्तंडस्तौतियासदा ॥ ११ ॥ तदेकंनिर्मलचित्तंयद्भूतंसततरवौ ॥ श्लाघ्यानामपितौश्लाघ्याविहलोकैपरत्रच ॥ १२ ॥ यौसदाद्वि
 जशार्दूलभानोःपूजाकरौकरौ ॥ तदेकैकेवलंधन्यंशरीरंसर्वजंतुषु ॥ १३ ॥ यदेवपुलकोद्भासिभानोर्नामानुकीर्तने ॥ साजिह्वाकंठतालू
 कमथवाप्रतिजिह्विका ॥ १४ ॥ अथवासापरोरोगोयानवक्तिरवेणुणम् ॥ नवद्वाराणिस्त्यस्मिन्पुरेपुरुषसत्तम ॥ १५ ॥ प्राकारैस्त्ववृते
 विष्वग्मृथातानिविदुर्धुधाः ॥ दत्त्वावधानंयच्छब्देवैनैर्वराविसंस्तुतिम् ॥ १६ ॥ श्रेयसांनिहंसंश्रौतपुरुषाणांविचोदितम् ॥ जन्यन्य
 विफलासेवाकृतायाश्रित्यभास्करम् ॥ १७ ॥ दुर्गसंसारकांतरमपारमभिधावताम् ॥ एकोभानुनमस्कारःसंसारार्णवतारकः ॥ १८ ॥
 रत्नानामाकरैर्मैःसर्वाश्चर्मयंनभः ॥ तीर्थानामाश्रयंगंगादेवानामाश्रयैरविः ॥ १९ ॥ एवमादिशुभोभोगोभानोरामिततेजसः ॥ श्रुतोमे

बहुशःसिद्धैर्गीयमानस्तथाभैः ॥ २० ॥ सोऽहमिच्छामितदेवंसतलेकपरायणम् ॥ दिवाकरमशेषस्यजगतोद्दधवस्थितम् ॥ २१ ॥
 आराधयितुमीशंभास्करंचामितौजसम् ॥ मार्तण्डमुवनाधारंस्मृतमात्राघदारिणम् ॥ २२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्रह्मोपनिषत्सप्तमीकल्पे
 सूर्यपरिचर्यावर्णनंमण्डितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ६१ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ तमेकवक्षरंधामपरं सदसतोर्महतम् ॥ भेदाभेदस्वरूपस्थं प्रणि
 पत्यरविनुप ॥ १ ॥ प्रवक्ष्यामियथापूर्वाविरंचेनमहात्मना ॥ ऋषीणां कथितं पूर्वतं निबोधनराधिप ॥ २ ॥ आराधनायसाविर्तुर्महात्मापद्मसं
 भवः ॥ योगं ब्रह्म परंप्राहमहर्षीणां यथा प्रभुः ॥ ३ ॥ समस्तवृत्तिसंरोधात्कैवल्यप्रतिपादकम् ॥ तदाजगत्पतिर्ब्रह्माणिपत्यमहर्षिभिः ॥ ४ ॥ सर्वैः कि
 लोक्तो भगवानात्मयानिः प्रजाहितम् ॥ योगयोगो भगवता प्राक्तो वृत्तिनिरोधजः ॥ ५ ॥ प्राप्तुं शक्यः सत्त्वं नैकैर्मभिर्जगतः पते ॥ विषयादुर्जया
 नृणां मिद्रिया कर्षिणः प्रभो ॥ ६ ॥ वृत्तयश्चेतसश्चापि चंचलस्यापि दुर्धराः ॥ रागादयः कथं जेतुं शक्या वर्षशतैरपि ॥ ७ ॥ न योगयोग्यं भवति मन
 श्च भिरनिर्जितैः ॥ अल्पपशुपश्च पुरुषा ब्रह्मन्कृतयुगेऽप्यमी ॥ ८ ॥ त्रेतायां द्वापरे चैकिसुप्रति कलौ युगे ॥ भगवंस्त्वांशुपासंतः प्रसन्नो वक्तुर्मह
 सि ॥ ९ ॥ अनया सेनयेनैव उत्तरं भवार्णवम् ॥ दुःखं बुभुक्षाः पुरुषाः प्राप्य ब्रह्मन्महापुवम् ॥ १० ॥ उत्तरं भवार्णवो धितथा त्वमनुचितय ॥
 एवमुक्तस्तदा ब्रह्मा क्रियायोगं महात्मनाम् ॥ ११ ॥ तेषामृषीणामाचष्ट नराणां हितकाम्यया ॥ आराधयत विश्वेशं दिवाकरमतं द्रितः ॥ १२ ॥
 बाह्यालंबनसोपेक्षास्तमजं जगतः पतिम् ॥ इत्या पूजानमस्कारशुश्रूषाभिरहर्निशम् ॥ १३ ॥ व्रतोपवासैर्विविधैर्ब्रह्मणानां चतुर्षु पणैः ॥ तैस्तैश्चा
 भिमत्तैः कामैर्येन चेतसि तुष्टिदाः ॥ १४ ॥ अपरिच्छेद्यमाहात्म्यमाराधयत भास्करम् ॥ तन्निष्ठास्तद्रूपधियस्तत्कर्माणि स्तदाश्रयाः ॥ १५ ॥
 तद्वृष्ट्यस्तन्मनसः सर्वस्मिन्संश्रितस्थिताः ॥ समस्तान्यथ कर्माणि तत्र सर्वान्मनसि ॥ १६ ॥ संन्यसध्वंसवः कर्तोऽसमस्तान् वरणक्षयम् ॥
 एतत्तदंशं ब्रह्म प्रधानं पुरुषाबुभौ ॥ १७ ॥ यंतो यस्मिन् यथाचोभौ सर्वव्यापिन्यवस्थितौ ॥ परः पराणां परमः सैकः सुवनसां परः ॥ १८ ॥ यस्मा
 द्भिन्नमिदं सर्वं यच्चैदं यच्च न गति ॥ मोक्षकारणमव्यक्तमचित्यमपरिग्रहम् ॥ १९ ॥ सत्पाराध्य जगन्नाथं क्रियायोगेन मुच्यते ॥ इति ब्रह्मणः शुत्वार

१ महति-इ०पा० । २ धाता यस्मिन्यथा चोभौ सर्वथापि व्यवस्थितौ-इ०पा० । ३ तं जानि सर्वगतोतिम्-इ०पा० ।

हस्यमृषिसत्तमाः ॥ २० ॥ नराणामुपकारायोगशाल्वाणिचक्रिरे ॥ क्रियायोगपरणीहमुक्तिकारिण्यनेकज्ञः ॥ २१ ॥ आराध्यतेजमन्नाथं
 तदनुष्ठानतत्परैः ॥ परमात्मासमार्तैः सर्वज्ञः सर्वभावनः ॥ २२ ॥ यान्युक्तानिपुरातेन ब्रह्मणा कुरुनन्दन
 ण्यहम् ॥ २३ ॥ वक्ष्यामि श्रूयतामद्य रहस्यमिदमुत्तमम् ॥ संसारार्णवमग्नानां विषयाक्रान्तचेतसाम् ॥ २४ ॥ हंसपोतं विनानन्यत्किंचिदस्ति
 परायणम् ॥ उत्तिष्ठंश्चित्तय रविं ब्रजंश्चित्तय गोपतिम् ॥ २५ ॥ मुञ्जंश्चित्तय मार्तण्डं स्वपंश्चित्तय भास्करम् ॥ एवमेकाग्रचित्तस्त्वसंश्रितः स तत्तर
 विम् ॥ २६ ॥ जन्ममृत्युमहाग्राहं संसारां भस्तरिष्यसि ॥ २७ ॥ ग्रहेण मीमांसां वरदं पुराणं जगद्धिधातारं जंचनिन्यम् ॥ समाश्रिता ये रविमिश्रितरं
 ते पां भवो नास्ति विमुक्तिभाजम् ॥ २८ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्रह्मवैवर्तिनः सप्तमोऽध्यायः ॥ २९ ॥
 ॥ सुमं तुरुवाच ॥ अथान्यं सरहस्यं तु संवादं वच्मि ते खिलम् ॥ सूर्यस्य दिंडिना सार्धं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ ब्रह्महत्याभिभूतस्तु पुरादिदिङ्
 हातपाः ॥ आराधनाय देवस्य स्तोत्रं चक्रे महत्मानः ॥ २ ॥ श्रुत्वा तस्यार्थतः स्तोत्रं ततोऽपि भगवान् रविः ॥ उवाच देव देवस्ते दिंडिनं गणनायकम्
 ॥ ३ ॥ ॥ आदित्य उवाच ॥ हंत दिंडे प्रसन्नोऽस्मि भक्त्या स्तोत्रेण तेऽनघ ॥ वरं वृणीष्वर्थं मे ह्ययत्नेन न सिवते ते ॥ ४ ॥ ॥ दिंडिरुवाच ॥
 एष एव वरः श्लाघ्योऽयत्र प्रोतिममार्तिकम् ॥ त्वद्दर्शनमपुण्यानां स्वप्नेष्वपि च दुर्लभम् ॥ ५ ॥ यथैषा ब्रह्महत्या मे आगता लोका गहिता ॥ भया
 आनाति सर्वे शोद्धिस्थः सर्वदेहिनाम् ॥ ६ ॥ त्वत्प्रसादान्मे शाननाशमाशु प्रयातु वै ॥ तथा च दुरितं सर्वं चान्यच्छोको गहिताम् ॥ ७ ॥ यद्वा
 दिच्छाम्यहं तत्सर्वमस्तु दिवस्पते ॥ एतेनैवानुमानेन प्रसन्नो भगवन्नि ॥ ८ ॥ ज्ञातं मया हि मार्तण्डेना प्रसन्नो विभूतयः ॥ एवं सर्वमुखान्वाह द
 मध्यस्थोऽपि हि भानुमान् ॥ ९ ॥ त्वं मामगधे संसारमग्नमुद्धतुं मे हसि ॥ सुखानि तानि चैव तियेषां दुःखं न तत्सुखम् ॥ १० ॥ यदा तु दुःखं समा
 मिर्क्षेवाकस्यैव भक्षणात् ॥ तत्प्रसादं कुरु विभोजगतां त्वं जगत्पते ॥ ११ ॥ ज्ञानदानेनैव नैव सुतरे ग्रंथं भवार्णवम् ॥ इत्यक्तस्तस्य मार्तण्डः क
 यामास योगवित् ॥ १२ ॥ योगं निर्वीजमत्यंतं दुःखं संयोगभेषजम् ॥ श्रुत्वा योगं तु तदिंदिनीं जीजिष्कलं विभो ॥ १३ ॥ प्रणिपत्य महातेजोऽहं देव

१ वै तव-इ० पा० । २ सर्वज्ञ-इ० पा० । ३ अशेषेण-इ० पा० । ४ पातकस्यैव लक्षणात्-इ० पा० । ५ जगन्नाथ-इ० पा० ।

चनमब्रवीत् ॥ देवदेवत्वयायोग्यः प्रोक्तस्तप्तमनाशनः ॥ १४ ॥ नैषप्राप्योभयानान्यैर्मानवैरजितेन्द्रियैः ॥ विषयादुर्जयाः पुंभिरिन्द्रियक
 र्षिणः सदा ॥ १५ ॥ इन्द्रियाणां जययुक्तः कः शक्तानां करिष्यति ॥ अहंममेति विख्यातिर्दुर्जयचंचलमनः ॥ १६ ॥ रागादहंमत्तुं शुक्यज
 न्मातरैर्यदि ॥ सोऽहमिच्छामि देवेशत्वत्प्रसादादनिर्जितैः ॥ १७ ॥ रागादिभिरसत्यत्वं प्रापुः शक्षिणकल्मषाः ॥ अदित्यह्मन् ॥
 ॥ यद्येवं मुक्तिमस्त्वं गणनाय शृणुष्व तत् ॥ १८ ॥ क्रियायोगं संप्रस्तानं क्लेशानां हानिकारकम् ॥ मन्मथनाभयमद्भक्तमिदं जगिर्मानवस्तु ॥ १९ ॥
 मामेवैष्यासि युक्त्वैवमात्मानं सत्परायणः ॥ मद्भवनामद्वयनामद्भक्तामन्तरायाणः ॥ २० ॥ समपूजकारश्चैव ययितिलयनरः ॥ सर्वे ह
 ते पुमान्पश्यन्समैव स्थितमीश्वरम् ॥ २१ ॥ कर्तासि केन चैव त्वमेवं दोषान्प्रहास्यसि ॥ जंगमाजंगमेज्ञो ते यज्यास्तस्ते सन्ततः ॥ २२ ॥ रागलो
 भादिना ज्ञेन भवित्रीकृतकृत्यता ॥ भक्त्यातिप्रणयस्यापि चंचलत्वान्मनोयादि ॥ २३ ॥ मय्यवेवं शंखद्वयः कुरुमद्गुणिं तनुम् ॥ सुवर्णरजतैस्ते
 शैलमृदारुलेखनम् ॥ २४ ॥ पूजोपहारैर्विविधैः संपूजयन्त्रिलोचनम् ॥ तस्याश्रितं समाविश्य सर्वभावेन सर्वदा ॥ २५ ॥ पूजितसैरते सत्तयाध्या
 ताचैवोपकारिणी ॥ गच्छंस्तिष्ठन्स्वपन्भुञ्जंस्तोमवाग्नेच पृष्ठतः ॥ २६ ॥ उपर्यधस्तथा पार्श्वे चितयंस्तन्मयश्चैव ॥ ह्यो नैरतीर्थो देकैर्हैः पुज्यै
 धानुलेपनैः ॥ २७ ॥ वासोभिर्भूषणैर्भक्ष्यैर्गीतवाद्यैर्भनोरमैः ॥ यच्च यच्च तवेष्टुं किंचिद्भोज्यादिकं तव ॥ २८ ॥ भक्तिमन्मोगणश्रेष्ठप्रणयस्त्वहं तिमम् ॥
 रागेणाकृष्यते तात गंधर्वाभिमुखं यादि ॥ २९ ॥ मयि बुद्धिं समावेश्य गायथायाः कथामम ॥ कथयारसते चेतोयदितद्भवतामम ॥ ३० ॥ श्रेतज्याश्रिति
 योगेन मत्स्वरूपोदयाः कथाः ॥ एवं स मापितमना श्रेतसोऽयं आश्रयाः ॥ ३१ ॥ हेयांस्तान्निखिलादिण्डे परित्यज्य सुखी भव ॥ अक्षीणरागैरेषोऽपि
 मान्त्रियः परमः परम् ॥ ३२ ॥ पदमाप्नोषि माभैस्त्वं मय्यपितमना भव ॥ मयि संन्यस्य सर्वं त्वयात्मानं यत्नवान्भव ॥ ३३ ॥ मदर्थं कुरु कर्मणि समाचर्य
 व्यतिक्रमम् ॥ एवं व्यपोह्य त्वास्त्वं ब्रह्महोऽयमेव वात् ॥ ३४ ॥ एतेनैवोपदेशेन व्याख्यातमखिलं तव ॥ क्रियार्थयोगं सत्यस्थायमदपितमना

१ वद-इ० पा० । २ हानिकारणम्-इ० पा० । ३ सर्वत्र-इ० पा० । ४ प्रशाम्यसि-इ० पा० । ५ पुण्यै-इ० पा० । ६ मय्यपितमना भूत्वा सर्वो-
 न्कामानवाप्स्यसि-इ० पा० ।

भव ॥ ३५ ॥ ॥ दिंडिरुवाच ॥ ॥ मद्धितायजगन्नाथक्रियायोगागमृतंमम ॥ विस्तरेणसमाख्याहिप्रसन्नस्त्वंहिदुःखहा ॥ ३६ ॥ त्वास्तुतेनहि
 तद्गुणं समर्थोऽन्योजगद्गुरो ॥ गुह्यमेतत्पवित्रंचतदाचक्ष्वप्रसीदमे ॥ ३७ ॥ आदित्यउवाच ॥ आख्यास्यतेतदासिलनिर्विकल्पं
 णापि ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवःसर्वलोकप्रदीपकः ॥ ३८ ॥ सचदिंडिर्महतेजगमाशुमनोगतिम् ॥ ३९ ॥ इति श्रीभविष्येसहस्रपुरा
 णब्रह्मपर्वणिदिंड्यादित्यसंवादवर्णनंमद्भिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ७३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ प्रणम्यशिरसादेवसुरज्येष्ठचतुर्मुखम् ॥ उवाचत
 महतेजादिंडिलैकेशमादरात् ॥ १ ॥ देवदेवेनभवतादिष्टोऽस्मिचमहात्मना ॥ क्रियायोगामृतंसर्वमाख्यास्यतिभवान्किल ॥ २ ॥
 सत्त्वापृच्छान्यहं ब्रह्मन्क्रियायोगंनिरंतरम् ॥ संतोषयितुमीहंयथावद्ब्रह्मकुर्महसि ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ एवोहिमत्सकाशंचमत्समोपपशयिष ॥
 ब्रह्महत्याप्रणष्टतेदर्शनादेवतस्यतु ॥ ४ ॥ अनुग्राह्योऽसिभूतेशभास्करस्यामितौजसः ॥ आराधनायभूतेशयदीशप्रवणंसनः ॥ ५ ॥
 यदिदेवर्पातमानुमाराधयितुमिच्छसि ॥ भगवंतमनाद्यंतंभवदीक्षगुणान्वितः ॥ ६ ॥ नह्यदीक्षान्वितैर्भानुज्ञातुंस्तोतुंचतत्त्वतः ॥ ब्रह्मवाक्
 क्यतेमूढैः प्रवेष्टुकुतएवहि ॥ ७ ॥ जन्मभिर्वहुभिःपूतानरास्तद्भूतचेतसः ॥ भवंतिभगवन्सौरानरादीक्षगुणान्विताः ॥ ८ ॥ अनेकजन्मसंसार
 चितेपापसमुच्चये ॥ नाक्षीणेजायतेपुंसांमार्तडाभिमुखीमतिः ॥ ९ ॥ प्रद्वेषयातिमार्तदेद्रिजान्वेदांश्चानिदति ॥ योनस्तंविशानीया
 त्पापविजसमुद्भवम् ॥ १० ॥ पाखंडेपुरतिपुंसाहेतुवादानुकूलता ॥ जायतेविष्णुमायाभैःपतितानांदुरात्मनाम् ॥ ११ ॥ यदा
 पापक्षयःपुंसांतदावेदद्विजादिषु ॥ रवौचदेवदेवैशेऽश्रद्धाभवतिनिश्चला ॥ १२ ॥ यदास्वल्पावशेषस्तुनराणांपापसंचयः ॥ तदादीक्षा
 गुणान्त्सर्वभर्जनेनात्रसंशयः ॥ १३ ॥ अमतामत्रसंसारेनराणांपापदुर्गमे ॥ हस्तावलंबदोष्येकोभक्तिप्रीतोदिवारकरः ॥ १४ ॥ त
 र्वभावगतोभूत्वासर्वपापहरंरविम् ॥ आराधयेहतंभक्त्याप्रीतिमेष्यतिभास्करः ॥ १५ ॥ दिंडिरुवाच ॥ किलक्षणनरादीक्षार्हाहेतिप
 द्मसंभव ॥ यच्चदीक्षान्वितैःकार्यतन्मेकथपद्मज ॥ १६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कर्मणामनसावाचाप्राणिनांयोनिरहितः ॥ भगवत्पुत्रः

१ अस्ति-इ०पा० । २ क्रियायोगमधुणवमाख्यातं भगवान्किल-इ०पा० । ३ असुरांशसमुद्भवम्-इ०पा० । ४ कर्म-इ०पा० ।

मार्तुडितस्य दीक्षिगुणान्विता ॥ १७ ॥ ब्राह्मणांश्चैव देवांश्चानित्यमेव न मनस्यति ॥ न च द्वाग्धरापरवां देसमार्तुडं समर्चति ॥ १८ ॥ सत्यं देवादि
 विवेतिसर्वलोकांश्च भास्करम् ॥ तेभ्यश्च नान्यमात्मानं स नरः सौरात्रजेत् ॥ १९ ॥ देवं मनुष्यमन्यवापशुपक्षिपिर्पीलिकान् ॥ तत्प्रा
 षाणकाद्यानि भूम्यभोगगनं दिशः ॥ २० ॥ आत्मानं चापि देवशब्दातिरिक्तं दिवा कारत् ॥ येन जानाति यत्तु सुखे दीक्षिगुणभजेत् ॥
 ॥ २१ ॥ भावं कुरुते यस्तु सर्वभूतेषु पापकम् ॥ कर्मण मनसा वाचा सुतु दीक्षां समर्हति ॥ २२ ॥ सुतसेने ह तपसा यज्ञैर्वैवहुदक्षिणैः ॥
 तां गतिं नरायति यां गताः सूर्यमाश्रिताः ॥ २३ ॥ येन सर्वान् मनोभानौ भक्त्या भावो निवेशितः ॥ गणेशं कृतार्थत्वाच्छ्लाघ्यः सौरस्त्यमनकः ॥
 ॥ २४ ॥ अपिनः सकुले धन्यो जायते कुलपावनः ॥ भगवान्भक्तिभावेन येन भानुरुपासितः ॥ २५ ॥ यः कारयति देवाचीं हृदया लंघनं नरे ॥
 स नरो भानुसालोक्यमाप्नोति धृतकल्मषः ॥ २६ ॥ यस्तु देवालयं भानो भक्त्या कारयति ध्रुवम् ॥ स सप्त पुरुषां लोके भानो नैव यतिमानकः ॥
 ॥ २७ ॥ यावंत्यब्दा नि देवाचारवैस्तिष्ठति मादिरे ॥ तावद्भर्षहस्त्राणि सूर्यलोके कर्महायते ॥ २८ ॥ देवाचारलक्षणोपेता तद्ब्रह्म स तत्तत्विधिः ॥
 निष्कामं च मनो यस्य स यात्यक्षरसाम्यताम् ॥ २९ ॥ पुष्पाणि च सुगंधानि मनोज्ञानि च यः पुमान् ॥ प्रयच्छति सहस्रांशोः स दाप्रयत्नान्सु
 ॥ ३० ॥ धूपांश्च तान्ति विधान्गन्धाढ्यंचानुलेपनम् ॥ नरः सोऽनुदिनं यज्ञं करोत्याराधनं नरे ॥ ३१ ॥ यज्ञेशो भगवान्पूषा स दाकतुभिरिच्छ्य
 ते ॥ बहुपकरणयज्ञानां संभारविस्तराः ॥ ३२ ॥ न तर्हि दिव्यवायं ते मनुष्यैरल्पसंचयैः ॥ भक्त्या तु पुरुषैः पूजा कृता दूयाकुरैरपि
 ॥ ३३ ॥ भानोर्देवाति हि फलं सर्वयज्ञैः सुदुर्लभम् ॥ यानि पुष्पाणि हृद्यानि धूपगंधानुलेपनम् ॥ ३४ ॥ दायितं भूषणयज्ञप्रीतये वैववा
 ससी ॥ यानि चाभ्यवहार्याणि भक्ष्याणि च फलानि वै ॥ ३५ ॥ प्रयच्छता निमार्तुडे भवेथाश्चैव तन्मनाः ॥ आद्यंतं भुवनधारयथा शान्त्या प्रसा
 दय ॥ ३६ ॥ आराध्य याति देवं तस्मिन्नेव नरोलयम् ॥ पुष्पैस्तीर्थोदकैर्गंधैर्मधुना सांषिषा तथा ॥ ३७ ॥ क्षरिणस्त्रापयेद्भानुग्रहेऽं
 गोपतिं स्वगम् ॥ दधि क्षीरं हृदं पुण्यांस्ततो लोकान्मधुच्युतः ॥ ३८ ॥ प्रयास्यति गणेशं निवृत्तिच विलक्षणम् ॥ स्तोत्रैर्गौतैस्तथा वाद्यैर्ब्रह्मणा

नांचतर्पणैः ॥ ३९ ॥ मनसश्चैवयोगेनआराधयादिवारम् ॥ आराध्यतंजगन्नाथंमयासर्गःप्रवर्तितः ॥ ४० ॥ विष्णुश्चपालयेह्योकांस्तसारा
 ध्यादिवारम् ॥ रुद्रश्चप्राप्तवान्देवींभवान्नीतप्रसादतः ॥ ४१ ॥ दीप्यतेऋषयश्चापितमारामाध्यदिवारम् ॥ सत्वमेभिःप्रकारैस्तमुपवासै
 श्चभास्करम् ॥ ४२ ॥ तोषयाब्दांहितुष्टोऽसौभानुर्द्वप्रशान्तिदः ॥ ४३ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिमत्समीकल्पेब्रह्मादिंदि
 सेवादौआदित्यक्रियायोगवर्णनंनामत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ दिंडिरुवाच ॥ उपवासैःसुरश्रेष्ठकथंतुष्यतिभास्करः ॥
 परिहारास्तथाचक्ष्वेत्याज्याश्चोपवासिभिः ॥ १ ॥ यद्यत्कार्यथाचैवभास्कराराधनेनरैः ॥ तत्सर्वविस्तराद्ब्रह्मन्यथावद्ब्रह्महसि ॥ २ ॥
 ब्रह्मोवाच ॥ स्मृतःसंपूजितोऽप्युष्णधैर्भानुरादरात् ॥ भोगिनामुपकारायार्कपुनश्चोपवासिनाम् ॥ ३ ॥ उपवृत्तश्चापेभ्योयस्तुवा
 सोऽगुणैःसह ॥ उपवासःसर्वज्ञेयःसर्वभोगविवर्जितः ॥ ४ ॥ एकरात्रंदिशंवात्रिरात्रंनक्तमेवच ॥ उपवासिरिवियस्तुभक्त्याध्यायतिमानवः
 ॥ ५ ॥ तन्नामजापीतत्कर्मरतस्तद्गतमानसः ॥ निष्कामःपुरुषोर्दिष्टेसब्रह्मपरमाप्नुयात् ॥ ६ ॥ यंचकाममभिध्यायभास्करार्पितमानसः
 ॥ उपोष्यतितमाम्रोतिप्रसन्नस्वर्गमेऽखिलम् ॥ ७ ॥ दिंडिरुवाच ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैःस्त्रीभिश्चकंजज ॥ संसारगतेपंकस्थेसुग
 तिःप्राप्यतेकथम् ॥ ८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अनाराध्यजगन्नाथंगोपतितमनाशनम् ॥ निर्व्यलीकेनचित्तेनकःप्रयास्यतिसद्गतिम् ॥ ९ ॥ विप्र
 यग्राहिवैयस्यनचित्तंभास्करार्पितम् ॥ सकथंपापपंकान्नोऽनरोयास्यतिसद्गतिम् ॥ १० ॥ यदि संसारदुःखार्तःसुगतिंगंतुमिच्छसि ॥ तद्वारा
 धयसर्वेशंभास्करंज्योतिषांपतिम् ॥ ११ ॥ पुष्पैःसुगंधैर्द्वैश्वधूपैःसागुरुचंदनैः ॥ वासोभिर्भूषणैर्भक्ष्यैरुपवासपरायणः ॥ १२ ॥ यदि
 संसारनिर्वेदादभिवांछसिसद्गतिम् ॥ तदाराधयमार्तंभक्तिप्रवणचेतसा ॥ १३ ॥ पुष्पाणि यदि तेनस्युःशस्तपादपपल्लवैः ॥ दूर्वाक्षुरै
 रपिर्दिष्टतदभवेऽर्चयार्थमम् ॥ १४ ॥ पुष्पपत्रांबुभिर्धूपैर्यथाविभवमात्मनः ॥ पूजितस्तुष्टिमतुलांभक्त्यायात्येकचेतसाम् ॥ १५ ॥
 यःसदायतेनभानोःकुरुतेमार्जनक्रियाम् ॥ सयात्युत्तमेकस्थानेसर्वपापंव्यपोहति ॥ १६ ॥ यावत्पुष्पांसुकणिकामांज्यन्तेभास्कर
 रालये ॥ दिनानिदिवितावंतितिष्ठत्यर्कसमोऽनरः ॥ १७ ॥ अहन्यहनित्पापंपकुरुतेगणनायक ॥ गोचर्ममात्रंमंमाज्यहति

तद्भास्करालये ॥ १८ ॥ यश्चानुलेपंकुर्याद्भानोरायतनेनरः ॥ सोऽपिलोकसमासाद्यहसेनसहमोदते ॥ १९ ॥ मृदावातुदिकारै
 र्वीषणकैर्गोमयेनवा ॥ उपलेपनकृद्यातिमत्पुंर्यायानमास्थितः ॥ २० ॥ उदकाभ्युक्षणभार्ज्यः करेति तदागृहे ॥ सोऽपिच्छतिशत्रुस्तेभ्योवा
 न्यादुसांपतिः ॥ २१ ॥ पुष्पप्रकसमर्थमुगंधभास्करालये ॥ अनुलेपेनोदस्वानदुर्गसिमाधुयात् ॥ २२ ॥ विमानवतिशोभाब्जसर्वेतुसूत
 म् ॥ समाप्नोतिनरोदत्वादीपकभास्करालये ॥ २३ ॥ यस्तुसंवत्सरपूर्णतिलाप्रप्रदो नरः ॥ ध्वजं च भास्कोदद्यात्समसन्नलंभेत् ॥ २४ ॥ दिव्य
 तोहंतिवातेनदातुज्ञानतः कृतम् ॥ पापंकर्तुर्गृहेभानोर्दिवारात्रौ नराधिप ॥ २५ ॥ गीतवाद्यादिभिर्मानुष्यपास्तेतमेष्टम् ॥ गंधद्वन्द्वमौत
 विमानस्थो निषेव्यते ॥ २६ ॥ जातिस्मरत्वं मेधांचतथैवोपरमेस्मृतिम् ॥ प्राप्नोतिगणशार्दूलकृत्वा पुस्तकवाचनम् ॥ २७ ॥ एवं खगेधरो भूतस्यने
 भानुरुपासितः ॥ सप्राप्नोतिगतिं श्लाघ्यां यायामिच्छति चेत्तस्य ॥ २८ ॥ देवत्वं मनुजैर्कैश्चिद्वर्धत्वं तथा परैः ॥ विद्याधरत्वमपरैः सगव्येह दिवकरम्
 ॥ २९ ॥ शंक्रं कर्तुं शक्तेनेशमाराध्यज्योतिषांपतिम् ॥ देवैर्द्रव्यं गतस्तस्माद्भान्यः पूज्यतमः क्वचित् ॥ ३० ॥ ब्रह्मचारिगृहस्थानां वनस्थानां गणपिनां
 नान्यः पूज्यस्तथास्त्रीणामृते देवं दिवाकरम् ॥ ३१ ॥ मध्येपरिव्राजकानां सहस्रांशुमहात्मनाम् ॥ मोक्षद्वारं विशंतीह तं रविं विजितात्मनाम् ॥ ३२ ॥
 एवं सर्वाश्रमाणां हि सहस्रांशुः परायणम् ॥ सर्वेषां चैव वर्णानां ग्रहेणैव गतिः परा ॥ ३३ ॥ शृणुष्व गदतः कान्यानुपवासांस्तथा परान् ॥ शृणुर्दिष्टे
 हापुण्यफलकां सप्तमीं पराम् ॥ ३४ ॥ आदित्याराधनार्थेनां सर्वपापहरां शिवाम् ॥ यामुपोष्य नरो भक्त्या मुच्यते सर्वपातकैः ॥ ३५ ॥ तया लक्ष्म्य
 वाप्नोति सूर्यस्यामि ते जसः ॥ अथ भाद्रपदे मासि शुक्लपक्षे समागतो ॥ ३६ ॥ सोपोष्या प्रथमतः तान् विधानं शृणुत त्रयैः ॥ अयाचितं चतुर्थं तु परं च न
 मेकभोजनम् ॥ ३७ ॥ उपवासपरः षष्ठ्यां जितक्रोधो जितेन्द्रियः ॥ अर्चयित्वा दिनकरं गंधधूपानिवेदनैः ॥ ३८ ॥ पुरतः स्थंडिले रात्रौ च वै देवस्य
 पुत्रक ॥ प्रध्यायन् मनसा देवं सर्वभूतार्तिनाशनम् ॥ ३९ ॥ सर्वदोषप्रशमनं सर्वपातकनाशनम् ॥ विबुद्धस्त्वथ स तस्य कुप्यद्भस्त्रभोजन
 नम् ॥ ४० ॥ पूजयित्वा दिनकरं पुष्पधूपविलेपनैः ॥ नैवेद्यां तात देवस्य फलानि कथं यतिहि ॥ ४१ ॥ खर्जूरनालिकेराभ्यां तथा चाप्रफलानि तु ॥

मातुलिंगफलान्येव कथितानि मनीषिभिः ॥ ४२ ॥ एतैश्च भोजयेद्विप्रानात्मना च प्रभक्षयेत् ॥ तथैषां चाप्यभवेन शृणु चान्यानि सुव्रत ॥ ४३ ॥
 शालिगोधूमपिष्टानि कारयेद्गुणनायक ॥ गुडगर्भकृतानीह दूतपाकेन पाचयेत् ॥ ४४ ॥ चातुर्यावकमिश्राणि आदित्याय निवेदयेत् ॥ अग्नि
 कार्यमेष्टु कृत्वा ब्राह्मणान् भोजयेत्ततः ॥ ४५ ॥ इत्थं द्वादशैव मासान् कार्यव्रतमनुत्तमम् ॥ मासि मासि फलहारः फलदायी फलार्चनः ॥ ४६ ॥
 वर्षति त्वत्कुर्वीत शतत्या ब्राह्मणभोजनम् ॥ स्नानप्राशनयोश्चापि विधानं शृणु सुव्रत ॥ ४७ ॥ गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दुधिसर्पिः कुशोदकम् ॥ तिल
 सर्षपयोः कल्कं श्वेतामृच्चापि सुव्रत ॥ ४८ ॥ दूर्वाकल्कं वृत्तं चापि गोशृंगशालिलं तजलम् ॥ जातिगुल्मविनिर्यासः प्रशस्तः स्नानकर्मणि ॥ ४९ ॥
 प्राशने चाप्यथैतानि सर्वपापहराणि वै ॥ आदौ कृत्वा भाद्रपदं यथासंख्यं विदुर्धाः ॥ ५० ॥ इत्थं वर्षति मासाद्य भोजयित्वा द्विजोत्तमान् ॥ दिव्या
 न्भोगान् महादेव तस्तेभ्यो निवेदयेत् ॥ ५१ ॥ फलानि ततः हेमानियथाशक्त्या गणाधिप ॥ सवत्सामथवा धेनुं भूमिं सस्यान् चित्तमथ ॥ ५२ ॥
 प्रासादमथवा भूमिं सर्वधान्यसमन्वितम् ॥ दद्याच्छुक्लानि वस्त्राणि ताम्रपात्रं सविद्रुमम् ॥ ५३ ॥ शक्तिशुक्लस्य चैतानि दारिद्र्यस्य तु मे शृणु ॥
 फलानि पिष्टकान्येषां तिलचूर्णान् चित्तानि तु ॥ ५४ ॥ भोजयित्वा द्विजान् दद्याद्द्राजतानि फलानि तु ॥ धातुरक्तवस्त्रयुग्ममाचार्याय निवेदयेत् ॥ ५५ ॥
 सहिरण्यमहादेव पंचरत्नसमन्वितम् ॥ इत्थं समाप्यते तत्पारणं वर्षिकान्तिकम् ॥ ५६ ॥ इत्येषा वै पुण्यतमा सप्तमदुरितापहा ॥ यामुपो
 प्यनराः सर्वे याति मूर्धसलोकताम् ॥ ५७ ॥ पूज्यमानः सदा देवैर्गंधर्वाप्सरसंगणैः ॥ अनया मानवो नित्यं पूजयेद्भ्रास्करं सदा ॥ ५८ ॥
 दारिद्र्यदुःखदुरितैस्तु क्लेशातिदिवकरम् ॥ ब्राह्मणभोक्षमायाति क्षत्रियश्चैतान् ब्रजेत् ॥ ५९ ॥ वैश्यो धनदुःसालोऽप्यशूद्रो विप्रत्नमाप्नुयात् ॥
 अपुत्रो लभते पुत्रं दुर्भगा सुभगा भवेत् ॥ ६० ॥ यामुपोष्य च नारी मांसमलोकपूजिताम् ॥ विधवा वा सती भक्त्या अनया पूजयेद्भविम् ॥ ६१ ॥
 नान्यजनमनिर्वैधव्यं नारी प्राप्नोति मानद ॥ चितामपि समहोषा विज्ञेया फलसप्तमी ॥ ६२ ॥ पठतां शृण्वतां दिंडे सवकसमप्रदा स्मृता ॥ ६३ ॥
 इति श्री भाविष्ये महापुराणे ब्राह्मणपर्वणि ब्रह्मादिं डि संवादे सप्तमी फलवर्णनं नाम चतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अतः परं

१ तानि-इ० पा० २ भक्त्या च इ० रक्तानि-इ० च पा० ३ च निर्मलम्-इ० पा० ४ राजा तानि-इ० पा० ५ पूज्यो मान्यः सदा देवैर्गन्धर्वैर्गणैः-इ० पा०

प्रवक्ष्यामि रहस्यानां मससमीम् ॥ सप्तमीकृतमात्रेयं नरांस्तारयते भवात् ॥ १ ॥ सप्तापरास्तपूर्वाणि पतुं श्चापिनसंशयः ॥ रेगांश्चिनत्ति
दुःखेद्यान्दुर्जयाञ्जयते ह्वरिन् ॥ २ ॥ अर्थान्प्राप्नोति दुष्प्रापान्यः कुर्यान्नामसप्तमीम् ॥ कन्यार्थीलभते कन्याधनार्थीलभते धनम् ॥ ३ ॥
पुत्रार्थीलभते पुत्रान्धर्मार्थी धर्ममाप्नुयात् ॥ समयाग्नलयन्सर्वान्कुर्याच्चैमां विचक्षणः ॥ ४ ॥ समयाच्छुणु भूते श्रेयसे गदतोऽसम् ॥ आ
दित्यभक्तः पुरुषः सप्तम्यां गणनायकः ॥ ५ ॥ मैत्रिं सर्वत्र वैकुर्याद्भ्रातृस्करं वापि चितयेत् ॥ सप्तम्यां न स्पृशेत्तैलं न लिखन् न धारयेत् ॥ ६ ॥ न
चाप्यामलकैः स्नानं न कुर्यात्कलहं क्वचित् ॥ दिंडिरुवाच ॥ किमर्थं न स्पृशेत्तैलं सप्तम्यां पद्मसंभव ॥ ७ ॥ कश्चिदोषो भवेद्वेदनीलवस्त्रस्य ध
रणात् ॥ ८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु दिंडिमहाबाहो नीलवस्त्रस्य धारणे ॥ ८ ॥ दूषणं गणशार्दूलगदतोऽसम् कृत्स्नशः ॥ पालनं विक्रयं चैव
सदृतिमुपजीवनम् ॥ ९ ॥ पतितस्तु भवेद्विप्रास्त्रिभिः कृच्छ्रैर्विशुध्यति ॥ नीलरक्तेन वस्त्रेण यत्कर्म कुरुतो द्विजः ॥ १० ॥ स्नानं दानं जपो
होमः स्वाध्यायः पितृ तर्पणम् ॥ वृथा तस्य महायज्ञानं नीलमूत्रस्य धारणात् ॥ ११ ॥ नीलरक्तं यदा वस्त्रं विप्रस्त्वं गेषु धारयेत् ॥ अहोरात्रोपि
तोभूत्वा पंचगव्येन शुद्धयति ॥ १२ ॥ रोमकूपे यदा गच्छेद्भक्तं नीलस्य कस्यचित् ॥ पतितस्तु भवेद्विप्रास्त्रिभिः कृच्छ्रैर्विशुद्धयति ॥ १३ ॥
नीलीमध्यं यदा गच्छेत्प्रमादद्ब्रह्मणः क्वचित् ॥ अहोरात्रोपि तोभूत्वा पंचगव्येन शुद्धयति ॥ १४ ॥ नीलीदारुयदा भिद्याद्ब्रह्मणानां शरी
रेके ॥ शोणितं दृश्यते यत्र द्विजश्चांद्रायणं चरेत् ॥ १५ ॥ कुर्याद्ब्रह्मज्ञानं तोयस्तु नीलवा दंतथावनम् ॥ कृत्वा कृच्छ्रं यदा देवि विशुद्धः स्यान्नरं
शयः ॥ १६ ॥ वापयेद्यत्र नीलं तोभवेत्तत्राशुचिर्मही ॥ प्रमाणद्वादशाब्दानितत ऊर्ध्वं शुचिर्भवेत् ॥ १७ ॥ सप्तम्यां स्पृशतस्तैलमिष्टभा
र्या विनश्यति ॥ इत्येव नीलैस्तैलस्य दोषस्तेऽक्रियते मया ॥ १८ ॥ न चैव खादेन्मांसां निमद्या निनिषिद्धुः ॥ न द्रोहं कस्यचित्कुर्यान्नपार
प्यं समाचरेत् ॥ १९ ॥ नावभाषेत चांडालं न च स्त्रीं जस्वलाम् ॥ न वापि संपृशेद्भ्रातृनं मृतकं नावलोकयेत् ॥ २० ॥ नास्फोटयेन्नातिहंसे
द्वयेच्चापि निगतकम् ॥ न नृत्येदतिरागेण न च वाद्यानि वादयेत् ॥ २१ ॥ न शयीत स्त्रियासां धनं सेवेत दुरोदनम् ॥ नरो देदुःश्रु पातेन न च वाच्यं च

१ वस्त्रस्य-इ० पा० । २ त्रिरात्रोपि तः-इ० पा० । ३ विशुध्यति-इ० पा० ।

शौकिकम् ॥ २२ ॥ आकृष्यान्नाशिरयूकानवृथावाहमाचरेत् ॥ परस्यानिष्टकथनमतिशोकं च वर्जयेत् ॥ २३ ॥ नर्कचित्ताडयेज्जंतुनकुयादति
 भोजनम् ॥ न चैव हि दिवा स्वप्नं दंभं शाठ्यं च वर्जयेत् ॥ २४ ॥ स्थयायामटनं वापि यत्नतः परिवर्जयेत् ॥ अथापरो विधिश्चात्र श्रूयतां त्रिपुरांतक ॥ २५ ॥
 चैत्रात्प्रभृति कर्तव्या सर्वदानमसप्तमी ॥ धातेति चैत्रमासे तु पूजनीया दिवाकरः ॥ २६ ॥ अयमेति च वैशाखे ज्येष्ठे मित्रः प्रकीर्तितः ॥ आपाढव
 रुणे ज्येष्ठे द्रोण भसिकथ्यते ॥ २७ ॥ विवस्वांश्च नभस्येऽथ पर्जन्योऽथ युजिस्मृतः ॥ पूषा कार्तिकमासे तु मार्गशीर्षे पुरुच्यते ॥ २८ ॥ भगः पौषे
 भवेत्पूज्यस्त्वष्टामाघे तु शस्यते ॥ विष्णुश्च फाल्गुने मासि पूज्यो विंशश्च भास्करः ॥ २९ ॥ सप्तम्यां चैव सप्तम्यां भोजयेद्भोजकान्बुधः ॥ सद्युतं
 भोजनं दयं भोजयित्वा विधानतः ॥ ३० ॥ भोजकायैव विप्राय दुक्षिणास्वर्णमायकम् ॥ सद्युतं भोजनं देयं रक्तवस्त्राणि चैव हि ॥ ३१ ॥ अभा
 वे भोजकानां दुक्षिणीया द्विजोत्तमाः ॥ तथैव भोजनीयाश्च ऋषयः परया विभो ॥ ३२ ॥ विशेषतो वाचकश्च ब्राह्मणः कल्पवित्सदा ॥ इत्येषा क
 थितस्तुभ्यं सप्तमी गणनायक ॥ ३३ ॥ श्रुता सती पापहरा सूर्यलोके प्रदायिनी ॥ ३४ ॥ इति श्री भविष्य महापुराणे ब्रह्मादि डि संवादे ब्राह्मणवर्णित
 सप्तमी कल्पे आदित्य माहात्म्ये नाम सप्तमी वर्णनं नाम पंचपष्ठितमाध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा भगवान्ब्रह्माजगता
 दर्शनं विभो ॥ सूर्यमाराधयद्दिडीसूर्यस्यानुचरोऽभवत् ॥ १ ॥ ॥ इतानीक उवाच ॥ भूयः कथय विप्र द्रुमाहात्म्यं भास्करस्य मे ॥ शृण्व
 तो नास्ति मे तृप्तिरमुतस्येव सुव्रत ॥ २ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शृणुष्वावहितो राजन्संवादं द्विजशंखयोः ॥ यं श्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते मानवो नृप
 ॥ ३ ॥ आसीनमाश्रमे शंखद्विजो द्रुमजगाम ह ॥ फलभारानतच्छये वृक्षं वृक्षं समाकुले ॥ ४ ॥ परस्परसुगन्धुं कंदूयितमृगावृते ॥ बहिर्वर्णव
 रानी तर्पिकं दोषभोगिनि ॥ ५ ॥ ग्रभूतकुसुमामोदपद्मदं ददति शालिनि ॥ सिद्धदवर्षं धर्पतायसे वितवारिणि ॥ ६ ॥ मुदैश्च जटिलैश्च भूता
 पसैरुपशोभिते ॥ आश्रमे तमुनिश्रेष्ठं शंखाद्वि सुखमास्थितम् ॥ ७ ॥ स्तोत्रैः स्तोतुं सहस्रांशुं तद्रक्तं तत्परायणम् ॥ ततः संहत्य सहस्रांतं भोजक
 कुमारकाः ॥ ८ ॥ विनीता उपसंगम्य यथावदभिवाद्य च ॥ आसनेषूपविष्टास्त उपविष्टमथाब्रुवद् ॥ ९ ॥ भगवन्सर्वदेवपुच्छि धिनः संज्ञा

१ प्रयतश्च-इ० पा० । २ ततः-इ० पा० । ३ अलाभे-इ० पा० । ४ विभो-इ० पा० । ५ सूर्यमाहात्म्यतो दिष्टिः-इ० पा० । ६ नात्र संशयः-इ० पा० ।
 ७ तंत्रेषु-इ० पा० ।

योमहान् ॥ विनयेनोपपन्नान्कुमारानांतोमुनिः ॥ १० ॥ अनर्दाश्चतुरावेदनुवाचप्रीतमानसः ॥ तेषांतुपठतामेवाश्रमंतुदृच्छया ॥ ११ ॥ मुनिश्चेष्टोऽथतद्देशमाजगामद्विजेतुप ॥ यथावदचित्तस्तेनशंखेनामिततेजा ॥ १२ ॥ वंदितश्चकुमारैस्तेरभवत्प्रीतमानसः ॥
 अथैतानब्रवीच्छंखस्तानभोजककुमारकान् ॥ १३ ॥ शिष्टागमादनध्यायःसचजातोविरम्यतम् ॥ यथाज्ञापयसीत्याहुःकुमारास्तेऋषिततः ॥ १४ ॥ पप्रच्छसिद्धिदश्चैतान्केहोतैर्किंपठतिच ॥ शंखोवाचमहाराजकुमाराभोजकात्मजाः ॥ १५ ॥
 समुत्तकल्पाश्चतुरोविप्रवेदानधीयते ॥ तथैवसप्तमीकल्पपरिचर्याचभास्वतः ॥ १६ ॥ अग्निकार्यविधानंचप्रतिष्ठाकल्पमादितः ॥
 अथंगलक्षणब्रह्मत्रयात्राविधितथा ॥ १७ ॥ द्विजउवाच ॥ कथंक्रियेतसप्तम्यांकश्चार्चनविधिक्रमः ॥ गंधपुष्पप्रदिपानां
 किंफलंरविमांदिरैः ॥ १८ ॥ केनतुष्यतिदानेनव्रतेननियमेनच ॥ धूपपुष्पोपहारादिकिंचेदयंविष्वक्ते ॥ १९ ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंन्मे
 ब्रूहितपोधन ॥ विशेषतस्तुमाहात्म्यंभास्करस्यब्रवीहिमे ॥ २० ॥ शंखउवाच ॥ इममर्थवसिष्ठेनपृष्टःसांबोयथापुरा ॥ सचोवाचवसिष्टा
 यतदहंकथयामिते ॥ २१ ॥ अत्राश्रमेपुण्यतमेतीर्थानामुत्तमेप्रभुः ॥ वंदेनित्यतात्मानंवसिष्ठमुनिसत्तमम् ॥ २२ ॥ विनयेनोपसंगम्यवन्दे
 चरणैर्मुनेःकृतप्रणामंसांबंतुभक्तिप्रहृष्टिताननम् ॥ २३ ॥ विलोक्यपरमप्रीतोमुनिःपप्रच्छतंतदा ॥ सर्वतःस्फुटितंगान्त्रकुष्ठेनमहततव ॥ २४ ॥
 घोररूपेणतन्निष्पन्नकथंताद्विगतंतव ॥ कथंचलक्ष्मीरधिकारूपंचातिमनोहरम् ॥ २५ ॥ तेजस्वितातिमहतीतथैवसुकुमारता ॥ २६ ॥
 सांबउवाच ॥ स्तुतानामसहस्रेणलोकनाथोदिवाकरः ॥ दर्शनंचगतःसाक्षादत्तवांश्चरान्ध्रम् ॥ २७ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ कथमाराधि
 तःसूर्यस्त्वयादवन्दनं ॥ कैश्चव्रततपोदानैर्दर्शनंभगवान्नातः ॥ २८ ॥ सांबउवाच ॥ शृणुष्ववाहितोब्रह्मन्सर्वमेवमयायथा ॥
 तोषितोभगवान्मूर्त्योविधिनान्येनसुव्रत ॥ २९ ॥ मोहान्मयोपहसितोदुर्वासाःकोपनोमुनिः ॥ ततोऽहंतस्यशोपेनमहत्कुष्ठमवाप्तवान् ॥ ३० ॥
 ततोहंपितरंगत्वाकुष्ठयोगाभिपीडितः ॥ लज्जमानोऽतिगर्वेणइदंवाक्यमथाब्रवम् ॥ ३१ ॥ तातसीदितिमेगान्स्वरश्चपरिहीयते ॥ घोररूपो

१ अस्मंगलक्षणम्-इ०पा० । २ अथाचष्टे-इ०पा० । ३ वाक्यं च-इ०पा० । ४ वद-इ०पा० । ५ तव सांब समागमत्-इ०पा० । ६ महतुभावे
 हि हरेदुर्वासाः कोपितो मुनिः-इ०पा० ।

महाव्याधिर्वैपुषजिवांसति ॥ ३२ ॥ अशेषव्याधिराज्ञाहंपीडितः क्रूरकर्मणा ॥ वैद्यैरोषधिभिश्चैव नशांतिर्ममविद्यते ॥ ३३ ॥ सोऽहं त्वया
 ह्यनुज्ञातस्यक्तुमिच्छामिजीवितम् ॥ यदिवाहमनुग्राह्यस्ततोऽनुज्ञातुमर्हसि ॥ ३४ ॥ इत्युक्तवाक्यः सपितापुत्रशोकाभिपीडितः ॥
 पितृक्षणंततोऽध्यात्वा मामेवं वाक्यमुक्तवान् ॥ ३५ ॥ धैर्यमाश्रित्य तां पुत्रमाशोकैश्च मनःकृथाः ॥ हंति शोकादिं तं व्याधिः शुष्कं तुणमिवानलः
 ॥ ३६ ॥ देवताराधनपरो भवपुत्रकमाशुचः ॥ इत्युक्ते च मया प्रोक्तो देवमाराधयामिकम् ॥ ३७ ॥ कमाराध्यविमुच्येऽहं तौ तरंगैः समंत
 तः ॥ इत्येवमुक्तो भगवान्मसुवाच पितामम ॥ ३८ ॥ इममर्थं पुरापृष्टः पद्मयोनिः सनातनः ॥ याज्ञवल्क्येन ऋषिणा योगीशेन महात्मना
 ॥ ३९ ॥ यदुवाच महते जास्तस्मै मय दुर्नदं ॥ तच्छृणुष्वशुचिर्भूत्वा आत्मनः श्रेयसे सुत ॥ ४० ॥ मुरज्येष्ठं सुखासीनं पद्मयोनिं प्रजापतिम् ॥
 याज्ञवल्क्यो महते जाः पर्यपृच्छात्पितामहम् ॥ ४१ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामि किंचिदात्ममनोगतम् ॥ समाराध्यविभो देवं नरो मुच्येत वै भ
 वात् ॥ ४२ ॥ गृहस्थो ब्रह्मचारी वावानप्रस्थोऽथ भिक्षुकः ॥ षड्च्छेन्मोक्षमास्थानं देवतां कां यजेत सः ॥ ४३ ॥ कुतो ह्यस्य ध्रुवः स्वर्गः कुतो नैः
 श्रेयसं सुखम् ॥ स्वर्गतं श्रैर्वै किंकुयाद्येन न च्यवते पुनः ॥ ४४ ॥ देवतानां तु को देवः पितृणां चैव कः पिता ॥ तस्मात्परतरं यच्च तन्मे ब्रूहि हि पितामह
 ॥ ४५ ॥ केन मृष्टमिदं विश्वं ब्रह्मन्स्थायं रजंगमम् ॥ प्रलये च कम्भ्ये तितन्मे त्वं वक्तुमर्हसि ॥ ४६ ॥ साधुपृष्टोऽस्मि भव
 तातुष्टश्चास्मि ममहामते ॥ प्रणम्य शिरसा देवं पुण्योत्तरमनुत्तमम् ॥ ४७ ॥ कथयिष्ये द्विजश्रेष्ठं शुष्कं मम नाधुना ॥ आत्मनः श्रेयसे विप्रशु
 चिर्भूत्वा ममाहितः ॥ ४८ ॥ उद्यम्य एष कुरुते जगदिति मिरंकरैः ॥ नातः परतरो देवः किमन्यत्कथयामि ते ॥ ४९ ॥ अनादिनिधनो ह्येष पुरुषः
 ज्ञाश्नतोऽव्ययः ॥ दीपयत्येव त्रीँहोकात्रवीरिदिमभिरुक्त्वैः ॥ ५० ॥ सर्वदेवात्मको ह्येष तपसा चांशुतापनः ॥ सर्वस्य जगतो नाथः कर्मसाक्षांशुभा
 शुभे ॥ ५१ ॥ संक्षयत्येष भूतानि तथा विमृजते पुनः ॥ एष भाति तपस्येष वर्धते च गभस्तिभिः ॥ ५२ ॥ एष धाता विधाता च पूर्वाप्रकृतिभावनः ॥ न ह्ये
 ष क्षयमायाति नित्यमक्षयमंडलः ॥ ५३ ॥ पितृणां हि पिता ह्येष देवतानां च देवता ॥ ध्रुवं स्थानं स्मृतं ह्येष आधरो जगतस्तथा ॥ ५४ ॥ सर्वे

कालेजगत्कृत्स्नमादित्यात्संप्रसूयते ॥ प्रलयेचतमभ्येतिआदित्यंदासितेजसम् ॥ ५५ ॥ योगिनाश्चात्रसंलीनास्त्यक्तवायुहकलेवरम् ॥
 वायुभूताविंशत्यास्मि तेजोराशौदिवाकरे ॥ ५६ ॥ तस्यरश्मिसहस्राणिशाखावविहंगमाः ॥ वसंत्याश्रित्यमुनयःसंसिद्धादेवैतैःसह ॥ ५७ ॥
 जनकादयोहस्थास्तुराजानोयोगधर्मिणः ॥ बालविल्यादयश्चैवमुनयोब्रह्मचारिणः ॥ ५८ ॥ व्यासादयोवनस्याश्चभिक्षुःपचक्षिरस्तथा ॥
 सर्वेतेयोगमास्थायप्रविष्टाःसूर्यमंडलम् ॥ ५९ ॥ शुक्रोव्यासात्मजःश्रीमान्योगधर्ममवाप्यतु ॥ आदित्यकिरणन्यात्दानपुनर्भवमाप्तवान् ॥ ६० ॥
 शब्दमात्राःश्रुतिमुखाब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ प्रत्यक्षोऽयंस्मृतोदेवःसूर्यस्तिमिराज्ञानः ॥ ६१ ॥ तस्याद्वयंभूतेभक्तिर्नकार्यशुभविच्छता ॥
 दृष्टेनसाध्यतेयस्माददृष्टानित्यमेवाहि ॥ ६२ ॥ त्वयातःसततविप्रअर्चनीयोदिवाकरः ॥ याज्ञवल्क्यउवाच ॥ अहोयएवकथितोभवताभारुक्
 रोमम ॥ ६३ ॥ देवतासर्वदेवाननैतन्मिथ्याप्रजायते ॥ तस्यदेवस्यमाहात्म्यंश्रुतंमुक्नुवदुशीषया ॥ ६४ ॥ देवर्षिसिद्धमनुजैःस्तुत
 स्येहमहात्मनः ॥ कैःस्तौतिदेवतमजंयस्यैतत्सचराचरम् ॥ ६५ ॥ अक्षस्यप्रमेयस्याकिरणोद्भूतनाद्धेवत् ॥ दक्षिणात्किरणाद्यस्तंभ
 तोभगवान्हरिः ॥ ६६ ॥ वामाद्रवांस्तथाजातःकिरणात्कलकंजज ॥ ललाटाद्यस्यरुद्रस्तुकातुल्यतेनेदेवता ॥ ६७ ॥ तस्यदेवस्यक
 शक्तःप्रवक्तुंगुणविस्तरम् ॥ सोऽहमिच्छामिदेवस्यतस्यसर्वान्मनःप्रभोः ॥ ६८ ॥ श्रोतुमाराधयन्नेवनिस्तरेयंभगवण्वम् ॥ केनोपायेनभूत्रे
 वारहस्यैःपरिचर्यया ॥ ६९ ॥ दानैर्व्रतोपवासैर्वाहोमैर्जपैरथापिवा ॥ आराधितःसमस्तानांछेदानांहानिनाशिः ॥ ७० ॥ शक्यःसभाराध
 यितुंकथंशंसप्रजापते ॥ धर्मार्थकामसंप्राप्तौपुरुषाणांविचरुताम् ॥ ७१ ॥ जन्मन्यवितथसैकक्रियायार्कसमाश्रिता ॥ दुर्गसंसारकांतारमपा
 रमभिधावताम् ॥ ७२ ॥ एकःसूर्यनमस्कारोमुक्तिमार्गस्यदेशकः ॥ सोऽहमिच्छामितंदेवसमलोकपरायणम् ॥ ७३ ॥ कालायनमशेषस्य
 जगतोत्पद्यवस्थितम् ॥ आराधयितुंगोपालंश्रेष्ठमिदंशमभितौजसम् ॥ ७४ ॥ शंकरंजगत्तोदीपस्मृतमात्रावनाशनम् ॥ तमनाद्यंसुरश्रेष्ठप्रसाद
 यितुमिच्छतः ॥ ७५ ॥ उपदेशप्रदानेनप्रसादंकरुतेमहसि ॥ तस्यैतद्रचनंश्रुत्वाभक्तिमुद्रहतारेवौ ॥ ७६ ॥ जगामपरितोषं सपद्मयोनिर्य

१ सवित्रे-इ०पा० । २ विच्छेदितम्-इ०पा० । ३ कालालयमतिश्रेष्ठम्-इ०पा० । ४ आश्रयंतं महौजसम्-इ०पा० ।

हातपाः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यत्पृच्छसिद्विजश्रेष्ठसूर्यस्याराधनंप्रति ॥ ७७ ॥ व्रतोपवासजप्यादितदिहकमनाःशृणु ॥ अनादितपरब्रह्मसदेहे
 यविवर्जितम् ॥ ७८ ॥ व्याप्ययत्सर्वभूतेषुस्थितंसदसतःपरम् ॥ प्रधानं सुोसनयोर्यतःशोभप्रवर्तते ॥ ७९ ॥ नित्ययोव्यापिनोऽस्यजगदादौम
 हात्मनोः ॥ तत्क्षोभकत्वादब्रह्मांडमुद्वहंतुर्निर्जनः ॥ ८० ॥ अहेतुरपिसर्वत्माजायतेपरमेश्वरः ॥ प्रधानपुरुषत्वंचतथैवैश्वरलीला ॥ ८१ ॥
 समुपैतिततश्चैवब्रह्मत्वंछंदतःप्रभुः ॥ ततःस्थितौपालयिताविष्णुत्वजगतःक्षये ॥ ८२ ॥ रुद्रत्वंचजगन्नाथःस्वेच्छयाकुरुतेरविः ॥ तदेकसूक्ष्म
 धामसर्वदेवनमस्कृतम् ॥ ८३ ॥ भेदाभेदस्वरूपंतंप्रणिपत्यदिवाकरम् ॥ वर्णयिष्येऽखिलंविप्रतस्यैवाराधनंरवेः ॥ ८४ ॥ बुद्धंचापि
 तथातस्यभारुकरस्यशृणुष्वैव ॥ तुष्टेनहिपुरामह्यंकथितंभास्करेणतु ॥ ८५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्रह्मोपवीण्याज्ञवल्स्यब्रह्मसंहदे
 आदित्यमाहात्म्येष्टदशप्रतिमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ प्रभातेसंस्तुतोदेवोमूर्तिहेतोर्मयापुरा ॥ यजंतंचापरदेवभक्तिनम्रंमहासतिः ॥ १ ॥
 प्रत्यक्षत्वमथोगत्वारहस्यंप्रोक्तवान्मम ॥ अहंचकृतवान्प्रश्रंष्ट्वाप्रत्यक्षतोरविम् ॥ २ ॥ वेदेषुचपुराणेषुसांगोपांगेषुगीयते ॥ त्वमजःशाश्व
 तोधातामहाभूतमनुत्तमम् ॥ ३ ॥ अतिष्ठितंभूतभवंत्ययिसर्वमिदंजगत् ॥ चत्वारोह्याश्रमादेवसर्वैर्गार्हस्थ्यमूलकाः ॥ ४ ॥ यजंतेत्वाग्रह
 रहर्नानामूर्तिसमाश्रिताः ॥ पितामाताहिसर्वस्यदेवतंत्वंहिशाश्वतम् ॥ ५ ॥ यजसेचैवकंदेवमेवंचापिनविद्महे ॥ कथ्यतांममदेवशपरंज्यै
 तृहलंहिमे ॥ ६ ॥ इत्थमयोक्तोभगवानिदंवचनमब्रवीत् ॥ अवाच्यमेतद्वक्तव्यमात्मगुह्यंसनातनम् ॥ ७ ॥ तवभक्तिमतोब्रह्मन्वक्ष्यामी
 हयथातथम् ॥ यतःसूक्ष्ममविज्ञेयमव्यक्तमचलंशुभम् ॥ ८ ॥ इन्द्रियैरिन्द्रियायैश्चसर्वभूतैश्चवर्जितम् ॥ सेहंतंरत्नसामृतानंक्षेत्रज्ञश्चेतिक
 थ्यते ॥ ९ ॥ त्रिगुणव्यतिरिक्तोऽसौपुरुषश्चेतिकथ्यते ॥ हिरण्यगर्भोभगवान्सर्वबुद्धिरितिस्मृतः ॥ १० ॥ महानितिचयोरपुत्रप्रधानश्चै
 तिकथ्यते ॥ सार्वयेचपद्भ्यतेशास्त्रेनामभिर्वहुभिःसदा ॥ ११ ॥ विश्वोविश्वभूतश्चविश्वत्माविश्वसंभवः ॥ धृतैवैवात्सक्येनद्वैतैलोक्यता

१ वर्तयिष्ये-इ०पा० । २ इतिहासपुराणेषु-इ०पा० । ३ महारूपम्-इ०पा० । ४ नानावृत्तीरुपाश्रिताः-इ०पा० । ५ स च-इ०पा० । ६ स देवः
 पठ्यते शास्त्रे मुनिभिर्वहुभिःसदा-इ०पा० । ७ विश्वमावनः-इ०पा० ।

त्मना ॥ १२ ॥ अशरीरः शरीरेषु लिप्यते न च कर्मभिः ॥ ममांतरात्मा तत्र च येन चान्ये देहसंज्ञकाः ॥ १३ ॥ सर्वेषां सांक्षिप्तृतोऽसौ न करोति न लिप्यते ॥ सगुणो निर्गुणो विष्णुर्ज्ञानगम्य ब्रह्मसौ स्मृतः ॥ १४ ॥ सर्वतः पाणिपादोऽसौ सर्वतोऽक्षिशरोऽसुखः ॥ सर्वतः श्रुतियुक्तोऽसौ सर्वमादृत्यतिष्ठति ॥ १५ ॥ विश्वमूर्धा विश्वभुजो विश्वपादः क्षिनासिकः ॥ एकश्चरति क्षेत्रेषु सर्वैराचारि यथा सुखम् ॥ १६ ॥ क्षेत्राण्यस्य शरीराणि वीजं चापि शुभाशुभम् ॥ तानि वीजसंयोगात्मा अतः क्षेत्रज्ञ उच्यते ॥ १७ ॥ अव्यक्तोऽपुनरेते न सा पुरुषः स्मृतः ॥ विश्वं बहुविधं ज्ञेयं स च सर्वत्र विद्यते ॥ १८ ॥ तस्मात्सर्वबहुपत्वाद्ब्रह्म पद इति स्मृतः ॥ महापुरुषश्च द्विह विभक्त्यैर्पञ्चानां तनः ॥ १९ ॥ स तु वै विक्रियापन्नः सृजत्यत्मानमात्मना ॥ आकाशात्पतितं तोयं याति खादुर्णवयथा ॥ २० ॥ भूमेरसविशेषेण तथा गुणवशात्तु सः ॥ एक एव यथा वायुर्देहतिष्ठति पंचधा ॥ २१ ॥ एकत्वं च पृथक्त्वं च तथा तस्य न संशयः ॥ स्थानांतरविशेषेण यथा ग्लिर्भते पराम् ॥ २२ ॥ संज्ञां दात्रा शिरो बुधतथ देवो ब्रह्मसौ स्मृतः ॥ यथा दीपसहस्राणि दीप एकः प्रसूयते ॥ २३ ॥ तथा रूपसहस्राणिस एवैकः प्रसूयते ॥ स यद्बुध्यते त्मानं तदा भवति केवलः ॥ २४ ॥ एकत्वं प्रलयश्चैव सत्त्वं सत्त्वात्प्रावर्तने ॥ नित्यहिनास्ति जगति भूतं स्थावरजंगमम् ॥ २५ ॥ ऋते तमेकमिदं शानं पुरुषं बीजं संज्ञितम् ॥ अक्षयश्चाप्रमयेयश्च सर्वमाश्रय उच्यते ॥ २६ ॥ तस्मादव्यक्तमुत्पन्नां त्रिगुणं सर्वकारणम् ॥ अव्यक्ताव्यक्तभावस्थया सा प्रकृतिरुच्यते ॥ २७ ॥ सा यो निर्ब्रह्मणो विद्विद्ये सौ सदसदात्मकः ॥ नास्ति तस्मात्परो ब्रह्मन्यः स पितृसंप्रजापतिः ॥ २८ ॥ आत्मा मामसविज्ञेयस्ततस्तत्पूजयाम्यहम् ॥ स्वर्गताश्चापि येन केचित्तनमस्यति देहि नः ॥ २९ ॥ तेन प्रसादाद्ब्रह्मच्छति तेनादिष्टाः प्राणतिम् ॥ तं देवाश्चासुराश्चैव नानामतसमाश्रिताः ॥ ३० ॥ भक्त्या संपूज्यन्त्याद्यगतिं चैषां दातिसः ॥ सहिसर्वगतश्चैव निर्गुणश्चापि कथ्यते ॥ ३१ ॥ एवं ज्ञात्वा तमात्मानं पूजयामि सनातनम् ॥ भास्करं देवदेवेशं सर्वभूतेषु मच्युतम् ॥ ३२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्युक्तवान् पुराणपृष्टो मया देवो दिवाकरः ॥ पूज्यं तं महात्मानं तं पतं विपुलं तपः ॥ ३३ ॥ इति श्री भगव्ये महापुराण ब्राह्मोपवीणि ब्रह्मयज्ञवल्क्यसंवादे मूर्धन्यमाहिमवर्णने सप्तमी कल्पे सप्तषष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वचिमेतं परमं देवं सर्वदेवैश्च पू-

१ शक्तिभूतः-इ०पा० । २ विश्वः-इ०पा० । ३ विश्वमूर्तिः-इ०पा० । ४ एकं सनातनम्-इ०पा० । ५ देवेष्वसौ स्मृतः-इ०पा० । ६ तं विहायैकमी-
शानम्-इ०पा० । ७ आदिष्टा-इ०पा० । ८ नानामतमयस्थिताः-इ०पा० ।

जतम्॥आराधयातयद्वक्त्रह्नावष्णुमहेश्वरः॥१॥ पद्माकृतसदाब्रह्मानालनगुलगुलनतु॥व्यामरूपसदादवमहादवाचतरावम्॥२॥ज॥तपुष्य
 द्विजश्रेष्ठधूपेनविजयेनतु॥ वृषणसिंहकंप्रिप्रश्रीखिंडमगरुंतथा॥३॥ कर्पूरंचतथासुस्तांशकरांसत्त्वचांद्भिज॥ इत्येपविजयोधूपःस्वयंदेवेन
 निर्मितः॥ ४॥ केशवश्चक्ररूपंतुसदासंपूजयद्रविम्॥ नीलतपलदलश्यामोनीलतपलकंदवकैः॥ ५॥ धूपेनागुरुंज्ञेनभक्तिश्रद्धासम
 न्वितः॥ मयासप्तष्टदेवेशस्तस्मैवाराधनायै॥६॥कानिपुष्पाणिचेष्टानिसदाभास्करपूजनोतिनचोक्तानिपुष्पाणिस्वयंतांनिनिबोधये॥ ७॥
 मल्लिकायास्तुकुसुमैर्भोगवाञ्जायतेनरः॥सौभाग्यं पुण्डरीकैश्चभवत्येवचशाश्वतम्॥८॥ गंधकुटजकैःपुष्पैःपरमैश्वर्यमश्रुते॥भवत्यक्षयमृत्यंते
 नित्यमर्चयतोरविम्॥ ९॥ मंदारपुष्पैःपूजातुसर्वकुविनाशिनी॥ विल्वपत्रैश्चकुसुमैर्महतोश्रियमश्रुते॥ १०॥ अर्कमृजाभवत्यर्थसर्व
 कामफलप्रदम्॥ प्रदद्यादूर्पिणिकन्यामर्चितोवकुलस्रजा॥ ११॥ किंशुकैरर्चितोदेवेनपीडयतिभास्करः॥ अगस्तिकुसुमैःपूज्यथा
 तुकुल्यंप्रयच्छति॥ १२॥ करवीरैस्तुविप्रेद्रसूर्यस्यानुचरोभवेत्॥ तथासुहृदपुष्पैश्चसमभ्यर्च्यदिवाकरम्॥ १३॥ हंसयुक्तेनया
 नेनरवैःसालोक्यतां व्रजेत्॥ शतपुष्पसहस्रैस्तुपुष्पसालोक्यतां व्रजेत्॥ १४॥ वक्रपुष्पैर्द्विजश्रेष्ठयातिर्भानुसलोकताम्॥ चतुःसमेनगं
 धेनसमभ्यर्च्यदिवाकरम्॥ पंचभूतालयस्थानमाधुयान्नात्रसंशयः॥ १५॥ देवागारंतुसमाज्यभक्त्यायस्तुप्रलेपयेत्॥ सरोगान्मुच्यते
 क्षिप्रद्रव्यलाभंचविंदति॥ १६॥ तंचैवायतनंभक्त्यागैरिक्तेनोपलेपयेत्॥ प्राधुयान्महतौलःमरौगैश्चापिप्रमुच्यते॥ १७॥ अष्टाद
 शैहकुष्ठानियेचान्येव्याधयोनुणाम्॥ प्रलयंयांतिसेवैर्मृदायद्युपलेपयेत्॥ १८॥ विलेपनानांसेवैर्पांरक्तचंदनमुत्तमम्॥ पुष्पाणांकर
 वीराणिप्रशस्तानिप्रचक्षते॥ १९॥ नातःपरतरंकिंचिद्रास्वतस्तुष्टिकारकम्॥ किंतस्यनभवेच्छेकियस्तवेभिःस्वर्चयेद्रविम्॥ २०॥
 करवीरैःपूजयेद्योभास्करंश्रद्धयान्वितः॥ सर्वकामसमुद्रोऽसौसूर्यकाममवाप्नुयात्॥ २१॥ विलेध्यायतनंयस्तुकुर्यान्निंदलंकंशुभम्॥
 समूर्त्येकमासाद्यमोदतेशाश्वतीःसमाः॥२२॥ एकेनास्यभवेदथांद्राभ्यामारोग्यमश्नुते॥त्रिभिःसंतयविच्छिन्नाचतुर्भिर्भागैर्बालभेत्॥२३॥

१ सुगंधकुञ्जकैः-इ०पा०। २ सर्वकष्टविनाशिनी-इ० पा०। ३ कुंदपुष्पैश्च-इ०पा०। ४ भूमिसंलोकताम्-इ०पा०। ५ उपलेध्यालयं यस्तु-
 इ०पा०। ६ भार्गवी जामदग्न्योपाजितत्वात्पृथ्वीमित्यर्थः।

पंचभिर्विपुलं धान्यं पञ्चभिरयुर्वलयज्ञः ॥ सप्तमंडलकारित्यान्मंडलाधिपतिनरः ॥ २४ ॥ आयुर्धनसुतैर्युक्तः सूर्यलोकेन हीयते ॥
 घृतप्रदीपदानेन चक्षुष्मा आयातेनरः ॥ २५ ॥ कटुतैलप्रदानेन सशत्रु अयातेनरः ॥ तिलतैलप्रदानेन सूर्यलोकेन हीयते ॥ २६ ॥
 मधूकतैलदानेन सौभाग्यं परमं व्रजेत् ॥ संपूज्य विधिवद्देवं पुष्पधूपादिभिर्बुधः ॥ २७ ॥ यथाज्ञात्वा ततः पञ्चद्वैतं स्तुतिं चरेत् ॥
 पुष्पाणां प्रवराजतीघ्रपानां विजयं परम् ॥ २८ ॥ गंधानां कुमुदं श्रेष्ठं लेपानां रक्तचंदनम् ॥ दीपदाने घृतं श्रेष्ठं वैवर्धनं दादुकं पम् ॥ २९ ॥ एतै
 स्तुभ्यति देवेशः सान्निध्यं चाधिगच्छति ॥ एवं संपूज्य विधिवत्कृत्वा चापि प्रदक्षिणम् ॥ ३० ॥ ग्रन्थमग्निरसादेवं देवं देवदिव्यं हरम् ॥ सुख
 सीनस्ततः पश्येद्देवैरभिमुखो स्थितः ॥ ३१ ॥ एकं सिद्धार्थं कंकृत्वा हस्तं तेषां नीयं संयुतम् ॥ कामं यथेष्टं हृदये कृत्य तत्कच्छितं नरः ॥ ३२ ॥
 पिवेत्सतो यंतं विप्रं अस्पृष्टं दशनैः सकृत् ॥ द्वितीयायां तु सप्तम्यां तृतीयं हीत्वा तु व्रत ॥ ३३ ॥ तृतीयायां तु सप्तम्यां तृतीयं हीत्वा व्याह्वयेऽपि च ॥
 चतुर्थ्यां चतुरज्ञेयाः पंचम्यां पंच एव हि ॥ ३४ ॥ षट्पिचोपि पष्ठ्यां तु इतीयं वैदिकी श्रुतिः ॥ सप्तम्यां सप्तमायां तु सप्त चैव पिबेन्नरः ॥ ३५ ॥
 आदौ प्रभृति विज्ञेयो मंत्रोऽयमभिर्मंत्रणे ॥ सिद्धार्थं कर्त्स्नं हिलोके सर्वत्र श्रूयसे यथा ॥ ३६ ॥ तथा मामपि सिद्धार्थं यथैतः कुरु तं रविः ॥ ततो
 हविरुपस्पृश्यं पंकुर्याद्व्यथेऽपि सतम् ॥ ३७ ॥ हुताशनं च जुहुयाद्विपि हृष्टेन कर्मणा ॥ एवमेव पराः कार्यः सप्तम्यः सप्त सर्वदा ॥ ३८ ॥
 दकात्प्रभृति कार्या सा सर्वदोदकसप्तमी ॥ एकतोयेन सहितं द्रौचापि घृतं संयुतौ ॥ ३९ ॥ त्रीणिवै मधुना सार्धं दध्ना चापि चतुर्थकम् ॥ युक्तं नयस्य सै
 च षट्च गोमय संयुताः ॥ ४० ॥ पंचगव्येनैव सप्तमि पिवेत्सिद्धार्थं कान्दिज ॥ अनेन विधिनार्यस्तु कुर्यात्सर्वं सप्तमीम् ॥ ४१ ॥ बहुपु
 त्रैर्बहुधनः सिद्धार्थं चापि सर्वदा ॥ इह लोके नरो विप्रोऽन्यथातिविभावसुम् ॥ ४२ ॥ तस्मात्संपूजयेद्देवं विधिनो ननभास्करम् ॥ ४३ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मणे पविणसप्तमी कल्पे सिद्धार्थसप्तमि व्रतवर्णनमाष्टाष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ अ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सप्तम्यामुपि पिते विप्रः स्वप्न
 दर्शनमुच्यते ॥ स्वप्ने हृष्टे च सप्तम्यां पुरुषो नियतव्रतः ॥ १ ॥ समाप्य विधिवत्सर्वं जपहोमादिकं क्रमात् ॥ पूजयित्वा दिने शंतु यथाविश्रम

१ चायुष्मान्-इ० पा० । २ मधूकतैलदीपिन भोगभाग्यपरं सुखम्-इ० पा० ।

वमात्मनः ॥ २ ॥ ततः श्रयितशयने देवदेवं विचिंतयन् ॥ संप्रसुप्तो यदा पश्येदुदयं तं दिवाकरम् ॥ ३ ॥ शक्रञ्च जंतुं तच्चंद्रं तस्य सर्वाः
 समृद्धयः ॥ दृश्यं जंतं तथा शक्तिं च विधौ निस्वनाः ॥ ४ ॥ श्वेतोऽजचा मरादर्शकनकासि सुतोद्भवम् ॥ राधिरस्य धुतिं संकंपानं चैश्वर्यं
 कारकम् ॥ ५ ॥ श्वेतायाः पंचपूताया दर्शनं वृद्धिकारकम् ॥ प्रजापतेर्धृताकस्य दर्शनं पुत्रदंस्मृतम् ॥ ६ ॥ अस्तवृक्षाभिराह
 श्वक्षिप्रमैश्वर्यकारकः ॥ दोहनं महिषीं सिंहगोधेनुनां स्वके मुखे ॥ ७ ॥ धनुषां च शराणां च नभौ च द्युतनिर्गतिः ॥ अभिहत्या तत्स्वयं खलौ तस्य हा
 न्यामुजगांस्तथा ॥ ८ ॥ स्वर्गशर्षा विदुतवेह तस्य श्रीरग्रतः स्थिता ॥ राजते ह वै नेपात्रे यो मुक्ते पायसं द्विजः ॥ ९ ॥ पद्मपत्रे यथा विप्रतरैर्यदं
 तोर्वलं भवेत् ॥ द्यूतवो देवथयुद्धे विजया हि सुखावहः ॥ १० ॥ अस्ते तु अग्रसं विप्र आग्नेयवृद्धिकारकम् ॥ गात्रस्य ज्वलनं विप्रशिरो वेषधश्च तस्यै
 ॥ ११ ॥ माल्यां वराणां शुक्लानां शस्तानां शुक्लपक्षिणाम् ॥ सदा लाभं प्रशंसति तथा विष्टां नुलेपनम् ॥ १२ ॥ स्वर्गस्य कुंतने शेषे स्थित्यने प्रजागमः
 ॥ नानाशिरो बाहुता च हस्तानां कुरुते श्रियम् ॥ १३ ॥ अगम्या गमनं चैव श्लोकमध्ययनं तथा ॥ देवद्विजनचायं गुरुवृद्धतपस्विनः ॥ १४ ॥
 यद्यद्वदंति तत्सर्वसत्यमेव हि निर्दिशेत् ॥ प्रशस्तदर्शनं चैव अभिषेको नृपाश्रयाः ॥ १५ ॥ स्याद्राज्यं शिर इच्छेद न बहु धान्नुदितेन तु ॥ रु
 दितं हर्षं संप्राप्त्यै राज्यं निगडबंधने ॥ १६ ॥ तुरगं वृषभं पद्मं राजानं श्वेतं कुंजरम् ॥ महदैश्वर्यमाप्नोति यो भिक्षुश्चाधिरोहति ॥ १७ ॥ अस्त
 मानो ग्रहां स्तारामही च परिवर्तयन् ॥ उन्मूलयन् पर्वतांश्च राज्यलाभमवाप्नुयात् ॥ १८ ॥ देहांनिष्क्रान्तिं राजा तैर्वैश्वस्यैव हनम् ॥
 पातः समुद्रसरितामैश्वर्याणि सुखानि च ॥ १९ ॥ उदधिं सरित्वापि तीर्त्वा परंप्रयाति च ॥ अद्रिं लंपयतश्चापि भक्ष्यार्थं जयागुपः ॥ २० ॥
 उज्ज्वलास्त्रीविशेदं कमाशीर्वादपराः स्त्रियः ॥ भवत्यर्थगमः शीघ्रं कुमिभिर् यदि भक्ष्यते ॥ २१ ॥ स्वप्ने स्वप्न इति ज्ञातं दृष्टप्रकथनं तथा ॥
 मंगलानां च सर्वेषां शुभं दर्शनमेव च ॥ २२ ॥ संयोगश्चैव मंगल्यैरागो यधनकारकः ॥ ऐश्वर्यराज्यलाभाय यस्मिन् स्वप्ने उदाहृतम् ॥ २३ ॥
 तैर्दृष्टैरागिणो रोगान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ न स्वप्ने शोभनं दृष्ट्वा स्वप्ने त्रातश्च कीर्तयेत् ॥ २४ ॥ राजभोजकविभ्रंशः शुचिभ्यश्च शुचिर्नरः ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे स्वप्न दर्शनवर्णने नामैकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ अथ ब्रह्मोवाच ॥ ततो मध्याह्नसमये

१ शक्तम्-इ० पा० । २ अशु सीमागतश्चैव-इ० पा० । ३ ततश्चंद्रोपमो भवेत्-इ० पा० । ४ सुरावारणशल्यानां वस्त्राणां श्रुतपक्षिणाम्-इ० पा० ।

स्नातः प्रयतमानसः ॥ तथैवेवान्विधिवत्पूजयित्वा यथा सुखम् ॥ १ ॥ सम्यक्कृतपौमौ न निरोद्धुताशनः ॥ निष्क्रम्य देवाय तनद्रो
 जकानभोजयेत्ततः ॥ २ ॥ तथा पुराणविदुषमितिहासविदं द्विजम् ॥ तथा वेदविदश्चैव दिव्यान्भैमांश्च सुव्रत ॥ ३ ॥ रत्नानि वस्त्राणि
 तथा चागवः सुगन्धमाल्यादिह विषयमन्नम् ॥ पयस्विर्न चाप्यथ भोजकाय देया तथान्यप्रियमात्मनो यत् ॥ ४ ॥ भवेदलाभेयदिभोजका
 ना विप्रास्तदाहं तिजयोपजीविनः ॥ ये मन्त्रविद्वाह्मणपाठकाश्च ये चापि सामाध्ययनेषु युक्ताः ॥ ५ ॥ प्रथमं भोजकाभोज्याः पुराणविदु
 पैः सह ॥ तेषामुत्तमं त्रिविदस्तथा वेदविदो द्विजाः ॥ ६ ॥ कृत्वा वं सप्तसप्तम्यो नरो भक्त्या समन्वितः ॥ श्रद्धयानोऽनसूयश्च अनन्तं प्राप्नु
 ते सुखम् ॥ ७ ॥ दशानामथ मेधानां कृतानां यत्फलं लभेत् ॥ तत्फलं सप्तमीः सप्तकृत्वा प्राप्नोति मानवः ॥ ८ ॥ दुष्प्रापं नास्ति तच्छो
 केअनयायन्नलभ्यते ॥ न च रेगोऽस्त्यसौ लोके एतया यो न ज्ञाम्यति ॥ ९ ॥ कुष्ठा निचापि सवोणिदुरुच्छेद्यान्यपि ध्रुवम् ॥ अपयां
 तियथानागागरुडस्य भयार्द्रताः ॥ १० ॥ व्रतनियमतपोभिः सप्तसप्तम्यएवं विधिवदिह हि कृत्वा मानवो धर्मशीलः ॥ श्रुतधनसुतभा
 ग्यारोग्यपुण्यैरुपेतो ब्रजति तद्बुलोकं दशश्वतं तिग्मरश्मेः ॥ ११ ॥ इमं विधिं द्विजश्रेष्ठ श्रुत्वा कृत्वा च मानवः ॥ सहस्ररार्द्रैर्भसविशोन्नात्रका
 यो विचारणा ॥ १२ ॥ सूर्यवाम्निभिर्वापि पुराणज्ञैरिदं श्रुतम् ॥ सर्वे ते परमात्मानं पूजयंति दिवाकरम् ॥ १३ ॥ इदमाख्यानमार्पयन् यथा
 भिहितं तव ॥ सूर्यभक्ता यदा तव्यर्नतरायकदाचन ॥ १४ ॥ यश्चैतच्छ्रावयेन्नित्यं यश्चैतच्छृणुयात्तरः ॥ स सहस्राचिपदे वं प्रविशोन्नात्र संशयः
 ॥ १५ ॥ मुच्येदार्तस्तथारोगाच्छ्रुत्वे मामादितः कथाम् ॥ जिज्ञासुर्लभेतेकामान्भक्तः सूर्यगतिं लभेत् ॥ १६ ॥ क्षेमो गच्छतेऽवान्य
 स्त्विदं पठतेष्वनि ॥ शोयं प्रार्थयते कामं स तं प्राप्नोति च ध्रुवम् ॥ १७ ॥ एकांतभाषोपगत एकांति सुसमाहितः ॥ प्राप्यैतत्परमं गुह्यं भूत्वा भूय
 व्रतोनरः ॥ १८ ॥ प्राप्नोति परमं स्थानं भास्करस्य महात्मनः ॥ लग्नगर्भाप्रपुच्ये तर्गिणी जनयेत्सुतम् ॥ १९ ॥ वंध्याप्रसवमाप्नोति पुत्रपौत्रसम

१ दिवाकरम् इ०पा० । २ नरः-इ०पा० । ३ आर्षोऽयं पाठः सर्वेषु पुस्तकेषु लभ्यते । ४ फलम्-इ०पा० । ५ नाभक्ताय-इ०पा० । ६ भक्त्या स्वर्गगतिं
 लभेत्-इ०पा० ।

न्वितम् ॥ एवमेतन्ममाख्यातं भास्करेणामितौजसा ॥ मयापितवचारुयातं भक्त्या भानोरिदं द्विज ॥ २० ॥ पूजनीयस्त्वया भानुः सर्वपापोपशान्तये ॥ सहिधा ताविधा तच सर्वस्य जगतो गुरुः ॥ २१ ॥ उद्यन्यः कुरुते नित्यं जगद्विजितिमिरंकरैः ॥ द्वादशात्मासदेवशः प्रीयतांति इति सुतः ॥ २२ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे ब्रह्मपर्वणि सप्तमी कल्पे आदित्यमाहात्म्यसर्वपसप्तमी वर्णनं नाम सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ ६४ ॥
 ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नामभिः संस्तुतो देवो यैरर्कः परितुष्यति ॥ तानि ते कर्तव्याभ्येषथ यथा वदतु पूर्वशः ॥ १ ॥ नमः सूर्याय नित्याय रव्यकार्यमानवे ॥ भास्कराय पतंगाय मार्तण्डाय विवस्वते ॥ २ ॥ आदित्याया इदेवाय नमस्ते रश्मिमालिने ॥ दिवाकराय दीप्ताय अग्नये मिहिराय च ॥ ३ ॥ प्रभाकराय मित्राय नमस्ते इति संभव ॥ नमो गोपतये नित्यं दिशां च पतये नमः ॥ ४ ॥ नमो धोत्रे विधात्रे च अयं गेवरूणा यच ॥ पूष्णे भगाय मित्राय पर्जन्यायां शवे नमः ॥ ५ ॥ नमो हितकृते नित्यं धर्माय तपनाय च ॥ हरये हरिताश्वाय विश्वस्य पतये नमः ॥ ६ ॥ विष्णवे ब्रह्मणे नित्यं त्र्यम्बकाय तथात्मने ॥ नमस्ते सप्तलोकेश नमस्ते सप्तसप्तये ॥ ७ ॥ एकस्मै हि नमस्तुभ्यमेकचक्ररथाय च ॥ ज्योतिषां पतये नित्यं सर्वप्राणभूते नमः ॥ ८ ॥ हिताय सर्वभूतानां शिवायार्तिहराय च ॥ नमः पद्मप्रबोधाय नमो वैदादिमूर्तये ॥ ९ ॥ कार्दधिजाय नमस्तुभ्यं नमस्तारा सुताय च ॥ भीमजाय नमस्तुभ्यं पावकाय च वै नमः ॥ १० ॥ विषणाय नमो नित्यं नमः कृष्णाय नित्यदा ॥ नमोऽस्त्वदिति पुत्राय नमोलक्ष्म्याय नित्यशः ॥ ११ ॥ एताव्यादित्यनामानि मया प्रोक्तानि वैपुरा ॥ आराधनाये देवस्य सर्वकामेन सुव्रत ॥ १२ ॥ सायं प्रातः शुचिर्भूत्वा यः पठेत्सुप्तमाहितः ॥ स प्राप्नोत्यखिलां कमान्यथा हं प्राप्नवान्पुरा ॥ १३ ॥ प्रसादात्तस्य देवस्य भास्करस्य महात्मनः ॥ श्रीकामः श्रियमाप्नोति धर्मार्थी धर्ममाप्नुयात् ॥ १४ ॥ आतुरो मुच्यते रोगाद्बद्धो मुच्यते बन्धनात् ॥ राज्याधीराज्यमाप्नोति कामार्थी काममाप्नुयात् ॥ १५ ॥ एतज्जप्यं हरस्य च संध्योपासनमेव च ॥ एतेन जप्तमात्रेण नरः पापात्प्रमुच्यते ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे सप्तमी कल्पे ब्रह्मप्रोक्तसूर्यनाम वर्णनं नामैकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥ ६४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्थं ब्रह्मवचोयोगीश्रुत्वा राजन् दिवाकरम् ॥

१ तुभ्यम्-इ० पा० । २ हराय-इ० पा० । ३ द्वादशमूर्तये-इ० पा० । ४ भीमजाय-इ०, कविजाय-इ०, च पा० । ५ विकटाय-इ० पा० ।

व्यामरूपं समाराध्यगतः सूर्यमलोककतम् ॥ १ ॥ तथा त्वमपि राजेन्द्र पूजयित्वा विभावसुम् ॥ गमिष्यसि परं स्थानं देवानामपि दुर्लभम् ॥ २ ॥
॥ शतानीक उवाच ॥ आर्द्यं स्थानं वैकुण्ठं ब्रूह्मपमहमुने ॥ यत्र पूजां विधानोक्ता प्रतिष्ठा तस्य सौख्ये ॥ ३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ स्थानानि
त्रिणिदेवस्य द्वापेऽस्मिन् भास्करस्य तु ॥ पूर्वमिदं नानम तथा मुंडीरमुच्यते ॥ ४ ॥ कालप्रियं तृतीयं तु त्रिषु लोकेषु विश्रुतम् ॥ तथान्यद्द
पितृवच्चिन्मयपुरा ब्रह्मणोदितम् ॥ ५ ॥ चंद्रभागा तटे नामापुरं तस्यैव संज्ञितम् ॥ इति स्मिन् द्वाश्वं तं स्थानं त्रयसूर्यस्य निर्यता ॥ ६ ॥ प्रीत्या सा
वस्य तत्राकांजनस्यानुग्रहाय च ॥ तत्र द्वादश भागेन मित्राभिर्मैत्रेण च क्षुधा ॥ ७ ॥ अवलोक्य अगत्सर्वश्रेयोऽर्थं तिष्ठति सदा ॥ प्रयुक्तां विधिव
त्पूजां गृह्णाति भगवान् स्वयम् ॥ ८ ॥ शतानीक उवाच ॥ ॥ कौर्यं सांविः सुतः कस्य कस्य प्रीतो दिवाकरः ॥ यस्य चायं सहस्रांशुर्वदः
पुण्यकर्मणः ॥ ९ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ य एते द्वादशादित्या विराजंते महाबलाः ॥ तेषां विष्णुसंज्ञस्तु सर्वलोकेषु विश्रुतः ॥ १० ॥
इहासौ वासुदेवत्वमवाप भगवान् विभुः ॥ तस्मात्सांविः सुतो जज्ञे जावन्त्या महाबलः ॥ ११ ॥ स तु पित्राभृशं शंसः कुष्ठरागमवाप्तवान् ॥
तेनायं स्थापितः सूर्यः स्वनाम्ना च पुरं कृतम् ॥ १२ ॥ शतानीक उवाच ॥ ॥ शंसः कस्मिन्नभिर्जितेऽसौ पित्रा चैवात्मसंभवः ॥ नालं
हिकारणविप्रयेनासौ शतवात्सुतम् ॥ १३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ शृणुष्व अहं तारांस्तस्य यच्छापकारणम् ॥ दुर्वासनामभगवा
नरुद्रस्य शंसमुद्रवः ॥ १४ ॥ अटमानः स भगवांस्त्रिहोका न्प्रचचार ह ॥ अथ प्राप्ते द्वारवतीं मधुसंज्ञोचितं पुरा ॥ १५ ॥ तमागतमृषिं
दृष्ट्वा सांविः रोपेण गर्वितः ॥ पिगाक्षं धुंधितं हं क्षविहूंपमुद्रं शंतथा ॥ १६ ॥ अनुकारारूपं दं च केदं शीनगमने तथा ॥ दृष्ट्वा तस्य सुखं सांविः
क्रोचक्रे तथात्मनः ॥ १७ ॥ मुखं कुरुकुलश्रेष्ठगर्वितो यावन्नेतु ॥ अथ कुद्धो महते जा दुर्वासः क्रुधिसत्तमः ॥ १८ ॥ सांविचो वाच भगवा
न्विधुन्वन्मुखमात्मनः ॥ यस्माद्विरूपं मां दृष्ट्वा स्वात्मरूपेण गर्वितः ॥ १९ ॥ गमने दं शीनमह्यमनुकारं समाचरः ॥ तस्मात्तु कुष्ठरागित्व
मचिरात्वं गमिष्यसि ॥ २० ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे सप्तमी कल्पे सांवाय दुर्वासं शोषविमर्जनं नाम द्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥

१ भारतस्य तु-इ०पा० । २ मित्रबलम्-इ०, मित्रवनम्-इ० च०पा० । ३ कोलसिम्यम्-इ०पा० । ४ सर्वत्र सांघशब्दे शांघ इति तालव्यादिःपा० ।
 भविष्यते-इ०पा० । ६ कौश्र्यं सांघकुतस्तस्य यस्य नाम्ना रवेपुरम्-इ०पा० । ७ पृथुकर्मणः-इ०पा० । ८ सांघः स्वयंभुवा-इ०पा० । ९ जटिलम्-इ०पा० ।

॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुनारदोभगवानुवाच ॥ १ ॥ सर्वलोकचरः सोऽथ
 अटमानः समंततः ॥ वासुदेवं सर्वैर्द्रुह्यन्त्यद्वारवत्पुरीम् ॥ २ ॥ आयातिऋषिभिः सार्धक्रोधनोऋषिसत्तमः ॥ अथागच्छति तस्मिन्स्तुत
 र्यैर्दुकुमारकाः ॥ ३ ॥ प्रद्युम्नप्रभृतयोऽप्येव प्रह्लादश्चावनताः स्थिताः ॥ अभिवाद्यार्घ्यपाद्याभ्यां पूजां चक्रुः समंततः ॥ ४ ॥ सांस्त्ववश्य
 भावित्वा तत्स्यज्ञापस्यकारणम् ॥ अधज्ञांकुरुते नित्यं नारदस्य महात्मनः ॥ ५ ॥ रतः क्रीडासु वै नित्यं रूपयौवनगर्वितः ॥ अविनतिं तु तं
 दृष्ट्वा चित्तयामासनारदः ॥ ६ ॥ अस्याहमविनीतस्य करिष्ये विनयं शुभम् ॥ एवं संचितयित्वा तु वासुदेवमथाब्रवीत् ॥ ७ ॥ इमाः षोडश
 साहस्यः स्त्रियोऽप्यद्वयसत्तम ॥ सर्वासां हि सदा संविभावो देवसमाश्रितः ॥ ८ ॥ रूपेणाप्रतिमः सांवलोकैस्मिन्सचराचरे ॥ सदा हि च्छति
 तांस्तस्य दर्शनं चापि हि स्त्रियः ॥ ९ ॥ श्रुत्वा नारदाद्राकर्ण्य चित्तयामास के शवः ॥ यदेतन्नारदेनोक्तमन्यदत्र तु किं भवेत् ॥ १० ॥ वचनं श्रुत्वा
 तेलोके चापल्यं स्त्रीषु विद्यते ॥ श्लोकौ चेमां पुरागीतौ चित्तज्ञौ यौ पितृद्विजैः ॥ ११ ॥ पौंश्चल्यञ्चलचित्तत्वांश्चैः स्नेह्याञ्च स्वभावतः ॥ रक्षिताः
 सर्वतो ह्येताविकुर्वन्ति हि भवेषु ॥ १२ ॥ नैतारूपं परीक्षते न सां वयसि निश्चयः ॥ सुरूपं वा विरूपं वा पुमानित्येव मुजते ॥ १३ ॥ सुमंतु
 रुवाच ॥ ॥ मनसा चित्तयन्नेव कृष्णो नारदमब्रवीत् ॥ न ह्यहं श्रद्धाभ्येतद्यदेतद्रापितं त्वया ॥ १४ ॥ ब्रुवाणमेवं देवं तु नारदो वै कथमब्रवीत् ॥ तथा
 हंतं करिष्यामि यथा श्रद्धास्यते भवान् ॥ १५ ॥ एवमुत्तवाय यौ स्वर्गनारदस्तु यथागतः ॥ ततः कतिपयाहोभिर्द्वारिकां पुनरभ्यगात् ॥
 ॥ १६ ॥ तस्मिन्नहनि देवोऽपि स हन्तः पुरि कैर्जनैः ॥ अनुभूय जलक्रीडां पानमासे वतरहः ॥ १७ ॥ रम्यैरेव तकोद्याने नानाद्रुम
 विभूषिते ॥ सर्वतु कुसुमैर्नित्यं वासिते सर्वकानने ॥ १८ ॥ नानाजलजफुल्लभिर्दीर्घिकाभिरलंकृते ॥ हंससारससंघेष्टचक्रवाको
 पशोभिते ॥ १९ ॥ तस्मिन्सममते देवः स्त्रीभिः परिवृतस्तदा ॥ हारनूपुरकेयूरशनार्द्यैर्विभूषणैः ॥ २० ॥ भूषितानां वरस्त्रिणां चार्वागिनां विभो
 षतः ॥ ताभिः संपीयते पानं शुभगंधान्वितं शुभम् ॥ २१ ॥ एतस्मिन् प्रतरे बुद्ध्या मद्यपानात्ततः स्त्रियः ॥ उवाच नारदः सांवंसो वांतिष्ठ कुमारक ॥ २२ ॥

१ सांस्त्ववश्य-इ०पा० । २ प्रत्युवाच ह-इ०पा० । ३ भूयः-इ०पा० । ४ पुण्यैरेव तकोद्याने नानारत्नविभूषिते-इ०पा० ।

त्वांसमाहृत्य ते देवान् युक्तं स्थातुमव्रते ॥ तद्वाक्यार्थमबुद्धवन्नारदेनाथचोदितः ॥ २३ ॥ गत्वा तु सत्वरं सांविप्रं प्रणाममकरात्प्रभोः ॥
 साक्षांगं च हरः सांविप्रविधिवद्ब्रह्मभस्य च ॥ २४ ॥ एतस्मिन् व्रतं रेतत्रायस्तु वैस्वल्पसत्त्विकाः ॥ तं दृष्टुं सुदूरं सांविं सर्वं श्रुक्षुभिरैस्त्रियः ॥ २५ ॥
 न स दृष्टः पुरायामि रंतः पुरनिवासिभिः ॥ मद्यदोषात्तत्तत्तासां स्मृतिलोपात्तथानृप ॥ २६ ॥ स्वभावतो लपसत्त्वानां जघनानि विमुमुबुः ॥
 श्रूयते चाप्ययं श्लोकः पुराणप्रथितः क्षितौ ॥ २७ ॥ ब्रह्मचर्येऽपि वर्तन्त्याः सांख्या ह्यपि च श्रूयते ॥ हृद्यं हि पुरुषं दृष्ट्वा यो नः सं छिद्यते स्त्रियाः ॥ २८ ॥
 लोकोपि दृश्यते ह्येतन्मद्यस्यात्यर्थमेव नात् ॥ लज्जां चूं च निःशंका ह्यामत्यो ह्यापि हि स्त्रियः ॥ २९ ॥ समासैर्भोजनैः स्निग्धैः पानैः सीधु सुरास
 वैः ॥ गंधैर्नैर्ज्ञैर्वस्त्रैश्च कामः स्त्रीषु विजृम्भते ॥ ३० ॥ सीधु प्रयुक्तं कुक्कणसत्तं साधुमिच्छता ॥ मद्यं न पेयमन्यथ पुरुषेण विपश्चिता ॥ ३१ ॥
 नारदोऽप्यथ तं सांविप्रं प्रययित्वा त्वरान्वितः ॥ आजगामाथ तत्रैव सांविं स्यानुपदेन तु ॥ ३२ ॥ आयातं तांश्च तं दृष्ट्वा प्रियं सौमनसमृषिम् ॥
 सहसैवोत्थिताः सर्वाः स्त्रियस्तं मदविह्वलाः ॥ ३३ ॥ तासां मेथोत्थितानां तु वासुदेवस्य पश्यतः ॥ भित्त्वा वासांसि श्रुभ्राणि पत्रेषु पतितानि तु
 ॥ ३४ ॥ तादृङ्वा तु हरिः कुद्धः सर्वास्ताः शतवान् स्त्रियः ॥ यस्माद्वा तानि चेत्तां सिमां सुत्तवान्यत्र च स्त्रियः ॥ ३५ ॥ तस्मात्पतिकृतौ ह्यो कानां युषोऽ
 तेनया स्यथ ॥ पतिलोकं परिभ्रष्टाः स्वर्गमार्गात्तथैव च ॥ ३६ ॥ भूत्वा चाशरणाय यं दस्युहस्तं गमिष्यथ ॥ ३७ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ शाय
 दोषात्तत्तत्तस्मात्ताः स्त्रियः स्वर्गते हरौ ॥ ३७ ॥ हताः पांचनदैश्च रैर्जुनस्य तु पश्यतः ॥ अल्पसत्त्वास्तु यास्तत्त्वान्यतास्ता दूषणं स्त्रियः ॥ ३८ ॥
 रुक्मिणीसित्यभामा च तथा जावती प्रिया ॥ नैतागता दस्युहस्तं स्वेन सत्त्वेन राक्षिताः ॥ ३९ ॥ शस्त्रैर्वताः स्त्रियः कृष्णः सांविमप्यशपत्ततः ॥
 यस्मादतीव तेकां तरू पदं दृष्ट्वा इमाः स्त्रियः ॥ ४० ॥ क्षुब्धाः सर्वार्थतस्तस्मात्कुष्ठरोगमवाप्नुहि ॥ तस्य तद्वचनं श्रुत्वा सांविः कृष्णस्य भारत ॥ ४१ ॥
 उवाच प्रहसन् राजंस्मरन् नृपि भाषितम् ॥ अनिमित्तमहं तां तां भावदोषविजितः ॥ ४२ ॥ शप्तो न मे त्रैवैकुण्ठो दुर्वासोऽन्यथा वदेत् ॥ ४३ ॥ सुमं
 तुरुवाच ॥ ॥ अस्मिच्छतोऽनिमित्तोऽसौ पित्रा जावती सुतः ॥ प्राप्तवान् कुष्ठरोगित्वं विरूपत्वं च भारत ॥ ४३ ॥ सांविन पुनरप्येव दुर्वासोः

पितुः-इ० पा० । २ मात्यैश्च-इ० पा० । ३ साधु प्रयुक्तम्-इ० पा० । ४ तस्मात्परिहृताश्चोते न पश्यत च मां पुनः-इ० पा० । ५ कृत्वा ह्यविनयं
 यूयं दस्युहस्तं गमिष्यथ-इ० पा० ।

कोपितोमुनिः ॥ तच्छापान्मुसलंजातंकुलयेनास्यघातितम् ॥ ४४ ॥ श्रुत्वाअविनयाहोषान्साविनास्तान्क्षमाधिप ॥ नित्यंभाव्यंविनीतेनगु
 रुदेवद्विजातिषु ॥ ४५ ॥ प्रियंचवाक्यंक्तव्यंत्सर्वप्रीतिकरंविभो ॥ किंत्वयानश्रुतौश्लोकौयाबुक्तौवधसापुरा ॥ शृण्वतोदेवदेवस्यव्याभकेशस्य
 भारत ॥ ४६ ॥ योधर्मशीलोजितमानरोषोविद्याविनीतोनपरोपतापी ॥ स्वदारतुष्टःपरदारवर्जितोनतस्यलोकैभयमस्तिकिंचित् ॥ ४७ ॥
 नतथाशीतलसलिलंचंदनरसो नशीतलाच्छया ॥ प्रह्लादयतिचपुरुषंयथामधुरभाषिणीवाणी ॥ ४८ ॥ ततःशापाभिभूतेनसम्यगा
 राध्यभास्करम् ॥ सांवेनातंतथारोग्यहंपंचपरमंपुनः ॥ ४९ ॥ रूपमाप्यतथाऽऽरोग्यंभास्कराद्धरिसूनुना ॥ निवेशितोरविर्भक्त्यास्वना
 म्नाहमाधिपेश्वर ॥ ५० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ आद्यंस्थान
 ज्ञातानीकउवाच ॥ ५२ ॥ तस्मान्नाद्यामिदंस्थानंयथैतद्भाषतेभवान् ॥ ५३ ॥ अत्राद्योलोकनाथोऽसौराहिममालीजगत्पतिः ॥ मित्रत्वच
 मिदंभानोःपश्चात्सांवेनभारत ॥ विस्तरेणास्यचाद्यस्यकथ्यमानंनिबोधमे ॥ ५४ ॥ अनादिनिधनोब्रह्मानित्यश्चाक्षयएवच ॥ सृष्ट्वाप्रजापतीन्ब्रह्मासृष्ट्वाचिविविधाःप्रजाः ॥ ५५ ॥ ससर्जमुखतोदे
 स्थितोदेवस्तपस्तेपेपुरानृप ॥ ५६ ॥ कंजजस्तंततोदेवंवक्षस्तोनिर्ममनृप ॥ ५७ ॥ ललाटात्कुरुशार्दूलनरिजाक्षिदिगंबरम् ॥ पादतोऽङ्गभवःसर्वेसृष्टास्तेनमहा
 त्मना ॥ ५८ ॥ ततःशतसहस्रांशुरव्यक्तःपुरुषःस्वयम् ॥ कृत्वाद्वादशधात्मानमदित्यामुदपद्यत ॥ ५९ ॥ इन्द्रोधाताचपर्जन्यःपृषात्वष्टार्यमाभगः ॥
 विवस्वानंशुर्विष्णुश्चवरुणोमित्रएवच ॥ ६० ॥ एभिर्द्वादशभिस्तेनआदित्येनमहात्मना ॥ कृत्स्नंजगदिदंव्यातंमूर्तिमिस्तुनराधिप ॥ ६१ ॥
 तस्ययाप्रथमासृतिरादित्यस्येन्द्रसंज्ञिता ॥ स्थितासादेवराजत्वेदानवासुरनाशिनी ॥ ६२ ॥ द्वितीयाचास्ययामूर्तिर्नाम्राधातोतिकांतिता ॥
 स्थिताप्रजापतित्वेसाविधात्रीमृजतेप्रजाः ॥ ६३ ॥ तृतीयातस्ययामूर्तिःपर्जन्यइतिविश्रुता ॥ करेष्वेवस्थितासातुवर्षत्यमृतमेवहि ॥ ६४ ॥
 चतुर्थीतस्ययामूर्तिर्नाम्रापृषेतिविश्रुता ॥ मंत्रेष्वेवस्थितासातुप्रजाःपुष्पातिर्भारत ॥ ६५ ॥ मूर्तियांपंचमीतस्यनाम्नात्पद्मेतिविश्रुता ॥ वन

१ पुरतः-इ०पा० । २ यथाह मधुसूदनः-इ०पा० । ३ दिवाकरम्-इ०पा० । ४ भारत-इ० पा० । ५ नित्यशः-इ०पा० ।

स्पतिषुसानित्यमोषधेषुचैस्थिता ॥ १४ ॥ षष्ठीमूर्तिस्तुयातस्यअर्थमेतिचविश्रुता ॥ प्रजासंवरणार्थसापुरेष्वेवस्थितासदा ॥ १५ ॥
 भानोर्यसतमीमूर्तिर्नान्नाभगद्विस्मृता ॥ भूमौव्यवस्थितासातुक्षमाधरेषुचभारत ॥ १६ ॥ अष्टमीचास्ययामूर्तिर्विवस्वानितिसंज्ञिता ॥
 अग्नौव्यवस्थितासातुपंचतेऽन्नशरीरिणाम् ॥ १७ ॥ नवमीचित्रभानोर्यामूर्तिंशूरितिस्मृता ॥ वीरचंद्रेस्थितासातुआप्याययतिवैजगत् ॥ १८ ॥
 मूर्तिर्यदशमीतस्यविष्णुरित्यभिधीयते ॥ प्रादुर्भवतिसानित्यगीर्वर्णागिरिविनाशिनी ॥ १९ ॥ मूर्तिस्त्वेकादशीयातुभानोर्वैरुणसंज्ञिता ॥
 जीवाययतिसाकृत्संजगद्विसमुपाश्रिता ॥ २० ॥ अपांस्थानंसमुद्रस्तुवरुणोऽत्रप्रतिष्ठितः ॥ तस्माद्वैप्रोच्यतेवीरसागरेविरुणालयः ॥ २१ ॥
 मूर्तिर्यद्वादशीभानोर्नामोमित्रसंज्ञिता ॥ लोकानांसाहितार्थस्तुस्थिताचंद्रसरिचटे ॥ २२ ॥ वायुभक्षतपस्तेपेयुक्तामैत्रेणचक्षुषा ॥ अतु
 गृह्णन्सदाभक्तान्वरैर्नानाविधैःसदा ॥ २३ ॥ एवमाद्यमिदंस्थानंपुण्यंमित्रपदंस्मृतम् ॥ तत्रमित्रःस्थितोयस्मात्तस्मान्मित्रपदंस्मृतम् ॥ २४ ॥
 तमारगध्यमहाबाहोसविनामितेजसा ॥ तत्प्रसादात्तद्देशात्प्रतिष्ठातस्यैकृता ॥ २५ ॥ आभिर्द्वादशभिस्तेनभास्करेणमहात्मना ॥
 कृत्संजगदिदंव्याप्तंमूर्तिभिस्तुनराधिप ॥ २६ ॥ तस्माद्वंद्योऽनमस्यश्चद्वादशस्यपिमूर्तिषु ॥ येनमस्यंतिचादित्यंनराभक्तिसमन्विताः
 ॥ २७ ॥ तेयास्यंतिपरंस्थानंतिष्ठेद्यत्रांबुजेश्वरः ॥ इत्येवंद्वादशात्मानमादित्यपूजयेत्तुयः ॥ २८ ॥ समुक्तःसर्वपापेभ्योयातिहेलिसलोकताम्र
 ॥ २९ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेशतसाहस्रार्धसंहितायांब्रह्मपर्वणिसप्तमीकल्पेभूयद्वादशमूर्तिवर्णनंनमचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ ७४ ॥
 अतानिकज्वाच ॥ कथंसांबःप्रपन्नोऽर्केनवाप्रतिपादितः ॥ उग्रंशापंचतंप्राप्यपितरंसंक्रिमुक्तवान् ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ उक्तमेवपुरा
 वीरयथाज्ञतःसयादवः ॥ पित्रासांबोमहाराजहरिणंबुजधारिणा ॥ २ ॥ अथशपाभिभूतस्तुसांबःपितरमब्रवीत् ॥ विनयावनतोभूत्वंप्रांज
 लिःशिरसागतः ॥ ३ ॥ किंमयापकृतंदेवेनशोस्म्यहन्वया ॥ अहंत्वद्वाज्ञयादेवत्वरमाणोज्ञागतः ॥ ४ ॥ कस्मान्निपातितःशापोमयि
 तेऽनपकारिणि ॥ नवैजानाम्यहंकिंचित्प्रसीदजगतःपते ॥ ५ ॥ शापंनियच्छमेदेवप्रसादंकुरुमेप्रभो ॥ कश्मलेनाभिभूतोऽहंनेमुच्येय

१ देहेषु च-इ०पा० २ लोकम्-इ०पा० ३ चित्तयाविनतः-इ०पा० १

किल्बिषात् ॥ ६ ॥ तमुवाचततःकृष्णःसांवंबुद्धाह्वनागमम् ॥ नाहंप्रपुनःशक्नोरोगस्यास्यव्यपोहने ॥ ७ ॥ अस्यायंजगतोनोद्वाद्वा
 त्मादिवाकरः ॥ सहस्ररश्मिरादित्यःशक्तःपुत्रव्यपोहितुम् ॥ ८ ॥ ज्ञातंमयाधुनैवैवथथात्वंनारदेनतु ॥ रोषाद्विसर्जितःपुत्रमत्सकाशंम
 हात्मना ॥ ९ ॥ तस्मात्तमेवपृच्छस्वप्रसाद्यऋषिसत्तमम् ॥ आख्यास्यातिसतेदेवंशापयंस्तेऽपनेष्यति ॥ १० ॥ अथैतत्सपितुर्वर्क्यंशुत्वाजां व
 वतिसुतः ॥ दीनःशोकपरीतात्माततःसंचिंत्यभारत ॥ ११ ॥ द्वारवत्यास्थितंविष्णुकंदाचिद्रुमागतम् ॥ विनयादुपसंगम्यसांवंपृच्छुना
 रदम् ॥ १२ ॥ भगवन्वेधसःपुत्रसर्वलोकज्ञमुव्रत ॥ प्रसादंकुरुमेविंप्रप्रणतस्यमहामते ॥ १३ ॥ येनमेनीरुजंकार्यंकइमलंचप्रणइयति ॥ तंयोगं
 ब्रूहिमेविंप्रप्रणतस्यास्यमुव्रत ॥ १४ ॥ नारदउवाच ॥ यःस्तुत्यःसर्वदेवानानमस्यःपूज्यएवच ॥ पूजयित्वाशुतंदेवंतोव्याधिंप्रहास्यति ॥ १५ ॥
 सांवडवाच ॥ कःस्तुत्यःसर्वदेवानानमस्यःपूज्यएवच ॥ कःसर्वगश्चसर्वशरणंयंत्रजाम्यहम् ॥ १६ ॥ पितृशापानलेनाहंदहमानोमहाभुने ॥
 ज्ञांत्यर्थमस्यकंदेवंशरणंचव्रजाम्यहम् ॥ १७ ॥ एतच्छ्रुत्वातुसांवस्यवचनंकरुणावहम् ॥ हित्वातुकांमजंवीरनारदोवाक्यमब्रवीत् ॥ १८ ॥
 स्तुत्योर्वंधश्चपूज्यश्चनमस्यईज्यएवच ॥ भास्करोयदुशार्दूलब्रह्मादीनांसदानव ॥ १९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेशंभोपाख्यानसंविप्रतिहृ
 ष्णशापेसांवस्यनारदोपसंगमनवर्णनंनमपंचसत्तितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ कदाचित्पथेऽच्छोकान्मूर्खलोकमहंगतः ॥ तत्रहृदो
 मयामूर्खःसर्वदेवगणैर्वृतः ॥ १ ॥ गंधर्वपुंसरोभिश्चनगैर्यक्षैश्चरक्षसैः ॥ गायंतेतत्रगंधर्वावर्तयंतेऽप्सरसस्तथा ॥ २ ॥ रक्षंतुद्रुतश्छास्तं
 यक्षराक्षसपत्रगाः ॥ ऋचोयजूंषिसामानिस्मृतिर्मतीहसर्वशः ॥ ३ ॥ तत्कृतैर्विविधैःस्तुतैर्विषयैःस्तुवंतिऋषयोरविम् ॥ मूर्तिमत्यःस्थितास्तत्रति
 सःसंध्याःशुभाननाः ॥ ४ ॥ गृहीतवज्रनाराचाःपरिवार्यविंस्थिताः ॥ अरुणावर्णतःपूर्वमिध्यमाचेंदुसन्निभा ॥ ५ ॥ तृतीयाहर्मांजसंकाशा
 संध्याचैवप्रकीर्तिता ॥ आदित्यावसवोरुद्रामरुतोथाश्विनौतथा ॥ ६ ॥ त्रिसंध्यंपूजयंत्यर्कतथान्येचदिवौकसः ॥ ईरयञ्जयद्वाब्दतुद्भस्त

१ अहम्-इ०-पा० । २ दिवस्पतिः-इ०, जगत्पतिः-इ०च पा०- । ३ शापपरीतात्मा-इ०पा० । ४ देव-इ०पा० । ५ कतमाख्यम्-इ०पा० ।

६ कामजं क्रोधमित्यर्थः- “कामाक्रोधोभिजायते” इति भगवद्गीतासु वचनात् । ७ पद्मसंकाशा सामरा विप्रकीर्तिता-इ०पा० ।

त्रैवतिष्ठति ॥ ७ ॥ कविस्तुत्र्यवकोदेवस्त्रिसंध्यपूजयतिवै ॥ दिनादावंबुजाकारं पूजयेदंबुजासनम् ॥ ८ ॥ चक्ररूपंतुमध्याह्नेष्टुताचिं
पूजयेत्सदा ॥ पूजयेत्सगणरात्रौ विपुलज्यस्वरूपिणम् ॥ ९ ॥ रविभक्त्यामदादेवं कजार्धकृतशेखरः ॥ सारथ्यं कुरुते तस्य तपस्य तपस्य प्रजः
सदा ॥ १० ॥ वाहयानोरथादिव्यंकालावयवनिर्मितम् ॥ हरितैः सप्तभिर्गुणैर्छंदोभिर्वाजिरूपिभिः ॥ ११ ॥ द्वेभार्ये पार्थिव्यस्तस्य राज्ञीनिशु
भसंज्ञिते ॥ तथा न्यूनमभिर्देवाः परिवार्यारविस्थिताः ॥ १२ ॥ पिंगलोलिखकस्तत्र तथान्योदंडनायकः ॥ राजाश्रौषोचद्वेद्वारे स्थितौ कल्माष
पक्षिणौ ॥ १३ ॥ ततो व्योमचतुःशृंगमेरोः सदृशलक्षणम् ॥ दिंडिस्तथाग्रतस्तस्य दिशु चान्ये स्थिताः सुराः ॥ १४ ॥ एवं सर्वमगदेवं प्रदीप्तं जगति द्विज ॥
ब्रह्माद्यैः संस्तुते देवगवैर्ऋषभोत्तमम् ॥ १५ ॥ ग्रहशंभुवने शानमादित्यं शरणं ब्रज ॥ सां वडवाच ॥ तत्त्वतः श्रोतुमिच्छामि कथं स गतोरविः ॥
॥ १६ ॥ कतिवारं मयस्तस्य मूर्तयश्च कति स्मृताः ॥ काराज्ञीनिशुभाकाचकश्चायं दंडनायकः ॥ १७ ॥ पिंगलश्चापिकस्तत्र किंच सोल्लिखते
सदा ॥ राजाश्रौषोचकौ तत्र कौचकल्माषपक्षिणौ ॥ १८ ॥ किंदेवत्यंच तद्व्योममेरोः सदृशलक्षणम् ॥ कोदिडिग्रतस्तत्र केदेवादिशु ये स्थिताः ॥ १९ ॥
तत्त्वतो निगमैश्चैव विस्तरेण वदस्व मे ॥ येनाहंतत्त्वतो ज्ञात्वा ब्रजामिशरणं द्विज ॥ २० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे सप्तमी कल्पे सांवापोपाख्ये
नारदसां वसं देवसूर्यपरिवारवर्णनं नाम षट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ नारद उवाच ॥ विस्तरेण तु पूज्यं विसूर्यं निगदतः शृणु ॥ ततः शोषान्भव
श्येऽहं नमस्कृत्वा विवस्वते ॥ १ ॥ अव्यक्तं कारणं यत्तान्नित्यं सदसदात्मकम् ॥ प्रधानं प्रकृतिं चेतियमाहुस्तत्त्वचित्काः ॥ २ ॥ गंधर्वैर्ऋषैर्
नंशब्दरूपशिवविजितम् ॥ जगद्योनिमहद्रूपं ब्रह्म सनातनम् ॥ ३ ॥ निग्रहं सर्वभूतानामव्यक्तमभवत्किल ॥ अनाद्यंतमजं मूर्ध्ना त्रिगुणप्रभ
वाप्ययम् ॥ ४ ॥ अनाकारमविज्ञेयं तमाहुः पुरुषं परम् ॥ तस्यात्मना सर्वमिदं जगद्व्याप्तं महात्मनः ॥ ५ ॥ तस्येश्वरस्य प्रतिमाज्ञानैव रागद्वय
क्षणा ॥ धर्मैश्च यत्कृतबुद्धिर्ब्रह्मि तस्याभिमानिनः ॥ ६ ॥ अव्यक्ता जायते तस्य मनसा यद्यदिच्छति ॥ चतुर्मुखस्य ब्रह्मत्वे कालत्वे चांतकृद्

१ शब्दादावंबुजाधारम्-इ०पा० । २ वैतथ्याग्रजः सदा-इ०पा० । ३ दौवारिकौ च द्वौ द्वारे ततः कल्माषपक्षिणौ-इ०पा० । ४ असांप्रतम्-इ०पा० ।
५ ज्ञानविज्ञानलक्षणा-इ०पा० ।

वेत् ॥ ७ ॥ सहस्रमूर्धापुरुषस्तिष्ठोऽवस्थाःस्वयंभुवः ॥ सत्वरजश्चब्रह्मत्वेकालत्वेचरजस्तमः ॥ ८ ॥ सात्त्विकंपुरुषत्वेचगुणवृत्तंस्वयंभुवः ॥
 ब्रह्मत्वेमृजतेलोकान्कालत्वेचापिसंक्षिपेत् ॥ ९ ॥ पुरुषत्वेउदासीनस्तिष्ठोऽवस्थाःप्रजापतेः ॥ त्रिधाविभज्यचात्मानं त्रिकालं संप्रवर्तते ॥ १० ॥
 सृजतेग्रसतेचैववीक्षतेच त्रिभिःस्वयम् ॥ अग्रेहिरण्यगर्भस्तु प्रादुर्भूतःस्वयंभुवः ॥ ११ ॥ आदित्यस्यादिदेवत्वादजातत्वादजःस्मृतः ॥ देवेषु स
 महान्देवोमहादेवःस्मृतस्ततः ॥ १२ ॥ सर्वेशत्वाच्चलोकस्य अधीशत्वाच्च ईश्वरः ॥ बृहत्त्वाच्च स्मृतो ब्रह्मा भवत्वाद्वव उच्यते ॥ १३ ॥
 पातियस्मात्प्रजाः सर्वाः प्रजापतिरतःस्मृतः ॥ पुरेशेतेच वैयस्मात्तस्मात्पुरुष उच्यते ॥ १४ ॥ नोत्पाद्यत्वादपूर्वत्वात्स्वयंभूरिति विश्रुतः ॥
 हिरण्याङ्गतोयस्माद्ब्रह्मेशो वै दिवस्पतिः ॥ १५ ॥ तस्माद्धिरण्यगर्भोऽसौ देवदेवो दिवाकरः ॥ आपो नारा इति श्रोक्ता ऋषिभिस्तत्त्वदर्शिभिः
 ॥ १६ ॥ अयनंतस्य ता आपस्तेन नारायणःस्मृतः ॥ अरइत्येष शीघ्राथो निपातः कविभिःस्मृतः ॥ १७ ॥ आपएवाणर्वाभूत्वानशीघ्रास्तेन
 तानराः ॥ एकाणैवैपुरातस्मिन्नष्टेस्थावरजंगमे ॥ १८ ॥ नारायणाख्यः पुरुषः सुष्वापसंलिलेतदा ॥ सहशीर्षिमुमनाः सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ १९ ॥
 सहस्रबाहुः प्रथमः प्रजापतिस्त्रयीपथेयः पुरुषो निर्गद्यते ॥ आदित्यवर्णो भुवनस्य गोप्ता अपूर्व एकः पुरुषः पुराणः ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भः पुरुषो महा
 त्मा स पद्यतैव तमसः परस्तात् ॥ २१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे सप्तमी कल्पे सांख्योपाख्यानसप्तमस्तितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ नाराद
 उवाच ॥ तुल्यं युगसहस्रस्य नैशंकालमुपास्य सः ॥ शर्वथैते प्रकुरुते ब्रह्मत्वं सर्गकारणात् ॥ १ ॥ सलिलेनाहुताभूमिं दृष्ट्वा कार्यविचिंत्य सः ॥ भूत्वा
 स तु वराहो वै आपः संविशते प्रभुः ॥ २ ॥ संचिंत्यैवं स देवेशो भूमेरुद्धरणेक्षमः ॥ महामहावर्णवैमशामुद्धर्तुमुपचक्रमे ॥ ३ ॥ उत्तिष्ठतस्तस्य जला
 द्रैकुक्षेर्महावराहस्य महो विधार्य ॥ विधुन्वतो वेदमयं शरीरो मातरस्थामुनयोजयति ॥ ४ ॥ उद्धृत्यैर्वीससलिलात् प्रजासर्गमकल्पयत् ॥ मन
 सा जनयामास पुत्रानात्मसमाच्छुभाच्च ॥ ५ ॥ भूर्भुवर्गिरसमत्रिचपुच्छस्यं पुलहं क्रतुम् ॥ मरीचिमथ दशं च वसिष्ठं नवमं तथा ॥ ६ ॥

१ शयने-इ०पा० । २ पुरुषः-इ०पा० । ३ पुरुषः-इ०पा० । ४ स उच्यते-इ०पा० । ५ यजंति-इ०पा० । ६ आहुयस्-इ०पा० ।

नवप्रजापतीन्सृष्ट्वा ततः सपुरुषोत्तमः ॥ प्रादुर्भूतोऽदितेऽनुप्रजानां हितकाम्यया ॥ ७ ॥ मरीचात्कश्यपं पुत्रं यैवेधाजनयजले ॥ प्रजापतीनां दक्षमतेजसा ब्रह्मणः समम् ॥ ८ ॥ दक्षकन्याऽदितिनाम्नापत्नी सा कश्यपस्य तु ॥ अंडसा जनयामास भृगुवस्वस्त्रिंस्युतम् ॥ ९ ॥ तत्रोत्पन्नः सहस्रांशुर्द्रांशत्मा दिवाकरः ॥ नवयोजनसहस्रो विस्तारोऽस्य महान्मनः ॥ १० ॥ विस्तारा त्रिगुणश्चास्य परिणाहो विभावलोः ॥ यथा पुष्पकं दंबस्य समं तात्के शैवृतम् ॥ ११ ॥ तथैव तेजसां गोलं समं ताद्रश्मिर्भूतम् ॥ सहस्रशीर्षा पुरुषो ब्राह्मणयोगमुदाहरन् ॥ १२ ॥ तेजस्य च गोलस्य समं तु मध्ये व्यवास्थितः ॥ आदत्ते स तु रश्मिनां सहस्रेण समंततः ॥ १३ ॥ अपोनदी समुद्रेभ्यां ह्रदकूपेभ्य एव च ॥ प्रभासौ रीयादेवस्य अस्तं याते दिवाकरे ॥ १४ ॥ अग्निमा विशते रजौ तस्माद्दूरात्प्रकाशते ॥ उदिते च ततः सूर्ये तेज आग्नेयमा विशत् ॥ १५ ॥ पादेन तेजसश्चाग्नेस्तस्मात्सतपते रविः ॥ प्रकाशत्वं तथोष्णत्वं सूर्ये श्नौ च प्रकीर्तिते ॥ १६ ॥ परस्परानुप्रेषादाप्यायेते दिवानिशम् ॥ व्यापकत्वं च रश्मिनां मानि च निबोधमे ॥ १७ ॥ हेतयः किरणा गावो रश्मयोऽथ गभस्तयः ॥ अर्भाषवोधनं चोक्ता वसवोऽथ मरीचयः ॥ १८ ॥ नाड्यो दीधितयः साध्या मयूखा भानवोऽश्वः ॥ सप्तार्चयः सुपर्णाश्चक्राः पादास्तथैव च ॥ १९ ॥ एषां तु नामानां रश्मिनां पर्याया विंशतिः स्मृताः ॥ वंदनादीनि वक्ष्यामि नान्यासां पृथक् पृथक् ॥ २० ॥ सहस्रं तात कथितं शीतवर्षोष्णनिःश्रवम् ॥ तेषां चतुःशतानां ड्यो वर्षपते चित्रमूर्तयः ॥ २१ ॥ चंदनाश्चैव मंदं च कोतनामानुमास्तथा ॥ अमृतानामताः सर्वा रश्मयो वृष्णिहेतवः ॥ २२ ॥ हिमोद्गहास्तु तत्रान्ये रश्मयस्त्रिंशताः स्मृताः ॥ चंद्रास्तानामतः सर्वाः पीतास्तानुगभस्तयः ॥ २३ ॥ सौम्ये शाश्वेव वाग्म्यश्च ल्हादिन्यो हिमसर्जनाः ॥ शुक्लाश्च कुभाश्चैव गावो विश्वभृतस्तथा ॥ २४ ॥ शुक्लास्तानामतः सर्वास्त्रिंशता यमसर्जनाः ॥ समं विभ्रतिताः सर्वा मनुष्यान् देवतास्तथा ॥ २५ ॥ मनुष्या नोषधीभिस्तु स्वधया चापितृनपि ॥ अमृतेन सुरा न सर्वास्त्रिभिरतर्पयन् ॥ २६ ॥ वसंते चैव ग्रीष्मे च शतैः सतपते त्रिभिः ॥ वर्षांशर

१ मरीचान्-इ०पा० । २ त्वग्निः-इ०पा० । ३ चंदनाश्चैव चंद्राश्च केन वागौ तमास्तथा-इ०, चंद्रश्चैव सदाश्च कोहिनौ रुननास्तथा-इ० चपा० । ४ सौम्यश्च वासवीयाश्च ह्निदिनो हिमसर्जनाः-इ०पा० ।

त्सुचैवशस्तपतेसंप्रवर्षते ॥ २७ ॥ हेमंतेशिशिरेचैवहिमोत्सर्गचसन्निभिः ॥ ओषधीषुबलंतेस्वधायांचस्वधापुनः ॥ २८ ॥ अमरेष्वनु
 तंसूर्यस्त्रयंत्रिषुनियच्छति ॥ कालोऽग्निर्वत्सरश्चैवद्वादशात्माप्रजापतिः ॥ २९ ॥ तपत्येषुसुरश्रेष्ठस्त्रील्लोकान्त्सचराचरान् ॥ एषब्रह्मा
 थाविष्णुरेषएवमहेश्वरः ॥ ३० ॥ ऋचोयजूंषिसामानि एषएवसंशयः ॥ ऋचाभिःस्तूयतेपूर्वमव्याह्वेयजुर्भिःसदा ॥ ३१ ॥ सासभिस्तत्र
 पराक्लृषुमहेशानैःप्रपूज्यते ॥ पूज्यमानस्तुनित्यवैतपत्येषदिवस्पतिः ॥ ३२ ॥ सदैषतेजसाराशिर्दीप्तिमान्त्सर्वलोकगः ॥ पार्थतोर्व्यं
 मधश्चैवतापत्येषसर्वतः ॥ ३३ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानैःपूज्यमानस्तुनित्यशः ॥ यथासर्वगतोवायुर्हर्हमानस्तुतिष्ठति ॥ ३४ ॥ तद्गतहस्त
 किरणोग्रहराजोदिवस्पतिः ॥ सूर्योऽगोभिर्जगत्कृत्स्नमादीपयतिसर्वशः ॥ ३५ ॥ त्रीणिरश्मिमतान्यस्प्रभूर्लोक्योतयतिवै ॥ त्रीणित्रीणि
 तथाचान्यौद्वौलोकौतापयंत्युत ॥ ३६ ॥ शतंचापिअधस्तात्तुपातालंतापयंत्युत ॥ इत्येतन्मंडलंशुक्लंभास्वरंहेलिसंज्ञितम् ॥ ३७ ॥ न
 क्षत्रग्रहसोमानांप्रतिष्ठायोगिनैरेवच ॥ विधुऋक्षग्रहाःसर्वविज्ञेयाःसूर्यसंभवाः ॥ ३८ ॥ रवेःकरसहस्रंयत्प्राड्मयासमुद्रहृतम् ॥ तेषांश्रेष्ठा
 पुनःसत्तरश्मयोग्रहसंज्ञिताः ॥ ३९ ॥ सुषुम्नोहरिकेशश्चविश्वकर्मातथैवच ॥ सूर्यश्चैवपरोरश्मिर्नाम्नाविष्णुरितिरुभृतः ॥ ४० ॥ सप्त
 त्वःसर्वबंधुस्तुजीवायतिचैवजगत् ॥ सप्तजःप्रथमस्तत्रकंजजश्चतथापरः ॥ ४१ ॥ तारेयश्चापरस्तत्रगुरुःसुमनसांतथा ॥ उग्रावहःपंचम
 स्तेषांपुत्रान्योवनमालिनः ॥ ४२ ॥ कःशेषःसप्तमस्तेषामेतेवैसत्तरश्मयः ॥ आदित्यमूलमखिलैत्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ ४३ ॥ भवत्यस्मा
 जगत्सर्वसदेवासुरमानुषम् ॥ रुद्रद्रौपेन्द्रचंद्राणांविप्रेन्द्रत्रिदिवौकसाम् ॥ ४४ ॥ महद्द्युतिमतःकृत्स्नंतेजोयत्सर्वलौकिकम् ॥ सर्वात्मा
 सर्वलोकेशोदेवदेवःप्रजापतिः ॥ ४५ ॥ सूर्यएवत्रिलोकस्यमूलं परमदेवतम् ॥ अग्नौप्रास्ताहुतिःसम्यगादित्यमुपतिष्ठति ॥ ४६ ॥ आ
 दित्याज्जायतेवृष्टिर्घृष्टंरततःप्रजाः ॥ सूर्यात्प्रसूयतेसर्वतस्मिन्नेवप्रलीयते ॥ ४७ ॥ भावाभावौतुलोकानामादित्याग्निःसृतौपुरा ॥ एतत्तु

ध्यानिनांध्यानमोक्षआप्येवमोक्षिणाम् ॥ ४८ ॥ अत्रगच्छंतिनिर्वाणजायन्तेऽस्मात्पुनःप्रजाः ॥ क्षणामुहूर्तोदिवसानिशाःपक्षास्तुनित्यशः ॥ ४९ ॥

मासाःसंवत्सराश्चैवऋतवोऽथयुगानिच ॥ अथादित्यमृतद्वेषांकालसंख्यानविद्यते ॥ ५० ॥ कालाहतेननियमानाग्नेर्विहरणक्रिया ॥
 ऋतूनामविभागाच्चपुष्पमूलफलं कुतः ॥ ५१ ॥ अभावोव्यवहारार्णजंतूनां दिविचेहच ॥ जगत्प्रतापनमृतेभास्करं वारितस्करम् ॥
 ॥ ५२ ॥ नावृष्ट्यातपतेसूर्यो न वृष्ट्यापारिवेप्यते ॥ अथादित्यस्य नामानि सामान्यानि ह्यद्वादश ॥ ५३ ॥ द्वादशैव पृथक्त्वेन तानि
 वक्ष्याम्यनेकशः ॥ आदित्यः सविता सूर्यो मिहिरोऽर्कः प्रतापनः ॥ ५४ ॥ मार्तण्डो भास्को रभानुश्चित्रभानुर्दिवकरः ॥ राविर्वैर्दादशश्चैव
 ज्ञेयः सामान्यनामभिः ॥ ५५ ॥ विष्णुर्धाता भगः पूषामित्रेन्द्रैर्वरुणोऽर्यमा ॥ विवस्वानंशुमांस्त्वष्टापर्जन्यो द्वादशस्मृताः ॥ ५६ ॥ इत्येते
 द्वादशादित्याः पृथक्त्वेन प्रकीर्तिताः ॥ उत्तिष्ठतिसदाहोतेमासे द्वादशभिः क्रमात् ॥ ५७ ॥ विष्णुस्तपति चैत्रे च वैशाखे चार्यमा तथा ॥ वि
 वस्वाभ्यज्यष्टमा सेतुआषाढे चान्शुमांस्तथा ॥ ५८ ॥ पर्जन्यः श्रावणे मासि वरुणः प्रोष्ठसंज्ञके ॥ इंद्रश्चाश्विजुजे मासि धाता तपति कर्त्तिके ॥
 ॥ ५९ ॥ मार्गशीर्षे तथा मित्रः पौषे पूषा दिवाकरः ॥ माघे भगस्तु विज्ञेयस्त्वष्टा तपति फाल्गुने ॥ ६० ॥ तैश्च द्वादशभिर्विष्णुरर्शमीनां दीप्यते
 सदा ॥ दीप्यते गोसहस्रेण शतैश्च त्रिभिर्यमा ॥ ६१ ॥ द्विसप्तकैर्विवस्वांस्तु अंशुमान्पंचकैस्त्रिभिः ॥ विवस्वानिव पर्जन्यो वरुणश्चर्य
 मा इव ॥ ६२ ॥ इंद्रस्तु द्विगुणैः षड्भिर्धातैकादशभिः शतैः ॥ मित्रवद्भगवत्त्वष्टा सहस्रेण शतेन च ॥ ६३ ॥ उत्तरोपक्रमेऽर्कस्य वर्धते र
 श्मयः सदा ॥ दक्षिणेपक्रमेभूयोद्वसंते सूर्यरश्मयः ॥ ६४ ॥ एवं रश्मिसहस्रं तु सौर्यलोका र्थसाधकम् ॥ भिद्यंते ऋतुमासैस्तु सहस्रं बहुधा
 भूतम् ॥ ६५ ॥ एवं नामानां चतुर्विंशदेकस्यैषा प्रकीर्तिता ॥ विस्तरेण सहस्रं तु पुनरेव प्रकीर्तितम् ॥ ६६ ॥ आसां परमये ननु ब्रुवते भिन्नद
 शैनाः ॥ तामसा बुद्धिर्मोहाच्च दृष्टानां निब्रुवति हि ॥ ६७ ॥ ब्रह्माणकारणं केचित्केचिदाहुर्दिवकरम् ॥ केचिद्भवं परत्वेन आहुर्विष्णुं तथा परे ॥
 ॥ ६८ ॥ कारणं तु स्मृता ह्येते नानार्थेषु सूर्योत्तमाः ॥ एकः स तु पृथक्त्वेन स्वयं भूरिति विश्रुतः ॥ ६९ ॥ वनमालिनमुग्रेशं दिवि चक्षुरिवांत
 कम् ॥ तं स्वयं भूरिति प्राक्तं स सौपर्णं मनोपमम् ॥ ७० ॥ यथानुरज्यते वर्णैर्विविधैः स्फाटिके मणिः ॥ तथा गुणवशात्तस्य स्वयं भोरनु

रंजनम् ॥ ७१ ॥ एकोभूत्वायथामेवः पृथक्त्वेनप्रतिष्ठितः ॥ वर्णतोरूपतश्चैवतथागुणवशात्तुसः ॥ ७२ ॥ नभसःपतितं
 तोयंयातिस्वादंतरंयथा ॥ भूमेरसविशेषेणतथागुणवशात्तुसः ॥ ७३ ॥ यथेधनवशादग्निरेकस्तुबहुधायते ॥ वर्णतोरूपतश्चैवतथा
 गुणवशात्तुसः ॥ ७४ ॥ यथाद्रव्यविशेषाच्चवायुरेकः पृथग्भवेत् ॥ सुगंधःपूतिगंधोवातथागुणवशात्तुसः ॥ ७५ ॥ यथावागार्हपत्यो
 ग्निरन्यत्संज्ञांतरंव्रजेत् ॥ दक्षिणाहवनीयादिब्रह्मादिषुतथाह्यसौ ॥ ७६ ॥ एकत्वेचपृथक्त्वेचप्रोक्तमेतन्निदर्शनम् ॥
 तस्माद्भक्तिःसदाकार्योदेवेह्यस्मिन्दिवाकरे ॥ ७७ ॥ एषोडजोऽधिगश्चैवएषएषभृगुस्तथा ॥ एषरजस्तमश्चैवएषसत्त्वगुणस्तथा ॥ ७८ ॥
 एषवेदाश्चयज्ञाश्चसर्वैश्चवनसंशयः ॥ सूर्यव्याप्तमिदं सर्वजगत्स्थायरजंगमम् ॥ ७९ ॥ ईज्यतेपूज्यतेचासावत्रयानात्मकोरविः ॥ सर्वे
 त्रसवितोदेवस्तनुभिर्नामभिश्चसः ॥ ८० ॥ वसत्यग्नौतथावतेव्योम्नितीयेतथाविभो ॥ एवंविधोह्ययंसूर्यःसदापूज्योविजानता ॥ ८१ ॥
 आदित्यवोत्तिथस्तुर्वेसतस्मिन्नेवलीयते ॥ अप्येकंवेतियोनामधात्वर्थानिगमैरवेः ॥ ८२ ॥ सरोर्गैर्वर्जितःसर्वैःसद्यःपापात्प्रसुच्यते ॥
 नहिपापकृतःसांवभक्तिर्भवतिभास्करे ॥ ८३ ॥ तथैतत्त्वंपरयाभक्त्याप्रपद्यस्वदिवाकरम् ॥ येनव्याधिविविनिर्मुक्तःसर्वान्कामानवाप्स्यसि
 ॥ ८४ ॥ यथातवपितासांवयथावेधायाहरः ॥ यथागुणवशात्तस्यस्वयंभोरनुरंजनम् ॥ ८५ ॥ एकीभूत्वायथामेवःपृथक्त्वे
 नप्रतिष्ठते ॥ वर्णतोरूपतश्चैवतथागुणवशात्तुसः ॥ ८६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्रह्मपर्वणिषसमोऽकल्पेसूर्यमहिमवर्णनंनामाष्टमस्तति
 तमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ४३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ एतच्छ्रुत्वातुकात्स्न्येनहृद्वोजांभवतीमुतः ॥ जातकौतूहलेभूयःपरिप्रच्छनारदम् ॥ १ ॥
 ॥ सांवउवाच ॥ अहोसूर्यस्यमाहात्म्यंवर्णितंहर्षवर्धनम् ॥ येनमेभक्तिरुत्पन्नापराह्मस्मिन्विभावसौ ॥ २ ॥ ततोरज्ञोमहाभागनिशुभांच
 महासुने ॥ दिंडिनांपिंगलादींश्चसर्वान्कथयमेमुने ॥ ३ ॥ नारदउवाच॥प्रागुक्तेऽकस्यद्रेभायैरज्ञानिश्चुभसंज्ञिते ॥ तयोर्हिंराज्ञीद्यौर्ज्ञेयानिश्चु
 भापृथिविस्मृता ॥ ४ ॥ सौम्यमासस्यसप्तम्यांद्यावाकःसहयुज्यते ॥ मावकृच्छणस्यसप्तम्यांमद्यासहभवेद्रविः ॥ ५ ॥ भूरादित्यश्चभगवान्ग

१ इत्येते द्वादशादित्या जगत्पालात्मको रविः-इ०पा० । २ पापैः-इ०पा० । ३ सादरम्-इ०पा० । ४ पौषस्य शुक्लसप्तम्यां राह्यार्कः सह युज्यते-इ०पा० ।

च्छेतेसंगमन्तथा ॥ ऋतुस्नातामहीतत्रगर्भशुक्लातिभास्करत् ॥ ६ ॥ द्यौर्जलंमूयतेगर्भैर्षास्विहचभूतले ॥ ततस्त्रैलोक्यभूत्यर्थमही
 सस्यानिमूयते ॥ ७ ॥ सस्योपयोगसंहृद्य जुह्वत्याहुतयोद्विजाः ॥ स्वाहकारस्वधाकारैर्जतिपितृदेवताः ॥ ८ ॥ निक्षुभासूयतेयस्माद्
 त्रौषधिसुधामृतैः ॥ मर्त्यान्पितृश्वदेवांश्चेतेनमूर्तिनिक्षुभास्मृता ॥ ९ ॥ यथाराज्ञीद्विधाभूतास्यचयंमुतामता ॥ अपत्यानिचयान्यस्या
 स्तानिवक्ष्याम्यशेषतः ॥ १० ॥ मरीचिब्रह्मणःपुत्रेभरोचैःकश्यपःसुतः ॥ तस्माद्विरण्यकशिपुःप्रह्लादस्तस्यचात्मजः ॥ ११ ॥ प्रह्ला
 दस्यसुतोनाम्नाविरोचनइतिश्रुतः ॥ विरोचनस्यभगिनिसंज्ञायोजननशुभा ॥ १२ ॥ हिरण्यकशिपोःपौत्रादितेःपुत्रस्यसास्मृता ॥ साविश्वकर्म
 णःपुत्रप्रह्लादीप्रोच्यतेबुधैः ॥ १३ ॥ अयनाम्नासुरूपेतिमराचदुहिताशुभा ॥ पुत्राद्यांगिरसःसातुजननीतुबृहस्पतेः ॥ १४ ॥ बृहस्पतेस्तुभगिनी
 विश्रुताब्रह्मवादिनी ॥ प्रभासस्यतुसापत्नीविमूनमष्टमस्यतु ॥ १५ ॥ प्रमृताविश्वकर्माणसर्वशिल्पकरंवरम् ॥ सवैनाम्नापुनस्त्वष्टात्रिदशानां
 चवार्धकिः ॥ १६ ॥ देवाचार्यश्चतस्यथंदुहिताविश्वकर्मणः ॥ सुरेणुरितिर्विख्यातात्रिबुल्लोकेषुभाविनी ॥ १७ ॥ राज्ञीसंज्ञाचद्यौस्त्वाष्ट्रीप्रभा
 सैवविभाव्यते ॥ तस्यास्तुयातनुच्छायानिक्षुभासाहमयी ॥ १८ ॥ सातुभार्याभगवतोमार्तडस्यमहात्मनः ॥ साध्वीपतिव्रतोद्वारूप
 यौवनशालिनी ॥ १९ ॥ नतुतानंरूपेणसूयैर्भजतिवैपुरा ॥ आदित्यस्येहतदंष्ट्रमहतास्वेनतेजसा ॥ २० ॥ गत्रिष्वप्रतिरूपे
 षुनातिकांतमिवाभवत् ॥ अनिष्पन्नेषुगत्रिषुगोदंष्ट्रपितामहः ॥ २१ ॥ मार्तस्त्वैभवचाडस्तुमार्तडस्तेनसस्मृतः ॥ देवानांचयत
 स्त्वादिस्तेनादित्यइतिस्मृतः ॥ २२ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिप्रजास्तस्यमहात्मनः ॥ त्रीण्यपत्यानिंज्ञायांजनयामासवैरविः ॥
 ॥ २३ ॥ वर्षाणांतुसहस्रैर्वसमानापितुर्गृहे ॥ भर्तुःसमीपंयाहीतिपित्रोकासापुनःपुनः ॥ २४ ॥ अगच्छद्द्रुडवाभूत्वात्यक्त्यारूप
 यशस्विनी ॥ उत्तरांश्चक्रुरुक्तात्वातृणान्यनुचचारह ॥ २५ ॥ पितुःसमीपंयाभार्यासंज्ञायावचनेनसा ॥ संज्ञायाधारयद्द्रुपंछायासूय
 मुपस्थिता ॥ २६ ॥ द्वितीयायांतुसंज्ञायांसंज्ञयामितिचिंतयन् ॥ आदित्योजनयामासपुत्रौकन्यंचरूपिणाम् ॥ २७ ॥ पूर्वजनस्यमनो

१ त्रैलोक्यवातार्थिम्-इ०पा० १ २ सा च भार्या भववतो मार्तडस्य महात्मनः । शचीपतिव्रतादेवी रूपयोगवशालिनी-इ० पुस्तकांतरस्यः पाठः अन्येषु पुस्त
 केषु तु मूलस्यएव ।

स्तुल्यासाहस्येनचतुर्भौ ॥ श्रुतश्रवाश्चर्मज्ञःश्रुतकर्मातथैवच ॥ २८ ॥ श्रुतश्रवामनुस्ताभ्यासावर्णियोभविष्यति ॥ श्रुतकर्मा
 तुविज्ञेयग्रहोयवैश्वैश्वरः ॥ २९ ॥ कन्याचतुर्पतीनामरूपेणप्रतिरूपिणी ॥ संज्ञातुार्थिवतेषामात्मजानांयथाकरोत् ॥ ३० ॥
 नन्मेहंपूर्वजानांतुतथाकृतवतीतुसा ॥ मनुस्तुक्षमेततस्यायमस्तस्यानचक्षमे ॥ ३१ ॥ बहुशोयत्यमानस्तुपितुःपत्न्यासुदुःखितः ॥
 सवैकोपञ्चबाल्याच्चभाविनोऽर्थस्यवैबलात् ॥ ३२ ॥ यदासंतर्जयामासंज्ञावैवस्वतोयमः ॥ तंशशापततःक्रोधात्संज्ञासापाथिवीभृ
 शम् ॥ ३३ ॥ पदासंतर्जयेयन्मापितुर्भार्यागरीयसीम् ॥ तस्मात्तवैषचरणःयतिष्यतिनसंशयः ॥ ३४ ॥ यमस्तुतेनशापेनभृशपीडित
 मानसः ॥ मनुनासहतन्मातुःपितुःसर्वन्यवेदयत् ॥ ३५ ॥ स्नेहेनतुल्यमस्मासुमातादेवनवर्तते ॥ निःस्नेहाज्यायसोह्यस्मान्कनीयांसि
 बुभूषति ॥ ३६ ॥ तस्यामयोद्यतःपादोनतुदेवनिपातितः ॥ बाल्याद्वायदिवाभोहातद्रवान्क्षंतुमर्हसि ॥ ३७ ॥ शततोऽहमस्मिच्छोके
 शजनन्यातपतावरः॥तवप्रसादाच्चरणस्त्रायतांमहतोभयात्॥३८॥विरुवाच ॥ असंशयमहत्पुत्रभविष्यत्यत्रकारणम्॥येनत्वामाविशत्क्रोधो
 धर्मज्ञधर्मशालिनम् ॥ ३९ ॥ सर्वेषामेवज्ञापानांप्रतिघातस्तुविद्यते ॥ नतुमात्राभिज्ञानांक्वचिन्मोक्षोभवेदिह ॥ ४० ॥ नशक्य
 मेतन्मिथ्यामेकैतुमातुर्वचस्तव ॥ किंचित्तेऽहंविधास्यामिपितृस्नेहादनुग्रहम् ॥ ४१ ॥ क्रमयोमांसमादायथास्यतितुमर्हति॥कृतंतस्यावचः
 सत्यंवचत्रातोभविष्यसि ॥ ४२ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ आदित्यस्त्वब्रवीच्छायाकिमर्थतनयाबुभौ ॥ तुल्येष्वभ्यधिकःस्नेहेहृक्त्रक्रियते
 त्वया ॥ ४३ ॥ सांतत्पुगर्भवंतस्मैनाचक्षेविवस्वतः ॥ आत्मानंसमाधायवकुंतस्यामपश्यत ॥ ४४ ॥ तांशुकामोभगवानुद्यतः
 कुपितस्ततः ॥ ततश्छायायावृत्तमाचक्षेविवस्वतः ॥ ४५ ॥ विवस्वांस्तुततःक्रुद्धःश्रुत्वाश्वशुरमागतः ॥ सचापितंयथान्यायमचयि
 यित्वादिवाकरम् ॥ ४६ ॥ निर्दग्धुकामरोषेणसांत्वयामासतंशनैः ॥ विश्वकर्मावाच ॥ तवातितेजसाविष्टमिदंरूपंसुदुःसहम् ॥ ४७ ॥
 असहंतीतुसंज्ञाचवनेचरतिशाद्वले ॥ द्रक्ष्यतेतांभवानद्यस्वांभार्याशुभचारिणीम् ॥ ४८ ॥ रूपाथर्भवतोरण्येचरंतसुमहतपः ॥ रूपंते

ब्रह्मणेवाक्याद्यादिवरोचतेविभो ॥ ४९ ॥ प्रशातयामि देवद्रश्रयोऽर्थजगतः प्रभो ॥ संतुष्टस्तस्य तद्वाक्यं बहुमेनेमहातपाः ॥ ५० ॥ ततोऽन्व
 जानात्स्वष्टारं रूपनिर्वर्तनाय तु ॥ विश्वकर्मा ब्रह्मज्ञातः शाकद्वीपे विवस्वतः ॥ ५१ ॥ अग्निमारोप्य ततो ज्ञातयामास तस्य वै ॥ आजानुलिखि
 तश्चासौ निपुणं विश्वकर्मणा ॥ ५२ ॥ नाभ्यनंदतुलिनं ततस्तेन निवारितः ॥ तत्र तद्भासितं रूपं ते जसा प्रकृतेन तु ॥ ५३ ॥ कान्तात्कां
 ततरं भूत्वा अधिकं शुभे ततः ॥ दृग्श्रयो गमास्थाय स्वां भार्यां वडवां तथा ॥ ५४ ॥ अदृश्यां सर्वभूतानां ते जसा स्वेन संवृताम् ॥ अथ हूये
 ण भर्तुं ण्डस्तां मुखेन समासदत् ॥ ५५ ॥ मैथुनाय विचष्टौ परंपुसां विशंकया ॥ सातं विवस्वतः शुक्रं नासाभ्यां समधारयत् ॥ ५६ ॥ देवौ त
 स्याम जयेतामर्थिनौ भिषजं वरौ ॥ नास्त्यश्चैव दक्षश्च तौ स्मृतौ नाम तोऽश्विनौ ॥ ५७ ॥ अतः परं स्वकं रूपं दर्शयामास भारुकरः ॥
 तद्दृष्ट्वा चापि संज्ञातु तोष च मुमोह च ॥ ५८ ॥ ततस्तु जनयामास संज्ञासूर्यं सुतं शुभम् ॥ हूयेण चात्मनस्तुल्यं रवं तं नामनामतः ॥ ५९ ॥
 पितुर्गृह्णाष्टमं सोऽश्वं जतमात्रः पलायत ॥ स तस्मिन्सकृद्रुद्रस्नमथं नैव मुंचति ॥ ६० ॥ ततोऽकैण समादिष्टौ दंडनायकौ पिगलौ ॥
 अश्वं प्रत्यानयेथ मिमाबलाच्छिद्रतोऽस्य तु ॥ ६१ ॥ पार्श्वस्थौ तिष्ठतस्तस्य अश्वच्छिद्राभिकाक्षिणौ ॥ नच्छिद्रंतुलभे ते तौ तस्याद्या
 पि महात्मनः ॥ ६२ ॥ पुनश्चाच्छत्यसौ यस्मात्संज्ञायाः श्रान्तिदः सुतः ॥ रेवस्तु च गतौ धातू रवं तं स्तेनससस्मृतः ॥ ६३ ॥ मनुयं मो
 यमी चैव सावर्णिः सशनैश्चरः ॥ तपती चाश्विनौ चैव रवं तं श्रवः सुताः ॥ ६४ ॥ एवमेवापुरा संज्ञाद्वितीया पार्थिवी स्मृता ॥ यासं
 ज्ञासा स्मृता राज्ञी च्छायायासा तु निशुभा ॥ ६५ ॥ राजद्री सा स्मृता धातूरा राजा जतियत्सदा ॥ अधिकः सर्वभूतेभ्यो राजते च दिवाकरः ॥ ६६ ॥
 अधिकं राजते यस्मात्तस्माद्राजा स उच्यते ॥ राज्ञः पत्नी तु सा यस्मात्तस्माद्राज्ञी प्रकीर्तिता ॥ ६७ ॥ शुभं संचलेन धातुनिश्चलते
 न निशुभा ॥ भवंतीत्यथ वा यस्मात्स्वर्गायाः शुद्धिर्वर्जिताः ॥ ६८ ॥ छायां तां विज्ञते दिव्यां स्मृता सा तेन निशुभा ॥ दृष्ट्वा जनं स
 दाता तद्भृशं पीडितमानसम् ॥ ६९ ॥ धर्मेण रंजयामास धर्मराजस्ततः स्मृतः ॥ शुद्धेन कर्मणा तात शुभेन परमद्युतिम् ॥ ७० ॥ पितृणामा

धिपत्यंचलोकपालत्वमापच ॥ सांप्रतंतवर्ततेयोऽयमनुलोकैमहामते ॥ ७१ ॥ यस्यान्ववायेजातस्तुशंखचक्रगदाधरः ॥ यमस्यभिर्गिनीयातु
 यमीकन्यायशस्विनी ॥ ७२ ॥ साभवत्सरितांश्रेष्ठायमुनालोकपावनी ॥ मनुःप्रजापतिस्त्वेषसावर्णिःसमहायशाः ॥ ७३ ॥ भविष्यःसमनु
 स्तातअष्टमःपरिकीर्तितः ॥ मेरुपृष्ठेत्तपोदिव्यमद्याधिचरतेप्रभुः ॥ ७४ ॥ भ्राताशनैश्चरस्तस्यग्रहत्वंसुलब्धवान् ॥ तपतीनामयानाम्नात
 योःकन्यागरीयसी ॥ ७५ ॥ सावभूवशुभापत्नीराज्ञःसंवरणस्यतु ॥ तार्पीनामनदीचेयैर्विध्यमूलाद्रिनिःसृता ॥ ७६ ॥ नित्यंपुण्यजलान्नाने
 पश्चिमादधिगामिनी ॥ सौम्ययासंगतासातुसर्वपापभयापहा ॥ ७७ ॥ वैवस्वतीयावीरसंगताशिवकांतया ॥ अश्विनौदेवैद्यत्वंलब्धवंतौ
 यदूत्तम ॥ ७८ ॥ तयोःकर्मापजर्वंतिलोकैस्मिन्भिषजःसदा ॥ रेवंतानामयोऽकस्यरूपेणार्कसमःसुतः ॥ ७९ ॥ अश्वानामाधिपत्येतु
 योजितःसुतुभानुनाक्षेमणगच्छतेध्वानंयस्तंपूजयतेपथि ॥ ८० ॥ सुखप्रसाद्योमर्त्यानांसदायदुकुलोद्ग्रह ॥ त्वष्टापितेजसातेनमार्तेडस्यैव
 चाज्ञया ॥ ८१ ॥ भोजानुत्पादयामासपूजायैतस्यसुव्रत ॥ यइंदजन्मदेवस्यशृणुयाद्वापठेतवा ॥ ८२ ॥ विवस्वतोहिपुत्राणांसर्वेषामभितौ
 जसाम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिसूर्यसलोकताम् ॥ ८३ ॥ इहराजाभवत्येवपुनरेत्यनसंशयः ॥ ८४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्राह्मेपवे
 णिसप्तमीकल्पेआदित्यमाहात्म्यवर्णनंनमैकोनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इत्थंश्रुत्वाकर्थादिव्याहेलिमाहात्म्य
 माश्रिताम् ॥ सांबःपप्रच्छभूयोऽपिनारदमृषिसत्तमम् ॥ १ ॥ सांबउवाच ॥ सूर्यपूजाफलंयच्चयच्चदानफलंमहत् ॥ प्रणिपातेफलंयच्च
 गीतवाद्येचयत्फलम् ॥ २ ॥ भास्करस्यद्विजश्रेष्ठतन्मेब्रूहिसमंततः ॥ येनसंपूजयाम्येषभानुदेवःसदाचितम् ॥ ३ ॥ नारदउवाच ॥
 इममर्थपुरापुष्टोब्रह्मालोकपितामहः ॥ दिंडिनायदुशादूलशृणुष्वैकग्रमानसः ॥ ४ ॥ सुखासिनिंथादेवंसुरज्येष्ठपितामहम् ॥ प्रणम्यशि
 रसादिंडिरिदंवचनमब्रवीत् ॥ ५ ॥ दिंडिरुवाच ॥ सूर्यपूजाफलंब्रूहिब्रूहिदानफलंतथा ॥ प्रणामेयत्फलंदेवयज्ञोक्तैर्यकत्रये ॥ ६ ॥
 इतिहासपुराणभ्यांकारितेश्रवणेतथा ॥ पुरतोदेवदेवस्ययत्फलंस्यात्तदुच्यताम् ॥ ७ ॥ मार्जनेलेपेनयज्ञेदेवदेवस्यमंदिरे ॥ भास्करस्य

१ शिवकाक्ष्या-इ०पा० । २ अश्वाधिपत्ये पित्रा तु-इ०पा० । ३ कैशैरिति पाठे ब्रह्मशंकरादिभिरित्यर्थः ।

कृतेब्रूहिमलोकपितामह ॥ ८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ स्तुतिजप्योपहारेणपूजयानरोरवेः ॥ उपवासेनषष्ठ्याचसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ९ ॥
 प्रणिधायशिरोभूमिनमस्कारपरोरवेः ॥ तत्क्षणात्सर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ १० ॥ भक्तियुक्तो नरोरयस्तुरवेःकुर्यात्प्रदक्षिणाम् ॥
 प्रदक्षिणिकृतातेनसप्तद्वीपाभ्वन्मही ॥ ११ ॥ सूर्यलोकं ब्रजेच्चापिद्वहरोगैश्श्रमुच्यते ॥ उपानहौपरित्यज्यअन्यथानरकं ब्रजेत् ॥ १२ ॥
 सोपानत्को नरोरयस्तुआरोहेत्सूर्यमंदिरम् ॥ सयातिनरकं चोरमसिपत्रवनविभो ॥ १३ ॥ सूर्यमनसियःकृत्वाकुर्याद्विभमप्रदक्षिणाम् ॥
 प्रदक्षिणिकृतास्तेनसर्वदेवाभावातिहि ॥ १४ ॥ परितुष्टाश्चतसर्वैःप्रयच्छतिगतिंशुभाम् ॥ सर्वदेवामहाबाहोह्यभीष्टतु परंतप ॥ १५ ॥
 एकाहो नरोभूत्वाषष्ठ्याथोऽर्चयतेरविम् ॥ सप्तम्यांवाहोवाहोसूर्यलोकं सगच्छति ॥ १६ ॥ अहोरात्रोपवासीचपूजयेद्यस्तुभास्करम् ॥
 सप्तम्यांवाथषष्ठ्यांवासगच्छेत्परमांगतिम् ॥ १७ ॥ कृष्णपक्षस्यसप्तम्यां सोपवासो जितेन्द्रियः ॥ सर्वरक्तोपहारेणपूजयेद्यस्तुभास्करम् ॥ १८ ॥
 पंकजैःकरवीरैर्वीकुंकुमोदकचंदनैः ॥ मोदकैश्चगणश्रेष्ठसूर्यलोकं सगच्छति ॥ १९ ॥ शुक्लपक्षस्यसप्तम्यामुपवासरतःसदा ॥ सर्वे
 शुक्लोपहारेणपूजयेद्यस्तुभास्करम् ॥ २० ॥ जातीमुद्गरैकैश्चैवश्वेतोत्पलकदंबकैः ॥ पायसेनतथादेवंसवज्रेणाचयेद्रविम् ॥ २१ ॥ सर्वपाप
 विशुद्धात्माविधुःकांत्यानसंशयः ॥ हंसयुक्तेनयानेनहंसलोकमवाप्नुते ॥ २२ ॥ ॥ दिंडिर्वाच ॥ ॥ ब्रूहिमेविस्तरादेवसप्तमीकल्पमुत्तम
 म् ॥ उपोष्यसप्तमीथेनगमिष्येऽगरणंरवेः ॥ २३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ साधुपृष्टोऽस्मिभवंतासप्तमीकल्पमुत्तमम् ॥ यथासहस्रैःकरणःपुरा
 पृष्टारुणेनैव ॥ २४ ॥ कथिताःसप्तसप्तम्योभानुनाश्रयसेनृणाम् ॥ अरुणस्यगणश्रेष्ठपृच्छतःकारणांतरे ॥ २५ ॥ कस्यचित्स्वथकालस्यदेवदेवं
 दिवाकरम् ॥ ध्यानमाश्रित्यतिष्ठन्तमरुणोवाक्यमब्रवीत् ॥ २६ ॥ किमर्थं देवदेवेशध्यानमाश्रित्यतिष्ठसि ॥ दिनंनथातिदेवेशकारणंममक
 थ्यताम् ॥ २७ ॥ कुरुचंक्रमणं देववह्मनो दिवस्पते ॥ इत्येवंभगवान्पृष्टद्वंद्वचनमब्रवीत् ॥ २८ ॥ शृणुत्वंद्विजशाडूल्यदर्थध्यानमाश्रि
 तः ॥ अर्वाविमुद्दिजश्रेष्ठसचापुत्रःखगोत्तम ॥ २९ ॥ आराधयतिमानित्यंगंधपुष्पोपहारैकैः ॥ पुत्रकामस्त्वगश्रेष्ठनचजानात्ययंयथा ॥ ३० ॥

१ वसुंधरा-इ०पा० । २ सदा-इ०पा० । ३ ह्यर्च्यमानो दिवस्पते-इ० । ४ लोक्षमानो दिवस्पते-इ० च पा० ।

पुत्रदोऽहंभवेनविधिनापूजितःखग ॥ श्रूयतांचविधिं सर्वयेनप्रीतोभवेनृणाम् ॥ ३१ ॥ सप्तमीकल्पसंज्ञौवैविधीनामुत्तमोविधिः ॥ यस्तुमापू
 जयेन्नित्यंतस्यपुत्रान्ददाम्यहम् ॥ ३२ ॥ गृह्णीष्वसप्तमीकल्पंत्वाब्रूहिद्विजोत्तमम् ॥ येनाहंवहुपुत्रत्रवंद्यांतस्यतथाखग ॥ ३३ ॥ श्रुत्वा
 भानोःक्षणोदेवजगामसखगोत्तमः ॥ कथयामासतत्सर्वभानोर्वचनमादितः ॥ ३४ ॥ ब्राह्मणस्यखगश्चेष्टसचश्रुत्वाद्विजोत्तमः ॥ चकारसप्तमीक
 लपंथारख्यातंखगेनतु ॥ ३५ ॥ ऋद्धिवृद्धितथारोग्यप्राप्यपुत्रांश्चपुष्कलान् ॥ गतोऽसौसूर्यलोकेकंचतेजसातत्समोभवत् ॥ ३६ ॥ इति श्रीभविष्ये
 महापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पमाहात्म्यवर्णननामाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ जयाचविजयाचैवजयंतीचापराजितामहाज
 याचनंदाचभद्राचान्याप्रकीर्तिता ॥ १ ॥ शुक्लपक्षस्यसप्तम्यांसूर्यवारोभवेद्यादि ॥ सप्तमीविजयानामतत्रदत्तंमहाफलम् ॥ २ ॥ स्नानंदानंतथाहो
 मउपवासस्तथैवच ॥ सर्वविजयसप्तम्यांमहापातकनाशनम् ॥ ३ ॥ पंचम्यामेकभक्तंस्यात्पष्ठ्यानंक्तंप्रचक्षते ॥ उपवासस्तुसप्तम्याम
 ष्टम्यांपारणभवेत् ॥ ४ ॥ केचिदेवमुशंत्येवनेतिचान्येगणाधिप ॥ अभिप्रेतस्तुमैषष्ठ्यामुपवासो गणोत्तम ॥ ५ ॥ चतुर्थ्यामेकभक्तंतुपंचम्यांनक्त
 मादिशेत् ॥ उपवासस्तुषष्ठ्यांस्यात्सप्तम्यांपारणभवेत् ॥ ६ ॥ उपवासपरःषष्ठ्यामब्देऽपूजयेद्बुधः ॥ गंधपुष्पोपहारैश्चभक्त्याश्रद्धासमन्वितः
 ॥ ७ ॥ प्रकल्प्यपूजांभूमौतुदेवस्यपुरतःस्वपेत् ॥ जपमानस्तुगायत्रीसौरमूक्तमथापिवा ॥ ८ ॥ अक्षरं वामहाश्वेतंषडक्षरमथापिवा ॥ विबुद्ध
 स्त्वथसप्तम्यांकृत्वास्नानंगणाधिप ॥ ९ ॥ ग्रहशंपूजयित्वातुहोमंकृत्वाविधानतः ॥ ब्राह्मणाभोजयेद्भक्त्याशक्त्याचगणनायक ॥ १० ॥
 शाल्यादूनमपूपांश्चखंडेषांश्चशक्तिः ॥ सघृतंपायंसंदद्यात्तथाविप्रेषुशक्तिः ॥ ११ ॥ दत्त्वाचदक्षिणभक्त्याततोविप्रांन्विसर्जयेत् ॥ इ
 त्येषाकथितोदेवपुण्याविजयसप्तमी ॥ १२ ॥ यासुपोष्यनरोगच्छेत्पद्वैरोचनं परम् ॥ करवीराणिरक्तानि कुंकुमंचविलेपनम् ॥ १३ ॥
 विजयंधूपमस्यांतुभानोस्तुष्टिकराणिवै ॥ एषापुण्यापापहरामहापातकनाशिनी ॥ १४ ॥ अत्रदत्तंहुतंचापि क्षीयतेनगणाधिप ॥ स्नानं
 दानंतथाहोमःपितृदेवाभिपूजनम् ॥ १५ ॥ सर्वविजयसप्तम्यांमहापातकनाशनम् ॥ आदित्यवारेणयुतास्मृताविजयसप्तमी ॥ १६ ॥

इत्येषा कथिता वीरसर्वकामप्रदायिनी ॥ धन्ययज्ञस्य माधुष्यं कारितं तं श्रवणं तथा ॥ १७ ॥ स्मरणं तु तथा स्यात्पुण्यं दं त्रिपुरांतक ॥ १८ ॥ इति श्रीभविष्ये महपुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे विजयसप्तमी वर्णनं नामैकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ६४ ॥ दिङ्मरुवाच ॥ येत्वा दित्यादिने ब्रह्मन् जयंति दिवाकरम् ॥ स्नानदानादिकं तेषां किं फलं स्याद्ब्रुवहि मे ॥ १ ॥ पुण्यासासप्तमी प्रोक्ता युक्ता तेन पितामह ॥ विजयेति तथा ना मवर्ण्यतां मय्यपुण्यता ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ येत्वा दित्यादिने ब्रह्मच्छ्रद्धं कुर्वति मानवाः ॥ सप्तजन्मनि जाताः संभवंति विरोगिणः ॥ ३ ॥ नक्तं कुर्वति ये तत्र मानवाः स्थैर्यमाश्रिताः ॥ जपमानाः परं जाप्यमादित्यहदयं परम् ॥ ४ ॥ आरोग्यमिह वै प्राप्य सूर्यलोकं ब्रजंति ते ॥ उपवासं च यः कुर्यादित्यस्य दिने सदा ॥ ५ ॥ जपंति च महाश्वेतं तिलभंते यथेष्टमितम् ॥ अहोरात्रेण न क्तेन त्रिरात्रेण नियमेन वा ॥ ६ ॥ जपमानो महाश्वेतो माप्सितं लभते फलम् ॥ विशेषतः सूर्यादिने जपमानो गणाधिप ॥ ७ ॥ षडक्षं तथा इवेता गच्छेद्भूरोचनं पदम् ॥ द्वादशहस्तं तावदा आदित्यस्य महात्मनः ॥ ८ ॥ नंदो भद्रस्तथा सौम्यः कामदः पुत्रदस्तथा ॥ जयोजयंतो विजय आदित्याभिमुखस्थितः ॥ ९ ॥ हृदयोरोगहा चैव महाश्वेतप्रियोऽपरः ॥ शुक्लपक्षस्य षष्ठ्यां तु माघे मासि गणाधिप ॥ १० ॥ यः कुर्यात्स भवेद्भूपः सर्वपापभयापहः ॥ अत्र नक्तं स्मृतं पुण्यं घृतेन सप्तपन्नं रवेः ॥ ११ ॥ अगस्ति कुसुमानि ह भानोस्तुष्टिकराणि तु ॥ विलेपनं सुगंधं स्तु श्वेतचंदनमुत्तमम् ॥ १२ ॥ धूपस्तु गुग्गुलुः श्रेष्ठो नैवेद्यं धूपमेव हि ॥ दत्त्वा पूतुं विप्रस्यत तो भुंजितवाग्यतः ॥ १३ ॥ नक्षत्रदर्शनात्रंते कोचिदिच्छति मानद ॥ सुहृत्तोनंदिनं केचित्प्रवदंति मनीषिणः ॥ १४ ॥ नक्षत्रदर्शनात्रंते महम्मन्ये गणाधिप ॥ प्रस्थमात्रं भवेत्पूषणो धूममयमुत्तमम् ॥ १५ ॥ यवोद्भवं वा कुर्वीत स गुडं सर्पिषां न्वितम् ॥ महिरण्यं च दातव्यं ब्राह्मणे सेति हासके ॥ १६ ॥ भौमे दिव्येऽथ वा देयं न्यसेद्वा पुरतो रवेः ॥ दातव्यो मंत्रतश्चायं मंडको ग्राह्य एव हि ॥ १७ ॥ भूत्वा दित्येनैव भक्त्या आदित्यं तु न मनस्य च ॥ आदित्यतेजसो तपत्राज्ञां कारविनिर्मितम् ॥ १८ ॥ श्रेयसे स-

१ कथ्यतां मम शृण्वतः-इ० पा० । २ प्राप्ते-इ० पा० । ३ शुभकर्म-इ० पा० । ४ यो भवेत्स भवेत्तदः-इ० पा० । ५ मानवाः-इ० पा० । ६ दिव्यसे-
जिके-इ० पा० । ७ अप्रपः-इ० पा० ।

मविप्रत्वंप्रतीच्छापुपमुत्तमम् ॥ कामदंसुखदंधर्म्यधनदंपुत्रदंतथा ॥ १९ ॥ सदास्तुतेप्रतीच्छामिमिडंभारुकरप्रियम् ॥ एतौचैवमहामं
 त्रौदानादानेरविप्रियो ॥ २० ॥ अपूपस्यगणश्रेष्ठश्रेयसेनात्रसंशयः ॥ एषनंदविधिःप्रोक्तो नराणांश्रेयसेविभो ॥ २१ ॥ अनेनविधिनय
 स्तुनरःपूजयेतरविम् ॥ सर्वपापविनिमुक्तःसूर्यलोकैमहीयते ॥ २२ ॥ नदारिद्रानरोगश्चकुलेतस्यमहात्मनः ॥ योऽनेनपूजयेद्भ्रातुंनक्षयःसंतते
 स्तथा ॥ २३ ॥ सूर्यलोकाच्च्युतश्चासौराजभवतिभूतले ॥ बहुरत्नसमायुक्तस्तेजसाद्विजसंनिभः ॥ २४ ॥ पठतांशृण्वतचिदंविधानंत्रिपुरा
 तक ॥ कंददात्यचलंदिव्यमंबुजामचलांतथा ॥ २५ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेशादित्यवारकल्पेनंदविधिवर्णनंनमद्भ्यशिते
 तमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ ४३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ मासिभाद्रपदेवरिशुक्लेपक्षेतुयोभवेत् ॥ षष्ठ्यांगणकुलश्रेष्ठसभद्रःपरिकीर्तितः ॥ १ ॥
 तत्रनक्तंतुयःकुर्यादुपवासमथापिवा ॥ हंसयानसमारूढोयातिहंससलोकताम् ॥ २ ॥ मालतीकुसुमानहताश्वेतंचचंदनम् ॥ विजयंचत
 थाधूपनैवेद्यंपायसंपरम् ॥ ३ ॥ पूजायांभारुकरस्येहकुुर्यात्त्रिपुरसूदन ॥ इत्थंसंपूज्यदेवेशंमध्याह्नेचदिनाधिपम् ॥ ४ ॥ दत्त्वातुदक्षिणां
 शस्तथाततोभुंजीतवाग्यतः ॥ पायसंगणशार्दूलसगुंडसंपिपासह ॥ ५ ॥ यएवंपूजयेद्भक्त्यामानवस्तिमिरापहम् ॥ सर्वकामानवाप्येहपुत्र
 दारधनादिकम् ॥ ६ ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्योव्रजेद्भ्रातुसलोकताम् ॥ एषभद्रविधिःप्रोक्तोमयायस्तेगणाधिप ॥ ७ ॥ श्रुत्वाकृत्वाचय
 त्पापान्मुच्यतेमानवोभुवि ॥ ८ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेशादित्यवारकल्पेभद्रविधिवर्णनंनमःश्रीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥ ४४ ॥ ब्र
 ह्मोवाच ॥ ॥ नक्षत्रोहिणीविरयदावारस्यवैभवेत् ॥ यात्यसौसौम्यतांवारससौम्यःपरिकीर्तितः ॥ १ ॥ स्नानंदानंजपोहोमःपितृदेवा
 दितर्पणम् ॥ अक्षयंस्यान्नसंदेहस्त्वव्रवारमहात्मनः ॥ २ ॥ नक्तंसमाश्रितोयोऽत्रपूजयेद्भारुकरंनरः ॥ यातिलोकंसदेवस्यभारुकरस्यनसं
 शयः ॥ ३ ॥ रक्तोत्पलानिवैतत्रतथारक्तंचंदनम् ॥ मुगंधश्चापिधूपस्तुनैवेद्यंपायसंतथा ॥ ४ ॥ ब्राह्मणायचदातव्यंभोक्तव्यंचात्मना

१ नंदम्-इ०पा० । २ सर्वपापविमुक्तात्मा-इ०पा० । ३ बह्मनंदसमायुक्तः-इ०, बहुभर्तुसमायुक्तः-इ० च पा० । ४ द्विजसत्तम-इ०पा० । ५ कृष्ण
 पक्षे-इ०पा० । ६ भाद्र-इ०,भद्रम्-इ०चपा० । ७ वारः-इ०पा० ।

तथा ॥ यएवंपूजयेत्सौम्येचित्रभानुगवांपतिम् ॥ ५ ॥ सविमुक्तस्तुपाभ्यस्त्वाह्वांकातिमवाप्नुयात् ॥ ६ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे
ब्राह्मणपर्वणि आदित्यवारकल्पे सौम्यविधिवर्णनं नाम चतुर्दशोऽतितायोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ प्राप्ते मार्गेश्वरमासि शुक्लपृष्ठादुच्यते
भवेत् ॥ सज्ञेयः कामदेवारः स देष्टो भास्करस्य तु ॥ १ ॥ तत्र यः पूजयेद्भानुं भक्त्या श्रद्धासमन्वितः ॥ विमुक्तः सर्वपापैस्तु प्राप्नुते नंदना
धिपम् ॥ २ ॥ रक्तचंदनमिश्राणि करवीराणि मुव्रत ॥ धूपं घृताहुतिं वीरभास्कराय प्रयोजयेत् ॥ ३ ॥ नैवेद्यां चापि कुसुमं सुगंधं तद्दिणमेव च ॥
कृत्वा पवासा मथवानं क्तं त्रिपुरमुदन ॥ इत्थं प्रपूजितं ब्रह्म भास्करो लोकभास्करः ॥ कामान्ददाति सर्वान्वैतं योऽयं कामदः स्मृतः ॥ ४ ॥ स पुन
पुत्रकामस्य धनकामस्य वाधनम् ॥ विद्यार्थिनेऽनुभां विद्यामारोग्यं रोगिणे विभो ॥ ५ ॥ अन्यांश्च विविधान् कामान् मंत्रैः संपूजितो रविः ॥ ददाति गण
शार्दूलं अतोऽयं कामदः स्मृतः ॥ ७ ॥ दद्याद्योर्मदं च त्रिगोपते गोत्रभूषणः ॥ गोत्रारिते जसा तुल्यो गोपतेर्गोपुरं व्रजेत् ॥ ८ ॥ इति श्रीभ
विष्ये महापुराणे ब्राह्मणपर्वणि शतसहस्रार्धं संहितायामादित्यवारकल्पे कामदविधि वर्णनं नाम पंचाशोऽतितामोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
पंचतारं भवेद्यत्र नक्षत्रं तृषध्वज ॥ वारं तु देवदेवस्य सवारः पुत्रदः स्मृतः ॥ १ ॥ उपवासो भवेत्तत्र श्राद्धं कार्यं तथा भवेत् ॥ प्राशनं चापि
पिंडस्य मध्यमस्य प्रकीर्तितम् ॥ २ ॥ सोपवासस्तु यो भक्त्या पूजयेद्भगोपतिम् ॥ धूपमाल्योपहारैस्तु दिव्यगंधसमन्वितैः ॥ ३ ॥ एवं
पूज्य विवस्वतं तस्यैव पुरतो निशि ॥ भूमौ स्वपिति वै वीरजपञ्चुतां महामते ॥ ४ ॥ प्रातरुत्थाय च स्नानं कृत्वा दत्त्वा धर्ममुत्तमम् ॥
रक्तचंदनसंमिश्रैः करवीरैर्गणाधिप ॥ ५ ॥ प्रपूज्य ग्रहभूते ग्रामं शुभं तं त्रिलोचन ॥ वीरं च पूजयित्वा तु ततः श्राद्धं प्रकल्पयेत् ॥ ६ ॥ पंचभिर्ब्राह्मणैर्दे
वदिव्यैर्भूमिंश्च मुव्रत ॥ मगसंज्ञौ तत्र दिव्यब्राह्मणौ पारिक्लपयेत् ॥ ७ ॥ त्रयस्तु ब्राह्मणाभीमाः प्रकल्प्यां धकमूदन ॥ कुर्यादेवं ततः श्राद्धं पार्व
णं भास्करप्रियम् ॥ ८ ॥ श्राद्धे त्वथ समाते तु दद्यात्पिण्डं तु मध्यमम् ॥ पुरतो देवदेवस्य स्थित्वा मंत्रेण मुव्रत ॥ ९ ॥ स एष पिंडो देवेश योऽभोष्ट
स्तव सर्वदा ॥ अह्नामि पश्यते तु भ्यं येन मे संततिर्भवेत् ॥ १० ॥ प्रसादात्तव देवेश इति मे भावि तं मनः ॥ इत्थं संपूजितो ब्रह्म भास्करः पुत्रदेभ

१ चंदनाधिपम्-इ०पा० । २ चात्र-इ०पा० । ३ दीपं च-इ०पा० । ४ धूपश्च-इ०पा० । ५ मघ-इ०पा० ।

वेत् ॥ ११ ॥ अतोऽयं पुत्रद्वारो देवस्य परिकीर्तितः ॥ एवमत्र सदा यस्तु भारस्करं पूजयेन्नरः ॥ १२ ॥ उपवासपरः श्राद्धे स पुत्रं लभते ध्रुवम् ॥
 धनं धान्यं हरिणं च आरोग्यं सुखं दत्तथा ॥ १३ ॥ सूर्यलोकं च संप्राप्य ततो राजा भवेत्पु ॥ प्रभयाद्भिजसंकाशः कांत्या चांबुजसन्निभः ॥ १४ ॥
 वीर्येण गोपतेस्तुल्ययोगाभिर्यैकलशोपमः ॥ इति पुत्रद्वारविधिवर्णनम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ दक्षिणत्वय नैयः स्यात्स जयः परिकीर्तितः ॥ १५ ॥ अत्रो
 पवासं क्तं च स्नानं दानं जपस्तथा ॥ भवेच्छतगुणं देव भारस्करं प्रीतये कृतम् ॥ १६ ॥ तस्मात्तत्कादिकर्तव्यं यस्याच्छतगुणं विभोः ॥ १७ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराणे आदित्यवारकल्पे जयवारतिथिवर्णनं नाम षडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ जयं तो ह्युत्तरे ज्ञेयश्चायने गणनायक ॥
 वारो देवस्य यः स्याद्भैत्रपूज्यो दिवाकरः ॥ १ ॥ पूजितस्तत्र देवेशः सहस्रगुणितं फलम् ॥ ददाति देवशार्दूलस्नानदानादिकर्मणाम् ॥ २ ॥ घृतेन प
 यसा यत्र स्नानं निमिथुरसेन तु ॥ विलेपनं कुंकुमं तु प्रशस्तं भारस्करे प्रियम् ॥ ३ ॥ धूपक्रिया गुणुलेनैवैधमोदकं स्मृतम् ॥ इत्थं संपूज्य देवेशं कुर्याद्भो
 मंततस्तिलैः ॥ ४ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्स्नानमोदकांस्तिलशष्कुलीः ॥ इत्थं यः पूजयेद्भानुं त्रैलोक्येणैव गणाधिप ॥ ५ ॥ सहस्रगुणितं तस्य फलं दे
 वो ददाति वै ॥ स्नानदानजपादीनामुपवासस्य वै विभो ॥ ६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्रह्मपर्वणि शतसहस्रार्धसंहितायामादित्यवारकल्पे जयंत
 विधिवर्णनं नाम सप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शुक्लपक्षस्य सप्तम्यां प्राजापत्यक्षं संयुतः ॥ स ज्ञेयो विजयो नाम सर्वपापभयापहः ॥ १ ॥
 तत्र कोटिगुणं सर्वफलं पुण्यस्य कर्मणः ॥ ददाति भगवान्देवः पूजितश्चंदनाधिपः ॥ २ ॥ स्नानं दानं जपो होमः पितृदेवादिपूजनम् ॥ नक्तं चाप्यु
 पवासस्तु सर्वमत्र दिवाकरः ॥ ३ ॥ कुर्यात्कोटिगुणं सर्वपूजितो ह्यत्र गोपतिः ॥ तस्मादत्र सदा देवं पूजयेद्भक्तिमात्रः ॥ ४ ॥ सर्वैशं सतद्भूषणं
 सप्तसैधववाहनम् ॥ सप्तम्यां तु तमाराध्य सप्तप्रकृतिं संभवम् ॥ ५ ॥ सप्तलोकाधिपत्यं तु प्राप्नुते सप्त रादिमभिः ॥ ६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
 ब्राह्मपर्वणि शतसहस्रार्धसंहितायामादित्यवारकल्पे विजयवारविधिवर्णनं नामाष्टाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८८ ॥ ४४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कृष्णपक्ष
 स्य सप्तम्यां माघमासे भवेत्तु यः ॥ सोदित्याभिमुखो ज्ञेयः शृणु चास्य विधिं परम् ॥ १ ॥ कृत्वैकभक्तं कृष्णस्य वारत्रिपुरसूदन ॥ प्रातः कृत्वा

१ तत्र यां कुरुते पूजाम्-इ० पा० । २ मंत्रवारे-इ० पा० । ३ च विधिना सदा-इ० पा० ।

तत्तस्मान्नपूजयित्वा दिवाकरम् ॥ २ ॥ आदित्याभिमुखस्तिष्ठेद्यवदस्तमनं रवेः ॥ जपमानो महाश्वेतांलाभमाश्रित्य सुव्रत ॥ ३ ॥ चतुर्हस्तं
 मृजुच्छृण्वमव्रणं सुसमं दृढम् ॥ रक्तचंदनवृक्षस्य स्तवं भंकृत्वा गणाधिप ॥ ४ ॥ तमाश्रित्य महाभक्त्या देवदेव दिवाकरम् ॥ पश्यमानो जपञ्छे
 तांतिष्ठेदस्तमना द्रवेः ॥ ५ ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तु पूजयित्वा दिवाकरम् ॥ ब्राह्मणेदक्षिणां दत्त्वा ततो मुंजीत वाग्यतः ॥ ६ ॥ इत्थमेतंतु यः कुर्या
 दादित्यप्रीत्येनरः ॥ भानुमांस्तस्य प्रीतः स्यात्सर्वप्रतोददाति हि ॥ ७ ॥ धनं धान्यं तथा पुत्रमारोग्यं भागं वंशः ॥ तस्मात्संपूजयेद्भगवर्गाणां धि
 पतिं हर ॥ ८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि शतसहस्राधिसंहितायामादित्यवारकल्पे आदित्याभिमुखविधिवर्णनं नाम नवविंशतितमो
 ऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ रवि संक्रमणस्य स्याद्देव रोगाणाधिप ॥ सज्जेयाद्दृढयोनाम आदित्यहृदयप्रियः ॥ १ ॥ तत्र नक्तं समाश्रित्य देवं
 संपूज्य भक्तिः ॥ गत्वा च स देव भानोरादित्याभिमुखि स्थितः ॥ २ ॥ जपेदादित्यहृदयं संख्ययाष्टशतं बुधः ॥ अथवा स्तमनं यावद्भस्करं च
 तयेद्वृदि ॥ ३ ॥ गृहमेत्यतः ततो विभ्राब्धे पर्वणि शतसहस्राधिसंहितायामादित्यवारकल्पे भूमास्त्वपेद्वुधः ॥ ४ ॥ योत्र संपूजयेद्भानुं भक्त्या श्रद्धासम
 न्वितः ॥ सकामाच्छेभते सर्वान्भस्कराद्धृदयस्थितान् ॥ ५ ॥ तेजसाय शशातुल्यः प्रभैषां महात्मनाम् ॥ शक्रगोपांडजानां तु गोपेतो गेवृषेक्षण ॥ ६ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि शतसहस्राधिसंहितायामादित्यवारकल्पे हृदयवारविधिवर्णनं नाम नवविंशतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ ब्रह्मोवाच ॥
 पूष्णे भवेद्यदा ऋक्षं भवेच्च भगदैव तम् ॥ वासरः समहान् प्रोक्तः सर्वरोगभयापहः ॥ १ ॥ योऽत्र पूजयेत् भानुं शुभं गंधविलेपनैः ॥ सर्वरोगविनिर्मुक्तो याति
 प्रतिपदां भवम् ॥ २ ॥ अर्कपत्रपुटे कृत्वा पुष्पाण्यर्कस्य सुव्रत ॥ देवस्य पुरतो रौत्रौ भक्त्या यः स्थापयेद्बुधः ॥ ३ ॥ पूजयित्वा कर्णपुष्पैस्तु अर्कमर्कप्री
 यंसदा ॥ प्राशयित्वा कर्णपुष्पं तु दत्त्वा विप्राय दक्षिणाम् ॥ ४ ॥ भक्त्या च पायसं वीरत्रास्त्वपि तिभूतले ॥ अनेन विधिना यस्तु पूजयेदन्नवरै
 विम् ॥ ५ ॥ समुक्तः सर्वरोगैस्तु गच्छेद्दिनकरालयम् ॥ तस्मादपि ब्रजेच्छां कुंकारारवहेति नः ॥ ६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
 ब्राह्मे पर्वणि शतसहस्राधिसंहितायां रोगहरविधिवर्णनं नामैकविंशतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ६४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यस्त्वादित्यग्र

१ पत्रम्-इ० पा० । २ द्विजम्-इ० पा० । ३ सर्वपापैस्तु-इ० पा० । ४ स गच्छेद्भस्करालयम्-इ० पा० ।

हस्यास्यवारोदेवस्यसुव्रत ॥ शस्यः प्रोक्तः प्रियोलोकैक्यातो गोश्रुतिभूषणः ॥ १ ॥ यस्तु पूजयते तस्मिन्पतंगतगप्रियम् ॥ गंधपुष्पोपहारस्तु ह
 र्यलोकसगच्छति ॥ २ ॥ सोपवासो गणश्रेष्ठ आदित्यग्रहणे शुचिः ॥ जपमानो महाश्वेतांस्त्रिषोषमथवा शिवम् ॥ ३ ॥ पूजयेज्जगतामीशं तमोना
 शनमाशुगम् ॥ पूजयित्वा खपौषं तु महाश्वेतांस्ततो जपेत् ॥ ४ ॥ पूजयित्वा महाश्वेतां रविं देवं समचरेत् ॥ महाश्वेतां प्रातिष्ठाप्य गंधपुष्पैः सुपू
 जिताम् ॥ ५ ॥ तस्या एव बहिः कार्यं स्थंडिलं सुसमाहितः ॥ शुचौ भूमि विभागे तु धीरं संस्थाप्य यत्नतः ॥ ६ ॥ कुर्याद्वोमं तिलैः स्नातः सर्पिषा च
 विप्रोषतः ॥ आदित्यग्रहवेलायां जपच्छेतां महाभते ॥ ७ ॥ मुक्ते दिनकरे पश्चात्स्नानं कृत्वा समाहितः ॥ पूजयित्वा महाश्वेतां खगोलकं च ग्रहा
 धिपम् ॥ ८ ॥ ब्रह्मणान्वाचयित्वा च ततो भुंजीत वाग्यतः ॥ आदित्यग्रहयुक्तेऽस्मिन्वारि त्रिपुरसूदन ॥ ९ ॥ यत्कर्म क्रियते पुण्यं तत्सर्वं शुभं द
 भवेत् ॥ स्नानदानजपादीनां कर्मणां गोवृषच्च ज ॥ १० ॥ अनंतं हि फलं तेषां भवत्यस्मिन्नसंशयः ॥ कृतानां तु गणश्रेष्ठ भास्करस्य वचो
 यथा ॥ ११ ॥ तस्माद्विजगणैः कार्यं पुण्यं कर्म विचक्षणैः ॥ एकभक्तं च नक्तं च उपवासं गणाधिप ॥ १२ ॥ येषां दिव्यादिने कुटुस्तं याति परमं
 पदम् ॥ धर्म्यं पुण्यं शस्यं च पुत्रार्थं कामदं तथा ॥ १३ ॥ तस्मिन्दानमपूरय्य गोदानेन समभवेत् ॥ द्वादशैते महाबाहो विरभानो भ
 हात्मनः ॥ १४ ॥ लुष्टिदाः कथितास्तुभ्यं सर्वपापभयापहम् ॥ पठतां शृण्वतां तां तं कुर्वतां च विशेषतः ॥ १५ ॥ कृत्स्नं कर्म पां विधिवद्भारं वृषभ
 वाहन ॥ वृषादित्रितयं प्राप्य चात्रिजाम चलां तथा ॥ १६ ॥ ततो याति परं लोकं वृषकेतोर्भहात्मनः ॥ तेजसां बुजसंकाशः प्रभाण्डजसंनिभः ॥ १७ ॥
 पविहेति समो वीर्यैकांत्या चंद्रसमप्रभः ॥ १८ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे ब्रह्मपर्वणि आदित्यवारकल्पे महाश्वेतावारविधिवर्णनं नाम द्विनवतितमो
 ध्यायः ॥ १२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ येषां धर्मक्रियाः सर्वाः सदैवोद्दिश्य भास्करम् ॥ न कुले जायते तेषां दारिद्र्या धितोऽपेवा ॥ १ ॥ देवाय तनभूमेस्तु ग
 मयेनोपलेपनम् ॥ यः करोति नरो भक्त्या सद्यः पापात्प्रमुच्यते ॥ २ ॥ इवेतया रक्तया वपि पीतमृत्तिकायापि वा ॥ उपलेपनकर्तव्यं चित्तं तलभते फलम्
 ॥ ३ ॥ चित्रभाजं विरच्यैव कुसुमैर्यः सुगंधिभिः ॥ पूजयेत्सोपवासस्तु सकामानीप्सिताहं भेत् ॥ ४ ॥ घृतेन दर्पापकं ज्वाल्या तिलैलेन वारवैः ॥

१ ततोऽर्हयेत्-इ० पा० । २ पुरः कुर्याद्भविष्यम्-इ० पा० । ३ रविं देवं समचरेत्-इ० पा० । ४ विचित्रैर्यः-इ० पा० ।

प्रयातिसूर्यलोकंसदीपकोटिशतैर्वृतः ॥ ५ ॥ दीपतैलप्रदानेनयातिनरकंनरः ॥ दीपतैलतिलाश्चैवमहापातकनाशनम् ॥ ६ ॥ दीपंददा-
 तियोनिन्यंभास्करायतनेषुच ॥ चतुष्पथेषुतीर्थेषुह्यौजस्वीहायते ॥ ७ ॥ यस्तुकारयतेदीपंरवेभक्तिमन्वितः ॥ सकामानीप्सितान्प्रा-
 प्यवृदारकपुरव्रजते ॥ ८ ॥ यःसमालभतेसूर्यचंदनागुरुकुर्मैः ॥ कपूर्णेणविमिश्रैश्चतथाकस्तूरिकान्वितैः ॥ ९ ॥ शुभं कालंकोटिशतंविह-
 त्यचभवालये ॥ पुनःसंजायतेमृगाराजराजोनसंशयः ॥ १० ॥ सर्वकामसमृद्धात्मासर्वलोकमनस्कृतः ॥ चंदनोदकमिश्रैश्चदत्तार्घ्यकु-
 सुमैरवेः ॥ ११ ॥ सपुत्रपौत्रपत्नीकःस्वर्गलोकमहायते ॥ सुगंधोदकमिश्रैस्तुदत्तार्घ्यकुसुमैरवेः ॥ १२ ॥ देवलैकोचिरंस्थित्वाराजाभव-
 तिमृतले ॥ सहिरण्येनचार्धेणरक्तोदकयुतेनवा ॥ १३ ॥ कोटिशतंतुवर्षाणांस्वर्गलोकमहायते ॥ पद्मैरभ्यर्चनंकृत्वारवेःस्वर्गतो नरः ॥ १४ ॥
 पद्मंवसतिवर्षाणांस्त्रीपद्मशतसंवृतः ॥ गुग्गुलुंसंघृतंदत्तवारवेर्भक्तिसमन्वितः ॥ १५ ॥ तत्क्षणात्सर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ पक्षंतुगु-
 लुंदत्तामुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ १६ ॥ संवत्सरेणलभतेअश्वमेधफलंशिव ॥ धूपेनलभतेस्वर्गतुरुष्केणसुगंधिना ॥ १७ ॥ कर्पूरागुरुधूपेनराज-
 सूर्यफलंलभेत् ॥ पूर्वोक्तेमानवोभक्त्याश्रद्धयायोऽर्चयेद्भविम् ॥ १८ ॥ सतत्फलमवाप्नोति यदत्तेकापिलाशते ॥ मध्याह्नयेऽर्चयेत्सूर्यप्रयता-
 त्साजितेन्द्रियः ॥ १९ ॥ लभतेभूमिदानस्यगोशतस्यचतत्फलम् ॥ पाश्चिमायांतुसंध्यायांयोऽर्चयेद्भ्रातृस्करंनरः ॥ २० ॥ शुचिःशुक्लवरोष्णी-
 षोगोसहस्रफलंलभेत् ॥ अर्धरात्रौतुयोर्हिलिभक्त्यासंपूजयेन्नरः ॥ २१ ॥ जःतिस्मरत्त्वमाप्नोति कुलजातोवृषान्वितः ॥ प्रदोषरात्रिवेलायायःपूजयति
 भास्करम् ॥ २२ ॥ सगत्वासहस्रावीरकीडेत्सौमनसंक्षयम् ॥ दंडनायकवेलायांप्रभातसमयेपुनः ॥ २३ ॥ पूजयित्वाविभक्त्याव्रजेदनिमिषाल-
 यम् ॥ एवंवेलासुसर्वासुअवलसुचमानवः ॥ २४ ॥ भक्त्यापूजयतेयोऽक्रमकैर्गुणैःसमाहितः ॥ तेजसादित्यसंकाशोह्यर्कलोकेभहीयते ॥ २५ ॥
 अयनेतूत्तरेसूर्यमथवादक्षिणायने ॥ पूजयेद्यस्तुवैभक्त्यासगच्छेत्कंजालयम् ॥ २६ ॥ तत्रस्थःपूज्यतेकेशैःसर्वैःसुमनसैस्तथा ॥ गोपातिःपूज्यते

१ दिनान्येव-इ०पा० । २ देवतायतनेषु-इ०पा० । ३ धारयते-इ०पा० । ४ उषिवा च-इ०पा० । ५ मम लोके-इ०पा० । ६ भक्त्या समाहितः-
 इ०पा० । ७ सामरसंक्षयम्-इ०पा० । ८ देवैः-इ०पा० ।

यद्द्रोपतिप्रमुखैःसुरैः॥२७॥विषुवेषूपरागेषुषडशीतिमुखेषुच ॥ पूजयित्वाविभक्तयानात्मानंशोचतेनरः ॥ २८ ॥ विबुध्यवास्वयंवापियो
 नमस्कुरुतेरविम् ॥ संतुष्टोभास्करस्तस्यगतिमिष्टांप्रयच्छति ॥ २९ ॥ कृशरापायसापूपपलोलोन्मिश्रमोदकैः ॥ बलिंकृत्वातुसूयाय
 सर्वकाममवानुते ॥ ३० ॥ मोदकानांप्रदानेनपायसस्यचमुव्रत ॥ मधुमांसरसैश्चापिप्रीयतेऽतीवभास्करः ॥ ३१ ॥ घृतेनतर्पणंकृ
 त्वासदास्निग्धोभवेन्नरः ॥ तर्पयित्वातुमांसेनसद्यःपापात्प्रमुच्यते ॥ ३२ ॥ घृतेनस्नपनंकृत्वाएकाहमुदयेरवे ॥ गवांशतसहस्रस्यदत्तस्यफ
 लमश्नुते ॥ ३३ ॥ गवांक्षीरेणसंतप्यपुंडरीकफलंलभेत् ॥ रसेनस्नापयेद्देवमश्मधमेफलंलभेत् ॥ ३४ ॥ सूर्यार्थतरुणैर्वेदुंगामेकांयः
 प्रयच्छति ॥ कञ्जामचलांप्राप्यपुनर्लैखपुंरंजते ॥ ३५ ॥ गोशरितुरोभाणिथावन्तित्रिपुरान्तक ॥ सतावर्षकोटीस्तुलेखलो
 केमहीयते ॥ ३६ ॥ गोशतंभानेवेदत्ताराजसूयफलंलभेत् ॥ अश्वमेधफलंतस्ययःसहस्रंप्रयच्छति ॥ ३७ ॥ गुग्गुलुदेवदारुंचदहोन्नित्य
 घृतस्नवम् ॥ आज्यधूमोहिदेवानांप्रकृत्यैवप्रियःसदा ॥ ३८ ॥ भेर्यादीनिचवाद्यानिशंखवेणादिकानिच ॥ येप्रयच्छन्तिमूर्याययान्तितेह
 समंदिरम् ॥ ३९ ॥ वज्रमाहरेतेयस्तुरेवभक्तिसमन्वितः ॥ तीर्थोदकमथैवान्यंसयातिविबुधालयम् ॥ ४० ॥ विमानैःस्त्रीशताकीर्णैः
 क्रीडयित्वाचिरंनरः ॥ मातृषत्वमनुप्राप्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ ४१ ॥ छत्रंघञंवितानंचपताकाश्चामराणिच ॥ हेमदंडानिवैदद्याद्रवेयौ
 भक्तिमात्रः ॥ ४२ ॥ विमानेनसद्व्येनकिंकिणीजालमालिना ॥ सूर्यलोकमतोगत्वाभवत्यप्सरसांपतिः ॥ ४३ ॥ तत्रोप्यसुचि
 रंकालंस्वर्गात्प्रत्यागतःपुनः ॥ मानुष्येजायेतेराजासर्वराजनमस्कृतः ॥ ४४ ॥ दत्त्वावासांसिसूर्यायअलंकारांस्तथैवच ॥ क्रीडते
 जनलोकस्थेयावदाभूतसंप्लवम् ॥ ४५ ॥ गीतवादित्रनृत्यैश्चकुयंजागरणरवेः ॥ गंधर्वाप्सरसांमध्येक्रीडतेसुचिरंनरः ॥ ४६ ॥ गंधैःपु
 ष्यैस्तथापत्रैःस्तौत्रैर्वाविधिस्तथा ॥ येस्तुवंतिराविभक्तयानिर्वायान्तिपतगालयम् ॥ ४७ ॥ उषःस्तुवंतियसूर्यमुपगयान्तितेसदा ॥ पा

१ विषमध्यगतं देवम्-इ०पा० । २ प्रयत्नेन-इ०पा० । ३ मधुमांसातिवर्षेण-इ०पा० । ४ स्नपनं कृत्वा-इ०पा० । ५ तर्पणम्-इ०पा० । ६ आज्यधूपः-इ०पा० ।

ठकाश्चरणाश्चैवसर्वैस्त्वर्गगाभिः ॥ ४८ ॥ अइयुक्तंयुग्युक्तंयोददातिरवेरथम् ॥ कांचनवापिरौप्यवामणिस्तान्वितंशुभम् ॥ ४९ ॥
 स्यानेनार्कवर्णेनकिंकिणीजालमालिना ॥ स्वर्गलोकमितोगत्वाक्राडितेऽप्सरसासह ॥ ५० ॥ यस्तुदारुमयंकुयाद्वेरेथमनुत्तमम् ॥
 स्यात्यर्कसवर्णेनविमानेनार्कमंडलम् ॥ ५१ ॥ यात्राकुर्वीतेयमानोर्नारःसंवत्सरादपि ॥ षण्मासान्वागणश्रेष्ठतेषांपुण्यफलंशृणु ॥ ५२ ॥ प
 ण्मासाद्वागणश्रेष्ठतेषांफलंशृणु ॥ ध्यानिनोयोगिनश्चैवप्राप्नुवंतीहयांगतिम् ॥ ५३ ॥ तांगतिं प्रातिपद्यतेसूर्यवत्पार्वगाहिनः ॥ रथवहंतियेभानो
 रैराभवितासमन्विताः ॥ ५४ ॥ अरेगाश्चादिरिद्राश्चनारैराभविताः ॥ कर्तारैरयथायायेनारभास्करस्यनु ॥ ५५ ॥ यात्राभंगं
 तुयोमोहात्क्रोधाद्रुकुरुतेनरः ॥ मंदहास्तेनराज्ञेयारक्षसाःपापकारिणः ॥ ५६ ॥ धनंधान्यंहिरण्यंवासांसिर्विविधानिच ॥ येष्यच्छं
 तिसूर्याथेयातिपरमांगतिम् ॥ ५७ ॥ गावोवाथमहिष्योवागजानश्वाश्शोभनाच् ॥ यःप्रयच्छतिसूर्याथेतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ५८ ॥
 अक्षयसर्वकामयिमश्मधफलंलभेत् ॥ सहस्रगुणितंतच्चदानमस्योपतिष्ठति ॥ ५९ ॥ महोददातियोऽर्कयकृष्टाफलवतीशुभाम् ॥
 सतारयतिवैवंश्यान्दशपूर्वांश्चापराच् ॥ ६० ॥ विमानेनचदिव्येनगोपुरंगोपतेर्ब्रजेत् ॥ क्रीडत्यप्सरसांमध्येकरविकरिणीष्विव ॥ ६१ ॥ ग्रामं
 ददातियोभक्त्यासूयार्थमतिमात्रैः ॥ विमानेनार्कवर्णेनसयातिपरमांगतिम् ॥ ६२ ॥ आरामान्येप्रयच्छंतिपत्रपुष्पफलेपगान् ॥
 भानवेभक्तियुक्तास्तुतेयातिपरमांगतिम् ॥ ६३ ॥ मानसंवाचिकंवापिकर्मजयच्छुद्धकृतम् ॥ सर्वसूर्यप्रसादेनअशेषंचप्रणश्य
 ति ॥ ६४ ॥ आतोवाव्याधितोवापिदरिद्रोऽखितोऽपिवा ॥ आदित्यंशरणंत्वानात्मानंशोचतेनरः ॥ ६५ ॥ एकाहेनापियद्भ
 नोःपूजायाःप्राप्यतेफलम् ॥ तद्वैकृतुशतैरिष्टैःप्राप्यतेफलमुत्तमम् ॥ ६६ ॥ कृत्वाप्रेक्षणंभक्तोर्दिव्यमायतनेशुभम् ॥ अक्षयंसर्व
 कामीयंराजसूयफलंलभेत् ॥ ६७ ॥ वैश्याकदंबकंयस्तुदद्यात्सूर्यायभक्तिः ॥ सगच्छेत्परमस्थानंयत्रतिष्ठतिभानुमान् ॥ ६८ ॥
 पुस्तकंभानवेदद्याद्भारतस्यगणाधिप ॥ सर्वपापविमुक्तात्माविष्णुलोकैर्महायते ॥ ६९ ॥ रामायणस्यदत्त्वातुपुस्तकंत्रिपुरांतक ॥ वाज

पेयफलंप्राप्यगोपतेः पुरमाव्रजेत् ॥ ७० ॥ भविष्यंसांवज्ञंवाद्दत्त्वासूयार्थपुस्तकम् ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ७१ ॥
 सर्वान्कामानवाप्नोति याति सूर्यसंलोकताम् ॥ सूर्यलोकेचिरंस्थित्वाब्रह्मलोकं ब्रजेत्पुनः ॥ ७२ ॥ स्थित्वाकल्पज्ञतंत्रराजाम्भवतिभूतले ॥
 भानोरायतनेयस्तुप्रपांकुर्याद्गणाधिप ॥ ७३ ॥ सयाति परमंस्थानं दिव्यं सौमनसंनरः ॥ शीतकालेधनं दद्यान्नराणां शीतिनाशनम् ॥ ७४ ॥ भानो
 रायतने देवश्च मेधफलं भेत् ॥ इतिहासपुराणाभ्यां पुण्यं पुस्तकवाचनम् ॥ ७५ ॥ अश्वमेधसहस्रं योनित्यं कर्तुं प्रवर्तते ॥ न तत्फलमवाप्नो
 त्ति यदाप्नोत्यस्य कर्मणः ॥ ७६ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कार्यं पुस्तकवाचनम् ॥ इतिहासपुराणाभ्यां भानोरायतने शुभम् ॥ ७७ ॥ नान्यत्पुष्टिकं भानो
 रस्तथा तुष्टिकं परम् ॥ पुण्याख्यानकथास्तु यथाकरणमुत्तमम् ॥ ७८ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मपर्वणे सप्तमीकल्पे भानुमहिमवर्णनं
 मन्त्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ४३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अत्राख्यानमुशंतीह संवाद्गणपुंगव ॥ पितामहकुमाराभ्यां पुण्यं पापहरं शिवम् ॥ ११ ॥
 स्रष्टारं सर्वलोकानां सुखासीनं पितामहम् ॥ प्रणम्य शिरसा देवं श्रद्धाभक्तिमन्वितः ॥ १२ ॥ कुमारो देवशार्दूल इदं वचनमब्रवीत् ॥ गतोऽहमद्य
 गवन्द्रुदं देवं दिवाकरम् ॥ ३ ॥ कृत्वा प्रदक्षिणं देवः समयापूजितो रविः ॥ प्रणम्य शिरसा भक्त्या परया श्रद्धया विभो ॥ ४ ॥ अनुज्ञातस्तत्तस्ते
 न सुखासीनो ह्यहं स्थितः ॥ आसीनेन मया तत्र दृष्टमाश्चर्यमद्भुतम् ॥ ५ ॥ काञ्चनेन विमानेन किं किं निजालिना ॥ सणिमुक्ताविचित्रेण वैदूर्य
 वरवेदिना ॥ ६ ॥ आगतं पुरुषं तत्र दृष्ट्वा देवो दिवाकरः ॥ स संभ्रमं समुत्थाय आसनं देवसत्तम ॥ ७ ॥ गृहीत्वा दक्षिणे पाणौ पुरतः प्राप्य तं नरम् ॥
 शिरस्याग्राय देवं शूजयामास वै रविः ॥ ८ ॥ उपविष्टुं तं भानुरिदं वचनमब्रवीत् ॥ सुस्वागतं भद्रसुखकृतां प्राप्तास्तु वयावयम् ॥ ९ ॥ स
 मीपममतिष्ठत्वं यावदाभूतं संप्लवम् ॥ पुनर्यास्यसितस्तस्थानं यत्र ब्रह्मास्वयं स्थितः ॥ १० ॥ एतस्मिन्नेतरे चान्यो विमानवरमास्थितः ॥ आ
 गतः पुरुषो देवो यत्र तिष्ठति भास्करः ॥ ११ ॥ स चाप्येवं नरो देवपूजितो भानुना तदा ॥ सामपूर्वथोक्तस्तु प्रश्रयावनतः स्थितः ॥ १२ ॥
 तत्र मे कौतुकं जतं दृष्ट्वा पूजां कृतांतयोः ॥ भानुना देवशार्दूलपृष्ठो भानुमया ततः ॥ १३ ॥ किमनेन कृतं देवयोऽयं पूर्वमिहागतः ॥ नरस्तव

१ विभावसुः-इ० पा० । २ गृहीत्वा दक्षिणे पादे पुरतः स्थाप्य तं नरम्-इ० पा० ।

सकाशैवैयस्यतुष्टोभवान्मुशम् ॥ १४ ॥ यदस्य भवता पूजा कृता हि स्य मेव तु ॥ अत्र मे कौतुकं जातं विस्मयश्च विशेषतः ॥ १५ ॥ तथैवास्म्यकृता पूजा
 द्वितीयस्य नरस्य च ॥ सर्वथा पुण्यकर्मणा विमौनवरो तमौ ॥ १६ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैस्तु पूज्यते भगवान्सदा ॥ यस्त्वमभ्यां परं पूजां कृतवा
 न्देव सत्तम ॥ १७ ॥ कथ्यतां मम देवशक्तिमेतौ कर्मचक्रतुः ॥ यस्येदं परं पुण्यं फलं दिव्यमवाप्तुः ॥ १८ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं देव इदं वचनमब्र
 वीत् ॥ सूर्य उवाच ॥ साधुष्टोऽस्मि भवता कर्मणो निरण्य परम् ॥ १९ ॥ यदनेन कृतं कर्म नरेण मुनि सत्तम ॥ योऽसौ सूर्यमिहायातस्तच्छृणु
 ज्वमहामते ॥ २० ॥ येयं मंदं शंसं भूतैः पार्थिवैः पालिता सदा ॥ अयोध्या नाम नगरी प्रख्याता पृथिवी तले ॥ २१ ॥ तत्रासौ वैश्यजति यो धनपा
 ल इति स्मृतः ॥ तस्यां पुर्याद्विजश्रेष्ठ दिव्यमायतनं व्यधात् ॥ २२ ॥ तस्मिन्नायतने दिव्ये ह्यस्त्रायार्थं तथा श्रितः ॥ ब्राह्मणानां विशिष्टानां पूजयि
 त्वा कदंबकम् ॥ २३ ॥ इति हासपुराणभ्यां वाचकं च विशेषतः ॥ पूजयित्वा द्विजश्रेष्ठ मुनिश्रेष्ठमहामुनिम् ॥ २४ ॥ पुस्तकं चापि संपूज्य गंध
 पुष्पे पहारतः ॥ तस्य विप्रकदंबस्य व्यासस्य च तथा श्रतः ॥ २५ ॥ प्रकल्प्योत्तोद्विजोऽनेन पाठको वाचको तमः ॥ एष तिष्ठति देवशः सहस्रकि
 रणोरविः ॥ २६ ॥ चातुर्वर्ण्यमिदं वापि श्रोतुं कामं कदंबकम् ॥ तिष्ठ चेह द्विजश्रेष्ठ कुरु पुस्तकवाचनम् ॥ २७ ॥ येन मे वरदो भूतुः स तजन्मा
 निवै भवेत् ॥ यावत्संवत्सरं विप्रगृह्य वृत्तिमुत्तमाम् ॥ २८ ॥ स्वर्णनिष्कशतं विप्रततो दास्ये तथा परम् ॥ पूर्णवर्षे द्विजश्रेष्ठ श्रेयोऽर्थमह
 मात्मनः ॥ २९ ॥ एवं प्रवर्तते तस्मिन् पुण्ये पुस्तकवाचनम् ॥ पणमासागतमात्रे तु काले मुनिवरोत्तम ॥ ३० ॥ तथैवान्तरतश्चायं कालधर्ममुपे
 यिवान् ॥ मया चास्य विमानं तु प्रेषितं कुर्वतो व्रतम् ॥ ३१ ॥ इत्येषा कर्मणस्तुष्टिः पुण्याख्यानकं संज्ञिता ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तु न तथा जायते
 मम ॥ ३२ ॥ प्रीतिर्द्विजवरश्रेष्ठपुण्यश्रवणं चान्नां चापि कृत्स्नज्ञाः ॥ ३३ ॥ ग्रामाणां नगराणां च दानं प्रीतिकरं मम ॥
 न तथा स्याद्विजश्रेष्ठयथा प्रीतिकं सुने ॥ ३४ ॥ इति हासपुराणभ्यां श्रवणं मुनि सत्तम ॥ श्राद्धं कुर्वति यमह्यं भक्ष्यं भोज्यैरनेकशः ॥ ३५ ॥
 न कुर्वति तथा प्रीतिर्यथा पुस्तकवाचनम् ॥ कर्णे श्राद्धे तथा प्रीतिर्मम स्याद्विज सत्तम ॥ ३६ ॥ न तथा जायते प्रीतिर्भोज्यश्राद्धे तथैव च ॥

१ मम-इ० पा० । २ वाचकः-इ० पा० । ३ देवः-इ० पा० । ४ मुनिश्रेष्ठ-इ० पा० ।

अथर्किवहुनोक्तेनान्यत्प्रीतिकरंमम ॥ ३७ ॥ पुण्याख्यानमृतेप्रशुभ्रमेतत्प्रकीर्तितम् ॥ यश्चायमपरोविप्रहृहायातोन्नोत्तमः ॥ ३८ ॥
 अयमासीद्विजश्रेष्ठस्तस्मिन्नेवपुरोत्तमे ॥ एकदातुगतश्चायंधर्मश्रवणमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ श्रोतुंभक्त्याद्विजश्रेष्ठश्रद्धयापरयावृतः ॥ श्रुत्वातत्र
 तोभक्त्यापुण्याख्यानमनुत्तमम् ॥ ४० ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंतस्यवाचकस्यमहात्मनः ॥ एषविप्रोद्विजश्रेष्ठदत्तवान्स्वर्णमाषकम् ॥ ४१ ॥
 दत्त्वातुदक्षिणांतस्मैवाचकायामितौजसे ॥ आनंदमगमाद्विप्रःप्राप्तवान्कांचनंस्तथा ॥ ४२ ॥ एतद्विप्तफलंचाख्यनचान्यत्कृतवानयम् ॥
 यदनेनकृतापूजावाचकस्यमहात्मनः ॥ ४३ ॥ फलंहिकर्मणातस्ययन्मयापूजितःस्वयम् ॥ वाचकंयूजयेद्यस्तुश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥
 ॥ ४४ ॥ तेनाहंपूजितःस्थायैकोविष्णुःशंकरस्तथा ॥ वाचकंभोजयेद्यस्तुभक्त्याभोज्यनुत्तमैः ॥ ४५ ॥ तेनाहंपूजितःस्थायैवैदश्वर्षा
 णिपंचच ॥ नयमोनयमीचापिनमंदोनमनुस्तथा ॥ ४६ ॥ तपतीनतथान्विशोयथेष्टोवाचकोमम ॥ वाचकंयूजयेद्यस्तुश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥
 निसत्तम ॥ ४७ ॥ तृप्तिर्भवतिमेविप्रसंवत्सरशतद्रयम् ॥ नकेवलंममप्रीतिर्गोचकेभोजितेभवेत् ॥ ४८ ॥ कृत्स्नशोदेवतानांच
 इंद्रादीनांतथाभवेत् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांसंचेष्टोवाचकोमम ॥ ४९ ॥ प्रीतितस्मिन्देवताःस्थुःसर्वाःप्रतानसंशयः ॥ इत्येतत्कथितंसर्वमा
 भ्यांकर्ममहासुने ॥ ५० ॥ नचान्यच्चक्रतुःकर्मकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ एतद्वद्ब्रह्मार्थतवाभ्याशमिहागतः ॥ ५१ ॥ किमत्रत
 थ्यंदेवेशकथ्यतांकौतुकंमम ॥ ब्रह्मोवाच ॥ श्रुत्वाकुमारवचनंसर्वलोकपितामहः ॥ ५२ ॥ हंतभोःसाधुपुण्योऽभिनास्तितुल्यस्त्व
 यापरः ॥ यद्वष्टौभवतातौहिसुपुण्यौपुण्यकारिणौ ॥ ५३ ॥ यदुक्तंभानुनावत्सतत्तथानन्यथाभवेत् ॥ यदासीन्मिषुसुंपुत्रप्रथमं
 लोकपूजितम् ॥ ५४ ॥ तस्मादेतानिसर्वाणिनिर्गतानिसंततः ॥ इतिहासपुराणानिलोकानांहितकाम्यया ॥ ५५ ॥ यथैतानिममेष्टा
 निपुराणानिमहासुने ॥ नतथैवैचतुर्वेदीनचांगाणिमहासुने ॥ ५६ ॥ शृण्वंत्येतानियेभक्त्यानित्यश्रद्धासमन्विताः ॥ इत्थानुवाचके
 वृत्तिगच्छंतिपरंपदम् ॥ ५७ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांस्पष्टीकरणमुत्तमम् ॥ इतिहासपुराणानिमयासुष्टानिमुव्रत ॥ ५८ ॥ यस्तैव

तुरोवेदगुढार्थाः सततं स्मृताः ॥ अतस्त्वेतानि मृष्टानि बोधार्थमहासुने ॥ ५९ ॥ यस्तु कारयते नित्यं धर्मश्रवणमुत्तमम् ॥ आदित्याद्वा
 स्करं प्राप्य याति तत्परमं पदम् ॥ ६० ॥ इत्वादुक्षिणां तत्र आदित्यस्य पुत्रं ब्रजेत् ॥ किमाश्चर्यं द्विजश्रेष्ठ दानपात्रं हितं तत्परम् ॥ ६१ ॥ यथा
 देववरो लेखस्तथा हेति परं विवि ॥ ब्राह्मणानां तथा श्रेष्ठो वाचको नात्र संशयः ॥ ६२ ॥ हेतिर्यथा ते जसां तु सरसां कलशो यथा ॥ तथा सर्वद्वि
 जेषु स्तुवाचकः प्रवरः स्मृतः ॥ ६३ ॥ वाचकं पूजयेद्यत्र तुरो भक्तिपुरःसरः ॥ पूजितं सकलं तेन जगत्स्य आन्नात्र संशयः ॥ ६४ ॥ सत्यमु
 क्तं सर्वद्विहा भुवनं कुलोद्ग्रह ॥ वाचकेन समं पात्रं जन्तव्यं द्वैवैक्वाचित् ॥ ६५ ॥ तच्छ्रुत्वा ब्रह्मणो वाक्यं कुमारो वाक्यस्य ब्र
 वीत् ॥ ६६ ॥ अहो हि वन्यता तस्य पुण्यश्रवणकारिणः ॥ दानं च ददतोऽत्यर्थं पुण्यता वाचकायै ॥ ६७ ॥ ब्रह्मो वाच ॥ इत्थं दिङ्महा
 यस्तु देवदेवस्य मंदिरं ॥ यः कुर्याद्द्वर्गं श्रवणं स याति परमां गतिम् ॥ ६८ ॥ इति श्री भविष्य महापुराणे ब्रह्मपर्वणि सप्तमोऽध्यायः ॥ भूमौ गतेन शिरसा
 हातम्यवर्णनं नाम चतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ४३ ॥ ब्रह्मो वाच ॥ त्रिभिः प्रदक्षिणां कृत्वा यो नमस्कुरुते रविम् ॥ भूमौ गतेन शिरसा
 स याति परमां गतिम् ॥ १ ॥ सोपानत्को देवगृहमारुह्य स्तुमानवः ॥ स याति नरकं घोरांतामिह नानामनामतः ॥ २ ॥ श्लेषमूत्रपुरीषा
 णि स मुह्यति यस्तु वै ॥ देवस्यायतने भानोः स गच्छेन्नरकं कृमात् ॥ ३ ॥ घृतं मधुपयस्तोयं तथा क्षुरसमुत्तमम् ॥ स्नपनार्थं तु देवस्य ये ददतीह मा
 नवाः ॥ ४ ॥ सर्वकामानवाप्येते यातिहेलिमंडलम् ॥ स्नाप्यमानं रविं भक्त्या योऽर्पयति वृषध्वजम् ॥ ५ ॥ तैश्च भेदफलं प्राप्य ल
 यं याति वृषध्वजे ॥ स्नपनं ये च कुर्वन्ति भानोर्भक्तिमन्विताः ॥ ६ ॥ लभेते तत्फलं भीमराजसूया इव भेदयोः ॥ यथा न लंघये
 त्काश्चित् स्नपनं भास्करस्य तु ॥ ७ ॥ तथा कार्यप्रयत्नेन लंघितं ब्रह्म सुखावहम् ॥ तामिस्रं नरकं याति लंघयेन्न सौरावान् ॥ ८ ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कार्यं संपन्नमादितः ॥ घृतेन स्नापयेद्देवं कंजमाप्नोति मानवः ॥ ९ ॥ मधुना प्रियमायाति तोयेनापि घृतौ कसम् ॥ इक्षुरसेन स
 स्नाप्य पयसा कंजं जघ्वजम् ॥ १० ॥ एवमेषः स्नापयेद्देवमिह तमाप्नुयात् ॥ ११ ॥ इति श्री भविष्य महापुराणे सप्तमोऽध्यायः आदित्यालय महा
 स्यवर्णनं नाम पंचनवतितमोऽध्यायः ॥ ९५ ॥ ४३ ॥ दिङ्महा वाच ॥ यश्चैताः सप्त सप्तम्यो भवता कथिता मम ॥ तासां या प्रथमा देवकथि

तासासविस्तरा ॥ १ ॥ यास्त्वन्यादेवशादूलताःसर्वाःकथयस्वमे ॥ येनोपोष्यतस्तस्तान्नुव्रजेहंहलिसन्धैवै ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥
 शुक्लपक्षस्यसप्तम्यांनक्षत्रंपंचतारकम् ॥ यदास्यान्तसातदाज्ञेयाजयानामेतिसप्तमी ॥ ३ ॥ तस्यादत्तेहुतंतर्पणंदेवपूजनम् ॥ सर्वशत
 गुणंप्रोक्तंपूजापिदिवकरे ॥ ४ ॥ भारूकस्यप्रियाहोषासप्तमीपापनाशिनी ॥ धन्यायशस्यापुत्र्याचक्रामशंकजनावहा ॥ ५ ॥ विधि
 नानेनकर्तव्यातिथिर्याममविद्यते ॥ तंशृणुष्विविधिमत्तोयेनकृत्वाथमश्रुते ॥ ६ ॥ हंसहंससमारुहेशुक्लप्रसप्तमीपुरा ॥ समुपोष्यचकृतं व्या
 विधिनोनेनशंकरा ॥ ७ ॥ पारणातृतीयाऽहस्यात्काथितंगोवृषावहम् ॥ प्रथमंचतुरोमासान्पारणंक्रथितंबुधैः ॥ ८ ॥ कथितान्यत्रपुष्पाणिकरवीरस्यसु
 व्रत ॥ चंदनंचतथारक्तधूपार्थंशुगुलंपरम् ॥ ९ ॥ कांसारंतुसुपक्वंचनैवेद्यंभास्करायै ॥ अनेनविधिनापूज्यमार्तंडविबुधाधिपम् ॥ १० ॥ पूजये
 द्ब्राह्मणान्भीमभक्ष्यभोज्यैर्यथाविधि ॥ कांसारंभोजयेद्विग्रान्पारणेऽस्मिन्विचक्षणः ॥ ११ ॥ स्वयमेवतथाश्रियात्प्रयतोमौनमाश्रितः ॥ पंचम्यामेक
 भक्तुपष्ट्यांनक्तंप्रवर्तेते ॥ १२ ॥ कृत्वोपवाससप्तम्यामष्टम्यांपारणंभवेत् ॥ षष्ठ्यासमेताकर्तव्यानाष्टम्येयंकदाचन ॥ १३ ॥ ग्रस्योपवासनायैवष
 ष्ट्यामाहुरुपोषितम् ॥ यथैकादश्यांकुर्वतिउपवासंमनीषिणः ॥ १४ ॥ उपवासनायद्वादश्यांयथेयंपरिकीर्तिता ॥ सिद्धार्थकैःस्नानमंत्रप्रा
 शनंगोमयस्यतु ॥ १५ ॥ भानुर्मप्रीयतामत्रदंतकाष्ठतथाकंजम् ॥ इत्येषकथितस्ततप्रथमेपारणेविधिः ॥ १६ ॥ द्वितीयश्रूयतांभीमपारणं
 गदतोमम ॥ मालतीकुसुमानिहश्रीखण्डंचंदनंतथा ॥ १७ ॥ नैवेद्यपायसंभानोर्ध्वंपविजयमादिशेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्वापितथाश्रियात्स्वयंवि
 भोः ॥ १८ ॥ रविर्मप्रीयतामत्रनामदेवस्यकीर्तयेत् ॥ प्राशयेत्पंचगव्यंतुखदिरंदंतधावने ॥ १९ ॥ द्वितीयेपारणेविरविधिरुक्तामयाधुना ॥
 तृतीयेपारणेवापिकथ्यमानंनिबोधमे ॥ २० ॥ अगस्तिकुसुमैरत्रभास्करंपूजयेद्बुधः ॥ समालंभनमत्रोक्तंश्रीखंडंकुसुमंतथा ॥ २१ ॥ सि
 ङ्कंकधूपमुद्दिष्टंभानोःप्रीतिकरंपरम् ॥ २२ ॥ अगस्तिकुसुमैरत्रभास्करंपूजयेद्बुधः ॥ समालंभनमत्रोक्तंश्रीखंडंकुसुमंतथा ॥ २३ ॥ सि
 कप्रशान्तुवदश्यादंतधावनम् ॥ २४ ॥ विकर्तनःप्रीयतांमिनामदेवस्यकीर्तयेत् ॥ वर्षासुदेवदेवस्यपूजाकार्याविधानतः ॥ २५ ॥ गंधपु
 ष्पोपहारैस्तुनानाप्रेक्षणैस्तथा ॥ गोदानैर्धूमिदानैर्वाब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ २६ ॥ इत्थंसंपूज्यदेवेशदेवस्यपुरतःस्थितः ॥ कारयेत्परमंपुण्यं

धन्यपुस्तकवाचनम् ॥ २६ ॥ वस्त्रैर्गैर्धैस्तथाधूर्वाचकंपूजयेत्ततः ॥ देवस्य पुरतःस्थित्वा ततो मंत्रमुदीरयेत् ॥ २७ ॥ देवदेवजगन्नाथसर्व
 रोगातिनाशन ॥ ग्रहेशलोकनयनविकर्तनतमोऽपह ॥ २८ ॥ कृत्यैर्देवदेवशजयानमसितिसप्तमी ॥ मया तव प्रसादेन धन्यापापहराक्षिवा ॥ २९ ॥
 अनेन विधिना वीर्यः कुर्यात्सप्तमीमिमाम् ॥ तस्य स्नानादिकं सर्वं भवेच्छतगुणं विभो ॥ ३० ॥ कृत्वैमां सप्तमीं विरूपरुपः प्राप्नुते यशः ॥ धनं
 धान्यं सुवर्णं च पुत्रमायुर्बलं श्रियम् ॥ ३१ ॥ प्राप्य देवशार्दूलसूर्यलोकं सगच्छति ॥ तस्मादेत्यनुभूमां राजराजो भवेद्बुधः ॥ ३२ ॥ इत्येषा कथिता
 वीरजयानमोति सप्तमी ॥ कृतास्मृताश्रुतासातुहेल्लोकप्रदायिनी ॥ ३३ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे सप्तमीकल्पे जयानामसप्तमीमाहात्म्य
 वर्णने नाम षण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ७४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ मावस्य युक्लपक्षे तु सप्तमीयात्रिलोचन ॥ जयंतीनामसाप्राक्तापुण्यापापहरा
 शिवा ॥ १ ॥ सोपोष्यायेन विधिना शृणु तत्पार्वतीप्रिय ॥ पारणानि तु चत्वारि कथितान्यत्र पण्डितैः ॥ २ ॥ पंचम्यामेकभक्तं तु षष्ठ्यां नक्तं प्र
 कीर्तितम् ॥ उपवासस्तु सप्तम्यामष्टम्यां पारणं भवेत् ॥ ३ ॥ माघे च फाल्गुने मासितथा चैत्रे च सुव्रत ॥ वक्रपुष्पाणि रम्याणि कुंकुमं च विलेप
 नम् ॥ ४ ॥ नैवेद्यं मोदकांश्चात्र धूपमाज्यमुदाहृतम् ॥ प्राशनं पंचगव्यं तु पवित्राकरणं परम् ॥ ५ ॥ मोदकैर्भोजयेद्द्विप्रात्यथाशक्त्या गणाधिप ॥
 शाल्योदनं च भूतेषु दद्याच्छतयाद्विजेषु वै ॥ इत्थं संपूजयेद्यस्तु भास्करं लोकपूजितम् ॥ सर्वस्मिन् पारणे वीरसोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥ ७ ॥
 द्वितीये पारणे पूज्य राजसूयफलं लभेत् ॥ वैशाखाषाढज्येष्ठेषु श्रावणे मासि सुव्रत ॥ ८ ॥ पूजार्थमथ भानो वैशतपत्राणि सुव्रत ॥ इवेतं च दनं
 भीमधूर्पंगुगुलमुच्यते ॥ ९ ॥ नैवेद्यं गुडपूपास्तु प्राशनं गोमयस्य तु ॥ भोजने चापि विप्राणां गुडपूपाः प्रकीर्तिताः ॥ १० ॥ द्वितीयमिदमाख्या
 तं पारणं पापनाशनम् ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यां फलदं भास्करप्रियम् ॥ ११ ॥ तृतीयं शृणु देवस्य पूजार्थं भास्करस्य तु ॥ मासि भाद्रपदे वीर तथा
 चार्धवयुजो विभो ॥ १२ ॥ कार्तिके चापि मासे तु रक्तचंदनमादिशेत् ॥ मालतीकुसुमानि ह धूपं विजयमुच्यते ॥ १३ ॥ नैवेद्यं घृतपूपास्तु भोजनं
 च द्विजन्मनाम् ॥ कुशोदकप्राशनं तु कायशुद्धिकरणं परम् ॥ १४ ॥ तृतीयमपि चाख्यातं पारणं पापनाशनम् ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यां फलदं भास्कर
 प्रियम् ॥ १५ ॥ चतुर्थमापिते विचित्रं पारणं पापनाशनम् ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यां फलदं भास्करप्रियम् ॥ १६ ॥ तदद्य देवशार्दूल पारणं श्रेयसे

शृणु ॥ मासिमागंशिरेविरपौषेमासितथाशिव ॥ १७ ॥ माघेचदेवशार्दूलशृणुण्यान्यशेषतः ॥ करवीराणिरक्तानितथारक्तचंचंदनम् ॥ १८ ॥ अमृताख्यंतथाधूपनैवेद्यं पायसंपरम् ॥ अर्जनीयंतथातक्रं प्राशनंपरं स्मृतम् ॥ १९ ॥ अगुरुंचंदनं मुस्तंसिंहकंचूषणंतथा ॥ समभागैस्तु कर्तव्यमिदंचामृतमुच्यते ॥ २० ॥ नासानिकथितान्यत्र भास्करस्य महात्मनः ॥ चित्रभानुस्तथा भानुरादित्यो भास्करस्तथा ॥ २१ ॥ प्रीयतामिति सर्वेषु पारणे विधिमादिशेत् ॥ अनेन विधिनान्यस्तु कुशं तूजं विभावसोः ॥ २२ ॥ तस्यां तिथौ देवदेवस्य अतिपरमं पदम् ॥ कृतवैवंसप्तमीं भीमसर्वकामानवाप्नुते ॥ २३ ॥ पुत्रार्थी लभते पुत्रान्धनार्थी लभते धनम् ॥ सरोगो मुच्यते रोगैः शुभमाप्नोति पुष्कलम् ॥ २४ ॥ पूर्णैस्संवत्सरे भीमकार्या पूजादिवाकरे ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तु ब्राह्मणानां चतुर्णैः ॥ २५ ॥ नानाविधैः प्रेक्षणकैः पूजया वाचकस्य तु ॥ इत्थं संपूज्य देवं ब्राह्मणांश्चाभिपूज्य च ॥ २६ ॥ वाचकंच द्विजं पूज्य देवं वाक्यमुदीरयेत् ॥ धर्मकार्येषु मे देव अर्थकार्येषु नित्यज्ञः ॥ २७ ॥ कामकार्येषु सर्वेषु जयो भवतु सर्वदा ॥ ततो विसर्जयेद्दिप्रान्वाचकं तु द्विजोत्तमम् ॥ २८ ॥ इत्थं कुर्यादिदं यस्तु स जयं प्राप्नुते फलम् ॥ सर्वपापविशुद्धात्मा मूर्त्युलोकं सगच्छति ॥ २९ ॥ विमानवरमारूढः कंजजोद्धवमुत्तमम् ॥ तेजसारविसंकाशः प्रभयापतगोपमः ॥ ३० ॥ श्रुतिश्रीभविष्ये महापुराणे जयंती कल्पवर्णनं नाम सप्तमं वा तितमोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ मासिमाद्रपदे शुक्ला सप्तम्या गणाधिप ॥ जेतो नो विख्याता महापातकनाशिनी ॥ १ ॥ चतुर्थ्यमिह भक्तं तु पंचम्यां नक्तमादिशेत् ॥ उपवांसं तथा पण्ड्यां सप्तम्यां पारणं स्मृतम् ॥ २ ॥ मारणान्यत्र च त्वारिकथितानि मनीषिभिः ॥ पुष्पाणि करधीरस्य तथा रक्तचंचंदनम् ॥ ३ ॥ धूपक्रियागुग्गुलेनैवेद्यं गुडूपकान् ॥ माद्रपदादिमासेषु विधिरपप्रकीर्तितः ॥ ४ ॥ श्वेतानि भीमपुष्पाणि तथा श्वेतंचंदनम् ॥ धूपमाज्यमिहाख्यातं नैवेद्यं पायसं रेवेः ॥ ५ ॥ तर्पणीशीर्षादिमासेषु विधिरपप्रकीर्तितः ॥ ततोऽगस्त्यस्य पुष्पाणि कुंकुमंच विलेपनम् ॥ ६ ॥ धूपार्थं सिंहकं प्रोक्तमथ वारिविवर्णकम् ॥ गाल्यादुर्नचनैवेद्यं सरसं फाल्गुनादिषु ॥ ७ ॥ रक्तोत्पलानि भूते शशागुरुंचंदनंतथा ॥ अनंतं धूपमुद्दिष्टं नैवेद्यं खंडूपकान् ॥ ८ ॥ गोखंडं श्वेति संहितमगुरुं सिंहकंतथा ॥ मुस्तांतथेद्रं भूते शशकराण्युह्यते त्र्यहम् ॥ ९ ॥ इत्येष धूपोऽनंतस्तु कथितो देव सत्तम ॥ ज्येष्ठा

दिमसेषु तथा विधिरुक्ता मनीषिभिः ॥ १० ॥ शृणुनामानि देवस्य प्राशनानि यमुन्नत ॥ सुधांशुर्यमाचैव सा त्रिता त्रिपुरांतक ॥ ११ ॥
 पारणेष्वेव सवैषु प्रीयतामिति कीर्तयेत् ॥ गोमूत्रं पंचगव्यं तु द्रुतं चोष्णं पयोदधि ॥ १२ ॥ यस्तृप्ते तां स तर्पितुं कुशदिनेन विधिनारः ॥ अपराजितो
 भवेत्सोहि सदा शत्रो भराहवे ॥ १३ ॥ जिन्वाशुं लभेच्च पित्रिवर्गना त्रसंशयः ॥ त्रिवर्गमयं संप्राप्य स्वर्भानोः पुरमश्नुते ॥ १४ ॥
 ततः पूजेषु मासेषु पूजयेच्छक्तिः खगम् ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तु पुराणश्रवणेन च ॥ १५ ॥ अश्वदनेन च विभो ब्राह्मणानां च
 तर्पणैः ॥ वाचकं पूजयित्वा च भास्करस्य प्रियंसदा ॥ १६ ॥ भास्कराय ध्वजान्दद्यान्ना नारत्नविभूषितान् ॥ यद्वत्थं कुरुते वीरस
 तर्पयन्तः सदा ॥ १७ ॥ सपराजित्यैवैश्वर्यात् हिंससंलोकताम् ॥ १८ ॥ शुक्लाश्वैर्द्रव्यानेन आपणेन पनाकिना ॥ आपगाधिपसं
 काश आपगानुचरो भवेत् ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे सप्तमीकल्पे अपराजितावर्णनं नामाष्टनवतितमोऽध्यायः ॥ ९८ ॥ ६४ ॥ ब्र
 ह्मोवाच ॥ शुक्लपक्षे तु सप्तम्यां यदा संक्रमते रविः ॥ महाजया तदा स वै सप्तमी भास्करप्रिया ॥ १ ॥ स्नानं दानं जपो होमः पितृदेवाभिपू
 जनम् ॥ सर्वकोटिगुणं प्रोक्तं भास्करस्य वचो यथा ॥ २ ॥ यस्तस्यामानवो भक्त्या धृतेन स्नापयेद्भविम् ॥ सोऽध्वमेधफलं प्राप्य स्वर्गलोकमवा
 मुयात् ॥ ३ ॥ पयसा स्नापयेद्यस्तु भास्करं भक्तिमान्नरः ॥ विमुक्तः सर्वपेभ्यो याति सूर्यसंलोकताम् ॥ ४ ॥ कार्पूरेण विमानेन किंकिणी
 जालमालिना ॥ तेजसा हरि संकाशः कान्त्या सूर्यसमस्तथा ॥ ५ ॥ स्थित्वा तत्र चिरं कालं राजा भवति चांजसा ॥ महाजयैषा कथिता सप्तमी त्रिपुरां
 तक ॥ ६ ॥ यामुपोष्य नरो भक्त्या भवेत्ते सूर्यलोकगः ॥ ततो याति परं ब्रह्म यत्र गत्वा न शोचति ॥ ७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मणपर्व
 णि सप्तमीकल्पे महाजयाकल्पवर्णनं नामैकोनशततमोऽध्यायः ॥ ९९ ॥ ६५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ या तु मार्गशिरे मासि शुक्लपक्षे तु सप्तमी ॥ नंदासाक
 थिता वीरसर्वानंदकरी शुभा ॥ १ ॥ पंचम्यामेकं भक्तं तु षष्ठ्यां नक्तं प्रकीर्तितम् ॥ सप्तम्यामुपवांसंतु कीर्तयति मनोषिणः ॥ २ ॥ पारणान्यत्र
 वैत्रीणि शंसंतीह मनीषिणः ॥ मालतीकुसुमानि हसुगंधं च दंतथा ॥ ३ ॥ कर्पूरागरुसंमिश्रं धूपं चात्र विनिर्दिशेत् ॥ दध्योदनं संखंडं च नैवेद्यं
 भास्करप्रियम् ॥ ४ ॥ तमेव दद्याद्विप्रेभ्योऽश्रियाच्च तदनुस्वयम् ॥ धूपार्थं भास्करस्यैष प्रथमपारणविधिः ॥ ५ ॥ पलाशपुष्पाणि विविभो

धूपयच्छक्यमेवच ॥ कर्पूरचंदनकुष्ठमगरुसिंहकंतथा ॥ ६ ॥ संग्रथिवृषणभीमकुंभगृजंतथा ॥ हरितकीतथाभीमएषपक्षकड
 च्यते ॥ ७ ॥ धूपंप्रबोधमादधुनैवेद्यखंडमंडकान् ॥ कृष्णागरुसितकंजवालकंवृषणंतथा ॥ ८ ॥ चंदनतंगरुस्तांप्रबोधशर्करान्विताम् ॥
 भोजयेद्ब्रह्मणांश्चापिखंडखाद्यैर्गणाधिप ॥ ९ ॥ निवपत्रतुसंप्राइयततोभुंजीतवाग्यतः ॥ पारणस्यद्वितीयस्यविधिरेषप्रकीर्तितः ॥ १० ॥ नीलो
 त्पलानिशुभ्राणिधूपंगुलमाहरेत् ॥ नैवेद्यपायसैर्ग्रथितयेभास्करस्यतु ॥ ११ ॥ विलेपनंचंदनंतुप्राशनोविधिरुच्यते ॥ तृतीयस्यापितेर्वा
 रकथितोविधिरुत्तमः ॥ १२ ॥ शृणुनामानिदेवस्यपावनानिदृणांसदा ॥ विष्णुर्भगस्तथाधाताप्रो यतामुद्दिरेच्चैव ॥ १३ ॥ अनेनविधिनार्यस्तु
 कुर्यात्प्रियतमानसः ॥ सकामानिहसंप्राप्यनंदतेशाश्वतीःसमाः ॥ १४ ॥ ततःसूर्यसदोगत्वा नंदतेनंदवर्धन ॥ एषातुनंदजननीतिवाख्याताम
 याशिव ॥ १५ ॥ यामुपोष्यततोभुक्त्वानंदतेहंसमाप्यवै ॥ १६ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेतप्तममकल्पेनंदानामसप्तमीवर्णनेनामज्ञा
 ततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शुक्लपक्षेतुसप्तम्यांनक्षत्रसंवितुर्भवेत् ॥ यदाप्रथमताचैवतदावैभद्रताव्रजेत् ॥ १ ॥
 सप्तमंत्रदेवस्यघृतेनकथितंबुधैः ॥ क्षीरेणचतथावीरपुनरिक्षुरसेनच ॥ २ ॥ स्नापयित्वातुदेवेशं चंदनेनविलेपयेत् ॥ दध्वातुगुलं
 तस्यदद्याद्भद्रंतथाग्रतः ॥ ३ ॥ गोधूमचूर्णनिवपन्विमलंशशिसन्निभम् ॥ सवज्रंसगुडंचैवैरक्तपुष्पोपशोभितम् ॥ ४ ॥ यदस्यशृंगमो
 शानंतत्रैवौक्तिकंन्यसेत् ॥ यदाग्रेयंतत्रमाणिक्यंन्यसेद्दालोहितमणिम् ॥ ५ ॥ नैऋत्येमकरंदद्याद्वायव्येपद्मरागिणम् ॥ गंगियमंत
 स्तस्यस्वशतयाविन्यसेद्बुधः ॥ ६ ॥ चतुर्थ्यामेकभक्तंतुपंचम्यांनक्तमादिशेत् ॥ षष्ठ्यामयाचितंप्रोक्तमुपवासमतःपरम् ॥ ७ ॥ पाषांडि
 नोविकर्मस्थान्वैडालव्रतिकांत्यजान् ॥ सप्तम्यांपालयेत्प्राज्ञो दिवास्वापंविवर्जयेत् ॥ ८ ॥ अनेनविधिनार्यस्तुकुर्याद्भद्रसप्तमीम् ॥ तस्य
 भद्राणिसर्वाणि यच्छंतिऋभवःसदा ॥ ९ ॥ भद्रंददतिरस्त्वस्यांभद्रस्तस्यसुतोभवेत् ॥ भद्रमासाद्यभूतेऽसदाभद्रेणातप्नुति ॥ १० ॥
 ॥ ॥ दिंडिरुवाच ॥ ॥ कोऽयंभद्रइतिप्रोक्तःकथंकार्यप्रभूषणम् ॥ दत्त्वाचार्कफलंविद्याद्विधिनकेनदीयते ॥ ११ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥

व्योर्मभद्रइतिप्रोक्तं देवचिह्नमनूपमम् ॥ यद्वत्तेहनःसूर्यमुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ १२ ॥ शालिपिंडमयकार्यचतुष्कोणमनूपम् ॥ गव्ये
 नसर्पिषाणुत्तं खंडशर्करयान्वितम् ॥ १३ ॥ चतुर्जतकपूर्णतुद्रक्षाभिश्च विशेषतः ॥ नालिकेरुल्लैश्चैव सुगंधं वगणाधिप ॥ १४ ॥ मध्ये
 द्रुनीलं भद्रस्य न्यसेत्प्राज्ञः स्वशक्तिः ॥ पुष्परागं रक्तं पद्मरागं तथैव च ॥ १५ ॥ अचौपम्यं च मणिवयं कमात्कोणेषु विन्यसेत् ॥ वाच
 कायाथवा दद्याद्वा भोजके स्वयम् ॥ १६ ॥ अनेन विधिनयास्तु कृत्वा भद्रं प्रयच्छति ॥ सहभद्राणि संप्राप्य गच्छेद्गोपतिमादिरम् ॥ १७ ॥ ब्रह्मलोकं त
 तो गच्छेद्या नारुदो न संशयः ॥ तेजसागोजसंकाशः कांत्यागो जसमस्तथा ॥ १८ ॥ प्रभयागोपतेस्तु लज्जं सौगोपस्य च ॥ तस्मादेत्यनुभू
 मौगोपतिः स्यान्न संशयः ॥ १९ ॥ प्रसादाद्गोपतेर्वीरसर्वज्ञाधिपपूजितः ॥ इत्येषा कथिता भीमभद्रानामोतिसप्तमी ॥ २० ॥ यामुपोष्य न
 रो भीमब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥ शृण्वंति ये पठंतीह कुर्वंति च गणाधिप ॥ २१ ॥ ते सर्वे भद्रवासाद्ययं तितद्ब्रह्मशाश्वतम् ॥ सुमंतुरुवाच ॥
 इत्युक्तवान्पुराब्रह्मादिदिने सप्तमीव्रतम् ॥ २२ ॥ मयाप्युक्तं तव विभो यथाज्ञातं यथाश्रुतम् ॥ गृहीत्वा सप्तमीकल्पमानं वोयस्तु भूतले ॥ २३ ॥
 न्यजेत्कामाद्रयं वापि सज्ञेयः पति तो बुधः ॥ तस्माद्धारयत्तद्द्वारं न त्याज्यं सप्तमीव्रतम् ॥ २४ ॥ त्यज्यमानो भवेद्भरिआरुढपति तो नरः ॥
 आवयेद्यस्तु भक्त्या च सप्तमीकल्पमादितः ॥ सोऽयमेव फलं प्राप्य ततो याति परं पदम् ॥ २५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमीकल्पे भ
 द्राकल्पवर्णनं नामैकाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०३ ॥ ६४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ एवं यादेवैव सप्तमीभास्करस्य तु ॥ यथा बहूनां भार्याणां भर्तुः
 काचित्प्रिया भवेत् ॥ १ ॥ सर्वाश्चित्प्रिया द्विस्य प्रियाः सूर्यस्य भारत ॥ तस्मादस्यानरेणेह पूजनीयो दिवाकरः ॥ २ ॥ इतानीक उवाच ॥ ति
 थीनामधिपः सूर्यः सर्वासां कथितो यदि ॥ सप्तम्या भवेयागोऽस्य किमर्थं क्रियते बुधैः ॥ ३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इदमर्थं पुराष्टः सुरज्येष्ठादि
 विस्थितः ॥ विष्णुना कुरुदूलेतेनोक्तं हरये तथा ॥ ४ ॥ तथा ते सर्वमाख्यास्य शृणुष्वैकमना विभो ॥ सुखासीनं सुरज्येष्ठपुरादेवं
 पितामहम् ॥ ५ ॥ प्रणम्य शिरसां देवकृष्णो वचनमब्रवीत् ॥ यद्येष भानुमान् देवस्तिथीनामाधिपः स्मृतः ॥ ६ ॥ किमर्थं पूजयेद्ब्रह्मन्मत्तम्या
 ब्रूहि मे विभो ॥ एवमुक्तः सुरज्येष्ठो विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ ७ ॥ प्रहस्य भगवान्देव इदं वचनमब्रवीत् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवेभ्यस्तिथयो

दत्ताभास्करेणमहात्मना ॥ ८ ॥ मुक्त्वैकासप्तमसिर्वासीसम्यगाराधनेनवै ॥ यस्यैवयद्दिनंदत्तंसतस्यैवाधिपःस्मृतः ॥ ९ ॥ स्वादिनेनू
 जितस्तिस्मिन्स्वमंत्रैर्वरदोभवेत् ॥ विष्णुरुवाच ॥ अर्केणकतरत्कस्मैदिनंदत्तमहात्मना ॥ १० ॥ स्वादिनेनूजितेऽस्मिन्स्वमंत्रैर्वा
 यतेध्रुवम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अग्नयेप्रतिपदत्ताद्वितीयाब्रह्मणेतथा ॥ ११ ॥ तृतीयायक्षराजायगणेशायचतुर्थ्यपि ॥ पंचमीनागराजायकार्ति
 केयायषष्ठ्यपि ॥ १२ ॥ सप्तमीस्थापितात्मार्यदत्तारुद्रायचाष्टमी ॥ दुर्गायैनवमीदत्तायमायदशमीस्वयम् ॥ १३ ॥ विश्वेभ्यश्चायदेवेभ्यो
 दत्ताचैकादशीसिदा ॥ द्वादशीविष्णवेदत्तामदनायत्रयोदशी ॥ १४ ॥ चतुर्दशीशंकरायदत्तासोमायपूर्णिमा ॥ पितृणांभातुनादत्ता
 पुण्यापंचदशीसदा ॥ १५ ॥ तिथ्यःपंचदशैस्तुसोमस्यपरिर्कीर्तताः ॥ पयितेकृष्णपक्षेसुरैरोभिर्यथादितैः ॥ १६ ॥ शुक्लपक्षेप्रपू
 तेषोडश्याकलयसह ॥ अक्षयासासदैकैकातत्रसाक्षात्स्थितोरविः ॥ १७ ॥ क्षयवृद्धिकरोह्यवतेनासौतत्पातिःस्मृतः ॥ ददतिगतिस
 क्षीणांध्यानमात्रस्थितोरविः ॥ १८ ॥ अन्येपीष्टान्यथाकामान्प्रयच्छन्तिमुखेनवै ॥ तथासर्वप्रवक्ष्यामिकृष्णसंक्षेपतःशृणु ॥ १९ ॥ अग्निमिद्वच
 हुत्वाचप्रतिपद्यमृतंघृतम् ॥ हविषासर्वधान्यानिप्राप्तुयादमितंधनम् ॥ २० ॥ ब्रह्माणंचद्वितीयायांसंपूज्यब्रह्मचारिणम् ॥ भोज
 यित्वाचविद्यानांसर्वासांपारगोभवेत् ॥ २१ ॥ तृतीयायांचवित्तेशंविताह्योजायतेध्रुवम् ॥ क्रयादिव्यवहोरषुलाभोबहुगुणोभवेत्
 ॥ २२ ॥ गणेशपूजनंकुर्याच्चतुर्थ्यासर्वकर्मसु ॥ अधिष्ठाविद्विषांविघ्नकुर्याच्चास्यनसंशयः ॥ २३ ॥ नागानिद्वचपंचम्यांनविषरभे
 भूयते ॥ स्त्रियंचलभतेपुत्रान्परांचिश्रयमाप्नुयात् ॥ २४ ॥ संपूज्यकार्तिकेयंतुषष्ट्याश्रेष्ठप्रजापते ॥ मेधावीरूपसंपन्नोदीर्वायुःकीर्ति
 वर्धनः ॥ २५ ॥ सप्तम्यांपूज्यरक्षेशचित्रभातुंदिवाकरम् ॥ अष्टम्यांपूजितोदेवोगोवृषाभरणोहरः ॥ २६ ॥ ज्ञानंददातित्रिपुलकांति
 चविपुलांतथा ॥ मृत्युहाज्ज्ञानदश्चैवपाशहाचप्रपूजितः ॥ २७ ॥ दुर्गासंपूज्यदुर्गाणिनवम्यांतरतीच्छया ॥ संग्रामेव्यवहारैश्चसदावि
 जयमश्नुते ॥ २८ ॥ दशम्यांयममातिष्ठेत्सर्वव्याधिहरोध्रुवम् ॥ नरकादथमृत्योश्चसमुद्ररातिमानवम् ॥ २९ ॥ एकादश्या

यथादिष्टाविश्वेदेवाऽप्रपूजिताः ॥ प्रजापशुधनधान्यप्रयच्छन्तिमहीतथा ॥ ३० ॥ द्वादश्याविष्णुमिदृहसर्पदाविजयीभवेत् ॥
 पूज्यश्चसर्वलोकानांथागोपतिगोकरः ॥ ३१ ॥ कामदेवत्रयोदश्यासुरूपोजायतेध्रुवम् ॥ इष्टारूपवतीभार्यालभेकामांश्चपुष्क
 लान् ॥ ३२ ॥ इष्टधरंचतुर्दश्यासर्वैश्वर्यसमन्वितः ॥ बहुपुत्रोबहुधनस्तथास्यान्नात्रात्रंशयः ॥ ३३ ॥ पौर्णमास्यांतुयःसोमं पूजयेद्भ
 क्रिमात्रः ॥ स्वाधिपत्यंभवेत्तस्यसंपूर्णनचहयते ॥ ३४ ॥ पितरःस्वदिनेदिंदेष्टाःकुर्वन्ति सर्वदा ॥ प्रजावृद्धिर्धनरक्षाचयुष्यं
 बलमेवच ॥ ३५ ॥ उपवासंविनाप्येतेभवंत्युक्तफलप्रदाः ॥ पूजयाजपहोमैश्चतोषिताभक्तिः सदा ॥ ३६ ॥ मूलमंत्रैश्चतश्चा
 भिरंशमंत्रैश्चकीर्तिताः ॥ पूर्ववत्पद्ममध्यस्थाःकर्तव्याश्चतिथिद्वराः ॥ ३७ ॥ गंधपुष्पपहारैश्चयथाज्ञातयाविधीयते ॥ पूजया
 ह्येनविधिनाकृतापिचफलप्रदा ॥ ३८ ॥ आज्यधारासमिद्धिश्चधिशिरान्नमाक्षिकैः ॥ यथोक्तफलदोहोमाजपःशान्तनतेचेतसा ॥ ३९ ॥
 मूलमंत्राश्चसंज्ञाभिरंगमंत्राश्चकीर्तिताः ॥ कृत्वायज्ञान्दशद्रौचफलान्येतानिभक्तितः ॥ ४० ॥ यथोक्तानितथोक्तानिलभेतेहाधिक्या
 न्यपि ॥ इहयस्माद्यथान्यस्मिन्योवसेद्यःसुखिसदा ॥ ४१ ॥ तेषालोकेषुमंत्रज्ञोयावत्तपतिथिःस्थिता ॥ दहेत्तस्मात्तथारिष्टं
 तद्रूपोजायतेनरः ॥ ४२ ॥ सुरूपोधर्मसंपन्नोभक्षितारिमहोपतिः ॥ स्त्रीवानपुंसकोवापिजायतेपुरुषोत्तमः ॥ ४३ ॥ इत्येताः
 कथिताःकृष्णतिथयोयामयातव ॥ नक्षत्रदेवताःसर्वानक्षत्रेषुव्यवस्थिताः ॥ ४४ ॥ इष्टान्कामान्यच्छन्तिद्यास्तास्तद्दोहधर ॥
 चंद्रमायत्रनक्षत्रमहादृष्ट्यास्थितःसदा ॥ ४५ ॥ उक्तस्तुदेवतायज्ञस्तदासाफल्यभावेत् ॥ देवताश्चप्रवक्ष्यामिनक्षत्राण्यथाक
 मम् ॥ ४६ ॥ नक्षत्राणिचसर्वाण्यज्ञाश्चैवपृथक्पृथक् ॥ अश्विन्यामादेवनाविद्वद्वादीवायुजायतेनरः ॥ ४७ ॥ व्याधिभिर्मुच्यन्तेक्षिप्रम
 त्यर्थव्याधिपीडितः ॥ भरण्यायमउद्दिष्टःकुसुमैरितैःशुभैः ॥ ४८ ॥ तथागंधादिभिःशुभैरपमृत्योर्योर्विभोचेयत् ॥ अनलः
 कृत्तिकायांतुइहसंपूजितःपरः ॥ ४९ ॥ रक्तमाल्यादिभिर्देवतात्फलहेभिनचध्रुवम् ॥ पूर्वांप्रजापतिःश्रीतइष्टोदद्यात्पशून्तथा ॥
 ॥ ५० ॥ रोहिण्यांदेवज्ञादूलूजनादिहगोपतेः ॥ मृगशीर्षसदासोमोज्ञानमारोग्यमेवच ॥ ५१ ॥ आर्द्रयांतुशिवंपूज्यपश्चाद्दिज

यमाप्नुयात् ॥ पद्मादिभिः स दिव्यैश्च पूजितः शं प्रयच्छति ॥ ५२ ॥ तथा पुनर्वस्व इतिः सदा संपूज्यते दिवि ॥ गुरुणा तर्पितश्चैव मातेव
 परिरक्षति ॥ ५३ ॥ पुष्ये बृहस्पतिर्बुधो द्वादश विपुलांशुभाम् ॥ गौतमीयादिभिर्नागाश्चेष्टायां प्रपूजिताः ॥ ५४ ॥ तर्पिता
 श्वथान्यायं भक्ष्याद्यैर्मधुरैः सितैः ॥ रक्षामिषादिभिस्तैस्तैः प्रीतिं कुर्वति मानद ॥ ५५ ॥ मघा सुपितरः सर्वे हव्यैः कव्यैश्च पूजिताः ॥
 प्रयच्छति धनं धान्यं भृत्यान् पुत्रान् पशून् तथा ॥ ५६ ॥ फाल्गुन्या मथर्वपूषा इष्टः पुष्पादिभिः शुभैः ॥ पूर्वार्था विजयं दद्याद्दुत्तरार्था भोगं
 तथा ॥ ५७ ॥ भर्तारमीप्सितं दद्यात्कन्यायै पुरुषस्य तथा ॥ इह जन्म निरयुज्येत रूपाद्रविणसंपदा ॥ ५८ ॥ पूजितः सर्वता हस्ते विश्वे ज्ञान विः
 सदा ॥ गंधपुष्पादिभिः सर्वं ददाति विपुलं धनम् ॥ ५९ ॥ राज्यं तु त्वष्टा चित्रार्थानिः स पत्नं प्रयच्छति ॥ इष्टः संतर्पितः प्रीतः स्वात्न्यां वायुर्वेलं परम्
 ॥ ६० ॥ इंद्राग्न्येव विद्याखायां जातरक्तैः प्रपूज्य च ॥ धनधान्यानि लब्ध्वे हते जस्वानिवसेत्सदा ॥ ६१ ॥ रक्तैर्मित्रमनूराधास्वेवं संपूज्य भ
 क्तितः ॥ श्रियो भवति सर्वेषां चिंजीवति सर्वदा ॥ ६२ ॥ ज्येष्ठार्था पूर्ववच्छक्रमिह्वा पुष्टिमवाप्नुयात् ॥ गुणैर्ज्येष्ठैश्च सर्वेषां कर्मणा च धनेन च ॥ ६३ ॥
 मूले देवपितृन् सर्वान् भक्त्या संपूज्य पूर्ववत् ॥ पूर्ववत्फलमाप्नोति स्वर्गस्थानं ध्रुवो भवेत् ॥ ६४ ॥ पूर्वार्षा देव्याः पूज्य दुत्तातत्रैव पूर्ववत् ॥
 सेतापान्मुच्यते क्षिप्रं शरीरात्मानमात्तथा ॥ ६५ ॥ आषाढा सुतथा विश्वानुत्तरा पादये गतः ॥ विद्मेशं पूज्य पुष्पाद्यैः सर्वमाप्नोति मानवः ॥ ६६ ॥
 श्रवणे तु सितैर्विष्णुपतैर्नीलैश्च भक्तितः ॥ संपूज्य श्रियमाप्नोति परं विजयमेव च ॥ ६७ ॥ धनिष्ठा सुवसु निहान भयं जायते क्वचित् ॥ महतोऽपि
 भयात्त्वतैर्गंधपुष्पादिभिः शुभैः ॥ ६८ ॥ इंद्रं शतभिषयां च व्याधिभिर्मुच्यते ध्रुवम् ॥ आतुरः पुष्टिमाप्नोति स्वास्थ्यमैश्वर्यमेव च ॥ ६९ ॥ अज
 भाद्रपदायां तु शुक्रस्फटिकसन्निभम् ॥ संपूज्य भक्तिमाप्नोति परं विजयमेव च ॥ ७० ॥ उत्तरायाम हि दुग्धं परं शांतिमवाप्नुयात् ॥ स्वत्यां पूजितः
 पूषा ददाति सततं शुभम् ॥ ७१ ॥ सितैः पुष्पैः स्थितिं च धृतिं विजये मेव च ॥ तवैवैते समाख्याता यज्ञाः संक्षेपतो मया ॥ ७२ ॥ नक्षत्रदेवतानां
 च साधकानां हितायैव ॥ अत्तया विज्ञानुसारं भवति फलदाः सदा ॥ ७३ ॥ गंतुमिच्छेद नंत्यं वा क्रियां प्राग्बधमेव च ॥ नक्षत्रदेवतायां ज्ञां कृत्वा

१ गुणैः संपूज्य ज्येष्ठार्थां गुज्यते मधुसूदन-इ० पा० । २ शक्र्या-इ० पा० । ३ विभवैः-इ० पा० । ४ नात्र कार्यो विचारणा-इ० पा० । ५ पशून्-इ० पा० ।

तत्सर्वमाचरेत् ॥ ७४ ॥ एवंकृतोहितत्सर्वयात्राफलमवाप्नुयात् ॥ क्रियाफलंचसंपूर्णमित्युक्तंभानुनास्वयम् ॥ ७५ ॥ यज्ञात्सविजयकु
त्रिक्रयांकुर्याद्विधेःपिताम् ॥ कालचक्रोदथवासूर्यराशिचक्रेकलात्मना ॥ ७६ ॥ विश्वेतेजोनिधिध्यात्वा सर्वकुत्राद्यथेप्सितम् ॥ विभूतिरपिचो
द्विष्टाक्रियाभिःसाध्यतेध्रुवम् ॥ ७७ ॥ उद्विष्टाभिःप्रयत्नेनमुक्तियोगेनसाध्यते ॥ भानोराधनाद्वापिप्राप्यतेमुक्तिरवाह ॥ ७८ ॥ तस्मा
दाराधयारविभक्त्यात्वंसधुमुदह ॥ इव्यापूजानमस्करशुश्रूषाभिरहर्निशम् ॥ ७९ ॥ व्रतोपवासैर्विवैर्ब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ यःकारय
तिदेवार्चाहृदयालंबनंरवेः ॥ सनरोभानुशालेक्यमुपैतितकल्मषः ॥ ८० ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणब्रह्मवर्णिणसप्तमीकल्पेनक्षत्रपूज
विधिर्वर्णनंमद्वचधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०२ ॥ ६४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यश्चदेवालयंभक्त्याभ्युक्तोःकारयतेस्थिरम् ॥ सप्तसत्पुरुषांलोकान्भानो
नयतिमानवः ॥ १ ॥ यावंत्यब्दानिदेवाचारवेस्तिष्ठतिमंदिरे ॥ तावद्र्षसहस्राणि सूर्यलोकैकसंभेदतैः ॥ २ ॥ देवाचारलक्षणोपेतातद्देहसंतोविधिः ॥
निष्कामंवा मनोयस्यसयातिरविसाम्यताम् ॥ ३ ॥ पुष्पाण्यतिसुगंधीनिमनोज्ञानिचयःपुशान् ॥ प्रयच्छतिहिदेवेशंतद्रावगतमानसः ॥ ४ ॥
धूपंश्चविविधांस्तान्गन्धाब्जानुलेपनम् ॥ दीपवत्युपहारांश्चयज्ञाभीष्टमथात्मनः ॥ ५ ॥ नरःसोऽनुदिनंयज्ञात्प्राप्नोत्याराधनाद्भुवः ॥
यज्ञेशोभगवान्भानुर्मखरपिचतोष्यते ॥ ६ ॥ बहुपकरणायज्ञानानांसंभारविस्तराः ॥ प्राप्यतेतधनयुतेभनुष्यलोकसंचयैः ॥ ७ ॥
भक्त्यातुपुरुषैःपूजाकृतादूर्वाक्षुरैरपि ॥ रवेर्देवतिहिफलसर्वयज्ञैःसुदुर्लभम् ॥ ८ ॥ यानिपुष्पाणिभक्ष्याणिधूपगंधानुलेपनम् ॥
दयितंभूषणयन्त्रकृतकैचैववाससी ॥ ९ ॥ यानिचाभ्युपहाराणिभक्ष्याणिचफलानिच ॥ प्रयच्छतिनिदेवेशमवथाश्चैवतन्मनाः ॥ १० ॥
आवांतयज्ञपुरुषंयथाशक्त्याप्रसादय ॥ आराध्यस्थापितंदेवंतास्मिन्नेवनरालये ॥ ११ ॥ पुण्यैस्तीर्थैर्देवैर्धर्मधुनासांपिषातथा ॥
क्षीरेणस्नापयेद्देवंचित्रभानुदिवंकरम् ॥ १२ ॥ दाक्षिण्यहृदयान्तिस्वर्गलोकान्धुच्युतान् ॥ प्रथास्यतिथदुश्च्रेष्टनिर्वृतिवापिशाश्वतीम् ॥ १३ ॥
स्तोत्रैर्गीतैस्तथावाद्यैर्ब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ मनसैश्चक्रतायोगादाराधयविभावसुम् ॥ १४ ॥ आराध्यतंविदेहानांपुरुषाःसप्तसप्ततिः ॥

१ धुतकल्मषः-इ०पा० । २ महीयते-इ०पा० । ३ प्रयते-इ०पा० । ४ जगत्पतिम्-इ०पा० ।

हेहयानांचपंचाशदमृतत्वसमागताः ॥ १५ ॥ सत्वमेभिःप्रकारैस्तमुपवासैस्तुभारुकरम् ॥ संतोषयहिदुष्टोऽसौभानुभवंनिशांतिदः ॥
 ॥ कृष्णउवाच ॥ उपवासैश्चित्रभानुःकथंतुष्टःप्रजायते ॥ १६ ॥ परिचर्याकथंकार्याकार्याचोपवासिना ॥ यद्यत्कार्ययदाचैवभा
 नोराराधनंनरैः ॥ १७ ॥ तत्सर्वैवेस्तराद्ब्रह्मन्यथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ स्मृतःसंपूजितोधूपपुष्पाद्यैःससदारविः ॥ १८ ॥
 भोगिनामुपकारार्थिपुनश्चोपवासिनाम् ॥ उपावृत्तस्तुपापेभ्योयस्तुवासोऽगुणैःसह ॥ १९ ॥ उपवासःसर्वज्ञेयःसर्वभोगविवर्जितः ॥
 एकरात्रिद्विरात्रंवात्रिरात्रमथवाहरे ॥ २० ॥ उपवासीरर्वियस्तुभक्त्याध्यायतिमानवः ॥ तन्नामयाजितत्कर्मरतस्तद्गतमानसः ॥ २१ ॥
 निष्कामःपूजयित्वातंपरब्रह्माधिगच्छति ॥ यश्चकाममभिव्याथभारुकरार्पितमानसः ॥ २२ ॥ उपेक्ष्यतितमाश्रितिप्रसन्नतुष्टवृषच्चजे ॥
 श्रीकृष्णउवाच ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैःस्त्रीभिस्तथाविभो ॥ २३ ॥ संसारगतंपंकस्थैःसुगतिःप्राप्यतेकथम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अ
 नाराध्यजगन्नाथभारुकरंतिमिरापहम् ॥ २४ ॥ निर्व्यलोकैर्नचितेनप्रयास्यतिचसद्गतिम् ॥ विषयग्राहवैषम्यंनचितंभारुकरार्पणम् ॥ २५ ॥
 सकथंपापकर्तवैनरोयास्यतिसद्गतिम् ॥ यदि संसारदुःखार्तःसुगतिंगंतुमिच्छसि ॥ २६ ॥ तदाशयसर्वैःशंशंशंलोकप्रोजितम् ॥ पु
 ष्यैःसुगंधैर्दृष्टैश्चधूपैःसागुरुचंदनैः ॥ २७ ॥ वासोविभूषणैर्भक्ष्यैरुपवाससरायणः ॥ यदि संसारनिर्वेदादभिधांछसिसद्गतिम् ॥ २८ ॥
 तदाशयकालेशंयच्छेष्टंतवचेतसा ॥ पुष्पाणि यदि तेनस्युःशस्तं पादपपल्लवैः ॥ २९ ॥ दूर्वाकुरैरपिकृष्णतदभावेऽप्येद्विविम् ॥ पुष्प
 पत्रांबुभिर्धूपैर्यथाविभवमात्मनः ॥ ३० ॥ पूजितस्तुष्टिमतुलंभक्त्यायात्येकचेतसाम् ॥ यःसदायतनेभानोःकुर्वात्संधार्जनंनरः ॥ ३१ ॥
 संपांसुदेहसंयोगात्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ यावत्स्यःपांसुःकणि कामाज्यंतेभारुकरालये ॥ ३२ ॥ दिनानिदिविदिव्यानितावंतिमोदतेनरः ॥
 सचाह्वाभ्यंतरंवेदममार्जतेभारुकरस्ययः ॥ ३३ ॥ सचाह्वाभ्यंतरंस्तस्यकार्यानिःकल्मषोभवेत् ॥ यश्चानुलेपनं कुर्वाद्भानोरायतनेनरः ॥ ३४ ॥
 सहेल्लोकमासाद्यमोदतेगोतेहरौ ॥ मृदावाप्तुद्विकारैर्वीरणैर्क्रैर्गोमथेन ॥ ३५ ॥ अनुलेपनकृत्तयानरोगोपतिममुयात् ॥ उदका

१ श्रीविष्णुरुवाच-इति सर्वत्र कृष्णउवाचित्यस्य स्थाने पाठः । २ भूतेशम्-इ०पा० ।

भ्युक्षणंभानोर्यःकरोतितथाक्षये ॥ ३६ ॥ सगच्छतिनःकृष्णयत्रास्तेगोपितिःसदा ॥ पुष्पप्रकरमत्यर्थमुगंधंभास्करालये ॥ ३७ ॥
अनुक्षितेनरोद्वान्मुष्पेतगृहं व्रजेत् ॥ विमानवरमभ्येतिसर्वरत्नमयंदिधि ॥ ३८ ॥ संप्राप्नोतिनरोदत्वादपकंभास्करालयम् ॥ यस्तुसं
वत्सरंपूर्णतिलपात्रप्रदोनेरः ॥ ३९ ॥ ध्वजं चभास्करेद्वान्सममत्रफलंलभेत् ॥ विद्युनेत्यतिवातेनददुरज्ञानतःकृतम् ॥ ४० ॥ पापंदातु
गृहेभानोर्दिवारात्रौनसंशयः ॥ गतिवाद्यादिभेदंयउच्यतेविभावसुम् ॥ ४१ ॥ गंधर्वनृत्यैर्वाश्चदिवानन्थानिर्वेव्यते ॥ जातिस्मरत्वं
वृद्धिचतस्तुपरमांगतिम् ॥ ४२ ॥ प्राप्नोतिहेलरायज्ञनेपुण्याहयानकथाकरः ॥ तस्मात्कुत्रात्पयत्नेनपूजेयेद्वापिवाचकम् ॥
नान्यत्र्यतिकरंभानोःपुण्याख्यानमृतेक्वचिद् ॥ ४३ ॥ एकोऽपिहेलःसुकृतंअणामोदशाश्वमेवावभृथेतुल्यः ॥ दशाश्वमेवीपुनरोतेज
न्मेहेलिप्रणामीनपुनर्भवाय ॥ ४४ ॥ एवंदेवोथरोभक्तयोयेनभानुरुपासितः ॥ ४५ ॥ संप्राप्नोतिगतिंशुद्ध्यांशामिच्छतिचेतता ॥ तमाराध्य
मयाप्राप्तं ब्रह्मत्वंलोकपूजितम् ॥ ४६ ॥ सौरेर्यथेप्सितं प्रातंतवयातस्मात्पुरानव ॥ ब्रह्महत्याभिभूतस्तुगोश्रुताभरणोहरः ॥ ४७ ॥ तमा
राधरर्चिभक्त्यामुक्तोऽसौब्रह्महत्याया ॥ देवत्वंमनुजैःकैश्चिद्वर्धंस्वंतथापरैः ॥ ४८ ॥ विद्याधत्स्वमपरैरवाप्तिहिदिवाकरात् ॥ लेखःकृतु
ज्ञतेनेशमाराध्यैर्नदिवाकरम् ॥ ४९ ॥ इन्द्रत्वमगमत्तस्मान्नान्यःपूज्योदिवाकरात् ॥ देवभ्योऽयतिपूज्यस्तुस्वगुरुब्रह्मचारिणा ॥ ५० ॥
तस्मात्सयज्ञगुरुषुविवस्वान्पूज्यएवाहि ॥ स्त्रियाश्चभर्तारमृतेपूज्योऽयंतंविभावसुः ॥ ५१ ॥ भूर्युहस्त्यस्यसतःपूज्यगोपतिरंशुमानोवैश्याना
मपिचाराध्यस्तपोभिस्तमनाज्ञनः ॥ ५२ ॥ ध्येयःपरित्राजकानांसदादेवविभावसुः ॥ एवसर्वश्रमाणाहितित्रभानुःपरायणम् ॥ ५३ ॥
सर्वेषंचैववर्णानांतमाराध्यायुधाहूतिम् ॥ ५४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेश्वरप्रद्वेषपर्वणिस्तमीकरस्यसूयपूजायाहिसर्वर्णनं नामअधिकशततमो
ऽध्यायः ॥ १०३ ॥ ॥ ॥ शृणुष्वसंयतःकाम्यानुपवासंस्तथापरात् ॥ तांस्तिनाश्रित्ययानकामान्कुरुतेऽपिस्तमानसः ॥ १ ॥ सप्तम्यांशु
कृपक्षेतुफालशुनस्येहमानवः ॥ जपन्हेलीतिदेवस्यनामभक्त्यापुनःपुनः ॥ २ ॥ देवार्चनेचाष्टशतं कृतं तच्च जपेच्छुभेः ॥ स्मृतःप्रस्थान

१ भुवि-इ०पा० । २ देवदेवधरः-इ०पा० । ३ पूज्यतमो रवेः-इ०पा० ।

काले तु उत्थाने स्वखिले क्षुते ॥ ३ ॥ पाखंडान्पातितां श्रैवतथैवाभ्याशालिनः ॥ नालपेततथाभानुमचयेच्छूद्रयान्वितः ॥ ४ ॥ इदं बोद्धा
 हरेद्भानोर्मनःसंधायतत्परः ॥ हंसहंसकृपालुस्त्वमगतीनां गतिर्भवे ॥ ५ ॥ संसारणं वमन्नानां त्राता भवदिवार ॥ एवं प्रसाद्योपवासं कृत्वा
 नियतमानसः ॥ ६ ॥ पूर्वोक्तैर्भवचसकृत्प्राश्याच्चाचमनीयकम् ॥ स्नात्वा च यित्वा हंसेति पुनर्नमस्करीयेत् ॥ ७ ॥ वज्रयारात्रये चैव क्षि
 पेर्ब्रह्मदेवपादयोः ॥ चैत्रवैशाखयोश्चैव तद्भज्येष्टे तु पूजयन् ॥ ८ ॥ मत्प्रेक्षिके गतिं श्रेष्ठां कृष्णप्राप्नोति वै नरः ॥ उत्क्रांतस्तु ब्रजेत्कृष्णदिव्यं हं
 सालयं शुभम् ॥ ९ ॥ वृषध्वजप्रसादादहंसं कंदनश्रिया वृतः ॥ आपोऽष्टश्रवणे चैव सासिमाद्रपदे तथा ॥ १० ॥ तथैवाश्रयजे चैव अनेन निधिनारः ॥
 उपोष्य संपूज्य तथा मार्तण्डेति च कीर्तयेत् ॥ ११ ॥ गोमूत्रप्राशनान्पूतो धनपुं ब्रजेत् ॥ आराधितस्य जगतामीधरस्य व्यथात्मनः ॥
 ॥ १२ ॥ उत्क्रांतिकाले स्मरणं भास्करस्य तथाप्नुते ॥ क्षीरस्य प्राशनं कृष्णविधौ चैव यथोदितम् ॥ १३ ॥ कार्त्तिके दियथा न्यायं कुर्वन् यास च तु
 ष्टयम् ॥ तेनैव विधिना कृष्णभास्करेति च कीर्तयेत् ॥ १४ ॥ सयाति भानुसालोक्य भास्करं स्मरति क्षये ॥ प्रतिमां सां द्विजातिभ्यो दद्याद्दानं
 यथेप्सितम् ॥ १५ ॥ चतुर्मासे तु संपूर्णैकृत्वा पुस्तकवाचनम् ॥ कथां तु भास्करस्येह संगतिं कथमापि वा ॥ १६ ॥ धर्मश्रवणमभीष्टं सदा धर्मध्वजस्य तु ॥
 वाचकं पूजयित्वा तु तस्मात्कार्यं विपश्चिता ॥ १७ ॥ श्राद्धमेव न पक्केन वाचकेन द्विजेन तु ॥ दिव्येन च यथायुक्तं मभिष्टं भास्करस्य हि ॥ १८ ॥ एवमे
 व गार्त्तिश्रेष्ठं देवानामनुकीर्तनात् ॥ प्राशुयात्रि विधं कृष्णत्रिलोकस्य नरः सदा ॥ १९ ॥ कथितं पारणं यत्ते प्रथमं गोधराधनम् ॥ आधिपत्यं तथा भो
 गांस्ततः प्राप्नोति मानुषान् ॥ २० ॥ द्वितीयं ततः प्राशुयात्रः ॥ सूर्यलोकं तृतीयं पारणेन तथाप्नुयात् ॥ २१ ॥ एवमेतत्समाख्यातं गति
 प्रापकमुत्तमम् ॥ विधानं देवशाईल्यदुत्तमं व्रते ॥ २२ ॥ यः श्वेतां ततमं कुर्यात्स गतिं श्रद्धानरः ॥ तथाभक्त्या च वै नरो प्राप्नोति त्रिविधां
 गतिम् ॥ २३ ॥ एषा धन्या पापहरातिथिर्नित्यमुपासिता ॥ आराधनाय स्तेषां यदा भानोर्धराधरः ॥ २४ ॥ षष्ठ्यां शृण्वतां चापि सर्वपापभयापहा ॥
 तथा धन्या च पुण्या च त्रिवर्गो दीष्टदा सदा ॥ २५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि तत्सर्गकल्पे त्रिवर्गसप्तमव्रतनिरूपणं नाम चतुरधिकशत
 तमोऽध्यायः ॥ १०४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ फाल्गुनामलपक्षस्य सप्तम्यां क्षमाधराव्यय ॥ उपोषितो नरो नारीसमभ्यर्च्यते सोऽपहम् ॥ १ ॥

सूर्यनामजपन्भक्त्यामितभोक्ताजितोद्विजः ॥ उत्तिष्ठन्प्रस्वपंश्चैवसूयमेवाभिधीयते ॥ २ ॥ ततोऽन्यादिवसेप्राप्तेनष्टम्याप्रयत्नोरात्मि ॥
 स्नात्वादेवंसमभ्यर्च्यदद्याद्विप्रायदक्षिणम् ॥ ३ ॥ रविमुद्दिश्यैवचाग्रौघृतहोमकृतक्रियः ॥ प्रणिपत्यजगन्नाथमितिवाणिमुदीरयेत् ॥ ४ ॥
 यमाराध्यपुरादेवीसावित्रिकामनायवै ॥ समेददतुदेवेशः सर्वान्कामान्विभावसुः ॥ ५ ॥ समभ्यर्च्यैतंप्राप्ताकृत्स्नान्कामान्यथापरात
 न् ॥ सदात्यखिलान्कामान्प्रसन्नोभेदिवरूपतिः ॥ ६ ॥ प्रष्टराज्यश्चदेवन्द्रोयमभ्यर्च्यैदिवरूपतिः ॥ कामान्समाप्तवान्राज्यंसमेकमप्रा
 यच्छतु ॥ ७ ॥ एवमभ्यर्च्यपूर्वांचनिष्पाद्यैवविवरूपतः ॥ भुंजतिप्रयतः सम्यगैवविष्यपतगव्धजे ॥ ८ ॥ फाल्गुनैचैत्रवैशाखेज्येष्ठेय
 स्यसमापनम् ॥ चतुर्भिः पारणमसैरोभिर्निष्पादितंभवेत् ॥ ९ ॥ करवीरैश्चतुरासोभक्त्यासंपूजयेद्रविम् ॥ कृष्णागुरुंदहेहूंप्राश्य
 गोशृंगजलम् ॥ १० ॥ नैवेद्यंखंडवैष्टासुदद्याद्विप्रभ्यश्च ॥ ततश्चश्रूयतामन्यामापाढादिषुयाक्रिया ॥ ११ ॥ जातीपुष्पाणि अरुता
 निधूपंगौगुलमुच्यते ॥ कूपेदकंसमङ्गीयात्रिवैद्यंपायसंतम् ॥ १२ ॥ स्वयंतदेवचाश्रीयाच्छेषपूर्ववदाचरेत् ॥ कार्तिकादिषुमासेषुगो
 मूत्रंकायशो रनम् ॥ १३ ॥ महोंगधूपमुद्दिष्टंपूजारकोत्पलैस्तथा ॥ कांसारंचात्रनैवेद्यंनिवेद्यंभारुकरायवै ॥ १४ ॥ प्रतिमासंचविप्राय
 दातव्यादक्षिणातथा ॥ कर्पूरंचंदनंमुस्तामगरुतगरंतथा ॥ १५ ॥ ऊषणंशर्कराकृष्णसुगंधंसिंहकंतथा ॥ महोंगोऽथंस्मृतोधूपप्रियोदे
 वस्त्यसर्वदा ॥ १६ ॥ ग्रीणनंचेष्टयाभानोः पारणेपारणेगते ॥ यथाशक्तियथायोगवित्तशठयविवर्जयेत् ॥ १७ ॥ सद्भवैनेवसताधःपूजि
 तः प्रीयतेयतः ॥ पारणंतेयथाशक्त्यापूजितः स्नापितोरविः ॥ १८ ॥ ग्रीणितश्चेप्सितान्कामान्दद्यादव्याहतंहरत् ॥ एषापुण्यायपह
 रासतमीसर्वकमदा ॥ १९ ॥ यथाभिलषितान्कामांलभतेगरुडध्वज ॥ उपोष्येतांभिभुवनंप्राप्तमिद्रेणैपुरा ॥ २० ॥ पुत्रमाप्नोतुसो
 वित्रिपुत्रांस्तुअदितिस्तथा ॥ यद्वः कामनांप्राप्ताधौम्यैवेदमवाप्तवान् ॥ २१ ॥ त्वयाप्ताभागविकृष्णशंकरः शुद्धिमाप्तवान् ॥ पितामहत्वं
 प्रातोऽहंतत्प्रसादाज्जनांन ॥ २२ ॥ अन्यैश्चाधिगतं कामंतमाराध्यनसंशयः ॥ ब्राह्मणैश्चत्रिवैश्यैः शुद्धैर्वैशिद्विरेवच ॥ २३ ॥ यथै
 काममभिध्यायेत्तंप्राप्तोत्पुषेणात् ॥ जनः प्राप्नोत्यसंदिग्धंभनोराराधनादतः ॥ २४ ॥ अपुत्रः पुत्रमाप्नोतिगोतश्चाभिर्मादते ॥ रागाभिभूत

आरोग्यंकन्याविंदुतिस्तपतिम् ॥ २६ ॥ समागत्यप्रवसितैरुपोष्यैतदवायुयात् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिगोगतश्चापिमोदते ॥ २६ ॥ ना
 पुत्रोनाधनोवापिनवानिष्टोनिर्वृणः ॥ उपोष्यैतद्व्रतमत्यःस्त्रीजनोवापिजायते ॥ २७ ॥ गोहेलिकमासाद्यमोदेताश्वतीःसमाः ॥ गौर
 कंयानमारूढस्तेजसारिधिसन्निभः ॥ २८ ॥ पुनरेत्यमर्हकृष्णधनधानसमोवृष ॥ क्ष्मातलेस्यान्नसंदेहःप्रसादाद्गोपतेनरः ॥ २९ ॥ इति
 श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिषष्ठिप्रसन्नमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥ ६४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥
 पुनश्चैतन्महाभागश्रूयतांगदतोमम ॥ प्रोक्तंखगेनदेवानांतिथिमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ विजयातिजयैवै
 वजयंतीचमहातिथिः ॥ त्वत्तःश्रुतासुरश्रेष्ठबृहदिमेपापनाशिनीम् ॥ २ ॥ तथोत्तरायणंब्रूहिशस्तंयद्वास्करार्चने ॥ यत्रसंपू
 जितोभानुर्भवेत्सर्वाधनाशनः ॥ ३ ॥ तन्मेकथयत्यनेनभक्त्यापृष्टोऽक्षयफलम् ॥ ४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शुक्लपक्षेसप्तम्यांयद्दक्ष
 तुरवेभैवेत् ॥ ४ ॥ तदात्यात्सामहापुण्यासप्तमीपापनाशिनी ॥ तस्यांसंपूज्यदेवेशचित्रभानुंजगद्गुरुम् ॥ ५ ॥ सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्य
 तेनत्रसंशयः ॥ यश्चोपवासंकुरुतेतस्यानियतमानसः ॥ ६ ॥ सर्वपापविमुक्तात्मासूर्यलोकेमहीयते ॥ दानंयहीयतेकिंचित्तमुद्दिश्यदिवा
 करम् ॥ ७ ॥ होमंवाक्रियेततत्रतत्सर्वंचाक्षयंभवेत् ॥ एकऋग्वेदःपुरतोजतःश्रद्धांपरेणतु ॥ ८ ॥ ऋग्वेदस्यतमस्तस्ययच्छतेसत्फलंश्रुवम् ॥
 सामवेदंफलंसोमयजुर्वेदफलंयजुः ॥ ९ ॥ अथर्वाअथर्वागिरिसोनिखिलयच्छतेरविः ॥ तारकाइवराजंतेद्योतमानादिवानिशम् ॥ १० ॥
 समभ्यर्च्यचसन्म्यादिवेदंविवाकरम् ॥ यत्रपापमशेषंवेनाशयत्यत्रभास्करः ॥ ११ ॥ कर्तव्यासप्तमीकृष्णतेनोक्तापापनाशिनी ॥ अस्यां
 समभ्यर्च्यैरविपातिसौरपुरंनरः ॥ १२ ॥ विमानवरमारुह्यकपूरैर्द्रवमुत्तमम् ॥ तेजसाकविसंकाशप्रभयासूर्यसन्निभः ॥ १३ ॥ कांत्यात्रेयसप्तमः
 कृष्णशौर्यैरहरिसप्तमःसदा॥मोदेतत्रमुचिरंवृंदारकगणैःसह ॥ १४ ॥ पुनरेत्यभुवंकृष्णभवेद्वैक्ष्माधिपाधिपः ॥ १५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुरा
 णेब्राह्मेपर्वणिषष्ठिप्रसन्नमोऽध्यायः ॥ १०६ ॥ ६४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ तथान्यदोषधर्मज्ञशृणु
 ष्वगदतोमम ॥ पदद्वयंजगद्धातुर्देवदेवस्यगोपतेः ॥ १ ॥ यदेकपादपीठंहितत्रन्यस्तंपदद्वयम् ॥ स्वयमंशुमतकृष्णलोकानांहितका

म्यथा ॥ २ ॥ वासनस्यपदं कृष्णज्ञेयैव उत्तरायणम् ॥ देवाद्यैः सकलैर्वैदक्षिणदक्षिणायनम् ॥ ३ ॥ अहं चिसरा कृष्णदक्षिणपादमर्चतः ॥
 श्रद्धान्वितौ भास्करस्यहराशौ वासमर्चतः ॥ ४ ॥ तस्मिन् यत्र न्यहसंभ्यगदेवैवस्यमानवः ॥ करेत्याराधनं तस्य तु दुःस्याद्रानुमानस्तदा ॥ ५ ॥
 विष्णुरुवाच ॥ कथमारधनंतस्य देवदेवस्य गोपतेः ॥ क्रियते देवशिल्पतत्समाख्या तु महसि ॥ ६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ उतरेत्यमेने कृष्णज्ञातो नैथत
 मानसः ॥ द्यूतक्षीरादिभिर्देवैस्त्रापयेति मिरापहम् ॥ ७ ॥ चारुवस्त्रोपहारैश्च पुष्पधूपानुलेपनैः ॥ समभ्यर्च्य ततः सभ्यग्राहणानां चतुर्ष्वपः ॥ ८ ॥
 पदद्वयं व्रतंतस्य शृङ्गायाः ॥ वन्दे त्स्नातश्चित्रभानुं ततश्चारुध्वज ॥ ९ ॥ भुक्त्वा त्रांचित्रभानुं तु चित्रभानुं व्रजंस्तथा ॥ स्वपत्नि
 बुध्यन् प्रमनहोमं कुर्वन्स्तथार्चयन् ॥ १० ॥ चित्रभानोरनुदिनं करिष्ये नामकीर्तनम् ॥ यावद्व्यदिना त्राप्तं क्रमशो दक्षिणायनम् ॥ ११ ॥
 चलिते हं कृते चैव वेदारंभोपवासदा ॥ तावद्वक्ष्ये चित्रभानुं यावेदोत्तरायणम् ॥ १२ ॥ यावज्जीवंचर्यां कचिज्ज्ञानतोऽज्ञानतोऽपि वा ॥ करिष्येऽ
 हंतथा चैव कीर्तयिष्यामि तं प्रभुम् ॥ १३ ॥ यदा नृत्तं किंचिद्वक्ष्येत दावक्ष्यामि तद्वचः ॥ अज्ञानादथवा ज्ञानात्कीर्तयिष्यामि तं प्रभुम् ॥ १४ ॥
 षण्मासमेकमनसा चित्रभानुमयं परम् ॥ तं स्मरन्मरणयाति यां गतिं सास्तु मे गतिः ॥ १५ ॥ षण्मासाभ्यन्तरे स्मृत्युदितस्मिन् भवेन्मम ॥ तन्म
 याभास्करस्येह स्वयमात्मानि वेदितः ॥ १६ ॥ परमात्ममयं ब्रह्म चित्रभानुमयं परम् ॥ यमं ते संस्मरिष्यामि स मे भानुः परगतिः ॥ १७ ॥
 यदि त्रातस्तथासंयमं ध्यात्वा जपाम्यहम् ॥ षण्मासाभ्यन्तरे न्यासकृतो व्रतमयो मे मया ॥ १८ ॥ तथा कुरु जगन्नाथ स्वर्गलोका परायणः ॥ चित्र
 भानो यथा शक्त्या भवान्भवति मे गतिः ॥ १९ ॥ एवमुच्चार्य षण्मासं चित्रभानुमयं व्रतम् ॥ तावन्निष्पादयेद्वा वरं संपूर्णं दक्षिणायनम् ॥ २० ॥
 ततश्च त्राणि नं कुर्व्याथ शक्त्या विभावसोः ॥ भोजयेद्ब्राह्मणां दिव्यान् भौमांश्चापि स दक्षिणां ॥ २१ ॥ पुण्यस्थानकथां कुर्व्यान्पार्तिदस्य तथा
 श्रतः ॥ पूजयेद्वाचकं भक्त्या यथा शक्त्या च लेखकम् ॥ २२ ॥ एवं व्रतं सिद्धं कृष्णयोधाराय तिमानवः ॥ इहैव देवशार्दूलु मुच्यते सर्वे कलिष्वपैः ॥ २३ ॥

१ धराधरसमन्वितः इ० पा० ।

षण्मासाभ्यन्तरेचास्यमरणंयदिजायते ॥ प्राप्नोत्यनशनस्योक्तंयत्फलंतदसंशयम् ॥ २४ ॥ पदद्वयंचदेवस्यसम्यक्त्वेनसदाचित्तम् ॥
भवत्येतज्जगौभानुःपुराचंद्रायप्रच्छते ॥ २५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्रह्मपर्वणिसप्तमीकल्पेभानुपादद्वयव्रतवर्णनंनमस्तथा
धिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ ॐ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ कृष्णपक्षेतुमावस्यसर्वातिसप्तमीशृणु ॥ यासु/ष्यसमाप्नोतिसर्वान्कामान्स्तथा
परान् ॥ १ ॥ पाखंडादिभिरालापनं कुर्याद्भानुतत्परः ॥ पूजयेत्यणतोदेवमेकप्रमनसाशुभम् ॥ २ ॥ मावाद्यैःपारणंमासैःषड्भिःसांक्रान्तिकं
स्मृतम् ॥ मार्तंडप्रथमंनमद्वितीयंकंप्रकीर्तितम् ॥ ३ ॥ तृतीयंचित्रभानुंचविभावसुमतःपरम् ॥ भगेतिपंचमंज्ञेयषष्ठंहंसमथोच्यते ॥ ४ ॥
पूर्णषुषट्सुमासेषुपंचगव्यमुदाहृतम् ॥ स्नानेचप्राशेनचैवप्रशस्तंपापनाशनम् ॥ ५ ॥ प्रणामेदेवदेवस्यकृत्वापूजांयथाविधि ॥ विप्रायदक्षिणां
दद्याच्छूदधानश्चशक्तितः ॥ ६ ॥ पारणांतंचदेवस्यप्रीणनंभक्तिपूर्वकम् ॥ कुर्वीतभक्त्याविधिवद्रविभक्त्यातुष्टयते ॥ ७ ॥ नक्तभोजी
तथाविष्णोतैलक्षारविवर्जितः ॥ कृष्णजागरणंरत्रौसप्तम्यामथवादिने ॥ ८ ॥ एतासुषित्वाधमंज्ञहंसप्रीणनतत्परः ॥ सर्वोन्कामानवप्नोति
सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ९ ॥ यतःसर्वमवाप्नोतियद्वादिच्छतिचेतसा ॥ अतोलोकेषुविख्यातासर्वार्थावाप्तिस्तमी ॥ १० ॥ कृताभिलषितह्ये
षाप्रारब्धधर्मतत्परैः॥पूरयत्यखिलान्कामान्संश्रुताचदिनेदिने॥१॥तमाराधयस्वरवितपाथगरुडवज्र॥यथाराधितवान्भानुर्भुगणधिपतिः
पुरा॥१२॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्रह्मपर्वणिसप्तमीकल्पेसर्वार्थावाप्तिस्तमीवर्णनंमाष्ट्राधिकशततमोऽध्यायः॥१०८॥ॐ॥ब्रह्मोवाच ॥
मार्तंडसप्तमीकृष्णयथौन्यांच्छितेनवा/शृणुष्वैकमनावीरगदतोमेमुभप्रदाम्॥१॥यस्याःसम्यगनुष्ठानात्प्राप्त्यभिमतंफलम् ॥ पौषमासे
सितेपक्षेसप्तम्यांसमुपोषितः ॥ २ ॥ सम्यक्संपूज्यमार्तंडमार्तंडमार्तंडइतिवैजपेत् ॥ पूजयेत्कुतपंभक्त्याश्रद्धयापरयान्वितः ॥ ३ ॥ धूप
पुष्पोपहारारौपवासैःसमाहितः ॥ मार्तंडेतिजपन्नामपुनस्तद्गतमानसः ॥ ४ ॥ विप्रायदक्षिणांदद्याद्यथाज्ञात्तयास्वगध्वज ॥ स्वपान्निवृ
ध्यन्स्वलितोमार्तंडेतिचकीर्तयेत् ॥ ५ ॥ पाण्डादिविकर्मस्थैरालापंचविवर्जयेत् ॥ गोसूत्रंगोमयंवापिदधिक्षीरमथापिवा ॥ ६ ॥ गोदे

१ शक्नुपक्षे-इ०पा० । २ यथान्यायं न्ववन्मि ते-इ०पा० ।

हृतः समुद्धृतं प्राश्रयादात्मशुद्धये ॥ द्वितीयेऽहिपुनः स्नातस्तथैवाभ्यर्चनं वे ॥ ७ ॥ तेनैव नाम्नासंभूय दत्वा विप्राय दक्षिणम् ॥ ततो
 भुञ्जीत गोदोहं सभूतेन समन्वितम् ॥ ८ ॥ एवमेवाखिलान्मासानुपोष्य प्रयतः शुचिः ॥ दद्याद्वादिक्षं विप्राप्रतिमांस्वशक्तिः ॥ ९ ॥ धा-
 रितश्चेत्पुनर्वर्षेयथाज्ञात्तयागवादि कम् ॥ दत्त्वा परं वर्षेयः शृणुयत्फलमश्नुते ॥ १० ॥ स्वर्णशृंगं च पंचम्यां षष्ठ्यां च वृषभं नरः ॥ प्रति-
 मां संह्रिजति भ्योयद्दत्त्वा फलमश्नुते ॥ ११ ॥ तत्प्राप्तो न्याखिलं सम्यग्रतमेतदुपोषितः ॥ तं च लोकमवाप्नोति मार्तण्डाय त्रिष्ठिति ॥ १२ ॥
 शोडशेयसमः कृष्णतेजसा नात्र संशयः ॥ मार्तण्डसप्तमीमेतासु पोष्यैते गणादिवि ॥ १३ ॥ विद्योतमाना इत्येतलैर्कैश्चापि भूधरा तस्मात्त्वमादिदेव-
 शं प्रहेशं भास्करं रविम् ॥ अनया च र्या गोविदगोपतिगोलसन्निभम् ॥ १४ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मणसप्तमी कल्पे मार्तण्डसप्तमी वर्णन-
 नामनवाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०९ ॥ ६४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शुक्लपक्षे तु सप्तम्यां मासि भाद्रपदेऽच्युता ॥ प्रणम्यां शिरसादित्यं पूजयेत्सप्तवाह-
 नम् ॥ १ ॥ पुष्पपूपादिभिर्वीरकुतपानां च तर्पणैः ॥ पाषाडादिभिरालापमकुर्वन्नि यतात्मवान् ॥ २ ॥ विप्राय दक्षिणां दत्त्वा नक्तं भुञ्जीत वा-
 ग्यतः ॥ तिष्ठन्नजन्त्रस्थितश्चक्षुतप्रस्खलितादिषु ॥ ३ ॥ आदित्यनामस्मरणं कुर्वन्नुच्चारणं तथा ॥ अनेनैव विधानेन मासाऽद्वादशैव क्र-
 मात् ॥ ४ ॥ उपोष्य पारणे पूरणं समभ्यर्च्य जगद्गुरुम् ॥ पुण्येन श्रावणेनेह प्रीणयन्पुष्टिमश्नुते ॥ ५ ॥ अनन्तं श्रावणेनेह यतः फलमुदाहृतम् ॥
 तेनादित्यं समभ्यर्च्य तं देवलभते फलम् ॥ ६ ॥ एवं यः पुरुषः कुर्यादादित्याराधनं शुचिः ॥ प्राप्येह विपुलं भोगं मर्मैर्थाव्ययम् ॥ ७ ॥ अमुं श्र-
 क्मायाति दिव्ये स्वर्गेति संयुते ॥ नारी वास्वर्गमभ्येत्य ह्यनन्तं फलमश्नुते ॥ ८ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मणसप्तमी कल्पेऽनन्तसप्तमी व्रतवर्ण-
 नं नाम दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११० ॥ ६५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ श्रावणेमासि देवाग्र्यं सप्तम्यां सप्तवाहनम् ॥ शुक्लपक्षे समभ्यर्च्य पुष्पघृ-
 पादिभिः शुचिः ॥ १ ॥ पाषाडादिभिरालापमकुर्वन्नि यतात्मवान् ॥ विप्राय दक्षिणां दत्त्वा नक्तं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ २ ॥ अभ्यर्गं देवदेवस्य वर्ष-
 वर्षे नियोजयेत् ॥ सप्तम्यामन्नमेवाग्र्यं शुभं शुक्लं नवं तथा ॥ ३ ॥ विभवेषु तथा न्येषु वादित्राण्येव वै विदुः ॥ तथा देवस्य मासिऽस्मिन्नभ्यर्गं परि-

गीयते ॥ ४ ॥ यस्तु चाराधयेद्भक्त्या भास्करस्य नरोऽच्युत ॥ अभ्यंगं विधिवच्छत्तथा कृत्वा ब्राह्मणभोजनम् ॥ ५ ॥ शंखतूर्यानि नैवैश्वर्यं
 घोषैश्च पुष्कलैः ॥ सदिव्यंगानमारूढो लोकमायातिहेलिनः ॥ ६ ॥ अनेनैव विधानेन मासास्त्रादश वै क्रमात् ॥ उपोष्य पारणे पूजैर्दद्याद्विप्रा
 यदक्षिणम् ॥ ७ ॥ व्रतयः पुरुषः कुर्यादादित्याराधनं शुचिः ॥ सगच्छेत्परमं लोकं दिव्यवैव नमालिनः ॥ ८ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे
 ब्राह्मे पर्वणि सप्तमिकल्पेऽभ्यंगसप्तमिवर्णनं नामैकादशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ एवं कृष्णसदाभानुरैर्भक्त्या यथाविधि ॥
 फलं दत्तं सुखं भक्त्या लभेत्सलिलेनापि पूजितः ॥ १ ॥ न भानुर्जीवदानेन पुष्पैर्न फलैस्तथा ॥ आराध्यते सुशुद्धेन हृदयेनैव केवलम् ॥ २ ॥
 रागादपेतं हृदयं वा गुह्यानां तृदिभिः ॥ हिंसा विरहितं कर्म भास्कराराधनत्रयम् ॥ ३ ॥ रागादिदूषिते चित्ते नारूपं दीतिमिरापहः ॥
 वध्नाति तं नरं हंसः कदाचित्कर्दमां भसि ॥ ४ ॥ तमसो नाशनायालं चेंदौ लोवाह्वानारतम् ॥ हिंसादिदूषितं कर्म केशवाराधने कुतः ॥ ५ ॥
 जनाश्चित्ताप्रसादाद्वैनचापतिमिरापहम् ॥ तस्मात्सत्यस्वभावेन सत्यवाक्येन चाच्युत ॥ ६ ॥ आहंसे केन चादित्यो निसर्गादिव तौषितः ॥
 सर्वस्वमपि देवाय यो दद्यात्कुटिलाशयः ॥ ७ ॥ शनैराराध्यते ब्रह्मैव देवदेवं दिवाकरम् ॥ रागादपेतं हृदयं कुरुत्वं भास्करार्पणम् ॥ ८ ॥
 ततः प्राप्स्यसि दुःप्राप्य मयत्नेनैव भास्करम् ॥ ९ ॥ विष्णुरुवाच ॥ १० ॥ त्रितयं प्राप्य ते येन तन्मेव दजगत्पते ॥ ११ ॥
 विधिं सर्वभूयः पृच्छामि तं वद ॥ कुले जन्मतथारोग्यं धनवृद्धिं च दुर्लभाम् ॥ १२ ॥ त्रितयं प्राप्य ते येन तन्मेव दजगत्पते ॥ १३ ॥
 ॥ ब्रह्मोवाच ॥ मासे तु माघे सितसप्तमेऽह्नि हस्तक्षयोगे जगत्प्रसूतिम् ॥ संपूज्य भानुं विधिनोपवासी सुगंधधूपान्नरोपहारैः ॥ १४ ॥
 गृहं तु पुष्पैः प्रतिपाद्य पूजादानादियुक्तं व्रतमब्दमेकम् ॥ दद्याच्च दानं मुनिपुंगवेभ्यस्तत्कथ्यमानं विनिबोधर ॥ १५ ॥ वज्रं तिलान्वीहिय
 वान्निहण्यं यवान्नमंभः करकासु पानहम् ॥ छत्रोपपन्नं शुद्धं फणिताब्जं दद्यात्क्रमाद्भस्त्रं अनुक्रमेण ॥ १६ ॥ यद्येष वै विधिनोदितेन यस्यातिथौ
 लोकगुरुं प्रपूज्य ॥ अश्मंतं नान्यात्मा विशुद्धतोः संप्राशनानीह निबोधतानि ॥ १७ ॥ गोमूत्रमंभश्च रसो नृशकं दूवादिधित्रीहितं तिलान्य

वांश्च ॥ सूर्याशुतंतजलमंबुजाक्षक्षीरंचमासैः क्रमशः प्रयुज्य ॥ १६ ॥ कुलेप्रधानेधनधान्यपूर्णपद्मावृतेह्यस्तसमस्तदुःखे ॥ प्राप्नोति
जन्माऽविकलेन्द्रियश्चभवत्यरोगोमतिमान्मुखीच ॥ १७ ॥ तस्मात्त्वमप्येतदमोघवीर्यादिवाकराराधनमप्रमत्तः ॥ कुरुप्रभावंभगवंतमी
शमाराध्यकामानखिलानुपेहि ॥ १८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेत्राहोर्वर्णिसप्तमीकल्पेवृत्तीयपदव्रतवर्णननामद्वादशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥
॥ ११२ ॥ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ मुरज्येष्ठपुनर्ब्रूहि यत्पृच्छाम्यहमादितः ॥ यत्फलं समवाप्नोति कारयित्वा रवेर्गृहम् ॥ १ ॥ देवार्चकार
यित्वा तु यत्पुण्यं पुरुषोऽश्रुते ॥ पूजयित्वा च विधिं विदुर्लुप्य च यत्फलम् ॥ २ ॥ कानि भाल्यानि शस्तानि कानि नाहति भास्करः ॥
केधूपाभा नुदयिताः केवर्ज्याश्च जगत्पतेः ॥ ३ ॥ उपचारफलां कैः स्यान्किं फलं गतिवादिने ॥ घृतक्षीरादिना यत्तु स्नापिते भास्करे फलम्
॥ ४ ॥ यथोपलेपनादौ च फलमभ्युक्षितेन तु ॥ दिवा कर्गृहे ताततदशेषं वदस्व मे ॥ ५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ साधुवत्स ये देत तत्त्वं मार्तिङ्गस्य
हृष्टच्छसि ॥ शुश्रूषणे विधिं पुण्यं तदिहैकमनाः शृणु ॥ ६ ॥ यस्तु देवालयं भागोर्दिवि शैलमथापि वा ॥ कारयेन्मृन्मयं चापि तस्य पुण्यफलं शृ
णु ॥ ७ ॥ अहन्यहनि यज्ञेन यजतो यन्महत्फलम् ॥ प्राप्नोति तत्फलं भानोर्यः कारयति मार्दिशम् ॥ ८ ॥ कुलानां शतमागामिसमतीतं कुलं श
तम् ॥ कारयेद्भगवद्भामसनयेदं कलोकताम् ॥ ९ ॥ सप्तजन्मकृते पापं स्वल्पं वाय दिवा बहु ॥ भानोरालयविन्यासप्रारंभो देवमृष्यति ॥ १० ॥
सप्तलोकमयो भा नुस्तस्य यः कुरुते गृहम् ॥ प्रतिष्ठां समवाप्नोति स नः सातलौकिकीम् ॥ ११ ॥ प्रशस्तं देशं भूभागं प्रशस्तं भवनं रवेः ॥
कारयेदक्षयौल्लोकांस्सनरः प्रतिपद्यते ॥ १२ ॥ इष्टकाचयविन्यासो यावद्दर्पाणि तिष्ठति ॥ तावद्दर्पसहस्राणि तत्कृतुर्दिवि संस्थितिः ॥ १३ ॥
प्रतिमालक्षणवर्तीयः कारयति मानवः ॥ दिवा कर्स्य तल्लोकमक्षयं प्रतिपद्यते ॥ १४ ॥ षष्टिर्वर्षसहस्राणां सहस्राणि समोदते ॥ लोके सुमनसां
वीरप्रत्येकं मधुमुदन ॥ १५ ॥ प्रतिष्ठाप्य रवेरर्चामुप्रशस्तो निवेशने ॥ पुरुषः कृतकृत्योऽस्ति न दोषमलमश्रुते ॥ १६ ॥ ये भविष्यंति येऽतीता
आकल्पं पुरुषाः कुले ॥ तांस्तारयति संस्थाप्य देवस्य प्रतिमाम् रवेः ॥ १७ ॥ अनुशिष्टाः किल पुरा यमेन यमर्चिकराः ॥ पाशदंडकराः कृष्णप्रज्ञा

संयमनोद्यताः ॥ १८ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ विहंतुयथान्यायंनियोगोमेदुपाल्यताम् ॥ नाज्ञाभंगंकरिष्यतिभवतांजतवःक्वचिद् ॥
 ॥ १९ ॥ केवलंयेजगन्मूलंविवस्वंतमुपाश्रिताः ॥ भवद्भिःपरिहर्तव्यास्तेषांनैवेहसंस्थितिः ॥ २० ॥ येतुवैवस्वतालोकेतच्चित्तास्तत्परा
 यणाः ॥ पूजयंतिसदाभादुतेचत्याज्याःसुदूरतः ॥ २१ ॥ तिष्ठंश्चप्रस्वपन्यच्छुत्तिष्ठन्सखलितेभुते ॥ संकीर्तयतिदेवयःसनस्त्याज्यःसुदू
 रतः ॥ २२ ॥ नित्यनैमित्तिकैर्देवंयेजंतिनुभास्करम् ॥ नचालोक्याभवद्भिस्तेतद्दयानंहतिवोगतिम् ॥ २३ ॥ येपुष्पधूपवासोभिभूषणै
 श्चापिवह्नैः ॥ अर्चयंतिनतेग्राह्यामपितुस्तेपरिग्रहम् ॥ २४ ॥ उपलेपनकर्तारःकर्तारोमार्जनस्यये ॥ अर्कालयेपरित्याज्यंतेषांत्रि
 पुरुषकुलम् ॥ २५ ॥ येनवायतनंभानोःकारितंतत्कुलोद्भवः ॥ पुमान्सनावलोक्योवैभवद्भिर्दुष्टचक्षुषा ॥ २६ ॥ येनार्चाभगवद्रक्तयाम
 न्पितुःकारिताशुभा ॥ नराणांतत्कुलंवीराःसदात्याज्यंसुदूरतः ॥ २७ ॥ भवतांभ्रमतांयत्रभातुसंश्रयमुद्रया ॥ नचाज्ञाभंगकृत्कश्चिद्रविष्य
 तिनरःक्वचिद् ॥ २८ ॥ इत्युक्ताःकिंकरास्तेनयमेनसुमहात्मना ॥ अनाश्रित्यवचःकृष्णसत्राजितमथोगताः ॥ २९ ॥ तस्यतेतेजसासर्वेभानोर्भ
 क्तस्यमुव्रत ॥ मोहिताःपतिताभूमौयथाचविहगानगाः ॥ ३० ॥ एतांमहाफलांयोर्चाभानोःकारयतेनरः ॥ तवाख्यानंमहाबाहोऽहंकरायि
 तुश्चयद् ॥ ३१ ॥ यज्ञानराणांपापौघनाशकाःसर्वकामदाः ॥ तथैवेष्टोजगद्भानुःसर्वयज्ञमयोराविः ॥ ३२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणे
 ब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेआदित्यालयबन्धनमार्जननादिफलवर्णनंनमत्रयोदशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ स्थापितांप्रतिमां
 भानोःसम्यक्संपूज्यमानवः ॥ यंयंप्राथयतेकामंतंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ १ ॥ यःस्नापयतिदेवस्यघृतेनप्रतिमाराविः ॥ प्रस्थप्रस्थेद्विजाय्या
 णांसददातिगवांशतम् ॥ २ ॥ गवांशतस्यविप्राणांयदत्तस्यभवेत्फलम् ॥ घृतप्रस्थेनतद्भानोर्भवेत्स्नातकयोगिनाम् ॥ ३ ॥ धूरिद्युम्रेन
 संप्राप्तासप्तद्वीपावसुंधरा ॥ घटोदकेनमार्तंडंप्रतिमास्नापिताकिल ॥ ४ ॥ प्रतिमामसिताष्टम्यांघृतेनजगतीपतेः ॥ स्नापयित्वासमस्तेभ्यः
 पापेभ्यःकृष्णमुच्यते ॥ ५ ॥ सप्तम्यामथषष्ठ्यांवागव्येनहविषारवेः ॥ सप्तमंतुभवेच्छ्रेष्ठमहापातकनाशनम् ॥ ६ ॥ ज्ञानतोऽज्ञानतोवापिथ
 त्पापंकुरुतेनरः ॥ तत्क्षालयतिसंध्यायांघृतेनसप्तपनरेवः ॥ ७ ॥ सर्वयज्ञमयोभादुर्हव्यानांरसंघृतम् ॥ तयोर्द्वेषपापानंक्षालकःसंगमोभवेत् ॥ ८ ॥

येषु क्षीरवहानद्योद्विदाः प्रायसकर्मदाः ॥ मोदते ते तु लोकेषु क्षीरस्नानकरो रवेः ॥ ९ ॥ आह्लादं निवृत्तिस्थानमारोग्यचारुरूपताम् ॥ सप्त
जन्मान्यवामोतिक्षीरस्नानपरो रवेः ॥ १० ॥ दध्यादीनि काराणां क्षीरतः संभवा यथा ॥ यथा च विमलं क्षीरं यथा निवृत्तिकारकम् ॥ ११ ॥ तथा च निमि
लं ज्ञानं भवत्यपि न संशयः ॥ ग्रहानुक्कलतापुष्टिः प्रियत्वमखिले जने ॥ १२ ॥ करोति भगवान्भानुः क्षीरस्नपनतोषितः ॥ सर्वस्य स्निग्धतामति
दृष्टमात्रे प्रसदति ॥ १३ ॥ द्युतक्षीरेण देवेशो स्नापितेति मिरापहे ॥ १४ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्रह्मोपनिषत्सप्तमोऽध्यायः ॥ ११ ॥
गवर्णनं मचतुर्दशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ प्रशंसति महात्मानः संवादं भास्कराश्रयम् ॥ गौतम्यासहस्रसल्या सुमनायां
सुरालये ॥ १ ॥ स्वर्गेऽतिशोभना दृष्ट्वा कौसल्यां पतिना सह ॥ ब्रह्माणौ गौतमं परमपुण्यं पृच्छत विस्मिताः ॥ २ ॥ गौतम्युवाच ॥ शतशः सति कौश
ल्ये देवाः स्वर्गनिवासिनः ॥ देवपत्न्यस्तथैव ताः सिद्धाः सिद्धांगनास्तथा ॥ ३ ॥ न तेषां मीदृशो गन्धो न कार्तिर्न सुरूपता ॥ न वाससीशो भवेत्य
थाते पतिना सह ॥ ४ ॥ नैवाभरणजातानि तेषां भ्राजति वै तथा ॥ यथा तव यथापत्युर्न च स्वर्गनिवासिनाम् ॥ ५ ॥ सुस्नातचैलतश्चैव युवयो रतिरि
च्यते ॥ लेखाद्यानामपि शानं क्षयाति शयवर्जिताः ॥ ६ ॥ तपःश्रभावादानं वाहं सर्वकर्मसंज्ञितम् ॥ युवयो र्यत्समाचक्ष्वतत्सर्ववर्णनि ॥ ७ ॥
येन मे विक्रमे बुद्धिर्मनुजो येन संगताः ॥ ८ ॥ कौशल्योवाच ॥ यज्ञो यज्ञेश्वरो भानुरावाभ्यां जातुतोषितः ॥ ८ ॥ स्वर्गप्राप्तिरियं तस्य
कर्मणः फलमुत्तमम् ॥ सुरूपता ततः प्रीतिः पश्यतां चारुवेषिता ॥ ९ ॥ यत्पृच्छसि महाभागे तदप्येषा वदसि ते ॥ तीर्थो दैकैस्तथा गंधैः स्नाना
पितो यदि वा करः ॥ १० ॥ तेन कार्तिरियं नित्यं देवांस्त्रिभुवने श्वरान् ॥ मनःप्रसादः सौम्यत्वं शरीरे ये च निवृताः ॥ ११ ॥ यत्प्रियत्वं च सर्वस्य
तद्धृतस्नापनात्फलम् ॥ यान्यभीष्टानि वासांसि यच्चाभीष्टा विभूषणम् ॥ १२ ॥ रत्नानि यान्यभीष्टानि यत्प्रियं चातुलेपनम् ॥ ये धूपाया निष्मा
ल्यानि दयितान्य भवत्सदा ॥ १३ ॥ मम भर्तुस्तदैवा स्य तदराज्यं प्रशसतः ॥ तानि सर्वेणिसर्वज्ञसर्वपातरिभानुनि ॥ १४ ॥ इत्तानि तत्स
मुत्थोऽयं गंधधूपात्मको गुणः ॥ आहारादयि ताये च पवित्राश्च निवेदिताः ॥ १५ ॥ त्रिलोककर्तुः सवितुस्तत्तद्गुणसंभवा ॥ स्वर्गकोमेन
मभत्रा मया चक्षुर्भदर्शने ॥ १६ ॥ कृतमेतत्कृतेनामृदावयोर्भवं संक्षयः ॥ ये त्वकामानराः सम्यक् तत्कुर्वन्ति च शोभने ॥ १७ ॥ तेषां ददाति
विशेषो भगवान्मुक्तिमीश्वरः ॥ १८ ॥ एवमभ्यर्च्य मातैर्दमकैर्देवं शुरुम् ॥ १८ ॥ प्राप्नोत्यभिमतान्कामान्कृष्णहंशा

श्वतीःसमाः ॥ चंदनागुरुकूर्कुमोशीरपद्मकैः ॥ १९ ॥ अनुलिप्तो नैर्भत्तयाददात्तिसागरोद्भवाम् ॥ कालेयकं तरुणं चंदनमेव च
 ॥ २० ॥ यान्यात्मनःसदेष्टानितानि शस्यान्यापाकुरु ॥ गंधाश्चापिशुभाये च धूपायै विजयोदयाः ॥ २१ ॥ दिवाकरस्य धर्मो नैवेद्यात्सर्वे
 दाच्युत ॥ नदद्यात्सल्लकीक्षारं नो मुखेन च सहतम् ॥ २२ ॥ दद्यादकार्यधर्मज्ञधूपमाराधनेद्यतः ॥ मालतीमल्लिकाचैव वयूथिकाजातिमु
 त्तिकः ॥ २३ ॥ पाटलाः करवीरश्च जपासर्वेतिरवच ॥ कुंकुमस्तगरश्चैव कर्णिकारः स केदारः ॥ २४ ॥ चंपकः केतकः कुंदो बाणवर्बमा
 लिका ॥ अशोकस्ति लकोलध्रस्तथा चैवाटारूषकः ॥ २५ ॥ शतपत्राणि धन्यानि वकाह्वानं विशेषतः ॥ अगस्तिकं शुक्रं तद्रतूजा
 र्थभास्करस्य तु ॥ २६ ॥ अमीपुष्पप्रकारास्तु शस्ताभास्करपूजने ॥ विल्वपत्रं शर्मपत्रं पत्रवाभृंगरस्य च ॥ २७ ॥ तमालपत्रं च हरेः
 सैव भगवत्प्रियम् ॥ तुलसीकालतुलसीतथारक्तं चंदनम् ॥ २८ ॥ केतकीपत्रपुष्पंतु सद्यस्तुष्टिकरं रवेः ॥ पद्मोत्पलसमुत्थानिरक्तनी
 लोत्पलंतथा ॥ २९ ॥ सितोत्पलंतु भानोस्तु दयितानि सदाच्युत ॥ कृष्णलोन्मत्तकं तांतैव गिरिमल्लिका ॥ ३० ॥ नर्कणिकारिका
 पुष्पं भास्कराय निवेदयेत् ॥ कुटजं शाल्मलीपुष्पं तथा न्यद्वन्धवर्जितम् ॥ ३१ ॥ निवेदितं भयं रोगं निस्वतां च प्रयच्छति ॥ येषां न प्रतिषेधो
 स्ति गंधवर्णो न्वितानि च ॥ ३२ ॥ तानि पुष्पाणि देया निभानवे लोकभानवे ॥ सुगंधैश्च मुरांसी कर्पूरगारुचंदनैः ॥ ३३ ॥ तथा न्यैश्च शु
 भैर्द्रव्यैश्चैव न मालिनम् ॥ दुकूलपट्टकौशेयवाक्षकापांसादिभिः ॥ ३४ ॥ वासोभिः पूजयेद्भद्रां दुंयानि चात्मा प्रियाणि तु ॥ भक्ष्याणि यान्यभीष्टा
 नि भोज्यान्या भिमतानि च ॥ ३५ ॥ फलं च वल्लभं यत्स्यात्तत्ते देयं दिवाकरे ॥ सुवर्णमणिमुक्ता निरजंतं च तथाच्युत ॥ ३६ ॥ दक्षिणा वि
 विधा चेह्यज्ञान्यदीपवल्गुभम् ॥ तत्तु देवाधिदेवाय भास्कराय निवेदयेत् ॥ ३७ ॥ आत्मानं भास्करं मत्वा यज्ञं तस्मै निवेदयेत् ॥ तत्तदव्यक्तं
 पायभास्कराय निवेदयेत् ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमीकल्प आदित्यमाहात्म्ये सूर्यपूजाविधिर्वर्णनं नाम पंचदशोत्तर
 शततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ ४४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कृष्णराजमहानासीद्वयाति कुलसंभवः ॥ सत्राजितेति विख्यातश्चक्रवर्ती महा

बलः ॥ १ ॥ प्रभवतेजसाकान्याक्षांन्यावलसमन्वितः ॥ धैर्यगंभीर्यसंपन्नोवदान्योयशसांनितः ॥ २ ॥ बुद्ध्याविक्रमदक्षश्चसंपन्नोब्राह्मणायतः॥कृतीकविस्तथाज्ञारूढपदाल्यैर्ननिर्जितः॥३॥सदापंचसुरक्तश्चवसुमद्विर्ननिर्जितः॥रुद्रतावसुभिर्जितैस्तत्त्वश्रद्धासमन्वितः॥४॥अंबुजस्यांडजस्येवअत्रियस्यतथाच्युत॥अंबुजायास्तथाकृष्णवार्यपात्रंसर्वैविभो॥५॥ गंगेयबलसंतुल्यःपौलस्त्याचांश्रमोयथा॥गंगेयस्य तथाकृष्णधिषणन्यहर्यथा ॥ ६ ॥ काम्यश्चद्विजभक्तस्तुतथात्वर्माकिवत्सदा ॥ व्यासस्यदेवशार्दूलजामदग्न्यव्याविभोः ॥ ७ ॥ एषानैकैर्गुणैर्युक्तःसराजाक्ष्मातलेविभो ॥ शशाससमहाबाहुःसप्तद्वीपांवसुंधराम् ॥८॥ यस्मिन्गाथांप्रागर्थितयेपुराणविदेजनाः॥ सत्राजिते महाबाहौकृष्णधात्रांसमाश्रिते॥९॥यावत्सूर्यउदेतस्मयावच्छप्रतितिष्ठति॥सत्राजितितुतसर्वैश्चेत्रमित्याभिधीयते॥१०॥समर्वरत्नसंस्तुतांसितद्रीपवर्तोमहीम्॥शशासधैर्मणपुराचक्रवर्तीमहाबलः॥११॥नान्यायकृन्नचाक्षकोवदान्योबलवत्तरः॥तस्याभूत्पुरुषाराज्ञःसम्यग्धर्मानुशासिनः॥१२॥चत्वारःसचिवास्तस्यराज्ञःसत्राजितस्यतु॥बभूवुरप्रतिहताःसदावतिबलस्यवै॥१३॥तस्यभक्तिरतीवासोत्रिसर्गोदेवभूपतेः॥दिव्यकरेजगद्गानौरक्तचंदनमालिनी॥१४॥तस्योर्ध्वमहिमानंचविलोक्यपृथिवीपतेः॥नकेवलंजनस्यापिह्यभवत्तस्यविस्मयः ॥ १५॥ सौंचतयामासतुपःसमृद्ध्याविस्मितस्तथा॥कथंस्यात्संपदेषामेपुनरप्यन्यजन्मनि॥१६॥ एवंसबहुशोराजातदकृष्णमहायशाः ॥ चिंतयन्नपितन्मूलनंचासीन्निश्चयान्वितः ॥ १७ ॥ यदाननिश्चयराजासययौभागवोप्रियः ॥ सदापप्रच्छधर्मज्ञानोविप्रान्समुपागतान् ॥ १८ ॥ सर्वाश्चसमुखान्वीरविविक्तांतपुरस्थितः ॥ प्रणिपत्यमहाबाहुर्ग्रहीतुंशासनक्रियाः॥१९॥ विश्वासानुग्रहबुद्धिर्भवतांमयिसत्तमाः ॥ तदहंप्रष्टुमिच्छामिर्किंचितद्रक्तुमर्हथ ॥ २० ॥ सद्विद्याखिलविज्ञानसम्यग्धौतांतरामभिः ॥ भवाद्विर्यद्यनुग्राह्यःस्यामहंबेदवित्तमाः ॥ २१ ॥ तद्यथावन्मयापृष्टा भवंतोमत्प्रसादिनः ॥ वक्तुमर्हथविद्वांसःसर्वस्यैवोपकारिणः ॥ २२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यस्तेमनसिसंदेहस्तंपृच्छाद्यमहीपते ॥ वदिष्यामो यथान्यार्थंतेमनसिर्वर्तते ॥ २३ ॥ वयंहिनृपशार्दूलभवतापरितोषिताः ॥ सम्यक्प्रजंपालयित्रादृताभोजनंसदा ॥ २४ ॥ संतुष्टोब्राह्म

णोऽश्रीयाच्छिद्याद्वाधर्मसंशयम् ॥ हितंचोपदेशोऽहं अहिताद्रानिवर्तयेत् ॥ २६ ॥ विषक्षुमथभूपालं भार्यातस्यैवधीमतः ॥ प्रणिपतेनचा
 हेदं विनयात्प्रणयान्वितम् ॥ २६ ॥ नस्त्रीणामवनीपालवक्तुर्महिहिष्यते ॥ तथापिभूपतेवक्ष्यसंपदीदृक्मुदुर्लभा ॥ २७ ॥ भूयोऽपिसंशया
 न्प्रमुलमीशोभवानृषीन् ॥ नन्वहंपुरुषव्याघ्रसदांतःपुरचारिणी ॥ २८ ॥ तत्प्रसादंयदिभवान्करोतिममपार्थिव ॥ तन्मदीयमृषीन्प्रभुसंदे
 हंपार्थिवार्हसि ॥ २९ ॥ सत्राजितउवाच ॥ ब्रूहिमुष्टुमंतंयत्तेष्टव्यायन्याद्विजाः ॥ भूयोऽहमात्मसंदेहंप्रक्ष्याम्येतद्विजोत्तमान् ॥ ३० ॥
 विमलवत्युवाच ॥ श्रूयन्तेष्टृथिवीपालनृपायतुचिरंतनाः ॥ येषांचसंपदूपालयथातेद्याकिलाभवत् ॥ ३१ ॥ तदीदृक्संपदोथा
 मतवाशेषंक्षितीश्वर ॥ येनकर्मविपाकेनतद्भदंतुमहर्षयः ॥ ३२ ॥ अहंचभवतोभार्यासर्वसमीतिनीवरा ॥ अतीवकर्मणायेतद्विज्ञा
 नेकुतूहलम् ॥ ३३ ॥ तथासंपत्समृद्धत्वमन्येष्वपिहिविद्यते ॥ निरस्तातिशयत्वेननूनंनलेनकर्मणा ॥ ३४ ॥ तदन्यजन्यच
 रितंनरनाथिनंजंभवान् ॥ मुनीन्पृच्छन्वयाचाहंयन्मयाचपुराकृतम् ॥ ३५ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सतथोक्तस्तयाराजापत्न्या
 विस्मितमानसः ॥ मुनीनांपुरतोभार्याप्रशंसन्वाक्यमब्रवीत् ॥ ३६ ॥ साधुदेविमंतंयन्मेत्वयायदिदमीरितम् ॥ सत्यंमुनिवचःपुंसांस्वाद्धैवैवृहि
 णीतथा ॥ ३७ ॥ सोऽहमेतन्महाभागपृच्छाम्येतान्महासुनीन् ॥ तेषामिविदितंकिंचिन्निषुलोकेषुविद्यते ॥ ३८ ॥ एवमुक्त्वाप्रियांराजाप्र
 णिपत्यचतानृषीन् ॥ यथावदेतदखिलंप्रच्छधरणीधरः ॥ ३९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भगवंतोममाशेषप्रसादादहतेचेतसः ॥
 कथयंतुयथावृत्तंयन्मयासुकृतंकृतम् ॥ ४० ॥ कोऽहमासंपुराविप्राःकिंस्विकर्ममयाकृतम् ॥ किंवानयातुचावैगम्यमपत्न्याकृतंद्रिजाः ॥ ४१ ॥
 येनावयोरियंलक्ष्मिर्न्यलोकेमुदुर्लभा ॥ चत्वारश्चाप्रतिहताअमात्याममगच्छतः ॥ ४२ ॥ अशेषाभूतोवइथाधनस्याधनस्यांतोनविद्यते ॥
 बलंचैवाप्रतिहतंशरीरारोग्यमेवच ॥ ४३ ॥ प्रतिभातिचमेकांत्याभार्यायामखिलंजगत् ॥ ममापिपुण्यस्तेजोनकश्चित्सहतेद्रिजाः ॥ ४४ ॥

सोऽहमिच्छामितज्ज्ञातुतथैवमनिदिता ॥ निजानुष्ठानमखिलं यस्य शेषमिदं फलम् ॥ ४५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इति पृष्टान्नरेन्द्रेण समस्ता
 स्तेतपोधनाः ॥ परावसुमथोचुस्ते कथ्यतामस्य भूतः ॥ ४६ ॥ चादितः सोऽपि धर्मज्ञो महेश्वरो महामतिः ॥ योगमास्थाय सुचिरं यथावद्य
 तमानसः ॥ ४७ ॥ ज्ञातवाप्तृतेस्तस्य पूर्वदेहविचेष्टितम् ॥ सतमाहमुनिर्भूषं विज्ञानेच्छुमहामतिम् ॥ ४८ ॥ सत्राजितं महात्मानं जितशत्रुं
 मनस्विनम् ॥ सपत्नीकं महाबुद्धिब्राह्मणान् सत्यवादिनः ॥ ४९ ॥ ॥ परावसुरुवाच ॥ ॥ शृणु भूपाल सकलं यस्येदं कर्मणः फलम् ॥
 तव राज्यादिकं सुभूयै च आसिन्महापते ॥ ५० ॥ त्वमासीः शूद्रजातीयः परहिंसापरायणः ॥ कुष्टार्तदंष्टपारुष्यनिःस्नेहः सर्वजंतुषु ॥ ५१ ॥
 इयं च भवतो भार्या पूर्वमथायतेक्षणा ॥ नित्यं भूवत्त्वच्चित्ताभवच्छुश्रूषणे रता ॥ ५२ ॥ पतिव्रता महाभाग भक्त्यमाना पतिनिष्ठुरम् ॥
 त्वद्वाक्येषु च सर्वेषु वीरकर्मसु चोद्यता ॥ ५३ ॥ नैश्वर्यादसहायस्य त्वय्यमानस्य बंधुभिः ॥ क्षयं जगाम योऽर्थोऽभूत्संचितः प्रपितामहैः ॥ ५४ ॥
 तस्मिन्क्षणे कृषिपरस्त्वमासीः पृथिवीपते ॥ सापिकर्मविपाकेन कृषिर्विफलतांगता ॥ ५५ ॥ ततो निःस्वंपरिक्षिणं परेषां भृत्यतांगतम् ॥
 तस्याजसा ध्वनिर्यत्त्वांत्यज्यमाना पितृपाथिवा ॥ ५६ ॥ अनया तु समं सांख्य्या भानोरावसथे त्वया ॥ कृतं तु श्रूषणं वृत्त्या भक्त्या सममार्जनं दिकम् ॥ ५७ ॥
 निःस्नेहः सर्वकर्मभ्यस्तन्मयस्त्वं तदुर्षणः ॥ अहन्यहनि विस्मृतात्स्मिन्नावसथे रवेः ॥ ५८ ॥ कान्यकुब्जे पुरे वीरमहाशुश्रूषितं त्वया ॥ दिवा
 करालये नित्यं कृतं तन्मार्जनं त्वया ॥ ५९ ॥ तथैवाभ्युक्षणं भूपनित्यं चैवानुलेपनम् ॥ पत्न्या नयानपतथायुष्मच्चित्तानुवृत्तया ॥ ६० ॥
 कारितं श्रवणं पुण्यामिति हासपुराणयोः ॥ दत्त्वांशुलीयं करं जगन्पितृदत्तं तु वाचके ॥ ६१ ॥ अहन्यहनि यत्कर्म युवयोर्दुपकुर्वतोः ॥ तत्रैव तन्म
 यत्वेन पापहानिरजायत ॥ ६२ ॥ भानोः कार्यमया कार्यं परं शुश्रूषणं तथा ॥ नाप्रभातं प्रभातं वाचिंते यमभवन्निशि ॥ ६३ ॥ एवमायतनं रम्य
 मित्येवं च सुखावहम् ॥ सूर्यवैश्वमेतत्स्यादित्यासीत्ते मनस्तदा ॥ ६४ ॥ योगिनां सुखं दर्शयितुं तथैव सुखमिति यपि ॥ भवच्चित्तमभूत्तत्र योगकर्म
 ण्यहर्निशम् ॥ ६५ ॥ एवं तन्मनसस्तत्र कृतोद्योगस्य पार्थिव ॥ भूतानुमानिनः सभ्यगृथोक्ताधिकारिणः ॥ ६६ ॥ स्मरतो गोपतिनित्यं
 चित्तेनापि दृढात्मनः ॥ निःशेषमुपशान्तिं तेषां सूर्यनिषेवणात् ॥ ६७ ॥ ततोऽधिकं पुरस्तस्माद्गारास्यानुलेपनम् ॥ समार्जनं च बहुशः स पत्नीकेन

यत्कृतम् ॥ ६८ ॥ केवलं धर्ममाश्रित्यत्यक्त्वा वृत्तिमशेषतः ॥ अनयाश्रवणं पुण्यं कारितं वाचकात्सदा ॥ ६९ ॥ नानाधातुविकारैस्तु गोमयेन मृदा
 तथा ॥ उपलेपनं कृतं भक्त्या त्वया पूर्वसुरालये ॥ ७० ॥ अथाजगामैव तत्र कुवलाश्रमं हीपतिः ॥ महासैन्यं परिवारः प्रभूतगजवाहनः ॥ ७१ ॥
 सर्वसंपदुपेतं सर्वभरणभूषितम् ॥ वृत्तं भार्यासहस्रेण दृष्ट्वा संकंदं नोद्वलम् ॥ ७२ ॥ स्पृहाकृता त्वया तत्र चारुमौलिनिपाथिवे ॥ सर्वकामप्र
 दं कर्म क्रियते भास्कराश्रितम् ॥ ७३ ॥ तेनैतदखिलं राज्यमशेषं चासवान्महीम् ॥ तेजश्चैवाधिकं येतैवैव शृणु पार्थिव ॥ ७४ ॥ योगप्रभा
 वतो लब्धं कथाम्याखिलंतव ॥ तत्रैवावसथे दीपः प्रज्ञातः स्नेहं संक्षयात् ॥ ७५ ॥ निजभोजनं तैलेन पुनः प्रज्वालितं स्त्वया ॥ अनया चोत्तरी
 येण वीरवर्त्योपबृंहितः ॥ ७६ ॥ तव पत्न्या स्वयं ज्वालय कारितं रथास्ततोऽधिका ॥ तवाप्यखिलभूपालमनःक्षोभं करं पुनः ॥ ७७ ॥ तेजो नरेन्द्र
 एतस्मात्किमुताराध्य भास्करम् ॥ एवं नरेन्द्रः शूद्रत्वाद्भानुकरं परायणः ॥ ७८ ॥ तन्मयत्वेन संप्राप्तो महिमानमनुत्तमम् ॥ किंपुनर्योनरो
 भक्त्या नित्यं शुश्रूषणादृतः ॥ ७९ ॥ करोति स तं पूजां निष्कामो नान्यमानसः ॥ सर्वां मृद्धिमा लब्ध्वा सर्वलोकमहेश्वरः ॥ ८० ॥ पूजयि
 त्वा कर्म शोभं तमारोध्य न सीदति ॥ पुष्पैर्धूपैस्तथा वान्यैर्दोषैर्वस्त्रानुलेपनैः ॥ ८१ ॥ आराधयार्कं ते द्वादशमसदा स म्मार्जनादिना ॥ यद्यदि
 घृतमर्कं चिद्यद्यदन्यत्तु दुर्लभम् ॥ ८२ ॥ तद्वत्वाच जगद्धात्रे भास्कराय न सीदति ॥ सुगंधगुरुकपूरचंदनागुरुकुंकुमैः ॥ ८३ ॥ वासोभि
 र्विविधैर्धूपः पुष्पैः स्नक्चामरध्वजैः ॥ अन्योपहारैर्विविधैः कृतक्षीराभिषेचनैः ॥ ८४ ॥ गीतवादित्रनृत्यद्यौस्तोषयस्वार्कमादरात् ॥ पु
 ण्यरात्रिपुमार्तं नृत्यगतिरथोज्ज्वलम् ॥ ८५ ॥ भूपजागरणैर्भक्त्या होमः कार्यः सदाशुचिः ॥ इतिहासपुराणानां श्रवणेन विशेषतः ॥ ८६ ॥
 तथा वेदस्वनैः पुण्यैर्ऋक्सामयजुर्भिर्नृप ॥ एवं संतोष्यते भक्त्या भगवान्भवभंगकृत् ॥ ८७ ॥ भूयो वैवस्वते भूत्वा भवद्भद्रास्करो नरैः ॥
 तोषितो भगवान्भानुर्ददात्यभिमतं फलम् ॥ ८८ ॥ दैवकर्म समर्थानां प्राणिनां स्मृति संभवैः ॥ तोषितो भगवान्कामान्प्रयच्छति दिवाकरः ॥
 ॥ ८९ ॥ नैष तृत्तरत्नौ धैः पुष्पैर्धूपानुलेपनैः ॥ सद्भावैर्नैव मार्तंडस्तोषमायाति संस्मृतः ॥ ९० ॥ त्वयैकाग्रमनस्केन गृहसम्मार्जनादिक
 म् ॥ कृत्वा लपमीदृशं साराज्यमन्यत्तु दुर्लभम् ॥ ९१ ॥ अनयाश्रवणं पुण्यं कारयित्वा गृहे रेवः ॥ ईदं प्राप्ता संपदियं पूजां कृत्वा तु वाचके ॥ ९२ ॥

प्रातोपकरणैर्यस्तमेकाग्रमतिरंडजम् ॥ संतोषयतिनेन्द्रोऽपि भवतावैसमः क्वचित् ॥ ९३ ॥ तस्मात्त्वमनया देव्या सहात्यंतविनतिया ॥ भा
 स्कराराधनेयत्नं कुरु धर्मभृतांवर ॥ ९४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ एतन्मुनेर्वचो विरिनिश्चमनराधिपः ॥ भार्यासहायः सतदासंप्रहृष्टतूरुहः ॥
 ॥ ९५ ॥ कृतकार्यमिवात्मानं मन्यमानस्तदा भवत् ॥ उवाच प्रणतोभूत्वारजासत्राजितोऽच्युत ॥ ९६ ॥ ॥ सत्राजित उवाच ॥ ॥ य
 धामरत्वं संप्राप्य यथावायुर्बलपरम् ॥ परनिर्वाणमाप्नोति तथाहं वचसातव ॥ ९७ ॥ कृतकृत्यः सुखासीनो निवृत्तिपरमांगतः ॥ अज्ञानतमसा
 च्छेन्नैतत्प्रदीपस्त्वया धृतः ॥ ९८ ॥ अहमेषाचतन्वर्गा विभूतिप्रज्ञाभिरुरुकः ॥ द्रव्यमापादितं ब्रह्म त्रिहाववचसातव ॥ ९९ ॥ संपदः
 कथितं बीजमावयोर्भवतामुने ॥ त्वद्वक्त्रादुद्यतावाचा विज्ञाता हि द्विजोत्तम ॥ १०० ॥ नरत्नैर्न च विचोर्ध्वैर्न च पुण्यानुलेपनैः ॥ आराध्य
 श्रृंगगन्नाथो भावशून्यैर्दिवाकरः ॥ १०१ ॥ बाह्यार्थानि रपेक्षश्च मनसैव मनोगतिः ॥ निःस्वैराध्यते देवोऽभानुः सर्वैश्चरेश्वरः ॥ १०२ ॥ सर्व
 मेतन्मया ज्ञातं यत्त्वमात्थमहमुने ॥ यत्र पृच्छामि यन्मे त्वत्प्रसादमुत्सुखो वद ॥ १०३ ॥ कथमाराधितो देवो नैः स्त्रीभिश्च भास्करः ॥ तोष
 मायातिविप्रैर्द्रुतद्वदस्व महमुने ॥ १०४ ॥ रहस्यानि चेद्वस्य प्रतियेयातिथिः सदा ॥ तान्यशेषाणि मे ब्रूहि अकाराधनकांक्षिणः ॥ १०५ ॥
 ॥ परावसुरुवाच ॥ ॥ शृणु भूपाल्यैर्भोगैर्नुहं च्वाराध्यते जनैः ॥ नारीभिश्चातिदोरेऽस्मिन्पतिताभिर्भार्जवे ॥ १०६ ॥ समभ्यर्च्य
 जगन्नाथे देवमर्कसमाधिना ॥ एकमश्नाति यो भक्तं द्वितीयं ब्राह्मणार्पणम् ॥ १०७ ॥ करोति भास्करप्रत्येकांतिकं मासमात्मना ॥ पूर्ववयसि
 यत्नेन जानताऽजानतापि वा ॥ १०८ ॥ पापमाचरितं तस्माद्ब्रिहतेन त्रिसंश्रयः ॥ अनेनैव विधानेन मासि मार्गशिरेषु नः ॥ १०९ ॥ ससम्य
 चर्यमरकतं विप्रेभ्यो यः प्रयच्छति ॥ भगवत्प्रीणनार्थं फलं तस्य शृणुष्व मे ॥ ११० ॥ मध्येवयसि यत्पापं योषिता पुरुषेण वा ॥ कृतमस्मा
 च्छतेनोक्तो विमोक्षः परमात्मना ॥ १११ ॥ तथा चैवैकभक्तं तु यस्तु विप्राय यच्छति ॥ दिवाकरं समभ्यर्च्य योषमासि महिषते ॥ ११२ ॥ त
 तश्च प्रीणयत्यर्कवाधिकां नैव यत्कृतम् ॥ सतस्मान्मुच्यते राजन् पुमान्योषिदथापि वा ॥ ११३ ॥ त्रिमासिकं व्रतमिदं यः करोति नरेश्वर ॥ तस्य भानु
 प्रीणनात्पापैर्लघुभिः परिसुच्यते ॥ ११४ ॥ द्वितीयवत्सरे राजन्मुच्यते चोपपातकैः ॥ तद्वत्तृतीयेऽपि कृतं महापातकनाशनम् ॥ ११५ ॥

व्रतमेतन्नैःस्त्रीभिस्त्रिभिर्मांसैरनुष्ठितम् ॥ त्रिभिःसंवत्सरैश्चैवप्रददतिफलंनृणाम् ॥ ११६ ॥ त्रिभिर्मांसैर्वयोवस्थात्रिविधास्पृ-
 तकाष्टप ॥ त्रीणिनामानिदेवस्यभोजयतिचवार्षिकैः ॥ ११७ ॥ यतस्ततोव्रतमिदंविधिंयसमुदाहृतम् ॥ सर्वपापप्रक्षमं
 भास्कराराधनेपरम् ॥ ११८ ॥ ॥ सत्राजितउवाच ॥ ॥ कतमायतुविप्रायदातव्यंभक्तमादरात् ॥ द्वितीयेद्विजशार्दूलकथ-
 यस्वाखिलंमम ॥ ११९ ॥ ॥ परावसुरुवाच ॥ पुराणविदुषेदेयंवाचकेब्राह्मणोत्तमे ॥ श्रूयतांचापिपवचनंयदुक्तंभास्करेणच ॥ १२० ॥
 अरुणायमहाबाहोपृच्छमानायवैपुरा ॥ उदयाचलमारूढंभास्करंतिमिरापहम् ॥ १२१ ॥ प्रणम्याशिरसातृनमिदंवचनमब्रवीत् ॥
 कानिप्रियाणितेदेवपूजनेसतिसर्वदा ॥ १२२ ॥ पुष्पादीनांसमस्तानामाराधनविधौसदा ॥ उपरागादिवस्त्रादौब्राह्मणानंतथारवेः
 ॥ १२३ ॥ भास्करउवाच ॥ पुष्पाणांकरविराणितथारक्तंचंदनम् ॥ गुग्गुलंचापिभूतानानैवेद्यंमोदकाःप्रियाः ॥ १२४ ॥ पूजार्करं
 भोजकंतुघृतदीपंतथाप्रियम् ॥ दानंप्रियंखगश्रेष्ठवाचकायप्रदीयते ॥ १२५ ॥ मासुद्दिश्यचयद्दानंदीयतेमानवैभुवि॥वाचकायतुदातव्यंतन्म-
 मप्रतयेखग ॥ १२६ ॥ इतिहासपुराणभ्यामभिज्ञायेस्तुवाचकः ॥ ब्राह्मणैर्वैखगश्रेष्ठसंपूज्यःप्रतयेमम ॥ १२७ ॥ पूजितेऽस्मिन्सदाविप्र-
 पूजितोहंनसंशयः ॥ भवामिखगशार्दूलयतस्त्वष्टःसमेसदा ॥ १२८ ॥ वेदवीणामृदंगैश्चनातिगंधविलेपनैः ॥ तथाभोजयतेप्रातिथ्याश्रुत्वा
 खगोत्तम ॥ १२९ ॥ इतिहासपुराणानिवाच्यमानानिवाचकैः ॥ अतःप्रियोवाचकोमपूजाकर्ताचभोजकः ॥ १३० ॥ इतिश्रीभविष्यमहापु-
 राणेब्राह्मणसप्तमीकल्पेसत्राजितोपाख्यानेरविपूजाविधिवर्णनंनमषोडशोत्तराश्रतमोऽध्यायः ॥ १३६ ॥ ६३ ॥ अरुणउवाच ॥
 किमर्थंभोजकस्तुभ्यंप्रियोदेवेशकथ्यताम् ॥ नान्येविप्रादयोवर्णदिवतायतनेषुवै ॥ १ ॥ कश्चायंभोजकोदेवकस्यपुत्रःकिमात्मकः ॥ वर्ण-
 तश्चास्यमेब्रूहिर्कर्मचास्यसमंततः ॥ २ ॥ आदित्यउवाच ॥ साधुपुष्टास्मिभद्रतैवैनतेयमहासते ॥ ३ ॥ शृणुष्वैकमनाःसर्वगदतोममखे-
 चर ॥ विप्रादयस्तुयेत्वन्येवर्णाःकश्यपंनंदन ॥ ४ ॥ तेषूजयंतिमानित्यंभक्तिश्रद्धासमन्विताः ॥ देवालयेषुयेविप्राःप्रीत्यामांपूजयंतिहि ॥ ५ ॥

अन्याश्च देवतावृत्त्या ते स्युर्देवलकाः खग ॥ एतस्मात्कारणान्मह्यभोजकोदयितः सदा ॥ ६ ॥ वृणते ब्राह्मणश्चायं स्वानुष्ठानपराये
 दि ॥ अनुष्ठानविहीनो नरकं यात्यसंशयम् ॥ ७ ॥ नत्याज्यभोजकैस्तस्मात्स्वकर्मकदाचन ॥ मया सा नैर्मितः पूर्वतेजसास्वेन वै खग ॥
 ॥ ८ ॥ पूजार्थमात्मनो न कर्मचास्य प्रकीर्तितम् ॥ प्रियव्रत सुतारं राजाशक्रद्विभिहामतिः ॥ ९ ॥ तेन मे कारितं दिव्यविमानप्रतिमं गृहम् ॥
 तस्मिन् द्विपितृदात्मनो दिव्यशीलमयं महत् ॥ १० ॥ समदर्चाकारयित्वा च नो लक्षणां न्विताम् ॥ प्रतिस्थापनायै तस्याश्चित्तयामासु
 व्रतः ॥ ११ ॥ कृतमायतनं श्रेष्ठं तेन यं प्रतिमाकृता ॥ कावै प्रतिस्थापयित्वा देवमर्कशुभालये ॥ १२ ॥ एवं संचितयित्वा तु जगाम शरणं मम ॥
 भक्तिं तस्य च संचित्य खगाहं पाथिवस्य तु ॥ १३ ॥ गतोऽहं दर्शनं तस्य उक्तश्चापि मया खग ॥ किंचिन्तयामि राजेन्द्र कुतश्चित्तासमागता ॥ १४ ॥
 ब्रूहि यत्ते हृदि प्रौढौ चित्ताकारणमागतम् ॥ संपादयिष्ये तत्सर्वविमाना भवमानुप ॥ १५ ॥ अत्यर्थं दुष्करमपि करिष्ये न त्रसंशयः ॥ इत्युक्तः
 समयारं जाह्नवं च नमब्रवीत् ॥ १६ ॥ द्विपेऽस्मिन्देव देवस्य कृतमायतनं तव ॥ मया भक्त्या जगन्नाथं येयं प्रतिमाकृता ॥ १७ ॥ प्रतिष्ठा
 कारयेद्यस्तु तव देवा लये खग ॥ यत्र संति त्रयोवर्णा द्विपेऽस्मिन् शत्रियादयः ॥ १८ ॥ ते मयोक्तान् कुर्वति प्रतिष्ठां तव कृत्स्नशः ॥ न चाप्यर्चाज
 गन्नाथ ब्राह्मणश्चात्र विद्यते ॥ १९ ॥ तेनेयमागता चित्ता हृदि शल्यं तया र्पितम् ॥ ततो मयोक्तो राजाऽसौ वैनतेय वचः शुभम् ॥ २० ॥ एवमेत
 त्रसं देहो यथा त्वं न राधिप ॥ क्षत्रियादि त्रयोवर्णा द्विपेऽस्मिन् त्रान्संशयः ॥ २१ ॥ ते च नार्हते मीजं न प्रतिष्ठां कदाचन ॥ तस्मात्ते श्रेयसरा
 जन्म प्रतिष्ठा मात्मनस्तथा ॥ २२ ॥ सृजामि प्रथमं वर्णं भगसंज्ञमनौपमम् ॥ इत्युक्त्वा तमहं वीरं राजानं खगसत्तम ॥ २३ ॥ जगाम परमार्चितं तस्य
 कार्यस्य सिद्धये ॥ अथ मे चिन्तयानस्य स्वशरीराद्भिनिःसृताः ॥ २४ ॥ शशि कुंदे दुसंकाशाः संख्यया द्वाभिवलः ॥ पठंति चतुरो वेदान्त्सां गोप
 निषदान् खग ॥ २५ ॥ काषायवाससः सर्वैरंङ्गानुधारिणः ॥ ललाटफलका द्वौ तद्गौ चान्यावै शस्तथा ॥ २६ ॥ चरणाभ्यां तथा द्वौ पादाभ्यां द्वौ त
 था खग ॥ अथ ते च महत्मानः सर्वे प्रणतकंधराः ॥ २७ ॥ पितरं मन्यमाना मामिदं वचनमब्रुवन् ॥ ताता तमहं देवलोकनाथ जगत्पते ॥ २८ ॥
 किमर्थं भवतां सुष्टवयं देवस्य देहतः ॥ ब्रूहि सर्वं करिष्याम आदेशं भवतोऽसिलम् ॥ २९ ॥ पितास्माकं भवान् देवो यं पुत्रानसंशयः ॥ इत्युक्त

वंतस्ते सर्वे मयोक्ता देवसंभवाः ॥ ३० ॥ प्रियव्रतसुतो यो यमस्य वाक्यं करिष्यथ ॥ स चाप्युक्तो मया राजा शाकद्वीपाधिपः खग ॥ ३१ ॥
 य एते मत्सुताराजं ध्वज्य ब्राह्मणसत्तमाः ॥ कारयंतु प्रतिष्ठां मे सर्वे रभिर्महापते ॥ ३२ ॥ कारयित्वा प्रतिष्ठां तु ममाचार्यां नराधिप ॥ पश्चा
 दायतनं सर्वेषामर्पय पूजने ॥ ३३ ॥ एते मत्पूजने योग्याः प्रतिष्ठासु च सर्वे ज्ञाः ॥ समाप्य न प्रहर्तव्यं भोजकेभ्यः कदाचन ॥ ३४ ॥ सर्वे
 मायतनार्थं तु गृहक्षेत्रादिकं च यत् ॥ धनधान्यादिकं राजन्यन्ममायतने भवेत् ॥ ३५ ॥ तत्सर्वं भोजकेभ्यस्तु दातव्यं नान्नसंज्ञयः ॥
 धनधान्यसुवर्णादि गृहक्षेत्रादिकं च यत् ॥ ३६ ॥ यन्मदीयं भवोक्तं चिद्भ्रामानं गच्छा चित् ॥ तस्य सर्वस्य राजेन्द्रमदीयस्य समेततः ॥ ३७ ॥
 अधिपभोजकाः सर्वे नान्ये विप्रादयो नृप ॥ यथाधिकारी पुत्रस्तु पितुर्द्रव्यस्य वै भवेत् ॥ ३८ ॥ तथामदीयवित्तस्य भोजकाः स्युर्न सं
 ज्ञयः ॥ इत्युक्तेन मया राज्ञा तथा सर्वं प्रवर्तितम् ॥ ३९ ॥ कारयित्वा प्रतिष्ठां तु दुस्त्वासर्वस्वमेवाहि ॥ भोजकेभ्यः खग श्रेष्ठततो हर्षमवाप्तवान् ॥
 ॥ ४० ॥ एवमेते मया सृष्टा भोजका गुरुडाग्रज ॥ अहमात्मा ततो ह्येषां सर्वसुमनस्तथा ॥ ४१ ॥ मत्पुत्रेण समाज्ञेयास्तथा मम हिताः सदा ॥
 तस्मात्तेभ्यः प्रदातव्यं न हर्तव्यं कदाचन ॥ ४२ ॥ भौजकं च हरद्वारस्तुलोभाद्विषात्तथापि वा ॥ सयाति नरकं घोरं तामिस्रं शाश्वतीः
 समाः ॥ ४३ ॥ तस्माद्भ्रातृदिकं द्रव्यं यत्किंचिन्मम विद्यते ॥ तत्सर्वं भोजकस्त्वाहि पितृपर्यागतं मम ॥ ४४ ॥ भोजकश्च भवेद्वाह
 क्तत्ते वच्मि खगेश्वर ॥ ममाज्ञां पालयेद्यस्तु स्वानुष्ठानपरः सदा ॥ ४५ ॥ वेदाधिगमनं पूर्वदारसंग्रहणं तथा ॥ अभ्यंगधारणं
 नित्यं तथा त्रिसवनं स्मृतम् ॥ ४६ ॥ पंचकृत्वः सदा पूज्यो ह्यहं रात्रौ दिने तथा ॥ देवब्राह्मणवेदानां निदाकार्या न वै क्वचित् ॥ ४७ ॥ नान्यदेव
 प्रतिष्ठा तु कार्या वै भोजकेन तु ॥ ममापि च न कर्तव्या तेन एकाकिना क्वचित् ॥ ४८ ॥ सर्वमेव निवेद्यां न्नाना श्रिया द्रो जकः सदा ॥ न भुंजीत गृहं गत्वा
 शूद्रस्य गुरुडाग्रज ॥ ४९ ॥ शूद्रोच्छिष्टं प्रयत्नेन सदा त्याज्यं हि भोजकैः ॥ येऽश्रंति भोजकानि त्यं शूद्रां न्नं शूद्रवेदमानि ॥ ५० ॥ तैव पूजाफलं
 चात्र कथं प्राप्स्यति खेचर ॥ गत्वा गृहं तु शूद्रस्य न भोक्तव्यं कदाचन ॥ ५१ ॥ गृहागतं च शूद्रां न्नं तत्र त्याज्यं तथैव च ॥ आध्मातव्यो भुञ्जीति न्यभो
 जकेनाग्रतो मम ॥ ५२ ॥ सकृत्प्रवादि ते शंखे मम प्रीतिर्हि जायते ॥ षण्मासान्नान्नसंदेहः पुराणश्रवणं तथा ॥ ५३ ॥ तस्माच्छंखः सदा वाद्यो भो

जकेनप्रयत्नतः॥तस्येयंपरमावृत्तिर्नैवेद्यन्मदीयकम् ॥५४॥ नाभोज्यंभुजतेयस्मात्तेनासौभोजकोमतः॥मगंध्यायंतियस्मात्तेनेतेमगधाः
 स्मृताः ॥५५॥ भोजयंतियचमानित्यंतेनतेभोजकाःस्मृताः ॥ अभ्यंगंचप्रयत्नेनधार्यशुद्धिकरंपरम् ॥५६॥ अभ्यंगहर्निहशुचिर्भोजकःस्या
 त्संसंशयः ॥ यस्तुमांपूजयेद्द्वारिअभ्यंगेनविनाखग ॥५७॥ नतस्यसंततिःस्याद्भूतचार्हप्रीतिमान्भवे ॥ मुंडनंशिरसाकार्यंशिखाधार्याप्रय
 त्ततः ॥५८॥ नक्तंचादित्यदिवसेतथाषष्ठ्याप्रवर्तयेत् ॥ सप्तम्यामुपवासस्तुममसंक्रमणे तथा ॥५९॥ कर्तव्योभोजकेनवमन्त्रात्यैगरुडा
 ग्रज॥त्रिकालंचापिगायत्रीजपेद्वाचापुरोममा॥६०॥मुखमावृत्यत्यन्तेनपूजनियोऽहमादरात्॥मौनंचास्यप्रयत्नेनवक्त्राक्रोधंचदूरतः ॥६१॥
 शूद्रभ्योयस्तुवैश्येभ्योलोभात्कामात्प्रयच्छति॥निर्माल्यंममवैत्ससयातिनरकंध्रुवम् ॥६२॥ लोभाद्भोजकोयस्तुमन्त्रपुष्पाणिखगाधिप ॥
 यच्छतेन्यस्यदुष्टात्मासम्यनारोप्यखेचर ॥६३॥ सज्ञेयोमिपरःशत्रुःसमामहोनैचार्चितुम् ॥ निर्माल्यंममदेयंस्याद्ब्रह्मणादिषुवैनुषु ॥६४॥
 नैवेद्यन्मदीयंतुतदश्रीयात्सदैवहि ॥ तेनासौशुद्धयतेनित्यहविष्यान्नसमंतथा ॥६५॥ तत्क्षणादुत्क्षिपेद्यस्तुममांगान्युष्णमेवहि ॥
 नान्यस्यदेयंनैवेद्यमदीयमुदकेक्षिपेत् ॥६६॥ पंचगव्यसमंतस्यमन्मतेनान्नसंशयः ॥ ममांगलग्नयन्तिकचिद्धंधंपुष्पमथापिवा ॥६७॥
 दातव्यंनचवैश्यायनशूद्रायकदाचन ॥ आत्मनातद्गृहंतव्येनविक्रयंकथंचन ॥६८॥ यस्तुनारोप्यपुष्पाणिअव्यंगानिममोपरि ॥
 यःकश्चिदाहरेल्लोकेसयातिनरकंध्रुवम् ॥६९॥ स्नपनंमनिर्माल्यंपावकंयस्तुलंघयेत् ॥ सनरोनरकंयातिसरौद्रैरखग ॥७०॥
 भोजकेनसदाकार्यंस्नपनंमप्रयत्नतः ॥ यथानलंघयेत्कश्चिद्विषयश्चानापिभक्षयेत् ॥७१॥ यद्ययत्नपरःकुर्याद्भोजकःस्नपनंम ॥
 यथावलंघितमतिर्भक्षयत्तंचखगाधिप ॥७२॥ सयातिनरकौद्रंतामिस्नानमनामतः ॥ एकभक्तसदाकार्यस्नानंनैत्रकालमेवहि ॥७३॥
 त्रिचलंपरिवर्तैतंभवितव्यंदिनेदिने ॥ पूजाकालेऽर्पकालेचक्रोदस्त्याज्यःप्रयत्नतः ॥७४॥ अमांगल्यंनवक्त्रव्यंघ्र्यंचशुभंतदा ॥
 ईदृग्भूतोभोजकोमेषप्रियःपूजाकरःसदा ॥७५॥ संमान्यःपूजनयश्चिविप्रादीनान्यथास्म्यहम् ॥ यःकरोत्यवमानंतुवृत्तिरूपतुभोजके ॥७६॥

१ आर्षःपथमपुरुष आत्मनेपदी । २ भोजकेनतु-इ०पा० ।

तस्याहरोषेत्याशु कुलहन्मिसमंततः ॥ प्रियेभो भोजको नित्यं यथा त्वं विनता सुत ॥ ७७ ॥ उपलेपन कर्तारं च समाजं न परश्चयः ॥ परावसुरुवाच ॥
इत्युक्त्वा भगवान्भानुर्वैश्रामरथमास्थितः ॥ ७८ ॥ अरुणोऽपितथा श्रुत्वा सुदुया परयानृप ॥ पूज्यस्तस्मान्महाराज भोजकस्तु महीपते ॥ ७९ ॥
तस्माद्व्यं वाचकाय द्वितीयमज्ञानैः ॥ ८० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्थं श्रुत्वा स राजा तु कर्मणः फलमात्मनः ॥ पुरातनं महाबाहुं सुदमापमहीपतिः ॥ ८१ ॥
यद्यदायतनं भानोः पृथिव्यां पश्येते नृप ॥ तस्मिंस्तस्मिन्कारयति उपलेपनमादरात् ॥ ८२ ॥ भार्या तस्यापि पुत्राणि ॥ पुण्यश्रवणमादरात् ॥
वाचके वेतनं दत्त्वा भानो देवस्य मंदिरं ॥ ८३ ॥ इत्थं राजा सपत्नीकः पूज्य भक्त्या दिवाकरम् ॥ प्राप्ता बुभौ परा प्रीतिं गतिं चानुत
मां तथा ॥ ८४ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्रह्मैवर्षिणिसप्तमी कल्प उपलेपन स्नानमाहात्म्यं नाम सप्तदशोत्तरांशतमोऽध्यायः ॥ ११७ ॥
सत्राजितो पाख्यानं समाप्तम् ॥ ८५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ दीपं प्रयच्छति नरो भानो रायते न तु यः ॥ तेजसा रविसंकाशः सर्वयज्ञफलभेत् ॥ १ ॥
कार्तिके तु विशेषेण कौमारे मासि दीपकम् ॥ दत्त्वा फलमवाप्नोति यदन्येन न लभ्यते ॥ २ ॥ कृष्णकृष्णात्रते विचिं स संवा दं पापनाशनम् ॥ आतु
भिः सह भद्रस्य ब्राह्मणस्य महात्मनः ॥ ३ ॥ जगत्यस्मिन् पुरीरम्यानाम्नामा हिष्मती पुरी ॥ तस्यामासीद्विजः कृष्णनागशमेति विश्रुतः ॥ ४ ॥
तस्य पुत्रशतं जातं प्रसादाद्दास्करस्य च ॥ तेषां कनिष्ठो भद्रस्तु तत्पुत्राणां विचक्षणः ॥ ५ ॥ सच नित्यं जगद्भ्रातुर्देवदेवस्य भास्वतः ॥ दीप
वर्ती परस्तद्धतैलाद्याहरणोद्यतः ॥ ६ ॥ भानो रायते न तस्य सहस्रं भागं विप्रिय ॥ प्रदीपानां तु जज्वाल दिवारात्रमनिदितम् ॥ ७ ॥ तस्य दा
त्यापराभूतास्तस्य लवण्यवर्जिताः ॥ सर्वे ते भ्रातरो भद्रं प्रच्छुरिदमादरात् ॥ ८ ॥ भो भद्रवदैव भ्रातर्भद्रं तेस्तु सदा द्विज ॥ कौतूहलपराः सर्वे
यत्पृच्छामस्तदुच्यताम् ॥ ९ ॥ तेषां तद्वचनं श्रुत्वा भद्रो वचनमब्रवीत् ॥ विषये सति वक्तव्यं न्यया तदिहोच्यताम् ॥ १० ॥ नाहं मत्सु
क्तौ वै न चरागादिदूषितः ॥ भवंतो मम सर्वे भ्रातरो गुणवन्तथा ॥ ११ ॥ कथं न कथयाम्येष भवतां पुत्रसम्मितः ॥ तस्माद्भवंतां सर्वे भ्रातरो
यद्विवक्षितम् ॥ १२ ॥ आतर ऊचुः ॥ न तथा पुष्पधूपे पुन तथा द्विज पूजेने ॥ सुप्रयत्नं तु पश्यामो भानो रायते न परम् ॥ १३ ॥ यथाह नितथा

रात्रौ यथा रात्रौ तथा हनि ॥ तव दीपप्रदानाय यथा भद्रसदोद्यमम् ॥ १४ ॥ तत्त्वं तत्कथयास्माकं हंत कौतूहलं परम् ॥ यन्नाम दीपदानस्य भवता
विदितं फलम् ॥ १५ ॥ तदेतत्कथयास्माकं सविशेषं महबलं ॥ एवमुक्तस्तत्तत्तैस्तु भ्रातृभिश्चोदितो मुदा ॥ १६ ॥ व्याजहार स भ्रातृणां किंचिद
पि सुव्रत ॥ पुनः पुनरसौ तैस्तु भ्रातृभिश्चोदितो मुदा ॥ १७ ॥ दाक्षिण्यसरो भद्रस्तु कथयामास कृत्स्नज्ञः ॥ भवतां कौतुकैश्चेतदतीवालपेऽपि
वस्तुनि ॥ १८ ॥ तदेपकथयाम्यद्यद्व्रतं मम सुव्रत ॥ इक्ष्वाकुराज्ञस्तु पुरा वसिष्ठोऽभूत्पुरोहितः ॥ १९ ॥ तेन चायतनं भानोः कारितं सरयू
तटे ॥ अहन्यहनि शुषां पुष्पधूपानुलेपनैः ॥ २० ॥ दीपदानादिभिश्चैव केतत्रसैव द्विजः ॥ कार्तिके दीपको भक्त्या प्रदत्तस्तेन वै सदा ॥ २१ ॥
आसीन्निर्वाण एवासादेवाच पुरतो निशि ॥ देवतायतने चाहमवशं व्यथितो भृशम् ॥ २२ ॥ पूयशोणितं ण्डं प्रावहं कथयतः सदा ॥ शीर्णभ्रा
णो ह्यर्ववो दुर्गंधं पतितस्तथा ॥ २३ ॥ दुष्टबुद्ध्या सदयुक्तः सतांश्च प्रतिमुव्रत ॥ यदृच्छया दीपदानं वन्यादीनां विभावसौ ॥ २४ ॥ तत्तद्भुक्त्वा
सदा त्रिंशद्विजसत्तमाः ॥ एकदत्तु तत्तस्मिन् भानो रायते नैततः ॥ २५ ॥ रात्रौ दृष्टाय तत्र भक्ता जागरणगताः ॥ प्रतिश्रयं प्रार्थय
तांश्चैतैश्च दत्तं दयान्वितैः ॥ २६ ॥ व्याधितोऽयं सुदीनश्च दत्तकृत्वा मां तं शुभम् ॥ ततोऽहमग्निमाश्रित्य स्थितस्तेषां समीपतः ॥ २७ ॥ दुष्टा
बुद्धिं समाश्रित्य हर्तुं कामो विवस्वतः ॥ दिव्यमाभरणं भानो दिच्छद्भान्वे धीद्विजोत्तमाः ॥ २८ ॥ स्थितोऽहं भोजका ह्यत्र यदीनिद्रां व्रजंति ॥ ये
नास्यैर्विरवद्भानो ह्येराभ्याभरणं शुभम् ॥ २९ ॥ अथ सुता भोजकास्तो निद्रयामोहितास्तदा ॥ निर्वाणाश्चापि दीपास्तु ततोऽहमुत्थितस्त्वरच ॥
॥ ३० ॥ मुदा परमययुक्तो गतो वैश्वानरं प्रति ॥ प्रज्वाल्य पावकं यत्ना दीपवतिं स्ततो मया ॥ ३१ ॥ योजयित्वा तु वै दीपधृतो दीपोऽग्रतो रेवे ॥
हर्तुं कामेनाभरणं भानो देवस्य सुव्रत ॥ ३२ ॥ अथ ते भोजकाः सवबुद्धा देवस्य पुत्रकाः ॥ तैस्तु दृष्टो ह्यहंत द्रीपहस्तो विभावसोः ॥ ३३ ॥ पुरः
स्थितो द्विजश्रेष्ठः गृहीतश्चापि तैरिह ॥ ततोऽहं स्तेजसा मूढो भास्करस्य महात्मनः ॥ ३४ ॥ विलपकरुणंते पापादयोरवनिगतः ॥ तैश्चा
पि करुणां कृत्वा मुक्तोऽहं भोजकैस्तदा ॥ ३५ ॥ गृहीतो राजपुरुषैः पृष्टश्चापि समंततः ॥ किमिदं भवता रब्धं देवदेवस्य मंदिरं ॥ ३६ ॥ दीपं
प्रज्वाल्य दुष्टात्मन्कथ्यतां मां चिरं कुरु ॥ इत्युक्त्वा तु तत्तत्तैस्तु शस्त्रहस्तैः समावृतः ॥ ३७ ॥ ततोऽहं व्याधिना क्लिष्टो भयनचक्षुरेति मया ॥

हित्वा प्राणान् तोयत्र स्वयंदेवो विभावसुः ॥ ३८ ॥ स्थित्वा कल्पंतस्तस्तत्र शुष्माकं आतृतांगतः ॥ एष प्रभावो दीपस्य कार्त्तिके मासि सुव्रताः ॥
 ॥ ३९ ॥ दत्तस्यार्कस्य भवेनेयस्येयं व्युष्टिरुत्तमा ॥ दुष्टबुद्ध्या कृतं यत्तु मया दीपप्रवर्तनम् ॥ ४० ॥ भगवत न दीपस्य तस्येदं शुच्यते
 फलम् ॥ क्षुधाभिभूते न मया देवदेवस्य भूषणम् ॥ ४१ ॥ दीपश्च देवपुरतो ज्वालितो भास्करस्तु ॥ ततो जातिस्मृतिर्जन्मप्राप्तं
 ब्राह्मणवेदमनि ॥ ४२ ॥ कुष्ठिना चापि शूद्रेण प्रातर्ब्राह्मण्यमुत्तमम् ॥ नानाविधानि शास्त्राणि सांगेदं समाप्तवान् ॥ ४३ ॥ दुष्ट
 बुद्ध्या धृता दीपात्फलमेतन्महादुतम् ॥ प्रातर्मया द्विजश्रेष्ठाः किंपुनर्दीपदायिनाम् ॥ ४४ ॥ एतस्मात्कारणा दीपानहमेव महर्निशम् ॥
 प्रयच्छामि रेव धीमन्निज्ञातमस्य हि यत्फलम् ॥ ४५ ॥ शुष्माकमिदमुक्तं वैस्नेहात्सत्यं न संशयः ॥ एष प्रभावो दीपस्य कार्त्तिके मासि सुव्रताः ॥
 ॥ ४६ ॥ अर्काय तनदीपस्य भद्रो वाच यथापुरा ॥ दिने दिने जपन्नाम भास्करस्य समाहितः ॥ ४७ ॥ ददाति कार्त्तिके यस्तु भगवत न दीपकम् ॥
 जातिस्मरत्वं प्रज्ञांच प्राक इयं सर्वजंतुषु ॥ ४८ ॥ अव्याहते द्रियत्वं च समाप्नोति न संशयः ॥ सर्वकालं च बहुष्मान्मेधावी दीपदेनरः ॥ ४९ ॥
 जायते नरकं चापि तमः संज्ञं न पश्यति ॥ षष्ठ्या वा सप्तर्षी वापि प्रतिपक्षं च येनरः ॥ ५० ॥ दीपं ददाति यत्नाद्यात्फलं तस्य निबोधमे ॥ कांचनं मणि
 युक्तं च मनोज्ञमतिशोभनम् ॥ ५१ ॥ दीपमालाकुलं दिव्यं विमानमधिरोहति ॥ तस्मादायतने भानो दीपिन्दद्यात्सदृच्छ्रुत ॥ ५२ ॥ तांश्च
 दत्त्वा नर्हसेतनचतैरुपयोजितान् ॥ कुर्वीत दीपहर्तुं तु मुषको धश्चायते ॥ ५३ ॥ तस्माद्दद्यान्नाहरैश्चैत्र्योऽर्थी दीपकं नरः ॥ ५४ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे भद्रोपाख्यान आदित्याय तनदीपदानफलवर्णनं नामाष्टादशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११८ ॥ ॥ ॥
 ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अर्धतमसि दुष्परे नरके पतितान्किल ॥ संक्रोशमानान्संशुब्धानुवाच यमकिंकरः ॥ १ ॥ विलोपैरलमत्रेति किं
 वो विलपिते फलम् ॥ यत्प्रमादादिभिः पूर्वमात्मायं समुपेक्षितः ॥ २ ॥ पूर्वमालोचितं नैतत्कथमने भविष्यति ॥ इदानीं यातने भोगः किं वि
 लापं करिष्यथ ॥ ३ ॥ देहो दिनानि स्वल्पानि विषयाश्चाति दुर्बलाः ॥ एतत्कानि विजानाति येन यूयं प्रमादिनः ॥ ४ ॥ जंतुर्जन्मसहस्रेभ्य ए
 कस्मिन्मातुषोयदि ॥ सतत्राप्यतिमूढात्मा किं भोगानभिधावति ॥ ५ ॥ पुत्रद्वयं गृहशत्रुहितं यत्सतोद्यताः ॥ न ज्ञानं तिततो मूढाः स्वल्प

मप्यात्मनोहितम् ॥ ६ ॥ वंचितोऽयंयालब्धमिदमस्मादुपागतम् ॥ नवेत्तिमोहितः कश्चिन्म्रक्रान्तरकोनरः ॥ ७ ॥ नवेत्तिमस्य
 चंद्रादीन्कालमात्मानमेवच ॥ साक्षिभूतानशेषस्यशुभस्येहशुभस्यच ॥ ८ ॥ जन्मान्यन्यानिजायतेपुत्रदारादिदेहिनाम् ॥ यदर्थयत्कृतं
 कर्मतस्यजन्मशतानितु ॥ ९ ॥ अहोमहस्यमाहात्म्यममन्वंनरकेष्वपि ॥ ऋदतेमतरंतांपीडयमानोऽपियत्स्वयम् ॥ १० ॥ एषमा
 कुपुष्टिचिन्तानिविषयैःस्वादुतर्पणैः ॥ नृणानजायतेबुद्धिः परमार्थविलोकिनी ॥ ११ ॥ तथाचविषयासंगेरोत्यविरतमनः ॥ कोहिभारो
 रवेर्नाग्निजिह्वायाःपरिकीर्तने ॥ १२ ॥ वर्तितैल्लपमूल्येचयद्वर्तिलभ्यतेसुधा ॥ अतोवैकतरालभःकताश्चिताभवेत्तदा ॥ १३ ॥ येन
 यत्पुहस्तेषुस्वातंत्र्येसतिदीपकः ॥ महाफलोभानुगृहेनदत्तोनरकापहः ॥ १४ ॥ नरोविलपतोकिंचिदिदानंदिश्यतेफलम् ॥ अस्वातं
 त्र्येविलपतांस्वातंत्र्येसतिमानिनाम् ॥ १५ ॥ अवश्यंपातिनःश्राणाभोक्ताजिवोऽप्यहर्निशम् ॥ दत्तंचलभतेभोक्तुकामयन्विषयानपि ॥ १६ ॥
 एतस्यनंदुष्कृतैर्वोयुक्तंचाद्यमयेक्षितम् ॥ इदानींकिंविलोपेनसहध्वंयदुपागतम् ॥ १७ ॥ यद्येतदनभंष्टवोयदुःखंसमुपस्थितम् ॥ त
 दद्भुतमतिःपापेनकर्तव्याकदाचन ॥ १८ ॥ कृतेऽपिपापकेकर्मण्यज्ञानादवनाशनम् ॥ कर्तव्यमनवच्छिन्नंभूजंनंसवितुःभदा ॥ १९ ॥
 ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नारकास्तद्वचःश्रुत्वातमृचुरतिदुःखिताः ॥ क्षुत्क्षामकंठास्तृत्तापविस्स्फुटिततलुकाः ॥ २० ॥ भोभोःसा
 धोःकृतंकर्मयदस्माभिस्तदुच्यताम् ॥ नरकस्थैर्विपाकोऽयंभुज्यतेयत्सुदारुणः ॥ २१ ॥ ॥ किंकरउवाच ॥ ॥ युष्माभिर्यौवने
 न्मादान्मुदितैरविवेकिभिः ॥ घृतलोभेनमार्तदग्नादीपःपुराहृतः ॥ २२ ॥ तेनास्मिन्नरकेवोरक्षुतृष्णापरिपीडिताः ॥ भवंतःपतितान्स्ती
 वेशतिवातविदारिताः ॥ २३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ एतत्तेदीपदानस्यप्रदीपहरणस्यच ॥ पुण्यपापंचकथितंभास्करायतनेऽच्युत ॥
 ॥ २४ ॥ सर्वत्रैवाहिदीपस्यप्रदानंकृष्णशस्यते ॥ विशेषेणजगद्धातुभास्करस्यनिर्वेक्षेने ॥ २५ ॥ येषामृकावाधिरानिविवेकाहीनान्स्तेतैः
 साधनैर्वृष्णिवार ॥ तेस्तैर्दीपाःसाधुलोकप्रदत्तादेवागारादन्यतःकृष्णनीताः ॥ २६ ॥ इतिश्रीभविष्येसहपुराणेब्रह्मपर्वणिषसप्तमीकल्पेदीप
 माहात्म्यवर्णनंमैकोनविंशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ भगवन्प्राणिनःसर्वविषरोगाद्युपद्रवैः ॥ दुष्टप्रहोप

घातैश्च सर्वकालमुपदुताः ॥ १ ॥ आभिचारिककृत्याभिः स्पर्शरोगैश्च दारुणैः ॥ सदा संपीडयमानस्तुतिष्ठत्यबुजसंभव ॥ २ ॥
 येन कर्मविपाकेन विषरोगाद्युपद्रवाः ॥ प्रभवंति नृणां तन्मेयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ व्रतोपवासैर्यैर्भानुन्यजन्मनि तोषितः ॥
 तेन रादेव शार्दूलप्रहरोगादिभोगिनः ॥ ४ ॥ यैस्तत्प्रवर्णचित्तं सर्वदेवनरैः कृतम् ॥ विषग्रहज्वराणि तमनुष्याः कृष्णभगिनः ॥ ५ ॥ आरोग्यं
 परमावृद्धिमनसा यद्यदिच्छति ॥ तत्तदा प्रोक्त्यसंदिग्धं परत्रादित्यतोषणात् ॥ ६ ॥ नाधीन्यप्रोतिनव्याधित्रिविषग्रहबंधनम् ॥ कृत्या रूप
 शं भयं वापि तोषितेति मिरापहे ॥ ७ ॥ सर्वदुष्टाः समास्तस्य सौम्यास्तस्य सदा ग्रहाः ॥ देवानामपि पूज्योऽसौ तुष्टो यस्य दिवाकरः ॥ ८ ॥ यः स भवै
 भूतेषु यथात्मानितथाहिते ॥ उपवासादिनायेन तोष्यतेति मिरापहः ॥ ९ ॥ तोषितेऽस्मिन् प्रजानां धेनराः पूर्णमनोरथाः ॥ अरोगाः सुखिनो
 नित्यं बहुधर्मसुखान्विताः ॥ १० ॥ न तेषां शत्रवो नैव शरीराद्यभिचारकम् ॥ ग्रहरोगादिकंचापि पापकार्ये पजायते ॥ ११ ॥ अव्याहता निदिवस्य
 धनजालानितं नरम् ॥ रक्षितं सकलापत्सु येन श्वेताधिपोऽर्चितः ॥ १२ ॥ विष्णुरुवाच ॥ अनाराधितमार्तं डायनरादुःखभगिनः ॥ तैकथं
 नीरुजः संतु विज्वरागतकल्मषाः ॥ १३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ आराधयंतु देवेशं पुष्पेनैव मनोपमम् ॥ भास्करं तु जगन्नाथं सर्वदेवगुरुं परम् ॥ १४ ॥
 ॥ विष्णुरुवाच ॥ दोषाभिभूतं देहं स्तुक्कथमारार्धनरं वै ॥ कर्तव्यं वंदे देवेशं भक्त्या श्रेयोऽर्थमात्मनः ॥ १५ ॥ अनुग्राह्योऽस्मि यदिते ममाथं भक्ति
 मानिति ॥ तन्ममोपदिशत्वंच महदाराधनरं वै ॥ १६ ॥ अनंतमजरं देवं दुष्टसंहनाशनम् ॥ आराधयितुमिच्छामि भगवंस्त्वदनुज्ञया ॥ १७ ॥
 येनाहं त्वन्प्रसादेन भवेयमिति विक्रमः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अनुग्राह्योऽसि देवस्य नूनमव्यक्तजन्मनः ॥ १८ ॥ आराधनायेते विष्णो ये देतत्प्रवर्णमनः ॥
 यदि देव पतिं भानुमारार्धयितुमिच्छसि ॥ १९ ॥ भगवंतमनाद्यंच भवैवस्वतोऽच्युत ॥ न ह्यवैवस्वतैर्भानुज्ञांस्तुं च शक्यते ॥ २० ॥
 द्रष्टुं वा शक्यते मूढैः प्रवेष्टुं कुत एव तु ॥ तद्भक्तिप्रार्थिताः प्रतानरास्तद्भक्तिचेतसः ॥ २१ ॥ वैवस्वता भक्त्येवं विवस्वतं विज्ञांति च ॥ अनेकजन्मसं
 सारचिते पापसमुच्चये ॥ २२ ॥ नाक्षिणे जायते पुंसां मार्तंडाभिमुखीमतिः ॥ प्रद्वेषं याति मार्तंडे द्विजान्वेदांश्च निंदति ॥ २३ ॥ योनरस्तं विजानी
 यादसुरांशं समुद्भवम् ॥ पापं देषुरतिः पुंसां हेतुवादा नुकूलता ॥ २४ ॥ जायते दंभमायां भः पतितानां दुरात्मनाम् ॥ यदापापक्षयः पुंसां तदा वि

दद्विजातिषु ॥ २५ ॥ भानौ च यज्ञपुरुषश्च द्वाभवेति वैतदा ॥ यदा स्वल्पावशेषस्तु नराणां पापसंचयः ॥ २६ ॥ तदा भोजकविप्रेषु भानौ पूजाप्रशु-
र्वते ॥ प्रमत्ता मत्प्रसंसारनराणां कर्मदुर्गमे ॥ २७ ॥ करवलंबनो ह्येको भक्तिप्रतीतिदिवकरः ॥ सत्त्वैव स्वतो भूत्वा सर्वपापहरं हरिम् ॥ २८ ॥ आराध-
य समं भक्त्या प्रीतिमभ्येति भास्करः ॥ किल क्षणाभवंत्येते नरा वैवस्वता गुणैः ॥ २९ ॥ यच्चैवैवस्वतं कार्यतन्त्येकथय कंजज ॥
ब्रह्मोवाच ॥ कर्मणामनसा वाचा प्राणिना यो न हिंसकः ॥ ३० ॥ आवभक्तश्च मार्तंडकृष्णवैवस्वतोऽपि सः ॥ यो भोजकद्विजान् देवाग्नित्यमेव न मनस्यति
॥ ३१ ॥ न च भोक्ता परस्वादेर्विष्णोर्वैवस्वतो हिंसः ॥ सर्वान् देवाव्रविदेति सर्वल्लोकांश्च भास्करम् ॥ ३२ ॥ तेभ्यश्चान्यमात्मानं
कृष्णवैवस्वतो हिंसः ॥ देवं ननु प्यमन्यवापनुपक्षिपिलिकाम् ॥ ३३ ॥ तरुपाषाणकण्टादिभूम्यभौर्धो दिवं तथा ॥ आत्मानं चापि दे-
वेशाब्जतिरिक्तं दिवा करात् ॥ ३४ ॥ यो न जानाति तं विद्यात्कृष्णवैवस्वतं नरम् ॥ सर्ववैवस्वतो भागो यद्द्रुतं यद्भवस्थितम् ॥ ३५ ॥ इति
वैयोविजानाति स तु वैवस्वतो नरः ॥ भवभौति हरत्येष भक्तिभावेन भावितः ॥ ३६ ॥ विस्त्वानिति भावो यः स तु वैवस्वतो नरः ॥ भावं न कुरुते
यस्तु सर्वभूतेषु पापकम् ॥ ३७ ॥ कर्मणामनसा वाचा स च वैवस्वतो नरः ॥ बाह्यार्थनिरपेक्षो यः क्रियां भक्त्या विवस्वतः ॥ ३८ ॥ भावेन
निष्पादयति ज्ञौवैवस्वतो हिंसः ॥ नार्यो यस्य न च क्षिग्धानभेदाधीनवृत्तयः ॥ ३९ ॥ पश्यते सर्वमेवं देभानुवैवस्वतो हिंसः ॥ सुत-
मेनेन हतपसा यज्ञैर्वा बहुदक्षिणैः ॥ ४० ॥ तां गतिं च न रायांति यां तु वैवस्वतो गतः ॥ येन सर्वात्मना भानौ भक्त्या भावो निवेशितः ॥ ४१ ॥
देवश्चेष्टकृतार्थत्वाच्छ्रद्धावैवस्वतो हिंसः ॥ अपिनः सकुलधन्यो जायते कुलपावनः ॥ ४२ ॥ भास्करं भक्तिभावेन यस्तु वैपूजयिष्यति ॥
यः कारयति देवार्चां हृदयालंबनरवैः ॥ ४३ ॥ स नरोऽर्कमवाप्नोति धर्मध्वजमनौपमम् ॥ यश्चेदेवालयं भक्त्या भानोः कारयते स्थिरम् ॥
॥ ४४ ॥ सप्तसत्पुरुषल्लोकां भानो नयति मानवः ॥ यावंत्यब्दानि देवार्चारेति तद्विदरे ॥ ४५ ॥ तावद्वर्षसहस्राणि पुण्यो-
त्तरागृहे वसेत् ॥ देवाचालक्षणेनोपेतो यद्गृहे संततो विधिः ॥ ४६ ॥ निष्कामं च मनो यस्य स यात्यश्वसाम्यताम् ॥ पुष्पाण्यति सुगंधीनि मन-
ज्ञानि च यः पुमान् ॥ ४७ ॥ प्रयच्छति जगन्नाथे स तां ज्योतिषं पतौ ॥ स याति परमं स्थानं यत्र ज्योतिः स नतनम् ॥ ४८ ॥

यस्यस्यविहीनोयोदेशोयद्वर्जितंचयत् ॥ धूपांश्चविविधांस्तान्गन्धाढ्यमुलेपनम् ॥ ४९ ॥ दीपवात्यापोपहारांश्चयज्ञाभीष्ट
 मथात्मनः॥नरःसोऽनुदिनयज्ञांक्वरोत्याराधनाद्वैः॥५०॥यज्ञेशोभगवान्भानुमखैरपिसतोष्यते॥बहूपकरणयज्ञानानांभारविस्तरः॥५१॥
 संप्राप्यतेधनयुतेर्मनुष्यैर्नित्यसंचयैः ॥ भक्त्यातुपुरुषैःपूजाकृतादूर्वाकुरैरपि ॥ ५२ ॥ रेवदेदतिहिफलं सर्वयज्ञैःसुदुर्लभम् ॥ यानिपुष्पाणि
 हृद्यानिधूपगंधानुलेपनम् ॥ ५३ ॥ दयितंभूषणंयच्चतथारक्तेचवाससी॥यानिचाभ्यवहायिणिभक्ष्याणिचफलानिच ॥५४॥प्रयच्छतानिभर्तिडे
 भवेथाश्चैवतन्मनाः॥आर्चितंयज्ञपुरुषंयथाभक्त्याप्रसादया॥५५॥आराध्ययातितदेवयत्तद्रूपंस्मृतम् ॥पुण्यैस्तीर्थैर्दकैःपुष्पैर्मधुनासापिषा
 तथा॥५६॥क्षीरेणस्नानपेदेवमच्युतंजगतांपतिम् ॥ दधिक्षीरद्वान्पुण्यांस्ततो लोकान्मधुच्युतः॥५७॥प्रयास्यसि यदुश्रेष्ठानिर्वृतिचाप्यनीश्व
 रम्॥स्तोत्रैर्हृद्वैथवाद्यैर्ब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ ५८ ॥ मनसश्चैकतायोगादाराधयदिवाकरम्॥आराध्यतमहादेविमहच्छब्दमवाप्तवान्॥५९॥
 अहंचापिसमस्तानांलोकानांमृष्टिकारकः ॥ तमाराध्यविवस्वतंतत्प्रसादाज्जनार्दन ॥ ६० ॥ त्वमप्येतंहृषीकेशतत्प्रसादान्नसंशयः ॥
 समर्थोदेवशत्रूणांदैत्यानांनाशनसदा ॥ ६१ ॥ दाक्षिणंकिरणंतस्ययद्देवस्यविवस्वतः ॥ अहंतस्मान्त्समुत्पन्नोवेदेवेदांगसम्मितः ॥ ६२ ॥
 वामंयत्किरणंकृष्णरश्मिमालाकुलंसदा ॥ तस्मादीशःसमुत्पन्नःपार्वतीदयितोऽच्युत ॥ ६३ ॥ वक्षस्स्त्वंसमुत्पन्नःशंखचक्रगदाधरः ॥
 तथांबुजकरादेविंबुजाननवल्लभा ॥ ६४ ॥ तमाराध्यवलंकीर्तिंश्रियंचावाप्तवानहम् ॥ तथात्वमपिराजेंद्रतमाराध्यदिवाकरम् ॥ ६५ ॥
 यान्यानिच्छसिकामांस्त्वंतान्स्तर्ननवाप्स्यसि ॥ यद्दंष्ट्रयुथान्त्रित्यंसंवाविधिकृष्णयोः॥६६॥सोऽपिकामानवाप्याभ्यांस्ततोलोकमवा
 प्तुते॥गौरिकंयानमारुढयुक्तंकुंजरवाजिभिः ॥ ६७ ॥ तेजसांबुजसंकशःप्रभयांडजसन्निभः॥कांत्याचंद्रसमोराजज्वंदारकगणैर्वृतः ॥ ६८ ॥
 गंधर्वैर्गीयमानस्तुतथांचापसरसांगणैः ॥ ६९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिषप्तमीकल्पेआदित्यपूजावर्णनेनामविंशोत्तरशततमोऽ
 ध्यायः ॥ १२० ॥॥॥ ॥ इतिरलिखनंभानोरुक्तंशेषतस्त्वया ॥ इतिरलिखनंभानोरुक्तंशेषतस्त्वया ॥ विस्तराच्छ्रेतुमिच्छामितन्ममाचक्ष्वसुव्रत ॥१॥

१ शरीरलिखनं सूयं कथं वै प्रतिपादितम् । देवतैर्ऋषिभिर्वापि तन्ममाचक्ष्व सुव्रत-इ०पा० ।

॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ पितुर्गृहंतुयातायांज्ञायांकुरुनंदन ॥ भास्करश्चितयामाससंज्ञामद्रूपकारिणी ॥ २ ॥ एतस्मिन्नंतरेब्रह्मातन्नागत्य
 दिवाकरम् ॥ अब्रवीन्मधुरांवाचरेःप्रातिकरांशुभाम् ॥ ३ ॥ आदिदेवोऽसिदेवानांव्यासमेतत्त्वयाजगत् ॥ शृणुगोविंश्चकमतिरूपंनिर्वर्ते
 यिष्यति ॥ ४ ॥ एवमुक्त्वागर्विब्रह्माविश्चकर्माणमब्रवीत् ॥ प्रवर्तस्वत्वंमातर्तंडस्वरूपंतत्सुशोभनम् ॥ ५ ॥ ततोब्रह्मसमादेशाद्भूमिमारोध्यभा
 स्करम् ॥ रूपंनिर्वर्तयामासविष्कमज्ञानैःज्ञैः ॥ ६ ॥ ततस्तुष्टावतंब्रह्मासवदेवगणैःसह ॥ गुह्यैर्नानाविधैःस्तोत्रैर्वेदेवदंगपरैः ॥ ७ ॥
 स्वस्तितेऽस्तुजगन्नाथधर्मवर्षहिमाकर ॥ ज्ञातिस्तेसर्वलोकानदिवदेवादिवाकर ॥ ८ ॥ ततोरुद्रश्चविष्णवाद्याःस्तुवतस्तंदिवाकरम् ॥
 तेजस्तेवर्धतादिवलिल्यतेऽपिदिवस्पते ॥ ९ ॥ इन्द्रश्चागत्यतंदेवलिल्यमानमथास्तुवत् ॥ जयदेवजयन्वेतितत्त्वदोऽसिजगत्पते ॥ १० ॥
 ऋषयस्तुततःसप्तविश्वामित्रपुरोगमाः ॥ तुष्टुर्वीविधैःस्तोत्रैःस्वास्तिस्वस्तीतिवादिनः ॥ ११ ॥ वेदोक्ताभिरथाशीर्भिर्वालखिल्याश्च
 तुष्टुः ॥ त्वंनाथमोक्षिणामोक्षोध्यस्त्वंध्यानिनामपि ॥ १२ ॥ त्वंगतिःसर्वभूतानांत्वयिसर्वश्रुतिप्रितम् ॥ प्रजाभ्यश्चैवदेवदेवांश्च
 नोऽस्तुजगतःपते ॥ १३ ॥ त्वत्तोभवतिवैनित्यजगत्संलयतेत्वयि ॥ त्वमेकस्त्वंद्विधाचैवत्रिधाचत्वंनसंशयः ॥ १४ ॥
 त्वयैकेनजगत्सृष्ट्वयैकेनप्रबोधितम् ॥ ततोविद्याधरगणयक्षराक्षसपन्नगाः ॥ १५ ॥ कृतांजलिपुटाःसर्वेशिरोभिःप्रणतारविम् ॥
 ऊचुरेर्विधावाचोमेनःश्रोत्रसुखप्रदाः ॥ १६ ॥ सद्यंभवतुतेजोभूतानांभूतभावन ॥ हाहाहूहूस्ततश्चैवतुष्टुरुनरंदस्तथा ॥
 ॥ १७ ॥ उपगतुंसमारब्धागामुञ्चैःकुशलारविम् ॥ षड्जमध्यमगांधाराग्रामत्रयविशारदाः ॥ १८ ॥ मूर्च्छनाभिस्ततश्चैवतथाधैवतपं
 चमैः ॥ नानाभुभावमैद्रेश्वरार्धमैद्रैस्तथैवच ॥ १९ ॥ त्रिःसाधनैःप्रकारैस्तुवाद्यतालसमन्वितैः ॥ विश्वाचिचिघृताचिचउवशचितिले
 तमा ॥ २० ॥ मेनकासहज्याचरंभाचाप्सरसांवरा ॥ हावभावविलसैश्चकुर्वन्त्योऽभिनयान्वहून् ॥ २१ ॥ ततोऽतीवकलयंमधुरंचप्रव
 र्त्तते ॥ सर्वेषादेवसंधानांमेनःश्रोत्रसुखप्रदम् ॥ २२ ॥ प्रवाद्यंतुतस्तत्रवीणावंशादिसुव्रत ॥ पणवाःपुष्कराश्चैवमृदंगाःपटहास्तथा ॥ २३ ॥

देवदुन्दुभयःशंखाःशतशोऽथसहस्रशः ॥ गायद्भिश्चैवगंधर्वैर्नृत्याद्भिश्चाप्सरोगणैः ॥ २४ ॥ तूर्यवादित्रयोविंशसर्वकोलाहलीकृतम् ॥ ततः
 कृतैःकरपटैःपद्मकुङ्कुलसन्निभैः ॥ २५ ॥ ललाटोपरिविन्द्यस्तैःप्रणमुःसर्वदेवताः ॥ ततःकोलाहलेतस्मिन्सर्वदेवसमागमे ॥ २६ ॥ ते
 जसःशतानंचक्रविश्वकर्माशनैःशनैः ॥ २७ ॥ इतिहिमजलयर्मकालहेताहरकमलासनविष्णुसंस्तुतस्य ॥ तदुपरिलिखननिश्चयभानोर्वे
 जतिदिवाकरलोकमायुषोते ॥ २८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्राह्मेपर्वणिषसप्तमीकल्पविश्वकर्मकृतसूयतेजःशतननमैकविंशोत्तरशततमोऽ
 ध्यायः॥१२१॥७॥ श्रुतानीकउवाच ॥ ॥ तस्मिन्कालेसमरूढोलिख्यमानोदिवरूपतिः॥ब्रह्मादिभिःस्तुतोदैवैर्यथावैतद्दस्वमे ॥१॥ सुमं
 तुरुवाच॥ ॥शृणुष्वैकमनराजन्यथादेवोदिवरूपतिः॥ब्रह्मादिभिःस्तुतोदैवैर्ऋषिभिश्चपुरानव ॥२॥ प्रयत्नतःप्रणतहितानुकेपनेस्वरूपतो
 लोकविभाविनेनमः ॥ दिवरूपतेकमलकुलववोधिनेनमस्तमःपटलपटावपाटिने ॥ ३ ॥ पावनातिशयपुण्यकर्मणैर्नैककामविभवप्रदा
 यिने ॥ भासुरामलमयूखमालिनेसर्वलोकहितकारिणेनमः ॥ ४ ॥ अजायलोकत्रयभावनयभूतात्मनेगोपतयेप्रियाय ॥ नमोमहाकारुणि
 कोत्तमायसूर्यलोकत्रयभावनाय ॥ ५ ॥ विवरूपतेज्ञानकृतांतरात्मनेजगत्प्रतिष्ठायजगद्धितौषिणे ॥ स्वयंभुवेलोकसमस्तचक्षुषसुरोत्तमा
 यामिततेजसेनमः ॥ ६ ॥ क्षयमुदयायमौलिमणेशुरगणजगत्स्वमहितैस्त्वमूरुमयूखसहस्रतपः॥जगतिविभोवतमसितुदंवतमिरासवपावन
 मदाद्भवतिविलोहितविग्रहतातिमिरविनाशिनमुग्रसुतरंत्रिभुवनभावनभाप्रकारैः ॥७॥ रथमारुह्यसमामयंभ्रमासिसदाजगताहितदा॥इत्ये
 वंसंस्तुतोदेवोभास्करोवैधसापुरा ॥ ८ ॥ देवतैश्चमहाबाहोशिवविश्वादिभिरुप ॥ ९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिषसप्तमीकल्पे
 आदित्यस्तवोनामद्वाविंशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥७॥ श्रुतानीकउवाच ॥ भूयोऽपिकथयस्वमांकथांसूर्यसमाश्रिताम् ॥ नतृति
 मधिगच्छामिशृण्वन्नेतांकथांमुने ॥ १ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ भास्करस्यकर्थापुण्यांसर्वपापप्रणाशिनीम् ॥ वक्ष्यामिकथितापूर्वं
 ब्रह्मणालोककर्तृणां ॥२॥ ऋषयःपरिपृच्छन्तिब्रह्मलोकपितामहम् ॥ तापिताःसूर्यकिरणैस्तेजसांसंप्रमोहिताः ॥ ३ ॥ ॥ ऋषयःउचुः ॥ ॥

कोऽयं दीप्तिमहातेजाहविराजिसमप्रभः ॥ एतद्वेदितुमिच्छामः प्रभावोऽस्य कुतः प्रभो ॥ तमोभूतेषु लोकेषु
 नष्टेऽथ वरजगमे ॥ प्रवृत्ते गुणहेतुत्वे पूर्वबुद्धिरजायत ॥ ५ ॥ अहंकारस्ततो जातो महाभूतप्रवर्तकः ॥ वायुशिरापः खंभूमिस्ततस्तवं ढमजा
 यत ॥ ६ ॥ तस्मिन् ढेडमे लोकाः समवै संप्रतिष्ठिताः ॥ पृथ्वी च सप्तभिर्द्वीपैः समुद्रैश्चापि सप्तभिः ॥ ७ ॥ तत्रैवावस्थितो ह्यासमहं विष्णुर्मेहे
 श्वरः ॥ प्रसूढास्तमसासं प्रव्याता ईश्वरं परम् ॥ ८ ॥ ततोऽभिधमहातेजः प्रादुर्भूतं तमे लुदम् ॥ ध्यानयोगेन चास्माभिर्विज्ञातुं सवितुस्त
 था ॥ ९ ॥ ज्ञात्वा च परमात्मानं सर्वेषु पृथक् पृथक् ॥ दिव्याभिः स्तुतिभिर्देवं संस्तुतुमुपचक्रमुः ॥ १० ॥ आदिदेवोऽसि देवानां भो धराणां
 त्वमीश्वरः ॥ आदिकर्ता सिद्धतानां देवदेव सनातन ॥ ११ ॥ जीवनं सर्वस्वानां देवगंधर्वक्षसाम् ॥ मुनिकिन्नरसिद्धानां तथैव राक्षसां
 ॥ १२ ॥ त्वं ब्रह्मा त्वं महादेवस्त्वं विष्णुस्त्वं प्रजापतिः ॥ वायुरेन्द्रश्च सोमश्च विषस्वान्वरुणस्तथा ॥ १३ ॥ त्वं कालः सृष्टिकर्ता च हर्तृ कर्ता प्रभु
 स्तथा ॥ सरितः सागराः झैला विद्युर्दिन्द्रधनुषि च ॥ १४ ॥ प्रलयः प्रभवश्चैव व्यक्ताव्यक्ताः सनातनः ॥ ईश्वरान्तरतो विद्याविद्यायाः परतः शिवः ॥
 ॥ १५ ॥ शिवात्परतरो देवस्त्वमेव परमेश्वर ॥ सर्वतः पाणिपादस्त्वं सर्वतोऽक्षि शिरोमुखः ॥ १६ ॥ सहस्रांशुस्त्वं सदा देवसहस्रकिरणस्त
 था ॥ भूरादिभूमेवः स्वश्च महर्जनस्तपस्तथा ॥ १७ ॥ प्रदीर्घाक्षि मन्त्रित्यं सर्वलोकाप्रकाशकम् ॥ दूर्ध्वं रक्ष्यं सुरेंद्राणां यद्रूपं तस्य तेनमः ॥ १८ ॥
 सुरसिद्धगणैर्जुष्टं भुवत्रिपुलहादिभिः ॥ शुभं परममव्यग्रं यद्रूपं तस्य तेनमः ॥ १९ ॥ पंचातीतस्थितं तदैशैकादश एव च ॥ अर्धमासम
 तिक्रम्य स्थितं तत्सूयं ढले ॥ २० ॥ तस्मै रूपपाये तदेव प्रणेषुः सर्वे देवताः ॥ विश्वकृद्भिर्भूतं च विश्वानरसुरा रचितम् ॥ २१ ॥ विश्वस्थि
 तमं चित्यं च यद्रूपं तस्य तेनमः ॥ परं यज्ञात्परं देवात्परं लोकात्परं दिवः ॥ २२ ॥ दुरतिक्रमेति यः ख्यातस्तस्मादपि परं परात् ॥ परमात्मनेति
 विख्यातं यद्रूपं तस्य तेनमः ॥ २३ ॥ अविज्ञेयमचित्यं च अध्यात्मगतमव्ययम् ॥ अनादिनिधनं देवं यद्रूपं तस्य तेनमः ॥ २४ ॥ नमो नमः
 कारणकारणाय नमो नमः पापविनाशनाय ॥ नमो नमो विंदितवंदनय नमो नमो भोगविनाशनाय ॥ २५ ॥ नमो नमः सर्वैरप्रदाय नमो नमः सर्व
 वलप्रदाय ॥ नमो नमो ज्ञाननिधेयै देव नमो नमः पंचदशात्मकाय ॥ २६ ॥ स्तुतः स भगवानेवं ते जसां रूपमास्थितः ॥ उवाच वाचं कल्याणी

कोवरोवःप्रदायताम् ॥ २७ ॥ तवाति तेजसारूपनकाश्चित्सहतेविभो ॥ सहनीयंभवत्वेतद्धितायजगतःप्रभो ॥ २८ ॥ एवमस्त्वितिगामु
 क्त्वाभगवान्सर्वकृत्स्नवयम् ॥ लोकानांकार्यसिद्धयर्थंघर्मवर्षाहिमप्रदः ॥ २९ ॥ अतःसारंयाश्चयोगाश्चयेचान्येभोक्षकांक्षिणः ॥ ध्यायन्ति
 ध्यानिनो नित्यं हृदयस्थदिवाकरम् ॥ ३० ॥ सर्वलक्षणहीनोऽपि युक्तो वासवपातकैः ॥ सर्वतरतिवपापदेवकर्मसमाश्रितः ॥ ३१ ॥ अग्नि
 होत्रं च वेदाश्च यज्ञाश्च बहुदक्षिणाः ॥ भानोर्भक्तिर्नमस्कृत्करलांनहतिषोडशीम् ॥ ३२ ॥ तीर्थानां परमं तीर्थं मंगलानां च मंगलम् ॥ पवित्रं च
 पवित्राणां तं प्रपद्यो दिवाकरम् ॥ ३३ ॥ ब्रह्माद्यैः संस्तुते देवैः प्रपद्यति भास्करम् ॥ निर्मुक्ताः किल्बिषैः सर्वस्ते यान्ति रविमन्दिरम् ॥ ३४ ॥
 उपचर्यादिभिः साध्यो यथावेदे दिवस्पतिः ॥ लोकानामिह सर्वेषां तथा देवो दिवाकरः ॥ ३५ ॥ ज्ञतानीक उवाच ॥ ३६ ॥ शरीरलिखनं
 सूर्यकथं वै प्रतीपादितम् ॥ देवैः स ऋषिभिर्वापितन्ममाचक्ष्वसुव्रत ॥ ३६ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ३७ ॥ ब्रह्मलोकं सुखासीनं ब्रह्माणं ते सुरा
 सुराः ॥ ऋषयः संसुपागम्य हृदमूचुः समाहिताः ॥ ३७ ॥ भगवन्दैव तैः पुत्रो य एष दिविराजते ॥ तेनांधकारो निकृतः सोऽयं जाज्वलिततिहि ॥
 ॥ ३८ ॥ अस्य ते जोभिरखिलं जगत्स्थानं जंगमम् ॥ नाशमायाति देवे शयथाक्लिन्नं दीतटम् ॥ ३९ ॥ वयं च पांडिताः सर्वे ते जसा तस्य मो
 हिताः ॥ पद्मश्चायं यथा म्लानोऽयं योनिस्तव प्रभो ॥ ४० ॥ दिविभुव्यं तारिक्षे च शर्मनोऽपलभा महे ॥ तथा कुरुसुरज्येष्ठयथा तेजः प्रशाम्यति ॥
 ॥ ४१ ॥ एवमुक्तः स भगवान् पद्मयोनिः प्रजापतिः ॥ उवाच भगवान् ब्रह्मा देवांश्चिच्छु पुरोगमान् ॥ ४२ ॥ महादेवेन साहितानि द्रेण च महात्मना ॥
 तमेव शरणं देवं गच्छामः साहिता वयम् ॥ ४३ ॥ ततस्ते साहिताः सर्वे ब्रह्मविष्णवा दयः सुराः ॥ गत्वा ते शरणं सर्वे भास्करं लोकभास्करम् ॥ ४४ ॥
 स्तोतुं प्रचक्रुः सर्वे भक्तिनम्राः समंततः ॥ केशादि देवताः सर्वे भक्तिभावसमन्विताः ॥ ४५ ॥ ॥ ब्रह्मविष्णुबीजाः शुभुः ॥ ॥ नमो नमः सुर
 वरतिमते जसे नमो नमः सुरवर संस्तुता यवै ॥ जडांधमूकान्वाधिरान्सकुष्ठान्सश्चित्रिणोऽधान्विविधव्रणावृतान् ॥ ४६ ॥ करोषि तानेव पु
 नर्नवान्सदा अतो महाकारुणिकाय ते नमः ॥ यदौदर्यं योतिरतिस्वरन्महद्यदल्पतेजो यदपीह चक्षुषाम् ॥ ४७ ॥ यदत्र यज्ञेष्वपनीतमाहितं

तवैवतद्रूपमनेकतःस्थितम् ॥ सुरद्विषःसागतोयवासिनःप्रचंडपाशाभिपरश्वयधुधाः ॥ ४८ ॥ समुच्छ्रितास्तेमुविपापचेतसःप्रयातिनाशं
 तवदेवदर्शनात् ॥ यतोभवांस्तीर्थफलसमस्तयज्ञेषुनिर्त्यंभगवानवस्थितः ॥ ४९ ॥ नमोभवन्नत्रविचारणास्तिस्तदासमःशान्तिकरोनरा
 णाम् ॥ यच्चापिलोकैतपच्यतेबुधस्तत्तेमहातेजउशतिपांडिताः ॥ ५० ॥ स्तुतःसभगवानेवंप्रजापतिमुखैःसुरैः ॥ अवधानंततश्च
 केऽश्रवणाभ्यामहीपते ॥ ५१ ॥ स्तुवतितेतोभूयःशिवविष्णुपुरोगमाः ॥ कृत्वावापुतःसर्वैर्भक्तिनम्राःसमंततः ॥ ५२ ॥ नमोनम
 स्त्रिभुवनभूतिदायिनेकतुक्रियासत्फलसंप्रदायिने ॥ नमोनमःप्रतिदिनकर्मसाक्षिणेसहस्रसंदांघितयेनमोनमः ॥ ५३ ॥ प्रसक्तसत्ता
 श्वयुजिक्षयायध्रुवैकरडिमग्राथिनेनमोनमः ॥ सवालखिल्याप्सरकिंनरैःसंसिद्धगंधर्वपिशाचमानुषैः ॥ ५४ ॥ सयशरक्षणगुह्यक्रो
 त्तमैःस्तुतःसदादेवनमोनमस्तो॥यतोऽरसान्तक्षिपसेशरिरिगंगभस्तिभिर्हिमजलयर्मानिस्त्रैः ॥ ५५ ॥ जगच्चसंशोषयसेसदैवअतिसिलोकेजग
 तोविशोषणम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ज्ञात्वातेषामभिप्रायमुवाचभगवान्वचः ॥ ५६ ॥ लब्धवानुज्ञांततःसर्वैःसुराःसंहृष्टचेतसः ॥ त्वष्टारंपूजयामा
 मुर्मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ ५७ ॥ विश्वकर्मातवादेशात्करोतुतवसौम्यताम् ॥ ततस्तुतेजसोराशिसर्वकर्मविधानविद ॥ ५८ ॥ अग्निमारो
 पयामासविश्वकर्माविभावसुम् ॥ अमृतेनाभिपिक्तस्यतदसूयस्यवैविभोः ॥ ५९ ॥ तेजसःज्ञातंचक्रेविश्वकर्माशनैःशनैः॥आजानुलिखि
 तश्चासौससुरासुरपूजितः ॥ ६० ॥ नाभ्यनंदत्ततोदेवउल्लेखनमतःपरम् ॥ ततःप्रभृतिदेवस्यचरणौनित्यसंवृतौ ॥ ६१ ॥ तापयन्लपयं
 श्वैवयुक्तेजोऽभवत्तदा ॥ यच्चास्यशान्तिंतेजस्तेनचक्रंविनिर्मितम् ॥ ६२ ॥ येनविष्णुर्जवानांशान्स्सदावैदेत्यदानवान् ॥ शूलशक्तिगदावज्र
 शरसनपरश्वधान् ॥ ६३ ॥ देवतानांददौकृत्वाविश्वकर्मापिहामतिः ॥ त्रिदेवनिर्मितंस्तोत्रंसंख्योरुभयार्जपद् ॥ ६४ ॥ कुलंघुनातिपुरुषो
 व्याधिभिर्नचपीडयते ॥ प्रजावान्सिद्धकर्माचर्जवित्साग्रंशरच्छतम् ॥ ६५ ॥ पुत्रवाच्यनवांश्चैवसर्वत्रचापराजितः ॥ हित्वापुरंभूतमयंगच्छत्सूय
 मयंपुरम् ॥ ६६ ॥ भूयोऽपितुष्टुदेवास्तथादेवपर्ययोरविम् ॥ वाग्भिरित्यमशेषस्यत्रैलोक्यस्यसमागताः ॥ ६७ ॥ देवाऽऽबुः ॥ नमस्तेरवि

१ त्रिभुवनभूरिदायिने-इ०पा० । २ वदतां वरः-इ०पा० । ३ नमस्ते रद्वरूपाय सामरूपाय वै नमः-इ०पा० ।

रूपयसोमरूपायतेनमः ॥ नमोयजुःस्वरूपायार्थागिरसेनमः ॥ ६८ ॥ ज्ञानैकधामभूतायनिर्धूततमसेनमः ॥ शुद्धज्योतिःस्वरूपायनि
 स्तत्त्वायामलात्मने ॥ ६९ ॥ नमोखिलजगद्भ्यामिस्वरूपायात्ममूर्तये ॥ सर्वकारणभूतायनिष्ठायेज्ञानवेतसाम् ॥ ७० ॥ नमोऽस्तुज्ञेयरूपाय
 प्रकाशेऽलक्षरूपिणे ॥ आस्करायनमस्तुभ्यंतथाशब्दकृतेनमः ॥ ७१ ॥ संसारहेतवैचसंव्याज्यात्स्नाकृतेनमः ॥ त्वंसर्वमेतद्भगवाअगद्विभ्रमति
 त्वया ॥ ७२ ॥ अमत्वाविद्धमखिलंब्रह्माण्डंसचराचरम् ॥ त्वदंशुभिरिदंसर्वसंस्पृजयतेऽनुचि ॥ ७३ ॥ क्रियतेत्त्वत्कररूपशोज्जलादीनांप
 वित्रता ॥ होमदानादिकोधमौनोपकारायजायते ॥ ७४ ॥ तावद्यावन्नसंयोगीजगत्यत्रभवाञ्छुचिः ॥ प्रातर्होमं प्रशस्तं हि उदिते त्वयि
 जायते ॥ ७५ ॥ ऋचोऽथसकलाह्योतायजुषित्वंजगत्पते ॥ सकलानिचसामानितपत्येवंजगत्सदा ॥ ७६ ॥ ऋद्धमयस्त्वंजगन्नाथत्वमेवचय
 जुर्मयः ॥ तथासाममयश्चैवततोनाथत्रयीमयः ॥ ७७ ॥ त्वमेवब्रह्मणोरूपं परं चारमेवच ॥ मूर्तोऽमूर्तस्तथासूक्ष्मः स्थूलरूपतयास्थितः ॥
 ७८ ॥ निमेषकाष्ठादिभयः कालरूपक्षयात्मकः ॥ प्रसीदस्वेच्छयारूपंस्वतेजोमयमादिश ॥ ७९ ॥ इत्थंसंस्तूयमानस्तुदेवैर्देवैर्ष
 भिस्तथा ॥ सुमोचस्वंतदातेजस्तेजसांशिरव्ययः ॥ ८० ॥ यत्तस्य ऋद्धमयंतेजोभवितातेनमेदिनी ॥ यजुर्मयेनापि दिवंस्वयं साममयो
 रविः ॥ ८१ ॥ ज्ञातितास्तेजसोभागायेचस्युर्दंशपंचच ॥ तस्यैवतेनशर्वस्यकृतंशूलंमहात्मना ॥ ८२ ॥ चक्रंविष्णोर्वसूनांचशंकरस्य
 चदारुणम् ॥ षण्मुखस्य तथाशक्तिः शिविकाधनदस्यच ॥ ८३ ॥ अन्येषांचसुरारिणांशस्त्राण्युग्राणि यानि वै ॥ यक्षविद्याधराणांचतानिचक्रे
 सविश्वकृत् ॥ ८४ ॥ ततश्चषोडशंभांगंविभर्तिभगवान्रविः ॥ तत्तेजसः पंचदशशातितविविधकर्मणा ॥ ८५ ॥ ततःसुहृपदृभानुरुत्तरा
 नगमत्कुरुन् ॥ ददर्शतत्रसंज्ञांचवडवारूपधारिणिम् ॥ ८६ ॥ इत्येतन्निखिलंभानोः कथितमृषिसत्तमाः ॥ शृणुयाद्योनरोभक्त्याअश्वमेधफलं
 लभेत् ॥ ८७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेब्रह्मर्षिसंवादेपरिलेखवर्णनं नाम त्रयोविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥

१ अथर्वशिरसेनमः-इ०पा० । २ ज्ञानैकपादरूपाय-इ०पा० । ३ सूर्यस्वरूपाय-इ०पा० । ४ सर्वस्य हेतवे-इ०पा० । ५ अपिदेवैर्दिवाकरः-इ०पा०

५ आर्षं पुस्तकम् ।

॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ वक्ष्याम्यहंतेपुनरेवैदं देसूर्यस्य सर्वप्रधानम् ॥ व्योम्नः परंतिष्ठति यस्तु मग्नः समुच्यते रुद्र इह पिदिंढी ॥ १ ॥ स्थित्वा
पुरा ब्रह्मा शिरः किल सौ प्रगृह्य तत्तस्या शिरः कपालम् ॥ ततो ह्यसावाश्रममुत्तमं शिवो बहूदकैः पुष्पफलैः समृद्धम् ॥ २ ॥ नग्नो यदा दारुणमृ
षीणां दंष्ट्रा च तं भैक्ष्य च सुरेशम् ॥ योषिन्सुताः संक्षुभितास्तु सर्वजमुहं तं मृषयः सुतुष्टाः ॥ ३ ॥ सहन्यमानोऽङ्गपिमुख्यसंयुग्हीतलोष्टैर्ऋ
षिदंडकौष्ठैः ॥ विहाय दिंडिः स तु तान् सुरर्षींस्ततोरेव लोकं मथ जगाम ॥ ४ ॥ आगच्छमानं प्रमथान्स्तमूषु देवेश निरयं प्रमसो किमर्थम् ॥
स प्राह तान्पापविमोचनार्थं मटा मितीथानि मुराल्यांश्च ॥ ५ ॥ ते भूय ऊचुः प्रमथान्स्तमेवमत्रैव तिष्ठस्व रेः पुरस्तात् ॥ श्रुद्धिं तैव षप्रकरिष्य
तीति रुद्रस्ततोऽयस्य सिरुद्रलोकम् ॥ ६ ॥ इत्येवमुक्तः प्रमथैस्तु रुद्रस्तत्रैव तस्थौ रैवितोषणाय ॥ नग्नो जटीमुष्टिकपालपाणीरूपेण चैव प्रा
तिमखिलोकम् ॥ ७ ॥ उक्तः स तुष्टे न ततः स वित्रा प्रीतोऽस्मि देवा गमनात्तवाहम् ॥ मदृशना देव भवान्विशुद्धोऽदिति नान्नाभि वितासि
लोके ॥ ८ ॥ अष्टादशैते प्रथमास्तु भानोश्चतुर्दशा न्येतुरेव यस्थाः ॥ दौ देव ते द्वौ च ऋषिप्रधानौ गंधर्वसर्पावापिता वदेव ॥ ९ ॥ यक्षौ च सिद्धौ
च निशाचरौ चादित्यात्मजवप्सरसां प्रधानौ ॥ वसंति ते ह्यस्तमुषश्च सूर्येतेषामशीतिश्चतुरोत्तरासा ॥ १० ॥ इत्यादि देव प्रवरस्तु सर्वधात्व
र्थशब्दैश्च भवंति सिद्धाः ॥ ११ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ ॥ विस्तराद्ब्रह्मि ब्रह्मन्प्रवरान्धातुशब्दजम् ॥ यतश्चकौ तु कं ब्रह्मन्प्रमाकमिह जायते ॥ १२ ॥
॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ भूयस्तव प्रवक्ष्यामि दंडनायकं पिंगलौ ॥ राज्ञो षोडशश्चान्ये दिग्देवा दिंडिना सह ॥ १३ ॥ मया सह समागम्य पुरा देवैर्विच
रितम् ॥ एष कालिणः सूर्योऽयुध्यते दानवैः सह ॥ १४ ॥ ते तु लब्धवरा भूत्वा अमात्या ब्राह्मभक्षिणः ॥ आदित्यं मन्यमानास्तं तपंतं हंतुमु
द्यताः ॥ १५ ॥ तस्मात्तेषां विधातार्थं प्रवराश्च भवामहे ॥ अस्माभिः प्रीतिरुद्धास्ते न द्रुयंति दिवाकरम् ॥ १६ ॥ संमन्यं वंतः स्कंदं वाम
पादं रैवेः स्थितः ॥ दंडनायकं संज्ञस्तु सर्वलोकस्य संप्रभुः ॥ १७ ॥ उक्तश्च स तदौ कणत्वं प्रजं दंडनायकः ॥ दंडनाति करो यस्मात्तस्मात्त्वदंडनाय
कः ॥ १८ ॥ लिखते यः प्रजानां च सुकृतं यच्च दुष्कृतम् ॥ अग्निर्दक्षिणार्थे तु पिंगलत्वात्स पिंगलः ॥ १९ ॥ अश्विनौ वापि मूर्यस्य पादवयोरुभयोः
स्थितौ ॥ अधरूपात्समुपन्नो तेन तावतिश्चिनौ सुरौ ॥ २० ॥ द्वारपालौ स्मृतौ तस्य राज्ञः श्रेष्ठौ महाबलौ ॥ कार्तिकेयः स्मृतो राज्ञः श्रेष्ठश्चापि हरः स्मृ

तः॥२१॥राजृदीप्तौस्मृतोधातुर्नकारस्तस्यप्रत्ययः॥सुरसेनापतित्वेनसयस्मादीप्यतेसद॥२॥तस्मात्सकार्तिंकेयस्नुनाम्वराज्ञइतिस्मृतः॥
 खगतौचस्मृतोधातुर्यस्यसप्रत्ययःस्मृतः ॥ २३ ॥ गच्छतीतिरहस्तस्मात्पर्यायात्सौषउच्यते ॥ प्रथमंयद्रवेद्वारंघर्माथंभ्यांसमाश्रि-
 तम् ॥ २४ ॥ तत्रैतौसंस्थितौदेवलोकप्रूच्यौद्विजोत्तमाः ॥ द्वितीयायांतुकक्षायामप्रधृष्टौव्यवस्थितौ ॥ २५ ॥ पक्षिप्रेताधिपौनाम्नस्मृतौक-
 ल्माषपक्षिणौ ॥ वर्णस्यशबलत्वाच्चयमःकल्माषउच्यते ॥ २६ ॥ पक्षावस्येतियःपक्षिगरुडःपरिकर्तितः ॥ स्थितोदक्षिणतस्तस्यदंडहस्त-
 समन्वितः ॥ २७ ॥ उत्तरेणस्थितोऽकस्यकुबेरश्चविनायकः ॥ कुबेरोधनदोज्ञेयोहस्तिरूपोविनायकः ॥ २८ ॥ कुत्सयाकुप्यताशंतकुश-
 रिरसजायत ॥ कुबेरःकुशरीरत्वात्सनाम्नाधनदःस्मृतः ॥ २९ ॥ नायकःसर्वसत्त्वानंतेननायकउच्यते ॥ विविधंनयतेयस्मात्सतुतस्मा-
 द्विनायकः ॥ ३० ॥ ऐवतश्चैवदिंदिश्चतौरेःपूर्वतःस्थितौ ॥ ततोदिंदिःस्मृतोरुद्ररेवतस्तनयोरेवः ॥ ३१ ॥ हुतंगच्छत्यसौयस्मा-
 त्सर्वलोकनमस्कृतः ॥ रेवृषुवगतौधातूरेवतस्तेनमस्मृतः ॥ ३२ ॥ डीङ्गतावस्यवैधातोर्दीडिशब्दोनिपात्यते ॥ डयतेऽसौसदादिंतेन-
 दिंदिप्रकर्तितः ॥ ३३ ॥ इत्येतेप्रवराःप्रोक्ताधात्वर्थनैगमैःशुभैः ॥ एषांसंक्षेपतोभूयःसंख्यावोनिगदामिवै ॥ ३४ ॥ अश्विनौतौततोज्ञेयोदंडनायक-
 पिंगलौ ॥ तौसूर्यद्वारपौज्ञेयौराज्ञसौषौततःस्मृतौ ॥ ३५ ॥ ऐवतश्चैवदिंदिश्चइत्येतेप्रवराभ्या ॥ अष्टादशसमाख्याताःसंक्षेपात्संख्याभ्या-
 ॥ ३६ ॥ इत्येभिर्नाभिस्त्वन्येदानवानांजिघांसीया ॥ परिवार्यस्थिताःसूर्यनानाप्रहरणयुधाः ॥ ३७ ॥ सरूपाश्चान्यरूपाश्चविरूपाःकामरू-
 पिणः ॥ परिवार्यस्थिताःसूर्यगरुडश्चमहाबलः ॥ ३८ ॥ धातुर्दिवितिवैप्रोक्तोकीडायांसतुउच्यते ॥ कीडंतेदिवैवैयस्मात्तस्मात्तेदेवताः-
 स्मृताः ॥ ३९ ॥ ऋचोयजूषिसामानियान्युक्तानीहैवमया ॥ नानारूपैःस्थितान्येवरेवस्तानिसमंततः ॥ ४० ॥ ॥सुप्ततुरुवाच ॥ इत्ये-
 वमुक्तवान्ब्रह्माऋषीणांपृच्छतांपुरा ॥ तेऽश्रुत्वाऽप्यदेवेशंसंसिद्धादिवसंस्थिताः ॥ ४१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्राह्मेपर्वणिसप्तमिकल्पे-
 ब्रह्मर्षिसंवादेप्रवरवर्णनंनमचतुर्विंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२४ ॥ ४ ॥ शतानीकउवाच ॥ यदेतद्विदुर्नयतेव्योमसूर्यस्यपुरतोद्विज ॥

तदुच्यतेकिमात्माचक्रंभूतश्चकथ्यताम् ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ हंतव्यमिप्रवक्ष्यामिसूर्यप्रहरणंशुभम् ॥ यदात्मकंहित्यत्रोक्तंयथावसंतिदे
वताः ॥२॥ पुरस्ताच्चतुःशृंगंतद्व्योमायतनंवे ॥ व्योमशब्दंचतुःशृंगंसर्वदेवमयंचयत् ॥ शीरिंकार्णवसंपूतंयदंतर्गभाश्रितम् ॥ तत्रोत्तन्न
मिदंव्योमकेल्यौमहस्मृता ॥ ४ ॥ वरुणस्ययथापाशोहंकारोवेधसोयया ॥ विष्णोश्चापियथाचक्रंत्रिशूलंऽयंक्वकस्यच ॥ ५ ॥ इंद्रस्यचयथा
वज्रंरविर्व्योमरेःस्मृतम् ॥ तस्मिन्व्योमिन्नित्रयस्त्रिशक्तोऽतोयज्ञियाःसुराः ॥ ६ ॥ हरश्चर्षगुह्यश्चयंक्वश्चापराजितः ॥ वृषाकपिश्चशंशुश्च
कपर्दुरैवतस्तथा ॥ ७ ॥ ईशरोमुवनश्चैतेरुद्राएकदशस्मृताः ॥ आदित्यानांचनमानिनिविष्णोश्चक्रम्य दीयताम् ॥ ८ ॥ अर्यमाचतथामि
त्रोभगोऽथवरुणस्यच ॥ विवस्वान्तस्मविताचैवपूर्वात्त्वष्टातथैवच ॥ ९ ॥ अंशोभगश्चातितेजाआदित्याद्वादशस्मृताः ॥ ध्रुवोधरश्च
सोमश्चापश्चैवाऽनिलोनलः ॥ १० ॥ प्रत्युषश्चप्रभासश्चवसवोऽष्टौप्रकीर्तिताः ॥ नासत्यश्चैवदक्षश्चस्मृतौद्रावाक्षिनावौ ॥ ११ ॥ विड्वे
देवान्प्रवक्ष्यामिनामतस्तान्निबोधत ॥ क्रतुर्देक्षैवसुःसत्यकालकामौधृतिःकुरुः ॥ १२ ॥ शंकुमात्रोवामनश्चविश्वेदेवादशस्मृताः ॥ वर्तमा
नाइमेदेवाभविष्यानंतरेऽश्रुणु ॥ १३ ॥ यमाश्चतुषिताश्चैवसर्ववोवशर्वातिनः ॥ सत्याश्चभूतर्जसःसाध्याश्चतदनंतराः ॥ १४ ॥ षट्सुमन्वं
तरेष्वेवंदेवाद्वादशद्विदश ॥ पारावतास्तथाचान्येतेद्वांसंस्तुषितैःसह ॥ १५ ॥ साध्यान्देवान्प्रवक्ष्यामिनामतस्तान्निबोधमे ॥ मनोऽनुमेता
प्राणश्चनरोनारायणस्तथा ॥ १६ ॥ वृत्तिलेवोमनुश्चैवसर्माःसर्वशरीरवान् ॥ वितस्वामीप्रभुश्चैवसाध्याद्वादशकीर्तिताः ॥ १७ ॥ एतेयज्ञ
भुजोदेवाःसर्वलोकैषुपूजिताः ॥ अदित्यामेवंतेर्धिरकश्यपस्यात्मजाःस्मृताः ॥ १८ ॥ विश्वेचवसवःसाध्याविज्ञेयार्थमसूतवः ॥ एवं
धर्ममुतःसोमस्त्वतीयोवसुरिष्यते ॥ १९ ॥ धर्मापिब्रह्मणःपुत्रःपुराणेनिश्चयंगतः ॥ अथचैद्वान्वंसुश्चैवनामभिश्चनिबोधमे ॥ २० ॥
स्वार्थमुभोमनुःपूर्वततःस्वारोचिषःस्मृतः ॥ उत्तमस्तामसश्चैवैरैवतश्चक्षुषस्तथा ॥ २१ ॥ इत्येतेषडतिक्ताःसप्तमःसांप्रतोमनुः ॥
वैवस्वतेतिविज्ञेयोभविष्याःसप्तचापरे ॥ २२ ॥ एषामाद्योर्कसावर्णिब्रह्मसावर्णिरैवच ॥ तस्माच्चभवसावर्णिर्धर्मसावर्णिरित्युत ॥ २३ ॥

१ तत्-इ०पा० । २ रुषिताश्चैव-इ०पा० । ३ तथैव वशवर्तिनः-इ०पा० । ४ वै स्मृताः-इ०पा० । ५ हंसौ धर्मश्च-इ०पा० ।

पंचमोदक्षसावर्णिःसावर्णिःपंचकीर्तिताः ॥ रौच्योभौव्यश्चद्वान्यावित्येतेनवःस्मृताः ॥ २४ ॥ इंद्रस्तुविष्णुभुवनेयोविद्युतिरिदं
 नंतरम् ॥ विभुःप्रभुश्चेशिखीतैवचमनोजवः ॥ २५ ॥ ओजस्वीसांप्रतस्त्विन्द्रोबलिर्भाव्यस्ततःपरम् ॥ अद्भुतस्त्रिदिवश्चदक्षम
 स्त्विन्द्रउच्यते ॥ २६ ॥ सुसात्विकश्चकीर्तिश्चशतैधामादिवरूपतिः ॥ इतिभूताभविष्याश्चंद्रज्ञेयाश्चतुर्दश ॥ २७ ॥ कश्यपोऽ
 त्रिर्वसिष्ठश्चभरद्वाजश्चगौतमः ॥ विश्वामित्रोजमदग्निःसप्तैतेऋषयःस्मृताः ॥ २८ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिमरुतोऽग्निपरिग्रहन् ॥ प्रवहो
 थावहश्चैवउद्ग्रहःसंवहस्तथा ॥ २९ ॥ विवहोनिवहश्चैवपरिवाहस्तथैवच ॥ अंतरिक्षचराहोतेपृथङ्मार्गविसारिणः ॥ ३० ॥
 सूर्योऽग्निश्चशुचिर्नाम्नावैद्युतःपावकःस्मृतः ॥ निर्मथपवमानोऽग्निस्त्रयःप्रोक्ताइमेग्रयः ॥ ३१ ॥ अग्निनांपुत्रपौत्रास्तुचत्वारिंशतै
 वतु ॥ मरुतामपिसवैषांविज्ञेयाःसप्तसप्तकाः ॥ ३२ ॥ ऋतुःसंवत्सरोऽष्टाग्निर्ऋतवस्तस्यजज्ञिरे ॥ ऋतुपुत्राश्चैवपंचइतिसर्गः
 सनातनः ॥ ३३ ॥ संवत्सरस्तुप्रथमोद्वितीयःपरिवत्सरः ॥ इद्वत्सरस्तृतीयस्तुचतुर्थस्त्वनुवत्सरः ॥ ३४ ॥ पंचमोवत्सरस्तेषा
 मित्येवंपंचतेस्मृताः ॥ तेषुसंवत्सरोद्वाग्निःसूर्यस्तुपरिवत्सरः ॥ ३५ ॥ सोमइद्वत्सरस्तेषांवायुश्चैवानुवत्सरः ॥ रुद्रस्तुवत्सरोज्ञेयः पंचैता
 गुगदेवताः ॥ ३६ ॥ आर्तवाःपितरोज्ञेयोयेजाताःऋतुसूनवः ॥ पितामहास्तुविज्ञेयाःपंचाब्दब्रह्मणःसुताः ॥ ३७ ॥ सौम्यावार्हिपदश्चैवअ
 ग्निष्वात्ताश्चयेत्रयः॥एतेवैपितरस्तेषांयेजीवित्पितृकानराः ॥ ३८ ॥ आदित्यश्चैवसोमश्चलोहितांगोबुधस्तथा॥बृहस्पतिश्चगुरुकश्चतथाहलिसु
 तश्चयः ॥ ३९ ॥ उपरागःशिखीचोभौनवैतेनुग्रहाःस्मृताः॥त्रैलोक्यस्यत्विमोनित्यंभावाभावनिवेदकाः ॥ ४० ॥ आदित्यैश्चैवसोमश्चद्रावेतौ
 मंडलग्रहौ ॥ राहुःशुक्राग्रहस्तेषांशेषान्तराग्रहाःस्मृताः ॥ ४१ ॥ नक्षत्राधिपतिःसोमोग्रहराजोदिवारकरः ॥ पव्यतेचागिरादित्यउदक
 श्चंद्रमाःस्मृतः ॥ ४२ ॥ आदित्यःपव्यतेब्रह्माविष्णुस्तेषांतुचंद्रमाः ॥ महेश्वरस्तुविज्ञेयस्तृतीयस्तारकरग्रहः ॥ ४३ ॥ कश्यपस्य
 सुतःसूर्यःसोमोधर्मसुतःस्मृतः ॥ देवासुरगुरुहृदौतुनामतस्तौमहाग्रहौ ॥ ४४ ॥ प्रजापतिस्तुतावेताभौशुक्रबृहस्पती ॥ बुधः

१ एकवचनमार्घम् । २ सुशंतिश्च सुकीर्तिश्च-इ०पा० । ३ यातुधानो-इ०पा० । ४ अंतरिक्षवहाः-इ०पा० । ५ पंचाब्दा ये युगात्मकाः-इ०पा० ।

सोमात्मजः श्रीमाञ्छनरिविसुतः स्मृतः ॥ ४५ ॥ सिंहिकायाः सुतो राहुः केतुस्तु ब्रह्मणः सुतः ॥ सर्वपांचग्रहाणां हि अथस्ताच्चरतरेभिः ॥ ४६ ॥
 ततो दूरं स्मृतां तां वा द्विधो नक्षत्रमण्डलम् ॥ नक्षत्रेभ्यः कुनधुधौ धेता ब्रह्मस्तदनन्तरम् ॥ ४७ ॥ तस्मान्माहेश्वरश्चोद्धिषिणस्तदनन्तरम् ॥ कृष्ण
 श्रद्ध्वं ततस्तस्मादथा चित्रशिखंडिनः ॥ ४८ ॥ एषामेव क्रमप्रोक्तश्चासत्कालिदिवंश्रुवे ॥ आदित्यनिलयोरारुहः कदाचित्सोममार्गगः ॥ ४९ ॥
 सूर्यमंडलसंस्थस्तु शिखी सर्पति सर्वदा ॥ नवयोजनसाहस्रो विस्तारो भर्गवस्य तु ॥ ५० ॥ द्विगुणः सूर्यो विस्ताराद्विस्तारः शनिनः स्मृतः ॥
 त्रिगुणमंडले ज्ञेयं नक्षत्रं विस्ताराद्विधोः ॥ ५१ ॥ नक्षत्रमंडलं तत्रादहीनो बृहस्पतिः ॥ बृहस्पतेः पादहीनः शुक्रो गारक एव हि ॥ ५२ ॥
 विस्तारो मंडलानां तु पादहीनस्तयोर्बुधः ॥ बुधतुल्या न क्रशानि सर्वक्रशानि यानि तु ॥ ५३ ॥ योजनान्यर्धमात्राणि तेभ्यो द्वस्वन विद्यते ॥ राहुः
 सूर्यप्रमाणश्च कदाचित्सोमसंनिभः ॥ ५४ ॥ नक्षत्रग्रहमानस्तु केतुस्त्वनियतः स्मृतः ॥ अविज्ञातगतिश्चैवं चलत्वा ब्रह्माधिप ॥ ५५ ॥ तथा
 लक्षितरूपस्तु बहुरूपधरो हि सः ॥ भूलोकः पृथिवीभोक्ता अंतरिक्षं भुवः स्मृतम् ॥ ५६ ॥ स्वर्लोकं त्रिदिवं ज्यैशे पादूर्ध्वं यथाक्रमम् ॥ भूपति
 स्तु सदा त्वग्निरस्तेनासौ भूपतिः स्मृतः ॥ ५७ ॥ वायुर्नभस्पतिस्तेन तथा सूर्यो दिवस्पतिः ॥ गंधर्वाप्सरसश्चैव शुक्राः सिद्धराक्षसाः ॥ ५८ ॥
 भूलोकवांसिनः सर्वे अंतरिक्षचराञ्छृणु ॥ मरुतः सप्तमस्कंधे रुद्रास्तत्रैव चाश्विनौ ॥ ५९ ॥ आदित्यावसवः सर्वे तथैव च गंगांगणाः ॥ चतुर्थे
 तु महर्लोकं वसंतं कल्पवासिनः ॥ ६० ॥ प्रजानां पतिभिः सर्वैः सहिताः कुरुनंदन ॥ जनलोकं पंचमेव च वसंतं भूमिदाः सदा ॥ ६१ ॥ ऋतुसत्तकु
 मारा द्यौर्वैराजश्च तथा श्रथाः ॥ सत्यस्तु सप्तमेलोके शृणु न मार्गंगाभिनाम् ॥ ६२ ॥ ब्रह्मलोकः समारूपा तो ब्रह्म प्रतीया तलक्षणः ॥ इति हासविदो
 यत्र क्रांडंते कुलनंदन ॥ ६३ ॥ शृण्वंति च पुराणां नियमसदाभिमानंदन ॥ महीतलस्तहस्राणां शतार्धद्विवाकरः ॥ ६४ ॥ ज्ञानयोजनकोटय
 स्तु भूमेरूर्ध्वं ध्रुवस्थितः ॥ ततो विंशति लक्षस्तु त्रैलोक्ययोस्ते ध उच्यते ॥ ६५ ॥ द्विगुणैस्तु सहस्रैस्तु योजनानां शतेषु च ॥ लोकांतरमथो
 चेवं ध्रुवादूर्ध्वं विधीयते ॥ ६६ ॥ देवदानवगंधर्वायशराक्षसपन्नगाः ॥ भूता विद्याधराश्चैव अष्टौ ते देवयोनयः ॥ ६७ ॥ यस्मिन् व्योमि त्विमेव

१ सोममंडल-इ०पा० । २ ब्राह्मणस्य तु-इ०पा० । ३ द्विगुणम्-इ०पा० । ४ तस्माद्ब्रह्ममात्रं तु-इ०पा० । ५ सतयोजन-इ०पा० ।

काःसप्तैवंप्रतिष्ठिताः ॥ मरुतःपितरोह्येतस्मिन्नेवाग्रयोग्रहाः ॥ ६८ ॥ यास्त्वप्येताःसमाख्यातामयाष्टौदेवयोनयः ॥ मूर्तोश्चाभूते
 यश्चैवसर्वास्ताव्याघ्रिसंस्थिताः ॥ ६९ ॥ एवविधिमिदंव्योमसर्वव्योमसम्यंस्मृतम् ॥ सर्वदेवमयैवसर्वग्रहमयंतथा ॥ ७० ॥ तत्साग्रोह्य
 चैवेद्व्योमेतेनसर्वेऽर्चिताःसुराः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनशुभार्थीव्योममर्चयेत् ॥ ७१ ॥ यस्त्वर्चतेसदाव्योमभक्तयाश्रद्धासमन्वितः ॥ मृपव्वजसदो
 राजन्सगच्छेन्नान्नसंशयः ॥ ७२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्राह्मेपर्वणिसप्तमस्कल्पव्योमेमाहात्म्येभुवनकोशवर्णनेनामपंचविंशत्युत्तरशत
 तमोऽध्यायः ॥ १२५ ॥ ७३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ आकाशंखंडिशोव्योमअंतरिक्षंनभोऽवरम् ॥ पुष्करंगर्गमेरुर्विपुलंचविलंतथा ॥ १ ॥
 आपोछिद्रंतथाशून्यतमवैरोदसतिथा ॥ नामान्येनानितेव्योमप्रकीर्तितानिमहीपते ॥ २ ॥ लवणक्षीरदध्यम्लघृतमध्विक्षवस्तथा ॥ स्वा
 दूदकश्चसप्तैतेसमुद्राःपरिकीर्तिताः ॥ ३ ॥ हिमवान्हेमकूटश्चनिषधोनीलएवच ॥ इवेतश्चशृंगवांश्चैवषडेतेवर्षपर्वताः ॥ ४ ॥ मध्यंस्तस्य
 स्तथैतेषामिहाराजतपर्वतः ॥ माहेन्द्रीचाप्यथाग्रिग्रीयाम्याचनैऋतीतथा ॥ ५ ॥ वारुणीचाथवायव्यासौम्यैशानीतिथैवच ॥ एताःपुरस्तुदे
 वानांतथोपरिसमाश्रिताः ॥ ६ ॥ पृथिव्यांतुस्थितेविरलोकालोकस्तुपर्वतः ॥ ततश्चंडकपालंतुतस्मात्तत्परतस्तुयः ॥ ७ ॥ ततोऽग्निर्वा
 युराकाशंततोभूतादिरुच्यते ॥ ततोमहानहंकारःप्रकृतिःपुरुषस्ततः ॥ ८ ॥ पुरुषादीशरोज्ञेयईश्वरेणावृतंजगत् ॥ ईशरोभगवान्भानुस्ते
 नेदंपूरितंजगत् ॥ ९ ॥ सहस्रांशुर्महतेजाश्चतुर्वाहुर्महाबलः ॥ ऊर्ध्वमप्यथलोकस्तुप्राङ्मययायेप्रकीर्तिताः ॥ १० ॥ भूयस्तान्तत्प्रबंध्या
 मिअंडावरणकारकान् ॥ भूर्लोकस्तुभुवर्लोकस्तृतीयःपरिकीर्तितः ॥ ११ ॥ महर्जनस्तपःसत्यःसतलोकाःप्रकीर्तिताः ॥ तंतस्तवं
 ङ्कपालंतुतस्माच्चपरतस्तपः ॥ १२ ॥ ततोऽग्निर्वयुराकाशंततोभूतादिरुच्यते ॥ ततोमहान्प्रधानश्चप्रकृतिःपुरुषस्ततः ॥ १३ ॥
 पुरुषादीश्वरोज्ञेयईश्वरेणावृतंजगत् ॥ भूमेरधस्तात्सप्तैवलोकानभिमतान्छृणु ॥ १४ ॥ तलःसुतलस्पातालःतलातलस्तथातलः ॥ वि
 तलश्चकुरुश्चेष्टसप्तमश्चरसातलः ॥ १५ ॥ ततोऽग्निर्वयुराकाशंततोभूतादिरुच्यते ॥ ततोमहान्प्रधानश्चप्रकृतिःपुरुषस्ततः ॥ १६ ॥ पुरुषादीश्वरो

ज्ञेयईश्वरेणावृत्तजगत् ॥ एवमेतरोऽप्रमाणंतुसर्वमेतत्प्रकीर्तितम् ॥ १७ ॥ चतुरस्रश्चतुःशृंगःसमेतःकांचनःशुभः ॥ पृथिव्यांसास्थितोऽध्योसि
 द्रुगंधर्वसंवितः ॥ १८ ॥ चतुर्भिःकांचनैःशृंगैर्दिव्यैर्दिवमिवोल्लिखन् ॥ योजनानांसहस्राणिचतुराशीतिरुच्छ्रितः ॥ १९ ॥ अविष्टःषोडशा
 धस्तादष्टाविंशतिर्विस्तृतः ॥ विस्तारस्त्रिगुणश्चास्यपरिणाहस्ततःस्मृतः ॥ २० ॥ तस्यसौमनसनामशृंगमेकंतुकांचनम् ॥ द्वितीयपद्मरागा
 भंज्यातिष्कनामानमतः ॥ २१ ॥ तृतीयनामतश्चित्रसर्वदेवमयशुभम् ॥ चतुर्थराजतंशुक्लंचंद्रौजसमितिस्मृतम् ॥ २२ ॥ यतुबोहनसं
 नामशृंगगणियमुच्यते ॥ तदेवचोदयंनान्नायत्रोद्यद्दृश्यतेरविः ॥ २३ ॥ उत्तरेणपरिक्रम्यजंबूद्वीपंदिवाकरः ॥ दृश्योभवतिभृगवानांशखं
 चसमास्थितः ॥ २४ ॥ कांचनस्यचगैलस्यतेजसांर्कस्यचाहते ॥ उभेसंध्यप्रकाशेतेआतन्निर्घर्षश्चमे ॥ २५ ॥ शृंगेहोमनेतंशृजंउत्तिष्ठत्युत्त
 रायणे ॥ ज्योतिषेदक्षिणेचापिविषुवेमध्यतस्तयोः ॥ २६ ॥ ईशंद्रोद्विश्वंशान्यांतथाग्निःपूर्वदक्षिणे ॥ नैऋतेऽपिततोऽज्ञेयावाग्रज्यैश्चतुर्नथा
 ॥ २७ ॥ मध्येतुर्कजजःसाक्षाद्ग्राह्योतापिचैवहि ॥ आदित्यस्तेनरूपेणतस्मिन्याग्निप्रतिष्ठितः ॥ २८ ॥ इदं देवमयंव्योबतथाओकमयं
 स्मृतम् ॥ पूर्वकोणस्थितेशृंगस्थितःशुक्रोमहीपते ॥ २९ ॥ हेलिजश्चापरेज्ञेयोधननाथस्तथापरे ॥ सोमश्चापिचतुर्थेशुस्थितःशृंगेजनाधिप ॥
 ॥ ३० ॥ मध्येकेशास्थितोराजदंष्ट्रकारश्चापिनाकिनः ॥ शृंगपूर्वोत्तरराजस्थितोदेवाविधुक्षये ॥ ३१ ॥ ततःस्थितोमहादेवोऽपितोऽर्कपू
 जितः ॥ पूर्वोऽपिस्थितेशृंगस्थितोविशाडिलःसुतः ॥ ३२ ॥ ततःस्थितोमहातेजःकीनाशोहलिनंदनः ॥ स्थितोवैनेऋतेऽंगेतिरूपाशोसहबलः ॥
 ॥ ३३ ॥ तस्मादन्तरोदेवःस्थितोवैषादसांपतिः ॥ ततःस्थितोमहातेजवर्गिभिराजोमहाबलः ॥ ३४ ॥ वायव्यशृंगमाश्रित्यसर्वदेवनमस्तुतम् ॥ ततः
 स्थितोदशवलोनरमारुह्यभारत ॥ ३५ ॥ ब्रह्मामध्यस्थितोदेवोअनंतश्चाधर्षाहि ॥ उपेन्द्रशंकरोदेवैवब्रह्मणोतेसमास्थितौ ॥ ३६ ॥ रूपमे
 रुरस्तथाव्योमएषधर्मश्चपठ्यते ॥ सर्वदेवमयश्चायंमेरुव्यामहातस्मृतः ॥ ३७ ॥ तथावेदमयश्चापिपठ्यतेनात्रसंशयः ॥ शृंगाणिचतुर्दशैवपूर्व
 शृंगादयोविदुः ॥ ३८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेत्राह्णेवर्षणिसप्तमोऽध्यायः ॥ १२६ ॥

॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ कथमाराधितःसूर्यःसर्वेनामिततेजसा ॥ विमुक्तस्तुक्तुक्तथर्गैर्ब्रूहिमेद्रिजसत्तम ॥ १ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥
 साधुपुष्टोऽस्मिराजेंद्रशृणुसांबकथांपुरा ॥ विस्तराद्रन्मिमेतसर्वाकथांपापविमोहिनीम् ॥ २ ॥ पुरासंश्रुत्यमाहात्म्यंभास्करस्यसनारदात् ॥
 विनयादुपसंगम्यपितरंवचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ कश्मलेनाभिभूतोऽस्मिमलेनव्याधिनाच्युत ॥ वैद्यैरोपधिभिश्चापिनशांतिमर्मेविद्यते ॥ ४ ॥
 वनंगच्छामिभगवन्ननुज्ञांदातुमर्हसि ॥ शिवेनपुंडरीकाक्षध्यायस्वपुरुषोत्तम ॥ ५ ॥ अनुज्ञातःसकृष्णेनसिंधोरुत्तरकूलतः ॥ गत्वा
 संतारयासासचंद्रभागमंहानदीम् ॥ ६ ॥ ततोमित्रवर्गंनत्वातीर्थत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ उपवासपरःसांवःशुष्कोयमनिस्ततः ॥ ७ ॥ आरा
 धनार्थंमूर्यस्यगुह्यंस्तोत्रंजपापह ॥ वेदैश्चतुर्भिःसमितंपुराणाश्रयवृंहितम् ॥ ८ ॥ यदेतमंडलंशुक्लंदिव्यंह्यजरमव्ययम् ॥ शुक्तंमनोजै
 रद्वैहारीतैर्ब्रह्मवादिभिः ॥ ९ ॥ आदिरेषहिभूतानामादित्यइतिसंज्ञितः ॥ त्रैलोक्यचक्षुरेवत्रपरमात्माप्रजापतिः ॥ १० ॥ एषैवमंडले
 ह्यस्मिन्पुरुषोदीप्यतेमहान् ॥ एषविष्णुरावेत्यात्माब्रह्मवैषपितामहः ॥ ११ ॥ रुद्रोमहेंद्रोविरुणआकाशंपृथिवीजलम् ॥ वायुःशशंकः
 पर्जन्योधनाध्यक्षोविभावसुः ॥ १२ ॥ यएषमंडलेह्यस्मिन्पुरुषोदीप्यतेमहान् ॥ एकःसाक्षान्महदेवोवृत्रमंडनिभःसदा ॥ १३ ॥ कालोह्ये
 षमहाबाहुर्निबोधोत्पत्तिलक्षणः ॥ यएषमंडलेह्यस्मिंस्तेजोभिःपूरयन्महीम् ॥ १४ ॥ अम्यतेह्यव्यविच्छिन्नोवातैर्योऽमृतलक्षणः ॥ नातःपर
 तरंकिंचित्तेजसाविद्येतेक्वचित् ॥ १५ ॥ पुष्पातिसर्वभूतानिएषएवसुधासृतैः ॥ अंतस्थान्मलेच्छजतीयांतिर्यग्योनिगतानपि ॥ १६ ॥
 कारुण्यात्सर्वभूतानिपासित्वंचविभावसो ॥ श्वित्रकुष्ठबंधवधिरानपंगूश्चापितथाविभो ॥ १७ ॥ प्रपन्नवत्सलोदेवकुर्वतेनीरुजोभवान् ॥ चक्र
 मंडलमग्रांश्चनिर्धनान्पायुपस्तथा ॥ १८ ॥ प्रत्यक्षदशीत्वंदेवसमुद्धरसिलीलया ॥ कामेशक्तिस्तैर्वैस्तोतुमातौऽहंगपीडितः ॥ १९ ॥
 स्तूयसेत्सदादेवैर्ब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥ महेंद्रसिद्धगंधर्वैरप्सरोग्रिभिःसगुह्यैकैः ॥ २० ॥ स्तुतिभिःकिंपवित्रैर्वान्तवदेवसमीरितैः ॥ यस्यतेऽक्रय
 जुःसाम्नांत्रितयमंडलस्थितम् ॥ २१ ॥ ध्याननिर्वाणंपरध्यानंमोक्षद्वारंचमोक्षिणाम् ॥ अनंततेजसाक्षोभ्योर्नाचिन्त्याव्यक्तनिष्कलः ॥ २२ ॥

१ मंत्रम्-इ०पा० । २ ब्राह्मणादिभिः-इ०पा० । ३ अनादिरेष भूतानामाद्योऽर्ध इति संज्ञितः-इ०पा० ।

यदयं व्याहृतः किंचित्स्ततोऽस्मिञ्जगतः पतिः ॥ आर्तिभक्तिचिन्तायततसर्वज्ञातुमर्हसि ॥ २३ ॥ तमुवाच ततः सूर्यः प्रीत्यैवावतसितम् ॥
 प्रीतोऽस्मि तपसावस्तब्रूहि तन्मेयादिच्छसि ॥ २४ ॥ ॥ सांब उवाच ॥ ॥ यदि प्रसन्नो भगवानेष वरमम ॥ भक्तिर्भवतु मेऽन्यत्त्वयि
 देव सनातन ॥ २५ ॥ ॥ श्रीसूर्य उवाच ॥ ॥ भूयस्तुष्टोऽस्मि भद्रं ते वरं यमुव्रत ॥ सद्भितं यं वरं व्रतेत देव वरं विभुम् ॥ २६ ॥ गलः
 चारि रसं स्थोमे त्वत्प्रसादात्प्रणश्यतु ॥ येन मे देहमखिलं शुद्धं भवति गोपते ॥ २७ ॥ ॥ सुमं तु रुवाच ॥ ॥ स तथा स्तित्वेति ते नोक्तो भा
 स्करेण महात्मना ॥ तामुमोच रुजं सांघो देहात्स्वचमिवोरगः ॥ २८ ॥ ततोरूपेण दिव्येन रूपस्वीचा भवत्पुनः ॥ प्रणम्य शिरसा देवपुरतो
 ऽवस्थितोऽभवत् ॥ २९ ॥ ॥ श्रीसूर्य उवाच ॥ ॥ भूयश्च शृणु मे सांघो तुष्टो ह्यं द्रुचीमिति ॥ अद्य प्रभृति त्वन्नाममस्थानानि सुव्रता ॥ ३० ॥
 क्षितौ ये स्थापयिष्यति तेषां लोकाः सनातनाः ॥ स्थापयस्वैव मामस्मिंश्चन्द्रभागा तं देशु मे ॥ ३१ ॥ तव नाम्ना च सांघो देव पराख्यातिगमिष्य
 ति ॥ कीर्तिस्तवाक्षया लोके ख्यातिं यास्याति सुव्रत ॥ ३२ ॥ भूयश्च ते प्रदास्यामि प्रत्यहं स्वप्न दर्शनम् ॥ ३३ ॥ सुमं तु रुवाच ॥ ॥ एवं द
 त्वा वरं तस्मै वृष्णिं सिंहाय चारम ॥ ३४ ॥ प्रत्यक्ष दर्शनं दत्वा तत्रैवांतरधीयत ॥ यद्दं पठते स्तोत्रं त्रिकालं भक्तिमात्रः ॥ ३४ ॥ त्रिः
 सप्तशतमावत्यहो भवति सप्तरात्रिकम् ॥ राज्यकामोलभेद्राज्यं धनकामोलभेद्धनम् ॥ ३५ ॥ रोगांतो मुच्यते रोगाद्यथा सांबस्तथैव सः ॥ सूर्य
 लोकं ब्रजे चापि भक्त्या पूज्य दिवाकरम् ॥ ३६ ॥ रमते च तथा तस्मिन् देवैश्चरिवारितः ॥ ३७ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मणे पर्वणि स
 त्मीकले पंचोपाख्याने सूर्यप्रसाद वर्णनं नाम सप्तविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥ ॥ ॥ सुमं तु रुवाच ॥ ॥ अस्ताविच्च ततः सांघः
 कुशोधमानि संततः ॥ राजन्नामसहस्रेण सहस्रांशुं दिवाकरम् ॥ १ ॥ सिद्धमानं ततो दृष्ट्वा सूर्यः कृष्णात्मजं तदा ॥ स्वप्ने स्थदर्शनं दृष्ट्वा पुनर्व
 चनमब्रवीत् ॥ २ ॥ ॥ श्रीसूर्य उवाच ॥ ॥ सांघांसां महाबाहो शृणु जांबवती सुत ॥ अलनामसहस्रेण पठचेर्मंशु भंस्तवम् ॥ ३ ॥ या
 निगुह्यानि नामानि पावित्राणि शुभानि च ॥ तानि ते कीर्तयिष्यामि प्रयत्नादवधारय ॥ ४ ॥ वैकर्तनो विवस्वाश्च मार्तंडो भास्करो विः ॥ लोकप्र
 काशकः श्रीमाल्लोकचक्षुर्देवः ॥ ५ ॥ लोकसाक्षी त्रिलोकेशः कर्ता हर्ता तमिस्रहा ॥ तपनस्तापनश्चैव शुचिः सताधवाहनः ॥ ६ ॥ गभस्तिहरता

ब्रह्माचसर्वदेवनमस्कृतः ॥ एकविंशतिरित्येषस्तवष्टस्मदामम ॥ ७ ॥ शरीरारोग्यदश्वैवधनवृद्धिशस्करः ॥ स्तवराजइतिख्यातस्त्रिपु
 लोकेषुविश्रुतः ॥ ८ ॥ यएतेनमहाबाहोद्वेष्टन्तमनोदये ॥ स्तौतिमां प्रणतोभूत्वासर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ९ ॥ मानसंवाचिकंवापिक्रियायिकंय
 च्छुद्धकृतम् ॥ एकजाप्येनतत्सर्वप्रणश्यतिमाश्रितः ॥ १० ॥ एषजप्यश्चहोमश्चसंध्योपासनमेवच ॥ बलिमंत्रोऽर्घमंत्रोऽथपूजमंत्रस्तथै
 वच ॥ ११ ॥ अन्नप्रदानेनानेचप्रणिपातेप्रदक्षिणे ॥ पूजितोऽयंमहामंत्रसर्वपापहरः शुभः ॥ १२ ॥ एवमुक्त्वासभगवान्भस्करोजगतां
 पतिः ॥ आर्भन्त्यकृष्णतनयं तत्रैवांतरधीयत ॥ १३ ॥ सांख्योपिस्तवराजेनस्तुत्वासमाश्रयवाहनम् ॥ प्रीतात्मानोरुजः श्रीमांस्तस्माद्रोगाद्रिमु
 क्तवान् ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेब्रह्मपर्वणि सप्तमीकल्पे सांख्यस्तववर्णनं नामाष्टाविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२८ ॥ ॥ सुमंतु
 रुवाच ॥ अथलब्धवरः सांख्यवरं प्राप्य पुरातनम् ॥ मन्यमानस्तदाश्च प्रहृष्टेन तस्मान्ना ॥ १ ॥ पूर्वभ्यासेन तेनैव सार्धमन्यैस्तपस्विभिः ॥
 स्नापनार्थं नातिदूरं चंद्रभागां नदीं ययौ ॥ २ ॥ कृत्वा त्ममंडलाकारं श्रद्धधानो दिने दिने ॥ सस्नौ संचितया मासं किं रूपं स्थापयाम्यहम् ॥ ३ ॥
 सस्नातः सहसैवाथ प्रणम्य तु प्रभावतीम् ॥ ऊह्यमानं जलोधेनं प्रति मांसं मुखीरवे ॥ ४ ॥ तां दृष्ट्वा तस्य वीरस्य ससुत्पन्नमिदं यथा ॥ देवनय
 तदज्ञा संतद्दिनं न त्रसंशयः ॥ ५ ॥ सतासु तीर्थसलिलादानयित्वा महीपते ॥ तस्मिन्मित्रवर्नो देशे स्थापयामास तां तदा ॥ ६ ॥ निधाय प्रति
 माल्लोके सांख्यस्तस्य महात्मनः ॥ मित्रं मित्रवर्नस्यैव स्थापयित्वा विधानतः ॥ ७ ॥ ततस्तस्मैव प्रच्छप्रणम्य प्रतिमं रवेः ॥ केनेयं नि
 र्मिता नाथ भवतो ह्याकृतिः शुभा ॥ ८ ॥ प्रतिमा तसुवाचाथ शृणु सांख्यदेवस्य म ॥ निर्मिता येन चाप्येषामदीया पुरुषाकृतिः ॥ ९ ॥
 ममाति ते जसा विष्टरूपमासां तपुरातनम् ॥ असह्यं सर्वभूतानां ततोऽस्म्यभ्यर्चितः सुरैः ॥ १० ॥ सद्यं भवतु तं रूपं सर्वप्राणभृता
 मिति ॥ ततो मया समादिष्टो विश्वकर्मामहातपाः ॥ ११ ॥ तेजसां शान्तं कुर्वन्निर्वर्तयस्व मे ॥ ततस्तु मत्समादेशात्तेन वनिपुणं
 तदा ॥ १२ ॥ शाकद्वीपे भ्रमि कृत्वा रूपं निर्वर्तितं मम ॥ प्रीत्या ते पांप्रपंचोऽयं समयाकारितः पुनः ॥ १३ ॥ तेनेयं कल्पवृक्षात्तु निर्मितं विश्वक
 र्मेणा ॥ कृत्वा हि मवतः पृष्ठे पुरा सिद्धिर्नेषिविते ॥ १४ ॥ त्वदर्थं चंद्रभागायां तत्स्तेन प्रतारिता ॥ भवतस्तारणार्थं हिततः स्थानमिदं

मम ॥ १६ ॥ रुचिरसर्वदांस्वास्त्रिध्वमेभविष्यति ॥ सान्निध्यमपूवर्वाह्निमुतिरिद्रक्ष्यतेजनः ॥ १६ ॥ कालप्रियेचमध्याह्नेपराह्निचात्र
नित्यशः ॥ पूर्वोह्निपूजयेद्ब्रह्ममध्याह्नेचक्रधृक्सदा ॥ १७ ॥ शंकरश्चापराह्निहेतुमांपूजयतिसर्वदा ॥ इत्युक्तौसौभगवतभारुकरणसया
द्वः ॥ १८ ॥ हर्षमापमहावाहोभारुकरेतद्वधेततः ॥ १९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणब्राह्मणपर्वणिसप्तमीकल्पेसोवोपाख्यानंनैमिकानंत्रिशदु
त्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ शतानीकउवाच ॥ कथंसांवेनविप्रद्रुप्रतिष्ठाकारितारवेः ॥ कस्यवावचनात्तेनप्रासादःकारितारवेः ॥ १ ॥
सुमंतुरुवाच ॥ अत्रतेवचिमारजेद्रथथासांविनीमता ॥ प्रतिष्ठाकारिताभानोःप्रासादश्चमहीपते ॥ २ ॥ सलज्ज्वप्रतिमांभानोश्चतयामासनार
दम् ॥ सचापिचितितथागाद्यज्जांभवतीसुतः ॥ ३ ॥ तमागतमभिप्रेक्ष्यनारदमृषिसप्तमम् ॥ संपूज्यविधिवत्सांवनारदंवाक्यमब्रवीत् ॥ ४ ॥
प्रासादंकारयेद्यस्तुभारुकरस्यनरोद्भिज ॥ किंफलंतस्यदेवर्षेप्रतिष्ठायांश्चकारयेत् ॥ ५ ॥ नारदउवाच ॥ प्रासादंशोभनेदेश्यस्तुकारयते
रवेः ॥ सयातिनरशार्दूलसूर्यलोकंनसंशयः ॥ ६ ॥ सांबउवाच ॥ कथंकुर्यादायतनंकुस्मिन्देशोद्भिजोत्तम ॥ कीदृक्छस्तंचायतनंदे
वंदेवस्यवैद्भिज ॥ ७ ॥ नारदउवाच ॥ यत्रप्रभृतंसलिलमागमेचविनाशने ॥ देवतायतनंकुर्याद्यशोधर्मविवृद्धये ॥ ८ ॥ इष्टापूर्तेनलभ्य
तेलोकान्तांश्चविभूषितान् ॥ देवानामालयकार्यद्वययत्रचदृश्यते ॥ ९ ॥ सलिलद्वंचअरामःकृतेष्वायतनेषुच ॥ स्थानेष्वेतेषुसान्निध्यमु
पगच्छतिदेवताः ॥ १० ॥ सरःसुनलिनीच्छन्निरस्तरविराडिमषु ॥ हंससंक्षिप्तकल्हारवीथीविमलवारिषु ॥ ११ ॥ हंसकारंदवक्रौचचक्र
वाकविराविषु ॥ पर्यन्तविमलच्छायाविश्रांतजनचारिषु ॥ १२ ॥ क्रौंचकांचीविलिपाश्चकलहंसकलस्वनाः ॥ नद्यस्तोयांशुकायत्रशफरी
कृतमेखलाः ॥ १३ ॥ फुल्लदुमोत्तमावासाःसंगमश्रीणिमंडलाः ॥ पुलिनाद्युन्नतोरस्कारसहासाश्चनिम्नागाः ॥ १४ ॥ वनोपांतनदीशैलसं
स्कारोपान्तभूमिषु ॥ रमतेदेवतानित्यपुरेषूद्यानवस्तुषु ॥ १५ ॥ भूमयोब्राह्मणार्दीनांश्रेष्ठावास्तुकर्मणि ॥ ताएवतेषांशस्यंतेदे
वतायतनेष्वपि ॥ १६ ॥ चतुःषष्टिपदंकुर्याद्देवतायतनंसदा ॥ द्वारंचमध्यमंतस्मिन्समादिसंप्रशस्यते ॥ १७ ॥ योविस्तारोभवेत्तस्यद्वि

१ कस्मिन्देशोद्भिजोत्तम-इ०पा० । २ लोकांस्तांस्तान्स्वभक्तिः-इ०पा० ।

गुणात्तत्समुन्नतिः ॥ उच्छ्रायस्तुतीयोथेतनुल्याकटिर्भवेत् ॥ १८ ॥ विस्तारार्थं भवेद्भोभिन्नयोन्याः समंततः ॥ गर्भपादो न विस्ती
 र्णद्द्वारं द्विगुणमुच्छ्रितम् ॥ १९ ॥ उच्छ्रायत्पादविस्तीर्णं शाखातद्द्रुदुंशरी ॥ विस्तरात्पादप्रतिमाद्बहुल्यं शेषयोः स्मृतम् ॥ २० ॥ नृपं
 च सप्तनवभिः शाखाभिस्तत्प्रशस्यते ॥ अथ शाखाचतुर्भागे प्रतिहारो निवेशयेत् ॥ २१ ॥ शूलमंगल्यविहगः श्रवृक्षः स्यस्ति कैर्वटैः ॥
 मानांष्टमेन भागेन प्रतिमा स्यात्सपिण्डिका ॥ २२ ॥ द्वौ भागौ प्रतिमा तत्र तृतीयो भागो पिण्डिका ॥ पूर्वमेरुमहाबाहौ कलसश्च तथा परे ॥ २३ ॥
 भवति चापरं वीरविमानच्छदनं तथा ॥ समुद्रपद्मशरुडनं दिवद्धनकुञ्जराः ॥ २४ ॥ गृहराजो वृषो हंसः सर्वतो भद्रकोषटः ॥ सिंहो वृषश्च तु
 ष्कोणः षोडशाष्टाश्रयस्तथा ॥ २५ ॥ इत्येते विंशतिः प्रोक्ताः प्रासादाय दुन्दुनं ॥ यथोक्ता तु क्रमेणैव लक्षणानि विदामि ते ॥ २६ ॥ नवत्रिंशदु
 च्छ्रितमेरुर्द्वादशभौमो विधकुहरश्च ॥ द्वारैर्युतश्चतुर्भिर्द्वात्रिंशद्वस्तविस्तीर्णः ॥ २७ ॥ त्रिंशद्वस्तयामो दशभौमो मंदरः सप्त ॥ शिखरयुतः कला
 सोऽपि शिखरवानष्टाविंशोष्टभौमश्च ॥ २८ ॥ जालगवाक्षयुक्तो विमानसंज्ञास्त्रिसप्तकायामः ॥ नंदन इति वै भौमो द्वात्रिंशत् षोडशांग
 युतः ॥ २९ ॥ वृत्तः समुद्रनामपद्माकृतिरयं चाष्टौ ॥ शृंगैरेकेन भवेद्वेकेन च भूमिका तस्य ॥ ३० ॥ गरुडाकृतिश्च गरुडो नंदवैषष्टिविस्तीर्णः ॥
 कायश्च सप्तभौमो विभूषितोऽग्रेऽश्वसप्तविंशतिभिः ॥ ३१ ॥ कुंजर इति गजपृष्ठः षोडशहस्तोच्छ्रितो मध्ये ॥ गृहराजः षोडशकालिचक्रशाला
 भवेद्बलभी ॥ ३२ ॥ वृष एव भूमि शृंगो द्वादशहस्तः समुन्नतो वृत्तः ॥ हंसो हंसाकारो घटोऽष्टसहस्रकलशरूपः ॥ ३३ ॥ द्वारैर्युतश्चतुर्भिर्वटु
 शिखरो भवति सर्वतो भद्रः ॥ बहुरुचिरचन्द्रशालः षड्विंशद्दशगभूमिश्च ॥ ३४ ॥ सिंहः सिंहाकारो द्वादशकोणोऽष्टहस्तश्च ॥ ३५ ॥ सहस्रत्रितयं
 वैवकाथितं विश्वकर्मणा ॥ प्राहुः स्थापयतश्चात्र मत्तमेकं विपश्चितः ॥ ३६ ॥ कपोतपालिनी युक्तमतो गच्छति तुल्यताम् ॥ ३७ ॥ सांब उवाच ॥ ॥
 य एते कथिता विप्रासादा विंशतिस्त्वया ॥ ३७ ॥ तेषां सूर्यस्य कः कार्यः प्रासादो भारुकरस्य तु ॥ स्थानानि यानि चोक्तानि प्रासादस्य द्विजो
 त्तम ॥ ३८ ॥ तेषां त्वयोक्तं हि पुरं व्ययवद्विर्नैर्युतम् ॥ तस्मिन् प्रदेशे वै कार्यं भानोर्मदिर्युतमम् ॥ ३९ ॥ दिशां भागे च कते ब्रूहि शेषं द्वि

१ मिथुनैर्द्वारमारब्धे भागेन स्यात्सुपिण्डिका-इ० पा० । २ निबोध मे-इ० पा० । ३ सिंहाक्रान्तः-इ० पा० ।

जोत्तम ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ पुरमध्यं समाश्रित्य कुर्यादायतनं रवेः ॥ ४० ॥ दिशां भागेऽथ वा पूर्वपूर्वद्वारसमीपतः ॥ भूमिं परिदृश्य पूर्वतु
 कुर्यादायतनं ततः ॥ ४१ ॥ इष्टगंधरसोपेतानि भूमिं प्रशस्यते ॥ शर्करा तुषके शास्त्रिणां गारवि विजिता ॥ ४२ ॥ मेघदुंदुभिर्नौषासर्व
 बीजप्रसाहिणी ॥ शङ्कराक्ता तथा पीता कृष्णा च कथिता सतिः ॥ ४३ ॥ द्विजराज्यवैश्यानां शूद्राणां च यथाक्रमम् ॥ परीक्षितायां तस्यां तु म
 ध्ये तस्याः प्रमाणतः ॥ ४४ ॥ उपलिप्य चतुर्हस्तं चतुरङ्गसंमतः ॥ हस्तमात्रमधः कृत्वा मध्ये तस्या दशांगुलम् ॥ ४५ ॥ गते मुत्कार्ये तेनैव
 पांशुना प्रतिपूरयेत् ॥ समे समगुणज्ञेया हि नै हीनगुणा भवेत् ॥ ४६ ॥ वर्धमाने तु वै पांसो भवेद्वृद्धिः करीरसितिः ॥ नित्यं संमुखमकस्य कदाचि
 त्प्राश्चित्तमुलम् ॥ ४७ ॥ स्थापनीयं गृहं सम्यक्प्राङ्मुखस्थानकल्पनात् ॥ भवनादक्षिणे पादवै रवेः स्नानगृहं भवेत् ॥ ४८ ॥ अग्निहोत्रगृहं कार्य रे
 तरतः शुभम् ॥ उदङ्मुखं भवेच्छोभोर्मोर्नागं गृहमेव च ॥ ४९ ॥ ब्रह्मापश्चिमतः स्थाप्या विष्णुरुत्तरतस्तथा ॥ निर्वस्तुदक्षिणे पार्श्वे वा भराज्ञी
 प्रकीर्तिता ॥ ५० ॥ पिण्डलोदक्षिणे भानोर्वा मतो दंडनायकः ॥ श्रीमहाश्वेतयोः स्थानं पुरतस्तत्त्वं शुमालिनः ॥ ५१ ॥ ततः स्थाप्या धिनोः स्थानं
 पूर्वदेवगृहद्वहिः ॥ द्वितीयायां तु कक्षायां राज्ञां शौषो व्यवस्थितौ ॥ ५२ ॥ तृतीयायां तु कक्षया स्थितौ कल्माषपक्षिणौ ॥ जडकामचरौ स्था
 प्यौ दक्षिणां दिशमाश्रितौ ॥ ५३ ॥ उदीच्यां स्थापनीयस्तु कुबेरो लोकगृजितः ॥ उत्तरेण ततस्तत्त्वर्यो वतः सविनायकः ॥ ५४ ॥ यत्र वा विद्य
 ते स्थानं दिक्षु सर्वा गुहादयः ॥ द्वे मंडले धर्षदानार्थक्ये समन्यापसव्यतः ॥ ५५ ॥ द्वाद्वादये वेलायामर्घमूर्याय दक्षिणे ॥ उत्तरे मंडले दद्याद्ध्यमस्त
 मने रवेः ॥ ५६ ॥ चक्राकृतां तान्यान्वस्मिन्देवस्य प्रतिमारे रवेः ॥ स्थापयेद्विधिवद्भरचतुर्भुजैः कलशैः शुभैः ॥ ५७ ॥ नानावृत्तिनां दैर्ध्र्यशस्त्रां दै
 श्र्यपुष्पकलैः ॥ तृतीये मंडले ह्येव पूजनीयो दिवाकरः ॥ ५८ ॥ चतुरस्रं चतुःशृंगं व्योम देवगृहाग्रतः ॥ प्रतिमायास्तु सूत्रेण कार्यमध्येऽस्य मंडलम्
 ॥ ५९ ॥ दिंडी स्थाप्याः पुरस्तस्मादादित्याभिमुखः स्थितः ॥ यदेतत्कथितं व्योम सर्वदेवमयं मया ॥ ६० ॥ मध्याह्ने तस्य दातव्यमर्घ्यम्

१ महत्-इ०पा० । २ त्रिधा-इ०पा० । ३ हस्तमात्रम्-इ०पा० । ४ परिपूरयेत्-इ०पा० । ५ तथा-इ०पा० । ६ निर्वं श्रीपण्डितश्च वामेरा
 ज्ञी प्रवर्तिता-इ०पा० । ७ पार्श्वे-इ०पा० । ८ जलुका माचरौ-इ०पा० । ९ सह-इ०पा० । १० गतिशब्दे-इ०पा० । ११ अत्र-इ०पा० ।

त्रयदूतम् ॥ अथवामं डलं चान्यत्तृतीयं चक्रसंमितम् ॥ ६१ ॥ स्थापयित्वा तु देवं शंदातव्योऽर्घ्यः सुपण्डितैः ॥ देवस्य पुरतः कार्यव्योमस्थानं समी-
 पतः ॥ ६२ ॥ पुस्तकवाचनस्थानमथवा यत्रोचते ॥ एष स्थानविधिः प्रोक्तो देवतां नार्थथाक्रमम् ॥ ६३ ॥ गृहराज्ञोऽथ रुद्रस्तु द्वावेतौ भारुकर-
 प्रियौ ॥ ६४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे ब्राह्मणपर्वणि सप्तमोऽध्यायः ॥ १३० ॥ ॥ ६४ ॥
 नारद उवाच ॥ अथ ते संप्रवक्ष्यामि प्रथिमा विधिविस्तरम् ॥ सर्वेषामेव देवानामादित्यस्य विशेषतः ॥ १ ॥ अर्चयितुं विधायां कृत्वा भक्तानां
 शुद्धवृद्धये ॥ कांचनी राजतीताम्री पार्थिवशैलजा स्मृता ॥ २ ॥ वाक्षी चालेख्यकचेति मूर्तिस्थानानि सप्त वै ॥ वाक्षी विधानं ते वीरवर्तयिष्याम्यश-
 पतः ॥ ३ ॥ कर्तुरनुकूले दिवसे संप्रवत्सरविशोधिते ॥ शुभनिमित्ते मंगलशकुनैः प्रस्थानकैश्च वनसंप्रविशेत् ॥ ४ ॥ क्षीरिणे वर्जिताः सर्वे दुर्बला-
 स्तेऽस्वभावतः ॥ चतुष्पथेषु न ग्राह्या ये च पुत्रकवृक्षकाः ॥ ५ ॥ देवतायतनस्थायैतथावल्मीकसंभवाः ॥ उत्कीर्णदिवतायेषु चैतन्यवृक्षाश्च ये स्मृताः
 ॥ ६ ॥ इमं शानभूमिजाये च पक्षिणां निलयाश्च ये ॥ सकोटराश्च ये वृक्षाः शुष्का ग्राये च पादपाः ॥ ७ ॥ शस्त्रेण निहतये च कुंजराः शास्तथाकृताः ॥
 सामाद्याः सरुजोऽधश्च व्याधिनश्च तथैव च ॥ ८ ॥ अकाले पुष्पिताये च काले ते च विवर्जिताः ॥ ९ ॥
 एकशालातिशालाश्च त्रिशालाश्च तथा धमाः ॥ मधुको देवदारुश्च वृक्षराजश्च चंदनः ॥ १० ॥ विल्वश्चाप्रातकश्चैव खदिरोऽयं जनस्तथा ॥
 निम्बः श्रीपर्णवृक्षश्च पनसः सरलोर्जुनः ॥ ११ ॥ रक्तचंदनपर्यन्ताः श्रेष्ठाः स्युः प्रतिमाद्रुमाः ॥ वर्णानामानुपूर्व्येण द्वौ द्वौ वृक्षौ प्रकीर्तितौ ॥ १२ ॥
 निंबाद्याः सर्ववर्णानां वृक्षाः साधारणाः स्मृताः ॥ कथ्यमाना विशेषेण शृणुवीर तथा परान् ॥ १३ ॥ सुरदारुः शमी चैव मधूकश्चंदनस्तथा ॥
 एतैर्वैतरवस्तात ब्राह्मणानां शुभाः स्मृताः ॥ १४ ॥ क्षत्रस्य च तथा रिष्टः खदिरस्तंदुकस्तथा ॥ अथ तथ्यथा सां वंदुमः करकतः शुभः ॥ १५ ॥
 वैश्यानां तद्देवस्युः खदिरश्चंदनस्तथा ॥ १६ ॥ केशरः सर्जकश्चाप्रातः शालवृक्षस्तथैतरेः ॥
 एतैर्वैतरवः पुण्याः शूद्राणां शुभदायकाः ॥ १७ ॥ लिङ्गं प्रतिमां चैव ममस्थाप्यथा विधिः ॥ वृक्षं चाभिमंतं त्वापूजयेद्दालिपुष्पैकैः ॥ १८ ॥

१ चक्रसंज्ञितम्-इ० पा० । २ प्रतिमा सप्तधा प्रोक्ता-इ० पा० । ३ पुत्रकवृक्षकाः-नवविरूढाः-वालवृक्षा इत्यर्थः ।

शुचौदेशेविविक्तेचकेशांगारविवर्जिते ॥ प्रागुदकसूचकेदेशे लोककष्टविवर्जिते ॥ १९ ॥ विस्तीर्णस्कंधविटपः पत्रवानुजुवृद्धिगः ॥ आतंक
 हीनोऽविविक्ताः सत्त्वकर्णः शुभस्तथा ॥ २० ॥ स्वेनैवपतितयेचहस्तिभिः पातितास्तथा ॥ शुष्काश्चवह्निदग्धाश्चपक्षिभिश्चापिवर्जिताः ॥ २१ ॥
 तरवोवर्जनीयाश्चगृहीतव्याः शुभाद्रुमाः ॥ स्निग्धरूपाः सपर्णाश्चसपुष्पाः सफलास्तथा ॥ २२ ॥ तेषां तु ग्रहणं चाष्टमासेषु कार्तिकादिषु ॥
 कृत्वा शुभादिनैश्चैव संपासो धिवा सयेत् ॥ २३ ॥ समन्तादुपलभ्या यत्तस्या धस्ताद्वसुधाम् ॥ गायत्र्या परिपूतेन परितः प्रोक्ष्य वारिणा ॥ २४ ॥
 शुक्ले च परिधूते च परिधाय च वाससी ॥ पूजयेद्भूयमाल्यैश्च सधूपवलिकर्मभिः ॥ २५ ॥ ततः कुशैः परिस्तीर्णं हुत्वा शिस्तस्य चांतिके ॥ देवदा
 रुसमिद्धिश्च मंत्रेणानेन तत्त्ववित् ॥ २६ ॥ अर्धभूषणैः सुवर्जितं तौ वृक्षं च पूजयेत् ॥ अंजनापतये सत्यसदायनित्यं श्रेष्ठांतरात्मन्स्तचराचरा
 तमन् ॥ सात्रिध्यमस्मिन्कुरु देववृक्षसूयार्वावृत्तं मंडलमाविशेऽश्नमः ॥ २७ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ एवं संपूजयित्वा तु वाक्यैस्तं परिसां
 त्वयन् ॥ वृक्षलोकस्य शांत्यर्थं गच्छेद्देवालयं शुभम् ॥ २८ ॥ देवत्वं यास्यसे तत्र च्छेददाहविवर्जितः ॥ काले धूपप्रदानेन सपुष्पैश्च विकर्म
 भिः ॥ २९ ॥ लोकास्त्वां पूजयिष्यंति ततो यास्यसि निवृत्तिम् ॥ वृक्षमूले कुठारं तु धूपमाल्यैः प्रपूज्य च ॥ ३० ॥ पूर्वतस्तु शिरः कृत्वा स्था
 पनीयः प्रयत्नतः ॥ परमात्मोदकौदनपलपूषिकादिभिर्भक्ष्यैः ॥ ३१ ॥ मद्यैः कुसुमैर्धूपैर्धैश्च तं रुसमभ्यर्च्य ॥ सुरापितृपिशाचराक्षसभु
 जंगसुरगणविनायकाद्यानाम् ॥ ३२ ॥ कृत्वा पूजारात्रौ वृक्षं संपुष्टं च ब्रूयात् ॥ अर्चासु देवदेवत्वं देवैश्च परिकल्पितः ॥ ३३ ॥
 नमस्ते वृक्षपूजेय विधिवत्परिगृह्यताम् ॥ ३४ ॥ यानि ह भूतानि विसंतिता निवर्तिता गृहीतानि विधिवत्प्रयुक्तम् ॥ अन्यत्र वा संपरिकल्पये
 तुक्षं मृतं ते चाद्यानमोऽस्तु तेभ्यः ॥ ३५ ॥ प्रभातायां तु शर्वयापुनः संपूज्य तं नगम् ॥ ब्राह्मणेभ्यस्ततो दत्त्वा भोजकेभ्यश्च दक्षिणाम् ॥
 ॥ ३६ ॥ छिद्याद्वनस्पतींस्तज्जैस्तैः कृतस्वस्तिवाचनैः ॥ पूर्वस्यां दिशि पातोऽस्य ईशान्यां चापि यो भवेत् ॥ ३७ ॥ अथ वा उत्तरस्यां
 तु तथा छिद्यां तु नान्यथा ॥ पूर्वैशान्यामुदकं यां तु त्रिषु लोकेषु चोत्तमः ॥ नैऋत्याग्नेयाम्यासु दिक्षु पातश्च शोभने ॥ ३८ ॥ वायव्यां वारुणीयां

तुतस्यपातकमध्यमे ॥ यस्यबाह्यास्थिताशाखादिक्षुनद्याचतसृषु ॥३॥ वास्तुपूर्वततःस्थित्वाततःपश्चादवस्थिते ॥ अविलग्रमशब्दंतुपत
नंतुप्रशस्यते ॥ ४० ॥ उत्पत्त्येद्विदल्यस्यद्रावंचमधुरंचतत् ॥ सार्पितैलंक्षेत्रास्यपादपंतंविषर्जयेत् ॥ ४१ ॥ शुभदेयदुशादूल
शृणुष्वकथेशुचिः ॥ वृक्षप्रभातेसलिलेसिक्तंपूर्वात्तरस्यादिशि ॥ ४२ ॥ संनिकृत्यमध्वज्यादिधेनकुठारकेणप्रदक्षिणशोषमभिप्रह्न्यात् ॥
॥ ४३ ॥ पूर्वोत्तरेणुद्वयातोयदुवृद्धिकरस्तदास्यात् ॥ ४४ ॥ आग्नेयकोणक्रमशोदिग्दिहउग्रोरागासुधुनक्षयश्च ॥ ४५ ॥ गरुडवर्ण
तुपाषाणःकपोतगृहतोधिका ॥ सितवर्णजलेज्ज्यमंगुष्ठाभवेत्कृमिः ॥ ४६ ॥ दोषैरैर्विनिमुक्तंमृदागोष्ठसमुद्धरेत् ॥ ४७ ॥ इतिश्रीभवि
ष्यमहापुराणेत्राक्षेपर्वणिसप्तमीकल्पेदारुपरिक्षावर्णनंनैमिकेत्रिशतुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३१ ॥ नारदउवाच ॥ हंततेसर्वदेवानंप्रतिमालक्ष
णंपरम् ॥ विचिन्तेयदुशादूलआदित्यस्यविशेषतः ॥ १ ॥ एकहस्ताद्विहस्तावात्रिहस्तावाप्रमाणतः ॥ तथासर्वात्रिहस्ताचसवितुःप्रतिमाशुभा ॥
प्रासादाद्धारतोवापिप्रमाणंचप्रकल्पितम् ॥ २ ॥ तद्वत्प्रमाणंकर्तव्यंसतंशुभमिच्छता ॥ एकहस्ताभवेत्सौम्याद्विहस्ताधनधान्यदा ॥ ३ ॥
त्रिहस्ताप्रतिमाभानोःसर्वकामप्रदास्मृता ॥ सार्धहस्ततृतीयातुमुभिक्षेमकारिणी ॥ ४ ॥ अग्रेमध्येचमूलेचप्रतिमासर्वतःसमा ॥ गान्धर्वी
सातुविज्ञेयाधनधान्यावहास्मृता ॥ ५ ॥ देवागारस्यद्वारंतस्मादष्टांशमुद्यता ॥ त्रिभार्गैःपिंडिकाकार्याद्वैभागौप्रतिमाभवेत् ॥ ६ ॥ अंगु
लैश्चतुर्मासूर्तिश्चतुरशीतिसमितैः ॥ विस्तारायामतःकार्यवदनंद्वदशांगुलम् ॥ ७ ॥ मुखंत्रिभागैश्चिबुकेंलटंनसिका तथा ॥ कर्णाना
सिकयातुल्यपादौचानियतौतयोः ॥ ८ ॥ नयनंहांगुलेस्यातुत्रिभागातारकाभवेत् ॥ तृतीयतारकाभागात्कुर्याद्विचिक्षणः ॥ ९ ॥
ललाटमस्तकोत्सेधंकुर्यात्तत्समेवच ॥ परिणाहस्तुशिरसोभवेद्द्वविंशदंगुलः ॥ १० ॥ तुल्यानासिकयाग्रीवामुखेनहृदयांतरम् ॥ मुखमात्रा
भवेन्नाभिस्ततोमेढूमनन्तरम् ॥ मुखविस्तारणमुरोततोर्व्वतुकटिःस्मृता ॥ ११ ॥ बाहूप्रवाहृतुल्यौऋज्वेचतत्समे ॥ गुल्फाधस्तात्तुपा
दःस्यादुच्छ्रितश्चतुरंगुलः ॥ १२ ॥ षडंगुलमुविस्तारस्तस्यांगुष्ठांगुलत्रयम् ॥ प्रदेशीनीचतुल्याहीनाशेषानखानखम् ॥ १३ ॥ चतु
र्दशांगुलःपादआयामात्परिर्कीर्तितः ॥ एवलक्षणसंयुक्ताअर्च्यपूज्याभवेत्सदा ॥ १४ ॥ असौहरेस्तथैवोरुललाटंचसनासिकम् ॥ नियते

नयनगोडौतैः कुर्यात्समुन्नतेः ॥ १५ ॥ विशालधवलवामपक्षमलयतलोचने ॥ सस्मिताननपद्मस्य चारुविबाधस्तथा ॥ १६ ॥ रत्नप्रोद्भासि
मुकुटकटकांगदहारवान् ॥ अव्यंगपदमध्यादिसमायोगोऽपिशोभितः ॥ १७ ॥ सुप्रभोमंडलश्चारुर्विचित्रमणिकुंडलः ॥ करभ्यांकाचनो
मालांप्रोद्गहन्सरोरुहाम् ॥ १८ ॥ एवंलक्षणसंयुक्तांकारयेदहितप्रदाम् ॥ प्रजाभ्यश्चसदाभानुः शिवारोग्याभयप्रदः ॥ १९ ॥ अल्पगांयां
नृपभयंहीनांगायमकल्पता ॥ स्वातोदर्याचक्षुषीडाकृशायांतुदरिद्रता ॥ २० ॥ सक्षतायांभयंशस्त्रात्फटितामृत्युकारिणी ॥ दक्षिणा
वनतायांतुशब्दयुः क्षयोभवेत् ॥ २१ ॥ उत्तरावनतायांतुवियोगोभवतिध्रुवम् ॥ नालोक्यानाप्यनालोक्यारक्ष्यामूर्तिः प्रशस्यते ॥ २२ ॥
तस्माद्भ्रास्करभक्तेनलोकद्वयहितैषिणा ॥ तन्मूर्तेश्चादरः कार्यस्तदर्धीनस्तुसंपदः ॥ २३ ॥ शिरोरुगंडवदनैः सर्वांगवयवैस्तथा ॥ एवंल
क्षणसंपूर्णप्रतिभाभवेतुभा ॥ २४ ॥ नासाललाटजंघारुदंडवक्षोभिरान्विता ॥ कुर्यादादित्येषंपतुगूढपादोदरंतथा ॥ २५ ॥ कमलो
दरकांतिनिभः कंचुकुगुप्तः प्रसन्नमुखः ॥ रक्तोत्पलप्रभमंडलश्चकतुः शुभं करोत्यर्कः ॥ २६ ॥ कुंडलभूषितवदनः श्रलंबहारोऽपिगृहवृत्तः ॥ नृपति
भयं व्यंग्याहीनांगायामकल्पनाकर्तुः ॥ २७ ॥ स्वातोदर्याक्षुद्रमथविनाशः कृशांगायाम् ॥ मरणंतुसक्षतायांशस्त्रनिपातेनिर्दिशेत्कतुः
॥ २८ ॥ वामोन्नततुपत्नीदक्षिणावनताहिनस्त्यायुः ॥ अंधत्वमूर्द्धदृष्टिः करोतिचिन्तामधोमुखीदृष्टिः ॥ २९ ॥ सर्वप्रतिमास्त्वेषंशुभाशुभं
भास्करेणोक्तम् ॥ ब्रह्माकंमंडलुकरश्चतुर्मुखः पंकजस्थश्च ॥ ३० ॥ स्कंदः कुमाररूपः शक्तिधरोर्वहिकेतुश्च ॥ शुक्लश्चतुर्विषाणिद्विपाम
हेंद्रस्यवज्रपाणिन्त्वम् ॥ ३१ ॥ तिर्यगूर्ध्वललाटसंस्थतृतीयमपिलोचनचिह्नम् ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिस्तमो
कल्पेसांविपाख्येनेश्रीसूर्यप्रतिमालक्षणवर्णननामद्वाविंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३२ ॥ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ततोधिवासनंकुर्या
द्विधिदृष्टेनकर्मणा ॥ ऐशान्यादिशिवैकुर्यादधिवासनमंडपम् ॥ १ ॥ चतुस्तोरणसंपन्नसर्वाभरणसंयुतम् ॥ दिशासुविदिशास्त्वेवपताका
भिस्तुभूषितम् ॥ २ ॥ आग्नेय्यादिशिरक्ताः स्युः कृष्णाः स्युर्याम्यनैऋते ॥ श्वेतादिद्वयपरस्यांतुवायव्यामेवपांडुरा ॥ ३ ॥ चित्राचो
त्तरपाथैतुपीतापूर्वात्तरेतथा ॥ श्रियमायुर्जयैचवबल्यशोणदूतम् ॥ ४ ॥ ददातिसावीरकृतासंपदं धेनसंशयः ॥ हितायसर्वलोकानांमुन्ययि

प्रतिमाभवेत् ॥ ५ ॥ सुभिक्षंमदानित्यसर्वमणिमयीकृता ॥ गंगेयापुष्टिदास्याद्द्वैरप्याकीर्तिप्रवर्तिनी ॥ ६ ॥ प्रजावृद्धिताम्रमयीकुयोन्नित्य
 मसंशयः ॥ भूमेर्लभंतुविपुलंकुर्यादंशममयीसदा ॥ ७ ॥ प्रधानपुरुषहंतिसंकुलोपहतासदा ॥ सर्वदेवमयस्यैवमर्चाक्रियात्प्रयन्ततः ॥ ८ ॥
 ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ सर्वदेवमयन्वांहिब्रूहिमेभास्करस्यतु ॥ सर्वदेवमयोह्येषकथंनारदकथ्यते ॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ सा
 धुसांबमहाबाहोऽश्रुणुमेपरमंवचः ॥ बुधसौमौस्मृतौनेत्रेललेचेश्चरःस्थितः ॥ १० ॥ सुरज्येष्ठःशिरस्तस्यकपालेऽस्यबृहस्पतिः ॥ एका
 दशतथारुद्राःकंठमस्यसमाश्रिताः ॥ ११ ॥ नक्षत्राणिग्रहाश्चैवदशनेपुसमाश्रिताः ॥ धर्माधर्मौचंदेवस्यओष्ठसंपुटकेस्थितौ ॥ १२ ॥ सर्व
 शास्त्रमयोदेवीजिह्वायांचसरस्वती ॥ दिशश्चविदिशश्चैवसर्वाःश्रोत्रेषुसंस्थिताः ॥ १३ ॥ ब्रह्मेन्द्रैतालुदेशे तुस्थितौदेवैश्चपूजितौ ॥ आदि
 त्याद्वादशविभोर्ध्रुवोर्मध्यसमाश्रिताः ॥ १४ ॥ ऋषयोरोमकूपेषुसमुद्राजठरेस्थिताः ॥ यक्षकिन्नरगंधर्वाःपिशाचादानवास्तथा ॥ १५ ॥
 राक्षसाश्चगणाःसर्वहृदयेस्याःस्थितारवेः ॥ नद्योवाहुगताश्चैवनगाःकक्षांतरैस्थिताः ॥ १६ ॥ पृष्ठमध्येस्थितोमेरुःस्तनयोरंतरकुजः ॥ तस्य
 पुत्रोधर्मराजःस्थितोवैनाभिमंडले ॥ १७ ॥ कटिदेशेपृथिव्याद्यालिंगेमृष्टिःसमाश्रिता ॥ जानुनीचाश्विनैर्देवावूहूतस्याचलाःस्मृताः ॥ १८ ॥
 सप्तपाताललोकास्तुनखमध्येसमाश्रिताः ॥ ससागरवनापृथ्वीपादमस्यप्रवर्तिता ॥ १९ ॥ देवःकालाग्निरुद्रयोर्दन्तान्तेषुसमाश्रितः ॥
 सर्वदेवमयोभानुःसर्वदेवात्मकस्तथा ॥ २० ॥ व्यंगेषुवायवश्चैवलोकंकराचरम् ॥ व्यातंकर्मशरैरेणवायुनातस्यवैविभोः ॥ २१ ॥
 स एषभगवानर्कोभूतानुग्रहणैस्थितः ॥ एतत्तेपरमंज्ञानमेतत्तेपरमंपदम् ॥ २२ ॥ तस्यस्थानविभागेनप्रतिमास्यापनंयथा ॥ तत्तेसर्वप्रवक्ष्या
 मियथोक्तंब्रह्मणापुरा ॥ २३ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेत्राह्णेपर्वणिसप्तमीकल्पेसंज्ञोपाख्यानेप्रतिमाप्रतिष्ठाकल्पेविश्वरूपवर्णनंनानामत्रयं
 शतुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥ ६४ ॥ नारदउवाच ॥ प्रतिपच्चद्वितीयाचचतुर्थीपंचमीतथा ॥ दशमीत्रयोदशीचैवपौर्णमासीचकी
 र्तिता ॥ १ ॥ सोमोबृहस्पतिश्चैवशुक्रश्चैवबुधस्तथा ॥ एतेसौम्याग्रहाःप्रोक्ताःप्रतिष्ठायज्ञकर्मणि ॥ २ ॥ तिस्रोत्तरासुरेस्तथाश्विनीरेहिणी

तथा ॥ हस्तः पुनर्वसुश्चापिर्धनिष्ठाश्रवणेनवा ॥३॥ भरण्याचैव नक्षत्रे भौनोऽस्थापनमुत्तमम् ॥ शोधयित्वा तु वैश्वमिदं पक्षे शिविवर्जितम् ॥४॥
 बालुकांगारपाषाणस्थिविहीनविशोध्यतु ॥ चतुर्हस्तसमायुक्तवेदीविस्तरतोरैवे ॥ ५ ॥ मंडपस्तु प्रमाणेन दशहस्तः समंततः ॥ मंड
 लं वृक्षशालाभिः कारयेद्विधिवर्कम् ॥ ६ ॥ नदीसंगमतीरोत्थं मृत्तिकांच समानयेत् ॥ उपलिप्य ततो भूमिं कारयेत्कुंडमुत्तमम् ॥ ७ ॥
 चतुरस्रांश्रियायुक्तं पूर्वं कुंडं तु कारयेत् ॥ दक्षिणे चार्धचंद्रस्याद्वा रुण्यादिशिवतुलम् ॥ ८ ॥ पद्माकारं तु वैकुण्ठं तु तरे च विवक्ष्य ॥ तोरणानि
 ततः कुर्यात्पंचहस्तानि सुव्रत ॥ ९ ॥ न्यग्रोधोदुंबरश्चैव विल्वपालाशमेव च ॥ अश्वत्थश्च मूचिचंदनश्चैतर्कितः ॥ १० ॥ शुक्लवस्त्रमा
 युक्तश्चित्रपट्टसमन्वितः ॥ जलमालान्वितः कुर्यात् तोरणानि विवक्ष्य ॥ ११ ॥ अग्निमल्लितं मंत्रेण इज्याद्वै पूर्व तोरणम् ॥ इषेत्वोजैति मंत्रेण इज्या
 दक्षिण तोरणम् ॥ १२ ॥ अग्न आयाहीति मंत्रेण पश्चिमं तु निवेशयेत् ॥ शनो देवीति मंत्रेण इज्याद्वै पूर्व तोरणम् ॥ १३ ॥ कलशं स्तु समादाय हेमगर्भसम
 न्विताम् ॥ श्वेतचन्दनपंकजं कण्ठस्थं स्तिकभूषणम् ॥ १४ ॥ यवशालिशरावात्रवस्त्रालंकारविग्रहान् ॥ आजिमेति च मंत्रेण कलशं स्तुनि
 वेदयेत् ॥ १५ ॥ दुकूलैश्चित्रपट्टैश्च वेष्टयेत्स्तं भालिकाम् ॥ ध्वजादंशं पताकाभिश्चामरैस्तु वितानकैः ॥ १६ ॥ शंखघंटानि नैऋत्ये
 यमंगलवाचनैः ॥ तूयं भेरीनिनादैश्च वेदं च निःसमन्वितैः ॥ १७ ॥ पुण्यैश्च जयशब्दैश्च कारयेत्तमहोत्सवम् ॥ पताकाभिर्विचित्राभिः पूजामा
 ल्योपशोभितम् ॥ १८ ॥ विचित्रस्रग्वितानाढ्यं प्रकीर्णकुसुमांकुरम् ॥ तन्मध्यं तु कुशांस्तीर्णैर्देवाचार्यैः स्थापयेद्बुधः ॥ १९ ॥ पताकां पीतव
 र्णातु पूर्वोणं द्वादशपदेन ॥ आग्नेय्यारक्तवर्णाभांकृष्णवर्णयमाय च ॥ २० ॥ नीलां जनसमप्रल्यनैर्ऋत्यांच प्रदापयेत् ॥ वारुण्यां सितवर्णा
 च कृष्णां वायव्यगोचरे ॥ २१ ॥ हरितां यक्षराजायै शान्त्यां सर्ववर्णिकाम् ॥ श्वेतारक्तचूर्णेन पद्ममालिखयेत्ततः ॥ २२ ॥ वैद्यो वेदीति मंत्रे
 ण वेद्यां आलभनं भवेत् ॥ पूर्वायां तु तारांश्च कुशांस्तीर्य यन्नतः ॥ २३ ॥ योगे योगेति मंत्रेण कुशैश्चास्तरणं भवेत् ॥ शय्या तत्रैव कर्तव्या दिव्या

१ पुण्येण-इ०पा० । २ रवेः-इ०पा० । ३ भवेत्-इ०पा० । ४ बालुकां च-इ०पा० । ५ उत्तरेण-इ०पा० । ६ तान्मुमङ्गलम्-इ०पा० । ७ या

ममायां यमसंनिभाम्-इ०पा० ।

स्तरणसंमिता ॥ २४ ॥ गडुकेद्वेविचित्रेतन्मध्यस्थापयेदुधः ॥ विचित्रदीपमालाभिर्भक्ष्यभोज्यान्नपानकैः ॥ २५ ॥ पूपकान्मुषोचत्र
 न्वैमोदकांश्चप्रदापयेत् ॥ पायसंकुसरंचैवदध्योदनसमन्वितम् ॥ २६ ॥ दधियन्द्रसमप्रख्यंशुभवृत्तंचविन्यसेत् ॥ २७ ॥ इतिश्रीभविष्यम
 हापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांविपाख्यानेसुप्रतिष्ठायांमंडलविधिवर्णनानामचतुस्त्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३४ ॥ ॥ ॥ नारद उवाच ॥
 अतः परंप्रवक्ष्यामिस्नानकर्मविधित्व ॥ दिशाभोगमंडलस्यैशान्यैवैयथाक्रमम् ॥ हस्तमात्रप्रमाणंतुभद्रपठंतुविन्यसेत् ॥ ३ ॥
 कोभोजकैश्चान्यैर्ब्राह्मणैश्चतथावृतः ॥ २ ॥ दिशाभोगमंडलस्यैशान्यैवैयथाक्रमम् ॥ हस्तमात्रप्रमाणंतुभद्रपठंतुविन्यसेत् ॥ ३ ॥
 हस्तिनाशकेटनापिभक्त्याब्रह्मरथेनच ॥ मंगलैर्ब्रह्मवैषैश्चदेवंप्रासादमानयेत् ॥ ४ ॥ भद्रपठंतुसमादायभद्रंकरणैतिमंत्रतः ॥ सूत्रधारस्तथा
 हस्तिनाशकांवरधरःशुचिः ॥ ५ ॥ स्नापयेत्कलशंयुद्धोदेवदेवंविभावसुम् ॥ सामुद्रंतोयमाहृत्यजाह्नव्यंयामुनंतथा ॥ ६ ॥
 प्रोक्तःशुक्लांवरधरःशुचिः ॥ पुष्करस्यजलंश्रेष्ठंगिरिप्रस्रवणोदकम् ॥ ७ ॥ अन्यद्वापिशुचितोयंनदीनदतडागजम् ॥
 सारस्वतंजलपुण्यंचांद्रभागसंसंधवम् ॥ ८ ॥ भोजकाश्चाष्टभिःसूर्यकलशैःस्नापयतिवै॥ततस्तुमणिरत्नानिसर्ववीजौषधीस्तथा ॥ ९ ॥
 यथाशक्त्याउपाहृत्यकलशैःकांचनादिभिः ॥ ८ ॥ भोजकाश्चाष्टभिःसूर्यकलशैःस्नापयतिवै॥ततस्तुमणिरत्नानिसर्ववीजौषधीस्तथा ॥ ९ ॥
 सुगंधीनिचमाल्यानिस्थलजान्यंबुजानिच ॥ चंदनानिचमुख्यानिगंधाश्चविधिविधास्तथा ॥ १० ॥ ब्राह्मीसुवर्चलामुस्ताविष्णुकान्ताशता
 वरी ॥ दूर्वाचिशिविपुष्पीचप्रियंगूरजनीवचा ॥ ११ ॥ संभृत्यैतांस्तुसंभारान्स्नानकर्मविभागवित् ॥ वलाश्चथ्याश्रीरीषाणांपल्लवैःकुशसंशु
 तैः ॥ १२ ॥ कलशोपरिविन्यस्यदद्याद्धर्मैःसदा ॥ कांचनैराजैस्तैस्तप्रीर्मन्त्रैःकलशैस्तथा ॥ १३ ॥ साक्षतैःसहिरण्यैश्चसर्वौषधिसप्त
 न्वितैः ॥ गायत्र्यापरिपूतैस्तुषोडशैःस्नापयेद्ब्रह्मिन् ॥ १४ ॥ कुशोत्तरांततःकुत्वाविदंपकेष्टकामयीम् ॥ तस्यविद्यांसमारोप्यपरिधाप्यचवाससी
 ॥ १५ ॥ प्रतिमामभिर्षिवेचसोपवासःप्रयत्नतः ॥ मूर्धिसर्वौषधंकृत्वातथैवमलकानिच ॥ १६ ॥ मंत्रेणमृत्तिकांचापिमंत्रतश्चजलंतथा ॥
 त्वंदेवीवदितादेवैःसकलैर्न्यदानैः ॥ १७ ॥ तेनसंस्थापितामूर्धिमयादेवस्यशुद्धये ॥ आदिस्त्वसर्वभूतानांदेवतानांचसर्वथा ॥ १८ ॥

१ शुभच्छत्रं च-इ०पा० । २ यदि सुव्रत-इ०पा । ३ चतुरस्राम्-इ०पा० ।

रसानांपतेत्युभयमाह्वानंचकृतमया ॥ इत्थंपौराणिकैर्मंत्रैर्वैदिकैश्चविशेषतः ॥ १९ ॥ कार्यहिवारुणंनानदेवस्ययदुनंदन ॥ इत्थमु
 चारयेद्राचंकुर्यात्स्नानविचक्षणः ॥ २० ॥ देवास्त्वामभिषिंचंतुब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ व्योमगंगाचपूणेनद्वितीयकलशेनतु ॥ २१ ॥
 सारस्वतस्यपूणेनकलशेनसुरोत्तम ॥ शक्रादयोभिषिंचंतुलोकपालाःसुरोत्तमाः ॥ २२ ॥ सागरोदकपूणेनचतुर्थकलशेनतु ॥ वारिणाप
 रिपूणेनपद्मपत्रसुगंधिना ॥ २३ ॥ पंचमेनाभिषिंचंतुनागाश्चकलशेनतु ॥ हिमवद्वेभकूटाद्याश्चाभिषिंचंतुवारिणा ॥ २४ ॥ नैर्ऋतो
 दकपूणेनषष्ठेनकलशेनतु ॥ सर्वतीर्थबुपूणेनपद्मरेणुसुवासिना ॥ २५ ॥ सप्तमेनाभिषिंचंतुऋषयःसप्तयेवराः ॥ वसवश्चाभिषिंचंतुकलशेनष्ट
 मेनवा ॥ २६ ॥ अष्टमंगलयुक्तेनदेवदेवनमोऽस्तुते ॥ ततोवैकलशैर्दिव्यैःस्नानकर्मसंपारभेत ॥ २७ ॥ समुद्रगच्छत्यत्रोक्तमंत्रमेवमुदीरयेत् ॥
 हिरण्यगर्भैतियन्मंत्रमेवमुदीरयेत् ॥ २८ ॥ समुद्रज्येष्ठेतिमंत्रेणक्षालयेन्मृत्तिकांनितम् ॥ सिनीवालितिमंत्रेणदद्यादल्मीकमृत्तिकां ॥
 ॥ २९ ॥ शम्भुदुंबरमण्डपंथंन्यग्रोधंचपलाशकम् ॥ यज्ञयज्ञेतिमंत्रेणदद्यात्पंचकपायिकम् ॥ ३० ॥ पंचगव्यपवित्रंचआहरेत्ताम्रभा
 जने ॥ गायत्र्याचैवगोमूत्रगंधद्राक्षरैतिगोमयम् ॥ ३१ ॥ आप्यायस्वेतिचक्षीरंदधिक्राव्णेतैवैदधि ॥ तेजोऽसीतिघृतंतद्वदेवस्यत्वाकु
 शोदकम् ॥ ३२ ॥ एवमादिविधियुतंपंचगव्यंप्रकीर्तितम् ॥ याओषधीतिमंत्रेणस्नानमोषधिभिःक्रमात् ॥ ३३ ॥ द्रुपदाभिःपुनस्तस्यकुर्या
 चोद्वर्तनंबुधः ॥ शिरःस्नानंततोदद्यान्मानस्ताकाभिर्मंत्रितम् ॥ ३४ ॥ विष्णोराटमंत्रेणदद्याद्भोदंकुंभम् ॥ ततोऽनद्युद्रवेनवक्षाल
 येच्छुद्धवारिणा ॥ ३५ ॥ जातेवदसमुच्चायवस्त्रपूतेनवारिणा ॥ ततआवाहयेद्वंरक्तमाल्यांवंगुंभम् ॥ ३६ ॥ एवोहिभगवन्भानोलोका
 नुग्रहकारक ॥ यज्ञभागंप्रह्लादवर्मकंदेवनमोऽस्तुते ॥ ३७ ॥ हिरण्येनतुपात्रेणदेवायार्घ्यंप्रदापयेत् ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेमंत्रेणार्घ्यसमर्प
 येत् ॥ ३८ ॥ पाथिवैःप्रथमंकलशैःस्नापयेद्भ्रातरंबुधः ॥ ततस्त्वौदुंबरवीरराजतेतदंतरम् ॥ ३९ ॥ ततस्तुकांचनेदंक्षालयेद्यदुनंदन ॥
 सर्वतीर्थंजलैर्युक्तंसर्वौषधिसमन्वितम् ॥ ४० ॥ शंखमादायदेवस्यततोमूर्धनिशंकरः ॥ दत्त्वाणुष्पाणिदेवस्यमूर्ध्निध्यात्नाद्विचक्षणः ॥ ४१ ॥

१ आपोहिष्ठेति त्र्यचा-इ०पा० । २ ऋणोपरि देवस्य-इ०पा० ।

तोयमुत्क्षिप्यन्तेनततःक्षपनमालभेत् ॥ प्रथमंस्नापयेद्वेवाराणायदुन्दन ॥ ४२ ॥ ततस्तुपयसाराजन्यायमेनतस्तुवै ॥ घृतेनमधुना
 वापितथाइक्षुरसेनच ॥ ४३ ॥ अग्निष्टोमस्यज्ञस्यगोमेष्यस्यचसुव्रत ॥ ज्योतिष्टोमस्यराजेन्द्रवाजपेयस्यवैविभो ॥ ४४ ॥ राजसूयाइवमे
 धान्यांघृताद्यैर्लभतेफलम् ॥ यस्तुकारयेत्स्नानंयस्तुभक्त्याप्रपश्यति ॥ ४५ ॥ क्रियमाणंतुदेवस्यस्नानंयदुकुलोद्ग्रह ॥ यएतेकथितायज्ञा
 एतेषांक्रमशःफलम् ॥ ४६ ॥ अर्चाचक्रुर्हृशार्दूलदृष्ट्वावैलभतेफलम् ॥ स्नानंतुयत्नतःकार्यदेवदेवस्यसुव्रत ॥ ४७ ॥ यथानलंघयेत्काश्चिदे
 वस्यस्नपनंविभोः ॥ नप्राश्रित्यथाकाकास्तर्थाकविगर्हिताः ॥ ४८ ॥ स्नानोदकंतुदेवस्यअथवापयएवहि ॥ भूमौगतंथाचैवप्राश्रातियदु
 नंदन ॥ ४९ ॥ रागंप्राप्नोतिकर्तवैदुःखंकारयितातथा ॥ तस्माद्यत्नेनकर्तव्यंदेवस्यस्नपनंविभोः ॥ ५० ॥ स्नापयित्वाक्रमेणेत्यंस्नान
 कर्मविधानवित् ॥ ततोवर्धनिकांगृह्यवारिधारांसमुत्सृजेत् ॥ ५१ ॥ तिस्रस्तुपुरतोऽकस्यआचमस्वेतिचब्रुवन् ॥ वेदोसीतिचमंत्रेणउप
 वीतंप्रदापयेत् ॥ ५२ ॥ बृहस्पतेतिमंत्रेणवस्त्रयुग्मंप्रदापयेत् ॥ यत्नकर्मप्रकुर्वाणःपुष्पमालांप्रदापयेत् ॥ ५३ ॥ धूरसीतिचमंत्रेणधूपं
 द्यात्सगुगुलम् ॥ समिद्धोजनमंत्रेणअंजनंतुप्रदापयेत् ॥ ५४ ॥ युजानीतिचमंत्रेणरोचनंतस्यदापयेत् ॥ आरात्रिकंचवैकुण्ठादीवायुद्वयवर्धेते
 ॥ ५५ ॥ स्नानकर्मइदंप्रोक्तंभास्करस्यमहात्मनः ॥ भोजकाब्राह्मणाश्चैवाक्रियांकुर्युःप्रयत्नतः ॥ ५६ ॥ बह्वचोऽथर्वणश्चैवछंदोगोऽव्युरेवच ॥
 स्नापकस्यचचिह्नानियेचमूर्तिधरास्तथा ॥ ५७ ॥ तेषांप्रवक्ष्यामि विभोऽशुण्डैकमनाःकिल ॥ संपूर्णगात्रोमतिमाच्छास्त्रज्ञःप्रियदर्शनः
 ॥ ५८ ॥ कुलीनःश्रद्धानश्चआर्यदेशसमुद्भवः ॥ नस्थूलोनकुशोदीर्घःसौरशाल्त्रविज्ञारदः ॥ ५९ ॥ यश्च्युक्तोजितात्माचगुरुभक्तोजितेन्द्र
 यः ॥ पंचर्विंशतितत्त्वज्ञःस्थापकःसमुदाहृतः ॥ ६० ॥ वर्जनीयांश्वक्ष्यामिभैस्तु कर्मनकरयेत् ॥ हीनांगश्चाधिकांश्ववा मनोविकटस्त
 था ॥ ६१ ॥ नातिगौरोनकुण्णश्चापनायप्रयोजयेत् ॥ चार्वाकोयाजकश्चैव नित्यंगोमुखदंभकः ॥ ६२ ॥ अशुचित्रणसंयुक्तःश्यामदंतोऽ
 र्थमत्सरी ॥ कौपनोदुष्टशीलश्च्युवावावृद्धएवच ॥ ६३ ॥ शिवत्रीकुष्टीचरोगीचकाणोदुर्मतिरेवच ॥ संकीर्णजातिहीनश्चतथाचवृषला

१ धूपम्-इ०पा० । २ गोशतस्य-इ०पा० । ३ प्रणम्यति-इ०पा० । ४ प्रयत्नतः-इ०पा० । ५ मन्यमान-इ०पा० । ६ रोगयुक्तोऽथ वै बालः-इ०पा० ।

पतिः॥६४॥कुञ्जश्वंस्तथाव्यगःखलवाटोविकलेन्द्रियः॥अविनीतोदुर्गन्तमाचविकलःपंगुरेवच ॥६५॥ तिथिनक्षत्रयोगानांवारणांचतथावि
भो॥सूचकोर्जावितार्थहियश्चमूल्येनपाठयेत्॥६६॥हृद्दशास्त्रनापकास्त्रार्थान्वर्जयतिप्रयत्नतः॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपरीक्ष्याःस्नापकाबुधः६७॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेत्राहोपनिषत्सप्तमीकल्पेसंचोपाख्यानेमूर्यप्रतिष्ठाक्षानविधिवर्णनेनसंपंचत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः॥ १३५ ॥अ॥
नारदउवाच ॥ अतःपंचप्रवक्ष्यामिअधिवासनमुत्तमम् ॥ सहस्रशीर्षांपुरुषोमंडपंयत्नतोविशेत् ॥ १ ॥ ततोन्वेचशुचौदेशेअसंपृष्टोप
लेपने ॥ मंडलंपंचवर्णैस्तुआलिखेच्चतुरस्रकम् ॥२॥ पताकातोरणच्छत्रध्वजमालयाद्यलंकृतम्॥विचित्रसुवितानाढ्यंप्रकीर्णकुसुमोत्करैः॥३॥
तस्यमध्येकुशास्तीर्णैर्मूर्तिःस्थाप्याविवस्वतः ॥ तत्रास्यावाहनंकृत्वादद्यादध्यविवस्वतः ॥ ४ ॥ सुवर्णमधुपर्कोदिकृत्वातत्रविधानतः॥देवै
स्यदर्शयेद्वाचसवत्सरोहिणीशुभाम् ॥ ५ ॥ नमोर्गोपतयतुभ्यंसहस्रांशोप्रसीदमे ॥ एवमर्घ्येणसंपूज्यपरिधायचवाससी ॥६॥ यज्ञोपवीतमा
तिथ्यंतथाभ्यंगंतथैवच ॥ वत्सरेवत्सरेतस्यनवमव्यगमाहरेत् ॥ ७ ॥ श्रावणेमासिराजेंद्रपवित्रतस्यतद्विवै ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वातुवर्षेव
पंप्रयोजयेत् ॥८॥ अव्यंग्यदुशाईलश्रावणेमासिभास्करम् ॥ सर्वगैधैःसमालभ्यचंदनागुरुकुर्मैः ॥९ ॥ अलंकारैरलंकृत्यकुसुमैश्चसुगंध
भिः ॥ मालाभिश्चविचित्राभिरावद्धाभिरनेकशः॥ १० ॥ततोधूपनिवेद्याशुभ्रतिमाग्रेप्रयत्नतः ॥ सहस्रशीर्षांपुरुषोमंडपंचप्रवेशयेत् ॥११॥
नमःशंभवेतिमंत्रेणशय्यायांविनिवेशयेत् ॥ विश्वतश्शुरित्येवकुप्यात्कमलनिष्कलम् ॥ १२ ॥ पुनरेवचक्ष्यामिसंकलीकरणशुभम् ॥
स्नापनेतुयदाकार्यदेहेन्यासमुत्तमम् ॥१३॥ प्रतिमायांतथाकार्यथाचालभनंधुः ॥ अखण्डोल्कायनमोमूलमंत्रप्रकीर्तितः॥१४॥ आदि
त्याऽयंस्वयदेवअक्षरेणोपबृंहितः ॥ अकारंविन्यसेन्मूर्ध्निहंकारंनासिकोपरि ॥ १५ ॥ खकारंचललाटेतुषकारंवदनन्यसेत् ॥ लकारंचैवकं
ठेतुकारंहृदयेन्यसेत् ॥ १६ ॥ यकारंतुमुजेवामेनकारंदक्षिणभुजे ॥ मकारंवांमकुशौचहकारंदक्षिणन्यसेत् ॥ १७ ॥ अकारंतुसदा
ध्यायेज्ज्वालामालासमाकुलम् ॥ हुंकारंशुद्धवर्णंभंप्रसवंतमलंशुभम् ॥ १८ ॥ खकारंचितयेत्प्राज्ञोभिप्रांजनसमप्रभम् ॥ तरुणादित्यवर्णा

१ भूतकोऽर्थी च दुष्टं तत्र न याजयेत्-इ०पा० । २ सुमनोधूपदीपकैः-इ०पा० । ३ दद्यादन्न प्रयत्नेन-इ०पा० ।

भंखकारोचितयेदुधः ॥ १९ ॥ षोकारंतुमहाबाहोहोमवर्णविचिंतयेत् ॥ शुक्लपद्मनिभाकारमकारोचितयेदुधः ॥ २० ॥ जातीकुमुदमसंकाशं
 ह्रींकारं सर्ववर्णकम् ॥ क्षीरवर्णसंकारंतुचिंतयेत्सततंबुधः ॥ २१ ॥ नकारं हिमकुंडाभंमकारममृताक्षरम् ॥ ह्रींकारं विद्युत्संकाशं द्वौकारं स
 र्ववर्णकम् ॥ २२ ॥ क्षीरवर्णसंकारंतुचिंतयेत्सततंबुधः ॥ नकारं स्वर्णवर्णाभंमकारं कनकप्रभम् ॥ २३ ॥ ततो देवं महात्मानं सहस्राक्षिणं
 रविम् ॥ प्रसादाभिमुखे देवेश नीयेति वेदयेत् ॥ २४ ॥ अग्निकार्यं ततः कुर्धुरग्निं कुण्डेषु वै द्विजाः ॥ ततोऽरण्यासंमुत्थाप्य अग्निं लौकिकमेव वा
 ॥ २५ ॥ प्रज्वालयाग्निं विधानेन कुर्यादग्निं विचक्षणः ॥ बह्वचः पूर्वकांडेषु ग्राम्यां मध्यादिनस्तथा ॥ २६ ॥ पश्चिमे चैव च्छंदोगउत्तरं ऽथ वर्णस
 तः ॥ मध्ये च भोजकः कुर्यादग्निं यज्ञेयदूतम् ॥ २७ ॥ शमीपालाशो दुंचर्यो अपामार्गं तथैव च ॥ द्वादशतुसहस्राणि अष्टौ चत्वारि एव च ॥ २८ ॥
 द्वौ त्रैविंशचमंत्रेण गभीर्धानं तु कारयेत् ॥ अग्निमूर्धेति मंत्रेण कुण्डस्यालंभनं भवेत् ॥ २९ ॥ उल्लिख्याभ्युक्ष्य तेनैव अग्निं दूतमिति स्मृतः ॥
 स बुध्यग्निं च मंत्रेण गभीर्धानं तु कारयेत् ॥ ३० ॥ सीमंतेति पुनस्तत्र महा मंत्रेण होमयेत् ॥ जातकर्म तथा प्रोक्तं प्राणायामं विदुधाः ॥ ३१ ॥
 नमः स्वाहेति मंत्रेण नामकरणमेव च ॥ अन्नप्राशनं मंत्रेण अन्नप्राशनमादिशेत् ॥ ३२ ॥ ज्येष्ठमग्नेति मंत्रेण तेन चूडोपकर्मणि ॥ व्रतवंधस्य मंत्रेण
 व्रतवंधं समादिशेत् ॥ ३३ ॥ समावर्तनमित्येव अकृष्णेति च होमयेत् ॥ ३४ ॥ अग्निहोमादिकं क
 र्म यज्ञकर्मणि यानि च ॥ महाव्याहृति मंत्रेण होतव्यानि समंततः ॥ ३५ ॥ मातृणां यज्ञभूतानां वलिकर्म प्रदापयेत् ॥ सर्वकामसमृद्धयर्थं कार
 येदधिवासनम् ॥ ३६ ॥ त्रिरात्रं पंचरात्रं च अहोरात्रमथापि वा ॥ ततः स्वलंकृतां स्नानां मणिरत्नैर्विभूषिताम् ॥ ३७ ॥ कृतरक्षां प्रयत्नेन प्राप्ति
 मामधिवासयेत् ॥ देवागारादथैशाने दिग्भागे दिव्यमंदिरम् ॥ ३८ ॥ कृत्वा कुशपरिस्तीर्णे वरास्तरणसंवृते ॥ पूर्वशीर्षा तथा शय्यां शुक्लशु
 क्लां वरोत्तराम् ॥ ३९ ॥ तस्यामावेशयेत्सम्यग्महाधैतामुपाहरेत् ॥ निधुभादक्षिणार्थे वापेराज्ञाचिकीर्तिता ॥ ४० ॥ दंडपिं गलकोचा
 स्य स्थितौ पादप्रवेशितौ ॥ तस्यां संवेशितायां तु शर्वर्याप्रतिमं रवेः ॥ ४१ ॥ वसेत्तारजनीतत्र स्तूयमानश्चतुर्दिशम् ॥ ब्राह्मणैर्वेदिभिश्चापि गी

तज्ञैश्चरैस्तथा ॥ ४२ ॥ कुर्याज्जागरणं तत्र सूयभक्तिः समन्वितैः ॥ प्रभातायां तु शर्वर्थाविधेः द्विग्विधानतः ॥ ४३ ॥ हविष्य
भोज्यकामास्तु ब्राह्मणान्भोजकांस्तथा ॥ दक्षिणाभिश्च संपूज्यतैः कृतस्वस्तिवाचनः ॥ ४४ ॥ ततो गभृहस्याथ मध्ये कृत्वा तु पिंडिकाम् ॥
विधिवत्तत्र सौवर्ण्यसेतसहयंरथम् ॥ ४५ ॥ सर्ववैजौषधैश्चैव तत्र दत्त्वा विधानविद् ॥ दत्त्वा ध्वरैः स्थापयेत्तत्र यजमानः सहयवान् ॥ ४६ ॥
शंखदुंदुभिनिर्वाषेजलधारसहाक्षतैः ॥ कृत्वा पुण्याहशब्दं तु आलयस्य प्रदक्षिणाम् ॥ ४७ ॥ शुभलघ्नादिनैः ऋक्षपूर्वोक्तैः भानवैक्षणे ॥
मुहूर्ते च शुभे भानोः प्रतिमां स्थापयेद्बुधः ॥ ४८ ॥ नाथो मुखी नोर्ध्वं मुखी न पादौ न तंतथा ॥ समा माभिमुखी चेमां प्रतिमां तु निवेशयेत् ॥ ४९ ॥
पत्न्या चैत्यततः सम्यक्पाद्वयो विनिवेशयेत् ॥ निक्षुभादक्षिणे पाद्वैरेव राज्ञी तु वासतः ॥ ५० ॥ ततस्तदुपहारार्थं सभारः प्राक्समाहृतैः
॥ मोदकाद्युषिकापूपझाञ्जुलीभूतशर्षिकैः ॥ ५१ ॥ कृसरैः पायसोन्मिश्रैः सर्वदिक्षु क्षिपेद्भिलम् ॥ इन्द्राय देवपतये बलिने वज्रपाणिने ॥ ५२ ॥
शतयज्ञाधिपतये तस्मै इन्द्राय ते नमः ॥ त्रातारं मिद्रमंत्रेण इन्द्रस्यावाहनं भवेत् ॥ ५३ ॥ अग्नये रक्तेनायज्वाला मालार्चितायै ॥ ज्ञातिह
स्ताय तीव्राय तथा चैवाजवाहिने ॥ ५४ ॥ अग्न्यामाग्निमंत्रेण वह्नरावाहनं स्मृतम् ॥ दंडहस्ताय कृष्णाय महिषोत्तमाहिने ॥ ५५ ॥
सूर्यपुत्राय देवाय धर्मराजाय वै नमः ॥ यमाय त्विति मंत्रेण मुद्रास्तस्यैव कीर्तिताः ॥ ५६ ॥ नैऋते खड्गहस्ताय नीललोहितक्राय च ॥ सर्ववै
द्याधिपतये विरूपाख्यायै नमः ॥ ५७ ॥ आयंगौरिति मंत्रेण नैऋत्यां तु प्रकल्पयेत् ॥ वारुण्यां पादाहस्ताय वरुणायैति कल्पयेत् ॥ ५८ ॥
मंत्रेण वाहनं विद्यात्पचनद्यः सरस्वतीम् ॥ प्राणात्मकाय धूपाय अयंगायानिलाय च ॥ ५९ ॥ ध्वजहस्ताय भीमाय नमो गंगयवाय च ॥ तस्मा
द्यावाहनं विद्याद्यदेवा देवहेडनम् ॥ ६० ॥ गदाहस्ताय सोमाय शुष्मिणे नृगताय च ॥ गदापट्टिशहस्ताय सोमराजाय वै नमः ॥ ६१ ॥ ईशा
वास्यं च गुह्यावै सोमं मंत्रप्रकीर्तितः ॥ चतुर्मुखाय देवाय पद्मासनगताय च ॥ ६२ ॥ कृष्णाजिनिपणाय नमो लंबोदराय च ॥ गणाधिपतये
देवनीलकंठाय शूलिने ॥ ६३ ॥ विरूपाक्षाय रुद्राय त्रैलोक्याधिपते नमः ॥ अभित्याक्षारनोमं त्रैशानाय प्रकल्पयेत् ॥ ६४ ॥ सर्वनागाधि
राजाय श्वेतवर्णाय भोगिने ॥ सहस्रफणिने नित्यमनंताय नमो नमः ॥ ६५ ॥ नमोऽस्तु संप्रभ्य इति मंत्रश्चैव प्रकीर्तितः ॥ पंचरात्रादिभिर्न्यस्तैः

गन्यासः प्रयुज्यते ॥ ६६ ॥ तथोपक्षारपानैश्चरुतिस्तत्रैश्वभास्करम् ॥ विप्रैः योभोजकेभ्यश्चततोदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ ६७ ॥ सूयक्रतुं
 महापुण्यं नैव कुर्याददक्षिणम् ॥ स्थाप्यतेऽनेन विधिना तद्रक्तैः प्रतिमा च या ॥ ६८ ॥ सा तु वृद्धिकरानित्यं सानिध्याच्च सदा भवेत् ॥ सततं
 न्यसुतेषां तु नरो गाः संभवति हि ॥ ६९ ॥ त्रिरात्रे गृह्य पापं ते भानो यत्राभिजासने ॥ गंधमालयापहारैस्तु ते यांति सुवनरं वेः ॥ ७० ॥ आत्मार्थं
 परकीयां प्रतिमां स्थापनं रं वेः ॥ यः पश्यति पुमान् भक्त्या स स्वलोकं मवाप्नुते ॥ ७१ ॥ दशानामश्वमेधानां वा जपे यज्ञतस्य च ॥ फलं प्रप्नोति
 तिरुषः प्रतिष्ठाप्य दिवा कारम् ॥ ७२ ॥ यावत्कर्तिः पुण्यकृता भानोः स्थाने निवेशिते ॥ तावत्स तु यदुश्रेष्ठसूर्यलोके महीयते ॥ ७३ ॥ स्थापने
 चास्य वैमंत्रः प्रोक्तो लोकैकेषु पूजितः ॥ ध्रुवाद्यौश्च ध्रुवाष्टमी ध्रुवं विश्वमिदं जगत् ॥ ७४ ॥ श्रेयसे यजमानस्य तथा त्वंध्रुवं तं ब्रज ॥ स्थापय
 यित्वा रविं भक्त्या विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ ७५ ॥ मासे मासे कृतुफलं भर्तेनात्र संशयः ॥ एकाहेनापि यद्भानोः पूजया प्राप्यते फलम् ॥ ७६ ॥ न
 तु कृतुशतैर्वीरप्राप्यते मानवैर्भुवि ॥ कृत्वापि सुमहत्पापं यः पश्चात्सेवते रविम् ॥ ७७ ॥ स याति सूर्यलोके कृतुनरो विगतकल्मषः ॥ न भवेदिष्ट
 कार्या च द्रवणं भूमिसंमितिः ॥ ७८ ॥ स्वर्गे महीयते तावत्कारको देववेदमनः ॥ खंडस्फुटितं संस्कारं कृत्वा यत्फलमाप्यते ॥ ७९ ॥ न तु कृतु
 सहस्रैस्तु प्राप्यते फलमुत्तमम् ॥ सिकताया मपि गृहं यस्तु कुड्याद्विभावसोः ॥ ८० ॥ गोपतेः सप्रियसदः प्रगच्छेद्गोपते र्वरम् ॥ ८१ ॥ इत्येवं सु
 रवरस्तु तस्य भानोर्भूतानां स्थितिर्निलयप्रसूतिहेतोः ॥ श्रीभागीभवति नरो निकेतकारी कल्पानां वसतिशतं ससूर्यलोके ॥ ८२ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराण ब्रह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सांघोपाल्याने मूर्यप्रतिष्ठावर्णनं नाम पट्विंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३६ ॥ ॥ नारद उ
 वाच ॥ ॥ यः प्रासादं रचयति पुमान् देवतानां प्रयत्नानां तत्र प्रीत्या स पदिकुरुते स्थापनां भातु भक्तः ॥ दिव्याभोगैर्लुभति च सदा स त
 आ प्रमेयांस्तान् भुक्त्वा सौ पुनरपि भवेच्च कवर्ती पृथिव्याम् ॥ १ ॥ ये मानवास्त्रिदशमूर्तिं निकेतनानि कुर्वन्ति साधुजनदृष्टिर्भनोहराणि ॥ तेषां
 मृतेष्वपरमार्थमये शरीरे लोकैः परिभ्रमति कीर्तिमयं शरीरम् ॥ २ ॥ इति ते कथितं मिदं देवपुण्यस्य सवितुः स्थापनमिवाधानम् ॥ साधारणवि
 धानं शृणु देवानां प्रतिष्ठापने वीर ॥ ३ ॥ स्नतो भुक्तो वस्त्रालंकृतकुमुदैर्गंधैः प्रतिमाया आस्तीर्णया शय्यायां स्थापनं कुर्यात् ॥ सुसायंतु स

नृत्यगीतिर्जागरणैः सम्यगेवाधिवारस्यैद्वेन ज्ञेन प्रतिदिष्टकाले संस्थापनं कुर्यात् ॥ अभ्यर्च्य कुमुमगंधाबुलेनैः शंखतूर्यानिघोषैः प्रादक्षिणेन नयेदा-
 यतनस्य प्रयत्नेन कृत्वा बलिप्रतिमामभ्यर्च्य ब्राह्मणं श्रुत्वा धून्त्वा हिरण्यकलशं विधिनानि क्षिपेत्पिण्डिकामध्ये सुश्वेत्स्थापकैर्देवज्ञाद्विजान् सम्य-
 ग्विशेषतोभ्यर्च्य कल्पान्तं भोगीभवति हिरण्यसुखी ॥ ४॥ विष्णोर्भागवतामम इव सवितुः शंभोः स भस्माद्रजामातृणामपि मातृमण्डलविदो विप्रा-
 विदुर्ब्राह्मणाः ॥ सर्वैरस्य विमुक्तकुवसतनुद्वारस्य रक्तं वारयेय देवमुपश्रिताः सुविधिनैस्तस्य कार्या क्रिया ॥ ५ ॥ सामान्यविदेवैर्देवानां
 मधिवारसं भवति मया कथितम् ॥ क्रियमाणमिदं दृष्ट्वा देवानां प्रतिष्ठापनम् ॥ ६ ॥ नरो भक्त्या इह कमानवाप्य सर्वान् परस्परं भाजनं भवति ॥
 इदं ते कथितं राजन् प्रतिष्ठापनमादितः ॥ यत्कृत्वा सवितुः स्नानं नरो याति मनोगतिम् ॥ इत्थं कृत्वा नरो भक्त्या सवितुः स्थापनं बुधः ॥ ८ ॥ कारये-
 त्पुरतो भक्त्या सवितुः स्थापनं बुधः ॥ इति हासपुराणस्य श्रवणं पापनाशनम् ॥ ९ ॥ ताभ्यां हि श्रवणाद्विरसा त्रिध्याति भास्करः ॥ कृतत्वा यतने
 तस्मिन् ये चान्ये चापि देवताः ॥ १० ॥ तस्मात्कार्येषु वैर्नित्यं धर्मश्रवणमादितः ॥ वाचकं पूजयित्वा तु ब्राह्मणानुपपूज्य च ॥ ११ ॥ कारयेद्वाचनें वीर-
 पुस्तकस्याश्रितो रवेः ॥ सर्वसंस्थापकैर्देवाद्यैः किंचिद्ब्रह्म गतम् ॥ १२ ॥ गोदानमथ वा दद्यात्तस्य चित्तं प्रसादयेत् ॥ इत्येष कथितो वीर-
 प्रतिष्ठाकल्प आदितः ॥ १३ ॥ कृत्वा दृष्ट्वा च श्रुत्वा च नरोऽर्कमवाप्नुयात् ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सांवा-
 पारख्येने प्रतिष्ठापनविधिवर्णनं नाम सप्तत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३७ ॥ ४३ ॥ नारद उवाच ॥ हं ते कथयिष्यामि ध्वजारोपणमुत्त-
 मम् ॥ यदुक्तं ब्रह्मण पूर्वमृषभाधिपतेः पुरः ॥ १ ॥ पुरा देवासुरेभ्युद्धेयानि देवैर्जयेष्मभिः ॥ कृतान्युपरिचिह्ना निवाहना निध्वजानि तु ॥ २ ॥
 लक्ष्मचिह्नं ध्वजं केतुरिति पथि यनामभिः ॥ कीर्तितः स च तस्येह प्रमाणं दत्तः शृणु ॥ ३ ॥ ध्वजे विंशस्य कर्तव्यस्त्वविद्वद्भुजः ॥ प्राप्ता-
 दव्यास तुल्यस्तु ध्वजं वंशप्रमाणतः ॥ ४ ॥ देवागारस्ये प्रोक्तं संजरीकलशादयः ॥ अथ वा तत्र्यमाणस्तु ध्वजं दंडः प्रकीर्तितः ॥ ५ ॥
 अंतर्गृहस्य यो वेदीसूत्रतः परिकल्पिता ॥ तस्य व्यासो भवेद्दशः प्रासादस्य यदूतम ॥ ६ ॥ अथ वामूलमूत्रेणो व्यासोऽन्तर्गृहस्य तु ॥ प्राप्ता-
 दव्यास इति स प्रोक्तः श्वहनसंशयः ॥ ७ ॥ केतुर्भवेद्गोवंशो न निम्नो न क्रुजस्तथा ॥ पत्रं ध्वजो गुणैश्च वनलिका पुरुषस्तथा ॥ ८ ॥ चतुर्हस्ता भव-

न्येतप्रशस्ताः कृष्णनन्दन ॥ अष्टहस्तप्रमाणस्तुर्विशार्धस्यप्रमाणतः ॥ ९ ॥ सामान्योऽध्वजदंडस्तु सर्वसाधारणोमतः ॥ दंडपाणिध्वजोय
स्तु स्मृतो हस्तास्तु षोडश ॥ १० ॥ विशद्वस्तापरोदंडोनकार्यः सर्वथारवेः ॥ युग्महस्तस्तु कर्तव्योऽध्वजदंडो मनीषिभिः ॥ ११ ॥ चतुरंगुल
विस्तीर्णः सुवृतोऽव्यंगुलोपरि ॥ नाति सुक्ष्मान् च स्थूलो न कार्यो न तपर्वणः ॥ १२ ॥ समपर्वस्तु कर्तव्यः सुदृढः सूक्ष्म एव हि ॥ वैक्रः पुत्रविनाशा
यसत्रणोऽर्थविनाशनः ॥ १३ ॥ रागदोगुग्महस्तस्तु भिन्नोदुःखमनंतकम् ॥ करोति हार्निधर्मस्य हर्नोयस्तु प्रमाणतः ॥ १४ ॥ वैषम्यमसप्तप
र्वदद्यात्कृच्छ्रमधोन्नतः ॥ जयोजयंतो जैत्रेयः शत्रुहंता जयावहः ॥ १५ ॥ नंदोपनंदनश्चैव द्वाद्रोपेन्द्रस्तथैव च ॥ दशैते कीर्तिता भेदाध्वजस्य
नन्दसंमिताः ॥ १६ ॥ द्विहस्तस्तु जयोदंडो जयंतो द्विगुणोमतः ॥ द्वादशहस्तस्तु जैत्रेयः शत्रुहंता कलान्वितः ॥ १७ ॥ जयावहस्तुर्विशार्धो
नन्द आदित्यसन्निभः ॥ चतुर्दशोपनंदस्तु द्वाद्रोपेन्द्रः षोडश उच्यते ॥ १८ ॥ उपेन्द्रो द्वादश प्रोक्तस्तथैव द्वाविंशतिः स्मृतः ॥ भिन्नो वक्रोऽसाधितश्च
नकार्यो दंड एव हि ॥ १९ ॥ मूलमंत्रेण कर्तव्यो व्यासतोऽन्तर्गृहस्य तु ॥ ध्वजदंडो महाबाहो अथवा वास्तुमानतः ॥ २० ॥ संजरीमानतो वा
पितदर्थेनाथवाविभो ॥ पताकावैशुभाकार्याध्वजवशावलम्बिनी ॥ २१ ॥ देवागारस्य शिखरात्रिभागपरिमार्जनी ॥ सा प्रोक्ता दशथवा विमान
तोमानतस्तथा ॥ २२ ॥ अंकुरः पल्लवश्चैव स्कंधः शाखा तथैव च ॥ पताका कदलीवीरके तु लक्ष्यजयस्तथा ॥ २३ ॥ ध्वजश्च दशमः प्रोक्तः सर्व
देवमयोऽव्ययः ॥ अंकुरो ब्रह्मगुलः प्रोक्तः पल्लवश्च तुरंगुलः ॥ २४ ॥ स्कंधः षडंगुलः प्रोक्तः शाखा चाष्टांगुलामता ॥ एकादशपताका तु कदली च चतुर्दश ॥
॥ २५ ॥ केतुस्तु षोडशः प्रोक्तो लक्ष्याष्टादशमुच्यते ॥ जयाविंशतिवैप्रोक्ता एतावत्तु चंगुलानितु ॥ २६ ॥ देवागारस्य कुम्भस्य प्रसन्नासा प्रमा
र्जनी ॥ अंकुरेति पताका सा विज्ञेया यदुनंदन ॥ २७ ॥ पल्लवेति द्वितीयस्य मार्जनी परिकीर्तिता ॥ त्रिभागमार्जनी स्कंधः शाखा वैपंचम
स्य तु ॥ २८ ॥ षष्ठस्योक्ता पताका तु कदली सप्तमस्य तु ॥ अष्टमस्य तथा केतुर्लक्ष्मचवनमस्य तु ॥ २९ ॥ ततस्तु दशमः प्रोक्तो जयंतो
यदुनंदन ॥ वृषस्थानावमार्जितुर्ध्वजस्तु परिकीर्तितः ॥ ३० ॥ गजो मेघोऽथ माहिषः कर्बधस्तु वृषस्तथा ॥ हरिणोऽथ नरश्चैव नर

१ दण्डं कृत्वा तु यत्नतः-इ०पा० । २ इन्द्रकेतुनः-इ०पा० । ३ रौद्रः-इ०पा० । ४ राजेन्द्रः-इ०पा० ।

श्वनरसत्तम ॥ ३१ ॥ स्थानान्येतानिभूयोऽथप्रयुक्तस्यध्वजस्यतु ॥ दिशाभनेतुपूर्वाचक्रमेणपरिकल्पयेत् ॥ ३२ ॥ एवंदशविधाप्रोक्ता
 पताकातत्त्वदर्शिभिः ॥ कर्तव्यासायथापूर्वतच्छृणुष्वनराधिप ॥ ३३ ॥ शुक्लवस्त्रमयीचित्रासंवटासुमनोहरा ॥ नानाचामरसंपन्नाकिंकिणी
 जालमंडिता ॥ ३४ ॥ ध्वजग्रेचैवकर्तव्योदेवतालिंगसूचकः ॥ कांचनोवाथरौप्योवामणिरत्नमयोऽपिवा ॥ ३५ ॥ रंगकैलिल्यतेवापित
 द्वाहनसमाकृतिः ॥ ध्वजदंडोऽत्रविन्यस्तःकर्तव्योयदुनंदन ॥ ३६ ॥ गरुडमस्तुध्वजोविष्णोःशिरस्यध्वजोवृषः ॥ ब्रह्मणःपंकजंकार्यरवेधर्मः
 स्मृतोध्वजः ॥ ३७ ॥ हंसोजालाधिपस्योक्तःसोमस्यतुनरोध्वजः ॥ बलदेवस्यतालस्तुकामस्यमकरध्वजः ॥ ३८ ॥ सिंहध्वजस्तुदुर्गा
 याःकीर्तितोयदुनंदन ॥ गोधाचापिउमादेव्यरैवतस्यहयःस्मृतः ॥ ३९ ॥ कच्छपोवरुणस्योक्तावातस्यहरिणोमतः ॥ पानकस्यतया
 मेघआखुर्गणपतेर्मतः ॥ ४० ॥ ब्रह्मर्षीणांकुशाःप्रोक्तइत्येषाध्वजकल्पना ॥ यस्ययोवाहनःप्रोक्तःसतस्यध्वजउच्यते ॥ ४१ ॥ विष्णो
 ध्वजेतुसौवर्णदंडकुयाद्विचक्षणः ॥ पताकाचापिपीतास्यारूढस्यसमीपगा ॥ ४२ ॥ ईश्वरस्यध्वजेदंडोराजतोयदुनंदन ॥ पताकावापिशुक्ला
 स्याद्दूषभस्यसमीपगा ॥ ४३ ॥ पितामहध्वजेदंडःस्मृतस्ताम्रमयोबुधैः ॥ पद्मवर्णपताकास्यात्पद्मजस्यसमीपगा ॥ ४४ ॥ आदित्यस्यचतस्र
 णोध्वजेदंडःप्रकीर्तितः ॥ पंचवर्णपताकास्याद्धर्मस्याधोगतानृप ॥ ४५ ॥ किंकिणीजालसंपन्नानानबुद्धसन्निभा ॥ पुष्पमालोपसंपन्नानानादि
 भिरावृता ॥ ४६ ॥ इंद्रध्वजस्यदंडोक्तःकांचनोयदुनंदन ॥ पताकाबहुवर्णस्यात्कुंजस्यसमीपगा ॥ ४७ ॥ आयसश्चापिदंडोक्तोयमचिह्नं
 विचक्षणैः ॥ पताकावर्णतःकृष्णमहिषस्यसमीपगा ॥ ४८ ॥ जलाधिपध्वजेदंडोराजतःपरिकीर्तितः ॥ एताकासर्वतःश्वेताविचित्रासाचक
 थ्यते ॥ ४९ ॥ ध्वजेचापिकुर्वरस्यदण्डोमणिमयःस्मृतः ॥ पताकाचापिराकास्यान्नरपादसमीपगा ॥ ५० ॥ बलदेवध्वजेदंडोराजतोयदुनं
 दन ॥ पताकावर्णतःशुक्लातालस्याधोगतास्मृता ॥ ५१ ॥ कामध्वजेत्रिलोहःस्यादण्डोयदुकुलोद्ग्रह ॥ पताकारोहिणितित्रमकरस्यसमीप
 गा ॥ ५२ ॥ मयूरंकार्तिकेयस्यचिह्नंलोकैषुगीयते ॥ त्रिलोहदंडमाहडंहरत्नविभूषितम् ॥ ५३ ॥ बहुवर्णकचित्रानुपताकाकथिताबुधैः ॥

हस्तिदंतभवंदण्डकुयाद्रणपतेर्नृप ॥ ५४ ॥ ताम्रदंडसमारूढसंशुद्धसंप्रतिष्ठितम् ॥ शुक्लापताकाकर्तव्यासुप्रमाणमहापते ॥ ५५ ॥
 मातृणां चापिकर्तव्यैर्नैकरूपध्वजो बुधैः ॥ पताकाभिरनेकाभिर्वहुरेताभिरन्वितः ॥ ५६ ॥ रेवंतस्यापिकर्तव्यो ध्वजो वाजिनराधिप ॥
 रक्तापताका तत्रापिकर्तव्यायदुर्नंदन ॥ ५७ ॥ चासुंडामंदिरकार्यः शिरोमालाध्वजाकुला ॥ नीलापताकाकर्तव्यादंडोलोहमयस्तथा ॥ ५८ ॥
 रीतिमयश्चामातृणां रेवंतस्य च कारयेत् ॥ गौर्याध्वजस्ताम्रमयः पताकागोपसन्निभा ॥ ५९ ॥ स्वर्णदंडस्तु वरिस्थध्वजो मेघसमन्वितः ॥
 पताका बहुरेताढ्याकर्तव्यायदुर्नंदन ॥ ६० ॥ अहमसारमयोदंडो ध्वजो वातस्य उच्यते ॥ पताका कुण्ठवर्णतु हरिणस्य ससीपगा ॥ ६१ ॥
 भगवत्याध्वजोदंडः सर्वरत्नमयः स्मृतः ॥ पताकास्य त्रिवर्णास्यात्ति स हस्याधोगता नृप ॥ ६२ ॥ एवं विधमिदं कृत्वा ध्वजं लक्षणलक्षितम् ॥
 अधिवास्त्य ततो राजंस्तत आरोपयेद्बुधः ॥ ६३ ॥ ततः सर्वौषधीभिश्च स्नापयित्वा प्रयत्नतः ॥ समालभ्य च ध्वजान्मध्यप्रतिसरा नृप ॥ ६४ ॥
 कल्पयित्वा शुभां वेदिकलशैरुपशोभिताम् ॥ तस्यां विद्यां समारोप्य तारात्रिमाधिवसयेत् ॥ ६५ ॥ नानाकुसुमचित्रांचक्रं जतस्तस्यानुलंबयेत् ॥
 समभ्यर्च्य प्रयत्नेन धूपमस्य निवेदयेत् ॥ ६६ ॥ बलि कर्म ततः कृत्वा कृसरूपकादिभिः ॥ पलालापिकाभिश्च दधिपायससूपकैः ॥ ६७ ॥
 उद्दिश्य लोके पालेभ्यो बलिं दद्याच्च वायसैः ॥ ब्राह्मणान् स्वस्तिवाच्याथ कृत्वा पुण्याहमंगलम् ॥ ६८ ॥ वादित्रकृतनिघोषं जलं संस्कारसंशुतम् ॥
 नानाबुद्धसंपन्नं वेष्टितं न ववाससा ॥ ६९ ॥ शुभेलग्नौ दिने ऋक्षध्वजं चारोपयेद्बुधः ॥ विन्यस्य स्वर्णकलशं क्षत्राजं ध्वजस्तु ॥ ७० ॥
 एवमारोपयेद्यस्तु ध्वजं देवालयोपरि ॥ सश्रियावर्धते नित्यं प्राप्नोति परमां गतिम् ॥ ७१ ॥ असुरावासमिच्छति ध्वजहनि सुरालये ॥
 तस्माद्देवालयं प्राज्ञो ध्वजं हर्तनं कारयेत् ॥ ७२ ॥ मंत्रश्च स्थापने प्रोक्तो विधानज्ञैर्ध्वजस्तु ॥ एवो हि भगवन् देवदेव वाहनवैखग ॥ ७३ ॥
 श्रीकरश्रीनिवासश्च जैत्रजैत्रोपशोभित ॥ व्योमरूपमहारूपधर्मात्मन्स्त्वं च वैगते ॥ ७४ ॥ सान्निध्यं कुरु देव देवस्मिन्साक्षि च ध्रुवतंत्रज ॥
 कुरु वृद्धिं सदा कुरुः प्रासादस्यार्कवल्लभ ॥ ७५ ॥ ॐ एवो हि भगवानिदं रविनिर्मित उपरि च राधुमार्गानुसारिच्छीनिवासरिपुध्वंसयशानिलय

सर्वदेवप्रियंकुरसांनिध्यंशांतिस्वस्त्यनंचमभंशसर्वपद्माव्यपसरंतु ॥ ७६ ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रवज्रदेडोनिवेशयेत् ॥ पताकापूर्वमंत्रेण
स्थित्वापूर्वमुखोत्तप ॥ ७७ ॥ क्षिपेदूर्ध्वमथाकाशं प्रासादां शिखरादिभोः ॥ यजमानस्ततः पश्येत्पताकां यदुर्नंदन ॥ ७८ ॥ प्रासादपुरतो
वारिपताकां पातयेद्यदि ॥ इंद्रलोकं तदा कर्ता विशेद्वै यदुर्नंदन ॥ ७९ ॥ आग्नेय्यामश्लोकं तु आग्नेयं यमसदो भवेत् ॥ नैऋत्या नैऋतलोकं चारु
ण्याचारुणं व्रजेत् ॥ ८० ॥ यस्य देवस्य यद्देहं मकृतं यदुल्लोहह ॥ तस्य लोकमवामोति वृषस्थान गतो यदि ॥ ८१ ॥ वायव्ये वायुमामोति सौ
म्यायां सोममामुते ॥ ऐशान्यामीशमामोति कर्ता विदेवश्मनः ॥ ८२ ॥ य एवं कारयेद्भक्त्या ध्वजस्थारोपणं रवेः ॥ सहिभुक्त्वा परान्भोगान्भूय
लोकं मेहीयते ॥ ८३ ॥ तेजसां बुजसं काशः कांत्या चां बुजसन्निभः ॥ द्विजाति तुल्यः प्रभया विक्रमेण च गगपतेः ॥ ८४ ॥ इति श्रीभविष्यवहा
पुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सांविपाख्याने ध्वजारोपणविधिवर्णनं नामाष्टत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३८ ॥ ॐ ॥ सांव उवाच ॥ ॥ त्व
त्प्रासादान्मया प्राप्तं रूपमेतत्पुरातनम् ॥ प्रत्यक्षदर्शनं चापि भास्करस्य महात्मनः ॥ १ ॥ सर्वमेतत्संप्राप्य पुनश्चिताकुलं मनः ॥ देवस्य परि
चर्यायाः पालनं करिष्यति ॥ २ ॥ गुणयुक्तं द्विजं किंचित्समर्थं परिपालने ॥ ममैवानुग्रहं ब्रह्मन्दिजं व्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ एकमुक्तं तु सा
वेन नारदः श्रुत्युवाच तम् ॥ न द्विजाः परिगृह्णन्ति देवस्य स्वीकृतं धनम् ॥ ४ ॥ विद्यतो हि धनं ह्यत्र गुरुश्चायं प्रतिग्रहः ॥ देवचर्या गतैर्द्रव्यैः क्रिया ब्राह्मी
न विद्यते ॥ ५ ॥ अवज्ञया च कुर्वन्ति यो क्रिया लोभमोहिताः ॥ अपांक्त्या भवंतीह तैर्वै देव लकाद्विजाः ॥ ६ ॥ देवस्वब्राह्मणस्वचर्या लोभादुप
जीवति ॥ स पाप्माननरो लोकैर्गृध्राच्छिद्ये न जीवति ॥ ७ ॥ ततो न ब्राह्मणः काश्चिद्देवचर्यां करिष्यति ॥ विधिज्ञं ज्ञानवंतं च परिचर्याक्ष
मेतथा ॥ ८ ॥ देव एव तदा ख्यातं तस्मात्तं शरणं व्रज ॥ अथ वा यदुशादूल उग्रसेनपुरोहितम् ॥ ९ ॥ गैतवा गौरमुखं पृच्छ्य स ते कामं
विधास्यति ॥ नारदेनैव मुक्तस्तु सांविजो भवती सुतः ॥ १० ॥ सुखासीनं गृहं वरि उग्रसेनपुरोहितम् ॥ कृतपूर्वाह्निकं वरि विप्रगौरमु
खं नृप ॥ ११ ॥ विनयेनोपसंगम्य सांविवाक्यमथाब्रवीत् ॥ मया भागोऽप्रासादेन कारितं विपुलं गृहम् ॥ १२ ॥ तत्पत्नीं किंसते

१ गत्वा ब्रूहि महाबाहो यद्यसौ कुरुते जनय ॥ ततः स गत्वा सांविस्तु प्राणिपत्य महासुनिम्-इ०पा० ॥

न्यंचप्रथिव्यासारवत्स्थितम् ॥ सर्वतस्मिन्मयादत्तं कृतं मूर्तेऽश्वमंडलम् ॥ १३ ॥ तस्मादिष्ट्वाविशिष्टेभ्योऽर्थेयदानं नो गतम् ॥ तत्सर्वं
 मम संप्रीत्या गृहाण त्वं महाभुने ॥ १४ ॥ सांवाक्यमिदं श्रुत्वा प्रत्युवाच महाभुनिः ॥ ॥ गौरमुख उवाच ॥ ॥ ब्रवीम्यहमशेषेण
 यथा वदनुपूर्वशः ॥ १५ ॥ अहं विप्रो भवान् राजा स च देव परिग्रहः ॥ अपरस्परमेव तु ग्रहणं मे विरुध्यते ॥ १६ ॥ ब्रह्मविद्या प्रणीता निस्वकर्मा
 णि द्विजातयः ॥ कुर्वाणान प्रहीयन्ते अन्यथा भिन्नवृत्तयः ॥ १७ ॥ क्षातिरध्यापनं जपः सत्यं च यदुनंदन ॥ एतानि विप्रकर्माणि न देवार्थे परिग्रहः
 ॥ १८ ॥ यदि देवार्थं दानं स्यात्ततो देवलका द्विजाः ॥ देवद्रव्याभिलाषश्च ब्राह्मण्यं तु विमुच्यते ॥ १९ ॥ देवद्वारे च यद्दानं ब्राह्मणाय प्रयच्छति ॥
 द्रावेतौ पापकर्तारौ वा तस्मदशेषेण मानवौ ॥ २० ॥ देवार्थं दानं वा ण्येयं हृहीत्वा च यो द्विजः ॥ श्राद्धे वा यादिव स त्रेतजुहोति ददाति वा ॥ २१ ॥
 भिन्नवृत्तौ द्विजः पापो राक्षसः सोऽभिजायते ॥ द्विजो देवलको यत्र पत्न्या भुंक्ते महिषते ॥ २२ ॥ अन्नान्युपस्पृशेन्नीचा सापत्तिः पापमाचरेत् ॥
 द्विजो देवलको यस्य संस्कारं संप्रयच्छति ॥ २३ ॥ सोऽधो मुखान्पितृन्तत्सर्वानाक्रम्य विनिपातयेत् ॥ आत्मानं पातयेद्यस्तु सोऽन्यानुद्धरेत् कथम् ॥
 ॥ २४ ॥ उद्धरिष्यति चात्मानमित्येषा कल्पना धमा ॥ यो हठाच्च भयैश्चैव कुरुते रावि वेदमनि ॥ २५ ॥ विद्यते नापि विप्रेभ्यः पतते विप्रद्रूपकः
 ॥ सप्रतिग्रहं मंत्रेण द्विजोऽश्नाति परिग्रहम् ॥ २६ ॥ देवप्रतिग्रहार्थेषु देवाक्यं न विद्यते ॥ तस्माद्वाजानं देवार्थं विप्रदद्यात्कथंचन ॥ २७ ॥
 ब्रह्मसूत्रमर्हं चित्त्वा गमिष्यामीति गम्यताम् ॥ ॥ सांब उवाच ॥ ॥ अग्राहं चेद्विजातिभ्यः कस्मै देयमिदं मया ॥ २८ ॥ श्रुतं वा दृष्टं वा
 वातन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ ॥ गौरमुख उवाच ॥ ॥ मगाय संप्रयच्छत्वं पुरमेतच्छुभं भिभो ॥ २९ ॥ तस्याधिकारो देवा ब्रह्मे देवतानां च पूजने ॥
 ॥ सांब उवाच ॥ ॥ कोयं भगति ते प्रोक्तः क्वा सौ वसते विभो ॥ ३० ॥ कस्य पुत्रो द्विजश्चेष्टा किमाचारः किमाकृतिः ॥ ॥ गौरमुख
 उवाच ॥ ॥ योऽयं भगति वै प्रोक्तो मगो दिव्यो द्विजोत्तमः ॥ ३१ ॥ निक्षुभार्थाः सुतो विर आदित्यात्मज उच्यते ॥ ॥ सांब उवाच ॥ ॥

१ अच्ययनम्-इ०पा० । २ देवान्नपरिग्रहः-इ०पा० । ३ देवान्नदानम्-इ०पा० । ४ देवान्नदानम्-इ०पा० । ५ लोभाच्च-इ०पा० । ६ निक्षुभा-

ग्नि सुतः-इ०पा० ।

कथं सन्निधुभापुत्रः कथं वरिसुतस्तथा ॥ ३२ ॥ कथंचादित्यतनयोगोऽसाधुच्यते नव ॥ गौरमुख उवाच ॥ मानुषत्वं गतदेवो
 निधुभाकिलयादव ॥ ३३ ॥ गताशापमवाप्येह भास्करा लोकोकपूजिता ॥ गोत्रमिदं मित्राहं हस्तैस्त्रैः ब्राह्मण्यमुत्तमम् ॥ ३४ ॥ सुजिह्वो
 नामधर्मात्मा ऋषिपुत्रः पुरानव ॥ तस्यात्मजसमुत्पन्ना निधुभासावरांगना ॥ ३५ ॥ रूपेणाप्रतिमालोकैर्हारलीलामतातुसा ॥ पितुर्द्विभो
 गात्साकन्याविहरेज्जातवेदसम् ॥ ३६ ॥ विहरन्त्यायान्यायं समिद्धः पावकस्तथा ॥ अथ तदेव देवेशोऽहं मालिददर्शह ॥ ३७ ॥ रूपयो
 वनसंपन्नातः कामवशंगतः ॥ चिंतयामास देवेशः कथं तं वैभजाम्यहम् ॥ ३८ ॥ अनया वदतोऽयं पावको देवपूजितः ॥ वनमाविश्य त
 न्वर्गो भजेयं लोकोपूजिताम् ॥ ३९ ॥ इति संचिंत्य देवेशः सहस्रांशुर्दिवस्पतिः ॥ विवेश पावंकवीरतत्पुत्रश्चाभवत्तदा ॥ ४० ॥ ततो विलस
 लावण्यरूपयौवनशालिनी ॥ समिद्धं लंघयित्वा ग्रिजगामाय तलचनम् ॥ ४१ ॥ कुङ्कः स्वरूपमास्थाय दृष्ट्वा कन्यां संपादितः ॥ करं करेण संगृ
 ह्य ततस्तान् हव्यवाहनः ॥ ४२ ॥ उवाच यदुशादूलनोदितो भास्करेण तु ॥ वेदोक्तं विधिमुत्तृज्य यथा हं लंघितस्त्वया ॥ ४३ ॥ तस्मान्मृतः
 समुत्पन्नो न च पुत्रो भविष्यति ॥ जरशब्द इति ख्यातो वै शकीति विवर्धनः ॥ ४४ ॥ अग्निजात्यामगाः श्रोक्ताः सोमजात्या द्विजातयः ॥ भोजका
 दित्यजान्या हि दिव्यास्ते परिकीर्तिताः ॥ ४५ ॥ तामेव मुक्त्वा भगवानादित्योऽन्तरधीयत ॥ अथोत्पन्नां ज्ञात्वा ध्यानयोगेन वै ऋषिः ॥ ४६ ॥
 पतितः स्यान्महातेजा ऋजिह्वः सुमहामतिः ॥ शापमुद्यम्य तेजस्वी ऋजिह्वो वाक्यमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ आत्मा पराधात्कामिन्या यथागमो न ला
 वृतः ॥ संभूतस्ते महाभागे अपूज्योऽयं भविष्यति ॥ ४८ ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्ता वल्यपयः कुलेशणा ॥ चिंतयामास दुःखान् ततमेकं ज्वलन
 कृतिम् ॥ ४९ ॥ ततो देव वरिष्ठस्य मम यो निसमुद्भवः ॥ अयं दत्तो महाशापः पूज्यतां कर्तुमर्हसि ॥ ५० ॥ भवेत्पूज्यो हि मे पुत्रो देवेश तं यत्कु
 रु ॥ एवंचिंतयमानस्तु भगवानर्थमाकिल ॥ ५१ ॥ आग्नेयं रूपमाश्रित्य चेदं वचनमब्रवीत् ॥ क्षिप्रयोगं भीरुनिर्दोषः शान्तो ज्वरविवर्जितः ॥ ५२ ॥
 ऋजिह्वः सुमहातेजार्धमचरति सुव्रत ॥ तेनोत्तृप्तं महाशापं नान्यथा कर्तुमुत्तरे ॥ ५३ ॥ किंतु कार्यं गरीयस्त्वादात्मनो योग्यमुत्तमम् ॥ तव पुत्र
 विधास्यामि चापूज्यं वेदपारगम् ॥ ५४ ॥ वंशश्च सुमहांस्तस्य निवसिष्यति भूतले ॥ ममांगानि महात्मानो वसिष्ठः ब्रह्मवादिनः ॥ ५५ ॥ महाप्रना

मद्यजनामद्रक्तमत्परायणाः ॥ ममशुश्रूषकाश्चैवममचव्रतचारिणः ॥ ५६ ॥ त्वांचमांचयथान्यायंवेदतत्त्वार्थदर्शिनः ॥ पूजयिष्यन्तिनिरताः
सदामद्रवभाविताः ॥ ५७ ॥ मत्कर्मणामदंगानामद्रावविनिवेशनात् ॥ विरजामत्प्रसादेनमामैवैष्यत्यसंशयम् ॥ ५८ ॥ जटाश्मश्रुधरानित्यं
सदामयिपरायणाः ॥ पंचकालविधानज्ञावीरकालस्ययज्विनः ॥ ५९ ॥ पूर्णैकदक्षिणेपाणौवर्मवामेनधारयन् ॥ पातदानेनवदन्नंप्रच्छाद्यनियतः
शुचिः ॥ ६० ॥ प्राणहिमहतांकृत्वाततोभुंजीतवायतः ॥ अयमन्नाप्रसादाच्चव्याकुलंद्रियचेतसा ॥ ६१ ॥ विधिहीनंमंत्रहीनंयथैज्यंति
मामतः ॥ तोपिस्वर्गाच्च्युताःकृतारमतेसूर्यसन्निधौ ॥ ६२ ॥ एवंविधास्तवसुताभव्यन्तिमहीतले ॥ मगवंशेमहात्मानोवेदवेदांगपारभाः
॥ ६३ ॥ एवमाद्रवास्त्यतोर्दिवीभारुक्रोवारितरुकरः ॥ अंतर्दधेमहातेजाःसाचहर्षमवापह ॥ ६४ ॥ एवमेतेसमुत्पन्नाभोजकाःकृष्णनंदन ॥
विष्णुभास्तेतथादित्याउत्पन्नालोकपूजिताः ॥ ६५ ॥ तेषामेतत्पुरंदेहिपर्याप्तस्तेग्रतिग्रहः ॥ त्वदीयस्यास्यमेवीरतथाभारुकरपूजने
॥ ६६ ॥ तस्यगौरमुखस्येदंवाक्यंश्रुत्वासयादवः ॥ सांबोजांबवतीपुत्रःप्रणम्यशिरसोक्तवान् ॥ ६७ ॥ क्ववसंतेमहात्मानएतेभारुकरपुत्रकाः
॥ भोजकाद्विज्ज्ञादूल्लेयेनतानानयाम्यहम् ॥ ६८ ॥ गौरमुखउवाच ॥ नहंजानेमहाहावसंतेयत्रवैमगाः ॥ रविस्ताञ्जानतेवीरतरुमाते
शरणंव्रज ॥ ६९ ॥ ब्राह्मणैर्नैवमुक्तस्तुप्रणम्यशिरसारविम् ॥ जगाद्भारुकरंसांबःकस्तेपूजांकारिष्यति ॥ ७० ॥ विज्ञप्तस्त्ववसांबेनप्र
तिमातमुवाचह ॥ नयोग्याःपरिचर्यायांजंबूद्वीपेममानव ॥ ७१ ॥ ममपूजाकरंगत्वाज्ञाकद्रीपादिहानय ॥ लवणोदात्तपरेपारेक्षीरोदेनसमा
वृतम् ॥ ७२ ॥ जंबूद्वीपात्परंयस्माच्छाकद्रीपइतिस्मृतम् ॥ तत्रपुण्याजनपदाश्रुतुर्वर्णसमन्विताः ॥ ७३ ॥ मगाश्चमगगाश्चैवगानगमंदगास्त
था ॥ मगाब्राह्मणभूयिष्ठाभगगाःक्षत्रियाःस्मृताः ॥ ७४ ॥ वैश्यास्तुगानगान्नेयाःशूद्रास्तेषांतुमंदगाः ॥ नतेषांशंकरःकश्चिद्धर्माश्रयकृते
क्वचित् ॥ ७५ ॥ धर्मस्यास्यविचारवाद्येकतः सुखिःप्रजाः ॥ तेजस्तेमदीयराणिर्मिताविश्वकर्मणा ॥ ७६ ॥ तेभ्योभेदास्तुचत्तारः
सरहस्यामयोदेताःवेदोक्तैर्विविधैःस्तौत्रैःपैरैर्गुह्यैर्मयकृतैः ॥ ७७ ॥ मामेवनेचध्यायन्तेयजंतेसांचिनित्यशः ॥ मन्मानसमद्यजनमद्रक्त

मत्परयणाः ॥ ७८ ॥ ममशुश्रूषकाश्चैवममचक्रतचारिणः ॥ अव्यंगधारिणश्चैवविधेदृष्टेनकर्मणा ॥ ७९ ॥ कुर्वन्तितेसदाभद्रममपूजां
ममानुगाः ॥ तथादेवासंगधर्वाः सिद्धाश्च सहचारणैः ॥ ८० ॥ विहरन्तेर्मतेचदृश्यमानाश्चतैः सह ॥ जंबूद्वीपेत्वंहोविष्णुर्वेदेवदांगश्रुजितः ॥ ८१ ॥
शक्रोऽहंशालमलेद्वीपेकौचद्वीपेब्रह्मर्भगः ॥ पुशद्वीपेत्वंहंभानुःशक्रद्वीपेदिवाकरः ॥ ८२ ॥ पुष्करेचस्मृतोब्रह्माततश्चहंमहेश्वरः ॥ तान्म
गान्ममपूजार्थंशक्रद्वीपादिहानय ॥ ८३ ॥ आरुह्यगरुडंसांशशिंग्रान्ताविचारयन् ॥ तथेतिगृह्यतामाज्ञारवेर्जावतीपुतः ॥ ८४ ॥ पुन
र्द्धारवतीगत्वाकान्यातिविसमन्वितः ॥ आरुह्यतवान्पितुःसर्वस्वकीयेदेवदर्शनम् ॥ ८५ ॥ तस्माच्चगरुडंलब्ध्वाययौसांवाभिरेह्यतम् ॥ शक्र
द्वीपमनुप्राप्यसंप्रहृष्टतनूरुहः ॥ ८६ ॥ तत्रापश्यद्यथोद्दिष्टान्सां वस्तेजस्विनोमगान् ॥ विष्ववंतंपूजयंतोधूपदोपादिभिः शुभैः ॥ ८७ ॥
सोऽभिवाद्यचतान्पूर्वकृत्वाप्येषांप्रदक्षिणम् ॥ पृष्ठ्वाचानामयंतेषांप्रशंसासामपूर्वकम् ॥ ८८ ॥ यूयंहिपुण्यकर्माणोदृष्टव्यार्थगुभार्यना ॥
येरताकंस्यपूजायांषांचैवप्रदुः ॥ ८९ ॥ तनयवित्तमांविष्णोःसांबनाम्नाचविश्रुतम् ॥ चंद्रभागातटेचापिमयासूयोनैवेक्षितः ॥ ९० ॥
तेनाहंप्रेषितश्चात्रजतिष्ठध्वंजमहे ॥ तेतमूचुस्ततःसांबमेवमेतन्नसंशयः ॥ ९१ ॥ अस्माकमपिदेवेनव्याख्यातंप्रवमेवाहि ॥ अष्टादश
कुलानीहमगानंविदवादिनाम् ॥ ९२ ॥ यास्यंतियेत्यव्यासार्थथदेवेनभाषितम् ॥ ततस्तानिदशाष्टौचक्रुःशनीहसमंततः ॥ ९३ ॥
आरोप्यगरुडंसांस्त्वरितःपुनरस्यगात् ॥ सोऽल्पनैवकुलालेनप्राप्तोभित्रवनंततः ॥ ९४ ॥ कृत्वाज्ञांतुरवेःसांबःकृत्स्नंस्वेवंन्यवेदयत् ॥
रविःशोभनमित्युक्त्वाप्रसन्नःसांबमब्रवीत् ॥ ९५ ॥ ममपूजाकारहोतेप्रजानांशान्तिकारकाः ॥ ममपूजांकरिष्यंतिविधानोक्तायदुतम् ॥ ९६ ॥
तत्कृतेनपुनश्चित्तवकाचिद्विष्यति ॥ ९७ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणब्रह्मेपर्वणिषसप्तमीकल्पेसांशोपाख्यानेभोजकानयननैकोनचत्वार
शतुत्तरशतमोऽध्यायः ॥ १३९ ॥ ॥ ॥ सुमनुरुवाच ॥ ॥ एवंसजानयित्वातुमगान्सांबोमहीपते ॥ समहात्मापुरासांवश्चंद्रभागास
रितटे ॥ १ ॥ पुरांनिवेशयामासस्थापयित्वादिवकरम् ॥ कृत्वापधनसमृद्धंभोजकानांसमापयत् ॥ २ ॥ तत्पुरांसवितुःपुण्यंत्रिपुलोकै

भुविश्रुतम् ॥ साविनकारितं यस्मात्तस्मात्सांस्वपुरंस्मृतम् ॥ ३ ॥ तस्मिन्प्रतिष्ठितो देवः पुरमध्ये दिवाकरः ॥ सत्कृत्यस्थापितः सर्वे आत्म
 नामाकिते पुरे ॥ ४ ॥ मगानां तु सदाचारो दृष्टाचारकुलोचितः ॥ देवशुश्रूषणं गते वेदप्रोक्तेन कर्मणा ॥ ५ ॥ कृतकृत्यस्तदासां विवरं
 लब्ध्वा पुनर्युवा ॥ आदिदेवं सुरज्येष्ठमादित्यं प्रणिपत्य सः ॥ ६ ॥ अनंतरं मगानं सर्वान्प्रणिपत्या भिवाद्य च ॥ प्रास्थतो निर्मलः सांज्ञः पुरी
 द्वारवर्तितदा ॥ ७ ॥ मगानां कारणार्थेन प्रार्थिता भोजवंशजाः ॥ वसुदेवस्य पौत्रेण गोत्रजेन महात्मना ॥ ८ ॥ कन्यादानं कृतं तेषां
 मगानां भोजकोत्तमैः ॥ सर्वास्तिः सहिताः कन्याः प्रवालमणिभूषिताः ॥ ९ ॥ अर्चयेत्वा तु ताः सर्वाः प्रेषिताः सवितुर्हम् ॥ पुनर्गत्वा तु
 साविनपृष्ठे वो दिवाकरः ॥ १० ॥ मगानां ज्ञानमाख्या हि वेदानव्यंगमेव च ॥ सांस्वयवचनं श्रुत्वा भारुकरो वाक्यमब्रवीत् ॥ ११ ॥ पृच्छ
 त्वं नारदं गत्वा स ते सर्वं विद्ध्यति ॥ एवमुक्तोऽथैव सांस्वो गतवान् नारदं प्रति ॥ १२ ॥ गत्वा कृत्स्नमिदं सर्वं तस्मै तेन निवेदितम् ॥ स चाप्याह त
 तः सांस्वनजने ज्ञानमुत्तमम् ॥ १३ ॥ भोजकानां यदुश्रेष्ठज्ञानं व्यासो महासुनिः ॥ तं गत्वा परिपृच्छ त्वं प्रणम्य शिरसा सुनिम् ॥ १४ ॥ कृष्णोप
 रोधात्ते सर्वे सवक्ष्यति न संशयः ॥ नारदैव मुक्तस्तु सांस्वो जांबवती सुतः ॥ १५ ॥ व्यासाश्रमं स गत्वा तु प्रणम्य शिरसा सुनिम् ॥ कृतां जलिपुटो भूत्वा
 इदं वचनमब्रवीत् ॥ १६ ॥ शाकद्वीपं मया गत्वा आनीता मगपुंगवाः ॥ बालायां वनं संपन्नाः सानि विष्टामगोत्तमाः ॥ १७ ॥ सत्कृत्य पूजयित्वा
 तु पुरं तेषां समर्पितम् ॥ संप्राप्य तु पुरं तैर्वैज्येष्ठमध्यकनीयसः ॥ १८ ॥ भोजवंशसमुत्पन्नाः कन्यकाः समलंकृताः ॥ वरयित्वा कृतं तेषां विप्र
 प्रणयनं शुभम् ॥ १९ ॥ अहोसभाग्याः श्लाघ्याश्च कृतपुण्याश्चेतसदा ॥ पूजायां ये रता भानो यैषां चैव वरप्रदः ॥ २० ॥ पर्याप्तं सर्वमेतेषां मिह
 चासुष्मिकं फलम् ॥ अनित्ये सति मानुष्ये देवपूजा रता हि ये ॥ २१ ॥ किंतु चिन्तयतः सूर्यं चितयित्वा तु भोजकान् ॥ ज्ञानं प्राति तथैषां हृद्द
 ये स संशयो मम ॥ २२ ॥ कथं पूजाकरा ह्येते किं मगार्कच भोजकाः ॥ ज्ञानं किं परमं तेषां ज्ञेयस्तेषां कपवतु ॥ २३ ॥ दिव्येति ते कथं प्रोक्ताः किमर्थे
 कूर्चधारणम् ॥ सौरव्रतं किमर्थं तु वाचकास्ते कथं स्मृताः ॥ २४ ॥ किमर्थं ते जसो वेदान्गायन्तश्चैव ते कथम् ॥ अथाहं किं बुक्कस्यांगं किं प्रमाणं च

कस्यैव ॥ २५ ॥ कस्यैवैकासमाख्यातायदुःसंग्रहं कथं स्मृतम् ॥ कथं देवांश्च गायति यद्बहुर्वैतिते कथम् ॥ २६ ॥ अग्निहोत्रं चाकितं पापं च
दोलाश्च कास्मृताः ॥ एतत्सर्वसमाख्या हि भोजकानां विचिन्तितम् ॥ २७ ॥ सांख्यवचनं श्रुत्वा कृष्णद्वैपायनो मुनिः ॥ कालमुतो महते
जाडवाच परमं वचः ॥ २८ ॥ साधुसाधु यदुश्रेष्ठमाधुश्रेष्ठोऽस्मि सुव्रत ॥ दुर्ज्ञेयं चेष्टितं किंचिद्रोमकानां संशयः ॥ २९ ॥ भास्करस्य
प्रसादेन ममापि स्मृतिमात्मतम् ॥ यथाख्यातं वासेष्टेन तथा ते वै चिक्कत्स न शः ॥ ३० ॥ मगानां चरितं श्रेष्ठं शृणु त्वं कृष्ण नन्दन ॥ ज्ञाने वादेन वै
ते कर्मयोगं समाश्रिताः ॥ ३१ ॥ श्रूयन्ते ऋषयः सर्वे भौनेन नियमस्थिताः ॥ भुञ्जते चापि मौनेन स वै परमर्षयः ॥ ३२ ॥ मुनिचर्या कृतं स्तोत्रं
शाकद्वीपानि वासिनः ॥ तस्मान्मौनेन भोक्तव्यमगुणत्वमनिच्छता ॥ ३३ ॥ वचःसूर्यसमाख्या तं कारणं च वरं तथा ॥ अवर्था ते च तानित्यमवचं
यन्तश्चेतस्मृताः ॥ ३४ ॥ भोजकन्यासु जातत्वाद्भोजकास्तेन ते स्मृताः ॥ ब्राह्मणानां यथा प्रोक्ता विदाश्च त्वारण्यवतु ॥ ३५ ॥ ऋग्वेदोऽथ यजु
र्वेदः सामे वेदस्त्वथर्वणः ॥ ब्राह्मणोक्तास्तथा वेदा मगानामपि सुव्रत ॥ ३६ ॥ तत्त्वविपरितास्तु तेषां वेदाः प्रकीर्तिताः ॥ वेदो विधमदश्चैव वि
द्ब्रह्मिरसस्तथा ॥ ३७ ॥ वेदाहो ते मगानां तु पुरोवाच प्रजापतिः ॥ मगावेदमधीयते वेदांगास्तेन ते स्मृताः ॥ ३८ ॥ शेषो नाम महाभागः त
वै सत्त्वसुखावहः ॥ समूर्यरथमासाद्य रथिभिः सह वर्षति ॥ ३९ ॥ यस्तस्य तु पुनर्मौकं सरवोर्हमहानकः ॥ वदितव्यो मगानां तु अस्त्रमंत्रेण नित्य
शः ॥ ४० ॥ यथास्त्रजो द्विजानां तु पूजा काले प्रमीयते ॥ सर्वसंस्कारयज्ञेषु यथाहर्माद्विजातिषु ॥ ४१ ॥ पवित्राः कीर्तितास्तु तेषां तथा यथासंदि
गस्यतु ॥ एभिर्जयन्ति भूयिष्ठं तस्मिन्द्विपेमगाधिपाः ॥ ४२ ॥ विद्यावतः कुलश्रेष्ठाः शौचाचारसमन्विताः ॥ यज्ञावसत्ताभक्ताश्च जपन्ते ब्रह्मसिद्धिः
॥ ४३ ॥ प्रियास्तु यदुशार्दूलभोजकाय दुन्दन ॥ अस्त्रमिवैवमंत्रो वेदस्य परिपक्वते ॥ ४४ ॥ सर्वेषां ब्राह्मणानां तु सावित्री परिकल्प्यते ॥ अस्त्राकं
तु यदुश्रेष्ठमहाव्याहतिपूर्विका ॥ ४५ ॥ अमोहेकेन यथ विमानमुज्जमानेन चैवापि यथा ह्युक्तम् ॥ न चार्पि को च तस्मिन्ति कंस्तु श्रेष्ठतया पि नानि
वचसं स्पृशेद्दि ॥ ४६ ॥ ध्वंसं त्यनिच्छन्तु परिक्षेपे तु स्वाभीष्टसूर्यतु नेन ते सदैव ॥ यथा यज्ञाहं मंत्रेण वेदप्रोक्तेन कर्मणा ॥ ४७ ॥ तत्त्वमन्वन्मगा

नांतुविधिर्मंत्रपुरस्कृतम् ॥ हविःसंपद्यतेयस्मात्तेनेत्यजिनःस्मृताः॥४८॥ यथाग्निहोत्रंप्रथितंदिजानांतथाध्वहोत्रंविहितंमगानाम् ॥ अच्छं
 चनामेतितदध्वरस्यमुनेर्वचोनात्रविचारणास्ति ॥४९॥ पंचधूपाःप्रदातव्याःसिद्धिरस्येहसर्वदा॥दंडनायकवेलेद्वेत्रिसंधंभास्करस्यतु ॥५०॥
 इतिश्रीभविष्यमहापुराणब्रह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानभोजकोत्पत्तिवर्णनंममचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४० ॥ ४९ ॥
 सांवउवाच॥भोजकानांयत्त्वयोक्तमव्यंगोदेहशोधकः ॥ ब्रजबंधस्तुसौप्रोक्तस्तेषांजातिश्चक्रस्मृता ॥ १ ॥ व्यासउवाच ॥ तेष्टुष्टभयतस्तैवे
 भोजकानांकुमारकाः ॥ किमाख्यातंततस्तैस्तुतद्वाचक्ष्वक्तुस्तैः ॥ २ ॥ सांवउवाच ॥ सनिवेशामयप्रोक्तिभोजकानांसंमतः ॥
 ममैवब्रूततत्वंतद्वर्णःकोऽत्रकथंस्थितः ॥३॥ ततस्तुभगवान्प्राहवाक्यंवाक्यविशारदः ॥ यत्प्रयोक्तःश्रुताःसांवभोजकानांकुमारकाः॥ ४ ॥
 ममैवैतेमगाज्ञेयाश्चैष्टौशूद्रामदंगजाः ॥ एतदुद्धृतुवचनंप्रणम्यशिरसारविम् ॥ ५ ॥ इत्ताभोजकुलोत्पन्नादशभ्योदशकन्यकाः ॥ ततस्तुमं
 दकेभ्योपिदत्ताश्चाष्टौहिकन्यकाः॥६॥ ततोनिवेशंततेषामथासांवपुरस्मर ॥ दासकन्यास्तुयाश्चाष्टौभोजकन्याश्चयादश ॥ ७ ॥ एतास्तेषां
 कुमारानांज्ञेयास्तदादशचाष्टच ॥ तत्रतेभोजकन्यासुद्विजैरुत्पादिताःसुताः ॥ ८ ॥ भोजकास्तान्गणान्प्राहुर्ब्रह्मणोद्व्यसंज्ञिताच् ॥
 दासकन्यासुयेजातामदंगैरन्यसंज्ञितैः ॥ ९ ॥ मंदगानामतेज्ञेयाःसवितुःपरिचारकाः ॥ तेचविप्रपुरेतस्मिन्पुत्रदरशुभैवृताः ॥ १० ॥
 स्वधर्मैर्यष्टुमारब्धैःशाकद्वीपेचितोरविः ॥ नानाविधैर्वदिकैस्तुमंत्रैर्मुनिवरोत्तमाः ॥ ११ ॥ अव्यंगधारिणोमन्याःपूजयंतेदिवस्परितिम् ॥
 दृष्ट्वाव्यंगंतुवैतेषांकौतूहलममन्वितः ॥ १२ ॥ सांवःप्राहनमस्कृत्यभूयःसत्यवर्तसुतम् ॥ कथंरेऽग्रमव्यंगःकथितोमुनिसुतम् ॥ १३ ॥
 कुतएषसमुत्पन्नःकस्माच्चसमुचिःस्मृतः ॥ बंधनीयःकदाचार्यकिमर्थंचैवधार्यते ॥ १४ ॥ किंप्रमाणंचभगवन्व्यंगश्चायंकिमुच्यते ॥ सुमं
 तुरुवाच ॥ ॥ श्रुत्वैवंवचनंव्यासोजांवत्याःसुतस्यच ॥ १५ ॥ उवाचकुरुशार्दूलसाम्बकालोमुतःसुत ॥ ॥ व्यासउवाच ॥
 एतच्चमेयथोक्तस्त्वंजातिरेषानंसंशयः ॥ १६ ॥ अव्यंगस्यापितेवच्चिमलक्षणंदत्तःपुण् ॥ १७ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणब्रह्मेपर्वणिस
 प्तमीकल्पेसांबोपाख्यानभोजकजातिवर्णनंममचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४१ ॥ ४९ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ देवताऋषया

नागार्धवाप्सरसांगणाः ॥ यक्षरक्षांसिवैभानौनिवसन्तिऋतुकमात् ॥ १ ॥ तत्रतुवासुकिर्द्धब्दमुद्यत्सूर्यरञ्जवात् ॥ स्वस्थानमाजगामाशुन
 मस्कृत्यादिवकरम् ॥ २ ॥ अव्यंगमेवसूयाग्रिप्रीत्यर्थवैसमार्षयत् ॥ गगियभूषितं दिव्यनातिरक्तसितं शुभम् ॥ ३ ॥ बर्धतं च तत्प्रीत्यैमव्यभगे
 तमात्मनः ॥ नागराजंगभूतो धृतोयस्माच्चभानुना ॥ ४ ॥ तत्तस्माद्धर्यतेसूर्यप्रत्येतद्रक्तिमिच्छता ॥ विधानेनचतत्वेनशुचिर्भवतिभो
 जकः ॥ ५ ॥ नित्यंचधारणात्तस्यभवेत्प्रीतोदिवकरः ॥ नधारयतियेवंबोजकाःशूजकारवेः ॥ ६ ॥ सौरहीनानतेयाज्याउच्छिद्यन्नात्र
 संशयः ॥ स्मृत्याचारेतेहिभग्नारविनाहीतेपूजितम् ॥ ७ ॥ पूजयंतोरवैतेहिनरकंयातिरौरवम् ॥ नवैहसेन्नउत्तिष्ठेद्यावदूर्चालभतिते ॥ ८ ॥
 इत्थंज्ञात्वा नसंदेहोद्बोध्यंगेनविनारविः ॥ नागराजस्यसंस्पृष्टोद्वापुरस्तेनसंस्मृतः ॥ ९ ॥ एकवर्णःसकर्तव्यःकार्यसिद्धिकरस्तथा ॥
 प्रमाणेनगुलानां तुशताद्विशतमुत्तरम् ॥ १० ॥ उत्कृष्टोऽयंप्रमाणेनमध्यमोविशदुत्तरः ॥ शतमष्टोत्तरं ह्रस्वो न तु ह्रस्वतरस्ततः ॥ ११ ॥
 तदुक्तातिःकृतश्चैषनिर्मितोविश्वकर्मणा ॥ मध्यमेभोजकानां तु परःशतउदाहृतः ॥ १२ ॥ संस्कृतोऽपि विनातेनशुचिर्नैवभवत्युत् ॥
 तेनास्यधारणाद्दूरशुचिरेवतदाभवेत् ॥ १३ ॥ हविर्होमादिकाःसर्वाभवत्यस्यक्रियाःशुभाः ॥ अव्यंगःपतितांगश्चअव्यंगोऽथमहीपते ॥ १४ ॥
 एषसारश्चसारम्यावैज्ञेयाजयनामभिः ॥ अहंरंगात्समुत्पन्नोद्बोध्यंगस्तुततःस्मृतः ॥ १५ ॥ यस्मादस्मादहंरंगमव्यंगस्तनचोच्यते ॥ अहेतिपूजा
 यांधातोःप्रत्ययोणुत्ततःस्मृतः ॥ १६ ॥ पूजितश्चपवित्रश्चयस्मात्तेनहंरकःस्मृतः ॥ सारसार्तःस्मृतंरूपंप्रधानंसारउच्यते ॥ १७ ॥
 षणभक्तौस्मृतोधातुस्तस्मात्सारसनःस्मृतः ॥ यस्मादूर्चितमेवंतुसुवर्णमणिमैत्तिकैः ॥ १८ ॥ सज्जयःपतितांगस्तुनित्ययज्ञैरुदाहृतः ॥
 इत्येतेकाथितावीरअव्यंगव्यंगभोजकाः ॥ १९ ॥ ऋद्धिवृद्धिकरोनित्यंकायशुद्धिकरस्तथा ॥ सर्वेवदमयश्चायंसर्वेवदमयस्तथा ॥ २० ॥
 सर्वभूतमयःसांवसर्वलोकमयस्तथा ॥ मध्येऽस्यसंस्थितोब्रह्मामूलेषिष्णुमहामते ॥ २१ ॥ शशांकमौलिरन्येतुसंस्थितोयदुनंदन ॥
 ऋग्वेदोऽस्यास्थितोमूलेयजुर्वेदोऽस्यमध्यगाः ॥ २२ ॥ अग्रेस्थितःसामवेदोऽग्रिमागिरसो नव ॥ पृथिवीमूलमाश्रित्यस्थिताचयदुसतमा ॥ २३ ॥
 मूलशानस्त्वपःसांवमध्येवोविभावसुः ॥ तासामनंतरंवातआकाशोऽग्रेसमास्थितः ॥ २४ ॥ मूलेस्थितस्तुभूलोकोभुवर्लोकस्तुमध्यागः ॥

स्वर्लोकश्चाग्रमाश्रित्यस्थितोऽव्यंगस्ययावता ॥ २५ ॥ एवं देवमयः सांख्येऽवलोकमयस्तथा ॥ धारणीयो महान् भक्त्या पूजकैः प्रीतेर्येवैः ॥ २६ ॥
 पूजयंति रविं यैर्विना नेन यदूत्तम ॥ पूजाफलं न तेषां स्यान्नरकं च ब्रजं तिहि ॥ २७ ॥ तथा तेषां भवेन्नित्यमव्यंगो भोजकः सदा ॥ अन्यकाले
 यदुश्रेष्ठ इत्येतत्कथितं तव ॥ २८ ॥ बंधने कारणं विरभूषणा निचसुव्रत ॥ २९ ॥ इति श्री भविष्ये महपुराणे ब्राह्मे पर्वाणि सप्तमी कल्पे सांख्योपा
 ख्याने व्यंगोत्पत्तिर्नाम द्विचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४२ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ श्रुत्वैव मे वसंवेन व्यासात् सत्यवती सुता
 त् ॥ अव्यंगस्य च उत्पत्तिं पुनरागन्महामतिः ॥ १ ॥ अथागत्य महतेजाः सांख्यो गत्वा श्रमं पुनः ॥ २ ॥ नारदस्य महाबाहो नारदं वाक्यमब्रवीत् ॥
 कथमुत्क्षिप्य वै धूपं भोजकैः सवितुमुने ॥ ३ ॥ स्नानमाचमनं चैव मर्धदानं महात्मने ॥ सांख्यवचनं श्रुत्वा नारदो ऋषिसत्तमः ॥ ४ ॥ उवाच कु
 रुशार्दूलसांख्यं जांबवती सुतम् ॥ हंतैते कथयिष्यामि रवेर्धूपविधिक्रमम् ॥ ५ ॥ स्नानमाचमनं चैव स्वर्णदानं तथैव च ॥ आचां तस्मिन्
 तः स्नात्वा वासमीनिर्मलशुभे ॥ ६ ॥ अनार्द्रैः सवैस्त्रैः पावित्र्यैः परिधाय च ॥ प्राङ्मुखो दङ्मुखो वापि आचामेच्च प्रयत्नतः ॥ ७ ॥ जले जलस्थो
 नाचा मेजलादुत्तीर्य यत्नतः ॥ अप्सु सूर्यस्तथाग्निश्च माता देवी सरस्वती ॥ ८ ॥ तस्मादुत्तीर्या चाचामेन्नाचामेत्तु जलाशये ॥ उपविश्य शुचौ
 देशे प्रयतः प्रागुदङ्मुखः ॥ ९ ॥ पादौ प्रक्षाल्य हस्तौ च अंतर्जनुस्तथाचमेत् ॥ प्रसन्नास्त्रिः पिबेदापः प्रयतः सुसमाहितः ॥ १० ॥ संमार्जनं तु द्विः कुर्या
 त्त्रिभिरभ्युक्षणं पुनः ॥ मूर्धनं खानि चात्मानमुपस्पृश्य तु पूर्व्यशः ॥ ११ ॥ आचां तोऽर्कं नमस्कृत्य शौचेषु शुचि ता मियात् ॥ क्रियां यः कुरुते
 मोहादनाचम्येह नास्तिकः ॥ १२ ॥ भवंतीह क्रियाः सर्वा वृथा तस्य न संशयः ॥ शुचिकामा हि वै देवा वै देवैरेव मुदा हताः ॥ १३ ॥ इतोपस्था
 कृतश्चैव सर्वे देवाः प्रयत्नतः ॥ शौचमेव प्रशंसंति शौचांगा निविधीयते ॥ १४ ॥ आचां तो मौनमास्थाये देवा गारंतो ब्रजेत् ॥ श्वासरो धनिमि
 तं तृणाणमाच्छाद्य वाससा ॥ १५ ॥ शिरः प्रावृत्य यत्नेन के शोदक निवृत्तये ॥ ततः पूजार्खैः कुर्यात्पुष्पैर्नाना विधैः शुभैः ॥ १६ ॥ गायत्रौ स
 शिरस्कां च यजमानः प्रयत्नतः ॥ धूपं ततोऽग्रे दद्यात्प्रथमं गुग्गुलुहृतिम् ॥ १७ ॥ पुष्पां जलितं तोऽग्रे दद्यात्तच्छिखायां प्रयत्नतः ॥ रवेर्मूर्धनि
 तं दद्याद्देवमंत्रमुदाहरन् ॥ १८ ॥ अत्र तेन यद्भक्तिर्नो वर्जयति देवामनुष्याः पितरश्च सर्वे ॥ तस्यादित्यं प्रसरंचमना मे ह्यस्ते जसा प्रथमं ना

विभाति ॥ १९ ॥ धूपवेलाः स्मृताः पंचधूपेष्वेव तु पंचसु ॥ हवनाद्याः क्रियाः पंचाक्षिष्ये हंतथापुनः ॥ २० ॥ दंडनायकबेलतु प्रत्यक्षे
 ऋक्षदर्शनात् ॥ नज्जावेलप्रदोषं तु तत्तत्कार्यविजानता ॥ २१ ॥ त्रिकालतुल्यैः पूजाकर्तव्यासूर्यदर्शनात् ॥ अर्घ्योदितस्तु पूर्वोक्ते ततोद्धस्तुर
 विर्विमुः ॥ २२ ॥ हेलयेति च पूर्वोक्ते मध्याह्ने ज्वलनाय च ॥ तथैव मंडले देयं नीचाह्ने ज्वलनाय च ॥ २३ ॥ चंदनोदकमिश्राणि गंधोदकयुतानि
 च ॥ पद्मानिकरवीराणि तथा स्तोतृपलानि च ॥ २४ ॥ कुसुमोदकमिश्राणि कुरहटकमुमंतथा ॥ गंधादीने च दिव्यानि कृत्वा वै ताभ्राजने ॥
 ॥ २५ ॥ धूपद्वत्वाग्रे वीरप्रयत्नाद्गुणलुहतिम् ॥ अर्घ्यपात्रंतदागृह्य कुर्यादवाहनैव ॥ २६ ॥ एहि सूर्यसहस्रांशो ते जोराशे जगत्पते ॥
 अतुंकं पाहि मां कृत्वा गृहाणार्घ्यं दिवाकर ॥ २७ ॥ अनेनावाहनं कृत्वा जानुभ्यामवनीगतः ॥ रवीन्निवेदयेदधर्ममादित्यहृदये गतः ॥ २८ ॥
 अंनमो भगवते आदित्याय विश्वाय खेशाय ब्रह्मणे लोककर्तृणे ॥ ईशानाय पुराणाय सहस्राक्षाय ते नमः ॥ २९ ॥ असौ मायऋग्यजुः रथर्वाय अंभूभु
 वः स्वः अंमहः अंजनः अंतपः अंत्यब्रह्मणे सुं डेमध्यपुरतः ॥ आदित्याय नमः ॥ ३० ॥ नारद उवाच ॥ सावित्र्याश्च परंतं त्रैलोक्य
 कारिणे हिततः परम् ॥ परितः परिगृह्याथ धूपभाजनमुत्क्षिपेत् ॥ ३१ ॥ निवेदयेत्ततो धूपवाचमेतामुदीरयेत् ॥ त्वमेक एव रुद्राणां विसृजं च
 पुरातनम् ॥ ३२ ॥ देवानां गीर्भिरभितः संस्तुतः शाश्वतो दिवि ॥ पूर्वोक्ते च तथैतेन मध्याह्ने चापरेण तु ॥ ३३ ॥ अंनमो भगवते ज्ञानात्म
 नेत्वां च ॥ विष्णोस्तत्परमं पदं सदा पश्यति सूरयः ॥ ३४ ॥ दिवाकरस्तु सायाह्ने मंत्रेणार्घ्यं निवेदयेत् ॥ अंनमो वरुणाय शंभवे ॥ ३५ ॥ अं
 आकृष्णे नरजसार्तमानो निवेशय ब्रह्म तं मर्त्यं च ॥ हिरण्ययेन सवितारयेन देवोयाति भुवनानि पश्यन् ॥ ३६ ॥ अनेन विधिनान्वाधूपं
 सूर्याय भोजकः ॥ उत्क्षिपेच्चैव धूपेन विशेद्ब्रह्म गृहंततः ॥ ३७ ॥ ततः प्रविश्य धूपं तु प्रतिमायै निवेदयेत् ॥ मंत्रेण मिहिरायेति निक्षुभायेति
 नित्यशः ॥ ३८ ॥ ततो राह्येन मथ्येति निक्षुभायै ततो नमः ॥ दंडनायकं ज्ञाय पिंगलाय च वै नमः ॥ ३९ ॥ तथाराज्ञाय श्नौपाय तथेशाय
 गरुत्मते ॥ ततः प्रदक्षिणं कुर्वन्दिग्देवभ्यो निवेदयेत् ॥ ४० ॥ दिंडिने तु ततो दद्याद्द्वैमंताय दूतम् ॥ महेशाय ततो दद्यात्तथा
 व्योमाया दव ॥ ४१ ॥ विधेभ्यो देवभ्यो नमः ॥ रुद्रभ्यो नमः ॥ अत्र ब्रह्मणे मुंडपतये आदित्याय पुरुषेश्वराय सूर्याय नमो नमः ॥ ४२ ॥

अनेककांतेनन्वाशेषायवासुकितक्षककौटकायपद्मशंखकुलिकेभ्योनगराजेभ्योनमः ॥ ४३ ॥ तलमुत्तलपातालआशालाविशा
 लरसातलादिभ्योदैत्यदानवपिशाचेभ्योनमः ॥ ततःप्रदक्षिणंकुर्यान्मातृकेभ्योनमोनमः ॥ अग्रहेभ्योनमः ॥ ४४ ॥ अदंडनायकाय
 नमः ॥ अमार्तडायनमः ॥ अविनायकायनमः ॥ ४५ ॥ एवमुद्धिशयनामानिधूपंदत्तावरानन ॥ उत्क्षिप्तोयत्रवैधूपेमुक्त्वातत्रैवतंपु
 नः ॥ ४६ ॥ सूर्यगुरैरभिष्टयएवंविज्ञायतेततः ॥ अर्चितस्त्वंतथाज्ञात्तयामयाभक्त्याविभावसो ॥ ४७ ॥ ऐहिकामुष्मिकौनाथकार्यसि
 ङ्गिदस्वमे ॥ एवंत्रिषवणंस्त्वायोऽर्चयेत्प्रणतोरविम् ॥ ४८ ॥ विधिनातुयथोक्तेनसोऽक्षमेधफलंलभेत् ॥ यश्चैवंकुहतेनित्यंयथोक्तंधूप
 विस्तरम् ॥ ४९ ॥ सपुत्रवानरोगीचमृतःसंलयतेरवौ ॥ विधिनातुयथोक्तेनक्रियमाणानियन्ततः ॥ ५० ॥ सर्वकार्याणिदिद्वयंतिसफला
 निभवंतिच ॥ पुष्पंश्रेष्ठंयदानस्यात्पत्राणिसमुपाहरेत् ॥ ५१ ॥ पत्रंनस्यात्ततोधूपंप्रनस्यात्ततोऽजलम् ॥ सर्वनस्याद्यदचैवप्रणिपातेन
 पूजयेत् ॥ ५२ ॥ अशक्तःप्रणिपातस्यमनसापूजयेद्रविम् ॥ असंभवेतुद्रव्याणांविधिरप्रकीर्तितः ॥ ५३ ॥ द्रव्याणांसंभवेचैवसर्वमेवोपहारयेत् ॥
 मंत्रात्कर्मयुतोयस्तुमित्रेधूपंनिवेदयेत् ॥ ५४ ॥ उच्चारणञ्चैतेषांधूपप्रीतोभवेद्रविः ॥ शिरोनासामुखंचैवभृशमावृत्ययन्ततः ॥ ५५ ॥ पूजये
 द्रास्करंवीरशौथिलंतुनकारयेत् ॥ ५६ ॥ तस्माद्युक्तंसंदाकार्यपूज्यंतेचदिवाकरम् ॥ तेऽक्षमेध
 फलंप्राप्यसूर्यलोकंव्रजंतिहि ॥ ५७ ॥ धूपेनपूज्यमानेतुनराःपश्यंतिथादव ॥ यांतितेपरमंस्थानंयत्रपश्यंतिसूरयः ॥ ५८ ॥ क्रियमाणंतथाकै
 चभक्त्यापश्यंतिनेराः ॥ सर्वान्कामानिहप्राप्यतेयातिपरमंपदम् ॥ ५९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिषसमीकल्पेसांवापारुणाने
 धूपादिविविधविधिवर्णनंनामत्रयश्चत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४३ ॥ ४४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अथाजगामभगवान्व्यासोद्वारव
 तीशु रीम् ॥ द्रष्टुंनारायणंदेवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ १ ॥ तमागतमृषिंदृष्ट्वावासुदेवोविशंपते ॥ अभ्युत्थायमहोतेजाःपूजयामासभारत ॥ २ ॥
 स्वयमेवासनंदत्वापाद्यमर्ध्यंतथैवच ॥ पप्रच्छप्रयतोभूत्वाव्यासस्त्यवतीसुतम् ॥ ३ ॥ यएतेभोजकाविप्राआनीतामत्सुतेनवै ॥ शाकद्वी

पमितो गत्वा ज्ञानिनो मां क्षणामिनः ॥ ४ ॥ तान्दृष्ट्वा रूपतो विप्रप्रवेशात्कर्म तस्तथा ॥ कौतूहलं समुत्पन्नं हर्षश्च परमो मम ॥ ५ ॥ कथमेतं क्षणं
 मपि तिष्ठते पृथिवी तले ॥ येषां राविः सदा पूज्यो येषां मुक्तिः सदा वसेत् ॥ ६ ॥ नागत्वा भोजकत्वं हि मां क्षमा प्रोक्तिश्च न ॥ इदं मम न सो ब्रह्मन्सदा सं
 प्रतिभाति वै ॥ ७ ॥ व्यास उवाच ॥ एवमेव यथा यत्त्वं शंखचक्रगदाधर ॥ धन्या एते महात्मानो भोजकानां त्रसंशयः ॥ ८ ॥ ये पूजयन्ति
 सततं भानुमंतं दिवाकरम् ॥ ज्ञानिनः कर्मनिष्ठाश्च सदा मां शर्गातिगताः ॥ ९ ॥ यजन्ते सततं भानुं वलिपुष्पफलैस्तथा ॥ अन्नैर्नौषधिभिश्चैव
 आज्यहोमैश्च कृत्स्नशः ॥ १० ॥ होमं च शर्गां कृत्वा परं होमं ततः श्रिताः ॥ परहोमस्य करणात्पूतात्मानो ह्येकलम्बकाः ॥ ११ ॥ विंशतिपर
 मां दिव्याभास्करां तेजसां कलाम् ॥ कर्मणः न धनैश्चैका तत्राप्रौ प्रतिष्ठिता ॥ १२ ॥ वायुमार्गास्थिता ज्योतिर्द्वितीया तः प्रकाशिका ॥ ततः
 परं तृतीया तु तस्मृतं सूर्यमंडले ॥ १३ ॥ मंडलं तच्च स विदुर्दिव्यं ह्यजरमव्ययम् ॥ तस्याऽसौ पुरुषो मध्येऽसौ सदसदात्मकः ॥ १४ ॥ क्षरा
 क्षरस्तु विज्ञेयो महासूर्यस्तथैव च ॥ निष्कलः सकलश्चापि द्वौ च तस्य प्रकल्पितौ ॥ १५ ॥ अक्षरः सकलश्चैव सर्वभूतव्यवस्थितः ॥ सतत्त्वः स
 कलः प्रोक्तस्तत्त्वहीनस्तु निष्कलः ॥ १६ ॥ तुण्डुलमलता वृक्षवृक्षसिंहद्विजाधिपान् ॥ सुरसिद्धमनुष्याश्च स्थलजान् जलजान् हरैर्त् ॥ १७ ॥
 व्यवस्थितः स सर्वत्र सर्वेषां मंतरात्मानि ॥ यदा कल्पात्मकश्चैद्वितीयां तनुमाश्रितः ॥ १८ ॥ निष्कलस्तु सदज्ञेयः संस्थितस्तैर्जसां कलाम् ॥
 हिमं धर्मं च वर्षचक्रैर्लोक्येकुरुते सदा ॥ १९ ॥ द्वितीयायां तनुस्तस्य अक्षरं तत्परंपदम् ॥ देवयानं तु पंथानं कर्मयोगेन संस्थिताः ॥ २० ॥ आ
 दित्यसिद्धान्तरिताः सांख्ययोगविदश्च ये ॥ तेऽभिगच्छन्ति तत्स्थानं स मोक्षः परिकीर्तितः ॥ २१ ॥ निर्द्वन्द्वो निर्गमश्चैव तत्र गत्वा न शोचति ॥
 वेदेषु ब्रह्मवदति ध्यायते तत्त्ववेदिनः ॥ २२ ॥ अक्षरं तत्त्वतश्चापि ध्यायते पुरुषोत्तम ॥ व्यशं च तमोकारं सार्धमात्रात्रये स्थितम् ॥ २३ ॥
 वदंति चार्धमात्रस्थं कारं व्यंजनात्मकम् ॥ ध्यायंति ये मकारं रीयं ज्ञानं ते हि सदात्मकम् ॥ २४ ॥ मकारो भगवान्देवो भास्करः परिकीर्तितः ॥ मकार
 ध्यानयोगाच्च माह्वेते प्रकीर्तिताः ॥ २५ ॥ धूपमाल्यैर्यतश्चापि उपहारैस्तथैव च ॥ भोजयंति सहस्रांशुं तेन ते भोजकाः स्मृताः ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्ये
 महापुराणे ब्रह्मे पर्वणि सप्तमोऽध्यायः ॥ १४४ ॥

॥ वासुदेव उवाच ॥ ॥ ज्ञानोपलब्धिविघ्नैर्द्रुभोजकानां महमुने ॥ ब्रूहि तत्त्वं द्विज श्रेष्ठ कौतुकं परमं मम ॥ १ ॥ ॥ व्यास उवाच ॥
 इमां ज्ञानोपलब्धितु निबोध गदतो मम ॥ अस्थिस्थूलं स्नायुतं मांसं शोणितं लेपनम् ॥ २ ॥ चर्मवर्नद्वन्द्वं धिपूर्णं मृत्रपुरीषयोः ॥ जराशोक
 समाविष्टो गायतनमातुरम् ॥ ३ ॥ रजस्वलमभित्यं च भूतावासमिमं त्यजेत् ॥ कपालं वृक्षमूलानि कुचैलमसहायता ॥ ४ ॥ समता सर्व
 भूतेषु एव मुक्तस्य लक्षणम् ॥ तिलैस्तैलं गविक्षीरं काष्ठेषु पावकमन्तति ॥ ५ ॥ उपायं च त्रयेदस्य धिया धीरः समाहितः ॥ प्रमाथि च प्रयत्नेन मनः
 संयम्य चंचलम् ॥ ६ ॥ बुद्धौ द्विधा णिसंयम्य शकुना निवपंजरे ॥ इन्द्रियैर्नियतैर्देहाधराभिरिव तृप्यते ॥ ७ ॥ सततममृतस्यैव जनादेन महा
 मते ॥ प्राणायामैर्देहोपाध्यायैर्नाभिश्च किलिषम् ॥ ८ ॥ प्रत्याहारेण संसर्गान्ध्यानेन नीश्वरान्गुणान् ॥ ध्यायमानस्य दृढं ते च तित्तिदौषेयथा
 ग्निना ॥ ९ ॥ तथैन्द्रियकृतादोषादृढं ते प्राणनिग्रहात् ॥ चित्तचित्तेन संशोध्य भावं भावेन शोधयेत् ॥ १० ॥ मनस्तु मनसा शोध्य बुद्धिबुद्ध्या
 तु शोधयेत् ॥ चित्तस्यातिप्रसादेन भातिकर्मशुभाशुभम् ॥ ११ ॥ शुभाशुभविनिमुक्तो निर्द्वन्द्वो निष्परिग्रहः ॥ निर्ममो निरहंकारस्ततो
 याति परांगतिम् ॥ १२ ॥ पूर्वोक्ते लोहितं रूपं प्रथमं मृड्मयं स्मृतम् ॥ यजुर्मयं द्वितीयं तु श्वेतं माध्याह्निकं स्मृतम् ॥ १३ ॥ कृष्णं तृतीयं सा
 यो ह्यसाम्नो रूपं तु तत्स्मृतम् ॥ प्रथमं राजसं देवद्वितीयं सान्त्विकं स्मृतम् ॥ १४ ॥ तृतीयं तामसरूपं त्रैगुण्यं तस्य कल्पितम् ॥ त्रयाणां व्यतिरेक
 ण चतुर्थसूर्यमंडलम् ॥ १५ ॥ ज्योतिष्प्रकाशकं सूक्ष्मं प्रोक्तं देवा निरंजनम् ॥ चतुर्थं तु वेदविदः सूर्यसिद्धांतवेदिनः ॥ १६ ॥ अकारप्रणवयुक्ता
 ध्याननिर्धूतकल्मषाः ॥ स्थिताः पद्मासने वीरानाभिः संयस्तपणयः ॥ १७ ॥ सुप्रज्ञानाडिकामागंकुभरे च करैः ॥ त्रिभिः संशोध्य तापं च भरु
 तो देहमध्यगात् ॥ १८ ॥ पदांगुष्ठान्वितः स्विन्नमूर्ध्वमुखोऽक्षेपयेत्कमात् ॥ नाभिदेशे तु तं दृष्ट्वा देवमग्निमनामयम् ॥ १९ ॥ सोमं च हृदये दृष्ट्वा
 सूर्यं वाग्निशिखांततः ॥ वातरश्मिभिरासाद्य तं भित्त्वा मंडलं परम् ॥ २० ॥ ततः परं तु योगच्छेद्योऽस्थः सूर्यमंडलम् ॥ तत्र गत्वा न शोचति तत्सा
 रं परमं पदम् ॥ २१ ॥ देवाचैनं महाबाहो कीर्तितं किं शिसूदन ॥ प्रथमं हृदयस्थानं द्वितीयं चाग्निमाश्रितम् ॥ २२ ॥ तृतीयं नभसं स्थं च चतुर्थं
 सूर्यमंडलम् ॥ २३ ॥ स्थानं परं वै परमात्मसंस्थभानोः सुरेशस्य वदंति तज्ज्ञाः ॥ ज्ञेयः समोक्षश्च नृणां स एव संसारविच्छित्तिकरं पदं ततः ॥ २४ ॥

इदममृतं संपरस्पर्शवर्धकं रणसहस्रभृतोहितजनानाम् ॥ ऋषिचरितमेवत्यतस्वसारव्यपगतमोहाधियप्रयातिमोक्षम् ॥ २५ ॥ इदं मयान
चरितं मया ते प्रख्यापितं यानवरेण युक्तम् ॥ ज्ञात्वा विमंसे क्षविदं विदं तिसिद्धाश्च तत्स्थानमवाप्नुवन्ति ॥ २६ ॥ यन्मत्प्रोक्तामिदं ज्ञानं देयं श्रद्धा
वतानृणाम् ॥ नास्तिकानामबुद्धिर्नानंदेयं भूतिमिच्छता ॥ २७ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इत्युक्त्वा भगवान्यासो भोजकज्ञानं पुरा
मम् ॥ नारायणं महाबाहो जगामास्य तनहरेः ॥ २८ ॥ ख्यातं यत्रिषु लोकेषु गंगया परिशोभितम् ॥ बद्धमिदं तं वीरनरनारायणश्रमम् ॥ २९ ॥
इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्रह्मपर्वणि सप्तमिकल्पे भोजकज्ञानवर्णनं नाम पंचत्वारिंशदुत्तरांशतमोऽध्यायः ॥ १४५ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ इति
नीकउवाच ॥ ॥ यत्ते भोजकाः प्रोक्ता देवदेवस्य पूजकाः ॥ नान्नं भोज्यमथैतैर्ब्राह्मणैश्च कदाचन ॥ १ ॥ भारकरस्य प्रिया ह्येतैर्पूज्यत्वं
च तथागताः ॥ दिव्याश्चैते स्मृतविप्रा आदित्यांगसमुद्भवाः ॥ २ ॥ अभोज्यत्वं कथं याता भोजकास्तद्द्रव्यम् ॥ किं कुर्वाणस्तथाक्रमं भोज्य
तां याति मेव ह ॥ ३ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इममर्थं पुरापृष्ट्वा वासुदेवो महर्षिते ॥ कृतवर्मणा पुराराजंस्तथासं वामहावलः ॥ ४ ॥
गतौ सां वपुरं विरतथानारदपर्वतौ ॥ मुक्तवंतोगृहे सवैर्भोजकस्य महात्मनः ॥ ५ ॥ आदित्यकर्मणो लोके देवा ब्रह्मरूपिमागताः ॥ तेन ते पूजि
ताः सर्वैर्भक्त्या भोज्यैरनेकशः ॥ ६ ॥ आगतास्ते पुरं विरपुण्यां द्वाारवर्ती विभोः ॥ तावृषा दिवमाहूदौ राजन्नारदपर्वतौ ॥ ७ ॥ वासुदेवम
होतृजाहार्दिकयोवाक्यमब्रवीत् ॥ यत्ते भोजका विप्रपूजका भारूकरस्य तु ॥ ८ ॥ अन्नमेषां कथं विप्रमुक्तवंतोजनार्दन ॥ तावृषा दिव्यमा
ख्यातौ यातौ नारदपर्वतौ ॥ ९ ॥ अभोज्याः किल एते वै ब्राह्मणानां जनार्दन ॥ १० ॥ न ते भोज्या महाबाहो भोज्या भो
जाश्च सर्वदा ॥ १० ॥ अभिवाद्य प्रयत्नेन यथादित्यो महामते ॥ आचरंतश्च तत्कर्म भोज्यत्वं प्रव्रजति ते ॥ ११ ॥ तच्छ्रुतां यदुत्प्रेष्ठयत्का
र्यं चापि तैर्विभो ॥ यतमानैर्महाबाहो तदिहैकमनाः शृणु ॥ १२ ॥ वृषलियस्यैव भार्या यश्चाव्यगं न धारयेत् ॥ अभोज्यस्तु विज्ञेयो भोजको
नात्र संशयः ॥ १३ ॥ अस्मात्पूजयेद्यस्मृतुं तथाव्यंगविवाजितः ॥ आदित्यं दुःशादूलं तथा च विधिनिविभो ॥ १४ ॥ सेवको भोजको यस्तु
शूद्रांश्च येन भुज्यते ॥ कृषिचक्रुरेत्यस्तु देवाचमपि व्रजेयत् ॥ १५ ॥ जातकर्मदियो यस्य न संस्काराः कृता विभो ॥ आरुणेयैश्च मंत्रैश्च सा विना

नचवैपठेत् ॥ १६ ॥ तस्यगेहद्विजोभुक्त्वाकृच्छ्रपादेनशुध्यति ॥ पितृदेवमनुष्याणांभूतानांभास्करस्यतु ॥ १७ ॥ अकृत्वाविधिवपूजा
 यस्तुभुक्तेसधर्महा ॥ अव्यंगेनविहीनोयःशंखहीनस्तथैवंच ॥ १८ ॥ शिरसाधारयेत्केशांसज्ञेयोभोजकाधमः ॥ देवार्चनंतथाहर्मज्ञानं
 तर्पणमेवच ॥ १९ ॥ दानंब्राह्मणपूजांचकुर्वतोभोजकस्यतु ॥ अव्यंगेनविहीनस्यसर्वभवातिनिष्फलम् ॥ २० ॥ सर्वदेवमयोद्दोषसर्ववेदम
 यस्तथा ॥ अव्यंगोयदुशार्दूलपवित्रंपरमंस्मृतम् ॥ २१ ॥ भोजकानांयदुश्रेष्ठतस्यमूलस्थितोहरिः ॥ मध्येब्रह्मामहातेजाअग्रोश्रुतिभूषणः
 ॥ २२ ॥ ऋग्वेदोयस्यमूलस्थोमध्येसामानिकृत्स्नशः ॥ यजुर्वेदस्तथाश्रेष्ठश्चार्थवसहितःस्थितः ॥ २३ ॥ त्रयोऽग्नयस्तथाराजंन्रयोलो
 काःस्थिताःक्रमात् ॥ एवमेषपवित्रस्तुअव्यंगोभोजकस्यतु ॥ २४ ॥ यस्त्वेनविहीनस्तुभोजकोभोजकाधमः ॥ अभोज्यःसतुविज्ञेयः
 सोऽशुचिर्नात्रसंशयः ॥ २५ ॥ निर्माल्यमथनैवेद्यंकुमंदेवहेलिना ॥ येप्रयच्छंतिशूद्राणांकिंणीतिचभोजकाः ॥ २६ ॥ तेऽधमाभोजको
 ज्ञेयायेचदेवस्वहाराणिः ॥ नपूजयंतिदेवेशदेवस्वक्षपयंतिच ॥ २७ ॥ नतेदेवप्रियास्तातविज्ञेयाभोजकाधमाः ॥ अभुक्त्वायस्यनैवेद्यंभोजको
 ऽश्नातिमानद ॥ २८ ॥ तदंन्रंभुंजतस्तस्यनरकायनशांतये ॥ नैवेद्यंभोजयेत्तस्माद्रास्करस्यनरःसदा ॥ २९ ॥ प्रथमंयदुशार्दूलसचदेवि
 शोधनम् ॥ ब्राह्मणानांयथावीरपुरोडांशंकायशोधनम् ॥ ३० ॥ भोजकानांतथावीरनैवेद्यंकायशोधनम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे
 ब्राह्मणपर्वणिसप्तमीकल्पेसांविपोख्यानेभोजकवर्णनंनामषट्त्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४६ ॥ ॥ असुप्रष्टोयथा
 देवोभास्करोदेवपूजितः ॥ अरुणेनमहाबाहोकोप्रियाभोजकास्तथा ॥ १ ॥ पूजायांतवकेयोग्याःकेनयोग्याभवंतिच ॥ इतिपृष्टःसमगवा
 नरुणेनदिवाकरः ॥ २ ॥ यदुवाचमहाबाहोतद्विहकमनाःशृणु ॥ ॥ भास्करउवाच ॥ ॥ परदारान्परद्रव्येनहिंसंतिभोजकाः ॥ ३ ॥
 तेप्रियाममवैनित्यंयेननिंदंतिदेवतान् ॥ वाणिज्यंक्षुषिषंवांतुवेदानांनिन्दनंचये ॥ ४ ॥ कुर्वतिभोजकाज्ञेयाःसर्वेतेमनवैरणः ॥
 येषांभार्यांस्रग्रहणंकर्षणंयप्रकुर्वते ॥ ५ ॥ नृपसेवाखगेश्रेष्ठविज्ञेयाःपतितास्तुते ॥ भुंजतेयचशूद्रांन्रज्ञेयास्तेऽत्रवोमम ॥ ६ ॥ पूजाकृतातु
 यातैस्तुतथाध्वं चखगोत्तम ॥ पूजांतामथचाप्यध्वनाहंगृह्णामिखेचर ॥ ७ ॥ यएतेकथितावीरयेचशंखविजिताः ॥ निर्माल्ययेमदाय

तुनैवेद्यकुं कुमन्तथा ॥ ८ ॥ शूद्राद्यप्येयच्छतिविक्रीणित्तियेखग ॥ यच्छतिचैवेद्यायभोजकामेनतेप्रियाः ॥ ९ ॥ यजतेयेचसवित्रोमहा
 श्वेतां चगोपतेः ॥ येनजानंतिमुद्रांकिकराणांचनामतः ॥ १० ॥ यएतेकथितवीरभोजकास्तेमयाखग ॥ नैतपूजयितुंशक्तयोप्रियाममभो
 जकाः ॥ ११ ॥ ताच्छृण्वखगश्रेष्ठभूत्वचैकग्रहमानसः ॥ देवद्विजमनुष्याणांपितृणांचापिपूजकाः ॥ १२ ॥ तेप्रियाममवैनित्यंशक्ताःपूजयितुर
 विम् ॥ येषामुंडिशोनिनित्येचाव्यंगसमन्विताः ॥ १३ ॥ वादयंतियेशंखंदिव्यास्तेभोजकामताः ॥ त्रिकाल्येचमानित्यंसुसृताःक्रोधव
 र्जिताः ॥ १४ ॥ पूजयंतियखगश्रेष्ठतेप्रियाममभोजकाः ॥ वारेमदीयेनक्तुपष्ट्यांश्चप्रकुर्वते ॥ १५ ॥ सतम्यामुपवासस्तुतथासंक्रमणेम
 म ॥ दिव्यास्तेब्राह्मणज्ञेयाभोजकाममपूजकाः ॥ १६ ॥ पूजयंतियेविप्रान्मद्रक्तमत्परायणाः ॥ तेप्रियाःससतंमहंभोजकारुडा
 ग्रज ॥ १७ ॥ मयिभक्तिनकुर्वतिब्राह्मणानूपूजयंतिनो ॥ नतेपूज्यानवंद्याश्च्येद्विंशतिचमांसदा ॥ १८ ॥ येकुर्वन्तिमहायज्ञान्भोजकारुडाग्रज ॥
 पितृदेवमनुष्याणांपूजयंतस्तखग ॥ १९ ॥ प्रियास्तेसततंवीरभोजकानांतथोत्तमाः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपंचयज्ञान्प्रवर्तेयेत् ॥ २० ॥
 एकभक्तेनयेनित्यंवर्ततेकश्यपात्मज ॥ मुंजतेनचयरात्रौभोजकास्तेप्रियामम ॥ २१ ॥ ममवोरचयोवीरतथापष्ट्यांचकेशव ॥ नरात्रैर्भुंजते
 प्राज्ञामत्प्रियास्तेमगाःखग ॥ २२ ॥ प्रतिसंवत्सरंयेतुभोजकारुडाग्रज ॥ नयच्छतिपितुमर्तुदिवसेतेनमेप्रियाः ॥ २३ ॥ इत्थंभूताभोजकाये
 माघमासेचसप्तमी ॥ पुष्पणांकरवीराणितथारक्तचंदनम् ॥ २४ ॥ वाचंकराह्मणानांतुनैवेद्यमोदकास्तथा ॥ घृताहुत्येगुगुलुश्चक्षरे
 णस्रपनंतथा ॥ २५ ॥ वाद्यानांशंखशब्दंचनृत्यनाट्यमंतंमम ॥ पंचवर्णाःपताकास्तुश्वेतंछत्रंचमेप्रियम् ॥ २६ ॥ नान्यवर्णैःकृतापूजतथाप्रा
 णातिमांखग ॥ यथाकृताभोजकेनपूजाप्रीणातिमांसदा ॥ २७ ॥ नान्येद्वप्रातिष्ठतुक्तव्याभोजकेनतु ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ इत्यु
 क्त्वाभगवान्देवश्चारुणायपुराण ॥ २८ ॥ लक्षणंभोजकानांतुतमैरुमथाक्रमत् ॥ एवंभोज्याभोजकास्तुनचाभोज्याःकदाचन ॥ २९ ॥
 अनुष्ठानविहीनायेनतेभोज्यास्तुभोजकाः ॥ भौमास्तुब्राह्मणयेतुअनुष्ठानविर्जिताः ॥ ३० ॥ तेऽप्यभोज्याभवंतीहविकर्मस्थाविशेष
 तः ॥ नास्तिपूज्यतर्मकिंचिन्मांगल्यंपावनंतथा ॥ ३१ ॥ चतुर्णामिहवर्णानांमुक्त्वाभोजकमुत्तमम् ॥ पूजितेभोजकेवीरआदित्यपूजितेभ

वेत् ॥ ३२ ॥ यस्यभुञ्जतेवैगहेभोजकायदुन्दनं ॥ तस्यभुक्तेस्वयंभानुब्रह्माविष्णुस्तथाशिवः ॥ ३३ ॥ यथेहसर्वस्त्वानांप्रधानत्वेस्थितो
 रविः ॥ तथेहसर्वभूतानांभोजकःपूज्यउच्यते ॥ ३४ ॥ तीर्थानांतु कुलेश्वरसंसारतासांरोयथा ॥ तथापूज्यतमोज्ञेयःपूज्यानांभोजकोविभो
 ॥ ३५ ॥ विशेषेणचसौराणांभोजकःपूज्यउच्यते ॥ भर्तापूज्योयथान्नाशिष्याणांचयथागुरुः ॥ ३६ ॥ भोजकस्तुतथापूज्यःसौराणांह
 दिकात्मज ॥ यस्यभुक्तेभोजकस्तुगंधपुष्पादिनार्चितः ॥ ३७ ॥ तस्यभुक्तेस्वयंभानुःपितरोदेवतास्तथा ॥ एवंपूज्यास्तथाभाज्याभो
 जकाह्लादिकात्मज ॥ ३८ ॥ येसौराभोजकस्यांत्रभुजतेनिर्विकल्पतः ॥ तेष्वेवपापनिमुक्तायांतिसूर्यसलोकताम् ॥ ३९ ॥ कथितोयत्रयो
 भोज्योयथाभोज्यःसर्वार्जितः ॥ अथार्कैवहुनोक्तेनश्रूयतांवचनंमम ॥ ४० ॥ नास्तिदेवात्परंशास्त्रिनास्तिगंगासमासरित् ॥ अश्वमेधसंपुण्य
 नास्तिपुत्रसमंमुखम् ॥ ४१ ॥ नास्तिभानुसमोदेवोनास्तिमातृसमागतिः ॥ यथैतानिसमस्तानिउत्तमानियदूत्तम ॥ ४२ ॥ तथोत्तमोभोजक
 स्तुसंप्रोक्तोभास्करेणतु ॥ ४३ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेब्राह्मेपर्वणि सप्तमीकलेसांबोपाख्यानेभोजकलक्षणवर्णनं नामसप्तचत्वारिंशत्तशत
 तमोऽध्यायः ॥ १४७ ॥ ४४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अथसांबोमहातेजादृष्ट्वाचक्रं पितुःकरे ॥ ज्वालाभालाकरालंतुमहतोतजसान्वितम् ॥ १ ॥
 पप्रच्छपितरंसांबोभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ कुतस्तातत्वयाप्राप्तंचक्रमादित्यसन्निभम् ॥ २ ॥ किमर्थंवहसेदेवदिव्यमायुधमुत्तमम् ॥ एत
 दाख्याहिमेसर्वश्रुतुं कामस्यकौतुकात् ॥ ३ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ साधुसाधुमहाबाहोसाधुष्टोऽस्महंतव्या ॥ शृणुष्वैकमनाःपुत्रचक्रस्य
 विधिनिर्णयम् ॥ ४ ॥ दिव्यं वर्षसहस्रंतुभानुमाराध्यश्रद्धया ॥ प्राप्तंचक्रंमयातस्माद्भस्करास्त्रोकूपूजितात् ॥ ५ ॥ नभोगःपंचकारुढःस्थि
 तःसाक्षाद्विवाकरः ॥ ग्रहाःसोमादयोयत्रसंस्थितानाभिर्मंडले ॥ ६ ॥ आदित्यद्वादशतमा अरेषुक्रमं गतस्तथा ॥ प्रोक्तं पथिषु तत्त्वानि पृथिव्या
 दीनियानि वै ॥ ७ ॥ एतैस्तत्त्वैःपरिव्याप्तंचक्रं कालात्मकं परम् ॥ संक्षेपात्तेमयाख्यातंदत्तंचक्रमिवापरम् ॥ ८ ॥ सांवउवाच ॥ कथं काल
 मयदेवचक्रं कमलमुच्यते ॥ इदं तावन्ममाचक्ष्वन्नातुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ९ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ कमलं हंतुमिषड्भिः षड्दलं चाक्षयाश्रितम् ॥

१ श्रोतुकामश्च ते सुखात्-इ० पा० । २ वत्स-इ० पा० । ३ अयनादि तथैव हि-इ० पा० ।

पुरुषाधिष्ठितं द्वितत्रसांगोऽविःस्थितः ॥ १० ॥ यच्चकालत्रयं लोकेतन्नाभिः त्रयमुच्यते ॥ मासा आरामहाबाहोपक्षश्च प्रथमः स्मृतः ॥ ११ ॥
 नेमी चैव परेशोऽप्यनेदक्षिणोत्तरे ॥ पथिनाभिषु योगे च योगाल्यास्तपनादिभिः ॥ १२ ॥ नक्षत्राणि ग्रहाश्च वसदाचात्रस्थिताः स्मृताः ॥ एतै
 व्याप्तमिदं चक्रं स्थूलसूक्ष्मप्रभेदतः ॥ १३ ॥ अत्रादिष्टेषु कालेषु येनोद्दिष्टा मया तव ॥ युगादिकल्पपर्यन्तस्तेऽपि चात्र स्थिताः क्रमात् ॥
 ॥ १४ ॥ यत्ते कालात्मकं चक्रमिदं संक्षेपतो मया ॥ कथितं तद्दिनं ष्णकान्तं प्रदात्तात्सूत्रमंडलात् ॥ १५ ॥ असुराणां वधायेदं मया लब्धं दि
 वा करात् ॥ आराध्य तपसा सूर्यपुराकल्पाजगद्गुरुम् ॥ १६ ॥ अतः संपूजयाम्येनं ग्रहैस्तत्त्वैर्दत्तं सदा ॥ अर्कभक्तो हि चक्रसंस्थः पूजयति
 भक्तिमान् ॥ १७ ॥ तेजसारविमंकाशः पुष्पोत्तरपुंजनेत् ॥ तस्मात्तमं कुलानंदं मित्रं संपूजयाम्यहम् ॥ १८ ॥ ग्रहैस्तत्त्वैर्वृत्तभक्त्या स्व
 मंत्रैः सततं विमुम् ॥ सप्तम्यां च क्रमालिख्य ये जंति दिवाकरम् ॥ १९ ॥ रक्तचंद्रनक्षत्रं कुंभेन सुगंधिना ॥ पिष्टगंधादिभिर्भाषि रक्तवर्ण
 कमिश्रकैः ॥ २० ॥ रक्तैश्चक्रमलैः शुद्धैः करवोरैः सुगंधिभिः ॥ अन्यैर्वर्कसुमैर्वन्यैः प्रत्यग्रैर्जैतुवर्जितैः ॥ २१ ॥ अपर्युषितनिदिच्छद्भिः शुभ
 धन्यैर्द्वैलेरपि ॥ फलैः पक्वैरोषधिभिस्तथा दूर्वाकुरैः कुशैः ॥ २२ ॥ धूपैश्च विविधैर्गवैस्तथा वस्त्रैश्च भूषणैः ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैश्च पेयैश्च चोष्यैर्लह्यैश्च
 शक्तितः ॥ २३ ॥ वितानशोभासिकतैः पलाशैरुपशोभितैः ॥ छत्रचारुगंधटाभिर्भूषणैर्दर्पणादिभिः ॥ २४ ॥ नृत्यवादित्रगीतैश्च वैदैः
 पुण्यकथास्म्वनैः ॥ सर्वत्र जयघोषैश्च संपूर्णैः पूजयंतिये ॥ २५ ॥ संपूर्णानि विधानान्कामानि विधान्यामुपवर्तते ॥ स्वचक्रं चापि निर्विघ्नं वृद्धि
 मायातिमुव्रत ॥ २६ ॥ हन्यते परचक्रं च यत्रेदं पूज्यते सकृत् ॥ संक्रांतौ ग्रहे चापि लिखितं योजयेदं दम् ॥ २७ ॥ भवंति नियताः सांवतस्य सा
 नुग्रहाग्रहाः ॥ सर्वरोगविहीनस्तु सर्वदुःखविर्जिताः ॥ २८ ॥ चिरं जीवति धर्मात्सा सर्वार्थसमन्वितः ॥ एष वै कथितो वत्स चक्रयोगो मया तव ॥ २९ ॥
 अर्कस्य सर्वज्ञानं श्रेष्ठः सिद्धिप्रदो भूशम् ॥ पुण्याधर्म्यस्तथा पुष्टयः शत्रुघ्नश्च विशेषतः ॥ ३० ॥ अंतो रक्तोऽथ पीतश्च कृष्णश्चापि विभागशः ॥ ३१ ॥
 इति श्रीभविष्य महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे साविपाख्यानैकालचक्रवर्णनं नामाष्टाचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४८ ॥ ६४ ॥

॥ सांवउवाच ॥ किंप्रमाणं लिखेच्चक्रंतत्रपद्मचर्किभवेत् ॥ नेमिप्रध्यानानीनिविभागः क्रियते कथम् ॥ १ ॥ वासुदेवउवाच ॥
 चतुःषष्ट्यंगुलंचक्रकृत्वावृत्तंप्रमाणतः ॥ अष्टांगुलाभवेन्नेमिः सैयं विभावतः सदा ॥ २ ॥ नाभिक्षेत्रंतथैव स्यात्पद्मं तत्रिगुणं भवेत् ॥ आर-
 क्षेत्रंचपद्मस्य कर्णिकोके सराणि च ॥ ३ ॥ केसरस्य च पादेन शेषपत्राणि कल्पयेत् ॥ पत्रसंधिश्चादागं क्रमात्तत्रापि भिद्यते ॥ ४ ॥ उन्नतं क-
 मलंतं तु कुर्यान्नाभ्यानसंशयः ॥ आकर्णिकां संविभक्ताश्च कर्तव्याः प्रधयः क्रमात् ॥ ५ ॥ अंगुलस्थूलमूलं स्यादाग्रां त्रिगुणंततः ॥ भूमिः पीता
 बहिर्ज्ञेया कर्णिकोके सराणि च ॥ ६ ॥ सितं नाभिस्थलंतत्रद्वा राणि परिकल्पयेत् ॥ हस्तमात्रं भवेत्तस्य तन्मानं द्वारसंनिभम् ॥ ७ ॥ शेषं
 रक्तं तस्मद्दिष्टं संहताः पत्रसंधयः ॥ नाभिनेम्यन्तरे लेखाः सितान्श्रांगुलमानतः ॥ ८ ॥ सितरक्तानि सितानि भिश्च समं तादुपशोभितम् ॥ कपोलं
 द्वारपद्मंच द्वारकोणे प्रकल्पयेत् ॥ ९ ॥ चतुर्द्वारं भवेद्देवमैन्द्रद्वारं प्रकल्पयेत् ॥ अपराण्डेऽथ पूर्वोण्डे वरुणमावहेत्सदा ॥ १० ॥ द्वाराण्येतानि
 निसंवृत्य यथोक्तविधिनो यजेत् ॥ यथोक्ता देवताः सर्वाः स्वमंत्रैरेव भाक्तितः ॥ ११ ॥ चक्रमेवं समुद्दिष्टं यजनार्थं मया तव ॥ यज्ञेनानेन संबद्धो दी-
 क्षितश्चार्कमंडले ॥ १२ ॥ इत्थं मे भानुना पूर्वमिदमुक्तं वरानन ॥ सांवउवाच ॥ केमंत्राश्च क्रयज्ञेऽस्मिन् देवतानां प्रकीर्तिताः ॥ १३ ॥ यज्ञ-
 कमश्चक्रः प्रोक्तो रूपं किंच पृथक् पृथक् ॥ खषोलकंहृदयाध्यक्षं पूर्वोक्तैकमले यजेत् ॥ १४ ॥ कर्णिकायां दलेऽप्येवमंगानि हृद-
 यादि च ॥ नाममंत्राश्चतुर्थ्यं तास्तेषां पूर्वोक्तकोटयः ॥ १५ ॥ नमस्कारश्च सर्वत्र एष एव विधिः स्मृतः ॥ स्वाहा तां होमकाले च कर्मस्वन्येषु ते पु-
 नः ॥ यथा कर्मवसानाश्च प्रयोक्तव्याः समासतः ॥ १६ ॥ उखषोलकाय विद्महे दिवाकराय धीमहि ॥ तं नः सूर्यं प्रचोदयात् ॥ १७ ॥
 सावित्री च महामाहो चतुर्विंशतिक्षरमता ॥ सर्वतत्त्वमयी पुण्या ब्रह्मगोत्रार्कवच्छभा ॥ १८ ॥ एवमंत्राः प्रयोक्तव्याः सर्वकर्मस्वतंद्रितैः ॥
 अन्यथा विफलं कर्म भवेद्दिपरत्र च ॥ १९ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन मंत्रां ज्ञात्वा विधिं तथा ॥ यथा वत्कर्म तत्कृत्वा साधयेद्दीप्तिं तं फलम् ॥ २० ॥
 ॥ सांवउवाच ॥ आदित्यमंडले दीक्षाकस्य कार्या कथंचसा ॥ कदा केन किमर्थं च कथयेदं ममाखिलम् ॥ २१ ॥ वासुदेवउवाच ॥
 ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं कुलीनं शूद्रमेव च ॥ पुरुषं वास्त्रियं वापि दीक्षयेत्सूर्यमंडले ॥ २२ ॥ स्वयं भक्त्योपपन्नश्च प्राणिपत्यगुरुं तथा ॥ गुरुस्तं दी-

क्षयेद्विप्रकलङ्गः सत्यवाक्कुचिः ॥ २३ ॥ षष्ठ्यामांशिसमाधायपूर्वोक्तिविधिनक्रमात् ॥ संपूज्यार्कैतथावह्नौह्रुत्वावैहविपारविम् ॥ २४ ॥
 शिष्यस्नातमथाचांतखषोल्काकृतिविग्रहम् ॥ स्त्रौगैरालभ्यचर्वागुदुर्भवाद्विस्तथाशतैः ॥ २५ ॥ पुष्पैःसंपूज्यचर्गादिनिदद्यादके
 वलिस्तथा ॥ आदित्योवरुणोऽक्रौडग्निसाधितोहृदयेनच ॥ २६ ॥ भवेदधृतगुडशरीरस्तदुल्लेष्टप्रमाणतः ॥ त्रिभिरंजलिभिर्हुत्वादेवायागौ
 हुतंपुनः ॥ २७ ॥ दत्त्वाशिष्टायमुक्त्वैवंदत्त्वातिदंतधावनम् ॥ वृक्षशरीद्रवतस्मद्द्रादशांगुलमात्रिभम् ॥ २८ ॥ दंतशिष्टेऽपनीतचितेनप्रा
 च्याक्षिपेत्ततः ॥ दंतधावनमास्यंचतदातस्योपरिक्षिपेत् ॥ २९ ॥ मैत्रावरुणमैशानवंकंसौम्यासमाश्रितम् ॥ प्रशस्तंदंतकाष्ठस्यसुखम
 न्यत्रनिदितम् ॥ ३० ॥ यांदिशंदंतकाष्ठस्यसुखंपश्यति तत्पतिम् ॥ अर्चयेत्तेनशांतिः स्यादित्युक्तंभानुनास्वयम् ॥ ३१ ॥ पुनस्त
 द्रचनंश्रुत्वागैरालभ्यचक्रमात् ॥ संपूज्यलेचनेनत्रसंचित्यपरिजप्यच ॥ ३२ ॥ कारयित्वाचसंकल्पतथाचंद्रियसंयमम् ॥ स्वापयेत्स्वयं
 चापि वरंश्रुत्वासमाहितः ॥ ३३ ॥ आचम्यकृतरक्षस्तुकृतद्रव्याधिवासनः ॥ हृदयेननेत्यातःस्नात्वाहुत्वाहुताशनम् ॥ ३४ ॥ स्वग्रंपृच्छे
 द्यथादिष्टंशुभंसंवादयेच्चतम् ॥ हृदयेनाशुभेदृष्टशतहोमंसमाचरेत् ॥ ३५ ॥ स्वप्नेपश्यतिहम्याणिदेवतानांहुताशनम् ॥ नद्योथानानिरम्या
 णिउद्यानोपवनानिच ॥ ३६ ॥ पत्रपुष्पफलाढ्यानिकमलानिचराजतम् ॥ संपश्यति यदिस्रमेब्राह्मणवेदपारगम् ॥ ३७ ॥ राजनंशौर्य
 संपन्नंधनाढ्यंशत्रियोत्तरम् ॥ शुश्रूषणपरंशूद्रंयदितत्त्वार्थमादिशेत् ॥ ३८ ॥ प्रशस्तंभाषणंचैक्यथासंभवतोमतम् ॥ एतैःस्पशनेतेषां
 श्रेष्ठमारोहणंततः ॥ ३९ ॥ वाहनानिप्रशस्तानिप्रासादंनावमेवच ॥ पर्वतंचसमारुह्यविपुलाभार्णविभवेत् ॥ ४० ॥ पत्न्यासुरांसमुद्रंचद
 ध्याज्यक्षीरमेवच ॥ सोमंमांसहविर्भुक्त्वासोत्रिर्गोलभतेनरः ॥ ४१ ॥ लब्ध्वावज्राणिरत्नानिधिविधाभरणानिच ॥ वाहनानिनिर्हागावोधान्यो
 पकरणानिच ॥ ४२ ॥ समृद्धिमाप्नुयात्किंचित्स्वप्नानांदर्शनंशुभम् ॥ शुभकर्मानुगंचतत्सर्वंशुभमुच्यते ॥ ४३ ॥ तस्मादन्यदनिष्ट
 म्यात्तस्मादुक्ताप्रतिक्रिया ॥ सप्तम्यांचक्रमाह्निर्यतत्रसंपूज्यभास्करम् ॥ ४४ ॥ तर्पयेत्त्वादिवशिष्टानालभ्यपूर्ववद्भुजम् ॥ सृष्टि

क्रमेणभृत्यर्थमुक्त्यर्थनान्यथाभवेत् ॥ ४६ ॥ दिवाकरंसमालभ्यपुरुषोऽथथाक्रमम् ॥ सर्वग्रहेषुतत्त्वेषुयथावत्तन्निर्गते ॥ ४६ ॥
 विभुद्धेषुविभुद्धंतं ध्यात्वाचादित्यवत्क्रमात् ॥ वियोजयेत्पृथिव्याश्चततः प्रभृति सर्वशः ॥ ४७ ॥ आदित्यमंडलं शुद्धं सर्वमुक्तं निश्चयेत ॥
 एवं तु मनसा ध्यात्वा जुहुयाच्चैवं शतम् ॥ ४८ ॥ सर्वमैत्रैः क्रमादेवं दीक्षाप्रोक्ता वरापरा ॥ कृत्वैव पुष्पांतं तु तस्मिन्नादित्यमंडले ॥ ४९ ॥
 बद्धास्यमंजलौ पुष्पं कृत्वा दत्त्वा च मंत्रितम् ॥ क्षिपेद्भुक्तुलं शुद्धार्थनामार्थं च विशेषतः ॥ ५० ॥ यत्र तत्पतितं पुष्पं तस्य तत्कुलमादिशेत् ॥
 नामचादित्यसंयुक्तमित्युक्तं भानुनास्वयम् ॥ ५१ ॥ संपूज्य श्रावयेत्तत्र समयनर्कं भाषितम् ॥ प्रातः सायं च मध्याह्नरेवरेभिर्भुजस्थितः ॥
 ॥ ५२ ॥ उपस्थानं सदा कुर्यादचर्चं सदानरः ॥ अहङ्कारं न भोक्तव्यं दिवा रात्रौ हुताशनम् ॥ ५३ ॥ दृष्ट्वा भोक्तव्यमकार्त्स्न्यं न भोक्तव्यं कदा
 चन ॥ न च पद्भ्यां स्पृशेत्तद्वन्नासनं परिवर्जयेत् ॥ ५४ ॥ न लंघ्या प्रतिमा छायानलं ध्यास्तिथयः क्वचित् ॥ न क्षत्राणि ग्रहायोगमासा
 मासाधिपाश्चये ॥ ५५ ॥ अयने ऋतवः पक्षास्तथैव दिवसानि च ॥ कालः संवत्सरश्चापि यः कश्चित्काल उच्यते ॥ ५६ ॥ अभिवं
 शः स सर्वोऽपि नमस्यः पूज्य एव च ॥ तस्मात्कालाधिपः सूर्यः स्वयं कालश्च पव्यते ॥ ५७ ॥ ज्योतिर्गणस्य सर्वस्य स्यात्वावस्था वरस्य च ॥
 चेतनचेतनस्यापि सर्वात्मा यः प्रकीर्तितः ॥ ५८ ॥ स्तुत्यो वंद्यः सदा पूज्यस्त्वयं सर्वथानृप ॥ मनसा कर्मणा वा चादेव निदां पारित्य
 जेत् ॥ ५९ ॥ प्रेषयित्वा च निर्माल्यं तदश्वेभ्यो निवेदयेत् ॥ प्रक्षाल्य हस्तपादौ च नमस्कुर्याद्विवाकरम् ॥ ६० ॥ इत्येषा परमा दीक्षा
 तव संक्षेपतो मया ॥ भुक्तिमुक्तिकरी चापि क्रियता प्रविभागतः ॥ ६१ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सांख्योपाख्याने
 सूर्यदीक्षावर्णनं नामैकोनपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४९ ॥ ४४ ॥ वासुदेव उवाच ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि यथा पूज्यो दिवाकरः ॥
 स्थांडिले यदुशादौ लनिर्बोधैकाग्रमानसः ॥ १ ॥ मंडलैरष्टभिः कार्यं चक्रं कालात्मकं शुभम् ॥ मध्ये पद्माकृतं चक्रमारैर्द्वादशभिर्भुतम् ॥ २ ॥
 तन्मध्ये कमलं प्रोक्तं पत्राष्टकममन्वितम् ॥ सर्वात्मा सकलो देवः खषोलकः किरणोज्ज्वलः ॥ ३ ॥ पूजनीयः स दामध्ये सहस्रकिराण्युधः ॥ प्र

णवेनमहावाहोचतुर्बाहुसमन्वितः ॥ ४ ॥ अरुणपूजयेत्याज्ञाः सदा देवाग्रं शुभम् ॥ दक्षिणे पूजयेद्देवीं निशुभां स्मरन्त्यतः ॥ ५ ॥ रवंतं दक्षिणे
 पार्श्वे उत्तरेऽपि गलं सदा ॥ संज्ञां च यदुशाईलश्रेयसं सततं बुधः ॥ ६ ॥ आग्नेय्यालेखं कीरनैः क्लृप्तामिषिनीं तथा ॥ वायव्यां पूजयेद्देवं मनुवं
 स्वतं विभुम् ॥ ७ ॥ ऐशान्यां पूजयेद्देवीं यमुनां लोकापवनीम् ॥ द्वितीयावरणे वीरपूर्वतः पूजयेद्विद्युत् ॥ ८ ॥ दक्षिणे च ततो देवीं पश्चिमे
 गरुडं तथा ॥ उत्तरे नागराजानं पुत्रमैरावतं शुभम् ॥ ९ ॥ आग्नेय्यां पूजयेद्दोलप्रहलैर्नैः कृतं तथा ॥ वायव्यामुर्वशीं देवीं मिशानिने विनतं तथा ॥
 ॥ १० ॥ तृतीयावरणे पूर्वपूजयेद्गुरुमादरात् ॥ पश्चिमे त्वर्कपुत्रं तु उत्तरेऽभिषणं तथा ॥ ११ ॥ ऐशानेऽग्निपुत्रं तु सोममाग्नेयमंडले ॥ पूजये
 दक्षिणे कोनैर्ऋतेराहुमादरात् ॥ १२ ॥ वायव्येऽधिकं च वीरपूजयेत्सततं बुधः ॥ चतुर्थावरणे देवं पूजयेच्छेखमादरात् ॥ १३ ॥ आग्नेये
 शांडिलीपुत्रं दक्षिणे दक्षिणाधिपम् ॥ विरूपाक्षं नैऋते देवं जलेऽपि श्रमे तथा ॥ १४ ॥ वार्युपुत्रं च वायव्यां सततं पूजयेन्नरः ॥ ईशाने देवमी
 शानं पूजयेत्सततं बुधः ॥ १५ ॥ उत्तरेऽयक्षराजानं कुबेरपूजयेद्बुधः ॥ पंचमे पूजयेद्द्वारसदा स्त्वावरणे द्विजाः ॥ १६ ॥ पूर्वतः परमां देवीं मिहा
 श्वेतां महामतिः ॥ श्रियमृद्धिं विभूर्तिं च धृतिं च वीरान्ति तथा ॥ १७ ॥ पृथिवीं यदुशाईलमहाकीर्तिं तथैव च ॥ इन्द्रं विष्णुं तथा र्भगं पर्जन्य
 मेव च ॥ १८ ॥ विवस्वंतं तथा कंचित्त्वष्टारं किरणेऽज्ज्वलम् ॥ पूजयेद्गुरुणं पृष्ठे चैव मेतां दिवाकरान् ॥ १९ ॥ शिरोनेत्रे तथा वर्मं अस्त्रं च यदुसत्तम ॥
 अरुणं सरथं वीरं सतमं पूजयेद्बुधः ॥ २० ॥ तथा धान्यदुशाईलसदा चारणे बुधः ॥ यक्षरक्षां सिंघं वान्मासान् पक्षानहानि तु ॥ २१ ॥ संव
 त्सरं तथा पुत्रं ब्रह्मेतान् संपूजयेत्पुरा ॥ य एवं पूजयेद्देवं भास्करं सततं नरः ॥ २२ ॥ सगच्छेत्परमं स्थानं यत्र गत्वानशोचति ॥ २३ ॥ उल्लूख्यो
 लकायनमः ॥ मूलमंत्राक्षराणि हि चांगानि परिचक्षते ॥ अनेन विधिना यस्तु पूजयेत्सततं रविम् ॥ २४ ॥ नित्यमुभयसम्यां सगच्छेत्परमं प
 दम् ॥ इत्युक्त्वा भगवान्देवाजामाशु गृहं रविः ॥ २५ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्रह्मे पर्वणि सप्तमी कले सांख्योपाख्यानोऽदित्यपूजाविधि
 वर्णनं नाम पंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५० ॥ ४३ ॥ मृतउवाच ॥ ॥ अथ राजा महातेजः शतानीको द्विजोत्तमम् ॥ प्रणम्य शि

रसाभक्त्यासुमंतुवाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥ अहोदेवस्यमाहात्म्यंभारुकरस्यामितौजसः ॥ कीर्तितंभवतामहंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ २ ॥ त
 स्मात्रार्कसमंदेवल्लोकैपश्यामिसुव्रत ॥ नचाप्यस्यस्थितोविप्रगतिलोकैषुविद्यते ॥ ३ ॥ प्रवर्तितेजगद्विप्रसर्गकालेदिवकरात् ॥ स्थितौपा
 ल्यतेचासत्कल्पतिसंहरत्पुनः ॥ ४ ॥ श्रुत्वेवदेवमाहात्म्यंभारुकरस्यामितौजसः ॥ कीर्तितंभवतामहमश्वमेधशताद्वरम् ॥ ५ ॥ किंतुमे
 संशयोब्रह्मन्सुमहान्ददिवर्तते ॥ केनोपायेनविप्रद्रुमुच्यतेसंभार्षणात् ॥ ६ ॥ दिवाकरप्रसादाद्विप्रसन्नादृषध्वजात् ॥ कथंतुष्यत्सद
 देवोधर्मेणकतरेणतु ॥ ७ ॥ श्रुत्वामेवहवोधर्माःश्रुतिस्मृत्युदितास्तथा ॥ वैष्णवाःशैवधर्माश्चतथापौराणिकाःश्रुताः ॥ ८ ॥ श्रोतुकावाह
 विप्रसौरधर्ममनौपमम् ॥ भगवन्सर्वधन्यास्तेसौरधर्मपरायणाः ॥ ९ ॥ ब्रूहिमेवदेवस्यभानोर्धर्ममनौपमम् ॥ शृण्वतोनास्तिमेतृप्तिरमृतस्यै
 वमेवच ॥ १० ॥ अश्वमेधादयोयज्ञाबहुसंभारविस्तराः ॥ नशक्यास्तेयतःकर्तुमल्पमेतद्विजातिभिः ॥ ११ ॥ सुखोपायमतोब्रूहिधर्मका
 मार्थसाधकम् ॥ हितायसर्वमर्त्यानांसर्वपापभयापहम् ॥ १२ ॥ सौरधर्मपरंपुण्यपवित्रपापनाशनम् ॥ श्रुत्वातुवचनंराज्ञोव्यासशिष्यो
 महाभुनिः ॥ १३ ॥ प्रणम्यशिरसाव्यासमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ श्रूयतामभिधास्यामिसुखोपायंमहाफलम् ॥ १४ ॥
 परमंसर्वधर्माणांसर्वधर्ममनौपमम् ॥ रविणाकथितंपूर्वमरुणस्यविज्ञापते ॥ १५ ॥ कृष्णस्यब्रह्मणोवीरशंकरस्यनविद्यते ॥ संसारार्णव
 मग्नानांसर्वेषांप्राणिनामयम् ॥ १६ ॥ सौरधर्मतमःश्रीमान्हितायजगतोदितः ॥ धैर्यशान्तमनसैःसूर्यभक्तैर्भगार्थिभिः ॥ १७ ॥
 मेसेव्यतेपराधमस्तेसौरानात्रसंशयः ॥ एककालंद्विकालंवात्रिकालंनित्यमेवच ॥ १८ ॥ येस्मरन्तिरविभक्त्यासकृदेवापिभारत ॥
 सर्वपापैर्विमुच्यन्तेसतजन्मकृतैरपि ॥ १९ ॥ स्तुवंतियेसदाभाजुनतेप्रकृतिमानुषाः ॥ स्वर्गलोकात्प्रश्रित्वास्तेज्ञेयाभारुकराभु
 वि ॥ २० ॥ नानर्कःस्मरतेकैवेनानर्कोकंसमर्चयेत् ॥ नानर्कःकीर्तयेदकैनानर्कोकमवाप्नुते ॥ २१ ॥ सौरधर्मस्यसारोयसूय
 भक्तिःसुनिश्चला ॥ षोडशांगचसाप्रोक्तराविगेहद्विमौकसाम् ॥ २२ ॥ प्रातःस्नानंजपेहोमस्तथादेवाचर्चनंनृप ॥ द्विजानांपूजनं

भक्त्यापूजागोश्चत्थयोस्तथा ॥ २३ ॥ इतिहासपुराणेभ्योभक्तिश्रद्धापुरस्कृतम् ॥ श्रवणंराजशार्दूलवेदाभ्यास्तत्तथैवच ॥ २४ ॥
 मद्भक्त्याजनवात्सल्यंपूजायांचानुमोदनम् ॥ स्वयमभ्यर्चयेद्भक्त्याममप्रेषाचक्रं परम् ॥ २५ ॥ पुस्तकस्यसदाश्रेष्ठममतीविप्रियसुराः ॥
 मत्कथाश्रवणंनित्यंस्वरनेत्रांगविक्रिया ॥ २६ ॥ ममानुस्मरणंनित्यंभक्त्याश्रद्धापुरस्कृतम् ॥ षोडशांगाभक्तिरियंस्विन्नलच्छेपिवर्ते
 ॥ २७ ॥ विप्रेन्द्रःसमुनिःश्रीमानसजात्यःसचपंडितः ॥ नमोपृथक्चतुर्वेदासद्भक्तःश्वपचोपियः ॥ २८ ॥ तस्मैदेयंततोग्राह्यंसचपूज्योयथाह्य
 हम् ॥ पत्रपुष्पंफलंतोयमेभक्त्याप्रयच्छति ॥ २९ ॥ तस्याहंनप्रणइयामिसचमेनप्रणइयति ॥ योमांसवर्गतंपश्येत्सर्वमयिसंस्थितम् ॥
 ॥ ३० ॥ तस्याहंनित्यमास्थायसचनित्यमयिस्थितः ॥ अष्टादशार्धकक्षयोऽपरंचाष्टाभिरुद्रवैः ॥ ३१ ॥ रोधयित्वामहाबाहोतथाज्ञानतरे
 णतु ॥ दुर्गेपालंविजित्याशुभास्करार्धतुर्जया ॥ ३२ ॥ जित्वाचपुराजानंमहातेजमनौपमम् ॥ मनसाचलतेभक्त्यायोमांश्चायतिमा
 नवः ॥ ३३ ॥ अहंतेमर्वचितामिआत्मवत्सतंतंनरम् ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेत्राहोपर्वणिस्तसमीकल्पेसौरधर्मवर्णनंनमैकपंचाशदु
 त्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५१ ॥ ६४ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ सुरेचदुर्लभाभक्तिदुर्लभंसूरपूजनम् ॥ सूरयदुर्लभंदानंसूरहोमश्चदुर्ल
 भः ॥ १ ॥ सुदुर्लभंरवेज्ञानंतदभ्यासोऽपिदुर्लभः ॥ सुदुर्लभतंज्ञेयंखषेलकज्ञानमुत्तमम् ॥ २ ॥ सुदुर्लभतरंज्ञानंसदावैभास्करस्यतु ॥
 प्रदक्षिणांचक्रतुर्वैपादौभक्त्याऽर्कमांदिरे ॥ ३ ॥ तौकरौश्चाव्यतांप्राप्तौपूजांचक्रतूरवेः ॥ सैवैकारसनाधन्यास्तोत्रयांकुरुतेरवेः ॥
 ॥ ४ ॥ तन्मनःपुण्यतांप्राप्तंयद्वित्वाविषयंनृप ॥ निश्चलाचरेर्लीलानिर्भीकाक्रोधवर्जिता ॥ ५ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ सूर्याचन
 विधिंक्षुर्वञ्छेतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ त्वत्प्रसादाद्विजश्रेष्ठकौतूहलमतीवमे ॥ ६ ॥ यत्पुण्यंस्थापितिसूयैकृतेसूर्यालयेचयत् ॥ सम्मार्जनचय
 त्पुण्यंयत्पुण्यमुपलेपने ॥ ७ ॥ स्थानेकृतेचयत्पुण्यंयत्तथानिराजनेकृते ॥ नीलैषधिप्रवापेननृत्नमंगलवादितैः ॥ ८ ॥ अर्घ्यदानेनयत्पुण्यं
 तोयस्नानेनयद्भवेत् ॥ पंचामृतमयस्नानेदधिस्नानेचयत्फलम् ॥ ९ ॥ चक्राभ्यंगेचयत्प्रोक्तंवज्रस्नानेचयत्फलम् ॥ मधुस्नानेपयःस्नानेस्नानइ
 क्षुरासस्यतु ॥ १० ॥ उद्धर्तनंशुचिस्थानंकुशपुष्पादेकेनतु ॥ सुवर्णरत्नतोयैश्चध्वंचंदनवारिभिः ॥ ११ ॥ कर्पूरागुरुतोयेनस्वच्छतो

येनयत्फलम् ॥ विलेपनैश्चैव विलेपनफलं लभेत् ॥ १२ ॥ तालपत्रप्रदानेन तु प्रदानेन चामरस्य तु ॥ रक्तपुष्पाचनेन यच्च दामभिः पूजनं न च ॥
 ॥ १३ ॥ शुमानां मंडपे यच्च पुष्पमालावलंबनात् ॥ पूजाभक्तिविशेषैश्च गृहमालादिलंबने ॥ १४ ॥ पुष्पदानविशेषेण धूपदीपैश्च यत्फलम् ॥
 वस्त्रालंकारदानेन तु पुण्यश्रवणकीर्तने ॥ १५ ॥ ब्रह्मश्रवस्य दानेन तु अव्यंगस्य च गोपते ॥ मगानां मत्प्रसादेन अभिवादनपूजने ॥ १६ ॥ व्योमपूजा
 फलयञ्च अरुणस्य च पूजनम् ॥ तथान्यदपि यत्प्रोक्तमज्ञानाद्ब्रह्मणोत्तम ॥ १७ ॥ तत्सर्वब्रह्मैव ब्रह्म भक्तानामनुकंपया ॥ १८ ॥ इति
 श्रीभविष्यमहापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सूरधर्मे धनुश्रवणनं नाम द्विपञ्चाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५२ ॥ ॥ ४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥
 स्वमतिश्चैवैर्भक्तपांडवेयमहामते ॥ अतस्तेनिलिखं च मिश्रुणुष्वैकमननुर ॥ १ ॥ कल्पादौ सृजेतैर्वीरब्रह्माचविधिभिः प्रजाः ॥
 अहंकारो महानासीन्नास्ति लोको ममोत्तमः ॥ २ ॥ तथापालयेतैर्वीरैः केशवः पृथिवीपते ॥ ३ ॥ चिंतयंतो यतैर्देवाः केशवस्य नरा
 धिप ॥ मिथस्ते स्पर्धयन्तु क्ताः परस्परविरोधिनाः ॥ ४ ॥ विवादस्तु महानासीत्कजजं बुनगौकसाम् ॥ परस्परं महाबाहो
 मनसा श्रित्य केवलम् ॥ ५ ॥ अहं कर्ता विकर्ता हं पालको हं जगत्प्रभुः ॥ इत्याह भगवान्ब्रह्मा कृष्णभीमैः स भर्चितौ ॥ ६ ॥
 तथैत्यशंकरः कुद्धः कः शक्तो मदते सुवि ॥ संहर्तुं जगदेतद्विष्णुपालयितुं तथा ॥ ७ ॥ नारायणोऽप्येवमेव मनाक्क्रोधसमन्वितः ॥ नवाशक्तो
 जगत्स्रष्टुं संहर्तुं रक्षितुं तथा ॥ ८ ॥ एवं तेषां प्रवदतां कुद्धानां च परस्परम् ॥ समाविशत दाऽज्ञानं तमोहात्मकं विभोः ॥ ९ ॥ तैर्विक्रांतविधयः
 सर्वे न पश्यंति परस्परम् ॥ अत्यर्थमोहमापन्नान् जानंतीह किंचन ॥ १० ॥ अपश्यंतो मिथस्ते तु निषण्णाः क्षमातले विभोः ॥ आरामं तिहिक
 चान्येते दिवाकरमास्थिताः ॥ ११ ॥ तमसा मोहिताः सर्वे निद्रावत्क्रांतचेतसः ॥ मनागज्ञानेन चाक्रांताः किंकुशमोतिमोहिताः ॥ १२ ॥ अय
 भूताधिपादेवो गोश्रुताभरणोज्ज्वलः ॥ चंद्रार्धकृतशोभस्तु शीतलांशुविशो धितः ॥ १३ ॥ आर्त्तमेत्यपरां वीरमोहितस्तमसा विभो ॥ अय
 इत्यत्र वीदिवं माधवं धूम्रं हरिम् ॥ १४ ॥ महादेव उवाच ॥ कृष्णकृष्णमहाबाहो कगतस्त्वं महामते ॥ ब्रह्मा च कगतो वीरानाहं पश्यामि वाक्त्र
 चित् ॥ १५ ॥ मोहेन महताहं वै मनसा च विमोहितः ॥ किंकरोमिक्व गच्छामि क्व च महमधुना स्थितः ॥ १६ ॥ क्षमाधरपृथिवीवृक्षान् देवगंधर्व

दानवान् ॥ विपुलसागरधन्यानाहंपश्यामि किंचन ॥ १७ ॥ केनोपायेनपश्येजगत्स्थारजगमम् ॥ ब्रूहिमेवशादूलाडामेतिवजाय
ते ॥ १८ ॥ शंकरस्यवचःश्रुत्वाहरिवचनमब्रवीत् ॥ शोकगद्गदावाचातमसामोहितोनृप ॥ १९ ॥ विष्णुरुवाच ॥ भीमभीमनजनेहंक्रभवा
न्वतेतेधुना ॥ ममापिमोहितंचेतस्तमसातीवशंकर ॥ २० ॥ क्वगच्छामिक्वतिष्ठामिकथं तत्स्वस्थतां व्रजेत् ॥ तमसापूरितं सर्वजगद्धिपरमे
श्वर ॥ २१ ॥ यद्यसौदृश्यतेदेवःसुरज्येष्ठोबुजोद्भवः ॥ पृच्छावस्तं महात्मानं यदितरोचतेहर ॥ २२ ॥ हित्वादपमहंकारं समास्थायैकैव
लम् ॥ पद्माननंपद्मयोनिपद्मपत्रनिभंक्षणम् ॥ २३ ॥ इत्येवंगदतावक्यं विष्णोरमिततेजसः ॥ श्रुत्वाेवाचविभोब्रह्मांगाधरमहीधरो ॥ २४ ॥
कृष्णकृष्णमहाबाहोभीमभीममहाभूते ॥ क्वभवतौब्रूतकिंचकियुवामूचश्रुर्मिथः ॥ २५ ॥ ममार्तिवमनेबुद्धीतमसावशमागते ॥ नशृणोमिन
पश्यामिनिद्रामोहवशगतः ॥ २६ ॥ अहोवतजगत्सर्वमेदेवासुरमानुषम् ॥ तमसाव्याहृतं देवैर्नजनेकगतं महः ॥ २७ ॥ अथतेषांप्रवदत
ब्रह्मादीनां दिवौकसाम् ॥ दर्पक्रोधभयातर्नातमसाक्रांतचेतसाम् ॥ २८ ॥ तेषांदर्पपहारायप्रबोधार्थंचगोपतेः ॥ तेजोहंपसमुद्भूतमष्टशृंग
मनौपमम् ॥ २९ ॥ अलक्ष्यपापतमसामहद्व्योमनराधिप ॥ ज्वालामालावृतं वीरबहुरूपंचभासते ॥ ३० ॥ शतयोजनविस्तीर्णगतमूर्ध्वप्र
मंतथा ॥ गोमध्यतोमहाराजकर्णिकेवांबुजस्यतु ॥ ३१ ॥ प्रकाशतेजसातस्यजगत्सर्वमिदं नृप ॥ पुरेष्वंतर्थावारं बुजस्यार्चिभिः सदा ॥ ३२ ॥
दृष्ट्वापरस्परं सर्वे हुंकारादिविकारिणः ॥ तेजसामोहितास्तस्यजगत्सर्वमिदं नृप ॥ ३३ ॥ तेजसामोहितं तस्य महद्व्योमो नराधिप ॥ ततोवि
स्मयमासीनादृष्टगोपतयोनृप ॥ ३४ ॥ पश्यमानमहोव्योमिभिथोवचनमब्रुवन् ॥ अहोतेजःसमुद्भूतमस्माकं श्रेयसे नृप ॥ ३५ ॥ प्रकाशाय
चलोकानां सर्वे पश्याम किं विदम् ॥ ज्ञानायोर्ध्वगतो ब्रह्माचारस्तुतिप्रुरांतकः ॥ ३६ ॥ तिर्यक्जगाम देवेश शक्रो ब्रुजगदाधरः ॥ अलब्ध्वा
तस्य ते सर्वे प्रमाणैर्गौरिकाधिपाः ॥ ३७ ॥ विस्मयोत्प्लुनयनाः समागम्य परस्परम् ॥ सर्वेकं जादिको देवा इदं वचनमब्रुवन् ॥ ३८ ॥
कोऽयं किमात्मकश्चायं किमिदं तेजसां निधिः ॥ अहोऽस्य दर्शनात्सर्वे संजाता ज्ञानिनो नो वयम् ॥ ३९ ॥ तस्मात्सर्वे प्रणम्यै नस्तव सोऽदुतदर्श
नम् ॥ कृतांजलिपुटाः सर्वे चास्तु वस्त्रा दिवौकसः ॥ ४० ॥ स्तुवतामप्यथैतेषां सहस्राकिरणो रविः ॥ आत्मानं दर्शयामास कृपया

परयावृतः ॥ ४१ ॥ ज्ञात्वाभक्तिमहाबाहोब्रह्मादीनांमहोपमाम् ॥ अथतेव्याप्तिदेवेशदृशुःपरमेश्वरम् ॥ ४२ ॥ खलो
 लकलोकनाथेशसहस्रकिरणोज्ज्वलम् ॥ कृत्तिकाभिरसंस्पृष्टंयद्वातकर्तिकास्थितम् ॥ ४३ ॥ दुर्जयंकृतिकानांतुतथैकेनवि
 वर्जितम् ॥ तथाहस्तविहीनचसप्तर्षिगहितं तथा ॥ ४४ ॥ वर्षाद्वारहितदेवसत्स्वरविवर्जितम् ॥ सबलनिष्कलचैवसैकाकाररूपाणिम् ॥
 ॥ ४५ ॥ तद्वद्वानेकाशिरसमनेकचरणं तथा ॥ अनेकोदरबाहुंसमनेकाभरणान्वितम् ॥ ४६ ॥ अनेकाननमक्षीवसहस्राक्षमनौपमम् ॥
 अनेकवर्णरूपंच अनेकमुकुटोज्ज्वलम् ॥ ४७ ॥ दृष्ट्वैवदेवदेवस्वरूपंभानोर्बहात्मनः ॥ विस्मयोत्फुल्लनयनस्तुष्टुवुस्तेदिवाकरम् ॥
 ॥ ४८ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाब्रह्मास्तोतुंप्रचक्रमे ॥ प्रणम्याशिरसाभात्रुमिदं वचनमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नमस्तेदे
 वेदेवेशसहस्रकिरणोज्ज्वल ॥ लोकदीपनमस्तेऽस्तुनमस्तेकोणवल्लभ ॥ ५० ॥ भारुकरायनमोनित्यंखषालकायनमनेनमः ॥ विष्णवेका
 लचक्रायसोमायामिततेजसे ॥ ५१ ॥ नमस्तेपंचकालायइंद्रायवसुरतेसे ॥ खगायलोकनाथायएकचक्रराथायच ॥ ५२ ॥ जगद्धितायेदे
 वायशिवायामिततेजसे ॥ तमोघ्नायसुरूपायतेजसांनिधयेनमः ॥ ५३ ॥ अर्थायकामरूपायधर्मायामिततेजसे ॥ मोक्षायमोक्षरूपायसूर्याय
 चनमोनेनमः ॥ ५४ ॥ क्रोधलोभविहीनायलोकानांस्थितिहेतवे ॥ शुभायशुभरूपायशुभदायशुभात्मने ॥ ५५ ॥ शान्तायशान्तरूपायशान्तये
 स्मासुवैनमः ॥ नमस्तेब्रह्मरूपायब्राह्मणायनमोनेनमः ॥ ५६ ॥ ब्रह्मदेवायब्रह्मरूपायब्रह्मणोपरमात्मने ॥ ब्रह्मणेचप्रसादंवैकुण्ठदेवजगत्पते
 ॥ ५७ ॥ एवंस्तुत्वारिविब्रह्माश्रद्धयापरयाविभो ॥ तूष्णीमासमहाभागप्रदृष्टेनंतरात्मना ॥ ५८ ॥ ब्रह्मणोऽनंतररुद्रस्तोत्रं चक्रेविभावसोः ॥ त्रिपुरा
 रिर्महतेजाः प्रणम्याशिरसारविम् ॥ ५९ ॥ महोदेवउवाच ॥ जयभाजयजयजयहंसदिवाकर ॥ जयशंभोमहाबाहोखगगोचरभूधर ॥ ६० ॥ जयलो
 कप्रदीपेनजयभानोजगत्पते ॥ जयकालजयानंतसंवत्सरशुभानन ॥ ६१ ॥ जयेदेवादितेः पुत्रकश्यपानंदवर्धन ॥ तमोघ्नजयसेतेशजयसत्तादववा
 हन ॥ ६२ ॥ ग्रहेशजयकांतीशजयकालेशशंकर ॥ अर्थकामेशधर्मेशजयमोक्षेशर्मद ॥ ६३ ॥ जयवेदांगरूपायग्रहरूपायवैद्यतः ॥ सत्या
 यसत्यरूपायसुरूपायशुभायच ॥ ६४ ॥ क्रोधलोभविनाशायकामनाशायवैजय ॥ कल्माषपक्षिरूपाययतिरूपायशंभवे ॥ ६५ ॥

विद्वयाय विद्वद्रूपाय विश्वकर्मायैव जय ॥ जयोंकारवपट्कारस्त्वाहाकारस्वधाश्च ॥ ६६ ॥ जयाध्वमेयरूपाय चाग्रिहूपाय माय च ॥ संसाराणं पतितय नोक्षद्रारप्रदय च ॥ ६७ ॥ संसारार्णवमग्नस्य मम देव जगन्नेते ॥ हत्मावलंबनं देवमवन्तं गोपते दुन ॥ ६८ ॥ इदं शेषे न महीनां गंतुं तथा भानुप्रयन्ततः ॥ विरराज महाराज प्रणम्या गिरसाराविम् ॥ ६९ ॥ अथ विष्णुर्महोत्तजः कृतजालिपुटारविम् ॥ उवाच राजा इह लभन्त्याश्रदासमन्वितः ॥ ७० ॥ विष्णुरुवाच ॥ नमामि देवदेवेशं भूतभावजगज्जयम् ॥ दिवाकरं रात्रिभानुं नतं डभस्करं भगम् ॥ ७१ ॥ इन्द्रविष्णुहो हंसमकैलोकगुरुविभुम् ॥ त्रिनेत्रं त्र्यक्षरं त्र्यंगं त्रिमूर्तिं त्रिगतिं तु भूम् ॥ ७२ ॥ पण्डुवायनमो नित्यं त्रिनेत्राय न नोत्सवः ॥ चतुर्विंशतिपादयनमो द्वादशपाणिने ॥ ७३ ॥ नमस्ते भूतपतये लोकानां पतये नमः ॥ देवानां पतये नित्यं वर्णनां पतये नमः ॥ ७४ ॥ तं ब्रह्मा तदेव जगन्नाथो रुद्रस्त्वंच प्रजापतिः ॥ त्वं सोमस्त्वन्तथा दित्यस्त्वमोकारक एव हि ॥ ७५ ॥ बृहस्पतिर्गुह्यस्त्वंहित्वं शुक्रस्त्वविश्वामतुः ॥ यमस्त्वंवैवरुणस्त्वंहित्वं नमस्ते कश्यपात्मज ॥ ७६ ॥ तया ततमिदं सर्वं जगत्स्थायि जगज्जम् ॥ त्वत्तत्त्वसमुत्पन्नं त्वं संदेवाभिरुमाभुपम् ॥ ७७ ॥ ब्रह्मा चार्हं च रुद्रश्च समुत्पन्ना जगत्पते ॥ कल्पादौ तु पुरा देवस्थितये जगत्तमेव ॥ ७८ ॥ नमस्ते वैदुरूपाय अन्हूपाय नमः ॥ नमस्ते ज्ञानरूपाय यज्ञाय च नमः ॥ ७९ ॥ प्रसीदास्मा सुदेवेश भूतेशाकिरणोज्ज्वल ॥ संसारार्णवमग्नानां प्रसादं कुरु गोपने ॥ ८० ॥ वेदांताय नमो नित्यं नमो यज्ञकलाय च ॥ सुमंदुरुवाच ॥ स्तुतव्यं भस्करं भक्त्या विष्णुर्भरत तम ॥ ८१ ॥ प्रदधौ त्विषां ईलूरं विद्वत्तननसः ॥ एवं तेन शार्दूलैश्चा ब्रह्मादयोऽनव ॥ ८२ ॥ स्तुवंति तं महात्मानं सहस्रकिरणं विम् ॥ इत्येवं स्तुवंतीति पारिवं भक्त्या महाननाम् ॥ ८३ ॥ अथ तुष्टोरा विस्तेषां ब्रह्मादीनां जगत्पतिः ॥ विज्ञाय भक्तिं परमां श्रद्धां च परमां विभुः ॥ ८४ ॥ उवाच तमहो जगत्प्रहृष्टेन तं रात्मना ॥ ८५ ॥ अशेषोऽयं आरूढस्तेजसा प्रज्वलिदिशः ॥ ब्रह्माणिविष्णुमीशानमभ्यैतां निविशोपते ॥ ८६ ॥ दृष्ट्वा तान् प्रणतान् त्सर्वोऽभिरावर्तिन गतान् ॥ तुष्टोऽस्मि ते सुरज्येष्ठ चतुर्मुख जगत्पते ॥ ८७ ॥ वां वरं गृह्य भद्रं ते मनसा त्वयि मिच्छसि ॥ श्रुत्वा तु वचनं भानो ब्रह्मालोकगुरुर्नृप ॥ ८८ ॥ जगमाशेरसाभूमाबुवाच सकृत्तजलिः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कृतकृत्योऽस्मि देवैश्चापूतश्चास्मि ल

गाधिप ॥ ८९ ॥ धन्योऽस्म्यनुग्रहोतोऽस्मिगतोऽस्मिपरमांगतिम् ॥ सहस्रकिरणैर्यमेभवान्दर्शनमागतः ॥ ९० ॥ अपश्यतश्च देवशूढ
 मासीन्मनोमम ॥ भगवन्त्संप्रसीदत्वंममोपरिविभावसो ॥ ९१ ॥ प्रयच्छत्तुल्यं लभक्तिमात्मनोममगोपते ॥ गत्वाशिरोभिरवनिस्पृगपाते
 तस्यच ॥ ९२ ॥ भक्त्या विज्ञानिमाकण्यप्रसादं कुरुगोपते ॥ ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा पूपा देवो जगत्पाते ॥ ९३ ॥ तथेत्याह नाराजः प्रोच प्रमा
 न्वितम् ॥ ब्रह्मणे च वरं दत्त्वा राजन् देवो दिवाकरः ॥ ९४ ॥ उवाच न्यक्कं देव शंकां कुरुत शीघ्रम् ॥ वरं वरय भूते शुभुजादायेतानघ ॥ ९५ ॥
 यमिच्छसि महो देव वच्यं हंतं दशेषतः ॥ भास्करस्य वचः श्रुत्वा ईश्वरं क्षिपु रगतकः ॥ ९६ ॥ गत्वा तु शिरसा भूमौ प्रणम्योवाच भास्करम् ॥
 महादेव उवाच ॥ ९७ ॥ पुण्योऽहं पुण्यकर्म हानं स्तिथिर्भितरो मया ॥ ९८ ॥ गतोऽहं परसां सिद्धिगतश्च परमांगतिम् ॥ नाम्राप्यमस्ति देव
 नासाध्यं मम किंचन ॥ ९९ ॥ यस्य मे भगवान् देवः प्रसादं प्रवणः स्थितः ॥ त्वया ततमिदं सर्वं जगत्स्थायं वरजंगमम् ॥ १०० ॥ त्वत्त एव समुत्तमो
 लयं च त्वयि यास्यति ॥ यदि तु शोभमविभो अनुग्राह्योऽस्मितेयदि ॥ १०१ ॥ अचलां देहि मे भक्तिमात्मनश्चरणेनय ॥ व्योमके जवचः श्रुत्वा पूपा
 देवो दिवाकरः ॥ १०२ ॥ तथेत्याह रं वीर ततो हरिमुवाच ॥ नारायणमहाबाहो वरं वरय गोधर ॥ १०३ ॥ परितुष्टोऽस्मिते देव यमिच्छसि
 हावल ॥ श्रुत्वा तु भास्करवचः कीलालजवको हरिः ॥ १०४ ॥ उवाच परया भक्त्या न त्वाच शिरसारविम् ॥ १०५ ॥ नारायण उवाच ॥ १०६ ॥ जय
 देव जगन्नाथ जय देव गुरोरेवे ॥ १०७ ॥ प्रसीद मम देव शंभक्तिं यच्छात्मनो रेवे ॥ येनाहं सर्वदेवाना मुत्तमः स्यां जगत्पते ॥ १०८ ॥ अजेयश्च त
 था देवैर्दत्तदानवरक्षसाम् ॥ त्वद्भक्त्या बृंहितवलस्तेजसा महतान्वितः ॥ १०९ ॥ ततो मया महत्कर्म कृतं व्यंतवशा सनात् ॥ प्रजानां पालने देव
 देवानां च ग्रहाधिप ॥ ११० ॥ वर्णानाम्माश्रमाणां च वर्णधर्मस्य वाविभो ॥ दुष्टदैत्यविनाशा यलोकानां पालनाय च ॥ १११ ॥ सृज्येऽहं न
 वता पूर्वकल्पादौ च कृतोऽनघ ॥ यस्य रुष्टो भवान्त्स्यद्वैकथी चित्पुरुषस्य तु ॥ ११२ ॥ व्याधि दुःखमनारोग्यं दारिद्र्यं संततिक्षयः ॥ तस्यै
 तानि भवंतीह आधयो विविधास्तथा ॥ ११३ ॥ तस्मात्सर्वचततो देव संस्तव्यः स तंतुधैः ॥ एवंत्वां गोपते देव भक्त्या श्रद्धा समन्वितः ॥ ११४ ॥
 अहमर्चितुमिच्छामि तस्मान्मम कृपां कुरु ॥ ११५ ॥ इति श्री भविष्यमहापुराणे ब्रह्मवैवर्तप्रसंगे श्रीवर्णसप्तमी कल्पे सौरधर्मे सूर्यतेजो वर्णनं नाम त्रिपंचाशदुत्तर
 शततमोऽध्यायः ॥ ११६ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ११७ ॥ ॥ श्रुत्वा तु वचनं भानुर्विजो रभितेजसः ॥ उवाच कुरुशालूलादित्यः कृपयान्वितः ॥ ११८ ॥

॥ आदित्यउवाच ॥ कृष्णकृष्णमहाबाहोऽश्रुमपेरमंवचः ॥ यदर्थप्रार्थितः कृष्णतत्सर्वतोऽभिविध्यति ॥ २ ॥ देवदानवयक्षाणां धर्मैरग-
क्षसां ॥ अजेयस्त्वं महाबाहोऽभिविध्यसि संशयः ॥ ३ ॥ जगत्पालयितुं सर्वसमर्थश्चाभिविध्यसि ॥ अचलतव भक्तिश्चाभिविध्यति समोपरि ॥ ४ ॥
ब्रह्मापि स तं शक्तो जगत्सहं भिविध्यति ॥ संहर्तुं शंकरश्चापि मत्प्रसादाद्भिविध्यति ॥ ५ ॥ भवतो मत्प्रसादेन ज्ञानिनो नानुत्तमं पदम् ॥ गमिष्यति न सं-
देहो मम पूजाप्रसादतः ॥ ६ ॥ सर्वेष्वेव न माकर्ण्य गोश्रुताभरणविभो ॥ उवाच गोपतिर्गो गोपेता गोवृषध्वजः ॥ ७ ॥ त्वामाराध्य भाविष्यामि वयं
सर्वे सुरोत्तमाः ॥ कथमाराधयामोहि भवतं श्रद्धयान्विताः ॥ ८ ॥ श्रेयसे स ततं देवब्रूहि न स्तत्त्वमात्मनः ॥ भवतो हि न पश्यामो मूर्तिं परमपूजिताम् ॥
॥ ९ ॥ पश्यामः केवलं ते जोह्वब्धेस्तोयमिवोऽञ्जितम् ॥ ज्वालामालाकुलं सर्वमेकाकृतिमद्भुतम् ॥ १० ॥ न चाकारविहीनं तु चेत्सोऽलं वनं
भवेत् ॥ आलंबनमृते देव न चित्तरमणं क्वचित् ॥ ११ ॥ चेत्सोऽरमणे भक्तिर्न पुंसां जायते क्वचित् ॥ भक्तिविना पूजयितुं न शक्यते दिवैकसः ॥ १२ ॥
त्वं तूजने हि प्राप्यते देव धर्मादयोनैः ॥ तस्माद्दर्शयतां मूर्तिं मात्मनो यापराभता ॥ १३ ॥ येन त्वां पूजयित्वा तु वयं संस्थां भवामहे ॥ भूय उवाच ॥
साधुसाधु महादेव साधु पृष्टोऽस्मि सुव्रत ॥ १४ ॥ शृणुष्वैकमनाः कृत्स्नं गदतो मम मानद ॥ चतुर्मुर्तिरहं देव जगद्धाव्यव्यवस्थितः ॥ १५ ॥
श्रेयसे सर्वलोकानामादिमध्यांतकृतसदा ॥ एकमेव राजसमूर्तिं ब्रह्मेति परिकीर्तता ॥ १६ ॥ सृष्टिकरोति सा निन्यं कल्पदौजस्यति विभु ॥
द्वितीयासात्त्विको प्रोक्ता यापरापरिकीर्तता ॥ १७ ॥ जगत्सपालयेन्न त्रित्युद्दुदयविनाशिनी ॥ तृतीयातामसोज्ञेया ईशोति परिकीर्तता ॥
॥ १८ ॥ त्रैलोक्यं संहरेत्सा तु कल्पति शूलपाणिनी ॥ चतुर्थी तु गुणैर्हीना सत्यादिभिर्भुजता ॥ १९ ॥ सा चाशक्या क्वाचिद्द्रुह्यति सा चाभे-
वत्सदा ॥ तथा तसि दंतैर्वयस्त्रेद्वीथं तु मे गतिः ॥ २० ॥ निष्कलमकलसा तु सुरूपारूढवर्जिता ॥ अतर्गता च लोकानां न च कर्मफलगतता ॥ २१ ॥
तिष्ठमाना पथलिता पद्मपत्रमिव भासा ॥ अस्पृष्टा च सदा पद्भिः सतीति त्यव्यवस्थिता ॥ २२ ॥ चतुस्तनचपा पड्भ्यस्तुरागाल्या सुभितानि ॥
सा स्पृष्टुं त्वया शक्या हरणब्रह्मण न च ॥ २३ ॥ मामनाराध्य भूते शब्दो यस्य रूपं कदाचन ॥ यदेतद्भवतां देव प्रबोधार्थं मुपस्थितम् ॥ २४ ॥ अ-
हंकारविमूढानां तमसा च त्रिलोचन ॥ प्रकाशाय च लोकानां ज्वालामालासमाकुलम् ॥ २५ ॥ कर्णिके वस्थिते देवमुपमन्त्रयात्तिलच्यव ॥

यस्य संदर्शनं देवयूयसं प्रबोधिताः ॥ २६ ॥ प्रकाशमभवद्वापि जगत्सर्वमाचर्षिभिः ॥ तस्मादा राधयस्वेन मरुपटुंगमनोपमम् ॥ २७ ॥ मरु-
 त्पुत्रेण तद्दिव्यां द्रव्यसित्वां त्रिलोचना ॥ यत्पादा मर्दिवरं जज्ञे तद्धोमपरि कीर्तितम् ॥ २८ ॥ कल्पयति ब्रह्मैव व्यामिलो यते सर्वदेवताः ॥ इक्षिणे लोचने ब्र-
 ह्मावामे तस्य जनार्दनः ॥ २९ ॥ त्वं सदा कच देशे तु लोपसे त्रिपुरांतक ॥ गायत्री लीयते तस्य हृदये लोका मातरः ॥ ३० ॥ लीयते सृष्टिर्वैदेहः स पटुंगपद-
 क्रमः ॥ जठरे लीयते सर्वजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ३१ ॥ पुनरुत्पद्यते श्वस्माद्धृष्टा तत्राचरम् ॥ आकाशं व्यामो ह त्याहुः पृथिवी निक्षुभायता ॥
 ॥ ३२ ॥ भूतश्रेयो ह माकाशे निक्षुभादयि तामम ॥ मयानि शुभया सर्वजगद्वा तं त्रिलोचन ॥ ३३ ॥ तस्मादा राधयव्योम तं ब्रह्म लोकेश्वरस्तथा ॥
 तन्मे रूपं महद्भोमपूजयित्वा त्रिलोचनम् ॥ ३४ ॥ दिव्यं वर्षसहस्रं हि गिरौ त्वं यमादने ॥ ततो यास्यसि सिद्धिषडंगं परमां बुभुषम् ॥ ३५ ॥
 कलापग्रापमाश्रित्य शंखचक्रगदाधरः ॥ आराधयतु मां भक्त्या व्योम रूपं जनार्दनम् ॥ ३६ ॥ अंतरिक्षगतं तीर्थं पुष्करं लोकापानम् ॥ तत्र
 गत्वा विरिचो मे व्योम रूपं सदा चतु ॥ ३७ ॥ एवं मांसततं यूयं समाराध्य जगत्पतिम् ॥ समानां च सुदिव्यानां सहस्रत्रयमादरात् ॥ ३८ ॥ ततो द्र-
 व्यथ मे मूर्तिं परमां यां विदुर्बुधाः ॥ कदंबगोलिकाकारं रश्मिमालाकुलां पराम् ॥ ३९ ॥ अथ नारायणो देवः प्रणम्य शिरसाराविम् ॥ कृतांजलिपु-
 टो भूत्वा इदं वचनमब्रवीत् ॥ ४० ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ यदि ते परमं रूपं मत्तं व्योम ह्यनौपमम् ॥ तमाराध्य वयं सर्वे थारुया नः सिद्धिमुत्त-
 माम् ॥ ४१ ॥ कीदृशं व्योम त्वं ब्रह्मा हरश्च त्रिपुरांतकः ॥ आराधयन् महादेव भक्त्या श्रेयार्थमात्मनः ॥ ४२ ॥ येन गच्छामहे सिद्धिं तस्याराध्य
 दिवाकरम् ॥ तस्मान्नो लक्षणं ब्रह्मैव्योमः परमपूजितम् ॥ ४३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सौरधर्मे त्रय्युपाख्याने चतु-
 र्पंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५४ ॥ ॥ अधित्य उवाच ॥ ॥ साधुसाधु पुरश्चष्टसाधुपुष्टोऽस्मि मूधर ॥ शृणुष्वैकमनः कृष्णगदतो
 निखिलं मम ॥ १ ॥ आराधयत्वयं देवो मरुपमनौपमम् ॥ चतुष्कोणं परं व्योम अद्भुतं गैरिको ज्ज्वलम् ॥ २ ॥ त्वामाराध्य च चक्रांशं क-
 रो वृत्तमादरात् ॥ शब्दादौ सततं ब्रह्मसगरादौ त्रिलोचनः ॥ ३ ॥ मध्याह्ने त्वं सदा देव भक्त्या मामपचयस्व वै ॥ यथेष्टमुभय सर्वैर्भक्त्या सांपूजयं
 तु वै ॥ ४ ॥ ततो ब्रह्मादयो देवाः श्रुत्वा वाक्यं विभावसोः ॥ प्रणम्य शिरसा सर्वं इदं वचनमब्रुवन् ॥ ५ ॥ धन्या देव वयं सर्वैकतकृत्यास्तथैव च ॥

अस्माभिर्भगवान्पृष्टस्तेजसाप्रचलन्ति च ॥ ६ ॥ संभूतज्ञानिनः सर्वभूतोद्दर्शनद्वयम् ॥ तमोमोहात्तथातन्द्वा सर्वमेकपदे गतम् ॥ ७ ॥ वयं त्व
 न्मूर्तयः सर्वे तेजसा तव संवृताः ॥ उत्पत्तिस्थितिनाशाय लोकानां तव शासनात् ॥ ८ ॥ स्थिताः सर्वे सुरज्येष्ठलोकपालाश्चक्रात्क्षयः ॥ अमुदासी
 धयामेहव्योम्नां प्रजामहे ॥ ९ ॥ इत्यन्तेषां चः श्रुत्वा भारुः करारितस्करः ॥ उवाच ब्रह्मविष्णुविशानां समग्रमिदं वचः ॥ १० ॥ आदि
 त्युवाच ॥ ॥ एवमेतन्न संदेहो यदा वदथ सुव्रताः ॥ ध्रुयं समूर्तयः सर्वे युष्माकमहेव हि ॥ ११ ॥ यदेतद्दर्शनं देवाः प्रमाणं यदुत्तमम् ॥
 ज्वालामालाकुलं युग्मं शोडिलयमिवोद्दिशतम् ॥ १२ ॥ युष्माकं देवशार्दूलस्तन्निवेद्येधत कारणम् ॥ अहं करविमूढानमिथः कलहिनो तदा ॥ १३ ॥
 प्रबोधार्थं हि युष्माकं तमसो नाशनाय च ॥ प्रवर्तनाय सर्वेषां कर्मणां च प्रदर्शितम् ॥ १४ ॥ तस्मादेव विदित्वा तु न हंकारः कदाचन ॥ कर्तव्यो
 भूतिमिच्छद्भिः स ततं देव सत्तमाः ॥ १५ ॥ मानं दर्पमहंकारं पूर्ववत्त्यक्त्वा सुदूरतः ॥ आराधय तं भक्त्या स ततं श्रद्धया न्विताः ॥ १६ ॥ ततोद्ग
 द्यथ मे रूपैः सकलं निष्कलं च यत् ॥ यस्य संदर्शनं देवसर्वो मिद्धिमवाप्स्यथ ॥ १७ ॥ एवमुक्त्वा महाराज स हस्त्राकिरणो विभुः ॥ जगत्तद्वर्त्त
 नेषां पश्यतामेव भारत ॥ १८ ॥ अथ ते विस्मिताः सर्वे ब्रह्मविष्णुपिनाकिनः ॥ तेजसा तस्य देवस्य भारुः करस्य महौजसः ॥ १९ ॥ ५१९९९९
 शोचुस्तो विस्मयेन तद्दानुप ॥ अहो महात्मा देवोऽयं दिति पुत्रो दिवस्पतिः ॥ २० ॥ बृहद्भानुर्मेहातेजालो कदापि विभावसुः ॥ येन तस्यैव यज्ञात्
 निन्न ता विपुलं तमः ॥ २१ ॥ आराधयामस्तं सर्वे गत्वा स्थानानि कृत्स्नशः ॥ येन सर्वे वयं तस्य प्रसादात् सिद्धिमाप्नुहे ॥ २२ ॥ तद्ध्येव प्रशयेत्वा
 तु परया श्रद्धया विभोः ॥ आमंत्र्यते मिथः सर्वे गताः पूजार्थमादरात् ॥ २३ ॥ जगाम पुष्करं ब्रह्माशालि त्रामं जनादर्दनः ॥ वृषध्वजो गतो नरैरव
 तंगं धमादनुम् ॥ २४ ॥ त्यक्त्वा मानमहंकारं कुर्वन्तस्तप उत्तमम् ॥ आराधयन्ति तं देव भारुः करं वारितस्करम् ॥ २५ ॥ व्योमि कृतं च तत्तुष्करं त्र
 ह्मानित्यमपूजयत् ॥ चक्रा किं तं हरिं नित्यं सम्यग्योगमपूजयत् ॥ २६ ॥ हरोऽपि स ततं वीरतेजसा वह्नि सन्निभम् ॥ अपूजयन्तं हं द्रुतं व्यो
 मं भक्त्या समन्वितः ॥ २७ ॥ दिव्य वर्षासहस्रानि पूजयन्तो दिवाकरम् ॥ गंधमाल्योपहारैस्तु नृत्यगीतप्रवादिनैः ॥ २८ ॥ अतोप्युत्पन्नहारा
 नं कुर्वन्तस्तप उत्तमम् ॥ भक्त्या च लेन मनसा विवस्वन्तं मनुजम् ॥ २९ ॥ अथ ते पांमहाराज प्रसन्नो भुवनाधिपः ॥ दृग्धेय सासलो काल्पा

युगपद्वैविभावसुः ॥ ३० ॥ कृष्णात्माचमहते जाश्चतुर्धायो गतो नव ॥ गत्वैकेन सुरश्रेष्ठो ब्रवीत्परमं वचः ॥ ३१ ॥ अन्ये न शंकरं मन्ये अ
 न्ये न गरुडञ्च जम् ॥ सततापतथा न्येन रथारूढो दिवं सदा ॥ ३२ ॥ एवं यो वा वता द्राजुः कृतवान्महदद्भुतम् ॥ उश्रेतपसि वर्ततं दृष्ट्वा चैनं च
 तुर्मुखम् ॥ ३३ ॥ पूजयंतं महद्भ्यो मभूगतैर्मुखपंकजैः ॥ उवाच तं महाराज भारुकरश्चतुरा ननम् ॥ ३४ ॥ पश्य पश्य सुरज्येष्ठ वरदं मातुषाग
 तम् ॥ श्रुत्वैवं वचनं भानो विरिञ्चस्तम पश्यत ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वा जगाम प्रणतो अर्धनिमुखपंकजैः ॥ हर्षादुत्फुल्लनयनः पुनरुत्थाय भारुकरम् ॥
 ३६ ॥ उवाच परमं वाक्यं कृतांजलिपुटः स्थितः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमस्ते देव देवे गन्मस्तेति मिरापह ॥ ३७ ॥ नमस्ते भूतभक्ष्ये
 शमूतादिभूतभावनः ॥ प्रसादं कुरु मे देव प्रसन्नोऽथ दिवाकरः ॥ ३८ ॥ गतिरन्या न मे देव विद्यते त्वामृते विभो ॥ आदित्य उवाच ॥
 एवमेव यथा त्वैवं नास्ति तत्र विचारणा ॥ ३९ ॥ त्वमेप्रथमजः पुत्रः संभूतः कारणान्तपुरा ॥ वरं वरय भद्रं ते वरदोऽस्मि तवाग्रतः ॥ ४० ॥ अस्मि
 च्छसि सुरज्येष्ठ मा त्वं शंकां कुरु प्रभो ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यदि मे भगवांस्तुष्टो ददाति वरमुत्तमम् ॥ ४१ ॥ कर्तुं शक्नोमि सृष्टिचक्रं सा
 दात्तव गोपते ॥ कृताकृता हि मे देव सृष्टिर्नेह प्रसिद्धयति ॥ ४२ ॥ न पुत्रत्वमहं ग्रातस्तवे देव चतुर्मुख ॥ तवान् च
 ये गमिष्यामि पुत्रत्वं हि मरीचये ॥ ४३ ॥ ततो यास्यति ते सिद्धिं कृत्स्ना सृष्टिश्चतुर्मुख ॥ भवितैवं न संदेहो मत्प्रसादाज्जागृते ॥ ४४ ॥ एव
 मुक्तो विरिञ्चिस्तुरविणा पृथिवीपते ॥ तवैव्योर्दं विवस्वतं लोकनाथं जगत्पतिम् ॥ ४५ ॥ पुनराह सुरज्येष्ठः प्रणम्य शिरसारविम् ॥ क्लमेवासो
 जगन्नाथम विष्यति दिवस्पते ॥ ४६ ॥ ॥ आदित्य उवाच ॥ यन्मे रूपं महद्भ्यो मपृष्टुं गमनुत्तमम् ॥ तत्र देवकं देवस्तु भवान्निर्त्यं व
 सिष्यति ॥ ४७ ॥ इंद्रः पूर्वदिशो भागे अग्नेयांशोऽङ्गि लीसुतः ॥ दक्षिणस्यां यमो नित्यनैऋत्या मथ निर्ऋतिः ॥ ४८ ॥ पश्चिमायां तु वरुणो
 वायव्यां तु सदा गतिः ॥ उत्तरे तु दिशो भागे निवसेद्भ नदस्ततः ॥ ४९ ॥ ईशान्यां शंकरो देवो मध्ये च विष्णुना सह ॥ श्रुत्वैवं वचनं भानो वैधा
 प्रीत्या तम ब्रवीत् ॥ ५० ॥ कृतकृत्यं तथात्मानं मन्यते च नराधिप ॥ चकार च तथा सर्वं भारुकरो कर्मशेषतः ॥ ५१ ॥ स च सिद्धिं गतो विर
 प्रसादाद्भारुकरस्य तु ॥ आदित्योऽपि वरं दत्त्वा ब्रह्मण्येऽनघ ॥ ५२ ॥ जगाम सह देवेन परं वतं गंधमादनम् ॥ ददर्श तत्र भूते शतं परस्तीक्ष्णसमा

थितम् ॥५३॥ कपर्दिनंशूलधरंचंद्राकंकृतशेखरम् ॥ पूजयंतं परं व्योम सुव्रतं ते जसन्वितम् ॥५४॥ गंधमाल्योपहारैश्च नृत्यगतिप्रसादितैः ॥
 मुखवाद्यैश्च बहुभिः प्रणवस्तोत्रांगीतिभिः ॥५५॥ पूज्यैवं तं महद्बोमजगाम शिरसा महीम् ॥ दृष्ट्वैवं पूजयंतं च भारुकराश्चिपुरांतकम् ॥५६॥
 तुष्टोवाच महति जगोशु भाभरणं हरम् ॥ भीम तुष्टोऽस्मि ते वत्सवरं मत्तो वृणुष्व वै ॥५७॥ तवांति क्रमं ह प्रसातो विरदो भूभृतालयम् ॥ श्रुत्वैवं
 च न भानो महो देवो महो पते ॥५८॥ ददृश लोकनाथं तं प्रज्वलंतं मनुत्तमम् ॥ उवाच प्रणतो भूत्वा अष्टांगो भूतलंगतः ॥५९॥ नमो नमस्ते
 देवेश प्रभाकरा दिवाकर ॥ शुभालयशुभाधारविकर्तनं गुमानन ॥६०॥ प्रसादं कुहे देवेश प्रसन्नस्य विकर्तनं ॥ संसारार्णवमग्न्यभयपोतो
 जगत्पते ॥६१॥ तवांगं स भवो देवपुत्रो हं बल्लभस्तव ॥ यत्करोति महो देवपिता पुत्रस्य तत्कुरु ॥६२॥ आदित्य उवाच ॥॥ ए
 व मे तन्न संहो यथावदसिंशंकर ॥ ललाटात्वं समुत्पन्नः पुत्रः पुत्रवतांवर ॥६३॥ वरं वरय भद्रं ते मनसा त्वं यमिच्छसि ॥ दुर्दयं चापि दिक्षि
 पुरांतं कसुन्दर ॥६४॥ ॥ महादेव उवाच ॥ ॥ यदि तुष्टोऽस्मि ते देव अनुश्रद्धोऽस्मि ते यदि ॥ प्रयच्छ मे वरं भानो देहि भक्तिममाचलाम् ॥
 ॥६५॥ देवदानवगंधर्वयक्षशो गणस्तथा ॥ निजित्याहं यथा देवयुगांते संहर प्रजाम् ॥६६॥ तथा प्रयच्छ मे देवस्थानं च परमं विभो ॥ ये
 नाहं हेतिसर्वं च जये देवजगत्प्रभो ॥६७॥ ॥ आदित्य उवाच ॥ ॥ देवदानवगंधर्वयक्षशस्रपन्नगान् ॥ हरिप्यसि जगन्नापियुगांते त्रि
 पुरांतक ॥६८॥ यदेतत्पूजितं नित्यं महूर्णं व्योम मुत्तमम् ॥ एतच्छि शूलं परमं तव शस्त्रं भविष्यति ॥६९॥ ईशानं च तथा भागे व्योमो
 वास भविष्यति ॥ महादेव उवाच ॥ एवं भवतु मे देवयः प्रसादस्तव याकृतः ॥७०॥ कृतकृत्योऽस्मि ते देवेश न्य मे देवो वरप्रदः ॥७१॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सौरधर्म निरूपणं नाम पञ्चपञ्चाशदुत्तरांशतमोऽध्यायः ॥१५५॥ ॥७२॥ सुमं तु रुवाच ॥
 इत्थं दत्त्वा वरं भानुरीश्वरस्य विशापते ॥ शालग्रामं जगामाशु वरं दातुं हरं नृप ॥७३॥ ददृश स हरं तत्र तपंतं परमं तपः ॥ कृष्णा
 जिनधरं शांतं प्रज्वलंतं स्वतेजसा ॥७४॥ पूजयंतं महद्बोमचक्राकारमनौपमम् ॥ गंधमाल्योपहारैश्च नृत्यगतिप्रसादितैः ॥७५॥ एवं स
 पूज्यतं व्योम भक्त्या श्रद्धासमन्वितः ॥ जगाम शिरसा भूमिं हृदि ध्यायन् दिवाकरम् ॥७६॥ विष्णुं तं प्रणतं दृष्ट्वा तुष्टो देवो विभावसुः ॥ उवाच

विष्णुमामंज्यपश्यमामागतं हरे ॥ ५ ॥ तद्वाक्यं केशवः श्रुत्वा शिरसा च महर्गितः ॥ नमस्ते सर्वदेवेश नमस्तगनचर ॥ ६ ॥ जगत्पतन
 स्तेऽस्तु ग्रहाणां पतये नमः ॥ दारिद्र्या धिदुःखघ्न नमस्ते भवनाशन ॥ ७ ॥ आदित्यार्कवेभानो भगप्रूर्णदिवाकर ॥ नमस्ते सर्वतत्त्वज्ञ
 सर्वपापविर्वर्जित ॥ ८ ॥ प्रसीद मे जगन्नाथ हंसानवा दिवस्पते ॥ संसारार्णवमग्रानां त्राहि देववृषध्वज ॥ ९ ॥ पुत्रोऽहं तव देवेश द्वितीयो ब्रा
 ह्मणोऽनव ॥ पितेव पुत्रस्य रवेर्देहि कामाग्रतपते ॥ १० ॥ विष्णोर्वचनमाकर्ण्य हर्षमाप्य दिवाकरः ॥ उवाच कुरु शादूलहर्षगद्गदया गिरा
 ॥ ११ ॥ साधुकृष्ण महाबाहो तुष्टोऽहं तव केशव ॥ निश्म्य ते पराभक्तिः श्रद्धा च पुरुषोत्तम ॥ १२ ॥ वरं रयतस्मात्त्वं त्वत्सयन्मनसेच्छसि
 ॥ वरदोऽहं मनुप्रप्तो भक्त्यथाकांतस्तवानव ॥ १३ ॥ निशम्य वचनं भानोर्विष्णुर्भक्त्या समन्वितः ॥ कृतांजलिपुटे भूत्वा इदं वचनमब्रवीत्
 ॥ १४ ॥ कृतकृत्योऽस्मि देवेश नास्ति धन्यतरो मम ॥ यस्य मे भगवंस्तुष्टो वरदस्त्वं गतः स्वयम् ॥ १५ ॥ यदि तुष्टो मम विभुर्भक्त्या कीर्तो
 मया यदि ॥ प्रयच्छत्वचलां भक्तिं यथा शत्रुपराजयम् ॥ १६ ॥ तथा मम वरं देहि स वरं शिराति विनाशनम् ॥ मम स्थानं च परमं सर्वलोकनमस्कृ
 तम् ॥ १७ ॥ लोकानां पालने युक्तिं वलं वर्ययशः सुखम् ॥ एवमुक्तो रविर्भक्त्या विष्णुना वाक्यमुत्तमम् ॥ १८ ॥ उवाच कुरु शादूल जगत्सन्ना
 दयन्निवासाधुसाधु महाबाहो ब्रह्मणस्त्वं जवन्यजः ॥ १९ ॥ हरस्य अग्रजश्चापि सर्वदेवनमस्कृतः ॥ भक्तश्चापि ममात्यं तं ब्रह्मण्यश्च तदानवा ॥ २० ॥
 तस्मात्तथाचला भक्तिर्भविष्यति ममोपरि ॥ एतदेव महद्भो मयं कर्तुं प्रभविष्यति ॥ २१ ॥ सर्वयुधवरं वीरसर्वारतिविनाशनम् ॥ तथास्या
 नं च परमं सर्वलोकनमस्कृतम् ॥ २२ ॥ इत्थं भानो वरं प्राप्य हरिर्देवो जगत्पते ॥ महाप्रसादमित्युक्त्वा जगाम शिरसा महीम् ॥ २३ ॥ भा
 र्करोऽपि वरं दुत्वा केशवस्य मितांजसः ॥ जगामाशु महाराजस्वपुर्गं विधुधाधिपः ॥ २४ ॥ लोकानां पालने शक्तिं वलं वर्ययशः सुखम् ॥
 इत्वा कृष्णस्य देवेशस्तथान्यमपि कांक्षितम् ॥ २५ ॥ एवं ब्रह्मादयो देवाः पूजयित्वा दिवाकरम् ॥ शक्तिमंतो बभूवुस्ते सर्गादीनां प्रवर्तने ॥ २६ ॥
 इति ते कथितं पुण्यमालयानं पापनाशनम् ॥ त्रिदेवस्य मुपाख्या न त्रैलोक्यप्रजितम् ॥ २७ ॥ स्तोत्रत्रय समायुक्तं धर्मकार्यसाधनम् ॥
 धर्म्यस्वर्ग्यं तथा पुण्यमारोग्यं धनधान्यदम् ॥ २८ ॥ अइदं शृणु यास्त्रितयं पठेत्स्तोत्रत्रयं च ॥ सोऽग्रेयं यानमाहूदोयाति भानोः परंपदम् ॥ २९ ॥

अपुत्रालभतपुत्रमधनाधनमश्रुत ॥ त्वद्याथालभतवद्याप्रसादाद्भस्करस्यतु ॥ ३० ॥ तेजसारविसंकाशप्रभयाप्राश्रितस्निग्धम् ॥ मोदते
सुचिरं कालं ज्ञानिनामुत्तमोभवेत् ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणेत्रोल्लेखे पविस्सर्गोत्तरार्धे त्रैसुरोपाख्यानवर्णनानामष्टपंचाशदु
त्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५६ ॥ ॥ शतानि कुरुवाच ॥ एतन्मेकौतुकं ब्रह्मन् द्रष्टुं शक्नोति वि ॥ दत्तवान्स्तव पुत्रत्वमन्वयेकद्वयफलस्यतु ॥
॥ १ ॥ यास्यामि द्विजशार्दूलप्रपन्नतिमिरापह ॥ एतन्मे महदाश्चर्यं शंसमूषिकं यंत्रजेत् ॥ २ ॥ देवादीनां प्रणेता यो मुनिप्रसवो विभुः ॥ सक
थं भूतल्लेयो मजन्यभावां गमिष्यति ॥ ३ ॥ किमर्थं दिव्यमात्मानं जन्मने स नियोह्यसि ॥ यश्च कर्तव्यको ब्रह्मादीनां मनोरमम् ॥ ४ ॥
सजन्मानिकं थपुण्यां बुद्धिचक्रैर्विदांबर ॥ गोपायनं यत्कुरुते जगतः सर्वलौकिकम् ॥ ५ ॥ गोभिः पालयते कृत्स्नमात्मनो यः स्वयं रविः ॥
महाभूतानि भूतात्मायश्चकार दधारच ॥ ६ ॥ अगर्भः सकथं गर्भमुदरे याचते विभुः ॥ येन गोभिः समाक्रांता विप्रलोकश्चतुर्दश ॥
॥ ७ ॥ स्थापिता जतो मागास्त्रिवर्गप्रवरास्त्रयः ॥ योऽतकाले जगत्पीत्वा कृत्वा वज्रमयं वपुः ॥ ८ ॥ लोकमेकां पर्वचक्रे हश्य
तेस्त्वेन कर्मणा ॥ यः पुराणे पुराणात्मा तेजसां रूपमास्थितः ॥ ९ ॥ अपि सृष्ट्वा द्विजश्रेष्ठ्यः स सर्वसंधाराम् ॥ चकार च पुरायश्च त्रैलो
क्यमिदमव्ययः ॥ १० ॥ ददौ कृत्वा वसुमतीं सुराणां सुरसत्तमः ॥ यः स्थितो ह्यनलं पीत्वा संप्रवत्सरमयश्चयः ॥ ११ ॥ पातालस्थो
र्णवरसमंध्यतो यमयंहविः ॥ सहस्राक्षिरसंदेवं सहस्राक्षं सहस्रशः ॥ १२ ॥ सहस्रचरणं ब्रह्मन् यमदुर्वैयुगे गुणे ॥ मुखाद्यस्य ससुप्तपन्नो विधालोक
पितामहः ॥ १३ ॥ हरिश्च वक्षसो यस्य ललाटाद्यस्य शंकरः ॥ येन ते निहतदैत्याः संहानमानमतः ॥ १४ ॥ ब्रह्मादीनां दुराधवो यः सदा
विघ्ननाशनः ॥ सर्वदेवमयं कृत्वा सर्वयुधधरं वपुः ॥ १५ ॥ एकचक्राथारूढो गुरुडाग्रजसाराथिः ॥ करोत्येजगत्सर्वसदानवसराक्षसम्
॥ १६ ॥ प्रकाशतममस्पृष्टं वपुर्गस्य सदा द्विज ॥ पूर्वादंशगतो नित्यमुदयाचलमक्रवम् ॥ १७ ॥ नाशयेद्यस्तु सततं तमोलोकस्य शान्तये ॥
नाशयित्वा तमोयस्तु क्रियाः सर्वाः प्रवर्तयेत् ॥ १८ ॥ योऽक्राणि दक्षिणादिश्च मुशलोऽखलानि च ॥ गार्हपत्येन विधिनतद्वद्धैर्यैः कर्मणा ॥ १९ ॥
अग्निमाहवनीचैवोदं च वकुशं शुचम् ॥ प्राक्षणीयवतंचैव अवभृथं तथैव च ॥ २० ॥ सर्वा निमांश्च यश्चक्रे हव्यभागप्रदानसुखे ॥ हव्यादांश्च सु

रान्यज्ञक्रव्यादाश्चापतृनाप ॥ २१ ॥ भागाथमधुधानायचक्रयायज्ञकमाण ॥ पूषणचमुतसामपावत्राभरणामाप ॥ २२ ॥ याज्ञयाानच
 द्रव्याणियज्ञांश्चापिसक्रत्विजः ॥ सदस्यान्यजमानांश्चमेधाविनस्तथोत्तमान् ॥ २३ ॥ विवभाजपुरासर्वपारमपृथयेनकर्मणा ॥ युगानुरूपो
 यःकृत्वालोकानुवरंक्रमात् ॥ २४ ॥ क्षणान्कलाश्चक्राश्चकालवैकल्यमेवच ॥ सुहूर्तास्तिथयोमासाःपक्षाःसंवत्सरास्तथा ॥ २५ ॥ ऋत
 वःकालयोगाश्चप्रमाणविविधंनृषु ॥ आयुःक्षेत्राण्यपचयोपचयाश्चैवयोऽकरोत् ॥ २६ ॥ सुष्टालोकास्त्रयोनंतानेनज्ञानेनवर्त्मना ॥ सर्वभूत
 गणाःसृष्टाःसर्वभूतात्मनासदा ॥ २७ ॥ प्रणामत्रयपूर्वेणयोगेनरमतेचयः ॥ योगतागतिपेतेनत्रास्तिजगदीश्वरः ॥ २८ ॥ योगतिर्वृषयु
 क्तानांगतिर्योऽपापकर्मणाम् ॥ चातुर्वर्ण्यप्रभावश्चवपुहोत्रस्यरक्षिता ॥ २९ ॥ धातुवैधस्ययोवेत्ताचतुराश्रमसंश्रयः ॥ दिगंबरानुभूतश्चवायु
 र्वायुविभावनः ॥ ३० ॥ अग्नीषोमात्मकंज्योतिर्योगीशक्षणदांतकः ॥ यःपरंश्रूयतेज्योतिर्यःपरंश्रूयतेतपः ॥ ३१ ॥ यंपरंपरमंग्राहुःपरमा
 त्मानमच्युतम् ॥ ब्रह्मादिभिःस्तुतोदेवोयश्चैदंत्यांतकृद्भिः ॥ ३२ ॥ युगांतंषंतकोयस्तुयश्चलोकंतकोत्तमः ॥ सेतुयोलोकसेतूनामध्य
 योमध्यकर्मणाम् ॥ ३३ ॥ वेत्तायोवेदविदुषांप्रभुर्यःप्रभुविष्णुनाम् ॥ सौम्यभूतस्तुसौम्यानामग्निभूतोऽग्निवर्चसाम् ॥ ३४ ॥ मानुषाणामनोभूत
 स्तपोभूतस्तपोस्विनाम् ॥ विनयोनयवृत्तीनंतिजस्तेजस्विनामपि ॥ ३५ ॥ विग्रहोविग्रहाणांचगतिर्गतिमतामपि ॥ आकाशप्रसवोवायु
 र्वायुःप्राणोहुताशनः ॥ ३६ ॥ देवाहुतिप्रदानोद्यत्याणामिस्तमनाशनः ॥ रसाद्विशोणितंभवतिशोणितान्मांसमुच्यते ॥ ३७ ॥ मांसान्म
 जावसौर्जन्यमज्जनोत्थीनिजन्मतः ॥ अस्थिमज्जाःसमभवत्तवैशुकृमादिशेत् ॥ ३८ ॥ शुक्राद्भ्रूंसमभवद्रसमूलनकर्मणा ॥ तत्रापः
 प्रथमोभागःसौम्योराशिरुच्यते ॥ ३९ ॥ ततःक्षमांसंभवज्ञेयाद्वितीयाराशिरुच्यते ॥ शुक्रंसोमात्मकंविद्यादात्मरूपंयदात्मकम् ॥ ४० ॥
 भवोरसात्मकस्तेषांवायंचशाशिपावकम् ॥ कफवर्गोभवेच्छुक्रंपित्तवर्गवशोणितम् ॥ ४१ ॥ कफस्यपृथिवीस्थानंपित्तंनभैप्रतिष्ठितम् ॥
 देवस्यमध्यहृदयस्थानंतुमनसःस्मृतम् ॥ ४२ ॥ नाभिकोष्ठान्तरस्थंतुतत्रदेवोदिवारः ॥ मनःप्रजापतिज्ञेयःकफःसोमोविभाव्यते ॥ ४३ ॥
 पित्तमाग्निःस्मृतोयस्मादग्नीषोमात्मकंजगत् ॥ एवंप्रवर्तितेगर्भवर्धेतुदसन्निभ ॥ ४४ ॥ वायुप्रवेशंसंक्रसंगतःपरमात्मना ॥ ततोऽगा

निविष्टजनेविभर्तिपरिवर्तयन् ॥ ४६ ॥ प्राणोऽपानसमानश्चउदानोऽन्यानवच ॥ प्राणस्यप्रथमंस्थानंवर्धयन्परिवर्तते ॥ ४६ ॥ अपानं प
श्चिमैकायउदानोर्ध्वगरीरगः ॥ व्यानोऽध्वपाकोदेहसमानःसन्निवर्तते ॥ ४७ ॥ भूतवापिस्ततस्तस्यजायतेद्वियगोचरा ॥ पृथिवीवायुरा
काशापोज्यातिश्चपंचमः ॥ ४८ ॥ तस्येद्वियाणिपिष्टानिस्वस्वयोगप्रचक्रमे ॥ पार्थिवदेहमाहुरुतुप्राणात्मानचंमारुतम् ॥ ४९ ॥ निद्रा
ह्याकाशयानिश्चजलाश्रयेप्रवर्तते ॥ ज्योतिश्चक्षुषितज्जन्मतदंशस्तामसःस्मृतः ॥ ५० ॥ ग्रामाश्चविषयश्चैवस्यवर्धयत्प्रवर्तितम् ॥ एवंयोस्तुज
तेलोकान्सदेवासुरमानवान् ॥ ५१ ॥ सकथं देवदेवेशोगर्भमेप्यतिचांशुमान् ॥ यथादूरमादित्यास्तुयःस्वयंचाविश्रुपुरा ॥ ५२ ॥ एवंमेसंशयो
ब्रह्मन्नेवमिस्मयोमहान् ॥ कथंरविर्योगोर्भभावंद्विजवरतिमे ॥ ५३ ॥ आश्चर्यपरमं पृच्छेत्त्वामहंभारुस्त्वयै ॥ भानोरुत्पत्तिमाश्चर्यह
दिमेपरिवर्तते ॥ ५४ ॥ एतदश्चर्यमाख्यानं कथयस्वमहमुने ॥ प्रत्याख्याहिबलंवर्यैर्भानोरमिततजसः ॥ ५५ ॥ इतिश्रीभविष्यमहपु
राणेब्रह्मपर्वणिपतसमीकल्पेसौरधर्मेसूर्यावतारकथाप्रस्तावणंनभसतपंचशुद्धतरङ्गततमोऽध्यायः ॥ १५७ ॥ ४४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥
प्रश्रभारोमहांस्ततत्वयोक्तोरिदममालिनि ॥ यथाशक्तिवक्ष्यामिश्रूयतांभानवंशः ॥ १ ॥ भानोःप्रभावश्रवणस्ययेतमतिरुत्थिता ॥
हंतभानोःप्रवृत्तिचशृणुदिव्यामयेरिताम् ॥ २ ॥ सहस्राक्षंसहस्राक्षंसहस्राक्षिरणंचयत् ॥ सहस्राक्षरंसंदेवंसहस्रकरमव्ययम् ॥ ३ ॥ सहस्राजि
ह्वंभास्वंतंसहस्रमुकुटप्रभुम् ॥ सहस्रदंसहस्रांसिंसहस्रभुजमव्ययम् ॥ ४ ॥ सवनंभवनंचैवहव्यंहोतारमेवच ॥ पात्राणिसमतीतिनिवेददीक्षा
चरंशुभम् ॥ ५ ॥ श्रोत्रियशूंपुंशुशंलप्रोक्षणंदक्षिणायनम् ॥ अर्च्युं सामगंविप्रंसदस्यसदंतथा ॥ ६ ॥ ग्रूपसमिच्छुदवर्षीसुसलोत्खलानिच ॥
प्रागावसंजयभूतिचहोतारंचयनंचयत् ॥ ७ ॥ रहस्यानिप्रमाणानिस्थावराणिचराणिच ॥ प्रतिष्ठितानिदाढ्यंचस्याडिलानिकुशांस्तथा ॥ ८ ॥
मंत्रयज्ञवहवह्निभागंभार्गवमेवच ॥ अग्रेभुजसोमभुजांथच्चत्रिषुउदाहृतम् ॥ ९ ॥ अग्नौवदविदोविप्रायजंतेशाश्वतंविभुम् ॥ तस्यभानोःसुरेश
स्यवीरचंदनमालिनः ॥ १० ॥ प्राहुर्भवसहस्राणिसमतीतान्यनेकशः ॥ भूयश्चैवभविष्यतिविनश्यंतिदिनेदिने ॥ ११ ॥ यत्पृच्छसिमहाराजपु
ण्यादिव्यांकथांशुभाम् ॥ यदर्थंभगवान्भानुःकथयप्स्यसुतोऽभवत् ॥ १२ ॥ तत्तेदंसंप्रवक्ष्यामिशृणुसर्वमशेषतः ॥ हितार्थसर्वमर्त्यानां

लोकानांप्रभायच ॥ १३ ॥ बहुशःसंवभूतात्मास्वयसमाभजायत ॥ तथासमभवदवःकश्यपस्या॥१४॥ ७८१५॥ ७८१५॥
वीरविरचस्यमहात्मनः ॥ यंयंजनयेत्पुत्रमादितिःकश्यपाद्विभोः ॥ १५ ॥ ससयातिविनाशैवतत्क्षणादेवभारत ॥ दृष्ट्वासुताग्रश्यामा
नान्पुत्रशोकान्विताऽदितिः ॥ १६ ॥ जगामकश्यपाभ्याशोशोकव्याकुलितेक्षणा ॥ सापश्यत्तंचमारीचमुनिंदाप्तंतपोनिधिम ॥ १७ ॥
आद्यदेवगुरुंविप्रं दिव्यत्रिषवणांबुभिः ॥ तेजसावाह्रिसंकाशसौर्यवृक्षसमप्रभम् ॥ १८ ॥ न्यस्तदंडाश्रियायुक्तंवद्धकुण्ठाजिनावरम् ॥ वल्क
लांजिनसर्वात्प्रदीतंब्रह्मचर्यसम् ॥ १९ ॥ हुताशमिवदीप्यंतंपतमिवभास्करम् ॥ अथादितिदृश्यद्वैवंभर्तारमभितोजसम् ॥ २० ॥ शोकगदूह
यावाचाइदं वचनमब्रवीत् ॥ किमर्थंभगवान्देवोनिरुहोगस्तुतिष्ठति ॥ २१ ॥ जातोजातोहिमेषुत्रःसद्यएवविनश्यति ॥ अत्वातुवचनंतस्याः
कश्यपोऽक्रषिसत्तमः ॥ २२ ॥ चकारगमनेबुद्धिब्रह्मलोकगतिं प्रति ॥ सगत्वाब्रह्मभवनंनानाभावसमान्वितम् ॥ २३ ॥ तद्वाक्यमुक्तंतंसर्वयदुक्तं
तस्यजायया ॥ कश्यपस्यवचःश्रुत्वाकंजोवाक्यमब्रवीत् ॥ २४ ॥ पुत्रगच्छामसदनंभानोःपरमदुर्लभम् ॥ इत्थुक्त्वायानमारुह्यअग्रे
यंपद्मलोचनः ॥ २५ ॥ वेधाजगामभवनमादित्यस्यमहात्मनः ॥ अदितिःकश्यपोब्रह्माजगमुर्विपुलमाश्रिताः ॥ २६ ॥ तेषुहूतै
नंसंप्राप्ताःसूर्यलोकंमुवर्चसम् ॥ दिव्यकामगमैर्यनैर्यथाहं कुरुनंदन ॥ २७ ॥ आदित्यं प्रष्टुमिच्छंति तेजसाराशिसुतमम् ॥
गच्छंतस्तेचविस्तीर्णामादित्यस्यपरांसंभाम् ॥ २८ ॥ षट्पदोद्गीतानिनदांसामगैस्तुसमीरिताम् ॥ कतवोवह्वचमुखाःप्रोक्ताःपुण्यवदक्ष
राः ॥ २९ ॥ तुष्टुषुःपुरुषव्याघ्रविततेषुचकर्मसु ॥ यज्ञसंधौवेदविदांपदक्रमविदां तथा ॥ ३० ॥ दोषेणपरमर्षाणांसर्वतत्रनिनादितम् ॥
यज्ञसंतवविद्विश्वाशिक्षावाद्भस्त्थाद्विजैः ॥ ३१ ॥ अष्टादशराणज्ञैःसर्वविद्याविशारदैः॥मीमांसाहेतुवादैःसर्ववादिशारदैः ॥ ३२ ॥ लोका
यतिकमुख्यैश्चतुष्टुषुःसूर्यमरितम् ॥ तत्रतत्रचविप्रैर्द्रानिनयताःशंसितव्रताः ॥ ३३ ॥ जपहोमपराग्न्याग्न्याददृशुःकश्यपादयः ॥ तस्यांसंभ
यामास्तेसरश्मिमालीदिवाकरः ॥ ३४ ॥ सुरासुरगुरुःश्रीमाच्छुभेवीरमायया ॥ उपासतेचतत्रैवप्रजानांपतिमीश्वरम् ॥ ३५ ॥ दक्षःप्रचे
ताःपुलहोमरीचिश्चद्विजोत्तमः ॥ भृगुरत्रिवृत्सिष्ठश्चगौतमोनारदस्तथा ॥ ३६ ॥ दिव्यआत्मानंतरिक्षंचवायुस्तेजोबलमही ॥ शब्दःस्पर्शः

स्वरूपं चरसर्गधैस्तथैव च ॥ ३७ ॥ प्रकृतिश्चिकाराश्चञ्चान्यत्कारणमहत् ॥ सांगोपांगाश्चत्वारोवेदालोकपते तथा ॥ ३८ ॥ लवाश्च
 ऋतवश्चैवसंकल्पप्रणवास्तथा ॥ एतेचान्येचबहोभानुमंतउपासते ॥ ३९ ॥ अथोधर्मश्चकामश्चमोक्षश्चसावित्रोषतः ॥ द्वेषोहर्षश्चमोहश्चम
 त्सरोमानएवच ॥ ४० ॥ वृकोविष्णुसुतः पुत्रः पुष्पजोधिषणस्तथा ॥ माहेश्वरस्तथासौरोविटपोधिकचस्तथा ॥ ४१ ॥ मारुतोविश्व
 कर्माचअश्विनवन्यवाहनौ ॥ एवमुक्तः सुवचनैर्भुनाप्रभविष्णुना ॥ ४२ ॥ जगामकश्यपोवीरसहादित्यास्वमाश्रमम् ॥ अदितिर्देवमा
 ताचतंगर्भनिर्देशस्वयम् ॥ ४३ ॥ भूतात्मानंमहात्मानंदिव्यवर्षसहस्रकम् ॥ पूर्णवर्षसहस्रेतुप्रवृत्तोगर्भउत्तमः ॥ ४४ ॥ सुराणांशर
 णंद्वैश्चसुराणांविनाशनः ॥ गर्भस्थेनतुनैवपरित्रातः सुतस्तथा ॥ ४५ ॥ आददानस्तुतेजांसित्रैक्यस्यनराधिप ॥ तस्मिन्नातेतुदेवशे
 त्रैलोक्यस्यसुखावहे ॥ ४६ ॥ प्रसार्यदैत्यसंवांश्चसुराणांनादवर्धने ॥ अभवत्परमानन्दः सर्वपातत्रतस्तुषाम् ॥ ४७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुरा
 णेब्राह्मेपर्वणि सप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुसूयौतपत्तिनामष्टपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५८ ॥ ॐ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ दक्षः प्रजापति
 श्वैवनमस्कारंचकारह ॥ विद्योतमानवपुषासर्वाभरणभूषितः ॥ १ ॥ उपातिष्ठतेदेवेशंभानुंचर्षिणैः सह ॥ ततोर्गर्भवमुख्येषुप्रणदत्सुविहा
 यसि ॥ २ ॥ बहुभिः सहगंधैः प्रगायन्सुमहीपते ॥ एवतेदेवगंधर्वाउपागायंतभक्तिः ॥ ३ ॥ उत्पन्नं द्वादशात्मनंभारुकरंवारितरुकरम् ॥
 इंद्रेविवस्वान्पूषाचत्त्वष्टाचसविततथा ॥ ४ ॥ भर्गोऽशुमानर्यमार्कः पृथिर्मार्तं दैवच ॥ इत्येकादशैवतेन्द्रादशोविष्णुरुच्यते ॥ ५ ॥ एवं
 द्वादशधाजातमंशुमंतंमहादुतम् ॥ स्तुवंतिदेवताः सर्वगताश्चतरसामहीम् ॥ ६ ॥ मृगव्याधश्चसर्वश्चमृगांकोमहायशः ॥ अजैकपादहि
 नुंश्रयः पतिः कांचः परंतपः ॥ ७ ॥ दसनश्चैश्वरश्चैकपालीचविशंपते ॥ स्थानुर्भगश्चभगवान्नुद्रश्चैतद्वतस्थिषुः ॥ ८ ॥ अश्विनौवसवश्चाष्टौ
 गरुडश्चमहावलः ॥ विश्वेदेवाश्चसाध्याश्चतस्त्युः प्रांजलयोनय ॥ ९ ॥ नागराजोमहाराजवासुकिः प्रांजलिः स्थितः ॥ अन्येचबहोनागाराक्षसा
 श्चमहाबलाः ॥ १० ॥ ताक्ष्यश्चारिष्टनेमिश्चगरुडश्चमहाबलः ॥ अरुणश्चारुणिश्चैवतत्रांजलयः स्थिताः ॥ ११ ॥ पितामहश्चभगवान्स्वयमाग
 म्यलोककृत् ॥ प्राहेदेवगुरुः श्रीमान्सुरैः सर्वैर्महर्षिभिः ॥ १२ ॥ यस्मात्प्रेक्षयते सर्वप्रभविष्णुः सनातनः तस्माच्छेकेश्वरः श्रीमान्विवस्वाश्चभव

त्विति ॥ १३ ॥ देवदानवयक्षाणां गंधर्वाश्चरक्षसाश्च ॥ यस्मादयमादिदेवस्तस्मादादित्यएवहि ॥ १४ ॥ एवमुक्त्वा तु भगवान्साधेदेवर्षिभिः प्रभुः ॥
 नमस्कृत्वा सुसंपूज्य ययौ तत्सदं प्रति ॥ १५ ॥ यागतिर्यज्ञशिलानां यागतिः पुण्यकर्षिणाम् ॥ यागतिः सिद्धयोगानां यागतिश्च महत्तमनाम् ॥ १६ ॥
 यस्याष्टगुणमैश्वर्यमसमूहवत्तत्तमम् ॥ यंप्राप्य शाश्वतं विप्रानावर्तत भवार्णवे ॥ १७ ॥ वालखिल्यादयो येषां सर्वश्रमनिवासिनः ॥
 सर्वे ते यं तात्मानो दुश्चरं व्रतमास्थिताः ॥ १८ ॥ योऽनंत इव न गेभु रयस्य ते सर्वयोगिनः ॥ सहस्रमूर्धारक्ताक्षः शेषादिभिर्बलुत्तमैः ॥ १९ ॥ यो य
 ज्ञ इति विप्रैर्द्रैर्यत्ते सुखमीप्सुभिः ॥ सर्वे च यं यत् प्राणाध्यायान्ति ब्रह्मरूपिणम् ॥ २० ॥ यं देवदेवा गार्थं विचारं यज्ञदायिनम् ॥ तं पुत्रद्वद
 ज्ञात्मानं कश्यपः प्राप्य सत्तमम् ॥ २१ ॥ मुदं लेभे सहादित्या सुखं च परमं विभो ॥ लोकश्च मुदं देवराक्षसाभयमप्युवन् ॥ २२ ॥ मधुपग
 लोमहाबाहुः कंबुग्रीवो हसन्निव ॥ इणुदीवद्धमुकुटो दिशः प्रज्वलयन्निव ॥ २३ ॥ सुउवाच महते जाः कश्यपं चर्षि सत्तमम् ॥ एषो हंतव्युन्नवं
 गतो गर्भस्य सिद्धये ॥ २४ ॥ दत्त्वा वरं पुरा विप्रविरंचस्य महत्तमनः ॥ तस्मात्त्वमृषिर्षादूलकुरु सृष्टिमनोपमाम् ॥ २५ ॥ एवमारारब्धदेवे
 र्ब्रह्मासृष्टिमवाप्तवान् ॥ आराध्य कश्यपश्चापि भारुकरं सुतमाप्तवान् ॥ २६ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्रह्मे पर्वणि सप्तमोऽध्यायः ॥ २७ ॥
 माहात्म्ये सूर्यावतारवर्णनं नामैकोनषष्ठोऽध्यायः ॥ १५९ ॥ ॥ अतानीक उवाच ॥ अहो देवस्य चरितं भारुकरस्य त्वयो
 दितम् ॥ ब्रह्मादयोऽपि ये नित्यं पूजयंति विधानतः ॥ १ ॥ ब्रह्माविष्णुः सुरा ब्रह्मंस्तमाराध्या दिवाकरम् ॥ ददं शुस्तस्य किं भूतं रूपं यत्तन्म
 हाद्रुतम् ॥ २ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ आराध्य देवीशानं भारुकरं मूर्तिवाचकम् ॥ कविष्णुः कुरुशार्दूलजगम तु रूतौ हिमाचलम् ॥ ३ ॥ गोपतेरिति
 कंबीरप्रहृष्टौ विमुदग्नि ॥ कुदेंदुसंनिभं द्रुं कंजश्चाच्युतश्चतौ ॥ ४ ॥ ददंशतुर्महात्मानं चंद्रार्धकृतशेखरम् ॥ पूजयंतं विकस्वं तं भारुव
 रं वीरवधूप ॥ ५ ॥ अर्च्यौ चतुर्महात्मानं कविष्णुतंत्रिलोचनम् ॥ भो भो भो न सुख्येष्टपश्यामि ह चागतौ ॥ ६ ॥ श्रुत्वेवाच तयोर्विक्रय
 कंजस्य च्युतस्य च ॥ प्रणम्य शिरसाभूमौ कृता पूजा विधानतः ॥ ७ ॥ उवाच मधुरवाक्यं शिशोः सरसमन्यतम् ॥ हर्षगदहयावाचादिशः सन्ना
 दयन्ति ॥ ८ ॥ किमाराध्यं विप्रासौ सर्वदेववरं विभुम् ॥ कथ्यतां निखिलदेवौ परमं कौतुकं मम ॥ ९ ॥ हृष्टवतौ परं किंचिद्दूषदेवस्य शंकरम् ॥ अव्यय

स्याप्रमेत्यभानोरिमिततेजसः ॥१०॥ निशम्यवचनं वीरशंकरस्य महात्मनः ॥ उचतुस्तैमहात्मनोऽकविष्णुदेवसत्तमौ ॥ ११ ॥ नतत्प
 द्यावहेरूपं यत्तत्परममद्भुतम् ॥ आराधयितुमेवापि द्वागतौ तैऽतिकंचतम् ॥ १२ ॥ तस्मादाराधयामोहि एकीभूय विभावसुम् ॥ गत्वोदयगि
 रीण्डुयपर्वतंकनकोज्ज्वलम् ॥ १३ ॥ श्रुत्वा तु वचनं वीरकंजजाच्युतयोर्हरः ॥ तथेत्याहमहाहो हर्षादुत्फुल्ललोचनः ॥ १४ ॥ अथ ते राजशार्दूल
 विविगेतयो नृप ॥ जगुस्ते पर्वतश्रेष्ठमुदयाचलमाशु वै ॥ १५ ॥ तमासाद्य न गण्डुपुण्ड्रगौह्निभिरलंकृतम् ॥ नानाधातुपिनद्धांगनानाधातु
 विभूषितम् ॥ १६ ॥ आराधनाय विधिविधानं च कुर्वीभावसोः ॥ स्तुवन्तस्ते समर्चयिष्यामि ॥ १७ ॥ दिव्यवर्षसहस्रतितपंतः
 संस्थितानगे ॥ पद्मासनगतो ब्रह्माध्यायमानो दिवाकरम् ॥ १८ ॥ स्याणुवत्संस्थितो भूमावृक्षवाहुस्त्रिलोचनः ॥ पंचाग्निभजमानस्तुस्थि
 तो विष्णुरवाकिछराः ॥ १९ ॥ एवं वर्षसहस्रतितपश्चक्रुः सुदारुणम् ॥ आराधयंतो विधिवद्गोपितं पुत्रमालिनम् ॥ २० ॥ अथ ब्रह्मेण विष्णुनां
 कुर्वतांतप उक्तम् ॥ तुतोषभगवान्भानुरुवाच च महर्षिपते ॥ २१ ॥ ब्रह्मं भो हरे ब्रूत मत्तः किमभिवांच्य ॥ तुष्टो हं भवतां दातुमिहायातो वरं
 स्वयम् ॥ २२ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ निशम्य वचनं भानोः शान्तं हृदयं मनोरमम् ॥ प्रणम्य शिरसाऽकेऽशद्वंचनमब्रुवन् ॥ २३ ॥ कृतकृत्या व
 यंसर्वे प्रसादात्तव गोपते ॥ त्वामाराध्य पुरा देवत्वं तः प्राप्य वरं शुभम् ॥ २४ ॥ उत्पत्तिस्थितिनाशानां वयं सर्वे दिवाकर ॥ संभूयेह स भर्था वै त्व
 त्प्रसादात्प्रसंशयः ॥ २५ ॥ किं त्वेकं देवदेवेश वरमिच्छामहे विभोः ॥ यत्ते परमं कंठपुल्लभं दुर्दृशं तथा ॥ २६ ॥ तस्मादस्माज्जगन्नाथ रूपं
 दर्शयतेऽच्युतम् ॥ सर्वदेवमयं ते यत्स्वयं तं पुरा नय ॥ २७ ॥ तेषां तद्दचनं श्रुत्वा ब्रह्मविष्णुवीशभाषितम् ॥ दर्शयामास तद्दृपमद्भुतं लोकपूजि
 तम् ॥ २८ ॥ अनेकवक्त्रशिरसमनेकाद्भुतदर्शनम् ॥ सर्वदेवस्य दिव्यसर्वलोकमयं तथा ॥ २९ ॥ भूः पादौ द्वौ शिरश्चापितत्राग्निलोचने मते ॥
 पादांगुल्यः पिशाचाश्च हस्तांगुल्यश्च शुद्धकाः ॥ ३० ॥ विधेदेवाः स्मृतास्तस्यांजया संवाः सुरोत्तमाः ॥ यक्षाः कुक्षिपुंसलीनाः केसा
 आप्सरसांगणाः ॥ ३१ ॥ दृष्टिपृष्ठयश्च विपुलाः केसा वीरांश्च स्मृताः ॥ तारकारो मरूपाणिरो माणि च महर्षयः ॥ ३२ ॥ वाहवो विदिश
 स्तस्य दिशः शत्रो नराधिप ॥ अधिनौ श्रवणे चास्य नासा वायुर्महाबलः ॥ ३३ ॥ प्रसादश्चक्षमाचैव मनोधर्मस्तथैव च ॥ सत्यमस्या भवद्वा

णीजिह्वादेवीसरस्वती ॥ ३४ ॥ ओवादितीर्महादेवितालूरुद्रश्चवीर्यवान् ॥ द्वांस्वर्गस्यनाभिंमित्रस्त्वष्टापिचंडकम् ॥ ३५ ॥ सुखं
 वैश्वानरश्चास्यवृषणौचभगस्तदा ॥ हृदयंभगवाब्ब्रह्माहुरंकरयपमुनिः ॥ ३६ ॥ पृष्टेऽस्यवसवोदेवामरुतःसर्वसंधिषु ॥ सर्वच्छंदांसिद
 शनाज्योतीषिबिमलाप्रभा ॥ ३७ ॥ प्राणोरुद्रोमहादेवःकुक्षौचास्यमहार्णवाः ॥ उदरेचास्यगंधर्वभुजंगश्चमहाबलाः ॥ ३८ ॥ लक्ष्मीर्मे
 धाद्युतिःकातिःसर्वाविद्याश्चैकटौ ॥ ललाटमस्यपरमंयस्यस्थानंपरात्मनः ॥ ३९ ॥ सर्वज्योतीषिजानीहितपश्चश्चदेवराट् ॥ तदेतदा
 दिदेवस्यतनौह्याहुर्महात्मनः ॥ ४० ॥ स्तनौकुक्षौचवेदाश्चेष्टौचास्यमखाःस्मृताः ॥ यष्ट्यपशुबंधाश्चद्विजानविष्टितानिच ॥ ४१ ॥
 सर्वदेवमण्डङ्गारूपमर्कस्यतेतृप ॥ ब्रह्माहरोहरिर्देवाःपरिस्मयमागताः ॥ ४२ ॥ प्रणम्यशिरसादेवंपमानाधरांगताः ॥ भयगद्गदया
 वाचाइदंवनमब्रुवन् ॥ ४३ ॥ यदेतत्परमंपुण्यमद्भुतंलोकभावनम् ॥ दृष्टंभवद्दिदेवद्रामसर्वजगन्मयम् ॥ ४४ ॥ एतन्मयाप्रसन्ननेन
 युष्माकंश्रेयसेऽनवाः ॥ दर्शितंपूजितेनेहयोगिनांयन्महालयम् ॥ ४५ ॥ ॥ ब्रह्मेशाच्युताऊचुः ॥ ॥ एवमेतन्नसंदेहायथात्यन्तंविद्व
 स्पते ॥ योगिनामपिदेवशदर्शनंद्भ्यस्यदुर्लभम् ॥ ४६ ॥ त्वामाराध्यजगन्नाथंनप्राप्यमिहविद्यते ॥ तस्मात्पूज्यतमोलोकेनान्यदेवेषुवि
 द्यते ॥ ४७ ॥ एवमुक्त्वाऽदितेःपुत्रोजगामादर्शनंरविः ॥ ब्रह्मादयोपितेहर्षपरमार्थस्यदर्शनात् ॥ ४८ ॥ एवंब्रह्मादयोदेवाःपूजयित्वादिवा
 करम् ॥ गतास्तेपरमांसिद्धिगंधर्वाऋषयस्तथा ॥ ४९ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेत्रिंशोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ एवमेतद्व्याख्यातव्यंभारुकरौदेवतंपरम् ॥ नास्त्या
 र्शनवर्णनंनमषष्ठ्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६० ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ इतानीकउवाच ॥ ॥ एवमेतद्व्याख्यातव्यंभारुकरौदेवतंपरम् ॥ नास्त्या
 दित्यसमोदेवोनास्त्यादित्यसमागतिः ॥ १ ॥ आदित्यमूलमखिलैत्रैलोक्यंनत्रसंशयः ॥ भवत्यस्माज्जगत्सर्वसदेवासुरमातृप
 त्म् ॥ २ ॥ रुद्रेद्रोपेद्रैकैन्द्राणीविप्रेन्द्रत्रिदिवौकसाम् ॥ द्युतिद्युतिमतांकृत्स्नानेजोऽयंसार्वभौतिकम् ॥ ३ ॥ सर्वात्मासर्वलोकेशोमहादेवःप्र
 जापतिः ॥ सूर्यएवत्रिलोकस्यमूलंपरमदैवतम् ॥ ४ ॥ ततःसंजायतेसर्वतैत्रवप्रविलियते ॥ भावाभावौहिलोकानामादित्याग्निःसृतेपुरा ॥
 ॥ ५ ॥ जगज्ज्येष्ठोऽग्रहोविप्रप्रदीप्तःप्रभवोरविः ॥ तत्रगच्छंतिनिधनंजायतेचपुनःपुनः ॥ ६ ॥ क्षणामुहूर्तादिवसारात्रिपक्षाश्चकृत्स्नशः ॥

मासाः संवत्सराश्चैव ऋतवश्च शुभानि च ॥ ७ ॥ स एष कालश्चाग्निश्च द्वादशात्मा प्रजापतिः ॥ प्रभासयति विप्रद्रत्रैलेक्यं संचारम् ॥ ८ ॥ तस्यादस्य द्विजश्च पुननेयत्फलं भवेत् ॥ तन्मे ब्रूहि प्रयत्नेन प्रसादप्रवणे भव ॥ ९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे सप्तमिकल्पे ब्राह्मणविप्रसौधर्मसूर्यपूजाफलप्रश्रवणं नामैकषष्ठ्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ भानुं प्रतिष्ठाप्य नरः सर्वदेवमयं विभुम् ॥ प्राप्नोत्यमरतं विरिजेत जसारां विसन्निभः ॥ १ ॥ यो भानुं द्वाष्टिसमो हात्सर्वदेव न रक्षतम् ॥ नरो नरकगामी स्यात्तस्य संभाषणादपि ॥ २ ॥ भानुमिष्टं प्रतिष्ठाप्य सर्वयत्नैर्विधानतः ॥ यत्पुण्यफलमाप्नोति तदेकग्रसनाः शृणु ॥ ३ ॥ सर्वयज्ञतपोदानतर्थादेवैषु यत्फलम् ॥ तत्फलं कोटिगुणितं स्थाप्य भानुं लभेन्नरः ॥ ४ ॥ यो भानुं स्थापयेद्रत्नया विधिपूर्व नराधिप ॥ सर्वाणामुदितं पुण्यं लभेत्कोटिगुणं नरः ॥ ५ ॥ मातृजां निपतृजांश्चैव यत्र चोद्ब्रूहते स्त्रियम् ॥ कुलत्रयं समुद्रुत्य शकले केमहीयते ॥ ६ ॥ भुक्त्वा तु विपुलान् भोगान् यत्नयन् समुपस्थिते ॥ ज्ञानयोगं समासाद्य तत्रैव प्राविमुच्यते ॥ ७ ॥ अथ वाराज्यमाकांक्षि जायते संभवांतरे ॥ स तद्दीपसमुद्रायाः क्षितेरधिपतिर्भवेत् ॥ ८ ॥ यत्कृत्वा पापार्थिवं व्योम्नि अर्चयेत् सर्वदेवकम् ॥ समूलमखिलं तेन त्रैलोक्यं पूजितं भवेत् ॥ ९ ॥ इहैव धनवाञ्छीमान् सोऽर्हः कृत्वा मवाप्नुयात् ॥ त्रिसंध्यं कीर्तयेद्बोमकृत्वा विवेन पार्थिवम् ॥ १० ॥ शतैकादशकं यावत्तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ अनेन सह देवभानुः संतिष्ठते क्षितौ ॥ ११ ॥ पापहा सर्वमर्थानां दर्शनात्स्पर्शनादपि ॥ उद्गारयेच्च संस्थाप्य कुलानामेकं विंशतिः ॥ १२ ॥ गीर्वाणैः सहितो नित्यं मोदते दिवि मूरयत् ॥ योऽपि पृष्ठमर्थव्याससर्वगंधोपशोभितम् ॥ १३ ॥ कुसुमैः सुगंधैश्च फलैश्च विविधैर्नृप ॥ भस्मलेखारसैश्च वधृतदैर्परलंकृतैः ॥ १४ ॥ नाना रत्नसमायुक्तं नाना गंधसमन्वितम् ॥ तस्य दक्षिणपार्श्वे तु विन्यसेद्गुरुभुवः ॥ १५ ॥ द्वादशैर्वाग्भिर्भागे श्रीखंडं च दर्शनं शुभम् ॥ उत्तरे च दर्शनं दद्यात्कृतं दद्याच्च पूर्वतः ॥ १६ ॥ एवं विंशतानुरेण कृत्वा विभवे विस्तरम् ॥ कृष्णपक्षे तु सप्तम्यां भारुकरस्य निवेदयेत् ॥ १७ ॥ सकृदेवं तु यः कुर्याद्बोमं रतसत्तम ॥ यत्फलं हि भवेत्तस्य तन्मोनि गदतः शृणु ॥ १८ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वदुःखविर्जातः ॥ निष्कलः सर्वगोभूत्वा प्राविशे तत्परमव्ययम् ॥ १९ ॥ तेजसारवित्तं काशः प्रभयार्कसमप्रभः ॥ पांसुना क्रीडयानो

यः कुर्याद्भ्योममकार्यतः ॥ २० ॥ सराजन्भवतेराजापवतेपुसमंततः ॥ सर्वपमेवपात्राणां परंपात्रां भवसुः ॥ २१ ॥ एतत्सतार
 येधस्मादतविनरकार्णवात् ॥ तस्यपात्रस्यमाहात्म्यं ध्रुवमक्षयमादिशेत् ॥ २२ ॥ तस्मात्तस्यसदादेयमप्रमेयफलार्थिभिः ॥ रवौदत्तदुतंज
 तंपूजाबालिनिवेदयेत् ॥ २३ ॥ अनंतफलमादिष्टब्रह्मादिभिः सुरोत्तमैः ॥ भक्त्यावित्तानुसारेणयः कुर्यादालंयंवे ॥ २४ ॥ सोऽश्वयानमारु
 ह्यमोदतेसहभानुना ॥ महाविभवसारोपियः कुर्याद्रक्तिवर्जितम् ॥ २५ ॥ अल्पेमहतिवातुल्यं फलमाढ्यदरिद्रयोः ॥ वित्तशाल्येनयः कुर्याद्वि
 त्तवानपिमानवः ॥ २६ ॥ नसफलमवाप्नोतिप्रलोभाक्रांतमानसः ॥ तस्मात्रिभागंवित्तस्यजीवनयप्रकल्पयेत् ॥ २७ ॥ भागद्वयंचधर्मा
 र्थेअनित्यजीवनयतः ॥ भक्त्याप्रचोदितंकुर्यादल्पवित्तेऽपियोनरः ॥ २८ ॥ महाविभवसारोऽपिनकुर्याद्रक्तिवर्जितः ॥ सर्वस्वमपियोदद्या
 दकंभक्तिविवर्जितः ॥ २९ ॥ नतेनधर्मभागीस्यद्रक्तिरेवात्रकारणम् ॥ नतपोभिर्वैभोरुद्रैर्नचसर्वमहासखैः ॥ ३० ॥ गच्छेदेकंपुरंदिव्य
 मर्कंभक्तियुतानृप ॥ रुचिरंशुभशैलौत्थंकुर्याद्यस्तुरवेर्गृहम् ॥ ३१ ॥ त्रिसप्तकुलसंयुक्तः सूर्यलोकमवाप्नुयात् ॥ यन्मयाकोटिगुणितंकृतस्या
 दिष्टकाम्यया ॥ ३२ ॥ द्विपराधं गुणपुण्यं शैलेऽपिविदुर्बुधाः ॥ मृच्छेलेनसमं ज्ञेयं पुण्यमाढ्यदरिद्रयोः ॥ ३३ ॥ यत्रतत्रगतः कुर्याद्रत्नया
 पुण्यंभगालयम् ॥ शैलौत्थमिष्टकाभिर्वाहद्वारुमयंशुभम् ॥ ३४ ॥ सगच्छेत्परमंस्थानंभानोरमिततेजसः ॥ गौरिकंयानमारुह्ययः कुर्याद्रुत
 भूषणः ॥ ३५ ॥ क्रीडमानोऽपियः कुर्याद्रालभवेऽकंमंदिरम् ॥ सोऽर्कलोकमवाप्नोतिविमानवरमास्थितः ॥ ३६ ॥ पुष्पमालाकुलं दिव्यं धूप
 गंधादिवासितम् ॥ अप्सरोगणसंकीर्णसर्वकामसुखप्रदम् ॥ ३७ ॥ तत्रहृदोमहाराजवत्संरं वृंदमुत्तमम् ॥ उषित्वाभारकरपुरेपूज्यमानस्तुदेव
 तैः ॥ ३८ ॥ क्रमादागत्यलोकैऽस्मिन्नाजाभवतिधार्मिकः ॥ धर्मार्थकामसंपन्नोयशसाचनराधिप ॥ ३९ ॥ पश्यन्परिहरञ्जतून्मार्जन्यानुसूक्ष्म
 याः ॥ शनैः संमार्जनंकुर्याच्चाद्रायणफलंभवेत् ॥ ४० ॥ अन्यार्थेदेहजर्णयिर्वंध्यायाश्चविशेषतः ॥ रोगांतैनचभूतानामारोग्यार्थप्रयोजयेत् ॥ ४१ ॥ गृ
 हात्वागोमयंस्वच्छंस्थानेचपतितंशुभे ॥ उपशुपरिसंत्यज्यप्रत्यग्रंजंतुवर्जितम् ॥ ४२ ॥ वस्त्रपूतगोमयेनयः कुर्यादुपलेपनम् ॥ पश्येत्तु
 खिताञ्जंतुंश्चाद्रायणशतंलभेत् ॥ ४३ ॥ यः कुर्यात्सर्वकार्याणि वस्त्रपूतेनवारिणा ॥ समुनिःसमहासाधुः सगच्छेत्परमां गतिम् ॥ ४४

शरंतिसर्वदानानियज्ञहोमबलिक्रियाः ॥ अक्षरं तु महादानं सुखदं सर्वदेहिनाम् ॥ ४५ ॥ नैरतयैण्यः कुर्यात्पक्षं समाजर्जनार्चनम् ॥ वर्षमेकं शतं दिव्यं
 सुरलोके महयिते ॥ ४६ ॥ तस्यातिचतुर्वेदसुरूपप्रियदर्शनम् ॥ आद्यः सर्वगुणोपेतो राजभवति धार्मिकः ॥ ४७ ॥ संपर्केणापियः कुर्यान्नरः
 कर्मभगालये ॥ सोऽपि सौमनसं गत्वा पुरां क्रीडति नित्यशः ॥ ४८ ॥ तावद्भूमतिं सारदुःखशोकपरिहृताः ॥ न भवति रवौ भूतस्याया
 वत्सर्वेऽपि देहिने ॥ ४९ ॥ समासक्तं तथा चित्तं जतो विषयगोचरे ॥ यद्यकोऽपि भवेदेवं कोऽप्युत्थत्येव वधनात् ॥ ५० ॥ यः कुर्यात्कुट्टिमाश्रमं
 दर्पणोदरसन्निभम् ॥ नानावर्णविचित्रांच विचित्रकुसुमोज्ज्वलम् ॥ ५१ ॥ क्वचित्कलशविन्यस्तं पंकजैरुपशोभिताम् ॥ रम्यां मनोरमां सौ
 म्यामकार्थतनसंसादि ॥ ५२ ॥ यावदंडाभवेद्भूमिः समं तच्च सुशोभना ॥ तावद्युगसहस्राणि सूरलोकं महयिते ॥ ५३ ॥ कारयेच्चित्रशालां
 श्वित्रकर्मार्कमदिरे ॥ विचित्रं यानमारुह्य चित्रभाजो गृहं व्रजेत् ॥ ५४ ॥ यावत्सदेव रूपाणि ग्रह रूपाणि लेखयेत् ॥ तावद्युगसहस्राणि स्वर्गलोके
 महयिते ॥ ५५ ॥ भवेद्भूमिः समं तच्च यः कुर्यादकर्मदिरे ॥ आरामावसथादीनां लेभेदामूलकं फलम् ॥ ५६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुरा
 णे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमोऽध्यायः ॥ १६२ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ भास्करस्य महावाहोभा
 नोरमिततेजसः ॥ स्नानकाले प्रकुर्वीत जयशब्दादिमंगलम् ॥ १ ॥ पद्मस्वस्तिकं शंखं तु श्रवित्सं द्विजसत्तम ॥ हेमरूपादिपात्रेषु कल्पिते गो
 मयादिभिः ॥ २ ॥ नानावर्णकं संपुत्करं शतैस्तिरुतं दुलैः ॥ स्वच्छैश्च धिसंमिश्रैर्यथाशोभं प्रपूरितैः ॥ ३ ॥ द्रव्यपीठप्रदीपाश्च भूतार्थतथा
 दिपल्लवैः ॥ औषधीभिश्च मेध्याभिः सर्ववीजैश्च वादिभिः ॥ ४ ॥ सप्तम्यादिषु सवैषु षष्ठ्यादिषु विंशेऽपतः ॥ शंखभेयादिभिः कुर्याद्वाद्यवापं सु
 शोभनम् ॥ ५ ॥ त्रिसंध्यवेदिनोऽपि कुर्वीत फलमुत्तमम् ॥ कुर्यान्निराजनं चैव शंखवादित्रिमंगलैः ॥ ६ ॥ यादवन्निराजनं कुर्यात्पार्थिवविधिव
 द्रवौ ॥ तावद्युगसहस्राणि सूरलोके महयिते ॥ ७ ॥ कपिलापंचगव्येन कुशवारियुतेन वै ॥ स्नापयेन्मंत्रपूतेन ब्रह्मस्नानं हितस्मृतम् ॥ ८ ॥
 यस्त्वेकमापि सर्वेन्द्रहस्नानं प्रयच्छति ॥ समुक्तः सर्वपापैस्तु सूर्यलोके महयिते ॥ ९ ॥ कपिलापंचयज्ञेन दक्षिणयुतेन च ॥ स्नानं दशगुण
 ज्ञेयं महत्पुण्यं नराधिप ॥ १० ॥ ऋभवो वीरसुदिश्य देहशुद्धिं च शाश्वतीम् ॥ कपिलामहारे निरत्यमुनिदेशाग्निनिर्मिताम् ॥ ११ ॥ कपिलं यः पिबेच्छू

द्रोदेवकार्यार्थनिर्मितम् ॥ सपच्यतेमहावोरसुचिरंनरकार्णवे ॥ १२ ॥ वर्षकोटिसहस्रेणयत्पापंसमुपाजितम् ॥ घृताभ्यंगेनसूर्यस्यदेहस्तवे
 नसंगयः ॥ १३ ॥ कल्पकोटिसहस्रैस्तुयत्पापंसमुपाजितम् ॥ वज्रस्नानेनतत्सर्वदेहत्यग्निरिवेधनम् ॥ १४ ॥ सप्तम्यांचकृतस्नानःकृत्वा
 सूर्यसंकृन्नरः ॥ कुलान्युद्धृत्यसतेहसूर्यलोकेमहीयते ॥ १५ ॥ वसुहेमादियुक्तंचक्षीरस्नानस्यतत्समम् ॥ सकृदढकेनपयसायोभातुंस्नाप
 येन्नरः ॥ १६ ॥ राजतेनविमानेनसोऽकलोकेमहीयते ॥ स्नाप्यदध्नासकृद्भानुसंत्रिलोकेमहीयते ॥ १७ ॥ मधुनास्नपयित्वातुशुक्ललोक
 महीयते ॥ उद्धृत्यशालिपिष्टेनवायुलोकेषुपूज्यते ॥ १८ ॥ स्नानमिक्षुरसेनेहयःसूर्यसकृदाचरेत् ॥ सगोपतिपुंगवच्छेत्सर्वकामसमन्वितः ॥
 ॥ १९ ॥ फलोदकेनयोभातुंसकृत्स्नापयतेनरः ॥ उत्सृज्यपापकलिलंपितृलोकेमहीयते ॥ २० ॥ श्रीखंडवारिणास्नाप्यसकृद्भानुनराधि
 प ॥ चंद्रांशुनिर्मलःश्रीमांश्चरेदात्रेयमंदिरं ॥ २१ ॥ वस्त्रपूतेनतोयेनयदकंस्नापयेत्सकृत् ॥ ससर्वकामतृप्तामाराकाधिपपुरं व्रजेत् ॥ २२ ॥
 आपोहिष्ठेतिजप्येनगंगातोयेनभारत ॥ गौरिकेणविमानेनब्रह्मलोकेमहीयते ॥ २३ ॥ कर्पूरगुरुतोयेनयोऽकंस्नापयतेसकृत् ॥ स्नाप्यभातुं
 सकृन्मंत्रैःसप्तभ्यांसमुपोषितः ॥ २४ ॥ सकुलनेकविंशेहउत्तार्यरविमाव्रजेत् ॥ पितृनुदिश्ययोभातुंस्नापयेच्छीतवारिणा ॥ २५ ॥ तृप्ताः
 स्वर्गैर्व्रजंत्याशुपितरोनरकादपि ॥ भातुंशीतांबुनास्नाप्यधारोष्णपयसासह ॥ २६ ॥ स्नाप्यपश्चाद्भतेनेशमग्निलोकेमहीयते ॥ एत
 त्स्नानत्रयंकृत्वापूजयित्वातुभारत ॥ २७ ॥ अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ मृत्कुंभताम्रकुंभेषुस्नानंशतगुणंमत् ॥ २८ ॥ रौप्ये
 पादोत्तरं पुण्यं दर्शनात्स्पर्शनं परम् ॥ स्पर्शनादर्वनं श्रेष्ठं तस्नानमतः परम् ॥ २९ ॥ इहामुत्रकृतं पापं घृतस्नानेन नश्यति ॥ सप्तजन्मकृतं
 पापं पुराणश्रवणेन तु ॥ ३० ॥ दशापराधांस्तोयेनक्षीरेण तु शतं क्षमेत् ॥ सहस्रं क्षमेत्तद्वाघृतेनाप्ययुतं क्षमेत् ॥ ३१ ॥ नैरतं येन यो
 मांसं घृतस्नानं समाचरेत् ॥ दशैकादशकुलानिहनयेत्सूर्यस्य मंदिरम् ॥ ३२ ॥ स्नानं पलशतं ज्ञेयमभ्यंगं पंचविंशतिः ॥ पलानां
 द्विसहस्रेण महास्नानमिति श्रुतिः ॥ ३३ ॥ घृताभ्यंगं घृतस्नानं भातुं यत्स्नाद्विजोत्तम ॥ ये च गोधूमचूर्णैस्तु कषायैर्गर्भसंमैतैः ॥ ३४ ॥
 दशधेनुसहस्राणि यद्दत्त्वालभते फलम् ॥ तत्फलं लभते सर्वमर्कस्य द्विर्नैकृते ॥ ३५ ॥ अर्घ्यपुष्पफलपितृयस्त्वकार्यनिवेदयेत् ॥ स पूज्यः

सर्वलोकेषु अर्कवन्मोदते दिवि ॥ ३६ ॥ गंयते येन स मिश्रमुदकाद्वा दशोत्तरम् ॥ पंचगव्यसमायुक्तमर्घ्यं शतगुणं नृप ॥ ३७ ॥ यो ह्यंग
 ममापूर्यमानो मूर्ध्नि निवेदयेत् ॥ दशवर्षसहस्राणि रमते चार्कमग्निरे ॥ ३८ ॥ आपः शीरं कुशाग्राणि वृत्तं दधि मधुस्तथा ॥ रक्तानि कर्षारा
 णितथार्कं वंदनम् ॥ ३९ ॥ अष्टांग एष अवैवैत्रज्ञागपरि कीर्तितः ॥ स ततं त्रिंशति जनो भस्करस्य नराधिप ॥ ४० ॥ दातुं वै जग
 त्रेण दत्त्वा र्घ्यं तत्फलं लभेत् ॥ तस्माच्छतगुणं पुण्यं मृतपात्रेण नराधिप ॥ ४१ ॥ ताम्रा र्घ्यपात्रदानेन पुण्यं शतगुणं मतम् ॥ पालाशपद्मप
 त्राभ्यां तांश्च पात्रे फलं लभेत् ॥ ४२ ॥ रौप्यपात्रेण विज्ञेयं लक्षार्घ्यं नात्र संशयः ॥ सुवर्णपात्रे विन्यस्तमर्घ्यं कोटिगुणं भवेत् ॥ ४३ ॥ हंसना
 ना र्घ्यं वै वृद्धलिङ्गूपादिषु क्रमात् ॥ पात्रांतरं विशेषेण तत्फलं तूत्तरोत्तरम् ॥ ४४ ॥ रौप्यपात्रदानेन यत्पुण्यं वैदपारगे ॥ ताम्रपात्रप्रदाने
 न तस्माच्छतगुणं भवौ ॥ ४५ ॥ फलकोटिमुवर्णस्य यो दद्याद्देदपारगे ॥ सूर्यार्घ्यपात्रं तु ततः पुण्यं ततोऽधिकम् ॥ ४६ ॥ सुवर्णपात्रं यो दद्या
 द्भस्कराय महीपते ॥ न शक्यं तत्स्य तद्दण्डं पुण्यं पात्रविशेषतः ॥ ४७ ॥ तुल्यमेव फलं प्रोक्तं सर्वमाख्यदरिद्रयोः ॥ तयो रभ्याधिकं तस्य सत्त्वं
 कैर्भावनाधिकः ॥ ४८ ॥ विभवे स तियो मोहात्त्रकुर्याद्विधिविस्तरम् ॥ नैव तत्फलमाप्नोति प्रलोभाक्रान्तमानसः ॥ ४९ ॥ तस्मान्मन्त्रैः फलैस्तथैश्व
 र्येण ॥ ५० ॥ वर्षकोटिशतं दिव्यं सूर्यलोके महीयते ॥ गंधातुलेपनं पुण्यं द्विगुणं चंदन
 स्य तु ॥ ५१ ॥ गंधाच्चतुर्गुणं ज्ञेयं पुष्पमद्युगुणं नृप ॥ कृष्णागुरुविशेषेण द्विगुणं फलमादिशेत् ॥ ५२ ॥ तस्माच्छतगुणं पुण्यं कुंकुमस्य वि
 धीयते ॥ चंदनागुरुकरूरैः शृङ्गपिष्टैः स कुंकुमैः ॥ ५३ ॥ भातुं पर्याप्तमालिप्य कल्पकोटिं वसोदिवि ॥ स दीव्येत्सुखं देन पुण्यं धैः प्रलेप
 नम् ॥ ५४ ॥ दशवर्षसहस्राणि वीरमित्रपुरे वसेत् ॥ भक्त्या निवेद्य अर्कयतालं वृत्तं नराधिप ॥ ५५ ॥ दशवर्षसहस्राणि वीरलोके महीयते ॥ सायूरं व्य
 जनं दत्त्वा सूर्यायाती वशो भनम् ॥ ५६ ॥ वर्षकोटिशतं पूर्णं भजनपुरे वसेत् ॥ पुष्पै ररण्यसंभूतैः पत्रै र्वागिरि संभवैः ॥ ५७ ॥ अपश्रुपित नि निश्छिद्रैः
 प्रोषितै र्जतुवर्जितैः ॥ आत्मारामभयैश्च पुष्पैः संपूजयेद्भविम् ॥ ५८ ॥ पुष्पजातिविशेषेण भक्तेः पुण्यं ततोऽधिकम् ॥ तपःशीलगुणे तद्वति
 हासविद्विजे ॥ ५९ ॥ दत्त्वा दशसुवर्णस्य निष्कान्य लभते फलम् ॥ करवीरस्य कुसुमप्रकार्या विनिवेदयेत् ॥ ६० ॥ लभते तत्फलं वीरस्य आह

भगवात्रविः ॥ एवंपुष्पविशेषेणफलतदधिकंभवेत् ॥ ६१ ॥ ज्ञेयंपुण्यंरसज्ञेनयथास्यात्तन्निबोधमे ॥ तदापुष्पसहस्रेभ्यःकरवीरंविशि
 ष्यते ॥ ६२ ॥ बिल्वपत्रसहस्रेभ्यःपद्मकंनराधिप ॥ वीरपुष्पसहस्रेभ्योविकपुष्पंविशिष्यते॥ ६३ ॥ वकपुष्पसहस्रेभ्योमुद्गरंपरमुच्यते ॥
 कुशपुष्पसहस्रेभ्यःशमीपत्रंविशिष्यते ॥ ६४ ॥ शमीपुष्पसहस्रेभ्योनृपनीलंतेपलंपरम् ॥ सर्वांसंपुष्पजातीनांप्रवरंनीलमुत्पलम् ॥ ६५ ॥
 रक्तोत्पलसहस्रेणनीलोत्पलशतेनच ॥ रक्तैश्चकरवीरैश्चयस्तुपूजयेतरविम् ॥ ६६ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ वसेदकंपुरे
 श्रीमानसूर्यतुल्यपराक्रमः॥ ६७ ॥ शेषाणांपुष्पजातीनांयत्फलंपरिकीर्तितम् ॥ तत्फलस्यानुसारेणसूर्यलेकिमहीयते॥ ६८ ॥ शमीपुष्पंबृहत्या
 श्वकुसुमंतुल्यमुच्यते ॥ करवीरसमज्ञेयाजातिविषयपाटला॥ ६९ ॥ श्वेतमंदारकुसुमांसितपुष्पंचतत्समम् ॥ नागचंपकपुत्रागमुद्गरस्यसमाः
 स्मृताः॥ ७० ॥ गंधवंशपवित्राणि कुसुमानिविवर्जयेत् ॥ गंधर्हानमपिश्राह्यं पवित्रंयत्कुशादिकम् ॥ ७१ ॥ सात्त्विकंताद्विकुसुममपवित्रंचता
 मसम् ॥ मुद्गराणिकंदंबानिरात्रौदेशानित्वयमे ॥ ७२ ॥ दिवाशेषाणिपुष्पाणित्यजेदुपहतानिच ॥ मुकुलेनाचयेद्भानुमपकंननिवेदयेत्॥ ७३ ॥
 फलंकाथितविद्रंचयन्तात्पक्वमपित्यजेत् ॥ अलाभेवतपुष्पाणांपत्राण्यपिनिवेदयेत् ॥ ७४ ॥ पत्राणामप्यलाभेतुफलान्यपिनिवेदयेत् ॥
 फलानामप्यलाभेनतृणगुल्मौषधीन्यपि ॥ ७५ ॥ औषधीनामभावतुभक्त्याभवतिपूजितः ॥ प्रत्येकंमुक्तपुष्पेणदशसौवर्णिकंफलम्॥ ७६ ॥
 यःसुगंधमुक्तपुष्पैःसम्यग्भातुंप्रपूजयेत् ॥ माघासितेऽपिसुमनाःसोऽनंतफलमश्नुते॥ ७७ ॥ करवीरैर्महाराजसंयतोभातुमर्चयेत् ॥ सर्वपापवि
 निमुक्तःसूर्यलोकमहीयते ॥ ७८ ॥ अगस्त्यकुसुमैर्भक्त्यायःसकृद्भानुमर्चयेत् ॥ गवांप्रशुतदानस्यफलंश्राप्यादिवर्जयेत् ॥ ७९ ॥ मल्लिको
 त्पलपद्मैश्चजातीपुत्रागचंपकैः ॥ अशोकश्चेतमंदारकर्णिकारांधुंकैस्तथा ॥ ८० ॥ करवीरार्कंकह्लारशमीतगरकेशरैः ॥ अगस्तिवक्पु
 ष्पैस्तुशतपत्रैर्नराधिप ॥ ८१ ॥ पुष्पैरैतैर्यथालाभेयोनरःपूजयेद्विम् ॥ सतत्फलमवाप्नोति तदेकाग्रमनाःशृणु ॥ ८२ ॥ सूर्यकोटिप्रती
 काशौर्विमानैःसर्वकामिभिः ॥ पुष्पमालापरिक्षिप्तैर्गातवादित्रनादितैः ॥ ८३ ॥ तंत्रीमधुरवाद्यैश्चस्वच्छंदगमनैर्नृप ॥ सूर्यकन्यासमाकीर्ण
 देवानांचसुदुर्लभैः ॥ ८४ ॥ दोधूयमानश्चमरैःस्तूयमानःसुरासुरैः ॥ गच्छेदकंपुरादिर्व्यापत्रचारुचितोभवेत् ॥ ८५ ॥ यैस्तैश्चवापिकुसुमे

जलजैः स्थलजैर्नृपाः संपूज्य श्रद्धया भातुमर्कलोके महियते ॥ ८६ ॥ सूर्यस्योपरि यः कुर्याच्छेभनपुष्पमंडलम् ॥ शोभितपुष्पस्रग्दामैरपीठांतप्रलं
 वितैः ॥ ८७ ॥ अत्याश्चर्यमहायानैर्दिव्यपुष्पोपशोभितैः ॥ सर्वेषामुपरि द्वावसेदकपुरीमुखी ८ अनेकरवि विन्यस्तैः सुगंधैः कुसुमैर्गृहम् ॥ यः कुर्या
 त्पर्वकाले तु विचित्रकुसुमोज्ज्वलम् ॥ ८९ ॥ सपुष्पकविमानेन पुष्पमालाकुलेन तु ॥ पुष्पेतरपुरिदिव्यगच्छते न त्रसंशयः ॥ ९० ॥ अक्षयमोदते काल
 मातिरस्कृतशासनः ॥ सौरादिसर्वलोकेषु यत्रेष्टतत्रयातिसः ॥ ९१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणब्रह्मेपर्वणि सप्तमिकल्पे सौर्यर्षेर्भुषुष्पपूजावर्णने
 नाम त्रिषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६३ ॥ अतानीक उवाच ॥ पुनर्मदेव देवस्य भारस्करस्य महोजसः ॥ पूजेनेयस्फले प्रोक्तं तन्मे ब्रूहि द्विजोत्तम ॥ १
 सुमंतुरुवाच ॥ शृणु त्वं हि महाराज स्तुर्वदलो कयूजितम् ॥ ब्रह्मेशोपद्रुदेवानां त्रयाणामपि भारत ॥ २ ॥ सुखामिंनसुरज्येष्टमनोवत्यांचतुर्मु
 खम् ॥ प्रणम्य शिरसाभूमौ विष्णवीशौवाक्यमुचतुः ॥ ३ ॥ य एष भगवान् देवः सहस्रकिरणो रविः ॥ अस्य यत्पूजने पुण्यं प्राप्य ते तद्द्रव्यमौ ॥ ४ ॥
 ॥ ब्रह्मोवाच ॥ साधुसाधु जगन्नाथसाधुपुष्टोऽस्मि वामिह ॥ तस्माच्छृणु तत्प्रकाशमग्रागतो निखिलयम् ॥ ५ ॥ स्वयमुत्पाद्य पुष्पाणि यः सूर्यपूजये
 त्स्वयम् ॥ तानि साक्षात्प्रगृह्णाति तद्भक्त्या सततं रविः ॥ ६ ॥ यस्त्वारामं रवेः कुर्यादप्रि विल्वादिशोभितम् ॥ जातीविजराजार्ककरवोरस
 कुंकुमैः ॥ ७ ॥ पुत्रागनागवकुलैरशोकतिलचंपकैः ॥ अगस्ति कदलीखंडैस्तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ ८ ॥ यार्वाद्धपत्रं कुसुमं वा जसूतफलानि च ॥
 तावद्वर्षसहस्राणि सूरलोके महियते ॥ ९ ॥ सधृतं गुगुलुं दद्याद्राजन्कंदुरुं तथा ॥ चतुर्वैदिग्हेजन्वप्राप्नोति सततं सुखम् ॥ १० ॥ कृष्णागुरुचक्रपूर
 धूपंदत्वादिवाकरम् ॥ नैरतं यैः पुण्यस्तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ ११ ॥ कल्पकोटि सहस्राणि कल्पकोटि शतानि च ॥ भुक्त्वा सूर्यपुरीषो भोगैस्त
 स्याति क्षमाधिपो भवेत् ॥ १२ ॥ गुग्गुलुधृतं संयुक्तं यशोगुणहारि तिशब्दकृत् ॥ यश्चाद्वयस्य दूनि न तस्य लोके महियते ॥ १३ ॥ कृष्णशौक
 णसप्तम्यां यः साज्यं गुगुलुं देहत् ॥ स चासौ सौरमासाद्य वर्षाणां च दशदश ॥ १४ ॥ देवदारुं नरं च श्रीवांसं कुंदुरुं तथा ॥ श्रीफलं चारण्यसंयुक्तं
 दग्ध्वा श्रममवाप्नुते ॥ १५ ॥ एवं सौगंधिकं रूपं पट्टसहस्रगुणोत्तरम् ॥ अगुरुं दशसंज्ञं सधृतं द्विगुणं भवेत् ॥ १६ ॥ अनंतफलं दैवसंज्ञं कुं
 दुरुकासुकम् ॥ द्विसहस्रपलानां तु महिषाक्षस्य गुगुलोः ॥ १७ ॥ दग्ध्वा र्धमविमिश्रस्य सूर्यतुल्यः प्रजायते ॥ शोभयेत्पापं संयुक्तं पुरुषं नात्र

संशयः ॥ १८ ॥ कृष्णगुरुभवंधूपतुपाग्निर्वकांचनम् ॥ योतः पुरगृहगंधैः सुगंधैः प्रविलेपयेत् ॥ १९ ॥ कपाटद्वारकुञ्जादितिथ्यगूर्ध्वसर्वोदिकम् ॥
वासयेत्पुष्पमालाभिर्धूपैश्चापि सुगंधिभिः ॥ २० ॥ तस्य पुण्यं यथावत्पुत्रपुत्रयोर्विचित्रकृतक्षयः ॥ आपूरयन्दिशः सर्वानानांगं वसमन्वितैः ॥ २१ ॥
कल्पकोटिशतं दिव्यं तेजसावाह्निमग्निभिः ॥ शक्रवत्प्रज्वलन् देवः सूर्यलोके महीयते ॥ २२ ॥ तस्यार्तिधर्मशेषेण त्रैलोक्याधिपतिर्भवेत् ॥ अतवृत्तं
तुयः कुर्यादिव गंधैर्भगालयम् ॥ २३ ॥ सर्वशर्मसंयुक्तः सूर्यतुल्यपराक्रमः ॥ सूर्यलोके वसेद्देवो गुवाभ्यां संप्रजितः ॥ २४ ॥ तद्रच्छुक्लैश्च संवीत पट्ट
सूत्रैर्विनिर्मितम् ॥ दत्त्वोपवीतं सूर्याय भवेद्देवांगपरागः ॥ २५ ॥ वासांसि सुविचित्राणि मूरलोके महीयते ॥ त्रुटिमात्रं तु यो दद्याद्गुणविघ्नसंपंक
जम् ॥ २६ ॥ भास्करस्योत्तमं गुणैः सुतस्य पुण्यं ब्रवीम्यहम् ॥ इन्द्रस्यार्थासनेतिष्ठेद्यावद्दिद्राश्चतुर्दश ॥ २७ ॥ एवं वित्तानुसारेण एव ज्ञेयसना
सतः ॥ सर्वेषां हि मपात्राणां मुकुटानां च सर्वशः ॥ २८ ॥ अर्कपत्रपुटचूर्णमधुपर्णसमन्वितम् ॥ यो निवेदयेत् इक्रयसोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥ २९ ॥
शालितंडुलप्रस्थस्य कुर्यादन्नं सुसंस्कृतम् ॥ सूर्याय च चरुं दत्त्वा सप्तम्यां च विशेषतः ॥ ३० ॥ स्यात्वं कृशं रूपाय संयावकं तथा ॥ दध्यो
दनरसालान्नमोदकान्गुडपूपकान् ॥ ३१ ॥ यावत्तंडुलस्तस्मिन्नेवैद्यं परिसंख्यया ॥ तावद्दर्पसहस्राणि मूरलोके महीयते ॥ ३२ ॥ गुड
खंडकृतानां च भक्ष्याणां विनिवेदने ॥ घृतेन प्लावितानां च दत्त्वा शतगुणं लभेत् ॥ ३३ ॥ रसालाखाद्यक्राद्यानां भक्ष्याणां फलमिष्यते ॥ तदर्थं
सलिलस्यापि वासितस्य निवेदयेत् ॥ ३४ ॥ यथान्यमपि तच्छ्रेष्ठं भक्ष्याणि विविधानि च ॥ निवेद्या कार्यपरमं स्थानं प्राप्नोति पूजनतः ॥
॥ ३५ ॥ प्रज्वाल्य घृतदीपं तु भास्करस्यालये शुभम् ॥ आग्नेयं यानमारुह्य गच्छेत्सौमनसं पुरम् ॥ ३६ ॥ यः कुर्यात्कार्तिकमासि शोभनां
दीपमालिकाम् ॥ सप्तम्यामथ षष्ठ्यां वा अमावास्यामथापि वा ॥ ३७ ॥ भास्करायुतसंकाशं तेजसा भासयन्दिशः ॥ दिव्याभरणसंपन्नाः
कुलमुद्रुत्य सर्वशः ॥ ३८ ॥ यावत्प्रदीपसंख्यानं घृतेनापूर्य बोधितम् ॥ तावद्दर्पसहस्राणि सूर्यलोके महीयते ॥ ३९ ॥ दीपवृक्षमथोद्धाध्य प
र्वस्वायतनेषु वै ॥ पूर्वस्माद्दिगुणं पुण्यं लभते नात्र संशयः ॥ ४० ॥ दीपवृक्षं समुद्धाध्य भास्कराय तेनेषु भोः ॥ सर्वलोहमयं वीरं रविलोके मही
यते ॥ ४१ ॥ शिरसाधारयेद्दीपं भास्करस्याग्रतो निशि ॥ ललाटे चैव हस्ताभ्यां समुद्युक्तस्तथोरसि ॥ ४२ ॥ भास्करायुतसंकाशो विभा

नैरर्कसन्निभैः ॥ कल्पायुतशतंचैवसूर्यलोकेमहीयते ॥ ४३ ॥ अन्नदातातुयोवीरवारिलोकेमहीयते ॥ भार्स्करस्याग्रतोदत्वादर्पणनिर्मले
 शुभम् ॥ ४४ ॥ पर्येकेशोभितंकृत्वाश्वेतमाल्यैःसचंदनैः ॥ वृत्कार्कानिर्मलैःश्रीमान्दिव्याभरणरूपधृक् ॥ ४५ ॥ कल्पायुतसहस्राणि
 मूरलोकेमहीयते ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंत्तयाश्रद्धधानोर्वनैः ॥ ४६ ॥ अश्वमेधसहस्रस्यसुखेनलभतेफलम् ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंयस्तुनमस्का
 रप्रयोजयेत् ॥ ४७ ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांसकलंविदत्तेफलम् ॥ नमस्कारःस्मृतोयज्ञःसर्वयज्ञोत्तमोत्तमः ॥ ४८ ॥ नमस्कृत्वासहस्रांशु
 मश्वमेधफलंभवेत् ॥ प्रणम्यदंडवद्वूमौनमस्कारेणयोऽचयेत् ॥ ४९ ॥ सयांगतिमवाप्नोतिनताक्रतुशतैरपि ॥ सर्वयज्ञोपवासेषुसर्वार्थै
 पुयत्फलम् ॥ ५० ॥ अभिज्ञाप्योपहारेणपूजयाफलमश्नुते ॥ श्वेतमहाध्वजंकृत्वाकृत्वाचापंचांगिकम् ॥ ५१ ॥ किंकिणीजालनिर्वापे
 मयूरच्छत्रभूषितम् ॥ यस्त्वय्यग्नेनरोदद्याच्छ्रद्धयापरयान्वितः ॥ ५२ ॥ सशतेनविमानानांसर्वदेवनमस्कृतः ॥ मन्वंतरशतंदेवोमोदते
 दिविदेववत् ॥ ५३ ॥ ध्वजमालाकुलंकुर्याद्यःप्रांतेषुभगालयम् ॥ महाध्वजाष्टकंचापिदिग्विदिक्षुनिवेदयेत् ॥ ५४ ॥ सविमानसहस्रेण
 ध्वजमालाकुलेनतु ॥ कल्पायुतशतंदिव्यमोदतेदिविसूरवत् ॥ ५५ ॥ शतचंद्रांशुविमलांमुक्तादासोपशोभिताम् ॥ मणिदंडमयंछत्रं
 दद्याद्वाकांचनादिकम् ॥ ५६ ॥ सधार्यमाणच्छत्रेणहेमदंडोपशोभिना ॥ मोदतेसूर्यलोकेतुविमानवरमास्थितः ॥ ५७ ॥ ततस्तस्माच्छु
 तोलोकान्निसर्गाद्ध्रुवमागतः ॥ भुक्तेसमुद्रपर्यन्तामेकच्छत्रांधुंधराम् ॥ ५८ ॥ यःशृंगलासमायुक्तांमहावंदमहास्वनाम् ॥
 कांस्यलोहमयीवापिनिवश्रीयाद्रगालये ॥ ५९ ॥ शोभनःस्यान्नरःश्रीमान्भगस्यातीवबृहभः ॥ सूर्यतुल्यबलोभृत्वासूर्यलो
 केमहीयते ॥ ६० ॥ भेरीमृदंगपटहझझरीलारादिकम् ॥ दशकांस्यादिवादित्रयोभागायनिवेदयेत् ॥ ६१ ॥ सविमा
 नैर्महाभागैर्वशीणायुतस्वनैः ॥ युगांतकशतंदिव्यभगलोकेमहीयते ॥ ६२ ॥ सुसंगीतकदानेनसवाद्येनविशेषतः ॥ यथेष्टंभा
 स्करलोकेमोदतेकालमक्षयम् ॥ ६३ ॥ महामहास्वनंदत्वांशुयुग्मंभगालये ॥ युगकोटिशतदिव्यभगलोकेमहीयते ॥ ६४ ॥
 विमानंचहुवर्णाभमध्यपंकजभूषितम् ॥ विचित्रमेकवर्णवासनवस्त्रोपकल्पितम् ॥ ६५ ॥ किंकिणीजालसंपन्नवर्णकैश्चापशोभि

तम् ॥ पुष्पमालाप्रभंवापिपिंडाचामरभूषितम् ॥ ६६ ॥ भगस्योपरियोदद्यात्सर्वरत्नोपशोभितम् ॥ दुकूलपट्टदेवार्गैर्वस्त्रैर्वर्णका
न्वितैः ॥ ६७ ॥ पट्टादिवस्त्रतंतूनापरिसंख्यातुयाभवेत् ॥ तावद्युगसहस्राणिमूरलोकेमहीयते ॥ ६८ ॥ भगाहुत्याजगत्सर्वसृष्टिद्वारेणधा
यते ॥ अग्निवत्सर्वचस्युक्तोह्यग्निरस्यात्मजः सदा ॥ ६९ ॥ यस्त्वग्निकार्यैर्विधिवत्कुर्वन्नित्यं भगालये ॥ भगमुद्दिश्यराजेंद्रसयातिपरमां
गतिम् ॥ ७० ॥ सर्वान्नपावकोपेतं यस्तु नित्यविधिं हरत् ॥ पुष्पधूपजलोपेतं काले विशेषतः ॥ ७१ ॥ महाश्वेतादिमानृतृत्रिकल्पानां च
सर्वशः ॥ यः कृत्वा सकृदप्येवंसर्वदिक्षु बलिं हरत् ॥ ७२ ॥ स नरश्च सहस्राणि शांडिलेयपुरे वसेत् ॥ सौरीसंध्याबलिं कृत्वा दिनं ते स तं
रवेः ॥ ७३ ॥ वर्षाद्युतशतं सांप्रभगलोकं महीयते ॥ दध्योदनपयोभिर्यः पूरितं पात्रमावृतम् ॥ ७४ ॥ पुष्पधूपांचितं चैव वितानोपरिशो
भितम् ॥ शिरसाधारयेत्पात्रं शनैर्गच्छेत्प्रदक्षिणम् ॥ ७५ ॥ रव्यायतनपर्यं ते शंखमेवादिनिस्वनैः ॥ दर्पणधूपमालाभिर्गैयनृत्यादिशो
भितम् ॥ ७६ ॥ भानोर्हिस्मृतिशीलश्च तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ दिव्यं वर्षसहस्रं तु दिव्यं वर्षशतं तथा ॥ ७७ ॥ तपस्तप्तं महत्तेन भवेदेवं स
शयः ॥ भगभक्तिप्रसक्तात्मा यद्यपि स्यात्स पापकृत् ॥ ७८ ॥ भगलोकैव सेवित्यं भगानुचरतांगतः ॥ कृष्णांतुषष्टीं नैकेन यश्च कृष्णां सरस्व
तीम् ॥ ७९ ॥ इह भोगानवाप्नोति परत्र च शुभांगतिम् ॥ योऽदमेकं तु कुर्यात्तनक्तं भगदिने नरः ॥ ८० ॥ ब्रह्मचारी जितक्रोधो भगार्चनपरो नरः ॥
अयचित्तात्परं नक्तं तस्मान्नैकेन वर्तयेत् ॥ ८१ ॥ देवैस्तु मुक्तं मध्याह्ने पूजितं विभक्तिभिस्तथा ॥ अपराह्णे तु पितृभिः संध्यायां गुह्याकादिभिः ॥ ८२ ॥
सर्वविलह्यात्क्रम्य सौराणां भोजनं परम् ॥ भुंजानो नक्तकाले तु सूर्यभक्तिपरायणः ॥ ८३ ॥ भगलोकमवाप्नोति सुमनाः सुमनोव्रतः ॥ भुक्त्वा
सौमनसौ लोकां राजा भवति भूतले ॥ ८४ ॥ हविष्यभोजनं नानमाहारस्य च लाघवम् ॥ अग्निकार्यमधः शय्यां नक्तभोजी समाचरेत् ॥ ८५ ॥
कृष्णषष्ठ्यां प्रयत्नेन कृत्वा नक्तं विधानतः ॥ नरो माणीशो रेमासि अंशुमानि तं पूजयेत् ॥ ८६ ॥ विधिवत्प्राइयगोमूत्रमनाहारो निशि स्वपेत् ॥
अतिरात्रस्य यज्ञस्य फलमाप्नोति मानवः ॥ ८७ ॥ पुष्येप्येवं सहस्रांशुं भानुमंतं शुभेति च ॥ वाजपेयफलं प्राप्य वृत्तं प्राइयलभेन्नरः ॥ ८८ ॥
माघे दिवा करं नमस्कृष्णषष्ठ्यां नरोत्तम ॥ निशि पीत्वा तु गोक्षीरं गोमेधे फलमाप्नुयात् ॥ ८९ ॥ मार्तण्डं फाल्गुने मासि पूजयित्वा गवां पथः ॥

र्वकामप्यन्वितम् ॥ ७ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशैर्विमानैः सार्वकामिकैः ॥ असुरोगणसंक्षीणैर्पहाविभवसंयुतैः ॥ ८ ॥ संगतिनृत्तमहाद्यैर्गर्भयान
 शोभितैः ॥ दोधूयमानश्चमैः स्तूयमानः सुरासुरैः ॥ ९ ॥ सहस्रकिरणाभासः सैरिः सूर्यसमन्वितैः ॥ तथातिपरमं स्थानं यन्नास्तेरिरेन्दुमान
 ॥ १० ॥ रोमसंख्यातुयातस्यास्तत्प्रसूतिकुलेषु च ॥ तावद्युगसहस्राणि मूरलोकेष्वहायते ॥ ११ ॥ त्रिःसप्तकुलजैः सार्वभोगान्भुक्त्वा यथापि
 तात् ॥ ज्ञानयोगं समासाद्य पुनरेव प्रमुच्यते ॥ १२ ॥ योगाहुः खांतमाप्नोति ज्ञानयोगं प्रवर्तते ॥ सौरधर्माद्भवेज्ज्ञानं सौरधर्मद्विगार्चयत् ॥ १३ ॥
 इत्येवं ते समाख्यातं भवार्णवव्यपोहनम् ॥ सौरमोक्षक्रमोपायं मूराश्रयानिवेगणम् ॥ १४ ॥ सावमासे तु संप्रति यः कुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ प्रिया
 कंघृतसंयुक्तं मुंजानः सजितेन्द्रियः ॥ १५ ॥ सोपवासश्च सप्तम्यां भवेदुभयपक्षयोः ॥ घृताभिषेकमष्टम्यां कुर्याद्धानेन रथिपः ॥ १६ ॥ गांच
 दद्याद्दिने शायतरुणी नीलसंनिभाम् ॥ इंदुनीलप्रतीकाशैर्विमानैः शिखिसंयुतैः ॥ १७ ॥ गत्वा दित्यपुरं रम्यं भोगान्भुक्तेययेति सतत् ॥ राजेन्द्र
 फाल्गुने मासि यः कुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ १८ ॥ इयमा कक्षरीनीवारैर्जितक्रोधैर्जितेन्द्रियः ॥ पटुचांवाप्यथ सप्तम्यामुपवासपरोरः ॥ १९ ॥
 अष्टम्यां तु महास्नानं पंचगव्यघृतादिभिः ॥ वल्मीकाद्यादिमृद्विश्वागोमूत्रशक्नुदादिभिः ॥ २० ॥ त्वग्भिश्च क्षीरवृक्षाणां क्षापयित्वा प्रमाजयेत् ॥
 सौरभैर्योततो दद्याद्भक्तभारक्तमालिने ॥ २१ ॥ पद्मरागप्रतीकाशैर्विमानैर्हस्तिसंयुतैः ॥ गत्वा दित्यपुरं रम्यं मोदते शश्वतः सभाः ॥ २२ ॥
 मासि चैत्रे तु संप्राप्तैः कुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ शाल्यग्रपायसंयुक्तं मुंजानश्च जितेन्द्रियः ॥ २३ ॥ भानवे पाटलां दद्याद्द्वैज्जर्वितरुणान्पु ॥ पुष्प
 रागप्रभैर्यनैर्नाहंसादियायिभिः ॥ २४ ॥ गच्छेत्सूर्यपुरं रम्यं मोदते शश्वतः सभाः ॥ वैशाखे वीरमासे तु यः कुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ २५ ॥
 सूर्यखंडाज्यसंमिश्रं सकृदद्यान्न विवेद नम् ॥ गांच दद्यान्महाराज भारुकराय मुभान ॥ २६ ॥ सामान्यं च विधिं कुर्यात्प्रयुक्तं यन्मया तव ॥ शुद्धरक्त
 टिकं संकाशैर्यनैर्वहं ववाहनैः ॥ २७ ॥ अणिमादिगुणैर्युक्तः सूर्यवद्विचरेद्वि ॥ संप्रति श्रावणे मासि यः कुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ २८ ॥ क्षीरप
 ष्टिकभक्तेन सर्वसत्त्वहितैरतः ॥ पीतवर्णी च गां दद्याद्भारुकराय महात्मने ॥ २९ ॥ सामान्यमखिलं कुर्याद्दिधानं यत्प्रकीर्तितम् ॥ सविचि
 त्रैर्महायानैर्हंससारसगामिभिः ॥ ३० ॥ गत्वा दित्यपुरे श्रीमान्पूर्वोक्तं लभते फलम् ॥ वीरभाद्रपदे मासि यः कुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ ३१ ॥ हुत

पिवेत्ततःसूर्यलोकेमोदतेसोऽयुतायुतम् ॥ ९० ॥ चैत्रमासिविष्वस्तं पूजयित्वा सुभक्तिमान् ॥ हविष्याशिसूर्यलोकेऽस्मरोग्रिभः सहमोदते ॥ ९१ ॥
 वैशाखे चण्डकिरणं पूजयेच्च यो व्रतः ॥ वर्षाणामयुतं साग्रमोदते मूर्यसन्निधौ ॥ ९२ ॥ ज्येष्ठे दिवसगतं पूज्य गवांशुगोदकं पिवेत् ॥ गवांकोटिप्रदानं
 स्यान्निखिलं फलमानुते ॥ ९३ ॥ आषाढे त्वर्कनामानंदं द्वाप्रा इयच गोमयम् ॥ प्रयात्यर्कसलोकं तु वर्षाणां च शतं शतम् ॥ ९४ ॥ श्रावणेऽयं
 मनामानं पूजयित्वा पयः पिवेत् ॥ वर्षाणामयुतं साग्रमोदते भास्करालये ॥ ९५ ॥ मासि भाद्रपदे षष्ठ्यां भास्करं नाम पूजयेत् ॥ भास्करं पं
 चगव्यस्य सर्वमेधफलं भवेत् ॥ ९६ ॥ मासि चाश्वयुजे षष्ठ्यां भार्गव्यं नाम पूजयेत् ॥ गोमूत्रफलं भुक्च अश्वमेधफलं भवेत् ॥ ९७ ॥
 मासे तु कार्तिके षष्ठ्यां शक्रार्गव्यं नाम पूजयेत् ॥ दूर्वाकुंभं कृत्वा इय राजसूयफलं भवेत् ॥ ९८ ॥ वर्षति भोजयोद्विप्रान्मूर्यभक्तिपरायणान् ॥
 पायसं मधुसंतुलं वज्रेण च परिभुजते ॥ ९९ ॥ शतत्याहिरण्यवासांसि भक्त्या भोजयेत् ॥ निवेदयेच्च मूर्ययकृष्णगांच पय
 स्विनीम् ॥ १०० ॥ वर्षमेकं च देवैर्नरैरतयैर्नयोनयेत् ॥ कृष्णपट्टव्रतं भक्त्या तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ १०१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तं सर्व
 कामसमन्वितः ॥ मोदते सूर्यलोके तु स नरः शाश्वतीः समाः ॥ १०२ ॥ पुण्येष्वहः सुतैर्दुविषु बहूनादिषु ॥ दानोपवासहोमाद्यैरक्षयं
 खण जायते ॥ १०३ ॥ सुमं तु रुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा न्युराभा नुरुरुणा यविशोपते ॥ कृष्णपट्टव्रतं पुण्यं सर्वपापभयापहम् ॥ १०४ ॥
 कुत्वेदं पुरुषो भक्त्या भास्करस्य महात्मनः ॥ प्रयाति परमं स्थानं भानोरमिते जसः ॥ १०५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मपर्वणि सप्तमी
 कल्पे मूर्यपट्टव्रतवर्णनं नाम चतुःषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६४ ॥ ॥ सुमं तु रुवाच ॥ ॥ अहं ते संप्रवक्ष्यामि सूर्यस्य व्रतमुत्तमम् ॥
 धर्मकामार्थमोक्षाणां प्राप्तिपदनमुत्तमम् ॥ १ ॥ पौषमासे तु संप्राप्ते यः कुर्यान्नृकभोजनम् ॥ जितेन्द्रियः सत्यवादिशालिगोधूमगोरसैः ॥ २ ॥
 पक्षयोः सप्तमीयन्तादुपवासे नयापयेत् ॥ त्रिसंध्यमर्चयेद्भानुं शालिले च सुव्रत ॥ ३ ॥ अथ शायी भवेन्नित्यं सर्वभोगिविजितः ॥ मासि पूर्णेतु
 सप्तम्यां घृतादिभिररिद्रम् ॥ ४ ॥ कृत्वा स्नानं महापूजां सूर्यदेवस्य भारत ॥ नैवेद्यं नोदकप्रस्थं शंसि सिद्धिं निवेदयेत् ॥ ५ ॥ भोजयेच्च द्विजान्
 घौभगार्चां शुभलक्षणां ॥ गांच दत्त्वा महाराजकपिलां भास्करस्य तु ॥ ६ ॥ य एवं कुरुते पुण्यं सूर्यस्य व्रतमुत्तमम् ॥ तस्य पुण्यं कलवज्ज्वलत

शेषहविष्याशिविश्रमूलमुपाश्रितः ॥ स्वपेदायतनेरात्रैर्वभूतानुकंपकः ॥ ३२ ॥ दद्याद्द्वारोहिणींश्रेष्ठाभारुकरायमहात्मने ॥ निशाकरक
रप्रख्यैर्वज्रैर्वडूयसन्निभैः ॥ ३३ ॥ चक्रवाकसमायुक्तैर्विमानैःसर्वकामिकैः ॥ गत्वादित्यपुरंरम्यसुरासुरमुवाहितम् ॥ ३४ ॥ मोदतेसमहाभागो
यावदभूतसंप्लवम् ॥ श्रीमानश्वयुजेमासियःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ ३५ ॥ मिताशनं प्रभुं जानोजितक्रोधो जेतोद्वियः ॥ दद्याद्वापद्वावर्णाभंभानोमि
ततेजसः ॥ ३६ ॥ दिव्याभरणसंपन्नान्तरुणींचपयस्विनीम् ॥ स्वस्तिमौक्तिकसंकाशैरेंद्रनीलोपशोभितैः ॥ ३७ ॥ जवंजीवकसंयुक्तविमानैःसर्व
कामिकः ॥ गच्छेद्भानुसलोकं त्वभुजानःसजितोद्वियः ॥ ३८ ॥ दिवाकरायगां दद्याज्ज्वलनकंसमप्रभाम् ॥ पूर्वोक्तचविधिं कुर्यात्सूर्यतुल्यो भवेन्नरः ॥
॥ ३९ ॥ कालानलशिखप्रख्यमहायानैर्नगापमैः ॥ महासिंहकृताकोपैःसूर्यवन्मोदतेमुक्षी ॥ ४० ॥ प्रागशोषैशुभेमासियःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥
यच्चात्रपयसायुक्तंभुजानःसजितोद्वियः ॥ ४१ ॥ प्रयच्छेद्भानुतारक्तानालंकारमृषिताम् ॥ सूर्याथकुरुशार्दूलविधिंचापिसमाचरेत् ॥ ४२ ॥
सितपद्मानिभयानैःश्वेताश्वरथसंयुतैः ॥ गत्वातत्रपुरंरम्यप्रभयापरयान्वितः ॥ ४३ ॥ अहंसासत्यवचनमस्तेयंशोभितमार्जवम् ॥ त्रिपव
णाग्निहवनंभूशयानक्तभोजनम् ॥ ४४ ॥ पक्ष्योरुभयोमार्गिसप्तम्यांकुरुनंदन ॥ एतान्गुणान्समाश्रित्यकुर्वानोव्रतमुत्तमम् ॥ ४५ ॥ सप्तम्योभय
विरूपांतसर्वपापभयापहम् ॥ सर्वरोगप्रशमनसर्वकामफलप्रदम् ॥ ४६ ॥ इत्येवमादिद्वित्रियमांश्चरेत्सूर्यव्रतासदा ॥ यदृच्छेद्विपुलंस्थानंभानोर
मिततेजसः ॥ ४७ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेब्राह्मणपर्वणिपुनर्विणिसप्तमिकल्पेऽभयसप्तमिवर्णनं पंचषष्ठ्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६६ ॥ ४९ ॥
॥ सुमंरुरुवाच ॥ सूर्यभक्तानुयानरिध्रिवंसापुरुषोभवेत् ॥ स्त्रीपुत्रमुत्तंसांचेत्कांक्षतेशृणुतद्व्रतम् ॥ १ ॥ निशुभाकार्त्तमाख्यतां
सदाप्रीतिविवर्धनम् ॥ अवियोगकरंवारधर्मकामार्थसाधकम् ॥ २ ॥ सप्तम्यामथपट्टवांसांक्रांतौचरोद्वेने ॥ हविषाहविहर्मंतुसोपवासःस
माचरेत् ॥ ३ ॥ निशुभांकार्त्तानिष्पन्नाकृत्वास्वर्णमयींशुभाम् ॥ राजतींवाथवावर्षपक्ष्वापयेज्जघृतादिभिः ॥ ४ ॥ गंधमाल्यैरलंकृत्यवस्त्रयु
ग्मैश्चशोभनैः ॥ भक्ष्यभोग्यैश्चैषैश्चवितानध्वजचामरैः ॥ ५ ॥ भोजयेत्सूर्यभक्तांश्चशुक्लवस्त्रावागुण्डितम् ॥ कृत्वायतनमध्येतुप्रातिमासु
पकल्पयेत् ॥ ६ ॥ कृत्वाशिरसितत्पत्रं वितानच्छत्रशोभितम् ॥ ध्वजशोखादिविभवैर्भग्न्यायतनंनयेत् ॥ ७ ॥ निशुभांकार्त्तदिनेशस्यव्रत

मेतन्निवेदयेत् ॥ तर्पिष्व्यांस्थापयेत्पात्रमुपशोभासमन्वितम् ॥ ८ ॥ प्रदक्षिणीकृत्यराविंशतिपत्यक्षमापयेत् ॥ समाप्यतद्व्रतं पुण्यशृणुया
 तफलमश्नुते ॥ ९ ॥ द्वादशादित्यसंकाशैर्महायानैर्नगोपमैः ॥ यथेष्टं भानवेलोके सौरैः सार्धं प्रमोदते ॥ १० ॥ वर्षकोटिसहस्राणि वर्षकोटिश
 तानि च ॥ नंदतेऽसौ महाभाग विष्णुलोके महतीयते ॥ ११ ॥ ततः कर्मविशेषेण सर्वकामसमन्वितम् ॥ ब्रह्मलोके समासाद्य परं सुखमवाप्नुते ॥ १२ ॥
 ब्रह्मलोकात्परिभ्रष्टः श्रीमान्मसुरप्रपूजितः ॥ प्रजापतिमवाप्नोति सुरासुरचमस्कृतः ॥ १३ ॥ लोकानि हचिरभुक्त्वा सोमलोके महतीयते ॥
 सोमादेंद्रपुनलोके समासाद्येंद्रपतिर्भवत् ॥ १४ ॥ इंद्रलोकाच्च गंधर्वलोके प्राप्य समोदते ॥ ततस्तद्धर्मशेषेण भवत्यादित्यभाविताः ॥ १५ ॥ स्वकर्म
 भावनाद्योगात्पुनः प्रारभते शुभम् ॥ शुभाच्च पुनरेत्येह सयात्यति सहस्रशः ॥ १६ ॥ यावन्नाप्रोतिमरणं तावद्भ्रमतिकर्मणा ॥ सुनिर्वैदात्सु वैराग्यवै
 राग्याज्ज्ञानसंभवः ॥ १७ ॥ ज्ञानात्प्रवर्तते योगे गौडः स्वांतमाप्नुयात् ॥ १८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्रह्मविश्वेणिसप्तमीकल्पे सौरधर्मनिश्चु
 भावतवर्णनं नाम षट्षष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६६ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ षट्पञ्चां चाप्यथ सप्तम्यां नियता ब्रह्मचारिणी ॥ वर्षमेकं नमुं
 क्त्या महाभाग जिगीषया ॥ १ ॥ वर्षति प्रतिमांकृत्वा निश्चुभां किति विश्रुताम् ॥ स्नानाद्यं च विधिं कृत्वा पूर्वोक्तं लभते गुणम् ॥ २ ॥ जांबूनदमयैर्यज्ञैश्च
 तुद्गैरैरलंकृते ॥ गत्वा दित्यपुरे रम्ये अशेषं विंदते फलम् ॥ ३ ॥ सौरादिसर्वलोकेषु भोगान्भुक्त्वा यथेष्टमिवाप्नुयात् ॥ क्रमादागत्य लोकेऽस्मिन्ना
 जानं प्रतिमाप्नुते ॥ ४ ॥ यानार्थं पवसे देवं कृष्णभेकां तु सप्तमीम् ॥ सागच्छेत्परमं स्थानं भानोरमिततेजसः ॥ ५ ॥ वर्षति प्रतिमांकृत्वा शा
 लिपिष्ठमयं शुभाम् ॥ पीतातुले पनैर्माल्यैः पीतवस्त्रैश्च पूजयेत् ॥ ६ ॥ पूर्वोक्तमालिंकृत्वा भास्कराय निवेदयेत् ॥ सप्तमसौ महायानैर्दत्ति चा
 मीकरप्रभैः ॥ ७ ॥ वर्षकोटिशतं साग्रं सूर्यलोके महतीयते ॥ सौरलोकादिलोकेषु भुक्त्वा भोगान्नाधिपा ॥ ८ ॥ क्रमादागत्य लोकेऽस्मिन् यथेष्टं विंदते
 पतिम् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नं धनधान्यसमन्वितम् ॥ ९ ॥ कृष्णपक्षे तु सप्तम्यां यानरीतुं दृढव्रता ॥ वर्षमेकमुपवसेत्सर्वभोगविवर्जिता ॥ १० ॥
 वर्षति सर्वगंधोच्छानिश्चुभां कां निवेदयेत् ॥ सुवर्णमणिमुक्ताभ्यां भोजयित्वा मंगनाम् ॥ ११ ॥ सुविचित्रैर्महायानैर्दिव्यगंधर्वशोभितैः ॥ सवै
 युगसहस्राणि सूरलोके नराधिपः ॥ १२ ॥ यथेष्टं भानवेलोके भोगान्भुक्त्वा तु कृत्स्नशः ॥ क्रमादागत्य लोकेऽस्मिन् राजानं विंदते पतिम् ॥ १३ ॥

या एवं कुरुते राजन्वतं पापभयापहम् ॥ निक्षुभार्कमिदं पुण्यं सायाति परमं पदम् ॥ १४ ॥ वर्षभेकं महावाशे द्रव्यं परया न्वितः ॥ वर्षो
 ते भोजयेद्द्वारं पत्यं भोजकेषु वै ॥ १५ ॥ भोजयित्वा तु दापत्यं भोजकानां महाबलैः ॥ पूजयेद्गंधमाल्यैस्तु वासोभिः कुरु नंदन ॥ १६ ॥
 कृत्वा तां प्रमये पात्रे वज्रपूर्णं लंकृतम् ॥ निक्षुभार्कं तु सौवर्णं दत्त्वा ताभ्यां तु शक्तिः ॥ १७ ॥ निक्षुभभोजकी द्विधा भोजकोऽर्कः प्रकीर्तितः ॥ त
 स्मात्तौ पूजयेत्सौरीस्वरवच्छ्रद्धया न्वितः ॥ १८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे सौरीधर्मेषु निक्षुभार्कव्रतं नाम सप्तमं पट्युत्तरं शततमोऽध्यायः ॥ १६७ ॥
 सुमंतुरुवाच ॥ एकभक्तेन यानां रीकार्तिं कक्षपयेन्नृप ॥ क्षमार्हं सादिनियमैः संयता ब्रह्मचारिणी ॥ १ ॥ गुडाज्या मिश्रं शाल्यं भ्रंभारकराय निवे
 दयेत् ॥ पक्ष्योरुभयोस्तात श्रद्धया परया न्वित ॥ २ ॥ पुष्पाणां करवीराणां गुग्गुलं सज्यमादिशेत् ॥ सप्तम्यां तात पष्ठ्यां वै उपवासरातिभे
 वेत् ॥ ३ ॥ इंदुनीलप्रतीकां शौर्विमानैः सार्वकामिकैः ॥ वर्षायुतशतं संप्रसूय लोके कमहीयते ॥ ४ ॥ तथा च सर्वलोकेषु भोगमासाद्य यत्नतः ॥
 क्रमादागत्य लोकेऽस्मिन् यथेष्टं विंदते पतिम् ॥ ५ ॥ इत्येवं सर्वयज्ञेषु विधिस्तुल्यः प्रकीर्तितः ॥ एकभक्ते पवासस्य फलं च सदृशं भवेत् ॥ ६ ॥
 क्षमासत्यं दयादानं शौचमिन्द्रियनिग्रहः ॥ सूर्यपूजाग्निहवनं संतोषः स्तेयवर्जनम् ॥ ७ ॥ सर्वव्रतेष्वयं धर्मः सामान्यो दशधारः स्मृतः ॥ निःशेषमहं
 वक्ष्यामि सामासिकं तं प्राति ॥ ८ ॥ मार्गशीर्षे शुभे मासि व्योमपट्टे विनिर्मितम् ॥ गंधमाल्यैरलंकृत्य शुभाननमननौ पमम् ॥ ९ ॥ ताम्रपात्रादिकै
 श्चैवाप्यप्सरागणसेवितैः ॥ सुमेरौ दशसाहस्रसूर्यलोके कमहीयते ॥ १० ॥ सर्वदेवकंदेषु संप्राप्य विमलां श्रियम् ॥ क्रमादागत्य लोकेऽस्मिन् राजानं पति
 माप्नुते ॥ ११ ॥ पुष्पैरमुमलंकृत्वा भानवो विनिवेदयेत् ॥ गंधमाल्यैरलंकृत्य शुभाननमननौ पमम् ॥ १२ ॥ ताम्रपात्रादिकं स्वर्वाकृत्य तत्र
 निवेदयेत् ॥ महापुष्पकर्यानेन दिव्यगंधप्रवाहिना ॥ १३ ॥ सुमेरौ दशसाहस्रसूर्यलोके कमहीयते ॥ भुक्त्वा तु विपुलान्भोगान् सर्वलोकेषु भार
 त ॥ १४ ॥ संप्राप्यैवं क्रमाल्लोकं येष्टं विंदते पतिम् ॥ माघेऽथ मश्वरं मुंदीपनाल्य विभूषितम् ॥ १५ ॥ पिष्टमा तु समायुक्तं कृत्वा यत्नतः नान
 येत् ॥ महारथोपमैर्यज्ञैः श्वेताश्च वरसंयुतैः ॥ १६ ॥ वर्षायुतशतं संप्रसूय लोके कमहीयते ॥ सर्वभाराणां लोके गुप्राप्य भोगान् यथेष्टिनात् ॥ १७ ॥
 क्रमादागत्य लोकेऽस्मिन् यथेष्टं विंदते पतिम् ॥ प्रतिमां फाल्गुने मासि कृत्वा पिष्टमयैरकेः ॥ १८ ॥ गंधमाल्यैरलंकृत्य स्यापयेद्गन्धराज्ये ॥

यानैरप्रतिमैर्दिव्यगतिनादसमाकुलैः ॥१९॥ सुरैरौदशसाहस्रसूर्यलोकेनहीयते ॥ सर्वाभिमतलोकेऽस्मिन्प्राप्यभोगान्यथेप्सितान् ॥ २० ॥
 पुनरेत्यहमंलोकंयथेष्टंविदतेपतिम् ॥ कृत्वारुणं तथाचैत्रेणवमालयोपशोभितम् ॥ २१ ॥ स्याप्ययत्रयेयथोक्तुभारुकरायनिवेदयेत् ॥ शारदं
 दुप्रतीकाशैर्विमानैःसर्वकामिकैः ॥ २२ ॥ वर्षायुतशतंसाग्रसूर्यलोकेमहीयते ॥ कर्मक्षयादिहागत्यपुत्रपौत्रसमन्वितम् ॥ २३ ॥ अभी-
 पृणतिमासाद्यलभेद्रोगान्स्तुदुर्लभान् ॥ तंदुलढाकृपिष्टेनकृत्वावैरुपर्वतम् ॥ २४ ॥ निशुभार्कसमायुक्तं सर्वथातुविभूषितम् ॥ नानालंकार-
 संपन्नानामालयविभूषितम् ॥ २५ ॥ सर्वरत्नसमायुक्तंस्थापयेद्भारुकरालये ॥ महद्भोजनं ह्येतद्वैशखियसमाचरेत् ॥ २६ ॥ नानाविदे-
 श्यौनस्तुसूर्यलोकेमहीयते ॥ सौरादिसर्वलोकेषुभुक्त्वायोगानशेषतः ॥ २७ ॥ क्रमादागत्यलोकेऽस्मिन्राजानं पतिमाप्नुते ॥ द्वि-
 तीयंच तथापद्मपाषाणेषुपुनतम् ॥ २८ ॥ सर्ववीजरसैःपूर्णकृत्वातुशुभलक्षणम् ॥ नानाकेशरंगधाढ्यं सर्वरत्नविभूषितम् ॥ २९ ॥
 एतैर्वाहैर्भार्याभिर्नैःसर्वभोगान्वितैर्नृप ॥ वर्षकोटिशतंसाग्रसूर्यलोकेमहीयते ॥ ३० ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भोगान्सर्वलोकेष्वनुक्रमतु ॥
 प्राप्तातुसर्वभोगाढ्यं तरुणं विदतेपतिम् ॥ ३१ ॥ सर्वथातुसमार्कणिविचित्रध्वजशोभितम् ॥ निवेदयितसूर्यायश्रावणति-
 लपर्वतम् ॥ ३२ ॥ स्वच्छंदगामिभिर्भयानैर्नानावर्णविभूषितैः ॥ वर्षकोटिशतंसाग्रसूर्यलोकेमहीयते ॥ ३३ ॥ संप्राप्यविधान्भोगान्च-
 ह्वाश्चर्यसमन्वितान् ॥ क्रमालोकमिमंप्राप्यराजानं विदतेपतिम् ॥ ३४ ॥ कृत्वाभाद्रपदेमासिव्योमशालिमयंनृप ॥ दितानध्वजछत्राढ्य-
 नानामालाविभूषितम् ॥ ३५ ॥ शब्दातुरकरप्रलयैर्महायनैःसुशोभनैः ॥ वर्षकोटिसहस्राणिसूर्यलोकेमहीयते ॥ ३६ ॥ संप्राप्य-
 विधान्भोगान्त्वर्वाग्निमिपि सभवान् ॥ क्रमादागत्यलोकेऽस्मिन्प्राजानं विदतेपतिम् ॥ ३७ ॥ कृत्वाचाश्वयुजेमासिविपुलान्यपर्व-
 तम् ॥ सुवर्णवस्त्रगंधाढ्यं भारुकरायनिवेदयेत् ॥ ३८ ॥ सावित्रैश्चमहायानैर्वरभोगसमन्वितैः ॥ वर्षकोटिसहस्राणिसूर्यलोकेमहीयते ॥ ३९ ॥
 सूर्यलोकादिलोकेषुभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ आरिर्महंकेचंप्राप्ताराजानं विदतेपतिम् ॥ ४० ॥ हाविर्दत्तवृकाणां तुकाति तेजःप्रभाविष्यतम् ॥
 ग्रंथं कामं समुद्दिश्य नरनारीनपुंसकाः ॥ ४१ ॥ पूजयंतिरविभक्तया तत्सर्वं प्राप्नुवंति हि ॥ ४२ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सो-
 र्धमेषु कामप्रदस्त्राव्रितवर्णनं नामाष्टपष्ठुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६८ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ नृन्मयं दारुणं शूलं पक्षैश्च कमथापि वा ॥ कृत्वा

मण्डहवापियथाविभवसंभवात् ॥१॥ सर्वोपकरणोपेतसर्वधान्यसमन्वितम् ॥ सूययित्थं गृहं दद्यात्सर्वकामानवाप्नुते ॥ २ ॥ कृतैरुभक्तैर्ह
 मंतेमाधमासमर्तद्वितः ॥ मासातेनयंकुयाञ्चित्रवस्त्रोपशोभितम् ॥ ३ ॥ श्वेतैश्चतुर्भिः संयुक्तं तुरंगैः समलंकृतम् ॥ श्वेतवज्रपताकाभिः सुवस्त्र
 चामरदर्पणैः ॥ ४ ॥ तंदुलाढकापट्टेन कृत्वा भानुनराधिप ॥ विन्यस्य तं राशेः सन्निधौ सहास्रभूषणैः ॥ ५ ॥ तं रात्रौ राजमार्गेण शंखभेयादि
 निःस्वनैः ॥ भ्रामयित्वा शनैः पश्चात्सूययित्वा तन्मादिशेत् ॥ ६ ॥ तत्र जागरपूजाभिः प्रदीपिकोपशोभितैः ॥ प्रेक्षणीयैः प्रदानैश्च शपयेत्वा शनैः
 क्षपाम् ॥ ७ ॥ प्रभाते स्नापनं कृत्वा मधुक्षारघृतेन च ॥ दीनां धकृपणाव्नाद्यं याज्ञस्त्याचक्षणां ॥ ८ ॥ रथं संवाहनोपेतं भास्कराय निवेद
 येत् ॥ भुक्त्वा चार्वाधैः सार्धं प्रणम्या कर्णहृन्नेजेत् ॥ ९ ॥ सर्ववसानां प्रवरं मंत्रधर्मांस्त्विदं सदा ॥ व्रतं सूयव्रतं नाम सर्वकामार्थसिद्धये ॥ १० ॥
 सर्वव्रतेषु यत्पुण्यं सर्वज्ञेषु यत्फलम् ॥ सर्वसूययनेन हतं पुण्यं लभते नृप ॥ ११ ॥ सूययनप्रतीकाशौर्वमानैः सार्वकामिकैः ॥ त्रिसप्तकुलजैः
 सार्धं सूर्यलोके महीयते ॥ १२ ॥ भुक्त्वा तु विपुलान्भोगान्सर्वलोकेष्वनुकृमात् ॥ कल्पायुतशतं संप्रतं तोराजा भवेत्क्षितौ ॥ १३ ॥ पंचव
 लिसमायुक्तं मृदुषड्वास्तुकलिपतम् ॥ सर्वोपकरणोपेतं सूयसंज्ञां प्रकल्पयेत् ॥ १४ ॥ संज्ञां देवीसमायुक्तं षष्ठांशब्दो निवेदयेत् ॥ सौरज्ञानार्थ
 तत्त्वज्ञमाचार्यमुदयान्वितम् ॥ १५ ॥ संपूज्य गंधपुष्पाद्यैर्वस्त्रालंकारचारुमैः ॥ भक्ष्यभोज्यैश्च ततः शय्यां निवेदयेत् ॥ १६ ॥ तदूर्णात्
 लवस्त्राणां पारसं ख्यातयावती ॥ तावद्बर्षसहस्राणि सूर्यलोके महीयते ॥ १७ ॥ सुरादि सर्वलोकेषु भुक्त्वा भोगानशेषतः ॥ कामादागत्य
 लोकैः ऽस्मिन्नाजा भवति धार्मिकः ॥ १८ ॥ दशगाभिः सह वृषं तावृषैकादशः स्मृताः ॥ सूययि विनिवेदयेत् हतफलं लभते शृणु ॥ १९ ॥
 द्वादशादित्यतुल्यात्मा अणिमादिगुणैर्युतः ॥ सर्वत्र मोदते राजन्सूयस्यानुचरो भवेत् ॥ २० ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे ब्राह्मणवर्णनसप्तमी
 कल्पे सूयव्रतवर्णनं नामैकोनसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६९ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ सवृषंगो शतं तत्त्वाभास्कराय नराधिप ॥ द्वादशा
 त्रिःसप्तकुलजैः सार्धं शृणु यत्फलमाप्नुते ॥ १ ॥ वरक्रोडिप्रतीकाशैः सर्वकामसमन्वितैः ॥ महायानैरसंख्यैर्यैरामासुरपूजितैः ॥ २ ॥ द्वादशा
 दित्यसंकाशो दिवाकरइवापरः ॥ गत्वा दित्यपुरं रम्यं क्रीडते सूर्यमंडपे ॥ ३ ॥ भुक्त्वा तु विपुलान्भोगान्प्रलयसर्वदेहिनाम् ॥

मोहकंचुकमुत्पुज्यविशत्यादित्यमंडले ॥ ४ ॥ सर्वज्ञःसूरपरमःशुद्धःस्वात्मन्यवस्थितः ॥ सर्वगःपरिपूर्णत्वात्सूर्यवदतिमा
 न्भवेत् ॥ ५ ॥ योदद्यादुभयमुखीसौरभेयीदिवकरे ॥ सप्तद्रोणमहोदत्वायत्फलंतदवाप्नुते ॥ ६ ॥ पादद्वयंशिरोऽर्धचशैलवनका
 नना ॥ ७ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणब्राह्मपर्वणिसप्तमिकल्पेगोदानवर्णनानामसतत्पुत्रशततमोऽध्यायः ॥ १७० ॥ ७॥ शतानीकउवाच ॥
 मगनांब्रूहिर्मसमासव्यासयोगतः ॥ फलंचकिंभवेद्ब्रह्ममगधर्मनिषेवणम् ॥ मगधर्मश्चसंप्रोक्तएतेषांभवमुक्तये ॥ ३ ॥
 नच ॥ मगधर्मःसएवोक्तःसर्वपापभयापहः ॥ २ ॥ सर्वेषामेववर्णानांमगधर्मनिषेवणम् ॥ मगधर्मश्चसंप्रोक्तएतेषांभवमुक्तये ॥ ३ ॥
 ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःस्त्रीशूद्रोवाग्राश्रमी ॥ यःपूजयतिमार्तंडं सयातिपरमां गतिम् ॥ ४ ॥ त्रिसंध्यमर्चयेद्ब्रानुमग्निकार्यचशक्तितः ॥ कुर्यान्मगो
 महाबाहोमुखमावृत्ययत्नतः ॥ ५ ॥ त्रिसंध्यमेककालंवापूजयेच्छूद्रयारविम् ॥ असंपूज्यरविंमोहान्नभुंजीतकदाचन ॥ ६ ॥ एषधर्मःपरो
 ज्ञेयःशेषोभवतिमानवः ॥ अपूजयित्वाभुंजानोविष्ठाभुंजतिवैमगः ॥ ७ ॥ देवंसमाश्रितैःपूजाकर्तव्येयंत्रिभिःसदा ॥ मनसापूजयेद्योगिपु
 ष्वैश्चरण्यसंभैवैः ॥ ८ ॥ देवार्थपुष्पार्हिसायांनभवेत्तस्यर्हिसकः ॥ यद्यल्पमपिचात्रार्थकिंसतेर्हिसतःसदा ॥ ९ ॥ मगश्चाग्निपरोनित्यंतद्र
 क्तोऽतिथिपूजकः ॥ मगमैथुनवज्यास्याच्छून्मान्यहमगाश्रमी ॥ १० ॥ देवाग्निस्वतिथीभक्तपंचतेचात्मकारणात् ॥ आत्माथैयःपचेन्मोहा
 त्समगोनरकं ब्रजेत् ॥ ११ ॥ देवार्थेपचनयेपांस्तानार्थमुमैथुनम् ॥ अर्थदानार्थमुद्दिष्टनरकंहि विपर्ययात् ॥ १२ ॥ जीवतृतीयभागेपि
 नप्रकुर्वीतवार्चनम् ॥ वित्तार्जनेतदर्थेनयतोनित्यंहिजीवितम् ॥ १३ ॥ न्यायोपाार्जितवित्तःस्यादन्यायंपरिवर्जयेत् ॥ अन्यायाजितवित्ते
 स्तु कुर्वन्नरकमाप्नुते ॥ १४ ॥ वाचाथैब्रह्मचारीयःसूर्यपूजाग्नितत्परः ॥ भवेज्जितोद्विजःशतौनैष्ठिकोभौतिकोऽपिवा ॥ १५ ॥ सर्वगंधविनिमु
 क्तःकंदमूलफलाशनः ॥ ममवैखानसोज्ञेयःसूर्यपूजाग्नितत्परः ॥ १६ ॥ निवृत्तःसंगमभ्यस्तुसूर्यध्यानरतःसदा ॥ ज्ञेयःसौरयत्तौद्रयपूजा
 निष्ठोजितोद्विजः ॥ १७ ॥ मुंडोपनयनोव्यंगीशुक्लवासःसमन्वितः ॥ ज्ञेयंतद्वर्चनस्थानमेतत्कार्यप्रयत्नतः ॥ १८ ॥ अथाव्यंगोमहारा
 जधारयेद्यस्तुभोजकः ॥ अगम्यंसर्वसत्त्वानांसूर्यलोकंसगच्छति ॥ १९ ॥ ध्वंसनंसर्वदुष्टानांसर्वपापभयापहम् ॥ भावशुद्धेनसततमर्चनीयो

दिवाकरः ॥ २० ॥ गंधलेपविहीनोऽपिभावशुद्धो न दुष्यति ॥ भवेत्पुचरेच्छौ च वस्त्रपूतं जलं पिबेत् ॥ २१ ॥ दृष्टिपूतं यस्मै तपादं सत्यपूतं
 वचो वेदेत् ॥ सौरध्यानरताः शान्ताः सौरधर्मपरायणाः ॥ २२ ॥ सर्वेष्वश्रमाज्ञेयाभारुकरां गममुद्रवाः ॥ भोजकाष्टवर्तधार्यरविणोक्तमनो
 पमम् ॥ २३ ॥ सर्वव्रतानां परमं धर्मालयमुत्तमम् ॥ सौरभक्ते सदा क्षातिरहिंसा सर्वदा शमः ॥ २४ ॥ संतोषस्त्यमस्ते यं ब्रह्म चर्यते थाष्टमम् ॥
 यथासंभवपूजाभिः कर्मणामनसा गिरा ॥ २५ ॥ सौरभक्तिः सदा कार्यभोजकेषु विशेषतः ॥ स्वदेहाग्निर्विशेषहिभोजकान्पालयेद्दुधः ॥ २६ ॥
 भयदारिद्र्यरोगेभ्यस्तेषां कुर्यात्प्रियाणि वै ॥ सूर्यस्य परिपूर्णस्य किं नामाक्रियते नरैः ॥ २७ ॥ यत्कृतं भोजकानां वै तत्कृतं स्याद्देवैर्नृप ॥
 सुदूरमपि गंतव्यं मगानां यत्र वै गणः ॥ २८ ॥ सच प्रयत्नाद्द्रष्टव्यस्तत्र सन्निहितो रविः ॥ भोजकस्य तु भक्तस्य सूर्यपूजार्तस्य च ॥ २९ ॥
 आज्ञां कृत्वा यथान्यायमश्नमेधफलं लभेत् ॥ देवाश्रमगतो भक्त्या देवाचारं पूजयेद्युप ॥ ३० ॥ स्वागतासनपाद्यार्घ्यमधुपकद्यनुक्रमत् ॥ भो
 जयित्वा यथान्यायं सूर्यलोके महीयते ॥ ३१ ॥ प्रतिश्रयप्रदानेन राजा भवति भारत ॥ दत्त्वा स्थानं तथा शौचं वरुणलोकमाप्नुयात् ॥ ३२ ॥
 श्वेता विदुः परीतां गंध्यानश्रमविकार्शितम् ॥ संवीज्यतां लघुतेन वायुलोके महीयते ॥ ३३ ॥ क्षुत्पिपासातुरं श्रान्तं मलिनं रोगिणं तथा ॥ पालयि
 त्वा यथाज्ञानस्य सर्वान् कामानवाप्नुते ॥ ३४ ॥ पतिताः शस्तं संकीर्णचंडालादीनां पक्षिणाम् ॥ कारुण्यात्सर्वभूतानां देयमं प्रस्वशक्तिः ॥ ३५ ॥
 अत्यल्पमपि कारुण्याद्दत्तं भवति चाक्षयम् ॥ तस्मात्सर्वेषु भूतेषु देवकारुण्यमुच्यते ॥ ३६ ॥ अभावे तु गृहभूम्यन्नपत्रंधनफलानि च ॥ दत्त्वा
 ऽऽजातयप्रणतः स्वर्गयातिप्रियेण वा ॥ ३७ ॥ नहीदृक्स्वर्गयानाय यथालोके प्रियंवचः ॥ इहा सुत्रसुखं ते पावागेषां भुराभवेत् ॥ ३८ ॥ अमृत
 स्यं दिनीवाचा चंदनस्पशो शीतला ॥ धर्मा विरोधिनिमुक्त्वा सुखमक्षयमाप्नुते ॥ ३९ ॥ अलं दानेन राजेन्द्रपूजनाध्यापनेन वा ॥ इदं स्वर्गस्य
 सोपानमचलं यत्प्रियंवचः ॥ ४० ॥ पूजाभिभाषणं दृष्टिः प्रत्येकं स्वर्गहितवः ॥ संपृच्छेद्दातुं भक्त्या कुशलं प्रशमादरात् ॥ ४१ ॥ गमने त
 स्य वक्तव्यं पथानः संतुते शिवाः ॥ सुखं भवतु ते नित्यं सर्वकार्यकरं भृशम् ॥ ४२ ॥ आशीर्वादमिदं वाक्यं सर्वकालेषु सर्वदा ॥ नमस्कारा
 दिवाक्येषु स्वस्तिमंगलवादेन ॥ ४३ ॥ शिवं भवतु ते नित्यं तं ब्रूयात्सर्वकर्मसु ॥ एवमादि च वाचारमनुष्ठाय सदाश्रमी ॥ ४४ ॥ अशेषपाप

निर्मुक्तः सूर्यलोकमहीयते ॥ सूर्यभक्तेतुयाभक्तिः सद्भक्तैः क्रियते नरैः ॥ ४५ ॥ सूर्यभक्तिसमानित्यं भक्तेभक्तिरनुष्ठिता ॥ आकुष्टताडिते वापि
 योनाक्रोशं न ताडयेत् ॥ ४६ ॥ वाक्यादधिकृतः स्वस्थः मधुः खान्परिमुच्यते ॥ सर्वेषामेव तीर्थानां क्षांतिः परमपूजिता ॥ ४७ ॥ तस्मा
 त्पूवंप्रयत्नेन क्षांतिः कार्या क्रियासु वै ॥ ज्ञानयोगतपोयस्य यज्ञदानानि सत्क्रिया ॥ ४८ ॥ क्रोधनस्य वृथायस्मात्तस्मात्क्रोधं विवर्जयेत् ॥ मर्मा
 स्थिप्राणहृदयं निद्वेदप्रियंवचः ॥ ४९ ॥ नवचो ह्यप्रियं तस्माद्भोजकेषु विशेषतः ॥ क्षमादानं त्विष्यत्तत्क्षमाहिंसा कर्त्तव्याः ॥ ५० ॥
 न शक्या विस्तराद्भुक्तुमपि वर्षशतैरपि ॥ ५१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणब्राह्मणसप्तमीकल्पसौरधर्मभोजनानुष्ठानवर्णनं
 नामैकसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७१ ॥ ४९ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पुनः शृणु महाराज धर्ममादित्यसंमतम् ॥ सौरप्रियसदासौरं
 पवित्रं पापनाशनम् ॥ १ ॥ क्वचिद्ब्रूच्छन्यदापश्येत्सूर्याचासंप्रपूजनम् ॥ यत्र पूजाततो गच्छत्ससूर्यो नान्न संशयः ॥ २ ॥ स्नान
 नैवैधवस्त्रैश्च नाना लंकारभूषणैः ॥ यथा विभवमाश्रित्य नमस्कृत्तसूर्यो नान्न संशयः ॥ ३ ॥ दृष्ट्वा यतनमाक्रम्य नमस्कृत्य राविं व्रजेत् ॥ क्वचित्पथ
 नदीशैलं गच्छमानं च भोजकम् ॥ ४ ॥ उपश्रुत्वा वनिं गत्वा भोजकं पूजयेद्बुधः ॥ रथाश्वगजयानेभ्यो ह्यवतीर्य मगान् रूप ॥ ५ ॥ मगानां भोजनं भ
 त्तया शक्त्यादानं प्रकल्पयेत् ॥ दशपूर्वांश्च दशपरानात्मना सह भारत ॥ ६ ॥ समादाय व्रजेत्स्थानं रवेरमिततेजसः ॥ देवपर्वोत्सवे श्राद्धे पुण्येषु
 दिवसेषु च ॥ ७ ॥ भातुं संपूज्य विधिवद्भोजकान् भोजयेत्ततः ॥ पितरः सर्वदेवानां सूर्यमाश्रित्य संस्थिताः ॥ ८ ॥ प्रीते सूर्ये तु ते सर्वे प्रीताः स्युर्ना
 त्र संशयः ॥ यदा च श्रद्धया युक्तं प्रसक्तं राविपूजनम् ॥ ९ ॥ भोजयेद्भोजकं भक्त्या श्राद्धेषु विधिवद् रूप ॥ भोजकस्य महाराज दिवसेनाप्ययत्न
 लम् ॥ १० ॥ न तच्छक्यमिदं तेन प्राप्तुं वर्षशतैरपि ॥ यः पश्यति प्रसन्नात्मा यो नेद्विष्टिनं कांक्षति ॥ ११ ॥ शब्दादीनां तु संभोगं स विज्ञेयोजिते
 द्वियः ॥ ज्ञानविज्ञानसंपन्नः सूर्यभक्त्या समन्वितः ॥ १२ ॥ पापदयोगयुक्तस्य सर्वभोजक उच्यते ॥ सूर्यधर्माद्भवेज्ज्ञानं ज्ञानाद्भवेत्यसं
 भवः ॥ १३ ॥ ज्ञानवैराग्ययुक्तस्य सूर्ययोगः प्रवर्तते ॥ सूर्ययोगाच्च सर्वज्ञः परिपूर्णः सुनिवृत्तः ॥ १४ ॥ आत्मन्यवस्थितः शुद्धः सूर्यवद्वि
 मोदते ॥ सर्वेषामेव भूतानां मुत्तमः पुरुषः स्मृतः ॥ १५ ॥ पुरुषेभ्यो द्विजश्रेष्ठो द्विजेभ्यो ग्रंथपारगः ॥ ग्रंथिभ्यो वेदविद्वांसस्तैभ्यस्तत्त्वार्थ

चितकाः ॥ १६ ॥ अथविद्वद्यश्चज्ञानार्थप्रतिबुद्धोविशिष्यते ॥ ज्ञानार्थकोटिकोटिभ्यांवारिष्ठायोगिनोमताः ॥ १७ ॥ योगिनांकोटिकोटि
 भ्योभोजकश्चोत्तमोभवेत् ॥ योगज्ञायोगिनश्चापितरयोगसंभवाः ॥ १८ ॥ भोजितेभोजकेसर्वेप्रीताःस्युस्तेनसंशयः ॥ सर्वज्ञानतपो
 दानैःकृतैर्देतैश्चयत्फलम् ॥ १९ ॥ तत्फलंलभतेसर्वविधिवद्रोग्यभोजकम् ॥ यश्चद्रव्यकलापात्मादक्षिणाहविक्रतिवजः ॥ २० ॥ ऋग्य
 जुःसामयौगैश्चदेवयज्ञःप्रकीर्तितः ॥ ब्रह्मचर्यतपोमौनंक्षातिराहारलाघवम् ॥ २१ ॥ इत्येतेतपसारूपंमुधैरपंचलक्षणम् ॥ यच्चदिष्टंविशि
 ष्टचन्यायाप्राप्तंयद्वेत् ॥ २२ ॥ तत्तद्गुणवर्तेदयमित्येतदानलक्षणम् ॥ विवर्धनंसहस्राणांसर्वस्यप्ररोहिणीम् ॥ २३ ॥ दद्याद्भूमिजलोपे
 तांभूमिदानंतदुच्यते ॥ एकच्छत्रांमहोक्त्वाद्विजेभ्यःप्रतिपादयेत् ॥ २४ ॥ संपूर्णपर्वतरण्यैर्भूमिदानंतदुच्यते ॥ कन्यामलंकृतांदद्या
 दधनायनराधिपः ॥ २५ ॥ द्विजायवेदविदुषेकन्यादानंतदुच्यते ॥ सर्वदोषविनिर्मुक्ताकुलयोग्यामलंकृताम् ॥ २६ ॥ मध्यमोत्तमवस्त्राणां
 योदद्यादहतानिच ॥ एतत्समासतोज्ञेयंवस्त्रदानस्यलक्षणम् ॥ २७ ॥ ब्रह्मविष्णुसमाधिक्यकांतिशीलपरायणः ॥ अहोरात्रं
 नमुंजीयादुपवासस्यलक्षणम् ॥ २८ ॥ चत्वारिंशत्समायुक्तं पिंडानां हि शतद्रव्यम् ॥ मासेह्यद्याद्यथाकामिदंचांद्रायणंस्मृतम् ॥ २९ ॥
 ऋषिभिःसर्वशास्त्रज्ञैस्तपोनिष्ठैर्जितैर्द्रव्यैः ॥ देवैश्चसेवितंतोयंक्षितौतत्तीर्थमुच्यते ॥ ३० ॥ सूर्यावांतरस्थानानिपुण्यक्षेत्राणिनिर्दिशेत् ॥
 मृतानतिपुसूर्यत्वंसंक्षेत्रेषुदेहिनाम् ॥ ३१ ॥ दानान्यावसथं कुर्यादुद्यानं देवतागृहम् ॥ तीर्थेष्वेतानियः कुर्यात्सोऽक्षयलभतेफलम् ॥ ३२ ॥
 क्षान्त्यस्पृहातथासत्यदानंशीलंतपःश्रुतम् ॥ एतदंशंगमुद्दिष्टं परंपात्रस्यलक्षणम् ॥ ३३ ॥ यज्ञोपवासदानानितपस्तीर्थफलानिच ॥ संपूर्ण
 लभतेभक्त्याभोजयित्वातुभोजकान् ॥ ३४ ॥ सुरेभक्तिः श्रमासत्यं दशोद्रियविनिग्रहः ॥ सुखितेषु च मैत्री च सूर्यधर्मस्य लक्षणम् ॥ ३५ ॥
 सूर्यभक्तिद्विजभक्त्यायः श्राद्धेषु च भोजयेत् ॥ कुलसप्तकमुद्धृत्य सूर्यलोके महयते ॥ ३६ ॥ वहुनात्र किमुक्तेन सूर्यभक्तं तु भोजयेत् ॥ सूर्य
 भक्तेन यद्गुक्तं भानुना माश्रयन् नृप ॥ ३७ ॥ नवदिवदुषां कोट्यालभ्यते चेहतफलम् ॥ तत्फलं लभते राजन् भोजं भोज्यविधानतः
 ॥ ३८ ॥ तस्माच्छ्राद्धविशेषेण पुण्येषु दिवसेषु च ॥ सूर्यमुद्दिश्य विप्रैर्द्रुभोजं संभोजयेन्नृप ॥ ३९ ॥ असंयतः संयतो वासवा वस्थंगतो

ऽपिवा ॥ यश्चासौरविभक्तः स्यात्सूर्यवत्पूज्यएवहि ॥ ४० ॥ संसर्गाद्विपिवालोभाद्रोजकंयस्तुभोजयेत् ॥ सोऽपियांगतिमाप्नोतिनतांयज्ञश-
 तैरपि ॥ ४१ ॥ तस्मान्मान्यश्चपूज्यश्चरक्षणीयश्चसर्वदा ॥ भोजकः कुरुशार्दूलसौरैरणगतिमिच्छता ॥ ४२ ॥ नाममात्रप्रयत्नोऽपिदि-
 स्याद्रोजकोरवेः ॥ सूर्यवत्सहिद्रष्टव्यः पूजनीयश्चभारत ॥ ४३ ॥ गृहेथाद्वस्ययत्पुण्यमरण्येतच्छताधिकम् ॥ सौराश्रमेषुविज्ञेयंतपु-
 ण्यमयुताधिकम् ॥ ४४ ॥ दत्त्वातुभोजेकसौम्यह्यासनंसपरिच्छदम् ॥ धातुदंतमयंचापिराजाभवतिभूतले ॥ ४५ ॥ विसलेवाससी
 दत्त्वाभोजकायमहीपते ॥ उद्धृत्यशतसाहस्रंमूर्यलोकेमहीयते ॥ ४६ ॥ दत्त्वातुलोमशाराजन्भोजकायशुभांवृहत् ॥ रोम्णिरोम्णिमुवर्ण-
 स्यदत्तस्यफलमाप्नुयात् ॥ ४७ ॥ शंखंददातिभोभक्तयातथादिव्येचपादुके ॥ सूर्यलोकमवाप्नोतितेजसारविसन्निभः ॥ ४८ ॥ लिखाप-
 यतियोभक्त्यापुराणेनतुपुस्तकम् ॥ युगकोटिशतंदिव्यमूर्यलोकेमहीयते ॥ ४९ ॥ भवेदिहागतः श्रीमान्मुखाढ्योवेदपारगः ॥ यः करोति
 गृहंभानोस्तत्स्थानंचोत्तमंभवेत् ॥ ५० ॥ तत्सूर्योभोजकः सोत्रभोजकः सूर्यएवहि ॥ तेनभोजकविप्रेषुदानमक्षय्यमित्यपि ॥ ५१ ॥
 यद्यद्यस्योपयुज्येतदेयंतत्तस्ययत्नतः ॥ उपयोगपरोनित्यंसूर्यस्तदुभयोरपि ॥ ५२ ॥ व्याख्यानेसौरधर्मस्यकृत्वाआमलकंमहत् ॥
 शोभितंपुष्पपत्राद्यैर्यत्सेतत्रासनेसुराः ॥ ५३ ॥ शोभितंमाल्यगंधैस्तुमूर्यस्यसाधनंमहत् ॥ पुरस्तात्तस्यसंस्थाप्यआचार्यपूजयेत्सदा ॥
 ॥ ५४ ॥ सूर्यवत्सौरधर्मंचतुल्यमेतद्वयंचः ॥ य एवंन्यायतोवक्तिसौरधर्मंशृणोतिच ॥ ५५ ॥ आयुर्विद्यांयज्ञः कीर्तिमलब्ध्वांतरविज-
 पेत् ॥ वदंत्यन्येपिबंत्यन्येसर्वेतेफलभागिनः ॥ ५६ ॥ तस्मादेवंविधाधर्मावाचकैश्चविदुर्बुधाः ॥ तस्यान्तेपूजयेद्भक्त्यायइच्छेद्विपुलयज्ञः ॥
 ॥ ५७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेत्राह्णपर्वणिषसप्तमीकल्पेसौरधर्मोद्दिशतस्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७२ ॥ ६४ ॥ शतानीकउवाच ॥
 पुनर्मैब्रूहिविप्रैः सौरधर्ममनुत्तमम् ॥ समासात्कथितं ब्रह्मन्विस्तरेणप्रकीर्तितम् ॥ १ ॥ साधुसाधुमहाबाहोसाधुपृष्टोऽस्मिभारत ॥ त्वत्स-
 मोनास्ति लोकेऽस्मिन्सौरः पार्थिवसत्तम ॥ २ ॥ कीर्तयाम्यद्यतं पुण्यं संवादं पापनाशनम् ॥ गरुडारुणयोरानजपुरावृत्तं नराधिप ॥ ३ ॥
 सुखासीनं पुराजन्नरुणं सूर्यसारथिम् ॥ उपगम्य महाबाहो गरुडो वाक्यमब्रवीत् ॥ ४ ॥ धर्मोणामुत्तमं धर्मं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ सौरधर्म

खगश्रेष्ठब्रूहिमेकृत्स्नशोनघ ॥ ६ ॥ ॥ अरुणउवाच ॥ साधुवत्समहात्मासिधन्यस्त्वंपापवर्जितः ॥ श्रोतुकामोऽसित्युत्तसौर
 धर्ममनुत्तमम् ॥ ६ ॥ शृणुत्वंकीर्त्यायेषमुखोपायंमहत्फलम् ॥ परमसर्वधर्माणसौरधर्ममनुत्तमम् ॥ ७ ॥ अज्ञानार्णवमग्नानांसेवधं
 प्राणिनामयम् ॥ सौरधर्मोद्वयंश्रीमान्परतीरप्रदोयतः ॥ ८ ॥ येस्मरंतिरविंभक्त्याकीर्तयतिचयेखग ॥ पूजयतिचयेनित्येतेगताः परमंपदम्
 ॥ ९ ॥ आत्मद्रोहःकृतस्तेनजातेनेहखगाधिप ॥ नार्चितयेनेदंवेदःसहस्रकरिणोरविः ॥ १० ॥ सुचिरसंप्रमत्यास्मिन्दुःखदेचभवाणैवे ॥
 जराभूतमहाग्राहेतृष्णावेलकुलापरे ॥ ११ ॥ मानुष्यदुर्लभंप्राप्ययेऽर्चयतिदिवाकरम् ॥ तेषांहिसफलंजन्मकृतार्थास्तेनरोत्तमाः ॥ १२ ॥
 सूर्यभक्तिपरायेचयेचतद्रुत्तमानसाः ॥ येस्मरंतिरसदासूर्यनतेदुःखस्यभागिनः ॥ १३ ॥ विविधानिमनोज्ञानिविविधाभरणाःस्त्रियः ॥
 धनंवाहृष्टपर्यंतसूर्यपूजाविधेःफलम् ॥ १४ ॥ येवांछंतिमहाभोगात्राज्यवाञ्छिदशालय ॥ सौभाग्यंकांतिमतुलांभोगत्यांगयशः
 श्रियम् ॥ १५ ॥ सौंदर्यजगतःख्यातिंकीर्तिधर्मादयःस्मृताः ॥ फलान्येतानिवैपुत्रसूर्यभक्तिविधेर्बुधः ॥ १६ ॥ तस्मात्संपूजयेत्सूर्यसर्व
 देवगणार्चितम् ॥ दुर्लभाभास्करेभक्तिदुर्लभंचतदर्चनम् ॥ १७ ॥ दानंचदुर्लभंतस्मैतद्धोमश्चदुर्लभः ॥ दुर्लभंतस्यविज्ञानंतदभ्यासा
 ऽपिदुर्लभः ॥ १८ ॥ सुदुर्लभतरंज्ञेयंतदाराधनमुत्तमम् ॥ लोभस्तेषामनुप्याणायैराविंशरंगताः ॥ १९ ॥ येषामिहेश्वरभानानित्यंसूयै
 गतमनः ॥ नमस्कारादिसंयुक्तरविरित्यक्षरद्वयम् ॥ २० ॥ जिह्वाश्रेवतस्यस्यसफलंतस्यजीवितम् ॥ येष्वंपूजयेद्भानुंश्रद्धयापरयान्वितः
 ॥ २१ ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःसनरोनात्रसंशयः ॥ डाकिन्योविविधाकाराराक्षसाःसापिशाचकाः ॥ २२ ॥ नतस्यपीडांकुर्वतितथान्याश्च
 विभीषणाः ॥ शत्रवोनाशमायातिसंश्रामजयमाप्नुते ॥ २३ ॥ नरैर्गोपीज्यतेर्विराट्पुण्ड्रिणः ॥ धनमायुयशोविद्यांप्राभावमतुलं
 तथा ॥ २४ ॥ शुभेनोपचयार्थानित्यंपूणमनोरथाः ॥ २५ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेत्रोल्लेखपविणिसप्तमीकल्पेगारुडारुणसंवादेसौरधर्मवर्णनं
 नामात्रिसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७३ ॥ अरुणउवाच ॥ पूजयित्वागर्विभक्त्याब्रह्माब्रह्मन्वमागतः ॥ विष्णुत्वंचापिदेवशोविष्णु
 रापतदर्चनात् ॥ १ ॥ शंकरोऽपिजगन्नाथःपूजयित्वादिवाकरम् ॥ महादेवन्वमगतत्तत्प्रसादान्स्वगाधिप ॥ २ ॥ सहस्रांशोऽपिदेवशङ्खद्वे

भातुंतमोपहम् ॥ इन्द्रत्वमगमदेवंपूजयित्वादिवाकरम् ॥ ३ ॥ मातरोदेवगंधर्वाः पिशाचोरगराक्षसाः ॥ पूजयन्तिसदाभातुमोक्षानंसुरनाय
 कम् ॥ ४ ॥ सर्वमेतज्जगन्नित्यंभानौदेवंप्रतिष्ठितम् ॥ तस्मात्संपूजयेद्भानुंयच्छेत्स्वर्गमक्षयम् ॥ ५ ॥ योनपूजयतेसूर्यभस्करंतमसूदनम् ॥
 धर्मार्थकाममोक्षानंनरोभाजनंभवेत् ॥ ६ ॥ तस्मात्कार्यहितद्वयानंयावज्जीवंप्रतिज्ञया ॥ अर्चयेत्सदाभातुमापन्नोऽपिसदाख्य ॥ ७ ॥
 यस्तुसंतुष्टोनेत्यविनासूर्यस्यपूजनात् ॥ वरंप्राणपरित्यागःशिरसोवायच्छेदनम् ॥ ८ ॥ सूर्यसंपूज्यभुंजोयात्रिदशोऽंशंदिवाकरम् ॥ इत्थानेवह
 तेयस्ययावज्जीवंतदर्चनम् ॥ ९ ॥ मनुष्यचर्मणानद्वःसरविनात्रिसंशयः ॥ नहिअर्चनादन्यत्पुण्यमप्यधिकंभवेत् ॥ १० ॥ इतिविज्ञा
 ययत्नेनपूजयस्वदिवाकरम् ॥ सूर्यभक्तागमाश्चैवसूर्याचनंपरायणाः ॥ ११ ॥ संयताधर्मसंपन्नाधर्मादीन्साधयन्ति ॥ सर्वेन्द्रसहवीरानी
 तिविध्युक्तचेतसः ॥ १२ ॥ परोपकारानिरतागुरुशुश्रूषणेस्ताः ॥ अमानिनेबुद्धिमंतोव्यक्तरूपार्थागतस्पृहाः ॥ १३ ॥ शान्तास्वांतगता
 भद्रानित्यंस्वागतवादिनः ॥ स्वल्पवाचःसुमनसःशूराःशाल्वविशारदाः ॥ १४ ॥ शौचाचारसुसंपन्नादयादाक्षिण्यगोचराः ॥ इभ्यमत्सर
 निमुक्तास्तृष्णालोभविवर्जिताः ॥ १५ ॥ संविभागपराःप्रोक्तानशठाश्चाप्यक्रुत्सिताः ॥ विषयेष्वपिनिर्लेपाःपद्मपत्रमिवाभसा ॥ १६ ॥ नदी
 नामानिनश्चैवचरोगवशात्तुगाः ॥ भवंतिभावित्वात्मानःसुस्निग्धाःसाधुसेविताः ॥ १७ ॥ नपाणिपादवाक्चक्षुःश्रोत्रांश्रोदरेस्ताः ॥
 चपलानिनकुर्वन्ति सर्वव्यासंगवर्जिताः ॥ १८ ॥ सूर्यासनरताःशान्ताःषडक्षरमनेगताः ॥ इत्याचारसमायुक्ताभवंतिभुविमानवाः ॥ १९ ॥
 एकांतभक्तिमास्थायधर्मकामार्थसिद्धये ॥ पूजनीयोरविर्नित्यगुणेष्वेतेषुवर्तते ॥ २० ॥ सर्वेषामेवपात्राणामतिपात्रांदिवाकरः ॥
 पतन्तत्रायतेयस्मादतीववरकार्णवात् ॥ २१ ॥ तस्यपात्रातिपात्रस्यमाहात्म्यंदानमण्वपि ॥ अनेनफलमादिष्टमिहलोकैकेपरत्रच ॥ २२ ॥
 द्रव्येणापिहियःकुर्यान्नरःकर्मतदालये ॥ सोऽपिदेहक्षयाज्जातंप्राप्यशान्तिमवाप्नुते ॥ २३ ॥ सर्वद्विजकंदेषुकाश्चिज्ज्ञानमवाप्नुयात् ॥
 काश्चिदेतत्तुमेदिव्यलब्ध्वाज्ञानंविमुचति ॥ २४ ॥ तावद्भूमतिंसारेदुःखशोकपरिहृताः ॥ नभवंतिरेवर्भक्तायावत्सर्वपेदेहिनः ॥
 ॥ २५ ॥ सूर्यस्यालेपनंपुण्यंद्रिगुणंचंदनस्यतु ॥ चंदनादगुरैर्ज्ञेयंपुण्यमष्टगुणोत्तरम् ॥ २६ ॥ कृष्णागुरौविशेषेणद्विगुणंफलमिष्यते ॥

तस्माच्छतगुणं पुण्यं कुंकुमस्य विधीयते ॥ २७ ॥ सूर्ययज्ञोपकरणं कृत्वा लयं या दिवा बहु ॥ भावाद्वि तानुसारेण सूर्यलोके महीयते ॥ २८ ॥
यदपीष्टमनिष्टं च न्यायेनोभयमागतम् ॥ तत्सूर्याय निवेद्यं प्रक्षतं नतं फलार्थिना ॥ २९ ॥ कर्मशब्देन यः कुप्यादुःखेनापि तदचनम् ॥ सोऽपि द्वि-
जो दिव्याति कर्मणा पापवर्जितः ॥ ३० ॥ सर्वमन्यत्परित्यज्य सूर्यचैकमनाः सदा ॥ सूर्यपूजाविधिं कुप्यादौ च्छेच्छेय आत्मनः ॥ ३१ ॥ त्वरितं
जीवितं याति त्वरितं यौवनं तथा ॥ त्वरितं व्याधिरप्येतितस्मान्नित्र्यं रविं व्रजेत् ॥ ३२ ॥ यावन्नाभ्येति मरणं यावन्नाक्रमते जरा ॥ यावन्ने-
द्विष्य वै कल्यंतावदचै दिवाकरम् ॥ ३३ ॥ न सूर्यार्चनं तु ल्यापिन धर्मो न्यो जगद्विज ॥ इत्थं विज्ञाय देवं शेषं पूजयस्व दिवाकरम् ॥ ३४ ॥
ये भक्त्या देवदेवं शसूर्यं शांतमं प्रभुम् ॥ इह लोके सुखं प्राप्य ते गताः परमं पदम् ॥ ३५ ॥ गोपतिं पूजयित्वा तु ग्रहहृन्तं रात्मना ॥ कृतांजलि-
पुटो भूत्वा पुरा ब्रह्मा ब्रवीदिदम् ॥ ३६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ भगवन्तं भगकरं शांतं चित्तमनुत्तमम् ॥ देवमार्गं प्रणेतारं प्रणतोऽस्मि रविं स-
दा ॥ ३७ ॥ शाश्वतं शोभनं शुद्धं चित्रभाजं दिवस्पतिम् ॥ देवदेवं शमीशं प्रणतोऽस्मि दिवाकरम् ॥ ३८ ॥ सर्वदुःखहरं देवं सर्वदुःखहरं रवि-
म् ॥ वराननं वरगंगं च वरस्थानं वरप्रदम् ॥ ३९ ॥ वरेण्यं वरदं नित्यं प्रणतोऽस्मि विभावसुम् ॥ अर्कमयं मणवं द्रविष्णुमीशं दिवाकरम् ॥ ४० ॥
देवं श्वरं देवतं प्रणतोऽस्मि विभावसुम् ॥ यद्दं शृणुयान्नित्यं ब्रह्मणोक्तं स्तवं परम् ॥ ४१ ॥ सहि कीर्तिं परां प्राप्य पुनः सूर्यं पुरं व्रजेत् ॥ ४२ ॥
इति श्री भविष्य महापुराणे ब्राह्मणोपनिषत्सु महासंवादसूर्यस्तुतिर्नाम चतुःसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७४ ॥ ॥ अ॥ गरुड उवाच ॥
सर्वं रोगहृतायेतु आध्व्याधिसमन्विताः ॥ ग्रहोपवाते विविधैर्गदितं ये च मानवाः ॥ १ ॥ अरिभिः पीडिता ये च विनायकहताश्च ये ॥ कर्तव्यं किं
भवेत्तेषां मात्मनः श्रेयसेऽनघ ॥ २ ॥ अरुण उवाच ॥ नानारोगहृता न तु अर्दितानं तथा रिभिः ॥ आदित्याराधनं मुक्त्वा नान्यच्छ्रेय-
स्करं परम् ॥ ३ ॥ तस्मादासुर्योन्नित्यं सर्वं रोगविनाशनम् ॥ ग्रहोपवातं हं तारं रजोपद्रवनाशनम् ॥ ४ ॥ गरुड उवाच ॥ सर्वपत्र-
विहीनं मे सर्वरोगविजितम् ॥ शोपेन ब्रह्मवादिन्याः पश्या गं द्विजसत्तम ॥ ५ ॥ एवं सत्स्य मे तात किं कार्यमवशिष्यते ॥ येनाहं कर्मणा कल्पेभ-
वेयं पत्रवान्पुनः ॥ ६ ॥ तन्मे ब्रूहि खगश्चेष्टप्रसन्नस्य खगाधिप ॥ यत्कृत्वा कल्पतां प्राप्य पूजयामि दिवाकरम् ॥ ७ ॥ अरुण उवाच ॥

पूजयस्वजगन्नाथं भास्करं रतिमिरापहम् ॥ मूर्धाशिकार्यसततं शुद्धचित्तः समाचर ॥ ८ ॥ महाशांतिकरं ख्यातं सर्वोपद्रवनाशनम् ॥ ग्रहोपघातं
 तारं शुभकार्यकरं परम् ॥ ९ ॥ गरुडउवाच ॥ नाहं शक्तोस्मि वै कर्तुं पूजादिनकरस्य च ॥ न चाग्नि कार्यशक्तोऽमि कर्तुं विकलतांगतः ॥ १० ॥
 तस्मान्मे कुरु शांत्यर्थं मग्नि कार्यं खगाधिप ॥ महाशांतिरिति ख्यातां शांतये मम मुव्रत ॥ ११ ॥ अरुण उवाच ॥ ॥ एवमेव यदा त्वथ त्वेने ते य
 खगाधिप ॥ अकल्पस्त्वं न शनोऽपि महाव्याधिप्रपीडितः ॥ १२ ॥ अहं करोमि ते पुत्रशांतये पावकार्चनम् ॥ यत्कृतं मम चाक्रेण पुरा शांतिदं वा दरा
 त् ॥ १३ ॥ सर्वपापहरं पुण्यं महाविघ्नविनाशनम् ॥ महोदयं शांतिकरं लक्षहोमविधिस्मृतम् ॥ १४ ॥ अपमृत्युहरं वीरसर्वव्याधिहरं परम् ॥
 परचक्रप्रमथनं सदा विजयवर्धनम् ॥ १५ ॥ त्वंसिंदुसर्वदेवानां भास्करप्रियमुत्तमम् ॥ आग्नेय्यादिशि लिप्यास्थं डिलंगोमेयनतु ॥ १६ ॥
 देवालयस्य विधिवत्कुर्यादग्निप्रबोधनम् ॥ महाव्याहृतिभिर्वीरलक्षहोमसमाचरेत् ॥ १७ ॥ भूर्भुवःस्वारिति स्वाहा प्रणवेन समन्वितम् ॥
 आरक्तदेह रूपाय रक्ताक्षाय महात्मने ॥ १८ ॥ धराधराय शांताय सहस्राक्षि शिरसाय च ॥ १९ ॥ अधोमुखाय इवेताय स्वाहा पूर्वाहुतिं सृजेत् ॥
 चतुर्मुखाय शांताय पद्मासनगताय च ॥ २० ॥ पद्मवर्णाय वैधाय कमंडलुधराय च ॥ द्वितीयोर्ध्वमुखाय स्वाहा काराहुतिं सृजेत् ॥ २१ ॥
 हेमवर्णाय देहाय ऐरावतगताय च ॥ सहस्राक्षशरीराय पूर्वादिश्यद्विमुखाय च ॥ २२ ॥ देवाधिपाय चैन्द्राय विहस्ताय शुभाय च ॥ स्वाहा कारं चोत्सृ
 जे देवतृतीयवदनाय च ॥ २३ ॥ दीप्ताय व्यक्तदेहाय ज्वालामालाकुलाय च ॥ इंद्रनीलाभदेहाय सर्वोदयकराय च ॥ २४ ॥ यमाय धर्मरा
 जाय दक्षिणार्धमुखाय च ॥ कृष्णवर्णाय पीताय दिव्यपादाशधराय च ॥ स्वाहा काराय च तथा पश्चिमाभिमुखाय च ॥ २५ ॥ नीलजीमूतवर्णाय रक्तांबरधराय च ॥ मुक्ताफलशरीराय पिंगा
 क्षाय महात्मने ॥ २६ ॥ शुक्लवस्त्राय पीताय दिव्यपादाशधराय च ॥ स्वाहा काराय च तथा पश्चिमाभिमुखाय च ॥ २७ ॥ कृष्णपिङ्गलनेत्रा
 य वायव्याभिमुखाय च ॥ नीलध्वजाय वीराय तथा चैन्द्राय वेधसे ॥ २८ ॥ स्वाहेति प्रवने ये ह आहुतिं चोत्सृजेदुधः ॥ गदाहस्ताय मूर्ध्नाय चित्राक्ष
 मधूषणाय च ॥ २९ ॥ महोदराय शांताय स्वाहा विपतये तथा ॥ उत्तराभिमुखाय हेमहादेवा प्रियाय च ॥ ३० ॥ श्वेताय श्वेतवर्णाय चित्राक्षाय
 महात्मने ॥ शांताय शांतिरूपाय पिनाकरधारिणे ॥ ३१ ॥ ईशान्याभिमुखाय हेमहादेवा दीशाय चाहुतिम् ॥ विमृजेत्स्वगदादूले

विधिवच्छेयसेनव ॥ ३२ ॥ एवं देवं महात्मानं पावकं विधिवत्क्षण ॥ एवं कृत्वा तु कार्यं तु सौख्यं वरोत्तम ॥ ३३ ॥ लक्ष्मीं
 मंच विधिवत्ततः शान्तिकमारभेत् ॥ धूम्रैः स्वयं स्विस्वाह लक्ष्मीं विधिः स्मृतः ॥ ३४ ॥ महाहोमै च वै सारै एष विधिः परः ॥
 कृत्वा वै यमशिकार्यं तु भोजकोभास्कराय वै ॥ ३५ ॥ शान्त्यर्थं सर्वलोकान्ततः शान्तिकमारभेत् ॥ सिद्धरासनं कर्त्तुं पद्मं कर्त्तुं भूलो-
 चनः ॥ ३६ ॥ सहस्रकिरणो देवः स तश्चरत्वाहनः ॥ गभस्तिमाली भगवान् सर्वदेवनमस्कृतः ॥ ३७ ॥ करोतु ते महाशान्तिं ग्रहपीडानिवारि-
 णीम् ॥ त्रिचक्रयमालारूढं आपांसारमयं तु यः ॥ ३८ ॥ दशाक्षवाहनो देवः अत्रैयश्चास्मृतः स्रवः ॥ शान्तिं शुरुमृतात्मा चक्षुषवृद्धिः समन्वितः ॥ ३९ ॥
 सोमः सौम्येन भावेन ग्रहपीडां व्यपोहतु ॥ पद्मरागनिभो भौमो मधुपिङ्गलोचनः ॥ ४० ॥ अंगारकोऽग्निः सदग्रहपीडां व्यपोहतु ॥ पुष्पराग-
 निभेन हृद्देहेन परिपिङ्गलः ॥ ४१ ॥ पीतमाल्यां वरधरो बुधः पीडां व्यपोहतु ॥ तमगौरिकसंकाशः सर्वशस्त्रविशारदः ॥ ४२ ॥ सर्वदेवगुरु-
 र्विप्रअथर्वणवरो मुनिः ॥ बृहस्पतिरितिव्यातार्थशस्त्रपरश्चयः ॥ ४३ ॥ शान्तिं चेतसा सोऽपि परेण सुसमाहितः ॥ ग्रहपीडां विनिर्जित्य क-
 रोतु तव शान्तिकम् ॥ ४४ ॥ सूर्यार्चनं परो नित्यं प्रसादाद्वास्करस्य तु ॥ हिमकुन्दे दुवर्णा भौदेत्यदानवपूजितः ॥ ४५ ॥ महेश्वरस्ततो धीमा-
 न् महासरोरमहामतिः ॥ सूर्यार्चनं परो नित्यं शुक्रः शुक्लनिभस्तदा ॥ ४६ ॥ नातिशस्त्रपरो नित्यं ग्रहपीडां व्यपोहतु ॥ नानारूपधरो व्यक्त-
 विज्ञातगतिश्चयः ॥ ४७ ॥ नोत्पत्तिर्जायते यस्य नोदयं पीडितैरपि ॥ एकचूलाद्रिचूलाश्च त्रिशूलः पंचचूलकः ॥ ४८ ॥ सहस्रशिखरूपस्तु चन्द्र-
 केतु रिवस्थितः ॥ सूर्यपुत्रोऽग्निपुत्रस्तु ब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥ ४९ ॥ अनेकां शिखरः केतुः स ते पीडां व्यपोहतु ॥ एते ग्रहामहात्मानः सूर्यार्चनपरा-
 सदा ॥ ५० ॥ शान्तिं कुर्वतु ते हृष्टाः सदा कालं हितेक्षणाः ॥ ५१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सारैः पुरुषार्थश्रिकर्मणि पंचमस-
 त्पुत्रशततमोऽध्यायः ॥ १७५ ॥ अथ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पद्मासनः पद्मवर्णः पद्मपत्रनिभेक्षणः ॥ कमंडलुधरः श्रीमान् देवगंधर्वपूजितः ॥ १ ॥
 चतुर्मुखो देवपतिः सूर्यार्चनपरः सदा ॥ सुरज्येष्ठो महतेजाः सर्वलोकप्रजापतिः ॥ २ ॥ ब्रह्मशब्देन दिव्येन ब्रह्मा शान्तिकरो नुते ॥ पीतांबरधरो दे-
 वः अत्रैयीदयितः सदा ॥ ३ ॥ शंखचक्रगदापाणिः इयामवर्णश्चतुर्भुजः ॥ यज्ञदेहः क्रमो देवः अत्रैयीदयितः सदा ॥ ४ ॥ शंखचक्रगदापाणिर्मा-

धवोमधुसूदनः ॥ सूर्यभक्तान्वितो नित्यं विगतिर्विगतत्रयः ॥ ५ ॥ सूर्यध्यानपरो नित्यं विष्णुः शान्तिकरो तु ते ॥ शशि कुंदे दुसंकाशो विश्रुत
 भरणैरिह ॥ ६ ॥ चतुर्भुजो महातेजाः पुष्पाधकृतशेखरः ॥ चतुर्मुखो भस्मधरः इमं ज्ञाननिलयः सदा ॥ ७ ॥ गोत्रारिर्विश्वनिलयस्तथा चक्रतु
 दूषणः ॥ वरो वरेण्यो वरदो देवदेवो महेश्वरः ॥ ८ ॥ आदित्यदेहसंभूतः स ते शान्तिकरो तु वै ॥ ९ ॥ इति श्री भविष्य महापुराणे ब्राह्मणपर्वणि सप्तमोऽध्यायः
 सौरधर्मेषु षट्सप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७६ ॥ अरुण उवाच ॥ पद्मरागप्रभादेवी चतुर्वदनपंकजा ॥ अक्षमालार्पितकरा कमंडलुधरा शु
 भा ॥ १ ॥ ब्रह्मणोऽसौ म्यवदना आदित्यराधनेरता ॥ शान्तिकरो तु सुप्रीता आशीर्वादपराखग ॥ २ ॥ महाश्वेतेति विख्याता आदित्यदयिता सदा ॥
 हिमकुंदे दुसदृशमहावृषभाहिनी ॥ ३ ॥ त्रिशूलहस्तावरणा विश्रुता भरणसती ॥ चतुर्भुजा चतुर्वक्रा त्रिनेत्रा पापनाशिनी ॥ ४ ॥ वृषध्व
 जाचनरतारुद्राणि शान्तिदा भवेत् ॥ मयूरवाहनदेवी सिंदूरारुणविग्रहा ॥ ५ ॥ शक्तिहस्ता महाकाया सर्वालंकारभूषिता ॥ सूर्यभक्ता महावीर्या
 सूर्यार्चनरता सदा ॥ ६ ॥ कौमारी वरदा देवी शान्तिमाशु करोतु ते ॥ गदाचक्रधरा इयमा पीतांबरधरा खग ॥ ७ ॥ चतुर्भुजा हि सदेवै वैष्णवी
 सुरपूजिता ॥ सूर्यार्चनपरानित्यं सूर्यैकगतमानसा ॥ ८ ॥ शान्तिकरो तु ते नित्यं सर्वासुरविमर्दिनी ॥ ऐरावतगजारूढा वज्रहस्ता महा
 बला ॥ ९ ॥ सर्वत्रलोचना देवी वर्णतः कबुरारुणा ॥ सिद्धगंधर्वनमित्तं सर्वालंकारभूषिता ॥ १० ॥ इंद्राणित्सदा देवी शान्तिमाशु करोतु वै ॥
 वराहवोरविकटा वराहवराहिनी ॥ ११ ॥ इयमा वदाताय देवी शंखचक्रगदाधरा ॥ तेजयंती तु निमिषान्पूजयंती सदा रविम् ॥ १२ ॥ वराहा
 वरदा देवी तव शान्तिकरो तु वै ॥ अर्धकोशा कटीशामानिर्मसाला युर्वधनात् ॥ १३ ॥ करालवदना घोरा खड्गघंटी द्रुता सती ॥ कपालमालिनी
 क्रूरा खट्वांगवरधारिणी ॥ १४ ॥ आरक्ता पिंगनयनगजचर्मवशुंठिता ॥ गोश्रुता भरणे देवी प्रेतस्थाननिवासिनी ॥ १५ ॥ शिवा रूपेण घोरे
 ण शिवरूपभयंकरी ॥ चामुंडा चंडरूपेण सदा शान्तिकरो तु ते ॥ १६ ॥ चंडमुंडकरा देवी सुंदेहगता सती ॥ कपालमालिनी क्रूरा खट्वांगवरधा
 रिणी ॥ १७ ॥ आकाशमातरो देव्यस्तथान्या लोकमातरः ॥ भूतानां मातरः सर्वास्तथान्याः पितृमातरः ॥ १८ ॥ वृद्धि आद्रेषु
 पूज्यं ते यास्तु देव्यो मनीषिभिः ॥ मात्रे प्रमात्रे तन्मात्रे इति मातृमुखास्तथा ॥ १९ ॥ पितामही तु तन्माता वृद्धाया च पितामही ॥ इत्येतास्तु पि

तामह्यः शान्तिंतेपितृमातरः ॥ २० ॥ सर्वाभामहोदयस्वायुधाव्यग्रपाणयः ॥ जगद्ध्याप्यप्रतिष्ठत्यवलिकामामहोदयाः ॥ २१ ॥ शान्तिं
 कुर्वतुतेनित्यमादित्याराधनेरताः ॥ शान्तिनचेतसांशान्त्यः शान्तयेतवशांतिदाः ॥ २२ ॥ सर्वावयवमुख्येनगत्रेणचसुमध्यमा ॥ पतितश्यामा
 तिसौम्येनस्निग्धवर्णेनशोभना ॥ २३ ॥ ललाटतिलकोपेताचंद्रखार्धधारिणी ॥ चित्रांबरधरादेवीसर्वाभरणभूषिता ॥ २४ ॥ वरास्त्रमियरू
 पाणशोभिगुणमहारूपदा ॥ भावनामात्रसंतुष्टाउमादेवीवरप्रदा ॥ २५ ॥ साक्षादागत्यरूपेणशान्तिनामितेजसा ॥ शान्तिकरोतुतेप्रीताआदित्या
 राधनेरता ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मपुद्गलमुखेअश्रिकार्यविधौसप्तसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७७ ॥
 ॥ अरुणजवाच ॥ ॥ अबलोबालरूपेणखड्गंगशिखिवाहनः ॥ पूर्वेणवदनः श्रीमास्त्रिशिखः शक्तिसंयुतः ॥ १ ॥ कृत्तिकायाश्चरुद्रस्य
 चांगोद्धूतः सुरार्चितः ॥ कार्तिकेयोमहातेजाआदित्यवरदर्पितः ॥ २ ॥ शान्तिकरोतुतेनित्यंबलसौर्यंचतेजसा ॥ आत्रेयबलवान्देवअरोग्य
 चखगाधिप ॥ ३ ॥ श्वेतवस्त्रपरीधानरुच्यक्षः कनकमुप्रभः ॥ शूलहस्तोमहाप्रज्ञोर्नंदीशोरिवभाषितः ॥ ४ ॥ शान्तिकरोतुतेज्ञान्तोयमैवमतिः
 मुत्तमाम् ॥ धर्मतरावुभैरनित्यमचलः संप्रयच्छतु ॥ ५ ॥ महोदरोमहाकायः स्निग्धांजनसमप्रभः ॥ एकदंष्ट्रात्कटोदेवोग्रजवक्रोमहाबल
 ॥ ६ ॥ नागयज्ञोपवीतेनानाभरणभूषितः ॥ सर्वार्थसंपदोद्धारोणाध्यक्षोवरप्रदः ॥ ७ ॥ भीमस्यतनयोदेवोनायकोथविनायकः ॥ करोतुते
 महाशान्तिंभास्करार्चनतत्परः ॥ ८ ॥ इंद्रनीलनिभरुच्यक्षोदीप्तशूलयुधधृतः ॥ रक्तांबरधरः श्रीमान्कृष्णगोनामभूषणः ॥ ९ ॥ पापापनो
 दमंतुलमलक्ष्योमलनाशनः ॥ करोतुतेमहाशान्तिंप्रीतनचेतसा ॥ १० ॥ वरांबरधराकन्यानालंकारभूषिता ॥ त्रिदशानांचजननीपुण्या
 लोकनमस्कृता ॥ ११ ॥ सर्वसिद्धिकरादेवीप्रसादपरमास्पदा ॥ शान्तिकरोतुतेमातृभुवनस्यखगाधिप ॥ १२ ॥ स्निग्धश्यामेन
 वर्णेनमहामहिषमर्दनी ॥ धनुश्चक्रप्रहरणखड्गपट्टिशधारिणी ॥ १३ ॥ आतर्जन्यायतकरासवोपद्रवनाशिनी ॥ शान्तिकरोतुतेदुर्गाभवानी
 चशिवातथा ॥ १४ ॥ अतिसूक्ष्माद्व्यतिक्रोधरुच्यक्षोभृंगिरिर्दिग्महान् ॥ सूर्यात्मकोमहावीरः सूर्यैकगतमानसः ॥ १५ ॥ मूर्यभक्तिकरो
 नित्यशिवंतेसंप्रयच्छतु ॥ प्रचंडगणसैन्येशोमहायंटाक्षधारकः ॥ १६ ॥ अक्षमालार्पितकराक्षचंडेश्वरोवरः ॥ चंडपापहरोनित्यं ब्रह्मत्या

विनाशनः ॥ १७ ॥ शान्तिकरोतुतेनित्यमादित्याराधनेरत ॥ करातेचमहायागाकल्याणनापरपराम् ॥ १८ ॥ आकाशनामसाधुः ॥ यरौद्रारौद्रकर्माणरौद्र
थान्यादेवमातरः ॥ सूर्यायनपरदेव्योजगद्व्याप्यव्यवस्थिताः ॥ १९ ॥ शान्तिकुर्वतुमेनित्यमातरःसुरपूजिताः ॥ यरौद्रारौद्रकर्माणरौद्र
स्थाननिवासिनः ॥ २० ॥ मातरोरुद्ररूपाश्चगणानामधिपश्चये ॥ विघ्नभूतास्तथाचान्येदिक्षुसमाश्रिताः ॥ २१ ॥ सवेतप्रीतमनसः
प्रतिगृहंतुमेवलम् ॥ सिद्धिकुर्वतुतेनित्यंभयेभ्यःपातुसर्वतः ॥ २२ ॥ ऐन्द्राद्यागणायेतुव्रह्मस्तमहाबलाः ॥ हिमकुंदेदुसहशार्नालकृ
ष्णगलोहिताः ॥ २३ ॥ दिव्यांतरिक्षाभैमाश्चपातालतलवासिनः ॥ ऐन्द्राःशान्तिप्रकुर्वतुभद्राणिचपुनःपुनः ॥ २४ ॥ आग्नेय्यायिमृताःसर्व
ध्रुवहत्यानुषंगिनः ॥ सूर्यानुरक्ताक्ताभाजपासुमनिभास्तथा ॥ २५ ॥ वैरक्तलोहितादिव्याआग्नेय्याभस्करादयः ॥ आदित्याराधनपरा
आदित्यगतमानसाः ॥ २६ ॥ शान्तिकुर्वतुतेनित्यंप्रयच्छंतुचलिमम ॥ भयाऽऽदित्यसमायतुसततंदणायः ॥ २७ ॥ आदित्याराधनपराः
कंप्रयच्छंतुतेसदा ॥ ईशान्यांसंस्थितायेतुप्रशान्ताःशूलपाणयः ॥ २८ ॥ भस्माद्भूलितदेहाश्चर्नालकंठाविमोहिताः ॥ दिव्यांतरिक्षाभै
माश्चपातालतलवासिनः ॥ २९ ॥ सूर्यपूजाकरानित्यपूजयित्वातुमालिनम् ॥ ततःसुप्रीतमनसोलोकपालैःसमन्विताः ॥ ३० ॥ शान्ति
कुर्वतुमेनित्यंकंप्रयच्छंतुपूजिताः ॥ अमरावतीपुरीनामपूर्वभागव्यवस्थिता ॥ ३१ ॥ विद्याधरगणकार्णिसिद्धगंधर्वसंविता ॥ रत्नप्राकार
रुचिरामहारत्नोपशोभिता ॥ ३२ ॥ तत्रदेवपतिःश्रीमान्वज्रपाणिर्महाबलः ॥ गोपतिर्गोसहस्रेणशोभमानेनशोभते ॥ ३३ ॥ ऐराव
तगजारूढगौरिकाभोमहाद्युतिः ॥ देवेंद्रःसततंहृष्टआदित्याराधनेरतः ॥ ३४ ॥ सूर्यज्ञानैकपरमःसूर्यभक्तिसमन्वितः ॥ सूर्यप्रणामभ्यर्त्ता
शान्तितेशीप्रभृच्छतु ॥ ३५ ॥ आग्नेयदिग्विभागेतुपुरीतेजस्वतीशुभा ॥ नानादेवगणकार्णिनानारत्नोपशोभिता ॥ ३६ ॥ तत्रज्वा
लसमाकीर्णोदीप्तांगारसमद्युतिः ॥ पुरगोदेहनेदेवोज्वलनःपापनाशनः ॥ ३७ ॥ आदित्याराधनेरतआदित्यगतमानसः ॥
शान्तिकरोतुतेदेवस्तथापापपरिक्षयम् ॥ ३८ ॥ वैवस्वतीपुरीरम्यादक्षिणेनमहात्मनः ॥ सुरसुरशतकीर्णानानारत्नोपशोभिता ॥
॥ ३९ ॥ तत्रकुंदेदुसंकशोहारिर्पिंगललोचनः ॥ महामहिषमारूढःकृष्णस्त्रगवस्त्रभूषणः ॥ ४० ॥ अंतकोऽथमहातेजःसूर्यधर्म

परायणः ॥ आदित्याराधनपरः क्षेमाराग्यंददतुते ॥ ४१ ॥ नैऋतेतुदिशाभागेपुरीकृष्णेतिविश्रुता ॥ मोहरक्षेगणशौचपिशाचप्रतसं-
 ला ॥ ४२ ॥ तत्रकुंदनिभेद्वोरक्तस्रग्मभूषणः ॥ सद्गुणमिहतेजःकरालवद्वज्ज्वलः ॥ ४३ ॥ रक्षद्रवसतेनित्यमादित्याराधनेरतः ॥
 करोतुमेसदाशार्तिधनधान्यप्रयच्छतु ॥ ४४ ॥ पश्चिमेतुदिशाभागेपुरीशुद्धवर्तिसदा ॥ नानाभोगसभाकीर्णनानाकिन्नरसविता ॥ ४५ ॥
 तत्रकुंदेदुसंकाशोहारिपिंगललेचनः ॥ शार्तिकरोतुमप्रीतः शान्तः शान्तिनचेतसा ॥ ४६ ॥ यशोवतीपुरीरम्याऐशानोदिशमाश्रिता ॥ नानागण-
 सभाकीर्णनानाकृतशुभालया ॥ ४७ ॥ तेजःशकारपर्यता अनौपम्यसदेज्वला ॥ तत्रकुंदेदुसंकाशशुभोक्षोविभूषितः ॥ ४८ ॥ त्रिनेत्रः
 शान्तरूपान्माअक्षमालधरायरः ॥ ईशानः परमोदेवः सदातेशान्तिकृच्छतु ॥ ४९ ॥ भूलोकेतुभुवलोकेनित्यसतिचयेसदा ॥ देवादेवशुभायु-
 क्ताः शार्तिकुर्वतुतेसदा ॥ ५० ॥ महलैर्किजनलैर्किपरलैर्केगताश्रये ॥ तेष्वसुदितदेवाः शार्तिकुर्वतुतेसदा ॥ ५१ ॥ सरस्वतीसूयेभक्ता
 शार्तिदाविदधातुमे ॥ चारुचामीकरस्थायसरोजकरपल्लवा ॥ ५२ ॥ मूर्त्यभक्त्याश्रितादेवविभूतितैप्रयच्छतु ॥ हरेणसुविचित्रेणभस्वरक्त-
 नकमेखला ॥ ५३ ॥ अपराजितामूर्त्यभक्ताकरोतुविजयंतव ॥ ५४ ॥ इतिश्रीभविष्यसहपुराणब्रह्मपर्वणिसप्तमोऽध्यायः ॥ सौरधर्मवर्णनमाह-
 सप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७८ ॥ ॥ ४४ ॥ अरुणउवाच ॥ ॥ कृत्तिकापरमदेवीरोहिणीचवरनना ॥ श्रीमन्दृगशिशोभद्वा-
 आद्रौचाप्यपरज्वला ॥ १ ॥ पुनर्वसुस्तथापुष्यश्लेषचतथाधिप ॥ सूर्यार्चनरतानित्यसूर्यभावानुभाविताः ॥ २ ॥ अर्चयंतिसददेवपा-
 दित्यंसुरतेसदा ॥ नक्षत्रमातरौह्येताः प्रभामालाविभूषिताः ॥ ३ ॥ मघासर्वगुणेतापूर्वाचैवतुफाल्गुनी ॥ स्वातीविशालावरदक्षिणा
 दिशमाश्रिताः ॥ ४ ॥ अर्चयंतिसदादेवमादित्यंसुरपूजितम् ॥ तवापिशार्तिकेद्योतं कुर्वतुगणनदिताः ॥ ५ ॥ अनुराधातथाज्येष्ठापूर्व-
 सूर्यपुरःसरा ॥ पूर्वाषाढाजहावीर्याआषाढाचेतरतथा ॥ ६ ॥ अभिजिन्नामनश्रंश्रवणं बहुश्रुतम् ॥ एताः पश्चिमतोदीप्ताः जतेचतुर्द-
 तयः ॥ ७ ॥ भास्करं पूजयंत्येताः सर्वकालं तु भाविताः ॥ शार्तिकुर्वतुतेनित्यं विभूतचमहाह्रिकाम् ॥ ८ ॥ धनिष्ठाशतभीषापूर्वाभाद्रपदा
 स्तथा ॥ ९ ॥ उत्तराभाद्रपदवत्यश्वाश्विनीचमहमते ॥ भरणीचमहादेवीनित्यमुत्तरतः स्थिताः ॥ १० ॥ सूर्यार्चनरतानित्यमादित्यवतमा-

नसाः ॥ शान्तिकुर्वतुतेनित्यं विभूतिं च महद्विक्रमम् ॥ ११ ॥ मेघो मृगाधिपः सिंहो धनुर्दानीं तिमतां वराः ॥ पूर्वेण भासयन्त्येते सूर्ययोगपराः शुभाः ॥ १२ ॥ शान्तिकुर्वतुतेनित्यं भक्त्या मूर्यपदांशुजे ॥ वृषः कन्या च परमा मकरश्चापि बुद्धिमान् ॥ १३ ॥ एते दक्षिणभागे तु पूजयन्ति रविं सदा ॥ भक्त्या परमया नित्यं शान्तिकुर्वतुते सदा ॥ १४ ॥ मिथुनं तुलुं भश्च भिमे च व्यवस्थिताः ॥ जपन्त्येते सदा कालमादित्यं ग्रहनायकम् ॥ १५ ॥ शान्तिकुर्वतुतेनित्यं खपोलकज्ञानतत्पराः ॥ सतपेदत्तपुष्पाभ्यर्चयेन्मृनाः सततं बुधैः ॥ १६ ॥ ऋषयः स विख्याताः भुवन्ताः परमोज्ज्वलाः ॥ भातु प्रसादात्संपन्नाः शान्तिकुर्वतुते सदा ॥ १७ ॥ कश्यपो गालवो रागायानां ध्यानित्रो न ह भुनिः ॥ मुनिर्दक्षे वरिष्ठश्च नर्कडः पुलहः क्रतुः ॥ १८ ॥ नारदो मृगश्रयो भारद्वाजश्च वैश्वमुनिः ॥ वाल्मीकिः कौशिको भाल्यः शाल्योऽथ पुनर्वसुः ॥ १९ ॥ शालंकायन इत्येते ऋषयोऽथ महातपाः ॥ सूर्यध्यानैकपरमाः शान्तिकुर्वतुते सदा ॥ २० ॥ ऋषिकन्या न ह भागाः ऋषिकन्याः कुमारिकाः ॥ सूर्यार्चनरतानि त्यं शान्तिं कुर्वतुते सदा ॥ २१ ॥ सिद्धाः समृद्धतपसो ये चान्ये वै महातपाः ॥ विद्याधरा महात्मानो गरुडश्च त्वया सह ॥ २२ ॥ आदित्यपरमाद्विभो आदित्या राधनेरताः ॥ सिद्धिं ते संप्रयच्छन्तु आशीर्वादा परायणाः ॥ २३ ॥ नमुचिर्देत्यराजेंद्रः शंकु कर्णो महाबलः ॥ महानाथोऽथ विख्यातो दैत्यः परमवीर्यवान् ॥ २४ ॥ ग्रहाधिपस्य देवस्य नित्यं पूजा परायणाः ॥ वलं वीर्यं च ते ऋद्धिमारोग्यं विवदंतुते ॥ २५ ॥ महाड्यो यो हयग्रीवः प्रह्लादः प्रभयान्वितः ॥ तानैकान्निमुखौ दैत्यः कालनेमिर्माहाबलः ॥ २६ ॥ एते दैत्या महात्मानः सूर्यभावेन भाविताः ॥ तुष्टिबलं तथाऽऽरोग्यं प्रयच्छन्तु सुरादयः ॥ २७ ॥ वैरोचना हि रण्यक्षस्तुर्वसुश्च सुलोचनः ॥ मुचकुंदे मुकुंदश्च दैत्यैर्यवतकस्तथा ॥ २८ ॥ भावेन परमेषां मयं जेतुं सततं रविम् ॥ सततं च शुभात्मानः पुष्टिकुर्वतुते सदा ॥ २९ ॥ दैत्यपत्न्यो महाभागा दैत्यानां कन्यकाः शुभाः ॥ कुमारये च दैत्यानां शान्तिकुर्वतुते सदा ॥ ३० ॥ आरक्ते च शरैरेणरक्तांताय तलेचनाः ॥ महाभागाः कृताटोपशंखाद्याः कृतलक्षणाः ॥ ३१ ॥ अनंतो नागराजेंद्र आदित्या राधनेरतः ॥ महापावर्षिपंहत्वा शान्तिमाशु करोतुते ॥ ३२ ॥ अतिपीतेन देहेन विस्फुरद्ग्रेगं संपदा ॥ तेजसा चातिदीप्तेन कृतस्वस्ति कलांछनः ॥ ३३ ॥ नागराट् लक्षकः श्रीमन्नामकोट्या समन्वितः ॥ करो

तुतेमहाशांतिसर्वदोषविषापहम् ॥ ३४ ॥ अतिकृष्णेनवर्णेनस्फुटाधिकटमस्तकः ॥ कंठेषात्रयपेताधारद्वयुधोद्यतः ॥ ३५ ॥
 कर्कोटकमहानागोविषदर्पबलान्वितः ॥ विषशस्त्राग्रिसतापंहवाशांतिकरोतुते ॥ ३६ ॥ पद्मवर्णःपद्मकान्तिःकुलपद्मायते
 क्षुणः ॥ ख्यातःपद्मोमहानागोनित्यंभास्करपूजकः ॥ ३७ ॥ सतेशांतिशुभंशीघ्रमचलंसंमयच्छतु ॥ इयमेनदेहभारेणश्रीम
 त्कमललोचनः ॥ ३८ ॥ विषदर्पबलान्वितोऽग्रीवायोरख्यानितः ॥ शंखपालश्रियादीतःसूर्यपादाब्जपूजकः ॥ ३९ ॥ महाविषगरश्रेष्ठ
 हत्वशांतिकरोतुते ॥ अतिगौरौरेणदेहनचंद्रार्धकृतशेखरः ॥ ४० ॥ दीपभागेकृताटोपशुभलक्षणलक्षितः ॥ कुलिकोनामनागेंद्रानित्यंसूर्य
 परायणः ॥ ४१ ॥ अपहृत्यविषंधोरकरोतुतवशांतिकम् ॥ अंतरिक्षेचयेनागायेनागाःस्वर्गसंस्थिताः ॥ ४२ ॥ गिरिकंदर्दुर्गेषुयेनागामु
 विसंस्थिताः ॥ पातालेश्यस्थितानागाःसर्वेयत्रसमाहिताः ॥ ४३ ॥ सूर्यपादाचनसत्ताःशांतिकुर्वतुतेसदा ॥ नागिन्योनागकन्याश्च
 तथानागकुमारकाः ॥ ४४ ॥ सूर्यभक्ताःसुमनसःशांतिकुर्वतुतेसदा ॥ यदंदनामसंस्थानंकीर्तयेच्छृणुयात्तथा ॥ ४५ ॥ नतस्यसर्पाहंस
 तिनविषंक्रमतेसदा ॥ ४६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेत्राक्षेपर्वणिस्तमीकल्पेसारथर्मवर्णनंनौमैकोनाशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१७९॥
 गंगापुण्यामहादेवीयमुनानर्मदानदी ॥ गौतमीचापिकावेरिवरणादिविकास्तथा ॥ सर्वश्रहर्षतिदेवलैकेश्लोकनायकम् ॥ १ ॥
 पूजयंतिसदानदाःसूर्यसद्भावभाविताः ॥ शांतिकुर्वतुतेनित्यंसूर्यध्यानैकमानसः ॥ २ ॥ निरजनानामनदीशोणश्चापिमहानदः ॥ मंदा
 किनीचपरमातथासन्निहिताशुभा ॥ ३ ॥ एताश्चान्याश्चबहवोभुविदिव्यंतरिक्षके ॥ सूर्याचनंतामद्याःकुर्वतुतवशांतिकम् ॥ ४ ॥ महा
 वैश्रवणोदेवोयक्षराजामहर्षिकः ॥ यक्षकोटीपरिवारोयक्षःसख्ययसंयुतः ॥ ५ ॥ महाविभवंसंपन्नःसूर्यपादाचनैरतः ॥ सूर्यव्यानैकप
 रमःसूर्यभोवेनभाविताः ॥ ६ ॥ शांतिकरोतुतेप्रीतःपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ भणिपत्रोमहायक्षोभणिरन्नाविभूषितः ॥ ७ ॥ मनोहरेणहरेणकं
 ठलग्नैरराजते ॥ यक्षिणीयक्षकन्याभिःपरिवारितविग्रहः ॥ ८ ॥ सूर्याचनसमासक्तःकरोतुतवशांतिकम् ॥ सुचिरानामयक्षेद्रोमणिकुंडल
 भूषिताः ॥ ९ ॥ ललाटेहमपटलप्रवद्धेनविराजते ॥ बहुपक्षसमाकीर्णोयक्षेनाभिमतविग्रहः ॥ १० ॥ सूर्यपूजापरयुक्तःकरोतुतवशांतिकम् ॥

पांचिकोनामयक्षेद्रः कंठाभरणभूषितः ॥ ११ ॥ कुक्कुटेनविचित्रेण बहुरुत्तान्वितेनतु ॥ यक्षद्वंद्वसमाकीर्णोयक्षकोटिसमन्वितः ॥ १२ ॥
 सूर्यार्चनकरः श्रीमान्करोतुतवशांतिकम् ॥ धृतराष्ट्रमहातेजानानायाक्षाधिपः खग ॥ १३ ॥ दिव्यपट्टः शुक्लच्छत्रोमणिकंचनभूषितः ॥
 सूर्यभक्तः सूर्यरतः सूर्यपूजापरायणः ॥ १४ ॥ मूर्यप्रसादसंपन्नः करोतुतवशांतिकम् ॥ विहृपाक्षश्चक्षेद्रः श्वेतवासासमाह्रुतिः ॥ १५ ॥ ना
 नाकांचनमालाभिरुपशोभितकंधरः ॥ मूर्यपूजापरोभक्तः कंजाक्षः कंजसन्निभः ॥ १६ ॥ तेजसादित्यसंकाशः करोतुतवशांतिकम् ॥ अंत
 रिक्षगतायक्षायैयक्षाः स्वर्गगामिनः ॥ १७ ॥ नानारूपधरायक्षाः सूर्यभक्तादृढव्रताः ॥ तद्भक्तास्तत्रमनसः सूर्यपूजासमुत्सुकाः ॥ १८ ॥
 शांतिं कुर्वंतु ते हृष्टाः शांताः शांतिपरायणाः ॥ यक्षिण्यो विविधाकारास्तथायक्षकुमारकाः ॥ १९ ॥ यक्षकन्यामहाभागाः सूर्यराधनतत्प
 राः ॥ शांतिस्वस्त्ययनक्षेमवलंकल्याणमुत्तमम् ॥ २० ॥ सिद्धिचाशुप्रयच्छंतु चित्यचसुसमाहिताः ॥ पर्वताः सर्वतः सर्ववृक्षाश्चैव महाद्व
 काः ॥ २१ ॥ सूर्यभक्ताः सदा सर्वैः शांतिं कुर्वंतु ते सदा ॥ सागराः सर्वतः सर्वैः गृहारण्यानि कुत्स्नशः ॥ २२ ॥ मूर्यस्याराधनपराः कुर्वंतु तवशां
 तिकम् ॥ राक्षसाः सर्वतः सर्वैः धाररूपमहाबलाः ॥ २३ ॥ स्थलजाराक्षसा ये तु अंतरिक्षगताश्च ये ॥ पातालैराक्षसा ये तु नित्यं सूर्यार्चने रताः ॥
 २४ ॥ शांतिं कुर्वंतु ते सर्वे ते जसानित्यदीपिताः ॥ प्रेताः प्रेतगणाः सर्वे ये प्रेताः सर्वतोभुक्ताः ॥ २५ ॥ अतिदीताश्च ये प्रेता ये प्रेता रक्षिराजानाः ॥
 अंतरिक्षे च ये प्रेतास्तथा ये स्वर्गवासिनः ॥ २६ ॥ पाताले भूतले वापि ये प्रेताः कामरूपिणः ॥ एकवक्त्रोरथो यस्य स तु देवो वृषध्वजः ॥ २७ ॥
 ते जसातस्य देवस्य शांतिं कुर्वंतु ते सदा ॥ येषि शाचापमहावीर्यावृद्धिमतो महाबलाः ॥ २८ ॥ नानारूपधराः सर्वे सर्वैः च गुणवत्तराः ॥ अंतरिक्षे
 पिशाचा ये सर्वे ये च महाबलाः ॥ २९ ॥ पाताले भूतले चैव बहुरूपमनोजवाः ॥ यस्याहं सारथिर्वीरस्य त्वं तुरगः सदा ॥ ३० ॥ तेजसातस्य देव
 स्य शांतिं कुर्वंतु ते जसा ॥ अपस्मारग्रहाः सर्वे सर्वे चापि ज्वरग्रहाः ॥ ३१ ॥ ये च स्वर्गस्थिताः सर्वे भूमिगाग्रहोत्तमाः ॥ पाताले तु ग्रहा ये च ये ग्रहाः सर्वतो
 गताः ॥ ३२ ॥ दक्षिणे किरणेषु सूर्यस्य च स्थितो हरिः ॥ हरो यस्य सदा वामे ललाटे कंजजः स्थितः ॥ ३३ ॥ तेजसातस्य देवस्य शांतिं कुर्वंतु ते सदा ॥
 इति देवादयः सर्वे सूर्ययज्ञविधायिनः ॥ ३४ ॥ कुर्वंतु जगतः शांतिं सूर्यभक्तेषु सर्वदा ॥ जयसूर्याय देवाय तमो हं त्रैविक्रवते ॥ ३५ ॥ जयप्रदाय

सूर्यार्थभारकरायनमोस्तुते॥ग्रहोत्तमायदेवायजयकल्याणकारिणे॥३६॥जयपद्मविकाशायधुधूपायतेनमः॥जयदोर्तिविधानायजयशान्ति
 विधायिनो॥३७॥तमोश्चायजयैवजितायनमोनमः॥जयार्कजयदोर्तिशसहस्रकिरणोज्ज्वल॥३८॥जयनिर्भितलोकस्त्वमजितायनमोनमः॥
 गायत्रोद्देहरूपायसावित्रीदायितायच ॥ ३९ ॥ धराधरायसूर्यायमार्तडायनमोनमः ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ एवाहिकुर्वतः शान्तिमरुणस्यस
 हीपते ॥४०॥ श्रेयसैवनेतेयस्यगरुडस्यमहात्मनः ॥ एतस्मिन्नवकालेतुसुपर्णः पत्रवानभूत् ॥४१॥ तेजसाधुयसंकाशोबलेनहरिणासमः ॥
 संपूर्णवयवोरजान्यथापूर्वतथाभवत् ॥ ४२ ॥ प्रसाददेवदेवस्यभारुक्कस्यमहात्मनः ॥ एवमन्येऽपिराजेंद्रमानवायसरागिणः ॥ ४३ ॥
 अस्मिन्कृतेऽग्निकार्येतुविरुजस्तेभवंतिहि ॥ तस्माद्यत्नेनकर्तव्यमग्निकार्यंविधानतः ॥ ४४ ॥ करणयंत्रराजेंद्रमानवैश्चसरागिभिः ॥ अ
 स्मिन्कृतेअग्निकार्यैविरुजस्तेभवंतिहि ॥ ४५ ॥ ग्रहोपवातेदुर्भिक्षेउत्पातेषुचकृत्तक्षशः ॥ अवर्षमाणेपर्जन्येलक्षहोमसमन्वितः ॥ ४६ ॥
 पूजयित्वाप्रसूक्तंतुध्यात्वावीर्ययत्नतः ॥ वारुणैश्चतथासुक्तेहोमंकुर्याद्विचक्षणः ॥ ४७ ॥ चेतसासुप्रसन्नेनसार्पिषामधुनासह ॥ तिलैर्यवैश्च
 सहितैःपायसंमधुनातथा ॥ ४८ ॥ इदंचशान्तिकंकुर्याद्वलिदद्यात्प्रयत्नतः ॥ एंवृकतोश्रियंदेवार्षतःकामनानृणाम् ॥ ४९ ॥ इत्येवं
 शान्तिकाध्यायंयःपठेच्छृणुयादपि॥विधानासर्वलोकस्तुध्यायमानोदिवाकरम् ॥५०॥सविजित्यरणेशत्रुमानंचपरमलभेत॥अक्षयंमोदतेका
 लमतिरस्कृत्यशासनात् ॥ ५१ ॥ व्याधिभिर्नाभिभूयेतपुत्रपौत्रैःप्रतिष्ठितः ॥ भवेदादित्यसदृशस्तेजसाप्रभयातथा ॥ ५२ ॥ यमुद्दिश्य
 पठेद्वीरवाचकंमानवंभुवि ॥ नपीड्यतेचतैरौरोर्वातपित्तकफात्मजैः ॥ ५३ ॥ नाकालेभरणंतस्यनसपैश्चापिदृश्यते ॥ नविषंक्रवतेदेहन
 जडांध्यंनमूकता ॥ ५४ ॥ नचोत्पात्तिभयंतस्यनाभिचारकजंभवेत् ॥ येरोगाथेमहेत्पातायेऽह्यश्चमहाविषाः ॥ ५५ ॥ तेसर्वैप्रज्ञसंधांति
 श्रवणादस्यभारत ॥ यत्पुण्यंसर्वतीर्थानांगंगादीनिविशेषतः ॥ ५६ ॥ तत्पुण्यंकोटिधुणितंप्राप्नोतिश्रवणादिभिः ॥ दृशानंराजसूयानां
 मन्येषांचविशेषतः ॥ ५७ ॥ जीवेद्वर्षंशतंसांप्रवर्षव्याधिविवर्जितः ॥ गोघ्नैश्चवृत्तघ्नैश्चब्रह्महणुरुतल्पगः ॥ ५८ ॥ शरणागतदीनार्तांनि
 त्रविश्रंभधातकः ॥ दुष्टःपापसमाचारःपितृहामातृहातथा ॥५९॥ श्रवणादस्य पापेभ्यसुच्यतेनात्रसंशयः ॥ इतिहासमिदंपुण्यमग्निकार्यं

मनुत्तमम् ॥ ६० ॥ न देयं कस्यचिद्भिरसूखैस्वेदमनुत्तमम् ॥ सूर्यभक्ते सदा देयं सूर्येण कथितं पुरा ॥ ६१ ॥ अरुणस्य महाबाहो गरुडस्थारुणेन च ॥
गरुडेन पुरा प्रोक्तं भोजकानां महात्मनाम् ॥ ६२ ॥ सूर्यशर्मसुखादीनां शाकद्वीपे महापते ॥ तैश्चापि कथितं पुण्यं मुनेर्व्यासस्य धीमतः ॥ ६३ ॥
तेनापि कथितं पुण्यं सर्वपापभयापहम् ॥ ६४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मणपर्वणि सप्तमी कल्पे गरुडारुणसंवादेशाति कवर्णनामा
शीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८० ॥ ६४ ॥ ज्ञातानीक उवाच ॥ पंचप्रकारं धर्ममेव दस्मात्तैर्यथाक्रमम् ॥ कौतुकं पृच्छते ब्रह्मन्समा
सव्यासयोगतः ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पंचधा वर्णितं धर्मं शृणु राजन्समासतः ॥ यथोक्तं भास्करेण हे अरुणस्य महात्मनः ॥ २ ॥ सहस्र
किरणं भानुमुदयस्थं दिवाकरम् ॥ प्रणम्य शिरसा देवमुवाच गरुडाग्रजः ॥ ३ ॥ भगवन् देवदेव शसहस्रकिरणोज्ज्वल ॥ स्मृतिधर्मान्यथा तत्त्वं कु
महोसि एव च ॥ ४ ॥ एवं पृष्टुस्तु भगवानरुणेन खगाधिपः ॥ उवाच परया प्रीत्या पूजयित्वा महीपते ॥ ५ ॥ भास्कर उवाच ॥ स्मृतिधर्मवदन्मूलं
शृणु त्वं गरुडाग्रज ॥ पूर्वानुभूतं यद्ब्रूयानमथ तत्स्मरणं स्मृतिः ॥ ६ ॥ धर्मः क्रियात्मानिर्दिष्टः श्रेयोभ्युदयलक्षणः ॥ स एव च विधः प्रोक्तो
वेदमूलः सनातनः ॥ ७ ॥ अस्य शब्दस्यानुष्ठानात्स्वर्गो मोक्षश्च जायते ॥ इह लोके सुखैर्धर्ममलं यञ्च खगाधिप ॥ ८ ॥ अनूरुवाच ॥ क
थं पंचविधो ह्येष प्रोक्तो धर्मः सनातनः ॥ कस्य भेदास्तु ते पंचब्रूहि मे देव सत्तम ॥ ९ ॥ भास्कर उवाच ॥ वेदधर्मः स्मृतस्त्वेक आश्रमाणां स तत्परः ॥
वर्णाश्रमस्तृतीयस्तु नैमिषात्तिसंकोच्यथा ॥ १० ॥ वर्णत्वमेकमाश्रित्य अधिकारे प्रवर्तते ॥ सर्वणाश्रमदंडस्तु भिक्षादंडादिको यथा ॥ ११ ॥
वर्णाश्रमाश्रमत्वंच योधिकृत्य प्रवर्तते ॥ सर्वणाश्रमधर्मस्तु दंडाद्यामेखला यथा ॥ १२ ॥ यो गृणेन प्रवर्तते तस्य गुणधर्म उच्यते ॥ अथासूधर्माभि
षिक्तस्य प्रजानां पालनं परम् ॥ १३ ॥ निमित्तमेकमाश्रित्य यो धर्मः स प्रवर्तते ॥ नैमित्तिकः स विज्ञेयो जातिद्रव्यगुणाश्रयः ॥ १४ ॥
एष तु द्विविधः प्रोक्तः समासाद्विशेषतः ॥ नैमित्तिकः स विज्ञेयः प्रायश्चित्तविधिर्यथा ॥ १५ ॥ सचतुर्धानिह पृथस्तु स्वरूपफलसाधनैः ॥
प्रमाणतस्तु प्रत्येकं समस्तैश्च यथाक्रमम् ॥ १६ ॥ श्रुत्या सह विरोधे तु बाध्यते विषयविना ॥ व्यवस्थया विरोधेन कार्यो यत्नः परीक्ष्यते ॥ १७ ॥
स्मृत्या सह विरोधेन चार्थशास्त्रस्य साधनम् ॥ परस्परविरोधे तु अर्थशास्त्रस्य साधनम् ॥ १८ ॥ अदृष्टार्थैर्विकल्पस्तु व्यवस्थया संभवे सति ॥

स्मृतिशस्त्रविकल्पस्तु आकांक्षापूरणे सति ॥ १९ ॥ वेदमूले स्थितं त्वे तदनुष्ठानं क्रियासती ॥ एवं शक्यविधानं तु न्यायो ह्येवं व्यवस्थितः ॥ २० ॥
 निषेधविधिरूपं तु द्विधा शास्त्रं खगाधिप ॥ एकरूपं वेदं न्यवेदुर्हृषमथापरे ॥ २१ ॥ पंचप्रकाराः स्मृतय एव शिष्यव्यवस्थिताः ॥ त्रिधा च तु
 धर्द्धिधा वा एकधा बहुधा खग ॥ २२ ॥ दृष्टार्था तु स्मृतिः काचिददृष्टार्था तथापरा ॥ अनुवादस्मृतिस्त्वन्यादृष्टादृष्टतु पंचमी ॥ २३ ॥
 सर्वा एतवेदमूलाः स्मृतवैक्रुषिभिः स्वयम् ॥ अरुण उवाच ॥ या एता भवता प्रोक्ताः स्मृतयः पर्वगोपे ॥ २४ ॥ एता सांलक्षणं ब्रूहि समासादेव
 सत्तम ॥ दृष्टार्था कामतादेव अदृष्टार्था च कामवेत् ॥ २५ ॥ दृष्टादृष्टस्वरूपा कान्यायमूलकं भवेत् ॥ अनुवादस्मृतिः कास्यादृष्टादृष्टानु
 का भवेत् ॥ २६ ॥ एवमुक्तो महातेजा भारुकरो वारितस्करः ॥ उवाच तं खगं विप्रं जतं विनया न्वितम् ॥ २७ ॥ ॥ आदित्य उवाच ॥ ॥
 षड्गुणस्य स्वरूपं तु प्रयोगात्कार्यगैरिवात् ॥ समयानामुपायानां योगो व्याप्तसमासतः ॥ २८ ॥ अध्यक्षाणां च निक्षेपः करणानां निरूपणम् ॥
 दृष्टार्थं स्मृतिः प्रोक्ताः ऋषिभिर्गण्डाग्रज ॥ २९ ॥ संख्योपास्तिस्तथाकार्यांशुनो मां संनभक्षयेत् ॥ अदृष्टार्थं स्मृतिः प्रोक्ता मनुना विनतात्मज
 ॥ ३० ॥ पालाशंधारयेदंडमभयार्था विदुर्बुधाः ॥ विरोधे तु विकल्पः स्याद्वागोहो भस्ततो यथा ॥ ३१ ॥ श्रुतौ दृष्टं यथा कार्यं स्मृतौ तत्तादृशं य
 दि ॥ उक्तानुवादिना सा तु पारिव्राज्यं तथा गृहात् ॥ ३२ ॥ उक्तो धर्मश्च संक्षेपात्परिभाषा च तद्गता ॥ तत्साधनं च देशादिद्वयमित्यब्रवीद्विः
 ॥ ३३ ॥ ब्रह्मावर्तः परो देशः स्यान्नेच्छदेशस्ततः परः ॥ मध्यदेशस्ततोऽप्यन्य आर्यावर्तस्त्वनंतरः ॥ ३४ ॥ कृष्णसारस्तु विचरेन्मृगो यत्र स्वभा
 वतः ॥ यज्ञियः स तु देशः स्यान्नेच्छदेशस्ततः परः ॥ ३५ ॥ ब्रह्मादीनां च देवानां ब्राह्मणादेस्तथैव च ॥ भूतग्रामस्य कृत्स्नस्य त्रयं कृत्स्नस्य खेचर
 ॥ ३६ ॥ साधनत्वं मनुः ग्राहवेदमूलं सनातनम् ॥ प्रकाशयज्ञसं सिद्धयेय देशं बद्धस्य एव तु ॥ ३७ ॥ उपलभ्य यथा तत्त्वं स च दर्शितवानृषिः ॥
 सम्यक्संसाधनं धर्मकतं व्यमधिकारिणा ॥ ३८ ॥ निष्कामेन सदा विराम्य रूपा निवेन च ॥ आचारयुक्तः श्रद्धां वैदज्ञोऽध्यात्ममर्चितकः ॥ ३९ ॥
 कर्मणां फलमाप्नोति न्यायार्जितधनस्य सः ॥ ॥ अरुण उवाच ॥ ॥ ब्रह्मावर्तादिदेशानां समस्तानां विभावसोः ॥ ४० ॥ विभागं ब्रूहि वैदं
 संमानय ग्राहाधिप ॥ ॥ आदित्य उवाच ॥ ॥ सरस्वती ह पश्यो देव नद्यो यंदंतरम् ॥ ४१ ॥ तं देवानिर्मितं देशं ब्रह्मावर्तं प्रचक्षते ॥ हिमव

द्विध्यज्ञैलस्ययदंतरमुदाहृतम् ॥ ४२ ॥ प्रत्यगवप्रयागाच्चमध्यदेशः प्रकीर्तितः ॥ आसमुद्रात्तुवैपूर्वादासमुद्रात्तुपश्चिमात् ॥ ४३ ॥ तयोरेवां
 तरंगिरीर्यावर्तविदुर्बुधाः ॥ एतान्विज्ञायसंदेशान्त्संश्रयेतप्रयत्नतः ॥ ४४ ॥ शूद्रस्तुतस्मिन्स्तस्मिन्वानिवसेद्वृत्तिकर्तृशतः ॥ एषाधर्मस्यैव
 ज्योतिःसमासात्कथिताव ॥ ४५ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणब्राह्मेपर्वणिसप्तमिकल्पेसारैर्येषु अरुणादित्यसंवादे स्मृतिभेदवर्णनानामैका
 शीत्युत्तरशतमोऽध्यायः ॥ १८१ ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ उक्तधर्मस्यरूपं तु साधिकां रसनातनम् ॥ अतः परंप्रवक्ष्यामि धर्ममाश्रमि
 णां स्वरूपम् ॥ १ ॥ ब्रह्मचारी गृहस्थश्च वनस्थो भिक्षुरेव च ॥ चत्वार आश्रमाः प्रोक्ता एकेष्वचतुर्विधः ॥ २ ॥ गायत्रो ब्रह्मचारितु प्राजापत्यो
 द्वितीयकः ॥ देवव्रतस्तृतीयस्तु नैष्ठिकस्तु चतुर्थकः ॥ ३ ॥ चत्वार आश्रमाः प्रोक्ताः संवेदाः समधर्मकाः ॥ अतः परंप्रवक्ष्यामि संस्कारं धर्मसिद्ध
 ये ॥ ४ ॥ गर्भाधानमृतौ कार्यदृष्टयोस्तु समंत्रकम् ॥ कार्यमित्रवनमातृतृतीये मासि संयुतैः ॥ ५ ॥ समितं सप्तमे गर्भे षष्ठे वा सप्तमेऽपि वा ॥ पात्र
 संस्कारका इष्टा गर्भाधानादयस्त्रयः ॥ ६ ॥ जातकर्मादयः सर्वे संस्काराः पुरुषस्य तु ॥ जातस्य प्राशनं यत्र स्पर्णादीनां समंत्रकम् ॥ ७ ॥ जातक
 र्मेति तत्प्राक्तं गुह्यं नाम तदैव तु ॥ प्राकाशनं नाम कर्तव्यं दिने त्वेकादशे यवत् ॥ ८ ॥ धर्मशस्त्रादिसंयुक्तं षष्ठेऽन्नप्राशनं स्वरूपम् ॥ प्रथमेन्द्रे तु तीये
 वा चूडा कर्म विधीयते ॥ ९ ॥ अष्टमे दशमे वापि ब्राह्मणस्योपनायनम् ॥ पुरुषस्य तथा चान्यजातीयानां विशेषतः ॥ १० ॥ एकादशे द्वादशे
 वा कार्यं क्षत्रियवैश्ययोः ॥ वेदसंस्कारं क्वचिन्मन्यते तत्त्वोपनायनम् ॥ ११ ॥ पुरुषस्य तथा चान्ये उभयोश्च ब्रवीम्यहम् ॥ सावित्रवैदिकं
 चैव महानाग्नीमहाव्रतम् ॥ १२ ॥ तथौपनिषदं चाब्दं गोदानं च मुवर्णकम् ॥ अतानि ग्रहणार्थानि वेदस्येति मनोर्मतम् ॥ १३ ॥
 वेदे के दश पाठस्य उत्कृष्टं गृह्ये प्रपंचकम् ॥ उक्ता गुरोस्तु शुश्रूषा दृष्टा दृष्टार्थसाधनम् ॥ १४ ॥ उभयोर्वा तथा चान्याथान्यायं यथाशु
 तम् ॥ गुरोरेष्येव तं विद्यात्तद्वचानं त्रिविधं स्मृतम् ॥ १५ ॥ तोषः परस्परस्येति एतावान् धर्मसंग्रहः ॥ कृत्स्नो वेदोऽधिगंतव्यः स्वधर्म
 मनुतिष्ठता ॥ १६ ॥ ज्ञात्वा वेदं ब्रह्मचारी ग्रंथार्थान्यायविधिं ॥ नैष्ठिकस्य विधानं तु यावत्कृत्वा विधीयते ॥ १७ ॥ विद्यां तेऽ
 भीष्टदानं च अनुज्ञातोऽगृही भवेत् ॥ निष्काशनं गुरुगृहाद्ब्रह्मस्य यथा भवेत् ॥ १८ ॥ नैष्ठिकश्च सदा स्थानं कुर्वन्सम्यग्यथा विधि ॥

उद्ग्रहेद्देवतोभार्यासवर्णलक्षणाञ्चिताम् ॥ १९ ॥ अविष्टवत्तद्वच्यश्चाधिकारीखगोत्तम ॥ स्वतंत्रस्यमिच्छति अधिकारद्विजेत्तयाः ॥ २० ॥
 सप्तमौपचर्मीचैवकन्यकापितृमातृतः ॥ उद्ग्रहेतद्विजोभार्यासमानार्पणज्ञानम् ॥ २१ ॥ संख्याविधिविवाहदुगोत्रार्थविधिवर्जितम् ॥
 विकल्पेनैवमंतव्यमृणीविविधाश्रुतिः ॥ २२ ॥ अष्टौविवाहावर्णानां संस्काराख्याइति श्रुतिः ॥ यस्तु दोषवर्तकन्यामनाख्यायप्रयच्छति ॥
 ॥ २३ ॥ तस्य कुर्यान्नृपोदंडं स्वयंपणवर्तिपणान् ॥ पितृगृहेतुयाकन्यारजः पश्यत्यसंस्कृता ॥ २४ ॥ पतंति पितरस्तस्य कन्याचवृषलीभ
 वेत् ॥ यस्तु तवांरयेत्कन्याब्राह्मणेज्ञानदुर्वलः ॥ २५ ॥ अश्राद्धेयमपत्तेयं तं विद्यादृषलीपतिम् ॥ सर्वदोषान्विविख्याप्यन्निवापरुषस्य वा ॥
 ॥ २६ ॥ उभयोरपि वख्याप्यततः संबंधमाचरेत् ॥ गौरिकन्याप्रधानवैमध्यमाकन्यकास्मृता ॥ २७ ॥ रोहिणीतत्समाज्ञेया अधमातुरजस्वला ॥
 ॥ अनूरुरुवाच ॥ गौरितुका मगाकन्यारोहिणीच जगत्पते ॥ २८ ॥ रजस्वलानग्निकाच देवकन्याचका भवेत् ॥ भास्कर उवाच ॥ आपात्
 जमा गौरिप्राप्ते रजसिरोहिणी ॥ २९ ॥ अव्यंजनकृता कन्या कुचहीनानचनग्निका ॥ सप्तवर्षा भवेद्गौरीदशवर्षा तु नग्निका ॥ ३० ॥ द्वादशे तु भ
 वेत्कन्या अत ऊर्ध्वं रजस्वला ॥ व्यंजनेन स मोपेता सोमो भुंजति कन्यकाम् ॥ ३१ ॥ पयोधरेषु गंधवारिजस्यग्निश्रुतीति ॥ व्यंजनैर्हन्ते पुत्रा
 न्कुलं हन्यात्पयोधरैः ॥ ३२ ॥ गतिमिष्टां तथालोकान् हन्यात्तुरजसापितुः ॥ तस्मादव्यंजनोपेता सरजस्कापयोधरा ॥ ३३ ॥ नान्योप
 भुक्ता सोमबैर्दद्याद्दुहितरं पिता ॥ अन्नं तस्य न भोक्तव्यं वृथा पाको हि स स्मृतः ॥ ३४ ॥ वृथा पाकस्य भुक्त्वा ब्रह्मं प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ प्राणाय
 मं त्रिरभ्यस्य घृतं त्राश्य विशुद्धयति ॥ ३५ ॥ विवाहयेद्वैकगोत्रांसमानप्रवरं खगाकृत्वा तस्य स तु सर्गमतिकृच्छ्रे विशोधनम् ॥ ३६ ॥ उद्ग्रह
 येत्स गोत्रांच दुहितं मातुलस्य च ॥ ऋषिभिश्चैव तुल्यो यो द्विजश्चाद्रायणं चरेत् ॥ ३७ ॥ असापि डातुया मातुरस गोत्राचयापितुः ॥ साप्तशतं त
 द्विजातीनां दारकर्मणि मथुने ॥ ३८ ॥ अरुण उवाच ॥ दारकर्म किमुक्तं वैयदुक्तं भवता इदम् ॥ साप्तशतं द्विजातीनां दारकर्मणि मथुने ॥ ३९ ॥
 आदित्य उवाच ॥ अग्निहोत्रादियत्कर्म वैदिकं विन तात्मज ॥ तदुक्तं दारकर्मैति द्वाभ्यां योगात्तु मैथुनम् ॥ ४० ॥ नैव हेतुर्कापिलां कन्यां पिता
 गीनरोपिणीम् ॥ नालोमिकां नातिलोमानं चाकूटानं पिंगलम् ॥ ४१ ॥ ऋक्षवृक्षनदीनां मीनान्यपर्वतनामिकाम् ॥ नयशभिप्रेष्य नर्त्तनीं चा

तिभीषणनामिकाम् ॥ ४२ ॥ यस्यास्तुनभवेद्रातानविहायेतवैपिता ॥ नोपगच्छेत्ताप्राज्ञः पुत्रिकाधर्मशक्या ॥ ४३ ॥ हस्तत्पामिकवर्णा
 मधुपिंगललोचनाम् ॥ तादृशींवरयेत्कन्यांगृहायार्थंखगसत्तम ॥ ४४ ॥ दूराभिहोन्नसंयोगंङुरुतेयोऽग्रजेस्थिते ॥ परिवेत्तासविहङ्गः परि
 विस्तिस्तुपूर्वजः ॥ ४५ ॥ परिवित्तिः परिवेत्ताचययासपरिविद्यते ॥ सर्वेतेनरकंयांतिदातुयाजकपंचमाः ॥ ४६ ॥ छीवेदंशान्तरस्थेनास
 तितेव्रजितेतथा ॥ योगशाल्माभियुक्तेचनदोषःपरिविदुने ॥ ४७ ॥ खंजवामनकुञ्जेषुगृहेषुजडेषुच ॥ जात्यधेवधिरसूकेनदोषः परि
 विदुने ॥ ४८ ॥ नश्राद्धंतुकिष्ठस्यविकुलयचकन्यका ॥ वरश्चकुलीलान्यान्मुद्दयेतकदाचन ॥ ४९ ॥ नमन्नाः कारणं तद्रत्नकन्ध
 वृताभवेत् ॥ उद्गाहितातुयाकन्याचनप्राप्तातुमैथुनम् ॥ ५० ॥ पुनरभ्येत्यभर्तारं यथाकन्यातयैवसा ॥ समाक्षिप्यमतांकन्यां पितृभक्तयेनि
 नीम् ॥ ५१ ॥ कुलशीलवतेदद्यान्नस्यादोषःखगाधिप ॥ अनूरुवाच ॥ येतेऽष्टौप्रभवाः प्रोक्ताविवाहायेजगत्पते ॥ ५२ ॥ लक्ष्मंभूहिचैते
 पांसमासात्तिमिरापह ॥ आदित्यउवाच ॥ शुभालंक्षणसंपन्नाकुलशीलगुणान्विताम् ॥ ५३ ॥ अलंकृत्यार्हतेदानंविवाहोयाद्भुज्यते ॥
 सहधर्मकृपाहेतोर्दानं समयवन्दनात् ॥ ५४ ॥ अलंकृत्यैवकन्यायाः आजापत्यः स उच्यते ॥ प्रदानं यत्र कन्यायाः सहगोविधुनेनतु ॥ ५५ ॥
 सपत्न्याः सगोत्रायास्तमार्षमृषयोविदुः ॥ अंतर्वैद्यांसमानियकन्यांकनकमंडिताम् ॥ ५६ ॥ ऋत्विजेचैवयदानंविवाहोदैवसंज्ञकः ॥ एते
 विवाहाश्चत्वारो धर्मकार्थदायकाः ॥ ५७ ॥ अशुल्काब्रह्मणा प्रोक्तस्तारथंति कुलद्वयम् ॥ चतुर्ष्वेतेषु दत्तायास्तु तन्नायः सुतः स्त्रियाम् ॥
 ५८ ॥ दातुः प्रतियग्रहीतुश्च पुनृत्याससमाप्तिनृत् ॥ विविक्षेत्स्वयमन्योऽन्यस्त्रीपुंसोऽयः समगमः ॥ ५९ ॥ प्रीतिहेतुः स गंधर्वो विवह
 पंचमोमतः ॥ ६० ॥ हत्वाच्छिच्छत्वाचभित्त्वाचक्रोशतीरुदतीगृहात् ॥ प्रसहकन्याहरणं राक्षसो विधिरुच्यते ॥ ६१ ॥ सुलंकं प्रदा
 यकन्यायाहरणं व्यसनादपि ॥ प्रसादेहेतुरुक्तोयमासुरः सतमस्तथा ॥ ६२ ॥ सुतां वत्ताप्रमत्तां वारहयज्ञोपगच्छति ॥ सपत्निष्ठो विवाहानां
 पैशाचश्चाष्टमोऽधमः ॥ ६३ ॥ एतान्सशुल्कान्तामान्यान्विवाहांश्चतुरोविदुः ॥ केवलं क्षत्रियस्यैव वीर्यच्छित्त्वहिराक्षसः ॥ ६४ ॥
 प्राप्ते पूर्वविवाहेतुविधिवैवाहिकः शिवः ॥ कर्तव्यस्तु त्रिभिर्वर्णैः समयेनाग्निप्राक्षिकः ॥ ६५ ॥ दोषवत्याः फलंदाने दातुः पण्णवतिर्दमः ॥

स्यात्तुल्यकप्रदानेचकन्यायाश्चापवर्जनम् ॥ ६६ ॥ मोक्षोपवर्तनद्वेषःस्त्रीधनस्यनिवर्तनम् ॥ आकांक्षार्तिशरोधस्यागहेतुश्च
 वक्ष्यते ॥ ६७ ॥ परस्परस्यसंबंधान्मोक्षःस्त्रीपुंसयोःस्मृतः ॥ नस्यादन्यतरःश्रुतिरोषात्संप्रतिकदापि ॥ ६८ ॥ बाधतेचेत्पतिर्भार्यास
 तुद्वेषइतिस्मृतः ॥ वृत्तिराभरणंशुल्कंलभश्चस्त्रीधनंभवेत् ॥ ६९ ॥ भोक्तुस्तुस्वयमेवंदंपतिनाहननादपि ॥ वृथामोक्षेणभोगेनस्त्रियैद
 द्यात्सवृद्धिकम् ॥ ७० ॥ सुपुत्रान्संहारावोहिस्त्रीधनंभोक्तुमर्हसि ॥ आकांक्षिताष्टवर्षाणिभर्तापिप्रसवंस्त्रियाः ॥ ७१ ॥ दशवंधानिवंधानिद
 शस्त्रीपुरुषानपि ॥ ततोर्विदेत्पुत्रार्थीधर्मतःकुलजास्त्रियम् ॥ ७२ ॥ पुत्रलाभात्परलोकेनास्तिहिप्रसवार्थिनः ॥ एतांशुल्कस्यतांभुक्त्वाअन्या
 ल्लुब्धुयदीच्छति ॥ ७३ ॥ समस्तास्तोषयित्वाथैःसूर्योढांपरमांवेत् ॥ एकाशूद्रस्त्वैश्यस्यद्वेतिस्त्रःक्षत्रियस्यतु ॥ ७४ ॥ चतस्रोब्राह्मण
 स्यस्युर्भार्याज्ञाप्यथेष्टतः ॥ ७५ ॥ अतीर्थगमनात्पुंसस्तोषैःसंगृह्णनात्स्त्रियाः ॥ उभयोर्धर्मलोपःस्यात्स्वेष्वेवतुविशेषतः ॥ ७६ ॥ यौगपद्येत्तु
 तीर्थानिविवाहकमशोजेत् ॥ तत्साम्यंजविपुत्रावाग्रहणकमशोपिवा ॥ ७७ ॥ ब्राह्मादिभिर्विवाहेस्तुसंस्कृतौतौखगाधिप ॥ अष्टौवि
 वाहावर्णान्विनतेयउशंतुवै ॥ ७८ ॥ ब्राह्मैदिवस्तथार्पश्चप्राजापत्यःखगाधिप ॥ गांधर्वश्चासुरोःक्षःपैशाचस्त्वष्टमोऽधमः ॥ ७९ ॥ प्रशस्ताः
 क्षत्रियादीनांविप्रदीनांतुमानसः ॥ प्रतिग्रहादयोवद्धाविवाहाब्राह्मणस्यतु ॥ ८० ॥ क्षत्रियस्यापिदेयातुप्रतिग्रहविवर्जिता ॥ प्रवृत्तिकेचिदि
 च्छंतिदानमित्यपरेस्थिताः ॥ ८१ ॥ पावनंपुरुषाणांतुविवाहंपरिचक्षते ॥ ८२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणसप्तमीकल्पेब्राह्मेपर्वणिमूया
 नुरसंवदेविवाहविधिवर्णनंमध्यशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८२ ॥ भास्करउवाच ॥ कुर्यात्पंचमहायज्ञानाधिकारोद्भिजस्यसः ॥ भूत
 पित्रमरब्रह्ममनुष्याण्यथाविधि ॥ १ ॥ तदासदानकृत्यानांफलार्थमपरेस्थिताः ॥ नित्यानिन्यामितिप्राहुरनुपंगात्फलंपरे ॥ २ ॥ अ
 तिथेःपरितोषायपरिचर्याविधीयते ॥ अदृष्टनियमादृष्टआरोग्यानांचवर्जनम् ॥ ३ ॥ तिस्रोष्टकास्तुकर्तव्यामध्यावर्तचतुर्थिका ॥ श्राकपाय
 सपूपैस्तुभसिनतुचतुर्थिका ॥ ४ ॥ प्रतिपादिक्रियतेयस्तुचतुःपार्वणउच्यते ॥ स्वगृहोक्तविधानेनपक्षादिःसतुकीर्त्यते ॥ ५ ॥ नित्यंनैमित्ति
 कंकाम्यंवृद्धिश्राद्धसंपिंडनम् ॥ पार्वणचेतिविज्ञानगोष्ठुद्वयमुत्तमम् ॥ कर्मगिनंवमप्रोक्तैर्वैदेकंदशमंस्मृतम् ॥ ६ ॥ अनूरुवाच ॥ यदे

तद्भवताप्रोक्तं श्राद्धं द्वादशधा विभोः ॥ तस्य सर्वस्य मे ब्रूहि लक्षणं वै पृथक् पृथक् ॥ ७ ॥ नित्यं किमुच्यते श्राद्धं किं वानैमित्तिकं भवेत् ॥ काम्या
दिदेवादेव शस्तेषां लक्षणं वद ॥ ८ ॥ आदित्य उवाच ॥ अहन्यह नित्यच्छ्राद्धं तन्नित्यं खगर्कीर्तितम् ॥ वैश्वदेवविहानंतु अशक्तावुदेकननु ॥ ९ ॥
एकोदिष्टं तु यच्छ्राद्धं तन्नैमित्तिकमुच्यते ॥ तत्सदैव प्रकर्तव्यमयुग्मभान्भोजयेद्विजान् ॥ १० ॥ कामयुक्तं हि तत्काम्यमभिप्रेतार्थसिद्धये ॥
पावणेन विधानेन तदप्युक्तं खगाधिप ॥ ११ ॥ बृद्धयै त्क्रियते श्राद्धं बृद्धि श्राद्धं तदुच्यते ॥ सर्वप्रदक्षिणं कार्यं पूजाल्ले तू पवीतिना ॥ १२ ॥ गंधोदक
तिलैर्युक्तं कुर्यात्पात्रचतुष्टयम् ॥ अर्घार्थं पितृपुत्रेषु प्रेतपात्रं प्रमोचयेत् ॥ १३ ॥ ये समाना इति द्वाभ्यामेतच्चैयं संपिंडनम् ॥ नित्येन तु यं शेषं
स्यादोकोद्दिष्टं त्रिधा अपि ॥ १४ ॥ दशैवै क्रियेत यत्तु तत्पार्षणमुदाहृतम् ॥ पर्वाणिक्रियेत यत्तत्पार्षणमिति स्थितिः ॥ १५ ॥ गोभ्य
श्चक्रियते श्राद्धं तद्गोष्ठी श्राद्धमुच्यते ॥ बहूनां विदुषां संपत्सु स्वार्थापितृसु ये ॥ १६ ॥ क्रियते शुद्धये यद्ब्राह्मणानां च भोजनम् ॥ शुद्धयर्थं मि
तितत्प्रोक्तैर्वै नैयमनीषिभिः ॥ १७ ॥ निषेककाले सोमं च सीमां तन्नयने तथा ॥ ज्ञेयं पुंसवने श्राद्धं तच्च कर्मागमेव च ॥ १८ ॥ क्रियते देवमुद्दि
श्य सप्तम्यादिषु यत्ततः ॥ गच्छेद्देशं तरेयस्तु श्राद्धं कुर्यात्सुसर्पिषा ॥ १९ ॥ तद्यत्नार्थमिति प्रोक्तं प्रविशेच्च त्रसंशयः ॥ शरीरोपचये श्राद्धमथ बृद्धयं
मेव च ॥ २० ॥ पुष्टयर्थमेतद्विज्ञेयमौपचारिकमुच्यते ॥ सर्वपापमेव श्राद्धानां श्रेष्ठं संपत्सरं मतम् ॥ २१ ॥ क्रियते यत्खगश्रेष्ठमृते ह निबुधैः सह ॥
मृतेऽहनि पुनर्यस्तु न कुर्याच्छ्राद्धमादरात् ॥ २२ ॥ मातुश्च खगशार्दूलवत्सरां ते मृतेऽहनि ॥ नाहं तस्य खगश्रेष्ठपूजां शृण्वामि नो हरिः ॥ २३ ॥
न ब्रह्म न च वैरुद्रो न चान्येऽवता गणाः ॥ तस्माद्यत्नेन कर्तव्यं वर्षेष्वेतेऽहनि ॥ २४ ॥ नरेण खगशार्दूलभोजकेन विशेषतः ॥ भोजको यस्तु
वै श्राद्धं न करोति खगाधिप ॥ २५ ॥ मातापितृभ्यां सततं वर्षेष्वेतेऽहनि ॥ सयाति नरकं धोरंतामिस्त्रं नानामतः ॥ २६ ॥ ततो भवति दुष्टात्मान
गरेमूकरः खग ॥ अनु रुरुवाच ॥ न जानाति दिनं यस्तु न मांसं विबुधाधिप ॥ २७ ॥ मृतौ यत्र महः प्राज्ञापि त्रैलोक्यकथं नरः ॥ श्राद्धं करोतु वैता
भ्यां विधिवद्दत्सरात्मकम् ॥ २८ ॥ आदित्य उवाच ॥ न जानाति नरो यस्तु नानाधनं तन्मज्जा मांसं देनं दृष्टानां नु पितृणां खगसत्तम ॥ २९ ॥
यथा कुर्यात्खगश्रेष्ठः खगकृत्सं समासतः ॥ मृताहं यो न जानाति मानवो विनतात्मज ॥ ३० ॥ तेन कार्यं सप्तम्यां श्राद्धं संपत्सरं खग ॥ मासे मा

गौशेरेवरमाघेवाविधिवत्सग ॥ ३१ ॥ विशेषतोभोजनेनयोमापूजयतेसदा ॥ प्रीत्येवमवैतेनसंपूज्याःपितरःसदा ॥ ३२ ॥ ममेष्टाःपितरो
 नित्यंगावोविप्राश्चमुव्रत ॥ तस्माच्चतेसदापूज्यामद्रत्नेनविशेषतः ॥ ३३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेत्राह्मणपर्वणिषतमःकलमेसारथगोश्राद्ध
 विधिकथनंनान्यशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८३ ॥ प्रलयातेप्रत्ययैनेवप्रश्रुवैप्रतिग्रहः ॥ यजेऽध्यापनेवादेपाद्विधिवैदवि
 क्रयः ॥ १ ॥ वैदिक्रयनिर्दिष्टस्त्रियाचार्वीजितंधनम् ॥ नदेयंपितृदेवभ्योच्चङ्छ्वाबात्सखाधिप ॥ २ ॥ अनुयोगेनयोदद्याद्ब्राह्मणायप्रति
 ग्रहम् ॥ सपूर्वमकरंयातिब्राह्मणास्तदन्तरम् ॥ श्रविदक्षराणियावन्तिनियुज्यन्तेयंकरणात् ॥ तावत्योऽधूनहत्यावैदविक्रयमाप्नुयात् ॥ ३ ॥
 वैश्वदेवेनयोहीनआदित्यस्यचकर्मणा ॥ सर्वेतेवृषलक्षेयाःप्राप्तवेदाश्चब्राह्मणाः ॥ ४ ॥ येषामध्ययनंनस्तियेचकोविदनयः ॥ कुलंवाऽश्रोत्रि
 यंयेषांसर्वेतेशूद्रधर्मिनः ॥ ५ ॥ अकृत्वावैश्वदेवंतुयोभुनक्त्यबुधःखग ॥ वृथातेनान्नपाकेनयमयोनिव्रजेत्तुसः ॥ ६ ॥ प्रियोवायदिविद्रेष्यो
 मुखःपंडितएवचावैश्वदेवतुसंप्राप्तसोऽतिथिःस्वर्गसंक्रमः ॥ ७ ॥ नैकग्रामीणमतिथिंविप्रसंगतिकंतथा ॥ अर्वित्योभ्यागतोयस्मात्तस्मा
 दतिथिरुच्यते ॥ ८ ॥ अर्वित्यःसतुवैनाम्नावैश्वदेवउपागतः ॥ अतिथितंविजनीयात्तुनःपूर्वमागतः ॥ ९ ॥ यावच्चप्राप्नुतेद्वन्नकुंताशीः
 स्नातकोद्विजः ॥ तस्यान्नस्यचतुर्भागंहंतकारंविदुःखग ॥ १० ॥ ग्रासमात्राभवेद्विज्ञाचतुष्कालंचतुर्गुणम् ॥ पुष्कलानिचत्वारिहंतका
 रोविधीयते ॥ ११ ॥ आरूढोऽनैष्टिकंधर्मयस्तुप्रच्यवतेपुनः ॥ चांद्रायणंचरेन्मासमिति विद्विषगाधिप ॥ १२ ॥ आरूढमतितापस्योब्राह्म
 णोवृषलेनच ॥ द्वावेतौविद्विचांडालौवेदिनाश्चजायते ॥ १३ ॥ ब्राह्मणकुलटानित्यंस्वकंत्यक्त्वापतिलग ॥ अन्यस्यविशेतेगेहेब्राह्मण
 स्यस्वगाधिप ॥ १४ ॥ उत्पद्यतेतुयस्तस्याब्राह्मणेनमहमते ॥ सचांडालेमहान्प्रोक्तोमहाचांडालइत्युत ॥ १५ ॥ यस्तुप्रव्रजितोभूत्ता
 पुनःसेवतिमैथुनम् ॥ षष्ठिवर्षसहस्राणिविष्टायांजायतेक्रिमिः ॥ १६ ॥ पंचगव्येनशुद्धिःस्यादित्याहममदेहकृत् ॥ अभोज्यं ब्राह्मणस्या
 न्नं वृषलेननिर्मत्रितम् ॥ १७ ॥ तथैववृषलस्यान्नं ब्राह्मणेननिर्मत्रितम् ॥ ब्राह्मणं ददच्छूद्रः शूद्रं ब्राह्मणोददत् ॥ १८ ॥ उभावितवभो
 ज्यान्नौभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ॥ उपनिषेपधर्मेणशूद्रान्नंचपचेद्विजः ॥ १९ ॥ अभोज्यंतद्वेद्वेद्वन्नसंचविप्रःपुरोहितः ॥ शूद्रान्नंशूद्रसंपकंशूद्रेण

सहवासनम् ॥ २१ ॥ शूद्राज्ञानगमः कश्चिज्ज्वलंतमपिपातयेत् ॥ शूद्राब्राह्मणविश्वरितिलालसाः ॥ २२ ॥ कुपिताः किंकरिष्यन्ति नि
 विषादवपन्नगाः ॥ हस्तदत्तास्तु ये स्नेहाल्लवणव्यंजनदयः ॥ २३ ॥ दातारं नापि तिष्ठति भोक्ता भुञ्जति किलिबम् ॥ आयसेन तु पात्रेण यदन्नमुप
 दायते ॥ २४ ॥ भोक्ता विष्टाशानं मुंके दाता तु नरकं व्रजेत् ॥ अंगुल्यादंतकाष्ठं यत्प्रत्यक्षलवणं च यत् ॥ २५ ॥ मृत्तिकाभक्षणं चैव तुल्यगोमांस
 भक्षणम् ॥ मुखेपुष्पिते नित्यं भवत्यप्रयतो द्विजः ॥ २६ ॥ तस्माच्छुष्कमथाद्रवभक्षयेदंतवापनम् ॥ पुष्पालंकारवस्त्राणि गंगमाल्यानुलेप
 नम् ॥ २७ ॥ उपवासनदुष्यंति दंतधावनमंजनम् ॥ गृहंति वसते मूर्खोदुरे चास्य गुणान्वितः ॥ २८ ॥ गुणान्विते च दातव्यं नास्ति मूर्खे
 व्यतिक्रमः ॥ ब्राह्मणातिक्रमो नास्ति विप्रैश्चैव विवर्जिते ॥ २९ ॥ ज्वलंतमग्निमुत्सृज्य न हि भस्म निहूयते ॥ सन्निवृष्टमर्धया न ब्राह्मणं यो व्यव
 तिक्रमेत् ॥ ३० ॥ भोजनैर्नैव दानेन दहत्यासप्तमं कुलम् ॥ अन्नरुवाच ॥ ३१ ॥ किंतु यत्ते पुरा देव श्रुते
 वाक्यं महात्मनः ॥ गदतो नारदस्यैव शृणु त्वं विबुधाधिप ॥ ३२ ॥ गदतो मे सुरश्रेष्ठ धर्म्यमर्थं सुखावहम् ॥ सत्यनिष्ठं द्विजं यस्तु शुद्धजा
 तिप्रियंवदम् ॥ ३३ ॥ मूर्खपाखंडिनं वापि वृत्तिहीनमथापि वा ॥ अतिक्रम्य नरो घोरं नरकं पातयेत् स्वग ॥ ३४ ॥ सप्त परान्तस्तप्तपूर्वां पुरुषा
 नात्मना सह ॥ तस्मान्नातिक्रमेद्वाजा ब्राह्मणं प्रातिवेशिकम् ॥ ३५ ॥ संवधतस्तथा सन्नं दौहित्रं विद्यते तथा ॥ भागिनेयं विशेषेण
 तथा बंधुग्रहाधिप ॥ ३६ ॥ नातिक्रमेन्नरस्त्वेतान् सुमूर्खान् पिबोपते ॥ अतिक्रम्य महद्द्रौद्रं रं वं नरकं व्रजेत् ॥ ३७ ॥ आदित्य उवाच ॥ ए
 व मे तन्न संदेहो यथा वदसि खेचर ॥ ममाप्येवं गतं वीर ब्राह्मणं न परीक्षयेत् ॥ ३८ ॥ सर्वदेवमयं विप्रसर्वलोकमयं तथा ॥ तस्मात्संपूजयेदं न
 गुणांस्तस्य चिंतयेत् ॥ ३९ ॥ केवलं चितयेज्जातिं न गुणान्विनतात्मज ॥ तस्मादात्मन्येत्पूर्वमासन्नं ब्राह्मणं बुधः ॥ ४० ॥ यस्त्वा सन्नमातिक्र
 म्य ब्राह्मणं पतिताहते ॥ दूरस्थान् पूजयेन्मूढगुणाढ्यान्नरकं व्रजेत् ॥ ४१ ॥ देवकर्मविनाशेन ब्रह्मस्वहरेण न च ॥ देवद्रव्यं द्विजांश्च ब्रह्मस्वं ब्राह्मणां च
 तम् ॥ ४२ ॥ विद्यो न्यां क्षिपेत् यस्तु वियोनिमधिगच्छति ॥ माददस्वैति यो ब्रूयाद्वाग्निब्राह्मणे पुनै ॥ ४३ ॥ तिर्यग्योनिं शतं गत्वा च ङालेऽप्य
 भिजायते ॥ यत्तु वाचा प्रतिज्ञातं कर्मणो नोपपादितम् ॥ ४४ ॥ तदहं धर्मसंयुक्तमिह लोके परत्र च ॥ वेदविद्यान्न तस्मात्ते श्रोत्रिये गृहमागते ॥ ४५ ॥

कीडंत्योषधयःसर्वायास्यामःपरमांगतिम् ॥ मधुमांससुरासोमलक्षाद्वलवणंतथा ॥ ४६ ॥ विक्रीयान्यतमंतेषांदिनश्चांद्रायणंचरेत् ॥
 गुडंतिलंतथानीलंकेशान्गोधूमकान्यवान् ॥ ४७ ॥ विक्रीयब्राह्मणोर्वाचकृच्छ्रसांतपनचरेत् ॥ उष्ट्रमाविकक्षीरंचअन्नमृतकसूतके ॥ ४८ ॥
 चौरस्यान्नंमृतश्राद्धेभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ॥ गर्वाशृंगोदकेस्नातोमहानद्याश्चसंगमे ॥ ४९ ॥ समुद्रदर्शनाद्रापिशुनादृष्टशुचिर्भवेत् ॥ वेदवि
 द्वाव्रतस्नातःशुनादृष्टोद्विजःखग ॥ ५० ॥ हिरण्योदकमिश्रंतुष्टुतुष्टुप्रार्थयविशुद्धयति ॥ तिष्ठन्वाप्यथवागच्छःकुनादृष्टोद्विजःखग ॥ ५१ ॥
 दंष्ट्रप्रार्थयशुचिःस्यद्द्वैयथाहभगवान्मनुः ॥ अतिनश्चापिदृष्टस्यत्रिरात्रक्षपणंस्मृतम् ॥ ५२ ॥ सधृतंचततोभुक्त्वाव्रतशेषं समाचरेत् ॥
 ब्राह्मणतुशुनादृष्टासोमेदृष्टं समाचरेत् ॥ ५३ ॥ यदानन्दइत्येतेसोमःप्रायाश्चित्तं कथं भवेत् ॥ यादिशं ब्रजेतेसोमस्तांदिशंचावलोकयेत् ॥ ५४ ॥
 सोममार्गेणसापूर्वापंचपूतेनशुष्यति ॥ ब्राह्मणस्यब्रह्मद्वारेपूयशोणितसंभवे ॥ ५५ ॥ क्रिमिभिर्दृश्यतेयश्चानिष्कृतितस्यवच्चिमते ॥ गवांतत्र
 पुरीषेणत्रिकालंस्नानमाचरेत् ॥ ५६ ॥ दधिक्षीरंवृत्तंपित्वाक्कमिदृष्टोविशुद्धयति ॥ अथनाभ्यांप्रदृष्टस्यआपादाद्विनतत्सज ॥ ५७ ॥ एत
 द्विनिर्दिशेत्प्राज्ञःप्रायश्चित्तंखगाधिप ॥ नाभिकंठांतरेवीरयथाउत्पद्यतेकृमिः ॥ ५८ ॥ षड्रात्रंतुतदप्रोक्तंप्रायश्चित्तमनीषिभिः ॥ यदाद
 शंतिशिरसिक्कमयोविनतत्सज ॥ ५९ ॥ कृच्छ्रंतदाचरेत्प्राज्ञःशुद्धयेकइयपात्मज ॥ मृताब्रमधुमांसंचयस्तुमुंजीतब्राह्मणः ॥ ६० ॥ सत्रिण्यहा
 न्युपवसेदेकाहंचदेकवसेत् ॥ ६१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिस्सर्माकल्पेऽनूवादिन्यंवादेब्राह्मणधर्मवर्णनं नामचतुरशीत्युत्तर
 अततमोऽध्यायः ॥ १८४ ॥ ४४ ॥ आदित्यउवाच ॥ रात्रौश्राद्धंनकुर्वीतरक्षसीकीर्तितहिंसा ॥ संध्योरुभयोर्वीरसूयैचैवाभिराहिते ॥ १ ॥
 अकृत्वामातृयज्ञंतुयःश्राद्धंपरिवेषयेत् ॥ तातस्यकोयंयस्युक्ताहिंसामिच्छतिदरुणम् ॥ २ ॥ अनूरुवाच ॥ मातृश्राद्धं कथं कार्यं कथाश्चतामात
 रःस्मृताः ॥ नांदिसुखाद्यपितरःकथंपूजःमवायुः ॥ ३ ॥ आदित्यउवाच ॥ हंततेसंप्रवक्ष्यामिमातृश्राद्धविधिखग ॥ शृणुत्वखगश्राद्धलगद
 तोममकृत्स्नशः ॥ ४ ॥ पूर्वोक्तंभोजयेद्विप्रातस्तौसर्वान्प्रदक्षिणान् ॥ तथान्यनर्भविंप्रचतुरश्रखगाधिप ॥ ५ ॥ ऋजुवैकुतपादत्त्वसत्ये
 नविधिवत्खग ॥ कृत्वायवैस्तिर्लार्थंतुदधिमिश्रंक्रमेणच ॥ ६ ॥ गंधपुष्पादिकंसर्वंकुर्याद्विप्रदक्षिणाम् ॥ ब्राह्मणेभ्यस्ततोदद्यान्मधुरं

भोजनखग ॥ ७ ॥ गुडमिश्रखगश्रेष्ठसवस्त्रमोदनं परम् ॥ रसानामोदकांश्चैनचास्तांकटुकास्तथा ॥ ८ ॥ एवमुक्तेषुविप्रेषुदद्यात्पिण्डा-
 न्समाहितः ॥ दध्यक्षतविमिश्रास्तुवरदैश्चखागधिप ॥ ९ ॥ कृत्वा तु मंडपं वीरिचतुरस्रं प्रदक्षिणम् ॥ पूर्वार्थांश्च कुशान्दत्त्वा पुष्पाणां प्रक-
 रं तथा ॥ १० ॥ सव्येन पाणिना वीरविधिवत्खगसत्तम ॥ मात्रे प्रमात्रे तन्मात्रे निर्वैत्पूर्वतो मुखः ॥ ११ ॥ पितुमात्रे तु तन्मात्रे निर्वैद्विधि-
 वत्खग ॥ वृद्धयै प्रपितामहै तथान्यनिर्वैद्विधः ॥ १२ ॥ एवमुद्दिश्य वैमातृः षट्पिण्डान्निर्वैत्खग ॥ भोजयाद्यौ द्विजान् वीरमातृश्रीद्वेखा-
 धिप ॥ १३ ॥ नवमं सवैद्वत्तन्मात्रे भोजयेद्विधिवत्खग ॥ नादं मुखं स्ततोद्दिश्य पितृन्पंचाद्विजोत्तमान् ॥ १४ ॥ भोजयेद्विधिवच्छ्राद्धवृद्धि-
 श्राद्धे प्रदक्षिणम् ॥ इत्थं श्राद्धद्रव्यं कुप्यद्विद्वैकश्यपनंदन ॥ १५ ॥ तथान्यमपि ते वच्मि परं श्राद्धविधिं तव ॥ अथैवं भोजयेच्छ्राद्धे तत्पूर्वं
 तु प्रवर्तयेत् ॥ १६ ॥ अन्यथा तत्र लुपंति स देवा सुरमानुषाः ॥ अथ्यभावे तु विप्रस्य पाणावेवोपपादयेत् ॥ १७ ॥ यो ह्यग्निः स द्विजो विप्रो म-
 त्रदक्षितमुच्यते ॥ पूर्वपात्रे च चाग्रं यन्मात्रमुपकल्पितम् ॥ १८ ॥ तेनैव सह भोक्तव्यं पृथग्भावो न विद्यते ॥ द्वौ वै वेदथर्वणौ विप्रौ प्राङ्मु-
 खावुपवेशयेत् ॥ १९ ॥ त्रीनपैत्रोद्दिशुः खान्वरिवृद्धौ चाध्वयुसंगमान् ॥ २० ॥ त्रीणि श्राद्धे पवित्राणि दौहित्रकुतुपास्तिलाः ॥ त्रीणि चात्र प्रश-
 सति शौचमक्रोधमन्तरम् ॥ २१ ॥ दौहित्रं खंडमित्युक्तं ललाटाय प्रजापते ॥ तत्र शृंगस्य यत्पात्रं तदौहित्रमिति स्मृतम् ॥ २२ ॥ सव्यादं सा-
 त्परिभ्रष्टं नाभिदेशे व्यविस्थितम् ॥ एकवस्त्रं तु तं विद्याद्वैवैपि त्र्येच व्रजेत् ॥ २३ ॥ पितृदेवमनुष्याणां पूजनं भोजनं तथा ॥ नोत्तरयि विना
 कार्यकृतं स्यान्निष्फलं यतः ॥ २४ ॥ परिधानकृते स्कंधे गृहस्थयोऽर्चयेत्पितृन् ॥ न स तत्फलमाप्नोति यथा योगपटावृतः ॥ २५ ॥ वनस्थानां
 खगश्रेष्ठयतीनां च महामते ॥ सिद्धये कर्मणि विरियोगपट्टकमुच्यते ॥ २६ ॥ हस्तौ प्रक्षाल्य गंडूषयः पिवेद्विचक्षणः ॥ स तु देवं च पित्र्यं
 च आत्मानं चोपधातयेत् ॥ २७ ॥ भोजनेष्वेव तिष्ठति स्विस्ति कुर्वीत्येद्विजाः ॥ आसुरं तद्भवेच्छ्राद्धं पितृणां नोपतिष्ठति ॥ २८ ॥ दातारो
 नो भिवर्धतां विदाः संततिरेव च ॥ श्रद्धाचनो माव्यगमद्रुदुयंचनोऽस्त्विति ॥ २९ ॥ इति श्री भाविष्ये महपुराणे ब्राह्मणसप्तमीकले सौरधर्म-
 रूपादित्यसंवादे मातृश्राद्धविधिवर्णनं नाम पंचाशत्पुत्रशततमोऽध्यायः ॥ १८५ ॥ ॥ ॥

पूर्वकम् ॥ शयनारोहणेचैवकायैसुखमभीप्सता ॥ १ ॥ कार्यप्रत्यवरहस्तुमार्गशीर्ष्यानसंशयः ॥ फलवन्तनुष्ठानानत्यानाभ्यप-
 स्फुटम् ॥ २ ॥ काम्यानांफलार्थदुषप्रप्त्यर्थमेवच ॥ नैमित्तिकानांकरणत्रिविधकर्मणांफलम् ॥ ३ ॥ फलकोचिदुपात्तस्यदुरितस्य
 प्रचक्षते ॥ अनुत्पत्तिस्तथाचान्येप्रत्येत्याभ्युपमंयच ॥ ४ ॥ नित्यक्रियं तथाचान्येअनुपगतफलंश्रुतिः ॥ अग्र्याधेयं तथादर्शपूर्णमासं द्विती-
 यकम् ॥ ५ ॥ चातुर्मास्यमग्निहोत्रं पशुबंधो निरूढकाः ॥ सौत्रामणीच संस्थाः स्युर्हविषः श्रुतिनादिताः ॥ ६ ॥ अग्निहोमोऽत्यग्निहोमउच्छ्र-
 मंषोऽङ्गीतथा ॥ वाजपेयातिरात्रश्चातोयमः श्रुतौश्रुतः ॥ ७ ॥ द्यास्यात्सर्वभूतेषुअनमूयाथमंगलम् ॥ क्षातिर्दयात्वनयासः शौचमस्फुट-
 ताव्रतम् ॥ ८ ॥ सम्यगुक्तस्तु संस्काराब्रह्मप्राप्तिनिमित्तकाः ॥ अनंतरंप्रवक्ष्यामि विप्राणां वृत्तयः शुभाः ॥ ९ ॥ ऋतामृतेच विप्राणामृतेप्रमृ-
 तमेवच ॥ प्रतिग्रहावणिज्यादिश्रेयसीनोत्तरोत्तरा ॥ १० ॥ आजीविकावृत्तयस्तु दुत्याद्याः संप्रवर्तिताः ॥ तासां कयापि जीवेत अनुतेष्ठयथा-
 विधि ॥ ११ ॥ नित्यशुचिसुगंधश्चस्ननशीलः प्रियवदः ॥ पूज्यश्च पूजयेद्देवान्कार्याणि स्वयमाचरेत् ॥ १२ ॥ नैशेतार्कनगंधान्निच संस्पृष्ट-
 मैथुनम् ॥ नाप्सु मूत्रपुरीषं वानाशु चीरात्रितारका ॥ शास्त्रोक्तयन्त्रणयातुनानुक्ता निव्रतानिच ॥ १३ ॥ स्वर्गार्थसाधयेत्ताभिः शक्तिमान्भजन-
 सातथा ॥ नित्यानिकेचिदिच्छति काम्यानिच तथापरे ॥ १४ ॥ काम्याप्रवृत्तौ संगेच प्रायाश्चित्तं विधीयेत् ॥ व्रतानि मनसात्विष्टसंकल्पद्विभ-
 नसः ॥ १५ ॥ अंतरानुफलं तदपि वादाश्रयार्कतिताः ॥ अनाध्यायं स्वयं सम्यगवर्जयेत्फलसाधनम् ॥ १६ ॥ आत्मा गुह्यस्तथादेशो बसुहः
 प्रजापदः ॥ अशुभानि निमित्तानि उत्पत्तां विवृणुत तथा ॥ १७ ॥ पर्वाणि मनसोऽगुह्यि न ध्यायद्दति स्मृतः ॥ अनध्यायाश्च दृष्टार्था अदृष्टा-
 र्थास्तथापरे ॥ १८ ॥ वेदाध्ययनमेवेति त्रिधामद्वयानदर्शनम् ॥ अभक्ष्यं सर्वपापानां नाशौखं समाधिप ॥ १९ ॥ द्रव्यगुह्यिस्तथैव स्यादन्य-
 थात्त्वसंभजसम् ॥ जातिदुष्टक्रियादुष्टकालदुष्टं विभ्रूपितम् ॥ २० ॥ संसर्गाश्रयदुष्टेन सह लेखं स्वभावतः ॥ लघुनंगुंजनं चैव पलं कुंकटुका विच-
 ॥ २१ ॥ वार्ताकं नालिकां तु मूलकं जातिदुष्टकम् ॥ नोभक्षेत्क्रियादुष्टदुष्टं च पातितैः शुक्र ॥ २२ ॥ कामदुष्टं तु विज्ञेयं तसदचिरसंस्थितम् ॥
 दधिभक्ष्यविकारांश्चमधुवर्जतदिष्यते ॥ २३ ॥ सुरालगुनं संस्पृष्टं प्रपादिसमन्वितम् ॥ संसर्गदुष्टमेतद्विशुनोच्छिष्टं खगेक्षर ॥ २४ ॥ शुद्ध-

सक्तं खंडसक्तं ज्ञेयमाश्रयदूषकम् ॥ विचिकित्सतु तदये अन्त्येयीस्मिन्तु जायते ॥ २५ ॥ सहस्रेष्वंतु तज्ज्ञेयपुरीषंतु स्वभावतः ॥ रसदुष्टवि
कारोऽपि रसस्येति प्रदर्शितम् ॥ २६ ॥ पायसं क्षीरपाकादिति स्मिन्नेव दिने तथा ॥ यथा शास्त्रं खगश्रेष्ठभक्ष्याभक्ष्यानि रूषयेत् ॥ २७ ॥ प्राणान्त्येयो
क्षितं च श्राद्धे च द्विजकाम्यया ॥ पितृन् देवांश्चाप्यित्वा भुंजन्मांसं न दोषभाक् ॥ २८ ॥ प्रेतशुद्धिः सपिंडानां तस्मिन्नेव मृते सति ॥ दशाहं द्वाद
शाहं वापक्षमांसं त्वशुद्धता ॥ २९ ॥ दशाहादि त्रिक्रिभागे वर्णशोभवंति हि ॥ दशाहेन तु भोज्याः स्युः मृतकाश्चैवोस्तथा ॥ ३० ॥ ऊर्ध्वद
शाहो देकाहश्चरणे सति जायते ॥ संवत्सरे व्यतीते तु स्नानादेव विशुद्धयति ॥ ३१ ॥ समानोदकता प्रोक्ता जन्मनाम्नोरपर्यये ॥ सपिंडाः सतपुर
षाः श्रुतावेतन्निर्दर्शनम् ॥ ३२ ॥ आदंतजन्मनः सद्यश्चावृडा त्रैष्टिकी स्मृता ॥ त्रिरात्रमात्रता देशात् सपिंडेषु मृतेषु च ॥ ३३ ॥ तेषामपि तदेक
स्याद्वयो वस्थाप्यपेक्षते ॥ समानोदका त्रिरात्रेण शुद्ध्यैदं मृत्युजन्मनोः ॥ ३४ ॥ गर्भमावेत्रात्रेण उदकया शुद्ध्यते तथा ॥ अनंतजन्ममरणे
तच्छेषेण विशुद्धयति ॥ ३५ ॥ द्विजानां त्वेवमेव स्यात्पित्र्यमातुरेव वा ॥ अग्निहोत्रार्थं विज्ञेयं सद्यः शौचमिति स्थितिः ॥ ३६ ॥ असपिंडेतु
निर्हारा त्रिरात्रमपि मानवः ॥ तस्यैवानुगतौ ज्ञेयं सद्यः शौचं खगाधिप ॥ ३७ ॥ शुद्ध्यै द्विजो दशाहेन जन्महानौ द्वियोनिषु ॥ पद्मिस्त्रिभिर्ह
केन क्षत्रविट्शूद्रयोनिषु ॥ ३८ ॥ उक्तशौचं यथान्यायं शारिरं तत्त्वदर्शिभिः ॥ द्रव्यशुद्धि विधानंतु यथावदभिधीयते ॥ ३९ ॥
तैजसं मार्तिकं वीरवारिशुद्धिः स्मृता तथा ॥ निर्लेपं शालेनैव रूपशोचतुः प्रोक्षणेन वै ॥ ४० ॥ अशुद्धेनैव किंचिच्छिद्रव्यमस्तीति खेचर ॥
वचनाच्छुद्धयशुद्धी तु द्रव्यनामानि खेचराः ॥ ४१ ॥ स्नानं शौचं च कर्तव्यं द्रव्यशौचादनंतरम् ॥ प्रातः स्नानंतु नित्यं स्याद्ग्रहणे कान्यमेव च ॥ ४२ ॥
नैमित्तिकं क्षुराशौचं तेन पापाद्विशुध्यति ॥ उक्तं शौचं विज्ञेयं दोषक्षयकरं खग ॥ ४३ ॥ कर्मगंचेति विज्ञेयं षट्प्रकाराः समासतः ॥
एवमाचमनं विद्याद्विशिष्टं तु द्विजन्मनाम् ॥ ४४ ॥ तदा मृतानां तद्रत्न्यादन्येषां तु यथासुखम् ॥ कन्यानिवृत्तिं पुत्रैस्तु यथान्यायं समाचरेत् ॥ ४५ ॥
कलाशिल्पानि सर्वाणि गृह्णीयात्परितुष्टये ॥ ४६ ॥ शुश्रूषयेत्पतिं भार्यापरितोषं यथाव्रजेत् ॥ गुरुणां परितोषश्च यर्मन्त्राणां समासतः ॥
वृद्धाऽपुत्रायादि मृता तद्भावेन पश्यतु ॥ ४७ ॥ मृतापत्याप्यगर्भाच्च वृद्धापत्यापतिव्रता ॥ कुर्यादनिवृत्तं भर्तुर्गते सान्निहितेऽपि वा ॥ ४८ ॥

एतां धर्मसमांनिष्ठां भूतलोकमवाप्नुयात् ॥ स्त्रीधर्मचारिणी साध्वी मृता दद्यात्तथाग्निभिः ॥ ४९ ॥ विपरीता ददुह्या तु पुनर्दारक्रिया तथा ॥
 स्त्रीणां नियोगो विहितो मरणद्वह्नचारकम् ॥ ५० ॥ प्रातव्यश्च यथा धर्मदृष्टा दृष्टफलप्रदः ॥ तस्माद्धर्मसदाकुर्यात्कुर्वन्स्वर्गमवाप्नुते ॥ ५१ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्रह्मपर्वणि सप्तमिकल्पे सारधर्मेषु शुद्धिप्रकरणे नाना मण्डशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८६ ॥ ६४ ॥ अनूरु
 रुवाच ॥ ॥ कानि पुण्यानि कृत्वा हस्वर्गं च्छंति मानवाः ॥ मनुष्यलोके संभूताः स्वर्गोके गामिनः परम् ॥ १ ॥ कर्मयज्ञस्तपो यज्ञः स्वाध्या
 यो ध्याननिर्मितः ॥ ज्ञानयज्ञश्च पंचैते महायज्ञाः प्रकीर्तिताः ॥ २ ॥ एते पापमेव यज्ञाना मुत्तमः कृतमस्मृतः ॥ एतद्यज्ञफलानां च किं फलं का
 गतिर्भवेत् ॥ ३ ॥ धर्माधर्मप्रभेदाश्च कियन्तः परिकीर्तिताः ॥ तत्साधनानि कतिधा गतयश्च यथावद ॥ ४ ॥ खनारकिणां पुंसां मागतानां पुनः क्षि
 तौ ॥ कानि चिह्ना निजयन्ते मुक्तशेषेण कर्मणा ॥ ५ ॥ महाभारणवाद्द्वारोद्धर्मा धर्माभिः संकुलात् ॥ गर्भाभिः दुःखेन द्वा मुच्यं
 ते देहिनः कथम् ॥ ६ ॥ इत्युक्तो भगवान्भानुः सर्वप्रश्रार्थमादरात् ॥ प्रत्युवाच महतेजः समासा द्वा स योगतः ॥ ७ ॥ स्वर्गोपवर्गफलदं
 नरकार्णवतारणम् ॥ धर्मोपापहरं पुण्यं शृणु शूरप्रभाषतः ॥ ८ ॥ श्रद्धापूर्वः सदा धर्मः श्रद्धामध्यातुं संस्थितः ॥ श्रद्धानिष्ठप्रतिष्ठ
 श्रद्धर्मः श्रद्धाप्रकीर्तिता ॥ ९ ॥ श्रुतिर्मंत्रसाः सूक्ष्माः प्रधानपुरुषेश्वरः ॥ श्रद्धामात्रेण गृह्यते न परेण च क्षुषा ॥ १० ॥ कायकेशेन बहुभि
 नै च वार्थस्य राशिभिः ॥ धर्मः संप्राप्यते सूक्ष्मः श्रद्धाहीनैः सुरैरपि ॥ ११ ॥ श्रद्धाधर्मः परः सूक्ष्मः श्रद्धायज्ञाहुततपः ॥ श्रद्धामोक्षचस्वर्गच श्रद्धा
 सर्वमिदं जगत् ॥ १२ ॥ सर्वस्वजीवितं वापि दद्याद् श्रद्धयापि च ॥ नाप्नुयात्स फलं किंचित्स्माच्छ्रद्धापरो भवेत् ॥ १३ ॥ एवं श्रद्धामयाः सर्वैर्मम
 धर्माः प्रकीर्तिताः ॥ पूज्यस्तु श्रद्धया पुंसां ध्येयः पूज्यश्च श्रद्धया ॥ १४ ॥ अधिकारस्य प्राप्त्यर्थं महासारविमुक्तिदम् ॥ आज्ञायुक्तं संसिद्धिं
 वाक्यमेतन्ममाहुतम् ॥ १५ ॥ नानासिद्धिकरा द्यं लोकांचितानुरंजनम् ॥ सुनिश्चितार्थं गंगारं वाक्यमममनोरमम् ॥ १६ ॥ मन्मान
 सप्तमुद्राहिद्विपदो यद्विदुर्बुधाः ॥ सख्यो लोकेति विख्यातः स शिवमंडलखग ॥ १७ ॥ देवत्रयगुणातीतः सर्वज्ञः सर्वविप्रभुः ॥ ओमित्येकाक्षरे
 त्रैस्थितः स परमो मम ॥ १८ ॥ यथानादिप्रवृत्तौ योगेश्वरः संसारसागरः ॥ खण्डो लोकोपितथानादिः संसारणवशोधनः ॥ १९ ॥ व्याधीनो भिषजं यद्रूपं

तिपक्षस्वभावतः ॥ मोक्षिणां मुक्तिहेतुश्च सिद्धः सर्वार्थसाधकः ॥ २० ॥ ममाभिधानमत्रोयमभिधेयः सदा स्मृतः ॥ अभिधानाभिधेयो हं
 मंत्रसिद्धोऽस्मि खेचर ॥ २१ ॥ वेदो मनोगमेचात्र पण्डक्षरमंत्रस्थितः ॥ यद्वा मुक्तोऽक्षरैकेन लोके पंचाक्षरः स्मृतः ॥ २२ ॥ किंतस्य बहु
 भिर्भूतः शास्त्रैर्वा बहुविस्तरैः ॥ यस्योनमः खपोलकेति मंत्रोऽयं हृदि संस्थितः ॥ २३ ॥ तेनार्थं तं श्रुतं तेन तेन सर्वमनुष्ठितम् ॥ येनोनमः
 खपोलकेति मम वाक्यपण्डक्षरम् ॥ २४ ॥ विधिवाक्यमिदं सर्वं नार्थवादं चोपमम् ॥ एतत्ते वक्ष्यतेऽप्यंमवाक्यार्थमुत्तमम् ॥ २५ ॥
 पृच्छस्व मे प्रणम्य श्रुत्वा तेनैव महामते ॥ सुमंतुरुवाच ॥ २६ ॥ अत्रातु वचनं भानोर्विनतेनैवोमहावलः ॥ २७ ॥ सप्ताश्वतिलकं भक्त्या प्र
 णम्योवाच भारत ॥ २८ ॥ ब्रूहि मे देव शार्दूलयत्पृच्छामि महामते ॥ २९ ॥ कीदृगवाक्यमिदं भानो वाक्यार्थं च
 ब्रवीमि ते ॥ सप्ताश्वतिलक उवाच ॥ विमुक्ताः शेषदोषेण सर्वज्ञेन भगेन यत् ॥ ३० ॥ प्रणीतमलं वाक्यं तत्प्रमाणं न संशयः ॥ यस्मान्मार्तंड
 नामासौ कथ्यते च मनीषिभिः ॥ ३१ ॥ यथार्थं पुण्यमाप्नोति पतत्यश्रद्धया त्वयः ॥ सौख्यं वाक्यप्रवक्तारं भूयस्वत्पूजयेद्भूरम् ॥ ३२ ॥
 संसारार्णवनिर्मग्नयः समुद्धरते जनम् ॥ सौख्यं मार्तण्डमहस्तेन कस्तेन सदृशो गुरुः ॥ ३३ ॥ अज्ञानवह्निस्तप्तं निर्वापयति यः शनैः ॥
 ज्ञानामृतं नैव भक्ता न्कस्तेन प्रतिपूजयेत् ॥ ३४ ॥ नैव राज्ञेन महतानं चैवार्थस्य राशिभिः ॥ प्राप्तमज्ञानशमनं परलोके सुखावहम् ॥ ३५ ॥
 स्वर्गोपवर्गसिद्धयर्थं भाषितं यत्तु शोभनम् ॥ वाक्यं ते देवदेवेन तद्विज्ञेयं सुभाषितम् ॥ ३६ ॥ रागद्वेषाक्षमाक्रोधकामतृष्णानुसारिणाम् ॥
 वाक्यं निरयहेतुत्वात्तद्दुर्भाषितमुच्यते ॥ ३७ ॥ संस्कृतेनापि किं तेन मृदुलालापसंगिना ॥ आविद्या रामवाक्येन संसारकेशहेतुना ॥ ३८ ॥
 तच्छ्रुत्वा जायते पुण्यं रागादीनां च संशयः ॥ विरूपमपि तद्वाक्यं विज्ञेयमतिशोभनम् ॥ ३९ ॥ स्मृतयो भारत वेदाः शास्त्राणि सुमहांति च ॥
 स्वायुषः क्षणायैव धर्मोऽयं समग्रं धितः ॥ ४० ॥ पुत्रदारादिसंसारनराणां मूढचेतसाम् ॥ संसारविदुषां शास्त्रमनादिमुखनिर्गतम् ॥ ४१ ॥
 इदं श्रेष्ठमिदं विज्ञेयं सर्ववृक्षांतुमिच्छसि ॥ अपि वर्षसहस्रायुः शास्त्रांतं नाधिगच्छति ॥ ४२ ॥ विज्ञायाक्षरतन्मात्रं जीवितं चातिवचनम् ॥ विहा
 य सर्वं शास्त्राणि परलोके समाचरेत् ॥ ४३ ॥ पिंडितेनापि किं तेन समर्थेन च देहिनाम् ॥ यः पुण्यं भारमुद्भेदुमशक्तः परलौकिकम् ॥ ४४ ॥

पंडितोऽपि समूर्खः स्याच्छक्तिर्युक्तोऽप्यशक्तिः ॥ यः संसाराच्चमाहात्म्यमुच्चारयितुमक्षमः ॥ ४३ ॥ तस्मात्सर्पिण्डितः शक्तः स तपस्वी जि
 तेन्द्रियः ॥ यः सौराज्ञानसद्भावमालोचयितुमुद्यतः ॥ ४४ ॥ यः प्रद्वान्नुपः कृत्स्नाक्ष्मांधनं कान्तं तथा ॥ सर्वमन्यायतः पृच्छेन्न तस्योपदिशे
 द्भूतः ॥ ४५ ॥ यः शृणोति सर्वमन्यायतः स च वक्तुश्च ॥ ततो गच्छति सुस्थानं नरकं तद्विपर्यये ॥ ४६ ॥ दत्तगोदोहं संभूतः षडक्षरविधानतः ॥
 रविः संपूजितः शिंघ्रिनराणां तुल्यतामृशम् ॥ ४७ ॥ सुरासुरैर्मथ्यमाना तक्षिरो दास्तागरात्पुरा ॥ पंचगावः समुत्पन्नाः सर्वलोकास्त्यमातरः ॥ ४८ ॥
 नंदसुभद्रासुरभिसुमनाशोभनावती ॥ गावः सूर्यसमाभासा उत्पन्नाः कृतिमागताः ॥ ४९ ॥ सर्वलोकोपकारार्थं देवानां तर्पणाय च ॥ मामा
 श्रित्य स्थिता गावः स्नानार्थं भास्करस्य तु ॥ ५० ॥ तासां गानि पुण्यानि षड्रसाः खगसत्तमा ॥ खगादिषु च सर्वेषु स्थिराणि त्वुपधारय ॥ ५१ ॥ गोमयं
 रोचनं मृदंक्षीरं दधि घृतं गवाम् ॥ षडंगानि पवित्राणि सर्वसिद्धिकराणि च ॥ ५२ ॥ गोमया दुत्थितः श्रीमान् चित्त्वृक्षोऽर्कवह्निभः ॥ तत्रास्ते पद्महस्ता
 श्रीवृक्षस्तेन च स स्मृतः ॥ ५३ ॥ पंकान्युत्पलपद्मानि पुनर्जातानि गोमयात् ॥ गोरोचनं च मंगल्यं पवित्रं सर्वकामदम् ॥ ५४ ॥ गोमूत्राङ्गुलु
 र्जातः सुगन्धः प्रियदर्शनः ॥ आहारः सर्वदेवानां भास्करस्य विशेषतः ॥ ५५ ॥ यद्वीजं जगतः किंचित्तज्ज्ञेयं क्षीरं संभवम् ॥ दध्नः सर्वाणि जाता
 नि मांगल्यान्यर्थसिद्धये ॥ ५६ ॥ घृतादमुत समुत्पन्नममराणामिति प्रियम् ॥ तस्माद्धृतेन पयसा दध्नायः स्नापयेद्भविम् ॥ ५७ ॥ तदंते चोष्ण
 तोयेन कषयैश्चात्रिरूपयेत् ॥ स्नाप्य शीतांबुना पश्चाद्दानुं रोचनया लभेत् ॥ ५८ ॥ पूजयेद्भिल्वपत्रैश्च पद्मेनीलात्पलैस्तथा ॥ अर्घ्यं दद्यात्त
 तः पश्चात्सर्वत्रंगुलुखग ॥ ५९ ॥ पायसं दधिभक्तं च वज्रं च मधुना सह ॥ निवेदयेच्च सद्रतया भक्ष्याणि विविधानि च ॥ ६० ॥ कृत्वा प्रदक्षि
 णं पश्चात्प्रणिपत्य क्षमापयेत् ॥ अनेन विधिना भातुं षडंगेन दिवस्यति ॥ ६१ ॥ इह लोके परैश्चैव सर्वान्कामान् तस्य गच्छति ॥ षडंगविधिनान्
 च पूज्यैवं सुमनरा विम् ॥ ६२ ॥ स्वर्गं नयेत्स धीमांस्तु कुलानामेकं विंशतिम् ॥ स्वर्गस्थाप्य स्वयंगच्छेज्ज्यौतिषं नाम तत्पदम् ॥ ६३ ॥ अंशे
 न भोजकविरदेव कार्ये नियोजिताः ॥ प्रयाति स्वामिना सार्धं श्रीमद्भद्रां पुरं महत् ॥ ६४ ॥ भुक्त्वा भोगान्स्तु विपुलान् भोजको भोगसंमितः ॥
 कालात्पुनरिहायातः शृथिव्यामेकराट् भवेत् ॥ ६५ ॥ पुष्पं पत्रं फलं तोयं यद्भूतं भास्करार्चने ॥ सौरागावश्च गच्छति सूर्यलोके न संशयः ॥ ६६ ॥

यःपिबेद्रोजनेधेनोरदत्वाभानवेपयः ॥ सगच्छेन्नरकंधोरमकुर्वस्तपनरवेः ॥ ६७ ॥ एककालंपिबेत्क्षीरधेनूनांभारुकरस्यतु ॥ अनेनस्नापयेद्वै
 क्षीरेणखगसत्तम ॥ ६८ ॥ प्रत्यूषेयद्रवक्षीरधेनूनांभारुकरस्यतु ॥ स्नापयेत्तेनवैभानुकृत्स्नेनगरुडध्वज ॥ ६९ ॥ यस्तुलोकोभजेत्सर्वनदे
 वायनिवेदयेत् ॥ यावतिरोमकूपाणिगवां देहखगाधिप ॥ ७० ॥ तावद्रूपसहस्राणिनरक्रेपच्यतेखग ॥ पूजितंपूज्यमानंवायःकश्चिच्छृङ्गद्वयार
 विम् ॥ ७१ ॥ श्रुत्वानुमोदतेयस्तुसयज्ञफलमश्रुते ॥ भारुकरंपूजितंदृष्ट्वा सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ७२ ॥ हर्षात्प्रणम्यवैभानुं त
 स्थलोकेमहीयते ॥ पूज्यमानंरविभक्तयायःपश्येन्मानवःखग ॥ ७३ ॥ सोऽपियज्ञफलंकृत्स्नंप्राप्तुयान्नात्रसंशयः ॥ श्रुत्वानुमो
 दतेयस्तुपूज्यमानंदिवाकरम् ॥ ७४ ॥ तत्सर्वफलमाप्नोतिप्रसादाद्भारुकरस्यतु ॥ एकजन्मानुगंनंभक्त्यायच्चनिवेदितम् ॥ ७५ ॥
 जपयज्ञाद्विद्युक्तेभ्यःसहस्रभक्तिंस्मृतम् ॥ अभूतंसंखुवस्थायिप्रदानंजयजीविनाम् ॥ ७६ ॥ अत्यल्पमपिपहत्तवाचकायखगाधिप ॥ त
 न्महाप्रलययावदातुर्भोगायकल्पते ॥ ७७ ॥ नदानमल्पंवहुधाकिंचिदस्तिविजानताम् ॥ देशकालविधिश्चद्रूपात्रयुक्तं तद्रक्षयम् ॥ ७८ ॥
 पात्रदेशेचकालेचविधिनाश्रद्धयाचयत् ॥ दत्तंहुतंकृतंचैवतदनंतफलंभवेत् ॥ ७९ ॥ तिलार्धमपियद्रिदीयतेश्रद्धयाद्विज ॥ सत्पात्रेवि
 धिवद्भक्त्यातद्रवत्सर्वकामिकम् ॥ ८० ॥ यत्स्नातंज्ञानसलिलैःशीलभस्मप्रमार्जितम् ॥ तत्पात्रं सर्वपात्रेभ्य उतमं परिकीर्तितम् ॥ ८१ ॥
 जपोदमोयमःपुंसांत्रातांसांसारसगरात् ॥ अज्ञानांपापनेत्राणांतत्पात्रंपरमंस्मृतम् ॥ ८२ ॥ ज्ञानपूजनेचोपेतंशाल्मपापमहार्णवात् ॥ अ
 ज्ञानसंतारयेन्नर्कंशिलातारयेच्छिलाम् ॥ ८३ ॥ द्विजानविदविदुपांकिटिसंभोगियत्फलम् ॥ हंतकारप्रदानेनतत्फलंजयजीविने ॥ ८४ ॥
 जीवीयस्यैत्यचगृहेगृहेभुनक्तिस्तकृतः ॥ कुलमुत्तारयेत्तस्यनरकार्णवसंस्थितम् ॥ ८५ ॥ यज्ञाग्निहोमतीर्थेषुयत्फलंपारिकीर्तितम् ॥ ज
 यिनामन्नदानेनतत्समग्रंफलंभेत् ॥ ८६ ॥ भोजकेशांतचित्तायपरिध्यानरतायच ॥ श्रद्धयाग्रंस्कृदत्वा सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ८७ ॥ जा
 पकाच्छांतिसंयुक्तानादित्यार्पितचेतसान् ॥ भोजयित्वासंकुद्रक्त्यासर्वान्कामानवाप्नुते ॥ ८८ ॥ ध्यायमानोवेःमूतंभोजयेत्सततंचयः ॥
 ततःसाक्षादनैवतद्रुक्तमशनंभवेत् ॥ ८९ ॥ पितृनुदिश्यःश्राद्धेभोजयेद्भोजकोनरः ॥ संस्थानंसमवाप्नोतिभानवीयमसंशयः ॥ ९० ॥
 इतिश्रीभविष्येमहापुराणेत्राह्मणपर्वणिसप्तमीकल्पेसारधर्मेधेनुमाहात्म्यवर्णनं नाम सप्ताशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८७ ॥ ६९ ॥

1. *U. lutea*
 2. *U. lutea*
 3. *U. lutea*
 4. *U. lutea*
 5. *U. lutea*
 6. *U. lutea*
 7. *U. lutea*
 8. *U. lutea*
 9. *U. lutea*
 10. *U. lutea*

षोमवपात्राणां सत्पात्रं जयदं परम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूजयेत्सुसमाहितः ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे ब्राह्मणे पर्वाणि सप्तमं कल्पसौर
 धर्मेषु भोजकसत्कारवर्णनं नामाष्टाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८८ ॥ ४४ ॥ सप्ताश्वतिलकउवाच ॥ ॥ आसपात्ररसा
 यद्वन्नश्यते न इयं भाजनम् ॥ जपोपेक्षे तथा दानं सह पात्रेण न इयति ॥ १ ॥ सद्भिजमूर्षेरयद्वद्वापि तं निष्फलं भवेत् ॥ भस्मनीव हुतं हव्यं यथा
 हेतुमतः फलम् ॥ २ ॥ जपेन रहिते विप्रे तथा दानं निरर्थकम् ॥ यथा पण्डोऽफलं स्त्रीषु यथा गौर्गोविचाफला ॥ ३ ॥ ब्राह्मणस्य तथा जन्मजपही
 नस्य निष्फलम् ॥ लोहोद्भूतेन प्रतरन्निमिज्जन्तु दुर्के यथा ॥ ४ ॥ तथा दाताऽग्रहीता च पतन्त्येते मस्यथ ॥ कारुण्यात्सर्वभूतेषु श्रद्धया यत्प्रदी
 यते ॥ ५ ॥ दानं तद्वैखण्ड्यं सर्वकामिकमुत्तमम् ॥ दीनार्थं कृपणानां च बालवृद्धातुरेषु च ॥ ६ ॥ यदीयते खगश्चेष्टतस्यानंतं फलं लभेत् ॥ न हि
 स्वार्थं समुद्दिश्य प्रतिगृह्णति साधवः ॥ ७ ॥ दातुरेवोपकाराय जगृहुः श्रावणादयः ॥ दातुरेवोपकाराय वदत्यर्थं दुःस्वमे ॥ ८ ॥ यस्मादाता
 प्रयात्यूर्ध्वमधस्तिष्ठेत्प्रतिग्रही ॥ देहीत्यवदत्यर्थं धनं बोधयती विसः ॥ ९ ॥ यदहः कृतमर्थित्वं प्रगेदानं फलं हितम् ॥ बोधयति च यावति दे
 हीति कृपणा जनाः ॥ १० ॥ अवस्थेयमदानस्य यद्याचते गृहे गृहे ॥ आयात्यर्थं गृहं यातुकस्तेन प्रतिपूजयेत् ॥ कोयमर्थी न पूज्यः स्याद्याचमानो दिने
 दिने ॥ ११ ॥ यद्वलदप्यनिच्छंतं योजयति न रात्र्यान् ॥ अहन्यहं नियाचते दातुस्ते दर्शयति हि ॥ १२ ॥ एकस्तिष्ठेति चाधस्तादन्यश्चोपरि
 तिष्ठति ॥ दातृयाचकयोर्भेदः कराभ्यामेव सूचितः ॥ १३ ॥ यः प्रातमार्थं न दानं त्यक्तत्वा पात्रमुदीक्षते ॥ सर्वकर्मसु शुक्लत्वात्तदाता पारमार्थिकः ॥ १४ ॥
 यद्यर्थिनो न रात्र्युदानं धर्मः कथं भवेत् ॥ तदर्थिषु भवेद्दानं स्वागतं प्रियम् ॥ १५ ॥ पादोदकमनुव्रज्यात्स्वर्गसोपानसप्तकम् ॥ चिता
 चितारुपेण कदाकस्य विनश्यति ॥ १६ ॥ आसादधर्मपि ग्रासं शुक्लं दातुं सदीधनाम् ॥ दानं प्रियविनिमुक्तं नष्टमाहुर्मनीषिणः ॥ १७ ॥
 तस्मात्सत्कृत्य दातव्यमनंतं फलमिच्छता ॥ प्रेत्याख्या नमपि श्रेयः प्रिया नु नयपेशलम् ॥ १८ ॥ न तद्दानमसत्कारपारुष्यमलिनीकृतम् ॥
 वरेन दत्तमर्थिभ्यः संकुद्धेनां तगात्मना ॥ १९ ॥ न तद्धनं च प्रीतिर्न धर्मः प्रियवर्जितः ॥ दानप्रदाननियमयज्ञाभ्यां न हुतं तपः ॥ २० ॥ यत्ने
 नापि कृतं सर्वक्रोधोऽस्य निष्फलं खग ॥ यः श्रद्धया चितं दद्यात्प्रतिगृह्णाति चार्चितम् ॥ २१ ॥ तादृभौ गच्छतः स्वर्गैरनरकं तद्विपर्ययात् ॥

औदार्यस्वागतमैत्रिभक्तुपापमत्सरम् ॥ २२ ॥ पंचभिस्तुगुरौदानंददुर्दानंमहाफलम् ॥ वाराणसीकुरुक्षेत्रंप्रयागंपुष्कराणिच ॥ २३ ॥
 गंगातटंसमुद्रंचनेमिषारण्यमेवच ॥ मूलस्थानंमहापुण्यंपुंडीरस्वामिनंतथा ॥ २४ ॥ कालप्रियखगश्रेष्ठक्षारिकावासमेवच ॥ इत्येतेकीर्ति
 तादेशाःसुरसिद्धनिषेविताः ॥ २५ ॥ सर्वसूर्याश्रमाःपुण्याःसर्वानद्याःसपर्वताः ॥ गोसिद्धमुनिवासाश्चदेशाःपुण्याःप्रकीर्तिताः ॥ २६ ॥
 सूर्यायतनसंस्थानांयद्यदलंतुदीयते ॥ तदनंतफलंज्ञेयवचक्षेत्रानुभावतः ॥ २७ ॥ ग्रहणंचंद्रसूर्याभ्यामुत्तरायणमुत्तमम् ॥ विषुवसंव्य
 तीपातषडशीतिमुखंतथा ॥ २८ ॥ दिनच्छिद्राणि संक्रांतिःपुण्यंविषुपदखग ॥ इतिकालःसमाख्यातःपुंसांपुण्याविवर्धनः ॥ २९ ॥ भक्ति
 भावपरप्रातिर्धर्मधर्मकभावनः ॥ प्रतिपात्तिरितिज्ञेयंश्रद्धापर्यायपंचकम् ॥ ३० ॥ श्रद्धयाविधिवत्पात्रेप्रतिपादितमुत्तमम् ॥ तस्माच्छ्रद्धा
 समास्थायदेयमक्षयमिच्छता ॥ ३१ ॥ यद्दानंश्रद्धयापात्रेविधिवत्प्रतिपादितम् ॥ तदनंतफलंज्ञेयमपिवाभारमात्रकम् ॥ ३२ ॥ अतै
 शुदीनेषुगुणान्वितेषुयच्छ्रद्धयास्वल्पमापिप्रदत्तम् ॥ यःसर्वकामान्समुपैतिलोकाच्छ्रद्धैवदानंप्रददितज्ज्ञाः ॥ ३३ ॥ श्रद्धादानंपरंज्ञेयं
 श्रद्धाएवतपःपरा ॥ श्रद्धायज्ञमुशंतिहश्रद्धापरमुपोषितम् ॥ ३४ ॥ अथाहिंसाक्षमासत्यंहीःश्रद्धेद्रियसंयमः ॥ दानमिष्टतपोध्यानंदशकंधर्म
 साधनम् ॥ ३५ ॥ हंत व्यस्तैःसमस्तैर्वासूयधर्मैरनुष्ठितैः ॥ सूर्याकस्थानसंप्राप्तिर्गतिरैकःप्रकीर्तिता ॥ ३६ ॥ यथाभूःसर्वभूतानांशो
 तैरतिशयःस्मृतः ॥ कुर्यात्पुण्यंमहत्तस्मान्ममलोकैप्सयासुधीः॥ ३७ ॥ परस्त्रीद्रव्यसंकल्पंयःसापेक्षकरोतिचागुरुमार्तमशक्तवाविदेशेप्रस्थित
 तथा ॥ ३८ ॥ अरिभिःपरिभूतंचसंत्यजैवैवपापकृत् ॥ तद्भार्यामित्रपुत्रेषुयश्चावज्ञांकरोतिच ॥ ३९ ॥ इत्येतत्पातकंज्ञेयंगुरुनिदासंभ
 वेत् ॥ ब्रह्मघ्नश्चसुरापीचस्तेयिचगुरुतल्पगः॥ ४० ॥ महापाताकिनस्त्वेतत्संयोगीचंपंचमः ॥ क्रोधाद्वेषाद्रयाहोभाद्राह्मणस्यवदेतयः॥ ४१ ॥
 प्राणतिकंमहादोषंब्रह्महासरदाहृतः॥ ब्राह्मणंचसमाहूययाचमानमर्किचनम् ॥ ४२ ॥ यन्नास्तीतिचयब्रूयात्सचाण्डालउदाहृतः॥ देवाद्रिजगवां
 भूमिपूर्वदत्ताहरेतयः ॥ ४३ ॥ प्रणष्टामपिकालेतुतमाहुर्ब्रह्मघातकम् ॥ अधीत्ययोरेवेज्ञानंपरित्यजतिमदधीः ॥ ४४ ॥ सुरापेनसमंज्ञेयंतस्य
 पापंचसुव्रत ॥ अग्निहोत्रपरित्यागंपंचयज्ञायिकर्मणाम् ॥ ४५ ॥ मातापितृपरित्यागंकूटसाक्ष्यसुहृदयः ॥ अप्रियसूयभक्तानामभक्ष्यस्यचभ

क्षणम् ॥ ४६ ॥ एवं नरपराधानां प्राणानां च प्रमरणम् ॥ सर्वाधपत्यमतपानास्तदवपुरात्तम् ॥ ४७ ॥ आत्मा भाग ॥ ५५ ॥ सर्वजगत्पतिः ॥ केचिदत्रैव मुच्यंते ज्ञानयोगपरानराः ॥ ४८ ॥ आवर्तते पुनश्चान्ये संसारे भोगतत्पराः ॥ तस्माद्विमोक्षमन्विच्छन् भोगा
 सक्तिं विवर्जयेत् ॥ ४९ ॥ विरक्तः शान्तिं चित्तात्मा सौख्यं लोके मवाप्नुते ॥ ये चाप्यसक्तद्वयाजपतीं प्रसंगतः ॥ ५० ॥ तेषामपि वदत्येकः स्वानु
 भावानुरूपतः ॥ तन्नाचर्यति ये भानुं स कृदुच्छिद्यदृष्टे हिनः ॥ ५१ ॥ तेषां पिशाचलोके तु भोगां भानुः प्रयच्छति ॥ द्विजपतिं च ये भानुं क्रूराः
 संकुद्रलोचनाः ॥ ५२ ॥ रक्षो लोकैरविस्तेषां महाभाग्यं प्रयच्छति ॥ त्रिरचर्यति ये भानुं मद्यमांसरतानराः ॥ ५३ ॥ ऋषि लोकैरविस्तेषां
 भोगान् दिव्यान् प्रयच्छति ॥ ये नृत्यगोतं कुर्वति त्रिचतुर्धा यदृच्छया ॥ ५४ ॥ सूर्यस्याग्रतुते याति गन्धर्वभवनं खग ॥ लोकाः ख्यातिं समुद्दिश्य
 पूजयंति च गोपतिम् ॥ ५५ ॥ तस्यैद्रभवे भानुः कामान्तर्वाग्न्यच्छति ॥ कामासक्तेन चित्तेन यः षडचर्यते रविम् ॥ ५६ ॥ प्राजापत्ये रविस्तस्य लो
 के भोगान् प्रयच्छति ॥ न वक्तृत्वोच्येद्यस्तु चित्रभानुं खगाधिप ॥ ५७ ॥ स याति विष्णुसालोक्यं विष्णुना च सहसते ॥ तस्मादपि परं स्थानं य
 द्रुतानां मनोहरम् ॥ ५८ ॥ अप्रमेयगुणैर्दिव्यैर्विमानैः सर्वकामिकैः ॥ असंख्यैर्वस्तुभिर्यति गैरैकैरुक्तचित्रकैः ॥ ५९ ॥ नानागृहसमाकीर्णैः
 सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ तत्स्थानं ते प्रयच्छति अचर्यति च ये द्विजान् ॥ ६० ॥ तत्र लोके खगश्चेष्टवसंति चरमंति च ॥ तस्मादपि परं स्थानं ज्योतिष्कं
 सौरमुच्यते ॥ ६१ ॥ एवं सूर्यानुभावेन निष्कृष्टेनापि कर्मणा ॥ नरैः स्थानान्यवाप्यंते श्रद्धाभावा नुरूपतः ॥ ६२ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
 ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सौरधर्मेषु सप्ताश्वानुरसंवाद् एकोनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८९ ॥ सप्ताश्वतिलक उवाच ॥ तारारूपविभा
 नानामिमाः संति च कोटयः ॥ यः कुर्यात्तु नमस्कारं तस्यैव फलं भवेत् ॥ १ ॥ इत्येता गतयः प्रोक्ता महत्यः सौरधर्मिणाम् ॥ तस्मात्सौरः सदा धर्मः
 कर्तव्यः सुखमिच्छता ॥ २ ॥ इदानीं पापनिचयाः स्थूलानरकहेतवः ॥ ते समासेन कथ्यंते मनोवाक्कायसाधनैः ॥ ३ ॥ गवां मां गवने चाग्निपुराग्ने
 च खेचर ॥ इत्येतानीं हपापानि सुरापापानसमानि च ॥ ४ ॥ वने सर्वस्वहरणं न रस्त्री गजवाजिनाम् ॥ गोभूतसमीपजातानां मोषधीनां च खेचर ॥ ५ ॥
 चंदनागुरुकर्पूरकस्तूरीपट्टवाससाम् ॥ हस्तन्यासापहरणं रुक्मस्तेयसंस्पृतम् ॥ ६ ॥ कन्यानां वरयोग्यानामाकर्षणमसंगतः ॥ पुत्रमि

त्रकलेष्टुगमनंभगिनीषुच ॥ ७ ॥ कुमारिसाहसंधोरमंत्यगस्त्रानिषेवणम् ॥ सवर्णयोश्चगमनंशुरुतलपसमंस्मृतम् ॥ ८ ॥ महापातक
 तुल्यानिपापान्युक्तानियानितु ॥ तानिपातकसंज्ञानिनिपुनंत्युपपातकम् ॥ ९ ॥ द्विजायार्थपरिश्रयनप्रयच्छतियोद्भिज ॥ सद्वायार्थोचसं
 त्यागःसाधुबंधुतपस्विनाम् ॥ १० ॥ गोभृंहिरण्यवस्त्राणामपहारःश्रयन्ततः ॥ ईक्षरापितबुद्धीर्नापीडनंमुमहत्कृतम् ॥ ११ ॥ यःपीडा
 माश्रमस्थानआचरेत्कल्पिकामपि ॥ तद्धृत्यपरिभूतस्यपशुधान्यधनस्यच ॥ १२ ॥ कूपधान्यपशुस्तेयमयाज्यानांचयाजनम् ॥ यज्ञाराम
 तडागानांदारापत्यस्यविक्रयम् ॥ १३ ॥ तीर्थयात्रोपवासानांव्रतेचजपकर्मणि ॥ स्त्रीधनान्यपकुर्वतियेजनाःपापकर्मणा ॥ १४ ॥ अरक्षणे
 चनराणामद्यपस्त्रीनिषेवणम् ॥ ऋषीणामप्रदानंचधान्यधृद्वयपसेवनम् ॥ १५ ॥ देवाग्निसाधुसाध्वीर्नानिदागोब्राह्मणस्यच ॥ प्रत्यक्षवापरो
 क्षंवाराजमांडलिकानपि ॥ १६ ॥ उत्तमव्रतपितृदेवाश्चस्वकर्मन्यागिनश्चये ॥ दुःशीलानास्तिकाःपापाःसदसच्छून्यवादिनः ॥ १७ ॥ एवका
 लेप्रवृत्तेतुविद्योनौपशुयोन्योनिषु ॥ रजस्वलास्वयोनौतुमैथुनंयःसमाचरेत् ॥ १८ ॥ स्त्रीपुत्रमित्रसंप्रतिरारामोच्छेदकाश्चये ॥ जनस्याप्रिय
 वक्तारोजनाभिप्रायभेदेनः ॥ १९ ॥ भेत्तातडागवप्राणांसंक्रमणारसस्यच ॥ एकपंक्तिस्थितानांचपंक्तिभेदंकरोतियः ॥ २० ॥
 इत्येतेतुनराःपापैरुपपातकिनःस्मृताः ॥ २१ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेषसप्तमीकल्पेसारधर्मेषुसूर्यानुसंवादेनवत्यधिकशततमोऽ
 ध्यायः ॥ १९० ॥ ६४ ॥ सप्ताश्वतिलकउवाच ॥ योगेब्राह्मणसंन्यासंधूनांतुतपस्विनाम् ॥ दूषकाश्चैववर्तेतेनरानरकगामिनः ॥ १ ॥
 परिश्रमेणतप्यंत्येऽरेतस्यमूचकाः ॥ परदाररतानांचकन्यायादूषकाश्चये ॥ २ ॥ गोष्ठाग्निजलरम्यासुतरुच्छायानेगेषुच ॥ त्यजंतिये
 पुरीषाणिआरामायतनेषुच ॥ ३ ॥ मद्यपानरतानिन्यगीतवाद्यरतानराः ॥ कामक्रोधमदाविष्टारंध्रान्वेषणतत्पराः ॥ ४ ॥
 पाखंडमतसंत्युक्तवृथासंलापकौतुकाः ॥ येमार्गानुपरंधंतिपरसीमांहरंतित्च ॥ ५ ॥ कूटशासनकर्तारःकूटकर्मकृतोनराः ॥ धनुषःशि
 लिपिशस्त्राणांयःकर्तायश्चविक्रयी ॥ ६ ॥ निर्दयेतीवमृत्येषुपशूनांदमकश्चयः ॥ मिथ्याप्रवदतोवाचमाकर्णयतिशूनैः ॥ ७ ॥ स्वामि
 मित्रशुरुद्रहोभायावीचपलःशठः ॥ येभार्यापुत्रमित्राणिवालवृद्धशतुरान् ॥ ८ ॥ भृत्यानतिथिवंधूंश्चत्यजंतित्चमुमुक्षितम् ॥ यःस्वयं

पक्वमश्नातिविप्रायान्नं यच्छति ॥ ९ ॥ वृथापाकः सन्निवेशो ब्रह्मवादिषु गहितः ॥ नियमं स्थयमादायेत्यजं तिजितेन्द्रियाः ॥ १० ॥
 प्रवज्यावसिताये च रहस्यानां तु भेदकाः ॥ ये ताडयंति गां मूढा ज्ञासयंति मुहुर्मुहुः ॥ ११ ॥ दुर्वलं च पुष्पं तिप्रनष्टानान्निषंति च ॥
 पीडयंत्यतिभारेण अक्षयं वाहयंति च ॥ १२ ॥ वृषाणां वृषगान्येपागिष्टा गलयंति हि ॥ वाहयंति च गंधं व्यांते पापिष्ठानराधमाः ॥
 १३ ॥ अनर्थं विकलं हीनं बालवृद्धशानुगम् ॥ नानु कं पतिये मूढास्ते यानि नरं करारः ॥ १४ ॥ अजाविक्रोमा हिषकाः सवित्रा वृषलीप
 तिः ॥ क्षत्रविट् शूद्रवृद्धाश्च स्वधर्मं विहताः सदा ॥ १५ ॥ शिल्पिनः कारुकावेष्टयाः क्षेमकारानुपध्वजाः ॥ नर्तक्या ज्योतिषिहताः सर्वैरकरग
 मिनः ॥ ११६ ॥ घृततैलानुपानानि मधुमांसं ससासवम् ॥ गुडेशु क्षीरशक्वा निदधि मूलफलानि च ॥ १७ ॥ तृणानि काष्ठपुष्पाणि वा जैषधि मनुत
 मम् ॥ उपानत्सत्रशकटमासनं शयनं मृदा ॥ १८ ॥ ताम्रं सीतं त्र्यं कं स्यं शंखाश्च जले द्रवम् ॥ वाक्षं वा वैष्णवं वा पिण्डोपकरणानि च ॥ १९ ॥
 ऊर्णकार्पासकौशेयभंगपट्टाद्भवानि च ॥ स्थूलमूक्षमाणिसंमूढाथे च लोकाहरंति च ॥ २० ॥ एवमादीनि चान्य निद्रव्याणि विविधानि च ॥
 नरकेषु ध्रुवं गच्छेद्यो ह्यत्र विहितः पुरा ॥ २१ ॥ यद्वा तद्वा तु पारोक्ष्यमपि सर्पपमात्रकम् ॥ अपहृत्य नरो याति नरकं नानुसंशयः ॥ २२ ॥ एवमाद्यैर्नरैः
 पापैरुक्तांति समनंतरम् ॥ शरीरयातनार्थं त्यक्तुं स्वकारमवाप्नुते ॥ २३ ॥ यमलोके त्रजे देवं शरीरेण यमाज्ञया ॥ यमदूतैर्महद्यौरैर्नीयमानः स दुः
 खितः ॥ २४ ॥ देवमानुषजीवानामधर्मनिरतात्मनाम् ॥ धर्मराजः स्मृतः शास्त्रासु वीरैर्विविधैर्वैधैः ॥ २५ ॥ विनयाभावयुक्तानां प्रमादात्
 तस्वलिततात्मनाम् ॥ प्रायश्चित्तैर्वहुविधैः पातकं नष्टतामियात् ॥ २६ ॥ पारिदारिकचोरानामन्यायव्यवहारिणाम् ॥ शास्त्राक्षितिपतिप्रो
 क्तः प्रच्छन्नानां च धर्मराट् ॥ २७ ॥ तस्मात्कृतस्य पापस्य प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ नाप्नु कस्यान्यथानाथः कल्पकोटिशतैरपि ॥ २८ ॥
 यः करोति स्वयं कर्मकारयेदनुमोदयेत् ॥ काये नेमनसा वाचासंविद्यादुत्तमं सुखम् ॥ २९ ॥ इति संक्षेपतः प्रोक्ता पापभेदा विधागतिः ॥ तथा न्या
 गतयश्चित्राः कथ्यंते कर्मभेदतः ॥ ३० ॥ इति श्रीभाविष्यमहापुराणे सप्तमी कल्पे सौख्यमसप्ताश्वतिलकारुणसंवाद् एकवन्त्यधिकशततमोऽ
 ध्यायः ॥ १९१ ॥ ॥ ॥ सप्ताश्वतिलक उवाच ॥ संत्रासजननं वीरं पापानां पापकारिणाम् ॥ गर्भस्थैर्जायमानैश्च बालैस्तैरुणमध्यमैः ॥ १ ॥ स्त्रीपुन

पुंसैकवृद्धगत्यसर्वजंतुषु ॥ शुभाशुभफलतत्रभोक्तव्यं देहिभिस्तथा ॥२॥ चित्रगुप्तादिभिः सर्वधर्मस्थैः सत्यवादिभिः ॥ प्रोक्तवैधर्मराजस्य
 निकटे यच्छुभाशुभम् ॥ ३ ॥ अवश्यं हि कृतं कर्म भोक्तव्यं तद्विचारितम् ॥ तत्र ये शुभकर्मणः सौम्यचित्तादयान्विताः ॥ ४ ॥ तेनार्याति सौ-
 म्येन यथायमनिकेतनम् ॥ यः प्रदद्याद्विजेद्राणामुपानत्काष्ठछत्रकान् ॥ ५ ॥ स च धर्मेण महता सुखं यातियथालयम् ॥ सोपानत्कोनरोयस्तु
 देवाय तनमाविशेत् ॥ ६ ॥ विशेषतो गभं गृहं संसत्रासमुपाश्रुते ॥ सोपानत्कानि दानानि तथा व्रतविशेषतः ॥ ७ ॥ एवं दानविशेषेण धर्मराज-
 पुरं नरः ॥ तस्माद्याति सुखेन वतस्माद्धर्मसमाचर ॥ ८ ॥ ये पुनः श्रूयन्तः कर्मो नराः पाप रतः खग ॥ तेवोरणतयायाति दुक्षिणेन मालयम्
 ॥ ९ ॥ षडशीति सहस्राणि योजनानामशीति च ॥ वैवस्वत पुरं ज्ञेयं नानारूपमिति स्थितम् ॥ १० ॥ समीपस्थमिव भाति नराणां शुभचारि-
 णाम् ॥ पापानामतिदूरस्थं पथारोद्रेण गच्छताम् ॥ ११ ॥ तीक्ष्णकंटक युक्ते नशं कर्कशं निचितेन च ॥ क्षुरधारातिनिर्द्विजैः पाषाणैश्च तितेन
 च ॥ १२ ॥ कर्चिता केन महता दुरतैश्चैव खातकैः ॥ लोहशं कुभिः संचिन्नास्तथा खड्गैः समन्वितैः ॥ १३ ॥ ततः पतंति विमलैः पर्वतैर्वृक्षसंकुलैः ॥
 प्रेतप्राकारयुक्तेन याति मार्गेण दुःखिताः ॥ १४ ॥ कचिद्विषमगताभिः कचलैष्टैः सपिच्छलैः ॥ सुतप्तवालुकाभिश्च तथा तीक्ष्णैश्च शकुभिः
 ॥ १५ ॥ अनेकशाल्वारचितैर्व्यतिर्विशवैः कचि च ॥ कटेन तमसामर्ग अनलं वेमुदरुणि ॥ १६ ॥ अथ शृंगटकैर्व्यापैः कचि दवाग्रिना
 पुनः ॥ कचि तप्तशिलाभिश्च कचि द्याति हिमेन तु ॥ १७ ॥ कचि द्वालुकया व्याप्तमाकंठांतं प्रवेशयेत् ॥ कचि दुष्टं बुन व्याप्तं कचि च कारि पाग्नि-
 ना ॥ १८ ॥ कचि तिस्रैः कचि द्याप्रदंशैः कचि द्वादरुणैः ॥ कचि म्महाजलैः कचि द्वाजगैः पुनः ॥ १९ ॥ मांसेकाभिश्च रौद्राभिः
 कचि त्सर्वैर्षोल्बणैः ॥ महागजेन्द्रयुथैश्च लोन्मैः प्रमाथिभिः ॥ २० ॥ पंथानमुल्लिखति क्षतिक्ष्णं शृंगैर्महावृषैः ॥ महाशृंगैश्च म-
 ह्निषैरुष्टमैर्मदतुरैः ॥ २१ ॥ डाकिनीभिश्च रौद्राभिर्विकरालैश्च राक्षसैः ॥ व्याधिभिश्च महावोरैः पीडयमाना व्रजति हि ॥ २२ ॥
 महापाशाविभियेण महाचंडेन वायुना ॥ महापाषाणवर्षेण हन्यमानानिराश्रयाः ॥ २३ ॥ कचि द्बिद्युत्प्रातेन दार्यमाणा व्रजति हि ॥ पत-
 द्विर्वज्रसंधैरुल्कापातैश्च दारुणैः ॥ २४ ॥ प्रदीप्तांगारवर्षेण दह्यमाना व्रजति हि ॥ महान्धकारशुक्रेण पीडयमाना व्रजति हि ॥ २५ ॥

महामेघवैधौर्वित्रास्यतेमुहुर्मुहुः॥तिङ्गपाषाणयुक्तेनपूर्यमाणःसमंततः॥ २६ ॥ महाशुभांशुधाराभिःसेव्यमानाव्रजतिहि ॥ महामेघवै
धौर्वित्रास्यतेमुहुर्मुहुः॥ २७ ॥ भृशंशोतेनतीक्ष्णैर्नरूपेणमरुतेनच ॥ इत्थंमार्गेणरौद्रेणपाथेग्रहितेनच ॥ २८ ॥ निरालंवेनदुर्गेणनिर्जेनेनस
मंततः ॥ अविश्रामेणमहताविगतापायदुर्धरैः ॥ २९ ॥ नीयंतेदेहिनःसर्वेयमूढाःपापकारिणः ॥ इतिज्ञात्वानरःकुर्यात्पुण्यपापंचवर्ज
येत् ॥ ३० ॥ पुण्येनयातिदेवत्वंपापेननरकंव्रजेत् ॥ यैर्मनागपिदेवेशोमनसापूजितोरादेः ॥ ३१ ॥ तेकदापिनपश्यंतियमस्यवदन्खग ॥
किंतुपापैर्महाघोरैःकिंचित्कालंतवाज्ञया ॥ ३२ ॥ भवंतिप्रेतराजानस्ततोयातिरवेःपुरम् ॥ येषुनःसर्वभावेनप्रकाशंभुविभारुकरम् ॥ ३३ ॥
नतेलिप्यतिपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥ तस्मात्प्रकुप्याद्भक्तिवैभारुकरेणसमंततः ॥ ३४ ॥ श्रद्धयापूजयेद्भानुंयइच्छेद्विपुलंवनम् ॥ ३५ ॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेत्राह्णेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मसप्ताश्वतिलकानुरूसंवादोद्दिनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९२ ॥ ॥ सप्ताश्वतिल
कउवाच ॥ अयनेविषुवेवारसंक्रांतौग्रहणेतथा ॥ पूजयेत्सप्ततंभानुंसप्तम्यांतुविशेषतः ॥ १ ॥ वैनेतेयनिबोधत्वंविधानंसप्तमीव्रते ॥ एतद्वि
परमंशुद्धंविगराधनंपरम् ॥ २ ॥ सिद्धार्थैकैस्तुप्रथमाद्वितीयाचारकंसंपुटैः ॥ तृतीयामारिचैःकार्याचतुर्थीतिचसप्तमी ॥ ३ ॥ सप्तम्यानोदने
वीरसप्तमीपरिकीर्तिता ॥ इत्येताःसप्तसप्तम्यःकर्तव्याभूतिमिच्छता ॥ ४ ॥ तथाचानुक्रमेतासांलक्षणंकथाम्यहम् ॥ माधेवामर्गशीर्षेवा
कार्याशुक्लतुसप्तमी ॥ ५ ॥ आर्तस्यतुननियमःपक्षमासकृतोभवेत् ॥ अर्धप्रहरशेषेतुकुर्याद्वैदंतथावनम् ॥ ६ ॥ पंचम्यांतत्रयेवृक्षाःकामि
कांस्तान्वदाम्यहम् ॥ मधुकेपुत्रलाभःस्याहुःखहाभार्गवस्यच ॥ ७ ॥ वदर्यान्वृहत्याचाक्षिप्रोगात्रमुच्यते ॥ ऐश्वर्यचभवेद्विल्वैःखद्विरेण
चसंचयः ॥ ८ ॥ शश्वक्षयंकंदेषुअर्थलाभोतिमुक्तके ॥ गुरुतांयातिसर्वत्रआटूरूपकसंभवैः ॥ ९ ॥ ज्ञातिप्रधानतांयातिअश्वत्थेच्यते
यज्ञः ॥ करवीरात्परिज्ञानमचलंस्यान्नसंशयः ॥ १० ॥ श्रियंप्राप्नोतिविपुलांशिरीषस्यानिवेशने ॥ प्रियंगुसेव्यमानस्यसौभाग्यंपरमं
भवेत् ॥ ११ ॥ अभीप्सितार्थसिद्धयर्थसुखासीनोत्थागयतः ॥ कामयथेष्टंहृदयेकृत्वासमभिमंज्यच ॥ १२ ॥ मंत्रेणानेनमतिमानश्रीयाद्
तथावनम् ॥ वरंदत्त्वाभिजानासिकामदंचवनरूपते ॥ १३ ॥ सिद्धिंप्रयच्छमेनित्यंदंतकाष्ठनमोस्तुते ॥ त्रीन्वारान्परिजप्यैवंभक्षयेदंतथा

वनम् ॥ १४ ॥ पश्चात्प्रक्षाल्यकण्ठं तु शुचौ देशे निक्षिपेत् ॥ ऊर्ध्वनिपतिते सिद्धिस्तथा चाभिमुखोत्थिते ॥ १५ ॥ अतो न्यथा तु पतिते आनीयात्पुनरुत्सृजेत् ॥ पराङ्मुखं यदि भवेन्नान्वारानन्दं तदा वनम् ॥ १६ ॥ असिद्धां तु विजानीयात्प्राज्ञा हासा तु सप्तमी ॥ ब्रह्मचरि तु तारात्रिंशत्पेयंगले सेवया ॥ १७ ॥ विभ्रद्वा सोऽनुपहतं शुचि राचारसंयुतः ॥ तस्या रात्र्या व्यतीतीयां प्रातरुत्थायैख्यग ॥ १८ ॥ प्रक्षालयेन्मुखं क्षीमा न शीयादन्तधावनम् ॥ उपविश्य शुचिभूत्वा प्रणम्या शिरसारविम् ॥ १९ ॥ जपं यथेष्टं कृत्वा तु जुहुयाच्च हुताशनम् ॥ ततो पराह्ण समये स्नान्वा मुद्गो मयां बुभिः ॥ २० ॥ विधिवन्नियमं कृत्वा मौनं शुक्लवारः शुचिः ॥ पूजयित्वा विधिं भक्त्या देवदेवां दिवाकरम् ॥ २१ ॥ स्वपदे वस्य पुरतो गायत्रिजपतत्परः ॥ २२ ॥ इति श्री भविष्यमहापुराणे ब्रह्मपर्वणि सप्तमी कल्पसौरधर्मैर्दन्तकाष्ठविधि वर्णनं नाम त्रिनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९३ ॥ ॥ ॥ सप्ताश्च तिलक उवाच ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि यैर्यथैर्फलमश्नुते ॥ स्वप्ने दृष्टे तु सप्तम्यां पुरुषोऽनियतव्रतः ॥ १ ॥ समाप्य विधे वत्सर्वां जपहोमादिकां क्रियाम् ॥ भूमौ शय्यां समास्थाय देवदेवं विचिंतयेत् ॥ २ ॥ हंत सुप्तो यदि नः पश्येत्स्वप्ने दिवाकरम् ॥ शक्रव्यजं वा चंद्र वा तस्य सर्वाः सप्तृद्धयः ॥ ३ ॥ भृंगारचमरादर्शकनकाभरणानि च ॥ रुधिरस्य द्युतिः केशपातमैश्वर्यकारकम् ॥ स्वप्ने वृक्षाधिरोहं च क्षिप्रमैश्वर्यमाहवे ॥ ४ ॥ दोहनं महिषीं सिंहगोधेनुनां करस्वके ॥ बंधश्चासंगज्यलाभो न भेः स्पृशेत्तुर्मतिः ॥ ५ ॥ अविहत्वा स्नयं खदित्सहस्रं बुजमेव च ॥ स्वांगमस्थिहुतांश्च सुरापानं खगाधिप ॥ ६ ॥ हर्मे वाराजते वापि यो मुक्ते पायसनरः ॥ पात्रे तु पद्मपात्रे वा तस्यैश्वर्यं स भवेत् ॥ ७ ॥ द्यूते च वाथ वायुद्वे विजयो हि सुखावहः ॥ गायत्र्यस्य प्रज्वलनं शिराबंधं च भूतये ॥ ८ ॥ माल्यांबराणां शुक्लानंहयानां पशुपक्षिणाम् ॥ सद्मालाभं प्रशंसति विद्वानां चानुलेपनम् ॥ ९ ॥ हययानेन वीतिक्षिप्रं शयने प्रजगमः ॥ नानाशिरोवाहुना च गृहस्थं कुरुते श्रियम् ॥ १० ॥ अगम्यागमनं धन्यं वेदाध्ययनमुत्तमम् ॥ देवाद्विजश्रेष्ठवीरगुरुवृद्धतपस्विनः ॥ ११ ॥ यद्ददंति नरस्वप्ने सत्यमेवेति तद्विदुः ॥ प्रशस्तं दर्शनं चैषा माशीर्वादः खगाधिप ॥ १२ ॥ राज्ञ्यं स्यात्स वा शिरः छेदधनं बहु धेभवेत् ॥ रुदितं भक्ष्यं संप्राप्तौ राज्ञ्यं निगडबंधने ॥ १३ ॥ पर्वतं तु रंगं सिंहवृषभंगजमेव हि ॥ महदैश्वर्यमाप्नोति याधिका म्याधिरोहति ॥ १४ ॥ ग्रहमानो ग्रहास्तारा मरीचं परिवर्तयेत् ॥

उन्मूलयतिपर्वतांश्चराजाभवतिभूतले ॥ १५ ॥ देहान्निष्क्रान्तिं त्राणां सर्वेषां च खगाधिप ॥ पानं समुद्रसंस्तरितामैश्वर्यमुखकारकम् ॥ १६ ॥
 बलं चांबुनिधिवापितीर्थपरंप्रयातियः ॥ तस्यापत्यं भेद्वीर अचलं च खगाधिप ॥ १७ ॥ भवत्यर्थागमः शीघ्रं क्रमिर्वायदिभक्षयेत् ॥ अंगा
 नां च समुरूपाणां लाभो दर्शनमेव च ॥ १८ ॥ संयोगश्चैव मांगल्यैराशयं यवनमेव च ॥ ऐश्वर्यराज्यलाभं च यस्मिन्स्वप्ने उदाहृतम् ॥ १९ ॥ त
 त्तस्यान्नात्र संदेहश्चतुर्भिः श्रुतमुत्तमम् ॥ पंचभिः पुत्रा बहुल्यं पण्डितभिरायुः सुताधनम् ॥ २० ॥ सप्तभिर्विविधान्कामानष्टभिर्विविधं यज्ञः ॥
 ॥ २१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे ब्रह्मेवर्षणि सप्तमोऽर्कलपे मूर्धारुणसंवादे स्वप्नवर्णनं नाम चतुर्वत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९४ ॥ ॥ ॥
 ॥ अतू रुरुवाच ॥ ॥ भगवच्छ्रेतुमिच्छामि सप्तमीनां परं विधिम् ॥ सर्वसाधनरूपाणां कथं स्वमहासुने ॥ १ ॥ ॥ सप्तार्थतिल
 कउवाच ॥ ॥ शृणु वीर खग श्रेष्ठ सप्तमीनां परं विधिम् ॥ कीर्तयिष्यामि ते सर्वं यथावत्परिपृच्छते ॥ २ ॥ तुल्यं किल खग श्रेष्ठ यथाख्यातं
 विवस्वता ॥ शुक्लपक्षे विदिने प्रवृत्ते चोत्तरायणे ॥ ३ ॥ पुत्रदारधनक्षेत्रेण ह्यायात्सप्तमीव्रतम् ॥ ऋषिभिर्ज्ञानसंपन्नैः सर्वकामफलप्रदैः ॥ ४ ॥
 सप्तम्यः सप्त आख्यातास्तांसां मानि मे शृणु ॥ अर्कसंपुटकैरेकाद्वितीया मरिचैस्तथा ॥ ५ ॥ तृतीयानि वपत्रैश्च चतुर्थीफलसप्तमी ॥ सप्त
 मीकामिकानामविधिमामांस्त्रिविधमे ॥ ६ ॥ पंचम्यामेकभक्तं तु कुर्वान्नियतमानसः ॥ अल्पाहारं न कुर्वीत मैथुनं दूरतस्त्यजेत् ॥ ७ ॥ वज्रये
 न्मधुमांसं च अत्यम्लं च खगाधिप ॥ प्रभाते चैव षष्ठ्यांतु एकैकं पर्णसंपुटम् ॥ ८ ॥ घृतशाल्योदनं कृत्वा भक्षयेत्तु विधानतः ॥ अन्यदन्नममुं
 जानः सप्तम्यां भोजनं भवेत् ॥ ९ ॥ एकैकवृद्धाभियुक्तैर्यौवसेतु खगेश्वर ॥ अन्यत्र मार्चं भक्षेन्नैव पत्राण्यतः परम् ॥ १० ॥ एवं लब्धफ
 लानि ह्यपक्षयोरुभयोरपि ॥ अन्नाद्यैरहिताय त्नाद नोदन इति स्मृतः ॥ ११ ॥ आचरेद्विधिवद्भक्षयत्वा पूजयित्वा विभाषुम् ॥ अहोरात्रं वा युभ
 क्षः कुर्याद्भिजयसप्तमीम् ॥ १२ ॥ एकैकं सप्तसप्तमीरत्रैवं विधिवच्चरेत् ॥ प्रलेख्य तांसां नामानि पत्रकेषु पृथक् पृथक् ॥ १३ ॥ तानि सर्वाणि
 नामानि वि लेख्य सुसमाहितः ॥ श्वेतचंदनदिग्धगोमाल्यदामोपशोभिते ॥ १४ ॥ सप्तधान्याहरिण्याब्ज्यैः शशि कुंदैः दुर्गसन्निभैः ॥ अथ तथा शोक
 पत्राढ्ये दध्योदनसमन्विते ॥ १५ ॥ तदर्थं पूजयेद्भक्षयत्वा तैस्तैर्दधैर्नैः ग्रयः ॥ दध्ना तु शोभनं स्वप्नं न भूयः शयनं स्वपेत् ॥ १६ ॥ ग्रातश्च की

तैत्स्न्यप्रयथादृष्टं खगाधिप ॥ ग्राहभोजकविप्रेभ्यः सुहृद्व्यश्च खगाधिप ॥ १७ ॥ ततो मध्याह्नसमये स्नातः प्रयतमानसः ॥ न चैव देवविधि
 वत् पूजयित्वा दिवाकरम् ॥ १८ ॥ सम्यक्कृतजपोमौनीनरो हुतहुताशनः ॥ निष्क्रम्य देवाय तनाद्रोजकाय निवेदयेत् ॥ १९ ॥ भवेदला
 भोयं दिभोजकानां विप्रास्तमर्हति पुराणविज्ञाः ॥ ये मंत्रवेदावयवेषु निश्चिता विमुंसमभ्यर्च्य दिवं ब्रजेयुः ॥ २० ॥ कृत्वैव सप्तममभ्यो नरो भ
 क्तिरसमन्वितः ॥ २१ ॥ दृष्टानामध्वमेधानां कृतानां यत्फलं भवेत् ॥ तत्फलं सप्तममभ्यः कृत्वा
 भक्तिरसमन्वितः ॥ २२ ॥ दुष्पापं नास्ति तद्दीरसप्तम्या यन्न दह्यते ॥ न च रोगोऽस्त्यसौ लोक्येता भिनशाभ्यति ॥ २३ ॥ कुष्टानि यानि रोगा
 णि दुःखेभ्यो निचकथ्यते ॥ गम्यंते तानि सवाणि गरुडेनैव पन्नगाः ॥ २४ ॥ सकलविधुधमान्यं स्वप्रकाशं जनानां भिमतफलदानेन श्रितं तं सु
 पूज्यम् ॥ श्रुतधनकुलभोगैः सौख्यपुण्यैरुपैता ब्रजति च सुतनुं कांशाश्च तांति गरुडे ॥ २५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मणपर्वणमनमीकल्पे
 सौरधर्मसूयारुणसंवादे स्वप्नवर्णनं नाम पंचमोऽध्यायः ॥ १९६ ॥ ६३ ॥ ॥ सप्ताद्वतिलक उवाच ॥ ॥ अतीत्य
 मुक्तपुरुषः सप्तम्यां गरुडाग्रज ॥ मैत्रिं विदधात्सर्वत्र जीवाहंसां विवर्जयेत् ॥ १ ॥ सप्तम्यां न स्पृशेत् तैलं नैव खन्नं धारयेत् ॥ न शयीतान्त्रयासा
 धनं नैव तदुरोदरम् ॥ २ ॥ नरो देदश्रुपते न च वाध्यात्पि शाचिकात् ॥ आकृष्येन्न शिरो यूकान वृथा वा दमाचरेत् ॥ ३ ॥
 परस्यानिष्टकथनमतिवादं च वर्जयेत् ॥ न कंचि ताडयेज्जंतुं न विज्ञेत् कदाचन ॥ ४ ॥ ब्रह्महत्यामवाप्नोति विप्रमानो रथे गृहम् ॥
 इत्येतैः समयाभ्योक्ताः सौराणां गरुडाग्रज ॥ ५ ॥ भोजकानां विशेषेण पुरामेभानु नव ॥ भोजकः खगार्द्रालये भोऽव्यमुत्सृ
 जेत् ॥ ६ ॥ वृद्ध्या तु सततं वीरसगच्छेन्न कंश्रुषुम् ॥ विशेषेण च शते कामयाने खगाधिप ॥ ७ ॥ प्रयुज्यमानो भोजकस्तु पं
 चकेन शतेनैव ॥ प्रायश्चित्तीभवेद्दीरन चार्हः पूजनेनैव ॥ ८ ॥ कृत्वा सांतं पनं कृच्छ्रं ततः संपूजयेद्द्विविम् ॥ नान्ये देवप्रतिष्ठातृ कर्तव्या
 भोजकेन तु ॥ ९ ॥ कृत्वा तु तां खगश्रेष्ठ प्रायश्चित्तिपतेनरः ॥ तस्मात्तु तां न कुयद्भिर्भोजकः खगसत्तम ॥ १० ॥ सुकृत्वा तु भास्करं
 देवं नान्ये देवां निवेदयेत् ॥ कृत्वाग्निवेशं देवानां ब्रह्मादीनां खगाधिप ॥ ११ ॥ भोजको न स्पृशेद्गन्तुकुच्छ्रं न शुद्धये ॥ कृत्वा तु कु

च्छविधिवच्छुद्धेर्हेतुखगाधिप ॥ १२ ॥ ततःपूजयितुंभानुमधिकारीभवेन्मम ॥ नविज्ञातंप्रदातव्यन्मत्तान्नचदूषितम् ॥ १३ ॥ नचपशुपि
 तंमाल्यंदातव्यमृद्धिमिच्छता ॥ देवमुल्लोचयेद्यस्तुसखलःपुष्पलोभतः ॥ १४ ॥ पुष्पाणिचसुगंधानिभोजकोनेतराणिच ॥ ब्रह्महत्यामवा
 प्रीतिभोजकोलोभमोहितः ॥ १५ ॥ महारौरवमसाद्यपच्यतेशाश्वतीःसमाः ॥ हंततेकीर्त्यामिधूपदानविधिंपरम् ॥ १६ ॥ प्रदानेदेवदेव
 स्ययेनधूपेनयफलम् ॥ सदाचंदनधूपेनसाध्विध्यंकुरुतेरविः ॥ १७ ॥ प्रदद्यान्मानसेचैवयद्यदिच्छतिमानवः ॥ तथैवागुरुधूपेनरंदद्यादभी
 प्सितम् ॥ १८ ॥ आरोग्यंवास्त्रियंवाथीनित्यदागुणुलंदहेत् ॥ मंगलंधूपदानेनसदातुष्यतिभानुमान् ॥ १९ ॥ आरोग्यंचास्त्रियंदद्यात्सौख्यं
 चपरमंभवेत् ॥ सदाकुंकुमधूपेनसौभाग्यंलभतेनरः ॥ २० ॥ श्रीवासकस्यधूपेनवाणिज्यंसफलंभवेत् ॥ रसं सर्वसंपितंददतोर्थागमोद्युवम्
 ॥ २१ ॥ देवदारुंचदहतोभवत्यन्नमथाक्षयम् ॥ विलेपनंकुंकुमेनसर्वकामफलप्रदम् ॥ २२ ॥ इहलोकैकुमुलीभूत्वादातास्वर्गमवाप्नुते ॥
 चंदनस्यप्रदानेनश्रियमायुश्चविंदति ॥ २३ ॥ रक्तचंदनदानेनसर्वदद्याद्विवाकरः ॥ अपिरोगशतैर्ग्रस्तःक्षिप्रारोग्यमवाप्नुयात् ॥ २४ ॥
 वर्तिगंधैश्चसौगंध्यंपरमंविंदतेनरः ॥ कस्तूरिकामलनैर्करैश्चर्यमतुलंलभेत् ॥ २५ ॥ कर्पूरसंयुतैर्गंधैःक्षिप्रारोग्यमवाप्नुयात् ॥ चतुःसमेनगंधे
 नैर्कितुल्यंप्राप्नुयान्नरः ॥ २६ ॥ देवागारंतुसन्मन्येभक्तयायउपलेपयेत् ॥ सरोगान्मुच्यतेक्षिप्रंरुषोभोगवान्भवेत् ॥ २७ ॥ अष्टादशेहकु
 ष्ठानियेचान्येव्याधयोनुणाम् ॥ प्रलयंयातितेसर्वैर्मृदायद्युपलेपयेत् ॥ २८ ॥ प्रलेपनानंसर्वेष्वारक्तचंदनमुत्तमम् ॥ नातःपरतरंकिंचि
 द्रानोस्तुष्टिकरंपरम् ॥ २९ ॥ कित्तस्यनभवेच्छोकोयोबानेनप्रलेपयेत् ॥ सर्वकामसमृद्धौसौमुख्यलोकमहीयते ॥ ३० ॥ उपलिप्यस्वर्गहंकु
 र्याद्विमंडलंपुनः ॥ एकेनथसमाप्नोतिभाग्यमारोग्यमुत्तमम् ॥ ३१ ॥ त्रिभिःसतभिराच्छिन्नावालोवाप्योपियोनरः ॥ तेनप्रदापयेद्देवान्कुयो
 तान्ननिवारयेत् ॥ ३२ ॥ अनेनविधिनानुयाद्यावत्सतैवसप्तमीः ॥ एतावैसप्तसप्तम्योथयाप्रोक्ताविवस्वते ॥ ३३ ॥ कुर्वीतयोनरोभक्त्यासर्व
 पापैःप्रमुच्यते ॥ अर्कसंपुटकैर्वित्तंमरचैःप्रियसंगमम् ॥ ३४ ॥ निवपत्रैरोगनाशंफलैःपुत्रान्यथेप्सितात् ॥ धनंधान्यंसुवर्णंचततोदद्याद्विव
 स्वते ॥ ३५ ॥ जयंप्राप्नोतिविजयंकृत्वासर्वत्रखेचर ॥ सर्वान्कामान्कामिकस्तुप्राप्नुयान्नात्रसंशयः ॥ ३६ ॥ नरोवायदिवानारीयथोक्तंसत

मीव्रतम् ॥ यः करोति खगश्रेष्ठसयातिपरमपदम् ॥ ३७ ॥ नतेषां त्रिषु लोकेषु किंचिदस्तातिदुर्लभम् ॥ ये भक्त्या लोकांस्तथाव्रतिनः संयते
 न्द्रियाः ॥ ३८ ॥ सर्वयज्ञफलं तेषां तथा विदुर्लभवेत् ॥ ब्रह्मेन्द्रविष्णवस्तेन पूजितानात्र संशयः ॥ ३९ ॥ नांधेन कुड्डीनच्छिवो न व्यगो न च निर्ध
 नः ॥ कदापि च भवेत्कश्चिद्व्यश्रेतस्तसमीव्रतम् ॥ ४० ॥ पुत्रार्थी श्रुतिं संप्राह्य भेत्पुत्रांश्चिरायुषान् ॥ नतेषां त्रिषु लोकेषु किंचिदस्तातिदुर्लभ
 म् ॥ ४१ ॥ भोगार्थी लभते भोगान्व्रतेनानेन सुव्रतम् ॥ क्रोधात्प्राप्ता दाहो भाञ्जव्रतभोगो यदा भवेत् ॥ ४२ ॥ प्रायश्चित्तमिदं कृत्वा पुनरेव व्रती भ
 त् ॥ ससैव यावत्सप्तम्यः संप्राप्ता गुरुणा खग ॥ ४३ ॥ अभ्यर्च्य सूर्यसंस्तव्यं माल्यपूपादिभिर्नरैः ॥ भोजयित्वा द्विजान्छत्तया प्राप्नुयात्स्वर्ग
 मक्षयम् ॥ ४४ ॥ सप्तम्यां विप्रमुख्येभ्यो योऽन्नं दद्यात्खगेश्वर ॥ तदक्षयं भवेत्तस्य स च सूर्यगृहं व्रजेत् ॥ ४५ ॥ इति ते कर्त्तव्यं वीरसप्तमीव्रतसु त्तमम् ॥
 भूय एवाभिधास्यामि शृणु ते वदतो नरा ॥ ४६ ॥ येन व्रतप्रभावेण कामिकं फलमश्नुते ॥ सप्तमी खगशर्दूलशुक्ला द्वादशानामिकाम् ॥ ४७ ॥ गोमूत्रगोम
 याहारः पड्डवृताहार एव च ॥ अथ वा यावकाहारः शीर्णपर्णाशनोपि वा ॥ ४८ ॥ क्षीराक्षौचैव भक्तं वा सिक्ताहारोथ वा पुनः ॥ जलाहारो
 थ वा विद्वान्पूजयित्वा दिवाकरम् ॥ ४९ ॥ पुष्पपोषहारैर्विविधैः पद्मसौमंघ्रिकोत्पलैः ॥ नानाप्रकारैर्गंधैश्च धूपैर्गुग्गुलुचंदनैः ॥ ५० ॥ कुशैः पा
 यसात्रैर्वीविधैश्च विभूषणैः ॥ अर्चयित्वा द्विजश्रेष्ठभक्ष्यवस्त्रादिभूषणैः ॥ ५१ ॥ सर्वपक्षफलप्राप्य सूर्यलोकं ततो व्रजेत् ॥ तपसां तततो
 वीरकुले महति जायते ॥ ५२ ॥ यथाक्रमं प्रयत्नेन नामानि परिकर्तयेत् ॥ मावेच फाल्गुने मासि चैत्रे च गरुडाग्रज ॥ ५३ ॥ वैशाखे त्वथ ज्येष्ठे तु आपादि
 श्रावणे तथा ॥ मासि भाद्रपदे वीर तथा चाश्वयुजे खग ॥ ५४ ॥ मार्गशीर्षे तथा पौषपूजे यस्ततः तं विमुक्तिं ॥ विभावसु विषुवंतं भास्करं पक्षिस्तम ॥ ५५ ॥
 विकर्तनं पतंगं च सहस्रांशुं खगाधिप ॥ एतानि देवनामानि नासि संख्येतेषु खेचर ॥ ५६ ॥ पूजयेद्देवदेवं शंखे देवानामपि दुर्लभम् ॥ एवं क्रमेण तीक्ष्णां
 शृंगानामभिः परिपूजयेत् ॥ ५७ ॥ इत्येवं ते स माख्यातं मया गुह्यमिदं खग ॥ अभक्ता यनदा तव्यं नाशिष्या यकथं च न ॥ ५८ ॥ न च पापकृते वीरदा तव्य
 विनतात्मज ॥ व्यधेस्तु नानाशार्थयैः विप्राय सुव्रत ॥ ५९ ॥ दत्त्वा स्वर्गमवाप्नोति श्रुत्वा च विधित खग ॥ ६० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
 ब्रह्मपर्वणि सौरधर्मसप्तमीकल्पे नाम पूजाविधिवर्णनं नाम षण्णवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९६ ॥ ६१ ॥ सप्ताश्वतिलक उवाच ॥ अतः प

रंप्रवक्ष्यामिपुष्पधूपादिकामिकम् ॥ येनयेनतुदोनेनतत्तत्फलमवाप्नुते ॥१॥ मालतीकुसुमैःपूजाभवेत्सान्निध्यकारका ॥ आरोग्यंकरवैरिस्तु
 भवत्यर्थश्चशाश्वतः ॥ २ ॥ ऐश्वर्यमतुलं वैवयशश्चविपुलंतथा ॥ मालिकायाश्चकुसुमैर्भगवत्सम्मुखोभवेत् ॥ ३ ॥ सौभाग्यंपुंडरीकात्तुपरमै
 श्वर्यमाप्नुते ॥ कमलोत्पलकुंदैस्तुयशोविद्यावलंभवेत् ॥४॥ नानाविधैःसुकुसुमैःक्षिप्रंरोगात्प्रमुच्यते ॥ भवत्यक्षयमन्नंचिनित्यमर्चयतेरारविम् ॥
 ॥५॥ मेंदारकुसुमैःपूजासर्वकुष्ठनिवारिणो ॥ विल्वस्यपत्रकुसुमैर्महतींश्रियमाप्नुते ॥६॥ अर्कस्रजाभवत्यर्कःसर्वदावरदःप्रभुः ॥ प्रदद्याद्द्रुपिणीं
 कन्यामार्चितोबकुलस्रजैः ॥७॥ किंशुकैःपूजितोदेवोनपीडयतिभारुकरः ॥ अगस्तिकुसुमैःसिद्धिःसातुकूल्यंप्रयच्छति ॥८॥ स्वयंरूपवती
 दद्यात्पूजितश्चंपकस्रजैः ॥ निरुद्धगोभवेन्नित्यंपूजितःपुष्पमालया ॥ ९ ॥ अशोककुसुमैर्देवमर्चयेद्योदिवाकरम् ॥ आघ्रातकस्यकुसुमंनिर्मा
 ल्यमिवहृदयते ॥१०॥ अप्रत्यग्रंवाहिर्यस्मात्तस्मात्तंपरिवर्जयेत् ॥ नवाभिस्त्वचलांकीर्तिंदशभिःसुखमुत्तमम् ॥११॥ भोगानेकादशेनेहप्राप्नु
 यान्नात्रसंशयः ॥ द्वादशेनाचलंराज्यंद्वादशाख्यमवाप्नुते ॥ १२ ॥ प्रथमंपूजयेद्भक्त्याभूहंप्रणमेत्सदा ॥ भुवनमोद्वितीयंचतु
 तीयंस्वर्गमेन्नरः ॥ १३ ॥ महर्नमश्चतुर्थंतुपंचमंतुजननमः ॥ तपोनमस्तथापष्टनमःसत्यंतुसप्तमम् ॥ १४ ॥ अष्टमंभुवश्चेतिनवमंखगस
 त्तम ॥ दशमंषडतोवीरनमोल्कायतथापरम् ॥ १५ ॥ द्वादशंतुखपोल्लकेतिअनमःपूजयेत्खग ॥ एवमंडलकरितुक्रमादेवफलंभवेत्
 ॥ १६ ॥ घृतदीपप्रदानेचक्षुष्मात्रायेतनरः ॥ कटुतैलस्यदीपेनशत्रूणांसंक्षयोभवेत् ॥ १७ ॥ मधुकानांतुतैलेनसौभाग्यंपरमंलभेत् ॥
 संपूज्यविधिवेद्वंपुष्पधूपादिभिर्नरः ॥ १८ ॥ यथाशक्त्याततःपश्चाद्वैद्यंतुप्रकल्पयेत् ॥ पुष्पाणांप्रवराजातीधूपानांचैवचंदनम् ॥ १९ ॥
 गंधानांकुंभंश्रेष्ठमोदंकांश्चनिवेदने ॥ एतैस्तुप्यतिदेवेशःसान्निध्यंचाधिगच्छति ॥ २० ॥ ददातिप्रवरानिष्टान्दतुश्चस्वर्गोत्तितथा ॥ ए
 वंसंपूज्यविधिवत्कृत्वाचापिप्रदक्षिणाम् ॥२१॥ प्रणम्यशिरसादेवंभारुकरंतिमिरापहम् ॥ आरुसुविमानंसयातिभानोःसलोकताम् ॥२२॥
 पुनःसंपूज्यदेवेशंजपंकुर्याद्यथेष्टकम् ॥ हुताशनंचजुहुयाद्विधिदृष्टेनकर्मणा ॥ २३ ॥ एवमैककशःकार्याःसप्तम्यःसप्तसर्वदा ॥ उदकप्रसृतिं
 पीत्वाक्रियतेयातुसप्तमी ॥ २४ ॥ साज्ञेयासुखदावीरसदैवादकसप्तमी ॥ याकिंचित्सप्तमीप्रोक्तातातेवक्ष्यामिसर्वदा ॥ २५ ॥ वराटिका

क्रमेणातंयात्कचित्रप्रतिभक्षयेत् ॥ अनेन देहमूल्येन यच्छब्धं तत्प्रभक्षयेत् ॥ २६ ॥ अभक्ष्यं चापि भक्ष्यं वानात्र कार्या विचारणा ॥ २७ ॥ इति श्री
भविष्ये महापुराणे ब्रह्मे पर्वणि सप्तमः किलोत्तरार्धमेषु वराटिकावर्णनं नाम सप्तमः सर्गः ॥ १९७ ॥ ॐ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे
किमिदं देवतं लोकं किं वाप्येकं परायणम् ॥ स्तुतवन्तः कर्म चैतः श्रुतं यामिनाः शुभम् ॥ १ ॥ को धर्मः सर्वधर्माणां कश्चिदुच्यते तत्तत् ॥ ब्रह्मादयः
कर्म चैतः किं चिद्विद्विद्वै कसाम् ॥ २ ॥ सुमतुरुवाच ॥ अत्राहं ते प्रवक्ष्यामि संवादं पापनाशनम् ॥ भोष्मस्य न शार्दूलव्यासस्य च महात्मनः ॥ ३ ॥
सुखसोऽनं महाव्यासं गङ्गाकूले द्विजे तमम् ॥ तं दृष्ट्वा सुमहते जाज्वलन्तं मिव पावकम् ॥ ४ ॥ साक्षाद्वा रायणं देवते जसादादित्यसन्निभम् ॥ प्रणम्य शिरसा
वीरं सर्वशस्त्रालयं परम् ॥ ५ ॥ महाभारतकर्तारं वेदार्थनिकर्षणम् ॥ आचार्य परमर्षीं गणार्णवम् ॥ ६ ॥ कर्तारं कुरुवंशस्यैव तत्परमं
मम ॥ पप्रच्छ कुरुशार्दूलो द्विजभक्त्या समन्वितः ॥ ७ ॥ देवदेवस्य माहात्म्यं चित्तस्थं भास्करस्य तु ॥ समहत्मा महातेजो भिष्मः पूर्वमु
नितथा ॥ ८ ॥ भोष्म उवाच ॥ भगवन् द्विजशार्दूलपाराशर्यमहामते ॥ ममाख्यातं त्वया सर्वं वाङ्मयं सचराचरम् ॥ ९ ॥ भास्करस्य मुनिश्रेष्ठस
ंशयो व्यापिवर्तते ॥ आदौ तस्य नमस्कृत्य यं कौतुकं हि परं मम ॥ कुशलो हि भवौ लोके तस्मात्स्वर्गं कुर्महेति ॥ १० ॥ ब्रह्मादीनां तुरुद्राद्यैर्ब्रह्मैकहितत्वेन हेतुना
किमुच्यते ॥ ११ ॥ कीर्तयन् स्वथान्यायं कौतुकं हि परं मम ॥ कुशलो हि भवौ लोके तस्मात्स्वर्गं कुर्महेति ॥ १२ ॥ व्यास उवाच ॥ अहो तव महत्कण्ठं
प्रमूढोऽसि न संशयः ॥ स्तुतं तं श्रुतमर्चोभिः सिद्धं ब्रह्मादयः सुराः ॥ १३ ॥ सर्वेषामेव देवानां मादि रादित्य उच्यते ॥ संहतिं तिमिरसर्वदिग्विदुश्च व्यव
स्थितम् ॥ १४ ॥ सर्वधर्मः सर्वधर्माणां सच पूज्यतमो मतः ॥ ब्रह्मादयस्तमर्चति स चादिः सर्वदेवताः ॥ १५ ॥ अदितिः कश्यपसती आदित्यस्तनचो
च्यते ॥ आदिकर्ता र्थवायस्मात्तस्मादादित्य उच्यते ॥ १६ ॥ तस्मादेतज्जगत्सर्वमादित्यात्सं प्रवर्तते ॥ से देवाः सुरगंधर्वाः स्य शोरागराक्षसाः ॥ १७ ॥
रुद्रपैद्वस्तथैन्द्रश्च ब्रह्मादक्षोऽथ कश्यपः ॥ आदित्यदेवताः सर्वे तथा न्ये देवदानवाः ॥ १८ ॥ सुखाद्रूतो विरिचिस्तुरुद्रो वक्षस्थलात्तः ॥ उपे
द्रो दक्षिणाद्धस्ताद्धता वामकरात्तथा ॥ १९ ॥ वामपादतलाद्दक्षो दक्षिणात्कश्यपस्तथा ॥ इत्युत्पन्नास्तथा न्ये देवाः सुरनराः खगाः ॥ २० ॥
तेनासौ देव आदित्यः सर्वदेवेषु जितः ॥ यदीदं गीयते वीरदिग्विदुश्च समागतम् ॥ २१ ॥ यदितस्य प्रभावोऽयं पाराशर्यजगत्पते ॥ स किमर्थं

त्रिसंध्यंतुराक्षसैः परिभूयते ॥ २२ ॥ द्विजैः सरक्ष्यते भूयश्चक्रवर्द्धमते पुनः ॥ राहुणा गृह्यते द्यावृता तत्किमर्थं द्विजोत्तम ॥ २३ ॥ व्यास उवाच ॥
 पिशाचो रगरक्षांसि डाकिनीदानवांस्तथा ॥ दक्षिणात्रिदं हेतुक्रोधात्तामाक्रामति भारुकरः ॥ २४ ॥ त्रिसंध्यंतुरत्र यो देवाः सान्निध्यं विमंडले ॥
 मुहूर्तस्य प्रभावो यस्य सध्येदृष्टेके तथा ॥ २५ ॥ तमेकमेव मुद्दिश्य लोके धर्मः प्रवर्तते ॥ नमस्कृते स्तुते तस्मिन्सर्वे देवानमस्कृताः ॥ २६ ॥
 तिस्रः संध्यास्तु भूदेवैर्भारुकरोऽपि प्रणम्यते ॥ राहुरादित्यं विवस्थितो धस्तात्र संशयः ॥ २७ ॥ अमृताथो विमानस्थो यावत्संभवते मृतम् ॥
 विमानांतरितं विवमादिशेद्ब्रह्मणंततः ॥ २८ ॥ न काश्चिद्द्वर्षिर्षितुं शक्त आदित्योऽदहते श्रुवम् ॥ दिवारात्रिमुहूर्तानंतं तदर्थं श्रमते रविः ॥ २९ ॥
 नादित्येन विनारात्रिर्न दिनं च तर्पणम् ॥ नाधर्म्मो वा तथा धर्मस्तेन हृष्टं चराचरम् ॥ ३० ॥ आदित्यं भाति वै सर्वमादित्यः सृजते सदा ॥ एतत्स
 र्वं समाख्यातं यत्पृष्टं भवतामम ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणेत्रहोर्षणि सतमोऽल्पे सौ रधर्मो व्यास भोष्म संवादेऽष्टनवत्यधिकशततमोऽ
 ध्यायः ॥ १९८ ॥ ६४ ॥ भोष्म उवाच स आदित्यो भवेद्येन अचिरात्तुवरप्रदः ॥ तदहं श्रोतुमिच्छामि विप्रमां ब्रूहि तत्स्वतः ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥
 पूजया जपहोमैर्न ध्यानधारणया सह ॥ सकलं मंडलं कृत्वा तद्दक्षिणं समर्थं तथा ॥ २ ॥ लब्ध्वा राधयते यस्तु भक्त्या तद्भुतमानसः ॥ तस्य भातुं भवे
 दीर अचिरात्तुवरप्रदः ॥ ३ ॥ बलसिद्धिं महद्दूर्यपादलेपो रसायनम् ॥ धनं धान्यं सुवर्णं च रूपं सौभाग्यं संपदम् ॥ ४ ॥ आयुरारोग्यकोतितचय
 शः पुत्रांश्च मानद ॥ ददते नात्र संदेहो यस्य तुष्टो दिवाकरः ॥ ५ ॥ धर्ममर्थतथा कामं विद्यामोक्षं श्रियं तथा ॥ ददते भारुकरस्तुष्टो नराणां नात्र
 संशयः ॥ ६ ॥ सौरेण विधिना तात पूजयित्वा दिवाकरम् ॥ सर्वकामानवाप्नोति तथादित्यालयं नृप ॥ ७ ॥ भोष्म उवाच ॥ सौरस्त्यनविधिं
 ब्रूहि सरहस्यं महा मते ॥ येन स्नानोऽमलो याति नरः पूजयितुं रविम् ॥ ८ ॥ व्यास उवाच ॥ हंतते संप्रवक्ष्यामि स्नानं पापप्रणाशनम् ॥ शुचौ भवे नरे
 स्थाने संगृह्यास्त्रिणमृत्तिकां ॥ ९ ॥ संधिं संवोहं कारस्तुदरे फोक्समन्विते ॥ अनेन स्त्रिणमं गृह्यतः स्नानं समाचरेत् ॥ १० ॥ मलस्नानं
 ततः पश्चाच्छेषार्धैर्न तु कारयेत् ॥ भागत्रयं तु सार्धं तुष्टुण पाषाणवर्जितम् ॥ ११ ॥ एकमस्त्रेण चालभ्यतथा न्यं भारुकरेण तु ॥ अंगं चैव तृती
 यं तु अभिमंत्र्य सकृत्सकृत् ॥ १२ ॥ जप्त्वा स्त्रेण क्षिपेद्दिक्षु निर्निधं तु जलं भवेत् ॥ सूर्यं तथैदं द्वितीयं अभिमंत्र्य सकृत्सकृत् ॥ १३ ॥ गुंडयि

त्वाततःस्नायादिति तार्थेन मानकः ॥ तूर्यशंखनिनिदेन ध्यात्वा देवादिवाक्यम् ॥ १४ ॥ स्नात्वा राजोपचारेण पुनराचम्य यत्नतः ॥ स्नानं
 कृत्वा ततो भीष्ममंत्राजेन संयुतम् ॥ १५ ॥ हरेफोविंदुयुक्तश्च तथान्यो दिव्यासह ॥ मात्रायारोफसंयुक्तो हकारो विंदुनासह ॥ १६ ॥ सकारः
 सविसर्गस्तु मंत्राजो यमुच्यते ॥ ततस्तु तर्पणमंत्रान्सर्गस्तस्तु कराय वै ॥ १७ ॥ पर्जन्यामूर्ध्वतो देवान्स्तव्ये न सुनयस्तथा ॥ पितरश्चापसव्येन
 तद्वीजेन प्रतर्पयेत् ॥ १८ ॥ यद्वा तं प्रचलं के अक्षराणां मनोषिभिः ॥ तद्भिंदुसहितं प्रोक्तं हृदी जनां त्रसंशयः ॥ १९ ॥ कृत्वा वामकरे हस्ता
 द्ध्यात्वा प्राज्ञो विधानवित् ॥ एवं स्नात्वा विधानेन संख्यां वेद्विधानतः ॥ २० ॥ ततो विद्वाक्षिपेत्पश्चाद्भस्करायोदकांजलिम् ॥ जपेच्च त्र्य
 क्षं मंत्रं षण्मुखं वा यदिच्छया ॥ २१ ॥ मंत्राजेति यः पूर्वतवाख्यातो मयानुप ॥ पश्चात्तार्थे तुर्मंत्रास्तु संहृत्य हृदयं न्यसेत् ॥ २२ ॥ मंत्रात्मा
 स हैकत्र कृत्वा ब्रह्मार्थं प्रदापयेत् ॥ रक्तचंदनगंधैस्तु शुचि स्नातो महीतले ॥ २३ ॥ कृत्वा मंडलं कवितमे कचित्तो व्यवस्थितः ॥ गृहीत्वा करवीराणि
 संस्थाप्य ताम्रभाजने ॥ २४ ॥ तिलतंदुलसंयुक्तं कुशगंधोदकेन तु ॥ रक्तचंदनघृनेन युक्तमर्घ्यं प्रसाध्य तम् ॥ २५ ॥ कृत्वा शिरसि तत्पात्रं जानु
 भ्यामवनीगतः ॥ पूर्वमंत्रेण संयुक्तमर्घ्यं दत्त्वा तु भानवे ॥ २६ ॥ मुच्यते सर्वपापैस्तु यो ह्येवं विनिवेदयेत् ॥ यद्युगादिसहस्रेण व्यतीपातशते
 न च ॥ २७ ॥ अयनानां सहस्रेण चंद्रस्य ग्रहणतया ॥ गवांशतसहस्रेण यत्फलं ज्येष्ठपुष्करे ॥ २८ ॥ दत्ते कुरुकुलश्रेष्ठतदर्थेण फलं लभेत् ॥
 दीक्षां मंत्रविहीनोऽपि भक्त्या संवत्सरेण तु ॥ २९ ॥ फलमर्घ्येण वै वीरलभते न त्रसंशयः ॥ यः पुनर्दीक्षितो विद्वांस्त्रिधा न्विधानां विनिवेदयेत् ॥ ३० ॥
 नासौ संसरते भूमौ सलं यथाति भास्करे ॥ इह जन्मनि सौभाग्यमाशु रारोग्यसंपदाम् ॥ ३१ ॥ अचिराद्भवते वीरसभायां सुखभाजनः ॥ एष स्नान
 विधिः प्रोक्तो मया संक्षेपतस्तत्र ॥ ३२ ॥ हितायमानं वेदाणां सर्वपापप्रणाशनः ॥ ३३ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे ब्राह्मणविनिवेदने सप्तमोऽध्यायः
 रथं भूभीष्मव्याससंवादात्कोनद्विशततमोऽध्यायः ॥ १९९ ॥ ॥ ॥ ॥ भीष्म उवाच ॥ ॥ कथितस्ते स्नानविधिर्ब्रह्मचैपाप
 हारकः ॥ सम्यग्ब्रूवन् विधिं पूजयिष्यामि येन वै ॥ १ ॥ ॥ व्यास उवाच ॥ ॥ हंतस्ते संप्रवक्ष्यामि विधिमादिपूजने ॥ विविक्ते विजयस्था
 ने मुप्रसन्नसुशोभने ॥ २ ॥ पूजयेद्भस्करं मंत्री सरलकृतविग्रहः ॥ भद्रासनसमाखुढः प्राङ्मुखः साधकोत्तमः ॥ ३ ॥ अस्त्रवर्जिनं

त्रेणरःस्वांगानिविच्येत् ॥ अंगुष्ठमादितःकृत्वाकनिष्ठान्तंमुविच्येत् ॥ ४ ॥ हृदयादीन्फडन्तस्तान्विन्यसेत्कमतःसदा ॥ नेत्रपाणि
 तलेवीरन्यस्यमध्यादिमंत्रवित् ॥ ५ ॥ यवगैयचतुर्थतुकर्णोर्विदुसमन्वितम् ॥ नेत्रजीमितिप्रोक्तंज्योतीरूपंनमंशयः ॥ ६ ॥ पश्चादुच्यक्षरसूय
 क्वचंविच्येद्बुधः ॥ कथितंतन्मयावीरमंत्राजतिपृष्ठतः ॥ ७ ॥ प्राणायामंततःकुर्यात्प्रथमंवीरमुद्दिशम् ॥ शेषक्रमेणहुत्वायंविजेभोष्मशक्ति
 तः ॥ ८ ॥ त्रिभिरेवततोद्यौरात्मशुद्धिःकृताभवेत् ॥ इतिसंशोध्यचात्मानंभूर्ध्वसर्वातिकंन्यसेत् ॥ ९ ॥ हृदयेहृदयंन्यशिरःशिरसिवि
 न्यसेत् ॥ एकांशतिमातृकायाअक्षरंयत्प्रकीर्तितम् ॥ १० ॥ हृद्वाजमितिषिख्यातंब्रह्मस्थानमनौपमम् ॥ शिरसार्कस्यपूजातुल्ये
 कःप्रतिकथ्यते ॥ ११ ॥ शिखायांतुशिखान्यासाच्छरिरिकवचंन्यसेत् ॥ नेत्रयोर्विन्यसेत्रैकरयोरन्नमेवच ॥ १२ ॥ महाव्याहृतयोरान्नं
 स्तथारज्ज्वालनीशिखा ॥ हकारश्चकारश्चकुकारोर्विदुनासह ॥ १३ ॥ एतेपांसमयाश्चैवकवचंपरिकथ्यते ॥ नेत्रयोर्विन्यसेत्रैकरयोरन्नमे
 वच ॥ १४ ॥ एवमंगानिविन्यस्यनासौकेनापिवाह्यते ॥ शत्रवोमित्रतांयातिअशुभेलाभमप्नुयात् ॥ १५ ॥ आत्मानंभारुंज्ञान्वाथोक्ततत्त्व
 दर्शभिः ॥ ततस्तुपूजयेद्रातुंस्थंडिलेविविधत्पुनः ॥ १६ ॥ कृत्वातुदक्षिणार्धोदेव्यपुष्पकरंडकम् ॥ कृत्वाशुभोभितेवाभेताप्रपूर्णेन
 वारिणा ॥ १७ ॥ अस्त्रेणक्षालितांपूर्णशेषमंत्रैर्नैस्तथा ॥ अभिमंत्रयततस्याप्यकवचेनावगुठिता ॥ १८ ॥ स्थंडिलेचैवद्रव्याणिपूजार्थ
 कल्पितानि ॥ सर्वाणिप्रोक्षयेद्ब्रह्मन्नर्घ्यपात्रंजलेनतु ॥ १९ ॥ ततोमंत्रजपेत्प्रश्नादेकचितेनमंत्रवित् ॥ ॥ भोष्मउवाच ॥ ॥ पुराण
 सहितोमंत्रयोर्विधिकथितोबुधैः ॥ २० ॥ समयाविदितःकृत्स्नःकथितौनैकशोद्धिनैः ॥ वेदोक्तविधैर्मंत्रैर्यथासंपूज्यतेरविः ॥ २१ ॥ यथा
 मेब्रूहिसकलवैदिकविधिसत्तमम् ॥ २२ ॥ इतिश्रीमविष्येमहापुराणेशतमीकल्पसारधर्मैश्चिशततोऽध्यायः ॥ २०० ॥ ॥ ६४ ॥
 ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ सुरज्येष्ठस्यदेवस्यकेशवस्यचभारत ॥ मनोवत्स्यांसुरज्येष्ठंशुभासीनंचतुर्मुखम् ॥ प्रणम्यशिरसाविष्णुरिदं
 वचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ भगवदेवदेवशसुरज्येष्ठचतुर्मुख ॥ आराधनविधिंब्रूहिभारुस्यमहात्मनः ॥ २ ॥
 कथमाराधयेद्रातुंमंडलस्थंदिवस्पतिम् ॥ ब्रूहिमेऽत्रगणंदेवेनहंपूजयेत्तुम् ॥ ३ ॥ साधुसाधुमहाबाहोसाधुपृष्टोऽस्मिभूधर ॥

शृणुष्वैकमना देवभारुकराधने विधिम् ॥ ४ ॥ खषोलकं निर्मलं देवपूजयित्वा विभावसुम् ॥ पूर्वमध्येतथाग्रेय्यां विरूपाक्षप्रभं जने ॥ ५ ॥
 क्रमेण यावदीशानि हृदि विजेन विन्यसेत् ॥ खषोलकासनमेतु विन्यस्तमानवोत्तमैः ॥ ६ ॥ ततस्तस्योपरिष्ठा तु हृदये न तु कंचुकम् ॥
 सप्तावरणसंयुक्तमष्टपत्रं सकर्णिकम् ॥ ७ ॥ केसरालं वदेव त्वं पंचवर्णमहादुतम् ॥ परिशामो विविधच्छास्त्रोऽक्रियिना कृतम् ॥ ८ ॥
 दीप्तादिपूर्वादिभ्यथावदीशानगोचरम् ॥ न्यसेच्छस्यष्टकं मंत्रासंध्यतः सर्वतोमुखीम् ॥ ९ ॥ दीप्तासुक्ष्माजयाभद्रा विभूतिर्विमलतथा ॥
 अमोघा विद्युता च नवमी सर्वतोमुखी ॥ १० ॥ तत आवाहयेद्वातुं स्यापयत्कर्णकोपरि ॥ उपस्थानं तु वक्त्रं मंत्रेणानेन सुव्रतम् ॥ ११ ॥
 उदुन्यजातवेदसमिति मंत्रं प्रकीर्तितः ॥ अग्निदूतेन मंत्रेण अनेन विश्वसुव्रतम् ॥ १२ ॥ आकृष्णेन रजसमंत्रे गानेन चार्चयेत् ॥ हंसः शुचिपदिने
 च मंत्रेणार्कं प्रपूजयेत् ॥ १३ ॥ अपस्तेतारकं देवीदीप्तानेन प्रपूजयेत् ॥ अदृश्रमस्य केतवः सुक्ष्मा देवी समर्चयेत् ॥ १४ ॥ तराणींश्च दर्शयेत् अने
 न सततं जयम् ॥ प्रत्यङ्मुखांश्चोतिभद्रां देवीं समर्चयेत् ॥ १५ ॥ विभूतिमर्चयेत् त्रित्यं येनापावकचक्षुः ॥ विद्यामेषांति मंत्रेण ह्यनेन विमलं सिद्धा
 ॥ १६ ॥ अमोघां पूजयेत् त्रित्यं मंत्रेणानेन सुव्रतम् ॥ नवमीं पूजयेद्देवीं सततं सर्वतोमुखीम् ॥ १७ ॥ मंत्रेणानेन कृष्णस्य उद्वयं तमिति हय ॥ उग्रप्रथमिना
 होमं प्रथममक्षत्रं जेत् ॥ १८ ॥ द्वितीयं पूजयेत् कृष्णं शुक्लपुहारिमाहवे ॥ उदगादयमादित्योऽनेनापेतृतीयकम् ॥ १९ ॥ तत्तस्मिन् पुर्वेण
 तिचतुर्थं परिकीर्तितम् ॥ महितो माहेतो येति पंचर्वपरिकीर्तयेत् ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भः समवर्ततां पृष्टो वांजप्रकीर्तितम् ॥ सविता पश्चा
 तात्पुस्ततात्सप्तमं देवसत्तमम् ॥ २१ ॥ एवं विजानि विन्यस्य आदित्यस्यापये द्वेज ॥ आदित्यं स्थापयेद्द्वयानेन संपां पूजयेद्भुवः ॥ २२ ॥
 बाह्वतो देवशार्दूलं द्वादीनां सप्ततनः ॥ रक्तवर्णमहातेजं ततः पद्मोपरि स्थितम् ॥ २३ ॥ सर्वलक्षणं संयुक्तं तत्राभरणभूषितम् ॥ द्विमुजैश्च
 कचक्रं च सौम्यं पद्मधनुः करम् ॥ २४ ॥ वर्तुलं ते न विधेन मध्यस्थमिति जसम् ॥ आदित्यस्य त्वंदरूपं सर्वैकं पुशुनितम् ॥ २५ ॥ ध्यात्वा
 संपूजयेत् त्रित्यं स्थण्डिलं मंडलांश्चितम् ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराण ब्राह्मे पर्वणि सप्तमीकले सौरधर्मसूत्र्यमण्डले देवता चतविधिवर्णनं
 नामैकाधिकद्विंशतमोऽध्यायः ॥ २०१ ॥ ४४ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ मंडलस्यं सुरश्रेष्ठा विधिनयेन भारुकरम् ॥ पूजयेन्मानवा

भक्त्यासविधिः कथ्यतांमम ॥ १ ॥ पूजयेद्विधिनयेन भास्करं पद्मासंभवम् ॥ मूर्तिस्थसर्वादेवंपूजितं ससुरासुरैः ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
 माधुकृष्णमहाबाहो साधुष्टोऽस्मि सुव्रत ॥ शृणुष्वैकमनाः पूर्वमूर्तिस्थयेन पूजयेत् ॥ ३ ॥ इवेत्येति च मंत्रेण उत्तमांगं सदा चयेत् ॥ अग्नि
 मीळोति मंत्रेण पूजयेद्दक्षिणे करे ॥ ४ ॥ अग्न आयाहि मंत्रेण पादौ देवस्य पूजयेत् ॥ आजिघ्रेति च मंत्रेण पूजयेत् पुष्पमालया ॥ ५ ॥ येन योगे
 ति मंत्रेण मुक्तपुष्पांजलिं क्षिपेत् ॥ समुद्रं गच्छत्यत्रोक्तमनेन स्नापयेद्भविम् ॥ ६ ॥ इमं मे गतिं यत्रोक्तमनेन नापि च भूयम् ॥ समुद्रं ज्येति
 मंत्रेण कषायैः परिरूपयेत् ॥ ७ ॥ स्नापयेत्पयसाः कृत्स्नाः आप्यायस्वेति मंत्रतः ॥ दधिः क्राव्णोति वै दध्ना स्नापयेद्दधिवद्भविम् ॥ ८ ॥ तेजो
 ऽसि शुक्रमिति च वृतेन स्नपनं परम् ॥ याओ प्रचीति मंत्रेण स्नानमोषधिभिः स्मृतम् ॥ ९ ॥ उद्भूयेत्येतो भातुं द्विपदाभिः सुरादिषु ॥ सान
 स्तोकोति मंत्रेण युगपत्स्नानमाचरेत् ॥ १० ॥ विष्णोराटमंत्रेण स्नापयेद्दध्वा रिणा ॥ सौवर्णेन तु मंत्रेण अर्घ्यपाद्यानि वदेयेत् ॥ ११ ॥ इदं
 विष्णुर्विचक्रमे मंत्रेणार्घ्यं प्रदापयेत् ॥ वेदोऽसीति हि मंत्रेण उपवीतं प्रदापयेत् ॥ १२ ॥ बृहस्पतेति मंत्रेण दद्याद्ब्रह्माणि भानवे ॥ येन श्रि
 यं प्रकुर्वाणां पुष्पमालां प्रयोजयेत् ॥ १३ ॥ धूरसीति च मंत्रेण धूपं दद्यात्सगुणलम् ॥ समिद्धोऽजन मंत्रेण अंजं नंतु प्रयच्छति ॥ १४ ॥ भुंजा
 नीति च मंत्रेण भानुरोचनया चयेत् ॥ आरक्तं च वैकुण्ठ्याहो वा धुत्वा यवैः बुधः ॥ १५ ॥ सहस्रशीर्षां पुरुषोरविं सरसि पूजयेत् ॥ संभावयेति
 मंत्रेण सर्वनेत्रे परामृशेत् ॥ १६ ॥ विधत्तश्चक्षुरित्येवं भानोर्देहं समालभेत् ॥ श्रीश्च नेत्रेऽर्च्यं श्वेति मंत्रेणानेन पूजयेत् ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्ये
 महापुराणे सप्तमं कल्पसौख्यं रम्यार्थं विधिवर्णनं नाम द्वाद्विंशतमोऽध्यायः ॥ २०२ ॥ ४४ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥
 व्योमपूजाविधिं ब्रूहि समासाच्चतुरानन ॥ अष्टशृंगं कथं व्योमपूजयेद्वास्करस्य तु ॥ १ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ व्योमपूजाविधिं कृष्णनिर्देशयदतो
 मम ॥ अष्टशृंगं यथा व्योमपूजयंति मनीषिणः ॥ २ ॥ सौवर्णैराजतं तां कृत्वा चाऽममयं तथा ॥ अष्टशृंगं महाबाहोऽनेन विधिना चयेत् ॥ ३ ॥
 प्रथमं पूजयेद्भानुं मध्ये मंत्रेण सुव्रत ॥ महिषा वोमहायेति नाना पुष्पकंदं वैकैः ॥ ४ ॥ त्रितारमिंदं मंत्रेण सर्वशृंगं सदा चयेत् ॥ उदरं तमव इत्यथाने
 न पूजयेत् ॥ ५ ॥ आयंगौरिति मंत्रेण नैकृतं शृंगमर्चयेत् ॥ रक्षोहं वाजिनं वा पूजयेद्दसुरांतकम् ॥ ६ ॥ इन्द्रतोमांतपतयेद्ब्रथवानेन पूजयेत् ॥ अभि

त्वाशूनेनुमेषान्शृगमचयेत् ॥ ७ ॥ एवंभानुंचपरितःपूजयंतिसदाच्युत ॥ येनंदंभुनमिति वैअथवानेनपूजयेत् ॥ ८ ॥ नमोऽस्तुमय
पापेभ्योव्योमपीडंसदाचयेत् ॥ तेनराःसततकामान्प्राप्नुवंतिनशयः ॥ ९ ॥ त्वमेकोरुद्राणांयमूनांप्रवाणहेतेनपूजयेत् ॥ तद्विष्णोःप्रसंपदं
हंसःशुचिषदितिवैअपराह्णिसदाचयेत् ॥ १० ॥ एवंभानुंग्रहैःसार्धपूजयंतिसदरूपते ॥ तेसर्वान्विवरान्कामान्प्राप्नुवंतिनसंशयः ॥ ११ ॥
विमलेवाससीदत्वागुरवेसपवित्रके ॥ उपानहौतथाकृतस्मसौर्वणमंगुलीयकम् ॥ १२ ॥ गंधपुष्पाणिचित्राणिभक्ष्यभोज्यान्यनेकशः ॥ अनेन
विधिनयस्तुसोपवासोचयेद्ब्रविम् ॥ १३ ॥ बहुपुत्रोवहुधनःसनरःश्रेयवान्भवेत् ॥ उत्तरेचानयेनस्तुसोपवासोचयेद्ब्रविम् ॥ १४ ॥ गोश्वमे
धफलोर्विद्याद्बहुपुत्रश्चाजयते ॥ कृत्वोपवासंविपुवेयस्तुपूजयेतेरविम् ॥ १५ ॥ बहुपुत्रोवहुधनोकीर्तिमांश्चापिजयते ॥ कृत्वोपवासंग्रहणे
विधिवच्चंद्रमूर्ययोः ॥ १६ ॥ पूजयेद्भस्करंभक्तयाब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ इतिकथितंविष्णोर्भास्करारधनेविधिम् ॥ १७ ॥ यःशुन्या
पुरुषोभक्तयाममलोकैर्महीयते ॥ पुनरेत्यमहांकृष्णराजाभवतिभूतले ॥ १८ ॥ बहुपुत्रोवहुधनाःसमरेष्वपराजितः ॥ १९ ॥ इतिश्रीभविष्ये
महापुराणेब्राह्मणिसप्तमकिल्पेसौरधर्मभास्करारधनाविधिवर्णनंनामत्र्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०३ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥
अतःपरंप्रवक्ष्यामिर्विधिपरमपूजितम् ॥ रत्नव्योमप्रतिष्ठायांयथाभानुंपूजयेत् ॥ १ ॥ अर्चयित्वातुप्रकृतिगंधपुष्पाक्षनेत्रेभ्यो
सहोदकेनजलिनासहपुष्पाक्षतेनवा ॥ २ ॥ आवाहयेन्महादेवंखपोलकंभास्करंविभुम् ॥ मंत्रेणकुरुशार्दूलप्रत्यक्षकिरणायैव ॥ ३ ॥
अखपोलकायावाहयामिअभूभुवःस्वर्गोआदित्यारधनेमंत्रः ॥ ४ ॥ अभिमंत्र्यभुवेमात्रंसांवित्र्याचक्रचाविभो ॥ आपोहृष्टतियाप्रो
क्तापृथासूर्यस्यसर्वदा ॥ ५ ॥ यथान्यायंतुसंशाल्यपूरयेच्चान्यतोयतः ॥ हिरण्यगर्भःसमवततत्यनयाक्षालयेद्बुधः ॥ ६ ॥ सवितापश्चात्तत्सविना
ह्वानयापूरयेद्बुधः ॥ इत्येवंपूरयित्वातुवारिपुष्पाक्षतैर्बुधः ॥ ७ ॥ पात्रमौंदुरंगृह्णकृत्स्नंमूर्यस्यदशयेत् ॥ उदुत्यंजातंवेदसमनयाव्यो
म्रिनिक्षिपेत् ॥ ८ ॥ हंसःशुचिषदिपावंदद्याद्ब्रिचक्षणः ॥ निर्वापयेच्चपयसाखपोलकंरुनापयेत्ततः ॥ ९ ॥ अग्नस्तुसप्तभिर्वारकार्तिता
स्ताश्चकृत्सशः ॥ आपोहिष्टेतिचक्रमातिसुभिःकुरुंदन ॥ १० ॥ हिरण्यवर्णैतिक्रमाच्चतुर्भिश्चनराधिप ॥ अभिमंत्र्योदकमृभिस्तिष्ठभि

निक्षिपेत् ॥ ११ ॥ भानोःप्रदक्षिणं कृत्वा कृणुष्वपाजइत्यपि ॥ त्वमूषुवाजिनंगिरःप्रथमापरिकीर्तिता ॥ १२ ॥ पतिमिन्द्रस्तवाचामाद्वितीया
 परिकीर्तिता ॥ पतिमिन्द्रस्तुद्धो न आगहि तृतीयापरिकीर्तिता ॥ १३ ॥ सिधेवृत्राणि जिघ्रेऽगंधैर्भानुं प्रपूजयेत् ॥ अस्य वामस्येत्यनया अ
 क्षतैः पूजयेद्भविम् ॥ १४ ॥ सप्तयुजं तिरथमनया पूजयेद्भविम् ॥ पुष्पैर्भरतशार्दूलसततं मनःशानम् ॥ १५ ॥ कोददर्शप्रथममनया धूप
 मादिशेत् ॥ पाकः पृच्छाम्यनया चंदनं प्रतिपादयेत् ॥ १६ ॥ उद्दीप्य स्वेत्यनया दीपं दद्याद्भिभावसोः ॥ अर्चित्वा कुंकुमचैव क्षीषि क्षीर
 तुमंडलम् ॥ १७ ॥ शुक्लामातासीत्यनयानैवेद्यं प्रतिपादयेत् ॥ गौरीमामयेति दद्यात्तथा शुक्ले च वाससी ॥ १८ ॥ तस्याः समुद्रृत्यनया
 उपवीतं निवेदयेत् ॥ इति संपूज्य देवेशं ततः कुर्यात्परांस्तुतिम् ॥ १९ ॥ ऋग्भिर्वैपंचिभस्तातशृणुष्वैकमनाहतः ॥ उक्षाणं पृश्निरिति च
 प्रथमापरिकीर्तिता ॥ २० ॥ चत्वारिवागिति भवेद्धितीयापरिकीर्तिता ॥ इंद्रांमंत्रतृतीया तु वराधिक्ये प्रकीर्तिता ॥ २१ ॥ कृष्णं नयानं
 हितथाचतुर्थीपरिकीर्तिता ॥ योरत्नवाहीत्यनया किरीटं योजयेद्भविम् ॥ २२ ॥ गतेहनामित्यनया अव्यंगं भारुकरं न्यसेत् ॥ इयमददद्भ
 भसमृणच्युतमिति ऋगादितः ॥ २३ ॥ कृत्वा पूजांततश्चर्गिभरष्टाभिरिति चाच्युत ॥ देवस्य शक्तयोऽष्टौ च पूजयेद्विषयैः क्रमात् ॥ २४ ॥
 इत्येष ते मया ख्यातः प्रतिमापूजने विधिः ॥ यः पुरोक्तो महावाहो ब्रह्मणा विष्णवे तथा ॥ २५ ॥ अनेन विधिनार्यस्तु सततं पूजयेद्भविम् ॥ संप्राप्तो न्य
 खिलौ ह्येकानिह लोके परत्र च ॥ २६ ॥ पुत्रार्थीलभते पुत्रान्धनार्थीलभते धनम् ॥ कन्यार्थीलभते कन्यां वेदार्थी वेदविद्भवेत् ॥ २७ ॥ नि
 ष्कामः पूजयेद्यस्तु स मोक्षं प्राप्नुयान्नरः ॥ अनेन विधिना पूज्य गतः सिद्धिर्सर्वेष्णवः ॥ २८ ॥ ब्रह्मादयस्तथा देवपूजयित्वा विभावसुम् ॥ अनेन
 विधिना पूज्य संतः सिद्धिं परांगताः ॥ २९ ॥ इति श्री भाविष्ये महापुराणे ब्रह्मविष्णुसत्तमिकल्पे व्यामर्चनाविधौ नानामचतुराधिकद्विज्ञाततमोऽध्या
 यः ॥ २०४ ॥ ६४ ॥ व्यास उवाच ॥ ॥ पुनर्निबोध मे भिष्मगदतः परमं विधिम् ॥ येन पूजयेतो नैत्यं महादेवं दिवाकरम् ॥ १ ॥ प्रभूतं निर्म
 लं तेज आराध्य परमं सुखम् ॥ पूर्वमतस्तथाग्नेयानैर्ऋत्यां पवनालये ॥ २ ॥ क्रमेण यावदीशानं हृदि बीजं च विन्यसेत् ॥ भारुकरासनमेतत्तु
 न्यस्तव्यं तत्त्वदर्शीभिः ॥ ३ ॥ उपरिष्ठात्ततस्तस्य हृदये न तु पंकजम् ॥ अष्टपत्रैकं शरालं पंचवर्णं सकेसरम् ॥ ४ ॥ दीप्तादिपूर्वभारु-

आमहादेवगोचरम् ॥ शतयष्टकं न्यसेन्मंत्रैरदितः सर्वतोमुखीम् ॥ ५ ॥ अवीजैः केसरप्रेषु क्रमेणैव च पूजयेत् ॥ ततस्त्वावाहयद्राद्रुतस्थाप
 येत्कर्णिकोपरि ॥ ६ ॥ तस्योपहृत्य तंचान्यदेदितव्यं बुष्करम् ॥ तेनैवावाहनचार्च्यं स्थापनंचार्चयेच्च ॥ ७ ॥ पाद्यमाचमनं स्थानं
 वस्त्रगंधादिभूषणम् ॥ विधिनानीरुष्पाणि नैवेद्यं धूपमेव च ॥ ८ ॥ कर्तव्यं श्रद्धया भक्त्या एवं तु शिरोन्यसेत् ॥ महापातकिनोऽप्यालु
 भं ते चितितं फलम् ॥ ९ ॥ आदित्यपूजायि त्वा तु पश्चादंगानि पूजयेत् ॥ दीप्तायां हृदयं न्यस्य भवान्या तु शिरोन्यसेत् ॥ १० ॥ दिग्विदिशु
 न्यसेदस्त्रमिद्रादिशोत्तरातिकम् ॥ कर्णिकायां न्यसेत्त्रैस्त्ववीजेन तु वाचने ॥ ११ ॥ पुष्पैर्गंधैश्च धूपैश्च हृदयानि क्रमेण तु ॥ पूजयित्वा तु विधि
 वद्गर्भपश्चात्तु मंत्रावित् ॥ १२ ॥ बाह्यातः पूर्वतो मंदं दक्षिणेन बुधंतथा ॥ विषाणं पश्चिमं पूज्य उत्तरेण तु भार्गवम् ॥ १३ ॥ आग्नेय्यां च कुंजं पूज्य
 नैऋत्यां भातु देहजम् ॥ वायव्यां पूजयेत्कृष्णमैशान्यां विकं वं नृप ॥ १४ ॥ इन्द्रादिलोकपालांश्च ततोऽष्टौ पूजयेद्बुधः ॥ सुगंधैर्विविधैः पुष्पै
 र्धूपैश्चैव मनोरमैः ॥ १५ ॥ क्रमेण पूजयेद्गतुलोकपालैर्ग्रहेः सह ॥ मंत्रैः कुरुकुलश्रेष्ठयहच्छेद्य आत्मनः ॥ १६ ॥ अनेन विधिनयत्रदेवः
 संपूज्यते रविः ॥ नचौराग्निभयंतत्र न चापि नरकाद्रयम् ॥ १७ ॥ यज्ञोपलविपादिभ्यो भयंतत्र न विद्यते ॥ सुखमारोग्यमानंदं लुभिसम
 चलांश्च यम् ॥ १८ ॥ तेजोविंशतमं मध्यस्थमादित्यं परमार्थतः ॥ यष्ट्यं सार्धैर्नित्यं नरथोन च वाजिनः ॥ १९ ॥ इत्येव विधिरूपातो
 मया भीष्म तवाखिलः ॥ येन पूजयेत् नित्यं महादेवो दिवा क्रमम् ॥ २० ॥ इत्थं पूज्या विस्वन्तं हृद्बीजेन विसर्जयेत् ॥ य एवं पूजयेद्भानुं स या
 त्ति परमां गतिम् ॥ २१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे सप्तमी कल्पे सारथे भीष्मव्यास संवादे महादेवाच न विधिवर्णनं नाम पंचाधिकाद्विंशत
 मोऽध्यायः ॥ २०६ ॥ ६४ ॥ भीष्म उवाच ॥ भंत्रोद्धारं परं ब्रूहि मुद्रांशोक्तिं समन्वितम् ॥ रूपवर्णसमैश्च पौराणिकमनुत्तमम् ॥ १ ॥
 ॥ व्यास उवाच ॥ शृणु भीष्म महाबाहो यथा वक्ष्यामि ते न व ॥ पौराणिकानां मंत्राणां मुद्रां वैदिका हते ॥ २ ॥ वर्णैरफसमायुक्तं विदुर्मनै
 व भूषितम् ॥ अंतस्थानां हि अंत्यं वै ब्रह्म देवस्य मुच्यते ॥ ३ ॥ विदुरे फसमायुक्तं दीर्घयामात्रया तथा ॥ दीक्षाक्षरसमुद्दिष्टं द्वितीयं विष्णु दे
 वतम् ॥ ४ ॥ तृतीयं तु तथा प्रोक्तं सविस्मर्गं जनाधिप ॥ सतृतीयो बुधैश्चात्को रुद्र देव त एव हि ॥ ५ ॥ भारुकरायेयं महानां शाश्वतं मंत्रमूर्तिं त्रि

रशरः ॥ दुर्लभः परमो गुह्यस्त्रिदेवो देवपूजितः ॥ ६ ॥ यस्त्विदं जपते भक्त्या स याति परमां गतिम् ॥ ततश्च मुद्रां वक्ष्यामि सा त्रिच्यं कारणं
 परम् ॥ ७ ॥ पद्माकारैरौकृत्वा मध्ये शिष्टे तु मध्यमे ॥ अंशुलिंशारयते तस्मिन् विमुद्रेति च सोच्यते ॥ ८ ॥ अनया वद्वयारजन्मा
 स्करस्य प्रियो भवेत् ॥ महाभयेषु सर्वेषु मातृवत्परिरक्षति ॥ ९ ॥ हृदयं तस्य विज्ञेयं यदक्षरं स्मृतम् ॥ विदुमोपासिंश्छन्नं हृदं
 तद्गतं सदा ॥ १० ॥ शिरस्य कर्मिणि त्रिप्रोक्तं देवदेवस्य भारत ॥ महाव्याहृत्य स्तितस्मत्स्थारज्जालिनी शिवा ॥ ११ ॥ अष्टाक्षरं तु विवे
 यमादित्यस्य महात्मनः ॥ यस्मरेत्साधकस्त्वेन नासौ केनापि वाध्यते ॥ १२ ॥ अकारेण समायुक्तं विदुरेकस्मन् नितम् ॥
 हकारमग्निदैवत्यं कवचं भास्करप्रियम् ॥ १३ ॥ एकाक्षरमिदं प्रोक्तमभेद्यं यस्मरेदिदम् ॥ दुष्टानां चैव विघ्नानां नाशनं नात्र संशयः ॥ १४ ॥
 सविसर्गैरिफ इति अष्टमे काक्षरं स्मृतम् ॥ नाशयेद्दुष्टकर्मणि साधकस्य न संशयः ॥ १५ ॥ समुखौ तौ करौ कृत्वा शिष्टौ तु ग्रथिता गुली ॥ क
 निष्ठानामिका योज्या तर्जन्यौ मध्यमे तथा ॥ १६ ॥ हृच्छिरः स शिखा चर्मामुद्रयं व्योम संज्ञिता ॥ मुष्टिवक्रोच्छ्रितं कुप्यत्सर्वव्यहस्तस्य त
 र्जनी ॥ १७ ॥ मालशब्दकृता दिस्तु मुद्रा ब्रह्मस्य कीर्तिता ॥ त्रासनीनाम विख्याता सर्वविघ्नभयं करी ॥ १८ ॥ कर्णविदुसमायुक्तं यंचतुर्थं
 महामते ॥ भास्करस्य त्विदं नेत्रमग्निदैवतमुच्यते ॥ १९ ॥ स्मरः स्यात्साधकं द्रणां दुरंतेनाशने ध्रुवम् ॥ मध्यमा तर्जनी वैवसव्यहस्तस्य चो
 च्छ्रितम् ॥ २० ॥ कनिष्ठानामिके कुच्यं अंगुष्ठेन ततः क्रमेत् ॥ नेत्राभ्यां स्पृशं ये देनं नेत्रमुद्रा प्रकीर्तिता ॥ २१ ॥ गोवृषानामपि ख्याता
 दर्शने दिव्यगोचरम् ॥ रां दीप्तारिततः मूक्ष्मारी जयाभीष्म उच्यते ॥ २२ ॥ उभाह्वाहं विभूतिश्च विमलरैः प्रकीर्तिता ॥ अपवाहा च महाबाहो
 विद्युत्तारौ प्रकीर्तिता ॥ २३ ॥ गोवृषानामं सर्ववीरभद्र करिता ॥ इत्येतां गीजरूपास्तु कथिताश्चैव संज्ञकयः ॥ २४ ॥ उतानौ तु करौ कृत्वा स
 व्याकुंच्यते तां गुली ॥ कुर्यादुपरि चांगुष्ठौ चालयीत पुनः ॥ २५ ॥ सर्वासां चैव शक्तीनामेतामुद्राः प्रदर्शयेत् ॥ नाम्ना च विद्युता चैव न वमसि व
 तो मुखी ॥ २६ ॥ नामान्येतां निशक्तीनां समासात्कथितानि तु ॥ सर्बीजानि महाबाहो मया सेहेन भारत ॥ २७ ॥ ग्रहाणां शृणु बीजानि रूपं च गदतो मम ॥
 सर्वभंतथा संकंजकूतुहलोद्ग्रह ॥ २८ ॥ अकारादीपिताः सर्वे नमस्कृता रंत्यो जिताः ॥ पूजाकाले प्रयोक्तव्या जपकाले तैव च ॥ २९ ॥ होम

काले तु स्वाहा तं त्रं षट्कार संयुतम् ॥ सर्वो वै द्युतताभीष्मशिखा विंदु विभूषिताः ॥ ३० ॥ सोमाद्याः केतुपथ्यताग्रहाद्येव प्रकतिताः ॥ एतामुद्राः
 प्रवक्ष्यामि सर्वसिद्धिप्रदाधिकः ॥ ३१ ॥ सुमुखैतुकरौ कृत्वा शिष्टौ चैव प्रसारितौ ॥ इदं मुद्रानमस्कारग्रहसाध्विधिका मिका ॥ ३२ ॥ मंत्रोद्धारस्तवा
 ख्यातोरहस्यो दुर्लभो नृप ॥ शृणुष्व रूपं देवानां ध्यानकालेषु स्थिते ॥ ३३ ॥ जपावर्णमहातेजश्चेतपद्मोपरिस्थितम् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नं सर्वाभ
 रणभूषितम् ॥ ३४ ॥ तथैकवक्त्रं द्विभुजं सोमपंकजं करम् ॥ मंडलेन चरुं तु मध्यस्थं रक्तवाससम् ॥ ३५ ॥ मार्तण्डस्य हृद्गुरुं शुचिः स्ना
 तो जितेन्द्रियः ॥ त्रिकालं यः स्मरेद्भोगे कचितो व्ययस्थितः ॥ ३६ ॥ सोऽचिराद्भवते लोकवितेन वनदेपमः ॥ मुच्यते सर्वभोगैस्सुतेजस्वी
 बलवान्भवेत् ॥ ३७ ॥ हृदयं चोत्तमांगं च शिखावैष्णवक्रमेव च ॥ रक्तवर्णं हि मे श्यामाः सर्वाभरणभूषिताः ॥ ३८ ॥ वरदाऽभयहस्ताश्च
 ध्यातव्याः साधकेन तु ॥ तडितुं जनिभं शस्त्रैर्द्रुचंद्रां करालिनम् ॥ ३९ ॥ विशेषः कथितो ह्येपकामरूपस्त्वभाषतः ॥ दीनां शितां शिखा
 काराध्यातव्याममशक्तयः ॥ ४० ॥ श्वेतवर्णं स्मरेत्सोमं रक्तवर्णं कुंजं स्मरेत् ॥ सौम्यमष्टापदां भंचगुरुं च पतिवर्णकम् ॥ ४१ ॥ शंखश
 रणिभं चैव तं काणचां जनसंनिभम् ॥ रजावर्तनिभं राहुं धूम्रं च विकचं स्मरेत् ॥ ४२ ॥ वामहस्तौ कटिन्यस्तौ दक्षिणाचाभयप्रदौ ॥
 रक्तधूरक्तनेत्राभ्येर्धकायकृतां जलिः ॥ ४३ ॥ इति भानुग्रहैः साधयेध्यायंति नृपोत्तम ॥ लभंते ते महासिद्धिमाचिरात्त्रात्र संशयः ॥ ४४ ॥
 तवाख्यातमिदं वक्त्रं ग्राहणां भीष्मकृत्स्नशः ॥ यं श्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते भुवि मानवाः ॥ ४५ ॥ अनेन विधिना भीष्मसदा देवं दिवाकरम् ॥
 त्रिकालं पूजयेद्भक्त्या वीरश्रद्धासमन्वितः ॥ ४६ ॥ इत्थं पूजयमानस्तु सर्वदेवं दिवाकरम् ॥ ब्रह्महत्याविनिमुक्तो महादेवत्वमाप्नुयात् ॥ ४७ ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणे ब्रह्मपर्वणि सप्तमीकल्पे सौरधर्मेषु पूजामाहात्म्यवर्णनं नाम पटुतरद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०६ ॥ भीष्म उवाच ॥
 अहो देवस्य माहात्म्यं भास्करस्य नवयोदितम् ॥ पूजयंति सदा ह्येनं ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ १ ॥ व्यास उवाच ॥ एवमेतन्न संदेहो यथावद
 सिभा रत ॥ नास्ति सूर्यसमो देवो नास्ति सूर्यसमा गतिः ॥ २ ॥ नास्ति सूर्यसमं ब्रह्म नास्ति सूर्यसमं धनुतम् ॥ नास्ति सूर्यसमो धर्मो नास्ति सूर्यसमं
 धनम् ॥ ३ ॥ नास्ति सूर्यमृते कामं नास्ति सूर्यमृते पदम् ॥ नास्ति सूर्यसमो बंधुनास्ति सूर्यसमा माता नास्ति सूर्यसमो गुरुः ॥ ४ ॥ नास्ति सूर्यसमा नास्ति सूर्यसमो गुरुः ॥

नास्तिमूर्धसमंतीर्थनपवित्रततः परम् ॥ ६ ॥ तमेकं देवतं विद्यान्नेवाप्यकं परायणम् ॥ लोकानां देवतानां च पितृणां चापि भारत ॥ ६ ॥
 तमर्चतः स्तुवंतश्च प्राप्नुवंति परांगतिम् ॥ ते प्रपन्नास्तु ये भक्त्या मुक्तास्ते भवसागरात् ॥ ७ ॥ राजाचोराग्रहाः सर्पादारिद्र्यदुःखसंपदः ॥ नैते
 पीडयितुं शक्ताः प्रसन्ने भास्करे सति ॥ ८ ॥ व्यास उवाच ॥ एवं तत महाबाहो देवो भास्कर तत्परः ॥ स पूज्यः स न भस्करार्थः सहिध्या तव्य
 एव च ॥ ९ ॥ प्रत्यक्षे देवता ह्येषा देवदेवो यमादरात् ॥ अथ किं बहुनोक्तेन यद्दृश्यामि निबोध मे ॥ १० ॥ पूजयेत्तेन यः पापी तथा दित्यादिने
 रापि ॥ पूजयंति नरा ये तैर्याति परमांगतिम् ॥ ११ ॥ प्राप्ते सूर्यदिने भक्त्या भानुं स पूज्य श्रद्धया ॥ न तं करोति पुरुषः स यात्यमरलोका
 ताम् ॥ १२ ॥ यस्तु पूर्वैर्वर्भक्त्या पंचरत्नसमान्वितम् ॥ निवेदयति मंत्रेण स यात्यमरलोकात् ॥ १३ ॥ मार्तण्डप्रीतये स्तुतुं कुर्वच्छ्रा
 दं विधानतः ॥ संक्रांता वयने वीरसूर्यलोकां स गच्छति ॥ १४ ॥ कृत्वोपवासं पृथ्यां तु स तम्यां यस्तु मानवः ॥ करोति विधिवच्छ्राद्धं भास्करः
 प्रीयतामिति ॥ १५ ॥ सर्वदोषविनिर्मुक्तः सूर्यलोकमहीयते ॥ मानवो यस्तु स तम्यां योऽपि ताच दिवाकरम् ॥ १६ ॥ प्रपूज्य विधिवद्भानुं
 सर्वान्कामानवाप्नुते ॥ विशेषतस्तस्य दिने ग्रहणे च नराधिप ॥ १७ ॥ इति भीष्मविजानीहिन देवो भास्करात्प्रियः ॥ आदित्यमेकं परसं देवदे
 वेषु पूजितम् ॥ १८ ॥ रत्नपर्वतमारुह्य यथा मुविनराधिपाः ॥ सत्वनुरूपं गच्छंति रत्नभागानशेषतः ॥ १९ ॥ तथा भानुं समाराध्य प्राप्नुवंति
 नराः फलम् ॥ धनार्थी प्राप्नुयादर्थं पुत्रार्थी प्राप्नुयात्सुतम् ॥ २० ॥ मोक्षार्थी मोक्षमाप्नोति चाथ वामरतां व्रजेत् ॥ अथ किं बहुनोक्तेन शृणुष्व
 वचनं मम ॥ २१ ॥ ब्रह्मादयो देवगणाः भुमराध्य भारत ॥ मनोहराणि दिव्यानि दिवि स्थानान्यवाप्नुवन् ॥ २२ ॥ अचलानि महाया
 ससर्वपापहराणि च ॥ समंतुरुवाच ॥ इत्युक्त्वा भगवान्यासस्तत्रैवांतरधीयत ॥ २३ ॥ भीष्मोऽपि पूजयामास तत्तथा भानुं विधानतः ॥
 तथा त्वमपि राजेन्द्र पूजयेमं दिवाकरम् ॥ २४ ॥ पूजयित्वा रविं भक्त्या स्थानं यस्थितिं शोधयतम् ॥ यथागतः स भगवान्यासो भीष्मश्च मान
 द ॥ २५ ॥ सकृत्प्रपूज्य स तम्यां भक्त्या देवं दिवाकरम् ॥ इति श्रीभीष्मविष्यमहापुराणे व्यास भीष्मसंवादे आदित्यपूजमाहात्म्यवर्णनं नाम सप्त
 धिकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २०७ ॥ ६३ ॥ ज्ञातानीक उवाच ॥ पुनर्मे ब्रूहि स तम्यां प्रातोऽप्ये भास्करस्य तु ॥ उपोषितो भवतीह नरोऽथ स्तुद्रिजो

यत्फलंचपूजयितुं सत्सम्यां प्राप्य मोक्षदम् ॥ मोक्षार्थी पार्थिव श्रेष्ठ यथाह भगवान्निविः ॥ २५ ॥ कृत्वा दित्यदिनेन कर्मभक्त्या संपूजयेद्भू-
विम् ॥ अचलस्थानमाप्नोति मानवः श्रद्धयान्वितः ॥ २६ ॥ सूर्यलोकं च नियतं तस्य वासो न संशयः ॥ यस्तु पूजयेत् भक्त्या तत्तन्म्यां भा-
स्करं नरः ॥ २७ ॥ ब्रह्मद्रुद्रलोकैषु तस्य प्रातिहता गतिः ॥ नाथो न कुष्ठान् क्लृप्तान् व्यङ्गान् च निर्वनः ॥ २८ ॥ कुले तस्य भवेद्भार्यश्वर-
त्सप्तमव्रतम् ॥ विद्यार्थी लभते विद्याधनार्थी धनमाप्नुयात् ॥ २९ ॥ भार्यार्थी रूपं तं पद्मां स्त्रियं पुत्रांश्च भारत ॥ लेभात्प्रमादो नो ह्यक्षयते भ-
गो यदा भवेत् ॥ ३० ॥ तदा त्रिरात्रं नार्थी यत्कुर्याद्वा कशमुंडनम् ॥ प्रायश्चित्तं निदं कृत्वा पुनरेव व्रती भवेत् ॥ ३१ ॥ सैव यथावत् सत्सम्यो-
भवंति च खगेध्वर ॥ अभ्यर्च्य सूर्यं सत्सम्यां माल्यधूपादिभिर्नरः ॥ ३२ ॥ भोजयित्वा द्विजच्छतं प्राप्नुयात् स्ववर्गमक्षयम् ॥ सत्सम्यां विप्र-
मुख्येभ्यो हिरण्यं यः प्रयच्छति ॥ ३३ ॥ स तदक्षय्यमाप्नोति सूर्यलोके च गच्छति ॥ इतदंकीर्तिं वीरसप्तमी व्रतमुत्तमम् ॥ ३४ ॥ भूय-
एवाभिधास्यामि शृणुष्वैकमना नृप ॥ ३५ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्रह्मोपनिषत्तमोऽक्षरं कल्पसौरभर्मसूयारुणसंवादे सप्तमिव्रतवर्णनं
नामाष्टाधिकद्विंशततमोऽध्यायः ॥ २०८ ॥ ६४ ॥ यः क्षिपेद्ब्रह्मयाहारः शुक्लद्रादंशसप्तमीः ॥ अथवा यावत् कदा-
रः शीर्णपणोऽपि वा ॥ १ ॥ क्षीराशीचैकभक्तो वा भिक्षाहारो यथा पुनः ॥ जगुहारीपि वा विद्वान् पूजयित्वा दिवा करम् ॥ २ ॥ पुष्पपहारै-
र्विविधैः पद्मसौगान्धिकोत्पलैः ॥ नाना प्रकारैर्गैर्धैश्च धूपैर्गुग्गुलुचन्दनैः ॥ ३ ॥ कुण्डलगंधपायसाद्यैर्विचित्रैः सुविभूषणैः ॥ अर्चयित्वा द्विजा-
श्चेष्टान् हिरण्यान्नादिभिर्नरः ॥ ४ ॥ स तत्फलमाप्नोति क्रतुभिर्भूरिदक्षिणैः ॥ यदेहतप्यते वीर प्राप्य ते केवलं रेवः ॥ ५ ॥ विमानवरसाह-
ढः सूर्यलोकं महयति ॥ ततः पुण्यक्षयाद्राजकुले महति जायते ॥ ६ ॥ एवं भक्त्या विस्वंतं प्रतिमां सप्तमाहितः ॥ पूजयेद्विधिं यद्दत्तयत्ना-
मानि परिकीर्तयेत् ॥ ७ ॥ माधवे मासि विष्णुरिति माधवे चार्चयेत्मेवेति ॥ शुक्ले विस्वाम्नासे तु शुचौ भासे दिवा करः ॥ ८ ॥ पर्जन्यं श्रावणे
मासि नभस्येवरुणस्तथा ॥ मार्तण्डेति च विज्ञेयः कार्तिके भागवः पुनः ॥ ९ ॥ मार्गशीर्षेति भस्त्रस्तु कार्तिके यत्प्रति ये रेवः ॥ पूषा णैषे तु वैवस्वसे पू-
जनीयः प्रयत्नतः ॥ १० ॥ माघे भगेति विज्ञेयस्त्वष्टा चैवाथाल्गुने ॥ एवं क्रमेण नमानि कार्ति ये यत्प्रति ये रेवः ॥ ११ ॥ धूपार्चनविधिभिः

सप्तम्यां सुप्तमाहितः ॥ यः करोति नरो भक्त्या स याति परमांगतिम् ॥ १२ ॥ तत्तत्तत्सर्वमाख्यातं यायुर्द्वतमं विभोः ॥ नैवेद्यमग्निप्याय
नाभक्ताय कदाचन ॥ १३ ॥ न च पापकृते देयं न देयं नास्ति कायवा ॥ कृतघ्नेनास्ति केदारनेत्रं यच्छूर्कपणे ॥ १४ ॥ यद्देष्टुं युयां नित्यं तप्त
मीव्रतमुत्तमम् ॥ पठेद्यच्चापि नित्यतः श्रद्धया परया न्वितः ॥ १५ ॥ इह लोके सुखं प्राप्य मृत्युलोकमहीयते ॥ पुण्यक्षयादिहा गत्यराजा भवति
भूतलो ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे मयूरार्णवसंवादे माससप्तम्यां त्रयवर्णनं नाम नवाधिकाद्विंशततमोऽध्यायः ॥ २० ॥
॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्येष सप्तमी कल्पः समासात्कथितस्तव ॥ विस्तरात्ते पुनर्वाच्यं शृणुष्वैकमना विभो ॥ १ ॥ फाल्गुनामलपक्ष
स्य षष्ठ्यां च सप्तमि पोषितः ॥ पूजयेद्भ्रास्करं स्नात्वा गंधधूपेषु विलेपनैः ॥ २ ॥ अर्कपुष्पैर्महाहोमेषु गुलेन सुगंधिना ॥ श्वेतैर्नकरवैरिणैश्चंदने
न दिवाकरम् ॥ ३ ॥ गुडोदकेन नैवेद्यं निवेद्य प्रीतिरखे ॥ एवं संपूज्य दिवा भातुरात्रौ तस्याग्रतः स्वपेत् ॥ ४ ॥ जपन्मौर्मपंजराप्यादिनिद्रः
स ततं बुधः ॥ शतानीक उवाच ॥ ॥ किं तत्परं भगवतः प्रियं जप्यमनुत्तमम् ॥ ५ ॥ जतयं यत्परं भक्त्या भातुस्तस्याग्रतो नरैः ॥
तन्मे ब्रूहि तथामंत्रान्धूपदीपान्विशेषतः ॥ ६ ॥ येनाहंतं जपञ्जप्यपूजयामि दिवाकरम् ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ वच्मि नैर्भगवतश्च
ष्टसमासात्र तु विस्तरात् ॥ ७ ॥ षडक्षरेण मंत्रेण कुर्यात्सर्वसमाहितः ॥ जपहोमं तथा पूजां शतजतेन सर्वदा ॥ ८ ॥ सावित्र्यञ्च जपं पूर्व
कृत्वा शतसहस्रशः ॥ पश्चात्सर्वप्रकुर्वीत जपादेकमना कुलम् ॥ ९ ॥ ॐ भोः सावित्री भास्कराय सहस्रारं इमं धीमहि ॥ तेन भूयः प्रचोद
यात् ॥ १० ॥ जप एष परः श्रुतः सप्तम्यां भातुना स्वयम् ॥ जप्त्वा सकृद्देवैर्नृतो मानवो नात्र संशयः ॥ ११ ॥ प्रभाते त्वथ सप्तम्यां जपन्नित्यमा
नसः ॥ पूजयेद्भ्रास्करं भक्त्या पूर्वीकं विधिनानृप ॥ १२ ॥ श्रद्धया भोजयेच्च पिब्राह्मणञ्छक्तिनानृप ॥ दिव्यान्भोगांश्च विधिवद्भक्ष्यभोज्य
रनेकशः ॥ १३ ॥ वित्तशब्दं न कुर्वीत भोजकंश्च प्रभोजयेत् ॥ न भोजयेत्थाऽसौ रान्तरान्तरान्तेन भोजयेत् ॥ १४ ॥ शतानीक उवाच ॥
के भोज्याः केन वा भोज्या ब्राह्मण ब्रह्मवित्तम ॥ केषुचित्तेषु सप्तम्यादेव देवो दिवाकरः ॥ १५ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ वटी भोज्यो भवोद्भिद्रः तप्तमं कुरुते
चयः ॥ सौरभिन्नेष्वभोज्यो यो यश्च भुक्तो दिवाकरः ॥ १६ ॥ एते भोज्या द्विजाराजन्नादित्येन समासतः ॥ प्रोक्तो गुरुकुलश्चेष्टतथाऽभोज्या

ष्टुणुष्वै ॥ १७ ॥ सभार्यः सपतियस्तुकुहरागैर्हतश्चयः ॥ यश्चान्यदेवताभक्तस्तथानक्षत्रचूचकः ॥ १८ ॥ परापवादनिरतोयश्चैव लक्षस्तथा ॥
 एतेऽभोज्याः सविप्रास्तुस्वयंदेवेनचितिताः ॥ १९ ॥ शतानीकउवाच ॥ येभोज्याब्राह्मणाः प्रोक्तायेभोज्याद्विजोत्तमाः ॥ एतेपलक्षणं
 हिसर्वेषावसमाहितः ॥ २० ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुपुष्टोस्मिरा जेद्रकीर्तियाम्येपकृत्स्नहाः ॥ पठतांतुत्रयाविद्याब्राह्मणानांकंदवकम् ॥ २१ ॥
 वटेत्युक्तातुसाराजस्वयंदेवेनभानुना ॥ सोवटोविद्यतेयस्यसवटोत्युच्यतेद्विजः ॥ २२ ॥ ब्रह्मभत्रविशांवरिशूद्राणांचकंदवकः ॥ शृण्व
 तांविधिवत्पुण्यंभक्त्यापुस्तकवाचनम् ॥ २३ ॥ इतिमासेनिवदस्यहोमस्येतिचभानुना ॥ कथितकुरुशार्दूलव्ययमाकाशगामिनः ॥ २४ ॥
 यस्याः कर्ताभवेद्यस्तुममस्यात्करकोमतः ॥ सविप्रोराजशार्दूलसेष्टोभास्करस्यतु ॥ २५ ॥ जयोपजीवीव्यासश्चसमस्याजीविकस्त
 था ॥ यान्येतानिपुराणानिसेतिहासानिभारत ॥ २६ ॥ जयेतिकथितानीहस्वयंदेवेनभास्वता ॥ एकंनिवासयस्यस्तुब्राह्मणंपूजयति
 ॥ २७ ॥ जयोपजीवीसज्ञेयोवाचकश्चतथानृप ॥ आरुणेयादिशास्त्राणिस्तथातिलकस्तथा ॥ २८ ॥ यस्तुजानातिसौराणिविप्रः सौ
 रस्यतत्त्ववित् ॥ पूजयेत्सततंयस्तुभास्करंनृपसत्तम ॥ २९ ॥ भोजकांश्चतथाराजन्यथादेवंदिवक्करम् ॥ सज्ञेयोभास्करेभक्तोभोज
 नीयःप्रयत्नतः ॥ ३० ॥ भोज्यानांलक्षणंज्ञेयतदभोज्यानांशृणुष्वमे ॥ वृषलीयस्यैवैभार्याब्राह्मणीतुविशेषतः ॥ ३१ ॥ परभार्योपतिरसौ
 ब्राह्मणोब्राह्मणाधमः ॥ देवेननिहतःकुष्टीब्राह्मणो ब्रह्मघातकः ॥ ३२ ॥ भोजकोविंदेतयस्तुनचतंपूजयेत्तथा ॥ ज्ञेयोन्यदेवभक्तोसौसविप्रः
 कुरुंदन ॥ ३३ ॥ आदित्यंभोजकंविद्याद्रानोर्देहसमुद्रवम् ॥ नादित्यंपूजयेद्यस्तुसभोज्योनकदाचन ॥ ३४ ॥ मुंडोव्यंगधरोगौरः शंसपुष्प
 धरस्तथा ॥ यस्ययातिगृहेराजभोजकोमानवस्यतु ॥ ३५ ॥ तस्ययातिगृहेदेवाःपितरोभास्करस्यतु ॥ रक्षोभूतपिशाचाश्चयोगिन्या
 पिपलायिताः ॥ ३६ ॥ सकृद्धुक्तेगृहेयस्यभोजकोगृहधर्मिणः ॥ सप्तसंवत्सरंयवचूतभोभवतिभास्करः ॥ ३७ ॥ तस्यार्ताभोजये
 दिव्यांभोजकंसतंतुधैः ॥ यस्तुतानिंदतेविप्रः सनभोज्यः कदाचन ॥ ३८ ॥ निजंभर्तारमुत्सृज्यस्वैर्यान्यस्यगच्छति ॥ स्वैरिणिसितुप्रो
 क्तापिपिष्टाकुलदूषिणी ॥ ३९ ॥ प्रच्छन्नोचेतरेराजन्यानारीभवदोपतः ॥ ज्ञेयासास्वैरिणीराजकुलेभवतिनाशिनी ॥ ४० ॥

योऽस्यांरतोभवेद्विप्रःसञ्ज्ञेयःस्वैरिणरितः ॥ रंगोपजीविराजेंद्रतथाचवहुयाचकः ॥ द्वेष्टे
 नामनीराजन्कथकस्यप्रकीर्तिते ॥ ४२ ॥ कृतेनानेनयाद्वक्चउदृताःकुरुनंदन ॥ यस्तुर्तिगायतेविप्रःप्राञ्चैस्तुजनसंसदि ॥ ४३ ॥ रंगोपजी
 वीप्रोक्तोयद्वितीयःपरिकीर्तितः ॥ सूचकं कथनप्रोक्तं सर्वज्ञास्त्रिभुभारता ॥ ४४ ॥ सूचयेद्यस्तुःश्रुक्षाणिसर्वेनक्षत्रसूचकः ॥ ४५ ॥ क्षतानीकउवाच ॥
 अहोवतमहत्कष्टंभवतोयद्विजान्प्रति ॥ वेदांगज्योतिःशाल्मनुष्यप्रोक्तंमनीषिभिः ॥ ४६ ॥ षडंगोनभवतेनपातितेनद्विजेनच ॥ अभो
 ज्यःपठनात्तस्ययद्वस्त्याद्ब्राह्मणोद्विज ॥ ४७ ॥ भोज्योऽखंडंययाविप्रोऽनर्थकेनत्वनर्थकम् ॥ विमृश्यकथ्यताविप्रअत्रमेसंशयोमहान् ॥
 ॥ ४८ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुपृष्टास्मिभवताश्रूयतामत्रनिर्णयम् ॥ यस्यजीव्यामिदंज्ञेयमंगविप्रस्यवैभवत् ॥ ४९ ॥ सांवत्सेरणज्यो
 तिषज्ञाननक्षत्रसूचकः ॥ नसभोज्योभवेद्राजन्यस्ययंजीविकाभवेत् ॥ ५० ॥ निष्कारणंपराणांचपरोक्षदोषकीर्तनम् ॥ गुणानंच
 यथाश्रुतिःपरिवादपरस्तुसः ॥ ५१ ॥ ब्राह्मणोयस्तुराजेंद्रवृत्त्याकर्मकरोतिवै ॥ देवतायतनेचहदेवानांपूजनंतथा ॥ ५२ ॥ आधिपत्यंभक्ष
 णंचनैवद्यस्यपरंतप ॥ सञ्ज्ञेयोदेवलोराजब्राह्मणोब्राह्मणाधमः ॥ ५३ ॥ नाधिकारस्तुविप्राणांभैमानांदेवपूजने ॥ वृत्त्याभारतशाल्मज्जा
 धिपत्येविक्षेपतः ॥ ५४ ॥ यस्तुपूजयतेदेवांब्राह्मणोद्रव्यलोभतः ॥ वृत्त्याकुरुकुलश्रेष्ठसयातिनरकंश्रुवम् ॥ ५५ ॥ देवालयेषुसर्वेषुआग्नि
 कार्यंचसुव्रत ॥ यःकुयाद्रव्यलोभेनअधोगतिमवाप्नुयात् ॥ ५६ ॥ देवालेषुसर्वेषुवर्गयित्वाश्रिवालयम् ॥ देवानांपूजनेराजन्नायकायपुवा
 विभोः ॥ ५७ ॥ अधिकारःस्मृतोराजनभोजनानंसंशयः ॥ पूजयंतस्तुदेवानांप्राशुर्वतिपराणितम् ॥ ५८ ॥ नैवद्यंमुंजतेयस्माद्राजयंतंच
 भास्करम् ॥ पूजयंतंचदेवानांदिव्यतंत्रणतगताः ॥ ५९ ॥ पूजयित्वातुर्वेदवाक्त्रयैवंभक्ष्यचम्राभोः ॥ यातितेपरमंस्थानंयत्रेवैदिविकरः
 ॥ ६० ॥ ब्राह्मणश्चापितंब्रूयात्क्षिणेतमिहामते ॥ एवंकरिष्येऽश्रेयथैनात्मनस्तनवाविभो ॥ ६१ ॥ इत्यामंयततोगच्छेत्स्वशृंहकुलनंदन ॥
 तथापेऽहंसिंपूज्यदेवंभक्त्यादिवाकरम् ॥ ६२ ॥ कृत्वाचपावकंराजब्राह्मणभोजयेत्ततः ॥ शाल्योदंतंतामुद्रुसुगंधंमुद्रुमेयहि ॥ ६३ ॥
 अपूपान्गुडपूषांश्चपयोदधितथानृप ॥ एतैस्तुतिमायातिभास्करोनस्तप्तम् ॥ ६४ ॥ वर्षाणिभरतश्रेष्ठनात्रकायाविचाराणा ॥ कुलित्य

कान्मसूरांश्चनिष्पावादींस्तथैवच ॥ ६६ ॥ सिद्धुं कंचतथान्यच्चराजमार्षांस्तथैवच ॥ नैतानिभास्करेदद्याद्यहच्छेच्छेयआत्मनः ॥ ६७ ॥
 दुर्गंधं च कटुकमत्यल्पं भास्करस्य तु ॥ विमिश्रांस्तंडुलांश्चापि न दद्याद्भास्कराय वै ॥ ६८ ॥ इत्थं भोज्याद्विजराजन्प्राज्ञेयैर्दुर्कसंपुटम् ॥
 प्रणम्य शिरसा देवमुदकेन समन्वितम् ॥ ६९ ॥ गृहीत्वा क्रैतनं यस्तु भजेत्स्य ब्रह्मलोकतः ॥ नाश्रंति पितरस्तस्य न देवान् च मानवाः ॥ ७० ॥
 निष्क्राम्य नगराद्राजन्त्यावापूर्वोत्तरादिशम् ॥ नात्युच्चैर्नातिनोचैश्चु चोद्देशेऽकं युत्तमम् ॥ ७१ ॥ जातं दृष्ट्वा महाबाहो पूजयित्वा सरोत्तमम् ॥
 पूर्वोत्तरागतांश्चैव तस्य शाखादिसन्नप ॥ ७२ ॥ सुक्षिप्तेन पृथग्भूते संपूज्य गृहमाब्रजेत् ॥ ७३ ॥ जातं दृष्ट्वा महाबाहो पूजयित्वा सरोत्तमम् ॥
 स्नातः पूज्य विवस्वंतमर्कपुष्पैः खगोत्तमम् ॥ ब्राह्मणभोजयित्वा तु अक्रौमे प्रीयतामिति ॥ ७४ ॥ प्राश्य मंत्रेणाकं पुटं ततो भुंजीत रागयतः ॥
 देवस्य पुरतो विरिअस्पृशन्दशनैः पुटम् ॥ ७५ ॥ अर्कसंपुटभद्रं ते भद्रं तेऽर्कसदास्तु वै ॥ ममापि कुरु भद्रं च प्रायशश्चित्तो भव ॥ ७६ ॥
 इमं मंत्रं जपन् राजन्मरन्त्रं महामते ॥ स्थित्वा पूर्वमुखो ब्रह्मवारिणा साहितं नृप ॥ ७७ ॥ प्राश्य भुंक्ते च यो राजन् स याति परमां गतिम् ॥ इतैरस्पृश्य
 हे वीर तत्पुटं चार्कसंज्ञितम् ॥ ७८ ॥ अनेन विधिना भक्त्या कर्तव्या सप्तमोऽसिदा ॥ वर्षया वन्द्यो महाबाहो प्रीतयेऽर्कस्य श्रद्धया ॥ ७९ ॥ यश्चैव सप्तमो
 कुर्याद्भास्करं प्रीणयन्नरः ॥ तस्याक्षयं भवेद्विजयं च लंसात्तपौरुषम् ॥ ८० ॥ सुवर्णैरजन्तां ग्रहिरण्यं च तथा क्षयम् ॥ कृत्वेमां सिद्धिमा
 यातः कौथुमिः सहसागतः ॥ ८१ ॥ कुष्ठरोगाच्च वै मुक्तो जयस्तोमो महोपतिः ॥ बृहद्रथजः कोपी यज्ञकल्मसोऽथ कृष्णजः ॥ ८२ ॥
 अर्कैश्च वसमाराध्यततो ह्येत्यर्कसाम्यताम् ॥ इयं धन्यतमा पुण्या सप्तमी पापनाशिनी ॥ ८३ ॥ पठतां शृण्वतां राजन्कुर्वतां च विशेषतः ॥
 तस्मादेषा सदा कार्या विधिवच्छ्रेयसेऽनघ ॥ ८४ ॥ शतानीक उवाच ॥ जनकादयो यथा सिद्धिं गता भावुं प्रपूज्य च ॥ श्रुतं मया तु व
 हुशेन श्रुतं कौथुमिर्यथा ॥ ८५ ॥ सिद्धिं गतोऽर्कमाराध्य कुष्ठान्मुक्तश्च भुवतः ॥ कश्चासौ कौथुमिर्विप्रः कथं कुष्ठमवाप्तवान् ॥ ८६ ॥ कथमाराधया
 मास भावुं देवपतिं द्विज ॥ एतन्मे ब्रूहि खिलं च कीर्तयस्व समासतः ॥ ८७ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमं कल्पसौरैधर्मैषु मूर्त्युजादि
 वर्णनं नाम दशाधिकद्विंशततमोऽध्यायः ॥ २१० ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ साधुपुष्टोऽस्मि राजेन्द्र शृणुष्व गदतो मम ॥ असीत्पुरा मह

विद्वान्ब्राह्मणः स्थानगोत्तमः ॥ १ ॥ समतः पुत्रसहितोजनकन्याश्रमं द्विजः ॥ तत्र वा दोऽभवेत्तपोषा विप्रैरन्यैर्नृपोत्तम ॥ २ ॥ क्रीडा विष्टेन वै त
 त्र हतः कौशुभिना द्विजः ॥ तेन दृष्ट्वा हतं विप्रं त्यक्तः पित्रासकौशुभिः ॥ ३ ॥ भ्रातृभिश्चमहाबाहो तथा शिष्टैश्च कृत्स्नशः ॥ प्रत्युक्तः स च सर्वैस्तु
 शोकदुःखसमन्वितः ॥ ४ ॥ तीर्थानि सजगाम आर्यादिव्यान्यायत न निच ॥ न च भुक्तस्त्वसौ विप्रसहसा ब्रह्महत्याया ॥ ५ ॥ अ
 मुक्तः स तथा विप्राः परो व्याधिरजायत ॥ कर्णनासा विहीनस्तु पूयशोणित विस्वः ॥ ६ ॥ पृथिवी पर्यटन्सर्वा पुनरागातिपतुर्गृहम् ॥
 दुःखोपहतचित्तस्तु पितरं वाक्यमब्रवीत् ॥ ७ ॥ गतः पिता तत्तीर्थानि पुण्यान्यायत न निच ॥ मुक्तोऽस्मि नानया तात क्रूरा ब्रह्महत्याया ॥
 ॥ ८ ॥ कृतोऽपि हि परतात प्रायश्चित्ते तु मेऽनघ ॥ किं करोमि क्लृप्तमिमांसा तात तीवरुजो मम ॥ ९ ॥ कुतेन कर्मण येन अल्पायासे
 न मे विभो ॥ नश्येत् ब्रह्महृत्येयं व्याधिश्चायं परंतप ॥ १० ॥ कथ्यतां मां चिरं तात कुहनिः श्रेयसं मम ॥ हिरण्यनाभो विप्रस्तु शुत्वा
 वाक्यं सुतस्य तु ॥ ११ ॥ शोकदुःखाभिभूतस्तु वाक्यं पुत्रमुवाच ह ॥ ज्ञातं पुत्र तव क्लेशं प्राप्तं यत्स्वटा महीम् ॥ १२ ॥ तीर्थानि
 च त्वया वत्स प्रायश्चित्ता नि कुर्वता ॥ न चापि ब्रह्महत्यात्वां मुंचते मत्कुले द्विह ॥ १३ ॥ उपाय मे कं वक्ष्यामि येन त्वं मोक्षमाप्स्यसे ॥ अल्पायासे
 न वै पुत्र शुण्ध्य गदतो मम ॥ १४ ॥ कौशुभिरुवाच ॥ आराधयामि कं देवं ब्रह्मादीनां कथं विभो ॥ शरीरेण विहीनोऽस्मि देतु ना सर्वकर्म
 णाम् ॥ १५ ॥ सिद्धिस्तं तित्युक्तेन कर्मणा तुष्टिमाप्नुयुः ॥ देवैरपि सुपूज्योऽयमुपलेपनमाजिनैः ॥ १६ ॥ भानुरेको द्विजश्चेष्टुर्बुधैर्वमनी
 षिणः ॥ ब्रह्मा विष्णुर्महादेवो जले शोधनदन्तथा ॥ १७ ॥ भानुमांश्चित्रसर्वे ते मां देते दिवि पुत्रक ॥ तस्माद्भानोः समं देवं न हं पश्यामि कंचन ॥
 ॥ १८ ॥ एवं भानुं सर्वमान्यमधुना खिलकामदम् ॥ पितरं मातरं तात नराणां न त्रसंशयः ॥ १९ ॥ तमाराधय वै भक्त्या जपन्मंत्रमनुत्तमम् ॥
 इति हासपुराणां निश्शुश्रूक्षसमन्वितः ॥ २० ॥ आराधयन् विभक्त्या जपन्साममहामते ॥ पुराणानि ततो लोके मोक्षं प्राप्स्यसि पुत्रक ॥ २१ ॥
 कौशुभिरुवाच ॥ ॥ देशसामानि वै तात प्रवराणि महामते ॥ अकारप्रवरोद्दीथं प्रस्थानं च तदुत्तमम् ॥ २२ ॥ पंचमः परिहारोऽत्र पटुमाहुस्तमद्भुत
 म् ॥ निधनं सप्तसंमं सप्तविध्यमिति स्मृतम् ॥ २३ ॥ सप्तैवैध्यामिति प्राक्तं हिंकारप्रणवेषु च ॥ अष्टमं च तव शाब्जं न वंशमपि देविकम् ॥ २४ ॥

ज्येष्ठतुदशसंसांमेधसोप्रियमुत्तमम् ॥ एतेषांतातसाम्नावैकंठेजाप्यंपरमत्तम् ॥ २५ ॥ जपित्वातुअहंशतयागच्छामिपरमंपदम् ॥
 ॥ हिरण्यनाभउवाच ॥ ॥ साधुपुत्रकुलंपूतंत्वत्पुत्रेणसेमनच ॥ २६ ॥ एवंगतस्यापिहितेजातापुत्रविधेःस्मृतिः ॥ एवंपातनसंदेहःसामा
 न्येतानिपुत्रक ॥ २७ ॥ प्रवराणिहिसाम्नावैब्रह्मणाकथितानिह ॥ एषामपिपरंप्रोक्तंसामद्वयमनुत्तमम् ॥ २८ ॥ तस्मादेकंपरंजाप्यंस्व
 पापभयापहम् ॥ ॥ कैथुमिरुवाच ॥ ॥ कथ्यतांताततच्छ्रियस्तुसामद्वयंपरम् ॥ २९ ॥ एतेषांतातसाम्नांतुनान्यंजाप्यंचयद्भवेत् ॥
 हिरण्यनाभउवाच ॥ ॥ ज्येष्ठसामपरंपूर्वद्वितीयंगदतःशृणु ॥ ३० ॥ ततःश्राव्यंतुतीयंतुजप्तव्यंमुक्तिमिच्छता ॥ ततश्चपरमंप्रोक्तंस्वयं
 देवेनभानुना ॥ ३१ ॥ स्वयदैवतमादिष्टंछंदसामुत्तमंव्रतम् ॥ प्रियहिरण्यगर्भस्यप्रियसूर्यस्यसर्वदा ॥ ३२ ॥ जपश्चविनियोगोपिलक्षणंच
 निबोधमे ॥ सत्येनस्वरलीनस्तुशुकरादिस्मृतंभुधैः ॥ ३३ ॥ ऋतुर्भावस्तथाधर्मोविधर्मःसत्यकृत्तथा ॥ धर्माधर्मौतथाकार्यौधर्मसर्वदेनमे
 वच ॥ ३४ ॥ यदेभिर्गीयतेशब्दैरुचिरं समयैर्द्वैजैः ॥ जाप्यंतत्परमंप्रोक्तंस्वयंदेवेनभानुना ॥ ३५ ॥ एतद्भजमानस्तुपुनरावर्ततेनतु ॥
 सर्वेरोगविनिर्मुक्तोसुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ ३६ ॥ एतज्जाप्यंतुसंजप्यआराधयदिवाकरम् ॥ गायन्सामतवप्रोक्तंशृणुपैराणिकंसुत ॥ ३७ ॥
 जेष्ठसामोऽपितेपुत्रलक्षणंकथयामिहि ॥ आद्यायादाज्यदेहेतिजेष्ठसामोपिलक्षणम् ॥ ३८ ॥ तवश्राव्यंजपंपुत्रज्येष्ठगायराविःसदा ॥ समा
 राधयशृण्वन्वैपुत्राणामिवपुत्रक ॥ ३९ ॥ एवमारारुध्यदेवेशंततोदुःखंप्रहास्यति ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ ततःस्तुत्वापितुर्वाक्यंसामगःकौ
 शुमिस्तथा ॥ ४० ॥ आराधयामासर्विभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ ततःश्राव्यंजपन्नज्जिकालेपुरतोखेः ॥ ४१ ॥ शृण्वतस्तुपुराणानि
 ब्रह्महत्यागतासदा ॥ व्याधिशृङ्गुरुशार्दूलफलमेतच्छ्रुतस्यैव ॥ ४२ ॥ जपतायत्फलंतेनदेवंपूजयतादृष ॥ सोपिप्राप्तेरावेराजञ्छुष्वैक
 मनानृप ॥ ४३ ॥ सगतोमूर्तिमान्विप्रःप्रसादाद्भ्रातरस्यतु ॥ प्रविश्यमंडलंभानोःपदंयत्परमंविभोः ॥ ४४ ॥ आवर्ततेनचाद्यापिगतोसौ
 परमंपदम् ॥ इतितेकथितंराजन्गतःसिद्धिमहाद्भजः ॥ ४५ ॥ उपोष्येमांभवेद्दीरःसप्तमीयातिभास्करम् ॥ कौथुमिर्नशादूलप्रसादाद्भ्रातृ
 रस्यतु ॥ ४६ ॥ जपमानस्तुवैसोपिपुराणश्रवणस्तथा ॥ इत्येषाकथिताराजन्प्रथमासप्तमीतथा ॥ ४७ ॥ अर्कस्यशुटिकापुण्यावितदायाप्रिया
 खेः ॥ ४८ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणसप्तमीकल्पसौारधर्मोऽर्कसंपुटिकापुण्यावितदायाप्रिया

॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्येषा कथिता वीर अर्कसंपुटिका तव ॥ द्वितीया मरिचैर्या तु शृणुष्व गदतो मम ॥ १ ॥ शुक्ल गक्षे तु चैत्रस्य षष्ठ्यां सभ्य
गुपोषितः ॥ पूजयेद्भस्करं भक्त्या सौख्यमविधानतः ॥ २ ॥ ॥ अतानीक उवाच ॥ ॥ ब्रूहि सर्वान्मम ब्रह्मन्मंत्रान्पुण्यानि विशेषतः ॥ सू
र्यादिहृदयं चापिशिरोन्यासयुतांस्तथा ॥ ३ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अहं ते कथयिष्यामि रहस्यं परमं विभो ॥ यदुक्तं ब्रह्मणा पूर्वभक्त्या
भानोर्महात्मनः ॥ ४ ॥ सर्वपापक्षयार्थं यत्तच्छृणुष्व महामते ॥ सर्वपापहरं पुण्यमादित्यलोकप्रजितम् ॥ ५ ॥ शिवादाससमायुक्तं वकारा
मृतमुत्तमम् ॥ ॐ वंफट् ॥ ॐ एष सूयः स्वयं तातं मंत्रमृत्तिर्महाबलः ॥ ६ ॥ अस्यानुस्मरणान्मंत्रानि नित्यं मधुरभोजनः ॥ संवत्सरेण देवेशं सा
क्षाद्भुतं प्रपश्यति ॥ ७ ॥ व्याधिमृत्योश्च निमुक्तः सूर्यलोकं स गच्छति ॥ स ततं जपमानस्तुराजन्मंत्रविदां वर ॥ ८ ॥ मनसा कर्म
णा वाचा शानुग्रहतोषिवा ॥ क्षीराशीमौनमाश्रित्य विविक्षेन्नियतेन्द्रियः ॥ ९ ॥ जपित्वा द्वादश लक्षं वै स शरीरो दिवं व्रजेत् ॥
त्रैलोक्यं च रतेराजं श्रितामणिं रिवेच्छया ॥ १० ॥ अथेदं परमं सूयस्य हृदयं शृणु ॥ स्मर्तव्यं शुचिना नित्यं सर्वपापभयापहम् ॥
॥ ११ ॥ वियुक्तं चंद्रसंयुक्तं मृक्रेण च भारत ॥ ॐ कारदीपितं चैव हृदयं परिकीर्तितम् ॥ १२ ॥ यकारं विंदु संयुक्तं वैशाखः
कथितो बुधैः ॥ यकारश्च वकारश्च मात्राविंदुस्तथानृप ॥ १३ ॥ इष्टं कवचमादिष्टमस्त्रं वक्ष्ये निबोधमे ॥ अणवादिंदुकारं
च स्वादुस्वारं कटस्तथा ॥ १४ ॥ इदमस्त्रं स्मृतराजन्नृपतं च निबोधमे ॥ विंदुचंद्रमसं युक्तं वकारममृतं स्मृतम् ॥ १५ ॥ ॐ ब्रह्म
न्नम्रममृतं गायत्री चापितेरो रंधेनु वै परिकीर्तितम् ॥ यकारश्च वकारश्च रिवेित्रमादिशेत् ॥ १६ ॥ व्यनेत्र एतान्यंगानि सूयस्य
मिततेजसः ॥ आदित्यमूर्ध्नि विन्यस्य हृदये हृदयं न्यसेत् ॥ १७ ॥ सावित्री कंठे शेते अशेषं मूर्ध्नि चितयेत् ॥ अर्कं न्यासो
मया ख्यातो विद्वाद्भ्यां सं प्रकल्पयेत् ॥ १८ ॥ एकाक्षरस्य सूयस्य शृण्वर्चनं विधिपरम् ॥ प्रथमं किंकिणिमुद्रां वद्धुं हृदये नृप ॥
॥ १९ ॥ प्राणायामेन च तथा परिवारसमन्वितम् ॥ एकाक्षरं समावेत्ति आत्मशुद्धयर्थमादरात् ॥ २० ॥ पुनस्तस्मै स्वयं वचनं तु वकारे
णात्मना लभेत् ॥ २१ ॥ एतत्कृत्वा दित्यसमो भवतीति न संशयः ॥ कृत्वा च मुद्रां प्रासादे अस्त्रं योज्यमर्हति ॥ २२ ॥ प्रासादशो

भनस्यैद्रुकृत्वातद्भरतर्षभ ॥ कवचेनार्कवाञ्छुक्षालयेद्भर्नतिथा ॥ २३ ॥ ततोर्षपात्रं पुनैश्च पूजयेद्विबिधप ॥ हृदिनास्त्रायै देवं तः पूजां समाचरेत् ॥ २४ ॥ पद्ममुद्रा पुष्पगर्भं देवं शिरसि विन्यसेत् ॥ आवाहितो भवेद्देवदेवो दिवाकरः ॥ २५ ॥ हृदये न च रथस्युक्तां पूजां वधीत भारत ॥ हृदये न च नैवेद्यं दातव्यं शक्तिना विभोः ॥ २६ ॥ यथाज्ञतं याजं पुर्यान्तु त्रतं विगतो द्वियः ॥ अनेन विधिनाराजन्सर्व कार्याणि साधयेत् ॥ २७ ॥ नक्त्राचिन्त्रातिवातः स्यान्न चापि दुरितं भवेत् ॥ व्योममुद्रां परां वद्धा कृत्वा चापि प्रदक्षिणम् ॥ २८ ॥ देवं विस्तयेत्पश्चाद्धृदये न महीपते ॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सौरार्चन विधिवर्णनं नैका द्वादशाधिक द्विंशत त्रयोऽध्यायः ॥ २११ ॥ ६४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ दृष्ट्वा तु पावकं देवं पावकस्य दिवाकरम् ॥ अत्रा तु स परिवारं बुकारं परिकीर्तयेत् ॥ १ ॥ एवं कृते शोधनं स्यात्पावकस्य न संशयः ॥ पद्मगर्भात्तो वाथ हृदयाग्नौ समाक्षिपेत् ॥ २ ॥ आवाहितो भवेद्देवदेवः साक्षान्न संशयः ॥ ओंकारेणा हुतिशतं नेत्रां जनसमाधिना ॥ ३ ॥ पंचाहुतीस्ततो दद्याद्गानां प्रीतये नृप ॥ विसर्गेनंततः कुर्याद्धृदये न विचक्षणः ॥ ४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमी कल्पे सौरार्चन विधिवर्णनं नैका द्वादशाधिक द्विंशत त्रयोऽध्यायः ॥ २१२ ॥ ६४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पद्मिनी च तथान्या तु मध्यमानामनीतथा ॥ अर्कणी ज्वालनी चैव तेजनी च गभस्तिनी ॥ १ ॥ शंखमुद्रा च दशमीसूर्यवक्रा तथा परा ॥ सहस्रकिरणा चैव मुद्रा द्वादशकीर्तिताः ॥ २ ॥ दद्याद्दर्व्यं तु पद्मिन्या व्योमवध्वा जपेद्बुधः ॥ उदयाश्रयः समाकर्षे मध्यमा व्याधिनाग्निनी ॥ ३ ॥ अर्किण्यापश्यते सूर्यविधिस्थस्तु भवेद्वादि ॥ ज्वालनिमुपसंगंतु वद्धा सूर्यमुखोजपेत् ॥ ४ ॥ सप्ताहादश्यते सूर्यसिद्धये च ततः स्वयम् ॥ अवतीर्य पद्मखंडं सूर्यादिभिरुखानरः ॥ ५ ॥ जपञ्छत सहस्रं हि अक्षयलभते निधिम ॥ शंखमुद्रादिभिर्यं सूर्यवक्रविधिं शृणु ॥ ६ ॥ अहोरात्रोपि तो भूत्वा वद्धा सूर्यमुखानरः ॥ स्थितः पद्मासने राज्ञ अपञ्चाप्ययुतं मनुम् ॥ ७ ॥ पश्यते तु न्यहात्सूर्यं भवेत्सिद्धिश्च मानसी ॥ सहस्रकिरणं बद्धनाभिमात्रजले स्थितः ॥ ८ ॥ जपेद्युतमात्रं तु भवेत्तद्भूतमानसः ॥ सहस्रकिरणं देव परं रश्मिभिरावृतम् ॥ ९ ॥ सपश्यति परं धाम भवेत्तिद्धिश्च पुष्कला ॥ आपानुग्रहकर्ता सौ सर्वेषां प्राणिनां भवेत् ॥ १० ॥ सर्वतः कंबुकं मुक्त्वा भवेद्द्विगता ज्वरः ॥ ११ ॥ परेशुल्लसौ करोतु त्वास

लघौचपरस्परम् ॥ वामानामिकयाक्रम्यदक्षिणतुंकनीयसी ॥ १२ ॥ वामादक्षिण्याचैवदक्षिणवामयातथा ॥ मुद्रैषाहिमहापुण्याव्योममुद्रा
 प्रकीर्तिता ॥ १३ ॥ बद्धयाचानयासद्योहीयतेव्याधयोनुषणम् ॥ नानयाराहितःकश्चित्सिद्धिप्राप्नोतिसाधकः ॥ १४ ॥ सर्वत्रैवोत्तमोह्योषामं
 त्रमुष्टिरितिस्मृता ॥ सूर्यस्यहृदयस्यमर्कमुद्रेतिविश्रुता ॥ १५ ॥ बद्धीयात्सततंमंत्रैरगुरागुरेयवृद्धये ॥ सूर्यमंडलमभ्यजेमंत्रासूयौदये
 स्थितः ॥ १६ ॥ समूयौभिसुखोभूत्वाज्ञेनमंत्रंनुसाधकः ॥ दिनत्रयेणपश्येतध्यानंजपपरायणः ॥ १७ ॥ तंदृष्ट्वानष्टतेमृत्युदुःखानचनसं
 शयः ॥ प्राप्नोतिचपरंस्थानयत्रदेवादिवाकरः ॥ १८ ॥ उत्तानौतुकरौकृत्वापृष्ठलग्नौपरस्परम् ॥ बद्ध्वात्वंगुलयःसर्वाःसुप्रकीर्णानसं
 शयः ॥ १९ ॥ आक्रम्यचांगुलामूलमंगुष्ठाम्भ्यांयथाक्रमम् ॥ उदयानाममुद्रैषवधीयादुदयेखे ॥ २० ॥ द्वादशात्पश्यतेसूर्यदिनात्सहि
 नसंशयः ॥ सर्वपापहरीचैवसर्वपापविनाशिनी ॥ २१ ॥ उदयाचविनावाममध्यतश्चैवतंक्षिपत् ॥ मध्यमानामविलयातासूर्यमध्येतुचितयेत् ॥
 ॥ २२ ॥ मध्यमाविधिनतेनबद्धमुद्रांतुसाधकः॥अंगुल्योःपरमंगुष्ठौविधिनतातुभौग्रथेत् ॥ २३ ॥ मुद्रासास्तमनिह्येषसर्वतंत्रेश्वरीशुभा॥
 सूर्यस्यास्तमनेमुद्रांबद्धाजसंसमारभेत् ॥ २४ ॥ सहस्रंदिशंतवापिसुद्रांबद्धाजपेदुधः ॥ सर्वपातकमंगुलंस्तसाहादुशोभनम् ॥ २५ ॥ करौपरस्पर
 रंलग्नवांगुष्ठौचोर्ध्वसंस्थितौ॥उभौचांगुष्ठकौचोर्ध्वसंलग्नौसूक्ष्मसंस्थितौ ॥ २६ ॥ मुद्रानुमालिनीचैवनिर्देहत्पापपजरम् ॥ ब्रह्महत्यादियत्पापयो
 जितासातुमूर्धनि ॥ २७ ॥ विदुर्भ्यांगुलयःसर्वाईषन्मध्यस्तथाग्रतः ॥ ऊर्ध्वस्थितौतथांगुष्ठौमुद्रयंतर्जनस्मृता ॥ २८ ॥ सर्वव्याधिहरिदेवी
 सर्वशत्रुविनाशिनी ॥ एतांबद्धामहापुण्यांस्तंभयतोरिपूत ॥ २९ ॥ उभौप्रासार्यैवहस्तौमध्यसाधेनसंस्थितौ ॥ ज्ञेयानाम्याततश्चै
 वअंगुष्ठाग्रंतथाक्रमात् ॥ ३० ॥ मुद्रागभस्तिनीनामसूर्यस्यहृदयंपरम् ॥ मृत्युनाशयतेह्येषाबद्धासूर्योदयेशुभम् ॥ ३१ ॥ अर्बकालेतुवध्री
 यादर्चयार्थिप्रपूजयेत् ॥ ३२ ॥ मुद्रागभस्तिनीनामंत्राणांनानसंशयः ॥ ३३ ॥ विदक्षिणकनिष्ठिकयांतर्जनीभ्यांतथाभवेत् ॥ तर्जनीभ्यांतथा
 गुष्ठौसंलग्नौतुपरस्परम् ॥ ३४ ॥ जपोयःक्रियतेनित्यंत्रिभिर्मासैर्विशुद्धयति ॥ करौतुसंपुटंकृत्वातर्जनीयौद्वौचकुंचयेत् ॥ ३५ ॥ सहस्र

किरणाह्वेयासर्वमुद्रेक्ष्वरेश्वरी ॥ त्रिसंध्यमेतावधीयात्साधकमंत्रमूर्धनि ॥ ३५ ॥ नाशयेत्सर्वपापानितमोराशिमिवांभसा ॥ मुद्रासुद्रकु
 भेतिबद्धापश्चात्सुमंत्रयेत् ॥ ३६ ॥ मासेननाशयेत्कुष्ठान्निभिमसैनसंशयः ॥ इतिमुद्रांगसहितंसूर्यपूजयतेतुयः ॥ ३७ ॥ अनेनविधिनारा
 जन्मज्ञापूजयतेरविम् ॥ तस्मात्त्वमपिराजेंद्रपूजयानेनभास्करम् ॥ ३८ ॥ ततःसूर्यमवाप्येहसूर्यलोकंसगच्छति ॥ अनेनविधिनारु
 पूजयेत्सततंरविम् ॥ ३९ ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रदेवोदिवाकरः ॥ इत्थंपूज्यचदेवेशमनेनविधिनानृप ॥ ४० ॥ भोजयित्वाथशक्त्या
 ब्राह्मणांश्चविधानतः ॥ सप्तम्यांप्राशयेद्वापिमिरिचंमंत्रतस्तथा ॥ ४१ ॥ गृहीत्वा मंत्रमेकं तु अव्रणं च दृढं परम् ॥ सजलंप्राशयेद्वाजन्मित्रेचा
 नेनवास्मृतम् ॥ ४२ ॥ यथोक्तेनविधानेनपूजयित्वादिवारम् ॥ इतिसंप्राशयमरिचंततोसुजीतवाग्यतः ॥ ४३ ॥ प्रियसंगमवाप्नोति
 तत्क्षणदिवनान्यथा ॥ इतीयंसप्तमीपुण्याप्रियसंगमदायिनी ॥ ४४ ॥ कुर्योदेकेनकामांस्तुवत्सरेणसगच्छति ॥ पुत्रादिभिर्वरेश्च
 षुपुत्रादिभिरभाषत ॥ ४५ ॥ कुरुतस्मान्महाबाहोत्वमेवप्रियदायिनीम् ॥ उपोष्यद्द्वेद्रोविधिवत्सुरामरिचसप्तमीम् ॥ ४६ ॥ संयो
 गंकृतवान्वीरसशिल्पादिविधानतः ॥ उपोष्यैनानंलश्चापिदमयन्त्यामहाबलः ॥ ४७ ॥ रामोयःसीतयासार्धमुपोष्यैनानंनाराधिप ॥
 ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेत्राह्वेपर्वणिसप्तमीकल्पेसप्तमीव्रतवर्णनंनमत्रयोदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१३ ॥ ४९ ॥
 ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ तृतीयांसप्तमीवीरशृणुष्वगदतोमम ॥ निवपत्रैःस्मृतायातुपरमारोगनाशिनी ॥ १ ॥ यथावर्चनविधिर्वान्यो
 येनपूजयतेरविम् ॥ देवदेवोगदापाणिःशंखचक्रगदाधरः ॥ २ ॥ अथार्चनविधिविचित्रोद्धारनिबोधमे ॥ ३ ॥ अखषोल्कायनमः ॥ सू
 लमंत्रः ॥ अँविटि २ शिरः ॥ अँसहस्ररश्मये अस्त्रम् ॥ अँसहस्रकिरणाय २०० ऊर्ध्वबंधः॥अध्वनायभूतभाविनेनमःइतिभूतबंधः ॥ अँज्व
 ल २ प्रज्वल २ अग्निप्रकर ॥ ४ ॥ अँआदित्यायिविद्महेविश्वभागायधीमहि ॥ तंनःसूर्यःप्रचोदयात् ॥ ५ ॥ गायत्रीसंकलिकरणमिदं
 म् ॥ अँधर्मात्मनेनमः ॥ ईशान्याम् ॥ अँवज्रपाणयेऽन्तायनमः उत्तरतः ॥ अँभ्यामपिंगलायनमः ईशा
 न्याम् ॥ अँअमृतायनमः आग्नेय्याम् ॥ अँबुधायसोमसुतायनमोदक्षिणतः ॥ अँवार्गीश्वरायसर्वविद्याधिपतये नैऋत्याम्॥अँशुक्रायमहर्षये

भूतायपश्चितः ॥ अ० ईश्वरायसूर्यात्मनेनमोवायव्याम् ॥ अ० कृतवतेनमः उत्तरतः ॥ अ० राहवेनमः ईशान्याम् ॥ अ० अंतरायसूर्यात्मनेनमः पू-
 र्वतः ॥ अ० श्रुवायनम० ईशान्याम् ॥ अ० भगवते पूषामालिसकलगत्पते सप्ताश्ववाहनभृजुपरमसिद्धिशिरसिगतं दृढतेजो ग्रह रूप अनंतज्वा-
 ल २ ॥ आवाहनमंत्रः ॥ अ० नमो भगवते आदित्याय सहस्रकिरणाय यथा सुखं पुनरागमनयति ॥ ६ ॥ इति श्री भविष्य महापुराणे ब्राह्मे पर्व-
 णि सप्तमोऽध्यायः ॥ अ० नमो भगवते आदित्याय सहस्रकिरणाय यथा सुखं पुनरागमनयति ॥ २१४ ॥ ७ ॥ सुमं तुरुवाच ॥ ॥ शृणुष्वर्चा-
 विधिं राजन्मंत्रपूतेन वारिणा ॥ प्रोक्षणीयां प्रयत्नेन किमर्थं सुसमाहितः ॥ १ ॥ हृदयादित्यागिण्डुमंत्रं विन्यस्य मंत्रं विव ॥ आत्मानं भास्करं
 ध्यात्वा परिचारमन्विते ॥ २ ॥ कुर्यात्संमार्जनं मुद्रां दिशो च प्रातिबोधनम् ॥ पातालं भूशोधनं चैव न भस्मश्च तथा मतम् ॥ ३ ॥ अर्चनस्य
 प्रकारोऽयं सर्वेषां पीप्सितप्रदः ॥ सर्वैरपि बुधैर्वीरपद्मैस्तत्प्रकीर्तितम् ॥ ४ ॥ अष्टपत्रं लिखेत्पद्मं शुचौ देशे सकर्णिकम् ॥ आवाहनं तोव
 द्वा मुद्रा मावाहयद्भुवि ॥ ५ ॥ खपोलं कंरुना पयेत्तत्र स्वरूपं लोभदायकम् ॥ स्थापयेत्स्नापयेच्चैवैवं मंत्रं मंत्रशरीरिणा ॥ ६ ॥ आग्नेय्यादि-
 शि देवस्य हृदयं स्थापयेन्नरः ॥ ईशान्यां तु शिरः स्थाप्य नैऋत्या विन्यसेच्छिखाम् ॥ ७ ॥ पौरंदर्या न्यसेत्त्रेमेकाग्रहृदयस्तुमः ॥ आवाह्यै च
 कंकवंचवारुण्या वस्त्रमेव च ॥ ८ ॥ ईशान्यां स्थापयेत्सोमं पौरंदर्या तु लोहितम् ॥ आग्नेय्यां सोमतपनं यस्याचैव बृहस्पतिम् ॥ ९ ॥ नैऋ-
 त्यां दानवं शुक्रवारुण्या वस्त्रमेव च ॥ वायव्यां च तथा केतुं कौर्वीर्यारहुमेव च ॥ १० ॥ द्वितीयायां तु कक्षायां देवतेजः समुद्रवान् ॥ स्थापये-
 द्वा दशादित्यान् काश्यपेयान् महाबलान् ॥ ११ ॥ भगः सूर्योऽयमश्वमित्रो विवरुण एव च ॥ सवितश्चैव धाता च विवस्वाश्च महाबलः ॥ १२ ॥ त्वष्टा पू-
 षा तथा चंद्रो द्वादशो विष्णुरुच्यते ॥ पूर्वे चंद्राय दक्षिणे यमाय पश्चिमे वरुणाय उत्तरे कुबेराय ईशान्यामीश्वराय आग्नेय्यामग्निदेवतायै नैऋत्यां पितृदे-
 वेभ्यो वायव्यां वायवे ॥ जया च विजया चैव जयंती चापराजिता ॥ शेषश्चासुकिश्चैव रवंती च विनायकः ॥ महाश्वेता महादेवी राज्ञी चैव सुवर्चला ॥ १३ ॥
 तथान्यो वापि देवानां समूहस्तत्र तत्र ह ॥ तथान्यो लोकविख्यातो योगः प्रोक्तश्च दक्षिणे ॥ १४ ॥ पुरस्ताद्भुवः स्थाने स्थापनीया विजानता ॥ सि-
 द्धिवृद्धिः स्मृतिर्देवी श्रीशैवोत्पलमालिनी ॥ १५ ॥ स्थाप्या सुदक्षिणार्धे लोकपूज्या समंततः ॥ प्राज्ञावती शुधावीरहारीता दुर्द्धरेव च ॥ १६ ॥

स्थाप्यबुद्धिर्मानिन्त्यंश्रीकामोवाविवस्वतः ॥ ऋद्धिश्चैवविमृष्टिश्चैषोर्णमासीविभावसौ ॥ १७ ॥ स्थाप्यासुचोत्तरेषांश्चैत्येतादेवशक्तयः ॥
 दीपमन्त्रमलंकारोवासःपुष्पाणिमन्त्रतः ॥ १८ ॥ देयानिदेवदेवस्यसानुगस्यसमूतये ॥ विधिनानेनसततंसादयोचतिभास्करम् ॥ १९ ॥
 संप्राप्यपरमान्कामांस्ततोभुजसदोब्रजेत् ॥ अनेनविधिनयस्तुभोजयेद्रास्करंनृप ॥ २० ॥ केनिबकुकात्मासिआदित्यनिलयस्तथा ॥
 सर्वरोगहरःशांतोभवेन्मेप्रशान्तंसदा ॥ २१ ॥ इत्थंप्राप्यजपेद्धूमोदेवस्यपुरतो नृप ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वातुशतयदत्त्वादुदक्षिणाम् ॥ २२ ॥
 भुंजीतवाग्यतःपश्चान्मधुरंक्षारवर्जितम् ॥ इत्येषावत्सरंयावत्कर्तव्याचैवसप्तमी ॥ २३ ॥ कुर्वाणःसप्तमीमेतासर्वरोगैःप्रमुच्यते ॥ सर्वरोगवि
 निमुक्तःसूर्यलोकंसगच्छति ॥ २४ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अथभाद्रपदेमासिसितेपक्षमहायते ॥ कृत्वोपवासंसप्तम्यांविधिवत्पूजये
 द्रविम् ॥ २५ ॥ महेश्वरेणविधिनापूजयेदत्रभास्करम् ॥ अष्टम्यांतुपुनःस्नातःपूजयित्वादिकाकरम् ॥ २६ ॥ दद्यात्फलानिनिप्रभ्योभार्तडः
 प्रीयतामिति ॥ खजूरंनारिकेलंरंजमातुलिंगफलानिच ॥ २७ ॥ देवस्यपुरतोदत्वातथाचाफ्रफलानिच ॥ इतितेकथितंराजन्सप्तमीफलमा
 दितः ॥ २८ ॥ महातपोमहोश्रेष्ठंभास्करस्यविशाम्पते ॥ यच्छुत्त्वामानवोराजन्मुच्यतेब्रह्महत्या ॥ २९ ॥ तथेदंपरमंपर्वकथितंब्रह्मसंज्ञि
 तम् ॥ यच्छुत्त्वासर्वपेभ्योमुच्यतेमानवानृप ॥ ३० ॥ अथमेधसहस्रस्यवाजपोयशतस्यच ॥ ३१ ॥ सर्वतीर्थोभिगमनेवेदाभ्यासेचयत्फलम् ॥ ३२ ॥
 यत्फलंपृथिवीदानेतत्सर्वप्रापुयाव्रतः ॥ राजसूयसहस्रस्यवाजपोयशतस्यच ॥ ३३ ॥ सहस्रशतदानस्यफलंविदितिमानवः ॥ लेखत्वं
 ब्राह्मणो गच्छेत्सत्रियाविप्रतंब्रजेत् ॥ ३४ ॥ वैश्योऽपिपक्षत्रतांयातिशूद्रवैश्यत्वमेवच ॥ सूतमागधंवंध्याद्येचान्येसंक्रोद्रवाः ॥ ३५ ॥ तेषापि
 यांत्युत्तमंस्थानंपुराणश्रवणाद्भिभो ॥ इतिहासपुराणभ्यांनत्वन्यत्पावनंनृणाम् ॥ ३६ ॥ येषांश्रवणमात्रेणमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ विधिना
 राजशार्दूलशृण्वतांयत्फलंकिल ॥ यथोक्तंनान्नसंदेहःपठतांचविशंपते ॥ ३७ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ भगवन्केनविधिना
 श्रोतव्यंभारतनरैः ॥ चरितंरामभद्रस्यपुराणानिनिवेशतः ॥ ३८ ॥ कथंतुवैष्णवाधर्माःशिवधर्माश्चषतः ॥ सौराणांचापिपित्रेद्रुच्यतां
 श्रवणेविधिः ॥ ३९ ॥ वाचनयंकथंचापिवाचकोद्भिजसत्तम ॥ लक्षणंचास्यमेब्रूहिवाचकस्यमहात्मनः ॥ ४० ॥ स्वरूपंचास्यमेब्रूहिवा

षोल्कस्यमहात्मनः ॥ फलंचपूजिते किं स्याद्वाचके विधिर्विद्वज् ॥ ४० ॥ पारणे पारणेषूज्यावाचकः श्रावकैः कथम् ॥ समाप्ते भगवन्किं कदे
 यंपर्वणिवाचके ॥ ४१ ॥ नच किं कार्यं सिद्धयति सिद्धं पर्वणि ॥ सम्यक्पृष्टोऽस्मिराजेंद्र इति हासपुराणयोः ॥ ४२ ॥ श्रवणेतुमहवाहो
 श्रूयतां यन्मया पुरा ॥ पृष्टो वाचमहातेजा विरिचो भगवान्गुरुः ॥ ४३ ॥ हंतैते कथाम्येष पुराणश्रवणे विधिम् ॥ इति हासपुराणानि श्रुत्वा
 भक्त्या विज्ञेयतः ॥ ४४ ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो ब्रह्महत्यादिभिर्विभो ॥ सायंप्रातस्तथारात्रौ श्रुचिभूत्वा शृणोति यः ॥ ४५ ॥ तस्य विष्णुस्तथा
 ब्रह्मा तुष्यते शंकरस्तथा ॥ प्रत्युषे भगवान्ब्रह्मा दिनं तुष्यते हरिः ॥ ४६ ॥ महादेवस्तथारात्रौ शृण्वतां तुष्यते विभुः ॥ पारणानि दशाहं बुद्धे कुर्वे
 तितान्विभो ॥ ४७ ॥ भवेद्देराजशार्दूलशृणुते षांच यत्फलम् ॥ विधानं वाचकस्येह शृण्वतां च विज्ञापते ॥ ४८ ॥ शुद्धवासाग्रहादेत्यस्थानं यत्स
 मयान्वितम् ॥ प्रदक्षिणं ततो गत्वा यस्तस्मिन् देव एवाहि ॥ ४९ ॥ नात्युच्चं नानि चंच आसनं भजेत ततः ॥ आसनं तस्यैव राजजन्वो धिक्कस्य सदा
 नृप ॥ ५० ॥ वंदनीयं प्रपूज्यं च श्रोतुभिः कुरु नंदन ॥ व्यासपीठं तु तत्प्राक्तं गुरोरासनमादिशेत् ॥ ५१ ॥ नस्येयं श्रावकैस्तस्माद्वाचकस्य स
 नं नृप ॥ राजासनं यथाभूत्यैयं थापुत्रैः पितुर्नृप ॥ ५२ ॥ यथा शिशुगुरोर्विरसते पाहि गुरुर्मतः ॥ देवाचारं प्रतः कृत्वा ब्राह्मणाचारं विज्ञेयतः ॥ ५३ ॥
 उपविश्य ततः पश्चाच्छ्रावकः शृणुयाच्छ्रप ॥ समस्तानां गतान्कृत्वा ततः पुस्तकमाददेत् ॥ ५४ ॥ प्रणम्य शिरसा तस्य पुस्तकस्य विज्ञापते ॥ ग्रंथ
 च शिथिलं कुर्याद्वाचकः कुरु नंदन ॥ ५५ ॥ पुनर्वक्षीत तत्सूत्रं तन्मुक्त्वा वाचयेत्कचिद् ॥ त्रिविधं पुस्तकं विद्यात्सूत्रं वा सुकुरुच्यते ॥ ५६ ॥
 पत्राणि भगवान्ब्रह्मा अक्षराणि जनार्दनः ॥ शंकरश्च तथा सूत्रं पंक्तयः सर्वदेवताः ॥ ५७ ॥ पावकस्य तथा सूत्रे मध्ये भानुः समाश्रितः ॥ अग्रे स्थि
 ताग्रहाः सर्वे दिशो वापि ताविभो ॥ ५८ ॥ स्मृतो मेरुः सदा शंकुश्चिद्रमाकाशमुच्यते ॥ यंत्रद्वयं काष्ठमयमधोर्ध्वयदुदाहृतम् ॥ ५९ ॥
 आवापृथिव्योश्च शंखस्तथा चंद्र उदाहृतः ॥ इत्थं देवमयो ह्येष पुस्तको देवपूजकः ॥ ६० ॥ नमस्यः पूजनीयश्च एते ह्यप्येव विभूतये ॥ योऽ
 स्य सूत्रं बृहत्कृत्वा प्रयच्छति नरोत्तमः ॥ ६१ ॥ स याति परमं स्थानं यत्र देवो दिवाकरः ॥ निरूप्य पात्रां जेंद्रकराभ्यां गृह्यवाचकः ॥ ६२ ॥
 प्रणम्य शिरसा सर्वा ब्रह्मादीन् व्यासमेव च ॥ वाल्मीकिं च तथा राजन्विधिं विष्णुं शिवं रविम् ॥ ६३ ॥ नमस्कारमथैषां तु पठित्वा कुरु नंदन ॥

ततोसौवाचयेद्विप्राणाचकः श्रद्धयान्वितः ॥ ६४ ॥ अलं वितमनस्तददुतं वीरमूर्जितम् ॥ असंसक्ताक्षरपदं सभावसमन्वितम् ॥ ६५ ॥
सप्तस्वरसमायुक्तं काले विशांपते ॥ प्रदर्शयन्नसन्तर्वाणाचकोवाचयेन्नृप ॥ ६६ ॥ ईदं शास्त्राचकाद्विप्राच्छ्रुत्वा श्रद्धासमन्वितः ॥
इतिहासपुराणानिरामस्य चरितं तथा ॥ ६७ ॥ नियमस्थः शुचिः श्रोता शृणुयात्फलमश्नुते ॥ ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रश्चापि विशेषतः
॥ ६८ ॥ अश्वमेधमवाप्नोति सर्वान्कामानवाप्नुते ॥ रोगैश्च मुच्यते सर्वमहत्पुण्यं चाविंदति ॥ ६९ ॥ गच्छेद्वापि परं स्थानं देवस्य द्रुतमु-
त्तमम् ॥ समागम्य गृहादेते स्नातास्तद्वाचकस्य तु ॥ ७० ॥ प्रणम्य शिरसा विप्रं वाचकं श्रद्धयानृप ॥ आसनं च समाश्रित्य स्थातव्यं वाचक-
स्य तु ॥ ७१ ॥ संमुखं राजशार्दूलवाग्यैतैः सुसमाहितैः ॥ वाचकेन नमस्कृते कृते व्यासस्य भूपते ॥ ७२ ॥ नवक्तव्यं महाबाहो श्रावकैः
संशयाहते ॥ संशये सति प्रष्टव्यो वाचकः संप्रसाद्यतु ॥ ७३ ॥ यतश्च स गुरुस्ते पां धर्मतोर्विधु रुरुच्यते ॥ वाचकेनापि वक्तव्यं सम्यक्तेषां निबोध-
येत् ॥ ७४ ॥ अनुग्रहाय सर्वेषाम शेषा गुरो वनृप ॥ नमस्कृता दथोऽप्यव्यं शिवमस्त्विति वाग्यतः ॥ ७५ ॥ वाग्यतैर्नृप शार्दूलवर्णैः सर्वमहीपते ॥
शूद्राणां पुरतो वैश्यवैश्यानां क्षत्रिणस्तथा ॥ ७६ ॥ मध्यस्थितोऽथ सर्वेषां वाचको वाचयेन्नृप ॥ ये च संकरजारा जन्नरास्ते शूद्रपृष्ठतः ॥ ७७ ॥
ब्राह्मणं वाचकं विद्यान्नान्यवर्णजमादेरत् ॥ श्रुत्वान्यवर्णजाद्वाचं वाचकान्नरकं व्रजेत् ॥ ७८ ॥ इत्थं हि शृणुवतां तेषां वर्णानामनुपूर्वशः ॥ मासि-
मासि भवेद्वाजन्पारणं कुरु नंदन ॥ ७९ ॥ श्रेयोऽर्थमात्मनो राजन्पूजयेद्वाचकं बुधः ॥ मासि पूर्णे द्विजश्रेष्ठे दत्तव्यं स्ववर्णमाषकम् ॥ ८० ॥
ब्राह्मणेन महाबाहो द्वौ द्वौ क्षत्रियस्य तु ॥ वाचकस्य द्विजश्रेष्ठे वैश्येन पित्रयं तथा ॥ ८१ ॥ शूद्रेणैव च चत्वारो दत्तव्याः स्ववर्णमाषकाः ॥ मा-
सिमासि द्विजश्रेष्ठश्च शूद्रया वाचकस्य तु ॥ ८२ ॥ प्रथमे पारणे राजन्वाचकं पूज्यशक्तितः ॥ अग्निष्टोमस्य जज्ञस्य फलं विदति मानवः ॥ ८३ ॥
कर्त्तृकादिमहाबाहो कर्त्तृकं यावदच्युत ॥ अग्निष्टोमं गोसर्वं च ज्योतिष्टोमं तथानृप ॥ ८४ ॥ सौत्रामणिं वा जपेयं वैष्णवं च तथा विभो ॥ माहे-
श्वरं तथा ब्राह्मं पुंडरीकं च भूपते ॥ ८५ ॥ आदित्यजज्ञस्य तथा राजसूयाश्च मेधयोः ॥ फलं प्राप्नोति राजेंद्रमसैर्दशभिः क्रमात् ॥ ८६ ॥
इत्थं यज्ञफलं प्राप्य यातिलोकांस्तथोत्तमान् ॥ वज्रवेदिकसंपन्नं मणिरत्नविभूषितम् ॥ ८७ ॥ विमानमास्थितो राजन्मोदते शक्रमंदिरे ॥

ततश्चंद्रस्य भवने वैरुणे भवने ततः ॥ ८८ ॥ शोचिर्गृहे च गत्वा तु गच्छेच्चैलविलेष्टहे ॥ धिषणस्य गृहं गत्वा ततोऽत्र त्रिशिखंडिनः ॥ ८९ ॥ वृद्ध
श्रवसमासाद्य गच्छेत्कंजमंदिरे ॥ एवमेव नृपश्रेष्ठ नम्रकाया विचाराणा ॥ ९० ॥ फलमेतत्समुद्दिष्टं शृण्वतां सततं नृणाम् ॥ एतत्फलं वत्सरे
ण शृण्वतो विधितो नृप ॥ ९१ ॥ एतानि परिणामानि वत्सरेण भवति वै ॥ शृण्वतां नृपशार्दूलदत्तां वाचकाय वै ॥ ९२ ॥ एकं च द्वात्रिंशति
चत्वारश्च विधां पते ॥ दातव्या वाचकस्येह मासि मासि नराधिप ॥ ९३ ॥ ब्राह्मणाद्यैर्नृपश्रेष्ठ सर्वे वर्णविभागशः ॥ समाप्ते पर्वाणि तथा वाचकं पूजये
न्नृप ॥ ९४ ॥ वाचकं ब्राह्मणं च वसवैकामैः प्रपूजयेत् ॥ गंधमाल्यानि दिव्यानि वस्त्राणि विधानि च ॥ ९५ ॥ वाचकाय प्रदत्त्वा तु ततो विप्रान् प्रपूजये
त् ॥ हिरण्यं रजतं रुक्मं गावः कांस्योपदोहनाः ॥ ९६ ॥ दत्त्वा च वाचकाय हे शुभ्रतस्य प्राप्यते फलम् ॥ यथा स दक्षिणं चात्र श्राद्धकाले प्रकीर्तं
तम् ॥ तथा श्रुतं नृपश्रेष्ठ स दक्षिणमुदाहृतम् ॥ ९७ ॥ वाचकं पूजयेद्यस्मात्पश्चाच्छेखकपूजनम् ॥ समाप्ते पर्वाणि विभो विज्ञेयैर्गणैश्च
येत् ॥ वाचकः पूजितो येन पूजितास्ते न देवताः ॥ ९८ ॥ वाचके परितुष्टे च मम प्रीतिरनु तमा ॥ इति वैशाखमासः प्राह देवानां पुरतः पुरा ॥ ९९ ॥
तस्मिन् तुष्टे गत्सर्वं तुष्टं भवति निव्यज्ञः ॥ तस्मात्प्रपूजयेद्विप्रं वाचकं नृपस तम ॥ १०० ॥ नतुल्यं शचकेनेह पात्रं दानस्य विद्यते ॥
तिष्ठंतियस्य शास्त्राणि जिह्वाश्रेष्ठ विधीयते ॥ १०१ ॥ दृष्टश्च गोचरस्ततः कस्तेन सदृशो द्विजः ॥ नतुल्यं विद्यते तेन भुवि पात्रं नृपे भुवै ॥
॥ १०२ ॥ तस्मादंनसदा पूर्वतस्य देयं विदुर्बुधाः ॥ श्राद्धे यस्य द्विजो भुंक्ते वाचकः श्राद्धयान्वितः ॥ १०३ ॥ भवंति पितरस्य वृत्ता
वर्षशतं नृप ॥ यथेह सर्वदेवानां भास्करः प्रवरः स्मृतः ॥ १०४ ॥ विस्मृष्टमध्रुवं शान्तिं रूपं दृष्टाक्षरपदं तथा ॥ कलस्वरसमायुक्तं रसभा
वसमन्वितम् ॥ १०५ ॥ बुध्यमानः स दातव्यं ग्रंथार्थं कृत्स्नं शो नृप ॥ ब्राह्मणादिषु ग्रंथेषु ग्रंथार्थं वाचयेन्नृप ॥ १०६ ॥ य एवं वाचये
द्राजन्सर्विप्रो व्यास उच्यते ॥ अतोऽन्यथा वाचयितव्योऽसौ पितृनामकः ॥ १०७ ॥ इत्थं भूतो वसेद्यस्मिन् वाचको व्याससन्नि
भः ॥ देशेऽथ पत्तेन राजन्संदेशः प्रवरः स्मृतः ॥ १०८ ॥ ते धन्यास्ते महात्मानस्ते कृतार्थानां संशयः ॥ वसंतियन्तो यस्य मनसं देशः प्रवरः

स्मृतः ॥ १०९ ॥ नशोभतेपुरंवीरव्यासहीनंकदाचन ॥ यथाकंहानंहिदिनंचंद्रहीनायथानिशा ॥ ११० ॥ नराजतेसरोयद्रूपमिनीरहितं
 नृप ॥ तथाव्यासविहीनंतुनरराजपुरंक्वचित् ॥ १११ ॥ प्रणम्यवाचकंभक्तयायत्कलंप्राप्यतेनरैः ॥ नतत्कतुसहस्रेणप्राप्यतेकुरुनंदन ॥
 ॥ ११२ ॥ यथैकतोयहाःसर्वैएकतस्तुदिवाकरः ॥ तथैकतोद्विजाःसर्वैएकतस्तुसुवाचकः ॥ ११३ ॥ यथावेदसमोनास्तिआगमोभुविक
 श्वन ॥ तथाव्यासमोनास्तिब्राह्मणोभुविकश्वन ॥ ११४ ॥ कुरुक्षेत्रसमंतीर्थांनद्वितीयंप्रचक्षते ॥ ननदीगंगयातुल्यानदेवोभास्कराद्वरः ॥
 ॥ ११५ ॥ नाश्वमेधसंपुण्यंनपापंब्रह्महत्यया ॥ पुत्रजन्मसुखात्तुल्यंनसुखंविद्यतेयथा ॥ ११६ ॥ तथाव्याससमोविप्रो न क्वचित्प्राप्यते
 नृप ॥ दैवैकर्मणिपित्र्येचपावनं परमंनृणाम् ॥ ११७ ॥ नास्तिव्याससमंश्रेष्ठमिति यवैदिकीश्रुतिः ॥ अथविप्रसहस्राणांविप्रोऽयंश्रेष्ठईरितः ॥
 ॥ ११८ ॥ उपविष्टोयदाभुंक्तेव्यासोवैविप्रमंडले ॥ श्राद्धेतातपवित्राणिकथितानिपुरामया ॥ ११९ ॥ ब्रह्मणाराजशार्दूलशृणुतानियथाविधि ॥
 मधुपायसंकालशार्कंतिलांश्चकुतपांस्तथा ॥ १२० ॥ राजतंचापिपात्रेषुब्राह्मणेष्वथवाचकः ॥ दैवैकर्मणिपित्र्येचसज्ञेयःपंक्तिपावनः ॥ १२१ ॥
 वाचकश्चयतिश्चैवतथायश्चपडंगवित् ॥ एतेसर्वैतृपश्रेष्ठविज्ञेयाःपंक्तिपावनाः ॥ १२२ ॥ नामनीवाचकस्यैतेशृणुष्वार्थमथेतयोः ॥ इतिहास
 पुराणानिजयेतिविदितानिवै ॥ १२३ ॥ उपजीवतियस्माद्वैवाचयानोद्विजोनृप ॥ जयेपजीवितेनासौगतःख्यातितुवाचकः ॥ १२४ ॥
 विस्पष्टमद्भुतंशांतंस्पष्टाक्षरमिदंतथा ॥ कलस्वरसमायुक्तंरसभावसमन्वितम् ॥ १२५ ॥ बुध्यमानमनात्स्यर्थग्रंथार्थकृत्स्नशोनृप ॥ ब्रा
 ह्मणादिषुवर्णेषुग्रंथार्थचाप्येतथा ॥ १२६ ॥ यएवांचयेद्राजन्सविप्रोव्यासउच्यते ॥ अतोऽन्यथावाचयितानगच्छेद्वासतांक्वचित् ॥ १२७ ॥
 त्रिविधवाचकांविद्यात्सदागुणविभेदतः ॥ श्रावकंचमहाबाहोत्रिविधगुणभेदतः ॥ १२८ ॥ द्वैवैतैक्यमानौतुनिबोधगदतोमम ॥ अभि
 दुतंतथास्पष्टविस्तरस्ववर्जितम् ॥ १२९ ॥ पदच्छेदविहीनंचतथाभावविवर्जितम् ॥ अबुध्यमानोग्रंथमभीष्टोत्सहवर्जितम् ॥ १३० ॥
 ईदंशवाचयेद्यस्तुवाचकःस्माधिपेश्वर ॥ क्रोधनोऽप्रियवादीचअज्ञानाद्ग्रन्थदूषकः ॥ १३१ ॥ नचबुध्यतिकष्टास्रसज्ञेयोवाचकाधमः ॥ विस्प
 ष्टमद्भुतंशांतरंरसभावसमन्वितम् ॥ १३२ ॥ अबुध्यमानोग्रंथार्थवाचयेद्यस्तुवाचकः ॥ सज्ञेयराजसोराजनिदानंसात्विकंशृणु ॥ १३३ ॥

विस्पष्टमद्भुतं शतं रूपं दृष्टव्यं ॥ कलस्वरसमायुक्तं रसभावसमन्वितम् ॥ १३४ ॥ ग्रंथार्थबुध्यमानस्तु ग्रंथार्थकृत्स्नो नृप ॥ ब्रह्म
 णादिषु वर्णेषु आचार्यविधिवत् ॥ १३५ ॥ य एवं वाचयेद्ब्रजन्स्त्रेयः सात्त्विको बुधैः ॥ श्रद्धाभक्तिविहीनो लोभिष्ठः क्रदुको यथा ॥ १३६ ॥
 हेतुवादपरो राजन्स्तथासुयसमन्वितः ॥ नित्यानैमित्तिकां म्यामददद्दक्षिणं नृप ॥ १३७ ॥ वाचकाय महाबाहो शृणुयाद्यस्तु मानवः ॥
 मज्ञेयन्तामसो राजञ्छावको मानवोऽपि सः ॥ १३८ ॥ न तस्य पुरतो विरवाचयेत्प्राज्ञ एवाहि ॥ प्रसंगाच्छृणुयाद्यस्तु श्रद्धाभक्तिविवर्जितः ॥ १३९ ॥
 राजन्कौतुकपत्रं तु सज्ञेयो राजसो भवेत् ॥ संत्यज्य सर्वकार्याणि भक्त्या श्रद्धासमन्वितः ॥ १४० ॥ स तत्पूजयेद्यस्तु वाचकं श्रद्धया सदा ॥
 नित्यनैमित्तिके काम्ये गुरवो देवतास्तथा ॥ १४१ ॥ य एवं शृणुयाद्भिरसज्ञेयः सात्त्विको बुधैः ॥ व्यासः पूज्यः श्रावकाणां यथा व्यासवचो नृप ॥
 ॥ १४२ ॥ तस्मात्पूज्यतमो नान्यः श्रावकाणां नृपोत्तम ॥ यतः सर्वैर्गुरुस्तेषां ज्ञानदाता सदा नृप ॥ १४३ ॥ चतुर्णामिह वर्णानां नान्येषु प्र
 चक्षते ॥ व्यासादतेनृपे श्रेष्ठ इतीयं वैदिकी श्रुतिः ॥ १४४ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूजयेद्वाचकं सदा ॥ स गुरुः स पिता माता सर्वं दुःखमुहता ॥
 ॥ १४५ ॥ वाचको नृप शार्दूलविप्रादीनामशेषतः ॥ इत्थं व्यासो गुरुर्ज्ञेयः पूज्यो मानव्यो द्विजातिभिः ॥ १४६ ॥ शृण्वंति ये न राजन्सतेषां
 गुरुरुच्यते ॥ पूजार्थं तस्य समयः श्रावकाणां मुदाहृतः ॥ १४७ ॥ ये शृण्वंति नृप श्रेष्ठ मासिमासि ददंति ते ॥ स्वर्णमाषकमेकं सैव वाचकाय पृ
 थक् पृथक् ॥ १४८ ॥ द्वादश्यां चाभावाभ्यामाश्विनवारविसंक्रमे ॥ सानित्यादक्षिणा तस्यां याचयेत्थर्थात्मनः ॥ १४९ ॥ अयने विषुवे
 चैव चंद्रसूर्यग्रहे तथा ॥ प्रातिवापरपक्षे च दानं तस्मै स्वशक्तिः ॥ १५० ॥ देयं स्याच्छ्रावकैस्तदा तत्तुमुक्त्वा नान्यतो नृप ॥ प्रथमं तस्य दत्तं व्यं
 श्रेयोऽर्थं श्रावकैः सदा ॥ १५१ ॥ अदत्त्वा तस्य येन्यस्यैः संप्रयच्छंति श्रावकाः ॥ अवमानः कृतस्तेस्तु वाचकस्य भवेन्नृप ॥ १५२ ॥ कृत्वा च
 मानमर्थतैः प्राप्य ते यत्फलं नृप ॥ ब्रह्मणोऽर्थैः समस्तैश्च तच्छृणुष्ववरान ॥ १५३ ॥ शूद्रवं ब्रह्मणो याति स त्रियो याति काकतम् ॥ जायते
 च तथा वैश्यः शूद्रश्चांडालतां व्रजेत् ॥ १५४ ॥ तस्मात्पूज्यो नृप श्रेष्ठ प्रथमं वाचको बुधैः ॥ आपत्काले च वृद्धैश्च यत आसौ गुरुः स्मृतः ॥ १५५ ॥
 वैशाखा मयने वीरतृतीयायां च सुव्रत ॥ कार्तिकेयामथ मार्गार्चिसं पूज्यः प्रथमं भवेत् ॥ १५६ ॥ पर्वस्वन्येषु च विभोः संपूज्योऽथ स तस्मृतः ॥ हिर

ण्यंचमुवर्णचधनंधान्यतथैवच ॥ १५७ ॥ अन्नंचापितथापक्कमांसिचकुरुनंदन ॥ दातव्यं प्रथमतस्मै श्रावकैर्नृपसत्तम ॥ १५८ ॥ वाचक
 स्तुयथानित्यं सुखमास्तेनराधिप ॥ नपीड्यते यथाद्द्रैस्तथाकार्येवरानन ॥ १५९ ॥ हेमतेलोमशो देयाच्छ्रप्रवृषिसत्तम ॥ उपानहौका
 ल्योगेयैकालेचैवानुलोमशः ॥ १६० ॥ इत्थं द्रं विनिर्मुक्तः सयेपांवाचकोनृप ॥ तेधन्याः श्रावकालोक्ते गताः परमंपदम् ॥ १६१ ॥ आत्मा
 नस्तु कथं वीरसुखमिच्छेद्विचक्षणः ॥ विषमस्येगुरौराजन्यतश्चसगुरुः स्मृतः ॥ १६२ ॥ वाचकश्रावकाणांचतस्माद्द्रं विवातयेत् ॥ यतः
 कार्यैः श्रावकैश्च वाचकस्य जनधिप ॥ १६३ ॥ इत्थं पूज्यः स दाव्यासः श्रेयोऽर्थप्रथमं नृप ॥ भर्ता पूज्यो यथास्त्रिणां सर्वासंविद्यथानृप ॥ १६४ ॥
 श्रावकाणां तथाराजन्वाचकः पूज्य उच्यते ॥ उपाध्यायस्तु शिष्याणां यथाभागवतो हरिः ॥ १६५ ॥ सौराणां च यथाभानुः क्षौवानां शंकरो
 यथा ॥ वाचकस्तु तथा पूज्यः श्रावकाणां नराधिप ॥ १६६ ॥ दक्षिणां ददतानित्यं श्रोतव्यं भूतिमिच्छता ॥ पूर्ववैतमाषकं तस्य वाचक
 स्य जनधिप ॥ १६७ ॥ यदा दातुं न शक्नोति माषकं कांचनस्य तु ॥ रजतस्य तदा देयं माषकं श्रेयसे नृप ॥ १६८ ॥ तदभवे हि रण्यं च वित्तं शा
 ठ्यविवर्जितम् ॥ मृत्तिकापि हि दातव्या प्राप्नोति सत्फलं शुभम् ॥ १६९ ॥ इत्येषा दक्षिणानित्या मासिमासि भवेष्टृप ॥ नैमित्तिका
 भवेद्राजन्यहणादिषु पर्वसु ॥ १७० ॥ अमले वाससीराजन्यं धमाल्यविभूषणे ॥ समाप्ते पर्वणि विभो दातव्यं भूतिमिच्छता ॥ १७१ ॥ ज्ञा
 त्वासर्वसमाप्तिं तु पूजयेद्वाचको विधिम् ॥ आत्मानमपि विक्रीय इच्छेत्सफलं शुभम् ॥ १७२ ॥ नैमित्तिका च नित्या च दक्षिणा ददेत् नृप ॥
 शृणोति च सदा तं तु तस्य तन्निष्फलं शुभम् ॥ १७३ ॥ यथा च दक्षिणा हीना दद्यान्न फलमश्नुते ॥ तथा शुभं चराजे द्रदक्षिणा रहितं नृप ॥
 ॥ १७४ ॥ चतुर्गुणा भवेद्राजन्या नित्या दक्षिणा विभो ॥ समाप्ते पर्वणि विभो इत्याह भगवाञ्छिवः ॥ १७५ ॥ इत्येष कथितो राजन्पुराण
 श्रवणे विधिः ॥ यतश्च विधिहीनं तु न कर्म फलं विद्यते ॥ १७६ ॥ स्नानं दानं जपो होमः पितृ देवाभिपूजनम् ॥ विधिपूर्वस्मृतं तं ज्ञेयं यथेह कुरुनंद
 न ॥ १७७ ॥ फलदं नृप शार्दूलपुराण श्रवणं तथा ॥ यथार्थं कथितं तु भ्यं विधिना श्रवणं मया ॥ १७८ ॥ यथोक्तं तु तथा जीवं यथोक्तं ब्रह्मवादि
 नः ॥ स ब्राह्मणो महाराज न सर्वलोकेषु पूजितः ॥ १७९ ॥ यथाश्रुतं महाबाहो तथेदं कथितं तव ॥ भास्करस्य तु महात्म्यं महात्म्यं वाचक

स्यन्तु ॥ १८० ॥ तथाचसप्तमीकल्पःसर्वपापभयापहः ॥ अनेनविधिनयम्नुपुनयेत्सततंनरः ॥ १८१ ॥ भग्लोकैकममाश्रयिषुयैकैतु
 गीयते ॥ ततोऽर्कलोकमासाद्यगच्छेच्चित्रशिखिदिनः ॥ १८२ ॥ तस्मादपिमहावाहो गच्छेच्छोकंदिवाकरम् ॥ अर्कलोकैकनोयातस्ननोगोलो
 कमश्नुते ॥ १८३ ॥ ऋतस्यचतुर्गच्छेत्कंजस्यततःपरम् ॥ दशानाराजमूयानामग्निष्टोमशतस्यच ॥ १८४ ॥ श्रवणान्कडमाप्नो
 त्तिपितामहचोयथा ॥ १८५ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेशतसाहस्रार्धसंहितायांब्राह्मेपर्वणिषत्सप्तमीकल्पेसौरधर्मशादित्यमाहात्म्यवाच
 कमाहात्म्यपुराणविधिवर्णनंनमपंचदशौधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१६ ॥ पूर्वार्धःसमाप्तोऽयम् ॥ ॥ श्रीनारायणार्पणमस्तु ॥ ॥

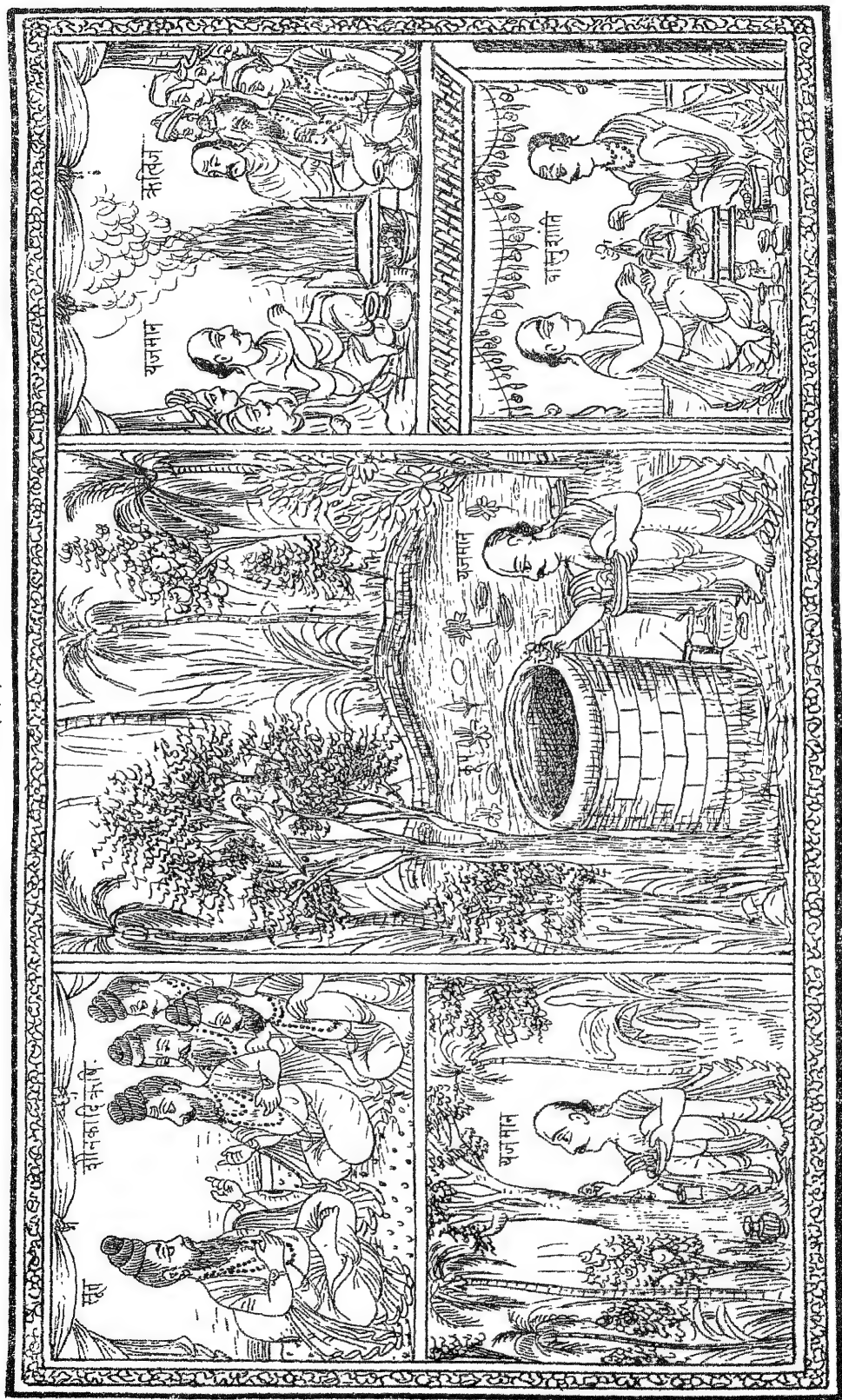
इति प्रथमं ब्राह्मपर्व समाप्तम् ॥ १ ॥

इदं भविष्यमहापुराणान्तर्गतं प्रथमं ब्राह्मपर्व खेमराजश्रीकृष्णदास इत्यनेन मुम्बय्या

स्वकीये “श्रीवैकटेश्वर” मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम् । संवत् १९५३,

शके १८१८, सन् १८९६.

॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रथमं ब्राह्मपर्व समाप्तम् ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॐ नमः कमलदलनयनाभिरामाय श्रीरामचंद्रायनमः ॥ स्वच्छं चंद्रावदातं कविकरमकरशोभं सजातं फेनं ब्रह्माद्भूतिप्रसू-
 तैर्व्रतनियमपरैः सेवितं विप्रमुखैः ॥ ॐ कारालंकृतेन त्रिभुवनगुरुणा ब्रह्मणा दृष्टं तं भोगभोगम्यं जनमशुभं हर्षैष्करं वः पुनातु ॥ १ ॥
 जयति भुवनदीपो भास्करो लोकताजयति च शितिदेहः शार्ङ्गधन्वा मुरारिः ॥ जयति च शशि मौलिरुद्रनामा भिषेय जयति सकल मौलिभानु-
 मांश्चित्रभातुः ॥ २ ॥ नमस्कृत्या प्रमेयाय देवाय ब्रह्मरूपिणे ॥ पुराणं संप्रवक्ष्यामि यदुक्तं ब्रह्मयोगिना ॥ ३ ॥ पुराणं संहिता पुण्यां प्रच्छुरौ-
 महर्षेणिम् ॥ वक्तुमर्हसि चास्माकं पुराणार्थविशारदः ॥ ४ ॥ मुनीनां वचनं श्रुत्वा मृतः पौराणिकोत्तमः ॥ प्रणम्य मनसा प्राह गुरुं सत्यवती सुतम् ॥ ५ ॥
 ॥ सुत उवाच ॥ नमस्कृत्य जगद्योनिं ब्रह्मरूपं हरिम् ॥ वक्ष्ये पौराणिकां दिव्यां कथां पापप्रणाशिनीम् ॥ ६ ॥ यच्छ्रुत्वा पापक-
 माणि सगच्छन्ते परमांगतिम् ॥ पुण्यं पवित्रमायुष्यमिदानीं शृणु तद्विजाः ॥ ७ ॥ भविष्यपुराणमखिलं यजगाद गदाधरः ॥ मध्यपर्वे ह्यथो-
 ऽथे प्रतिष्ठादि विनिर्णयम् ॥ ८ ॥ धर्मप्रशंसनं चात्र ब्राह्मणादिप्रशंसनम् ॥ आपद्धर्मस्य कथनं विद्यामाहात्म्यवर्धनम् ॥ ९ ॥ प्रतिमाकरणं
 चैव स्थापना चित्रलक्षणम् ॥ कालव्यवस्थासर्गादिप्रतिसर्गादिलक्षणम् ॥ १० ॥ पुराणलक्षणं चैव भूगोलस्य च निर्णयम् ॥ निरूपणं तिथी-
 नां च आद्धर्मसंकल्पमन्तरम् ॥ ११ ॥ सुमूर्धोराप्यत्कर्मदानमाहात्म्यमेव च ॥ भूतं भव्यं भविष्यं च युगधर्मानुशासनम् ॥ १२ ॥ उच्चावचा-
 वधानं च प्रायश्चित्तादिकं च यत् ॥ षष्ठ्या धिकाष्टसाहस्रं नवश्लोकशतोद्भवम् ॥ १३ ॥ पंचतंत्रसमायुक्तं प्रतितंत्रचर्चविंशतिः ॥ पंचोत्तरं तथा
 ध्यायाः पुराणेऽस्मिन् द्विजोत्तमाः ॥ १४ ॥ त्रयाणामाश्रमाणां च गृहस्थयोगो निरुच्यते ॥ अन्येऽपि सुपजीविनस्तस्माच्छ्रेष्ठगृहाश्रमाः ॥ १५ ॥
 एकाश्रमं गृहस्थस्य त्रयाणां सूतिदर्शनम् ॥ तस्माद्गृहस्थमेवैकं विज्ञेयं धर्मशासनम् ॥ १६ ॥ परित्यजेदर्थकामौ स्यातां धर्मवर्जितौ ॥
 सर्वलोकविरुद्धं च धर्ममप्याचरेन्न तु ॥ १७ ॥ तडागस्य च सान्निध्ये तडागं परिवर्जयेत् ॥ प्रपास्थाने प्रपाव्यामठस्थाने मण्डत्यजेत् ॥ १८ ॥
 धर्मात्संजायेते ह्यर्थो धर्मात्कामोऽभिजायते ॥ धर्ममेवापवर्गोऽयं तस्माद्धर्मसमाश्रयेत् ॥ १९ ॥ धर्मचार्थचकामं च त्रिवर्गसंनिगुणोत्तमः ॥

सत्त्वरजस्तमश्चेतितस्माद्धर्मसमाश्रयेत् ॥ २० ॥ ऊर्ध्वगच्छतिसत्त्वस्थामध्येतिष्ठतिराजसाः ॥ जघन्यगुणवृत्तिस्था अधोगच्छतितमसाः ॥ २१ ॥ यस्मिन्धर्मः समायुक्तो ह्यर्थकामौ व्यवस्थितौ ॥ इह लोके सुखी भूत्वा प्रेत्यान्त्याय कल्पते ॥ २२ ॥ तस्मादर्थचक्रामं च युक्त्वा धर्मसमाश्रयेत् ॥ धर्मात्संजायते कामो यमार्थो भिजायते ॥ २३ ॥ एवं धर्मस्य मध्ये अं चतुर्वर्गोऽप्रदक्षिंतः ॥ एवं च धर्मकामार्थमोक्षस्यापि यमानवः ॥ २४ ॥ माहात्म्यं वा तु तिष्ठेच्च स चानंत्याय कल्पते ॥ तस्मादर्थचक्रामं च युक्त्वा धर्मसमाचरेत् ॥ २५ ॥ धर्मात्संजायते सर्वविरया दुर्ब्रह्मवादिनः ॥ धर्मेण धार्यते सर्वजगत्स्थायं वरजंगमम् ॥ २६ ॥ अनादिनिधनां शक्तिर्नैषा ब्राह्मी द्विजोत्तम ॥ कर्मणा प्राप्य ते धर्मो ज्ञानेन च न तं ज्ञयः ॥ २७ ॥ तस्माज्ज्ञानेन सहितं कर्मयोगं समाचरेत् ॥ प्रवृत्तिश्च निवृत्तिश्च द्विविधं कर्म वैदिकम् ॥ २८ ॥ ज्ञानपूर्वा निवृत्तिः स्यात्प्रवृत्तिर्वर्ततेऽन्यथा ॥ निवृत्तिर्सेवमानस्तु याति तत्परमपदम् ॥ २९ ॥ तस्मान्निवृत्तं संव्यमन्यथा संसरेत् पुनः ॥ कामोदमोदयादानमलो भूत्वा गणवच ॥ ३० ॥ आर्जवं चानसूया च तीर्था तु सरणं तथा ॥ सत्यं संतोष आस्तिक्यं श्रद्धा चेन्द्रियनिग्रहः ॥ ३१ ॥ देवताभ्यर्चनं पूजा ब्रह्मणा नां विशेष्टः ॥ अहिंसा सत्यवादिष्वमपैशुन्यमकल्पता ॥ ३२ ॥ शौचाचारश्चातुर्कपासर्वणैश्च वीन्द्रुनिः ॥ श्रद्धापूर्वाः स्मृता धर्माः श्रद्धामध्ये तु संस्थिताः ॥ ३३ ॥ श्रद्धानिष्ठाः प्रतिष्ठाश्च धर्माः श्रद्धैव कीर्तिताः ॥ प्राजापत्यं ब्राह्मणानां श्रुतं स्थानं क्रियावताम् ॥ ३४ ॥ स्थानमैन्द्रं क्षत्रियाणां संग्रामेऽवपलायिनाम् ॥ वैश्यानाममृतं स्थानं स्वधर्ममनुवर्तताम् ॥ ३५ ॥ गार्धर्षी दूदजीवानां परिचरेण वर्तताम् ॥ अष्टाक्षोतिः सहस्राणां मुनिनामूर्ध्वरेतेताम् ॥ ३६ ॥ स्मृतं स्थानं तु यस्त्यानंतं देवगुरुवासिनाम् ॥ सप्तर्षीणां तु यस्त्यानं श्रुतं तद्वैवर्कसाम् ॥ ३७ ॥ प्राजापत्यं गृहस्थानां स्थानमुत्तं स्वयं भुवा ॥ यतीनां यतचित्तानां तं देवनवासिनाम् ॥ ३८ ॥ हिरण्यगर्भं यस्त्यानं तस्मान्नावर्तते पुनः ॥ यो गिनाममृतं स्थानं व्याप्य परमाकरम् ॥ ३९ ॥ आनंदमैश्वरं नाम साक्षात् परमागतिः ॥ ४० ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि प्रथमभागे प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ६४ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ इदानीं विस्तरं चैव विभागं रूपमैश्वरम् ॥ वक्ष्ये कल्पात्सुरेण मन्वतरं ॥ १ ॥

तानुगम् ॥ २ ॥ आसीत्तमोमयसर्वमप्रज्ञानमलक्षणम् ॥ तत्रचैकोमहानासोदुःखपरमकारणम् ॥ ३ ॥ आत्मनास्वयमात्मानं संचिन्त्य
 भगवान्विभुः ॥ मनःसंसृजते पूर्वमहंकारं च पृष्ठतः ॥ ४ ॥ अहंकारात्प्रजानातिमहाभूतानि पंचच ॥ अष्टौ प्रकृतयः प्रोक्ता विकाराश्चैव पो
 ङ्क्ष ॥ ५ ॥ शब्दः स्पर्शश्चरूपं च रसो गंधस्तथैव च ॥ प्राणोऽपानः समानश्चोदानव्यानौ तथैव च ॥ ६ ॥ सत्त्वं रजस्तमश्चैव गुणाः प्रोक्तास्तु ते
 त्रयः ॥ तस्माद्भगवतो ब्रह्मा तस्माद्विष्णुरजायत ॥ ७ ॥ ब्रह्मविष्णुमोहनाथं ततः शंभुस्तु ते जसा ॥ अक्षरी गोवामुदेवो बहनुत्पत्तिरयो विजः ॥
 ८ ॥ व्यामोहायिन्वा तत्सर्वं ते जसामोहयजगत् ॥ तस्मात्परतरे नास्ति तस्मात्परतरं नहि ॥ ९ ॥ ब्रह्मा विष्णुश्च द्वौ विता बुद्धौ भगवस्तु तौ
 ॥ कल्पे कल्पे तु तत्सर्वं जतेऽसौ जनं जगत् ॥ १० ॥ उपसंहरते चैव नानाभूतानि सर्वशः ॥ द्वासप्ततिगुणान्येवमन्वंतर इति स्मृतः ॥ ११ ॥
 चतुर्दशतुतान्येवं कल्पमेव विधीयते ॥ दिनैकं ब्रह्मणः प्रोक्तं निशिकल्पस्तथोच्यते ॥ १२ ॥ एवं मासं च वर्षं च तथा चाष्टशतं द्विजाः ॥ एवं
 बुद्धिन्द्रियस्यास्य विष्णोश्च निमिषः स्मृतः ॥ १३ ॥ ब्रह्मादिस्तं वर्षं ते निमेषश्च ध्रुवस्य वै ॥ निमेषजीवनं सर्वं सर्वलोकाचराचरम् ॥ १४ ॥
 भूलोकोऽथ भुवर्लोकः स्वर्लोकश्च प्रकीर्तितः ॥ जनस्तपश्च सत्यं च ब्रह्मलोकश्च सप्तमः ॥ १५ ॥ पातालाद्वि तलं तद्वि अतलं तलमेव च ॥ पंच
 मं विद्वि सुतलमतलं सप्तकं स्मृतम् ॥ १६ ॥ एतेषु सप्त विख्याता अधः पातालवासिनः ॥ तेषामादौ च मध्ये च अंतरे रुद्रः प्रकीर्तितः ॥ १७ ॥
 असते जायेते लोकान्क्राडार्थं तु महेश्वरः ॥ ब्रह्मलोकं परिप्सूनां गतिरूर्ध्वं प्रकीर्तिता ॥ १८ ॥ पृथिवी चांतरिक्षं च दिशश्च विदिशस्तथा ॥
 समुद्राणां गिरीणां च अधस्तिर्यक् प्रसंख्यया ॥ १९ ॥ समुद्राणां च विस्तारं प्रमाणं च ततः शृणु ॥ स्थावराणां च जैलानां देवानां च
 दिवौकसाम् ॥ २० ॥ चतुष्पदानां द्विपदानां च धर्मैकभाषिणाम् ॥ सहस्रगुणमाख्यातं स्यावराणां प्रकीर्तितम् ॥ २१ ॥ सहस्र
 गुणशीलाश्च इत्याह भगवान्मुनिः ॥ ऋषिस्तु प्रथमं कुर्वन् प्रकृतिनामनामतः ॥ २२ ॥ तस्या ब्रह्मा प्रकृत्यास्तु उत्पन्नः सह विष्णुना ॥
 तस्माद्ब्रह्मया प्रकुरुते सृष्टिं नैमित्तिकां द्विजाः ॥ २३ ॥ तस्मात्स्वयं भुवो ब्रह्मा ब्राह्मणान्समकल्पयत् ॥ पादहीनां शस्त्रिणां श्वत्सू
 द्वीनां स्तु वैश्यकान् ॥ २४ ॥ चतुर्थपादहीनां श्वआचारेषु बहिष्कृतान् ॥ पृथिवी चांतरिक्षं च दिशश्चैवाप्यकल्पयत् ॥ २५ ॥

लोकालोकस्य संस्था च द्वीपानामुदधेस्तथा ॥ सरितांसागराणां च तीर्थान्यायतनानि च ॥ २६ ॥ मेघस्तनितनिर्वाषणो ह तेन्द्रयहोषि च ॥
 उल्कानिर्घातकेतुं श्रव्योतीष्यायतनानि च ॥ २७ ॥ उत्पन्नंतस्य देहेषु भूयः कालेन पीडयेत् ॥ २८ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेष्वध्यायपर्वणि
 प्रथमभागे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ सुत उवाच ॥ ध्रुवादूर्ध्वमहर्लोकः कोटियोजनविस्तरः ॥ कल्पपाधिकरणं तस्य संस्थिता द्वि
 जगुर्गवाः ॥ १ ॥ जनलोकमहर्लोकस्तथा कोटिद्वयात्मकः ॥ सन्दनदयस्तत्र संस्थिता ब्रह्मणः सुताः ॥ २ ॥ जनलोकात्तपोलोकः कोटित्रय
 समन्वितः ॥ विराजते तु देवा वै स्थिता दाहा विवर्जिताः ॥ ३ ॥ प्राजापत्या तु भूलोकः कोटिपट्टकनसंयुतः ॥ सनकुमारकस्तत्र ब्रह्मलोकस्तु सं
 स्मृतः ॥ ४ ॥ तत्र लोके गुरुब्रह्मा विश्वमा विश्वतो मुखः ॥ आस्ते यद्योगिभिः पीत्वा योगां मुत्स्याः परं गतम् ॥ ५ ॥ गायंति यतो गार्गा द्वास्ति
 का ब्रह्मवादिनः ॥ योगिनस्तपकाः सिद्धा जापकाः परमोष्ठिनम् ॥ ६ ॥ द्वास्तु योगिना मेकं गच्छतां परमं पदम् ॥ तत्र गत्वानशोचंति स विष्णुः
 स च शंकरः ॥ ७ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकांशं पुरंतस्थदुरापदम् ॥ न मेव ण्येति तुं शक्यं ज्वालामालासमाकुलम् ॥ ८ ॥ तत्र नारायणस्य अपि भवनं
 ब्रह्मणः पुरे ॥ शेषेतस्य हरिः श्रीमान्मायासहचरः परः ॥ ९ ॥ स विष्णुर्लोककथितः पुनरावृत्तिवर्जितः ॥ प्रयाति च महात्मानो यत्र प्रपन्नानन्दनम्
 ॥ १० ॥ ऊर्ध्वब्रह्मासनात्पूर्वपरं ज्योतिर्मयं शुभम् ॥ वह्निना उपरिक्षिप्तं तत्रास्ते भगवान्भवः ॥ ११ ॥ देव्या सह महदेवैश्चित्यमानो मनोपि
 भिः ॥ योगिभिः शतसाहसैर्वृतैकैश्चैव संवृतः ॥ १२ ॥ तत्र ते यतिनि यता द्विजौ ब्रह्मवादिनः ॥ महादेव परेशानास्तापसा ब्रह्मवादिनः ॥ १३ ॥ निर्म
 मानिरहंकाराः कामक्रोधविवर्जिताः ॥ इक्ष्यंति ब्रह्मणायुक्ता रुद्रलोकः स वै स्मृतः ॥ १४ ॥ एते सप्तमहर्लोकः पृथिव्यां परिकीर्तिताः ॥ महीत
 लादयश्चाधःपातालाः संति वै द्विजाः ॥ १५ ॥ महातलं हंमतलं सर्वणोपशोभितम् ॥ प्रासादैर्विविधैश्चुभ्रैर्देवतायतनैर्युतम् ॥ १६ ॥
 अर्नतेन समायुक्तं मुचुकुन्देन धीमता ॥ नृपेण बलिना चैव पातालस्वर्गवासिना ॥ १७ ॥ शैलं रसातलं विप्राः शंकरा हरि रसातलम् ॥ पीतं सुतल
 मित्युक्ते वितलं विद्रुमप्रभम् ॥ १८ ॥ सितं हवितालं प्रोक्तं तलं चैव सितेतरम् ॥ सुवर्णेन मुनिश्रेष्ठास्तथा वासुकिना शुभम् ॥ १९ ॥ रसातल
 मितिख्यातं सर्वशोभासमान्वितम् ॥ वैनतेयादिभिश्चैव कालेन मिपुरागमैः ॥ २० ॥ शंकुर्गणैर्न भिन्नं तथानमुचिपूर्वकम् ॥ तथान्यैर्विवि

धेनवैर्गन्तुलैचैवसुशोभनम् ॥ २१ ॥ तेषामधस्तान्नरकारैरवाद्याश्चकोटयः ॥ पापिनस्तेषुपात्यन्तेनैवनामिर्तुशमाः ॥ २२ ॥ पातालाना-
 मधश्चान्तिशेषाख्यावैष्णवीतनुः ॥ कालाग्निरुद्रयोगात्मानारसिंहोऽपिमाधवः ॥ २३ ॥ योऽनंतःपठ्यतेदेवानाग्रूपीजनार्दनः ॥ तथाधा-
 रमिदं सर्वसकलाग्निसुपाश्रितः ॥ २४ ॥ तमाविश्यमहायोगीकालस्तद्दनानलः ॥ विषज्वालासमोऽनंतो जगत्संहरतिस्वयम् ॥ २५ ॥
 तामसीशांभवीसूर्तिःकालात्मापरमेश्वरः ॥ सएवगर्भमाश्रित्यप्रकाशयतिनित्यशः ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथम-
 भागेपातालवर्णनं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ एतद्ब्रह्मांडमाख्यातं चतुर्विधविग्रमहत् ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि
 भूलोकस्य विनिर्णयम् ॥ १ ॥ तद्वीपप्रधानं जंबुद्वीपः शाल्मल एव च ॥ कुशः क्रौंचश्चाक्रश्च पुष्करश्चैव सप्तमः ॥ २ ॥ एते सप्त महाद्वीपाः
 समुद्रैः सप्त भिवृताः ॥ द्वीपा द्वीपो महान्युक्तः सागरादपि सागरः ॥ ३ ॥ क्षीरे देशुरसो दशशरो दशधृतो दक्रः ॥ दध्योदः क्षीरसालिलो जलोद्-
 श्रैति सागराः ॥ ४ ॥ पंचाशत्कोटिर्विस्तीर्णासमुद्रवलयस्मृता ॥ द्वीपैश्च सप्तभिर्युक्ता योजनानां समानतः ॥ ५ ॥ जंबुद्वीपः समतानां द्वीपा-
 नां मध्यतः शुभः ॥ तस्य मध्ये महामेरुर्विश्रुतः कनकप्रभः ॥ ६ ॥ चतुराशीति साहस्र योजनैरस्य चोच्छ्रयः ॥ प्रविष्टः षोडशार्धस्ताद्वान्निशं नू-
 र्ध्वं विष्कृतः ॥ ७ ॥ मूले षोडशसाहस्रं विस्तरस्तस्य सर्वतः ॥ भूप्रमुख्यश्च शैलोऽसौ कलिकात्वेन संस्थितः ॥ ८ ॥ हिमवान् हिमकूटश्चानेपथस्त-
 स्य दक्षिणेऽनीलः क्षेत्रं च शृंगी च उत्तरे वर्षपर्वतः ॥ ९ ॥ लक्षप्रमाणो द्रोममध्ये दशहीनास्तथापरे ॥ सहस्राद्वितीयं द्वीवास्तवाद्द्विस्तारिणश्चे-
 त् ॥ १० ॥ भारतं दक्षिणं वर्षतः किंपुरुषं स्मृतम् ॥ हरिवर्षं तथैवान्यन्मेरोदक्षिणतो द्विजाः ॥ ११ ॥ चंपकं चोत्तरं वर्षं तथैवाश्च हरिणमयम् ॥
 उत्तराः कुरवश्चैव यथैते भारतास्तथा ॥ १२ ॥ नवसाहस्रमेकमेतेषां द्विजसत्तमाः ॥ इलवृतश्च तन्मध्ये मेरुरुच्छ्रितः ॥ १३ ॥ मेरो-
 र्ध्वं दिशस्तत्र नवसाहस्रं विष्कृतम् ॥ इलवृतं महाभागाश्च त्वारस्तत्र पर्वताः ॥ १४ ॥ विष्कंभारचिता मेरो योजनयुतमुच्छ्रिताः ॥ पूर्वो न
 दरो नाम दक्षिणं गंधमादनः ॥ १५ ॥ विपुलः पश्चिमे भागे सुपार्श्वे चोत्तरे स्थितः ॥ कर्दवेष्वेषु नद्यश्चिप्लोषट् एव च ॥ १६ ॥ जंबुद्वीपस्य
 सांजंबूनां महतोर्महर्षयः ॥ महागजप्रमाणानि जंबून्यस्य फलानि च ॥ १७ ॥ पतंति भूमृतः पृष्ठे शीर्षे माणानि सर्वशः ॥ रसेन चैव प्रख्याता तत्स्य जं-

बुनदीदति ॥ १८ ॥ सरित्तुवर्ततेसापिपीयतेतत्रवासिभिः ॥ नखेदोनचदौर्गन्ध्यंनजरानेन्द्रियक्षयः ॥ १९ ॥ उत्पन्नाःस्वच्छमनसोनरास्तत्र
 भवन्तिवै ॥ तीरसूत्रंमंप्राप्यवायुनचविशोषितम् ॥ २० ॥ जांबूनदारुण्यंभवतिमुषणसिद्धभूषणम् ॥ भद्राह्वःपार्श्वतोषेरोःकेतुमालश्च
 पश्चिमे ॥ २१ ॥ वर्षद्वेत्तुमुनिश्रेष्ठस्तनयोर्मध्येइलवृत्तम् ॥ मेरोरुपरिविप्रेन्द्राब्रह्मणःस्थानमुत्तमम् ॥ २२ ॥ तदूर्ध्ववासस्थानंतदूर्ध्वशंक
 रस्थचात्तदूर्ध्वैष्णवंलोकंदुर्गालेकंतदूर्ध्वतः ॥ २३ ॥ ज्योतिर्मयंपरस्थानंनिराकारहिरण्मयम् ॥ भक्तस्थानंतदूर्ध्वचेदेवोहिमगवात्रिः
 ॥ २४ ॥ ज्योतिश्चक्रस्थितःशुद्धोनिश्चलःपरमेश्वरः ॥ राशिचक्रेचक्रमतिमेरोरुपरिसत्तमाः ॥ २५ ॥ विषष्टकेदिनाभौचरथचक्रंदिवा
 शम् ॥ वातरज्जुनिबन्धेनश्रुवाधारेप्रातिष्ठितः ॥ २६ ॥ दिक्पालद्याग्रहास्तत्रदक्षिणादुत्तरायणम् ॥ प्रतिमासंगतःपंथाद्वास्तवृद्धिदिनक्ष
 यः ॥ २७ ॥ रविणालंवितोमासश्चांद्रःख्यतोमलिन्मुखः ॥ द्वादशेभगवान्मूर्त्युहंभक्तसेवके ॥ २८ ॥ कृत्वात्रिषुत्वहोरात्रे
 तारामयगतंविभुम् ॥ यामेयामेचोदयश्चदेशदेशेचशर्वरी ॥ २९ ॥ दिवाचरतियःसूर्योरात्रौचरतिचन्द्रमाः ॥ नक्षत्राणिदिवारात्रे
 मूर्त्यचक्रेप्रातिष्ठितम् ॥ ३० ॥ देशांत्रिचावगमनंयत्रतस्मादिवाभवत् ॥ यत्रचंद्रक्षयोभवतियत्रमूर्त्युःप्रवर्तते ॥ ३१ ॥
 दिवारात्रिविजानीयाज्ज्योतिश्चक्रेप्रातिष्ठितम् ॥ उदयास्तमनंनास्तिनक्षत्राणांविशेषतः ॥ ३२ ॥ यत्रक्षेत्रेचयोदेशःसतेपाशुदयः
 स्मृतः ॥ तत्रास्तोजीवशुक्राणांसूर्यादीनांचसर्वशः ॥ ३३ ॥ तदकालेनियोक्तव्याभार्गवार्त्तादिकीक्रिया ॥ मूर्यःसोमोवुधश्चंद्रोभार्गवश्चंद्र
 शीघ्रकः ॥ ३४ ॥ दक्षिणायनमास्थाययदाचरतिरश्मिमान् ॥ तदासर्वग्रहाणांसमूर्त्योर्धस्तात्प्रसर्पति ॥ ३५ ॥ विस्तीर्णमंडलंकृत्वा
 म्योर्ध्वचरतेशशी ॥ नक्षत्रमंडलंकृत्स्नेसोमादूर्ध्वप्रसर्पति ॥ ३६ ॥ नक्षत्रेभ्योवुधश्चोर्ध्ववुधदूर्ध्वतुभार्गवः ॥ चंद्रस्तुभार्गवादूर्ध्वचंद्रदूर्ध्व
 शनैश्चरते ॥ ३७ ॥ तस्माच्छनैश्चरादूर्ध्वततःसप्तार्षिमंडलम् ॥ ३८ ॥ कालचक्रमयेचक्रमूयः
 भवतिसर्वदा ॥ राश्यर्धेषुगतियत्रतिथीनांचतिथौस्मृता ॥ ३९ ॥ स्तंभेचरतेशप्रहासिचापिदिनक्षयः ॥ पादास्तंचापिशुक्रस्थयहस्त
 तत्रदृश्यते ॥ ४० ॥ पादास्तेपक्षमांत्रस्यान्महास्तेयममात्रकम् ॥ चक्रेपक्षार्धमासःस्थ्यादतिचारोऽष्टवासरा ॥ ४१ ॥ नगण्यतेदेशे

देनक्षेत्रेणचगण्यते ॥ बालवृद्धस्तुशुक्रस्यदेशस्थेवागणस्यच ॥ ४२ ॥ बालवृद्धैश्चात्रियस्यनगण्येतेसदाबुधैः ॥ पादादूर्ध्वमहास्तत्त्ववै
 श्यस्याद्विजसत्तमाः ॥ ४३ ॥ शेषार्धभार्गवास्तस्यशूद्राणांमथगर्हितम् ॥ अभिचरिचक्रचनशूद्रस्यविधीयते ॥ ४४ ॥ वर्जयेद्वास्तान्स
 तद्वतिचार्थवर्णीश्रुतिः ॥ ४५ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिप्रथमभगेज्योतिश्चक्रचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ४४ ॥ ह्युत्तमवाच ॥
 त्रयाणामेववर्णानांजन्मतोब्राह्मणःप्रभुः ॥ संसृष्टाब्राह्मणाःपूर्वतपस्तत्त्वाद्विजोत्तमाः ॥ १ ॥ हव्यानामिहकव्यानांसर्वस्यापिचतुर्थे ॥ अ
 श्रंतिचमुखेनास्यहव्यानित्रिदिवौकसः ॥ २ ॥ कव्यानिचैवपितरःकिंभूतमधिकंततः॥जन्मनाचोत्तमोऽयंचसर्वाचब्राह्मणोऽर्हति ॥ ३ ॥ स्वका
 यंब्राह्मणोभुक्तोविदधातिद्विजोत्तमाः ॥ त्रयाणामिहवर्णानांभावाभावायवैद्विजः ॥ ४ ॥ भवेद्विप्रानसंदेहस्तृष्टोभावायैवभवेत् ॥ अभावायैव
 त्कुद्धस्तस्मात्पूज्यःसदाहिसः ॥ ५ ॥ गर्भाधानादिनाचेहसंस्कारायस्यसत्तमाः ॥ चत्वारिंशत्तथाष्टौनिवृत्ताःशाल्लतोद्विजाः ॥ ६ ॥
 सयातिब्रह्मणःस्थानंब्राह्मणत्वेनसंशयः ॥ संस्कारपूतंप्रथमंवेदपूतंद्वितीयकम् ॥ ७ ॥ विद्यापूतंतृतीयस्यात्तार्थपूतमनंतरम् ॥ क्षेत्रपूतंप्र
 विज्ञाप्याविपूतंपूजयेद्विजाः ॥ ८ ॥ स्वर्गोपवर्गफलदमन्यथाश्रमतामियात् ॥ पूतानांपरमःपूतोगुरूणांपरमोगुरुः ॥ ९ ॥ सर्वसत्त्वान्वितो
 विप्रोनिर्मितोब्रह्मणापुरा ॥ पूजयित्वाद्विजान्देवाःस्वर्गभुजंतिचाक्षयम् ॥ १० ॥ मनुष्याश्चापिदेवत्वंस्वर्गज्यसंजसाः ॥ यस्यविप्राःप्रसी
 दंतितस्यविष्णुःप्रसीदति ॥ ११ ॥ तस्माद्ब्राह्मणपूजायाविष्णुस्तुष्यतितत्क्षणत् ॥ तस्माद्विष्णुमुखाद्विप्रःसमुद्धृतःपुराद्विजाः ॥ १२ ॥
 वेदास्तत्रैवसंजाताःसृष्टिसंसारहेतवे ॥ तस्माद्विप्रमुखेवेदाश्चार्पिताःपुरुषेणहि ॥ १३ ॥ पूजार्थंब्रह्मलोकानांसर्वज्ञानार्थतेधुवम् ॥ पितृय
 ज्ञाविवाहेषुवाह्निकार्येषुशान्तिषु ॥ १४ ॥ प्रशस्तब्राह्मणानित्यंसर्वस्वस्त्ययनेषुच ॥ देवाभुंजंतिहव्यानिचलिप्रेतादयोऽसुराः ॥ १५ ॥
 पितरोहव्यकव्यानिविप्रस्यैवमुखादध्रुवम् ॥ देवेभ्यश्चपितृभ्यश्चयोदयाद्यज्ञकर्मसु ॥ १६ ॥ दानंहोमंचलैचैवविनाविप्रेणनिष्फलम् ॥ वि
 नाविप्रंचयद्धर्मप्रयासफलमात्रकम् ॥ १७ ॥ भुंजतेचासुरास्तत्रप्रेताभूताश्चराक्षसाः ॥ तस्माद्ब्राह्मणमादूयतेपुपूजंचकारयेत् ॥ १८ ॥
 कालेदेशेचपानेचलक्षकोटिगुणंभवेत् ॥ श्रद्धयाचद्विजंद्वप्रकुर्यादभिवादनम् ॥ १९ ॥ दीर्घायुस्तस्यवायंयेनचिरजीविभवेन्नरः ॥ अन

१ कुज:-३०५।

स्तुक्षयार्थशास्त्रेयमृषिसंमतः ॥ योगभ्यासंततोहित्वातृतीयश्चाधमःपशुः ॥ ४२ ॥ बहूनिपुस्तकानीहशास्त्राणिविविधानिच ॥ तस्य
 सारंनजानातिसएवजंबुकःपशुः ॥ ४३ ॥ बलेनच्छलच्छेनउपायेनप्रबंधनम् ॥ सोऽपिस्यात्पिशुनःख्यातःप्रणयाद्वाद्वितीक्षकः ॥ ४४ ॥
 मधुरांत्रप्रतिष्ठाप्यदैवोपिप्रेचकमणि ॥ ग्लानंचापिचतिक्तांत्रयःप्रयच्छतिदुर्मतिः ॥ ४५ ॥ कृपणःसतुविज्ञेयोनस्वर्गनचमोक्षभाक् ॥ कु
 दाताचमुदाहीनःसक्रोधेनयजेतुयः ॥ ४६ ॥ सएवकृपणःख्यातःसर्वधर्मवहिष्कृतः ॥ अदोषेणशुभत्यागीशुभकायोपविक्रयी ॥ ४७ ॥
 पितृमातृगुरुत्यागीशौचाचारविवर्जितः ॥ पित्राग्रेसमश्नातिपापिपुतमःस्मृतः ॥ ४८ ॥ जीवत्पितृपरित्यक्तंमुतंसेवन्नाकाचिद् ॥ द्वितीयस्तुस
 पापिष्टोहोमलोपीतृतीयकः ॥ ४९ ॥ साध्वाचारंचप्रच्छाद्यसेवंचापिदर्शयेत् ॥ सनष्टइतिविज्ञेयःक्रयक्रीतंचमैथुनम् ॥ ५० ॥ जीवेद्वलवृत्तिस्या
 द्रार्थोपिपणजीवकः ॥ कन्याशुल्केनजीवेद्वास्त्रीधनेनचवाक्काचिद् ॥ ५१ ॥ पडेवनष्टाःशास्त्रेचनस्वर्गमोक्षभागिनः ॥ सदाकुद्धंमनोयस्यही
 नंहृद्वाप्रकोपवान् ॥ ५२ ॥ भृकुटीकुटिलःकुद्धोरुष्टःपंचविधोदितः ॥ अकार्यैभ्रमेनित्यंधर्मार्थेनव्यवस्थितः ॥ ५३ ॥ निद्रालुर्व्यसनास
 त्तोमद्यपःस्त्रीनिपेवकः ॥ दुष्टैःसहसदालापःसदुष्टःसप्तधास्मृतः ॥ ५४ ॥ एकाकीमिष्टमश्नातिवंचकःसाधुनिंदकः ॥ यथासूकरःपुष्टःस्या
 तथापुष्टःप्रकीर्तितः ॥ ५५ ॥ निगमागमंतत्राणिनाध्यापयतियोद्विजः ॥ नशृणोतिचपापात्मासदुष्टइतिचोच्यते ॥ ५६ ॥ श्रुतिःस्मृतिश्च
 विप्राणानयनेद्विविनिर्मिते ॥ एकेनविकलःकाणोद्वाभ्यामंधःप्रकीर्तितः ॥ ५७ ॥ विवादःसौदरैःसार्धपित्रोराप्रियकुद्धदेत् ॥ द्विजाधमःसवि
 ज्ञेयःसंचंडःशास्त्रनिंदितः ॥ ५८ ॥ पिशुनोराजगामीचशूद्रसेवकएवच ॥ शूद्रांगनागमोविप्रःसंचंडश्चद्विजाधमः ॥ ५९ ॥ पक्वान्शूद्रगेहे
 चयोभुंक्तैःसकृदेववा ॥ पंचरात्रंशूद्रगेहेनिवासीचंडउच्यते ॥ ६० ॥ अष्टकुष्ठान्वितःकुष्ठान्त्रिकुष्ठिशस्त्रनिंदितः ॥ एतैःसहसदालापःसभ
 वेत्तत्समोऽधमः ॥ ६१ ॥ कीटवद्भ्रमणस्यकुव्यापारीकुपंडितः ॥ अज्ञानच्चवदेद्धर्ममग्रवृत्तिःप्रधावति ॥ ६२ ॥ अविमुक्तं परित्यज्य
 योऽन्यदेशेवसेचिरम् ॥ सद्विधाशूकरपशुनिंदितःसिद्धसंमतः ॥ ६३ ॥ कपोलेनहंसंशुकोभृकुटीकुटिलाननः ॥ नृपवदंड्येवस्तुसदंडःस
 मुदाहृतः ॥ ६४ ॥ ब्रह्मस्वहरणंकृत्वानृपदेवस्वमेवच ॥ धनेनेतेनइतरंदेववाब्राह्मणनपि ॥ ६५ ॥ संतर्पयतिथोऽश्नातियःप्रयच्छतिवाक्

चित् ॥ सखरश्चपशुश्रेष्ठः सर्ववेदेषु निर्दितः ॥ ६६ ॥ अक्षराभ्यासाभिरतः पठ्यते न च बुध्यते ॥ पदशास्त्रपरित्यक्तः स पशुः स्यान्न संशयः ॥ ६७ ॥
 वदत्यन्यत्करोत्यन्यद्वदुरुदेवाग्रतोयतः ॥ सनीचइति विज्ञेयब्रह्मचारस्तथापरः ॥ ६८ ॥ पशुपालं कृतेः सार्धे दीषान्मृगयते खलः ॥ वनेषु प
 फलाकारैश्च लभः कंठकानिव ॥ ६९ ॥ देवेन च विहीनो यः कुसंभाषं वेदेषु यः ॥ सवाचाल इति ख्यातो ब्रह्मन पत्रपसंयुतः ॥ ७० ॥ बांडालैः
 सह आलापः पक्षिणां पोषणरतः ॥ माज्जरैश्चापि संकुप्य तत्कृत्य मर्कटोदितम् ॥ ७१ ॥ तृणच्छेदी लोष्टमर्दी वृथामांसाशनश्चरः ॥ चपलः
 स तु विज्ञेयः परमार्थस्तथापरः ॥ ७२ ॥ स्नेहोद्वर्तनहीनो गंधं च दनवर्जितः ॥ नित्यक्रियासु मेघावीनित्यं स च मलीमसः ॥ ७३ ॥ अन्यो ये
 न गृहं विद्यादन्यायेन गृहं धनम् ॥ ज्ञान्नादन्यद्वह्मं त्रसंस्ते यि ब्रह्मघातकः ॥ ७४ ॥ देवपुस्तकरत्नानां मणिमुक्ताश्च मेव च ॥ गोभूमिस्पर्शह
 रणः सस्ते यीति निगद्यते ॥ ७५ ॥ देवोऽपि भावयेत्पश्चात्मानुषोऽपि न संशयः ॥ अन्योन्यभावनाकार्या सस्ते यो यो न भावयेत् ॥ ७६ ॥ कुरोः
 प्रसादाज्जयति पित्रोश्चापि प्रसादतः ॥ करोति च यथाहं च स च स्वर्गमहीयते ॥ ७७ ॥ नपोपयति दुष्टात्मा सस्ते यो चापरः स्मृतः ॥ उपकारि
 जनं प्राप्य न करोति परिष्क्रियाम् ॥ ७८ ॥ सतस्य नरकेशते शोणिते च पतत्यधः ॥ सर्वेषां च सवर्णानां धर्मतो ब्राह्मणः प्रभुः ॥ ७९ ॥ पृथिवी
 पालको राजा धर्मचक्षुरुदाहृतः ॥ प्रजापतेर्मुखोद्धूतो होरांतत्रैयथोदितः ॥ ८० ॥ तद्विदो गणनाभिज्ञा अन्यविप्राः प्रचक्षते ॥ गंगाहीनं हतं देवं
 विप्रहीना यथा क्रिया ॥ ८१ ॥ होराज्ञाप्तिविहीनो यो देशोऽसौ विष्णुपुत्रः ॥ अप्रदीपा यथा रात्रिर्नादित्यं यथा नभः ॥ ८२ ॥ तथाऽसां वत्सरो
 राजा प्रमत्त्यं धइवाध्वनि ॥ स्थापयेद्धर्मतो विप्रभावयेत्कर्मवृद्धये ॥ ८३ ॥ श्मश्रुकोद्विजः पूज्यः सूर्यो विप्रस्तुश्च शुलः ॥ प्रत्यक्षप्रदर्शना
 त्पुण्यं त्रिदिनं कल्मषापहम् ॥ ८४ ॥ दर्शने ब्राह्मणविप्रस्य सूर्यदृष्ट्वा विबुध्यति ॥ न ब्राह्मणस्य सूर्यो विप्रस्य सूर्यो यज्ञसिद्धये ॥ ८५ ॥ ज्योतिर्वेद
 स्याधिकारः सूर्यविप्रस्य वैद्विजाः ॥ जातिभेदाश्च चत्वारो भोजकः कथितस्तथा ॥ ८६ ॥ शिवविप्रः सूर्यविप्रश्चतुर्धा परिपठ्यते ॥ कथितो
 मध्यमस्तेषां सूर्यविप्रस्तथोत्तमः ॥ ८७ ॥ शिवलिंगार्चनरतः शिवविप्रस्तु निर्दितः ॥ सूर्यविप्रस्य विप्रस्य वैद्यस्य च नृपस्य च ॥ ८८ ॥ प्रवा
 सयेदक्षतेन स पुत्रपशुवांधवः ॥ अवध्यः सर्वलोके पुत्राजराज्येन पालयेत् ॥ ८९ ॥ वसुभिर्भस्त्रगंयाद्यैर्माल्यैश्च विविधैरपि ॥ देवैश्च क्रतुभिः

पूज्याहोराचक्रविदःपराः ॥ ९० ॥ सूर्यचक्रविदःपूज्यानावमन्येत्कथंचन ॥ सिद्धयर्द्धिचधनार्द्धिचयइच्छेदशुभासमम् ॥ ९१ ॥ गणनिप्र
 समःपूज्यदैवज्ञःसमुदाहृतः ॥ जातेवाल्लेनिह्येचलग्रहनिहणम् ॥ ९२ ॥ संस्थानंसूर्यविप्रोयःसूर्यविप्रस्यसत्तमाः ॥ द्विमात्रिकांसम
 भ्यस्यसर्वेदफलंभेत् ॥ ९३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिप्रथमभागेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥
 चतुर्णामपि वर्णानान्योर्वधुःप्रचक्षते ॥ पित्राहतेद्विजश्रेष्ठाहतीयैर्गमिस्मृतिः ॥ १ ॥ त्रयोऽपिगुरवःश्रेष्ठास्तस्मान्मातापरागुरुः ॥ असेदरा
 ज्येष्ठश्रेष्ठा उत्तरोत्तरीगुरुः ॥ २ ॥ द्वादश्यांतुअमावास्यामथवारविसंक्रमे ॥ वासांसिदक्षिणदेशामणिमुक्तायथारुचि ॥ ३ ॥ अयनेविषु
 वैचैवचंद्रसूर्यग्रहेतथा ॥ प्राप्तेचापरपक्षेनुभोजयेच्चापिशक्तिः ॥ ४ ॥ पश्चात्प्रबंधयेत्पादौमंत्रेणानेनसत्तमाः ॥ विधिवैद्वंद्वेनदेवसर्गतीर्थ
 फलंभेत् ॥ ५ ॥ स्वर्गापवर्गप्रदमेकमाद्यं ब्रह्मस्वरूपं पितरं नमामि ॥ यतो जगत्पश्यति चारुरूपं तं पर्यामः सलिलैस्ति लैर्युतम् ॥ ६ ॥
 पितरो जनयंतीह पितरः पालयंति च ॥ पितरो ब्रह्मरूपा हि तेभ्यो नित्यं नमो नमः ॥ ७ ॥ यस्माद्विजयते लोके कस्तस्माद्धर्मः प्रवर्तते ॥ नमस्तु
 भ्यपितः साक्षाद्ब्रह्मरूपनमोऽस्तुते ॥ ८ ॥ याकुक्षिविवरेकृत्वा स्वयं रक्षतिसर्वतः ॥ नमामि जननी देवीं परंप्रकृतिरूपिणीम् ॥ ९ ॥ कुच्छे
 णमहता देवी धारितोऽहं पयोदधि ॥ त्वत्प्रसादाज्जगद्दृष्टमातर्नित्यं नमोऽस्तुते ॥ १० ॥ पृथिव्यां यानि तीर्थानि सागरादीनि सर्वशः ॥ वसंतित
 त्रतां नौमि मातरं भूतिहेतवे ॥ ११ ॥ गुरुदेव प्रसादेन लब्धविद्यं शस्करम् ॥ शिवरूपमस्तस्मै संसारार्णवसेतवे ॥ १२ ॥ वेदवेदांग
 शान्नाणांतत्त्वत्रयप्रतिष्ठितम् ॥ आधारः सर्वभूतानामग्रजन्मब्रह्मोऽस्तुते ॥ १३ ॥ ब्राह्मणे जगतीतीर्थपावनं परमं यतः ॥ भूदेव हर मे पापं विष्णु
 रूपिन्ममोऽस्तुते ॥ १४ ॥ पितामहं च प्रणमेत्सर्वादौ मातरं गुरुम् ॥ मातामहं च तदनु आचार्यमथ ऋत्विजम् ॥ १५ ॥ मातृमंत्रैश्च प्रथमं प्रणमेद्ब्र
 ह्मैः किं भावतः ॥ तथाग्रजस्तथा ज्येष्ठः पितृव्योऽपि द्विजोत्तमाः ॥ १६ ॥ दृष्टादृष्टस्तृतीयः स्यात्सूर्योऽग्निश्चंद्र
 एव च ॥ १७ ॥ मंत्रदाता गुरुः ख्यातः सत्तमः परिकीर्तितः ॥ कभोजनगुरुः श्रेष्ठः स्वर्गापवर्गहेतुकः ॥ १८ ॥ दृष्टदेवं च यो हित्वा अहं च निषेवते ॥ पापा
 त्मा परमं सैकस्ति र्थग्यानि च गच्छति ॥ १९ ॥ यथापिता ज्येष्ठपिता कनीयाश्च तथा द्विजाः ज्येष्ठे भ्राता पितृ तुल्यो मान्यः सत्कारभाग्यतः ॥ २० ॥

आचार्यब्रह्मणोमूर्तिःपितामूर्तिःप्रजापतेः॥मातापृथिवीमूर्तिश्चआत्रारोमूर्तिर्रात्मनः॥२१॥ पितामेरुर्धसिष्ठःस्याद्रममूर्तिःसनातनः॥सचापि
 दृष्टदेवःस्यात्तद्ब्रह्मापरिपालयेत् ॥ २२ ॥ पितामहंचापित्रयेहव्यकव्यैश्चतर्पयेत् ॥ सयातिब्रह्मणःस्थानंयस्मात्त्रावर्ततेपुनः ॥ २३ ॥
 तस्यपादोदक्स्नानाद्गानाहंतिकेवलम् ॥ तथावलोकनात्स्यज्योतिर्लिङ्गज्ञतैश्चकिम् ॥ २४ ॥ द्वात्रिंशत्कुण्डकशिलास्पर्शनयादृशंफ
 लम् ॥ तादृशंकोटिगुणितंपितामहप्रदक्षिणे ॥ २५ ॥ शतमातुवरिष्ठाश्चपितामह्वाश्चपोषणे ॥ गुणास्तदृशेनैविप्राःसंसारेनपुनर्विशेत् ॥
 ॥२६॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिप्रथमभागेगुरुगुणवर्णनंनमषष्टोऽध्यायः॥ ६ ॥ सूतउवाच ॥ समाख्यामीहिविप्रब्रह्मातिहा
 संपुरातनम् ॥ श्रवणेपिचधर्मात्माश्रयतांयन्मयापुरा ॥ १ ॥ पृष्टोवाचमहतेजविर्चभगवान्प्रभुः ॥ हंतैतेकथाम्येषपुराणश्रवणे
 विधिम् ॥२॥ इतिहासपुराणानिश्रुत्वाभक्त्याद्विजोत्तमाः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योब्रह्महत्याज्ञातंचयत् ॥३॥ सायंप्रातस्तथारात्रौशुचिभूत्वा
 शृणोति यः ॥ तस्यविष्णुस्तथाब्रह्मातुष्यतेशंकरस्तथा ॥ ४ ॥ प्रत्यूषेभगवान्ब्रह्मादिनंतितुष्यतेहरिः ॥ महादेवस्तथारात्रौशृण्वतांपठतां
 नृणाम् ॥ ५ ॥ शुक्लवस्त्रधरश्चैवलजिनकुशोत्तरः ॥ प्रदक्षिणत्रयंकुर्याद्यद्यस्तस्मिन्देवतागुरौ ॥ ६ ॥ नात्युद्धृतंनार्तिर्नचिंस्वासनंभजते
 ततः ॥ दिक्पतिभ्योनमस्कृत्यॐकाराधिष्ठितानपि ॥ ७ ॥ पुस्तकंधर्मशास्त्रस्यधर्माधिष्ठानशाश्वतम् ॥ आगमानांशिबोदेवस्तत्रादीनांच
 शारदा ॥८॥ जामलानंगणपतिर्दामराणांज्ञातकृतुः ॥ नारायणोभारतस्यतथारामायणस्यच ॥९॥ वासुदेवोभवेदेवःसप्तार्चायणसत्तमाः ॥
 आदित्योवासुदेवश्चमाधवोरामकेशवौ ॥ १० ॥ वनमालीमहादेवः सप्तार्चासप्तपर्वणि ॥ विष्णुधर्मादिकानांचशिषोऽज्ञेयः सनातनः
 ॥ ११ ॥ अथचादिपुराणस्यविर्चिः परिकीर्तितः ॥ शुद्धौदनयक्षीरंचपायसंकृसरंतथा ॥ १२ ॥ कृसरांत्रचवाद्यदत्तक्रमाद्रलिगणविदुः ॥
 शालिभक्तसंगाधूमंतिलक्षतविमिश्रितम् ॥ १३ ॥ गव्यंचसफलंचैवदेवायास्यमिदंवलिः ॥ पृथक्पृथक्चैवकांस्येविन्यसोद्विधुमध्यतः
 ॥ १४ ॥ पठेच्चापि विधानेनसयागः पाणमयःपरः ॥ शीतोदकंमधुशीरंसितेश्चोश्चरसंगुडम् ॥ १५ ॥ सगर्भश्चपरोक्षेयःपाणमयश्चापरोवलिः ॥
 शालितंडुलप्रस्थंतुतदूर्धवातदर्धकम् ॥ १६ ॥ क्षीरेणापिचसंभक्तयवक्षीरामिदंस्मृतम् ॥ क्षीरंभागाष्टकंप्राह्यंसतभागेनसंस्थितिः ॥ १७ ॥

हेमतिकंसिताख्यचतांडुलंप्रपचेच्चरुम् ॥ अशीतिपलमानेनसिद्धमासादयेत्ततः ॥ १८ ॥ भागार्धेनद्वेदत्पश्चान्माक्षिकंवासितामपि ॥
 गुडमिश्रेणयोदद्यात्संपर्काजयतेक्वचित् ॥ १९ ॥ संपर्कोमाक्षिकस्यापिदद्यादिक्षुरसंबुधः ॥ गृहीत्वायाचकः शुद्धः शृणुतद्विज
 सत्तमाः ॥ २० ॥ शृणुतेवाधीयानोयोदद्याद्वस्तेचपुस्तकम् ॥ समुत्थायचगृहीत्वात्प्रणम्याविनिवेदयेत् ॥ २१ ॥ पूर्वस्थः श्रावकोविप्रो
 विख्यातस्तस्यदक्षिणे ॥ पश्चिमाशमुखेनैवतर्ज्यागुपुयासह ॥ २२ ॥ प्रस्तरेणापिहस्तेनविन्यासः पंडितैः सदा ॥ इतोन्वयानकर्तव्यः
 कृत्वान्यासमथानुयात् ॥ २३ ॥ असकृद्विन्यसेद्विप्राः पावमानोजलेजपेत् ॥ वेदांतागमेवदांतविधिरेपरस्मृतोबुधैः ॥ २४ ॥ यमदिकसं
 मुखेश्रोतावाचकश्चोत्तरमुखः ॥ पुराणभारताख्यानषवैकथितोविधिः ॥ २५ ॥ वैपरित्येनविधिविज्ञेयाद्विजसत्तमाः ॥ रामायणेषम
 शास्त्रेहरिवंशेचसत्तमाः ॥ २६ ॥ इतोऽन्यथायातुधानाः प्रलुपतिफलंयतः ॥ तस्माद्विधिविधानेनशृणुयादथवापठेत् ॥ २७ ॥ श्रुत्वाप्रति
 पुण्यविद्यायोऽश्रीयान्मांसमेवतु ॥ सयातिगार्दभीयोनियदिमैश्रुनिनः क्वचित् ॥ २८ ॥ यदिदेवालयेतीर्थैवाचयेच्छृणुयादथ ॥ यस्यदेवगृ
 हेतस्यतस्यतीर्थस्यवर्णनम् ॥ २९ ॥ माहात्म्यश्रवणादेवगोदानस्यफलंलभेत् ॥ महागुरोश्चमाहात्म्यं पित्रोश्चैनचस्मरेत् ॥ ३० ॥ पितुर्माहात्म्यं
 यत्पुत्रैर्वच्यंसंदिपर्वणि ॥ वासुदेवाग्रतश्चापिरुद्रमाहात्म्यवर्णनम् ॥ ३१ ॥ रुद्राग्रवासुदेवस्यकीर्तनंपुण्यवर्धनम् ॥ दुर्गाग्रेशिवसूर्यस्य
 वैष्णवाख्यानमेवच ॥ ३२ ॥ यः करोतिविमूढात्मागार्दभीयोनिमाविशेत् ॥ गुरोरनुज्ञयापित्रोः प्रकुर्यादभिवादनम् ॥ ३३ ॥ अनुज्ञ
 यात्थापित्रोर्हैः कुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ नविष्णुर्नचब्रह्माचनचरुद्रः शर्चपतिः ॥ ३४ ॥ सर्ववेदेनतत्तुल्यं सर्वधर्मपरायणम् ॥ सर्वज्ञानमयं
 वसुवैज्ञेनचतत्समम् ॥ ३५ ॥ तस्माद्विजन्मन्पित्रोर्हिसेवनाद्ब्रह्मशाश्वतम् ॥ गुरुभ्योर्द्वंद्वंन्यथीपतरंयोनतर्पयेत् ॥ ३६ ॥ जीवन्नतर्पये
 न्मुख्यगंगार्यामरणेपिच ॥ उभयोस्तर्पणंनस्तिजीवन्नपिनर्जयति ॥ ३७ ॥ पुराणश्रवणंपुण्यं शून्यं भागवतंयदि ॥ व्यर्थं भागवतावप्रानारसिंह
 विहीनकम् ॥ ३८ ॥ आदिपर्वणिहीनेतुभारताख्यंनधारयेत् ॥ विनाश्रमेधिकंविप्राविनायज्ञानंविना ॥ ३९ ॥ दानकर्मविहीनं चमोक्ष
 धर्मनधारयेत् ॥ भारतंचदिवारोहधारणादौवरंजयेत् ॥ ४० ॥ वायुपुराणमश्रुत्वाशास्त्रंचयौगिकविना ॥ वायुहीनं देहि कुलं वृथा तस्यनधार

कम् ॥ ४१ ॥ तथावायुपुराणयद्विहीनश्रव्यमन्यकम् ॥ यथासुंदरकांडेनआरण्यंचनधारयेत् ॥ ४२ ॥ लंकाविनाचादिकांडंतल्लि
खित्वानधारयेत् ॥ ४३ ॥ पाराशरविनाव्यासंयज्ञवल्क्यंविनामखम् ॥ ४४ ॥ दक्षविनानशंवचशंखहर्निंवृहस्पतिम् ॥ वल्लियश्रवणाद्यो
ननचयुक्तिमथापयेत् ॥ ४५ ॥ संस्थापनादेविनानचकिमपिरक्षसैः ॥ नइदंनार्थकादिभ्योनविक्रियेत्कथंचन ॥ ४६ ॥ नहरेपुस्तकं
चापिनहरेदक्षराणिषट् ॥ ब्रह्माक्षरस्यहरणाद्रौरवान्ननिवर्तते ॥ ४७ ॥ आद्याक्षरस्यहरणात्ताम्रकुष्ठभवेदिह ॥ मुखवृत्तस्यहरणाद्यावदाच
द्रुतारकम् ॥ ४८ ॥ कुवलेअसिपत्रचपततीहनसंशयः ॥ स्वाक्षरस्यहरणेस्वमातृहरणेऽपिपथ ॥ ४९ ॥ तस्मात्पुस्तकमात्रंयहोहरत्ररकमात्रु
यात् ॥ यद्भारतंयत्पुराणंस्तोत्ररूपाणितानिच ॥ ५० ॥ तानिवेदागमादीनिपुस्तकेष्वपिवाचयेत् ॥ वेदानांपुस्तकंयच्चलित्वान्तप्रवाचयेत्
॥ ५१ ॥ तथातंत्रोदितान्मंत्रौल्लिखित्वातत्रवाचयेत् ॥ पुस्तकंनिगमानांचमंत्रव्याख्यानसंग्रहम् ॥ ५२ ॥ स्फुटंश्रुत्वापुरः स्थाप्ययाव
त्कालंप्रवर्तते ॥ तावत्सनरकेघोरेप्रेतत्वंजन्मजन्मनि ॥ ५३ ॥ नवाचयेच्चव्याख्यातावाचकोऽपिप्रवाचयेत् ॥ पौष्करचंद्रलोकपा
दमश्वमेधपदे ॥ ५४ ॥ वेदार्थवाचयेद्यस्माद्विपरितोऽपवाचकः ॥ तातुभौपतितोज्ञेयौपावमानिशतंजपेत् ॥ ५५ ॥ आदिम
ध्यावसानेचमंत्रचप्रणवंदिशेत् ॥ वलिभिर्गंधपुष्पैश्चपुस्तकंदेवनिर्मितम् ॥ ५६ ॥ त्रिदेवंपुस्तकंविद्यात्मत्रंवासुकिरुच्यते ॥ अमा
नकरणेदोषस्तस्मात्तन्नहापयेत् ॥ ५७ ॥ पत्राणिभगवान्ब्रह्माऊर्ध्वदीर्वाणियानिच ॥ जनार्दनश्चाक्षराणिमात्राप्रकृतिरव्यया ॥ ५८ ॥
लिपीभंगीमहेशः स्यात्तस्यामात्रासरस्वती ॥ एकरेखाचकृत्मापादाच्चपादविच्युतिः ॥ ५९ ॥ चतुष्पादांतरेद्युग्मंमध्यमोऽंत्युग्मं
युग्मम् ॥ विपत्करंयुग्मपंक्तावयुग्मेस्वर्गसाधनम् ॥ ६० ॥ भारतेचेतिहासिचपुराणेद्विजसत्तमाः ॥ अयुग्मपंक्तौस्वर्गःस्याद्युग्मेनरक
माविशेत् ॥ ६१ ॥ वक्तृनामाक्षरैर्युक्तंपंक्तिभेदेनसत्तमाः ॥ उपन्यस्तस्ययज्ञाभतत्कलौमात्रासह ॥ ६२ ॥ आत्मासंतुष्टिसंशु
द्ध्याधारयेद्धर्मसंहिताम् ॥ इतोऽन्यथाभवेदोषस्तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ ६३ ॥ रिपुः सूर्यस्तयाराभेयज्ञोऽचंतः सरस्वती ॥ ब्राह्मी
चयक्षिणीचैवगायत्रीनवमीस्मृता ॥ ६४ ॥ विष्णवंतेचभवेन्मुक्तिःसूर्योऽंतपादविच्युतिः ॥ रिपुंकरंभवेत्तस्ययक्षेदुर्गेतिमादिशेत् ॥ ६५ ॥

अनन्तेविपुलाकीर्तिःसरस्वत्यांधनागमः ॥ ब्राह्मब्रह्मत्वमाप्नोति यक्षिणीयक्षमांदिरम् ॥ ६६ ॥ मुक्तिमाप्नोति गायत्रीश्रितिपंक्तिफलदयः ॥
 चतुर्धप्रतिभक्तिः स्यात्पुस्तकंधर्मानिर्मितम् ॥ ६७ ॥ ब्रह्मेन्द्रवैष्णवंशैवंशाक्तिकंचमहेश्वरी ॥ ब्रह्मरूपंचेतिहासमैंद्रांमायणात्मकम् ॥
 ॥ ६८ ॥ वैष्णवंपरमंदैवंयच्छैवंतल्ललाटकम् ॥ पावकोऽस्य तथा मूले मध्ये भोगेशतक्रतुः ॥ ६९ ॥ अग्रे स्थिताग्रहाः सर्वे दिशामीशस्तथा
 द्विजाः ॥ मेरुः सुमेरुरुद्दिष्टः सगवान्काम उच्यते ॥ ७० ॥ द्यावापृथिव्यौ पातालं तस्यांतः समुदाहृतम् ॥ पौराणिक कथायुक्तपुस्तको देव
 पूजितः ॥ ७१ ॥ नशस्यः पूजनीयश्च गृहस्थाप्येतमानवः ॥ यो यस्यैश्वर्यं प्रायवृत्तिदद्याच्च मानवः ॥ ७२ ॥ स याति ब्रह्मसदनं निवत्समा
 दि कुट्टिमम् ॥ नशस्यः पूजनीयश्च गृहस्थाप्येतमानवः ॥ ७३ ॥ पत्राणामग्रभागे तु वेधं कुर्यात्स्ववर्तुलम् ॥ श्रवणात्तत्र मात्रात्रणतत्र पद्मचवर्तु
 लम् ॥ ७४ ॥ संहितागम तंत्रेषु प्रतिवेधे च संकुलम् ॥ प्रकुर्याच्चित्तापेन ततः शक्रपुरं व्रजेत् ॥ ७५ ॥ मध्यं तस्य हरे दायुः पार्श्वे वेधः शिव हरे
 त् ॥ युग्मवेधे जयं दद्यादेकवेधं विलिभेत् ॥ ७६ ॥ परमं प्रकृते गुह्यं स्थानं देवैर्विनिर्मितम् ॥ पूरयेत्ताम्रालिगेन अथैरत्यमयेन वा ॥ ७७ ॥
 अशक्नो बिल्वकाष्ठस्य तथा श्रीपर्णिकस्य च ॥ नकाष्ठस्य नवं शस्यं नलैर्हं योजयेत्क्वचित् ॥ ७८ ॥ प्रागारं भक्षो कशतं यमं शस्त्रस्य वैलिखेत्
 ॥ संहितायां पुराणायाम् युग्मकल्पं तदधेकम् ॥ ७९ ॥ ब्रह्मचर्येण विलिखेन्नमोहाद्ब्रह्मणः क्वचित् ॥ तथा पिचाखिलव्यासलिखनात्संतति
 क्षयः ॥ ८० ॥ अनामात्वे हेमयुतां वलांकं चित्तमेव च ॥ नलिखेत्तिलभांगं च हरिवंशस्य सत्तमाः ॥ ८१ ॥ गारुडस्य च रुक्मांदस्य नलिखे
 न्मध्यतंत्रकम् ॥ लिखनं हरिवंशस्य व्रतस्थानियमैर्गुतः ॥ ८२ ॥ गृहस्थेन लिखेद्द्वंथीलखेच्च मथुरां विना ॥ लिखने पारिजातस्य मत्स्य
 मांसांश्च नलिखेत् ॥ ८३ ॥ वाल्मीकिं संहितायाश्च लिखने च तथा क्वचित् ॥ स्तोत्रमात्रं लिखेद्दिश्राअत्रतानलिखेत्क्वचित् ॥ ८४ ॥ अब्राह्म
 णेन लिखितं निष्फलं परिकीर्तितम् ॥ पतितैरपि पाखंडैर्न स्त्रीविलिखति क्वचित् ॥ ८५ ॥ दुर्विचारो दुष्टभायो दुर्मतिश्चापिलेखकः ॥ नलिखे
 द्धर्मशास्त्रं च पुराणं स्तोत्रं संहितम् ॥ ८६ ॥ तच्च प्राप्नुवन्कर्तव्यं मुवर्णजतस्य च ॥ कज्जलैर्मलिनं कुर्वाणं न्मंत्रान्नियोसमंत्रितैः ॥ ८७ ॥ जी
 वंत्याश्च रसैर्गुत्तैर्मणि कर्दमलोत्पैः ॥ वंगुन्यान्मुख्यायुतेर्वापि पीतयौगैरथापि वा ॥ ८८ ॥ कृष्णे वायुप्रदं विंवातपीते वायुक्षयो भवेत् ॥ रक्तेऽपि

मवाप्नोति कृष्णे च संपदागमः ॥ ८९ ॥ इति हासपुराणानां विलिखेद्यन्मुखाच्छृणु ॥ वायव्यादिमुखेन वक्राष्टवंदं च संलिखेत् ॥ ९० ॥ पूर्वा
 मुखे चार्थहानिरुत्तरे च सुखीश्रियः ॥ मरणं दक्षिणास्येतु पश्चिमास्ये धनक्षयः ॥ ९१ ॥ पितृमेघेषु भुवः कं पेन लिखेज्जन्मवासरे ॥ अशौचे मृतके
 मृतावभायारवि संक्रमे ॥ ९२ ॥ अत्र लेखाद्विद्रुः स्यात्तथा पुत्रविनाशनम् ॥ वलयमक्षयं चैव तस्माद्यत्नेन वर्जयेत् ॥ ९३ ॥ पितृश्राद्धदिने
 लेखः कुलक्षयकरो भवेत् ॥ एकरात्रं भुवः कं पेतास्मिं ह्येव धनक्षयः ॥ ९४ ॥ अशौचेऽपि द्विद्रुः स्याज्जन्महेचाष्टुषः क्षयः ॥ लिपिच्छेदः पद
 ज्ञश्च्युवाधीमाक्षिताक्षरः ॥ ९५ ॥ द्रुतलेखी च तेजस्वी यो लेखयति लेखकः ॥ असंवलितभावेन ऊर्ध्वोर्ध्वस्यात्समाक्षरम् ॥ ९६ ॥ लिपिपुक्तः
 समायुक्तः स एवागमलेखकः ॥ नां दीनागरकैर्वर्णैः शुद्धनागरैरपि ॥ ९७ ॥ कामरूपाक्षरवापि यावच्च संहितागणः ॥ अचेतेन लिखितं
 यावत्कालं प्रवर्तते ॥ ९८ ॥ यावदक्षरसंस्थानं तावत्स्वर्गमर्हायते ॥ अनुक्तो वाचयेद्यस्मिन् धर्मशास्त्रस्य वेतनम् ॥ ९९ ॥ लिखित्वा यस्तु
 पापात्मा यावदक्षरसंख्या ॥ तावत्कालं तु नरके पच्यते नात्र संशयः ॥ १०० ॥ कुटुम्बभरणार्थं तु गृह्णायाद्वापि वेतनम् ॥ नजीवतिसदुष्टा
 त्मा धनवस्त्रफलान्वितः ॥ १०१ ॥ पतितैरित्यजैर्मलच्छरोगैः कुष्ठक्षया तथा ॥ रोगांशिलपदैश्चैव मूकोऽपि धर्मसंहतः ॥ १०२ ॥ एतैर्वि
 लिखितं यच्च धारयेन्न गृहाश्रमी ॥ अनायुष्यकारं यस्मात्तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ १०३ ॥ हानाणां प्रतिमा चैव पुस्तकं मानहीनकम् ॥ न कलौ
 धारयेद्देहानायुष्यकारं भवेत् ॥ १०४ ॥ द्वात्रिंशद्गुलैर्युक्तं कर्तव्यं पुस्तकोत्तमम् ॥ सवैनाश्रयणः ख्यातो धारणाच्च कुतोऽप्यलम् ॥ १०५ ॥
 चतुर्विंशद्गुलं यच्च तद्वस्वधनमुच्यते ॥ शंकरः स तु विज्ञेयो धर्मकामफलप्रदः ॥ १०६ ॥ अष्टांगुलं भवेद्यच्च तत्तत्कनिष्ठमिहोच्यते ॥ तस्मा
 द्ब्रह्मयज्ञयन्निवर्गफलदायकम् ॥ १०७ ॥ ताडिताजलपत्रे च अथ वा चागुरुत्वचि ॥ एत्याः पत्रकृते मानं भूजमानं न विद्यते ॥ १०८ ॥ द्वा
 दशंगुलं कंयच्च भूजैर्ताडिनिर्मितम् ॥ अंगुलानां प्रमाणं यत्तेनापि ज्ञानपुस्तकम् ॥ १०९ ॥ हस्तसंस्थापिते तस्य तेनायुष्यकारं भवेत् ॥
 धर्मशास्त्रस्य साक्षे धर्मशास्त्रस्य वेतनम् ॥ ११० ॥ स्वर्गमार्गस्य गमने भारते च तदर्थकम् ॥ हरिवंशे स्वर्णमाने कृते मूल्यसहस्रके ॥ १११ ॥
 गुणैर्गुणेपदहीनं धर्मकुर्याद्विथारुचि ॥ प्रणम्य शिरसा सर्वां व्यासादीन्संहिताश्रुतान् ॥ ११२ ॥ जैमिनिं च ततो व्यासं शंकरं च तथा हरिम् ॥

नमस्कारमथैषांतुआदिमध्यावसानके ॥ ११३ ॥ ततःप्रवाचयेद्विप्रार्थमशास्त्रार्थकोविदः ॥ अलक्षितमनास्तद्रथद्रूपंरुपमुच्चरन् ॥
॥ ११४ ॥ असंयुक्ताक्षरपदंरुपष्टभागसमन्वितम् ॥ सतस्वरसमायुक्तंसतनादविभूषितम् ॥ ११५ ॥ सामगाथाःसमाश्रित्यरगयुक्तां
तरं पठेत् ॥ मणिवारोधनंयस्याद्द्वौरांधांसंतिकस्तथा ॥ ११६ ॥ श्रीरगश्चैवहिछोलरगोवाजाविकस्तथा ॥ एवंप्रक्रमणेनशृणुयाद्
मंसंस्थितः ॥ ११७ ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियौवैश्यःशूद्रश्चापिविशेषतः ॥ अश्वमेधमवाप्तोतिसर्वाकामानवायुयात् ॥ ११८ ॥ पापैःप्रमुच्यते
सर्वमहपुण्यंचविदति ॥ शूद्राणांपुरतोवैश्यैर्वैश्यानांक्षत्रियःपरः ॥ ११९ ॥ क्षत्रियात्तेतथाविप्राःशृण्वतांचाश्रतःसदा ॥ नशूद्रोवाच
येद्धर्मस्तपसाध्यापनंतथा ॥ १२० ॥ नैहिकत्वंपरत्वंचननुभनंपरांगतिम् ॥ शूद्रेणाधिगतंनान्तिविशेषाच्छब्दलक्षणम् ॥ १२१ ॥ य
द्विजस्यकृतोदासोब्रह्मणाऽव्यक्तयोनिना ॥ श्वशृगालखरीक्षीरमपेयंहियथाभवेत् ॥ १२२ ॥ एवंशूद्रमुखाद्धर्मनिग्राह्याःशब्दंरुक्कृताः ॥
अमेध्यंशूद्रचतेतौयैःशूद्रःश्रोत्राहिमुध्यति ॥ १२३ ॥ एवंशूद्रोऽप्यशुचिःस्यादादिव्याकरणार्थेवित् ॥ यःशूद्रउद्विशेद्धर्मतथाचागम
वैदिकम् ॥ १२४ ॥ सर्वेवध्योर्नरेद्रेणजिह्वांचक्रेणच्छेदयेत् ॥ बुध्यमानःसदाह्यार्थार्थकृत्समेवच ॥ १२५ ॥ यएवंवाचयेत्सम्य
क्सविप्रोव्यासउच्यते ॥ देशेसपत्तनेग्रामेपुण्येदेशेप्रकीर्तितः ॥ १२६ ॥ तेधन्यास्तेकृतात्मानस्तेकृतार्थानसंग्रहः ॥ वसं
तिपत्तनेतस्मिन्यास्यातायत्रसंवेसत् ॥ १२७ ॥ यथार्कहीनंदिवसंचंद्रहीनायथानिशा ॥ नरराजसभातद्रत्स्वनीतिरहिताद्विजाः
॥ १२८ ॥ यद्ब्रूहेनवशिशोवनरराजपुरंक्वचित् ॥ अथैकतोग्रहाःसर्वैरेकतस्तुदिवकरः ॥ १२९ ॥ तथैवसोदरेगृहेद्वद्वापुष्करदश
नम् ॥ १३० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिप्रथमभागसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ शृणुध्वंविप्रसंवाताः
पुराणदेवसंसतम् ॥ यच्छ्रुत्वासुच्यतेपापात्पुरुषोब्रह्महत्यया ॥ १ ॥ तृतीयैशैवमाख्यातंततोभागवतंपरम् ॥ पंचमंचतथा
मात्स्यंभविष्यंषष्ठमुच्यते ॥ २ ॥ असामर्थ्यंचमात्स्योक्तंवैष्णवंचभविष्यकम् ॥ भारतेचापिपर्वचक्षांतिभैष्मीयंकं तथा ॥ ३ ॥
पराशरमतंशृङ्गांगेभिलोक्तानियानिच ॥ कात्यायनोक्तमपरमभ्यसेत्रिगमादितः ॥ ४ ॥ अंतरेणागतेमत्स्यैशास्त्रनाध्यापयेत्क्वचित् ॥

भ०पु०

॥ ९ ॥

एकरात्रं गते मयै त्रिरात्रमजमेषयोः ॥ ५ ॥ मंडूकं पंचरात्रं तु संपरात्रिचतुष्टयम् ॥ संवत्सरं तु रोगजेद्वा दशवत्सरान् ॥ ६ ॥ भासमेकं खरेका
 केस्थानत्यागात्तु चित् ॥ केरेवारेवै चैव अहोरात्रं च क्षते ॥ ७ ॥ त्रिरात्रमपि माजरेन कुले मूषके खरे ॥ हंसो दिनमनध्यायं शुद्रजंतौ न दूषण
 म् ॥ ८ ॥ अध्यापयेद्गुरोः पुत्रं ज्ञानिनं धार्मिकं शुचिम् ॥ भक्तं शौचित्वेष्णवं चित्तक्रोधजितं क्रोधजितं द्वियम् ॥ ९ ॥ अध्यात्मा व्यापयेद्देवः शठं पापहरं
 द्विषम् ॥ अन्यायेन वयच्छंतमभयं ह्यभिकं द्विषम् ॥ १० ॥ निरर्थकं मथं च विशुश्रूषु मया जकम् ॥ षण्डं चैवातु जुं कुद्रं कृपणं व्यसनार्थिनम्
 ॥ ११ ॥ निंदकं चाविधिं च दूरतः परिवर्जयेत् ॥ अप्रच्छन्नं न तं ब्रूयात् पुत्रपौत्रादिकहते ॥ १२ ॥ विद्यया सह मतं व्यनंदं दद्याच्च पृथग्नने ॥
 अतो विद्यावदत्येवं पाठयंतं द्विजोत्तमम् ॥ १३ ॥ मादद्याद्भक्तिं हीनाय दुर्जनयदुरात्मने ॥ अप्रमादाय विप्राय शुचये ब्रह्मचारिणे ॥ १४ ॥ अन्यायेन
 सार्थकाय विधिज्ञाय साधवे देहि सत्तम ॥ दद्याद्वादिनिषिद्धाय विद्याय नमस्तु तमम् ॥ १५ ॥ तयोरेकतरं गच्छेदौ चैरेण यमक्षयम् ॥ अन्यायेन
 ग्रहं विद्यामन्यं पाठयते सुखात् ॥ १६ ॥ सयाति नरं कयोरे विद्यावज्यः स उच्यते ॥ आध्यात्मिकं वैदिकं चालौकिकं वाथ यो वेदेत् ॥ १७ ॥
 मानमादौ प्रणम्याथ ततोऽधीयते सुव्रतः ॥ कर्मकांडं ज्योतिषस्य तद्विज्ञानं सभ्यसेत् ॥ १८ ॥ चतुर्भोगसमभ्यासादिरिद्रश्चाभिजायते ॥ २० ॥
 वादुभागसमभ्यासाद्विज्ञानं शायजायते ॥ १९ ॥ निधिभागसमभ्यासाज्जायते नरके कुले ॥ यान्यनुक्तानि शास्त्राणि माननीयानि यानि च ॥ २० ॥
 म्लेच्छोक्तानि महिम्नानि नाभ्यसेद्दूरतस्त्यजेत् ॥ लोकानां ज्ञानं वृद्धयर्थं यः कुर्याद्धर्मसंग्रहम् ॥ २१ ॥ प्रवर्तयित्वा स गुरुर्भवे ज्ञानप्रदः पिता ॥ २३ ॥
 ज्ञानं दाता च लोकानां तेषु धर्मः प्रवर्तते ॥ २२ ॥ निगमानं ज्योतिषाणां विद्वानां न टकस्य च ॥ व्याख्यानं संग्रहं कृत्वा कलौ नाशमवाप्नुयात् ॥ २३ ॥
 देवानां धर्मं शास्त्राणां पुराणानां तथैव च ॥ मीमांसा ज्योतिषं चैव नाटकानां विरं चिनी ॥ २४ ॥ भागावसाने काथितः पुराणाध्याय एव च ॥ २६ ॥
 पुष्पकश्च परिच्छेदः खंडश्च प्रतिखंडकः ॥ २५ ॥ व्यवहारश्चाथ शास्त्रमथ शास्त्रस्य चैव हि ॥ यस्य भागावसाने तु प्रयोक्तव्यः स एव हि ॥ २६ ॥ न संग्रहस्त
 मत्तं संग्रहं पिबि क्वानि योक्तव्यः स एव हि ॥ यस्य नास्ति प्रदेशो तु प्रवर्तयति संग्रहः ॥ २७ ॥ तत्तदक्षरसंख्यानां ब्रह्मलोकान्न तच्छ्रुतिः ॥ न संग्रहस्त
 त्रमंत्रं वेदमंत्रं च व्रजयेत् ॥ २८ ॥ मोहात्कृत्वा होमं धेनुं दत्वा शुद्धिर्भविष्यति ॥ कृत्वा चाख्यायिकाग्रंथं स्वरूपान् स दिव व्रजेत् ॥ २९ ॥

॥ ९ ॥

धर्मशास्त्रस्य गम्यस्य व्यवहारस्य चैव हि ॥ कलौ यः संप्रहं कुर्यात्प्रमुते चैव केशवे ॥ ३० ॥ यावत्प्रवर्तते लोकस्तावत्स्वर्गमहयिते ॥ सिंहपौ
 षे च चैत्रे च न कुर्यात्संप्रहं कश्चित् ॥ ३१ ॥ प्रातःकाले न कुर्वीत तथा मध्याह्ने न द्विजाः ॥ पश्चात्ते भूमिदहे च भुवःकं पेदि न क्षये ॥ ३२ ॥ मलमासे
 विशेषेण संध्ययोश्च विवर्जने ॥ अमेध्यात्कंच पञ्चलिप्यक्षराविभूषितम् ॥ ३३ ॥ पूतं स्यात्तत्क्षणाद्विप्राश्चतुःपञ्चक्षरेण वा ॥ नारसिंहस्य वि
 न्यासेषूपो भवति तत्क्षणात् ॥ ३४ ॥ मायाविभवविन्यस्ते महापापकलेवरे ॥ मुहूर्तार्धेन पूतत्वं प्रभो योतिपरांगतिम् ॥ ३५ ॥ स्त्रियोवा नि
 दितो वापि म्लेच्छो याति परांगतिम् ॥ यो मुहूर्तमन्यते दौषंतस्य शौचं समाचरेत् ॥ ३६ ॥ सगर्दभो र्खरियो निप्रविशे ब्राह्मणसंशयः ॥ एकमेवात्म
 कं ब्रह्मतत्प्रकृत्यात्मकं द्वयम् ॥ ३७ ॥ नवात्मकं भैरवं च दशमं च जनार्दनम् ॥ रुद्रमेकादशं चैव अर्किका पिद्वादशम् ॥ ३८ ॥ त्रयोविंशे च भूतत्वा
 षड्विंशे मनुरीरितः ॥ तिथ्यात्मकं पंचदशे षोडशाख्या कलापरा ॥ ३९ ॥ वातात्मकं सप्तदशमं त्रंसमनुवर्तते ॥ अष्टादशाक्षरं मंत्रपुराणात्म
 कमेव च ॥ ४० ॥ ऊनविंशश्चंद्रमाः स्याद्विंशो नारायणो वपुः ॥ ज्योतिर्मयश्चैकविंशो विंशे केशवार्चनम् ॥ ४१ ॥ नक्षत्राणि त्रयोविंशे चतु
 र्विंशे च तानकम् ॥ पंचविंशे च तीर्था निषाद्विंशे च त्रिंशे च नक्षत्राणि ॥ ४२ ॥ अष्टाविंशे धनेशश्च ऊनविंशे सरस्वती ॥ त्रिंशे योगेशिवः प्रोक्तः पातालमे
 का त्रिंशे के ॥ ४३ ॥ अहोरात्रश्च द्वाविंशे चतुस्त्रिंशे च जाह्नवी ॥ पंचाविंशे तदंतःस्थो च्छते पूर्णे दिवाकरः ॥ ४४ ॥ सहस्रे च शिवो ज्ञेयश्चायु
 ते मेरुरुच्यते ॥ लक्षे ब्रह्मा तथा कोट्यो दिवो नारायणः परः ॥ ४५ ॥ पुं प्रकृत्यात्मकं चान्यच्छादालिपिमातृका ॥ शुद्धब्रह्म तथानित्यं ज्ञानरूपं
 परमं हत् ॥ ४६ ॥ यस्मिन्नव्यसनादेव शुचौ चाप्यशुचि स्थले ॥ क्षणे ब्रह्म मयं याति इत्याह भगवान्मनुः ॥ ४७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
 मध्यमपर्वणि प्रथमभागेऽकमाहात्म्यकथननामाष्टमाऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ४८ ॥ अंतर्वेदि प्रवक्ष्यामि ब्रह्मणोक्तं शुगांत
 रे ॥ बहिर्वेदं तथैवोक्तं शस्त्रं स्याद्वापरे कलौ ॥ १ ॥ ज्ञानसाध्यं तु यत्कर्म अंतर्वेदं तिकथ्यते ॥ देवतास्थापनं पूजा बहिर्वेदिरुदाहृता ॥ २ ॥
 प्रपापूतादिकं चैव ब्राह्मणानां च तोषणम् ॥ गुरुभ्यः परिचर्या च बहिर्वेदं द्विधा मता ॥ ३ ॥ अकामेन कृतं कर्म कर्मचव्यसनादिकम् ॥ अंतर्वेदं तदे
 वोक्तं बहिर्वेदं विपर्ययः ॥ ४ ॥ धर्मस्य कारणं राजा धर्ममेतद्भवेत्पुनः ॥ तस्मान्नुपसमाश्रित्य बहिर्वेदं ततो भवेत् ॥ ५ ॥ सप्ताशीतिर्वेदे हि दीप्तारमे पातुती

यकम् ॥ देवतास्थापनं चैव प्रासादकरणं तथा ॥ ६ ॥ तडागकरणं चैव तृतीयं चतुर्थकम् ॥ पंचमं पितृपूजाचगुरुपूजापुरःसरम् ॥ ७ ॥ अथि
वासः प्रतिष्ठा च देवतानामविक्रिया ॥ प्रतिमाकरणं चैव वृक्षाणामथोपणम् ॥ ८ ॥ त्रिविधा साविनिर्दिष्टा उत्तमं चाथ मध्यमम् ॥ कनिष्ठं शेष
कल्पं च सर्वकार्येष्वर्थविधिः ॥ ९ ॥ त्रिधा भवति सर्वत्र प्रतिष्ठा दिविधिर्मतः ॥ पूजा होमादिभिर्नैमानतश्च त्रिभागतः ॥ १० ॥ त्र्यहसाध्यविध्या
नेन अष्टाविंशति देवताः ॥ त्रिधा भवति सर्वत्र प्रतिष्ठा दिविधिर्मतः ॥ ११ ॥ प्रत्यहं पूजयेत्तत्र जपकास्तत्र षोडश ॥ उत्तमोऽसौ विधिः कृत्स्न
अथ मधे फलप्रदः ॥ १२ ॥ चत्वारो याजकास्तत्र त्रयोविंशति देवताः ॥ ग्रहदिकपालवारुण्यष्टाविंशति तथा ॥ १३ ॥ एकाहै नैव पूजा
च मध्यमः काथितो विधिः ॥ गणेशग्रहदिकपालान्वरुणच शिवं तथा ॥ १४ ॥ संपूज्य पूज्यते यत्र कानिष्ठोऽसौ विधिः स्मृतः ॥ एकवृक्षश्चैकरूपैः
प्रतिमाश्च द्रुदेवताः ॥ १५ ॥ नलिनी दीर्घिका गतवापी मलप्रपादिकम् ॥ एषां संस्कारकार्येषु प्रतिमानां परिष्क्रिया ॥ १६ ॥ अग्निकार्यततः
कृत्वा न कुर्याद् द्विधिविस्तरम् ॥ गणेशग्रहदिकपालान्वजयेदुपचारतः ॥ १७ ॥ वाप्यादेः पुष्करिण्याश्च क्षिपेद्गंजा जलं ततः ॥ उदू
खलद्वयेनापि जीर्णानां तु कदाचन ॥ १८ ॥ सेतुप्रासादवापीनां प्रतिष्ठानैव कारयेत् ॥ प्रासादः सेतवश्चैव तडागाद्यास्तथैव च ॥ १९ ॥
त्रिभिर्वर्णैः प्रतिष्ठाहर्जा जीर्णानां तु समुद्रुताः ॥ सुनयोमानमिच्छंति अमानं न हि दृश्यते ॥ २० ॥ तस्मान्मानं प्रवक्ष्यामि यन्मानं यादृशं फलम् ॥
षष्टिहस्तप्रमाणेन तदुक्तं वारणोदितम् ॥ २१ ॥ एकषष्टिहस्तमितं प्रासादं चोत्तमं विदुः ॥ मध्यं तदर्थं विज्ञेयं कनिष्ठं तत्परं स्मृतम् ॥ २२ ॥
अथ वा देवमानेन कर्तव्या भूतिमिच्छता ॥ यस्तडागं न कृत्वा जीर्णवानवतानयेत् ॥ २३ ॥ सर्वकुलं समुद्धृत्य स्वर्गलोकं महीयते ॥
वापीकूपतडागानि उद्यानप्रवहानि च ॥ २४ ॥ पुनः पुनश्च संस्कारायौ भवेत्तौ क्लिप्तं फलम् ॥ गुणानां च प्रमाणेन प्रतिमानं विभागतः ॥ २५ ॥
द्विंशतेन शतेनापि प्रासादस्यैष निश्चयः ॥ सहस्रहस्तं विस्तरं दध्यैषां षाडिकं भवेत् ॥ २६ ॥ तडागं तं विजानीयात्प्रथमं मानमस्ति ॥
मध्यं चतुःशतेनापि प्रस्तावेदं शहीनकम् ॥ २७ ॥ कनिष्ठं त्रिशतं चैव प्रस्थस्यार्द्धं शहीनकम् ॥ तदर्धेन कलैश्च ज्ञेयं तदर्थं न तदर्थकम् ॥ २८ ॥
तडागमानं विज्ञेयं त्रिवर्गफलदायकम् ॥ अथ पुष्करिणि पक्षे द्वैश्चेति मानमुत्तमम् ॥ २९ ॥ तडागे द्विगुणानेमानां यैर्गते मस्ति ॥ तत्क्षेत्रं

वारुणस्थानत्रैदशतद्ग्रहःस्मृतम् ॥३०॥ चतुर्थैवगंधर्वैपशाचंपंचमंविदुः ॥ यक्षस्थानमिताभोगेएवंसर्वक्रमानिहि ॥३१॥ अशीतिहस्त
 मानेनलिन्यामिणिरुच्यते ॥ पंचहीनंचप्रस्तावेवंमानविदोविदुः ॥३२॥ षष्टिहस्तेनवलिनंप्रस्तावेतूर्यहीनकम् ॥ चतुःषष्टिहस्त
 मितादार्धिकाचप्रकर्तिता ॥३३॥ तुर्यहीनंचप्रस्तावेगैतमानंनविद्यते ॥३४॥ अग्नौरागंधुनाशश्वाम्यामृत्युश्चैत्रःप्राप्यतेराक्षसेच ॥
 भीतिश्चोप्राप्यतेवायवीयतस्मादेतावर्जनीयाःश्रयन्तात् ॥३५॥ विप्रादीनांदेवतानांसमाजेमेरुस्थानेयत्रतत्रैवकुर्यात् ॥ नद्यास्तैरेवजे
 येद्वस्मशानेतडागद्वैआश्रमादीञ्जनानाम् ॥३६॥ यदाप्रतिष्ठानकरातिमूढःप्रासादवाप्यादिषुपापचेताः ॥ भयंसमाप्नोतिचपापमुग्रपदेइहि
 नौवैवधभागितव्रजेत् ॥३७॥ यदातुदीर्घासरसीतडागप्रासादकूपादिषुनिर्मितानि ॥ कुर्वतिचान्यानियदामखानिभवंतिनान्यल्पफलप्रदा
 नि ॥३८॥ यदप्रतिष्ठेषुनिपानकेषुप्रासादकूपेषुवनदिकेषु ॥ प्रतिष्ठितेयत्फलमाशुवंतिफलंतदाल्पाल्पकमाहुरस्य ॥३९॥ तस्मात्प्रातिष्ठांवि
 धिनाजलदेःकुर्याद्यथेष्टंप्रयतोमनुष्यः ॥ पुण्यार्जनैवधनेनकालेस्ववित्तसाध्येनशुभाशयेन ॥४०॥ प्रासादमृन्मयंपुण्यंसयैतत्कर्थातिद्विजाः ॥
 तस्माच्चतुर्गुणं प्रोक्तंनृणामष्टमयेतथा ॥४१॥ तृणमयेशतमयंतदधेनववल्कले ॥ तस्मादशगुणं प्रोक्तंकृतेदारुमयेभवेत् ॥४२॥ ततोदश
 गुणं प्रोक्तमिष्टिकारचितेशुभे ॥ तस्माच्छतगुणं शैलसहस्रंताम्ररौप्यके ॥४३॥ ततश्चशतसाहस्रं सौर्षेणैद्विजसत्तमाः ॥ अनंतफलमाप्नो
 तिरत्नादिरचिते तथा ॥४४॥ यदतीतंभविष्यंचकुलानामयुतंनरः ॥ विष्णुलोकंनयत्याशुकारयित्वाहरेर्गृहम् ॥४५॥ कानिष्ठमध्य
 मंश्चेष्टकारयित्वाहरेर्गृहम् ॥ अर्धचैवैष्णवंलोकंमोक्षंचलभतेक्रमत् ॥४६॥ हस्तानांपोडशैर्यावत्प्रस्थस्यात्करहीनकम् ॥ तृणवंशमयेमा
 नंमध्यंचार्ककरंभवेत् ॥४७॥ कानिष्ठं तारहस्तंस्यादुत्तमंपंचविंशतिम् ॥ सर्वोत्तमंचद्वात्रिंशच्चतुष्कोणेमहाफलम् ॥४८॥ पुरंदारंचकर्तव्यं
 चतुरस्रंसंभवेत् ॥ अष्टकोणंनकर्तव्यंत्रिपुरंचकलैर्युगे ॥४९॥ सुरेवैमनियान्तोद्विजेन्द्राःपरमाणवः ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गेलोकमही
 यते ॥५०॥ कर्तुर्दशगुणं प्रोक्तमापानपरिपालकः ॥ पतितान्युद्धरेद्यस्तुसर्वफलमश्नुते ॥५१॥ पतितंपतमानंचतथाईरुद्राटितंतथा ॥
 समुद्धृत्यहरेर्वैदमद्विगुणंफलमाशुयात् ॥५२॥ पतितस्यतुयःकर्तोपतमानस्यराक्षिता ॥ विष्णोरोधितलस्यैवमानवःस्वर्गभागभवेत् ॥५३॥

य-कुयार्दिष्णुप्रासादंज्योतिर्लिंगम्यवाक्कचित् ॥ सूर्यस्यापि विवेकदुर्गायाः श्रियरम्यच ॥ ५४ ॥ स्वयंस्वकुलमुद्भूत्यकल्पकोटिवसोद्दि
वि ॥ स्वर्गाद्भक्षोभेद्वज्राधनीपूज्यतमोपिवा ॥ ५५ ॥ देवीर्लिंगेषु यो नोवाकृत्वा देवकुलनरः ॥ स्मरत्वं प्रमुखाच्छोकैः पूजितो दिवि सर्वदा ॥ ५६ ॥
प्रावृट्कालस्थितं तोयमग्निहोमफलं भवेत् ॥ शरत्कालस्थितं तोयं ज्ञतो याद्विशिष्यते ॥ ५७ ॥ निदाघकाले यानि यं न्यस्यतिष्ठति वापिनः ॥ ५८ ॥
स्वर्गच्छेत्स नरकं न कदाचिद्विमुखात् ॥ ५८ ॥ एकाहं तु स्थितं तोयं प्रथिव्याद्विजसत्तमाः ॥ कुलानि तरेतस्य सप्तपराणि च ॥ ५९ ॥
पूर्वापि तु कुले सप्तदन्मातृकुले द्विजाः ॥ चतुर्दशमिदं ज्ञयं शतं खं ततः शृणु ॥ ६० ॥ पितृहर्षैः कुलं विद्वां मातृहर्षैः कुलं तथा ॥ तद्वत्परिवि
जानीयाद्भार्यायाः पंच एव च ॥ ६१ ॥ पंचवैशातृतश्चास्यापि पुर्मातामहकुले ॥ पंचपंचविजानीयान्मातुर्मातामहस्य च ॥ ६२ ॥ गुरोः पितृ
कुले पंच तस्य मातृकुले तथा ॥ आचार्यस्य कुलद्वंद्वं दशराजकुलस्य च ॥ ६३ ॥ राज्ञो मातामहकुले पंच वैश्वकर्माः ॥ एकांतरं शतकुल
परिमंख्यते मेव च ॥ ६४ ॥ आत्मना सह विप्रैश्चाद्भारं समतः स्मृतः ॥ कुयद्देवाचरन्तौ तौ स्वविभुक्ते दशाणवे ॥ ६५ ॥ समुद्रोत्कुलश्च
तं शृणु विंशकुलं द्विज ॥ पंचपंचचपित्रोश्चपि पुर्मातामहस्य च ॥ ६६ ॥ मातुर्मातामहस्यैवैष्यजतिर्द्वंद्वमुदाहृतम् ॥ गुरोः संतानं केदं दं दं दं
द्यादवसात्वतौ ॥ ६७ ॥ परपक्षस्य चैक्यं यादेकविंशकुलं क्रमात् ॥ पानीयमेतत्सकलत्रैलोक्यं स चराचरम् ॥ ६८ ॥ पानीयेन विना वृत्ति
लोकैः केनास्तीति कर्हिचित् ॥ वारस्वस्यं पुष्पखंडतोयेततियावति ॥ ६९ ॥ तपस्कांलं यमेत्येवैतं ब्रह्म त्वमनुयात् ॥ तस्मातो यो परि
गृहं प्रासादोपरिवर्जयेत् ॥ ७० ॥ सूर्यरश्मियुतं यद्वैतं तोयं तु विनिर्दिष्टम् ॥ चंद्ररश्मि विहंगमं यन्मातृ तत्पायकल्पते ॥ ७१ ॥ तस्माद्दशगुणं
कुंडेतस्माद्दशगुणं द्वंद्वे ॥ देवानां स्थापनं कुर्वादा विमुक्तफलं शुभम् ॥ ७२ ॥ सुस्थितं दूःस्थितं वापिशिवं लिंगं चालयेत् ॥ चालनाद्गौरवं या
ति न स्वर्गं न च स्वर्गभाक् ॥ ७३ ॥ उच्छन्नं न प्रारमे स्थानं यागेषु विपुले ॥ पुनः संसारमभ्यस्य पापे दद विचारयन् ॥ ७४ ॥ बाहुदंतादिप्रतिमा नि
ष्णोश्चाप्यन्यस्य सत्तमाः ॥ न चालयेत्स्थापिते च विप्रवृत्तं न चालयेत् ॥ ७५ ॥ केशवहारि वृक्षं च मधूकं किं नु कं तथा ॥ नाकाले स्थापयेत्तु
चालनाद्ब्रह्महं भवेत् ॥ ७६ ॥ देवालयस्य पुरतः कुर्यात्पुष्करिणीं द्विजाः ॥ ब्राह्मणानां तवाजे च राजाद्भारं च तु पथे ॥ ७७ ॥ देवायै ब्राह्मणायै च

सुखं कुर्याच्च सर्वतः ॥ यश्चिमेष्टिकां मंदुत्तरं सर्वकामदम् ॥ ७८ ॥ याज्येस्वार्थं न कुर्वीत कोने तु न रकं भवेत् ॥ सुखं प्रकल्पयेन्मध्यै केचि
 दुत्तरलंघनम् ॥ ७९ ॥ कुर्यादक्षिणपूर्वे तु अर्कहस्तप्रमाणतः ॥ तडागे तु फलहस्तं हस्ति कं-हसयेत्कमात् ॥ ८० ॥ तृप्येहस्तं न लिखा
 दावतो हीनं न कारयेत् ॥ गतं तृणं कलाहस्तं तडागेऽत्र च क्ष्यते ॥ ८१ ॥ हीनहीनतरं कुर्याद्वहस्तमानेन द्वासेयेत् ॥ यूपस्तथा सादि
 रएव कार्यः त्रैपर्णिकाधात्रिसमुद्रवश्च ॥ मानस्तथा षोडशहस्तसम्मि तो रत्नात्स गंडीयुः कामयो जितैः ॥ ८२ ॥ आनाह भग्ने च भवेच्च तस्य
 विंशतिगुलो द्विगुणो मध्यगंच ॥ मध्यंऽगुलैश्च हीनः कार्यः शुभदः सर्वदा स्यात् ॥ ८३ ॥ एवं विधेयं तडागयूपो मध्यतथा षोडशहस्तं सित
 ॥ ८४ ॥ कूपे च यूपोप्यथ हस्तमात्रस्ततश्च तुहस्तमितः प्रकीर्तितः ॥ आशमयोऽप्यथ मंडपे च कार्यश्च तुहस्तमितोऽथ यूपः ॥ ८५ ॥
 संपूर्णमाने कथितं प्रमाणं हीनं तु हीनं प्रवदंति तज्ज्ञाः ॥ हस्तद्वयं प्रापितं व्यस्तडागे हस्तं सार्धं पुष्करिण्यां प्ररोपः ॥ ८६ ॥ प्रादेर्गैवैहस्तमा
 नं कूपयूपस्य रोपतः ॥ न कुर्याज्जलमग्नं च यूपसर्वत्र सत्तमाः ॥ ८७ ॥ तडागे चापि आशमे स्यापयच्च जलोपरि ॥ हस्तमर्धतदर्धं स्यान्माने
 नानेन दापयेत् ॥ ८८ ॥ वाप्यागैर्नैपुष्करिण्यां प्रकुर्याज्जलसंमितम् ॥ यावत्प्रतोलि गतरेणुं संयसं स्यागणे नो जरता भुपैति ॥ ८९ ॥
 तावत्सुरेशः सुरलोकवासी प्रासादकृजा तु न जायते हि ॥ किं वा वाच्यः पुष्करिण्याभावः कर्ता यः स्याद्धारुणा ब्रह्मलोकात् ॥ ९० ॥ यावत्कालो
 बाहुमात्रोद्धता स्याद्वाष्टिप्राक्ताननिवर्तकदाचित् ॥ लक्षैकमाराममयोत्तमः स्यान्मध्यं तदर्धं च कनिष्ठमानम् ॥ ९१ ॥ तदर्धं वा प्रशस्तं तदनन्यं
 मुनयो वदंति ॥ विना जुनैर्वदरैः शैलु कैश्च हीनं कुर्याच्छानलैः पातिलैश्च ॥ ९२ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे मध्यमपर्वणि प्रथमभागे पूते निजे
 यो नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ शोधयेत्प्रथमं भूमिं भित्तां कृत्वा ततो द्विजाः ॥ दशहस्तेन दंडेन पंचहस्तेन वा पुनः ॥ १ ॥
 बाहयेत्सदा वृषभैस्तडागार्थेऽपि भूमिकाम् ॥ देवागारस्य या भूमिः श्वेतैश्च वृषभैरपि ॥ २ ॥ या भूमिर्ग्रहयागागर्थे तन्न वा हरिः पितृभ्यो ॥ आरा
 मार्थैः कृष्णवृषैः कूपार्थं खननैरपि ॥ ३ ॥ बाहयोऽत्रिंशदिनं विप्राः पंचव्रीहांश्च वापयेत् ॥ देवपक्षे सप्तगुणमारामकरणे गुणम् ॥ ४ ॥ सुदृढमाषावा
 न्यति लाऽयामाकश्चेति पंचमः ॥ मसूरश्च कलायश्च सप्तव्रीहिगणः स्मृतः ॥ ५ ॥ सर्पश्च कलायश्च मुद्गापश्च तु र्थकम् ॥ व्रीहित्रयं सप्तमुद्गा

श्यामाकमहिषेगणः ॥ ६ ॥ सुवर्णमृत्तिकाप्राद्यावर्णानामनुपूर्वशः ॥ विल्ववृक्षैरियंकुर्याच्चपूजशू नवजोदेने ॥ ७ ॥ अरन्निवात्रविशेषशस्तं
 यष्टिहस्तकम् ॥ ऊर्णासूत्रमर्यामृत्तिकृत्वाकुर्याच्चतुष्टयम् ॥ ८ ॥ क्षीरदारुगतंयुतंद्वादशांगुलमेवच ॥ ज्वालयेतिलतेलेनतथाकेशरजेन
 वा ॥ ९ ॥ पूर्वोदिकप्रणवेसिद्धिःपश्चिमाशागतिःशुभा ॥ मरणेदक्षिणयानचहानिःस्यादुतरोस्थिते ॥ १० ॥ कल्पेविपत्करंविद्यातथाचैव
 चदिग्गते ॥ नारसिंहेनमनुचाग्निप्रज्वाल्यदापयेत् ॥ ११ ॥ मासेघटतथामासेकुर्याद्भूमिपरिग्रहम् ॥ सूत्रयेत्कीलेत्यश्वान्नहामानेद्वि
 जोत्तमाः ॥ १२ ॥ ततोवास्तुवर्लिदद्यात्खनित्रंपरिपूजयेत् ॥ आब्रह्मन्निर्तिमंत्रेणखनेन्यव्ययेदशतः ॥ १३ ॥ आज्येनमधुमुक्तेनगात्रमेकं
 प्रलेपयेत् ॥ स्वर्णतोयैस्तथारत्नतोर्यैःक्षत्वाप्रलेपयेत् ॥ १४ ॥ ईशानाभिमुखेनैवकूपपक्षेविदुधुधाः ॥ अकृत्वावास्तुयात्रयस्तडागं
 मुत्सृजेत् ॥ १५ ॥ तस्यैवस्वतोरानाधर्मस्यार्धनिर्कृतंति ॥ प्रासादेचतथारामेमहाकूपेतथैवच ॥ १६ ॥ गृहारेभेचविप्रद्रादद्याद्वास्तुव
 लिततः ॥ शालैश्चलादिरैश्चैवपलाशैःकेशरस्यच ॥ १७ ॥ विल्वस्यवकुलस्यैवकलौषःप्रशस्यते ॥ शुनाचकोदरकृतंतत्पार्थेयुधजद्व
 यम् ॥ १८ ॥ सर्पाकारतडागेचकूपकुम्भाकृतिर्भवेत् ॥ आरामेपद्मपुष्पाभंछत्राकारंतुर्मडले ॥ १९ ॥ कुर्याच्छुनाकृतिंसेतोविष्णुगेहेगदा
 कृतिम् ॥ अश्वाकारंचाश्वमेधेनरमेधेनराकृतिः ॥ २० ॥ गोयोगेचवृषाकारंगृहयोगेव्वजाकृतिः ॥ स्मशानगोप्रचारार्थैत्यवृक्षालयोत्तमाः
 ॥ २१ ॥ चक्राकारंलक्ष्मणेकोटिहोमेहलकृतिः ॥ नक्षत्राणितथामूलंशस्यतेद्रुमरोपणे ॥ २२ ॥ एवंशस्योदितांभूमिशुद्धांपृथुषान्वि
 ताम् ॥ परिगृह्याज्जेद्वंवनपालंशिखिध्वजम् ॥ २३ ॥ सोमंचनगराजानंततोबीजंशोधयेत् ॥ आनयेद्द्वारेत्येत्पश्चाद्द्वौद्रतापेनतापयेत् ॥
 ॥ २४ ॥ दिनद्वयांतरेचैवमंत्रैश्चपरिमंत्रयेत् ॥ गर्भाधानंततःकुर्याद्विष्णुमंत्रंजपस्त्रिधा ॥ २५ ॥ एवमस्येतिमंत्रेणत्रिधाजप्त्वाविमाजयेत् ॥
 देहिमेतिचमंत्रेणसंप्रोक्ष्यदशवारिणा ॥ २६ ॥ इत्यगृहीतमनुनापंचधापरिमंत्रितम् ॥ अंबकेनेतिमंत्रेणबीजमारोपयेत्ततः ॥ २७ ॥ भार्यो
 मुत्तमतीक्षात्वापंचमेदहानिसत्तमाः ॥ उत्तमंस्थपयित्वाचतुर्वेद्यन्मंत्रयेत्ततः ॥ २८ ॥ एवंवृक्षस्यसंस्कारमज्योपित्वनुगच्छति ॥ तेनपुत्र
 त्वमाप्नोतिनात्रकागार्गविचारणा ॥ २९ ॥ तुलस्याबीजमादायवैष्णवशोद्विजोदहनि ॥ खानयेदपिगोमूत्रविदुतांपैःप्रसेचयेत् ॥ ३० ॥ एषा

तु स्वर्गमाप्नोति शितकुम्भे निपातयेत् ॥ एकरात्रपरिस्थाप्य तत आरोपयेद्भुवि ॥ ३१ ॥ अविधौ कृपवाप्यादौ खनेन सूयते क्वचित् ॥ कुर्वति
 सहकारादिरूपेण येन राधमाः ॥ ३२ ॥ लभंते न फलं तेषां मिह चाभ्येत्यथे गतिम् ॥ नदीतीरे स्मशाने च स्वगृहस्य च दक्षिणे ॥ ३३ ॥ तुल
 सीरोपणं कृत्वा याति कर्ता यमालयम् ॥ पत्रपुष्पफलानां च रजरेणुसमागमाः ॥ ३४ ॥ पोषयति च पितरं प्रत्यहं प्रतिकर्मणि ॥ यस्तु वृक्षं
 कुरुते छायापुष्पफलोपगम् ॥ ३५ ॥ पथि देवा लये चापि पापात्तारयते पितॄन् ॥ कर्तिश्च मातुले कौके प्रत्यभ्येत्येति शुभं फलम् ॥ ३६ ॥ अती
 तानागत आन्तः पितॄणां स्वर्गतो द्विजाः ॥ तारयेद्दृशरोपि च तस्माद्दृशं प्ररोपयेत् ॥ ३७ ॥ अमुत्र स्य पुत्रघ्नस्य पादपादव कुर्वते ॥ यत्नेनापि च
 विप्रेन्द्राश्च तथा रोपणं कुरु ॥ ३८ ॥ शतैः पुत्रसहस्राणामेक एव विज्ञेयते ॥ कोऽनरोपयेद्दिप्रा एकद्वित्रिप्रसंख्यया ॥ ३९ ॥ मुक्तिहेतुः
 सहस्राणां लक्षकोटीनियानि च ॥ धनी चाश्वत्थवृक्षे च अशोकः शोकनाशनः ॥ ४० ॥ पुष्पोऽर्थाय प्रदश्चैव विल्व आयुः प्रदः स्मृतः ॥ धनप्रदो
 जंबुवृक्षो ब्रह्मदः पुष्पवृक्षकः ॥ ४१ ॥ तिंदुकः कुलवृद्धिः स्याद्वाडिमी कामिनी प्रदः ॥ वकुलो वंजुलश्चैव पापहा वलबुद्धिवान् ॥ ४२ ॥ स्वर्ग
 प्रदा धातकी स्याद्द्रोमोक्षप्रदायकः ॥ सहकारः कामप्रदो गुवाकः सिद्धिमादिशेत् ॥ ४३ ॥ सर्वशस्यं वलवले मधुकुचाजुने तथा ॥ कदंबे
 विपुला कीर्तिं स्ति ति दीधर्मदूषकः ॥ ४४ ॥ जीवन्ती रोगशान्तिः स्यात्केशरः शत्रुमर्दनः ॥ धनप्रदश्चैव वटो वटः श्वेतवटस्तथा ॥ ४५ ॥ पनसे
 मंदबुद्धिः स्यात्कालिवृक्षः श्रियं हरेत् ॥ कलि वृक्षं च शाकोटमुदारावर्तं कं तथा ॥ ४६ ॥ पर्कटं चितथानी परोपणात्संततिक्षयः ॥ शिक्षापांचाजुनं
 चैव जयंती हयमारकान् ॥ ४७ ॥ श्रीवृक्षं केशुकं चैव रोपणात्स्वर्गमादिशेत् ॥ न पूर्वरोपयेद्या तु समिधं कटकीद्रुमम् ॥ ४८ ॥ कुशपञ्जल
 जानी रोपणाद्दुर्गतिं व्रजेत् ॥ मंदरे कुलहानिः स्याच्छाल्मले शुक्रबुद्धिमान् ॥ ४९ ॥ निवेप शुविनाशः स्याच्छत्राके कुलपांसलः ॥ उत्पन्ने कु
 लपातः स्यात्पशुरेव क्षयो भवेत् ॥ ५० ॥ शत्रुबुद्धिः काकनादेव लघू गेहत श्रियः ॥ विना क्रतौ विरुद्धश्च न सिद्धिं जसत्तमाः ॥ ५१ ॥ क्रतौ हि
 स्याद्दिरुद्धश्चापुन्यान्नरककृतिम् ॥ सहकारसहस्रं तु वरिष्ठं धातकी द्वयम् ॥ ५२ ॥ तस्माच्चैव सहस्रा द्विपाटलैका विज्ञेयते ॥ पाटलानां
 वृत्तं पश्चादेकरक्तवटं भवेत् ॥ ५३ ॥ वटानां द्विसहस्राणि पंचकं नागकेसरम् ॥ तस्माद्द्विरष्ट्री वृक्षो जम्बुवृक्षः प्रशस्यते ॥ ५४ ॥ तस्माद्द्विभ

वतोज्ञेयः श्रीर्णवृक्षउत्तमः ॥ त्रिदुक्षस्य त्रयश्चैव जंबुवृक्षस्य पंचकम् ॥ ५५ ॥ कदंबार्जुनवृक्षस्य नागैरस्य च त्रयम् ॥ एवमुक्त्या सधर्मात्माकार
येत्कीदृशं बलम् ॥ ५६ ॥ कल्पकोटि सहास्रानि कल्पकोटि शतानि च ॥ स्वर्गभोगं समश्नाति विधिवद्भुमरोपणे ॥ ५७ ॥ जन्मत्रयादिकं पापं विना
इयस्वर्गमादिशेत् ॥ शतरूपी च ब्रह्मत्वं विष्णुत्वं सहस्रके ॥ ५८ ॥ तुलसीरोपणञ्च त्रिआधिव्याधियुतो भवेत् ॥ वैशाखे कीर्तिमाप्नोति ज्येष्ठे तु
मरणं भवेत् ॥ ५९ ॥ आपाढकीर्तिमाप्नोति श्रावणे परमं गतिम् ॥ भाद्रपदे नागमश्चैव आश्विने कर्तव्यं केशयः ॥ ६० ॥ तुलसी त्रिविधालोककृते भूता प्रश
स्यते ॥ किंचिच्छेदं च यः कुर्यादश्वत्थस्य वटस्य च ॥ ६१ ॥ श्रोतृक्षस्य च विप्रद्राः स भवेद्ब्रह्मपातकः ॥ मूलच्छेदेन विप्रद्राः कुलपातो भवेदनु ॥ ६२ ॥
वृक्षच्छेदी भवेन्मूक आधिव्याधिशतं भवेत् ॥ सायं प्रातश्च धर्मातिशयं काले दिनान्तरे ॥ ६३ ॥ फलमाप्य कुलस्थश्च मापे मुद्रांस्तिलयवाः ॥ नृत्तगीत
पयः केशफलपुष्पप्रदो भवेत् ॥ ६४ ॥ अविकारकस्तृचूर्णयवचूर्णनियानि चागोमांसमुदकं चैव सत्तरात्रं निधापयेत् ॥ ६५ ॥ तमेकं सर्ववृक्षाणां फल
पुष्पादिबुद्धिदम् ॥ रोहिमस्तस्य स्य पित्तानि धन्या कंतत्रस्थापयेत् ॥ ६६ ॥ तेनोदकादिसंस्कृतौ वैवृद्धिमादिशेत् ॥ तित्तिदीवीजमादाय इक्षु
दंडेन मर्दयेत् ॥ ६७ ॥ तेनाशोके प्रसेकः स्यात्सहकारस्य बुद्धिमान् ॥ नालिकेरोदकं चैव माक्षिकं सह सेचयेत् ॥ ६८ ॥ दोहदंसर्ववृक्षाणां पूगादीनां वि
शेषतः ॥ दशशिरावीजयुतादभिषेकाच्च जीवति ॥ ६९ ॥ प्राक्प्रसूतिर्गवादीनां छागादि महिषस्य च ॥ जरसुतोयं वृक्षाग्रस्थापयेदविचारयत् ॥ ७० ॥
परस्य सहकारस्य फलं स्यात्प्रात्रसंशयः ॥ भेषस्य च वितालस्य यवागूचसमाहरेत् ॥ ७१ ॥ तत्र मांसैः सर्षपैश्च पूरयेन्मर्दयेत्ततः ॥ युवाकवृ
क्षकंदेव वर्षेभ्यः नर्दयेत्त्रिभिः ॥ ७२ ॥ मृतोऽपि जीवेच्छेदं त्रिप्रियमाणोऽपि जीवति ॥ निवपत्रं यथापत्रं शतवारिपुनर्न वाम् ॥ ७३ ॥ क्षीरिका
ताम्रकैः पत्रधूमं दद्यादि न त्रयम् ॥ सहकारस्य मूलेन कीटरोधो न जायते ॥ ७४ ॥ ततः प्राधान्यतो वक्ष्ये द्रुमाणां दोहोऽन्यथा ॥ मत्स्योदके
न सितेन आम्राणां बुद्धिरिष्यते ॥ ७५ ॥ पक्वांश्चैव विचैव दाडिमानां प्रशस्यते ॥ यवोदकं स गोमांसं केतकीनां प्रशस्यते ॥ ७६ ॥ क्षीरकवल
बुद्धिः स्यात्त्रिदुक्षकरमर्दकः ॥ मांसपूतिरसामजाशोके ताले शुभाकके ॥ ७७ ॥ सपूतिमांसं स घृतं नालिकेरस्य रोहितम् ॥ मधुयष्ट्युदकैः
सेकात्सामान्यं निहितं भवेत् ॥ ७८ ॥ कपित्थविलयः ते कण्डुतायेन सेचयेत् ॥ जातीनां भालिकाणां च कुंदरं तिकस्य च ॥ ७९ ॥ गंधतोयैः सित

करं संपनिर्मोकधूपकम् ॥ कूर्ममांसमन्नसंविङ्गस्य च पुष्पकम् ॥ ८० ॥ रथ्यावृक्षे प्रतिष्ठाप्य फलाजायते ततः ॥ वातसर्पस्य निर्मोकं तगरा
 जगवस्य च ॥ ८१ ॥ दद्याद्दूषधान्यमध्ये धान्यवृद्धिश्चायते ॥ मयूरपत्रमादाय च्छागरोमाणि सप्त वै ॥ ८२ ॥ एण्डतैलयोगेन दुग्धाह्वं
 निशागमे ॥ हिण्डुकुसुमसंयोगान्मूषिकाणां परिन्यसेत् ॥ ८३ ॥ करिषिष्ठामृच्छाविष्टां कृतिकामांसाहरेत् ॥ निशातोये प्रसेकः स्यात्तत्तन्मा
 त्रमूलकं हरेत् ॥ ८४ ॥ अश्वत्थमूलं दशहस्तमात्रं क्षेत्रपवित्रं पुरुषोत्तमस्य ॥ अश्वत्थायासलितस्य सध्वे विभेषतो वै त्रिपथवर्गं ॥ ८५ ॥
 बाहुर्विशान्ते रोगे त्सहकारं सधर्मे वित् ॥ कलाहस्तांतरं धात्रौ च कुलवंजुलंतथा ॥ ८६ ॥ औषर्गं कंच पुत्राटं श्रीवृक्षां द्विगुणं तरो ॥ हस्ते शै
 लमये चैव उत्तमं मानसीरितम् ॥ ८७ ॥ शैलेष्टकादेराचने च तुर्हस्ते तु संमि ते ॥ वाप्यादीनां तु कुर्यान्मै कृशदिकस्य च ॥ ८८ ॥ औषे
 ष्णोर्वृक्षपक्षे च वरुणं च कूपके ॥ गणेशं पूजयेत्कुम्भं दिक्पालांश्च विशेषतः ॥ ८९ ॥ अग्निं कर्षयि विना कुर्यात्प्रकुर्याच्च सतांगतिश्च ॥ शुत्वा
 कृतिं विधानेन अन्येषां वातथोद्भवम् ॥ ९० ॥ अन्येषां चैव वृक्षे च तथा च तुलसीवने ॥ कुम्भे वनरूपतिः स्यात्प्यः पूजयेद्दोमये ततः ॥ ९१ ॥
 वृक्षान्वानिनं संस्कृत्य वा सोभिराभेष्टयेत् ॥ शुच्यमानं भिदं ज्ञेयमन्येषां वातथोद्भवम् ॥ ९२ ॥ तुलस्याः सह कारस्य मृत्तवृक्षस्य चैव हि ॥
 अश्वत्थस्य वटस्यैव स्वर्णताप्यथ वेधयेत् ॥ ९३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि प्रथमभागे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ४४ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ अथ तंत्रविधिं वक्ष्ये पुराणे ष्वपि गीयते ॥ तंत्रे चैव प्रतिष्ठां च कुर्यात्पुण्यात्मेऽहनि ॥ १ ॥ इत वृक्षं तु दृष्ट्वा क्षेदशद्वि
 श्वक्षेके ॥ दृष्टिमात्रांतरं सेतौ कूपयागे समुत्सृजेत् ॥ २ ॥ न कूपमुत्सृजेज्जातु वृक्षयोगे कथंचन ॥ तुलसीविनयागे तु न च तथ्यागमाच
 रेत् ॥ ३ ॥ तडागयागे सेत्वा दीक्षि चारामे कदाचन ॥ न सेतुं देवयागे तु तडागं न समुत्सृजेत् ॥ ४ ॥ तंत्रे श्राद्धं पृथक् इनास्ति कर्तुं भेदे
 पृथग्भवेत् ॥ शिवलिंगस्थापने च नान्यदेवस्थापनम् ॥ ५ ॥ स्वदेशे वर्ये तं स्तत्रेण विधीयते ॥ विपरिते कृते चापि आयुः क्षय इ
 ति स्मृतिः ॥ ६ ॥ तडागे पुष्करिण्यां वा आरामेऽपि द्विजोत्तमाः ॥ मानहीनि मानपूर्णं दशहस्तेन दूषणम् ॥ ७ ॥ द्विसहस्राधिकं
 यत्नतः प्रतिष्ठां समाचरेत् ॥ दशद्विंशतिवृक्षे च आरामे पूर्ववद्दिजाः ॥ ८ ॥ प्रतिष्ठां विल्ववृक्षे च अन्यथा कर्णवधनम् ॥ कुर्याद्दिह ददनि

चतत्रनिर्मथनादिकम् ॥ ९ ॥ अनंतरंप्रदातव्यं लजान्मूर्धक्षतादिकम् ॥ १० ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेनमध्यमपर्वणिपूर्वभागोऽष्टा-
 दशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ प्रतिमालक्षणवश्यं यथाशास्त्रमंतर्द्विजः ॥ प्रतिमालक्षणैर्हीनं गृहीतं निषूजयेत् ॥
 ॥ १ ॥ शैलजादारुजातस्त्रीमृद्ववासर्वकामदा ॥ एकहस्ताद्विहस्तावासर्धहस्ताथापिवा ॥ २ ॥ प्रासादमानमथवाअथवासर्वलक्षणम्
 ॥ अष्टांगुलोत्सेधकंचनतुर्गेहचयेत्कृती ॥ ३ ॥ देवागारस्ययद्द्वारं तस्मादष्टांगुलेन तु ॥ त्रिभागपिंडिकाकार्योद्वाभौप्रतिमाभवेत् ॥
 ॥ ४ ॥ अंगुलैर्वैभवद्विद्विशीतिश्चतुरा ॥ विस्तरमानतः कार्यवदनद्वांशगुलम् ॥ ५ ॥ मुखत्रिभागोचिबुकं लट्ठनां सिकां तथा ॥ क-
 णैनासिकयाग्रीवातुल्यौवानियतौतुयौ ॥ ६ ॥ नयनेद्वचंगुले स्यातां त्रिभांगतारकाभवेत् ॥ तृतीयतारकाभागेऽंगुलमर्धद्विविचक्षणः ॥ ७ ॥
 ललाटमस्तकयोर्विकुर्यात्तत्सममेव तु ॥ परिणाहस्तु शिरसोभवेद्वात्रिंशदंगुलः ॥ ८ ॥ तलयौनासिकयाग्रीवासुखेन हृदयंतरम् ॥ अथ-
 विस्तरपंक्तिस्तु ततोऽर्धतुकाटिः सदा ॥ ९ ॥ बाहूचवाहुतुल्यौ च ऊरूजंघेच जावनम् ॥ गुल्फावस्थस्तु पादस्याद्वाटितश्चतुरंगुलः ॥ पङ्-
 गुलस्तु विस्तरस्तु ल्यगुष्टांगुलत्रयम् ॥ १० ॥ प्रदेशिनीचतुल्योहीनाशोपात्रखानखम् ॥ चतुर्दशांगुलः पादस्यायामः परिकीर्तितः ॥
 ॥ ११ ॥ एवं लक्षणसंयुक्ता सा पूज्या प्रतिमा शुभा ॥ अधरोष्ठस्तथैवोरुभूललाटमनीपकम् ॥ १२ ॥ गंडचनियंतमूतौ कुर्यादंगसमुन्नतेः ॥
 विशालनयनस्तान्प्रपदोवायतलोचनः ॥ १३ ॥ सवितानलपत्रस्य चारुविद्याधरस्तथा ॥ वत्सप्रोक्तोऽतिमुकुटः कटकांगदहास्वान् ॥ १४ ॥
 अभ्यंगपदबंधादिसमायोन्योपशोभिच ॥ सुप्रभासं डलाचारुविचित्रमणिकुंडला ॥ १५ ॥ करभ्यां कंचनं पाशोद्ग्रहंतं शिरोरुहान् ॥
 एवं लक्षणसंपन्नं कारयेद्विहितप्रदाम् ॥ १६ ॥ सुस्निग्धां वरदां तौम्याद्वितीयाश्रमिणामिषाम् ॥ नवताले भवेद्विष्णुर्वासुदेवस्त्रितालकम् ॥
 ॥ १७ ॥ नृसिंहपंचतालः स्याद्वयग्रीवस्तु पंचमः ॥ नारायणश्चाष्टतालो मेहशस्तालपंचमः ॥ १८ ॥ नवतालभवेदुर्गालक्ष्मीस्तालत्रयं
 ततः ॥ वार्णीतालत्रयं विद्यात्सवितासप्ततालकः ॥ १९ ॥ दक्षिणैवासुदेवस्य करे चक्रं प्रतिष्ठितम् ॥ शंखं भवेच्च तदधोवामार्धे तस्यैव गदा ॥
 ॥ २० ॥ तदधश्च भवेत्पद्मश्चैव त्सनोपशोभितम् ॥ सव्येऽर्धे तारकाल्यचित्रे नैत्रसुभयान्मकम् ॥ २१ ॥ पार्श्वे नलिनसिंहौ द्वाभौ सुभद्रां दक्षिणे

न्यसेत् ॥ रुक्मिणीवामभागेचतदधस्ताद्दिवोद्रकम् ॥ २२ ॥ कृतांजलिपुटस्थश्चनारदःकपिलस्तथा ॥ धर्मधर्मबुभौपाथैकतन्वैस्त्रावि
णावरौ ॥ २३ ॥ यदुग्रवासुदेवस्तथानारायणस्यच ॥ वैपरित्यविजनीयान्माधवानांतथैवच ॥ २४ ॥ तीर्थैरितडागेचसमीपेस्थाप
येत्सुधीः ॥ नगरग्राममध्येवब्राह्मणानांचसंसदि ॥ २५ ॥ अविमुक्तेविशेषेणसिद्धक्षेत्रेदृशार्णके ॥ त्रीण्युत्तरतहस्त्राणिपंचचोत्तराणिपट् ॥
॥ २६ ॥ कुलानिपूर्वविप्रेन्द्राःसमुद्धरतिनान्यथा ॥ कलौदारुमयःकार्योद्वाशक्तौभृन्मयेववा ॥ २७ ॥ चंदनागुरुभिःकुर्याद्विल्वश्रीपर्णिक
स्यच ॥ पद्मकाष्ठमयश्चैववाममस्यतथैवहि ॥ २८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिप्रथमभागेद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ४३ ॥
॥ मृतउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामि कुंडानामथनिर्णयम् ॥ तस्योद्धारंचसंस्कारंशृणुध्वंद्भिजसतमाः ॥ १ ॥ चतुरस्रंचवृत्तंचपा
दार्धचाधंचद्रकम् ॥ योन्याकारंचद्रकंचअष्टार्धमथपंचमम् ॥ २ ॥ सप्तार्धचनवार्धंचकुंडं दृशकर्मरितम् ॥ भूमिसंज्ञोध्यविधिवत्तुषकेशा
दिवर्जिताम् ॥ ३ ॥ ग्रामयेच्चोर्ध्वतस्तस्याभस्मांगाराणियत्नतः ॥ अंकुरार्पणंकंकुर्यत्सिताहादेवबुद्धिमान् ॥ ४ ॥ स्थानंविमर्दनंकुर्या
त्त्वनिन्वासेचयेज्जलैः ॥ पुष्टिहस्तोच्छ्रायमितंप्रकुर्यात्पारिसूत्रयेत् ॥ ५ ॥ अर्द्धगुलमितंसूत्रंचतुरस्रंप्रकल्पयेत् ॥ अष्टादशार्णकक्षेत्रेच
सेदंकंबहिस्ततः ॥ ६ ॥ मापयेत्तेनमानेनत्रिवृत्तंकुंडमुज्ज्वलम् ॥ पूर्ववद्विभजेत्क्षेत्रंभार्गैकंपुरतोऽन्यसेत् ॥ ७ ॥ वृत्तानिकालिकादीनि
बहिर्ह्वाणिविवर्जयेत् ॥ पद्मकुंडमिदंप्रोक्तं विलोचनमनोहरम् ॥ ८ ॥ दशार्धभेदेयत्क्षेत्रेऊर्ध्वोर्ध्वार्द्धगुलद्रयम् ॥ संपरिपातयेत्सूत्रंपाटय
त्तत्प्रमाणतः ॥ ९ ॥ पंचार्धभेदिनेक्षेत्रेकामंवाविभजेत्सुधीः ॥ न्यसेत्पुरस्तदेवांगंकोणार्धंप्रमाणतः ॥ १० ॥ योनिस्थानंप्रतिष्ठाप्य
अश्वत्थस्यदलाकृति ॥ सूत्रद्वयंततोदद्यात्कुंडंपरिमितंभवेत् ॥ ११ ॥ चतुरस्रंसुदृढसूत्रंसंकल्पयेत्ततः ॥ दिशंप्रतिथयान्यायेत्पातये
च्चद्विजेत्तमाः ॥ १२ ॥ शृंगाटकंयुग्मपुटंपदस्रंकुंडत्रयंबुधाः ॥ जलाशयासकूपेनित्येगृहमयेयथा ॥ १३ ॥ चतुरस्रंभवेत्कुंडोद्भिज
संस्कारकर्मणि ॥ देवप्रतिष्ठायोगेचगृहवास्तौचतुर्थकम् ॥ १४ ॥ वसुंधरायोगभेदेप्रपंचेवर्तमादिशेत् ॥ सोमष्टौपंकजंप्रोक्तंनरमेधा
श्चमेधयोः ॥ १५ ॥ अंकुरार्पणयोगेचवैष्णवेयागकर्मणि ॥ शिवेदेव्योश्चजन्मादावष्टब्धार्चाचार्यंचद्रकम् ॥ १६ ॥ मार्जारपौष्टिकैर्वैरम्येच

शांतिकेतथा ॥ शांतिप्रतिष्ठायागेतुः शाक्तानां काम्यकर्मणि ॥ १७ ॥ पुरश्चरणकाम्येषु ज्वरादीनां विमोक्षणे ॥ एव विधेषु कार्येषु यानि कुं
 प्रशस्यते ॥ १८ ॥ देवतातीर्थयात्रादौ महायुद्धप्रवेशने ॥ सौरेरांतिपौष्टिकचष्टपुरकुडुत्तमम् ॥ १९ ॥ मारणेच्चाटने चैव तथा राणाप
 शांतये ॥ वैष्णवानां कोटिहोमि नृपाणामतिशोचने ॥ २० ॥ अष्टास्रमञ्जकुंडं च सप्तस्रं निधिसायने ॥ राज्ञासाध्ये च पंचास्रं कन्याप्राप्तांत्रि
 स्रकम् ॥ २१ ॥ यावन्निम्नं भवेद्विस्तारस्तावदेव तु ॥ कुंडानुरूपतः कार्यमिखलासर्वतोभूयः ॥ २२ ॥ अयुतादिषु होमेषु मखलायोज
 येत्सुधीः ॥ निम्नमाणे चात्रापि मूले सार्धा गुलं त्यजेत् ॥ २३ ॥ कोणवेदसैर्मानं यथा योग्यमनुक्रमात् ॥ मुष्टिहस्तेऽसुस्तेऽप्येता र्धा गुलम
 रिष्कृतः ॥ २४ ॥ अस्ति मात्र कुंडे तु त्रिधैर्का गुलतः क्रमात् ॥ एकहस्तमिते कुंडे च द्वाग्निनयनगुलाः ॥ २५ ॥ सप्तमे खलकशुलं लक्ष
 होमेन शस्यते ॥ पंचमे खलकं वा थलक्ष कोट्या च योजयेत् ॥ २६ ॥ एकां गुलादिमानेन नैमित्तं वदेत्सुधीः ॥ चतुर्हस्तमिते कुंडे तावदेव
 गुणां गुलाः ॥ २७ ॥ वसुहस्ते भानुपंक्तिर्युग्महीनेऽपि ताः क्रमात् ॥ सर्वाः समाग्रहमखेमखलाश्च सहस्रिके ॥ २८ ॥ पार्श्वतो योजयत्तत्र यखलास्ता
 यथाक्रमम् ॥ सार्धा गुलादिमानेन नैमित्तं वधयेत्सुधीः ॥ २९ ॥ एकमेखलयगेन योजयेच्छक्तिभावतः ॥ होमाधिक्ये बहुफलमन्यूनं नार्थिकं भवे
 त् ॥ ३० ॥ कुंडस्य रूपं जानीयात्परमं प्रकृतेर्वपुः ॥ ततो होमशतगुणं स्थण्डिलस्वल्पं फलम् ॥ ३१ ॥ षट्चतुर्धा गुणा यामावित्ता रो
 त्रतिशालिनी ॥ एकां गुलं तु न्यग्रं कुर्यादपि दधेऽसुखम् ॥ ३२ ॥ एकैकां गुलतो यानि कुंडांश्च शून्येषु वधयेत् ॥ समस्येने खलायाः
 सपर्याया सुलक्षणा ॥ ३३ ॥ स्थापयेत्कुंडकोणे बुधानां तद्विजततमाः ॥ कुंडानां कल्पयेन्नाभिस्तुटवं बुजसन्निभाम् ॥ ३४ ॥ तत्तुंडा
 नुरुपं वा सुव्यक्तं सुमनोहरम् ॥ यानि कुंडे यानि मञ्जकुंडेनाभि च वधयेत् ॥ ३५ ॥ यावच्च यत्राग्निः अर्धगुलक्रमाद्वाहिः ॥ नाभिप्रवर्धयेदं
 कुंडानां रूपतो यथा ॥ ३६ ॥ तत्र तत्र भवेत्कुंडं विवशू न्यूनं होमयेत् ॥ शिवशक्तिस्तथा योगात्मकमवत्पद्यते यतः ॥ ३७ ॥ अवदोऽपि उनादिव
 विवश्रुयात्तत्सदा शिवः ॥ न कुर्वादेक्याहीनं मरणं च समुद्दिशेत् ॥ ३८ ॥ त्रयोदशां गुलं हि त्रिंशद्विहस्तं तथापि वा ॥ महातीर्थसिद्धिमेव धन्यं
 भुगृहे कुले ॥ ३९ ॥ तस्य दक्षिणादिभागे अग्रतोऽं डलं लिखेत् ॥ तत्र पूजाप्रकर्तव्या पूर्वपदानेन च श्रयेत् ॥ ४० ॥ अर्कहस्तांतिरेषु योच्छते

ध्वतिशतेनवा ॥ ४१ ॥ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणमध्यमपर्वणिप्रथमभागेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ७४ ॥ सुतउवाच ॥ ॥
 यस्ययज्ञस्ययन्मानंतत्तुतेनैवयोजयेत् ॥ अमानेनहतोयज्ञस्तस्मान्मानंनहापयेत् ॥ १ ॥ शतार्धप्रथमंमानंशतसहस्रमेवच ॥ अयुतंचत
 थालक्षंकोटिहोममतःपरम् ॥ २ ॥ अतःपरंतुविभवेराजवान्योद्विजोत्तमाः ॥ नससिद्धिमवाप्नोतिअयागफलभाभवेत् ॥ ३ ॥ विपाकंक्रमे
 णांसर्वनरःप्रप्नोतिसर्वदा ॥ शुभाशुभंतोनित्यंप्राप्नोतिमनुजकिल ॥ ४ ॥ युक्ताश्चापिग्रहस्तत्रनित्यंशान्तिकपैष्टिके ॥ तस्मात्प्रयत्नतो
 भक्त्यानित्यपूजायाविधि ॥ ५ ॥ अद्रुतेचतथाशांतिंकुप्याद्रक्षितसन्वितः ॥ तस्माद्ब्रह्माभिजनिंशुभाशुभफलंबलु ॥ ६ ॥ अद्रुतेषु
 चसर्वेषुअयुतंकारयेन्नरः ॥ होमंयथाभिरुचितं पौष्टिकाम्यक्रमणि ॥ ७ ॥ लक्षहोमंकोटिहोमंराजाकुप्याद्यथाविधि ॥ अन्यःशतादिकंकु
 र्यादयुतंविभवेसति ॥ ८ ॥ ग्रहाणालक्षहोमस्तुकोटिहोमस्तथाकलौ ॥ निधिहोमंचाभिचारंतत्रकुर्याद्ब्रह्माश्रमी ॥ ९ ॥ यत्रयत्रजपःकार्या
 होमोवायत्रकुत्रचित् ॥ मानंनैवचकर्तव्यमानादौचाष्टकंन्यसेत् ॥ १० ॥ शुभसाध्यंनकर्तव्यंयुगमतोभयमादिशेत् ॥ लक्षसप्ततालसंख्या
 कोटिहोमेचविंशतिः ॥ ११ ॥ एकत्रिंशद्दिनैर्वापिनकुर्याद्ब्रत्ययंक्वचित् ॥ आरंभान्निसहस्रःस्याद्वितीयेऽष्टसहस्रकः ॥ १२ ॥ तृतीयेतु
 सहस्रंस्याद्ब्रह्माध्यःस्मृतोविधिः ॥ पंचाहेचसमारंभेसहस्रंजुहुयादुधः ॥ १३ ॥ द्वितीयेद्विहिसाहस्रंतृतीयेतुसहस्रकम् ॥ पुणसाहस्रकंपुं
 चहोमेषमीरितम् ॥ १४ ॥ नवहेकल्पेयेल्लक्षमेकैकांगदिनेदिने ॥ पंचमेतथापेपुकुलेभागद्रयाधिकम् ॥ १५ ॥ कोटिहेमेचित्यंगेशत
 भागेनकल्पयेत् ॥ नन्यूननाधिकंयामेतन्मानमुदाहृतम् ॥ १६ ॥ नित्यमेकंदिनेदद्यात्पृथङ्नित्यंनचाचरेत् ॥ सप्तभाजेजपेन्नित्यंपंच
 तारेणस्विष्टकृत् ॥ १७ ॥ अयुतेलक्षहोमेचकोटिहोमेचसर्वदा ॥ प्रथमेदिवसेकुप्याद्वैतानांचस्थापनम् ॥ १८ ॥ महोत्तवेद्वितीयेतुबलिदा
 नंतथैवच ॥ त्र्यहसाध्येत्रिगत्रेचपूर्णकृत्वाविसर्जयेत् ॥ १९ ॥ पंचाहेतुतृतीयेद्विबल्लिदानंप्रशस्यते ॥ सप्तहेचाष्टदिवसेनवाहंप
 चमेऽहनि ॥ २० ॥ पंचाहेद्वादशाहेतुद्वात्रिंशत्षोडशेऽहनि ॥ इतोऽन्यथानकुर्वीतानत्रयज्ञफलंभेत् ॥ २१ ॥ ॥ इति श्रीभविष्यम
 हापुराणमध्यमपर्वणिप्रथमभागेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ७४ ॥ सुतउवाच ॥ ॥ कुंडानामथसंस्कारेष्वन्येषांस्त्रिसंतया ॥ असं

रङ्गतेचार्थहानिस्तस्मात्संस्कृत्यहोमयेत् ॥ १ ॥ अष्टादशशुःसंस्काराःकुंडानंतत्रदेशिताः ॥ तारेणविक्षयेत्स्थानंकुंडांतयैःप्रसे-
 चयेत् ॥ २ ॥ त्रिसूत्रीकरणपश्चादृतसूत्रंनिपातयेत् ॥ वारेणक्रीलकंदद्यान्नारसिंहेनकुङ्कुमम् ॥ ३ ॥ जिह्वाप्रकरूपयेत्पश्चात्तस्मादग्निं
 समाहरेत् ॥ नचम्लेच्छुहादाग्निंशूद्रनिलयाक्वचित् ॥ ४ ॥ नदीपर्वतशालाच्चन्निहस्तात्परिजयेत् ॥ संस्कृत्यपरिशुद्धायात्रिया
 कुत्वासुमुद्धरेत् ॥ ५ ॥ तमग्निंप्रतिगृह्णायादात्मनोऽभिमुखंयथा ॥ वह्निर्वीजेनमतिमाच्छ्रववीजेनप्राक्षयेत् ॥ ६ ॥ वागीशरिमृत्सतां
 वागीश्वरसमागताम् ॥ ध्यात्वासमीरणंद्यात्कामस्तुपद्यतेततः ॥ आकालवीजेनऐशान्यांयोनावग्निंविनिक्षिपेत् ॥ पश्चादेवस्यदेव्याश्चदद्यादा
 चमनयिकम् ॥ ८ ॥ पितृपिंगलदहदहपच्युग्ममुदीर्यच ॥ सर्वज्ञज्ञापयस्वाहामंत्रयंवह्निपूजने ॥ ९ ॥ वह्निर्वर्हिषिसंयुक्ताःसादिद्यातःस
 विंदवः ॥ वह्निमंत्राःसमुद्दिष्टाद्रिजानामंत्रमोरितम् ॥ १० ॥ जिह्वास्तास्त्रिविधाःप्रोक्तायज्ञेदत्तेनसत्तमाः ॥ हिरण्यामाज्यहोमेषुहोमयेत्स
 यतात्मनः ॥ ११ ॥ त्रिमध्वत्तैयत्रहोमंकार्णिकार्थांचहोमयेत् ॥ कनकास्यात्तुकृष्णास्याद्धिरण्याशुभ्रततथा ॥ १२ ॥ बहुरूपातिरूपाचसा
 त्विकोयोगकर्मसु ॥ विश्वमूर्तिस्फुलिगिन्यौधूप्रवर्णमनोयथा ॥ १३ ॥ लोहितास्यात्करालस्यात्कालिभासस्यइत्यपि ॥ एताःसतनिशुजी
 तविज्ञेयाःक्रूरकर्मसु ॥ १४ ॥ समिद्धेदेषुयाजिह्वास्तास्तुतेनैवयोजयेत् ॥ हिरण्यामाज्यहोमेषुहोमयेत्संयतात्मनः ॥ १५ ॥ त्रिमध्वत्तै
 र्यथाहोमंकार्णिकार्थांचहोमयेत् ॥ शुद्धक्षरिणरक्तार्थानैतियिकेषुप्रभास्मृता ॥ १६ ॥ बहुरूपापुष्पहोमेकृष्णाचान्नेनपायसैः ॥ इशुहोमेपद्म
 रागासुवर्णपद्महोमेके ॥ १७ ॥ लोहितापद्महोमेचइतवैविल्वपत्रके ॥ धूमिनीतिलहोमेचकाष्ठहोमेकरालिका ॥ १८ ॥ लोहितस्या
 त्पितृहोमेतोज्ञेयामनोजवा ॥ वैश्वानरंस्थितहोमसमिद्धोमेषुसत्तमाः ॥ १९ ॥ समानमाज्यहोमेचनिषण्णशेषवस्तुषु ॥ आन्यात्तुजुहुया
 द्रह्मोपिपतिसर्वकर्मसु ॥ २० ॥ कर्णहोमैवैविव्याधिर्नैत्रतद्वयमीरितम् ॥ नासिकायांमनःपीडामस्तंकेध्वानसंशयः ॥ २१ ॥ शुद्धोविपत्करं
 चैवतस्मात्तत्रनहोमयेत् ॥ साधारणमथोवक्ष्येवह्निंजिह्वाश्चकीर्तिताः ॥ २२ ॥ प्रवक्ष्यामिविधिकृत्स्यद्विशेषंपुनःशृणु ॥ घृताहुतौहिरया
 ख्यगगणापाणिहोमतः ॥ २३ ॥ वक्राख्यातामहद्दोमेकृष्णाभासाकृतोमता ॥ सुप्रभासोदकविधौबहुरूपातिरूपिका ॥ २४ ॥ पुष्पपत्र

विधौहोमवह्निर्जिह्वाःप्रकीर्तिताः ॥ नवासंकल्पयेत्कुण्डेशूद्राकारविभेदतः ॥ २५ ॥ इन्द्रकोष्ठमस्तकंस्थ्यादीनाम्येचमस्तके ॥ तत्काष्ठराधे
द्वेनेत्रेद्वैकैरौचपदक्रमात् ॥ २६ ॥ अविशिष्टंभवेत्पुच्छंमध्येचोदरसंभवम् ॥ उदरेहोमयेत्पुष्टिमन्नं पायसकंचयत् ॥ २७ ॥ हुत्वाग्रीहण
णंतत्रकर्णेषुष्पाहुर्तिहुनेत् ॥ वामकर्णेषामनेत्रेहुनेदब्जादिकंबुधः ॥ २८ ॥ श्रवणेचैवनेत्रेचदक्षिणेचक्षुषण्डकम् ॥ वामपादेवामकरेअभिचा
रेषुशस्यते ॥ २९ ॥ मारणेपुष्पदेशेतुनचान्यहोमयेत्क्वचित् ॥ विपत्करंविजानीयाद्धनिसर्वविनाशकृत् ॥ ३० ॥ चंदनागरुकर्पूरपाट
लायूथिकानिभः॥पावकस्यसुतोगंधःसमंतात्सुमहोदयः॥३१॥प्रदक्षिणस्त्यक्तलपच्छत्राकाशिथिलशिखा॥शुभदायजमानस्यराज्यस्या
पिपिशेषतः ॥ ३२ ॥ छिन्नवृत्ताःशिखाःकुर्यान्त्युर्ध्वनपरिक्षयः ॥ निर्वाप्यमरणविद्यान्महाधूमाकुलेऽपिच ॥ ३३ ॥ एवंविधेषुदोषेषुप्राय
श्चित्तंसमाचरेत् ॥ अष्टाविंशदुतस्त्यक्त्वाब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ ३४ ॥ मूलेनज्येन जुहुयाज्जुहुयात्पंचविंशतिम् ॥ महाक्षानं प्रकृतं व्यंजि
कालंहरिपूजनम् ॥ ३५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेपंचदशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ नि
त्यनैमित्तिकंचैवयागादौचसमाप्तके ॥ होमावसानेप्रजपेदुपचारांश्चषोडश ॥ १ ॥ दद्यात्समरिणंपश्चात्प्रीठपूजांसमाचरेत् ॥ गृहत्वार
क्तपुष्पंचध्यायेद्ब्रह्मविधाविधि ॥ २ ॥ इष्टशक्तिरुवस्तिकाभातिमुच्चैर्दोषदोभिर्धारयन्तंवरंतम् ॥ हेमाकल्पपद्मसंस्थत्रिनेत्रध्याये
द्ब्रह्मिवद्भूमौलज्जिताभिः ॥ ३ ॥ पूर्वादिद्वारदेशेषु कामदेवंशतक्रतुम् ॥ वराहंपणमुखंचैवगंधाद्यैःसाधुपूजयेत् ॥ ४ ॥ आवाह्यस्थाप
येत्पश्चादष्टसुद्राःप्रदर्शयेत् ॥ दत्त्वासनंस्वागतंचदद्यात्पाद्यादिचत्रयम् ॥ ५ ॥ अतःपूर्वादिपात्रेषुयावताचहुताशनम् ॥ सुवर्णवर्णममलंस
मिदं सर्वतोमुखम् ॥ ६ ॥ महोदरमहाजिह्वाआकाशत्वेनपूजयेत् ॥ तारकादीन्समानेचगंधैःपुष्पैःपृथग्विधैः ॥ ७ ॥ तत्रैवजिह्वास्त्रिविधाध्या
येन्मंत्रपुरःसराः ॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रेणउपचारैरनंतरम् ॥ ८ ॥ त्वमादिःसर्वभूतानांसंसारार्णवतारकः ॥ परमज्योतेरूपस्त्वभासनसंफली
कुरु ॥ ९ ॥ दद्यादासनमेतेनपुष्पगुच्छत्रयेणतु ॥ पुटांजलिततोवद्धापृच्छेत्कुशलपूर्वकम् ॥ १० ॥ वैश्वानरनमस्तेऽस्तुनमस्तेहव्यवाह
न ॥ स्वागतंतुसुरश्रेष्ठशान्तिकुरुनमोऽस्तुते॥११॥नमस्तेभगवन्देव आपो नारायणात्मक ॥ सर्वलोकहितार्थं पादं च प्रतिगृह्णताम् ॥ १२ ॥

नारायणपरं धाम ज्योतिरूपमनातन ॥ गृहाणाध्यमयादन्तिश्चरुपनोऽस्तुते ॥ १३ ॥ जगदादित्यरूपेण प्रकटायाति यः सदा ॥ तस्मै प्र
काशरूपाय नमस्ते जातवेदसे ॥ १४ ॥ धनं जय नमस्तेऽस्तु सर्वपापप्रणाशन ॥ स्नानीयेत मया दत्तं सर्वकार्थसिद्धये ॥ १५ ॥ हुताशन
महाबाहो देव देव सनातन ॥ शरणे ते प्रयच्छामि देहि मे परमपदम् ॥ १६ ॥ ज्योतिषं ज्योतिरूपस्त्वमनादिनिधनाच्युत ॥ मया दत्तं मूलं कारमल
कुरु नमोऽस्तुते ॥ १७ ॥ देवदेवा मुदं यान्ति स्यस्यस्य समागता ॥ सर्वदोषोपशान्त्यर्थं गेयं प्रतिगृह्यताम् ॥ १८ ॥ त्वं विष्णुस्त्वं
हि ब्रह्मा च ज्योतिषां गतिरीश्वर ॥ गृहाण पुष्पं देव शशानुलेपं जगद्भवेत् ॥ १९ ॥ देवतानां पितृणां च मुखे कंस तनम् ॥ धूपोऽयं देव देव शृष्ट
ह्यतन्निधं जय ॥ २० ॥ त्वमेकः सर्वभूतेषु स्थावरपुचरेषु ॥ परमात्मना पराकारः प्रदीपः प्रतिगृह्यताम् ॥ २१ ॥ नमोऽस्तु यज्ञपतये प्रभवजा
तवेदसे ॥ सर्वलोकहितार्थानैवेद्यं प्रतिगृह्यताम् ॥ २२ ॥ हुताशन नमस्ते रुक्मवाहन ॥ लोकनाथ नमस्तेऽस्तु नमस्ते जातवेद
से ॥ २३ ॥ इत्यनेन तु मंत्रेण दद्यादिव्येऽप्यधीतकम् ॥ सर्वलं यज्ञसूत्रं च परमांशं समाक्षिकम् ॥ २४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे सव्यस्रपवे
णि प्रथमभाषोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ यज्ञभेदं त्रिभेदं च वक्ष्ये शास्त्रमतं यथा ॥ यथावेदा तु सारेण यथायहणया
जनम् ॥ १ ॥ शतार्धैवाह्निरुदितः शतार्धैकादशपः स्मृतः ॥ द्यूतप्रदीपके विष्णुस्त्रिंशत्यगो वनस्पतिः ॥ २ ॥ सहस्रे ब्राह्मणानां स अयुते हरिरु
च्यते ॥ लक्षहोमे तु वह्निः स्यात्कोटिहोमे हुताशनः ॥ ३ ॥ वरुणः शान्तिके ज्योतिषां हितः परिकीर्तितः ॥ ४ ॥ प्रजापतिर्वस्तुयागे मंडपे वापि पद्मके ॥
॥ ४ ॥ लोहितश्चाग्नयज्ञे यो ग्राहणं प्रत्यनुक्रमात् ॥ देवप्रतिष्ठायां तु लोहितः परिकीर्तितः ॥ ५ ॥ प्रजारुपदाने च धातानिः परिकीर्तितः ॥ ७ ॥
प्रपार्याचैव न गारुण्योऽवसानांतरा विः स्मृतः ॥ पावको वैश्वदेव च दक्षः शरदहने ॥ ८ ॥ त्रासने च भेत्कालः क्रव्यादः शरदहने ॥ पर्णदाहे
वृषोत्सर्गे भेत्सूर्योऽवसानांतरा विः स्मृतः ॥ पावको वैश्वदेव च दक्षः शरदहने ॥ ८ ॥ त्रासने च भेत्कालः क्रव्यादः शरदहने ॥ पर्णदाहे
यमो नाम ह्यस्थिदाहोऽष्टाङ्कः ॥ ९ ॥ गर्भाधाने च मरुतः स्रियंतेऽपि गलः स्मृतः ॥ पुंसवने त्विन्द्र आख्यातः श्रद्धास्तेऽथागच्छन् ॥ १० ॥
नामसंस्थापने चैव मुपन्यस्ते च पार्थिवः ॥ निष्क्रमेहाटकश्चैव प्राज्ञाने च शुचिस्तथा ॥ ११ ॥ पंडावनश्च ड्यां व्रतदेऽसि मुद्रवः

१ चूडाकर्माणे सभ्यः स्याद्भूतादेशे च माधवः-इ०पा० ।

वीतिहोत्रश्चोपनयेसमावर्तधनंजयः ॥ १२ ॥ उदरेजठराग्निश्चसुद्वेढवानलः ॥ शिखायांचविमुद्ग्नैयःस्वरस्याग्निःसरीसृपः ॥ १३ ॥
 अथाग्निर्मथरोनामरथाग्निर्जातेवेदसः ॥ गजाग्निर्मदरश्चैवसूयाग्निर्विध्यसन्नकः ॥ १४ ॥ तोयाग्निर्वरुणेनमन्नाह्वयमिहविमुजः ॥
 पर्वताग्निःकतुमुजोदावाग्निःसूर्यउच्यते ॥ १५ ॥ दीपाग्निःएवकोनामग्नाग्निर्धरणीपतिः ॥ घृतमिश्चनलोवयुःसूतिकाग्निश्चरश्
 सः ॥ १६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिप्रथमअग्नेमिनामवर्णनंनमस्तदगोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ६९ ॥
 ॥ सूतउवाच ॥ अथातोहोमद्रव्याणांप्रमाणमभिधीयते ॥ प्रमाणेचाप्रमाणेचनिष्फलंभवतिशुक्लम् ॥ १ ॥ कर्ष्वेनान्नंघृतंहेमंशु
 क्तिमात्रंपयःस्मृतम् ॥ तत्समंपंचगव्यंचदधिदुधंतथामधु ॥ २ ॥ मुष्टिमानेनपृथुकालाजाःस्युर्मुष्टिसंमिताः ॥ शर्करासुष्टिमात्रंचशर्करा
 तोलकंबिदुः ॥ ३ ॥ द्वितोलंकुण्डंविद्यादिक्षुपर्वविधिर्भवेत् ॥ एकंपत्रपुष्पाणिशालूकस्यत्रिसुष्टिकम् ॥ ४ ॥ एकलमेनजुहुयान्नपृथ
 ग्जुहुयात्काचित् ॥ सवृतंकंजपापुष्पकेशरंतत्संवृतकम् ॥ ५ ॥ एकैकशःफलानांजलजानांतथैवच ॥ जीर्दंशःफलमानेनपिष्टकानांप्रसं
 ख्यया ॥ ६ ॥ वसंतंकंधात्रिमानेमोदकस्यप्रमाणतः ॥ एकैकशःफलानांचपातुलिंगत्रिवंडकम् ॥ ७ ॥ अष्टधानालिकेरस्यदनसंद
 शधाभवेत् ॥ पद्मबीजप्रमाणेनकूष्माण्डांचाष्टधाभवेत् ॥ ८ ॥ उर्वारुकंचाष्टयाचगुडूचीचतुंगुलम् ॥ पूगमानंचमांसस्यसगुंडंतद्वहयते
 ॥ ९ ॥ अन्यत्रवदरीमानंतिदुकंचत्रिधाकृतम् ॥ काष्ठंप्रादेशमात्रंस्याद्दूर्वायाश्चत्रिपत्रकम् ॥ १० ॥ पत्रमूर्जचगृह्णीयाच्छमीप्रदेशमा
 त्रकम् ॥ ब्रीहयोमुष्टिमात्राःस्युःशुक्तिमानेनसर्पपाः ॥ ११ ॥ मरीचाःस्युर्वैमानेनमृणालंचाथमूलकम् ॥ सप्तवंडंचवार्तकीत्रिपुष्टश्चत्रिधो
 दितम् ॥ १२ ॥ चंदनागुरुकपूरकस्तूरकुंकुमानिच ॥ तित्तिडीबीजमानेनसमुद्दिष्टानिदेशकैः ॥ १३ ॥ समिधाष्टवनेत्रंगतिलानाम
 पिमध्यतः ॥ दशकंप्लावनेनसहस्राणांशतंविना ॥ १४ ॥ एवंब्रीहिप्लावनेचकाष्ठावदिक्षुदंडकम् ॥ प्रोक्षणंसुदुपुष्पाणलतादीनांतथैवच
 ॥ १५ ॥ पायसात्रेतथात्रेचमोदकेपिष्टकेऽपिच ॥ शाल्याशक्तेनजुहुयाद्द्रव्यतयैव्ययंफलम् ॥ १६ ॥ विल्वपत्रस्यपुवनंदंहित्वच
 प्लावयेत् ॥ घृतसंप्लावनादेवफलंहरतिराक्षसः ॥ १७ ॥ विल्वपत्रस्यपूर्वार्धमासमेणयेजेत् ॥ पत्रत्रयंतथाहोषेभिन्नोभिन्नैःतदूपणम् ॥ १८ ॥

नविप्रबुवंकुयत्कुत्वायातिरसातलम् ॥ तस्माच्चपुत्रशिष्याद्यैर्वाज्ञैस्तत्त्वकोविदैः ॥ १९ ॥ पूर्वाभाषितुल्योत्तरभाषयेत्यय
 थाक्रमात् ॥ नन्यूननाधिककुर्याच्छांतिपक्षउदङ्मुखः ॥ २० ॥ पायसान्यन्यदेवेषुयत्नेनपरिवर्जयेत् ॥ नचाशौदापयद्यत्नादेतेभ्यः
 प्रतिपादयेत् ॥ २१ ॥ कनिष्ठांगुलिमासावप्रकुर्यात्पर्वभूषणम् ॥ गुणदोरक्रमानेनतावद्वाप्यतिर्विधाः ॥ २२ ॥ अंगुलैर्द्वित्रिचतुरैश्च
 होमाकृतिक्रमात् ॥ २३ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेष्वध्वमपर्वणिप्रथमभागेष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
 श्रीपर्णीशिशपाक्षिरिविल्वःखदिरएवच ॥ सुवप्रशस्तास्तत्तवःसिद्धिदायागकर्मणि ॥ १ ॥ प्रतिष्ठायांशस्तस्तुवात्रासिदिरक्षराः ॥ सं
 स्कारेशिशभिन्नौचधात्रीधात्राविनिर्भिताः ॥ २ ॥ संप्राशोयःशुक्लःप्राक्तःसंस्कारेयज्ञसाधने ॥ प्रतिष्ठायांतुक्रथितास्तद्व्यच्छास्त्रमेदि
 भिः ॥ ३ ॥ सुवंपुत्रमथोवक्ष्येयदधीनश्चायते ॥ यज्ञेनसर्वकंधार्यमक्षरेणचव्यत्ययः ॥ ४ ॥ तस्यादौचलुवंवक्ष्येयस्त्वमानंयदास्पर्दसु ॥
 काष्ठगृहीत्वाविल्वस्यरिक्तादितिथिर्वर्जिते ॥ ५ ॥ समुषोष्यचचयेदामिषाणिनचस्पर्शरेत् ॥ वज्रेद्येद्राम्यधर्मचनिर्माणेषुसुबुल्व
 वै ॥ ६ ॥ काष्ठगृहीत्वाविभजेद्रागंत्रिंशत्तथापुनः ॥ विशदंगुलमानंतुडवैदिसमोदरम् ॥ ७ ॥ कटाहाकारानिम्नंचलुवंकुयाद्रिचक्षणः ॥
 धात्रीफलसमाकारंस्वधानिम्नमुशोभनम् ॥ ८ ॥ वेदांशूपाकूर्तिंछुर्यात्कुलानिपरिकल्पयेत् ॥ हंसवाग्निगोवापिहस्तेनाऽपुमुखंलिखेत् ॥ ९ ॥
 सुवंचतुर्विंशतिभिर्गोश्वरचयेद्भुवम् ॥ द्वित्रिंशस्यात्कुंडमानमैवेतस्यकार्तिंतेतम् ॥ १० ॥ चतुर्भिरंगैरानहःकृषाद्यग्रंतःशुक्लः ॥
 अंगद्वयेनलिखयेत्पंकमृगमदाकृतिः ॥ ११ ॥ इडमूलाश्रयेदंडाभैत्कंकणभूषितः ॥ सौवर्णस्यचताम्रस्यकार्यादर्वीप्रमाणतः ॥ १२ ॥ श्रैर्षणि
 कोद्रवंयंचदंडुवृक्षसमुद्रवम् ॥ क्षीरवृक्षसमुद्रूतंद्रांशुगुलसंमितम् ॥ १३ ॥ इयंगुलमंडलंतस्यदर्वीसायज्ञसाधने ॥ चत्वारिंश
 तोलिकाभिरितिताम्रमयस्यच ॥ १४ ॥ पंचांगुलमंडलंचअष्टहस्तंचदंडकम् ॥ अन्नादिपायसविधौदर्वीयज्ञस्यसाधने ॥ १५ ॥
 दशतोलकमानेनसाचदर्विदाहता ॥ आज्यसंशोधनार्थंसातुताताम्रमयस्यच ॥ १६ ॥ षोडशांगुलमानेनसर्वाभावेचपैपलम् ॥

आज्यस्थालीघृतमयीमृन्मयीचसमाश्रयेत् ॥ १७ ॥ अथताम्रमयीकार्यानचसातत्रयोजयेत् ॥ १८ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुरा
 णेमध्यमपर्वणिप्रथमभोगेष्टुवद्वीनिर्णयोनमैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ अथपूर्णवोर्यैवश्येयश्रावं
 द्राथवेदिनाम् ॥ यस्यसम्यक्सुस्थानात्संपूर्णस्यादितिस्थितिः ॥ १ ॥ होमपूर्तौमोक्षकल्पःपूजातिष्ठेयविधीयते ॥ अथरस्यव
 पूर्णयांहतश्रीयज्ञश्रुता ॥ २ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनखुधाविविन्यसेच्चरुम् ॥ पूर्णदत्त्वासवित्रेर्ध्वब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ ३ ॥ ग्रहंभवे
 इयचततःकुलपूर्जांसमाचरेत् ॥ सततेदेहिमेपूर्णापुनान्वितिक्रचाक्रमात् ॥ ४ ॥ नियोजयेत्प्रतिष्ठायांनित्यनैमित्तिकेशृणु ॥ पुनान्विति
 ऋचापूर्णाप्रथमापरिकीर्तिता ॥ ५ ॥ सततेतिद्वितीयास्याद्देहिमेतितृतीया ॥ पूर्णदर्वीचतुर्थीस्यात्कुलेवस्थाभ्रदेशिकः ॥ ६ ॥ उत्थाय
 दद्यात्पूर्णातुनोपविश्यकदाचन ॥ कनकायांचजिह्वारंकायांग्रहयागे ॥ ७ ॥ ग्रहहोमेशतातेचपूर्णाएकाविधीयते ॥ सहस्रांतियुगंदद्या
 दयुतांतितुर्थकम् ॥ ८ ॥ सहस्रांतितुर्थकं पुष्पहोमचसत्तमाः ॥ पूर्णात्वेकसहस्रं तु दद्याद्यज्ञफलेप्सया ॥ ९ ॥ मृदुपुष्पाकृतौत्वेकाकेवले
 चेष्टुहोमके ॥ शतंद्वेचशतैवगर्भाधानान्नप्राशने ॥ १० ॥ सीमंतोन्नयनेचैवप्रायश्चित्ताकृतीषुच ॥ वैश्वदेवचनित्येचपूर्णात्वेकाविधीयते
 ॥ ११ ॥ एवंक्षुचौसमौकृत्वाउपयुपरिविन्यसेत् ॥ यथानव्ययतेकृत्स्वानकल्पयतियावता ॥ १२ ॥ ऋषिच्छंदादिकंश्रुत्वाप्रतिमं
 त्रस्यसत्तमाः ॥ अन्यथाल्पालपकफलं तस्मात्संन्यस्यहोमयेत् ॥ १३ ॥ सप्तमेतिब्राह्मणस्यऋषिःकौडिन्यभाषितः ॥ जगतीचभवेच्छं
 दोदेवताग्निःप्रकीर्तितः ॥ १४ ॥ देहिमेतित्रयं त्रस्यप्रजापतिर्ऋषिःस्मृतः ॥ अनुष्टुपचभवेच्छंदोदेवतास्याःप्रजापतिः ॥ १५ ॥ पूर्णादर्वीति
 मंत्रस्यशतक्रतुर्ऋषिःस्मृतः ॥ छंदोनुष्टुप्समाख्यातंवह्निश्चैवात्रदेवता ॥ १६ ॥ पुनान्वितित्रयं त्रस्यऋषिःस्यात्पवनःस्मृतः ॥ छंदोऽपि न
 गतीख्यातं देवताग्निश्चकीर्तितः ॥ १७ ॥ तुयं पूर्णयज्ञमध्येनकुलेद्विजसत्तमाः ॥ नचाग्निषंयज्ञमध्येअभिषेकंचतर्पणम् ॥ १८ ॥ ऋत्विक्छं
 दःस्पृशस्सम्यदक्षिणांमथापिवा ॥ यजमानःसपत्नीकोमहोत्सवपुरःसरम् ॥ १९ ॥ विश्वामित्रोऽयुतंतत्रहोमंकुर्वाद्यद्विचक्षणः ॥ लवलीव
 दरीशस्तेपिचुर्मंदकच्छत्रकम् ॥ २० ॥ नागरंगंधातकीचपूर्णायांचविवर्जयेत् ॥ जप्यहानिरसंख्यातेहोमभ्रंशश्चाजयते ॥ २१ ॥ तस्मा

त्प्रागेवसतिलान्गणित्वास्थापयत्पृथक् ॥ युगपद्गुणयेद्द्वयथनचंगिनकदाचन ॥ २२ ॥ धातक्याश्चफलैःसंख्याकर्तव्याफलमिच्छता ॥
 वदयाश्चलवल्याश्चफलैःसर्वार्थसिद्धये ॥ २३ ॥ नागरंगफलैरेवधातक्यावकुलैःफलैः ॥ यज्ञहानिकरयस्मात्तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ २४ ॥ कपूरचंद
 नैःकुर्याद्दोलिकांयज्ञसिद्धये ॥ गंगामृत्तिकयायुक्तःशुनिकामयवाद्भिजाः ॥ २५ ॥ रक्तगुंजफलैःसंख्यामुष्टिकामेषुयोजयेत् ॥ वाताधचशतेचसहस्रे
 चतथैवहि ॥ २६ ॥ होतास्यादयुतेनापिष्काहैवेदसंख्यया ॥ ऋणसाध्याभेदोत्तात्रयएवद्विजोत्तमाः ॥ २७ ॥ लक्षहोमेतुहोतरःषड्वपरिकी
 तिताः ॥ कोटिहोमेतुविप्राःस्युःप्रशस्ताःपंक्तिःसंख्यया ॥ २८ ॥ नवापंचदशदशकंपंचविंशमथापिवा ॥ कामक्रोधविहानाःस्युःश्रुतिजःशांतेच
 तसः ॥ २९ ॥ नवग्रहमखेविप्राश्चत्वारोवेदवेदिनः ॥ अथवाऋत्विजौशांतौद्विवेपरिकीर्तितौ ॥ ३० ॥ कार्यवयुतहोमेतुनप्रसज्येतविस्तरे ॥
 तद्भस्मदशधाचाष्टौनवहोमेतुऋत्विजः ॥ ३१ ॥ कर्तव्याःशक्तितस्तद्भस्मरोऽपिबिभ्रतसराः ॥ तमेवपूजयेद्ब्रह्माद्रोवात्रान्वयथा
 विधि ॥ ३२ ॥ एकमप्यचयेद्ब्रह्मासहस्रेत्वेकब्राह्मणम् ॥ दक्षिणाभिःप्रयत्नेननिर्वहेदल्पवित्तवान् ॥ ३३ ॥ लक्षहोमस्तुकर्तव्योयदावित्ते
 भवेत्तदा ॥ यतःसर्वमवाप्नोतिकुर्यात्कामविधानतः ॥ ३४ ॥ पूज्यतेशिवलोकैचवस्वादित्कमरुद्गणैः ॥ यावत्कल्पशतान्यष्टावन्तेमोक्षमवा
 युयात् ॥ ३५ ॥ अकामोयस्त्विमंकुर्याच्छशहोमंयथाविधि ॥ शतकाममवाप्नोतिपदंनान्त्यमश्नुते ॥ ३६ ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रधनार्थीलभतेधनम् ॥ ३८ ॥
 भार्यार्थीलभतेभार्याकुमारीचशुभंपातिम् ॥ ३७ ॥ अहुरज्यस्तथारज्यश्रीकामःश्रयमवाप्नुयात् ॥ यंयंकामयेतकामंसर्वप्राप्नोतिपुष्कलम् ॥ ३८ ॥
 निष्कामःकुरुतेयस्तुपरब्रह्माधिगच्छति ॥ तस्माच्छतगुणःश्रोक्तःकोटिहोमःस्वयंभुवा ॥ ३९ ॥ आचार्यएवहोतास्याद्ब्रह्मणानामसंभवे ॥ नयोज
 येदेकमेवचायुतेहोमकर्मणि ॥ ४० ॥ दर्भसिनेऽतो नकुशेतुणेत्रेत्वेऽपिचापाणामृत्तिकार्थचनचवस्त्रासनेकचित् ॥ ४१ ॥ तत्रदारुमयकुं
 दागमंभजतेद्विजः ॥ दानंदवाचहोमांतैर्पूर्णादौचयथाभवेत् ॥ ४२ ॥ द्विजसंस्कारकुर्यात्पूर्णादौचापिदक्षिणां ॥ मंत्रोपासनकार्येषुसोमयाग
 श्रमेधके ॥ ४३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिप्रथमभागविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ४४ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथातमंडलंवश्यं
 राणेषुयथादितम् ॥ यदधीनाभवेत्तिद्धिस्तस्मात्कुर्यात्समाहितः ॥ १ ॥ देवाःपद्मासनस्थाश्चभविष्यतिवसंतिच ॥ विनाञ्जनाचैवदेव

मर्चितेयक्षिणीहरेत् ॥ २ ॥ अतोमंडलविच्छेदंयस्माद्दशगुणंभवेत् ॥ रजःसाध्येऽतगुणंकेवलेद्रिगुणंफलम् ॥ ३ ॥ त्रिशतंनदनेसा
 ध्येसहस्रंचरजोऽष्टकम् ॥ रजोभिःषोडशैर्विवंशतंशतमनंतकम् ॥ ४ ॥ यन्त्रेमणौशालग्रामप्रतिमायांविशेषतः ॥ महालयैर्महायोनौ
 रक्तालिंगेचसाधिकम् ॥ ५ ॥ रजोयुक्तंलिखेद्यस्तुपूजाकार्यैर्विभूतये ॥ करणादिफलंयस्मात्तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ ६ ॥ चतुरस्रंनवदूहकोच
 प्राणंचतुर्विधम् ॥ कामविजंजव्रनाभंविघ्नराजंजाह्नयम् ॥ ७ ॥ पारिजातंचंद्रावंबसूयकांतंचशेखरम् ॥ शतपत्रंसहस्रार्जनयमभं
 चमुष्टिकम् ॥ ८ ॥ पंचजंजंजवैनांकामराजंचपुष्करम् ॥ अष्टाक्षंचैवश्रीविंशंपडंन्यस्तमेवेत् ॥ ९ ॥ चत्वारिंशत्तथापंचस्तपिचक्रं
 परिसंख्यया ॥ चतुरस्रंनवदूहंषण्वेयागकर्मणि ॥ १० ॥ प्रशस्तंचापिगोमैधेक्रौंचंभ्राजंचतुर्विधम् ॥ सुभद्रंचाश्वमेधंचरमेधेनराशनम्
 ॥ ११ ॥ सर्वत्रसर्वतोभद्रंचतुरस्रंसुभद्रकम् ॥ कामराजंतथात्र्यस्तमष्टाक्षंचपडस्तकम् ॥ १२ ॥ शक्तानांकामपक्षेचंपंचसिंहासनं
 महत् ॥ ध्यानाचलेभेरुष्टंमणिमुक्ताचलेष्वपि ॥ १३ ॥ सहस्रंशतपत्रंचअन्नदानेतिलाचले ॥ हरिवल्लभंराजसूयेतोमथांगेबुधस्त्यते
 ॥ १४ ॥ प्रतिष्ठायांसुभद्रंचसर्वतोभद्रमेवच ॥ जलाशयप्रतिष्ठायांविघ्नराजंप्रशस्यते ॥ १५ ॥ षट्प्रस्थापनेचवगजाहंतुरणासनम् ॥
 शतपत्रंलक्षहोमैअयुतेचतुरस्तकम् ॥ १६ ॥ यस्ययज्ञस्ययद्रिवंतंतुतेनवयोजयेत् ॥ इतोऽन्यथाभवेदेषोविपरितेज्वयोनितिः ॥ १७ ॥
 द्विहस्तंचतुरस्रंचवेदिकापरिकीर्तिता ॥ चतुरंगुलोच्छ्रायमितंषडंगुलमथापिवा ॥ १८ ॥ षडंगुलनवदूहेष्वयमेवज्ञकोविदः ॥ एतं
 गुलसमुत्सेधःकर्तव्यःसुसमाहितैः ॥ १९ ॥ क्रौंचप्राणेतुयहस्तंसुष्टिहस्तंसमुच्छ्रितम् ॥ मध्यद्वयेहीनकरं कनिष्ठंयंगुलाधिकम् ॥ २० ॥ तुयो
 द्वित्रिकमाङ्गीनमुच्छ्रायेद्रिजस्तमाः ॥ पारिजातंचंद्रविंभूर्यकांतंचशेखरम् ॥ २१ ॥ ग्रहाणांशैष्टिकेपक्षेऽन्नग्रासमिदिसायेने ॥ नियोजयेत्तत्रतत्र
 वेदिकाचक्रकत्रयम् ॥ २२ ॥ प्रथमेमुष्टिहस्तःस्यात्संपूर्णेशपमानैकैः ॥ नवलाभेचंपंचाब्जंकरत्रयमुदाहृतम् ॥ २३ ॥ शेषेचैवपरिष्ठाचल
 वलाभित्तिषेदिका ॥ विज्ञेयाद्रिजशार्दूलायथाकाम्येषुयोजयेत् ॥ २४ ॥ अथवाव्यत्ययेदोषस्तस्माद्यत्नेनसाधयेत् ॥ दशहस्तोचाष्टहस्तोअष्टहस्तो
 चषोडशम् ॥ २५ ॥ मुष्टिबाहुश्चप्रादेशंयथोडशांशके ॥ हस्तोत्सेधंचकर्तव्यंहीनेहीनंचद्वांसयेत् ॥ २६ ॥ दर्पणाकारंकुर्वाद्यागंक्रोशांतिकम

णि॥हीनंकुर्यात्प्रयत्नेनवप्राकारंरिस्तवेत् ॥२७॥ निशारैर्गोमयैश्चवदिकांचप्रलेपयेत् ॥ स्वर्णरत्नमयैस्तौयैरभिषिच्यकुशोदकैः ॥२८॥
 हीनवीर्यगवानांचपुगीषेधनुकं तथा ॥ कपिलायाश्चयत्नेनकुंडमंडलेपने ॥ २९ ॥ वज्रैस्तस्यैवगेषुस्थंडिलेषुप्रयत्नतः ॥ विनासूत्रैःकी
 लकेनमंडलेनवसूत्रयेत् ॥ ३० ॥ तस्मात्प्रयत्नतःकार्ययत्सूत्रयञ्चकालकम् ॥ अर्कहस्तमितसूत्रमुदुलाक्षामयं तथा ॥ ३१ ॥ पीतशर्पिस्त
 जं चैवकालंस्वर्णनिर्मितम् ॥ रौप्यताम्रमयंकुर्याद्वैष्णवेयागकर्मणि ॥ ३२ ॥ गणनायकेसुप्रशस्तंशौर्वैस्वामागमेवच ॥ ग्रहपशेतश
 जं चैवकालंस्वर्णनिर्मितम् ॥ ३३ ॥ पोडशेचार्कहस्तेचतत्रनेमियुतंभवेत् ॥ ३४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणमध्यमपर्वणिप्रथमभागे
 स्यकच्छपस्यद्विजोत्तमाः ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ इति मध्यपर्वणिप्रथमभागः समाप्तः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥
 एकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ इति मध्यपर्वणिप्रथमभागः समाप्तः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ अथोद्धारंप्रवक्ष्यामिचतुरस्रादिकस्यच ॥ अर्कगुलमितंक्षेत्रचतुरस्रंप्रकल्पयेत् ॥१॥ गुणगुलंप्रतिदिशंयथैतंशुविचक्षणः॥
 चतुरस्रंसमंकुर्याद्विष्टरष्टादशांगुलम् ॥ २ ॥ द्विहस्तेचैवसूत्राग्रेत्र्यंगुलानिसमततः ॥ चतुरस्राकृतेपश्चाद्विहस्तेमपिजायते ॥ ३ ॥ एवंषो
 ऽंशहस्तांतवधयेत्क्रमतःस्वयम् ॥ हस्तेविनिर्यंविप्रारचयेन्मंडलमुधीः ॥ ४ ॥ द्वादशांगुलकल्पान्यामधुहस्तेचमंडले ॥ द्विहस्तेहस्त
 मात्रंसंयाद्विहस्तंतुचतुष्करे ॥ ५ ॥ पञ्चमानंचतुर्द्वार्तुवृत्तंकुर्यात्समततः ॥ प्रथमेकार्णिकाकार्यैकिसराणिद्वितीयके ॥ ६ ॥ तृतीयेदलं
 धीश्चदलाप्राणिचतुर्थके ॥ कार्णिकापीतवर्णेनशुक्लेनपंकजलिखेत् ॥७॥ केसरास्त्रिविधाःप्रोक्तामूलमध्याग्रेदेशतः ॥ मूलेशुक्लारुणमध्येपीता
 श्राग्रेप्रतिष्ठिताः ॥ ८ ॥ पत्रसंधिर्भवेच्छ्यामःकोणेरत्नेनरंजयेत् ॥ देवास्त्राणिलिखेद्द्वारेषुमध्यचक्रकोणके ॥ ९ ॥ अष्टगुलप्रमाणंयथा
 वर्णविनादिताः ॥ शंभुगौरितथाब्रह्मरामकृष्णेत्यनुक्रमात् ॥ १० ॥ सीमरेवांगुलोच्छ्रयततर्धेनयोजयेत् ॥ शिवविष्णेर्महाभागेशंभु
 मारभ्यदापयेत् ॥ ११ ॥ प्रतिष्ठार्यांचरामांतंकृष्णांतंचजलाशये ॥ दुर्गायागेवश्रीपक्षेब्रह्मादीनपरिकल्पयेत् ॥ १२ ॥ ग्रहयोगेचपीता
 दीनंकुर्याच्चनतदन्यथा ॥ नवव्यूहमथोक्ष्येपुराणमतसम्मतम् ॥ १३ ॥ सर्वचपूर्ववत्कार्यंपंकजविलिखेत्सुधीः ॥ तावत्संख्याहरणयोर्वैष्टये
 त्यक्रमादपि ॥ १४ ॥ शुक्लारुणैस्तथापीतैःपीतारुणसितैरपि ॥ पीतारुणसितैरेवंस्वभावप्रतिभागके ॥ १५ ॥ कलायंत्रांदेतंचगुह्यपत्रा

प्रकणतु ॥ षोडशैर्विशमानेतुसलिङ्गचाष्टपत्रके ॥ १६ ॥ एवमंडलमंत्राणां वर्जयेत्परमार्थतः ॥ तद्वन्मूलेषु क्रोशेण प्रकल्पयेत् ॥ १७ ॥
 दशदंडसमाकारं त्रिवर्णं प्रतिरजितम् ॥ आरंढ्यादशान्त्रे तु सर्वाङ्गुलप्रमाणतः ॥ १८ ॥ पतेनारं च सर्वत्र तन्मध्ये शोणं तुण्डकम् ॥ नवव्यूहमि
 दं शोक्तं धर्मकार्थदायकम् ॥ १९ ॥ ननु द्रुमैर्दण्डं कुर्यात्त्रिकुर्याद्ब्रह्मणवुवे ॥ कुर्याच्च संगमे तीर्थदेवतायतनेषु च ॥ २० ॥ लिखित्वा चार्चयेद्य
 स्तु अग्निकार्ये विहीनकः ॥ आविद्धो जायते सोऽपि परिजन्मनि जन्मनि ॥ २१ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे भव्यमर्षविणिहितयभागे प्र
 थमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ६४ ॥ सूत उवाच ॥ कौचप्राणं प्रवक्ष्यामि यथा वेदार्थवादिनाम् ॥ समंतत्सर्वत्रेणोपनीयं प्रयत्नतः ॥ १ ॥ आत्मनोऽ
 रत्निमानेन द्विगुणं परिकल्पयेत् ॥ मध्ये वृद्ध्या तु तत्सूत्रं भ्रामयेत्कीलकोपरि ॥ २ ॥ चतुष्टयं न्यसेदृतं मध्यमाधमभावतः ॥ कर्णिका
 प्रथमे वृत्ते द्वितीये त्वथ के शरम् ॥ ३ ॥ तृतीये पद्मपत्राणि चतुर्थे षोडशच्छदाः ॥ शोभोपशोभे कुर्याच्च चतुरस्रे समेशुभे ॥ ४ ॥
 तद्दक्षिणाग्रं विलिखेत्पार्श्वयोः पक्षकद्वयम् ॥ तत्र पद्मशृङ्गं कुर्यान्मध्ये चाङ्गुलमंतरम् ॥ ५ ॥ शुक्लपीतं तथा रक्तं कृष्णं लेहितं सन्निभम् ॥
 संख्यातं ताम्रपर्णं च श्यामलं चाष्टकं रजः ॥ ६ ॥ शुक्लं तं डलचूर्णं त्यथ पीतं तु निश्यास्मृतम् ॥ रक्तं तु निश्यायोगाच्छंखवृणादिभिरवितम् ॥
 ७ ॥ कृष्णं पुलकादिदग्धं रक्तपीतास्ययोगतः ॥ कुंकुमाभं पाण्डवं च रक्तधैतौर्विनिर्मितम् ॥ ८ ॥ ताम्रवर्णं कुंसुभेन श्यामलं विल्वपत्र
 जम् ॥ यवगोधूमवृणादियोगेन तुरजः स्मृतम् ॥ ९ ॥ सर्वरेखासु विभजेच्छुक्लं मध्ये तु पीतकम् ॥ कर्णिकायां केसरेषु शुभ्रमेव निपातयेत् ॥
 १० ॥ पूर्वादिक्रमयोगेन शुक्लादीनि प्रयोजयेत् ॥ पत्रसंधौ तु विभजेद्रजः सेकांतरक्रमात् ॥ ११ ॥ ततः षोडशपत्रेषु पूर्वादिक्रमतो भवे
 त् ॥ शुक्लपीतं तथा ताम्रं ततः संख्यातमेव च ॥ १२ ॥ श्यामलं कुंकुमाभं च रक्तं शुक्लं च कृष्णकम् ॥ पीतं ताम्रं च संख्यातं दशमं कुंकुमरक्त
 कम् ॥ १३ ॥ एवं दद्याद्विजः पूर्वैर्दशानंतं विभावयेत् ॥ क्रौंचमृगैर्ध्रुवं द्रक्तं चतुरङ्गुलमानतः ॥ १४ ॥ तुण्डभागे भवेत्पीतं श्रीवायां शुक्लमेव च
 ॥ पुच्छेर्विशतिपत्राणि औपचरजः क्रमात् ॥ १५ ॥ पण्डुलेष्वं डभागे पीतेन परिकल्पयेत् ॥ श्रीवायां शुक्लरजसाभा वितायां विशेषतः ॥
 १६ ॥ तत्र पीतादिकं लेखं पूर्वोक्तं च यथा भवेत् ॥ शुक्लादिकं प्रदद्यात्तु पात्रेषु कैकशः पृथक् ॥ १७ ॥ चतुरङ्गुलेके पादे जानो हर्ष्यतु पीत

कम् ॥ अधस्तात्तुभवेद्रक्ततदेवचतुरंगुलम् ॥ १८ ॥ अंगुलेनभवेच्छयामंगुलिष्वपिनिन्यसेत् ॥ एवंपक्षद्वयेनापिलिखेच्छुक्रंविभावये
 त् ॥ १९ ॥ पदेगुक्कंचांगुलिपुरक्तंइयमेनभावयेत् ॥ पूर्वपाश्र्वादिमंगुलंस्त्याह्वारदेशतः ॥ २० ॥ दाक्षिणोत्तरतश्चैरक्तत्रयीविनि
 दिशेत् ॥ महाक्रौंचमिदंज्ञेयमध्यक्रौंचमिदंशृणु ॥ २१ ॥ कानिष्टसर्वयज्ञेषुविद्यानांसंतुतमम् ॥ अथापरंप्रवक्ष्यामि सर्वतंत्रमतक्रमा
 त् ॥ २२ ॥ रक्तपांतरक्तपातैःकुर्यात्पुच्छचतुष्टयम् ॥ पूर्वदिक्मयोगेगुपत्रातिथरणीतले ॥ २३ ॥ विलिखेन्मूलसंलग्नमहिःकोणचतुष्ट
 यम् ॥ कानिष्टेऽष्टकुलंकुर्यात्पुच्छंकुर्याच्चतुर्विधम् ॥ २४ ॥ त्रिवृत्तत्रयेत्पश्चात्तितरकात्सितैःक्रमात् ॥ दृष्ट्वाजन्मशतोद्धूतपापनाशयते
 ध्रुवम् ॥ २५ ॥ पातौवाविलिखेद्विप्राश्रयंतिसकलापदः ॥ अंतश्चक्रंमहिश्चक्रंशत्रेचप्रतिदर्शनम् ॥ २६ ॥ तस्यकल्पशतोद्धूतपापनाशयते
 ध्रुवम् ॥ मयूरंवृषभंचैवसिंहंक्रौंचंचैवकपिम् ॥ २७ ॥ प्रमादद्वागृहक्षेत्रेदृक्षात्रेचापिभोद्विजाः ॥ उत्थायवदनंकुर्याद्ब्रह्महत्याशतंदहेत् ॥
 ॥ २८ ॥ पोषणात्कातैर्मात्रोतिदर्शनात्पापविच्युतिः ॥ दर्शनाद्वर्तेलक्ष्मिरागुशुंदरी ॥ २९ ॥ मयूराब्रह्मणोमूर्तिर्दृषभश्चतुर्दक्षिणः
 सिंहचर्मभवेद्गवैष्णवोविधिरुच्यते ॥ ३० ॥ क्रौंचोनारायणोदेवोव्याघ्रस्त्रिपुरसुंदरी ॥ कालिकाकृष्णव्याघ्रश्चलक्ष्मीश्चक्रमोतकः ॥
 ॥ ३१ ॥ स्नातःपश्यतिप्रत्यह्निग्रहदोषैर्नजायते ॥ तस्मात्प्रयत्नतोभूत्वाधारयेत्पापयेद्ब्रह्मे ॥ ३२ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिबंडलेमंडलं
 पि ॥ रजोद्रव्यप्रमाणचयोर्योक्तंयत्नवर्जनम् ॥ ३३ ॥ तंडुलोत्थयोर्योत्थंवावज्यमकरोरिषम् ॥ यद्बाल्यश्चावणेजातंहेतुलग्नंयंकं तथा ॥
 ॥ ३४ ॥ हरितालंमुभद्रंचसदाविघ्नंविजयेत् ॥ हैमतिकोद्रवंयच्चसितपाषाणभवेत् ॥ ३५ ॥ कांचन्याश्रभेदंयच्छस्तंशुक्लुगद्विजाः ॥
 ॥ ३६ ॥ कुशुलस्यवपुष्पाणिशस्तंपीतंगुणंभवेत् ॥ नागनैरिक्केवैकुण्ठंभकुमुभकुमानिच ॥
 ॥ ३७ ॥ कुशीतुण्डकंचैवमंजिष्ठांपंचरंगकम् ॥ विजयापत्रकंचैवविल्वपत्रंयैवच ॥ ३८ ॥ पुनर्नवायाःपत्रंचैकस्तरस्यवकस्यच ॥
 कृष्णपाषाणकंचैवकृष्णाश्रंसमयूथकम् ॥ ३९ ॥ नागपाषाणकंचैवपुन्नागंदधपंचकम् ॥ शंखचूर्णलेहविष्टानागानंशंवनर्जयेत् ॥ ४० ॥ कर्पूरं
 कुंकुमंचैवरोचनारोचनाश्रयेत् ॥ यवशालीयकैर्भिन्नंशुक्लंचकारयेत्सुधीः ॥ ४१ ॥ लाक्षां चयाद्विगृह्णीयात्तद्भगिन्ताम्रनापयेत् ॥ आकाशेष्टयि

वौचैवभौमंरामंतथाज्ञानी ॥४२॥ धरणीसदनस्थानेपंचधाविभजेद्वहिः ॥ पद्मसुल्लिख्यग्रथमंकार्णिकांतदन्तरम् ॥ ४३॥ तर्जन्यसध्यपूर्वात्
 विभजेद्वासमाहितः ॥ तर्जन्यंगुष्ठयोगैर्वातुणमारभ्यचभवेत् ॥४४॥ तृणमारभ्यसामान्ये शोकेवाप्यमादितः ॥ राक्षसादिप्रतिष्ठायाग्रहपक्षेऽग्नि
 मादितः ॥४५॥ अंगुल्यग्रेचविभजेत्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ प्रतिष्ठायांग्रहमखेकान्येषुपरिवर्जयेत् ॥ ४६॥ सुभद्रमंडलं वक्ष्ये शुभदं शुभसिद्धि
 शेत् ॥ अतः सुभद्रमुद्दिष्टं स्वर्गमोक्षप्रदायकम् ॥४७॥ सार्धहस्तेन मानेन कुर्यान्मंडलमुत्तमम् ॥ चतुर्विंशंगुलैः पूर्णसर्वत्रहस्तमादिशेत् ॥४८॥
 कर्तुर्मध्यसहस्रस्य मध्यमा मध्यपर्वणि ॥ मध्यमा दीर्घमानेन मानांगुलमिति स्मृतम् ॥ ४९॥ रेखद्वयांतरं यच्च मूलरेखां न चाश्रयेत् ॥ वृद्धां
 गुष्ठनखद्वंद्वमानांगुलमथापि वा ॥ ५०॥ मध्ये निवध्य शंकुचमुष्टिवाहुप्रमाणतः ॥ त्रिवृत्कारयेन्मध्ये ज्येष्ठोत्तरकन्यकम् ॥५१॥ प्रकल्प्य
 कार्णिकादीनि मध्ये चाष्टदलं लिखेत् ॥ बहिः श्वार्कदलं कुर्याद्वर्णानां क्रमकेण तु ॥५२॥ पंचमं श्वेतवर्णेन बहिः कुर्यात्त्रिवेष्टनम् ॥ स्तितपीताङ्गकुर्वन्पि
 श्वद्वेदांगुलांतरे ॥५३॥ वेष्टयेच्छुक्लवर्णेन मध्ये कल्पलतां लिखेत् ॥ सुभद्रमंडलात्पूर्वसर्वतोभद्रकं शृणु ॥५४॥ सर्वकार्येषु यज्ञेषु सर्वकल्याण
 माप्नुयात् ॥ मंडलं सर्वतोभद्रं सर्वयज्ञेषु पुष्टिदम् ॥ ५५॥ साधकानां हितार्थाय ईश्वरैर्नैव भाषितम् ॥ चतुर्विंशत्यंगुलेन हस्तः प्रथमतो भवेत्
 ॥ ५६॥ कोणे सुत्रद्वयं दद्यान्मध्ये सुत्रद्वयं पुनः ॥ ततो भस्त्र्या निरचयेत्कर्णं सूत्राणि साधकम् ॥ ५७॥ चतुःसूत्रं पातयेच्च पूर्वोपरविभागतः ॥
 पुनर्दद्याच्चतुःसूत्रं कर्णं सूत्रं पुनर्देत् ॥ ५८॥ शतद्वयपदं यावत्पट्टं पंचांशधिकं तथा ॥ पातयेच्च तथा सूत्रमेवं सतदंशं भवेत् ॥ ५९॥ ऊर्ध्वपं
 त्तयापदयुगंचाद्ये पदचतुष्टयम् ॥ द्वारपार्श्वे भवेद्वावदंतं पत्तया पदत्रयम् ॥ ६०॥ रेखा सर्वत्र शुक्लेन रचयेद्यौगिकोत्तमः ॥ पंकजं शुक्लवर्णेन वै
 ष्णवो यागकर्मणि ॥ ६१॥ शक्तियोगे भवेद्भक्तं शैवे पीतं विनिर्दिशेत् ॥ प्रतिष्ठासु च सर्वसु शुक्ले वप्रशस्यते ॥६२॥ पीतं कार्णिकाकार्या च तु
 भोगेन मानतः ॥ शुभं च कोरावस्थानेनापयित्वा विक्षणः ॥ ६३॥ कार्णिका मूलमारभ्य रेखाः षोडश कल्पयेत् ॥ रेखा मूलभवेच्छुक्लं यध्येरक्तं
 निपातयेत् ॥ ६४॥ अग्रे पीतं भवेदेवं कृत्वा पंकजं वेष्टनम् ॥ शुभ्रवर्णेन तद्वात्पीतवर्णेन सर्वतः ॥ ६५॥ मध्यरेक्तं भवेत्तच्च षण्णवोऽंशकल्प
 येत् ॥ कोणे पुरक्तं दद्याच्च पद्मं श्रेष्ठेषु निर्दिशेत् ॥ ६६॥ शुक्लेन पीठं ग्रात्राणि पीठकोणे पदत्रये ॥ पीतवर्णेन रचयेद्बिधयं पत्तिद्वये तथा ॥ ६७॥

शुक्लेन च ये तपादौ पुनः पीता दिवर्णकैः ॥ चित्रं शुभं न कर्तव्यं तत्र कल्पलतान्यसेत् ॥ ६८ ॥ मानं कल्पलतायां वद्वचं गुलंपरि कीर्तितम् ॥ द्वेदे
 शस्तं च भ्रमणं शोखावर्तकमात्रयम् ॥ ६९ ॥ ग्रंथैर्ग्रंथैषु षष्पफलं नानावर्णनभावेयेत् ॥ नानापशुगणैर्युक्तेनानापक्षिगणैर्युतम् ॥ ७० ॥
 वैष्णवे गारुडशस्तं शैवे कीशवृषं लिखेत् ॥ शक्त्यव्याघ्रं तथैव शरभं हरिमा लिखेत् ॥ ७१ ॥ शोभां पीति चरचयेदुपशोभां च पीतकैः ॥ कोणे
 शुक्लवर्णैर्नवह्रिः स्याद्वैष्टनत्रयम् ॥ ७२ ॥ शुक्लपीतारुणैः कार्यमंडलं स्यान्मनोरमम् ॥ सर्वतोभद्रमपरं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ ७३ ॥
 सर्वज्ञानमयं शुद्धधर्मकमार्थदायकम् ॥ चतुरस्रं संस्कृत्वा दिग्भ्यो द्वादशाद्रिजाः ॥ ७४ ॥ पीतयेत्तत्र मूत्राणि कोष्ठानि द्दशयेत्ततः ॥
 चतुश्चत्वारिंशदां पश्चात्पटून् त्रिंशतां बुजम् ॥ ७५ ॥ कोष्ठं प्रकल्पयेत्पटं पञ्चयाचैवात्रावर्धिका ॥ द्वादशोभयेथापूर्वमुपशोभं च दृश्यते ॥ ७६ ॥
 अवशिष्टैः पदैः कुर्यात्सिद्धिस्तत्राणि मंत्रवित् ॥ विदध्यात्पूर्वच्छेषमेवं वा मंडलं भवेत् ॥ ७७ ॥ पूर्वोक्तमंडले विद्वन्धरणि सिद्धं नवाहिः ॥ मध्ये
 कल्पलताकार्यावह्रिः कोणे पुस्तमाः ॥ ७८ ॥ गुलालीतुर्यवर्णेन महामत इति स्मृतः ॥ शोभां पशोभे शोभाप्राकुर्यद्वैमंडलं भवेत् ॥ ७९ ॥
 एतद्वि सर्वतोभद्रं राशि युक्तमतः परम् ॥ शतपत्रं वज्रनभं विवनाभं सहस्रकम् ॥ ८० ॥ गजाहं च गजाकारं मध्ये तं समलंकृतम् ॥
 चतुश्चन्द्रे चन्द्रविम्बाश्चन्द्रकांतमुदाहृतम् ॥ ८१ ॥ वहिर्द्वादशभिः सूर्यैः सूर्याक्रांतं प्रकीर्तितम् ॥ शोखरीत्रिपुटं चैव शतपत्रं च प्रकृमात् ॥ ८२ ॥
 सहस्रमेव विष्टेन्द्राः पद्मांति यस्य स्वस्तिकम् ॥ स्वस्तिकं तद्भवेद्दिप्राः पुष्करं वज्रसंमतम् ॥ ८३ ॥ चितामर्णि कुंकुमां शोखातं च हरिं वल्लभम् ॥
 पञ्चसिंहासनस्थं च पंचसिंहासनं विदुः ॥ ८४ ॥ तद्भट्टासनं ज्ञेयं शिखिरूपां शिखिध्वजम् ॥ नारासिंहं पद्मगर्भकं पीतास्यं तथा भवेत् ॥ ८५ ॥
 गारुडं मेरुगर्भं च नीलकण्ठं नराकृतम् ॥ शतक्रतुगजारूढं श्रीविं वनवसूत्रकम् ॥ ८६ ॥ अष्टास्रमष्टकोणाद्यं बहिरः पद्मवर्णं कृतम् ॥ कामद्वये
 नपुटितं सहस्रं पद्मोद्दिष्टम् ॥ ८७ ॥ त्र्यस्रगर्भं पद्मं च यस्मिन् तत्परि कीर्तितम् ॥ अष्टपत्राणि वैमंरुमेरुं तद्विपर्यये ॥ ८८ ॥ महामहामेरुपट्ट
 छेदशतत्रयच्छदैर्द्वैतम् ॥ छिद्रव्यक्तिं प्रयच्छामि यामानेन भोद्रिजाः ॥ ८९ ॥ वसु ८ दिग् १० विंशैश्चैव २० चत्वारिंशत् ४० शता
 धकम् ५०॥ दंडिश्रवणं संपन्नं ६० माकाशं वसुसंमितम् ॥ ९० ॥ शतविंशति धिकं चैव १२० दलानि तदन्तरम् ॥ शुक्लारक्तं चाष्टवर्णं वि

बोधपरिपूरयेत् ॥ ९१ ॥ शुक्लेनपङ्कजंतत्रपश्चात्कुर्वात्रिवेष्टनम् ॥ शतपत्रमथोविध्यविम्बराजतिकथ्यते ॥ ९२ ॥ स्थण्डिलेकुशहस्तेचपूर्व
 द्वेष्टयेत्क्रमात् ॥ वसु ८ पंचकला १६ पंचविंशकं २६ तत्रपत्रकात् ॥ ९३ ॥ चत्वारिंशत्तःपश्चा ४० दृष्टोत्तरशतं १०८ भवेत् ॥ शुक्लंशो
 णंतथापीतंश्यामशुक्लैरनंतरम् ॥ ९४ ॥ विलोमेदलसंधानिशक्तिशैवेतुषट्पुरम् ॥ वेष्टयेत्पञ्चवर्णेनशङ्कादीनिसमंततः ॥ ९५ ॥ रक्तपी
 तैःसमास्तर्धिकोणाच्छुक्लेनपूरयेत् ॥ स्थण्डिलेत्तरहस्तेनअष्टहस्तंप्रकल्पयेत् ॥ ९६ ॥ मंडलंविंशराजस्यअष्टोत्तरच्छठैर्द्वैतम् ॥ वसुपंच
 शक्तिविंशचत्वारिंशच्छताद्वैकम् ॥ ९७ ॥ अयुतपत्रमुष्टुत्तस्यादृत्युक्तंसविल्वकम् ॥ चत्वारिंशद्वयैचवर्गगनेनसमावृतम् ॥ ९८ ॥ शतं
 विंशाधिकशतंद्विशतंविंशमुत्तमम् ॥ वेष्टनासेचत्रिशतंप्रक्रमादथवर्धयेत् ॥ ९९ ॥ लवलाभमथोवद्वेयोसाद्विहस्तप्रमाणतः ॥ नवविं
 शंकल्पयेत्तुचतुःसुत्राणिपातयेत् ॥ १०० ॥ दक्षिणोत्तरतश्चैवतद्वेवविजानिहि ॥ पतितरेतःपुटितामध्यशुक्लंविभाव्यते ॥ १०१ ॥
 ग्रहपक्षेन्नपतितनमध्यैरक्तंप्रतिष्ठितम् ॥ सर्वैरेखाश्चशुक्लेनपौष्टिकेपितमादिशेत् ॥ १०२ ॥ सशक्तिकेनयोक्तव्यःकामैरक्तंविनिर्दिशेत् ॥
 मध्येतुपङ्कजैरक्तंयुग्मेसोमस्यपङ्कजम् ॥ १०३ ॥ शुक्लंनैतत्कुर्वात्पीतवर्णमुदस्यच ॥ ऐशान्यांचोत्तरभागपुराःपीतंतुपङ्कजम् ॥ १०४ ॥
 पूर्वस्यांदिशिशुक्रस्यपङ्कजंशुभ्रवर्णकम् ॥ वारुणेतुशनैःकृष्णनैःऋत्यांधूम्रवर्णकम् ॥ १०५ ॥ राहोःप्रकल्पयेत्तच्चकेतोरपिनियोजयेत् ॥
 वायव्यांदिशिसंयोज्यपङ्कजंविलिखेत्ततः ॥ १०६ ॥ विलोमेदलसंधानिपूरयेत्सुविचक्षणः ॥ बहिःपंचराजैःकार्ययुग्दुर्गविभूषितम् ॥ १०७ ॥
 पूर्वपश्चिमदिग्भागेशुक्लंस्याद्धारदेशतः ॥ दक्षिणोत्तरदिग्भागैरक्तमेवप्रशस्यते ॥ १०८ ॥ त्रिस्थानेसममध्यचद्वादशांगुलप्रक्रमात् ॥
 द्विहस्तादावंगुलेनवद्वयेत्तद्विभागतः ॥ १०९ ॥ पञ्चाब्जमण्डलंज्ञेयचतुःस्वास्तिकभूषितम् ॥ ११० ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणमध्यमपर्व
 णिद्वितीयभागोद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ सुतउवाच ॥ ॥ नकुर्यादक्षिणाहीनमानहीनंनकारयेत् ॥ अमानेनहतोयज्ञस्तस्मान्मा
 नंप्रशस्यते ॥ १ ॥ यस्ययज्ञस्ययन्मानंतनुतेनैवयोजयेत् ॥ अमानेनकृतैसर्वैर्व्रजेयुर्नैकंपुनः ॥ २ ॥ आचार्येहोतुब्रह्माणोवि
 धिज्ञःसहकर्तृकः ॥ यस्ययज्ञोपापकश्चजातिहीनःप्रवेदयेत् ॥ ३ ॥ अशीतिभिर्वराटैश्चपणइत्यभिधीयते ॥ तैस्तुषोडशभिर्ज्ञंयपुरा

णंसभिस्तुतैः ॥ ४ ॥ राजतैश्चाष्टभिःस्वर्णयज्ञादौदक्षिणास्मृता ॥ महारामोद्विसौवर्णकूपेस्वर्णार्धमेवच ॥ ५ ॥ तुलस्यामलक्रिया
 गेसुवर्णैकंप्रचक्षते ॥ यद्वृद्धोकेचसौवर्णलक्षस्वर्णचतुष्टयम् ॥ ६ ॥ नवमेकोटिहोमिचदेवतानां चरुयापत्ने ॥ प्रासादस्यसमुत्तर्गैअष्टदशमुर्ण
 काः ॥ ७ ॥ तडागेपुष्करिण्याचअर्धार्धपरिकीर्तितम् ॥ महादानेचदक्षिणावृषोत्सर्गेचसत्तमाः ॥ ८ ॥ जीवतश्चवृषोत्सर्गेणयाअद्भुतये
 वच ॥ अविच्छिन्नमाध्यामनेनयज्ञकुर्व्यात्कलयुगे ॥ ९ ॥ दंपत्योश्चवृषोत्सर्गेमानेकेषुकुदाहृतम् ॥ बहुभिःक्रियमाणेपियागएकसहस्रैः
 ॥ १० ॥ राज्ञःकरग्रहैवैवदक्षिणादानकर्मणि ॥ अग्नीतिरतिरुंस्वर्णश्रवणेभारतस्यच ॥ ११ ॥ ग्रहयोगप्रतिष्ठायांमुवर्णभूतारत्तिकः ॥ लक्ष
 होमेचाणुतेचकोट्यामेवविधीयते ॥ १२ ॥ देवानांश्रद्धाणांनचदानंयस्यप्रकल्पितम् ॥ तस्यैवदेयतद्दानंसाङ्गोपाङ्गंसदक्षिणम् ॥ १३ ॥
 नानास्यकिञ्चिदातव्यंसंगभोगोभवेद्यतः ॥ गृहीतुकृत्वायदानंतदातस्यऋणभिवेत् ॥ १४ ॥ यज्ञेषुहोमंयद्व्यंकषुमाज्यादिकंयत्
 तन्नायकस्यपूजायाद्रव्यमाहुर्विनिर्मितम् ॥ १५ ॥ अनादिदेवतार्चायांपूजास्नानादिकर्मणि ॥ यस्याहणादिकद्रव्यंतस्यदेवस्यतद्भवेत्
 ॥ १६ ॥ प्रत्यक्षंदक्षिणादद्याद्यज्ञदानव्रतादिके ॥ अदक्षिणैर्नवकार्यप्रकुर्याद्धूरिदक्षिणम् ॥ १७ ॥ अतोदत्तंपुरादत्तंदातव्यंचैवसंप्रति ॥
 परस्वेदारबुद्धीनांसासाहिदक्षिणाभवेत् ॥ १८ ॥ दत्तानिषिधिरनुपुंसदेवदानानिधानिहि ॥ दासीदासगवादीनिमनसायानिकर्हिचित्
 ॥ १९ ॥ दातव्यान्यपितान्येवकारयेत्परिवर्त्तनम् ॥ एकल्यनिकेदानंचददेत्कश्चित्पृथक्पृथक् ॥ २० ॥ वरणंचकदाकुर्यात्तत्रै
 कुर्याच्चदक्षिणाम् ॥ रत्नस्यदक्षिणादेयाकांचनंसमुदाहृतम् ॥ २१ ॥ काञ्चनस्यभवेद्द्रोणैरप्येकाञ्चनमुद्दिशेत् ॥ भूमेभूमिदे
 क्षिणस्याद्रुद्रस्यवस्त्रदक्षिणा ॥ २२ ॥ पानीयस्यतुपानीयव्रीहिणीत्राहिदक्षिणा ॥ गजस्यदक्षिणाच्छागोह्यधूस्यमेवइरितः
 ॥ २३ ॥ पशूनांचचतुष्पादादेवस्यदेवदक्षिणा ॥ यज्ञोमानस्यषड्भागोद्विगुणःपरिकीर्तितः ॥ २४ ॥ आचार्यस्यैवभगैकंयजमानःप्रदा
 स्यति ॥ पापकैस्तुकलत्राणांभगैकंतदनंतरम् ॥ २५ ॥ पात्राणावृत्तिभादीनांभागत्रयमुदाहृतम् ॥ सर्वस्यस्यभगैकंस्वल्पंचेच्छिष्टणौ
 रवात् ॥ २६ ॥ आचार्याद्यंशतःकश्चित्क्षीणवित्तंसमाहरेत् ॥ अमूल्यवर्गमूल्यंयद्वदेद्देदक्षिणोत्तमा ॥ २७ ॥ मानाशकौतुयज्ञानेयदे

ंयज्ञसिद्धये ॥ देवतापुस्तकं रत्नंगवोधान्यं तिलास्तथा ॥ २८ ॥ नमो रुफलपुष्पाणि देयान्येता निसर्वतः ॥ चतुश्चक्राद्धितो यस्तु सां द्वौ वृत्तौ ज
 नार्दनः ॥ २९ ॥ देवताप्रतिमाद्यं च शिरोनाभिस्तथैव च ॥ श्वेतलिङ्गरत्नलिङ्गमिन्द्रनीलादिकंचयत् ॥ ३० ॥ दक्षिणावर्तं शंखचहरिवंशस्तथा
 खिलः ॥ कपिलो नीलवृषभः सोमधान्यस्तथैव च ॥ ३१ ॥ अमूल्यान्याहुरेता निदत्वा न त फलानि च ॥ स्वर्णपादो भवेन्मूल्यं शालिग्रामस्य दक्षिणा
 ॥ ३२ ॥ क्षुद्रलिङ्गस्वर्णमूल्यं पादार्धश्रीधरेपि च ॥ अनन्तो नन्तमित्युक्तं पादार्धपाणलिङ्गके ॥ ३३ ॥ यथा पुस्तकपात्रेण स्वर्णपादार्ध
 मिय्यते ॥ ज्योतिषैर्धसुवर्णस्य रजतार्धवृषे तथा ॥ ३४ ॥ हरिवंशोक्तशतस्वर्णसंक्रप्रकीर्तितम् ॥ धर्मशास्त्रस्य सहस्रै रजतत्रयस्यार
 तम् ॥ ३५ ॥ कपिलायां सुवर्णार्धधेनुमात्रेण पुराणकम् ॥ प्रायश्चित्तविधौ ज्ञेयं धेनुमात्रं पुराणकम् ॥ ३६ ॥ पुराणात्रितयं चान्ये विहिते द्वयं
 भवेत् ॥ कृष्णवृषे षट्पुराणं धेतै न वपुराणकम् ॥ ३७ ॥ द्वात्रिंशच्च पुराणस्य दृष्टेर्नलितैव च ॥ नमरोः प्रतियचक्रे च द्वादशस्वर्णरत्निकाः ॥ ३८ ॥
 मूल्यं श्रीफलमात्रेऽपि पुराणं द्वितयं भवेत् ॥ पङ्क्तयेपि तु यैकविद्यात्कलौ पणव्यवस्थया ॥ ३९ ॥ धात्रीफलस्य प्रत्येकं भवेद्भजतमाषकम् ॥
 एतान्याहुः प्रशस्तानि मूलयोगे पराविदुः ॥ ४० ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे मध्यमपर्वणि द्वितीयभागे मूल्यकथने तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ४१ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ ॥ पूर्णपात्रमथो वक्ष्ये यज्ञोपाधारणेऽपि च ॥ कामहोमि भवेन्मुष्टिर्मुष्टिरष्टौ तु कुञ्चिका ॥ १ ॥ एकैकं चिमानेन कुयार्त्तापात्राणि
 वै सदा ॥ पात्राणि च पृथक् कृत्वा स्थापयेद्धारदेशतः ॥ २ ॥ सिद्धानां खड्गधारणां प्रत्येकस्य दिनक्रमात् ॥ तत्रैव दद्यान्नात्यत्र न कुयर्द्ध्यात्ययं
 क्वचित् ॥ ३ ॥ कुंडानां कुङ्कुलानां च वेदन्या दशं शृणु ॥ चतुरस्रपदस्यापि रौप्यार्धचकलौ युगे ॥ ४ ॥ द्वैरौप्ये सर्वतो भद्रैकौ श्वभाणे च तुर्थे
 कम् ॥ महासिंहासने पञ्चदशपात्रे तदर्धकम् ॥ ५ ॥ सहस्रारे मेरुपृष्ठे तु रौप्यवृषाधिकम् ॥ वृषे गले च वृषभं शेषे रौप्यसहस्रकम् ॥ ६ ॥ चतु
 रसस्य निर्माणे स्वर्णपादः कलौ युगे ॥ महाकुण्डे तु द्वात्रिंशत् वृत्ते रौप्यनिवेदयेत् ॥ ७ ॥ पद्मकुण्डे तु वृषभमर्धचन्द्रे रौप्यकम् ॥ गोनि कुण्डे द्वादशे तु मृगार्ध
 स्वर्णमाषकम् ॥ ८ ॥ षड्सेतुतदर्धस्याद्यागे माषद्वयं भवेत् ॥ शिवो चापने चैव प्रत्यह्नास्वर्णमाषकम् ॥ ९ ॥ दारणे हस्तमात्रं स्यात्स्वर्णकुण्डलं
 भवेत् ॥ इष्टकाकरणै चैव प्रत्यह्ना स्यात्पणद्वयम् ॥ १० ॥ खण्डे दशवराटं स्याद्दहन्माने तु काकिणी ॥ तडागे पुष्करिण्यां च खनने प्रथमाङ्गुके ॥ ११ ॥

सप्तहस्तमितेकुण्डेनिम्नेआवद्धमात्रकम् ॥ पुराणस्यचएकांशवेतनंपरिर्कीर्तितम् ॥ १२ ॥ वर्धयेत्पणमात्रेणनिम्नेपत्रेचक्रमात् ॥
 बृहत्कूपस्यनिर्माणेप्रत्यहंचपणद्वयम् ॥ १३ ॥ शैलेज्ञेयंकाञ्चनस्यरत्तिकगृहकर्मणि ॥ कोष्ठेयंसार्द्धपणंरङ्गादिराचिरेपणम् ॥ १४ ॥
 वृक्षाणोरपणेदद्यात्प्रत्यह्नासार्धमाषकम् ॥ सेतुर्वधेपाङ्किलेचपणद्वयंचकाकिणी ॥ १५ ॥ पणेपणेतुताम्रस्यदद्यात्पणचतुष्टयम् ॥ घट
 नेकस्यसीसानांपणत्रयमुदाहृतम् ॥ १६ ॥ अथवादिनसंख्यानंपणैकंचसकाकिणी ॥ सुवर्णस्यपणैकतुष्टुराणंरत्नकुट्टिमे ॥ १७ ॥ रजतेतु
 तदधैस्यात्स्फाटिकस्यचदारुणे ॥ दिनसंख्यापणद्वंद्वंरत्नानामथकुङ्कुलम् ॥ १८ ॥ मणिर्वधेमणोज्ञेयंकाकिणीपरिर्कीर्तिता ॥ चतुर्वराटम
 धिकंस्फाटिकेमाणिर्वधेने ॥ १९ ॥ कांस्यतालस्यनिर्माणेधमेनेतुपणत्रयम् ॥ लक्षानिर्माणेक्रोशैतदधमपिर्कीर्तितम् ॥ २० ॥ गवानांदोह
 नेचैववरटेतूयवेतनम् ॥ वेतनेवस्त्रनिर्माणेपत्रेहस्तपणत्रयम् ॥ २१ ॥ अविवस्त्रस्यनिर्माणेस्यद्वंद्वंशकाकिनी ॥ पिधानवस्त्रनिर्माणेत्रिपणं
 परिर्कीर्तितम् ॥ २२ ॥ दशकाकिणीऊर्ध्वोधस्तद्वयपण्यवेतनम् ॥ वंशाजिवस्त्रप्रत्यह्नापणस्यार्धेसकाकिणी ॥ २३ ॥ लोहकारस्यच
 तथानापितस्यचवेतनम् ॥ शिरसातस्यवपनेविज्ञेयादशकाकिणी ॥ २४ ॥ स्मशुनखमानेतुप्रदद्यात्काकिणिद्वयम् ॥ नारीणामथसं
 स्कारेनखचित्रादिरञ्जने ॥ २५ ॥ सकाकिणीपणंतच्चसवित्रेचपयार्धे ॥ पणानांतुर्येकंदद्यात्समंतस्यालंकेतथा ॥ २६ ॥ पदाचित्रेतुसा
 र्द्धस्याद्वीवाणांशुध्वधारणे ॥ धान्यानारोपणेचैवदिनैकेपणवेतनम् ॥ २७ ॥ लवणेतुथादेयाशुवाकानांचरोपणे ॥ दण्डपत्रस्यसंस्कारे
 मरीचानांतैवच ॥ २८ ॥ पणद्वयंवराटानामधिकंदशमेवतु ॥ हलेहलेपणैकंस्यत्काकिण्यधिकमेवच ॥ २९ ॥ पणत्रयंचक्रपणेम
 हिषाणांपणाधिकम् ॥ नराणांवाहनेचैवपणैकंदशकाकिणी ॥ ३० ॥ दासीनांगदभानांचअधिकंकाकिणिद्वयम् ॥ क्षालनेचापिवस्त्रस्य
 तैलक्षारविर्वर्जिते ॥ ३१ ॥ वस्त्रेप्रतिपणंदद्याद्विप्रस्येऽपिर्वर्जयेत् ॥ सद्यःप्रक्षालनेऽप्यर्धदिनदावधिकंभवेत् ॥ ३२ ॥ ज्वेतवस्त्रेभवेद्द्यू
 नंपदेमुक्ष्मेचवद्भयेत् ॥ मृत्तिकांनंसमुद्धारकुहालेचेषुपीडने ॥ ३३ ॥ वेतनंपुष्पसंस्कारेसहस्रेदशकाकिणी ॥ काकिणीस्त्रिवद्वेचद्वि
 गुणंकंठमालिका ॥ ३४ ॥ अवद्वेद्यंशुलंयावन्पुण्डमालाप्रकीर्तिता ॥ हस्तत्रयेकण्ठमालाआनाभिकमलावधि ॥ ३५ ॥ काकिणित्रयं

वैवर्णिमणिद्विजसत्तमाः ॥ मालत्याश्चतुलस्याश्चातिमृथ्योश्चसत्तमाः ॥ ३६ ॥ तदार्धार्धमारुतेनदमनबकुलस्यच ॥ वेतनंदीपतैलेवआ
 ज्यस्यपरिवर्धयेत् ॥ ३७ ॥ यामेयामेरोप्यमापंस्नेहेवैवतुकाकिणी ॥ सार्धगुलप्रमाणेनवस्त्रवर्तितविदुष्याः ॥ ३८ ॥ षडंगुलेनदैर्घ्यचनन्यू
 ननधिकंभवेत् ॥ पञ्चविंशतिभिःसंख्यातंतुभिर्द्विजसत्तमाः ॥ ३९ ॥ पञ्चाङ्गुलेनमानेनकर्तव्यःसुसमाहितः ॥ हस्तोच्छ्रयेप्रदद्यात्तुमु
 ष्टिहस्तेतुमध्यमम् ॥ ४० ॥ त्रिहस्तेचतुर्हस्तेवाउत्तमंमानमीरितम् ॥ स्वर्णधारेहतोराजारजेतेसर्वकामदः ॥ ४१ ॥ ताम्रैचयुःक्षयकर
 मायसेदुर्गतिप्रदः ॥ शस्तस्यकरमर्दस्यप्रशस्तोत्तरउच्यते ॥ ४२ ॥ दीपाधारंकांस्यमयंतथारितिमस्यच ॥ अभावेमृन्मस्यस्यैवमृ
 न्मयेमानवर्जितम् ॥ ४३ ॥ दशाङ्गूपकेमूल्यंविंशकेतुपणत्रयम् ॥ द्वादशकांगुलेऽप्यर्धवर्तिधूपायवर्तयेत् ॥ ४४ ॥ हस्तेपंचप्रमाणंच
 वस्त्रैःकुर्याच्चवर्तिकां ॥ पञ्चविंशतिभिर्वायःसमहावर्तिरुच्यते ॥ ४५ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेचतुर्थोऽध्यायः
 ॥ ४ ॥ ४६ ॥ ॥ सुतउवाच ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिकलशानांविनिर्णयम् ॥ यस्यापितेचमांगस्येयान्नासिद्धिश्चजायते ॥ १ ॥
 सप्ताङ्गकलशेयंपञ्चाङ्गमथवापुनः ॥ वारिमात्रेणसंपूर्णेनसामिद्धिःप्रजायते ॥ २ ॥ अथवाक्षतपुष्पेषुदेवमावाह्यपूजयेत् ॥ नचान्यत्र
 यजेदेवान्विफलंपरिर्कीर्तितम् ॥ ३ ॥ वटस्याश्वत्थवृक्षस्यधातकीविल्वकस्यच ॥ पञ्चपल्लवमुद्दिष्टंविन्यसेत्कलशोपरि ॥ ४ ॥ सौवर्णा
 राजतावापिताप्राद्यामृन्मस्यैस्तथा ॥ कलशाःक्रमशःश्रोक्तायथावित्तानुसारतः ॥ ५ ॥ अभेद्याःसुषमाःपुशःसर्वेआद्याःसुपूरिताः ॥ नि
 ष्छिद्राःक्रुजवश्चैवेसचनान्येकर्षकः ॥ ६ ॥ एकत्रिंशद्गुलंकुर्यात्कालाहेद्विगुणंशतम् ॥ सुवंचाष्टाङ्गुलंतस्यद्व्यङ्गुलेचवर्तयेत् ॥ ७ ॥ तै
 जसैःकारयेन्मानंमृन्मयेमाननुच्यते ॥ कलशोदकनिर्माणेअमानेनैवयोजयेत् ॥ ८ ॥ कलशस्थापनंवक्ष्येयत्रसन्निहिताःसुराः ॥ व्युत्क्रमे
 णप्रविन्यासेयातुधानोहरेत्किल ॥ ९ ॥ यज्ञेसाधारणंवक्ष्येयद्विधानंयथामतम् ॥ स्वस्तिकोपरिविन्यासेसंपूर्णस्यार्धमानंके ॥ १० ॥ च
 तुरस्रोत्तरंभिस्त्वाचोर्ध्वोमानतःसमम् ॥ तुर्यसूत्राणिमतिमानपञ्चपूर्वायितनानिच ॥ ११ ॥ माजयेत्स्वस्तिकाकारंतुर्यमात्रंयथाभवेत् ॥
 स्वस्तिकंजायेतेतत्रकलशानांतथासनम् ॥ १२ ॥ स्योनानाप्रथिवीतिमंत्रेणकुर्याद्भूमिपरिग्रहम् ॥ मध्यमानामिकान्यांचन्येसत्पातलसं

मुखम् ॥ १३ ॥ ऋषिनायणोऽन्यस्याद्रात्र्यदिवतारविः ॥ विनियोगःस्थापनेचतथाभूमिपरिग्रहः ॥ १४ ॥ धान्यमसीतिमन्त्रेणधान्यं
 मूक्तं परिस्तवेत् ॥ अस्यमन्त्रस्यचक्रपिणितमःपरिकीर्तितः ॥ १५ ॥ अनुष्टुप्भवेच्छन्दोदेवतास्यगुरुःस्मृतः ॥ आजिघ्नं कलशं सखा
 स्थापयेत्कलशं ततः ॥ १६ ॥ कनिष्ठांगुष्ठकं त्यक्त्वा कुम्भाग्रदरेऽपि च ॥ विन्यासश्चैकतं व्यकृत्य गुले ब्रह्ममुद्रया ॥ १७ ॥ आजिघ्नस्य
 चमन्त्रस्य ऋषिर्भग उदाहृतः ॥ पङ्क्तिश्छन्दश्च उद्दिष्टो देवता विष्णुरव्ययः ॥ १८ ॥ कलशस्थापने चैव समायोगेन योजयेत् ॥ पंचनद्यति
 मन्त्रेण क्षिपद्ब्रह्माजलं ततः ॥ १९ ॥ देवतापरमात्रिष्टुदेवतासोमभावितः ॥ विनियोगः पृष्ठे च विन्यसेत्परिकीर्तितः ॥ २० ॥ याः फलि
 नीतिमन्त्रेण प्रदद्यात्स फलाक्षतम् ॥ याः फलिनीतिमन्त्रस्य ऋषिः कमलसंज्ञकः ॥ २१ ॥ त्रिष्टुच्छन्दो गणपतेर्देवतापरिकीर्तितः ॥ वदं नार
 र्चैव धात्रीचपि बुभुमर्दकम् ॥ २२ ॥ जर्वतोर्पारचैव फलान्येता निवर्जयेत् ॥ हिरण्यगर्भेति क्रवापञ्चरत्नानि निक्षेपेत् ॥ २३ ॥ ऋषिर्हि
 रण्यगर्भेति छन्दश्चिष्टुबुदाहृतम् ॥ सविता देवता चारुत्तरन्त्यासोति योजयेत् ॥ २४ ॥ अमृतो करणं कुयर्द्वैव शुल्यनमेव च ॥ वरुणस्य
 त्वेति ऋषिर्वरुणांतरे योजयेत् ॥ २५ ॥ श्रीश्च तेऽतिमन्त्रेण दद्यात्पुष्पमचन्दनम् ॥ गन्धद्वारेति मन्त्रेण दद्याद्गन्धो वलोडितम् ॥ २६ ॥
 काण्डादिति च मन्त्रेण दद्याद्ब्रह्मक्षतं पुनः ॥ ब्रह्मयश्चेति मन्त्रेण पञ्चब्रह्माहीश्च निक्षेपेत् ॥ २७ ॥ तिलाश्च मापा मुद्गाश्च श्यामाकाः शाल्यः सन्धु
 ताः ॥ पञ्चधान्यगणः श्रुक् सवर्गिरिष्टनिष्टूदनः ॥ २८ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे वज्रसर्पवर्षिणी द्वितीय भागे पंचमोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ६४ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ ॥ अथ मासाश्च यं कर्म कर्तुमासनिर्हणम् ॥ क्रियेते तद्विधसङ्ख्ये भवन्मासश्चतुर्विधः ॥ १ ॥ चान्द्रः सौरः सावनश्च ना
 क्षत्रश्च तथा परः ॥ शुक्रप्रातिपदं प्राप्य यावदशच ऐन्दवः ॥ २ ॥ एकराशौ रवियौ वत्समासः सौर उच्यते ॥ त्रिंशतादिवसे मासः सावनः पर
 कीर्तितः ॥ ३ ॥ नाक्षत्रमासोऽथि न्यादिरत्यन्तो हि विश्रुतः ॥ उदयादुदयं त्यक्तुं सावनोदिवसो रवेः ॥ ४ ॥ तंत्रेण कतिथेर्भागकाले दिव
 से ऐन्दवः ॥ राशौ त्रिंशद्भागकालः कालस्त्वेकस्य भास्वतः ॥ ५ ॥ अहोरात्रं तु तज्ज्ञेय सौरैऽपि भागमानतः ॥ अहोरात्रं सावनस्य मुख्यवृत्त्यै
 बलभ्यते ॥ ६ ॥ सौरैश्चान्द्रैस्तूष्णगणैर्विंशद्भागैर्वदं नार ॥ सावनादिवसाश्च द्वात्रिंशद्भागैः सवये गृहे ॥ ७ ॥ अतिभागव्यवस्थायां प्रायश्चित्त

क्रियासुचामन्त्रोपासनकार्यैचअन्नस्यप्राशनोशोः॥८॥करस्यग्रहणरज्जोव्यवहारपुमाःसुच॥यज्ञेषुदिनसंख्यायांआहोमासस्तुसावनः॥९॥
 सौरमासोविवाहादौयदाद्यैःसुप्रगृह्यते॥यज्ञेष्वपित्रतेवापिविहितेस्नानकर्मणि॥१०॥चान्द्रस्तुपर्वणेश्राद्धोवापिकेचपृष्ठासुच॥श्राद्धेषु
 तिथिकार्येषुतिथ्युक्तेषुत्रतेषुच॥११॥नाक्षत्रसोमपादीनामार्यभागविचारणे॥करग्रहविधौराज्ञानांयसर्वजनाकृतिः॥१२॥तद्वैत्रादि
 मासोक्तंतिथ्युक्तंर्मदृश्यते॥तत्तुचान्द्रेणकर्तव्यंसाहिचैत्रादिनोच्यते॥१३॥राजोक्तोसावनःप्रोक्तेतिथिसंभागकर्मणि॥तत्रसौरभवेद्वाच्यः
 सौरेशब्दप्रवर्तनात्॥१४॥चित्रानक्षत्रयोगेनचैत्रासापौर्णिमास्मृता॥तयोपलक्षितोमासश्चैत्रइत्याभिधीयते॥१५॥सचतिथ्यात्मकोमासश्चान्द्र
 श्रवणभास्करः॥चान्द्रश्चैत्र्यतिकोमासोमुख्यश्चैत्रादिसंज्ञकः॥१६॥गोणोऽप्यसौयुगाद्यादेरुपरोधेनवर्धनात्॥मुख्यःशुक्लादिदशोति
 मासोलक्षणीकोमतः॥१७॥चैत्राद्याश्चान्द्रमासायेद्वादशापितुयोगतः॥पौर्णमासीयुताभिस्तुनक्षत्रंनरोभिरे॥१८॥विशाखशनि
 पुयावातथाभाद्रपदेनवा॥यत्रनपूणिमायोगोमासःसस्याद्विनाशकः॥१९॥योऽसौयद्यपिचैत्रादौनैष्ठिकोऽपिप्रलभ्यते॥यथासौर
 पियातोऽसौयोगोऽयमतिदुर्घटः॥२०॥तथाचमाससामान्ययोगेनायंभवेत्क्षचित्॥यदिवर्षसहस्रान्तेतदक्षेपपूर्णेति॥२१॥तंशुःक्ष
 लभ्यतेयत्रभवेद्वाज्यविनाशनम्॥सूर्याचिन्द्रमसौनित्यंकुर्वतेतिथिभोजनम्॥२२॥दण्डइत्येभुक्तोपेनशुभतिरुद्धचन॥अतिक
 म्यापरांभोक्तुंतिथ्यंतुअवापि॥२३॥यत्रविंशतिथिस्तस्मात्सञ्चितैकाभवेदिति॥विंशताचान्द्रमासौतुचन्द्रैकैकोदिवर्द्धते॥२४॥
 सचाधिकोयतोमासस्ततःस्यादधिमासकः॥समरात्रिदिवंकृत्ववैस्वतपुरीगतिम्॥२५॥राशोरश्रयंतरेसूर्योयावद्गच्छतिभानुषुच
 गच्छन्वर्धयतिपूर्वतिथ्यस्तास्तुसचिताः॥२६॥वर्धतेतिथयोयावत्तुलांयातिदिवाकरः॥तुलादिराशिपट्टेकंउपवर्द्धतेकदावन॥२७॥
 स्वभावात्समगत्यातुयतःसंक्रमतेरविः॥संचयमानत्वेकाकाप्रतिमासंविबर्द्धते॥२८॥निशास्वपितुसैरेतएकस्तिस्तिन्नइत्यपि॥
 संपूर्णत्रिंशत्तिथिभिर्मस्येकस्मिन्यदाभवेत्॥२९॥सचान्द्रमलिनोमासःकोणपाद्यैःसमहितः॥शुक्लोच्छिद्यतुत्तन्यासादसस्तृहदिना
 करः॥३०॥यदासंक्रमतेलंध्यतदज्ञेयोमलिम्लुचः॥सार्धवर्षद्वयपूर्णेपतत्येवंनिशाकरः॥३१॥परित्यक्तावयवंपेतोव्युत्कामिण्यश्वयाः

पुनः ॥ तिथ्यस्तोनियोक्तव्या नरो नस्यात्संपूरणः ॥ ३२ ॥ नैर्ऋत्यतंहिताथार्थजलकेतुर्नैगच्छति ॥ निर्मममलिनमासं प्रेतानां च हिताय च
 ॥ ३३ ॥ अतः प्रेतक्रियाः सर्वाः कार्याभिलिखुचेऽपि च ॥ यत्कर्तव्यं न कर्तव्यं मलमासे द्विजोत्तमाः ॥ ३४ ॥ तदिदानीं प्रवक्ष्यामि कथितं च प्रसं-
 गतः ॥ गच्छादं प्रेतसंबंधि सापिंडी करणवधि ॥ ३५ ॥ मलमासेऽपि तत्कार्यविशिष्यति सापिंडनम् ॥ यदा तु द्वादशमासौ दैवान्मालिखुचो भ-
 वेत् ॥ ३६ ॥ तत्रैव यत्नः कर्तव्यः क्रियाप्रेतस्य वार्षिकी ॥ मासांतरे तु पतिते तस्मिन्नेव मल्लुचे ॥ ३७ ॥ तदा त्रयोदशमासिकं क-
 र्त्तव्यं तत्सापिंडनम् ॥ वर्ज्यमासिकया श्राद्धमेकं तस्मिन्नेव दशे ॥ ३८ ॥ त्रिंशत्तावदिकैः श्राद्धैर्वद्धतेऽद्यापि समितम् ॥ कुर्यात्प्रित्यादिकं कर्म
 प्रयत्नेन न मल्लुचे ॥ ३९ ॥ नैमित्तिकं च कुर्वीत नाधिकारस्तथोर्भवत् ॥ तीर्थस्नानमलभ्यं तत्तदाद्यैर्देवदर्शनम् ॥ ४० ॥ उपवासादिकं
 कर्म समिन्तोन्नयनं तथा ॥ अवर्तजं पुंसवनं पुत्रादिमुखदर्शनम् ॥ ४१ ॥ मलमासेऽपि कुर्वीत शुक्रे चास्तमुपागते ॥ मलमासेऽपि कुर्वीत नृपाणामभिषे-
 चनम् ॥ ४२ ॥ व्रतारं भ्रातरिष्ठां च चूडाकर्म च मेखलम् ॥ मंत्रोपासारहस्यं च महादानं सुमङ्गलम् ॥ ४३ ॥ विवाहं च गृहारंभं प्रवेशं नववेश्मनः ॥
 उपग्रहं वादीनामाश्रमांतरं संक्रमम् ॥ ४४ ॥ दीर्घमात्रासु नेज्यावैतीर्थयात्रावसेचनम् ॥ वर्षवृद्धिषोत्सर्गकन्याद्विनयनादि च ॥ ४५ ॥ यज्ञं च का-
 मिकं विद्वान्मलमासे विवर्जयेत् ॥ एवमस्तंगते शुक्रवृद्धबाल्ये च संत्यजेत् ॥ ४६ ॥ पादास्तं च महास्तं च द्विविधां चास्तमस्य तु ॥ द्विसप्ततिर्दिनान्यस्य
 महास्तं पूर्वतो भवेत् ॥ ४७ ॥ पृथिव्यामेव पादास्तं भवेद्वादशवत्सरान् ॥ ऊनपञ्चाशदधिकं दिवसानां शतद्वयम् ॥ ४८ ॥ प्रतीच्यामुदि-
 तः काव्योद्भूयो भवति सर्वदा ॥ एकक्षुरुरुणा युक्तो यावत्तिष्ठति भार्गवः ॥ ४९ ॥ मलमासवत्कर्मणि यावदन्त्यादिसर्वशः ॥ ऋक्षभेदे त्वे-
 कराशौ संपर्कयदिवानयोः ॥ ५० ॥ गुरोराहोरापि तथा त्यजेद्द्विद्वान्न संशयः ॥ सिंहराशौ स्थितः सूर्यो जीवे चास्तमुपागते ॥ ५१ ॥
 देयानियानि कर्माणि निषिद्धानि मल्लुचे ॥ मिथुनस्येयदाभानैर्मलमासः पतत्यसौ ॥ ५२ ॥ द्विराषाढ इत्येतौ गौणौ शब्दविवर्त-
 नात् ॥ फलंचात्रमृतस्यौ प्वदेहिकं भुवता ॥ ५३ ॥ आषाढकीर्तनं कार्यमेवं वर्षांतरेऽपि च ॥ आषाढस्य संयुक्तपौर्णमासी द्वयं तथा ॥ ५४ ॥
 शुभमकर्कटयोराश्याद्विराषाढस्तदा भवेत् ॥ भवेद्गौणौ द्विराषाढा राशिस्तत्रैव संयुते ॥ ५५ ॥ पूर्वत्रिकेतु पतिते तदेव भगवान्हरिः ॥ कर्कटे

ज्ञयनंकुर्यादागमिष्यंपरत्रके ॥ ५६ ॥ कार्किण्यकंसुतहरौशकपूजाश्विनेभवेत् ॥ दुर्गात्थानंतुलायांतुविष्णुर्निद्रांजहात्यसौ ॥ ५७ ॥
 इति श्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ दैवंवापैतुंकर्मकर्मकालमाश्रित्यवर्तते ॥
 कालेतान्येकमाणिफलंयच्छति कुर्वताम् ॥ १ ॥ मुहुर्बाल्येकर्मफलंत्रिकालेऽपिनविद्यते ॥ व्ययोवासुख्यभावेनफलदःकर्मज्ञालिनम् ॥ २ ॥
 कालस्तुगुणभावेनसर्वकालाश्रिताक्रिया ॥ नकालेनविनाकिञ्चिद्विषुलोकैषुजयते ॥ ३ ॥ अतःकालंप्रवक्ष्यामिनिमित्तकर्मणामिह ॥ काले
 ह्यमूर्तैर्भगवानेकएवतुद्यपि ॥ ४ ॥ तथाप्युपाधिभेदेनविद्यतेकालभेदभिः ॥ तिथिनक्षत्रवारादौरात्रियोगादयोपिये ॥ ५ ॥ तेषूपिकालाप
 क्षमासराशिवर्षातेऽपिच ॥ साधनानिभवन्त्येतेस्वातन्त्र्येणनकस्यचित् ॥ ६ ॥ धर्मस्यवाप्यधर्मस्यमुखोव्यापारएवसः ॥ तिथ्यादि
 कालभावेषुनिषिद्धनिहितंहितत् ॥ ७ ॥ पालयन्स्वर्गमाप्नोतिहिताप्राप्तोऽन्यधोगतिम् ॥ साधयंत्यपिकर्माणिपरस्परमेवक्ष्यते ॥ ८ ॥
 कालभागानिःसहायोयेऽपिस्तुःकर्मसाधनाः ॥ तिथौपूर्वाह्णव्यापिन्यांकुर्वीतकर्मवैदिकम् ॥ ९ ॥ एकोद्दिष्टंमुध्याह्नव्यापिन्याहिसमाचरेत् ॥
 पराह्णव्यापिर्नप्राप्यतिथिकुर्यात्तुपार्वणम् ॥ १० ॥ नतुपूर्वाह्णमध्याह्नपरह्णेषुयथोचितम् ॥ अप्रधानेतुकुर्वीतकर्मदेवादिकंचयत् ॥ ११ ॥
 एकोहिकालःप्रातस्तुवृद्धिश्राद्धादिसाधने ॥ नापेक्षतेसहाय्यंतत्तिथ्यादिविषुवादिषु ॥ १२ ॥ देवेभ्योब्रह्मणादत्तःपूर्वाह्णस्तिथिभिःसह ॥ पितृ
 भ्योह्यपरह्णेतुपार्वणस्तुपरांविना ॥ १३ ॥ पूर्वाह्णमात्रसंप्राप्तौततोदेवान्प्रपूजयेत् ॥ पूर्वाह्णस्पर्शमात्रेऽपितिथिखण्डेनचापयेत् ॥ १४ ॥
 सर्वादपौतथाहिंसातिथिश्चात्रिविधाभवेत् ॥ सर्वादिलवयेत्तुल्यादर्पाभवतिवर्द्धिता ॥ १५ ॥ हिंसातुक्षयजज्ञेयाकालभेदेनगृह्यते ॥ सर्वाद
 र्पापेराह्याहिंसाह्यातुपूर्वतः ॥ १६ ॥ शुक्लपक्षेपराश्राह्याकुष्णेपूर्वाप्रशस्यते ॥ स्नानदानव्रतेचैवविषयगोनिर्दक्षितः ॥ १७ ॥ तिथौचोदयति
 सविताकालमात्रंचवायदि ॥ अन्यापिसैवविज्ञेयातिथिस्तस्मिन्नहर्निशि ॥ १८ ॥ यथावास्तेरविर्भातिघटिकादशवापिवा ॥ सातिथिस्तदहो
 रात्रंव्यपेदश्यानचेतरा ॥ १९ ॥ शुक्लेवायदिवकुष्णेखवादपौतिथिश्चया ॥ यथास्तंसवितायातिपितृकार्यैचसातिथिः ॥ २० ॥ दिनद्वयेऽ
 पिकृतपेअस्तर्गातिथिमाश्रयेत् ॥ श्राद्धकालादिकंयत्रतत्रश्राद्धंविधीयते ॥ २१ ॥ व्रतेचवृद्धिगामिन्यांयत्रोदयोरवेभवेत् ॥ असावास्य

पावणेचसातिथिः पितृपूजने ॥ २२ ॥ अमावास्यामासृतस्यैव पावणं यत्र कुत्रचित् ॥ अस्तगाभितीर्थं यत्र सातिथिः पितृमन्दिरम् ॥ २३ ॥
 एकोद्दिष्टं चरेत्तत्र नोदयेच्च कदाचन ॥ शुक्लपक्षे च कृष्णचरयोः परपूर्वयोः ॥ २४ ॥ पूर्वद्युवार्पणं वा त्रिसंध्यव्यापिनीतिथिः ॥ सा पूज्या च
 स्वकृत्येषु पक्षयोरुभयोरपि ॥ २५ ॥ पूज्या नियस्तसंस्त्य पूज्य पूर्वचैकादशीयुगम् ॥ द्वितीया वह्निना युक्ता चतुर्थी पंचमीयुता ॥ २६ ॥ एता
 उपोष्यास्तितथः पुण्याः स्युर्धर्मवैदिभिः ॥ एतद्भस्तरास्तु पुण्यानि श्रितिवृत्तान्यपि ॥ २७ ॥ वाणेन विद्वया षष्ठीसु निविद्धा तथा ह्यमी ॥
 दशम्येकादशी विद्वान्योदश्याश्चतुर्दशी ॥ २८ ॥ अमावास्याभूतविद्वान्नोपोष्यासु निनापि च ॥ हंति पुत्रकलत्राणि धननि ससु पोषिता
 ॥ २९ ॥ विद्वान्येनाभिनित्याः स्युर्धुक्तास्तेनाभिनन्दिताः ॥ व्यस्तस्य संभवे युगमविद्या भवतिसर्वशः ॥ ३० ॥ तामस्तां तु तिथिं प्राप्य यु
 ग्मान्यपूज्यतामिषुः ॥ युग्मानि च दिवा योगे ग्राह्यं निव्यस्तानंदनम् ॥ ३१ ॥ नक्तादित्रययोगे तु दिवा संवर्द्धमर्करान् ॥ रात्रियोगश्चतुर्थ्यो
 स्तु विशिष्य परिगृह्यते ॥ ३२ ॥ रात्रियोगं विनापि स्यादेकादश्यादिकं व्रतम् ॥ नक्तं जागरणं च विना योगेऽपि शस्यते ॥ ३३ ॥ एकादश्या
 पवासंतुद्वादशीयोगतश्चेत् ॥ दिवा योगे तु संपूर्णं त्यजेदुभयपूर्वतः ॥ ३४ ॥ रात्रियोगे तु संपूर्णं सोपास्यैकादशीसदा ॥ सप्तमी शुक्लपक्षे
 ऽपि पूज्या षष्ठ्या समाचिता ॥ ३५ ॥ निशितु स्याद्यदा षष्ठी सप्तमी नवमी दिवा ॥ उपोष्य केवलां षष्ठीं तोषेथेद्वास्करं नरः ॥ ३६ ॥ एवं त्रयोद
 शीं कृष्णां विधिप्राप्तां विना द्विजाः ॥ उपोष्य पार्वतीनां थतोषेद्यश्चेकवलम् ॥ ३७ ॥ दिवा त्रयोदशी युक्ता कृष्णोपोष्या चतुर्दशी ॥ परेणापि चतु
 र्दश्या न तु कुर्यादमातिथौ ॥ ३८ ॥ त्रिसंध्यव्यापिनीं प्राप्य यादिकुर्यादुपोषणम् ॥ पारणंतु सिनिवाल्यां चतुर्दश्यामुपोषयेत् ॥ ३९ ॥ चतुर्द
 शीमतिक्रम्य सिनिवाल्यां तु परणात् ॥ व्रतानि तस्य नश्यति प्राकृता निचतुर्दशी ॥ ४० ॥ सप्तमी ललिताभाद्देशकोत्थानं च वारुणी ॥ पूज्याश्चै
 ताः पराः कुर्यात्त्रिसंध्यव्यापिनीष्वपि ॥ ४१ ॥ त्रिसंध्याव्यापिनीं पूर्वपरतो वद्धते यदि ॥ सप्तशक्रक्षयोगे तु ऋक्षाभावे परायुता ॥ ४२ ॥
 ऋक्षाभावे परा ग्राह्या त्रिसंध्यव्यापिनीष्वपि ॥ श्रावणे चाद्यपदे तु प्रज्ञास्तान् शक्रपूजने ॥ ४३ ॥ अभवे चोत्तराषाढा धनिष्ठा च विशिष्यते ॥ दण्डा
 र्धदण्डमेकं वा तदर्धपलमेव वा ॥ ४४ ॥ उदये संयुता ग्राह्या सातिथिश्चोत्तमा भवेत् ॥ त्रिसंध्यव्यापिनीं हात्वा पूज्य शुक्ला ह्यमी परा ॥ ४५ ॥ रावे

चक्रवताग्राह्यारथेतिथ्यादेरापिच ॥ त्रिसंध्यव्यापिनीयातुपरमेकपरेदिने ॥ ४६ ॥ अपरेऽपिच सर्वत्रलानां वाहनं त्यजेत् ॥ शुक्लेकादश्या
 वार्यासंक्रान्त्यां श्राद्धवासरे ॥ ४७ ॥ नराश्वगोगजादीनां वाहनान्पातकीभवेत् ॥ कर्तुर्गोमहिषादीनां गद्भेभूषणस्यच ॥ ४८ ॥ नराहमे
 हासदासीं वाहनेनास्तिदूषणम् ॥ बहुकालिकयज्ञेचयज्ञश्राद्धेतथैवच ॥ ४९ ॥ ग्रामांतरेनदोषः स्याद्विविनद्यंतरेऽपिच ॥ नित्यश्राद्धेऽप्य
 म्भुषटयेच्छ्राद्धं मासिकस्यच ॥ ५० ॥ तत्रगोमहिषादीनां वाहनेनास्तिदूषणम् ॥ कुर्यादम्भुषटश्राद्धं न कालनियमः क्वचित् ॥ ५१ ॥ नचाह
 नियमं कुर्यादम्भुषटपात्रं च वर्जयेत् ॥ तैजसैर्निर्मितं कुंभमथवावृक्षपत्रजम् ॥ ५२ ॥ नयोजयेन्मृन्मयं च शूद्राणां मृन्मयेविधिः ॥ निवेदयेच्चयसति
 मृन्मयं वृक्षमूलके ॥ ५३ ॥ आरुफालयेत्परेणैव न वस्त्रं तु कथंचन ॥ पर्वे श्राद्धे देवलकं तथा रण्डाश्रमं त्यजेत् ॥ ५४ ॥ मातापितृपरित्यागितैलह
 व्यादिविक्रयी ॥ चत्वारिंशदुत्सवानां साष्टानां च रेद्यदि ॥ ५५ ॥ स्त्रियाविमुच्यते कश्चित्सतुरण्डाश्रमीमतः ॥ अष्टचत्वारिंशद्वंद्वयोर्यावन्न
 पूर्यते ॥ ५६ ॥ पुत्रभार्याविद्युक्तस्य नास्ति यज्ञाधिकारिता ॥ यांतिथिसमनुप्राप्य समुदेतिदिवाकरः ॥ ५७ ॥ स्नानाव्ययनदानेषु साति
 थिः सकलास्मृता ॥ ययास्तं स वितायाति कृष्णपक्षे तु सातिथिः ॥ ५८ ॥ पितृणां सकलज्ञेयास्नानदानादिकर्मसु ॥ सप्तमीशुक्लपक्षे यायाव
 दिच्छेच्चखंडिता ॥ ५९ ॥ आद्यभागे रवेः षष्ठ्यां परादौ याष्टमीयुता ॥ यद्यखण्डाभवेत्सैव तदज्ञेया भवात्पिका ॥ ६० ॥ माघमासे
 नसाप्येवं पूर्वैणरवितोषिणी ॥ मन्वंतरापरैणैव स्नानदानादिकर्मसु ॥ ६१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे मध्यमपर्वणि द्वितीयभागे सप्तमा
 ऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ सुत उवाच ॥ तिथीनां प्रवरायस्माद्ब्रह्मणः समुदाहृता ॥ प्रतिपादिता परंपूर्वे प्रतिपाद्यनवोद्यते ॥ १ ॥ कार्तिका
 श्रृजेचैत्रमाघेचापिविशेषतः ॥ स्नानं दानं दशगुणं शिवविष्णवोऽश्वपूजनम् ॥ २ ॥ अग्निमिद्वचकृत्वा च प्रतिपद्यामिति स्मृतम् ॥ हविषा सर्ववा
 न्यानि प्राप्नुयादीप्तिस्तंधनम् ॥ ३ ॥ बृहस्पतौ द्वितीयायां शुक्लायां विधिपूजनम् ॥ कृत्वा नक्तं समश्रीयाल्लभते भूतिमधिप्सिताम् ॥ ४ ॥ मिथु
 नेककटैश्च गोविप्रदमनान्तरम् ॥ द्वितीयायातु विप्रेन्द्रास्तासु पोष्यहरिं त्यजेत् ॥ ५ ॥ यासु पोष्यनैव धव्यं प्रयाति स्त्री नि संशयः ॥ असूयमय
 नं मासं दंपती प्रतिपूजयेत् ॥ ६ ॥ वासोभिर्गंधपुष्पैश्च नानाभक्ष्यैः पृथग्विधैः ॥ वैशाखेशुक्लपक्षे तु तृतीयायां तथैवच ॥ ७ ॥ गंगातीरे नरः

स्नानान्मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ स्वातिथुक्ततृतीयाया वैशाखे तु विशेषतः ॥ ८ ॥ माघे तुरोहिणीयुक्ता वृषे च श्रुजे तथा ॥ तस्यां यदीयते किञ्चि
तदक्षयमुदाहृतम् ॥ ९ ॥ विशेषतो हविष्यान्नमोदकादिसमायुतम् ॥ तोयदानविशेषेण प्रशंसितमनौषिणः ॥ १० ॥ गुडकपूरसंयुक्तं ब्रह्म
लोके महीयते ॥ बुधश्रवणसंयुक्ता तृतीयाया दिलभ्यते ॥ ११ ॥ तस्यां स्नानोपवासाद्यमक्षयं परिकीर्तितम् ॥ चतुर्थी भरणीयोगे
भवेच्चरदिनं यदा ॥ १२ ॥ तदाभ्यर्च्य मंदं वं मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ शिवाशान्ता सुखा चैव चतुर्थी त्रिविधा स्मृता ॥ १३ ॥ सापि भाद्रपदे शुक्ला
शिवलोके सुपूजिता ॥ कार्तिके तु भवेच्छाया तथा सावेतु कीर्त्यते ॥ १४ ॥ तस्यां स्नानं तपोदानमुपवासो जपस्तथा ॥ भवेत्सहस्रगुणितं श्राद्धं
भवति चाक्षयम् ॥ १५ ॥ गणेशे कारयेत्पूजां मोदकादिभिरादरात् ॥ चतुर्थी विघ्ननाशाय सर्वकामप्राप्तिद्वये ॥ १६ ॥ श्रावणे मासि पञ्चम्यां
शुक्लपक्षे विशेषतः ॥ स्नापयेन्नवनांश्च गन्धतैयैः सुगन्धिभिः ॥ १७ ॥ तेषां कुले प्रयच्छन्ति अभयप्राणरक्षणम् ॥ द्वादश्ये भयलेखे च गोमये
न विशेषतः ॥ १८ ॥ पूजयेद्दधिदुग्धाद्यैः सिद्धैरपि भक्तितः ॥ सुतेजनादेनैकृष्णपंचम्यां भवनाङ्गे ॥ १९ ॥ पूजयेन्मनसा देवीं वामां स्नुही
तिसंश्रयात् ॥ पिचुर्मंदस्य पत्राणि स्यापयेद्भवनोदरे ॥ २० ॥ पूजयित्वा नरो देवीं न संपभयमाप्नुयात् ॥ ययं भाद्रपदे षष्ठी पक्षे च द्विजसत्तम ॥
॥ २१ ॥ स्नानदानादिकं सर्वसर्वमक्षयमुच्यते ॥ षष्ठ्यां फलाक्षानो विप्राविशेषेण न्यायकार्तिके ॥ २२ ॥ इह चामुत्र सुख्यां च लभते ख्यातिमु
त्तमाम् ॥ शुक्ले पक्षे च सप्तम्यां यदा संक्रमते राविः ॥ २३ ॥ महाजया तदा स्याद्द्वैतसमीभास्करप्रिया ॥ अपराजिता तु भाद्रस्य महापातकना
शिनी ॥ २४ ॥ ललिता केवलाज्ञेया पुत्रपौत्रविवाद्भिनी ॥ शुक्ला वाया दिवा कृष्णा षष्ठी विवासती तु वा ॥ २५ ॥ राविशरेण संयुक्ता तिथिः शुण्यत
मा स्मृता ॥ आश्विनस्य सितारुम्या मष्टा दशमुजं यजेत् ॥ २६ ॥ कार्तिके शुक्लपक्षे वामहाविभव विरारैः ॥ आषाढे श्रावणे मासि शुक्लपृष्ण्यां
च चंडिका ॥ २७ ॥ प्रातः स्नान्वाचयेद्दत्तयारात्रां स्नानपयेद्द्विजाः ॥ चैत्रमासि सितारुम्या मशो कुरुमैर्द्विजाः ॥ २८ ॥ अर्चयेन्मन्द्यो देवी
मशोकार्थं च सर्वदा ॥ सत्यष्टममुहूर्ते वारोहिणी सा हिताष्टमी ॥ २९ ॥ श्रावणे मासि सिंहैकचित्सापि च शस्यते ॥ एकादशीनां कीर्तनां प्रते
श्च लभते फलम् ॥ ३० ॥ अतो दशगुणं प्राक्ते कृत्वैतत्फलमाप्नुयात् ॥ अशक्तोऽन्यक्रियां कर्तुमुपवासं तु केवलम् ॥ ३१ ॥ कृत्वा विमुच्यते पापा

त्समकृत्यकृतांबरः ॥ न कालनियमस्तत्र न वारनियमः क्वचित् ॥ ३२ ॥ नापि नक्षत्रदोषोऽस्ति वारदोषो न गण्यते ॥ त्रिकालं पूजयेद्देवं दिवारा
 त्रौ विशेषतः ॥ ३३ ॥ अर्धरात्रे विशेषेण पुष्पैर्नानाविधैरपि ॥ दिवा तिथेरलभेतु न कुर्याद्विधिवद्वतम् ॥ ३४ ॥ रात्रिस्पृशेयदिपरं जन्माम
 पि चाष्टमी ॥ सप्तमी सार्धयामं च रोहिणी वानसं स्पृशेत् ॥ ३५ ॥ ब्रती संकल्पयेत्तत्र न च रात्रौ कदाचन ॥ प्रागारंभं प्रकुर्यात् अधिमात्राधिके ब्रती ॥ ३६ ॥
 विश्वनाथादिदेवानां दर्शनं प्राग्विजयेत् ॥ यत्र तत्रोषवासी स्याद्यामाष्टकव्रतं चरेत् ॥ ३७ ॥ यामार्धतत्परं यामे पारणं विचरेद्वती ॥ तत्परे चा
 ऽन्नजन्यं वानकुर्यात्पारणं गृही ॥ ३८ ॥ नक्षत्रयोगे ग्रहणे पूजयेत्परमेश्वरम् ॥ जपहोमादिकं कुर्याद्गृही नोपवसेत्क्वचित् ॥ ३९ ॥ दिवाष्ट
 म्यामुद्भूतैवाप्राजापत्येन संयुतम् ॥ तथापि च दिवा कृत्यं समाप्य च व्रतं चरेत् ॥ ४० ॥ मुहूर्तं ते च मासांति अष्टम्यामपि रोहिणी ॥ उपवासे
 च यो दोषः पूजाहोमः प्रशस्यते ॥ ४१ ॥ नवम्यां च सदा पूज्याः प्रतिमासेऽयुता द्विजाः ॥ गृहीयात्रियमंचैव यथा कर्मफलप्रदम् ॥ ४२ ॥
 कार्तिकस्य तु मासस्य दशमं शुक्लपक्षिका ॥ तस्यां युक्ता शनिविप्राब्रह्मलोकमवाप्नुयुः ॥ ४३ ॥ दशमी ज्येष्ठमासस्य सा चेद्दशहरा स्मृता ॥
 आश्विनस्य महपुण्या कार्तिके विजया स्मृता ॥ ४४ ॥ एकादशी व्रत परा सर्वपापप्रणाशिनी ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तयथा कुर्वति मानवाः ॥
 ॥ ४५ ॥ दशम्यामेकभक्तस्तु संयतः स्याज्जितेन्द्रियः ॥ एकादश्यामुपोष्याथ द्वादश्यां पारणं चरेत् ॥ ४६ ॥ द्वादश्यादशीर्हन्ति तस्मा
 तथा च रेदुधः ॥ पूर्वद्युरेकादशी पूर्णापरे हनि च वर्धते ॥ ४७ ॥ नवर्धते द्वादशी तु तदा त्वेवं व्यवस्थितिः ॥ वनवासी परां कुर्यात्पूर्वा कुर्याद्गृहा
 श्रमी ॥ ४८ ॥ पूर्वैरेकादशीत्याज्या वर्धते चेत्तिथिद्वयम् ॥ एकादशी द्वादशी तु तदोपोष्या परा तिथिः ॥ ४९ ॥ यदा तु पारणायोग्या द्वा
 दशी नोपतिष्ठते ॥ तदा पूर्ववसाग्राह्या त्याज्या वृद्धापरेऽहनि ॥ ५० ॥ एकादशी कलशुक्ता सकला द्वादशी यदि ॥ तत्र क्रतुसंयुतं पुण्यं त्रयो
 दश्यां तु पारणम् ॥ ५१ ॥ एकादशी द्वादशी च परेऽहनि न लभ्यते ॥ नोपोष्या समा महादोषा पुत्रपौत्रय न क्षयात् ॥ ५२ ॥ एकादशी दशा वि
 द्वा द्वादशी लितिका यदा ॥ द्वादशी पारणायोग्या वर्धते चापरेऽहनि ॥ ५३ ॥ तदा दिनद्वयेत्याज्या पारणं च नियोगतः ॥ षोडशी ग्रहणं
 दृष्ट्वा द्वादशी लुप्तपारणा ॥ ५४ ॥ चण्डातिथौ व्रतं चैवं हति पुण्यं पुरा कृतम् ॥ त्रयोदश्याद्विहितं पारणं न तु पुण्यदम् ॥ ५५ ॥ ग्रहाश्रमी

नकुयद्वाद्दशमीद्वाद्दशिक्षयात् ॥ यदिरुद्राद्दशमित्रापरेऽन्हिरविसंक्रमः ॥ ५६ ॥ तथापि संपरित्यज्यद्वाद्दश्यांसमुपावसेत् ॥ वज्रालो
 कनमात्रं तु दशमसंविद्येद्यदि ॥ ५७ ॥ एकादशीनभोक्तव्यापराहोकाद्दशीतदा ॥ तदा वेदशमीविद्वांसमुपाप्यानदूषणम् ॥ ५८ ॥ द्वादश्यासु
 पवासंतु यः करोति नरोत्तमः ॥ स याति परमं स्थानं त्रयविष्णुरनामयः ॥ ५९ ॥ उपोष्य दशमसिन्धोहादेकादशीनरः ॥ निरयं याति स प्रत्यधर्म
 संतति संक्षयात् ॥ ६० ॥ रविवारे शुक्रवारे संक्रान्त्यां तु दिनक्षये ॥ उपवासं प्रकुर्वीत पारणं तु विवर्जयेत् ॥ ६१ ॥ शुक्लां वा यदि वा कृष्णां पूर्वसंक
 लिप्तामपि ॥ एकादशीं सदा कुयान्न वै कृष्णे तरां क्वचित् ॥ ६२ ॥ नक्तने वतथैः कृष्णाभितीक्ष्णान्निश्चयः ॥ मासैकादशी यत्र लभ्यते तु कु
 पक्षके ॥ ६३ ॥ तत्र कुर्यात्कृष्णपक्षे परान्तिथिर्न गृह्यते ॥ श्रावणीद्वादशी शुक्ला चार्द्रमद्भेयदाहरो ॥ ६४ ॥ तत्रोपाप्याह पौर्णमासी द्विविधवन्नरः ॥
 श्रावणे चाश्विनैवैवलभ्यते द्वादशीदिने ॥ ६५ ॥ श्रवणेन समायुक्ता महती सा प्रकीर्तिता ॥ पुष्येण द्वादशी शुक्ला फाल्गुने विजया स्मृता ॥ ६६ ॥
 कार्तिके चेत्यपरित्याज्या माघे तु नरकं भवेत् ॥ याभाद्रपदे विजया प्रोक्ता श्रवणेन समायुता ॥ ६७ ॥ विशेषः कथ्यते तत्र तथा वद्वत्तमाचरेत् ॥ एका
 दश्यासु उत्तरतो द्वादशी च दिवा च्छिता ॥ ६८ ॥ निशि पूर्णा द्वादशी च श्रवणेनापि संयुता ॥ सफल द्वादशी द्विज्या उपोष्यैषामहाफला ॥ ६९ ॥
 द्वादश्यां विष्णुविद्धायां वासुदेवं प्रपूजयेत् ॥ कृष्णायां तु नतं कुर्याद्ब्रह्मदुःखं समाचरेत् ॥ ७० ॥ द्वादशी कामविद्धा चेन्मन्यते नाप्युपोषणम् ॥
 हन्यात्पुनराकृतं पुण्यत्रये दश्यासु पोषणम् ॥ ७१ ॥ प्रहरे प्रहरे स्नानं शर्वर्यां च विधीयते ॥ पूजनं चाग्निर्कार्यं च पटुसु कार्यं व्रतं चरेत् ॥ ७२ ॥
 एकादशीं द्वादशीं च प्राप्नोति श्रवणे यदि ॥ एकादश्यासु पोष्याथ द्वादश्यासु पावसेत् ॥ ७३ ॥ पारणं तु त्रयोदश्यां द्वादशो चेन्न लभ्यते ॥
 आमिषान्नं मुञ्जीत हविष्यान्नेन पारणम् ॥ ७४ ॥ यदा तु पारणायोगे भ्यालभ्यते द्वादशीतदा ॥ तस्यानातिक्रमेषु कस्तदभावे त्रयोदशी ॥ ७५ ॥
 एकादशी द्वादशी च श्रवणक्षेपे संयुता ॥ विष्णुशंखलोकनाम बुधवारो विशिष्यते ॥ ७६ ॥ दशम्या संयतो भूत्वा प्रातरेकादशीदिने ॥
 कृत्वा तु सङ्गमे स्नानं प्रहरे प्रहरे द्विजाः ॥ ७७ ॥ अनेन विधिना कृत्वा विजयायां व्रतोत्तमम् ॥ सर्वपापक्षयं निवा विष्णुलोकैकवसेन्नरः ॥ ७८ ॥
 चतुर्गुणानां दिव्यानां यावत्स्याद्विष्णुरूपधृक् ॥ तावदेव हि सर्वत्र सर्वभौमो भवेन्नरः ॥ ७९ ॥ त्रेतायां दशजन्मानि मध्यदेशेषु भो द्विजाः ॥

ततश्चभारतेवर्षेदेवदांतसारवित् ॥ ८० ॥ पुत्रपौत्रधनैर्युक्तोक्षदोनुपसन्निभः ॥ जायतेदशजन्मान्नित्रायां ब्राह्मणोत्तमः ॥ ८१ ॥
 सपत्नीकश्चदीर्घायुधर्मकर्मसुपूजितः ॥ भाद्रमासिसितेपक्षेद्वादश्यां पृथिवीपतिम् ॥ ८२ ॥ शत्रुमुत्थापयेत्त्राह्णेभुलश्रेष्ठेभक्षणे
 शल्यशाल्मल्यस्यापिसप्तपर्णीयकस्यच ॥ ८३ ॥ एषामन्यतमंवृक्षंचंपकस्यार्जुनस्यवा ॥ बृहत्कंदंबवृक्षस्याद्विचत्वारिंशदुल्लुः
 ॥ ८४ ॥ द्वौत्रिंशदुल्लुवौपिमानद्वयकथंचवा ॥ त्रिव्यायामचंप्रथमंद्वाविंशैहस्तमेववा ॥ ८५ ॥ हस्तःषोडशवारस्यगृहस्यस्यविंशिव्य
 ते ॥ हस्तत्रयेणविप्रस्यद्वादशक्षत्रियस्यतु ॥ ८६ ॥ अष्टहस्तंतुवैश्यस्यशूद्रस्यपञ्चहस्तकम् ॥ अम्रतःश्वेतच्छत्रस्यात्पताकंचपुरेपुरे ॥
 ८७ ॥ धनसारसमायुक्तोर्षमंडितान्विताम् ॥ रक्तवस्त्रपरिच्छन्नां पुष्पमाल्यैरलङ्कताम् ॥ ८८ ॥ मञ्जस्थांकारयेत्पूजाभक्त्याचतुर्दशो
 नरः ॥ समरात्रंचरेत्पूजामैन्द्रमन्त्रेणमन्त्रवित् ॥ ८९ ॥ काकाद्यैर्नस्पृशेद्यातुवैरपक्षेविशेषतः ॥ पताकायांनिपतितुराष्टहान्निसमादिशेत् ॥
 ९० ॥ पताकेनिरस्सुतेभग्नेमाहिषाणंविनाशनम् ॥ स्थूणापातेचभग्नेवाचाश्वहान्निसमादिशेत् ॥ ९१ ॥ तस्करश्चकुलेतस्यप्रायश्चित्तंसमाच
 रेत् ॥ तद्विष्णोरितिमन्त्रेणशतपद्मसमन्वितम् ॥ ९२ ॥ विष्णुमुद्दिश्यजुहुयादयुतंपिप्पलस्यच ॥ ग्रहाणांचात्रिभागेनचायुतंजुहुया
 दधः ॥ ९३ ॥ आदित्यस्याद्भुतमिदंद्विजपातेतुभोद्विजाः ॥ कपोतपातेशुक्रस्यकाकादौभौममादिशेत् ॥ ९४ ॥ भूकंपेजायतेविष्टुरा
 रद्भुतमादिशेत् ॥ कीटविद्धेकृतेविप्राश्चन्द्रस्याद्भुतमादिशेत् ॥ ९५ ॥ पताकेनिरस्सुतेभग्नेराहोरद्भुतमादिशेत् ॥ शिवारुर्वतित्चान्द्रस्य
 वानरोवारस्पृशेत्काचित् ॥ ९६ ॥ केतोरद्भुतमुद्दिष्टंभूमिकंपेतुतेद्विजाः ॥ त्रयोदशींसितांप्राप्यपुष्पैर्नानाविवेशपि ॥ ९७ ॥ काय
 देवंसम्यच्यर्गन्धाद्यैःसुमनोहरैः ॥ चैत्रमासिसिताष्टम्यांशनौशतभिषयादि ॥ ९८ ॥ गंगायांयदिलभ्येतसूत्रग्रहशतैःसमाः ॥ सत्ये
 महावारुणीतिख्याताकृष्णत्रयोदशी ॥ ९९ ॥ अस्यांस्नानंचदानंचश्राद्धंवाक्षयमुच्यते ॥ मधुमासिसितेपक्षेदम्भभञ्जीचतुर्दशी ॥ १०० ॥
 तस्यांमदनमूलेचअक्षरःकाममर्चयेत् ॥ सयातिपरमस्थानमदनस्यप्रभावतः ॥ १०१ ॥ जुगुप्सितवचोभिरुतस्यकुट्टामनोभवः ॥ अन
 तस्यव्रतवश्येसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १०२ ॥ अनन्तंमुखमाप्नोति यः कुर्याद्वक्तिमान्नरः ॥ द्वादश्यांपूजितेशेकैवजकेवास्तुयादितु ॥ १०३ ॥

ततः शुक्लचतुर्दश्यामनन्तं पूजयेद्धरिम् ॥ कृत्वा दर्भमयानन्तं वारिधान्यान्वितं तथा ॥ १०४ ॥ पूजयेच्चन्दनैर्नैर्धनैर्वह्निर्विविधैरपि ॥ चतु
 र्दशफलेर्मूलैर्जलजैः कुसुमैरपि ॥ १०५ ॥ यवगोधूमशालीनां चूर्णैर्नक्तमस्य च ॥ कृत्वा पूषाह्वयं तस्मै दद्यादेकं श्रुतेक्षितम् ॥ १०६ ॥
 स्वयमेकं तु शुद्धीत दद्यात्सूत्रस्य दोरकम् ॥ चतुर्दशग्रंथियुतं कुंकुमेन विलेपितम् ॥ १०७ ॥ चतुर्दशमूत्रमयं सूत्रं कर्पासमेव च ॥ १०८ ॥
 अतः प्रेतचतुर्दश्यां भोजयित्वा तपोधनान् ॥ दानं दत्वा द्विजेभ्यश्च यमलोकं न गच्छति ॥ १०९ ॥ ततः प्रेतकथां श्रुत्वा शाकैर्नक्तं समाचरेत् ॥
 चतुर्दशं द्राक्षं वा सप्तमं वा पिपथ्यम् ॥ ११० ॥ मानमात्रादिकं कृत्वा सार्वापैः प्रमुच्यते ॥ माघे मासि वटाशयः कस्य पापं पुनीमहे ॥ १११ ॥
 स्नात्वा तत्र चतुर्दश्यां समये तारकासये ॥ संभवेत्फलानुने मासि याचकृष्णचतुर्दशी ॥ ११२ ॥ शिवरात्रि रितिरुयाता सा जगत्सर्वकामदा ॥
 दिवा पूजा मलाभे तुरात्रियोगे चरेत् ॥ ११३ ॥ चतुर्दशी अमा विद्धा तद्वर्तपरिवर्जयेत् ॥ तिथियोगे च शर्वयसि पूर्णैः पूर्णैः व्रतमाचरेत् ॥ ११४ ॥
 कामविद्धा सा च पूज्य रात्रियोगे चरेद्भूती ॥ प्रहरे प्रहरे स्नानं स्वयं स्नात्वा शिवस्य च ॥ ११५ ॥ कारयेद्द्विधं दत्तयाहोमं कुर्याद्यथा चिन्तितः ॥ अथ वक्ष्या
 मि चैत्रादि मासे तु पूर्णिमा यथा ॥ ११६ ॥ चित्रानक्षत्रसंयुक्ता गुरु पूर्णिमा द्वादशस्मृताः ॥ ११८ ॥ महाज्येष्ठा विशेषोऽयं प्राजापत्ये यथारविः ॥ गुरु पूर्ण
 पुर्णं चन्द्रे गुरुश्चरेत् ॥ महावैशाखिका द्वादश पूर्णिमा द्वादशस्मृताः ॥ ११९ ॥ विनापि गुरुणा चन्द्रः कृत्तिका पूर्णिमा तथा ॥ तथा महाकार्तिके सा तिथिः पुण्यतमा भवेत् ॥
 चन्द्रे ज्येष्ठ्यां महाज्येष्ठा तिसास्मृता ॥ १२० ॥ रोहिण्यां तु स्थितश्चन्द्रः पूर्णमास्यां तु कार्तिके ॥ महाकार्तिके तथापि स्यात्स्वर्गलोकैः कपि दुर्लभा ॥ १२१ ॥ चित्रावाय दिवा पूर्णा
 यदा स्यात् पूर्णिमा तिथिः ॥ महाचैत्रे तथापि स्यादश्वमेधफलप्रदा ॥ १२२ ॥ रविणा कृत्तिका योगाद्रविवा रेच पूर्णिमा ॥ महाचैत्रे तथापि स्या
 दत्तस्याक्षयकारिका ॥ १२३ ॥ एवं गुरौ गुरौ गेमे महाचैत्रे प्रकीर्तिता ॥ तत्र स्नानं च दानं च जपेन नियम एव च ॥ १२४ ॥ सर्वमश्रयतां याति
 फलं चैवाश्वमेधिकम् ॥ पितरस्तर्पिता याति वैष्णवं लोकमक्षयम् ॥ १२५ ॥ भरण्यां कार्तिके मासि यदित्यात् पूर्णिमा तिथिः ॥ गंगाद्वारे तु मह
 ती वैशाखी पुण्यदास्मृता ॥ १२६ ॥ शालिग्रामे महाचैत्रे कृतपुण्या महा तिथिः ॥ गंगाद्वारे तु महती वैशाखी पुण्यदास्मृता ॥ १२७ ॥

पुरुषोत्तमे महाज्येष्ठी महाषाढी तु शृङ्खले ॥ महाश्रावणी केदारे महापुण्यतमा मता ॥ १२८ ॥ महाभाद्रपदयौ च कुजोऽपि स्यान्नरस्तथा ॥ महाका
 र्तिकी पुष्करे च कन्यकुब्जे तथोत्तरे ॥ १२९ ॥ महती मार्गशीर्षे स्यादयोध्यायां तथोत्तरे ॥ महापौषपुण्यतमा महामाषी प्रयागतः ॥ १३० ॥
 महाफाल्गुनी नैमिषे चानिर्दिष्टाः स्युर्महाफलाः ॥ अत्र मम विहितं कर्म शुभं वायदिवानुभम् ॥ १३१ ॥ सर्वमक्षयतां याति वद्धे ते चाधिकं फलम् ॥
 आश्विने पौर्णमासी तु कौमुदीति प्रकीर्तिता ॥ १३२ ॥ अस्यां चन्द्रोदये लक्ष्मीं पूजयेद्द्विधिवन्नरः ॥ न निर्वपति यच्छ्रद्धं भ्राता पितृको द्विजः ॥
 ॥ १३३ ॥ इन्दुक्षयमासि मासि प्रायश्चित्तीयते तु सः ॥ चन्द्राश्विने तु कृष्णाय पञ्चदश्यां यथाविधि ॥ १३४ ॥ कृत्वा स्नानादिकं कर्म सोपवा
 सो दिनं नयेत् ॥ प्रदोष समये लक्ष्मीं पूजयित्वा यथाविधि ॥ १३५ ॥ दीपवृक्षान्यथा वृक्षलक्ष्मीं प्रीत्या समुत्तुजेत् ॥ नदी तीरे गिरौ गोष्ठे इम
 शाने वृक्षमूलतः ॥ १३६ ॥ चतुष्पथे निजागारे च त्वरे तान्निधापयेत् ॥ द्विर्भोजनममावास्यां न कर्तव्यं कदाचन ॥ १३७ ॥ शर्वर्याच विज्ञेयेषां
 माघफाल्गुनयोर्नरैः ॥ १३८ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि द्वितीयभागेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ६४ ॥ सुत उवाच ॥
 वक्ष्ये प्रवरसंस्तानं यथाक्रममिति द्विजाः ॥ यद्विनाव्यत्यथोयस्मात्तस्माच्छास्त्रानुसारतः ॥ १ ॥ प्रवरत्रयं काश्यपस्य काश्यपाशावनैर्ध्रुवम् ॥
 पञ्चाश्वगौ तमस्याद्यगौ तमश्चोय एव च ॥ २ ॥ च्यवनो नाम दभ्यश्च आप्लवायनमेव च ॥ मोकुन्यागिरि सभास्याज्जामदश्याप्लवायनम् ॥ ३ ॥
 शंडिल्यासिताद्वैवलाः प्रवरत्रयमेव च ॥ पराशरस्य च तथा स्वयं शां ववसिष्ठकम् ॥ ४ ॥ आत्रेयमार्चयिष्यन्त्या वालप्रवरमेव हि ॥ वात्स्यवा
 स्यायनौ चैव उरुकंठक एव च ॥ ५ ॥ अथ क्षीरमित्रावरुणपञ्चमं परिकीर्तितम् ॥ औत्थस्यत्रयं विद्याद्रात्मिकोऽवरमेव हि ॥ ६ ॥ औत्थ्य
 स्य च वासिष्ठमैत्रे च क्रौञ्चायनं तथा ॥ औत्थ्येति समाख्यातं माहिष्यं च्यवनं तथा ॥ ७ ॥ उरुकंठय विद्यात्कौशिकस्यत्रयं तथा ॥
 उद्गालो देवराट्ख्यातः कुशिकाद्याश्च भो द्विजाः ॥ ८ ॥ विश्वामित्रो देवराट् च स्वयं चैव त्रयं मतम् ॥ घृतकौशिकस्य कुशिका विश्वामित्राचमव
 णम् ॥ ९ ॥ चण्डकौशिकस्य च तथा देवराट् देवराट् विख्यातः सुमंतो रेव एव हि ॥ १० ॥ तरुं कशाकटायनः स्वयमेव
 प्रवरत्रयम् ॥ अमद्वयै जैमिनेश्च स्वयं वासिष्ठमेव च ॥ ११ ॥ शंखमागिरि सच्यवनं शंखभस्यत्रयं मतम् ॥ वात्स्यस्य च्यवनो नाम आप्लवायनक

स्तथा ॥ १२ ॥ सावर्णस्य तु सावर्ण्यं च्यवनजामदग्निभागं वम् ॥ आपुवायनेति पाठो नैक एव तु सत्तमाः ॥ १३ ॥ कृष्णजिनस्य कृष्णजि
नं विद्वांसि त्रस्य जैमिनम् ॥ कात्यायनस्य कात्यायनगार्ग्ययज्ञयन्तथा ॥ १४ ॥ वात्स्यायनेति विख्यातं कुशिकस्य च पंचमम् ॥ अमुं च
विद्वांसि त्रच जासदभ्यापुवायनम् ॥ १५ ॥ गार्ग्यस्य गार्ग्यसंभुचतार्गिरस एव च ॥ बर्हस्पत्यभरद्वाज इति पंच प्रकीर्तितम् ॥ १६ ॥ वसि
ष्ठस्य च वासिष्ठं चतार्गिरस एव च ॥ मित्रावरुणसंभुक्तं तावत्तस्य प्रकीर्तितम् ॥ १७ ॥ जाह्नवकर्णभवकर्णौ प्रवोरौ परिकीर्तितौ ॥ उपमन्युरुपम
न्योस्तथेन्द्रः सह एव च ॥ १८ ॥ तदुत्तमेति त्रितयं मित्रावरुणस्य च त्रयम् ॥ अत्रेयगौतमं गिरस प्रवरत्रयमेव हि ॥ १९ ॥ कर्मंडलौ तपलमित्रा
मित्रावरुण एव च ॥ कर्मंडलुश्चेति त्रितयं प्रवरत्रयमेव च ॥ २० ॥ च्यवनस्य तथाज्ञेयमूर्वच्यवनाप्लवायनम् ॥ अथ स कस्य गिरस बर्हस्पत्य
एव त्रयम् ॥ २१ ॥ आगस्त्यस्य अगस्तिश्च माहश्च्यवनेति च ॥ विश्वामित्रे देवरात औतथ्येति च तथैव च ॥ २२ ॥ येनोक्ता येऽप्यवि
ज्ञातास्ते प्रोक्ताः काश्यपाजगत् ॥ २३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि द्वितीयभागे नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ६४ ॥ सूत उवाच ॥
वास्तुयागमथो वक्ष्ये वलिमण्डलपूर्वकम् ॥ अंकुरापणं कंकृत्वा मध्ये कुर्याच्च मण्डलम् ॥ १ ॥ त्रिहस्तपिण्डिकीकार्या चतुरस्रा उदक्पुवा ॥ प्रादे
शमात्र उत्साथो दर्पणांतर्निर्भो भवेत् ॥ २ ॥ मध्ये संमाजयेद्दिद्वान्पादात्र वयथा क्रमात् ॥ कोणे च तु षट्पदं ज्ञेयं दिक्षु त्रिपदं क्रमात् ॥ ३ ॥
पञ्चक्युगमपादेन चतुर्दिक्षु ततः परम् ॥ कोणे च तु षट्पदं स्यात्पञ्चतुष्कोणे विभावयेत् ॥ ४ ॥ चतुष्कोणं बहिः कुर्यात्कोणे चापि चतुष्टयम् ॥ द्वा
त्रिंशच्च भवेद्द्वयोच्चात् अपित्रयो दश ॥ ५ ॥ चत्वारिंशत्पञ्चयुता मिलित्वा वास्तु देवताः ॥ शिखी चैवाथ पजन्यो जयंतः कुलिशा युधः ॥ ६ ॥ सूर्यः
सत्यो वृषश्चैव आकाशं वायुरेव च ॥ पूषा च विवृतश्चैव गृहान्यश्च यमस्तथा ॥ ७ ॥ गन्धर्वो मृगजस्तु मृगाः पितृगणास्तथा ॥ देवारिकोऽथ मुश्रिवः
पुष्पदंतो जलाधिपः ॥ ८ ॥ असुरः पशुपाशौ च रोगो हिमोक्ष एव च ॥ भस्माटः सोमसर्पौ च अदितिश्च दितिस्तथा ॥ ९ ॥ बहिर्द्वादश इत्ये
ता ईशानादिन्यथाक्रमम् ॥ ईशानादिचतुष्कोणं संस्थिता न पूजयेद्दुधः ॥ १० ॥ आपश्चैवाथ सावित्रो जयोरुद्रस्तथैव च ॥ अर्यमा साविता चैव
विवस्वान् विबुधाधिपः ॥ ११ ॥ मित्रोऽथ राजयक्षमाच सतमः पृथिवीधरः ॥ अष्टमस्त्वापवत्सस्तु परिधौ ब्रह्मणः स्मृतः ॥ १२ ॥ पूर्वादिषु त

थापूज्यागन्धपुष्पैः पृथग्विधैः ॥ पञ्चतत्वारिंशेदेतच्चरक्याचचतुर्थकम् ॥ १३ ॥ मिलित्वाऊनपञ्चाशदुत्तमावास्तुदेवताः ॥ नान्यत्रयो
 जयेद्विप्राः प्रासादेचविशेषतः ॥ १४ ॥ बहिः कोणेचरक्यादिचरकंचविदारिकाम् ॥ पूतनांचततः पश्चाद्वाग्रव्येपापराक्षसीम् ॥ १५ ॥
 स्वैः स्वैर्मंत्रैश्चंग्रंथैः पूजयेत्कुसुमादिना ॥ यथोक्तनवलिङ्गदद्यात्पायसान्ननवापुनः ॥ १६ ॥ रेषाः सर्वत्रशुक्लेनपद्मंरक्तेनभावयेत् ॥ रज
 येदेववर्णेनबहिष्पञ्चजेनतु ॥ १७ ॥ देववर्णानथोक्थ्यथावदनुवर्णिताः ॥ रक्तगौरस्तथाशोणः सितरक्तः सितस्तथा ॥ १८ ॥ पीतःशु
 कृश्चर्मश्चपूषारक्तः प्रकीर्तितः ॥ इयामः शुक्लश्चकृष्णश्चपीतः शुक्लोयथाक्रमम् ॥ १९ ॥ पीतोभृङ्गः पुनः शुक्लःकृष्णः शुक्लस्तथैवच ॥
 रक्तः शुक्लश्चशोणश्चकृष्णरक्तस्तथैवच ॥ २० ॥ धूम्रपीतोरक्तपीतः शुक्लः कृष्णश्चइयामकः ॥ रक्तवर्णनद्वात्रिशदशवर्णाः प्रकीर्तिताः ॥
 ॥ २१ ॥ शुक्लशोणंपुनः श्वेतंसिंदूराभंप्रकीर्तितम् ॥ पांडवंकुंकुमाभंचरक्तंज्ञेयंचपीतकम् ॥ २२ ॥ शुक्लपीतंचश्वेतंचगौरंचेत्यष्टवर्णकम् ॥
 पीतंरक्तंचइयामंचगौरंचेतिचतुष्टयम् ॥ २३ ॥ धरणीमदनंवाद्येशंभुवर्णादिप्रकमात् ॥ शुक्लेनरज्येद्वासन्पुरद्धारंचमध्यमे ॥ २४ ॥ मध्येतेऊनप
 ञ्चाशत्सर्वंचवास्तुकर्मणि ॥ चत्वारिंशद्धारयुतंशुद्धेवकुलेऽपिच ॥ २५ ॥ महाकूपेतथाश्वेतोअन्यत्रापिप्रशस्यते ॥ सुलितेचशुचौदेशेसा
 र्धहस्तप्रमाणतः ॥ २६ ॥ दशपूर्वायतरेखादशैवचोत्तरायताः ॥ एकादशीपदंकुर्याद्रिषाभिः पदकेनतु ॥ २७ ॥ सर्ववास्तुविभागेनविज्ञेया
 नवकानव ॥ पदस्थान्पूजयेद्देवांस्त्रिंशत्पञ्चाशदेवतु ॥ २८ ॥ द्वात्रिंशद्ब्राह्मणतः पूज्याःपूज्यागारेत्रयोदश ॥ मध्येनवपदेब्रह्मातस्याप्यष्टा
 समीपगाः ॥ २९ ॥ चतुर्दिक्षुषट्पदंतुत्रिपदंतुचतुष्पदम् ॥ पदैकंतुचतुष्कोणेएतद्वास्तुविनिर्णयम् ॥ चरक्यादिततोहित्वाचत्वारिंशत्पञ्चकम्
 ॥ ३० ॥ अपरंमण्डलंक्षय्यथावदनुपूर्वशः ॥ नवरेखाप्रयोगेननवकोष्टान्प्रकल्पयेत् ॥ ३१ ॥ द्विचतुष्कोष्टकैर्दक्षुयजेताग्रिमर्णततः ॥
 विवस्वतंतोमित्रंमहीधरमतःपरम् ॥ ३२ ॥ कोणेषुकोष्टद्वेष्टुब्राह्मादिपरिर्कीर्तितम् ॥ सावित्रंसवितारंचशक्रमिन्द्रंजयंपुनः ॥ ३३ ॥
 रुद्रंरुद्रजयंचैववायुंजंभकमेवच ॥ पिलिपिच्छंचमेधावीविदारिपृतनंतथा ॥ ३४ ॥ क्रमादीशानपर्यंताजयंतः शक्रभास्करौ ॥ सत्यो
 वृषांतरिक्षौचिदिशिप्राच्यामवस्थिताः ॥ ३५ ॥ अग्निःपूषाचवितथोयमश्चगृहक्षकः ॥ गंधर्वोभृंगराजश्चमृगोदक्षिणमाश्रिताः ॥ ३६ ॥ नैर्ऋ

तितौवारिकश्चसुग्रीववरुणैततः ॥ पुष्पदंतस्वरौशोषरोगौप्रत्यग्दिशिस्थिताः ॥ ३७ ॥ ज्ञाणवायुश्चनगश्चसोमोभ्रष्टाटपवच ॥ मुहू-
 लाख्योदित्यदितौकुबेरस्यदिशिस्थिताः ॥ ३८ ॥ मिलित्वाचित्रिपञ्चाशतेभ्यःपूर्ववल्लिहरेत् ॥ पिण्याकैःपरमज्ञैवाधुनैकैर्वीर्यथाक्रमा-
 त् ॥ ३९ ॥ रक्तमयमण्यव्यायेच्चतुर्भिर्वहुर्भिवृतम् ॥ श्वेताश्ववाहनैर्दिव्याकिरीटैःस्वैर्विभूषितम् ॥ ४० ॥ अकृष्णेनेतिमन्त्रस्यस्वर्णऋषिर्ज-
 गतीच्छन्दः सवित्रार्यमप्रतिप्रयेविनियोगः ॥ ४१ ॥ विवस्वतंप्रतिवर्णपीताम्बरयंशुभम् ॥ मेघस्थचमहाकायैर्देवगन्धर्वसंयुतम् ॥ ४२ ॥
 एतावविषंतीतिमन्त्रस्यकर्मऋषिः पंक्तिश्छन्दः कमलदेवताविवस्वन्वीतयेविनियोगः ॥ ४३ ॥ मित्रव्यायेच्छुक्लवर्णश्वेतहंसौ-
 परिस्थितम् ॥ त्रिनेत्रिद्विभुजंचैवश्वेतावरधंशुभम् ॥ ४४ ॥ कयानश्चीतिमन्त्रस्यजयंतऋषिर्गार्ग्यत्राछन्दःशङ्करोदेवतामित्रप्रीतयेविनियोगः-
 ॥ ४५ ॥ प्रीतमहीधरंध्यायेद्वृषभोपरिसंस्थितम् ॥ द्विभुजंपद्महरंतंचव्यालयज्ञोपवीतिनम् ॥ ४६ ॥ त्र्यम्बकमितिमन्त्रस्यगर्गऋषिश्छिप्-
 छन्दोहरोदेवतामहीधरप्रीतयेविनियोगः ॥ ४७ ॥ सवित्रैश्चेतवर्णाचसर्वलक्षणसंयुताम् ॥ द्विभुजांपीतवस्त्रांचश्वेतसिंहासनस्थिताम्
 ॥ ४८ ॥ रक्ताम्बरधरंरक्तांरक्तमालोपज्ञाभिताम् ॥ ४९ ॥ तद्रूपंइतिमन्त्रस्यगौतमऋषिर्विराट्छन्दः सूर्योदेवतासवितृप्रीतयेविनियो-
 गः ॥ ५० ॥ अक्रंध्ययेत्पतिवर्णशुक्लमैरावतस्थितम् ॥ सर्वदेवैःस्तूयमानंद्विभुजेपीतवाससम् ॥ ५१ ॥ ज्ञातारमितिमन्त्रस्यभार्गवऋषिश्छि-
 प्पुच्छन्दोनागसंहोदेवताइन्द्रजयप्रीतयेविनियोगः ॥ ५२ ॥ रुद्रंध्यायेच्छेत्तवर्णवृषभारूढविग्रहम् ॥ नागयज्ञोपवीतंचसर्वलक्षणसंयुतम् ॥
 ॥ ५३ ॥ नमस्तेरुद्रेतिमन्त्रस्यगायत्रीछन्दरुथवकोदेवतारुद्रप्रीतयेविनियोगः ॥ ५४ ॥ रक्तंरुद्रंजयंध्यायेद्रक्तपद्मोपरिस्थितम् ॥ रक्तश्या-
 मांवरधरंद्विभुजंरक्तवाससम् ॥ ५५ ॥ त्र्यम्बकमितिमन्त्रस्यगायत्रीच्छन्दोमहेशोदेवतारुद्रजयप्रीतयेविनियोगः ॥ ५६ ॥ अपिश्वेतंततोध्ययेद्भरा-
 भयकरंपरम् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नंश्वेतपद्मोपरिस्थितम् ॥ ५७ ॥ ईशानइतिमन्त्रस्यमरीचिऋषिः पंक्तिश्छन्दोवायुदेवताअपंप्रीतयेविनियोगः॥
 आपवत्संप्रतिवर्णमेषारूढंचतुर्भुजम् ॥ ५८ ॥ पद्मशङ्करंरामेवराभयकरंपरम् ॥ ५९ ॥ वरुडश्चेत्तमंनभस्तीतिमन्त्रस्यनरोत्तमऋषिर्विराट्छ-
 न्दोवरुणोदेवताआवयःप्रीतयेविनियोगः॥ ६० ॥ कोणमूत्रस्योभयतःश्वेतकोट्यद्वयेपुनः॥ शर्वध्यायेद्रक्तवर्णवृषभोपरिसंस्थितम् ॥ ६१ ॥ द्विभुजं

चत्रिनेत्रं चट्टाभारोपशोभितम् ॥ ६२ ॥ मालस्वाहेतिमंत्रस्यभार्गवऋषिर्गायत्राच्छन्दोमहादेवोदेवताश्विप्रतीयेविनियोगः ॥ ६३ ॥
 शृङ्गध्यायेत्पीतवर्णपीतं पद्मासनस्थितम् ॥ नानाभरणशोभाढ्यंकुण्डलद्वैरलङ्कृतम् ॥ ६४ ॥ सर्वोयइतिमंत्रस्यअगस्तिकेर्षिर्गायत्री
 छन्दोहरोदेवतागुहप्रतीयेविनियोगः ॥ ६५ ॥ अर्यम्णद्विभुजं रक्तमाल्योपशोभितम् ॥ रक्तपद्मासनस्थं च देवगन्धर्वसेवितम् ॥ ६६ ॥
 वातोवोरेतिमंत्रस्यकाश्यपऋषिरनुष्टुप्छन्दोवायुदेवताअर्यमप्रतीयेविनियोगः ॥ ६७ ॥ ध्यायेच्चजम्भकं श्वेतोद्विभुजकुण्डिलाननम् ॥ कप
 लवदनधोरं वराहोपरिसंस्थितम् ॥ ६८ ॥ कुविदोगन्धयइतिमंत्रस्यविश्वामित्रऋषिर्जगतीछन्दः सोमोदेवताजंभकप्रतीयेविनियोगः ॥ ६९ ॥
 पिलपिच्छं रक्तवर्णैरक्तमाल्यैरलङ्कृतम् ॥ रक्तपद्मासनस्थं च रक्ताभरणशोभितम् ॥ ७० ॥ देवस्येहितिमंत्रस्यपंक्तिश्छन्दः शर्चादेवतापिल
 पिच्छप्रतीयेविनियोगः ॥ ७१ ॥ पीतांचरकोध्यायेद्रक्तमाल्यैरलङ्कृतम् ॥ सुचारुवदनां भव्यांगुजाहारोपशोभितम् ॥ ७२ ॥ तद्गर्पइति
 मन्त्रस्यजटिलऋषिर्बृहतीछन्दोभवोदेवताचरकीप्रतीयेविनियोगः ॥ ७३ ॥ इयामांविदारिकां ध्यायेत्त्रिनेत्रांचचतुर्भुजम् ॥ नानागण
 युतां दिवीं पङ्कजद्वयधारिणीम् ॥ ७४ ॥ श्रीश्चेतिमन्त्रस्यवरुणऋषिर्दुर्गसिंहोदेवताविदारिकाप्रतीयेविनियोगः ॥ ७५ ॥ रक्तांचपूतनां
 ध्यायेत्पङ्कजस्थानुशोभनाम् ॥ सर्वाभरणसंपन्नां सर्वालंकारशोभिताम् ॥ ७६ ॥ माथिगुह्यामीतिमंत्रस्यविवस्वावृषिर्नारायणोदेवतापूतनाप्र
 तयेविनियोगः ॥ ७७ ॥ पूर्वादिक्षुसर्वासुसार्धं धृतपदेषु च ॥ ईशानं जटिलं श्वेतं शूलहस्तं महाभुजम् ॥ ७८ ॥ त्रिनेत्रं वृषभाखण्डनागहरो
 पशोभितम् ॥ ७९ ॥ आयुःशीर्षाणइतिमंत्रस्यवामदेवऋषिर्बृहतीछन्दोधरणीधरोदेवताईशानप्रतीयेविनियोगः ॥ ८० ॥ रक्तं ध्याये
 च्चपर्जन्यद्विभुजं पीतवाससम् ॥ दक्षिणेपरशुं ध्यायेदोकारंचतथापरे ॥ ८१ ॥ कयानश्चेतिमन्त्रस्यशक्तयष्टिपुच्छन्दः शङ्करोदेवताजयंतप्रतीयेविनियोगः ॥
 तयेविनियोगः ॥ ८२ ॥ जयंतं श्वेतं श्वेतवृषभाखण्डं ध्यात्वा ॥ मानस्तोकेतिमन्त्रस्यशक्तयष्टिपुच्छं ध्यात्वा ॥ भास्करं रक्तं द्विभुजं रक्ताश्वं ध्यात्वा मायाबीजेन पूजयेत् ॥ ८३ ॥
 शुकलं पीतं द्विभुजमौ रावतस्थं वज्रधरं ध्यात्वा मूलबीजेन स्थापयेत् ॥ ८४ ॥ भास्करं रक्तं द्विभुजं रक्ताश्वं ध्यात्वा मायाबीजेन पूजयेत् ॥ ८५ ॥
 सत्यंचाद्विभुजं श्वेतं त्रिनेत्रं पीतवाससं मन्दकुंदुबीजेन पूजयेत् ॥ वृषं पीतं वृषभाखण्डमाकाशबीजेन पूजयेत् ॥ ८६ ॥ ऋतं नीलं चतुर्भुजं महिषा

रूढम् ॥ आच्छीमइतिमन्त्रस्यहोतायक्षक्रषिस्त्रिष्टुच्छन्दःशंकरोदेवताऋक्षप्रतियेविनियोगः ॥ ८७ ॥ अग्रिमारभ्यपूजयेत् ॥ अग्रिंरक्तं स
 तजिह्वंरक्तवाससंपिङ्गाक्षं ध्यात्वा ॥ अग्निदूतमितमन्त्रस्यभद्राजक्रषिस्त्रिष्टुच्छन्दःशंकरोदेवताअग्निप्रतियेविनियोगः ॥ ८८ ॥ वितथंरक्तमज
 वाहनंद्रिभुजं ध्यात्वागायत्र्यापूजयेत् ॥ ८९ ॥ गायत्र्याविश्वामित्रक्रषिर्गायत्रीछन्दःसवितोदेवतावितथप्रतियेविनियोगः ॥ ९० ॥ यमंकृष्ण
 महिषारूढदण्डहस्तं ध्यायेत् ॥ अच्छिद्यइतिमन्त्रस्यत्रिष्टुच्छन्दोभवानीदेवतायमप्रतियेविनियोगः ॥ ९१ ॥ गृहक्षेत्ररक्तमूर्ध्वकेशमहभुजं
 रक्तवाससं ध्यात्वावाहिविजनेनपूजयेत् ॥ ९२ ॥ गन्धर्वश्चेतंद्रिभुजं पद्मासनस्थं ध्यात्वायमवीजेनपूजयेत् ॥ ९३ ॥ भृङ्गराजंरक्तसिंहासनारूढं
 दिव्ययज्ञोपवीतिनं ध्यायेत् ॥ ९४ ॥ होतायस्केतिमन्त्रस्यभार्गवक्रषिर्गायत्रीछन्दःशोदेवताभृङ्गराजप्रतियेविनियोगः ॥ ९५ ॥ मृगंपी
 तंमृगारूढं पीतवासं ध्यात्वा ॥ कदाचनेतिमन्त्रस्यवामदेवक्रषिर्वृहतीछन्दोवामदेवोदेवतामृगप्रतियेविनियोगः ॥ ९६ ॥ नैऋताद्रूपेदुच ॥
 निऋतिपीतं श्वत्पद्मासनस्थं ध्यात्वा ॥ कैदाचनेतिमन्त्रस्यपत्तिश्छन्दःसवितोदेवतानिऋतिप्रतियेविनियोगः ॥ ९७ ॥ नैऋतार्धपेदुचदौ
 वारिकेश्वेतशरभारूढं त्रिनेत्रं सर्वाभरणधृतिं ध्यात्वा ॥ होतस्वेतिमन्त्रस्यनरसिंहक्रषिर्वृहतीछन्देणशोदेवतादौवारिकप्रतियेविनियो
 गः ॥ ९८ ॥ इयामसुग्रीवंकृष्णमेघारूढं पीतवासं ध्यात्वा ॥ स्वादित्येतिमन्त्रस्यत्रिष्टुच्छन्दोवामदेवतासुग्रीवप्रतियेविनियोगः ॥ ९९ ॥
 सुमित्रियानइतिमन्त्रस्यकन्दर्पक्रषिःपत्तिश्छन्दःसूर्योदेवतावरुणप्रतियेविनियोगः ॥ १०० ॥ पुष्पदन्तं पीतमेघारूढं पीतवासं ध्यात्वा ॥ या
 ओषधीरितिमन्त्रस्यमन्मथक्रषिर्जगतीछन्दोवायुदेवतापुष्पदन्तप्रतियेविनियोगः ॥ १०१ ॥ असुरकृष्णकृष्णमाल्यैरलंकृतं ध्यात्वा ॥ आकृ
 ष्णेतिमन्त्रस्यहिरण्यवर्णक्रषिर्जगतीछन्दःसवितोदेवताअसुरप्रतियेविनियोगः ॥ १०२ ॥ असुरकृष्णनागहारान्वितं पद्मासनस्थं ध्यात्वा ॥
 आब्रह्मन्नितिमन्त्रस्यनलिनक्रषिस्त्रिष्टुच्छन्दोभवानीदेवताश्वेसोमप्रतियेविनियोगः ॥ १०३ ॥ रोगकृष्णनीलेदुर्विचरं श्वेतवृषभारूढं ध्यात्वा ॥
 नमस्तेरुद्रइतिमन्त्रस्यनारदक्रषिःपत्तिश्छन्दःश्रीदेवतारोगप्रतियेविनियोगः ॥ १०४ ॥ वायुकोणादारभ्यपूजयेत् ॥ वायुधूम्रवर्णध्वजह
 स्तंमृगारूढं ध्यात्वा ॥ देवाइतिमन्त्रस्यवृहतीछन्दोयमोदेवतानागप्रतियेविनियोगः ॥ १०५ ॥ श्वेतंसोमं श्वेतवर्णसिनस्थं ध्यात्वाभद्र

विजेन पूजयेत् ॥ १०६ ॥ रक्तं भ्रष्टाटं पतिवाससं संध्यात्वा वह्निर्जीजेन पूजयेत् ॥ पतिवाससमजवाहनं हरेकरयूरान्वितं वायुबीजेन मंदराब्जैः पू-
 जयेत् ॥ १०७ ॥ रक्तादित्तिनागहारान्वितं रक्तपद्मासनस्थं ध्यात्वा मानार्थ इति मन्त्रस्येति पूजयेत् ॥ १०८ ॥ मानोत्वा इति मन्त्रस्य भागवत् ऋ-
 विः पंक्तिश्छन्दः पृथिवी देवतादिति प्रीतिर्ये विनियोगः ॥ १०९ ॥ अदितिर्पतिवर्णासिंहाहूढा पतिं वरधरां ध्यात्वा ॥ हिरण्यवर्ण इति मन्त्रस्य
 जनार्दन ऋषिर्बृहती छन्दः सोमो देवतादिति प्रीतिर्ये विनियोगः ॥ ११० ॥ एवं यथा विधायार्थं हेमं कुर्याद्विधा विधिः ॥ होमं ते दक्षिणां दद्या-
 त्काञ्चनं हेमं संयुतम् ॥ १११ ॥ तडागयागपक्षे तु सुवर्णचार्धमेव वा ॥ ११२ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि द्वितीय भागे
 दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ अथ पूजाक्रमं वक्ष्ये पुराणस्मृतिचोदितम् ॥ उत्तरेऽपि श्रिये वाथ पूर्वैर्वापि समाच-
 रेत् ॥ १ ॥ नदीतीरेनेमिप्रतिदशद्वादश संख्यया ॥ मंडलं रचयेद्विप्राश्चरुक् द्वयं संयुतम् ॥ २ ॥ त्रिभागं विभजेत्क्षेत्रं मध्यभागं द्वयेन तु ॥
 त्रिहस्तं वेदिकां कुर्यात्तालोत्सेधामुदकप्लवाम् ॥ ३ ॥ उत्तरांशे दक्षिणे चारत्निहस्तां तरेऽपि च ॥ त्रिमेखलां हस्तमात्रां गुणवेदसमन्विताम् ॥ ४ ॥
 मूले सार्धं च शुक्लां च मेखलां तु तथैव च ॥ चतुर्गुलिकां चोर्वोदि मध्योन्नतां प्रकल्पयेत् ॥ ५ ॥ षट्सप्तांगुलिकां योनिं पश्चिमे मेखलां परे ॥ विन्यसे-
 न्नाभिं संयुक्तं मेवं कुंडं प्रकल्पयेत् ॥ ६ ॥ आर्द्रं वृद्ध्या त्मकं कुर्यात्सं कल्पं मानं संचरेत् ॥ आर्द्रार्थं नैव सं कल्पेत्तथा विदेव दर्शने ॥ ७ ॥ गया
 आर्द्रार्थं कंचाष्टार्थं आर्द्रार्थमेव च ॥ ऐशान्यां कलशे देवं पूजयेद्गुणनायकम् ॥ ८ ॥ मध्ये कुण्डे महं श्रैवा विष्णुदेवं दिगीश्वरान् ॥ ब्रह्माणं चा-
 मि कुंडे तु स्वैः स्वैर्मन्त्रैः प्रपूजयेत् ॥ ९ ॥ प्राणायामं विधायार्थं भूतशुद्धिं समाचरेत् ॥ ध्यायेद्वाटवीं शिपुरुषं सर्वलक्षणं संयुतम् ॥ १० ॥ श्वेतं
 चतुर्भुजं शंतिं कुण्डलौ वरलङ्कृतम् ॥ पुस्तकं चाक्षमालां च वराभयकरं परम् ॥ ११ ॥ पितृवैश्वानरोपेतं कुटिलभूपशोभितम् ॥ करालवद-
 नै चैव आजानुकरलं वितम् ॥ १२ ॥ मूर्धन्यं त्रिंशमाविश्य मुखे वायुः समाहितः ॥ पृथ्वीधरो र्यमा चैव तथा हवनेष्टितौ ॥ १३ ॥ वक्षस्थले
 चापरां संध्यां जेज्वैव यथा विधिः ॥ नेत्रयोर्दिति पंजन्यौ श्रोत्रोदिति ज्यपुत्रकौ ॥ १४ ॥ संपेन्द्रा वासनस्थौ च वामे दक्षं विभावयेत् ॥ सत्यं सोमाग्र-
 यस्तत्र राहोः पंच च पंच च ॥ १५ ॥ रुद्रश्च राजयक्षमाच वामहस्ते व्यवस्थितौ ॥ पार्श्वे तु दक्षिणे तद्गद्विश्च मर्हक्षकः ॥ १६ ॥ उभौ द्वेयौ त-

थाजाचोरभौगन्धर्वपुष्पकौ ॥ जंघयोर्भृगुसुत्रावोस्मिचचोदवारिकोणः ॥ १७ ॥ जयशक्रौतथाभेदपदयोः पितरस्तथा ॥ एवं ध्यात्वा
 न्यसेत्पुष्पसोमैर्नैर्विविचितयेत् ॥ १८ ॥ मन्दरैर्दधिद्युक्तेन षडङ्गानि समाचरेत् ॥ तावद्व्रियतः कृत्वा प्रणवब्रह्मणेति च ॥ १९ ॥ वारुत्वी
 शायविघ्नो हेतितन्नाविष्णुः प्रचोदयात् ॥ अनेन स्नापनं कुर्व्यात्पूजाद्व्याणि प्रोक्षयेत् ॥ २० ॥ आसनं पूजयेत्पूजयेत्पूजयेत् ॥ आ
 दौ तु भारुकरं सूर्यशचीनाथं गणाधिपम् ॥ २१ ॥ आधारशक्तिं पृथिवीं पूजयेत्तत्र षड्भुजम् ॥ ब्रह्मशासनमित्युक्तं पूजयेदसन्ततः ॥ २२ ॥
 सितचन्दनयुक्तेन श्वेतपुष्पं प्रगृह्या च ॥ हरेर्व्यान्ततो व्यायेत्स्वार्थेऽप्येवमपण्डले ॥ २३ ॥ आवाह्यचासनं दद्यात्ततः पावादिर्कन्यम् ॥ मधु
 पर्कततो दद्याद्वास्तोष्पातिमथेश्वरम् ॥ २४ ॥ अस्य मन्त्रस्य च ऋषिः छन्दो गायत्री मीरितम् ॥ देवता च भवेद्ब्रह्मा योजयेद्देवशेषकम् ॥ २५ ॥ मंदरं विज
 यं सोमं महादेवं च माधवम् ॥ रुद्रं हरं जयं च पूर्वादिदलमूलके ॥ २६ ॥ जयाचविजयचैव सत्यामायाशिवाविका ॥ हासिनी कामिनी चैतादल
 मूलेषु भावयेत् ॥ २७ ॥ पुष्पाञ्जलित्रयं दद्याद्वास्तोष्पतय इत्यपि ॥ अर्घ्यं मंत्रेण गंधाद्यैः पूजयेद्भूतिमिच्छता ॥ २८ ॥ वास्तोष्पते भवमेतदिति ध्या
 त्वा ऋतं चैति मंत्रेण पूजयेत् ॥ ऋषिर्नारायणः छन्दो गायत्री परिकीर्तितम् ॥ २९ ॥ मूर्त्यश्च देवताख्यातः प्रीणितः कुलिशायुधः ॥ सूर्यरक्तासनारू
 ढि द्विभुजं रक्तवाससम् ॥ ३० ॥ रक्तपद्मद्वयधरं कुंडलाद्यैः सुशोभितम् ॥ एवं ध्यात्वा तु मतिमान्दं संसमंत्रमभिधरम् ॥ ३१ ॥ हंसस्य इति संसमंत्रं ऋषि
 रैतथ्य ईरितः ॥ षड्भिः छन्दः स्वयंदेवो विनियोगस्तु प्रीतये ॥ ३२ ॥ नालोत्पलद्वयधरं संसमंत्रं तूष्परीस्थितम् ॥ स्वच्छदेवतां वरधरं वरदं भक्तवत्सलम्
 ॥ ३३ ॥ स्वं मदात्वमिति मंत्रेण श्वेतचन्दनपुष्पकैः ॥ पूजयेत्परया भक्त्या वस्त्रालंकारभूषणैः ॥ ३४ ॥ उद्घर्षण इति मंत्रेण कृष्णपुष्पैश्चैवार्चयेत् ॥ सत्य
 व्रतः ऋषिश्चास्यत्रिष्टुब्धोऽस्य देवता ॥ ३५ ॥ सविता चैव विज्ञेयः प्रीतये च वृषस्य च ॥ शुक्लवर्णं तथा काशमृषिसंघैश्च संस्तुतम् ॥ ३६ ॥ यत्स्थं
 द्विभुजं ध्यायेद्ब्रह्मविधारणम् ॥ शत्रोर्देवीति पठनाद्ब्रह्मपुष्पादिभिर्भजेत् ॥ ३७ ॥ ऋषिः स्यात्कर्दमो विप्राश्छन्दो जागतिकताथा ॥
 देवता च भवेच्चाग्निराकाशप्रीतये न्यसेत् ॥ ३८ ॥ ध्वजहस्तं महाबाहुं मरुद्भिश्चैव पसेवितम् ॥ द्विभुजं धृग्वर्णं च वायुध्यात्वा प्रपूजयेत् ॥ ३९ ॥
 राजान इति मंत्रेण पूजयेत्सिततंडुलैः ॥ ऋषिर्नारायणः छन्दो गायत्री देवता द्विजाः ॥ ४० ॥ देवता च भवेद्वायुः प्रीतये तस्य योजयेत् ॥ पूषा

रक्तश्चद्विभुजो रक्तपद्मासनस्थितः ॥ ४१ ॥ राजानइति चक्रचापूजयेद्ब्रह्मचन्दनैः ॥ गोभिलात्यक्रुषिः पङ्क्तिश्छन्दोऽस्य जगती स्मृतम् ॥
 ॥ ४२ ॥ देवता च भवेद्भूः प्रीतये विनियोजयेत् ॥ वितथं श्यामवर्णं च चतुर्भिरवाहुभिर्वृतम् ॥ ४३ ॥ मृगाक्षपाशखट्वाङ्गशूलं च दधत् करैः ॥
 मेघारूढं विशालाक्षं राजानो मह्यमरियन् ॥ ४४ ॥ गृहक्षतं तथा शुक्लं चतुर्भिर्गर्दभैर्वृतम् ॥ शूलं दंडं च खट्वाङ्गधारिणं वृषवाहनम् ॥ ४५ ॥
 पीतवस्त्रधरे देवं जटामुकुटसंयुतम् ॥ आशुः शिशानइति मन्त्रेण पूजयेद्ब्रह्मचन्दनैः ॥ ४६ ॥ पुष्पदंतं क्रुषिस्त्रिष्टुब्धश्च अपरिक्लीतितम् ॥
 ईश्वरस्य देवतायाः प्रीतये विनियोजयेत् ॥ ४७ ॥ यमं ध्यायेत्कृष्णवर्णं महिषस्थं द्विबाहुकम् ॥ दण्डपाशधरं चैव केयूरार्द्यैर्विभूषितम् ॥
 ॥ ४८ ॥ ईशानेति च मन्त्रेण पूजयेत्कुसुमादिना ॥ वामदेवक्रुषिः पङ्क्तिश्छन्दः कालोऽस्य देवता ॥ ४९ ॥ षडाननं च गंधर्वपतिं ध्यायेच्चतुर्भु-
 जम् ॥ पीतांबरधरं चैव नानाभरणभूषितम् ॥ ५० ॥ यदेवइति मन्त्रेण पूजयेत्कुसुमादिना ॥ हारितोष्यइति प्रोक्तो जगती छन्द ईरितम् ॥
 ॥ ५१ ॥ हिरण्यगर्भो देवतास्य प्रीतये विनियोजयेत् ॥ भृङ्गराजं जटारूढं स्वच्छं पीतांबरशुभम् ॥ ५२ ॥ चक्षुःपतितिमन्त्रेण पूजयेद्ब्रह्म-
 चन्दनैः ॥ क्रुषिश्चागस्तिराख्यातास्त्रिष्टुब्धः प्रकीर्तितम् ॥ ५३ ॥ विश्वेदेवा देवता च भृङ्गराजस्य प्रीतये ॥ पतितं मृगं गारूढं जटामुकुट-
 मंडितम् ॥ ५४ ॥ परदेवाइति मन्त्रेण पूजयेद्द्वलिपायसैः ॥ कपिलश्चक्रुषिः प्रोक्तो गायत्री छन्द ईरितम् ॥ ५५ ॥ वरुणे देवता चास्य प्रीतये
 विनियोजयेत् ॥ ध्यायेत्पितृगणं शुक्लं चतुर्भिरवाहुभिर्वृतम् ॥ ५६ ॥ पितृभ्य इति मन्त्रेण पूजयेत्कुसुमादिना ॥ शुनः शोपक्रुषिश्चास्य त्रिष्टुब्ध-
 च्छन्दश्च देवता ॥ ५७ ॥ विश्वेदेवः समायाताः पितृर्मेधेन पूजयेत् ॥ दौवारिकं चाष्टभुजं कृष्णवर्णं विचिन्तयेत् ॥ ५८ ॥ रक्तवासी पद्मलक्ष-
 कृष्णव्याघ्रोपरिस्थितम् ॥ योनः पतितिमन्त्रेण पूजयेद्भक्तितत्परः ॥ ५९ ॥ वैश्वानरक्रुषिश्चास्य गायत्री छन्द ईरितम् ॥ देवता च भवेच्छक्ति-
 विनियोगश्च पूजने ॥ ६० ॥ शंखाभं च वसुशुर्विद्विभुजं च क्रुषिधारिणम् ॥ हंसारूढं महाकायं बलिविज्ञानकारणम् ॥ ६१ ॥ शंखपद्मधरं चैव
 महिषस्थं विचिन्तयेत् ॥ सइषुहस्तेति मन्त्रेण पूजयेद्भक्तभूषणैः ॥ ६२ ॥ क्रुषिः शंखस्तथा च्छन्दः पङ्क्तिः सोमोऽथ देवता ॥ श्वेतं जलाधिपं ध्या-
 येद्ब्रह्मवाद्यैश्च वेष्टितम् ॥ ६३ ॥ क्रुष्यासनगतं ध्यायेच्छ्वेतगंधेन चार्चयेत् ॥ बृहस्पतेः परिदीयाइति मन्त्रेण भक्तितः ॥ ६४ ॥ त्र्यंबकोऽस्य

ऋषिस्त्रिष्टुब्धन्दोदेवोजलाधिपः ॥ ध्यायेच्चअमुरंस्तेकरालंनरवाहनम् ॥ ६५ ॥ दशभिर्बाहुभिर्युक्तं कृष्णवस्त्रानुलेपनम् ॥ शत्रोदेवीतिमन्त्रेण कृष्णपुष्पैः प्रपूजयेत् ॥ ६६ ॥ ऋषिर्वैश्वानरश्चन्दो विराडित्यभिधीयते ॥ वैश्वानरोत्तरो देवः प्रीतयेतस्य योजयेत् ॥ ६७ ॥ शेषं पठाननं ध्यायेत् कृष्णचर्मधुपिण्डम् ॥ मेषस्थं कुण्डलोपेतं नागयज्ञोपवीतिनम् ॥ ६८ ॥ उद्धर्षदिति मन्त्रेण पूजयेद्भूतिमिच्छता ॥ पापं रक्तं त्रिनेत्रं रक्तं प्रीतिं विचिन्तयेत् ॥ ६९ ॥ रक्तश्मश्रुधरं चैव रहस्तं विचिन्तयेत् ॥ सिद्धो वै रीति मन्त्रेण कृष्णपुष्पैरथाचयेत् ॥ ७० ॥ यमं च कृक राक्षं च आकुञ्चन्मूर्धजं द्विजाः ॥ कपिलोऽस्य ऋषिश्छन्दोऽनुष्टुप् चैव पकृतिं तम् ॥ ७१ ॥ देवता च यज्ञः स्यात्तं प्रीतये विनियोजयेत् ॥ यमं च कृकराक्षं च क्षमाकुञ्चितमूर्धजम् ॥ ७२ ॥ खरस्थं द्विभुजं ध्यायेदिमं मन्त्रमुदरयेत् ॥ वासुकिः स्याद्दृष्टिश्चास्य पक्तिश्छन्दश्च देवता ॥ ७३ ॥ हिरण्यगर्भ इत्युक्तः प्रीतयेऽस्य नियोजयेत् ॥ अर्धपीतं च द्विभुजं रक्ताक्षं धूम्रमेव वा ॥ ७४ ॥ देवताभिश्च संपन्नं वा तो वारेति रेव च ॥ ऋषिर्वायुश्च गायत्री छंदो वायुश्च देवता ॥ ७५ ॥ सुगर्भं शङ्खचक्रगदापद्मधरं तथा ॥ पीतवस्त्रं पन्नगस्थं हारकेयूरमंडितम् ॥ ७६ ॥ अवसुष्टा परापतद्वीति मन्त्रेण परिपूजयेत् ॥ अग्निश्चास्य ऋषिः प्रोक्तश्छन्दः सोमश्च देवता ॥ ७७ ॥ पीतं भस्त्राटकं ध्यायेत् पद्मस्थं रक्तभूषणम् ॥ द्विभुजं पद्महस्तं च देवमेवं विचिन्तयेत् ॥ ७८ ॥ यन्मातुरिति मन्त्रेण पूजयेत् स तं दुलैः ॥ जम्भकोऽस्य ऋषिश्छन्दो गायत्री समुदाहृता ॥ ७९ ॥ देवता च भवेत्कुम्भः प्रीतये विनियोगतः ॥ सोमं ध्यायेच्छयामरूपं पद्मासनगतं परम् ॥ ८० ॥ नानाभरणसंपन्नं किरीटवरधारिणम् ॥ मर्माणितेति मन्त्रेण गन्धाद्यैरपि पूजयेत् ॥ ८१ ॥ ऋषिः स्वार्थो वै दृष्टन्दो जगतीत्यभिधीयते ॥ देवता च भवेत्सोमः प्रीतये विनियोजयेत् ॥ ८२ ॥ दर्पध्यायेत् कृष्णवर्णं कृष्णाम्बरधरं तथा ॥ नागयज्ञोपवीतं च शिखिस्तं भद्रिजोत्तमाः ॥ ८३ ॥ पञ्चदीशेति मन्त्रेण गन्धाद्यैः परिपूजयेत् ॥ मन्त्रश्चास्य ऋषिश्चास्य पञ्चायतनमरितम् ॥ ८४ ॥ पंक्तिश्छन्दस्तथा प्रोक्तं देवः पञ्चाननः स्मृतः ॥ इयामवर्णादिति ध्यायेद्विभुजां पीतविग्रहम् ॥ ८५ ॥ सर्वलक्षणसंपन्नं सर्वालङ्कारशोभिताम् ॥ सुपर्णोऽसीति मन्त्रेण पूजयेत् पीतचन्दनैः ॥ ८६ ॥ ऋषिर्नारायणश्चन्दो जगतीपरिकीर्त्यते ॥ भवेद्देवो भार्गवश्च इष्टार्थे परिपूजयेत् ॥ ८७ ॥ रक्ताभामादिति ध्यायेत् सर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ शुक्रां भारिति मन्त्रे

णगन्धाद्यैरभिपूजयेत् ॥ ८८ ॥ वामदेवऋषिश्चास्यगन्धाद्यैरभिपूजयेत् ॥ देवः शुक्रः समाख्यातः स्तुतौ च विनियोजयेत् ॥ ८९ ॥ ईशानादि
 कोणगतान् पूजयेत्सुसमाहितः ॥ आपं ध्यायेच्छुक्लवर्णं कुण्डलाद्यैर्विभूषितम् ॥ ९० ॥ इदं विष्णुरिति मंत्रेण त्रिगन्धेन समर्चयेत् ॥ ऋषिः स्यात्क
 र्दमश्छन्दो विराडित्यभिधीयते ॥ ९१ ॥ देवः सोमः समाख्यातः प्रीतये विनियोजयेत् ॥ स रितं द्विभुजं रक्तश्वेतं वरान्वितम् ॥ ९२ ॥ हरिचन्दन
 लिप्ताङ्गं वरदं तं विचिन्तयेत् ॥ पयसा शुक्ल इति मन्त्रेण पूजयेत्कमलादिना ॥ ९३ ॥ नारायणऋषिश्चास्यपंक्तिश्छन्दः प्रकोत्त्यते ॥ नारायणः स्वयं देवः
 प्रीतये विनियोजयेत् ॥ ९४ ॥ जयं ध्यायेत्पतितवर्णं द्विभुजं वरहस्तकम् ॥ देवः किराटमम्पन्नं सर्वालंकारभूषितम् ॥ ९५ ॥ दृष्ट्वा परिश्रुत इति म
 न्त्रेणानेन पूजयेत् ॥ ऋषिर्नारायणश्छन्दः पंक्तिः सोमोऽथ देवता ॥ ९६ ॥ रुद्रं ध्यायेद्भक्तवर्णशीतशुक्रतन्त्रेण वरम् ॥ द्विभुजं शूलहस्तं चण्ड
 मरुच पराभवेत् ॥ ९७ ॥ दिवो मूर्ध्निति मंत्रेण ऋषयः समुदाहृताः ॥ ऋषिः स्यात्काशपश्छन्दो विराडित्यभिधीयते ॥ ९८ ॥ स्वयं देवो विनियोगः स्तु
 तौ च विनियोजयेत् ॥ द्विभुजं रक्तपद्मस्थं पंकजद्वयधारिणम् ॥ ९९ ॥ अस्य किराट इति मन्त्रेण रक्तस्रक्चन्दनादिभिः पूजयेत्परयाभक्त्या ऋषिर्नो
 लउदाहृतः ॥ १०० ॥ त्रिष्टुप्छन्दो देवता स्याद्भुजोऽपि परिशीर्तितः ॥ स वितारतथा ध्यायेत्पद्मस्थं द्विभुजं प्रभुम् ॥ १०१ ॥ नानाभरणशोभा
 ढयं सप्ताश्वरथमंडितम् ॥ यद्देवा इति मन्त्रेण गन्धाद्यैः परिपूजयेत् ॥ १०२ ॥ ऋषिरैतथ्य आख्यातः प्रीतये विनियोजयेत् ॥ ध्यायेद्भक्तवि
 वस्वं तं द्विभुजं पद्माविग्रहम् ॥ १०३ ॥ अविद्या इति मंत्रेण पूजयेद्बन्धचन्दनैः ॥ ऋषिर्गन्धः समाख्याता त्रिष्टुप्छन्दश्च ईरितः ॥ १०४ ॥ देवता च भवे
 त्सोमः स्तुतौ च विनियोजयेत् ॥ विबुधाधिपंतो ध्यायेत्पीतवृषभवाहनम् ॥ १०५ ॥ चतुर्भुजं यष्टिहस्तमक्षमालैकहस्तकम् ॥ त्रिनेत्रं रक्तवस्त्रं चतु
 कुटाद्यैरलङ्कृतम् ॥ १०६ ॥ ऋषिर्हारित इत्युक्तो जगती च्छन्द ईरितम् ॥ देवता च भवेच्छक्तिः प्रीतये विनियोजयेत् ॥ १०७ ॥ मित्रं ध्यायेच्छुक्लवर्ण
 वराभयकरं परम् ॥ मिषस्थं च त्रिनेत्रं च किराटवरमंडितम् ॥ १०८ ॥ धनकरास्त्विमं त्रिनेत्रं पूजयेदधिपायसैः ॥ ऋषिरैतथ्य इत्युक्तो जगती च्छन्द ई
 रितम् ॥ १०९ ॥ देवता च भवेद्ब्रह्मा प्रीतये विनियोजयेत् ॥ पतं स्याद्भ्राजयश्माणं करालं च विचिन्तयेत् ॥ ११० ॥ यशोरूपमिति मन्त्रेण
 गंधाद्यैः परिपूजयेत् ॥ दध्यङ्गुथर्वेण ऋषिर्गायत्री च्छन्द ईरितम् ॥ १११ ॥ यक्ष्मा चेदेवता चैव स्तुतौ च विनियोजयेत् ॥ शुक्लाम्बरधरं ध्या

ये द्विभुजं शिखिवाहनम् ॥ ११२ ॥ यमं विनिर्दिशन् प्रपूजयेद्भक्तितत्परः ॥ ऋषिः स्यान्नारदः श्रोतुं शृणु प्रकीर्तितम् ॥ ११३ ॥ विवस्वान्दे-
 वता चैव क्रतौ च विनियोजयेत् ॥ एवं ध्यात्वा विवस्वं तं महाकार्यमहोदरम् ॥ ११४ ॥ अभिन्नरूपमन्त्रेण गंधाद्यैः परिपूजयेत् ॥ काश्यपोऽस्य ऋ-
 षिः शृणुंश्चिह्नं देवः शचीपतिः ॥ ११५ ॥ बहिराशानकोणे पुदेवा दीप्य परिपूजयेत् ॥ कूष्माण्डैर्वरणाप्युपैः शौरैर्कैर्वासमर्चयेत् ॥ ११६ ॥ पीतां-
 करालिकां ध्यायेत् शरकीं वारवर्णिनीम् ॥ स्वर्जस्थान् द्विभुजं चैव गुह्यं आहारोपशोभिताम् ॥ ११७ ॥ पीतिन्यरूपमन्त्रेण पूजयेद्भूतिमिच्छुकः ॥
 बलदेवः ऋषिश्चास्य छन्दो गौरी च देवता ॥ ११८ ॥ ध्यायेद्द्विद्वारिकारं लानवयौवनसंयुताम् ॥ पवित्रेण पुनर्हीति मन्त्रेणानेन पूजयेत् ॥ ११९ ॥
 ऋषिर्गणैः समाख्यातं स्निग्धं छन्दोऽस्य देवता ॥ रुद्रोऽपि च समाख्यातः स्तुतौ च विनियोजयेत् ॥ १२० ॥ पापादिराक्षसां ध्यायेत् सौरभेयोपर-
 स्थिताम् ॥ कयानहति मन्त्रेण पूजयेद्बन्धचन्दनैः ॥ १२१ ॥ ऋषिः सुवर्ण आख्यातः पाङ्क्तिः छन्दः प्रकीर्तितम् ॥ देवता च महादेव इष्टार्थे विनियो-
 जयेत् ॥ १२२ ॥ कुण्डवेद्यां अंतरे च स्थापयेद्द्विधिवदुधः ॥ पर्वभाग्रं मुदं चैव गजदंतमुदं तथा ॥ १२३ ॥ बल्मीकं संगमं चैव राजद्राचरं तुष्पथात् ॥
 कुशमूलं मुदं चैव यज्ञस्य वनस्पतेः ॥ १२४ ॥ इन्द्रवल्ली तथा क्रांतं अमृतं त्रिपुषस्य च ॥ मालती चंपकं चैव तथा उवारीरुस्य च ॥ १२५ ॥
 पारिभद्रस्य पत्रैश्च परितः परिवेष्टनम् ॥ पञ्चतुङ्गस्य परितो मुखे कुर्यात्फणान्वितम् ॥ १२६ ॥ श्रीफलं बीजं पूरं च नालिकेरं च दाडिमम् ॥ धात्रीजं तु-
 फलं चैव अन्यथा दोषमादिशेत् ॥ १२७ ॥ पञ्चरक्तं सुवर्णं च निक्षिपेद्भूरुण्यजेत् ॥ पञ्चोपचारैर्विधिवद्बन्धपुष्पादिभिर्भूजयेत् ॥ १२८ ॥
 उद्वर्तनं हति मन्त्रेण वरुणं च पुनर्भूजयेत् ॥ अस्य मन्त्रस्य च ऋषिर्विष्णुः शृणुंश्च छन्दोऽदाहृतम् ॥ १२९ ॥ गायत्री देवता पाशोति स्य ग्रीतये विनियोजयेत् ॥
 पञ्चगन्धान्विनिक्षिप्य हस्तं दत्त्वा पठेत्ततः ॥ १३० ॥ सर्वसमुद्राः सरितः सरांसि च महाह्रदाः ॥ आयातु सर्वपापघ्नाः सर्वलोकां सुखवहाः
 ॥ १३१ ॥ गङ्गाद्याः सरितः सर्वास्तीर्थानि जलदानदाः ॥ आयातु यजमानस्य दुर्गितक्षयकारकाः ॥ १३२ ॥ अवोराज्यं पृथक्कृत्वा वास्तोष्पत-
 य इत्यपि ॥ शतं वा चाष्टसंयुक्तं सहस्रं वा विशेषतः ॥ १३३ ॥ शतार्धं वा हुनं द्विप्रस्तितं लेवं तं दुलैः सह ॥ पालाशैर्वापि पण्डैर्वा दुर्बलैः स्याचरेत् ॥
 ॥ १३४ ॥ पयोदध्यादिभिर्वापि मध्याज्यैर्वा विक्षिप्यते ॥ अन्येषां च व्रतैर्नैव एकैकामथ वाहुतिम् ॥ १३५ ॥ अष्टाविंशतिभिश्चान्यैर-

षाष्टौपंचपंचवा ॥ १३६ ॥ चरक्यादींश्चासनैश्चपिष्टकैर्वटकेनवा ॥ रक्तपुष्पेणपत्रेणत्रिमध्वत्केनयत्नतः ॥ १३७ ॥ वास्तोष्पतेदृढंमृत्त
 यजेद्वास्तुपतियदा ॥ पंचोपचारैर्विधिवत्सांगोपागैरनंतरम् ॥ १३८ ॥ बलिमासादयेत्पश्चाद्दद्यादैककशःक्रमात् ॥ ब्राह्मणैश्चैवदद्याच्चसदा
 आर्ज्यसमाक्षिकम् ॥ १३९ ॥ शाल्यन्नंशिश्विनेदद्यात्तथानीलोत्पलानिच ॥ ओदनंसेतुपलंदद्यात्पजन्यायाविकक्षणः ॥ १४० ॥ जयायपिष्ट
 कंकार्यमिन्द्रायघृतमोदकम् ॥ सूर्यायपिष्टकान्नचस्त्याययवपूलिकाम् ॥ १४१ ॥ भ्रमायमत्स्यमांसान्नंशङ्कुलीमथपिष्टकम् ॥ वायव्येचतथास
 क्तूनूपूजेअपूपमेवच ॥ १४२ ॥ वितथायकलायांनृगृहशंक्षायसमाक्षिकम् ॥ पूष्णेथकृसरान्नंचशाल्यन्नंचनिवेदयेत् ॥ १४३ ॥ भन्वर्वायक
 स्तूरिकांनृकृसरंभृङ्गराजके ॥ मृगाययावकान्नंचपितृभ्यामुद्रपायसम् ॥ १४४ ॥ दौवारिकायकृशराननदुहेचपूपकम् ॥ पायसंपुष्प
 दंतायवरुणायचपिष्टकम् ॥ १४५ ॥ असुरायमोदकांश्चैवदद्यादापिक्षयेसुरा ॥ घृतौदनंचसोमायकणान्नयक्ष्मणेदेदेत् ॥ १४६ ॥ रोगाय
 घृतलड्डूकसपायसगुडौदनम् ॥ अक्षायविविधान्नंचभल्लाटायतैवच ॥ १४७ ॥ सोमायमधुशाल्यन्नंनागायगुडपिष्टकम् ॥ अदित्यैचापिगो
 धूमंघृतपक्कानिवेदयेत् ॥ १४८ ॥ दित्यैदद्यात्तथाक्षीरंसितशर्करयासह ॥ क्षीरान्नंचैवपूष्णेचआपवत्सायवैदधि ॥ १४९ ॥ सवित्र्यै
 लड्डूकान्नंचसवित्रेचगुडौदनम् ॥ जयायघृतमन्नंचमिष्टान्नंचविवस्वते ॥ १५० ॥ विरूपायचतद्दद्याद्धरिद्रान्नंतथैवच ॥ घृतौदनंचचित्रायरु
 द्रायघृतपायसम् ॥ १५१ ॥ मांसौदनंयक्ष्मणेचकृसरंवरुणायच ॥ अर्यम्णेशर्करापूपंवाहिदद्याच्चतुष्टयम् ॥ १५२ ॥ चित्रौदनंसमांसंचम
 त्त्यान्नगुडपिष्टकम् ॥ प्रतिदेवोपरिक्षीरंघृतक्षीरसमन्वितम् ॥ १५३ ॥ तीर्थतोयसमायुक्तंमुग्धेनसमन्वितम् ॥ पताकादेवमणेनदद्याद्ध
 त्नादितिकमात् ॥ १५४ ॥ मंत्रजपेत्स्वसामथ्यान्त्वसामथ्यस्तुतिपठेत् ॥ पुरुषस्तवस्यसूर्यऋषिर्जगतीछन्दः सवितादेवतासोमपाके
 स्तुतौविनियोगः ॥ १५५ ॥ शंकरउवाच ॥ विष्णुर्जिष्णुर्विभुयज्ञोयज्ञियोज्ञपालकः ॥ नारायणोनेराहंसोविष्णुर्मेनोदुताग्रनः ॥ १५६ ॥
 यज्ञेशःपुण्डरीकाक्षःकृष्णःसूर्यःसुरार्चितः ॥ आदिदेवोजगत्कर्तामण्डलेशोमहीधरः ॥ १५७ ॥ पद्मनाभोहृदिकेशोदातादामोदरोहरिः ॥
 त्रिविक्रमस्त्रिलोकेशोब्रह्मणःप्रीतिवर्द्धनः ॥ १५८ ॥ भक्तप्रियोऽच्युतःसत्यःसत्यवाक्योऽध्रुवःशुचिः ॥ संन्यासीशाल्मस्तत्त्वज्ञानिपवाञ्छ

कुणात्मकः ॥ १५९ ॥ विदारीविनयः ज्ञातस्तपस्वविद्युतप्रभः ॥ यज्ञस्त्वंहिवष्टकारस्त्वमोङ्कारस्त्वमग्नयः ॥ १६० ॥ त्वंस्वधात्वं
 स्वाहात्वंस्वधाचपुरुषोत्तमः ॥ नमोदेवादिदेवायविष्णवेशाश्वतायच ॥ १६१ ॥ अनंताथाप्रमेयायनमस्तेगरुडध्वज ॥ अक्षस्तपविद्रुप्रो
 क्तमहोदेवेनभाषितम् ॥ १६२ ॥ प्रयत्नाद्यः पठोन्नित्यममृतत्वंसगच्छति ॥ १६३ ॥ ध्यायति यो नित्यमनंतमच्युतं हृत्पद्ममध्यस्थम
 व्यवस्थितम् ॥ उपासकानां प्रभुमेकमोश्चरते यांति सिद्धिं परमं तु वैष्णवम् ॥ १६४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि द्वितीयभागे द्वादशो
 ध्यायः ॥ १२ ॥ ७ ॥ सुत उवाच ॥ ततोभेर्यादिवोषेण यजमान उद्भूमुखः ॥ कनकतोयेन गोचनेन मुद्रालयेन लेपयेत् ॥ १ ॥ ऐशान्यामध्यभागे वा
 यजेद्वा सुसमाहितः ॥ वर्तुलाकारेद्यस्मान्मन इच्छति संजपन् ॥ २ ॥ ऋषिः कंठोत्थगायत्री छन्द इत्यभिधीयते ॥ देवता पृथिवी चैव स्तु
 तौ च विनियोजयेत् ॥ ३ ॥ विवरे पूजयेत्कर्मब्रह्माणं च धराधरम् ॥ पृथिवी गन्धपुष्पाद्यैर्नैव द्वाविधरपि ॥ ४ ॥ अग्रतोऽष्टदललेख्य
 स्थापयेत्कलशं ततः ॥ मुखे विधाय कनकराजतेन विनिर्मितम् ॥ ५ ॥ शुक्रेण शङ्खसंवापि विश्वामित्रसमुद्रवम् ॥ पूजयेत्तथैतं पि
 नगन्धपुष्पाक्षतादिना ॥ ६ ॥ विष्णुक्रांता वचा कुष्ठचन्दनेन विलोडितम् ॥ क्षीरं च मातुलिङ्गं च सावित्रं च सूर्धया ॥ ७ ॥ दध्यक्षतं यधुयुत
 मेवमर्घ्यं च सादयेत् ॥ सितचन्दनवस्त्राद्यैः शाल्यैश्च विविधैरपि ॥ ८ ॥ अग्रं कलशं कृत्वा पञ्चवर्णसमन्वितम् ॥ आवाहयेत्तथैतं पि
 मंत्रेण नेन भक्तिः ॥ ९ ॥ आयाहि भगवन् देवतोयमूर्ते जलेश्वर ॥ हृद्गर्धर्मया दत्तं परितोषाय ते नमः ॥ १० ॥ गृहेभ्यश्चैव तोषाय त्वं चैव
 च शूलिने ॥ इमं मे वरुणे त्यादिप्रत्येकं स्याद्वा त्रिषयम् ॥ ११ ॥ ततोर्ध्वदानं विधिवत्क्षीरेण हविषामधु ॥ यजमानः स पत्नीकः कुम्भं कुशं निधा
 य च ॥ १२ ॥ हिरण्यगर्भेति मंत्रस्य भरद्वाज ऋषिः स्मृतः ॥ छन्दश्च जगती ख्यातो देवता च जलाधिपः ॥ १३ ॥ वरुणस्यो तं भर्तेति मंत्रस्य
 जलकुम्भं निवेदयेत् ॥ अस्य मन्त्रस्य च ऋषिर्नारदः परिकीर्तितः ॥ १४ ॥ विराट्छन्दश्च ईशानो देवता स मुद्राहता ॥ मोचयेन्मनः शुभं च म
 षयुग्मं तथैव च ॥ १५ ॥ संभवे पक्षियुग्मं च आर्दीवाचक्रवाककम् ॥ मोचयेन्नागयुग्मं च आयुर्वृद्धं अहेतवे ॥ १६ ॥ दिक्षु जीवितिकां दद्याद्वा
 क्षसेभ्यो बलिं हरेत् ॥ निर्मितं माषभक्तेन तत्पुष्पैरलंकृतम् ॥ १७ ॥ क्षात्रकोलक्ष्मणश्चैव मणिभद्रागणेश्वरः ॥ सर्वे दुकेन हतेन दिक्षु मध्यय

धाक्रमात् ॥ १८ ॥ येभवाभाविनोभूतायेचतेषुमयासिनः ॥ आहरंतुबलितुष्टयाप्रयच्छंतुभूमम् ॥ १९ ॥ इत्युक्ताचबलिदद्यान्नपरकु
 र्यादनंतरम् ॥ दद्यात्पयस्विनीगंचाचार्यायविशेषतः ॥ २० ॥ अन्येषांहिरण्यगंचदद्याद्द्विजन्मने ॥ व्याहृतित्रितयैवततोवाल
 णंपंचकम् ॥ २१ ॥ प्राजापत्यंस्विष्टकृच्चजुह्यात्तदनंतरम् ॥ धृतैःस्विष्टकृतंनस्तितथारसविसारकैः ॥ २२ ॥ पञ्चोनलंमातुलिङ्गंयण
 सेमातुलंगे ॥ मधुकेविश्वधुषेचआम्रातेकचकाशके ॥ २३ ॥ अभिषेकंततःकुर्यात्सुवास्त्वितिचवैजपन् ॥ दद्यात्पूणचिविविबहूर्या
 यार्घ्यनिवेदयेत् ॥ २४ ॥ पञ्चदोषंपुरस्कृत्वाब्राह्मणानुमेनच ॥ गृहंप्रविश्यचततोब्राह्मणानथभोजयेत् ॥ २५ ॥ दीनैकपूणेचैयदद्या
 द्वितानुसारतः ॥ ज्ञातिभिःसहमुज्जीतदधिक्षीरामिषंविना ॥ २६ ॥ नक्षीरचकषायंचभर्जितंशाकमेवच ॥ नकाण्डंचनपुष्पंचकरीरंच
 कदाचन ॥ २७ ॥ शाल्यन्नमूलकंचैवपनसाम्राफलानिच ॥ मस्तंमधुघृतगुडंमातुलिंगंसंसेधवम् ॥ २८ ॥ वदंथातकिंफलेकुन्दपुष्पंतथा
 तिलम् ॥ एतन्प्रशस्तंजानीयान्मरीचानिविशेषतः ॥ २९ ॥ त्रिरात्रमथसप्ताहंपरित्यज्यखलेततः ॥ पञ्चाङ्गकंततःकुर्यात्स्थाययज्ञेति
 गुग्मकम् ॥ ३० ॥ प्रथमाचारकहस्तेनद्वितीयादशहस्तकम् ॥ वितस्तेतुभवेच्छतंद्रिगुणंतदनंतरम् ॥ ३१ ॥ शतार्धचततःपञ्चात्पष्टिहस्त
 मनंतरम् ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिद्वितीयभागोऽर्घ्यदानविधौत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥
 स्वगृह्णाग्निविधिविधेययोगभेदेषुसत्तमाः ॥ नपरोक्तंविधानेनभयदंकीर्तिध्वंसनम् ॥ १ ॥ पुत्रमेवचकन्याश्चजनिष्याश्चापरेसुताः ॥ गृह्णा
 इतिसमाख्यातायजमानस्यदायदाः ॥ २ ॥ तेषांसंस्कारयोगेषुशान्तिकर्मक्रियासुच ॥ आचार्यविहितःकल्पस्तस्माच्चश्रुतिस्मृतः ॥ ३ ॥
 त्रिकुशंयगिरिगृह्णातिततश्चकुरुतदृढम् ॥ ऋषिर्दक्षश्चजगतीछन्दोविष्णुश्चदेवता ॥ ४ ॥ कश्यपस्तृप्यतामितिभूमीतिचशोधनम् ॥
 ऋषिःसुवर्णगायत्रीजगतीछन्दोऽप्यते ॥ ५ ॥ देवताचभवेत्सूर्यःपृथिवीशोधनन्यसेत् ॥ ऐशान्यादिक्रमेणैवप्रादक्षिण्येनयत्नतः ॥
 ॥ ६ ॥ यत्पवित्रेतिमंत्रेणतर्जन्यगुह्योरपि ॥ कुशगभत्रयेणापिभ्राभयेद्वलयाकृति ॥ ७ ॥ परिसमूहनमित्युक्तंनृपनंशृणु
 सत्तमाः ॥ ईशानादींश्चसंस्कारंकुर्यात्परिसमूहनम् ॥ ८ ॥ प्रतिष्ठायांचरेत्यादिनैर्ऋत्यादिग्रहंमखे ॥ परिसमूहनमैन्द्र
 स्यपर्वतोऽस्यऋषिःस्मृतः ॥ ९ ॥ पंक्तिश्छन्दःसमुद्दिष्टमिन्द्राणीचाथदेवता ॥ गोमयंचत्रिगंधंचपंचभूतंकथापिच ॥ १० ॥ क

निष्ठगुह्यकं त्यक्त्वा देवतार्थेन लेपयेत् ॥ मानस्तोकेनोति ऋचा विश्वे देवश्च पूज्यताम् ॥ ११ ॥ ऋषिः स्यात्काश्यपश्छन्दो विश्वे देवः प्रजातः ॥ योजयेच्छेषे द्विद्वान्वटमावद्यस्तमाः ॥ १२ ॥ मध्यमातर्जनभ्यां च कुशमारभ्य दक्षिणम् ॥ चतुस्त्रीकृतं श्रेष्ठं हस्तमानं तथा नमः ॥ १३ ॥ यज्वभिरीतिमन्त्रेण सूर्यः प्रीणातिस्तमाः ॥ दक्षे सार्धगुलं त्यक्त्वा पश्चिमेन परित्यजेत् ॥ १४ ॥ उत्तराग्र्यां लिखेद्देवामन्यथा मङ्गलं भवेत् ॥ आध्यायस्वेति मन्त्रस्य धन्वंतरऋषिः स्मृतः ॥ १५ ॥ त्रिष्टुप्छन्दः समाख्यातम्विताचात्र देवता ॥ तच्छ्रृङ्गदक्षिणे वैकं पूर्वाद्धिद्रादंशाङ्गुलम् ॥ १६ ॥ अन्याङ्गुलं तर्चकं ततः सप्तगुलं भवेत् ॥ कुशमूलेन स्वर्गेन प्रातिष्ठायां चाराजते ॥ १७ ॥ अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां च संज्येतीति च सं जपन् ॥ संस्मरेन्मित्रावरुणौ ऋषिर्गौतम्यसंज्ञकः ॥ १८ ॥ पंक्तिश्छन्दः शिवो देवो रेखा मथ च योजयेत् ॥ तेनैवोद्धकैर्युग्मदक्षवामे सकृत्स्तकृत् ॥ १९ ॥ भास्वरयाक्षिपेदग्नौ तत ऊर्ध्वं रणं स्मृतम् ॥ सदसं पट्टाषिः कर्णौ विराडिति उदाहृतः ॥ २० ॥ छन्द इन्द्रो देवता च पृथिव्या देवता भवेत् ॥ कुशपुष्पो देकेनापि देवतार्थेन सत्तमाः ॥ २१ ॥ पञ्चगव्येन समितिमान्पञ्चरत्नो देकेन च ॥ पञ्चपल्लवतो येन महायोगे विज्ञेयतः ॥ २२ ॥ अथोनस्य च मन्त्रेण वसिष्ठः परिकीर्तितः ॥ छन्दोऽथ देवी गायत्री देवता गणनायकः ॥ २३ ॥ कीशादग्निं समादाय मे गृह्णामीति संपठन् ॥ भेद्युक्तामीति मन्त्रस्य ऋषिर्गौतम ईरितः ॥ २४ ॥ छन्दोऽनुष्टुप् समाख्यातं वामदेवोऽथ देवता ॥ क्रव्यादाग्निं परित्यज्य क्रव्यादं मग्निमारियन् ॥ २५ ॥ मन्त्रेणेन नमस्तिमान्दक्षिणस्यां विनिक्षिपेत् ॥ अस्य मन्त्रस्य हारीतऋषिः स्याच्छन्द इष्यते ॥ २६ ॥ देवता वामदेवोऽपि दाहयि विनियोजयेत् ॥ आवाहनं ततः कुर्यात्सं सरक्षेति संजपन् ॥ २७ ॥ संसरक्षेति मन्त्रस्य ऋषिर्नील उदाहृतः ॥ विराट्छन्दोऽथ विज्ञेयो देवता च शतक्रतुः ॥ २८ ॥ वैश्वानर इति ऋचा अग्निस्थपानमीरितम् ॥ मंत्रमाचाति प्रीणाति ऋषिः स्यात्काश्यपः स्मृतः ॥ २९ ॥ अनुष्टुप् च भवेच्छन्दो देवता हव्यवाहनः ॥ वध्नासीति च मंत्रेण अग्निं कुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ ३० ॥ ऋषिः स्वयंभूरा स्यातो विराट्छन्द उदाहृतम् ॥ देवता परमात्मा च न स करेण योजयेत् ॥ ३१ ॥ ततोऽग्निदक्षिणे भागं प्रागग्रकुशकुब्जके ॥ द्विहस्ते भवतश्चैव हस्तपानासने अथ ॥ ३२ ॥ ब्रह्मन्निहोपेक्ष्यतामिति ब्रह्मसंगं विनियेजयेत् ॥ ब्रह्मयज्ञानृचादोऽग्निधेनुरिति त्वृचः ॥ ३३ ॥ द्वाभ्यामिति च मन्वाभ्यामिति ब्रह्म प्रवेशनम् ॥ अक्रोऽस्य त्रायतामेति शृणु ऋभ

ऋषिर्द्रजाः ॥ ३४ ॥ प्रजापतिर्ऋषिश्छन्दश्छिद्रुन्देवोऽथशंकरः ॥ नारदश्चक्रषिश्छन्दश्छिद्रुन्देवः शचीपतिः ॥ ३५ ॥ अग्रेरुत्तरभागेचहस्त
 मात्रांतरेपिच॥प्रणीतास्थापनंकुर्याद्दिनएहीतिसंजपन्॥३६॥मंत्रस्यचक्रषिश्छन्दोवामदेवः प्रकीर्तितः ॥ जगतीचभवेच्छन्दोदेवताचशतकतुः
 ॥३७॥श्रीपर्णीसहकारोत्थंवरुणस्यविशेषतः॥षडंगुलेचविस्तारंशत्यंगुलेकेनच॥३८॥दैर्घ्येणचचतुःशतंमडुलंचप्रमाणतः ॥ द्वयंगुलेच
 रकाकायामासासन्देवकर्मणि॥३९॥अभिचारेभवेत्काश्यंताम्रस्याच्छांतिकर्मणि॥प्रतिष्ठायांमृन्मयंचअष्टंगुलमथापिवा॥४०॥द्वादशंगुलप्र
 स्तारैतेजसेमानवर्जितम् ॥ इममेवरुणेनचाप्रणीतामथपूरयेत् ॥४१॥ सागराअथप्रपितामित्थमाध्यानमाचरेत् ॥ सकृदच्छिद्रुन्देवैर्णदिवि
 दिक्षुपरिस्तरत् ॥ ४२ ॥ नैऋतोदिक्षुसीतः स्याद्द्वैश्वदेवतथैवच ॥ कथानश्चित्रइत्युचानागः प्रीणातिसत्तमाः ॥ ४३ ॥ अस्यमंत्रस्यच
 ऋषिर्भरद्वाजउदाहृतः ॥ छन्दोऽनुष्टुप्देवताचईशानः परिकीर्तितः ॥ ४४ ॥ प्रयोजनादिकंद्रव्यंततआसादयेत्क्रमात् ॥ दक्षिणादिउ
 त्तरांतंघ्रुवासइत्यृचापिच ॥ ४५ ॥ ऋषिः स्यान्नारदश्छन्दोऽनुष्टुप्चैववाथदेवता ॥ शतकतुश्चप्रणितीयोजयेदथसादरात् ॥ ४६ ॥ काष्ठ
 चपश्चिमैकुर्यात्प्रयच्छन्वाश्चिमेनतु ॥ पुरतोऽन्नपश्चव्रीहितिलाश्चशरसर्षपाः ॥ ४७ ॥ दक्षिणेचैवआपूंभृंगराजंतैवच ॥ फलपत्रंवा
 भोगेपिष्टकंदधिदुग्धकम् ॥ ४८ ॥ पनसंनारिकेलंचमोदकंलङ्कृतथा ॥ प्रणीतांचदिग्विदिक्षुस्थापयेदविचारयन् ॥ ४९ ॥ प्रणो
 तानस्पृशेद्यातुहोमकालेकथंचन ॥ स्नानकुंभंचभोविप्रायावद्यांगंप्रवर्तते ॥ ५० ॥ उच्चैरकंमातुलिंगंदूर्वात्रात्रीफलानिच ॥ तुलसीमाल
 तीजातीजलजानिविशेषतः ॥ ५१ ॥ ऐशान्यांस्थापयेत्सर्वयज्ञैर्वैकंतीमयम् ॥ नैऋत्येतिविशेषोयंयज्ञैर्वैकंतीशमी ॥ ५२ ॥ यथा
 योगेनतत्सर्वग्राह्यंतत्पत्रमेवच ॥ क्षीरपाकेतुक्षीरतिचरुस्थालीमथानयेत् ॥ ५३ ॥ पवित्रच्छेदनकुशैर्लिखद्यात्रादिशिकंपुनः ॥ छिन्वा
 पवित्रंक्षिण्यांस्थापयेद्गुलभिदाप्रकम् ॥ ५४ ॥ विष्णोरराटमंत्रेणछेदयेदप्रमाणतः ॥ पायसेनकाठेनप्रमथ्यात्कदाचन ॥ ५५ ॥
 नरसेनकाष्णेननहटेनकदाचन ॥ ताम्रेणभस्मनाचाथशुक्तिशंखेनवाग्यतः ॥ ५६ ॥ छेदयेत्पञ्चुलींचापिपवित्रमथदेशिकः ॥ विष्णो
 रराटमंत्रस्यहारितश्चऋषिः स्मृतः ॥ ५७ ॥ पंक्तिश्छेदोभवेदेव संस्कारेविनियोजयेत् ॥ प्रणीताभाजनंगृह्यप्रोक्षणींपूरयेन्निभिः ॥ ५८ ॥

क्रायतीर्थेन तत्कुयादिवतीर्थेन चेत्यपि ॥ वामहस्ततले पश्चात्स्थायथेन्द्राक्षेणथिकम् ॥ ६९ ॥ मध्यमा मध्यमांशुष्टु अपामांशं गमन्निभिः ॥
 उत्तानंतत्पवित्रं च पवित्रं तैत्तिंसं जपन् ॥ ६० ॥ ऋषिः स्याद्भौतमश्छन्दो धर्मराजोऽथ देवता ॥ अथ स्यात्पितृव्याग्निप्रोक्षयेत्स्थायपेते क्रमा-
 त् ॥ ६१ ॥ सकृद्व्येतिभिः काष्ठैस्त्रिवारं मंत्रपुष्पैः ॥ स्थिरस्थाने तु संप्राप्तप्रणीतायाश्चक्षणे ॥ ६२ ॥ प्रादेशांस्तत्तैश्च आज्यस्थाना-
 लीयथापयेत् ॥ अग्रतो मण्डलं कृत्वा वह्निविप्रं तु स्थापयेत् ॥ ६३ ॥ द्यूतनिःसारयेत्तन्निहृष्याद्युक्रमेण तु ॥ ईशानेति च मंत्रेण अविश्र-
 पणमरीरितम् ॥ ६४ ॥ ऋषिना रायणश्छन्दः पंक्तिरीशोऽथ देवता ॥ पर्याग्निकरणं कुयादां दराद्वयमप्यथ ॥ ६५ ॥ अवैक्ष्य ईशानरव्यदक्षि-
 णावर्ते केन तु ॥ कुलायनीति मंत्रेण ऋषिच्छन्दोदिकं स्मरन् ॥ ६६ ॥ परिवेष्याज्यस्थालौ च त्रिसद्व्रासमाहितः ॥ पितरस्तृप्यंति मिति
 संस्कारे मातरः स्मृताः ॥ ६७ ॥ ऋषिः स्याज्जमदग्निश्चायत्री छन्दोऽयम् ॥ देवता च पितृना कस्योदित्यादिष्टो भवयोगयेत् ॥ ६८ ॥ द्यूतस्थ-
 चतथात्वं नो ब्रह्मवैतृप्यतामिति ॥ षडंगुलं ध्रुवं पश्चाद्ब्रह्महीत्वा प्राप्तिप्यच ॥ ६९ ॥ त्रिरात्रं तु महायोगे स तु न्यूनतत्तमाः ॥ तस्मान्नेयेत्कुशे-
 नापि मूलदग्रं तु सेचयेत् ॥ ७० ॥ अग्रान्मूलं पुनः कुर्यात्संपूज्य च पुनः पुनः ॥ त्रिभिस्त्रिभिः प्रगतोऽस्योक्षयेत्तत्तत् ॥ ७१ ॥ ध्रुवं
 पुनः प्रतप्याथ प्रोक्षणं पुनरतो न्यसेत् ॥ आज्ययात्रं पुरस्कृत्य पवित्रं च समाहरेत् ॥ ७२ ॥ अंगुष्ठे अग्नौ भवतु ह्येतत्तत्पवित्रकम् ॥ अहो
 गुलं मध्यकृत्वो घृतं त्रिः पवनं चरेत् ॥ ७३ ॥ पातालैस्त्रिस्तथा काशो अवैक्ष्याज्यं तत्तत्त्रिभिः ॥ प्रोक्षणं च तत्राकुयादेषः संप्रोक्ष्य देशिकः ॥ ७४ ॥
 ततः पायसमादाय उत्थाय च समंत्रकम् ॥ तूर्णोदघातथाचाग्नौ सन्निवेशेन तत्ततः ॥ ७५ ॥ सपवित्रं ईशं करेण हत्वा प्रोक्षणीयकम् ॥ अहो
 गुले मूलभागे तज्जलेन ईशादितः ॥ ७६ ॥ अग्निं पशुशयेत्पश्चादक्षिणावर्ते केन च ॥ पवित्रं च प्रणोतांशो विषयं प्राक्षणीयकम् ॥ ७७ ॥
 सैयवार्थं च भोवि प्राग्निवत्तव देशिकः ॥ ध्यायेदग्निं रत्नवर्णं ध्रुवहस्तं त्रिमाहुकम् ॥ ७८ ॥ कर्मण्डुं रेहस्ते ततोऽनुरजेतु ॥ ध्रुवं शृणो-
 त्वा जुहुयात्तूर्णोपि वसमाहितः ॥ ७९ ॥ अंतं च देवतोद्देशं प्राजापत्यं समीरयन् ॥ प्रगवति न जुहुयात्तव त्रिजतमाः ॥ ८० ॥ बाह्यकृष्णि-
 समारभ्य वह्निकोणान्तं केन तु ॥ अच्छिन्नायां घृतेनैव इन्द्राय तदनुं तरम् ॥ ८१ ॥ अग्नीपोमात्मन कंचैव जुहुयाद्राक्षतादितः ॥ ऐशान्यां को

णपर्यंततोनैमित्तिकंचरेत् ॥ ८२ ॥ पश्चात्स्विष्टंततोद्वाहद्याच्चापमतिभिस्तथा ॥ वारुणंपञ्चकंचैवकृत्वापूगंततोलभेत् ॥ ८३ ॥ उद्वाहद्व
 तिमंत्रस्यअथर्वणऋषिः स्मृतः ॥ छंदोदेवीचगायत्रीदेवताचापिवारुणम् ॥ ८४ ॥ प्रकृतयोजयेन्मन्त्रस्तुतोचापिनियोजयेत् ॥ तन्मन्त्रो
 ग्रहतिमंत्रस्यऋषिर्वासिष्ठसंज्ञकः ॥ ८५ ॥ छंदश्चबृहतीख्यातोदेवताग्निः प्रकीर्तितः ॥ इडागतमितिमंत्रस्यऋषिः कोशुद्युसंज्ञकः ॥ ८६ ॥
 छन्दश्चजगतीख्यातोदेवाविष्णुः प्रकीर्तितः ॥ उद्धर्तनइतिमंत्रस्यऋषिः कोनुप्रकीर्तितः ॥ ८७ ॥ छन्दोदेवीचगायत्रीवरुणश्चाधिदेवता ॥ ८८ ॥
 इतिश्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ४४ ॥ सूतउवाच ॥ सर्वत्रमखत्रज्ञानमुत्तिजंवरयेदथ ॥
 कुशंडिकांस्वपृष्ट्वह्येनकृत्वाग्निंचार्चयेत्ततः ॥ १ ॥ आघाराज्यभागेतुमहाव्याहृतयत्नयः ॥ सर्वप्रायश्चित्तसंज्ञकंप्राजापत्यंचास्विष्टकृ
 त् ॥ २ ॥ एतन्निर्त्यहिसर्वत्रहोमेकमणिर्निर्दिशेत् ॥ प्राजापत्येचइन्द्रायएतावाचारसंज्ञकौ ॥ ३ ॥ अग्नयेचैवसोमायआज्यभागौप्रकी
 र्तिता ॥ भूर्भुवःस्वस्त्रयैश्चमहाव्याहृतयः स्मृताः ॥ ४ ॥ अयाश्चाग्नेइतितथायेतेशतमनुतमम् ॥ सर्वप्रायश्चित्तसंज्ञाएतेवैपञ्चमंत्रकाः ॥
 ५ ॥ प्राजापत्याहुतिश्चैकास्विष्टकृत्वापरास्मृता ॥ चतुर्दशैताः कृतयोहोतव्यानित्यसंज्ञकाः ॥ ६ ॥ कृत्वाप्तकृदेवतेद्देशहोमंपश्चात्समा
 चरेत् ॥ सोमपायेचगोयोगेनरमेधाश्चमेधके ॥ ७ ॥ अन्यत्रविपरितेनस्वाहातेनहुनेदुयः ॥ नैमित्तिकंविनानित्यंविफलंयतिनान्यथा ॥
 ८ ॥ नित्यंवज्यंशतार्धेनैवैश्वदेवतथैवच ॥ व्यहसाध्यादियगेषुयन्निर्देशंश्चतुर्द्विजाः ॥ ९ ॥ एकहोवाघाराज्यैकृत्यानेमित्तिकाकृतिः ॥
 समास्विष्टकृतंविद्यादाकृत्याद्यास्ततः परम् ॥ १० ॥ विशेषतर्ह्यहदादौतुअघाराज्यपूर्वकम् ॥ पश्चात्रैमित्तिकं कुर्यात्समाप्तिदिवसेप्यथ ॥
 ११ ॥ आघाराज्यपूर्वेणतोनैमित्तिकंचरेत् ॥ स्विष्टकृद्वाहतिश्चैववारुणाद्यास्तथाहिषट् ॥ १२ ॥ द्विजातिः पतितोयत्रद्वित्रिकंचचतुश्चतुः
 ॥ एकस्मिन्दिवसेकुर्यात्सोमपागेचशैशवे ॥ १३ ॥ द्विजातीनांविवाहेतुनैतियकंप्रथमंभवेत् ॥ एकस्मिन्दिवसेकुर्यादग्निंकार्येपृथक्पृथक् ॥
 १४ ॥ दद्यादेकंचनित्यंचपृथङ्चनित्यंचाचरेत् ॥ द्विजातिः पतितोयत्रद्वित्रिकंचचतुश्चतुः ॥ १५ ॥ एकस्मिन्दिवसेकुर्यात्तत्रापिनैतयकंत्यजेत् ॥
 होमिब्रह्मस्तुतेविष्णुः शुभेचैवमहेश्वरः ॥ १६ ॥ अजस्यानियमेचन्द्रोऽधिश्चयणंविष्वक्वतः ॥ पर्याग्ने करणेवैवउद्वाहमातरः स्मृताः ॥ १७ ॥

चन्द्रादित्यौचोत्पदनेवीक्षणेचदिशस्तथा ॥ प्रोक्षण्यांस्थापेन्दुगण्डमेल्हर्माप्रतिष्ठिताः ॥ १८ ॥ होमंकुर्याद्विजश्रेष्ठविधिकुर्यात्समा
हितः ॥ एतेषुदेवताःश्रोक्ताद्विजातीनांहितायच ॥ १९ ॥ यजेत्सुपशुबद्धेषुसंस्कारचैवपर्वणि ॥ देवताःसर्वाज्ञातव्याएतायज्ञेसमाहितैः ॥
॥ २० ॥ अधिदैवेनजानीयात्करवल्ह्यापंचफलंयतः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदेवतामथविन्यसेत् ॥ २१ ॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणम
ध्यमपर्वणिद्वितीयभागेषञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथक्षयामिसौषधिवानाध्यानमुत्तमम् ॥ अस्ययज्ञोप
रिज्ञानाजिह्वासम्यक्फलप्रदा ॥ १ ॥ हिरण्यवर्णप्रथमावाह्निजिह्वामहाद्युतिम् ॥ ववान्यककरंदेवीहरिण्यारुण्येष्टसिद्धये ॥ २ ॥ कनकाद्रिमु
जंशुक्लांहस्ताभ्यादभसंयुताम् ॥ कमंडलुचविविभ्राणानमःसाधकसिद्धिदा ॥ ३ ॥ उद्यदिन्दुनिभारक्तांचतुर्भिर्भुजपल्लवैः ॥ शंखचक्राभय
वरान्दधतीप्रणमाम्यहम् ॥ ४ ॥ भिन्नांजनचयप्रख्यांस्वर्णकुंभंतुवामतः ॥ दक्षिणेनवरारक्तांधारयतींनमाम्यहम् ॥ ५ ॥ सुप्रभामण्डलाभावा
कराभ्यांतत्कृताञ्जलिः ॥ पद्मासनस्थकौशेयवसनमांप्रसीदतु ॥ ६ ॥ जपाकुसुमसंकाशाबहुरूपासखेमम ॥ शुभदास्याद्भुजैःशुभ्रासह
संदधतीपराम् ॥ ७ ॥ नीलैतल्पलनिभेदेविवह्निवर्णपराम्भवे ॥ जपापुष्पधरेनित्यंसतीरूपेप्रसीदमे ॥ ८ ॥ मूलेनवीक्षयेत्स्थानमंत्रेणखननं
मतम् ॥ त्रिसूत्रीकरणकुयांचतुर्भूत्रंनिपातयेत् ॥ ९ ॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेषोऽचोऽध्यायः ॥ १६ ॥
सूतउवाच ॥ ॥ प्रतिष्ठायाःशूर्वदिनेकुर्याद्विवाधिवसनम् ॥ धान्यप्रतिष्ठांतस्यैवयूपंचापिपथाविधिः ॥ १ ॥ रात्रौमूलप्रेचवटंस्थापये
द्गणनायकम् ॥ संपूज्यचविधानेनदिगीशांश्चतथाग्रहान् ॥ २ ॥ ब्रह्माणंचतडागेषुवरुणंसंतुयागके ॥ सोमंचमंडलेसूर्यपादेविष्णुतथैवच ॥
॥ ३ ॥ शौवैश्वंथप्रोक्तंप्रपायामथवारुणम् ॥ आरामेचैवब्रह्माणंपाद्याद्यौरपिचर्चयेत् ॥ ४ ॥ द्रुपदादीतिमन्त्रेणस्नापयेत्प्रयमंबुधः ॥ गा
यत्र्याचततःपश्चाद्ब्रह्मद्रोणैतैलकम् ॥ ५ ॥ सुनाभेतिचमंत्रेणद्वाभ्यामेवविशिष्यते ॥ श्रीश्चतेइतिकुसुमफलनितीतिचवैफलम् ॥ ६ ॥
कांडादितिचमंत्रेणदद्याद्ब्रह्मक्षतंततः ॥ सिंदूरिवेतिंसिंदूरविश्रामितेचमार्जनम् ॥ ७ ॥ समिच्छेत्पञ्चदंद्याह्मसुरासुराजपन् ॥ चन्दनं
यज्वभिर्जप्त्वामानस्तोकेतिचन्दनम् ॥ ८ ॥ यूपैवचविशेषोयमुत्तराग्रप्रविन्यसेत् ॥ अद्वैवतेनमंत्रेणस्थापयेदथवारिणा ॥ ९ ॥ गायत्र्याप्रथ

मंचैव आपोहिष्ठैतिवैजपन् ॥ शन्नो देवीति दुपदांसापयत्तदन्तरम् ॥ १० ॥ अभिमंत्र्याथ ब्रह्मोति त्रिग्रात्रं मंत्रमीरयन् ॥ योगयोगदंडं जप्त्वाप
वित्रं विन्यसेत्ततः ॥ ११ ॥ त्वंगंधर्वैति मंत्रेण तथा सुभाभ इत्यपि ॥ द्वाभ्यां तैल गंधयुतं श्रीसूक्तेनापि पुष्पकम् ॥ १२ ॥ भूरसीति च तथा
धूपमास्त्रय्योतिर्भिर्दीपकम् ॥ अनुममिह ताति दद्याद्ब्रह्मक्षतंततः ॥ १३ ॥ विश्वामोति च निम्नं तं कांडादिति तथा क्षतम् ॥ सिंदूरिवेति
सिंदूरं समिधेति तथा अजन्म ॥ १४ ॥ पादोऽस्येत्यथ मुक्तं स्याद्वाः फलिनीति पुनः फलम् ॥ रूपेनेति देहदूषनसोचि च पूजनम् ॥ १५ ॥
युवासुवासोति वस्त्रं नागंधेति चन्दनम् ॥ ततो यमगृहाद्ब्रह्ममंडपांतरमाश्रितः ॥ १६ ॥ सुनतोति वचो दद्यात्ततश्चावहयेत्प्रभुम् ॥ तत्राधि
वासं कुर्याद्रक्षयेच्च सुरक्षिभिः ॥ १७ ॥ आचार्ययजमानं च ऋत्विभोजनमाचरेत् ॥ अक्षारलवणान्यासीदधि विश्वं तिलं संत्यजेत् ॥ १८ ॥
आधारणं चाधिवासं वक्ष्ये तत्रानुसारतः ॥ सुनतोति वचो दद्यात्तैलं च वशिषे त्रिभिः ॥ १९ ॥ पंचभिर्ब्राह्मणैः सार्धं गन्धवाहंति विस्मरन् ॥ दद्या
द्गन्धैतैल युतं गंधद्वारेत्यृचापुनः ॥ २० ॥ याः फलिनीति च फलं पूगतानामवर्जनम् ॥ कौशिकीरुतमोसीति दद्यात्स्वद्वंद्वं सुतीक्ष्णकम् ॥ २१ ॥
रूपेन वेति मन्त्रेण मुद्गरं च निवेदयेत् ॥ श्रीश्च ते इति कुसुमं विश्वानीति च संपठन् ॥ २२ ॥ निर्मथं न ततः कार्यमिति साधारणो विधिः ॥ ततो
धिवासकल्पे तु प्रदेशे तु समाचरेत् ॥ २३ ॥ विना धिवासनं विप्राः प्रतिष्ठानं समाचरेत् ॥ न तत्फलमवाप्नोति विवाहशरणं दिशेत् ॥ २४ ॥ ततः
प्रयत्नतः कार्यपूर्वाङ्गे रात्रि योगतः ॥ नित्येनैमिक्तिके काम्ये कार्ये कुण्डमण्डपम् ॥ २५ ॥ स्थण्डिले हस्तमात्रेण बालुकानिर्मितेऽपि च ॥
त्रयोदशांगुले हस्ते च अपि वर्द्धते ॥ २६ ॥ एकैकांगुलको विप्राः षष्ठिनास्ति विचारणा ॥ नवपंचकुंडे च लक्षादावपि शंकया ॥ २७ ॥
ततो दशांगुले पक्षे दशांगं शृणुत द्विजाः ॥ काष्ठपत्रचण्डपंचमोदकं पिष्टकं तथा ॥ २८ ॥ अन्नं च परमान्नं च ह्रस्वक्षयं तिलमेव च ॥ एतद्ग्रहपक्षे च
विष्णुपक्षे तिलदतः ॥ २९ ॥ शैवेयवादितः कार्याशक्तिपुण्यादितो भवेत् ॥ सूर्यपक्षे पिष्टकादिगोपले कृसरादितः ॥ ३० ॥ कृष्णे च करवीरा
दिश्रीफलानि चैत्रपुरे ॥ सारस्वते च श्रीवृक्षे मोक्षकर्मो निगद्यते ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि द्वितीयभागे सप्तदशोऽ
ध्यायः ॥ १७ ॥ छ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ अष्टौ होतारो द्वारपालस्तथाष्टौ अष्टौ कार्यब्राह्मणा याजकाश्च ॥ सर्वैश्चुद्रालक्षितालक्षणैरे

कः कार्यो जापकोस्मिन्महात्मा ॥ १ ॥ दिव्यैर्गौर्धमाल्यैः सुवर्णैस्तैलकार्यब्राह्मणाः पंचविंशाः ॥ आवाप्यैस्तु द्विगुणैर्वचलीयादिः त्रै-
 रर्हणादक्षिणाभिः ॥ २ ॥ नार्हयित्वा यथोक्तेन काश्चित्पत्रनिवेशयेत् ॥ अर्नहितेषु विप्रेषु न सम्यक् फलमाप्नुयात् ॥ ४ ॥ प्रतिष्ठादिषु सर्वेषु स-
 म्यग्विप्रानथार्हयेत् ॥ कुशद्विजंतुसर्वत्र अर्घ्यविष्टरमात्रकम् ॥ ५ ॥ प्रदद्यादर्हणसम्यक्पश्चात्पत्रनिवेशयेत् ॥ विनार्हणं कृते तस्मिन्नरकेप-
 रिपच्यते ॥ ६ ॥ प्रत्येकं ब्राह्मणान्यज्ञेदेव मन्त्रेषु पारगाः ॥ आचार्यो यदिका येषु वरयेद्दशगोब्रजान् ॥ ७ ॥ विमिश्रानामभवेऽपि कुर्यात्कुश-
 मयान्द्विजान् ॥ कुशप्रतिकृतौ चापि स्वगोत्रं च द्विजं विना ॥ ८ ॥ न कुर्याच्चरणे देशं तथा प्रहरसंहतिः ॥ गोत्रादिकीर्तनं तेषु स्वजनोद्देशमा-
 रयत् ॥ ९ ॥ तुल्यपुरुषदानेन च तथा च हाटकाचले ॥ कन्यादानेन योऽस्मै कीर्तयेत्स्वरादिकम् ॥ १० ॥ न पात्रं प्रति कृत्यार्थं न चालं सोऽद-
 र्गं तथा ॥ मृतभार्य्यैर्ह्यभार्यश्च अपुत्रो मृतपुत्रकः ॥ ११ ॥ शूद्रसंस्कारकश्चैकपणोगणयाजकः ॥ प्रायश्चित्तगृहं तत्तथा राज-
 याजकैः पशुनः ॥ १२ ॥ शूद्रे गृहनिवासी च शूद्रप्रकरकण्वच ॥ स्वल्पकंठो वा मनश्च वृषलीपतिरेव च ॥ १३ ॥ बंधुद्वेषी गुरुद्वेषी भार्य्यो-
 द्वेषी तथैव च ॥ हीना गैश्चैव वृद्धांगो भग्नदंतश्च दांभिः ॥ १४ ॥ प्रतिग्राही च कुनखः पारदारिक एव च ॥ धित्री कुष्टी कुलोद्धूतो निद्र-
 लुब्धश्च नार्थकः ॥ १५ ॥ अदीक्षितः कर्दयश्च चंडरोगि लङ्घनः ॥ महाव्रणी च उदरीयज्ञपात्रनकारयेत् ॥ १६ ॥ वरणांतु पा-
 त्राणां पूजामन्त्राच्छृणु द्विज ॥ प्रतिमंत्रेण गन्धाद्यैश्चैव न्यमंत्रवित्तमः ॥ १७ ॥ ब्रह्ममूर्तिं स्वभाचार्यः संसारात्राहिमां विभो ॥ त्वत्प्रसादाद्बु-
 रो यज्ञं प्राप्नोस्मि यन्मये स्मितम् ॥ १८ ॥ चिरं मे शाश्वती कीर्तिर्यावच्छोकाश्चराचराः ॥ प्रसीदस्व मे ज्ञानप्रतिष्ठाकर्मसिद्धये ॥ १९ ॥ त्वमादि-
 सर्वभूतानां संसारणवतारकः ॥ ज्ञानामृतप्रदाचार्यो यजुर्वेदनमोऽस्तुते ॥ २० ॥ ब्रह्मणैव स मुद्रूतप्रकाशितदिगंतर ॥ शुद्धजां बृंहन् दम-
 रुय यजुर्वेदनमोऽस्तुते ॥ २१ ॥ प्रतप्तकनकाभासभासितद्युतिभूतले ॥ संत्रयन्त्यानसंस्थानयजुर्वेदनमोऽस्तुते ॥ २२ ॥ प्रफुल्लकनकाभा-
 सभास्वरासुरभूषित ॥ प्रकीर्णमंत्रं सभाराविधिज्ञप्रणतोऽस्मि ते ॥ २३ ॥ षडंगवेदे वेदज्ञः कृत्विङ्मोक्षप्रदो भव ॥ प्रविश्य मंडलं विप्राः स्वस्था-
 ने स्थापयेत्कमात् ॥ २४ ॥ वेद्याः पश्चिमभागे तु आचार्यं स्थापयेद्बुधः ॥ कुंडस्याग्नौ तु ब्रह्मणं मंडलस्यैव पश्चिमे ॥ २५ ॥ होतारं स्थापये-

तत्रविधिज्ञमथचोत्तरे ॥ द्वौद्वौकृत्वाज्ञापकौचखद्गधारकरएवच ॥ २६ ॥ द्वारिद्वारिप्रयत्नेनद्वारपालाननुक्रमात् ॥ वक्ष्यमाणोऽप्यत्रे
 णप्रत्येकमथस्थापयेत् ॥ २७ ॥ पूजयेद्गन्धपुष्पाद्यैर्वासौभिर्गुणलेनतु ॥ यज्ञेषुविततेयोऽसौपूज्यतेपुरुषःसदा ॥ २८ ॥ नारायणस्वरू
 पेणयज्ञोमेसफलंकुरु ॥ यज्ञेषुसाक्षीसर्वेषुयजुर्वेदार्थतत्त्ववित् ॥ २९ ॥ ऋग्वेदार्थस्तत्त्वज्ञानरूपमोऽस्तुते ॥ मखश्रेष्ठेषुसर्वेषु
 मंत्राःसुविस्तृताः ॥ ३० ॥ यजुर्वेदार्थतत्त्वज्ञब्रह्मरूपमोऽस्तुते ॥ मखश्रेष्ठेषुसर्वेषुएषएवविधिःस्मृतः ॥ ३१ ॥ माङ्गल्यंरुमणानित्यं
 सर्वज्ञानरूपिणम् ॥ सिद्धयेममयज्ञस्यनमामिशिखरूपिणम् ॥ ३२ ॥ पालयत्वांदिशःसर्वाविदिशश्चथाइमम् ॥ दिक्पालरूपिणविभ्रं
 यज्ञसिद्धौनमाम्यहम् ॥ नसंकल्पंचरेद्यागंनतंदेवांचेनतथा ॥ ३३ ॥ संकल्पमूलःकामौघैयज्ञाःसंकल्पसंभवाः ॥ संकल्पेनविनाविप्रय
 त्किञ्चित्कुरुतेनरः ॥ ३४ ॥ फलंचाल्पालपकंतस्यधर्मस्याद्धक्षयोभवेत् ॥ तस्मात्सर्वग्रयत्नेनयागंसंकल्पयेत्सुधीः ॥ ३५ ॥ कामात्प
 रौनैवभवेत्त्रिष्कामोऽपिनशोभनः ॥ तस्मात्काममयंधर्मविनामोक्षनचाचरेत् ॥ ३६ ॥ संकल्पेयविनाग्रस्तुधर्मचरतिमानवः ॥ नतस्यफल
 माप्नोतिनित्यनैमित्तिकस्यच ॥ ३७ ॥ नकुर्यात्स्थापनेचैवकुप्याद्विषंढलांतरे ॥ गृहीत्वौदुंबरंपात्रंवारिपूर्णगुणान्वितम् ॥ ३८ ॥ ज
 लाशयारामकूपसंकल्पेपूर्वदिङ्मुखः ॥ साधारणेचोत्तरास्योग्रहयज्ञोत्तंमुखः ॥ ३९ ॥ महाव्रतेप्रतिष्ठायांपात्रंताम्रहिरण्यम् ॥ राजता
 म्ममयंसंगंयोग्यज्ञेषुप्रशस्यते ॥ ४० ॥ यज्ञीयापात्रपुटकंहस्तस्नानप्रकीर्तितम् ॥ ऐशान्यानिक्षिपेत्तोयंप्रतिष्ठायांचपूर्वतः ॥ ४१ ॥ आ
 काशोनिक्षिपेद्यागव्रतेईशोपिनित्यके ॥ पितृमेधेचगोयागेनमेधेचदक्षिणे ॥ ४२ ॥ श्रुतिकारंस्यादिहस्तैश्चताम्ररौप्यादिभिस्तथा ॥ संक
 ल्पौनैवकर्तव्योऽमुन्मयेचकदाचन ॥ ४३ ॥ प्रणवंपूर्वमुच्चारयेद्यज्येध्वज्येश्वरंस्मरेत् ॥ गङ्गाचादित्यचंद्रौचौभूमिरहरात्रिके ॥ ४४ ॥ सूर्य
 सोमोयमःकालेमहाभूतानिपंच ॥ एतेशुभाशुभस्येहकर्मणोऽनवशास्त्रिनः ॥ ४५ ॥ इत्थुच्चारयेन्मसंद्धर्मध्यात्वापुष्पाञ्जलिंसृजेत् ॥ अमृतं
 कृत्यपात्रेचअतस्तसदितिनिर्दिशेत् ॥ ४६ ॥ धर्मःशुभ्रयुःसितांबरःकार्योर्ध्वदेहीहृषोहरतभ्यामभयंबरंचसततंरूपंपरंयोदधत् ॥ सर्व
 प्राणिमुखावहःकृतधियांमोक्षकहेतुःसदासोयंपातुजगंतिचैवसततंभूयात्सतांभूतये ॥ ४७ ॥ यज्ञसंबधिविप्रांश्चएकहैनैवयोजयेत् ॥ हविर्द्वि

व्याणियानिस्तरुप्रयागांतरेपिच ॥४८॥ पुनःपुनर्नियोज्यानिब्रह्मणाहविरग्रयः ॥४९॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेमध्यपर्वणिद्वितीयभागे
 ऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ सुतउवाच ॥ ॥ मावादिमासेष्वपिषट्सुकार्ययोगप्रतिष्ठाश्रुभिःप्रणीता ॥ देवादिसंस्थापनमा
 दुरत्रयावन्नसुतोमधुमुदनश्च ॥ १ ॥ वारेभृगौदेवगुरोर्बुधस्यसोमस्यसर्वाशुभदाभवन्ति ॥ लग्नेशुभस्येशुभवीक्षितेवाकायाप्रतिष्ठाचजला
 शयानाम् ॥ २ ॥ शुद्धाद्वितीयाचतथातृतीयात्रयोदशीचापितथैवविप्राः ॥ तथापिसप्तम्यपिपौर्णमासीदशम्यसौचाप्यथपंचमीच ॥ ३ ॥
 प्राणप्रतिष्ठाचजलाशयादरेताःप्रशस्तास्तिथयोभवन्ति ॥ अग्राप्यचैतानिशुभानियानिकार्यप्रतिष्ठाविषुषद्वयेच ॥ ४ ॥ षडशीतिलोकाप्य
 यनद्वयेनयुगादिकेफुण्यदिनेशुभेच ॥ कार्यास्तदगादिजलाशयस्यप्राच्यप्रतिष्ठाप्रथमचोत्तरेवा ॥ ५ ॥ सुचारुद्वैपप्रवणेचदेशेसुवतुलः
 षोडशहस्तमंडपः ॥ द्वारैश्चतुर्भिःप्रार्थितैरुपेतश्चतुर्मुखश्चापिभवेत्सुरताः ॥ ६ ॥ पूर्वदिद्वारेषुचतुष्टयेषुप्लक्षादिभिस्तोरणैःसुरेशः ॥
 पुशस्तथोदुंबरपिप्पलौचन्यग्रोधकंचापियथाक्रमेण ॥ ७ ॥ ऊर्ध्वचहस्तानमितानियानिविचित्रमाल्यांबरभूषितानि ॥ भूसौयथाप्रतिच
 हस्तकानिभवतिचैतान्यपितोरणानि ॥ ८ ॥ सर्वस्ययोगेपिहिमंडपस्यकार्याध्वजादिशुविदिशुगुप्राः ॥ दिक्पालवर्णाभपताकयुक्तामध्ये
 चैवनीलपताकयुक्ताः ॥ ९ ॥ ध्वजाश्चयस्मिन्दशहस्तसम्मितास्तस्मिन्पताकाअपिहस्तपंच ॥ अरत्निमात्रायदिमूलभागपंचांगुलाग्रविनि
 बद्धगूढाः ॥१०॥ द्वारेचतस्मिन्श्चनिहृपितंवारंभासुपुष्पासुखशाङ्गुलाश्च ॥ वचाभिवृक्षोत्तरपंचहस्ताःसंपंचशाखाअपितोरणानि ॥११॥ मुं
 जोद्वैवर्बहिःसमुद्रवैर्वासुराजितश्चित्रितपद्मपल्लवैः॥पुष्टद्वयेमूर्त्रितवेष्टयेच्चतथेशुकुण्डैरथयामण्डपम् ॥१२॥वेदिस्तथामंडपमध्यभागैकार्याच
 कोणेस्थितुषादिहीना ॥ हस्ताश्चित्तारेखवतीसुरेणपरिष्कृतहस्तचतुष्टयेन ॥ १३ ॥ वेद्यांपरित्यज्यदशांगुलानिऐशान्यतस्त्राणि तथा
 पराणि ॥ कुंडायदद्याच्चतुरस्रमेकमवस्थितंयंगुलमेखलोज्ज्वलत् ॥ १४ ॥ प्रासादेचतदगोचमहारामितैवच ॥ मण्डलंसर्वतोभद्रं प्रयते
 नैवकारयेत् ॥ १५ ॥ कुंडंचापिप्रकुर्वीतयथाभ्यन्तरमेखलम् ॥ वह्नियोगितंइतेनिश्चित्रंसमसूत्रकम् ॥ १६ ॥ कुंडानिकुर्यान्नवकुंडप
 क्षेवेद्यास्तथोच्चैरविदिशुचैव॥सर्वाणिसर्वत्रचमेखलानिषट्सप्तचास्रसमेखलानि॥१७॥अष्टास्रजान्यञ्जत्रिकोणकानितथाद्धचन्द्रचतुरस्रकंच॥

कुंडस्यपूर्वोत्तरदिग्विभागेस्थाप्योवटश्चन्दनचारुलितः ॥ १८ ॥ माल्याम्बरच्छादितपूर्णकुम्भःसवृत्तपत्रश्चमुवर्णगर्भः ॥ १९ ॥ इति
 श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ गतोयागगृहादन्यम्पण्डलांतरमा
 श्रितः ॥ यजमानस्तथानित्यकर्मकृत्वायथाविधि ॥ १॥ पंचदेवान्नमस्कृत्यतथायज्ञेऽर्चहरिम् ॥ संकल्पंचततःकृत्वाब्राह्मणानामनुज्ञया ॥ २ ॥
 एतस्मिन्पुण्यदेशे तु फलंगोत्रश्चैव यमः ॥ वेदव्यासादिप्रणीतं यथाशास्त्रानि दर्शनम् ॥ ३ ॥ यथायथास्वतंत्रोक्तं पुण्यारण्यभिरुधायकम् ॥ जलाशय
 प्रतिष्ठायां कारिष्ये विधिवाद्भिजाः ॥ ४ ॥ यथायथाचकल्पोक्तं यथाकुण्डं विधानतः ॥ साधिवासंयथैवैकं पुण्यारण्यविधायकः ॥ ५ ॥ जलाशयप्रति
 ष्ठांचकारिष्ये विधिवाद्भिजाः ॥ संकल्पमेवं कृत्वा तु वृद्धिश्चाद्वंदसमाचरेत् ॥ ६ ॥ मातृयागं पुरस्कृत्य वृद्धिश्चाद्वंदसमाचरेत् ॥ ७ ॥ भेर्योदिवोषण
 मुमंगलेन पद्मं लिखेदत्र स षोडशाक्षरम् ॥ इन्द्रादिकं पालवरपुधानि समुल्लिखेदेव दिशि स्थितानि ॥ ८ ॥ ब्रह्मेशान्वरयेत्सर्वानाचा
 र्यं तु विशेषतः ॥ स्वर्णकुंडलयुग्मेन तथा ताम्रादिभोजनैः ॥ ९ ॥ नानारत्नैश्च वस्त्रैश्च आचार्यवरयेद्बुधः ॥ हेमालंकारयुग्मैश्च वा सोभिर्विधि
 धैरपि ॥ १० ॥ यथामानं यथाशक्तियथाभिवृणुयाद्बुधः ॥ रचिताय जमानेन ध्रुवं स्वस्त्यस्तु ते इति ॥ ११ ॥ ततः सर्वैषिष्योभैश्च यजमानः
 सपत्निकः ॥ आपोहिष्ठेति मंत्रेण स्नापयामासुरप्रजाः ॥ १२ ॥ यवगोधूमनीं वारति रुद्र्यामाकशालयः ॥ प्रियं वृत्रहयश्चाष्टौ सवोषधिगणः
 स्मृतः ॥ १३ ॥ ततः शुक्लाम्बरधरः शुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ सर्वोषध्युदकस्नातः स्नापितो विदुः शुद्धैः ॥ १४ ॥ ब्राह्मणैरभ्यनुज्ञातः पुरो
 हितपुरःसरः ॥ नानामंगलयोषणभेरीपटहनस्वनैः ॥ १५ ॥ यजमानः सपत्नीकः पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ पश्चिमं द्वांरमासाद्य प्रविशेद्योगम
 ण्डपम् ॥ १६ ॥ चरके पूजयेद्भिद्रंगं च यमुनां तथा ॥ पार्श्वयोश्चार्धतोऽर्धं प्रतिहारमनुक्रमात् ॥ १७ ॥ वेदिं प्रदक्षिणीकृत्य नमस्कुर्या
 द्यथाविधि ॥ उपविश्य ततस्तस्मिन् ब्राह्मणानुमतं स्थितः ॥ १८ ॥ स्वस्तिवाच्यंततः कृत्वा पञ्चे देवान् प्रपूजयेत् ॥ भूतोत्सादंततः कृत्वा वि
 किरान् विकिरेद्भुवि ॥ १९ ॥ अपक्रमंतु ये भूता ये चास्मिन् विघ्नकारकाः ॥ यस्मान्नोनां श्रिवर्ते ते यज्ञमात्रं प्रवर्तताम् ॥ २० ॥ पूजयेदासनं पश्चा
 त्सर्वकीं पृष्णचन्दनैः ॥ नमो नंतासनायेति तथापद्मासनाय च ॥ २१ ॥ विमलासनाय च नमो नमः सारासनाय च ॥ योगासनाय च नमः पृथिव्यै

नमइत्यपि ॥ २२ ॥ ततोभूमितलेषामहस्तंदत्वापठन्नः ॥ पृथिव्ययाधृतलोकोदित्विविष्णुनाधृता ॥ २३ ॥ त्वंचधारयमानित्यं
 पवित्रमासनंकुरु ॥ सूर्यायाध्यैततोदत्वागुरुनत्वाकृताञ्जलिः ॥ २४ ॥ देवंहृत्पद्मेकेनित्वाप्राणायामत्रयंचरेत् ॥ ततोचयेद्विघ्नराजमैशान्यां
 चषटोपरि ॥ २५ ॥ गन्धपुष्पैस्तथावस्त्रैर्नैवैर्विविधैरपि ॥ गणानांत्वेतिमंत्रेणब्राह्मणंतदनंतरम् ॥ २६ ॥ अब्रह्मन्नितिक्रवातद्विष्णो
 रितिसंस्मरन् ॥ वासुदेवंततःपश्चाद्वलिभिर्गन्धचन्दनैः ॥ २७ ॥ ततोदेवशरीरंतुनवमासाद्यार्जितम् ॥ वेद्याश्चपरितःसर्वैस्त्वेवेस्थाने
 यथाक्रमम् ॥ २८ ॥ ततोराजाधिराजेनभूतशुद्धिसमाचरेत् ॥ ततोबुद्धमध्येतुश्वेतपद्मासनस्थितम् ॥ २९ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशं
 खकुन्देन्दुसप्रभम् ॥ किरीटकुंडलयुतंसितंपंकजधारिणम् ॥ ३० ॥ शुक्कमालयांबरंशुक्लंशुक्लंगवानुलेपनम् ॥ अहितुंडासनस्थंचपाश
 हस्तंमहाबलम् ॥ ३१ ॥ स्तूयमानंसुरगणैःसिद्धगंधर्वसेवितम् ॥ सुचारुवदनंदेवंपद्मालोपशोभितम् ॥ ३२ ॥ राजीवलोचनंनित्यं
 नागलोकोपशोभितम् ॥ मकरग्राहकूर्मवैर्नानाजलचरैर्वृतम् ॥ ३३ ॥ जलाशयगतंदेवंचितयेज्जलाशयिनम् ॥ ततोऽन्यासंप्रकुर्वीतप
 श्चाङ्गत्वावशोभितम् ॥ ३४ ॥ अर्घ्यपात्रंततःकृत्वात्रिभागजलपूरितम् ॥ अष्टधामूलंमंत्रंचज्ज्वोतनोदकेनच ॥ ३५ ॥ आसनंयागव
 स्तूनिप्रक्षयेत्तेनवारिणा ॥ अरुणायविद्महेतमोन्नायचधीमहि ॥ ३६ ॥ तन्नोअरुगःप्रचोदयादितेत्नानंसंवाचरेत् ॥ ततोऽङ्गेशमैशा
 न्यामाग्नेय्यांगुरुपादकाच् ॥ ३७ ॥ धर्मधर्मादिकान्सर्वान्स्मत्वादीनथचाचयेत् ॥ सूर्यसोमजलदीनामंडलानियथाक्रमम् ॥ ३८ ॥
 मध्येशक्तिंचक्षीरोदमनंतंपृथिवीतथा ॥ कूर्मचाधारशक्तिंचसुमेरुमन्दरं तथा ॥ ३९ ॥ पञ्चतत्वंसमन्वयार्थसांगोपाङ्गमनंतरम् ॥ ततः
 श्वेतंचकुसुमंसाक्षतंयोगमायया ॥ ४० ॥ गृहीत्वापूर्वदेशेस्थापयेत्कलशोपरि ॥ आवाहनंततःकृत्वामन्त्रेणानेनमंत्रवित् ॥ ४१ ॥ एवो
 हिभगवन्वरुणेषयज्ञःप्रवर्तते ॥ यज्ञभागंगृहाणेदंत्वाभेवावाहयाम्यहम् ॥ ४२ ॥ एवमावाह्यलोकेशमष्टौमुद्राःप्रदर्शयेत् ॥ गायत्र्यास्त्ना
 पयित्वातुदद्यात्पाद्यादिकंत्रयम् ॥ ४३ ॥ पुष्पाञ्जलिततोदत्त्वामूलंमंत्रेणदेशिकः ॥ पूर्वादिपत्रमूलेषुधर्मोदीनूजयेद्वयः ॥ ४४ ॥ सत्वाद्याः
 पूजयेत्तत्रतेषामेवपराङ्मनाः ॥ ज्ञानंधर्मचसोमंचरजःसत्वंतमस्तथा ॥ ४५ ॥ पूर्वादिपत्रमध्येतुग्रहानष्टौप्रपूजयेत् ॥ पत्राग्रेलोकपालानां

मम्यादीनायुधांस्तथा ॥ ४६ ॥ कर्णिकादक्षिणपूर्ववामेचापिशचीपातिम् ॥ पूर्वपत्रेनुब्रह्माणं पूजयेत्सितपङ्कजैः ॥ ४७ ॥ नैऋत्येवरुण
स्याथमध्येनंतं प्रपूजयेत् ॥ पीठमन्त्रेषु पूर्वादिब्रह्माणं च शिवं तथा ॥ ४८ ॥ विष्णुं चापि गणेशं च पृथिग्यंगं चन्दनैः ॥ जपेन्मन्त्रं साक्षात्
सहस्रं विजपेद्बुधः ॥ ४९ ॥ जानुभ्यामवर्गं गत्वा विजयाख्यस्तवं पठेत् ॥ ईशानादिपीठकेषु कर्मलां विंशतिं तथा ॥ ५० ॥ नैऋत्यां वि
श्वकर्मणं वाव्येतु सरस्वतीम् ॥ पूर्वादिद्वारदेशे तु मरुतं चावहादिकम् ॥ ५१ ॥ आवहं प्रवहं चैतथैवोद्ग्रहसंघौ ॥ विन्यसेत्सप्तश्विभद्रारिनि
वहं च परीवहम् ॥ ५२ ॥ विन्यसेदुत्तरद्वारिमहंतं च पराभवम् ॥ आग्नेयादिषु कोणेषु बहिःपठंतो यजेत् ॥ ५३ ॥ पिशाचान् राक्षसान् मृतो
न्वेतालंश्च तथा क्रमात् ॥ क्षोभकः कामरूपश्च सौभद्रो मरुतस्तथा ॥ ५४ ॥ गोमुखो नन्दभद्रश्च द्विजिह्वो मलिनस्तथा ॥ हस्तिकर्णो वि
ज्ञालाख्यः सप्तरक्षो गणः स्मृतः ॥ ५५ ॥ भूमिदो वरदश्चैव जयंतः क्षोभकस्तथा ॥ विवस्वंतः सुदंतश्च एते भूतगणाः स्मृताः ॥ ५६ ॥ अंगदो
नीलकर्णो सौवर्गस्तथा वक्रस्तथा ॥ घोररूपमहाकाया वेतालश्च प्रकीर्तिताः ॥ ५७ ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्भक्तैर्भक्तैर्देवाग्रहादयः ॥ ध्यानवर्णा
नुरूपेण पूजनीयाः प्रयत्नतः ॥ ५८ ॥ ध्यायेदादित्यमारुतं रक्तपद्मासनस्थितम् ॥ रक्तांबरं रक्तं रक्तमाल्यानुलेपनम् ॥ ५९ ॥ यव
विट्टमं सकाशां सिंदूरारुणसप्रभम् ॥ आकृष्णेनेति मंत्रेण स्थापयेत्कलशोपरि ॥ ६० ॥ इहागच्छेत्तिचावाह्यपाद्याद्यैश्च पृथग्विधैः ॥
गंधपुष्पादिभिर्भक्त्या पूजयेत्तथा विधिं ॥ ६१ ॥ बलिं चलोहितं दद्यात्पायसं दधिबिंदुकम् ॥ घृतलिप्तं च क्षालयन्नपताकारं कव
र्णिकाम् ॥ ६२ ॥ श्वेतांबरं श्वेतं शुक्लगंधानुलेपनम् ॥ द्विमुजं वरदं देवंगदाहस्तं महाबलम् ॥ ६३ ॥ नानाभरणसंपन्नं
सिद्धगंधर्वसं वित्तम् ॥ शुक्लपद्मासनस्थं च दद्यादश्वेतभूषितम् ॥ ६४ ॥ इमं देवा इति मंत्रेण स्थापयेत्पूर्वादिगदले ॥ सितवस्त्रै
श्च पुष्पैश्च शुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ ६५ ॥ पायसैः श्वेतबलिभिर्दधिभक्तं निवेदयेत् ॥ धूपैः श्वेतपताकाभिर्नैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ ६६ ॥
रक्तमाल्यांबरं देवं रक्ताभरणभूषितम् ॥ सुचारुनयनं रक्तं रक्तपद्मासनस्थितम् ॥ ६७ ॥ किरोटकुंडलवर्षेपकं च तु मुजम् ॥ वरदं य

ज्ञानांशचशूलशक्तिगदाधरम् ॥ ६८ ॥ सर्वकामप्रदं देवसिद्धयं यं सेवितम् ॥ चित्तयेत्परयाभक्त्या मंगलधर्णी सुतम् ॥ ६९ ॥
 अग्निमालोतिमंत्रेण स्थापयेदग्निदिग्दले ॥ पूजयेद्भक्तपुष्पैश्चरुमाल्यानुलेपनैः ॥ ७० ॥ धूपैस्तैस्तत्कामिभिर्गुडभक्तानिवेदनैः ॥ अतस्तत्पुष्प
 संकाशं कार्णिकारसमप्रभम् ॥ ७१ ॥ रौहिणेयं महाक्रायं नीलनीरजलोचनम् ॥ प्रशान्तवदनं देवं पीतवासं चतुर्भुजम् ॥ ७२ ॥ खड्गचर्मधरं
 तद्वद्दृष्ट्वा परशुधारिणम् ॥ पद्मासनगतं देवं पीतपद्मासनस्थितम् ॥ ७३ ॥ नानाभरणसंपूर्णं मृगेन्द्रयवाहनम् ॥ उद्ध्वस्येति मंत्रेण याम्या
 तुस्थापयेद्बुधः ॥ ७४ ॥ पूजयेद्बृन्धपुष्पाद्यैः पीतगन्धानुलेपनैः ॥ वस्त्रैः पीतपताकाभिर्बलिभिः कृश्रान्वितैः ॥ ७५ ॥ पीतवर्णगुरुध्या
 येत्पीतपद्मासनस्थितम् ॥ पीताभरणसंपन्नं पीतवस्त्रं चतुर्भुजम् ॥ ७६ ॥ वरदं दंडहस्तं च साक्षसूत्रकमंडलुम् ॥ पूज्यमानं मुंगंधर्वैः सेनैर्देवगणै
 रपि ॥ ७७ ॥ बृहस्पतयइति मंत्रेणैर्ऋत्यां दिशोऽसंस्थितम् ॥ पीतचन्दनगंधैश्च पीतवस्त्रादिभूषणैः ॥ ७८ ॥ धूपैः पीतपताकाभिः पीतोदक
 निवेदनैः ॥ पूजयेत्परयाभक्त्या पुरंदरपुरोहितम् ॥ ७९ ॥ ध्यायेच्छुक्रं भृगुमुत्तं श्वेतपद्मासनस्थितम् ॥ चतुर्भुजं महाक्रायं वरदं दंडधारिणम्
 ॥ ८० ॥ महाबाहुं विशालाक्षं साक्षसूत्रकमंडलुम् ॥ स्तूयमानं मुनिश्रेष्ठैः सेवितं दैत्यपुद्गवैः ॥ ८१ ॥ सिंहासनगतं देवं नीलं देवावलोकनम् ॥
 विलसत्पुण्डरीकस्य मालाभिरुपशोभितम् ॥ ८२ ॥ नानादैत्येन्द्रपुत्रांश्च समायातुं मुहुर्मुहुः ॥ नानाशस्त्रास्त्रचतुरं नानाशस्त्रविशारदम्
 ॥ ८३ ॥ एवं ध्यात्वा भृगुश्रेष्ठं जपन्नात्र परिबुतम् ॥ मनसा भक्तियुक्तेन स्थापयेत्पार्श्वमेदले ॥ ८४ ॥ सितचंदनवस्त्रैश्च धूपमाल्यानुलेपनैः ॥
 धूपैः श्वेतपताकाभिः सक्तुभिः क्षीरसंयुतैः ॥ ८५ ॥ पूजयेत्परयाभक्त्या पुण्डरीकाक्षैरपि ॥ ध्यायेत्सौरिचतुर्बाहुं शूलहस्तं वरप्रदम् ॥
 ॥ ८६ ॥ इन्द्रनीलनिभं श्यामं दिव्यबाणधनुर्धरम् ॥ इन्द्राविरावरस्थं च सरोजवरसप्रभम् ॥ ८७ ॥ नीलांबरधरं नीलपद्ममालोपशोभितम् ॥
 चोररूपं महाक्रायं छायाहृदयनन्दनम् ॥ ८८ ॥ शस्त्रो देवातिमंत्रेण वायव्यां दिशि विन्यसेत् ॥ कृष्णचंदनवस्त्रैश्च कृष्णमाल्यानुलेपनैः ॥
 ॥ ८९ ॥ धूपैर्नीलपताकाभिर्बलिभिर्मार्गमिश्रितैः ॥ धूपवर्णसदृकं तुंगराहस्तं वरप्रदम् ॥ ९० ॥ त्रिभुजं भक्तिकवचवृत्रासंधूत्रवासनम् ॥
 केतुकृष्णवस्त्रितमन्त्रेण शान्त्या स्थापयेद्दिवि ॥ ९१ ॥ धूपवर्णैश्च माल्यैश्च धूपगंधानुलेपनैः ॥ धूपधूपपताकाभिर्बलिभिर्मार्गमिश्रितैः ॥ ९२ ॥

पूजयेत्परयाभक्त्याकेतुसर्वाथसिद्धिदम् ॥ लोकपालानहंभ्येसर्वसिद्धिप्रदायकान् ॥ ९३ ॥ येषुयुजितमात्रेषुनाभ्यविद्यते
 क्वचित् ॥ देवराजंततोध्यायेत्पुष्पवाणचयप्रभम् ॥ द्विभुजंपतिसंकाशंनोऽरुन्दविरलेचनम् ॥ ९४ ॥ रक्तोत्पलयरंतद्रपीतवासःसमन्वि
 तम् ॥ चामराहस्तशक्तैश्चकन्यारत्नैश्चशोभिमतम् ॥ ९५ ॥ इन्द्राणींचितयेद्दामेउत्पलद्वयधारिणीम् ॥ एवंपूजयेद्दत्तयासुरा
 जंजगत्प्रभुम् ॥ त्रातारमितिमन्त्रेणस्थापयेत्कर्णिकोत्तरे ॥ ९६ ॥ पूजयेत्परयाभक्त्याधूपांगंधानुलेपनैः ॥ नानाविधोपहारैश्चपताकामि
 ध्वजैरपि ॥ ९७ ॥ बलिक्षीरान्वितंदद्यान्मोदकंसितशर्कराम् ॥ उत्तमस्वर्णसंकाशंवीतिहोत्रंचतुर्भुजम् ॥ ९८ ॥ अर्चयेच्चन्द्रसमस्यंचअ
 जवाहनमुत्तमम् ॥ ज्वालावितानसंरक्तमूर्ध्निस्तपशिखान्वितम् ॥ ९९ ॥ वरदंविभयंमालांदक्षेभूत्रकमंडलुम् ॥ त्रिनेत्रंरक्तनयंनटा
 कुटमंडितम् ॥ १०० ॥ नानाभरणसंपन्नंसिद्धगन्धर्वसेवितम् ॥ अग्निजिह्वेतिमंत्रेणस्नानेयदग्निदिग्दले ॥ १०१ ॥ पूजयेद्भक्तपुष्पै
 श्चरक्तमाल्यानुलेपनैः ॥ धूपैरक्तपताकाभिर्बलिभिःपायसैरपि ॥ १०२ ॥ नीलाञ्जनचयप्रख्यंनीलसिंहासनस्थितम् ॥ महामहिषमारूढं
 दंडपाशाधरंविभुम् ॥ १०३ ॥ करालवदनंभीमंज्वालाघूर्णितलोचनम् ॥ चोरदंष्ट्राकरालैश्चार्कैकराणांगैर्घृतम् ॥ महिषंचितयेद्वा
 मेचित्रगुप्तंचदक्षिणे ॥ १०४ ॥ अच्छीयसद्दतिमंत्रेणस्थापयेद्यमदिग्दले ॥ पूजयेत्परयाभक्त्याधर्मराजंजगद्गुरुम् ॥ राक्षसेन्द्रमहाकायं
 कृष्णवर्णंदिग्बाहुकम् ॥ १०५ ॥ नानाभरणसंपन्नंखड्गहस्तंमहाबलम् ॥ वरमुक्ताविमानस्यंधोररूपांजलेश्वरम् ॥ १०६ ॥ एषतद्दितिमंत्रेणने
 क्रंत्यास्थापयेद्विशि ॥ कृष्णचन्दनवस्त्रैश्चकृष्णमाल्यानुलेपनैः ॥ १०७ ॥ धूपैःकृष्णपताकाभिर्बलिभिर्मर्षमित्रितैः ॥ बुद्धरुद्रकटिकसंका
 शंशंखकुन्देन्दुसप्रभम् ॥ १०८ ॥ द्विभुजंपाशहस्तंयसुन्दराङ्गप्रभम् ॥ वरुणस्येतिमंत्रेणस्थापयेत्पश्चिमदिग्दले ॥ १०९ ॥ सितचन्दन
 धूपैश्चपताकाभिर्बज्रैरपि ॥ ११० ॥ समीरणकुंजरवर्णसन्निभंमृगधिरूढंदिग्भुजंदिनेत्रम् ॥ ध्वजगंधर्वचर्यापिदधानमेकनीलांबरमेवगणै
 र्वृतंच ॥ १११ ॥ नीलचन्दनवस्त्रैश्चनीलमाल्यानुलेपनैः ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यापताकाभिर्ध्वजैरपि ॥ ११२ ॥ धूपैर्नीलपताकाभिर्बलि
 मिः पायसैरपि ॥ ११३ ॥ ध्यायेद्विनेत्रंदिभुजंधनेशंपीतांबरैर्वनरवाहनंच ॥ गदाधरंभक्तवरप्रदंचआवाहयेदुत्तरपद्मपत्रके ॥ ११४ ॥ गंधचं

दनवस्त्रैश्चपतिमाल्यानुलेपनैः ॥ ११५ ॥ धूपैःपीतपताकाभिर्वलिभिःपायसैरपि ॥ ११६ ॥ स्निग्धकर्पूरसंकाशं तु पाराकिणप्रभम् ॥ त्रिशूलं
 बुरधरं तथा भयवरप्रदम् ॥ ११७ ॥ उत्तुङ्गः षषमारूढोऽत्रिनेत्रं भस्मधूपितम् ॥ कपालमालिनं तद्दत्तखण्डेन्दुकृतशेखरम् ॥ ११८ ॥ एवं व्यात्वा मह
 शानस्थायपयेदिशि दिदले ॥ ११९ ॥ पूजयेत्परयाभक्त्या भक्ष्यभोज्यैरेकशः ॥ १२० ॥ सितव्यजपताकैश्च वलिभिः पायसादिभिः ॥ त्वमिदं
 तिमंत्रेण ऋषिच्छन्दः समरियन् ॥ १२१ ॥ ब्रह्माणं रक्तगौराङ्गं शोणपद्ममप्रभम् ॥ राजिवलेचनं तद्दत्तद्वागर्भासनप्रभम् ॥ १२२ ॥ पद्मा
 सनस्थितं तद्दच्छेत्तवांसंचतुर्भुजम् ॥ चतुर्भुजं सुरश्रेष्ठं मेव गंभीरनिस्वनम् ॥ १२३ ॥ राजहंसमयमुक्तां विमानवर्गं स्थितम् ॥ सुबहुवैदक्षिणे
 च वामेण्डकमंडलुम् ॥ १२४ ॥ कुर्वाणमिव लोकांस्त्रिनिदृग्गन्धर्वसंविताम् ॥ आज्यस्थालीं तैवाग्रकुर्वाणं शसिमयं तथा ॥ १२५ ॥ वायवा
 श्वेतुसावित्रीं दक्षिणेतुसरस्वतीम् ॥ आब्रह्मन्निर्तिमंत्रेण स्थापयेत्पूजं दिदले ॥ १२६ ॥ नानाभक्ष्योपचारैश्च पूजयेद्दधचन्दनैः ॥ धूपैः श्वेतपताका
 भिर्वलिभिश्चाज्यपायसैः ॥ १२७ ॥ अनंतं शुक्लवर्णं पीतवासंचतुर्भुजम् ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारिणं जगदीश्वरम् ॥ १२८ ॥ आधारभूतां
 जगतां स्वर्णयज्ञोपवीतिनम् ॥ नानाभरणसंपन्नं फणसप्तफणान्वितम् ॥ १२९ ॥ अन्नमोस्ति न तिमंत्रेण स्थापयेद्दरुगांतरे ॥ पूजयेद्दक्ष्यभो
 ज्यैश्च दीपगन्धानुलेपनैः ॥ १३० ॥ धूपैः श्वेतपताकाभिर्वलिभिश्चैव निमित्तैः ॥ ततो नंदलपूर्वे तु ब्रह्माणं पीतवाससम् ॥ १३१ ॥ चतुर्भुजं चतुर्वक्त्रं
 सुवहस्तं वरप्रदम् ॥ विभ्रतंचश्रुतं तद्दत्तं थादंडकमंडलू ॥ १३२ ॥ आब्रह्मन्निर्तिमंत्रेण पूजयेद्दधचन्दनैः ॥ दक्षिणे त्र्यंबकं ध्यायेच्छू
 लखट्वाङ्गधारिणम् ॥ १३३ ॥ वरदं तमुग्रधरं नागयज्ञोपवीतिनम् ॥ निबद्धजटचन्द्रार्धशुद्धस्काटिकसन्निभम् ॥ १३४ ॥ कपालमालिनं देवमु
 जं गभारणान्वितम् ॥ त्रिनेत्रं कुन्दसंकाशं भूतप्रेतगणैर्वृतम् ॥ १३५ ॥ त्र्यंबकं चेति मंत्रेण पूजयेन्मधुपायसैः ॥ अतसीपुष्पसंकाशं हारिकेत्यूरधूपितम्
 ॥ १३६ ॥ नानाभरणसंपन्नं पीतवासंचतुर्भुजम् ॥ दक्षिणे च गदाचक्रं वामे शङ्खसपद्मकम् ॥ १३७ ॥ श्रिया दक्षिणेतो वामे सरस्वत्या समन्वितम् ॥
 तदिष्णो रिति मंत्रेण स्थापयेत्पाश्वमेततः ॥ १३८ ॥ पूजयेद्दधचपुष्पाद्यैः पायसेन घृतेन च ॥ गणे शंतु चतुर्विहं व्यालयज्ञोपवीतिनम् ॥ १३९ ॥
 गजेन्द्रवदनं देवं श्वेतवासंचतुर्भुजम् ॥ पशुलुण्डं तथा वामे दक्षिणे दंडमुत्पलम् ॥ १४० ॥ मूषकस्थं महाकायं शङ्खकुंडलमुत्पलम् ॥ शुक्लं तु

द्विकुबुद्धिभ्यामेकदन्तं भयापहम् ॥ १४१ ॥ नानाभरणसंपन्नसवविपद्दिनाशनम् ॥ गणानान्वितिमन्त्रेण विन्यसेदुत्तरेषु वम् ॥ १४२ ॥
 उत्ततजंबूनदहमसन्निभालक्ष्मीसरोजासनसंस्थितांशुभाम् ॥ वामेसरोजं दधतीत्यैव हस्ते च दशेधृतचामरां च ॥ १४३ ॥ श्रीश्च तेति वमन्त्रेण
 ऐशान्यामंडलाद्बहिः ॥ स्थापयेत्पूजयेद्भक्त्यासितचन्दनपंकजैः ॥ १४४ ॥ मोदकं परमांनं च यवक्षीरं निवेदयेत् ॥ १४५ ॥ तत्ते दिवीमं
 विकां दिव्यरूपं ब्रह्मद्रौघैः स्तूयमानां त्रिनेत्राम् ॥ सिंहशस्यां तप्तजंबूनदाभांचंद्राद्वेनामद्ममोल्लिङ्गताभिः ॥ १४६ ॥ दिव्यैर्वैश्वैर्वाहुभिरभ्याम्रलं
 वैर्दिव्यैर्वस्त्रैर्षूषणैः स्वेरुपेताम् ॥ ब्रह्मेन्द्राद्यैर्दुर्जयांसाहिषास्यंतीक्ष्णैरस्त्रैर्दानवमर्दयंतीम् ॥ १४७ ॥ शूलं वतीक्ष्णमाणं च शक्तिं खड्गं तीक्ष्णं
 विभ्रतीं दक्षिणेन ॥ चापं पाशं खेटकं चांकुशं वण्टां वामे विभ्रतीं वाकुटारम् ॥ १४८ ॥ शिरश्छेदशार्द्वं नातं कर्मं खड्गं तीक्ष्णं विभ्रतीं दैत्यराजम् ॥
 नागैः पाशैर्वैषयित्वा समं ताच्छूलेनैर्निघ्नतीं देहमध्ये ॥ १४९ ॥ सेन्द्रैर्देवैः स्तूयमानां मुनेणांगधवाद्यैः सिद्धसं वैश्वसेव्याम् ॥ नानावस्त्रैर्षूषणैः
 दीप्यमानां ध्यायेद्देवीमं विकासुज्ज्वलंतीम् ॥ १५० ॥ वस्त्रैर्माल्यैर्यशस्रधूर्वावैतामैभ्यैर्भोज्यैर्मदिकैः पायसैश्च ॥ मांसैः पिष्टैश्छागलाढयैश्च शैवैः
 पूज्यादेवी चांडिकाभीष्टदा च ॥ १५१ ॥ इयमां च पृथिवीं ध्यायेत्पङ्कजद्वयधारिणीम् ॥ १५२ ॥ मंडूकस्थान्द्रिभुजं स्नोनापृथिवीति चार्च
 येत् ॥ नैऋत्यां विश्वकर्माणं द्विभुजं टंकधारिणम् ॥ १५३ ॥ उत्पलं दक्षिणे हस्ते पद्मस्थं पतिवाससम् ॥ एवं ध्यात्वा ततो ब्रह्मन्निमित्तं त्रैलोक्यं पूजयेत् ॥
 १५४ ॥ स्वस्थां सरस्वतीं ध्यायेद्भद्रदाभयदायिनीम् ॥ पतिवस्त्रांसुमुकुटां दिव्यगन्धर्वसेविताम् ॥ १५५ ॥ यामथाद्वितीये त्रैलोक्यं पूजयेत्तत्तच्च
 न्दनैः ॥ बलिश्चेत्तच्छुद्ध्यात्कृसरं यावकं तथा ॥ १५६ ॥ स्थापयेद्भामादिभागकुंदपुष्पैः प्रपूजयेत् ॥ पूर्वाद्विद्वारदेशे तु पूजयेच्च मरुद्गणैः ॥
 १५७ ॥ अश्यादिषु च कोणेषु बहिर्भूतानां समाचरेत् ॥ पिशाचाक्षसाभूतवेतालकपिजातयः ॥ १५८ ॥ निर्णसाश्चैव ते सर्वे रौद्राविकृ
 तरूपिणः ॥ ततो मंडलमध्ये तु वारुणपूर्ववर्त्मना ॥ १५९ ॥ पूरयेत्कलशे तत्र सुवर्णादिविनिर्मितम् ॥ कूर्मकूर्माकृतिकुर्पाच्छुद्धस्वर्णेन स
 तमाः ॥ १६० ॥ बृहत्पर्वप्रमाणेन राजतस्य च दुर्लभम् ॥ पादपादेन मानेन अंगुलपरिमंडलम् ॥ १६१ ॥ प्रौष्ठोमस्तस्य तथा कुर्यात्कुलीरं
 ताम्रनिर्मितम् ॥ तेनैकस्य विनिर्माणं द्वयंगुलायामविस्तृतम् ॥ १६२ ॥ तथा मानेन मंडूकं तां भूमिमुनिसतमाः ॥ शिशुमारं च यत्सम्यक्तोल

गणनान्तवेतिपञ्चआपोहिष्ठेतिचत्रयम् ॥ पवमानंतुतद्विद्विपावमानंतुषोडश ॥ १८९ ॥ समस्तंदेवयोगेषुतद्वात्रौतुतदूर्ध्वकम् ॥ तदद्वर्द्धच
आरामेकूपेत्वेकऋचंनपेत् ॥ १९० ॥ स्वगृह्योक्तविधानेनप्रतिकुण्डेषुहोमयेत् ॥ संस्क्रुयादिक्षणाद्वैश्वसंपूज्यचपरस्परम् ॥ १९१ ॥ प्र
ज्वालयाग्निंचविधिवद्भोमंक्रुयादुनंतरम् ॥ वागीश्वरंसमभ्यर्च्यवागीश्वर्यासमन्वितम् ॥ १९२ ॥ ग्रस्येइवस्ययोगःप्रतिष्ठाप्यस्यकस्य
चित् ॥ प्रागेवतस्यजहुयात्सहस्रंशतंतथा ॥ १९३ ॥ तिलाज्यैःपायसैर्वाथपत्रपुष्पाक्षतेनच ॥ ग्रहेभ्योविविचत्सर्वतथेन्द्राग्नेश्वरायच ॥
॥ १९४ ॥ मरुद्रचोलाकपालेभ्योविविधवद्विश्वकर्षणे ॥ ऊर्जेनसमिधाक्रुयादष्टाष्टास्वगृहेष्वपि ॥ १९५ ॥ इन्द्रेश्वरमरुतानांतिलाज्येन
घृतेनवा ॥ एकैकामाहुर्तिदद्यात्स्वैःस्वैर्मंत्रैर्यथाक्रमात् ॥ १९६ ॥ दिगीशानांचप्रत्येकमष्टाष्टौचविशेषतः ॥ विश्वकर्मन्निमित्तमंत्रेणकृत्वा
आज्याहुतित्रयम् ॥ १९७ ॥ समित्रयंपलाशस्यअथवाथत्थसंभवम् ॥ एकैकामाहुर्तिदद्यात्तिलाज्येनचविशेषतः ॥ १९८ ॥ शिवंप्रजाप
तिंविष्णुंदुर्गांचकमलामपि ॥ सरस्वतींचविधिवत्पृथिव्याइतिपावकैः ॥ १९९ ॥ भूतेभ्योप्याहुर्तिदद्यात्तिलाज्येनचविशेषतः ॥ अन्येषां
मधुराक्तेनतिलालजैर्यथाक्रमम् ॥ २०० ॥ विष्णुंचैवंतुवायव्येदुर्गायाश्चतथोत्तरे ॥ कमलायाश्चैशानेदंशानस्यसभूतकम् ॥ २०१ ॥
एककुंडेतुएकस्मिन्हेमंकुयाद्यथाविधि ॥ पक्षैर्पंचकुंडेतुपूर्वादीनांक्रमेणतु ॥ २०२ ॥ एककुंडेग्रहान्कृत्वाकृत्वावलभिदासह ॥
दक्षिणेक्रमतश्चैवंलोकेशंचतथैवच ॥ २०३ ॥ पश्चिमेयस्ययागस्यदुर्गायाश्चोत्तरेदिशि ॥ ईशानेभूतयद्माचजुहुयादोशोक्त
मः ॥ २०४ ॥ विष्णवादिदेवतानांचअग्रकुंडेविधीयते ॥ प्रथमेदिवसेकुयादिवतानांचस्थापनम् ॥ द्वितीयेपूजनंकुयादोमंकुयाद्यथा
विधि ॥ २०५ ॥ बलिदानंतृतीयेतुचतुर्थीकंचतुर्थके ॥ नीराजनंपंचमेतुपञ्चाहसाध्यकोविधिः ॥ त्र्यहसाध्येतृतीयेतुनवहोत्वथपंचमे॥ २०६ ॥
प्राङ्मुखोद्दङ्मुखोवापिप्रेक्षान्यादिक्रमेणतु ॥ प्रादक्षिण्येनयज्ञंतुमंत्रैःपरिसमूहनम् ॥ मंत्रपूर्वसाक्षिकानांनिरग्रेस्तुष्टिकेनतु ॥ २०७ ॥
त्रिकुशेनमहायागेविवाहादौद्विपत्रकम् ॥ वैश्वदेवेकपत्रमितिसाधारणोविधिः ॥ दिग्विदुषुपरिस्तीर्यमहायागेषुसर्वदा ॥ २०८ ॥ दिक्षु
मात्रेनित्यकेचविश्वदेवेतथैवच ॥ अकृत्वाचैवनित्यंचवृथानैमित्तिकंहियत् ॥ २०९ ॥ तस्मात्फलाद्यैरपितत्कृतवानैमित्तिकंचरेत् ॥

प्रायश्चित्तैर्वैश्वदेवायंप्रातःप्रतीषुच ॥ २१० ॥ मारणेच्चारहोमेषुतथासंकल्पिताकृती ॥ प्रत्ययायकुलेक्रापितत्रनिन्त्याकृतिविना ॥
 ॥ २११ ॥ शताह्नुहुयाव्यत्रतत्रनित्यंविजयेत् ॥ तूर्यहोमततःकृत्वातूष्णीमिवजितेन्द्रियः ॥ २१२ ॥ प्रजपेदिन्द्रमाग्निं वसोमायचय
 थाक्रमम् ॥ ततस्तुसमिधाहोमंव्याहृतिस्तदनंतरम् ॥ २१३ ॥ भूभुवःस्वाहेतितथात्वद्दद्यादिपंचक्रमम् ॥ अंतोस्विष्टकृतं दद्याद्वियानंतस्य
 भोःशृणु ॥ २१४ ॥ घृताहुतीस्विष्टकृच्चद्विजसंस्कारकर्मसु ॥ घृतैःस्विष्टकृतं दद्याद्यागादौपरिवर्जयेत् ॥ २१५ ॥ सर्वेष्व्युदकक्षानं
 कारिदंतोत्थमुष्ण्या ॥ रथ्यावल्मीकाणोष्ठस्यतथाश्वस्यसुरस्यच ॥ २१६ ॥ त्रिगंधंचत्रिशतिंचकुशमूलस्यघृतिका ॥ निक्षिपेत्क्षानकुंभे
 पुआचार्यादींस्तुस्थापयेत् ॥ २१७ ॥ यजमानःपुरःकृत्वादंतकाष्ठपुरःसरम् ॥ रात्रौचभक्ष्यभोज्याद्यैःपरितोष्ययाक्षतम् ॥ २१८ ॥
 कृत्वायथोक्तकालेनपूजयेत्तैलधारया ॥ ततःप्रभातेविमलेक्षानंकुर्याद्यथाविधि ॥ २१९ ॥ क्षानमाब्देतैर्मंत्रैःसूक्तेनपुरुषेणतु ॥ वारुणेन
 चसूक्तेनसुरास्तवादियथाक्रमम् ॥ २२० ॥ सुरास्त्वामभिर्विषंचंनुब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ वासुदेवोजगन्नाथस्तथासंकर्षणःप्रभुः ॥ २२१ ॥
 आखंडलोमिर्भगवान्यमोवैविनिर्ऋतिस्तथा ॥ वरुणःपवनश्चैयनध्यक्षस्तथाशिवः ॥ २२२ ॥ ब्रह्मगासहितःशेषोदिक्मालाःपातुतेतदा ॥
 कीर्तिलक्ष्मीर्धृतिर्मैधापुष्टिःश्रद्धाक्रियामतिः ॥ २२३ ॥ बुद्धिलंजावपुःशान्तिस्तुष्टिःक्रांतिश्चमातरः ॥ एतास्त्वामभिर्विषंचंदेवपत्न्यः
 समाहिताः ॥ २२४ ॥ आदित्यश्चंद्रमाभौसोबुधजीवितार्कजः ॥ ग्रहास्त्वामभिर्विषंचंतुराहुःकेतुश्चार्जपिताः ॥ २२५ ॥ देवदानवगंधर्वा
 यक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ऋषयोमनवोदेवादेवमातरएवच ॥ २२६ ॥ देवपत्न्येद्रुमानादित्याश्चाप्सरसांगणाः ॥ अत्राणिसर्वेक्षत्राणिगजा
 नोवाहनानिच ॥ २२७ ॥ औषधानिचरत्नानिकालस्यावयवाश्चये ॥ सरितःसागराःशैलास्तृतीयोनेजलदानदाः ॥ २२८ ॥ एतेत्वामभि
 र्विषंचंतुसर्वकामार्थसिद्ध्ये ॥ क्षानंसमाप्यविधिवत्स्वगणनानुलेपयेत् ॥ २२९ ॥ गङ्गामष्टोत्तरशतंतर्द्धयाथर्विश्रुतिः ॥ आचार्यस्याभिहया
 यप्रदद्यादभिपूजयन् ॥ २३० ॥ ततःप्रभातेविमलेजलेसमवतारयेत् ॥ शुद्रांचकपिलंदिग्ध्रिंघंटाचामरवर्जिताम् ॥ २३१ ॥ सामगाय
 ततोदद्यात्सुवर्णदक्षिणान्वितम् ॥ यूपमादायसंस्थाप्यह्नापयेद्भरुणंपक्वम् ॥ २३२ ॥ अच्छेयेतेनमंत्रेणगायत्र्यातद्रुतंरम् ॥ रोचनंच

त्रिरत्नेन तथा कुंभो देकेन च ॥ २३३ ॥ पर्वताग्रमृदातोयनागवल्मिकमेव च ॥ गजदंतमृदाचैव कूलमूलमुदातदा ॥ २३४ ॥ पुष्पोदेकेन
 संख्येन तथारत्ने देकेन च ॥ दध्यभतेन दुग्धेन वेदेन शतधारया ॥ २३५ ॥ सुगंधेन त्रिशतेन विलिप्य च समाहितः ॥ दापयेत्कांस्यमूलं वद
 द्याच्छेहमयं च वा ॥ २३६ ॥ मालयवस्त्रैरलंकृत्य पूजयेद्बुधचन्द्रनैः ॥ ईशावाहतिमंत्रेण दद्यात्पुष्पाञ्जलित्रयम् ॥ २३७ ॥ पुनस्तथादिति
 मंत्रेण पुनः पुष्पं समुत्सृजेत् ॥ प्रादेशमात्रं विस्तारं मध्ये वृत्तपंडगुले ॥ २३८ ॥ कांस्यचक्रस्य मानं तु ऊर्ध्वयद्वादशांगुलम् ॥ तदूर्ध्ववलि
 खेच्छूलं चतुर्गुलमानतः ॥ २३९ ॥ अंगुष्ठहीने लोहस्य तत्र शूलं न कारयेत् ॥ ततो मंगलपूर्वैर्द्विजातीनां मतेन च ॥ २४० ॥ समुत्सृजेच्च
 प्रासादंतडांगं च विशेषतः ॥ चतुर्दंभगृहीत्वा तु ईशानाभिमुखेन तु ॥ २४१ ॥ समुत्सृजेत्ततः पश्चाद्वाक्यमेतदुदाशयेत् ॥ २४२ ॥ ओ
 मित्यादि श्रीकृष्णद्वैपायनाभिधानवेदव्यासप्रणीत भविष्यपुराणोक्तफलप्राप्तिकामश्चतुष्कोणद्व्यचिच्छत्रमत्कारितपुष्करिणीजनमेतदूर्जितं
 मंधपुष्पाद्यार्चितं वरुणदेवतं सर्वसत्त्वेभ्यः स्नानावगाहनाथं महामुत्सृजे ॥ २४३ ॥ ततो वरुणमूकेन वरुणनागतं ध्रुतम् ॥ मकरं कच्छपं चैव ततो
 जेषु परिनिक्षिपेत् ॥ २४४ ॥ पूजयेद्भरुणं देवमर्घ्यं दद्याद्दिशेषतः ॥ तेनोदेकेन संस्नानप्यगजदंतोत्थमृत्तिका ॥ २४५ ॥ इधेता इव सुरसंभूतं
 श्रीश्च तेति च संजपन् ॥ आप्यायस्वेति मंत्रेण सृष्टं चतुष्पथोद्भवम् ॥ २४६ ॥ तद्विष्णोरिति मंत्रेण कुशमूलेन स्थापयेत् ॥ तोर्यतो येन गंधेन त
 थापञ्चामृतेन च ॥ २४७ ॥ गायत्र्या स्नापयेद्देवं रत्नतोयेन साधकः ॥ आप्यायस्वेति मंत्रेण क्षरिणतदनंतरम् ॥ २४८ ॥ दधि क्रावणेति द
 ध्राचमधुवातेति वैमधु ॥ सरस्वत्यां तोति जातिपुष्पतोयेन स्नापयेत् ॥ २४९ ॥ वरुणोत्तमिति मंत्रस्य नारायणऋषिः गायत्री छंदो वरुणो
 देवता वरुण प्रीतये विनियोगः ॥ २५० ॥ श्रीश्च तेति मंत्रस्य कर्दमऋषिः पंक्तिः छंदः सरिता देवता अश्वत्थुरमृदा स्नाने विनियोगः ॥ २५१ ॥
 आप्यायस्वेति मंत्रस्य पर्वतऋषिः उष्णिगः छन्दः सरस्वती देवता वरुण प्रीतये चतुष्पथमृदा स्नाने विनियोगः ॥ २५२ ॥ तद्विष्णोरिति मंत्र
 स्य मैनाकऋषिः सिद्धिः छन्दः सरस्वती देवता वरुण प्रीतये कुशमृदा स्नाने विनियोगः ॥ २५३ ॥ कयानेति मंत्रस्य वसिष्ठऋषिरनुष्टुप् छन्दः
 सोमो देवता वरुण प्रीतये नागगंधर्भाने विनियोगः ॥ २५४ ॥ तेजोसिति मंत्रस्य गर्गऋषिः सिद्धिः छन्दः वासवो देवता वरुण प्रीतये विनि

योगः ॥ २५५ ॥ सरस्वत्यै भेषज्येनेति मंत्रस्य वामदेवऋषिः शक्तिच्छेदाविष्णुर्देवता वरुणप्रतीये विनियोगः ॥ २५६ ॥ पुष्पोदकस्नाने
 अग्नया हाहीति मंत्रस्य जनार्दनऋषिः जगतीच्छन्दः ऐन्द्रो देवता वरुणप्रतीये विनियोगः ॥ २५७ ॥ प्राक्षिपेत्पञ्चत्रिहोश्च ह्यश्चेति च स पठन् ॥
 पश्चात्त्रिराजनं कुर्यात्पञ्चवोषपुरःसरम् ॥ २५८ ॥ शिरिषपुष्पसंभूतं दर्पणं कांस्यसंभवम् ॥ गोपीचन्दनसंभूतं गाम्भृति कथाथवा ॥ २५९ ॥
 कृष्णगौरी मयं वापि स्वास्ति कंशं क्षमेव च ॥ कारयेत्पदं कंवापि यवगोधूमकस्य वा ॥ २६० ॥ उत्पन्नस्वर्गसंभूतं कलशं मापसंभवम् ॥ श्रीरसं पु
 ष्पसंभूतं दर्पणं कांस्यसंभवम् ॥ २६१ ॥ नन्द्यावर्तमलयजेत तोनिर्मलयेत्सुधीः ॥ एकैकं प्रतिमं त्रैज्यं प्रत्येकं तु जलोपरि ॥ २६२ ॥ ध्रुवप्रति
 कृतैर्मंत्रैरष्टभिर्यथाक्रमम् ॥ पूर्वोक्षं तमापभक्तवर्लिदद्याद्द्विधानतः ॥ २६३ ॥ ततो नारायणमुक्तेन देवं नारायणं व्रजेत् ॥ अन्येषां च देवा
 नां प्रदद्याच्च ज्ञातं वलिम् ॥ २६४ ॥ तत आचमनीयं च वस्त्रयुग्मं निवेदयेत् ॥ वह्न्यमाणेन मंत्रेण क्रमेणापि विधानतः ॥ २६५ ॥
 पृथक् पृथक् ततो दद्यात्तावत्येनापि भोद्विजाः ॥ देवसूत्रसमायुक्ते यज्ञसूत्रसमन्विते ॥ २६६ ॥ सर्ववर्णप्रभेदेन वासांसि प्रातिगृह्यताम् ॥ शरी
 रं तेन जानामि चेष्टानैव च नैव च ॥ २६७ ॥ मयानि वेदिता गन्धान् ग्रह्य च विलिप्यताम् ॥ अष्टोत्तरशतान् दीपान् परितः स्थापयेत्क्रमात् ॥ २६८ ॥
 तदूर्ध्वापञ्चविंशं त्रैज्यं जेतु सुधीः ॥ त्वंसूर्यचन्द्रज्योतीषि विषादस्त्वं तथैव च ॥ २६९ ॥ त्वमेव सर्वज्योतीषि दीपायं प्रातिगृह्यताम् ॥ प्रद
 क्षिपन्तः कुर्यात्पञ्चधा स तथाथवा ॥ २७० ॥ वह्न्यमाणेन मंत्रेण दद्याद्द्वंद्वं दशांगकम् ॥ वनस्पतिरसो दिव्यो गंधाढ्यः सुरभिः शुचिः ॥ २७१ ॥
 मयानि वेदितो भक्त्या धूपोऽयं प्रातिगृह्यताम् ॥ अलंकारं च गंधं च पीतवस्त्रं तथैव च ॥ २७२ ॥ दूर्वाक्षते च मलयं च युक्ते पुष्पेण पूजयेत् ॥ द
 द्यात्पञ्चाञ्जलिं पश्चाद्दिष्णुमुक्तं पुनर्जयेत् ॥ २७३ ॥ ततः शुशोभे न्स्नानमह्वानि मयि देशिकः ॥ वरुणं विन्यसेत्तत्र तथा पुष्करिणो मपि ॥ २७४ ॥
 विवाहे क्तिन विधिना कुर्यान्निर्मलनादिकम् ॥ गंधपुष्पं ततो दद्याद्वा च दद्यात्सदक्षिणाम् ॥ २७५ ॥ चामरं व्यजनं छत्रं कांस्यलहंतथैव च ॥ कु
 र्यात्पुष्करिणं रम्यं राजतीं च त्रिपादिकाम् ॥ २७६ ॥ चतुष्कोणं च सुषमाब्जद्विष्टुपरिमंडलम् ॥ सुवर्णप्रतिमां कुर्याद्भालेनैकेन भोद्विजाः ॥ २७७ ॥
 अथवा स्वर्णपत्रे च कुंकुमेन तले लिखेत् ॥ बाणशक्तिप्रमाणेन स्वर्णपत्रं तु द्वांगुलम् ॥ २७८ ॥ कारयेच्च तुरसं च पीठोपरि न्यसेदयः ॥ नाराजनां ते

विप्रैर्द्रांसंस्मरेदमुतंतरेत् ॥ २७९ ॥ अशक्तेनतथैवैकाकाष्ठेवापिप्पलच्छदे ॥ ताम्रपट्टेलिखेद्वापिअलक्तेनयथाविधि ॥ २८० ॥ प्राण
 प्रतिष्ठांकुर्यात्तुषरुणयनिवेदयेत् ॥ महंतुवत्सरंकुर्याद्देवोषपुरःसरम् ॥ २८१ ॥ अशोकंखदिरंशालमश्वत्थंविल्वंकंतथा ॥ धात्रिकुरुर्वकं
 चैवबहुलंनारिकेलम् ॥ २८२ ॥ एषमेवकाष्ठपूयंयजमानप्रमाणकम् ॥ समादायचसंस्थाप्यवस्त्राद्यैःप्रतिगृह्यच ॥ २८३ ॥ द्यूपरक्षे
 तिमंत्रेणखनिन्वाचप्रदापयेत् ॥ स्थिरोभवेतिमन्त्रेणहस्तंतत्त्वापठेत्ततः ॥ २८४ ॥ तडागस्यतथैशान्यां तथाप्रासादकस्यच ॥ प्रापयेद्
 क्षिणेभागेआवासस्यचमध्ये ॥ २८५ ॥ नौकांगत्वाततःपश्चादधूपमादायवागयतः ॥ मध्यदेशेतडागस्यसमुच्छ्रयतथोत्तरम् ॥ २८६ ॥
 गंतव्यंप्रकल्प्यतत्रैवाप्यायस्वोतिवैक्रवा ॥ शिलायांहोमयेत्तत्रहुनेत्रौकाहुतित्रयम् ॥ २८७ ॥ अंगदायस्वाहेतिभौमायनमइत्यतः ॥ ला
 जाशक्तौदधिमधौवासनेप्रतिहोमयेत् ॥ २८८ ॥ कूर्मार्यानसइत्युक्त्वापृथिव्यैनमइत्युत ॥ स्वाहेत्यनंतमंत्रेणदद्यादध्यमनंतरम् ॥ २८९ ॥ च
 अरत्नेनगन्धेनशंखेनार्घ्यप्रदापयेत् ॥ चतुरस्रंसमार्कर्णचतुर्दिक्ष्वधृतैर्जनैः ॥ २९० ॥ कल्पयेद्वापयेत्तत्रहस्तंतत्त्वापठेदिदम् ॥ स्थिरो
 भवेतिमंत्रेणगंधपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ २९१ ॥ चक्रंसदपणंदद्यान्नागदंडाशिरागतः ॥ विबुदत्रचकर्तारंग्रहदुखहरिप्रियम् ॥ २९२ ॥ एवंच
 क्रंपूजयित्वाशूलंनार्गांश्चपूजयेत् ॥ उच्चैर्ध्वजंततःकृत्वानानागोतिचसंपठेत् ॥ २९३ ॥ गायत्रेस्वेतिमंत्रेणपठेद्भारद्वयंततः ॥ दिक्पा
 लेभ्योवालंदद्यान्माषभक्तंशुडौदनम् ॥ २९४ ॥ रक्तपुष्पान्वितंकृत्वाप्रणिपत्यप्रसादयेत् ॥ सहस्रंवाधनंदद्याद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ २९५ ॥
 ततोभोज्यंचसर्पिण्डंसहिरण्यंयथाविधि ॥ इक्षुस्वस्तीतिकांदद्याज्जलेमातृश्रपूजयेत् ॥ २९६ ॥ मंत्रांगंवाशुनांकांताराक्षसौचपिशाचिकाम् ॥
 नागिन्योनागपुत्रांश्चमध्येसंपूजयेत्ततः ॥ २९७ ॥ पूर्णतिचपृथग्दद्याल्लाजाद्यैर्गुडमिश्रितैः ॥ इन्द्रोबलवत्स्विहायशोबलवतामपि ॥ २९८ ॥
 बृहत्पक्षाविशेषोयंमध्येमचकनीयके ॥ बृहस्पतेचंद्रायातवेवलतामिति ॥ २९९ ॥ स्वाहेतिशुद्धयात्पश्चात्प्रणतिंचालयेत्ततः ॥
 कानिष्ठपक्षेप्रासादेतथाचैवजलाशये ॥ ३०० ॥ मन्दरेतोरणस्यैवविष्वक्सेनंप्रकल्पयेत् ॥ आरामेचतथासेतौविशेषःपञ्चमोद्दिशः ॥ ३०१ ॥
 पूजांतरेणयःकस्यजपेन्मन्त्रसहस्रकम् ॥ स्तुतिसमाप्यविधिवदिमंत्रमुदाहरेत् ॥ ३०२ ॥ सर्वसत्त्वेभ्यउच्छिष्टमपितज्जलमुद्धृतम् ॥

इति पठित्वा पुष्करिणीजलं हस्ते गृहीत्वा जलं क्षिपेत् ॥ ३०३ ॥ ततो जलमातृभ्यो नम इति जलमातृभ्यः प्रजयेत् ॥ त्रैलोक्ये यानि स्थानानि
 स्थावराणि चराणि च ॥ ३०४ ॥ तेषामप्यायनायैतज्जलमुत्सृज्य ते मया ॥ मा त्रेतुकृतमेतत्तज्जगदानंदकारकः ॥ ३०५ ॥ शिवाय सर्वभूता
 नाय त्सपाहि जलाशयम् ॥ पिवंतो ह्यवगाहंतः सुखिनः सर्वजंतवः ॥ ३०६ ॥ जलं विरुवाय काराय कृतमेतन्मया सदा ॥ कीर्तिं स्तिष्ठतु मे देवा
 श्रिया यधरणीधर ॥ ३०७ ॥ त्वत्प्रसादान्महाभाग नगराजनमोऽस्तुते ॥ येऽत्र केचिद्विष्वक्तेस्वकर्मफलभोजनाः ॥ ३०८ ॥ तेषां दीर्घैर्नलि
 यादसामीद्वरप्रभो ॥ ३०९ ॥ अपेया मातरः संतुजगतां वृक्षयो नयः ॥ अपां पतेरसायात्र
 दद्याद नङ्गाहं पयस्विनीम् ॥ दद्याद्रेतुद्वयं पश्चात्कुर्याद्ब्राह्मणतर्पणम् ॥ ३१० ॥ ततोऽयं निधिवद्वाहक्षिणार्थं द्विजन्मने ॥ ३११ ॥ सुवर्णरजं
 देवं प्रसादयेत् ॥ ३१२ ॥ विषमुद्रां पद्ममुद्रां नागमुद्रां प्रदशयेत् ॥ वैश्वानरा इति ऋचा पूजां कृत्वा विवर्जयेत् ॥ ३१३ ॥ यस्ते प्राणा अप
 न्यश्चात्प्रकुर्यादथ चन्दनम् ॥ प्रदक्षिणं ततः पश्चात्तडागस्य शृणु द्विजाः ॥ ३१४ ॥ ब्राह्मणान्पुरतः कृत्वा विदधोषं समुच्चरन् ॥ महामङ्गल
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि द्वितीयभागे विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ४३ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ सप्ताग्निष्टोमकोनाम ह्युत्तमः कथितो
 विधिः ॥ मध्यमे मध्यमफलं कनिष्ठे तु कनिष्ठकम् ॥ १ ॥ अधुना मध्यमं वक्ष्ये विधिं शास्त्रानुसारतः ॥ यथा विभवयोगेन यत्कर्तव्यं तरेण वै ॥ २ ॥
 सद्यो विधासकलेन यूपान्विधास्य च ॥ पूर्वस्मिन्नेव दिवसे देवज्ञकथिते शुभे ॥ ३ ॥ मुहूर्ते कलशं स्थाप्य संगृह्य गणनायकम् ॥ स्थापये
 त्प्रथमं यूपमापोहिष्टेति मंत्रकैः ॥ ४ ॥ शन्नो देव्यास्ततः पश्चाद्बन्धद्वारेति गंधकम् ॥ श्रीसूक्तेन ततो दद्यात्पुष्पं दूवाक्षतं ततः ॥ ५ ॥ का
 ण्डादिति च मंत्रेण ततो धूपं निवेदयेत् ॥ येष्टु ह्यमीति च ऋचा पूजां स्थापयेत्ततः ॥ ६ ॥ विवाहविधिना सर्वकार्यं चैवाधिवासनम् ॥ ७ ॥ स
 वैमेव प्रयुंजीत तडागादिषु पंडितः ॥ अधिवास्य तडागादीनां चार्यां दशैश्च सर्वशः ॥ ८ ॥ संगृह्य गंधपुष्पाद्यैर्धूपैर्दीपैः सुशोभनैः ॥ ततः प्रभाते सम

येनित्यनिर्वर्त्यशास्त्रतः ॥ ९ ॥ वृद्धिश्राद्धततः कुर्यान्मातृपूजापुरःसरम् ॥ अलंकृत्ययथाशक्ति आचार्यादींश्चैदुधः ॥ १० ॥ शृणुयात्प
 श्रिमेभागमंडपस्यसमीपतः ॥ मध्येदेशे समुद्रुतं यज्ञपात्रं प्रशस्यते ॥ ११ ॥ अथवा तत्र देशीयं गुरुवाश्रोत्रियोद्धवम् ॥ यज्ञे प्रधानं द्वितीयमु
 त्विगाचार्यमेव हि ॥ १२ ॥ वैतानकल्पे संपन्नं शक्ति कल्पपरायणम् ॥ निगमज्ञान संपन्नं यज्ञे पात्रं प्रशस्यते ॥ १३ ॥ पत्नीहीनमपुत्रं च श्याव
 दंतमदंतकम् ॥ गणानां याजकं षंडं स्वर्गोत्रं परिवर्जयेत् ॥ १४ ॥ अप्रधाने पुण्ये यज्ञेषु दानयज्ञेषु सत्तमाः ॥ नियोजयेत्स्वगात्रं च होमेन
 स्तिविचारणा ॥ १५ ॥ कुशप्रतिष्ठितौ चापिततः स्वर्गसंगच्छति ॥ धनपदौ च संशोध्य ततो यज्ञं समाचरेत् ॥ १६ ॥ अयाज्ययाजना
 द्भूतं पल्लवं व्यवहारके ॥ कूटसाक्ष्येण पल्लवे स्थाप्य हारकमेव च ॥ १७ ॥ देवस्वं ब्राह्मणस्वं च लोहविक्रयं धनम् ॥ हविर्विक्रयं कृत्वा पुत्र
 भार्यादिविक्रयी ॥ १८ ॥ निंदितानि पुराणे पुण्यत्कृतं तत्र तत्फलम् ॥ यज्ञसमन्निविष्टं प्रांश्च न श्राद्धं भोजयेत्काचित् ॥ १९ ॥ न दद्यात्तस्य
 श्वती कीर्तिर्यावच्छोकाश्चराचराः ॥ २० ॥ त्वत्प्रसादाद्गुरो यज्ञे प्राप्नुयान्मानसेप्सितम् ॥ चिरं मे शा
 स्त्रतु प्रदाचार्ये विष्णुरूपनमोऽस्तुते ॥ ब्रह्मासनसमुद्भूतं प्रकाशितदिगंतरम् ॥ २१ ॥ त्वं च जांबूनदप्रख्ययजुर्वेदनमोऽस्तुते ॥ प्रफुल्लक
 मलोद्भासिभास्वरां वभूषितः ॥ २२ ॥ प्रकीर्णशास्त्रसंभारविधिज्ञप्रणतोऽस्मि ते ॥ ज्वलद्देवानरप्रख्यधूमश्यामालितानन ॥ २३ ॥ पडे
 गवेदतत्त्वज्ञऋत्विङ्मक्षं समाचरन् ॥ ततस्तूर्यादिवेषेण पुरस्कृत्य द्विजोत्तमान् ॥ २४ ॥ यजमानः स पत्निकः प्रविशेद्योगमंडपम् ॥ स्व
 स्थाने स्थापयेत्पुत्रन्यसैव धर्ममथाक्रमम् ॥ २५ ॥ पूजयेद्ब्रह्मालयाद्यैर्गंधाद्यैः सुमनोहरैः ॥ यज्ञेषु वितते योसौ पूज्यते पुरुषः सदा ॥ २६ ॥
 नारायणस्वरूपो सौ यज्ञं मे सफलं कुरु ॥ मखश्रेष्ठेषु सर्वेषु येन मंत्राः सुविस्तृताः ॥ २७ ॥ यजुर्वेदार्थतत्त्वज्ञब्रह्मरूपनमोऽस्तुते ॥ यज्ञेषु
 शास्त्रैः सर्वेषु वेदवैदार्थतत्त्ववित् ॥ २८ ॥ ऋग्वेदज्ञमहाप्राज्ञविश्वरूपनमोऽस्तुते ॥ मांगल्यं कर्मणा नित्यं सात्वतं ब्रह्मरूपिणम् ॥ २९ ॥
 सिद्धये मयं यज्ञस्य नमामि शिवरूपिणम् ॥ पालयंति दिशः सर्वा विदिशश्च तथा इमाः ॥ ३० ॥ दिक्पालरूपिणं विप्रं यज्ञसिद्धचैनमाम्यहम् ॥

पातयेदक्षिणजनुविकिरान्विकिरेत्ततः ॥ ३३ ॥ त्रैलोक्येयानिभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाःसर्वैरशंकुर्वतुतानिव ॥
 ३४ ॥ वेदावेदितिमंत्रेणपठेद्विंशप्रणम्यच ॥ संपूज्यागन्धपुष्पाद्यैरिमंमंत्रमुदाहरेत् ॥ ३५ ॥ याजनंयजमानंचश्रयसातत्रयाजकः ॥
 अयमर्घ्यद्विपाद्यधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ३६ ॥ ऐशान्यांकलशेद्वंसंपूज्यगणनायकम् ॥ ब्रह्माणवासुदेवंचद्वितीयकलशेयजेत् ॥ ३७ ॥
 मंडलंचैवविष्णुवैद्यारकारूपमास्थितः ॥ तेनत्वांपूज्याम्यद्यस्वर्गप्राप्तिकुरुष्वमे ॥ ३८ ॥ पूर्वदिक्षुकलशान्मंस्याप्यचत्रयंत्रयम् ॥
 अर्धपादमवर्णननिर्मितंतरणंबुधः ॥ ३९ ॥ गंगामृत्तिकयायुक्तेपल्लवेसंनिवेदयेत् ॥ मंदरंकल्पयित्वातुगोपीनांचकुलेनया ॥ ४० ॥ क
 लशोपरिसंस्थाप्यमंदरंमंत्रप्रजयेत् ॥ स्योनापृथिवीतिमंत्रप्रजयेत् ॥ ४१ ॥ स्योनापृथिवीतिमंत्रस्यसुमंतंऋषिर्जगती
 छन्दोहरोदेवतामंदरप्रीतयेविनियोगः ॥ ४२ ॥ एवंदक्षिणदिग्भागेनवतोलकनिर्मितम् ॥ प्रादेशमात्रलेहितुरौप्येणधमादने ॥ ४३ ॥
 मुद्रासंघटनेपश्चात्कदाचनऋचायजेत् ॥ कदाचनेतिमंत्रस्यसूर्यऋषिस्त्रिष्टुच्छन्दःसूर्योदेवतागंधमादनप्रीतयेविनियोगः ॥ ४४ ॥ उत्तरेतो
 रणतोद्रेरुष्टुद्रयमानके ॥ तोलकद्रयमानेनयवानांपिष्टकोपरि ॥ ४५ ॥ आप्यायस्वेतिमंत्रस्यकर्मऋषिर्जगतीछन्दःशचीदेवतासुपा
 थ्यभक्त्यागंधपुष्पाक्षतादिना ॥ ४६ ॥ पूजयेत्पार्थकलशेयात्रादीन्पूर्वदिक्रमात् ॥ श्रीसूक्तेनैवमन्त्रेणयजेद्विजयसप्तकम् ॥ ४७ ॥ पूजयेत्पर
 पूजयेद्दक्षेपश्चिमंकलशद्रयम् ॥ गायत्र्याविश्वामित्रऋषिःसावितादेवताविजयप्रीतयेविनियोगः ॥ ४८ ॥ अंबाअंबेकेतिमंत्रस्यनलिनऋषिर्गायत्रीछन्दःशंभुदेवताजयप्रीतयेविनियोगः ॥ ४९ ॥ गायत्र्या
 पूजयेत् ॥ ५१ ॥ उत्तरेयुग्मकलशेमनेत्राद्विंशप्रणम्यअंतकऋषिर्बृहतीछन्दोर्नित्यदेवताभूतप्रीतयेविनियोगः ॥ ५० ॥ भद्रंचैवसुभद्रंचप्रयतःसंयजे
 दुधुः ॥ ५१ ॥ उत्तरेयुग्मकलशेमनेत्राद्विंशप्रणम्यअंतकऋषिर्बृहतीछन्दोर्नित्यदेवताभूतप्रीतयेविनियोगः ॥ ५२ ॥ भूतशुद्धिततः
 कृत्वा न्यासंकृत्वाविधानतः ॥ विधायाध्यादिकंचैवधर्मादीन्मण्डलयजेत् ॥ ५३ ॥ मध्येआधारशतयादीन्स्वरूपमध्यतोयजेत् ॥ पूर्वादि
 क्रमतश्चैवइन्द्रादीन्कुलेदेवताः ॥ ५४ ॥ पार्थद्वयेऋषिंकायाब्रह्माणचाप्यनन्तकम् ॥ स्वैःस्वैर्मंत्रैर्यथोक्तेनधृष्टिभिर्गन्धपुष्पकैः ॥ ५५ ॥
 इन्द्राभिषेकमंत्रस्यवाद्यगंधांगाररागकम् ॥ अग्नेस्तेजोसोतिवाद्यगंधचैववराटकम् ॥ ५६ ॥ वनकंटकमस्यापिवाच्यरागतुगुर्जरी ॥ रक्षो

धिपस्यसंश्रामैवैतालंवाद्यमुच्यते ॥ ५७ ॥ नाटकाख्यंतथारागंवरुणस्यापिभेशृणु ॥ वाद्यंराजाभिषेकाख्यंरागोवसंतसंज्ञकः ॥ ५८ ॥
 ईशस्यनंदिवोषाख्योवाद्यंरागोयकामदः ॥ सुवर्णदुंदुभिवाद्यंभ्रंशःकथितोबुधैः ॥ ५९ ॥ रागोदेवावसंतश्चअनंतस्यनेवोधमे ॥ वाद्यं
 गांधारताराख्यंरागश्चाङ्गारवातकः ॥ ६० ॥ सोमोवोषोभवेद्वाद्यंजलेशस्यमहात्मनः ॥ मालवाख्योभवेद्वाद्यःपत्राग्रेषुमहानपि ॥ ६१ ॥
 स्वैःस्वैर्धर्मश्चसंगृह्यदक्षिणेपृथिवीयजेत् ॥ स्योनापृथिवीतिमंत्रेणउपचारैःपृथग्विधैः ॥ ६२ ॥ मण्डपस्योत्तरेभागमहादेवंप्रपूजयेत् ॥
 नमोवृक्षेभ्यइत्यादिनैवेद्यश्चपृथग्विधैः ॥ ६३ ॥ महादेवंद्विभुंजंतुमुहूर्त्तलघुसुमासहितध्यात्वा ॥ नमोवृक्षेभ्यइतिमन्त्रस्यब्रह्मपिगाय
 त्रीछंदश्चन्द्रदेवताचन्द्रप्रीतयैविनियोगः ॥ ६४ ॥ गंधपुष्पादेभिर्भक्त्याभूतानिपरितोयेत् ॥ ६५ ॥ वेतालाश्चपिशाचाश्चराक्षसा
 श्वसरीसुपाः ॥ अस्मात्प्रयांतुमेस्थानाद्येचान्येविघ्नकारकाः ॥ ६६ ॥ मधुयुक्तंपायसांत्रंवरुणायनिवेदयेत् ॥ पीतंचालोहितंकृष्णंशुक्लं
 कृष्णंचधूम्रकम् ॥ ६७ ॥ पीतंशुक्लंतथाचित्रंश्वेतमंन्रंयथाक्रमम् ॥ बलयस्तुदिगीशानांश्राहणमपितच्छृणु ॥ ६८ ॥ क्षीरौदनंश्रद्धेशाय
 शुक्लान्नंशशिनःस्मृतम् ॥ लोहितान्नंचभौमस्यबुधस्यक्षीरषाष्टिकम् ॥ ६९ ॥ पीतमंन्रंदेवगुरोःशुक्लस्यसिततंदुलम् ॥ मांसौदनंशनेज्ञंय
 राहोश्चकृष्णभक्तकम् ॥ ७० ॥ धूम्रवर्णतुताम्रंतुभौमस्यक्षीरषाष्टिकम् ॥ पिष्टकान्नंशिवस्योक्तंभूतानांमाषभक्तकम् ॥ ७१ ॥ एवंवर्लिविधाया
 थअग्नेकुंभंनिवेशयेत् ॥ प्रादेशद्वयदुलंनमअष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ७२ ॥ बह्वंगुलकंविन्यस्यविन्यस्यकलशोपरि ॥ निशावांछितमूत्रैश्चसंवे
 ष्यचिहितं तथा ॥ ७३ ॥ शरावंचपुनर्दद्याद्धर्नीप्रीतिपूजयेत् ॥ अस्त्रायफडितिमंत्रेणध्यात्वादेवंजलेश्वरम् ॥ ७४ ॥ मुक्तंयजेद्यथाशक्तिशतमष्टोत्तरं
 यजेत् ॥ कुंडेषुविन्यसेन्नागानद्यापूर्वादिषुक्रमात् ॥ ७५ ॥ अनंतंपूजयेत्पूजमानेनांगुलमात्रकम् ॥ निर्मितंकांचनैवसप्तवर्तिकयासुधीः ॥ ७६ ॥
 राजतंवासुकिनांगयजेत्पत्रांतरेपुनः ॥ पादमात्रेपिचांगुष्टमात्रंताम्रस्यभक्ष्यकम् ॥ ७७ ॥ पंचांगुलंतोलिकयालैहंकर्कोटकंपुनः ॥ वर्तिका
 भिःषोडशभिर्बृहत्पर्वप्रमाणकम् ॥ ७८ ॥ शंखपालंकुशमयमर्धपदेननिर्मितम् ॥ अंगुष्ठमात्रंरक्तेननांगंतालकमात्रकम् ॥ ७९ ॥ अंगुष्ठे
 तोलकंपश्चात्पद्मनांगंपुनर्यजेत् ॥ तोलकार्धप्रमाणेनअंगुलंपरिमाणतः ॥ ८० ॥ कुर्याच्छैलमयंसंम्यग्यथावल्लक्षणान्वितम् ॥ महापद्मस्य

वैतस्यपूर्वमानेननिर्मितम् ॥ ८१ ॥ ध्यानानंतंचतुर्बाहुंशुकुसमफणान्वितम् ॥ दक्षिणोर्ध्वकोशंखअधिचक्रंप्रतिष्ठितम् ॥ ८२ ॥ वामो
 ध्वेतुगदापद्ममध्यस्थानेव्यवस्थितम् ॥ सर्वालंकारसंयुक्तमंबध्यात्वायाथाविधि ॥ ८३ ॥ सहस्रशीर्वीतिमंत्रेणपूजयित्वाबालिंददेत् ॥ लाजा
 भिस्तिलसंमिश्रैश्शीरयुक्तंपृथग्विधैः ॥ ८४ ॥ चतुर्विधं तथाश्वेतं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ स्वकीयं प्रजेतत्राप्यायस्ववेति वैक्रवा ॥ ८५ ॥
 पिण्याकं नागजिह्वांचतथासर्जरसान्दधि ॥ बलयस्तस्य निर्दिष्टास्तक्षकं लोहितं यजेत् ॥ ८६ ॥ पद्मदं कंधानां च भुजाभ्यानां गतसमम् ॥ मनो
 ब्राह्मि मंत्रेण आज्यं सोमो बलिं भवेत् ॥ ८७ ॥ कर्कोटकं च द्विभुजं पीतवस्त्रधरं यजेत् ॥ पञ्चनद्यति क्रवा विष्णुक्रान्तबलिं भवेत् ॥ ८८ ॥
 पीतवस्त्रं च कुलिशं याजयेच्चतुर्भुजम् ॥ भुजाभ्यामूर्ध्वभागेतुरक्तपद्मधरं हरिम् ॥ ८९ ॥ शर्कराकुष्ठकंचैव बालिस्तस्य प्रकीर्तितः ॥ द्वि
 भुजं शंखपालं च शंखाभं शंखधारिणम् ॥ ९० ॥ पद्मासनस्थं पद्माभ्यांहस्ताभ्यां च वरविभुम् ॥ ध्रुवक्षितिध्रुवोसीति मंत्राभ्यां पूजयेत्पृथक् ॥
 ॥ ९१ ॥ घटौदनं भृङ्गराजं पद्मं च बलयस्तयोः ॥ स्वगृह्योक्तं निविधिनं संस्थाप्याग्निं कुशं डिकाम् ॥ ९२ ॥ कृत्वा आज्यस्य संस्कारं वारुणं
 श्रपयेच्चरुम् ॥ जुहुयादष्टविल्वादिदिगीशानां घृतेन वै ॥ ९३ ॥ एकैकामाहुतिं दद्याद्ब्रह्मणां च त्रयं त्रयम् ॥ सुसमिद्धिर्घृतमधुपयोर्भाभिः श्रितैः
 पृथक् ॥ ९४ ॥ पलाशासमिधं पश्चात्प्रतिष्ठा माहुति त्रयम् ॥ शिवस्य परमाग्नेन जुहुयादष्टसंख्यया ॥ ९५ ॥ मध्वाज्यगुडमिश्राभिर्लाजा
 भिर्जुहुयात्पृथक् ॥ लाजान्यथोक्तं वितरेदैकैकामाहुतिं क्रमात् ॥ ९६ ॥ स्थालीपाकस्य जुहुयादैकैकामाहुतिं पुनः ॥ वरुणं च समुद्दिश्य
 रुद्रं सर्वं पृथक् पृथक् ॥ ९७ ॥ वास्तोष्पतय इति मंत्रेण पञ्चगव्यं भवेत्ततः ॥ स्योनपृथिवीति मंत्रेण ब्रीहिमृत्तिं क्रियायुनः ॥ ९८ ॥ वृषात्र
 इति मन्त्रेण कयान इति वैपुनः ॥ कुशमूलमृदां चैव चतुष्पथमुदात्ता ॥ ९९ ॥ इमारुद्रोति मंत्रेण श्रीश्च गेति क्रवायुनः ॥ पद्मखण्डस्य च मुदा
 स्नापयेत्सुसमाहितः ॥ १०० ॥ तद्विष्णोरिति मंत्रेण तथापुष्पोदकेन च ॥ तीर्थोदकेन कृष्णेन त्रिक्तेन त्रिशीतकैः ॥ १०१ ॥ पञ्चरक्तेन
 रक्तानां मुदकैश्च कुशोदकैः ॥ स्वर्णतोयैश्च कलशैश्चोत्तरशेतेन तु ॥ १०२ ॥ तैजसैर्मृत्तिं क्रवापि अष्टाविंशतिभिस्तथा ॥ यथाशक्ति तु स
 स्थाप्य कुंभैश्च नैरपि ॥ १०३ ॥ अत्रालिप्य ततो मुद्रिदद्याच्चैव पराक्रमम् ॥ सुरासुरेति च क्रवा वस्त्रयुग्मेन वेषयेत् ॥ १०४ ॥ ध्वजं च

धनुनागेतिगंधद्वारेतिगोमयम् ॥ धूरसीतिततोधूपंहत्रेचाहुतिदीपकम् ॥ १०६ ॥ सिंधोसीतिचासिंदूरस्वभावेरक्तकं तथा ॥ मालतीकु
 सुमैःकृत्यैर्नागांसंस्थापयेत्ततः ॥ १०६ ॥ धाराभिःशतपुष्पाभिर्गन्धतोयादिभिस्तथा ॥ अथवाश्वत्थपत्रेषुवटपत्रेषुवासुधीः ॥ १०७ ॥
 रोचनाकुंडुमैर्वापिसंलिख्यतत्रपूजयेत् ॥ प्रक्षिपेत्तत्रमुक्ताहिकलशेषुविनिक्षिपेत् ॥ १०८ ॥ मंडपस्योत्तरेदेशे शय्यानिर्मायशोभनाम् ॥
 राजतंवारुणं तस्यापादमात्रेण निर्मितम् ॥ १०९ ॥ अंगुष्ठमात्रं संस्थाप्य ततः पुष्करिणीमपि ॥ स्वर्णपादेन घटितं चतुरस्रां सुशोभनाम् ॥
 ॥ ११० ॥ अंगुष्ठमात्रं संपूज्य वरुणाय निवेदयेत् ॥ यथाशक्तितोगां च संभवे पञ्चविंशतिः ॥ १११ ॥ सुवर्णराजतं चैव धान्यं वा सोषराट
 कम् ॥ ११२ ॥ नागयष्टिसमादाय किंचिदुत्तरगंतथा ॥ ११३ ॥ ततोऽक्षतयभौमाय कृत्वा चाज्याहुतिं त्रयम् ॥ लाजादिभिसमायुक्तं घृतं मधुगुडं
 तथा ॥ ११४ ॥ क्षीरं च पिष्टकं चैव शङ्कुलीगन्धपुष्पकम् ॥ पञ्चामृतं पञ्चरत्नं गन्धैर्दद्यात्समाहितः ॥ ११५ ॥ आचार्यो यजमानेन सुसन्नद्धे
 श्वभृत्यैः ॥ गङ्गाजलशयोर्मध्ये पञ्चघोषपुरःसरम् ॥ ११६ ॥ अवाप्य च ततो यादृं स्थिरो भवति वैरिवा ॥ ध्रुवं ध्रुवोतिमंत्रेण यादृं मामंत्रये
 ततः ॥ ११७ ॥ यज्ञाप्रियासिदेवित्वं सर्वविघ्नविनाशिना ॥ त्राहि मां सर्वपापेभ्य आत्मना त्वं स्थिरीभव ॥ ११८ ॥ इत्यामंत्र्य जपेच्चैव गाय
 त्रीं च पठेत्ततः ॥ वनस्पतेति विडवामिति मंत्रेण जपेत्पुनः ॥ ११९ ॥ पुनरागत्य तं विदि निर्मथ्य वरुणं प्रभुम् ॥ तथा पुष्करिणीं चैव वर्धनीं कलशो
 दूरैः ॥ १२० ॥ अनिष्टं मार्जेन्नागा दुहृत्य कलशं तथा ॥ पाषाणभ्यंतरं कृत्वा गोमयोपरिलिप्य च ॥ १२१ ॥ वरुणं पुष्करिण्यां च जलमध्ये
 विनिक्षिपेत् ॥ नमोस्त्विचमन्त्रेण बलिं दद्याच्च पायसम् ॥ १२२ ॥ निर्मथ्यात्तत्र यो नागः स्थापयेत्तु यथाविधि ॥ श्रावयेत्तमिमं मंत्रमत्र
 सनिहितो भव ॥ १२३ ॥ अत्र स्वाामी भवान्नागरक्षणियं त्वया जनम् ॥ गायत्रेण त्वाळं दसामी मंत्रं श्रावयेत्पुनः ॥ १२४ ॥ संपूज्य गंधपुष्पा
 दैः पुरतो निक्षिपेद्विशि ॥ पिथाय नागराजानमृचाभ्यां परिसूत्रकैः ॥ १२५ ॥ सन्निरुद्धांशुं संस्थाप्य बलिं दद्याद्विधानतः ॥ लाजौदनं मन
 स्वस्य यज्जाग्रतः कृचाजपेत् ॥ १२६ ॥ एवं भूगिति मंत्रैः स्वैः स्वैरेव तु पृथग्विधैः ॥ स्वासुदिशु च संस्थाप्य पूजयेच्च प्रयत्नतः ॥ १२७ ॥ पूर्वभा
 गे पुष्करिणा हरितामं सवन्नकम् ॥ हलग्रहीतं मंत्रेण न्यस्य लाजाहुतिं कुले ॥ १२८ ॥ त्रातारामिति मंत्रेण अग्नौ विन्यस्य मौक्तिकम् ॥ मनःशि

वरुणंचोदकुंभस्थभूतशाखासुशोभनम् ॥ तेनचावाहयामित्वाविभोस्वर्गाथैभव ॥ ४ ॥ पूर्वागमंदरंस्थाप्यतेरणेपरिसत्तमाः ॥
 विष्वक्सेनसमभ्यर्च्यअर्चनस्वर्गसंयुतम् ॥ ५ ॥ कार्णिकायांवासुदेवंशुद्धस्फटिकसंनिभम् ॥ चतुर्भुजंशङ्खचक्रगदापद्मविभूषितम् ॥ ६ ॥
 श्रीवत्सकौस्तुभोरस्क्रमुकुटाद्यैरलंकृतम् ॥ दक्षिणेकमलतस्त्यगामेगुण्डेव्यवस्थितिः ॥ ७ ॥ सिद्धकिन्नरशयशायैःस्तूयमानंसुरासुरैः ॥
 संपूज्यविधिवद्भक्त्याविष्णोरराटइत्युचा ॥ ८ ॥ दलेसंर्षणार्दोश्चमिषलाद्याश्चनायक्राः ॥ संपूज्यधूपदीपाद्यैरुपहारैरनुत्तमैः ॥ ९ ॥ घृतप्रदीपो
 देवस्यगुगुलुः सरलस्तथा ॥ धूपोदेवबलिःशीरंपरमान्नघृतप्लुतम् ॥ १० ॥ ध्यायेत्सोमंकार्णिकायांदक्षिणेपद्मसंस्थितम् ॥ शुक्लामंड्रमुजं
 शान्तंकेयूराद्युपशोभितम् ॥ ११ ॥ प्रशस्यंदेवयक्षाणांवरदाभयहस्तकम् ॥ इमंदेवाइतिऋचाउपचारैःपृथग्विधैः ॥ १२ ॥
 पूजयेच्चनिशानांघृतमुक्तंनिवेदयेत् ॥ इन्द्रंजयंतमाकाशंवरुणंचाग्निमेवच ॥ १३ ॥ ईशानंतत्पुरुषंचैववायुपूषादिदिक्षपि ॥ कार्णिकाया
 वामभागेवरदाभयहस्तकम् ॥ १४ ॥ द्विभुजंशुक्लवर्णंचमहादेवंप्रपूजयेत् ॥ त्र्यंबकेणवर्षेत्रेणदद्याच्चघृतापिष्टकम् ॥ १५ ॥ वासुदेवायदे
 वायजुहुयादष्टमाहुतिम् ॥ परमात्रेनसौम्यस्यजुहुयादष्टविंशतिम् ॥ १६ ॥ शिवाथपरमात्रेनजुहुयादाहुतिद्वयम् ॥ गणेशस्यतथाज्येनददे
 देकाहुतिबुधः ॥ १७ ॥ ब्रह्मणोवरुणस्याथएकैकामाहुतितथा ॥ ग्रहाणांस्वोक्तसमिधादिगीशानांपृथक्पृथक् ॥ १८ ॥ एकैकामाहुतिं
 दद्यादाज्येनचयथाक्रमम् ॥ करालीधूमलीथेतालेहिताकनकप्रभा ॥ १९ ॥ अतिरक्तापद्मरागवह्निजिह्वाप्रकीर्तिता ॥ तासांमंत्राःक्रमेणैव
 सादिवासांतंविदवः ॥ २० ॥ यकारस्थाश्चविज्ञेयाअष्टस्वरविभूषिताः ॥ घृतमध्वाज्यसिक्ताभिर्होमयेच्चपृथक्पृथक् ॥ २१ ॥ एकैकामाहु
 तिंदद्यादत्वाचैवसमाहितः ॥ अग्निर्षोमंतथेन्द्रंचपृथिवीर्मंतरिक्षकम् ॥ २२ ॥ स्थालीपाकेनजुहुयान्मधुक्षीरयवान्वितम् ॥ एकैकामाहुतिं
 तेषांसमुद्दिश्यपृथक्पृथक् ॥ २३ ॥ यावकान्गन्धपुष्पाद्यैरचित्त्वासपरावकम् ॥ जपस्वत्वंमहाभागसश्रेद्धेनचवागयतः ॥ २४ ॥ जापको
 विधिननेनप्रजपेत्तत्ररुद्रकम् ॥ मङ्गलंपरमान्नंचसौरमुक्तंतथाजपेत् ॥ २५ ॥ ततःसंपूज्यविधिनस्नापयित्वायाथाविधि ॥ यूपंगर्भेविनि
 क्षिप्यतत्रकुयाद्विचक्षणः ॥ २६ ॥ ध्वजानारोप्यग्रांतेषुदद्यात्सोमंवनस्पतिम् ॥ कोऽद्रादितिपठेत्त्वाचतृक्षाणंकर्णवेधनम् ॥ २७ ॥

सूच्यासुतीक्ष्णयाकार्यद्विपात्रेवामदक्षिणे ॥ नवग्रहणांतृत्यथैयावकलङ्कुतथा ॥ २८ ॥ पिष्टकंचपृथग्दद्यात्कुमारीवालकेषुच ॥ निशा
 रञ्जितसुत्रेणसंवेष्टचचसर्पूष्णकम् ॥ २९ ॥ प्रदद्याद्दोहकंचैववृक्षाणांविधिपूर्वकम् ॥ प्राशयेच्चैवतन्वृक्षाणिनिर्ममन्त्रमुदाहेत् ॥ ३० ॥
 वृक्षाग्रात्पतितस्यापिआरोहात्पतितस्यच ॥ मरणेयास्त्रियभङ्गेमाकनार्पापैर्नलिप्यते ॥ ३१ ॥ धेनुंमुष्येयान्यंचआचार्यथप्रदक्षिणम् ॥
 दत्त्वाचक्रत्विजदद्यात्सुवर्णैरजतं तथा ॥ ३२ ॥ धान्यंचब्रह्मणेदद्याद्दृतभोज्यसंशर्करम् ॥ इष्टांचदक्षिणांदद्यात्सदस्यायतथैवच ॥
 ॥ ३३ ॥ अधिकलशंसमानियस्नानंकुर्याद्विधानतः ॥ कृत्वावैवानिग्नंशुभ्राद्व्यान्मृणहुतितथा ॥ ३४ ॥ सर्वौषध्युदंक्रोक्ष्यत्रिवारंक्षीर
 धारया ॥ संवेष्टयन्निश्चतुर्वारंब्रह्मघोषपुरःसरम् ॥ ३५ ॥ गृहंनजेततोविप्रैः कुर्याच्चैवगृहार्चनम् ॥ तैत्तिरीशेषवक्ष्यामिपराण्वेदमन्यचा ॥
 बलंकर्महयग्रविंमाधंपुरुषोत्तमम् ॥ वामुदेवंधनाध्यस्तंतोनारायणंयेजेत् ॥ ३७ ॥ दधिभक्तंवाल्लिङ्गदद्यात्पञ्चाग्न्यसमुद्रवम् ॥ एवंसंपूज्य
 विधिनादक्षिणंपृथिवीयेजेत् ॥ ३८ ॥ शुद्धकाञ्चनवर्णभावंवराभयकरांशुभाम् ॥ मंडूकस्यांचद्विभुजांसवालङ्कारसुंदरीम् ॥ ३९ ॥
 ॥ ३९ ॥ स्योनापृथिवीतिमंत्रेणपूजयित्वायथाविधि ॥ पायंसंमधुसंयुक्तंवाल्लिङ्गदद्यात्संशर्करम् ॥ ४० ॥ वामतोविश्वकर्माणंशुद्धस्फटिक
 सन्निभम् ॥ शूलटंकधरंशतिसंयजेदुपचारकैः ॥ ४१ ॥ विश्वत्रितिक्रवातंचवाल्लिचमधुपिष्टकम् ॥ दद्यान्मेषैश्चकौष्माण्डंमूक्तंपौरुषमे
 वच ॥ ४२ ॥ मधुपायसयुक्तेनहोमानष्टौविधायच ॥ एकैकंहोमयेत्पश्चात्पृथिवीहोमकर्मणे ॥ ४३ ॥ समुत्सृज्यततःसेतुमिषमंत्रपठेत्ततः ॥
 पिच्छित्वेपतितानांचउच्छतेनाङ्गसङ्गतः ॥ ४४ ॥ प्रतिष्ठितेधर्मेसेतौधर्मेमस्यान्नगतकम् ॥ सेतोरस्यप्रबंधस्यश्रद्धयापरयातथा ॥ ४५ ॥
 येचात्रप्रणिनःसंतिरक्षाकुर्वन्तिसेतवः ॥ वेदागमेनयत्पुण्यंयवहिसमर्पितम् ॥ ४६ ॥ गतैगत्वापञ्चरत्नसंस्थाप्यतदनेतरम् ॥ संस्थाप्यचततो
 यूपसंपूज्यचयथाविधि ॥ ४७ ॥ आचार्यायततोदद्याद्विष्टांचवरदक्षिणम् ॥ पूजयेद्विजदंपत्यंलाजाभिःपरिपूजितम् ॥ ४८ ॥ पोटिकांचततः
 शय्यांदद्याद्विष्टार्थसिद्धये ॥ सेतौवृक्षस्थितायेस्मूरपयेत्कदलींशुभाम् ॥ ४९ ॥ तेषांश्वेद्वयेष्येमरामेचपृथक्पृथक् ॥ ५० ॥ इतिश्रीभ
 विष्यमहापुराणेमध्यमपर्वणिनृतीयभागेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ सुतउवाच ॥ गोप्रचारपुनर्वक्ष्यामि विशेषपत्रमेशृणु ॥ यजेद्विष्णुसल

क्ष्मीकमुपचारैः पृथग्विधैः ॥ १ ॥ उपचारैश्च ब्रह्माणं रुद्रं चैव करालिकाम् ॥ बराहं सोमसूर्यं च महोदयं थाक्रमम् ॥ २ ॥ होमं चैव यथा विष्णोः क्रम
 लायास्त्रयं त्रयम् ॥ अज्येन क्षेत्रपालानामन्येषां मधुमिश्रितैः ॥ ३ ॥ एकैकामाहुर्ते दद्याद्वा लाजादिषु पृथक् पृथक् ॥ समुत्सृज्य विधानेन यूपं सं
 स्थाप्य पूजयेत् ॥ ४ ॥ त्रिहस्तमात्रं चित्तं कुर्यान्नागफणान्वितम् ॥ रोपयेद्देहं हस्तेन गर्भं होमं प्रयोजयेत् ॥ ५ ॥ लाजासंयुक्ता विधाना विधे
 षामिति संजपन् ॥ नागाधिपतयेतद्द्रुद्युताय तृतीयकम् ॥ ६ ॥ भौमायेति चतुर्थं चततो यूपं निवेदयेत् ॥ मयि गृभ्णामीति संपूज्य यूपं च रुद्रदे
 वतम् ॥ ७ ॥ संपूज्य रुद्रं पञ्चगंधान्यं वस्त्रं च दक्षिणाम् ॥ आचार्याय तथा होममन्येषां षडदक्षिणाम् ॥ ८ ॥ गोप्रचारे च शैलेयं यूपं हस्तद्वयान्वि
 तम् ॥ पञ्चशीर्षान्वितं कुर्याद्द्विहस्तमात्रं प्रोपयेत् ॥ ९ ॥ यूपं चैव त्रयं वस्त्रं कुण्डली मण्डपं ठिकाम् ॥ संपृष्टया च मयैवै प्राणायामेन शुद्धय
 ति ॥ १० ॥ चतुर्हस्तप्रमाणेन शतकुण्डेन संमितम् ॥ तदर्धं च कनिष्ठेन अष्टाष्टाधिकं भवेत् ॥ ११ ॥ भूमौ रत्नं च संस्थाप्य इमं त्रमुदाहरेत् ॥
 शिवलोकास्तदा गावः सर्वदेवमुपूजिताः ॥ १२ ॥ गोभ्य एषामया भूमिः संप्रदत्ता शुभार्थिना ॥ एवं निवेदयेद्यस्तु गोप्रचारं समाहितः ॥
 ॥ १३ ॥ समुक्तः सर्वपापेभ्यो विष्णुलोके महीयते ॥ यावंति तु गणुल्मानि सति भूमौ शुभानि च ॥ १४ ॥ तावद्द्वर्षसहस्राणि स्वर्गलो
 के महीयते ॥ पूर्वैर्षीमानि वशीयात्कृत्वा वृक्षस्य रोपणम् ॥ १५ ॥ सेतुं कृत्वा दक्षिणतः पश्चिमं द्धारोपणम् ॥ उत्तरे खानयेत्कूपं तत्तु समि
 नुलंघयेत् ॥ १६ ॥ ततः सहस्रधारां च शस्येन परिपूरितम् ॥ प्रदद्याद्वा ततो विप्राः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ १७ ॥ नगरग्रामपूर्वै वा उत्तरे प
 श्चिमेऽपि वा ॥ न कुर्याद्दिग्दिग्भागे दक्षिणां वा ततः शुभाम् ॥ १८ ॥ गोप्रचारं खनेद्यस्तु वाहयेद्वा कथंचन ॥ कुला निपातयत्याशु ब्रह्महत्याश्च
 विंशतिम् ॥ १९ ॥ स्वर्गं नयति गोचर्म सम्यग्दत्तं स दक्षिणम् ॥ यावत्तृणानि तद्भूमौ सप्त संख्यानि संख्यया ॥ २० ॥ तावत्कालं वसेत्स्वर्गे वि
 ष्णुलोकात्तच्छ्रुतिः ॥ महायागावसाने च येन तर्पयति द्विजान् ॥ २१ ॥ निरर्थं कंतस्य कर्म प्रयास फलमात्रकम् ॥ वृषोत्सर्गं विमाने तु प्रद
 द्याद्योमर्हो द्विजाः ॥ २२ ॥ नयाति विप्राः प्रेतत्वं तस्माद्दिग्प्रदमत्सराः ॥ तत्र मानं पृथक् चैव शृणुतात्र समागताः ॥ २३ ॥ अमानेन देव्य
 स्तु नरकं याति रौरवम् ॥ गवां शतं वृषश्चैको यत्र तिष्ठत्यथ त्रितः ॥ २४ ॥ तद्दोचमिति विख्यातं दत्तं सर्वपापनाशनम् ॥ गोप्रचारस्य देवस्य

ब्रह्मणस्य च भोद्विजाः ॥ २५ ॥ यावत्कालावधेः सोमा अतीतिनास्ति पातकम् ॥ मंडपं पूजयेत्सूर्यवासुदेवसमन्वितम् ॥ २६ ॥ होमस्ति लघु
 डाभ्यां च अष्टावष्टौ पृथक् पृथक् ॥ देहिमति च मंत्रेण विन्यसे नडपोपरो ॥ २७ ॥ यत्नसिद्धं ततः कृत्वा शुक्लं यदुच्यते ॥ समुत्सृज्यते पश्यात्सो
 रं मूकं च वैष्णवम् ॥ २८ ॥ वटपत्रे तु सलिल्यचित्रं निर्माय वापुनः ॥ दिक्पालान् संन्यसेत्स्वा सुस्वा सुदिक्षु विचक्षणः ॥ २९ ॥ बद्धाञ्जलिः पठन्मन्त्रा
 नि द्वादोनां यथाक्रमम् ॥ धर्मसंस्थापनार्थाय आत्मनो विभावाय च ॥ ३० ॥ वज्रहस्तो ऐहं द्रव्यं धर्मतस्त्रा तु महसि ॥ ३१ ॥ भो वहे मे षवाहस्त्वं
 चतुःशृंग विराजित ॥ अनाथं मंडपं त्वं हि धर्मतस्त्रा तु महसि ॥ ३२ ॥ यस्मिन् दिक्षिणोऽगममहा हिषवाहन ॥ अनाथं मंडपं त्वं हि धर्मतस्त्रा तु महसि
 ॥ ३३ ॥ मंचस्योराक्षसे द्रुस्त्वं खड्गपाणि महबलः ॥ अनाथं मंडपं त्वं हि धर्मतस्त्रा तु महसि ॥ वाराराड्यजहस्तोऽसि पवनो मृगवाहनः ॥ ३४ ॥
 अनाथं मंडपं त्वं हि धर्मतस्त्रा तु महसि ॥ धनाध्यक्षो गदहस्तः पिङ्गाक्षो नरवाहनः ॥ अनाथं मंडपं त्वं हि धर्मतस्त्रा तु महसि ॥ ३५ ॥ आदिदेवो
 पि देवानां कर्ता हर्ता महेश्वरः ॥ अनाथं मंडपं त्वं हि धर्मतस्त्रा तु महसि ॥ अनेतो नगराजो यो धरा सुद्धृत्य तिष्ठति ॥ ३६ ॥ अनाथं मण्डपं
 त्वं हि धर्मतस्त्रा तु महसि ॥ चतुर्णामेव वर्णानां स्थित्यर्थं मृगपक्षिणाम् ॥ प्रीतये वासुदेवस्य एवं मंडपमुत्सृजेत् ॥ ३७ ॥ भग्ने स्तंभे तु
 जेजौ ण पुनस्तु न प्रदापने ॥ स्थापने च तथैवास्य प्रतिष्ठा स्याद्व्यक्षया ॥ घातापायादिदोषेण भ्रियेत यादि जंतवः ॥ ३८ ॥ प्रति
 ष्ठायां कृतायां तु धर्मो मस्यात्र पातकम् ॥ मातुषाः पञ्च बोधे च निर्वसंतो महमंडपे ॥ ३९ ॥ स्वस्ति चान्तु समदातेषां त्वत्प्रसादात्किल प्रभो ॥
 ततस्त्रिगुणमुत्रेण सुत्रा माणेति वैक्रुचा ॥ ४० ॥ सप्तधा वेष्टयित्वा तु दिक्षिणं संप्रकाश्य च ॥ उपानहतिं ताछत्रमाचार्या यानि वेदयेत् ॥ ४१ ॥
 मंडपे भोजे यो द्व्यं स्तेषां दद्याद्यथोप्पितात् ॥ दीनेभ्यश्च पृथग्दद्याद्ब्रह्मं विप्रपुरःसरम् ॥ ४२ ॥ प्रविशेत्तूयं दोषेण प्रकुर्याच्च दृष्टार्चनम् ॥
 एवं प्रपार्या विज्ञेया विज्ञेयोपवर्गं यजेत् ॥ ४३ ॥ वासुदेवेन सहितं साङ्गोपाङ्गं स दिक्षिणम् ॥ स्थालीपाकाविधानेन प्रकुर्याद्विशोक्तम् ॥ ४४ ॥
 आचार्या यद्गृहं दद्यात्परिच्छदसमन्वितम् ॥ ऋत्विजेताम्रपात्रं च जलपूर्णं च धान्यकम् ॥ ४५ ॥ दिक्पालान् द्वारदेशे तु स्तूपयागो विशेषतः ॥
 ब्रह्माणं नगराजान् द्वारपाले च पश्चिमे ॥ ४६ ॥ यजेन्मंत्रैः पृथग्देवान् मंत्रैर्गोभयथाक्रमम् ॥ बलिदानं विधानेन कृत्वा दद्याद्यथाविधि ॥ ४७ ॥

पताकानामतस्तंतुप्रवक्ष्यामिथाक्रमम् ॥ वज्रीचधूमलीकृष्णापताचैवाथवारुणी ॥ ४८ ॥ शीघ्रागौरीउमाचैवपताशुक्राप्रकीर्तिता ॥
 कुम्भेषुजयेद्देवान्महेशं प्रथमं बुधः ॥ ४९ ॥ ग्रहोश्च मध्यकलशे ब्रह्माणं चतुर्थः परम् ॥ वेदिकापूर्वं भागे तु तरे कलशे शिवम् ॥ ५० ॥
 दक्षिणे कलशे विष्णुं कर्णिकायां जलेश्वरम् ॥ कलशे विधिवद्द्रव्या उपचारैः पृथगेव वै ॥ ५१ ॥ सूज्ययटपत्रे च न गान्गान्संलिख्य न गजैः ॥
 येन गान्गान्प्रवक्ष्यामि अनंतं वासुकिं तथा ॥ ५२ ॥ तथा कर्कोटकं चैव पद्मं च कुलिशं तथा ॥ पद्मं चैव महापद्मं मन्त्रैर्गैभिः पृथक् पृथक् ॥ ५३ ॥
 पुंडरीकदलाभासशुभं कर्णतले च न ॥ फणासहस्रसंयुक्तं शङ्खाञ्जकृतलोचनम् ॥ ५४ ॥ अनंतनागराजेन्द्रहागच्छ न मोऽस्तुते ॥ सितकुंदे
 न्दुवर्णाभो विरूपरन्ध्रभोगमंडले ॥ ५५ ॥ सर्वनागस्य शूरस्य कृतस्वस्तिकलंछन ॥ नागेन्द्रतक्षकश्च श्रीमद्विहागच्छ न मोऽस्तुते ॥ ५६ ॥
 नवीनजलदश्यामः श्रीमान्कमललोचनः ॥ विषदोषो वलोन्मत्तो ग्रीवाया मेकशेखरः ॥ ५७ ॥ शंखपाल इति ख्यातजलाधारप्रतीक्षक ॥
 अध्यक्षो नागलोकानामिहागच्छ न मोऽस्तुते ॥ ५८ ॥ अतिपीतः सुवर्णभश्चन्द्रार्धाकितमस्तकः ॥ दीप्तभोगकृताटोपः शुभलक्षणनिर्दिताः ॥
 ॥ ५९ ॥ कुलीरो नागराजेन्द्रः सर्वतत्त्वहितैरतः ॥ तिष्ठेह यज्ञासिद्धार्थकामरूपनमोऽस्तुते ॥ ६० ॥ यः सुवर्णेन वर्णैः न पद्मपत्रायतेक्षणः ॥ पंच
 विंदुकृताभोगो ग्रीवायामेकशेखरः ॥ ६१ ॥ तस्मै ते पद्मनागेन्द्रतीव्ररूपनमोऽस्तुते ॥ नागिन्यो नागकन्याश्च तथा नागकुमारकाः ॥ ६२ ॥
 सर्वे ते प्रीतमनसः पूजां गृह्णंतु मे सदा ॥ स्वगृह्योक्तेन विधिना कृत्वाग्निस्थापनं बुधः ॥ ६३ ॥ आज्यं संस्कृत्य जुहुयाद्दिगोशानां याथाक्रमम् ॥
 आदित्यादिग्रहांश्चैव ब्रह्माणं कृष्णमेव च ॥ ६४ ॥ मधुपिष्टेन च शिवं वरुणं जुहुयात्ततः ॥ प्रादेशमात्रं संप्रोक्ष्य यूँचास्य प्रमाणकम् ॥ ६५ ॥
 चतुरस्रं शूलयुक्तं गणानां ययूजयेत् ॥ कूपे निक्षिप्य तान्नागान् पञ्चरत्नं क्षिपेत्ततः ॥ ६६ ॥ सुत्रामाणेति मंत्रेण त्रिधा संवेष्ट्य मूत्रकैः ॥ रजितैः
 कदलीवृक्षं वरुणाय समुत्तुजेत् ॥ ६७ ॥ त्रातारामिन्द्रमिति मंत्रेण वस्त्रमाल्येन भूषयेत् ॥ कर्णवेधं ततः कृत्वा उत्सृजेद्भद्राक्यमुच्चरन् ॥ ६८ ॥
 ॐ अद्येत्यादि सर्वभूतेभ्यः फलपुष्पपत्रच्छायावृतमुख्यनानातरुविरचितमारामं वनस्पतिदेवं तं सुप्रजितं वेदव्यासाद्युक्तफलावाप्तये अमुकऋषि
 समोत्रः श्रीअमुकदेवशर्माहमुत्तुजे ॥ ६९ ॥ महोत्सवं ततः कुर्यात्कृत्वा बद्धाञ्जलिः पठेत् ॥ वृक्षाग्रात्पतितस्यापि आरोहात्पतितस्य वा ॥ ७० ॥

मरणेचास्थिभंगेवाकर्तापार्थैर्नलियते ॥ वज्राघातादिदोषेणम्रियंतेतरवोयदा ॥ ७१ ॥ तद्दोषशमनार्थायतस्याप्येतत्प्रतिष्ठितम् ॥ मध्ये
यूपंसारोप्यचतुष्कोणेपित्यन्तः ॥ ७२ ॥ मधुलजाक्षतंदद्यादञ्जनंमालयमेवच ॥ निशासूत्रेणसेष्टयकदलीविटपन्थसेत् ॥ ७३ ॥ वेष्ट
येत्क्षीरधारंचपातयेद्वृष्टधारया ॥ तोयान्वितंशुच्युक्तंवेष्टयेत्स्वगृहंनेत्रे ॥ ७४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेअध्यामपर्वणि
तृतीयभागेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ७५ ॥ मृतउवाच ॥ ॥ क्षुद्रारामप्रतिष्ठांचवक्ष्येवैद्विजसतमाः ॥ अमंडलेऽगुमेस्थानेद्विहस्ते
प्यस्थान्दिले ॥ १ ॥ स्थापयेत्कलशंतत्रविष्णुसोमंमसमर्चयेत् ॥ आचार्यमात्रंवरयेन्निशासूत्रैःप्रवेष्टयेत् ॥ २ ॥ वृक्षान्नालपरैलंकृत्यभूषयेद्वृषणा
दिना ॥ दोहंदंचततोदद्यात्स्थापयेच्छतधारया ॥ ३ ॥ भोजयेत्पञ्चविप्राणांपुरतस्तंविशेषयेत् ॥ कर्णवधंततःकृत्वाउत्सृजेद्राक्ष्यपूर्वकम् ॥ ४ ॥
दद्याद्वापमध्यदेशोपयेत्कदलीततः ॥ रंभाश्रोपयेद्दिक्षुस्थालीपाकविधानतः ॥ ५ ॥ अष्टावष्टौचजुहुयादन्येषांचपृतेनतु ॥ एकैकमाहुतिंदद्यात्
त्स्विष्टकृत्तदन्तरम् ॥ ६ ॥ दक्षिणांचततोदद्यात्पूर्णादत्वाहुतिंत्रजेत् ॥ ७ ॥ एकादिवृक्षंवृक्षाणांविधिवक्ष्येद्विजोत्तमाः ॥ समुत्सृज्यततोयूपंकर्म
णासहधर्मावित् ॥ ८ ॥ वृक्षमूलेयजेद्धर्मपृथिवींचविशंतथा ॥ दिर्गाशांश्चतथायक्षानाचार्यतोषयेत्ततः ॥ ९ ॥ धेनुंचदक्षिणांदद्याद्दोहंद्वृक्ष
पूजनम् ॥ कृत्वासम्यग्विधानेनसवित्रेऽर्घ्यंनिवेदयेत् ॥ १० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणि तृतीयभागेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ७६ ॥
मृतउवाच ॥ ॥ अथाश्वत्थप्रतिष्ठायांमूलेबाहुप्रमाणके ॥ स्थंडिलंकारयेत्तत्रवंदनेनोक्षितं तथा ॥ १ ॥ पद्मं प्रकल्पयेत्तत्रसामान्यार्घ्यविधा
यच ॥ पूर्वधूरात्रिसमयेतद्विष्णोरिति वैक्रुचा ॥ २ ॥ स्थापयेद्धारिणापूर्वकयानेतिचगन्धकम् ॥ गंधद्रारेति तैलेन श्रीश्वेतेतिचचन्दनम् ॥ ३ ॥
दद्याद्वाक्षतंकल्पेब्राह्मणत्रयभोजनम् ॥ कारयेच्छतमूत्रैश्चवेष्टयेच्चनदस्यच ॥ ४ ॥ कुंभेविनापंकपूज्यंब्राह्मणंचपरेषटे ॥ स्वदिक्षुदिक्षय
तींश्चैववृक्षमूलेनवग्रहान् ॥ ५ ॥ मंडलेक्षिवमभ्यर्च्यपीठपूजापुरःसरम् ॥ अथध्यानंप्रवक्ष्यामिक्षेतंवृषभमेवच ॥ ६ ॥ द्विभुजंशूलहस्तंचत
र्वाभरणसंयुतम् ॥ आरोपयेत्स्वसामर्थ्याद्भूतशुद्धिसमाचरेत् ॥ ७ ॥ ततोऽर्घ्यपात्रंकृत्वातुपीठपूजांसमाचरेत् ॥ गणेशगुरुपादंचजयभद्रं

समाहितः ॥ ८ ॥ मध्येआधारशक्तिचक्रमूर्तन्तंसपद्मकम् ॥ चन्द्रमूर्याग्निनादीनामंडलानिक्रमाद्यजेत् ॥ ९ ॥ पुनःपात्रांतरस्थचण्डही
त्वाकुसुमबुधः ॥ पाणिकच्छापिकांकृत्वाध्यायेद्देवरुणतथा ॥ १० ॥ पूर्ववच्चविधानेनदद्यात्पात्रादिकंत्रयम् ॥ मधुपर्कचासनचपृच्छेच्चस्वा
गतपुनः ॥ ११ ॥ मुद्रांप्रदश्यविधिवदंगपूजांसमाचरेत् ॥ पूर्वोदप्रेहन्द्राद्विब्रह्माणंमध्यतोयजेत् ॥ १२ ॥ अनंतपुरतश्चैतेषामस्त्राणितद्वहिः ॥
मध्येतोयाधिपंरुद्रंशतंचैवप्रशांतकम् ॥ १३ ॥ भूस्तत्वंचभुवस्तत्वंस्वस्तत्वादिचतत्त्वकम् ॥ कामंधर्ममधर्मचादिक्षुनारायणंशिवम् ॥ १४ ॥
नैऋतेचयजेद्दुर्गापार्श्वयोश्चशतक्रतुम् ॥ विनायकंचविष्णुंचगङ्गापृथिविषष्टिकम् ॥ १५ ॥ षोडशेनोपचारिणपूजयेच्चविशेषतः ॥
मंडलस्योत्तरेभोगेनारुरूपमनंतकम् ॥ १६ ॥ पंचकृष्णालकैःकुर्याद्दृढहृत्पर्वप्रमाणकम् ॥ आरोपयेच्चक्षताद्यैःश्वेतचन्दनपुष्पैः ॥ १७ ॥
पूजयेत्परयाभक्त्याअग्निकार्यमथाचरेत् ॥ वरुणंजुहुयात्पूर्वमधुनापायेसेनवा ॥ १८ ॥ तिलाक्षतैर्वाअर्घ्यैर्वात्रिमध्वत्तैरथापिवा ॥ अष्टो
त्तरशतंकुर्याद्दिगीशानांघृतेनतु ॥ १९ ॥ एकैकामाहुतिंदद्यात्पुष्पैस्तिलघृतेनच ॥ नारायणंशिवंदुर्गागणेशंचग्रहात्रिंशि ॥ २० ॥ अ
ष्टावष्टौचजुहुयादुघृतेत्वेकाहुतिर्भवेत् ॥ ब्रह्मयुध्यानमितिमंत्रेणब्रह्माणंपायसेनतु ॥ २१ ॥ एकाहुतिंततोदद्यादपोहिष्ठेतिवात्रिभिः ॥ ततो
वरुणमुद्दिश्यदद्यादाज्याहुतित्रयम् ॥ २२ ॥ इमंवरुणइतिवातद्रोमाऋचापुनः ॥ वरुणस्योत्तंभनमसीतियेनापावकएवच ॥ २३ ॥
वातस्ययमितिपुनःपञ्चवर्णयथाक्रमात् ॥ ततोवरुणमुद्दिश्यघृतेनचगुडैःसह ॥ २४ ॥ ततःस्विष्टकृतेदद्याद्दल्लिदद्यादनुकमात् ॥ मध्वा
ज्यपायंसंदद्याद्गरुणायविशेषतः ॥ २५ ॥ यवक्षीरंदिगीशानामन्येषांपायसेनतु ॥ नागायपिष्टकंदद्याच्छाजहोमाष्टकंपुनः ॥ २६ ॥ अने
तस्योत्तरेतीरेपत्रंपत्रिंशेतिस्तरेत् ॥ अष्टकृष्णलस्यानेनवरुणंराजतेनतु ॥ २७ ॥ कुर्यात्पूर्वद्वयेनापिवाणरातिसुवर्णकैः ॥ कुर्यात्पुष्कारिणीं
तत्रपूर्वोर्ध्वचतुरस्रेके ॥ २८ ॥ वरुणंविन्यसेत्तत्रतथापुष्कारिणीमपि ॥ विधिवद्राक्यपूर्वेणउत्सृजेच्चजलेशयम् ॥ २९ ॥ अथेत्या
दिदिविष्णुरूपायवरुणायअमुकऋषिसगोत्रस्यामुकशर्मणः श्रुतिस्मृत्याद्युक्तेवेदव्यासप्रणीताग्निष्टोमफलम्रातयपुष्कारिणीप्रतिष्ठाकर्मणिइमां
पुष्कारिणींसुवर्णंराजतांस्वगृह्यादितांसालंकारांसुपूजिताममुकगोत्रःश्रीअमुकदेवशर्मातुभ्यमहंसंप्रददे ॥ इतिउत्सर्गवाक्यम् ॥ ३० ॥

ॐ अद्येत्यादिब्राह्मणसुरभ्यः अमुकगोत्रस्यामुकदेवशर्मणोममाग्निष्टोमाद्यनेकफलप्राप्तये इमं जलाशयं वरुणदेवतं सुपूजितं चतुर्मुखसहितं च
 तुः सत्त्वाविच्छिन्नस्नानपानाद्युपभोगाय अमुकसगोत्रः श्रीअमुकदेवशर्मामहमुत्सृजे ॥ ३१ ॥ ततो नौकां समादाय मध्याह्निकं चितथोत्तरे ॥ ३२ ॥
 जलाशयस्य मध्यं तु कृत्वा गोमं चरेत्ततः ॥ ३३ ॥ पूर्ववत्स्थायिनीं यष्टिं समारोप्य विधानतः ॥ ततो वरुणसूक्तेन वरुणं राजतोद्भवम् ॥ ३४ ॥
 पुष्करिण्या समर्पतेन नागयष्ट्यं चरेत्क्षिपेत् ॥ तत्रैवानंतनागं च मंत्रमेतदुद्गरेत् ॥ ३५ ॥ पुंडरीकदलाभासं शुभ्रं भूतं तलोचनं ॥ फणासहस्रं
 युक्तं सुप्रतिष्ठं नमोऽस्तुते ॥ ३६ ॥ दक्षिणां च ततो दद्यात्ततः पूर्णां विधीयते ॥ मोचयेन्मकरान्द्राह्मणीनं कूर्मं अलेचरात् ॥ ३७ ॥ पद्मो
 त्पलं च शैवालं मंत्रमेव प्रयत्नतः ॥ पुष्करिण्यां च त्रिःकुप्यं तत्त्वांतं सर्वप्रदक्षिणम् ॥ ३८ ॥ आदित्यं ध्यायं कंजं न्यासिषेष्टां जा
 कपर्दकान् ॥ पातयेत्क्षीरधारां च महस्रं गगतेन च ॥ ३९ ॥ सूत्रेणैष्टयेत्प्राज्ञो रेकेन च चतुःक्रमात् ॥ पथि संतोषयेद्दीनान् संतो
 ष्य च गृहं व्रजेत् ॥ ४० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि तृतीयभागे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ सूत उवाच ॥ ॥
 नलिन्यां च तथा वाप्यां ह्रदस्य द्विजस तमाः ॥ विधिवद्ध्ये स होह्नेन विधानं शृणु तद्विजाः ॥ १ ॥ स्वर्णपादेन मानेन पद्मैश्चुरा विधा
 सयेत् ॥ आपो हि ष्ठेति मन्त्रेण तथा अञ्जैः शतैरपि ॥ २ ॥ स्वमंडले शुभे स्थाने विंशत्पूर्वमुखेन तु ॥ गणेशं वरुणं चैव चतुर्भुजं
 येच्छिद्यम् ॥ ३ ॥ वागीशं च तथा विष्णुं मूर्ध्ने कुंभे समर्चयेत् ॥ पायसेनाहुतिं दद्याद्भरुणाय घृतेन च ॥ ४ ॥ एकैकमाहुतिं दद्यादन्ये
 षां च लुपेण च ॥ बलिदानं पायसेन उत्सृजेत्तदन्तरम् ॥ ५ ॥ द्रूपं निवेशयेत्पश्चाद्दद्याद्धेनुं च दक्षिणम् ॥ पूर्णं दद्यात्सर्वविघ्नैर्धर्मदत्ता तु स्व
 गृहं व्रजेत् ॥ ६ ॥ आरामस्य विधिवद्ध्ये प्रतिष्ठा विधिविस्तरम् ॥ हीनारामस्य च तथा एकवृक्षस्य च द्विजाः ॥ ७ ॥ अरण्यमध्येषां श्वान्ये उ
 त्तरे वा विवेशतः ॥ मंडपं पर्वतुलं कुप्यादध्यर्हस्तप्रमाणकम् ॥ ८ ॥ तदक्षिणे भवेत्कुण्डं चतुरस्रं संशुभम् ॥ चतुर्मुखं च कर्तव्यं तोरणद्वारलं
 कृतम् ॥ ९ ॥ मंदरादिकमावाह्यतत्र संपूजयेत्क्रमात् ॥ विष्वक्सेनं च तत्रैव पूजयेद्भुजचन्दनैः ॥ १० ॥ भृगुं कर्णसमं रूढं सर्वभूषणभूषित
 म् ॥ विष्वक्सेनस्य मंत्रां यंपूजायां चैव सर्वतः ॥ ११ ॥ द्वारपालं च संपूर्णगौर्यादीन् कलशेषु च ॥ स्वासुदिशुदिगोशानां बलिपुष्पांश्च तां दे

ना ॥ १२ ॥ नैऋत्यवरुणयोर्मध्ये अनंतं प्रतिपूजयेत् ॥ इंद्रेशानयोश्च मध्ये ब्रह्माणं च प्रकल्पयेत् ॥ १३ ॥ वेदिपार्श्वे ततो गत्वा वेदिमावाह्य
 पूजयेत् ॥ आसनं कल्पयित्वा तु सामान्यार्घ्यं विधाय च ॥ १४ ॥ ऐशान्ये रुद्रशेषविद्युद्ब्रह्माणं च तथा ग्रहात् ॥ स्वैः स्वैर्मन्त्रैर्गंधपुष्पैर्नैवेद्यैश्च
 पृथग्विधैः ॥ १५ ॥ मंडले शंखानुदं वंसासनं च बृहस्पतिम् ॥ पूजयेत् परयाभक्त्या पायसां च बिलिहरेत् ॥ १६ ॥ द्विभुजं वासुदेवं च शंख
 चक्रधरं विभुम् ॥ पद्मासनगतं ध्यायेत् पीतवासं सुशोभनम् ॥ १७ ॥ नीलोत्पलदलभासं हरिचंदनचर्चितम् ॥ देवर्षिसिद्धसहितं कलत्रद्वय
 संयुतम् ॥ १८ ॥ ध्यात्वा आरोपयेद्देवं बालादीनथ नायकान् ॥ विमलाद्यानायिकाश्च दिगीशांश्च यथाविधि ॥ १९ ॥ षोडशैर्घैः पृथग्रूपैः
 प्रतिपुष्पांजलिक्रमात् ॥ परितः पूजयेद्द्विष्णुशिखंडं गंगारसस्वतीम् ॥ २० ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशं व्याघ्रेत्सोमं चतुर्मुखम् ॥ आश्वाह्वं दे
 व्यरूपं पद्माक्षं धृतपुष्पकम् ॥ २१ ॥ वरदे देवगंधर्वैः सेवितं मुनिभिः स्तुतम् ॥ श्वेतं वनस्पतिं ध्यायेद्बिभुजं पीतवाससम् ॥ २२ ॥ स्वरथ
 स्थं महाबाहुं शंखां कुशसखेटकम् ॥ विद्यां च वामतो ध्यायेत्स्वमन्त्रेण च स्थापयेत् ॥ २३ ॥ दशस्वरान्वितं तोयं स्वभावं तमसान्वितम् ॥ मंत्रो
 यं देवदेवस्य पूजायां विनियोजयेत् ॥ २४ ॥ नीलं जयं भृंगं च परितश्च यथा क्रमात् ॥ ततः कुशोडकां कृत्वा स्थालीपाकं विधानतः ॥ २५ ॥
 अष्टोत्तरशतं चैव सोमाय द्वादशाहुतीः ॥ वनस्पतेस्तथाष्टौ च आज्येन्येषां विधीयताम् ॥ २६ ॥ एकैकमाहुतिं दद्यात्सप्तभिर्होमनंतरम् ॥
 वास्तोष्पतयद्वातिमंत्रेण स्थालीपाकद्रव्यं नयेत् ॥ २७ ॥ वनस्पतिं समुद्दिश्य ततो यमोरीहे दशम् ॥ वृक्षादीन् स्थापयेत्पूर्वे गायत्र्या प्रथमं बुधः ॥
 ॥ २८ ॥ अब्जैरंगं कांस्यं वस्त्रं तर्नं दिभुयथाक्रमम् ॥ ब्रीहयश्चेति मंत्रेण तथा च सरितश्च मे ॥ २९ ॥ मित्रत्रयश्चेति तथा पूषा च मरुचा
 तथा ॥ संस्थाप्य ब्रीहिं संवाप्य तैत्रैव विधिपूर्वकम् ॥ ३० ॥ क्षिपेद्ब्रह्माजलं तोये सवौषध्युदकेन च ॥ संस्थाप्य यजमानं च सुरास्तथा
 मिति मंत्रकैः ॥ ३१ ॥ आचार्यमात्मने तत्र संस्थितं द्विजगुणैः ॥ समाप्य नित्यविधिनाचार्यायाथ च दक्षिणाम् ॥ ३२ ॥ धेनुं च लो
 हपात्रं च दत्त्वा द्वाष्टां च दक्षिणाम् ॥ ब्राह्मणेभ्यो यथाशक्तिं दद्यात्पूणीं दृढं व्रजेत् ॥ ३३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि तृतीयभागे
 पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ सुत उवाच ॥ ॥ क्षुद्रारामप्रतिष्ठां च वक्ष्ये च द्विजसत्तम ॥ अमंडले शुभे स्थाने द्विहस्तमस्य थंडिले ॥ १ ॥

स्थापयेत्कलशं तत्र त्रिसोमविष्णुसमचयेत् ॥ आचार्यमात्रं यत्र यत्र निशासूत्रं प्रवेष्टयेत् ॥ २ ॥ वृक्षान्माल्यैरलंकृत्य मृषयेद्ब्रूषणादिना ॥ दोहं द
चततोद्वात्स्थपयेच्छित्तधारया ॥ ३ ॥ भोजयेत्पंचविप्राणां पुरतोऽंते विंशपतः ॥ कर्णवधंततः कृत्वा उत्सृजेद्वाक्यपूर्वकम् ॥ ४ ॥ द
द्याद्यूपमध्यदेशे रोपयेत्कदलीततः ॥ रंभांचरोपयेद्विशुस्थालीपाकविधानतः ॥ ५ ॥ अष्टावष्टौ च जुहुयादन्येषांच घृतेन तु ॥ एकैकामा
हुतीं दद्यात्स्विष्टकृत्तदंनतरम् ॥ ६ ॥ दक्षिणां च ततो दद्यात्तूष्णीं दद्याद्ब्रूवे जेत् ॥ ७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि तृतीयभागे
षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ४ ॥ सूत उवाच ॥ एकादिवृक्षवृक्षाणां विधिं वक्ष्येऽद्विजोत्तमाः ॥ वृक्षस्य पञ्च भेदाः स्याथेत्कलशं ततः ॥ १ ॥
वृक्षं संस्थापयेत्पूर्वमूत्रेण परिवेष्टयेत् ॥ ब्रह्माणकलशेभ्यश्च सोमं विष्णुं वनस्पतिम् ॥ २ ॥ ततस्ति लयवैहोमं दद्याष्टौ विधिवच्चरेत् ॥ समु
त्सृज्य ततोऽप्युपकदल्या सह ममिवित् ॥ ३ ॥ वृक्षमूले जेद्धर्मपृथिवीं च विंश तथा ॥ दिगीशांश्च तथा यद्दमात्राचार्यतोषयेत्ततः ॥ ४ ॥ धेनु
च दक्षिणां दद्याद्दोहं दंष्ट्रक्षूजनम् ॥ कृत्वा सम्यग्विधानेन सवित्रेर्ध्वं निवेदयेत् ॥ ५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि तृतीयभागे स
प्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ४ ॥ सूत उवाच ॥ अथाश्वत्थप्रतिष्ठायां मूले बाहुप्रमाणकम् ॥ स्थंडिलं कारयेत्तत्र चंदनेनाङ्कितं यथा ॥
॥ १ ॥ पद्मं प्रकल्पयेत्तत्र सामान्यार्घ्यविधाय च ॥ पूर्वधूत्रात्रिसमये तद्विष्णोरिति वैष्णवा ॥ २ ॥ स्थापयेद्धारिणां पूर्वकयानेति च गंधकम् ॥
गंधद्वारं तैलेन श्रीश्च तेति च चंदनम् ॥ ३ ॥ दद्याद्वाक्षंतं कल्ये ब्राह्मणत्रयभोजनम् ॥ कारयेत्सितसूत्रैश्च षष्ठयेच्च न दस्य च ॥ ४ ॥ कुंभे
विनायकं पूज्य ब्रह्माणं च परे वटे ॥ स्वदिक्षु दिक्पतिं चापि वृक्षमूलेन वग्राहत् ॥ ५ ॥ मंडले शिवमभ्यर्च्य पीठपूजापुरःसरम् ॥ पूर्वचंदं प्रच
ंडं च दक्षिणेनं दिग्भ्रमिणम् ॥ ६ ॥ अनंतं पञ्च भेदोऽप्येकममुत्तरं गणनायकम् ॥ कार्त्तिकेयं मध्यदेशे आधारशक्तिपूर्वकम् ॥ ७ ॥ अनंतं पृथिवीं च वज्र
वृत्तं च त्रिमंडलम् ॥ अथ ध्यानं प्रवक्ष्यामि श्वेतं वृषभमेव च ॥ ८ ॥ त्रिभुजं शूलहस्तं च सर्वाभरणसंयुतम् ॥ आरोपयेत्स्वतंत्रेण मूले विष्णुसम
चयेत् ॥ ९ ॥ शंकरं च तथा मध्ये अग्रे ब्रह्माणं कथं जेत् ॥ बालं चापि प्रकलशं च दत्वा च श्रपयेच्चरुम् ॥ १० ॥ जुहुयाद्दुद्रुमं दिश्य रुद्रं संख्यादु
तिं क्रमात् ॥ अन्येषां च बुधैर्बौहोमं दद्यात्प्रयत्नतः ॥ ११ ॥ रोपयेत्कदली वृक्षमाचार्यपरितोषयेत् ॥ कृत्वा पूर्णां पंचधारां कृत्वा चापि प्रद
तिं क्रमात् ॥

क्षिणम् ॥ १२ ॥ क्षीरधारांचसंपाद्यअर्घ्यदत्त्वागृहं व्रजेत् ॥ १३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे मध्यमपर्वणि तृतीयभागे षष्ठोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ध्य ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ वटस्थानमथो वक्ष्ये तस्य मूले तु दक्षिणे ॥ त्रिहस्तवेदिमुपरिस्थापयेत्कलशत्रयम् ॥ १ ॥ गणेशं च शिवं विष्णुं पूजयित्वा हु-
 नेच्चरुम् ॥ रक्तसूत्रैस्त्रिगुणितैः स्वर्णमैव पुरःसरम् ॥ २ ॥ यवक्षीरबलिं दद्यात्सृजेद्वाक्यमुच्चरन् ॥ द्रूपमारोपयेत्पञ्चाद्रटमूलैः समर्पयेत् ॥ ३ ॥
 यक्षान्नागांश्च गंधर्वांस्त्रिदशैश्चैव मरुद्गणान् ॥ ४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे मध्यमपर्वणि तृतीयभागे नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ध्य ॥ सूत उवाच ॥
 वक्ष्ये बिल्वप्रतिष्ठां च पूर्वधुराधवासयेत् ॥ त्र्यंबकश्चेति मंत्रेण स्थापयेद्ब्रह्मधारिणम् ॥ १ ॥ सुनाभेति च मंत्रेण मेघदुग्धमीति चाक्षतम् ॥ कया-
 नेति ततो धूपं ब्रह्मालयं निवेदयेत् ॥ २ ॥ यजेद्द्रुतं ततो वक्ष्ये मेघदुग्धमीधने श्वरम् ॥ ततः कल्येसमुत्थाग्रनित्यं निर्वर्त्य शास्त्रतः ॥ ३ ॥ स्वगृहे सप्त-
 विप्रांश्च भोजयेद्विजदंपती ॥ मूले हस्तद्वयं दत्त्वा वर्तुलं वेदिकां भवेत् ॥ ४ ॥ तत्र गौरिकयुक्तेन कुसुमं चूर्णकेन वा ॥ निशारे क्तेन वा कुर्वाद्यष्टपत्रं सुशो-
 भनम् ॥ ५ ॥ निवेष्टनंततः कुर्याद्दृक्षस्य द्विजसत्तमाः ॥ रक्तसूत्रैर्वैष्ट्ये च पंच सप्तनेवेन तु ॥ ६ ॥ ब्रीहौश्च धापयेत्तत्र उत्तरादिमुखेन तु ॥ शि-
 वं विष्णुं च ब्रह्माणं पूजयेद्भूतिमिच्छता ॥ ७ ॥ शिवं च नायकं कुर्यादिति न्यन्यत्र मूलके ॥ शेषं च तरुमूले तु मध्ये नंतं शतकृतम् ॥ ८ ॥ वनपालं च सो-
 मं च सूर्यं पृथ्वीमनुकमात् ॥ होमं तिलाक्षतैः कार्यं बलिं दद्याद्भूतौदनैः ॥ ९ ॥ यक्षेभ्यो साषभक्तं च वायना निचद्वा दश ॥ अहर्णां प्रति ये दद्यात्क्षीरेण वे-
 ष्ट्य दक्षिणम् ॥ १० ॥ कांचनं कांस्यपात्रं च तांबूलं ताम्रपात्रकम् ॥ द्रूपारोपः कर्णवेधः स वित्रेऽर्घ्यं निवेदयेत् ॥ ११ ॥ अथ रात्रिप्रतिष्ठां च वक्ष्ये शास्त्रा-
 नुसारतः ॥ यैश्चैकवृक्षसंस्कारेन पुनर्जायते भुवि ॥ १२ ॥ पूर्वधुरुपवाहे तु वृक्षमूले घटं न्यसेत् ॥ विष्णुं शिवं गणेशं च पूजयित्वा तु स्थापयेत् ॥ १३ ॥
 कलशं पंचभिः सप्तगंधतैलैरनंतरम् ॥ दुग्धेन पंचगव्येन शंखतोयेन यत्नतः ॥ १४ ॥ सूत्रैः संवेष्टनं कृत्वा वस्त्रमाल्यैरनंतरम् ॥ कांडादिति च मंत्रेण द-
 द्याद्ब्रह्मक्षतंततः ॥ १५ ॥ विष्णुमुक्तेन च पुनः सिंदूरं जनचंदनम् ॥ दद्यात्कलं च दीपं च स्वयंतत्र स्वपेत्ततः ॥ १६ ॥ ततः प्रभाते विमले ब्रा-
 ह्मणांस्तमभोजयेत् ॥ पूर्ववत्कलशं कृत्वा शिवं विष्णुं गाधिपम् ॥ १७ ॥ सोमं वनस्पतिं चैव एकं कुंभे समर्चयेत् ॥ हुनेन पंचाहुतिं तत्र यूप-
 दद्यात्समुत्सृजेत् ॥ १८ ॥ बलिं च पायसैर्नैव प्रकुर्यात्कर्णवेधनम् ॥ वेष्टयेत्क्षीरतोयेन धान्यं धेनुं च दक्षिणम् ॥ १९ ॥ दद्यादर्घ्यं हुनेन पूर्णं

भोजयेद्विजदंपती ॥ २० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणि तृतीयभागे दशोऽध्यायः ॥ १० ॥ ६४ ॥ सूत उवाच ॥ शतह
स्तमितां मुष्टिना नतरु विभूषिताम् ॥ पूगाभ्रादिफलैर्युक्तैर्वास्तुकृत्वा यजेत्तु यः ॥ १ ॥ षष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके वसेच्चिरम् ॥ यद्विधानं प्रव
क्ष्यामि यथाशास्त्रात्सुरतः ॥ २ ॥ नित्यं निर्वर्त्य विधिवत्पंचविश्रांसमचरेत् ॥ भोजयेत्पूजयेद्विष्णुं प्रजापतिं समन्वितम् ॥ ३ ॥ अग्निर्यततः
कृत्वा दद्याद्दिप्रायदक्षिणम् ॥ ४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणि तृतीयभागे दशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ६५ ॥ सूत उवाच ॥ प्रतिष्ठां
मंडपस्यैव शैलदारुमयस्य च ॥ तृणकाष्ठस्य च विभोऽतृणवत्सस्य च द्विजाः ॥ १ ॥ अधिवासस्य पूर्वेषुः शुभे लग्ने घटं न्यसेत् ॥ सूर्योऽसंतथा
विष्णुं कलशे तु समचरेत् ॥ २ ॥ प्रोक्षयेत्कुशतोयिन आपो हि क्षेति वै ऋचा ॥ आप्यायस्वेति गंधं द्वाजं रतिगंधकम् ॥ ३ ॥ आकृष्णेनेति
तैलेन श्रीश्च ते इति चंदनम् ॥ सिंदूरालक्तकं दद्याद्दंजनं पूर्वया सह ॥ ४ ॥ ततः प्रभाते विमले श्राद्धं वृद्ध्यात्मकं चरेत् ॥ दिक्पालांश्चैव दिक्पालांश्च
मंडपे शुभलक्षणे ॥ ५ ॥ मध्ये वेद्यं तरे चैव राजभिर्मंडलं लिखेत् ॥ सूर्यमावाहयेत्तत्र सोमं विष्णुं च पार्श्वयोः ॥ ६ ॥ गणेशं च ग्रहांश्चैव दिक्पालांश्च
घटे चरेत् ॥ पायसं जुहुयाद्दद्यावद्योत्तरं शतं तथा ॥ ७ ॥ आदित्यस्य तथा विष्णोः सोमस्य द्वादशाहुतीः ॥ बलिं च पायसं दद्यात्तैलं क्षीरमथा
पिवा ॥ ८ ॥ तत उत्सृज्या विधिवद्वाक्यमेतदुदरीयेत् ॥ जातु भ्यामवर्गित्वा शनैरोष्ठं न चालयेत् ॥ ९ ॥ वास्तोष्पतिं च तत्रैव पूजयेद्गन्धचन्द
नैः ॥ अर्घ्यं दद्याच्च विधिवद्भूतेनैवाहुतिं हुनेत् ॥ १० ॥ अथोद्योत्यादिब्राह्मणादि सर्वस्वभ्यो विष्णुं प्रीणनार्थं मिदं मण्डपं सुजितं सूर्य
देवतं शैले यष्टकादि सर्वस्वभ्यो रचितं श्रुतिस्मृत्युक्तं फलप्राप्तिकामनया अमुकं ऋषिगोत्रः श्रीअमुकदेवशर्मा हस्तमुजे ॥ ११ ॥ ततः श्वेतघटं
दद्यान्मण्डपपरिसत्तमाः ॥ त्रिगुणेन शक्तैर्विषये द्वारिधारया ॥ १२ ॥ दक्षिणां विधिवद्दद्यात्सूर्यार्घ्यं निवेदयेत् ॥ तृणवेष्टमनि वै
सूर्यवासुदेवसमन्वितम् ॥ १३ ॥ घटे गणेशं वरदं वरं कृत्वा समुत्सृजेत् ॥ ऐशान्यां दापयेद्भूषणं च जाद्विष्णुप्रकल्पयेत् ॥ १४ ॥ मंडपोपरि
कलशं संस्थाप्य मन्त्रमुच्चेत् ॥ प्रपायां वरुणः पूज्या विधिवत्प्रयत्नतः ॥ १५ ॥ पृथिवीं च गणेशं च पूजयित्वा हुते द्धत् ॥ सर्ववज्रमिदं
वाक्यं च्वजमात्रं विधीयते ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणि तृतीयभागे दशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ६४ ॥ सूत उवाच ॥ चतु

इस्तं महायूपं हस्तषोडशानिर्मितम् ॥ वक्ष्ये तंच प्रतिष्ठांचरात्रौ त्रैरात्रिकं यजेत् ॥ १ ॥ वरुणं सितकुंभे च प्रपाकूपस्य पश्चिमे ॥ गायत्र्या स्नाप
 येत् पूर्वमापो हिष्ठेति वै क्रमात् ॥ २ ॥ गंधद्रोरेति गन्धंच अंशुना चेति तैलकम् ॥ मनोव्रादितु कुसुमं धूसं सोतिच धूपकम् ॥ ३ ॥ कयानेति देदे
 द्रस्त्रं वैद्यदीपचन्दनम् ॥ आदौ श्राद्धं न कर्तव्यं प्रतिष्ठाति विधीयते ॥ ४ ॥ दंपतीभोजनं कुर्याद्रयै देकब्राह्मणम् ॥ मंडपे चाष्टहस्ते च कलशे तत्र
 विन्यसेत् ॥ ५ ॥ पूजयेद्भरुणं देवं नारायणसमन्वितम् ॥ शिवं च पृथिवीं चैव स्वैः स्वैर्मन्त्रैर्यथा क्रमात् ॥ ६ ॥ ततः कुशं डिकं कृत्वा स्थाली
 पाकविधानतः ॥ वरुणं च समभ्यर्च्य जुहुयादाहुतीं देश ॥ ७ ॥ अन्येषां च क्षुण्वेणवदद्यादेकहातैः क्रमात् ॥ वरुणस्योक्तवरुणं तत्स्वायामिततः
 परम् ॥ ८ ॥ वरुणस्योक्तं भनमसीति च आभ्यां देवा तथैव च ॥ येनापावकचक्षसापंचमसमुदाहृतम् ॥ ९ ॥ रात्रस्य यूपमित्यादिपरंच द
 शमस्तकम् ॥ ततः स्विष्टकृतं कृत्वा सप्तजिह्वां चरुनयेत् ॥ १० ॥ इह वेत्यादिकं पंचततः पंचाहुतिं हुनेत् ॥ शंभवे च पृथिव्यै च महाराजाय च क्रमा
 त् ॥ ११ ॥ चरुपाकेति नैवेद्यं बालैश्चैवागुरुदहनम् ॥ शंकराय च रुद्राय शर्वाय पशुपतये इति च ॥ उग्राय असनायेति भवाय तदन्नं तम् ॥ १२ ॥
 महादेवाय च पुनरीशानायेति चक्रमात् ॥ चरुपाकेति नैवेद्यं बालैश्चैवागुरुदहनम् ॥ १३ ॥ वाक्यपूर्वमुजे तोयं तत्र वाक्करणं शृणु ॥ १४ ॥ ॐ
 अद्येत्यादि ब्राह्मणादिसर्वस्त्वेभ्यः अमुकगोत्रस्य मत्पितुरमुके देवशर्मणः स्मृतिश्रुत्याद्युक्तं कूपप्रतिष्ठाजन्यफलप्राप्तये इमं कूपमुज्जितं साच्छा
 दितं वरुणदेवतममुकसगोत्रः श्रीअमुके देवशर्महमुत्सृजे ॥ १५ ॥ दक्षिणां विधिवद्वाद्वांच दद्यात्पयस्विनीम् ॥ १६ ॥ मंडपे शु
 द्रकूपे च प्रतिष्ठां शृणु तद्विजाः ॥ गणेशं वरुणं कुंभे विधिवत्पूजयेत्सुधीः ॥ १७ ॥ वेष्टयेद्रक्तसूत्रं श्वेद्याद्यूपं समुत्सृजेत् ॥ दक्षिणां विधिवद्वा
 द्विप्राप्तं पूजयेत्ततः ॥ १८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वे णितृतीयभागे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ सूत उवाच ॥ पुष्पां रासप्रतिष्ठां तु व
 क्ष्ये शृण्वंतु वैद्विजाः ॥ मध्येर्वोदं त्रिहस्तां च कृत्वा संस्थापयेद्दण्डम् ॥ १ ॥ अधिवासस्य पूर्वैद्युथया वद्विप्रभोजनम् ॥ कृत्वा च टेगणे शंचसूर्यसा
 मं हुताशनम् ॥ २ ॥ नारायणं स्थंडिले च जुहुयान्मधुपायसम् ॥ विधिवद्यूपमारोप्य गोधूमान्सेचयेद्गुरौ ॥ ३ ॥ वेष्टयेद्रक्तसूत्रं श्वेद्याच्चेति दक्षिणाम् ॥
 एतद्भाराजलैर्नैव यवाग्रं सुदण्डपयः ॥ ४ ॥ ऐशान्यां यूपमारोप्य विधिवद्विजसत्तमाः ॥ कर्णवैधंसमारोप्य स्नापयेत्कुशवारिणा ॥ ५ ॥

धान्यव्यवचगोधूमदद्याद्विप्रायदक्षिणम् ॥ अतधारजलेनैववेष्टयेत्परितोद्विजाः ॥ ६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि तृतीयभागे
 चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ ज्येष्ठा षष्ठे तुलस्याश्च प्रतिष्ठा विधिवच्चरेत् ॥ यजमानः शुद्धदिनेष्वाकदश्यामथापि वा ॥ १ ॥
 ततो रात्रौ घटं स्थाप्य पूजयेत्परमेश्वरम् ॥ नारायणं शिवं सोमं ब्रह्माणं चेंद्रमेव च ॥ २ ॥ गायत्र्या स्नापनं कुशतैश्च तैर्मन्त्रैरपि ॥ कयनेति च
 गंधेन अश्रुनेति च तैलकम् ॥ ३ ॥ त्वगंधवैति च पुनः पुष्पमंडनैश्च ॥ मानस्तोकेति कुसुमं श्रीश्वतेति च चंदनम् ॥ ४ ॥ वैश्वदेवी
 ति च पुनर्मन्त्रेण नैनं चंदनम् ॥ दूर्वा मन्त्रेण दूर्वाश्च रूपेणैति च दर्पणम् ॥ ५ ॥ फलमन्त्रेण च फलं समेधेति च अंजनम् ॥ सकुशं पीतसूत्राद्यैर्वेष्टये
 त्क्षीरधारया ॥ ६ ॥ अतधारजलेनैव वेष्टयेत्स्वगृहं वजेत् ॥ वस्त्रेण वृत्य विधिवद्बुधः काले घटं न्यसेत् ॥ ७ ॥ सप्तपंचत्रिभिर्वर्धत द्विष्णो
 रिति वैक्रवा ॥ स्नापयेदशसाध्वीभिः कृतमंगलपूर्वकम् ॥ ८ ॥ ततः श्राद्धं समाप्यैव मातृपूजापुरःसरम् ॥ आचार्यवरयेत्यूर्वागंधाद्यैः कुसुमैरपि
 ॥ ९ ॥ आचार्यैष्वहोतास्याद्ब्रह्माणं च सवस्यकम् ॥ मंडपे दशहस्तेऽपि वर्तुले स्थडिलेषु च ॥ १० ॥ सहस्रमंडलं कुर्यात्तत्र नारायणं वजेत् ॥
 ग्रहाल्लोकेश्वरान् मध्ये आदित्यांश्च मरुद्गणान् ॥ ११ ॥ रुद्रादं नवसंश्च कलशे परितश्च समचयेत् ॥ ततः कुशं डिं कां कृत्वा होमं तिलयवेन तु ॥ १२ ॥
 अष्टोत्तरशतं कुर्यादन्येषां शक्तिं तु हुनेत् ॥ नारायणं समुद्दिश्य दद्यादुत्सृज्य सत्तमाः ॥ १३ ॥ मध्यपूषं समुद्दिश्य च रुपाकं वलिं ददेत् ॥
 कदलं दिक्षु संन्यस्य ध्वजान् दिक्षु प्ररोपयेत् ॥ १४ ॥ दक्षिणां कांचनं दद्यात्तिलं धान्यं संपुष्पकम् ॥ धेतुं पयस्विनीं दद्याद्वेष्टयेत्क्षीरधारया ॥ १५ ॥
 जयंत्याः सोमवृक्षस्य तथा सोमवटस्य च ॥ पनसस्य कंदं वस्य निवस्य द्विजसत्तमाः ॥ १६ ॥ पाटलाकनकस्यैव वशां ल्मर्लीनि बुकस्य च ॥
 विंवाशोकवटस्यैव प्रतिष्ठा नैव कारयेत् ॥ १७ ॥ भद्रकस्य शर्माकोणं चंडातकवकस्य च ॥ खदिरस्यैव कर्तव्यं कर्णवर्धनं कारयेत् ॥ १८ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि तृतीयभागे पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ सूत उवाच ॥ वृक्षादीनां प्रतिष्ठां च उक्तमेतस्मिन् चरेत् ॥ मध्यम
 ध्ये कानिष्ठा तु कानिष्ठा परिकीर्तितम् ॥ १ ॥ वर्तुलं मंडलं कुर्यात्तु शीर्षेतिथान्त्यके ॥ मध्ये वा वेदिकां कुर्यात्तन्मध्ये कुंडं मंडलम् ॥
 ॥ २ ॥ पूर्वैर्धूरात्रिसमये घटं संस्थाप्य पूजयेत् ॥ शेषं संपूज्य विधिवत्पृथिवीं च शिवं तथा ॥ ३ ॥ गंधतेयेन गायत्र्या सेतुं संपूज्य मोक्षयेत् ॥

कथानेतिचमंत्रेण आप्यायस्वेतिवैऋचा ॥ ४ ॥ दद्याद्गन्धादिंश्रीश्चनेलक्ष्मीतिचचंद्रनम् ॥ दूर्वामंत्रेण दूर्वाश्च रुलमंत्रेण वैकलम् ॥ ५ ॥
 शत्रोर्देवीतिमन्त्रेण दद्यात्कुशपवित्रकम् ॥ सुरासुरेतिमंत्रेण प्रदद्याद्ब्रह्मण्यमकम् ॥ ६ ॥ अजनालकं रुद्रयन्मनोव्राह्मिति संपठन् ॥ कुर्या
 च्छ्राद्धं परादिनेव सुधारापुरःसरम् ॥ ७ ॥ वरयेदथ आचार्ये होतारं वरश्चरेत् ॥ पात्रद्वयं विधातव्यं स इत्याचार्यमेव च ॥ ८ ॥ सेतुयागे विधात
 व्यंतथा न्याचलेपि च ॥ सहस्रहोमैकं तु विवाहे ब्रह्मकृत्विजौ ॥ ९ ॥ यजेदं कृते मौलियागार्थं यागमण्डपम् ॥ वेदिमावाहयेत्पूर्वं
 मंडपं प्रातिपूजयेत् ॥ १० ॥ विघ्नग्रहौलोकपालान्सर्गसिद्धिप्रदायकान् ॥ स्थंडिले सर्वतोभद्रेशेषं विष्णुं प्रदर्शयेत् ॥ ११ ॥ तत्रैव तु व
 राहाख्यं प्रतीतमृत्विजोत्तमम् ॥ स्थालीपाकेन तु हुयादष्टाविंशतिकत्रयम् ॥ १२ ॥ आज्येन तु वराहस्य होमं च कर्मांतरम् ॥ तत
 स्तिलयैवैवैकैकामाहुतिं कृमात् ॥ १३ ॥ बलिं दद्यात्पृथग्रूपं शेषयेद्विधिपूर्वकम् ॥ पिष्टकां प्रघृतां च विस्तरे वा गुडौदनम् ॥ १४ ॥
 माषभक्तुलोकाय पृथिव्यै परमाक्रमम् ॥ वाक्यपूर्वमृजेद्धरो वाक्यप्रकरणं शृणु ॥ १५ ॥ अथेत्यादि एकविंशतिकुलस्य विंशिष्टस्व
 र्गप्राप्तये इमं सेतुं संक्रमसेतं विष्णुदैवतं सुपूजितं विधिबद्धमुदेव स्य प्रीतये अहमुत्सृजे ॥ १६ ॥ बद्धाञ्जलेः पठेन्मन्त्रं कुर्याच्च विधिवत्
 तः ॥ १७ ॥ पिच्छले यतिनां च उद्गातेनाङ्गभङ्गतः ॥ प्रतिष्ठिते धर्मे सैतौ धर्मो मे स्यान्न पातकम् ॥ १८ ॥ सेतोरस्य प्रबंधस्य श्रद्ध
 या परयायुतः ॥ ये चात्र प्राणिनः सन्ति सर्वे पां प्राणधारक ॥ १९ ॥ वेदागमेन यत्पुण्यं कथितं सेतुबंधने ॥ तत्पुण्यं तु मया देवपाथे
 बहिसमर्पितम् ॥ २० ॥ यूपं दद्यादिति मन्त्रेण अन्ते चापितथा ध्वजान् ॥ विधिवद्दक्षिणां दद्यात्कुलानि न वपश्च वा ॥ २१ ॥ पूर्णादत्वा स वित्रे द्य
 दत्वा च स्वग्रहं व्रजेत् ॥ अनातपे क्षुद्रसेतोः प्रतिष्ठां विधिवच्चरेत् ॥ २२ ॥ पूर्वचदधिसं वप्रभातो वप्रभोजनम् ॥ सेतुमध्यं ततो गत्वा गन्धादो
 न्विधिवच्चरेत् ॥ २३ ॥ विष्णुं शिवं हुतांश्च एककुंडे समर्चयेत् ॥ वास्तोष्पतिं यजेत्तत्र होमं तिलयवेन तु ॥ २४ ॥ कुर्यादैकैकं शो विप्रा
 अष्टाविंशति संख्यया ॥ उत्सृज्य दापयेद्ब्रूध्वजवर्ज्यं हिसत्तमाः ॥ २५ ॥ ज्ञातिभिः सह मुञ्जीत कृतकृत्यो भिधीयते ॥ २६ ॥ इति श्रीम
 विष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि तृतीयभाषे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॐ ॥ सुत उवाच ॥ तत्र दण्डे च विप्रेन्द्राश्च तुरसे स मंततः ॥ षष्टि

हस्तमितांभूभिर्नस्यपूर्णमनोरमा ॥ १ ॥ प्रचारार्थगवाचैवयोद्व्यात्सुसमाहितः ॥ षष्टिर्षहस्राणिद्रुल्लोकैर्महयते ॥ २ ॥ तदर्धचत
दर्धचतदर्धवासुत्सृजेत् ॥ योद्व्यात्केवलभूमिकन्यांदासतिथावृषम् ॥ ३ ॥ अलंकारविनाधेनुंफलस्यार्धप्रकर्तितम् ॥ अमंडपेजुभस्त्र्या
नेगार्कादिविवर्जितम् ॥ ४ ॥ द्विहस्तवोदिकामध्यप्रकुर्यात्सेतुमंडपम् ॥ तत्रसंपूजयेद्द्रुद्रब्रह्माणं चक्षीपतिम् ॥ ५ ॥ गणेशं त्रैलोक्यं
शेषं चैव दिगीश्वरान् ॥ पञ्चोपचारैर्विधिवत्पूजयेत्पायसादिना ॥ ६ ॥ स्थालीपाकेन जुहुयादनेवैविप्रभोजनम् ॥ अत्रायगोश्राद्धवर्जपूर्वे
रधिवासयेत् ॥ ७ ॥ त्र्यम्बकै नैवमन्त्रेण भूमिं संस्थाप्य पूजयेत् ॥ तद्विष्णोरिति मन्त्रेण गन्धतैलं स चन्दनम् ॥ ८ ॥ प्रदद्यादमुनेति तेषुन
स्तुनैव स्थापयेत् ॥ पञ्चगव्येन च पुनः श्रीश्वरेति तच्च पुष्पकम् ॥ ९ ॥ एवं शूपस्य च तथा अधिष्ठाति मन्त्रकम् ॥ गन्धद्वारेति गन्धेन अंशुना
तेति तैलकम् ॥ १० ॥ सुरासुरेति कुमुदं पूर्वमंत्रेण हव्या ॥ प्रभाते पूजयेद्गवावुमुदं इयहोमयेत् ॥ ११ ॥ स्थालीपाकेन
विधिना अन्येषां पूर्ववच्चरेत् ॥ उत्सृज्यारोपयेद्यूपं स्थिरो भवेति वक्रवा ॥ १२ ॥ तंत्रेण निर्मितं कुर्यात्सफलं च त्रिहस्तकम् ॥ हस्ते
कंप्रापयेन्मध्यक्षेत्रे चैव विशेषतः ॥ १३ ॥ स्थापयेत्तत्र मन्त्रेण पञ्चगव्येन यत्नतः ॥ मधुवातेति मधुना आप्यायस्वेति वैदधि ॥ १४ ॥
तद्विष्णोरिति मन्त्रेण घटतोर्यनंतरम् ॥ पृथिवीं च वराहं च कूर्ममाधवशक्तिकान् ॥ १५ ॥ वास्तोष्पांतिं च विष्णुं च शूपे संपूजयेत्क्रमत् ॥
दद्यादर्धचविवरे गते होमं विवर्जयेत् ॥ १६ ॥ अर्घ्यपाद्ये च दुष्टे च हस्ते नोत्सृज्य सत्तमाः ॥ ॐ अद्येत्यादि गोब्राह्मण सर्वस्वत्वेभ्यः
पर्यटनार्थं इमांभूमिं च सुपूजितां विष्णुदेवतां गोप्रचाररूपिणीं स्मृतिश्रुत्याद्युक्तफलप्राप्तये हस्तु मृजे ॥ १७ ॥ शिवलोक
स्थिता गावः सर्वदेवैः सुपूजिताः ॥ एवं निवेदयेद्विश्रागो प्राचारं समाहितः ॥ १८ ॥ समुक्तः सर्वपापेभ्यो विष्णुल्लोके महयते ॥ यवं
तितृणगुल्मानि संतिभूमौ शुभानि च ॥ १९ ॥ तावद्दर्षहस्राणि स्वर्गल्लोके महयते ॥ २० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे तृतीयभागो
प्रचारविधौ सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ६४ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ कलौ चैकाहसाध्येन प्रतिष्ठा मल्यपवितवान् ॥ सद्यो धिवासमाज्येन प्रकुर्यात्

तात्रिकोत्तमः ॥ १ ॥ उत्तरंतु गतेहंसे अतीति चोत्तरायणे ॥ शरत्काले व्यतितीतु वसंतं यज्ञमारभेत् ॥ २ ॥ नारायणादिमूर्तीनां द्वात्रिंशद्भेदे
 वतु ॥ प्रतिष्ठां प्रतिमानां च गजास्यादींश्च सत्तमाः ॥ ३ ॥ नित्यं निर्वर्त्य मतिमान्कुर्यादभ्युदयं ततः ॥ विप्रान्संभोजयेद्वाथ ततो यागगृहं व्रजेत् ॥ ४ ॥
 गणेशग्रहदिवपालान्प्रति कुंभेषु पूजयेत् ॥ स्थंडिलेषु जयेद्द्विष्णुं परिवारगणं जयेत् ॥ ५ ॥ स्नापयेत्प्रथमं देवं तोयैः पञ्चविधैरपि ॥ पञ्चामृतैः
 पञ्चगव्यैः पंचमृतिपण्डकैरपि ॥ ६ ॥ तिलतैलैश्च स्नैहैश्च कषायैरपि सत्तमाः ॥ पञ्चपुष्पैर्दकैर्वार्धत्रिपैरपि सत्तमाः ॥ ७ ॥ तुलसीकुसुमापुष्पपत्राण्या
 हुस्त्रिपत्रकम् ॥ पञ्चकम्रशमीपद्मकरवीरं च पंचकम् ॥ ८ ॥ मृत्तिका करिदंतं रथतथाश्च खुरमृत्तिका ॥ गोमूत्रं गोमयं शीरं दधिसर्पिस्तु पंचमम् ॥ ९ ॥
 कुर्यात्प्राणप्रतिष्ठां च होमं कुर्याद्यथाविधि ॥ दक्षिणां विधिवद्वात्पूर्णां तु तदन्तरम् ॥ १० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि तृती
 यभागे षष्ठोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ६३ ॥ सुत उवाच ॥ अतः परं तु विप्रेन्द्राः काल्यादीनां तैश्च ॥ अधिवास्य च पूर्वेष्टुः श्राद्धमभ्युदयात्मकम् ॥
 ॥ १ ॥ प्रथमे जलजैः स्नानं पञ्चगव्यैरन्तरम् ॥ पूर्ववच्च विधानेन कुंभे दुर्गासमर्चयेत् ॥ २ ॥ पञ्चामृतैः पञ्चगव्यैः करिषु शतधारया ॥ श्रीविल्वेषु जये
 देवीं दद्यात्प्राणमन्तरम् ॥ ३ ॥ विल्वपत्रैः फलैर्वापि दद्याच्चापि शताहुतीः ॥ एकैकशस्तु अन्येषां दद्यात्काञ्चन दक्षिणम् ॥ ४ ॥ प्राते मां कालिकाया
 श्रुतारयाश्च पृथक् पृथक् ॥ ग्राह्यं विना च ये द्विप्राः पञ्चपञ्चशतैरपि ॥ ५ ॥ भोजयेत्स्नापयेद्देवीं गंधतोयैर्दैनत्रयम् ॥ ताम्रकुंभेऽर्चयेद्देवीं त्रिदि
 नं प्रातरेव हि ॥ ६ ॥ समीरणं ततो दद्यात्पेटिकायां निवेशयेत् ॥ ततोऽपि गन्धतोयैश्च स्नापयेत्कन्यकादिभिः ॥ ७ ॥ ततैर्वै चाष्टमदिने रात्रावापि प्रपूज
 येत् ॥ पशुदानं प्रकर्तव्यमग्निकार्यं च पायसैः ॥ ८ ॥ शिवलिङ्गप्रतिष्ठां च वक्ष्ये तं त्रमतं यथा ॥ त्रिविप्रं भोजयेद्द्विप्राः अधिवास्यं विशेषतः ॥ ९ ॥ नि
 त्यं समाप्य च पुनः कुर्यादभ्युदयं ततः ॥ आचार्यं वरयेत्प्रातः स्नापयेत्पूर्ववर्त्मना ॥ १० ॥ परिवारजैः श्राद्धमर्चयेत्तदन्तरम् ॥ दद्यात्समी
 रणं पञ्चादशिकायां समाचरेत् ॥ ११ ॥ तिलहोममर्यागां च दद्याद्वाह्नां च विधानतः ॥ ननामनच गोत्रं च होमकर्मणि सर्वदा ॥ १२ ॥ पूर्णं भार्यावि
 शेषेण नान्येषां च कथंचन ॥ होमांति वसुधां च कुंभे दत्त्वा विधानतः ॥ १३ ॥ त्रिहस्तं च रकारं यं च हस्तैकं च तु हस्तके ॥ शालग्रामशि
 लायाश्च प्रतिष्ठां विधिवच्चरेत् ॥ १४ ॥ सर्वोधिवासयेद्देवं द्वादश्यां स्नापयेदथ ॥ रत्नतोयैः परिमलैस्त्रिगंधैः पंचपल्लवैः ॥ १५ ॥ कुंभे प्र

जापार्तिस्थाप्यश्वेतोब्जनवनाभके ॥ नवदुर्गास्तमार्गेणपूजयेत्परमेश्वरम् ॥ १६ ॥ चक्रस्वरूपतोज्ञेयप्रदद्याच्चसमरिणम् ॥ आनीयताम्र
भण्डिचक्रिकालंप्रातिपूजयेत् ॥ १७ ॥ पायसान्नैरुत्पलैर्वापकजैर्वापिहोमयेत् ॥ सकाञ्चनंवल्लयुग्मंप्रदद्याद्भूसिदक्षिणम् ॥ १८ ॥ श्रीसूर्य
स्यगणेशस्यविरञ्चेश्चापिसत्तमाः ॥ वटवृक्षांतिकंगत्वास्थापयेद्गुरुणंततः ॥ १९ ॥ रक्ताब्जपूरयेत्सूर्यपरिवारसमन्वितम् ॥ अष्टा
विंशतिभिर्देवाद्वात्प्राणमनंतरम् ॥ २० ॥ एकाहमथवाकाशेगुंतं कृत्वादिनत्रयम् ॥ त्र्यहर्देवपुनःपूजापुनर्होमंसमाचरेत् ॥ २१ ॥
पुनश्चभोजयेद्विप्रान्दद्यात्काञ्चनदक्षिणम् ॥ वाराहीत्रिपुरायाश्चनारिकंदोलैकरापि ॥ २२ ॥ स्नापयेद्वाविधेनेनसिन्दूरद्वैःसमचयेत् ॥
दद्यात्समीरणंपश्चात्पुनःपूजांच होमयेत् ॥ २३ ॥ पशुज्ञानचकर्तव्यंषण्मासैःपञ्चमोदकैः ॥ कुमारभोजयेद्वात्रैदद्यात्काञ्चनदक्षिणम् ॥
॥ २४ ॥ प्रतिमांभुवनेशचिमहामायाम्बिकामपि ॥ कामाक्षांचततोदेवीइन्द्राक्षीचापराजिता ॥ २५ ॥ पूर्वद्वारात्रिसमयेपिष्टकाष्टौनिवेदये
त् ॥ अष्टौनिर्माणेत्यपश्चाद्दलित्वाष्टौविधानवित् ॥ २६ ॥ परिवारगणैःसार्द्धपूजयेत्प्रयतःसुधीः ॥ समीरणंततोदद्याच्छिवंसूर्ययजे
त्पुनः ॥ २७ ॥ पायसान्नैश्चजुहुयात्रिदिनांलिपिपूजनम् ॥ कुमारीपूजनंकुर्यादग्निकार्यादिनत्रयम् ॥ २८ ॥ पशुदानंचकर्तव्यंविभवे
सतिसत्तमाः ॥ रात्रौजागरणंकुर्यान्महोत्सवपुरःसरम् ॥ २९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणमध्यमपर्वणितृतीयभागएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥
॥ सूतउवाच ॥ ॥ दुर्निमित्तान्यथोवक्ष्येऽशृण्वंतुमुनिसत्तमाः ॥ यस्ययेग्रहदोषाःस्युस्तेपांशांतियथाक्रमात् ॥ १ ॥ दिव्यतरिक्षभौ
मेचन्येवत्रिपरिकीर्तितम् ॥ ग्रहक्षौद्रैःकृतं दिव्यमान्तरिक्षनिबोधमे ॥ २ ॥ उल्काहितोदिशोदहःपरिवेशस्तथैवच ॥ जलाशया
नविकृत्यंभौमंतदपिकीर्तितम् ॥ ३ ॥ भौमंचालफलंज्ञेयदिव्यांतरिक्षमेवच ॥ सप्ताहमफलंदद्याद्देवापिचतत्क्षणात् ॥ ४ ॥ देवानांह
सनंचवकल्कनंरुधिरस्रवः ॥ अकस्माच्च्यसंततत्रयत्रनिर्घातनिर्दयः ॥ ५ ॥ सर्पाद्यारोहणंचैवैवंतदपिकीर्तितम् ॥ ततोमेवात्समुत्पन्नाय
दिवष्टुःशिलातले ॥ ६ ॥ सप्ताहाभ्यंतरेजिबुत्पन्ननिष्फलंभवेत् ॥ एकराशिस्थिताःपापाःशनिभौमादिवाकराः ॥ ७ ॥ पृथ्वीधूमाकु
लातत्ररुदंतिमहोजनाः ॥ अभिचारगतेजिवेशनौचतत्रनागते ॥ ८ ॥ तत्रपश्यतिरोजन्द्वयोर्धारायिष्यति ॥ सूर्यमपश्यतद्रुदंदिग्दा

हश्चतथैवच ॥ ९ ॥ दर्शनं धूमकेतोश्च नक्षत्रधूमदर्शने ॥ भूकंपएवमासेच एकमासे तथादिने ॥ १० ॥ राज्ञो जन्मदिने वाथ शक्रचापदिनां
 तरे ॥ दर्शनं खरवातं च ग्रहपुङ्गवस्य दर्शनम् ॥ ११ ॥ मासत्रये तु ग्रहणमुल्कापातप्रपातनम् ॥ आकाशेष्यथ भूमौ च तत्र मंडूकमेवच ॥ १२ ॥
 हरिद्रावृषिपाषाणोसिंहविल्वाम्बुकातिर्यादि ॥ दर्शने राष्ट्रदुर्भिक्षमकरं नृपातिक्षयः ॥ १३ ॥ चैत्रे कुम्भेन दीर्घोदशने विप्लवो भवेत् ॥ अर्कस्या
 द्रुतमेतद्विष्णुयुक्तं श्रपयेच्चरुम् ॥ १४ ॥ आकृष्णेनेति मंत्रेण अथवा कर्कणयन्ततः ॥ प्रासादतोरणं तत्र द्वारं प्राकरवेष्टमच ॥ १५ ॥ धान्यसारं
 गवांसारं कूपे कुम्भं प्रदर्शनम् ॥ आदित्यस्याद्रुतं विद्यात्कलशं जुहुयात्ततः ॥ १६ ॥ सहस्रं जुहुयाद्वाथ ततः शान्तिं भवेद्द्रुमम् ॥ विष्णुताः पक्षिणश्चै
 व पाण्डुकपोतकास्ततः ॥ १७ ॥ श्वेतोलूको बृहच्चैव द्रोणकाकश्च कौकिलः ॥ क्रौंचश्च वर्धनी चैव निपतंति गृहे यदि ॥ १८ ॥ गृहे तस्य
 महोत्पातो भविष्यति संशयः ॥ स्थूलभङ्गग्रहणं प्ररोहणमथापिवा ॥ १९ ॥ हाराः कटकटार्ये ते जातस्य दंतसंभवः ॥ हस्तो देवतानां च
 गात्रस्वेदश्च जायते ॥ २० ॥ सर्पमंडूकप्रसवः कुम्भं नापि क्वचिद्रवेत् ॥ निमित्तान्येव मार्दीनि जायंते यस्य वेष्टमनि ॥ २१ ॥ षड्भिर्मसिश्च मि
 यते गृहिणी च शुभाचया ॥ अशनिः पतते यत्र गृहे वज्रं च पादपे ॥ २२ ॥ शुक्लावन्दिस्फुलिङ्गाश्च तस्य विद्धि महद्भयम् ॥ खर्जूरउदरावर्तनिको
 च गरलेपिच ॥ २३ ॥ फलिवृक्षेति न्दुके च यत्र निर्जायते क्वचित् ॥ उद्याने देवगेहे च स्वगृहे चैत्यवृक्षके ॥ २४ ॥ कुर्यादादित्यवारेण अयुतं
 तिलपायसम् ॥ ततः शान्तिं भवेदाशुघेनुं दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ २५ ॥ पायसं तिलमुद्गाचपुष्पवातालवृत्तकम् ॥ इक्षुमोदकपिण्याकाञ्जुहुया
 द्रविमुद्दिशन् ॥ २६ ॥ सिंहासनस्थं छत्रं ध्वजं चामरभूषितम् ॥ अकस्माद्दृश्यते यत्र राज्ञो वा अन्यत्र कुत्रचित् ॥ २७ ॥ न दयंति च सत्यस्यो ज्वलनं स्त्री
 पुरुषयोः ॥ आगमस्य च दृष्ट्वैव भंगः कटकटायनम् ॥ २८ ॥ उपरिष्टे भवेद्यस्य महोत्पातो भवेदयम् ॥ चलत्वं चाधरस्यापि तथा कटकटायनम्
 ॥ २९ ॥ रुदितं कौकिलस्यापि उलूकोऽप्यशु भवेदत् ॥ राजमात्यविनाशाय महोत्पातोऽपिवा ॥ ३० ॥ हस्तिनो मद्रुक्ताश्च भ्रियंते नात्र सं
 शयः ॥ ताडिप्रागादयो यत्र भौस्यातां प्रमादतः ॥ ३१ ॥ गेहीतत्र विनश्येत सदारः पुत्रसंयुतः ॥ बद्धपुष्पेयदापुष्पं पुष्पं वा यदि दृश्यते ॥ ३२ ॥
 अक्षतादर्शनात्तत्र सोमस्याद्रुतदर्शनम् ॥ दधिमधुघृतं चैव जुहुयादयुतं द्विजः ॥ ३३ ॥ पालाशोमसुदिश्य सोमस्य च भवेदिने ॥ इमं देवा इति मं

त्रेणसोमायश्रपयेच्चरुम् ॥ ३४ ॥ उत्पतन्तिगृह्यस्ययवामाषाश्चपुष्कलाः ॥ दधिक्षीराज्यपाकेपुरुधिरहृश्यतेयदि ॥ ३५ ॥ अकस्मा
 द्ब्रह्महस्तुअनग्निज्वलनंयथा ॥ मेघहीनाभवेद्विद्वद्भक्ष्ययोद्गमनंतथा ॥ ३६ ॥ व्याधिहीनाविनश्यतिनिखिलाःपशुमानुषाः ॥ एवंसर्वो
 णिभूतानिभवन्त्यकारकेध्रुवम् ॥ ३७ ॥ राजामात्यविनाशायगेहेहीविनश्यति ॥ प्राणनाशायविप्रायाहुत्याचप्रभवंतिहि ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वा
 वाभद्रमन्युग्रंजुहुयादयुतंक्रमात्॥दधिमधुघृतैर्युक्तंखादिरादुर्वरेपिच ॥ ३९ ॥अग्निमृद्धैर्तिमंत्रेणश्रपितंलोहितंचरुम्॥त्रिविप्रान्भोजयेद्वाहृक्ष
 णंलोहितंततः ॥ ४० ॥ स्वर्णमंगारमुद्दिश्यततःशान्तिप्रजायते ॥ पुष्पंवापातयेद्यत्रफलंवापितैवच॥४१॥दध्यन्नंचघृतैर्मिश्रैरप्यहिरण्य
 मेवचाहस्यध्महिषागावोदारापत्यधनानिच ॥४२॥ तुष्टेनांगारकेणैवसर्वमतत्प्रदीयताम् ॥ अंगारकेणमंत्रेणखादिरंचाक्षतैर्युतम् ॥४३ ॥
 दक्षिणांचयथाशक्तिदद्याद्विप्रायवापुनः ॥ लोहितंचबलिंदद्यात्ततःसंपद्यतेशुभम् ॥ ४४ ॥ धावंतिचोर्ध्वपुच्छाश्चगृहेगावःस्वयंयदि ॥
 आरोहांतिगृहंविप्राःसारमेयाश्चसूकराः ॥ ४५ ॥ गृह्यस्यभवंत्येतत्स्यभार्याविनश्यति ॥ सर्वेषांवाभवेन्मृत्युर्वध्यागावःप्रजायते ॥ ४६ ॥
 मिथ्यावादेनगेहीचराज्ञावादश्चतिष्ठति ॥ अपवादोगृह्येगावोर्नर्दयतिहंसतिच ॥ ४७ ॥ धरणीहननंयत्रद्रयोरास्करंदनंतथा ॥ निमित्तान्येव
 मादीनिगोश्रजानानिस्तमाः ॥ ४८ ॥ यस्यगेहेभवंत्येतन्नाशस्तस्यभवेद्भ्रुवम् ॥ मंडूकसंपेक्षूष्माडाःप्रसंसंतिथथास्त्रियः ॥ ४९ ॥ अक
 स्माद्यदिचैतानिबुधस्योत्पातलक्षणम् ॥ शान्तित्रप्रवक्ष्यामियथासंपद्यतेध्रुवम् ॥ ५० ॥ दधिमधुघृताक्तंचअपामार्गितथापुनः ॥ अयुतं
 बुधवारंचजुहुयाच्छूद्रयापुनः ॥ ५१ ॥ अंवकेतिकमंत्रेणबुधंचश्रपयेच्चरुम् ॥ सुवर्णबुधमुद्दिश्यगांचदद्यात्पयस्विनीम् ॥ ५२ ॥ सुवर्ण
 पुष्पवृष्टिंचसुफलंचाक्षतंतथा ॥ गृहेप्रांगणकेयस्यनिपतंतिकदाचन ॥ ५३ ॥ अलंकारजलंवापिसर्वाभरणभूषितम् ॥ गृहमध्येतुयःप
 ड्येत्क्षीणमंतर्हितंस्त्रियम् ॥ ५४ ॥ अकस्मान्मालतीपुष्पंजातस्यात्तस्यवागृहम् ॥ सोमायनचसंतुष्टःसर्वमेतत्प्रदृश्यते ॥५५॥ धनंधान्यं
 तथापुत्रमैर्धयंचवरस्त्रियः ॥ समृत्याश्चमाहप्यश्चभविष्यतिनसंशयः ॥ ५६ ॥ श्रीश्वेतित्तिचमन्त्रेणअपामार्गितथाबुधः ॥ सहस्रंभुधवारंच
 जुहुयाद्घृतसंयुतम् ॥ ५७ ॥ पयस्विनीतथागांचवासेयुगसगन्वितम् ॥ द्विजयश्चद्रयादद्यात्ततःसंपद्यतेशुभम् ॥ ५८ ॥ रक्तस्त्रावोभवे

द्यतत्रतत्रहृत्विक्प्रसूयते ॥ सिंहव्याघ्रगवादीनां धनहानि विपत्करः ॥ ५९ ॥ एकोवृषस्त्रयो गावः सप्ताष्टनवदंतिनः ॥ संवत्सरेण तस्यैका
 प्रसूतिर्विहिता पुनः ॥ ६० ॥ पुनः पुनः व्रतं चाशु अकाले मैथुनं तथा ॥ गावो यत्र प्रसूयंते यमौ दोषकरा विभौ ॥ ६१ ॥ भुञ्जीकृता निधान्या
 निव्रीहयो यवतंडुलाः ॥ आविमार्जारं मंडूकं स्फूणा भंगे च प्राङ्गणे ॥ ६२ ॥ विकिरंति नखैर्भूमिं प्रोहंति ग्रहं तथा ॥ गृह्यस्य प्रजायंते तस्य
 मृत्युर्न संशयः ॥ ६३ ॥ षण्मासाभ्यन्तरे यत्र शमशानं यास्यति ध्रुवम् ॥ कलहं ज्ञातिवैरं च व्याधिपीडा भविष्यति ॥ ६४ ॥ विप्रवृद्धिर्भिन्न
 नागइष्टेष्वनिष्टदर्शनम् ॥ भार्या पुत्रविनाशश्च भवेदेषु विनिश्चितम् ॥ ६५ ॥ क्रियावंतं यदकुर्वन् कुर्वीत गृध्रविल्वके ॥ यदाराज्ञां विभ्रमं च तथा
 चैव गृहं तथा ॥ ६६ ॥ अमात्यवर्गाश्च पुरोराज्ञां राज्यपराङ्मुखाः ॥ बृहस्पतिं समुद्दिश्य गांच दद्यात्पयस्विनीम् ॥ ६७ ॥ वारिमंडिचकूपे च
 वाप्यांच मधुकांजिके ॥ क्षीरं दधिघृतं चैव जातयादि भविष्यति ॥ ६८ ॥ अकस्मात्तत्र वृक्षं च फलेन सह संयुतम् ॥ गृहमध्ये प्रजायेत ततः संप
 द्यते शुभम् ॥ ६९ ॥ बृहस्पतेस्तु तुष्टस्य सर्वमेतन्निदर्शनम् ॥ गौरेवृहस्पतेश्चैव प्रकुर्यात्प्रायदक्षिणम् ॥ ७० ॥ अशुभं च शुभेनैव शांति
 होमं च कारयेत् ॥ तत्रैव राक्षसं यत्र घटं कं परिशेषणम् ॥ ७१ ॥ केशरीशर्करा तैलराजं तं तांडवं स्थितम् ॥ माषभक्तं तथा धान्यं सुवर्णं रजता
 निच ॥ ७२ ॥ ताम्रं कांस्यं तथा लोहं शीसं कं पित्तलं तथा ॥ स्थापितानीव दृश्यंते गृहे चैतां नित्यस्य वै ॥ ७३ ॥ धननाशो भवेत्तस्य स्वर्गभंग
 मथापि वा ॥ व्याधिपीडां तथा घोरां राजोपद्रवबंधनम् ॥ ७४ ॥ गजाश्च पुशुभृत्यानां विनाशो जायते ध्रुवम् ॥ यस्यैतां निग्रहं यते पर्वतः क
 थितानि च ॥ ७५ ॥ संवत्स्यस्य प्रजायेत निश्चला सुखदा सदा ॥ दंतोत्तरेषु दंताश्च पंक्तिमाक्रम्य संस्थिताः ॥ ७६ ॥ तेषु दोषकराः सर्वे शला
 का कृतिनस्तथा ॥ उपदंताश्च सर्वे तेन दोषकराः काचित् ॥ ७७ ॥ भांडे कुभेयदा चैव श्रूयते च न गर्जितम् ॥ कंबुकानां गृहे चैव प्राकारः श्रूयते
 यदि ॥ ७८ ॥ मूषिकानां मुखे चैव ज्वलंती यस्य पश्यति ॥ गेही तत्रैव नश्येत्तु कस्याद्धुतदर्शनम् ॥ ७९ ॥ शांतिं तत्र प्रवक्ष्यामि यथा संपद्यते
 शुभम् ॥ शमीपत्रं निर्मितं च यैर्युक्तं गृहं ण्यपि ॥ ८० ॥ दधि मधुघृतां कंच लुहुयाद्भागवेदिने ॥ शुक्रवासां युगं चैव गांच शुक्लां पयस्विनीम् ॥
 ॥ ८१ ॥ सुवर्णं श्रद्धया चैव दद्याद्दिप्रायदक्षिणम् ॥ देवागरे यदभूमिलोहिता तत्र दृश्यते ॥ ८२ ॥ पुषिपता दृश्यते लोके तत्रासिद्धिर्मेहद्र

यम् ॥ राजावाराजपुत्रोवाराज्यंवापिविनश्यति ॥ ८३ ॥ मन्त्रिणोर्मन्त्रिपुत्राश्चम्रियतेनान्नसंशयः ॥ यत्रवाहृश्यतेलोकेगृह्यस्यसुपूजिताः ॥
 ॥ ८४ ॥ पुष्पिताश्चगृहस्तेभाःशरिरंचवटस्तथा ॥ हस्त्यश्चमहिषाश्चैवअजागवस्तथैवच ॥ ८५ ॥ नित्यंस्वामिविधार्थयपुष्पितांप्रवहन्तिच ॥
 गृहहंसोऽगृहसम्यङ्मण्डूकजलचारिणः ॥ ८६ ॥ द्वारेप्रविश्यसर्पश्चप्रतिमायाःप्रकल्पनम् ॥ अकस्माद्वदशब्दोपियत्रकुत्रापिजायते ॥ ८७ ॥
 स्रवतिप्रमदायत्रभिन्नास्तेस्युर्नर्वागिकाः ॥ गृहीतत्रविनश्येत्सपुत्रपशुबांधवः ॥ ८८ ॥ धनुःखड्गधरात्रात्रैमध्याह्नेचान्द्रकेतथा ॥ उदितंद
 श्यतेव्योम्निज्वलितःपावकस्तथा ॥ ८९ ॥ मनुष्यान्गनंचैवमरणंरष्ट्रविभ्रमम् ॥ रससिद्धानिक्वस्तूनिसुराद्याश्चापिवापुनः ॥ ९० ॥
 हस्तिनोमद्युक्ताश्चअश्वाधिरिताहंसकाः॥विनश्येत्सिदाचैतेशेनेरद्भुतदर्शनम् ॥ ९१ ॥ नगरेवाचमैवातत्रकैवाथैवरिणा॥ दिवावायदिवारात्रौ
 श्नेनेरद्भुतदर्शनम् ॥ ९२ ॥ मृगव्याघ्रादिरक्षाश्चतथागोमाहिषानपि ॥ उत्पतंति यदाचैतेशेनेरद्भुतमादिशेत् ॥ ९३ ॥ निधिमंत्रप्रवक्ष्यामिये
 नसंपद्यतेऽनुभम् ॥ जुहुयाद्युतंसम्यक्सम्यांश्चसमिधाद्विजाः ॥ ९४ ॥ शन्नोदेवीतिमंत्रेणशुभार्थंशानिवासे ॥ चरुंचश्रपयेत्तत्रसमुद्दिश्यशैने
 श्वरम् ॥ ९५ ॥ गांचनीलांततोदद्यात्तीव्रद्वत्सांपयस्विनीम् ॥ वासोयुगंचविप्रायमुवर्णरजतं तथा ॥ ९६ ॥ दत्त्वातुश्रद्धयासम्यग्दक्षिणांशिरसंस्थि
 तां ॥ विधिहोमावसानेनुततःसंपद्यतेऽनुभम् ॥ ९७ ॥ यदाद्वारेगोधिकाचशंखिनीप्रविशेद्गृहम् ॥ तथानुभंविजानीयाद्राजपीडाधनक्षयः ॥ ९८ ॥
 अयुतंजुहुयात्सम्यक्ततःसंपद्यतेऽनुभम् ॥ विनागांजितमेधेनशिलावृष्टिंप्रजायते ॥ ९९ ॥ बहुमिश्राणिपांडूनिपतंतितत्रदृश्यते ॥ तत्रसं
 दृश्यतेचांप्रवृक्षावातविवर्जिताः ॥ १०० ॥ शक्रध्वजंतथाचपंतनंमुमनस्यच ॥ दिवाशिवापुरोरौतिलूकोवानिशाचरः ॥ १ ॥ निशि
 निपत्यकाकुत्सेप्रेदेशोर्तिवावृषः ॥ अधर्मप्रबलदेशाराजधर्मपराङ्मुखः ॥ २ ॥ अन्योन्यंचजिवांसंतिगोब्राह्मणमथापिवा ॥ गृहेगृहीविन
 श्येत्सपुत्रपशुबांधवाः ॥ ३ ॥ उत्सानंदारदेशेस्यमरणंरष्ट्रविभ्रमम् ॥ राज्यनाशोभवेद्राजोसरणंवाहनस्यच ॥ ४ ॥ विपरीतानिदेशानिक्रमतः
 संभवन्तिहि ॥ राहुणग्रस्तसूर्योऽपिनिशिचाथयदादिवा ॥ ५ ॥ तारकागणवच्चैवराज्ञानिधनकारकम् ॥ सहासात्याविनश्येत्तत्स्वर्ग्येचसुदुर्ज
 याः ॥ ६ ॥ परचेकणपान्त्येतराजानोनान्नसंशयः ॥ छायाध्वजंचगगनेदृश्यतेचकदाचन ॥ ७ ॥ दर्शनादेवराज्ञस्तुविनाशःसहराष्ट्रकैः ॥

ज्वलितोदृश्यतेयत्रपावकस्यसकृज्जलम् ॥ ८ ॥ वज्रेशिरसिगात्रेवाजीवितंतस्यदुर्लभम् ॥ द्वारोपातितथास्तभेअग्निवाधूममेववा ॥ ९ ॥ पुरुष
स्यतुतत्रैवगगनेयस्यपश्यति ॥ गगनेऽशनिवातेनशक्तहस्तेनवापुनः ॥ ११० ॥ अब्दस्याभ्यन्तरेतस्यमरणंनान्नसंशयः ॥ शिखायावलम
ध्येतुसधूमःपावकोद्गमः ॥ १११ ॥ दृश्यतेनगरेमध्येतत्रैवादुतदर्शनम् ॥ शवस्यनीयमानस्यउत्थानंवाप्रमादतः ॥ ११२ ॥ स्थापितस्यच
ल्लिगस्यअन्यत्रागमनंतथा ॥ निर्वर्तित्थापिभूकंपोनिवातोल्काप्रदर्शनम् ॥ ११३ ॥ अकलेपुष्पितावृक्षाःफलंचाकालसंभवम् ॥ अनिमित्तानिसर्वा
णिदूरमागत्यानिर्भरम् ॥ ११४ ॥ अनिमित्तस्यनाशोयःसैहिकयकृतस्यच ॥ नराणामासनंचैवगवांवामानुषीगिरम् ॥ ११५ ॥ पक्षमात्रांतरेत
स्यपुत्रस्यमरणंदिशेत् ॥ अयुतंजुहुयात्तत्राहुमुद्दिश्ययत्नतः ॥ ११६ ॥ शांतिमत्रप्रवक्ष्यामियसंपद्यतेशुभम् ॥ दधिमधुघृताक्तंचकु
र्याद्वर्वाक्षतंतथा ॥ ११७ ॥ कलगुह्यतिमन्त्रेणजुहुयाद्रविवासरे ॥ चरुंचथपयेत्तत्राहुमुद्दिश्यसंश्रयात् ॥ ११८ ॥ होमंकुर्यात्ततोर्गांचकपिलां
चपयस्विनीम् ॥ अब्रवीत्तिलशङ्खंवावासयुगमथापिवा ॥ ११९ ॥ श्रद्धयाराहुमुद्दिश्यदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ दुरितस्यविनाशायतस्यसंप
द्यतेशुभम् ॥ १२० ॥ दधिमधुघृतक्षीरेणवारुणेनचवारुणे ॥ दृश्यतेचाद्रुतंतेषुविशिष्टेदोषदांशिभिः ॥ १२१ ॥ गृहीतत्रविनश्येतभवेत्सपशुबांधवः ॥
दृश्येततत्रक्रौंचाश्चजंजुकागृध्रवायसाः ॥ १२२ ॥ दारुणंभीषणंघोरंनृत्यंतिचहसंतिच ॥ मैथुनानिचसर्वेषांयस्यवासेभवेद्यदि ॥ १२३ ॥ मृ
त्युस्तस्यभवेदशुईश्वरस्यचशासनात् ॥ धूमकेतुर्यदाव्योमिज्वलत्पावकसन्निभः ॥ १२४ ॥ स्थानात्स्थानंतरंयातिभूमौवापततेभृशम् ॥
संबंधुरस्यतेराजापरचक्रैःसपीडितः ॥ १२५ ॥ दुर्भिक्षंमरणंचैवचिरंरुद्भेभविष्यति ॥ गावोमर्कटंकुंभावाविशंतेगृहवेड्मनि ॥ १२६ ॥ गावश्च
तस्यनश्यतिदारापत्यधनानिच ॥ अन्यस्यदोषोभवातिगृहेयान्तिप्रमादतः ॥ १२७ ॥ अब्दंतरेभवेन्मृत्युर्विराजहिभविष्यति ॥ शांतिमत्र
प्रवक्ष्यामियसंपद्यतेशुभम् ॥ १२८ ॥ सप्ताश्वरथसंयुक्तंहेमच्छत्रविभूषितम् ॥ विप्रायमंडपंदद्याद्विल्वपत्रमथापिवा ॥ १२९ ॥ ऐंद्रैवतुमंत्रेणहो
मःकार्योद्विजातिभिः ॥ अकस्माच्छालतालाक्षखदितोत्पलसेरकाः ॥ १३० ॥ गृहमध्येप्रजायंतेकेतोरुद्रतदर्शनम् ॥ हंसंवाद्रोणकंवायमयूरंवा
गृहोपरि ॥ १३१ ॥ गृहेतस्यमहोत्पातःकेतोरुद्रतदर्शनम् ॥ शांतिमत्रप्रवक्ष्यामियसंपद्यतेशुभम् ॥ १३२ ॥ दधिमधुघृताक्तंचजुहुयादयुतंकुशम् ॥

अयं चैतिमंत्रेण केतवे भविष्येच्चरुम् ॥ ३३ ॥ नीलाधिपुंसवत्सार्चवहुक्षीरप्रदातथा ॥ मृत्तिकौहमवासश्चनानलंकारमेव च ॥ दुक्षिणां च प्रवक्ष्या-
 मियस्य नास्ति च प्रक्रिया ॥ ३४ ॥ दिवसु हिश्यदानेन होमन चरुणा तथा ॥ दुक्षिणस्यादिशि च्छायां यः पश्येदात्मनः स्वयम् ॥ ३५ ॥ स्वच्छायां पादुक-
 स्यैव पश्येत्तच्छीरोद्वयम् ॥ एवमेवैवयच्छिन्नं शिष्यति च ततो हितम् ॥ शीघ्रनाशमवाप्नोति स ताहेनात्र सञ्जयः ॥ ३६ ॥ उच्चावचान् प्रवक्ष्या-
 मियथाशास्त्रेण चोदितः ॥ काकमार्जारशूकानां कपोतानां विशेषतः ॥ मैथुनं दृश्यते यत्र तच्च राहो महद्भुतम् ॥ ३७ ॥ शनिमुद्दिश्य जुहुया-
 दयुतं शनिवासरे ॥ पूजयेदकपुष्पेण शतेन जुहुयाच्चरुम् ॥ ३८ ॥ कृत्वा तत्रैव पश्येत्तश्चेन दुतदर्शनम् ॥ अष्टाविंशं चरुं कृत्वा ततः शान्तिर्भवे-
 त्त्वम् ॥ ३९ ॥ भुजःपादस्तथा चक्षुःस्पन्दने मरणं दिशेत् ॥ तत्सोभाद्रुतं विद्याद्भामदक्षिणतः क्रमात् ॥ ४० ॥ कृष्णपक्षे भवेद्भामे विपरितिद्रुतं दि-
 शेत् ॥ अनिष्टमुचकं यस्मात्तस्माच्छान्तिं प्रकल्पयेत् ॥ ४१ ॥ शतार्द्धरविमुद्दिश्य शान्त्यर्थं होममाचरेत् ॥ चरुपाकविधानेन यवैस्ति लससापिषा-
 ॥ ४२ ॥ पुस्तके यज्ञसूत्रं च असत्पात्रे वैरौ तु वा ॥ शक्रवस्त्रप्रदग्धे च सूर्यस्याद्रुतदर्शनम् ॥ ४३ ॥ हयमारत्रिमध्वक्तं जुहुयादिष्टसिद्धये ॥ देव-
 पुस्तक रत्नानि मणिकान् च न मेव च ॥ ४४ ॥ लोहितस्याद्रुतं विद्यात्सहस्रं च विशेषधनम् ॥ देवागो रत्नागोधाशिखिनी प्रविशेत्कचिद् ॥ ४५ ॥
 द्रोणकाको वक्रश्चैव उलूकद्वयमेव च ॥ रक्तकंठः कपोतश्च व्याघ्र एणश्च वा दिशेत् ॥ ४६ ॥ यस्य देवद्यूहं पश्येत्तस्य तस्यायुतं हुनेत् ॥ न वा-
 नगद्वैकृत्यं हसनं यदि दृश्यते ॥ ४७ ॥ संपत्तिमूचकं गेहमरणदुःखदर्शनम् ॥ क्रंदनेन हतरज्येन गजाश्च वा हेन कचिद् ॥ ४८ ॥ सूर्यमु-
 दिश्य जुहुयादयुतं सर्वसिद्धये ॥ प्रमादात्कपनेहानिःस्वदे जाते विपद्भवेत् ॥ ४९ ॥ क्षीरस्रावे च रुद्धिरेतत्र राज्यमहद्वयम् ॥ गोच्छागं वाथ गो-
 मायुर्गोहोपरि प्रनृत्यति ॥ ५० ॥ यदराति दिवा पेन्द्रात्तदानां शोभने द्रुवम् ॥ श्वजं वृकमथ व्याघ्रो यथाशक्ति च धावति ॥ ५१ ॥ ईशेन म-
 हिषस्तद्वत्तदोदेशे च विप्लवः ॥ राहो रद्रुतमुद्दिश्य सहस्रं जुहुयाच्चरुम् ॥ ५२ ॥ वृक्षाद्रुतं यदा पश्येत्तत्र तस्यापरित्यजेत् ॥ यद्गृहेषु हुतं
 याति ते देशविप्लवमादिशेत् ॥ ५३ ॥ देशेवानगरे ग्रामे आरण्यपशुबन्धनम् ॥ सर्पवा विपरितं च मांसं पिंडमथापि वा ॥ ५४ ॥ तद्गृहे म-
 रणं चैव देशविप्लवमादिशेत् ॥ दिवा द्धुतेऽयुतं रात्रौ द्विगुणं च भवेद्भवम् ॥ ५५ ॥ द्विगुणं चापि संध्यायामर्धरात्रे च तुर्गुणम् ॥ अकालेषु त्र-

मरणमकलेगृहिणीमृतिः ॥ ५६ ॥ सौराद्रुतंविजानीयादशुभेवाविशोधनम् ॥ एकैकस्यायुथुत्रकुयान्तत्रैवहोमयेत् ॥ ५७ ॥
 सांगोपाङ्गेनसहितमष्टावष्टौतुतंचवा ॥ अधिप्रत्ययधिसहितंगृहपक्षेपिसत्तमाः ॥ ५८ ॥ तन्मानेनहुतेविप्राःकुर्यान्तत्रैवभूषणम् ॥ एकैकस्या
 हुतंविप्राअष्टावष्टौतुतंचवा ॥ ५९ ॥ अधिप्रत्ययधिदेवानायाश्चान्याश्चाङ्गदेवताः ॥ मानातंचदेदत्पूर्णदत्त्वापूर्णनहोमयेत् ॥ १६० ॥
 वक्ष्येग्रहमखेमनयेनमानेनसिद्धयति ॥ अमानकरणेदोषस्तस्मान्माननंनहापयेत् ॥ ६१ ॥ पङ्क्तिचत्वारिंशदाद्येचतुर्धाविभजेन्नरः ॥
 अनिष्टायततोदद्याच्चरुहोमंविभागशः ॥ ६२ ॥ अधिप्रत्ययधिदेवानामष्टावष्टुदाहृतम् ॥ त्र्यंबकादिषुमंत्रेषुहोमत्रयमुदाहृतम् ॥ ६३ ॥ धनंजये
 तथादद्याच्चरुहोमंविभागतः ॥ आदित्यायाष्टावष्टावधिकंकल्पयेत्सुधीः ॥ ६४ ॥ इतहोमेतुसर्वत्रदशांगंकल्पयेन्नरः ॥ अनिष्टाययुगां
 गंतुग्रहेभ्योह्यंगनायच ॥ ६५ ॥ अधिप्रत्ययधिदेवानांतथैवांगंप्रकल्पयेत् ॥ द्रौतुदद्यात्त्र्यंबकायतथाधनंजयायच ॥ ६६ ॥ तत्रहोमोनायकाय
 सर्वत्रैवविचक्षणः ॥ सहस्रैचैर्विशिगेअनिष्टायदशांशकम् ॥ ६७ ॥ पंचांशेनग्रहाणांचपंचांशेनयवानपि ॥ तत्रानिष्टेपंचशतंतस्यार्धं
 ग्रहवाग्यतः ॥ ६८ ॥ एकंत्रिंशद्भवेन्मानम् ३१ अन्येषांतुचतुर्दश १४ ॥ ग्रहाधिकंहोमयुगंतत्रभागेप्रकल्पयेत् ॥ ६९ ॥ अथा
 तयेचित्थ्यंगंपंचांग्यस्यचाद्रुतम् ॥ ग्रहेभ्यश्चैवपंचांगंतत्रवांगंपरानपि ॥ १७० ॥ एकैकांगिभवेन्माननंषट्शतंषष्टिरेवच ॥ अधिकंच
 भवेत्षष्टिर्दशमंभागशेषतः ६६१० ॥ १७१ ॥ अनिष्टांशेनसहस्रंत्रिंशतंत्रिंशकंतथा ॥ चतुःशतंग्रहाणांचतथासप्तशताधिकम् ॥ ७२ ॥
 उपग्रहेभ्योदद्याच्चपंचाशीत्यधिकंशतम् १८५ ॥ तिथ्यंगभागःशेषेणग्रहेसप्तशताधिकम् ॥ ७३ ॥ एकैकंतुग्रहस्यैवमादित्यायुगंम
 वेत् ॥ ग्रहांगियत्स्त्रितंभागंयुगलंभागशेषतः ॥ ७४ ॥ त्र्यंबकायचतदद्यात्तथाधनंजयायच ॥ शान्तिकेपौष्टिकाम्येचयदीच्छेत्सुखमा
 त्मनः ॥ ७५ ॥ ग्रहाणांचायुतंहोमंग्रहसाध्येनहोमयेत् ॥ ग्रहसाध्येविधानंयत्पुरैवोदीरितंद्विजाः ॥ ७६ ॥ इदानींप्रक्रमेणैवयथाभागःसनिगद्यते ॥
 पूर्वस्मिन्दिवसेनेष्टसहस्रंत्रिंशतोत्तरम् १३०० ॥ इतरेषांग्रहाणांचप्रत्येकंतुशतंशतम् १०० ॥ ७७ ॥ अधिप्रत्ययधिदेवानांपंचाशद्वोमउच्यते ॥
 प्रथमेहिप्रदद्याच्चमिलित्वात्रिसहस्रकम् ३००० ॥ द्वितीयदिवसेनेष्टेद्विसहस्रमुदाहृतम् २००० ॥ ७८ ॥ प्रतिग्रहेभ्यस्त्रिशतंदद्यादष्टशताधि

कम् १०८॥ उपग्रहेभ्यो दद्याच्च षोडशभ्यो यथाक्रमम् ॥ ७९ ॥ एकाशीति ददौ यत्नादशीतिं चांत्ययेद्वयोः ॥ १८० ॥ एवं द्वितीयं दिवसो मिलित्वा षट्सहस्रकम् ६००० ॥ अनिष्टाय त्रिंशत्तु तृतीयं दिवसं मतम् ॥ ८१ ॥ तं प्रत्येकं ग्रहाणां च द्वाचत्वारिंशदुच्यते ४२ ॥ अधिप्रत्यधिदेवानां प्रत्येकं पंचत्रिंशकम् ॥ ८२ ॥ तृतीयं दिवसे दद्यान्मिलित्वैकसहस्रकम् १००० ॥ आदित्याय गुग्गुदद्यादेकं तु त्र्यंबकाय च ॥ ८३ ॥ धनं जयाय हौमेकमेकं चायुतमुच्यते ॥ तदर्थं एकग्रहेभ्यश्च इतरेभ्यस्तदर्थकम् ॥ ८४ ॥ ग्रहाणां त्रिसहस्रं तु पंचानां च सहस्रकम् १२०० ॥ त्रिसहस्रं भागशेषमादित्याय सहस्रकम् ॥ ८५ ॥ त्र्यंबकाय तथा दद्यात्तथा धनं जयाय च ६००० ॥ ८६ ॥ षट्पादाधिक षट् षट्सहस्रं परिसंख्यया ॥ नवश्लोकशतोद्भूतं संपूर्णं न्याद्रविष्यकम् ॥ १८७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे मध्यमपर्वणि तृतीयभागे विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ इति तृतीयभागः समाप्तः ॥ इति मध्यमपर्व समाप्तम् ॥ ६४ ॥ श्रीवेङ्कटेश्वरार्पणमस्तु ॥ शुभमस्तु ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥ ॥ ॥

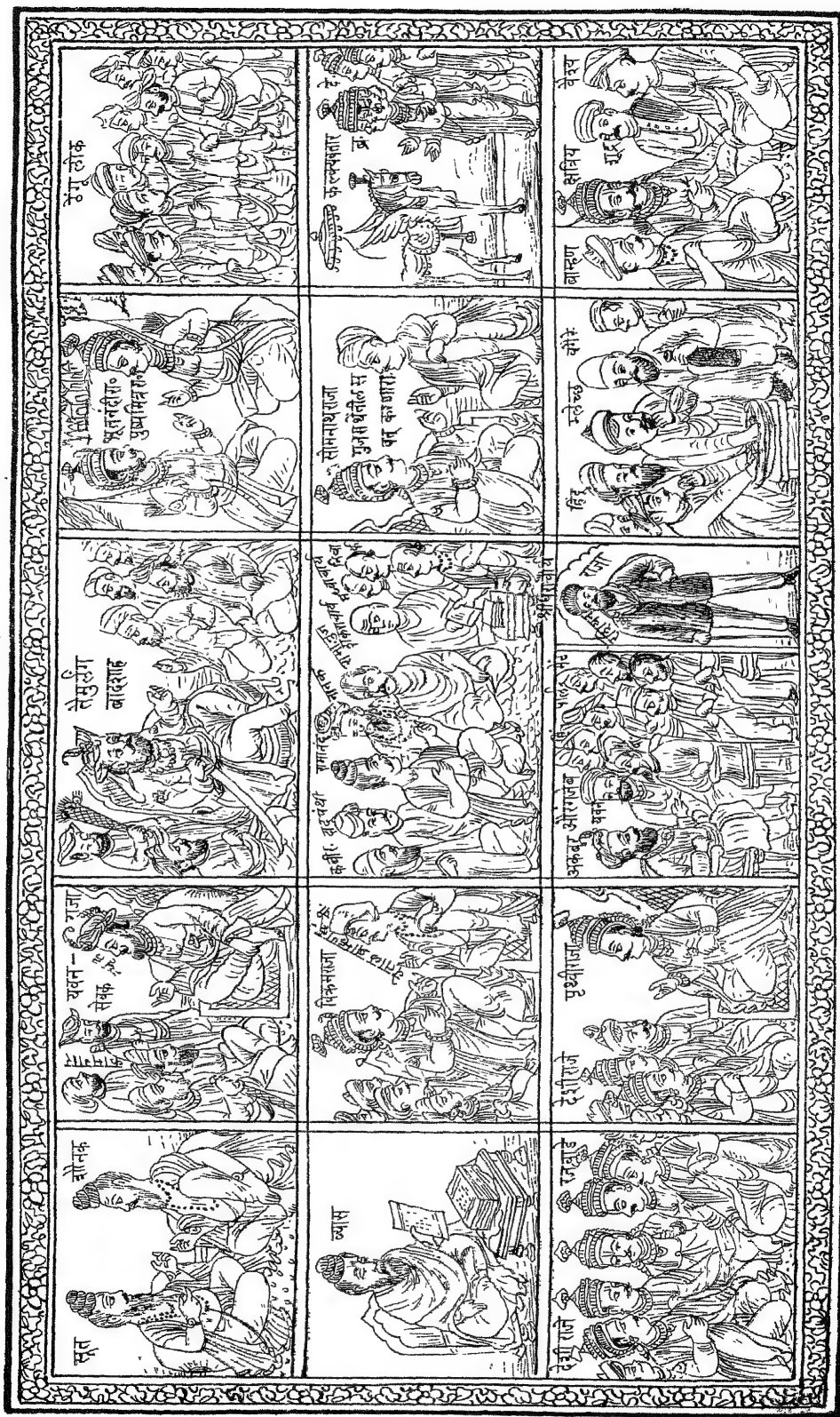
इदं भविष्यमहापुराणान्तर्गतं द्वितीयं मध्यमपर्व खेमराजश्रीकृष्णदास इत्यनेन मुम्बय्यां

स्वकीये “श्रीवैकटेश्वर” मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम् । संवत् १९५३,

शके १८१८, सन् १८९६.

॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे द्वितीयं मध्यमपर्व समाप्तम् ॥

प्रतिसर्ग पर्व ३.

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ नारायणं नमस्कृत्य नरचैव नरोत्तमम् ॥ देवौ सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदरियेत् ॥ १ ॥ ॥ शौनक उवाच ॥ ॥
 भविष्याख्ये महाकल्पे ब्रह्मायुषि परार्द्धके ॥ प्रथमेऽब्दे हि तृतीये प्रातैवैव स्वतेऽन्तरे ॥ १ ॥ अष्टाविंशे सत्ययुगेऽपराजानोऽभवन्मुने ॥ ते
 षां राज्यस्य वर्षाणि तन्मेव दिव्यवक्षण ॥ २ ॥ ॥ सुत उवाच ॥ ॥ कल्पाख्ये धेतवाराहे ब्रह्माब्दस्य दिनत्रये ॥ प्रातैः सप्तमुहूर्तैश्च मनुवै
 स्वतोऽभवत् ॥ ३ ॥ स तत्तवासरयूतिरिति पादिव्यं शतं समाः ॥ तच्छिच्छतोऽभवत्पुत्रश्चैवाकुः समही पतिः ॥ ४ ॥ ब्रह्मणो वरदानेन दिव्यं
 यानं स्वमाप्तवान् ॥ नारायणं पूजयित्वा हरौ राज्यं निवेश्य ॥ ५ ॥ षट्त्रिंशच्च सहस्राणामब्दं राज्यं तदा करोत् ॥ तस्माज्जातो विकुक्षिश्च
 शतहीनं तदब्दकम् ॥ ६ ॥ राज्यं कृत्वा दिव्या तस्माज्जातो रिपुंजयः ॥ शतहीनं कृतराज्यं तत्कृत्स्नमुत्तस्मृतः ॥ ७ ॥ शतहीनं
 कृतराज्यं ततोऽनेनां स आत्मजः ॥ शतहीनं कृतराज्यं तस्माज्जातो नृपः पृथुः ॥ ८ ॥ शतहीनं कृतराज्यं विष्वगश्च तत्सुतः ॥ शतहीनं कृतं
 राज्यं तस्मादाद्रौ नृपोऽभवत् ॥ ९ ॥ शतहीनं कृतराज्यं भद्राश्च तत्सुतोऽभवत् ॥ शतहीनं कृतराज्यं युवनाश्च तत्सुतः ॥ १० ॥ शतही
 नं कृतराज्यं श्रवस्थस्तत्सुतोऽभवत् ॥ सत्यपादश्च संजातः प्रथमो भारतेऽन्तरे ॥ ११ ॥ उदयादस्तपर्यंतं तैर्नृपैर्भूमिमंडलम् ॥ भुक्तं नीतिपरैर्दे
 वैः श्रवस्थेन तु भूतले ॥ शतहीनं कृतराज्यं बृहदश्वस्ततोऽभवत् १२ ॥ शतहीनं कृतराज्यं तस्मात्कुवलयश्चकः ॥ शतहीनं कृतराज्यं हंढाश्च तत्सु
 तोऽभवत् ॥ १३ ॥ सहस्रहीनं राज्यं तत्तस्मात्पुत्रो निकुंभकः ॥ सहस्रहीनं राज्यं तत्संकटाश्च तत्सुतः ॥ १४ ॥ सहस्रहीनं राज्यं तत्तस्मा
 ज्जातः प्रसेनजित् ॥ सहस्रहीनं राज्यं तद्द्रवणाश्च तत्सुतः ॥ १५ ॥ सहस्रहीनं राज्यं तन्माधात तत्सुतोऽभवत् ॥ शतहीनं कृतराज्यं पुरुकु
 तस्तत्सुतः ॥ १६ ॥ शतहीनं कृतराज्यं त्रिशदश्वस्तत्सुतः ॥ रथेयस्य स्मृतावाहावाजिनास्त्रिंशतावराः ॥ १७ ॥ अनारण्यस्ततो जातो
 ह्यष्टाविंशत्सहस्रकम् ॥ राज्यं द्वितीयचरणे स्मृतं सत्ययुगस्य वै ॥ १८ ॥ पृषदश्वस्ततो जातो राज्यं षष्ठसहस्रकम् ॥ तदब्दं भूतले कृत्वा पितृ
 लोकमुपायौ ॥ १९ ॥ हर्यश्च तत्ततो जातो विष्णुभक्तकुले नृपः ॥ सहस्रहीनं राज्यं तत्सुतो विमुमान् स्मृतः ॥ २० ॥ सहस्रहीनं राज्यं तत्रि
 धन्यातनयस्ततः ॥ सहस्रहीनं राज्यं तत्तेन राज्ञा च सत्कृतम् ॥ २१ ॥ सत्यपादस्समातोऽयं द्वितीयो भारतेऽन्तरे ॥ त्रिधन्वनश्च नृपतेस्त्रिपरण्य

स्तुवैस्तुतः ॥ २२ ॥ सहस्रहीनं राज्यं तत्कृत्वा स्वर्गमुपाययौ ॥ तस्माज्जातस्त्रिशङ्कुश्च राज्यवर्षसहस्रकम् ॥ २३ ॥ पद्मनाहीनतां जातं हरिश्चन्द्रस्तु
 तस्तुतः ॥ राज्यं त्रिशङ्कसहस्रचरो हितो नाम तस्तुतः ॥ २४ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं हारितस्तनयोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं च भूपश्च तस्तुतः
 ॥ २५ ॥ पितुस्तुल्यं हिराज्यं तद्विजयो नाम तस्तुतः ॥ पितुस्तुल्यं हिराज्यं तदुरुक्तस्तनयस्ततः ॥ २६ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं सगरस्तनयोऽभवत् ॥
 भूपश्च बाहुसेनान्तो वैष्णवाः परिकीर्तिताः ॥ २७ ॥ राज्यमानं कृतं संम्यग्भूपैर्वै स्वतादिभिः ॥ मणिस्वर्णसमृद्धिश्च वल्लवदुग्धकम् ॥ २८ ॥ पूर्णो
 धर्मस्तदाभूम्यामुने सत्ययुगस्य वै ॥ तृतीयचरणे मध्ये सगरो नाम भूपतिः ॥ २९ ॥ शिवभक्तः सदा चारस्तपुनाः सागराः स्मृताः ॥ त्रिशत्सहस्रवर्ष
 तद्राज्यं वै मुनिभिः स्मृतम् ॥ ३० ॥ नष्टेषु सागरेष्वेव मम असमात्मजः ॥ शतहीनं कृतराज्यं मंशुमांस्तस्तुतोऽभवत् ॥ ३१ ॥ शतहीनं कृतराज्यं दि
 लीपस्तस्तुतोऽभवत् ॥ शतहीनं कृतराज्यं तस्माज्जातो भगीरथः ॥ ३२ ॥ शतहीनं कृतराज्यं श्रुतसेनस्ततोऽभवत् ॥ शतहीनं कृतराज्यं ना
 भागस्तनयस्ततः ॥ ३३ ॥ शतहीनं कृतराज्यं मन्वरीषस्ततोऽभवत् ॥ शैवाः षट्श्रुतसेनान्तानां भागो वैष्णवो नृपः ॥ ३४ ॥ सत्यपादः समातो
 ऽयं तृतीयो भारतेऽस्तरे ॥ अंबरीषेण भूपेन शतहीनं कृतं पदम् ॥ ३५ ॥ चतुर्थे चरणे तस्य चाष्टादशसहस्रकम् ॥ अब्दं राज्यांशुभं ज्ञातं कर्मभूम्यां
 च भारते ॥ ३६ ॥ एकोनत्रिशद्वर्षाणि राज्यं तत्रिशतानि च ॥ शतहीनं कृतराज्यं सिधुद्वीपेऽम्बरीषजः ॥ ३७ ॥ शतहीनं कृतराज्यं मयुताश्च
 स्ततोऽभवत् ॥ शतहीनं कृतराज्यं मृतुपर्णस्तुतस्तुतः ॥ ३८ ॥ शतहीनं कृतराज्यं सर्वकामो नृपस्ततः ॥ शतहीनं कृतराज्यं नृपः कल्मषपावनः ॥ ३९ ॥
 शतहीनं कृतराज्यं सुदासस्तनयो भवत् ॥ तस्मादशमकश्चैव मदशमकश्चैव मदन्यावसिष्ठजः ॥ ४० ॥ शतहीनं कृतराज्यं हरिवर्मा ततोऽभवत् ॥ सप्तभूपाः सुदा
 सान्तो वैष्णवाः परिकीर्तिताः ॥ ४१ ॥ गुरुशापात्सौ दासो राज्याङ्गुरवेऽप्ययत् ॥ गोकर्णेलिगभक्तश्चैवः समय उच्यते ॥ ४२ ॥ हरिवर्मा श
 मकजौ वैश्यवत्साधुपूजकः ॥ ऊनत्रिशत्सहस्राणि तथा सप्तशतानि वै ॥ ४३ ॥ हरिवर्मोऽकरोद्राज्यं तस्माद्दशरथोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं
 तस्माद्विलीयस्तुतः ॥ ४४ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं भूपो विविक्ता सस्ततः ॥ राज्यं दशसहस्रं तन्नि यज्ञः प्राकृतो नृपः ॥ ४५ ॥ तदधर्मप्रतापेन ह्य
 नावृष्टिस्तदाभवत् ॥ शतवर्षमनावृष्टिस्सर्वराज्यं व्यनाशयत् ॥ ४६ ॥ यज्ञकृत्वा विषिष्टस्तुराज्ञी विचनतत्परः ॥ यज्ञात्सङ्गांग उत्पन्नः सङ्गा

गंशस्त्रमुद्रहन्॥४८॥ इन्द्रसाहाय्यमगमद्राज्यं त्रिशत्सहस्रकम् ॥ कृत्वा तत्र वरं लब्ध्वा देवेभ्यो मुक्तिं तां गतः॥४८॥ खड्गां दीर्घबाहुश्च राज्यं वि-
 शत्सहस्रकम् ॥ तस्मात्सुदर्शनो जातो देवीपूजनतत्परः ॥ ४९ ॥ वैष्णवादाशरथ्यतास्त्रयो विख्यातसद्गताः ॥ खड्गां गोदीर्घबाहुश्च वैष्ण-
 वौ परिकीर्तितौ ॥ ५० ॥ सुदर्शनो महाप्राज्ञः काशिराजमुतानृपः ॥ उद्वाह्य भूपती जित्वा देवीं सिवा प्रसादतः ॥ ५१ ॥ राज्यं भरतखंडान्तम-
 दधद्धर्मो नृपः ॥ वर्षपंचसहस्राणि राज्यं चक्रे स भूपतिः ॥ ५२ ॥ स्वप्नमप्येव चः प्रोक्तं महाकाल्या नृपाय वै ॥ वत्सत्वं प्रियया साद्धवसंष्टिादिभि-
 रनितः ॥ ५३ ॥ हिमालयं गिरिं प्राप्य वासं कुरु महामते ॥ महावायुप्रभावेन क्षयो भरत खंडकः ॥ ५४ ॥ रत्नाकरः पश्चिमोऽब्धिस्तस्य द्वापाः क्षयंगताः ॥
 महोदधिः पूर्वतोऽब्धिस्तस्य द्वापाः क्षयंगताः ॥ ५५ ॥ वाडवोऽब्धिं दक्षिणे च तस्य द्वापाः क्षयंगताः ॥ हिमाब्धिं रुक्ते रतस्य सगरैः खनितो हि सः ॥ ५६ ॥
 ये द्वापास्तु विख्यातास्तेऽपि सर्वे लयंगताः ॥ भारते वर्षे एवा सौवत्सरे समेऽहनि ॥ ५७ ॥ सजीवः प्रलयं यास्येत्तस्मात्त्वं जीवितो भव ॥ तथेति
 मत्वा स नृपः पर्वतं वै हिमालयम् ॥ ५८ ॥ प्राप्तावांस्तु ख्यभूपैश्च मुख्यैर्वश्यैर्द्रिजैः सह ॥ पंचवर्षप्रमाणेन वायुस्तेजः क्रमाज्जलम् ॥ ५९ ॥ शर्कराचमर्हो
 प्राप्तास्ततो जीवाः क्षयंगताः ॥ पंचवर्षमिते काले जलं जातवसुंधरा ॥ ६० ॥ शान्तो भूत्वा पुनर्वायुर्जलं सर्वमशोषयत् ॥ दशवर्षांतरे भूमिः स्थली
 भूत्वा प्रदृश्यते ॥ ६१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपथिकृतयुगभूपारख्यानं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ वैशाखशुक्लपक्षे तु तृतीया गुरुवासरे ॥ सुदर्शनो जनैः साद्धर्मोऽप्यध्यामगमत्पुनः ॥ १ ॥ माया देवी प्रभावेन पुरं सर्वमनोहरम् ॥
 महावृद्धियुतं प्राप्तं बह्वं सत्सर्वरत्नकम् ॥ २ ॥ दशवर्षसहस्राणि राज्यं कृत्वा सुदर्शनः ॥ प्राप्तवाञ्छां श्वत्वं लोके दिलीपस्तत्सुतोऽभवत् ॥ ३ ॥
 नदिनीवरदानेन तत्पुत्रो रघुरुत्तमः ॥ दशवर्षसहस्राणि दिलीपो राज्यं सत्कृतः ॥ ४ ॥ राज्यं कृतं च रघुणा दिलीपा नन्ते पितुस्समम् ॥ रघुवंश-
 स्ततः ख्यातस्त्रेतायां भृगुनंदन ॥ ५ ॥ विप्रस्य वरदानेन तत्पुत्रोऽज इति स्मृतः ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं तस्माद्दशरथोऽभवत् ॥ ६ ॥
 पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं तस्माद्रामो हरिः स्वयम् ॥ एकादशसहस्राणि राज्यं प्रकीर्तितम् ॥ ७ ॥ तस्य पुत्रः कुशो नाम राज्यं दशसहस्रकम् ॥
 अतिथिर्नाम तत्पुत्रः कृतं राज्यं पितुः समम् ॥ ८ ॥ निबंधो नाम तत्पुत्रः कृतं राज्यं पितुस्समम् ॥ तस्माज्जातो नलो नाम त्रेतायां शक्तिपूजकः ॥ ९ ॥

पितुस्तुल्यंकृतराज्यतस्मान्नाभः सुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यपुंडरीकः सुतोऽभवत् ॥ १० ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यक्षेमधन्वातुतस्तु
 तः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यद्वारकोनामतस्तुतः ॥ ११ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यतस्माज्जातो ह्यहीनजः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यकुरुनामसुत
 स्ततः ॥ १२ ॥ कुरुक्षेत्रंकृतं तेन त्रेतायां शतयोजनम् ॥ त्रेतापादस्समातोऽयं प्रथमो भारतेऽन्तरे ॥ १३ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यपारियात्रः
 सुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यदलपालस्तुतस्ततः ॥ १४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यछद्माकारितुतस्तुतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यतस्मा
 दुक्थः सुतोऽभवत् ॥ १५ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यवज्रनाभिस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यशंखनाभिस्ततोऽभवत् ॥ १६ ॥ पितुस्तुल्यं
 कृतराज्यव्युत्थिताभिस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यविश्वपालस्ततोऽभवत् ॥ १७ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यस्वर्णनाभिस्तुतस्तुतः ॥
 पितुस्तुल्यंकृतराज्यपुष्पसेनस्तुतस्तुतः ॥ १८ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यध्रुवसेधिरुतस्तुतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यमपवर्मातुतस्तुतः ॥ १९ ॥
 पितुस्तुल्यंकृतराज्यशीग्रंगातुतस्तुतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यमरुपालस्तुतस्तुतः ॥ २० ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यप्रसूवश्रुतुतस्तुतः ॥
 पितुस्तुल्यंकृतराज्यसंधिस्तनयोऽभवत् ॥ २१ ॥ त्रेतापादस्समातोऽयं प्रथमो भारतेऽन्तरे ॥ उदयादुदयं वा द्राज्ञातत्रसुताधि
 ना ॥ २२ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यमामर्बस्तनयस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यमहाध्वस्तनयोऽभवत् ॥ २३ ॥ पितुस्तुल्यं
 कृतराज्यबृहद्भालः सुतस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यबृहदैशानएवतत् ॥ २४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यसुरुक्षेपस्ततोऽभवत् ॥ पि
 तुस्तुल्यंकृतराज्यवत्सपालस्तुतस्तुतः ॥ २५ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यवत्सबृहस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यप्रतिव्योमाततो नृपः ॥
 २६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यसुतो दिक्करस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यसहदेवस्ततोऽभवत् ॥ २७ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यबृहदश्व
 स्ततो नृपः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यभानुरत्नस्ततोऽभवत् ॥ २८ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यप्रतीकस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यमरु
 देवस्तुतस्ततः ॥ २९ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यमुनक्षत्रस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यसुतः केशीनरस्ततः ॥ ३० ॥ पितुस्तुल्यंकृतं
 राज्यमन्तरिक्षस्ततो नृपः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यसुवर्णगोनृपोऽभवत् ॥ ३१ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यतस्थपुत्रो ह्यभि त्रजित् ॥ पितुस्तुल्यं

कृतं राज्यं बृहद्राजस्ततोऽभवत् ॥ ३२ ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं धर्मराजस्ततो नृपः ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं तस्माज्जातः कृतञ्जयः ॥ ३३ ॥
 पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं तस्माज्जातोरंजयः ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं संजयस्तत्सुतः स्मृतः ॥ ३४ ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं तत्पुत्रः
 शाक्यवर्धनः ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं क्रोधेदानस्तुतस्तुतः ॥ ३५ ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं तस्मादतुल्यविक्रमः ॥ पितुस्तुल्यं
 कृतं राज्यं तस्माज्जातः प्रसेनजित् ॥ ३६ ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं तत्पुत्रः शूद्रकः स्मृतः ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं सुरथस्तत्सुतोऽभवत् ॥ ३७ ॥
 पितुरर्द्धकृतं राज्यं संवेतुरधुवंशजाः ॥ पंचषष्टिमिताभूपादेवीपूजनतत्पराः ॥ ३८ ॥ हिंसायज्ञपराः सर्वस्वर्गलोकमिति गताः ॥ बुद्धाजा
 ताश्चैपुत्रास्ते सर्ववर्णसंकराः ॥ ३९ ॥ त्रेतातृतीयचरणप्रारंभेन वतांगताः ॥ इद्रेण प्रेषितो भूमौ चंद्रमारोहिणपतिः ॥ ४० ॥ प्रयत्न
 गनगरेभ्यो भूमिराज्यमचीकरत् ॥ विष्णुभक्तश्चंद्रमाश्च शिवपूजनतत्परः ॥ ४१ ॥ मायादेवी प्रसन्नार्थे शतं यज्ञमचीकरत् ॥ अष्टादशस
 हस्राणिराज्यं कृत्वा दिवंगतः ॥ ४२ ॥ तस्य पुत्रो बुधो नाम मेरुदेवस्यैव सुतः ॥ इलामुद्राद्विधमैरण तस्माज्जातः पुरुहवाः ॥ ४३ ॥ चतुर्दशस
 हस्राणि भूमिराज्यमचीकरत् ॥ अर्धशीसोऽपि स्ववैश्यां समयेनैव भोग्यवान् ॥ ४४ ॥ आयुर्नाम सुतो जातो धर्माविष्णुतत्परः ॥ षट्
 त्रिंशच्च स हस्राणिराज्यं कृत्वा पुरुहवाः ॥ ४५ ॥ गंधर्वलोकं सम्प्राप्य मोदते दिवि देववत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यमायुषो नहुषस्सुतः ॥
 ४६ ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं ततः शक्रत्वमागतः ॥ त्रिलोकीं स्ववशं चैकवर्षमेकसहस्रकम् ॥ ४७ ॥ मुनेर्दुर्वाससः शापान्नृपो
 ऽजगरतांगतः ॥ पंचपुत्राय याते च त्रयो म्लेच्छत्वमागताः ॥ ४८ ॥ द्रौतथार्यत्वमापन्नो यदुज्यैष्ठ्यः पुरुल्लेधुः ॥ तपो बलप्रभावेन रा
 ज्यं लक्ष्मणाब्दसंमितम् ॥ ४९ ॥ कृत्वा विष्णुप्रसादेन ततो वैकुण्ठमागतः ॥ यदोः पुत्रः स्मृतः क्रोष्टा राज्यं षष्टिसहस्रकम् ॥ ५० ॥
 वृजिनघ्नस्सुतस्तस्माद्राज्यं विंशत्सहस्रकम् ॥ तस्मात्स्वाहार्चनः पुत्रः कृतं राज्यं पितुस्समम् ॥ ५१ ॥ तस्माच्चित्रथः पुत्रः कृतं रा
 ज्यं पितुस्समम् ॥ अरविंदस्सुतस्तस्मात्कृतं राज्यं पितुः समम् ॥ ५२ ॥ अथ श्वास्ततो जातस्तेजस्वी विष्णुतत्परः ॥ पितुरर्द्धकृतं राज्यं तत्पुत्र
 स्तामसः स्मृतः ॥ ५३ ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं तस्मादुशनसस्सुतः ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं शीतांशुकनृपोऽभवत् ॥ ५४ ॥ पितुस्तुल्यं

कृतराज्यं कमलं शुस्ततोऽभवत् ॥ ५५ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं पारावतस्तुतस्ततः ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं जामवस्तस्तुतोऽभवत् ॥
 ॥ ५६ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं विदर्भस्तस्तुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं काथानामस्तुतस्ततः ॥ ५७ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं कुं-
 तीभोजस्तुतस्तुतः ॥ पुरुदंस्तुतः पुत्रः पातलेवृषपर्वणः ॥ ५८ ॥ उपित्वानगरेतस्मिन्मायाओघस्ततोऽभवत् ॥ प्रयागस्य प्रतिष्ठाने
 पुरे राज्यमथाकरोत् ॥ ५९ ॥ दशवर्षसहस्राणि राज्यं कृत्वा दिवंगतः ॥ देवीभक्तः स नृपतिस्तत्पुत्रो जनमेजयः ॥ ६० ॥ पितुस्तुल्यं कृते-
 राज्यं प्रचिन्वास्तस्तुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं वीरस्तनयोऽभवत् ॥ ६१ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं भनस्यस्तनयोऽभवत् ॥ पितु-
 स्तुल्यं कृतराज्यं भवदस्तस्तुतस्मृतः ॥ ६२ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं सुद्युम्नस्तनयोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं पुत्रो गहगुरः स्मृतः ॥ ६३ ॥
 पितुस्तुल्यं कृतराज्यं संयातिस्तनयोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं धनयातिस्ततोऽभवत् ॥ ६४ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं मैद्राश्वस्तनयो-
 ऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं तस्माद्वितिनरः सुतः ॥ ६५ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं तत्पुत्रः सुतपाः स्मृतः ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं संवरण-
 स्तनयस्ततः ॥ ६६ ॥ हिमालयगिरौ प्राप्तेतपः कर्तुमनोदधत् ॥ शतवर्षततः सूर्यस्तपतो नामकव्यकाम् ॥ ६७ ॥ संवर्णाय ददौ तुष्टोरावे-
 लो कं नृपोगतः ॥ ततो मायाप्रभावेन युगं प्रलयमागतम् ॥ ६८ ॥ चत्वारः सागरा वृद्धा भारतं क्षयतांगतम् ॥ द्विवर्षसागरे भूमिरुषित्वा भू-
 धौ रस्सह ॥ ६९ ॥ महावायुप्रभावेन सागराः शुष्कतांगताः ॥ अगस्त्यतेजसा भूमिः स्थली भूत्वा प्रदृश्यते ॥ ७० ॥ पंचवर्षांतरे भूमिर्वक्षू-
 वादि संयुता ॥ सूर्याज्ञया च संवर्णस्तपतामुनिना सह ॥ ७१ ॥ वासिष्ठेन त्रिवर्णैश्च मुखैः सार्द्धं समागतः ॥ ७२ ॥ इति श्रीभविष्यमेहापुराणे प्रतिसर्गे
 पर्वणि चतुर्थगखंडापरपथ्ये त्रैतायुगभूपाख्यानं नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ६४ ॥ शौनक उवाच ॥ संवर्णश्च महर्षिपालः कस्मिन्का-
 ले समागतः ॥ लोमहर्षणे मे ब्रूहि द्वापरस्य नृपांस्तथा ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ भाद्रस्य कृष्णपक्षे तु त्रयोदश्यां भृगोदिने ॥ संवर्णोऽमुनिभिः
 सार्द्धं प्रतिष्ठाने समागतः ॥ २ ॥ प्रतिष्ठानं कृतराज्यं पंचयोजनमायतम् ॥ अर्द्धकोशोन्नतं हर्म्यं रचितं विश्वकर्मण ॥ ३ ॥ बुद्धिं व-
 श्रामसे नस्य सत्तया भूपतिः कृतः ॥ यदुर्वंशे सात्वतश्च मधुराभूपतिः कृतः ॥ ४ ॥ मलेच्छवंशे इमं शुपालो मरुदेशस्य भूपतिः ॥ क्रमे-

णवर्द्धिताभूपाःप्रजाभिःसाहिताभुवि ॥ ५ ॥ दशवर्षसहस्राणिसंवर्णोभूपातिःस्मृतः ॥ तस्यात्मजोयमचञ्ज्ञःकृतराज्यंपितुस्समम् ॥ ६ ॥
 तस्यपुत्रःसूरिजापीपितुरर्द्धचराज्यकृत् ॥ सूर्ययज्ञस्तस्यपुत्रःसौर्ययज्ञपरायणः ॥ ७ ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्मादातिथ्यवर्धनः ॥ अत
 हीनंकृतराज्यंद्वादशआत्मातुतस्तुतः ॥ ८ ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्माज्जातोदिवाकरः ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्माज्जातःप्रभाकरः ॥ ९ ॥
 अतहीनंकृतराज्यंभास्वदात्माचतस्तुतः ॥ अतहीनंकृतराज्यंविश्वज्ञस्तदात्मजः ॥ १० ॥ अतहीनंकृतराज्यंहरिदश्चार्चनस्ततः ॥
 अतहीनंकृतराज्यंतस्माद्वैकर्तेनःसुतः ॥ ११ ॥ अतहीनंकृतराज्यंस्तस्मादकौष्ठिमान्मुतः ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्मान्मातैडवत्सलः ॥
 ॥ १२ ॥ अतहीनंकृतराज्यंमिहिरार्थस्तुतस्तुतः ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्मादरुणपोषणः ॥ १३ ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्माद्व्यम
 णिवत्सलः ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्मात्तारणियज्ञकः ॥ १४ ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्मान्मैत्रेष्टिवर्धनः ॥ अतहीनंकृतराज्यंचित्रभातु
 र्जकस्ततः ॥ १५ ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्माद्वैरोचनःस्मृतः ॥ अतहीनंकृतराज्यंहंसन्यायीतुतस्तुतः ॥ १६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यं
 तस्माद्वेदप्रवर्धनः ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्मात्सावित्रञ्च्यते ॥ १७ ॥ अतहीनंकृतराज्यंधर्मपालस्ततोऽभवत् ॥ अतहीनंकृतराज्यं
 म्लेच्छहन्तासुतःस्मृतः ॥ १८ ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्मादानंदवर्धनः ॥ अतहीनंकृतराज्यंधर्मपालस्तुतस्ततः ॥ १९ ॥ अतहीनंकृतं
 राज्यंब्रह्मभक्तस्सुतस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंतस्माद्वैष्टिवर्धनः ॥ २० ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंतस्मादात्मप्रपूजकः ॥
 पितुस्तुल्यंकृतराज्यंपरमेष्ठीसुतस्ततः ॥ २१ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंतस्माद्वैरण्यवर्धनः ॥ अतहीनंकृतराज्यंधातृयाजीतुतस्तु
 तः ॥ २२ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंतिद्धिधातृप्रपूजकः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंतस्माद्वैद्रुहिणःकृतुः ॥ २३ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यं
 तस्माद्वैरञ्च्यञ्च्यते ॥ अतहीनंकृतराज्यंतस्तुत्रःकमलासनः ॥ २४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंसमवर्तितुतस्तुतः ॥ पितुस्तुल्यं
 कृतराज्यंश्राद्धदेवस्तुतस्तुतः ॥ २५ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंतस्माद्वैपितुवर्धनः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंसोमदत्तस्तुतस्तुतः ॥
 ॥ २६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंसौमदातिस्तदात्मजः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंतस्माद्वैसोमवर्धनः ॥ २७ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यमवर्तंस

सुतस्ततः ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यप्रतंसस्तनयस्ततः ॥ २८ ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यंपरातंसस्तदात्मजः ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यम
 यंतसस्ततोऽभवत् ॥ २९ ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यंसमातंसस्तुतस्तुतः ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यमनुतंसस्तदात्मजः ॥ ३० ॥
 पितुस्तुल्यकृतराज्यमधिंतसस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यमभितंसस्तदात्मजः ॥ ३१ ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यंसमुतंसस्ततोऽभवत्
 ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यंतंसोनाममुतोऽभवत् ॥ ३२ ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यंदुष्यंतस्तनयस्ततः ॥ अकुंतलायांतस्माच्च भरतानामभूपतिः
 ॥ ३३ ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यदुष्यंतः स्वर्गांतगतः ॥ भरतोनामतनुद्रोदेवपूजनतत्परः ॥ ३४ ॥ महाभायाप्रभावेन षट्त्रिंशद्वर्षजीवन
 म् ॥ षट्त्रिंशद्वर्षसहस्राणि नृपायुर्वर्द्धितं तथा ॥ ३५ ॥ तस्य नाम्ना स्मृतः खंडो भारतोनाम विश्रुतः ॥ तेन भूमौ वै भागश्च कृतराज्यं पृथक् कृचिरम्
 ॥ ३६ ॥ दिव्यं वर्षशतराज्यं तस्माज्जातो महाबलः ॥ दिव्यं वर्षशतराज्यं भरद्वाजस्ततोऽभवत् ॥ ३७ ॥ दिव्यं वर्षशतराज्यं तस्माद्भवनम
 न्युमान् ॥ अष्टादशसहस्राणि समाराज्यं प्रकीर्तितम् ॥ ३८ ॥ बृहत्क्षेत्रस्ततो ह्यसीत्पितुस्तुल्यकृतं पदम् ॥ सुहोत्रस्तनयस्तस्य पितुस्तुल्यं
 कृतं पदम् ॥ ३९ ॥ वार्तिहोत्रस्तस्य सुतोरज्यं दशसहस्रकम् ॥ यज्ञहोत्रस्ततोऽप्यासीत्पितुस्तुल्यकृतं पदम् ॥ ४० ॥ अक्रहोत्रस्ततो जा
 तः पितुस्तुल्यकृतं पदम् ॥ प्रसन्नो भगवान् न द्रुस्तं नृपं स्वर्गमाप्तवान् ॥ ४१ ॥ तदा यो ध्यापतिः श्रीमान् प्रतापेन्द्रो महाबलः ॥ भारतं वर्षं मदधद्वर्षदश
 सहस्रकम् ॥ ४२ ॥ मंडलीकस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यकृतं पदम् ॥ विजयेन्द्रस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यकृतं पदम् ॥ ४३ ॥ धनुर्दक्षिस्तस्य सु
 तः पितुस्तुल्यकृतं पदम् ॥ इंद्राज्ञया अक्रहोत्रो धृताव्यासहभूतले ॥ ४४ ॥ प्राप्तवान्सधनुर्दक्षिं जित्वा राज्यमचीकरत् ॥ हस्तीनाम सुतो जा
 त एरावतसुतं गजम् ॥ ४५ ॥ आरुह्य पश्चिमे देवे देहो हस्तिनागरं कृता ॥ दशयोजनविस्तीर्णं स्वर्गं गायान् तटुभा ॥ ४६ ॥ राज्यं दशसहस्रं च
 तत्र वासं चकार सः ॥ तत्पुत्रस्त्वजमीढारुयः पितुस्तुल्यकृतं पदम् ॥ ४७ ॥ तस्माज्जातो रक्षपालः पितुस्तुल्यकृतं पदम् ॥ सुशम्यर्णस्तस्य सुतः
 पितुस्तुल्यकृतं पदम् ॥ ४८ ॥ तस्य पुत्रः कुरुर्नाम पितुर्दक्षि कृतं पदम् ॥ इंद्रस्य वरदानेन स देहः स्वर्गमागतः ॥ ४९ ॥ तदा सात्वतर्वंशेऽस्मिन् वृष्णिनां
 ममहाबलः ॥ मथुरायां स्थितो राज्यं सर्वं स्वर्गमाप्तवान् ॥ ५० ॥ भगवतो विरदानेन हरे रद्भुतं कर्मणः ॥ पंचवर्षं स हस्त्रं च सर्वं राज्यं वशीकृतम् ॥ ५१ ॥

निरावृत्तिस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ दशारीतस्य तनयः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ५२ ॥ वियामुनस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ जीमूतस्तस्य तनयः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ५३ ॥ विकृतिस्तस्य तनयः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ तस्माज्जातो भीमस्थः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ५४ ॥ तस्माज्जातो नवरथः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ तस्माज्जातो दशरथः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ५५ ॥ तस्माज्जातश्च शकुनिः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ तस्माज्जातः कुशुंभश्च पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ५६ ॥ तस्माज्जातो देवरथः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ देवक्षेत्रस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ५७ ॥ तस्य पुत्रो मधुर्नामः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ततो नवरथः पुत्रः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ५८ ॥ कुरुवत्सस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ तस्माददुरथः पुत्रः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ५९ ॥ पुरुहोत्रः सुतस्तस्य पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ विचित्राङ्गस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ६० ॥ तस्मात्सात्वतवान् पुत्रः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ भजमानस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ६१ ॥ विदूरथस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ सुरभक्तस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ६२ ॥ तस्माच्च सुमनाः पुत्रः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ तत्तिक्षेत्रस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ६३ ॥ स्वायंभुवस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ हरिदीपक एवासौ तस्य राज्ञ्यः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ६४ ॥ देवमेधास्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ सुरपालस्तदाजातः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ६५ ॥ शक्राज्ञायाः कुरुश्चैव द्वापरत्रितये पदे ॥ व्यतीतिचसुकेऽस्यास्सर्वेऽयायाः पतिः प्रभुः ॥ ६६ ॥ आगतो भारते खंडे कुरुक्षेत्रं तदाकृतम् ॥ विंशयो जनविस्तीर्णं पुण्यक्षेत्रं स्मृतं बुधैः ॥ ६७ ॥ द्वादशाब्दसहस्रं च कुरुणाराज्यसंस्कृतम् ॥ तस्माज्जन्तुस्तुतो जातः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ६८ ॥ तस्माच्च सुरथो जातः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ विदूरथस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ६९ ॥ सार्वभौमस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ जयसेनस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ७० ॥ तस्मादर्णव एवासौ पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ चतुस्सागरागामी च पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ७१ ॥ अयुतायुस्तस्य सुतः राज्ञ्यं दशसहस्रकम् ॥ अक्रोधनस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ७२ ॥ तस्मादक्षस्तुतो जातः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ भीमसेनस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ ७३ ॥ दिलीपस्तस्य तनयः पितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ प्रतीपस्तस्य तनयो राज्ञ्यं पंचसहस्रकम् ॥ ७४ ॥ शंतनुस्त

स्यपुत्रश्च राज्यमेकसहस्रकम् ॥ विचित्रवीर्यस्तत्पुत्रो राज्यवैद्विशतंसमाः ॥ ७५ ॥ पांडुश्च तनययस्मिन् राज्यं पंचशतं कृतम् ॥ युधिष्ठिरस्त-
 स्य सुतो राज्यं पंचाशदब्दकम् ॥ ७६ ॥ सुयोधनेन षष्ठ्यब्दं कृतराज्यं ततः परम् ॥ युधिष्ठिरेण निधनं तस्य प्राप्तं कुरुस्थले ॥ ७७ ॥ पूर्वदेवासुरे-
 बुद्धेयैर्देव्याश्च सुरैर्हताः ॥ तेषां शतं नो राज्ये जन्मवतः प्रतस्थिरे ॥ ७८ ॥ लक्ष्मणौ हिणीते पातद्वारेण वसुंधरा ॥ शक्रस्य शरणं प्राप्तावतारं च
 ततो हरेः ॥ ७९ ॥ मूरस्य वसुदेवस्य देवक्या जन्मनाविशत् ॥ एवं कृष्णो महावीर्यो रोहिणी निधनंगता ॥ ८० ॥ पंचविंशदुत्तरं च शतं वर्षं च मृतले ॥
 उषिवा कृष्णं चंद्रश्च ततो गोलोकमागतः ॥ ८१ ॥ चतुर्थं चरणान्ते च हरेर्जन्म स्मृतं बुधैः ॥ हस्तिनापुरमध्यस्थ्याऽभिमान्योस्तनयस्ततः ॥ ८२ ॥
 राज्यमेकसहस्रं च ततोऽभूज्जन्ममेजयः ॥ त्रिसहस्रं कृतराज्यं शतानीकस्ततोऽभवत् ॥ ८३ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं यज्ञदत्तस्ततः सुतः ॥ राज्यं पं-
 चसहस्रं च निश्चक्रस्तनयोऽभवत् ॥ ८४ ॥ सहस्रमेकं राज्यं तदुष्टपालस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं तस्माच्चित्रथस्तुतः ॥ ८५ ॥
 पितुस्तुल्यं कृतराज्यं धृतिमांस्तनयस्ततः ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं सुषेणस्तनयोऽभवत् ॥ ८६ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं सुनीथस्तनयोऽ-
 भवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं मंषपालः सुतोऽभवत् ॥ ८७ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं नचक्षुस्तनयस्ततः ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं सुख-
 वंतस्ततोऽभवत् ॥ ८८ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं तस्मात्पारिप्लवस्तुतः ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं सुनयस्तत्सुतोऽभवत् ॥ ८९ ॥ पितुस्तु-
 ल्यं कृतराज्यं मेधावी तत्सुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं तस्माज्जातो नृपंजयः ॥ ९० ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं मृदुस्ततनयोऽभवत् ॥
 पितुस्तुल्यं कृतराज्यं तिग्मज्योतिस्तुतस्तुतः ॥ ९१ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं तस्माज्जातो बृहद्रथः ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं वसुदानस्ततो-
 ऽभवत् ॥ ९२ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं शतानीकस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं तस्मादुद्यान उच्यते ॥ ९३ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं तस्माज्जा-
 तो ब्रह्महीनरः ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं निर्भिन्नस्तनयोऽभवत् ॥ ९४ ॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यं शोभकस्तत्सुतोऽभवत् ॥ राज्यं न्यक्त्वा समेधावी कलाप-
 ग्राममाश्रितः ॥ ९५ ॥ ग्लेच्छैश्च परंप्राप्तो यमलोकमतो गतः ॥ नारदस्योपदेशेन प्रबोतस्तनयस्ततः ॥ ९६ ॥ ग्लेच्छयज्ञः कृतस्तेन ग्लेच्छहन्
 नमागतः ॥ ९७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्थ्यां खंडापरपार्थयि द्वापरनृपोपाख्यानोत्तरीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ६९ ॥

॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कथंयज्ञःकृतस्तेनप्रद्योतेनविचक्षण ॥ सर्वकथयमेतत्त्रिकालज्ञमहमुने ॥१॥ सूतउवाच ॥ ॥ एकदाहस्तिनगरे
 प्रद्योतःक्षेमकात्मजः ॥ आस्थितःसकथामध्येनारदोऽभ्यागमत्तदा ॥ २ ॥ तं दृष्ट्वाहर्षितो राजापूजयामासधर्मवित् ॥ सुलोपविष्टःसमुनिःप्र
 द्योतं नृपमब्रवीत् ॥३॥ म्लेच्छैर्हेतस्तवपितायमलोकमतोगतः ॥ म्लेच्छयज्ञप्रभावेनस्वर्गतिर्भविताहिसः ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वाक्रोधताम्राक्षोब्रा
 ह्मणान्वेदवित्तमान् ॥ आहूयसकुरुक्षेत्रे म्लेच्छयज्ञं समारभत ॥ ५ ॥ यज्ञकुंडं चतुष्कोणं ये जनान्येषषडङ्ग ॥ रचित्वा देवताध्यात्वा म्ले
 च्छंश्च जुहुयादृपः ॥ ६ ॥ हारहूणान्वर्वरांश्च गुरुङ्गंश्च शक्रान्वसान् ॥ यवनान्पल्लवांश्चैरोगं जान्वरसंभवान् ॥७॥ द्वीपस्थितान्कामरूश्च ची
 नान्सागरमध्यगान् ॥ प्राहूय भस्मसात्कुर्वन्वेदमंत्रप्रभावतः ॥८॥ ब्राह्मणान्दक्षिणं गन्तुं वा अभिषेकमकारयत् ॥ क्षेमक्रोनामनृपतिः स्वर्गलोकं ततो
 गतः ॥९॥ म्लेच्छहंतानामतस्य विख्यातं भुवि सर्वतः ॥ राज्यं दशसहस्रं ऽदं कृतं तेन महात्मना ॥१०॥ स्वर्गलोकं तारो जातत्पुत्रा वै देवान्स्मृतः ॥
 द्विसहस्रं कृतराज्यं तदाम्लेच्छः कलिः स्वयम् ॥११॥ नारायणं पूजयित्वा दिव्यांस्तुतिमया करोत् ॥ कलिरुवाच ॥ नमोऽनंताय महते सर्वकालप्रव
 र्तिने ॥१२॥ चतुर्गुणकृते तुभ्यं वासुदेवाय साक्षिणे ॥ दशावताराय हरे नमस्तुभ्यं नमो नमः ॥१३॥ नमः शक्त्यावताराय रामकृष्णाय ते नमः ॥ नमो
 त्स्यावताराय महते गौरवासिने ॥१४॥ नमो भक्तावताराय करुणक्षेत्रिणासिने ॥ राज्ञा वै देवतानाथममस्थायं विनाशितम् ॥१५॥ मम प्रियस्य म्ले
 च्छस्य तत्पित्रा वंशनाशनाम् ॥ सूत उवाच ॥ इति स्तुतस्तु कलिना म्लेच्छस्य सहभार्यया ॥१६॥ प्राप्तवान्सहस्रः साक्षाद्गवान्भक्तवत्सलः ॥ कलिं
 प्रोवाच सहस्रिण्युष्मदर्थे युगोत्तमम् ॥१७॥ बहुरूपमहंकृत्वा त्वेच्छं प्रुरया म्यहम् ॥ आदमो नाम पुरुषः पत्नीहव्यवती तथा ॥ १८ ॥ विष्णुक
 र्देम तो जातौ म्लेच्छवंशप्रवर्धनौ ॥ हरिस्त्वन्तर्देधे तत्र कलिरानंदसंकुलः ॥ १९ ॥ गिरिनीलाचलं प्राप्य किंचित्कालमवासायत् ॥ पुत्रो विद्वतो
 जातः सुनंदो नाम भूपतिः ॥२०॥ पितुस्तुल्यं कृतराज्यमनपत्यो मृतिं गतः ॥ आर्यदेशः क्षोणवंतो म्लेच्छवंशा बलान्विताः ॥ २१ ॥ भविष्यति
 भृगुश्रेष्ठ तस्माच्च तुहिनाचलम् ॥ गत्वा विष्णुं समाराध्य गमिष्यामो हरः पदम् ॥ २२ ॥ इति श्रुत्वा द्विजाः सर्वे नैमिषारण्यवासिनः ॥ अष्टाशो
 तिसहस्राणि गतास्ते तु हिनाचलम् ॥ २३ ॥ विशालायां समाद्या विष्णुगाथां प्रचारिरे ॥ इति व्यासेन कथितं वाक्यं कलिविशारदम् ॥ २४ ॥

श्रोतारसंमनःकृत्वाभविष्यसमुदीरयत् ॥ ॥ व्यसउवाच ॥ ॥ मनःशृणुततो गाथां भार्वाभूतेन वर्णिताम् ॥ २५ ॥ कलेष्टु गस्य पूर्णं तां तच्छुत्वा
तुतिमावह ॥ सूत उवाच ॥ षोडशाब्दसहस्रे च शेषे पितृद्वारेण युगे ॥ २६ ॥ बहुकीर्तिमतीमिरार्यदेशस्य कीर्तिता ॥ क्वचिद्विद्याः स्मृता भूपाः क्वचि
द्राजन्यवंशजाः ॥ २७ ॥ क्वचिद्वैद्याः क्वचिच्छूद्राः कुत्रचिद्रणसंकरः ॥ द्विशताष्टसहस्रे देशेषु तद्भाषणेणुगे ॥ २८ ॥ मलेच्छदेशस्य भूमिर्भ
विता कीर्तिमालिनी ॥ इन्द्रियाणि दमित्वा यो ह्यात्मध्यानपरायणः ॥ २९ ॥ तस्मादात्मना मासौ पत्न्यहव्यवर्तस्मृता ॥ प्रदाननगरस्यैव
पूर्वभोगमहावनम् ॥ ३० ॥ ईश्वरेण कृतरंम्यं चतुःक्रोशा यतं स्मृतम् ॥ पापवृक्षतले गत्वा पत्नीं दर्शनतत्परः ॥ ३१ ॥ काले स्तत्रागतस्तूतं सर्प
रूपहितकृतम् ॥ वंचिततेन धूतं न विष्णवज्ञाभंगतांगता ॥ ३२ ॥ स्वादि त्वा तत्फलं रम्यं लोकमार्गप्रदं पतिः ॥ उदुंबरस्य पत्रैश्च ताभ्यां वाप्यशने
कृतम् ॥ ३३ ॥ सुताः पुत्रास्ततो जाताः सर्वे मलेच्छावभूविरे ॥ त्रिशोत्तरं न वशतं तस्यायुः परिकीर्तितम् ॥ ३४ ॥ फलानां हवनं कुर्वन्पत्न्या सह दिवं
गतः ॥ तस्माज्जातः सुतः श्रेष्ठः धेतनामेति विश्रुतः ॥ ३५ ॥ द्वादशोत्तरवर्षं च तस्यायुः परिकीर्तितम् ॥ अनुहस्तस्य तनयः शतहीनकृतं
पदम् ॥ ३६ ॥ कीनां शस्तस्य तनयः पितामहसंमपदम् ॥ महल्लस्तस्य सुतः पंचहनिंशतनव ॥ ३७ ॥ तेन राज्यं कृतं तत्र तस्मान्मानगरं स्मृ
तम् ॥ तस्माच्च विरदो जातो राज्यं षष्ठ्युत्तरं समाः ॥ ३८ ॥ ज्ञेयं न वशतं तस्य स्वनाम्नानगरं कृतम् ॥ हतूकस्तस्य तनयो विष्णुभक्तिपरायणः
॥ ३९ ॥ फलानां हवनं कुर्वन् तत्वं ह्यसि जयन्सदा ॥ त्रिशतं पंचषष्टिश्च राज्यं वर्षाणि तस्मृतम् ॥ ४० ॥ स देहः स्वर्गमायातो मलेच्छधर्मपरायणः ॥
आचारश्च विवेकश्च द्विजतो देवपूजनम् ॥ ४१ ॥ कृतान्येता नितेनैव तस्मान्मलेच्छः स्मृतो बुधैः ॥ विष्णुभक्त्यग्निपूजा च ह्यर्हिसा च तपोदमः ॥
॥ ४२ ॥ धर्माण्येता निमुनिभिर्मलेच्छानां हि स्मृता निवै ॥ मतोच्छि लस्तस्य सुतो हेतुः कस्यैव भार्गव ॥ ४३ ॥ राज्यं न वशतं तस्य सप्ततिश्च स्मृ
ताः समाः ॥ लोमकस्तस्य तनयः राज्यं सप्तशतं समाः ॥ ४४ ॥ सप्तसप्ततिरेवास्म्यतत्पश्चात्स्वर्गतिं गतः ॥ तस्माज्जातः सुतो न्यहो निर्गतस्तू
हृषवसः ॥ ४५ ॥ तस्मान्न्यहः स्मृतः प्राज्ञैराज्यं पंचशतं कृतम् ॥ सीमाक्षमश्च भवश्च त्रयः पुत्रावभूविरे ॥ ४६ ॥ न्यूहः स्मृतो विष्णुभक्त
स्मोऽहं ध्यानपरायणः ॥ एकदा भगवान् विष्णुस्तत्स्वप्ने तु समागतः ॥ ४७ ॥ वत्स न्यूहः शृणुष्वेदं प्रलयं सप्तमेऽहनि ॥ भविता त्वं जने रसायै

नावमारुह्यसत्वरम् ॥ ४७ ॥ जीवनंकुरुभक्तैर्द्रुसर्वश्रेष्ठोभविष्यसि ॥ तथेतिमत्वासुनिर्वाणकृत्वासुषुष्टिताम् ॥ ४८ ॥ हस्तत्रिशूल
 र्भाचंपचाशद्वस्तविस्तृताम् ॥ त्रिशद्वस्तोच्छ्रितारम्यांसर्वजविसमान्विताम् ॥ ४९ ॥ आरुह्यस्वकुलैस्साङ्गैर्विष्णुध्यानपरोऽभवत् ॥ सांवर्तकेमे
 वगणोमहद्वेणसमन्वितः ॥ ५० ॥ चत्वारिंशद्दिनान्येवमहद्वष्टिमकारयत् ॥ सर्वतुभारतवर्षजलैःप्लाव्यतुसिंधवः ॥ ५१ ॥ चत्वारोमि
 लिताःसर्वविशालायांनचागताः ॥ अष्टाशीतिसहस्राणिमुनयोब्रह्मादिनः ॥ ५२ ॥ न्यूहश्चस्वकुलैस्सार्धशेषस्सर्वविनाशिताः ॥ तदाच
 मुनयस्सर्वैर्विष्णुमायांप्रतुष्टुवुः ॥ ५३ ॥ मुनयञ्जुः ॥ नमोदेव्यैमहाकाल्यैर्देवक्यैचनमोनमः ॥ महालक्ष्म्यैर्विष्णुमात्रेराधादेव्यैनमोनमः
 ॥ ५४ ॥ रेवत्यैगुण्यवत्यैचस्वर्णवत्यैनमोनमः ॥ कामाक्ष्यैचमायैचनमोमात्रेनमोनमः ॥ ५५ ॥ महावातप्रभावेनमहामेघरवेणच ॥
 जलधारारिभिरुग्राभिर्भयंजातंहिदारुणम् ॥ ५६ ॥ तस्माद्रुद्राद्रैरवित्त्वमस्मान्संरक्षीकरात् ॥ तदाप्रसन्नासादेवीजलंशतंतथाकृतम् ॥ ५७ ॥
 अब्दांतरेमहासर्वास्थलीभूत्वाप्रदृश्यते ॥ आराक्ष्यशिषिणानामहिमाद्रेस्तटभूमयः ॥ ५८ ॥ न्यूहस्तत्रस्थितोनावमारुह्यस्वकुलैस्सह ॥
 जलतिभूमिमागत्यतत्रवासंकरोतिसः ॥ ५९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थगखंडापरपर्यायेद्वापरनृपोपाख्यानं नाम
 चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४॥४॥ शौनकउवाच ॥ सांप्रतंवर्ततेयैवैप्रलययतिमुनीश्वर ॥ द्विव्यद्वष्टिप्रभावेनज्ञातंब्रूहिततःपरम् ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥
 न्यूहोनामस्मृतोम्लेच्छोविष्णुमोहंतदाकरोत् ॥ तदाप्रसन्नोभगवांस्तस्यवंशःप्रवर्द्धितः ॥ २ ॥ म्लेच्छभाषाकृतातेनेवेदवाक्यपराङ्मुखाः ॥
 कलेश्वदृक्ष्येब्राह्मीभाषांकृत्वाऽपशब्दगाम् ॥ ३ ॥ न्यूहायदत्तवान्देवोबुद्धीशोबुद्धिगःस्वयम् ॥ विलोमंचकुतंनमन्यूहेनत्रिसुतस्यैव
 ॥ ४ ॥ सिमश्चहामश्चतथायाकृतोनामविश्रुतः ॥ याकृतःसप्तपुत्राश्चजुग्राभोजूजएवसः ॥ ५ ॥ मादीतथाचयूनानस्तूवल्लोमसकस्तथा ॥
 तीरासश्चतथातेषांनमभिर्देशउच्यते ॥ ६ ॥ जुम्रादशकनाब्जश्चरिफतश्चतर्जुमः ॥ तन्नाम्नाचस्मृतदेशायूनाद्यापेसुताःस्मृताः ॥ ७ ॥
 इलीशस्तरलीशश्चकिर्त्तिहूदानिरुच्यते ॥ चतुर्भिर्नामभिर्देशास्तेषांतेषांप्रचकिरे ॥ ८ ॥ द्वितीयतनयाद्दामात्सुताश्चत्वारएवते ॥ कुशो
 मिश्चकूजश्चकनअंस्तत्रनामोभः ॥ ९ ॥ देशाःप्रसिद्धाम्लेच्छानांकुशात्पट्टतनयाःस्मृताः ॥ सर्वाचैववहबीलश्चसर्वतोरगमस्तथा ॥ १ ॥

तथासवितिकानामनिमरूहमहाबलः ॥ तेषांपुत्राश्चकलनः सिनारोरकउच्यते ॥ ११ ॥ अक्कदोबोवुनश्चैवसरनादेशेकाश्चत ॥ श्रावयित्वासु
नीन्सूतोयोगानिद्रावशगतः ॥ १२ ॥ द्विसहस्रेशताष्टाब्देन्तेबुद्धापुनरब्रवीत् ॥ सिमवशंप्रवक्ष्यामिमोक्ष्यष्टः सभूपतिः ॥ १३ ॥
राज्यंपंचशतवर्षेतेनम्लेच्छेनसत्कृतम् ॥ अर्कस्मदस्तस्यमुतश्चतुःत्रिंशच्चराज्यकम् ॥ १४ ॥ चतुश्शतंपुनर्ज्ञेयसिलहस्तनयोभ
वत् ॥ राज्यंतस्यस्मृतंतत्रषष्ठ्युत्तरचतुःशतम् ॥ १५ ॥ इव्रतस्यमुतज्ञेयः पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ फलजस्तस्यतनयश्चत्वारिंशद्वयं
शतम् ॥ १६ ॥ राज्यंकृतंतुतस्माच्चरऊनाममुतःस्मृतः ॥ सप्तत्रिंशच्चद्विंशतंतस्यराज्यंप्रकीर्तितम् ॥ १७ ॥ तस्माच्चज्जउत्पन्नः पितुस्तुल्यंकृ
तंपदम् ॥ नहूरस्तस्यतनयोवयःषष्ठ्युत्तरंशतम् ॥ १८ ॥ ताहरस्तस्यतनयः पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ तस्मात्पुत्रोऽविरामश्चनहूरोहारनस्त्रयः ॥ १९ ॥
एवंतेषांस्मृतावंशानाममात्रेणकीर्तिताः ॥ सरस्वत्याश्चशोपेनम्लेच्छभाषामहाधमाः ॥ २० ॥ तेषांद्वाद्विः कलौचासिस्संक्षेपेणप्रकीर्तिता ॥
संस्कृतस्यैववाणितुभारतंवर्षमुद्व्यताम् ॥ २१ ॥ अन्यखंडेगतासैवम्लेच्छाद्यानिदिनोऽभवन् ॥ एवंतेविप्रकथितंविष्णुभक्तद्विजैस्सह ॥
॥ २२ ॥ व्यासउवाच ॥ तच्छ्रुत्वासुनयस्सर्वेविशालायानिवासिनः ॥ नरनरायणदेवंसंपूज्यविनयान्विताः ॥ २३ ॥ ध्यानंचक्रुमुदायु
क्ताद्विशंतपरिवत्सरान् ॥ तत्पश्चाद्वादितास्सर्वेऽशनकाद्यामुनीश्वराः ॥ २४ ॥ संख्यातर्पणदेवार्चाः कृत्वाध्यात्वाजनादनम् ॥ लोमहर्ष
णमासीनंप्रच्छ्रुर्विनयान्विताः ॥ २५ ॥ व्यासोऽप्यमहाभागचिरंजीविमहामते ॥ सांप्रतंवर्ततेयवैराजान्तमेवदप्रभो ॥ २६ ॥ सूत
उवाच ॥ त्रिसहस्राब्दसंप्रातेकलौभागवतंदन ॥ आवन्तेऽंखनमासासंप्रतंवर्ततेनृपः ॥ २७ ॥ मेच्छदेशेकपतिरथराज्यं करोतिवै ॥
शृणुतत्कारणंसर्वैथस्यविवर्धनम् ॥ २८ ॥ द्विसहस्रेकलौप्रातेम्लेच्छवंशविवादिता ॥ भूमिम्लेच्छमयीसर्वानानापथविवादिता ॥ २९ ॥
ब्रह्मावर्तमृतेतत्रसरस्वत्यास्तदंशुभम् ॥ म्लेच्छाचार्यश्चमृशाख्यस्तन्मतैः पूरितंजगत् ॥ ३० ॥ देवार्चनेवेदभाषानष्टाप्रतिकलौ
गुगे ॥ तल्लक्षणंशृणुमुनेम्लेच्छभाषाश्चतुर्विधाः ॥ ३१ ॥ व्रजभाषामहाराष्ट्रियावनीचगुरुडिका ॥ तासांचतुल्लेखविधाभाषाश्चान्यास्तथै
वच ॥ ३२ ॥ पानीयंचस्मृतंपानीबुभुक्षाभूखउच्यते ॥ पानीयंपापडिभाषाभोजनंकनंस्मृतम् ॥ ३३ ॥ इष्टुद्धरवः प्रोक्त इस्तिनीमसपा

वनी ॥ आहुतिर्वैआहुतिददातिचदधातिच ॥ ३४ ॥ पितृपैतरभ्राताचबादरः पतिरेवच ॥ सेतिसायावनीभाषाश्चआस्यस्तथापुनः ॥
 ॥ ३५ ॥ जानुस्थानेजैनुशब्दः सप्तसिंधुस्तथैवच ॥ हस्तहिन्दुर्यावनीचपुनर्ज्ञायगुरुंडिका ॥ ३६ ॥ रविवारेचसंडेचफाल्गुनेचै
 वफर्बरी ॥ षष्ठिश्चसिक्सटीज्ञेयातदुदाहारमीदृशम् ॥ ३७ ॥ यापवित्रासप्तपुरितासुहिंसाप्रवर्तते ॥ दस्यवःशबरामिच्छासूखायै
 स्थितानराः ॥ ३८ ॥ म्लेच्छदेशेषुद्विवंतोनरावैम्लेच्छधर्मिणः ॥ म्लेच्छाधीनागुणाःसर्वेष्वगुणाःआर्यदेशके ॥ ३९ ॥ म्लेच्छराज्यं
 भारतेचतद्विपिषुस्मृतंतथा ॥ एवंज्ञान्त्वामुनिश्रेष्ठहरिभजमहामते ॥ ४० ॥ तच्छ्रुत्वामुनयस्सर्वैरेदनंचक्रिरेबहु ॥ ४१ ॥ इतिश्रीभविष्ये
 महापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थगुलंडापरपरायिकालियुगभूपवर्णनोनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ४१ ॥ शौनकउवाच ॥ ब्रह्मावर्तकथंम्लेच्छा
 नप्राप्ताःकारणंवद ॥ सूतःप्राहशृणुष्वेदंसरस्वत्याःप्रभावतः ॥ १ ॥ म्लेच्छाःप्राप्तानतत्स्थानेकाश्यपोनामवैद्विजः ॥ कलौप्राप्तेसहस्राब्देस्व
 र्गात्प्राप्तःसुराज्ञया ॥ २ ॥ आर्यावर्तचित्तपत्नीदशपुत्रानकल्मषान् ॥ काश्यपात्सालब्धवर्ततिषांनामानिमेशुणु ॥ ३ ॥ उपाध्यायोदीक्षितश्च
 पाठकःशुक्लमिश्रकौ॥अग्निहोत्राद्विवेदीचत्रिवेदीपाण्ड्यएवच ॥ ४ ॥ चतुर्वेदीतिकथितानामतुल्यागुणाःस्मृताः ॥ तेषामध्येकाश्यपश्चसर्वज्ञा
 नसमान्वितः॥ ५ ॥ काश्मीरेप्राप्तवान्शोऽपिजगदम्बांसरस्वतीम् ॥ तुष्टावपूजनंकृत्वाऋक्पुष्यैस्तथाक्षतैः ॥ ६ ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैःगुष्पंजलिसम
 न्वितः॥ ७ ॥ काश्यपउवाच ॥ मातःशंकरदयितेमयितेकरुणाकुतोनास्ति॥भोऽसित्वंजगदंबाजगतःकिंमांबहिर्नयसि॥८॥देवित्वंसुरहेतौ
 धर्मद्रोहिणमाशुहंसिमातः॥उत्तमसंस्कृतभाषांत्वंकुरुम्लेच्छांस्त्वमोहयेःशीघ्रम्॥९॥अंबत्वंबहुरूपाहुंकाराद्भ्रूलोचनंहंसि ॥भीमंदुर्गादित्यंह
 त्वाजगतांसुखंनयसि ॥ १० ॥ दंभमोहंघोरंरगर्वहत्वासदासुखंशेषे ॥ बोध्यमातर्जगतोदुष्टात्राष्टान्कुरुर्वै ॥ तदाप्रसन्नासादेविभोमुनेस्तस्य
 मानसे ॥ ११ ॥ वासंकृत्वादौज्ञानमिश्रदेशेमुनिर्गतः॥सर्वान्म्लेच्छान्मोहयित्वाकृत्वाथतान्द्विजन्मनः॥१२॥संख्यादशसहस्रंवनस्पतुर्द्विज
 न्मनाम् ॥ द्विसहस्रंस्मृतावैश्याःशेषाःशूद्रसुताःस्मृताः ॥ १३ ॥ तैःसार्द्धमायदेशेससरस्वत्याःप्रसादतः ॥ अवससैद्भुनिश्रेष्ठोमुनिकार्यरतः

सदा ॥ १४ ॥ तेषामार्यसमूहानंदिव्याश्चरदानतः ॥ वृद्धिर्भवति बहुलाचुष्कोटिनरास्त्रियः ॥ १५ ॥ तेषांपुत्राश्चपौत्राश्चतद्रूपः काश्यपोमुनिः ॥
विशोत्तरशतं वर्षतस्य राज्यं प्रकीर्तितम् ॥ १६ ॥ राज्यपुत्राल्यदेशे च शूद्राश्चाष्टसहस्रकाः ॥ तेषां भूपश्चायपृथुस्तस्माज्जातस्समागधः ॥ १७ ॥
मागधं नाम तत्पुत्रमभिषिच्यथयौमुनिः ॥ इति श्रुत्वाऽपुश्रेष्ठः शौनको हर्षमागतः ॥ १८ ॥ सूतं पौराणि कृतं त्वाधिष्णुध्यानपरोऽभवत् ॥ पुन
श्चत्वारि वर्षान्ते बोधितामुनयस्तथा ॥ १९ ॥ नित्यनैमित्तिकं कृत्वा पप्रच्छुरिदमादरात् ॥ लोमहर्षणमेबूहिरेकाजानश्चमागधात् ॥ २० ॥ कलौ
राज्यं कृतं यैस्तु व्यासि शिष्यवदस्व नः ॥ सूत उवाच ॥ मागधो मागधे देशे प्राप्तावन्काश्यपात्मजः ॥ २१ ॥ पितृराज्यं स्मृतं तेन त्वार्यदेशः पृथक्कृ
तः ॥ पांचालात्पूर्वतो देशो मागधः परिकीर्तितः ॥ २२ ॥ आग्नेय्यांचकालिगश्च तथा वत्स्तु दक्षिणे ॥ आनते देशेनैर्ऋत्यासिंधुदेशस्तु पश्चिमे ॥ २३ ॥
वायव्यैकैकयो देशो मद्रदेशस्तथोत्तरे ॥ ईशाने च वैकोणिन्दश्चायदेशश्चतःकृतः ॥ २४ ॥ देशनाम्ना तस्य सुतामगधस्य महात्मनः ॥ तेभ्योऽज्ञानि
प्रदत्तानि तत्पश्चात्क्रतुमुद्रहन् ॥ २५ ॥ बलभद्रस्तदा तुष्टो यज्ञभावेन भावितः ॥ शिशुना गः क्रतोर्जातिबलभद्रांशं भवः ॥ २६ ॥ शतवर्षं कृतराज्यं
काकवर्मा सुतोऽभवेत् ॥ तद्राज्यं नवति वर्षे क्षेमधर्मात्तोऽभवत् ॥ २७ ॥ अशीति वर्षं राज्यं तत्क्षेत्राजस्तत्सुतोऽभवत् ॥ दशहीनं कृतराज्यं
वेदमिश्रस्ततोऽभवत् ॥ २८ ॥ दशहीनं कृतराज्यं ततोऽजातिरपुस्सुतः ॥ दशहीनं कृतराज्यं दंभकस्तनयोऽभवत् ॥ २९ ॥ दशहीनं कृतं
राज्यमुदयाश्चस्ततोऽभवत् ॥ दशहीनं कृतराज्यं नंदवर्धन एव तत् ॥ ३० ॥ दशहीनं कृतराज्यं तस्मान्नदसुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतं
राज्यं शूद्रागर्भसमुद्रवः ॥ ३१ ॥ नन्दाज्जातः प्रनन्दश्च दशवर्षं कृतं पदम् ॥ तस्माज्जातः परानन्दः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥ ३२ ॥ तस्माज्जा
तस्समानंदो विशद्वर्षं कृतं पदम् ॥ तस्माज्जातः प्रियानन्दः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥ ३३ ॥ देवानंदस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥ यज्ञ
भंगस्तु तस्मात्पितुर्ऋकृतं पदम् ॥ ३४ ॥ मौन्यिन्दस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥ महानन्दस्ततो जातः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥
॥ ३५ ॥ एतस्मिन्नेव काले तु कलिना संस्तुतो हरिः ॥ काश्यपादुद्रवो देवो गौतमो नाम भविश्रुतः ॥ ३६ ॥ बौद्धधर्मचरं स्कृत्य पट्टेण प्राप्ता
न्हरिः ॥ दशवर्षं कृतराज्यं तस्माच्छाक्यमुनिः स्मृतः ॥ ३७ ॥ विशद्वर्षं कृतराज्यं तस्माच्छुद्रोदोनोऽभवत् ॥ त्रिशद्वर्षं कृतराज्यं शाक्य

सिंहस्ततोऽभवत् ॥ ३८ ॥ शताद्रौ द्विसहस्रेऽब्देव्यतीतिसोऽभवत्पुः ॥ कलेः प्रथमचरणे वेदमार्गा विनाशितः ॥ ३९ ॥ षष्टिवर्षकृतराज्यं
 सर्ववैद्वानराः स्मृताः ॥ नरेषु विष्णुर्नृपतिर्यथा राजा जातथा प्रजाः ॥ ४० ॥ विष्णोर्वीर्यानुसारेण जगद्धर्मः प्रवर्तते ॥ तस्मिन्हरीये शरणं
 प्राप्तामायापतौ नराः ॥ ४१ ॥ अपि पापसमाचारा मोक्षवतः प्रकीर्तिताः ॥ शक्यसिंहहृद्भ्रसिंहः पितुरर्द्धकृतं पदम् ॥ ४२ ॥ चंद्रगुप्तस्त
 स्य सुतः पौरसाधिपतेः सुताम् ॥ सुलूवस्य तथोद्ब्रह्मयावनी बौद्धतत्परः ॥ ४३ ॥ षष्टिवर्षकृतराज्यं विंदुसारस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं
 कृतराज्यमशोकस्तनयोऽभवत् ॥ ४४ ॥ एतस्मिन्नेव काले तु कान्यकुब्जो द्विजोत्तमः ॥ आर्बुदं शिखरं प्राप्य ब्रह्महोममथाकरोत् ॥ ४५ ॥
 वेदमंत्रप्रभावाच्च जाताश्चत्वारिंशत्रियाः ॥ प्रमरस्सामवेदी च चपहानिर्यजुर्वेदः ॥ ४६ ॥ त्रिवेदी च तथा शुद्धोर्वासा परिहारकः ॥ ऐरावतकुले जाता
 ऽगजानां रुद्ध्येते पृथक् ॥ ४७ ॥ अशोकं स्ववशं च कुस्तं वैवौद्धा विनाशिताः ॥ चतुर्लक्षाः स्मृता बौद्धा दिव्यशस्त्रैः प्रहारिताः ॥ ४८ ॥ अवन्ते प्रमरो भूपो
 श्वतुर्यौ जनविस्तृताम् ॥ अम्बावर्तनामपुरमिध्यास्य सुखितो भवत् ॥ ४९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिमर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपार्श्वे
 लियुगभूपवर्णनोपाख्यानपद्योऽध्यायः ॥ ६ ॥ सुत उवाच ॥ चित्रकूटगिरौ देशे परिहारोर्महीपतिः ॥ कलिं जरपुरं रम्यमकोशाय तनं स्मृतम् ॥ १ ॥
 अध्यास्य बौद्धहंतां सुखितो भवदूर्जितः ॥ राजपुत्राख्यदेशे च चपहानिर्महीपतिः ॥ २ ॥ अजमेरपुरं रम्यं विधिशोभासमन्वितम् ॥ चातुर्वर्ण्ययुतं
 दिव्यमध्यास्य सुखितो भवत् ॥ ३ ॥ शुक्लानाममर्हीपालो गताननं मंडले ॥ द्वारकां नाम नगरीमध्यास्य सुखितो भवत् ॥ ४ ॥ शौनक उवाच ॥
 तेषामन्युद्भवानां च ये भूपाराज्यसत्कृताः ॥ तामेन्बूहिमहाभागमृतो वाक्यमथाब्रवीत् ॥ ५ ॥ गच्छध्वं ब्राह्मणाः सर्वयोगनिद्रावशो ह्यहम् ॥
 तच्छ्रुत्वा मुनयः सर्वे विष्णोर्ध्यानं प्रचक्रिरे ॥ ६ ॥ पूर्णे द्वे च सहस्रान्ते मृतो वाचनमब्रवीत् ॥ सप्तत्रिंशत्ते वर्षे देशाब्दे चाधिके कलौ ॥ ७ ॥
 प्रमरो नाम भूपालः कृतराज्यं च षट्समाः ॥ महामहस्ततो जातः पितुरर्द्धकृतं पदम् ॥ ८ ॥ देवोपि स्तनयस्तस्य पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥
 देवदूतस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यं स्मृतं पदम् ॥ ९ ॥ तस्माद्गंधर्वसेनश्च पंचाशदब्दभूपदम् ॥ कृत्वा च स्वसुतं शंखमभिषिच्य वनंगतः ॥ १० ॥
 शंखेन तत्पदं प्राप्तराज्यां त्रिंशत्समाः कृतम् ॥ देवांगनावीरमतीशक्रेण प्रेषिता तदा ॥ ११ ॥ गंधर्वसेनं संप्राप्य पुत्रस्तनमजिजनत् ॥

सुतस्य जन्मकाले तु न भस्युष्पवृष्टयः ॥ १२ ॥ पेतुर्दुर्भयानि दुर्वीति वाताः मुखप्रदाः ॥ शिवदृष्टिर्द्विजो नाम शिष्यैस्साद्ध्वनंगतः ॥ १३ ॥
 विशाद्विः कर्मयोगे च समाराध्या शिवोऽभवत् ॥ पूर्णोऽत्र शच्छते वर्षे कलप्राप्ते भयंकरे ॥ १४ ॥ शकानां च विनाशार्थं धर्मविवृद्धये ॥ जा
 तदिशवाज्ञासोऽपि कैलासाद्ब्रह्मकालयात् ॥ १५ ॥ विक्रमादित्यनामानं पितृकृत्वमुमोद ह ॥ सवालोऽपि महाप्राज्ञः पितृमातृप्रियंकरः ॥ १६ ॥
 पंचवर्षवयः प्राप्ते तपसोऽथैव नंगतः ॥ द्वादशाब्दं प्रयत्नेन विक्रमेण कृतं तपः ॥ १७ ॥ पश्चादन्वावर्तो दिव्यापुरियातः श्रिया न्वितः ॥ दिव्यं सिं
 हासनं रम्यं द्वात्रिंशन्मूर्तिसंयुतम् ॥ १८ ॥ शिवेन प्रेषितं तस्मै सोऽपि तत्पदमग्रहीत् ॥ वैतालस्तस्य रक्षार्थं पर्वत्यानिर्मितो गतः ॥ १९ ॥
 एकदा स नृपविरो महाकालेश्वरस्थलम् ॥ गत्वा सभूजया मासदेवैर्वापि नाकिनम् ॥ २० ॥ सभाधर्ममयितत्र निर्मितं ताव्यूहविस्तरा ॥ नाना
 धातुकृतस्तम्भानां माणि विभूषिता ॥ २१ ॥ नानादुमलताकीर्णां पुष्पवल्लीभिरन्विता ॥ तत्रासिंहासनं दिव्यं स्थापितं तेन शौनके ॥ २२ ॥
 आहूय ब्राह्मणान्मुख्यान् देवदेवांगपारगान् ॥ पूजयित्वा विधानेन धर्मगाथां शृणोत् ॥ २३ ॥ एतस्मिन्नन्तरे तत्र वैतालोलोनाम देवता ॥
 सकृत्पद्मब्राह्मणरूपं जयाशोभिः प्रशस्यतम् ॥ २४ ॥ उपविश्यासनं विप्रो राजानमिदमब्रवीत् ॥ यदिते श्रवणे श्रद्धाविक्रमादित्यह
 पते ॥ २५ ॥ वर्णयामि महाख्यानमिति हाससमुच्चयम् ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रातिसर्गपर्वणि चतुर्थगुणखंडापरपार्ये कलियुगरविश
 शिवं शंभूपर्वणं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ६४ ॥ इति प्रथमखण्डः संपूर्णः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥
 श्रीगणेशाय नमः ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्तस्तु वैतालोलो महाकालेश्वरस्थितः ॥ शिवं मनसि संस्थाप्य राजानमिदमब्रवीत् ॥ १ ॥ विक्र
 मादित्यभूपांश्च शृणु गाथां मनोरमा ॥ वाराणसीपुरी रम्या महेशो यत्र तिष्ठति ॥ २ ॥ चातुर्वर्ण्यप्रजायत्र प्रतापमुकुटो नृपः ॥ महादेवी
 च महिषी धर्मज्ञस्य महीपतेः ॥ ३ ॥ तत्पुत्रो वज्रमुकुटोर्मंत्रिणः सुतवच्छभाः ॥ षोडशाब्दे यः प्राप्तिं हयारूढोऽवंगतः ॥ ४ ॥ अमात्यतनय
 श्वेष बुद्धिदक्ष इति श्रुतः ॥ हयारूढो गतः सार्धं समानवयसावने ॥ ५ ॥ सदृशविपिनं रम्यं मृगपक्षिसमन्वितम् ॥ सुमोदवज्रमुकुटः कामाश्रय
 वंशगतः ॥ ६ ॥ तत्रादिव्यं सरोरम्यं नानापक्षिनादितम् ॥ तस्य कूले शिवस्थानं मुनिवृद्धैः प्रपूजितम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वा तत्र गतौ विरौ परमानं
 दमापतुः ॥ एतस्मिन्नन्तरे भूपकरणटकभूपतेः ॥ ८ ॥ दंतवक्रस्य तनयान्मापद्मावतीमता ॥ कामदेवं नमस्कृत्य कामिनीं कामरूपिणीं ॥ ९ ॥

चिक्रीडेसखिभिःक्रीडांसरोमध्यमनोहरा ॥ तदातुवज्रमुकुटोमंदिरादागतोबहिः ॥ १० ॥ दृष्ट्वापद्मावतींवालांतुल्यरूपगुणान्वि-
 ताम् ॥ मूर्छितःपतितोभूमौसादृश्वतुमुमोहवै ॥ ११ ॥ प्रबुद्धवेज्रमुकुटोमांपाहिशिवशंकर ॥ इत्युक्त्वाभूपतनयःपुनर्बलांददर्शह ॥
 ॥ १२ ॥ शिरसःपद्मकुसुमसंगृहीत्वातुर्कणयोः ॥ कृत्वाचखानदशनैःपादयोर्दधतीपुनः ॥ १३ ॥ पुनर्गृहीत्वातत्पुष्पंहृदयेसंप्रवेशितम् ॥
 ॥ इतिभावंचसाकृत्वाऽऽलिभिःसार्धययैगृहम् ॥ १४ ॥ तीर्थार्थचसमंपित्रासंप्राप्तागिरिजवने ॥ तस्यांगतायांसनृपोसारबाणेनपीडितः ॥
 ॥ १५ ॥ महर्त्मानसीपीडांप्राप्तवान्मोहमागतः ॥ उन्मादीवततोभूत्वाखानपानविवर्जितः ॥ १६ ॥ ध्यात्वापद्मावतींवालांमौनव्रत-
 मचीकरत् ॥ तदाकोलाहलोजातःप्रतापमुकुटांतिके ॥ १७ ॥ कुमारःकांदांशंप्राप्तइतिहहैतिसर्वतः ॥ त्रिदिनंतेमंत्रिसुतोबुद्धिक्षोविशा-
 रदः ॥ १८ ॥ अब्रवीद्वज्रमुकुटं सत्यंकथयभूपते ॥ सआह्वारणंसर्वथाजातंसरोवरे ॥ १९ ॥ तच्छ्रुत्वाबुद्धिक्षश्चविहस्याहमहीपतिम् ॥ महाक-
 ष्टेनसादेवीमित्रत्वंहिगमिष्यति ॥ २० ॥ करणाटकभूपस्यवज्रदंतस्यसामुता ॥ पद्मावतीतिविख्यातादधतीत्वांस्वमानसे ॥ २१ ॥ पुष्प-
 भावेनज्ञात्वाहंत्वांनयामितदंतिके ॥ इत्युक्त्वातस्यपितरंप्रतापमुकुटंप्राति ॥ २२ ॥ आह्वानांदेहिभूपालयास्येहंकरणाटके ॥ त्वत्सुतस्यचि-
 कित्सार्थसवज्रमुकुटोचिरम् ॥ २३ ॥ आयामिनात्रसंदेहोयदिजिवियसेसुतम् ॥ तथेतिमत्त्वासनृपःप्रादात्पुत्रंचमंत्रिणे ॥ २४ ॥ हयारूढौगतौशत्रिं-
 दंतवक्रस्यपत्तने ॥ काचिदृद्धास्थितातत्रतस्यागेहंचतौगतौ ॥ २५ ॥ बहुद्रव्यंददौतस्यैबुद्धिक्षोविशारदः ॥ ऊषतुमंदिरंतास्मिन्नात्रिवोरतमोवृ-
 ताम् ॥ २६ ॥ प्रातःकालेतुसावृद्धगच्छंतीराजमंदिरम् ॥ तामाहमंत्रितनयःशृणुमातर्वचोमम ॥ २७ ॥ पद्मावतींचसंप्राप्यैकतिमद्वचनंवद ॥
 ज्येष्ठशुक्लस्यपंचम्यामिदुवारसरोवरे ॥ २८ ॥ योदृष्टःपुरुषोरभ्यस्तवदर्थेसमुपागतः ॥ इतिश्रुत्वाययौवृद्धापद्व्यंतस्यैवदयत् ॥ २९ ॥
 रुष्टापद्मावतीप्राहचंदनाद्रौगुलीयका ॥ गच्छगच्छमहदुष्टेतलेनोरस्यताडयत् ॥ ३० ॥ अंगुलीभिःकपोलैंचतस्याःस्पृष्ट्वाययौगृहम् ॥
 सातुवृद्धाबुद्धिक्षंसर्वभावंन्यवेदयत् ॥ ३१ ॥ स्वमित्रंदुःखितंप्राहशृणुमित्रशुचंत्यज ॥ तमाहभूपतेःकन्याप्राणप्रियवचःशृणु ॥ ३२ ॥
 त्वदर्थेताडितंवक्षःकदामित्रंभविष्यति ॥ श्रुत्वात्वन्मधुरंवाक्यंरजोदेहेसमागतम् ॥ ३३ ॥ रजस्वलंतेभोमित्रतवात्यंघुबितास्म्यहम् ॥

इति श्रुत्वा भूपुतः परमानन्दमायौ ॥ ३४ ॥ त्रिदिनं तिसृषु पञ्चावत्येन्ये वेदयत् ॥ त्वामुत्सुकः स भूपालस्तव दर्शनं लालसः ॥ ३५ ॥
 तं भजस्वाद्युश्रोणि स फलं जनिं कुरु ॥ इति श्रुत्वा महादृष्टा समस्यार्द्रांशुल्यिकाम् ॥ ३६ ॥ गवाक्षद्वारि निष्कास्य तलपृष्ठे च ताडिता ॥
 तथैव वृद्धा तं प्राप्य मंत्रिणं कथं तिहति ॥ ३७ ॥ प्रसन्नो बुद्धिदक्षश्च मित्रं प्राह शृणुष्व भोः ॥ पश्चिमे दिशि भोः स्वाभिगन्वाक्षतवर्निमितम् ॥ ३८ ॥
 अर्द्धरात्रे तु संप्राप्य भजमां कामविह्वलाम् ॥ श्रुत्वा तद्भ्रमुकुटः प्रिया दर्शनं लालसः ॥ ३९ ॥ ययौ शीघ्रं महाकारि मर्णो तां मरामयत् ॥ मा
 सति कामाक्षि थिलो मित्रदर्शनं लालसः ॥ ४० ॥ पञ्चावतीं प्रियां प्राह शृणु वाक्यं वरानने ॥ येन प्राप्तवती महावंसु भूः सुरदुर्लभा ॥ ४१ ॥
 समित्रो बुद्धिदक्षश्च किनुतिष्ठति सांप्रतम् ॥ आज्ञां दिहि प्रिये मद्ब्रह्म यास्यामि ते तिकम् ॥ ४२ ॥ इति श्रुत्वा वचस्तनयनिष्ठं कुलिशोपमम् ॥
 मिष्टान्नं स विषं कृत्वा मंत्रिणे सान्य वेदयत् ॥ ४३ ॥ तदा तु बुद्धिदक्षश्च मित्रं प्राह शृणु प्रजकः ॥ ज्ञात्वा तत्कारणं सर्वं न तु भक्षितवान् स्वयम् ॥ ४४ ॥
 एतस्मिन्नन्तरे प्राप्ता भूपतिस्त्वरया निवतः ॥ विवेकवंतं मित्रं तं दृष्ट्वा प्राह रुषान्वितः ॥ ४५ ॥ कस्मान्न त्रादितं मित्रं भोजनं मां त्रियाकृतम् ॥ विह
 स्य बुद्धिदक्षस्तु सारमेयं ददौ हिति ॥ ४६ ॥ भुक्त्वा समरणं प्राप्तः सहृद्वि विस्मितो नृपः ॥ स्त्रीचरित्रं च विज्ञाय स्नेहेन्यक्त्वा ब्रवीतु तम् ॥ ४७ ॥
 मित्रं गच्छ गृहं शीघ्रं मया त्यक्ता च पापिनी ॥ स आह शृणु भूपाल गच्छ शीघ्रं प्रियां तिकम् ॥ ४८ ॥ तदलंकारमाहृत्य त्रिशूलं कुरु जातु नि ॥ सु
 प्राप्तां त्यज भो मित्रयसि त्वं मया विचारय ॥ ४९ ॥ इति श्रुत्वा ययौ भूपस्तथा कृत्वा समागतः ॥ स्वमित्रेण ययौ सार्धं स्मशानं रुद्रमण्डपे ॥ ५० ॥ शि
 ष्यं कृत्वा नृपतं संयोगिरूपो हि भूषणम् ॥ विक्रयार्थं ददौ तस्मै स्वमित्राय स बुद्धिमान् ॥ ५१ ॥ स वज्रमुकुटो मत्वा तदा ज्ञानं गतः ॥
 चारो यमिति तं मत्वा बद्ध्वा राज्ञो हिराक्षिणः ॥ ५२ ॥ शीघ्रं निवेदयामासुदतवक्त्रस्तमब्रवीत् ॥ कप्राप्तं भूषणं रम्यं सर्वकथ्यपूरुष ॥ ५३ ॥
 जटिलः प्राह भो राजन् मम शोभनं मद्रुः स्थितः ॥ तेन दत्तं विक्रयार्थं भूषणं स्वर्णगुणितम् ॥ ५४ ॥ इति श्रुत्वा स नृपतिस्तूष्णमाहूय तद्वरुम् ॥
 भूषणं पृष्ट्वा राजयोगी प्राह शृणुष्व भोः ॥ ५५ ॥ स्मशाने संधि तं मंत्रमया योगिस्वरूपिणा ॥ पिशाचि प्रापिता काचित् सस्याश्चिह्नं मया
 कृतम् ॥ ५६ ॥ वामजानुनि शूलं न तया दत्तं हि भूषणम् ॥ ज्ञात्वा तत्कारणं राजसुतानिष्कासिता गृहात् ॥ ५७ ॥ स वज्रमुकुटस्तनुगु

हीत्वागृहमायौ ॥ विहस्यग्राहवैतालः शृणु विक्रमभूपते ॥ ५८ ॥ कस्मैपापंमहत्प्राप्तं चतुर्णामेवदाधुना ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा वच
स्तस्य विक्रमो नास भूपतिः ॥ ५९ ॥ विहस्य भागं वप्राह प्राप्तं पापं हि भूपते ॥ मित्रकार्यममात्येन स्वाभिकार्यं चरक्षिभिः ॥ ६० ॥ भूपपुत्रे
णार्थसिद्धं कृतं तस्माच्च भूपते ॥ महत्पापं च प्राप्तं तेनासा नरकं गतः ॥ ६१ ॥ रजोवर्तं सुतां दृष्ट्वा न विवाहेत यो नरः ॥ स पापी नरकं
याति षष्ठं वर्षं सहस्रकम् ॥ ६२ ॥ गार्ध्वच विवाहैवैकामिन्या च कृतं यया ॥ तस्या विप्रकरो यैव स पापी यमपीडितः ॥ ६३ ॥ अदृष्टदोषां यः कन्या
विवेकेन विनात्यजेत् ॥ स पापी नरकं याति लक्ष वर्षं प्रमाणकम् ॥ ६४ ॥ इति श्रुत्वा स वैतालो धर्मगाथां नृपेरितम् ॥ प्रसन्न हृदयः ग्राह भूपतिं धर्म
तत्परम् ॥ ६५ ॥ इति श्री भविष्य महापुराणे प्रतिसर्ग पर्वणि चतुर्गुणखंडा परपथयिकालियुगीयेतिहाससमुच्चयवर्णनं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥
॥ सूत उवाच ॥ प्रसन्न मनसं भूषं महासिंहासने स्थितम् ॥ द्विजवर्यं स वैतालो वचः ग्राह प्रसन्नधीः ॥ १ ॥ एकदा यमुनातीरे धर्मस्थं लघुरीशुभा
॥ धनधान्यसमायुक्ता चतुर्वर्णसमन्विता ॥ २ ॥ गुणाधिपो महिपालस्तत्र राज्यं चकार वै ॥ हरिशर्मा पुरोधस्तु स्नानपूजनतत्परः ॥ ३ ॥
तस्य पत्नी सुशीला च पतिव्रत परायणा ॥ सत्यशीलः सुतो जातो विद्याध्ययनतत्परः ॥ ४ ॥ तस्यानुजामधुमती शीलरूपयुगान्विता
द्रादृशान्देवयः प्राप्ते विवाहार्थं पितायदा ॥ ५ ॥ आतव भ्रातृसौर्वीचिनुत श्रुमुतावरम् ॥ कदाचिद्राजपुत्रस्य विवाहे स मतो द्विजः ॥ ६ ॥
पठन्ती तु कादया वै सत्यशीलः स्वयंगतः ॥ एतस्मिन्नंतरे राजनिद्रजः कश्चित्समागतः ॥ ७ ॥ वामनो नाम विख्यातो रूपशीलवयोवृतः ॥
सुतामधुमतीं च दृष्ट्वा कामातुराभवत् ॥ ८ ॥ भोजनं छादनं पानं स्वं प्रत्यक्त्वा च विह्वला ॥ चकोरविनिचंद्रं कामबाणप्रपीडिता ॥ ९ ॥ दृष्ट्वा
सुशीलां तां बालां वामनं ब्राह्मणं तथा ॥ वरयामास तां बूलैः स्वर्णद्रव्यसमन्वितैः ॥ १० ॥ हरिशर्मा प्रयागे च द्विजं दृष्ट्वा त्रिविक्रमम् ॥ वेदवेदांग
तत्त्वज्ञं सुतार्थेऽवयत्तदा ॥ ११ ॥ सत्यशीलस्तु कादयवै गुरुपुत्रं च केकावम् ॥ वरित्वा तं भगिन्यर्थे योगैर्गुहं मुदान्वितः ॥ १२ ॥ मायकृष्ण
त्रयोदश्यां भूगोलं शुभं स्मृतम् ॥ त्रयोविप्रास्तदा प्राप्ताः कन्यार्थे रूपमोहिताः ॥ १३ ॥ तस्मिन्काले तु सा कन्या सुभूषणैर्नैव दंशिता ॥ मृतप्रे
तत्त्वमापन्नपूर्वकर्मप्रभावतः ॥ १४ ॥ तदतिब्राह्मणाय तन्कारयामासुरुत्तमम् ॥ नजीवनवती बालागलेन विमोहिता ॥ १५ ॥ हरिशर्मा

तुतत्पृकृत्वावेदविधानतः ॥ आययौमदिरराजन्स्तुतागुणविमोहितः ॥ १६ ॥ त्रिविक्रमस्तुबहुधादुःखकृत्वास्मरानुगः ॥ कथाधारी
 यतीभूत्वादेशदेशांतरंययौ ॥ १७ ॥ केशवस्तुमहादुःखीप्रियास्थानीनिगृहीतवान् ॥ तीर्थात्तिथितः प्रातः कामवाणेनपीडितः ॥ १८ ॥
 भस्मग्राहीवामनस्तुविरहाग्निप्रपीडितः ॥ तस्थौचितायां कामार्तः पत्नीध्यानपरायणः ॥ १९ ॥ एकदाशयूतरिलक्ष्मणख्यपुरेऽनुभे ॥
 त्रिविक्रमस्तुभिक्षार्थेसंप्राप्तोद्विजमंदिरि ॥ २० ॥ तस्मिन्देनेरामशर्माशिवध्यानपरायणः ॥ यतिनंवरयामासभजनार्थस्वमंदिरि ॥ २१ ॥
 तस्यपत्नीविशालाक्षीरचित्वावबहुभोजनम् ॥ आहूययतिनंरान्पत्रमालभमाकरोत् ॥ २२ ॥ तस्मिन्कालेचतद्वालोमृतः पापवशंगतः ॥
 अरोदीत्तस्यसैरंध्रीविशालाक्ष्यपिभर्त्सिता ॥ २३ ॥ नरोदनंत्यक्तवत्पुत्रशोकप्रितापिता ॥ रामशर्मतिदाप्राप्तोमंत्रसंजविनंशुभम् ॥ २४ ॥
 जन्वांसमाजंनंकृत्वाजीवियामासबालकम् ॥ विनयावनतोविप्रस्तंचसंन्यासिनंतदा ॥ २५ ॥ भोजनंकारयित्वातुमंत्रसंजविनंददौ ॥
 त्रिविक्रमस्तुतन्मंत्रंपठित्वायमुनाते ॥ २६ ॥ प्राप्तवान्यत्रसानारीदाहिताहारिशर्मणा ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रराजपुत्रोऽमृतिंगतः ॥ २७ ॥
 दाहितस्तनयः पित्राशोककत्रातदा मुना ॥ जीवंनंप्राप्तवान्बालस्तस्यमंत्रप्रभावतः ॥ २८ ॥ गुणाधिपस्यतनयोरज्ञोधिर्मस्थलीपतेः ॥
 त्रिविक्रमंवचः प्राहवीरबाहुर्महाबलः ॥ २९ ॥ जीवंनंदत्तवान्महंवरयाद्यवरंसम ॥ सविप्रः प्राहभोजनकेशवोनामयोद्विजः ॥ ३० ॥
 गृहीत्वास्थितगतस्तथैतमन्वेषयमाचिरम् ॥ वीरबाहुस्तथा मत्वादूतमागैणतंप्रति ॥ ३१ ॥ प्राप्तस्तंकथयामासयथाप्राप्तं हिजीवनम् ॥ इति
 श्रुत्वावचस्तस्यकेशवोऽस्थिसमन्वितः ॥ ३२ ॥ प्रागत्यास्थीनि सर्वाणि ददौ तस्मैद्विजातये ॥ पुनः संजीविताबालकेशवादीन्वचो
 ऽब्रवीत् ॥ ३३ ॥ योग्याधर्मैण्यस्यांहंतस्मैप्रायामिधर्मिणे ॥ इति श्रुत्वावचस्तस्यामौनवंतस्त्रयः स्थिताः ॥ ३४ ॥ अतस्त्वं विक्रमादि
 त्यधर्मज्ञकथयस्वमे ॥ कस्मैयोग्याचसाबालानाम्नामधुमतीशुभा ॥ ३५ ॥ ॥ मृतउवाच ॥ ॥ विहस्यविक्रमादित्येवैतालप्राहनप्रथाः ॥
 योग्यामधुमतीनिरावमानयद्विजन्मने ॥ ३६ ॥ प्राणदातातुयोविप्रः पितेवशुणतत्परः ॥ अस्थिदातातुयोविप्रोऽप्रातुल्यस्मवेदवित्
 ॥ ३७ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थगुण्डापरपरायणकालियुगीयेतिहाससमुच्चयेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥

॥ सूतउवाच ॥ ॥ विप्रवर्यमहाभागशृणुगाथांमनोरमाम् ॥ वैतालोभूपतिश्रेष्ठपुनर्विक्रममब्रवीत् ॥ १ ॥ वद्धेमान्नगरेरम्येनाना
 जननिषेविते ॥ तत्राभवन्महीपालेरूपसेनोमहाबलः ॥ २ ॥ विद्वन्मालाप्रियातस्यपतिसेवापरायणा ॥ एकदाक्षत्रियःकश्चिन्नाम्नावीरवरः
 स्मृतः ॥ ३ ॥ पुत्रकन्यासपत्नीकोवृत्त्यर्थेसमुपागतः ॥ विनयावनतोभूत्वारूपसेनमहीपातिम् ॥ ४ ॥ किञ्चिच्छ्रुत्वादौस्वर्ण
 सहस्रंप्रत्यहंनृप ॥ वीरसेनस्तुतल्लब्ध्वावन्हौतीर्द्धिजातिषु ॥ व्ययंकृत्वातुतच्छेषसकुल्येभुक्तवान्स्वयम् ॥ एवंवर्षगतेराजत्राजलक्ष्मीः
 शिवाज्ञया ॥ ६ ॥ परीक्षार्थंस्मशानेचरोदनं बहुकुर्वती ॥ अर्धरात्रितदाराजाबुद्ध्वाप्राहस्वसेवकम् ॥ ७ ॥ गच्छवीरवरत्वं
 यतोऽसौश्रूयतेरवः ॥ ज्ञात्वातत्कारणं सर्वमहं शीघ्रं निवेदय ॥ ८ ॥ इति श्रुत्वा वीरवरः शस्त्रास्त्रकुशलो बली ॥ सतत्रगत्वा यत्रास्ते राज
 लक्ष्मीः शुभानना ॥ ९ ॥ क्षणं च श्रुत्वा माहात्म्यं किमर्थोदने स्थिता ॥ महत्कष्टं च किंप्राप्तं कारणं देवि मे वद ॥ १० ॥ इति श्रुत्वा राजलक्ष्मीर्विरसे
 नंतमब्रवीत् ॥ राजलक्ष्मीं च मां विद्धि रूपसेनस्य भूपतेः ॥ ११ ॥ मासान्ते प्रलयं यास्ये तस्माच्छोचामि भो विबलिन् ॥ स आह शृणु भो देवित्वद
 ल्पायुस्समीरितम् ॥ १२ ॥ केन पुण्येन दीर्घायुस्त्वं भवेः कारणं वद ॥ देव्युवाच ॥ महाबाहो महप्राज्ञयिदिते तनयस्य वै ॥ १३ ॥ कपालमपय
 त्वंच चण्डिकायै तदानवा ॥ दीर्घायुर्भविता चाहं स्वामि कार्यप्रसाधय ॥ १४ ॥ इति श्रुत्वा वीररोमं दिरं स्वयमागतः ॥ पत्नीं प्राह प्रसन्नात्मा सुतं देव्यै नि
 वेदय ॥ १५ ॥ तथेत्युक्त्वा तु सासाध्वतिनयं प्राह निर्भया ॥ राज्ञोऽर्थं तव देहं वै पुत्रपासि कुरुष्व तत् ॥ १६ ॥ तथा मत्वा तु तत्पुत्रो भगिन्या मातु
 संयुतः ॥ चण्डिका भवनं प्राप्या ब्रवीत्स्वपितरं तदा ॥ १७ ॥ भोस्तात मे कपालं च चण्डिकायै समर्पय ॥ दीर्घायुर्नयनेन राजलक्ष्मीं श्वतत्कुरु ॥ १८ ॥
 इति श्रुत्वा वीरसेनः शिरश्छिन्त्वा समर्पयत् ॥ तस्यानुजामृता तत्र तथा माता तथा पिता ॥ १९ ॥ दृष्ट्वा तद्रूपसेनस्तु कारणं सर्वमादितः ॥ सेवकं सत्य
 संधं च मत्वा तु स्वाश्रोऽप्ययत् ॥ २० ॥ तदा प्रसन्ना सा देवी नृपमुज्जीव्यमाब्रवीत् ॥ वरं वरय भूपालयथेष्टं शीघ्रमाप्नुयां ॥ २१ ॥ स आह वीरसेन
 स्तु सकुलो जीविमाप्नुयात् ॥ तथेत्युक्त्वा तु सा देवति त्रैवांतरधीयत ॥ २२ ॥ रूपसेनः प्रसन्नात्मा स्वसुतां कामरूपिणीम् ॥ ददौ सुताय वै तालो नृप
 त्तिं प्राह विस्मितः ॥ २३ ॥ मुख्यस्नेहं कृतं केन ते पांमध्ये वदस्व मे ॥ ॥ राजोवाच ॥ मुख्यस्नेहं कृतराज्ञादासाथैस्व तनुं ददौ ॥ २४ ॥ स्वर्णस्नेही वीरवरो

धर्मप्रीतिः पतिव्रता ॥ बंधुप्रीतिः श्रमिणी ॥ पितृस्नेहः पुत्रकः ॥ २५ ॥ महत्स्नेहं कुतः राज्ञा रूपसेनेन धीमता ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रति सर्ग
पर्वणि चतुर्गुणं डापरपययिकलियुगीयेति हाससमुच्चये तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ अमुत उवाच ॥ इति श्रुत्वा स वै तालो राजानमिदमब्रवीत् ॥ कांचिद्भो
गावतीनाम्नानगरीपरमाद्भुता ॥ १ ॥ रूपवर्माच नृपतिस्तत्राज्यं करोति वै ॥ वृडामिणीरितिरुथातः शुको बुद्धिर्विशारदः ॥ २ ॥ तस्य मू
पस्य गेहे च वसन्तु भण्डरे ॥ कदाचिद्रूपवर्माच त्रिशददं दुरुर्जितः ॥ ३ ॥ पप्रच्छ मम योग्या वै शुको कांचिद्रांगना ॥ चेदास्ते तर्हि मे ब्रूहि श्रुत्वा
तंचाब्रवीच्छुको ॥ ४ ॥ समये श्वभूपस्य कन्या चन्द्रवती शुभा ॥ तव योग्या हि भोजनं संप्रतं तां गृहाण वै ॥ ५ ॥ इति श्रुत्वा स नृपतिर्गणेशं द्वि
जसत्तमम् ॥ प्रेषयित्वा दूतैर्द्रव्यं यथोद्वाह्यात्तथा कुरु ॥ ६ ॥ गणेशोऽपि गतस्तूर्णदेशे माधवके शुभे ॥ महादेवं च संपूज्य चकार स्तवनं मुदा ॥ ७ ॥ नमः
शिवाय शान्ताय सर्वाभीष्टप्रदायिने ॥ भवाय शंकरायैव रुद्राय सत्तनमः ॥ ८ ॥ मृडायानंदरूपाय सर्वदुःखहराय च ॥ ९ ॥ इत्युक्तवति विप्रे च त
दांचंद्रवती शुभा ॥ कामातुरा ब्रवीच्चैनानां प्रादुर्गवां च्छित्तदायिनीम् ॥ १० ॥ मम योग्ये श्वपुरुषः कांचिदस्ति महीतले ॥ साहभोरूपवर्माच योग्यो भोगा पु
री पतिः ॥ ११ ॥ इति श्रुत्वा तु सा देवी दुर्गावां च्छित्तदायिनीम् ॥ तुष्टा वमनसामुभ्रयया जातमिदं जगत् ॥ १२ ॥ नमोनमोजगन्मातर्मम कार्य
प्रदायिनि ॥ त्रिलिंगजननं त्वैवैवर्णमूर्तिः सनातनी ॥ १३ ॥ त्वं स्वाहा त्वं स्वधा संधानमस्तस्यैव नमोनमः ॥ नृपतिरूपवर्माणं मत्पतिं कुरु भोः
शिवे ॥ १४ ॥ इति स्तुत्या प्रसन्ना भूज्जगदंबा जगन्मयी ॥ पितरं मागधेशं च मोहयित्वा च मातरम् ॥ १५ ॥ विवाहं कारयामास मासान्तो सिद्धि
रूपिणी ॥ रूपवर्माचंद्रवती बुभुजाते परं सुखम् ॥ १६ ॥ एकस्मिन् दिवसो राजन्मेनां मदमंजरीम् ॥ नृपः प्राह विवाहं त्वं मुकुं केन कुरु श्वभोः ॥ १७ ॥
मेन का प्राह भोजनं विवाहाश्चेदशो मताः ॥ उत्तमाधममध्याश्वपुरुषास्त्रिविधाः स्मृताः ॥ १८ ॥ तथैव त्रिविधाना रीयाया गेयो वरो भवेत् ॥
उत्तमाया भवेन्नारी न योग्या च षडशो मताः ॥ १९ ॥ शृणु तत्कारणं राजन्मया दृष्टं यथा भवत् ॥ इलापुरे वसत्येको वै दृशो लक्षपतिर्धनी ॥ २० ॥
अनपत्यो देव्या जीतस्य पत्नी पतिव्रता ॥ बहुयत्नेन तनयस्तस्य जातो महाधमः ॥ २१ ॥ द्यूतक्रीडा परो नित्यं सुरापाने रतस्सदा ॥ वेदया
गामी महाधूर्तो नित्यमांसाशनः खलः ॥ २२ ॥ तस्य धर्मं चापि तरोऽसमालोक्य वनंगतौ ॥ नरं नारायणं ध्यात्वा परमं पदमापतुः ॥ २३ ॥ मद

पालस्तुतनयःकृत्वास्वर्धनव्ययम् ॥ अन्यदेशेचवृत्त्यर्थजगामधनवर्जितः ॥ २४ ॥ प्रातश्चन्द्रपुरेऽस्यत्रहेमपतिःस्थितः ॥ वृत्तांतं कथ
 यामासैवैहमेमपतिहिसः ॥ २५ ॥ देवयाजीसुतोऽहवैस्वलपवैधनमाहृतम् ॥ देशान्तरेविक्रयार्थेसिंधुमार्गेणप्राप्तवान् ॥ २६ ॥ महाबाहु
 प्रभावेनद्रव्यंतन्मग्नमंभसि ॥ तल्लज्जयानयास्येऽहंपितरंप्रतिमारिष ॥ २७ ॥ इति श्रुत्वाहेमपतिःस्वपत्नीकाममंजरीम् ॥ वचः
 प्राहप्रसन्नात्मासंयोगोविधिनाकृतः ॥ २८ ॥ चंद्रकर्तिसुतांदास्येतद्वरायत्वदाज्ञया ॥ संमंज्यदंपतीराजन्दौकन्यांविधानतः ॥ २९ ॥
 ॥ २९ ॥ स्वगृहेवासयामासमदपालसुतापतिम् ॥ मासमेकमुषित्वातंश्चशुरंग्राहनम्रधीः ॥ ३० ॥ आज्ञां देहिधनाध्यक्षस्वगेहंयामि
 माचिरम् ॥ इति श्रुत्वाहेमपतिःस्वसुतांस्वर्णभूषिताम् ॥ ३१ ॥ चंद्रकर्तिसदासींचतस्मैदत्त्वागृहंयौ ॥ नरान्विसृज्यदुष्टा
 त्माशिविकावाहकान् ॥ ३२ ॥ दासीं हत्वा तदपत्नीं विसृज्य धनवर्जिताम् ॥ एकाकी प्राप्तावान्गेहं मदपालो महाधमः ॥ ३३ ॥
 वर्षांतरे च तत्स्वर्णव्ययं कृत्वा कुमार्गिणे ॥ बुभुक्षितः पुनः शोकं च कारवहुधानुप ॥ ३४ ॥ पुनश्च शुरस्यैव गृहे संप्राप्तवान्बलः ॥
 चंद्रकर्तिसुतं दृष्ट्वा स्वपतिं प्राहनम्रधीः ॥ ३५ ॥ मयानिवेदितं पित्रे धनं चौरैश्च लुंठितम् ॥ अतस्त्वं त्यज संतापं चिरं वसगृहे मम ॥ ३६ ॥
 तथेत्युक्त्वा महाधूर्त उवाच कतिचिदिनम् ॥ ज्ञात्वा विमोहितां पत्नीमर्द्ररात्रे तमोवृते ॥ ३७ ॥ हत्वा तां सययौ गेहं गृहीत्वा बहुभूषणम् ॥
 अयोग्येयमतो राजन्निवाहः शुक्रमेनयोः ॥ ३८ ॥ इति श्रुत्वा शुकः प्राह भूपतिकरुणानिधिम् ॥ विवाहं न करिष्यामि नार्य्या चाधमया सह ॥
 ॥ ३९ ॥ अधमा मे न कानारिदया मां गच्छ कुरुपिणी ॥ उत्तमोऽहं शुको राजन्पुरुषश्चरत्तनुम् ॥ ४० ॥ शृणु तत्कारणं भूय मया दृष्टं महो
 त्तमम् ॥ नगरेकांचनपुरे वणिक्खण्डसपतिः श्रुतः ॥ ४१ ॥ तस्य पुत्रस्तु मे धार्मिं सिंधुगुप्तो गुणी धनी ॥ प्रभावती प्रिया तस्य श्रीदत्तस्तत्सु
 तः स्मृतः ॥ ४२ ॥ विवाहमकरोत्तस्य जयश्रीः पत्तने शुभे ॥ सोमदत्तस्य सुतया जयलक्ष्म्या समान्वितम् ॥ ४३ ॥ श्रीदत्तस्तु गतो देशं वाणि
 ज्यार्थं कुरुस्थलम् ॥ आयाति द्वादशाब्दे तु स धनो गेहमागतः ॥ ४४ ॥ जयलक्ष्मीस्तु कामेन पीडिता पितुर्मंदिरं ॥ अमात्यतनयेनैव होम
 दत्तेन मोहिता ॥ ४५ ॥ दूतमार्गेण तं प्राप्य व्यकुत्वा धनं बहु ॥ रमया मास सानारीतेन सार्द्धं महाधमा ॥ ४६ ॥ त्रिमासान्ते च तत्स्वामी

श्रीदत्तःश्चक्षुरालये ॥ संप्राप्तःसातुतद्वामहृदःखमुपाययौ ॥ ४७ ॥ अर्धरात्रेतुतन्मात्राप्रतिषितस्वपतिंप्रति ॥ जयलक्ष्मीश्वसंप्राप्ताक्रोधे
 नस्फुरिताधरा ॥ ४८ ॥ बहुमानेनस्वपतिस्नेहकृत्वालयययौ ॥ तदातुकुलटासाचगतादूतगृहंप्रति ॥ ४९ ॥ शून्यालयेहोमदत्तोदं
 शितोऽमुजेनवै ॥ मुष्वापमरणंप्राप्यतदाबालासमागता ॥ ५० ॥ वेगेनरमयामासंतंजारविषमोहितम् ॥ पिप्पलस्थःपिशाचश्चदृष्ट्वातां
 जारिणिशुभाम् ॥ ५१ ॥ श्वदेहं चसंप्राप्यरमणीतामरीरामत् ॥ खनित्वादशनैनासां पिप्पलेपरिसोऽग्रामत् ॥ ५२ ॥ कफलोनामचौर
 स्तुदृष्ट्वातत्कारणंतदा ॥ कामिन्याअनुगोभूत्वामादितं तन्मविष्टवान् ॥ ५३ ॥ तदातुजयलक्ष्मीश्चस्वपतिंप्राप्यदुर्भगा ॥ चक्रसारोदंनगाढ
 सर्वलोकाःप्रतस्थिरे ॥ ५४ ॥ नासाहीनांसुतादृष्ट्वासोमदत्तोमहाधनः ॥ बद्धजामातंरंशीघ्रंरंजातिकुमुपाययौ ॥ ५५ ॥ नृपाज्ञयाराज
 दूतास्तमुद्धनमादधुः ॥ तदाकफलःसंप्राप्यसर्वज्ञेन्यवेदयत् ॥ ५६ ॥ मत्वातस्यवचःसत्यंजयलक्ष्मीमहाधमाम् ॥ रासभोपरिसंस्था
 प्यकृत्वादुर्गतिरूपिणम् ॥ ५७ ॥ नगरात्प्रेषयामासवंशार्दूलसेवितम् ॥ अतस्त्वंशृणुभूपालमेनामद्योग्यकानहि ॥ ५८ ॥ इत्युक्त्वासातुवै
 तालेविक्रमंप्राहनम्रधीः ॥ नारीपापाधिकावाथपुरुषस्तद्वस्वमे ॥ ५९ ॥ विक्रमउवाच ॥ ॥ ब्रह्मणोऽगुणरूपस्यमायावर्णस्वरूपिणी ॥
 तमोनपुंसकंज्ञेयंत्रिलोकंतदव्ययम् ॥ ६० ॥ अव्ययंब्रह्मणोऽधाममायालिंगस्वरूपिणी ॥ तयाजातमिदंविश्वंतदंवायैनमोनमः ॥ ६१ ॥ कृवास्त्री
 सर्वदाश्रेष्ठान्निपास्तुपुरुषस्तथा ॥ अव्याधिकश्चपुरुषोनारीकर्मधिकामता ॥ ६२ ॥ कृविमज्ञानमधिकं कथितं पूर्वकोविदैः ॥ कर्मवंधनंपुंसंज्ञान
 निर्वंधनंस्मृतम् ॥ ६३ ॥ अतःपापाधिकानारीपुरुषोऽहंनिकिल्बिषः ॥ ६४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखण्डापरपययैकलि
 शुगीयेतिहाससमुच्चयेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ६४ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ भृगुवर्यमहाभागश्रुत्ववैतालखसः ॥ प्रसन्नात्मावचःप्राहभूषणंज्ञान
 संपदम् ॥ १ ॥ उज्जिन्यामहाराजमहावलदइतिश्रुतः ॥ चंद्रवंशीनृपःप्राज्ञोवेदशान्नाविशारदः ॥ २ ॥ तस्यदूतहोर्दोसः स्वामिकार्यकरः सदा ॥
 भक्तिमालाप्रियातस्यसाधुसेवापरायणा ॥ ३ ॥ तस्यांजातारूपवतीकन्याकमललोचना ॥ महादेवीतिविख्यातासर्वविद्याविशारदा ॥ ४ ॥
 हरिदांसंचसाप्राहशृणुतातवचोमम ॥ मतोऽधिकोनरोयैवैतस्मैमातुदस्वभोः ॥ ५ ॥ तथेत्युक्त्वापिताराजत्राज्ञाहूतोगतः सभाम् ॥

नत्वातं नृपतिः ग्राहहरिदासशृणुष्वभोः ॥ ६ ॥ तैलंगाधिपतिं गच्छ हरिश्चंद्रमहीपतिम् ॥ तस्य क्षेमं तथा ज्ञात्वा मामनिवदय माचिरम् ॥
७ ॥ इति श्रुत्वा द्विजः प्रागाद्धरिश्चंद्रमहामतिम् ॥ कुशलं वर्णयामास महाबल नृपस्य वै ॥ ८ ॥ श्रुत्वा प्रसन्न हृदयो हरिश्चंद्रो महो महिपतिः ॥
श्वशुरस्तस्य नृपतेः स भूयो हर्षमागतः ॥ ९ ॥ हरिदासं संप्रच्छ कलेरागमनं कदा ॥ इत्युक्तः स तु तं ग्राहयूहश्च भविताधिकम् ॥ १० ॥ यदा
राज्यं कृतं तेन कलेरागमनं तदा ॥ ब्रह्मणोऽस्य मुखज्जातमोकारं सत्यपूजितम् ॥ ११ ॥ द्वितीयास्याच्च विविधा भाषालोका विमाहिनी ॥
जाता कलेर्हि तार्थाय यमलोकहितैषिणी ॥ १२ ॥ यदा धर्मचक्रं विपरीतं हि दृश्यते ॥ कलिराज्यं तदा ज्ञेयं तच्छ्रेयस्य प्रियाः स्मृताः ॥ १३ ॥
कलिनाऽधर्ममित्रेण सैवैवानिराकृताः ॥ पापस्यैव मृषा भार्या दुःखं तत्तनयं स्मृतम् ॥ १४ ॥ दुर्गतिस्तस्य चाद्धर्मा गेहे गेहेतदा भवेत् ॥
क्रोधवश्या नृपाः सैव ब्राह्मणाः कामकिंकराः ॥ १५ ॥ लोभवश्यास्तु धनिनो महत्त्वं शूद्रकागताः ॥ नार्यलज्जा विहीनाश्च किंकराः स्वमिधात
काः ॥ १६ ॥ निष्फलं तु महाजाता कलौ प्राप्ते हि दृश्यते ॥ ये हरैः शरणं प्राप्तास्ते सैव मुदिताः कलौ ॥ १७ ॥ इति श्रुत्वा हरिश्चंद्रो दत्त्वा तस्मै
सुदक्षिणाम् ॥ स्वगेहं प्राप्तवात्राजिप्रस्तुतिं शिरयौ ॥ १८ ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र ब्राह्मणे बुद्धिकोविदः ॥ स्वविद्यां दर्शयामास हरिदा
साय धीमते ॥ १९ ॥ विमानं शीघ्रगं नाम देव्या दत्तं महोत्तमम् ॥ मंत्रजापात्समुद्धूतं कामदं विस्मयप्रदम् ॥ २० ॥ तस्मिन्ददर्शकन्यार्थे तदविप्रो
विमोहितः ॥ वरित्वा तं स्वकन्यार्थं ततः स्वपुरमागतौ ॥ २१ ॥ हरिदासस्य तनयो मुकुंदो नाम कोविदः ॥ पठित्वा स्वगुरुं ग्राहवृण्णिव्यगुरुद
क्षिणाम् ॥ २२ ॥ गुरुराह च शिष्यं तं शृणुवाच मुकुंद मे ॥ दापय स्वस्य भगिनिं भित्तुत्राय च धीमते ॥ २३ ॥ तथेत्युक्त्वा मुकुंदस्तु स्वगे
हं शीघ्रमायौ ॥ अस्मिन्काले महादेवीद्रौणिशिष्यं द्विजं शुभम् ॥ २४ ॥ वामनं वरयामास तं विप्रं शब्दवेधिनम् ॥ दक्षिणादिभिरभ्यर्च्य
तां बूलेन विधानतः ॥ २५ ॥ त्रयस्ते ब्राह्मणाः प्राप्ताः सुतार्थगुणकोविदाः ॥ एतस्मिन्नंतरे कामीराक्षसौ देवमोहितः ॥ २६ ॥ महादेवो जहा
राशुप्राप्तोर्विध्याचले गिरौ ॥ तदा ते दुःखिनो भूत्वा विलेपुः कामपीडिताः ॥ २७ ॥ धीमात्रा माद्विजो विद्वान्नाह गणकोत्तमः ॥ विध्याचले
गिरौ बालाचास्ते कव्याद्वयगा ॥ २८ ॥ स्वविमाने समारोप्य तौ द्विजौ बुद्धिकोविदः ॥ विध्याचले गिरौ प्रातः शब्दवेधितदाधनुः ॥ २९ ॥

समरोप्यशरैर्गैवजधानशुसराक्षसम् ॥ कन्यांशुहृत्वातेजसुरुज्जायिन्याविमानगाः ॥ ३० ॥ मिथोविवादवतस्तेदृङ्माकन्यास्मरानुगाः ॥
 कस्मैयोग्याभवेत्कन्याभूपमेकपयावद् ॥ ३१ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यविक्रमोनामभूपतिः ॥ प्रश्रयावनतःप्राहवै
 तालंरुद्रकिंकरम् ॥ ३२ ॥ विदित्वायोऽवदत्कन्यापितृतुल्योद्रिजोहिसः ॥ येनप्राप्ताविमानेनसतुतद्भट्टकःस्मृतः ॥ ३३ ॥
 हत्वायोरक्षसर्वीरंकन्यायोग्याहिसोऽभवत् ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखंडापरपार्येकलियुगयेतिहाससमु
 ज्ञयेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ पुनरहसैवतालःशृणुराजकथाभिमांम् ॥ ग्रामेधर्मपुरेर्म्येनानाजननिषेवते ॥ १ ॥
 तत्राभवन्महीपालोधर्मशीलोमहोत्तमः ॥ लज्जादेवीचमहिषीतस्यभूपस्यभूपते ॥ २ ॥ अंधकोनामतन्मन्त्रीन्याशस्त्राविशारदः ॥
 कियताचैवकालेनर्दवीमंदिरमुत्तमम् ॥ ३ ॥ धर्मशीलनराचितत्रदुर्गाप्रतिष्ठिता ॥ अपत्याथैभूपतिनाकृतस्तत्रमहोत्सवः ॥ ४ ॥ अद्धे
 रात्रेमहागौरौनृपंप्राहवृणीष्वभोः ॥ श्रुत्वासुतमयंवाक्यंधर्मशीलोनृपोत्तमः ॥ ५ ॥ स्तुतिचकारनम्रात्मायेनदुर्गाप्रसीदति ॥
 ॥ धर्मशीलउवाच ॥ एकातुप्रकृतिर्नित्यासर्ववर्णस्वरूपिणी ॥ ६ ॥ सातंभगवतीसाक्षात्त्वयासर्वमिदंततम् ॥ त्वदज्ञयासुरश्रे
 ष्ठोरचित्वालोक्तमुत्तमम् ॥ ७ ॥ महालक्ष्म्यात्वयासाद्धंभुजेनिर्मलंमुखम् ॥ त्वद्भक्त्याभगवान्विष्णुस्त्रैलोक्यब्रह्मनिर्मि
 तम् ॥ ८ ॥ पालयंश्चमहालक्ष्म्यात्वयासाद्धंसनानि ॥ त्वद्धलेनमहादेवैत्रैलोक्यविष्णुपालितम् ॥ ९ ॥ महाकाल्यात्वयासाद्धंभस्मकृत्वा
 विराजते ॥ सर्वदेवास्तथादेव्याःपितरामनुजाःखगाः ॥ १० ॥ त्वच्छीलयाचेज्जाताजगन्मातर्नमोस्तुते ॥ इत्युक्तवंतंनृपतिंवागुवाचाशरी
 रिणी ॥ ११ ॥ महाबलमहावीर्यस्तनयस्तेभविष्यति ॥ तवस्तुत्याप्रसन्नहंदास्यामिविविधफलम् ॥ १२ ॥ इतिश्रुत्वासनृपतिःस्वर्गहं
 प्राप्यनिर्भयः ॥ राड्यैर्निवदयामासेद्वीचनमुत्तमम् ॥ १३ ॥ ततःप्रभृतिराजेन्द्रमूर्तेजातास्वयंकिल ॥ एकस्मिन्दिवसेराजव्रजकःकलि
 भोजनः ॥ १४ ॥ काशीदासेनसहितोग्रामंधर्मपुरंगतः ॥ तत्रदृष्ट्वाशुभांकन्यांकामार्गानामविश्रुताम् ॥ १५ ॥ पित्रान्विताराजमार्गगच्छं
 तौश्रमणीडिताम् ॥ मुमोहकामवेगेनराजकःकलिभोजनः ॥ १६ ॥ कामांधर्माडिकांप्राहजगन्मातःसनातनि ॥ यदिमेभवितामुधूस्तर्हि

दास्यामितेशिरः ॥ १७ ॥ जातियोग्यामैवास्तिरजकस्यसुताशुभा ॥ इतिश्रुत्वातुसादेवीवचनंरजकस्यैव ॥ १८ ॥ मोहयित्वाचपि
 तरंतस्याःपाणिग्रहःकृतः ॥ ससुतांकामिनीप्राप्यप्रसन्नात्मागृह्ययौ ॥ १९ ॥ भुक्त्वासविविधंभोगंतयासार्द्धसुखप्रदम् ॥ वर्षांतरेशिरोदे
 व्यैगत्वाशीघ्रंसर्पयत् ॥ २० ॥ काशिदासस्तुतच्छ्रुत्वास्त्रेहेनत्वरितोऽगमत् ॥ स्वशिरोदत्तवान्देव्यैकामांगिपतिशोकितः ॥ २१ ॥ अ
 पयित्वाशिरोदेव्यैद्वीरूपत्वमागतः ॥ तदाप्रसन्नासांचंडीनुज्जीव्याब्रवीच्चितान् ॥ २२ ॥ वरंवरयतामद्ययंकाममभीप्सितम् ॥ काशि
 दासस्तुतांप्राहकामांगींसर्पय ॥ २३ ॥ कामांगीसातुतांप्राहस्वपतिंसमर्पय ॥ कलिभोजनएवासौदेवीप्राहप्रसन्नधीः ॥ २४ ॥ मि
 त्रांगुसुंदरंमहोदहिमातर्नमोनमः॥तिषांवाचस्तदाश्रुत्वासादुर्गौनमास्थिता॥२५॥ यथाकामंदत्तवर्तिवरंदारसुरूपिणीम् ॥ २६ ॥ सुतउवाच ॥
 इत्युक्त्वासातुवैतालोनृपंप्राहविहस्यभोः ॥ २६ ॥ किंकृतंचतयादेव्यातेषामर्थवदस्वमे ॥ इत्युक्तःसतुभूपालोवैतालमिदमब्रवीत् ॥ २७ ॥
 कपालमुत्तमंदहेतयाच्छिन्नद्वयस्तदा॥ विपरितंकृतंमात्रावरंस्वंसंसाधुयुः॥२८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थगुणखंडापर
 पर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेषष्ठोऽध्यायः॥६॥॥ध॥सूतउवाच॥॥तस्मिन्कालेसवैतालोभृगुवर्यप्रसन्नधीः॥राजानमुत्तमांगावर्णयामास
 विश्रुताम्॥ १ ॥ चंपापुरीचिविख्याताचम्पकेशोमहीपतिः ॥ तत्रास्तेबलवान्धन्वीमहिषीतत्सुलोचना ॥२॥ त्रिलोकसुंदरीनामकन्यातस्या
 मजायत ॥ वदनंचंद्रवदस्याध्रुवौचापसौस्मृतौ ॥३॥ मृगाक्षीकोकिलरवाकोमलांगीमहोत्तमा ॥ देवैर्मनोवृताबालाकिमन्यैर्मानुषैर्नृप ॥
 ॥ ४ ॥ तस्याःस्वयंवरोजातोनुपाबहुविधास्तदा ॥ तस्यायोगेनसंप्राप्तायेभूपामुविशिश्रुताः ॥ ५ ॥ इन्द्रोयमःकुबेरश्चवरुणोविबुधोत्तमः ॥
 कृत्वानरमयंरूपंतदर्थेसमुपागताः ॥ ६ ॥ चंपकेशमिदंप्राहशृणुराजन्वचोसम ॥ सर्वशस्त्रेषुनिपुणंरूपवंतंमनोरमम् ॥ ७ ॥ इंद्रदत्तंचर्मा
 विद्धिस्वसुतांसिसमर्पय ॥ द्वितीयस्तुतदाप्राहधर्मदत्तमनोरमम् ॥ ८ ॥ धनुर्वेदेषुनिपुणंस्वकन्यांदातुमर्हसि ॥ तृतीयश्चाहभोरान्वन
 पालायशोभिने ॥९॥ सर्वजीवस्यभाषाणांज्ञायिनेगुरुपिणे ॥ महांचस्वसुतांशोग्रंसमर्पयसुखीभव ॥ १० ॥ चतुर्थश्चाहभोरान्वकलासैव
 पुंकोविदः ॥ पंचरत्नसमुद्योगीप्रत्यहंप्रपतेद्यहम् ॥११॥ पुण्यार्थमेकरत्नंचहोमार्थंद्वितियंवसु॥आत्मार्थंतृतीयरत्नंपत्न्यर्थेतुरियंवसु॥१२॥

शेषं सुभोजनार्थं चरन्ति नित्यं मया हृतम् ॥ इदं विधं मां पुरुषं स्वसुतां दातुमर्हसि ॥ १३ ॥ इति श्रुत्वा वचस्तं पाभोहितो नृपतिस्तदा ॥
स्वसुतां प्राह धर्मात्मिका कस्मै दास्यामि कन्यका ॥ १४ ॥ सा देवतुवचः श्रुत्वा ब्राडिता देवमोहिता ॥ नोत्तरं च ददौ तस्मै स्वपित्रे धर्मशालिनी ॥ १५ ॥ इत्यु
क्त्वा स तु वैतालो विहस्यो वाच भूपतिम् ॥ कस्मै योग्या भवेत्कन्यारूपयौवनशालिनी ॥ १६ ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्तः स तु वैतालो वचनं तं समब्रवीत् ॥
धर्मदत्ताय सा कन्या योग्या भवति रूपिणी ॥ १७ ॥ सर्वशस्त्रेषु निपुणः स द्विजो वर्णतः स्मृतः ॥ भाषा वेत्ता तु वणिजो धनधान्यप्रसारकः ॥ १८ ॥
कलहः स तु शूद्रो हि धनुर्वेदोऽसंभूतः ॥ स वर्णाय च वैतालः सदा योग्या हि कन्यका ॥ १९ ॥ अतो विवाहितवाला धर्मदत्ता यशालिने ॥ २० ॥ इति
श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्थे गण्डापरपार्ये कलियुगीयतिहाससमुच्चये सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ सूत उवाच ॥
इति श्रुत्वा स वैतालः राजानमिदमब्रवीत् ॥ विदेहदेशे भूपाल नगरमिथिलवती ॥ १ ॥ गुणाधिपस्तत्र राजा धनधान्यसमन्वितः ॥ चिरं देवद
तिस्य तोराजन्यः कश्चन गतः ॥ २ ॥ वृत्त्यर्थमिथिलदेशे तत्र वासं चकार सः ॥ वर्षाते भूपतिः सोऽपि चतुरंगबलान्वितः ॥ ३ ॥ मृगयार्थं वनं प्रातस्त
त्र शार्दूलमुत्तमम् ॥ दृष्ट्वा तं चावधीद्राजा क्रोधताम्रैः क्षणेवने ॥ ४ ॥ व्याघ्रमार्गेण भूपालो वनान्तरमुपाययौ ॥ चिरं देवस्तु तत्पश्चाद्गतः
स गहनं वने ॥ ५ ॥ क्षुत्क्षामकं ठोतृपतिः श्रमसंतापपीडितः ॥ चिरं देवमुवाचा शुभोजनं देहि मेऽद्य भोः ॥ ६ ॥ इति श्रुत्वा स राजन्यो हत्वा ह
रिणमुत्तमम् ॥ संस्कृत्य प्रददौ राज्ञे तन्मांसं भूपतिप्रियम् ॥ ७ ॥ तृष्टेभूपस्तदा प्राह वं परयस्तम ॥ वाञ्छितं ते ददाम्यशुभोवाच महीप
तिम् ॥ ८ ॥ मया सह स मुद्राश्च खादितास्तव विष्टये ॥ गृहमानी भूपालताः समर्पयमाचिरम् ॥ ९ ॥ शतमुद्रास्तु मांसान्ते मर्हदं हि कुटुंबिने ॥
तथेत्युक्त्वा स नृपतिः स्वगृहेऽशीप्रमाययौ ॥ १० ॥ एकस्मिन् दिवसे राजसचराजगुणाधिपः ॥ चिरं देवं स्वभृत्यं च प्रेषयामास सागरे ॥ ११ ॥
स गत्वा सागरतरे देवीमूर्तिं ददर्श सः ॥ नाम्ना कुसुमदां देवीमाकैड्यस्थलस्थिताम् ॥ १२ ॥ गंधर्वतनयं सुभ्रूजयित्वा प्रसन्नधीः ॥ प्राञ्जलिः पुरतस्त
स्थौत दा देवीं समागत ॥ १३ ॥ वरं वरपतिं प्राह चिरं देवस्तु चाब्रवीत् ॥ पाणिं गृहाणे मे भुत्वद्वूपेण विमोहितः ॥ १४ ॥ इति श्रुत्वा सा देवी विहस्यो वा
च कामिनम् ॥ स्नापयद्या चिरं देवमत्कुण्डे देवनिर्मितम् ॥ १५ ॥ तथेत्युक्त्वा गतस्तो येषु वितो मिथिलययौ ॥ स स्थितो भूपतिं प्राहकारणं विस्म

यप्रदम् ॥ १६ ॥ गुणाधिपस्तुतच्छ्रुत्वास्वभृत्येनसमन्वितः ॥ प्राप्तवान्मन्दिरेदेव्याःसाभूयःप्राहपुष्पदा ॥ १७ ॥ गांधर्वेणविवाहेनमां
 गृहाणगुणाधिप ॥ इतिश्रुत्वा नृपःप्राहयदेदेविवचोमम ॥ १८ ॥ पुण्यदेवंगृहाणाद्यतार्हित्वांसंभजाम्यहम् ॥ तथेतिमत्वातंप्राहसत्त्वंकार्यं
 निवेदय ॥ १९ ॥ सहोवाचशृणुत्वंभोममभृत्यंचिरंमुरम् ॥ भजत्वंचपलापांगिदेविसत्यंवचःकुरु ॥ २० ॥ व्रीडितातुकथांकृत्वाभूपातै
 प्राहकामिनी ॥ मांभजस्वदयसिधोकामिनीशक्रचोदिताम् ॥ २१ ॥ चिरंदेवंतुसंप्राप्यकामांधात्वांसमागता ॥ पुष्पदंतस्यतनयाग
 न्धर्वस्यशुभानना ॥ २२ ॥ आपितादेवदेवेननरभोगकरीद्राहम् ॥ इतिश्रुत्वासभूपालोधर्मात्माशीलविग्रहः ॥ २३ ॥ कथंभजाम्यहं
 सुष्ठुषामिवमुधर्मिणीम् ॥ चिरंदेवस्तुराजन्योभूत्प्रद्ववर्तते ॥ २४ ॥ तस्यत्वंभोगिनिरीशोभनेत्वंविचारय ॥ लज्जितासातदादेवी
 सुषवचवर्तवै ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वाभूपातिप्राहवैतालोरुद्रकिंकरः ॥ सत्यधर्मचक्रस्यैवजातंतन्मेवदस्वभोः ॥ २६ ॥ सूतउवाच ॥
 भूपातिस्तांविहस्याहाचिरंदेवस्यजायत ॥ सत्यधर्मचवैतालशृणुतत्कारणंशुभम् ॥ २७ ॥ नृपाणांपरमधर्मसर्वोपकरणंस्मृतम् ॥
 कृतोपकारंभृत्यस्यतेनतत्किहिसत्यता ॥ २८ ॥ भृत्येनचकृतंकर्मतच्छृणुष्ववदाम्यहम् ॥ विनावृत्तिस्थितोगेहेभूतगुणशालिनः ॥
 ॥ २९ ॥ सेवावृत्तिःकृतासर्वायथान्यैर्नरैःकृता ॥ पश्चाद्भूपातिनाज्ञातःसंकटेमहदागते ॥ चिरंदेवस्तुतस्माच्चकारणादधिकोमतः ॥ ३० ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखंडापरपरायिकालियुगियेतिहाससमुच्चयेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ६४ ॥ सूतउवाच ॥
 भोःशौनकमहाबुद्धेवैताललेनमर्हपतिः ॥ महाप्रवीणश्चमतस्तमाहसचभूपातिम् ॥ १ ॥ राजन्कामपुरस्यैर्वीरसिंहोमर्हपतिः ॥ न्यायतो
 धर्मतश्चैवतत्रराज्यमचीकरत् ॥ २ ॥ हिरण्यदत्तस्तत्रैवैश्वर्योधनमदान्वितः ॥ कामालसातस्यमुतारूपयौवनशालिनी ॥ ३ ॥
 अवसस्तुखतोनित्यंवसंतकुसुमप्रिया ॥ कदाचिन्कुसुमार्थैववनंभ्रमरनादितम् ॥ ४ ॥ गच्छतींतांसमालोक्यधर्मदत्तात्मजोबलः ॥
 सोमदत्तइतिख्यातःपरुपशमदनलसाम् ॥ ५ ॥ सातुर्तानिर्जनेस्थानेप्रोवाचविनयान्विता ॥ कन्यकाहंमहावीरस्यजमधर्मतोद्वभोः ॥ ६ ॥
 विवाहेसतिपूर्वत्वांभजामिदशमेऽहनि ॥ अतोदशदिनस्यैवादेशदेहिदयानिधे ॥ ७ ॥ तथेतिमत्वातांत्यक्त्वानिजगेहंसमागतः ॥ कामालसा

तुतद्गमिपित्रादत्तावरायच ॥ ८ ॥ मदपलायवैश्ययमणिश्रीवसुतायच ॥ इवशुरस्यगृहं गत्वास्वमित्रप्रत्यर्चयत् ॥ ९ ॥ नवमेऽहनि तत्स्वा
मीशुहृत्वा कामिनीं बलात् ॥ कामातुरः स पत्नीं तामालिङ्गि मदान्वितः ॥ १० ॥ अरुदत्मा तु तत्पत्नीमित्रवाक्येन कर्षिता ॥ तामुवाच त
दवैश्यः शान्तिपूर्वमिदं वचः ॥ ११ ॥ किरोदिषिमदघूर्णे सत्यकथय शोभने ॥ सा तु सत्यवतप्राह यथा जातं हिकनने ॥ १२ ॥ यदि ना
यामिपार्श्वे त्वामोमदत्तधनोत्तम ॥ तदा वै धव्यतां प्राप्य भजामि वृजिर्न हितत् ॥ १३ ॥ इति वाक्येन बद्धा हं यास्याम्यद्वयतदंतिके ॥
इति श्रुत्वा च तत्स्वामी तामाज्ञाय मुदान्वितः ॥ १४ ॥ सुष्वापसा तु तत्पादवैद्यगमत्कामविह्वला ॥ तदा चौरस्तु तां दृष्ट्वा सर्वाभरणभूषिताम् ॥ १५ ॥
वचश्चोवाच लोभात्मा कुत्र यासि च सुदुरि ॥ कै नैवापेक्षितारात्रौ सत्यं कथय भामिनि ॥ १६ ॥ कामालसा तु तंचौरमुवाच मदविह्वला ॥ रक्षिता का
मबाणेन स्वमित्रं प्रति यामिभोः ॥ १७ ॥ चौरस्तामाह भोः सुभुभूषणदेहि मेऽञ्जले ॥ चौरोऽहं ते धनप्राही सा श्रुत्वा वाक्यमब्रवीत् ॥ १८ ॥
आलिङ्ग्योपपत्तिमित्रं द्रास्यामितवभूषणम् ॥ तथेत्थुक्त्वा तु तेन वसोमदत्तं समागता ॥ १९ ॥ दृष्ट्वा तामब्रवीद्वैश्यः कथं यातास्मरालसे
सत्यं कथय मे शीघ्रं तत्पश्चात्त्वा भजाम्यहम् ॥ २० ॥ कामालसा तु तच्छ्रुत्वा यथा जातं तथा ब्रवीत् ॥ श्रुत्वा सज्जनहृदये विष्णुदेवेन बोधितः
॥ २१ ॥ मत्वापतिव्रतानारीं परिक्रम्य व्यसर्जयत् ॥ चौरस्तु कारणं श्रुत्वा विष्णुदेवेन बोधितः ॥ २२ ॥ गेहे प्रवेशयामास तत्पतिर्यत्र तिष्ठति ॥
सा तु कामालसा देवी स्वपातिव्रत्यधर्मिणी ॥ २३ ॥ बुभुजे विषयां दिव्यान् देवदेवेन चोदितान् ॥ इत्थुक्त्वा स तु वैतालान् प्रतिग्राहको विदम् ॥ २४ ॥
कस्य सत्यं स्मृतं श्रेष्ठं तेषां मध्ये वदस्व मे ॥ सूत उवाच ॥ इत्थुक्तः स तु भूपालो वैतालमिदमब्रवीत् ॥ २५ ॥ चौरस्य सत्यतां श्रेष्ठायथाज्ञाता
तथा शृणु ॥ नृपभीत्या मे वैश्यस्तु तानारीं न तु भुक्त्वान् ॥ २६ ॥ वैधव्यभीत्या सा देवी स्वमित्रं प्रतिचागता ॥ धर्मभीत्या च तत्स्वामी स्वपत्नीं
न तु भुक्त्वान् ॥ २७ ॥ चौरस्तु सत्यभीत्या वैत्यक्त्वा तां मुदमागतः ॥ २८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्ग पर्वाणि चतुर्गुण खण्डापरपयोधे कल
गुगीयेतिहाससमुच्चयेन वमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ वैतालस्तु महाभाग राजानमिदमब्रवीत् ॥ गौडदेशे महाराज वर्धनं नाम वैपुरुम् ॥
॥ १ ॥ गुणशेखराख्यतो भूपालस्तत्र धर्मवान् ॥ तन्मंत्रिनीर्भयानंदो जैनधर्मपरायणः ॥ २ ॥ कदाचिद्भूपतिर्यातो मंदिरं गिरिजापतेः ॥

पूजयामासतेदं सर्वव्यापिनमीश्वरम् ॥ ३ ॥ वृश्चिकस्तत्रसंग्राह्यदंशदंशनृपतिरुषा ॥ तत्कष्टेनसभूपालोमूर्छितः पतितोभुवि ॥ ४ ॥
 तदादुनिर्भयानन्दोविषमुत्तार्यतस्यैव ॥ भूपतिर्वर्णयामासजैनधर्मपरायणः ॥ ५ ॥ शृणुराजन्महाभागशत्रून् चानसाधमान् ॥ कामःक्रोध
 स्तथालोभो रतिर्हिंसा चतुष्णिका ॥ ६ ॥ राजेगुणाञ्जतेजातास्तेषां भेदाः पृथक्पृथक् ॥ मोहोदंभो मदश्चैव समताशाचगर्हणा ॥ ७ ॥
 तमोगुणाञ्जतेजातास्तैरिदं धूर्तिजगत् ॥ कामी विष्णुस्तथा रुद्रः क्रोधी लोभी विधिस्तथा ॥ ८ ॥ दंभी शक्रो यमो मोही मदीयक्षपतिः स्वयम्
 ॥ माया वश्यश्च ते सर्वे तर्हि तत्पूजनेन किम् ॥ ९ ॥ षट्शत्रुभिर्जितो यो वै सो जिनो मुनिभिः स्मृतः ॥ न जितः स जिनो ज्ञेयोऽद्वैतवादी निरंजनः
 ॥ १० ॥ तस्य ध्यानेन भावेन मोक्षवन्तो नराः सदा ॥ तत्प्रसन्नार्थयो धर्मः शृणु मे वसुधाधिप ॥ ११ ॥ गोपूजनेन ते देवास्तुष्टिं यान्ति सदैव हि ॥
 अतो गोपूजनं शुद्धं हिंसा सर्वत्र वर्जिता ॥ १२ ॥ मदपानेन सर्वात्मा जिनः क्लेशं समाप्नुयात् ॥ तस्मान्मांसं च पानं च वर्जितं सर्वदैव हि ॥ १३ ॥ न्या
 येनोपार्जितं वित्तं भोजयेच्च बुभुक्षितान् ॥ रविरात्मा जिनस्यैव तत्प्रकाशो हि भोजयेत् ॥ १४ ॥ इत्येवं वर्णयित्वैनं मंत्रं गेहमुपाययौ ॥ तथैव म
 त्वासनृपो जिनधर्मं गृहीतवान् ॥ १५ ॥ कियताचैव कालेन वेदमार्गो हिलंघितः ॥ तदा तु दुःखिताराज्ञी शिवस्य शरणं ययौ ॥ १६ ॥ वरदा
 नेन रुद्रस्य पुत्रो जातो महोत्तमः ॥ धर्मराज इति ख्यातो वेदव्रतपरायणः ॥ १७ ॥ गुणशेखर एवासौ पंचत्वेनिरयं ययौ ॥ धर्मराजस्तदारा
 ज्यं कृतवान् धर्मतः स्वयम् ॥ १८ ॥ तस्य धर्मप्रभावेन तत्पिता स्वर्गमाप्तवान् ॥ त्रयः पत्न्यो भवंस्तस्य गुणरूपामहोत्तमाः ॥ १९ ॥ वसंत
 समये राजाभिः सह वनान्तरे ॥ संयातो रमयामास पुष्पभ्रमरनादिते ॥ २० ॥ श्रमिताः स तु भूपाले राज्ञीभिः सह मोदितः ॥ सरोवरे स्नापितवा
 न्मदाघूर्णितलोचनः ॥ २१ ॥ गृहीत्वा कुसुमपांझकरं रज्यै समापयत् ॥ यदिहीनत्वं माया तापतता कुमुभेन वै ॥ २२ ॥ दुःखितः स तु भूपालो
 राज्ञीं ता माचिकित्सयत् ॥ रात्रौ प्राप्नोद्वितीया तु चंद्रशैलेन मोहिता ॥ २३ ॥ आपतद्द्रया कुलीभूत्वा शुद्धपादमभूत्ततः ॥ पतितायाश्च शब्दे
 न तृतीया ज्वरिता भवत् ॥ २४ ॥ तस्यामूर्च्छा तदा क्षिणा द्वितीया या अजायत ॥ नृपस्पृशेन सा सुभ्रूवर्जता पविहाय च ॥ २५ ॥ प्रभाते सुंदरे
 जाते सताभिर्गृहमाययौ ॥ इत्युक्त्वा स तु वैतालो भूयति प्राह नम्रधीः ॥ २६ ॥ आसां मध्ये महाराज काश्रेष्ठा सुकुमारिका ॥ राजोवाच ॥ ॥

तृतीयासुकुमारीचतासामध्यमहोत्तमा ॥ २७ ॥ वायुप्रकृतितश्चासौपद्मपुष्पेणखजिता ॥ इतिशुनाद्वितीयातुमुच्छ्रिताकफभावतः ॥ २८ ॥
 शब्दमित्रेणसंतापोयस्यांजातोहिसेत्तमा ॥ विहस्याहनुदेवोभयवभक्तमहोपतिम् ॥ २९ ॥ जैनधर्मःप्रधानोहिदेवधर्मोऽथवावद ॥ सहोवाचप्र
 धानोऽसौवेदधर्मः सनातनः ॥ ३० ॥ अष्टौश्रेयोहितस्यैवब्रह्मणोव्यक्तरूपिणः ॥ शूद्रवैश्यस्तथाक्षत्रीब्राह्मणोब्रह्मचर्यकः ॥ ३१ ॥ गेहेवन्योय
 तिश्रैवक्रमाच्छ्रेष्ठाःप्रकीर्तिताः ॥ यः कृत्वा नारिसंसर्गयतिवद्वर्तेतेगृही ॥ ३२ ॥ सपापीनरकंयातियावदभूतसंग्रहम् ॥ गृहेषुयतिवद्वर्मोजैन
 शास्त्रेप्रकीर्तितः ॥ पाखंडः सस्मृतः प्राज्ञैर्वैर्जनीयोहिसर्वदा ॥ ३३ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणप्रसिर्गपर्वणिचतुर्गखंडापरपर्यायेकलियुगीये
 तिहाससमुच्चयेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ सुतउवाच ॥ भोःशौनकमहाभागसवैतालोहिदेवता ॥ राजानमब्रवीदाथांधर्मप्रश्रमयशुभाम् ॥ १ ॥
 राजन्पुण्यपुरे रम्येनानाजननिषेविते ॥ धर्मवच्छभूपालस्तत्रराज्यंपुराकरोत् ॥ २ ॥ सत्यप्रकाशस्तन्मंत्रीलक्ष्मीश्रामात्यकामिनी ॥ कदाचि
 त्सुभूपालोर्मित्रिणंप्राहधर्मवित् ॥ ३ ॥ आनंदः कतिघालोकेतन्ममाचक्ष्वसत्तम ॥ सहोवाचमहाराजसुखश्चैवचतुर्विधः ॥ ४ ॥ ब्रह्मच
 र्याश्रमेयौवैब्रह्मानंदमहोत्तमः ॥ गार्हस्थ्येविषयानंदमध्यमः कथितोबुधैः ॥ ५ ॥ वानप्रस्थमहाराजसधर्मानंदकोऽधमः ॥ कर्मकांडिनचानं
 दः सत्यधर्मःसर्वस्मृतः ॥ ६ ॥ संन्यस्तेतुशिवानंदस्सहिसर्वोत्तमोत्तमः ॥ विषयानंदकोराजन्त्रीप्रधानःप्रकीर्तितः ॥ ७ ॥ स्त्रियंविनासुखं ना
 स्तिगृहस्थाश्रमकेनृप ॥ इतिश्रुत्वासभूपालोदेशांतरमुपायौ ॥ ८ ॥ पत्नीमन्वेषयामासस्वयंगोयांधर्मतत्पराम् ॥ प्राप्तवान्नतुवामांगीम
 नोवृत्त्यनुसारिणीम् ॥ ९ ॥ सभूपोर्मित्रिणंप्राहनारिमन्वेषयाद्याभोः ॥ नोचेत्प्राणानहंत्यज्येसत्यंवाक्यं ब्रवीम्यहम् ॥ १० ॥ इतिश्रुत्वाययौमे
 त्रीदेशादेशांतरंप्रति ॥ सिंधुदेशेचसंप्राप्यसमुद्रं प्रति सोऽजमत ॥ ११ ॥ तुष्टावमनसासिंधुसंवर्तयार्थं पतिशुभम् ॥ बुद्धिप्रकाशउवाच ॥
 सिंधुदेवनमस्तुभ्यं सर्वैरत्नालयप्रभो ॥ १२ ॥ अहंतेशरणंप्राप्तः शरणगतवत्सल ॥ त्वानमामिजलाधीशंगंगादिसरितांपतिम् ॥ १३ ॥
 स्त्रीरत्नंदेहिराज्ञोऽथैवोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ इतिश्रुत्वाप्रसन्नात्मासागरःसरितांपतिः ॥ १४ ॥ जलेवृक्षंसुवर्णं गंपत्राविदुमकमहत् ॥ मुक्ता
 फलान्वितं दिव्यमंत्रिणे संददशह ॥ १५ ॥ तस्योपरिस्थितावालासुकुमारमनोरमा ॥ तत्रैवसालंयंजातवृक्षेणसहस्रपते ॥ १६ ॥ इति

दृष्ट्वा महाश्वर्यं नृपांतिकमुपाययौ ॥ वर्णयित्वा तु तत्सर्वं ज्ञासार्धं समासवान् ॥ १७ ॥ तथा विधेनृपो दृष्ट्वा सागरांतमुपाययौ ॥ बालया सह
 पातालं प्राप्ता वान्भूपतिः स्वयम् ॥ १८ ॥ तानारीं प्राह न मन्त्रात्मा त्वदर्थेऽहं समागतः ॥ गांधर्वेण विवाहेन मां प्रापय वरानने ॥ १९ ॥ विहस्य
 साहंतं भूकृष्णपक्षे चतुर्दशी ॥ तद्दिनेऽहं समागत्य त्वां भजामि नृपोत्तम ॥ २० ॥ इति श्रुत्वा स नृपतिस्तद्दिने स्मरविह्वलः ॥ खड्गहस्तो
 ययौ तत्र यत्र देवी गृहोत्तमम् ॥ २१ ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र राक्षसो विवाहः ॥ तां बालां स च परस्पर्शं नृपः क्रोधातुरोऽभवत् ॥ २२ ॥ कामाधोरा
 क्षसंहत्वा स्वपत्नीं प्राह निर्भयाम् ॥ कोऽयं तेऽत्र समायातः कारणं वद भामिनि ॥ २३ ॥ साहभोः शृणु भूपाल विद्याधर सुता ब्रह्म ॥ पितृप्रिया
 मदवती कामार्ता वनमागता ॥ २४ ॥ नागता भोजने काले पितृमात्रोऽश्वमंदिरे ॥ ज्ञात्वा ध्यानेन मत्पित्रां शापिता तच्छृणुष्व भोः ॥ २५ ॥
 अद्य कृष्णचतुर्दश्यां त्वां भजिष्यति राक्षसः ॥ कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां भुंक्षु त्वमपराधकम् ॥ २६ ॥ तद्दहं रोदं कृत्वा ब्रवीमि पितरं प्रति ॥ कदा
 मुक्तिर्भवेद्देवतत्वं कथय सुव्रत ॥ २७ ॥ सहो वाचकुमारि त्वं वीरभुक्ता भविष्यसि ॥ तदा शापस्य मुक्तिः स्यात्साहंतं विमोचिता ॥ २८ ॥
 त्वदाज्ञया हं यास्यामि भो राजन्पितृमंदिरे ॥ इति श्रुत्वा नृपः प्राह मम गेहं समीरय ॥ २९ ॥ त्वया साद्धं गमिष्यामि गृहं विद्याधरस्य तत् ॥ तथेत्यु
 क्त्वा तु सा देवी नृपगेहं समाययौ ॥ ३० ॥ तदा तु नगरे तस्मिन्नेरैर्जातं महोत्सवम् ॥ मंत्रीदृष्ट्वा तु तं भूपदिव्यपत्नीसमन्वितम् ॥ ३१ ॥ पंचत्व
 मगमत्तूर्णकुतो हेतोर्हितद्वद ॥ राजोवाच ॥ ३२ ॥ नृपसहृदि संख्यात्वा राजभंग
 भयातुरः ॥ त्यक्त्वा प्राणान्ययौ स्वर्गं शृणुयात्कारणं शुभम् ॥ ३३ ॥ विषयीयो हि भूपालस्तस्य राज्यं विनाशनम् ॥ स्त्रीमदं प्राप्य राज्यस्य
 सदाहानिमवाप्नुयात् ॥ ३४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपार्ये कालियुगीयेति हाससमुच्चये एकादशो
 ऽध्यायः ॥ ११ ॥ ६४ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ विहस्य स तु वैतालो राजानमिदमब्रवीत् ॥ राजंश्चूडापुरेभ्यः भूपश्रूडामणिः स्मृतः ॥ १ ॥ देवस्वामी
 गुरुस्तस्यैव देवांगपारगः ॥ तस्य पत्नी विशालाक्षी पतिधर्मपरायणा ॥ २ ॥ शिवमाराधयामास पुत्रार्थं वरवर्णिनी ॥ रुद्रस्य वरदानेन काम
 देवसमः सुतः ॥ ३ ॥ हरिस्वामीति विख्यातो जातो देवांश्चावाञ्चली ॥ सर्वसंपत्समायुक्तो देवतुल्यसुखी क्षितौ ॥ ४ ॥ रूपलवण्यतान्मातृपत्नी

हिसुरांगना ॥ जातादेवलशापेनतस्यनन्दनतो नृप ॥ ५ ॥ एकदापतिनासाईवसन्तेकुसुमाकरे ॥ हर्म्येषुवापसंप्रियाशय्यामध्यास्य
मुंदरी ॥ ६ ॥ सुकलोनामगंधवस्तस्त्याहूपेणमोहितः ॥ तांजहारविमानेस्वेसंस्थाप्यस्वपुरंययौ ॥ ७ ॥ प्रबुद्धः सतुतांनारोमृगयामास
विह्वलः ॥ नलब्धोव्याकुलोभूत्वादेशंत्यक्त्वावर्गंतः ॥ ८ ॥ संन्यस्तोविषयान्सर्वान्हरिध्यानपरायणः ॥ कदचित्प्रापसस्नेहोविप्रगेहमुपा
गतः ॥ ९ ॥ प्रप्राप्यपायसमपि वटवृक्षमुपाश्रितः ॥ वृक्षोपरिनिधायानुनदीस्नानमथाकरोत् ॥ १० ॥ भोजनंचतोरजन्सपेणगरलंकृतम् ॥
ततोयतिः समायातोभुक्त्वा ममदुमुपाययौ ॥ ११ ॥ विशेषपीडिततनुं दृष्ट्वा ब्राह्मणमब्रवीत् ॥ तथाद्रिजेनमूर्खेणपायसंविषमिश्रितम् ॥ १२ ॥
मरणयामिभोदुष्टब्रह्महत्यामवाप्स्यसि ॥ इत्युक्त्वा मरणप्राप्यशिवलोकमुपाययौ ॥ १३ ॥ रूपतेजयुतदिवो गृहीत्वा सुखमाप्तवान् ॥ इत्यु
क्त्वा सतु वैतालो राजानमिदमब्रवीत् ॥ १४ ॥ कस्मै प्राप्ता ब्रह्महत्यातेषां मय्येव दस्वमे ॥ राजोवाच ॥ स्वाभाविकविषेन गोद्विज्ञेनेन विषं कृत
म् ॥ १५ ॥ अतो दोषी हि मुजगो ब्रह्महत्यां न चाप्तवान् ॥ बुभुक्षिते दोषि भाक्षांसाद्विजो देवमोहितः ॥ १६ ॥ ब्रह्महत्यामतो नायात्कुलधर्मपरायणः ॥
आत्मना च कृतं पापं भोक्तव्यं सर्वदा जनैः ॥ १७ ॥ आत्मत्यागो ब्रह्महत्याचातिथेश्चावमाननम् ॥ ब्रह्महत्यातद्विज्ञेया विषदत्तेन सा तथा ॥ १८ ॥
आत्मत्यागः स्मृतौ देवा तस्मात्सोपिन पापवान् ॥ यैर्नरैः कथिता वाता ब्रह्महत्या त्वया कृता ॥ १९ ॥ तेषां ब्राह्मणहत्या सान्याय भ्रष्टमर्तानृणा
म् ॥ २० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणे चतुर्थगखंडा परपार्यये कलियुगीयेति हाससमुच्चये द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ १२ ॥ ॥ १३ ॥ ॥ १४ ॥ ॥
॥ मृत उवाच ॥ कृतकृत्यः प्रसन्नात्मा वैतालो नृपमब्रवीत् ॥ नगरे चंद्रद्वयेरणधरोत्तुपेऽभवत् ॥ १ ॥ तत्र वैश्योऽवसद्वर्मानां धर्मध्वजो
धनी ॥ तस्य पुत्री समायाता सुंदरी सुखभाविनी ॥ २ ॥ एकदानगरे तस्मिन्या तु भक्तो नरोऽभवत् ॥ धूर्तविद्यापरो नित्यं मद्यमांसपरायणः ॥ ३ ॥
आशरोनामतत्रासीद्वाक्षसः पुरुषादनः ॥ तस्मै मद्यं च मांसं च प्रत्यहं स च दत्तवान् ॥ ४ ॥ प्रसन्नो राक्षसो भूत्वा यातु भक्तं तमब्रवीत् ॥ वरं वरय
यद्योग्यं तः सर्वमवाप्स्यसि ॥ ५ ॥ सहोवाच बरो मह्यं देयस्तं पुरुषादक ॥ गुप्तगर्तं च भूमय्ये कुरुचौरनिरूपणम् ॥ ६ ॥ इति श्रुत्वा करोद्धर्तनर
बुद्धिर्विमोहनम् ॥ स्वयंतत्रास्थितो देवः स्वभक्तेन समन्वितः ॥ ७ ॥ तेन राजौ तु चौरैरेण नृपदासी वारंगना ॥ हता संस्थापिता गतैव बहुद्रव्यं

तथाहृतम् ॥ ८ ॥ सप्तपत्न्योऽभवंस्तस्यचतुर्वर्णस्ययोषितः ॥ तासामध्येभूपदासीतस्यचौरस्यवल्लभा ॥ ९ ॥ नृपदुर्गसमोर्गेहो
 चितस्तेनरक्षसा ॥ भूतलेगुप्तरूपश्चनरबुद्धिविमोहनः ॥ १० ॥ चोरितंवहुधाद्रव्यगतेसंस्थापितंबलात् ॥ तदातेव्याकुलराजजनराजानमब्रु
 वन् ॥ ११ ॥ त्यजामनगरींभूपचौरविघ्नकरतिव ॥ इतिश्रुत्वासभूपालोरक्षिणः शस्त्रसंयुतान् ॥ १२ ॥ स्थापितान्नगरेतस्मिंश्चौरहिंसापराय
 णान् ॥ आज्ञाप्यसययौगेहंतेस्तुश्रुत्वातथाकृतम् ॥ १३ ॥ राक्षस्यामाययासर्वमोहितारक्षिणस्तदा ॥ चौरिवहुधाद्रव्यहृतंचधनिनांबला
 त् ॥ १४ ॥ पुनस्तेप्रययुर्भूपरणधीरंसमौरयन् ॥ श्रुत्वातुविस्मितराजास्वयंनगरमागतः ॥ १५ ॥ अर्धरात्रेतमोभूतेसचौरानृपमा
 गतम् ॥ ज्ञात्वाब्रवीच्चराजानंकोभवानत्रचातवान् ॥ १६ ॥ नृपोऽब्रवीदंहंचौरश्चोदितार्थः समागतः ॥ यास्यामिधनिनांगेहेभवान्मेवचनंकुरु ॥ १७ ॥
 मयासार्द्धचवहुधाद्रव्यंहरसुखीभव ॥ तथामत्वातुवहुधाचौरिणधनमाहृतम् ॥ १८ ॥ गर्तमध्येगतोरात्रौस्थापयित्वानृपंबहिः
 एतस्मिन्नेवतत्पत्नीनृपदासीविरागना ॥ १९ ॥ भूपतिंप्राहभोरजनगच्छशीघ्रंस्वकंगृहम् ॥ चौरोऽसौहित्वदर्थेचमृत्युकुर्वन्गृहगतः ॥ २० ॥
 इत्युक्त्वासातुभूपयमार्गभेदमदर्शयत् ॥ नृपोऽपिस्वगृहंप्राप्यप्रभातेविमलेरवौ ॥ २१ ॥ आययौसेनयासार्द्धयत्रचौरःस्वयंस्थितः
 चौरोऽपिभयमासाद्यवाञ्छरानामाराक्षसम् ॥ २२ ॥ संपूज्यवर्णयामासयथाजातंतथाविधि ॥ विहस्याहचक्षस्तंत्वयमेभोजनंकृतम् ॥ २३ ॥
 अवभक्ष्याभ्यहंसर्वान्मातुषान्देवचोदितान् ॥ इत्युक्त्वासययौघोरारक्षसोनृपतिंप्रति ॥ २४ ॥ चखादबहुलंमिनतिंपियातादिशोदश
 आक्रांतः सचभूपालोरक्षसाविकलीकृतः ॥ २५ ॥ तदाचौरःस्वयंप्राप्यभूपतिंप्राहरोषतः ॥ पलायनंनभूपस्ययोग्यधर्मजनस्यैव ॥ २६ ॥
 इतिश्रुत्वा नृपश्चैवतूर्णमागत्यतत्रह ॥ ध्यात्वादेवींमहाकालींलब्ध्वामंत्रमहोत्तमम् ॥ २७ ॥ रक्षसासहतद्वर्तभस्मसादभवत्क्षणात्
 निगडैस्तंबंधाशुचौरैर्नगरलुंठकम् ॥ २८ ॥ तथासर्वधनान्येवस्त्रीभिस्ताभिःसमाययौ ॥ राज्यस्थानंसमासाद्यदुर्गतिस्तस्यचाभवत् ॥ २९ ॥
 पटहाताडितैर्नवशब्देनचगृहेगृहे ॥ ज्ञापितंकारणंसर्वतच्चौरस्यवधस्यतैः ॥ ३० ॥ तद्दिनेनगरेतस्मिन्प्राप्तिमोगदंभोपरि ॥ धर्मव्यज
 गृहद्वारेसचौरोहिंसमागतः ॥ ३१ ॥ तस्यरूपंसमालोक्यमुमोहसुखभाविनी ॥ पितरंप्राहदुःखार्तोचौरमोचयसत्वरम् ॥ ३२ ॥

सगन्तवृत्तपतित्नाहंपचलक्षणमम ॥ गृहाणचौरमोक्षाप्रयतेनहिमेसुता ॥ ३३ ॥ विहस्याहनृत्तवैचौरोऽयंधनलुठकः ॥
कहिंचिन्नमयान्याज्योमुविपुरुषधमः ॥ ३४ ॥ इतिश्रुत्वानिराशोऽभूत्सचौरोमरणंतः ॥ शल्यारोपणकालेतुप्राक्ग्रहस्यततोऽरुहत् ॥
॥ ३५ ॥ एतस्मिन्नवतत्पुत्रीदेवमायाविमोहिता ॥ गृहीत्वाचौरदेहंतुवह्नुडेतुसागमत् ॥ ३६ ॥ तदाप्रसन्नासादुगताबुज्यप्रसादतः ॥ त
स्यैदत्तवरं दिव्यंभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ ३७ ॥ इत्युक्त्वास्तुभूपालं पुनःप्राहविहस्यतम् ॥ किंकारणेनचौरसोप्राक्ग्रहस्यततोऽरुहत् ॥ ३८ ॥ राजाजो
वाचा ॥ मदर्थं सुंदरीनारीस्वप्राणान्दातुमुद्यता ॥ तस्यैकं च प्रदातव्यं भयातत्सेहेरूपिणा ॥ ३९ ॥ अतारोदितवान्पश्चाद्वसनेकारणं शृणु ॥ धन्योऽ
यं भगवान्कृष्णो यस्य लीलयमीदृशी ॥ ४० ॥ अधर्मेणेचनकंस्यफलदंतुं समर्हसि ॥ धर्मणेनरकस्यैव फलतस्मै नमो नमः ॥ ४१ ॥ अतः महासितः
पूर्वमोहितो हरि लीलया ॥ इति श्रुत्वा हवैतालोहरेः शरणमुत्तमम् ॥ ४२ ॥ वाक्यं तेन कृतं शूल्यामतोजीवितवाञ्छुचिः ॥ ४३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापु
राणे प्रति सर्गपर्वणि चतुर्थे गखण्डा परपरायिकलियुगीयेतिहाससमुच्चये त्रयोदशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ मृत उवाचा ॥ भृगुवर्यमहाभागवैतालोनृपमब्र
वीत् ॥ राजन्युष्पावती रम्या नगरी तत्र भूपतिः ॥ सुविचार इति स्थितः प्रजापालनतत्परः ॥ चंद्रप्रभातस्य पत्नी रूपयौवनशालिनी ॥ ४२ ॥ तस्यां
जाता सुतो देवी नामा चंद्रावलीमता ॥ कदाचित्स्वालिभिः सा द्विपिपन्कुसुमाकरम् ॥ ४३ ॥ आययौ तत्रैव विप्रमुदेवंसाददशह ॥ मोहिता चाभव
द्देवी विप्रोपि पतितः क्षितौ ॥ ४४ ॥ कामबाणव्यथां प्राप्य गतप्राण इवाभवत् ॥ तस्यांगतायां सदनैर्द्वौ विप्रौ तत्र चागतौ ॥ ४५ ॥ मूलदेवः शशीनाम्ना तत्र
विद्याविशारदौ ॥ तथागतं द्विजं दृष्ट्वा रूपयौवनशालिनम् ॥ ४६ ॥ प्रच्छकारणं सर्वे येन मोहं हन्मागतः ॥ स श्रुत्वारोदनं कृत्वा सर्वतस्मै न्यवेदयत्
॥ ४७ ॥ कृपालुयुवदेवस्तु त्वं स्वगेहमवाप्तवान् ॥ गृहे जप्त्वा महामंत्रं चासुण्डा बीज संयुतम् ॥ ४८ ॥ कृतवान्गुटिके चोभे सुदेवाय समर्पयत् ॥
एकया सुंदरीकन्या द्वादशान्दमयी शुभा ॥ ४९ ॥ द्वितीया महवृद्धो मूलदेवस्तदाभवत् ॥ द्वौ गतौ राजसदनं नृपमाशीर्भरच्यतम् ॥ ५० ॥
हे तुं निवेशयामास तच्छृणुष्व महामते ॥ नगरे तां त्रिकराज नन्द्रे हंसुंदरोपमम् ॥ ५१ ॥ विलापध्वजनाम्ना वै राज्ञा संलुठितं बलात् ॥
पलायितौ सुतः पत्नी तव न्वेदुंसमाययौ ॥ ५२ ॥ इयं वधूर्महाराजमम तत्पुत्रभाविनी ॥ यावदहं न गच्छामि स्वगेहे रक्षधर्मतः ॥ ५३ ॥

इति श्रुत्वा स नृपतिश्चाहूयस्वसुतां तदा ॥ तस्यै समर्प्य तां पश्चात्सा द्विजो गेहमाययौ ॥ १४ ॥ सुदेवस्तु निशीथैरमर्णो प्राहनिर्भयः ॥
 कुतस्ते मन उद्भिन्नं सत्यं कथय मे सखि ॥ १५ ॥ साहमे हृदये नित्यं सुदेवो ब्राह्मणोत्तमः ॥ उषितस्तद्वियोगे न व्याकुलहंसदासखे ॥ १६ ॥ सुदेव
 आह भोः सुध्रुयदिते ब्राह्मणोत्तमम् ॥ समर्पयामि तत्त्वमेकं ददासि वदस्व भोः ॥ १७ ॥ साहते सर्वदा दासी भवामि द्विजभामिनि ॥ इति श्रुत्वा
 सुदेवस्तु मुखान्निष्कृष्य यंत्रकम् ॥ १८ ॥ पूर्वदेहत्वं मापन्नस्तथा सार्द्धं तदारमत ॥ चतुर्मास्या भवद्भूमेस्तस्मिन्काले तु भोजनम् ॥ १९ ॥
 अमात्यतनयो विप्रस्त्रीरूपं प्रतिमोहितः ॥ तदारमणसंपन्नं ज्ञात्वा तं मदनालसम् ॥ २० ॥ मंत्रीस्नेहाञ्जबहुधा संचित्य हृदि पंडितैः ॥ तस्मै
 समर्पयामास तान् नारीं मंत्रसंभवाम् ॥ २१ ॥ साहं मात्या तनयान् त्रिमासं तीर्थमंडले ॥ संस्नाहितं हि मे योग्यो भविष्यसि तथा कुरु ॥ २२ ॥ तथा
 मत्वा मंत्रि सुतो नम्रात्मा मदनालसः ॥ तीर्थार्तरंगतः सोऽपि सुदेवस्तस्य योषितम् ॥ २३ ॥ भूपकर्त्तिकामवशां चालिङ्गसकासुकः ॥
 सातु गर्भं दधाराशु द्विमासस्य द्विजेन वै ॥ २४ ॥ सुदेवो मानुषो भूत्वा मूलदेवगृहं ययौ ॥ सर्वनिवेद्या मासयथा जातं नृपगृहे ॥ २५ ॥ मूलदे
 वः प्रसन्नात्मा शशिनं नामित्रकम् ॥ विशद्वर्षेतरं कृत्वा स्वयं वृद्धस्य रूपवान् ॥ २६ ॥ राज्ञो निवेद्य तत्सर्वधूमैर्देहि भूपते ॥ तदा तु स नृपो भी
 त्या तं प्राह इच्छन् यया गिरा ॥ २७ ॥ मंत्री राजकरो नाम तत्पुत्रो मदनालसः ॥ दृष्ट्वा तव धूम्यां मुमोह मरणोन्मुखः ॥ २८ ॥ स्वपुत्रस्य वि
 योगेन समं त्रीचतथे दृशः ॥ तथा हं ब्राह्मणान्वृद्धान् पृष्ट्वा तस्मै च तां ददौ ॥ २९ ॥ यथा प्रसन्नो हि भवान्कुरु त्वंच तथा विधम् ॥ मूलदेवस्तु नृपतिं
 प्रोवाच विषुद्वहन् ॥ ३० ॥ देहि भूपसुतां महांतं पुत्रस्य सुखाय वै ॥ तथैव मत्वा स नृपः सुतांचंद्रावर्लं शुभाम् ॥ ३१ ॥ दत्त्वा च वेदविधिना
 बहुधा द्रव्यं संयुताम् ॥ स्वयंचक्रारराज्यवैब्रह्मदोषविनिर्जितः ॥ ३२ ॥ शशीतु भूपतेः कन्या गृहीत्वा स्वगृहं ययौ ॥ सुदेवस्तु तदा दुःखी मूलदे
 वमुवाच ह ॥ ३३ ॥ मदीये नृपसुताभोगपत्नीमहोत्तमा ॥ तच्छ्रुत्वा मूलदेवस्तु विस्मितः स तथा करोत् ॥ ३४ ॥ इत्युक्त्वा नृपतिं प्राह
 वै तालोरुर्द्राकिकरः ॥ कस्मै प्राप्ता नृपसुता धर्मतस्तद्वदस्व मे ॥ ३५ ॥ राजोवाच ॥ पितृमात्राज्ञया पुत्रदेवानां सन्मुखे स्थिता ॥ यस्मै नि
 वेदिता तस्मै सा योग्या धर्मतः सदा ॥ ३६ ॥ शास्त्रेषु कथितं देवस्त्रीरत्नं सर्वदेवाहि ॥ यथाक्षेत्रं भुवि ख्यातं बीजमन्येन रोपितम् ॥ ३७ ॥ तत्क्षे

त्रंष्टुषिकारस्यबीजदत्तस्यनैवह ॥ तस्माद्भिराजतनयाशशिनंवरयिष्यति ॥ ३८ ॥ सुदेवस्यैवतनयायोग्यत्वहिगमिष्यति ॥ इति ते कथितं
 देवयथाशास्त्रेषुभाषितम् ॥ ३९ ॥ किंकृतं मंत्रिपुत्रेण तथैव कथयस्व मे ॥ इति श्रुत्वा सहोवाच स पुत्रो मदनलसः ॥ ४० ॥ वृंदावनं शुभं
 प्राप्य राधाकुण्डे स मागतः ॥ सस्नात्वा बहुलाष्टम्यतन्तुण्येन नृपोत्तम ॥ ४१ ॥ भस्मसादभवत्पापं येन मोहत्वमागतः ॥ स्मृत्वा स हृदि गो
 विंदं तुष्टावच्छृण्वयागिरा ॥ ४२ ॥ मदनलस उवाच ॥ नमस्ते दयासि येष्वेकृणु देव त्वये दंतं विस्वमं भाधिरूपम् ॥ त्वयैकेन लीलार्थं
 तौ देव देवि प्रियाराधया सार्द्धमेतद्विद्युतम् ॥ ४३ ॥ जगत्पन्तकाले त्वया कलमृत्याजैः संहृतं वै नमस्ते नमस्ते ॥ मदीया च बुद्धिर्हृदेषो केशु द्वय
 आस्यत्तथैव शशिशंक्रुतम् ॥ ४४ ॥ इति स्तोत्रप्रभावेन देवेन मोचिता ॥ कामपाशात्तस्य बुद्धिः सक्षत्राग्रहमाययौ ॥ ४५ ॥ रमणीं स्वांस
 मालिं यननन्दमुदितो नृप ॥ विप्रदोषावनाशात् हृदि संचित्य बुद्धिमान् ॥ ४६ ॥ सुदेवं स माहूय स्वांस्वसारंदौ मुदा ॥ सुदेवस्तस्य भर्गो न क्ष
 त्रियस्य मदातुराम् ॥ ४७ ॥ धर्मोद्वाह्यस्वंगं हंप्राप्तवान् कामकिंकरः ॥ इति ते कथितं भूपचरित्रं तस्य धीमतः ॥ ४८ ॥ मूले देवस्य विप्रस्य त
 थान्यत्कथयाम्यहम् ॥ ४९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखण्डापरपार्थीयैकालियुगियेति हाससमुच्चये चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १३ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ प्रशस्य भूपतिं शुद्धवैतालोरुद्रा किंकरः ॥ पुनराख्यानकं विप्रवर्णयामास सुंदरम् ॥ १ ॥ कान्यकुब्जे महाराज ब्राह्मणो दा
 नशालकः ॥ बभूव सत्यसंधश्च देवीपूजनतत्परः ॥ २ ॥ प्रतिग्रहेण यद्भव्यं तेन दानमंचिकरत् ॥ कदाचित्तु शरत्काले न वदुर्गो व्रतं बभूव ॥ ३ ॥
 न प्राप्तं दानं तोद्व्यंतं दाचित्तु रोऽभवत् ॥ किं कर्तव्यं मया चाद्ययेन द्रव्ययुतो ब्रह्म ॥ ४ ॥ कन्यानिर्मिताश्चाद्यकथंताभोजयाम्यहम् ॥
 इति शोकसमायुक्तस्तदा देवी प्रसादतः ॥ ५ ॥ मुद्राः पंचतदा प्राप्तास्ताभिर्व्रतमचिकरत् ॥ निराहारव्रतं तेन कृतं तु न वमाह्निकम् ॥ ६ ॥ तेन व्रत
 प्रभावेन मृतो देवत्वमागतः ॥ जीमूते केतुरिति च सोभूद्विधा धराधिपः ॥ ७ ॥ हिमाचलगिरौ रम्ये पुरे विद्याधरे शुभे ॥ उवास कतिचिद्वर्षे न्दिव्यभोग
 प्रभोगवान् ॥ ८ ॥ तत्र कल्पद्रुमं नित्यं पूजयामास भक्तितः ॥ तेन वृक्षप्रभावेन जातः पुत्रो महोत्तमः ॥ ९ ॥ कलासर्वेषु निपुणो नाम्नाजीमूतवा
 हनः ॥ सर्वेषु भवेराजन्मव्यदेशे महोत्तमे ॥ १० ॥ क्षत्रियः शूरे सैन्याख्या बभूव सुधाधिपः ॥ एकदा मृगया केलिलोपः स महीपतिः ॥ ११ ॥

प्राप्तावतुत्पलरण्यत्रवालमीकिसंस्थितिः ॥ चैत्रशुक्लनवम्यांतुनकृतं जीवघातनम् ॥ १२ ॥ उत्सवंरामदिवसेचकारविधिवष्टपः ॥ वाल्मी
 केश्चकुटीमध्यरात्रौजागरणंकृतम् ॥ १३ ॥ श्रुतारामयोगीथातस्यपुण्यप्रभावतः ॥ विद्याधरत्वमापन्नोमुदेतत्रशक्रवत् ॥ १४ ॥ क
 ल्पवृक्षस्यैवपूजाकृततेनमहात्मना ॥ वर्षातरेदुमःप्राहवरंवरयसत्तम ॥ १५ ॥ सतमाहमहवृक्षमदीयंगंशुभम् ॥ धनधान्यसमायुक्तंय
 थैवस्यात्ताकुरु ॥ १६ ॥ इत्युक्तेसतिवृक्षेणनगंभूतेःसमम् ॥ कृतंतदानकोऽप्यासीद्योमन्येत्पार्थिवाश्रयम् ॥ १७ ॥ सर्वेतराजतुल्याश्चक
 ल्पवृक्षप्रसादतः॥तदातौतुपितापुत्रौतपसोऽथैवंगतौ॥ १८॥मलयाद्रौमहारम्येतेपतुर्वहुलंतपः॥एकस्मिन्दिवसेराजन्मलयध्वजभूतेः १९॥
 कमलक्षीतिविल्याताकन्याचिश्वमंदिरं ॥ स्वसख्यासहिताप्राप्ताशिवपूजनतत्परा ॥ २० ॥ जीमूतवाहनश्चैवपूजार्थमांदिरंयौ॥बालांददश
 दिव्यांगीसर्वोपमसमन्विताम् ॥ २१ ॥ तस्यादर्शनमात्रेणकामबाणेनेपीडितः॥ मनसाकामदेवंतुष्टावशुष्ण्यागिरा ॥ २२ ॥ जीमूत
 वाहनउवाच ॥ ॥ मदनयनमस्तुभ्यंकृष्णपुत्रायतेनमः ॥ शंबरप्राणहर्त्रैश्चचतुर्व्यूहायतेनमः ॥ २३ ॥ पंचबाणायकामायप्रद्युम्नायनमो
 नमः ॥ मद्योग्यांकुरुशुश्रोणीकामिनीकमलाननाम् ॥ २४ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्भकरध्वजदेवता ॥ मोहयित्वाचपितरंतद्विवाहमकारयत्
 ॥ २५ ॥ विश्वावसुरितिल्यातस्तस्यभूपस्यैवसुतः ॥ भगिनीपतिनासार्द्धसययौगंधमादनम् ॥ २६ ॥ नरनारायणंनत्वागरुडोत्तुंगमाययौ ॥
 तदानागस्यैवमाताशंखचूडस्यभोनृप ॥ २७ ॥ रुरोदवहुधातत्रयत्रजमित्वाहनः ॥ दुःखितःसजगामाशुदयालुर्दानवत्सलः ॥ २८ ॥ वृद्धा
 माश्वस्यपप्रच्छकेनंदं दुःखमागतम् ॥ साहमेतनयोदेवगरुडास्यगमिष्यति॥ २९॥तद्वियोगेनदुःखार्तोविलपागिममहकुल॥इतिज्ञात्वासनृपते
 गरुडोत्तुंगमाययौ ॥ ३० ॥ गरुडोऽपिगृहीत्वातंनभोभागमुपागमत्॥तस्यांगोऽसृजालिसोन्यधात्तत्रभामिनी ॥ ३१ ॥ कमलक्षीतुवियति
 स्थितंगरुडभक्षितम् ॥ विलोक्यचारुदद्वाढपतिदुःखेनदुःखिता ॥ ३२ ॥ तदातुगरुडस्त्रस्तस्तत्रागत्यत्वरान्वितः॥जीमूतवाहनंप्राहकस्मात्त्वं
 ममभक्षितः॥ ३३॥सहोवाचप्रभोमेववचःशृणुमहामते॥शंखचूडस्यजननीमहदुःखेनदुःखिता ॥ ३४ ॥ तस्याःपुत्रस्यरक्षार्थंसंप्राप्तोऽहंतवांति
 कम्॥इत्युक्तेसतिभूपालशंखचूडश्चपन्नगः॥ ३५॥तद्व्यालस्यैवदुःखेनदुःखितःशत्रुमाप्तवान्॥मांप्रभक्षकृपासिंधोत्तदाहारार्थमागतम् ॥ ३६॥

सत्यज्यमातुषु दिव्यकुर्वारं महामते ॥ तदा प्रसन्नो गरुडो ददौ तस्मै वरत्रयम् ॥ ३७ ॥ जीमूतवाहनार्थैर्विद्याधरसुराय च ॥ शंखचूडकुलं
 नाहं भक्ष्यामि च कदाचन ॥ ३८ ॥ त्वं तु विद्याधरपुरे प्राप्य राज्यमहोत्तमम् ॥ सुभोजयित्वा लक्षादन्तर्गतैर्वकुलभक्ष्यसि ॥ ३९ ॥ इत्यु
 क्तवान्तर्दधौ देवः स पित्रा राज्यमाप्तवान् ॥ स्वपत्न्या सह राज्यांगं भुक्त्वा विंकुठमाययौ ॥ ४० ॥ इत्युक्त्वा स तु वैतालान् पतिं प्राहनम्रधीः ॥
 तेषां मध्ये महाराजकस्य प्राप्तं महाफलम् ॥ ४१ ॥ राजोवाच ॥ शंखचूडस्य स प्राप्तं जीवदानमहाफलम् ॥ नृपस्यैवोपकारं च स्वभावो विधिना
 कृतः ॥ ४२ ॥ पतिव्रता प्रभावेन जीवदानेन भूपतेः ॥ सन्तुष्टो गरुडो जातस्तस्य कृतार्हो तत्फलम् ॥ ४३ ॥ निर्भयः शंखचूडस्तु स्व
 शत्रुप्रतिचागमत् ॥ शरीरमप्यित्वा तंततः प्राप्तं महाफलम् ॥ ४४ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्थो गवण्ड परपरायैकलियु
 गीयेति हाससमुच्चये पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ४५ ॥ सुत उवाच ॥ पुनः प्राह स वैतालो भूपतिं ज्ञानकोविदम् ॥ चंद्रशेखरभूपस्य नगरीदक्षिणे
 स्थिता ॥ १ ॥ रत्नदत्तो वसुदेवश्चैव यो धर्मज्ञो धनधान्यवान् ॥ कामावरुथिनी तस्य सुता जाता महोत्तमा ॥ २ ॥ तद्रूपमुत्तमं दृष्ट्वा स वैश्यो मू
 र्ध्वं प्रति ॥ उवाच भो महाराज सुताम मसुरेप्सिता ॥ ३ ॥ तां गृहाण कृपां सिधौ त्वद्योग्या विधिनिर्मिता ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं भूपतिश्चंद्रशेखरः
 ॥ ४ ॥ मंत्रिणं विदुरं प्राह त्वं च गच्छ महामते ॥ यथा योग्यं हि तद्रूपं मानिवेदयस्त्वरम् ॥ ५ ॥ इत्युक्त्वा स योगैर्हं भूपतिश्चंद्रशेखरः ॥ इयमला
 नाम तत्पत्नी ज्ञात्वा राजानमागतम् ॥ ६ ॥ धूपदीपादिभिर्भुषैर्यथा योग्यैः समाचर्यत् ॥ एतास्मिन्नंतकाले तु गौश्रशादूलपीडिता ॥ ७ ॥ रंभाश
 न्देन महता विललापभयातुरा ॥ तच्छ्रुत्वा स तु भूपालः खड्गहस्तः समभ्यागात् ॥ ८ ॥ शीघ्रं हत्वा तु शार्दूलमुमोद नृपतिस्तदा ॥ मुकुलोदान
 वोनाम तद्देहं द्रूपमाप्तवान् ॥ ९ ॥ भूपतिं प्राहनन्प्रात्नामर्धं ज्ञेयं चंद्रशेखरम् ॥ त्वया विमोचितो नाथस्यास्यामि वरुणालयम् ॥ १० ॥ प्रल्हाद
 स्यैव शोषेन व्याघ्रे देहत्वमागतः ॥ परिक्रम्य ययौ दैत्यः प्रल्हादं प्रति सत्वरः ॥ ११ ॥ नृपतिं गृहमागत्य भुषा पपरयामुदा ॥ प्रभाते बोधितो
 राजा स भार्यां स्वयमागमत् ॥ १२ ॥ नृपोक्तः स यथैतत्र यत्र कामावरुथिनी ॥ दिव्यमूर्तिमयी दृष्ट्वा चितयत्सस्वमानसे ॥ १३ ॥ अस्यासू
 र्तिं प्रभावेन राजासौ महमाप्स्यति ॥ इति ज्ञात्वा नृपं प्राह सैव त्वद्योग्यकानि हि ॥ १४ ॥ तथा मत्वा स नृपतिर्न विवाहमथाकरोत् ॥ रत्नदत्तस्य भूप

स्यसेनायाःपतयेदौ ॥ १५ ॥ बलभद्रस्यसापत्नीबभूववरणीनी ॥ एकदानृपतिस्तावैदृक्कामावरूथिनीम् ॥ १६ ॥ मोहितःकामबाणेन
 मूर्च्छितःपतितोभुवि ॥ तदासेनापतिस्त्वूर्णनृपमुत्थाप्यसत्वरम् ॥ १७ ॥ शिविकांचैवसंस्थाप्यसभायांचसमैरयत् ॥ तदाप्रबुद्धोऽनृपतिः
 प्राहसेनापतिमुदा ॥ १८ ॥ कस्येयंसुंदरीभाय्याकुतोजातामहोत्तमा ॥ बलभद्रस्तुतच्छुत्वाऽनृपतिंप्राहनम्रधीः ॥ १९ ॥ ममेयंसुंदरीनारी
 तनदत्तस्यसासुता ॥ राज्यभंगभयान्मन्त्रीनरूपंत्वयिवर्णिवान् ॥ २० ॥ ममदासस्ययापत्नीत्वद्योग्याभूपतेसदा ॥ तवेच्छांपूर
 यिष्यामितांगुहाणकूपानिधे ॥ २१ ॥ इत्युक्तःक्रोधात्प्राक्षोऽनृपतिस्तमुवाचह ॥ तवेयं धर्मतोभार्योप्राप्तासुंदररूपिणी ॥ २२ ॥
 गृह्णामि यदि तां देवीं न केयमर्किकरः ॥ पातयित्वा महदुःखं भजयिष्यामि तर्हि भोः ॥ २३ ॥ इत्युक्त्वा भूपतिस्तूर्णविरहाग्निप्रपी
 डितः ॥ मरणंप्राप्तवात्राजागतो धर्मपुरान्तिके ॥ २४ ॥ इत्युक्त्वासुतु वै तालोऽनृपं प्राह शृणुष्व भोः ॥ मृते राजनि तत्पत्नीसिती
 भूत्वा प्रदृश्यते ॥ २५ ॥ सेनापतिस्तु तत्रैव भस्मसादं भवत्क्षणात् ॥ कामावरूथिर्न देवि भस्मकृत्वा कलेवरम् ॥ २६ ॥ स्वर्ग
 गतास्तु ते सर्वे कस्य पुण्याधिकं मतम् ॥ सहो वाच चैव तालं राजा धर्माधिको मतः ॥ २७ ॥ मरणं किं करस्यैव गम्य भूपतिहेतवे ॥
 पतिव्रताया मरणं पतिसंगे न योग्यकम् ॥ २८ ॥ दत्त्वा यात्किं करैरेव सुंदरी नृपहेतवे ॥ धर्मभीत्या न नृपतिस्ताम गृह्णात्स कामुकः ॥ २९ ॥
 जित्वा कामं तथा पाल्यं धर्मं तस्मान्नृपेऽधिकम् ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रति सर्गपर्वणि चतुर्गुणखण्डापरपर्याये कलिश्रुगीयेति
 हाससमुच्चये षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ पुनःप्रावाचैव तालस्तदा ब्राह्मणरूपवान् ॥ शृणु मूपमहाभाग
 कथां तव मनोरसाम् ॥ १ ॥ उज्जयिन्यां महाभाग महासेनो नृपो भवत् ॥ तस्य राज्येऽवसद्विप्रो देवशर्मैति विश्रुतः ॥ २ ॥ गुणाकरस्तस्य सु
 तोमद्यमांसपरायणः ॥ द्यूतेन संक्षयं वितंतस्य पापस्य चाभवत् ॥ ३ ॥ बांधवैः स परित्यक्तो बभ्राव मवसुधातले ॥ कदाचिद्वैवयोगेन सिद्धाश्र
 ममुपागमत् ॥ ४ ॥ कपर्दीनामंत्यो गीकपालन्नैरपूजयत् ॥ ज्ञात्वैषाचमंत्रं स बुभुक्षुर्न गृहीतवान् ॥ ५ ॥ तदातिथ्यंतदर्थस्य शक्तिं समु
 पाह्वयत् ॥ तथारात्रौ महानंदं प्राप्तवान् साद्विजः शयी ॥ ६ ॥ प्रातःकाले तु संप्राप्तं कैलासं यक्षिणगता ॥ सद्विजस्तद्वियोगेन गार्थं तिकमु

पाययौ ॥ ७ ॥ कपर्दीप्रददौ तस्मै विद्यां यक्षिणिकर्षिणीम् ॥ चत्वारिंशदिनान्येव निशीथे जलमध्यगः ॥ ८ ॥ स जज्ञपशुभं मंत्रं प्राप्ता काम
 चारिणी ॥ तदा योग्यज्ञया विप्रः स्वयंतु मम तां त्यजन् ॥ ९ ॥ प्राप्तवान्पितरौ न त्वास्वगेहं निवसन्निशि ॥ प्रातः संन्यासि वद्धन्वाकुलेश्वरुदिते
 द्विजः ॥ १० ॥ प्रतिबोधिवन्प्राप्तस्तच्छिष्यत्वमुपाययौ ॥ पंचाशिमध्ये स्थित्वा तन्मंत्रमजपच्छुचिः ॥ ११ ॥ न प्राप्ता योगिनिर्देवी तदा
 चित्ततुरोऽभवत् ॥ इत्युक्त्वा स तु वैतालान् पतितज्ञानकोविदम् ॥ १२ ॥ पुनराह कथं देवि न प्राप्ता यक्षिणि प्रिया ॥ श्रुत्वा ह नृपतिर्विप्रवैतालं रु
 द्रकिंकरम् ॥ १३ ॥ त्रिविधं कर्म भो विप्रसिद्धयर्थे साधकाय वै ॥ मनोवाग्विहितं कर्म परलोके सुखप्रदम् ॥ १४ ॥ सुदरांगकृतं ज्ञेयं पुनर्वाकाय
 संभवम् ॥ किंचित्सिद्धिप्रदं ज्ञेयमिह जन्मनि वीक्षितम् ॥ १५ ॥ परत्र च सुबलोकोपदेहकृतं स्मृतम् ॥ मनःकायेन संभूतं परजन्म निराज्य
 दम् ॥ १६ ॥ मनोवाकाय संभूतमिह जन्मनि सिद्धिदम् ॥ परत्र परमांसिद्धित्कर्म प्रददाति हि ॥ १७ ॥ तस्मात्कर्तव्यमेवेह त्रिविधं कर्म साध
 कैः ॥ अन्यवित्तेन स द्विजः कृतवान्कर्म मंत्रजम् ॥ १८ ॥ अतोऽन्यजन्मनि प्राप्तो यक्षत्वं तत्परो द्विजः ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा स तु वैतालः प्रस
 न्नवदनोऽभवत् ॥ १९ ॥ साधुसाध्वितितं प्रोच्य स द्वाक्यैः समपूजयत् ॥ इति हासं पुनः ग्राह्यं परीक्षार्थं नृपायसः ॥ २० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
 प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपरायिकालियुगीयेति हाससमुच्चये सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ सूत उवाच ॥ भोः शौनक महाप्राज्ञ वैतालस्तं हि सोऽ
 ब्रवीत् ॥ सुदक्षो नाम नृपतिर्वसन्कंबलकेपुरे ॥ १ ॥ न्यायवान्धर्मवाञ्छुरो दाता शिवपरायणः ॥ तस्य राज्ञेऽवसद्भ्यो धनाध्यक्ष इति श्रुतः ॥ २ ॥
 तनया सुदरी तस्य नाम्ना धनवती शुभा ॥ गौरिदत्तायै श्यायि पित्रा दत्ता वरांगना ॥ ३ ॥ कियतां चैव कालेन मोहिनी तत्सुता भवत् ॥ द्वादशब्दव
 यास्तस्याः पिततु निधनंगतः ॥ ४ ॥ तदा धनवती रंडा निधनार्थं नापितुरंतिके ॥ कन्यया सह संप्राप्तानि शिमा र्गैतमो मये ॥ ५ ॥ न्यायशर्मा द्विजः
 काश्चिद्ब्रह्मस्वस्यापहारकः ॥ नामसत्यत्वभावेन शूलान् निधनंगतः ॥ ६ ॥ अकस्माद्भ्यज्ञा प्राप्ता तत्करसात्पदं स्पृशन् ॥ तेन दुःखेन महता
 रुरो देवैर्द्विजश्च सः ॥ ७ ॥ हारामकृष्णप्रद्युम्नानि रुद्धेति पुनः ॥ श्रुत्वा धनवतीं दीनाको भवानिति सा ब्रवीत् ॥ ८ ॥ द्विज आह च विप्रोऽहं त्र्य
 हंशल्यान्वितं मनः ॥ यदि दास्यति मे कन्यां कोटिस्वर्णं ददामि ते ॥ ९ ॥ श्रुत्वा धनवती तस्मै व्याहिता मोहिनीमुता ॥ वटमूले स्थितं तद्रव्यं स

निन्वागृहमायौ ॥ १० ॥ मोहिन्यपिपतिग्राहभवान्मृत्युवशगतः ॥ कुतोमेतनयोजातस्तद्भवीषिदयानिधे ॥ ११ ॥ द्विजःप्राहशृणुव्यंगे
 यदातेहृच्छयोभवेत् ॥ तदात्वंपंडितप्राप्यपुत्रमुत्पादयशुर्वै ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वामरणप्राप्ययमलोकंगतोद्विजः ॥ नारकायातनां
 नित्यंबुभुजेनंद्यकर्मजाम् ॥ १३ ॥ मातृगृहेतुसानारिमोहिनीयौवनान्विता ॥ समयंहृदयेकृत्वातिष्ठतीचपुनःपुनः ॥ १४ ॥
 केभोगाश्चकिमाश्चर्यकोजागर्तिशर्यातकः ॥ पापव्याधिश्चदुःखंचकुतोजातंहृदिस्थितम् ॥ १५ ॥ इतिश्लोकंद्विजानाहनोत्तरंचददु
 द्विजाः ॥ मेधावीनामकाश्मरिस्थितोविप्रःसमागतः ॥ १६ ॥ तामुवाचप्रसन्नात्माशृणुमोहिनिमुदरि ॥ मुंगधिवनितावस्त्रंगतिपानं
 चभोजनम् ॥ १७ ॥ शय्याचभूषणंज्ञेयंभोगमष्टाविधंबुधैः ॥ अहन्यहनिभूतानिप्रियन्तेजनयान्तिच ॥ १८ ॥ ममतायः करोत्येषांतदा
 श्रर्यस्मृतंबुधैः ॥ योविवेकंसमासाद्यकुरुतेकर्मसंग्रहम् ॥ १९ ॥ संसारेघोरतमसिमजगर्तिविवेकवान् ॥ संसाराजगंज्ञात्वावैराग्ययोंऽ
 करोद्भुवि ॥ २० ॥ औदासीन्यंसमाधिचमुखेतेहिमानवः ॥ संकल्पाज्जायतेकामस्ततोलोभःप्रजायते ॥ २१ ॥ लोभाज्जातश्चतुष्पा
 यांसपापोनिरयप्रदः ॥ जलप्रकृत्यांयोजातोरसोरसविकारवान् ॥ २२ ॥ रसाज्जातस्यदेहेऽस्मिन्व्याधिःकर्ममयोऽद्भुतः ॥ रुद्रात्का
 ल्यांसमुद्भूतोमोहोहृदिचलेकहा ॥ २३ ॥ सतुष्टावमहादेवीपत्न्यर्थेसुरपूजिता ॥ मिथ्यादृष्टिस्ततोजातामोहस्यदयिताभवत् ॥ २४ ॥
 तस्मान्नेनेहश्चतपत्न्याजातश्चममताप्रियः ॥ तयोःसकाशात्संजातंदुःखंशोकःसमन्वितम् ॥ २५ ॥ इतिश्रुत्वातुसानारिसुमोहवरवर्णिनी ॥
 मानीशूरश्चतुरोऽधिकरिगुणवान्सखा ॥ २६ ॥ स्त्रीरक्षकश्चपुरुषवेशंनार्गिसिदानयेत् ॥ तस्यांगर्भंचविप्रोऽसौदत्वास्वर्णगृहितवान् ॥ २७ ॥
 सापिनारीमुखंलभेतेनगभेणप्रत्यहम् ॥ कदाचिद्दशमासंतिमोहिनीमब्रवीच्छिवः ॥ २८ ॥ स्वप्नांतरेमहाराजसापिज्ञात्वातथाकरोत् ॥ दो
 लामध्येसहस्रंचस्वर्णचैवस्वबालकम् ॥ २९ ॥ राजद्वारेस्थापयित्वासुब्बापद्मनीसुतम् ॥ शिवेनबोधितोराजासुतार्थीरुद्रपूजकः ॥ ३० ॥
 द्विजपुत्रंसमालेभेमोहिन्याजातमुत्तमम् ॥ कारयित्वाजातकर्मविततारधनंबहु ॥ ३१ ॥ हरदत्तश्चनान्नासीत्सर्वविद्याविशारदः ॥ पितुरन्तेच
 तद्गान्यप्राप्यधर्मप्रकाशवान् ॥ ३२ ॥ गयाश्राद्धंकृतेतेनफल्यूतरिविधानतः ॥ त्रयोहस्तास्तदाजाताःसराजाविस्मितोऽभवत् ॥ ३३ ॥

इत्युक्त्वा सुतैः तालेनृपतिं प्राह भो नृप ॥ कस्मै योग्यो हि पिंडोऽसौ श्रुत्वा राजा ब्रवीदिति ॥ ३४ ॥ द्रव्यार्थोऽपि ण्डितो ज्ञेयः गुरुतुल्यश्च भूषति ॥
 चौरायाऽपि ण्डमुचितं यस्य नारी च मोहिनी ॥ ३५ ॥ सूत उवाच ॥ तेन पिंडप्रभावेन स चौरा ब्रह्मद्रव्यहा ॥ निरयात्रिः सुतो विप्रस्वर्गलोके स
 मागतः ॥ ३६ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे प्रति सर्गपर्वणि चतुर्गखंडापरपर्वण्ये कालियुगीयेति हाससमुच्चयेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ॥ ॥
 चित्रकूटचतुर्पतीरूपदत्त इति श्रुतः ॥ वने मृगप्रसंगेन वनान्तरमुपाययौ ॥ १ ॥ मध्याह्ने स सस्तीरे मुनिपुत्रो दर्शयः ॥ चिन्वतोऽपद्मकुसुमं
 रूपयौ वनमालिनीम् ॥ २ ॥ तस्यानेन स्वयं नेत्रैर्काभूते समागते ॥ एतास्मिन्नंतरे विप्रस्तत्र प्राप्ता दर्शयौ ॥ ३ ॥ तस्य दर्शनमात्रेण नृ
 पतेर्ज्ञानमागतम् ॥ विनया वनतो राजा धर्मप्रच्छ चोत्तमम् ॥ ४ ॥ तमुवाच मुनिर्द्धिमान् दयाधर्मप्रपोषणम् ॥ निर्भयस्य समं दानं न भूतो
 न भविष्यति ॥ ५ ॥ अनर्हान् दण्डमादद्याद्दहं पूजाफलं भवेत् ॥ मित्रता गोद्विजे नित्यं समता दंडानि ग्रहे ॥ ६ ॥ सत्यता सुपूजायां दमता
 गुरुपूजने ॥ मृदुता दानसमये संतुष्टिर्निश्चयकर्मणि ॥ ७ ॥ इत्युक्त्वा समुनिः पुत्रो तस्मै दत्वा गृहं ययौ ॥ राजाऽपि च तथा साद्वैवटमूलश्रयो
 तवान् ॥ ८ ॥ तदा तुराक्षसः कश्चित् तपस्वी भक्षणोत्सुकः ॥ बोधयामास नृपतिं बलिं तस्मै स भूषति ॥ ९ ॥ दानार्थं च वसता हे स तवर्षात्स
 कं द्विजम् ॥ समं यं कृतवान् राजा सत्येन स्वगृहं ययौ ॥ १० ॥ अमात्यैः संमतं कृत्वा स्वर्णलक्षं ददौ द्विजे ॥ मध्यं बालं पुरस्कृत्य राक्षसाय बलिं
 ददौ ॥ ११ ॥ मृत्युकाले द्विजमुतो विहस्य चैरुरोदहः ॥ कथं हस्यं कृतं तेन तत्पश्चाद् दानं कथम् ॥ १२ ॥ इति श्रुत्वा नृपः प्राह शृणु वै तालिका द्विज ॥
 ज्येष्ठपुत्रेऽपि तु हृदं मातुह्य मवार्यकम् ॥ १३ ॥ ज्ञात्वा सममध्यमः पुत्रो राजानं शरणं ययौ ॥ निर्दयी रूपेन श्वपत्नीकल्याणभिक्षुकः ॥ १४ ॥
 खड्गहस्तं नृपं ज्ञात्वा जहासा शिवतत्परः ॥ राक्षसाय शरीरं मे प्राप्ता स मस्माद्गुरोदहः ॥ १५ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे प्रति सर्गपर्वणि चतुर्गखंडा
 परपर्वण्ये कालियुगीयेति हाससमुच्चयकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे प्रति सर्गपर्वणि चतुर्गखंडा
 लेखोऽमहीषतिः ॥ १ ॥ तस्य ग्रामे वसद्वैश्योऽर्थदत्तो विपणेरतः ॥ अंगमंजरीकन्या तस्य जाता मनोरमा ॥ २ ॥ सुवर्णनाम्नैश्चैव यथापिता वै दत्तवान् स्व
 यम् ॥ कदाचित् कमलश्रामास्तु वर्णद्वीपमागमत् ॥ ३ ॥ द्रव्यलाभाय न्यवसाच्चैरं कालं स लुब्धवान् ॥ अंगमंजरीगैर्हि देवयोगाद्विजोत्तमः ॥ ४ ॥

कमलाकरनामासौकृत्ययोगात्समागतः ॥ होमतिमुदरीनारीभार्जनार्थमुतागता ॥ ५ ॥ दृष्ट्वा तं कामकलिकामुहोहद्विजसतमः ॥
 सुतापिमदधूर्णक्षीविप्रायसमयंददौ ॥ ६ ॥ निशीथेतमद्धूते त्वं प्राप्यमुखीभव ॥ इति श्रुत्वा द्विजो वाक्यं तस्याध्यानं तदा करोत् ॥ ७ ॥
 कामाग्निना चिरंतनः सुष्वाप परमासेने ॥ अर्द्धरात्रे तु सानारी द्विजगमनतत्परा ॥ ८ ॥ मार्गमन्वेषमाणसाप्रियस्य स्मरपीडिता ॥ नागतः स
 द्विजो देवात्तदा सामरंगता ॥ ९ ॥ कमलाकर एवाशुसमयान्ते समायायौ ॥ दृष्ट्वा मृत्युवशं सुभ्रूंस्वयं मरणमागतः ॥ १० ॥ प्रभाते चार्थदत्तो
 वैदाहयामास तां शुचा ॥ सुवर्णश्च तदा गत्यविललापप्रियां प्रति ॥ ११ ॥ चितार्या भस्मसाद्धृत्वा स्वर्गलोकं तु सायायौ ॥ इत्युक्त्वा स तु वैतालो
 नृपतिं प्राह विक्रमम् ॥ १२ ॥ कस्य स्नेहोऽधिकस्तेषां कुतः स्वर्गं पुरं यायौ ॥ राजोवाच ॥ पतिस्नेहोऽधिकस्तेषां मध्यमानारिविप्रकौ
 ॥ १३ ॥ द्विजस्नेहेन सानारी मृता स्वर्गं पुरं यायौ ॥ वैश्यवर्णैः सदा पूज्यो ब्राह्मणो ब्रह्ममूर्तिमान् ॥ १४ ॥ द्विजोऽपि नासवान्ना रीतदा स्वर्गं
 गतिं हरिम् ॥ हृदि कृत्वा चीनधनं प्राप्नोह्यस्त्रात्र विष्टपम् ॥ १५ ॥ सुवर्णो हृदि संज्ञात्वा मत्प्रिया ब्रह्मवत्सला ॥ मां त्यक्त्वा तु दि
 वं याता वह्निदाहप्रभावतः ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गखण्डापरपर्वण्ये कालियुगयोगे तिहासमुच्चये
 विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा स तु वैतालो राजानं प्राह नम्रधीः ॥ जयस्थलपुरे रम्ये वर्धमाने नृपोऽ
 भवत् ॥ १ ॥ तस्य ग्रामेऽवसद्विप्रो वेदवेदांगपारगः ॥ विष्णुस्वामीति विख्यातो राधाकृष्णपरायणः ॥ २ ॥ चत्वारश्चात्मजास्तस्य चतुर्भोगपरा
 यणाः ॥ द्यूतकर्मार्चकुलो विषयीनास्तिकः श्रुतः ॥ ३ ॥ कदाचिद्देवयोगेन निर्द्धनत्वं च ते गताः ॥ पितरं विष्णुशर्मानं निमुस्ते विनयान्विताः
 ॥ ४ ॥ ऊचूरमाकथं नष्टा तद्दस्वपितः प्रिय ॥ पितो वाचतुतच्छ्रुत्वा द्यूतकर्मव्रिंशमयम् ॥ ५ ॥ द्यूतो धनव्ययकरः पापमूलो महाखलः ॥ व्य
 भिचारस्तथा चौर्यैर्निर्दयत्वमतो भवेत् ॥ ६ ॥ द्यूतकर्मप्रभावणत्वदीयद्रव्यसंक्षयम् ॥ धनोपायेन भोगः पित्रोर्वाक्यं कुरु मतिं प्रति ॥ ७ ॥ तौ
 र्थव्रतप्रभावेण त्वत्पापसंक्षयं भवेत् ॥ हे पुत्र कुलटवंक्यैश्च श्यांसंगं महाशुभम् ॥ ८ ॥ त्यक्त्वा ब्रह्मपरो भूत्वा ब्रह्मचर्ये मतिं कुरु ॥ विषयिण्यां सम
 दिरे नित्यपापविवर्धके ॥ ९ ॥ अतः प्राश्यति चौर्यत्वमतौ वै निरयं तथा ॥ तस्मात्त्वं प्रभुमीशानं विष्णुं जिष्णुं जगत्पतिम् ॥ १० ॥ निवेद्य सर्वं

थाद्रव्यं स्वयं भुंजति वायतः ॥ नास्तिकत्वं देवनिर्दानं परित्यज्य मर्तिकुरु ॥ ११ ॥ आत्मा सर्वाभ्यां नित्यमात्मशक्तिश्च चण्डिका ॥ आत्मनो
 गानि देवाश्च सर्वजीवगुहाशयाः ॥ १२ ॥ ताञ्छात्वा पूजन्ते षण्डकुरुत्वं पशान्तये ॥ इति ते वचनं श्रुत्वा गतास्तीर्थान्तरं प्रति ॥ १३ ॥ शिव
 माराधयामासुर्विद्यार्थैः सर्वरूपिणम् ॥ वर्षति च महादेवो विद्यां जीवनीं ददौ ॥ १४ ॥ ते प्राप्य वनमागत्य परीक्षार्थं समुद्यताः ॥ मृतव्याघ्रास्थिनि
 श्रेष्ठं मंत्रपूतं बुचाक्षिपत् ॥ १५ ॥ तेन मंत्रप्रभावेण पंजरस्त्वमुपागतम् ॥ तस्योपर्य्यैव कुलटो मंत्रपूतं तपयोऽक्षिपत् ॥ १६ ॥ यनमांसं चरु
 धिरे तेन मंत्रेण चाभवत् ॥ विषयीचाक्षिपच्चैव तस्योपरि जलं शुभम् ॥ १७ ॥ तेन मंत्रप्रभावेण त्वक्प्राणत्वमुपागतम् ॥ सुप्तं व्याघ्रं च सं
 ज्ञात्वा नास्तिकस्तु जलं ददौ ॥ १८ ॥ मंत्रेण बोधितो व्याघ्रस्तं श्वप्रापनखादयत् ॥ १९ ॥ इत्युक्त्वा सुप्तं वैतालं राजान
 मिदमब्रवीत् ॥ १९ ॥ राजन्मूर्खो हि कस्ते षण्डं श्रुत्वा राजा ब्रवीदिदम् ॥ बोधितो येन स व्याघ्रः समूर्खस्त्वधिको मतः ॥ २० ॥ इति श्रुत्वा द्विज
 श्रेष्ठो वैतालः पुनरब्रवीत् ॥ २१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गखंडापरपरायणिकालियुगीयेति हाससमुच्चये ऋक्विशतमोऽ
 ध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ वैताल उवाच ॥ २१ ॥ अहं पूर्वमेवासीत् क्षत्रसिंहो महीपतिः ॥ १ ॥
 तस्य ग्रामे वसद्विप्रो विदेद वेदांगपरागः ॥ शंभुदत्त इति ख्यातो रुद्रभक्तिपरायणः ॥ २ ॥ उभयौ तनयौ तस्य सर्ववेद्याविशारदौ ॥
 विष्णुभक्तः स्मृतो ज्येष्ठो नाम्ना लीलाधरो बली ॥ ३ ॥ शाक्तोऽभवत्तदनुजो मोहनो नाम विश्रुतः ॥ कदाचित्क्षत्रसिंहस्तु यज्ञार्थं यज्ञे
 तवे ॥ ४ ॥ शंभुदत्तं समाहूय समुत्तमं धर्मकोविदम् ॥ स्वयं च कारयामास च्छागमेधं सुरप्रियम् ॥ ५ ॥ शंभुदत्तस्तु वृद्धात्मा शिवभक्ति
 परायणः ॥ चतुश्चक्रांश्च संस्थाप्य कलशं कायसिद्धिदम् ॥ ६ ॥ हव्यैः सुसंस्कृतैरम्यैश्च कारह्वनं मुदा ॥ छागमाहूय विधिवन्पूजयामास
 भूपतिः ॥ ७ ॥ लीलाधरस्तु तदं दद्याच्छागं मरणमुत्सुखम् ॥ दयालुं वैष्णवं बोधीमानं ब्रवीद्वचनं रुषा ॥ ८ ॥ दारुणं नरकं योग्यमनया जीवहिंस
 या ॥ सर्वशो भगवन्विष्णुर्हि सायज्ञेन दुष्यति ॥ ९ ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य ज्येष्ठबंधोऽश्मोहनः ॥ मृदुपूर्वजहासोच्चैव च न प्राहनं ब्रवीत् ॥ १० ॥
 पुरासत्युगे भ्रातर्ब्राह्मणाय ज्ञतत्पराः ॥ अजेनैव हि यद्यव्यभिज्ञात्वा परं श्रुतिः ॥ ११ ॥ तिलाधिकं मजं त्वाहव्येते तु मनोदधुः ॥ तदाशका

दयोदेवावाह्निमध्यसमागताः ॥ १२ ॥ ऊचुस्तेमधुरं वाक्यं त्वन्मते निष्फलप्रदम् ॥ अज-छागः स्मृतो वैदस्तेन यष्टव्यमन्तरम् ॥ १३ ॥
श्रुत्वेति वचनेषां विस्मितामुनयोऽभवन् ॥ एतस्मिन्नन्तरे तत्र पितृयोनिरमावसुः ॥ १४ ॥ विमानं परमारुह्य मुनीन् प्रोवाच निर्भयः ॥ छागमेध
नयष्टव्यं सुराणां तृप्तिहेतवे ॥ १५ ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य तथा कृत्वा शिवं ययुः ॥ तस्मात्त्वं च मया साद्वयं कुरु महांमते ॥ १६ ॥ इति श्रुत्वा चोद्यो रं लो
लाधर उदारधीः ॥ मोहनं प्राह धर्मात्मा यज्ञस्त्वेतायुगेऽभवत् ॥ १७ ॥ रजोगुणभयलोके क्षेत्रे तायां संभव ह ॥ हिंसासत्ययुगे नासिद्धिर्मस्तत्र च
तुष्पदः ॥ १८ ॥ हव्येन तपिता देवानां सैरुक्तं संभवैः ॥ इति श्रुत्वा क्षत्रसिंहस्य कृत्वा छागं भयातुरम् ॥ १९ ॥ फलाद्यैः कारया मासतदपूर्णा
हुतं निप ॥ एतस्मिन्नन्तरे देवतामसीक्रोधमूर्छिता ॥ २० ॥ नगरं दहयामास नरान् रीसमन्वितम् ॥ महामाया प्रभावेन शंभुदत्तः शिवा प्रियः
॥ २१ ॥ सभूत्वा च महोन्मादीत्य कृत्वा देहं दिवं ययौ ॥ तदालीलाधरो विप्रो दशपुत्रो पजीविकः ॥ २२ ॥ बालान् व्यापयामास त्रयोपमं पद्मपुरेशु
भे ॥ क्षत्रसिंहस्तु नृपतिमौहानां तिकमाययौ ॥ २३ ॥ प्रसादं कारयामास देवमातुरं नृग्रहम् ॥ ॥ मोहन उवाच ॥ ॥ बीजमन्त्रजपाद्ब्रह्मा
मस्तुभ्यं महालक्ष्म्येन मोनमः ॥ प्रणवास्तनयाय स्यास्तुरीयपुरुषप्रिया ॥ २४ ॥ तदंबायै नमस्तुभ्यं प्रणवायै नमोनमः ॥ यथा इदं यमिदं जातं
ययावैपाल्यते जगत् ॥ २५ ॥ यस्यादेहस्थितं विश्वं तदंबायै नमोनमः ॥ अर्चासिद्धिस्तथा मृत्युः प्रभागीर्वाणसैनिकाः ॥ २६ ॥ स्वाहा चानि
र्ऋतीरात्रिर्ऋद्धिर्भुक्तिस्त्वद्रुद्रा ॥ लोकपालप्रिया त्वं हिलोकमातर्नमोनमः ॥ २७ ॥ तृष्णा तृप्तिरतित्राति हिंसा क्षातिर्मतिर्गतिः ॥ निंदास्तुतिस्त
थर्ष्याचलज्जा त्वं हि नमोनमः ॥ २८ ॥ इत्यष्टकप्रभावेन क्षत्रसिंहेन हर्षितः ॥ २९ ॥ शिवलोकं गतः साधुर्वैतालोकं यमवाप्तवान् ॥ तस्मात्त्वं विक्रम
दित्यभजदुर्गासनानीम् ॥ ३० ॥ शिवाज्ञया त्वं हंप्राप्तस्त्वस्मिपेमहीपते ॥ प्रश्नोत्तरेण भूपालमया त्वं संपरीक्षितः ॥ ३१ ॥ भुजयोस्ते
स्थितिर्भय्याज्जहिसवरीं पृथुभि ॥ दस्युनष्टाः पुरीः सर्वाः क्षेत्राणि विविधानि च ॥ ३२ ॥ आस्त्रमानेन संस्थाप्य समयं कुरु भो नृप ॥ योन्यपः सर्व
तीर्थानि पुनरुद्धारयिष्यति ॥ ३३ ॥ सहिमास्तथापि तं संवादि परीतं करिष्यति ॥ विक्रमास्थानकालोऽयं नृप धर्मकरोति हि ॥ ३४ ॥ द्वादशाब्दं शतं वर्षं

द्वापरोहिप्रवर्तते ॥ तदन्तेभुविक्कृष्णांशोभविष्यतिमहाबली ॥ ३७ ॥ कलेरुद्धरणार्थम्लेच्छवंशविवृद्धये ॥ सुताद्यामुनयःसर्वे
 नैमिषारण्यवासिनः ॥ ३८ ॥ विशालयांसमागत्यचकर्तार्थनिवासिनः ॥ भविष्यतिमहाराजपुराणश्रवणरेताः ॥ ३९ ॥ इत्यु
 क्त्वासतुवैतालस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ नृपतिर्विक्रमादित्यःपरमानंदमासवान् ॥ ४० ॥ तस्माद्युग्मुनिश्रेष्ठज्ञात्वासंध्यासमागताम् ॥
 शिवंभजतसर्वैश्यानिनिष्ठसमन्विताः ॥ ४१ ॥ इतिश्रीभविष्ये महापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुष्टुगवण्डापरपर्येकलियुगोयेतिहासस
 मुच्चये द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ४४ ॥ व्यासउवाच ॥ इतिश्रुत्वातुमुनयोविशालांनगरीस्थिताः ॥ स्नात्वाकेदारकुंडेतेम
 नसापूजयञ्छिवम् ॥ १ ॥ समाधिनिष्ठास्तेसर्वेषामेकंव्यतीतयन् ॥ एतस्मिन्नंतराजाविक्रमादित्यभूयतिः ॥ २ ॥ नत्वामुनीन्समाधिसंस्तुष्टा
 वपरयागिरा ॥ उषित्वेतितुमुनयः सूतंगत्वाऽब्रुवन्निदम् ॥ ३ ॥ सोऽयंराजासमायातोयस्यैवंवर्णितकथा ॥ वाजिमधंचनृपतेः कारया
 मस्त्वदाज्ञया ॥ ४ ॥ भवान्हिचकर्तार्थैचस्थित्वाध्यानपरोभव ॥ तथेत्युक्त्वातुमुतस्तैः सार्धंचपुनरागमत् ॥ ५ ॥ विधिनाकारयामा
 मुहयमेधंमहामखम् ॥ पूर्वतुकपिलस्थानंदक्षिणेतुबंधनम् ॥ ६ ॥ पश्चिमैसंधुनद्यन्तंचोत्तरवदगीवनम् ॥ हयोजगामतरसाततः क्षिप्रानदीं
 गतः ॥ ७ ॥ त्यक्त्वाकलेवंहौस्वर्गलोकमतोययौ ॥ नृपयज्ञेसुराः सर्वसपत्निकाः समागताः ॥ ८ ॥ चंद्रमास्तत्रनायातोभूयतिर्वि
 मनाभवत् ॥ यज्ञतिविधिविधानंदत्वावैतालसंयुतः ॥ ९ ॥ चंद्रलोकंगतोराजाचंद्रमाः सुखितोऽभवत् ॥ भोभोराजन्यहाभागकलौप्राप्तेभयं
 करे ॥ १० ॥ मद्वातिभूतलेनास्ति तस्मान्नायामितेऽन्तिकम् ॥ इत्वासुधामयंतोयंचंद्रान्तर्दधेपुनः ॥ ११ ॥ ज्ञात्वेन्द्रस्तत्रसंप्राप्याद्विजहृषी
 ह्याचयत् ॥ इतराज्ञातदमृतंशक्रः स्वर्गमुपगतः ॥ १२ ॥ तेनतस्यफलंजातमायुर्लक्षसमहाभूत् ॥ तस्मिन्कालेद्विजः कश्चि
 ज्यन्तोनामीवश्रुतः ॥ १३ ॥ तत्फलंतपसाप्राप्तःशक्रतःस्वर्गंहययौ ॥ जयन्तोभर्तृहरयेलक्षस्वर्णेनवर्णयन् ॥ १४ ॥ भुक्त्वाभर्तृहरि
 स्तत्रयोगारूढो वनययौ ॥ विक्रमादित्यएवास्यभुक्त्वाराज्यमकंदकम् ॥ १५ ॥ ज्ञतवर्षमुदायुक्तो जगाममरणेदिवम् ॥ शौनकाद्यास्तु
 ऋषयोज्ञात्वाभूपस्यस्वर्गतिम् ॥ १६ ॥ गत्वासूतंप्रणम्योऽधुर्मसुख्यंवदाधुना ॥ तेभ्यःसूतःपुराणानि श्रावयामासवैपुनः ॥ १७ ॥

अतवर्षपंचलक्षश्लोकमध्यापयन्मुदा ॥ तेश्चत्वासुनयःसर्वैर्जगुर्हृष्टाःस्वमालयम् ॥ १८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतु
 र्गुखंडापरपर्यायेकलियुगीयेइतिहाससमुच्चयेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ ६४ ॥ व्यासउवाच ॥ एकदानैमिषारण्येऋ
 षयः शौनकादयः ॥ पृच्छन्तिविनयेनैवमूतंपौराणिकंखलु ॥ १ ॥ भगवन्ब्रूहि्लोकानांहितार्थार्थचतुर्गुणे ॥ कः पूज्यः सेवितव्यश्च
 च्छित्तार्थप्रदायकः ॥ २ ॥ विनायासेनैवैकमंप्राप्नुयुर्मानवाः शुभम् ॥ सत्यं ब्रह्मन्वदोपायंनराणांकीर्तिकारकम् ॥ ३ ॥ सूतउवाच ॥
 नवांभोजेनत्रमाकेलिपात्रंचतुर्बाहुचामीकरंचारुगात्रम्॥जगत्राणेहेतुरिषैधूम्रकेतुंसदासत्यनारायणस्तौमिदेवम् ॥ ४ ॥ श्रीरामंसहस्रह्मणं
 स्मकरुणंसीतान्वितंसांत्विकंवेदेहामुखपद्मलब्धधुपौलस्त्यसंहारणम् ॥ वेदेवद्यपदांबुजंसुरवरंभक्तानुकम्पाकरंशत्रुघ्नेनहतमूताचभरते
 नासेवितंराघवम्॥५॥कलिकलुषविनाशं कामसिद्धिप्रकाशं सुरवरमुखभासंभूसुरेणप्रकाशम्॥विबुधबुधविलासंसाधुचर्याविशेषंनृपतिवरचरि
 त्रंभोःशृणुष्वेतिहासम् ॥ ६ ॥ एकदानारदोयोगीपरातुग्रहवांच्छया ॥ पर्यटन्विविधौलोकान्मन्यलोकमुपागमत् ॥ ७ ॥ तत्रदृष्ट्वाजनान्स
 र्वान्नाक्लिशसमन्वितान् ॥ अधिव्याधिदरिद्रातान्पच्यमानान्स्वकर्मभिः ॥ ८ ॥ केनोपायेनचैतेषांदुःखनाशोभवेद्भुवम् ॥ इतिसंचित्यम
 नसाविष्णुलोकंगतस्तदा ॥ ९ ॥ तन्नारायणंदेवंशुक्लवर्णंचतुर्भुजम् ॥ शंखचक्रगदापद्मवनमालाविभूषितम् ॥ १० ॥ प्रसन्नवदनंशान्तं
 नकद्वैराभिष्टुतम् ॥ दृष्ट्वातंदेवदेवेशस्तोतुंसमुपचक्रमे॥१॥ नारदउवाच ॥ नमोवाङ्मनसातीतरूपायानंतशक्तये॥नादिमध्यान्तदेवा
 यनिर्गुणायमहात्मने ॥ १२ ॥ सर्वेषामादिभूतायलोकानामुपकारिणे ॥ अपारपीरमाणायतपोधोऽन्नमोनमः ॥ १३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
 इतिश्रुत्वास्तुतिंविष्णुर्नारदप्रत्यभाषत ॥ किमर्थमागतोऽसित्वंकिंतेमनसिवर्तते ॥ १४ ॥ कथयस्वमहाभागतत्सर्वकथयामिते ॥ श्रुत्वातु
 नारदोविष्णुमुक्तवान्सर्वकारणम् ॥ १५ ॥ नारस्यवचःश्रुत्वासाधुसाध्वित्यपूजयत् ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिब्रतमेकंसनातनम् ॥ १६ ॥ कृतेत्रे
 तागुर्विष्णुर्द्रापरिरेनकरूपधृक् ॥ कलौप्रत्यक्षफलदः सत्यनारायणोविभुः ॥ १७ ॥ चतुष्पादोहिधर्मेश्वतस्यसत्यप्रसाधनम् ॥ सत्येनधार्य
 तेलोकः सत्येब्रह्मप्रतिष्ठितम् ॥ १८ ॥ सत्यनारायणव्रतमतः श्रेष्ठतमंस्मृतम् ॥ इतिश्रुत्वाहरेर्वीक्यनारदः पुनरब्रवीत् ॥ १९ ॥ किंफलं

किंविधानंचस्यनारायणाचने ॥ तत्सर्वकृपयोदवकथयस्वकृपानिधे ॥ २० ॥ भगवानुवाच ॥ नारायणाचनेवक्तुं फलनालंचतुमु
 खः ॥ शृणु संक्षेपतद्वैतकथयामितवाग्रतः ॥ २१ ॥ निर्धनोपि धनाढ्यः स्यादपुत्रः पुत्रवान्भवेत् ॥ प्रष्टराज्यलिभेद्राज्यमंधोऽ
 पि स्यात्सुलोचनः ॥ २२ ॥ सुच्यतेवंधनाद्बद्धो निर्भयः स्याद्भयातुरः ॥ मनसा कामयेदंयं लभतेतं विधानतः ॥ २३ ॥ इह जन्म
 निभो विप्रभक्त्याच विधिनाचयेत् ॥ लभेत्कामहितच्छ्रेष्ठं व्रतत्राकाश्याविचारणा ॥ २४ ॥ प्रातःस्नान्याशुचिर्भूत्वा दन्तधावनपूर्वकम् ॥
 तुलसीमंजरीधृत्वा ध्यायेत्सत्यस्थितं हरिम् ॥ २५ ॥ नारायणं सादृश्यन वदात्तं चतुर्जं पतिमहाहर्षासम् ॥ प्रसन्नवक्त्रं नवकं जलोज्ज्वलं नन्द
 नाद्यैरुपसेवितं भजे ॥ २६ ॥ करोमि ते व्रतं देवमायं काले त्वद्वचनम् ॥ श्रुत्वा गार्थां त्वदीयां हि प्रसादं ते भजाम्यहम् ॥ २७ ॥ इति संकल्प्य मन
 सासायं काले प्रपूजयेत् ॥ पंचभिः कलशैर्जुष्टं कदलीतोरणान्वितम् ॥ २८ ॥ शालग्रामं स्वर्णयुक्तं पूजयेदात्मसूक्तकैः ॥ पंचामृतेन संस्नाप्य
 चन्दनादिभिरचयेत् ॥ २९ ॥ ओं नमो भगवते नित्यं सत्यं देवाय धीमहि ॥ चतुःपदार्थं दोत्रे च नमस्तुभ्यं नमो नमः ॥ ३० ॥ जप्त्वेत्यष्टोत्तरश्रा
 तं जुहुयात्तद्दशांशकम् ॥ तर्पणं मार्जनं कृत्वा कर्थांश्चुत्वा हरैरिमाम् ॥ ३१ ॥ षडध्यायैस्तस्य मुख्यां तत्पञ्चात्तत्प्रसादकम् ॥ सम्यग्विभज्य
 तत्सर्वं दापयेच्छ्रेष्ठैस्तु कान्नरान् ॥ ३२ ॥ आचार्याद्यादिभागं च द्वितीयं स्वकुलपुत्रैः ॥ श्रोतुं भ्यश्चतुर्थं च चतुर्थे चात्महेतवे ॥ ३३ ॥ विप्रै
 र्भ्यो भोजनं दद्यात्स्वयं पुंजीतवाग्रतः ॥ देवैश्च देवेन विधिनस्त्यनारायणाचनम् ॥ ३४ ॥ कारयेद्द्विदिभक्त्या च श्रद्धया च समन्वितः ॥ व्रतीका
 मानवाप्रोतिवांछितानि हजन्मनि ॥ ३५ ॥ इह जन्म कृतं कर्म परजन्मनि पद्यते ॥ परजन्म कृतं कर्म भोक्तव्यं सर्वदानैः ॥ ३६ ॥ सत्यनारायणव्रत
 मिह सर्वान्कामान् ददाति हि ॥ अद्यैव जगतीमध्यस्थापयामि त्वं दान्नाथा ॥ ३७ ॥ इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवी नारदः स्वर्गातिं ययौ ॥ स्वयं नारायणो
 देवः काश्यापुर्या समागतः ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपरायणे कलियुगीयेतिहाससमुच्चये चतुर्विं
 शोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ कृपया ब्राह्मणद्वारा प्रकटीकृतवान्स्वकम् ॥ इतिहासमिदं वक्ष्ये संवत्सरे हरिप्रियोः ॥ १ ॥
 काशीपुरीति विख्याता तत्रासीद्ब्राह्मणो वरः ॥ दीनो गृहश्रमी नित्यं भिक्षुः पुत्रकलत्रवान् ॥ २ ॥ ज्ञातान् ददति ख्याता विष्णुव्रतपरायणः ॥

एकदपथिभिक्षार्थगच्छतस्तस्यश्रपतिः ॥ ३ ॥ विनीतस्यातिशान्तस्यसबभूवाक्षिगोचरः ॥ वृद्धब्राह्मणवेषेणप्रच्छब्राह्मणहरिः ॥ ४ ॥
 कयासीतिद्विजश्रेष्ठवृत्तिःकामेनकथ्यताम् ॥ शतानन्दउवाच ॥ भिक्षावृत्तिस्त्वयादीर्घकालंद्विजसदाधृता ॥ भिक्षावृत्तिरहंसैर्म्यकलत्रापत्यहेतवे ॥ ५ ॥ याचितुंनिनांद्वात्रिजामि
 धनमुत्तमम् ॥ नारायणउवाच ॥ भिक्षावृत्तिस्त्वयादीर्घकालंद्विजसदाधृता ॥ तद्वारकउपायंविशेषेणकलौकिल ॥ ६ ॥ ममोपदेशतो
 विप्रस्यनारायणंभज ॥ दारिद्र्यशोकशमनंसेतापहरणंहरिः ॥ ७ ॥ चरणंशरणयाहिमोक्षदंघ्नलोचनम् ॥ एवंसेवोयितोविप्रोहरिणकरुणा
 त्मना ॥ ८ ॥ पुनःप्रच्छविप्रोसौसत्यनारायणोहिकः ॥ वृद्धब्राह्मणउवाच ॥ बहुरूपःसत्यसंधःसर्वव्यापीनिरंजनः ॥ ९ ॥ इदानींविप्ररूपे
 णतवप्रत्यक्षमागतः ॥ दुःखोदधिनिमग्नान्तरिणश्चरणौहरिः ॥ १० ॥ कुशलाःशरणंयान्तिनेतरेविषयात्मिकाः ॥ आहृत्यपूजासंभारान्हि
 तायजगतांद्विज ॥ ११ ॥ अर्चयस्तमनुध्यायंस्त्वमेतत्प्रकटीकुरु ॥ इतिब्रुवंतंविप्रोसौदशेशपुरुषोत्तमम् ॥ १२ ॥ जलदश्यामलंचारुचतु
 र्बाहुंगदादिभिः ॥ पीतांबरंवांभोजलेचनंस्मितपूर्वकम् ॥ १३ ॥ वनमालामधुव्रातञ्जुवितांश्रिसरोरुहम् ॥ निश्म्यपुलकांगोसौप्रेमपूर्ण
 सुलाचनः ॥ १४ ॥ स्तुवन्गद्गदयावाचादंडवत्पतितोभ्रुवि ॥ प्रणमामिजगन्नाथंजगत्कारणकारकम् ॥ १५ ॥ अनाथनाथंशिवदंशरण्य
 मनघंशुचिम् ॥ अव्यक्तंव्यक्तांयातंतापत्रयविमोचनम् ॥ १६ ॥ नमःसत्यनारायणायस्यकैत्रेनमःशुद्धसत्त्वायविश्वस्यभर्त्रे ॥ करालाय
 कालायविश्वस्यहर्त्रेनमस्तेजगन्मंगलायात्ममूर्ते ॥ १७ ॥ धन्योस्म्यद्यकृतीधन्योभेवोदसफलोमम ॥ वाङ्मनोगोचरोयस्तत्त्वममप्रत्यक्षमा
 गतः ॥ १८ ॥ दिष्टंकिंवर्णयाम्यहो नजानेकस्यवाक्फलम् ॥ क्रियाहीनस्यमंदस्यदेहोऽयंफलवान्कृतः ॥ १९ ॥ पूजनंचप्रकर्तव्यंलोक
 नाथरमापते ॥ विधिनानेनकृपयातदाज्ञापयमांविभो ॥ २० ॥ हरिस्तमाहमधुरंसास्मितंविश्वमोहनः ॥ पूजायाममविप्रेद्रवदुनोपेक्षितंधनं ॥
 २१ ॥ अनायासेनलब्धेनश्रद्धामात्रेणमांयज ॥ ग्राह्यस्तोजामि लोवायथाऽभूत्सुकसंकटः ॥ २२ ॥ विधानंशृणुविप्रेद्रमनसाकामयेत्फलम् ॥
 पूजासंभृतसंभारःपूजांकुर्याद्यथाविधि ॥ २३ ॥ गोधूमचूर्णपादाद्वैसेटकादिप्रमाणतः ॥ दुग्धेनतावतायुक्तमिश्रितंशर्करादिभिः ॥ २४ ॥
 तच्चूर्णहरयेदद्याद्घृतयुक्तंहरिप्रियम् ॥ गोदुग्धेनवदधिनागोद्वेतनसमान्वितम् ॥ २५ ॥ गंगाजलेनमधुनायुक्तंपंचामृतंप्रियम् ॥ पंचामृतेन

संस्नाप्यशालग्रामोद्भवांशिलाम् ॥ २६ ॥ गंधपुष्पादिर्नैवेद्यैर्वदवादनोहैः ॥ धूपैर्द्रौप्यैश्चनैवेद्यैस्तंबूलादिभिरचयेत् ॥ २७ ॥ मिष्टान्न
 पानसन्मनैर्भक्ष्यैर्भोज्यैःफलैस्तथा ॥ ऋतुकालोद्भवैःपुष्पैःपूजयेद्भक्तितत्परः ॥ २८ ॥ ब्राह्मणैःस्वजनैश्चैवेषष्टितःश्रद्धयान्वितः ॥ त्वया
 सार्द्धममकथांशृणुयात्परमादरात् ॥ २९ ॥ इतिहासंतथाराज्ञोभिह्वानांविजोऽस्यच ॥ कथांतिप्रणमेद्भक्त्याप्रसादंविभजेत्ततः ॥ ३० ॥
 लब्धंप्रसादंमुंजितमानयन्नविचारयेत् ॥ द्रव्यादिभिनमंशांतिर्भक्त्याकेवलयाथा ॥ ३१ ॥ विधिनानेनविप्रैर्द्रूपजयंतियेनराः ॥ पुत्र
 पौत्रधनैर्कृतुमृक्त्वाभोगाननुत्तमान् ॥ ३२ ॥ अन्तेसान्निध्यमासाद्यमोदन्तेतमेयासह ॥ ययंकामयतेकामंमुव्रतंतिंतमाप्नुयात् ॥ ३३ ॥
 इत्युक्त्वान्तर्दधेविष्णुर्विप्रीपिसुखमाप्तवान् ॥ प्रणम्यागाद्यथादिष्टमनसाकौतुकाकुलः ॥ ३४ ॥ अद्यभैरव्येणलभ्येनपूज्योनारायणेभया ॥
 इतिनिश्चित्यमनसाभिक्षार्थीनगरंगतः ॥ ३५ ॥ विनादेहीतिवचनंलब्ध्वाचिपुलधनम् ॥ कौतुकायासमनसागामनिजमालयम् ॥ ३६ ॥
 वृत्तांतं सर्वमाचख्यौब्राह्मणसान्त्वमोदत ॥ सादरंद्रव्यसंभारमाहृत्यभर्तुराज्ञया ॥ ३७ ॥ आहूयवंधुमित्राणि तथासांनिध्यवर्तिनः ॥
 सत्यनारायणंदेवंयजामिस्वर्गणैर्वृतः ॥ ३८ ॥ भक्त्यातुतोषभगवान्स्त्यनारायणःस्वयम् ॥ कामंदित्सुःप्रादुरासीत्कथंतिभक्तवत्सलः ॥
 ॥ ३९ ॥ वव्रेविप्रोऽभिलषितमिहसुत्रसुखप्रदम् ॥ भोक्तृपरांभगवतितथातत्संगिनांव्रतम् ॥ ४० ॥ रथंकुंजरंजुलंमदिरचंद्रयंचारुचामी
 करालंकृतं च ॥ धनंदासदासिगणंगंर्हचलुलायंसिंदुर्धाहरेर्देहिदास्यम् ॥ ४१ ॥ तथास्त्विहारीःप्राहृततथांतर्दधेप्रभुः ॥ विप्रोऽपि
 कृतकृत्योऽभूत्सर्वलोकाविसिस्मरे ॥ ४२ ॥ प्रणम्यभुविकार्येनप्रसादंप्रापुरादरात् ॥ स्वस्वंधामसमाजमर्धन्यधन्येतिवादिनः ॥ ४३ ॥
 प्रचचारततोलेकेसत्यनारायणार्चनम् ॥ कामासिद्धिप्रदंभुक्तिमुक्तिदंकलुषापहम् ॥ ४४ ॥ इतिश्रीभविष्ये महापुराणेप्रतिसर्गवर्णितु
 शुंगखंडापरपार्थयैकलियुगथेतिहाससमुच्चयेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ राजासीद्वार्मिकःकाश्चित्केदारम
 पिपूरके ॥ चंद्रचूडइतिख्यातःप्रजापालनतत्परः ॥ ३ ॥ ज्ञातोमधुरवाधरीनारायणपरायणः ॥ बभूवुःशत्रवस्तस्यम्लेच्छाविध्यनिवा
 सिनः ॥ २ ॥ तस्यतैरभवद्युद्धमतिप्रबलदारुणैः ॥ मुशुंडिद्युद्धनिपुणैश्क्षेपणैःपरिघायुधैः ॥ ३ ॥ चंद्रचूडस्यमहतसिनयमपुरगता ॥

शतरंथास्तथानागाः सहस्रं तु हयास्तथा ॥ ४ ॥ पत्तयः पंचसाहस्रासृताः स्वर्गपुरं ययुः ॥ दस्यवः पंचसाहस्रासृताः कैतवयोधिनिः ॥ ५ ॥
 आक्रांतः समहाभागस्तैः म्लच्छेदैर्देभयोधिभिः ॥ त्यक्त्वा राहूंच नगरं सैकाकीवनमाययौ ॥ ६ ॥ तीर्थव्याजेन स नृपः पुरीकाशौ समागतः ॥
 तत्र नारायणं देवं वंद्य सर्वगृहे गृहे ॥ ७ ॥ ददर्शनं गरीचैव धनधान्यसमन्विताम् ॥ यथाह्वारावतीज्ञेया तथा सा च पुरीशुभा ॥ ८ ॥ विस्मितश्च
 द्रुचूदश्च दृष्ट्वाश्चर्यमनुत्तमम् ॥ सत्येन रुद्धितां लक्ष्मीं शीलधर्मसमन्विताम् ॥ ९ ॥ दृष्ट्वा श्रुत्वा सदानंदं सत्यदेवप्रपूजकम् ॥ पतित्वा तच्चरण
 योः प्रणनाममुदायुतः ॥ १० ॥ द्विजराजनमस्तुभ्यं सदानंदं मुहमते ॥ अष्टराज्यंच मां ज्ञात्वा कृपया मांसमुद्धर ॥ ११ ॥ यथाप्रसन्नो
 भगवौ लक्ष्मीकान्तो जनार्दनः ॥ तथा तद्वदद्यद्योग्यं व्रतं पापप्रणाशनम् ॥ १२ ॥ ॥ सदानंद उवाच ॥ ॥ दुःखशोकादिशमनं धनधान्य
 प्रवर्धनम् ॥ सौभाग्यसंततिं करं सर्वत्र विजयप्रदम् ॥ १३ ॥ सत्यनारायणव्रतं श्रीपतेस्तुष्टिकारकम् ॥ यस्मिन्कास्मिन्दिने भूयजेच्चैव निशासु
 खे ॥ १४ ॥ तोरणादिप्रकर्तव्यं कदलं स्तंभं मांडितम् ॥ पंचभिः कलशैर्युक्तं ध्वजपंचसमन्वितम् ॥ १५ ॥ तन्मध्ये वैदिकारंभ्यां कारयेत्स व्रती द्विजैः ॥
 तत्र स्थाप्या शिलां रूपं कृष्णं स्वर्णसमन्वितम् ॥ १६ ॥ कुर्याद्गंधादिभिः पूजां प्रेमभक्तिसमन्वितः ॥ भूमिशाया हरिश्च यायन्सत्यरात्रं व्यतीतयेत् ॥ १७ ॥
 ति श्रुत्वा स नृपतिः काश्यादेवमपूजयत् ॥ रात्रौ प्रसन्नो भगवान्ददौ राज्ञोऽसिमुत्तमम् ॥ १८ ॥ शत्रुपक्षक्षयकरं प्राप्य खड्गं नृपोत्तमः ॥ प्रणम्य च सदा
 नन्दं कैदारमणिमाययौ ॥ १९ ॥ हत्वा दस्यून् षष्टिं शतं स्तेषां लब्ध्वा स हृद्धनम् ॥ हरिं प्रपूजयामास नर्मदायास्तटे शुभे ॥ २० ॥ पौर्णमास्यां
 विधानेन मासिमासि नृपोत्तमः ॥ अपूजयत्सत्यदेवं प्रेमभक्तिसमन्वितः ॥ २१ ॥ तद्व्रतस्य प्रभावेन लक्षश्रामाधिपोऽभवत् ॥ राज्यं कृत्वा स ष
 ष्ट्यब्दमन्ते विष्णुपुरं ययौ ॥ २२ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिमर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपार्थिके लिङ्गगीयेतिहाससमुच्चये च द्रुचूदो
 ध्दरौ नाम षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ अथेतिहासं शृणुयाद्यथाभिच्छाः कृतार्थिनः ॥ विचरंतो वने नित्यनिषादाः काष्ठवाहिनः ॥ १ ॥
 वनात्काष्ठानि विक्रेतुं पुरीकाशौ ययुः क्वचित् ॥ एकस्तृषाकुलोयातो विष्णुदासाश्रमंतदा ॥ २ ॥ ददर्श विपुलैश्चर्यैः सेवितं च द्विजैर्हरिम् ॥
 जलं पीत्वा विस्मितोऽभ्राद्विशुकस्य कुतो धनम् ॥ ३ ॥ यो दृष्टोऽकिंचनो विप्रो दृश्यतेऽद्य महाधनः ॥ इति संचित्य हृदये स प्रपच्छ द्विजोत्तमम् ॥ ४ ॥

ऐश्वर्येतेकुतोब्रह्मन्दुर्गतिस्तेकुतो गता ॥ आज्ञापयमहाभागश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ५ ॥ ॥ सदानंदुवाच ॥ सत्यनारायणस्यांगमेव
 याकिंनलभ्यते ॥ न किंचित्सुखमाप्नोति विना तस्यानुकंपया ॥ ६ ॥ ॥ निषादुवाच ॥ अहोकिमिति माहात्म्यं सत्यनारायणार्चने ॥ विधानं
 सोपचारं च ह्युपदेष्टुं न्वमर्हसि ॥ ७ ॥ साधूनां समर्चितानामुपकारवत्सताम् ॥ नगोप्यविद्यते किंचिदातीनामार्तिनाशनम् ॥ ८ ॥ इति पृ
 ष्ठोविधिं वक्तुमिति हासमथाब्रवीत् ॥ चंद्रवृद्धो महीपालः केदारमणिपूरके ॥ ९ ॥ ममाश्रमं समायातः सत्यनारायणार्चने ॥ विधानं श्रोतुं कामोऽ
 सौ मामाहसादं वचः ॥ १० ॥ मया यत्कथितं तस्मै तन्निबोधनिषादज ॥ संकल्प्य मनसा कामं निष्कामो वा जनकः क्वचित् ॥ ११ ॥
 गोधूमचूर्णपादाभिसेटकाद्यैः सुचूर्णकम् ॥ संस्कृतं मधुगंधाभ्यै न वेदाविभवेऽप्येत ॥ १२ ॥ पंचामृतेन संस्नाप्य चन्दनैश्च पूजयेत् ॥ पा
 यसापूपसंयावदधि क्षीरमथोहरेत् ॥ १३ ॥ उच्चावचैः फलैः पुष्पैर्धूपदीपैर्नोरमैः ॥ पूजयेत्परया भक्त्या विभवे सति विस्तरैः ॥ १४ ॥ न तु ज्ये
 द्रव्यसंभारैर्भक्त्या केवलया यथा ॥ भगवान्परितः पूर्णो नमानं वृणुयात्क्वचित् ॥ १५ ॥ दुर्योधनकृतां त्यक्त्वा राजपूजां जनार्दनः ॥ विदुरस्या
 श्रमे वासमातिथ्यं जगृहे विभुः ॥ १६ ॥ मुदाम्भस्तं डुलकणञ्ज्वा मातुष्यदुर्लभाः ॥ संपदोऽदद्वारिः प्रीत्या भक्तिमात्रमपेक्ष्यते ॥ १७ ॥ गो
 पो गृध्रो वाणिज्याधो हनुमान्सावित्रीपणः ॥ येऽप्येषापात्मका दैत्या वृत्रकाया धवादयः ॥ १८ ॥ नारायणान्तिकं प्राप्य मोदतेऽद्यापि द्रुशाः ॥
 इति श्रुत्वा नरपतिः पूजासंभारमादरात् ॥ १९ ॥ कृतवान्संधनं लब्ध्वा मोदते नर्मदा तटे ॥ निषादत्वं माप्रीत्या सत्यनारायणं भज ॥ २० ॥
 इह लोके सुखं प्राप्य चान्तेऽस्त्रिध्यामाप्नुयाः ॥ कृतकृत्यो निषादोऽहूत्प्राप्तम्यद्विजपुंगवम् ॥ २१ ॥ सगत्वा स्वगणानाहमाहात्म्यं हरिस्मिन्ने ॥
 ते हृष्टमनसः सर्वैः समर्थं च कुराहताः ॥ २२ ॥ सत्यनारायणे पूजां काष्ठलब्धेन यावता ॥ वयंकुलैः करिष्यामः पुण्यवृक्षविधानतः ॥ २३ ॥ इति
 निश्चित्य मनसा काष्ठां विक्रीय लेभे ॥ चतुर्गुणं न हृष्टाः स्वस्वं भवनमाययुः ॥ २४ ॥ मुदाम्निभ्यस्समाचख्युर्त्तां तं सर्वमादितः ॥ ताः श्रुत्वा हृष्ट
 मनसः पूजनं च कुरादरात् ॥ २५ ॥ कथान्ते प्राणमभक्त्या प्रसादं जगृहुस्ततः ॥ स्वजातिभ्यः परेभ्यश्च ददुस्तच्छूर्णमुत्तमम् ॥ २६ ॥ पू
 जाप्रभावतो भिक्षाः पुत्रदारादिभिर्युताः ॥ लब्ध्वा भूमितले द्रव्यं ज्ञानचक्षुर्नोदरिद्रान्धा द्विजे तम ॥ २७ ॥ भुक्त्वा भोगान्यथेष्टं ते दारिद्र्याद्विजे तम ॥ जग्मु

स्तेवैष्णवंधामयोगिनामपिदुर्लभम् ॥ २८ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखंडापरपर्यायिकलियुगियतिहाससमुच्चये
 सर्गविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ सूतउवाच ॥ अथतेवर्णयिष्यामि कथां साधूपचारिताम् ॥ नृपोपदेशतः साधुः कृताथौऽभूद्वर्णिग्यथा ॥ १ ॥
 मणिपूरपतीराजाचंद्रचूडामहायशाः ॥ सहप्रजाभिरानर्चसत्यनारायणप्रभुम् ॥ २ ॥ अथस्तनपुरस्थायीसाधुर्लक्षपतिर्वणिक् ॥ धनैरापूर्यतर
 णीः सहगच्छन्नदीते ॥ ३ ॥ ददर्शबहुलोकं नानाग्राभिविलासिनम् ॥ मणिमुक्ताविरचितैर्वितानैस्समलंकृतम् ॥ ४ ॥ वेदवादांश्च शु
 श्रावगीतिवादित्रसंगतान् ॥ रम्यं स्थानं समालोक्य कर्णधारं समादिशत् ॥ ५ ॥ विश्रामयात्रतरणीरिति पश्यामि कौतुकम् ॥ भर्त्रा
 दिष्टस्तथाचैककर्णधारः समृत्यैकः ॥ ६ ॥ तटसीम्नः समुत्तीर्य मल्ललीलाविलासिनः ॥ कर्णधारानगवारीयुधुर्मल्ललीला ॥ ७ ॥
 स्वयमुत्तीर्य सामात्योलोकान्पप्रच्छसादरम् ॥ यज्ञस्थानं समालोक्य प्रशस्तं समुदोयौ ॥ ८ ॥ किमत्र क्रियते सभ्या भवादिलोके पू
 जितैः ॥ सभ्या ऊचुश्चेतसर्वैस्त्यनारायणो विभुः ॥ ८ ॥ पूज्यते बंधुभिः सार्धं राज्ञालोकानुकांपिना ॥ प्राप्तं निष्कंटकं राज्ञ्यं सत्यनाराय
 णार्चनात् ॥ १० ॥ धनार्थं लभते द्रव्यं पुत्रार्थं सुतमुत्तमम् ॥ ज्ञानार्थं लभते च क्षुर्निर्भयः स्याद्भयातुरः ॥ ११ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति नरः
 सत्यसुरार्चनात् ॥ विधानंतु ततः श्रुत्वा चैवं बद्धगलेऽसकृत् ॥ १२ ॥ दंडवत्प्रणिपत्या ह कं सभ्या नमोदयत् ॥ अनपत्योऽस्मि भगवन्पृथै
 श्वर्यो वृथोदयमः ॥ १३ ॥ पुत्रं वा यदि वा कन्यां लभेयं त्वत्प्रसादतः ॥ पताकां चार्चनीं कृत्वा पूजयिष्ये कृपा निधिम् ॥ १४ ॥ श्रुत्वा सभ्या अभुव
 स्ते कामनासिद्धिरस्तुते ॥ हरिं प्रणम्य सभ्यांश्च प्रसादं मुक्त्वांस्तदा ॥ १५ ॥ जगाम स्वालयं साधुर्मनसा चितयन्हरिम् ॥ स्वगृहे ह्यगते तस्मि
 न्नायो मंगलपणयः ॥ १६ ॥ मंगलानि विचित्राणि यथा चित्तमकारयन् ॥ विवेशांतःपुरे साधुर्महत्कौतुकमंगलः ॥ १७ ॥ ऋतुज्ञातासतीली
 लावतीपर्यचरत्पतिम् ॥ गर्भधृतवती सा ध्वीसमये सुषुवे तु सा ॥ १८ ॥ कन्यां कमललोलक्षीं बांधवामोदकारिणीम् ॥ साधुः परां मुदं लेभे वित
 तारधनं बहु ॥ १९ ॥ विप्रानाहूय वेदज्ञान्कारयामास मंगलम् ॥ लेखयित्वा जन्मपत्रं नाम च क्रेकलावतीम् ॥ २० ॥ कलानिधिकलेवासौ वधुधेसाक
 लावती ॥ अष्टवर्षा भवेद्गौरिनववर्षा च रोहिणी ॥ २१ ॥ दशवर्षा भवेत्कन्या ततः प्रौढा जस्वला ॥ प्रौढां कालेन तं दृष्ट्वा विवाहार्थमचिन्तयत् ॥ २२ ॥

नगरेकांचनपुरेविणिवल्लवपतिःश्रुतः ॥ कुलीनोरूपसंपत्तिशीलौदार्यगुणान्वितः ॥ २३ ॥ वरयामासतंसाधुर्दुहितुःसहस्रंवरम् ॥
 शुभेलभेवहुविधैर्मगलैरग्निसन्निधौ ॥ २४ ॥ वेदवादित्रनिनन्दैर्दौकन्यायाविधि ॥ मणिमुक्ताप्रवालानिवसनभूषणानिच ॥ २५ ॥ महामोद
 मनाःसाधुर्मगलार्थददौचह ॥ प्रेम्णानिवासयामासगृहेजामातंरतः ॥ २६ ॥ तमेनेपुत्रवत्साधुःसचर्तपितृवत्सुधीः ॥ अतोतिमूयसः
 कालेसत्यनारायणार्चनम् ॥ २७ ॥ विस्मृत्यसहजामात्रावाणिज्याययौपुनः ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथसाधुःसमादायरत्नानिविवि
 धानिच ॥ २८ ॥ नौकाःसंस्थाप्यसययौदेशादेशान्तरं प्रति ॥ नगरंनर्मदातीरितत्रवासंचकारसः ॥ २९ ॥ कुर्वन्कयविकयंचचिरंतस्थौमहामनाः ॥
 कर्मणामनसावाचानकृतंसत्यसेवनम् ॥ ३० ॥ ततःक्रमेविपकेनतापमापाचिराद्वणिक् ॥ कस्मिंश्चिद्विसेरात्रौराज्ञागेहेतमोवृते ॥ ३१ ॥
 ज्ञात्वा निद्रागतांस्सर्वान्हतंचौरैर्महाधनम् ॥ प्रभातेवाचितोराजासूतमागधवदिभिः ॥ ३२ ॥ प्रातःकृत्यनृपःकृत्वासदःसंप्राविशश्चसः ॥
 ततस्तत्रसमायातःकिंकरोराजवल्लभः ॥ ३३ ॥ उवाचसतदावाक्यंशृणुष्वत्वंधरापते ॥ मुक्तामालाश्चवहुधारत्नानिविविधानिच ॥ ३४ ॥
 मुमुक्षुश्चौरागतांस्सर्वेनजानीमोविषयंनृप ॥ इतिविज्ञापितोराजापुण्यश्लोकशिखामणिः ॥ ३५ ॥ उवाचक्रोधताश्चाश्लूयसंयातमाचिरम् ॥
 सचौरंद्रव्यमादायमत्पार्श्वतमुपानय ॥ ३६ ॥ नोचेद्धनिष्येसगणानितिदूतान्समादिशत् ॥ नृपवाक्यंसमाकर्ण्यग्रजमुस्तेच
 किंकराः ॥ ३७ ॥ बहुयत्नैर्नसंशोष्यद्रव्यंचौरसमन्वितम् ॥ एकीभूत्वानिशितदामहञ्चेतातुरोऽभवत् ॥ ३८ ॥ हन्तामांसगणंराजा
 किंकरोमिभुतःसुखम् ॥ नृपदंडाच्चमेमृत्युःप्रेतत्वायभवेदिह ॥ ३९ ॥ नर्मदायांचमरणंशिवलोकराप्रदायक्रम ॥ इत्येवंसंमंतंकृत्वा नर्मदायास्त
 टंययुः ॥ ४० ॥ विदेशिनोऽस्यवणिजोददर्शविपुलंधनम् ॥ मुक्ताहारंगलेतस्यलुण्ठितंवाणिजोऽस्यच ॥ ४१ ॥ चौरोऽयामितिनिश्चित्यतो
 बबंधात्तरक्षणात् ॥ सधनंसहजामात्रानृपान्तिकमुपानयत् ॥ ४२ ॥ प्रतिकूलेहरौतस्मिन्नाज्ञापिनविचारितम् ॥ धनागारेधने
 नीत्वाबध्नीतौमुमुर्मेती ॥ ४३ ॥ कारागारेलोहमयैःशृंखलैरंगपादयोः ॥ इतिराजाज्ञयादूतास्तथाचक्रुर्निबंधनम् ॥ ४४ ॥ जामात्रासहि
 तःसाधुर्विललापभृशमुहुः ॥ हापुत्रताततातेतिजामातःकथनंगतम् ॥ ४५ ॥ क्कस्थिताचमुताभार्यापश्यधतुर्विषयम् ॥ निमग्नौदुःखज

लघौकोवात्रास्यतिसंकटात् ॥ ४६ ॥ मयाबहुतरंधातुर्विप्रियहिपुराकृतम् ॥ तत्कर्मणःप्रभावोऽनंजानेकस्यवाफलम् ॥ ४७ ॥ सम
श्चशुरजामात्रौद्रादेशेषुविषादिनौ ॥ ४८ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतु ॥ वृंडापरपयाथेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेऽष्टाविंशो
ऽध्यायः ॥ २८ ॥ ४९ ॥ सूतउवाच ॥ तापत्रयहरंविष्णोश्चरितंस्त्यतेशिर्वभू ॥ शृण्वंतिमुधियोनिन्यंतैवसंतिहरेःपदम् ॥
॥ १ ॥ प्रतिकूलहरौतस्मिन्यास्यन्तिनिरयान्वहून् ॥ तत्प्रियाकमलदेवीचत्वारस्तस्यचात्मजाः ॥ २ ॥ धर्मोयज्ञोनृपश्चौरःसर्वे
लक्ष्मीप्रियंकराः ॥ विप्रेभ्यश्चातिथिभ्यश्चयद्दानंधर्मउच्यते ॥ ३ ॥ मातृभ्योदेवताभ्यश्चस्वधास्वहेतिवैमखः ॥ धर्मस्यैवमखस्यैव
रक्षकोनृपतिःस्मृतः ॥ ४ ॥ द्रयोहन्ताहिचोरःसतेसर्वधर्मोकिंकराः ॥ यत्रसत्यंततोधर्मस्तत्रलक्ष्मीःस्थिराभवेत् ॥ ५ ॥ सत्यही
नस्यतत्साधोर्धनंयत्तद्गृहेस्थितम् ॥ हतवानवनीपालः चरैर्भार्यातिदुःखिता ॥ ६ ॥ वासोऽलंकरणादीनिविक्रीयबुभुजेकिल ॥
नास्तितत्पच्यतेकिंचित्तदाकाष्ठमवाहत ॥ ७ ॥ अथैकस्मिन्दनेकन्याभोजनाच्छादनंविना ॥ गताविप्रगृहेऽपश्यत्सत्यनारायणाचं
नम् ॥ ८ ॥ प्रार्थयंतंजगन्नाथंदृष्ट्वासाप्रार्थयद्धरिम् ॥ सत्यनारायणहरेरपिताभर्ताचमेगृहम् ॥ ९ ॥ आगच्छत्वर्चायिष्यामिभवंतमितियाचये॥
तथास्तुब्राह्मणैरुक्ताततःसात्वाश्रमंययौ ॥ १० ॥ मात्रानिर्भत्सितेयंतंकालंकुत्रास्थिताशुभे ॥ वृत्तांतंकथयामाससत्यनारायणाचने ॥ ११ ॥
कलौप्रत्यक्षफलदंसर्वदक्रियतेनरैः ॥ कर्तुमिच्छाम्यहंमातरनुज्ञातुंत्वमहंसि ॥ १२ ॥ देशमायातुजनकः स्वामीचममकामना ॥
रात्रौनिश्चित्यमनसाप्रभातेसाकलावती ॥ १३ ॥ शीलपालस्यगुप्तस्यगेहेप्राप्ताधनार्थिनी ॥ बंधोकिंचिद्धनंदेहियेनसत्याचनंभवेत् ॥ १४ ॥
इतिश्रुत्वाशीलपालः पंचनिष्कंधंददौ ॥ त्वत्पितुश्चक्रुणंशेषंमयीत्येवकलावति ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वासोऽनृणोभृत्वागयाश्राद्धायसंययौ ॥
सुतापितेनद्रव्येणकृतंसत्याचनंशुभम् ॥ १६ ॥ लीलावतीसहतयाभक्त्याकुर्यात्प्रपूजनम् ॥ पूजेनविशेषेणतुष्टोनारायणोभवत् ॥ १७ ॥
नर्मदातीरनगरेनृपःसुध्वापमंदिरे ॥ रात्रिशेषेसुपथेकिंनद्राकुर्वतिराजनि ॥ १८ ॥ उवाचविप्ररूपेणबोधयच्छृण्वयागिरा ॥
उत्तिष्ठोत्तिष्ठगजेन्द्रतौसाधूपरिमोचय ॥ १९ ॥ अपराधंविनबद्धौनोचेच्छंनभवेत्तव ॥ इत्येवंभूपतिश्चैवाविप्ररूपेणबोधितः ॥ २० ॥

तदाहान्तर्धेविष्णुर्विनिद्रो नृपतिस्तदा ॥ विस्मिन्तः सहसोत्थाय दध्या ब्रह्मसनातनम् ॥ २१ ॥ सभायां मन्त्रिणराजस्वप्रहेतुं न्यवेदयत् ॥ प्रजा
 मंत्रश्च भूपालं प्राह सत्येन भोद्विज ॥ २२ ॥ मया पिदक्षितं स्वप्रवृद्धविप्रेण बोधितम् ॥ अतस्तौ हिसमानय प्रच्छ विधिवन्तुपः ॥ २३ ॥ आनी
 यसाधुं प्रच्छसत्यमालं व्यभूषतिः ॥ कुत्रत्यौ वा कुलं किं वावसतिः कस्य वापुरे ॥ २४ ॥ साधुरुवाच ॥ रम्यरत्नपुरे वा सोऽपि गजानौ जनर्मम ॥
 वाणिज्यार्थं महाराज वाणिज्यं जीविकावयोः ॥ २५ ॥ मणिमुक्तादिर्विक्रुतेऽनुवातवपतने ॥ प्रातौ दूतैश्च बद्ध्वा त्वत्समीपमुपागतौ ॥ २६ ॥
 प्रतिकूले विधौ को वा दशानाम्रोति वैपुमान् ॥ विना पराश्रं श्रीकृष्णे मणिचौरानवादयत् ॥ २७ ॥ आवां न चौरौ जेद्रतस्त्वत्स्वविचारय ॥
 श्रुत्वा तन्निश्चयं ज्ञात्वा तयोर्विधनकारणम् ॥ २८ ॥ छेदयित्वा दण्डपाशं लोमशातिमकारयत् ॥ कारयित्वा परिष्कारं भोजयामास तौ नृपः ॥ २९ ॥
 नगरे पूजयामास वस्त्राभूषणवाहनैः ॥ अब्रवीन् नृजितः साधुर्भूषतिं विनयान्वितः ॥ ३० ॥ कारागारे बहुविधं प्राप्तदुःखमतः परम् ॥ आज्ञापय महो
 राजदेशं गतुं कृपा निधौ ॥ ३१ ॥ श्रुत्वा साधुवचो राजा प्राह कोशाधिकारिणम् ॥ मुद्राभिस्तरणीः सद्यः पूरया शुभमदाज्ञया ॥ ३२ ॥ जामात्रासहितः
 साधुर्गीतवादित्रमंगलैः ॥ स्वदेशं चलितोऽद्यापि न चेक्रे हरिसेवनम् ॥ ३३ ॥ सत्यनारायणो देवः प्रत्यक्षफलदः कलौ ॥ सखतापसो
 भूत्वा चेक्रे साधुर्विडम्बनम् ॥ ३४ ॥ तापस उवाच ॥ ॥ धर्मः किं नैषु ते साधो मामनादृत्य यासि भोः ॥ प्रत्युत्तरमदात्साधुः क्षिप नौ काश्चस
 त्वरम् ॥ ३५ ॥ भोः स्वामिन् मे धनं नास्ति तलापत्रादिपूरितम् ॥ नौ भिर्गच्छामि स्वस्थानं विरोधेनात्र किं फलम् ॥ ३६ ॥ इत्युक्त
 स्तापसः प्राह तथास्ति वचः क्षणात् ॥ धनमंतर्देधसाधोऽलं तापत्रावशेषितम् ॥ ३७ ॥ धनं नौ कासु नास्तीति साधुश्च ततुरोऽ
 भवत् ॥ किमिदं कस्य वा हेतुर्धनं कुत्र गतम् ॥ ३८ ॥ वज्रपाताहत इव भृशदुःखितमानसः ॥ कया स्यामि कतिष्ठा मि किं करो
 मि धनं कुतः ॥ ३९ ॥ इति मूर्च्छा गतः साधुर्विललाप पुनः ॥ जामात्रा बोधितः पश्चात्ताप संतंजगमह ॥ ४० ॥ गले वसनमा
 दाय प्रणामस तापसम् ॥ को भवानिति प्रच्छेदं वोगं धर्व ईश्वरः ॥ ४१ ॥ देवदेवोऽथ वा कोऽपि न जनेन तव विक्रमम् ॥ आज्ञापय महभागत
 द्विडम्बनकारणम् ॥ ४२ ॥ तापस उवाच ॥ आत्मा चैवात्मनः शत्रुस्तथात्र च प्रियोऽप्रियः ॥ त्यज मौढ्यमतिं साधो प्रवादं मा वृथा कुरु ॥ ४३ ॥

इति विज्ञापितः साधुर्न बुबोधमहाधनः ॥ पुनः सतापसः ग्राहकृपया पूर्वकर्मतः ॥ ४४ ॥ चंद्रवृद्धो यदानर्चसत्यनारायणं नृपः ॥ अनपत्येन
 सुचिरपुत्रकन्यार्थिना त्वया ॥ ४५ ॥ प्रार्थितं न स्मृतं ह्येव दानं तप्यसे वृथा ॥ सत्यनारायणो देवो विश्वव्यापी फलप्रदः ॥ ४६ ॥ तमना दृत्य दुःखे
 कुतः सम्यग्भवेत्तव ॥ पुरालब्धं वरं स्मृत्वा स्मरजगदीश्वरम् ॥ ४७ ॥ सत्यनारायणं देवं तापसं तं दर्शय ॥ प्रणम्य भुवि कारयेन परिक्रम्य
 पुनः पुनः ॥ ४८ ॥ तुष्टावतापसं तत्र साधुर्गद्गदय गिरा ॥ साधुरुवाच ॥ सत्यरूपं सत्यसंधं सत्यनारायणं हरिम् ॥ ४९ ॥ यत्सत्यत्वेन जगत
 स्तं सत्यं त्वानामभ्यहम् ॥ त्वन्माया मोहितात्मानो न पश्यन्त्यात्मनः शुभम् ॥ ५० ॥ दुःखं भौधौ सदा भग्नादुःखे च सुखमानिनः ॥ मूढोऽहं ^{भृङ्ग}
 वैष्णवमदां धीकृतलोचनः ॥ ५१ ॥ न जाने स्वात्मनः क्षेमं कथं पश्यामि मूढधीः ॥ क्षमस्व मम दौरात्म्यं तपोधा मे हरे नमः ॥ ५२ ॥ आज्ञापया तम
 दास्यं मे येन ते चरणौ स्मरे ॥ इति स्तुत्वा लक्ष्मिमुद्राः स्थापिताः स्वपुरोधसि ॥ ५३ ॥ गत्वा वासं पूजयिष्ये सत्यनारायणं प्रभुम् ॥ तुष्टो नारायणः
 प्राह वाञ्छा पूर्णं भवेत्तु ते ॥ ५४ ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तो भुक्त्वा भोगांस्त्वनुत्तमान् ॥ अंते सानिध्यमासाद्य मोदसे त्वं मया सह ॥ ५५ ॥ इत्युक्त्वा
 न्तर्दधे विष्णुः साधुश्च स्वाश्रमं ययौ ॥ सप्ताहेन गृहं प्राप्नोति स्वदेवेन राक्षितः ॥ ५६ ॥ आगत्य नगराभ्यां शोभाहिणो हूतमाश्रमम् ॥ गृहमागत्य
 दूतोऽपि प्राह लीलावतीं प्रति ॥ ५७ ॥ जामात्रासहितः साधुः कृतकृत्यः समागतः ॥ सत्यनारायणार्चायां स्थिता साध्वी सकन्यका ॥ ५८ ॥
 पूजाभारं सुतायै सादत्त्वा नौ कांतिकं ययौ ॥ सखीगणैः परिवृता कृतकौतुकमंगला ॥ ५९ ॥ कलावती त्ववज्ञाय प्रसादं सत्स्वराय यौ ॥ पातुं पति
 मुखां भोजं च कोरिविदिनात्यये ॥ ६० ॥ अवज्ञानात् प्रसादस्य नौ कांशं सपतेरथ ॥ निमग्नजलमध्ये तु जामात्रा सह तत्क्षणात् ॥ ६१ ॥ मग्नं
 जामातरं पश्यन् विलसन् मूर्च्छितः ॥ लीलावती तु तच्छ्रुत्वा मूर्च्छिता विललाप ह ॥ ६२ ॥ ततः कलावती श्रुत्वा पपात भुवि मूर्च्छिता ॥ रंभे
 ववात विहता कान्तकान्तेति वादिनी ॥ ६३ ॥ हानाथ प्रियधर्मज्ञं करुणकरकौशल ॥ त्वया विरहिता पत्या निराशा विधिना कृता ॥ पत्युरद्धं
 गतं कंस्मादद्धर्गं जीवनं कथम् ॥ ६४ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ कलावती चारु कलासु कौशल प्रवालरत्नांघ्रितलति कोमला ॥ सरोजनेत्रां
 बुकणान्विमुंचती मुक्तावलीभिस्तनकुड्मलंचती ॥ ६५ ॥ हासत्यनारायणसत्यसंधो भग्नाहमा मुद्धरत द्वियोगे ॥ श्रुत्वा तं शब्दं भगवानुवा

चवचस्तदाकाशसमुद्रवंच ॥ ६६ ॥ साधोकलावतीक्षिप्रमंत्रसादंहिभोजयेत् ॥ तत्पश्चादिहसंप्राप्यपतिंप्राप्स्यतिमाशुचः ॥ ६७ ॥ इत्या-
 काशेवचःश्रुत्वाविस्मितातच्चकारसा ॥ नारायणस्यकृपयापतिंप्राप्ताकलावती ॥ ६८ ॥ तत्रैवसाधुःसाहोदोभक्त्यापरमयायुतः ॥ पूजनं
 लक्षमुद्राभिसत्यदेवस्यचाकरोत् ॥ ६९ ॥ तेनव्रतप्रभावेनपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ भुक्त्वाभोगान्मुदायुक्तेऽमृतैस्वर्गपुरययौ ॥ ७० ॥
 इतिहासमिमंभक्त्याशृणुयाद्योहिमानवः ॥ सोऽपिपविष्णुप्रियतरःकामसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ७१ ॥ इतिकथितंविप्रव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥
 कलिकालेपरंपुण्यंब्राह्मणस्यमुखोद्भवम् ॥ ७२ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखण्डापरपार्यधिकलियुगियतिहाससमु-
 द्रयेसत्यनारायणव्रतमाहात्म्यसमाप्तावेकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॐ ॥ ऋषयःशुभः ॥ ॥ भगवन्ब्रह्मजंकर्मवृत्तंप्रोक्तपुरातनैः ॥ व्रत-
 नांचैवसर्वेषांश्रेष्ठानारायणव्रतम् ॥ १ ॥ त्वन्मुखेनश्रुतंसूततापत्रयविनाशनम् ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिर्लिङ्गकर्मचोत्तमम् ॥ २ ॥ सर्वेषां
 ब्रह्मचर्याणांब्रह्मचर्येहिंकिंपरम् ॥ तन्मेवदमहाप्राज्ञसर्वज्ञोऽसिमतोमम ॥ ३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ आसीत्पुराकलियुगेपितृशर्मद्विजो-
 त्तमः ॥ वेदेवेदांगतत्त्वज्ञोयमलोकभयान्वितः ॥ ४ ॥ ज्ञात्वाघोरतमंकलंकालमधर्मजम् ॥ बंधनंयमराष्ट्रस्यतदाचिंतातुरोऽभवत् ॥ ५ ॥
 केनाश्रमेणवर्णेनममश्रेयोभवेवेदिह ॥ कलैस्संन्यासमार्गोहिंदंभपाखंडखंडितः ॥ ६ ॥ वानप्रस्थःकलौनास्तिब्रह्मचर्यंक्वचित्क्वचित् ॥ गार्ह-
 स्थ्यंकर्मसर्वेषांकर्मणांश्रेष्ठमुच्यते ॥ ७ ॥ अतःस्त्रीसंग्रहोप्राह्मोभयावोरकलौयुगे ॥ यदिमेचभवेन्नारीमनेनवृत्त्यनुसारिणी ॥ ८ ॥ तर्हि
 मेसफलंजन्मममश्रेयोभवेवेदिह ॥ इत्येवंसंमंतकृत्वाशिवांगंलदायिनीम् ॥ ९ ॥ चंदनाद्यैश्चसंपूज्यतुष्ट्यावमनसापराम् ॥ विश्वेश्वरीजगन्मूर्तिस-
 च्चिदानंदरूपाणिम् ॥ १० ॥ ॥ पितृशर्मोवाच ॥ ॥ नमःप्रकृत्यैसर्वयैकैवल्ययैनमोनमः ॥ त्रिगुणैक्यस्वरूपैयैतुरीयायैनमोनमः ॥
 ॥ ११ ॥ महत्तत्त्वजनन्यैचंद्रकड्यैनमोनमः ॥ ब्रह्मभार्तनमस्तुभ्यंसाहंकारपितामहि ॥ १२ ॥ पृथग्गुणैश्चैतद्वैतमोभार्तनमोनमः ॥
 विद्यायैशुद्धस्त्वयैलभ्यैसत्त्वराजोमायि ॥ १३ ॥ नमोभार्तविद्यायैततःशुद्धयैनमोनमः ॥ काल्यैसत्त्वतमोभूत्यैनमोभार्तनमोनमः ॥ १४ ॥
 स्त्रियैशुद्धराजोभूत्यैनमस्त्वैलोक्यवासिनि ॥ नमोरजस्तमोभूत्यैदुर्गायैचनमोनमः ॥ १५ ॥ इतिश्रुत्वास्तवेदव्याप्रसादस्यापितस्तथा ॥

सुतायाविष्णुयज्ञसोब्रह्मणस्यतदास्वयम् ॥ १६ ॥ तामुद्राद्वाद्रिजोदेवीनाम्नावैब्रह्मचारिणीम् ॥ न्यवसन्मथुरायांसकृत्वाधर्मस्वयं हृदि ॥
 ॥ १७ ॥ प्रियायैसरजोवयैऋतुदानं करोति हि ॥ चत्वारश्चात्मजाश्चासंश्रुतुवैदेक्यधारिणः ॥ १८ ॥ ऋग्यजुश्चतथासामतुर्यश्चासिद्धिर्धर्षणः ॥
 ऋग्यस्यतनयोव्याडिन्यायशान्नाविशारदः ॥ १९ ॥ यजुषस्तुसुतोजातोमीमांसोलोकविश्रुतः ॥ पाणिनिः सामनस्यैवसुतोऽधृच्छब्दध-
 र्माः ॥ २० ॥ पुत्रोवरुचिः श्रेष्ठोऽथर्वणस्य नृपप्रियः ॥ तेगतामागधेशस्य चंद्रशुतस्यैवसभा ॥ २१ ॥ नृपस्तानूजयामास बहुमानपुर-
 सैः ॥ अब्रवीत्तान्तो राजा ब्रह्मचर्यहिंकरम् ॥ २२ ॥ व्याडिराहमहाराजयस्तुतौ तत्परः पुमान् ॥ न्यायतोऽखिले देवानां ब्रह्मचारी हि मे-
 मतः ॥ २३ ॥ मीमांसश्चाहमो राजन्यज्ञेयो हि पुमान्परः ॥ कर्मणाय जते देवात्रोचनादिभिरच्येत् ॥ २४ ॥ हवनंतर्पणं कृत्वा ब्रह्मादिकसुरा-
 न्याति ॥ तत्प्रसादं हि गृह्णीयाद्ब्रह्मचारी च स स्मृतः ॥ २५ ॥ श्रुत्वेदं पाणिनिश्चाह चंद्रशुतशृणुष्वभो ॥ त्रिधा स्वैः परं ब्रह्मशुद्धशब्दमयैः परैः ॥
 ॥ २६ ॥ तथैव मूत्रपौष्ठश्च लिंगधातुगणवृत्तैः ॥ योजेद्ब्रह्मचारी स परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ २७ ॥ श्रुत्वा वररुचिश्चाह शृणु मागधभूपते ॥ गृ-
 हीत्वा यज्ञमूत्रं यः प्राप्नोषु रुरुकुले वसन् ॥ २८ ॥ दंडलोमनखाधारी भिक्षार्थी वेदतत्परः ॥ आज्ञया च गुरोर्वैतेद्ब्रह्मचारी हि स स्मृतः ॥ २९ ॥
 इति तेषां वचः श्रुत्वा पितृशमा ब्रवीदिदम् ॥ योगहस्थे वसन् चिप्रः पितृदेवातिथिप्रियः ॥ ३० ॥ गामी पाणिगृहीतायामृतकाले यते-
 द्वियः ॥ ब्रह्मचारी हि मुख्यस्तस्मै श्रुत्वा राजा ब्रवीदिदम् ॥ ३१ ॥ स्वामिन्यद्भवता चोक्तं धर्मज्ञेन यज्ञास्विना ॥ कलौ भयं करो प्राप्ते-
 सधर्मा हिमतो मम ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वा तस्य शिष्योऽधृद्गुरुवाक्यपरायणः ॥ तथान्ते मरणं प्राप्य स्वर्गलोकं नृपो ययौ ॥ ३३ ॥
 पितृशर्मोऽपि मनसा ध्यात्वा दामोदरं हरिम् ॥ हिमालयं गिरिं प्राप्य योगध्यानपरोऽभवत् ॥ ३४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गप-
 णिचतुर्गखंडापरपरायिकलियुगयिहतिहासतमुच्चयोत्रिशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ ॥ भगवन् सर्वतीर्थानां दानानां किं परं स्मृतम् ॥
 यत्कृत्वा च कलौ वारे परानि वृत्तिमाप्नुयात् ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ सामनस्य सुतः श्रेष्ठः पाणिनिर्नाम विश्रुतः ॥ काणभूतप्राज्ञश्चैश्वर्यान्नाम्नै-
 स पराजितः ॥ २ ॥ लज्जितः पाणिनिस्तत्र गतस्तीर्थान्तरं प्राति ॥ स्नात्वा स सर्वाणि तीर्थानि स तर्प्योऽपि तृदेवताः ॥ ३ ॥ केदारमुदकपीत्वा

शिवध्यानपरोऽभवत् ॥ पर्णशीसप्तदिवसाञ्जलभक्षस्ततोऽभवत् ॥ ४ ॥ ततोदशदिनान्तंसेवायुभक्षोदशाहनि ॥ अष्टाविंशदिने
 रुद्रोवरंब्रूहिवचोऽब्रवीत् ॥ ५ ॥ श्रुत्वास्तमयंवाक्यमस्तौद्रुद्रयागिरा ॥ सर्वैशसर्वोल्लेगशंगिरिजवल्लभंहरम् ॥ ६ ॥ पाणिनिरुवाच ॥
 नमोरुद्रायमहतेसर्वैशायहितौषिणे ॥ नन्दसंस्थायदेवायविद्याभयकरायच ॥ ७ ॥ पापान्तकायभर्गयनमनन्तायेवथसे ॥ नमोमायाहरे
 शायनमस्तेलोकशंकर ॥ ८ ॥ यदिप्रसन्नोदेवेशविद्यामूलप्रदोभव ॥ परंतीर्थहिमेदेहिद्रुमातुरपितर्नमः ॥ ९ ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रु
 त्वामहादेवःसूत्राणिप्रददौमुदा ॥ सर्ववर्णमयान्येवअइउणादिशुभानिवै ॥ १० ॥ ज्ञानह्रदस्यजलेरागद्वेषमलापहे ॥ यःप्राप्यमान
 सेतीर्थैसर्वतीर्थफलंभवेत् ॥ ११ ॥ मानसंहित्तीर्थब्रह्मदर्शनकारकम् ॥ पाणिनेतेदोविप्रकृतकृत्योभवान्भव ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वातदेथरुद्रःपा
 णिनिःस्वगृहयौ ॥ सूत्रपाठंथातुपाठंणपाठंतेवच ॥ १३ ॥ लिङ्गसूत्रंतथाकृत्वापरंनिर्वाणमाप्तवाच् ॥ तस्मात्त्वंभार्गवश्रेष्ठमानसं
 तीर्थमाचर ॥ १४ ॥ यतोयातास्वयंगंगासर्वतीर्थमयीशिवा ॥ गंगतीर्थोत्परीथैनभूतंनभविष्यति ॥ १५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुरा
 णेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थगुखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ तोतादर्याद्विजःक
 श्चिद्वोपदेवइतिश्रुतः ॥ बभूवकृष्णभक्तश्चदेवेदंदांगपारगः ॥ १ ॥ गत्वावृन्दवंनरंम्यंगोपगोपीनिषेवितम् ॥ मनसापूजयामासदेवदेवं
 जनार्दनम् ॥ २ ॥ वर्षान्तेचहरिःसाक्षाद्दौज्ञानमतुप्तम् ॥ तेनज्ञानेनसंप्राप्ताहृदिभागवतीकथा ॥ ३ ॥ शुकनर्णितायैविविष्णुरा
 ताधीमते ॥ तांकर्णावर्णयामासोक्ष्मूतिसनातनीम् ॥ ४ ॥ कथान्तेभगवान्विष्णुःश्रादुरासीज्जनार्दनः ॥ उवाचस्मिन्भयावाचावरंब्रू
 हिमहामते ॥ ५ ॥ वोपदेवउवाच ॥ नमस्तेभगवान्विष्णोलोकानुग्रहकारक ॥ त्वयाततमिदंविश्वदेवातियद्दुनरादिकम् ॥ ६ ॥ त्वन्नाम्नानरका
 र्ताश्चेकृतार्थाःकलयुगे ॥ त्वयादत्तंभागवतंश्रीमद्रथार्सेननिर्मितम् ॥ ७ ॥ माहात्म्यंतस्यमेब्रूहियादिदत्तोवरस्तव्या ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
 एकदुर्भगवान्रुद्रोभवान्यासहशंकरः ॥ ८ ॥ बौद्धराज्येजगन्प्राप्तंभपाखंडनिर्मितं ॥ दृष्ट्वाकाश्याभूमिमुंग्रणनाममुदयुतः ॥ जयसच्चिदा
 नंदविभोजगदानंदकारक ॥ ९ ॥ इतिश्रुत्वाशिवाप्राहकोदेवोऽस्तितवोत्तमः ॥ सहोवाचमहादेविशृङ्गःसताहमत्रवै ॥ १० ॥ तस्म

द्रुमिपवित्रत्वमिहप्राप्तंवरानने ॥ सर्वतीर्थाधिकत्वंचस्वयं ब्रह्मसनातनम् ॥ ११ ॥ इतिश्रुत्वाशिवादेवीप्राप्तास्यगुह्यकालये ॥ रुद्रेणसहि
 तातत्रभूमिशुद्धिमकारयत् ॥ १२ ॥ चंडीशश्चणेशश्चनन्दिनोगुहएवच ॥ रक्षार्थस्थापितास्तत्रदेवदेवनभोद्विज ॥ १३ ॥ शृणुदेवि
 कथारम्यामममानसंस्थिताम् ॥ इत्युक्त्वाध्यानमास्थायसप्ताहेनस्ववर्णयत् ॥ १४ ॥ अष्टाहेनत्रउन्मील्यहृद्वानिद्रागतांशिवाम् ॥
 बोधयामासभगवान्कर्थांतेलोकशंकरः ॥ १५ ॥ कियततिश्रुतागाथाश्रुत्वाहजगदम्बिका ॥ सुधामन्यनपर्यंतचारित्रांशिवयोरितम् ॥ १६ ॥
 कोटरस्थःशुकःश्रुत्वाचिरंजीवत्वमागतः ॥ पार्वत्यारक्षितःसौवैशुकःपरमसुंदरः ॥ १७ ॥ स्थित्वाशिबस्यसदेनममध्यानपरोऽभवत् ॥
 मयाज्ञयाशुकःसाक्षात्त्वदीयहृदयस्थितः ॥ १८ ॥ तेनप्राप्तंभागवतंमाहात्म्यंचास्यदुर्लभम् ॥ त्वंगैधवसेनायपित्रोविक्रमभूतपतेः ॥ १९ ॥
 नर्मदाकूलमासाद्यश्रावयत्वंकथांशुभाम् ॥ हरिमाहात्म्यदानं हि सर्वदानपरंस्मृतम् ॥ २० ॥ सत्पात्रायप्रदातव्यंविष्णुभक्तार्थायभते ॥
 बुभुक्षितान्नदानंचतदानस्यसमंनहि ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेदेवोपदेवःप्रसन्नधीः ॥ २२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेषुप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थे
 खंडापरपर्यायेकालियुगोतिहाससमुच्चयेद्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ऋषयउचुः ॥ वागंजकर्मस्मृतंमृतवेदपाठं सनातनम् ॥ बहुत्वा
 त्सर्ववदानांश्रोतुमिच्छामहेवयम् ॥ १ ॥ केनस्तोत्रेणवेदानां पाठस्यफलमाप्नुयात् ॥ पापानिविलयंयातितमेवदविचक्षण ॥ २ ॥ सूतउवाच ॥
 विक्रमादित्यराज्यतुद्विजःकश्चिद्भूद्भुवि ॥ व्याधकर्मतिविरयतोब्राह्मण्यांशूद्रतोऽभवत् ॥ ३ ॥ त्रिपाठिनोद्विजस्यैवभार्यानाम्राहिकामिनी ॥
 मैथुनेच्छावतीनित्यंमदाघूर्णितलोचना ॥ ४ ॥ द्विजस्सप्तशतीपाठवृत्त्यर्थीकहिचिद्रतः ॥ ग्रामेदेवलकरम्येवहुवैश्यनिषेविते ॥ ५ ॥ त
 त्रमासगतःकालेनाययौसस्वमंदिरे ॥ तदातुकामिनीदुष्टारूपयौवनसंयुता ॥ ६ ॥ दृष्ट्वा निषादं सवलंकाष्ठभारोपजीवनम् ॥ तस्मैद
 त्वापंचमुद्रबुभुजेकामपीडिता ॥ ७ ॥ तदागर्भदोषासाचव्याधवर्षेणसंचितम् ॥ पुत्रोभूद्दशमासांतेजातकर्मपित्तकरोत् ॥ ८ ॥
 द्वादशान्देगतेकालेसधूर्तेवैदर्बीजतः ॥ व्याधकर्मकरोरनित्यंव्याधकमाहृतोभवत् ॥ ९ ॥ निष्कासितौद्विजेनवमातृपुत्रौद्विजाधमौ ॥
 त्रिपाठीब्रह्मचर्यतुकृतवान्धर्मतत्परः ॥ १० ॥ प्रत्यहंचंडिकापाठंकृत्वाविध्यगिरौवसत् ॥ जीवन्मुक्तोभवच्छीघ्रंजगदंवाप्रसादतः ॥ ११ ॥

निषादस्यगृहेचोभौवनगेत्वोषतुमुदा ॥ प्रत्यहंजारभावेनबहुद्रव्यमुपार्जितम् ॥ १२ ॥ व्याधकर्मतुचौयेणपितृमातृप्रियंकरः ॥
 एकदौदयोगेनशिवांमदिरमाययौ ॥ १३ ॥ चौरवृत्तिपरोधूतःस्त्रियाभूषणमाहरत् ॥ कोऽश्विज्ञातःसोऽधूतौबहुमायाविशारदः ॥ १४ ॥
 कदाचित्प्राप्तवांस्तत्रद्विजवस्त्रसमुद्गतम् ॥ श्रुतमादिचरित्रहितेनशब्दप्रियेणैव ॥ १५ ॥ पाठपुण्यप्रभावेणधर्मबुद्धिस्ततोऽभवत् ॥
 दत्वाचौयेधनं सर्वतस्मैविप्रायपाठिने ॥ १६ ॥ शिष्यत्वमगमत्तत्राक्षरमैशंजपह ॥ बीजमंत्रप्रभावेणतद्गतापापमुल्वणम् ॥ १७ ॥ नि-
 सुतंक्लमिरूपेणबहुवर्णेनतापितम् ॥ त्रिवर्षान्तेचनिष्पापोऽबभूवद्विजसत्तमः ॥ १८ ॥ पठित्वाक्षरमालांचजपापादिचरित्रकम् ॥ द्वादशाब्द-
 भित्तेकालेकाश्यांगत्वातुसद्भिजः ॥ १९ ॥ अन्नपूर्णमहादेवौतुष्टावपरयासुदा ॥ रोचनाद्यैश्चसंपूज्यामुनिदेवाभिषेविताम् ॥ २० ॥ नित्या-
 नंदकरीपराभयकरीसौंदर्यरत्नाकरीनिधूताखिलपापपावनकरीकाशीपुराधीश्वरी ॥ नानालोककरीमहाभयहराविश्वंभरीसुंदरीविद्यादेहि-
 कृपावलंबनकरीमातात्रपूणैश्वरी ॥ २१ ॥ सदित्यष्टोत्तारंजत्वाध्यानस्तिमितलोचनः ॥ सुष्वापतत्रमुदितःस्वप्नेप्रादुरभूच्छवा ॥
 ॥ २२ ॥ दत्त्वातस्मैहिक्लृप्तिविद्यांपुनरन्तरधीयत ॥ उत्थायसद्भिजोधीमौल्लंघ्याविद्यामनुत्तमाम् ॥ २३ ॥ विक्रमादित्यभूत्पस्य-
 यज्ञाचार्यैर्बभूवह ॥ यज्ञांतियोगमास्थायजगामतुहिमालयम् ॥ २४ ॥ एतत्तेवर्णितंविप्रपुण्यमादिचरित्रकम् ॥ ब्रह्मभूयथाविप्रोलेभेसि-
 द्विमनुत्तमाम् ॥ २५ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गखंडापरपरायणिकालियुगैरितिहाससमुच्चयेप्रथमचरित्रवर्णनंनम-
 त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ २६ ॥ उज्जयिन्यांपुराविप्रराजज्यःसर्वहंसकः ॥ बभूवमद्वर्मांसांशोभीमवर्मेतिविश्रुतः ॥ १ ॥
 मांसलोभेनसखलःसूकरान्त्रामकुट्टान् ॥ हत्वाचाभक्षयत्पापविश्यांसंगपरायणः ॥ २ ॥ नरमांसंस्मक्रव्यादस्यस्वत्वायान्मक्षकोऽभव-
 त् ॥ एवंबहुगतेकालेभीमवर्मांसाधमः ॥ ३ ॥ विस्मयमिवशयाताममारचयुवापिप्तः ॥ कारितश्चंडिकापाठस्तेनदुष्टेनभरुणा ॥ ४ ॥
 तस्यपुण्यप्रभावेणनागतोनरकान्प्राति ॥ पुनःक्षत्रत्वमगन्मन्मागधेसमर्हापितः ॥ ५ ॥ महानंदीतिविरल्यतोराजनीतिपरायणः ॥ जाति-
 स्मरोवभूवासौवेदधर्मपरायणः ॥ ६ ॥ कात्यायनस्यशिष्योऽभून्महाज्ञास्तस्यधीमतः ॥ तस्मैनृपायसमुनिदत्त्वामध्यचरित्रकम् ॥ ७ ॥
 सबीजंपुनरागत्यविध्यैज्ञातिपरोऽभवत् ॥ नृपोऽपिप्रत्यहंदेवमहालक्ष्मींसनतनीम् ॥ ८ ॥ रोचनाद्यैश्चसंपूज्यजपन्मध्यचरित्रकम् ॥

पुण्यक्षत्रत्वमगमन्महामायाप्रसादतः ॥ ९ ॥ शूद्रभार्षपरित्यज्यत्यक्षत्रभावमुपागतः ॥ द्वादशाब्देतिरेप्राप्तस्तद्गुरुःशक्तितत्परः ॥ १० ॥
लक्षर्चंनृपादेवकारयामासधर्मतः ॥ तदाप्रादुरभूदेवीजगदंबासनानी ॥ ११ ॥ नृपायधर्ममर्थंचकामोक्षांहिचाददत् ॥ महानन्दी
महाभागेशुकृत्वाभोगंसुरेप्सितम् ॥ १२ ॥ अन्तेजगामपरमंलोकंदेवनमस्कृतम् ॥ इतिकथितंविप्रग्रथांत्यजुषोगतिः ॥ १३ ॥ त
द्वैमध्यचरित्रेणप्राप्तंशूद्रनुपेणवै ॥ इत्येवंवर्णितांप्रमाहात्म्यमुनिवर्णितम् ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थगखंडा
परपरायिकालियुगीयेतिहाससमुच्चयेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ चित्रकूटेगिरौरम्येनानाधातुविचित्रिते ॥ त
त्रावसन्नमहाप्राज्ञउपाध्यायःपतंजलिः ॥ १ ॥ वेदेदांगतत्त्वज्ञोगीताशास्त्रपरायणः ॥ विष्णुभक्तःसत्यसंधोभाष्यशास्त्रविशारदः ॥ २ ॥
कदाचित्सतुशुद्धात्मागतस्तीर्थतरंप्रति ॥ काश्यांकत्यायनेनैवतस्यवादोमहानभूत् ॥ ३ ॥ वर्षान्तंचेतदाविप्रदेवीभक्तेननिर्जितः ॥
लज्जितःसतुधर्मात्मासतुष्टावसरस्वतीम् ॥ ४ ॥ पतंजलिरुवाच ॥ नमोदैव्यैमहामूर्त्यैसर्वभूत्यैनमेनमः ॥ शिवायैसर्वमांगलयै
विष्णुमायेचेतेनमः ॥ ५ ॥ त्वमेवश्रद्धाबुद्धिस्त्वमीधाविद्याशिंवकरी ॥ शांतिवर्णीत्वमेवासिनारायणिनमोनमः ॥ ६ ॥ इत्युक्तेसतिविप्रे
तुवागुवाचाशीरीरिणी ॥ विप्रोत्तमचरित्रंजेजपचैकाग्रमानसः ॥ ७ ॥ तच्चरित्रप्रभावेणसत्यंज्ञानमवाप्नुयात् ॥ कात्यायनस्यविप्रस्यराज
संज्ञानमुद्धतम् ॥ ८ ॥ मद्गत्यतेनसंप्राप्तंपराजयंपतंजलेः ॥ इतिश्रुत्वावचोदेव्याविध्यवासिमंदिरम् ॥ ९ ॥ गत्वातांपूजयामास
तुष्टावस्तोत्रपाठतः ॥ ज्ञानंप्रसादंजिविप्रःप्राप्यविष्णुपरायणम् ॥ १० ॥ कात्यायनंपराजित्यपरांसुदमवापह ॥ ऊर्ध्वपुंडंचतिलकंतुलसी
कंठमालिकाम् ॥ ११ ॥ कृष्णमंत्रंचशिवादंस्थापयित्वागृहेगृहे ॥ जनेजने तथाकृत्यमहाभाष्यमुदीरयत् ॥ १२ ॥ चिरंजीवित्वमगम
द्विष्णुमायाप्रसादतः ॥ इतिकथितंविप्रजाप्यानामुत्तमंजपम् ॥ १३ ॥ किमन्यच्छ्रेतुमिच्छंतिज्ञानकाद्यामहर्षयः ॥ सर्वभद्राणिपश्यं
तुमाकश्चिहुःखभागभवत् ॥ १४ ॥ मंगलंभगवान्विष्णुर्मङ्गलगुरुडध्वजः ॥ मंगलपुंडरीकाक्षोमंगलायतनोहरिः ॥ १५ ॥ शुचियाँहिनरो
नित्यमितिहाससमुच्चयम् ॥ शृणुयाद्धर्मकामार्थसयातिपरमांगतिम् ॥ १६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थगखंडापराप
र्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेउत्तमचरितमाहात्म्येपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ समाप्तोऽयं द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥ ॥ ६४ ॥

द्योम्लेच्छयोनौभविष्यति ॥ वीरणोनामविरुधातःसवैवनरसाधिपः ॥ २४ ॥ अर्जुनांशश्चमद्रक्तोजनिष्यतिमहामतिः ॥ पुत्रःपरिमलस्यैव
 ब्रह्मानन्दइतिस्मृतः ॥ २५ ॥ कान्यकुब्जेहिनकुलोभविष्यतिमहाबलः ॥ रत्नभानुसुतःसौवैलक्ष्मणोनोनामविश्रुतः ॥ २६ ॥ सहदेवस्तुव
 लवाञ्जनिष्यतिमहामतिः ॥ भीष्मसिंहसुतोजातोदेवसिंहइतिस्मृतः ॥ २७ ॥ धृतराष्ट्रांशएवासौजनिष्यत्यजमेरुके ॥ पृथिवीराजइ
 तिसद्रौपदीतस्तुतास्मृता ॥ २८ ॥ वेलनाम्नाचविरुधातातारकः कर्णएवहि ॥ रक्तबीजस्तथारुद्रोभविष्यतिमहीतले ॥ २९ ॥ कौरवा
 श्वभविष्यन्तिमायायुद्धविशारदाः ॥ पांडुपक्षाश्चेतसर्वेधर्मिणविलशालिनः ॥ ३० ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वाहरिः प्राहविरुहस्य
 परमेश्वरम् ॥ मयाशक्त्यवतरेणरक्षणीयाहिपांडवाः ॥ ३१ ॥ महावतीपुरीरम्यामायादेवीविनिर्मिता ॥ देशराजसुतस्तत्रममां
 शोहिजनिष्यति ॥ ३२ ॥ देवकीजठरेजन्मोदयसिंहइतिस्मृतः ॥ आल्हादोममधामांशोजनिष्यतिगुरुर्मम ॥ ३३ ॥ हत्वा
 प्रिवंशजान्भूपान्स्थायिष्यामिवैकलिम् ॥ इतिश्रुत्वाशिवोदेवस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्व
 णिचतुर्थगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेविक्रमाख्यानकालेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ६४ ॥ सूतउवाच ॥
 प्रातःकालेचसंप्राप्तेपांडवाःपुत्रशोकिनः ॥ प्रेतकार्याणि तेकृत्वाभीष्मान्तिकमुपाययुः ॥ १ ॥ राजधर्मान्मोक्षधर्मान्दानधर्मान्विभा
 गज्ञः ॥ श्रुत्वायजन्नश्वमेधैस्त्रिभिरुत्तमकर्मभिः ॥ २ ॥ षट्त्रिंशदब्दराज्यंहिहृत्वास्वर्गपुरंययुः ॥ जनिष्यन्तितदंशवैकलियमविवृद्ध
 ये ॥ ३ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वासमुनिःसर्वान्पुनःसूतोवदिष्यति ॥ गच्छध्वंसुनयःसर्वेयोगनिद्रावशोह्वहम् ॥ ४ ॥ चक्रतीर्थेसमाधिस्थो
 ध्यायेऽहंनिगुणान्तरम् ॥ इतिश्रुत्वातुमुनयोनौमिषारण्यवासिनः ॥ ५ ॥ योगसिद्धिसमास्थायगमिष्यंत्यात्मनोन्तिके ॥ द्वादशाब्दशते
 कालेऽतीतेतेशैनकादयः ॥ ६ ॥ उत्थायदेवखातेचक्षानध्यानादिकाःक्रियाः ॥ कृत्वासूतान्तिकंत्वावद्विष्यतिपुनर्वचः ॥ ७ ॥ ऋषयऊचुः ॥
 विक्रमाख्यानकालेऽयंद्वापरंचक्षिवाज्ञया ॥ विनीतोभगवन्भूमौतदात्तामृपतीन्वद ॥ ८ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ स्वर्गतेविक्रमादित्येराजा
 नोबहुधाभवन् ॥ तथाष्टादशराज्यानितेषांनामानिमेभृणु ॥ ९ ॥ पश्चिमोसिधुनद्यतेसेतुबंधेहिदक्षिणे ॥ उत्तरेवदरीस्थानेपूर्वचकपिला

न्तिके ॥ १० ॥ अष्टादशैराष्ट्राणि तेषां मध्ये बभूवुरे ॥ इन्द्रप्रस्थं च पांचालं कुरुक्षेत्रं च कापिलम् ॥ ११ ॥ अन्तर्वेदी ब्रजं ज्यैष्ठ्यं याजमं रुरुध
 न्वच ॥ गौर्जरे च महाराष्ट्रं द्राविडं च कलिंगकम् ॥ १२ ॥ आवन्त्यं चोडुपवंगौडं मगधमेव च ॥ कौशल्यं च तथा ज्ञेयं तेषां राजा प्र
 थमपृथक् ॥ १३ ॥ नानाभाषाः स्थितास्तत्र बहुधर्मप्रवर्तकाः ॥ एवमब्दशतं जातं तत्स्त्वैशकादयः ॥ १४ ॥ श्रुत्वा धर्मविना
 शं च बहुवृद्धैः समन्विताः ॥ केचित्तीर्त्वा सिंधुनदीमाय्यदेशे समागताः ॥ १५ ॥ हिमपर्वतमार्गेण सिंधुमार्गेण चागमन् ॥ जित्वा ध्याल्लुठ
 यित्वा तान्स्वदेशं पुनराययुः ॥ १६ ॥ गृहीत्वा योषितस्तेषां परं हर्षमुपाययुः ॥ एतस्मिन्नन्तरे तत्र शालिवाहनभूपतिः ॥ १७ ॥ विक्रमादि
 त्यपौत्रश्च पितृराज्यं गृहीतवान् ॥ जित्वा शकान् दुराधर्षाश्चैनै तैरिदं शजान् ॥ १८ ॥ बालीकान् कामरूपंश्च रोमजान् सुरजाञ्छठान् ॥
 तेषां कोशान् गृहीत्वा च दंडयोगान् कारयत् ॥ १९ ॥ स्यापिता तेन मय्यदा म्लेच्छायाणां पृथक् पृथक् ॥ सिंधुस्थानमिति ज्ञेयं राष्ट्रमाय्य
 स्य चोत्तमम् ॥ २० ॥ म्लेच्छस्थानं परं सिन्धोः कृतं तेन महात्मना ॥ एकदा तु शक्राधीशो हिमंतुंगं समाययौ ॥ २१ ॥ हूणदेशस्य मध्ये वै
 गिरिस्थं पुरुषं शुभम् ॥ ददर्श बलवान् राजगौरांगं श्वेतवस्त्रकम् ॥ २२ ॥ को भवानिति तं प्राह सहो वाचमुदात्तितः ॥ ईशपुत्रं च मां विद्वि कुमा
 री गमंसे भवम् ॥ २३ ॥ म्लेच्छधर्मस्य वक्तांस्तत्पुत्रं तपरायणम् ॥ इति श्रुत्वा नृपः प्राह धर्मो कं भवतो मत्तम् ॥ २४ ॥ श्रुत्वा वाचमहाराज
 प्राप्ते सत्यस्य संक्षये ॥ निमयादि म्लेच्छदेशे मसीहोऽहं समागतः ॥ २५ ॥ ईहामसी च दस्युनां प्रादुर्भूता भयं करी ॥ तामं म्लेच्छतः प्राप्य
 मसीहं त्वसुपगतः ॥ २६ ॥ म्लेच्छेषु स्यापितो धर्मो मया तच्छृणु मते ॥ मानसं निर्मलं कृत्यामलं देहे शुभाशुभम् ॥ २७ ॥ नैगमं जापमास्थाय
 जपे तनिर्मलं परम् ॥ न्यायेन सत्यवचसा मनसैक्येन मानवः ॥ २८ ॥ ध्यानेन पूजयेद्दीशं पूयं डलसं स्थितम् ॥ अचलोऽयं प्रभुः साक्षात्तथासुर्योऽचलः
 सदा ॥ २९ ॥ तत्त्वानां चलभूतानां कर्षणः स समं ततः ॥ इति कृत्येन भूपालमसीहा विलयं गता ॥ ३० ॥ ईशमूर्तिर्हं दिप्राप्तानित्यं शुद्धा शिवं करी ॥
 ईशमसीह इति च मननाम प्रतिष्ठितम् ॥ ३१ ॥ इति श्रुत्वा भूपालो न त्वत्तं म्लेच्छपूजकम् ॥ स्थापयामास तं तत्र म्लेच्छस्थाने हिंदारुणे ॥ ३२ ॥

स्वरज्यं प्राप्तवान्राजाहमेधमचीकरत् ॥ राज्यं कृत्वा सप्तचन्द्रं स्वर्गलोकमुपायौ ॥ ३॥ स्वर्गं ते नृप तौ तस्मिन्मथ चासीत्तथा शृणु ॥ ३४ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपथीये कलियुगीयेतिहाससमुच्चये शालिवाहनकाले द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ६४ ॥
 ॥ श्रीसूत उवाच ॥ शालिवाहनवंशे च राजानो दशचाभवन् ॥ राज्यं च शतार्बुदं च कृत्वा लोकान्तरं ययुः ॥ १ ॥ मर्यादाक्रमतो लीना
 जाता भूमं डलेतदा ॥ भूपतिर्दशमो यौ वै भोजराज इति स्मृतः ॥ २ ॥ दृष्ट्वा प्रक्षीणमर्थ्यादां बलीदिग्विजयं ययौ ॥ सेनया दशसहस्र्या कलिदासे
 न संयुतः ॥ ३ ॥ तथान्यैर्ब्राह्मणैः सार्द्धं सिंधुपारमुपायौ ॥ जित्वा गांधारजान् म्लेच्छान् कार्श्मीरान् नारवाञ्छठान् ॥ ४ ॥ तेषां प्राप्य महत्को
 शं दंडयोगानकारयत् ॥ एतस्मिन् नन्तरे म्लेच्छा आचार्येण समन्वितः ॥ ५ ॥ महामद इति ख्यातः शिष्यशाखा समन्वितः ॥ नृपश्चैव महादेवं
 मरुस्थलनिवासिनम् ॥ ६ ॥ गंगालैश्च संस्नाप्य पंचगव्यसमन्वितैः ॥ चंदनादिभिरभ्यर्च्य तुष्टाव मनसा हरम् ॥ ७ ॥ भोजराज उवाच ॥
 नमस्ते गिरिजानाथ मरुस्थलनिवासिने ॥ त्रिपुरासुरनाशाय बहुमायाप्रवर्तिने ॥ ८ ॥ म्लेच्छैर्गुप्ताय शुद्धाय सच्चिदानन्दरूपिणे ॥
 त्वं मां हि किंकरं विद्धि शरणार्थमुपागतम् ॥ ९ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा स्तवं देवः शब्दमाह नृपायतम् ॥ गंतव्यं भो
 जराजे नमो महाकालेश्वरस्थले ॥ १० ॥ म्लेच्छैस्सुदूषिता भूमिर्वाहिकानामविश्रुता ॥ आर्यधर्मो हि नैवात्र वाहिके देशदारुणे ॥ ११ ॥ बभू
 वा त्रमहामायी योऽसौ दग्धो मया पुरा ॥ त्रिपुरो बालिदैत्येन प्रेषितः पुनरागतः ॥ १२ ॥ अयोनिः सवरो मतः प्राप्तवान् दैत्यवर्द्धनः ॥ महा
 मद इति ख्यातः शैशाचकृत्ति तत्परः ॥ १३ ॥ नागन्तव्यं त्वया भूपैशाचे देशधूर्तके ॥ मत्प्रसादेन भूपाल तव शुद्धिः प्रजायते ॥ १४ ॥
 इति श्रुत्वा नृपश्चैव स्वदेशान् पुनरागतम् ॥ महामदश्च तैः सार्द्धं सिंधुतीरमुपायौ ॥ १५ ॥ उवाच भूपतिं प्रेम्णामायामदं विशारदः ॥ तव देवो
 महाराज मम दासत्वमागतः ॥ १६ ॥ ममोच्छिष्टं समुज्जयाद्यथा तत्पश्य भो नृप ॥ इति श्रुत्वा तथा दृष्ट्वा परं विस्मयमागतः ॥ १७ ॥ म्लेच्छधर्मे
 मतिश्चासीत्तस्य भूपस्य दारुणे ॥ तच्छ्रुत्वा कलिदासस्तुरुषा प्राह महामदम् ॥ १८ ॥ मायाते निर्मिता धूर्तनृप मोहनहेतवे ॥ हनिष्ये ह
 रुराचारं वाहिकं पुरुषार्थमम् ॥ १९ ॥ इत्युक्त्वा सद्भिजः श्रीमान्नवार्णजपत्तपरः ॥ जम्बादशसहस्रं च तद्दशं शंजुहावसः ॥ २० ॥ भरस्मभू

त्वासमायावीम्लेच्छदेवत्वमागतः ॥ भयभीतास्तुतच्छिष्यादेशंवाहिकमाययुः ॥ २१ ॥ गृहीत्वास्वयुरोर्ध्वस्पर्शमदहीनत्वमागतम् ॥ स्थापितं तैश्चमूमेतत्रोषुर्मदतत्पराः ॥ २२ ॥ मद्दहीनं पुरजतं तेषां तीर्थसमं स्मृतम् ॥ रात्रौ स देवरूपश्च बहुमायाविशारदः ॥ २३ ॥ पेशाचं देहमास्थाय भोजराजं हि सोऽब्रवीत् ॥ आर्य्यधर्म्मो हितराजः सर्वधर्मोत्तमः स्मृतः ॥ २४ ॥ ईशज्ञाया करिष्यामि पेशाचं धर्मदारुणम् ॥ लिङ्गच्छेदी शिखाहीनः इमं शुधारी स दूषकः ॥ २५ ॥ उच्चालापी सर्वभक्षी भविष्यति जनो मम ॥ विना कौलं च पशवस्तेषां भक्ष्या मते मम ॥ २६ ॥ मुसलैर्नैव संस्कारः कुशैरिव भविष्यति ॥ तस्मान्मुसलवन्तो हि जातयो धर्मदूषकाः ॥ २७ ॥ इति पेशाच धर्मश्च भविष्यति मया कृतः ॥ इत्युक्त्वा प्रययौ देवः सराजगेहमाययौ ॥ २८ ॥ त्रिवर्णैः स्थापिता वाणी सांस्कृती स्वर्गदायिनी ॥ शूद्रप्राकृती भाषा स्थापिता तेन धीमता ॥ २९ ॥ पंचाशदब्दकालं तुराज्यं कृत्वा दिवं गतः ॥ स्थापिता तेन मर्यादा सर्वदेवोपमानिनी ॥ ३० ॥ आर्य्यवर्तः पुण्यभूमिर्मध्यविध्यहिमालयोः ॥ आर्य्यवर्णाः स्थितास्तत्र विध्यान्ते वर्णसंकराः ॥ ३१ ॥ नरासुसलवन्तश्च स्थापिताः सिंधुपारजाः ॥ बर्बरेषु प्रदेशेषु च द्रोपेनानां विधे तथा ॥ ३२ ॥ ईशमसीहधर्म्मश्च सुराज्ञैव संस्थिताः ॥ ३३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपर्याये कलियुगीयेतिहाससमुच्चये पृथगीध्यायः ॥ ३४ ॥ सूत उवाच ॥ स्वर्गते भोजराजे तु सप्तभूपास्तदन्वयो ॥ जाताश्चालपायुषो मन्दास्त्रिंशताब्दान्तरे मृताः ॥ १ ॥ बहुभूपमतीश्वरि स्तेषां राज्येषु बभूवह ॥ वीरसिंहश्च यो भूपः सप्तमः संप्रकीर्तितः ॥ २ ॥ तदन्वये त्रिभूपाश्च द्विंशताब्दान्तरे मृताः ॥ गंगासिंहश्च यो भूपो दशमः संप्रकीर्तितः ॥ ३ ॥ कल्पक्षेत्रे च राज्यं स्वं कृतवान् धर्मतो नृपः ॥ अन्तर्वैद्याकां न्यकुब्जे जयचंद्रो महापतिः ॥ ४ ॥ इंद्रप्रस्थे नंगपालस्तो मरान्वयसंभवः ॥ अन्ये च बहवो भूपा बभूवुर्ग्रामराट्पाः ॥ ५ ॥ अग्निवंशस्य विस्तारो बभूव बलवत्तरः ॥ पूर्वोक्तपिलस्थाने वाही कान्ते तु पश्चिमे ॥ ६ ॥ उत्तरे चीनदेशान्ते सेतुबंधे तु दक्षिणे ॥ पटिलक्षाश्च भूपाला ग्रामपालवत्तराः ॥ ७ ॥ अग्निहोत्रस्य कर्तारो गेब्राह्मणहितैषिणः ॥ बभूवुर्द्रापरसमार्धमकृत्य विशारदाः ॥ ८ ॥ द्वापराख्यसमः कालः सर्वत्र परिवर्तते ॥ गेहे गेहे स्थितं द्रव्यं धर्मश्चैव जने जने ॥ ९ ॥ ग्रामे ग्रामे स्थिता देवा देशे देशे स्थिता मखः ॥ आर्यधर्मकराम्लेच्छा बभूवुः सर्वतो मुखः ॥ १० ॥ इति दृष्ट्वा कलिं वैरोम्लेच्छया सह भीरुकः ॥ नीला

द्वौप्राप्यमतिमान्हर्षिंशरणमाययौ ॥ ११ ॥ द्वादशाब्दमितेकालेध्यानयोगपरोऽभवत् ॥ ध्यानेनसच्चिदानंदं दृष्ट्वा कृष्णं सनातनम् ॥ १२ ॥ तुष्टा
 वमनसातत्राधयासहितं हारिम् ॥ पुराणमजरं नित्यं वृंदावननिवासिनम् ॥ १३ ॥ कलिरुवाचा ॥ साष्टांगं दंडवत्स्वामिं गृहाणममचेतुर ॥ पाहिमां
 शरणं प्राप्तं चरणे ते कृपानिधे ॥ १४ ॥ सर्वपापहरस्त्वं सर्वकालकरो हरिः ॥ भवान्यौरः सन्त्ययुगे त्रैतायां रक्त रूपकः ॥ १५ ॥ द्वापरेपीतिरूपश्च कृष्ण
 त्वं ममादिष्टके ॥ मत्पुत्राश्च स्मृता म्लेच्छा आर्य्यधर्मत्वमागताः ॥ १६ ॥ चतुर्गेहं च मे स्वामिन्द्यूतं मद्यं सुवर्णकम् ॥ स्निहास्यं चाग्निवैश्यैश्च शात्रै
 श्च विनाशितम् ॥ १७ ॥ त्यक्ते देहस्त्यक्तकुलस्त्यक्तराष्ट्रं जनार्दन ॥ त्वत्पादां बुजमाधाय स्थितोऽहं शरणं त्वयि ॥ १८ ॥ इति श्रुत्वा सभ
 गवान्कृष्णः प्राह विहस्य तम् ॥ भो कले तव शार्थं जनिष्ये हं महावतीम् ॥ १९ ॥ ममांशोभूमिमासाद्य क्षयिष्यति महाबलान् ॥ म्लेच्छवंश
 स्य भूपालान्स्थापयिष्यति भूतले ॥ २० ॥ इत्युक्त्वा भगवान्साक्षात्तत्रैवान्तरर्धयत् ॥ कालिस्तु म्लेच्छया सार्धं परमानंदमाप्तवान् ॥ २१ ॥
 एतस्मिन्नन्तरे विप्रयथाजातं शृणुष्व तत् ॥ आभीरीवाक्सरे ग्रामे व्रतपानामाविश्रुता ॥ २२ ॥ नवदुर्गाव्रितं श्रेष्ठं नववर्षचकारह ॥ प्रसन्नाचंडि
 का प्राह वरं वरय शोभने ॥ २३ ॥ साहतां यदि मे मातर्वरो देयस्त्वये श्वरि ॥ रामकृष्णसमौ बालौ भवेयातां ममान्वये ॥ २४ ॥ तथेत्पुमन्वा तु सा
 देवी तत्रैवान्तरधीयत् ॥ वसुमानामनूपातिस्तस्यारूपेण मोहितः ॥ २५ ॥ उद्ब्रह्मधर्मतो भूपः स्वगेहेतामवासयत् ॥ तस्यां जातौ नृपात्पुत्रौ
 देशराजस्तुतद्वरः ॥ २६ ॥ आवायौ वत्सराजश्च शतहस्ति समो बली ॥ जित्वा तौ मागधान् देशान् राज्यवर्तौ बभूवतुः ॥ २७ ॥ इतयत्तः स्मृतौ
 म्लेच्छः शूरो वनरसाधिपः ॥ तत्पुत्रौ भीमसेनांशो वीरणो भूच्छिवाज्ञया ॥ २८ ॥ तालवृक्षप्रमाणेन चोर्ध्वे गोहितस्य वै ॥ तालनोनाम वि
 ल्यातः शतयत्तेनैकृतः ॥ २९ ॥ ताभ्यां नृपाभ्यां तद्युद्धमभवच्छोमहर्षणम् ॥ युद्धे न हीनतां प्राप्तस्तालनो बलवत्तरः ॥ ३० ॥ तदा मैत्री
 कृता ताभ्यां तालनेन समन्विता ॥ जयचंद्रपरीक्षार्थे त्रयः शूराः समाययुः ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्दशोऽध्यायः ॥ पुत्रार्थ
 पर्याये कालियुगीयेति हासमुच्चये चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ४४ ॥ सुत उवाच ॥ ॥ इदं प्रस्थेऽनंगपालो न पत्यश्चमही पतिः ॥ पुत्रार्थ
 कारयामास शैवं यज्ञं विधानतः ॥ १ ॥ कन्यके च तदा जाते शिवभागे प्रसादतः ॥ चंद्रकांतिश्च ज्येष्ठवैद्वितीया कौर्ति मालिनी ॥ २ ॥

कान्यकुब्जाधिपयैवंचंद्रकान्तिपिताददत् ॥ देवपालायशुद्धायराष्ट्रपालान्वयाय च ॥ ३ ॥ सोमेश्वरायभूपायचपहानिकुलायतु ॥ अजमेरा
धिपयैवतथावैकांतिमालिनीम् ॥ ४ ॥ जयशर्माद्रिजःकश्चित्समाधिस्थोहिमालये ॥ दृष्ट्वाभूपोत्सवंस्मरंरज्यार्थैस्वमनोऽदधत् ॥ ५ ॥
त्यक्त्वदेहंरशुद्धात्माचंद्रकांत्याःसुतोभवत् ॥ जयचंद्रइतिल्यातोवाहुशालीयेतिद्रियः ॥ ६ ॥ रत्नभातुश्चसंजज्ञेशूरस्तस्यानुजोबली ॥
सजित्वागौडवंगान्मरुदेशान्मदोत्कटान् ॥ ७ ॥ इंदुचान्कृत्वागृहंप्राप्यत्राज्ञातत्परोऽभवत् ॥ गंगासिंहस्यभगिनीनाम्नावीरमती
शुभा ॥ ८ ॥ रत्नभानोश्चमहिषीभवूवरवर्णिनी ॥ नकुलंशस्तदाभूमौतस्यांजातः शिवाज्ञया ॥ ९ ॥ लक्षणेनामवलान्वद्गुद्ध
विशारदः ॥ सप्तस्रब्दान्तरेप्राप्तेपितुस्तुल्योबभूवह ॥ १० ॥ त्रयश्चकीर्तिमालिन्यांपुत्राजातामदोत्कटाः ॥ धुंधकारश्चप्रथमस्ततः
कृष्णकुमारकः ॥ ११ ॥ पृथिवीराजएवासौततोनुजइतिस्मृतः ॥ द्वादशाब्दवयःप्राप्तेसिंहखेलसुतोऽभवत् ॥ १२ ॥ श्रुत्वाचानंगपालश्च
तस्मैराज्यंस्वयंददौ ॥ गत्वाहिमगिरिरम्ययोगध्यानपरोभवत् ॥ १३ ॥ मथुरायांधुंधकारोऽजमेरेचततोनुजः ॥ राजावभूवनीतिज्ञ
स्तौसुतोपितुराज्ञया ॥ १४ ॥ प्रद्योतश्चैवविद्योतःक्षत्रियैचंद्रवंशजौ ॥ मंत्रिणौतस्यभूपस्यवलवंतोमदोत्कटौ ॥ १५ ॥ प्रद्योततनयो
जातोनाम्नापरिमलोबली ॥ लक्षसेनाधिपःसौवैतनराज्ञवसंस्कृतः ॥ १६ ॥ विद्योताद्भ्रीष्मसिंहश्चजसेनाधिपोऽभवत् ॥ स्वर्गतेऽनं
गपालेतुभूमिराजोमहीपतिः ॥ १७ ॥ दृष्ट्वातान्विप्रियान्सर्वान्निजराज्यान्निराकरोत् ॥ प्रद्योताद्याश्चत्वारःस्वशूरैर्द्विदशै
र्गुताः ॥ १८ ॥ कान्यकुब्जपुरंप्राप्यजयचंद्रमवर्णयत् ॥ जयचंद्रमहीपालत्वन्मातृष्वसुजोतुषः ॥ १९ ॥ मातामहस्यते
राज्यंप्राप्तवान्निभयोबली ॥ न्यायेनकथितोऽस्माभिर्द्वैराज्यहितेस्मृतम् ॥ २० ॥ सर्वराज्यंभुंक्षुश्चुत्वातेननिराकृताः ॥ भवन्ते
झरणंप्राप्तायथयोग्यंथाकुरु ॥ २१ ॥ इतिश्रुत्वामहीपालोजयचंद्रज्जवाचतान् ॥ अश्वसैन्यमदीयेचाधिकारीतेसुतोभवेत् ॥ २२ ॥ नाम्नापरि
मलःशूरस्त्वमन्मन्त्रीभवाधुना ॥ विद्योतश्चतथासंजगजसैन्येहिष्मकः ॥ २३ ॥ वृत्त्यर्थंचमथावोवैपुरीदतामहावती ॥ महीपतेश्चभूपस्यनगरी
साप्रियंकरी ॥ २४ ॥ इतिश्रुत्वातुतेसर्वेवतथामत्वासुमादिरे ॥ महीपतिस्तुवलवान्दुःवातसंत्यज्यतांपुरीम् ॥ २५ ॥ कृत्वैर्वीयांपुरीम्

न्यातत्रवासमकारयत् ॥ अगमामलनाचैवभिग्न्यौतस्यचोत्तमे ॥ २६ ॥ अगमाभूमिराजयचान्यापरिमलायसा ॥ दत्ताभ्राविधानेनप
रमानंदमापतुः ॥ २७ ॥ विवाहान्तेचभूराजादुर्गमन्यमकारयत् ॥ कृत्वाचनगरेरम्याचतुर्वर्णनिवासिनीम् ॥ २८ ॥ देहलीमुहुतेनदुर्ग
द्वारेसुरोपिता ॥ गतासायोजनान्तैववृद्धिरूपसुकालतः ॥ २९ ॥ विस्मितः सनृपोभूत्वादेहलीनामचाकरोत् ॥ दिहलीग्रामइतिचप्रश्रितो
ऽभून्नृपज्ञया ॥ ३० ॥ त्रिवर्षतिचभोविप्रजयचंद्रमहोपतिः ॥ लक्षषोडशसैन्याढ्यस्तत्रप्रमचोदयत् ॥ ३१ ॥ किमर्थपृथिवीराजमदायं
मेनदत्तवान् ॥ मातामहस्यवैदायचार्द्धमेचसमर्पय ॥ ३२ ॥ नोचेन्मच्छलकठिनैः क्षययास्यतिसैनिकाः ॥ इतिज्ञात्वामहाराजोविश
ल्लक्षाधिपोबली ॥ ३३ ॥ द्रुतवैप्रषयामासराजोमदोक्तः ॥ जयचंद्रमहोपालसावधानंशृणुष्वतत् ॥ ३४ ॥ यदानिराकृताधृतामयाते
चंद्रवंशिनः ॥ ततःप्रभृतिसेनाङ्गविशल्लक्षसमाहृतम् ॥ ३५ ॥ त्वयाषोडशक्षेत्रंयुद्धसैन्यसमाहृतम् ॥ सर्वैवभारतेभूपादंडयोग्याश्चमेसदा ॥
३६ ॥ भवान्नदंज्योबलवान्करंमेदातुमर्हति ॥ नोचेन्मत्कठिनैर्वीणैःक्षययास्यतिसैनिकाः ॥ ३७ ॥ इतिज्ञात्वातयोवोरैवंचासिन्मर्हति
ले ॥ भूमिराजश्चबलवाअयचंद्रभयादितः ॥ ३८ ॥ जयचंद्रश्चबलवान्पृथिवीराजभीरुकः ॥ जयचंद्रश्चायदेशमर्द्धराष्ट्रमकल्पयत्
॥ ३९ ॥ पृथिवीराजएवासौतथाद्धराष्ट्रमानयत् ॥ एवंजातंतयोर्वैरमग्निवंशप्रणाशनम् ॥ ४० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गप
र्वणिचतुर्गुखंडापरपर्यायिकलियुगीयेतिहाससमुच्चयपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ सूतउवाच ॥ एकदारत्नभानुहिमहीराजेन
पालिताम् ॥ दिश्यामीसवैजित्वातेषांकोशानुपाहरत् ॥ १ ॥ महीराजस्तुतच्छ्रुत्वापरंविस्मयमागतः ॥ रत्नभानोश्चितिलकोवभूवहुः
विस्तरः ॥ २ ॥ तिलकानामविल्यातायातुवीरमतीशुभा ॥ श्रेष्ठाद्वादशराज्ञीनांजननीलक्षणस्यवै ॥ ३ ॥ जयचंद्रस्यभूपस्ययोपित
षोडशाभवन् ॥ तासानंतनयोद्घासीत्पूर्वकमीवपाकतः ॥ ४ ॥ गौडभूपस्यदुहितानाम्नादिव्यविभावरी ॥ जयचंद्रस्यमाहिषीतदासीसुरभा
नवी ॥ ५ ॥ रूपयौवनसंश्रुतारतिकेलिविशारदा ॥ दृष्ट्वातांसनृपः कामिभुमुजेस्मरपीडितः ॥ ६ ॥ तस्यांजातासुतादेवीनाम्नासंयोगि
नीशुभा ॥ द्वादशान्देवयःप्राप्तिसावभूववरांगना ॥ ७ ॥ तस्याःस्वयंवरेराजावह्यद्रूपान्महेशुभान् ॥ भूमिराजस्तुबलवान्छ्रुत्वातद्रूपमुत्

मम् ॥ ८ ॥ विवाहाथैमनश्चासीच्चंद्रभट्टमचोदयत् ॥ मित्रिप्रवरभोमित्रचंद्रभट्टमप्रिया ॥ ९ ॥ कान्यकुञ्जपुरीप्राप्यमन्मूर्तिस्वर्णनेमिताम् ॥ स्था
पयत्वंसभामध्ययदूतांतं तु मे वद ॥ १० ॥ इति श्रुत्वा चंद्रभट्टो भवानीभक्तितत्परः ॥ गत्वा तत्र भृगुश्रेष्ठयथाप्रोक्तस्तथा करोत् ॥ ११ ॥
स्वयंवरेच भूपाश्चानानदेश्याः समागताः ॥ त्यक्त्वा संयोगिनितां नृपमूर्तिविमोहिता ॥ १२ ॥ पितरं प्राह कामाक्षी यस्य मूर्तिरियं नृप ॥
भविष्यति स मे भर्ता सर्वलक्षणलक्षितः ॥ १३ ॥ जयचंद्रस्तु तेच्छ्रुत्वा चंद्रभट्टमुवाच तम् ॥ यदि ते भूतिश्चैव सर्वसैन्यसमन्वितः ॥ १४ ॥
संजयेद्योगिनि मे तां हि मेऽतिप्रियो भवेत् ॥ चंद्रभट्टस्तु तेच्छ्रुत्वा तं तु सर्ववर्णयत् ॥ १५ ॥ पृथिवीराज एवासौ श्रुत्वा सैन्यमचोदयत् ॥
एकलक्षगजास्तस्य सप्तलक्षास्तुरंगमाः ॥ १६ ॥ रथाः पंचसहस्राश्च युवर्षाणि विशारदाः ॥ लक्षाः पदातये ज्ञेया द्वादशैव महाबलाः ॥ १७ ॥
राजानि क्षिप्रान्येव महा राजपदानुगाः ॥ सार्द्धं द्वाभ्यां च बंधुभ्यां कान्यकुञ्जे नृपोऽग्रपत् ॥ १८ ॥ धुंधुकारश्च तं दूधुर्गजानिकिपतिस्सदा ॥
हया नीकपतिः कृष्णकुमारो बलवत्तरः ॥ १९ ॥ पदातीनां नृपतयः पत्तयस्तत्र चाभवत् ॥ महत्कोलहलं जातं स्थलीं शून्यामकारयत् ॥ २० ॥
विशतकोशप्रमाणेन स्थितं तस्य महाबलम् ॥ जयचंद्रस्तु संज्ञाय महाराजस्य चाग्रमम् ॥ २१ ॥ स्वसैन्यं कल्पयामास लक्षघोडशंसं मितम् ॥
एकलक्षगजास्तस्य सप्तलक्षाः पदातयः ॥ २२ ॥ वाजिनश्चाष्टलक्षाश्च सर्वयुद्धविशारदाः ॥ द्विशतान्येव राजानः प्राप्तास्तत्र समागमे ॥ २३ ॥
आगस्कृतं महाराजं मन्वाते शुक्लवांशिनः ॥ युद्धार्थिनः स्थितास्तत्र पुरमागस्कृतं ह्यभूत् ॥ २४ ॥ ईश नद्याः परे कूले तद्दोलस्थः पितः तदा ॥
नानावाद्यानि रम्याणि तत्र च कुर्महारवम् ॥ २५ ॥ रत्नभानुर्गजानिकिरूपानिकिर्हिलक्षणः ॥ ताभ्यां सेनापतिभ्यां तौ संयुतौ बलवतरौ ॥ २६ ॥
प्रव्रोतश्चैव विद्योतोरत्नभानुरक्षतुः ॥ भीष्मः परिमलश्चैव लक्षणं चंद्रगजः ॥ २७ ॥ भूपाः पदाति सैन्यं च संस्थिता मदविह्वलाः ॥
तयोश्चासीन्महद्युद्धं दारुणं सैन्यसंक्षयम् ॥ २८ ॥ हयाहयैर्मृता जाता गजाश्चैव गजैस्तथा ॥ पदातयः पदातिश्च मृताश्चान्ये क्रमाद्रेणे ॥ २९ ॥
भूपैश्च रक्षिताः सर्वे निर्भयारणमाययुः ॥ यावत्सूर्यः स्थितो व्याप्तिता वद्युद्धमवर्तत ॥ ३० ॥ एवं पंचदिनं जातं युद्धं वीरजनक्षयम् ॥
गजादंशसहस्राणि हयालक्षैस्तु संक्षिताः ॥ ३१ ॥ पंचलक्षं महाभर्तुं हेतास्तत्र पदातयः ॥ राजानो द्वे शते तत्र तथाश्च त्रिंशतं तथा ॥ ३२ ॥

कान्यकुब्जाधिपस्यैवगजानवसहस्रकाः ॥ सहस्रैकंरथाज्ञेयास्त्रिलक्षंचपदातयः ॥ ३३ ॥ एकलक्षंहयास्तत्रमृताःस्वर्गपुरंययुः ॥
 षष्ठ्यहसमनुप्राप्तपृथिविराजएवसः ॥ ३४ ॥ दुःखितोमनसादेवरुद्रंतुष्टावभक्तिमान् ॥ संतुष्टस्तुमहादेवोमोहयामासतद्गलम् ॥ ३५ ॥
 प्रसन्नस्तुमहीराजोगतःसंयोगिनीप्रति ॥ दृष्ट्वातत्सुंदरंरूपंमुमोहवसुधाधिपः ॥ ३६ ॥ संयोगिनीनृपंदृष्ट्वासृष्टिताचाभवत्क्षणात् ॥
 एतस्मिन्नंतरेराजातद्दोलामानयद्गलात् ॥ ३७ ॥ जगामदेहलंभूपःसर्वसैन्यसमान्वितः ॥ योजनान्तर्गतेतस्मिन्वोधितास्तेमदोद्भटाः ॥ ३८ ॥
 दृष्ट्वा नैवतद्दोलाप्रजमुवैगवत्तराः ॥ श्रुत्वाकोलाहलंतेषामहीराजो नृपोत्तमः ॥ ३९ ॥ अद्रसैन्यचंसंस्थाप्यस्वयगेहमुपागमत् ॥
 उभौतद्भ्रातरौवीरौचाद्रसैन्यसमान्वितौ ॥ ४० ॥ सूकरक्षेत्रमासाद्ययुद्धायसमुपस्थितौ ॥ एतस्मिन्नंतरेसर्वैप्रद्योतादिमहाबलाः ॥ ४१ ॥
 स्वसैन्यैःसहसंप्राप्यमहद्वुद्धमकारयन् ॥ हयाहयैश्चसंजमुर्गजाअथगजैःसह ॥ ४२ ॥ संकुलश्चमहानासिदारुणोलोमहर्षणः ॥
 दिनान्तेसंक्षयंजातंतयोश्चैवमहद्गलम् ॥ ४३ ॥ भयभीताःपरेतत्रज्ञात्वात्रात्रांतमोवृताम् ॥ प्रदुदुर्भयाद्भ्रातरौहतशेषास्तुदेहलीम् ॥ ४४ ॥
 प्रद्योताद्याश्चतेवीरादेहलीप्रतिसंययुः ॥ पुनस्तयोर्महद्वुद्धंभ्रमवलोमहर्षणम् ॥ ४५ ॥ धुंधुकारश्चप्रद्योतंहृदिवाणैरताडयत् ॥
 त्रिभिश्चविपनिर्दूतैर्मूछितःसममारच ॥ ४६ ॥ भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वाविद्योतश्चमहाबलः ॥ आजगामगजारूढोधुंधुकारमताडयत् ॥ ४७ ॥
 त्रिभिश्चतोमरैःसोऽपिमूछितोभूमिमागमत् ॥ मूछितंभ्रातरंदृष्ट्वाधुंधुकारंमहाबलम् ॥ ४८ ॥ तदाकृष्णकुमारोऽसौगजस्यस्त्वरितोययौ ॥
 रुषाविष्टश्चतंवीरंभल्लेनवमताडयत् ॥ ४९ ॥ भल्लेनतेनसंभिन्नोमृतःस्वर्गपुरंययौ ॥ विद्योतेनिहतेतस्मिन्सर्वसैन्यचमूपतौ ॥ ५० ॥
 रत्नभानुर्महावीरोऽयुध्यत्तेनसमान्वितः ॥ एतस्मिन्नंतरेराजासहस्रगजसंयुतः ॥ ५१ ॥ लक्ष्मणसंहितंताभ्यांकुद्रंतंसमयुध्यत ॥ शिवदत्त
 वरोराजाभीष्मपरिमलंरुषा ॥ ५२ ॥ रुद्रास्त्रैर्मोहयामासलक्षणंवलवत्तरम् ॥ मूछितांस्तान्समालोकयत्नभानुःशौरिर्नैजैः ॥ ५३ ॥ धुंधुकारंमहीरा
 जवैष्णवैःसममोहयन् ॥ कृष्णकोरत्नभानुश्चयुधातेपरस्परम् ॥ ५४ ॥ उभौसमबलौवीरौगजपृष्टस्थितौरणे ॥ अन्योन्यनिहतौनागौखड्गह
 स्तौमहीतले ॥ ५५ ॥ युयुधातेर्बहून्मार्गान्कृतवंतौसुदुर्जयौ ॥ प्रहरान्तरंगंकृत्वामरणायोपजगमतुः ॥ ५६ ॥ हतेतस्मिन्महर्षीर्येका

न्यकुञ्जाभयातुराः ॥ मूर्छितांस्त्रिन्विंशमादायंपचलक्षवलैर्युताः ॥ ५७ ॥ रणंत्यक्त्वागृहंजमुनृपशोकपरायणाः ॥ रत्नभानौचनिहतेहतो
 तसाहाश्रुभूमिपाः ॥ ५८ ॥ स्वस्वंनिवेशनंजमुर्महाराजभयातुराः ॥ देवानाराधयामासुथेषुतेगृहगृहे ॥ ५९ ॥ महाराजस्तुवलवा
 न्समलक्षवलान्वितः ॥ धुंधुकारेणसाहितोवंधुकृत्याध्वमाचरत् ॥ ६० ॥ तथाभीष्मःपरिमलोलक्षणःपितरस्वकम् ॥ गंगाकूलेसमागम्यचो
 ध्वदैहिकमाचरत् ॥ ६१ ॥ धूमिराजस्यविजयोजयचंद्रयशोरेण ॥ प्रसिद्धमभवद्रूमौगेहेहजेनेजने ॥ ६२ ॥ जयचंद्रःकान्यकुब्जेदेहली
 पृथिवीपतिः ॥ उत्सर्वकारयित्वातुपरमानन्दमाययौ ॥ ६३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखण्डापरपर्वण्येकलि
 युगीयेतिहाससमुच्चयेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ भीष्मःसिंहास्थितेगंगाकूलेशक्रप्रपूजकः ॥ शक्रंमूर्यमयंज्ञात्वा
 तपसासमतोषयत् ॥ १ ॥ मासातिभगवानिन्द्रोज्ञात्वातद्रक्तितुत्तमाम् ॥ वरंवरयचप्राहश्रुत्वाशूरोब्रवीदिदम् ॥ २ ॥ देहिमे
 वडवांदिव्यांयदितुष्टोभवान्प्रभुः ॥ इतिश्रुत्वातदातस्मैवडवाहरिणिशुभाम् ॥ ३ ॥ ददौसभगवानिन्द्रस्तत्रैवान्तर्धीयत ॥
 तस्मिन्कालेपरिमलःपितृशोकपरायणः ॥ ४ ॥ पार्थिवैःपूजयामासमहादेवमुमापतिम् ॥ परीक्षार्थोऽशिवःसाक्षात्संपरोगेणतंत्रस
 न् ॥ ५ ॥ व्यर्ततिपंचमेमासेनृपःशक्तिर्विजितः ॥ नतन्याजमहापूजांमहाक्लेशसमन्वितः ॥ ६ ॥ मरणायययौकाशी
 स्वपत्न्यासाहितोनृपः ॥ उवासवटमूलोतिरात्रोरोगप्रपीडितः ॥ ७ ॥ एतस्मिन्नन्तरेकश्चित्पन्नगोमूलसंस्थितः ॥ शब्दंचका
 रमधुरंशुत्वारुद्रहिरायौ ॥ ८ ॥ रुद्रार्हिपन्नगःप्राहभवानिदंयमन्दधीः ॥ शिवभक्तंनृपमिमंपीडयेत्प्रत्यहंखलः ॥ ९ ॥ मुखो
 ऽयंभूपतिःसाक्षादारनलंपिबन्नाहि ॥ इतिश्रुत्वासरुद्राहिराहरेपन्नगाधम ॥ १० ॥ राज्ञोदेहपरहर्षप्रत्यहंप्रातवानहम् ॥ स्वर्गेहेदुःखितस्त्या
 व्यःक्रथंत्यक्तोमयाशठ ॥ ११ ॥ मुखोत्रभूपतियौवैतलोष्णतेनदत्तवान् ॥ इत्युक्तवान्तर्गतोदेहश्रुत्वासामलनासती ॥ १२ ॥ चकारप
 न्नगोक्तंतद्वरगोनुपाऽभवत् ॥ तैलोष्णोर्विलमापूर्यचखानचसतीस्वयम् ॥ १३ ॥ ततोजातस्वयंलिंगमंशुष्टाभंसनातनम् ॥ ज्योतीरु
 षंचिदानंदंसर्वलक्ष्मसमन्वितम् ॥ १४ ॥ निशीथेतमउद्धृतुदिक्षुसूर्यत्वमागतम् ॥ दृष्ट्वासविस्मितोराजापूजयामासशंकरम् ॥ १५ ॥

महिम्नस्तवपाठैश्चतुष्टावगिरिजापतिम् ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्ब्रूहितमब्रवीत् ॥ १६ ॥ श्रुत्वाहनृपतिर्देव्यदितुष्टोमहेश्वर ॥ श्रोपतिर्मे
गुहंप्राप्यवसेन्मिथ्रियकारकः ॥ १७ ॥ तथेत्युक्त्वामहादेवोल्लिङ्गरूपत्वमागतः ॥ प्रत्यहंभारमेकंचमुष्णंमुषुवेतनोः ॥ १८ ॥ तदा
मलस्तुमंतुष्टःप्राप्तोऽंगेहमहावतीम् ॥ भीष्मसिंहेनसहितःपरमानंदमाययौ ॥ १९ ॥ ततःप्रभृतिवर्षीतेजयचंद्रपुरींययौ ॥ दृष्ट्वापरिमलं
राजाकृतकृत्यत्वमागतः ॥ २० ॥ दिष्ट्यत्सक्षितोरोगोदिष्ट्यातेऽज्ञीतंमुखम् ॥ भवान्निजपुरींप्राप्यमुखीभवतुमाचिरम् ॥ २१ ॥
यदामेविभ्रमाभूयात्तदात्वंमांसमाचर ॥ इतिश्रुत्वापरिमलोक्तस्वास्थानमवासयत् ॥ २२ ॥ तदातुलक्षणोवशिर्भगवन्तमुषापतिम् ॥
जगन्नाथमुपागम्यसमभ्यर्च्यपरोऽभवत् ॥ २३ ॥ पक्षमात्रांतरेविष्णुर्जगन्नाथउवापतिः ॥ वरंब्रूहिदिवचश्चेतिलक्षणंप्राहहर्षतः ॥ २४ ॥
इत्युक्तःसतुतंदेवंत्वोवाचविनम्रधीः ॥ देहिमेवाहनंदिव्यंसर्वंशृङ्गविनाशनम् ॥ २५ ॥ इतिश्रुत्वाजगन्नाथःशक्तिमैरावताहूजतौ ॥
समुत्पाद्यददौतस्मैदिव्यामैरावतीमुदा ॥ २६ ॥ आरूढैरावतींराजालक्षणैर्गिहमाययौ ॥ सवैपरिमलोराजाजगामचमहावतीम् ॥ २७ ॥
एतस्मिन्नंतरेविरास्तालनाद्यामदोत्कटाः ॥ महावतींपुरींप्राप्यददृशुस्तंमहीपतिम् ॥ २८ ॥ तेनसार्द्धंचमहर्तंप्रीतिंक्रुत्वात्यवासयन् ॥
मासान्तेचपुनस्तैवराजानोविनयान्विताः ॥ २९ ॥ ऊचुस्तंशृगुभूपालव्यंगच्छामहेपुरीः ॥ तदाराजापितान्प्राहसार्द्धंक्षितिपती
नथ ॥ दत्त्वाधिकारंपुत्रेभ्यस्तदायास्यामिवोऽन्तिकम् ॥ ३० ॥ तथेत्युक्त्वातुतेराज्ञास्वगेहंपुनराययुः ॥ सातुजोदेशराजस्तु
द्विजेभ्यःस्वपुरंददौ ॥ ३१ ॥ पुत्रेभ्यस्तालनोवीरोददौवनरसंपुरम् ॥ अलिकोच्छामतिःकालःपत्रःपुष्पोदरीवरी ॥ ३२ ॥
करीनरीसुललितस्तेषांनामानिवैक्रमात् ॥ द्वौद्वौपुत्रौस्मृतौतेषांपितुस्तुल्यपराक्रमौ ॥ ३३ ॥ सवैपुत्राज्ञाशूरास्तालनोराक्षसप्रियः ॥
यातुधानमयंदेवंतुष्टावम्लेच्छपूजनैः ॥ ३४ ॥ तथावसुमतःपुत्रौभूपतीदेशवत्सजौ ॥ शक्रंमूर्त्यसमाराध्यकृतकृत्यौवभूवतुः ॥ ३५ ॥
सिंहिनीनामवडवांयातुदत्ताभयानकाम् ॥ आरूढाबलवाञ्छूरोगमनायमनोदधौ ॥ ३६ ॥ पंचशब्दंमहानागमिन्द्रदत्तंमनोरमम् ॥ देश
राजस्तमारूढगमनायमनोदधे ॥ ३७ ॥ हयंपपीहंकांनमसूर्यंदत्तंनरस्वरम् ॥ वत्सराजस्तमारूढगमनायमनोदधे ॥ ३८ ॥ त्रयःशूराःस

मागम्यनगरंतिमहावतीम् ॥ ऊषुस्तत्रमहात्मानोबहुमानेनसङ्कृताः ॥ ३९ ॥ सेनाषष्टिसहस्रतत्तेषांस्वामिसतालनः ॥ मन्त्रिणैश्चरितौच
 नृपतेश्चंद्रवंशिनः ॥ ४० ॥ तैर्वीरक्षितोराजकृतकृत्यत्वमागतः ॥ ४१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखंडपरपरायणैकालियु
 गीयेतिहाससमुच्चयेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ध ॥ ॥ सुतउवाच ॥ ॥ जम्बुकोनामभूपालोमहाराजोभयातुरः ॥ कालियेनयुतःप्राप्तो
 नर्मदायास्तटेऽग्रे ॥ १ ॥ पार्थिवैःपूजयामासदेवदेवंपिनाकिनम् ॥ षण्मासान्तेमहादेवोजम्बुकंमहामुपपत्तिम् ॥ २ ॥ वरंवरयतेऽभीष्टं
 आहकृतांजलिः ॥ अजितत्वनृपैःसर्वैर्दोहिमेकरुणानिधे ॥ ३ ॥ तथेत्युक्त्वामहादेवस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ कालियस्तत्सुतोऽलब्धविरोमाहे
 श्वरम् ॥ ४ ॥ मोहनं सर्वमन्यानां पितुरंतिक्रमाययौ ॥ पितरं प्राह न त्मा देवा ज्ञाता तमत्प्रियम् ॥ ५ ॥ गमिष्यामि बलैः सार्द्धं गंगं शुद्ध
 जलं शुभम् ॥ तथेत्युक्त्वा पिता तस्मै ययौ तु स्वं निवेशनम् ॥ ६ ॥ भगिनीं प्राह बलवान्विजयैषिणि शोभने ॥ किमिच्छसि शुभं वस्तु तदा
 ज्ञां देहि माचिरम् ॥ ७ ॥ साहस्रैर्वेयकंहारं मणिमुक्ताविभूषितम् ॥ मत्प्रियं देहि मे वीर तथेत्युक्त्वा ययागृहात् ॥ ८ ॥ कालियो लक्षतुरगैः
 संयुतस्त्वरितोऽगमत् ॥ प्राप्य गंगां सागरां कृत्वा स्नानं विधानतः ॥ ९ ॥ दत्त्वा दानानि विप्रभ्यो जयचंद्रपुरीं ययौ ॥ निर्धनः समभूद्वाजा बाहु
 शाली महबलः ॥ १० ॥ कान्यकुब्जं महाहारो न प्राप्तो बहुमूल्यकः ॥ तदोर्वीयाधिपेनैव महोशनः प्रबोधितः ॥ ११ ॥ ययौ महावर्तं रम्यां शि
 वदत्तवरो बली ॥ रुरोधनगरीं सर्वाश्रुत्वा राजा भयातुरः ॥ १२ ॥ रुद्रकपर्दिनं शंभुं शरण्यशरण्ययौ ॥ शिवाज्ञयानृपोधीमान्वलैः षष्टिसहस्र
 कैः ॥ १३ ॥ सार्द्धपुराद्वहियां तन्निभिः शूरैः सुरक्षितः ॥ तस्य नागाः सहस्रं च देशराजश्च तत्पतिः ॥ १४ ॥ हयाः षोडशसहस्रावन्तराज
 स्तुततपतिः ॥ शेषाः पदातयस्तस्य तालनेनैव रक्षिताः ॥ १५ ॥ अभवत्सुलुंढं तेषां वीरवक्ष्यम् ॥ अहोरात्रमणेन महद्वोरमवर्तत ॥
 ॥ १६ ॥ तेहन्वाशात्रवीसेनांचक्रुर्जयवान्मुहुः ॥ भयार्तानामिदं याश्च माहिष्मतिनिवासिनः ॥ १७ ॥ दुद्रुधुः सर्वतो विप्रहृष्टा त्काले योनृपः ॥
 आश्वास्य प्रययौ युद्धमद्धै सैन्यसमन्वितः ॥ १८ ॥ हृदि कृत्वा महदेवं मोहनं बाणमादधत् ॥ सिद्धमंत्रप्रभावेन मोहिस्तास्ते यभूविरे ॥ १९ ॥ शे
 षास्ते शत्रवः सर्वैरिषु बाताय संययुः ॥ अलसां स्तान्कपालेषु जघ्नुस्ते भयवर्जिताः ॥ २० ॥ भीष्मसिंहस्तथा दृष्ट्वा बोधयामास सैनिकान् ॥ सूर्य

दत्तेनबाणेनसंज्ञाख्यानेनतत्रैव ॥२१॥ भैरवाख्येनभल्लेनशत्रुदेहमताडयत् ॥ मूर्च्छितःसोऽपतद्गिरोगजपृष्ठशरार्दितः ॥२२॥ तदामाहि
ष्मत्तसिनानिनिर्यौसादिशोदश ॥ मुहूर्तकम्भलंप्राप्यपुनरुत्थायकालियः ॥२३॥ भल्लेनतच्छिरःकायादपहरतभूमिपः ॥ हतेतस्मिन्महर्षि
र्येतालनाद्यामहाबलाः ॥२४॥ कालियेतेपराजित्यतंशत्रुप्रत्यषेधयन् ॥ महत्कष्टान्वितोभूपोध्यात्वामनसिंकरम् ॥२५॥ मोहायित्वारि
पून्सर्वान्सयौस्वनिवेशनम् ॥ अर्द्धसैन्येनसहिताहतशेषास्त्रयस्तथा ॥२६॥ तदापरिमलोराट्टट्टाशत्रुपराजयम् ॥ परिष्वज्यमहावीरा
न्वगेहंपुनरायौ ॥२७॥ जयचंद्रस्तुतच्छ्रुत्वापरिविस्मयमागतः ॥ तालनंचसमाहूयसेनाधीशमकारयत् ॥२८॥ भीष्मसिंहगतेलो
केपंचमासान्तेरेनृपे ॥ तत्पत्नीजनयामासपुत्रतन्तंशुभाननम् ॥२९॥ सातुगुर्जरभूपस्यतनयाख्यामदालसा ॥ दिव्यपुत्रसमालोक्यमुमुदे
सगणाभुशम् ॥३०॥ श्रुत्वातज्जन्मनृपतिर्विततरधनंवहु ॥ आहूयगणकान्प्राज्ञाज्ञातकर्मह्यकारयत् ॥३१॥ सहदेवांशपवासौमुविजातःशि
वाज्ञयादेवसिंहःकृतोनामगणैःशास्त्रांचितकैः ॥३३॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखण्डापरपार्थिकालियुगियोतेहास
समुच्चयेष्टमोऽध्यायः ॥३४॥ मृतउवाचा॥ कालियंतेपराजित्यभ्रातरौनृपसेवकौ ॥ गतौगोपालकेराष्ट्रेभूपतिर्दलवाहनः ॥१॥ सहस्रचंडिकाहोमे
नानाभूपसमागमे ॥ गृहीतौमहिषौताभ्यांभूपैरन्यैश्चदुर्जयौ ॥२॥ पूर्वहिनुपकन्याभ्यांप्रत्यहबंधनंगतौ ॥ तौसंपूज्यविधानेनददौताभ्यांचकन्यके
॥३॥ देवकीदेशराजायब्राह्मीतस्यानुजायवै ॥ ददौदुर्गाज्ञयाराजारूपयौवनशालिनीम् ॥४॥ लक्षावृत्तितथावेदयांगीतनृत्यविशारदाम् ॥५॥
कन्ययोश्चसर्वीरम्योमेवमह्यारारगिणीम् ॥६॥ शतंगजान्स्थानंचहयांश्चैवसहस्रकान् ॥ चत्वारिंशच्चशिबिकाःप्रददौदलवाहनः ॥६॥
बहुद्रुव्ययुतांकन्यांदासदासीसमन्विताम् ॥ उद्गाह्वेदेविधिनाप्राप्तुश्चमहावतीम् ॥७॥ मलनातांवधूटङ्घातस्यैवैवेयकंददौ ॥ ब्रह्मैषो
दशशृंगारंथाद्वादशभूषणम् ॥८॥ राजाचपरमानंददेशराजायशूरिणे ॥ ददौदशपुरंरस्यंनानाजननिषेवितम् ॥९॥ उषतुस्तत्रतौ
वीरौराजमान्यौमहाबलौ ॥ एतस्मिन्नन्तरेजातोदेवसिंहोहराज्ञया ॥१०॥ जातेतस्मिन्कुमारैरेवकीगर्भमादधौ ॥ दासभूतापतेर्देवीसुशु
वेपुत्रमूर्जितम् ॥११॥ गौरांगकमलाक्षचदीप्यमानंस्वतेजसा ॥ तदानंदमयोदेवःशक्रःसुरगणैःसह ॥१२॥ शंखशब्दंचकारोच्चैर्जयश

बंदपुनः पुनः ॥ दिशः प्रफुल्लिताश्वासन्यहाः सर्वतथादि वि ॥ १३ ॥ आयातावहोविप्रविदे शस्त्रपरायणाः ॥ चक्रुस्ते जातकर्मस्य नानाकर्मत
 थाविधम् ॥ १४ ॥ रामांशं तं शिशुं ज्ञात्वा प्रसन्नवदनं शुभम् ॥ भाद्रकृष्णतिथौ षष्ठ्या चंद्रवारं रुरुणे दये ॥ १५ ॥ जनितं कृतिकाभे च पितृव
 शयशस्करम् ॥ आह्लादनाम्ना भवत्प्रश्रितश्चमहीतले ॥ १६ ॥ मासान्ते च सुते जाते ब्राह्मणुत्रमजीजनत् ॥ धर्मजांशं तथा गौरं महाबाहुं सुवक्ष
 सम् ॥ १७ ॥ तदा च ब्राह्मणाः सर्वदंष्ट्राबालं शुभाननम् ॥ प्रसन्नवदनं चारुं पद्माचिह्नपदस्थितम् ॥ १८ ॥ तैर्द्विजैश्च कृतो नाम्ना बलस्वामिर्म
 हाबलः ॥ वर्षान्ते वत्सजे जाते मूलगंडान्तं संभवः ॥ १९ ॥ चासुंदो देवकिमुतो निजवंशभयंकरः ॥ जनितारंतस्त्याज्य इत्थं द्यूद्रिजसत्तमाः ॥
 नतया जसुतराजबालत्वेऽपि दयापरः ॥ २० ॥ त्रिवर्षी ते गते तस्मिन् बलखानौ सुते शुभे ॥ शूद्रां जातः शिखंडचं शो रूपाणो नाम विश्रुतः ॥
 ॥ २१ ॥ वत्सराजो ययौ देशे गुर्जरे च मदालसाम् ॥ ससुतांच समादाय दिने तस्मिन् समागतः ॥ २२ ॥ प्राप्ते तस्मिन् वत्सराजे जम्बुकः स्वबैलवृत्तः ॥
 सप्तलक्षैश्च संप्राप्तो बाहुशालीयतैर्द्रियः ॥ २३ ॥ रुरोधनगरीं सर्वाज्ञः परिमलस्य वै ॥ त्रिलक्षैश्च महावत्यैः सार्द्धं तौ जग्मतुः पुरात् ॥ २४ ॥
 माहिष्यत्यैः सप्तलक्षैः सार्द्धं युद्धमभून्महत् ॥ त्रिरात्रं दारुणं वारं रयमराष्ट्रविवर्द्धनम् ॥ २५ ॥ शिवस्य वरदानेन प्रात्रोर्जातः पराज
 यः ॥ बद्धतौ जम्बुकौ राजलुंठयित्वा महावतीम् ॥ २६ ॥ वेष्ट्यां लक्षारं तितस्य तंहतं गजं तथा ॥ त्रैवेयं कंतथाहारं मणिरत्नविभूषि
 तम् ॥ २७ ॥ गृहीत्वा नगरीं सर्वाभस्मयित्वा ग्रहयौ ॥ ये गुप्ताभूतं लेशूरास्ते शेषाश्च तदा भवन् ॥ २८ ॥ दुर्गेषु ग्रानिरत्नानि ता
 नि प्राप्य मुदा यौ ॥ लुठिते नगरे तस्मिन् देवकीगर्भमुत्तमम् ॥ २९ ॥ कृष्णांशं संसप्तमास्य हि चादधैव तां प्रिया ॥ ज्ञात्वा कुलधामं पुत्रं चासुंद
 देवकीसिती ॥ ३० ॥ कल्पक्षेत्रं समागम्य कालिंदीं तमरोपयत् ॥ योजनान्ते गते तस्मिन् महाराज पुरोहितः ॥ ३१ ॥ सामन्तो नाम तं गृह्य शूरा
 लयमाययौ ॥ जातस्तु दुःशमासान्ते रात्रौ वीरतमो वृते ॥ ३२ ॥ भाद्रकृष्णाष्टमी सौम्ये ब्राह्मणक्षत्रसंयुते ॥ प्रादुरासीजगन्नाथो देवक्या च महो
 त्तमः ॥ ३३ ॥ इयमांगः सच पद्माक्षदं न लभणिष्ठुतिः ॥ विमानानां सहस्राणां प्रकाशः समजायत ॥ ३४ ॥ विस्मिता जननी तत्र दृष्ट्वा
 बालं तमद्भुतम् ॥ नगरे च महार्थ्यं जातं सर्वे समाययुः ॥ ३५ ॥ उदयः किमहो जातो दिवानां मूर्त्यरूपकः ॥ इत्याश्चर्ययुजते पांवा गुवाचाशरी

रिणी ॥ ३६ ॥ कृष्णांशोभूतलेजातः सर्वानन्दप्रदायकः ॥ सनामोदयसिंहोहिसर्वशत्रुप्रकाशहा ॥ ३७ ॥ इत्याकाशवचः श्रुत्वातेपरहर्षमाययुः ॥
 यस्मिन्कलेसुतो जातस्तदाचमलनासती ॥ ३८ ॥ इयामांगसुदंवालं सर्वलक्षणलक्षितम् ॥ सुषुपेरमोदारं फालगुनां शशिवाज्ञया ॥
 ॥ ३९ ॥ तदातुनगरीसर्वहर्षभूतावभूवह ॥ षष्ठाहनि सुते जाते ब्रह्मानन्दगुणाकरे ॥ ४० ॥ ब्रह्मीतु सुषुपे पुत्रार्पणं शं महाबलम् ॥
 इयामांगं कमलक्षि च दृढस्कंधं महाभुजम् ॥ ४१ ॥ ब्राह्मणाश्च तदागत्य जातकर्मद्वयकारयन् ॥ सुखस्वनिर्दिजैर्नामि कृतस्तुगणकोत्तमैः ॥ ४२ ॥
 क्रमेण वृद्धितावालाः सर्वलोकशिवंकराः ॥ तेषां कालीमहच्छ्रेष्ठापितृमातृप्रियं करी ॥ ४३ ॥ तृतीयाब्दे वयः प्राप्ति कृष्णांशिवलवत्तरं ॥ शक्रस्त
 दग्नाकांक्षिहयारूढो जगामह ॥ ४४ ॥ क्रीडन्सचंदनारण्ये कृष्णांशोभ्रातृभिः सह ॥ नभस्यं पुरुषं दृष्ट्वा स हस्त्राक्षं जहास वै ॥ ४५ ॥ अधिनीहरी
 णो दिव्या उच्चैः श्रवसमन्तिके ॥ गत्वा गर्भमुपादाय स्वगंहं पुनराययौ ॥ ४६ ॥ वर्षान्तरे च सुषुपे क्रमेण तं नयं शुभम् ॥ पंचाब्दे च समायाते
 विद्याध्ययनमास्थिताः ॥ ४७ ॥ ब्राह्मणां शिवशर्माणं सर्वविद्यावेगारदम् ॥ स्वभक्त्या सेवन् कृत्वा ते च कुर्वन् इपाठकम् ॥ ४८ ॥
 अष्टाब्दे चैव कृष्णांशोनामपन्नादिकां क्रियाम् ॥ लिखतां बालकानां च कृष्णांशः श्रेष्ठतामगात् ॥ ४९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिमर्गे
 पर्वणि चतुर्थे गण्डापरपार्ये कालियुगीयेति हाससमुच्चये कृष्णांशावतारो नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ६३ ॥ सूत उवाच ॥ ॥
 नवमाब्दे वयः प्राप्ति कृष्णांशो बलवत्तरः ॥ पठित्वा न्वीक्षिकीं विद्यां चतुःषष्टिकलास्तथा ॥ १ ॥ धर्मशान्तिं चैवापसर्वं श्रेष्ठैव भूवह ॥
 तस्मिन्कले भृशु श्रेष्ठमहीराजो नृपो तमः ॥ २ ॥ करार्थे प्रेषयामास स्वसैन्यं च महावतीम् ॥ तैर्वैलक्षं महाशूराः सर्वशस्त्रास्त्रधारिणः ॥ ३ ॥
 ऊचुः परिमलं भूपं शृणु चंद्रकुले द्रव ॥ सर्वे च भारते वर्षे यैराजानो महाबलाः ॥ ४ ॥ षडंशं क्रमादायारुमद्राजाय ददन्ति वै
 भवान् करोति तस्यैव योग्यो भवति सांप्रतम् ॥ ५ ॥ अद्य प्रभृति चेद्राज्ञे तस्मै दद्यात्करं न हि ॥ महीराजस्य रौद्रास्त्रैः क्षयं यास्यति सैनिकैः ॥ ६ ॥
 ये भूपाजय चंद्रस्य पक्षगास्ते हितद्रयात् ॥ ददन्ति भूमिराजाय दंडं तन्मानसकृताः ॥ ७ ॥ इति श्रुत्वा स नृपतिस्तस्मै राज्ञे महात्मने ॥
 करं षडंशमादाय ददौ प्रीति समन्वितः ॥ ८ ॥ दशलक्षमिति द्रव्यं गृहीत्वा ते समाययुः ॥ महीराजः प्रसन्नात्मा पूर्वैरमपाहरत् ॥ ९ ॥

तदा तैलक्ष्मशूराश्चकान्यकुञ्जमुपाययुः ॥ जयचंद्रं नुनत्तौ चोः शृणु लक्षणकोविद ॥ १० ॥ पृथ्वीराजो महाराजो दंडं त्वत्तः समिच्छति ॥
 इत्युक्तं तैर्वैष्णवास्त्रिलक्षणस्तानुवाच ह ॥ ११ ॥ मद्देशे मंडलीकाश्च बहवः संति सांप्रतम् ॥ भूमिराजो मंडलिको मायि जीवति मा भवेत् ॥
 ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वा वैष्णवास्त्रिलक्ष्मिनां तद्वत्समादधत् ॥ तदस्त्रज्वालतः सर्वैर्भयभीताः प्रदुदुबुः ॥ १३ ॥ महाराजस्तु तच्छ्रुत्वा महद्भय
 मुपागमत् ॥ दशाब्दे च वयः प्राप्ते कृष्णं शोमल्ल कोविदे ॥ १४ ॥ नानामल्लाः समाजमुस्ते न राज्ञैव संस्कृताः ॥ तेषां मध्ये सकृद्गणेशो
 बाहुशाली भूवह ॥ १५ ॥ उर्वीर्पाधिपतेः पुत्रः षोडशाब्दवयो बली ॥ अतमल्लैश्च सहितः कदाचित्समागतः ॥ १६ ॥ पितृष्वसृ
 पतिभूषणं त्वानाम्नाऽभयो बली ॥ उवाच शृणु भूपाल कृष्णोऽयं मदमत्तरः ॥ १७ ॥ तेन सार्द्धं भवेन्मल्लयुद्धं मम नृपोत्तम ॥ इति वज्र
 समं वाक्यं श्रुत्वा राजा भयातुरः ॥ १८ ॥ उवाच शालकं प्रेम्णा भवान्युद्धविशारदः ॥ अष्टाब्दोऽयं सुतः स्त्रिधो मम प्राणसमो भुवि ॥ १९ ॥
 क्व भवान्वज्रसदृशः कसुतोऽयं सुकोमलः ॥ अन्यैर्मल्लैर्मदीयैश्च सार्द्धं योग्यो भवान् रणे ॥ २० ॥ इति श्रुत्वा नृपः श्यालो महोपतिरिति स्मृतः ॥ सत
 माह रूषा विष्टो बालोऽयं वलवत्तरः ॥ २१ ॥ शृणु तत्कारणं भूपय याज्ञातो मया शिशुः ॥ आगस्कृतं महाराजं मत्वा सतिलकः सुतम् ॥ २२ ॥
 पंडितांश्च समाहूय मुहूर्तं पृष्ठवान्मुदा ॥ गणेशो नाम भतिमाञ्ज्योतिः शस्त्रा विशारदः ॥ २३ ॥ लक्षणं वचनं ग्राह्यं महाराज ह्यनुत्तमम् ॥ शिव
 दत्तवरो राजकुंभे रइव सांप्रतम् ॥ २४ ॥ कृष्णांश्च स्तस्य योग्योऽयं देशराज सुतोऽवरः ॥ नान्योऽस्ति भूतले राजन्सत्यस्यं ब्रवीम्यहम् ॥ २५ ॥
 तच्छ्रुत्वा लक्षणवीरः पूर्वैर्वाहं स्मर्ति प्रीति ॥ कल्पक्षेत्रं दक्षिणे च भूमिग्रामं तु पश्चिमे ॥ २६ ॥ उत्तरे नैमिषारण्यं स्वकीयं राष्ट्रमादधत् ॥ अतः
 श्रेष्ठः कुमारोऽयं कान्यकुब्जे मया श्रुतः ॥ २७ ॥ नागोत्सवे च भूपालपंचम्यां च न भस्मिसे ॥ दृश्यमानं क्रुमारांगं तस्माद्योग्यो ह्यनुत्तमः ॥ २८ ॥
 इति श्रुत्वा सकृद्गणेशो वाक्छरेण प्रपीडितः ॥ अभयं भुजयोः शीघ्रं गृहीत्वा सोऽयुधद्वली ॥ २९ ॥ क्षणमात्रं रणं कृत्वा भूमिमध्ये तमाक्षिपत् ॥
 अभयस्य भुजोभयस्तत्र जातो बलेन वै ॥ ३० ॥ मूर्च्छितं स्वं सुतं ज्ञात्वा खड्गहस्तो महीपतिः ॥ प्रेषयामास तान्मल्लां कृष्णांश्च स्य
 प्रहारणे ॥ ३१ ॥ रूषा विष्टांश्च तांश्चात्वा कृष्णांश्चो बलवत्तरः ॥ तानैकैकं समाक्षिप्य विजयी स बभूव ह ॥ ३२ ॥ पराजिते मल्लवले

खड्गहस्तोमहीपतिः ॥ मरणायमतिचक्रेकृष्णशस्यप्रभावतः ॥ ३३ ॥ ज्ञात्वातमीदृशंभूपंवारयामासभूपतिः ॥ अभयंनिरुजंकृत्वाप्रे
 म्णागेहमवासयत् ॥ ३४ ॥ नवाब्दगिचकृष्णशेचाह्लादाद्याः कुमारकाः ॥ मृगयार्थेदधुश्चित्तंमृदुभूपतिप्रियम् ॥ ३५ ॥ नमस्तेतातभूपायसर्वो
 नंदप्रदायक ॥ अस्मभ्यंत्यंहयान्देहिमत्प्रियात्करुणकर ॥ ३६ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेपांत्येत्युक्त्वामहीपतिः ॥ भूतलेवासिनोऽश्वान्वैदिव्या
 ब्राजाचतुर्थकान् ॥ ३७ ॥ ददौतैभ्योमुदायुक्तोहरिणगर्भसंभवान् ॥ ऋषयऊचुः ॥ त्वन्मुखेनश्रुतंसूतहरिणविडवायथा ॥ ३८ ॥ भीष्मसिंहायसंप्रा
 साशक्राद्वेशतोसुने ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामःकुतोजातास्तुरंगमाः ॥ ३९ ॥ दिव्यांगाभूषणपन्नानभस्मालिलगामिनः ॥ सूतउवाच ॥
 देशराजेनभूपेनपुराधर्मयुतेनैव ॥ ४० ॥ सेवनंभारुकरस्यैवकृतंचद्रादशाब्दिकम् ॥ सेवान्तेभगवान्मूयोर्यंत्रूहितमब्रवीत् ॥ ४१ ॥
 प्राहदेवनमस्तुभ्यंयदिदेयोवरस्त्वया ॥ हयंदिव्यमयंदेहिनभस्थलजलातिगम् ॥ ४२ ॥ तथेत्युक्त्वारविःसाक्षाद्ददौतस्मैपपीहकम् ॥ लो
 कान्पतिपक्षिंयस्तस्येदंनामचोत्तमम् ॥ ४३ ॥ अतःपपीहकोनामलोकपालनकर्मवान् ॥ सहयोमदमतश्चहरिणीदिव्यरूपिणीम् ॥ ४४ ॥
 बुभुजेस्मरवेगेनतस्यांजातास्तुरंगमाः ॥ मनोरथश्चपीतांगःकरालःकृष्णरूपकः ॥ ४५ ॥ एकगर्भसमुद्भूतौशैव्यसुग्रीवकांशकौ ॥ यस्मि
 न्निदिनेसमुद्भूतौजिष्णुविष्णुकलांशतः ॥ ४६ ॥ तदाजातौहरिण्याश्चमेघपुष्पबलाहकौ ॥ विन्दुलश्चसुवर्णांगःश्वेतांगोहरिनगरः ॥ ४७ ॥
 दिव्यांगास्तेहिचत्वारःपूर्वजातामहाबलाः ॥ पश्चादंशावताराश्चजातास्तेषामहात्मनाम् ॥ ४८ ॥ इतिकथितंविप्रशृणुतत्रकथांशुभाम् ॥
 भूतलेतेहयाःसर्वेप्राप्ताश्चोपरिभूमिगाः ॥ ४९ ॥ देवसिंहायबलिनेददौचाश्वमनोरथम् ॥ आह्लादायकरालंचकृष्णांशायैवविन्दुलम् ॥ ५० ॥
 ब्रह्मानंदायपुत्रायप्रददौहरिनगरम् ॥ तेचत्वारोहयारूढाःमृगयार्थंवनंययुः ॥ ५१ ॥ हरिणविडवांशुभ्रांवल्लवानिःसमारुहत् ॥ तदनुप्रययौवी
 रोवनांसिंहनिषेवितम् ॥ ५२ ॥ आह्लादेनैवशार्दूलोहतःप्राणिभयंकरः ॥ देवसिंहेनसिंहश्चमूकरोवल्लवानिना ॥ ५३ ॥ ब्रह्मानंदेनहरिणोहतस्त
 त्रमहावने ॥ मृगाःशतंहतास्तेश्चतान्युहीत्वागृहंययुः ॥ ५४ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवीशारदाचशुभानना ॥ मृगीस्वर्णमयीभूत्वातेषामप्रेधा
 वती ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वातांमोहिताःसर्वेस्वैःस्वैर्वीणैरताडयन् ॥ तेश्वराःसंक्षयंजमुर्मयंगेवल्लवताराः ॥ ५६ ॥ आह्लादाद्याश्चतेशूराविस्मिताश्च

वभूविरे ॥ तस्मिन्कलेसकृष्णांगोबाणैर्नैवह्यताडयत् ॥ ५७ ॥ तदाचपीडितादेवीभयभीतायौवनम् ॥ कृष्णांशःक्रोधताप्राक्षस्तपश्चात्प्र
 ययौबली ॥ ५८ ॥ वनांतरंचसंप्राप्यदेवीधृत्वास्वकंवपुः॥ तमुवाचप्रसन्नाक्षीपरीक्षितेभयाकृता ॥ ५९ ॥ यदातेचभयंभूयात्तदात्वंमांसदास्मर ॥
 साधयिष्यामि ते कार्यकृष्णांशोहिबान्विभुः ॥ ६० ॥ इत्युक्त्वन्तर्हितादेवीशारदासर्वमंगला ॥ कृष्णांशस्तुयगैर्हेतैश्चसाक्षमुदायुतः ॥ ६१ ॥
 तदापराक्रमतेषां दृष्ट्वा राजा सुखोऽभवत् ॥ गृहे गृहे च सर्वेषां लक्ष्मी देवी समाविशत् ॥ ६२ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्थे
 गखंडापरपार्ये कलियुगीये तिहाससमुच्चये दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ दशान्देवव्यश्राप्ते विष्णोः श्र
 न्यवतारके ॥ वसंतसमये रम्येयुस्ते प्रेमदावनम् ॥ १ ॥ उषुस्तत्र त्राता चारामा धेवकृष्णवल्लभे ॥ स्नात्वा च सागरे प्रातः पूजयामासुरा वि
 काम् ॥ २ ॥ ऋतुकालोद्भवैः पुष्पैर्धूपैर्दीपैर्विधानतः ॥ जप्त्वा सप्तशतींस्तोत्रं दध्युः सर्वकरीशिवाम् ॥ ३ ॥ कंदमूलफलहारजीविहिसा विव
 जिताः ॥ तेषां भक्तिमालोक्त्रयमास तिजगदं विका ॥ ४ ॥ ददौ तेभ्यो वरं रम्यं तच्छृणु ध्वंसमाहिताः ॥ आह्लादाय सुरत्वं च लब्धं बलवानये ॥
 ५ ॥ कालज्ञत्वं च देवाय ब्रह्मज्ञत्वं नृपाय च ॥ कृष्णांशयैव योगत्वं दत्वा चान्तरधियत ॥ ६ ॥ कृतकृत्यास्तदा तैस्त्वगहे पुनराययुः ॥ तेषां
 प्राप्ते वरे रम्ये मलना पुत्रमृजितम् ॥ ७ ॥ इयामांगसात्य केरंशु सुषुवे शुभलक्षणम् ॥ सन्नोयोरणजिच्छूरो राजन्यप्रियकारकः ॥ ८ ॥ आषा
 ढे मासि संप्राप्ते कृष्णांशो हयवाहनः ॥ उर्वीयां नगरप्राप्त एकाकी निर्भयो बली ॥ ९ ॥ दृष्ट्वा सनगरी रम्यां चतुर्वर्णनिषेविताम् ॥ द्विजशालां य
 यौशूरो द्विजधेनुप्रपूजकः ॥ १० ॥ दत्त्वा स्वर्णद्विजातिभ्यः संतर्प्या द्विजदेवताः ॥ महीपाति गृहं रम्यं जगाम बलवत्तरः ॥ ११ ॥ नत्वा स मातु
 लं धीमांस्तथान्याश्च आसदः ॥ १२ ॥ तदानुपज्ञया शूरा बंधनाय समुद्यताः ॥ खड्गहस्तैः समाजमुष्यथा सिंहगजाः शशाः ॥ १३ ॥
 मोहितं तं नृपं कुत्वा दुष्टबुद्धिर्महीपातिः ॥ कुत्वा लोहमयं जालं तस्योपरि समादधुः ॥ १४ ॥ एतस्मिन्नंतरे विरोधो विधितो देवमायाया
 आगस्कृता निपूज्ञात्वा खड्गहस्तः समाहनत् ॥ १५ ॥ हत्वा पंचशतं शूरं हयाहूढो महबली ॥ उर्वीयां नगरं प्राप्य जलपानेन नोदधौ ॥ १६ ॥
 कूपे दृष्ट्वा शुभाना यौघट्पूतैर्करिस्तदा ॥ उवाच मधुरं वाक्पदं हि सुदुरिमेजलम् ॥ १७ ॥ दृष्ट्वा तां सुदुरं रूपं मोहनयोपचक्रिरे ॥

भित्वातासांतुवैकुंभान्पाययित्वाहयजलम् ॥ १८ ॥ वनंगत्वारिपुंजित्वावद्धातमुभयंबली ॥ चंडिकापार्श्वमागम्यतद्वधायमनोदधे ॥ १९ ॥
 श्रुत्वासकरुणं वाक्यं त्यक्त्वा स्वन्नगरं ययौ ॥ नृपांतिकमुपगम्य वर्णयामास कारणम् ॥ २० ॥ श्रुत्वा परिमलोरजाद्विजातिभ्यो ददौ धनम् ॥
 समाग्राय सकृष्णां शंकृतकृत्योऽभवत्पुः ॥ २१ ॥ संप्राप्तैकादशाब्दे तु कृष्णां श्रेयुद्धदुर्मदे ॥ महीपतिर्निरुत्ताहः प्रययौ देहलोप्राति ॥ २२ ॥
 बलिं यथोचितं दत्त्वा भगिन्यै भयकातरः ॥ सरोदबद्धधातुः खंदेशराजात्मजप्रजम् ॥ २३ ॥ अगमाभगिनी तस्य दृष्ट्वा प्रातरमातुरम् ॥
 स्वपतिवर्णयामास श्रुत्वा राजा ब्रवीदिदम् ॥ २४ ॥ अद्याहं स्वबलैः साद्विगत्वा तत्र महावतीम् ॥ हनिष्यामि महादुष्टे देशराजसुतं रिपुम् ॥ २५ ॥
 इत्युक्त्वा धुंधुं कारं च समाहूय महाबलम् ॥ सैन्यमाज्ञापयामास सतलक्षं तनुत्यजम् ॥ २६ ॥ केचिच्छूरा हया रूढा उष्ट्रा रूढा महाबलाः ॥
 गजारूढारथा रूढाः संययुश्च पदातयः ॥ २७ ॥ देवसिंहस्तु कालज्ञः श्रुत्वा चागमनं रिपोः ॥ नृपपार्श्वं समागम्य सर्वराज्ञेन्यवेदयत् ॥ २८ ॥
 श्रुत्वा परिमलोरजाविह्वलेऽभूद्रयातुरः ॥ बलखानिस्तमुत्थाय हर्षयुक्त इवाह च ॥ २९ ॥ अद्याहं च महीराजं धुंधुं कारं ससैन्यकम् ॥
 जित्वा दंष्ट्रं भवन्तश्च करिष्यामि तवाज्ञया ॥ ३० ॥ इत्युक्त्वा तं नमस्कृत्य सेनापतिरभून्मुने ॥ तदा तु निर्भया वरादृष्ट्वा राजानमातुरम् ॥ ३१ ॥
 चतुर्लक्षबलैः साद्विंशतेषु द्वायसमाययुः ॥ शिंशपाख्यं वनं घोरं छेदयित्वा रिपोस्तदा ॥ ३२ ॥ उप्रुस्तत्र रणे मत्ताः सर्वशत्रुभयंकराः ॥
 एतस्मिन्नन्तरे तत्र धुंधुं कारादयो बलाः ॥ ३३ ॥ कृत्वा कोलाहलं शब्दं धुंधुं द्वायसमुपाययुः ॥ पूर्वाह्ने तु भृशु श्रेष्ठसन्नद्धास्ते शतघ्निपाः ॥ ३४ ॥
 शतघ्नीभिस्त्रिसाहस्रैः पंचसाहस्रकाययुः ॥ द्विसहस्रशतघ्नीभिः सहिताश्चंद्रवंशिनः ॥ ३५ ॥ सैन्यं षष्टिसहस्रं च स्वर्गलोकमुपाययौ ॥
 तदर्द्धं च तथै सैन्यं महीराजस्य संक्षितम् ॥ ३६ ॥ दुद्रुधुर्भीरुकाः शूरा बलखानोर्द्विशोदश ॥ रथारथैर्ये हनुर्गजाश्चैव गजैस्तथा ॥ ३७ ॥
 हया हयैस्तथा शूलशूरेष्वैश्च समाहनन् ॥ एवं सुतुमुज्जतेदारुणो महर्षणे ॥ ३८ ॥ हाहाभूतान् स्वकीयांश्च सैन्यान् दृष्ट्वा महाबलान् ॥
 अपराह्ने भृशु श्रेष्ठं पंचशूराः समाययुः ॥ ३९ ॥ ब्रह्मानंदः शूरैः शत्रून् नयद्यमसादनम् ॥ देवसिंहस्तथा भैरवाहादस्तत्र तोमरैः ॥ ४० ॥
 बलखानिः स्वखड्गेन कृष्णां शस्तु तथैव च ॥ द्विलक्षान् क्षत्रियाञ्च नृः सर्वसैन्यैः समंततः ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वा पराजितं सैन्यं धुंधुं कारो महाबलः ॥ आ

ह्यदंचस्वभलेनगराखूढःसमाहनत् ॥ ४२ ॥ आह्लादेमूर्च्छिते तत्र देवसिंहेमहाबलः ॥ स्वभलेभ्रातरंतस्य दंशयामासवेगतः ॥ ४३ ॥
 सतीक्ष्णत्रणमासाद्यगजस्थःसमुमोहवै ॥ आगताःशतराजानो नानादेशयामहाबलाः ॥ ४४ ॥ शस्त्राण्यस्त्राणि तेषां तु छित्त्वा खेद्वेन वत्स
 जः ॥ स्वखड्गेन शिरांस्थेषां पातयामासभृतले ॥ ४५ ॥ हतेशु स मृहे तु तच्छेषास्तु प्रदुदुबुः ॥ महीराजस्तु बलवान्दृष्ट्वा भग्नं स्वसैन्यकम् ॥
 ॥ ४६ ॥ आजगाम गजारूढः शिवदत्तवरो वली ॥ रौद्रेणास्त्रेण हृदये चाहनद्वस्तजं रिपुम् ॥ ४७ ॥ आह्लादं च तथा वीरं देवपरिमलात्मजम् ॥
 मूर्च्छयित्वा महावीराञ्छुभैः सैन्यमुपागमत् ॥ ४८ ॥ पूजयित्वा शतश्रीश्च महाबधमकारयत् ॥ रोपणस्त्वरितो गत्वा राज्ञे सर्वमवर्णयत् ॥ ४९ ॥
 एतस्मिन्नंतरं वीरः सुखखानिर्महाबलः ॥ कपोतं हयमारुह्य न भोगैर्ण चागमत् ॥ ५० ॥ मूर्च्छयित्वा महीराजं स्वबंधूंश्च समाहनान् ॥ कृत्वा
 नृपान्तमागम्य बंधनाय समुद्यतः ॥ ५१ ॥ तदोत्थाय महीराजो महादेवेन बोधितः ॥ पुनस्तान्स्वशरैरौद्रेमूर्च्छयामास कोपवाच् ॥ ५२ ॥
 सुखखान्यादिकाञ्छूरान्संबध्य निगडैर्दहैः ॥ नृपपरिमलं प्राप्य पुनर्युद्धमचीकरत् ॥ ५३ ॥ हाहाभूतं स्वसैन्यं च दृष्ट्वा सदयो हरिः ॥ नभो
 मार्गे हयं कृत्वा ताः शतश्रीरनाशयत् ॥ ५४ ॥ महीराजगजं प्राप्य बद्धा तं निगडैर्बली ॥ आह्लादपार्थमागम्य भ्रात्रेभूषं समर्पयत् ॥ ५५ ॥
 तदा तु पृथिवीराजो लजितस्तेन निज्जितः ॥ पंचकोटिधनं दत्त्वा स्वग्रेहं पुनराययौ ॥ ५६ ॥ देवसिंहाज्ञया शूरो बलखानिर्हिवत्सजः ॥ तैर्द्रव्यै
 र्नगरैर्म्यांकारयामास मुंदरीम् ॥ ५७ ॥ संश्रियाख्यं पुरं नभतेन वीरेण वैकृतम् ॥ सर्ववर्णसमायुक्तं द्विकोशायामसमितम् ॥ ५८ ॥ तत्रैव
 न्यवसद्भीरो वत्सजः स्वकुलैः सह ॥ त्रिशत्कोशकृतं राष्ट्रं तत्रैव बलखानिना ॥ ५९ ॥ श्रुत्वा परिमलो राजा तत्रागत्य मुदान्वितः ॥ आश्रायव
 त्सजं शूरं देशराजमुतस्तथा ॥ ६० ॥ ब्रह्मानन्देन सहितः स्वग्रेहं पुनराययौ ॥ ६१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपंचमोऽध्यायः ॥
 डापरपयैर्ये कलियुगीयेति हाससमुच्चये एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ सुत उवाच ॥ ॥ द्वादशाब्दे हि कृष्णं शिथला जातं
 तथा शृणु ॥ इयं शुक्लदंशम्यां च राज्ञां जातः समागमः ॥ १ ॥ कान्यकुब्जे महारम्ये नानाभूषाः समाययुः ॥ श्रुत्वा पराजयं राज्ञो महि
 राजस्य लक्षणः ॥ २ ॥ कृष्णांशदंशने वांछा तस्य चासीत् दामुने ॥ पितृव्यभूपतिं प्राह द्रुपः स्यामिति श्रुतम् ॥ ३ ॥ जितो येन महाराजः सर्वे

लोकप्रयोजकः ॥ इति श्रुत्वावचस्तस्य जयचन्द्रो महिपतिः ॥ ४ ॥ भ्रातृजपणतं ग्राहशृणुः शुक्रयशस्कर ॥ राजराजपदं ते हि कथं सह तु मि
 च्छसि ॥ ५ ॥ इत्युक्त्वा जयचन्द्रस्तु तदा ब्राह्मैव दत्तवान् ॥ राजानस्ते च सहिताः स्वसैन्यैः परिवारिताः ॥ ६ ॥ कृष्णांशं द्रष्टुमिच्छन्तः स
 ययुश्च महिपतिम् ॥ स श्रियाख्यपुरस्थं च ज्ञात्वा कृष्णांशमुत्तमम् ॥ ७ ॥ महीपतिं पुरस्कृत्य समाजमुर्नुपास्तदा ॥ ददृशुस्तं महात्मानं
 पुंडरीकानिभाननम् ॥ ८ ॥ प्रसन्नवदनाः सर्वे प्रशंसुः समंततः ॥ तदा महीपतिः क्रुद्धो वचनं प्राह भूपतीन् ॥ ९ ॥ यस्येयं चकृताश्चावायु
 ष्माभिर्दूरवासिभिः ॥ पितरौ तस्य बलिनौ माहिष्मत्यां मृतिं गतौ ॥ १० ॥ जम्बुकोनाम भूपालो नाम दीयैः समन्वितः ॥ बद्धतौ प्रययौगे
 हं लुठयित्वा धनं बहु ॥ ११ ॥ शिलापत्रे समारोप्य तयोर्गात्रमचूर्णयत् ॥ शिरसी च तयोश्छित्त्वा वटवृक्षे समारुहत् ॥ १२ ॥ अद्यापि तौ
 स्थितौ वीरौ हापुत्रेति प्रभाषिणौ ॥ प्रेतदेहे च पितरौ यस्य प्राप्ता महबलौ ॥ १३ ॥ तस्योदयो वृथाज्ञेयो वृथाकीर्तिः प्रियंकरी ॥ इति श्रुत्वा
 सकृष्णांशो भूपतीन् प्राह नम्रधीः ॥ १४ ॥ गतौ मत्पितरौ साद्धं गुर्जेरयत्र वैरणः ॥ म्लेच्छैर्नराज्ञैः साद्धं तत्र पेणरणोऽभवत् ॥ १५ ॥ देव
 राजो वत्सराजो युद्धं कृत्वा भयंकरम् ॥ म्लेच्छैस्तैश्च हतौ तत्र श्रुतेयं विश्रुता कथा ॥ १६ ॥ मातुलेनाद्य कथितं नवीनं मरणंतयोः ॥
 चेत्सत्यं वचनं तस्य पश्य ध्वं मम पौरुषम् ॥ १७ ॥ इत्युक्त्वा तान्सकृष्णांशोमातरं प्राह सत्वरम् ॥ हेतुं च वर्णयामास भाषितं च महिपतेः ॥
 ॥ १८ ॥ श्रुत्वा वज्रसंवाक्यं रुरोद जननी तदा ॥ नोत्तरं प्रददौ माता पतिदुःखेन दुःखिता ॥ १९ ॥ ज्ञात्वा पितृवधं श्रुत्वा जम्बुकांशो
 वकिंकरम् ॥ मनसा सचकृष्णांशं स्तुष्टाव परमेश्वरीम् ॥ २० ॥ जयजय जय जगदम्बभवानि अखिले कसुरिपतु मुनिखानि ॥ त्व
 यातं तं स चारचरमेव विश्वं पातमिदं हतमेव ॥ २१ ॥ इति ध्यात्वा सकृष्णांशः सुष्वाप निजसन्नि ॥ तदा भगवती तुष्टा तालनं बल
 वत्तरम् ॥ २२ ॥ मोहायित्वा श्रुतत्पाश्चैत्रे प्रथमामास सर्वगा ॥ चतुर्लक्ष बलैः साद्धं तालनः शीघ्रमागतः ॥ २३ ॥ स्वसैन्यं चोदया
 मास चैकलक्षं महाबलम् ॥ बलवानिस्तदा प्रातश्चैकलक्षबलचितः ॥ २४ ॥ अनुजंतं त्रसंस्थाप्य स श्रियाख्ये महाबलः ॥ सजी
 भूतान्समालोक्य तानुद्याने सैन्यकान् ॥ २५ ॥ भीतः परिमलो राजा कृष्णांशं प्रातिचायौ ॥ विह्वलं नृपमालोक्य कृष्णांशोऽश्वा

सयन्मुदा ॥ २६ ॥ लक्षसैन्यतदीयं च गृहीत्वा चाधिपोऽभवत् ॥ शतद्वयः पंचसाहस्रानानावर्णाः सुवाहनाः ॥ २७ ॥ पताकाः पंचसाहस्राः साहस्राः
 काष्ठकारिणः ॥ गजादशसहस्राश्चरथाः पंचसहस्रकाः ॥ २८ ॥ त्रिलक्षाश्चहयाः सर्वैश्च दृशसहस्रकाः ॥ शेषाः पदातयोज्ञेयास्तस्मिन्सै-
 न्येभयानके ॥ २९ ॥ तालनश्चसमायातः सर्वेसेनाधिपोऽभवत् ॥ देवसिंहोरथानां च सर्वेषामीश्वरोऽभवत् ॥ ३० ॥ बलखानिर्हयानां च
 सर्वेषामधिपोऽभवत् ॥ आह्लादश्चगजानां च सर्वेषामधिपोऽभवत् ॥ ३१ ॥ पतीनां चैव सर्वेषां कृष्णांश्च आधिपोऽभवत् ॥ नन्वतेमलनां
 भूयोदत्वादानान्यनेकशः ॥ ३२ ॥ समययुश्च ते सर्वे दक्षिणाशां बलाचिताः ॥ पक्षमात्रगतः कालो मागतैस्मिन्नौषिणाम् ॥ ३३ ॥
 छित्त्वा तत्र वनं घोरं नानाकंठकसंयुतम् ॥ सेनां निवासयामासुर्नैभयास्ते महाबलाः ॥ ३४ ॥ देवांसिहमतेन वयो गिनस्ते तदा भवन् ॥ न तै-
 कश्चैव कृष्णांश्च आह्लादोऽडमरुप्रियः ॥ ३५ ॥ मडूधुधरितदा देवो विणा धारी च तालनः ॥ वत्सजः कांस्यधारि च बलखानिर्मेह बलः ॥ ३६ ॥
 मातुरग्रे स्थितास्ते वै नृपुः प्रेम विवहलाः ॥ मोहिता देवकी चासिन्नज्ञातं तत्र कारणम् ॥ ३७ ॥ मोहितां सातरं दृष्ट्वा परं हर्षमुपाययुः ॥ तदा
 तां कथयामासुर्वयं ते तनयाहिभ्योः ॥ ३८ ॥ नत्वा तं प्रिययुः सर्वैरगुरीमाहिष्मतीं शुभाम् ॥ नगरं मोहयामासुर्वाद्यगानविशारदाः ॥ ३९ ॥
 दूत्यासाद्धीरिपोगैर्हययुस्तैर्कार्यतत्पराः ॥ नृत्यगानसुवाद्यैश्च राज्ञस्ते मोहने रताः ॥ ४० ॥ विसंज्ञां माहिषां कृत्वा कृष्णांशः सर्वमोहनः ॥ प्रा-
 र्त्वा स्तत्र यत्रासौ तत्सुता विजयैषिणी ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वा सासुंदरं रूपं द्रव्यामांगं पुरुषोत्तमम् ॥ सुमोहवशमापन्नामैश्वरार्थसमुद्यता ॥ ४२ ॥
 दृष्ट्वा तथा गतानां रीकृष्णांशः शुष्कणयागिरा ॥ शत्रौर्भेदं च प्रच्छकाभिर्नमद विह्वलाम् ॥ ४३ ॥ साहभो देवकी पुत्रयदि पाणिं प्रहृष्यसि ॥
 तर्हि ते कथयिष्यामि पितुर्भेदं हि दारुणम् ॥ ४४ ॥ तथेत्युक्त्वा सबलवैस्तस्याः पाणिं गृहीतवान् ॥ ज्ञात्वा भेदं रिपोः सर्वतामाश्वासययौ सु-
 दा ॥ ४५ ॥ एतास्मिन्नन्तरं राज्ञी विधाप्रहय गिनिम् ॥ देशराजप्रियाहारं नवलक्षस्य मूल्यकम् ॥ ४६ ॥ तुभ्यं दास्यामि संतुष्टान् तुभ्यमान-
 विमोहिता ॥ इति श्रुत्वा वत्ससुतस्तां प्रशस्य गृहीतवान् ॥ ४७ ॥ प्रययौ बंधुभिः साद्धं जम्बुको यत्र तिष्ठति ॥ ननर्तत त्रकृष्णां शो बलखा-
 निरगायत ॥ ४८ ॥ आह्लादस्तालनो देवो दधुर्वाद्यगतमुदा ॥ मोहितोऽभून्मृपस्तत्र कालियः स्वजनैः सह ॥ ४९ ॥ कामं वरय कृष्णां

ग्यादितेहृदयेस्थितम् ॥ इतिश्रुत्वावचःशत्रोर्वल्लानिर्महाबलः ॥ ५० ॥ तमाहभोमहीपाललक्षावार्तिवरांगना ॥ स्वविद्यादशयेन्मह्यं
 तदातुर्विव्रजाम्यहम् ॥ ५१ ॥ इतिश्रुत्वातथामत्वालक्षवार्तिनृपोत्तमः ॥ सभार्यान्तयामासदेशराजप्रियां तथा ॥ ५२ ॥ सविद्यासु
 तमाहादंज्ञात्वायोगित्वमागतम् ॥ रुरोदतत्रदुःखार्तानि त्रादश्रुणिमुचती ॥ ५३ ॥ रुदितांतांसमालोक्यरुदन्नाह्लादएवसः ॥ स्वभुजो
 ताडयामासतत्प्रियार्थेमहाबलः ॥ ५४ ॥ कृष्णांशस्तत्रतंहारंतस्याःकंठेप्रदत्तवान् ॥ उवाचक्रोधतप्राक्षस्तामाश्वास्यपुनःपुनः॥ ५५ ॥
 अहंचोदयसिहोड्यं पितुर्वैरार्थमागतः ॥ हनिष्येस्वविपुंभृपंसात्मजंसबलं तथा ॥ ५६ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यकालिकोबलवत्तरः ॥ पितुराज्ञां
 पुरस्कृत्यशतव्यूहसमन्वितः ॥ ५७ ॥ तेषांचबंधनार्थैवकपाटंसमरुंधत ॥ ताञ्छत्रून्समनुज्ञायपाशहस्तान्सशस्त्राग्न ॥ ५८ ॥ स्वस्वं
 खड्गंसमाकुप्यक्षत्रियास्तेसमाहनन् ॥ शतशूरहेतैश्चकालियोभयकातरः॥ ५९ ॥ त्यक्त्वा तातंप्रदुद्रावेतेतुगेहाद्वहियथुः॥ स्वसैन्यंशीघ्रमासाद्य
 युद्धायसमुपस्थिताः ॥ ६० ॥ शिबिराणिकृतन्येवनर्मदाकूलमास्थिताः॥ कृत्वातुनर्मदासेतुंनल्वमात्रंसुपुष्टिदम् ॥ ६१ ॥ स्वसैन्यं तारयामा
 सचतुरंगसमन्वितम् ॥ रुरोधनगर्गसिर्ववल्लानिर्वलैर्युतः ॥ ६२ ॥ शतघोरयतःकृत्वा महच्छब्दकरिस्तदा ॥ माहिष्मत्याश्चहर्म्याणिपातया
 मासभूतले ॥ ६३ ॥ नराश्चस्वकुलैःसार्द्धंमुख्यद्रव्यसमन्विताः ॥ विध्याद्रेश्चगुहांप्राप्यतत्रोभयकातराः ॥ ६४ ॥ कालियस्तुगजानिके
 पंचशब्दगजेस्थितः ॥ हस्तिपादशसाहस्रायुद्धायसमुपाययुः ॥ ६५ ॥ तस्यानुजःसूर्यवर्मात्रिलक्षैस्तुरगैर्युतः ॥ तुंदिलश्चरैःसार्द्धरथस्थ
 श्वसहस्रकैः ॥ ६६ ॥ रंकोणवंकणश्चोभौचतुलक्षपदातिभिः॥ जग्मतुस्तौमहाम्लेच्छौम्लेच्छभूपसहस्रकैः ॥ ६७ ॥ दाक्षिणात्यग्रामपास्तेतौपुर
 स्कृत्यसंययुः ॥ उभेसेनेसमासाद्ययुद्धायसमुपस्थिते ॥ ६८ ॥ तयोश्चतुर्मुखुद्धमभवच्छोमहर्षणम् ॥ त्रियामेरक्तवाह्याचवाहयंश्चनदौ
 तदा ॥ ६९ ॥ दृष्ट्वास्त्रजानंदौघोरांमांसकदर्मवाहिनीम् ॥ बलखानिरेमेयात्माखड्गपाणिर्नरोययौ ॥ ७० ॥ भल्लहस्तस्तदादेवोमनोरथ
 हयेस्थितः ॥ विंदुलस्थश्चकृष्णांशःखड्गेनैवरिपूनहन ॥ ७१ ॥ आह्लादश्चगदाहस्तःपोथयामासवाहिनीम् ॥ रूपणेनामशूद्रश्चहस्तशक्ति
 रहत्रिपून् ॥ ७२ ॥ तालनोहस्तानिस्त्रिशोमाहिष्मत्याहनन्ययौ ॥ एवमहाभयेजातेरणेतस्मिन्महाबले ॥ ७३ ॥ दुद्रुदुःसर्वतोवीरास्त्राहि

त्राहीत्यवाद्यन् ॥ प्रभङ्गस्वबलद्वङ्काकालियोबलखानिकम् ॥ ७४ ॥ गजस्थस्ताडयामासस्ववर्णैस्तं महाबलः ॥ हरिणीवडवात्तस्य
 ज्ञात्वास्वामिनमातुरम् ॥ ७५ ॥ गजोपरिसमास्थायस्वपादैस्तमपातयत् ॥ पतितेकालियेर्वीरपञ्चशब्दोमहागजः ॥ ७६ ॥ शृबलैस्ता
 डयामासशूरान्स्तान्मदमत्तरान् ॥ मूर्च्छितेपञ्चशूरैरुपणोभयकातरः ॥ ७७ ॥ देवकीवर्णयामासयथाजतं गजेनैव ॥ तदातुदुःखिताद
 वीदोलामारुह्यस्त्वरा ॥ ७८ ॥ तं गजं च समासाद्य वर्णयामास कारणम् ॥ गजराजनमस्तुभ्यं शक्रदत्तमहाबल ॥ ७९ ॥ एते पुत्रास्तु ते
 वीरपालनीयथापितुः ॥ इति श्रुत्वा दिव्यगजो देवमायाविशारदः ॥ ८० ॥ देवकीं शरणं प्राप्य क्षमस्वागस्कृतं मम ॥ इत्युक्ते गजराजे तु कृ
 ण्णं शोबलवत्तरः ॥ ८१ ॥ त्यक्त्वा मूर्च्छयितुं त्रयत्राहादश्च मूर्च्छितः ॥ तमुत्थाय करस्पर्शं बलखानिसमन्वितः ॥ ८२ ॥ पितुर्गजं महाम
 त्तमाह्लादाय प्रदत्तवान् ॥ करालमर्थं दिव्याङ्गरूपेणायतदादौ ॥ ८३ ॥ मूर्च्छितं कालियं शङ्खबद्धासिनिगडैर्दहैः ॥ सेनान्तं प्रेषयामास बल
 खानिमहाबलः ॥ ८४ ॥ सूर्यवर्मा तदा ज्ञात्वा बद्धं बंधुं च कालियम् ॥ प्रययौ शत्रुसेनान्तं क्रोधस्फुरितकन्धरः ॥ ८५ ॥ तमायान्तं समालो
 क्य ते वीरायुद्धमुर्मुदाः ॥ रथस्थं मंडलं कृत्य स्वस्वमस्त्रं समाक्षिपन् ॥ ८६ ॥ कुठितेऽस्त्रे तदा तेषां विस्मितास्तेऽभवन्मुने ॥ चिन्तां च महतीं
 प्राप्ताः कथं वध्यो भवेदयम् ॥ ८७ ॥ तस्यास्त्रैस्ते महावीरा व्रणार्तिं भयपीडिताः ॥ त्यक्त्वा युद्धं पुनर्गत्वारणं चक्रुः पुनः पुनः ॥ ८८ ॥ एवं
 कतिदिनान्येव बभूव वरणउत्तमः ॥ आह्लादो वत्सजो देवस्तालनो भयसंयुतः ॥ ८९ ॥ कृष्णां शंशरणं जमुस्तेन वीरेण मोहिताः ॥ कृष्ण
 स्तु तंतथा दद्वद्वद्वीविश्वमोहिनीम् ॥ ९० ॥ तुष्टाव मनसा वीरा रत्रिसूक्ष्मं पृच्छद्दि ॥ तदा तुष्टा जगद्वत्रिदुर्गा दुर्गा तिनशिनी ॥ ९१ ॥
 मोहयित्वा तु वीरितत्रैवांतरधीयत ॥ निद्रयामोहितं दद्वकृष्णां शस्तु महाबली ॥ ९२ ॥ बंधं निगडैस्तंच देवक्यन्ते समागमत् ॥ तुंदिल
 श्रुतथा ज्ञात्वा भानुशोकपरिभुतः ॥ ९३ ॥ आजगाम हयारूढः खड्गहस्तो महाबली ॥ रिपुसैन्यस्य मध्ये तु बहुशूरानातडयत् ॥ ९४ ॥
 माहिष्मत्याश्चेतेशूरारकणेन समन्विताः ॥ भग्नयामास तस्मै न्यतालनेन प्रपालितम् ॥ ९५ ॥ प्रदुतं स्वं बलं दद्वतालनः परिवायुधः ॥ क्षिरां
 सिपेयथामास म्लेच्छानां च पृथक् पृथक् ॥ ९६ ॥ वं कणंच तथा हत्वा खड्गेनैव चरं कणम् ॥ तुंदिलं च तथा बद्धा दिनान्ते शिविरं ययौ ॥ ९७ ॥

कालियेचारिपौवद्वेसम्बद्धेसूर्यवर्मणि ॥ तुदिलेचतथावद्धरेकर्णेवकर्णेहते ॥ ९८ ॥ सहस्रंम्लेच्छराजानोहतशेषबलान्विताः ॥ पक्षमात्रमहो
 रात्र्युद्धंचक्रुःसमंततः ॥ ९९ ॥ प्रत्यहंतालनोवीरःसेनापतिरमर्षणः ॥ षष्टिभूपञ्चवानाशुशत्रुसैन्यभयंकरः ॥ १०० ॥ भयभीतारिपोः
 शूराहताभूपाहतौजसः ॥ हतशेषायुगैर्हमद्गसैन्याभयातुराः ॥ १०१ ॥ जम्बुकस्तुतथाश्रुत्वादुःखितो गेहमाययौ ॥ व्रतं ह्यनशनंकृत्वा
 त्रौशोचंशयितवान् ॥ १०२ ॥ निशीथिसमनुप्रातेतत्सुताविजयैषिणी ॥ पूर्णतुसाकलज्ञेयाराधायत्रजवासिनी ॥ १०३ ॥ आश्वा
 स्यपितरंतंचयौमायाविशारदा ॥ रक्षकाञ्छिबिराणंचमोहयित्वासमाययौ ॥ १०४ ॥ आतरोयत्रगत्वासौतत्रसर्वानबोधयत् ॥ कृत्वासा
 राक्षसीमायांपंचवीरानमोहयत् ॥ १०५ ॥ निरस्त्रकवचान्वंधूंन्रतिदोलंसमारुहत् ॥ पितुरंतिकमासाद्यतस्मैभ्रातृन्ददौमुदा ॥ १०६ ॥
 प्रभतेबोधिताःसर्वेस्नानध्यानदिकाःक्रियाःकृत्वाययूरिपोःशालां दृष्टवन्तो न तास्तदा ॥ १०७ ॥ बभूवुर्दुःखिताःसर्वेकिमिदंकारणंकथम् ॥ तानु
 वाचतदादेवःप्राप्ताह्यत्ररिपोःसुता ॥ १०८ ॥ कृत्वासाराक्षसीमायांहृत्वातान्गेहमाययौ ॥ तस्माद्युयमयासाद्धिगत्वायत्रैवतद्गुरुः ॥ १०९ ॥ विंध्यो
 परिमहारण्येनानासत्वनिषेविते ॥ कुटीरंतस्यतत्रैवनाञ्जैलविलीहिमः ॥ ११० ॥ योगसिद्धियुतःकामीराक्षसेभ्योहिनिर्भयःजम्बुकस्यसुतातत्र
 प्रत्यहंवाजनैर्युता ॥ १११ ॥ एकाकिनचिसारात्रौस्वगुरुंतमररिमत् ॥ कृतेयंचैलविलिनामायामनुजमोहिनी ॥ ११२ ॥ कार्यसिद्धिंभिमिष्यामो
 गत्वातंपुरुषाधमम् ॥ इतिश्रुत्वातुचत्वारोविनाहादंययुर्वनम् ॥ ११३ ॥ गीतनृत्यप्रवाद्यैश्चमोहयित्वाचतंदिने ॥ वासंचक्रुश्चतत्रैवधूर्तमायाविशा
 रदम् ॥ ११४ ॥ सतुपूर्वभवेदेत्यश्चित्रानाममहासुरः ॥ बाणकन्यासुषानित्यंकाक्षीशंकरपूजकः ॥ ११५ ॥ जातैलेलविलीनामपक्षपूजसिवेगवान् ॥
 तयोर्मध्येप्रमाणोऽयंविवाहोमेयदाभवेत् ॥ ११६ ॥ तदाहंत्वांभिजिष्यामिसंत्यक्तवोद्गाहितंपतिम् ॥ हतेतस्मिन्महाधूर्तेगत्वासंग्रामसूदृनि
 ॥ ११७ ॥ जम्बुकस्यययुर्दुर्गदृष्ट्वातंतं समाारुहन् ॥ हत्वातत्रस्थितान्वीराञ्छतद्यैःपरिखाकृताः ॥ ११८ ॥ तदातुजम्बुकोराजाशिवद
 त्तवरोबिली ॥ जित्वापंचमहावीरान्वद्धातान्निगडैर्दंडैः ॥ ११९ ॥ शैवयज्ञंचकृतवांस्तंषान्मनोपबृंहितम् ॥ रूपणस्तुतथाज्ञात्वादेवको
 प्रत्यवर्णयत् ॥ १२० ॥ तदातुदुःखितादेवीभवानीभयहारिणीम् ॥ मनसाचजगामाशुशरण्यांशरणंसती ॥ १२१ ॥ तदातुष्टाजगद्धात्रीस्वप्नान्ते

तामवर्णयत् ॥ अहो देव किं कल्याणि पुत्रशोकं त्यजाधुना ॥ १२२ ॥ यदा तु जम्बुको राजा शिवदत्तवरो बली ॥ होमं कर्तुं समन्दात्मातेषां च
 बलिहेतवे ॥ १२३ ॥ मोहयित्वा तदा हर्तं मोचयित्वा च ते सुतान् ॥ विजयं ते प्रदास्यामि मां च शोकं मेनः कृथाः ॥ १२४ ॥ इति श्रुत्वा सर्तदि
 वीनमस्कुत्य मेहेश्वरीम् ॥ पूजयामास विधिवच्छूपादीषो पहारकैः ॥ १२५ ॥ एतस्मिन्नन्तरे राजा देवमायाविमोहितः ॥ सुष्वापतत्र होमान्ते
 ते च जाता ह्यवधनाः ॥ १२६ ॥ तैर्वद्धो जम्बुको राजा निगडारयसैर्दृढैः ॥ ते तं वद्धाय युः शीघ्रं देवकीप्रातिनिभयाः ॥ १२७ ॥ एतस्मिन्नन्तरे
 तत्र कालियाद्यास्त्रयः सुताः ॥ त्रिलक्षैर्न्यमादाय युद्धाय समुपाययुः ॥ १२८ ॥ पुनर्युद्धमभूद्धोरसेन योरुभयोस्तदा ॥ तालनाद्याश्च
 चत्वारो हत्वा तारिपुवाहिनीम् ॥ १२९ ॥ त्रीञ्छत्रून्कोष्टकीकृत्य स्वशस्त्रैर्जघ्नीताः ॥ एवं दिनानि कतिचित् तत्र जातामहारणः ॥ १३० ॥
 कालियोदुःखितो भूत्वा समारमनसा हरम् ॥ मोहनं मंत्रमासाद्य मोहयामास तान् त्रिपून् ॥ १३१ ॥ एतस्मिन्नन्तरे देवी देवकीपतिदेवता ॥
 पातिव्रत्यस्य पुण्येने सुतान्ति कमुपागता ॥ १३२ ॥ बोधयित्वा तु कृष्णं शं पंचशब्दगजस्थितम् ॥ पुनस्तुष्टाव जननीं सर्वविश्वविमोहिनी
 म् ॥ १३३ ॥ तदा तुष्टास्वयं देवी विधायामास तान्मुदा ॥ आह्लादः सूर्यवर्मोणं कालियं च ततोऽनुजः ॥ १३४ ॥ जघान बलक्षानिस्तं तु दि
 लंजम्बुकात्मजम् ॥ ते तु पूर्वमेव प्रजरासंधः सकालियः ॥ १३५ ॥ द्विविदेवानरः शूरः सूर्यवर्मो महाभवत् ॥ त्रिशिरास्तुं दिलो जातः श्रु
 गालः सच जम्बुकः ॥ १३६ ॥ नित्यवैकराः सर्वे भूपाश्चासन्महीतले ॥ हतेषु शत्रुपुत्रेषु देवकीजम्बुकं रिपुम् ॥ १३७ ॥ खड्गेन तर्जयामास
 पतिशोकपरायणा ॥ कृष्णं शः शिरसीपि त्रोगृहीत्वा स्नेहकातरः ॥ १३८ ॥ जम्बुकस्यैव हृदये स्थापयामास विह्वलः ॥ विहस्य तौ तदा
 तत्र नोचतुर्वचनं प्रियम् ॥ १३९ ॥ चिरं जीवहि कृष्णं शं गायं कुरु महामते ॥ इति वाणी तयोर्जाता बालिनोऽप्रेतदेहयोः ॥ १४० ॥ खड्गहस्ता
 च सा देवी शिलायंत्रे तु तं रिपुम् ॥ संस्थाप्य चोदयामास स्वपुत्रान् हर्षसंयुता ॥ १४१ ॥ हे पुत्राः स्वपितुः शत्रुं जम्बुकं पुरुषाधमम् ॥ खड्गं खड्गं
 च तिलशः कृत्वा नन्दस मन्विताः ॥ १४२ ॥ संचर्णयत तद्वा त्रंततैर्लर्मदनिर्मितैः ॥ स्नास्याम्य हंतं येन्युक्त्वा रुरोद जननीभृशम् ॥ १४३ ॥
 तथा कृत्वा तु ते पुत्रा माहिषीं समुतांतदा ॥ बलवानियुतास्तत्राहूचक्रुश्च तत्क्रियाम् ॥ १४४ ॥ तदा परिमलं राक्षसीं दृष्ट्वा स्वाभिमतुरम् ॥

मरणायोन्मुखविप्रपंचत्वमग मन्मुने ॥ १४६ ॥ तत्सुताखड्गमानीयबलखानिभुजं प्रति ॥ कृत्वा तु मृच्छयित्वा तत्तत्पक्षान्वधावत ॥ १४६ ॥
 तालनंदेवसिंहचरामांशं च तथा विधम् ॥ कृत्वा न्यांश्च तथा शत्रून् गच्छत्कुलकातरा ॥ १४७ ॥ कृष्णांशं मोहयित्वा शुभायया च समाहरत् ॥
 हते तत्र शतेशूरे बलखानि मर्षितः ॥ १४८ ॥ तच्छिरश्च समाहृत्य चितायां च समाक्षिपत् ॥ तदा वाणि समुत्पन्ना बलखाने शृणुष्व भोः ॥ १४९ ॥
 अवध्या च सदानरीत्विथावध्या ह्यधर्मिणा ॥ फलमस्य विवाहे स्वेभोक्तव्यं पापकर्मणः ॥ १५० ॥ इति श्रुत्वा तदा दुःखि बलखानि यथौपुरम् ॥
 ततस्तु सैनिकाः सर्वे महाहर्षमन्विताः ॥ श तोष्टू भारवाह्यानि लुंठयित्वा धनानि च ॥ १५१ ॥ महावर्तिसिमाजगमुः कृतकृत्यत्वमागताः ॥ हतशो
 षैश्चाद्रसैन्यैः सहिता गेहमाययुः ॥ १५२ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रातिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखण्डापरपार्याये कालियुग्यित्तिहाससमुच्चये द्वादशोऽ
 ध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ कस्मिन्मास्य भवद्युद्धं तयोः कतिदिनानि च ॥ तत्पश्चात्स्वपुरी प्राप्य तदा किमभवन्मुने ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ पौष
 मास्य भवद्युद्धं तयोः शतदिनानि च ॥ ज्येष्ठमासि गृहप्राप्ता दध्नुर्वोद्यान्यनेकशः ॥ २ ॥ श्रुत्वा परिमलराजास्वसुता अयिनो बलिन् ॥
 ददौ दानानि विप्रेभ्यः सुखं जातं गेहगृहे ॥ ३ ॥ इति श्रुत्वा महाराजो बलखानि महाबलम् ॥ तत्रागत्य नमस्कृत्य वचनं प्राहनम्रधीः ॥ ४ ॥
 अर्द्धकोटिमितं द्रव्यमत्तः प्राप्य सुखी भव ॥ माहिष्मत्याश्च राष्ट्रमे देहि विरिनमोस्तुते ॥ ५ ॥ वर्षे वर्षे च तद्रव्यं गृहाण बलवन्म्रभो ॥ इति श्रु
 त्वा तथा मत्वा बलखानि गृहयौ ॥ ६ ॥ वयस्त्रयोदशान्दे च कृष्णांशे बलवतरे ॥ यथा जाता हेरलीलाभ्युश्रेष्ठ तथा शृणु ॥ ७ ॥ भोद्रे शुक्लत्रयो
 दश्यां चाह्लादः सानुजो ययौ ॥ गयार्थे धनमादाय हस्त्यश्चरथ संकुलम् ॥ ८ ॥ कृष्णांशो बिन्दुलरुढो वेत्सजो हरिणीस्थितः ॥ देवः परीह
 काहूढः सुखखानिः करालके ॥ ९ ॥ चत्वारो द्विदिनान्ते च गयार्थे क्षेत्रं समाययुः ॥ पूर्णिमांति पुरस्कृत्य षोडशश्राद्धकारिणः ॥ १० ॥
 शताञ्छतान्गजांश्चैव भूषितांश्च रथांस्तथा ॥ ददुर्हयान्सहस्रं चेहममालाविभूषितान् ॥ ११ ॥ गावो हिरण्यरत्नानि वासांसि विविधानि च ॥
 दत्वा ते सुफलीभूत्वा स्वगेहाय दधुर्मनः ॥ १२ ॥ लक्षावर्तं स्तुत्य वेदया ययौ बदरिकाश्रमम् ॥ प्राणांस्तत्र परित्यज्य साप्सरस्त्वमुपागताः ॥
 ॥ १३ ॥ राकाचं द्रेतुं संप्राप्ते राहुग्रस्ते तमो मये ॥ काश्यां समागता भूपानान् देश्याः कुलैः सह ॥ १४ ॥ हिमालयगिरौ रम्येनानाधातुवि

चित्रिते ॥ तत्रशार्दूलवंशयिनेत्रसिंहोमहापतिः ॥ १५ ॥ रत्नभानौहतेशूरेनेत्रसिंहोभयातुरः ॥ नवतुंगेसमासाद्यतोषयामासवासवम् ॥ १६ ॥
 द्वादशान्तरदेवोद्दौढकाष्टृतमुदा ॥ पार्वत्यानिर्मितोयस्तुवासवायस्वसेविने ॥ १७ ॥ द्वादढकाष्टृतंरत्नेपुनः प्राहशुभं वचः ॥
 अस्यशब्देनभूपालत्वत्सैन्यजीवयिष्यासि ॥ १८ ॥ क्षयशंभ्रमिष्यतिशत्रुवस्तेमहाभटाः ॥ प्रातेढकामृतेतस्मिन्नेत्रसिंहोमहाबलः ॥ १९ ॥
 नगरंकारयामासतत्रसर्वजनैर्युतम् ॥ योजनान्तेचतुर्द्वारंदुराधर्षपरैः सदा ॥ २० ॥ नेत्रसिंहगण्डनाम्नाविल्यातंभारतेभुवि ॥
 काश्मीरान्तेकृतराज्येतेनशृंगसमंततः ॥ २१ ॥ पालितंनेत्रसिंहेनतत्पुंश्रुवन्मुने ॥ नेत्रपालइतिख्यातोश्रामोऽसौदुर्गमः परैः ॥ २२ ॥
 सोऽपिराजासमायातोनेत्रसिंहोमहाबलः ॥ कन्यास्वर्णवतितस्यरेवत्यंशसमन्विता ॥ २३ ॥ कामाक्ष्यावरदानेनसर्वमायाविशारदादृष्ट्वातां
 सुंदरीकन्यांवालेन्दुसदृशाननाम् ॥ २४ ॥ मूर्च्छिताश्चभवनभूपारूपयौवनमोहिताः ॥ दृष्ट्वातंचतथाहादुःसर्वरत्नविभूषिताम् ॥ २५ ॥
 षोडशब्दवययुक्ताकामिनीरतिरूपिणीम् ॥ मूर्च्छितश्चापतद्भूमौसातंदृष्ट्वासुमोहवै ॥ २६ ॥ दोलामारुह्यतत्सख्यौनृपान्तिकमुपाययुः ॥
 आह्लादस्तुसमुत्थायमहामोहत्वमागतः ॥ २७ ॥ दृष्ट्वातथाविधंभृङ्गुष्णांशःप्राहदुःखितः ॥ किमर्थमोहयामासभर्वास्तत्त्वविशारदः ॥
 ॥ २८ ॥ रजोरागात्मकंविद्विप्रमादंमोहजंतथा ॥ ज्ञानासिनाशिरस्तस्यछिंधित्वमजितःसदा ॥ २९ ॥ इतिश्रुत्वावचेभ्रातुस्त्यक्त्वामो
 हंययौगृहम् ॥ भोजयित्वाद्विजश्रेष्ठान्सहस्रवेदतत्परान् ॥ ३० ॥ दुर्गामाराधयामासजप्त्वापमथ्यचरित्रकम् ॥ मासान्तेचतदादेवीदत्वाभी
 हृष्टंदिस्थितम् ॥ ३१ ॥ मोहयामासतार्कन्यांविवाहार्थमनिन्दिता ॥ स्वप्नेदृशंसाबालारामांशदेवकीसुतम् ॥ ३२ ॥ प्रातर्बुद्ध्वातुसं
 चिंत्यमहामोहमुपायौ ॥ तदाध्यात्वाचकामाक्षींसावर्भीषप्रदायिनीम् ॥ ३३ ॥ पौषमासेतुसंप्राप्तेशुककंठेसुपत्रिकाम् ॥ बद्धांतंप्रेषया
 मासशुकंपत्रस्थितंप्रियम् ॥ ३४ ॥ सगत्वापुष्पविपिनंमहावतिपुगीस्थितम् ॥ नरशब्देनवचनंकृष्णांशायशुकोब्रवीत् ॥ ३५ ॥ वीरते
 ऽनरजोबंधुनाम्नाहोमहाबलः ॥ तस्मैहिंप्रेषितापत्रं वण्णवंत्याहितप्रदा ॥ ३६ ॥ तांज्ञात्वाचपुनस्तस्याउत्तरंदेहिमत्प्रियम् ॥ अथवा
 पत्रमालिख्यतत्त्वमिदुःकंठके ॥ ३७ ॥ इतिश्रुत्वादेयोर्वीरगृहीत्वापत्रमुत्तमम् ॥ ज्ञातवांस्तत्रवृत्तांतमाहादायपुनर्ददौ ॥ ३८ ॥ जम्बु

कश्चनृपोवीरोरुद्रदत्तवरोबली ॥ अजेयोन्यनृपवीरत्वयायुधिनिपातितः ॥ ३९ ॥ तथाविधमपि तरमिद्रदत्तवरिणुम् ॥ तवेमंजहिं संग्रामे
 ममपाणिग्रहं कुरु ॥ ४० ॥ इति ज्ञात्वा सा आह्लादस्तामाश्वास्य हृदि स्थिताम् ॥ शुक्रकंठे बंधाशुलिखित्वा पत्रमुत्तमम् ॥ ४१ ॥ सशुकः
 पन्नगः पूर्वं पुंडरीकेन शोभितः ॥ रेत्यंशस्य कार्यं च कृत्वा मोक्षत्वमागतः ॥ ४२ ॥ मृते तस्मिच्छुक्रैरभ्येदेवीं स्वर्णवती तदा ॥ दाहयित्वा ददौ
 दानं विप्रेभ्यस्तस्य तृप्तये ॥ ४३ ॥ माघमासि च संप्राप्ते पंचम्यां कृष्णपक्षके ॥ आह्लादः स तलक्षैश्च सैन्यैः सार्द्धं ययौ मुदा ॥ ४४ ॥ तालनाद्या
 श्वैश्च शूराः स्वस्वं वाहनमाश्रिताः ॥ आल्हादं रक्षयन्तस्ते युयुः पंचदशहनि ॥ ४५ ॥ वंगदेशं समुच्छेद्य शीघ्रं प्राप्ता हिमालयम् ॥ रूपणं पत्र
 कर्तारं बलखानि रुवाचतम् ॥ ४६ ॥ गच्छत्वं वीरकवचं किरालाश्वं समास्थितः ॥ पंचशस्त्रसमायुक्तो राजानं शीघ्रमावह ॥ ४७ ॥
 युद्धं चिन्हं तनौ कृत्वा मागच्छत्वरान्वितः ॥ तथा सत्वाशिखंडं च शोभयौ शीघ्रं सरूपणः ॥ ४८ ॥ सददशं स भारज्ञो बहुशूरसमन्विताम् ॥
 पार्वतीयैर्नृपैः सार्द्धं सहस्रैर्बलवचरैः ॥ ४९ ॥ स उवाच नृपश्रेष्ठे नेत्रसिंहं महाबलम् ॥ त्वत्सुताया विवाहाय बलखानिर्महाबलः ॥ ५० ॥ सप्त
 लक्षैर्बलैर्गुप्तः संप्राप्तस्तवरारूढके ॥ तस्मात्त्वं स्वसुतां शीघ्रमाह्लादाय समर्पय ॥ ५१ ॥ शुल्कं मे देहि नृपते युद्धरूपं मुदारुणम् ॥ इति श्रुत्वा
 वचस्तस्य स राजा क्रोधमूर्छितः ॥ ५२ ॥ पट्टनाधिपमाज्ञाय भूपूर्णबलं रूपा ॥ अरुधत्सकपाटं च तस्य बंधने हेतवे ॥ ५३ ॥ पाशहस्ता
 शूरशतान् पट्टनाधिपरक्षितान् ॥ दृष्ट्वा सरूपणं विरिः खड्गयुद्धमचीकरत् ॥ ५४ ॥ हत्वा तन्मुकुटं राज्ञो गृहीत्वा काशगोबली ॥ बलखानि
 तु संप्राप्य चिह्नं तस्मै न्यवेदयत् ॥ ५५ ॥ इति श्रुत्वा प्रसन्नात्मा स तलक्षदलैर्गुतः ॥ अरुधन्नगरीं सर्वानेत्रसिंहेन राक्षिताम् ॥ ५६ ॥ नेत्रसिंहस्तु
 बलवान् पार्वतीयैर्मृपैः सह ॥ हिमंतुंगतलं प्राप्य युद्धार्थी तन्माह्वयत् ॥ ५७ ॥ सहस्रं च गजास्तस्य हया लक्षं महाबलाः ॥ सहस्रं च नृपाः शूरा
 श्वतुलं शपदातिभिः ॥ ५८ ॥ योगसिंहो गजैः सार्द्धं बलखानि समाह्वयत् ॥ भोगसिंहो हयैः सार्द्धं कृष्णां शंखसमाह्वयत् ॥ ५९ ॥
 विजयो नृपुत्रश्च सर्वभूतिभिः सह ॥ देवसिंहस्तथा म्लेच्छं रूपं च समाह्वयत् ॥ ६० ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धं सेनयोस्तत्र दारुणम् ॥ निर्भ
 याश्चैव ते शूराः पार्वतीयाः समंततः ॥ ६१ ॥ जघ्नुस्ते शात्रवीं सानां द्विलक्षां विरपालिताम् ॥ प्रभंश्च स्वबलं दृष्ट्वा च त्वारोमदमत्तराः ॥ ६२ ॥

दिव्यानश्वात्समारुह्यचक्रुः शत्रोर्महद्वधम् ॥ पुनरुज्जीविताः सर्वे ढक्का मृतरवाद्बलाः ॥ ६३ ॥ युद्धाय संसुखं जग्मुर्भृशु श्रेष्ठपुनः पुनः ॥ अहो
रात्रं राणं चासीत्तिषांतत्रैव दारुणम् ॥ ६४ ॥ एवं सप्ताह्नि संजाते युद्धे भीरुभयंकरे ॥ उपायैर्वेदुर्भविर्वीराश्चक्रुः श्वैरणं बहु ॥ ६५ ॥ पुनस्ते
जीवमापन्ना जघ्नस्तात्रिपुसैन्यपान् ॥ तालनाद्यास्तु तेशू दुःखितास्तत्राभवन् ॥ ६६ ॥ निराशां विजये प्राप्य कृष्णां शंशरणं युयुः ॥
तानाश्वास्य सकृष्णां शस्तत्र दिव्यहये स्थितः ॥ ६७ ॥ न भोगेण बलवान्स्वर्णवन्त्यति कंययौ ॥ हर्म्यो परिस्थिता दिवसवर्षाभ्यामाश्रितान् ॥ ६८ ॥
नन्वोवाच वचः शुष्कं किं करोहि महोदयः ॥ शरण्यां त्वां मुपागम्य कामाक्षीमिव भामिनि ॥ ६९ ॥ वृत्तान्तं कथयामास यथासीच्च महारणः ॥
श्रेण कर्क्षीता वीरानिराशां प्रतिचागमन् ॥ ७० ॥ साहचोदयसिंहवंकं मादृशमिदं ब्रज ॥ अहं च स्वालिभिः सार्धं न वम्यां पूजने रता ॥
॥ ७१ ॥ ढक्कामृतस्य वाद्येन पूजये सर्वकामदाम् ॥ इति श्रुत्वा स बलवान् न त्रैसैन्यं प्रतिचागमत् ॥ ७२ ॥ अर्धशेष्ण त्सेनापराजित्य च दुदु
बुः ॥ पट्टनाख्यपुरे प्राप्ताभयभीता महाबलाः ॥ ७३ ॥ पराजिते रिपौ तस्मिन्नेत्रसिंहः सुतैः सह ॥ गृहमागत्य बलवान् विभ्रेभ्यो गोघनं ददौ ॥
॥ ७४ ॥ न वम्यां पितरं ग्राहदेवी स्वर्णवती तदा ॥ कामाक्षी सेवेनाशु कुरुयाजोत्सवं मम ॥ ७५ ॥ यत्प्रसादाच्च विजयी दुर्जयेभ्योऽभवद्भवान् ॥
इति श्रुत्वा पिता ग्राहस्वप्नोदृष्टस्तथामया ॥ ७६ ॥ पूजनान्मंगलं राज्ञानि चोद्दिशो हि शोभने ॥ पित्रौ क्लृप्तं निशायां तु मासुतापितुराज्ञया ॥ ७७ ॥
ढक्कामृतस्य वाद्येन कामाक्षीमिदं रयौ ॥ कृष्णां शोमात्स्य कारस्य वधून् भूत्वा समागतः ॥ ७८ ॥ ढक्कामृतं च नारीभ्यो गृहीत्वा त्वरितो रयौ ॥
॥ ८० ॥ पंचपचाशताञ्छूराननयद्यमसादनम् ॥ कृष्णां शस्त्रस्वर्तिगत्वारूपणयेन त्रितिष्ठति ॥ ८१ ॥ ढक्कामृतं च संप्राप्य हयारूढो रयौ
एतस्मिन्नेरवीराः षष्टिवाहनसंयुताः ॥ ७९ ॥ ढक्काथैः प्रययुः शीघ्रं सर्वशस्त्रैः समुद्यताः ॥ तावागतान् स बलवान् दृष्ट्वा खड्गे गृहीतवान् ॥
॥ ८२ ॥ तस्मिन्नेरवीराः सर्वे जघ्नं हयसंस्थिताः ॥ दिनान्ते प्राप्तं वतं श्रयत्राभूत्समहारणः ॥ ८३ ॥ कृष्णां शः पूजयित्वा तं दध्मौ ढक्कामृतं व
ली ॥ तच्छब्देन मृता वीराः पुनरुज्जीवितास्तदा ॥ ८५ ॥ सत्तलक्ष बलं तस्य पुनः प्राप्तं मदतुरम् ॥ रुरोधनगरीं सर्वोदधुर्वाद्यान्यनेकशः ॥ ८६ ॥

रुद्धेतुनगरेतस्मिन्नेत्रसिंहोभयातुरः ॥ स्वात्मानमर्पयामासवह्नौशक्रायधीमते ॥ ८७ ॥ तदाप्रसन्नोभगवानुवाचनृपतिंप्रति ॥ रामांशो
 यंचकृष्णांशोभुविजातौकलैकया ॥ ८८ ॥ तस्मैयोग्यायसाकन्यारामांशाययशस्विने ॥ योगिनियंस्वर्णवतीरेवत्यंशावतारिणि
 ॥ ८९ ॥ इत्युक्त्वाचस्वयंदेवोढक्कानृतमुमाप्रियम् ॥ हत्वावह्नौसमाक्षिप्यदुर्गोयस्यवेदयत्र ॥ ९० ॥ गतेतस्मिन्सुरपतौसराजब्राह्मणैः
 सह ॥ महीपतिंप्रतिययौमेलनार्थमुद्यतः ॥ ९१ ॥ तथागतंपृष्टद्वक्कृष्णांशश्चमहीपतिः ॥ आह्लादमातुलःप्राहमान्यःसर्वबलैः
 सदा ॥ ९२ ॥ राजन्नयंसबलवानाह्लादःसातुजैःसह ॥ मत्पत्नौनस्थितोवीरःकुलेहीनत्वमागतः ॥ ९३ ॥ आर्योभीरीस्मृततेषांकिंत्वया
 विदितंनहि ॥ यदिदयान्वयाकन्यातर्हित्वहीनतांव्रज ॥ ९४ ॥ अतस्त्वंचनचंदंकुलयोग्यंशृणुष्वभोः ॥ चतुर्थान्वालकान्नीचांस्तालने
 नसमन्वितान् ॥ ९५ ॥ वंचयित्वाविवाहार्थेऽगिरास्येषांसमाहर ॥ मंडपान्तेमखंकृत्वाचातुडयैसमर्पय ॥ ९६ ॥ त्वत्कन्ययासमाहूतावीर
 रावरवतीहिंसा ॥ पश्चात्कन्यांस्वयंहत्वाकुलकल्याणमावह ॥ ९७ ॥ नोचेद्रवान्क्षयंशस्येत्सकुलोजन्मुकोयथा ॥ इतिश्रुत्वासशस्य
 शःसुयोधनमुखेरितम् ॥ ९८ ॥ तथेत्युक्त्वासर्वंकृत्वा मंडपान्तेविधानतः ॥ निरस्त्रान्पंचयुष्मांश्चपूजयित्वातदानिशि ॥ ९९ ॥ रामांशो
 यस्वकन्यांचदाल्यामिकुलरीतिवाच् ॥ इत्युक्त्वासाययौसार्द्धयन्नाह्लादःसर्वांधवः ॥ १०० ॥ तमाहंदडवत्पादौनत्वाह्लादंसर्वैवृपः ॥ भवं
 तौंशावताराश्चमयाज्ञाताःसुरोत्तमात् ॥ १०१ ॥ दुर्गोत्सवेययोगेहंतद्रथायसमुद्यतः ॥ सहस्रमंडपेषूपान्संस्थाप्यस्वबलैःसह ॥ १०२ ॥
 तालनाद्यांश्चषट्शूरान्मंडपतिसमाह्वयत् ॥ विवाहप्रथमावतैर्योगसिंहोऽसिमुत्तमम् ॥ १०३ ॥ वरमाहत्याशिरसिजर्ज्वलवान्कृपा ॥
 तमाहतालनोधीमान्नयोग्यंभवताकृतम् ॥ १०४ ॥ श्रुत्वाहेनेत्रसिंहस्तंकुलरीतिरिखबलिन् ॥ निरायुधैःपरैःसार्द्धशस्त्रिणांतुमुलोहिनः ॥
 ॥ १०५ ॥ इतिश्रुत्वायोगसिंहकृष्णांशस्तंसमारुधत् ॥ भोगसिंहं तथाकृत्यबलखानिर्गृहीतवान् ॥ १०६ ॥ विजयतृतीयावतसुख
 निन्यरुंधत ॥ चतुर्थार्वतेकेशनुनृपपूर्णवलंशठम् ॥ १०७ ॥ रूपणस्तंगृहीत्वाशुयुधेतद्रलैःसह ॥ पंचमेवदुराजानंतालनश्चसमाह
 धत् ॥ १०८ ॥ षष्ठावर्तेनेत्रसिंहं तथाह्लादोगृहीतवान् ॥ संप्रापेतुमेलयुद्धेबहुशूराःक्षयंगताः ॥ १०९ ॥ निरायुधाःषड्बलिनःसंक्षम्यव्रण

मुत्तमम् ॥ निरायुधात्रिभूषणान्वांश्चक्रुःशक्तिप्रपूजकाः ॥ ११० ॥ एतस्मिन्नन्तरे देवः कालदशसिमागतः ॥ नभोमार्गेण तान् श्वान् स्तेभ्य आ-
 गत्य संददौ ॥ १११ ॥ विन्दुलं चैव कृष्णांशो देवस्तत्र मनोरथम् ॥ रूपेणश्च करालाश्वं चाह्लादस्तु पयिहकम् ॥ ११२ ॥ हरिणीं बलवानिश्च
 तद्गताहरिनागरम् ॥ सिहिर्नीतालनः शूरः समारुह्यारणे वताः ॥ ११३ ॥ रात्रौ तच्चृपतेऽनेनाहं त्वा बद्ध्वा च तत्पतिम् ॥ दोलांगे हञ्च निष्का-
 इय सप्तमरकारिताम् ॥ ११४ ॥ स्वसैन्यं ते समाजमुर्निभेभ्यो बलवतराः ॥ तान्सर्वान्नेत्रसिंहादीन्दृष्ट्वा त्राहीति जल्पितान् ॥ ११५ ॥
 निगडैरेकतः कृत्वा पंचभूपान् हि वचकान् ॥ कारागारे महाघोरैरतत्र तान् संन्यवा सयन् ॥ ११६ ॥ नेत्रसिंहो वरो भ्राता सुन्दरः रथभूमिपः ॥ हेतुज्ञा-
 त्वा ययौ शीघ्रमायावीलक्षसैन्यकः ॥ ११७ ॥ तत्रागत्य हरानन्दो नाम्ना तान् युधद्वली ॥ नेत्रसिंहसैन्यं च तुल्यं क्षतदागमत् ॥ ११८ ॥
 पंचलक्षैरण्चोरं स तलक्षयुतं बभूव ॥ पंचाहोरात्रमात्रं च तयोश्चासीत्स संकुलः ॥ ११९ ॥ अर्द्धे सैन्यारिपोस्तत्र हतशेषाश्च दुद्रुधुः ॥ विस्मि-
 तः सहरानन्दो रुद्रमाया विशारदः ॥ १२० ॥ बलाधिक्ययुताञ्ज्वात्वा शिवध्यानपरोऽभवत् ॥ रचित्वा शारिमायानानां रूपविधारिणीम् ॥
 ॥ १२१ ॥ पाषाणभूतान्सकलान्कृत्वा भूपान्समाययौ ॥ समुत्तं भ्रातरं ज्येष्ठं नृपं पूर्णबलं तथा ॥ १२२ ॥ मोचयित्वा योगहं कृतकृत्यो महाबली ॥
 आह्लादं निगडैर्बद्धमायया जडतांगतम् ॥ १२३ ॥ नेत्रसिंहः स बलवान्ययौ स्वं दुर्गमुद्यतः ॥ तं प्रशंस्यानुजं वीरो विभ्रेभ्यश्च ददौ धनम् ॥ १२४ ॥
 तदस्वर्णवती दीना बद्ध्वा त्वापते निजम् ॥ कृष्णांशोऽग्रान्मोहितांश्च शशुमायाजहत्त्वगान् ॥ १२५ ॥ रुरोदौ चैस्तदोर्वीध्यायतीकामरूपि-
 णीम् ॥ तदतुष्टाजगद्धात्रीमुच्छितास्तान बोधयत् ॥ १२६ ॥ ते सर्वे चेतनाप्राप्ताः प्राहुः स्वर्णवर्तमुदा ॥ क्वास्थितो बधुराह्लादो देवित्वं कारणं
 वद ॥ १२७ ॥ यथागतः स्वयं स्वामी कथयामास सा तथा ॥ अहं शुक्री भवाम्यद्य भवान्विन्दुलसंस्थितः ॥ १२८ ॥ इत्युक्त्वा सा शुक्री भूत्वा कृष्णां-
 शेन समन्विता ॥ यत्रास्ते तत्पतिर्बद्धस्तत्र सा कामिनी ययौ ॥ १२९ ॥ कृष्णांशोऽपि पयःरुहो नभोमार्गेण चातवान् ॥ आभरीं मूर्तिमासाद्य
 स्वामिनं प्रति सा ययौ ॥ १३० ॥ आश्वासयंतं यथा योग्यं कृष्णांशं प्रत्यवर्णयत् ॥ कृष्णांशस्तत्र बलवान् हत्वा दुर्गं निवासिनः ॥ १३१ ॥
 रक्षकाञ्छतसाहस्रान् हत्वा भ्रातरमाययौ ॥ पौर्णिमां धुत्वा च ज्ञात्वा सर्वे त्वरां न्विताः ॥ १३२ ॥ अयोध्यां शीघ्रमागम्य स्नात्वा च सरयून्

दीम् ॥ होलिकादाहसमये शश्विष्यां समागताः ॥ १३३ ॥ स्नानध्यानानिष्ठाः कृत्वा गेहमुपाययुः ॥ सागरस्य तटं प्राप्य कृत्वा ते च
महोत्सवम् ॥ १३४ ॥ चैत्रस्य कृष्णपंचम्यां स्वर्गं हनुनराययुः ॥ दूता उग्रसमारूढास्तत्क्षेमकरणोत्सुकाः ॥ १३५ ॥ फाल्गुने शुक्लपंचम्यां स्व
र्गे हनुनराययुः ॥ मलनोपतिश्चैव गेहे गेहे महोत्सवम् ॥ कारयित्वा विधानेन ब्राह्मणेभ्यो ददौ धनम् ॥ १३६ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे प्रसिर्ग
पर्वणि चतुर्थे गण्डापरपर्याये कालियुगियेतिहाससमुच्चये त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॐ ॥ सूत उवाच ॥ चतुर्दशान् देकृष्णां शेषथाजा
तं तथा शृणु ॥ जयन्तः शक्रपुत्रश्च जानकीशोऽपमोहितः ॥ १ ॥ कलौ जन्मत्वमापन्नः स्वर्णवत्युदरेऽवसत् ॥ चैत्रशुक्लनवम्यां च मध्याह्ने गुरु
वासरे ॥ २ ॥ सजातश्च द्रवदं नराजलक्षणलक्षितः ॥ जाते तस्मिन्सुतश्रेष्ठे देवाः सर्षिगणास्तदा ॥ ३ ॥ इंदुलेयं महाजातोजयतो वासवा
त्मजः ॥ इत्थं चूर्चनं तस्मादिंदुलो नाम चाभवत् ॥ ४ ॥ आहो जातकर्मा दीन्कारयित्वा शिशोर्मुदा ॥ ब्राह्मणेभ्यो ददौ स्वर्णधेनुं वृं
हयान् गजान् ॥ ५ ॥ इन्दुलेतनये जाते द्विमासान्ते महीतले ॥ योगसिंहेस्तदा गत्य स्वर्णवत्यै ददौ धनम् ॥ ६ ॥ नेत्रसिंहे सुतं दद्वामलनास्नेह
संयुता ॥ पप्रच्छ कुशलं प्रहर्षं भोजयित्वा विधानतः ॥ ७ ॥ शतवृन्दाश्च नर्तक्यो नानारोगेण संयुताः ॥ तत्रागत्यैव ननु त्र्यम्बपसुतः स्थितः ॥ ८ ॥
सप्तरात्रमुषित्वा सयोगसिंहो ययौ गृहम् ॥ षण्मासे च सुते जाते देवेन्द्रः स्नेहकातरः ॥ ९ ॥ पुत्रस्नेहेन तं पुत्रं स जहार स्वमायया ॥ संहृत्य
बालकं श्रेष्ठमिन्द्राण्यै च समर्पयत् ॥ १० ॥ स्नेहेषु तं शिशोर्देवी स्वस्तनैतमपाययत् ॥ देव्या दुग्धं सवैपित्वा षोडशान् दसमो भवत् ॥ ११ ॥
इंदुपीयूषभवनं गृह्णाति वपुषा स्वयम् ॥ अतः स इंदुलो नाम जयंतश्च प्रकीर्तितः ॥ १२ ॥ स बालः स्वपितुर्विद्यां पाठित्वा श्रेष्ठतामगात् ॥
विनष्टे बाले कतस्मिन् देवी स्वर्णवती तदा ॥ १३ ॥ रुरोदैवैस्तदा दीना हा पुत्रकृगतोऽसिभोः ॥ ज्ञात्वा ह्यदोतथा भूतो दशग्रामे तथा विधे ॥ १४ ॥
रौद्रः कोलाहले जातो रुद्रतां च नृणां मुने ॥ आह्लादः स्वकुलैः सार्द्धं निराहारो यतो द्वयः ॥ १५ ॥ शारदां शरणं प्राप्तिस्त्रिरात्रं तत्र चावसत् ॥ त
दा तुष्टा स्वयं देवी वागुवाचा शरीरिणी ॥ १६ ॥ हे पुत्र स्वकुलैः सार्द्धं मां शुचस्त्वं सुतं प्रति ॥ इन्द्रपुत्रो जयन्तश्च स्वर्गलोके मुपागतः ॥ १७ ॥ दिव्य
विद्यां पाठित्वा स त्रिवर्षान्ते गमिष्यति ॥ यावत्स्वं भूतलेऽवात्सीं स्ति वा त्स भूतले वसेत् ॥ १८ ॥ तत्पश्चात्स्वर्गं ति प्राप्य जयन्तो हि भविष्यति ॥

इत्युक्तेवचनेद्व्यानिशोकास्तेतदाभवत् ॥ दशग्रामंपुराप्रप्यसमृद्धान्तत्पराः ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणि
चतुर्गण्डपरपर्यायिकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॐ ॥ सूतउवाच ॥ इन्दुलेस्वर्गसंप्राप्तेतेवराःशो
ककातराः ॥ शारदांपूजयामासुःसर्वलोकनिवासिनिम् ॥ १ ॥ जन्वासप्तशतीस्तोत्रांस्तिस्रंध्यप्रेमभक्तिः ॥ ध्यानेनानन्दमापन्नास्तदा
सप्तशतेहनि ॥ २ ॥ सामन्तद्विजुत्रश्चचासुंदोनामविश्रुतः ॥ सोऽष्टवर्षवयाभूत्पूजयामासचंडिकाम् ॥ ३ ॥ द्वादशाब्देतोजातेत्रिच
रित्रस्यपाठतःपरिक्षार्थतुभक्तानांसाक्षान्मूर्तित्वमागता ॥ ४ ॥ कुंडिकेयचभोक्ताःपूरयामिचितमहम् ॥ श्रूयंतुमनसोपायैःकुरुध्वंपूणेम
तिम् ॥ ५ ॥ सुखस्वानिस्तु बलवान्मधुपुष्पैस्तथाफलैः ॥ कुंडिकांपूरयामासनपूर्णत्वमुपागता ॥ ६ ॥ बलस्वानिस्तथामासैर्मूलशर्मोत्तकैः
देवकीचतदाहव्यैश्चंदनादिभिरर्चनैः ॥ ७ ॥ कुंडिकांपूरयामासनपूर्णत्वमुपागता ॥ आह्लादश्चैवसर्वगैरुदयःशिरसास्वयम् ॥ ८ ॥ कुंडिकांपू
रयामासतदापूर्णत्वमागता ॥ उवाचवचनंदेवीस्वभक्तान्भक्तवत्सला ॥ ९ ॥ सुखस्वानेभवांस्वीरोभविष्यतिसुरप्रियः ॥ बलस्वानिमेहवा
रोदीर्घकालेसमृत्नुभाक् ॥ १० ॥ मूलशर्मोबलवान्भक्तवीजोभविष्यति ॥ देवकीचभवेदेवीचिरकालंस्वलोकगा ॥ ११ ॥ आह्लादश्चैव
कृष्णांशस्तयोर्मध्येद्वयंवरम् ॥ एकस्तुदेववत्प्रोक्तोबलाधिक्योद्वितीयकः ॥ १२ ॥ निष्कामोऽयंदेवसिंहोमृतेमोक्षत्वप्राप्नुयात् ॥
इत्युक्त्वान्तर्दधेमाततेसर्वैर्वृत्तिमागताः ॥ १३ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गण्डपरपर्यायिकलियुगीयेतिहा
ससमुच्चयेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॐ ॥ सूतउवाच ॥ प्राप्तसप्तदशाब्देचकृष्णांशेतत्राभवत् ॥ शृणुत्वमुनिशा
दैलृढदृष्ट्यद्योगदर्शनात् ॥ १ ॥ रत्नभानौमृतेराज्ञिमरुधन्वमहीपतिः ॥ गजसेनस्तदाविप्रपृथ्वीराजभयातुरः ॥ २ ॥ आराध्यपावकंदेवं
यज्ञध्यानव्रतार्चनैः ॥ द्वादशाब्दसदाचारःप्रेमभक्त्याह्वतोषयत् ॥ ३ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्पावकायंहयंशुभम् ॥ ददौतस्मैसुतौचोभौक
न्यांचगजमुक्तिकाम् ॥ ४ ॥ पावकास्तेहिचत्वारःसमुद्धतामहीतले ॥ अग्निवर्णमहावीराःसर्वलक्षणलक्षिताः ॥ ५ ॥ अष्टादशवयोभूताः
सर्वैस्तेमुनिपुंगव ॥ जातमात्रादेवसमाःसर्वविद्याविशारदाः ॥ ६ ॥ अष्टादशाब्दवयसासाकन्यावरवर्णिनी ॥ दुर्गायाश्चवरंप्राप्ताधर्माशस्त्वांव

रिष्यति ॥ ७ ॥ शार्दूलवंशीसिन्धुपःकृतवान्वैस्वयंवरम् ॥ नानादेश्यान्नुपाःप्राप्ताःसुतायारूपमोहिताः ॥ ८ ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षेचाष्टम्यां
 चंद्रवासरे ॥ तस्याःस्वयंवरश्चासीत्सिन्धुपान्प्रतिचारयौ ॥ ९ ॥ विद्युद्गर्जमुखंतस्याश्चंचलायास्तथागतम् ॥ दृष्ट्वासुमोहधर्माशौबलखा
 निर्महीपतिः ॥ १० ॥ सापिदृष्ट्वाचतंवीरंमुमोहजगमुक्तिका ॥ बुद्ध्वातस्मैददौमालावैजयंतीशुभानना ॥ ११ ॥ तारकाद्याश्चभूपालाःसर्वे
 शस्त्रास्त्रसंयुताः ॥ रुरुधुःसर्वतोवीरितेबलात्कन्यकार्थिनः ॥ १२ ॥ तथाविद्वानृपान्दृष्ट्वाभूपान्पंचशतान्बली ॥ सशीघ्रंखड्गमुत्सृज्यशत
 भूपशिरांस्यहन् ॥ १३ ॥ सर्वतोवध्यमानंतंबलखानिसतारकः ॥ तदुजाभ्यांदौखड्गसंतदंगेद्विधाभवत् ॥ १४ ॥ महीराजसुतोज्येष्ठो
 दृष्ट्वाखड्गतथागतम् ॥ अपोवाहरणच्छूरस्तत्पश्चात्तेनृपायुः ॥ १५ ॥ पराजितेनृपलेबलखानिर्महाबलः ॥ तांकन्यांभिबिकारूढांस्व
 गंहसोऽनयद्वली ॥ १६ ॥ तांगच्छंतीसुतादृष्ट्वागजसेनोमहीपतिः ॥ महीपत्याज्ञायप्राप्तोज्ञात्वातंक्षत्रियाधमम् ॥ १७ ॥ जंबुकघ्नमहावीरं
 मायायातमोहयत् ॥ जातेनिद्रातुरेवीरदुर्गायाःशापमोहिते ॥ १८ ॥ निगडैस्तंबबंधाशुदृढैर्लोहमयैरुषा ॥ लोहदुर्गचसंप्राप्यग्रामरूपं
 महीपतिः ॥ १९ ॥ चांडालांश्चसमाहूयकठिनंस्तत्रवासिनः ॥ वधायज्ञापयामासतस्यदंडैरनेकशः ॥ २० ॥ तेरौद्रास्तंसमावध्यताडया
 मासुरुज्जिताः ॥ तत्ताडनात्तदानीद्रातत्रैवविलयंगता ॥ २१ ॥ दृष्ट्वाततस्तुचंडालान्बलखानिरताडयत् ॥ तलमुष्टिप्रहारेणचांडाला
 मरणंगताः ॥ २२ ॥ मृतेपंचशतेरौद्रैस्तच्छेषादुद्रुवुर्भयात् ॥ कपाटंसुदृढंकृत्वानृपान्तिकमुपाययौ ॥ २३ ॥ सन्तुपःकारणंज्ञात्वाहस्तवद्धो
 महाबली ॥ उवाचतत्रगत्वासौवचनंकार्यतत्परः ॥ २४ ॥ भवान्महाबलीवीरचांडालैर्बधंगतः ॥ दस्युभिलुठितस्तत्रनिद्रावश्यमेवनेगतः
 ॥ २५ ॥ मत्सुताभवनेप्राप्तादिष्टयात्वंजीवितांगतः ॥ उद्वाह्यमत्सुतांशीघ्रंस्वगेहंयातुमर्हसि ॥ २६ ॥ इतिश्रुत्वाप्रियंवाक्यंतंप्रशंस्यतथा
 करोत् ॥ मंडपेवदुर्कमार्णिविवाहार्थचकारसः ॥ २७ ॥ जातायांमंडपाचार्चांपत्रमाह्लादहेतवे ॥ तदाज्ञयालिखित्वासौगजसेनोऽग्निसेवकः
 ॥ २८ ॥ उग्रारूढसमाहूयशीघ्रंपत्रमचोदयत् ॥ बलखानेर्विवाहोऽत्रभवान्सेनैरन्यसमन्वितः ॥ २९ ॥ संप्राप्ययोग्यद्रव्याणिभुक्त्वात्वंतृप्ति
 मावह ॥ इत्युक्तेनिशिजातायांबलखानिर्महाबलः ॥ ३० ॥ भोजनंकृतवांस्तत्रविषजुष्टुपार्पितम् ॥ गरलंतेनसंभुक्तंनममारवराच्छुभात् ॥ ३१ ॥

ततःकालेचसंप्राप्तेद्विभोहत्वमागतम् ॥ पुनर्वर्धनिगडैस्ताडयामासेवतैः ॥ ३२ ॥ विषदोषमसृक्द्वारात्रिस्मृतंसर्वदेहतः ॥
तदाबुबोधवलान्भूपतिंप्राहनप्रथीः ॥ ३३ ॥ राजन्किमीदृशंजातंत्वत्सैन्यंताडनेरतम् ॥ सआहभोमहावीरमन्कुलेरीतिरिदृशी ॥ ३४ ॥
यातनांप्रथमंप्राप्यतदनुद्वाहितीभवेत् ॥ इत्युक्तेसतिभूपालेजगजमुक्तासमागता ॥ ३५ ॥ पितरंप्राहवचनंकोऽयंतंताडनेगतः ॥ नृपःप्राहसु
तेशीघ्रंयाहिवानिजमदिरे ॥ ३६ ॥ कृषिकरोयमायातोद्वयार्थताडनेगतः ॥ इतिश्रुत्वावचोयोरंबलखानिर्महाबलः ॥ ३७ ॥ छिस्वातद्वं
धनंघोरंखड्गहस्तःसमाययौ ॥ शूराःपंचशतंतंचरुद्धशस्त्रैःसमंततः ॥ ३८ ॥ प्रजघ्नतस्तुतान्सर्वान्बलखानिर्व्यनाशयत् ॥ गजसेनसुतो
ज्येष्ठःसूर्यद्युतिरुपागतः ॥ ३९ ॥ बद्धपुनस्तंबलिनंगतमध्यममाक्षिपत् ॥ तथागतंपतिदृष्ट्वागजमुक्तासुदुःखिता ॥ ४० ॥ निशितत्रगता
देवीदत्त्वाद्रव्यतुरक्षकान् ॥ पतिनिष्काश्यरुदतीव्यजनपतेयेदौ ॥ ४१ ॥ रात्रौरात्रौतथाप्राप्ताव्यतीतंपक्षमात्रकम् ॥ एतस्मिन्नंतरेवीर
आह्लादःसतलक्षकैः ॥ ४२ ॥ सैन्यैःसहाययौशीघ्रंश्रुत्वातत्रैवकारणम् ॥ बलखानिगतोर्गेरुधनगरंतिदा ॥ ४३ ॥ गजैःषोडशसहस्रैर्ग
जसेनोरण्ययौ ॥ त्रिलक्षैश्चहयैःसाद्धसूर्यद्युतिरुपाययौ ॥ ४४ ॥ कांतामलस्तदाप्राप्तस्त्रिलक्षैश्चपदातिभिः ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धमहोरात्र
हिसैन्ययोः ॥ ४५ ॥ रक्षितेतालनाद्येचगजसेनाद्येकेतदा ॥ द्वितीयेऽह्निसमायातेगजसेनोमहाबलः ॥ ४६ ॥ प्रभंग्रंस्वबलंदृष्ट्वापावकोऽयं
समारुहत् ॥ दाहयामासतसैन्यंतालनाद्यैश्चपालितम् ॥ ४७ ॥ भस्मीभूतंबलंदृष्ट्वातालनःशत्रुसन्मुखे ॥ गत्वाभलेनभूपालंताडयामासेवगतः
॥ ४८ ॥ मूर्छितंनृपमाज्ञायसूर्यद्युतिरुपाययौ ॥ पावकीयंसमारुह्यदाहयामासतालनम् ॥ ४९ ॥ एतस्मिन्नंतरेशूरौदेवीचाहादकृष्णकौ ॥
बबंधतूरुषाविष्टौसूर्यद्युतिमरिदमम् ॥ ५० ॥ सुबद्धंभ्रातंज्ञात्वाहयंकंतामलोऽरुहत् ॥ देवीसंहचंसमोद्वक्त्राणंशंप्रतिषोऽगमत् ॥ ५१ ॥
गृहीत्वातंसंकृष्णांशस्तस्यतेजःसमाहरत् ॥ सतलक्षबलंसर्वविभूतमभूतदा ॥ ५२ ॥ अमरत्वात्सआह्लादस्तदातुसमजवियत् ॥ गजसेनस्याद्ध
सैन्यतैश्चसर्वविनाशितम् ॥ ५३ ॥ विजयंनृपतिःप्राप्यहर्षितोगेहमाययौ ॥ वाह्निभूतंचकृष्णांशंदृष्ट्वाहादःसुदुःखितः ॥ ५४ ॥ दुर्गादेवीसंतुष्टावन
सारणमूर्द्धनि ॥ तदादेवीवचःप्राहवत्सतेपुत्रएवच ॥ ५५ ॥ स्वर्गादागत्यसर्वाणिपुनरुज्जिविविध्याति ॥ इत्युक्तेवचनेदेव्याइन्दुलोवासेवाज्ञया ॥ ५६ ॥

द्वादशाब्दसमंरूपं धृत्वा विद्याविशारदः ॥ वडवामृतमारुह्य तत्र समागतः ॥ ५७ ॥ तदद्वाहुदृतावाहमेवाइव समन्ततः ॥
 पावकं शमयामासुस्त्रयस्ते देवतोपमाः ॥ ५८ ॥ शमीभूतेतदावहोस्वस्वात्सहयोमुदा ॥ लालाभृद्वाहयामासतयाते जीवितस्ततः ॥ ५९ ॥
 जीविते सलक्षेतु शमीभूते हि पावके ॥ गजसेनः सुताभ्यां च प्रयातः सर्वतोदिशम् ॥ ६० ॥ लक्षसैन्यं तदाशेषं ते सर्वेऽपि भयातुराः ॥
 दुदुबुर्भगवैश्चेष्टिदिव्यरूपत्पधारिणः ॥ ६१ ॥ केचित्सैन्यासिनो भूत्वा केचिद्वैब्रह्मचारिणः ॥ जीवत्वं प्राप्तवन्तस्ते तथा न्ये संक्षयंगताः ॥
 ॥ ६२ ॥ बद्धतान् गजसेनादस्त्रिच्छूरान् स च तालनः ॥ कृष्णांशेन समा युक्त इन्द्रगुप्तसमाययौ ॥ ६३ ॥ बलखानं च निष्काशय तालनस्तदनंतरं
 म् ॥ पृष्ठवान्कारणं सर्वं श्रुत्वा तन्मुखतो वचः ॥ ६४ ॥ तान्वीरांस्ताडयामासे वेतसैः स्तंभबंधनात् ॥ गजमुक्ताज्ञया विप्रसेना पतिरुदारधीः ॥
 ॥ ६५ ॥ तालनस्तान्समुत्सृज्य विवाहार्थं समाययौ ॥ बलखानिर्हयारूढो गजमुक्ताचमंडपे ॥ ६६ ॥ गजसेनस्तदादिव्यैर्भोजनैस्तानभोजयत् ॥
 निवास्य लोहदुर्गे तान्कपाटः सुदृढीकृतः ॥ ६७ ॥ लक्षशूरान्संस्थाप्य स्वयं रुद्धपुरं ययौ ॥ तेरात्रौ लोहदुर्गेषु वसित्वा य
 त्नतो बलाः ॥ ६८ ॥ प्रभाते च कपाटं तद्द्वारं दृष्ट्वा तदा ब्रवीत् ॥ द्वारमुद्धाटय श्रुत्वं नो चेत्प्राणांस्त्यजिष्यसि ॥ ६९ ॥ इति सेनापतिः श्रुत्वा
 लक्षशूरान्समादिशत् ॥ नानायत्नैश्च हंतव्याः शत्रवो भयकारिणः ॥ ७० ॥ इति श्रुत्वा तु ते शूराः शतैर्यस्तैः सुरोपिताः ॥ एकैकं क्रमशो
 जघ्नुर्द्वंद्वैर्वैरतत्पराः ॥ ७१ ॥ हते दशसहस्रे तु कृष्णांशोर्विदुलंहयम् ॥ समारुह्य जवानां शुरुस्वखड्गेन महद्बलम् ॥ ७२ ॥ हतशेषा
 भयार्ताश्च सहस्राशीति सन्मिताः ॥ इन्द्रदुर्गं प्रति प्राहुर्धया जातं बलक्षयम् ॥ ७३ ॥ श्रुत्वा भयातुरो राजा स्वसुताभ्यां समन्वितः ॥
 गजमुक्तापुरं स्फुरन्त्यबहुद्रव्यसमन्विताम् ॥ ७४ ॥ स्वपापं क्षालयामास चोर्वीया पतिना कृतम् ॥ षोडशोष्ठाणि स्वर्णानि गृहीत्वा हाद एव सः ॥ ७५ ॥
 ययौ स्वगेहं सहितः पुत्रप्राप्तसमन्वितः ॥ संप्राप्ते गेहमाल्हादे देवीं स्वर्णवतीं स्वयम् ॥ ७६ ॥ इन्दुलंस्वां कमारोप्य ललाप करुणं बहु ॥
 मृताहं च त्वया पुत्रपुनरुज्जीवितं सुत ॥ ७७ ॥ धन्याहं कृतकृत्यास्मि जयन्ततव दर्शने ॥ इति श्रुत्वेन्दुलोवीरो न त्वाहं जननीमुदा ॥ ७८ ॥

अत्रुणं नाधिगच्छामि त्वत्तोभातः कदाचन ॥ संप्राप्ते गेहमाह देराजापरिमलः सुधीः ॥ वाद्यानि वाद्यमासा विप्रैरभ्यश्चदौघनम् ॥ ७९ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपर्यायेकलियुगीयेति हाससमुच्चये षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ७४ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ ॥ कृष्णं शोऽष्टादशान्देतुयथा जातं तथा शृणु ॥ मृते कृष्णकुमारं तु भूपतौ रत्नभातुना ॥ १ ॥ महीराजः सुदुःखार्तो ल
 क्ष्मचंडीमकारयत् ॥ होमान्ते तु तदा देवी वागुवाच नृपं प्रति ॥ २ ॥ वर्षेष्वेते सप्त भविष्यन्त्यगमोद्भवाः ॥ कुमारः कौरवांश्चाश्वापखंशसु
 तानृपः ॥ ३ ॥ इत्युक्तेव च नेतास्मिन्नाज्ञागर्भस्योदधौ ॥ कर्णश्च श्चमुतो जातस्तारको बलवत्तरः ॥ ४ ॥ द्वितीयाब्दे तथा जातो दुःशसा न
 शुभं शतः ॥ नृहरिरिति विल्यातस्तृतीयाब्दे तु चाभवत् ॥ ५ ॥ उद्धर्षांशः सरदो दुःखं शस्तु मर्दनः ॥ विकर्णं शः सूर्यकर्मभिर्मिश्रं
 शो विविशते ॥ ६ ॥ वर्द्धनश्चित्रबाणो विलतदनुचाभवत् ॥ यथा कृष्णा तथा सैव रूपचेष्टा गुणैर्मुने ॥ ७ ॥ भुवितस्यां च जातार्याभूक
 म्पोदारुणोऽभवत् ॥ अट्टाट्टाहासमशिवं चामुंडां खेचकार ह ॥ ८ ॥ रक्तवृष्टिः पुरे चासीदस्थिशर्करया युता ॥ ब्राह्मणश्च समागत्य जातकमादि
 काक्रियाम् ॥ ९ ॥ कृत्वानामतथा च केशृणुभूमिपसाक्षरम् ॥ इलाचशक्षिर्नामा ताविकलेनऽभवदुवि ॥ १० ॥ तस्माद्भलेति विख्याता क
 न्येयं रूपशालिनी ॥ जातार्या च सुतायां सपिता विप्रभ्य उत्तमम् ॥ ११ ॥ ददौ दानं मुदयुक्तो वासां सि विविधानि च ॥ द्वादशाब्दवयः प्राप्ते सा सुता
 वरवर्णिनी ॥ १२ ॥ उवाच पितरं नम्रां शृणु त्वं पृथिवीपते ॥ मंडपे रक्तधाराभिर्योमां संस्वापयिष्यति ॥ १३ ॥ द्रौपद्याभूषणं दाता स भर्ता भवि
 ष्यति ॥ स्वर्णपत्रे तदारापद्यं विलासुखोद्भवम् ॥ १४ ॥ लिखित्वा तारकं ग्राहस्व न्वेषयत्तपतिम् ॥ लक्षसार्द्धं त्रयं द्रव्यं गृहीत्वा लक्षसैच्यकः ॥
 ॥ १५ ॥ नृपान्तरं ययौ शीघ्रं तारकः पितुराज्ञया ॥ सिन्धुस्थाने चार्ये देशे भूषं भूषयौ वली ॥ १६ ॥ नगृहीतं नृपैः कैश्चित्तद्वाक्यं यो रमुत्थणम् ॥
 महीपतिं संप्राप्य मातुलं तद्रचोऽब्रवीत् ॥ १७ ॥ श्रुत्वा स आह भो वीर ब्रह्मानन्दो महाबलः ॥ स च वाक्यं प्रगृहीत्वा दाहदाद्यैः सुरक्षितः ॥ १८ ॥
 किं त्वया विदितं नैव चित्रितं स्य विश्रुतम् ॥ भवान्बड्धं धुसहितः कृष्णां शोद्यै विवाहितः ॥ १९ ॥ ते सर्वे वश्यगास्तस्य ब्रह्मानंदस्य धीमतः ॥ न
 स्ति भूमं डले कश्चित् डले न समो नृपः ॥ २० ॥ इति श्रुत्वा ययौ तूर्णं तारकः स्वबलैः सह ॥ तत्पद्यं च कथित्वा ग्रेहस्तबद्धस्तदाभवत् ॥ २१ ॥

कृष्णां श स्तुगृहीत्वाशुपद्यावाक्यमुवाचह ॥ अहंविवाहयिष्यामिब्रह्मानंदंनृपोत्तमम् ॥ २२ ॥ तूष्णींभूतास्तदासर्वैतारकः सद्विजैःसह ॥
 अभिषेकं तदाकृत्वास्वर्गेहंपुनरायौ ॥ २३ ॥ मायमासेसितेपक्षेत्रयोद्भयांशुवासरे ॥ विवाहलग्नंशुभंदंवरकन्यार्थयस्तदा ॥ २४ ॥
 सप्तलक्षबलैःसाद्विलक्षणश्चसतालनः ॥ महावतींपुरीं प्राप्नोवलीपरिमलादिभिः ॥ २५ ॥ आह्लादोलक्षसैन्याढ्यःकृष्णांशेनसमन्वितः ॥
 बलवानिलक्षसैन्यःसंयुतःसुखखानिना ॥ २६ ॥ नेत्रांसिहोलक्षसैन्ययोगभोगसमन्वितः ॥ रणजिञ्जवलीबालेद्रिलक्षवलसंयुतः ॥ २७ ॥
 एवंद्वादशलक्षान्सैन्यानामाधिपोवली ॥ तालनःसिंहीनसिंस्थोवडवांप्रययौसह ॥ २८ ॥ सैन्यैर्द्वादशलक्षैश्चसहितस्तालनोवली ॥ आययौदेह
 लीग्रामेमहीराजापुलिते ॥ २९ ॥ देवोमनोरथारूढोविंदुलस्थःसकृष्णकः ॥ वडवामृतमासाद्यस्वर्णवत्याःसुतोगतः ॥ ३० ॥ रूपेण
 श्चक्रालस्थआह्लादश्चपीहके ॥ बलखानिः कपोतस्थोहरिणस्थोऽनुजस्ततः ॥ ३१ ॥ रणजिन्मलनापुत्रःसंस्थितोहरिनागरे ॥ पंचश
 ष्ढगजारूढोमहावत्याधिपोगतः ॥ ३२ ॥ विमानवरमारुह्यधीमरैः शतवाहितैः ॥ मणिमुक्तास्वर्णमयंसहस्रैर्वद्यैकैर्युतम् ॥ ३३ ॥
 अयुतैश्चपताकैश्चवेत्रपाणिसहस्रकैः ॥ सहस्रैः शिविकाभिश्चपंचसाहस्रैरथैः ॥ ३४ ॥ शकटैर्महिषैर्बैस्तुतथापंचसहस्रकैः ॥
 सर्वतोपस्कृतरम्यब्रह्मानंदं समागतः ॥ ३५ ॥ श्रुत्वाकोलाहलंतेषांमहीराजो नृपोत्तमः ॥ विस्मितः सबभूवात्राशिविराणिमुदाददौ ॥ ३६ ॥
 दुर्गद्वारिक्रियारम्यांकृत्वाविधिविधानतः ॥ ३७ ॥ द्रौपद्याभूषणं देहिं वैलये सतमब्रवीत् ॥ ३७ ॥ इन्दुलस्तुयौस्वर्गवासवंप्रतिचाब्रवीत् ॥
 द्रौपद्याभूषणं सर्वदेहिमद्वंसुरोत्तम ॥ ३८ ॥ कुबेरात्ससमानीयदिव्यमाभूषणंददौ ॥ इन्दुलःप्रहरन्तिप्रप्रातःपित्रेन्यवेदयत् ॥ ३९ ॥
 आह्लादस्तुस्वयंगत्वावेलयैभूषणंददौ ॥ प्राप्तेब्राह्मेमुहूर्तेतुविवाहस्तत्राभावत् ॥ ४० ॥ संप्राप्तेप्रथमावर्तेतारकःखड्गमाददौ ॥
 आह्लादस्तंसमासाद्ययुधेबहुलीलया ॥ ४१ ॥ नृहरिस्तुद्वितीयैककृष्णांशंप्रतिचारुधत् ॥ तथासरदंनवीरबलखानिरुपायौ ॥ ४२ ॥
 मर्दनंसुखखानिस्तुचतुर्थवर्तकेऽरुधत् ॥ रणजित्सूर्यवर्माणंसभीमंरूपणोवली ॥ ४३ ॥ देवस्तुवधेनवीरसप्तावर्तेक्रमाद्यौ ॥
 शतभूपान्वड्धरान्गजसेनादिकांस्तदा ॥ ४४ ॥ लक्षणाद्याःसमाजमुर्मडेपबहुविस्तृते ॥ भग्नभूतंनृपबलं दृष्ट्वा राजारुषान्वितः ॥ ४५ ॥

महाराजोयोरूढोगजचारिभयंकरम् ॥ जित्वा तान्नेत्रसिंहादीच्छब्दवेधीनृपोत्तमः ॥ ४६ ॥ लक्षणप्रयोजिब्रिबोद्धिर्नोहस्तिनोस्थितम् ॥
 शिवमनसि संस्थाप्य जित्वा बहु रूपांस्त्वितः ॥ ४७ ॥ अगमत्तमुपगृह्य दर्शयामास तं नृपम् ॥ श्रुत्वा परिमलैराजाकृष्णांशं भीरुकोययौ ॥ ४८ ॥
 वृत्तान्बकथयामास चाहादादिपराजयम् ॥ अजितः स च कृष्णांशोनभोगैर्गमंदिमम् ॥ ४९ ॥ गत्वा जगज्जलवाय्योगिन्या नंददायकः ॥
 तदा स लक्षणे वीरस्य क्त्वा वंधनमुत्तमम् ॥ ५० ॥ विष्णुमनसि संस्थाप्य महाराजं समाययौ ॥ गृहीत्वा चागमां दोलांस्वयं शिबिरमातवान् ॥ ५१ ॥
 एतस्मिन्नंतरैर्वैत्य क्त्वा मूर्छां समंततः ॥ खड्गयुद्धेन तां जित्वा बहु तां त्रिगुणैर्दृढैः ॥ ५२ ॥ सान्वयाच्छतभूयांश्च हत्वा तदुधिरावहैः ॥ द्रौप
 दीं स्नापयामासु वैलारूपां कलौत्तमाम् ॥ ५३ ॥ विवाहान्ते च ते सर्वैः शिविराणि समाययुः ॥ समुत्पृज्य मुतानसमसु भोज्यैस्ते ह्यभोजयन् ॥ ५४ ॥
 भुक्तवत्सु सुविरिषु साहस्रैस्तैः सुतैः सह ॥ रुरुधुः सर्वतो जघ्नु रस्त्रशस्त्रैः समन्ततः ॥ ५५ ॥ सहस्रशूरांस्तान् हत्वा पुनर्बद्धा महाबलान् ॥
 शिबिराणि समाजग्मुस्तेषां हास्य विशारदाः ॥ ५६ ॥ दशलक्ष सुवर्णानि गृहीत्वा नृपतिवर्ली ॥ वेलानवोढामादाय गत्वा नत्वा तमब्रवीत् ॥ ५७ ॥
 प्रद्योतमुत्तरे जैल्लक्षणेऽसौ महाबलः ॥ मम पत्निसिमादाय दार्मिकं तु स मिच्छति ॥ ५८ ॥ इति श्रुत्वा परिमलः सर्वभूषसमन्वितः ॥
 बहुधा बोधितश्चैव न बुबोधे तदनुपः ॥ ५९ ॥ तदा महासतो विला विललाप भृशं मुहुः ॥ तच्छ्रुत्वा स च कृष्णांशः सहितो बलवानिना ॥ ६० ॥
 तामाश्वास्य तद्वेलानभोगैर्गणचाययौ ॥ लक्षणं तर्जयित्वा सौ गृहीत्वा चागमन्मुदा ॥ ६१ ॥ नभोगैर्गणैर्हेतार्कृष्णांशः समपेषयत् ॥
 पुनस्त्यक्त्वा स समुतान्साहितां पृथक् स्तुते ॥ ६२ ॥ शपथं कारयामासुर्दंभं प्रति महाबलः ॥ उपित्वा दशरात्रांते दध्युर्गंतुमनो मुने ॥ ६३ ॥
 महाराजस्तु बलवान् गृहीत्वा भूपतेः पदौ ॥ स उवाच च पूर्णक्षिस्तदा परिमलेनृपम् ॥ ६४ ॥ महाराजषट्स्ते च वैलेयं द्वादशान्दिका ॥
 पितृमातृवियोगं च न क्षमं तं तिबालिका ॥ ६५ ॥ तस्मात्तां तं परित्यज्य गच्छेहं सुखी भव ॥ पतियोगाय दभूयात्तदा त्वा पुनरेष्यति ॥ ६६ ॥
 इत्युक्त्वा च चोराजासन्नेह दङ्कमस्पृशत् ॥ तूर्णीभूते परिमले चाहादस्तत्र दुःखितः ॥ ६७ ॥ महाराजं स परस्पर्शं सराजान् गतंगतः ॥
 भग्रास्थीभूपतीचोभौ पावकौ शिश्निकैः ॥ ६८ ॥ सुखं तौ गृहं प्राप्य कृतकृत्यत्वमागतौ ॥ मलनास्वमुतं दृष्ट्वा प्राप्तमुद्राहितगृहे ॥ ६९ ॥

कृत्वोत्सवं बहुविधं विप्रैश्च ददौ धनम् ॥ होमैर्वैकारयामसचंडिकायाः प्रसन्नतः ॥ ७० ॥ सभायां शणोर्वीरो यात्राकाले तस्य ब्रवीत् ॥ अगमां
 जयचंद्राय मत्वा जित्वा हतां तु ताम् ॥ ७१ ॥ न भो मां गणं संप्राप्तौ योगिनै च शिवज्ञया ॥ जह तु तौ च मां जित्वा तत्तीक्ष्णभयमोहितम् ॥ ७२ ॥ अथाहं
 धाम गच्छामि चिरं जीवन् नृपोत्तम ॥ इत्युक्तं तं तत्वायुधैः पाः स्वमालयम् ॥ ७३ ॥ इति श्री भविष्य महापुराणे प्रति सर्ग पर्वणि चतुर्गुण सण्डा पर
 पर्याये कालियुगीयेति हाससमुच्चये सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७॥ अथासूत उवाच ॥ विंशब्दे चैव कृष्ण श्रेयथा जातं तथा शृणु ॥ सागरास्त्वसस्तरेरि कदा
 चिद्विदुलंबली ॥ १ ॥ जम्बासप्तशतीस्तोत्रं तत्र ध्यानान्वितोऽभवत् ॥ एतस्मिन्नंतरे हंसा आकाशाद्धुमिमागताः ॥ २ ॥ तेषां चरुतम्रबन्धे
 श्रस्रध्यानादुत्थितोऽभवत् ॥ वक्ष्यमाणं वचः प्राहुर्धन्योऽयं दिव्यविग्रहः ॥ ३ ॥ पर्वतानां हि मागिरिर्वेनं वृदावन्तथा ॥ महावर्तपुरीणं च तगरः
 सरसामपि ॥ ४ ॥ नारीणां पद्मिनी नारी नृणां श्रेष्ठः स इन्दुलः ॥ भो इन्दुल महाप्राज्ञ मानसे सरसि स्थिताः ॥ ५ ॥ वयं श्रुत्वा श्रयो वासं नृनलिनो
 सागरं ययुः ॥ दृष्ट्वा तत्र शुभानां रीतिं सर्वाभरणभूषिताम् ॥ ६ ॥ सतालिभिर्युतां रम्यां गीतनाट्यविशारदाम् ॥ दृष्ट्वा मोहत्वमापन्न वयं देसान्तरे
 गताः ॥ ७ ॥ विलोकितानराः सर्वेऽत्रात्माभिर्जगतिले ॥ त्वत्समो न हि कोऽप्यत्र पद्मिनी सह शोभुवि ॥ ८ ॥ तस्मात्त्वं नः समाख्यतां देवी
 द्रष्टुमर्हसि ॥ तथेत्युक्त्वा शक्रमुतो हं सराजं समाहूतम् ॥ ९ ॥ सिंहलद्वीपके रम्ये द्वापरे सिंहे नृपः स्थितः ॥ तत्सुतापद्मिनीनाञ्च रूपयौवन
 शालिनी ॥ १० ॥ रागिण्यः सप्त विख्यातास्तत्सख्यः प्रमदोत्तमाः ॥ नलिनी सागरे रम्ये गिरिजामंदिरं शुभम् ॥ ११ ॥ तत्र स्थितां च तद्दे
 वीमिन्दुलः स ददर्श ह ॥ सापि तं सुदं दृष्ट्वा हंसदेहसमास्थितम् ॥ १२ ॥ संमोह्यादूयते देवे तेन सा द्धर्मरीरमत् ॥ वर्षमेकं यथैतज्जगत्तली
 लासुमोहितः ॥ १३ ॥ भक्तिगर्वत्वमापन्ने चाह जगदं विका ॥ दृष्ट्वा चान्तदेहे देवी गवीं चरणकुठिता ॥ १४ ॥ तस्य प्राप्तं महदुःखमाहादस्य
 जयैषिणः ॥ सकैश्चिन्तयु रपैर्वीरः कथितोऽभूत्स्वमंदिरं ॥ १५ ॥ इन्दुलं रूपसम्पन्नं लंकपुरनिवासिनः ॥ राक्षसास्तं स बाह्वस्वमे
 हंशीश्रमाययुः ॥ १६ ॥ इति श्रुत्वा वचो गौरं सकुले विललाप ह ॥ हाहा शब्दो महं श्वासी तेषां उरुदतं सुने ॥ १७ ॥ कृष्णांशो
 रुदितं प्राहाह दंज्येष्टं शृणुष्व भोः ॥ जित्वा हं राक्षसान् सर्वैस्तालनाद्यैः समन्वितः ॥ १८ ॥ इन्दुलं त्वांसं मे व्यामिश्र वान्धै र्यं परोत्पेत् ॥

वलखनिश्चकृष्णांशोदेवसिंहश्चतालनः ॥ १९ ॥ सतैलक्षवलः सार्द्धलंकाप्रतिययुदेवा ॥ मार्गप्राप्ताश्वयेभूपत्रामपाराहृपास्तथा ॥ २० ॥
 यथायोग्यं वलिरभ्यप्राप्यतस्मै न्यवेदयन् ॥ येभूपामदमत्ताश्चजित्वा तं स्तालनो वली ॥ २१ ॥ बद्धतैश्च समाजग्मुः सेतुबंधं शिवस्थलम् ॥
 पूजयित्वा च रामे शरणेन स्थापितं शिवम् ॥ २२ ॥ सिंहलद्वीपमगमन्य पद्मासाभ्यन्तरं तदा ॥ नलिनीसागरं प्राप्य तत्र वासमकारयन् ॥ २३ ॥
 पत्रं प्रेषयामास वलखानिर्नृपाय च ॥ आर्य्यसिंहमहाभागस्वपोता वेदहितीर्णकान् ॥ २४ ॥ भवैश्च स्ववलैः सार्द्धलंकां प्रति व्रजानुना
 नो चेत्त्वां स वलजित्वा राष्ट्रभंगकरो भ्यहम् ॥ २५ ॥ इति श्रुत्वा पत्रवचोभूपतिर्वलवत्तरः ॥ रक्षितः शक्रपुत्रेण युद्धाय स मुपाययौ ॥ २६ ॥
 इन्दुलः स्तंभं नमंत्रं स्थाप्य शरउत्तमे ॥ स्तंभयामास तस्मै न्यं तालनाद्यैः सुरक्षितम् ॥ २७ ॥ दिवसे सुखशर्मो चात्रिलक्षैः स्वदलैः सह ॥
 आर्य्यसिंहस्य तनयो महद्बुद्धमचीकरत् ॥ २८ ॥ निशामुखे च संप्रति शक्रपुत्रो महवलः ॥ इत पुत्रैश्च त्रियाणां सार्द्धं युद्धाय च ययौ ॥ २९ ॥
 तेषां हया हरिद्रणयोगिविषधरावलाः ॥ महतीति सहस्रं चरिपोः सेनां व्यनाशयन् ॥ ३० ॥ तत्पश्चाद्गृहमासाद्य तदौतैः सुखितोऽवसत् ॥ एवं
 जातं च षण्मासं तयोर्बुद्धं हि सेनयोः ॥ क्रमेण संक्षयं प्राप्तं वलखाने मेहद्वलम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्थोऽंशः ॥
 परपर्यायेकलियुगीयेति हाससमुच्चयेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ६५ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ दृष्ट्वा सैन्यनिपातं च वलखानिर्महवलः ॥
 संप्राप्य मानसीं पीडां युद्धार्थं विमुखोऽभवत् ॥ १ ॥ देवसिंहं समादूय त्रिकालं जंमहमतिम् ॥ तन्मंत्रं त्रयामास कार्यसिद्धिर्यथा भवेत् ॥ २ ॥
 श्रुत्वा वाचमहायोगिदेवसिंहो महवलः ॥ मेहद्वतनयः कश्चित्सर्वशस्त्रास्त्रकोविदः ॥ ३ ॥ त्वसैन्यं रोधयित्वा वैदिव्यास्त्रेण दिवमुखे ॥ रात्रौ
 स्वयं समागम्य करोति वलं संक्षयम् ॥ ४ ॥ अतस्त्वं मत्सहायेन तालनेन स मन्वितः ॥ कृष्णांशेन समागम्य शक्रपुत्रं शुभाननम् ॥ ५ ॥ विज
 यी भवशीघ्रं हि नो चेद्वास्येयमक्षयम् ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य देवसिंहस्य भाषितम् ॥ ६ ॥ यत्नं च कारवलवान्नात्राभिप्रसयन्वितः ॥ एकविं
 शाब्दकृष्णांशं संप्राप्ते बुद्धकोविदे ॥ ७ ॥ सेनां निवेदयामास पोतेषु हयवाहनः ॥ अर्द्धसैन्यं च तत्रैव स्थापयित्वा महवली ॥ ८ ॥ अर्द्धसै
 न्येन कृष्णांशोदक्षिणां दिशमागमत् ॥ हयारूढाश्चेत शूराः सर्वे बुद्धसमन्वितः ॥ ९ ॥ कपाटं दृढमुद्धाट्य नगरान्तमुपाययुः ॥ हत्वा

तेरक्षिणःसर्वौष्ठयित्वापुरंशुभम् ॥ १० ॥ रिपोर्दुर्गसमासाद्यचक्रुःशत्रोर्महत्क्षयम् ॥ राज्ञोऽन्तःपुरमागत्यकृष्णांशोचलवत्तरः ॥ ११ ॥
 ददर्शसुंदरीबालांपद्मिनींपद्मलोचनाम् ॥ सप्तालिभियुतारम्यांगीतनृत्यविशारदाम् ॥ १२ ॥ बलहोलांसमारोप्यलुंठयित्वा रिपोर्गृहम् ॥
 जगामाशिविरितस्मिन्यत्रजतोमहारणः ॥ १३ ॥ बलखानिस्तुबलवान्देवतालनसंयुतः ॥ जयानशात्रवीसेनामिंदुलास्त्रेणपालिताम् ॥ १४ ॥
 मुखवर्माणमागत्यसेनाध्यक्षरिपोःसुतम् ॥ सर्वतस्तत्स्वकीयास्त्रिजघ्नुस्तेमदविह्वलाः ॥ १५ ॥ हतेतस्मिन्महवीर्येजयंतःक्रोधमूर्च्छितः ॥
 सेनामुखीवयांचेकशक्रपुत्रःप्रतापवान् ॥ १६ ॥ इयालंचमुखवर्माणसंजीव्यस्वगृहंययौ ॥ तत्रदृष्ट्वाजनारसर्वास्त्वहुरोदनतत्परान् ॥ १७ ॥
 विस्मितःसययौगेहंयथापूर्वतथाविधः ॥ नददर्शप्रियांतत्रसखीभिःसहितांमुने ॥ १८ ॥ आययसिंहदृग्गत्वापृष्टवान्सर्वकारणम् ॥
 ज्ञात्वासंलुठितंगेहंशत्रुभिःशस्त्रकोविदैः ॥ १९ ॥ रुरोदसुभृशंवीरोहाप्रियेमदविह्वले ॥ दर्शयाद्यमुखंरम्यंत्वत्पतिस्त्वांसमुत्सुकः ॥ २० ॥
 इत्येवंरोदनंकृत्वावडवोपरिसंस्थितः ॥ धनुस्त्वृणरिमादायखड्गंशत्रुविमोहनम् ॥ २१ ॥ एकाकीसययौकुद्धोनिशियत्रस्थितोरिपुः ॥
 एतस्मिन्समयेवीरोबलखानिर्महाबलः ॥ २२ ॥ दृष्ट्वातांसुंदरीबालांविललापभृशमुहुः ॥ हाइन्दुलमहावीरहामद्वंद्वोप्रियंकर ॥ २३ ॥
 त्वद्योग्येयंशुभानारीरूपयौवनशालिनी ॥ दर्शनंदेहिमेशीग्रंथहाणाद्यशुभाननाम् ॥ २४ ॥ इत्युक्त्वामूर्च्छितोभूत्वामानसेपूजयच्छिवाम् ॥
 तस्मिन्कालेचसंप्राप्तःशक्रपुत्रोर्महाबलः ॥ २५ ॥ जयानशात्रवीसेनांकृष्णांशेनैवपालिताम् ॥ दृष्ट्वासैन्यनिपातंचतालनेवाहिनीपतिः ॥ २६ ॥
 सिंहनादननादैर्जैःसिंहिन्धुपरिसंस्थितः ॥ नजयःसैन्यनाशेनततवरिभविष्यति ॥ २७ ॥ मांहत्वाजहिमस्सैन्ययोगिन्चालस्वरूपक ॥
 इतिश्रुत्वावचस्तस्यशक्रपुत्रोभयंकरः ॥ २८ ॥ जयानदृदेयबाणांस्तुखड्गेनचाच्छिनत् ॥ स्वभस्त्रेणपुनर्वीरोदंशयमासवक्षसम् ॥ २९ ॥
 इन्दुलेमूर्च्छितेतस्मिन्वडवादैव्यरूपिणी ॥ आकाशोपरिसंप्राप्यजयन्तंसमबोधयत् ॥ ३० ॥ तदासबालस्त्वरितःकालास्त्रंचापमादधे ॥ ते
 नजातोमहाच्छन्दस्तालनःसममारह ॥ ३१ ॥ नृतेसेनापतौतस्मिन्कृष्णांशोमदविह्वलः ॥ नभोमार्गेणसंप्राप्यजगर्जचमुहुर्मुहुः ॥ ३२ ॥
 इन्दुलःक्रोधताम्राक्षस्त्वाग्नेयशरमाददे ॥ वह्निभूतंनभस्तत्रस्वयोगेनमहाबली ॥ ३३ ॥ कृत्वाशीघ्रंययौशत्रुंस्तुवायव्यमादधे ॥ स्वयो

गेनैवकृष्णांशःपीत्वावायव्यमुत्तमम् ॥ ३४ ॥ पुनर्जगामतत्पार्श्वकलैकःसहरेःस्वयम् ॥ तथाविधरिपुंहृद्वाशक्रुत्रोभहावली ॥ ३५ ॥
 गंधर्वास्त्रिसमादायमोहनायोपचक्रमे ॥ पुनर्योगबलैर्नैवतदन्नसंश्रयंतम् ॥ ३६ ॥ वारुणंशरमादायतस्योपरिसमाक्षिपत् ॥ स्वयोगेनै
 वकृष्णांशोजलंसर्वमुखेऽकरोत् ॥ ३७ ॥ एवमर्वाणिचास्त्राणिपीत्वापीत्वापुनःपुनः ॥ ययौशःप्रसन्नत्माबाहुशालयितेद्विधः ॥ ३८ ॥ इन्दु
 लस्तुतदकुक्षोऽधिनीत्यक्त्वाभुविस्थितः ॥ चर्मखड्गंहीत्वाशुखड्गुद्धमचीकरत् ॥ ३९ ॥ एतस्मिन्नेतरेप्रातादेवाद्याःसर्वभूमिपाः ॥
 ददृशुस्तन्महद्युद्धं सर्वविस्मयकारणम् ॥ ४० ॥ प्रातःकालेचसंप्रतिवल्लानिर्महावलः ॥ ददर्शचालकंरम्यजटांजिनसमन्वितम् ॥ ४१ ॥
 श्रेमणकर्णितोर्वारःशक्रपुत्रःप्रतापवान् ॥ वल्लानेनःपितुर्वधोःशपथंकृतवान्स्वयम् ॥ ४२ ॥ स्वखड्गेनैवकृष्णांशोऽगिरस्तवहराम्यहम् ॥
 नोचेन्मेदूषितामातानाम्नास्वर्णवतीसती ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वाखड्गमादायययौशोऽग्रिरुपान्वितः ॥ वल्लानिस्तुतंज्ञात्वात्यक्त्वास्त्रिप्रसक्तारः
 ॥ ४४ ॥ पुत्रान्तिकमुपागम्यवचनंचेदमब्रवीत् ॥ हेइन्दुलमहाभागपितृमातृयशस्कर ॥ ४५ ॥ आह्लादप्राणसहशस्वर्णवत्यंगमानस ॥
 पूर्वैहत्वाचमावीरस्वपितृव्यंततःपुनः ॥ ४६ ॥ तथैवोदयसिंहंचेद्वैसिंहंतथाकुलम् ॥ सुखाभवमहावीरगेहैवसुखवर्मणः ॥ ४७ ॥ इतिशु
 त्वावचस्तस्यज्ञात्वाचस्वकुलंशिशुः ॥ त्यक्त्वाखड्गं पतित्वाचस्वपितृव्यस्यपादयोः ॥ ४८ ॥ कृतवानोदंगंनगढमपराधनिवृत्तये ॥ उवा
 चमधुरंवाक्यंशृणुतातममप्रिय ॥ ४९ ॥ नारीयंदूषितावेदूर्णोभोहप्रदायिनी ॥ देवोवामानुषोवापिपन्नगोवापिदानवः ॥ ५० ॥ आय्ये
 नारीमयंजालंबंधनायसमुद्यतः ॥ सोहमाजन्मशुद्धस्यपितुराह्लादकस्यच ॥ ५१ ॥ गेहेजातो जयन्तश्चशक्रपुत्रःस्वयंविभो ॥ पद्मिन्याव
 नितंमोहं गृहीत्वाज्ञातवान्नाहि ॥ ५२ ॥ क्षमस्वमममन्दस्यशेषमज्ञानजपितुः ॥ इत्युक्त्वासुनर्बालोरुरोदसेहकतरः ॥ ५३ ॥ सेनामुजी
 वयामासतालनंचमहावलम् ॥ इतिशुत्वावचस्तस्यकृष्णांशोवचनंशिशोः ॥ ५४ ॥ परमानन्दमागम्यदृढदेवस्वभरोपयत् ॥ उत्सवंकार
 यामासतत्रदेशेजनेन ॥ ५५ ॥ आय्येसिंहस्तुतच्छ्रुत्वानानाद्रव्यसमन्वितः ॥ ददौकन्यांविधानेनपद्मिनीमिदुलायवै ॥ ५६ ॥ शतंहया
 स्तस्थानागासुक्तामणिविभूषिताः ॥ कन्यार्थैतान्दौराजजात्रेबहुभूषणम् ॥ ५७ ॥ प्रस्थानमकरोत्तेपासंप्रमणावाक्यगद्गदः ॥ तत्सर्वैसु

दायुक्ताः स्वगेहं शीघ्रमायुः ॥ ५८ ॥ उषित्वा मासमेकं तु तस्मिन् मार्गे भयानके ॥ कीर्तिसागरमासाद्य च कुस्ते बहु धोत्सवम् ॥ ५९ ॥ आहा
 दस्तु प्रसन्नात्मा स्वमुतं पत्नि संयुतम् ॥ दृष्ट्वा विप्रान्समादूय ददौ दानान्यनेकशः ॥ ६० ॥ दशहाराख्यनगरं प्रापतः स्वकुलैस्सह ॥ कृष्णांश
 स्य महाकीर्तिं जितालोके जनेने ॥ ६१ ॥ पृथ्वीराजस्तु तच्छ्रुत्वा विस्मयं परमं ययौ ॥ सा तु वै पद्मिनी नारी दुर्वासः शापमोहिता ॥ ६२ ॥
 अप्सरस्त्वं स्वयं त्यक्त्वा भूमि नारी त्वमागता ॥ द्वादशाब्दप्रमाणेन सोषित्वा जगती तले ॥ ६३ ॥ यद्भ्रमणमरणं प्राप्य स्वर्गलोके मुपाययौ ॥
 नवमासं कृतो वासस्तया चाह्लादमंदिरे ॥ ६४ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपर्याये कालियुगियेति हाससु च
 एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ६५ ॥ सूत उवाच ॥ मुनेपांचाले देशे तुराजासीद्वलवर्द्धनः ॥ तस्य पत्नी विशालाक्षी जलदेवीति विश्रुता ॥ १ ॥
 विसेनवंशभूपालो वेदतत्त्वविशारदः ॥ दंपती पूजयामास वरुणं यादुसांपतिम् ॥ २ ॥ तस्य पुत्रा बुभौजौ तैश्चित्रधर्मपरायणौ ॥ लहरोज्येष्ठतन
 यो मयूरध्वज एवाहि ॥ ३ ॥ द्वादशाब्दवयोभूत्वा मयूरध्वज एव सः ॥ आज्ञायान्येष्टुर्वंधोश्चस्कंददेवमतोषयत् ॥ ४ ॥ यतेंद्रियस्तथा
 मौनीवानप्रस्थपरायणः ॥ पंचाब्दं तद्व्रतीभूत्वा जपध्यानपरो भवत् ॥ ५ ॥ तदा प्रसन्नो भगवान्सेनानी रश्मिभूः स्वयम् ॥ स्वरूपं दर्श
 यामास सर्वाश्चर्यसमन्वितम् ॥ ६ ॥ मयूरध्वज एवापि दृष्ट्वा सर्वमयं शिशुम् ॥ देवसेनासहायं चतुष्टयशृङ्खणयागिरा ॥ ७ ॥ मयूर
 ध्वज उवाच ॥ जयति ते वपुर्दिव्यविग्रहं नयति सर्वदा देवतागणान् ॥ पिबति मात्रियं दुग्धमुत्तमं वधति सर्वदा दैत्यदानवान् ॥ ८ ॥ नमस्ते
 देवसेने शमहिषासुर्मर्दन ॥ षडाननमहाबाहो तारकप्राणनाशक ॥ ९ ॥ प्रसन्नो भव सर्वस्मिन् गृहशक्तिधराय च ॥ किकरं पाहि मां
 नित्यं शरणागतवत्सल ॥ १० ॥ इति श्रुत्वा स्तुतिं तस्य सेनानी स्तमुवाच वै ॥ किं तेऽभीष्टं नृपश्रेष्ठ मत्तः सर्वमवाप्स्यसि ॥ ११ ॥
 इत्युक्तस्तेन देवेन भूपतिः ग्राह नम्रधीः ॥ बलं मे देहि भगवन्सहायं कुरु सर्वदा ॥ १२ ॥ तथेत्युक्त्वा तु तं स्कंदस्तत्रैवान्तरधीयत ॥
 स नृपस्तु प्रसन्नात्मा कारयामास वै पुरम् ॥ १३ ॥ नाम्ना मयूरनगरं नरवृंदसमन्वितम् ॥ द्वियोजनायामयुतं स्कंददेवेन रक्षितम् ॥ १४ ॥
 लहरानामतद्वंशुर्द्विदशब्दप्रयन्ततः ॥ वरुणं पूजयामास नंदी नंदसमन्वितम् ॥ १५ ॥ तदा प्रसन्नो भगवान् वरुणो यादुसांपतिः ॥

वं ब्रूहीति वचनं प्रेम्णो वाचमर्हापतिम् ॥ १६ ॥ इति श्रुत्वाऽमृतमयं वचनं लहरो नृपः ॥ तुष्टावच्छृण्वयावाचापाशिनापयसां पतिम् ॥ १७ ॥
 ॥ लहर उवाच ॥ ॥ यस्य चित्तं महज्ज्ञेयं तपो बलसमन्वितम् ॥ अतः प्रचेतास्तेनामनमस्तुभ्यं प्रचेतसे ॥ १८ ॥ रुणद्धि यस्य वेगेन केनाप्यवरं
 धितः ॥ अतस्त्वं वरुणोनामनमस्ते वरुणाय वै ॥ १९ ॥ इत्यानां वधनार्थाय देवानां जयहेतवे ॥ दिव्यपादांश्च यानि तं पाशिने तेन मनो नमः ॥ २० ॥
 इति स्तुतस्तद्देवो राज्ञा तेनैव धीमता ॥ नगरं कारयामास लहरीमथ मुत्तमम् ॥ २१ ॥ त्रियोजनायामयुतं चतुर्दशसमन्वितम् ॥
 स्वयं च ग्रामरक्षार्थं तत्रोवासा जलाधिपः ॥ २२ ॥ भूपस्तुतत्प्रसादेन प्राप राज्ञीं शुभाननम् ॥ रावीनाम महाश्रेष्ठा ज्ञेया देवांगनोपमा ॥ २३ ॥
 तस्यां सज्जनयामास सुतान् षोडशसं मितान् ॥ धार्तराष्ट्रांश्चान्मुख्यान् गजतुल्यबलान्वितान् ॥ २४ ॥ तत्पश्चात्कन्यकाजानानाम्नामदनमंजरी
 द्वादशाब्दवयः प्राप्तो सुतायाः स तु भूपतिः ॥ २५ ॥ देवांसि हं रमन्वा चंद्रवांश्च न मुत्तमम् ॥ प्राहूय ज्येष्ठतनयं प्रेषयामास भूपतिः ॥ २६ ॥
 रणधीरस्तु तनयोलक्षमुद्रान्वितो बली ॥ सहस्रशूरसहितः प्राप्तवान्समहावतीम् ॥ २७ ॥ नत्वा परिमलं भूपतं दीयान्कुलशालिनः ॥
 स्वहेतुं वर्णयामास विवाहार्थं स्वसुः स्वयम् ॥ २८ ॥ श्रुत्वा परिमलो भूपो देवांसि हं महापतिम् ॥ आहूय वचनं प्राह विवाहार्थमनःकुरु ॥ २९ ॥
 देवांसि हस्तु बलवान्पितृव्यं प्राहनमर्थी ॥ विवाहं न करिष्यामि ब्रह्मचर्यव्रतं मम ॥ ३० ॥ बहुधा प्रार्थितस्तस्मै वै द्विजवृंदसमन्वितैः ॥
 न तस्याजव्रतं श्रेष्ठदेवसिंहो महापतिः ॥ ३१ ॥ तदा परिमलो भूपो रणधीरं वचोऽब्रवीत् ॥ सुखस्वानिरयं बालो विवाहार्थं वै दाम्भ्यहम् ॥ ३२ ॥
 तथेति मत्वा स नृपो रणधीरो गृहं ययौ ॥ पितरं कथयामास सुखस्वानिर्महाव्रतः ॥ ३३ ॥ एतस्मिन्नन्तरे धृतो महीपतिरुवाच तम् ॥
 अयोग्योऽयं विवाहोऽत्र पावकथि कुलोत्तमे ॥ ३४ ॥ शूद्रा योऽत्र वरारजन् वर्णसंकरकारकः ॥ तस्मात्त्वं सैव संहितो जेतुं तान्गं तु महीसि ॥ ३५ ॥
 कारागारे लोहमये बंधं कुरु भूपते ॥ मत्कीर्तिं स्वर्गानि त्यजन्त्यं ते भविष्यति ॥ ३६ ॥ जितस्तैर्जम्बुकोराजाने त्रिसिं हस्तु यो नृपः ॥
 तथा गजपतिर्भूपः पृथ्वीराजो महाबलः ॥ ३७ ॥ आर्यसिं हस्तथान्ये च जितास्ते बलवत्तराः ॥ इति श्रुत्वा चोराम्ब्यं लहरो नृपसत्तमः ॥ ३८ ॥
 सेनां संस्थापयामास चतुरंगबलान्विताम् ॥ चतुर्लक्षमितां श्रेष्ठां पालितां षोडशस्मै जैः ॥ ३९ ॥ मायशुक्लदशम्यां च बलस्वानि महाबलः ॥

संप्रातःस्वकुलैस्सार्द्धचतुर्लक्षबलान्वितम् ॥ ४० ॥ देशोपांचालकेरम्येलहरीनगरेस्थितः ॥ द्वादशाब्देचकृष्णशितत्रवासमकारयत् ॥ ४१ ॥
 नृपतेराज्ञयाशूराशुद्राद्यसमुपाययुः ॥ बलखानिस्तुधर्मात्मादृष्टशूरांस्तथागतान् ॥ ४२ ॥ वीरानाज्ञापयामासस्वकीयान्संगेपुनः ॥
 तयोर्युद्धमभूद्रोरसेनयोर्लामहर्षणम् ॥ ४३ ॥ पंचमेऽन्दिदिवाप्राप्तेवलखानिर्महबलः ॥ कृष्णांशैर्नैवसाहितोरिपोर्वधमकारयत् ॥ ४४ ॥
 पराजिताश्चेतेशूराहतशेषाभयातुराः ॥ तान्दृष्ट्वाषोडशसुतारथंस्वस्वंसमास्थिताः ॥ ४५ ॥ युद्धायाभिमुखंजग्मुधनुर्वर्णाविशारदाः ॥
 कृष्णांशस्तंस्तथादृष्ट्वाशारवर्षसमन्वितान् ॥ ४६ ॥ एकाकीप्रिययौशीघ्रंखड्गचर्मधरोवली ॥ तेषांधनुषिंसंछित्त्वावद्धातान्युद्धदुर्मदान् ॥ ४७ ॥
 आह्लादायददौवीरःकृष्णांशोरणकोविदः ॥ पुत्राणांबंधनंश्रुत्वालहरोनृपसत्तमः ॥ ४८ ॥ प्लावयामासतत्सैन्यंवलखानैर्महात्मनः ॥ जलीभूते
 तथासैन्येजयन्तोवलवत्तरः ॥ ४९ ॥ वायव्यास्त्रिणसमरेऽशोषसकलंजलम् ॥ लहरम्यततःसेनामुवाहबहुयोजनम् ॥ ५० ॥ तदातुभगवान्दे
 वोवरुणोयादसांपतिः ॥ सुतामुद्राहयामासलहरस्यमहापतेः ॥ ५१ ॥ लहरोऽपिप्रसन्नात्माज्ञात्वासंजगतीतले ॥ भक्तिचकारशुद्धानामंशानां
 परयामुदा ॥ ५२ ॥ दत्त्वाचबहुधाद्रव्यंपरिक्रम्यपुनःपुनः ॥ स्वान्तेनिवेशयामासमासमात्रंप्रसन्नधीः ॥ ५३ ॥ अंशास्तेऽपिमहत्पूजांगृही
 त्वालहरप्रदाम् ॥ दोलामारोप्यतदिवीस्वगेहायययुर्मुदा ॥ ५४ ॥ इतिकथितंविप्रकृष्णांशचरितंशुभम् ॥ सुखखानोर्विवाहंचश्रुत्वातदम
 वापुयात् ॥ ५५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखंडापरपरायिकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेर्विशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ४९ ॥
 ॥ ऋषिरुवाच ॥ गृहंगत्वाचतेवीराःकिंचक्रुश्चरितंशुभम् ॥ तंचकथयविप्रेन्द्रसर्वज्ञोऽसिमतोहिनः ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ गृहमागत्यते
 सर्वपरितोभूतैःसभाम् ॥ गत्वावार्तं तथाचक्रुथयाजातोमहारणः ॥ २ ॥ श्रुत्वापरिमलोभूपोवाजिवृन्दाक्षयंगतान् ॥ आहूयसच
 कृष्णांशंवचनं प्राहनप्रधीः ॥ ३ ॥ सिंधुदेशेचगंतव्यंत्वयाचबलशक्तिना ॥ पंचलक्षान्ह्यांकृत्वापुनरागच्छवैगृहम् ॥ ४ ॥ इतिशु
 त्वातुकृष्णांशोदिवसिहेनसंयुतः ॥ ५ ॥ स्वर्णभारसहस्रोद्गान्गृहीत्वातरसाययौ ॥ ६ ॥ शूरैश्चदशसहस्रैस्सार्द्धतत्रसमागतः ॥
 मथूरनगरीयत्रचतुर्वर्णसमन्विता ॥ ६ ॥ प्रातःकालेतुसंप्राप्तेमालाकारस्यवैसुता ॥ पुष्पानामसमासन्नाचारंभेकुसुमार्थिनी ॥ ७ ॥

कृष्णांशस्तुतदपूजांकृत्वादेवमयोमुदा ॥ जगामविपिनंरम्यं वसंतेपुष्पनालिके ॥ ८ ॥ बह्वाश्रयंयुतं पुष्पंमत्तप्रमरनादितम् ॥
 दृष्टुमुमहेकृष्णांशस्तदर्थैस्वयमुद्यतः ॥ ९ ॥ एतस्मिन्नंतरेपुष्पापुष्पाथैसमुपागता ॥ दृष्टुदेवसदृशंषोडशाब्दमयंनरम् ॥ १० ॥
 प्रसन्नवदनंशान्तिमिद्रीनलमणिद्युतिम् ॥ कृष्णांशस्तु शुभानरींदृष्टाश्रयमुपागतः ॥ ११ ॥ पप्रच्छवचसातैर्विकल्पेयंसुरसुंदरी
 स्वर्गलोकादिहायातायदिवापन्नगस्वयम् ॥ १२ ॥ इतिश्रुत्वाचसाप्राहमालाकारस्यैवसुता ॥ अहंशूद्रमहाबाहोपुष्पाथैसमुपागता ॥ १३ ॥
 पुष्पेणनैनूपालतुलिताभूपतेःसुता ॥ नाम्नापुष्पवतीदिगाराधेयसगुणवली ॥ १४ ॥ देवैश्चप्रार्थिताबालारूपयौवनशालिनी
 मकरन्दभादेवास्त्वस्तस्यायोग्यानवैबलात् ॥ १५ ॥ शृणुतत्कारणंभूपमकरन्देयथाभवेत् ॥ मयूरध्वजभूषेनसंप्राप्तंमुहतावेरम् ॥ १६ ॥
 अजयोऽन्यैश्चकृष्णांशादृतेत्वंजगतीतले ॥ तन्मित्रं पृथिवीराजोराजराजःशिवप्रियः ॥ १७ ॥ सराज्यंकारयामासधर्ममेधंहरिप्रियम् ॥
 तदाप्रसन्नोभगवान्यज्ञेशोयज्ञमूर्तिमान् ॥ १८ ॥ मिथुनंजनयामासपवकात्सुंदराननम् ॥ मकरन्दःसुतोज्ञेयःकन्यापुष्पवतीमता ॥ १९ ॥
 पंचमाब्दवयोभूत्वामकरंदोमहाबला ॥ तुष्टावतपसाधर्मेदेधमंपरायणः ॥ २० ॥ द्वादशाब्दवयःप्राप्तिमकरन्देनृपप्रिये ॥ प्रसन्नोभगवा
 न्यमोददौतस्मैमहाहयम् ॥ २१ ॥ शिलामयंमहावेगंशुसेनाक्षयंकरम् ॥ तमश्चस्वयमारुह्यसर्वपूज्योद्विभूत्सुखी ॥ २२ ॥ तस्येदं
 सुंदरं दिव्यंविपिनंसुरसृजितम् ॥ भवानर्हतिवैश्रेष्ठःपुष्पवत्याःकलेवरम् ॥ २३ ॥ इतिश्रुत्वातुवचनं कृष्णांशःस्मरपीडितः ॥ ददौबहुधनं
 तस्यैमानिन्यागेहमागतः ॥ २४ ॥ देवसिंहरत्नकालज्ञोज्ञात्वाभोहत्वमागतम् ॥ कृष्णांशोबोधयामासपद्मैःसार्वभ्यसमुद्भवैः ॥ २५ ॥
 कृष्णांशस्तुततस्साद्धैदेवसिंहेनतन्मयः ॥ सिंधुदेशंसमागत्यक्रीत्वासर्वहयंरत्नदा ॥ २६ ॥ मासान्तेगृहमागत्यराज्ञेसर्वज्ञवेदयत् ॥
 पुष्पवत्याःशुभंरूपं ध्यात्वापुष्पेरितंवली ॥ २७ ॥ कृष्णांशोभोहमागत्यतुष्टावजगद्विकाम् ॥ कृष्णांशुवाच ॥ देवमायेमहामाये
 नित्यशुद्धस्वरूपिणि ॥ त्राहिमां कामदेवातैपुष्पवत्यैप्रबोधय ॥ २८ ॥ मधुकैटभंसमोहमाहिषासुरातिनि ॥ त्राहिमां कामदेवातैपुष्पव
 तैप्रबोधय ॥ २९ ॥ धूम्रलोचनसंदाहेचंडमुंडाविनाशिनि ॥ त्राहि० ॥ ३० ॥ रक्तबीजासृजं पतिसर्वदेत्यभयंकरे ॥ त्राहिमां० ॥ ३१ ॥

निशुंभैदत्यसंधातेशुंभैदत्यविनाशिनि ॥ त्राहिमां० ॥ ३२ ॥ इतिस्तुत्वाचमुष्वापसवीरःपरमासने ॥ तदातुशारदादेवीतयोःस्वप्नप्रदर्श
नम् ॥ ३३ ॥ चकारप्रत्यहंदेवीविरदाभयकारिणी ॥ एवंगतेचतुर्मासेजलवृष्टिकरेमुने ॥ ३४ ॥ त्रिविंशाब्दवयश्चासीत्कृष्णांशस्ययश
स्करम् ॥ कार्तिकेकृष्णपक्षेतुगतोऽसौदेवसंयुतः ॥ ३५ ॥ मयूरनगरैर्म्यमकरंदेनरक्षिते ॥ पुष्पागृहमुपागम्यतत्रवासमचीकरत् ॥ ३६ ॥
एकदासुंदरंहारकृष्णांशेनैवगुंठितम् ॥ मणिमुक्तायुतंरम्यंनानापुष्पसमन्वितम् ॥ ३७ ॥ गृहीत्वाप्रययौपुष्पापुष्पवत्याश्चमांदिरैः॥सातुग्रैवेय
यकंदद्वत्वात्वेवरचितंप्रियम् ॥ ३८ ॥ हृदिक्त्वामुमोहाशुकाभिनीरतिरूपिणी ॥ अयेसखिमहाभायेसत्यंकथयमेऽग्रतः ॥ ३९ ॥ ग्रैवेयकमिदं
रम्यंकुतःप्राप्तममप्रियम् ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यामकरंदंभयातुरा ॥ ४० ॥ पुष्पापुष्पांजलिंकृत्वावचनंप्राहतांप्राते ॥ जीवदानंचमेदेहितहितै
कथयाम्यहम् ॥ ४१ ॥ तथेत्युक्तवतीकन्यांसाहमेभगिनीशुभे॥कृष्णानाममहारम्यासर्वलोकविमोहिनी॥४२॥महावत्यांगृहंतस्यामद्ब्रह्मसास
मागता ॥ तयाविरचितंसुभ्रुग्रैवेयकमनुत्तमम् ॥ ४३ ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंदेवीपुष्पवतीस्वयम् ॥ उवाचमालिनींवाक्यश्रीप्रंदशयतांमम॥४४॥
मकरंदंभयादेवास्तथान्येपुरुषाभुवि॥मत्समीपेगतिर्नास्तितेषांसत्यंब्रवीम्यहम् ॥ ४५ ॥ इतिश्रुत्वावचोर्धोरंपुष्पतुभयकातरा ॥ नोवाचवचनं
किंचित्पृष्टमानापुनःपुनः॥४६॥तदापुष्पवतीप्राहकिंतेभयमुपागतम्॥साहमेभगिनीरम्यायदित्वेद्ब्रह्मगतम्॥४७॥मोहितःपुरुषःकाश्चिद्ब्रह्म
त्तांहिभजिष्यति॥तर्हिमेमरणंज्ञेयंकुलधर्मपरायणे॥४८॥इतिश्रुत्वापुष्पवतीपुनःप्रावाचधर्मिणी॥मयूरध्वजएवापिमन्पितानीतितत्परः४९॥
अयोग्ययेकरिष्यति॥तैर्यस्यंतिमालयम् ॥ अतस्त्वंश्रीप्रमादायतद्दोलांचमदन्तिके ॥ ५० ॥ दर्शयित्वाचतारम्यापुनर्गच्छगृहंस्वकम् ॥
तथैतिमत्वासाशूद्रोहमागत्यभामिनी ॥ ५१ ॥ कृष्णांशंवर्णयाभासयथाप्रेक्तंस्तयामुने ॥ इतिश्रुत्वावचोरम्यंकृष्णांशोबलवत्तरः॥५२॥
नासाबंधंस्वयंकृत्वापुनर्नारीमयंपुः ॥ जगामपुष्पयासाद्धंदोलमारुह्यवीर्यवान् ॥ ५३ ॥ तदापुष्पवतीदेवीदृष्ट्वाकृष्णांमनोरमाम् ॥ उ
वाचवचनंपुष्पांवचःशृणुसखेमम ॥ ५४ ॥ यादृशीयंशुभानारीतादृशःपुरुषोभया ॥ स्वमतिप्रत्यहंदष्टोरसमाणोभयासह ॥ ५५ ॥
कृष्णांशश्चतुतामाहेदशराजसुतोवरः ॥ उदयोनामाविलयातस्तस्याहंललितासखी ॥ ५६ ॥ प्रत्यहरंचितंहारमथपूजनहेतवे ॥ सखी

रस्तुहृत्वातदेवोप्यन्यवेदयत् ॥ ५७ ॥ एकदाप्रस्थितं वीरं पुष्पमध्ये ज्ञानैः ॥ औदासीन्यं च तदृष्ट्वा प्रोवाच हंसमागतः ॥ ५८ ॥
 मोहोऽयं ते कुतः प्राप्तः सत्वं कथय मामाचिरम् ॥ इत्युक्तः स तु मामाह स्वप्नात्ते प्रत्यहं सखि ॥ ५९ ॥ मया दृष्टा शुभानि रूपा यौवनशालिनी ॥
 तद्विगेन न दुःखार्तमुखं भलानन्वमागतम् ॥ ६० ॥ इति श्रुत्वा पुष्पवर्तिता माह रुचिराननाम् ॥ विवाहो मे यदति न सा र्द्धं मया भविष्यति ॥ ६१ ॥
 न दात्वा तं पयिष्यामि बहुद्रव्यैः शुभानने ॥ अतस्त्वं गच्छ तत्पार्श्वं शीघ्रं तस्मै निवेदय ॥ ६२ ॥ इति श्रुत्वा तु तद्वाचं पुष्पप्रेमसमन्विता ॥
 दोलमारोप्य तं कृष्णं स्वगेहं गंतुमुद्यता ॥ ६३ ॥ दुर्गद्वारे तु संप्राप्ते तद्दोलायां च भार्गव ॥ मकरंदं महावीर्य्योद्भादं द्वाब्दवया बली ॥ ६४ ॥
 दोलसमीपमागत्य ददर्श रुचिराननाम् ॥ कृष्णमिन्द्रीवरदयाभां चारुनेत्रां मनोहराम् ॥ ६५ ॥ मुमोह बलवन् वीरिणो गोवर्द्धन कलं ज्ञकः ॥
 प्रेम्णो वाचसचर्चिगिशृणु मेव च नं प्रिये ॥ ६६ ॥ मद्ब्रह्मं शीघ्रमागच्छ पत्नीममभाधुना ॥ इति श्रुत्वा तु सा कृष्णा विहस्योवाच भूपतिम् ॥ ६७ ॥
 कुलीनस्त्वं महावीरवह्निकुंडात्समुद्भवः ॥ षोडशाब्दवयास्तूणाशानि भलसमन्वितः ॥ ६८ ॥ त्वद्योग्याभूतेः कन्या चंद्रमुख्या न्वयस्य वै ॥
 अहं शूद्रादीनि तमाकथं योग्या तवेह वै ॥ ६९ ॥ कन्याहं शूद्रजतेऽश्वब्रह्मचर्य्यव्रते स्थिता ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं मकरन्दो नृपात्मजः ॥ ७० ॥
 बलाद्ब्रह्मत्वातां नारीं पश्य शृद्धदये स्वयम् ॥ कृष्णां शस्तु तदा तस्य दत्त्वा तद्धृदयव्यथाम् ॥ ७१ ॥ मोहयित्वा नृपसुतं स देवः स्वगृहं ययौ ॥
 मकरन्दस्तु संबुद्धो मदनाग्निप्रपीडितः ॥ ७२ ॥ गेहमागत्य पुष्पायाः सर्वतस्यैव वेदयत् ॥ तत्सेहकातरं भूपमकंदं महाबलम् ॥ ७३ ॥ पु
 ष्पाहश्छयावाचा शृणु पार्थिव सत्तम ॥ महावती पुरीरम्या तत्र कृष्णा गृहं भुम् ॥ ७४ ॥ त्वद्भयाच्च गतं गेहं कृष्णां शस्य च सासखी ॥ रोदनं
 कुर्वती गान्धर्वानं दनतत्परा ॥ ७५ ॥ आगमिष्यति वै वीरबलैस्सार्द्धं महाबली ॥ अतस्त्वं सर्वसैन्यानि सजीभूतानि वै कुरु ॥ ७६ ॥ जितो ये
 न महावीरः पितृव्यो लहरस्तव ॥ विवाहं कारयामास तद्वंधोः सुतया सह ॥ ७७ ॥ इति श्रुत्वा वचो धारं मकंदो महिपतिः ॥ शतघ्नीः स्थापयामा
 स दुर्गकूटेषु दारुणाः ॥ ७८ ॥ स्वसैन्यं च समाहूय त्रिलक्षं बद्ध संयुतम् ॥ तत्रैव स्थापयामास गृहक्षार्थमुद्यतः ॥ ७९ ॥ कृष्णां शस्तु गृहप्रा
 प्य बलखानि मुवाच तत् ॥ श्रुत्वा स च महावीरो भ्रातृमित्रसमन्वितः ॥ ८० ॥ पंचलक्षं बलैस्सार्द्धं मयूरनगरं ययौ ॥ शतघ्नीः पंचसाहस्रागजा द्वा

सहस्रकाः ॥ ८१ ॥ एकलक्षहयाः सवशषाज्ञयाः पदातयः ॥ उषत्वापक्षमात्रं तु मागपांचालकेतदा ॥ ८२ ॥ मकरंदस्तुतच्छुत्वा शनिभल्ल
 करस्थितः ॥ सेनामाज्ञापयामास जहिशङ्खमहाबलान् ॥ ८३ ॥ श्रुत्वा पदातयो लक्षाः शतघ्नी विहिमाददन् ॥ तास्तु वै सप्तसाहस्राश्चक्रुः शत्रु
 बलक्षयम् ॥ ८४ ॥ ग्रामस्य दक्षिणद्वारे हयाहटास्तदाययुः ॥ भुशुंडीक्षेपणी शक्तिखड्गयुद्धविशारदाः ॥ ८५ ॥ एकलक्षहयास्सर्वे मकरंद
 स्य भूपतेः ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धं तु मुलं हयसेनयोः ॥ ८६ ॥ तदा तु पाश्चिमद्वारे गजा विंशत्सहस्रकाः ॥ तथा दशसहस्रैश्च शत्रुभिः तहसंययुः ॥
 ॥ ८७ ॥ उष्ट्रारक्षामहावीराश्चत्वारिंशत्सहस्रकाः ॥ बलखान्यादिभिः सार्द्धं युयुधिर्दिशि चोत्तरे ॥ ८८ ॥ अहोरात्रमभ्यूह्य द्रुमुलं लोमहर्षणम् ॥
 ततः पराजितास्सर्वे बलखानेर्महाबलाः ॥ ८९ ॥ त्यक्त्वा युद्धं तु ते सर्वे द्रुमुश्चिदोदश ॥ कृष्णांशो विन्दुलारुढो बलखानिः कपोतगः ॥ ९० ॥
 मनोरथस्थितो देवश्चाह्लादस्तु गजस्थितः ॥ पूर्वोदिकमतो द्वारिगतास्तेरणदुर्मदाः ॥ ९१ ॥ सत्सरुखड्गमुत्सृज्य चक्रुः शत्रुमहद्वधम् ॥ परा
 जिताश्चेतेशूरा मकरंदमुपाययुः ॥ ९२ ॥ वह्निपुत्रस्तु बलवान्वाजिनचंशीला मयम् ॥ शनिभल्लकरग्राही तमारुह्यारण्ययौ ॥ ९३ ॥ कृष्णां
 शब्दाश्चेतेशूरा रुरुस्सर्वतोदिशम् ॥ तंचकंठे दौखड्गं बलखानिर्महाबलः ॥ ९४ ॥ स्वभल्लं देवसिंहश्चेतमं केच समाहनत् ॥ आह्लादो बल
 सिशं कृष्णांशः खड्गमुत्तमम् ॥ ९५ ॥ शिलावाजिप्रभावेन कम्भलं न जगाम ह ॥ सदृष्ट्या निष्फलान्वीरा अगर्जन् ध्वनिभैरवम् ॥ ९६ ॥ शनिभ
 ल्लेन ते सर्वे मूर्छिताः संवभूविर ॥ तेऽथाः शिलाश्ववेगेन मूर्छिताश्चाभवन्क्षणात् ॥ ९७ ॥ मकरंदस्तु बलवान्वाह्लाता न्युद्धदुर्मदान् ॥ प्रसन्नात्मा
 ययौ गेहं स्वपित्रे तादृशवेदयत् ॥ ९८ ॥ दृष्ट्वा पराजितां न्वीरां नृपणेभ्यः कातरः ॥ महावतीं पुरीं प्राप्य भूपतिं समवर्णयत् ॥ ९९ ॥ ब्रह्मानंद
 स्तुतच्छुत्वा लक्षैः सैन्यसमन्वितः ॥ इंदुलेन सह येन मयूरनगरं ययौ ॥ १०० ॥ लिखित्वा निमलं प्रत्रंतं द्राज्ञे त्वरितो ददौ ॥ भूमिराजसुता का
 न्तं विद्धि मामनुजर्षभ ॥ १०१ ॥ कृष्णांशाय सुतो दिह नान्नापुष्पवर्तिशुभाम् ॥ नो चेन्मत्कठिनैर्वाणैः क्षयं यास्यं तिसैनिकाः ॥ १०२ ॥
 निशम्येति नृपश्रेष्ठो मयूरध्वज एव सः ॥ मकरंदेन सहितो द्रिलक्ष बलसंयुतः ॥ १०३ ॥ अहोरात्रं कृतं युद्धं तेन सार्द्धं भयप्रदम् ॥ ब्रह्मानंदस्तु ब
 लवान्वाणयुद्धमचीकरत् ॥ १०४ ॥ मकरंदस्य भल्लेन मूर्छितः सोऽपतद्भुवि ॥ तदा स्वर्णवती पुत्रा जयन्तः शक्रसंभवः ॥ १०५ ॥ स्वविद्यां दर्शे

यामासमकरं दायथीमते ॥ वैष्णवास्त्रप्रभावेन शिलाश्चोभस्मचाभवत् ॥ १०६ ॥ ब्रह्मास्त्रेण भृशुश्रेष्ठशनिभहोऽपतदुवि ॥ नागागशेन तं वद्धामकरं
दं महाबलम् ॥ १०७ ॥ विवाहं कारयामास कृष्णांशस्य महात्मनः ॥ सेनमुज्जीवि यामास स्वकीयाभिन्दुलोबली ॥ १०८ ॥ मंगलं कारयामास मकरं
दोदुहेयुहे ॥ ददौ कन्यां विधानेन वदुद्रव्यसमन्विताम् ॥ १०९ ॥ मयूरध्वजभूपलो महान् सेनहमचिकरत् ॥ नृपाज्ञातिपुरस्कृत्य युयुत्साद्धमहावतीम्
॥ ११० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिमर्गपर्वणि चतुर्गुणसङ्घाटपरपथयैकलियुग्येतिहाससमुच्चये कृष्णांशविवाहो नामैकविंशोऽध्यायः २३ ॥
॥ सूत उवाच ॥ महावत्या तु संप्राते कृष्णांशे बलवतरे ॥ मंगलं कृतवाज्राजतदापरिमलोबली ॥ १ ॥ पुष्पवन्यातया सार्द्धं गतनृत्यवि
शारदः ॥ कृष्णांशः प्रत्यहं गेहे मुमोह मासिभिः सह ॥ २ ॥ हेमन्ताग्निरेवीरहः कीडां करोति वै ॥ यथाशक्रोऽप्सरोभिश्च तथैव ह्युदयो
बली ॥ ३ ॥ ग्रामधर्मन कृतवान् सर्वस्पर्शविशारदः ॥ एकदा तृत्य कीडायां देवि पुष्पवतस्त्वयम् ॥ ४ ॥ कृष्णांशं वचनं प्राह पूर्वजन्मनि को
भवान् ॥ इति श्रुत्वा दयो वीरो विहस्योवाच वैवचः ॥ ५ ॥ नृपो हं चंद्रहासश्च पूर्वजन्मनि हे प्रिये ॥ बाल्यात्प्रभृति मे दुःखं प्राप्तं देवि निर्भ
तम् ॥ ६ ॥ शालग्रामशिलापूजाप्रत्यहं वैमयाकृता ॥ तेन पुण्यप्रभावेन सर्वभौमो बभूवह ॥ ७ ॥ मृतेऽहनि तु संप्राते शालग्रामे मने दधौ ॥
सायुज्यमेहरेश्वासीत्स्वयं ब्रह्म प्रसादतः ॥ ८ ॥ कलिना प्रार्थितो विष्णुः कालात्मा परमेश्वरः ॥ स्वदेहान्मातुनिष्काश्य भूमौ जनुमचिकरत् ॥ ९ ॥
यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति वै प्रिये ॥ युगधर्मस्य मर्यादास्थापनाय भवाम्यहम् ॥ १० ॥ सत्ये तु मानसापि ज्ञादेवानां तु सिंहे तवे ॥ त्रेता
यां वत्सि पूजाचयज्ञदानादिका क्रिया ॥ ११ ॥ द्वापरे मूर्तिपूजा च देवानां वै प्रिय करी ॥ कलौ तु दारुणे प्रातिब्रह्म पूजनमुत्तमम् ॥ १२ ॥ अहं ह
सः सत्ययुगे त्रेतायां यज्ञरूपः ॥ हिरण्यगर्भश्च प्रिये द्वापरेऽहं सुखप्रदः ॥ १३ ॥ शालग्रामः कलौ प्राप्ते देवानां तु सत्ययुगहम् ॥ सुनयो देवतास्स
र्वे तथापि तु गणाः प्रिये ॥ १४ ॥ सर्वे ते तु मिमांसाति शालग्रामस्य पूजनात् ॥ द्विजातिभिस्त्रिवर्णैश्च पूजनं चंदनैर्दिकैः ॥ १५ ॥ शूद्रैश्च स्नानभात्रे
ण भक्तिभावेन पूजनम् ॥ म्लेच्छैश्च दर्शनं पुण्यां विनयाद्राक्तिभावतः ॥ १६ ॥ शालग्रामः स्वयं ब्रह्म सच्चिदानंदविग्रहम् ॥ तस्य दर्शनं भात्रेण शय्या
स्यंति वै मलाः ॥ १७ ॥ इति ते कथितं देवि युगमर्यादमुत्तमम् ॥ पुरातनं कस्य तनया सत्यं कथय मेऽचिरम् ॥ १८ ॥ पुष्पवन्युवाच ॥ पूर्वजन्मनि वै दृष्टाहं

चंद्रकारितिरिच्छता॥गाननृत्यादिकंवाद्यं देवस्यग्रेमयाकृतम् ॥ १९ ॥ तेनपुण्यप्रभावेनस्वर्गलोकमुपागता॥ देवैश्चप्रार्थितातत्ररूपयौवनशालिनी॥ २० ॥ ब्रह्मचर्येनतत्याजस्वर्गलोकंऽपिवृहद्गम् ॥ तस्यपुण्यप्रभावेनउषावाणसुताऽभवम् ॥ २१ ॥ अनिरुद्धःस्वयंब्रह्ममपाणिगृहीतवान् ॥ कलिनाप्रार्थितोदेवोममस्वामिस्विहेतवे ॥ २२ ॥ अर्चावितारमासाद्यामार्कण्डेयस्थलगतः ॥ स्वप्रसादस्यमहिमादशितस्तेनतत्रवै ॥ २३ ॥ अत्रैवस्थितिर्मर्यादोदारुरूपस्यमेपतेः ॥ अहंतस्याज्ञयास्वामिअम्बुकस्यसुताभवम् ॥ २४ ॥ रूपदिव्यसमायुक्तानाम्नाहंविजयैषिणी ॥ कृतंममैवमरणंत्वद्भ्रात्राबलखानिना ॥ २५ ॥ मकरंदस्यभगिनीभूत्वात्वांपातिमागता ॥ तेनदोषेणत्वद्भ्रातायातनांतंभ्रमगतः ॥ २६ ॥ राज्ञइन्नगठस्यैवगेहेगजपतेःस्वयम् ॥ इत्युक्त्वामौनमास्थायमैवनेवपतिनासह ॥ २७ ॥ होलिकासमयेप्रामेतिमलिनसिंहदुःखिता ॥ सुतांचंद्रावलीरम्यांस्वप्नतिसाददर्शह ॥ २८ ॥ रुरेदनिशिदुःखानिस्वसुतासिंहकातरः ॥ तदोदयोमहावीरोज्ञात्वारोदनकारणम् ॥ २९ ॥ शूरैश्चदशसाहस्रैस्साहस्रैर्बहुधैर्नृपतः ॥ एकाकीप्रययौवीरोयत्रचंद्रावलीगृहम् ॥ ३० ॥ महीपतिस्तुतच्छत्रुज्ञात्वाकारणमुत्तमम् ॥ पश्चाज्जगामकार्यार्थीसतुदुर्याधनांशकः ॥ ३१ ॥ बलीठाठमितिख्यातंग्रामंयादवपालितम् ॥ वीरसेनोनुपस्तत्रत्रिलक्षबलसंयुतः ॥ ३२ ॥ अष्टौसुताश्चतस्यासन्रूपयौवनशालिनः ॥ कामसेनःप्रसेनश्चमहासेनस्तथैवच ॥ ३३ ॥ सुखसेनोरूपसेनोविष्वक्सेनोमधुव्रतः ॥ मधुपश्चक्रमाज्जातायादवांशाश्चयादवाः ॥ ३४ ॥ तत्रगत्वाचकृष्णांशस्सभार्यांनरकेसरी ॥ दंडवत्प्रणतोभूत्वावीरसेनंमहीपतिम् ॥ ३५ ॥ मलनालिखितंपत्रंदत्वारज्ञमहामनाः ॥ दशभारंसुवर्णस्यपुनर्वासमर्चिकरत् ॥ ३६ ॥ व्यंजनानिविचित्राणिभुक्त्वायादवसंयुतः ॥ चंद्रावलीसमागत्यकुशलंचन्यवेदयत् ॥ ३७ ॥ प्रमोत्सुकाचभगिनीकृष्णांशंप्राहदुःखिता ॥ भवान्छब्दवयावीरतदाहचविवाहिता ॥ ३८ ॥ विंशददंततोजातंविस्मृतापितृमातृभिः ॥ समर्थेनत्वयावीरसंस्मृताभगिनीस्वयम् ॥ ३९ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवितंसफलंचमे ॥ बंधुदर्शनात्रेणसर्वचसफलंमम ॥ ४० ॥ प्रसन्नात्मादयस्तत्रभगिनीप्राहनम्रधीः ॥ जम्बुकनगृहसर्वलुठितंचलशालिना ॥ ४१ ॥ तस्यदुःखेनभूषणलोभयभीतोदिनेदिने ॥ महत्कष्टेनविजयोजम्बुकाच्चाभयोऽभवत् ॥ ४२ ॥ महीराजस्तुबलवान्शरोधनगरिमम ॥

मयाविवाहितोभ्राताब्रह्मातत्सुतयासह ॥ ४३ ॥ पुनश्चासिंहलद्वीपेजयताथैवयंगताः ॥ एवंविधानिदुःखानिवहूनिद्वभवनपितुः ॥ ४४ ॥
 अतस्त्वाप्रतिमुप्रीतावयंभगिनिर्किंकराः ॥ मृदुवाक्यमिति श्रुत्वातदाचंद्रावलीमुदा ॥ ४५ ॥ गेहंनिवासयामासस्वकीयप्रभविह्वला ॥
 एतस्मिन्नन्तरेधृतौमहीपतिरुपाययौ ॥ ४६ ॥ सभायांवीरसेनस्यराज्ञानैवसंस्कृतः ॥ वार्तांतरं समासाद्यतमुवाचमहीपतिः ॥ ४७ ॥
 निष्कासिताश्चेतसर्वैराज्ञाह्लादादयःखलाः ॥ चौरितो नृपतेःकोशोहीनजात्यैर्महबलैः ॥ ४८ ॥ तदातु कुठिताःसर्वैश्शुशियाल्यपुरेऽवसन् ॥
 छिद्रदृशीतुकृष्णाशोगेहेतवसमागतः ॥ ४९ ॥ चंद्रावल्याश्चैवदोलागृहीत्वासागमिष्यति ॥ सत्यं ब्रवीमिभूपालनान्यथावचनमम ॥ ५० ॥
 इति श्रुत्वावीरसेनज्ञात्वातत्सत्यकारणम् ॥ कामसेनं समाहूय चंद्रावलिपतिं सुतम् ॥ ५१ ॥ वचनं प्राहभोःपुत्रबंधनं कुरुतस्यैवै ॥
 इति श्रुत्वा कामसेनो विषमादाय दारुणम् ॥ ५२ ॥ भोजनाय ददौ तस्य ज्ञात्वा चंद्रावली तदा ॥ भ्रातुरंतिकमासाद्य पात्रमादाय साययौ ॥ ५३ ॥
 कामसेनश्च कुपितो गृहीत्वा दुर्ध्वे तसम् ॥ स्वप्रियां ताडयामास सदृशं तं तदा कुपत् ॥ ५४ ॥ गृहीत्वा भुजयोस्तौ विबंधनाय समुद्यतः ॥
 बंधनत्वं गते पुत्रे वीरसेने महबलः ॥ ५५ ॥ पुत्रानाज्ञापयामास तस्य बंधनहेतवे ॥ एतस्मिन्नन्तरे वीरोदोला मादाय सत्वरम् ॥ ५६ ॥
 सेनामध्ये समागम्य महद्युद्धमचीकरत् ॥ एकतो दशसाहस्रास्त्रिलक्षास्तु तथैव ते ॥ ५७ ॥ अहोरात्रमभ्युद्धं दारुणं रोमहर्षणम् ॥
 हतौ लक्षमहाशूरा उदयस्य सहस्रकाः ॥ ५८ ॥ शेषाः शत्रुदुस्सर्वे यादवाभयकातराः ॥ दृष्ट्वा पराजितान् सैन्यान् सत्पुत्रमहाबलाः ॥ ५९ ॥
 स्वान्गजांश्च समारुह्य कृष्णांशं रुरुधूरुषा ॥ सर्वोर्विदुलाल्बोभूमौ कृत्वा गजानान् ॥ ६० ॥ तेषामन्नाणिसच्छित्त्वा बध्नाति बलदर्पितः ॥
 इति श्रुत्वा वीरसेनः सूर्यभक्तिपरायणः ॥ ६१ ॥ सौरमस्त्रं समादाय तस्य सैन्यमदाहृतम् ॥ तेनास्त्रैर्वकृष्णांशः सहयोमूर्च्छितो भुवि ॥ ६२ ॥
 वीरसेनस्तु तं बद्धामोचयित्वा सुतान्वधूम् ॥ स्वगेहमागतस्तूर्णनानावाद्यान्यवाद्यत् ॥ ६३ ॥ हतशेषान्तदा वीराः कृष्णांशस्य युदश ॥
 हेतुं परिमलस्यो ग्रैस्सर्वमृदुस्तदादितः ॥ ६४ ॥ महीपतिं महधृतं तन्वाराजब्रवीदिदम् ॥ गच्छत्वमलनापुत्रलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ६५ ॥
 बद्धास्वभगिनीकांतं स्वबंधुमोचयाशुवै ॥ इति श्रुत्वा च स तु लक्षसेनासमन्वितः ॥ ६६ ॥ शीघ्रं गत्वा च नगरीं रोगधवलान् रुषा ॥ युद्धाभूतेव

लेतस्मिन्वीरसेनो नृपोत्तमः ॥ ६७ ॥ सौरमस्त्रमुपादाय दाहनार्थं समुद्यतः ॥ सज्जीभूते तदेतद्वेत्तु ब्रह्मानंदो महाबली ॥ ६८ ॥ ब्रह्मास्त्रेणैव सारं वार
 यामास वैरुषा ॥ दृष्ट्वा भयान्वितो भूपस्तमेव शरणं ययौ ॥ ६९ ॥ ब्रह्मानंदस्तु तं भूपं च न प्राह निभयः ॥ धूर्तवाक्येन हे भूप मद्रुधुवंधितस्त्वया ॥ ७० ॥
 अवध्याच सदानारी त्वत्सुतस्ताम ताडयत् ॥ अतस्त्वं भगिनी युक्तं स्वमुतं देहि मे नृप ॥ ७१ ॥ इति श्रुत्वा च नृपतिर्वचनं प्राहनम्रधीः ॥ मत्सुताय
 गृहे नास्तिकामसेनं गृहाण भोः ॥ ७२ ॥ इत्युक्त्वा वीरसेनश्च सुतं च द्रावलीतदा ॥ दत्त्वा तस्मै प्रसन्नात्मा तत्प्रस्थानमकारयत् ॥ ७३ ॥ ब्रह्मान
 न्दोऽपि बलवान्कृष्णांशेन समन्वितः ॥ सेनया शीतिसाहस्यया ययौ सार्द्धं महावतीम् ॥ ७४ ॥ मलनास्वमुतं दृष्ट्वा प्रेमविह्वलं कपिता
 स्नापयित्वा शुधाराभिर्द्विजातिभ्यो ददौ धनम् ॥ ७५ ॥ इति ते कथितं विप्रकृष्णांशं चरितं शुभम् ॥ शृण्वतां कलिपापघ्नं कथयिष्यामि वै पुनः ॥
 ७६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्युगखंडापरपरायैकलियुगीयेति हाससमुच्चये द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ ७७ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ चतुर्विंशोऽदके प्राप्ते कृष्णांशे बलशालिनी ॥ इष्युक्कुदशम्यां च कृतो राज्ञा महोत्सवः ॥ १ ॥ भोजयित्वा द्विजश्रेष्ठा
 न्दत्त्वा तेभ्यो हि दक्षिणाः ॥ स्वभृत्येभ्यस्तथा वित्तं यथायोग्यं क्रमाद्ददौ ॥ २ ॥ कार्तिक्यां शुभसंयोगे कृष्णांशो बलसंयुतः ॥ इन्दुलेन च
 संयुक्तो देवसिंहेन संयुतः ॥ ३ ॥ अयुतैः स्वर्णद्रव्यैश्च शूरैर्दशसहस्रैकैः ॥ ययौ बहिष्मतीस्थानेनानाभूपसमन्विते ॥ ४ ॥ एतस्मिन् प्रतरतत्र
 चित्ररेखा समागता ॥ वृतासतालिभिर्देवीचित्रयुतप्रपूजिनी ॥ ५ ॥ गंगामध्ये महारम्यं नानाया मयंतया ॥ कृतं कौतूहलयुतं वहत्सं वसम
 न्वितम् ॥ ६ ॥ आगतास्तत्र राजानाना तद्दर्शनोत्सुकाः ॥ तदोदयो देवयुतो जयते न समन्वितः ॥ ७ ॥ शतशूरैश्च सहितो दर्शनार्थमुप
 ययौ ॥ चित्ररेखामहारम्यावाल्मीकनृपतेः सुता ॥ ८ ॥ ददर्श सुंदरं कान्तं मिदुलं शशिवन्मुखम् ॥ येन स्वप्नांतरैरम्यं सार्द्धं मुक्तं ते यः सुखम् ॥
 ९ ॥ तमाह्लादमुतं ज्ञात्वा साभि नंदनं देहजा ॥ कृत्वा मोहमयं जालं शुभभूतं तद्दुलम् ॥ १० ॥ हत्त्वा स्वयं वरेभ्यः परमानंदमाययौ ॥
 पुनराहृत्य तं मायां स्वगेहाय ययौ मुदा ॥ ११ ॥ कृष्णांशस्तु तदा बुद्धान ददर्श स्वकं शिशुम् ॥ देवसिंहं बोधयित्वा पप्रच्छ क्व गतः शिशुः ॥
 १२ ॥ कालज्ञो देवसिंहोऽपि मोहितश्चित्रमायया ॥ न ज्ञातस्तेन वै बालः क्व गतः केन वा हतः ॥ १३ ॥ विस्मितं देवसिंहं च दृष्ट्वा कृष्णांश

कोबली ॥ रुरोदौचेस्तदागाढचित्रमायाविमोहितः ॥ १४ ॥ श्रुत्वातुरोदनंतस्यखलस्तत्रमहीपतिः ॥ ययौशीअंप्रसन्नात्मायत्राह्लादस्वय
स्थितः ॥ १५ ॥ रुदित्वातत्रैवाढवचनप्राहनम्रधीः ॥ उदयोनामतेप्रातमोहयित्वाभेदेनतौ ॥ १६ ॥ देवमिन्दुलेमवसौहत्वाधारसुरो
पितम् ॥ प्रत्यक्षचमयादृष्टेनवीरेणवैकृतम् ॥ १७ ॥ शतस्वर्णचमेदत्त्वाविनयेनावरोधितः ॥ देवसिंहस्ततोबुद्धयानज्ज्ञाततेनयत्कृतम् ॥
॥ १८ ॥ इतिश्रुत्वातुवचननिश्चयनाधिगच्छति ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तितौवीरौरोदनेतौ ॥ १९ ॥ तद्वियोगेनकृष्णांशस्वदेहत्यमुद्यतः ॥
आह्लादोनिश्चयज्ञात्वाभाषितंचमहीपतिः ॥ २० ॥ कृष्णांशताडयामासवैतसैश्चर्मकृतैः ॥ तस्यमातातथापत्नीभगिनप्रमदुःखिताः ॥
॥ २१ ॥ आह्लादबोधयामासुर्धूर्तमायाविमोहितम् ॥ नवोधितस्तदावीरश्चित्रमायाविमोहितः ॥ २२ ॥ तदपुष्पवतीदेवीस्वपतिप्रातृपी
डितम् ॥ दृष्ट्वातत्रगताशीअंपतिदुःखेनदुःखिता ॥ २३ ॥ विनापराधंकृष्णांशोमहानिदामवासवान् ॥ तदावेदविदोविप्राआह्लादंप्रादुरूर्जि
तम् ॥ २४ ॥ वधस्त्यागःसमोज्ञेयोयोग्यबुद्ध्याविचारय ॥ इत्युक्तःसतुरीयात्मापुत्रशोकेनदुःखितः ॥ २५ ॥ चांडालांश्चसमाहूयवध्ना
तंपुत्रघातिनम् ॥ दत्त्वातेभ्यःसपत्नीकंवधंकुरुतमाचिरम् ॥ २६ ॥ अस्यनेत्रसमुत्पाद्यमांदर्शयतसंयुताः ॥ इतिश्रुत्वागतास्तेवैगहने
व्याघ्रसेवितम् ॥ २७ ॥ देवसिंहस्ततोगत्वादत्त्वातेभ्योमहद्वनम् ॥ संप्राप्यदंपतीवीरश्चांडालेभ्योवनंययौ ॥ २८ ॥ बलवानेस्तुयापत्नी
गजमुक्तापतिव्रता ॥ दंपतीपालयामासमुद्भगेहमुदयुता ॥ २९ ॥ चांडालास्तेतुसंगत्यमृगेनेत्रचतंदुः ॥ देवसिंहस्तदागत्यक्रोधात्माच
तमब्रवीत् ॥ ३० ॥ धिक्त्वांपापंपदुराचारंस्वयमेहिमितःसखा ॥ जीवतस्त्वत्सुतोभूमौतदन्वेषणेतेवे ॥ ३१ ॥ यास्यामिविवाध्राह्मन्सत्यं
सत्यंब्रवीम्यहम् ॥ इत्युक्त्वाप्रययौवीरःशंशियाख्यपुरंशुभम् ॥ ३२ ॥ गजमुक्तामनुज्ञाप्यदंपतीप्राप्यनिर्भयः ॥ मयूरनगरंरम्यनिशिवांसमा
ययौ ॥ ३३ ॥ मकरंदंस्तुबलवाञ्ज्ञात्वातत्सर्वकारणम् ॥ स्वसुःपतिंचमगिर्नोस्वतिंप्रणान्यवासयत् ॥ ३४ ॥ धर्ममाराधयामासयज्ञैर्नानाविधैःस्त
वैः ॥ प्रसन्नोधर्मराजश्चमकरन्दमुवाचद ॥ ३५ ॥ अभिनंदनमूपस्यमुताचित्रप्रपूजिनी ॥ नाट्यात्मजोकेशरिणितत्सखीदंभोविदा ॥ ३६ ॥
केज्जारिण्यागुरुज्ञैःकुतुकोयोगरूपधृक् ॥ तेनप्रसारितामायाशतयोजनमन्तरा ॥ ३७ ॥ शृङ्गभिर्दुर्गमाभूमिःशत्रुपाषाणकारिणी ॥

चित्रगुप्तप्रभवेनभिर्भयोभूषितः स्वयम् ॥ ३८ ॥ चित्ररेखाभूपसुताजयंतस्तुतयाहृतः ॥ नररूपधरोरात्रौशुककरूपधरोदिने ॥ ३९ ॥
 इन्दुलश्चस्थितोदुःखीचित्रमायाविमोहितः ॥ कृष्णांशश्चभवान्देवः सहितः सूर्यवर्मणा ॥ ४० ॥ मयादत्तानियंत्राणिगृहीत्वातेमुदायुताः ॥
 चित्ररेखांसमागत्यनृत्यादीस्तैः समंकुरु ॥ ४१ ॥ मोहयित्वाचतर्दिर्वापिठित्वातन्मतंशुभम् ॥ पुनरागच्छवैशीश्रसैन्ययोगंपुनः कुरु ॥ ४२ ॥
 इत्युक्तवान्तर्दधेद्वस्मराजाविस्मयान्वितः ॥ कृष्णांशं वर्णयामासयथाधर्मेणभाषितम् ॥ ४३ ॥ फाल्गुनेमासिसंप्रतित्रयस्तेयोगिरूपिणः ॥
 ययुरित्रगटंरम्यंनृत्यगीतविशारदाः ॥ ४४ ॥ मृदंगांकस्तदादेवोमकरंदविपंचिवान् ॥ नृत्यगानकरोवीरः कृष्णांशः सर्वमोहनः ॥ ४५ ॥
 मोहयित्वाचनगरं तथागजपातितृपम् ॥ सकुलंचसैन्यंचतुष्टोराजाश्रवीदिदम् ॥ ४६ ॥ वाछितं ब्रूहिमेयोगिन्सश्रुत्वाप्राहनम्रधीः ॥
 देहिमेसूर्यवर्माणंस्वसुतंकार्यहेतवे ॥ ४७ ॥ कृत्वाकार्यमहंशीघ्रपुनर्दास्यामि ते सुतम् ॥ विधिनानिर्मितोयमौराजभिर्विश्वरक्षणम् ॥ ४८ ॥
 इतिश्रुत्वागजपातिर्देत्वातेभ्यःस्वकंसुतम् ॥ स्वराज्ञीमाययौराजागतास्तेकार्यतत्पराः ॥ ४९ ॥ पक्षमात्रेणबाहीकंनगरंप्रययुमुदा ॥
 धर्मदत्तानियंत्राणिगृहीत्वाशत्रुमंदिरम् ॥ ५० ॥ आययुलस्यतत्त्वज्ञानृपमोहनतत्पराः ॥ सर्वेचनागराः प्राप्तास्तत्रक्षत्रगणमुदा ॥ ५१ ॥
 मोहितास्तैश्चतेसर्वगीतनृत्यविशारदैः ॥ महद्भ्रन्ददौतेभ्यस्तोमरान्वयसंभवाः ॥ ५२ ॥ तानादायपुनर्भूषःस्वगेहमभिनंदनः ॥
 आययौगेहनृत्यार्थीकारयामासवैपुनः ॥ ५३ ॥ मकरंदस्तदावीणांमृदंगंभीष्मजोबली ॥ मंजरिंमूर्यवर्मचकृष्णांशोगाननृत्यकम् ॥ ५४ ॥
 गृहीत्वामोदयामासुनरिवृन्दान्महोत्तमान् ॥ चित्ररेखास्वयंदृष्ट्वातेषामोहनहेतवे ॥ ५५ ॥ मायांनिर्वापयामासनिष्फलासाऽभवत्क्ष
 णात् ॥ मोहितातैश्चसादेवीतानुवाचमुदान्विता ॥ ५६ ॥ वाछितं ब्रूहिमेवीरकृष्णांशश्चाहतांवधूम् ॥ शुकंदेहिचमेदेविनेचेच्छा
 पंददाम्यहम् ॥ ५७ ॥ इतिश्रुत्वाचित्ररेखाशोकव्याकुलचेतना ॥ कृष्णांशयोगिनिंप्राहसत्यकथयकोभवान् ॥ ५८ ॥ इद्राद्यादेवतास्सर्वे
 मयानिर्मितमायया॥मोहिताःक्षणमात्रेणनभवान्मोहितोमया ॥ ५९ ॥ देवोनारायणोवापिधर्मोवापिशिवः स्वयम् ॥ इत्युक्तस्सतुकृष्णांशोवच
 नंप्राहनिर्भयः ॥ ६० ॥ उदयोनाममराज्ञिदेवसिंहोऽयमुत्तमः ॥ मच्छालोमकरंदोऽयंमूर्यवर्मोतथाविधः ॥ ६१ ॥ इन्दुलस्यवियोगेनवयंया

गित्वमागताः ॥ मङ्कुरुश्चतथोन्मादीसंकुलस्तद्वियोगतः ॥ ६२ ॥ शुक्रं देहि महामाये इंदुलं देहि वायदि ॥ इत्युक्त्वा शुक्रो दक्षे ह इंदुलमहा-
बल ॥ ६३ ॥ दर्शनं देहि मे शीघ्रं नो चेत्प्राणांस्त्यजांम्यहम् ॥ इत्येवं वादिनं वीरं चित्रे स्वा महोत्तमा ॥ ६४ ॥ कृत्वा लज्जां पुनः प्राह मां च पुत्रं गृहाण
भोः ॥ कृत्वा नरमयं रूपं स्वकान्तं सर्वसुंदरम् ॥ ६५ ॥ पति त्वा तच्चरणयो रुरो दक्षे च दंपती ॥ तथा विधौ च तौ दृष्ट्वा कृष्णां शो हयं संयुतः ॥ ६६ ॥
इंदुलैर्नैवल्लिखितं गृहीत्वा पत्रमुत्तमम् ॥ धर्मयंत्रप्रभावेन मयूरनगरं ययौ ॥ ६७ ॥ सूर्यवर्मा गतो गेहं मकरदेनमानितः ॥ देवसिंहे स्तुबलान्
हीत्वा पत्रमुत्तमम् ॥ ६८ ॥ ययौ मनोरथारूढो यत्राह्लादः शुचान्वितः ॥ को भवानिति तं प्राह महोन्मादो विदुश्यते ॥ ६९ ॥ देवसिंहं च मां वि-
द्विन्वन् पुत्रान्वेषणे रतम् ॥ पत्रं गृहाण भो वीरल्लिखितं त्वत्सुते न वै ॥ ७० ॥ इति श्रुत्वा स आह्लादश्चाह्लादं परमाप्तवान् ॥ ज्ञात्वा तत्कारणं सर्व-
यथाविधिसुतो हतः ॥ ७१ ॥ महोपतिं समाहूय वचनं प्राहनम्रधीः ॥ सत्यं कथय मे भूषकृष्णां शो न हतस्तुतः ॥ ७२ ॥ सहेवाच श्रुतं वीरकृ-
ष्णां शो न यथा हतम् ॥ इत्युक्त्वा तु विहस्य शुक्रो कार्यं सिद्धिमुपागतः ॥ ७३ ॥ आह्लादः क्रोधोऽपि तत्राक्षः के शाना कृष्यंतमुदा ॥ वेतसैस्ताडयामा-
सस्वहस्तेन पुनः पुनः ॥ ७४ ॥ श्रुत्वा परिमलो राजसपत्नीं कस्मै समागतः ॥ बहुधामो दयामास रामां शं बहुरूपिणम् ॥ ७५ ॥ अरे धूर्तं महापा-
पिन्मदं धूर्ध्वा तितस्तव्या ॥ गतो यत्र मम प्राणस्संकुलं त्वानयाम्यहम् ॥ ७६ ॥ तदा महोपतिर्दुःखीनिः श्वसो मौनमास्थितः ॥ तद्वंद्यं हृदि सं-
स्थाप्य महापीडामवाप्तवान् ॥ ७७ ॥ एतस्मिन् त्रते वीरो बलखानिः समागतः ॥ विमुच्य मातुलं धूर्तो ज्येष्ठवधाच्च दुःखितः ॥ ७८ ॥ स च कारव-
वाहार्थं मुद्गो गंग्रातुं जयैव ॥ नेत्रां सिंहो नृपः प्राप्नो लक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ७९ ॥ तारकश्च सभाया तस्माद्विशूरसहस्रकैः ॥ वीरसेनः स्वयं प्रातः शूर-
साङ्गं नवायुतैः ॥ ८० ॥ तालनश्च ततः प्राप्नो लक्षसैन्यसमन्वितः ॥ सूर्यवर्मा तथा प्राप्नो लक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ८१ ॥ ब्रह्मानंदः स्वयं प्रातः द्वि-
लक्षबलं संयुतः ॥ आह्लादश्च शुचाविष्टो लक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ८२ ॥ हांबंधोऽक्रगतस्त्वं वै मां त्यक्त्वा पुरुषाय मम ॥ इत्युक्त्वा प्रययौ वीरः शोक-
व्याकुलचेतनः ॥ ८३ ॥ बलखानिस्तु बलवैल्लक्षसैन्यसमन्वितः ॥ देवसिंहेन सहितो बालीकं प्रत्यसौ गमत् ॥ ८४ ॥ अहोरात्रप्रमाणेन मासै-
कः पथिवै गतः ॥ ज्येष्ठकृष्णस्य पंचम्यां बालीकग्राममाप्तवान् ॥ ८५ ॥ व्यूहः स्वकीयसैन्यानां रचितो बलखानिना ॥ एकोऽथः स्थितो

युद्धे तत्पश्चात्संस्थिता गजाः ॥ ८६ ॥ पंचाशतः क्रमात्तेषां वाजिनश्च शतं शतम् ॥ तेषां पश्चात्क्रमाज्ज्ञेयाः पत्तयो दशसंस्थिताः ॥ ८७ ॥
 एकासेना च ज्ञेया सा तत्प्रमाणं ब्रवीम्यहम् ॥ एको रथो गजस्त्वैव शतार्द्धं तु ह्यस्तु ये ॥ ८८ ॥ सेनायां पंचसाहस्राः शतं च तत्तथा स्मृताः ॥
 पंचायुतानि सेनायां सर्वे पदचराः स्मृताः ॥ ८९ ॥ एवं विधाश्च ताः सेना बलखाने श्वपोडश ॥ गजास्तु दुशसाहस्रामदमत्ताः पृथग्ययुः ॥ ९० ॥
 युद्धेऽस्मिन्गणितं द्वैवं शूराः शत्रुप्रहारिणः ॥ अभिनंदनभूपत्यम्लेच्छाः पैंशाचधर्मिणः ॥ ९१ ॥ त्रिलक्षाश्च ह्यारूढा एकलक्षाश्च तन्नि
 पाः ॥ एकलक्षापदचरा मुशुंडी परिघायुधाः ॥ ९२ ॥ तोमरान्वयसंयुक्ताः क्षत्रियाः प्रयुतानिवै ॥ गजस्थान्तत्रसंप्राप्ता यत्राह्लादम
 हाचमूः ॥ ९३ ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धं तु मुलरोमहर्षणम् ॥ मदमत्ताश्च ते सर्वे निर्भयारणमाययुः ॥ ९४ ॥ सप्तहोरात्रमभवद्युद्धं
 समरशालिनाम् ॥ बालीकस्याद्धं सेना च क्षयं नीता च तैर्नृपैः ॥ ९५ ॥ एकलक्षाहताः सर्वे बलखाने श्वसैन्यपाः ॥ हाहाभूते शत्रुसैन्ये भयभी
 ते दिशो गते ॥ ९६ ॥ हर्षिता बलखान्याद्याजयदुर्गे वचोऽब्रुवन् ॥ दृष्ट्वै सैन्यविनाशं च राज्ञः सप्तकुमारकाः ॥ ९७ ॥ कौरवांश्चाश्च ते
 जमुयत्र जातो महारणः ॥ महानंदश्च नंदश्च परानंदो पनंदकौ ॥ ९८ ॥ सुनंदश्च सुरानंदः प्रनंदः क्रमतो भवाः ॥ गजस्थान्ते महवी
 रास्तोमरान्वयसंभवाः ॥ ९९ ॥ सेनां जघ्नुः शरैस्तीक्ष्णैर्बलखानेर्महात्मनः ॥ भयभीताश्च ते सर्वे बलखानिमुपाययुः ॥ १०० ॥ दृष्ट्वा सै
 न्यं पराभूतं बलखानिस्तदारुषा ॥ अभ्यधावतवेगेन कपोतस्थो महाबली ॥ १०१ ॥ नंदं प्रतितथा देवः परानंदं च तालनः ॥ उपनंदं सूयर्वमा
 सुनंदं प्रतितारकः ॥ १०२ ॥ नेत्रसिंहः सुरानंदं प्रनंदं प्रतियादवः ॥ युध्यमानास्तु ते सर्वे परस्परवधौषिणः ॥ १०३ ॥ दिनार्द्धमभवद्युद्धं बहु
 वीरप्रणाशनम् ॥ पराजितास्तु ते पुत्रा बालीकस्य महाबलाः ॥ १०४ ॥ त्यक्त्वा युद्धं युगेर्हं भीरुका बलखानिना ॥ दृष्ट्वा तेषां बलचोरमभि
 नंदनभूमिपः ॥ १०५ ॥ कुतुर्कचसमाहूय नाट्यां केशरिणितथा ॥ कथितं कारणं राज्ञायथाजातः पराजयः ॥ १०६ ॥ इति श्रुत्वा तु कुतु
 स्तमाश्वास्य महीपतिम् ॥ सध्या त्वाशां वर्तिमायां महादेवेन निर्मिताम् ॥ १०७ ॥ तत्सैन्यं मोहयामास शिलाभूतमचेतनम् ॥ तदो केशरि
 णी नाट्या अप्रैवद्धा महाबलान् ॥ १०८ ॥ राज्ञः पार्श्वमुपगम्य दत्त्वा तान्गोहमाययौ ॥ बालीकश्च प्रसन्नात्मा बद्धा तां निगैर्दंडैः ॥ १०९ ॥

लुटितं द्रविणं तेषां कोशमध्यसमाक्षिपत् ॥ देव्याश्चरदानेन देवासिंहोभयातुरः ॥ ११० ॥ महावर्तसमागम्य स्वर्णवत्यै न्यवेदयत् ॥ ज्ञात्वा
 स्वर्णवतीं देवीं सर्वविद्याविशारदा ॥ १११ ॥ इयेन मूर्तिसमास्थाय ययौ पुष्पवतीं प्रति ॥ दृष्ट्वा तु दंपती तत्र मकरं दृष्ट्वेति ॥ ११२ ॥ रुदित्वा क
 थयामास यथा प्राप्तः पराजयः ॥ कृष्णांशस्तु तदा दुःखमिह करन्दं वचोऽब्रवीत् ॥ ११३ ॥ गच्छ वीरमया सा ह्र्मद्रुर्वथ न गतः ॥ कुलक्षयमहत्पापं सु
 प्रोक्तं पूर्वसुरिभिः ॥ ११४ ॥ निमग्नान्दुःखजलधौ स मुद्धरममप्रिया ॥ इति श्रुत्वा तु तच्छयालः शूरायुतसमन्वितः ॥ ११५ ॥ संन्यस्तं वेपथुमास्थाय खड्ग
 चर्मसमन्वितः ॥ कृष्णांशेन हयारूढो बाह्वीकं त्वरितो ययौ ॥ ११६ ॥ तदा स्वर्णवतीं देवीं पुष्पवत्या समांन्वितः ॥ इयेन हिरण्यमुपास्थाय ययौ यत्र बहिर
 णः ॥ ११७ ॥ सच्छित्त्वा शार्ङ्गं माथं बोधयित्वा स्वसैनिकान् ॥ रोगो धनं गतं स्य बाह्वीकस्य महात्मनः ॥ ११८ ॥ दृष्ट्वा तां च द्रुमं सुकोत्कुल
 तया सह ॥ पुनश्च शार्ङ्गं माथं प्रेषयामास तान् प्रति ॥ ११९ ॥ छित्त्वा सासकलं माथं बद्धा तौ दैत्यसन्निभौ ॥ नगरं दाहयामास तस्य भूषणं पश्यमाथ य
 ॥ १२० ॥ नदाहो दाहमापन्नो न भस्मी भस्मवान्खलु ॥ मायया च कृते चित्रं देवीं स्वर्णवतीं स्वयम् ॥ १२१ ॥ तदा पुष्पवतीं देवीं हत्वो केशरिणं रूपा ॥
 तन्मांसैस्तर्पयामास गृध्रगोमायुवायसान् ॥ १२२ ॥ कुतुं कंच तथा भूतं हत्वा स्वर्णवतीं स्वयम् ॥ कारागरे लोहमये स्थितान् वीरानमोच
 यत् ॥ १२३ ॥ पुनरागम्य सा देवी तया सा ह्र्मद्रुमं भानना ॥ मकरन्दः स्थितो यत्र कृष्णांशेन समन्वितः ॥ १२४ ॥ तेषां वै विस्मिताश्चासञ्ज्ञा
 त्वा देव्या विमोहिताः ॥ क्रोधवन्तो महावीरा युद्धाय समुपाययुः ॥ १२५ ॥ पुनश्चासत्तियुद्धं सैनयोरुभयोर्मिथे ॥ बलखानि महानंदेन द
 श्वाह्लादमाययौ ॥ १२६ ॥ परानंदं स्तथा देवं तारकं चोपनंदनः ॥ सुनन्देन त्रिसिंहं च मुरानंदं दंश्च तालनम् ॥ १२७ ॥ प्रनन्दो विरसेन च ब्रह्मा
 नन्दं स भूपतिः ॥ गजस्थिताश्च ते सर्वे धनुर्धरा यणाः ॥ १२८ ॥ अहोरात्रमभूद्वृत्तेषां चतुस्रं क्रमात् ॥ एतस्मिन् तरे रात्रौ चित्रेखा समाग
 ता ॥ १२९ ॥ स्वर्कयान्याकुलीभूतां स्तां दृशांश्च विलोक्य वै ॥ चित्रगुप्तं तदा ध्यात्वा चित्रमायामचक्रिम् ॥ १३० ॥ नानातद्वाधवाश्चासन् बहुधा च
 भिनंदनः ॥ तां दृष्ट्वा विस्मिताः सर्वे भयभीताश्च दुदुधुः ॥ १३१ ॥ त्यक्त्वा युद्धमर्थमिदं शोकव्याकुलचेतनाः ॥ पंचयोजनमागत्य ततो वासमकार
 यत् ॥ १३२ ॥ संध्याकाले तमोभूते निरुत्साहा महाबलाः ॥ हाकृष्णांशमहाबाहोशरणगतवत्सलः ॥ १३३ ॥ इदुलस्ते कुमारोऽयं संहतश्चित्रे खया ॥

तथाविमोहितावीरवयंतेशरंगताः ॥ १३४ ॥ इत्युक्त्वारोदनंचक्रुःकगतोऽसिमहामते ॥ तदाकोलाहलश्चासीदुदतांबलशालिनाम् ॥ १३५ ॥
 आह्लादंगहयित्वातेमूर्छिताभुविविह्वलाः ॥ आह्लादस्तुतथाश्रुत्वावप्रपाताहतःस्वयम् ॥ १३६ ॥ उन्मादिवत्तादभूत्वाताडयामासवक्षसम् ॥
 एतस्मिन्नंतरेयोगीकृष्णांशोभगवत्कलः ॥ १३७ ॥ चंद्रोदयेस्वयंप्रातश्चाष्टम्यांभृगुवासरे ॥ शूरश्चदशसाहस्रैर्मकरंदेनसंयुतः ॥ १३८ ॥
 तत्सेनलुंठयामासपालितांबलखानिना ॥ जित्वातान्सर्वभूपालान्गृहीत्वाविपुलंधनम् ॥ १३९ ॥ पंचशब्दस्थितंवंधुंप्रत्यागत्यजगज्जै ॥ तस्यश
 ब्देनशेषांशोबोधितोबलशालिना ॥ १४० ॥ अकुनंशुभमालोक्यभुजवुत्थायवीर्यवान् ॥ स्वोकेनिवेशयामासकृष्णांशोयगह्वरपिणम् ॥ १४१ ॥
 स्नापयित्वाश्रुधाराभिःकृष्णांशंप्रेमविह्वलः ॥ दत्त्वाद्विजातिमुख्येभ्योवर्णयामासकारणम् ॥ १४२ ॥ कृष्णांशोऽपिप्रसन्नात्मास्वकार्यांस
 कलांकथाम् ॥ वर्णयित्वाथाभूतांपुनर्बालीकमाययौ ॥ १४३ ॥ चित्रविद्यांस्वयंकृत्वापाठितांचित्ररेखाया ॥ बद्धाभिनंदनंभूपंसमुत्तंच
 समन्त्रिणम् ॥ १४४ ॥ विवाहंकारयामासजयंतस्यतयासह ॥ बालीकस्तुप्रसन्नात्मादत्वाचविपुलंधनम् ॥ १४५ ॥ स्वसुतांचित्ररेखांच
 जयन्तायमुदाददौ ॥ शतंगजान्ह्यास्तत्रसहस्रांश्चधनैर्युतान् ॥ १४६ ॥ शतंदासांस्तथादासीजयंतायस्वयंददौ ॥ प्रस्थानंकरयामासव
 लखनैर्महात्मनः ॥ १४७ ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तास्तेसर्वेचमहावतीम् ॥ स्वस्वंगेहंययुस्सर्वेभूपश्चाह्लादमानिताः ॥ १४८ ॥ इतितेकथितं
 विप्रचरित्रंकलिनाशनम् ॥ शृण्वतांसर्वपापघ्नकथयिष्यामिवैपुनः ॥ १४९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गखण्डापरपयो
 गेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ सुतउवाच ॥ कृष्णांशेचगृहंप्रातेचेन्दुलेचविवाहिते ॥ महीपतिस्सदादुःखिदेहलंप्र
 तिचागमत् ॥ १ ॥ वृत्तान्तंचनृपस्याग्रेकथयित्वासतारकः ॥ परंविस्मयमापन्नःकृष्णांशंचरितंप्राति ॥ २ ॥ एतस्मिन्नंतरेमंत्रिचंद्रभट्ट
 उदारधीः ॥ भूमिराजंवचःप्राहशृणुपार्थिवसत्तम ॥ ३ ॥ मयाचाराधितादेवैषैकृष्णांशोवैश्वकर्षिणी ॥ त्रिवर्षतिचतुष्टाभृद्भूदाभयहारिणी
 ॥ ४ ॥ तथादत्तंशुभंज्ञानंकुमतिध्वंसकारणम् ॥ ततोऽहंज्ञातवान्भूत्वाकृष्णांशंप्रतिभृपते ॥ ५ ॥ चरित्रवर्णयामासतस्यकल्मषना
 शनम् ॥ इत्युक्त्वासचशुद्धात्माग्रंथंभाषामयंशुभम् ॥ ६ ॥ माहात्म्यदेविभक्तानांश्रावयामासवैसभाम् ॥ तच्छ्रुत्वाभूमिराजस्तुविस्मि

तश्चाभवत्क्षणात् ॥ ७ ॥ महापतिस्तदाप्राह दिव्या धवलदर्पितः ॥ उदयोनामवलान्यस्यैवर्णिताकथा ॥ ८ ॥ चत्वारो वाजिनो
 दिव्याजलस्थलसगश्चेत् ॥ शीघ्रतांश्च समाहृत्य स्वयं भूपवलीभव ॥ ९ ॥ इति श्रुत्वा स नृपतिः श्रुतवाक्यविशारदम् ॥ आहूय कुन्दनसलंप्रेषया
 माससत्वरम् ॥ १० ॥ महावर्तिसमागत्य सदूतो भूषति प्रति ॥ उवाच वचनं प्रेम्णा महीराजस्य भूषतेः ॥ ११ ॥ वाजिनस्ते हि चत्वारो
 दिव्यरूपाः शुभप्रभाः ॥ दर्शनार्थं तव वधून् वलानां सममात्मजा ॥ १२ ॥ तया हूता न्हयान्मूढे हि मे विस्मयं त्यज ॥ नो चेद्देलामि
 ना सर्वैश्च यस्यास्य तिसै न्यपाः ॥ १३ ॥ इति श्रुत्वा वचो घोरां समूषो भयकातरः ॥ आह्लाददीन् समाहूय वचनं प्राहनम्रधीः ॥ १४ ॥
 दयान्स्वान्स्वान्मुदा देहि मदीयं वचनं कुरु ॥ इति श्रुत्वा स आह्लादो ध्यात्वा सर्वभर्या शिवाम् ॥ १५ ॥ उवाच मधुरं वाक्यं शृणु भूष
 शिवप्रिय ॥ यत्र नः संस्थिताः प्राणास्तत्र ते वाजिनः स्थिताः ॥ १६ ॥ न दारुण्यमो वर्यं राजन्सत्यं सत्यं न चान्यथा ॥ इति श्रुत्वा
 वचस्तस्य राजा परिमलो बली ॥ १७ ॥ शपथं कृतवान् चो रं शृण्वतां वलशालिनाम् ॥ भोजनं ब्रह्ममांसस्य पानीयं गोऽमृजोपमम् ॥ १८ ॥
 शय्यास्त्वमावृतः शब्रिह्नहृत्योपमासभा ॥ मम राष्ट्रं च युष्माभिर्वासः पापमयो महान् ॥ १९ ॥ इति श्रुत्वा तु शपथं देवकीशो कृतत्परा ॥
 चकारोदनं गाढं स गेहजनविग्रहा ॥ २० ॥ पंचविंशान्दके प्राप्ते कृष्णां शोयोगतत्परे ॥ भाद्रशुक्लचतुर्दश्यां तद्देहाद्धर्मतत्पराः ॥ २१ ॥
 निर्ययुः कान्यकुब्जं ते जयचंद्रेण पालितम् ॥ स्वर्णवत्या पुष्पवत्या स हिताश्चित्ररेखा ॥ २२ ॥ इदुलः प्रययौ शीघ्रमयुताश्वैरुत्तह ॥
 करालहयमारुह्य पंचशब्दं च तत्पिता ॥ २३ ॥ कृष्णां शोविंदुलारूढो देवकीमनुसंययौ ॥ त्यक्तवाते भूपते ग्रामं सर्वसं पत्समन्वितम् ॥ २४ ॥
 पथित्र्यहमुषित्वा ते जयचंद्रमुपाययौ ॥ नत्वा तं भूपतिं प्रेम्णा कथित्वा सर्वकारणम् ॥ २५ ॥ उषित्वा शीतलास्थाने पूजयामास चंडिकाम् ॥
 जयचंद्रस्तु भूपाले देवसिंहे न वर्णितः ॥ २६ ॥ तेभ्यश्च न दौर्वा त्तिनृपः परिमलाज्ञया ॥ कुठितो देवसिं हस्तु गत्वा कृष्णां शिशुतमम् ॥ २७ ॥
 कथित्वा कारणं सर्वैश्च श्रुत्वारोषमादधौ ॥ त्वरितं विंदुलारूढो हयपंचशतवृतः ॥ २८ ॥ लुंठयामास नगरं पालितं लक्षणेन तत् ॥ दृष्टांतल
 क्षणो विरोहस्ति नः पृष्ठमास्थितः ॥ २९ ॥ शरेण ताडयामास कृष्णां शहदयं दृढम् ॥ निष्फलत्वं गतो वाणो विष्णुर्भजेण प्रेरितः ॥ ३० ॥

विस्मितः सुतुभूपालो वाहनाद्भूमिमागतः ॥ नत्वा तच्चरणौ दिव्यौ कुलिशादिभिरन्वितौ ॥ ३१ ॥ तुष्टावदं डवद्धत्वालक्षणैर्गद्गदगिरा ॥
 ॥ लक्षण उवाच ॥ वैष्णवं विद्धि मां स्वाभिनिष्पन्नपूजनतत्परम् ॥ ३२ ॥ जानेऽहं त्वां महाबाहो कृष्णशक्त्यवतारकम् ॥ त्वद्वक्त्रे को
 हिमे बाणो निष्फलः कुरुते भुवि ॥ ३३ ॥ क्षमस्व मम दौरात्म्यं नाथ ते मायया कृतम् ॥ इत्युक्त्वानेन सहितो जयचंद्रमहीपतिम् ॥ ३४ ॥ गत्वा तत्क
 थयामास यथा प्राप्तं पराजयम् ॥ नृपस्तयोः परिक्षार्थे यौ तुच्छाया विमोहितौ ॥ ३५ ॥ गजौ कुवलयापीडौ न्यक्तवाञ्छीतलास्थले ॥ तदुहा
 दोदयौ वीरौ गृहीत्वा तौ स्वलीलया ॥ ३६ ॥ चकर्षतुर्बलत्पुच्छे कोशमात्रं पुनः ॥ मृतौ कुवलयापीडौ हृद्भाराजाभयातुरः ॥ ३७ ॥ ददौ रा
 जगृहं ग्रामं तयोरेथ प्रसन्नधीः ॥ इषशुक्ले तु संप्राप्तं लक्षणो नाम वैबली ॥ ३८ ॥ नृपाज्ञया यौ शीघ्रं तैश्च दिग्विजयं प्रति ॥ सप्तलक्षबलैस्साद्ध
 तालनाद्यैश्च संयुतः ॥ ३९ ॥ वाराणसीपुरीं प्राप्य रुरोधनगरं तदा ॥ रुद्रवर्माच भूपालो गौडवंशयशस्करः ॥ ४० ॥ पंचायुतैः स्वसैन्यैश्च साद्ध
 युद्धार्थमागतवान् ॥ याममात्रेण तं जित्वा षोडशोऽब्दस्य वैकरम् ॥ ४१ ॥ कोटिमुद्रामयं प्राप्य जयचंद्राय चार्पयत् ॥ मागधेशं पुनर्जित्वा नाम्ना
 विजयकारिणम् ॥ ४२ ॥ विशदब्दकरं प्राप्य स्वभूपाय समार्पयत् ॥ पंचकोट्यश्च वै मुद्राराजतस्य पुनर्ययौ ॥ ४३ ॥ अंगदेशपतिं भूपमायाव
 र्माणमुत्तमम् ॥ सैन्यायुतयुतं जित्वा विशदब्दस्य वैकरम् ॥ ४४ ॥ कोटिमुद्राश्च संप्राप्य स्वभूपाय समार्पयत् ॥ वंगदेशपतिं वीरोलक्षणो वैयु
 तश्च तैः ॥ ४५ ॥ लक्षसैन्ययुतं भूपंकालीवर्माणमुत्तमम् ॥ अहोरात्रेण तं जित्वा महद्युद्धे नलक्षणः ॥ ४६ ॥ विशदब्दकरं प्राप्य कोटिस्वर्णमयं
 तदा ॥ प्रेषयामास भूपाय जयचंद्राय वै मुद्रा ॥ ४७ ॥ उद्देश्य यौ वीरः पालितं तैर्माहबलैः ॥ धोयीकविस्तत्र नृपोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ४८ ॥
 जगन्नाथज्ञया प्राप्तस्तैश्च साद्धरणोन्मुखे ॥ तयोश्चासीन् महद्युद्धं तु मुलरो महर्षणम् ॥ ४९ ॥ अहोरात्रप्रमाणेन कृष्णांशेन जितो नृपः ॥
 विशदब्दकरं सर्वकोटिस्वर्णसमन्वितम् ॥ ५० ॥ संप्राप्य प्रेषयामास कान्यकुब्जाधिपाय वै ॥ पुंड्रदेशं यौ वीरोलक्षणो बलवत्तरः ॥ ५१ ॥
 नृपं नागपतिं नाम पंचायुतबलैर्युतम् ॥ दिनमात्रेण तं जित्वा कोटिमुद्रा गृहीतवान् ॥ ५२ ॥ महेंद्रगिरिमागत्य नत्वा तं भार्गवं मुनिम् ॥
 ततो निवृत्त्य ते सर्वे त्रैपालपुरं ययुः ॥ ५३ ॥ योगसिंहस्तदागत्य कृष्णांशं प्रति भार्गवम् ॥ कोटिमुद्राददौ तस्मै सप्तरात्रमवासयत् ॥ ५४ ॥

वीरसिंहपुरजमुस्तेवीरामदवत्तराः ॥ रुरुधुर्नर्गरीसर्वाहिमतुंगोपरिस्थिताम् ॥ ५५ ॥ पालितांगोरखालयेनयोगिनाभक्तकारणात् ॥
 भूपातुजःप्रवीरश्चैसन्यायुतसमन्वितः ॥ ५६ ॥ कृतवान्दारुणयुद्धंलक्षणस्यैवसेनया ॥ प्रयहंवलवाञ्छूरोहत्वाशूरसहस्रकम् ॥
 ॥ ५७ ॥ सायंकालेगृहप्राप्ययोगिनंतमपूजयत् ॥ पूजनात्सप्रसन्नात्मासैन्यमुज्ज्वलभूषणैः ॥ ५८ ॥ दत्वागजबलंतेभ्यः ॥ विजयोनःक
 पुनर्योगिकरोतिवै ॥ सार्द्धमासोगतस्तत्रयुद्धयत्तंबलशालिनाम् ॥ ५९ ॥ तदातेतुनिरुत्साहादेवसिंहंतमब्रुवन् ॥ योनिर्गोखनमपराजित्यस्वनृत्यतः ॥ ६० ॥ पुनर्यु
 थंभूषणंत्वंब्रूहिनाग्रतः ॥ ६१ ॥ इतिश्रुत्वासहोवाचशृणुकृष्णांशमेवचः ॥ योगिनंगोरखनमपराजित्यस्वनृत्यतः ॥ ६२ ॥ प्रतः
 छंकुरुत्वंवैतोजयमवाप्स्यसि ॥ इत्युक्तास्तेहिक्वृष्णाद्याःकृत्वायोगमयंवपुः ॥ ६३ ॥ स्थापयित्वारणेसेनंपालितांलक्षणेनवै ॥ प्रातः
 कालेययुस्तेवैमंदिंरतस्ययोगिनः ॥ ६४ ॥ कृष्णांशोनर्तकश्चासिद्विणुवाद्यविशारदः ॥ देवसिंहोमृदंगाढ्योवीणाधारीचतालनः ॥ ६५ ॥
 कांस्यधारीतदाढादोजगौगीतंसनातनीम् ॥ तदर्थंहृदयेकृत्वागोरखस्सर्वयोगवान् ॥ ६६ ॥ वरंवरयतानाहतेतच्छ्रुत्वाऽब्रुवन्वचः ॥
 नमस्यामोवयंतुभ्यंयदिदेयोवरस्त्वया ॥ ६७ ॥ देहिसंजीविनीविद्यामाहादायमहात्मने ॥ इतिश्रुत्वाहृदित्वात्वातानुवाचप्रसन्नधीः ॥ ६८ ॥
 विद्यासंजीविनीतुभ्यंवर्षमात्रंभविष्यति ॥ तत्पश्चाद्विष्णुफलीभूत्वागमिष्यतिमदंतिकम् ॥ ६९ ॥ अद्यप्रभृतिभोवीरमयात्यक्तमिदंजगत् ॥
 यत्रभर्तृहरःशिष्यस्तत्रगत्वाज्ञेयहहम् ॥ ७० ॥ इत्युक्त्वान्तर्हितोयोगिजमुस्तेरणमूढनि ॥ जित्वाप्रवीरसिंहंचवीरसिंहंतेथैवच ॥ ७१ ॥
 हत्वातस्यायुतंसैन्यंलुठयित्वाचतद्ब्रूहम् ॥ कृत्वादासमयंप्रलक्षणःप्रययौमुदा ॥ ७२ ॥ कौशलदेशमागत्यजित्वातस्यमहापतिम् ॥
 सैन्यायुतंसूर्यधरंकारयोग्यमचीकरत् ॥ ७३ ॥ षोडशाब्दकरंप्राप्यमुद्राकोटययुतमुदा ॥ नैमिषारण्यमागम्यतत्रोषुःस्नानतत्पराः ॥ ७४ ॥
 होलिकायादिनेर्म्यलक्षणोबलवत्तरः ॥ दत्त्वादानानिविप्रेभ्योमहोत्सवमकारयत् ॥ ७५ ॥ तदावयंचमुनयःसमाधिरुक्थाश्चभूपतिः ॥
 यदासलक्षणःप्राप्तोनैमिषारण्यमुत्तमम् ॥ ७६ ॥ स्नात्वासर्वाणितीर्थानिसंतर्प्यद्विदेवताः ॥ कान्यकुब्जपुरंजमुश्चैत्रकृष्णाष्टमीदिने ॥ ७७ ॥
 इतितेकथितंविप्रयथादिग्विजयोभवत् ॥ शृणुविप्रकथारंम्यांबलखानिर्यथाभूतः ॥ ७८ ॥ मार्गकृष्णस्यसप्तम्यांभूमिराजमहाबलः ॥

महीपतेश्चाक्येनसामंतप्राहनिर्भयः ॥ ७८ ॥ मयाश्रुतस्तेनयःशारदारदर्पितः ॥ रक्तबीजत्वमापन्नस्तमेदेहिहृपांकुरु ॥ ७९ ॥
इत्युक्तस्तुसामन्तस्तेनरज्ञैवसत्कृतः ॥ चामुंडनामतनयंसमाहूयाब्रवीदिदम् ॥ ८० ॥ पुत्रवंनृपतेःकार्यसदाकुरुरणप्रिय ॥
इतिश्रुत्वापितुर्वाक्यंसर्वैराजानमब्रवीत् ॥ ८१ ॥ देह्याज्ञांभू पतेमह्यंशीघ्रंजयमवाप्स्यसि ॥ इतिश्रुत्वासहोवाचबलखानिर्महबलः ॥ ८२ ॥
छित्त्वामच्छृशियवनंगृहीत्वारारुमुत्तमम् ॥ सुस्थितोनिर्भयेगेहेबाहुशालीयतोद्भयः ॥ ८३ ॥ यदित्वंबलखानिचजित्वामेह्यपरिष्यसि ॥
हत्वावातस्यसकलंराष्ट्रंत्वयिभविष्यति ॥ ८४ ॥ इत्युक्त्वारक्तबीजंतं समाहूयस्वकंबलम् ॥ सतलक्षंददौ तस्मै सतत्राप्यमुदाययौ ॥ ८५ ॥
उषित्वात्रिदिनमार्गेश्चशिराख्यमुपागतः ॥ रुरोधनगरीं सवैबलखानेर्महात्मनः ॥ ८६ ॥ चामुंडागमनंश्रुत्वाबलखानिर्महबलः ॥ पूजयि-
त्वामहामार्गादत्त्वादानान्यनेकशः ॥ ८७ ॥ लक्षसैन्येनसहितःप्रययौनगराद्बहिः ॥ तस्यानुजोमहावीरस्सुखखानिर्बलैःसह ॥ ८८ ॥ हरि-
णीतांसमारुह्यशत्रुसैन्यक्षय्यीतवान् ॥ बलखानिःकपोतस्थोनाशयित्वारिपेर्बलम् ॥ ८९ ॥ लक्षसैन्यमुदायुक्तंश्चामुंडं प्रतिचागमत् ॥ तयो-
श्चासीन्महद्युद्धंस्वस्वसैन्यक्षयंकरम् ॥ ९० ॥ अहोरात्रप्रमाणेनसंहताःक्षत्रियारणे ॥ प्रातःकाले तु संप्रापेत्कृत्वास्नानादिकाःक्रियाः ॥ ९१ ॥
जमस्तुस्तौरणेवीरौधनुर्वाणविशारदौ ॥ रथस्थोबलखानिश्चचामुंडो गजपृष्ठगः ॥ ९२ ॥ चक्रतुस्तुमुलंघोरंनरविस्मयकारकम् ॥ बाणैर्वा-
णांश्चासंछित्त्वादेवीभक्तौचतौमुदा ॥ ९३ ॥ अन्योन्यवाहनंहत्वाभूतलत्वमुपागतौ ॥ खड्गचर्मधरौवीरौयुधोतेपरस्परम् ॥ ९४ ॥ यावन्तो-
रक्तबीजांगात्संजातारक्तबिंदवः ॥ तावन्तःपुरुषाजातारक्तबीजपराक्रमाः ॥ ९५ ॥ तैश्चवीरैर्मदोन्मत्तैर्बलखानिस्समंततः ॥ रोधितेऽभूद्वृ-
श्रेष्ठशारदांशरणययौ ॥ ९६ ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरःसुखखानिस्ततोऽनुजः ॥ आग्नेयंशरमादायरक्तबीजानदाहयत् ॥ ९७ ॥ पुरातुसुखखानि-
श्चहव्यैर्देवंचपावकम् ॥ पंचाब्दंपूजयामासतदातुष्टस्वयंप्रभुः ॥ ९८ ॥ पावकीयंशरंम्यंशुसंहारकारकम् ॥ ददौ तस्मै प्रसन्नात्मातेना-
सौविजयोऽभवत् ॥ ९९ ॥ बलखानिस्तुबलान्दृष्ट्वाशत्रुविनाशनम् ॥ पराजितंचचामुंडं बद्ध्वा गेहमुपागमत् ॥ १०० ॥ कृत्वानारिमयंबेष-
सभीतोब्रह्महत्यया ॥ दोलमारोप्यबलवान्प्रेषयामाशत्रवे ॥ १०१ ॥ हतशेषःपंचलक्षस्सैन्यागत्वाचदेहलीम् ॥ वृत्तान्तंकथयामासय-

आजातोमहारणः ॥ १०२ ॥ नारीवपंचचासुंदसदृष्टपृथिवीपतिः ॥ क्रोधाविष्टश्चलवान्महीपतिमुवाचह ॥ १०३ ॥ कथंजयमेभविता
 सुखस्वानौचजीविते ॥ श्रुत्वा महीपतिः प्राह च्छन्नानाकार्यमाकुरु ॥ १०४ ॥ ब्राह्मीमातातयोज्ञेयाशुद्धसैवपतिव्रता ॥ दूतिभिः कारणं ज्ञात्वा
 पुनर्युद्धं कुरुष्वभोः ॥ १०५ ॥ इति श्रुत्वा महीराजो दूतं स्ता इच्छलकोविदाः ॥ आहूय प्रेषयामास बलसालनिगृहं प्रति ॥ १०६ ॥ तास्तु वै ब्रह्म
 णीर्भूत्वा बलसालनिगृहं ययुः ॥ समुतास्तां प्रशस्य श्रुत्वा प्रच्छन्नुर्विनयान्विताः ॥ १०७ ॥ तव पुत्रो महीवरो दिष्टयाशुक्षयं करो ॥ तयोर्मृत्युः कथं भू
 याज्जीवितांशरंदांशतम् ॥ १०८ ॥ तदा ब्रह्मैव चः प्राह पावकयंशं शंभुम् ॥ सुखस्वानौचजीवकं बलसालनिगृहं कम् ॥ १०९ ॥ इति ज्ञा
 त्वा तु तादूत्यः प्रययुर्देहलीं प्रति ॥ कथयित्वा नृपस्य प्रथमं प्राप्य गृहं ययुः ॥ ११० ॥ महीराजस्तु तच्छ्रुत्वा महीदेवमुमापतिम् ॥ पार्थिवैः शू
 जनं चक्रे सहस्रदिवसं मुदा ॥ १११ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्युगखण्डापरपरायकालियुगोपेतिहाससमुच्चये चतुर्विंशोऽ
 ध्यायः ॥ २४ ॥ सूत उवाच ॥ षड्विंशोऽब्दे च कृष्णश्रेयथा जातं तथा शृणु ॥ मुनेर्विदुर्मनोमदक्षिणस्यां दिशि स्थितम् ॥ १ ॥ तस्य तोरेऽव
 सद्भ्रासो योजनायामसंयुतः ॥ नाम्ना विंदुगढो दुर्गो वर्णधर्मप्रवर्तकः ॥ २ ॥ तस्मिन् आमेऽवसद्भूपो विष्वक्सेनान्वयोद्भवः ॥ शारदानन्दनो नाम ब्रह्म
 ध्यानपरायणः ॥ ३ ॥ ब्रह्मचर्यं प्रभावेन तद्द्वय्यं शिरसि स्थितम् ॥ अतस्सकामपालाख्यः प्रथितोऽभून्महीतले ॥ ४ ॥ यज्ञैः संपूजयामास सुरज्येष्ठं
 प्रजापतिम् ॥ यज्ञांशुक्तमात्रेण राज्ञीर्गर्भमुपादधौ ॥ ५ ॥ दशमासां तरे जाता कन्या सर्वगुणालया ॥ पद्मिनी नाम विख्याता सर्वशोभासमन्वि
 ता ॥ ६ ॥ द्वादशाब्दवयः प्राप्तौ विभूवर्वाणीनी ॥ पद्माकरो भूपसुतो महीराजपदानुगः ॥ ७ ॥ पितुराज्ञानुसारेण भूपानाहूय सत्वरम् ॥ स्वयं
 वरं भगिन्याश्चकार यामास वै मुदा ॥ ८ ॥ नानादेशययुर्भूपा मुख्यशूरसमन्विताः ॥ महाबाहौश्चतुर्वैरैर्लक्षणः पितुराज्ञया ॥ ९ ॥
 ययौ विंदुगढं ग्रामं स्थितो यत्र महोत्सवः ॥ महीराजस्तु बलवान्दृष्ट्वा लक्षणमागतम् ॥ १० ॥ स्वसेनं स्थापयामास रक्षार्थं सर्वभूजाम् ॥
 एतस्मिन् तरे देवीपद्मिनी सखिभिः सह ॥ ११ ॥ सर्वभूपांस्त्रिलोक्याशुलक्षणान्तमुपाययौ ॥ इयामांगं च युवानं च सर्वलक्षणलक्षितम् ॥
 ॥ १२ ॥ चत्वारिंशत्तथापंचाशन्मानान्दवयोवृतम् ॥ व्यूढो रस्कंदं दृक्कंधं निर्वरं रागवर्जितम् ॥ १३ ॥ दृष्ट्वा तमात्महृदशमहा

दावैश्चरक्षितम् ॥ जयमालाददौ तस्मै पद्मिनीलक्षणाय च ॥ १४ ॥ तदा सलक्षणावीरा गृहीत्वा पाणिमुत्तमम् ॥ स्वरथचसमारुह्य रा
 ज्ञां मध्ये ययौ मुदा ॥ १५ ॥ पृथ्वीराजस्तथा सर्वभूमिपबलसंयुताः ॥ रुरुधुः सर्वतोर्वारलक्षणं बलवत्तरम् ॥ १६ ॥ तालनः सिंहीनी
 संस्थो गृहीत्वा परिधं मुदा ॥ सैन्यांश्च यो धयामास भीमसेनांशं संभवः ॥ १७ ॥ पंचशब्दगजारूढाह्लादस्तो मरायुधः ॥ रिपून् वि
 दारयामास बलभद्रांशं संभवः ॥ १८ ॥ कृष्णांशो बिन्दुलारूढो गृहीत्वा खड्गमुत्तमम् ॥ भूपतिं न्विदुषां च्छित्त्वा महद्वधमकारयत् ॥
 ॥ १९ ॥ देवो मनो रथारूढो भैरवं भल्लमादधौ ॥ हत्वा च बहुधा सैन्यं न दं च पुनः पुनः ॥ २० ॥ लक्ष्मणो धनुरादायैष्णवास्त्राणि वै पुनः ॥ सं
 धाय च जवानां शुभहरीराजस्यै सन् यपान् ॥ २१ ॥ याममात्रमभूच्छुद्धं तेषां तैश्च स मन्वितम् ॥ त्यक्त्वा युद्धं महीराजः सर्वभूषणमन्वितः ॥ २२ ॥
 ययौ स देहली ग्रामे शारदानंदनस्तदा ॥ मंडपं च शुभं स्थाप्य कृत्वा वैवाहिकीं क्रियाः ॥ २३ ॥ ददौ कन्यां विधानेन धनधान्यादिसंवृतम् ॥
 एतस्मिन् न्तरे प्राप्ता मोही पतिरुवाच तम् ॥ २४ ॥ पद्माकरं भूपमुत्तं लक्षसैन्यसमन्वितम् ॥ अहो मित्रमहावीर कीदृशं तिमितिः स्थिता ॥ २५ ॥
 विष्वक्सेनान्वये त्वं संजातः क्षत्रियोत्तमः ॥ लक्ष्मणो धर्मरहितो वर्णसंकरसंयुतः ॥ २६ ॥ आह्लादाद्याश्चेत शूरा अभिरीमातुं संभवाः ॥ तैश्च
 तश्च निवासैस्संस्थाप्यो धर्मकोविदैः ॥ २७ ॥ इति पद्माकरः श्रुत्वा सर्वमाया विशारदः ॥ सकृत्वा शास्त्रं भीमायां बद्धा तानेव दुर्जयान् ॥ २८ ॥
 स्वर्गे ह स्थापयामास करारागरे शिलामये ॥ देव्याश्च वरदानेन देवांसि हस्तदानि शि ॥ २९ ॥ त्यक्त्वा मायां मोहमयीं कान्यकुब्जमुपाययौ ॥
 इंदुलाग्रे च तत्सर्वं कथित्वानेन संयुतः ॥ ३० ॥ प्राप्तां बिंदुगणं शिश्रुदिव्यमाया विशारदः ॥ पद्माकरस्तु तच्छ्रुत्वा कृत्वा मायां च शास्त्रं ॥
 ॥ ३१ ॥ मोहनयोग्यो ह्यतस्तत्र यथा मे घोरा विदिवि ॥ इंदुलश्च तदा चोपे संधाय शरमुत्तमम् ॥ ३२ ॥ कामाक्षिण तु तन्मायाभस्मभृता भवत्क्षणात् ॥
 तदा ते वो धिताः सर्वैकामाक्षिणमहाबलाः ॥ ३३ ॥ भित्त्वा लोहमयं जालं कपाटं च तथा दृढम् ॥ बहिर्भूताः समाजमुः शत्रुसैन्यानां शयन् ॥ ३४ ॥
 क्षत्रियाः पंचसाहस्रा मुतायमपुरं ययुः ॥ शारदानंदनो भूपस्तत्रागत्य विनम्य तान् ॥ ३५ ॥ स्वसुतां च ददौ तस्मै लक्षणाय महत्तमने ॥ नाना
 विधानि भोज्यानि प्रशस्य भरणानि च ॥ ३६ ॥ सर्वेभ्यश्च ददौ राजा सस्त्रेभ्यस्तदा मुदा ॥ कुमारिकां स्वकीयां च बहुरोदनतत्तराम् ॥ ३७ ॥

समत्वाकामपालैर्वैस्वगेहात्तन्यवासयत् ॥ आगतोलक्षणगेहमावकृष्णष्टमीदिने ॥ ३८ ॥ जयचंद्रस्तुतंदृष्टालक्षणप्रेमविह्वलः ॥ शतप्रा
 माणि तेभ्यश्चतालनादिभ्यएव च ॥ ३९ ॥ दत्त्वा ततोऽन्यदानानि गोवन्नाभरणानि च ॥ प्रददौ ब्राह्मणेभ्यश्च कारचमहोत्सवम् ॥ ४० ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ ॥ महिराजो वरप्राप्तः शंकरात्पार्थिवार्चनात् ॥ संयोज्य फाल्गुने मासि सेनां शत्रुभयं करिम् ॥ ४१ ॥ सप्तलक्षैश्च सहितः श्रं
 श्रियारूपपुरं ययौ ॥ नृपाज्ञया च चांमुडोरु रोधनं गंयुनः ॥ ४२ ॥ सुखस्नानिस्तदा कुडोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ नगराद्वहिरागत्य महद्रथम
 कारयत् ॥ ४३ ॥ पावकास्त्रेण बलवान्दत्त्वा दशसहस्रकम् ॥ महिराजमुपागम्य वचनं प्राह निर्भयः ॥ ४४ ॥ अद्य त्वांच हनिष्यामि त्वं वाह
 न्तारणे मम ॥ स्वविद्यां कुरु भूषणं चेद्यास्यसि वै शसम् ॥ ४५ ॥ इति श्रुत्वा महाराजो रौद्रास्त्रं चापमादधे ॥ तदस्त्राच्च महोदधिः प्रादुर्भूतो
 भयंकरः ॥ ४६ ॥ सुखस्नानिस्तदा ग्रेयसं दधौ तस्य शान्तये ॥ रौद्राग्निना च सशरः सुखस्नानि लियंगतः ॥ ४७ ॥ तदस्त्रं शिवतूणि रंगतं
 कार्यविधाय तत् ॥ बलस्नानिस्तु तच्छ्रुत्वा भयभीतः समागतः ॥ ४८ ॥ भ्रातुर्वैरमुपादाय जघान चरिणोर्वलम् ॥ ध्यात्वा च शारदं दिवो भूमि
 राजमुपागमत् ॥ ४९ ॥ भूमिराजस्तु तंदृष्ट्वा तद्वलाधिक्यमोहितः ॥ उवाच वचनं प्रमृण बलस्नाने शृणु ध्वभोः ॥ ५० ॥ क्रोश मात्रान्तरंगतो
 द्वादशैव मया कृताः ॥ रक्षिता द्वादश शतैः शूरैरुद्धविशारदैः ॥ ५१ ॥ शूराजित्वासमुद्धय गतान् द्वादशसम्मितान् ॥ ममाद्धसकलं रणं दृष्ट्वा
 णवलसितम् ॥ ५२ ॥ इति श्रुत्वा प्रियं वाक्यं तद्राज्ञा सत्यभाषितम् ॥ कपोतं हयमारुह्य खड्गं हस्तो वनं ययौ ॥ ५३ ॥ दृष्ट्वा गतान् महोदधि
 रोहत्वा शूराच्छ्रुताच्छ्रुतान् ॥ ययौ स द्वादशं गतं वाहुशालिजितेन्द्रियः ॥ ५४ ॥ चांमुडस्तु तदा गन्त्य शूरायुतसमन्वितः ॥ रुग्णसर्वतो
 वीरं च्छेद्वक्त्रा रीद्विजाधमः ॥ ५५ ॥ बलस्नानिश्च महतीं सेनां तस्य जघान ह ॥ चांमुडं तमुपागम्य नन्दे च पुनः पुनः ॥ ५६ ॥ त्रयोदशं युत
 गतं तृणैराच्छादितं मृदा ॥ विषधौ ते महाभस्त्रैरो धितं विवरप्रभम् ॥ ५७ ॥ पतितं सकपोतश्च सर्वरीदैव मोहितः ॥ अंधकार
 महाघोरं गंभीरं क्रोशमात्रकम् ॥ ५८ ॥ विदीर्णस्तत्र चरणस्स पद्मो वत्सजस्यैव ॥ महाकष्टेन तद्वाजि गतं द्वागन्त्यैव बहिः ॥ ५९ ॥
 स्वपदैस्ताडयामास महिराजस्य तद्वलम् ॥ चांमुडस्तु तदा गन्त्य बलस्नाने श्रवैः शरः ॥ ६० ॥ छित्त्वा जघान तत्सैन्यं दृष्ट्वा भूतं विनश्यत् ॥

गजमुक्ताचतच्छ्रुत्वाचितामारोप्यवैपतिम् ॥ ६१ ॥ दाहयामासचांगानिपतिनासहसासती ॥ तदाब्रह्मास्वप्नश्चासद्भ्रमगत्यतत्रवै ॥ ६२ ॥
 मुखानिचसंहूयददाहस्वकलेवरम् ॥ शून्यभूतचनगरंभस्मकृत्वासैवतृपः ॥ ६३ ॥ जगमदेहलेशीश्रंमहोत्साहसमन्वितः ॥ ६४ ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखंडापरपरायणिकालियुगीयेतिहाससमुच्चयेविक्रमस्थानकालेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ ॥ ॥
 ॥ सूतउवाच ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तेदेहलंचिमहपतिः ॥ नागोत्सवायप्रययौसदैवकलहप्रियः ॥ १ ॥ दृष्ट्वानागोत्सवंतत्रगततृत्यसम
 न्वितम् ॥ महाराजंनमस्कृत्यवचनंप्राहनम्रीः ॥ २ ॥ राजन्महावतीश्रामेकीर्तिसागरमध्ये ॥ वामनोत्सवमत्यन्तंयवब्रौहिसमन्वितम् ॥ ३ ॥
 पश्यन्तं तत्रगत्वाचममैवचनंकुरु ॥ इतिश्रुत्वामहाराजोधुधुकारेणसंयुतः ॥ ४ ॥ सतलक्षबलैर्युक्तश्चासुं डेनसमन्वितः ॥ संप्राप्तःशंशय
 वनेतत्रवासमकारयत् ॥ ५ ॥ महीपतिस्तुनृपातिनत्ववैचंद्रवंशिनम् ॥ उवाचवचनंदुःखीधूर्तमायाविशारदः ॥ ६ ॥ राजन्प्रातोमहारा
 जयुद्धार्थीत्वामुपस्थितः ॥ चंद्रावलीचतनयांब्रह्मानंदतवात्मजाम् ॥ ७ ॥ दिव्यालंगंसंपूज्यबलात्काराद्ब्रह्मिष्यति ॥ तस्मात्स्वस्वब
 लैःसाद्धैमयासहमहामते ॥ ८ ॥ छद्मनातंपराजित्यनगरेऽस्मिन्मुखीभव ॥ इतिश्रुत्वौदैवशोराजापरिमलोबली ॥ ९ ॥ चतुलक्षबले
 स्माद्धैनिशीथेचसमागतः ॥ शायितान्क्षत्रियाञ्छूरान्हत्वापंचसहस्रकान् ॥ १० ॥ शतघ्नरोषणिंचक्रेवहुशूराविनाशिनीम् ॥ तदोत्थाय
 महीराजःकटिमाबध्यसंप्रमात् ॥ ११ ॥ वैरिणंपरमंमत्वामहयुद्धमचीकरत् ॥ युद्धयत्योःसेनयोस्तत्रमलनापुत्रगृद्धिनी ॥ १२ ॥ शार
 दामादराद्गत्वापूजयामासभक्तिः ॥ देविदेविमहादेविसर्वदुःखविनाशिनि ॥ १३ ॥ हरमेसकलांवाधांकृष्णांश्वेधयाशुच ॥ जप्त्वायुत
 म्मिदंमंत्रंहुत्वातर्पणमार्जने ॥ १४ ॥ कृत्वासुष्वापतद्वैरुमतदातुष्टारयंशिवा ॥ मलनेमहतीवाधाक्षयंयास्यातिमाशुचः ॥ १५ ॥
 इत्युक्त्वाशारदोदेवीकृष्णांशंप्रतिचागमत् ॥ पुत्रतेजननीभूमिमहाराजेनपीडिता ॥ १६ ॥ क्षयंयास्यातिशीघ्रंचतस्मात्स्वंतांसमुद्धर ॥
 इतिश्रुत्वावचोदेव्यास्सवीरोविस्मयान्वितः ॥ १७ ॥ देवकींप्राप्तिसंप्राप्तःकथयामासकारणम् ॥ सातुश्रुत्वातपोघोरंस्वर्णवत्यासमन्वि
 ता ॥ १८ ॥ रुरोदभृशमुद्दिग्माविलप्यबहुधासती ॥ कृष्णांशस्तुतददुःखीदेवमिदंमवाचह ॥ १९ ॥ किंकर्तव्यमयावरिदेहाज्ञांदारु

णेभवे ॥ तच्छ्रुत्वातेनसहितोलक्षणेनसमन्वितः ॥ २० ॥ ययौदिग्विजयार्थेनव्याजन्महावर्तम् ॥ तालनाभाभसैनाशःसैनपातरुदा-
 रधीः ॥ २१ ॥ सप्तलक्षबलैस्साद्धविनाह्रादेनसंययौ ॥ कल्पक्षेत्रमुपागम्ययोगिनस्तेतदाभवन् ॥ २२ ॥ सैनान्विशयासाविपिनेत्र
 दारुणे ॥ कृष्णांशस्तालनोद्वोलक्षणेबलवत्तरः ॥ २३ ॥ गृहीत्वालास्यवस्तूनिशुद्धमृमिषुगमन् ॥ सप्ताह्नचतयोर्युद्धंजतंमृत्यु-
 विवर्द्धनम् ॥ २४ ॥ सप्तमेऽहनिनेवारास्संप्राप्तारणमूर्द्धनि ॥ तस्मिन्दिनेमहाभागमहद्युद्धमवर्तत ॥ २५ ॥ दृष्ट्वापराजितं सैन्यं राजापरि-
 मलेबली ॥ रथस्थश्चापदामापमहीराजमुपाययौ ॥ २६ ॥ यादवश्चगजारूढस्तदाचंद्रावलीपतिः ॥ धुंधुकारसमाहूयधनुर्द्युद्धमचीक-
 रत् ॥ २७ ॥ हरिनगरमारुह्यब्रह्मानंदोमहाबलः ॥ तारकंशुमाहूयधनुर्द्युद्धंकारह ॥ २८ ॥ मर्दनराजपुत्रं चरणजिद्रजसंस्थितः ॥ स्वश-
 रेस्ताडयामासतत्सुतं चजघानह ॥ २९ ॥ रूपणवैसकदंनं हयारूढो जगामह ॥ आभीरितनयोजातोमदनोनामवैमली ॥ ३० ॥ नृहराज-
 पुत्रं च शंखांश्च जगामह ॥ तेषु संग्रामेतेषु चामुंडोऽयुतैस्तन्यपः ॥ ३१ ॥ महीपतेश्च वचनं मत्वा नगरमाययौ ॥ दर्शनं गरीरम्याचतुर्वर्णस-
 मन्विताम् ॥ ३२ ॥ धनधान्ययुतां विरोदवीभक्तिपरायणः ॥ महीपतिस्तु वधूतो दुर्गद्वारिसमागतः ॥ ३३ ॥ चामुंडेन युतः पापिराजगेहमुपा-
 ययौ ॥ मलनाभ्रांतरं दृष्ट्वा वचनं प्राह दुःखिता ॥ ३४ ॥ भाद्रकृष्णाष्टमीचाद्ययववीहिद्युहोस्थिता ॥ नप्राप्ताजलसंस्थाने सुपुण्ये कर्तिसागरे ॥ ३५ ॥
 महीराजो महापापी वामनोत्सवमागतः ॥ विनाहादं च कृष्णांशं महदुःखमुपागतम् ॥ ३६ ॥ इत्युक्तस्साविहस्याहब्राह्मणोऽयं महाबली ॥ कान्य-
 कुब्जात्समायातः कृष्णांशेन प्रपोषितः ॥ ३७ ॥ देवि दत्तश्च नाम्नाऽयं स ते कार्यं करिष्यति ॥ श्रुत्वा चंद्रावलीदेवीसर्वभूषणसंयुता ॥ ३८ ॥ कामाक्षि-
 पीडितं विप्रं चामुंडं च दर्शह ॥ मातरं प्रति चागम्य वचनं प्राह निर्भया ॥ ३९ ॥ धूर्तोऽयं ब्राह्मणो मातर्निश्चयं मां हरिष्यति ॥ कोऽयं विरिनजानाभि कथ-
 यामि पतिव्रता ॥ ४० ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्यालजितस्समहीपतिः ॥ चामुंडेन युतः प्रातो यत्राभूत्समहारणः ॥ ४१ ॥ एतस्मिन्नंतरे वै ब्रह्मा-
 द्यास्तैः पराजिताः ॥ त्वक्त्वा युद्धं गृहं प्राप्तास्त्रिलक्षबलसंयुताः ॥ ४२ ॥ कपाटं सुदृढं कृत्वा महाचिंतामुपाययुः ॥ महीराजस्तु बलवान्महीपत्यनु-
 मोदितः ॥ ४३ ॥ प्रमदावनमागत्य षष्टिलक्षबलान्वितः ॥ जुगोपतत्र बलवान्माननोत्सवहेतवे ॥ ४४ ॥ तालनाद्याश्च चत्वारः श्रेष्ठियास्त्यपुरं ययुः ॥

स्थलीभूतंचतंग्रामंदङ्घ्रतेविस्मयान्विताः ॥ ४५ ॥ प्रययुस्तेसुखध्रष्टादहशुर्हिमदंसुनिम् ॥ प्रणम्योत्तुःशुचाविष्टाबलखानिमुनेबली ॥ ४६ ॥
 क्वगतःसमरश्चावसिचकुनारैर्युतः ॥ श्रुत्वाहाहिमदयोगीमहीराजेननाशितः ॥ ४७ ॥ छद्मनाबलखानिश्चतस्येयंसुदरीचिता ॥
 इतिश्रुत्वावचोघोरंकृष्णांशःशोकतत्परः ॥ ४८ ॥ विललापभृशंतत्रहवंधोधर्मजांशक ॥ त्वहतभूतलेवासोममार्तिविभयंकरः ॥ ४९ ॥
 दर्शनंदेहिमेक्षिप्रनोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ इत्युक्तःसतुतद्भ्राताबलखानिःपिशाचगः ॥ ५० ॥ सपत्नीकस्समायातारोदंनकृतवान्वहु
 कथित्वासर्ववृत्तांतंथाजातंसर्वैशसम् ॥ ५१ ॥ दिव्यविमानमारुह्यगतोनाकंमनोरमम् ॥ युधिष्ठिरतस्यकलबलखानेलयंगता ॥ ५२ ॥
 तदादुःखीसकृष्णांशःकृत्वाभ्रातुस्तिलांजलिम् ॥ महावर्तसिमागत्यराजगृहेमुपाययौ ॥ ५३ ॥ वेणुशब्देनकृष्णांशोननर्तजनमोहनः
 वीणाप्रवाद्यंचगौतालनोयोगिरूपधृक् ॥ ५४ ॥ मृदंगध्वनिनोदेवोलक्षणःकांस्यवाद्यकः ॥ सुस्वरंचजगौतत्रश्रुत्वा राजाविमोहितः ॥ ५५ ॥
 तदातुमलनराज्ञीदृङ्घ्रातद्दामनोत्सवम् ॥ रुदित्वावचनंप्राहक्वगतोमेप्रियंकरः ॥ ५६ ॥ कृष्णांशोर्वधुसाहितस्तत्कामामदभागिनीम्
 त्वयाविरहितोदेशोमहीराजेनलुठितः ॥ ५७ ॥ इत्युक्तांमलनादृङ्घ्रांशःस्रेहकातरः ॥ वचनंप्राहनम्रात्मादेवित्ववचनंकुरु ॥ ५८ ॥
 योगिनश्चवयंग्राज्ञिसर्वयुद्धविशारदाः ॥ तवेदंसकलंकार्यकृत्वायामोहिनैमिषम् ॥ ५९ ॥ येयवब्रीहयश्चैवतवसद्धानिसंस्थिताः
 गृहीत्वायोषितस्सर्वांगच्छ्वंसागरान्तिकम् ॥ ६० ॥ वयंतुयोगसैन्येनतवरक्षांचकुर्महे ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यतस्तुताचपतिव्रता ॥ ६१ ॥
 मातरंवचनंप्राहकृष्णांशोऽयंचनर्तकः ॥ पुंडरीकनिभेनेत्रेऽयमांगंतस्यसुंदरम् ॥ ६२ ॥ कृष्णांशेनविनामातःकोरक्षार्थक्षमाभुवि
 दुर्जयश्चमहीराजःकृष्णांशेनविनिर्जितः ॥ ६३ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वामलनांप्रेमविह्वला ॥ यवब्रीहांश्चनिष्कास्ययोषिद्रिःस्थापिताःकरे ॥ ६४ ॥
 जगुस्तायोषितस्सर्वाःकृष्णांशचरितंशुभम् ॥ लक्षणःशीघ्रमागम्ययोगिवेषान्स्वसैनिकात् ॥ ६५ ॥ सज्जीकृत्यस्थितस्तत्रतालनाद्यैःसुराक्षितः ॥
 कीर्तिसागरमागम्यतेवीरावलदपिताः ॥ ६६ ॥ रुरुधुःसर्वतो नारीदौलयातमितस्थिताः ॥ महीपतिस्तुकलहोज्ञात्वाकृष्णांशमागतम् ॥ ६७ ॥

चंद्रवंशिनागम्यसुप्रश्नश्चरुरोदह ॥ योगिभिस्तैर्महाराजलुङ्गिताः सर्वयोषितः ॥ ६८ ॥ मलनासंहतातत्रतथाचंद्रावलीसुता ॥
 महाराजस्यतैसन्यायोगिविषास्समागताः ॥ ६९ ॥ तारकायसुताप्रादानमहाराजयमत्स्वसाम् ॥ इतिश्रुत्वावचोर्ब्रह्मनदेमहावली ॥ ७० ॥
 लक्ष्मैस्यान्वितस्तत्रययौरोषसमन्वितः ॥ महीराजस्तुलहः सैन्यायुतमहात्मजः ॥ ७१ ॥ रक्षितः कामसेनेतथारणजिताययौ ॥
 तयोश्चास्मिन्हृद्धसेनयोरुभयोर्भुवि ॥ ७२ ॥ तालनोयोगिविषश्चब्रम्हानंदमुपाययौ ॥ लक्षणश्चाभयंशूरैर्देवासोमहीपतिम् ॥ ७३ ॥
 जिन्वावद्धाचमुदितौकामसेनस्समागतः ॥ लक्षणः कामसेनचंदेवारणजितं तदा ॥ ७४ ॥ वद्धातत्रस्थितौवीरौशत्रुसैन्यक्षयंकरो ॥
 एतस्मिन्नंतरेब्रह्मावद्धावैतालनंबली ॥ ७५ ॥ लक्षणान्तमुपागम्यधनुर्गुद्धमचीकरत् ॥ लक्षणंछिन्नधनुषंपुनर्वद्धमहावली ॥ ७६ ॥
 देवर्षिहमुपागम्यमूर्ध्नि तंतंचकारह ॥ हाहाभूतेयोगिसैन्येप्रदुतेसर्वतोदिशि ॥ ७७ ॥ कृष्णांशोयोषितस्सर्वोवचनंप्राहनम्रधीः ॥
 ब्रह्मानंदोऽयमायातोममसैन्यक्षयंकरः ॥ ७८ ॥ तस्माद्ययंमयासाङ्गं गच्छताशुचतंप्रति ॥ इत्युक्त्वातास्समादायब्रह्मानंदमुपाययौ ॥ ७९ ॥
 तयोश्चास्मिन्हृद्धं नरनारायणांशयोः ॥ कृष्णांशस्तत्रवलवात्रभोमार्गेणतंप्रति ॥ ८० ॥ रथस्थंचसमागम्यमोहयाससोऽसिना ॥
 तदातुमूर्ध्नि तेतस्मिन्मोचयित्वाचतान्मुदा ॥ ८१ ॥ योगिसैन्यान्वितोयुद्धात्पलायनपरोऽभवत् ॥ पराजितेयोगिसैन्येब्रह्मानंदेमहावली ॥ ८२ ॥
 योषितस्ताः समादायस्वगेहायदधौमनः ॥ महीराजस्तुसंप्राप्तोमहीपत्यनुमोदितः ॥ ८३ ॥ रुरोधसर्वतो नारीः शिवदत्तवरोवली ॥
 नृहरश्चाभयंशूरंमर्दनैश्चैवरूपम् ॥ ८४ ॥ मर्दनैस्सैरदुनोब्रह्मानंदंचतारकः ॥ चामुंडः कामसेनंचधनुर्गुद्धमचीकरत् ॥ ८५ ॥
 तदाभयोमहावीरोधुन्वंतंनृहरंगिपुम् ॥ छित्त्वाधनुस्तमागत्यखड्गयुद्धमचीकरत् ॥ ८६ ॥ नृहरः खड्गरहितस्सत्वायुद्धपरः इमुखः ॥
 तमाहवचनंक्रुद्धोऽभयोयुद्धार्थमुद्यतः ॥ ८७ ॥ भवानैमातृष्वस्त्रीयोमहीराजस्यचात्मजः ॥ क्षत्रियाणांपरंधर्मकथंसंहर्तुमिच्छति ॥ ८८ ॥
 इतिश्रुत्वातुनृहरोगृहात्वापरिवंरुषा ॥ जघानतंचशिरसि सतहतः स्वर्गमाययौ ॥ ८९ ॥ सचैकृतवर्माशोविलिनः कृतवर्मणि ॥
 मर्दनंगोपजातंचहत्वासरदुनोवली ॥ ९० ॥ जयशब्दंचकारोच्चैः पुनर्हर्त्वाशिरैर्बलम् ॥ उत्तरांशश्चसेत्रोयोमदनश्चोत्तरेल्यः ॥ ९१ ॥

रूपणश्चसमागत्यमूर्छयित्वाचमदनम् ॥ पुनस्सरदनंप्राप्यखड्गयुद्धं चकारह ॥ ९२ ॥ ब्रह्मानंदश्चलवान्सवद्धातारकरूपा ॥
 महीराजान्तमागम्यधनुयुद्धं चकारह ॥ ९३ ॥ नृहरणजित्प्राप्यस्वभछेनतदारुषा ॥ जघानसमरश्चाधीमहीराजमुतंशुभम् ॥ ९४ ॥
 सैवदुर्शासनांशश्चमृतस्तस्मिन्समागतः ॥ संहतेनृहरेर्वधौमर्दनःक्रोधतत्परः ॥ ९५ ॥ स्वशरैस्ताडयामाससात्यकरंशमुत्तमम् ॥
 छित्त्वाताव्रणजिच्छूरस्सर्वपरिमलोद्भवः ॥ ९६ ॥ स्वभछेनशिरः कायंमर्दनस्यसाहरत् ॥ मृतेऽस्मिन्मेदेनैवरेतदासरदनोवली ॥ ९७ ॥
 ताडयामासतवीरंस्वभछेनैववक्षसि ॥ महत्कष्टमुपागम्यरणजिन्मलनोद्भवः ॥ ९८ ॥ स्वखड्गेनशिरः कायादपाहरतवैरिणः ॥
 त्रिवंधौनिहतयुद्धेतारकः क्रोधमूर्छितः ॥ ९९ ॥ रथस्थश्चरथस्थंचताडयामासवैशरम् ॥ छित्त्वावाणं चरणजित्तथैवचरिपोर्द्धनुः ॥ १०० ॥
 त्रिशरैस्ताडयामासकर्णशोतारकंहृदि ॥ अमर्षवशमापन्नोयथादंडेभुजंगमः ॥ १०१ ॥ ध्यात्वाचशंकरंदेवविषयोतंशतंपुनः ॥
 संघायतर्जयित्वाचशकुंठमतोडयत् ॥ १०२ ॥ तेनवाणेनरणजित्यक्त्वादेहं दिवंगतः ॥ हतेतस्मिन्महावीर्येब्रह्मानंदश्चदुःखितः ॥ १०३ ॥
 महीराजभयाद्ब्रह्मापुरस्कृत्यचयोषितः ॥ संध्याकालेतुसंप्राप्तेभाद्रकृष्णाष्टमीदिने ॥ १०४ ॥ कपाटंमुदहं कृत्वा सैन्यैःषष्टिसहस्रकैः ॥
 सार्द्धगेहमुपागम्यशारदांशरणययौ ॥ १०५ ॥ महीराजस्तुवलवान्पुत्रशोकेनदुःखितः ॥ संकल्पंकृतवान्वांरंशृणुवतां सर्वभूषताम् ॥ १०६ ॥
 श्रंथ्रियाख्यपुरंरम्यंयथाशून्यंमयाकृतम् ॥ तथामहावतिसिर्वाब्रह्मानंदंदिभिस्सह ॥ १०७ ॥ क्षयंयास्यतिमद्गणैःसर्वैतेचंद्रवंशिनः ॥
 इत्युक्त्वाधुंधुकारं वैचाह्वयामासभूपतिः ॥ १०८ ॥ पंचलक्षबलैस्सार्द्धशत्रुमागम्यतांप्रिय ॥ इतिश्रुत्वाधुंधुकारोगत्वाशीघ्रंचदेहलीम् ॥ १०९ ॥
 उषित्वासतिदिवंसंयुद्धभूमिमुपागमत् ॥ तदाष्टलक्षसहितोमहीराजोमहाबलः ॥ ११० ॥ तारेकेणचसंयुक्तोयुद्धायसमुपाययौ ॥ १११ ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थगखंडापरपयार्थिकेलियुगीयेतिहाससमुच्चयेषांशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
 सप्तविंशान्दकेप्राप्तेकृष्णांशेसर्वमंगले ॥ भाद्रकृष्णदशम्यांचमलनाशो ककतारा ॥ १ ॥ जननायकमाहूयवचनंप्राहदुःखिता ॥
 अयेकच्छपेदशीयौ गौतमान्वयसंभव ॥ २ ॥ हरिनागरमारुह्यकान्यकुञ्जं ब्रजधुना ॥ पुत्रमहादमाहूयसानुजंमत्प्रियंकरम् ॥ ३ ॥

इतिश्रुत्वातुवचनं हृदि संचित्यैव पुनः ॥ मलनांदुःखिताप्राहनन्वायास्यतिसप्रभुः ॥ ४ ॥ राज्ञःपरिमलस्यैव वाक्यमन्वासादुःखदम् ॥
 इतिश्रुत्वातुवचनंरुरोदमलनासती ॥ ५ ॥ पुनर्मूर्च्छांगताभूमौ जीवनं त्यक्तुमुद्यता ॥ हारामांशमहाबाहोवत्सकृष्णांशुन्दर ॥ ६ ॥
 क्वगतौ सह देवक्या त्यक्त्वा मां भद्रभागिनीम् ॥ ७ ॥ तदापरिमलापुत्रो हृदह्वराज्ञातिथागतम् ॥ बहुधाश्वास्य बलवान्कान्यकुञ्जपुरं ययौ ॥ ८ ॥
 ऋषयश्चुः ॥ त्वयापरिमलापुत्रस्संप्रोक्तो जगनायकः ॥ रोमहर्षणेन ब्रूहि सोऽयं कस्तेन किंकृतम् ॥ ९ ॥ सुत उवाच ॥ इन्द्रप्रस्थपुरे
 वात्सीप्रद्योतः कथितो मया ॥ पितापरिमलस्यैव मात्याऽनंगमहीपतेः ॥ तस्य कन्या समायातानाम्नापरिमलमुने ॥ १० ॥ दुःशलांशसमु
 द्भूतारंभेवमुकुमारिका ॥ तद्विवाहार्थमुद्योगं कृतां पित्रास्वयं वरम् ॥ ११ ॥ पुत्रः कच्छपभूपस्य सनाम्ना कमलापतिः ॥ तामुद्राह्य विधानेन स्वगहा
 ययौ मुदा ॥ १२ ॥ तयोस्समागमजातः पुत्रोऽयं जगनायकः ॥ क्षत्रविद्यापरः शूरः बद्धयुद्धविशारदः ॥ १३ ॥ जित्वाभूपान्वलाद्भिरः सिंधुतीरनिवा
 सिनः ॥ षडंशकरमादाय पितुराज्यमुपस्थितः ॥ १४ ॥ एकदा तु महीराजः स्वसैन्यपरिवारितः ॥ कच्छदेशमुपागम्य करार्थं समुपस्थितः ॥ १५ ॥
 तयोश्चासीन्महद्युद्धं जगनायकभूपयोः ॥ मासान्ते मूर्यवंशीयो महीराजेन निर्जितः ॥ १६ ॥ त्यक्त्वा राष्ट्रं च सकुलः संप्राप्तश्च महवतीम् ॥
 परिमलस्तु तदाराजातस्मै ग्रामशुभंददौ ॥ १७ ॥ निवासः कृतवान्स्तत्र स्वनाम्ना प्राश्रितं भुवि ॥ सर्वैकच्छपदेशीययौ परिमलाज्ञया ॥ १८ ॥
 तदा सौ च महीराजेन महीपत्यनुमोदितः ॥ चासुदंशीग्रमाहूय लक्षसैन्यसमन्वितम् ॥ १९ ॥ आदेशं कृतवाज्राज तस्य बंधनहेतवे ॥
 सचनेत्रवतीं कूले संप्राते लक्षसैन्यपः ॥ २० ॥ रुरोधमूर्यवंशीयं जगनायकमुत्तमम् ॥ सतदा खड्गमादाय बाहुशालीयैर्तोद्रियः ॥ २१ ॥
 तत्र शूरशतं हत्वा नभोगां मुपाययौ ॥ सेनापतेऽश्वमुकुटं गजस्थस्य गृहीतवान् ॥ २२ ॥ लज्जितस्तु चासुडो वचनं प्राहनम्रधीः ॥
 भवान्वृत्तिकरो मर्ह्यं क्षत्रियो ब्राह्मणस्य वै ॥ २३ ॥ देहि मे मुकुटं वीरिणं चिरं जीव सुखी भव ॥ इति श्रुत्वा स विनयं दत्त्वा तस्मै शुभं वसु ॥ २४ ॥
 कुठारनगरे प्राप्नो वामेन सुरक्षितः ॥ दृष्ट्वा तत्र वटच्छायां श्रेमणातीव कर्षितः ॥ २५ ॥ सुष्वापनिर्भयो वीरस्तत्र स्थाने सुखपदे ॥ तदा तु वाम
 नोज्ञात्वा स्वदूतैस्तत्र कारणम् ॥ २६ ॥ वस्त्राण्याच्छाद्य चागम्य चाहरद्वारिनागरम् ॥ हते तस्मिंश्च दिव्याश्चे प्रभुद्वे जगनायकः ॥ २७ ॥

चित्तमावाप्यमहतीरोदनंकृतवान्वहु ॥ अर्थाग्निचिह्नमालोक्यवामनंप्राप्यनिर्भयः ॥ २८ ॥ वचनंप्राहनप्रात्मानृतृपंगौरान्वयोद्वयम् ॥
 क्षत्रियाणांहिसंहास्योभयदोभुविसर्वदा ॥ २९ ॥ सभवान्राजनीतिज्ञोदेहिमेऽहं सुखीभव ॥ नोचेत्त्ववैसनगरंकृष्णांशः संक्षयिष्यति ॥ ३० ॥
 इति श्रुत्वा तु वचनं वामनो गौरवं शजः ॥ भयभीतो विनिश्चित्य प्रददौ हारिनागरम् ॥ ३१ ॥ प्रतोदं स्वर्णरश्चितं नारात्नसमन्वितम् ॥
 लोभाच्च न ददौ राजा मृषाशपथकारकः ॥ ३२ ॥ तदापरिमला पुत्रः कुठितः प्राह भूपतिम् ॥ प्रतोदो लोभते राजन् क्षयं दुर्गो गमिष्यति ॥ ३३ ॥
 इत्युक्त्वा प्रययौ वीरः कान्यकुब्जं महोत्तमम् ॥ लक्षणो हस्तिनीं संस्थाप्य वचनं प्राह गर्वितः ॥ ३४ ॥ कस्तवं प्राप्सो हयारूढो निर्भयः क्षत्रियोत्तमः ॥
 स होवाच महाराज प्रेषितश्चंद्रवंशिना ॥ ३५ ॥ तवान्ति कंसमायातः शरणागतवत्सल ॥ महीराजश्च बलवान्सकुलं चंद्रवंशिनम् ॥ ३६ ॥
 हनिष्यति च रौद्रास्त्रैर्महीपत्यनुमोदितः ॥ अतस्तवं स्वबलैस्साद्धं सह ह्लादादिभिर्धुतः ॥ ३७ ॥ गच्छ गच्छ महाराज मृतानुजीवयाधुना ॥
 इत्युक्त्वो लक्षणस्तेन जयचंद्रं प्रणम्य सः ॥ ३८ ॥ सर्वैकथयामास महीराजो यथागतः ॥ जयचंद्रस्तु तच्छ्रुत्वा चाहूय जगनायकम् ॥ ३९ ॥
 वचनं प्राह कुद्धात्मा शृणु गौतम वंशज ॥ राजापरिमलः क्रूरस्त्यक्त्वामां निजभूपतिम् ॥ ४० ॥ प्रीतिश्च कृतवांस्तेन मच्छत्रो देहलीपतेः ॥
 प्रियं संवर्धिनं मत्वा संस्त्यक्तास्तेन रक्षकाः ॥ ४१ ॥ यथाकृतं फलेन न भोक्तव्यं च तथा भुवि ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं कृष्णांशः प्राहनप्रीतिः ॥ ४२ ॥
 राजञ्छुद्धः परिमलो महीपत्यनुवाचकः ॥ अतो वै त्वांसंस्तु नृभूमिं राजवशगतः ॥ ४३ ॥ भवान्वै सर्वधर्मज्ञस्तत्क्षमस्वापराधिकम् ॥
 आज्ञां देहि महाराज वसिष्ठ्यामस्तदंतिकम् ॥ ४४ ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं जयचंद्रो महीपतिः ॥ कृष्णांशं प्राह भो वीर देहि मे मुक्तिमौल्यकम् ॥ ४५ ॥
 शीघ्रं वज्रश्च सकुलो नो चैद्रंगतुमर्हति ॥ इति श्रुत्वा विहस्याह कृष्णांशस्तस्मै मोहनः ॥ ४६ ॥ मया दिग्विजयं सर्वकृतं भरुभयं करम् ॥
 तदेयं देहि मे राजन् गृहाण मुक्तिमौल्यकम् ॥ ४७ ॥ इत्युक्तस्तु भूपालः कृष्णांशेन विलजितः ॥ सैन्यमाज्ञापयामास तलक्षं महाबलम् ॥ ४८ ॥
 तदा वै सकुलो वीरश्चाह दोलक्षणां न्वितः ॥ नृपस्य ग्रेसमास्थाय नमस्कृत्य ययौ मुदा ॥ ४९ ॥ कुठारनगरं प्राप्य नृपदुर्गं रुरोध ॥ ज्ञात्वा स
 वामनो भूपः प्रतोदं च ददौ मुदा ॥ ५० ॥ सैन्यायुतयुतं भूपं वामनं लक्षणो बली ॥ पश्चात्कृत्य ययौ शीघ्रं यमुना तटमुत्तमम् ॥ ५१ ॥ यमुना ज

लमुत्तियैकल्पक्षेत्रमाप्तवान् ॥ गंगासिंहचतुर्पातपिष्टिसाहस्रसंयुतम् ॥ ५२ ॥ पुरस्कृत्ययौवीरिरेलक्षणोबलवत्तरः ॥ नदीवित्रवती
 रम्यांसमागम्यबलैस्सह ॥ ५३ ॥ तत्रोषुःक्षत्रियाःशूरास्सर्वज्ञस्त्रास्त्रसंयुताः ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरश्चासुंदोलक्षसैन्यपः ॥ ५४ ॥ शतश्रीः
 स्थापयामासभैरवीःशुडुनाशिनीः ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंशतघ्निरणसंस्थयोः ॥ ५५ ॥ प्रहरान्तेचतसैन्यंदृष्ट्वाशूरपरजितम् ॥
 रक्तबीजःसमागम्यजस्थस्त्वरितोबली ॥ ५६ ॥ स्वबाणैस्ताडयामासैन्यंतालनपालितम् ॥ केचिच्छूराहतायुद्धेकेचित्तत्रपराजिताः
 ॥ ५७ ॥ दुद्रुवुर्भयभीताश्चचासुंदेनचपीडिताः ॥ प्रभंश्वबलदृष्ट्वातालनःपरिधायुधः ॥ ५८ ॥ जवानेतेनसगजंचासुंदोभूमि
 मागतः ॥ खड्गयुद्धपरोवीरस्तालनंपरिधायुधम् ॥ ५९ ॥ पराजित्ययौपश्चाच्छत्रुसैन्यक्षयकरः ॥ लक्षणस्त्वरितोगत्वास्वभलेनचतारि
 पुम् ॥ ६० ॥ भुजयोस्ताडयामासतदातेबहुधाऽभवच्च ॥ सहस्रंरक्तबीजाश्चखड्गशक्त्यष्टिपाणयः ॥ ६१ ॥ तिष्ठतिष्ठेतिभाषन्तः
 क्षत्रियान्युद्धदुर्मदान् ॥ आह्लादाद्याश्चेतेशूरांरक्तबीजभयातुराः ॥ ६२ ॥ त्यक्त्ययुद्धंययुस्सर्वेब्रह्मानंदंमहाबलम् ॥ ब्रह्मानंदस्तु
 तान्दृष्ट्वागत्वास्वपितरंप्रति ॥ ६३ ॥ वृत्तांतंकथयामासलक्षणगमनंसुने ॥ श्रुत्वापरिमलैराजप्रेमाविहलगद्गदः ॥ ६४ ॥ आह्ला
 दपाश्चैमागम्यरुरोदभृशमातुरः ॥ तदातुदेवकीदेवीनृपतिंप्रेमतत्परम् ॥ ६५ ॥ उवाचसुमुखीदीनावयंतेभक्तितत्पराः ॥ भवता
 संपरित्यक्ताविचरामोऽन्यभूपतिम् ॥ ६६ ॥ क्षमस्वममदौरात्म्यपूर्वजन्मविपाकजम् ॥ इतिश्रुत्वाचनृपतिःपरमानंदनिर्भरः ॥ ६७ ॥
 मंत्रिणश्चाधिकारंचरामांशायददौमुदा ॥ स्वकीयंलक्षसैन्यंचतत्पतिश्चोदयःकृतः ॥ ६८ ॥ ततःमंचादिनान्तेतुमहीराजस्समागतः ॥ रुरोव
 नगरींसर्वांचासुंदबलदर्पितः ॥ ६९ ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंमासमात्रंभयानकम् ॥ प्रभातेविमलेजातेकृष्णांशोलक्षसैन्यपः ॥ ७० ॥ चासुं
 डान्तमुपागम्यसहस्रंस्वांगसंयुतम् ॥ चिच्छेदचशिरस्तेषांचासुंडानांपृथक्पृथक् ॥ ७१ ॥ छिन्नैरशिरसितेसर्वैलक्षवीरावभूविरे ॥ तदते
 व्याकुलाःसैन्याश्चासुंडैस्तैःप्रपीडिताः ॥ ७२ ॥ विस्मितश्चैवकृष्णांशोभयभीतस्तदासुने ॥ तुष्टावशाददीर्घांसर्वमंगलकारिणीम् ॥ ७३ ॥
 ॥ कृष्णांशोउवाच ॥ नमस्तेशारदेमातर्बल्लोकनिवासिनि ॥ त्वयाततमिदंविश्वंशब्दमात्रनिरंतरम् ॥ ७४ ॥ रक्तबीजविनाशायचासुंडा

रूपधारिणि ॥ नमस्तेदिव्यचासुंदेपाहिमांशरणगतम् ॥ ७५ ॥ इतिश्रुत्वास्तवंदेवीवरदासर्वकारिणी ॥ तस्यखड्गमुपागम्यरक्तबीजंददा
 हवै ॥ ७६ ॥ भस्मीभूतेलक्षारिपौचासुंदोभूमिमागतः ॥ बंधंतंसकृष्णांशोब्रह्मानंदान्तिकंययौ ॥ ७७ ॥ भूमिराजस्तुतच्छ्रुत्वाभयभीतः
 समागतः ॥ तदापरिमलंभूपदंयालुंप्रेमविह्वलम् ॥ ७८ ॥ उवाचवचनंराजाक्षमस्वममदुष्कृतम् ॥ महीपतेश्वचचनान्महद्भयमुपागतः ॥
 ७९ ॥ अद्यप्रभृतिभोवीरसंत्यक्तःकलहःप्रियः ॥ भर्वांश्चममसंबंधीवयैवतर्किकराः ॥ ८० ॥ इतिश्रुत्वापरिमलोरान्जानमिदमब्रवीत् ॥
 रत्नभानोश्चतनयलक्षणंनामविश्रुतम् ॥ ८१ ॥ शरण्यंशरणपाहिविष्णुभक्तंदयापरम् ॥ इतिश्रुत्वाभूमिराजोद्विजह्रपधरोबली ॥ ८२ ॥
 साष्टांगंदुडवद्रूमौलक्षणस्यचकारह ॥ तदातुलक्षणीवीरःकृत्वास्नेहंनृपोपरि ॥ ८३ ॥ सतलक्षबलैःसार्द्धकान्यकुब्जमुपाययौ ॥ फ्रा
 ल्युनेमासिसंप्राप्तैस्वैस्वंगृहंययुः ॥ ८४ ॥ बलखानेर्गयाश्राद्धमर्चाकरदविभुतः ॥ चैत्रमासिसितेपक्षेसंप्राप्याप्यानिजमदिरे ॥ ८५ ॥ ब्राह्म
 णान्भोजयामाससहस्रान्वेदतत्परान् ॥ ८६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चये
 सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ४४ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अष्टाविंशोऽदकेप्राप्तैकृष्णांशेबलवत्तरे ॥ कार्तिक्यामिदुवारचक्रात्तिकाव्य
 तिपातभे ॥ १ ॥ कृष्णांशोऽयुतसेनाढ्यःस्वर्णवत्यासमन्वितः ॥ विवाहमुकुटस्यैवसंत्यागायययौमुदा ॥ २ ॥ पवित्रमुत्पलरण्यं
 वाल्मीकिमुनिसेवितम् ॥ गंगाकूलेब्रह्ममयंलोहकीलकमुत्तमम् ॥ ३ ॥ तत्रगत्वासुद्धात्मापुष्पवत्यासमन्वितः ॥ गोसहस्रंचविभ्रेभ्योददौ
 स्नानेप्रसन्नधीः ॥ ४ ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्ताम्लेच्छजातिसमुद्भवा ॥ शोभानाममहारम्यावेक्ष्यापरमसुन्दरी ॥ ५ ॥ सादृशंपरंरम्यंकृष्णां
 शंपुरुषोत्तमम् ॥ तद्वष्टिमोहमापन्नाव्याकुलाचामवत्क्षणात् ॥ ६ ॥ मूर्च्छितांतांसमालोक्यकृष्णांशःसर्वमोहनः ॥ स्वनिवास
 मुपागम्यविप्रानाहूयपृष्ठवान् ॥ ७ ॥ अष्टादशपुराणानिकेनप्रोक्तानिर्कफलम् ॥ ब्रूतमेविदुषांश्रेष्ठावेदशास्त्रपरायणाः ॥ ८ ॥
 इतिश्रुत्वाचोरम्यविद्वंसाःशास्त्रकोविदाः ॥ अश्रुवन्वचनंरम्यंकृष्णांशंसर्वधर्मगम् ॥ ९ ॥ पराशरेणरचितंपुराणंविष्णुदेवतम् ॥
 शिवेनरचितंस्कांदपाद्मब्रह्ममुखोद्भवम् ॥ १० ॥ शुक्रप्रोक्तंभागवतंब्राह्मवैवर्तब्रह्मणाकृतम् ॥ गारुडंहरिणप्रोक्तंपडूवैसान्त्विकसं

भवाः ॥ ११ ॥ मत्स्यः कूर्मो नृसिंहश्चामनः शिवएव च ॥ वायुरेयं पुराणानिव्यासेन रचितानि वै ॥ १२ ॥ राजसाः षट्स्मृत्या वि
 र्कर्मकाण्डमया सुवि ॥ मार्कण्डेयचवाराहमार्कण्डेयननिर्मितम् ॥ १३ ॥ आग्नेयमंगिराश्चैव जनयामास चोत्तमम् ॥ लिङ्गब्रह्मां
 ङ्केव विपित्तिनिरचिते शुभे ॥ १४ ॥ महादेवेन लोकैर्भविष्यं रचितं शुभम् ॥ तामसाः षट्स्मृताः प्राज्ञैः शक्तिधर्मपरायणाः ॥ १५ ॥
 सर्वेषां च पुराणानां श्रेष्ठं भागवतं स्मृतम् ॥ घोरैः सुर्विकलैः प्राप्ते विक्रमानामभू पतिः ॥ १६ ॥ कैलासाद्वृषमागत्य मुनीन् सर्वान्समाह्वयत् ॥
 तदा ते मुनयस्सर्वे नमिषारण्यवांसिनः ॥ १७ ॥ प्रोक्ताः न्युपपुराणानि सूतेनाष्टादशैव च ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं कृष्णं शोधमर्तत्परः ॥ १८ ॥
 श्रुत्वा भागवतं शास्त्रं सप्तमेऽह्नि महोत्तमम् ॥ ददौ दानानि विभ्रभ्यो गोसु वर्णमयानि च ॥ १९ ॥ ब्राह्मणान् भोजयामास सहस्रांश्चैव तत्परान् ॥
 तदा तु भिक्षुकीभृत्वा शोभानाममदातुरा ॥ २० ॥ मायां कृतवती प्राप्ता कृष्णां शोयत्रवैस्थितः ॥ ध्यात्वा महामदं वीरं पैशाचं रुद्रं किंकरम् ॥ २१ ॥
 मायां सा जनयामास सर्वपाषाणकारिणीम् ॥ दृष्ट्वा स्वर्णवतीं दिवीतां मायां शोभयद्रवाम् ॥ २२ ॥ छित्त्वा चाह्लाद्यवा मां गीं स्वर्गं गंतुमुद्यता ॥
 सा वै श्यातु शुचा विद्या तस्याः शृंगारमुत्तमम् ॥ २३ ॥ स्वर्णयंत्रं स्थितं रम्यं लक्षद्रव्योपमूल्यकम् ॥ संहृत्य मायया धूर्तं दिशं बार्हिकमाययौ ॥ २४ ॥
 कल्पक्षेत्रमुपागम्य नेत्रं सिंहसमुद्रवा ॥ वेदयथाममं शृंगारं हतं ज्ञात्वा सुदुःखिता ॥ २५ ॥ कृष्णां शं वचनं प्राह गच्छ गच्छ महाबल ॥ गृहीत्वा
 मम शृंगारं शीघ्रमागच्छ मां प्रति ॥ २६ ॥ गुटिकं यमयावीरं रचितं तामुखेन च ॥ धूर्तमाया विनाशाय तव मंगलहेतवे ॥ २७ ॥ इति श्रुत्वा तथा कृ
 त्वा कृष्णां शस्सर्वमोहनः ॥ शूकरक्षेत्रमागम्य तत्र वेदं ददौ ॥ २८ ॥ सा तु वेदं याचतं वीरं दृष्ट्वा कंदर्पकारिणम् ॥ रचित्वा च पुनर्मायां तदन्तिकमु
 पागता ॥ २९ ॥ तदा सा निष्कलीभृत्वा रुरोद करुणं बहु ॥ रुदंतीं तं समा लोके यदयं लुप्सप्रसन्नधीः ॥ ३० ॥ गृहीत्वा सर्वशृंगारं वचनं प्राह निर्भयः ॥
 किं रोदिषि महाभोगे सत्यं कथय मां चिरम् ॥ ३१ ॥ सा हेमसहरो नाम प्राता प्राणसमप्रियः ॥ नाटयैश्च पंचसाहस्रैः सहितो मरणं गतः ॥ ३२ ॥
 अतोरैमिमहाभागं संप्राप्ता शरणं त्वयि ॥ इत्थु वत्समायया धूर्तं कृत्वा शिवमयान्यजान् ॥ ३३ ॥ तस्मै प्रदर्शयामास निजकार्यपरायणा ॥
 रुदित्वा च पुनस्तत्र प्राणं सत्यं संसुधता ॥ ३४ ॥ दयालुस्सचकृष्णां शस्ता माह करुणं वचः ॥ कथं ते जीविष्यंति शोभने कथया शुभे ॥ ३५ ॥

साहवीरतवास्येतुसीस्थिताशुटिकाशुभा ॥ देहिमेकृपयावीरजीवयिष्यति तेतया ॥ ३६ ॥ इत्युक्तस्तुतयावीरोददौतस्यैवतद्भु ॥ तद
 प्रसन्नासाधूर्तकृत्वाशुकमयंवपुः ॥ ३७ ॥ पंजरस्थमुपादायकृष्णांशं कामविह्वला ॥ वाहीकदेशमागम्यसारद्वगंशुभम् ॥ ३८ ॥ उवा
 चचस्वयंगेहेकृत्वादिव्यमयंवपुः ॥ निशीथेसमनुप्राप्तिकृत्वातंनररूपिणम् ॥ ३९ ॥ आलिलंगहि कामार्ताकृष्णांशं धर्मकोविदम् ॥ दृष्ट्वा तं
 सतथाभूताकृष्णांशोजगदं विकाम् ॥ ४० ॥ तुष्टावमनसाधीरोरात्रिस्तेननम्रधीः ॥ तदासास्वेडिनीभूत्वात्यक्त्वाकृष्णांशमुत्तमम् ॥ ४१ ॥
 पुनःशुकमयंकृत्वाचिचिणिवृक्षमारुहत् ॥ तदास्वर्णवतीदेवीबोधिताविष्णुमायया ॥ ४२ ॥ कृत्वाइयेनिमयंरूपं तत्रगत्वासुदान्विता ॥
 ददर्शशुकभूतचकृष्णांशं योगतत्परम् ॥ ४३ ॥ एतास्मिन्त्रतरेइयापुनःकृत्वाशुभंवपुः ॥ नरभूतचकृष्णांशं वचनं प्राहनम्रधीः ॥ ४४ ॥
 अयेप्राणप्रियस्वामिन्भजमां कामविह्वलम् ॥ त्राहिमारतिदोनेनधर्मज्ञोसिभवान्सदा ॥ ४५ ॥ इत्युक्तस्तुतामाहवचनं शृणुशोभने ॥ आर्य
 वमस्थितोहवैवेदमार्गपरायणः ॥ ४६ ॥ विवाहितांशुभानरायोभजेतऋतौनहि ॥ सपापीनरकंयातितिर्यग्गोनिमयंस्मृतम् ॥ ४७ ॥
 अतःपरस्त्रियाभोग्नेयवैनिरयप्रदम् ॥ इतिश्रुत्वातुसाप्राहविश्वामित्रेणधीमता ॥ ४८ ॥ शृंगिणचमहाप्राज्ञवेइयासंगःकृतःपुरा ॥ नकोऽ
 पिनरकंप्राप्तस्तस्मान्मांभजकामिनीम् ॥ ४९ ॥ पुनश्चाहसकृष्णांशःकृत्तं पापं तपोवलात् ॥ ताभ्यांचमुनियुग्माभ्यामसमर्थोहिसंप्रतम् ॥ ५० ॥
 अर्द्धांगं पुरुषस्यस्त्रिमैथुनेचविशेषतः ॥ अहमर्थश्चभवतीवेइयाचवहुभोगिनी ॥ ५१ ॥ ऋचिज्ञाब्दश्चपूर्वास्याजातोऋगजस्सनातनः ॥ योगजश्चै
 वयःशब्दोदक्षिणास्याध्वजुर्भवः ॥ ५२ ॥ तद्वितान्तश्चयश्शब्दाःपश्चिमास्याच्चसामजः ॥ छंदोभूताश्चयश्शब्दारूतेसर्वेब्राह्मणप्रियाः ॥ ५३ ॥
 केवलोवर्णमात्रश्चशब्दोऽथर्वजःस्मृतः ॥ पंचमास्याच्चयेजाताःशब्दाःसंसारकारिणः ॥ ५४ ॥ तेसर्वेप्राकृताज्ञेयाश्चतुल्लक्षविभेदिनः ॥ हित्वा
 तान्योहिशुद्धात्माचतुर्वेदपरायणः ॥ ५५ ॥ सवैभवाटयैत्येकं त्वपदं च्छत्यनामयम् ॥ नवदेद्यावर्नीभाषाप्राणैःकंठगतैरपि ॥ ५६ ॥ गजैरपि
 ह्यमानोऽपिनगच्छेज्जनमंदिरम् ॥ इत्येवंस्मृतिवाक्यानिमुनिनापाठितानि वै ॥ ५७ ॥ कथंत्याज्योमयाधर्मस्सर्वलोकसुखप्रदः ॥ इतिश्रुत्वा
 तुसावेइयाम्लेच्छयाश्चांशसंभवा ॥ ५८ ॥ शोभनानामरंभोरुर्महाक्रोधमुपाययौ ॥ वेतसैस्तडायित्वातंपुनःकृत्वाशुकंस्वयम् ॥ ५९ ॥ नददौभौ

जनंतस्मैफलाहारंशुकायै॥तदास्वर्णवर्तदेवीकृत्वानारिमयंपुः ॥६०॥मशकीकृत्यतर्वीरतत्रैवान्तरधीयत् ॥ पुनःश्येनेवपुःकृत्वास्वदे
 श्वावातुमुद्यता ॥ ६१ ॥ पृष्ठमारोप्यमशंकमयूरनगरंययौ ॥ मकरंदस्तुतंहृद्वाकुण्ठांशेनसमन्विताम् ॥ ६२ ॥ नेत्रपालस्यतनयानाम्ना
 स्वर्णवर्तीवली ॥चरणवुपसंगृह्यस्वगेहेतामवासयत् ॥ ६३ ॥ शोभनापिचसंतुष्यंपंजरान्तमुपस्थिता ॥ नददंशुकरंम्यमूर्छिताचापतदु
 वि ॥६४॥ किंकरोमिक्कगच्छामिविनातंरमणंपरम् ॥ इत्येवबहुधालप्यमदहीनपुरंययौ ॥ ६५ ॥ तत्रस्थितचपैशाचंमायायामदविशारदम् ॥
 महामदंचसंपूज्यस्वदेहंत्यकुमुद्वता॥६६॥महामदस्तुतुसंगुप्तगत्ववैशिवमंदिरम्॥मरुस्थलेश्वरालंगुष्टावर्षभापया ॥६७॥तदाप्रसन्नोभ
 गवान्वचनंप्राहसेवकम् ॥ स्वर्णवत्याहृतोवीरःकुण्ठांशश्चर्यधर्मगः ॥ ६८ ॥ मयासहसमगच्छमयूरनगरंप्रति ॥ इत्युत्तस्तेनपैशाचोनेटः
 पंचसहस्रकैः ॥ ६९ ॥ तयासहययौतूर्णसहुरेणसमन्वितः ॥ इन्दुलश्चतथाह्लादोवोधितोविष्णुमायया ॥ ७० ॥ त्रिलक्षवलसंयुक्तोदेवमि
 हेनसंयुतः ॥ मयूरनगरंप्राप्यमकरंदमुपाययौ ॥ ७१ ॥ तदातुशोभनावेद्यासहुरेणबलैस्सह ॥ चकारभैरवीमायांसर्वशत्रुभयंकरीम्॥७२॥
 सर्वतश्चोत्थितोवातोमहामेवसमन्वितः ॥ पतंतिवहुधाचोल्काःशर्करावर्षणरताः ॥७३॥ दृष्ट्वातांभैरवीमायांतमोभूतांसमन्ततः ॥ मकरन्द
 श्वबलवात्रयस्थःस्वयमाययौ ॥ ७४ ॥ ज्ञानिभल्लेनतांमायांभस्मकृत्वामहाबली ॥ गृहीत्वासहुरंधूर्तसबलगेहमासवान् ॥ ७५ ॥ तदातुशो
 भनानारीकाममायांचकारह ॥ बहुलास्संस्थितावेद्यागीतनृत्यविशारदाः ॥ ७६ ॥ मोहिताःक्षत्रियाःसर्वैस्सुमुहुर्लस्यदर्शनात् ॥ देवसिंहा
 चक्रुण्ठांशादृतेतेजडतांगताः ॥ ७७ ॥ तदास्वर्णवर्तोदेवीकामाक्षीध्यानतत्परा ॥ पुनरुत्थायतान्स्वर्ग्यह्रीन्वाशोभनांपुनः ॥ ७८ ॥
 मयूरध्वजमगम्यनिगण्डैस्तान्बध्धह ॥ महामदस्तुतज्ज्ञात्वावरुद्रध्यानपरायणः ॥ ७९ ॥ चकारशाम्बरीमायांनानासत्वविधायिनीम् ॥
 व्याघ्रांसिंहावराहाश्वानरादंशकानराः ॥ ८० ॥ सर्पागृथान्तथाकाभक्षयंतिसमंततः ॥ हाहाभूतेचतसैन्येदिक्षुविद्रावितेसति ॥८१॥
 शोभनचाभवद्वासीस्वर्णवत्याश्चमायिनी ॥ सहुरस्तैनैटस्साद्धचाह्लादेनैवचूर्णितः ॥ ८२ ॥ तेषारुधिरकुंभानिभूमिमध्येसमारुहन् ॥

एवं च मुनिशार्दूलचतुर्मास्यभवद्रणः ॥ ८३ ॥ वैशाखे मासि संप्रति ते विरागे ह माययुः ॥ इति ते कथितं विप्रचा न्यात्किं श्रोतुमिच्छसि ॥ ८४ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्थ्युगखण्डापरपर्वण्ये कालियुगीयेतिहाससमुच्चये ऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ६४ ॥
 ऋषय उचुः ॥ किन्नरीनामया कन्या त्वया प्रोक्ता महामुने ॥ कुत्रस्थाने कथं जात तत्सर्वकृपया वद ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ पुरा चेन्नरथे देशे नाना
 जननिषेविते ॥ वसंतसमये प्राप्ते क्रीडंत्यत्र दिवौकसः ॥ २ ॥ मंजुषोषा च स्वर्वेद्या शुक्रस्थाने समागता ॥ दृष्ट्वा तं सुदं बालं मोहिनाय स मुद्यता
 ॥ ३ ॥ गीत नृत्यादि रागांश्च कृत्वा सा कामविह्वला ॥ प्रांजलिं प्रणत बद्धा पुनस्तुष्टा वतं मुनिम् ॥ ४ ॥ तदा शुक्रस्तु भगवान्पदं स्तुतिमयं शुभम् ॥
 श्रुत्वा प्रसन्न हृदयो वं ब्रूहीति सोऽब्रवीत् ॥ ५ ॥ सा तु श्रुत्वा शुभं वाक्यं प्रोवाच श्लक्ष्णया गिरा ॥ पतिर्मे भव हेनथ शरणगत वत्सल ॥ ६ ॥
 इति श्रुत्वा तु वचनं तथा कृत्वा तया सह ॥ सरमे मुनिशार्दूलः शुक्रो विज्ञानको विदः ॥ ७ ॥ तयोस्स काशात्संजज्ञे मुनिर्नाम सुतोऽनयोः ॥
 तपश्चकार बलवान् द्वादशाब्दं प्रयत्नतः ॥ ८ ॥ तस्मै ददौ तदा पत्नीं स्वर्णदेवस्य वै सुताम् ॥ कुबेर उद्रसहितः समुनिस्तु मुदान्वितः ॥ ९ ॥
 तयोर्भे प्रसन्नात्मा तयोर्जाता सुतोत्तमा ॥ किन्नरीनाम विख्याता हिमतुंगे समुद्रवा ॥ १० ॥ तपश्चचारसा देवी रूपयै विनशालिनी ॥
 तदा प्रसन्नो भगवाञ्छकरो लोकशंकरः ॥ ११ ॥ मकरं दायधीराय ददौ तं रुचिराननाम् ॥ मुनिस्तु शंकरं प्राह देवदेवनमोऽस्तुते ॥ १२ ॥
 मत्सुतायै वरं देहि राष्ट्रं वर्धनस्तुतमम् ॥ इति श्रुत्वा शिवः प्राह गुरुढान्ते च भूतले ॥ १३ ॥ मध्यदेशे च ते राष्ट्रं भविष्यति सुखप्रदम् ॥
 त्रिंशताब्दप्रमाणेन तत्पश्चात्क्षयमेष्यति ॥ १४ ॥ इति श्रुत्वा तु समुनिर्हिमतुंगनिवासकः ॥ मकरं देन सहितस्तत्र वासमकारयत् ॥ १५ ॥
 इति ते कथितं विप्रपुनः शृणु कथां शुभाम् ॥ ऊर्जत्रिंशत्प्रमाणेन हिमं तुंगनिवासकः ॥ मकरं देन सहितस्तत्र वासमकारयत् ॥ १६ ॥ नेत्रपालस्य नगरं नानाधातुविचित्रितम् ॥
 मत्वा न्यूनपतिवैद्वोरुरोधनं शुभम् ॥ १७ ॥ सप्तलक्षयुतो राजा वैद्विर्हिमो महाबलः ॥ त्रिलक्षबलसंयुक्तैस्साध्वैर्द्विभुजैश्च मर्चिकरत् ॥ १८ ॥
 सप्ताहोरात्रमभवत्सेनायुद्धं भयानकम् ॥ योगसिंहो भोगसिंहो विजयश्च महाबली ॥ १९ ॥ जघान शत्रुसिंहां वैद्विर्हिमेन पालिताम् ॥
 एतस्मिन्नंतरे प्राप्ताः इयमजापकदेशगाः ॥ २० ॥ वैद्विमाया विनस्सर्वलोकमान्यप्रजकाः ॥ पुनर्जातं महद्युद्धं मासमेकं तयोस्तदा ॥ २१ ॥

नेत्रपालज्ञयासर्वकृष्णांशाद्याः समागताः ॥ कृष्णांशोविंदुलारूढोदेवस्वहयसंस्थितः ॥ २२ ॥ इंदुलश्चकरालाश्वमंडलीकोगजेस्थितः ॥
 गोतमश्चसमायातोहरिनागरसंस्थितः ॥ २३ ॥ तालनश्चसमायातः सिंहियुपरिसंस्थितः ॥ धान्यपालस्तैल्यकारोयुत्सोरंशसंभवः ॥ २४ ॥
 लछुसिंहश्चवलान्कुंतिभोजांशसंभवः ॥ ताम्बूलियकजातीयोलक्षणनुज्ञयायौ ॥ २५ ॥ तदातुनेत्रसिंहश्चसतलक्षवलवृत्तः ॥
 पालितश्चाष्टभिर्वीरैस्तेषांनशायायौ ॥ २६ ॥ भयभीताश्चतेवोद्धास्त्यक्त्वादेशंसमन्ततः ॥ चीनदेशसुपागम्ययुद्धभूमिमकारयत् ॥ २७ ॥
 तदनुप्रययुस्तेषूहानदसुपस्थिताः ॥ माघमासेतुसंप्रोतेपुनर्युद्धमवर्तत ॥ २८ ॥ इयमेदेशोद्धवालक्षास्तथातलक्षाश्चजापकाः ॥ दशल
 क्षाश्चीनदेश्यायुद्धायसमुपस्थिताः ॥ २९ ॥ कृष्णांशोलक्षसेनाब्जोदेवलक्षसमन्वितः ॥ नेत्रपालश्चलक्षाढ्यायोगभोगसमन्वितः ॥ ३० ॥
 मंडलीकश्चेन्दुलेनलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ध्यानपालोलछुसिंहोलक्षसैन्यान्वितः स्थितः ॥ ३१ ॥ जगनायकएवापिलक्षसैन्ययुतः स्थितः ॥
 तालनोलक्षसेनाढ्यायुद्धायसमुपागतः ॥ ३२ ॥ तत्रयुद्धमभूद्धोरं चोद्धातामार्यकैस्सह ॥ पक्षमात्रंमुनिश्चेष्टयमलोकविवर्द्धनम् ॥ ३३ ॥
 सतलक्षाहताबौद्धाद्विलक्षाश्चार्थदेशजाः ॥ ततस्तेभयभीताश्चत्यक्त्वायुद्धं गृहययुः ॥ ३४ ॥ कृत्वादारुमयसैनिकलयंत्रप्रभावतः ॥
 गजाश्चदेशसहस्राः सशूराः काष्ठनिर्मिताः ॥ ३५ ॥ एकलक्षाहयारूढादारुपाश्चरणोन्मुखाः ॥ सहस्रमहिषारूढास्तहस्राः कोलपुष्टगाः ॥ ३६ ॥
 सिंहारूढास्तहस्राश्चसहस्रांसंवाहनाः ॥ कंकोगमायुग्ध्राणांश्यामारूढाः पृथक् तथा ॥ ३७ ॥ उष्ट्राः सप्तसहस्राश्चसशूराश्चरणोन्मुखाः ॥
 एवं सपादलक्षैश्चकाष्ठसैन्यैश्चमानुषाः ॥ ३८ ॥ द्विलक्षाश्चयजमुः कृष्णांशोद्वैसुरक्षिताः ॥ ततोहाहकृतसैन्यचायूणांचननशतत् ॥
 ॥ ३९ ॥ दृष्ट्वातत्कैतुकंस्यंजयन्तोयुद्धकोविदाः ॥ आग्नेयशरमादायकाष्ठसैन्येषुचाक्षिपत् ॥ ४० ॥ भस्मीभूताश्चतेसर्वे त्रैवविलयगताः ॥
 त्रिलक्षाः क्षत्रियाः शेषाजयंतरणकोविदम् ॥ ४१ ॥ चक्रुर्जयस्वंतत्रतुष्टुभुश्चयुनः पुनः ॥ तदातुचीनजाबौद्धाः कृत्वाविंशतसहस्रकान् ॥ ४२ ॥
 हयारूढोल्लोहमयान्प्रयामासुरुर्जितान् ॥ योगसिंहो गजारूढोधनुर्वीणधरोवली ॥ ४३ ॥ कंठेषुलोहजान्वीरांस्ताडयामासैवली ॥
 मृतास्तेपंचसहस्रा योगसिंहशरादिताः ॥ ४४ ॥ बौद्धसिंहस्तदाशूरोदृष्ट्वातस्य पराक्रमम् ॥ कृत्वालोहमयसिंहयोगसिंहमेषपयत् ॥ ४५ ॥

पातेन तस्य सिंहस्य सवीरो मरणं गतः ॥ तदा तु भोगसिंहश्च ह्यारूढो जगाम ह ॥ ४६ ॥ स्वभस्त्रे न च तं सिंहं हत्वा तत्र जगज्जैवै ॥ तदा तु वैद्धसिंहं न श-
 ईलस्तत्र चोदितः ॥ ४७ ॥ सहयो भोगसिंहश्चैतन्नैव मरणं गतः ॥ मातुलौ मृत्युवशेणैदं दृष्ट्वा स्वर्णवती सुतः ॥ ४८ ॥ करालं हयमारुह्य वैद्धसिंहमुपाय-
 यौ ॥ शरमादायैव शीघ्रं नान्नासं मोहनं शुभम् ॥ ४९ ॥ मोहयित्वा रिपुबलं वैद्धसिंहसमन्वितम् ॥ बद्धा तान् न्यौद्धसिंहादिपान्दशसहस्रकम् ॥ ५० ॥
 कलयन्त्रं च संचूर्ण्य कृष्णां शान्तिकमाययौ ॥ तदा ते हर्षितास्सर्वे प्रप्य नगरं ययुः ॥ ५१ ॥ तद्रेडमसुजनायामंसर्वे सप्तसमन्वितम् ॥ लुंठयि-
 त्वा बलात्सर्वे नृपदुर्गमुपाययुः ॥ ५२ ॥ वैद्धसिंहस्तदागत्य जयन्ते न विमोचितः ॥ सुतां स्वांपद्मजांनाम्राजयन्त्यायददौ मुदा ॥ ५३ ॥
 दशकोटीः सुवर्णस्य चाह्लादाय तदा धनम् ॥ सर्वैश्च वैद्धवृद्धैश्च तत्रैव शपथं कृतम् ॥ ५४ ॥ आर्यदेशं नयास्यामः कदाचिद्वाहृतवे ॥ इत्यु-
 क्त्वा तान् प्रणम्या शुभं प्रस्थानमकारयन् ॥ ५५ ॥ त्रिलक्षैश्च्युतास्ते नैत्रपालगृहं गताः ॥ ऋषय ऊचुः ॥ इन्दुलेन कथं सूततत्र प्राणि कृता-
 न हि ॥ ५६ ॥ सुप्रियायोगसिंहाद्यास्तत्रो वद विचक्षण ॥ सूत उवाच ॥ आगताय मलोकैर्द्वैकतिचित् प्राणिने भुवि ॥ ५७ ॥ तदा तु दुः-
 खितो देवो महेंद्रान्तमुपाययौ ॥ देवराजनमस्तुभ्यं सर्वदेवप्रियं कर ॥ ५८ ॥ जयं तो जगतीं प्राप्य मृताञ्जीवयति स्वयम् ॥ अतो वै लोकमर्यादा-
 विरुद्धादृश्यते भुवि ॥ ५९ ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं महेंद्रो देवमायया ॥ वडवामृतमाहृत्य तथैवै स्वर्गंगतिम् ॥ ६० ॥ जयंतस्य स्वप्नु-
 तस्य मुमोद ससुरः सह ॥ इन्दुलश्च तदा दुःखी शारदं सर्वमंगलम् ॥ ६१ ॥ पूजयित्वा विधानेन योगध्यानपरोऽभवत् ॥ इति ते कथितं विप्र-
 नः शृणु कथां शुभाम् ॥ ६२ ॥ नेत्रपालश्च बलवान् बहुपुत्रः शुचान्वितः ॥ दशकोटिमितं स्वर्णं तेभ्यो देवत्वासंभसम् ॥ ६३ ॥ प्रस्थानं कार-
 यामास चाष्टानां बलशालिनाम् ॥ ते वै द्विलक्षसैन्याढ्याः स्वर्गेहाय ययुर्मुदा ॥ ६४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणसंदा-
 परपर्यायेकलिगुगीयेतिहाससमुच्चयेणैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ यदा ते चीनदेशस्थस्तदा हूतो नृपे-
 ण वै ॥ कामपालेन भो विप्रलक्षणेन कुलं शकः ॥ १ ॥ जयचंद्रमहाभागसावधानं वचः शृणु ॥ वैशाखशुक्लसप्तम्यामुहूर्तोऽयं दिनगमे ॥ २ ॥
 अतो वै लक्षणो विरश्चैकाकीमांसमाप्नुयात् ॥ गृहीत्वा मत्सुतादौ लिंगमिष्यति तवान्तिकम् ॥ ३ ॥ सेनान्वितं च तं ज्ञात्वा महाराजो महबलः ॥ गृही-

प्यतिपराजित्यतस्माद्योग्यवचोमम ॥ ४ ॥ इतित्रत्यवचनंयत्वारजाप्रसन्नाः ॥ लक्षणं हस्तिनीसंस्थं शतशूरसमन्वितम् ॥ ५ ॥
 आहूय प्रेषयामास कामपालयधीमते ॥ मार्गं पंचदिनं विरोवसित्वा तद्गृहं ययौ ॥ ६ ॥ तदा पद्माकरः इयलो ज्ञात्वा लक्षणमागतम् ॥ भूमिरा
 जं समाहूय तेन युद्धमचिकरत् ॥ ७ ॥ लक्षणो न कुलं शश्च दृष्ट्वा शत्रुमुपस्थितम् ॥ स्वशरैस्तर्पयामास राजराजं महाबलम् ॥ ८ ॥ सूच्छे
 यित्वा महीराजं हत्वा पंचशतान्वली ॥ कामपालं समागम्य नत्वा वासमकारयत् ॥ ९ ॥ उत्थितश्च महीराजो गत्वा पद्माकरं प्रति ॥ वचनं प्राह
 कार्यार्थी शृणु मित्रवचोमम ॥ १० ॥ लक्षणो मे महाच्छत्रुस्स च त्वेदं हमागतः ॥ यदि दास्यसि तं वद्धत्वा मं दं करं मे हम् ॥ ११ ॥ इति श्रुत्वा
 सलोभात्मा त्वाहालाहलं विषम् ॥ वद्धत्वा तं लक्षणं वीरं महीराजाय चार्पयत् ॥ १२ ॥ हत्वा तच्छत्रुं शतशूरं शत्रुसर्वार्तमकारयन् ॥ ज्ञात्वा तत्प
 त्रिनीनारीदुःखितालयं वैभुशम् ॥ १३ ॥ चंडिकां पूजयामास पतिमंगलहेतवे ॥ तदा प्रसन्ना सा देवी विरदा सर्वमंगला ॥ १४ ॥ आश्वास्य प
 त्रिनीनारी लक्षणान्तमुपाययौ ॥ स्वप्नेतामाह सा देवि द्विफिंद्रये वं जपंकुरु ॥ १५ ॥ अस्य मंत्रप्रभावाच्च सर्वविघ्नः प्रणश्यति ॥ सबुद्धालक्षणा
 वीरस्तं मंत्रं च जपेत् ॥ १६ ॥ आषाढे मासि संप्राप्ते कृष्णश्रावणं हं ययुः ॥ तालनश्च्युतस्तत्ताभ्यां कान्यकुब्जमुपाययौ ॥ १७ ॥ नह
 द्यो लक्षणे विरोजय चंद्रप्रियंकरः ॥ ज्ञात्वा तत्कारणं तैश्च कृतं योगमयं वंपुः ॥ १८ ॥ धान्यपालः कांस्यधारी वीणाधारि चितालनः ॥ लल
 सिंहे मृदंगाङ्गो ययुस्ते वै महावतीम् ॥ १९ ॥ सर्भापरिमलस्यैव गत्वा ते योगरूपिणः ॥ चकुर्गानं दुदयुक्ताः सर्वैर्ते मोहमागताः ॥ २० ॥
 प्रसन्नश्च तदारजा सुक्तामालं स्वं कंठगां ॥ तालनाय ददौ प्रीत्या ताभ्यां स्वर्णगुलिकां ॥ २१ ॥ तदा ते हर्षिताः सर्वैः कृष्णां क्षप्रतिचययुः ॥
 ज्ञात्वा कृष्णशंखापि धृत्वा योगमयं वंपुः ॥ २२ ॥ ययौ विदुर्गण्डवीरस्तालनाद्वैस्तसमन्वितः ॥ हाटमध्ये समागम्य कुत्वारामे तं सर्वं भुम् ॥
 ॥ २३ ॥ गेहं पद्माकरस्यैव गत्वा तेन नृमुदा ॥ एतास्मिन्नंतरे सर्वार्थोषितस्तत्रागताः ॥ २४ ॥ वेणुवाद्यवृत्तं वीरं कृष्णशं ददृशुर्मुहुः ॥
 मोहितास्तस्य गानेन जडीभूताः प्रयच्छते ॥ २५ ॥ तदा तु पद्मिनीनारी सर्वलक्षणसंयुता ॥ ज्ञात्वा कृष्णशं मे वापि रुरोद चिरमातुरा ॥ २६ ॥
 उवाच च विलम्ब्या शुभमपि तं लक्षणे वली ॥ महीराजेन शूरेण कारागरे वलात्कृतः ॥ २७ ॥ अहं येषां भवान्ये गीकं थकार्यं भविष्यति ॥ इति श्रुत्वा

तु स नृपो भुजमुत्थाय सत्वरम् ॥ २८ ॥ आश्वास्य पद्मिनीं नारियथुस्ते देहलीं प्रति ॥ राजद्वारमुपागम्य कृष्णांशस्मननर्तह ॥ २९ ॥ महाराज
 स्तु बलवान्प्रसन्नस्तस्य लीलाया ॥ वाञ्छितं ब्रूहि कृष्णांगसर्वयोगिन्दुदाम्यहम् ॥ ३० ॥ इति श्रुत्वा भूपवचो विहस्योवाच तं प्रति ॥ कारागारलो
 हमयं नृपयोग्यं चेमेनृप ॥ ३१ ॥ दर्शयाशुस्वकीयैर्भवान्भूपाशिरामणिः ॥ इति श्रुत्वा स नृपतिर्माहितः कृष्णलीलाया ॥ ३२ ॥ दर्शयित्वा च
 वैशिष्ट्यं नृपस्तेभ्यो ददौ धनम् ॥ ततस्ते योगिनस्सर्वे संप्राप्य च महावतीम् ॥ ३३ ॥ नत्वा परिमलं भूपकथित्वा सर्वकारणम् ॥ स्वसेनां संजया
 मास चाह ददौ श्वनृपाज्ञया ॥ ३४ ॥ पंचलक्षामहावत्याहया रूढास्समास्थिताः ॥ तालनस्स तलक्षांश्च सैन्यानाहूय चागतः ॥ ३५ ॥ एवं द्वादशलक्षं च
 क्षात्रियारणदुर्मदाः दिहलीं च समाजमुस्सर्वशस्त्रसमाश्रिताः ॥ ३६ ॥ एतस्मिन्नंतरे मंत्रिचंद्रभट्टो विशारदः ॥ सर्वशास्त्रार्थकुशलैर्विष्णुवैश्वकि
 पूजकः ॥ ३७ ॥ महाराजं समागम्य वचः प्राह शृणुष्व भोः ॥ मया वै च रहः क्रीडा दृष्टा देवी प्रसादतः ॥ ३८ ॥ तत्रोदयश्च कृष्णांशः पूर्णब्रह्माणमागमत् ॥
 वचः प्राह प्रसन्नात्मा शृणु त्वं सत्त्वविग्रह ॥ ३९ ॥ अग्निवंशविनाशाय चाद्यस्याभिदेहलीम् ॥ हत्वा हं कौरवांशं अस्थापयित्वा कलिं भुवि ॥ ४० ॥
 पुनस्तवान्तिकं प्राप्य रहः क्रीडां करोम्यहम् ॥ इत्युक्त्वा विदुलारूढः सर्वास्त्वा मुपस्थितः ॥ ४१ ॥ इत्यहं पृष्टवान्भूपकृष्णांशयोगिनिद्रया ॥
 इति तस्य वचः श्रुत्वा स भूपो विस्मयान्वितः ॥ ४२ ॥ भयभीतः सहस्रांश्च शूरानाहूय सत्वरम् ॥ तेभ्यश्च लक्षणं दत्त्वा वचनं प्राह तान् प्रति ॥ ४३ ॥
 पद्माकराय भूपाय गत्वा दत्त्वा शूलक्षणम् ॥ ममान्तिकमुपागम्य कारणं वदतांशुतत् ॥ ४४ ॥ इति श्रुत्वा तु ते सर्वे वन्दिष्यामहाबलाः ॥
 गत्वा तत्र तथा कृत्वा महाराजमुपागमत् ॥ ४५ ॥ भगदंतश्च ते पातु सहस्राणां च नायकः ॥ महाराजं वचः प्राह शृणु तत्तृपभाषितम् ॥ ४६ ॥
 पद्मिनीं मे स्वसारजन्तुमिव द्याविशारदा ॥ तया यज्ञपतिर्देवः सम्यगाराधितः पुरा ॥ ४७ ॥ दत्तं ते नवरं रम्यमन्तर्धानमयं परम् ॥
 सा तु तं लक्षणं कान्तमन्तर्धानं करिष्यति ॥ ४८ ॥ इति श्रुत्वा स नृपतिः परमानंदमाप्तवान् ॥ एतस्मिन्नंतरे प्रातः कृष्णांशाद्यामहाबलाः ॥ ४९ ॥
 रुरुधुर्देहलीं सर्वा महाराजेन पालिताम् ॥ सतदाष्टिथिवीराजो गृहीत्वा बहुभूषणम् ॥ ५० ॥ सर्वैभ्यश्च ददौ प्रेम्णा वचनं प्राहनप्रधीः ॥
 लक्षणो नाम ते राजा कारागारे नैव मम ॥ ५१ ॥ यद्विमलगरे चास्ति तद्दिहलीं तद्दिहलीं ॥ इत्युक्त्वा तं च कृष्णांशं दर्शयामास वै गृहम् ॥ ५२ ॥

महादेवस्यशपथकृतवान्भूपतिभयात् ॥ तदोदयोभूपवचःसत्यमत्वासुदुःखितः ॥ ५३ ॥ स्वकीयैःसहसंप्राप्तोप्राप्तविदुगढंशुभम् ॥
 कामपालस्तुतच्छ्रुत्वाकृष्णांशगमनं वली ॥ ५४ ॥ बलिबहुयहीत्वाशुष्णांशशरण्ययौ ॥ प्रांजलिःप्रणतोभृत्वावचनंप्राहभिरुक् ॥ ५५ ॥
 सुतामेषाद्विनीनारालक्षणेनसमन्विता ॥ नज्ञाताक्वगताऽस्माभिस्सत्यसत्यं ब्रवीम्यहम् ॥ ५६ ॥ इतितद्गचनंश्रुत्वाकृष्णांशःस्वबलेस्तह ॥
 कान्यकुब्जं समागत्य जयचंद्रमुवाचह ॥ ५७ ॥ प्रावृजस्तवभूपालपद्मिनीलक्षणेऽन्वितः ॥ कामपालगृहेनास्तिनिश्चितोबहुधामया ॥ ५८ ॥
 नजनेक्वगतोराजाममप्राणसमोभुवि ॥ यदिभूपनपद्यामिसत्यं प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ ५९ ॥ हारत्नभानुतनयविष्णुभक्तशुभंकर ॥ स्व
 मित्रमांपरित्यज्यकादिशंगतवान्भवान् ॥ ६० ॥ इत्युक्त्वामूर्छितश्चासीत्कृष्णांशोवैष्णवप्रियः ॥ तदास्वर्णवतीदेवीस्वदास्याशोभयासह ॥ ६१ ॥
 धृत्वाशुकमयंरूपंतत्रागत्यस्वमूर्तिगा ॥ तयासंप्रपिताशोभान्लेच्छमायाविशारदा ॥ ६२ ॥ जयचंद्रमुपागम्यधृत्वादिव्यमयंवपुः ॥
 उवाचवचनंतत्रशृणुभूपशरोमणे ॥ ६३ ॥ मायाविनीचमाविद्धिशोभनानामविश्रुताम् ॥ दंपतीतवभूपालमंहतोयेनयत्रवै ॥ ६४ ॥
 तत्राहंचगमिष्यामिमहामदसमन्विता ॥ आह्लादश्चंदुलोवरोदेवोवैतालनोवली ॥ ६५ ॥ कृष्णांशपालितास्सर्वेयास्यासोभूपतन्वियम् ॥
 इत्युक्त्वाशोभनविश्याकृत्वायोगमयंवपुः ॥ ६६ ॥ महामंदं समारुद्धपैशाचंरुद्रकिंकरम् ॥ प्रययौतानुरस्कृत्ययोगवेषान्महाबलान् ॥ ६७ ॥
 आह्लादोगजसंस्थौवैकरालारूढंदुलः ॥ तालनःसिहिनीसंस्थोदेवोसिंहोमनोरथे ॥ ६८ ॥ कृष्णांशोविंदुलारूढोतर्तयाभासतंहयम् ॥
 कामरूपमयंदेशंशतयोजनगामिनः ॥ ६९ ॥ बलवंतश्चसंप्राप्तागहेहेजनेजने ॥ लक्ष्मणशोधयामासुनंप्रातस्तत्रतंतृपम् ॥ ७० ॥
 पुनर्मथूरनगरंशोभनौतैःसमन्विता ॥ चिन्वतीतंमनुष्येषुनप्रातस्तत्रवैतृपः ॥ ७१ ॥ पुनरिन्नगढग्रामंशोभनाचजनेजने ॥
 लक्ष्मणमृगयाभासनप्रातस्तत्रलक्षणः ॥ ७२ ॥ गत्वाबाहीकनगरंशोभनौतैस्समन्विता ॥ लक्ष्मणंचनृपश्रेष्ठनाशयत्तद्रुःखिता ॥ ७३ ॥
 पुनःस्वदेशमागम्यवाहिकंलेच्छवासिनम् ॥ मर्कटेश्वरमशानंतत्राहवाविनासिनः ॥ ७४ ॥ पूजयित्वाचसविश्यागाननृत्यपराभवत् ॥
 मेदेवाभूमिमध्यात्तुसमागत्यमुदांन्वितः ॥ ७५ ॥ कृष्णांशंप्रणतोभृत्वाब्रवीन्लेच्छप्रपूजकः ॥ अहंकालाग्निरुद्रेणभूमिगतेसुरोपितः ॥ ७६ ॥

असमर्थचर्माविद्विगच्छवरियथासुखम् ॥ इति श्रुत्वाचसा शोभानिराशभूतदास्वयम् ॥ ७७ ॥ पुनः स्वर्णवर्तीप्राप्यसर्वमेवादितोऽब्रवी
 त् ॥ त्रिशद्वैश्वकृष्णशैचैत्रशुक्ले समागते ॥ ७८ ॥ तानाश्वास्यसुवर्णगीपूजयामासचंडिकाम् ॥ नवरात्रगतंतस्याभोजनच्छाद
 नंविना ॥ ७९ ॥ निशथिऽन्ते तमःप्राप्तगत्वाहजगदम्बिका ॥ पद्मिनी नामयानारीमणिदेवस्यवैप्रिया ॥ ८० ॥ जातासकामपालस्य
 गृहेयज्ञावमानिता ॥ सेनापतिः कुबेरस्य मणिदेवोहिंसंमृतः ॥ ८१ ॥ पूर्वैहिभीमसेनेनयक्षशुद्धेषुधातितः ॥ तदातत्पद्मिनीनारीदेवदे
 वमुभापतिम् ॥ ८२ ॥ तुष्टावचनिराहारमस्पर्तदेहिशंकर ॥ शतवर्षांतरदेवो महादेवउवाचताम् ॥ ८३ ॥ कलौविक्रमकालेहि
 शतद्वादशकेऽन्तिके ॥ नकुलांशंचसंप्राप्यभुक्त्वातेनमहत्सुखम् ॥ ८४ ॥ तद्वियोगेनसंत्यक्त्वादेहंपद्मानुवासितम् ॥ स्वपतिंचतदाप्रा
 प्यैकैलासंपुनरेष्यसि ॥ ८५ ॥ महावतीपुरीरम्यांरहपालायशारदा ॥ करिष्यतितदादेवीमणिदेवस्तुत्त्वत्पतिः ॥ ८६ ॥ तयाविरचितो
 भूमौग्रामरक्षार्थमुद्यतः ॥ प्राप्तस्त्वांपद्मिनीनारिकैलासंपुनरेष्यति ॥ ८७ ॥ अतःस्वर्णवर्तित्वैकैलासंगुह्यकालयम् ॥ गत्वाशुपद्मिनीं
 तत्रबोधयामासुवचःकुरु ॥ ८८ ॥ इतिश्रुत्वास्वर्णवर्तपद्मिनींप्रतिचागमत् ॥ वृत्तांतंचकथित्वाप्रेपद्मिनींतुदयातुरा ॥ ८९ ॥ कामपालगृहं
 प्राप्यतत्रवासमकारयत् ॥ स्वर्णवत्यःपिसंप्राप्तातदाशंभ्रमहावतीम् ॥ ९० ॥ तस्यांगतायंगिहैवपद्मिनीलिखितंशुभम् ॥ पत्रंपरिमलो
 राजावर्तयामासहर्षितः ॥ ९१ ॥ आगच्छसेनयासाद्वैकृष्णांशंबलवत्तरम् ॥ जित्वापद्मकरंबंधुंमत्पतिंमोचयामासुवै ॥ ९२ ॥ भूतलेलक्ष
 णोराजास्थितःपद्माकरातिगः ॥ इतिज्ञात्वाचकृष्णांशोलक्षद्वादशसैन्यया ॥ ९३ ॥ रुरोधनगरींस्वीकामपालेनरक्षिताम् ॥ कामपालस्तु
 बलवांस्त्रिलक्षबलसंयुतः ॥ ९४ ॥ सुताज्ञयाययौयुद्धंसाद्वैपद्माकरेणवै ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंसेनयोरुभयोस्तदा ॥ ९५ ॥ अहोरात्रप्रमा
 णेनभूपसेनापराजिता ॥ पद्मिनींशरणंप्राप्यतदाभ्रातापितास्थितः ॥ ९६ ॥ तयोर्विजयेमेवाशुयथाप्राप्तंचकारसा ॥ अन्तर्द्धानमयंपत्रंत
 योरर्थंचसाददौ ॥ ९७ ॥ तौतत्रान्तर्हितौभूत्वास्वस्वज्ञेनरिपरिबलम् ॥ अयुतंजघ्नतुर्मत्तौतदातोविस्मयंगताः ॥ ९८ ॥ तालनाद्यारण्य
 क्त्वाकृष्णांशंशरणंययुः ॥ कृष्णांशोऽपितदादुःखीध्यात्वासर्वमर्थीशिवाम् ॥ ९९ ॥ दिव्यदृष्टिस्ततो जातःसंप्राप्यतमयुध्यत ॥ नभोगतं

कामपालं तथा पद्माकान्तं पम् ॥ १०० ॥ बद्धा तत्र मुदा विष्टो लक्षणं प्राप्य निर्भयः ॥ दोलमारोप्य तां देविं स्वगेहाय मुदा ययौ ॥ १०१ ॥ जय
 चंद्राय भूपाय दत्त्वा वैतौ च भूपती ॥ लक्षणं पद्मिनीं चैव कृतकृत्यस्तदा भवत् ॥ १०२ ॥ जयचंद्रोऽपि बलवान्दृष्ट्वा गेहेऽस्वदंपती ॥ ददौ दानं
 द्विजातिभ्यो भूपतिं सममोचयत् ॥ १०३ ॥ ज्येष्ठे मासि सिते पक्षे कृष्णांशो गेहमागतः ॥ इति ते कथितं विप्रकृष्णांशचरितं शुभम् ॥ पुनस्ते
 कथयिष्यामि दृष्ट्योगबलेनैव ॥ १०४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्थे गखंडापरपर्याये कौलियुगीयेतिहाससमुच्चये
 त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ शृणु विप्र महाभाग चंद्रभट्टस्तदास्त्वयम् ॥ महीराजं सदःस्थितं चंद्रभट्टस्त
 मागतः ॥ १ ॥ तमागतं समालोक्य सराजा शोकतत्परः ॥ उवाच वचनं रम्यं शृणु मंत्रिवर प्रभो ॥ २ ॥ कृष्णांशादौर्महाशूरैर्मद्रामे
 भयमागतम् ॥ कदा ते च मरिष्यंतिकंटकाममदारुणाः ॥ ३ ॥ इत्युक्तस्तत्पुत्रोऽहं त्वात्मा ध्यात्वा सर्वमर्थं शिवाय ॥ वचनं प्राहराजानं शृणु भूप
 शिरोमणे ॥ ४ ॥ जिष्णोरेशात्समुद्रूतो ब्रह्मानंदो महावतीम् ॥ सकृष्णांशसखा श्रेष्ठः सर्वदा तत्प्रिये रतः ॥ ५ ॥ यदा च मलना पुत्रो देहं त्य
 क्त्वा गमिष्यति ॥ तदा ते सर्वदेवांशा गमिष्यंति यतो गताः ॥ ६ ॥ इत्येव वादिनं धरि ममात्यं च महिपतिः ॥ वचनं प्राहनम्रात्मा कोऽप्यर्थोऽस्ति
 तोमया ॥ ७ ॥ एकाकिनं महाशूरं ब्रह्मानंदं ददृषोत्तमम् ॥ समाहूय महीराजोऽद्विरागमने हेतवे ॥ ८ ॥ छद्मना वातयित्वा तं कृतकृत्यो
 भविष्यति ॥ इत्युक्तं दृष्टं प्राह महीराजः प्रसन्नधीः ॥ ९ ॥ वचनं शृणु भो मित्रगच्छ शीघ्रं महावतीम् ॥ मलनां च समागत्य बोधयित्वा तु तां
 स्वयम् ॥ १० ॥ ममान्तिकमुपागम्य चिरं जीवि सुखी भव ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं त्वा तं च महिपतिः ॥ ११ ॥ रात्रौ चोरां मुनिश्रेष्ठ मलनां प्राह
 निर्भयः ॥ वधूस्तव महाराज्ञी विलानामसुखपिणी ॥ १२ ॥ संप्राप्ता यौवनवती पति योग्या शुभानना ॥ कुजातिश्चैव कृष्णांशः श्रुतोरज्ञास
 हात्मना ॥ १३ ॥ अतो न प्रेषिता पुत्रातिवपुत्राय धीमते ॥ अतो मद्रचनं मत्वा कुरु कुर्यात्तव प्रियम् ॥ १४ ॥ मया साद्धं तव सुतो ब्रह्मानंदो
 महाबलः ॥ उर्वीयां न गरीं प्राप्य तदा मस्तन्यं संयुतः ॥ १५ ॥ महीराजमुपागम्य पत्न्यं शिशुमिव आप्नयति ॥ नो चेन्ममाज्ञाय विलं त्यक्तवाक्यो
 न्तं मरिष्यति ॥ १६ ॥ इति श्रुत्वा तु साराज्ञी मोहिता देवमायया ॥ राजानं समुपागम्य भ्रातुर्वचनमुत्तमम् ॥ १७ ॥ कथयामासैव सर्वं श्रुत्वा मू

पोऽब्रवीदिदम् ॥ महीपतिर्महाधृतौमद्विनाशायचोधतः ॥ १८ ॥ तस्यवार्तानमेरम्याकपटतेननिर्मितम् ॥ इतिश्रुत्वाचमलनाराजानंको
 पसंगुतम् ॥ १९ ॥ वचनंप्राहभोरान्यथावधुस्तथाह्वहम् ॥ वचनंकुरुमेराजन्नोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ २० ॥ इत्युक्तवादिनिरात्रौतदप
 रिमलोनृपः ॥ ब्रह्मानंदंदौतस्मैससुतोमातृवत्सलः ॥ २१ ॥ मातुराज्ञांपुरस्कृत्यमातुलेनसमन्वितः ॥ रात्रौचमातुलग्नमसंप्राप्यमुदि
 तोऽभवत् ॥ २२ ॥ ग्रातःकालेचसंप्राप्तेहरिनागरमास्थितः ॥ एकाकीदेहलरिम्यांप्रययौदैवमोहितः ॥ २३ ॥ सायंकालेतुसंप्राप्तेमहारा
 जस्यमंदिरे ॥ अगमांदेश्यामासमुखपांदिव्याविग्रहाम् ॥ २४ ॥ अगमाचसमालोक्यपरंहर्षमुपाययौ ॥ माधशुकस्यचाष्टम्यांब्रह्मानंद
 श्वनिर्भयः ॥ २५ ॥ इयालानांयोषितःसप्तदशैरुचिराननाः ॥ विधवाश्चत्रयोनार्यश्चतस्रोधवसंयुताः ॥ २६ ॥ ब्रह्मानंदंशरुमयंवाक्यमुबु
 मुदान्विताः ॥ ब्रह्मानंदमहाभागसावधानंवचःशृणु ॥ २७ ॥ तवपत्नीस्वयंकालीविलकलहरूपिणी ॥ संजहारधवान्येवनेवयंतुसु
 दुःखिताः ॥ २८ ॥ तत्पत्न्यस्तुतत्तस्यागृहाणस्मान्मनोहर ॥ धवान्विदेहिनोवीरपतिर्भवमदान्वितः ॥ २९ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तासां
 ब्रह्मानंदोमहाबलः ॥ उवाचमधुरंवाक्यंश्रुतिस्मृतिसमन्वितम् ॥ ३० ॥ पुरासत्ययुगेनारीचोत्तमाचपतिव्रता ॥ त्रेतायामध्यमाजाता
 निष्कृष्टाद्वापरेपुनः ॥ ३१ ॥ अधमाहिकलैनारीपरपुंसोपभोगिनी ॥ अतस्तुकलिकालेवैविवाहोविधवास्त्रियाः ॥ ३२ ॥ देवलेनशुभःप्राक्त
 श्चासितेनस्वयंस्मृतौ ॥ सतीसत्येतुसाप्रोक्तात्रेतायांपतिभस्मगा ॥ ३३ ॥ सतीसामध्यमाप्रोक्ताद्वापरेविधवासती ॥ ब्रह्मचर्यपराज्ञयाक
 लैनोस्तिस्ततीव्रतम् ॥ ३४ ॥ अतोयूयमयासाद्धुक्षध्वममलंसुखम् ॥ इतिश्रुत्वांप्रियंवाक्यंविधवास्तास्त्रियः ॥ ३५ ॥ कृत्वाशृंगार
 रूपपाणिभूषणानिचसर्वशः ॥ ब्रह्मानंदमुपागम्यसमालिंगनतत्पराः ॥ ३६ ॥ तादृष्ट्वामलनापुत्रोवचनंप्राहनिर्भयः ॥ युष्माभिःपतयोभुक्ता
 येचमद्वंधुनाहताः ॥ ३७ ॥ युष्मानतो नगृह्णीयांसत्यंसत्यंस्वर्वाभ्यहम् ॥ इतिश्रुत्वावचोपोरहस्ययुक्तंचयोषितः ॥ ३८ ॥ महाराजान्त
 मागम्यरुरुदुर्भृशदुःखिताः ॥ राजन्वेलापतिर्धृतौममधर्मजहातिवै ॥ ३९ ॥ दंडदेहिचधूर्तायेनोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ इतिश्रुत्वामही
 राजोब्रह्मानंदंमहाबलम् ॥ ४० ॥ समाहूयवचःप्राहभवान्भूपकुलधमः ॥ परस्त्रियंचयोभुक्तेसयातियममंदिरम् ॥ ४१ ॥ अद्यैवत्वंसुता

कान्तकारागृहमवाप्नुयाः ॥ इतिश्रुत्वावचोर्धोऽब्रह्मानंदोमहाबलः ॥ ४२ ॥ सत्सरोःखड्गमुत्सृज्यमहीराजमथावत ॥ दृष्ट्वाभयतुरोराजा
चांमुंडान्तमुपायौ ॥ ४३ ॥ कपाटदृढमाच्छाद्यतत्रवासमकारयत् ॥ ऋषयश्चुः ॥ तासां कथं विवाहाः स्युस्तत्त्वं नो ब्रूहि विस्तरात् ॥ ४४ ॥
कुत्रत्यास्ताः किमंशाश्च दृष्ट्वा योगेनैव त्वया ॥ सूत उवाच ॥ अंगदेशे मुनिश्चेष्टमायावर्मनृपोऽभवत् ॥ ४५ ॥ तामसीपूजयित्वा वैशक्तिं सविवि
मोहिनीम् ॥ वर्मोत्तमं तया दत्तं सर्वसत्त्वभयंकरम् ॥ ४६ ॥ गृहीत्वा स तु भूपालः प्रस्थितोऽधूमहतीले ॥ प्रमदानामतत्पत्नीं दशपुत्रानसूषु
वत् ॥ ४७ ॥ कौरवांश्चान्महाभागवर्षान्ते नाम मे शृणु ॥ मत्तः प्रमत्त उच्यते सुमतो दुर्मदस्तथा ॥ ४८ ॥ दुर्मुखो दुर्धरो बाहुः सुरथो विरथः
क्रमात् ॥ तेषां स्वसानुजाचासीत्सुनाम्नामिदं रक्षणं ॥ ४९ ॥ तस्यैव सुदुरूपं मदधूर्णितलोचनम् ॥ कितवो नाम वै दैत्यो दृष्ट्वा मोहमुपागतः
॥ ५० ॥ मायावर्मणमागत्य वचनं प्राहनम्रधीः ॥ यदित्वं मे स्वतनयां देहि कामातुराय च ॥ ५१ ॥ तर्हि ते सकलं कार्यं करिष्यामि न संशयः ॥
इति श्रुत्वा तदभूपो ददौ तस्मै स्वकन्यकां ॥ ५२ ॥ कितवो गह्वरावासी रात्रौ घोरो तमो वृते ॥ नृपगेहमुपागम्य बुभुजे स्मरविह्वलः ॥ ५३ ॥
प्रातः काले तु तां त्यक्त्वा कन्दरात्तमुपायौ ॥ वर्मदेवमतेजते ततो राजमदातुरः ॥ ५४ ॥ पुरोहितं समाहूय लक्षद्रव्यसमन्वितम् ॥ महीराजा
यमं प्रेष्य तारकं स समावर्त्त ॥ ५५ ॥ महीराजस्तु बलवौ लक्षपोडशैः सैन्यैः ॥ संयुतः शतभूपालैः सान्तेसमुपागमत् ॥ ५६ ॥ कृष्णशिपे
च दशके संप्राप्ते तत्र तत्परे ॥ तारकश्च विवाहाय बहुभूपोऽग्रमानयत् ॥ ५७ ॥ मायावर्मा च तं दृष्ट्वा तारकं भूपसंयुतम् ॥ वचनं प्राह बलवात्राजरा
जवचः शृणु ॥ ५८ ॥ कितवो नाम मे धावी दित्यवश्यं शस्त्रकरः ॥ तेन मे पीडिता बालारात्रौ घोरो तमो वृते ॥ ५९ ॥ हताभूपकुमारश्च मत्सुतार्थे
समागताः ॥ भक्षितास्ते न दैत्येन संययुस्ते यमालयम् ॥ ६० ॥ तेषां च बहुधा द्रव्यलुंठयित्वा मदातुरः ॥ मत्सुतयै ददौ सर्वतस्मात्स्वदिति जं
जहि ॥ ६१ ॥ इति श्रुत्वा महीराजस्सर्वसैन्यसमन्वितः ॥ कितवं च समाहूय महद्युधमचीकरत् ॥ ६२ ॥ कितवस्स तु मायावीजित्वा सर्वान्महा
बलान् ॥ तारकं च समाहृत्य गृहायां समुपागमत् ॥ ६३ ॥ तारकश्च तददुःखि ध्यात्वा शंकरमुत्तमम् ॥ पाषाणभूतमगमन्य हादेव प्रसादतः
॥ ६४ ॥ एतस्मिन्नेतरे प्राप्तामहावर्तनिवासिनः ॥ क्षत्रियादशसाहस्राः कृष्णांशौ वैश्च पालिताः ॥ ६५ ॥ महीराजस्तु तां दृष्ट्वा बलवान्म

हाबलम् ॥ उवाचचचनेप्रेम्णापुत्रशोकेनदुःखितः ॥ ६६ ॥ तारकः कितवेनैवसंहतोदितिजेनैव ॥ यदित्वमेसुतदहिकोटिस्वर्णददामितत् ॥
 ॥ ६७ ॥ इतिश्रुत्वातुतेधीराः कृष्णांशोदेवसिंहकः ॥ वत्सजौचतथागम्यकितवरुरुधुर्बलात् ॥ ६८ ॥ अहोरात्रमभ्युद्धतेषांतिनसमन्वितम् ॥
 कितवस्तुरुषाविष्टः कृष्णांशोदेवसिंहकम् ॥ ६९ ॥ बलखानिर्मोहयित्वाजगर्जचपुनः ॥ मुखानिस्तदाशूरः कतवंबलवत्तरम् ॥ ७० ॥
 स्वखड्गेनशिरस्तस्यच्छित्त्वारजानमागमत् ॥ त्रयस्तेमुखिनोभूत्वासुखखानिंप्रशस्यच ॥ ७१ ॥ महीराजायचदौतारकैतवंगिरः ॥
 तदाभूपसुतोदेवीसुखखानिसमावरत् ॥ ७२ ॥ महीपतिस्तदागत्यतत्सुतांभिरिक्षणम् ॥ संबुद्धाविविधैर्वाक्यैर्भूमिराजान्तमागमत् ॥
 ॥ ७३ ॥ तारकस्यतयासाद्धैविवाहोमुदितोऽभवत् ॥ कोटिस्वर्णनृपात्प्राप्यबलखानिर्महाबलः ॥ ७४ ॥ प्रययौबंधुभिस्साद्धैश्चि
 याख्यपुरंशुभम् ॥ सूतउवाच ॥ गुर्जरेनृपतिश्चासीन्मूलवर्मा महाबलः ॥ ७५ ॥ प्रभावतीतस्यसुतादशपुत्रानुजाभवत् ॥ बलश्च
 प्रबलश्चैवसुबलबलवान्वली ॥ ७६ ॥ सुमूलश्चमहामूलोदुर्गोभिमोभयंकरः ॥ करभोनामैवपक्षोलहाराजस्यसेवकः ॥ ७७ ॥ प्रभा
 वर्तसिमालोक्यमुमोहमदविह्वलः ॥ प्रंचवर्षतिरेजतेतेनभुक्ताकुमारिकी ॥ ७८ ॥ मूलवर्मा महीराजंसमादूयससैन्यकम् ॥ वचनं
 प्राहनम्रात्माराराजराजवचःकुरु ॥ ७९ ॥ प्रभावतीशुभांकन्यांनृहरायददाम्यहम् ॥ इत्युक्त्वानृहरं पुत्रंसमादूयस्वमांदिरे ॥ ८० ॥
 ददौवेदविधानेनसुतांचनृहरायैव ॥ पक्षमात्रान्तरेयक्षः करभस्तत्रचागतः ॥ ८१ ॥ दंपतीपिडयामासजित्वासवमहर्षतीन् ॥
 महीराजस्तददुःखिवत्सजौबलवत्तरौ ॥ ८२ ॥ समादूयकथित्वाप्ररुरोदबलवान्वली ॥ दयालूवत्सजौवीरौ करभान्तमुपेतुः ॥
 ॥ ८३ ॥ करभस्तौसमालोक्यतत्रैवान्तरधीयत ॥ नागपाशेनतौबद्धौपिडयामासदंपती ॥ ८४ ॥ इतिश्रुत्वासकृष्णांशः करभे
 यक्षकिंकरम् ॥ बद्धायोगबलेनैवमोचयामासदंपती ॥ ८५ ॥ प्रातरौतौसमागम्यनागपाशंतुचासिना ॥ छित्त्वासुमोदबलवान्कोटि
 स्वर्यगृहीतवान् ॥ ८६ ॥ भूमिराजः प्रसन्नात्मादेहलीमुदितोऽगमत् ॥ सूतउवाच ॥ ॥ काश्मरिचनृपश्चासीत्कैकयोनामविश्रुतः ॥ ८७ ॥
 दशपुत्राश्चतस्यैवकन्याचमदनावती ॥ कामः प्रकामः संकामो निष्कामो निरपन्नपः ॥ ८८ ॥ जयश्चविजयश्चैवजयन्तो जयवाञ्छयः ॥

सभूषोभिराञ्जचसमाहूयवचोऽब्रवीत् ॥ ८९ ॥ पुत्रस्तैर्वैसरदनोयत्कन्याप्राप्तमहति ॥ गंधर्वस्तुकलोनममस्कन्यांचशुभाननाम् ॥ ९० ॥
 ज्योत्स्नायां निशिसंहृत्यतयासाद्विहिदिव्यति ॥ पूर्णमायांचसंप्राप्तः सर्वेचित्रप्रथियः ॥ ९१ ॥ वैशाखस्यासितपक्षेचाष्टमीचावमंगला ॥
 वधंकुरुपश्रष्टदेहलीं गंतुमर्हसि ॥ ९२ ॥ इति श्रुत्वा महाराजो लक्ष्मैस्त्यसमन्वितः ॥ गृहीत्वा दंपती शशिप्रिदेहलीनगरं ययौ ॥ ९३ ॥
 वैशाख्यां सुखजातायां सुकलोनमवर्षयवान् ॥ गंधर्वोदशसाहसैरुगंधनगरं रुषा ॥ ९४ ॥ नगराच्चवहिर्जातो यशूरामद्विह्वलाः ॥
 हत्वा तां सुकलः शीघ्रं राजेदुःखं चकार ह ॥ ९५ ॥ भयभीतो महाराजो ध्यात्वा सर्वमयीं शिवाम् ॥ सुष्वापनि शिशुद्धात्मा तुष्टाभूजगदं विका ॥ ९६ ॥
 कृष्णां शादीन् चोधयित्वा तैश्च साधैः समागमत् ॥ तेषां चासीन्महद्युद्धं गंधर्वेण तदाह्निकम् ॥ ९७ ॥ बलवानिश्च बलवान्छतगंधर्वमुत्तमम् ॥
 त्रिदिनान्ते च संहत्वा सुखानि स्तथैव च ॥ ९८ ॥ सुकलश्च तदा कुद्धो गंधर्वी च ससर्ज ह ॥ बहुधा तोहि गंधर्वस्तैश्च साद्वैसमारुधन् ॥ ९९ ॥
 भयभीतास्तदा सर्वैरामांशं शरणं ययुः ॥ आह्लादश्च प्रसन्नामा शारदां सर्वमंगलाम् ॥ १०० ॥ दिवामूक्तेन तुष्टावतदा प्रादुरभूच्छिवा ॥
 गंधर्वान्मोहयित्वा शुद्रावयामास शारदा ॥ १०१ ॥ पराजिते च गंधर्वैश्च कृष्णां शोभनमोहनः ॥ महाराजसुपागम्य कोटिस्वर्णगृहं तवान् ॥ १०२ ॥
 षोडशाब्दे च कृष्णां शोभं संप्राप्ते देवि पूजके ॥ मार्गमासं तु संप्राप्ते मर्दनश्च विवाहितः ॥ १०३ ॥ सूत उवाच ॥ पुंङ्गुदेशे महाराजो नागवर्मा महाबलः ॥
 बभूव तक्षकपरो धर्मवाञ्छगती तले ॥ १०४ ॥ पत्नी नागवती तस्य तक्षकस्य सुता शुभा ॥ पितुः शोपेन संजाता कलिंगाधिपतेः सुता ॥ १०५ ॥
 दशैव तनयाश्चासन्कन्यास्तस्य शुभानना ॥ सुवेलानामविरुधता रूपयौवनशालिनी ॥ १०६ ॥ पुरोहितं समाहूय महाराजाय चोदितः ॥
 सगत्वा चकार्थत्वाग्नेर्मर्दनो वीरितामया ॥ १०७ ॥ महाराजस्तु तच्छ्रुत्वा त्रिलक्षबलसंयुतः ॥ मंगलं कारयामास गत्वा नागपुरं शुभे ॥ १०८ ॥
 सुवेलपितरं प्राह देहि मे नागभूषणम् ॥ विवाहं हिकरिष्यामि नो चेत्प्राणस्त्यजाम्यहम् ॥ १०९ ॥ इति श्रुत्वा नागवर्मो महाराजान्तमाययौ ॥
 सुवेलया अभिप्रायं वर्णयामास विस्तरात् ॥ ११० ॥ इत्युक्तः समहाराजो विस्मितः स सुदुःखितः ॥ प्रेषयामासैव पत्रं यत्राह्लादादयः स्थिताः ॥ १११ ॥
 इति ज्ञात्वा तदाऽऽह्लादः शूरपंचशतावृतः ॥ कृष्णां शवत्सजैस्साद्विदिनैश्च समागमत् ॥ ११२ ॥ इत योजनगामिन्योवाजिन्यश्च द्वियामके ॥

सहस्रयोजनवीर्यैषचैवदिनेनिशि ॥ ११३ ॥ कलांशादुद्रवाअश्वावाजिनांचहरेःस्वयम् ॥ रत्नाश्वस्यकलांशाश्चकपोतोहरणीभवः ॥ ११४ ॥
गायत्रयोभयद्वज्जीकालचक्रप्रवर्तकः ॥ तत्कलांशात्समुद्रुत्तोरविदत्तःपपीहकः ॥ ११५ ॥ हरिणीनामतच्छक्तिःकलांशाद्भूमिमागता ॥
मुखखानिःपपीहस्थोबलखानिःकपोतगः ॥ ११६ ॥ आह्लादश्चकरालस्थोविंदुलस्थोहरेःकलांशात्वातेतुमहीराजंनत्वातुंगासमंययुः ॥ ११७ ॥
प्रसन्नःसमहीराजोवचनंप्राहनप्रधीः ॥ ममपुत्राश्च्युष्माभिस्त्रयःशूराविवाहिताः ॥ ११८ ॥ तथैवमर्दनंवीरसमुद्राद्व्यसुखोभव ॥ इति
श्रुत्वासआह्लादोगत्वाभूतलमुत्तमम् ॥ ११९ ॥ रसातलंचविलयातंनगिर्नप्राहनिर्भयः ॥ सुतोहितवभर्ताचण्डरीकःशुभाननः ॥ १२० ॥
बोधयाशुमहाराज्ञिनगानानोदयांकुरु ॥ इत्युक्त्वासहितोवीरैःपुंडरीकश्चमत्पतिः ॥ १२१ ॥ रुषाविष्टश्चलवान्दहयेच्चवपुस्तव ॥
इतिश्रुत्वाविहस्यहत्तवभर्तुर्नोभयम् ॥ १२२ ॥ इत्येवंवचनंकृत्वापद्भ्यांपुच्छमताडयत् ॥ प्रबुद्धश्चतदाराजानगानांचमहाबलः ॥ १२३ ॥
ज्वालामालांस्वदेहाक्षजनयामासवीर्यवान् ॥ दृष्ट्वातद्विषमुज्ज्वालंस्थित्वात्वासर्वमंगलम् ॥ १२४ ॥ शमयामासबलवान्देवंपूजनतत्परः ॥
पुंडरीकःप्रसन्नात्मानागभूषणमुत्तमम् ॥ १२५ ॥ आह्लादायददौशीघ्रंसर्वशृंगारसंयुतम् ॥ आह्लादस्तुहयारूढोमहीराजायदत्तवान् ॥ १२६ ॥
विवहंकारयामासवैवाहिकविधानतः ॥ कोटिस्वर्णनृपात्प्राप्तं गृहीत्वाशीघ्रिमाययौ ॥ १२७ ॥ हयविद्यासमारूढास्तेहयगेहमागताः ॥
ज्ञेयाःपंचशतंसर्वसशूरागृहमाययुः ॥ १२८ ॥ सुतउवाच ॥ मद्रदेशेषुश्वशीन्मिन्द्रकेशोमहाबलः ॥ पंचाब्दंपूजयामासस्वर्गवैद्यैःसुरोत्तमैः
॥ १२९ ॥ तयोश्चदनेनदशपुत्राबभूविरि ॥ सुताकान्तिमतीजातारूपयौवनशालिनी ॥ १३० ॥ समहीराजमाहूयत्रिलक्षबलसंयुतम् ॥
ददौकन्याविधानेनमद्रक्षःसूयवर्मणे ॥ १३१ ॥ नवोढांतुतदापत्नोसूयवर्ममागृहीतवान् ॥ स्वगेहायययौशीघ्रमहाराजोबलैस्सह ॥ १३२ ॥
कबुरोनाममायाविभीषणसुतोबली ॥ राक्षसस्तत्रसंप्राप्तोदृष्ट्वाकान्तिमर्तेशुभाम् ॥ १३३ ॥ मद्रकेशस्यतनयांदिव्यशोभासमन्वि
ताम् ॥ जहारपश्यततिषांसद्वाद्रिगिरिमाययौ ॥ १३४ ॥ महीराजस्तददुःखीविललापभृशंसुहृः ॥ देहलंगेहमागम्यदूतमाहूयसत्त्व
रम् ॥ १३५ ॥ कृष्णांशीघ्रप्रयामाससगत्वासमवर्णयत् ॥ ज्ञात्वातेतुहयारूढाःशूराःपंचशतवृताः ॥ १३६ ॥ सद्वाद्रिगिरिमागम्यकृष्णां

शः कर्तुं प्रति ॥ निर्भयवचनं प्राह शृणु राक्षससत्तम ॥ १३७ ॥ विभीषणो भक्त राजस्तस्य त्वद्विपत्तः सुतः ॥ तस्मात्स्वयानकर्तव्यं पापं पंशः
विनाशनम् ॥ १३८ ॥ रावणेन पुरासीतसंहता विदितं तव ॥ इति श्रुत्वा सहोवाच पुरेयं दयिता प्रिया ॥ १३९ ॥ मम गंधर्वतनया सुनिशापा
न्महीगता ॥ अतोऽहं तद्वियोगेन त्यक्त्वा लंकां महापुरीम् ॥ १४० ॥ मद्रक्षेत्रं हं प्राप्य मद्रक्षेत्रं भयादहम् ॥ नजहरा प्रियां रम्यां तत्राश्रित्वा
दिनं बहु ॥ १४१ ॥ अद्य मे वशगासा भूनाक्राकांति मतीशुभा ॥ जित्वा मां च गृहाणा शुभमर्थं श्रव्यं सदा ॥ १४२ ॥ इति श्रुत्वा सकृष्णः शः
खड्गयुद्धमचीकरोत् ॥ सप्त रात्रेण तं जित्वा लब्ध्वा कांति मतीशुभा ॥ १४३ ॥ तदा च देहलं प्राप्य महीराजान् तमाययौ ॥ कोटिस्वर्णद्वारं राजा
कुष्णांशाय महात्मने ॥ १४४ ॥ सर्वोऽयं धुभिः सार्धं प्रमदवन्माययौ ॥ सूत उवाच ॥ पट्टनाख्यं पुरे राजानां पूरणं मलोबली ॥ १४५ ॥
वसूना राधयामास पंच वर्षान्तरं मुदा ॥ तदा प्रसन्नास्ते देवा ददुस्तस्मै वंशुभम् ॥ १४६ ॥ वरदानं जसंजाता दश पुत्रा महीपतेः ॥ विद्वन्मा
ला सुतजातारूपयौवनशालिनी ॥ १४७ ॥ तद्विवाहार्थं माहूय महीराजं महाबलम् ॥ सप्तलक्षैः सार्द्धं तत्पुत्राय सुतं ददौ ॥ १४८ ॥
महीराज सुतो भीमः पत्नी प्राप्य मनोरमाम् ॥ गेहमागम्य तैः सार्द्धं देहलं हर्षमाप्तवान् ॥ १४९ ॥ तदा पौशा च देशस्थः सहोदश्च महीपतिः ॥
मलेच्छैश्च दश सहस्रैर्बद्धं मालार्थमुद्यतः ॥ १५० ॥ बलिदैत्यान् जयाप्राप्तः कुरुक्षेत्रं शुभस्थलम् ॥ भित्वा मूर्तीः सुराणां गौरत्नैस्तथैजलं कृतम् ॥
॥ १५१ ॥ पत्रमालिख्य बलवान्महीराजा यथार्थं मे ॥ स्वदूतः प्रेषितस्तेन श्रुत्वा भूपोऽब्रवीदिदम् ॥ १५२ ॥ भवान्मलेच्छपतिराजा वि
द्वन्मालार्थमुद्यतः ॥ मां शब्दे विनिवृद्धिचौर्यैश्च दशधुरं गम ॥ १५३ ॥ इत्युक्त्वा स त्रिलक्षैश्च कुरुक्षेत्रं मुपागतः ॥ तयोश्चास्मिन्महद्युद्धमहा
रात्रं भयानकम् ॥ १५४ ॥ निशीथि स मनुप्रातः च्येष्टे मासितमोमेये ॥ पातालद्वारिगत्य दैत्या युतसमन्वितः ॥ १५५ ॥ नृपसैन्यं जघान
शुभशायित्वा पुनः पुनः ॥ भयभीतस्तदा राजा शारांशरणययौ ॥ १५६ ॥ एतस्मिन् व्रतरे देवाः कृष्णांशाद्या महाबलाः ॥ क्षणमात्रेण संप्राप्तास्त
दापदचरासुने ॥ १५७ ॥ हत्वा दैत्यान् सहस्रांस्ते बलिदैत्यमुपाययौ ॥ देवजैव त्सर्जो वैरौ देवैर्हि स हस्तथैव च ॥ १५८ ॥ स्वखड्गे स्तर्पया
मास दैत्यराजं महाबलम् ॥ तदा प्रसन्नो बलवान् दैत्यराजो बलिः स्वयम् ॥ १५९ ॥ वरं वरयतानाह ते तु श्रुत्वा बुबुब्धः ॥ आर्यदेशं च ते दत्त्वा

नागम्यन्तां त्वया सह ॥ १६० ॥ म्लेच्छदेशे सदा प्राप्य भक्ष्यं च म्लेच्छधर्मं गन् ॥ इति श्रुत्वा वचो घोरा विप्रियं च बलिः स्वयम् ॥ १६१ ॥
 कृष्णांशमुदयं गत्वा तुष्टावपराया गिरा ॥ तदा प्रसन्नः कृष्णांशो वचनं ग्राहनिर्भयः ॥ १६२ ॥ यावद्दहं भूमिमासीतावत्स्वंगेहमावस ॥ तत्पश्चाद्भूमिमागत्य यथा योग्यं कुरुष्व भोः ॥ १६३ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा सहोदो नीलसंयुतः ॥ पैशाचं देशमगमत्पुनः प्राप्ते रसातलम् ॥ १६४ ॥ भू-
 मिराजः प्रसन्नात्मा कोटिस्त्वर्णदौ तदा ॥ गजारूढश्च ते पंच संययुश्च महावतीम् ॥ १६५ ॥ सूत उवाच ॥ वद्धेनो भूमिराजस्य सुतः सर्वेभ्य उ-
 त्तमः ॥ पंचमाब्दवयो भूत्वा श्रीदंतुष्टावभक्तिः ॥ १६६ ॥ वर्षांतरे च भगवान् दौ सर्वशुभं निधिम् ॥ तत्सर्वं निधिभावेन नृपकोशः समन्ततः ॥
 ॥ १६७ ॥ पूर्णैर्बभूव कणकोराजराजप्रभावतः ॥ किं नरीनामया कन्यामं कणस्य प्रकीर्तिता ॥ १६८ ॥ कुबेरश्च ददौ तस्मै वर्द्धनय प्रियाय च ॥
 इति ते कथितं सर्वं विवाहचरितं मुने ॥ १६९ ॥ धुंधुकारो महाशूरो लक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ब्रह्मानंदमुपागम्य युद्धार्थाय तमाह्वयत् ॥ १७० ॥
 एकत्रिंशद्भेदे प्राप्ते कृष्णांशो बलवत्तरं ॥ एकस्मिन्मलना पुत्रो दृष्टस्मै न्यमुपस्थितम् ॥ १७१ ॥ ब्रह्मास्त्रं चापमादाय चार्धसैन्यमदाह्वयत् ॥
 पंचायुताश्चेतुशूराभयभीता दिशो गताः ॥ १७२ ॥ धुंधुकारो रणेत्यक्त्वा भूमिराजमुपागमत् ॥ महीराजस्तदा दुःखी भयभीतः समन्ततः ॥
 ॥ १७३ ॥ महीपतिं समाहूय चंद्रभट्टं च सोऽब्रवीत् ॥ कथं जयो मे भविता तत्सर्वं मंत्रयाशु वै ॥ १७४ ॥ महीपतिस्तदा प्राह शृणु भूय शिरोमणे ॥
 कृत्वा नारीमयं वेषं चामुंडं बलशालिनम् ॥ १७५ ॥ वेलाम् त्वाच तद्दोलं ब्रह्मानंदाय चार्पय ॥ शूराश्च त्वा रस्ते सुता धुंधुकारेण संयुताः ॥ १७६ ॥
 छद्मना च स्वशस्त्रैश्च घातयेयुस्तं भूर्जिताः ॥ इति श्रुत्वा महीराजो ब्रह्मानंदाय हर्षितः ॥ १७७ ॥ तथा कृत्वा ददौ दोलापंचशूरैश्च पालिताम् ॥
 सायंकाले तु संप्राप्ते माघशुक्लाष्टमीदिने ॥ १७८ ॥ वेलवंशश्च चांशुं ब्रह्मानंदमुपाययौ ॥ छद्मना च त्रिशूलं च बलात्कृत्वा रिपोदरे ॥ १७९ ॥
 रुरोद बलवाञ्छूरस्ते तु शूराः समागताः ॥ तारको हृदि तं बाणैः सूर्यवर्मा च तोमरैः ॥ १८० ॥ भीमश्च गदया चात्र वर्द्धनश्च तदा सिना ॥ धुंधुकारश्च भ्रष्ट-
 नजघनारिपुमुद्धनि ॥ १८१ ॥ मूर्छितः पतितो भूमौ ब्रह्मानंदो महाबलः ॥ महद्गणयुतस्तत्र स्वखड्गं च समाददत् ॥ १८२ ॥ भीमस्य च शिरः-
 कायाद् वर्द्धनस्य तथैव च ॥ छित्त्वा तथैव भूमध्ये सूर्यवर्माणमागतः ॥ १८३ ॥ तारको धुंधुकारश्च चांशुं दत्तश्च तथैव च ॥ ब्रह्मानंदं तदा त्यक्त्वा

महीराजान्तमाययौ ॥ १८४ ॥ हतेषुतेषुत्रेषुमहीराजोभयातुरः ॥ वेलापाश्वसुपागम्यरुरोदबहुदुःखितः ॥ १८५ ॥ इतिश्रुत्वातदावेला
दोलाभारुह्यसत्वरम् ॥ ब्रह्मानंदययौशौश्रिमूच्छितंतददर्शह ॥ १८६ ॥ कनिष्ठामृतभावेनवेलायबलवांस्तदा ॥ उत्थायरुदतीनरीदिद
र्शरुचिरान्विताम् ॥ १८७ ॥ कात्वंकस्यसुतारम्यासंश्रामेमासुस्थिता ॥ जलदेहिमहासुश्रुवचनंकुरुसुप्रियम् ॥ १८८ ॥ इतिश्रुत्वात
दावेलाजलंदत्वाशुचान्विता ॥ वचनग्राहवैरात्रौशृणुत्वंललनासुत ॥ १८९ ॥ वेलानाममहीभर्तुःसुताहंत्वासुपस्थिता ॥ मत्पतिश्चभवा
न्वीरश्छन्नानवंकैर्हतः ॥ १९० ॥ जीवनेंकुरुराजेंद्रमुक्ष्वभोगान्मयासह ॥ इत्युक्तःसुततामाहलिकालेसमागते ॥ १९१ ॥ जीवनान्म
रणश्रेष्ठतस्मान्मद्वचनंकुरु ॥ हरिनागरमारुह्यमयासाङ्गशुभानने ॥ १९२ ॥ गत्वातीर्थानिरम्याणिसंत्यजामिकलेवरम् ॥ इत्युक्त्वातौ
समारुह्यपूर्वैकपिलान्तिकम् ॥ गत्वास्नात्वाचविधिवत्ततोऽग्रेजमतुमुदा ॥ १९३ ॥ पृथक्पृथक्सुतीर्थानिस्नात्वादत्त्वाचजमतुः ॥
दक्षिणेसेतुबंधान्तेपश्चिमेद्वारिकामनु ॥ १९४ ॥ उत्तरेवदरीस्थानेस्नात्वातीर्थानिजमतुः ॥ गंधमादनमागत्यब्रह्मानंदोमहाबलः ॥ १९५ ॥
वेलासुवाचवचनंभाद्रशुक्लाष्टमादिने ॥ देहंत्यजामिभोरान्नितारकंजहिभूतले ॥ १९६ ॥ इतिश्रुत्वातुसाप्राहस्वामिन्मद्वचनंकुरु ॥ कुरु
क्षेत्रमयासाङ्गैर्भवान्वैगंतुमहति ॥ १९७ ॥ स्थित्वातत्रसमस्त्वांतोभजत्वंसर्वमंगलम् ॥ अहंमहावतीप्राप्यपुनर्वैदेहलीप्रति ॥ १९८ ॥ तार
कंचतथाहत्वात्समीपंव्रजाम्यहम् ॥ इत्युक्तःसतथेत्युक्त्वाब्रह्मध्यानपरोऽभवत् ॥ १९९ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्व
णिचतुर्गुणखंडापरपयथैकलियुगयितीहाससमुच्चयैकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ ध ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ द्वात्रिंशान्दे
चकृष्णशेसप्राप्तेयोगरूपिणी ॥ वेलानामशुभानारिहरिनागरसंस्थिता ॥ १ ॥ महावतीसमागम्यसभायांतत्राविशत् ॥ एत
स्मिन्नंतरेप्रातःकृष्णांशाद्यान्महाबलान् ॥ २ ॥ नत्वापरिमलंभूपर्वेलावचनमब्रवीत् ॥ महीपतिप्रियमत्वाकृष्णशंनृपदुष्प्रियम् ॥ ३ ॥
त्वयामेधातितोभर्ताब्रह्मानंदोमहाबलः ॥ महीराजसुतैर्धूर्तस्तारकाद्यैर्महाबलैः ॥ ४ ॥ नारिविपंचासुंडंभुङ्क्षुरेणैवैकृतम् ॥ स्वामिनं
प्रतिचागम्यतेजश्शुद्धन्ननाप्रियम् ॥ ५ ॥ कुरुक्षेत्रस्थितःस्वामीमहत्यामृडयान्वितः ॥ तस्माद्ययमयासाङ्गगतुमहर्थतंप्राति ॥ ६ ॥ इति

धोरतमं वाक्यं श्रुत्वा सर्वशुचान्विताः ॥ धिग्भूपतिं च मलनां ताभ्यां नो वातिः सखा ॥ ७ ॥ इत्युक्तञ्चैश्वर्यरुदुःकृष्णां शायामहाबलाः ॥
 पत्राणि प्रेषयामासुः स्वकीयान्भूपतीन्प्रति ॥ ८ ॥ क्रोधयुक्ता तदवेला लिखित्वा पत्रमुत्पणम् ॥ महीराजा यस्य प्रेष्यमलने गेहमागमत् ॥ ९ ॥
 तत्पत्रं च महीराजो वाचयित्वा विधानतः ॥ ज्ञात्वा तत्कारणं सर्वतच्छृणुष्व विज्ञापते ॥ १० ॥ चिन्ता कलेवरं प्राप्य सुखनिद्रां व्यनाशयत् ॥
 आहूय भूपतीन् सर्वान् पुरोद्वेगोऽभवत् ॥ ११ ॥ चतुर्विंशति लक्षैश्च शूरैर्भूपसमन्वितैः ॥ कुरुक्षेत्रं यौ शीघ्रं धृतराष्ट्रांशं संभवः ॥ १२ ॥
 तथा परिमलो भूपोलक्ष षोडशैः सैन्यपः ॥ द्रुपदं शोययौ शीघ्रं वेलयास्वकुलैः सह ॥ १३ ॥ स्यमन्तपंचके तथैशिविराणि चकार ह ॥ ब्रह्मा
 नंदः स्थितो यत्र समाधिध्यानतत्परः ॥ १४ ॥ गंगाकुले च ते सर्वे कौरवांशमहाबलाः ॥ शिविराणि विचित्राणि चक्रुस्तैर्विजयैषिणः ॥ १५ ॥
 कृत्वा ते कार्तिकीं स्नानं दत्त्वा दानान्यनेकशः ॥ मार्गकृष्णद्वितीयायां युद्धं भूमिमुपाययुः ॥ १६ ॥ विष्वक्सेनीयभूपालो हरस्तत्र चागतः ॥
 कौरवांशाश्च तत्पुत्राः षोडशैव महाबलाः ॥ १७ ॥ पूर्वजन्मनियन्नामतन्नाम्नाप्रश्रिता इह ॥ दुस्सहो दुःशलैश्चैव जलसंधः समः सह ॥ १८ ॥
 विदस्तथानुर्विदश्च मुबाहुर्दुष्प्रधर्षणः ॥ दुर्मर्षणश्च दुष्कर्णः सोमकीर्तिरनूदरः ॥ १९ ॥ शलः सत्वो विवित्सुश्च क्रमाज्ज्ञेयामहाबलाः ॥ तोम
 रान्वयभूपालो बाह्वीकपतिरागतः ॥ २० ॥ त्रिलक्षैश्च तथा सैन्यैः सप्तपुत्रैश्च भूपतिः ॥ चित्रोपचित्रौ चित्राक्षश्चरुश्चित्रः शरासनः ॥ २१ ॥ सुलो
 चनः सर्वणश्च पूर्वजन्मनिकौरवाः ॥ तेषामंशाः क्रमाज्ज्ञाता अभिनंदनदेहजाः ॥ २२ ॥ महानंदश्च नंदश्च परानंदोपनंदकौ ॥ सुनंदश्च सुरानंदः
 प्रनंदः कौरवांशकः ॥ २३ ॥ नृपः परिहरवंशीयो मायावर्मामहाबली ॥ सैन्यलक्षयुतः प्राप्नोद शत्रुसमन्वितः ॥ २४ ॥ दुर्मदो दुर्विगाहश्च नंद
 श्वविकटाननः ॥ चित्रवर्मसुवर्मा च सुदुर्मोचन एव च ॥ २५ ॥ ऊर्णनाभः सुनाभश्चोपनंदश्च कौरवाः ॥ तेषामंशाः क्रमाज्ज्ञाताः सुता अंगपतेः स्मृ
 ताः ॥ २६ ॥ मत्तः प्रमत्त उन्मत्तः सुमत्तो दुर्मदस्तथा ॥ दुर्मुखो दुर्द्धरो वायुः सुरथो विरथः क्रमात् ॥ २७ ॥ शुक्लवंशीयभूपालो मूलवर्मसमागतः ॥
 लक्षसैन्यैश्च बलवान् दशपुत्रसमन्वितः ॥ २८ ॥ अयोबाहुर्महाबाहुश्चित्रांगश्चित्रकुंडलः ॥ चित्रायुधो निषंगी च पाशं विंदारकस्तथा ॥ २९ ॥
 दृढवर्मा दृढक्षत्रः पूर्वजन्मनिकौरवाः ॥ तेषामंशां महान्जाता गृहेते मूलवर्मणः ॥ ३० ॥ बलश्च प्रबलश्चैव सुबलो बलवान्वली ॥ सुम

लक्ष्महामूलोदुर्गोभीमोभयंकरः ॥ ३१ ॥ कैकयश्चंद्रवंशीयोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ दशपुत्रान्वितः प्रातःकुरुक्षेत्रमहाराणे ॥ ३२ ॥
भीमवेगोभीमबलबलाकीचलवर्द्धनः ॥ उग्रायुधोदंडधरोदंडसंधोमहीधरः ॥ ३३ ॥ जरासंधः सैन्यसंधः पूर्वजन्मनिकौरवाः ॥ तेषामंशाः स
मुद्धूताः कैकयस्यगृहेह्युभे ॥ ३४ ॥ कामः प्रकामः संकामो निष्कामो निरपत्रपः ॥ जयश्च विजयश्चैव जयन्तो जयवाञ्जयः ॥ ३५ ॥ नागवंशी
यभूपालो नागवर्मा समागतः ॥ लक्षसेनान्वितः प्रातोदशपुत्रसमन्वितः ॥ ३६ ॥ पूर्वजन्मनियन्नाम्रातन्नाम्राकौरवाभुवि ॥ पुंड्रदेशपतेः पुत्रा
जाता दशशिवाज्ञया ॥ ३७ ॥ उग्रश्रवाग्रसेनसेनानिदुष्परायणः ॥ अपराजितः कुंडशार्याविशालक्षोदुराधरः ॥ ३८ ॥ दृढहस्तः सुहस्तश्च सु
तास्तेनागवर्माणः ॥ मदकेशः समायातस्तोमरान्वयसंभवः ॥ ३९ ॥ लक्षसैन्यैर्युतो राजा दशपुत्रसमन्वितः ॥ वातवेगः सुवर्चाश्च नागदंतो ग्रा
याजकः ॥ ४० ॥ आदिकेतुश्च वक्त्राचिकवक्त्राथ एव च ॥ कुंडश्च कुंडधारश्च कौरवाः पूर्वजन्मानि ॥ ४१ ॥ तन्नाम्राभुवि वैजातामद्रकेशस्य मंदिरं ॥
नृपः शार्दूलवंशीयोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ४२ ॥ पूर्णमलोमागधेशो दशपुत्रान्वितो ययौ ॥ वीरबाहुर्भीमरथश्चो ग्रैवधधनुर्धरः ॥ ४३ ॥
रौद्रकमादृढरथोऽलोलुपश्चाभयस्तथा ॥ अनाधृष्टः कुंडभेदी कौरवाः पूर्वजन्मानि ॥ ४४ ॥ पूर्णमलस्य वै गेहेतन्नाम्राभुवि संभवः ॥ संकणः
किंनरो नामरूपदेशमहीपतिः ॥ ४५ ॥ चीनदेशात्परंपरैरूपे दशः स्मृतो बुधैः ॥ नरः किन्नरजातीयो वसतिप्रियदर्शनः ॥ ४६ ॥ संकणश्च त
दाप्राप्तः किन्नराणुत संयुतः ॥ अष्टपुत्रान्वितः प्रातोयत्रसर्वनृपाः स्थिताः ॥ ४७ ॥ विराधीप्रथमश्चैव प्रमार्थी दीर्घरोमकः ॥ दीर्घबाहुर्महाबाहु
व्यूढोराः कनकध्वजः ॥ ४८ ॥ पूर्वजन्मनियन्नाम्रातन्नाम्राकिन्नराभुवि ॥ विरजांश्च श्यो जातो मंको नो नामकिन्नरः ॥ ४९ ॥ नेत्रसिंहः समायातो
लक्षसैन्यसमन्वितः ॥ शल्यांशः स तु विज्ञेयः शार्दूलान्वयसंभवः ॥ ५० ॥ तदा गजपती राजालक्षसैन्यसमन्वितः ॥ संप्रातः शकुनेरंशस्त्य
क्त्वा गेहेऽस्य पुत्रकात् ॥ ५१ ॥ मयूरध्वज एव पिलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ मकरंदं गृहेत्यक्त्वा विराटांशः समागतः ॥ ५२ ॥ वीरसेनः समायातः
कामसेनसमन्वितः ॥ लक्षसेनान्वितस्तत्र चो ग्रसेनांशसंभवः ॥ ५३ ॥ लक्षणश्च समायातः सप्तलक्षबलैर्युतः ॥ संत्यज्य पद्मिर्निरामिहत्क
ष्टेन भूपतिः ॥ ५४ ॥ तालनो धान्यपालश्च लहरीसिंहस्तथैव च ॥ भीमस्यांशो युत्सोश्च कुंतिभोजस्य वैकमात् ॥ ५५ ॥ आह्लादश्च समायातः

कृष्णांशेनसमन्वितः ॥ जयन्तेनचवैवीरोलक्षसैन्यान्वितावली ॥ ५६ ॥ जगन्नायकएवापिशूरायुतसमन्वितः ॥ संप्राप्तोभगदत्तांशोगौतमा
 न्वयसंभवः ॥ ५७ ॥ अन्येचक्षुद्रभूपाश्चसहस्राढ्याःपृथक्पृथक् ॥ कुरुक्षेत्रंपरंस्थानंसंययुर्मदविह्वलाः ॥ ५८ ॥ मूलवर्मोचनृपतिःसपुत्रोल
 क्षसैन्यपः ॥ नृपंपरिमलंप्राप्यसंयुक्तोदेहलीपतिः ॥ ५९ ॥ कैकयोलक्षसेनाढ्यःसपुत्रोचनृपतिःस्वयम् ॥ नृपंपरिमलंप्राप्यसंयुद्धार्थमुपस्थितः
 ॥ ६० ॥ नेत्रसिंहश्चनृपतिःसवीरोलक्षसैन्यपः ॥ मयूरध्वजएवापिलक्षपःशशिर्वंशिनम् ॥ ६१ ॥ वीरसेनश्चलक्षाढ्यःसपुत्रश्चाद्रिपक्षगः ॥ लक्ष
 णःसतलक्षाढ्योयुद्धार्थसमुपस्थितः ॥ ६२ ॥ आह्लादोलक्षसैन्याढ्यःपक्षगश्चंद्रवंशिनः ॥ त्रिलक्षसंयुतोरजाचंद्रवंशोरणोन्मुखः ॥ ६३ ॥
 एवंषोडशलक्षाढ्यःस्थितःपरिमलोरणे ॥ लहरोभूपतिश्चोलक्षपःपुत्रसंयुतः ॥ ६४ ॥ महीराजमुपागम्ययुद्धार्थसमुपस्थितः ॥ अभिनंदन
 एवापिसपुत्रोलक्षसैन्यपः ॥ ६५ ॥ मायावर्मोचनृपतिःसपुत्रोलक्षसैन्यपः ॥ नागवर्मोसमायातःसपुत्रोलक्षसैन्यपः ॥ ६६ ॥ मद्रकेशःसपुत्रश्च
 लक्षसैन्योरणोन्मुखः ॥ पूर्णमलःसपुत्रश्चलक्षपश्चैवपक्षगः ॥ ६७ ॥ मंकणःकिंनरोनामसपुत्रस्तत्रसंस्थितः ॥ गजराजःसमायातोमहाराजं
 हिलक्षपः ॥ ६८ ॥ धुंधुकारःसमायातःपंचलक्षपतिःस्वयम् ॥ पुत्रःकृष्णकुमारस्यभगदत्तःसमागतः ॥ ६९ ॥ त्रिलक्षबलसंयुक्तोमहाराजं
 महीपतिम् ॥ दलवाहनपुत्रश्चदेशगोपालसंस्थितः ॥ ७० ॥ अंगदस्तत्रसंप्राप्तःसायुतोदेवकीप्रियः ॥ महीराजमुपागम्ययुद्धार्थसमुपस्थितः
 ॥ ७१ ॥ कलिंगश्चनृपःप्राप्तस्त्रिकोणश्चतथैवच ॥ श्रीपतिश्चतथाराजाश्रीतारश्चतथागतः ॥ ७२ ॥ मुकुंदश्चसुकेतुश्चरुहिलोगुहिलस्तथा ॥
 इन्दुवारश्चबलवज्रयंतश्चतथाविधः ॥ ७३ ॥ सर्वेदशसहस्राढ्यामहाराजमुपस्थिताः ॥ महीराजस्यपक्षेतुसहस्रंक्षुद्रभूमिपाः ॥ ७४ ॥
 तेतुसाहस्रसेनाढ्यामहाराजमुपस्थिताः ॥ तेषामध्येचवैभूपान्द्रिशतान्देहलीप्रति ॥ ७५ ॥ ससैन्यान्प्रेषयामासराष्ट्रक्षणेतेवे ॥
 एवंसेदेहलीराजाचतुर्विंशतिलक्षपः ॥ ७६ ॥ युद्धमद्यादाहानिसंजातंसर्वसंक्षयम् ॥ शृणुयुद्धकार्थारम्याभ्युदयार्थमुविस्तरात् ॥ ७७ ॥
 मार्गकृष्णद्वितीयायामहाराजोमहाबलः ॥ आहूयलहरंभूपवचनंप्राहनिर्भयः ॥ ७८ ॥ भवान्सपुत्रस्तेनाढ्योधुंधुकारेणरक्षितः ॥
 चाभुडैन्युतोगुद्रेगंतुमर्हत्तिसत्तम ॥ ७९ ॥ इतिश्रुत्वाययौशीप्रिकुरुक्षेत्रेमहारेणे ॥ तदापरिमलोरजामयूरध्वजमेवहि ॥ ८० ॥

समाहूयवचःप्राहशृणुपार्थिवसत्तम ॥ कृष्णांशेनजयन्तेनदेवसिंहेनरक्षितः ॥ ८१ ॥ सभवाहसैस्याढ्यागंतुमर्हतिवैरणे ॥ इति
 श्रुत्वातुवचनंयूरध्वजएवहि ॥ ८२ ॥ लक्षसैन्यान्वितःप्राप्तोलहरंनुपतिंप्रति ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंसेनयोरुभयोरणे ॥ ८३ ॥
 सेनातुलक्षवीरस्यतत्रयुद्धेप्रकीर्तिता ॥ एकोरथोगजास्तत्रज्ञेयाःपंचशतंरणे ॥ ८४ ॥ हयाश्वपंचसाहस्राःपत्तयस्तद्वज्रादश ॥ एतसै
 न्यानराज्ञेयाःसैन्यपांश्चशृणुष्वभोः ॥ ८५ ॥ दशानांपञ्चराणांचपतिर्नाम्नासपतिपः ॥ पंचानांचहयानांचपतिर्नाम्नासगुल्मपः ॥ ८६ ॥
 पंचानांचगजानांचपतिर्नाम्नागजाधिपः ॥ एतैःसाहस्रैरथज्ञेयैरेऽस्मिन्दारुणकलौ ॥ ८७ ॥ उष्ट्राःरुढाःस्मृतादूताश्चत्वारिंशच्चतद्वले
 शतद्वयस्तत्रसाहस्रास्तेषामध्यपृथक्पृथक् ॥ ८८ ॥ षट्त्रिंशतिःपदचरास्तेषांक्रमणिमेशृणु ॥ दशगोलकदातारोदशतत्पुष्टिकारकाः ॥ ८९ ॥
 दशचार्द्रकरास्तान्वैत्रयस्तेवह्निदायिनः ॥ त्रयोदशैकराज्ञेयास्त्रियामेषुपृथक्पृथक् ॥ ९० ॥ शेषाःशूद्रास्तुसेनानांशूरकृत्यपरायणाः ॥
 एवंचलक्षवीराणांसेनातत्रप्रकीर्तिता ॥ ९१ ॥ तत्रासीत्तुल्युद्धंयैर्मणचसमंततः ॥ प्रातःकालात्समारभ्यमध्याह्निसैन्ययोर्द्वयोः ॥ ९२ ॥
 तत्पश्चाद्याममात्रेणसैन्यपायुद्धमागताः ॥ तत्पश्चाच्चमहाशूराधुंधुकरादयोबलाः ॥ ९३ ॥ याममात्रंचयुद्धायसंस्थितारणमूर्धनि ॥ चासुं
 डेनचकृष्णांशोधुंधुकारेणचंदुलः ॥ ९४ ॥ भगदत्तेनवैदेवःकृतवान्युद्धदुर्मदम् ॥ सायंकालेतुसंप्राप्तेसर्वेशूराःक्षयंगताः ॥ ९५ ॥ कृष्णां
 शस्तत्रचासुंङंजित्वातुलहरात्मजान् ॥ षोडशैवजयानांशुघटीमात्रेणवर्षयान् ॥ ९६ ॥ दधौशंखंप्रसन्नात्मालक्षणांतमुपाययौ ॥ चासुं
 डोधुंधुंकारश्चभगदत्तोयुतःशतैः ॥ ९७ ॥ महीराजमुपागम्यसुपुण्ड्रिनिशिनर्भयाः ॥ इन्दुलोदेवसिंहश्चसहस्रैःसंयुतौसुदा ॥ ९८ ॥ गत्वापरि
 मलंभूपरात्रासुषुपतुस्तदा ॥ प्रातःकालेतुसंप्राप्तिर्तृतीयायांभयकरे ॥ ९९ ॥ महीराजस्तदाहूयनृपंजपतिवली ॥ वचनंप्राहभोरान
 न्यस्त्रिवीरैःसुरक्षितः ॥ १०० ॥ स्वकीयैर्लक्षसैन्यैश्चगंतुमर्हसिवैरणे ॥ तदापरिमलोभूपोनेत्रसिंहमहीपतिम् ॥ १ ॥ युद्धायाज्ञापयामास
 कृष्णांशाद्यैःसुरक्षितम् ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंसेनयोरुभयोःक्रमात् ॥ २ ॥ हयाहयैःक्षयंजमुर्गजाश्चैवतथागजैः ॥ पञ्चराःपञ्चरैःसाहस्र
 शतद्वयश्चशतत्रिभिः ॥ ३ ॥ अपराह्णेतुनिश्रेष्ठनेत्रसिंहोमहाबलः ॥ महागजंजपतिंगत्वायुद्धमचिकरत् ॥ ४ ॥ परस्परंचविरथौसंछि

ब्रधनुषौतदा ॥ खड्गहस्तौर्महीप्राप्यचक्रतूरणमुल्बणम् ॥ ५ ॥ अन्योन्येनवधंकृत्वास्वर्गलोकमुपागतौ ॥ इन्दुलस्तंतुचाडुडंडवै
 धुंधुकंतथा ॥ ६ ॥ कृष्णांशोभगदत्तंचजित्वा राजानमाययुः ॥ शेषैःपंचशतैःशूरैस्तैःसाईलक्षणंप्रति ॥ ७ ॥ पराजिताश्चतेसर्वेसहस्रैः
 सहिताययुः ॥ प्रातःकालेतुसंप्राप्तेमहाराजोमहाबलः ॥ ८ ॥ मायावर्माणमाहूयवचनंप्राहनिर्भयः ॥ भवान्दशमुतैर्वीरैर्लक्षसैन्यैश्चसंयुतः ॥
 ॥ ९ ॥ सर्वशत्रुविनाशायगंतुमर्हतिसत्तम ॥ इतिश्रुत्वासनृपतिर्वाद्यान्संवाद्यचाययौ ॥ १० ॥ दृष्ट्वापरिमलोभूपोमायावर्माणमागतम् ॥
 जगन्नायकमाहूयवचनंप्राहनिर्भयः ॥ ११ ॥ भवान्दशसहस्रैश्चसाईतैस्त्रिभिरन्वितः ॥ गन्तुमर्हतियुद्धायशीघ्रमाद्विजयंकुरु ॥ १२ ॥ इति
 श्रुत्वाययौशीघ्रसैनयोरुभयोर्महत् ॥ युद्धंचासीन्मुनिश्रेष्ठयाममात्रंभयानकम् ॥ १३ ॥ हतास्तेदशसाहस्राःकृष्णांशाद्यैःसुरक्षिताः ॥ शंखा
 न्दध्मुश्चतेसर्वेचांगदेशनिवासिनः ॥ १४ ॥ एतस्मिन्नंतरेधीराःकृष्णांशाद्यास्तुरीयकाः ॥ याममात्रेणसंजघ्नुर्लक्षसैन्यंरिपोस्तदा ॥ १५ ॥
 अपराह्णेमहाराजोमायावर्मासुतैःसह ॥ कृष्णांशंदेवसिंहचसंप्राप्तोजगनायकः ॥ १६ ॥ अथाङ्गभूपंदशपुत्रयुक्तंकृष्णांशाएवाशुजगामशीघ्रम् ॥
 हयस्थितोवीरिवरःप्रमार्थीकलैकजातोमधुसूदनस्य ॥ १७ ॥ ततोऽंगभूपस्त्रिभिरेववाणैरताडयन्मूर्ध्निचपार्श्वयोर्वै ॥ अमर्षमाणोबलवान्मही
 पतिर्देहेहतःकालइवाशुसर्पः ॥ १८ ॥ हयंसमुद्धयिसपुष्करान्तंतोभ्यगात्तंतृपतिरथस्थम् ॥ हयस्यपतौर्वीर्यचकारसएवभूपोऽसिसुपादधानः
 ॥ १९ ॥ सेनासिनाविदुलमंगशल्यंकृत्वासकृष्णांशुमुवाचवाक्यम् ॥ कळोलमायात्तवनान्ननायत्वयाजिताभूपतयःप्रधानाः ॥ २० ॥
 तदैवकीर्तिर्भविताममाशुहत्वाभवंतंचसुखीभवामि ॥ इत्युक्तवन्तंतृपतिमहान्तंस्वेनासिनातस्यशिशोरोहार ॥ २१ ॥ हतेऽङ्गभूपेदशतस्य
 पुत्रास्तमेवजगमुयुधिर्कौरवांशाः ॥ तानागतानिदुलएवपंचजधानवाणैस्तुतदासमन्युः ॥ २२ ॥ उभौचदेवस्तुजवानतत्रभट्टेनसिद्धेननृपा
 त्मजौच ॥ ज्येष्ठसुतंगौतमएवहत्वाद्रौयैसकृष्णांशोऽपाजगाम ॥ २३ ॥ शंखान्मृदध्मरूचिराननास्तेप्रदोषकालेशिविराणिजग्मुः ॥ श्रमा
 च्वितास्तेसुषुर्निशायांप्रातःसमुत्थायसुकर्मकृत्वा ॥ २४ ॥ गत्वासभायांनृपतिंप्रणम्यवाक्यंसमृचुःशृणुचंद्रवंशिन् ॥ अवैवसेनापतिर
 स्तिकवैचाज्ञापयास्मानृपतस्यगुप्त्यै ॥ २५ ॥ श्रुत्वाहभूपोद्यतुवीरसेनःसकामसेनःस्वबलैःसमेतः ॥ रणंकरिष्यत्यचिरेणवीरास्तस्मात्सु

रक्षकमरिभ्यएवच ॥ २६ ॥ सवीरसेनोनुपतिप्रणम्यलक्षैःस्वसैन्ययुधिंसंजगाम ॥ तदामहीराजनुपःप्रतापसिनागवर्मणमुवाचतापी ॥ २७ ॥
 रणायगच्छाशुसुतैःसमेतोलक्षैःस्वसैन्यैरुतभूपवर्य ॥ हत्वारिपुंगोरतमंहिवरिपतिमहान्तंयुधिवीरसेनम् ॥ २८ ॥ इत्युक्तवंतंनुपतिप्रणम्य
 मुवादयामासतदाहिवीरः ॥ तयोर्वभूवाशुरणोमहान्नैसुसेनयोःसंकुलयुद्धकार्ययोः ॥ २९ ॥ त्रियाममात्रेणहताश्चसर्वविमानमारुह्यययुश्च
 नाकम् ॥ हतेषुसर्वेषुचनगवमार्सुतेषुवैयादवभूपमाह ॥ ३० ॥ भवान्विसैन्यश्चतैश्चवाहंभवाःसपुत्रश्चतथाहमेव ॥ संस्मृत्यधर्मकुरुयुद्ध
 माशुतोरथस्थसुधनुर्गृहीत्वा ॥ ३१ ॥ वाणैश्चवाणान्मुवितौचछित्वावभूवतुस्तौविरथौनुपायौ ॥ खड्गेनखड्गंचतथैवछित्वाविमानमारु
 ह्यगतौहिनाकम् ॥ ३२ ॥ सकामसेनःस्वरिपोश्चपुत्राजधानवाणैश्चतदाष्टसंस्थान् ॥ ज्येष्ठद्वयौकोपसमन्वितौतंगृहीतखड्गौचसमीयतुश्च
 ॥ ३३ ॥ रिपोःशिरोजहत्तुरुग्रवेगौसकामसेनस्यकबंधणव ॥ हत्वारिपूतौचतदामित्वास्वर्गययुस्तेचविमानरूढाः ॥ ३४ ॥ हतेषुसर्वेषुत
 दात्रयस्तेचामुंडकाद्याजगनायकंते ॥ रुद्धासमेताःस्वशूरैःकठोरैर्जघ्नुस्तमश्ंहरिनागरंच ॥ ३५ ॥ सदिव्यवाजीचतदास्वपक्षौप्रसाज्यसे
 नाशुरिपुंजगाम ॥ संधुधुकारस्यगजंविहत्यचामुंडकस्यैवगजंविमर्ध ॥ ३६ ॥ रथंचभूमौभगदत्तकस्यविचूर्ण्यशीघ्रंचनभोजगाम ॥ प्रवा
 द्यशंखंजगनायकश्चकृष्णांशमागम्यकथांचकार ॥ ३७ ॥ निशासुपित्वाजगनायकाद्याःप्रातःसमुत्थारणंप्रजग्मुः ॥ तदामहीराजउतशु
 कारीसकिन्नरेशंकणकंसपुत्रम् ॥ ३८ ॥ उवाचराजच्छृणुकिन्नराणमहाबलास्तेरिपवोमैते ॥ विनाशशुप्रबलारिघातान्देवैर्नसाद्धैशुवि
 वैमनुष्याः ॥ ३९ ॥ इत्युक्तवान्मंकणभूपतिस्तुययौसपुत्रोऽधुतसैन्यपश्च ॥ तमागतंतत्रवलेक्यराजविरान्स्वकीयांश्चसमादिदेश ॥ ४० ॥
 मनोरथस्थोजगनायकश्चसतालनौवैवडवाविगृह्य ॥ करालसंस्थश्चतदाजयन्तोविगृह्यचापंतरसाजगाम ॥ ४१ ॥ पपीहकस्थश्चसरूपेणैवैज
 गामकृष्णांशसमन्विताश्च ॥ सलह्यसिंहोजमत्तसंस्थःसधान्यपालोहयमारुह ॥ ४२ ॥ समंततःकिन्नरसैन्यवोरंविनाशायामासुरुपांशु
 खड्गैः ॥ विनष्टमानेत्रिसहस्रसैन्यैसकिन्नरेशस्तरसाजगाम ॥ ४३ ॥ ध्यात्वाकुबेरंचगृहीतचापोनभोगतस्तत्रभवभूवक्ष्मः ॥ ४४ ॥ अह
 इयमानःस्वशूरैःकठोरैर्वीनर्धसर्वान्दिननर्दधोरम् ॥ विलप्यमानेचसमस्तशूरैजयन्तंएवाशुजगामशत्रुम् ॥ ४५ ॥ ध्यात्वाभैर्हृद्वज्रकं

चषङ्काकृष्णशमागम्यपदौनमाम ॥ तदातुतेशुसहस्रसैन्येनिशम्यबद्धकणकनिजेन्द्रम् ॥ १४६ ॥ विनर्द्यधोररुरुधुश्चसर्वान्मायाविनिशुद्धक
 मस्त्रमूढः ॥ दिनेषुसप्तेषुतथानिशासुबभूवुद्धं चसमंततस्तैः ॥ १४७ ॥ श्रमान्विताःसप्तमहाप्रवीराहतेषुसर्वेषुसुषुप्तुश्चैयदा ॥ तदाकुवे
 रं कणकश्चध्यात्वालब्धवारं वधनमाशु छित्त्वा ॥ १४८ ॥ सुतान्समुत्थायचसप्तशूरात्रिशिथकालेसचकारयुद्धम् ॥ जित्वाचतान्पट्सवरप्रभा
 वांस्तदेदुलैनवरणंचकार ॥ १४९ ॥ गृहीतखड्गैरणघोरमतौहत्वाततौभुवितोययुश्च ॥ प्रजमतुर्नाकुपान्तदेवौसंस्तूयमानोसुरसत्तमै
 श्च ॥ १५० ॥ ततःप्रभातेविसलेविजतरुरोदरमांशउताललाप ॥ पापैःकलपैःपरिपीडयमानःकुलान्वितःसर्वयुतोमुनीन्द्र ॥ १५१ ॥ सप
 चशब्दं गजमारुरोहत्रिलक्षसैन्यैस्तरसाजगाम ॥ तदामहीराजउताहभृण्वगच्छध्वमद्यैवमयासमेताः ॥ १५२ ॥ स्वपंचलक्षैःप्रवलैश्चदूरैः
 सार्द्धैरुदाशुरिपोश्चसेनाम् ॥ तयोर्बभूवाशुरणःप्रघोरौविनर्दतौयुद्धनिमित्तकानाम् ॥ १५३ ॥ त्रियाममात्रेणहताश्चसर्वेद्वयोश्चपक्षावलशा
 लिनश्च ॥ तदामहीराजउताययौविसमंडलीकश्चयनुर्विगृह्य ॥ १५४ ॥ सधुंधुकारश्चतदाजगामस्थितंलक्षणमुग्रवीरम् ॥ तदोदयौवैभग
 दत्तमेवचासुंडकंभीष्मकराजसूनुः ॥ १५५ ॥ संपंचशब्दं गजमास्थितौवैगतःसएवाशुजगामभूपम् ॥ धनुर्विगृह्याशुगमुल्बणंचनृपस्थित
 आथभयंकरंच ॥ १५६ ॥ गजंप्रमत्तंशिवदत्तमुग्रमाहादहन्तारमुवाचवाक्यम् ॥ अयेप्रमत्ताग्रजेंद्रशूरजयंचमेदेहिशिवप्रदत्त ॥ १५७ ॥
 समंडलीकोरणदुर्मदश्चरामांशाहादइतिप्रसिद्धः ॥ तस्माच्चमारक्षजेनहस्तिन्यमहाबलात्कालरसाच्चवीरात् ॥ १५८ ॥ इत्येवमुक्तेनृपतिं
 सहस्तीवचस्तमाहाशुशृणुष्वराजन् ॥ यावदहवैतनुजीवधारितावद्भवाच्छुभयंकरश्च ॥ १५९ ॥ इत्युक्तवतंचगजंप्रमत्तंसंपंचशब्द
 श्रुतदास्वदंतैः ॥ मुखंचतुर्भिश्चविदार्यशत्रोर्नर्दघोरंसमहेन्द्रतः ॥ १६० ॥ सरुद्रदत्तश्चगजःप्रमत्तोरुषान्वधावत्तरसागजेंद्रम् ॥ रिपु
 स्वपद्भ्यांचचखानकुम्भैःस्वतुंडदंडेनतुदंप्रकुर्वन् ॥ १६१ ॥ अवापमूर्छांचसंपंचशब्दस्तदाशुभृपंप्रतिमंडलीकः ॥ स्वतोमरेणांग्रजं
 प्रदत्वाखड्गेनहत्वागजराजमुग्रम् ॥ जगामपद्भ्यांसरिपुप्रमार्थयत्रस्थितश्चेन्दुलग्रधन्वा ॥ १६२ ॥ उत्थाययुत्रंचविलप्यन्वा
 नांपत्नीस्वकीयांश्रुतिचाजगाम ॥ तदाप्रमतौचगजौसुमूर्छांत्यक्त्वापुनश्चक्रतुरेवयुद्धम् ॥ १६३ ॥ उत्थाययुत्रंचविलप्यन्वा
 सलक्षणःखड्गवरेणबाणात्रिपोश्चछित्त्वा

निजैवैष्णवास्त्रम् ॥ १६३ ॥ दधारचापंचमुभ्रमंत्रयित्वासंधुकारं च गजंददाह ॥ हते च तस्मिन्निजमुख्यबंधौ स भूमिराजश्च गृहीतचा
 पः ॥ १६४ ॥ शरेण रौद्रेण चलक्षणं तं जघान तत्रादिभयं करस्थः ॥ समूर्धितः शुक्लकुलेषु सूर्यस्तदोदयवैभगदत्तमेव ॥ १६५ ॥
 सुमूर्धयित्वा च जगाम शीघ्रं तत्र स्थितो लक्षण एकवीरः ॥ भयान्वितस्तंच विलोक्य राजा जेन दुद्राव चरत्तवीजम् ॥ १६६ ॥ तदसुखेवं च
 सरत्तवीजो जित्वा तु कृष्णां शयुतो जगाम ॥ बाणेन शीघ्रं संचमूर्धयित्वा पुनश्च देवं च समूर्धयित्वा ॥ १६७ ॥ तद्वधनायोद्यत आशु कारी
 सलक्षणस्तत्र तदा जगाम ॥ प्रधाय चापंच सवैष्णवास्त्रं प्रचोदयामास चरत्तवीजम् ॥ १६८ ॥ तदा स सामन्तसु तो बलीयात्रणविहाय शुवि
 लोक्य संध्याम् ॥ भयान्वितस्तैश्च युतो ययौ वैयत्रि स्थिता भूपतयः सकोपाः ॥ १६९ ॥ विलोक्य शत्रुं च सरत्तभानोः सुतो ययौ वैशि विराजि
 युक्तः ॥ निशाम्य भूपसंचंद्रवंशीजयं स्वकीयं सुषुप्तुस्तुतैवै ॥ १७० ॥ प्रातश्चकाले संचंद्रवंशी विलोक्य शुक्लान्वयमाह भूपम् ॥ १७१ ॥
 अये गुर्जरदेशीय मूलवर्मन्सुतैः सह ॥ लक्षसैन्यान्वितो भूत्वा गन्तुमर्हतु वै भवान् ॥ १७२ ॥ इत्युक्तः स तु भूपालो युद्धभूमिमुपाययौ ॥
 महाराजाज्ञया प्राप्तो नाम्ना पूर्णमले बली ॥ १७३ ॥ दशपुत्रान्वितो युद्धसैन्यलक्षणसंयुतः ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धं यामदयमुपस्थितम् ॥ १७४ ॥
 हतेषु तेषु सवैषु तौ नृपौ ससुतैर्बलौ ॥ अनोन्येन रणं कृत्वा यमलोके मुपागतौ ॥ १७५ ॥ मार्गकृष्णचतुर्दश्यां प्रभाते विमले रवौ ॥ कैकयोलक्षसे
 नाढ्योदयापुत्रसमन्वितः ॥ १७६ ॥ लक्षणा नुज्ञया प्राप्तस्तस्मिन् युधि भयानके ॥ मद्रेकशस्तदाराजदशपुत्रसमन्वितः ॥ १७७ ॥ लक्षसैन्यान्वित
 स्तत्र यत्र युद्धं समन्वभूत् ॥ परस्परं हताः सर्वे दिनान्ते क्षत्रियारणे ॥ १७८ ॥ पुनः प्रभाते विमले भगदत्तो महाबली ॥ त्रिलक्षबलसंयुक्तो जगज्जरेण मूर्द्ध
 नि ॥ १७९ ॥ दृष्ट्वा तं लक्षणं विरिञ्चि लक्षबलसंयुतः ॥ चकार तु मुद्रां रसेन याचस्वकीयया ॥ अपराह्णे हताः सर्वे सैन्याश्च नृपयास्तदा ॥ १८० ॥
 भगदत्तः स्वयं क्रुद्धो रथस्थो लक्षणं ययौ ॥ लक्षणोरथमारुह्य स्वपितुः शत्रुजं नृपम् ॥ १८१ ॥ त्रिभिर्बाणैश्च संतोद्य भस्महेन समताडयत् ॥
 भगदत्तस्तदक्रुद्धो विरथं तंच कारह ॥ १८२ ॥ क्रुद्धवंतं रिपुं घोरां लक्षणः खड्गपाणिः कः ॥ हत्वा हायांस्तथा सुतं भगदत्तमुपाययौ ॥ १८३ ॥
 मर्दयित्वा च तच्च मर्च्छित्वा वर्म तदुद्धवम् ॥ त्रिधा च कार बलवान् भगदत्तं रिपोस्तुतम् ॥ १८४ ॥ संध्याकाले हते तस्मिंश्छेदक्षस्त्वयान्वितः ॥

एकाकीशिबिरप्रातोहस्तिन्युपरिसंस्थितः ॥ १८५ ॥ भगदत्तेहतेतस्मिन्सराजाक्रोधमूर्छितः ॥ स्वकीयान्सर्वभूपांश्चचासुडेनसमन्वितान् ॥
 ॥ १८६ ॥ प्रेषयामासयुद्धायमार्गचप्रतिपदिने ॥ अंगदश्चकलिगश्चत्रिकोणःश्रीपतिस्तथा ॥ १८७ ॥ श्रीतारश्चमुकुंदश्चहलिलोहिलस्तथा ॥
 मुकेतुर्नवभूपास्तेनवायुतबलैर्युताः ॥ १८८ ॥ वाद्यानिवादयामासुस्तस्मिन्मुद्धमहोत्सवे ॥ दृष्ट्वातल्लक्षणेवीरराजभिश्चस्वकीयैकैः ॥
 ॥ १८९ ॥ सार्द्धजगामयुद्धायतथाव्यूह्यायुधद्विपून् ॥ रुद्रवर्माचनृपतिःशूरैर्देवसहस्रकैः ॥ १९० ॥ अंगदैर्वैरिणंमत्वातेनसार्द्धमयुध्यत ॥
 कालीवर्माऽयुतैस्सार्धकलिगंप्रयुध्यत ॥ १९१ ॥ वीरसिंहोयुतैस्सार्द्धत्रिकोणंप्रयुध्यत ॥ ततोऽनुजःप्रवीरश्चश्रीपातिसोऽयुतैस्सह ॥ १९२ ॥
 नृपःसूर्योधरोवीरोयुताढ्योबलवात्रणे ॥ श्रीतारंनृपमासाद्यमहद्युद्धमचकिरत् ॥ १९३ ॥ वामनेयुतसंयुक्तोमुकुंदंप्रतिसेगिमत् ॥ गंगासिं
 हश्चबलवान्महिलंप्रतिसायुतः ॥ १९४ ॥ लहसिंहोयुतैस्सार्द्धगुहिलंप्रतिसोऽजमत् ॥ त्रिशतानिततभूपाःसहस्राढ्याःपृथक्पृथक् ॥ १९५ ॥
 क्षुद्रभूपाःक्षुद्रभूपांस्त्रिशतांश्चसमाययुः ॥ अन्योन्येनहताःसर्वकृत्वायुद्धंभयानकम् ॥ १९६ ॥ चासुडस्तुतदादृष्ट्वामृतकान्सर्वभूपतीन् ॥
 लक्षणान्तमुपागम्यमहद्युद्धंचकारह ॥ १९७ ॥ लक्षणेरेक्तवीजंतज्ञात्वाब्राह्मणसंमतम् ॥ वैष्णवास्त्रंतदातस्मैनददौतेनपीडितः ॥ १९८ ॥
 सायंकालेतुसंप्रातेलक्षणेहस्तिनीस्थितः ॥ एकाकीशिबिरप्रातश्चासुडंनृपमाययौ ॥ १९९ ॥ द्वितीयायांप्रभातेचकृष्णांशोदेवसंयुतः ॥ शूरैर्दे
 शसहस्रैश्चयुद्धभूमिमुपाययौ ॥ २०० ॥ तारकश्चचासुडोद्विलक्षबलसंयुतः ॥ द्विशतैश्चतथाभूयैःसार्द्धयुद्धमुपास्थितौ ॥ २०१ ॥ पुरस्कृ
 त्यनृपान्सर्वान्सैन्यैबलवत्तरौ ॥ तेषामनुस्थितौयुद्धेतेजजातोमहारणः ॥ २०२ ॥ याममात्रेणतोवीरोहन्त्यासर्वमहीपतीन् ॥ लक्षसैन्यास्त
 थाहन्त्वासांस्थितौश्रमकार्षितौ ॥ २०३ ॥ चासुडस्तारकोधूर्तःसंप्राप्तौछिद्रदक्षिणौ ॥ ताभ्यांश्रमान्विताभ्यांचचक्रतुस्तौसमरणम् ॥ २०४ ॥
 तेषांत्रियाममात्रेणसंबभूवमहात्रणः ॥ सायंकालेतुसंप्रातेकृष्णांशश्चनिरायुधः ॥ २०५ ॥ तलप्रहारेणिरिपुमुर्छयामासर्वीरवान् ॥ एतस्मिन्नंत
 रेवीरस्तारकोदेवासिंहकम् ॥ २०६ ॥ हयंमनोरथंहत्वाशंक्शब्दमथाकरोत् ॥ तच्छब्दात्सचासुडस्त्यक्त्वाभूछामहाबली ॥ २०७ ॥
 कृष्णांशस्यशिरःकायादुपहत्यचेवगवान् ॥ गृहीत्वातौचशिरसिमहीराजमुपाययौ ॥ २०८ ॥ महीराजस्तुतौदृष्ट्वापरमानंदनिर्भरः ॥ दत्त्वा

दानं द्विजातिभ्यो महोत्सवमकारयत् ॥ २०९ ॥ लक्षणस्य तदस्यैव हाहाहाब्दो महानभूत् ॥ अत्वाकोलाहलं तेषां ज्ञात्वा तौ च हतौ
 नृपः ॥ २१० ॥ ब्रह्मानंदस्तदामृष्टीत्यक्तवो वेलमुवाच हं ॥ प्रिये गच्छरणं शीघ्रं हारिनागरमास्थिता ॥ २११ ॥ मम वेषं शुभं कृत्वा ता
 रकं हिमाचिरम् ॥ इति श्रुत्वा तु सो विलारामांशेन समन्विता ॥ २१२ ॥ सहस्रशूरसहितं तु ह्यभूमिमुपाययौ ॥ श्रुत्वा सलक्षणे विरस्ता
 लनेन समन्वितः ॥ २१३ ॥ सैन्यैश्च दशसाहस्रैर्महीराजमुपाययौ ॥ तृतीयायां प्रभाते च तारको वलवत्तरः ॥ २१४ ॥ ब्रह्मानंदं च तं तत्वा
 महद्युद्धमचीकरत् ॥ रक्तबीजश्चामुंडोरामांशो वलवत्तरः ॥ २१५ ॥ चकार दारुणं युद्धं तस्मिन् चारिसमागमे ॥ याममात्रेण रामांशो ह
 त्वा तस्य महागजम् ॥ २१६ ॥ तच्छस्त्राणि तथा च्छित्त्वा मल्लयुद्धमचीकरत् ॥ त्रियाममात्रेण तदा हायं काले समागते ॥ २१७ ॥ ममैव
 भ्रातृहन्तारं सच वीरो ममारुह ॥ तदा विलसद्गण्डुतारकं वलवत्तरम् ॥ २१८ ॥ छित्त्वा स्त्राणि स्वखड्गेनाशिरकायादपाहरत् ॥ चितां कृत्वा
 विधानेन सादेवीद्रुपदात्मजा ॥ २१९ ॥ ब्रह्मानंदं नमस्कृत्य तच्चितायां समाबुद्ध ॥ तेन सार्द्धं च सा शुद्धाश्चतुरस्य ज्ञायामुदा ॥ २२० ॥
 सप्तजन्म कथां कृत्वा स्वपतेस्तु दुदाहवै ॥ तच्चितायां च भर्तारं मिन्दुलवलवत्तरम् ॥ २२१ ॥ संस्थाप्य दाहया मास तेन सार्द्धं कलेवरम् ॥
 रात्रौ परिमलोरालक्षणेन समन्वितः ॥ २२२ ॥ महीराजमुपागम्य महद्युद्धमकारयत् ॥ सपादलक्षं भूतदाह तं शेषमहाबलाः ॥ २२३ ॥
 त्रिलक्षान् हतशेषांश्च सार्द्धं युद्धमुपस्थिताः ॥ धान्यपालः शूतैर्भूपौ लक्षणश्च तथा शतम् ॥ २२४ ॥ तालेन श्वशूतं भूपान्दत्तवाराजानमाययौ ॥
 महीराजस्तदा दुःखी ध्यान्वारुद्रं महेश्वरम् ॥ २२५ ॥ निशीथे स मद्रुपते हतशेषैस्समागतः ॥ एकाकी राजमारुह्य ययौ चादिभयंकरः ॥ २२६ ॥
 रुद्रदत्तेन बाणेन हत्वा परिमलं नृपम् ॥ धान्यपालं तथा हत्वा तालं वलवत्तरम् ॥ २२७ ॥ लक्षणांतं तु पागम्य महद्युद्धमचीकरत् ॥ सहै
 राजस्य गौद्रांश्चैस्सैन्यास्सर्वे क्षयंगताः ॥ २२८ ॥ लक्षणं प्रति रौद्रास्त्रं महीराजः समादधे ॥ तदा तु लक्षणे विरविष्येण वास्त्रं समादधे ॥ २२९ ॥
 तेनास्त्रेण क्षयं जतं महीराजस्य सायकम् ॥ तेनास्त्रेण जसराजमहासंतापमातवन् ॥ २३० ॥ ध्यात्वा रुद्रं महादेवं त्यक्त्वा तद्वर्णवर्षि विद्याम् ॥
 स्वमल्लेन शिरःकायादपाहरत् भूमिपः ॥ २३१ ॥ हारिती च तदा रुद्रा गजसादिभयंकरम् ॥ तत्पातुं रुद्रं तू न कृत्वा स्वर्गमुपाययौ ॥ २३२ ॥

लषःकलेचसंप्राप्तेमलनापतिमुत्तमम् ॥ तच्चितायांसमारोप्यद्वादहस्वकलेवरम् ॥ २३३ ॥ तदातुदेवकीशुद्धंलक्षणंवलपरम् ॥ तालन-
 दींस्तथाहुत्वादहस्वकलेवरम् ॥ २३४ ॥ प्रभातेविमलेजनेचतुर्थेभौमवासरे ॥ तथाहुत्वास्वर्णवर्तकृत्वातेषांतिर्जलिम् ॥ २३५ ॥
 ध्यात्वासर्वमयीदेवीस्थिरीभूत्वास्वयंस्थितः ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रकलिर्भार्यासमन्वितः ॥ २३६ ॥ वांछितंफलमागम्यतुष्टावधुङ्गया
 गिरा ॥ कलिरुवाच ॥ नमआह्लादमहतेसर्वानंदप्रदायिने ॥ २३७ ॥ योगेश्वरायशुद्धायमहावतीनिवासिने ॥ रामांशस्त्वमहानहोस
 मपालनतत्परः ॥ २३८ ॥ कलैकयासमागम्यभुवोभारस्त्वयाहताः ॥ राजानःपावकीयाश्चतपोबलसमन्विताः ॥ २३९ ॥
 हत्वानपंचसाहस्रांश्चन्द्रभूपानेकशः ॥ योगमध्येसमासीनेनमस्तस्मैमहात्मने ॥ २४० ॥ तेषांसैन्याःषष्टिलक्षाःक्रमाद्वारतयाहताः ॥
 वरंब्रह्मिहागयत्तेमनसिर्वर्तते ॥ २४१ ॥ इतिश्रुत्वासआह्लादोवचनंप्राहनिर्भयः ॥ ममकीर्तिस्त्वयादेवकर्तव्याचजनेजने ॥ २४२ ॥
 पुनस्तेकार्थमतुलंकरिष्यामिशृणुष्वभोः ॥ महीराजश्चधर्मात्माशिवशक्तिपरायणः ॥ २४३ ॥ तस्यनेत्रमयाशुद्धेकर्तव्येनीलरूपके ॥
 तवप्रियःसदानीलस्तथैवचममप्रियः ॥ २४४ ॥ देवानांदुःखदेवैदेत्यानांहर्षवर्द्धनः ॥ इत्युक्त्वासतुरामांशोगजभारुह्यवेगतः ॥ २४५ ॥
 महीराजमुपागम्यमहद्युद्धंचकारह ॥ रुद्रदत्तो गजस्तूर्णपंचशब्दमुपस्थितः ॥ २४६ ॥ पद्मदन्तान्समारुह्ययुधतेपरस्परम् ॥ अन्यो
 न्येनतथाहत्वागजौस्वर्गमुपेतुः ॥ २४७ ॥ तदाभयातुरोराजात्यक्त्वाशुद्धंभयंकरम् ॥ सतुद्राववेगेनरामांशोऽनुययौततः ॥ २४८ ॥
 केशेषुचमहीराजं गृहीत्वातरसावली ॥ कालिदत्तंमहानीलंनेत्रयोस्तेनतत्कृतम् ॥ २४९ ॥ तदाप्रभृतिवैशंशुशुद्धंनुपतिंप्रियम् ॥ मत्वा
 त्यक्त्वाययौस्थानैकलासेगुह्यकालये ॥ २५० ॥ आह्लादःकलिनार्द्धकदलीवनमुत्तमम् ॥ गत्वायोगंचकाराशुपर्वतेगंधमादने ॥ २५१ ॥
 तथाभूतंचरामांशंकलिर्दंष्ट्रामुदाम्वितः ॥ बलिपार्श्वमुपागम्यवर्णयामाससर्वशः ॥ २५२ ॥ सर्वबलिर्देन्यराजोऽयुतैःसहविनिर्गतः ॥ गौर
 देशमुपागम्यसहोद्वीनमुवाचह ॥ २५३ ॥ गच्छवीरबलैस्साद्धिनिशायारक्षितोमया ॥ हत्वाभूपमहीराजंविद्वन्मालांगृहाणभोः ॥ २५४ ॥
 इतिश्रुत्वावचस्तस्यषोडशाब्दांतरगतः ॥ सपादलक्षैश्चबलैःकुरुक्षेत्रमुपाययौ ॥ २५५ ॥ महीराजसुताजित्वासमादूयमहावतीम् ॥ मही

पतिप्रेषयित्वा लुठयित्वा च तद्भु ॥ २५६ ॥ लिगार्थकृतवान्यन्तं सप्तृषीं तीसगरे ॥ न प्राप्तस्तप्तृषीं स्वर्गहारयत्तदायौ ॥ २५७ ॥
 लक्षचंडीकारयित्वा परमानंदमाप्तवान् ॥ जयचंद्रस्तुतच्छ्रुत्वा पुत्रशोकसमन्वितः ॥ २५८ ॥ निराहारो यतीभूत्वा मृतस्वर्गपुरं यौ ॥ सहो
 डुनेन सप्तृषीं कृत्वा युद्धं भयंकरम् ॥ २५९ ॥ सप्तहोरात्रमात्रेण म्लेच्छराजा वशंगतः ॥ मारितो बहुयत्नेन महाराजो नैव मृतः ॥ २६० ॥
 तदाम्लेच्छस्सहोडुनो निर्वधनमथाकरोत् ॥ ज्योतिरुपस्थितं तत्र चंद्रभट्टो नृपाज्ञया ॥ २६१ ॥ क्षुरप्रेण च बाणेन हत्वा वह्निं ददह्वै ॥
 विद्वन्मालां च म्लेच्छे गृहीत्वा च धनं बहु ॥ तत्र स्थाप्य स्वदासं च कुतुकोद्धृतिमागतः ॥ २६२ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणोत्तरे
 पर्वणि चतुर्गुणखंडादपरपार्ये कालियुगीयेतिहाससमुच्चये द्वाविंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ६३ ॥ इति तृतीयखंडः समाप्तः ॥ ॥ ६४ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीराधावल्लभो जयति ॥ वेदव्यास उवाच ॥ एवं द्वापरसंख्यायामन्तेसूतेन वर्णितम् ॥ सूर्यचंद्रान्वयारूपान् तत्कथा
 कथितं तव ॥ १ ॥ विशालायां पुनर्गतं त्वैतलेन विनिर्मितम् ॥ कथयिष्यति सूतस्तमितिहाससमुच्चयम् ॥ २ ॥ तन्मया कथितं सर्वहृषी
 कोत्तमपुण्यदम् ॥ पुनर्विक्रमभूषेन भविष्यति समाह्वयः ॥ ३ ॥ नैमिषारण्यमासाद्य श्रावयिष्यति वैकथां ॥ पुनरुक्तानि यान्येव पुराणानि
 दशानि वै ॥ ४ ॥ तानि चोपपुराणानि भविष्यंति कलौ युगे ॥ तेषां चोपपुराणानां द्वाद्वाध्यायमुत्तमम् ॥ ५ ॥ सारभूतं च कथितं च तिहास
 समुच्चयम् ॥ यत्तन्मया च कथितं तदहरीकोत्तमते मुदा ॥ ६ ॥ विक्रमाख्यानकालान्तेऽवतारः कलयाहरेः ॥ स च शतयावता हि शकृष्ण
 स्य भूतले ॥ ७ ॥ तत्कथां भगवान्मूतौ नैमिषारण्यमास्थितः ॥ अष्टाशीति सहस्राणि श्रावयिष्यति वै मुनीन् ॥ ८ ॥ यत्तन्मया च कथितं तदहरी
 कोत्तमते मुदा ॥ पुनस्ते शौनकाद्याश्च कृत्वा स्नानादिकाः क्रियाः ॥ ९ ॥ सूतपार्थगमिष्यंति नैमिषारण्यवासिनः ॥ तत्पृष्ट्वैव मूतेन यदु
 क्तं तच्छृणुष्व भोः ॥ १० ॥ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ ॥ श्रुतं कृष्णस्य चरितं भगवन्भवतो दितम् ॥ इदानीं श्रेतुमिच्छामि राज्ञां तेषां क्रमा
 त्कुलम् ॥ ११ ॥ चतुर्णां विज्ञातानां परं कौतूहलं हिनः ॥ सहस्रिन्निशुगीप्रोक्तः कथं जातः कलौ युगे ॥ १२ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ कथयामि

मुनिश्रेष्ठशुष्माकंप्रश्रमुत्तमम् ॥ अग्निवंशनृपाणांचचरित्रंशुणुविस्तरात् ॥ १३ ॥ प्रमरश्चमहीपालोदक्षिणादिशमास्थितः ॥ अम्बुय
 रचितादिव्याममरायपुरीशुभाम् ॥ १४ ॥ निवासंकृतवात्राजासामेदुपरोबली ॥ षष्ठवर्षकृतराज्यंतस्माज्जातोमहामरः ॥ १५ ॥ त्रि
 वर्षचकृतराज्यंदेवापिस्तनयोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंदेवदूतस्ततोऽभवत् ॥ १६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंशृणुतत्कारणमुने ॥
 अशोकेनिहेतस्मिन्चौद्धभूपेमहाबले ॥ १७ ॥ कलिभारिक्रमाराध्यतपसाध्यानातत्परः ॥ पंचवर्षान्तरेसूर्यस्तस्मैचकलयेमुदा ॥ १८ ॥
 शकाल्यनामपुरुषंददौतद्रक्तितोषितः ॥ तदप्रसन्नःसकलिःशकयचमहात्मने ॥ १९ ॥ तैत्तिरिनंगरंप्रेम्णाददौहर्षितमानसः ॥
 तत्रगोपान्दस्युगान्वशीकृत्यमहाबली ॥ २० ॥ आर्यदेशविनाशायकृत्योद्योगंपुनः ॥ हतवान्भूपतीन्वाणैस्तस्मात्तेस्वलपजविनः ॥
 ॥ २१ ॥ गंधर्वसेनश्चनृपोदेवदूतात्मजोबली ॥ शताद्विन्दंपदंकृत्वातपसेपुनरागतः ॥ २२ ॥ शिवाज्ञायचनृपतिर्विक्रमस्तनयस्ततः ॥
 शतवर्षकृतराज्यंदेवभक्तस्ततोऽभवत् ॥ २३ ॥ दशवर्षकृतराज्यंशकैर्दुष्टैर्यंगतः ॥ शालिवाहनएवापिदेवभक्तस्यचात्मजः ॥ २४ ॥
 जित्वाशकान्सषष्ठ्यब्दंराज्यंकृत्वादिवंगतः ॥ शालिहोत्रस्तस्यसुतोराज्यंकृत्वाशतार्द्धकम् ॥ २५ ॥ स्वर्गलोकंततःप्राप्तस्तत्सुतःशालि
 वर्धनः ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंशकहन्ताततोऽभवत् ॥ २६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंसुहोत्रस्तनयोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंहविर्होत्रस्त
 तोऽभवत् ॥ २७ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यमिन्द्रपालस्ततोऽभवत् ॥ पुरीमिन्द्रावतीकृत्वातत्रराज्यमकारयत् ॥ २८ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंमा
 ल्यवान्नामतत्सुतः ॥ पुरीमाल्यवतीकृत्वापितुस्तुल्यंकृतपदम् ॥ २९ ॥ अनावृष्टिस्ततश्चासीन्महतीचतुरब्दिका ॥ ततःक्षुधातुराजाश्ववि
 ष्ठाधान्यगर्हितम् ॥ ३० ॥ संस्कृत्यमंदिरैराजाशालग्रामायचार्षयत् ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्वचनंनभसेरितम् ॥ ३१ ॥ कृत्वाददौवर्तस्मैशृणुतन्सु
 निसत्तम ॥ यावत्कुलेनृपाभाव्यास्तवभूपतिसत्तम ॥ ३२ ॥ अनावृष्टिर्नभवितातवत्तेराष्ट्रजन्तमे ॥ सुतोमाल्यवतश्चासीच्छुभुदत्तोहरप्रियः ॥
 ॥ ३३ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंभौमराजस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंवत्सराजस्ततोऽभवत् ॥ ३४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंभोजराजस्ततो
 भवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंशुभुदत्तस्ततोऽभवत् ॥ ३५ ॥ दशहीनंकृतराज्यंभोजराजपितुस्समम् ॥ शंभुदत्तस्यतनयोविदुपालस्ततो

ऽभवत् ॥ ३६ ॥ विंदुखंडचराष्ट्रैकृत्वासुखितोऽभवत् ॥ तेनराज्यं पितुस्तुल्यं कृतं विदविदामुने ॥ ३७ ॥ विंदुपालस्त्यतनयो राजपालस्ततो
 ऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं तस्माज्जातो महीनरः ॥ ३८ ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं सोमवर्मानृपोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं कामवर्मा सुतोऽ
 भवत् ॥ ३९ ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं भूमिपालस्ततोऽभवत् ॥ भूसरस्तेन खनिनितं पुरंतं त्रशुभं कृतम् ॥ ४० ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं गंगालस्ततोऽ
 भवत् ॥ भूमिपालस्तनुपतिर्जित्वा भूपाननेकशः ॥ ४१ ॥ वीरसिंहस्ततो नानाबिल्यातोऽभून्महीतले ॥ स्वराज्ये रंगपालं स चाभिषिच्य वनं य
 यौ ॥ ४२ ॥ तपःकृत्वा दिव्यातो देवदेव प्रसादतः ॥ कल्पसिंहस्ततो जातो रंगपाला नृपो तमात् ॥ ४३ ॥ अनपत्यो हि नृपतिः पितुस्तुल्यं कृतं पद
 मा एकदा जाह्नवीतो यस्मानार्थमुदितो यौ ॥ ४४ ॥ दानंदत्वाद्दिजातिभ्यः कल्पक्षेत्रमवाप्तवान् ॥ पुण्यभूमिं समालोक्य शून्यभूतां स्थलीमपि
 ॥ ४५ ॥ नगरं कारयामास तत्र स्थाने मुदान्वितः ॥ कलापनगरं नाम्ना प्रासिद्धमभवदुवि ॥ ४६ ॥ तत्र राज्यं कृतं तेन गंगसिंहस्ततोऽभवत् ॥
 नवत्यब्दवपुर्भूत्वा सोऽनपत्यो रंगतः ॥ ४७ ॥ त्यक्त्वा प्राणान्कुरुक्षेत्रं स्वर्गलोकमवाप्तवान् ॥ समाप्तिमगमद्विप्रमरस्य कुलं शुभम् ॥ ४८ ॥
 तदन्वये च ये शेषाः क्षत्रियास्तदनेतरम् ॥ तन्नारीष्वभिमतो विप्रवभूवर्ण संकरः ॥ ४९ ॥ वैश्यवृत्तिकराः सर्वे म्लेच्छतुल्या महीतले ॥ इति ते कथितं
 विप्रकुलं दक्षिणभूपतेः ॥ ५० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखण्डापरपार्ये कालियुगीयेतिहाससमुच्चये मरुवंशवर्णने नाम
 प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ अ॥ सूत उवाच ॥ ॥ वयहानिर्महीपालो मध्यदेशे स्वकंपदम् ॥ गृहीत्वा ब्रह्मरचितमजमेरुमवासयत् ॥ १ ॥ अजस्य ब्रह्म
 णो माचलक्ष्मीं स्तित्रमागता ॥ तया च नगरं रम्यमजमेरुमजं स्मृतम् ॥ २ ॥ दशवर्षं कृतं राज्यं तोमरस्तत्सुतोऽभवत् ॥ पार्थिवै
 पूजयामास सर्वपामं महेश्वरम् ॥ ३ ॥ इन्द्रप्रस्थं ददौ तस्मै प्रसन्नो नगरं शिवः ॥ तदन्वये च ये जातास्तोमराः क्षत्रियाः स्मृताः ॥ ४ ॥ तोमरा
 वरजश्चैव च यहा निसुतः शुभः ॥ नाम्ना सामलदेवश्च प्राश्रितोऽभून्महीतले ॥ ५ ॥ सप्तवर्षं कृतं राज्यं महोदेवस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तु
 ल्यं कृतं राज्यमजयश्च ततोऽभवत् ॥ ६ ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं वीरसिंहस्ततोऽभवत् ॥ अताद्वर्षं कृतं राज्यं ततो विंदुसरोऽभवत् ॥ ७ ॥
 पितुर्द्वर्षं कृतं राज्यं मध्यदेशे महात्मना ॥ तस्माच्च मिथुनं जातं वीरावीरविहातकः ॥ ८ ॥ विक्रमाय ददौ वीरं पितो विदविधानतः ॥ स्वपुत्र

यस्वकं राज्यमध्यदेशान्तरमुदा ॥१॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यमाणिक्यस्तत्सुतोऽभवत् ॥ शताद्विन्दकृतराज्यमहासिंहस्ततोऽभवत् ॥१०॥
पितुस्तुल्यकृतराज्यचंद्रगुप्तस्ततोऽभवत् ॥ पितुर्द्विकृतराज्यतत्सुतश्चप्रतापवान् ॥११॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यमोहनस्तत्सुतोऽभवत् ॥ त्रिश
द्विकृतराज्यश्वेतारायस्ततोऽभवत् ॥१२॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यनागवाहस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यलोहधारस्ततोऽभवत् ॥१३॥
पितुस्तुल्यकृतराज्यवीरसिंहस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यविबुधस्तत्सुतोऽभवत् ॥१४॥ शताद्विन्दकृतराज्यचंद्रावस्ततोऽभवत् ॥
पितुस्तुल्यकृतराज्यंतोहरिहरोऽभवत् ॥१५॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यवंसस्तस्यचात्मजः ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यबलांगस्तनयोऽभवत् ॥
॥१६॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यप्रमथस्तत्सुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यमंगरायस्ततोऽभवत् ॥१७॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यविशालस्तस्य
चात्मजः ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यशार्ङ्गदेवस्ततोऽभवत् ॥१८॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यमंत्रदेवस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यकृतराज्यजयसिंहस्ततो
ऽभवत् ॥१९॥ आर्यदेशाश्चसकलाजितास्तेनमहात्मना ॥ तद्वनैः कारयामासयज्ञं बहुफलप्रदम् ॥२०॥ ततश्चानन्देवोहिजातः पुत्रः शुभाननः ॥
शताद्विन्दकृतराज्यजयसिंहेनधीमता ॥२१॥ तत्सुतेन पितुस्तुल्यकृतराज्यमहीतले ॥ सोमेश्वरस्तस्य सुतो महाशूरो बभूवह ॥२२॥
अनंगपालस्य सुतो ज्येष्ठवैकीर्तिमालिनीम् ॥ तामुद्राद्विविधानेन तस्यां पुत्रानजनिनत् ॥२३॥ धुंधुकारश्चैज्येष्ठो मथुराष्टसंस्थितः ॥
मध्यकुमाराख्य सुतः पितुः पदसमास्थितः ॥२४॥ महाराजस्तु बलवांस्तृतीयो देहलीपतिः ॥ सहोद्वीनस्य नृपतेर्वंशमाप्यमृतिगतः ॥२५॥
चपहानेश्वरसकुलं छायायित्वा दिवं ययौ ॥ तस्य वंशे तु राजन्यास्तोषां पत्न्यः पिशाचकैः ॥२६॥ म्लेच्छैश्च मुक्तवन्त्यस्ता बभूवर्णसंकराः ॥ नैवैर्य
नैव म्लेच्छा जहात्याश्च मेहनः ॥२७॥ मेहन म्लेच्छजातियाज्जाड्यमयाः स्मृताः ॥ क्वचित्क्वचिच्ये शेषाः क्षत्रियाश्च पहानिजाः ॥२८॥ इति
श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडापरपर्याये कलिगुणियतिहाससमुच्चये प्रमरवंशवर्णनो नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ सूत उवाच ॥
शुक्लवंशं प्रवक्ष्यामि शृणु विप्रवरादितः ॥ यदा कृष्णः स्वयं ब्रह्मत्यक्त्वा भूमिं स्वकंपदम् ॥१॥ दिव्यं वृन्दावनं रम्यं प्रययौ भूतले तदा ॥ कलेरागमनं ज्ञा
त्वा म्लेच्छपाद्रीपमध्यगे ॥२॥ स्थिताद्विपुवैनानामनुजावेदतत्पराः ॥ कलिना मित्रमर्षेण दूषितास्ते बभूविरैः ॥३॥ अष्टषष्टिसह

साणवर्षाणिमुनिसत्तम ॥ अद्यप्रभूतैर्वैजातःकालःकलिसमागमे ॥ ४ ॥ षष्टिर्वर्षसहस्राणिद्विपराज्यमचीकरत् ॥ सकलिल्लेच्छया
 सार्धसूर्यपूजनतत्परः ॥ ५ ॥ तत्पश्चाद्भारतवर्षेऽल्लेच्छयाकलिरायौ ॥ दृष्ट्वातद्भारतवर्षलोकपालैश्चपालितम् ॥ ६ ॥ भयभीतस्त्व
 राविष्टोर्गंधर्वाण्यंशस्करः ॥ सकलिःसूर्यमाराध्यसमाधिर्योबभूवह ॥ ७ ॥ ततोवर्षेताब्दतिंसंतुष्टोरेविरागतः ॥ सौशुभिलोकमा
 तप्यमहद्वृष्टिमकारयत् ॥ ८ ॥ चतुर्वर्षसहस्राणिवचतुर्वर्षशतानिच ॥ व्यतीतानिमुनिश्रेष्ठचाद्यप्रभृतिसंलपे ॥ ९ ॥ संपन्नंभार
 तवर्षतद्वाजातिसमन्ततः ॥ न्यूहाख्योयवनोनामतेनवैपूरितंजगत् ॥ १० ॥ सहस्राब्दकलौप्रोतेमहेन्द्रदेवराट्स्वयम् ॥ काश्यपेनैषयामास
 ब्रह्मावर्तेमहोत्तमे ॥ ११ ॥ आर्यावर्तेदिवशक्तिस्तत्करंचाग्रहीन्मुदा ॥ दशपुत्रास्समुत्पाद्यसद्विजोमिश्रमागमत् ॥ १२ ॥ मिश्रदेकोद्भवा
 न्लेच्छान्वशीकृत्यायुतंमुदा ॥ स्वदेशं पुनरागत्यशिष्यास्तांसचकारह ॥ १३ ॥ नष्टयांसतपुर्याचब्रह्मावर्तेमहोत्तमम् ॥ सरस्वतीद्विष
 द्रत्योर्मध्यगंतत्रचावसत् ॥ १४ ॥ स्वपुत्रंशुक्रमाहूयद्विजश्रेष्ठतपोधनम् ॥ आज्ञाप्यैवतंशृंगंतपसेतुपुनःस्वयम् ॥ १५ ॥ नवपुत्रैस्तथा
 शिष्यान्मनुधर्मसनातनम् ॥ श्रावयामासधर्ममासराजामनुधर्मगः ॥ १६ ॥ शुक्रोऽपि र्वतंप्राप्यसच्चिदानंदविग्रहम् ॥ वासुदेवंजगन्नाथं त
 पसासमतोषयत् ॥ १७ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्द्वारकानाथकोबली ॥ करेगृहीत्वातंविप्रसमुद्रान्तमुपायौ ॥ १८ ॥ द्वारकां दर्शयामासदि
 व्यशोभासमन्विताम् ॥ व्यतीतेद्विसहस्राब्देकिंचिज्जातेभृगूत्तम ॥ १९ ॥ अग्निद्वारेणप्रययौसशुक्रोऽर्बुदपर्वते ॥ जित्वावैद्विजैःसा
 र्धत्रिभिरन्यैश्चबंधुभिः ॥ २० ॥ द्वारकांकारयामासहरेश्चकृपयाहिसः ॥ तत्रोप्यमुदितोराजाकृष्णध्यानपरोभवत् ॥ २१ ॥ पश्चिमेभार
 तवर्षेदशब्दंकृतवान्यदम् ॥ नारायणस्यकृपयाविष्वक्सेनःसुतोऽभवत् ॥ २२ ॥ विंशदब्दंकृतराज्यंजयसेनस्ततोऽभवत् ॥ त्रिंशदब्दं
 कृतराज्यंविसेनस्तस्यचात्मजः ॥ २३ ॥ शतार्धाब्दंकृतराज्यंमिथुनंतस्यचाभवत् ॥ प्रमोदोमोक्षिहश्चक्रमायनिर्जासुताम् ॥ २४ ॥
 विसेनश्चदौप्रीन्याराष्ट्रपुत्रायचोत्तमम् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंसिंधुवर्मासुतोऽभवत् ॥ २५ ॥ सिंधुकेलुकृतराष्ट्रंन्यक्त्वाततैतत्कंपदम् ॥
 सिंधुदेशस्ततोनाम्नाप्रसिद्धोभून्महीतले ॥ २६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंराज्ञावैसिंधुधर्मिणा ॥ सिंधुद्वीपस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतं पदम् ॥ २७ ॥

श्रीपतिस्तस्यतनयौगौतमान्वयसंभवाम् ॥ काच्छपीमहिषीप्राप्यकच्छदेशमुपायौ ॥ २८ ॥ पुलिंदान्यवनाञ्जित्वातत्रदेशमकारयत् ॥ देशो
 वैश्रीपतिर्नाम्नासिंधुकूलेवभूवह ॥ २९ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यं मुजवर्माततोऽभवत् ॥ जित्वासश्वरान्भिच्छांस्तत्राहमकारयत् ॥ ३० ॥ भुजदेश
 स्ततोजातः प्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यं वर्मामुतोऽभवत् ॥ ३१ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यं चित्रवर्मासुतोऽभवत् ॥ कृत्वासचि
 त्रनगर्विनमध्येनृपोत्तमः ॥ ३२ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यं धर्मवर्मासुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यं कृष्णवर्मासुतोऽभवत् ॥ ३३ ॥ पितुस्तु
 ल्यंकृतराज्यमुदयस्तत्सुतोऽभवत् ॥ कृत्वादयपुरं रम्यं वनमध्येनृपोत्तमः ॥ ३४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यं वाप्यकर्मसुतोऽभवत् ॥ वापी
 कूपतडागानि नानाहर्म्याणि तेनैव ॥ ३५ ॥ धर्मार्थकारयामास धर्मात्मा स च वै पुरम् ॥ एतस्मिन्नन्तरे प्राप्नोव लोदो नाम भूपतिः ॥ ३६ ॥
 लक्ष्मैः न्ययुतो वीरो महामदमते स्थितः ॥ तेन सार्धमभूद्युद्धं राज्ञो वै वाप्यकर्मणः ॥ ३७ ॥ जित्वापैशाचकान् लच्छाङ्कुणोत्सवमकारयत् ॥
 पितुस्तुल्यंकृतराज्यं गुहिलस्तत्सुतोऽभवत् ॥ ३८ ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यं कालभोजः सुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यं राष्ट्रपालस्ततोऽ
 भवत् ॥ ३९ ॥ सत्यवत्त्वौपतृकं स्थानं वैष्णवीं शक्तिमागमत् ॥ तपसाराधयामास शारदां सर्वमंगलाम् ॥ ४० ॥ प्रसन्नासातदा देवकारया
 मास वै पुरीम् ॥ महावतीं महारम्यां मणिदेवेन रक्षिताम् ॥ ४१ ॥ तत्रोष्य नृपतिर्धीमान् दशान्दं शारदां सर्वमंगलाम् ॥ तस्योभौ तनयौ जातौ विज
 यः प्रजयस्तथा ॥ ४२ ॥ प्रजयः पितरौ त्यक्त्वा गङ्गाकूलमुपायौ ॥ द्वादशाब्दं च तपसा पूजयामास शारदाम् ॥ ४३ ॥ कन्यासूतिमयी दि
 वी विष्णुवादनतत्परा ॥ हयमारुह्य संप्राप्ता विहस्याहमहीपतिम् ॥ ४४ ॥ किं निमित्तं भूपसुत त्वया चाराधिता शिवा ॥ तत्फलं त्वंहितपसा
 मत्तः शीघ्रमवाप्स्यसि ॥ ४५ ॥ इति श्रुत्वा सहोवाच कुमारि मधुरस्वरे ॥ नवीनं नगरं मद्भूकुरु देवि न मोस्तुते ॥ ४६ ॥ इति श्रुत्वा तु सा देवी
 ददौ तस्मै हयं शुभम् ॥ पुरोभूत्वा वाद्यकरिदक्षिणां दिशमागता ॥ ४७ ॥ स भूपो हयमारुह्य नैत्राच्छाद्या चायौ ॥ पुनः स भूपतिः पश्चा
 त्पाश्चिमां दिशमागतः ॥ ४८ ॥ ततो नु प्रययौ पूर्वमर्कणे यत्र पक्षिराट् ॥ भयभीतो नृपस्तेन स सुनील्यसचक्षुषी ॥ ४९ ॥ ददर्शनगरं रम्यं
 कन्ययारचितं शुभम् ॥ उत्तरे तस्यैव गङ्गादक्षिणे नास पाण्डुरा ॥ ५० ॥ पश्चिमे देशसंरिता पूर्वे पक्षीसमर्कणः ॥ कुब्जभूतमभूद्दामं कन्याकु

ब्रजमिति स्मृतम् ॥ ५१ ॥ दशवर्षचतनैव जयपालेन वैपदम् ॥ कृतंतस्य सुतो जातो वैष्णुवद्याच्च वैष्णुकः ॥ ५२ ॥ सवेषुश्च महिपालो देवि
 दत्तामनोहराम् ॥ पत्नीकन्यामतर्निम्नासमुद्राद्वरराजह ॥ ५३ ॥ तस्यांसप्तसुतजातामातृणामंगलाः कलाः ॥ शीलपावर्तिका न्या
 तथापुष्पवती स्मृता ॥ ५४ ॥ गोवर्धनीचासिंदूरकालीनाम्ना प्रकीर्तिता ॥ ब्रह्मीमाहेश्वरीचैव कौसारीवैष्णवतीथा ॥ ५५ ॥ वाराहीचतथै
 द्राणीचासुडाः क्रमतोऽभवन् ॥ एकदाभूपतेः पत्नी तंतुनामृत्तिका घटम् ॥ ५६ ॥ कूपे कृतवती प्रमृणायथापूर्वतथा द्यासा ॥ ददशैव हलानारी
 नानाभूषणभूषिताः ॥ ५७ ॥ स्वयमैकैव वसना मनोगलानि सुपाययौ ॥ तदैव स घटो भूमौ न प्राप्तः स प्रवृत्तिकाम् ॥ ५८ ॥ दृष्ट्वा कन्यामतर्देवि
 घटहीनगृहं ययौ ॥ तदा तु सप्तकन्याश्च शिलाभूता गृहे स्थिताः ॥ ५९ ॥ श्रुत्वा वैष्णुस्तदागत्य भर्त्सयित्वा स्वकां प्रियाम् ॥ ब्रह्मचर्यव्रतं त्य
 क्त्वा रमयामास योषितम् ॥ ६० ॥ नृपाद्वीरमत्यांचयशोविग्रह आत्मजः ॥ बभूव वलवान् धर्मी च यिदेश पतिः स्वयम् ॥ ६१ ॥ विशद्वर्ष
 कृतं राज्यं तेन राज्ञामहीतले ॥ महर्चिंद्रस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥ ६२ ॥ चंद्रदेवस्तस्य सुतो राज्यं तेन पितुः समम् ॥ कृतं तस्मा
 त्सुतो जातो मन्दपालो महीपतिः ॥ ६३ ॥ तस्य भूपस्य समये सर्वे भूपाः समन्ततः ॥ त्यक्त्वा तं मंदपालं चतहते स स्थिता गृहे ॥ ६४ ॥ पितु
 रद्वैकृतं राज्यं कुंभपालस्ततोऽभवत् ॥ राजनीयाचनगरीपिशाचविषये स्थिता ॥ ६५ ॥ तत्पतिश्च महामोदो म्लेच्छपैशाचधर्मगः ॥
 सजित्वा बहुधा दंशं हृष्टयित्वा धनं बहु ॥ ६६ ॥ म्लेच्छधर्मकरः प्राप्तः कुंभपाले गतः स्थितः ॥ कुंभपालस्तु तं दृष्ट्वा कलिनानिर्मितं नृप ॥ ६७ ॥
 महामोदं समागम्य प्रणमामस बुद्धिमान् ॥ तदा म्लेच्छपतिः शूरो दत्त्वा तस्मै धनं बहु ॥ ६८ ॥ राजनीयांचनगरीप्राप्तवान्मूर्तिखंडकः ॥
 विशद्वर्षं कृतं राज्यं कुंभपालेन धीमता ॥ ६९ ॥ तत्पुत्रो देवपालश्चानंगभूपस्य कन्यकाम् ॥ समुद्राह्वयिनेन चंद्रकीर्तितया सह ॥ ७० ॥
 कान्यकुब्जगृहं प्राप्य जित्वा भूपाननेकशः ॥ पितुस्तुल्यं कृतं राज्यं तस्योभौ तनयौ स्मृतौ ॥ ७१ ॥ जयचंद्रो रत्नभानुर्दंशपूर्वात्थोत्तराम् ॥
 आर्यदेशस्य वैजित्वा वैष्णवो राज्यामाप्तवान् ॥ ७२ ॥ रत्नभानोश्च तनयोलक्षणेनाम विश्रुतः ॥ कुलक्षेत्रं प्राप्य त्यक्त्वा प्राणान् दिवंगतः ॥ ७३ ॥
 समाप्तिमगमद्देशो वैश्यपालस्य धीमतः ॥ कुंभपालस्य शौक्लस्य वैश्यपादयानं राजंशकस्य च ॥ ७४ ॥ विष्वक्सेनान्वये जाता विष्वक्सेनानृपाः स्मृताः ॥

विसेनस्यकुलेजातविसेनाःक्षत्रियाःस्मृताः ॥७५॥ गुहिलस्यकुलेजातगौहिलाःक्षत्रियाहिते ॥ राष्ट्रपालान्वयेजातराष्ट्रपालानृपाःस्मृताः ॥
 ॥ ७६ ॥ वैश्यपालस्यवैवंशेकुंभपालस्यधीमतः ॥ वैश्यपालाश्चराजन्यावभुवर्बुधुधाहिते ॥ ७७ ॥ लक्षणेमरणंप्राप्तेशुक्लवंशधुरंधुरे ॥
 सर्वेक्षेत्रात्रियामुख्याःकुरुक्षेत्रेल्यंगताः ॥ ७८ ॥ शेषास्तुधुद्रभूपालवर्णसंकरसंभवाः ॥ म्लेच्छैश्चदूषिताजाताम्लेच्छराज्यभयानके ॥ ७९ ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखण्डापरपयथैकलियुगियेतिहाससमुच्चयेप्रमरवशवर्णनोनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥७९॥
 ॥सूतउवाच॥भृगुवर्येशृणुत्वैवंशंपरिहरस्यच॥जित्वागौद्धान्परिहरेऽथवेदपरायणः॥५॥शक्तिं सर्वमर्थानित्यां ध्यात्वप्रेम्णापरोऽभवत् ॥
 प्रसन्नासातदादेवीसार्धयोजनमायतम् ॥ २ ॥ नगरंचित्रकूटाद्रौचकारकालिनिर्जरम् ॥ कलिर्यत्रभवेद्बद्धो नगरेऽस्मिन्सुरप्रिये ॥ ३ ॥
 अतःकलिजरोनाम्नाप्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ द्वादशाब्दंकृतराज्यंतेनपूर्वप्रदेशके ॥ ४ ॥ गौरवर्मातिस्यसुतःकृतराज्यंपितुःसमम् ॥
 स्वानुजंघोरवर्माणंतत्रस्थाप्यमुदन्वितः ॥ ५ ॥ गौडदेशेसमागम्यतत्रराज्यमकारयत् ॥ सुपर्णोनामनृपतिस्ततोऽभूद्गौरवर्मणः ॥ ६ ॥
 पितुस्तुल्यंकृतराज्यंरूपणस्तत्सुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतराज्यंकारवर्मासुतोऽभवत् ॥ ७ ॥ शकोनामततोराजामहालक्ष्मीसनातनीम् ॥
 त्रिवर्षेचसादेवीकामाक्षीरूपधारिणी ॥ ८ ॥ स्वभक्तपालनांचैवतत्रवासमकारयत् ॥ शताब्दंब्दंकृतराज्यंतेनैकामवर्मणा ॥ ९ ॥
 मिथुनंजनयामासभोगोभोगवर्तीहिंसा ॥ विक्रमायैवसन्तृपतिःसुतांभोगवर्तीददौ ॥ १० ॥ स्वरज्यंचस्वपुत्रायप्रददौभोगवर्मणे ॥ पितुस्तु
 ल्यंकृतराज्यंकालिवर्मासुतोऽभवत् ॥ ११ ॥ महोत्सवंमहाकाल्याःकृतवान्सचभूपतिः॥तस्मैप्रसन्नावरदाकालीभूत्वास्वयंस्थिता ॥ १२ ॥
 कलिकाबहुपुष्पाणांसाचकारस्वहर्षतः ॥ ताभिर्भवंचनगरं संजातंचमनोहरम् ॥ १३ ॥ कालिकातापुरीनाम्नाप्रसिद्धाभून्महीतले ॥ कौ
 शिकस्तस्यतनयःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ १४ ॥ कात्यायनस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम्॥तस्यपुत्रोहेमवतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम्॥१५॥
 शिववर्मांचितत्पुत्रःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ भववर्मांचितत्पुत्रःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ १६ ॥ रुद्रवर्मांचितत्पुत्रःकृतराज्यंपितुःसमम् ॥
 भोजवर्मांचितत्पुत्रस्त्यक्त्वौवैपैतुकंपदम्॥१७॥भोजराष्ट्रवर्नादेशेकारयामासवीर्यवान्॥पितुस्तुल्यंकृतराज्यंगववर्मानृपोभवत् ॥१८॥ पितु

स्तुत्यंकृतराज्यविध्यवर्मान्नोऽभवत् ॥ स्वानुजायस्वकंराज्यंदत्वावंगमुपाययौ ॥ १ ॥ पितुस्तुत्यंकृतराज्यं सुखेनस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तु
 ल्यंकृतराज्यं बलकस्तस्य चात्मजः ॥ २० ॥ दशवर्षकृतराज्यं लक्ष्मणस्तस्तुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुत्यंकृतराज्यं मायवस्तस्तुतोऽभवत् ॥ २१ ॥
 पितुस्तुत्यंकृतराज्यं वीशवस्तस्तुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुत्यंकृतराज्यं सुरसेनस्ततोऽभवत् ॥ २२ ॥ पितुस्तुत्यंकृतराज्यं ततो नारायणोऽभवत् ॥ पि
 तुस्तुत्यंकृतराज्यं शक्तिवर्मास्तुतोऽभवत् ॥ २३ ॥ गंगाकूले शक्तिपुरं चित्तेन धीमता ॥ निवासं कृतवान्भूपः पितुस्तुत्यंकृतराज्यं तत्पदम् ॥ २४ ॥ नदीवर्मा
 तस्य सुतो गंगादत्तवरो बली ॥ चकार नगरीं रम्यां नदीहं गौडराष्ट्रगाम् ॥ २५ ॥ गंगया च तदा दहूतो भिक्षो विद्याधरः स्वयम् ॥ तेनैव राक्षिता चासीत्पुरा
 वेदपरायणा ॥ २६ ॥ विंशद्वर्षकृतराज्यं तेन राज्ञा महत्त्वना ॥ गंगवंशस्ततो जातो विश्रुतोऽभून्महतीले ॥ २७ ॥ शार्ङ्गदेवस्तस्य सुतो बल
 वान्हरिपूजकः ॥ गौडदेशमुपागम्य हरिध्यानपरो भवत् ॥ २८ ॥ दशवर्षकृतराज्यं गंगदेवस्तुतस्तुतः ॥ विंशद्वर्षकृतराज्यं चानंगस्तस्य भू
 पतिः ॥ २९ ॥ तनयो बलवांश्चासीद्गौडदेशमहीपतिः ॥ पितुस्तुत्यंकृतराज्यं ततो राजेश्वरोऽभवत् ॥ ३० ॥ पितुस्तुत्यंकृतराज्यं नृसिंह
 स्तनयोऽभवत् ॥ पितुस्तुत्यंकृतराज्यं कलिवर्मास्तुतोऽभवत् ॥ ३१ ॥ राष्ट्रदेशमुपागम्य जित्वा तस्य नृपं बली ॥ महावतीपुरं रम्यामध्या
 स्य सुखितोऽभवत् ॥ ३२ ॥ पितुस्तुत्यंकृतराज्यं धृतिवर्मास्तुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुत्यंकृतराज्यं तस्य पुत्रो महीपतिः ॥ ३३ ॥ जयचंद्रज्ञया
 भूपज्वर्मायामिति स्मृताम् ॥ नगरीं कारयामास तत्र वासमकारयत् ॥ ३४ ॥ कुरुक्षेत्रे हताः सर्वे क्षत्रियाश्चंद्रवंशिनः ॥ तदामहीपती राजा म
 हावत्यधिपोऽभवत् ॥ ३५ ॥ विंशद्वर्षकृतराज्यं सहोदनेनैव ततः ॥ कुरुक्षेत्रे मृतिं प्राप्ताः सुयोधनकलांशकाः ॥ ३६ ॥ घोरवर्मस्तुतुपतिः
 सुतः परिहरास्य वै ॥ कलिं जरेकृतराज्यं शार्ङ्गलस्तस्तुतोऽभवत् ॥ ३७ ॥ तदन्वये च ये भूपः शार्ङ्गलयाः प्रकीर्तिताः ॥ भूपानां बहुधा राहुं शार्ङ्ग
 लान्वयसंभवम् ॥ ३८ ॥ बभूव सर्वतो भूमौ माहाभाया प्रसादतः ॥ इति ते कथितं विप्रपावकं यमहीभुजाम् ॥ ३९ ॥ कुलसंकलपापघ्नयथैव श
 शिसूर्ययोः ॥ पुनरन्यत्र वक्ष्यामि यथा जातः स्वयं हरिः ॥ ४० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपंचविंशतुल्यगुलण्डापरपर्याये कलियुगीयेति
 हाससमुच्चये चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ सुत उवाच ॥ मध्याह्नकाले संप्राप्ते ब्रह्मणोऽप्यक्तजन्मनः ॥ चाक्षुषांतरमेवापि महाबाहुर्बभूव ह ॥ १ ॥ तत्प्रभा

वेनेहेनद्रिःकंपमानःपुनःपुनः ॥ यथावृक्षस्तथैवासौतत्कंपादेवमंडलः ॥२॥ नभसोभूतेलप्राप्तस्तदाभूमिःप्रकापिता ॥ बभूवमुनिशाद्रूलसर्व
 लोकविनाशिनी ॥ ३ ॥ सप्तद्रोपाःसमुद्राश्चजलभूतावभूविरि ॥ लोकालोकस्तदाशेषोऽभवत्सोत्तरपर्वतः ॥ ४ ॥ शेषाभूमिलयंप्राप्तामुनेम
 न्वंतरेलये ॥ सहस्राब्दांतरेभूमिर्बभूवजलमध्यगा ॥ ५ ॥ तदासभगवान्विष्णुर्भवेनविधिनासह ॥ शैशुमारंशुभंचक्रंकारनभासिस्थितम्
 ॥ ६ ॥ गृहीत्वासकलास्ताराग्रहान्सर्वान्यथाविधि ॥ स्थापयामासभगवान्यथायोग्यंपितामहः ॥ ७ ॥ पुनर्वैज्यातिपांचकैःशोषितासकला
 मही ॥ स्थलीभूत्वयुताब्दान्तेदृश्यमानावभूवह ॥ ८ ॥ तदासभगवान्ब्रह्मासुखात्सोमंचकारह ॥ द्विजराजंमहःप्राज्ञंसर्वदेविशारदम् ॥ ९ ॥
 भुजाभ्यांभगवान्ब्रह्मक्षत्रराजंमहाबलम् ॥ सूर्यचजनयामासराजनीतिपरायणम् ॥ १० ॥ ऊरुभ्यांवैश्वर्याजंचसमुद्रंसारितांपतिम् ॥ रत्ना
 करंचकृतवान्परमेष्ठींपितामहः ॥ ११ ॥ पद्भ्यांचजनयामासविश्वकर्मणसुत्तमम् ॥ दक्षनामकलाभिज्ञंशूद्रराजंसुकृत्यकम् ॥ १२ ॥ सोमा
 द्वैब्राह्मणाजाताःसूर्याद्राजन्यवंशजाः ॥ समुद्रात्सकलावश्यादक्षाच्छूद्रावभूविरि ॥ १३ ॥ सूर्यमंडलतोजातोमनुर्वस्वतःस्वयम् ॥ तस्य
 राज्यमभूत्सर्वप्राणिनांलोकवासिनाम् ॥ १४ ॥ दिव्यानांचयुगानांचतज्ज्ञेयंचैकसप्ततिः ॥ तदासभगवान्विष्णुर्विश्वरूपोऽवतारकः ॥ १५ ॥
 विष्णुःपूर्वाद्धितोजातःपराद्धाद्रामनःस्वयम् ॥ बाल्यंसत्ययुगेदेवोविश्वरूपःसनातनः ॥ १६ ॥ चतुर्दशतानिवर्षाणिपरमायुर्नृणांतदात्रितायां
 यौवनंप्राप्तःपूर्वाद्धात्संभवोहरिः ॥ १७ ॥ वर्षाणांत्रिंशतानांचनृणामायुःप्रकीर्तितम् ॥ द्वापरेवाद्धिकोदेवोनृणामायुःशतद्वयम् ॥ १८ ॥ कलौतुमर
 णंप्राप्सोविश्वरूपोहरिःस्वयम् ॥ नृणामायुःशताब्दंचकेपांचिद्धर्मशीलिनाम् ॥ १९ ॥ परार्द्धाद्रामनोदेवोमहेन्द्रावरजोहरिः ॥ चतुर्भुजोमहादया
 मोगरुडोपरिसंस्थितः ॥ २० ॥ विश्वरूपहितार्थायत्रियुगीजातो नारायणःस्वयम् ॥ २१ ॥ श्वेतरूपोहरिःसत्यहंसा
 ख्योभगवान्स्वयम् ॥ त्रैतायांरुद्रपश्चयज्ञाख्योभगवान्स्वयम् ॥ २२ ॥ द्वापरेपीतरूपश्चश्वर्णभोहरिःस्वयम् ॥ कलिकालेतुसंप्राप्तसंध्यायांद्रा
 परेयुगे ॥ २३ ॥ कलालुसकलाविष्णोर्वामनस्यतथाकला ॥ एकीभूताचेदेवकयांजातोविष्णुस्तदास्वयम् ॥ २४ ॥ वसुदेवगृहेरस्यमथुरायांचेदेव
 ताः ॥ ब्रह्माद्यास्तुष्टुदेवंपराब्रह्मसनातनम् ॥ २५ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्देवानाहशुभंचचः ॥ देवानांचहिताथार्थदैत्यानांनिधनायच ॥ २६ ॥

अहंकलौचबहुधाभवाभिसुरसत्तमाः ॥ दिव्यवृंदावनंभ्यंसूक्ष्मभूतलसंस्थितम् ॥ २७ ॥ तत्राहंवरहःक्रीडांकारिष्यामिकलैयुगे ॥
 सर्ववेदाःकलौघारोगोपीभूताःसमेततः ॥ २८ ॥ रंयन्तेहिमयासाह्वैत्यवत्ताभूमंडलतदा ॥ राधयाप्रार्थितोऽहवैयदाकलियुगांतके ॥ २९ ॥
 समाप्यचरहःक्रीडांकल्काचभवितास्म्यहम् ॥ युगांतप्रलयंकृत्वापुनर्भूत्वाद्विधातनुः ॥ ३० ॥ सत्यधर्मकारिष्यामिसत्येप्राप्तेसुरोत्तमाः ॥
 इतिश्रुत्वातुतेदेवास्तत्रवान्तर्लंगताः ॥ ३१ ॥ एवंयुगेयुगेक्रीडाहरंद्रुतकर्मणः ॥ येतुवैविष्णुभक्ताश्चतेहिजानतिविश्वम् ॥ ३२ ॥
 यथैवपृतेर्दासाःस्वराज्ञःकार्यगौरवम् ॥ जानंतिनारेविप्रतथादासाहरःस्वयम् ॥ ३३ ॥ विष्णुवांछुनुसारेणविष्णुमायासनतनी ॥
 रचित्वाविधिच्छोकान्महाकालीबभूवह ॥ ३४ ॥ कृत्वाकालमथसर्वजगदेतच्चराचरम् ॥ पश्चात्तुभक्षयित्वातान्महारीभविष्यति ॥ ३५ ॥
 नमस्तस्यैमहाकाल्यैविष्णुमायेनमोनमः ॥ महागौरिनमस्तुभ्यमस्मान्पाहिभयान्विताम् ॥ ३६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गे
 पर्वणिचतुर्गुणखंडपरपरायेंकलियुगोत्थितहाससमुच्चयेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ महाराजान्मु
 निश्रेष्ठकेराजनोबभूवरे ॥ तान्नोवदमहाभागसर्वज्ञोऽसिभवान्सदा ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ पैशाचःकुतुकोदीनोदेहलरीज्य
 मास्थितः ॥ बलीगण्डमहारम्यंयादवैराक्षितंपुरम् ॥ २ ॥ ययौतत्रसंपैशाचःशूरायुतसमन्वितः ॥ वीरसेनस्यवैषौषंभूषसेनंतपो
 तमम् ॥ ३ ॥ सजिवाकुतुकोदीनोदेहलीश्रामसंस्थितः ॥ एतस्मिन्नंतरेभूषणानांदश्याःसमागताः ॥ ४ ॥ जिन्वासकुतुकोदीनःस्वदे
 शातौनिराकृतः ॥ सहोदीनस्तुतच्छुन्वापुनरागत्यदेहलीम् ॥ ५ ॥ जिन्वाभूपान्देत्यवरोमूर्तिखंडमथाक्रोत ॥ तत्पश्चाद्बहुधाम्ले
 च्छाह्वागत्यसमन्ततः ॥ ६ ॥ पंचषट्सप्तपणिंकृत्वा राज्ञ्यंलंगताः ॥ अद्यप्रभृतिदेशस्मिच्छतवर्षान्तरोहते ॥ ७ ॥
 भूत्वाचालपायुषोमन्ददेवतीर्थविनाशकाः ॥ म्लेच्छभूषामुनिश्रेष्ठस्तस्माद्व्यूयमयासह ॥ ८ ॥ गंतुमहंथवैशीघ्रविशालानगरांशुभम् ॥ इति
 श्रुत्वातुवचनंदुःखात्संत्यज्यनैमिषम् ॥ ९ ॥ ययुःसर्वविशालायांहिमाद्रौगिरिसत्तमे ॥ तत्रसेदं समाधिस्थाध्यात्वात्वासर्वमयंहरिम् ॥ १० ॥ इतव
 र्षान्तरेसर्वेध्यानाद्ब्रह्महंययुः ॥ व्यासउवाच ॥ इत्येवंसकलंभाव्ययोगाभ्यासवशाद्भुतम् ॥ ११ ॥ वर्णितंचमयातुभ्यंकिमन्यच्छेदुमिच्छ

सि ॥ मधुरुवाच ॥ भगवन्वेदतत्त्वज्ञसर्वलोकेशिवंकर ॥ १२ ॥ अहंमायाभोजोभवान्वेदभवोभुवि ॥ अविद्ययाचसकलमज्ञानं समाह-
 तम् ॥ १३ ॥ अतोऽहं विधायोनीर्गृहीत्वालोकमागतः ॥ परं ब्रह्मैव कृपया दृष्ट्वा ममिदं भागिनम् ॥ १४ ॥ व्यासरूपं स्वयंकृत्वा सुमुद्रतुमुपाग-
 तः ॥ नमस्तस्मै मुनीन्द्राय वेदव्यासाय साक्षिणे ॥ १५ ॥ अविद्यामोहकैर्भावैरक्षणा यनमो नमः ॥ पुनरन्यच्च मे ब्रूहि मूताद्यैः किंकृतं सुने ॥ १६ ॥
 न तत्सर्वं कृपया स्वाभिन्वक्तुमर्हसि सांप्रतम् ॥ व्यास उवाच ॥ ब्रह्माण्डे ये स्थिता लोकास्ते सर्वेऽस्मिन्कलेवरे ॥ १७ ॥ अहंकारो हि जीवात्मा सर्वः
 स्यात्कोटिहीनकः ॥ पुराणोऽणोरणीयश्च षोडशात्मा सनातनः ॥ १८ ॥ इन्द्रियाणि मनश्चैव पंचचेन्द्रियगोचराः ॥ ज्ञेयोजीवः शरीरेऽस्मिन्सह-
 श्रगुणबन्धितः ॥ १९ ॥ ईशो ह्यष्टादशात्मा वैशं करो जीवशंकरः ॥ बुद्धिर्मनश्च विषया इन्द्रियाणि तथैव च ॥ २० ॥ अहंकारस्स चेशो विमहादेवः
 सनातनः ॥ जीवो नारायणस्साक्षाच्छंकरेण विमोहितः ॥ २१ ॥ सर्वद्वस्त्रिगुणैः पञ्चैरेकश्च बहुधा भवत् ॥ कालात्मा भगवानीशो महाकल्पस्व-
 रूपकः ॥ २२ ॥ शिवकल्पो ब्रह्मकल्पो विष्णुकल्पोऽस्तृतीयकः ॥ ईशनेत्राणि तान्येव वन्द्यकल्पश्चतुर्थकः ॥ २३ ॥ वायुकल्पो वाहिकल्पो ब्रह्माण्डो-
 ल्लिङ्गकल्पकः ॥ ईशवक्त्राणि पंचैव तत्त्वज्ञैः कथिता निवै ॥ २४ ॥ भविष्यकल्पश्च तथा तथारुडकल्पकः ॥ कल्पभागवतश्चैवैवैमार्कण्डेयकल्पकः
 ॥ २५ ॥ वामनश्च नृसिंहश्च वराहो मत्स्यकूर्मकौ ॥ ज्ञानात्मनो महेशस्य ज्ञेयादशभुजा बुधैः ॥ २६ ॥ अष्टादशदिनेष्वेव ब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥
 कल्पाश्चाष्टादशास्मैव बुधैर्ज्ञेया विलोमतः ॥ २७ ॥ कूर्मकल्पश्च तत्राद्यो मत्स्यकल्पो द्वितीयकः ॥ तृतीयः देवतवाराहकल्पो ज्ञेयः पुरा-
 तनैः ॥ २८ ॥ द्विधा च भगवान्ब्रह्मा सूक्ष्मः स्थूलोऽगुणो गुणी ॥ सगुणः स विराणनाम्ना विष्णुना भिसमुद्भवः ॥ २९ ॥ निर्गुणोऽव्ययरूप-
 श्चाव्यक्तजन्मा स्वभूः स्वयम् ॥ ब्रह्मणः सगुणस्यैव शतायुः कालनिर्मितः ॥ ३० ॥ ऊनविंशसहस्राणि लक्षैकोमानुषाब्दकः ॥ एभिर्वर्षेर्दिने
 ज्ञेयं विराजो ब्रह्मणः स्वयम् ॥ ३१ ॥ निर्गुणोऽव्यक्तजन्मा च कालात्सर्वेश्वरः परः ॥ अव्यक्तं प्रकृतिं ज्ञेया द्वादशाङ्गानि वै ततः ॥ ३२ ॥ इन्द्र-
 याणि मनो बुद्धिरव्यक्तस्य स्मृतानि वै ॥ अव्यक्ताच्च परं ब्रह्म सूक्ष्मज्योतिस्तदव्ययम् ॥ ३३ ॥ यदाव्यक्तेः स्वं प्राप्नोति व्यक्तजन्मा हि संस्मृतः ॥
 शतवर्षसमाधिस्थोऽयि स्तिष्ठेच्च निरंतरम् ॥ ३४ ॥ सूक्ष्मो मनोऽनिलो भूत्वा गच्छेद्ब्रह्म गः पदम् ॥ सत्यलोकमिति ज्ञेयं योगस्य सनातनम् ॥ ३५ ॥

तत्रस्थानेतुमुनयोगेताः सर्वसमाधिना ॥ तत्रोषित्वाचलशब्दभूलोकात्क्षणमात्रकम् ॥ ३६ ॥ सच्चिदानन्दवत्कृततः प्रज्ञाः कलेवरे ॥
 नेत्राणि च समुन्मील्य संप्राप्तिद्वितयाङ्गिके ॥ ३७ ॥ दृढशुभं तु जानस्व न्यशुतुल्यानिहसुहृमकान् ॥ षष्ठ्यब्दाद्युत्तान्वोरान्साद्धिं कष्टुद्रयोत्र
 तान् ॥ ३८ ॥ कचित्कचिन्तिस्थितवर्णवर्णसंहरसाम्राजाः ॥ सर्वैर्मलेच्छाश्च पाषाणवहुपमते स्थिताः ॥ ३९ ॥ तीर्थानि सकलवेदा
 स्त्यक्त्वा भूमं डलं तदा ॥ गोपीभूत्वा च हरिणा साङ्गैश्च कुर्महोत्सवम् ॥ ४० ॥ पाषाणवहुजतीयानानापथ्यशृङ्गाः ॥ कलिना निर्मिता
 न्वर्णान्वंचयित्वा स्थिता सुवि ॥ ४१ ॥ इति दृष्ट्वा तु मुनयो रोमहर्षणमन्त्रिके ॥ गत्वा तत्र भविष्यन्ति मनः प्राञ्जल्यो हेते ॥ ४२ ॥ तैश्च तत्र त्रुतुः
 मृतो योगनिद्रां सनातनीम् ॥ संत्यक्त्वा कथयिष्यन्ति कलाख्यानमुनीन् प्राप्ति ॥ ४३ ॥ तच्छृणुष्वेदं श्रेष्ठयथासूतेन वर्णितम् ॥ सूत उ
 वाच ॥ कलाख्यानं प्रवक्ष्यामि यद्दृष्टं योगनिद्रया ॥ ४४ ॥ तच्छृणुष्वमुनिश्रेष्ठालक्षणादतिथया भवत् ॥ मुकुलान्वयसमूतो मलेच्छमू
 पः पिशाचकः ॥ ४५ ॥ नाम्नातिमिरालिङ्गश्च मध्यदेशमुपाययौ ॥ आर्यान्मलेच्छां रत्नदाभूमाञ्जित्वा कालस्वरूपकः ॥ ४६ ॥ देहलोच
 गरीमध्यमे हृदयमकारयत् ॥ आहूय सकलान् चिन्तानां यदेशानि वासिनः ॥ ४७ ॥ उवाच वचनं धीमान् यूयं मूर्तिप्रपूजकाः ॥ निर्मितयेन
 यामूर्तिस्तस्य पुत्रसमास्मृता ॥ ४८ ॥ तस्याङ्गिकपूजनं शुद्धं शालग्रामाशिलामयम् ॥ विष्णुदेवश्च येषामभिप्रोक्तः स तु नैव हरिः ॥ ४९ ॥
 अतो वत्सकलावेदाः शाल्माणि विविधानि च ॥ वृथा कृताः स्मृतिभिर्लोकवचनहेतवे ॥ ५० ॥ इत्युक्त्वा तान् च लङ्घ्य लङ्घ्यैः समाक्षिपत् ॥
 शालग्रामाशिलाः सर्वा बलात्तेषां सुपूजकाः ॥ ५१ ॥ गृहीत्वा चोष्ट्रेषु समारोप्य गृहयौ ॥ तैस्तिर्यदेशमागम्य दुर्गतत्र च करसः ॥ ५२ ॥
 शालग्रामाशिलानां च स्वासनारोहणं कृतम् ॥ तदा तु सकला देवा दुःखिता वासवं प्रभुम् ॥ ५३ ॥ समुच्चुर्बुधाल्प्य देवदेवं शचीमिति ॥ वयं तु भ
 गवत्सर्वेशालग्रामाशिलाः स्थिताः ॥ ५४ ॥ त्यक्त्वा मूर्तींश्च सकलाः कृष्णांशेन प्रबोधिताः ॥ शालग्रामाशिलामध्ये समाप्ताः दिता वयम् ॥ ५५ ॥
 शिलास्तु सर्वाश्च नो देवशालदेवसमुद्रयाः ॥ ताश्चैव मलेच्छाजेन स्वरूपदारोहणीकृताः ॥ ५६ ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं देवानां भगवान्स्वराट् ॥ ज्ञा
 त्वा बलिं कृतं तव देवपूजानि राकृतम् ॥ ५७ ॥ जुकोपभावा निद्रैर्देवैरित्यन्त्यप्रमहानः ॥ गृहीत्वा वज्रमुलं स्यादुर्वेदित्यनाशनम् ॥ ५८ ॥ तै

तिरिप्रेषयामासदेश्लेच्छनिवासके ॥ तस्यशब्देनसकलादेशाश्चबहुभिन्नकाः ॥ ५९ ॥ सल्लेच्छोमरणंप्राप्तस्तदासर्वसभाजनैः ॥ शालया
 मशिलाःसर्वागृहीत्वाविबुधास्तदा ॥ ६० ॥ गंडक्यांचसमाक्षिप्यस्वर्गलोकमुपाययुः ॥ महेन्द्रन्तुसुरैसाद्धिदेवंपूज्यमुवाचह ॥ ६१ ॥ महीतले
 कलौप्राप्तेभगवन्दानवोत्तमाः ॥ वेदधर्मसमुच्छेद्यमनाशनतत्पराः ॥ ६२ ॥ अतोमार्क्षभगवन्देवैःसार्धकलयुगे ॥ जीवउवाच ॥ महेन्द्र
 तवयापत्नीशर्चानामहोत्तमा ॥ ६३ ॥ ददौतस्मैश्वरंविष्णुर्भवितास्मिसुतःकलौ ॥ त्वदाज्ञयाचसादेवपुरींशोतिमयोशुभाम् ॥ ६४ ॥
 गौडेदेशेचंगंगायाःकुल्लोकनिवासिनोम् ॥ प्रत्यागत्यद्विजोभूत्वाकार्येसिद्धिकरिष्यति॥ ६५ ॥ भवान्वैब्राह्मणोभूत्वादवकार्यप्रसाधय ॥ इति
 श्रुत्वागुरोर्वर्क्यरुद्रेकादशैःसह॥ ६६ ॥ अष्टभिर्वसुभिःसार्धमाश्व्यांसचवासवः॥ तीर्थराजमुपागम्यप्रयागंचरविप्रियम् ॥ ६७ ॥ माघेतुमकरे
 सूयंसूयेदेवमतोषयत् ॥ बृहस्पतिस्तदागत्यसूर्यमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ इन्द्रादीन्कथयामासद्वादशाध्यायमापठन् ॥ ६८ ॥ इति श्रीभविष्ये
 महापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थगुखंडापरपर्यायेकालियुगीयेतिहाससमुच्चयेप्रमरवंशवर्णनोनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ६९ ॥ ऋषय ऊचुः ॥
 बृहस्पतिस्तुभगवान्सुनिर्देवान्समास्थितान् ॥ किंप्रोवाचचमाहात्म्यमंडलस्थस्यैवरेवः ॥ १ ॥ तत्सर्वकृपयाब्रह्मब्रूहि नस्तत्समुत्पुकात् ॥
 इतिश्रुत्वावचस्तेषांस्तोवचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ बृहस्पतिसमासीनंजीवरूपं गुणालयम् ॥ प्रयागस्थोमहेन्द्रश्चसुरैःसाद्धिमुवाचह ॥ ३ ॥
 कथयस्वमहाभागसूर्यमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ यच्छ्रुतेनरविःसाक्षात्प्रसन्नोद्यमवेत्प्रभुः ॥ ४ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ धातृशर्माद्रिजःकश्चिदप
 त्यर्थेप्रजापतिम् ॥ तपसातोषयामासबर्हिष्मतिपुरेस्थितः ॥ ५ ॥ पंचमब्देतुभगवान्संतुष्टश्चप्रजापतिः ॥ सुतंकन्यांपुनःपुत्रत्रिण्यपत्या
 निसंददौ ॥ ६ ॥ वर्षांतरेचजनितंयपत्यंसाद्रिजोत्तमः ॥ धातृशर्मापरहर्षमाप्तवान्युत्रलालनैः ॥ ७ ॥ विवाहाश्चक्रथंतेषांभितिव्याप्तहोत
 माः ॥ इतिचिन्तान्वितोविश्रोगंधर्वैशंचतुम्बुरुम् ॥ ८ ॥ हवैन्तोषयामासवर्षमात्राविधानतः ॥ तुम्बुरुश्चतदागत्यतच्चकारमनोरथम् ॥ ९ ॥
 प्रसन्नस्तुतदाविप्रोवधूजामातरंसुदा ॥ दृष्ट्वातेषांविहारंचपुनश्चिन्तांचकारह ॥ १० ॥ भूषणानिचवासंक्षिप्यनानिविविधानिच ॥ तेषांकथं
 भविष्यतिनिर्धनानांमामुच ॥ ११ ॥ षष्टिवर्षमयोभूत्वांचंदनाद्यैर्धनाधिपम् ॥ विधिवत्पूजयामासवर्षमात्रंतुतत्परः ॥ १२ ॥ तदाप्र

सत्रोभगवान्ददौ तस्मै धनं बहु ॥ विद्यायश्च मयोरभ्यासं च स्वर्णं प्रदामुदा ॥ १३ ॥ सहस्रजार्पसंपूज्य हवन्तं दशशकम् ॥ तर्पणमार्जनं
 चैव कृत्वा वांछामवाप्तवान् ॥ १४ ॥ इत्येवं वर्तमानस्य गतः कालो महान् स्वयम् ॥ मृत्योरगमनं तस्य जातं रोगसमाप्तिम् ॥ १५ ॥ पी
 डितस्तुरुजाविप्रः शंकरं लोकांशं करम् ॥ स्तुतिभिः श्रुतिरूपाभिस्तुष्टावबलवर्जितः ॥ १६ ॥ मासमात्रेण भगवान्ददौ ज्ञानं स्वयंदरः ॥
 धातुशमाप्तुन त्नाप्यभास्करं मोहनाशनम् ॥ १७ ॥ सूर्यवारत्रैस्तत्र तोषयामासनमग्नीः ॥ पंचाब्दे भगवान्मूर्धोभक्तिभवेन वत्सलः ॥ १८ ॥
 चैत्र्यां तमाहवचनं वरं ब्रूहि पुनः पुनः ॥ धातुशमाप्तुतच्छ्रुत्वा भास्करमोहनाशनम् ॥ १९ ॥ प्रश्रया वनतो भूत्वा तुष्टावपरयागिरा ॥ धातुश
 मां वाच ॥ प्रवृत्तिश्च निवृत्तिश्च मनसोऽस्य तनौ प्रिया ॥ २० ॥ रात्रिरूपा प्रवृत्तिश्च निवृत्तिर्दिनरूपा ॥ भवतस्ते जसा जाते लोका बंधनहेतवे ॥ २१ ॥
 अव्यक्ते तु स्थितं तेजो भवतो दिव्यसूक्ष्मकम् ॥ त्रिधा भूतं तु विश्वा यतस्मै तेजात्मने नमः ॥ २२ ॥ राजसीया स्मृता बुद्धिस्तत्पतिर्भगवान्विधिः ॥
 भवतस्ते जसा जातस्मै ते विधये नमः ॥ २३ ॥ सात्त्विकीया तनौ बुद्धिस्तत्पतिर्भगवान्हरिः ॥ भवतानिर्भिता सत्वा तस्मै ते हरये नमः ॥ २४ ॥
 तामसी मोहना बुद्धिस्तत्पतिश्च स्वयां शिवः ॥ तमोभूतेन भवता जातस्तस्मै नमो नमः ॥ २५ ॥ देहि मे भगवन्मोक्षं सज्ञाकांतमो नमः ॥ बृह
 स्पतिरूपा च ॥ इत्येवं संस्तुतस्तेन भगवान्धातुशर्मणा ॥ २६ ॥ महेन्द्रवचनं प्राह तद्विज्ञानकोविदम् ॥ मोक्षश्चतुर्विधो विप्रसालोक्यंत
 पसोद्भवम् ॥ २७ ॥ सामीप्यं भक्तितो जातं साहचर्यं ध्यानं संभवम् ॥ सायुज्यं ज्ञानतो ज्ञेयं तेषां स्वार्मपरः पुमान् ॥ २८ ॥ द्विगुणो द्विगु
 णोज्ञेय आनन्दो मोक्षिणं क्रमात् ॥ देवानां चैव देहेषु ये मोक्षाः पुनरागताः ॥ २९ ॥ यद्भूत्वा न निवर्तते तद्दिष्णोऽपरमंपदम् ॥ यत्प्रसन्नेन विप्रे
 न्द्रसायोज्यं भवेत्तव ॥ ३० ॥ मनुमात्रश्च यः कालस्तावत्ते मोक्ष आस्थितः ॥ इत्युक्त्वा तं देवस्तेन मोक्षि कृतोद्भजः ॥ ३१ ॥ मृत उ
 वाच ॥ इत्युक्तं सर्वं वागीशं चित्रमासे दिवाकरः ॥ स्वरूपं दर्शयामासे देवः सनातनः ॥ ३२ ॥ शृणु ध्वंसकलदेवाय त्रिमितः समागतः ॥ काश्मीरे
 स्वांशमुत्पाद्य देवकार्यं रोम्यहम् ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वा स्वमुखात्तेजः समुत्पाद्य दिवाकरः ॥ स्वभक्तायैषु कन्यायैर्द्विजपत्न्यैर्ददौ हितम् ॥ ३४ ॥
 धातुशमां द्विजो वैषु ये मोक्षमुपागतः ॥ सवै तते जसा जातः काव्यकणस्य मर्दिरे ॥ ३५ ॥ केशवो नाम विख्यातः सर्वशः स्त्रिविशारदः ॥ जित्वा विप्रा

न्वेदपरान्महर्तोकीर्तिमाप्तवान् ॥ ३६ ॥ इतितेकथितंविप्रयथाजीवेनभाषितम् ॥ पुनःशृणुकथारम्यां देवभ्योजीवनिर्मिताम् ॥ ३७ ॥ बृहस्पति
 रुवाच ॥ मायावत्याद्विजः कश्चिन्मित्रशर्मैतिविश्रुतः ॥ काव्यविद्यापरेनिन्यरसिकः कामिनीप्रियः ॥ ३८ ॥ कुंभराशिमायिप्राप्तेगंगाद्वारेमहोत्सवः ॥
 बभूवबहुलैर्भूषैः कारितस्तीर्थतपैः ॥ ३९ ॥ तत्रोत्सवेनानार्याबहुभूषणभूषिताः समाययुर्दशार्थैरपरमानन्दनिभैः ॥ ४० ॥ मित्रशर्मो
 तुसंप्राप्यकामसेनस्यवैसुताम् ॥ काव्यकेलिकलयुक्तां द्वादशब्दमयीं शुभाम् ॥ ४१ ॥ दक्षिणत्यस्यभूपस्यतनयां मधुराननाम् ॥ दृष्ट्वा
 तां मृगशावाक्षीतिद्विशित्वमुपागतः ॥ ४२ ॥ सातुतंचित्रिणीनाम्नामित्रशर्मणमुत्तमम् ॥ दृष्ट्वा तु मूर्छिताचासीद्विप्रमूर्तिर्हृदिस्थिता ॥ ४३ ॥
 स्वगेहंपुनरागत्यचित्रिणीभास्करंप्रसुम् ॥ प्रत्यहंपूजयामासबहुमानपुरस्सरा ॥ ४४ ॥ मित्रशर्मातुतत्स्थानेगङ्गाकूलमनोहरे ॥ प्रातःस्ना
 त्वाशुचिर्भूत्वावैशाखेजलमध्यगः ॥ ४५ ॥ स्तोत्रमादित्यहृदयमजपत्सूर्यतत्परः ॥ प्रत्यहं द्वादशावर्तैस्तोषयामासभास्करम् ॥ ४६ ॥
 मासान्तेभगवान्सूर्योदौ तस्मै हितद्वरम् ॥ सतुलब्धवरोविप्रः स्वगेहंपुनरागतः ॥ ४७ ॥ चित्रिणीतुवरंप्राप्तावांछितं लोकभास्करात् ॥
 पुनस्तौ पितरौ स्वप्नेभास्करेण प्रबोधितौ ॥ ४८ ॥ मित्रशर्मणमाहूयवरयामासतुःसुताम् ॥ स्वान्तेनिवासयामासकामसेनश्चदंपती ॥ ४९ ॥
 तौ तु चक्रं मुदाविष्टौ प्रत्यहंसूर्यैर्देवतम् ॥ ताम्रपात्रे च तद्वंशं लेखयित्वा विधानतः ॥ ५० ॥ ईजतूरक्तकुसुमैर्व्रतं कृत्वा रविप्रियम् ॥ शतान्द
 वपुषौ चोभौ निजौ श्रमवर्जितौ ॥ ५१ ॥ आरोग्यौ मरणं प्राप्य सामीप्यं च रेगतौ ॥ इति श्रुत्वा रेगार्थां वैशाख्यां देवराट्स्वयम् ॥ ५२ ॥
 प्रत्यक्षं भास्करं देवं दर्शयितुं सुरैः ॥ भक्तिनम्रान् सुरान् दृष्ट्वा भगवांस्तमिरापहः ॥ ५३ ॥ उवाच च नर्म्यं देवकार्यं परं शुभम् ॥ ममांशा
 तनयो भूमौ भविष्यति सुरोत्तम ॥ ५४ ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा स्वस्य विवस्वते जोराशिसमन्ततः ॥ समुत्पाद्य कृतं कार्या रामानंदस्ततो
 भवत् ॥ ५५ ॥ देवलस्य च विप्रस्य कान्यकुब्जस्य वैसुतः ॥ बाल्यात्प्रभृतिसंज्ञानरामनामपरायणः ॥ ५६ ॥ पित्रामात्रादित्यक्तोराघवं
 शरणं गतः ॥ तदा तु भगवान् साक्षाच्चतुर्दशकलोहरिः ॥ ५७ ॥ सीतापतिस्तद्भुदये निवासं कृतवान्मुदा ॥ इतितेकथितं विप्रमित्रदेवांशतो यथा
 ॥ ५८ ॥ रामानंदस्तु बलवान्हरिभक्तेः श्वसंभवः ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ शृणु शक्रं कथारम्यां ज्येष्ठमासस्य वैश्वैः ॥ ५९ ॥ अर्यमानामवैविप्रः

पुरासत्ययुगेद्वाभूत् ॥ वेदेवेदाङ्गतत्त्वज्ञो धर्मशास्त्रपरायणः ॥ ६० ॥ तस्य यत्नीपितृमतीश्राद्धयज्ञस्य भूपतेः ॥ तनयाचमहासाव्यसितपु
त्रानकल्मषान् ॥ ६१ ॥ अयं णे जनया मास धर्मशास्त्रपरायणान् ॥ एकदा सा द्विजो धामान्विचार्य्य बहुधा हृदि ॥ ६२ ॥ धनार्थी भास्करं दे
वं तुष्टाव बहूजनेनैः ॥ प्रभाते श्वेतकुसुमैश्चंदनादिभिर्घञ्जैः ॥ ६३ ॥ मध्याह्ने रक्तकुसुमैः पीतपुष्पैः पितृप्रसौ ॥ मासमात्रं तु विधिना पूजया
मासभास्करम् ॥ ६४ ॥ ज्येष्ठे वै भगवान्मसूयौ ददौ तस्मै मां गणुभम् ॥ तन्मणेः प्रभवेन प्रस्थमात्रं च कांचनम् ॥ ६५ ॥ प्रत्यहं जनया मा
सतेन धर्मः समाजितः ॥ वार्षिकं पतङ्गाग्नितथाहम्याणि भूतले ॥ ६६ ॥ कारया मास धर्मार्थं सूयं देव प्रसादतः ॥ सहस्राब्दवपुर्भूत्वानि
जरो निरुपद्रवः ॥ ६७ ॥ त्यक्त्वा कलेवरं मय्युलोकमुपाययौ ॥ उपित्वा तत्र लक्ष्मणं दूयं रूपाय बहवह ॥ ६८ ॥ इत्येवं भास्करस्यैव
माहात्म्यं कथितं मया ॥ तस्माच्छक्रमुरैः सार्द्धं भजमंडलंगं रविम् ॥ ६९ ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा तु ते देवाः पद्भ्यः सूर्यकथामयैः ॥
तोषयांचक्रिरे प्रेम्णा ज्येष्ठमासि रविस्त्वसौ ॥ ७० ॥ प्रत्यक्षमभवत्तत्र देवानाह प्रसन्नधीः ॥ कलौ भयानके देवामदंशो हि जनिष्यति ॥ ७१ ॥
निम्बादित्य इति ख्यातो देवकार्यं करिष्यति ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा सौ स्वदेहाच्च तेज उत्पाद्य भूतले ॥ ७२ ॥ गोविन्दं शर्मणे गेहचोदया
मासतत्पुरे ॥ सवालो हरिभक्तश्च साधुसेवा दयान्वितः ॥ ७३ ॥ षोडशाब्दवपुर्भूत्वा नित्यं दाहार्चय च यत् ॥ एकदा वैष्णवास्तत्र तोतादयी
समागताः ॥ ७४ ॥ बुभुक्षिताश्च वचनं बालं प्रादुर्लभिताः ॥ यावत्सूर्यः स्थितो व्योमि तावदस्मान्निह भोजय ॥ ७५ ॥ इति श्रुत्वा तथेत्यु
क्त्वा ददौ तेभ्यश्च भोजनम् ॥ तदा तु भगवान्मसूयौ द्वास्ता च लमुपागतः ॥ ७६ ॥ मुहूर्तमभक्त्वा लघुनः सूर्यं समाह्वयत् ॥ दर्शया मासतां सूर्य
निम्बवृक्षः समानयन् ॥ ७७ ॥ तदा ते वैष्णवाः सवसाधुसाध्वित्यपूजयन् ॥ निंबादित्य इति ख्यातः सवालो विश्रुतो भुवि ॥ ७८ ॥ इति श्रीभ
विष्ये महापुराणे प्रसिर्गपर्वणि चतुर्थे गखण्डापरपथिके लियुगीये तिहाससमुच्चये मार्गनिर्दानिकां सप्तुपत्तिवर्णनं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥
॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ पुरात्रेतायुगे शक्रशक्रमार्गं द्विजोद्वाभूत् ॥ अधो ध्यायां महाभागो देवपूजनतत्परः ॥ १ ॥ अधिनो च तथारुद्रान्वसुन्मूया
नृथक् पृथक् ॥ यजुर्वेदमयैर्भैरवैरचरिष्यत्वा प्रसन्नधीः ॥ २ ॥ हव्यैश्च तर्पयामासे देवांस्तान् प्रत्यहं द्विजः ॥ तद्भावतस्त्रयस्त्रिंशे देवाः क्षुद्रगणैर्युताः ॥ ३ ॥

ददुर्मेनोरथं तस्मै दुर्लभं सुलभं कृतम् ॥ दशवर्षसहस्राणि निर्जरो निरुपद्रवः ॥ ४ ॥ पश्चात्कलेवरं त्यक्त्वा पश्चात्सूर्यो विभूवसः ॥
 लक्षान्दं मण्डले तस्मिन्नाधिकारः कृतस्ततः ॥ ५ ॥ ब्रह्मलोकं ययौ विप्रः सर्वदेवप्रसादतः ॥ अष्टवर्षसहस्राणि दिव्यानि पदमुत्तमम् ॥ ६ ॥
 विलोक्य मण्डले प्राप्तं तं सूर्यं जपपूजनैः ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं महेन्द्रः सुरसंयुतः ॥ ७ ॥ आषाढे भारुकरं देवं पूजयामास नम्रधीः ॥ आषाढपू
 णिमायां च सेवो जगती तले ॥ ८ ॥ प्रत्यक्षमगमत् तत्र सुरानाहशृणुष्व तत् ॥ वृंदावेन महारम्ये जनिष्यामि कलौ भये ॥ ९ ॥ सद्विजः सूर्यरूप
 श्च देवकार्यं करिष्यति ॥ माधवस्याद्विजस्यैव तनयः स भविष्यति ॥ १० ॥ मधुर्नाम महाभागो वेदमार्गपरायणः ॥ सुत उवाच ॥ ॥
 इत्युक्त्वा भगवान्सूर्यो देवकार्यार्थमुद्यतः ॥ ११ ॥ स्वांगान्तु ते जउत्पाद्यवृन्दावनमपेषयत् ॥ विमुखान्मधुरालपैर्वशीकृत्य समन्ततः ॥
 ॥ १२ ॥ तेभ्यश्च वैष्णवीं शक्तिं प्रददौ मुक्तिमुक्तिदाम् ॥ मध्वाचार्य इति ख्यातः प्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ १३ ॥ जीव उवाच ॥ ॥ द्वापरे
 चाद्विजश्रेष्ठो मेघशर्म विभूवह ॥ ज्ञानवान्मतिमान्धर्मी वेदमार्गपरायणः ॥ १४ ॥ कृषिकृत्यपरो निर्यतद्धनैश्च दशशकैः ॥ प्रत्यहं सकला
 न्देवानर्चयामास भक्तिमान् ॥ १५ ॥ एकदा पंचवर्षाब्दे शन्तनौ च महीपतौ ॥ संप्राप्ते तस्य वैदेशानावृष्टिर्बभूवह ॥ १६ ॥ क्रोशमात्रं हितक्षे
 त्रं पर्जन्यैर्न विसंचितम् ॥ धान्यानां द्रोणमात्रं श्वभावाऽभूद्रेकमुद्रया ॥ १७ ॥ मेघशर्मा तदा तत्र धनधान्ययुतोऽभवत् ॥ अन्येतु पीडितालो
 काराजानं शरणं ययुः ॥ १८ ॥ तदा तु दुःखितो राजा मेघशर्मणमाह्वयत् ॥ द्विजश्रेष्ठ नमस्तुभ्यं गुरुर्भवमप्रियः ॥ १९ ॥ अनावृष्टिर्धान
 स्यात्तथा विप्रसमादिश ॥ इत्येवं वादिनं भूमेघशर्मो वचोऽब्रवीत् ॥ २० ॥ श्रावणे मासि संप्राप्ते विप्रांन्वेदपरायणान् ॥ द्वादशैव समादूय लक्ष
 मात्रं रेः स्वयम् ॥ २१ ॥ जापयित्वा सुमनसा पूर्णिमायां तु तद्वती ॥ सूर्यमन्त्रादुतेर्विह्नौ तदशं शिहितं द्विजैः ॥ २२ ॥ कारयित्वा विधानेन
 कृतकृत्यः सुखी भव ॥ इति श्रुत्वा तथा कृत्वा भोजयामास वेदगान् ॥ २३ ॥ प्रसन्नस्तु तदा सूर्यः पर्जन्यात्मा समन्ततः ॥ भूमिमाच्छाद्य सादिशं
 प्रमुवृष्टिं मकारयत् ॥ २४ ॥ शंतनुस्तु तदा राजा सूर्यव्रतपरायणः ॥ तद्भतेन महापुण्यो बभूव नृपस्तमः ॥ २५ ॥ ययं करेण स्पृशति वृद्धो
 भवति वैयुवा ॥ सूर्यदेवप्रभावेन मेघशर्मा तथा ह्यभूत् ॥ २६ ॥ सर्वपंचशतयुश्च निर्जरो निरुपद्रवः ॥ त्यक्त्वा प्राणात्र विभूत्वा सूर्ध्वलोकमुपा

गमत् ॥ २७ ॥ लक्षानंदं भुवमासाद्य ब्रह्मलोकं गमिष्यति ॥ इत्येवं वादिर्न जीवपर्जन्यो भगवान्निविः ॥ २८ ॥ स्वरूपं दर्शयामास प्रयागं प्राति
 चागतः ॥ सुरानाह प्रसन्नात्मा मलेच्छराज्ये कलौ युगे ॥ २९ ॥ वृन्दवानेन समागम्य देव कार्यं करोम्यहम् ॥ ३० ॥ सुत उवाच ॥ इत्युक्त्वा
 भगवान्मूयौ गत्वा वृन्दवानं शुभम् ॥ ३१ ॥ श्रीधरो नाम विख्यातः पुत्रो भूद्रे दृश्यमणः ॥ श्रीमद्भागवतं शस्त्रं समालोच्य विवेशारदः ॥ ३२ ॥
 चकारा विदुषामर्थप्रदीपं श्रुतं शुभम् ॥ श्रीमद्भागवतं शास्त्रं पुराणं परितत्कृतम् ॥ ३३ ॥ जीव उवाच ॥ पुरा कलौ युगे प्राप्ते प्राशु
 शर्मो द्विजोऽभवत् ॥ वेदशास्त्रपरो नित्यं देवतातिथिपूजकः ॥ ३४ ॥ सत्यवादी महामाधुःस्तेयार्हिसाविधर्जितः ॥ भिक्षावृत्तिपरो नित्यं पुत्र
 दारप्रपोषकः ॥ ३५ ॥ एकदा पथि भिक्षार्थं गच्छतस्तस्य भूपते ॥ मायाकृत्य करो धूर्तः कलिस्तत्राक्षिणोचरः ॥ ३६ ॥ बभूव वाटिकां कृत्वा
 कलिर्दानमनोहराम् ॥ तमुवाच द्विजो भूत्वा प्राशुशर्मा वचः शृणु ॥ ३७ ॥ ममेयं वाटिका रम्या तत्र गच्छ सुखी भव ॥ इति विप्रवचः श्रुत्वा
 टिकां तां समागतः ॥ ३८ ॥ कलिस्तु वाटिका मध्ये गन्तव्यफलानि च ॥ त्रोटयित्वा ददौ तस्मै भोजनार्थं महाखलः ॥ ३९ ॥ प्रांजलिः प्र
 णतो भूत्वा प्राशुशर्मो नमब्रवीत् ॥ मुंक्षुव विप्रमया सार्द्धं कलिं दस्य फलं शुभम् ॥ ४० ॥ इत्युक्तः स तु तं प्राह विहस्य मधुरस्वरम् ॥ वृक्षे विभी
 तके चैव कलिं दस्य फले तथा ॥ ४१ ॥ कलिः प्राप्तः स्मृतः प्राज्ञैस्तस्मान्नाहं गृह्णाम्यहो ॥ यदिदं तं फलं भक्त्या त्वया दद्विजसे विना ॥ ४२ ॥ शाल
 ग्रामायैव दत्त्वा प्रसादं तद्भजाम्यहम् ॥ शालग्रामः स्वयं ब्रह्मसच्चिदानंदविग्रहः ॥ ४३ ॥ दर्शनात्तस्य चाभक्ष्यो भक्षो भवति निश्चितः ॥ इति श्रुत्वा
 कलिस्तत्र लज्जितोऽभून्निराशकः ॥ ४४ ॥ द्विजस्तु तत्फलं गृह्णामि ग्राममुपाययौ ॥ नृपतिस्तत्र च गत्य द्विजमाह प्रसन्नधीः ॥ ४५ ॥ किं गृहीतं त्व
 या विप्रदर्शयानुप्रियं कुरु ॥ इति श्रुत्वा प्राशुशर्मो तत्फलं वत्समुद्वत् ॥ ४६ ॥ गृहीत्वा प्रददौ राज्ञि विस्मितो द्विजसत्तमः ॥ तदा तु सकलिर्भूयः परं
 विप्रं तां व्यवेतसैः ॥ ४७ ॥ कारागरे लोहमये कृतवाङ्मया यमित्रकः ॥ प्रातः काले रौप्राप्ते प्राशुशर्मो सुदुःखितः ॥ ४८ ॥ तुष्टाव भारुकरं देवं स्तोत्रं कुरु
 भवेदसंभवेः ॥ तदा प्रसन्नो भगवान्निविः साक्षात्सनातनः ॥ ४९ ॥ विप्रस्य कर्णयोर्विक्रयमुवाच न भो रितम् ॥ शृणु विप्र महाभाग कालरूपो हारः स्व
 यम् ॥ ५० ॥ चतुर्गुणेन कृतं विश्वपाल्यादिहेतवे ॥ कलिर्विश्वसमूहानां मृत्युवेराचि तस्तथा ॥ ५१ ॥ अतो धौरेकलौ प्राप्ते विष्णुमाया विनिर्मितम् ॥

कलिजं च नगरं तत्रोप्यमुदितो भव ॥ ५१ ॥ इत्युक्त्वा रक्षणं कृत्वा तस्य विप्रस्य भारकरः ॥ कलिजं च नगरं प्रेषयामास तं द्विजम् ॥ ५२ ॥
 स पादशतवर्षचद्विजस्तत्र वसत्रविम् ॥ आराध्य पुत्रपत्नीकोरिविलोकमुपाययौ ॥ ५३ ॥ सर्वैर्भाद्रपदे मासिसूयौ भूत्वा युताब्दकम् ॥
 पश्चाद्ब्रह्मपुंरप्राप्य परमानन्दमाप्तवान् ॥ ५४ ॥ इति ते कथितं विप्रस्य यजनि वस्तम ब्रवीत् ॥ आगत्य भारकरो देवः पूर्णिमायां तु भाद्रके ॥ ५५ ॥
 अष्टाविंशे लोकौ प्राप्ते स्वयं जातः कलिजरे ॥ शिवदत्तस्य तनयो विष्णुश्चर्मोति विश्रुतः ॥ ५६ ॥ वेदशास्त्रकलाभिज्ञो वैष्णवो देवपूजकः ॥
 चतुर्वर्णोन्नरान्विप्रसमाहूय हरं गृहे ॥ ५७ ॥ वचनं प्राह धर्मात्मा विष्णुः सर्वेश्वरो हरिः ॥ शृणु तत्कारणं शिष्य विश्वकारणकारकः ॥ ५८ ॥
 भगवान्संज्ञिदानं दृश्नुर्विश्रुतं तत्त्ववान् ॥ देवांससर्जलोकार्थे तस्मात्सर्वेश्वरोऽभवत् ॥ ५९ ॥ पूर्वहि सकलान् देवान् पूजयित्वा नरशुचिः ॥
 पश्चाच्च पूजयेद्विष्णुं यथाभृत्या नृपुनः ॥ ६० ॥ इति श्रुत्वा तु ते सर्वे शंस्य बहूधा हितम् ॥ विष्णुस्वामी तितं नाम्ना कथाश्चक्रुश्चर्षिताः ॥ ६१ ॥
 इति ते कथितं विप्रो विष्णुस्वामी यथाभवत् ॥ पुनः शृणु कथं रम्यां बृहस्पतिमुखे रिताम् ॥ ६२ ॥ जीव उवाच ॥ पुरा चैत्रथे देशे भगवामिद्वि
 जोऽभवत् ॥ सर्वैर्दयामंजुघोषायां मुनिमेधाविनाभुवि ॥ ६३ ॥ पितृमातृपरित्यक्तः स बालः श्रद्धया न्वितः ॥ सूर्यमाराधयामास तपसा श
 तवर्षिकम् ॥ ६४ ॥ सूर्यमण्डलमध्यस्थां वित्रीनाम देवता ॥ सर्वसूर्यस्य जननी कन्या तन्मण्डलस्य वै ॥ ६५ ॥ प्रसन्ना तपसा तस्य
 प्रादुर्भूता सनातनी ॥ आश्विने मासिराजानं द्विजं चक्रे च मण्डले ॥ ६६ ॥ लक्षवर्षसहस्राणि मासिमासितथाश्विने ॥ प्रकाशं कृतवान्विप्रः
 पूजितो लोकवासिभिः ॥ ६७ ॥ तं सूर्यं भज देवेन्द्रसुते कार्यं करिष्यति ॥ इति श्रुत्वा आश्विने मासिराजं देवपूजनात् ॥ ६८ ॥ प्रत्यक्षमगमत्तत्र
 वचः प्राह सुरान्प्रति ॥ कान्यकुब्जे शुभे देशे वाणीभूषण इत्यहम् ॥ ६९ ॥ भवामि सत्यदेवस्य विप्रस्य तनयशुभः ॥ ७० ॥ सुत उवाच ॥
 इत्युक्त्वा भगवान्सूयौ जातः कन्यपुरेशु भे ॥ ७० ॥ जित्वा पाण्डिनो विप्रान्मांसभक्षणतत्परान् ॥ छंदो ग्रंथं स्वनाम्नैर्वैकृतवान् देवतप्रियः ॥ ७१ ॥
 मत्स्यमांसांश्चाना विप्रांश्च मृगं षेजकांश्चानाः ॥ एकीभूय समागम्य चक्रुः शास्त्रार्थमुत्वणम् ॥ ७२ ॥ कालिनाधर्ममित्रेण रक्षितास्तो द्विजातयः ॥
 तौ द्विजं च पराजित्य मत्स्यं कतुं च तद्ब्रूहे ॥ ७३ ॥ बलाच्च स्तंभनं चक्रुस्तदा विष्णुप्रियो द्विजः ॥ वैष्णवींश्चातिमागम्य स्वमुखान्मनिखादि

तान् ॥ ७४ ॥ संजीव्यदर्शयामासतेदृष्ट्वाविस्मितास्तदा ॥ शिष्यभूताश्चेतस्यैवैष्णवंमतमागमन् ॥ ७५ ॥ ॥ जीवउवाच ॥
 कदाचित्सरयूतीरं देवयार्जुनोऽभवत् ॥ सर्वदेवपरो नित्यं वेदपाठपरायणः ॥ ७६ ॥ तत्सुतस्तु श्रुतिं प्राप्नो जन्ममात्रे हि दारुणे
 तदा तु सद्भिजः श्रुत्वा सूर्यदेवमतोषयत् ॥ ७७ ॥ जीवो वतः प्रसादेन विवस्वात्प्राप्तमभाभवत् ॥ षोडशाब्दवपुर्भूत्वा सर्वविद्याविशारदः ॥ ७८ ॥
 अपत्यवान्धर्मपरः सूर्यव्रतपरायणः ॥ शिवरात्रिदिने प्राप्ते तत्पत्नी भूषणप्रिया ॥ ७९ ॥ सुशालिनामा विख्यातापतिसेवार्थमागता
 सव्रतीरुद्रद्रवस्य दृष्ट्वा तं मधुराननाम् ॥ ८० ॥ बलाद्गृहीत्वा तु निशिबुजे स्मरविह्वलः ॥ मैथुनस्यैव दोषेण तस्य कुष्ठो महीनभूत् ॥ ८१ ॥
 लिङ्गोद्भयं च पतितं गुदं श्रेष्ठो महाङ्गरुक् ॥ केनचिदुपदेशेन विवारस्यैव व्रतम् ॥ ८२ ॥ स च कदा दशं प्रेम्णानि राहारायतेन्द्रियः
 तेन व्रतप्रभावेन सर्वपीडालयं गताः ॥ ८३ ॥ तदा श्रद्धारवो प्राप्ताः प्रत्यहं स द्विजोत्तमः ॥ आदित्यं हृदयं जवाकामरूपो द्विजोऽभवत् ॥ ८४ ॥
 नारीभिर्भोक्षितः पूर्वसोऽथ कामिनीयाचितः ॥ ब्रह्मचर्यव्रतं कृत्वा ब्रह्मध्यानपरोऽभवत् ॥ ८५ ॥ शतयु ब्राह्मणे भूत्वा ज्ञानवान्नो गवर्जितः
 यक्त्वा प्राणान् रविभूत्वा सूर्यमण्डलमध्यगात् ॥ ८६ ॥ कार्तिके मासिलक्षाब्दं प्रकाशं कृतवान्नभः ॥ तं च सूर्यमहेन्द्रस्त्वं पूजया शुभुरैः सह ॥ ८७ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा महेन्द्रस्तु मासमात्रं हि भास्करम् ॥ पूजयित्वा विधानेन पूर्णमायां ददर्श ह ॥ ८८ ॥ उवाच शंकरा विदेव कार्यकरो
 म्यहम् ॥ भट्टैर्विद्यामयैर्दूतैः सूत्रपाठश्च खण्डितः ॥ ८९ ॥ धातुपाठोऽन्यपठितोऽंशार्थः स्वरवर्णकः ॥ जित्वा तान् भट्टपाण्डान् वेदमुद्धारयामि भोः
 ॥ ९० ॥ इत्युक्त्वा स गतः काश्यपे गेहैवैव दशमणः ॥ दीक्षितान्वयभूतस्य नाम्ना कार्यगुणोऽभवत् ॥ ९१ ॥ द्वादशाब्दवपुर्भूत्वा सर्वशास्त्रविशारदः ॥
 शिवमाराधयामास विश्वनाथं शिवाप्रियम् ॥ ९२ ॥ त्रिवर्षान्ते च भगवांस्तस्मै ज्ञानमहददौ ॥ तस्य ज्ञानप्रभावेन व्यक्तमव्यक्तमुत्तमम् ॥ ९३ ॥
 ज्ञातं कार्यगुणेनैव दीक्षितेन तदाह ददौ ॥ अव्यक्तं तु यदा बुद्धिः सा विद्या द्वादशांगिनी ॥ ९४ ॥ व्यक्तेर्हंकारभूते च बुद्धिर्ज्ञेयैव यैराजा ॥ अवि
 द्यानामविख्याता षोडशाङ्गस्वरूपिणी ॥ ९५ ॥ अव्यक्तं तु परं ब्रह्म व्यक्तं शब्दमयं स्मृतम् ॥ अहंकारो लोकरोहिव्यक्तोऽष्टदशाङ्गकः ॥ ९६ ॥
 वृषरूपधरोऽस्यो नन्दियानः स्मृतो बुधैः ॥ शृङ्गानितस्य च त्वारि त्रिपादो द्विः शिरो वृषः ॥ ९७ ॥ सप्तहस्तो द्विधा बद्धो नित्यशुद्धो मुखे स्थितः ॥ सुव

न्तश्चिन्तन्तश्चकुदन्तश्चाव्ययस्तथा ॥९८॥ द्वौद्वौशृगौचशिरसोर्नदियानस्यैवैस्मृतौ ॥ भूतंभव्यंभवच्चैवत्रयःपादोहितस्यैवै ॥९९॥ ह्रदि
 श्रयोगह्रदिश्रञ्चद्वौतस्यशिरद्वयम् ॥ कर्ताकर्मचकरणं संप्रदानोविभागकः ॥ १०० ॥ संबंधश्चाधिकारश्चभुजास्तस्यवृषस्यैवै ॥ वाक्यं
 स्वरान्वितंज्ञेयंविभक्त्यंतं पदं स्मृतम् ॥ १०१ ॥ ताभ्यांवद्धश्चसवृषो नन्दिनानयतेनमः ॥ तस्योपरिस्थितं नित्यमव्यक्तं लिंगरूपयत् ॥
 ॥ १०२ ॥ जातश्चवृषलिंगाभ्यांसोऽहंकारोहारिःस्वयम् ॥ नारायणःषोडशात्माबहुमूर्तिरमूर्तिकः ॥ १०३ ॥ इतिज्ञानं हृदिप्राप्यतदासिद्धि
 न्तकौमुदीम् ॥ जित्वाभट्टांश्चकाराशुभट्टोजिःप्रश्रुतोऽभवत् ॥ १०४ ॥ जीवत्वाच्च ॥ पुराकांचीपुरेऽरम्येगणकोब्राह्मणोत्तमः ॥ पुरोधाः
 सत्यदत्तस्यराज्ञोवेदपरस्यैवै ॥ १०५ ॥ एकदागणकोर्धमान् सत्यदत्तमुवाचह ॥ मुहूर्तोऽभिजिदाख्योयं पुष्यनक्षत्रसंयुतः ॥ १०६ ॥
 हाटंकुरुमहाराजसंप्रतंबहुवृत्तिदम् ॥ इतिश्रुत्वा तथाकृत्वाडिडिमध्वनिनापुरे ॥ १०७ ॥ नरनाज्ञापयामासतच्छृणुष्वसुरोत्तम ॥ अक्री
 तस्यस्यैवैवस्तुहाटेऽस्मिन्वैश्यकोविदैः ॥ १०८ ॥ मयाक्रीतंचतज्ज्ञेयंसत्यमेतद्वचोमम ॥ इतिश्रुत्वाशूद्रजनाश्चक्रुर्नोनाविधंवसु ॥ १०९ ॥
 वैश्यैःसर्वतदाक्रीतंमहान्हाटोहिसोऽभवत् ॥ एकदालोहकारश्चदारिद्रंलोहरूपयत् ॥ ११० ॥ कृत्वाहाटमुपागम्यशतमुद्रामयाचत ॥
 अक्रीतंपुरुषंराजाज्ञात्वालोलोहदरिद्रकम् ॥ १११ ॥ क्रीतंतेजतमुद्राभिर्गृहीत्वागेहमागमत् ॥ कोशागरेतदाराजास्थापितोभूदरिद्रकः ॥
 ॥ ११२ ॥ निशीथेतमलद्वूतेकर्मार्धमाचमा तथा ॥ भूपगेहात्समागत्यपश्यतस्तस्यनिर्गताः ॥ ११३ ॥ तत्पश्चात्सत्यपुरुषोरुषोराजानमिदम
 ब्रवीत् ॥ दरिद्रोयत्रभूपालतत्रकर्मोनरोनिहि ॥ ११४ ॥ कर्मणारहितोधर्मोभूतलेनस्थिरोभवेत् ॥ धर्मेणरहितालक्ष्मीर्नशोभतिकदाचन ॥
 ॥ ११५ ॥ अहंलक्ष्म्याविहीनश्चनतिष्ठाभिकदाचन ॥ इत्युक्त्वागन्तुमिच्छंतेगृहीत्वाकरयोन्यपः ॥ ११६ ॥ नम्रभूतोवचःप्राहशृणुसत्यंमम
 प्रियम् ॥ नत्याज्योहिमयादेवभवान्किगन्तुमर्हति ॥ ११७ ॥ इतिश्रुत्वावचनंसत्यदेवोगृहेगमत् ॥ तत्पश्चाच्चस्वयंलक्ष्मीस्तद्देहंगतुमुद्य
 ता ॥ ११८ ॥ तामाहभूपतिर्धीरादेवित्वंचलासदा ॥ अचलभवभोमातस्तर्हिमन्मदिरं ब्रज ॥ ११९ ॥ इतिश्रुत्वावरंदस्वानुपगेहंययौ
 तदा ॥ पुरोधसंतं गणकंसमाहूयनृपोत्तमः ॥ १२० ॥ लक्षस्वर्णददौ तस्मैकथित्वासर्वकारणम् ॥ पुत्रजन्मनिकालेतुसंप्राप्तं तेनैवधनम् ॥ १२१ ॥

व्ययंकृत्वाधनसर्वेषामयामासवालकम् ॥ पूषानामततोजातोमार्गशीर्षेशुभेदिने ॥ १२२ ॥ सतुसूर्यसमाराध्यच्योतिःशस्त्रपरः
 सुतः ॥ सूर्येतुमोक्षमगमद्वेदप्रसादतः ॥ १२३ ॥ तस्मात्त्वमार्गमासैराविदेवेन्द्रपूज्य ॥ सुतउवाच ॥ देवेन्द्रपूजनतसूर्येस्समागम्यत
 दास्वयम् ॥ १२४ ॥ पूषानामवचोदेवानुवाचमधुरस्वरम् ॥ उज्जयिन्यामहं देवायास्येरुद्रपशोर्गृहे ॥ १२५ ॥ नाम्नाचमिहिराचार्येज्यो
 तिरशस्त्रप्रवर्तकः ॥ इत्युक्त्वाभगवान्पूषात्रोजोजातोद्विजस्यैव ॥ १२६ ॥ मूलगंडान्तविषयेऽभिजिद्योगेशुभंकरे ॥ जातमात्रंचतुत्रिंशत्ता
 काष्टकटाहके ॥ १२७ ॥ धृत्वाक्षिप्तवानदीमध्योनिशोथसमवाहयत् ॥ समुद्रमगमत्पुत्रोराक्षसीभिश्चरक्षितः ॥ १२८ ॥ लंकामागम्यतत्रैव
 ज्योतिःशस्त्रमधीतवान् ॥ जातकंफलितंचैवमूकप्रश्रंतथादितः ॥ १२९ ॥ पठित्वा राक्षसं नृपैष्वेव द्विजमुत्तमम् ॥ भक्त्यराजनमस्तुभ्यं
 विभीषणहरिप्रिय ॥ १३० ॥ आहतो राक्षसीभिश्चत्वा महं शरणं गतः ॥ इति श्रुत्वा च स नृपैष्वेव द्विजमुत्तमम् ॥ १३१ ॥ मन्वासं प्रेषयामास यत्र त
 जन्मभूमिका ॥ म्लेच्छैर्विनाशितं यत्तु वेदाङ्गं ज्योतिषा गतिः ॥ पुनरुद्धरितं तेन त्रियाभूतं सनातनम् ॥ १३२ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रो
 त्सर्ग पर्वणि चतुर्गुणखण्डात्परपयैकलियुगीयेतिहाससमुच्चये मध्वचार्यश्रीधराचार्यविष्णुस्वामिवाणीभूषणभट्टेजिदीक्षितवराहमिहिराचार्यो
 त्पत्तिवर्णनो नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ सुतउवाच ॥ इत्युक्त्वा भगवाञ्जीवस्मूर्यमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ प्रयागेतु पुनर्देवानुवाच वचसांपतिः ॥ १ ॥
 प्रतिष्ठानपुरे रम्ये सूर्यो जातो हराज्ञया ॥ पुरात्रेता युगति च तच्छृणुष्वसुरोत्तम ॥ २ ॥ त्रेतान्तोऽसिंहलद्विपरिक्षित नृपोऽभवत् ॥ वेदधर्मपरो
 नित्यं देवतातिथिपूजकः ॥ ३ ॥ कन्याभानुमती तस्य सूर्यव्रतपरायणा ॥ भक्तिभावेन सविता प्रत्यहं हरेस्त्वयम् ॥ ४ ॥ तया कृतं शुभं भूयं
 मय्याहे मुक्तवान्प्रभुः ॥ रवि वारेकदा चित्सानलिनी सागरं प्रति ॥ ५ ॥ स्नानार्थं मागता कन्या तदानारद आगतः ॥ दृष्ट्वा स्नानो रमां बालमैकको
 जलमध्यगां ॥ ६ ॥ गृहीत्वा वसनं तस्या वचनं प्राह निभयः ॥ पाणिगृहणमेषु शुभं त्वहं वचः श्रमागतः ॥ ७ ॥ इत्युक्तं वंतं तु मुनिं कुमारी न द्र
 न्धरा ॥ उवाच शृणु देवैषं कन्याहं वंसुतप्रदः ॥ ८ ॥ भवान्देवाङ्गनाभिश्चाप्रार्थितः स्वर्गमण्डले ॥ क्वचैवेन कारंभं क्लृप्तं हं नु जये निज ॥ ९ ॥
 न वद्मारेषु देहेस्मिन्दुर्गन्धाः संस्थिताः सदा ॥ नैव देवाङ्गनाङ्गैव तस्मात्तुभ्यं न मोनमः ॥ १० ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य लज्जितो नारदस्तदा ॥

महादेवमुपागम्यचोक्तवान्सर्वकारणम् ॥ ११ ॥ कुष्ठीभूतंमुनिद्विद्वांशंश्लोकशंकरः ॥ तुष्टावभास्करदेवतदप्रादुरभूत्प्रभुः ॥ १२ ॥
 नारदस्यशुभं देहं कृत्वा शिवमुवाच ह ॥ आज्ञां देहि महदेव तवाशां पूरयाम्यहम् ॥ १३ ॥ इत्युक्तं तं शिवः प्राह द्विजो भूत्वा भवान्भुवि ॥
 गृहाण नृपतेः कन्यारं विना तु तथा कृतम् ॥ १४ ॥ सविता भानुमत्या च सार्द्धं कृत्वा तपोन्वहम् ॥ सूर्यलोके कपुनः प्रातस्स पौषि च प्रकाशकृत् ॥ १५ ॥
 तं भजानु मे हेन्द्रस्त्वं देवकार्यं प्रसाधय ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा गुरोर्वर्कय मे हेन्द्रश्च सुरैस्सह ॥ १६ ॥ सवितारं पौषमासे तुष्टावशुभपूजनैः ॥
 तदा प्रसन्नो भगवान्देवानां ह शुभं वचः ॥ १७ ॥ अहं काश्यां भवाम्यद्यनाम्ना धन्वंतरिः स्वयम् ॥ रोगैश्च पीडितो ह्योक्तोऽन्कलिनानि मे तैर्भुवि ॥ १८ ॥
 शमयिष्यामि तत्रोष्य देवकार्यं भविष्यति ॥ इत्युक्त्वा भगवान्सूर्यः काशीनगरमागतः ॥ १९ ॥ कल्पदत्तस्य विप्रस्य पुत्रो भूत्वा महती लं ॥
 सुश्रुतं राजपुत्रं च विप्रवृद्धसमन्वितम् ॥ २० ॥ शिष्यं कृत्वा प्रसन्नात्मा कल्पे देवमीकरत् ॥ रोगैश्च क्षयितं देहं कल्पमेतत्स्मृतं बुधैः ॥ २१ ॥
 तस्य ज्ञानं च तत्रेऽस्मिन्कल्पे देवमतः स्मृतम् ॥ धन्वंतरिस्स भगवान्प्रासिद्धो भूत्कलौ युगे ॥ २२ ॥ यस्य दर्शनमात्रेण रोगान् इयं तितक्षणात् ॥
 मुश्रुतः कल्पे देवं तं रविनिर्मितम् ॥ २३ ॥ पठित्वा च शताध्यायं सोऽश्रुतं तं त्रमाकरोत् ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ पुरा पंपपुरे रम्ये हलीना
 म्ना द्विजोऽभवत् ॥ २४ ॥ चतुष्षष्टिकलाभिज्ञो रविपूजनतत्परः ॥ त्यक्त्वा प्रतिग्रहं वृत्तिं कारवृत्तिं गृहं तित्वा च ॥ २५ ॥ कृत्वा वस्त्रकलं लो
 हं तथा चित्रकलं तथा ॥ धातुमूर्तिं कलं चैव सर्वकारकलं तथा ॥ २६ ॥ अविक्रियं कारकोऽभून्मुद्रा पंचसहस्रया ॥ कलणको मासमात्रे काले ते
 नैव निर्मितः ॥ २७ ॥ तद्धनेन रविं देवं ज्ञौमं विहसिऽर्चयत् ॥ विश्वकर्मारविः साक्षान्मायमासे प्रकाशकः ॥ २८ ॥ हलिनो बहुलैर्यज्ञैस्स
 न्तुष्टः प्रत्यहं प्रभुः ॥ पंपासरो वरे रम्ये निर्मितः स्तंभ उत्तमः ॥ २९ ॥ ज्योतीरूपो महारम्यस्तत्र प्रातो रविः स्वयम् ॥ मध्याह्ने हलिन दत्तं भोजनं
 देवता प्रियम् ॥ ३० ॥ भुक्त्वा सप्रत्यहं स्वामी मासि मासि दिवाकरः ॥ त्रैलोक्यभावनं चैकस्मिन् सर्वे देवमायोहारः ॥ ३१ ॥ सहस्रायुर्द्विजो भूत्वा
 त्यक्त्वा प्राणात्रविः स्वयम् ॥ भूत्वा मण्डलं मध्याह्नमायमासतोषयत् ॥ ३२ ॥ तंसूर्यभजे देवं द्रुते कार्यै रप्यति ॥ सूत उवाच ॥
 इति श्रुत्वा गुरोर्वर्क्यं वासवो देवतैस्सह ॥ ३३ ॥ सूर्यमाराधयामास विश्वकर्मणं पुत्तमम् ॥ तदा प्रसन्नो भगवांस्त्वष्टा तुष्टिकरो जनान् ॥ ३४ ॥

सुरानाहवचारम्यशृणुध्वंसुरसत्तमाः ॥ विल्वग्रामेवंगदेशेभवाभिनिरुक्तकृत् ॥ ३५ ॥ जयदेवद्वितिरुष्यातः कवीनां हि शिरोमणिः ॥
 इत्युक्तत्वाभगवान्मूर्त्यैवंगदेशमुपाययौ ॥ ३६ ॥ गेहेकंदुकिनेजितो ब्राह्मणस्य महीतले ॥ संपचाब्दवपुर्भूत्वापि पटुमातृपरायणः ॥ ३७ ॥
 द्वाद्वादशद्वंद्वमहत्सेवातत्रतेनतयोः कृता ॥ मृतिमंतौ च पितरौ प्रेतकृत्येनतर्पितौ ॥ ३८ ॥ जयदेवेन तौ न कंकगयाश्राद्धे हि जग्मतुः ॥
 जयदेवस्तदा विप्रो भूत्वा वैराग्यवान्भुवि ॥ ३९ ॥ तत्रस्थाने महारम्ये वनेवासमकारयत् ॥ त्रिविंशोऽब्दे तौ नौ प्राप्ते किंचिन्मधुरानना ॥ ४० ॥
 ब्राह्मणेन शुभाकन्याजगन्नाथाय चार्पिता ॥ अर्चा विसाने भगवाननिरुद्धस्स नातनः ॥ ४१ ॥ दारुब्रह्ममयः साक्षादाह तं स्वेनैव चः ॥
 शृणुत्वं भोः सत्यव्रतजयदेवो वपुर्मम ॥ ४२ ॥ पद्मावतीं सुतं तस्मै निवेदय ममाज्ञया ॥ ४३ ॥ इत्युक्तस्सा द्विजस्तूर्णदृष्ट्वा वैरागहृषिणम् ॥
 तत्रस्थाप्य निजं कन्यां स्वगेहाय मुदाययौ ॥ ४४ ॥ सा तु पद्मावती कन्यामन्वातं सुदरं पतिम् ॥ तत्सेवां सा मुदा युक्ता चकार बहुवर्षि
 कम् ॥ ४५ ॥ निरुक्तै वैदिकं चांगकृत्तवान्समसाधिनः ॥ वर्णांगमोगवेंद्रादौ सिंहे वर्णविपर्ययः ॥ ४६ ॥ षोडशादौ विकारश्च वर्ण
 नाशः पृषोदरे ॥ वर्णविकारनाशाभ्यां धातोरतिशयेनयः ॥ ४७ ॥ योगस्तदुच्यते प्राज्ञैर्मथूरभ्रमरादिषु ॥ एवं पंचविधान्ये
 व निरुक्तानि स्मृतानि वै ॥ ४८ ॥ शूद्रैश्च नागवंशं यिंश्चिंशितानि कलैर्युगे ॥ जित्वा प्राकृतभाषायाः कर्तृन्मूढान्कलिप्रियान् ॥ ४९ ॥ शुद्धं
 हि पाणिनिः शास्त्रं चकार सुरहेतवे ॥ एकदा तु कालिधृतो हृदि स्थश्चरैर्मर्माणाम् ॥ ५० ॥ नृपदं तद्विजस्यै वलुंठं यित्वा धनं बहु ॥ पद्मावतीं
 सतीं भित्वा त्यक्त्वा तद्वैगतो गृहम् ॥ ५१ ॥ हस्तपादौ द्विजस्यैव कलिश्चरैः समाच्छिनत् ॥ तदा तु दुःस्मिता देवि गतं मध्ये स्थितं पतिम् ॥
 ॥ ५२ ॥ निष्कास्य बहुधालप्य पीडय हस्तेन चारहत् ॥ एकस्मिन् दिवसे राजा मृगयायर्थमुपागतः ॥ ५३ ॥ अहस्तपादं च मुनिजयदेवं ददर्श
 ह ॥ स पृष्टुस्तेन तत्रैव कृतं केन तत्र वेदशम् ॥ ५४ ॥ सहो वाचमहाराज हस्तपादं विहिनकः ॥ कर्मणा हि महि प्राप्नोत केनापि कृतं खलम् ॥ ५५ ॥
 इति श्रुत्वा धर्मपालो नृपतिस्तद्विजोत्तमम् ॥ सपत्नीकं च शिविकामारोप्य स्वगृहं ययौ ॥ ५६ ॥ तस्य दीक्षां नृपः प्राप्य धर्मशालाम कारयत् ॥
 कदाचिद्वैष्णवाभूतास्ते चौराः कलिनिर्मिताः ॥ ५७ ॥ धर्मपालगृहं प्राप्य राजान्तां दिमं ब्रुवन् ॥ वयं हि शस्त्रनिधुणास्तव गेहमुपागताः ॥ ५८ ॥

अस्माभिर्निर्मितं भोज्यं स्वयं विष्णुः शिला मयः ॥ भुक्तिप्रत्यग्रं प्रीत्या तत्पश्यन् नृपसत्तम ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वा कलिभक्तास्तो विष्णुरूपं
 चतुर्भुजम् ॥ नृपाय दर्शयामासुर्भुक्तवन्तं स्वमायया ॥ ६० ॥ विस्मितो धर्मपालश्च जयदेवमुवाच ह ॥ गुरो मद्भवने प्राप्ता वैष्णवा विष्णु
 तत्पराः ॥ ६१ ॥ दृष्टवन्तो हरिं साक्षात्तस्मात्स्वशीघ्रमात्रज ॥ इति श्रुत्वा द्विजः प्रातो विस्मितोऽभूत्तथा नृपः ॥ ६२ ॥ तदा तु तं हि पाखंडाभू
 पमृचुर्विहस्यते ॥ असौ विप्रश्च नृपते गौडदेशे निवासिनः ॥ ६३ ॥ सुदो भक्ष्यकरस्तस्य कदाचिद्धनलोभतः ॥ गरलं मिश्रितं भक्ष्ये तेन पाखंडहृदि
 णा ॥ ६४ ॥ ज्ञात्वा राजा तु तं विप्रं शूलमध्ये ह्यरेपयत् ॥ एतस्मिन् व्रतरे राजन् वयं तत्र समागताः ॥ ६५ ॥ आगस्कृतं द्विजं मत्वा दत्त्वा ज्ञाना
 न्यनेकशः ॥ शूलात्तं हि समुत्तीर्य हस्तौ पादौ नृपोऽच्छिनत् ॥ ६६ ॥ अस्माकं शिष्यभूतो हिराजास्माभिः प्रबोधितः ॥ इत्युक्तमात्रेव चने
 दुःखिताभूश्च दीक्षिता ॥ ६७ ॥ चौरास्तान्साहिपातले च कारमु ररक्षितान् ॥ जयदेवस्तथाभूतान् दृष्ट्वा चौरान् क्रुरोद ह ॥ ६८ ॥ क्रंदमाने द्विजे तस्मि
 न्हस्तां प्रीप्रकृतिं गतौ ॥ विस्मितं नृपतिं तत्र सर्वे हेतुमवर्णयत् ॥ ६९ ॥ श्रुत्वा राजा प्रसन्नात्मा जयदेवमुखोद्भवम् ॥ गीतगोविंदमेवाश्रुपठित्वा मो
 क्षमागमत् ॥ ७० ॥ इति ते कथितं विप्रजयदेवो यथाभवत् ॥ कृष्णचैतन्यचारितं यथाजातं शृणुष्व तत् ॥ ७१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे प्रति सर्ग
 पर्वणि चतुर्गुणखण्डापरपर्याये कलियुगीयेति हाससमुच्चये धन्वंतरि सुश्रुतजयदेवसमुत्पत्तिवर्णनो नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ अ॥ जीव उवाच ॥
 विष्णुशर्मा पुराकश्चिद्विभूद्रेदपारगः ॥ सर्वदेवमयं विष्णुं पूजयित्वा प्रसन्नधीः ॥ १ ॥ अन्यैस्सुरैश्च संपूज्यो बभूव हरिपूजनात् ॥ भिक्षावृ
 त्तिपरो नित्यं पत्नीमान् पुत्रवर्जितः ॥ २ ॥ कदाचित्तस्य गेहे वैव्रती कश्चित्समागतः ॥ द्विजपत्नी तदैकाकी भक्तिमन्नांदरिद्रिणीम् ॥ ३ ॥ दृष्ट्वा
 वाचमहाभागः पारसाल्बोदयापरः ॥ अनेन पारसेनैव लोहायुश्च कांचनम् ॥ ४ ॥ भवेत्तस्मान्महासाध्वि त्रिदिनान्तं गृहाण तम् ॥ तावदहं सरयूं
 स्नात्वा यास्यामि तेऽतिकं मुदा ॥ ५ ॥ इत्युक्त्वा स ययौ विप्रो ब्राह्मणीबहुकांचनम् ॥ कृत्वा लक्ष्मीं समाप्त्वा सोऽविष्णुशर्मा तं दागमत् ॥ ६ ॥
 बहुस्वर्णयुतां पत्नीं दृष्ट्वा च हरिप्रियः ॥ गच्छ नारिमदाघूर्णयन् वरसि को जनः ॥ ७ ॥ अहां विष्णुपरो दीनश्चौरभितः सदैव हि ॥ मधुमत्तां कथं तां
 वैगृहीतुं भुवि च क्षमः ॥ ८ ॥ इति श्रुत्वा च चोद्यारं पतिर्भाता पतिव्रता ॥ सस्वर्णपारसं तस्मै दत्त्वा सेवापराभवत् ॥ ९ ॥ द्विजोऽपि वरमध्यै

तद्द्रव्यं बलतोऽक्षिपत् ॥ त्रिदिनान्ते च सयतिस्तत्रागत्य मुदुन्वितः ॥ १० ॥ उवाच ब्राह्मणो दीनां स्वर्णं किं कृतं त्वया ॥ साहभो मत्पति इह शु-
 क्रो गृहीत्वा पारसं रुषा ॥ ११ ॥ घवरायां चिक्षेप ततो हं वाह्निपाकिनी ॥ निर्लोहो वर्तते विप्रस्ततः प्रभृतिहुरो ॥ १२ ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं
 सयतिर्विस्मयाच्चितः ॥ स्थित्वा दिनान्ते तं विप्रमुवाच बहु भर्त्सयन् ॥ १३ ॥ दरिद्रो भिक्षुकश्चास्ति भवान् देवेन मोहितः ॥ देहि मे पारसं शीघ्रं
 नो चेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ १४ ॥ इत्युक्तं वतं यतिनि विष्णुशर्मो तदा ब्रवीत् ॥ गच्छ त्वं घराकूले तत्र वै पारसस्तव ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वा यतिनि सा-
 ऋण्य गृहीत्वा कंठकां बहून् ॥ यतिने दर्शयामास पारसानि व कंठकान् ॥ १६ ॥ तदा तु सयती विप्रं नत्वा प्रोवाच नम्रधीः ॥ मया वै द्वादशान्दां
 तं सम्यगाराधितः शिवः ॥ १७ ॥ ततः प्राप्तं शुभं रत्नं तत्तु त्वद्दर्शने न वै ॥ पारसं बहुधा प्राप्तं मया लोभात्मानाद्विज ॥ १८ ॥ इत्याभाष्य शुभं ज्ञानं
 प्राप्तो मोक्षमवाप्तवान् ॥ विष्णुशर्मो सहस्राब्दमुपविन्वा जगती तले ॥ १९ ॥ सूर्यमाराध्य विधिवद्विष्णो मां क्षमवाप्तवान् ॥ सद्विजै वै-
 ष्णवं ते जो धृत्वा वै मां सि फाल्गुने ॥ २० ॥ त्रैलोक्यम तपस्त्वा म दिवकार्यं परायणः ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा भगवाञ्जीविः पुनः प्राह शचीप-
 तिम् ॥ २१ ॥ फाल्गुने मासितं सूर्यसमाराध्य सुखी भव ॥ इत्युक्तो गुरुण देवो ध्यात्वा सर्वमयं हरिम् ॥ २२ ॥ पूजनैर्बहुधा कारैर्देवैः समपूज-
 यत् ॥ तदा प्रसन्नो भगवान्संभवः सूर्यमण्डलात् ॥ २३ ॥ चतुर्भुजो हिरक्तांगो यथा यज्ञस्तथैव सः ॥ पश्य तां सर्वदेवानां शक्रदेहमुपागमत् ॥
 ॥ २४ ॥ ततो जसा तदा शक्रः स्वान्तर्लयस्वकं वपुः ॥ अयोनिस्सद्भिजो भूत्वा शची देवी तथैव सा ॥ २५ ॥ तदा तौ मिथुनीभूतौ वैष्णवाग्रिप्रणी-
 डि तौ ॥ संवत्सरं रमतुर्गंगाकूले महावने ॥ २६ ॥ गर्भधत्ते तदा देवी शची तु द्विजरूपिणी ॥ भाद्रपदशुक्लेशु रौवाराद्वा दृश्या ब्राह्मणमण्डले ॥ २७ ॥
 प्रादुरासीत्स्वयं विष्णुर्धृत्वा सर्वकलां हरिः ॥ चतुर्भुजश्च रक्ताङ्गो रविकुम्भसमप्रभः ॥ २८ ॥ तदा रुद्राश्च वसवो विधेदेवामरुद्रणाः ॥ साध्याश्च
 भास्वराः सिद्धास्तुष्टुवृत्तं सनातनम् ॥ २९ ॥ देवाः क्षुः ॥ कुलिशं च जपद्भगदङ्कुशं भं चरणं तव नाथ महाभरणम् ॥ रमणं मुनिभिर्विधि-
 भूयुतं प्रणमामवयं भवभीतिहरम् ॥ ३० ॥ दूरचक्रगदाम्बुजमानधरः सुरशत्रुकठोरशरीरहरः ॥ सचराचरलोकाभरश्च पलस्तवनशकरस्तु-
 रकार्यकरः ॥ ३१ ॥ नमस्ते शचीं दनानन्दकारिन्महत्पापसन्तापदुर्लपहारिन् ॥ सुराग्निहत्याशुलोकाश्च धारिन्स्वभक्त्या धजाताङ्ग-

कोटिप्रहारिन् ॥ ३२ ॥ त्वयाहंस्वरूपेणसत्यंप्रपालयत्वयायज्ञरूपेणवेदःप्ररक्ष्यः ॥ सवैयज्ञरूपोभवाँछोकारिञ्छचीनन्दनःशक्रशर्मप्र
 सत्तः ॥ ३३ ॥ अनर्पितचरोचिरात्करुणयावर्तणःकलौसमर्पयितुमुन्नतोज्ज्वलरसास्वभक्तिश्रियम् ॥ हरैःपुनरमुन्दरद्व्यतिकदम्बसन्दी
 पितःसदास्फुरतुनोदहृदयकन्दरेशचीनन्दनः ॥ ३४ ॥ विसर्जितनरान्भवान्करुणचैतन्यशचीसुत ॥ ३५ ॥ माधुच्यैर्मधुभिस्सुगंधवदनःस्ववर्णबुजानांवनं
 कलौदितिजसंभवाधिव्यथाब्धिसुरमग्रगान्समुद्रमहाप्रभोक्कृष्णचैतन्यशचीसुत ॥ ३६ ॥ देवाराजिनैरधर्मजनितैस्संपीडितेयंमहसंकुच्यशु कलौकलेवरमिदंबीजायहावर्तते ॥ त्वन्नामैवसुरारयोविदलिताःपाताल
 गाःपीडिताम्लेच्छाधर्मपराःसुरेशनमनस्तस्मैनमोव्यापिने ॥ ३७ ॥ सूतउवाच ॥ इत्यभिष्टूयपुरुषयज्ञेशंचशचीपतिम् ॥ बृहस्प
 तिसुपागम्यदेवावचनमब्रुवन् ॥ ३८ ॥ वयंरुद्रामहाभागइमेचवसवोऽथिनौ ॥ केनकेनांशकैनेवजनिष्यामोमहीतले ॥ ३९ ॥ तत्सर्वकृपया
 देववक्त्रुमहतिनोभवान् ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ अहंवःकथयिष्यामिशृणुध्वंसुरसत्तमाः ॥ ४० ॥ पुरापूर्वभवेचासीन्मृगव्याधोद्विजाधमः ॥
 धनुर्बाणधरोनित्यंमार्गैर्विप्रविहिंसकः ॥ ४१ ॥ हत्वाद्विजान्महामूढस्तेषांयज्ञोपवीतकम् ॥ गृहीत्वाहेलयादुष्टोमहाक्रोशस्तुतत्कृतः ॥ ४२ ॥
 ब्राह्मणस्यचयद्रव्यंमुधोपममनुत्तमम् ॥ मधुरंक्षत्रियस्यैवैश्वर्यस्यान्नसमंस्मृतम् ॥ ४३ ॥ शूद्रस्यवस्तुरुधिरमितिज्ञात्वाद्विजाधमः ॥ सजधान
 त्रिवर्णाश्चब्राह्मणान्चहुलान्वलः ॥ ४४ ॥ द्विजनाशात्सुरास्सर्वेभयभीतास्समन्ततः ॥ परमोष्ठिनमागम्यकथाश्चक्रुश्चकारणम् ॥ ४५ ॥
 श्रुत्वाचदुःखितोब्रह्मासत्सर्वान्प्राहलोकगान् ॥ उदेशंकुरुतत्रैवगत्वातस्यद्विजोत्तम ॥ ४६ ॥ इतिश्रुत्वामरौचिस्तुवासिष्ठादिभिरन्वितः ॥
 तत्रगत्वास्थितास्सर्वेमुगव्याधस्यैवैवने ॥ ४७ ॥ मुगव्याधस्तुतान्दृष्ट्वाधनुर्बाणधरोबली ॥ उवाचवचनंघोरंहरिण्येहंचनोद्यवै ॥ ४८ ॥
 मरीचाद्याविहस्याहुःकिमर्थंहंतुमुद्यतः ॥ कुलार्थैवात्मनोऽर्थवाशांस्त्रिवदमहाबल ॥ ४९ ॥ इत्युक्तस्तान्द्विजःप्राहकुलार्थैचात्मनो
 हिते ॥ हन्मियुष्मान्धनैर्युक्तान्ब्राह्मणैश्चविशेषतः ॥ ५० ॥ श्रुत्वातमाहुस्तेविप्रागञ्छशीघ्रंयधुर्धर ॥ विप्रहत्याकृतंपापंमुंजीयात्को

विचारय ॥ ५१ ॥ इतिश्रुत्वातुयोरात्मतेषां दृष्ट्यामुनिर्मलः ॥ गत्वा वंशजनानहभूरिपापोमयार्जितः ॥ ५२ ॥ तत्पापं
 च भवद्विश्वहृणीयं न यथा ॥ तेषु शुत्वा द्विजं प्राहुर्न वंशपापभोजनाः ॥ ५३ ॥ साक्षीयं भूमिरचला साक्षीमुयौऽयमुत्तमः ॥ इति
 श्रुत्वा मृगव्याधो मुनीनाह कृतजालिः ॥ ५४ ॥ यथापापं क्षययाति तथा मां ज्ञातुमर्ह्य ॥ इत्युक्तास्तेन ते प्राहुः शृणु त्वमंत्रमुत्तमम् ॥ ५५ ॥
 रामनाम हितज्ज्ञेयं सर्वौषविनाशनम् ॥ यावत्स्वत्पार्श्वमायामस्तावत्स्वंपचोत्तमम् ॥ ५६ ॥ इत्युक्त्वा ते गता विप्रस्तीर्थात्तिथान्तरं प्रति ॥
 मरामरामरेत्येवं सहस्राब्दं जगत्पह ॥ ५७ ॥ जपप्रभावादभवद्भनमुत्पलसंकुलम् ॥ तत्स्थानमुत्पलारण्यं प्रसिद्धमभवद्भुवि ॥ ५८ ॥
 ततः सप्तर्षयः प्राप्ता वल्मीकास्तं निराकृतम् ॥ दृष्ट्वा शृङ्गं तदा विप्रमूचुस्तुर्विस्मयान्विताः ॥ ५९ ॥ वल्मीकान्निस्मृतो यस्मात्तस्माद्रात्मकिं
 त्तमम् ॥ तव नाम भवेद्विप्रत्रिकालज्ञमहामते ॥ ६० ॥ एवमुक्त्वा ययुर्लोकं स तुरामायणं मुनिः ॥ कल्पाष्टादशयुक्ते हि शतकोटिप्रविस्तरम् ॥
 ॥ ६१ ॥ चकार निर्मलं पदं सर्वौषविनाशनम् ॥ तत्पश्चात्स शिवो भूत्वा तत्र वासमकारयत् ॥ ६२ ॥ अद्यापि संस्थितः स्वामी मृगव्याधः
 सनातनः ॥ शृणु ध्वंचमुराः सर्वे तच्च रित्रं हरप्रियम् ॥ ६३ ॥ वैवस्वतेऽन्तरे प्राप्ते चाद्ये सत्ययुगे शुभे ॥ ब्रह्मा गत्योत्पलारण्यं तत्र यज्ञं च कारह ॥
 ॥ ६४ ॥ तदा सरस्वती देवी नदी भूत्वा समगता ॥ तद्दर्शनात्स्वयं ब्रह्मा सुखतो ब्राह्मणं शुभम् ॥ ६५ ॥ बाहुभ्यां क्षत्रियं चैव चोरुभ्यं वैश्य
 मुत्तमम् ॥ पट्यां शूद्रं शुभाचारं जनयामास वीर्यवान् ॥ ६६ ॥ द्विजराजस्तथा सोमश्चंद्रमानामतो द्विजः ॥ लोकं सर्वातपःसूर्यः कश्यपं वीर्यहि
 पातियः ॥ ६७ ॥ कश्यपो हि द्वितीयोऽसौ मरीचिस्तु ततोऽभवत् ॥ रत्नानामाकरो यैवै सहिरत्नाकरः स्मृतः ॥ ६८ ॥ लोकान्धरति
 यो द्रव्यैः स तु यमो हि नामतः ॥ गंभीरश्चास्ति सदृशः कोशो यस्य स रिपतिः ॥ ६९ ॥ लोकान्दक्षतियः कृत्यैः स तु दक्षः प्रजापतिः ॥ ब्रह्मणोऽ
 ब्राह्मणे जातास्तस्माद्वै ब्रह्मणः स्मृताः ॥ ७० ॥ वर्णधर्मणेतैर्वर्णान्मानश्चैकमात् ॥ दक्षस्य मनसो जाताः कन्याः पंचशतं ततः ॥ ७१ ॥
 विष्णुमाया प्रभवेन कलाभूताः स्थिता भुवि ॥ तदा तु भगवान्ब्रह्मा सोमायाधिनिमण्डलम् ॥ ७२ ॥ सप्तैव शृङ्गं श्रेष्ठं ददौ लोकविबुद्धये ॥
 कश्यपयादि त्रिगणं क्षत्ररूपं त्रयोदशम् ॥ ७३ ॥ धर्मयकीर्तिप्रभृतिदौ तच्च महामुनिः ॥ नानाविधानि मृष्टानि चासन्नैव स्वतेऽन्तरे ॥ ७४ ॥

तेषांपतिस्त्वयंदक्षोऽभूद्धिराज्ञयाभुवि ॥ तत्रवासःस्वयंदक्षःकृतवान्यज्ञतत्परः॥७५॥सर्वदेवगणादक्षंनमस्कृत्यचरंतिहि ॥ भूतनाथोमहादे
 वोनननामकदाचना॥७६॥ तदाक्रुद्धःस्वयंदक्षःशिवभागंनदत्तवान् ॥ मृगव्याधःशिवःक्रुद्धोवीरभद्रोवभूवह ॥ ७७॥ त्रिशिराश्चात्रिनेत्रश्चात्रि
 पदस्तत्रचागतः ॥ तेनैवपीडितादेवासुनयःपितरोऽभवन् ॥ ७८ ॥ तदावैयज्ञपुरषोभयभीतःसंभततः ॥ मृगभूतोययौतूर्णदृष्ट्वाव्याधःशिवो
 भवत् ॥ ७९॥ रुद्रव्याधेनसमृगोविभिन्नाङ्गोवभूवह ॥ तदातुभगवान्ब्रह्मासप्तविंशदिनात्मके ॥ प्रययौसप्तलोकैर्वैसरुद्रश्चंद्ररूपवान् ॥ ८२ ॥
 तुलाराशिस्थितेभानौतंद्रुचंद्रमण्डले ॥ ८१॥ स्थापयित्वास्वयं ब्रह्मासप्तविंशदिनात्मके ॥ प्रययौसप्तलोकैर्वैसरुद्रश्चंद्ररूपवान् ॥ ८२ ॥
 इतिश्रुत्वावीरभद्रोरुद्रोद्दार्पितमानसः ॥ स्वांशंदेहात्समुत्पाद्यद्विजगेहमेचोदयत् ॥ ८३ ॥ विप्रभैरवदत्तस्यगेहं गत्वासवैशिवः ॥ तत्पुत्रोऽ
 भूत्कलौघेरेशंकरोनामविश्रुतः ॥ ८४ ॥ सवालश्रुणुणिवित्ताब्रह्मचारीवभूवह ॥ कृत्वाशंकरभाष्यंचकौवमार्गमदर्शयत् ॥ ८५ ॥ त्रिपुण्ड्र
 आक्षमालाचमंत्रंचाक्षंशुभम् ॥ शैवानांमंगलकरंशंकराचार्यनिर्मितम्॥८६॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखण्डापर
 पयार्थेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेकृष्णचैतन्यशंकराचार्यसमुत्पत्तिवर्णनोनामदशमोऽध्यायः ॥१०॥ ॥ ६४ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ पुरातु
 नैमिषारण्येविप्रश्चाजगरोऽभवत्।विदान्तशास्त्रनिपुणोज्ञानवाञ्छुभूजकः॥१॥ द्वादशाब्दान्तरेरुद्रस्तुष्टोऽभूत्पार्थिवार्चनात्।तदागत्यददौ
 ज्ञानंजीवन्मोक्षत्वमागतः॥२॥संकर्षणंसमाराध्यतज्ज्ञानेनोद्विजोत्तमः॥तुष्टावपुष्कलाभिश्चस्तुतिभिःपरमेश्वरम् ॥३॥अजगरउवाच॥सदैव्यं
 प्रधानंपरंज्योतिरूपंनिराकारमव्यक्तमानन्दनित्यम् ॥त्रिधाततुजातंत्रिलौक्यभिमंनुमानस्त्वरूपोरजोरूपनारी ॥४॥ तयोर्यत्तुशेषतमोरू
 पमेवततश्शेषनाम्नेनमस्तेन॥रजश्चादिभूतोऽगुणस्त्वैवमायातथामध्यभूतोऽनरस्त्वत्वरूपम्॥५॥ तथैवान्तभूतोऽनंशुस्कंतमोवत्सदैवाद्याना
 गेशतुभ्यंनमस्ते॥नराधाररूपोभवात्कालकर्तारकपर्षणस्त्वंहिसंकर्षणश्च ॥६॥ रमन्तेऽमुनीशस्त्वयिब्रह्माग्निनमस्तेनमस्तेनपुनस्तेनमोऽ
 स्तु॥नराङ्गेषुचाधारभूताःशिवयास्मृतायोगिनिद्राहिशक्तिस्त्वदीया ॥७॥जीवउवाच ॥ एवंहिंसस्तुतोदेवाद्विजंचाजगरंप्रभुः॥साशुज्यंकृतवा
 न्साङ्गेरुद्रःसर्पोहिंसोऽभवत् ॥ ८ ॥ फणासहस्रसहितोगौराङ्गोगौरविग्रहः ॥ क्षीराब्धौमंदिरंयस्यवभूवचगुणकरम् ॥ ९ ॥ तंसर्पोऽख्यंमहा

रुद्रप्रत्यागत्यात्मभूःस्वयम् ॥ कर्कराशिस्थितेसूर्येचंद्रभगणमण्डले ॥ १० ॥ तंरुद्रस्थापयामासचंद्रमाःसतुचाभवत् ॥ इतिश्रुत्वाशेषना
 गोरुद्रःश्रीगुरुभाषितम् ॥ ११ ॥ वचनं सप्रसन्नात्मातेजउत्पाद्यवैमुखात् ॥ विंध्याद्रौजनयामासेवदत्तद्विजगृहे ॥ १२ ॥ गिरिशर्मासैव
 विप्रोविजित्यविदुषांगणान् ॥ काशीपुरीसमायातःशिष्योभूच्छंकरस्वयै ॥ १३ ॥ इतितेकथितंविप्रप्रथांरुद्रवभूवह ॥ पुनःशृणुकथांवि
 प्रथयाजिविनभाषिताम् ॥ १४ ॥ जीवउवाच ॥ प्रयागेचपुराह्यासीद्व्राह्मणोहरिसेवकः ॥ मंदभाग्योदरिद्रातोनैर्ऋतोनामविश्रुतः ॥ १५ ॥
 महत्कष्टेनतस्यैवभिक्षाप्राप्तादिनान्तके ॥ नैर्ऋतःपुत्रपत्नीकोदरिद्रातौदिनेदिने ॥ १६ ॥ एकदानारदोगोसंप्राप्तोवैष्णवप्रियः ॥ पूजि
 तस्तेनविप्रेणविष्णुलोकमुपाययौ ॥ १७ ॥ दृष्ट्वानारायणदेवंनमस्कृत्यपुनःपुनः ॥ वचनंप्राहनंप्रात्मासदैवभगवत्प्रियः ॥ १८ ॥ भगव
 न्येसुराःसर्वेसदात्वत्पूजनेरताः ॥ तेषांभक्ताश्च्येभूमौधनधान्यसमन्विताः ॥ १९ ॥ त्वद्भक्ताश्चमयादृष्टादरिद्रातःसदाभुवि ॥ किमर्थंब्रूहि
 मेस्वामिअनार्दननमोस्तुते ॥ २० ॥ इत्युक्तोनारदेनैवभगवान्भक्तवत्सलः ॥ तमाहवचनंरम्यंतच्छृणुष्वसुरोत्तम ॥ २१ ॥ मद्भक्तोभग
 वान्ब्रह्मादृष्ट्वानारायणप्रियान् ॥ जनौश्चस्ववशीकृत्यलोककार्यकरोतिहि ॥ २२ ॥ धर्मोऽधर्मस्तेनकृतोधर्मोवेदमयःस्मृतः ॥ सप्तलोकाश्च
 धर्मस्यनिर्मितास्तेनधीमता ॥ २३ ॥ भूर्भुवःस्वोमहश्चैवजनश्चैवतपस्तथा ॥ सत्यंतथैवक्रमतोनुणांदिगुणदंसुखम् ॥ २४ ॥ अधर्मोवेदर
 हितोभुविशब्दान्यकर्तृकः ॥ येशब्दाश्चमहावाण्यादृषितास्तेहिलोकगाः ॥ २५ ॥ वेदेतराःपापमयौदित्यवृद्धकराःसदा ॥ अधर्मस्तुवि
 ज्ञेयःसप्तलोकाश्चतस्यवै ॥ २६ ॥ भूमिगतेषुविधिनानिर्मिताःसुखदायकाः ॥ अतलं वितलंचैवसुतलंचतलतलम् ॥ २७ ॥ महातलंरसांचैवपातालं
 चान्यधर्मजम् ॥ अन्यधर्मोह्निधर्मश्चैवास्त्वन्येहितेऽसुराः ॥ २८ ॥ धर्मपक्षाःसुराज्ञेयाअसुराश्चान्यधर्मजाः ॥ तयोर्विहीनयोधर्मोदेवैर्देवै
 श्रदूषितः ॥ २९ ॥ विधर्मःसतुविज्ञेयस्तत्रलोकव्याकुलः ॥ तामिसमंधतामिसंक्षुभीपाकंचरौरवम् ॥ ३० ॥ महारौरवश्वापितथाभूतैर
 यस्तथा ॥ इक्षुयंत्रशाल्मलंचह्यासिपत्रवनंतथा ॥ ३१ ॥ ज्ञेयमित्येवरचितंविधिनाचैकविंशतिः ॥ ब्रह्माण्डोऽलोकमयःपरंतस्माच्चमत्प
 दम् ॥ ३२ ॥ मद्भक्ताभूतलंयैवेतंगच्छतिपरंपदम् ॥ देवभक्ताश्चैल्लोकाःसप्तलोकान्व्रजन्ति ते ॥ ३३ ॥ येतुवैतामसालोकादित्यपूजनतप

राः ॥ तेगच्छन्तिमहीलोकानतलादिमयस्तथा ॥ ३४ ॥ पातालद्योऽनलक्ष्मधोलोकः प्रकीर्तितः ॥ विधर्मतत्परालोकास्तेगच्छन्तिह्यधो
 गतिम् ॥ ३५ ॥ अतोवैविधिनभ्रष्टामद्रक्ताश्चद्रिद्रगाः ॥ येमद्रक्ताः सुरापूर्वपूजयित्वाभजन्तिमाम् ॥ ३६ ॥ लक्ष्मीवन्तश्चतेजोयामुक्ति
 मुक्तिपरायणाः ॥ प्रयागेनैर्ऋतोविप्रस्त्यक्त्वदेवान्ममप्रियात् ॥ ३७ ॥ भजत्यनन्यभावेनतस्मात्सहिदरिद्रवान् ॥ देवैर्दत्तोहियद्रव्यंभोक्तव्यं
 सर्वदाजनैः ॥ ३८ ॥ मयादत्तोहियद्रस्तुब्रह्माण्डेनास्तिनारद ॥ अतोमदाज्ञयाविप्रदेहितस्मैवरंशुभम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्तो नारदोयर्गहिरिणावि
 श्वकारिणा ॥ द्विजपत्नीस्थितागेहेतत्राप्यवचोऽब्रवीत् ॥ ४० ॥ वरंवरयहेसाञ्चित्वयायद्राञ्छितंहृदि ॥ साहदेहि वरंस्वामिन्पूराज्ञाभि
 वाम्यहम् ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वावचनं तत्रादित्यरूपावभूवसा ॥ आगतस्तत्रपृतिर्गृहीत्वागेहमायौ ॥ ४२ ॥ सायंकालेतुंप्राप्तेद्विजस्तत्रस
 मागतः ॥ नारदस्तं वचः प्राह शृणु विप्रहरिप्रिय ॥ ४३ ॥ वरदानञ्चतेपत्नीभूराज्ञाहिवर्तते ॥ त्वयाकिंवाञ्छितं वस्तुमत्तः प्राप्यसुखीभव ॥
 ४४ ॥ इति श्रुत्वादैवशोवचः प्राह रुषान्वितः ॥ क्रोधीभवेच्चमत्पत्नीदेहि विप्रवरंमम ॥ ४५ ॥ इत्युक्तवचनात्क्रोशीसावभूवद्विजप्रिया ॥
 एतस्मिन्त्रेप्राप्तस्तत्पुत्रोऽगुरुपूजकः ॥ ४६ ॥ श्रुत्वातत्कारणं सर्वानारदं सवचोऽब्रवीत् ॥ मममातायथास्वामिस्तथाशीघ्रं वराद्भवेत् ॥ ४७ ॥
 एतन्निभिवरैः प्राप्तैर्देवमायाविमोहितैः ॥ तदातुनारदोऽखिलैर्ऋतं प्राह वैवचः ॥ ४८ ॥ ब्रह्माण्डोऽयं देवमयोभवस्तस्यमहेश्वरः ॥
 अतोभवंभजाश्रुत्वंसेतकार्यं करिष्यति ॥ ४९ ॥ इत्युक्तवचनोविप्रोभवंतं पार्थिवार्चनैः ॥ तुष्टावपरायाभक्त्या वर्षमात्रं हि नैर्ऋतः ॥ ५० ॥
 तदाप्रसन्नो भगवान्महेशोभक्तवत्सलः ॥ कुबेरसदृशो दिव्यं ददौ तस्मै महद्वनम् ॥ ५१ ॥ तद्धनेन सर्वैर्विप्रो धर्मकार्यं च कारह ॥
 प्रसिद्धोऽभून्महीपुष्टेनाम्ना पुण्यजनो धनैः ॥ ५२ ॥ शिवभक्तिप्रभाधेन प्राप्यद्रव्यमकंटकम् ॥ सहस्राब्दवपुर्भूत्वात्यक्त्वा प्राणां न्दिवं यौ ॥
 ५३ ॥ वृषराशिस्थिते सूर्ये राजचंद्रस्य सोमवत् ॥ नैर्ऋतो नाम विख्यातो रुद्रः सर्वजनप्रियः ॥ ५४ ॥ इति श्रुत्वा नैर्ऋतस्तुभृगुवर्यशुहृदितम् ॥
 स्वांशाद्धतलमागम्य गिरिनालगिरौ वने ॥ ५५ ॥ योगिनः सिद्धसांख्यस्य पुत्रोऽभूद्वनवासिनः ॥ वनशर्मैति विख्यातो वेदशास्त्रपरायणः ॥ ५६ ॥
 द्वादशाब्दवपुर्भूत्वा जित्वा विद्वज्जनान्बहून् ॥ काशीमागम्य तत्पार्थीशं करचार्यमुत्तमम् ॥ ५७ ॥ प्रणम्य तस्य शिष्योऽभूद्वनशर्मैति शि

रदः ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ वसुशर्माद्विजः कश्चिन्माहिष्मत्यां पुरा भवत् ॥ ५८ ॥ शिवव्रतपरो नित्यं पुत्रार्थं पाथीवार्चकः ॥ चतु
 र्विंशतिवर्षाणि पूजस्तस्तस्य धीमतः ॥ ५९ ॥ व्यतीतानि सुरास्तन्न प्रसन्नोऽभवच्छिवः ॥ तदा तु दुःखितो विप्रो बहिष्रज्ज्वालय भैरवम् ॥ ६० ॥
 जुहावस्वांगमांसां निमुखतश्चरणान्तिकम् ॥ न प्रसन्नो भवदुद्रस्तदा विप्रः शुचान्वितः ॥ ६१ ॥ गृहीत्वा चोत्तमं पंषं संस्कारं कृतवाञ्छुचिः ॥
 तेन मेषेण सहितो ज्वलद्गौसमाययौ ॥ ६२ ॥ प्रसन्नो भगवान् रुद्रस्तत्रागत्य गणैर्युतः ॥ स्वरूपं दर्शयामास शुद्धस्फटिकसुन्दरम् ॥ ६३ ॥
 वरं ब्रूहि वचः प्राह वसुशर्मा णुत्तमम् ॥ तच्छ्रुत्वा स प्रसन्नात्मानं त्वापावति वल्लभम् ॥ ६४ ॥ प्रश्रया वनतो भूत्वा वचनं प्राह शंकरम् ॥ देहि मे
 तनयं स्वाभिच्छरणगतवत्सल ॥ ६५ ॥ इत्युक्तं दर्शंकरस्तेन विहस्योवाच तं द्विजम् ॥ पुत्रदाता स्वयं ब्रह्मा भाग्यकर्ता परात्परः ॥ ६६ ॥
 तुभ्यं च शतजन्मान्तेन पुत्रो न निर्मितः ॥ तस्मादहं सुतस्वांशात्तव विप्रददामि भोः ॥ ६७ ॥ इत्युक्त्वा स्वमुखोत्तेजो निराकृत्य महेश्वरः ॥ त
 त्पत्न्यां जनयामास स काशाद्वसुवर्मणः ॥ ६८ ॥ दशमासान् तरे जातः सुपुत्रो मधुराननः ॥ अजस्येव पदश्चैको द्वितीयो नरवत्ततः ॥ ६९ ॥
 अजैकपाद इति स प्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ चतुर्दशताब्दवपुषि प्राप्ते तस्मिन्सुते प्रिये ॥ ७० ॥ संप्राप्तो भगवान्मृत्युस्तदारोग्येणैर्युतः ॥ तस्य
 तैरभवद्युद्धमजैकचरणस्यैव ॥ ७१ ॥ वर्षमात्रेण तान्सर्वाञ्जित्वा मल्लरणात्कटः ॥ मृत्युं जयः सवैनाम्ना प्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ ७२ ॥ दुः
 खितो भगवान्मृत्युस्तेन विप्रेण निर्जितः ॥ परमैष्ठिनमागम्य कथयामास कारणम् ॥ ७३ ॥ तदा तु भगवान्ब्रह्मा सर्वदेवगणैर्युतः ॥ कुंभगे
 क्षुमणौ देवं चन्द्रमण्डलगुणम् ॥ ७४ ॥ तं द्विजं च काराशुरुद्ररूपं भयापहम् ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा महादेवः स विप्रश्च तदा जपाद् ॥
 ॥ ७५ ॥ पुरीमाहिष्मती प्रापः कलिशुद्धिकरः प्रभुः ॥ पुरीशमैति विख्यातो यतिदत्तस्यैव सुतः ॥ ७६ ॥ षोडशाब्दवपुर्भूत्वा जित्वा विदेपरायणान् ॥
 शंकराचार्यमागम्य तस्याग्निष्यो बभूव ॥ ७७ ॥ इति ते कथितं विप्रथामृत्युं जयो भवत् ॥ ७८ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणि चतु
 र्युगखंडापरपर्याये कलियुगीयेति हाससमुच्चये आनंदगिरिवनशर्मणुरीशमर्षेण नानामएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ पुनः शृणुकथारं
 म्यां प्रयागे जीवभाषिताम् ॥ हिर्बुनामपुराचासीद्दानवो लोककटकः ॥ ११ ॥ निकुंभान्वयसंभूतः शक्रतुल्यपराक्रमः ॥ सहस्राब्दं तपःकृत्वा ताप

यामासैसुरान् ॥ २ ॥ तदालोकपतिर्ब्रह्मालोकक्षार्थमुद्यतः ॥ वरं ब्रूहीति वचनमुवाच दनुजेश्वरम् ॥ ३ ॥ नमस्कृत्य विधाता रवं च न प्रां हन
म्रधीः ॥ यदि देयं वरः स्वाभिस्त्वया विश्वकृता विभो ॥ ४ ॥ मरणं न च मे भूया त्वत्कृतैश्चराचरैः ॥ इत्युक्तस्मरन् तेत्युक्त्वा ब्रह्मालोकमुपाययौ
॥ ५ ॥ दानवस्स तुरैर्द्रात्माजित्वा स्वर्गं निवासिनः ॥ आहूय दानवान् दैत्यान् विरेभ्यः प्रसन्नधीः ॥ ६ ॥ स्वर्गे निवासयामास ते देवा भूतलीकृताः ॥
लक्षाब्दं च सुरास्स वै बुभुजुः परमापदः ॥ ७ ॥ एकदानारदधीमान् द्वे दिवांस्तथा गतान् ॥ वचनं प्राह योगात्मा भजध्वं लोकशंकरम् ॥ ८ ॥
स देवश्च महो ब्रह्माण्डेशो विपत्तिहा ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं ते देवा विस्मया न्विताः ॥ ९ ॥ पार्थिवैः पूजयामासु देवदेवमुमापतिम् ॥
गौतमादशवर्षांश्च ते पापूजनकारिणाम् ॥ १० ॥ तदा प्रसन्नो भगवान् महेश लोकशंकरः ॥ ज्योतिर्लिङ्गमयो भूत्वा लोकान् स्निग्धमदाहयत् ॥ ११ ॥
ये तु वै देवभक्ताश्च शेषाश्चासन्महाभये ॥ अन्ये तु दानवैस्साद्धिभस्मीभूता बभूविरै ॥ १२ ॥ एतस्मिन् तरे ब्रह्मा विष्णुना सह हर्षितः ॥
तुष्टावसमहारुद्रं तौ त्रैस्सामसमुद्भवैः ॥ १३ ॥ मिथुनस्थे दिवानाथे शशिमण्डलभूषतिम् ॥ हिबुध्नं च महारुद्रं च कारसुरहेतवे ॥ १४ ॥
इति श्रुत्वा सहिबुध्नो देवकार्यार्थमुद्यतः ॥ हिमालये गिरौ रम्ये पुत्रोऽभूत्साद्यकर्मणः ॥ १५ ॥ पतिरूपः कलभिर्ज्ञो भारती शिश्नः ॥
स जित्वा विदुषां वृन्दान्काशीनगरमागतः ॥ १६ ॥ शंकराचार्यमागम्य शिष्योऽभूत्तेन निर्जितः ॥ १७ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ मय पुत्रः
स्मृतो भार्या तपो धारं च कारह ॥ १७ ॥ पदैकेन स्थितः सूर्य्यसहस्राब्दं प्रयत्नतः ॥ सलोकौ स्तापयामास तपसालोकवासिनः ॥ १८ ॥
तदा प्रसन्नो भगवान् रमेष्ठापिता महः ॥ त्रयोश्रामास्तत्प्रियार्थं क्रमाद्वै तेन निर्मिताः ॥ १९ ॥ सौवर्णस्वर्गसदृशं पुरपाण्डशयोजनम् ॥
तदधो योजनान्ते च राजतं च भुवर्मयम् ॥ २० ॥ तदधो योजनान्ते च भूलोकमिव चायसम् ॥ एवं पुरनिवासिन्यो दैत्यानां योषितो मुदा ॥ २१ ॥
शतकोटिमतौ दैत्या धर्मात्मानो निवासिनः ॥ गृहीत्वा यज्ञभागं च देवतुल्या बभूविरै ॥ २२ ॥ तदानिर्बलिनो देवाः क्षुधया पीडिताः प्रभुम् ॥
भगवन्तं महाविष्णुं तुष्टुः परयागिरा ॥ २३ ॥ चतुर्गुणसमूहानां वर्षाणां भगवन्प्रभो ॥ अधिकारविहीनाश्च वर्तन्ते स्वर्गमण्डले ॥ २४ ॥
तामसां तरे मेवापि षोडशैव चतुर्गुणम् ॥ व्यतीतानि महाविष्णो मायिनां दुःखं भुञ्जताम् ॥ २५ ॥ इति श्रुत्वा वचस्तेषां भगवान्मधुसूदनः ॥

दृष्ट्वा संस्कृतवातायै दित्यान्धर्मपरायणान् ॥ २६ ॥ बौद्धरूपस्वयं जातः कलौ प्राप्ते भयानके ॥ अजिनस्य द्विजस्यैव सुतो भूत्वा जनार्दनः ॥ २७ ॥
 वेदधर्मपरान्विप्रान्माह्वयामास वीर्यवान् ॥ निर्वेदाः कर्मरहितास्त्रिवर्णास्तामसान्तरे ॥ २८ ॥ षोडशे च कलौ प्राप्ते बभूवुर्द्ववर्जिताः ॥
 तदा दैत्या रुषा विष्टास्सर्वे त्रिपुरवासिनः ॥ २९ ॥ मनुजान्पीडयामासुर्नियन्त्रा न्वेदवर्जितान् ॥ क्षयं जगुर्नारास्सर्वे कल्पान्तैर्दैत्यभक्षिताः ॥ ३० ॥
 पुनस्सत्ययुगे प्राप्ते कलौ सैगुह्यकालये ॥ देवैश्चाराधितः शंभुस्सर्वलोकेशिवंकरः ॥ ३१ ॥ ज्योतिर्लिंगवपुःकृत्वा तत्र तस्थौ भयंकरः ॥
 एतस्मिन्नंतरे देवाः प्रसन्नास्तामसान्तरे ॥ ३२ ॥ भूमेस्सारंग्यहीत्वा तेषां कृत्वा विधानतः ॥ चंद्रभास्करयोस्साराञ्चक्रे कृत्वा तथैव च ॥ ३३ ॥
 सुमेरोश्च तथा सारात्केतुं कृत्वा रथस्य वै ॥ ददौ शिवाय महतेयानं न्यन्दनरूपितम् ॥ ३४ ॥ तदा ब्रह्मा स्वयंप्राप्य बभूव रथसाराधिः ॥
 वेदाश्च वाजिन आसन्देव देवस्यैव रथे ॥ ३५ ॥ लोकालोकगिरेः सारो धनुश्चासीन्महात्मनः ॥ द्यौरां चाजगवं नाम प्रसिद्धमभवद्भुजः ॥ ३६ ॥
 सत्यं च कारभगवांस्तद्धनुः कठिनमहत् ॥ भग्नीभूतमभूच्च पदे देवस्यैव रूपा ॥ ३७ ॥ विस्मितो भगवान्विष्णुस्सारं स्वर्गस्यैव तदा
 गृहीत्वा शूधनुर्दिव्यं पिनाकं सचकार ह ॥ ३८ ॥ सज्यं जातं च रुद्रेण पुष्टिभूतं महद्भुजः ॥ तदा ब्रह्मर्षयस्तुष्टास्तुष्टुर्भूतं न साहसम् ॥ ३९ ॥
 पिनाकीति च तन्नाम्ना प्रसिद्धो भून्महेश्वरः ॥ गुणश्चापस्य वै शेषः शक्रो वाणस्तदाभवत् ॥ ४० ॥ शरपक्षौ वह्निवायुशाल्यं विष्णुः सनातनः ॥ तेन वा
 णेन दैत्यानां कोटि संख्यामृता च खे ॥ ४१ ॥ त्रिपुरंदाहयामास मायिना पालितं शिवः ॥ भस्मीभूते पुरे घोरे तदालोकपतिर्विधः ॥ ४२ ॥ पिनाकिनं
 महारुद्रं मीनराशिस्थिते रौ ॥ शशिने मण्डलस्यैव राजतं सचकार ह ॥ ४३ ॥ स्वाधिकारौस्तददेव अवापुस्तामसान्तरे ॥ मृतञ्च वाच ॥ ४५ ॥
 श्रुत्वा पिनाकी च स्वमुखात्स्वांशमुत्तमम् ॥ ४४ ॥ समुत्पाद्य हरद्वारं हिमसा नौ चकार ह ॥ मच्छंदो नमतैत्रे वयोगीशं भुपरायणः ॥ ४५ ॥
 गोरक्षस्य गुरुर्यवै तन्मुखे तेज आविशत् ॥ रंभानम्रैव तत्रैव स्वर्देहया कामरूपिणी ॥ ४६ ॥ मच्छंदं च वशं कृत्वा भुजे स्मरविह्वला ॥ तयो
 स्स काशाद्वै जातस्स पुत्रो रुचिराननः ॥ ४७ ॥ नाथशर्मैति विख्यातो विद्वाञ्छृष्टतरोऽभवत् ॥ सजित्वा पंडितान्भूमौ पुरीकां शीतमागतः ॥
 ॥ ४८ ॥ शंकराचार्यो विजितस्तस्य शिष्यो बभूव ह ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ चाक्षुषांतरं प्राप्ते द्वादशे द्वापरयुगे ॥ ४९ ॥ क्षत्रियैस्तालंजं वीर्यव्रजो

ह्यणभृगुवंशजाः ॥ विनाशिताः कुरुक्षेत्रे गृहीत्वा तद्धनं बहु ॥ ५० ॥ बुभुजुर्वलवंतस्तैर्देवपक्षामहाधमाः ॥ कस्यचिच्चुमुनेः पत्नी शुर्विणी च
 भयान्विता ॥ ५१ ॥ हिमंतुंगे समागम्य तद्भूमिं संभवम् ॥ शतवर्षं ददा देवितपसा ज्ञानरूपिणी ॥ ५२ ॥ मातुरुहसुतो भित्वा ततो जातो
 महीतले ॥ तेजसा तस्य पुत्रस्य भस्मीभूतमभूजगत् ॥ ५३ ॥ तदा तु सकल देवाः पुरस्कृत्य प्रजापतिम् ॥ वज्रस्थितश्चैतालस्समाजगुर्भ
 यातुराः ॥ ५४ ॥ पितृभिर्यद्वैतालस्समाज्ञातो हिमाचले ॥ लोकनाशकरं तेजो जलमथ्ये स चाक्षिपत् ॥ ५५ ॥ जले देवी च वडवभूत्वा ततेज
 उत्तमम् ॥ पीत्वा वा वामतत्रैव पीडितारौ द्रतेजसा ॥ ५६ ॥ तदा गत्य स्वयं ब्रह्मा त्रिकुटो यत्र वै गिरिः ॥ तदधः सागरे वरिस्थायामास लोकपः
 ॥ ५७ ॥ मेघेषु मणौ प्राप्ते शशि मण्डलं ग्रभुम् ॥ तं रुद्रं स चकाराशु परमेष्ठी पितामहः ॥ ५८ ॥ ऊरुजातात्सृतो वो दह नो लोका दहतः ॥
 वडवामुखतो जातो वाडवो नाम स प्रभुः ॥ ५९ ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा तु दहनो गुरुवाक्यं मनोहरम् ॥ स्वमुखोत्तेजोऽत्पाद्य कुरुक्षेत्रं च कारह ॥
 ॥ ६० ॥ सारस्वतस्य विप्रस्य गृहे जातस्स वै शिवः ॥ क्षेत्रज्ञमैति विख्यातो विद्वच्छ्रेष्ठो बभूवह ॥ ६१ ॥ शंकराचार्यमागम्य शिष्यो भूत्वा परा
 जितः ॥ ब्रह्मचर्यव्रतं कादर्यात्स्थौ शंशु परायणः ॥ ६२ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ एकार्णवे पुराजा तेनष्टे स्थावरजगमे ॥ अतान्दे ब्रह्मणः प्राप्तेऽ
 व्यक्तजन्मनिलोके ॥ ६३ ॥ अव्यक्तं प्रकृतिर्माया पीत्वा सर्वजलं मुदा ॥ महाकालीस्वयं भूतिरंधकारस्वरूपिणी ॥ ६४ ॥ एका बभूव तत्रैव
 प्राकृते कल्पदारुणे ॥ चतुर्युगानां कोटीनां त्रयाणां दारुणेलये ॥ ६५ ॥ षष्टिलक्षयुतानां च कालस्तत्र व्यतीतवान् ॥ तदा सा प्रकृतिर्दवीनित्य
 शुद्धा सनातनी ॥ ६६ ॥ स्वेच्छया च स्वरूपं स्वमहागौरमनुत्तमम् ॥ पंचवक्त्रं दशभुजं त्रिनेत्रं च दधौ शिवा ॥ ६७ ॥ भालनेत्रेण समाता सुक्ष्मते
 जोददंशह ॥ शून्यभूतं परं नित्यमविकारि निरंजनम् ॥ ६८ ॥ तदा दिक्षु गतं ब्रह्मस्वजैः प्रकृतिः पुरा ॥ गृहीतुमिच्छती तत्र न स मथर्विभूवै ॥
 ॥ ६९ ॥ विस्मिता प्रकृतिर्माता पंचवक्त्रैः सनातनम् ॥ तुष्टावपरया भक्त्या चिरं कालात्परात्परम् ॥ ७० ॥ धातुशब्दैः प्रादुसुखजैः
 प्रत्ययैर्याम्यवक्त्रजैः ॥ सुविभक्तिमयैः शब्दैर्मुखपश्चिमजैः स्थिरा ॥ ७१ ॥ तिङ्विभक्तिमयैर्नित्यामुखोत्तरमयैर्मुदा ॥ न भोव क्रमयैः
 शब्दैर्वर्णमात्रैर्निरंजनम् ॥ ७२ ॥ सच्चिदानंदं धनकं पूर्णब्रह्म सनातनम् ॥ तुतोषतत्सर्वज्ञं पंचवक्त्रेणुचागमत् ॥ ७३ ॥ पुरुषपत्नममृ

द्रुहस्वयंभूनामचामभवत् ॥ अव्यक्तात्प्रकृतेर्जातोऽव्यक्तजन्माहिसम्मतः ॥ ७४ ॥ तस्यहेतोःस्वयंदेवीवरदालोकरूपिणी ॥ महो
लक्ष्मीश्चपूर्वाद्भाजितापोडश्लोकिनी ॥ ७५ ॥ अष्टादशमुजास्तस्यालोकरक्षणतत्पराः ॥ दृष्ट्वातदद्गुरुंपरम्यंभूर्विस्मयान्वि
तः ॥ ७६ ॥ प्रविश्यबहुधाभूत्वान्तर्गतस्याजगामह ॥ बृहत्वाद्वहुरूपत्वाद्व्रह्मानामेतिविश्रुतः ॥ ७७ ॥ श्रीमतीभगवान्न्यासासत्यलो
कमुपस्थितः ॥ मुखेभ्यउद्धर्वैदेवौवेदस्तुष्टावशंकरम् ॥ ७८ ॥ चिरंकालंतदंगद्विनदीनदसमुद्रवः ॥ एकण्वंतदाजतेशेतत्रप्रव
यंप्रभुः ॥ ७९ ॥ सहस्रयुगपर्यंतमुषित्वाऽव्यक्तभूःस्वयम् ॥ सत्यलोकेकुपगम्यपुनर्मृष्टिचकारह ॥ ८० ॥ अनन्ताःसृष्ट्यश्चासनगरू
पाःपृथक्पृथक् ॥ ताभिर्व्यक्तमभूत्सर्वमहालक्ष्मीपर्यजगत् ॥ ८१ ॥ दृष्ट्वाबहुवंस्पृष्टीनांमहालक्ष्मीःसनतानी ॥ विस्मिताभूच्चसर्वेशंभ
वन्तमुपायौ ॥ ८२ ॥ नत्वावाचचोरम्यंकृष्णमव्यक्तमंगलम् ॥ भगवन्नित्यशुद्धात्मग्राशासन्महत्तराः ॥ ८३ ॥ कथंतेषांचगणनाकृते
व्याचमयासदा ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्याद्विधाभूतश्चसोऽव्ययः ॥ ८४ ॥ पूर्वाद्धान्सत्तुरक्ताङ्गःपराद्धौरेरूपवान् ॥ चतुर्भुजस्सत्सांगोगौरव
र्णश्चतुर्भुजः ॥ ८५ ॥ सर्वसृष्टिगणानांचसईशोभगवान्भवः ॥ गणेशोनामिवख्यातश्चेश्वरस्सत्विश्रुतः ॥ ८६ ॥ परश्चतुर्भुजेयवैयोगि
ध्येयोनिंरंजनः ॥ एकदाविधितोजातःशिवःशर्वविलम्बः ॥ ८७ ॥ गणेशपूजयामाससहस्राब्दप्रयन्ततः ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्गणेशःशर्व
पूजकः ॥ ८८ ॥ वरंवरयेत्प्राहपार्वतीसहितंहरम् ॥ प्रसन्नात्माभवःसाक्षात्पुष्टावचविनम्रधीः ॥ ८९ ॥ शिवउवाच ॥ नमोविष्णुस्वरूपाय
गणेशायपरात्मने ॥ चतुर्भुजायैक्तायज्ञपूर्णकरायच ॥ ९० ॥ विघ्नहञ्जलग्नत्रैसर्वानन्दप्रदायिने ॥ सिद्धीनांपतयेतुभ्यनिधानापतये
नमः ॥ ९१ ॥ प्रसन्नोभवदेवेशपुत्रोभवममप्रियः ॥ इतिश्रुत्वादिपूज्यस्तुगणेशोभक्तवत्सलः ॥ ९२ ॥ पार्वत्यासर्वदेहात्तेजोभूतात्समुद्र
वः ॥ तदाकैलासाशिखरेसेवैवासवासावाः ॥ ९३ ॥ मंगलार्थमुपाजग्मुदेवदेवस्यमन्दिरे ॥ महोत्सवश्चतत्रासीत्सर्वलोकमुख्यावहः ॥ ९४ ॥
एतस्मिन्नंतरेतत्रसूर्यपुत्रःशनिःस्वयम् ॥ क्रूढहिंसमायातःकालात्मादेवमण्डपे ॥ ९५ ॥ तस्यदर्शनमात्रेणसवालोलिगिशराद्भूमत् ॥ हा
हाकारोमहौश्चासीत्कैलासेगुह्याकालये ॥ ९६ ॥ तच्छिरश्चंद्रलोकैवैतुलसंस्थेदिवाकरे ॥ सप्तविंशदिनान्येषप्रकाशयतिभूतले ॥ ९७ ॥

निदितादवैस्तत्रशानिर्जनभयंकरः ॥ गजस्यमस्तकंछित्वादनैक्यंरगरूपिण्यत् ॥ ९८ ॥ तच्छिद्योःकंधरेरक्तेऽरोपयत्सूर्यसंभवः ॥ गज
योन्यास्तुतोब्रह्माकर्कटस्यतदाशिरः ॥ ९९ ॥ समारोप्यतुतद्वानिःकर्कटोविशिरिकृतः ॥ एवंगजाननोजातो गणेशश्चेश्वरःस्वयम् ॥ १०० ॥
सुतउवाच ॥ इति श्रुत्वा गणेशस्तुगुरोर्वचनमुत्तमम् ॥ स्वमुखात्स्कंधमुत्पाद्यकाश्याजातःसचेश्वरः ॥ १०१ ॥ देवज्ञस्यद्विजस्यैवपुत्रोभू
त्वाशुभाननः॥दुंदिराजस्ततोनाम्नाप्रसिद्धोऽभून्महीतले॥ १०२ ॥ जातकभरणंनमज्योतिःशाल्मलफलात्मकम्॥कृत्वासेवदक्षार्थेऽंकराचार्य
मागमत् ॥ १०३ ॥ शिष्योभूत्वाप्रसन्नात्मागुरुसेवापरोऽभवत् ॥ इति ते कथितं विप्रदुंदिराजोयथाभवत् ॥ १०४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे
चतुर्थेखण्डापरपर्यायेकालियुगीयतिहाससमुच्चयेभारतीशगोरखनाथक्षेत्रशर्मदुंदिराजसमुत्पत्तिवर्णनोनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ६३ ॥
॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ षोडशाब्देचसंप्राप्तेब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥ सप्तषित्वाचकमलेस्थितःसृष्ट्यर्थमुद्यतः ॥ १ ॥ एतस्मिन्नन्त
रेवक्रात्समुद्भूताचशारदा ॥ द्विव्यांगसुन्दरं तस्याद्वद्वाब्रह्मास्मरातुरः ॥ २ ॥ बलाद्ब्रूहीत्वातांकन्यामुवाचस्मरपीडितः ॥ रतिदे
हिमहाघूर्णैरक्षमां कामविह्वलम् ॥ ३ ॥ इति श्रुत्वा तु सा मातारुषा प्राह पितामहम् ॥ पंचवक्रोऽयमशुभोनयोग्यस्तव कन्धरे ॥ ४ ॥
चतुर्वक्रो वेदमयोग्यस्सर्वेश्वरे त्वयि ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधे माता ब्रह्माक्रोधान्वितोऽभवत् ॥ ५ ॥ तस्य कोपाग्निना तोयं शुष्कभूतमभृदु वि ॥
शान्तिभूते च तत्कोपे रुद्रो जातो भयंकरः ॥ ६ ॥ भैरवो नाम विख्यातः कालात्मा स तवाहनः ॥ स्वनखैश्च नृसिंहाभैः क्षिप्तवा तत्पंचमं शिरः ॥ ७ ॥
जगर्जवलवावुद्रः शंकरो लोकांशंकरः ॥ भयभीतस्तदा ब्रह्माभैरवंशरणय्यौ ॥ ८ ॥ नाथनः पापभूतानां धियो योऽसौ प्रचोदयात् ॥
इति श्रुत्वा स भगवान्भैरवो लोकाविश्रुतः ॥ ९ ॥ ब्रह्मभूतमहंस्वामिन्वेण्यत्वा मुपागतः ॥ सवितुस्तद्वरेण्यं यद्गौदेवस्य धीमहि ॥ १० ॥
गाढमुच्चैरुरोदाशुखात्पुत्राश्चाश्रुबिन्दवः ॥ ततो वृक्षास्समुद्भूतारुद्राक्षाणां पृथक्पृथक् ॥ ११ ॥ शिवो ब्रह्मवधाद्व्रतितस्तत्कपालं गृहीतवान् ॥
कपालीनामविस्थानं भैरवस्य तदाह्वयम् ॥ १२ ॥ सर्वलोकेषु प्रतापिन्यानि चायतनानि च ॥ तानि तान्येव गत्वा शुशुद्रो नाभूच्छिवंकरः ॥ १३ ॥
एकदा तेषु वृक्षेषु संस्थितो भगवान्हरः ॥ तदा ब्रह्मवधे दोषं त्यक्त्वा दूरमुपागतः ॥ १४ ॥ ततः प्रभृतिवैशं शुर्धुत्वा रुद्राक्षमुत्तमम् ॥

पुरीकाशीसमायातः कपालस्तेनमोचितः ॥ १६ ॥ कपालमोचनं नमतीजं तमवापहम् ॥ एतस्मिन्नंतरे ब्रह्मासर्वदेवसमन्वितः ॥ १६ ॥
 समाभ्यन्त्यमहादेवं तुष्टावस्तुतिजैः स्तवैः ॥ मकरस्थो दिवानथे शशिनाश्च धां शुभम् ॥ १७ ॥ कपालिनं महा रुद्रं चकार भगवान्विधिः ॥ मृतोऽवच ॥
 इति श्रुत्वा गुरोर्विषयं कपालीभैरवः शिवः ॥ १८ ॥ स्वमुखान्त्वांशुमुत्पाद्य काश्याजं तोद्विभ्योनिजः ॥ कपालमोचनं तुष्टात्समाभ्यन्त्यमहं तले ॥
 ॥ १९ ॥ यत्तिरूपे वेदनिधिभैरवो नाम विश्रुतः ॥ अघोरपंथकठिनं स्वं शिष्यान्समचोदयत् ॥ २० ॥ शंकराचार्यमागम्य शिष्याभूत्वा स भैरवः ॥
 डामरं नाम वैतंत्रमभूतं चकार ह ॥ २१ ॥ कलितायै तु वैमंत्रास्तेन चोत्कीलितकृताः ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ मन्दोदरीमयमुतानि पुरा विषतेः
 स्वसा ॥ २२ ॥ त्रिपुरेतु यदानष्टे महाविष्णुं सनातनम् ॥ भक्त्या तुष्टावसा देवि प्रत्यहं गुप्तभाविनी ॥ २३ ॥ भक्तिभावात्ततो योगहरौ प्राप्य महा
 तमम् ॥ विंध्यद्विकन्धेरोरैतत्रैवान्तरधीयत ॥ २४ ॥ चतुर्गुणचन्द्रिशतं तस्याजं तसमाधितः ॥ वैवस्वतेऽन्तरे प्राप्ते द्वादशैव कृद्गुणे ॥ २५ ॥
 पुलस्त्यो ब्रह्मणः पुत्रो विश्रवारोषतो भवत् ॥ इतादृंचतपस्तत्त्वा विश्रवानामयो मुनिः ॥ २६ ॥ सुमालिनोऽयं देत्यस्य सुतवैकैकसाधुदा ॥
 समुद्राद्वा विधानेन पुलस्त्यस्स च विश्रवाः ॥ २७ ॥ कदलीविपिनेरगन्धमादनपर्वते ॥ सरे मे च तया साद्विश्रवा भगवानृषिः ॥ २८ ॥
 रावणः कुंभकर्णश्च तयोर्जातौ हिराक्षसौ ॥ रावणो मातृभक्तश्च पितृभक्तस्ततोऽनुजः ॥ २९ ॥ सहस्राब्दं तपो वारचक्रतुस्तौ वरार्थिनौ ॥
 तदा प्रसन्नो भगवान्परमेषी पितामहः ॥ ३० ॥ ददौ ताभ्यां वरं मयमजै देवदानवैः ॥ तौ तु लब्धवौ क्रुद्धौ पुष्पकं यानमुत्तमम् ॥ ३१ ॥
 गृहीत्वा च बलाद्वीरैर्युधानि परस्परम् ॥ ताभ्यां विनिर्जितौ देवास्त्यक्तत्वा स्वर्गं सुखप्रदम् ॥ ३२ ॥ पार्थिवैः पूजयामासुः शिवैकैलसं
 स्थिताः ॥ एकादशाब्दमाराध्य ते देवा गिरिजापतिम् ॥ ३३ ॥ शंकराच्च दरं प्राप्ता निभयाश्च तदा भवन् ॥ शिवोऽपि च स्वपूर्वाद्भिर्जातौ वै
 मानसोत्तरे ॥ ३४ ॥ गिरौ यत्र स्थिता देवी गौतमस्य तनूद्वा ॥ अंजनी नाम विख्याता कीदृशे सरिभगिनी ॥ ३५ ॥ रौद्रतेजस्तदा यो
 रंमुखे केसरिणो यौ ॥ स्मरतुरः कपीन्द्रस्तु बुभुजे तां शुभाननाम् ॥ ३६ ॥ एतस्मिन्नंतरे वायुः कपीन्द्रस्य तनौ गतः ॥ वांछितामं
 जनीं शुभ्रमयामास वै बलात् ॥ ३७ ॥ द्वादशाब्दमतेजतं दंपत्यौ मैथुनस्थयोः ॥ तदनुष्णमासाद्य वर्षमात्रं हि सादधत् ॥ ३८ ॥

पुत्रोजातस्सरागात्मासरोद्रोवानराननः ॥ कुरूपाञ्चततोमात्राक्षेपितोभूद्विररधः ॥ ३९ ॥ बलादागत्यबलवान्द्वामूर्यमुपस्थितम् ॥
 विलिख्यभगवान्द्रोदेवस्तत्रसमागतः ॥ ४० ॥ वज्रसंताडितोवापिनतत्याजतदारविम् ॥ भयभीतस्तदाप्राशुस्मूर्यत्राहीतिजलिपतः ॥
 ॥ ४१ ॥ श्रुत्वातदार्तवचनंरावणलोकरावणः ॥ पुच्छेगृहीत्वातंकाशमुष्टिमुद्धमचीकरत् ॥ ४२ ॥ तदातुकेसरिसुतोरिवित्यक्त्वारुपान्वि-
 तः ॥ वर्षमात्रमहाघोरंमल्लयुद्धंचकारह ॥ ४३ ॥ श्रमितोरारवणस्तत्रभयभीतस्समंततः ॥ पलायनपरोभूतःकशिरुद्रेणताडितः ॥ ४४ ॥
 एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोविश्रावभगवानृषिः ॥ स्तोत्रैर्वेदमयैर्वेदवृष्टावपरयागिरा ॥ ४५ ॥ प्रसन्नस्तुतदारुद्रोरावणलोकरावणम् ॥ त्यक्त्वापं-
 पासरन्तीरेनिवासंकृतवान्वली ॥ ४६ ॥ स्थाणुभूतःस्थितस्तत्रस्थाणुनामिततोऽभवत् ॥ हन्यमानंसुरान्मुख्यान्नावणलोकरावणम् ॥ ४७ ॥
 हन्यतेमुष्टिभिर्योनहनुमानितिबिश्रुतः ॥ तपसातस्यकीशस्यप्रसन्नोभगवान्विधिः ॥ ४८ ॥ नम्रधर्विवचनंप्राहशृणुरुद्रतपोनिधे ॥ वैवस्व-
 तेऽन्तरेप्राप्तेचाष्टाविंशत्तमेयुगे ॥ ४९ ॥ त्रेतायाःपूर्वचरणेरामस्साक्षाद्भविष्यति ॥ तस्यभक्तिचसंप्राप्यदृढतकृत्योभविष्यसि ॥ ५० ॥
 इतिचोक्त्वाददौतस्मैचंद्रभाद्रप्रकाशकम् ॥ रावणयाप्रियारम्यांददौमन्दोदरीविधिः ॥ ५१ ॥ नैऋतस्यैवदिवपालस्सबभूवचरावणः ॥
 अल्पायुर्मरणप्राप्तोरामेणहरिरूपिणा ॥ ५२ ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वासहनुमानयोनिःकदलीवने ॥ देहभूतोमहाप्राप्तोबालशर्म-
 तिविश्रुतः ॥ ५३ ॥ पुरीकाशीसमायातोयत्रवैमणिकर्णिका ॥ रामपक्षेबालशर्माशिवपक्षेतुशंकरः ॥ ५४ ॥ मासयान्नचक्षान्निर्वास्तयो-
 आसीन्महोत्तमः ॥ शंकराचार्ययतिनाबालशर्मापराजितः ॥ ५५ ॥ शिष्योभूत्वाचतत्रैवगुरुसेवापरोऽभवत् ॥ यश्चकारतंत्रमंत्रं सर्वजातिकथा-
 मयम् ॥ ५६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्थगखंडापरपयथैकलियुगीयतिहाससमुच्चयेअवोरपथिभैरवहनुमज्जन्मरुद्र-
 माहात्म्यबालशर्मसमुत्पत्तिवर्णनेनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ इदंदृश्यंदानासीत्सदसदात्मकंचयत् ॥ तदाक्षर-
 मयंतेजोव्यातारूपमर्चित्यकम् ॥ १॥ नचस्थूलंनचसूक्ष्मंशीतंनोष्णंचतत्परम् ॥ आदिमध्यान्तरहितमनाकारवर्जितम् ॥ २ ॥ योगि-
 दृश्यंपरंनित्यंशून्यभूतंपरान्तरम् ॥ एकवैप्रकृतिर्मायारेखायातदधःस्मृता ॥ ३ ॥ महत्तत्त्वमयीज्ञेयातदधश्चोर्ध्वरेखकाः ॥ रजस्सत्त्वतमा

भूताओमित्येवमुलक्षणम् ॥ ४ ॥ तत्सद्ब्रह्मपरं ज्ञेयं यत्र प्राप्य पुनर्भवः ॥ कियता चैव कालेन तस्येच्छा समपद्यत ॥ ५ ॥ अहंकारस्ततो जा
 तस्तत्तन्मात्रकाः पराः ॥ पंचभूतान्यतोप्यासञ्ज्ञानविज्ञानकान्यतः ॥ ६ ॥ द्वाविंशज्जडभूताश्च दृष्ट्वा स्वेच्छामयविविभुः ॥ इन्द्रभूतश्च सगुणो
 बुद्धिर्जीवस्समागतः ॥ ७ ॥ पूर्वार्द्धोत्सगुणः सौवैनिगुणश्च परार्द्धतः ॥ ताम्भ्यां गृहीतं तत्सर्वैतन्मयमभवत्ततः ॥ ८ ॥ सविराडिति संज्ञा विजो
 जातस्सनातनः ॥ विराजो नाभितः जातः पद्मं तच्छतयोजनम् ॥ ९ ॥ पद्माच्छकुमुभं जातं योजनाग्राममुत्तमम् ॥ तत्पद्माच्छकुमुमाजातो विरंचिः कमला
 सनः ॥ १० ॥ द्विभुजस्सचतुर्वक्रो द्विपादो भगवान्विधिः ॥ ज्ञेयः सप्तवितत्यंगो महश्चित्तमवाप्तवान् ॥ ११ ॥ कोऽहं कस्मात्कुत आयातः कामेजननीको
 मेतातः ॥ इत्यधिचिंतय तं हृदि देवं शब्दमहत्स्वमयेन साहा ॥ १२ ॥ तपश्चैव तु कर्तव्यं संज्ञया स्थापनुत्तये ॥ तमाकर्ण्य विधिस्साक्षात्तपस्तेषामहत्
 रम् ॥ १३ ॥ सहस्राब्दं प्रयत्नेन ध्यात्वा विष्णुं सनातनम् ॥ चतुर्भुजं योगगम्य निगुणं गुणविस्तरम् ॥ १४ ॥ समाधिनिष्ठो भगवान् भूवक्त्रकमलासनः ॥
 एतस्मिन्नेतरे विष्णुर्बालो भूत्वा चतुर्भुजः ॥ १५ ॥ इयमांगो बलवान् स्त्रीदिव्यभूषणभूषितः ॥ ब्रह्मणेऽङ्गे हरिस्तस्थौ यथा बालः पितुः स्वयम् ॥ १६ ॥
 तदा प्रबुद्धश्च विधिस्तं दृष्ट्वा मोहमागतः ॥ वत्सवत्सतिवचनं हरिः प्राह प्रसन्नधीः ॥ १७ ॥ विहस्य हतदा विष्णुरहं ब्रह्मन्पिता तव ॥
 तयोर्विवदतरे वरुद्रो जातस्तमोमयः ॥ १८ ॥ ज्योतिर्लिङ्गश्च भयदो योजनानंतविस्तरः ॥ हंसरूपं तदा ब्रह्मावाराहो भगवान् प्रभुः ॥ १९ ॥
 शताब्दं तौ प्रयत्नेन जातौ चोर्व्वमधः क्रमात् ॥ लज्जितौ पुनरागत्य तदा तुष्टुवतुमुदा ॥ २० ॥ ताम्भ्यां स्तुतो हरः साक्षाद्भवो नाम्ना समागतः ॥
 कैलासनिर्लयकृत्वा समाधिस्थो बभूव ह ॥ २१ ॥ जातं पंचगुणं तत्र दिव्यं रुद्रस्य योगिनः ॥ एतस्मिन्नेतरे घोरो दानवस्तारकासुरः ॥ २२ ॥
 सहस्राब्दं तपः कृत्वा ब्रह्मणो वरमाप्तवान् ॥ भववीर्योद्भवः पुत्रः स ते मृत्युं करिष्यति ॥ २३ ॥ इति मत्वा सुरा अत्विमहेन्द्रश्च तदा भवत्
 ते सुराश्चैकैलासंगत्वारुद्रं प्रतुष्टुवुः ॥ २४ ॥ वरं ब्रूहीति वचनं सुरान्प्राह तदा शिवः ॥ ते तु श्रुत्वा प्रणम्यो बुवं च नमस्कृत्य पराः ॥ २५ ॥
 भगवन् ब्रह्मणा दत्तो वरौ वै तारकाय च ॥ शिववीर्योद्भवः पुत्रः स ते मृत्युं भविष्यति ॥ २६ ॥ अतोऽस्मात्त्र भगवन् विवाहं कुरु शंकर
 स्वायं भुवेऽन्तरे पूर्वैदं शश्चासीत्प्रजापतिः ॥ २७ ॥ षष्टिकन्यास्ततो जातस्तांसां मध्ये सतीवरा ॥ वर्षमात्रं भवन्तं सांपार्थिवैः समपूजयत् ॥ २८ ॥

तस्यैतव्यारं दत्तं सावभूतवप्रिया ॥ तत्पित्रायाकृता निंदा भवतोऽज्ञानचक्षुषा ॥ २९ ॥ तस्य दोषास्ततीदृषीत त्याजस्व कलेवरम् ॥
 सतीति जस्तदा दिव्यहिमाद्रौ घोरमागमत् ॥ ३० ॥ पीडितस्तेन गिरिराड्बभूव स्मरविह्वलः ॥ पित्रि श्रंसतुष्टावका मय्याकुलचेतनः ॥ ३१ ॥
 अर्थमातुतदा तुष्टोदौ तस्मै सुतानि जाम् ॥ मेनामनोहरां शुद्धां सदृष्ट्वा हर्षितोऽभवत् ॥ ३२ ॥ नररूपं शुभं कृत्वा देवतुल्यं च तत्प्रियम् ॥
 सरे मे च तया सार्द्धं चिरं कालं महावने ॥ ३३ ॥ गर्भोजातस्तदरम्यो न ववर्षात मुत्तमः ॥ कन्याजाता तदा सुभ्रूगौ रमयी सती ॥ ३४ ॥
 जातमात्रे च सा कन्या बभूवनवहायिनी ॥ तुष्टावशं करं देवं भवन्तं तपसा चिरम् ॥ ३५ ॥ शताब्दं जले मग्ना शताब्दं वाह्निं स्थिता ॥
 शताब्दे च स्थिता वायौ शताब्दनभसि स्थिता ॥ ३६ ॥ शताब्दं च स्थिता चंद्रशताब्दं रविमण्डले ॥ शताब्दं गर्भं भूम्यां च स्थिता सा गिरिजासती ॥
 ॥ ३७ ॥ शताब्दं च महत्तत्त्वे गत्वा योगबलेन सा ॥ भवन्तं शंकरं शुद्धं तत्र दृष्ट्वा स्थिता द्यौर्वै ॥ ३८ ॥ त्रिशताब्दमतो जातं तस्मात्त्वं पार्वतीं शिवाम् ॥
 वरं देहि प्रसन्नात्मा महादेवनमोऽस्तुते ॥ ३९ ॥ इति श्रुत्वा वचोरम्यं शंकरो लोकशंकरः ॥ देवानाहतदावाक्यमयं गेयं वचनं दिवः ॥ ४० ॥
 मतो ज्येष्ठाश्च ये रुद्राः कुमारव्रतधारिणः ॥ मृगव्याधादयो सुख्यादशज्योतिस्समुद्रवाः ॥ ४१ ॥ अहंतेषामवरजो भवो न मे वयोगराट् ॥
 मायारूपां शुभां नारीं कथं गृह्णामि लोकदाम् ॥ ४२ ॥ नारी भगवती साक्षात्तया सर्वमिदं तत् ॥ मातृरूपा तु सा ज्ञेया योगिनां लोकवासिनाम् ॥ ४३ ॥
 अहं योगी कथं नारीमातरं वरितुं क्षमः ॥ तस्मादहं भवदर्थं स्ववीर्यमाददाम्यहम् ॥ ४४ ॥ तद्वर्यं भगवान्वाहिः प्राप्य कार्यं करिष्यति ॥
 इत्युक्त्वा वह्नये देवो दैवीर्यमनुत्तमम् ॥ ४५ ॥ स्वयंतत्र समाधिस्थो बभूव भगवान्हरः ॥ तदा शक्रादयो देवा वह्निना सह निर्ययुः ॥ ४६ ॥
 सत्यलोकं समागत्या ब्रुवन् सर्वं प्रजापतिम् ॥ श्रुत्वा तत्कारणं सर्वस्वयं भूश्चतुराननः ॥ ४७ ॥ नमस्कृत्य परं ब्रह्म कृष्णध्यानं पराऽभवत् ॥
 ध्यानमार्गेण भगवान्गत्वा ब्रह्मा परं पदम् ॥ ४८ ॥ हेतुं तद्वर्णयामास यथा शंकरभाषितम् ॥ श्रुत्वा विहस्य भगवान्स्वमुखात्तेज उत्तमम् ॥ ४९ ॥
 समुत्पाद्य ततो जातः पुरुषो रुचिराननः ॥ ब्रह्माण्डस्य च्छविर्वा वै स्थिता तस्य कलेवरे ॥ ५० ॥ प्रद्युम्नो नाम विख्यातं तस्य जातं महात्मनः ॥
 तेन सार्द्धं तदा ब्रह्मा संप्राप्य स्व कलेवरम् ॥ ५१ ॥ ददौ तेभ्यस्स पुरुषं प्रद्युम्नं शंवरार्तिदम् ॥ तेजसा तस्य देवस्य नरानार्यस्स मन्ततः ॥ ५२ ॥

एकीभूतास्त्रिलोकैषुबभूवुःस्मरपीडिताः॥स्थायराःसौम्यभूतवैतेतुकामाग्निपीडिताः॥५३॥सरिद्धिश्चलताभिश्चमिलितास्संवभूविरे॥ब्रह्माण्डे
 शःशिवःसाक्षाद्द्रुःकालाग्निसन्निभः॥५४॥त्रिनेत्रातेजउत्पाद्यक्षमयामासतद्वयथाम्॥तदाऋद्धःसकृष्णांगोगृहान्वाकौसुमंधनुः॥५५॥ दिव्या
 नर्पचशरान्वोरान्महादेवायबंधवो॥उच्चाटनेनबाणेनगन्ताभूछोकशंकरः॥५६॥ वशीकरणबाणेननारिवश्यःशिवोऽभवत् ॥ स्तंभेनमहादेवः
 शिवापाशैश्चिरोऽभवत्॥५७॥आकर्षणेनभगवाञ्छिवाकर्षणतत्परः॥मारणैवबाणेनमूर्छितोऽभून्महेश्वरः॥५८॥एतस्मिन्नंतरेदेवीमहतत्वे
 स्थिताशिवा ॥ मूर्छितांशिवमालोक्यतत्रैवान्तरधीयत् ॥ ५९ ॥ तदोत्थायमहादेवोविलालपभृशमुहुः ॥ हाप्रियेचंद्रवदनेहाशिवेचघटस्त
 नि ॥ ६० ॥ हाउममुंदराभेचपाहिमांस्मरविह्वलम् ॥ दशैर्नदेहिरभोरुदसभृतोऽस्मिसंप्रतम् ॥ ६१ ॥ एवंविलप्यमानंतंगिरिजायोगिनी
 स्वयम् ॥ समागत्यवचःप्राह्ननत्वातंशंकरंप्रियम् ॥ ६२ ॥ कन्याहंभगवन्देवमातृपित्रनुसारिणी ॥ तयोस्सकाशाद्रगवन्मपाणिगृहाण
 भोः ॥ ६३ ॥ तथेतिमत्वासिशिवःश्रद्धुमशरपीडितः ॥ सप्तर्षिन्प्रेषयामासेतुगत्वाहिमाचलम् ॥ ६४ ॥ संबोध्यचविवाहस्यविधिचक्रमुदा
 न्विताः ॥ ब्रह्माण्डेयैस्थितादेवास्तेषांस्वामीमहेश्वरः ॥ ६५ ॥ विवाहेतस्यसंप्राप्तेसर्वदेवास्समाययुः ॥ अनन्तोश्चणौश्चैवसुरान्दृष्ट्वाहिमा
 चलः ॥ ६६ ॥ गिरिजाशरणंप्राप्यतस्यौपवर्तराट्स्वयम् ॥ तदातुपार्वतीदेवीनिधान्निद्धीःसमन्ततः ॥ ६७ ॥ चकारकोटिशस्तत्रबहुरू
 पासनातनी ॥ दृष्ट्वातद्विस्मितादेवाब्रह्मणासहर्षिताः ॥ ६८ ॥ तुष्टुवुःपार्वतीदेवीनारिरत्नंसनातनीम् ॥ देवाञ्जुः ॥ उवितैकचमालक्ष्मी
 बहुरूपाविदृश्यते ॥ ६९ ॥ उमातस्माच्चतेनामनमस्तस्यैनमोनमः ॥ कतिचिदयनान्येवब्रह्माण्डेऽस्मिञ्छिवेव ॥ ७० ॥ कात्या
 यनीहिविज्ञेयानमस्तस्यैनमोनमः ॥ गौरवणाञ्चैवैगौरियाभवर्णञ्चकालिका ॥ ७१ ॥ रक्तवर्णाद्वैभवतीनमस्तस्यैनमोनमः ॥ भवस्यदयि
 तात्त्वैवैभवानीरुद्रसंयुता ॥ ७२ ॥ दुर्गात्वयोगिदुष्प्राप्यामनमस्तस्यैनमोनमः ॥ नान्तंजगुर्वयंतैवचिण्डकानामविश्रुता ॥ ७३ ॥ अंबात्वं
 मातृभूतानोनमस्तस्यैनमोनमः ॥ इतिश्रुत्वास्तवंतेषांवरदासर्वमंगला ॥ ७४ ॥ देवतुवाचमुदितादेत्यभीतंहारामिवः ॥ स्तोत्रेणानेनसं
 प्रीताभवाभिजगतीतले ॥ ७५ ॥ इत्युक्त्वाशंभुसहिताकैलासंशुक्लकालयम् ॥ गुहायामिथुनीभूयसहस्राब्दमुमोदवै ॥ ७६ ॥ एतस्मिन्नंतरे

देवाभीरुकालोकनाशनात् ॥ ब्रह्माणं च पुरस्कृत्य तु घृबुर्गिरिजापतिम् ॥ ७७ ॥ लज्जितौ तौ तदा तत्र प्रश्नात्तापं हि चक्रतुः ॥ महान्क्रोधस्तयो
 आसीत्तेन वै दुदुबुःसुराः ॥ ७८ ॥ प्रद्युम्नो बलवान् तत्र स तस्थौ गौरिवाचलः ॥ रुद्रकोपाग्निना दग्धो बभूव बलवत्तरः ॥ ७९ ॥ प्रद्युम्नः स्थलरूपं
 च त्यक्त्वा भस्ममयं तदा ॥ सूक्ष्मदेहमुपागम्य विश्रुतोऽभूदङ्गकः ॥ ८० ॥ यथा पूर्वतथैवासीत्कायं कृत्वा स्मरो विभुः ॥ स्थूलरूपारतिर्दे
 वीज्ञाब्दं शंकरं परम् ॥ ८१ ॥ ध्यानेनाराधयामास गिरिजावह्मं व्रतम् ॥ तदा ददौ वरं देवस्तस्यैरत्यै सनातनः ॥ ८२ ॥ रतिर्देवि शृणु त्वं वै
 लोकानां ह्यनुजायसे ॥ युवावयसि संप्राप्ते नृणां देहैः पतितं स्वकम् ॥ ८३ ॥ भजिष्यसि मदीयं प्रद्युम्नं कृष्णं संभवम् ॥ स्वरोचिषान्तरः कालो वर्तते चा
 द्युमप्रियः ॥ ८४ ॥ वैवस्वतेऽन्तरे प्राप्ते ह्यष्टाविंशत्तमे युगे ॥ द्वापरान्ते च भगवान्कृष्णः साक्षाज्जनिष्यति ॥ ८५ ॥ तदा तस्य सुतं देवं प्रद्युम्नं मे रुमूढं नि
 भजिष्यसि सुखं रम्ये विपिने नन्दने चिरम् ॥ ८६ ॥ अन्येषु द्वापरान्ते पुरुषं गर्भोहितं तपतिः ॥ जन्मवान् वर्तते भूमा यथा कृष्णस्तथैव सः ॥ ८७ ॥ मध्या
 ह्ने चैव संध्यायां ब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ कल्पे कल्पे हरिस्साक्षात्करोति जनमङ्गलम् ॥ ८८ ॥ इत्युक्त्वा भगवाञ्छुस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ राजा बभूव
 रुद्राणी गिरिजावह्मो भवः ॥ ८९ ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा भवः साक्षात्स्वमुखात्स्वशिशुं ततमम् ॥ समुत्पाद्य तदा भूमौ गोदावर्या बभूव ह ॥ ९० ॥ आ
 चार्यशर्मणो गेहे पुत्रो जातो भवांशकः ॥ रामानुजस्स वै नामानुजोऽभूद्रामशर्मणः ॥ ९१ ॥ एकदारा मशमौ वै पतंजलिमतो स्थितः ॥ तीर्थात्तिथिान्तरं
 प्राप्तः पुरीकाशीशिवप्रियम् ॥ ९२ ॥ शंकराचार्यमागम्य शतशिष्यसमन्वितः ॥ शान्नाथं कृतवान्त्रयं कृष्णपक्षो हरिप्रियः ॥ ९३ ॥ शंकर
 राचार्ये विजितो लज्जितो निशिभीरुकः ॥ स्वगेहं पुनरायातः शंकरैर्वाशिरहितः ॥ ९४ ॥ रामानुजस्तु तच्छ्रुत्वा सर्वशस्त्रविशारदः ॥ भ्रातृ
 शिष्यैश्च सहितः पुरीकाशीसमायौ ॥ ९५ ॥ वादो वेदान्तशस्त्रे च तयोश्चासीन्महात्मनोः ॥ शंकरः शिवपक्षश्च कृष्णपक्षस्स वै द्विजः ॥ ९६ ॥
 मासमात्रेण वेदान्ते दाशितस्तेन वै हरिः ॥ वासुदेवस्स वै नामसच्चिदानंदं विशग्रहः ॥ ९७ ॥ वसुदेवस्स वै ज्ञेयो वसुष्वंशेन दिव्ययति ॥ वसुदेवस्स वै
 ब्रह्मा तस्य सारो हियः स्मृतः ॥ ९८ ॥ वासुदेवो हरिस्साक्षाच्छिवपूज्यः सनातनः ॥ शंकेरो लज्जितस्तत्र भाष्यशस्त्रे समागतः ॥ ९९ ॥ पक्ष
 मात्रं शिवैस्सूत्रैर्वर्णयामास वै शिवम् ॥ रामानुजेन तत्रैव भाष्ये सदा शितो हरिः ॥ १०० ॥ गोविन्दो नाम विख्यातो वैयाकरणदेवता ॥ गांपरा

विन्दतेयस्मिन्गोविन्दोनामवैहरिः ॥ १०१ ॥ गिरिशस्तुनगोविन्दो गिरिणामीश्वरो हि सः ॥ गोपालस्तुनवैरुद्रगवाहः प्रकीर्तितः ॥ १०२ ॥
 ज्ञेयः पशुपतिः शंभुर्गौपतिर्नवविश्रुतः ॥ लज्जितः शंकराचार्यो मीमांसाशास्त्रमागतः ॥ १०३ ॥ तयोर्दशदिनं शास्त्रे विवादस्सु महानभूत् ॥
 यस्तु वैयज्ञपुरोधरासामनुजमतप्रियः ॥ १०४ ॥ विच्छिन्नः शंकरैर्नवमृगभूतः पराजितः ॥ आचारप्रभवो धर्मैर्यज्ञदेवेन निर्मितः ॥ १०५ ॥
 भ्रष्टाचारस्तदाजातो यज्ञदेवप्रजापतेः ॥ इति रामानुजः श्रुत्वा वचनं प्राह नम्रधीः ॥ १०६ ॥ कर्मणे जनि तो यज्ञो वि श्वपाल न हेतवे ॥
 कर्म ब्रह्माद्रव वि द्भि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ॥ १०७ ॥ अक्षरोऽयं शिवः साक्षाच्छब्दब्रह्मणि संस्थितः ॥ पुराणपुरुषो यज्ञो ज्ञेयोऽक्षरकरो
 भुवि ॥ १०८ ॥ अक्षरात्स तु वै श्रेष्ठः परमात्मा सनातनः ॥ अक्षरेण नैव तृप्ता तु मोघदृग्जर्मणि ॥ १०९ ॥ नाम्ना स यज्ञपुरुषो वै देवो केहि
 विश्रुतः ॥ प्रपौत्रस्य तदा वृद्धिं दृष्ट्वा रूपद्वारुः शिवः ॥ ११० ॥ मृगभूतश्च रुद्रोऽसौ दिव्यबाणैरतपयत् ॥ समर्थो यज्ञपुरुषो ज्ञात्वा गुरुमयं
 शिवम् ॥ १११ ॥ पलायनपरो भूतो धर्मस्तेन महान्कृतम् ॥ लज्जितः शंकराचार्यो न्यायशास्त्रे समागतः ॥ ११२ ॥ भवतीति भवो ज्ञेयो
 मृडतीति सवैमृडः ॥ लोकान्भरति यो देवः सकृत्तर्भर्ग एव हि ॥ ११३ ॥ हरतीति हरिर्ज्ञेयः सरुद्रः पापरावणः ॥ स्वयंकर्तस्त्वयं भर्ता स्वयं ह
 तार्ति शिवः स्वयम् ॥ ११४ ॥ शिवाद्भिष्णुर्महं जातो विष्णोर्ब्रह्मा च पद्मभूः ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं प्राहरामानुजस्तदा ॥ ११५ ॥ धन्योऽयं भगवा
 ँश्च भुर्यस्यायं महिमा परः ॥ सत्यं सत्यं ममाज्ञेयं कर्ता कारयिता शिवः ॥ ११६ ॥ रामनाम परं नित्यं कथं शंभुर्जपेद्धरिम् ॥ अनन्ताः सृष्टयः सर्वा
 उद्धृता यस्य ते जसा ॥ ११७ ॥ अनन्तः शेषतः शेषो रमन्ते योगिनो हितम् ॥ स च वै मत्प्रभो धामसच्चिदानन्दविग्रहः ॥ ११८ ॥ इति श्रुत्वा तदा
 वाक्यं लज्जितः शंकरोऽभवत् ॥ योगशास्त्रे परो देवः कृष्णस्तेनैव दर्शितः ॥ ११९ ॥ कालात्मा भगवान्कृष्णो योगेशो योगतत्परः ॥ सांख्य
 शास्त्रे च कपिलस्तस्मै तेनैव दर्शितः ॥ १२० ॥ कंवर्यपियते यैवै सकपिस्तं चलाति यः ॥ कपिलस्तु विज्ञेयः कपीरुद्रः प्रकीर्तितः ॥ १२१ ॥
 कपिलो भगवान्निष्णुः सर्वज्ञः सर्वरूपवान् ॥ तदा तु शंकराचार्यो लज्जितो नम्रकन्धरः ॥ १२२ ॥ शुक्लं वरधरो भूत्वा गोविन्दो नाम निर्मलम् ॥
 जजाप हृदि शुद्धात्मा शिष्यो रामानुजस्य वै ॥ १२३ ॥ इति ते रुद्रमाहात्म्यं प्रसंगेनापि वर्णितम् ॥ धनवान्पुत्रवान्वाग्मी भवेद्यः शृणुयादिदम् ॥ १२४ ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्थ्युगखण्डापरपयथैरुद्रमाहात्म्यवर्णनं रामानुजोत्पत्तिवर्णनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॐ

सूतउवाच ॥ भृगवर्यमहाभागशृणु त्वं जीववर्णितम् ॥ पवित्रं वसुमाहात्म्यं सर्वस्तु सुखप्रदम् ॥ १ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ वैवस्वतेऽ
न्तरे प्राप्ते चाद्ये सत्ययुगे शुभे ॥ इल्वलातामसी शक्तिः प्रिया विश्रवसो मुनेः ॥ २ ॥ शिवमाराधयामास सती सा पार्थिवार्चनैः ॥ एतस्मिन् प्रतरे जा
तो दीक्षितान्वयसंभवः ॥ ३ ॥ यक्षशर्मा महाधूर्तो यक्षिणीपूजेनेरतः ॥ तस्य मित्रं नृषा सुभ्रू मिततेन पापिना ॥ ४ ॥ तेन दोषेण विप्रोऽसौ
कुष्ठभूतस्तदाभवत् ॥ कुष्ठभूतोऽद्रिजंत्यक्त्वा यक्षिणीमंत्रवत्सला ॥ ५ ॥ शिवलोकां यदौर्वीकैलासं गुह्यकालयम् ॥ क्षुधातुरो यक्षशर्मा शिव
रात्रे महोत्तमे ॥ ६ ॥ दीक्षितं पूजनेन योपि द्वयश्चोपदेशतः ॥ प्रभाते समनुप्राप्ते पारणं कृतवान् द्विजः ॥ ७ ॥ मरणं प्रातः वान्कुष्ठं तत्रैवाश्वि वमं
दिरे ॥ तेन पुण्यप्रभावे न राजासीत् करणाटके ॥ ८ ॥ राजराज इति ख्यातो मण्डलीको नृपोऽभवत् ॥ शिवार्चनं मंगलदं गेहे दिने दिने ॥ ९ ॥
ब्राह्मणैः कारयामास राजराजो महाबलः ॥ शतान्दं भूतले राज्यं कृतं तेन महात्मना ॥ १० ॥ राज्यधिकारं श्रेष्ठस्य सुतस्य प्रददौ नृपः ॥ ततः
काशीपुरीं प्राप्य शिवं तुष्टावपूजैः ॥ ११ ॥ त्रिवर्षान्ते महादेवो ज्योतिर्लिंगो बभूव ह ॥ राजराजे श्वरो नाम प्रसिद्धोऽभूच्छिवः स्वयम् ॥ १२ ॥
सनृपः पवितस्तेन त्यक्त्वा प्राणौस्तदा स्वयम् ॥ इल्वलागर्भे मागम्य पुत्रोऽभूच्छुभलक्षणः ॥ १३ ॥ जातः कुत्सितवेलायां रात्रौ चौरतमो वृत्ते ॥
कुवेर इति तन्नाम प्रसिद्धमभवद्भुवि ॥ १४ ॥ तपसा तोषयामास स बालः परमंष्ठिनम् ॥ तस्मै ब्रह्मा तदागत्य लंकां नाम पुरीं शुभाम् ॥ १५ ॥
सुवर्णरचितारम्यां कारयित्वा ददौ प्रभुः ॥ तिस्रः कोट्यः स्मृता यक्षालोककार्यपरायणाः ॥ १६ ॥ तेषां स्वामी सैव चासीद्वक्षराडिति विश्रुतः ॥
किन्नरा बहुरूपाश्च तदादेशानि वासिनः ॥ १७ ॥ बलिभिः पूजयामासुः किन्नरैश्च तदा स्वयम् ॥ गुह्यकानरभावस्था दिव्यमौल्यप्रकारिणः ॥ १८ ॥
तेषां स्वामी सैव चासीत् कुबेरो भगवान् स्वयम् ॥ गिरिभ्यो बहुरत्नानि गृहीत्वा लोकहेतवे ॥ १९ ॥ रक्षाभिः प्रेषयामास गेहे गेहे जने जने ॥ धर्मका
र्यं कारयेतु नरां वेदपरायणाः ॥ २० ॥ तेषां कोशाश्च तेनैव पूरितानरार्थमिणा ॥ ये तुलो भपरा धूर्तानराः संचयकारिणः ॥ २१ ॥ तेषां राजा स भ
गवान्द्रव्यदोराक्षसैः श्वरः ॥ शवभूतानरा यैर्वेदाहिता वह्निकर्मणि ॥ २२ ॥ अग्निद्वारेण तन्मांसं भुजंते राक्षसाः सदा ॥ एभिर्विभृतिभिर्भुजंते ह

द्वातरावणोवली ॥ २३ ॥ जित्वानिष्कास्यलंकायाः स्वयं राजा बभूवह ॥ कुबेरोदुःखितस्तत्र शंकुदुःखनाशनम् ॥ २४ ॥ शरण्यं शरणं प्रा-
 सस्तदा तु भगवान्हरः ॥ तेन मैत्रीकृतारम्या कुबेरं सप्तमं दधौ ॥ २५ ॥ अलकावतीनामपुरि चित्ता विश्वकर्मेणा ॥ सतामंगलदातत्र कुबेरोह-
 र्पमाप्तवान् ॥ २६ ॥ इति श्रुत्वा तदनुजोरावणो लोकरावणः ॥ कैलासं गिरिमागम्य नलकूबरभोगिनीम् ॥ २७ ॥ दृष्ट्वा पुलस्त्यतनयः प-
 र्मपश्यन् ॥ २८ ॥ तदा पतिव्रता देवसुप्रभाप्राह तं रुषा ॥ २९ ॥ स्तुषेव तव पापान्मन्वतेऽहं लोकरावण ॥ कुम्भो भवेत्तव तनौ तेन दोषे-
 ण दारुणः ॥ २९ ॥ त्वया हतं विमानं यज्ज्येष्ठवंधोऽश्रुष्य कम् ॥ निष्फलत्वमवाप्नोति यथा चौरैर्हृतं धनम् ॥ ३० ॥ इति शापात्स्वितो-
 वीरस्तथाभूतः सुदुःखितः ॥ शिवमाराधयामास कैलासे पाथिवाचिनैः ॥ ३१ ॥ द्वादशाब्दमतो जातं पूजन्तं तस्य कुर्वतः ॥ सरुद्रो न प्रस-
 न्नोऽभूत्तदा दुःखी सारावणः ॥ ३२ ॥ जुहाववह्नौ क्रमतः शिरांसि पुरुषादुनः ॥ स्थूलदेहं च सकलं सरुद्राय तदार्पयत् ॥ ३३ ॥ भस्म-
 भूतस्तदा रक्षो नमृतो ब्रह्मणो वरात् ॥ पावकादुद्भवं चान्यदेहं प्राप्य मनोहरम् ॥ ३४ ॥ शिवाय वायुरूपाय ददौ स्वाङ्गं युनवली ॥ पिशा-
 चैर्वायुरूपैश्च भक्षितः स चारावणः ॥ ३५ ॥ नममारवराद्धोरो वायो योजितं कलेवरम् ॥ गृहीत्वा स च रुद्राय नभोभूताय चार्पयत् ॥ ३६ ॥
 तदामातृगणैर्घोरैर्भक्षितोऽभूत्सारावणः ॥ ब्रह्मणो वरदानेन न पंचत्वमवाप्तवान् ॥ ३७ ॥ नभसश्चोद्भवे देहं शून्यभूतं सारावणः ॥
 पुनः प्राप्य शिवायैव सोऽहं भूताय चार्पयत् ॥ ३८ ॥ तदा प्रसन्नो भगवान्बुद्धोऽहं कारदेवता ॥ कुबेरस्य यथा मित्रो रावणस्य तथा भवत् ॥ ३९ ॥
 एकैकैर्नैव शिरसा कोटिकोटि शिरोऽभवत् ॥ वज्रभूतमभूद्देहं देवदत्तप्रसादतः ॥ ४० ॥ एवं सारावणो घोरो बभूव वरदार्पितः ॥
 देवदेवैस्त्यमनुष्याणां पन्नगानां च योषितः ॥ ४१ ॥ नवोढारमिताश्चासन्नह्लाडिते न रक्षसा ॥ पतिव्रता मंत्रम्येव देहमसनातनम् ॥ ४२ ॥
 भग्नीभूतमभूत्सर्वसर्वलोकैः पुरक्षसा ॥ क्षुत्तृड्भ्यां विजितो नित्यं शक्रैरेणवतार्पितः ॥ ४३ ॥ अन्ये सुरा विनायज्ञैः श्रुधिताः संवभू विरे ॥
 ब्रह्माणं च पुरस्कृत्य क्षीराब्धौ प्राप्य दुःखिताः ॥ ४४ ॥ एकीभूय सुरास्सर्वे तुष्टुः परमेश्वरम् ॥ तदा प्रसन्नो भगवान्स्सगुणनिगुणो हरिः ॥ ४५ ॥
 उवाच सकलान् देवान्भक्तान् न भ्रान्त्यन्तेन्द्रियान् ॥ करुणस्यैव तव राहे न दृशः कोपि दानवः ॥ ४६ ॥ बभूव च यैव सौ रावणो लोकरावणः ॥

पुरामाकैडकलपेचनिशुभःशुभएवहि ॥ ४७ ॥ यथाजातौतथाधोरौकुम्भकर्णश्चरावणः ॥ रावणावहवश्चासन्हीदृशनैवरावणः ॥ ४८ ॥
 अहंब्रह्माथारुद्रोयतोजातास्सनातनाः ॥ सातुवैप्रकृतिर्मायाकोटिविश्वधायिनी ॥ ४९ ॥ देवसंकटघोरैषुसमर्थोदेवराट्स्वयम् ॥
 शकविघ्नैसमुद्भूतेसमर्थोभगवान्हरः ॥ ५० ॥ रुद्राणांसंकटघोरैसमर्थोऽहंसदाभुवि ॥ मयिसंकटसंप्राप्तैसमर्थोभगवान्हरिः ॥ ५१ ॥
 ब्रह्मणःपरमेदुःखैसमर्थोप्रकृतिःपरा ॥ मधुकैटभौपुराजातौदानवौलोकिविश्रुतौ ॥ ५२ ॥ ताभ्यांदुःखमयोब्रह्मातुष्टावजगदंबिकम् ॥
 तदातस्याबलेनाहंजवानमधुकैटभौ ॥ ५३ ॥ अतोमदज्ञयासर्वेविष्णुमायांसनातनीम् ॥ अणयांशरणंप्राप्यकुर्वामजगतोहितम् ॥ ५४ ॥
 इतिश्रुत्वातुदेवास्तुष्टुबुःप्रकृतिंपराम् ॥ प्रसन्नाचतदादेवीब्रह्मज्योतिर्मयीशिवा ॥ ५५ ॥ द्विधाभूतामहंप्राप्तासिताराभौपरापरो
 त्रिलिंगजननीसीतातयातदपरद्विधा ॥ ५६ ॥ कुतंतौचद्विधाजातौशब्दार्थरामलक्ष्मणौ ॥ शब्दमात्रसमूहानांस्वामीरामस्सनातनः ॥ ५७ ॥
 अर्थमात्रसमूहानामीशःकृबिस्सलक्ष्मणः ॥ यस्यवज्रमयंवीर्यब्रह्मचर्यदृढं तथा ॥ ५८ ॥ सक्लबश्चततोऽन्यैवेक्कीवभूताहिवानराः ॥
 परातुप्रकृतिस्सीतातयोमैगलदायिनी ॥ ५९ ॥ भूमिमध्यात्समुद्भूताह्योनियोनिर्कारिणी ॥ सहस्ररामरामेतिजपितयेनधीमता ॥ ६० ॥
 सीतानाम्नाचतस्यैवफलंज्ञेयंचतत्समम् ॥ योनिभूतौचतौदेवीराधेयस्यगृहेगतौ ॥ ६१ ॥ इदंदृश्यंदानासीत्तामसिप्रकृतिस्तदा
 अक्षराशेषभूताचस्वयंजातात्रिधेक्षया ॥ ६२ ॥ पूर्वशेषस्सर्वैरामोमध्येक्कीवस्सलक्ष्मणः ॥ अपरौपूर्वतोजातौपुण्ड्रौवैचपरेधरौ ॥
 ॥ ६३ ॥ परोभागस्तुसां देवयोगिनिद्रासनातनी ॥ अन्यकल्पेषुहेदेवाःक्षिरशायिहिरिःस्वयम् ॥ ६४ ॥ रामोऽप्यजस्तथाज्ञेयो
 रुद्ररूपस्सलक्ष्मणः ॥ सीताभगवतीलक्ष्मीर्जाताजनकनन्दिनी ॥ ६५ ॥ सुदर्शनश्चभरतोहेःशंखस्ततोऽनुजः ॥ कल्पाख्येध्वे
 तवारोहरामोजातःपरात्परः ॥ ६६ ॥ प्रद्युम्नोभरतोज्ञेयोनिरुद्रःशत्रुहाप्रभुः ॥ तैश्चमर्वेदिलितारक्षसारावणादयः ॥ ६७ ॥
 कीर्तिस्वकीयांलोकैषुपावनींस्थाप्यसप्रभुः॥पुष्पकंचकुबेरायविमानंचतदादौ॥६८॥रुद्रसंख्यासहस्राब्दंराज्यंकृत्वापरंययुः॥सूतउवाच॥
 इतिश्रुत्वाकुबेरस्तुप्रथमोवसुदेवता ॥ ६९ ॥ स्वमुखात्स्वांशमुत्पाद्यैवैश्यस्यपुत्रोभूत्वामहितले ॥ ७० ॥

त्रिलोचनस्सवैनाममथुरायां भूवह ॥ सर्वद्रव्यव्यंकृत्वानानातीर्थेषु हर्षितः ॥ ७१ ॥ पुरीकाशसिमागम्य रामानंदं चैषण्वम् ॥
नत्वा तद्रूपमभवेच्छब्दोभूत्वा त्रिलोचनः ॥ ७२ ॥ स्वर्गे हं पुरा गत्य स वैश्यश्चाज्ञाय गुरोः ॥ रामभक्तिपरश्चासीत्सामुद्रसेवा परायणः ॥ ७३ ॥
तदा तु भगवान्नामोदासमृतश्च तद्गृहे ॥ स्थितस्त्रयोदशे नामिसमर्पे वांछितदायकः ॥ ७४ ॥ मणिरत्नहरिण्या निवाससि विविधानि च ॥ नाना
व्यंजनयोग्यानि ब्राह्मणेभ्यः स्वयंददौ ॥ ७५ ॥ वैष्णवेभ्यो यातिभ्यश्च मनोवांछितदायकः ॥ ततस्त्रिलोचनं प्राह भगवान्नावावणां तिहा ॥ ७६ ॥
अहं रामो न वै दासस्तव भक्तिविमोहितः ॥ निवासं कृतवान्गृहे तव प्रियहि ते रतः ॥ ७७ ॥ अद्य प्रभृतिभो वैश्यवसांसि हृदये तव ॥ इत्युक्त्वान्त
र्हितो देवः सर्वैश्वर्यो हर्षमागतः ॥ ७८ ॥ त्यक्तवाक्कलत्रं पुत्रं च प्राप्यैव गम्य मुत्कटम् ॥ उषित्वा सरयूतीरे रामध्यानपरोऽभवत् ॥ ७९ ॥ इति श्री भविष्ये
महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडा परपार्यथे कलियुगीये तिहाससमुच्चये वसुमाहात्म्ये त्रिलोचनवैश्वर्योत्पत्तौ पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ७३ ॥
॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ स्वायंभुवेन्तरे पूर्वध्रुवं शसमुद्रवः ॥ राजप्राचीनवर्हिश्च भूवमखकारकः ॥ १ ॥ नारदस्योपदेशेन त्यक्तवाहं सामयं
मखम् ॥ ज्ञानवान्वैष्णवो भूत्वा दशपुत्रानर्जयन् ॥ २ ॥ प्रचेतानामेतेषां वैजातस्तच्चैकरूपिणम् ॥ पितुराज्ञां पुरस्कृत्य जलमध्ये तपो
ऽर्थिनः ॥ ३ ॥ रत्नाकरस्य सिंधोश्चममभूता बभूविर ॥ तेषां तु तपसा तुष्टः स्वयंभूश्चतुराननः ॥ ४ ॥ सप्ताब्धिषु च सप्तं श्वसुतान्संस्थाप्य लो
कराट् ॥ रत्नाकरेऽष्टमं पुत्रं नवमं मानसोत्तरे ॥ ५ ॥ दशमं मेरुशालायां सुतं कृत्वा मुमोद ह ॥ आपो वहति यो लोके स आपवइति स्मृतः ॥ ६ ॥
द्वितीयो वरुणो नाम यादसां पतिरुपपत्तिः ॥ ददौ पाशं तदा ब्रह्मा द्वैत्यबंधनहेतवे ॥ ७ ॥ पाशो नासत तो जातो वरुणस्य महात्मनः ॥ स तु पूर्व
भवे चासीद्ब्रह्मणः शक्तिपूजकः ॥ ८ ॥ आपवो नाम विख्यातो वारुणी पानतत्परः ॥ भद्रकाल्याः प्रियो भक्तो नित्यं पूजनतत्परः ॥ ९ ॥ नाना
रक्तमयैः पुष्पैर्गुणैः ठितारं रक्तमालिकाम् ॥ रक्तचंदनसंयुक्तां गृहीत्वा मंत्रसंयुतः ॥ १० ॥ भद्रकाल्यैः निवेद्या शुभं वारुणं परोऽभवत् ॥ धूपैर्दो
षैश्च नैवेद्यं स्तां बृहत्तुजैः फलैः ॥ ११ ॥ पूजयित्वा महालक्ष्मीं भद्रकालीं सनातनीम् ॥ तिलैः शर्करया गुलं मधुना च हविस्वयम् ॥ १२ ॥
वाह्निद्वारेण संहृत्य तुष्टावजगदम्बिकाम् ॥ चरित्रमध्यमं देव्या विष्णुदेवेन निर्मितम् ॥ १३ ॥ न वारुणेन तेनैव प्रत्यहं जाप्यतत्परः ॥ एवं

वर्षत्रयं जातं तस्य पूजां प्रकुर्वतः ॥ १४ ॥ प्रसन्ना भूतदा देवी वरादा सर्वमंगला ॥ वरं ब्रूहीति वचनं तमाह द्विजसत्तमम् ॥ १५ ॥ इति
 वाक्यं प्रियं श्रुत्वा द्विज आपवनमग्नीः ॥ तुष्टा वदं डवद्भूत्वा भद्रकालं सनातनीम् ॥ १६ ॥ ॥ आपव उवाच ॥ ॥ विष्णुकल्पपुरा
 चासीद्दानवो माहिषासुरः ॥ कोटिकोटिसहस्रेस्तुरैर्वाजिगैर्जुतः ॥ १७ ॥ त्रैलोक्यं स्ववशे कृत्वा महेंद्रस्तदाभवत् ॥ स्वरोचिषा
 न्तरःकालो गतस्तद्राज्यकुर्वतः ॥ १८ ॥ ततस्स भगवान्विष्णुस्सर्वदेवसमन्वितः ॥ समुत्पाद्यमुखोत्तेजो ज्वाला मालीवभूवह ॥ १९ ॥
 ज्योतिर्लिंगात्तदा देवी भवती स्वेच्छया भुवि ॥ संभूय माहिषं त्रीतस्यै देव्यै नमोनमः ॥ २० ॥ रुद्रकल्पे पुरा चासीदुदृच्छंभुमुखादिवि ॥ राव
 णश्च सहस्रास्यो जातो ब्रह्माण्डराज्यसात्कृतम् ॥ २१ ॥ राक्षसो बलवान्वयोरलोकालो कगिरैरथः ॥ न्यवसे देवैर्दत्यानां मनुष्याणां च भक्षकः ॥ २२ ॥
 षष्ठमन्वन्तरे तेन ब्रह्माण्डं राज्यसात्कृतम् ॥ ततो वैवस्वते प्राप्ते त्रेतायां विश्वे प्रभुः ॥ २३ ॥ सजातो राघवगृहे रामस्सं कर्षणः स्वयम् ॥ षोड
 शाब्दवपुर्भूत्वा सगतो जनकालये ॥ २४ ॥ धनुश्चाजगवधो रंभं जिते तेन धीमता ॥ तदा ब्रह्मा दयो देवा ज्ञात्वा त्वारामं सनातनम् ॥ २५ ॥ सह
 स्रवद नस्यैव वर्णया मासकारणम् ॥ तच्छ्रुत्वा हंसयानं च समारुह्य ससीतया ॥ २६ ॥ लोकालो कगिरौ प्राप्य वोरगुह्मर्चीकरत् ॥ हंस
 यानपताकायां संस्थितो हनुमान्कपिः ॥ २७ ॥ वेदाश्च वाजिनस्तत्र नेता ब्रह्मा सनातनः ॥ दिव्यवर्षमभूद्धोरं संग्रामं तेन रक्षसा ॥ २८ ॥ राव
 णस्स तदा कुद्भो द्विसहस्रैश्च बाहुभिः ॥ अपरौ सूच्छयित्वा तौ भ्रातरौ रामलक्ष्मणौ ॥ २९ ॥ जगर्ज बलवान्वयोरस्स च ब्रह्माण्डरावणः ॥ ब्रह्म
 णां संस्तुता माता भवती ब्रह्मरूपिणी ॥ ३० ॥ सीताशान्तिमयी नित्या तया ब्रह्माण्डरावणः ॥ विनाशितो नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमोनमः ॥ ३१ ॥
 ब्रह्मकल्पे पुरा चासीत्तालजं धान्योद्भवः ॥ मुरोनाम महादैत्यो ब्रह्मणो बलदर्पितः ॥ ३२ ॥ ब्रह्माडिं महा रुद्रं मेन्द्रादिसमन्वितम् ॥ सबभूवप
 राजित्याधिकारी रौद्रासने ॥ ३३ ॥ देवैस्सार्द्धममहादेवो माधवं क्षीरशायिनम् ॥ गत्वानिवेदया मासमविष्णुः क्रोधसंयुतः ॥ ३४ ॥ जगा
 म गरुडारूढो यत्र दैत्यो मुरः स्थितः ॥ तेन सार्द्धमभूद्युद्धं तस्य देवस्य दारुणम् ॥ ३५ ॥ सहस्राब्दमतो जातं दृष्ट्वा ब्रह्मा भयान्वितः ॥ परांतु
 प्रकृतिं नित्यां तुष्टा वच्छन् यगिरा ॥ ३६ ॥ प्रसन्ना सा तदा देवी कुमारी सहायिनी ॥ चतुर्भुजास्त्रसहिता भूत्वा दैत्यमुवाच ह ॥ ३७ ॥ परा

जितोऽयं भगवान्दैत्यराजेनैव त्वया ॥ विजयानामेर्मय्यकैश्चिन्नाहं पराजिता ॥ ३८ ॥ उन्मीलिनीं विजुलीचित्रिस्पृशपक्षवाङ्मनी ॥ जया
जयन्ती विजयावर्षे वर्षे क्रमादहम् ॥ ३९ ॥ एकादशशुभाचारविष्णुवस्तनयमम ॥ एकादशीति विख्याता वेदमध्यसे दह्यहम् ॥ ४० ॥
अतो मां बलवाञ्जित्वा विजया विष्णुमातरम् ॥ पाणिगृहाण मेर्म्यसं सर्वपूज्यो भवान् भवेत् ॥ ४१ ॥ इति श्रुत्वा सुरादैत्यस्तस्या रूपेण मोहितः ॥
शुशुधे स तया सार्द्धं क्षणार्द्धे नलयंगतः ॥ ४२ ॥ तं सुरनिहतं दृष्ट्वा तु जस्तन्नरकासुरः ॥ दैत्यमायां महाघोरां च कारसुरनाशिनीम् ॥ ४३ ॥ एकाद
शीस्वियमायां हुंकारेणैव तं ददा ॥ नरकेन समं हत्वा जगज्जगद्दिविका ॥ ४४ ॥ तयोस्तेजोमहाघोरमग्नमध्येषु चागमत् ॥ दुष्टभूतमभूदग्न
नृणोरंगभयप्रदम् ॥ ४५ ॥ दृष्ट्वा चैकादशीनाम्नारविशुक्राबुवाच ह ॥ कुरुतां शुद्धमेवान्तर्भवतौ लोका विश्रुतौ ॥ ४६ ॥ तदा ज्ञायतथा कृत्वा
देवपूज्यो बभूवुः ॥ एवं मातस्त्वया सर्वकृतं तस्यैनमोनमः ॥ ४७ ॥ इति श्रुत्वा भद्रकाली स्तोत्रं दिव्यं कथामयम् ॥ आपवं प्राह सा देवी ज
ह्मार्णवेदकोविदम् ॥ ४८ ॥ प्रलये च तदा प्राप्तेन प्रस्थावरजंगमे ॥ एकाणिविपुरात्सर्वैर्मत्प्रसादात्सुखीभव ॥ ४९ ॥ स्तोत्रेणानेन सुप्रीता
वरदाहंसदानरान् ॥ इत्युक्त्वा तर्हि तदेवासि विप्रो विरूणोऽभवत् ॥ ५० ॥ मृतज्वाच ॥ इति श्रुत्वा गुरोर्विक्रमं भगवान्द्वितीयो वसुः ॥ वरुणः स्म
मुखात्तेजो जनयामास भूतले ॥ ५१ ॥ देहल्यां स तु वैजातो धर्मभक्तस्यैव गृहे ॥ विधवा तस्य याकन्या गर्भधत्ते हरेः स्वयम् ॥ ५२ ॥ इति
ज्ञात्वा धर्मभक्तो मुमोद सुतजन्मनि ॥ नाम देव इति ख्यातः सांख्ययोगपरायणः ॥ ५३ ॥ आब्रह्मस्तं वपय्यतं सर्वविष्णुमयं जगत् ॥ ज्ञात्वा
दृष्ट्वा गतः काश्यां रामानंदं हरिप्रियम् ॥ ५४ ॥ नत्वा तच्छिष्यतां प्राप्य तत्रासमकारयत् ॥ सिकंदरो म्लेच्छपतिर्देहलाराज्यमास्थितः ॥ ५५ ॥
नाम देवं समाहूय संपरीक्ष्य तदा सुखी ॥ अर्धकोटिमितं द्रव्यं ददौ तस्मै कलिप्रियः ॥ ५६ ॥ नाम देवस्तु तद्द्रव्यं गंगारोहणसुत्तमम् ॥ कारया
मास वै काश्यां शुभ्रसर्वशिलामयम् ॥ ५७ ॥ दशविप्रान्पंचनृपान्पंचवैद्यान्छतंगवाम् ॥ पुनरुज्जीवयामास शशवभूतां स्मरयोगवाच ॥ ५८ ॥
॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ विश्वानरः पुरा चासीद्ब्रह्मणे वेदकोविदः ॥ अनपत्यो विधातारं तुष्टाव वहुजुनैः ॥ ५९ ॥ वर्षमात्रेण भगवान्परमे
ष्ठी प्रजापतिः ॥ समागत्य वचः प्राह वरं श्रुतिद्विजोत्तम ॥ ६० ॥ इति श्रुत्वा सोऽहो वाच भगवँस्तेन मोनमः ॥ प्रकृतेऽक्षरः पुत्रो भूयान्मम वरात्तव ॥ ६१ ॥

इति श्रुत्वा तदा ब्रह्मा विस्मितः प्राह तं द्विजम् ॥ एकवै प्रकृतिर्माया त्रिलिंगजननी स्वयम् ॥ ६२ ॥ तथा दृश्यं जगत्सर्वं समुत्पादितं मात्मना ॥
 प्रकृतेऽश्वरो यैवै परमात्मा स चाव्ययः ॥ ६३ ॥ अबुद्धिर्बोधिनस्तोन श्रुतिश्च शृणोति वै ॥ अदेहः सस्पृश्येतन्न चक्षुः पश्यति स्वयम् ॥ ६४ ॥
 अजिह्वोऽन्तर्गृह्णाति सजिघ्राति न साविना ॥ अमुखो वै देवता च कर्मकारः करं विना ॥ ६५ ॥ अपदो गच्छति ह्येतच्छलिङ्गो नारिभोगवान् ॥
 अगुह्यो हि करोत्येतोऽसत्त्वांशुद्व्यभूतिर्नमः ॥ ६६ ॥ शब्दब्रह्म रूपं शर्म्यं रूपब्रह्म सात्मकम् ॥ गंधब्रह्म परं ज्ञेयं तस्मै तद्ब्रह्मणे नमः ॥ ६७ ॥
 प्रकृतिं पुरुषं च विद्वद्यनादौ भावपि ॥ विकारौ च गुणौ चैव विद्वि प्रकृतिं संभवान् ॥ ६८ ॥ एका यौ तौ च शब्दौ कौ रूपौ कौ नित्यविग्रहौ ॥ आ-
 दिमध्यान्तरहितौ नित्यशुद्धौ सनातनौ ॥ ६९ ॥ पुंस्त्रीनपुंस्कजनज्ञेया सा प्रकृतिः परा ॥ पुरुषश्च कविः सूक्ष्मः कूटस्थो ज्ञानवान्परः ॥ ७० ॥
 अजन्मा जन्म आप्नोति मया जातः स जन्मवान् ॥ कथं स पुरुषो नित्यस्तव पुत्रो भविष्यति ॥ ७१ ॥ अतो विद्वान्मुने माया भूतो हरिः स्वयम् ॥
 तव पुत्रत्वमाप्नोति वरान्मम जनार्दनः ॥ ७२ ॥ इत्युक्त्वान्तर्देह देवः पावकस्तद्भरादभूत् ॥ अष्टानां च वमूनां च पावको हि पतिस्त्वयम् ॥ ७३ ॥
 वैश्वानर इति ख्यातो भवत्स्वाहापतिः प्रभुः ॥ स तु पूर्वमेव देवः पुरा कल्पेऽनलो भवत् ॥ ७४ ॥ नैष धो ब्राह्मणो धीमान्यथाराजानलस्तथा ॥
 संकटायां गते भूतेऽप्येदमयं तीपतिव्रता ॥ ७५ ॥ स्वपितुर्गृहमासाद्यान्वेषया मासभू पतिम् ॥ तदानलो द्विजं प्राप्नोदमयं तं पतिः प्रभुः ॥ ७६ ॥
 दृष्ट्वा तं मोहमापन्नादमयं तीक्ष्णभानना ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र वा गुवाचा शरिणी ॥ ७७ ॥ नायं नलस्तव पतिर्ब्रह्मणायं मुमोहितः ॥
 अनलो नाम विख्यातो देववाक्यात्स चाभवत् ॥ ७८ ॥ महासरस्वतीं देवीं तुष्टाव स तु मोहितः ॥ तस्य पुण्यप्रभावेन विश्वानरसुतोऽभवत् ॥ ७९ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा गुरोर्वर्क्यं पावको भगवान्प्रभुः ॥ स्वमुखात्स्वांशमुत्पाद्य संजातस्तु ततो वसुः ॥ ८० ॥ रं कणो नाम विख्या-
 तो लक्ष्मीदत्तस्य वैसुतः ॥ नगरे कांचनपुरे वैश्यजात्यां समुद्भवः ॥ ८१ ॥ यं कणानामतत्पत्नी बभूव च पतिव्रता ॥ सर्वद्रव्यं यंकृत्वा धर्मकार्ये-
 शुदं पती ॥ ८२ ॥ काष्ठमानयिविक्रीय बुभुजाते परस्परम् ॥ रामानंदस्तस्य गुरुरं कणस्य महात्मनः ॥ ८३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपंच-
 णिचतुर्गुणखण्डापरपथीयैकालियुगीयेतिहाससमुच्चये वसुमाहात्म्ये रं कणवैश्योत्पत्तिवर्णनो नाम षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥

दितिपुत्रौमहाघोरौविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ संहतौतुदितिज्ञान्वाक्यपंसमपूजयत् ॥ १ ॥ द्वादशाब्दतरेस्वामीकश्यपोभगवानृषिः ॥
 उवाचपत्नीसहितंवशूहिवरानने ॥ २ ॥ सातुश्रुत्वानमस्कृत्यवचनंप्राहहर्षिता ॥ अदितिमयादेवीसपत्नीपुत्रसंयुता ॥ ३ ॥
 द्वादशास्तनयस्तस्याममद्वैतनयैस्मृतौ ॥ तद्वर्यसुतेनैवविष्णुनासुरपालिना ॥ ४ ॥ विनाशितौसुतौघोरौततोऽहंभृशदुःखिता ॥
 देहिमेतनयंस्वामिन्द्रादशादित्यनाशनम् ॥ ५ ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंदितीप्राहमुदुःखितः ॥ ब्रह्मणानिर्मितौलोकधर्माधर्मौपरापरौ ॥ ६ ॥
 धर्मपक्षास्तुल्येकेनरास्तेब्रह्मणःप्रियाः ॥ अधर्मपक्षास्तुनरवैरिणस्तस्यधीमतः ॥ ७ ॥ अधर्मपक्षौतनयैतस्मान्मृत्युमुपागतौ ॥
 अतोधर्मप्रियशुद्धं कुरुतस्मान्महाबलः ॥ ८ ॥ भविष्यतिमुतोधीमांश्चरंजीवितवाप्रियः ॥ इतिश्रुत्वादितीदेवीकश्यपाद्भर्भुत्तमम् ॥ ९ ॥
 संप्राप्यसाशुभाचाराबभूवव्रतधारिणी ॥ तस्यागर्भगतेपुत्रेमेहदृश्वभयान्वितः ॥ १० ॥ दासभूतःस्थितोहिहसदितेराज्ञयागुरोः ॥
 सप्तमासिस्थितेगर्भेशक्रमायाविमोहिता ॥ ११ ॥ अशुचिश्चादितीदेवीसुष्यापनिजमंदिरे ॥ अंगुष्ठमात्रोभगवान्महेन्द्रोवज्रसंयुतः ॥ १२ ॥
 कुक्षिमध्येसमागम्यचक्रगर्भसप्तधा ॥ जीवभूतानतिबलान्दृष्ट्वासप्तमहारिपून् ॥ १३ ॥ एकैकःसप्तधातेनमहेन्द्रेणतदाकृतः ॥
 नम्रीभूतश्चतान्दृष्ट्वामेहदृस्तैःसमान्वितः ॥ १४ ॥ योनिद्वारेणचागम्यप्रणनामतदादितिम् ॥ प्रसन्नासादितीदेवान्महेन्द्रायचतान्ददौ ॥ १५ ॥
 मरुद्गणश्चतेसर्वेविरयाताःशक्रसेवकाः ॥ सतुपूर्वभवेजातोब्राह्मणलोकविश्रुतः ॥ १६ ॥ इलोनामसवेदज्ञोथेथेनृपतिस्तदा ॥
 एकदावलवात्राजामनुप्रइलःस्वयम् ॥ १७ ॥ एकाकीहयमारुह्यमेरोर्वीपिपमाययौ ॥ मेरोरथःस्थितःखंडःस्वर्णगर्भौहारिप्रियः ॥ १८ ॥
 निवासंकृतवाँस्तत्रकृत्वाग्राहंमहोत्तमम् ॥ इलेनावृतमेवापिकृतंतत्रस्थलेसुराः ॥ १९ ॥ इलवृतमितिल्यातःखंडोऽभूद्रुधुप्रियः ॥
 भारतेयेस्थितालोका इलवृतमुपागताः ॥ २० ॥ मेरुगिरिवृक्षमयोविधात्रानिर्भितोहिसः ॥ आरोहणंनैस्तस्मिन्कृतस्वर्णमयशुभम् ॥ २१ ॥
 तमारुह्यक्रमाल्लोकाः स्वर्गलोकमुपागताः ॥ तान्दृष्ट्वाभुजान्प्राप्तान्सदेहान्स्वर्गमण्डले ॥ २२ ॥ विस्मिताश्चसुरास्सर्वेमेहंशरणंययुः ॥
 ज्ञात्वासभगवानुद्ग्रेभवान्यासहर्शकरः ॥ २३ ॥ इलवृतवनेरम्यसरेमेचतयासह ॥ एतस्मिन्वतरेप्राप्तौवैस्वतसुतोमहान् ॥ २४ ॥

इलोनाममहाप्राज्ञोऽसृगयार्थीसदाशिवम् ॥ नम्रभूतंसमालोक्यनेत्रसमील्यसंस्थितः ॥ २५ ॥ लज्जितागिरिजादृष्ट्वाशशपभगवान्हरः ॥
 अस्मिन्खंडेसदानार्थोभविष्यतिचर्माविना ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वावचनंतस्मिन्नायस्यसर्वभूविरे ॥ इलावभूवृत्पतेःकन्याजनमनोहरा ॥ २७ ॥
 बहुकालंमरुशृगेमहत्तपमचीकरत् ॥ इलासमाधिभूतायासप्तविंशच्चतुर्गम् ॥ २८ ॥ जातंतदइलाकन्यात्रितामध्येतुंचंद्रजम् ॥
 बुधदेवंपातंकृत्वाचंद्रवंशमजीजनत् ॥ २९ ॥ अयोध्याधिपतिःश्रीमान्यदलावृतमागतः ॥ तस्यराज्ञीमदमतनिम्नानुष्टावपार्वतीम् ॥ ३० ॥
 तदाप्राप्तइलोविप्रस्तस्यारूपमोहितः ॥ परुषशंतामदमताराज्ञीकामविमोहितः ॥ ३१ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रवागुवाचाशरीरिणी ॥
 इलोनायंद्विजश्चायंतवरूपविमोहितः ॥ ३२ ॥ अनिलोनामतत्रैवविख्यातोऽभूद्विजस्यैव ॥ कामाग्निपीडितोविप्रस्ततुष्टावचपवकम् ॥ ३३ ॥
 छित्त्वाछित्त्वाशिरोरम्यंतस्मैजातंपुनः ॥ दत्त्वातुष्टावतंदेवंप्रसन्नोऽभूद्धनंजयः ॥ ३४ ॥ ग्राहत्वमूनपंचाशद्विभेदाञ्जनयिष्यासि ॥
 तथाहंमित्रवान्भूत्वातत्संख्यस्तवकामदः ॥ ३५ ॥ यथाकुबेरोभगवान्पडूविंशद्वरुणप्रियः ॥ तथाहमूनपंचाशद्विभेदस्तववैसखा ॥ ३६ ॥
 इत्युक्तेवचनेतास्मिन्दितिकुक्षाद्विजोत्तमः ॥ वायुर्नामसवैजातःपावकस्यप्रियस्सखा ॥ ३७ ॥ सुतउवाचाइतिश्रुत्वागुरोर्विक्रयैश्यजात्यांस
 मुद्भवः॥धान्यपालस्यवैगेहमूलगंडान्तजःसुतः॥ ३८ ॥ पितृमातृपरित्यक्तःकाश्याविध्यवेनेतदा ॥ अलिकोनामवैलेच्छस्तत्रस्थानेसमागतः
 ॥ ३९ ॥ अनपत्योवल्लकारीसुतंप्राप्यगृहंययौ ॥ कबीरइतिविल्यातःसपुत्रमिधुराननः ॥ ४० ॥ ससप्ताब्दवपुर्भूत्वागोदुग्धापानतत्परः ॥
 रामानंदंशूरुमत्स्वाराध्यानपरोऽभवत् ॥ ४१ ॥ स्वहस्तेनैवसंस्कृत्यभोजनंहरयेऽप्यत् ॥ तस्मिन्निहिरस्साक्षात्सर्वकामप्रदोऽभवत् ॥ ४२ ॥
 ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ उत्तानपादतनयोध्रुवोभूत्क्षत्रियःपुरा ॥ पितृमातृपरित्यक्तःसवालःपंचहायनः॥ ४३ ॥ गोवर्द्धनगिरौप्राप्यनारदस्योपदे
 शतः ॥ सचक्रभगवद्वचानंपष्ठमासीमहाव्रती॥ ४४ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्विष्णुर्नारायणःप्रभुः ॥ खमंडलेपदंतस्मैददौप्रीत्यानभोमयम् ॥ ४५ ॥
 दृष्ट्वातद्दनंरम्यंमायाशक्त्यादिशोदश ॥ स्वामिनंचध्रुवंमत्त्वाभाक्तिनम्रावभूविरे ॥ ४६ ॥ ध्रुवोऽपिभगवान्साक्षात्सर्वपूज्योबभूवह ॥
 दिक्पतिःसतुविज्ञेयोभगणानंपतिःस्वयम् ॥ ४७ ॥ नभःपतिःकालकरःशिशुमारपतिस्सर्वैः॥पंचतत्त्वासवैयाप्राकृतिस्तत्पतिःस्वयम् ॥ ४८ ॥

तस्माद्धरायांसंभूतोभौमोनाममहाग्रहः ॥ जलदेव्यास्ततोजातःशुक्रोनाममहाग्रहः ॥ ४९ ॥ वह्निदेव्याततोजातश्चाहंतमहाग्रहः ॥
वासुदेव्याध्रुवाज्जातकेतुर्नाममहाग्रहः ॥ ५० ॥ ग्रहभूतःस्थितस्तत्रनभोदेव्यातदुद्रवः ॥ राहुर्नामथाघोरमहाग्रहउपग्रहः ॥ ५१ ॥
पूर्वायादिशिवैतस्माज्जातश्चैरावतोगजः ॥ आग्नेय्यादिशिवैतस्मात्पुंडरीकोगजोऽभवत् ॥ ५२ ॥ वामनःकुमुदश्चैवपुष्पदंतःक्रमद्भुजाः ॥
सार्वभौमःसुप्रतीकोनभोदिक्षुतुतस्तुताः ॥ ५३ ॥ अश्रमुःकपिलचैवपङ्गलख्याइमाःक्रमात् ॥ ताम्रकर्णीशुभ्रदंतोचांगनाचानावती ॥ ५४ ॥
भूमिदिक्षुकरिण्याश्चजातातस्मात्तुतत्प्रियाः ॥ भगिनीचतथामातासुताचैवसुषातथा ॥ ५५ ॥ पशुयोन्युद्रवानांचनृपातयोपितस्सदा ॥
देवयोन्युद्रवानांचनृणांपत्नीरमृतास्वसा ॥ ५६ ॥ मनुवंशोद्रवानांचनृणांचान्योद्रवाःस्त्रियः ॥ इतिधर्माविधाक्लोमयाप्रोक्तःसुराहिव ॥ ५७ ॥
द्विधाध्रुवस्सविज्ञोभूमेरुद्धमधस्तथा ॥ सद्गुणःसदिवारूपोरात्रिरूपस्तमोगुणः ॥ ५८ ॥ अधोध्रुवसदरात्रिनारकास्तत्रवैस्थिताः ॥ उर्ध्वध्रुवेदि
वानित्यंतपोमध्येनिशादिवा ॥ ५९ ॥ महोजनस्तपस्सत्यतेषुनित्यदिनंस्मृतम् ॥ रौरवश्चांधकूपश्चतामिसंचतमोमयम् ॥ ६० ॥ तेषुनित्यंस्मृता
रात्रिःकल्पमानंचकोविदैः ॥ सतुपूर्वभवेचासीद्ब्रह्मणोमाधवाप्रियः ॥ ६१ ॥ षष्ट्यब्दं सर्वतीर्थेषुप्रातःस्नानंचकरह ॥ तीर्थेण्यत्सर्वैविप्रोमाधवा
माधवप्रियः ॥ ६२ ॥ सुनीत्यांगभमासाद्यध्रुवोभूत्वारराजह ॥ षट्त्रिंशच्चसहस्राब्दराज्यंकृत्वाध्रुवोऽभवत् ॥ ६३ ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वागुरोर्वा
क्यंसध्रुवःपंचमोवसुः ॥ गुर्जरेदेशागम्यवैश्यजात्यांसमुद्रवः ॥ ६४ ॥ नरश्रीर्नामविराज्यतोऽगुणवैश्यस्यवैसुतः ॥ कुसीदगुणगुप्तश्चनर
श्रीःपुत्रवत्सलः ॥ ६५ ॥ त्यक्त्वाप्राणान्यथौस्वर्गसवैश्यतनयेध्रुवः ॥ प्रत्यहंसहरेःकीडावृन्दावनमहोत्तमे ॥ ६६ ॥ शिवप्रसादात्प्रत्यक्षां
दृष्ट्वाहर्षमातवान् ॥ यस्यपुत्रविवाहेचभगवान्भक्तवत्सलः ॥ ६७ ॥ यादवैस्सहसंप्रातस्तस्यवाछितदायकः ॥ पुरीकाशिसमागम्यनरश्री
भक्तैराट्स्वयम् ॥ ६८ ॥ रामानन्दस्यशिशोऽभूद्विष्णुधर्मविशारदः ॥ ६९ ॥ कदाचिद्भगवानत्रिगङ्गाकूलेऽनसू
यथा ॥ ६९ ॥ सार्द्धतपोमहर्कुर्वन्नह्नाध्यानपरोऽभवत् ॥ तदाब्रह्माहरिश्चभुःस्वस्ववाहनमास्थिताः ॥ ७० ॥ वरब्रूहीतिवचनंतमाहुस्ते
सनातनाः ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेषांस्वयंभूतनयोमुनिः ॥ ७१ ॥ नैवकिंचिद्भूतःप्राहसंस्थितःपरमात्मनि ॥ तस्यभावंसमालोक्यत्रयोदेवाः

सनातनाः ॥ ७२ ॥ अनसूयांतस्यपत्नीसमागम्यवचोऽब्रुवन् ॥ लिंगहस्तःस्वयंरुद्राविष्णुस्तद्रसवर्द्धनः ॥ ७३ ॥ ब्रह्माकामब्रह्मलोपःस्थि
 तस्तस्यावशंगतः ॥ रतिं देहि मदाघूर्णेनोचेन्प्राणास्त्यजाम्यहम् ॥ ७४ ॥ पतिव्रताऽनसूयाचश्रुत्वातेषां वचोऽब्रुभम् ॥ नैव किंचिद्वचःप्राहको
 पभीतासुरान्प्रति ॥ ७५ ॥ मोहितास्तत्र ते देवा गृहीत्वा तां बलात्तदा ॥ मैथुनाय समुद्योगं चक्रुर्मया विमोहिताः ॥ ७६ ॥ तदा क्रुद्धा सती सा वै
 ताच्छापापमुनिप्रिया ॥ मम पुत्रा भविष्यंति यूयं काम विमोहिताः ॥ ७७ ॥ महादेवस्य वै लिंगं ब्रह्मणोऽस्य महाशिरः ॥ चरणौ चासु देवस्य
 पूजनीयानरैस्सदा ॥ ७८ ॥ भविष्यंति सुरश्रेष्ठा उपहासोऽयमुत्तमः ॥ इति श्रुत्वा वचो घोरां नमस्कृत्य मुनिप्रियाम् ॥ ७९ ॥ तुष्टुबुभुक्ति
 नम्राश्चैव दपटैश्चक्रुर्झयैः ॥ अनसूया तदा प्राह भवन्तो मम पुत्रकाः ॥ ८० ॥ भूत्वा शापं मदीयं च त्यक्त्वा तृप्तिमवाप्त्यथ ॥ इत्युक्ते वचने ब्रह्मा
 चंद्रमाश्च तदा ह्यभूत् ॥ ८१ ॥ दत्तात्रेयो हरिः साक्षाद्बुवासा भगवान्हरः ॥ तत्पापपरिहारार्थं योगवन्तो बभूवुरे ॥ ८२ ॥ एतस्मिन्नेतरे देवा
 प्रकृतिस्सर्वधामिणी ॥ विधिं विष्णुं हरं चान्यं चक्रे सा गुणरूपिणी ॥ ८३ ॥ मन्वंतरमतो जातं तेषां योगं प्रकुर्वताम् ॥ हर्षिताश्च त्रयो देवास्समागम्य च
 तां प्रति ॥ ८४ ॥ उवाच च नरं मयं तेषां गलहेतवे ॥ चंद्रमाश्च भवेत्सोमो वसुः षष्ठः सुरप्रियः ॥ ८५ ॥ रुद्रांश्चैव दुर्वासाः प्रत्यूषः सप्तमो वसुः ॥
 दत्तात्रेयमयोगी प्रभासश्चाष्टमो वसुः ॥ ८६ ॥ तेषां वाक्यं समाकर्ण्य वसवस्ते त्रयोऽभवन् ॥ इति श्रुत्वा गुरोर्वाक्यं वसवो हर्षितास्त्रि
 यः ॥ ८७ ॥ स्वांशेन भूतले जग्मुः कलिशुद्धायदारुणे ॥ दाक्षिणात्ये राजगृहे वैश्यजात्यां समुद्रवः ॥ ८८ ॥ पीपानाममुतः सोमः सुदेवस्य तदा बभूवत् ॥
 कृत्तराज्यपदं तेन यथाभू पनतपुरे ॥ ८९ ॥ रामानन्दस्य शिष्योऽभूद्धारकांस समागतः ॥ हरमुद्रांस्वर्णमयं प्राप्य कृष्णात्सवै नृपः ॥ ९० ॥ वैष्णवे
 भ्यो ददौ तत्र प्रेतं तत्त्वविनाशिनीम् ॥ प्रत्यूषश्चैव पांचालैव वैश्यजात्यां समुद्रवः ॥ ९१ ॥ मार्गपालस्य तनयेनानको नाम विश्रुतः ॥ रामानन्दं
 समागम्य शिष्यो भूत्वा सनानकः ॥ ९२ ॥ सवै म्लेच्छान्वशीकृत्य मुक्षुम मार्गमदर्शयत् ॥ प्रभासं वैशांतिपुरं ब्रह्मजात्यां समुद्रवः ॥ ९३ ॥ शुक्रद
 तस्य तनयो नित्यानन्द इति स्मृतः ॥ इति ते वसुमाहात्म्यं मया शौनकवर्णितम् ॥ ९४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुल
 ण्डापरपथ्ये कलियुगीयेतिहाससमुच्चये वसुमाहात्म्ये कबीरनरश्रीपीपानानकनित्यानन्दसमुत्पत्तिवर्णनं नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ६४ ॥

॥ सुतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा तान्सुरान्देवो भगवान्बृहतांपतिः ॥ अश्विनौ च समालोक्य तथो गार्था मधर्णयत् ॥ १ ॥ वैवस्वतेऽन्त
रेषूवा विश्वकर्मा विचित्रकृत् ॥ चित्रगुप्तश्चिदहं द्वावित्रलेखविनिर्माताम् ॥ २ ॥ स्पृष्ट्वा भूतो महामाया तु द्यावबहुजूनैः ॥ प्रसन्ना
सा तदा देवी चित्रायांतस्य योषिति ॥ ३ ॥ स्वांशान्जाता स्मृता संज्ञा सर्वज्ञानकर्तृस्वयम् ॥ षोडशाब्दे वयःप्राप्तं संज्ञायान्तात्पिता सु
खी ॥ ४ ॥ विवाहार्थं सुरान्सर्वानाह्वयन्मेरुमूर्धनि ॥ यक्षाधीनाश्च षड्विंशत्कुबेराद्याः स्समागताः ॥ ५ ॥ यादसांपतयः प्राप्ता दशतत्रैव
कामुकाः ॥ पावकाऽऽमपंचाशद्राज्यवश्च तथा स्मृताः ॥ ६ ॥ ध्रुवौ द्वाचस्वयं प्राप्ता सोमास्तत्रैव षोडश ॥ त्रयोदशाश्च त्र्यष्टूषाः प्राप्ता विश्व
प्ररक्षकाः ॥ ७ ॥ षष्ठ्युत्तरंच त्रिंशतं प्रभासादिनरक्षकाः ॥ भवाद्याश्च तदारुद्राः शशिमण्डलरक्षकाः ॥ ८ ॥ आदित्याश्च स्थिताः स्सर्वे संज्ञा
याश्च स्वयं वरे ॥ दानवा विप्रचित्पाद्याश्च तुराज्ञातिराययुः ॥ ९ ॥ प्रह्लादाद्यास्तदा दैत्या वारुण्याद्याश्च पन्नगाः ॥ शेषाद्याश्च तदानागास्त
क्ष्यर्षाद्या गरुडाः स्मृताः ॥ १० ॥ सर्वे स्वयं वरे प्राप्ता महान्कोलाहलोद्भूत ॥ एतस्मिन् तरे देवी देवकन्या समन्विता ॥ ११ ॥ संज्ञा देवान्प्रति
तदा प्रपत्य क्षमभवद्विवि ॥ तां समालोक्य बलवान्बलिः कामविमोहितः ॥ १२ ॥ करेणुहीत्वा प्रययौ पश्यतां सर्वधान्वनाम् ॥ तदा क्रोधा तु रादेवा
रुरुधुर्दृत्य सत्तमम् ॥ १३ ॥ ज्ञास्त्रास्त्रैस्तपयित्वा तं महदुद्धमकारयत् ॥ दानवाश्च तदैदित्या नानावाहनसंस्थिताः ॥ १४ ॥ दैवैः सार्द्धं महद्यु
द्धं तुलंच क्रिरेमुदा ॥ दानवैश्च हता देवाः सुरैर्देत्या विनाशिताः ॥ १५ ॥ ज्वभूतैरिवावर्तेऽभूदगभ्यावमुधरा ॥ पक्षमात्रमहृ
द्युद्धं दिव्यं दानवे देवयोः ॥ १६ ॥ पांचजन्यस्तथा धाता हयग्रीवश्च मित्रकः ॥ अघासुरोऽप्यर्धमाचिव बलः शक्रस्तथैव च ॥ १७ ॥ वकासुरश्च व
रुणः शक्रः कटप्रांशुरेव च ॥ वत्सासुरो भगश्चैव विवस्वांश्च बलिः स्वयम् ॥ १८ ॥ प्रलंबश्च तथा पूषा गर्दभः सवितर्युधि ॥ विश्वकर्मा मयश्चैव का
लनेमिर्हरिः स्वयम् ॥ १९ ॥ कांक्षमाणौ च विजयं युधुधाति परस्परम् ॥ पराजिताश्च तदैदित्या गुह्यं दंष्ट्रं कृत्वा प्रदुदुबुः ॥ २० ॥ विवस्वाश्च तदा सं
ज्ञां गृहीत्वा रथसंस्थिताम् ॥ विश्वकर्माणं मागभ्य ददौ तस्मै प्रसन्नधीः ॥ २१ ॥ विवस्वते सुरैश्च दृष्ट्वा संज्ञावचोऽब्रवीत् ॥ मत्पतिश्च भवान्दे
वो भवेत्कार्यकरस्सदा ॥ २२ ॥ त्वया जिता हं भगवन्बलेर्विप्रियकारिणः ॥ आतृजा ग्रहणे दोषो न भवेत्स कदाचन ॥ २३ ॥ वीरमुक्ता सदाना

रीस्त्रीरनंनुनिभिः स्मृता ॥ चतुर्द्धाप्रकृतिर्देवीगुणभिन्नागुणैकिका ॥ २४ ॥ एकासाप्रकृतिर्मातागुणसाम्यात्सनातनी ॥ सत्त्वभूताचभगि
 नीरजोभूताचगेहिनी ॥ २५ ॥ तमोभूताचसाकन्यातस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ बहवः पुरुषायेवैनिगुणैश्चैकरूपिणः ॥ २६ ॥ चैतन्याऽज्ञानवतं
 श्वलेकप्रकृतिसंभवाः ॥ अलोकैपापजास्सर्वेदेवब्रह्मसमुद्भवाः ॥ २७ ॥ यातुज्ञानमयीनरिवृणोद्यं पुरुषभूम् ॥ कोऽपिपुत्रः पिताभ्रातास
 चतस्याः पतिर्भवेत् ॥ २८ ॥ स्वकीयांचमुताब्रह्माविष्णुदेवः स्वमातरम् ॥ भगिर्नाभगवाञ्छुभृद्गृहीत्वाश्रेष्ठतामगात् ॥ २९ ॥
 इतिश्रुत्वावेदमयंकयंचादितिसंभवः ॥ विवस्वान्भ्रातृजंसंज्ञागृहीत्वाश्रेष्ठवानभूत् ॥ ३० ॥ सुताः कन्यास्तयोर्जातामनुवैवस्वत
 स्तथा ॥ यमश्चयमुनाचैवदिव्यतेजोभिरन्विताः ॥ ३१ ॥ तदासंज्ञासतीसाक्षात्तेजोभूतं पतिंस्वकम् ॥ ज्ञात्वाछायांसमुत्पाद्यतप
 सेवनमागता ॥ ३२ ॥ सार्वर्ण्यैश्चमनुस्तस्यांशानिश्चतपतीतथा ॥ छायायांचसमुद्भूताः क्रूरदृष्ट्याविवस्वतः ॥ ३३ ॥ पुत्रभेदे
 नतानारीसत्त्वामार्यांरुषान्वितः ॥ चकारभस्मभूतांतांविवस्वान्भगवाभ्रविः ॥ ३४ ॥ तदाज्ञानश्चसार्वर्ण्यविवस्वंतरुषान्वितम् ॥ ज्ञात्वा
 चक्रोधताम्राक्षौयुधातेपरस्परम् ॥ ३५ ॥ कियतांचैवकालेनभग्नभूतौविवस्वता ॥ हिमाचलेगिरौप्राप्यतेऽतुः परमंतपः ॥ ३६ ॥ त्रिव
 र्णान्तेचसादेवीमहाकालीसमागता ॥ अर्चितंचवरंताभ्यांददौतद्रक्तिवत्सला ॥ ३७ ॥ पुनस्तौचसमागम्ययुधयुधतेविवस्वता ॥ विवस्वा
 न्भयभीतश्चत्यक्त्वायुद्धंपराभवत् ॥ ३८ ॥ यत्रस्थिताप्रियासंज्ञावडवारूपधारिणी ॥ कुरुखंडेमहारभ्येतपतीतपउल्बणम् ॥ ३९ ॥
 गत्वाददशेभगवान्संज्ञासंबोधकारिणीम् ॥ कामातुरोहयोभूत्वातत्रैरमेतयासह ॥ ४० ॥ पंचवर्षान्तरेसंज्ञागर्भतस्मादधौस्वयम् ॥ तनयौ
 चसमुद्भूतौदिव्यरूपपराक्रमौ ॥ ४१ ॥ पितुर्दुःखंसमालोक्यजगमतूरविमण्डलम् ॥ जित्वाबंधूराचारैः क्रूरदृष्ट्यातदास्वयम् ॥ ४२ ॥
 बद्धतौस्वपितुः पाद्वर्षसंप्राप्तौवडवासुतौ ॥ दृष्ट्वाविवस्वान्भगवान्वैरिणौसमुपागतौ ॥ ४३ ॥ संपीडयताडयामासलोकहर्देर्भयानकैः ॥
 पंगुभूतौपुनस्त्यक्त्वाछायापुत्रौदिवाकरः ॥ ४४ ॥ आश्विनियौसमालोक्यवचनंप्राहतौमुदा ॥ जीवईशोयथामित्रौनरनारायणौयथा ॥ ४५ ॥
 एकनाम्नायुवांप्रीतौनासत्यौचभविष्यथः ॥ सोमशक्तिरिडादेवीज्येष्ठपत्नीभविष्यति ॥ ४६ ॥ पिंगलामूर्धेशक्तिश्चलुपत्नीभविष्यति ॥

इडापतिस्सवैनामद्वितीयःपिंगलापतिः ॥ ४७ ॥ द्वादशस्सनृणराज्ञोःक्रूरदृष्टिःशूनैश्चरः ॥ तस्यशान्तिकराज्येष्टोभविष्यतिमहीतले ॥ ४८ ॥ द्वितीयश्चनृणराज्ञोःसावर्णिध्रमकारकः ॥ तस्यशान्तिकरोभूमौभवितापिंगलापतिः ॥ ४९ ॥ जन्मराशिस्थितदेवीतपतीता ॥ पकारिणी ॥ इडाचपिंगलातस्याःशान्तिकत्र्यौभविष्यतः ॥ ५० ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यसुरैर्वेदोवभूवतुः ॥ सावर्णिश्चशनीराहुःकेतुः स्वर्गप्रतापिनः ॥ ५१ ॥ तेषांतुपरिहारार्थेदन्नीचाक्षिनिर्भवौ ॥ सुतउवाच ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यसुरैर्वेदोवभूवतुः ॥ ५२ ॥ स्वांज्ञानमहीतलेजातौशूद्रयोऽन्यारवेस्सुतौ ॥ चाण्डालस्यगृहेजातइच्छागहंतुरिडापतिः ॥ ५३ ॥ सधनोनामविस्र्यातःपितृमातृपरायणः ॥ शालिश्रामशिलातुल्यंछागमांसमविक्रयत् ॥ ५४ ॥ कवीरंसमुपगम्यशिश्योभूत्वारराजैव ॥ सतुसत्यनिधिःपूर्वब्राह्मणस्तपआस्थितः ॥ ५५ ॥ भयभीतंचगांतत्रचाण्डालायह्यदर्शयत् ॥ राजगेहंकरस्तस्मात्सधनस्यलयंगतः ॥ ५६ ॥ चर्मकारगृहेजातोद्वितीयःपिंगलापतिः ॥ मानदासस्यतनयैरैदासइतिविश्रुतः ॥ ५७ ॥ पुरीकाशिसमागम्यकवीरंरामतत्परम् ॥ जित्वामतविवादेनशंकराचार्यमागतः ॥ ५८ ॥ तयोर्विवादमभवद्दहोरात्रमातन्तरे ॥ पराजितस्सैदासोनत्वातंद्विजसत्तमम् ॥ ५९ ॥ रामानन्दमुपगम्यतस्यशिश्यत्वमागतः ॥ इतितेकथितंविप्रसुरांशाश्चयथाभवन् ॥ कलिशुद्धिकरीलीलातेषांभागेप्रदर्शितम् ॥ ६० ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणि चतुर्थगखंडपरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेअथिनीकुमारावतारसधनैरैदाससमुत्पत्तिवर्णनेअष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ अ॥ सुतउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवाऔवेदेवमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ स्वमुखात्स्वांशमुत्पाद्यब्रह्मयोनौवभूवह ॥ १ ॥ इष्टिकानगरारम्यगुरुदत्तस्यैवसुतः ॥ रोपणोनामविस्र्यातोब्रह्ममार्गप्रदर्शकः ॥ २ ॥ सूत्रग्रंथमर्यामालांतिलकंजलनिर्भितम् ॥ वासुदेवैतितन्मंत्रकलौकृत्वाजनेजने ॥ ३ ॥ कृष्णचैतन्यमागम्यकंकवलचतुर्दज्ञया ॥ गृहीत्वास्वपुरीं प्राप्यकृष्णध्यानपरोभवत् ॥ ४ ॥ अतःपरंशृणुमुनेचारित्रं चहर्मुदा ॥ यच्छुत्वाचकलौघोरैर्जनैर्नवभयं ब्रजेत् ॥ ५ ॥ पंचाब्देकृष्णचैतन्येयज्ञांशियज्ञकारिणि ॥ काश्मीरसंभवोविप्रःकेशवःशारदाप्रियः ॥ ६ ॥ प्राप्ताःशान्तिपुरेश्रमेवाग्देवीवरदर्पितः ॥ सतांदिग्विजयंकृत्वा सर्वज्ञास्त्रिविशारदः ॥ ७ ॥ गंगाकूलेस्तवं रम्यंरचित्वासोऽपठद्विजः ॥

एतस्मिन्नंतरेतत्रयज्ञांशस्समुपागतः ॥ ८ ॥ उवाचवचनंरम्यंकेशवंस्तुतिकारिणम् ॥ सुकृतंभूतंमर्णचंश्रुतीनांसारमेवहि ॥ ९ ॥
 इत्युक्तंभवतास्तोत्रेदूषणभूषणंवद ॥ तमाहेकेशोधीमाम्दूषणंनैवदृश्यते ॥ १० ॥ इत्युक्त्वाप्राहभगवान्भूषणंनैवदृश्यते ॥ सुकृतंचस्मृ
 तंधर्मःपूर्तंचैतन्यमुच्यते ॥ ११ ॥ अर्णवीर्यमितिज्ञेयंश्रुतिसारमतस्त्रयम् ॥ गंगाजलेदूषणोऽयंभूषणोऽयंकलेवरे ॥ १२ ॥ इतिश्रुत्वासा
 वैविप्रोविस्मितोऽभूच्चर्माःप्रियः ॥ लज्जितंस्वजनंदंझाशारदासर्वमंगला ॥ १३ ॥ विहस्यकेशंवप्राहयज्ञांशोऽयंहरिःस्वयम् ॥ इतिश्रुत्वातु
 तंच्छिष्यःकृष्णमंत्रउपासकः ॥ १४ ॥ बभूवैष्णवश्रेष्ठःकृष्णचैतन्यसेवकः ॥ सूतउवाच॥ श्रीधरोनामविख्यातोब्राह्मणःशिवपूजकः॥ १५ ॥
 पत्तनेनगरेरम्येतस्यसप्ताहमुत्तमम् ॥ राज्ञाभागवतंतत्रकारितंसधनंबहु ॥ १६ ॥ गृहीत्वाश्रीधरोविप्रोजगामश्वशुरालये ॥ तत्रोष्यमासमा
 त्रंचस्वपत्न्यासहवैद्विजः ॥ १७ ॥ स्वगेहमगमन्मार्गैर्चौराःसप्ततुतंप्रति ॥ झपथंगमदेवस्यकृत्वासाद्धिसुपाययुः ॥ १८ ॥ समासेविपिने
 रम्येहत्वातेश्रीधरद्विजम् ॥ गोरथंसधनंतत्रसभार्यजगृहस्तदा ॥ १९ ॥ एतस्मिन्नंतरामःसच्चिदानंदविग्रहः ॥ सप्ततांशशरैर्हत्वापुन
 रुज्जिव्यतंद्विजम् ॥ २० ॥ प्रेषयामासभगवांस्तदावृन्दावनेप्रभुः ॥ तदाप्रभृतैर्वैविप्रःश्रीधरोवैष्णवोऽभवत् ॥ २१ ॥ सप्ताब्देचैवयज्ञां
 शेगत्वाशान्तिपुरीशुभाम् ॥ ब्रह्मज्ञानमुपागम्ययज्ञांशाच्छिष्यतांगतः ॥ २२ ॥ टीकाभागवतस्यैवकृतानेनमहात्मना ॥ सूतउवाच ॥
 रामशर्मास्थितःकाठ्यांशंकरार्चनतत्परः ॥ २३ ॥ शिवरात्रेद्विजोधीमानविमुक्तेरुवरस्थलः ॥ एकाकीजाग्रतोऽध्यानीजत्वापंचाक्षरंशुभ
 म् ॥ २४ ॥ तदाप्रसन्नोभगवाच्छंकरोलोकशंकरः ॥ वरंब्रूहीतिवचनंतमाहद्विजसत्तमम् ॥ २५ ॥ रामशर्माशिवंनत्वावचनंप्राहनम्रधीः ॥
 भवान्यस्यसमाधिस्थोऽध्यानेयस्यपरोभवान् ॥ २६ ॥ सदेवोहृदयेमह्यंसेतववरात्प्रभो ॥ इत्युक्तेवचनेतस्यविहस्याहमहेश्वरः ॥ २७ ॥
 एकवैप्रकृतिर्मायात्रिधाब्रह्मस्वरूपिणी ॥ शून्यभूताव्ययस्यैवपुरुषस्याद्धतैजसम् ॥ २८ ॥ गृहीत्वालोकजननीपुंक्षीवैषुषुवेसुतौ ॥ पु
 मात्रारायणःसाक्षाद्गौराष्टमुजैर्युतः ॥ २९ ॥ त्रिधाबभूवभगवान्स्वेच्छयाविश्वरक्षकः ॥ अर्धतेजास्सवैविष्णुर्वनमालीचतुर्भुजः ॥ ३० ॥
 क्षीरशायीसआदिन्यःस्वयंसद्गुणदेवताः ॥ अर्धतेजाद्विधासैवनरनारायणावृषी ॥ ३१ ॥ जिष्णुर्विष्णुःसर्वज्ञेयौपर्वतेगंधमादने ॥ क्लीवः

संकर्षणः साक्षाद्ब्रह्मरूपत्रिधाभवत् ॥ ३२ ॥ पूर्वाद्धाहोरेषश्च पराद्धाद्रामलक्ष्मणौ ॥ गौरीशेषोद्गापराप्तेवलभद्रः सैव स्वयम् ॥ ३३ ॥
 रामलक्ष्मणयोर्ध्यानंवलभद्रस्यपूजनम् ॥ सदासयाचकर्तव्यं तत्प्राप्यत्वंसुखीभव ॥ ३४ ॥ इत्युक्त्वान्तर्देवो गामानन्दस्यचाभवत् ॥
 कृष्णचैतन्यमागम्य द्वादशाब्दवयोवृत्तम् ॥ ३५ ॥ शिष्योभूत्वास्थितस्तत्रकृष्णचैतन्यपूजकः ॥ कृतं तं दत्ताय तेनाध्यात्मरामायणं शुभम् ३६ ॥
 ॥ मृतउवाच ॥ निम्बादित्यस्सर्वैविप्रो रामानुजसमन्वितः ॥ श्रुत्वा यज्ञांश्चरितं पुरीशान्तिमर्यागतः ॥ ३७ ॥ यज्ञांशोऽद्वाब्देच
 नत्वा तं तौ समास्थितौ ॥ ऊचतुः कृष्णचैतन्यं भवता किं मतं स्मृतम् ॥ ३८ ॥ विहस्याहसयज्ञांशः शाक्तोऽहं शक्तिपूजकः ॥ शैवोऽहं वैद्विजौ
 नित्यं लोकार्थे शंकरव्रती ॥ ३९ ॥ वैष्णवोऽहं ध्यानपरादेव देवस्य भक्तिमान् ॥ अहं भक्तिमदं पीत्वा पापं पुंसो बलिं शुभम् ॥ ४० ॥ शक्त्यैसम
 र्थहोमान्ते ज्ञानाग्नौ यज्ञतत्परः ॥ इति श्रुत्वा द्विजौ तौ तस्य शिष्यत्वमागतौ ॥ ४१ ॥ आचारमार्गमागम्य सर्वपूज्यं विभूवतुः ॥ तदज्ञयाचार
 भाण्यं कृत्वा रामानुजो मुनिः ॥ ४२ ॥ उवाच तत्र मतिमान् कृष्णचैतन्यपूजकः ॥ निम्बादित्यो गुरोराज्ञापुरस्कृत्य महामुनिः ॥ ४३ ॥ कृष्णखंडं
 पुराणांगं च केशसहस्रकम् ॥ तत्रोप्यगुरुसेवाढ्योराधाकृष्णप्रपूजकः ॥ ४४ ॥ मृतउवाच ॥ विष्णुस्वामीसर्वविप्रोगतः शान्तिपुरीशुभाम् ॥
 यज्ञांश्च ऊनविशाब्देनत्वा तं प्राहसद्विजः ॥ ४५ ॥ को देवः सर्वदेवानां पूज्यो ब्रह्माण्डगोचरे ॥ इति श्रुत्वा स भगवतुवाच द्विजसत्तमम् ॥ ४६ ॥
 सर्वपूज्यो महो देवो भक्तानुग्रहकारकः ॥ विष्णुर्वीश्वरश्च रुद्रेशो ब्रह्मेशो भगवान्हरः ॥ ४७ ॥ विना तत्पूजनेनैव पदार्थानि फलाहिते ॥ यतु वै
 विष्णुभक्ताश्च शंकरार्चनतत्पराः ॥ ४८ ॥ शिवप्रसादात्सुलभं विष्णुर्वीभक्तिरुत्तमा ॥ वैष्णवः पुरुषोभूत्वा शंकरं लोकांशं करम् ॥ ४९ ॥ कर्म
 भूम्यां समागम्य न पूजति स नारकः ॥ विष्णुस्वामीति तच्छ्रुत्वा शिष्योभूत्वा च तद्गुणैः ॥ ५० ॥ कृष्णमंत्रमुपासित्वा सबभूव शिवार्चकः ॥
 वैष्णुर्वीसंहितेन निर्णीता च तद्वाज्ञया ॥ ५१ ॥ तत्रोप्यविष्णुभक्तश्च कृष्णचैतन्यपूजकः ॥ मृतउवाच ॥ मध्वाचार्यः कृष्णपरो
 ज्ञात्वा यज्ञांशु तमम् ॥ ५२ ॥ गत्वा शान्तिपुरी रम्यां नत्वा तं प्राह स द्विजः ॥ कृष्णां ड्यं भगवान् साक्षात्तन्ये विस्वकारकाः ॥ ५३ ॥ देवाधा
 त्रादयश्चैत्यास्तर्हितं तत्पूजनेन किम् ॥ शक्तिमार्गपराविप्रवृथा हिंसासमर्थैः ॥ ५४ ॥ अश्वमेधादिभिर्देवान् पूजयन्ति महीतले ॥ इति

श्रुत्वाविहस्याहयज्ञांशश्चचीसुतः ॥ ५५ ॥ नकृष्णोभगवान्साक्षात्तामसोऽयंचशक्तिजः ॥ चौरोऽग्रसर्वभोगीचर्हिंसकोमांसभक्षकः ॥
 ॥ ५६ ॥ परस्त्रियभेद्योवैसगच्छेद्यममंदिरम् ॥ चौरियमालयगच्छेज्जिवंहताविशेषतः ॥ ५७ ॥ एभिश्चलक्षणेर्हीनोभगवान्प्रकृतेः परः ॥
 यस्यबुद्धिःसर्वैर्ब्रह्माहंकारोयस्यवैशिवः ॥ ५८ ॥ शब्दमात्रागणेशश्चरूपज्ञमात्रायमःस्वयम् ॥ रूपमात्राकुमारोवैरसमात्राचयक्षराट् ॥ ५९ ॥
 गंधमात्राविश्वकर्माश्रवणभगवाञ्छनिः ॥ यस्यत्वक्सबुधोज्ञेयश्चसूर्यःसनातनः ॥ ६० ॥ यज्जिह्वाभगवाञ्छक्रोघ्राणस्तस्याश्विनीसुतो ॥
 यन्मुखंभगवाञ्जवियस्यहस्तस्तदेवराट् ॥ ६१ ॥ कृष्णोऽयंतस्यचरणलिंगंदक्षःप्रजापतिः ॥ गुदंतद्भगवान्मृत्युस्तस्मैभगवतेनमः ॥ ६२ ॥
 हिंसायज्ञैश्चभगवान्सचतृप्तिमवाप्नुयात् ॥ सचयज्ञपशुर्वह्नैर्ब्रह्मभूयायकल्पते ॥ ६३ ॥ तस्यमोक्षप्रभावेनमहत्पुण्यमवाप्नुयात् ॥
 विधिहीनोऽपिहिंसायज्ञं करोति यः ॥ ६४ ॥ अथतामिस्रनरकंतद्दोषेणवसेच्चिरम् ॥ महत्पुण्यंमहत्पापं हिंसायज्ञेषुवर्तते ॥ ६५ ॥
 अतस्तुभगवान्कृष्णो हिंसायज्ञं कलौयुगे ॥ समाप्यकार्तिकेमासिप्रतिपच्छुक्लपक्षके ॥ ६६ ॥ अन्नकूटमयंयज्ञंस्थापयामासभूतले ॥
 देवराजस्तदाकुद्धोऽनुजं प्रतिमुदुःखितः ॥ ६७ ॥ व्रजसंस्थावयामासतदाकृष्णःसनातनीम् ॥ प्रकृतिंसचतुष्टयलोकमंगलहेतवे ॥ ६८ ॥
 तदासाप्रकृतिर्मातास्वपूर्वादिव्यविग्रहम् ॥ राधाहंपमहत्कृत्वाह्दिकृष्णस्यचागता ॥ ६९ ॥ तच्छक्त्याभगवान्कृष्णो धृत्वागोवर्धनं गिरिम् ॥
 नाम्नागिरिधरो देवः सर्वपूज्योवभूवह ॥ ७० ॥ राधाकृष्णस्सभगवान्पूर्णब्रह्मसनातनः ॥ अतःकृष्णो न भगवान्नाथाकृष्णः परः प्रभुः ॥ ७१ ॥ इति श्रुत्वा
 वचस्तस्यमध्वाचार्यो हरिप्रियः ॥ शिष्यो भूत्वा शिष्यवलभद्रविष्णुस्वामि मध्वाचार्यादिवृत्तांतवर्णने एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ॥
 पर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेकृष्णचैतन्ययज्ञांशोविशदब्दवयोवृत्तः ॥ १ ॥ महोदेवो गुरुः सर्वेशिव आत्मा शरी
 ॥ सुत उवाच ॥ भट्टोजिस्सचतुष्टात्मा शिव भक्तिपरायणः ॥ कृष्णचैतन्यमागम्य नमस्कृत्य वचोऽब्रवीत् ॥ १ ॥ महोदेवो गुरुः सर्वेशिव आत्मा शरी
 रिणाम् ॥ विष्णुर्ब्रह्मा च तद्दासो तर्हि तस्मै नमः ॥ २ ॥ इति श्रुत्वा स यज्ञांशोर्विशदब्दवयोवृत्तः ॥ विहस्याहस भट्टोजिनयं शोभुर्महेश्वरः ॥ ३ ॥
 समर्थो भगवाञ्छंभुः कर्ता किन्नरा गिरिणाम् ॥ न भर्ता च विना विष्णुं संहर्तायं स दाशिवः ॥ ४ ॥ एकमूर्तेस्त्रिधा जाता ब्रह्मा विष्णुर्महेश्वरः ॥ साक्ष

मार्गेण भगवान्ब्रह्मामोक्षप्रदायकः ॥ ६ ॥ विष्णुर्वैष्णवमार्गेण जीवानामोक्षदायकः ॥ अंभुर्वैश्वमार्गेण मोक्षदाता शरीरिणाम् ॥ ६ ॥
 शक्तः सदा श्रमो गृहीयन्नुभुवि पतु देवगः ॥ वानप्रस्थाश्रमो यो वैष्णवः कन्दमूलमुक् ॥ ७ ॥ यत्याश्रमः सदारौद्रो निगुणः शुद्धविग्रहः ॥
 ब्रह्मचर्याश्रमस्तेषामनुगामी महाश्रमः ॥ ८ ॥ इति श्रुत्वा गुरोर्विक्रियं शिष्यो भूत्वा स वै द्विजः ॥ तृतीयाङ्गं च वेदानां व्याचख्यौ पाणिनि कृतम् ॥ ९ ॥
 तदा ज्ञया च सिद्धान्तकौमुद्या स्मरु चकार ह ॥ तत्रोप्यदाक्षितो धीमान् कृष्णचैतन्यसेवकः ॥ १० ॥ ॥ सूत उवाच ॥ वराहमिहोर्धामान् सन्सू
 र्यपरायणः ॥ द्वाविंशब्दे च यज्ञांशे तमागत्य वचोऽब्रवीत् ॥ ११ ॥ सूर्योऽयं भगवान्साक्षात्त्रयोदेवाय तोऽभवत् ॥ प्रातर्ब्रह्मा च मध्याह्ने विष्णुस्सा
 यंसदा शिवः ॥ १२ ॥ अतो रवेः शुभा पूजा त्रिदेवयजेन किम् ॥ इति श्रुत्वा स यज्ञांशो विहस्य ह शुभं वचः ॥ १३ ॥ द्विधव भूव प्रकृतिर पराच परा तथा ॥
 नाममात्रा तथा पुष्पमात्रा तन्मात्रका तथा ॥ १४ ॥ शब्दमात्रा स्पर्शमात्रा रूपमात्रा रसा तथा ॥ गंधमात्रा तथा ज्ञेया परा प्रकृतिरष्टधा ॥ १५ ॥
 अपरायां जीव भूतानित्य शुद्धा जगन्मयी ॥ भूमिरापोऽनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च ॥ १६ ॥ अहंकार इति ज्ञेया प्रकृतिश्चापराष्टधा ॥ विष्णुर्ब्र
 ह्मा महादेवो गणेशो यमराट् गृहः ॥ १७ ॥ कुबेरो विश्वकर्मा च परा प्रकृति देवता ॥ सुमेरु र्खणो वह्निवयुश्चैव ध्रुवस्तथा ॥ १८ ॥
 सोमो रविस्तथा शेषोऽपरा प्रकृति देवता ॥ अतः सोमपतोरुद्रो रविः स्वर्गो विधिः स्वयम् ॥ १९ ॥ शेषस्वामी हरिः साक्षात्त्रमस्तेभ्यो नमो नमः ॥
 इति श्रुत्वा तदा विप्रः शिष्यो भूत्वा च तद्गुरोः ॥ २० ॥ तदा ज्ञया चतुर्थाङ्गं ज्योतिः शस्त्रं चकार ह ॥ वराहसंहिता नाम बृहज्जातकमेव हि ॥ २१ ॥
 शुद्धतंत्रं स्तथा न्यान्वैकृत्वा तत्र स चावसत् ॥ सूत उवाच ॥ वाणी भूषण एवापि शिव भक्तिपरायणः ॥ २२ ॥ कृष्णचैतन्यमागम्य वचः प्राह
 विनम्रधीः ॥ विष्णुमाया जगद्धात्री सैका प्रकृतिरुत्कृता ॥ २३ ॥ तया जातमिदं विश्वं विश्वेदेवास्समुद्रवाः ॥ विश्वेदेव स्स पुरुष इति शक्तिर्जगद्गुधा
 भवत् ॥ २४ ॥ ब्रह्मा विष्णुर्हरश्चैव देवाः प्रकृति संभवाः ॥ अतो भगवतो पूज्या तर्हि तत्पूजनेन किम् ॥ २५ ॥ इति श्रुत्वा स यज्ञांशो विहस्य ह
 द्विजोत्तमम् ॥ नवै भगवती श्रेष्ठा जडरूपा गुणात्मिका ॥ २६ ॥ एका सा प्रकृतिर्माया रचितुर्जगतां क्षमा ॥ पुरुषस्य सहयेन योषितेन रस्य
 च ॥ २७ ॥ देवी भागवते शास्त्रे प्रसिद्धेयं कथा द्विज ॥ कदाचित् प्रकृतिर्देवी स्वेच्छया च जगदिदम् ॥ २८ ॥ निर्मितं जडभूतं तद्ब्रुधवा चो धितं तथा ॥

नचैतन्यमभूद्विप्रविस्मिताप्रकृतिस्तदा ॥ २९ ॥ शून्यभूतंचतुरूपचैतन्यसमतोषयत् ॥ प्रविष्टोभगवान्देवीमायाजनितगोलके ॥ ३० ॥ स्वप्रवद्रास्वयंजातश्चैतन्यमभवज्जगत् ॥ अतःश्रेष्ठःसभगवान्पुरुषोनिर्गुणःपरः ॥ ३१ ॥ प्रकृत्यास्वेच्छयाजातोल्लिङ्गरूपस्तदाऽभवत् ॥ पुल्लिङ्गप्रकृतौजातःपुल्लिङ्गोऽयंसनातनः ॥ ३२ ॥ स्त्रीलिङ्गप्रकृतौजातःस्त्रीलिङ्गोऽयंसनातनः ॥ नपुंस्कप्रकृतौजातःस्त्रीलिङ्गोऽयंसनातनः ॥ ३३ ॥ अग्नयप्रकृतौजातोनिर्गुणोऽयमधोक्षजः ॥ नमस्तस्मैभगवतेऽन्यरूपायसाक्षिणे ॥ ३४ ॥ इतिश्रुत्वातुतद्राक्यंशिष्योभूत्वासवैद्वजः ॥ त्रिविंशान्देवयज्ञांशेतत्रवासमाकरयत् ॥ ३५ ॥ छंदोऽग्रंथंवेदाङ्गंस्वनाम्नातेननिर्मितम् ॥ राधाकृष्णपरंनमजत्वाहर्षमवाप्तवान् ॥ ३६ ॥ सूतउवाच ॥ धन्वंतरिर्द्विजोनामब्रह्मभक्तिपरायणः ॥ कृष्णचैतन्यमागम्यनत्वावचनमब्रवीत् ॥ ३७ ॥ भवांस्तुपुरुषःश्रेष्ठोनिन्यशुद्धस्सनातनः ॥ जडभूताचतन्मायासमर्थोभगवान्स्वयम् ॥ ३८ ॥ नित्योऽव्यक्तःपरःसूक्ष्मस्तस्मात्प्रकृतिरुद्रवा ॥ अतःपृथक्स्सभगवान्प्रकृत्याःपूजनेनकिम् ॥ ३९ ॥ इतिश्रुत्वाविहस्याहयज्ञांशस्सर्वशास्त्रगः ॥ नायंश्रेष्ठस्सपुरुषोनक्षमःप्रकृतिंविना ॥ ४० ॥ पुराणेचैववाराहेप्रसिद्धयंकथाशुभा ॥ कदाचित्पुरुषोनिन्योनममात्रःस्वकेच्छया ॥ ४१ ॥ बभूवबहुधातत्रयथाप्रेतस्तथास्वयम् ॥ असमर्थोविरचितुंजगन्तिपुरुषःपरः ॥ ४२ ॥ तुष्टावप्रकृतिर्देवीचिरकालंसनातनीम् ॥ तदादेवीचतंप्राप्यमहत्तत्त्वंचकारह ॥ ४३ ॥ सोऽहंकारश्चमहतोजातस्तन्मात्रकास्ततः ॥ महाभूतान्यतोऽप्यासजातैश्चजगदिदम् ॥ ४४ ॥ अतस्सनातनौचोभौपुरुषात्प्रकृतिःपरा ॥ प्रकृतेःपुरुषश्चैवतस्मात्ताभ्यांनमोनमः ॥ ४५ ॥ इतिधन्वंतरिःश्रुत्वाशिष्योभूत्वाचतद्गुरोः ॥ तत्रोष्यैववेदाङ्गकल्पेदंचकारह ॥ ४६ ॥ सुश्रुतादपरावापिशिष्याधन्वंतरेःस्मृताः ॥ सूतउवाच ॥ जयदेवस्सवैप्रिवैबौद्धमार्गपरायणः ॥ ४७ ॥ कृष्णचैतन्यमागम्यपंचविंशयवोवृत्तम् ॥ नत्वावाचचचोरम्यंसचश्रेष्ठउषापतिः ॥ ४८ ॥ यस्यनाभेरभूत्पद्मंरत्नसहनिर्गतम् ॥ अतस्सब्रह्मसूनामसामवेदेषुगीयते ॥ ४९ ॥ विद्मोनारायणस्साक्षाद्यस्यकेतौसमास्थितः ॥ विश्वकेतुरतोनामनिरुद्धोऽनिरुद्धकः ॥ ५० ॥ ब्रह्मवैलाचतत्पत्नीनिन्याचोषामहोत्तमा ॥ सर्वलोकहितार्थायस्वयमर्चावतारकः ॥ ५१ ॥ इतिश्रुत्वाविहस्याहयज्ञांशस्तद्विजोत्तमम् ॥ वेदोनारायणस्साक्षात्पूजनीयोनैःसदा ॥ ५२ ॥ ततः

कालस्ततः कर्मततो धर्मः प्रवर्तते ॥ धर्मात्कामः समुद्भूतः कामपत्नरिति स्वयम् ॥ ५३ ॥ रत्यां कामात्समुद्भूतोऽनिरुद्धो नाम देवता ॥
 उपासात्स्यभगिनि तेन सार्द्धं समुद्भवा ॥ ५४ ॥ कालो नाम सैव कृष्णो राधा तस्य सहोदरा ॥ कर्मरूपः सैव ब्रह्मानियति तत्सहोदरा ॥ ५५ ॥
 धर्मरूपो महादेवः श्रद्धा तस्य सहोदरा ॥ अनिरुद्धः कथंचनो भवतीति सनतनः ॥ ५६ ॥ त्रिधा स्मिद्विश्च ब्रह्माण्डे स्थूला सूक्ष्मा चकारणा ॥
 स्थूलं सृष्ट्यै समुद्भूतो देवो नारायणः स्वयम् ॥ ५७ ॥ नारायणी च तच्छक्तिस्तयोर्जलसमुद्भवः ॥ जलाज्जातस्स वैशेषस्तस्योपरि समास्थितौ ॥ ५८ ॥
 सुतेनारायणे देवनाभेः पंकजमुत्तमम् ॥ अनंतयोजनायामुद्भूच्चततो विधिः ॥ ५९ ॥ विधेः स्थूलमयी सृष्टिर्देवतिर्य्यङ्मनरादिका ॥
 सूक्ष्मसृष्ट्यै समुद्भूतः सोऽनिरुद्ध उषा पतिः ॥ ६० ॥ ततो वीर्यमयं तोयं जातं ब्रह्मांडमस्तके ॥ वीर्याज्जातस्स वैशेषस्तस्योपरि समास्थितः ॥ ६१ ॥
 तस्य नाभेः समुद्भूतो ब्रह्मलोकपितामहः ॥ सूक्ष्मसृष्टिस्ततो जाता यथा स्वप्ने प्रदृश्यते ॥ ६२ ॥ हेतुसृष्ट्यै समुद्भूतो देवो नारायणः स्वयम् ॥
 वेदात्कालस्ततः कर्मततो धर्मादयः स्मृताः ॥ ६३ ॥ त्वद्गुरुश्च जन्नाथ उद्भूदोऽनिवासकः ॥ मया तत्रैव गन्तव्यं सांक्षिप्येण धर्माद्विजाः ॥ ६४ ॥
 इति श्रुत्वा तु वचनं कृष्णचैतन्यकिंकराः ॥ स्वान्स्वाच्छिष्यान्समाहूय तत्पश्चात्प्रययुश्चेत् ॥ ६५ ॥ जांकरा द्वादशगणारामानुजमुपाययुः ॥
 नाम देवादयस्तत्र गणास्स सप्तसमागताः ॥ ६६ ॥ रामानन्दं नमस्कृत्य सांस्थितास्तस्य सेवकाः ॥ रोपणश्च तद्गत्य स्वशिष्यैर्बहुभिर्वृतः ॥ ६७ ॥
 कृष्णचैतन्यमागम्य नमस्कृत्य स्थितः स्वयम् ॥ जगन्नाथपुरीं तैवै प्रययुर्भक्ति तत्पराः ॥ ६८ ॥ निधयः सिद्धयस्तत्र तेषां सिवार्थमागताः ॥
 सर्वैश्च दशसाहस्रैर्वैष्णवाः शैवशक्तिकैः ॥ ६९ ॥ यज्ञांश्च पुरस्कृत्य जगन्नाथपुरीं ययुः ॥ अर्चावतारो भगवाननिरुद्ध उषा पतिः ॥ ७० ॥
 तदा गमनमालोक्य द्विज रूपधरो मुनिः ॥ जगन्नाथः स्वयं प्राप्नोति यत्र यज्ञांश्च कादयः ॥ ७१ ॥ यज्ञांश्च स्तंसमालोक्य नन्वावचनमब्रवीत् ॥
 किमंतं भवता ज्ञातं कलौ प्राप्ते भयानके ॥ ७२ ॥ तत्सर्वं कृपया ब्रूहि श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ इति श्रुत्वा तु वचनं जगन्नाथो हरिः स्वयम् ॥ ७३ ॥
 उवाच च चनरम्यलोकमंगलहेतवे ॥ मिश्रदेशोद्भवामलेच्छाः काश्यपेनैव ज्ञासिताः ॥ ७४ ॥ संस्कृताः शूद्रवर्णेन ब्रह्मवर्णमुपागताः ॥ शिला
 सूत्रं समाधाय पठित्वा वैदमुत्तमम् ॥ ७५ ॥ यज्ञैश्च पूजयामासुर्देवैश्चैव चोपपत्तिम् ॥ दुःखितो भगवानिन्द्रश्चेतद्वापि मुपागतः ॥ ७६ ॥

स्तुत्यामां बोधयामास देवमंगलहेतवे ॥ प्रबुद्धमां वचः प्राह शृणु देव दयानिधे ॥ ७७ ॥ शूद्रसंस्कृतमन्नं च खादितुं न द्विजोऽर्हति ॥ तथाच
 शूद्रजनितैर्यज्ञैस्त्वर्तिनचाप्नुयाम् ॥ ७८ ॥ काश्यपेः स्वर्गते प्राप्ते मागधे राज्ञि शासति ॥ मम शत्रुबलैर्दैन्यः कलिपक्षमुपागतः ॥ ७९ ॥
 निस्तेजाश्च यथाऽहं स्यात्तथा वै कर्तुमुद्यतः ॥ मिश्रदेशोद्भवे भ्लेच्छे सांस्कृत्यं तितेन संस्कृता ॥ ८० ॥ भाषा देवविनाशा यैर्दत्यानां वर्द्धनाय च ॥
 आर्यैषु प्राकृती भाषा दूषिता तेन वै कृता ॥ ८१ ॥ अतो मां रक्ष भगवन् भवंतं शरणगतम् ॥ इति श्रुत्वा तदहं वै देवराजमुवाच ह ॥ ८२ ॥
 भवन्तो द्वादशादित्यागन्तुमर्हति भूतले ॥ अहं लोकाहितार्थाय जननिष्यामि कलौ युगे ॥ ८३ ॥ प्रवीणो निपुणोऽभिज्ञः कुशलश्च कृती सुखी ॥
 निष्णातः शिक्षितश्चैव सर्वज्ञः सुगतस्तथा ॥ ८४ ॥ प्रबद्धश्च तथा बुद्ध आदित्याः क्रमतो भवाः ॥ धाता मित्रोऽयं मां शक्रो मेघः प्रांशुर्भगस्तथा ॥ ८५ ॥
 विवस्वाश्च तथा पूषा सवितृ त्वाष्ट्रविष्णु कौ ॥ कीकटदेश आगत्य ते सुराज्जिरे क्रमात् ॥ ८६ ॥ वेदनिन्दां पुरस्कृत्य बौद्धशस्त्रमर्चयिष्ये ॥
 तेभ्यो वेदान्समादाय मुनिभ्यः प्रददुस्सुराः ॥ ८७ ॥ वेदानि दाप्रभावेन ते सुराः कुष्ठिनोऽभवन् ॥ विष्णुदेवमुपागम्य तु ह्युबौद्धरूपिणम् ॥ ८८ ॥
 हरिर्योगबलैर्नैव ते पाकुं न नाश ह ॥ तद्दोषान्न भूतश्च बौद्धस्ततेजसा भवत् ॥ ८९ ॥ पूर्वार्द्धां त्रिभिर्नाथश्च परार्द्धां द्वौद्धै एव च ॥
 बौद्धराज्यविनाशाय दारुपाषाणरूपवान् ॥ ९० ॥ अहं सिंधुतटे जातो लोकमंगलहेतवे ॥ इन्द्रद्युम्नश्च नृपतिः स्वर्गलोकादुपागतः ॥ ९१ ॥
 मंदिं रचितेन तत्राहं समुपागतः ॥ अत्र स्थितश्च यज्ञांशं प्रसादमहिमामहान् ॥ ९२ ॥ सर्वार्वां छित्तं दं लोकस्थे पथा मासमोक्षदम् ॥
 वर्णधर्मश्च नैव त्रैवेदधर्मस्तथानहि ॥ ९३ ॥ व्रतं चात्र न यज्ञांशमण्डले योजनंतरे ॥ येनोक्ता यावन् भाषा येन बौद्धो विलोकितः ॥ ९४ ॥
 तस्य प्राप्तं महत्पापं स्थितोऽहं तदघापहः ॥ मां विलोक्य नरः शुद्धः कलिकाले भविष्यति ॥ ९५ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे प्रतिस
 र्गपर्वणि चतुर्गुणखण्डापरपर्याये कलियुगीयतिहाससमुच्चये कृष्णचैतन्यचरित्रे जगन्नाथमाहात्म्ये विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ सूत उवाच ॥ इति
 श्रुत्वा वचस्तस्य जगन्नाथस्य धीमतः ॥ कृष्णचैतन्य एवापि तमुवाच प्रसन्नधीः ॥ १ ॥ भगवन् प्राणिनां श्रेयो यदुक्तं भवतामुने ॥ विस्त
 रात्तत्कथां ब्रूहि यथा बौद्धसमुद्भवः ॥ २ ॥ ॥ जगन्नाथ उवाच ॥ ॥ सहस्राब्दे कलौ प्राप्ते कर्मभूम्यां च भारते ॥ कर्णो नाम मुनि

श्रेष्ठस्संप्रातःकश्यपात्मजः ॥ ३ ॥ आर्यावतीदेवकन्याकण्वस्यदयिताप्रिया ॥ शक्राज्ञयाचसंप्राप्तौदंपतीशारदातट ॥ ४ ॥
 सरस्वतीनदीरूपांकुलक्षेत्रनिवासिनीम् ॥ चतुर्वेदमयैःस्तोत्रैःकण्वस्तुष्ट्रावनम्रधीः ॥ ५ ॥ वर्षमात्रान्तरेदेवीप्रसन्नसुपुगता ॥
 आर्यसृष्टिसमृद्धसाददौतस्मैवशुभम् ॥ ६ ॥ दशपुत्रस्तयोजिताआर्यबुद्धिकराहिते ॥ उपाध्यायोदीक्षितश्चाठकःशुक्लमि
 श्रकौ ॥ ७ ॥ अग्निहोत्रोद्विदेदिचित्रिवेदीपाण्डवच ॥ चतुर्वेदितिकथितायथानामतथागुणः ॥ ८ ॥ तैवसरस्वतीदेवोदुष्ट
 बुध्नम्रकंधराः ॥ द्वादशाब्दवयोभ्यश्चतेभ्योदेवीस्वशक्तिः ॥ ९ ॥ कृत्वाकन्याददौमाताशारदाभक्तिवत्सला ॥ उपाध्यायीदीक्षितापुष
 ठकीशुक्लिकाक्रमात् ॥ १० ॥ मिश्राणीचतथाज्ञयापष्टीसाचाग्निहोत्रिणी ॥ द्विवेदिनीतथाज्ञयाचाष्टमीचित्रवेदिनी ॥ ११ ॥ पाण्डाय
 चनवमीदशमीतुयैवेदिनी ॥ तामांचस्वपतिभ्योविसुताःषोडशषोडश ॥ १२ ॥ तेतुगोत्रकराज्ञेयास्तेषांनमानिमेभृणु ॥ कश्यपश्चभर
 द्राजोविश्वामित्रोऽथगौतमः ॥ १३ ॥ जमदग्निर्वसिष्ठश्चवत्सगौतमएवच ॥ पराशरस्तथागौत्रिभृशुश्रांगिरास्तथा ॥ १४ ॥ शृंगिकत्या
 यनश्चैवयाज्ञवल्क्यःक्रमात्सुताः ॥ एभिर्नाम्नासुतास्सर्वेज्ञेयाःषोडशषोडश ॥ १५ ॥ सरस्वत्याज्ञयाकण्वोमिश्रदेशमुपाययौ ॥ म्लेच्छ
 संस्कृतमाभाष्यतदादशसहस्रकात् ॥ १६ ॥ वशीकृत्यस्वयंप्राप्तोब्रह्मवतैर्महोत्तमे ॥ तेसर्वेतपसादेवीतुष्टुश्रसरस्वतीम् ॥ १७ ॥
 पंचवर्षान्तरेदेवीप्रादुर्भूतासरस्वती ॥ सपत्नीकौश्वतान्म्लेच्छाञ्छूद्रवर्णायचकरोत् ॥ १८ ॥ कारवृत्तिकरास्सर्वेभुवहुपुत्रकाः ॥
 द्विसहस्रास्तदातेषामध्येवैश्याबभूविरि ॥ १९ ॥ तन्मध्येचाचार्यपृथुनाम्नाकश्यपसेवकः ॥ तपसासचतुष्टाब्दशोदमहसुनिम् ॥ २० ॥
 तदाप्रसन्नोभगवान्कण्वदेववराह्वरः ॥ तेषांचकाराजानंराजपुत्रपुंरंदौ ॥ २१ ॥ राजन्यानामतत्पनीमागंधंसुषुवेतदा ॥ तस्मैकण्वोद
 दौश्रामपूर्वस्यादिशिमागधम् ॥ २२ ॥ स्वर्गलोकं पुनःप्रातःसमुनिःकश्यपात्मजः ॥ स्वर्गतेकाश्यपेविप्रेतेम्लेच्छाःशूद्रवर्णकाः ॥ २३ ॥ य
 ज्ञैस्समर्चयामासुदेवदेवश्चीपातिम् ॥ दुःखितोभगवानिन्द्रस्सर्वधुजंगतीतले ॥ २४ ॥ वेदानाहतुमिच्छन्तोब्रह्मयोनौबभूविरि ॥ जिनेनाम
 द्विजःकश्चित्तपत्नीजनयिस्मृता ॥ २५ ॥ कश्यपादिदेरंशाज्जातौतौकीकटस्थले ॥ तयोस्सकाशात्संजताआदित्यालोकहेतवे ॥ २६ ॥

कर्मनाशनदीतिरिपुरविधगयास्मृता ॥ तत्रोष्यबौद्धशस्त्राढ्याश्चक्रुःशास्त्रार्थमुत्तमम् ॥ २७ ॥ वेदाच्छूद्रेभ्यआहृत्यविशालाप्रययुःपु
 रीम् ॥ समाधिस्थान्मुनीन्सर्वान्समुत्थायददुःस्वयम् ॥ २८ ॥ गतास्सर्वसुरास्स्वर्गेततःप्रभृतिभूतले ॥ म्लेच्छवभूविरेवौद्धास्तदन्येवद
 तत्पराः ॥ २९ ॥ सरस्वत्याःप्रभवेनतआर्यावहवोऽभवन् ॥ तैश्चदेवपितृभ्यश्चहव्यंकव्यंसमर्पितम् ॥ ३० ॥ तृप्तिमन्तःसुराश्चसंस्त
 आर्याणांसहस्रकाः ॥ सप्तविंशच्छतेभूमौकलैःसंस्मरेगते ॥ ३१ ॥ बलिनप्रेषितोभूमौमयःप्राप्तोमहसुरः ॥ शक्यसिंहगुरुभेयोबहु
 मायाप्रवर्तकः ॥ ३२ ॥ सनाम्नागौतमाचार्योदैत्यपक्षविवर्द्धकः ॥ सर्वतीर्थेषुतैर्नैवयत्राणिस्थापितानि वै ॥ ३३ ॥ तेषामधोगतायेतुवौ
 द्धाश्चासन्समन्ततः ॥ शिखामूत्रविहीनाश्चबभूवुर्वर्णसंकराः ॥ ३४ ॥ दशकोटयःस्मृताआर्यावभूवुर्बौद्धपन्थिनः ॥ पंचलक्षास्तदशेषाः
 प्रययुर्गीरिमूर्धनि ॥ ३५ ॥ चतुर्वेदप्रभवेनराजन्यावहिवंशजाः ॥ चत्वारिंशभवायोधास्तैश्चबौद्धास्समुज्झिताः ॥ ३६ ॥ आ
 र्यास्तस्तेतुसंस्कृत्यविंध्योद्देक्षिणेकृतान् ॥ तत्रैवस्थापयामासुर्वर्णरूपान्समंततः ॥ ३७ ॥ आर्यावर्तःपुण्यभूमिस्तत्रस्थाःपंचलक्षकाः ॥
 ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्ययज्ञांशोभगवान्हरिः ॥ ३८ ॥ जगन्नाथस्यशिष्योभूद्धेदमार्गपरायणः ॥ शुक्लदत्तस्यतनयोनित्यान
 न्दोद्विजोत्तमः ॥ ३९ ॥ जगन्नाथपदंनत्वाशिष्योभूत्वारराजह ॥ तदप्रसन्नोभगवाननिरुद्धउवापतिः ॥ ४० ॥ अभिषेकंतयोभलेमह
 तत्त्वेचकारह ॥ महत्त्वपदवीजातातदाप्रभृतिभूतले ॥ ४१ ॥ गुरुबंधूप्रसन्नोतौस्वशिष्यान्प्रोचतुमुदा ॥ जगन्नाथस्यवदनंपद्मनाभेरुवापतेः
 ॥ ४२ ॥ हृद्वायश्चात्रसंप्राप्यसर्वस्वर्गमवाप्नुयात् ॥ प्रसादंयश्चभुंजियात्तस्यदेवस्यसादरम् ॥ ४३ ॥ कोटिजन्मभवेद्विप्रोवेदपात्रोमहाधनी ॥
 मार्कण्डेयवटेकृष्णहृद्वारुनात्वामहोदधौ ॥ ४४ ॥ इंद्रद्युम्नसरस्वयेवपुनर्जननविद्यते ॥ इमांगाथांशुणोद्यौवैश्चक्राभक्तिमन्वितः ॥ ४५ ॥ यत्पु
 रोगमनेपुण्यफलंतच्छीघ्रमाप्नुयात् ॥ इतियज्ञांशवचनंश्रुत्वासह्यवतारकः ॥ ४६ ॥ वैष्णवाश्चतथेत्युक्त्वातत्रैवान्तरधीयत ॥ एतस्मिन्नंत
 रेविप्रकलिनप्राथितोबलिः ॥ ४७ ॥ मयदैत्यंसमाहूयवचनंप्राहदुःखितः ॥ सुकन्दरोम्लेच्छपतिःसदामद्वर्द्धनेरतः ॥ ४८ ॥ सहायंत
 स्यदैत्येन्द्रकुरुशीघ्रंममाज्ञया ॥ इतिश्रुत्वाबलेवविषयंशतैर्दैत्यसमन्वितः ॥ ४९ ॥ कर्मभूम्यांमयःप्रातःकलविद्याविशारदः ॥ म्लेच्छजतिंन

रान्दुष्टात्रेखागणितमुत्तमम् ॥ ५० ॥ एकविंशतिमध्यायंकलेवदमक्षिष्यत् ॥ तदाकलान्विताम्लेच्छाःकलविद्याविशारदाः ॥ ५१ ॥
 यंत्राणिकारयामासुःसप्तस्वेषपुरीषुच ॥ तदधोयेगतालोकस्तेसर्वेऽम्लेच्छतांगताः ॥ ५२ ॥ महत्कोलालंजातमार्थानांशोककारिणाम् ॥
 श्रुत्वतैवैष्णवाःसर्वेऽकृष्णचैतन्यसेवकाः ॥ ५३ ॥ दिव्यमंत्रगुरोश्चैवपठित्वाप्रययुःपुरीः ॥ रामानन्दस्यक्षिप्यैवैवाध्यायामुपगतः ॥ ५४ ॥
 कृत्वाविलोमंतमंत्रवैष्णवांस्तानकारयत् ॥ भलेत्रिशूलचिह्नचक्षेत्रंरक्तंतदाभवत् ॥ ५५ ॥ कंठेचतुलसीमालाजिह्वाराममयीकृता ॥
 म्लेच्छास्तेवैष्णवाश्चासन्नामानन्दप्रभावतः ॥ ५६ ॥ संयोगिनश्चेतज्ञेयारामानन्दमतेस्थिताः ॥ आर्याश्चैवैष्णवास्तुल्याअयोध्यायांबभू-
 विरे ॥ ५७ ॥ निम्बादित्योगतोधीमान्सक्षिप्यःकाचिकापुरीम् ॥ म्लेच्छयंत्रराजमार्गेस्थितंरक्तद्रुमं ॥ ५८ ॥ विलोमंस्वगुरोर्मंत्रकृत्वा
 तत्रसचिवसत् ॥ वंशपत्रसमारेखालोटंकंठमालिका ॥ ५९ ॥ गोपीवल्लभमंत्रोहिमुखेतेषाराराजह ॥ तदधोयेगतालोकवैष्णवाश्चबभूविरे
 ॥ ६० ॥ म्लेच्छाःसंयोगिनेज्ञेयाभ्यास्तन्मार्गेवैष्णवाः ॥ विष्णुस्वामीहरिद्वारेजगामस्वगणैर्वृतः ॥ ६१ ॥ तत्रस्थितंमहायंत्रंविलोमंतञ्चकार
 ह ॥ तदधोयेगतालोकआसन्सर्वेचैवैष्णवाः ॥ ६२ ॥ ऊर्ध्वपुंड्रद्विरखाभंतन्मध्येविन्दुरुत्तमः ॥ ललाटेचस्थितेषांकंठेतुलसिगोलकम् ॥
 ॥ ६३ ॥ मुखेमाधवमंत्रश्चभूवहितदायकः ॥ मथुरायांसमायातोमध्वाचार्योहरिप्रियः ॥ ६४ ॥ राजमार्गेस्थितंयंत्रंविलोमंसचकारह ॥
 तदधोयेगतालोकवैष्णवास्तस्यपक्षगाः ॥ ६५ ॥ करवीरपत्रसदृशंलोटंतिलकंशुभम् ॥ स्थितंनसाद्धभागान्तंकंठेतुलसिमालिका ॥ ६६ ॥
 राधाकृष्णशुभंनमसुखेतेषांबभूवह ॥ शंकराचार्यएवापिज्ञेवमार्गेपरायणः ॥ ६७ ॥ रामानुजज्ञेयप्राप्तःपुरीकांक्षीगणैर्युतः ॥
 कृत्वाविलोमंतद्वयंज्ञेवाश्चतदधोऽभवन् ॥ ६८ ॥ त्रिपुंड्रचस्थितंभलेकंठेरुद्राक्षमालिका ॥ गोविंदमंत्रश्रुत्वेतेषांतत्रबभूवह ॥ ६९ ॥
 तोतादर्याचसंप्राप्तस्तदारामानुजः सुखी ॥ ऊर्ध्वरेखाद्वयोर्मध्येसुक्ष्मरेखाचपीतका ॥ ७० ॥ ललाटेतुत्थांकंठमालातुलसिकाशुभा ॥
 उज्जयिन्यांचसंप्राप्तोवराहमिहरेगुणी ॥ ७१ ॥ तद्वयंत्रनिष्फलंकृत्वाऽनराच्छैवैश्चकारह ॥ चिताभस्मस्थितंभलेकंठेरुद्राक्षमालिका ॥ ७२ ॥
 शिवेतिमंगलनामतेषांतत्रबभूवह ॥ कन्याकुब्जस्वयंप्राप्तोवाणीभूषणएवहि ॥ ७३ ॥ अर्द्धचंद्राकृतिपुंड्रंरक्तचंदनमालिका ॥

देव्याश्चनिर्मलनामतेषां तत्र बभूवह ॥ ७४ ॥ धन्वतरिः प्रयागे च गत्वा तद्वं त्रमुत्तमम् ॥ विलोमं कृतवास्तत्र तदधो गतानराः ॥ ७५ ॥
अर्द्धपुङ्गुं स्मृतं रक्तं सविंदुचललाटके ॥ रक्तचंदनजामालाकं ठेतं षां बभूवह ॥ ७६ ॥ भट्टोजिः सगतो धीमानुत्पलारण्यमुत्तमम् ॥
त्रिपुङ्गुचतुष्टयं रक्तं कंठे रुद्रक्षमालिका ॥ ७७ ॥ विश्वनाथेति तन्मंत्रं त्रेषां तत्र बभूवह ॥ रोपणश्चैष्टिकां प्राप्तास्तद्वं त्रैव निष्फलम् ॥ ७८ ॥
कृत्वा जनेन ते त्रब्रह्मभार्गददर्शह ॥ जयदेवः स्वयंप्राप्तो द्वारकां विष्णुभक्तिमान् ॥ ७९ ॥ तद्वं त्रं निष्फलं यत्तदधो गतानराः ॥
रक्तरखास्थिताभालै चैकां ठेतुमालिका ॥ ८० ॥ पद्माक्षमंत्रं गोविन्दस्तत्र त्रेषां बभूवह ॥ एवैतैर्विष्णवाः शैवाः शक्तिका बहुधाऽभवन् ॥ ८१ ॥
निर्गुणाः शक्तिकाज्ञेयाः सगुणैर्विष्णवास्मृताः ॥ निर्गुणाः सगुणयेतु शैवाज्ञेया बुधैस्तदा ॥ ८२ ॥ समाधिस्थास्त्रयस्त्रिंशदेवाः पुण्यावभूविरै ॥
नित्यानन्दः शान्तिपुरे नदीहापत्ने हरिः ॥ ८३ ॥ कवीरो मागधे देशे रदासस्तु कल्लिजरे ॥ सधनो नैमिषारण्ये समाधिस्था बभूवह ॥ ८४ ॥ अद्या
पि संस्थितो विप्रैर्विष्णवानां गणो महान् ॥ यज्ञभागमहावृद्धिः संजातोरुमृद्धिनि ॥ ८५ ॥ इति ते कथितं विप्रयज्ञां शचरितं शुभम् ॥ यच्छ्रुत्वा च
नरानार्यैर्महत्पुण्यमवाप्नुयुः ॥ ८६ ॥ मया द्यानिष्फलदैत्यावलिपार्थमुपागताः ॥ ८७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखंडाय
पर्यायेकलियुगीयेति हाससमुच्चयकृष्णचैतन्यचरित्रं नामैकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ ८८ ॥ सूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा वल्लिदैत्यो देवानां विजयं महत् ॥
रोषणं नामैतैर्द्रुं स माहूयवचोऽब्रवीत् ॥ १ ॥ सुतस्तिमिरालिङ्गस्य सरुषो नाम विश्रुतः ॥ त्वंहितत्र समागम्य दैत्यकार्यं महत्कुरु ॥ २ ॥
इति श्रुत्वा सर्वे दैत्योद्वादि विप्रास्तरोषणः ॥ ननाशवेदमार्गस्थान् देहल्लिङ्गमास्थितः ॥ ३ ॥ पंचवर्षकृतं राज्यं तत्सुतो बावरो भवत् ॥
विंशद्वंद्वं कृतराज्यं होमायुस्तत्सुतोऽभवत् ॥ ४ ॥ होमायुषामदन्धेन देवताश्च निराकृताः ॥ तेसुराः कृष्णचैतन्यं नदीहोपवने स्थित
म् ॥ ५ ॥ तुष्टुवर्षं धातत्र श्रुत्वा कुद्धो हरिः स्वयम् ॥ स्वतेजसा च तद्राज्यं विग्रभूतं चकार ह ॥ ६ ॥ तत्सैन्यजनि तैलौ कैहो मायुश्च निराकृतः ॥
महारौ स्तदा तत्र शेषशोकः समास्थितः ॥ ७ ॥ देहलीनगरेभ्ये म्लेच्छो राज्यं चकार ह ॥ धर्मकार्यं कृतं तेन तद्राज्यं पंचहायनम् ॥ ८ ॥
ब्रह्मचारी सुकुंदश्च शंकराचार्यगोत्रजः ॥ प्रयागे च तपःकुर्वन् विद्वच्छिष्यैर्युतः स्थितः ॥ ९ ॥ बावरेण च धूर्तेन म्लेच्छराजेन देवताः ॥

अंशिताः सतदाज्ञात्वावहौ देहं जुहाववै ॥ १० ॥ तस्य शिष्यागतावहौ म्लेच्छनाशनहेतुना ॥ गोदुग्धे च स्थितं रोमपीत्वा सपयसामुनिः ॥ ११ ॥
 मुकुंदस्तस्य दोषेण म्लेच्छयोनौ बभूवह ॥ होमायुषश्च इमरिं संस्थितस्यैव पुत्रकः ॥ १२ ॥ जातमात्रे सुते तस्मिन्वायुवाचाशरीरिणी ॥
 अकस्माच्चरो जातः पुत्रोऽयं सर्वभाग्यवान् ॥ १३ ॥ पैशाचेदारुणं भागैर्नभूतो न भविष्यति ॥ अतः सोऽकबरो न मोहमायुस्तनयस्तव ॥
 ॥ १४ ॥ श्रीधरः श्रीपतिः शंभुर्वरेण्यश्च मधुव्रती ॥ विमले देववांसे मोषद्वन्द्वेनो वर्तते रुचिः ॥ १५ ॥ सांयातामानकारिचेऽश्वे भावधोषुः ॥
 देवापिः सोमपाः शूरो मदनो यस्य शिष्यकाः ॥ १६ ॥ समुकुन्दो द्विजः श्रीमान्दैवात्त्वं द्रुहमागतः ॥ इत्याकाशवचः श्रुत्वा होमायुश्च प्रसन्नाः ॥
 ॥ १७ ॥ ददौ दानं क्षुधातैर्भ्यः प्रेम्णा पुत्रमपालयत् ॥ दशब्दे तनये जते देहलं दिशमागतः ॥ १८ ॥ शेषशाकं पराजित्य स च राजा बभूवह ॥
 अबदेतेन कृतराज्यं तत्पुत्रश्च नृपो भवत् ॥ १९ ॥ संप्राप्तेऽकबरो राज्यसर्ति शिष्याश्च तत्प्रियाः ॥ पूर्वजन्मनिये सुख्यास्ते प्राप्ता भूयति प्रीतिः ॥ २० ॥
 केशवो गानसेनश्चैव जवाक्स तु माधवः ॥ म्लेच्छास्ते च रमृतास्तत्र हरिदासो मधुस्तथा ॥ २१ ॥ मध्वाचार्यकुले जातो वैष्णवः सर्वरागदित् ॥ पूर्व
 जन्मनि देवापिः स च वीरवलोऽभवत् ॥ २२ ॥ ब्राह्मणः पाणिश्च माथो वैवरागे देवीवरदर्पितः ॥ सोमपादानं सहैश्वर्यं तद्मान्दसं भवः ॥ २३ ॥ सेना
 पतिश्च नृपतेरायं भूपाशिरामणेः ॥ सूरश्चैव द्विजो जातो दक्षिणश्चैव पण्डितः ॥ २४ ॥ विस्वमंगल एवापि नास्मात्तदृपतेः सखा ॥ नायिकाभेदनि
 पुणे वैदश्यानां स च पारगः ॥ २५ ॥ मदनो ब्राह्मणो जातः पौर्वात्यः स च नर्तकः ॥ चंदनो नाम विख्यातां रहः श्रीडा विशारदः ॥ २६ ॥ अन्यदे
 जोगताः शिष्यास्तेषां पूर्वास्त्रियो दश ॥ अनपस्य सुतो जातः श्रीधरः शंभुर्देवदितः ॥ २७ ॥ विख्यातस्तुलसीशर्मः पुराणि पुणः कविः ॥ नारी
 शिक्षां समादाय राधवानन्दमागतः ॥ २८ ॥ शिष्यो भूत्वा स्थितः काश्या रामानन्दमते स्थितः ॥ श्रीपतिः स्वभूवान्यामध्वाचार्यमते स्थितः ॥
 ॥ २९ ॥ सूरदास इति ज्ञेयः कृष्णलीलाकरः कविः ॥ शंभुर्वै चंद्रभट्टस्य कुले जातो हरीप्रियः ॥ ३० ॥ रामानन्दमते संस्थो भक्तकीर्तिपरायणः ॥
 वरेण्यः सोऽग्रमुद्भूतः रामानन्दमते स्थितः ॥ ३१ ॥ ज्ञानध्यानपरो नित्यं भाषाच्छंदकरः कविः ॥ मधुव्रती सैव जातो कलिक्रानाम विद्युतः ॥ ३२ ॥
 रामलीलाकरो धीमात्रा मानन्दमते स्थितः ॥ विमलश्च सैव जातः स नम्रैव दिवाकरः ॥ ३३ ॥ सीतालीलाकरो धीमात्रा मानन्दमते स्थितः ॥ ३४ ॥

ववान्केशो जातो विष्णुस्वामि मते स्थितः ॥ ३४ ॥ कविप्रियादिरचनां कृत्वा प्रेतत्पमागतः ॥ रामज्योत्स्ना मयं श्रुत्वा स्वर्गमुपाययौ ॥
 ॥ ३५ ॥ सोमो जातः सैव व्यासो निम्बादित्य मते स्थितः ॥ रहः क्रीडा मयं श्रुत्वा स्वर्गमुपाययौ ॥ ३६ ॥ वर्द्धनश्च स वै जातो नान्नाचरणदासकः ॥
 ज्ञानमाला मयं कृत्वा प्रथं ददास पन्थगः ॥ ३७ ॥ वर्तकः स च वै जातो रोपणस्य मते स्थितः ॥ रत्नभानुरिति ज्ञेयो भाषा कर्तृ च जैमिनेः ॥ ३८ ॥
 रुचिश्च रोचनो जातो मध्वाचार्य मते स्थितः ॥ नानागानमयी लीलं कृत्वा स्वर्गमुपाययौ ॥ ३९ ॥ मांधाता प्रपतिर्वर्मा काश्यपः सप्तब्रूवह ॥
 मध्वाचार्यो भागवतं च क्रेभाषा मयं शुभम् ॥ ४० ॥ मानकरो नारिभावाक्षरी देहमुपागतः ॥ मीरानमो मतिविख्याता भूपते स्तनया शुभा ॥
 ॥ ४१ ॥ माशो भाचतनौ यस्य गतिर्गजसमाकिल ॥ सा मीरा च बुधैः प्रोक्ता मध्वाचार्य मते स्थिता ॥ ४२ ॥ एवं ते कथितं विप्रभाषां श्रुत्वा
 प्रकरणम् ॥ प्रबंधं मंगलकरं कलिकाले भयंकरे ॥ ४३ ॥ स भूयोऽकवरो नाम कृत्वा राज्यमकंटकम् ॥ शताद्धेन च शिष्यैश्चैवैष्टुठभवनं
 ययौ ॥ ४४ ॥ सलोमातनयस्तस्य कृतराज्यं पितुः समम् ॥ बुद्धे कस्तनयस्तस्य दशानंदं च कृतरं पदम् ॥ ४५ ॥ चत्वारस्तनयास्तस्य नव
 रंगो हि मध्यमः ॥ पितरं च तथा भ्रातृभित्त्वा राज्यमचीकरत् ॥ ४६ ॥ पूर्वजन्मनि दैत्योऽयमन्धको नाम विश्रुतः ॥ कर्मभूम्यां तद्देशे
 न दैत्यराजाज्ञाययौ ॥ ४७ ॥ तेनैव बहुधा मूर्तीभिः शिताश्च समंततः ॥ दृष्ट्वा दिवास्तदागत्य कृष्णचैतन्यमब्रुवन् ॥ ४८ ॥ भगवन् दैत्यरा
 जां शः सजातश्च महोपपत्तिः ॥ भ्रंशयित्वा सुराचारं चेदा न्दैत्यपक्षं विवर्द्धते ॥ ४९ ॥ इति श्रुत्वा स यज्ञांशो न दाहोपवने स्थितः ॥ दशपतंतुरा
 चारं यथा वंशक्षयो भवेत् ॥ ५० ॥ राज्यमेकोनपंचाशत्कृते तेन दुरात्मना ॥ सेवाजयो नाम नृपे दिवपक्षं विवर्द्धनः ॥ ५१ ॥ महाराष्ट्रदि
 जस्तस्य युद्धविद्याविशारदः ॥ हत्वा तं च दुराचारं तत्पुत्राय च तत्पदम् ॥ ५२ ॥ दत्त्वा ययौ दाक्षिणात्ये देशे देवविवर्द्धनः ॥ आलोमाना
 मतनयः पंचानंदं तत्पदं कृतम् ॥ ५३ ॥ तत्पश्चात्त्वरणं प्राप्नोति विद्रुधेन रुजासुने ॥ विक्रमस्य गते राज्ये स तत्पुत्रं कंशतम् ॥ ५४ ॥ ज्ञेयं
 सप्तदशं विप्रयदालोमाप्रतिगतः ॥ तालनस्य कुले जातो म्लेच्छः फलरूपो बली ॥ ५५ ॥ मुकलस्य कुलं हत्वा स्वयं राज्यं चकार ह ॥ दशा
 बंदं च कृतराज्यं तेन भूपेन भूतले ॥ ५६ ॥ शत्रुभिर्मरणं प्राप्नोति दैत्यलोके मुपागमत् ॥ महामदस्तत्तनयो विंशत्यब्दं कृतं पदम् ॥ ५७ ॥ तद्गोह्र

नादरोनामैतयोदेशउपागमत् ॥ हत्वार्थाश्रमुगाञ्जित्वादेशंशुखजमायौ ॥ ५८ ॥ महामस्याहिमदस्यतनयस्तत्पितुःपदम् ॥ गृही
 त्वापंचवर्षान्तंचराज्यंचकारह ॥ ५९ ॥ महाराष्ट्रैतौदुष्टस्तालनान्वयसंभवः ॥ देहलीनगराज्यंदेशाब्दमाधेनवै ॥ ६० ॥ कृतं
 तत्रतदाम्लेच्छभालोमाराज्यमाप्तवान् ॥ तद्राष्ट्रेबहवोजाताराजानोजिदेशजाः ॥ ६१ ॥ ग्रामपावहवोभूपदेशेदेशेबभूविरै ॥ म
 ण्डलीकपदंतत्रक्षयजातंमहीतले ॥ ६२ ॥ त्रिशद्वन्मत्तोजातंग्रामेग्रामेनृपे ॥ तदातुसकलदेवाःकृष्णचैतन्यमाययुः ॥ ६३ ॥ य
 ज्ञांशश्चहरिःसाक्षाज्जात्वादुःखंमहीतले ॥ मुहूर्तध्यानमागम्यदेवान्वचनमब्रवीत् ॥ ६४ ॥ पुरातुराधवोधीमाञ्जित्वावरावणराक्षसम् ॥ कपी
 तुजीवयामासमुधावर्षैस्समततः ॥ ६५ ॥ विकटोवृजिलोजालोवरलीनोहिंसंहलः ॥ ज्वस्सुमात्रश्वतथानाम्नातेक्षुद्रवानराः ॥ ६६ ॥
 रामचंद्रवचःप्राहुर्देहिनोवाञ्छितंप्रभो ॥ रामोदाशरथिःश्रीमाञ्जात्वातेषांमनोरथम् ॥ ६७ ॥ देवाङ्गनोद्रवाःकन्यारावणाछोकरावणात् ॥
 दत्वातेभ्योहरिस्साक्षाद्वचनंप्राहहर्षितः ॥ ६८ ॥ भवन्नाम्नाचयेद्वीपजालंघरविनिर्मिताः ॥ तेषुराज्ञोभविष्यतिभवन्तोहितकारिणः ॥ ६९ ॥
 नन्दिन्यागोश्चरुडैज्जैजातम्लेच्छाभयानकाः ॥ गुरुण्डाजातयस्तेषांतास्तुतेषुसदास्थिताः ॥ ७० ॥ जित्वातौश्चगुरुण्डान्वैकुरुध्वराज्य
 मुत्तमम् ॥ इतिशुत्वाहरिनत्वाद्वपिषुप्रययुर्मुदा ॥ ७१ ॥ विकटान्वयसंभूतागुरुण्डावानराननाः ॥ वाणिज्यार्थमिहायातागौरुण्डावौद्र
 पन्थिनः ॥ ७२ ॥ ईक्षुपुत्रमतेसंस्थास्तेषांहृदयमुत्तमम् ॥ सत्यव्रतं कामिजितमक्रोधंमूर्यतत्परम् ॥ ७३ ॥ यूयंतत्रोष्यकार्यंचनृणकुंरुत
 माचिरम् ॥ इतिशुत्वातुतेदेवाःकुयुरार्चिकमादरात् ॥ ७४ ॥ नगर्थ्यैकालिकातायांस्थापयामासुरुधताः ॥ विकटेपश्चिमोद्रेपेतत्पत्नीविक
 टावती ॥ ७५ ॥ अष्टकौशलमागैणराज्यमत्रचकारह ॥ तत्पतिस्तुपुलोमार्चिकलिकातांपुरीस्थितः ॥ ७६ ॥ विक्रमस्यगतेराज्येऽतम
 द्वादशंकलौ ॥ चत्वारिंशंथाब्दंचतदाराजाबभूवह ॥ ७७ ॥ तदन्येसप्तनृपगुरुण्डाश्चबभूविरै ॥ चतुष्पष्टिमितंवर्षराज्यंकृत्वालयंगताः
 ॥ ७८ ॥ गुरुण्डेचाष्टमेभूपेप्राप्तैन्यायेनज्ञासति ॥ कालिपक्षोबलिदैत्योसुरनाममहासुरम् ॥ ७९ ॥ आरुह्यप्रेषयामासदेवदेशमहोत्तमे ॥
 समुरोवाङ्गिलंभूपंवशीकृत्यहदिस्थितः ॥ ८० ॥ आर्यधर्मविनाशायतस्यबुद्धिचकारह ॥ मूर्तिसंस्थास्तदेवागत्वायज्ञांशयोगिनम् ॥ ८१ ॥

नमस्कृत्याब्रुवन्सवैयथाप्राप्तोमुरोऽसुरः ॥ ज्ञात्वाशशापकृष्णशोशुरुण्डान्वौद्धपन्थिनः ॥ ८२ ॥ क्षयंयास्यंतितिसर्वेयेशुरस्यवशंगताः ॥
 इत्युक्तेवचनेनस्मिन्गुरुण्डाःकालनोदिताः ॥ ८३ ॥ स्वसैन्यैश्चक्षयंजगुर्वर्षमात्रान्तरेखलाः ॥ सर्वैत्रिशत्सहस्राश्चप्रययुर्धमंदिरे ॥ ८४ ॥
 वागदँडैस्सचभूपालोवाडिलोनाशमाप्तवान् ॥ गुरुण्डोनवमःप्राप्तोभेकलोनामवीर्यवान् ॥ ८५ ॥ न्यायेनकृतवात्राज्यंद्वादशाब्दंप्रयत्नतः ॥
 आर्येदेशेचतद्राज्यंभूयान्यायशासति ॥ ८६ ॥ लाडलोनामविख्यातोगुरुण्डोदशमोहितः ॥ द्वित्रिशाब्दंचतद्राज्यंकृतंतेनैवधर्मिणा ॥ ८७ ॥
 लाडलेस्वर्गतेप्राप्तेमकरंदकुलोद्भवाः ॥ आर्याःप्राप्तास्तद्भौनाहिमतुंगनिवासिनः ॥ ८८ ॥ बभ्रुवर्णाःसूक्ष्मनसावर्तुलार्दीर्वमस्तकाः ॥ एवं
 लक्षाश्चसंप्राप्तादेहल्याबौद्धपन्थिनः ॥ ८९ ॥ आर्जिकोनामवैराजातेघातत्रयभूवह ॥ तस्यपुत्रोदेवकणेगंगोत्रगिरिमूर्धनि ॥ ९० ॥ द्वाद
 शाब्दंतपोधोरंतपेराज्यविवृद्धये ॥ तदाभगवतींगगातपसातस्यधीमतः ॥ ९१ ॥ स्वरूपंस्वेच्छयाप्राप्यब्रह्मलोकंजगामह ॥ कुबेरश्चतदा
 गत्यदत्त्वातस्मैमहत्पदम् ॥ ९२ ॥ आर्याणांमण्डलीकंचतत्रैवान्तरधीयत ॥ मण्डलीकोदेवकर्णवैभूवजनपालकः ॥ ९३ ॥ पृष्टयब्दं
 चकृतराज्यंतेनराज्ञामहीतले ॥ तदन्वयेऽष्टभूपाश्चवभूदुर्वपूजकाः ॥ ९४ ॥ द्विशताब्दंपदंकृत्वास्वर्गलोकमुपाययुः ॥ एकादशश्चयो
 मौनःपन्नगारिरितिश्रुतः ॥ ९५ ॥ चत्वारिंशच्चवर्षाणिराज्यंकृत्वाप्रयत्नतः ॥ स्वर्गलोकंगतोरजापन्नगैर्मरणगतः ॥ ९६ ॥ एवंचमौनजा
 तीयैःकृतराज्यमहीतले ॥ ९७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेगुरुण्डमौनरा
 ज्यवर्णनंनमद्भार्विशोध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ वैक्रमेराज्यविगतेचतुष्षष्ट्युत्तरमुने ॥ द्वारिंशदब्दशतकंभूतनन्दिस्तदातृपः ॥
 ॥ १ ॥ कुबेरयक्षकान्मौनान्धनधान्यसमन्वितान् ॥ साद्वलक्षान्कलैर्यौर्जित्वातान्युद्धकारिणः ॥ २ ॥ किलिकलायस्वयंराज्यंनगवंशे
 श्चकारह ॥ आग्नेय्यादिशिबिख्यातापुण्डरीकेणनिर्मिता ॥ ३ ॥ पुरीकिलिकलानामतत्रराजावभूवह ॥ पुण्डरीकादयोनागास्तस्मिन्त्राज्यं
 प्रशासति ॥ ४ ॥ गेहेगेहेजनैस्सर्वैःपूजनीयावभूविर ॥ स्वाहास्वधावषट्कारोदेवपूजामहीतले ॥ ५ ॥ त्यक्त्वादेवानुपागम्यसंस्थितामेरुमूर्ध
 नि ॥ शक्राज्ञयाकुबेरस्तुशूकधान्यसमंततः ॥ ६ ॥ यक्षैःषडंशानादायेदेवभ्यःप्रददौप्रभुः ॥ मणिस्वर्णादिवस्त्वृन्मौनराज्येषुयानिवै ॥ ७ ॥

दत्तानितानिकोशेषु पुनर्दवश्चकारह ॥ मण्डलीकंपदेनेसत्कृतं भूतनन्दिना ॥ ८ ॥ शतार्द्धतुतोरजाशिगुनन्दिर्बभूवह ॥ नागपू-
 जांपुरस्कृत्यतिरस्कृत्यसुरान्भुवि ॥ ९ ॥ चकारराज्याब्दं यशो नन्दिस्ततोऽनुजः ॥ भ्रात्रासनं स्वयंप्राप्तो नागपूजापरायणः ॥ १० ॥
 पंचविंशतिवर्षाणि स राज्यामचिकिरत् ॥ ततस्तत्तनयोरजासवभूवर्षीरकः ॥ ११ ॥ एकदशार्द्धतुतद्राज्यं कर्मभूम्यां प्रकीर्तितम् ॥
 कदाचित्सचर्वाहिकेनेयसाद्धमागतः ॥ १२ ॥ तत्रैरभवदुद्धपैशाचैर्मलेच्छदारुणैः ॥ मासमात्रान्तरे म्लेच्छालक्षसंख्यामृतिगताः ॥ १३ ॥
 तथाषष्टिसहस्राश्च नागभक्तालयंगताः ॥ बद्धलोनामतद्राजरोमजस्थो बहबलः ॥ १४ ॥ यशो नन्दिनमाहूय ददौ जालमर्तुसुताम् ॥
 गृहीत्वा म्लेच्छराजस्य सुतगिहमुपागतः ॥ १५ ॥ गर्भोजातस्ततस्तस्यावभूवतनयोबली ॥ बर्हिको नाम विख्यातो नागपूजनतत्परः ॥ १६ ॥
 तदन्वये नृपाजाता बर्हिकाश्च त्रयोदश ॥ चतुश्शतानि वर्षाणि कृत्वा राज्यामृतिगताः ॥ १७ ॥ अयोमुखे च बर्हिके राज्यामत्रप्रशासति ॥
 तदापितृगणस्सर्वे कृष्णचैतन्यमाययुः ॥ १८ ॥ नत्वोर्ध्वचनंतत्र भगवच्छृणुमेव च ॥ वयंपितृगणभूषणं गवंधैर्निराकृताः ॥ १९ ॥
 श्राद्धतर्पणकर्माणि तैर्वयं वाद्धितास्सदा ॥ पितृवृद्धात्सोमवृद्धिस्ततो देवाश्च वर्द्धनाः ॥ २० ॥ देववृद्धा लोको बृद्धिस्तस्माद्ब्रह्मा प्रजापतिः ॥
 ब्रह्मवृद्धा तत्परहर्षेण गेहे जनेने ॥ २१ ॥ अतोऽस्मात्प्रक्षभगवन्प्रजाः पाहिसनातनीः ॥ इति शुत्ववचस्ते पांयज्ञां शोभगवान्हरीः ॥ २२ ॥
 पुष्यमित्रधर्मपरमार्यवंशविबर्द्धनम् ॥ २३ ॥ जातमात्रसवैबालः षोडशार्द्धवयो भवत् ॥ अयोनिर्यानिभूतं स्तानथो सुखपुरस्सरान् ॥ २४ ॥
 जित्वा देशान्निराकृत्य स्वयं राज्यं गृहीतवान् ॥ यथाशिवोऽतो जातो विक्रमो नाम भूपतिः ॥ २५ ॥ शकान्धर्वपक्षिणा जित्वा पूज्या विभूवह ॥
 नागपक्षांस्तथा भूपानोलकास्यान्भयंकरान् ॥ २६ ॥ पुष्यमित्रस्तदा जित्वा सवपूज्योऽभवदुवि ॥ सप्तविंशच्छतं वर्षं द्विसप्तत्युत्तरं तथा ॥
 ॥ २७ ॥ राज्यं विक्रमतो जातं समाप्तिमगमत्तदा ॥ पुष्यमित्रे राज्यापदं प्राप्ते स भवत्तदा ॥ २८ ॥ शतवर्षं राज्यपदे तेन धर्मात्मना धृतम् ॥
 अयोध्यामथुरामायाशिकां च ह्यवन्तिका ॥ २९ ॥ पुरीन्द्रावती तेन राज्ञा च पुनरुद्धताः ॥ कुरुसूकरपद्मानि क्षेत्राणि विविधानि च ॥ ३० ॥
 नेमिषोत्पलवृन्दानां वनक्षेत्राणि भूतले ॥ नानतीर्थानि तेनैवस्थापितानि समन्ततः ॥ ३१ ॥ तदा कालः संगंधवो देवतापितृदूषकः ॥

ब्राह्मणं पुरास्थाय पुष्यमित्रमुपागमत् ॥ ३२ ॥ नत्वोवाच प्रियं वाक्यं शृणु भूपदया पर ॥ आर्यदेशेऽपि तु गणाः पूजाहोः श्राद्धतर्पणैः ॥ ३३ ॥
 अज्ञानमिति तज्ज्ञेयं भुवि यत्पितृपूजनम् ॥ मृतायेतु न राभूमौ पूर्वकर्मवैशानुगाः ॥ ३४ ॥ भवन्ति देहवन्तस्ते च तुराशां तिलक्षया
 छद्मनामयदेवेन पितृपूजाविनिर्मिता ॥ ३५ ॥ वृथा श्रमं वृथा कर्म नृणां च पितृपूजनम् ॥ इति श्रुत्वा वचो धोरं विहस्याहमहर्षिपतिः ॥ ३६ ॥
 भवान्मुखोर्मिहामृदो न जानिषि परं फलम् ॥ भुवलो केन ये दृष्टाः शून्यभूताश्च भास्वराः ॥ ३७ ॥ ये तु तैर्वै पितृगणाः पिंडरूपविमानगाः
 सत्पुत्रैश्च विधानेन पिंडदानं च यत्कृतम् ॥ ३८ ॥ तद्विमानं न भोजानं सर्वानन्दप्रदायकम् ॥ अब्दमात्रं स्थितिस्तेषां पिंडपायसरूपिणाम् ॥ ३९ ॥
 गीताष्टादशकाध्यायैः सप्तशत्याश्च रित्रकैः ॥ पावितं यत्सुवै पिंडं त्रिशताब्दं च तस्मिन् स्थितिः ॥ ४० ॥ श्राद्धतर्पणहीना ये दृश्यन्ते मानवा भुवि
 ते सर्वे नारकाज्ञेयाः कुलमेकोत्तरं शतम् ॥ ४१ ॥ श्राद्धकर्म महान्धर्मः श्राद्धोऽयं सर्वकारणम् ॥ इति श्रुत्वा सगंधर्वः कलिराजोऽब्रवीदहिनाम् ॥ ४२ ॥
 नत्वोवाच नृप श्रेष्ठं प्रसन्नवद नो हि सः ॥ सखा भवममाशु त्वं तवाहं नृप किं करः ॥ ४३ ॥ कालिमित्रोऽप्यमित्रो भवान्भुवि भवेत्सदा
 यथा विक्रमराजस्य वै तालस्य च वै सखा ॥ ४४ ॥ सर्वकार्यकरोऽहं वै तथा तव न संशयः ॥ इत्युक्त्वा च नृपं धीरं समादाय सर्वैकलिः ॥ ४५ ॥
 सप्तद्वीपांस्तथा खंडान्न भोगाननेकशः ॥ स्वपृष्ठस्थाय राज्ञे च दर्शयामास वीर्यवान् ॥ ४६ ॥ आर्यधर्मकलौ स्थाप्य नष्टभूतं सवै नृपः
 त्यक्त्वा प्राणांश्च यज्ञांश्चेति जस्तस्य समागमत् ॥ ४७ ॥ आंध्रदेशो द्रवो राजा सुगोदो नाम वीर्यवान् ॥ विनाभूतं च तं देशं दृष्ट्वा राज्ञ्यमचीकृतम्
 ॥ ४८ ॥ विंशदब्दं पदं तेन कर्मभूम्यां च सत्कृतम् ॥ तदन्वये षष्टि नृपावभूवुर्बहुपन्थिनः ॥ ४९ ॥ पुष्यमित्रगते राज्ञ्यदेशोत्तरशतत्रयम्
 तस्मिन्काले लयं जमुश्चांध्रदेशं निवासिनः ॥ ५० ॥ शताब्दाब्दं ततो भूमिर्विनाराज्ञा बभूव ह ॥ तदा शुद्रानरा लुब्धा लुठिताश्चैरदारुणैः
 ॥ ५१ ॥ दारिद्र्यमगमन्वरो विनास्वर्णचभूरभूत् ॥ पुनर्देवश्च भगवान्प्राथितस्तनुवाच ह ॥ ५२ ॥ देशकौशलं के जातः सूर्याशान्नमहीपतिः
 राक्षसारिरिति ख्यातो देवमार्गपरायणः ॥ ५३ ॥ ममाज्ञया सर्वैराजा भविष्यति महतीले ॥ इत्युक्त्वा नन्तर्दधौ विष्णुर्देवलोकानुपागमत् ॥ ५४ ॥
 राक्षसारिमयोध्यायां स्थापयामासुरेव तम् ॥ आंध्रराष्ट्रे च द्रव्यं राक्षसैश्च समाहृतम् ॥ ५५ ॥ तद्द्रव्यं राक्षसां जिज्ज्वाग्राभेऽग्रेऽमेचकार सः ॥

तारधातोः षमैल्यमुष्वणमुवितत्कृतम् ॥ ५६ ॥ आरधातोः शतमैल्यराजततेन वैकृतम् ॥ ताम्रधातोः पंचमैल्यमारधातुश्च तत्कृतम् ॥ ५७ ॥
 नागधातोः पंचमैल्यमुष्वितेनैव निर्मितम् ॥ ताम्रपवित्रमधिकं नागं वस्तुत्तमः ॥ ५८ ॥ लौहधातोः शतमैल्यवंगोऽसितेन सत्कृतः ॥
 शताब्जं बद्धं हि भुक्त्वा सूर्यलेकमुपाययौ ॥ ५९ ॥ तदन्वयेषष्ठिनृपाजातावेदपरायणाः ॥ पुष्यमित्रगते राज्ये चाब्दे सप्तशते गते ॥ ६० ॥
 कौशलान्वयसंभूता भूपाः स्वर्गमुपाययुः ॥ शताब्जं दंततो भूमिर्मण्डलीकं नृपं विना ॥ ६१ ॥ शुद्रभूपैश्च बुभुजे देशदेशे च भार्गव ॥
 ततो वैदरदेशीयानां भूपो विशारदः ॥ ६२ ॥ आर्यदेशमुपागम्य लक्षसैन्यसमन्वितः ॥ शुद्रभूपान्वशंकृत्य मण्डलीको बभूव ह ॥ ६३ ॥
 नानाकलैश्च कर्माणि विचित्राणि महीतले ॥ ग्रामे ग्रामे नराश्च कुर्वण संस्कारकाः ॥ ६४ ॥ ब्रह्मक्षत्रमयो वर्णानां ममात्रेण दृश्यते ॥
 वैश्यप्रायानरा आर्याः शुद्रप्रायाश्च कारिणः ॥ ६५ ॥ तद्ब्रह्मेतनुजाश्चासन्नाममात्रसुरार्चकाः ॥ षष्टिवर्षपदतेन कर्मभूम्यां च सत्कृतम् ॥ ६६ ॥
 ततो नृपमहो प्राप्ताः षट्संख्यास्तुतदन्वयाः ॥ पुष्यमित्रगते राजे शतषोडशसम्मते ॥ ६७ ॥ वैदूरानिधनं जमुः कलिकाले भयानके ॥
 चतुश्शतानि वर्षाणि शुद्ररूपाच भूरभूत् ॥ ६८ ॥ तत्पञ्चैत्रैषधराष्ट्रे कालमालीनृपोऽभवत् ॥ शुद्रभूपान्वशंकृत्य स्वयं राजा बभूव वै ॥ ६९ ॥
 यमाज्ञया भुवित्त्वद्गानगरीयमुनातटे ॥ निर्मितो जनायां कालमालेति विश्रुता ॥ ७० ॥ तत्रायं देशभूपानां पूज्यो राजा स चाभवत् ॥
 देवान्पितृन्स्तिरस्कृत्य प्रेतपूजां जनेने ॥ ७१ ॥ कालमाली च कृतवाग्देशेनैषधसंस्थितः ॥ द्वाविंशद्वर्षराज्यं तद्बभूव जनपतिनम् ॥ ७२ ॥
 तदन्वये षष्ठिनृपा बभूवुः शतमात्रं च दृश्यते ॥ शतान्दान्तमभूद्राज्यं ते पानैषधदेशिनाम् ॥ ७३ ॥ सहस्राब्दं तु तत्पञ्चाशुद्रभूपामहो बभूव ॥
 सुरार्चने वेदमार्गं श्रुतमात्रं च दृश्यते ॥ ७४ ॥ पुष्यमित्रगते राज्ये चैकत्रिंशच्छते कलौ ॥ द्वाविंशदुत्तरे चैव तदा देवाश्च दुःखिताः ॥ ७५ ॥
 कृष्णचैतन्यमागम्य नत्वोर्बुवंचनं प्रियम् ॥ भगवन्कलिकालेऽद्यवर्णाश्चत्वारिभूतले ॥ ७६ ॥ अष्टाचाराश्चेतमयाः शताब्जं बद्धं प्रजीविनः ॥
 देवान्पितृन्स्तिरस्कृत्य पिशाचान्पूजयन्ति वै ॥ ७७ ॥ ग्रामे ग्रामे च कुक्षानि पूजितानि नैर्भुवि ॥ दृश्यन्तेऽस्माभिरद्यैव दुःखिताश्च नराभृशम् ॥
 ॥ ७८ ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्च डाकिनीशाकिनी गणाः ॥ स्वपूजाभिर्मदं धाश्च निंदयन्ति सुरान्पितॄन् ॥ ७९ ॥ अतोऽस्मान्दुर्बलांश्चिद्विबला

न्भूतनायकान् ॥ कृपयापाहिनःस्वामिच्छरणगतवत्सल ॥ ८० ॥ इतिश्रुत्वासयज्ञांशोनर्दाहोपवनेस्थितः ॥ नम्रभूतान्मुरान्प्राहमागधेतु
 महीपतिः ॥ ८१ ॥ पुरंजयोब्रह्मपरस्तस्यपत्नीपुरंजनी ॥ मदाज्ञयातयोःपुत्रोभविष्यतिमहाबलः ॥ ८२ ॥ विश्वरूपोजिरितिरुयातोब्रह्ममा
 गैरोगुणी ॥ इत्युक्तवचनतस्मिन्गर्भधत्तेपुरंजनी ॥ ८३ ॥ दशमासान्तरेजतोविश्वरूपोजिमहाबलः ॥ जातमात्रेमुतेतस्मिन्वागुवाचाश
 रीरिणी ॥ ८४ ॥ पुष्यमित्रोयथाचासीद्वर्णधर्मप्रवर्तकः ॥ तथायंबालकोजातोब्रह्ममार्गपरोबली ॥ ८५ ॥ करिष्यतिपरोवर्णान्कालिंदयदु
 मद्रकान् ॥ प्रजाश्चब्रह्मभूयिष्ठाःस्थापयिष्यतिदुर्मतीः ॥ ८६ ॥ वीर्यवानक्षत्रमुत्सद्यपद्मवत्याःसर्वैपुरम् ॥ इत्याकाशवचःश्रुत्वासनपृस्तुपु
 रंजयः ॥ ८७ ॥ ददौदानंशुधातेभ्योऽतिथिभ्यस्सपरिच्छदः ॥ अष्टौवर्षसहस्राणिचाष्टवर्षशतानिच ॥ ८८ ॥ कर्मभूम्यांकलौप्राप्तेव्यती
 तानितदामुने ॥ विश्वरूपोजिनृपश्चासीन्महाबुद्धोमहाबलः ॥ ८९ ॥ क्षुद्रभूपान्वशकृत्यसर्ववर्णान्नरांस्तदा ॥ स्थापयामासवैब्राह्मेवर्णब्रह्म
 परायणे ॥ ९० ॥ क्षत्रविट्च्छूद्रकावर्णाःपिशाचावर्णसंकराः ॥ गुरुण्डाद्यास्तथाग्लेच्छाब्राह्मणास्तेबभूविरै ॥ ९१ ॥ संध्यातर्पणदेवानां
 पूजादिविविधाःक्रियाः ॥ चक्रुस्तेवेदविधिनातुल्यभोजनशीलिनः ॥ ९२ ॥ षष्टिवर्षकृतराज्यंतेनसम्यक्कृतामुने ॥ तदन्वयेनृपाश्चासन्स
 हसामुविविश्रुताः ॥ ९३ ॥ अयुताब्दान्तरेजातब्रह्ममार्गपरायणाः ॥ तैश्चदत्तानिभागाःनियज्ञमध्यविधानतः ॥ ९४ ॥ दैत्येभ्यश्चसुरेभ्य
 श्रुतुल्यरूपाणिचागमन् ॥ विस्मिताश्चसुरास्सर्वेयज्ञांशंशरणंयुः ॥ ९५ ॥ तदुक्तंकारणंज्ञात्वाशक्रपुत्रउवाचतान् ॥ वेदोनारायणःसाक्षा
 द्विवेकीहंसरूपवान् ॥ ९६ ॥ नृणांचगुणभेदेनवर्णभेदंचकारह ॥ सद्गुणोब्राह्मणोवर्णःक्षत्रियस्तुरजोगुणः ॥ ९७ ॥ तमोगुणस्तथैवैश्वयो
 गुणसाम्यात्तुशूद्रकः ॥ तामैयांतिपितृवृन्दाब्राह्मणैःक्षत्रियैःसुराः ॥ ९८ ॥ वैश्यैश्चयक्षरक्षासिद्धैर्देवैस्तथाश्चदानवाः ॥ एकवर्णंचचत्वारोव
 र्णाःकायस्थएवसः ॥ ९९ ॥ भूतेप्रेतपिशाचाद्याःकायस्थैस्तर्पितास्सदा ॥ ब्रह्मवर्णैतुवर्णाश्चस्थिताश्चत्वारिंसांप्रतम् ॥ १०० ॥ ब्रह्मशंकरवर्णोऽयं
 तेभ्यःपूर्वहिदानवाः ॥ अर्द्धतृताभविष्यन्ति तत्पश्चात्स्वर्गवासिनः ॥ १०१ ॥ अतोऽहंचकलौघोरियुष्मदर्थेमहितले ॥ सौराष्ट्रनृपतेर्गैहंस्वां
 शाद्यास्यामिभोःसुराः ॥ १०२ ॥ इत्युक्त्वासचयज्ञांशःसोमनाथःकलैकया ॥ नाम्नाबभूवतद्देहसौराष्ट्रनगरीस्थितः ॥ १०३ ॥ जित्वाभूपा

न्स्वर्यार्यचकाराब्धितटेमुदा ॥ क्षत्रवर्णमयीभूमिस्तदाजाताकलैर्युगे ॥ १०४ ॥ सोमनाथःसवैयज्ञैःसुरान्स्वर्ननितर्पयत् ॥ शताब्दचक्र
 तंराज्येतेनदेवप्रसादतः ॥ १०५ ॥ तस्यराज्यमयंसंवदभवल्लोकविश्रुतम् ॥ तदन्वयेसाद्धशतभूपाश्चासन्सुरप्रियाः ॥ १०६ ॥ अयुताब्द
 न्तरेर्कीचिदधिकेचसुखप्रदाः ॥ कर्मभूम्यांकलैःप्राप्तिहायनअयुतत्रयम् ॥ १०७ ॥ व्यतीतंचततोदित्यादुःखिताःकलिमनुवन् ॥ पुरास्माभि
 शताब्दंचतपसावैमहेश्वरः ॥ १०८ ॥ तुष्टीकृतस्तदास्मभ्यंभवान्दत्तोहितेनवै ॥ अर्धभागंवज्रमयमर्धभागंचकोमलम् ॥ १०९ ॥ तवांगसुंद
 देवकलेऽस्मात्रक्षदुःखितान् ॥ इतिश्रुत्वाचसकलैर्दैन्यपक्षविवर्द्धनः ॥ ११० ॥ स्वांज्ञानमकलैःप्राप्यगुजरेदेशदरुणो॥आभीरीसिंहिकाना
 मांसहमासाशनखला ॥ १११ ॥ तस्यायोनौसमागम्यराहुर्नमसचाभवत् ॥ यथाराहुर्नभोगैर्गदरुणोहिविधुतुदः ॥ ११२ ॥ तथाराहुःकले
 शोभुविजातःसुरंतुदः ॥ जातमात्रेसुतेतस्मिन्भूमिकम्पामहानभूत् ॥ ११३ ॥ विपरीताग्रहाःसर्वेजनयंतिमहद्भयम् ॥ तद्भयात्सकलदेवास्त्य
 क्त्वामूर्तीःसमंततः ॥ ११४ ॥ महेंद्रशरणंमुःसुमेरुगिरिमूर्द्धनि ॥ तदर्थंभगवाञ्छक्रस्तुष्टावजगदम्बिकाम् ॥ ११५ ॥ कन्यामूर्तिमयदेवी
 सुरान्प्राहाशिवकरी ॥ गमांगदर्शनादेवाःक्षुत्तृभ्यांचविनासदा ॥ ११६ ॥ भवंचंचततोयूयमादिलोकमतत्पराः ॥ इतिश्रुत्वातुतेदेवाहर्षिताःसं
 वभूविरे ॥ ११७ ॥ आभीरितनयोराहुःकृत्वारज्यंशतंसमाः ॥ त्यक्त्वाप्राणांकलौलीनोवभूवसुनिसत्तम ॥ ११८ ॥ तदन्वयेसाद्धशतभयुत
 व्दान्तरेभवत् ॥ महामदमतंघोरंचिरंकालादिनाशितम् ॥ ११९ ॥ तैःपुनश्चोद्धृतंभूमौसर्वैर्मलेच्छावभूविरे ॥ नवेदाश्चनदेवाश्चनवर्णाश्चकलै
 र्युगे ॥ १२० ॥ दृश्यन्तेनचमर्यादालिकलितदवये ॥ द्विजशेषाःसहस्राश्चपुनर्मुदुर्द्धनि ॥ १२१ ॥ द्वादशाब्दंप्रयत्नेनदेवानाराधिपतुंक्ष
 माः ॥ अर्बुदाचसमुद्धूतोरान्यःखद्गचर्मधृक् ॥ १२२ ॥ जित्वाभ्लेच्छान्दुराधपान्नाम्नाचाविलेखाभूत् ॥ पंचयोजनमानासाभूमिरात्मनि
 वृद्धये ॥ १२३ ॥ निर्मितेननुद्धेनान्मानाचाविपुश्रुता ॥ शनैःशनैर्यकुलंपुनस्तत्रवर्द्धह ॥ १२४ ॥ शताब्दीब्दंप्रयत्नेननराज्यंमह
 त्कृतम् ॥ तदन्वयेसाद्धशतंनृपाश्चासन्तदसुने ॥ १२५ ॥ अयुताब्दान्तरेवीराभ्लेच्छामित्राश्चंकराः ॥ भ्लेच्छकन्योद्ग्रहाघोरानामयात्रा
 र्यमार्गयाः ॥ १२६ ॥ तदामलयदेशस्थैर्मलेच्छैलक्षप्रमाणैकैः ॥ अर्बुदायैःसप्तगुद्धमभवल्लोमहर्षणम् ॥ १२७ ॥ वर्षमात्रान्तरेजित्वाभल्लव

स्थासहस्रबलाः ॥ मण्डलीकपदातैश्चमुक्तमार्यैः समन्ततः ॥ १२८ ॥ चत्वारिंशत्सहस्राणि वषाणि जगतीतले ॥ म्लेच्छभूपाश्च जगतीत-
 ले ॥ १२९ ॥ पंचविंशत्सहस्राणि तेषां संख्या च भुजाय ॥ ये तु पुण्यामहीपालाः पूर्वजन्यतपोद्भवाः ॥ १३० ॥
 तेषां लीलाचमुनिभिः पुराणेषु प्रकीर्तिताः ॥ नानासंस्काराः सर्वे पैशाचाधिर्मदूपकाः ॥ १३१ ॥ नवत्यब्दसहस्राणि विनिर्नातानि कलौ
 युगे ॥ जाता म्लेच्छमयी भूमिरलक्ष्मीस्तु जनेने ॥ १३२ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणप्रतिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखण्डापरपर्वण्येक-
 लिङ्गयोगेतिहाससमुच्चये त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ सुत उवाच ॥ ॥ ततस्ते सकलदैत्याः कालिनाचपुरस्कृताः ॥
 कुत्वा जलया नानि हरिखंडमुपाययुः ॥ १ ॥ मनुजा हरिखंडे च देवतुल्या महबलाः ॥ अयुध्यंस्तान् महाक्षत्रियुताब्दप्रजविनः ॥
 ॥ २ ॥ दशवर्षान्तरे सर्वे मायायुद्धैः पराजिताः ॥ महेन्द्रं शरणं जमुहरिखंडनिवासिनः ॥ ३ ॥ तदा तु भगवाञ्छक्रोविश्वकर्माण्यब्रवीत् ॥
 भूमिश्च नमयंत्रोऽयं स्थितः सप्तसिंधुषु ॥ ४ ॥ त्वया विरचितस्तात तत्प्रभावाद्ग्राभुवि ॥ अन्यखंडेन गच्छंति स च यंत्रस्तु मयिना ॥ ५ ॥
 मयेन भ्रंशितो भ्रात्रा म्लेच्छैः सार्द्धं समन्ततः ॥ सप्तद्रोपे पुण्यास्यंति मनुजामयवैरिणः ॥ ६ ॥ अतो नः गहिमर्यादां भूमध्ये भवता कृताम् ॥
 इति शुत्वा विश्वकर्मा दिव्ययंत्रमचीकरोत् ॥ ७ ॥ तेन यंत्रप्रभावेन भ्रमितास्ते बभूवुरे ॥ भूमियंत्रा महवायुर्जातो म्लेच्छविनाशकः ॥ ८ ॥
 तदा यारभवत्पुत्रो वा त्यागो वा त्यासमुद्भवः ॥ दैत्ययक्षौश्च पैशाचाश्चित्वा ज्ञानमया वली ॥ ९ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याश्चि वणिग्गोस्तेन सत्कृताः ॥
 वलान् म्लेच्छान् वर्णमथान्कृत्वा वा त्यामहबलः ॥ १० ॥ शतार्द्धाब्दं मण्डलकं पदं भुवि गृहीतवान् ॥ तदन्वये सहस्राश्च नृपाश्चासन्कलौ युगे ॥
 ॥ ११ ॥ वायुपक्षास्त्रिवर्णाख्याः षोडशाब्दसहस्रके ॥ वायोर्जातः स्वयं ब्रह्मात्रा योर्जातः स वै हरिः ॥ १२ ॥ वायोर्जातो महादेवः सर्ववायुस्य ज-
 गत् ॥ विनावायुमृताः सर्वे वायुना भुविर्जाविनः ॥ १३ ॥ इति मत्वा तु तेलोकावायुचसमतर्पयन् ॥ पुनस्तदा कलिर्धरो दैत्यराजं वलिं प्रमुमु-
 ॥ १४ ॥ नत्वा निवेदयामास दुःखितो भूतदा वलिः ॥ वामनान्तिकमागम्य कलित्रिंशत्संयुतः ॥ १५ ॥ नत्वा वाचसैव राजा देवदेवं जनार्दनम् ॥
 त्वया कलिः कृतो मम ह्यप्रसन्नेन सुरोत्तम ॥ १६ ॥ वात्यैर्द्विजैः कर्मभूमैः सकलिस्तु निराकृतः ॥ एकापादे व्यतीतोऽयं किंचिदूनकले प्रभोः ॥ १७ ॥
 मया सम्यक् तु वैभुक्ता भूमिर्देवेन्द्रमायया ॥ सहस्राब्दं कलौ प्राप्ते मया भुक्तं महीतलम् ॥ १८ ॥ ततः सार्द्धं सहस्राब्दं देवभुक्तं सुरस्थलम् ॥ ततः

न्तिके ॥ ४३ ॥ सपादलक्षान्दमितमद्यप्रभृतिभोद्विजाः ॥ भोगकेल्यन्वयोद्भूताभविष्यतिमहीतले ॥ ४४ ॥ अतोमयाचसहिताभवन्तो
 मुनिसत्तमाः ॥ कृष्णचैतन्यमागम्यगमिष्यामस्तदाज्ञया ॥ ४५ ॥ व्यासउवाच ॥ इतिश्रुत्वातुमुनयोविशालपुरिवारिासिनः ॥ भोनमस्ते
 गमिष्यंति यज्ञांशं प्रतिहर्षिताः ॥ ४६ ॥ नत्वासर्वैमुनिश्रेष्ठा यज्ञांशं यज्ञरूपिणम् ॥ वचनंचवदिष्टं तिदेद्वाज्ञांभगवन्प्रभो ॥ ४७ ॥ इंद्रलो
 कं गमिष्यामोनाकमध्यमनोहरम् ॥ इतिश्रुत्वातु यज्ञांशः सर्वशिष्यसमन्वितः ॥ ४८ ॥ तैः सर्वैः सहस्वलो कं गमिष्यति सुरप्रियः ॥ तदाक
 लिः समंदैत्यैर्भजिष्यति महीतलम् ॥ ४९ ॥ किमन्यच्छ्रोतुमिच्छते हृषीकोत्तमतद्द्रु ॥ भगवन्विस्तराद्ब्रूहि भोगकेलिकारित्र
 कम् ॥ ५० ॥ कलौ यथाभविष्यंति मनुजास्तत्तथाप्रभो ॥ व्यासउवाच ॥ भोगसिंहेकेलिं सिंहवामनांशमुद्रवे ॥ ५१ ॥ जित्वादित्यानर
 मया त्रान्वात्योद्भवान्भुवि ॥ वामनांशमुपागम्य हर्षिताः संवभूविरे ॥ ५२ ॥ तदातु दुःखितो देवास्त्यक्त्वा मूर्त्तौः समंततः ॥ कृष्णचैतन्यमा
 गम्य नत्वोच्चुर्नतकंधराः ॥ ५३ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेन चरणप्रथमं कलेः ॥ भुक्ता तथा महीस्वामि जित्वादित्यप्रपूजकान् ॥ ५४ ॥ किंकर्त
 व्यंच यज्ञांशनमस्ते करुणाकर ॥ इतिश्रुत्वा हरिः प्राह शृणु ध्वंसुरसत्तमाः ॥ ५५ ॥ अहंस्वर्गगमिष्यामि भवद्भिः सह हर्षिताः ॥ अतोयूयंसुराः
 सर्वदेवं शान्नांसदा ॥ ५६ ॥ उत्थाय शीघ्रमागम्य गच्छ ध्वंच त्रिविष्टपम् ॥ इति सूतेन कथिते मुनीन् प्राप्ति सुमण्डलम् ॥ ५७ ॥ देवा विमान
 मादाय तत्र यास्यंति भोमनः ॥ सूता दींश्च मुनीन् सर्वान्समारुह्य सुरास्तदा ॥ ५८ ॥ यज्ञांशं च गमिष्यंति नदीहोपवने तदा ॥ अह्नादश्च तदा
 योगिगोरखाद्यास्तथैव च ॥ ५९ ॥ शंकराद्याश्च रुद्रांशानुपोभर्तृहरस्तदा ॥ अन्ये तु योगनिष्ठाश्च गमिष्यंति हितप्रदाः ॥ ६० ॥ तैः सार्द्धं कृ
 ष्णचैतन्यो देवलोकं गमिष्यति ॥ तदा तौ वामनांशौ च द्वितीयचरणे कलौ ॥ ६१ ॥ योगनिष्ठां समाधाय कल्पक्षेत्रे वसिष्यतः ॥ तदैव सकला
 दैत्या हर्षितास्तैर्नृभिर्भुङ्क्षुः ॥ ६२ ॥ विवरान्वर्द्धयिष्यंति पातालाद्यान् समंततः ॥ कलेस्तृतीयचरणे संप्राप्ते किन्नराश्च ते ॥ ६३ ॥ ज्ञानैः ज्ञानैः
 क्षयं भूमां गमिष्यंति समंततः ॥ षड्विंशान्दसहस्रे च तृतीयचरणे गते ॥ ६४ ॥ रुद्राज्ञया भृंगक्राशिर्भूतपक्षो गमिष्यति ॥ सौरभीनामतप
 त्नी जनिष्यति महाबलान् ॥ ६५ ॥ कोलकल्पान्नरान्धोरांस्सर्वकिन्नरभक्षकान् ॥ षड्विंशान्दवयस्तेषां भविष्यति तदा कलौ ॥ ६६ ॥

शरणं वामनांशं च गमिष्यति स किन्नराः ॥ भोगसिंहकेलिसिंहस्तैश्च साह्रमहद्रणम् ॥ ६७ ॥ करिष्यति दशाब्दं च पुनस्तैश्च पराजितौ ॥
 दैत्यैः साह्रं च पातालं वामनांशं गमिष्यतः ॥ ६८ ॥ मृगसृष्टिर्महाघोराभविष्यति तदा कलौ ॥ मातृस्वप्नः सुतास्तैर्वनराश्च पशुहृषिणः ॥ ६९ ॥
 भुक्त्वा प्रीत्या च कामां धानिष्यति सुतान्वहून् ॥ कलेस्तृतीयचरणे समप्तितास्तु सृष्टयः ॥ ७० ॥ तिथ्येयो निधराघोराः क्षयिष्यति कलौ युगे ॥
 कलेश्चतुर्थचरणे संप्रति तुतानराः ॥ ७१ ॥ विशदद्बद्धवत्कचमरिष्यति च नारकाः ॥ यथा जलमनुष्याश्चैव वनजननराः ॥ ७२ ॥
 कंदमूलफलहारभविष्यति कलौ तदा ॥ अलोकापेतुर्विरया तास्तामिस्त्राद्याभयानकाः ॥ ७३ ॥ तैस्वर्णमेष्यति कर्मभूमिर्वनैरः ॥
 यथा सत्यस्य प्रथमे चरणे सत्यलोककः ॥ ७४ ॥ द्वितीये च तपोलोको जनलोकस्तृतीयकः ॥ चतुर्थे स्वर्गलोकश्च पुरातः कर्मभूमिजैः ॥ ७५ ॥
 त्रेतायुगाद्यचरणेषु बलैकं ध्रुवा रूपदम् ॥ स्वर्गलोकं यथा तैश्चमनुजैः पुरातं स्मृतम् ॥ ७६ ॥ द्वितीयेऽप्यलोकं चतुर्थे ग्रहा विपद्म् ॥
 चतुर्थे च भुवर्लोकं पुरातं कर्मजैर्नरैः ॥ ७७ ॥ द्वापराद्यपदे पूर्णे भवेद्दीपः स पुष्करः ॥ द्वितीयेऽज्ञात्मलक्रौंचस्तृतीये द्विपशेषकः ॥ ७८ ॥
 जंबूद्वीपश्चतुर्थे च चरणे मुनिभिः स्मृतः ॥ कलेश्च चरणे चाद्येऽथोर्द्ध्वपुरातं जगत् ॥ ७९ ॥ द्वितीये सप्ततालस्तृतीये भूतविष्टपम् ॥
 पुरातं मनुजैस्तत्र कर्मभूमिः समुद्रवैः ॥ ८० ॥ तदाद्या नारकास्त्वैषे पूर्णेऽप्यति नरैः ॥ इति तेऽथ तत्सर्ववत्पृष्टुः इह मनस्तथा ॥ ८१ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रति सर्गपर्वणि चतुर्गस्य स्रग्ण्डपरपर्याये कलियुगेऽप्येति हासस्तु च ये चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ व्यास उवाच ॥
 चतुर्थे चरणे जातैर्मनुजैरेकविंशतिः ॥ अजीर्णभूतानरकायास्यं ते च यमालयम् ॥ १ ॥ नमस्तैर्धर्माजाय नश्चतुर्तिकराय च ॥ वचनं शृणु तं
 वंश्च नश्च जातमजीर्णकम् ॥ २ ॥ यथा भवामः प्रकृतिं तथा कुरु सुरोत्तम ॥ इति श्रुत्वा धर्मराजाश्चित्रशुभेन संयुतः ॥ ३ ॥ ब्रह्माणं च गमिष्यति
 संध्यायां च कलौ युगे ॥ चतुरश्रयमान्द्विपमेष्टां पितामहः ॥ ४ ॥ तदीरिते स्वयं ज्ञात्वा क्षिराब्धिं प्रति यास्यति ॥ पूजयित्वा जग
 त्राथं देवदेव वृषाकिपिम् ॥ ५ ॥ सांख्यशास्त्रमयैः स्तोत्रैः संस्तोष्यति परं प्रभुम् ॥ ६ ॥ जयजय ययनिर्गुणगुणधारिन् अजगज्जिवत्स्वभुभकारिन् ॥
 सारभूतसद्गुणमयतत्त्वदेवात्र च यतिपातिगुणसत्त्वैः ॥ तस्मै नमो नमोगुणराशे देववृन्दहृदि कृष्णविकाशे ॥ ७ ॥ रजोभूततत्त्वैश्च उता

शुविरचितमुविचनरान्स्वयमाशु ॥ पातिहानियोदेवउदारस्तस्यशिरसिस्थितजगभारः ॥ पाहिनाथनोदित्यविनाशिकालजनि
 तलीलगुणभासिन् ॥ ८ ॥ तेषामितिवचनंप्रभुःश्रुत्वाह्यवनिमिवाशु ॥ यथाजनित्यतिप्रभुस्तच्छृणुवेमनआशु ॥ ९ ॥ नमीधृता
 न्सुरान्विष्णुर्नमोवाक्येनतान्प्रति ॥ वदिष्यतिवचोरस्यलोकमंगलहेतवे ॥ १० ॥ भोःसुराःसंभलग्रामेकहृद्यपोऽयंजनित्यति ॥ नमना
 विष्णुयशःख्यातोविष्णुकीर्तिस्तुतान्प्रिया ॥ ११ ॥ कृष्णलीलामयंयंत्रंरास्ताच्छ्रवयिष्यति ॥ तदातेनन्दनोभूत्वचैकीभूयसमं
 ततः ॥ १२ ॥ तद्विजविष्णुयशसंगृहीत्वानिगडैर्दण्डैः ॥ बद्धासर्वेसपत्नीकरागारोदृढायसे ॥ १३ ॥ करिष्यंतिमहाधृतानारकाइवदा
 रुणाः ॥ विष्णुकीर्त्यासंभगवान्पूर्णनारायणोहरिः ॥ १४ ॥ जनप्यतिमहाविष्णुःसर्वलोकशिवंकरः ॥ निशथितमसोद्धूनेषागृह्णाष्ट
 मीदिने ॥ १५ ॥ ब्रह्माण्डमंगलंकुर्वन्सुरान्प्रादुर्भविष्यति ॥ ब्रह्माविष्णुर्हरश्चैवगणेशोवासवोगुरुः ॥ १६ ॥ बह्निःपितृपातिःपक्षिवरुणः
 सविभीषणः ॥ चित्रोवायुर्ध्रुवोविश्वरविःसोमःकुजोबुधः ॥ १७ ॥ गुरुःशुक्रःशनीराहुःकेतुस्तत्रगमिष्यति ॥ पञ्चैकेकेनतेदेवाःस्तोष्यति
 परमेश्वरम् ॥ १८ ॥ महत्तमामूर्तिमयीतवाजातदास्यपूर्वाज्जनितोहमादौ ॥ मयाततंविश्वमिदंसेव्यतो नमस्तत्पुरुषोत्तमाय ॥ १९ ॥
 अजस्यगाम्याज्जनितोहमादौविष्णुर्महत्कल्पकरोऽधिकारी ॥ स्वकीयनाम्नानुमयाततंतद्विश्वमिदंसेव्यतो नमस्तत्पुरुषोत्तमाय ॥ २० ॥ अव्यक्त
 पाश्चात्यमुखान्चजन्माशिवोऽहमादौसुरतत्त्वकारी ॥ मयामहत्कल्पकरस्तृतीयत्वदज्ञायेदेवनमोनमस्ते ॥ २१ ॥ प्रधानवक्रोत्तरतोहमा
 दौजातो गणेशःकिलकल्पकर्ता ॥ मयाततंविश्वमिदंसेव्यतस्मै नमःकारुणिकोत्तमाय ॥ २२ ॥ अजार्द्धवक्राज्जनितोऽहमादौमरुन्महत्क
 ल्पकरोमहेन्द्रः ॥ मयाततंविश्वमिदंस्वकल्पेयदज्ञायेदेवनमोनमस्ते ॥ २३ ॥ प्रधानभालाक्षिसमुद्भवोऽहंवद्महत्कल्पकरोगुहाख्यः ॥
 विनिर्मितंविश्वमिदंमयातदज्ञायानाथनमोनमस्ते ॥ २४ ॥ अजामुजात्पूर्वगताच्चजातश्चादौमहत्कल्पकरोऽहमाग्निः ॥ ब्रह्माण्डमेतच्चम
 याततैवैब्रह्माण्डकल्पायनमोनमस्ते ॥ २५ ॥ अजामुजादक्षिणतोऽहमादौजातोमहत्कल्पकरःसधर्मः ॥ मयासेदेवैरचितंमयाग्लगा
 ख्यकल्पायनमोनमस्ते ॥ २६ ॥ अजामुजात्पश्चिमतोहमादौजातोमहत्कल्पकरःसयज्ञः ॥ मयाततंविश्वमिदंमयाग्लगाख्यकल्पाय

नमोनमस्ते ॥ २७ ॥ प्रधानबाहूत्तरतोऽहमादौजातोमहत्कल्पकरः प्रचेताः ॥ मयातन्तनाथतवाज्ञायेंदं कर्माल्य कल्पयनमोनमस्ते ॥ २८ ॥
 ब्रह्मांडतमसोजातस्त्वद्दसोऽहंविश्रीषणः ॥ मयातन्त्रिलोकंचनमस्तेमनुरुहपिणे ॥ २९ ॥ ब्रह्मांडसद्गुणजातश्चित्तोऽहंमनुकारकः ॥
 मयातन्त्रैत्रलोक्यंस्वायंभुवनमोऽस्तुते ॥ ३० ॥ ब्रह्माण्डरजसोजातोवायुर्मन्वंतरंततम् ॥ मयास्वरोचिषस्वामिन्नमस्तेमनुरुहपिणे ॥
 ॥ ३१ ॥ ब्रह्माण्डमनसोजातोऽध्रुवोऽहंमनुकारकः ॥ मयोत्तमंचरचितनमस्तेऽस्तुतवाज्ञया ॥ ३२ ॥ ब्रह्माण्डश्रवणजातोविश्वकर्महर्माश्व
 रः ॥ मयातन्त्रैवंतंचनमोदेवतवाज्ञया ॥ ३३ ॥ ब्रह्माण्डदेहतोजातस्मूयोऽहंचक्षुप्रदः ॥ तवाज्ञयातन्विश्वमनुरुहपायतेनमः ॥ ३४ ॥
 ब्रह्माण्डनेत्रतोजातःसोमोऽहंतुमयाततम् ॥ वैवस्वतान्तरंरम्यंनमस्तेमनुरुहपिणे ॥ ३५ ॥ ब्रह्माण्डरसनाजातोमोहोहंमनुकारकः ॥
 नमस्तेमनुरुहपायमयासावर्णिकंततम् ॥ ३६ ॥ ब्रह्माण्डघ्राणतोजातोबुधोऽहंनार्थकिकरः ॥ निर्मितंब्रह्मसावर्ण्यमयातातनमोनमः ॥ ३७ ॥
 ब्रह्माण्डवक्त्रतोजातोऽहंमनुकारकः ॥ मयावैदक्षसावर्णतंतत्तेनमोनमः ॥ ३८ ॥ ब्रह्माण्डकरतोजातःशुक्रोहंतवकिकरः ॥
 निर्मितंरुद्रसावर्णमयातुभ्यंनमोनमः ॥ ३९ ॥ ब्रह्माण्डपदतोजातोमन्दोऽहंनार्थतेऽनुगः ॥ तन्वैधर्मसावर्णप्रभातेस्मैनमोनमः ॥ ४० ॥
 ब्रह्माण्डालगतोजातोराहुश्चाहंतवप्रियः ॥ मयाभौमंकुतनाथनमस्तेमनुरुहपिणे ॥ ४१ ॥ ब्रह्माण्डगुह्यतोजातःकेतुश्चाहंतवानुगः ॥
 भौतमन्वंतरंमृष्टंस्मैदेवायतेनमः ॥ ४२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इति तेषांस्तवान्स्वामिश्रुत्वादेवान्वादिष्यति ॥ वरं ब्रूहीति
 वचनंतंतंप्रतिमनःक्रमात् ॥ ४३ ॥ इति श्रुत्वातुतेदेवाबालरूपंहरिस्त्वयम् ॥ नमस्कृत्यकथिष्यतिवाञ्छितलोकहेतवे ॥ ४४ ॥ भवा
 न्ब्रूहितुलोकानांकल्पेकल्पेसमुद्भवम् ॥ तथामन्वंतरैचेवश्रोतुमिच्छामहेवयम् ॥ ४५ ॥ कल्पयुवाच ॥ अष्टादशमहाकल्पाः प्रकृतेश्चतनौ
 स्थिताः ॥ आद्यो ब्रह्ममहाकल्पस्तत्र ब्रह्मापरः पुमान् ॥ ४६ ॥ तत्पूर्वाद्धातसमुद्रताम्रयस्त्रिशश्च देवताः ॥ पराद्धाद्रिगवान्ब्रह्मायोगिष्ये
 निरंजनः ॥ ४७ ॥ तस्मिन्कल्पे तु याली ब्रह्मपौराणिकैः स्मृता ॥ इतकोटिप्रविस्तारो ब्रह्मपौराणिकस्यैव ॥ ४८ ॥ पुराणपुरस्यति
 महाकल्पः स्मृतो बुधैः ॥ ब्रह्माण्डप्रलये कल्पो युगदैवसहस्रकः ॥ ४९ ॥ कल्पाश्चाष्टादशाः ख्यतास्तेषां नामानि मे शृणु ॥ कूर्मकल्पे भस्त्वय

कल्पः श्वेतवाराहकल्पकः ॥ ५० ॥ नृसिंहकल्पश्चतथातथावामनकल्पकः ॥ स्कन्दकल्पोरामकल्पः कल्पोभागवतस्तथा ॥ ५१ ॥ तथामार्क
 डकल्पश्चतथाभाविष्यकल्पकः ॥ लिङ्गकल्पस्तथाज्ञेयस्तथाब्रह्माण्डकल्पकः ॥ ५२ ॥ अग्निकल्पोवायुकल्पः पद्मकल्पस्तथैवच ॥ शिवकल्पो
 विष्णुकल्पोब्रह्मकल्पस्तथाक्रमात् ॥ ५३ ॥ द्विसहस्रमितावतैर्योषां कल्पोमहान्स्मृतः ॥ सहस्रयुगपर्यन्तं ब्रह्माण्डायुः प्रकीर्तितम् ॥ ५४ ॥ यन्नाम्नाच
 स्मृतः कल्पस्तस्माज्जातो विराडयम् ॥ चतुर्दशमनूनां च मध्यकल्पः सकालवान् ॥ ५५ ॥ स्वायम्भुवान्तरेयद्वैजातं जातं चतुर्गम् ॥ तस्मि
 श्वतुर्गुणैर्वैवृणामायुर्हरेः शृणु ॥ ५६ ॥ लक्षाब्दैवसत्ययुगे त्रेतायामयुताब्दकम् ॥ द्वापरं च सहस्राब्दं कलौ चायुः शताब्दकम् ॥ ५७ ॥
 स्वरोचिषेऽन्तरे देवजातं चतुर्गम् ॥ शृणु तत्र नृणामायुस्सत्येऽशीतिसहस्रकम् ॥ ५८ ॥ त्रेतायां चतद्वर्षाब्दं द्वापरं तु तद्वर्षकम् ॥
 कलौ द्विकसहस्राब्दं नृणामायुः प्रकीर्तितम् ॥ ५९ ॥ औत्तमस्यान्तरे चैव सत्ये षष्टिसहस्रकम् ॥ त्रेतायां चतद्वर्षाब्दं द्वापरं तु तद्वर्षकम् ॥ ६० ॥
 कलौ सार्द्धसहस्राब्दं नृणामायुः प्रकीर्तितम् ॥ तामसान्तरं केचैव षट् त्रिंशद्ब्रह्मसहस्रकम् ॥ ६१ ॥ नृणामायुः सत्ययुगे त्रेतायां चतद्वर्षकम् ॥
 द्वापरं चतद्वर्षाब्दं कलौ वर्षसहस्रकम् ॥ ६२ ॥ रैवतान्तरं केचैव सत्ये त्रिंशत्सहस्रकम् ॥ त्रेतायां चतद्वर्षाब्दं द्वापरं चतद्वर्षकम् ॥ ६३ ॥
 कलौ चाष्टशताब्दायुर्वैदं प्रकीर्तितम् ॥ चाक्षुषान्तरं केचैव सत्ये तु र्यसहस्रकम् ॥ ६४ ॥ त्रेतायां त्रिसहस्राब्दं द्वापरं द्विसहस्रकम् ॥ क
 लौ सहस्रवर्षान्तं नृणामायुः प्रकीर्तितम् ॥ ६५ ॥ वैवस्वतेन्तरे चैव सत्ये तु र्यसहस्रकम् ॥ त्रेतायां त्रिंशताब्दं च द्वापरं द्विशताब्दकम् ॥ ६६ ॥
 कलौ शताब्दं प्रोक्तमायुर्वैदं स्तथानृणाम् ॥ सार्वर्णिकेऽन्तरे देववृणां विंशत्सहस्रकम् ॥ ६७ ॥ आयुः सत्ये तद्वर्षं त्रेतायां च प्रकीर्तितम् ॥
 द्वापरं चतद्वर्षाब्दं तद्वर्षाब्दं तु वैकलौ ॥ ६८ ॥ ब्रह्मसार्वर्णिके चैव सत्ये दशसहस्रकम् ॥ त्रेतायां चतद्वर्षाब्दं द्वापरं तु तद्वर्षकम् ॥ ६९ ॥
 कलौ चैव तद्वर्षाब्दं नृणामायुः प्रकीर्तितम् ॥ दशसार्वर्णिके चैव तथान्दायुश्चतुर्गुणे ॥ ७० ॥ रुद्रसार्वर्णिके चैव सत्ये चाष्टसहस्रकम् ॥ त्रेता
 यां चतद्वर्षाब्दं द्वापरं चतद्वर्षकम् ॥ ७१ ॥ कलौ तद्वर्षं ज्ञेयं नृणामायुः पुरातने ॥ धर्मसार्वर्णिके चैव तथान्दायुश्चतुर्गुणे ॥ ७२ ॥ भौम
 मन्वंतरे चैव सत्ये तु र्यसहस्रकम् ॥ त्रेतायां त्रिसहस्राब्दं द्वापरं चतद्वर्षकम् ॥ ७३ ॥ कलौ तद्वर्षं ज्ञेयं नरायुश्चार्षसम्मत्तम् ॥ भौतमन्वंतरे

चैवसत्येत्यंशतान्द्रकम् ॥ ७४ ॥ त्रेतायां त्रिशताब्दं च द्वापरे तु तदद्भकम् ॥ तदद्भकं कलौ चोरे नृणामायुः प्रकीर्तितम् ॥ ७५ ॥ सन्तरे
 तु यज्ञाभूपाश्वासंश्चतुर्गुणे ॥ तन्नाम्ना च नृपाजातास्ते पालीलाः पृथक् पृथक् ॥ ७६ ॥ एवमन्यत्र वैज्ञेयं युगे तु यमनौमनौ ॥ यो यजुस्तस्य
 वंशाश्च द्विवैकयुगसप्ततौ ॥ ७७ ॥ युगान्ते कर्मभूमेऽल्यः कल्पः स वै स्मृतः ॥ सन्तरे सर्वभूमेऽल्यः स च कल्पः ॥ ७८ ॥ पुराणपुरुष
 स्यैव दिनान्ते प्रलयाहियः ॥ मुख्यकल्पः स वैज्ञेयः सर्वलोकाविनाशकः ॥ ७९ ॥ षड्विंशत्कल्पसहस्रैर्माहाकल्पाहियः स्मृतः ॥ यदा
 पुराणपुरुषो मे षराशौ समास्थितः ॥ ८० ॥ तदा ब्रह्मातुरैः सार्द्धं भूत्वा यं भुवं गतः ॥ यदा पुराणपुरुषो मे चरसमागतः ॥ ८१ ॥ स्वायं
 भुवमनोर्मध्ये वाराहोऽभूत्स वै भुवि ॥ यदा पुराणपुरुषो गतः सिंहेऽस्वैकं च्छया ॥ ८२ ॥ स्वाराचिपसनोरन्ते नृसिंहोऽभूत्स वै भुवि ॥ यदा पुरा
 णपुरुषो वृषराशौ समास्थितः ॥ ८३ ॥ तदौतममनोर्मध्ये रुद्रोऽभूत्स गणेशु वि ॥ यदा पुराणपुरुषो मिनराशौ समास्थितः ॥ ८४ ॥ तस्य
 सान्तेऽभवन्त्यस्यः स वै भुवि सनातनः ॥ यदा पुराणपुरुषो युगमराशौ समास्थितः ॥ ८५ ॥ वैवस्वतमनोर्मध्ये कृष्णो भृदुर्विसप्रभुः ॥ यदा
 पुराणपुरुषः कर्कराशौ समास्थितः ॥ ८६ ॥ रैवतान्तेऽभवत्कूर्मः स वै भुवि सनातनः ॥ यदा पुराणपुरुषः कच्याराशौ समास्थितः ॥ ८७ ॥
 चक्षुषान्ते जामदग्न्योऽभवद्द्रामः स वै भुवि ॥ यदा पुराणपुरुषः प्रातोऽलौचस्वैकं च्छया ॥ ८८ ॥ वैवस्वतमनोरादौ वा मनोऽभूत्स वै भुवि ॥
 यदा पुराणपुरुषस्तुलाराशौ समास्थितः ॥ ८९ ॥ वैवस्वतमनोर्मध्ये कल्कीनाम्नाहमागतः ॥ यदा पुराणपुरुषः कुंभराशौ समास्थितः ॥ ९० ॥
 सार्वर्णिकादौ भविता बुद्धो नास्मास वै भुवि ॥ यदा पुराणपुरुषो धनुराशौ समास्थितः ॥ ९१ ॥ वैवस्वतमनोर्मध्ये रामो दाशरथिभुवि ॥ यदा पु
 राणपुरुषो नकराशौ समास्थितः ॥ ९२ ॥ सर्वपूज्यो वतारश्च न भवेद्देवदाचन ॥ अस्मिंश्चतुर्गुणे देवाः पुराणपुरुषस्य हि ॥ ९३ ॥ त्रयोऽव
 ताराः कथितास्तथान्यच्चतुर्गुणे ॥ त्रेतायाः प्रथमे पादराशौ दाशरथिः प्रभुः ॥ ९४ ॥ द्वापरस्य तथा कृष्णः शेषेण सह वै भुवि ॥ कलेइशो
 षे तथा ह वै द्वात्रिंशद्दसहस्रैक ॥ ९५ ॥ अतः स्रुङः पवित्रोऽयं नृणां पातकनाशनः ॥ इमं चतुर्गुणं खड्गः पठेच्छावयेज्यः ॥ ९६ ॥
 जन्मप्रभृति पापानि तस्य नश्यन्ति नान्यथा ॥ इति वैकथितं देवामहाकल्पचरित्रकम् ॥ ९७ ॥ द्वितीयो मे माहाकल्पो विष्णुकल्पः स वै स्मृतः ॥

तत्कथापाठितादेवाविष्णुपौराणिकैर्नरैः ॥ १८ ॥ शतकोटिप्रविस्तारोविष्णुपौराणिकस्यैव ॥ तत्रैवचमहाकल्पविष्णोर्नाभिसमुद्भवः ॥ १९ ॥
पूर्वाद्वाद्भगवान्ब्रह्मासर्वदेवसमन्वितः ॥ पराद्वाद्भगवान्विष्णुः पुराणपुरुषः सैव ॥ १०० ॥ तृतीयोयमहाकल्पः शिवकल्पः सैवैस्मृतः ॥ शि-
वपूर्वाद्धेतोजातोविष्णुस्तस्माद्विधिः स्वयम् ॥ १०१ ॥ शतकोटिप्रविस्तारः शिवपौराणिकैः स्मृतः ॥ चतुर्थोयमहाकल्पः पद्माकल्पः सैवैस्मृतः ॥
॥ १०२ ॥ गणेशस्तत्रभगवान्पुराणपुरुषासने ॥ गणेशाद्भवद्गुद्रुद्रादिष्णुः सुरोत्तमः ॥ १०३ ॥ विष्णोर्नाभिसमुद्भूतः परमेष्ठीपितामहः ॥ कल्पे
कल्पेकमादादौदेवाश्चासन्समन्ततः ॥ १०४ ॥ पंचमोयमहाकल्पोवायुकल्पः सैवैस्मृतः ॥ महेन्द्रस्तत्रभगवान्पुराणपुरुषासने ॥ १०५ ॥
महेन्द्राद्भवत्प्राप्तोमहेन्द्रादिन्द्रियाणि च ॥ इन्द्रियेभ्यश्चतदेवास्तेषां नामानि मे शृणु ॥ १०६ ॥ शनिर्बुधो रविः शुक्रो विष्णुश्चमर्बुहस्पतिः ॥
इन्द्रो विष्णुस्तथाब्रह्मारुद्रः सोमः क्रमात्स्मृताः ॥ १०७ ॥ सृष्टिकर्ता सैव ब्रह्मा लिङ्गेन्द्रियसमुद्भवः ॥ सृष्टिपाता सैव विष्णु रवतरीपदोद्भवः ॥
॥ १०८ ॥ चतुर्विंशति तत्त्वेषु कल्पे कल्पे प्रभुर्गतः ॥ सनत्कुमारो हंसश्च वाराहो नारदस्तथा ॥ १०९ ॥ नारायणौ चकपिलात्रेयौ यज्ञाश्चकं-
टकौ ॥ वृषभश्च पृथुर्मत्स्यः क्रुर्मौ धन्वंतरिस्तथा ॥ ११० ॥ मोहिनी च नृसिंहश्च वामनो भार्गवस्तथा ॥ रामो व्यासो बलः कृष्णो बुद्धः कल्कीस्व-
तत्त्वगाः ॥ १११ ॥ गुह्याजन्मामहादेवः सृष्टिदैत्यविनाशकः ॥ एवंजातास्त्रयो देवामहाकल्पे च पंचमे ॥ ११२ ॥ षष्ठोयस्तु महाकल्पो वह्नि-
कल्पः सैवैस्मृतः ॥ स्कंदस्तत्रैव भगवान्पुराणपुरुषासने ॥ ११३ ॥ पुरुषाव्ययतः स्कन्नः स्कंदस्तस्मान्महार्चिमान् ॥ सूर्यरूपामहार्चिर्गो-
तस्यजातो हरिः स्वयम् ॥ ११४ ॥ वह्निरूपामहार्चिर्योतस्यजातः पितामहः ॥ चंद्ररूपामहार्चिर्योतस्यजातः सवैहरः ॥ ११५ ॥ ऋष-
योऽनुनयो वर्णलोका जाताः पितामहात् ॥ आदित्या विश्वसवस्तु धिता भास्वरा निलाः ॥ ११६ ॥ महाराजिकसाध्याश्च देवा विष्णुसमुद्भवाः ॥
यक्षराक्षसगंधर्वाः पिशाचाः किन्नरादयः ॥ ११७ ॥ दैत्याश्च दानवा भूतास्तामसारुद्रसंभवाः ॥ कल्पे कल्पे समुद्भूतमेवं ब्रह्माण्डगोचरे ॥
॥ ११८ ॥ सप्तमोयमहाकल्पः सैव ब्रह्माण्डकल्पकः ॥ पावकस्तत्र भगवान्पुराणपुरुषासने ॥ ११९ ॥ अर्चित्यते जस्तस्मात्पुरुषाद्वाह्निरु-
द्भवः ॥ ततो जातो महाग्निश्च तस्माज्जातं विराणमयम् ॥ १२० ॥ रोमरोमेतस्तस्तस्य ब्रह्माण्डाः कोटि शोऽभवन् ॥ ब्रह्माण्डाद्भवद्ब्रह्मासर्व-

लोकपितामहः ॥ १२१ ॥ तस्माज्जातोविभुविष्णुस्तस्माज्जातोहरःस्वयम् ॥ शतकोटिप्रविस्तारोब्रह्माण्डाख्यपुराणके ॥ १२२ ॥ त्रिनं-
 पंचवक्त्रं च दशबाहुर्भस्वयम् ॥ अष्टादशानां कल्पानां वायुवैदिकैः स्मृतः ॥ १२३ ॥ महाकल्पेऽभवत्सर्वेद्विग्रहस्तत्राक्षयग्रताः ॥ अष्टमोऽथो
 महाकल्पोऽलिंगकल्पः स वै स्मृतः ॥ १२४ ॥ तत्रैव भगवान्धर्मः पुराणपुरुषासने ॥ अर्चयत्यर्थाय कृत्तुं पञ्चश्रजातो धर्मः सनातनः ॥ १२५ ॥ ध-
 र्मात्कामः समुद्भूतः कामोऽलिंगस्त्रिधा भवत् ॥ पुँल्लिङ्गः क्लीवलिंगश्च स्त्रीलिंगश्च भवत् ॥ १२६ ॥ पुँल्लिङ्गादभवद्दिष्णः स्त्रीलिंगाच्च महेंद्रिरा ॥
 क्लीबालिङ्गः स वै शेषस्तस्योपरि स च स्थितः ॥ १२७ ॥ त्रिभ्यस्तमोभयेभ्यश्च जातमेकान्वजगत् ॥ सुतेनारायणे देवनाभेऽप्येकजमुत्तमम् ॥
 ॥ १२८ ॥ जातं तस्मात्स वै ब्रह्मा तस्माज्जातो विराडयम् ॥ शतकोटिप्रविस्तारैर्लिंगपाराजिकैः कथा ॥ १२९ ॥ गीता चैव विधेयं तस्य सा-
 रोऽयमुत्तमः ॥ नवमोऽयमहाकल्पो मत्स्यकल्पः स वै स्मृतः ॥ १३० ॥ कुबेरस्तत्र भगवान्पुराणपुरुषासने ॥ अव्ययाच्च समुद्भूतो धूलिवृ-
 न्दो महान् स्थिता ॥ १३१ ॥ रजोभूताच्च तस्माच्च कुबेरस्य समुद्भवः ॥ कुबेरदुद्रवन्मत्स्यो वेदसूतिश्च सङ्गः ॥ १३२ ॥ मत्स्यो दरात्समुद्भूतो
 विष्णुनारायणो हरिः ॥ विष्णोर्नाभेऽसमुद्भूतो ब्रह्मालोकपितामहः ॥ १३३ ॥ ब्रह्मणश्चोद्भव देवदेवा देवावभूविरे ॥ चतुर्विंशति तत्त्वानि तै-
 र्देवैर्जनिता निव ॥ १३४ ॥ कल्पे कल्पे क्रमादेवं कल्पनामान्य कारयत् ॥ मत्स्यकल्पे तु मत्स्यश्च महामत्स्यत्समुद्भवः ॥ १३५ ॥ तन्म-
 त्स्याद्भगवान्विष्णुस्ततो ब्रह्मण उद्भवः ॥ कूर्मकल्पे महामत्स्यात्कूर्मो जातः सकच्छपः ॥ १३६ ॥ कूर्माच्च भगवान्विष्णुस्ततो ब्रह्मा ततो वि-
 राट् ॥ श्वेतवाराहकल्पे च वराहाद्दिष्णुरुद्भवः ॥ १३७ ॥ दिष्णोर्नाभेऽश्च ब्रह्मा ततो जातो विराडयम् ॥ एवं सर्वे चैकलपाज्ञेयाः सर्वत्र वैबुधैः ॥
 ॥ १३८ ॥ दशमोऽयमहाकल्पः कूर्मकल्पः स वै स्मृतः ॥ अचेतास्तत्र भगवान्पुराणपुरुषासने ॥ १३९ ॥ प्रकृतेऽथ परं यो वै तुरीयोऽव्यय एव च ॥
 शून्यभूतात्ततो जातः प्रचेता भगवान्स्वयम् ॥ १४० ॥ तस्माज्जातो महानग्निस्तत्र त्रसृष्वप्यस्य प्रभुः ॥ नारायण इति ख्यातः स वै जलपतिः स्व-
 यम् ॥ १४१ ॥ तदद्वाच्च महार्कमस्ततः शेषो महानभूत् ॥ त्रिधाऽभवत्स वै शेषो भूमा शेषश्च भौमनी ॥ १४२ ॥ भूमा स वै विराड्ज्ञेयः शेषो प-
 रिसंचास्थितः ॥ भौमनी च महालक्ष्मीः सा भूमी हृदि स स्थिता ॥ १४३ ॥ भूमो जातः स वै ब्रह्मा सृष्टिस्थिति विनाशकः ॥ त्रिधामूर्तिः स वै ब्रह्मा

कलकल्पे क्रमादयम् ॥ १४४ ॥ पटं सुषुप्तभूतं यत्पुराणपुरुषासनम् ॥ यत्र गत्वेन्द्रियाण्येव तृप्तिं प्राप्य क्षयंति वै ॥ १४५ ॥ अहंकारस्तदाग
 त्यचैतन्यमनसि स्थितम् ॥ वंचयित्वा पुनर्लोकं करोति स्वकलीलया ॥ १४६ ॥ तुरीयशक्त्या ज्ञेयमहाकाली सनातनी ॥ महाकल्पैश्च तैः सर्वै
 स्तदंगं श्रुतिभिः स्मृतम् ॥ १४७ ॥ नमस्तस्यै महाकाल्यै ममात्रेण मोनमः ॥ यतः पुराणपुरुषा भवंति च लघंति च ॥ १४८ ॥ दशैव च महाक
 ल्पव्यतीतानि ह भोः सुराः ॥ सांप्रतं वर्तते यो वै महाकल्पो भविष्यकः ॥ १४९ ॥ तदुत्पत्तिं शृणु ध्वं भो देवाः सर्षिणामम ॥ अर्चयत्यमक्षरं यत्तु
 तुरीयं च सदा स्थितम् ॥ १५० ॥ यद्भूत्वानि वर्तन्ते नरास्तत्रैव तत्पदम् ॥ अनेकसृष्टिरचनाः संतितस्यैव लीलया ॥ १५१ ॥ तस्यान्तं न वि
 दुर्देवाः कथं जानति वै नराः ॥ भूतो भूतो महाकल्पो ह्येवैदं स्तदीरितः ॥ १५२ ॥ भाव्यायेतु महाकल्पानवै जानंति ते सदा ॥ त्रयस्त्रिंशन्म
 हाकल्पाः कैश्चिद्भैरुदीरिताः ॥ १५३ ॥ अष्टादशमहाकल्पाः पृथङ्नाम्नोपवर्णिताः ॥ एकादशमहाकल्पाः कैश्चित्प्राक्तापुरातनैः ॥ १५४ ॥
 अतोऽहं निश्चयेन ब्रुवाम्यकल्पेषु भोः सुराः ॥ वेदानां वचनं संत्यं नान्यथा च भवेत्कचित् ॥ १५५ ॥ तदव्ययात्समुद्भूतो राधाकृष्णः सनातनः ॥
 एकाभूतं द्वयोरंगं राधाकृष्णो ब्रुधैः स्मृतः ॥ १५६ ॥ सहस्रयुगपर्यन्तं यत्ते परमं तपः ॥ तदा सच द्विधा जातो राधाकृष्णः पृथक् पृथक् ॥ १५७ ॥
 सहस्रयुगपर्यन्तं ते पतुस्तौ परं तपः ॥ तयो रंगात्समुद्भूता ज्योत्स्ना तत्तमनाशिनी ॥ १५८ ॥ तज्योत्स्नाभिः समुद्भूतं दिव्यं वृंदावनं शुभम् ॥
 एकं विंशत्प्रकृतयो योजने योजने स्मृताः ॥ १५९ ॥ दिव्यं वृन्दावनं जातं चतुराशीति संमितं ॥ कोशायां महारम्यं तल्लिङ्गं शृणु मे प्रभो ॥ १६० ॥
 इन्द्रियप्रकृतीनां च दशानां प्रातदश ॥ गोकुलं वर्षाभं नादं भांडीरं माथुरं तथा ॥ १६१ ॥ व्रजं च यामुनं मान्दं न्यं श्रेयस्कं गौपिकं क्रमात् ॥
 मात्राभूतं दशभ्यश्च प्रकृतिभ्यः समुद्भवम् ॥ १६२ ॥ तथा दशवनं रम्यं तेषां नामानि मे शृणु ॥ वृन्दावनं गोपवनं बहुलवनमेव च ॥ १६३ ॥
 मधुशृङ्गं कुंजवनं नंदं धिवनं तथा ॥ रहः क्रीडावनं रम्यं वैष्णुपद्मवनं क्रमात् ॥ १६४ ॥ मनसः प्रकृतेर्जातिगिरिगोवर्द्धने महान् ॥
 दिव्यं वृंदावनं दृष्ट्वा परमानंदमापसः ॥ १६५ ॥ कृष्णादुद्भवंगोपास्त्रयः कोट्यो गुणात्मकाः ॥ श्रीदामाद्याः सात्विकाश्च राजसा अजुनादयः
 ॥ १६६ ॥ कंसद्व्यास्तामसा जाता दिव्यलीलाप्रकारिणः ॥ राधां गान्दुर्द्धवा गोप्यं स्तिसः कोट्यस्तथा क्रमात् ॥ १६७ ॥ ललिताद्याः सात्वि

काश्चकुब्जद्वाराजसास्तथा ॥ तामसाःपूतनाद्याश्चानाहलाचित्रकाः ॥ १६८ ॥ सहस्रयुगपय्यन्तेतेषालिलवभूवह ॥ ततस्तौतान्त्र
माहृत्यतेपेतुश्च्युनस्तपः ॥ १६९ ॥ द्विधाजातःसर्वकृष्णोराधादेवीतथाद्विधा ॥ सहस्रशीर्षांपुरुषःसहस्रक्षःसहस्रपात् ॥ १७० ॥ दू
र्वोद्धत्सचवैजातःपराद्धात्कृष्णएवहि ॥ एकशीर्षांनित्रैत्राचद्विपदोहोसहस्रका ॥ १७१ ॥ पूर्वोद्धात्सातुवैजातराधादेवीपराद्धतः ॥ दुर
णःप्रकृतिश्चोभौतेपतुःपरमंतपः ॥ १७२ ॥ सहस्रयुगपय्यन्तदिव्यवृंदावनेशुभे ॥ तपसावृधतौतानाम्रान्तोह्वानंतकः ॥ १७३ ॥ एकी
भूतौतुतत्पश्चात्संस्थितामधुनेच्छया ॥ तदङ्गरोमकूपेषुब्रह्माण्डाःकोटिशोऽभवन् ॥ १७४ ॥ कोट्यर्द्धयोजनायामास्तुतुसवैपृथक्पृ
थक् ॥ हृदिरोमसमुद्भूतोब्रह्माण्डोऽयंचभोःसुराः ॥ १७५ ॥ ब्रह्माण्डादुद्भवोब्रह्मापद्मपुष्पेपरास्थितः ॥ सपद्मोयोजनायामोमृषिमंडल
स्थितः ॥ १७६ ॥ यतोजातंविधेःपद्मंतद्वैपद्मसरोवरम् ॥ प्रसिद्धंपुष्करक्षेत्रंतपद्मांसरंसुराः ॥ १७७ ॥ विस्मितःसतदाब्रह्मनररूपश्च
तुमुखः ॥ नालेनलेगतःसर्वैर्दिव्यंजातंशतंसमाः ॥ १७८ ॥ नानंतंजगामपद्मस्यपुनर्ब्रह्मासंचगतः ॥ माययामोहितस्तत्ररोदबहुधा
तदा ॥ १७९ ॥ रोदनादुदत्पन्नःसचतत्क्षेमकारकः ॥ किरोदिषिमहाभागत्वदीशोहृदयेतव ॥ १८० ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यब्रह्म
लोकपितामहः ॥ समाधिभूतोहृदयेचिरतेपेस्वकेच्छया ॥ १८१ ॥ दिव्यवर्षशताब्देतुप्रादुर्भूतोहरिस्वयम् ॥ वचनंप्राहभगवान्मवर्गभै
रयागिरा ॥ १८२ ॥ कर्मभूमिरियंब्रह्मजीवान्ताजीवकारिणी ॥ सहस्रयोजनायामाविशस्मिन्भूमिमण्डले ॥ १८३ ॥ हिमाद्रिरुतरेतस्या
पूर्वोऽब्धिश्चमहोदधिः ॥ रत्नाकरःपश्चिमेऽब्धिर्दक्षिणेवडवाब्धिकः ॥ १८४ ॥ अतःसर्वैर्भविष्यंतिलोकाश्चोद्धत्तथाबुधः ॥ कर्मभूममध्य
भूतःपुष्करोऽयंसनतनः ॥ १८५ ॥ मत्तोवेदान्भवान्प्राप्यकरिष्यतिमंशुभम् ॥ यज्ञादेवाभविष्यंतित्रिधाभूतगुणत्रयात् ॥ १८६ ॥
सिद्धाविद्याधराश्चैवचारणाःसात्विकास्त्रिधा ॥ भयवर्षशरणांसिराजसागिरिसंस्थिताः ॥ १८७ ॥ पिशाचगुह्यकाभूतास्तामसागामिनोबुधः ॥
तथास्वधामयायज्ञास्त्रिधापितृगणविधे ॥ १८८ ॥ भविष्यति सुरस्याविमानसदृशश्चक्षे ॥ स्वचरागौरवर्णश्चक्षुषामास्तेसात्विकाःस्मृताः ॥
॥ १८९ ॥ गिरिद्वीपमयारम्याःसरोरूपाश्चराजसाः ॥ भूचरास्तेभविष्यंतित्रिधापितृगणाविधे ॥ १९० ॥ विलेतलमयायेतुनारकावति

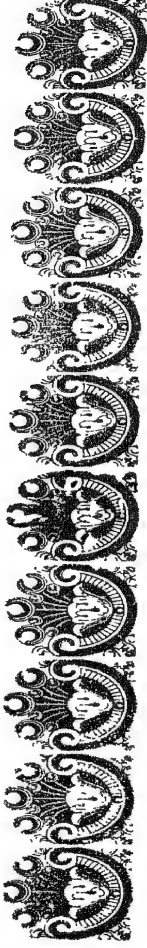
नामयाः ॥ तामसास्तेभविष्यंतिपितरोऽधोमहीतले ॥ १९१ ॥ व्ययभूताश्चतेलोकावृद्धामध्याःक्षयाःक्रमात् ॥ इयंभूमिर्माहाभागसर्वदा
चसनातनी ॥ १९२ ॥ मेरुवैचनमेरुश्चद्वीपाश्चासंस्तथानहि ॥ इलावतीदिखंडाश्चासंतिनैवक्वचित्क्वचित् ॥ १९३ ॥ येतुतामयालोका
विमानसदृशाविधे ॥ स्वेच्छयाचकरिष्यंतिराक्षितायज्ञकर्मणा ॥ १९४ ॥ यज्ञोनास्ति यदाभूमौतदातेभगणाविधे ॥ विघ्नभूताश्चरिष्यंति
नित्यवक्रातिचारिणः ॥ १९५ ॥ कर्मभूमिश्चगौर्ज्ञेयाश्रुतिरूपाजगन्मयी ॥ यस्तां पाति च भो ब्रह्मन्सगोप इति विश्रुतः ॥ १९६ ॥ गोपशक्तिः
सर्वेगोपोगोपीनामचकोहरिः ॥ कोटिकोटिसहस्राश्चसर्वेगोपाहरेः कलाः ॥ १९७ ॥ तावन्तं श्वेदब्रह्माण्डागोपनाम्ना प्रकीर्तिताः ॥ कर्मभूमिस्त
थोर्ध्वचरवियोजनलक्षकः ॥ १९८ ॥ तत इदं शीतथामानस्ततश्चोर्ध्वभ्रमण्डलम् ॥ द्विलक्षयोजनगतस्ततोभूमिस्तथाविधः ॥ १९९ ॥
भौमादुधस्तथाज्ञेयोबुधाच्चबृहतांपतिः ॥ गुरोःशुक्रस्तथामानःशुक्रात्सौरिस्तथागतः ॥ २०० ॥ शनेराहुस्तथाज्ञेयोराहोःकेतुस्तथाध्व
गः ॥ समलक्षमिंतं ज्ञेयं केतोःसप्तर्षिमण्डलम् ॥ २०१ ॥ लक्षकादशगाःसर्वेततश्चोर्ध्वध्रुवास्पदम् ॥ लक्षयोजनगं चैव ततश्चोर्ध्वमहस्पदम् ॥
॥ २०२ ॥ लक्षयोजनगं ज्ञेयं ततश्चोर्ध्वजनस्पदम् ॥ लक्षयोजनगं ज्ञेयं तदूर्ध्वतपसःस्थलम् ॥ २०३ ॥ एवं च कर्मभूमेश्चतपःकोट्यर्धयोज
नम् ॥ कर्मभूमेश्चैव पातालाःसप्तचान्तराः ॥ २०४ ॥ लक्षयोजनगो ज्ञेयास्ततश्चाधोगताश्च ये ॥ नरकाश्चक्रमाज्ज्ञेयाभूमेःकोट्यर्धयोजनाः
॥ २०५ ॥ कर्मभूमेश्चैव चखंडान्यष्टौततःपरम् ॥ लवणाब्धिस्ततोद्वीपस्ततःक्षीराब्धिरेव हि ॥ २०६ ॥ ततोद्वीपस्ततःसिंधुस्ततोद्वीपस्ततो
ऽब्धिकः ॥ कोट्यर्धलक्षयानेनयोजनेनविधेस्वयम् ॥ २०७ ॥ कर्मभूमेःसर्वे ज्ञेयो लोकोकोमाहाचलः ॥ लोकालोकोदक्षिणेचपश्चि
मेचसर्वैरिगिरिः ॥ २०८ ॥ पूर्वचकर्मभूमेश्चलोकोकस्तथाविधः ॥ एतेषांसमुदायानां ब्रह्माण्डोऽयं प्रकीर्तितः ॥ २०९ ॥ त्वत्तोभविष्यति
विधेकल्पपर्यन्तमेव हि ॥ ओमित्येकाक्षरं ब्रह्मततोविष्णुस्त्रिधाभवत् ॥ २१० ॥ अद्यविष्णुःसर्वैकृष्णइहविष्णुःसर्वैविराट् ॥ इतिविष्णुःस
र्वज्ञेयःपुराणपुरोत्तमः ॥ २११ ॥ पुराणपुरुषं ज्ञेयमादिब्रह्माचिरायुगः ॥ देवयुगसहस्रेद्वेऽहोरात्रंतस्यकीर्तितम् ॥ २१२ ॥ इहविष्णोरा
मकूपेषुब्रह्माण्डाःकोटिशोऽभवन् ॥ अद्यविष्णुरहं ब्रह्मन्विघ्नहातवभूतले ॥ २१३ ॥ इत्युक्त्वान्तर्देधेविष्णुर्ब्रह्मासृष्टिमचीकरत् ॥ तेन प्रोक्तं

यतो भाव्यं महाकल्पो हि संस्मृतः ॥ २१४ ॥ भाविष्यो नाम विख्यातो हि स हस्तमवायुषा ॥ पूर्वाद्धश्च पराद्धश्च पुराणपुरुषस्य हि ॥ २१५ ॥
 अष्टादशसहस्राणि कल्पाः पूर्वाद्धिके गताः ॥ पराद्धः सांप्रतं ज्ञेयो जातस्तस्य दिनद्वयम् ॥ २१६ ॥ अद्याहं कूर्मकश्चैव बह्वैर्मत्स्यः प्रकीर्तितः ॥
 तृतीयः श्वेते वाराहो दिवसस्तस्य कल्पवान् ॥ २१७ ॥ तथा मध्याह्नाह्नालो हि सांप्रतं वर्तते सुराः ॥ भाविष्याख्ये महाकल्पे कथाभा-
 विष्यकैर्जनैः ॥ २१८ ॥ कथिता ब्रह्मणश्चाग्रे शतकोटिप्रविस्तरैः ॥ दशलक्षणसंयुक्तं शतकोटिप्रविस्तरम् ॥ २१९ ॥ महापुराणं क-
 थितं पुराणपंचलक्षणम् ॥ पद्यात्रयं शतसहस्रं च कल्पे कल्पे प्रकीर्तितम् ॥ २२० ॥ कल्पनाम्ना पुराणं च महादेवेन निर्मितम् ॥ अष्टादश-
 पुराणा नि निर्मितानि शिवात्मना ॥ २२१ ॥ द्वापरान्तं च भगवान्यासः सत्यवर्तसुतः ॥ तान्येव जनयामास लोकमण्डलहेतवे ॥
 ॥ २२२ ॥ व्यास उवाच ॥ इति कल्किवचः श्रुत्वा ते देवा विस्मया निविताः ॥ नमस्कृत्य गमिष्यन्ति स्वस्वधाम प्रहर्षिताः ॥ २२३ ॥
 इति श्री भाविष्ये महापुराणे प्रातिसर्गपर्वणि चतुर्गुणखण्डापरपर्वण्ये कलियुगीयेति हाससमुच्चये चोर्वशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ अथ व्यास उवाच ॥
 तदा स भगवान्कल्किः पुराणपुरुषोद्भवः ॥ दिव्यं वाजिनमारुह्य सङ्घीचर्म चर्मधृक् ॥ १ ॥ म्लेच्छान् स्तान् दैनैत्यभूतांश्च हत्वा योगे-
 मिष्यति ॥ षोडशाब्दसहस्राणि तद्योगाग्निप्रतापिता ॥ २ ॥ भस्मभूता कर्मभूमिर्निर्जीवा भविता तदा ॥ ततोऽनुयोगं जनितो मेघो भू-
 त्वा लयंकरः ॥ ३ ॥ प्रलयाग्नेण साभूमिर्जलमध्यगमिष्यति ॥ तदा कलियुगो वारो वालिपादवैगमिष्यति ॥ ४ ॥ गते कलियुगे वोऽकर्मभूमिपु-
 नर्हरिः ॥ कृत्वा स्थलमयोरम्या यज्ञैर्देवान्यजिष्यति ॥ ५ ॥ यज्ञभागमुपादाये देवान्ते बलसंयुताः ॥ वैवस्वतं मंगुत्वा कथयिष्यति कार-
 णम् ॥ ६ ॥ कल्किनो वदन्नातो ब्राह्मणो वर्ण एव हि ॥ बाह्वोः क्षत्रं विशो जन्वोः शूद्रावर्णस्तदंघ्रयोः ॥ ७ ॥ गौरोक्तस्तथापीतः इयमस्ते-
 ब्रह्मणा दयः ॥ देव्याः शक्तिं समादाय जनयन्ति सुतान् बहून् ॥ ८ ॥ एकां विशक्तिं कृष्णितामनुजाधर्मरूपिणः ॥ जातिधर्ममुपादाय यजिष्य-
 तिसुरान्मुदा ॥ ९ ॥ तदा वैवस्वतो धीमान्नत्वा तं कल्किनं हरिम् ॥ अयोध्यायां राजपदं करिष्यति तदा ज्ञया ॥ १० ॥ तच्छिक्षतो भवेत्पुत्रो-
 यः सदृशः कुरेव हि ॥ पितुराज्यं पुरस्कृत्य भूमौ दिव्यं शतं समाः ॥ ११ ॥ दिव्यवर्षं शतायुश्च स्यन्वत्वा देहं गमिष्यति ॥ यदा तु भगवान्कल्कि-

ब्रह्मसंक्ररिष्यति ॥ १२ ॥ तदाचत्वारिवेदाश्चमूर्तिमंतश्चसाङ्गकाः ॥ अष्टादशपुराणैश्चतत्रायास्यतिहर्षिताः ॥ १३ ॥ स्तोष्यतिकल्कि
 नंदं वपुराणपुरुषांशकम् ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेचनवम्यांशुरुवासेरे ॥ १४ ॥ यज्ञकुण्डाच्चपुरुषोभविष्यतिमहोत्तमः ॥ नाम्नासत्ययुगोज्ञेयः स
 त्यमार्गप्रदर्शकः ॥ १५ ॥ दृष्ट्वातंपुरुषंरम्यतदाब्रह्मादयःसुराः ॥ तांतिथिवर्णयिष्यतिकर्मक्षयकर्ममनः ॥ १६ ॥ अस्यतिथौचमनुजो
 धातुवृक्षतटेमुदा ॥ योऽर्चयिष्यतियान्देवान्देवास्तेतस्यवश्यगाः ॥ १७ ॥ अक्षयानवमीनामयुगादिनवमीहिंसा ॥ लोकमंगलदानीच
 सर्वकिल्बिषनाशिनी ॥ १८ ॥ धातुमूलतलेयौवैमालतौतुलसीमुदा ॥ संस्थाप्यवेदविधिनाशालग्रामंयजंति ये ॥ १९ ॥ जीवन्मुक्ताश्चते
 ज्ञेयाःपितृणांतृप्तिकारकाः ॥ धातुवृक्षतलेगन्वायैवैश्राद्धंकरिष्यति ॥ २० ॥ गथाश्राद्धसहस्रस्यलप्स्यतेचफलंपरम् ॥ यःकरोति तथाहो
 मंसहस्रमखसन्निभम् ॥ २१ ॥ मृतःसन्स्वर्गमाप्नोतिसकुलःसपरिच्छदः ॥ इत्युक्तवचनेतेषांकल्किदेवोमुदांन्वितः ॥ २२ ॥ तथा
 स्त्वित्येववचनंवादिष्यतिसुरांप्रति ॥ इत्युक्त्वाभगवान्कल्कीपश्यतादेवरूपिणाम् ॥ २३ ॥ तत्रैवान्तर्गतोभूत्वासुषुप्तश्चभविष्यति ॥
 गतेतस्मिन्भगवतिकर्मभूमिःसुदुःखिता ॥ २४ ॥ विरहाग्निमतीभूत्वाबीजांस्तांसंक्षयिष्यति ॥ तस्मिन्कालेमहादैत्याःपातालतल
 वामिनः ॥ २५ ॥ प्रह्लादंचपुरस्कृत्यगमिष्यंतिहुरान्प्रति ॥ खरोष्टृगृह्णमहिषकाककर्मसमास्थिताः ॥ २६ ॥ सिंहव्याघ्रवृकारूढाःशृगा
 लइयेनवाहनाः ॥ प्रासपट्टिशखट्वांश्चमुशुंडिपरिचादिकान् ॥ २७ ॥ गृहात्वावेगवन्तस्तेर्गजिष्यंतिपुनःपुनः ॥ तदाशकादयोदेवास्रयस्त्रि
 शङ्खानुमुदा ॥ २८ ॥ स्वायुधानिगृहीत्वाशुकरिष्यंतिरंगमहत् ॥ दिव्यवर्षमयघोरंयुद्धंतेषांभविष्यति ॥ २९ ॥ मृतान्मृता
 व्रणेदैत्यान्भार्गवोजीवायिष्यति ॥ श्रमभूतास्तथादेवास्त्यक्त्वायुद्धंसमन्ततः ॥ ३० ॥ क्षीराब्धिचगमिष्यंति यत्रसाक्षाद्धरिःस्वयम् ॥ ते
 पांस्तुत्यासभगवान्देवमंगलहेतवे ॥ ३१ ॥ स्वपूर्वाद्धिसरूपंचकरिष्यतिसततनः ॥ सचहंसोहरिःसाक्षाच्छतसूर्यसमप्रभः ॥ ३२ ॥
 शुक्रं प्रह्लादप्रमुखान्तेजसातापयिष्यति ॥ तदापरजितादैत्यास्त्यक्त्वागंडुःखिताभुक्षम् ॥ ३३ ॥ वितलेचगमिष्यंतिमहादेवेनरक्षिताः ॥
 पुनस्तेसकलादेवानिर्भयानिरुपद्रवाः ॥ ३४ ॥ वैवस्वतस्यतनयंचाभिषेक्ष्यंतिभूपदे ॥ दिव्यवर्षंशतयुश्चासहस्रकुर्भविष्यति ॥ ३५ ॥

वर्षाणांचप्रमाणेननृणामायुश्चतुश्शतम् ॥ इतितेकाथितसर्वयत्पृष्टोऽहमनस्त्वया ॥ ३६ ॥ चतुर्गुणानांचरितंतृपाणांचपृथक्पृथक् ॥
 चतुष्पादोहिधर्मस्यज्ञानंध्यानंशमोदमः ॥ ३७ ॥ आत्मज्ञानंसर्वज्ञानंध्यानमध्यात्मचिन्तनम् ॥ मनःस्थिरत्वंचक्षुमोदमस्त्विन्द्रियनिग्र
 हः ॥ ३८ ॥ चतुर्लक्षाब्दकान्येवद्वान्निशच्चसहस्रकम् ॥ तत्संख्ययाहिधर्मस्यपादश्चैकःप्रकीर्तितः ॥ ३९ ॥ प्राह्ममध्याह्नसायान्नत्रिसंध्यं
 चभवेत्सदा ॥ एकेकेनपदात्तस्यविराजोभुविवर्तते ॥ ४० ॥ यदाधर्मोभवेद्बृहस्तदायुश्चवर्द्धते ॥ सप्तश्लोकसहस्राणिलब्धेऽस्मिन्काथितं
 मया ॥ ४१ ॥ अतश्चोत्तरखंडाहिवर्णयामिमनःशृणु ॥ ४२ ॥ इति श्रीभविष्येमहपुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्गुणखंडापरपर्यायेकलियुगीये
 तिहाससमुच्चयेषांशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ४३ ॥ इति चतुर्थःखण्डः ॥ ४ ॥

इति तृतीयं प्रतिसर्गपर्व चतुर्गुणखण्डापरपर्यायं समाप्तम् ॥ ३ ॥

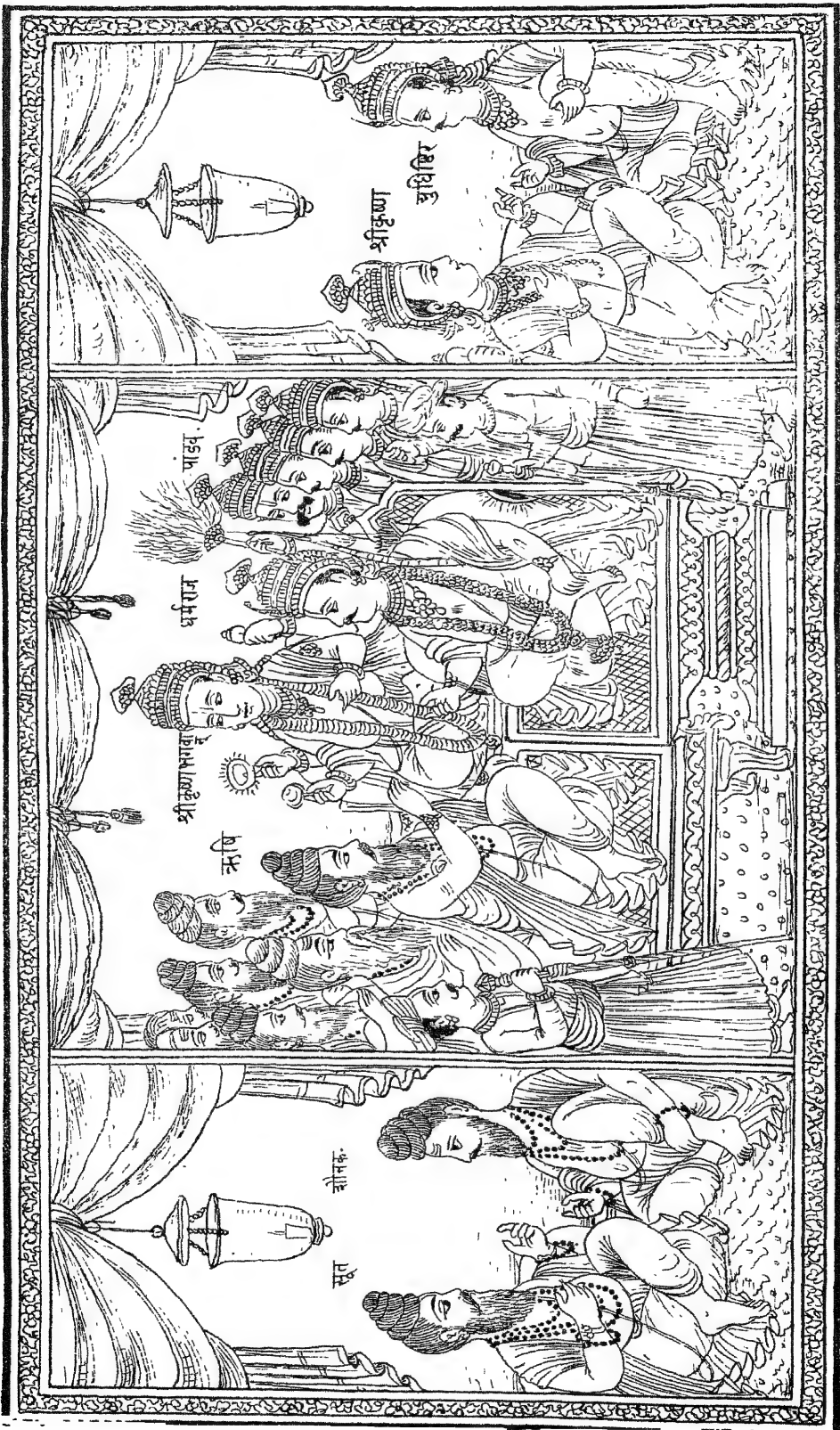
इदं भविष्यमहापुराणान्तर्गतं तृतीयं प्रतिसर्गपर्व चतुर्युगखण्डापरपर्यायं खेमराज श्रीकृ

ष्णदास इत्यनेन मुम्बय्यां स्वकीये “श्रीवैकटेश्वर” मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रका

शितम् । संवत् १९५३, शके १८१८, सन् १८९६.

॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे तृतीयं प्रतिसर्गपर्व समाप्तम् ॥

उत्तरपर्व ४.

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीसरस्वत्यै नमः ॥ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॥ कल्याणानिददातुवोगणपतिर्यस्मिन्नतुष्टेस
 तिक्षोदीयस्यपिकर्मणिप्रभवितुं ब्रह्मापि जिह्मायते ॥ भेजेयच्चरणारविन्दमसकृत्सौभाग्यभाग्योदयैस्तेनैषाजगतिप्रसिद्धिमगमदेवेन्द्रलक्ष्मी
 रपि ॥ १ ॥ अश्वत्थुण्यहिरण्यगर्भरसनासिंहासनाध्यासिनीसैर्यवाग्धिदेवतावितरतुश्रेयांसिभूयांसिवः ॥ यत्पादामलकोमलांशुलिनख
 ज्योत्स्नाभिरुद्वेल्लितः शब्दब्रह्मसुधांशुधिवुधमनस्युच्छृखलंखलति ॥ २ ॥ नमस्तस्मैविश्वोदयविलयशक्तिप्रकृतये शिवाय क्लेशौघच्छिदुरपद
 पद्मप्रणतये ॥ अमन्दस्वच्छन्दप्रथितपृथुलीलातनुभूतेत्रिवेदीवाचामप्यथनिजतत्त्वस्थितिकृते ॥ ३ ॥ यस्यगण्डतलेभातिविमलाषट्प
 दावली ॥ अक्षमालेवविमलासनः पायाद्गुणाधिपः ॥ ४ ॥ ॐ नमोवासुदेवायसद्गान्धार्यासकेतवे ॥ सगदायसचक्रायसंश्लायनमोनमः ॥ ५ ॥
 नमः शिवायसोमायसगणायसमूनेवे ॥ सवृषायसशूलायसकपालायसेन्दवे ॥ ६ ॥ शिवंध्यात्वाहरेस्तुत्वाप्रणम्यपरमेष्ठिनम् ॥ चित्रभा
 नुंचभानुंचनत्वाग्रन्थमुदीरयेत् ॥ ७ ॥ छत्राभिर्षक्तं धर्मज्ञं धर्मपुत्रं शुधिष्ठिरम् ॥ द्रष्टुमभ्यागताहृष्टाव्यासाद्याः परमर्षयः ॥ ८ ॥ मार्कण्डेयः स
 माण्डव्यः शार्ङ्गिण्डिल्यः शक्रदायनः ॥ गौतमो गालवो गार्ग्यः शार्ङ्गातातपराक्षरौ ॥ ९ ॥ जामदग्न्यो भरद्वाजो भृगुर्भागुरिरेव च ॥ उत्तकः शंखलालि
 तौ शौनकः शक्रदायनिः ॥ १० ॥ पुलस्त्यः पुलहो दाल्भ्यो बृहदश्वः सलोमशः ॥ नारदः पर्वतो जन्धुरपां वसुपरावसू ॥ ११ ॥ तानृषीनाग
 तान्दृष्ट्वैवेदेदाङ्गपरगान् ॥ भक्तिमान्भ्रातृभिः सार्द्धं कृष्णधौम्यपुरःसरः ॥ १२ ॥ युधिष्ठिरः संप्रहृष्टः समुत्थायाभिवाद्य च ॥ अर्घ्यमा
 चमनं पाद्यमासनानि स्वयंददौ ॥ १३ ॥ उपविष्टेषु ते ज्वेवतपस्विषु युधिष्ठिरः ॥ विनयैर्वनतो भूत्वा व्यासं वचनमब्रवीत् ॥ १४ ॥
 भगवंस्त्वत्प्रसादेन भ्रातरां ज्यं महन्मया ॥ विक्रम्य निहतः संख्येसां नुबन्धः सुयोधनः ॥ १५ ॥ स रोगस्य यथाभोगः प्राप्तोऽपि न सुखा
 वहः ॥ हत्वा ज्ञातींस्तथा राज्यं न सुखं प्रतिभाति मे ॥ १६ ॥ यत्सुखं पावनं प्रीतिर्वनमूलफलाशिनम् ॥ प्राप्य गां च हताराति
 नतदस्ति पितामह ॥ १७ ॥ योनो बन्धुर्गुरुगोतासदाशर्मचर्म च ॥ समया राज्यलोभेन भीष्मः पपेन घातितः ॥ १८ ॥ आविवेक

१ 'यस्य' इत्यारभ्य- 'छत्राभिविक्तम्' इत्यतः प्राक्तनः पाठ एकस्मिन्नुस्तकेऽधिकोऽस्ति । २ विनयप्रणतः-इ० पा० ।

महं धास्ये मने मे पापपङ्किलम् ॥ क्षालयित्वा तव गिरा बहुदंशं तवारिणा ॥ १९ ॥ संश्रुतानि पुराणानि विद्वद्वाग्म्याणां मया विभो ॥ ममाद्यधर्मसर्वे
स्वप्नज्ञादीपेन दर्शय ॥ २० ॥ एते सधर्मगोप्तारो मुनयः समुपागताः ॥ पिवन्ते नैत्रप्रभैर्भवन्तो मुखपंकजम् ॥ २१ ॥ अर्थशान्नाणि यावन्ति
धर्मशान्नाणि यानि वै ॥ श्रुतानि सर्वशान्नाणि भोष्माद्रागीरथी सुतात् ॥ २२ ॥ स्वर्गगते शान्तने भवान्कृष्णोऽथ यादवः ॥ सुहृत्स्वाद्भ्यु
भावाच्च नान्यः शिक्षयितामम ॥ २३ ॥ सत्यं सत्यवती सुतुर्द्धर्मराजा यवक्ष्यति ॥ विशेषधर्मानि खिलान् नूनानामविशेषतः ॥ २४ ॥ व्यास उ
वाच ॥ यदाख्येयं तदाख्यातं मया भोष्मणे तदनय ॥ मार्कण्डेय न धौम्येन लोमशेन महर्षिणा ॥ २५ ॥ धर्मज्ञो ह्यसि मे धर्वागुणवान्ना
ज्ञस्तमः ॥ न तेऽस्त्ययि विदितं किञ्चिद्धर्मार्धमविनिश्चये ॥ २६ ॥ पार्थ स्थिते हृषीकेशे केशवे केशिमुदने ॥ कस्यचित्कथं ते जिह्वा तत्र संपरि
वर्तते ॥ २७ ॥ कर्ता पालयिता हताजगतां योजगम्ययः ॥ प्रत्यक्षदर्शी सर्वस्य धर्मो न्वक्ष्यत्यसौ तव ॥ २८ ॥ समादिश्येति कर्तव्यं भ
गवान्वादरायणः ॥ पूजितः पाण्डु तनयैर्जगाम स्वतपो वनम् ॥ २९ ॥ स्वाभाष्य भारतविधातरि संप्रयाते कौतुकाकुलधियो मुनयः प्रशा
न्ताः ॥ किंपृच्छति क्षपितभारं तलोकशोकः किं वक्ष्यतीह भगवान्यदुर्वंशवीरः ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि व्यासगम
नवर्णनं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ६४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कस्य प्रतिष्ठा निदिष्टा को हेतुः किं परायणम् ॥ कस्मिन्नेतल्लयं याति
कस्मादुत्पद्यते जगत् ॥ १ ॥ कतिद्वीपाः समुद्राश्च कियं तोऽष्टकुलचलाः ॥ कियत्प्रमाणमवनिर्भुवनानि कियंति च ॥ २ ॥ श्रीकृ
ष्ण उवाच ॥ पुराणैश्च विषयो यत्पृष्टोऽहं न्ययानय ॥ श्रुतोऽनुभूतश्च मया संसारं सारं ताचिरम् ॥ ३ ॥ अजाय विश्वरूपाय निर्गुणाय
गुणात्मने ॥ नमस्तस्मै भगवते वासुदेवाय वेधसे ॥ ४ ॥ अत्र ते वर्णयिष्यामि शृणु पार्थ पुरातनम् ॥ याज्ञवल्क्येन मुनिना भविष्यं भास्वतां
पतिः ॥ ५ ॥ पृष्टो यदुत्तरं प्रादाहि भ्यस्तन्मया श्रुतम् ॥ धन्यं यज्ञस्य मायुष्यं सर्वशुभाविनाशनम् ॥ ६ ॥ भविष्योत्तरमेतत्ते कथयामि

१ पापशंक्तिम्-इ० पा० । २ ज्ञानदीपेन-इ० पा० । ३ सेव्यम्-इ० पा० । ४ धर्मतत्त्वार्थकोविदः-इ० पा० । ५ दुःखितलोकशोकः-इ० पा० ।

६ न्व वाष्ण्य-इ० पा० । ७ चरता मया-इ० पा० ।

युधिष्ठिर ॥ एकात्मकं त्रिदेवत्यं चतुःपंचचलक्षणम् ॥७॥ गुणकालादिभेदेन सदसत्संप्रदाशितम् ॥ एकएव जगद्योनिःप्रतियोनिषु संस्थितः ॥
 ८ ॥ एकधा बहुधा चैव दृश्यते जलचन्द्रवत् ॥ ब्रह्मा विष्णुर्वृषाक्षत्रयो देवाः सतामताः ॥ ९ ॥ नामभेदैः क्रियाभेदैर्भिद्यन्ते नात्म
 नास्वयम् ॥ प्रक्रियाचातुषङ्गश्च उपोद्धातस्तथैव च ॥ १० ॥ उपसंहार इत्येतच्चतुष्पादं प्रकीर्तितम् ॥ सर्गश्च प्रति सर्गश्च वक्षोम
 न्वन्तराणि च ॥ ११ ॥ वंशानुचरितं चैव पुराणं पंचलक्षणम् ॥ एष कृत्यविषयः सुमहान् प्रतिभाति मे ॥ १२ ॥ तथाप्युद्देशतो व
 च्मिसर्गप्रतितवानव ॥ महदादि विशेषणान्तं सर्वैरूप्यं सलक्षणम् ॥ १३ ॥ पञ्चप्रमाणं षट्कक्षपुरुषाधिष्ठितं जगत् ॥ अव्यक्ता जायते
 बुद्धिर्महानि निचि स स्मृता ॥ १४ ॥ अहंकारस्तु महत्स्निगुणः सच पक्वते ॥ तन्मात्राणि च पञ्चाहुरहङ्कारास्त्विंकात् ॥ १५ ॥
 जातानि तेभ्यो भूतानि भूतेभ्यः सचराचरम् ॥ जलमूर्तिमये विष्णौ नष्टे स्थावरजङ्गमे ॥ १६ ॥ भूतात्मकमभूदण्डं महान्तमुदकेशयम् ॥
 सृष्ट्या शक्त्या च निर्भन्नं तदण्डमभवद्विधा ॥ १७ ॥ भूकपालमथैकं तद्वितीयमभवन्नभः ॥ उल्लवंतस्य भवन्मेरुर्जरायुः पर्वताः स्मृताः ॥ १८ ॥
 नवो धमन्यः सञ्जाताः क्लेदः सर्वत्र गणयः ॥ योजनानां सहस्राणि षोडशाधः प्रतिष्ठितः ॥ १९ ॥ उत्सेधे चतुराशीतिर्द्रोत्रिंशदूर्ध्वं विस्तृतः ॥
 भूमिपङ्कजविस्तीर्णां कर्णिकामेरुरुच्यते ॥ २० ॥ आदित्यश्चादिदेवत्वात्तत्राभूत्रिगुणात्मकः ॥ प्रातः प्रजापतिरसौ मध्याह्ने विष्णुरिष्यते ॥ २१ ॥
 रुद्रोऽपराह्णसमये स एवैकस्त्रिधा मयः ॥ प्रातः प्रजापतेर्जाता मुनयो नवमानवाः ॥ २२ ॥ मरिचिरत्र्यङ्गिरसौ पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः ॥ धृमुर्व
 सिष्ठ इत्यष्टौ नारदो नवमः स्मृतः ॥ २३ ॥ नवब्रह्माण इत्येष पुराणे निश्चयः स्मृतः ॥ अदुष्टा दक्षिणा दक्षः संजज्ञे कमलोद्भवात् ॥ २४ ॥ वा
 मा प्रसूतिरुद्गाददुष्टा तौ च दंपती ॥ ताभ्यां जातास्तु तनया हर्यश्वास्ते विनाशिताः ॥ २५ ॥ सृष्टिप्रतिसमुद्युक्तानारदेन महत्सना ॥
 दक्षः क्षीणान्मुतान् वीक्ष्य जनयामास कन्यकाः ॥ २६ ॥ पंचाशदश विख्याताः सत्याद्यानामभिः स्मृताः ॥ ददौ स दश धर्मा यकश्च पायत्रयो

१ सर्वात्मिकम्-इ० पा० । २ सनातनाः-इ० पा० । ३ साक्षिकात्-इ० पा० । ४ सृष्टशक्त्या-इ० पा० । ५ सर्वगतम्-इ० पा० । ६ सुखाविस्तृतः-
 इ० पा० । ७ मानसाः-इ० पा० ।

दश ॥ २७ ॥ कालस्य नयने युक्ताः सप्त विंशति चैव ॥ द्वे प्रादाद्वाहुत्रयद्वे कृशाश्चाथ चैव हि ॥ २८ ॥ रूपयौदनशालिन्यश्च तस्माद्गिरि
 ष्ठनेमिने ॥ एकां भृगो भवयैकां प्रादात्तेभ्यश्चराचरः ॥ २९ ॥ अभवत्पुरुषव्याघ्रभूतग्रामश्चतुर्विधः ॥ वेराजमथ वैकुण्ठकैलासमिति नामतः ॥ ३० ॥
 मेरोः शृङ्गत्रयं मूर्ध्नि ब्रह्मा विष्णु शिवालयम् ॥ प्राचीदिक्रमयोगेन तेषां पार्श्वे पुरः स्मृताः ॥ ३१ ॥ इन्द्रादिलोकपालानां दिव्यैः स्वर्लक्षणे युताः ॥ हि
 मवान्हेमकूटश्चानिषधो भरुवच ॥ ३२ ॥ नीलः श्वेतस्तथा शृङ्गजम्बूद्वीपकुलचलाः ॥ जम्बूद्वीपप्रमाणेन सहस्रगुणं तं ज्ञातम् ॥ ३३ ॥ भिद्यते न वधा
 सोऽपि वर्षभेदेन भारता ॥ जम्बूनाकाकुशकौञ्चशाल्मगोमेदपुष्कराः ॥ ३४ ॥ द्वीपाः सप्त समाख्याताः समुद्रैः सप्त भिर्वृताः ॥ क्षारक्षारिण्यसुरयादध्रौ चै
 व वृष्टेन च ॥ ३५ ॥ स्वादूदकेन च भृतैर्द्विगुणैर्द्विगुणैस्तथा ॥ भूल्लोकोऽथ भुवर्ल्लोकः स्वर्गमहर्जन इत्यपि ॥ ३६ ॥ तपःसत्यश्च कथिताः पार्थसप्तसुरा
 लयाः ॥ महातलभूमितलः सुतलो वितलस्ततः ॥ ३७ ॥ रसातलश्च विज्ञेयः सप्तमश्च तलतलः ॥ हिरण्यक्षप्रभृतयो दानवेन्द्रामहोरगाः ॥ ३८ ॥
 वसंत्येतेषु कौन्तेय सिद्धाश्च ऋषयश्च ये ॥ स्वायंभुवामनुः पूर्वततः स्वरोचिषोऽभवत् ॥ ३९ ॥ उत्तमस्तामसश्चैवैवतश्च क्षुषेति षट् ॥ वैव
 स्वतोऽयमधुनावर्तते मरुत्तमः ॥ ४० ॥ यस्य पुत्रैः प्रपौत्रैश्च विभक्तं यं वसुधरा ॥ आदिन्यावसवोरुद्रा एकादश समाश्विनौ ॥ ४१ ॥
 उषस्त्रयः समाख्याता देवा वैवस्वतेऽन्तरे ॥ विप्राचित्तिहिरण्याख्यौ दैत्यदानवसत्तमौ ॥ ४२ ॥ तयोर्विश्वे तु बहवो दैत्यदानवसत्तमाः ॥ पञ्चाश
 द्द्वणिता कोटियोजनानां महत्तया ॥ ४३ ॥ सप्तद्वीपसमुद्रायाः प्रमाणमवने स्मृतम् ॥ पिण्डेन च सहस्रान्नाणि सप्तातिर्जलमध्यतः ॥ ४४ ॥ गौ
 रिवेषासु महती प्राजते न चलायते ॥ लोकालोकः परतरः पर्वतोऽग्रमहोच्छ्रयः ॥ ४५ ॥ द्वैतमर्थसंनियतो योऽसौ रिविरुचामपि ॥ नैमित्तिकः
 प्राकृतिकस्तथैवात्यन्तिको लयः ॥ ४६ ॥ नित्यश्चतुर्थो विज्ञेयः कालो नित्यापहारकः ॥ उत्पद्यते स्वयं यस्मात्तत्तस्मिन्नेव लीयते ॥ ४७ ॥
 रक्षति च परेषु स भूतानामेष निश्चयः ॥ यथार्तावृत्तलिङ्गानि नारूपानि पथये ॥ ४८ ॥ दृश्यं ते तानि तान्येव तथा भावावयुगादिषु ॥ प्रति
 लीनेषु भूतेषु विबुद्धः सकलं जगत् ॥ ४९ ॥ वेदशब्देभ्य एवादा निमेषमहेश्वरः ॥ हिंसा हिंसेषु दुष्क्रे धर्माधर्मावृतावृते ॥ ५० ॥ तत्तं विना
 प्रपद्यंते पुनस्तत्तत्त्वेव कर्मसु ॥ भूदशगुणेन पयसा संवृता तच्चेतजसा ॥ ५१ ॥ तेजोऽनिलेन न भसा तद्गुणेनानिलो वृतः ॥ भूतादिना तथा कांशं

भूतादिर्महतावृतः ॥ ५२ ॥ महान्परिवृतस्तेन पुरुषेणाविनाशिना ॥ एवंविधानमण्डानां सहस्राणि शतानि च ॥ ५३ ॥ उत्पन्ना निविनष्टा
 निभाविता निमहात्मना ॥ ५४ ॥ वैकुण्ठकोष्ठगतमेतदशेषतायां रूपांतजगत्सुरनरगसिद्धनद्धम् ॥ पश्यंति शुद्धमुनयो बहिरंतरे च
 मायाचराचरगुरोरपरैव काचित् ॥ ५५ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे उत्तरे पर्वणि ब्रह्माण्डोत्पत्तिवर्णनं नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ५६ ॥
 ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कीदृशी कृष्णसामाया विष्णोरमि ते जसः ॥ यया व्यामोहितं यच्च जगदेतच्चराचरम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 येन द्वीपपुरा विष्णुरास्ते च क्रगदाधरः ॥ वासुदेवः सगरुडः सचक्रश्च श्रिया सह ॥ २ ॥ नीलोत्पलदल इयामः कुंडलाभ्यां विभूषितः ॥
 ब्राजते मुकुटोद्दयोते कथूरुवनमालया ॥ ३ ॥ तस्य द्रष्टुमथाभ्यागान्ना रदो मुनि सत्तमः ॥ प्रणम्य स्तुतिभिर्द्वंद्वं प्राहेदं विस्मयान्वितः ॥ ४ ॥
 संशयं परिपृच्छामि भगवन्वक्तुमर्हसि ॥ कामाया कीदृशी माया किं रूपं च कुतस्तथा ॥ ५ ॥ तस्यादर्शय मे रूपं मायायाः पुरुषोत्तम ॥
 यया मोहयते सर्वलोकं यं सचराचरम् ॥ ६ ॥ आब्रह्मस्तं वपयंतं सेवामु रमानुषम् ॥ वैकुण्ठवासुदेवं च प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ ७ ॥
 एवमुक्तस्तु मुनिनो देवदेवो जनार्दनः ॥ प्रहस्योवाच देवर्षेन कार्यमायाया त्वया ॥ ८ ॥ भूयोऽपि मोहयामास सोमग्राहेण नारदम् ॥
 नारदोऽपि महाराज प्रोवाचेदं पुनः पुनः ॥ ९ ॥ मायां दर्शय मे देवनान्यदस्ति प्रयोजनम् ॥ अथासौ विष्णुरुत्थाय श्वेतद्वीपं पुनर्ययौ ॥ १० ॥
 अद्भुत्यं त्रेण संगृह्य नारदं मुनिपुङ्गवम् ॥ ततो मार्गगतश्चक्रे आत्मानं द्विज रूपिणम् ॥ ११ ॥ ऋग्वेदसदृशः साक्षाद्विष्णुर्ब्रह्मवदास्थितः ॥
 वृद्धद्विजोत्तमवपुः संशयो नाल्पको भवत् ॥ १२ ॥ शिखीकमंडलुर्धृतो मृगचर्मोऽपवीतकः ॥ यज्ञशर्मो तसंज्ञां च चक्रं सत्सत्त्वात्मनः प्रभुः ॥ १३ ॥
 कृत्वापि कुशतं त्वप्रवित्रकृतलक्षणम् ॥ आययौ समहीपं पुष्टं भूद्वीपं च चारुह ॥ १४ ॥ वैदिशं नाम नगरं त्रैवत्यास्तटे शुभम् ॥
 तस्मिन्सदोद्यमपरोधनधान्यसमृद्धिमान् ॥ १५ ॥ गोमहिष्याजसंपूर्णपाशुपाल्येन संस्थितः ॥ हलकर्मवृषासक्तौ वैश्यजातिरनिदितः ॥
 ॥ १६ ॥ गृहकर्मणि तन्निष्ठः सीरभद्र इति स्मृतः ॥ तस्यांतिके हरिः साक्षान्ना रदेन सहागतः ॥ १७ ॥ तेनाप्यासनसन्मानैः समर्थेन कृतादरौ ॥

१ ध्यानम्-इ०, ध्यातम्-इ० च पा० । २ वाहिताभ्यां द्विषति बहुव्रीहिः परनिपातः ।

प्रोक्तेनार्थकिंतुभ्यसाध्यमन्नसाध्यते ॥ १८ ॥ नवास्मदीयंयुष्माकंरोचतेन्नतंतोहरिः ॥ ग्रहस्यप्रदौतस्मैरंजिवरोमेहत् ॥ १९ ॥
 उन्नाभ्यवक्रंचोवाचेदेवंस्तुतयागिरा ॥ संतुतेवहवःपुत्राःक्षेत्रव्यापारबुद्धयः ॥ २० ॥ पशुपाशगृहासक्ताःशतार्द्धवलवाहनाः ॥
 तेषांपुत्राश्चैत्राश्चक्रुष्विष्टप्रवर्द्धकाः ॥ २१ ॥ त्वञ्चवृत्तिशतैर्निर्त्यवर्द्धस्वस्वजनावृतः ॥ इत्युक्त्वासजगन्नाथोवासुदेवःसनारदः ॥ २२ ॥
 क्षेत्रेणैस्वामिनामानंदिजंददशतुश्चतौ ॥ दारिद्र्यलक्ष्मार्त्तमेथ्याद्योपस्करार्दितम् ॥ २३ ॥ भागीरथ्यास्तटेरम्येवेणिकग्राससन्निधौ ॥
 तृणगुल्मलताच्छन्नक्षेत्रेचैताकुलोहिसः ॥ २४ ॥ ताभ्यांसंप्राथितोविप्रोभोज्यंप्रादाच्चकिंचन ॥ सकाशंतवसंप्राप्तौदूरादतिथिर्धर्मणौ ॥ २५ ॥
 इत्युक्तोऽसौद्विजश्चेष्टालक्ष्मणविधायतत् ॥ आजगामगृहंतूताभ्यांसहसंसंभ्रमम् ॥ २६ ॥ चेक्रेचैवादर्भत्तयास्वथमासनसत्तिकयाम् ॥ पादु
 शौचंतथाभ्यंगंकृत्वाघ्नंचसुसंस्कृतम् ॥ २७ ॥ सहपत्न्यासतनयोभोज्यमुक्तिचकारसः ॥ भुक्तभोज्यौचशर्वेयासुखसुप्तौनिशात्यये ॥ २८ ॥
 प्रयातौददतुःश्रेष्ठवरंतस्मैद्विजातये ॥ मातेभवतुगोस्वामिन्कदाचिदपिकर्षणम् ॥ २९ ॥ माधान्यंमखसंतानंमत्प्रसादाद्विजोत्तम ॥
 इत्युक्त्वाजगमतुस्तूर्णपुनःप्रच्छन्नारदः ॥ ३० ॥ किमिदं देवदेवशशां पुरुषोवरस्त्वया ॥ भद्रगोस्वामिनेदत्तःकिंचवैश्येयतथाविधः ॥ ३१ ॥
 इत्युक्तःप्राहदेवेशःशृणुनारदमद्वचः ॥ परमार्थंप्रवक्ष्येऽहंतवंशयंकृतनम् ॥ ३२ ॥ संवत्सरेणयत्यापंमत्स्यघातिसमाचरेत् ॥ तदहं
 केनकुरुतेलांगलीनात्रसंशयः ॥ ३३ ॥ अतोऽर्थकृषिपाल्येननरकंयातिलांगली ॥ तदभावान्नकल्पःस्यात्तेनमोक्षोमयिध्रुवम् ॥ ३४ ॥
 मायिभुक्तेप्रसन्नेवाकोविशेषोऽस्यनारद ॥ यदिस्वर्गोऽथवासोक्षोनसंपद्येततद्दृथा ॥ ३५ ॥ इदानींहलकालुष्यैःक्षीरभद्रोविचिष्टैः ॥ बहुधा
 पप्रसङ्गेनचारंनरकमेप्यति ॥ ३६ ॥ सपुत्रपौत्रसंतानंहतार्थतद्देहमया ॥ नभुक्तंनचविश्रान्तांविश्रान्तांद्विजवेइमानि ॥ ३७ ॥ सोऽपिद्वि
 जोमुनिश्रेष्ठसंसारदुत्तरिष्यति ॥ इत्येवंसंवदंतौचजगमर्तुमार्गमुत्तमम् ॥ ३८ ॥ कथ्यकुब्जस्यसामीप्येसरःश्रेष्ठमपश्यताम् ॥ हंसकार
 पटवार्कार्णचक्रवाकोपशोभितम् ॥ ३९ ॥ पद्मिनीजलकहाराक्तोत्पलसितोत्पलैः ॥ छादितंपद्मिनीपत्रैर्मत्स्यैःकूर्मैर्जलोद्भवैः ॥ ४० ॥

तटैर्म्यधैनैवृक्षैः केतकीखण्डमंडितम् ॥ केतकीकुसुमामौदेल्लकुचैस्तटमंडितैः ॥ ४१ ॥ दात्यूहाश्लिभारुण्डचकोराद्यैश्चकुलम् ॥
 कुरैवश्चातैकरम्यैकैकाकुलनिनादितम् ॥ ४२ ॥ जलकुट्टुदसंगीतंहंससारसशोभितम् ॥ ज्वज्विकहारीतचकौरुपशोभितम् ॥ ४३ ॥
 वसिष्ठस्यमुनेनाम्नाविरुत्यातं श्रीमहोदयम् ॥ अस्मिन्नद्यप्रवेष्टव्यमहाजनविविकिनाम् ॥ ४४ ॥ स्थातव्यंपुरतस्तरेपांतस्मात्सन्नानंसमाच्च
 रेत् ॥ इत्युक्तत्वाकेशवः पापं सरनौ प्रागेव तज्जलैः ॥ ४५ ॥ यंतथिलोकं विद्यातं स्नात्वा तीरं सयाश्रितः ॥ ग्रहरेवासुदेवस्य नारदोऽपि मुदा
 युतः ॥ ४६ ॥ आचम्य सस्नौ तीर्थे न क्षणातीर्थं मवाप्य च ॥ यावदुत्तिष्ठते तोयात्स्नात्वा क्राष्टिरुदार्धीः ॥ ४७ ॥ तावत्स्नीत्वं समापन्नो
 नारदः केन वप्यते ॥ यस्यास्तु विस्तृते त्रेवैव क्रंचन्द्रोपमं शुभम् ॥ ४८ ॥ स्मरपाशोपमौ कणौ कपोलौ केन कोज्ज्वलौ ॥ नासिकां तिलधारण
 कामचापोपमेध्रुवौ ॥ ४९ ॥ दृशनाहीरैकैस्तुल्या विद्रुमाभः शुभाधरः ॥ मयूरस्य कलोपेन तुल्यं कचनिबंधनम् ॥ ५० ॥ शंखरेखात्रये
 णैव कंठदेशो विराजते ॥ माधवीलतया तुल्यौ मंजुतस्याभुजौ शुभौ ॥ ५१ ॥ युतौ रक्तोत्पलाभासौ पाणिरक्तनखांशुली ॥ पीनाबुत्तुंगत
 मुधृत्कठिनौ कलशोपमौ ॥ ५२ ॥ स्तनाविविरलौ स्निग्धौ चक्रवाक्युगोपमौ ॥ स्वल्पकं मध्यदेशं तुष्टिग्राह्यमसंशयम् ॥ ५३ ॥ नाभि
 मंडलांभीर्यैलावप्यं केन वप्यते ॥ वलित्रयेण विहृता रोमराजि विराजितम् ॥ ५४ ॥ नयने च गुनस्तस्यामृग्याद्वसुशोभने ॥ नितंबौ चैव
 फलकं मन्मथायतनं शुभम् ॥ ५५ ॥ रंभायुगोपमा वृहत्स्मरवाणनिबंधनौ ॥ विपरीतरतायासखेदभारसहोदहौ ॥ ५६ ॥ नवकुन्दल
 तासारसरलंसनिबंधनम् ॥ जंघायुगं महाराजगृहगुल्फाद्युगं तथा ॥ ५७ ॥ रक्तांगुलीलतात्पनखचन्द्रकाचितम् ॥ चरणौ रविंदुशुभ
 लं सरक्तं सुप्रतिष्ठितम् ॥ ५८ ॥ सैवं विधातदानरीसर्वलक्षणपूजिता ॥ बभूव क्षणमात्रेण जगद्भामोहकारिणी ॥ ५९ ॥ क्षीरोदमथनोत्ती
 र्णालक्ष्मीमन्यामिवोच्छ्रिताम् ॥ दृष्ट्वाप्यदेशं न प्राप्ता मायया मधुसूदनः ॥ ६० ॥ संप्राप्य ते च साकालं संगराहारिणी यथा ॥ आस्तएकाकि
 नीमुग्धाकुर्याद्दिगवलोकनम् ॥ ६१ ॥ अथाजगाम तं देशं नाम्ना तालध्वजो नृपः ॥ सहसैन्यैः परिवृतः पुरंदरद्वामरैः ॥ ६२ ॥ गजारूढदेह

यारूढैरथारूढैर्नरोत्तमैः ॥ विमानयानयुगमस्थैस्तथातःपुरिकजनैः ॥ ६३ ॥ ध्वजातपत्रकलिलैर्नकैःपरिवारितः ॥ तेनसासहसाह
 दानारकिमलोचना ॥ ६४ ॥ बभूवक्षणमात्रेणकंदपेशरपीडितः ॥ केयंकम्यकुतःप्राप्तार्कैर्देवीवाथमानुषी ॥ ६५ ॥ अट्टष्टरूपास
 रसाकाचिदेवीसमागता ॥ अहोरूपंसूरुपायागोचरेपरितःपुमान् ॥ ६६ ॥ मुमुर्षुर्जायतेमोहादनुदिग्धहतोयथा ॥ इतिसंचिन्यहृदये
 राजातालध्वजोऽन्तिके ॥ ६७ ॥ उवाचनरिमुग्धातांशृणुमद्वचनंभूमे ॥ कातंवकस्यकुतःप्राप्तादेशमेनंशुचिस्मिते ॥ ६८ ॥ इत्युक्तेसा
 शुचर्वर्गीप्राहमाविद्वज्योनिजाम् ॥ पित्रामात्राविहर्निचंतथाद्यापिकुमारिकाम् ॥ ६९ ॥ निराश्रयाविदित्वैनंतताराजस्मरा
 दितः ॥ आरोप्यहयपृष्ठेतांताराजस्मरादितः ॥ ७० ॥ नीत्वाविवाहयामासशस्त्रोक्तविधिनाततः ॥ रेमेप्रासादशृंगाग्रपर्यंके
 सितयतया ॥ ७१ ॥ उद्यानभव्यभूमीषुनदीनांपुलिनेषुच ॥ पर्वतानानितंवेपुनिङ्गरेषुगुहासुच ॥ ७२ ॥ पद्मखण्डेषुफुल्लेषुशोभिते
 पुसरस्सुच ॥ प्रयागादिषुतथिषुनदीनामाश्रमेषुच ॥ ७३ ॥ दिव्यावसथरम्येषुवेलाकूलेषुपार्थिवः ॥ यावद्वादशवर्षाणिएकाहम
 पिभारत ॥ ७४ ॥ ततस्त्रयोदशेवैतस्यागर्भोऽभवन्मम ॥ एतस्मिन्गर्भसंपूर्णेजानंतर्दधिमल्लुकम् ॥ ७५ ॥ तद्रेदाहतकुंभे
 पुर्वीजप्रारोहणावराः ॥ बभूवुर्द्धातुशून्यावैदिव्यदेहबलोत्कटाः ॥ ७६ ॥ पंचाशत्संख्ययाजाताउपसर्गादिवर्जिताः ॥ आरूढयो
 वनाःसर्वैर्मुताःसंग्रामकोविदाः ॥ ७७ ॥ तेषांपुत्राश्चपौत्राश्चबभूवुःसुरसत्तमाः ॥ युयुधुःशरसंघातैश्चक्रशूलासिपट्टिज्ञैः ॥ ७८ ॥ हयैरन्यैर्ग
 जैरन्यैःक्रोधांधाःकौरवाइव ॥ पांडवैःसहसंग्रामेयुयुधुःक्षयमंजसा ॥ ७९ ॥ सपदातिगजारोहाःसांतःपुरयुगेच्छया ॥ विनेशुरब्धिमसाद्यसिं
 धूनंप्रवराइव ॥ ८० ॥ सासिसवलविस्ताराःसदर्पाःसमहोच्छ्रयाः ॥ इन्द्रलोकोपमसर्वकुलंनष्टंक्षणंतदा ॥ ८१ ॥ नदद्यानारदीयैषाविनष्टं
 स्वकुलंरणे ॥ रुरोदस्नेहसंयुक्तैःसैःकलुषयागिरा ॥ ८२ ॥ हादिवहाविधेपापहाकृतान्तनमस्कृत ॥ दर्शयित्वाविधानमेपुनर्नैत्रेहतेत्वया ॥
 ८३ ॥ इत्युक्त्वास्वपुरोघातैर्जघानभृशदुःखिता ॥ भूमौमुच्छ्रितुराभूत्वापुनःप्राप्ताविचेतसा ॥ ८४ ॥ सोऽपिराजाविषण्णोऽसौनिर्विण्णः

शोकसागरे ॥ भूमौ निपतितो दुःखादुरोदभृशदुःखितः ॥ ८५ ॥ विषण्णो मंत्रिभिः सार्धैर्वृद्धशोकेन संयुतः ॥ एतस्मिन्नन्तरं विष्णुराजगामाद्रि-
 जैः सह ॥ ८६ ॥ द्विजेष्वपरिच्छन्नरूपविष्टः सुखासने ॥ ततः पुरस्सरो भूत्वा चक्रे धर्मार्थदशनात् ॥ ८७ ॥ किरोदितेन बहुना युवयोः क्लेशका-
 रिणा ॥ श्रूयतां विष्णुमथैषास्वप्नवच्चधनोपमा ॥ ८८ ॥ शोभने यादृशं शोकं कृत्वा संसारसागरे ॥ सर्वेषामेव भूतानां परिणामो यमीदृशः ॥
 ८९ ॥ पुरंदरसहस्राणि चक्रवर्तिशतानि च ॥ निर्वापितानि कालेन दपेन हववाहना ॥ ९० ॥ येऽपि शोषयितुं शक्ताः समुद्रं ग्राहं संकुलम् ॥
 कुयुश्च करयुग्मेन चूर्णयेरुं महीतले ॥ ९१ ॥ उद्धर्तुं धरणसंज्ञां ग्रहीतुं चन्द्रभास्करौ ॥ प्रविष्टास्ते तु कालेन कृतांतवदनं तदा ॥ ९२ ॥ दुर्गा-
 त्रिकूटं परिखाः समुद्ररक्षांसि योधाधनदाच्च वित्तम् ॥ मंत्रचरयौ शानसंप्रणीतं सरावणौ देववशाद्विषण्णः ॥ ९३ ॥ संग्रामे गजतुरगसमाकुलेऽ-
 पि बादादग्नौ वागतं विवरं महोदधौ वा ॥ सर्वैर्वासहस्रसतामुदीर्णकैर्पैर्भाव्यं भवति कदाचिदेवनाशः ॥ ९४ ॥ पातालमाविशतु सुरेन्द्र-
 लोकमारोहतु क्षितिधराधिपतिं सुमेरुम् ॥ मंत्रौषधिप्रहरणैश्च करोतुरक्षां यद्वा विवतद्भवति नार्थविभावि तोऽस्मि ॥ ९५ ॥ रोदितिकाश्चिदथाश्रु-
 धौताननगुरुतरशोकविह्वलः ॥ प्रविकटचरणवानपि नृत्यति कश्चिद्भूमौ दिवि ग्रहः ॥ ९६ ॥ गायति हृदयहारि सुखनिर्भरमायतं विस्तृता-
 धरोऽधिकम् ॥ सारण्णं गोदरगतं नटपटहाकाम एवायम् ॥ ९७ ॥ इत्येवं धर्ममुद्दिश्य विष्णुः संसारचेष्टितम् ॥ तूष्णीं बिभूषात्पदं ततस्ते द्वि-
 जपुङ्गव ॥ ९८ ॥ उत्तिष्ठन्नाहि पुत्राणां प्रकुरुष्वौर्ध्वदेहिकम् ॥ माशोकं विष्णुमथैषा विष्णुनानिर्मितं स्वयम् ॥ ९९ ॥ इत्युक्त्वा चारुसर्वांगी-
 सबभूवाचलः पुमान् ॥ स एष सदृशकारो नारदस्तत्क्षणोऽभवत् ॥ १०० ॥ सोऽपि राजा दृशार्थं तं स भित्रिगोहितः ॥ सांतःपुरमिदं सर्वमि-
 न्द्रजालोपमं क्षणात् ॥ १०१ ॥ नारदं मुनिं शार्दूलं जटाभारभयानकम् ॥ गौरवर्णं ज्वलंतं च ब्राह्म्यालक्ष्म्या विराजितम् ॥ १०२ ॥ शिखाक-
 मंडलुधरं वीणादंडकरं तथा ॥ ब्रह्मभूत्रेण शुभ्रेण कौपीनाच्छादनेन च ॥ १०३ ॥ पादुकाभ्यां स्थितं तीरसरसो ब्रह्मणा सनि ॥ संप्रगृह्य काराग्रे-
 ण जगामादर्शनं हरिः ॥ १०४ ॥ अंबरेण सुरैः सार्द्धं तस्माद्देशाद्युधिष्ठिरः ॥ श्वेतद्वीपमथासाद्य ग्राहदेवो मुनिं नृप ॥ १०५ ॥ देवर्षेयत्त्वया पृष्टं-
 पूर्वमाया कथां प्रति ॥ माया ये दृशी माया यत्स्वरूपाय दात्मिका ॥ १०६ ॥ सा ते माया मया ब्रह्मैवैष्णवी संप्रदर्शिता ॥ एवमुक्त्वन्त मुनिवरं

देवदेवो जनार्दनः ॥ १०७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे मायादर्शननाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ६४ ॥
 ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ देवतं मानुषत्वं च तिर्यक्स्वकेन कर्मणा ॥ प्राप्नोति पुरुषः केन गर्भवासुदारुणम् ॥ १ ॥ गर्भस्थश्च किं स्म माभिः कथमु
 तपद्यते पुनः ॥ इतोत्थानादिकान्दोषान्कथं तरति दुस्तरान् ॥ २ ॥ बालभावे कथं शुष्टिः स्यादुषा केन कर्मणा ॥ कुलीनः केन भवति सुहृपः
 सुधनः कथम् ॥ ३ ॥ कथं दारानवाप्नोति गृहं सर्वगुणैर्युतम् ॥ पंडितः पुत्रवांस्त्यागी स्यादा मय विवर्जितः ॥ ४ ॥ कथं सुखेन जियते कथं भुंक्ते
 शुभाशुभम् ॥ सर्वमेवा मलमते गहनं प्रतिभाति मे ॥ ५ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शुभैर्देवत्वमाप्नोति मिश्रैर्मानुषतां व्रजेत् ॥ अशुभैः कर्माभिर्जनु
 स्तिर्यग्योनिः प्रजायते ॥ ६ ॥ प्रमाणं श्रुतिरेवात्र धर्मार्थमिव निश्चये ॥ पापपापेन भवति पुण्यं पुण्येन कर्मणा ॥ ७ ॥ ऋतुकाले तदा मुक्तं निर्दो
 षेन संस्थितम् ॥ तदा तद्वायुना स्पृष्टं स्त्रीरक्तेनैकतां व्रजेत् ॥ ८ ॥ विसर्गकाले शुक्रस्य जीवः करण संयुतः ॥ भृत्यः प्रविशति यो निःकर्म
 भिः स्वैर्विजो जितः ॥ ९ ॥ तच्छुक्ररक्ते मेकस्थमेकाहात्कलं भवेत् ॥ पञ्चरात्रेण कलं बुद्धुदाकारतां व्रजेत् ॥ १० ॥ बुद्धु
 सप्तरात्रेण मांसपेक्षी भवेत्ततः ॥ द्विसप्ताहाद्भवेत्पेक्षी रक्तमांसैर्दृढा चिता ॥ ११ ॥ बीजस्यैवाङ्कुराः पेड्याः पञ्चैवं शतिरात्रतः ॥
 भवंति मासमात्रेण पञ्चधा जायते पुनः ॥ १२ ॥ ग्रीवां शिरश्चस्कन्धश्च पृष्ठं वंशस्तथोदरम् ॥ मासद्वयेन सर्वाणि क्रमशः संभवन्ति च ॥
 ॥ १३ ॥ त्रिभिर्मासैः प्रजायते स द्रव्याङ्कुरसंघयः ॥ मासैश्चतुर्भिर्गुल्यः प्रजायते यथाक्रमम् ॥ १४ ॥ मुखं नासा च कर्णौ च मासैर्जा
 येत पंचभिः ॥ दंतपक्विस्तथा गुह्यां जायते च नखाः पुनः ॥ १५ ॥ कर्णौ चरं प्रसहितौ षण्मासाभ्यंतरेण तु ॥ पायुर्मेदुस्पृथश्च ना
 भिश्चाप्युपजायते ॥ १६ ॥ सधयो ये च गात्रेषु मासैर्जायन्ति सप्तभिः ॥ अंगप्रत्यंगसंपूर्णः शिरः केऽसमन्वितः ॥ १७ ॥ विभक्ता
 वयवः पुष्टः पुनर्मासाष्टकेन च ॥ पञ्चात्मकसमायुक्तः परिपक्वः सतिष्ठति ॥ १८ ॥ मातुराहारवियेण वडिधेन सतिष्ठति ॥ रसेन प्र
 त्यहं बालो वर्धते भरतर्षभ ॥ १९ ॥ ततोऽहं प्रवक्ष्यामि यथाश्रुतमरिंदम ॥ नाभिमुत्र निबन्धेन वद्धंते सदिने दिने ॥ २० ॥ ततस्मृत्तिलमे

जीवः संपूर्णैऽस्मिच्छरीरेके ॥ सुखदुःखविजानातिनिद्रास्वप्नपुराकृतम् ॥ २१ ॥ मृतश्चाहंपुनर्जातो जातश्चाहंपुनर्मृतः ॥ नाना योनि स ह स्ना
 णि मया दृष्टानि तानिवै ॥ २२ ॥ अधुना जातमात्रोऽहं प्राप्त संस्कार एव च ॥ एतच्छ्रेयः करिष्यामि येन गर्भेण संश्रयः ॥ २३ ॥ गर्भस्थाश्चैतये
 देव महं गर्भाद्विनिःसृतः ॥ अध्येष्ये चतुरो वेदान्संसारविनिवर्तकान् ॥ २४ ॥ एवं सर्गर्भदुःखेन महता परिपीडितः ॥ जीवः कर्मवशादास्ते
 मोक्षोपायं विचिंतयन् ॥ २५ ॥ यथा गिरिवराक्रांतः कश्चिद्दुःखेन तिष्ठति ॥ तथा जरायुणा देहीदुःखेतिष्ठति चेष्टितः ॥ २६ ॥ पतितः सागरे
 यद्बहुः खमास्ते समाकुलः ॥ गर्भो देकेन सित्तांगस्तथास्ते व्याकुलः पुमान् ॥ २७ ॥ लोहकुंभे यथान्यस्तः पच्यते कश्चिदग्निना ॥ तथा स
 पच्यते जंतुर्गर्भस्थः पीडितोदरः ॥ २८ ॥ सूचीभराग्निवर्णाभिर्द्विभिन्नस्य निरंतरम् ॥ यदुःखमुपजायेत तद्गर्भेऽष्टगुणं पुमान् ॥ २९ ॥
 गर्भवासात्परो वासः कष्टो नैवास्ति कुत्रचित् ॥ दोहिनांदुःखवद्वाजः सुधोरो ह्यति सङ्कटः ॥ ३० ॥ इत्येतद्गर्भदुःखं हि प्राणिनां परिकीर्तितम् ॥
 चरस्थिराणां सर्वेषां मात्मगर्भानुरूपतः ॥ ३१ ॥ गर्भात्कोटिगुणदुःखं यो नियंत्र प्रपीडनात् ॥ संमूर्च्छितस्य जायेत जायमानस्य दहिनः ॥
 ॥ ३२ ॥ शरवत्पीडयमानस्य यंत्रेण वसंमततः ॥ शिरसि ताडयमानस्य पापमुद्गरकेण च ॥ ३३ ॥ गर्भान्निष्क्रम्यमाणस्य प्रबलैः मृतिमा
 रुतैः ॥ जायते सुमहदुःखं परित्राणमविदतः ॥ ३४ ॥ यंत्रेण पीडिता यद्बन्निःसारः स्युस्ति लक्षवः ॥ तथा शरीरं निःसारं यो नियंत्र प्रपीडितम् ॥
 ॥ ३५ ॥ अस्थिमज्जा त्वेचामांसास्त्रायुबंधेन यांत्रितम् ॥ रक्तमांसमृदायुक्ता विष्णुमूत्रद्रवैलेपनम् ॥ ३६ ॥ केशलोमपुणाच्छर्नं रोगाय तनया
 तुरम् ॥ वदनैकमहद्वारं दंतौष्ठकविभूषितम् ॥ ३७ ॥ ओष्ठद्वयकपाटं च दन्तजिह्वागैलां न्वितम् ॥ नाडीस्वेदप्रवाहं च कफपित्तपरिप्लुतम् ॥ ३८ ॥
 जराशोकसमाविष्टं कालचक्रानले स्थितम् ॥ कामक्रोधसमाक्रांतं व्यसनैश्चोपमार्दितम् ॥ ३९ ॥ भोगतृष्णातुरं मूढं रागद्वेषशानुगम् ॥
 सर्वं तांगप्रत्यंगं जरायुपरिवेष्टितम् ॥ ४० ॥ संकटे नाविविक्तेन यो निद्रारेण निर्गतम् ॥ विष्णुमूत्ररक्तसित्तांगपक्वे शाब्दसमुद्भवम् ॥ ४१ ॥
 इति देहग्रहं प्रोक्तं नित्यस्यानित्यमात्मनः ॥ अविशुद्धं विशुद्रस्य कर्मबंधविनिर्मितम् ॥ ४२ ॥ शुक्रशोणितसंयोगाद्देहः संजायते यतः ॥ नि

तयं विष्णुः पूर्णश्चेतेनायमशुचिः स्मृतः ॥ ४३ ॥ यथा तं विष्टया पूर्णः शुचिः स्यान्न बहिर्दण्डः ॥ यत्नतः शोधयमानोऽपि देहोऽयमशुचित्तथा ॥
 ॥ ४४ ॥ संप्राप्यान्नपवित्राणि पंचगव्यहर्वापि च ॥ अशुचित्वं क्षणाच्चापि किमन्यद्भस्त्विविदवः ॥ ४५ ॥ देहः संशोध्यमानोऽपि पञ्चगव्यकुशा-
 बुभिः ॥ घृष्ट्यमाण इवांगारो निर्मलत्वं न गच्छति ॥ ४६ ॥ श्रोत्राणि यस्य सततं प्रवहंति गिरिरिव ॥ कफमूत्रपुरीषाद्यैः स देहः शुद्ध्यते कथम् ॥
 ॥ ४७ ॥ सर्वाश्च निधानस्य शरीरस्य न विद्यते ॥ शुचिरेकः प्रदेहोऽपि विट्पूर्णः स्यन्दते किल ॥ ४८ ॥ कायः सुगंधपूषाद्यैः सत्त्वाभिः पुंस-
 स्कृतः ॥ न जहाति स्वकं भावं श्वपुच्छाभिः वनामिति ॥ ४९ ॥ यथा जात्यैः वृक्षेणो हि न शुक्लः स्यादुपायतः ॥ संशोध्यमानोऽपि तथा भवेन्मूर्ति-
 र्निर्मला ॥ ५० ॥ जिघ्रन्नापि स्वदुर्गंधं पश्यन्नापि मलं स्वकम् ॥ न विरज्जति लोकोऽयं पीडयन्नपि नासिकाम् ॥ ५१ ॥ अहो मोहस्य माहात्म्यं
 येन व्यामोहितं जगत् ॥ जिघ्रन्पश्यन् स्वकं दोषं कायस्य न विरज्जते ॥ ५२ ॥ एवमेतच्छरीरं हि निर्मलं दशुचिर्भ्रुवं ॥ त्वद्मात्रं सारं निःसारं क-
 दलीसारं संनिभम् ॥ ५३ ॥ गर्भस्थस्य स्मृतिया सीता जाता स्य प्रणश्यति ॥ संमूर्च्छितस्य दुःखेन योनिं यत्र प्रपीडनात् ॥ ५४ ॥ बाह्येन वायुना चा-
 स्य मोहं संज्ञेन देहिनः ॥ स्पृष्टमात्रेण घोरं ज्वरः समुपजायते ॥ ५५ ॥ तेन ज्वरेण महता मोहोऽप्रजायते ॥ समूढस्य स्मृतिभ्रंशः शिप्रं संजाय-
 ते पुनः ॥ ५६ ॥ स्मृतिभ्रंशानुत्तस्येह पूर्वकर्मवशेन च ॥ रतिः संजायते तूष्णं जंतोस्तत्रैव जन्मनि ॥ ५७ ॥ रक्तो मूढस्य लोकोऽयमकार्येण संप्रवर्त-
 ते ॥ न चात्मानं विजानाति न परं विन्दते च सः ॥ ५८ ॥ न श्रूयते परं श्रेयः सति च क्षुषि न क्षते ॥ समेपथि शनैर्गच्छन् स्वलतीव पदं पदे ॥ ५९ ॥
 सत्यांबुद्धौ न जानाति बाध्यमानो बुधैरपि ॥ संसारोऽस्ति इत्येतेन रागलोभवशानुगः ॥ ६० ॥ गर्भस्मृतेरभवेन शान्नामुक्तं महापिभिः ॥ तदुः-
 समथनार्थं स्वर्गमोक्षप्रसाधकम् ॥ ६१ ॥ ये सत्यस्मिन् परे ज्ञाने सर्वकार्थसाधके ॥ न कुर्वन्त्यात्मनः श्रेयस्तदत्र महद्दुतम् ॥ ६२ ॥
 अव्यक्तोऽद्वियवृत्तिवाद्भाल्ये दुःखं महत्पुनः ॥ इच्छन्नाति न शक्नोति कुर्वन् कुंच सत्कियम् ॥ ६३ ॥ दंतोऽस्यानेमहदुःखं मौलेन व्याधिन तथा ॥
 बालरोगैश्च विविधैः पीडाबालग्रहरपि ॥ ६४ ॥ तुडुबुमुक्षपरीतं गच्छति श्रान्तिं राटन् ॥ विष्णुमूत्रभक्षणमपि मोहाद्बालः समाचरेत् ॥ ६५ ॥

१ कृष्णोर्णा न शुक्ला स्यादुपायतः-इ० पा० । २ विदुः-इ० पा० । ३ न च देवताम्-इ० पा० । ४ क्वचित्-इ० पा० ।

कौमारेकर्णवेधेनमातापित्रोश्चताडनात् ॥ अक्षराध्ययनात्पुंसांदुःखस्याद्गुरुशसनात् ॥ ६६ ॥ प्रसन्नोद्विग्नवृत्तिश्चकामरागप्रपीडनात् ॥
 रोगोद्धतस्यसततंकुतःसौख्यंचयौवने ॥ ६७ ॥ ईर्ष्यायाचमहदुःखमोहाद्रक्तस्यजायते ॥ नेत्रस्यकुपितस्यैवरागोदुःखायकेवलम् ॥ ६८ ॥
 नरात्रौर्विदेनिद्रांकोपाग्निपरिपीडितः ॥ दिवावापिकुतःसौख्यमथोपाजनचिन्तया ॥ ६९ ॥ स्त्रीष्वियासितदेहस्ययेपुंसःशुक्रविदवः ॥
 नेतेसुखायमंतव्याःस्वेदजाइवविदवः ॥ ७० ॥ क्रिमिभिस्तुद्यमानस्यकुष्ठिनःकामिनस्तथा ॥ कंदूयनाग्नितापेनयद्रवेत्स्त्रीषुताडितत् ॥ ७१ ॥
 यादृशंविन्दतेसौख्यंगंडान्वयविनिर्गमे ॥ तादृशंस्त्रीषुमंतव्यंनाधिकंतासुविद्यते ॥ ७२ ॥ गंडस्यवेदनायद्रत्स्फुटितस्यनिवर्तते ॥
 तद्रत्स्त्रीष्वपिमंतव्यंनसौख्यंपरमार्थतः ॥ ७३ ॥ विष्मूत्रस्यसमुत्सर्गात्सुखंभवतियादृशम् ॥ तादृशंतेषुविज्ञेयमूढैःकल्पितमन्यथा ॥ ७४ ॥
 नारीष्वशुचिभूतासुसर्वदोषाश्रयासुच ॥ नाणुमात्रकमप्येवंसुखमस्तिविचारतः ॥ ७५ ॥ सन्मानमयमानेनवियोगेनसुसंगमम् ॥ यौवनंज
 रयाग्रस्तंकिंसौख्यमनुपद्रवम् ॥ ७६ ॥ वलीपलितखालित्यैःक्षिथिलीकृतविग्रहम् ॥ सर्वक्रियास्वशक्तंचजरयाजर्जरीकृतम् ॥ ७७ ॥
 स्त्रीपुंसयोर्ब्रह्मरूपतदान्योन्यंप्रियंपुरा ॥ तदेवजरयाग्रस्तमुभयोरपिनाप्रियम् ॥ ७८ ॥ अपूर्ववत्स्वमात्मानंजरयापरिवर्तितः ॥
 यःपश्यन्नपरिज्जेतकोऽन्यस्तस्मादचेतनः ॥ ७९ ॥ जराभिभूतःपुरुषःपत्नीपुत्रादिबांधवैः ॥ अशक्तत्वाद्गुराचरैर्भृत्यैश्चपरिभूयते ॥ ८० ॥
 धर्ममर्थचकामंचमोक्षंचनजरंयतः ॥ शक्तंसाधयितुंतस्माच्छरीरमिदमात्मनः ॥ ८१ ॥ वातपित्तकफादीनांवैषम्यव्याधिरुच्यते ॥
 तस्माद्वाधाधिमंज्येयंशरीरमिदमात्मनः ॥ ८२ ॥ वाताद्यव्यतिरिक्तत्वाद्वाधाधीनांपअस्यच ॥ रोगैर्नानाविधैर्योनिदेहोदुःखान्यनेकधा ॥
 ॥ ८३ ॥ तानिचस्वात्मवेद्यानिकिमन्यक्तथाम्यहम् ॥ एकोत्तरंमृत्युशतमस्मिन्देहेप्रतिष्ठितम् ॥ ८४ ॥ तत्रैकःकालसंयुक्तःशेषाश्चार्थ
 तवःस्मृताः ॥ येतिवहागतवःप्रोक्तास्तेप्रशाम्यन्तिभेषजैः ॥ ८५ ॥ जपहोमप्रदानैश्चकालमृत्युर्नशाम्यति ॥ यदिचापिनमृत्युःस्याद्विषम
 व्यादशंकितः ॥ ८६ ॥ नसन्तिपुरुषेतस्मादपमृत्युविभीतयः ॥ विविधाव्याधयःशस्त्रसर्पाद्याःप्राणिनस्तथा ॥ ८७ ॥ विषाणिजंगमा

धानिमृत्योद्वाराणिदेहिनाम् ॥ पीडितसर्वरागाद्यैरपिधन्वतरिःस्वयम् ॥ ८८ ॥ स्वस्थीकर्तुंनशक्रोतिप्राप्तमृत्युचेदेहिनाम् ॥ नौपधन
 तपोदानंमंत्रानचर्वाधवाः ॥ ८९ ॥ शक्रुर्वतिपरित्रातुंनरकालेनपीडितम् ॥ रसायनतपोजप्यैर्योगसिद्धैर्महात्मभिः ॥ ९० ॥ कालमृत्यु
 रपिप्राज्ञैस्तीर्यतेनालसैर्भैरः ॥ नास्तिमृत्युसमंदुःखेनास्तिमृत्युसमंभयम् ॥ ९१ ॥ नास्तिमृत्युसमन्नासःसर्वेषामेवेदेहिनाम् ॥ सद्भार्यो
 पुत्रमित्राणिराज्यैश्चर्यधनानिच ॥ ९२ ॥ अवद्धानिचवैराणिमृत्युःसर्वाणिहंतति ॥ हेजनाःकनपइयध्वंसहसस्यापिमध्यतः ॥ ९३ ॥
 जनाःशतयुषःपञ्चभवंतिनभवंतिच ॥ अशौतिकाविपद्यतेकेचित्सप्ततिकानराः ॥ ९४ ॥ परमायुषंस्थितंषष्टिस्तच्चैवानिश्चितंपुनः ॥
 यस्ययावद्वेदयुदेहिनांपूर्वकर्मभिः ॥ ९५ ॥ तस्याद्धमातुषोरात्रिहरेतेमृत्युरूपिणी ॥ बालभावेनमोहेनवाद्धैवेजरायतथा ॥ ९६ ॥
 वर्षाणांविशतिर्यातिधर्मकमार्थवर्जिता ॥ आगतुकैर्भयैःपुंसांव्याधिशोकैरनेकधा ॥ ९७ ॥ भक्ष्यतेऽद्धचितत्रापियच्छेषंतच्चजीवति ॥
 जीवितेचभरणमहाघोरमवाप्नुयात् ॥ ९८ ॥ जायतेजन्मकोटीषुमृतःकर्मवशात्पुनः ॥ देहभेदेनयःपुंसांवियोगःकर्मसंक्षयात् ॥ ९९ ॥
 मरणतद्विनिर्दिष्टनान्यथापरमार्थतः ॥ महातपःप्रविष्टस्यच्छिद्यमानेषुमर्मसु ॥ १०० ॥ यदुःखंमरणेजतोर्नित्येहोपमाक्वचित् ॥
 हातातमातःकांतेतिरुद्रेवंहिदुःखितः ॥ १०१ ॥ मंडूकइवसर्पेणग्रस्यतेमृत्युनाजनः ॥ बांधवैःसंपरिष्वक्तःप्रियैःसंपरिवारितः ॥ १०२ ॥
 निःश्वसन्दीर्घमुष्णंचमुखेनपरिशुष्यति ॥ क्रन्दतेचैवखट्वायांपरिवर्तन्मुहुर्मुहुः ॥ १०३ ॥ समूढक्षयितेऽत्यर्थहस्तपादावितस्ततः ॥
 खट्वातोवांछतेभूमिभूमेःखट्वापुनर्महीम् ॥ १०४ ॥ विवशस्यत्कलजश्चमूत्रविश्रानुलेपितः ॥ याचमानश्चसालंशुष्ककंठोष्ठतालुकः ॥ १०५ ॥
 चित्तयानश्चवित्तानिकस्यैतानिमृतेमयि ॥ पैश्यावटान्खन्यमानःकालपाशेनकर्शितः ॥ १०६ ॥ म्रियतेपश्यतामेवजनानांघुर्मुखः ॥
 जीवस्त्वनजलैकेवेदेहंहंविशेत्क्रमात् ॥ १०७ ॥ संप्राप्योत्तरकालहिदेहत्यजतिपौर्वकम् ॥ मरणात्प्रार्थनादुःखमधिकंह्यविवेकिनः ॥
 ॥ १०८ ॥ क्षणिकंमरणादुःखमनंतंप्रार्थनाकृतम् ॥ जगतांपतिरर्थित्वाद्विष्णुर्वामनतांगतः ॥ १०९ ॥ अधिकःकोऽपरस्तस्माद्योनया

१ योनिकोटीषु-इ०पा० । २ कंदन्-इ०पा० । ३ मरणात्प्राक्-कर्णनासिकासुखानिहस्तेनचालयतीत्यवटखननापदेशः ।

स्यतिलाघवम् ॥ ज्ञातं मे ये दमधुनामतोभवतियद्गुरुः ॥ ११० ॥ नपरंप्राथयेद्भूयस्तृष्णालाघवकारणम् ॥ आदौ दुःखं तथा मध्ये दुःखम्
 ते च दारुणम् ॥ १११ ॥ निसर्गात्सर्वभूतानामिति दुःखपरंपरा ॥ वर्तमानान्यतीतानि दुःखान्येतानि यानि तु ॥ ११२ ॥ नरानभावयं
 त्यज्ञानविरज्जितेन ते ॥ अत्याहारान्महदुःखमनहारान्महतमम् ॥ ११३ ॥ तुलितं जीवितं कष्टं मन्थेऽप्येवं कुतः सुखम् ॥ बुभुक्षासर्वोरा
 णां व्याधिः श्रेष्ठतमः स्मृतः ॥ ११४ ॥ सचान्नौषधिलेपेन क्षणमात्रं प्रशम्यति ॥ शुद्ध्याधि वेदना तुल्यानिःशेषवलकुंतनी ॥ ११५ ॥ तथाभि
 भूतोऽग्निर्येतथान्यैर्व्याधिभिर्नरः ॥ तद्द्रसोऽपि हि कामाद्वाजिह्वान्नोपरिवर्तते ॥ ११६ ॥ तत्क्षणाद्द्वार्द्धकालेन कंठं प्राप्य निवर्तते ॥ इति
 शुद्ध्याधित्तानामन्नसौषधवत्स्मृतम् ॥ नतत्सुखाय मन्तव्यं परमार्थेन पंडितैः ॥ ११७ ॥ मृतोपमोऽयं श्रेक्षतः सर्वकार्यविवर्जितः ॥ तत्रा
 पि च कुतः सौख्यं तमसाच्छादितात्मनः ॥ ११८ ॥ प्रबोधेऽपि कुतः सौख्यं कार्यैरुपहतात्मनः ॥ कृषिगोरक्षवाणिज्यसेवाध्वादिपरिश्रमैः ॥ ११९ ॥
 प्रातर्मूत्रपुरीषाभ्यां मध्याह्ने तु बुभुक्षया ॥ तृप्ताः कामेन बाध्यन्ते जंतवोऽपि विनिद्रया ॥ १२० ॥ अर्थस्योपाजने दुःखमर्जितस्य अपिरक्षणे ॥
 अये दुःखं व्यये दुःखमर्थेभ्यश्च कुतः सुखम् ॥ १२१ ॥ चौरैर्भ्यः सलिलादग्नेः स्वजनत्पार्थिवादपि ॥ भयमर्थवतानि त्यमृत्योः प्राणभृता
 मिव ॥ १२२ ॥ खेयातंपक्षिभिर्मार्सिं भक्षयते शार्पदैर्भुवि ॥ जले च भक्षयते मत्स्यैस्तथा सर्वत्र विचिंतवान् ॥ १२३ ॥ विमोहयंति संपत्सुताप
 यंति विपत्तिषु ॥ खेदयंत्यर्जुना काले कदाह्यार्थाः सुखावहाः ॥ १२४ ॥ यथार्थं पतिरुद्विग्रायश्च सर्वार्थनिःस्पृहः ॥ यतश्चार्थपतिदुः
 खी सुखी सर्वार्थनिःस्पृहः ॥ १२५ ॥ शीतेन दुःखे हर्मेतं ग्रीष्मे तापेन दारुणम् ॥ वर्षासु वातवर्षाभ्यां कालेऽप्येवं कुतः सुखम् ॥ १२६ ॥
 विवाहविस्तेरदुःखं तद्गर्भोद्गहने पुनः ॥ प्रसवेऽप्यत्यदौ वै श्च दुःखं दुःखादिकर्मभिः ॥ १२७ ॥ दन्ताक्षिणैः पुत्रस्य हाकपुंकिं करोम्य
 हम् ॥ गवो नद्याः कृषिर्भग्ना वृषाः कापि पलायिताः ॥ १२८ ॥ अमी प्राधूर्णकाः प्राप्ता भक्तच्छेदे च मे गृहे ॥ बालापत्या च मे भार्या
 कः करिष्यति रंधनम् ॥ १२९ ॥ प्रदानकाले कन्यायाः कीदृशश्च श्वरो भवेत् ॥ इति चिन्ताभिभूतानां कुतः सौख्यं कुटुंबिनाम् ॥ १३० ॥

कुटुंबं चित्तकुलितस्य पुंसः श्रुतं च शीलं च गुणाश्च सर्वे ॥ अपक्वकुंभे निहिता इवापः प्रयाति देहेन समं विनाशम् ॥ १३१ ॥ राज्ये च सुम
हदुःखं संधिविग्रहं चित्तया ॥ पुत्रादपि भयं यत्र तत्र सौख्यं हि कीदृशम् ॥ १३२ ॥ स्वजातीयाद्वधं प्रायः सर्वेषामेव देहिनाम् ॥
एकद्रव्याभिलाषित्वाच्छुनामिव परस्परम् ॥ १३३ ॥ नाप्रधृष्य बलः कश्चिदृष्यपः ख्यातोऽस्ति भूतले ॥ निखिलं यस्ति रस्कृत्य सुखं
तिष्ठति निर्भयः ॥ १३४ ॥ आजन्मनः प्रभृतिदुःखमयं शरीरं कर्मात्मकं तव मया कथितं नरेन्द्र ॥ दानोपवासानियमैश्च कृतैस्तदेव स
र्वोपभोगं सुखभागं भवति ह्यंशुसाम् ॥ १३५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे संसारदोषाख्यापनं नाम च
तुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ४४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अधोधः पतनं पुंसामयः कर्म प्रकीर्तितम् ॥ नरकार्णवदोषेषु यतनापाप
मुच्यते ॥ १ ॥ अधर्मे भेदा विज्ञेयाश्चित्तवृत्तिप्रभेदतः ॥ स्थूलाः सूक्ष्माः सुसूक्ष्माश्च कोटिभेदैरनेकधा ॥ २ ॥ तत्र ये पापानि च
याः स्थूलानरकहेतवः ॥ ते स मासेन कथ्यन्ते मनोवाक्कायसाधनाः ॥ ३ ॥ परस्त्रीष्वथ संकल्पश्चेतसा निष्ठं चित्तम् ॥ अकार्याभिनिवेशश्च
चतुर्धा कर्ममानसम् ॥ ४ ॥ अनिवद्धप्रलापित्वमसत्यं चाप्रियंचयत् ॥ परापवादपैशुन्यं चतुर्धा कर्मवाचिकम् ॥ ५ ॥ अभक्ष्यभक्षणं
हिंसा मिथ्याकामस्य सेवनम् ॥ परस्वानामुपादानं चतुर्धा कर्मकायिकम् ॥ ६ ॥ इत्येतद्वा दशविधं कर्म प्रोक्तं स साधनम् ॥ तेषां भेदं पुन
र्वीच्य येषां फलमनंतकम् ॥ ७ ॥ ये द्विषन्ति महादेवं संसारार्णवतारणम् ॥ समस्तपातकोपेतास्ते याति नरकाग्निषु ॥ ८ ॥ ब्रह्मश्च शुराप
श्च स्तेयी च गुरुतल्पगः ॥ महापातकिनश्चेतस्ते तस्मै सर्गोचपंचमः ॥ ९ ॥ क्रोधाद्वेषाद्व्याहोभाद्ब्रह्मणं विशंसति ये ॥ प्राणान्तिको महादो
षो ब्रह्मज्ञानं प्रकीर्तिताः ॥ १० ॥ ब्राह्मणं च समाहूय याचमानमकिञ्चनम् ॥ पश्चान्नास्तीति तं ब्रूयात्स चैवं ब्रह्महास्मृतः ॥ ११ ॥ यस्तु
विद्याभिमानी नस्तेजयति वै द्विजान् ॥ उदासीनः स भामध्ये ब्रह्महा सोऽपि कीर्तितः ॥ १२ ॥ मिथ्यगुणैः स्वमात्मानं नयत्युत्कर्षणं बलात् ॥
गुरुणां च विरुद्धो यस्यैव ब्रह्महास्मृतः ॥ १३ ॥ क्षुत्तृप्तं तदेहानां द्विजानां भोक्तुमिच्छताम् ॥ यः समाचरेत्ते विघ्नं तमाहुर्ब्रह्मघातकम् ॥ १४ ॥

१ सर्वोपभोगसुभगम्-इ०पा० । २ सदा विष्णुम्-इ०पा० ।

पिशुनःसर्वलोकानांछिद्रान्वेषणतत्परः ॥ उद्वेगजननःऋःसचैवब्रह्महास्मृतः ॥ १५ ॥ गवांत्वृष्णाभिभूतानांजलार्थमुपसर्पताम् ॥
 यःसमाचरतेविघ्नसचैवब्रह्महास्मृतः ॥ १६ ॥ परदोषमवज्ञायनृपकर्णेकरोतियः ॥ पापीयान्पिशुनःक्षुद्रःसचैवब्रह्महास्मृतः ॥ १७ ॥
 देवद्विजगवांभूमिपूर्वमुक्ताहरेचुयः ॥ प्रनष्टामपिकालेनतमाब्रुब्रह्मघातकम् ॥ १८ ॥ द्विजवितापहरणन्यायतःसमुपार्जिते ॥ ब्रह्महत्या
 समंज्ञेयपातकंनान्नसंज्ञयः ॥ १९ ॥ अग्निहोत्रपरित्यागोयस्तुयाज्ञिककर्मणाम् ॥ मातापितृपरित्यागःकूटसाक्ष्यंमुहद्वयः ॥ २० ॥ गवां
 मार्गवेनाग्निपुरोग्रेग्रामेचदीपयेत् ॥ इतिपापानिघोरानिपुरापापानसमानितु ॥ २१ ॥ हीनस्वहरणेचापिनस्त्रीगजवाजिनाम् ॥ गोभूरजतर
 त्तनानमौषधीनारजस्यच ॥ २२ ॥ चंदेनागरुकरूपरुक्स्तुरीखंडवाससाम् ॥ हस्तन्यस्यापहरणंरुक्मस्तेयसमंस्मृतम् ॥ २३ ॥ कन्यानां
 वरयोग्यानामदानंसदृशेवरे ॥ पुत्रमित्रकलत्रेषुगमनंभगिनीषुच ॥ २४ ॥ कुमारीसाहसंवेरमन्त्यजस्त्रीनिषेवणम् ॥ अवर्णयाश्चगमनंशु
 रुतल्पसमंस्मृतम् ॥ २५ ॥ महापातकतुल्यानिपापान्युक्तानिन्यानि ॥ तानिपातकंसेज्ञानितद्वदाम्युपपातकम् ॥ २६ ॥ द्विजार्थ
 चप्रतिज्ञायनप्रयच्छतियःपुनः ॥ तस्मात्परपतेविघ्नतुल्यंतदुपपातकम् ॥ २७ ॥ द्विजद्रव्यापहरणंमयोदायाव्यतिक्रमः ॥ अति
 कोपश्चमानश्रद्धांभिकत्वंकृतघ्नता ॥ २८ ॥ अत्यंतविषयासक्तिःकार्पण्यंश्रेष्ठमत्सरः ॥ परदारापहरणंसाध्वीकन्याविदूषणम् ॥
 ॥ २९ ॥ परिविप्तिःपरीवेत्ताययाचपरिविद्यते ॥ तयोद्दानंचकन्यायास्तयोरेवचयाजनम् ॥ ३० ॥ पुत्रमित्रकलत्राणामभिवि
 स्वामिनस्तथा ॥ शिष्टानांचैवसंन्यासःसहजानांतपस्विनाम् ॥ ३१ ॥ भंगश्चधर्मकृत्यानांसहायानांविनाशनम् ॥ पीडाभा
 श्रमसंस्थानामाचरेत्त्वल्पिकामपि ॥ ३२ ॥ स्वभृत्यपरिवर्गस्यपशुधान्यधनस्यच ॥ कुप्यधान्यपशुस्त्येयमथाच्यानानंचयाचनम् ॥
 ॥ ३३ ॥ गवांक्षत्रियवेड्यानांस्त्रीशूद्राणांविशेषतः ॥ यज्ञारामतडागानांदारापत्यस्यविक्रयः ॥ तीर्थयात्रापवासानांव्रतायतनकर्मणाम् ॥
 ॥ ३४ ॥ स्त्रीधनान्युपजीवंतिस्त्रीभिरत्यंतनिर्जिताः ॥ अरक्षणंचनारीणांमद्यपस्त्रीनिषेवणम् ॥ ३५ ॥ ऋणानामप्रदानंचधान्यवृद्धयुपजीवि

१ पापं हरणे-इ०पा० । २ चंदेनागरुकरूपरुक्स्तुरीपट्टवाससाम्-इ०पा० ।

नाम् ॥ निदिताच्चधनदानसपण्यानांचविक्रयः ॥ ३६ ॥ विषमारणमंत्राणप्रयोगोमूलकर्मणाम् ॥ उच्चाटनाविचारश्चरवद्वेपणक्रिया ॥
 ॥ ३७ ॥ जिह्वासुभगार्थयस्यारम्भःस्वकर्मसु ॥ मूल्येनाध्यापयेद्यश्मूल्येनाधीयतेचयः ॥ ३८ ॥ ब्राह्म्यताव्रतसंत्यगःसर्वाहारनिषेव
 णम् ॥ असहाराभिगमनंशुष्कतर्कविलंबनम् ॥ ३९ ॥ देवाग्निसाधुसाध्वीनानिदागब्राह्मणस्यच ॥ प्रत्यक्षपरोक्षवाराहामंडलिकामपि
 ॥ ४० ॥ दुःशीलानास्तिकाःपापाःसर्वशून्यस्यवादिनः ॥ पर्वकालेदिवाचैववियोनौपशुयोनिषु ॥ ४१ ॥ रजस्वलनांयोनौवपैशुनंचसमा
 चरेत् ॥ स्त्रीपुत्रमित्रसंप्रतिप्राप्तान्नच्छेदकाश्चये ॥ ४२ ॥ जनस्याप्रियवक्तारोधूर्तोःसमयभेदिनः ॥ भेततडागचक्राणांसंक्रमणारंभ
 स्यच ॥ ४३ ॥ एकपंक्तिस्थितानांचपाकभेदंकरोतिथः ॥ इत्येतैस्तेनरागापैरुपपातकिनःस्मृताः ॥ ४४ ॥ युक्तास्तदूनकैःशुद्धैर्पापैःपाप
 तराःस्मृताः ॥ योगेब्राह्मणकन्यानांस्वामिमित्रतपस्विनम् ॥ ४५ ॥ अंतरंयातिकथेषुतेनरानारकाःस्मृताः ॥ परिश्रेयायेतप्यंतेयेपरद्भ
 व्यमूचकाः ॥ ४६ ॥ परव्यापारनिरताःपरस्त्रीतरदूषकाः ॥ द्विजायदुःखंयःकुर्यात्प्रकारैर्वहुभिःसत् ॥ ४७ ॥ सेवतेयोद्विजःशुद्धसुरा
 जित्रतिकामतः ॥ येषानाभिरताःऋगयेचहिंसाप्रियानराः ॥ ४८ ॥ वितायेयेवकुर्वीतिदानयज्ञादिकंक्रियाम् ॥ गोष्ठाग्निजलस्थामु
 तरुच्छायाभठेषुच ॥ ४९ ॥ त्यजंत्यमेवंपुरुषाआसमायतनेषुच ॥ मद्यपानरतानिन्धंगानवाद्यरतानराः ॥ ५० ॥ केलीकलसुजंगश्चरं
 आन्वेषणतत्पराः ॥ वंशेषुकाशिकाष्ठैश्चुभैःशंकुभिरेववा ॥ ५१ ॥ येमार्गान्समुपगतिपरस्त्रीरारहरंतिच ॥ कूटशासनहर्तारःकूटकर्मकि
 यारताः ॥ ५२ ॥ कूटयुद्धाश्चस्त्रेणकूटसंव्यवहारिणः ॥ धनुषांशल्यशस्त्राणांयःकर्तायश्चविक्रयी ॥ ५३ ॥ निर्दयोऽतीवमृत्युपशूना
 दमकश्चयः ॥ मिथ्याप्रवदतोवाक्यमाकर्णयतिथःशूनैः॥ ५४ ॥ स्वामिमित्रशुरुद्रोहीमायावीचरलःशठः ॥ येभार्योपुत्रमित्राणिवालवृद्धकृशा
 तुरान् ॥ ५५ ॥ भृत्यानातिथिवंधूंश्चबाधयंतितुभुक्षया ॥ यःस्वयंमिष्टमश्नातिविप्रायान्यत्रयच्छति ॥ ५६ ॥ वृथापाकःसर्वेज्ञया
 ब्रह्मवादिषुगर्हितः ॥ नियमान्स्वयमादायेत्येजंत्यजितेन्द्रियाः ॥ ५७ ॥ प्रज्जयावासेनेयेचरहस्यानांचभेदकाः ॥ ताडयंतिवेगगद्येज्ञां

१ परस्त्रिया ये हृष्यन्ते-इ० पा० २ दद्यात्-इ० पा० ३ चात्राति-इ० पा० ४ हिंसापरा-इ० पा० ५ पंचमर्थम्-इ० पा० ६ व्रतम्-इ० पा०

तिचमुहुमुहुः ॥ ५८ ॥ दुर्वलांश्चनपुष्पातिपुनस्तान्वाहयतिच ॥ पीडयत्यतिभारेणसक्षतान्वाहयतिच ॥ ५९ ॥ साद्वियमादुपरतः
 संयुक्तेषुचमुंजते ॥ येभग्नक्षतरोगार्तिस्त्वगोरूपान्बुभुक्षया ॥ ६० ॥ नपालयत्यियनेनतेगोघ्नानारकानराः ॥ वृषाणांवृषणान्यवपापि
 घृणागलयतिये ॥ ६१ ॥ वाहयतिचगविध्यातिमहानारकाःस्मृताः ॥ आश्रमंसमनुप्राप्तंशुतृष्णाश्रमपाडितम् ॥ ६२ ॥ येऽतिथिनाभिमन्यं
 तेतेवैनिरयगामिनः ॥ अनाथविकलदीनंवालंवृद्धंक्रुशानुरम् ॥ ६३ ॥ नानुकंपतियेमूढास्तेयान्तिनिरयार्णवम् ॥ अजाविकोमाहिषि
 कःसामुद्रावृषलीपातिः ॥ ६४ ॥ शूद्रविद्वक्षत्रवृत्तिश्चनारकीस्याद्विजाधमः ॥ शिलिपनःकारुकावैद्योहमेकरानटाद्विजाः ॥ ६५ ॥ कृतकौक्षेय
 संयुक्तास्तथान्येनारकाःस्मृताः ॥ यश्चोदितमतिक्रम्यस्वेच्छयावाहरेत्करम् ॥ ६६ ॥ नरेकेतुसपच्येतयश्चंदुरुचिर्भवेत् ॥ उत्कोच
 कैरधिक्कृतैस्तस्करैश्चप्रपीडयते ॥ ६७ ॥ यस्यराज्ञःप्रजारुष्टापच्येतनरेकेषुसः ॥ योद्विजाःप्रतिगृह्णतिनृपस्यान्यायवर्तिनः ॥ ६८ ॥
 प्रयांतिपिघोरानिनरकाणिनसंशयः ॥ पारदारिकचौराणांयत्पापपाथिवस्यतत् ॥ ६९ ॥ भवेदक्षतस्तस्माद्दोरस्तस्यप्रतिग्रहः ॥
 अचौरंचौरवत्पश्येच्चौरंवाऽचौररूपवत् ॥ ७० ॥ अविचार्यनृपस्तस्माद्धातयन्नरकंव्रजेत् ॥ घृततैलब्रह्मपानानिमधुमांससुरासवम् ॥ ७१ ॥
 गुण्डेक्षुक्षारशार्कानिदधिमूलफलानिच ॥ तृणकाष्ठपुष्पपत्रमौषधंक्रस्यभाजनम् ॥ ७२ ॥ उपानच्छत्रज्ञकटमासनंशयनंवरम् ॥ ताम्रं
 मीसंत्रपुकांचंशंखाद्यंचजलोद्भवम् ॥ ७३ ॥ वार्क्षवैषणवाद्यंवाद्यंघृहपूष्कराणिच ॥ उर्णाकार्यासकौक्षेयभंगपट्टोद्भवानिच ॥ ७४ ॥
 स्थूलमृक्ष्माणिवस्त्राणिचेचलोभाद्धरंतिच ॥ एवमादीनिचान्यानिद्रव्याणिविविधानिच ॥ ७५ ॥ नरकाणिध्रुव्यांतिनरावानात्रसंशयः ॥
 यद्वातद्वापारद्रव्यमापिसर्षपमात्रकम् ॥ ७६ ॥ अपहृत्यनरोयातिनरकंनानात्रसंशयः ॥ एवमाद्यैर्नरापैरुक्तांतिःसमनंतरम् ॥ ७७ ॥ शरी
 रंयातनार्थायपूर्वाकारमवाप्नुयात् ॥ यमलोकंव्रजेत्तेनशरीरेणयमाज्ञया ॥ ७८ ॥ यमदूतैर्महाघोरैर्नीयमानाःसुदुःखिताः ॥ तिर्यङ्मनुष
 देहानामधर्मिनरतात्मनाम् ॥ ७९ ॥ धर्मराजःस्मृतःशास्तासुघोरैर्विविधैर्वैधैः ॥ विनयाचारयुक्तानांप्रमादात्स्खलितात्मनाम् ॥ ८० ॥

प्रायश्चित्तैर्गुरुःशास्तानचतैर्दृश्यतेयमः ॥ पारदारिकचौराणामन्यायव्यवहारिणाम् ॥ ८१ ॥ नृपतिःशासकस्तेषांप्रच्छन्नानांचधर्मराट् ॥
तस्मात्कृतस्यपापस्यप्रायश्चित्तंसमाचरेत् ॥ ८२ ॥ नमुक्तस्यान्यथानाशःकल्पकोटिशतैरपि ॥ यःकरोतिस्वयंकर्मकारयेद्वा
पिमोदयेत् ॥ ८३ ॥ कायेनमनसावाचातस्यचाधोगतिःफलम् ॥ इतिसंक्षेपतःप्राक्ताःपापभेदाःसमाधनाः ॥ ८४ ॥ कथ्यंतेगतय
श्चित्रानराणांपापकर्मणाम् ॥ ८५ ॥ वाक्कायचित्तजनितैर्वहुभेदभिन्नैःकृत्यैःशुभाशुभफलोदयहेतुभूतैः ॥ भास्वत्सुरेशुभुवननरकानेका
न्संप्राप्तुर्वन्तिमनुजामनुजेंद्रचन्द्र ॥ ८६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणोत्तरपर्वणिपापभेदख्यापनेनामपञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ८७ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथपापैर्यैतियमलोकंचतुर्विधैः ॥ संत्रासजननंधोरविवशाःसर्वदेहिनः ॥ १ ॥ गर्भस्थैर्जायमानैश्चबालैस्तरुण
मध्यमैः ॥ पुंस्त्रीनपुंसकैर्वृद्धैर्ज्ञातव्यसर्वजंतुभिः ॥ २ ॥ शुभाशुभफलंतत्रदेहिनांप्रविचार्यते ॥ चित्रगुप्तादिभिःसभ्यैर्मध्यस्थैःसर्वदर्शिभिः ॥
॥ ३ ॥ नतेऽत्रप्राणिनःसंतियेनयातियमक्षयम् ॥ अवश्यंहिकृतंकर्मभोक्तव्यंतद्विधारितम् ॥ ४ ॥ तत्रयेशुभकर्माणःसौम्यचित्तादयान्वि
ताः ॥ तेनरायांतिसौम्येनपथायमनिकेतनम् ॥ ५ ॥ यःप्रदद्याद्विजेन्द्राणामुपानत्कष्टपादुकाम् ॥ सवराश्वेनमहतसुखंयातियमालयम् ॥
॥ ६ ॥ छत्रदानेनगच्छंतियथाछत्रेणदेहिनः ॥ दिव्यवस्त्रपरीधानायातिवस्त्रप्रदायिनः ॥ ७ ॥ शिविकाश्चप्रदानेनतस्तेनसुखं व्रजेत् ॥
शय्यासनप्रदानेनसुखंयातियमाश्रयम् ॥ ८ ॥ आरामकर्ताछियासुशीतलसुखं व्रजेत् ॥ यातिपुष्पकथानेनपुष्परामप्रदायिनः ॥ ९ ॥
देवायतनकर्ताचयतीनामाश्रमस्यच ॥ अनाथसंडपानांचकीडन्यातिगृहेतमैः ॥ १० ॥ देवाग्निगुरुविप्राणामातापित्राश्चपूजकाः ॥ पूज्य
मानानरायांतिकामिकेनपथासुखम् ॥ ११ ॥ द्योतयंतोदिशःसर्वयातिर्दिपप्रदायिनः ॥ प्रतिश्रयप्रदानेनसुखंयातिगृहंस्वयम् ॥ १२ ॥
सर्वकामसमृद्धेनपथागच्छंतिगोप्रदाः ॥ येनपापानिकुर्वन्ति तेतृतायातिनान्यथा ॥ १३ ॥ आर्तौषधप्रदातारःसुखंयातिनिगकुलाः ॥ विश्रा
म्यमाणागच्छंतियुरुशूषणेःरताः ॥ १४ ॥ पादशौचप्रदानेनशीतलेनपथा व्रजेत् ॥ पादाभ्यंगंचयःकुर्येदशपृष्ठेनसमं व्रजेत् ॥ १५ ॥ हेमरत्नप्रदाने

१ सर्वजंतवः-इ० पा० । २ यमक्षयं यमगृहमित्यर्थः । ३ अभ्यौषधप्रदातारः-इ० पा० ।

नयातिदुर्गाणिनिस्तरन् ॥ यानवाहनदानेननयनेनगच्छति ॥ १६ ॥ सर्वकामसमृद्धात्माभूमिदानेनगच्छति ॥ अन्नपानप्रदानेनपिवन्वादं
श्रगच्छति ॥ १७ ॥ इत्येवमादिभिर्दानैः सुख्याति यमक्षयम् ॥ स्वर्गोपविपुलान्भोगान्प्राप्नुवन्तिनरोत्तमाः ॥ १८ ॥ सर्वेषामेवदानानामन्नदानं परं स्मृ-
तम् ॥ सद्यः प्रीतिकरं दिव्यं बलबुद्धि विवर्द्धनम् ॥ १९ ॥ त्रयाणामपि लोकानां जीवितं ह्युदकं स्मृतम् ॥ पवित्रममृतं दिव्यं शुद्धं सर्वसायनम् ॥ २० ॥
अन्नपानं च गोवस्त्रभूशय्याछत्रमासनम् ॥ परलोके प्रशस्तानि दानान्यष्टौ विशेषतः ॥ २१ ॥ अन्नदानं विशेषणधर्मराजपुरे नराः ॥ यस्माद्याति सुखे
नैव तस्माद्धर्मसमाचरेत् ॥ २२ ॥ ये पुनः क्रूरकर्माणः पापादानविवर्जिताः ॥ ते घरेण पथार्यातिदक्षिणेन यमालयम् ॥ २३ ॥ पडशीति सहस्राणि यो
जनानामतीत्ययत् ॥ वैस्वतपुरं ज्ञेयं नानारूपप्यवस्थितम् ॥ २४ ॥ समीपस्थमिवाभाति नराणां शुभकर्मणाम् ॥ पापानामतिदूर-
स्थपथारौ द्रेण गच्छताम् ॥ २५ ॥ तीव्रकंटकयुक्तेन शर्करानिचितेन च ॥ क्षुरधारानि भैरुतैः पापणैर्निचितेन च ॥ २६ ॥ क्वचि-
त्पक्वेन महता दुरुत्तारैश्च खातकैः ॥ लोहसूचीनिर्भेदैर्भैः संछन्नेन पथाक्वचित् ॥ २७ ॥ तटप्रपातविष्टं भैः पर्वतैर्वृक्षसंकुलैः ॥ प्रतप्तां
गारयुक्तेन यंति मार्गेण दुःखिताः ॥ २८ ॥ क्वचिद्विषमगताभिः क्वचिच्छोष्ठैः सुपिच्छलैः ॥ प्रतप्तवालुकभिश्च तथातिदक्षिणैश्च शंकुभिः ॥
२९ ॥ अनेकतापैर्वितैर्व्याप्तं वंशवनं क्वचित् ॥ क्वचिद्रालुकया व्याप्तं कष्टेनैव प्रवेशनम् ॥ ३० ॥ क्वचिदुष्णान्बुनाना व्याप्तं क्वचिच्च-
करिपायिना ॥ क्वचित्सिंहवृकैर्व्याप्तं दंशैः कटैश्च दारुणैः ॥ ३१ ॥ क्वचिन्महाजलौकभिः क्वचिच्चाजगरैः पुनः ॥ मक्षिकाभिश्च रौद्राभिः
क्वचित्सर्पैर्विषोल्वणैः ॥ ३२ ॥ मत्तमातंगयैश्च बलान्मत्तैः प्रमाथिभिः ॥ पंथानमुल्लिखद्भिश्च तक्ष्णशृगैर्महावृषैः ॥ ३३ ॥ महाविपणै-
र्महिषैरुष्टैर्मत्तैश्च खातकैः ॥ डाकिनीभिश्च रौद्राभिर्विकरालैश्च राक्षसैः ॥ ३४ ॥ व्याधिभिश्च महाघोरैः पीड्यमाना ब्रजति च ॥ म-
हाधूली विमिश्रेण महाचण्डेन वायुना ॥ ३५ ॥ महापाषाणवर्षेण हन्यमाना निराश्रयाः ॥ क्वचिद्विद्वुत्प्रपातेन दार्यमाणा ब्रजति च ॥ ३६ ॥

१ यमालयम्-इ० पा० । २ प्राप्नोति विविधा न्नः-इ० पा० । ३ कथितं पयः-इ० पा० । ४ सुखं चरेत्-इ० पा० । ५ गुरुकर्मणाम्-इ० पा० । ६ लोह-
सूचीभिरत्यंतम्-इ० पा० । ७ दुष्टान्बुना-इ० पा० । ८ शाकिनीभिः-इ० पा० । ९ विद्युत्प्रतापेन दह्यमानाः-इ० पा० ।

महतावाणवर्षेण विध्यमानाश्च सर्वशः ॥ पतद्भिर्वज्रसंघातैरुल्कापतैश्चदारुणैः ॥ ३७ ॥ प्रतप्तांगारवर्षेण दह्यमाना व्रजन्ति च ॥ तं
तेन पाण्डुवर्षेण पूर्यमाणारुदन्ति च ॥ ३८ ॥ महामेघवैद्यो रवित्रास्यते मुहुर्मुहुः ॥ निशिताधुवर्षेण चूर्यमाणानरैर्वृताः ॥ ३९ ॥
महाक्षाराम्बुधाराभिः सिच्यमाना द्रवन्ति च ॥ महाशतिनमरुतातीक्ष्णेन परुषेण च ॥ ४० ॥ समन्तात्पीड्यमानास्तेनोप्यते सकुचन्ति च ॥
इत्थमग्रेण रौद्रेण पथैर्विरहितेन च ॥ ४१ ॥ निरालेबेन दुर्गेण निजलेन समन्ततः ॥ अविश्रामेण महतानिर्गता पाश्रयेण च ॥ ४२ ॥ तमो रूपेण कष्टेन सर्व
दुःखाश्रयेण चानियते देहिनः सर्वे ये मूढाः पापकर्मिणः ॥ ४३ ॥ यमदूतैर्महाघोरैस्तदाज्ञाकारिभिर्वलिताः ॥ एकाकिनः परार्थानामिज्रवधुविवर्जिताः
॥ ४४ ॥ शोचन्तः स्वानिकमार्गिरुदन्तश्च मुहुर्मुहुः ॥ प्रेतभूता विवस्त्राश्च नृपकण्ठोष्ठतालुकाः ॥ ४५ ॥ कृशाङ्गा भितीताश्च दह्यमानाः शुष्या
ग्निना ॥ बद्धाः शृङ्खलया केचिदुत्तानाः पादयो नराः ॥ ४६ ॥ आकृष्यन्ते घृष्यमाणाय मदूतैर्वलीकटैः ॥ पुनश्चाधोमुखान् स्वाश्वान्ये घृष्यमाणान् रुदुः
स्विताः ॥ ४७ ॥ केशपाशा निवद्धाश्च कृष्यन्ते रज्जुभिर्नराः ॥ ललाटे चाकुशैस्तक्षिणैर्भिन्नाः कृष्यन्ति देहिनः ॥ ४८ ॥ उत्तानारटमानाश्च क्वचि
दंगारवत्सर्पना ॥ पश्चाद्ब्रह्मसंवद्धाश्च जठरे च प्रपीडिताः ॥ ४९ ॥ पूरिताः शृङ्खलाभिश्च हस्तयोश्च श्रृङ्खलाः ॥ अवायामर्द्धचन्द्रेण क्षिप्य
माणा इतस्ततः ॥ ५० ॥ त्रिशेच वृषणे बद्धानीयते च मरज्जुना ॥ विभिन्ना उदरे चान्येतत् शृङ्खलानराः ॥ ५१ ॥ कृष्यन्ते कर्णयोश्चान्यं
भिन्नाश्च चिबुकोपरि ॥ छिन्नाग्रपादहस्ताश्च छिन्नकर्णौष्ठनासिकाः ॥ ५२ ॥ संछिन्नशिश्रुवृषणाश्छिन्नभिन्नाङ्गसंघयः ॥ प्रतुद्यमानाः कुत
श्चास्यकैश्च ततस्ततः ॥ ५३ ॥ भिद्यमानाः प्रधावन्ति क्रन्दमानानिराश्रयाः ॥ मुद्गैर्छादयैश्च हृदयमाना मुहुर्मुहुः ॥ ५४ ॥ कनौ
श्रविवैद्यैर्ज्वलिताग्निमप्रभैः ॥ भिडिपालैर्विभिद्यन्ते म्रितवन्तः पूयशोणितम् ॥ ५५ ॥ मंसि क्षताश्च कृमिभिर्नियते विवशानराः ॥ यच्च
मानाश्च सलिलमग्नं चापि बुभुक्षिताः ॥ ५६ ॥ छायां प्रार्थयमानाश्च शीता तावद्बुवयुना ॥ दानहीनाः प्रयात्येव यावन्तो विमुखानराः ॥ ५७ ॥

१ महता-इ० पा० । २ स्त्रियमाणास्ते-इ० पा० । ३ पापकारिणः-इ० पा० । ४ कुधाग्निना-इ० पा० । ५ कृष्यमाणाः-इ० पा० । ६ केशपाश
निवद्धाश्च तान्याम्याः कर्षयन्ति च-इ० पा० । ७ प्रपीडिताः-इ० पा० । ८ च पुनः पुनः-इ० पा० ।

गृहीतदानपाथेयाः सुखं याति यमालयम् ॥ एवं यथातिकष्टेन प्राप्ताय मपुरंतदा ॥ ५८ ॥ प्रज्ञापितास्तदादृतैर्निर्वश्यते यमाग्रतः ॥ तत्र यं
 शुभकर्मणस्तं श्रंसमानयेदमः ॥ ५९ ॥ स्वागतासनदानेन पाद्याघेण प्रियेण च ॥ धन्यायूं महत्मान आत्मनो हितकारिणः ॥ ६० ॥
 येन दिव्यसुखार्थं भवद्भिः सुकृतं कृतम् ॥ इदं विमानमारुह्य दिव्यस्त्रीभोगभूषितम् ॥ ६१ ॥ स्वर्गगच्छध्वमतुलं सर्वकामसमन्वितम् ॥ ततो
 भुक्त्वा महाभोगान्ते पुण्यस्य संक्षयात् ॥ ६२ ॥ यत्किञ्चिदल्पमशुभं पुनस्तदिह भोक्ष्यथ ॥ ते चापि धर्मजाननराः पुण्यानुभवतः ॥ ६३ ॥
 पश्यंति सौम्यवदनं पितृभूतमिव आत्मनः ॥ येषु नः पापकर्मणस्ते पश्यंति भयानकम् ॥ ६४ ॥ पापाविशुद्धनयनविपरीतात्मदुःखयः ॥ दुष्टाक
 रालवदनं भ्रुकुटीकुटिलेक्षणम् ॥ ६५ ॥ ऊर्ध्वकेशं महादंभं शृङ्गुरदधरोत्तरम् ॥ अष्टादशभुजकुट्टनीलांजनचयोपमम् ॥ ६६ ॥
 सर्वाशुघोषातकरं ब्रह्मदंडेन तर्जकम् ॥ महामहिषमारूढं दीप्तिशिसमलोचनम् ॥ ६७ ॥ रक्तमाल्याम्बरधरं महामेरुमिवोच्छ्रितम् ॥
 प्रलयांबुदनिर्घोषं पिवंतमिव सागरम् ॥ ६८ ॥ ग्रंसेतमिव लोकानां मुद्गरं तमिवानलम् ॥ मृत्युश्च तत्समीपस्थः कालानलसमप्रभः ॥ ६९ ॥
 कालश्चान्नसंकाशः कृतांतश्च भयानकः ॥ मारीचो ग्रामहमारीकालरात्रिः सुदारुणा ॥ ७० ॥ विविधा व्याधयः कष्टानां नारूपभयावहाः ॥
 शक्तिशूलकुशधराः पाशचक्रासिधारिणः ॥ ७१ ॥ वज्रदण्डधरारौद्राः शुद्रतूणीधनुर्दराः ॥ असंख्याता महावीर्याः क्रूराश्चान्नसंप्रभाः ॥ ७२ ॥
 सर्वाशुघोषातकराश्च मदूताभयानकाः ॥ अनेन परिवारेण महाधारेण संवृतम् ॥ ७३ ॥ यमं पश्यंति पापिष्ठाश्चित्रशुभं च भीषणम् ॥
 निर्भर्त्सयंतं चान्त्यंतं यमं सदुपकारिणम् ॥ ७४ ॥ चित्रशुभश्च भगवन्धर्मवक्त्रैः प्रबोधयन् ॥ भो भो दुष्कृतकर्मणः परद्रव्यापहारिणः ॥ ७५ ॥
 गर्विता रूपावर्षेण परदारविमर्दकाः ॥ यत्स्वयं क्रियते कर्म तत्स्वयं भुज्यते पुनः ॥ ७६ ॥ तत्किमात्मोपघातार्थं भवद्भिर्दुष्कृतं कृतम् ॥ इदानीं
 किंप्रतप्यध्वं पीड्यमानाः स्वकर्षाभिः ॥ ७७ ॥ भुजध्वं स्वानिकर्माणिनः त्रदोषोऽस्ति कस्यचित् ॥ एते च पृथिवीपालाः संप्राप्ता मत्सर्मापतः ॥ ७८ ॥
 स्वकीयैः कर्मभिर्वोरैः प्रज्ञाबलगर्विताः ॥ भो भो नृपादुराचाराः प्रजाविध्वंसकारिणः ॥ ७९ ॥ अल्पकालस्य राजस्य कृतो किं दुष्कृतं कृतम् ॥

राज्यलोभेनमोहाद्वाबलादन्यायतः प्रजाः ॥ ८० ॥ यत्पाडिताः फलतस्त्यभुञ्जन्ध्वमधुनानृपाः ॥ कृतराज्यकलत्रंचयदथमभुभंकृतम् ॥ ८१ ॥
 तत्सर्वसंपरित्यज्ययूयमेककिनः स्थिताः ॥ पश्यामतद्वलंतुभ्ययेनविध्वंसिताः प्रजाः ॥ ८२ ॥ यमदूतैस्ताडयमाना अधुनाकीदृशं भवेत् ॥
 एवं बहुविधैर्विकयरूपालब्धायमेनते ॥ ८३ ॥ शोचंतः स्वानिकर्माणितूष्णीतिष्ठतिपार्थिव ॥ इति धर्मसमादिश्य नृपाणां धर्मराट् पुनः ॥ ८४ ॥
 तत्पापपंकशुद्धचर्यमिदं वचनमब्रवीत् ॥ भो भोश्चण्डमहाचण्डगृहीत्वानृपतीनिमान् ॥ ८५ ॥ विशोधयध्वं पापेभ्यः क्रमेण नरकाग्निषु ॥
 ततः शीघ्रं समुत्थाय नृपान् संगृह्यादयोः ॥ ८६ ॥ आमप्येता विवेगेन विक्षिप्योर्व्विविश्रुद्धाच ॥ सर्वप्राणेन महता सुतप्ततुशिलातले ॥ ८७ ॥
 आस्फालयति तत्सावज्रेणेव महाद्रुमम् ॥ ततः सरक्तस्रोतोभिः स्रवते जर्जरकृतः ॥ ८८ ॥ सनिःसंज्ञस्तदा देहीनिश्चेष्टः संप्रजायते ॥
 ततः सबायुना स्पृष्टः शनैरुज्जीवते पुनः ॥ ८९ ॥ ततः पापविशुद्धचर्यमिदं क्षिप्यते नरकार्णवे ॥ अष्टाविंशतिरेवाधः क्षिते नरकोटयः ॥ ९० ॥
 सप्तमस्य तलस्य तिरोरेतमसि संस्थिताः ॥ रौरवप्रभृतीनां च नरकाणां शतं स्मृतम् ॥ ९१ ॥ चत्वारिंशत्समाधिकं महानरकमंडलम् ॥
 येषु पापाः प्रपच्यन्ते नराः कर्मानुरूपतः ॥ ९२ ॥ यातनाभिर्विचित्राभिराकर्मप्रक्षयाद्भृशम् ॥ आमलप्रक्षयाद्यद्भृशो धास्यति धातवः ॥ ९३ ॥
 तथा पापक्षयात्पापच्छोध्यन्ते नरकाग्निषु ॥ सुगाढहस्तया बाढंतं शूलयानराः ॥ ९४ ॥ महावृक्षप्रशाखायां लंबंते यमकिंकरैः ॥
 ततस्ते सर्पयन्त्रेण क्षिप्ता दोल्यति किंकरैः ॥ ९५ ॥ दोल्यन्तश्चातिवेगेन निःसंज्ञायां तियाज नम् ॥ अंतरिक्षस्थितानां च लोहभारशतततः ॥
 ॥ ९६ ॥ पादयोर्वध्यन्ते ते पांशुयमदूतैर्महाबलैः ॥ तेन भारेण महता भृशमातर्हि तानराः ॥ ९७ ॥ ध्यायति स्वानिकर्माणितूष्णीतिष्ठं
 ति विह्वलाः ॥ ज्वालाभिरग्निवर्णाभिर्छोहं दंडैः सकंटकैः ॥ ९८ ॥ हन्यन्ते किंकरैर्धोरैः समंतात्पापकारिणः ॥ ततः क्षरेण दति न वहे
 रापि विशेषतः ॥ ९९ ॥ समंततः प्रलिप्यन्ते क्षता गाजर्जरकृताः ॥ पुनर्विदार्य च गिषु शिरसः प्रभृति क्रमात् ॥ १०० ॥ वृतांकवत्प्र

१ तुभ्यं त्वेत्यर्थः-षष्ठ्यर्थे चतुर्थी । २ बलात्-इ० पा० । ३ पापिष्ठान्-इ० पा० । ४ प्रगृह्य च-इ० पा० । ५ आस्फोटयन्ति-इ० पा० । ६ एषु-इ० पा० ।
 ७ बुध्यन्ते स्वानि कर्माणि कृष्यन्ते यमकिंकरैः-इ० पा० ।

पच्यन्तेतत्तैलकटाहके ॥ विष्ठापूर्णततःकूपेकुर्मणांनिचयेततः ॥ १०१ ॥ मेदस्त्वक्पूयपूर्णयावाप्याक्षिप्यन्तितेपुनः ॥ भक्ष्यन्ते
 क्रिमिभिस्तीक्ष्णैर्होतुडैश्चवायसैः ॥ १०२ ॥ श्वभिर्दंशैर्वृक्षैर्वैद्यैर्ग्रास्यथवानरैः ॥ पच्यन्तेमांसवज्रापिप्रदीप्तांगाराशिषु ॥ १०३ ॥
 प्रोताःशूलेषुतीक्ष्णेषुनराःपापेनकर्मणा ॥ तिलापिडैरिवाक्रम्यघोरैःकर्मभिरात्मनः ॥ १०४ ॥ तिलवत्संप्रीडयन्तेचक्राल्येनर
 केतथा ॥ भिद्यन्तेचापितलेषुलोहब्राह्मेष्वनेकथा ॥ १०५ ॥ तैलपूर्णकटाहेषुसुततेषुपुनःपुनः ॥ बहुशःपीडयन्तेजिह्वायाऽसत्य
 प्रियवादिनी ॥ १०६ ॥ संदंशेनसुततेनप्रपीडयन्तेचपादयोः ॥ मिथ्यागमप्रवक्तुश्चाद्विजिह्वस्यचनिर्गताः ॥ १०७ ॥ जिह्वाद्धकोश
 विस्तीर्णाहलैस्तक्षिणैश्चबाध्यते ॥ निर्भत्सयन्तियेक्रूराभातरपितरंगुरुम् ॥ १०८ ॥ तेषांक्षउलूकाभिमुखमापूर्यसेव्यते ॥ ततः
 क्षरेणदप्तिनताम्रेणतुपुनःपुनः ॥ १०९ ॥ हतेनापूर्यतेऽत्यर्थतप्ततैलैश्चतन्मुखम् ॥ इतस्ततःपुनर्वक्त्रंभृशमापूर्यहन्त्यते ॥ ११० ॥
 विष्ठाभिःकुमिभिश्चापिसुवर्णहरणैर्नरः ॥ १११ ॥ परिष्वजन्तिचात्युग्रांप्रदीप्तालोहशालमलिम् ॥ हन्यन्तेपृष्ठदेशेषुनस्तीक्ष्णैर्महाघनैः ॥
 दंतुरेणातिकूटेनक्रकचेनबलीयसा ॥ ११२ ॥ शिरःप्रभृतिपादांतंघोरैःकर्मभिरात्मजैः॥खाद्यन्तेस्वांनिमांसानिपायन्तेऽणितस्त्वक्कम् ॥ ११३ ॥
 अन्नपानंदत्तयैर्मूढैर्नाप्यनुमोदितम् ॥ इधुवत्तेप्रपीडयन्तेजर्जरकृतमस्तकाः ॥ ११४ ॥ असितालवनेघोरेच्छिद्यन्तेखण्डखण्डशः ॥ सूचार्भिभि
 न्नसर्वांगैस्तत्तल्लप्ररोपिताः ॥ ११५ ॥ संबाध्यमानाविवशाःक्लिश्यन्तेनम्रियन्तिवै॥देहादुत्साद्यमांसांनिभिद्यन्तेऽस्थानिमुद्गरैः ॥ ११६ ॥ दृष्टिराकृ
 ष्यन्तेतूष्णीयमदूतैर्वेलोत्कटैः ॥ निरस्तास्तोनिरुद्धासांस्तिष्ठन्तिनरकेधुवम् ॥ ११७ ॥ उच्छ्रंसन्तिसदाश्वासैर्बालुकावदनावृताः ॥ यौरेवेशेदमानाश्चपी
 डयन्तेविविधैःशरैः ॥ ११८ ॥ महारौरवपीडाभिर्महतीभिस्तदंतिके ॥ पदोरारम्येणुदैवपाशैर्चोरसिमरुत्तके ॥ ११९ ॥ निखन्यन्तेघनैस्तक्षिणैः
 सुततैर्लोहशंकुभिः ॥ सुतप्तबालुकार्याचंप्रलुठयन्तेपुनःपुनः ॥ १२० ॥ जतुपंकेभृशन्तैस्तक्षिस्वाक्रंदन्तिविस्तरम् ॥ तेनैतेनवरूपेणहंसन्तिपारदारि

१ द्रौण्याम्-इ० पा० । २ व्याघ्रैश्च विरुतानैः-इ० पा० । ३ दीप्तांगारप्रदीप्तिषु-इ० पा० । ४ ह्रस्वमांसानि-इ० पा० । ५ अशिवमुद्गरैः-इ० पा० ।

६ जल्पन्ते च-इ० पा० ।

कम् ॥ १२१ ॥ गाढमालिङ्गयते नारीं ज्वलन्ती लोहनिर्मिताम् ॥ पूर्वाकारं च पुरुषं प्रज्वलन्तं समन्ततः ॥ १२२ ॥ दुश्चारिण्यः स्त्रियोगाढमालिङ्गतिवदंति
 च ॥ किंप्रयावसि वेगेन तेन मोक्षोऽस्ति सांप्रतम् ॥ १२३ ॥ लंघितस्ते यथाभर्ता पापमुक्ष्व तथा धुना ॥ लोहकुम्भे तथा क्षिप्ताः स विधानैः शनैः शनैः
 ॥ १२४ ॥ मुद्गमिना पच्यते स्वपापैरेव मानवाः ॥ क्कण्ट्युदूखले साक्षाः प्रक्षिप्यन्ती शिलासु च ॥ १२५ ॥ क्षिप्यन्ते चाप्येकपेपुदइत्येते अमरे
 भृशम् ॥ कृमिभिर्भिन्नसर्वाङ्गाः शतशो जर्जरिताः ॥ १२६ ॥ सुतीक्ष्णक्षारकूपेषु क्षिप्यन्ते तदन्तरम् ॥ महाज्वाले च नरके पापाः फूत्कारयन्ति च ॥
 ॥ १२७ ॥ इतस्ततश्च धावन्ति दुह्यमानास्तदक्षिपाः ॥ पृष्ठचाना यजघ्ने द्वे विन्यस्ते रुक्मयोः स्थिते ॥ १२८ ॥ तयोर्मध्ये न चाकृष्य बहो पृष्ठेन गाढतः ॥
 वध्वाः परस्परं सवैमुदगाढरज्जुभिः ॥ १२९ ॥ पीडयन्ति सुसंख्याभ्ररास्तक्षिणलोहजाः ॥ भानिनां क्रोधिनां चैव पुरापापस्य संशयात् ॥ १३० ॥
 पापानां नरके पुंसां घृष्यन्ते च दंनयथा ॥ शरीराभ्यन्तरगतं रुणानां च दारुणम् ॥ १३१ ॥ पिडवधः स्मृतो याम्याम्यो महाज्वालेषु यातनाः ॥
 रज्जुभिर्विधृतांश्च प्रलिप्ताः कर्दमेन च ॥ १३२ ॥ करीषरुक्षवह्नौ च पच्यन्ते न प्रियन्ति च ॥ सुतीक्ष्णक्षारतोयेन शर्करासु शिलासु च ॥ १३३ ॥
 आपापसंक्षयात्पापाघृष्यन्ते च दंनयथा ॥ शरीराभ्यन्तरगतैः प्रभूतैः कृमिभिर्नराः ॥ १३४ ॥ भक्ष्यन्ते तोक्ष्णवदनैरो देहप्रक्षयाद्भृशम् ॥
 कुमीणां निचये क्षिप्ताः पूतिमांसस्य राशिषु ॥ १३५ ॥ तिष्ठन्त्युद्दिग्गहदयाः पर्वताभ्यां च पीडिताः ॥ सुतप्तवज्रलेपेन शरीरमनु लिप्यन्ते ॥ १३६ ॥
 अधौ सुलोद्धृपादाश्च धृतास्तप्यन्ति वह्निषु ॥ वदनंति प्रविन्यस्तसु तप्तायामथ गुडम् ॥ १३७ ॥ तेषां दन्तिपराधीना हन्यमानास्तु मुद्गरैः ॥
 ये शिवाय तनरा मवापीकूपमठा गणात् ॥ १३८ ॥ अभिद्रवन्ति पापिष्ठानरास्तत्र वसन्ति च ॥ व्यायामोऽर्तनभ्यंगस्नानमापानभोजनम् ॥ १३९ ॥
 क्रीडनं मैथुनं द्यूतमाचरन्ति रमन्ति च ॥ तेषां वै विविधैर्गौरिभिरुपयन्त्रादिपादैर्नरैः ॥ १४० ॥ निरयाग्निषु पच्यन्ते यावदाचन्द्रतारकम् ॥ ये शृण्वं
 ति गुरोर्निदंति पाकं प्रपूर्यन्ते ॥ १४१ ॥ अग्निवर्णैर्यः कलैस्तप्तता आदिभिर्दुतैः ॥ त्रपुरासि सारकूटयैः क्षारेण जेतुन पुनः ॥ १४२ ॥
 क्रमादापर्यन्ते कणोनरकेषु च यातनाः ॥ अनुक्रमेण सर्वेषु भवन्त्येते समन्ततः ॥ १४३ ॥ सर्वेन्द्रियाणामप्येवं क्रमात्पापेन यातनाः ॥ भवन्ति

१ तदा नरम्-इ० पा० । २ तथा विधम्-इ० पा० । ३ अयं शिरोध्वपादाश्च-इ० पा० ।

घोराः प्रत्येकं शरीरं तच्छतेन च ॥ १४४ ॥ स्पृशं लोभेन ये मूढाः संपृशंति परस्त्रियम् ॥ तेषां त्वगग्निवर्णाभिः सूचीभिः पूर्यते भृशम् ॥ १४५ ॥
 ततः क्षारादिभिः सर्वैः शरीरं मलुलिप्यते ॥ यातना च महाकष्टा सर्वेषु नरकेषु च ॥ १४६ ॥ गुरोः कुर्वति भ्रुकुटिं च रक्षुश्च येनराः ॥
 परदारंश्च पश्यति लुब्धाः स्निग्धेन च क्षुषा ॥ १४७ ॥ सूचीभिरग्निवर्णाभिस्तैर्षानेन प्रपूर्यते ॥ क्षाराद्यैश्च कमात्सर्वदेहसर्वश्रयातनाः ॥ १४८ ॥
 देवाग्निशुरुविप्राणयिऽनिवद्यप्रभुं जते ॥ लोहकीलैस्तैस्तैस्तज्जिह्वास्त्यग्रपूर्यते ॥ १४९ ॥ ततः क्षारेण दीप्तं तैलं तज्ज्वादिभिः क्रमात् ॥
 शरीरे च महाघोराः श्चित्रानरकयातनाः ॥ १५० ॥ यैश्चिवारामपुष्पाणि लोभात्संयुह्याणिना ॥ जिघ्रति मूढमनसा शिरसाधारयंति च ॥ १५१ ॥
 आपूर्यतो शिरस्तेषां सुतैर्लोहैश्च कुभिः ॥ नासिकाचाति बहुशस्ततः क्षारादिभिः पुनः ॥ १५२ ॥ योर्न दंति महात्मानमाचार्यधर्मदेशकम् ॥
 शिवभक्तांश्च ये मूढाः शिवैर्धर्मचक्षाश्च तम् ॥ १५३ ॥ तेषामुरासिकं ठच जिह्वायां दंतसंधिषु ॥ तालुकोष्ठे च नासायां मूर्ध्नि सर्वगंसंधिषु ॥ १५४ ॥
 अग्निवर्णाः सुतताश्च त्रिशिखालोहशंकराः ॥ आखन्यंते सुबहुशः स्थानेष्वेतेषु मूढैः ॥ १५५ ॥ ततः क्षारेण तप्तं तज्जिघ्रति पुनः ॥
 तप्तैर्लोदिभिः सर्वैरापूर्यते समंततः ॥ १५६ ॥ क्षारताम्रादिभिर्दीपैर्देहं तैर्बहुशः पुनः ॥ नरकेषु च सर्वेषु विचित्रा देहयातनाः ॥ १५७ ॥
 भवंति बहुशः कष्टाः पाणिपादसमुद्रवाः ॥ शिवाय तनपर्यतो शिवारा मे च कुत्रचित् ॥ १५८ ॥ समुत्सृजंति ये पापाः पुरीषं मूत्रमेव वा ॥ तेषां लिङ्गसंपृप
 णं चूण्यते लोहमुद्गरैः ॥ १५९ ॥ सूचीभिरग्निवर्णाभिस्ततश्चापूर्यते पुनः ॥ लोहदण्डश्च समहान्निवर्णः सकंठकः ॥ १६० ॥ आखिद्यते शुद्रस्तपां याव
 न्मूर्ध्नि विनिर्गतः ॥ ततः क्षारेण महता तज्जिघ्रति पुनः ॥ १६१ ॥ द्रुतेनापूर्यते गण्डशुदंशि श्रंहे देहिनाम् ॥ मनः सर्वेन्द्रियाणां च यस्य दुर्लभं प्रवर्तकम्
 ॥ १६२ ॥ तस्मादिन्द्रियदुःखेन याचते तत्सुदुःखितम् ॥ धने सत्यपि येदानं प्रयच्छंति तृष्णया ॥ अतिथिं चावमन्यते कालप्राप्तं गृहाश्रमे ॥ १६३ ॥
 तैर्लोह तोरणैर्बद्धा हस्तपादावताडिताः ॥ विदारितांगाः शुष्यंते तिष्ठन्त्यब्दशतं नराः ॥ १६४ ॥ हस्तपादललाटेषु कालिता लोहैश्च कुभिः ॥

१ ये देवारा मपुष्पाणि-इ० पा० । २ विष्णुधर्मच-इ० पा० । ३ देवाय तनपर्यतो देवारा मे च कुत्रचित्-इ० पा० । ४ भृशम्-इ० पा० । ५ निरूप्य च गुदे
 तेषां यावन्मूर्ध्नि विनिर्गतः-इ० पा० ।

नित्यं च नीवृतं च क्रीलकद्वयनाडितम् ॥ १६५ ॥ कृमिभिः प्राणिभिश्चैषैल्लोहदंष्ट्रश्वायसैः ॥ उपद्रवैर्वहुविधैः संपैर्मुखैरुत्ततः ॥ १६६ ॥
 आपीड्यते जिह्वा मूले निबध्य शृंगलाः पुनः ॥ तिष्ठति लंबमानाश्च लोहभारप्रपीडिताः ॥ १६७ ॥ स्निग्धे च वृषणेन द्धेलोहभारद्वयपुनः ॥
 तिष्ठते लंबमानं च बहुभारचतुर्गुणम् ॥ १६८ ॥ ततः स्वसांसुक्कृत्य तिलमात्रप्रमाणतः ॥ भोजनं दीयते ते पांशुच्येन सशोणितम् ॥ १६९ ॥
 यदानि मीसां प्राप्ताः कालेन महता पुनः ॥ ततः क्षीरेण दीप्तेन पुस्तैषां प्रालिख्यते ॥ १७० ॥ सिच्यंते वर्षधाराभिः शोष्यंते वायुना पुनः ॥ सि
 च्यंते ततः सैलेन प्रतप्तैः न समंततः ॥ १७१ ॥ पश्चात्ते विह्विता भूयो दूरस्थेन ज्ञैः ज्ञैः ॥ निःक्षेपयातनाभिश्च पीड्यंते क्रमशः पुनः ॥ १७२ ॥
 भृशं बुभुक्षया पीडामूच्छयाति पिपासया ॥ अत्युष्णेनातिशतिन पापानां समरेण च ॥ १७३ ॥ एवमादिमहाघोरायातनाः पापकारिणः ॥
 एकेकनरैश्चैव शतशोऽथ सहस्रशः ॥ १७४ ॥ प्रत्येकं यातनांश्चित्राः सैव पुनरकेषु च ॥ कष्टवर्षज्ञतेनापि सोऽहुंसवैश्च नारके ॥ १७५ ॥
 एते च विविधैर्घोरैर्यम्यमानाश्च कर्मभिः ॥ म्रियंते नैव पापिष्ठा विविधाः पापकारिणः ॥ १७६ ॥ महोघोराभिघोराख्याः कालाग्नि सदृशोपमाः ॥
 श्रुतेरैर्महारादैर्म्रियन्ते मृदुचेतसः ॥ १७७ ॥ ततस्तेनात्रकथिताः पापागच्छंति तान् स्वयम् ॥ पुत्रमित्रकलत्रार्थं यदापुण्यं त्वं पाकृतम् ॥ १७८ ॥
 एका कीदृहा ते तेन च पश्यति तानि सः ॥ आत्मना च कृतं पापं भोक्तव्यं ध्रुवमात्मना ॥ १७९ ॥ तत्क्रिमन्वोपवातार्थं मूढपापकृतं त्वया ॥
 एवं दूतैरुपालब्धस्ते पृच्छंति ततः पुनः ॥ १८० ॥ कियतं केन पापेन कालमात्राय ते नराः ॥ देवद्रव्यविनाशेन गुरुद्रोहादिकर्मभिः ॥ १८१ ॥
 पापात्सर्वेषु पच्यंते नरकेष्वा महाक्षयात् ॥ महापातकिनश्चापि सर्वेषु नरकेष्विह ॥ १८२ ॥ आचंद्रतां कंयावत्पीड्यंते विविधैर्विधैः ॥
 महापातकिनश्चान्ये नरकार्णवकोटिषु ॥ १८३ ॥ चतुर्दशसु पच्यंते कलाधिविधैर्विधैः ॥ उपपातकिनश्चापि तदर्थं यातिमानवाः ॥ १८४ ॥
 शेषपापैस्तदर्थं तु कालं चापि तथा विधम् ॥ तस्मात्पापं न कुर्वीत चंचले जीविते सति ॥ १८५ ॥ पापेन हि ध्रुवं याति नरके पुनराः स्वयम् ॥
 यः करोति नरः पापं तस्यात्मा ध्रुवमग्रियः ॥ १८६ ॥ पापस्यैह फलं दुःखं तद्रोक्तव्यमिहात्मना ॥ कथं ते पापनिर्तनं रात्रिषु श्रुते ॥ १८७ ॥

१ अस्मादग्रे - "तत्रान्यापयत नानां च विविधाः पापकारिणः" - इति पाठ एकस्मिन्पुस्तकेऽधिकः पृथक्तयोऽपलभ्यते । २ नारिषु - इ० पा० ।

मरणांतरितायेषानारकीतीव्रयातना ॥ एवंक्लिष्टविशुद्धाश्चसावशेषेणकर्मणा ॥ १८८ ॥ ततःक्षितिसमासाद्यपुनर्जायंतिदेहिनः ॥ स्थावरा
 विविधाकारास्तृणगुल्मादिभेदतः ॥ १८९ ॥ तत्रानुभूयदुःखानिजायंतेकीटयानिषु ॥ निष्क्रांताः कीटयानिभ्यस्ततो जायंतिपक्षिणः ॥ १९० ॥
 संश्लिष्टाः पक्षिभावेन भवति मृगजादिषु ॥ मार्गदुःखमतिक्रम्य जायंते पशुयानिषु ॥ १९१ ॥ क्रमाद्भोयानिमासाद्यपुनर्जायंतिमानवाः ॥
 एवंयोनिसुसर्वासुपरिक्रम्यक्रमेणतु ॥ १९२ ॥ कालांतरवशाद्वातिमानुष्यमतिदुर्लभम् ॥ व्युत्क्रमेणापिमानुष्यंप्राप्यतेपुण्यगोचरतः ॥ १९३ ॥
 विचित्रागतयः प्रोक्ताः कर्मणां गुरुलाववात् ॥ मानुष्यंयः समासाद्यस्वर्गमोक्षप्रसाधकम् ॥ १९४ ॥ द्वयोर्नसाधयत्येकं समुत्तस्तप्यतेचिरम् ॥
 देवासुराणां सर्वेषामानुष्यमतिदुर्लभम् ॥ १९५ ॥ तत्संप्राप्य तथा कुयान्नगच्छेन्नरकं यथा ॥ स्वर्गोपवर्गलाभाय यदिनास्ति समुद्यतः ॥ १९६ ॥
 स्वर्गस्य मूलं मानुष्यं तद्यत्नादनुपालयेत् ॥ धर्ममूलेन मानुष्यं लब्ध्वा सर्वार्थसाधकम् ॥ १९७ ॥ यदि लोभेन यत्नस्तस्मै लक्षस्वयत्नतः ॥ मनु
 ष्यत्वे च विप्रत्वंयः संप्राप्यातिदुर्लभम् ॥ १९८ ॥ न करोत्यात्मनः श्रेयः कोन्यस्तस्मादचेतनः ॥ सर्वेषामेव देशानां मध्यदेशः परः स्मृतः ॥ १९९ ॥
 अतः स्वर्गश्च मोक्षश्च यज्ञः संप्राप्यते नरैः ॥ एतस्मिन्भारते पुण्ये प्राप्यमानुष्यमधुवम् ॥ २०० ॥ यः कुर्यादात्मनः श्रेयस्तेनात्मारक्षितः
 स्वयम् ॥ यः कुर्यान्नात्मनः श्रेयस्तेनात्मावंचितः स्वयम् ॥ २०१ ॥ भोगभूमिः स्मृतः स्वर्गः कर्मभूमिरियंमता ॥ इह यत्क्रियते कर्मस्वर्गे
 तदुपभुज्यते ॥ २०२ ॥ यावत्स्वास्थ्यं शरीरस्य तावद्धर्मसमाचर ॥ अश्वत्थश्चाति यत्नेन न किञ्चित्कृतुमुत्सहेत् ॥ २०३ ॥ अध्रुवेण
 शरीरेण ह्यध्रुवंयः प्रसाधयेत् ॥ ध्रुवंतस्य परित्रिष्टमध्रुवं नष्टमेव च ॥ २०४ ॥ आयुषः खंडखंडानि निपतंतितवाग्रतः ॥ अहोरात्रापदेशे
 न किमर्थं नावबुध्यसे ॥ २०५ ॥ यदानज्ञायते मृत्युः कदाकस्य भविष्यति ॥ आकस्मिके हि मरणे धूर्तिं विदेत कस्तदा ॥ २०६ ॥ परित्य
 ज्ययदा सर्वमेकाकीयास्यसि ध्रुवम् ॥ न ददसितदाकस्मात्पाथेयार्थमिदं धनम् ॥ २०७ ॥ गृहीतदानपाथेयाः सुखयान्ति महाध्वनि ॥ अन्य
 थाक्लिश्यते जंतुः पाथेय रहितः पथि ॥ २०८ ॥ येषां द्विजेन्द्रवाहिनी पूर्णभांडा तु गच्छति ॥ स्वर्गदेशस्य पुरतस्ते पांला भंपदेपदे ॥ २०९ ॥

इतिज्ञात्वानरः पुण्यं कुर्यात्पापं विवर्जयेत् ॥ पुण्येन याति देवत्वमपुण्यान्नरकं व्रजेत् ॥ २१० ॥ येमनागपि देवप्रशंसाः शरणं शिवम् ॥ तेषां
 वोरं न पश्यति यस्य स्ववन्दनराः ॥ २११ ॥ किंतु पापमहाघोरैः किञ्चित्कालं शिवज्ञया ॥ भवति प्रतराजानस्ततो याति शिवालयम् ॥ २१२ ॥
 ये पुनः सर्वभवेन प्रतिपन्ना महेश्वरम् ॥ न तेलिप्यन्ति पापेन पद्मपत्रमिवांभसा ॥ २१३ ॥ तस्माद्विवर्धयेद्भक्तिमीश्वरसेततं बुधः ॥ तन्मा
 हात्म्यविचारेण भवदोषविरागतः ॥ २१४ ॥ पापानि पंचपरमार्थतयैव पार्थदुःखप्रदानि सुचिं पितृराजलोकं ॥ अन्यानि याति चिरकाल
 भयानकानि वल्लुनयाति किल तानि परिरुद्राणि ॥ २१५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशु भाशु भक्त
 लनिर्देशो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ यदेतत्ते समाख्यातं गंगीरनरकार्णवम् ॥ व्रतापवासनियम
 पुर्वेनोत्तीर्यते सुखम् ॥ १ ॥ दुर्लभं प्राप्य मानुष्यं विद्युत्पतनचञ्चलम् ॥ तथात्मानं समादध्याद्रश्यते न पुनर्यथा ॥ २ ॥ दानव्रतम
 योर्कार्तिर्यस्य स्यादिह दुर्हिनः ॥ परलोकं ऽपि सतथाज्ञायते ज्ञातिवर्द्धनः ॥ ३ ॥ ज्ञायते नेह न सुव्रतस्त्वाध्यायवर्जितः ॥ पुरुषः
 पुरुषव्याघ्रतस्माद्व्रतपरो भवेत् ॥ ४ ॥ अत्र ते कथयिष्यामि इति हासं पुरातनम् ॥ सिद्धेन सह संवादमवन्त्या ब्राह्मणस्य हि ॥ ५ ॥
 योगाद्धि सिद्ध्या सां सिद्धः काश्चित्सिद्धो महतीतलम् ॥ चचार विकृतं कृत्वा वपुः परमभीषणम् ॥ ६ ॥ निर्गणं देतोलं वोष्ठः पंगाक्षस्तनुमूर्द्धजः ॥
 त्रुटितैककर्णो दुर्वणः शीणवस्त्रो महोदरः ॥ ७ ॥ चिपिटाक्षः स्फुटितपाज्ज्याढ्यः कुशकूर्परः ॥ दिशः पश्यति संहृष्टो वज्रमोद्भ्रांतचित्त
 वत् ॥ ८ ॥ मूलजालिकविप्रेण दृष्टः पृष्टश्च को भवान् ॥ कदा स्वर्गात्समायातः केन कार्येण भवेद् ॥ ९ ॥ कश्चिद्दृष्ट्वा त्वयारंभाभाभासितदिगं
 तरा ॥ चित्तसंमोहनकरी देवानामेकमुदरी ॥ १० ॥ गन्ताम इव च नाद्राच्यानिर्विच्य दौषदर्शीभिः ॥ आवन्त्यस्त्वा कुशालिना पृच्छ
 तिस्माद्विजोत्तमः ॥ ११ ॥ सिद्धः प्रसिद्धं तं विप्रप्राहेदं विस्मयान्वितः ॥ कथं त्वया हं विज्ञातः स्वर्गादभ्यागतः स्फुटम् ॥ १२ ॥ ब्राह्मणस्त

१ हरिम्-इ० पा० । २ परां गतिम्-इ० पा० । ३ जनो यज्ञविवर्जितः-इ० पा० । ४ शिवेन-इ० पा० । ५ चिपिटाक्षः स्फुटितकाखंडजा कुशकटियाः-
 इत्युद्भूटः पाठः कार्स्मिंश्चित्तुस्तके दृश्यते ।

मथोवाचविज्ञातोऽसिमयायथा ॥ तथातेऽहंप्रवक्ष्यामिक्षिणाघौघावधारय ॥ १३ ॥ गात्रत्रयविरूपस्याद्वितीयं वास्वरूपतः ॥ दृष्ट्वा सर्वो
गवैरूप्यं विज्ञातोऽसिततोमया ॥ १४ ॥ दुर्लभ्या प्रकृतिः साक्षादनुभूतकरी भवेत् ॥ प्रकृतेरन्यथाभावः सर्वथा लक्ष्यते जनैः ॥ १५ ॥ विप्रस्ये
वं वचः श्रुत्वा जगामादर्शनजनैः ॥ पुनः क्रैश्चिदहो रत्रैराजगामसतां पुरीम् ॥ १६ ॥ मूलजालकविप्रणपृष्टः प्राहामरावतीम् ॥ गतोऽहं पृष्ट्वा
स्तत्र रंभा विप्रमकारिणीम् ॥ १७ ॥ शक्रस्यावसेरवृत्ते ब्रजन्त्याः स्वगृहं मया ॥ त्वत्संदेशः समाख्यातः सावदत्को न विद्वितम् ॥ १८ ॥ विद्यया कल
या चापि पौरुषेण व्रतेन च ॥ तपसा वा पुमान्मर्त्यो दिवि विज्ञायते चिरम् ॥ १९ ॥ ब्राह्मणस्तमथोवाच मुग्धादग्धाग्नि संभवा ॥ न भक्ष्यामि शक्र
दं व्रते नैतेन वेत्ति माम् ॥ २० ॥ तस्यैतद्वचनं श्रुत्वा ससिद्धः सुविशुद्धधीः ॥ प्रहस्य मंत्र्यं तं विप्रजगामादर्शनं पुनः ॥ २१ ॥ कदाचिच्चरता तेन स्वर्गमार्गे
यदृच्छया ॥ दृष्ट्वा रंभा द्विजप्रोक्तं सर्वमेव निवेदितम् ॥ २२ ॥ रंभोवाच ॥ को न जानामि तं विप्रं शक्यं तत्र तचारिणम् ॥ मूलजालैर्वर्तयंतं महाकालव
नाश्रयम् ॥ २३ ॥ दर्शनादथ संभाषादुपकारात्सहासनात् ॥ चतुर्थस्निहनिर्वधो नृणां संजायते धिकः ॥ २४ ॥ न दर्शनं न संभाषा कदाचित्स्तह
तेन मे ॥ नामश्रवणमात्रेण स्नेहः संदर्शितो महान् ॥ २५ ॥ इत्येवमुक्त्वा रंभो हूरं भार्जभारिणोक्तिकम् ॥ विस्मयोत्फुल्लनयना जगाम गजगा
मिनी ॥ २६ ॥ गत्वा निवेदयामास स्नेहव्रतविचेष्टितम् ॥ पुरतोरुद्धृदया ब्राह्मणस्य च धीमतः ॥ २७ ॥ शक्रः प्रोवाच च विर्गार्गिर्वाणहृदयं
गमाम् ॥ किमानयामितं विप्रसमीपं तव सुव्रतम् ॥ २८ ॥ दिव्यमाल्यांबरधरं दिव्यस्त्रगनुलेपनम् ॥ विमानवरमारोप्य दर्शयामास तं पुनः ॥ २९ ॥
तत्र स्थः स द्विजो भोगान्भुनक्ति सह रंभया ॥ शक्यं तव्रतमाहात्म्यमिति ते तमे यो दितम् ॥ ३० ॥ राज्यश्रियं जगति सर्वजनोपभोग्यामाप्नोति शक्र
श्चिर्वकेशवयोर्निवासम् ॥ नाप्राप्य मास्ति त्वभुने सुदृढव्रतानां तस्मात्सदा व्रतपरेण नरेण भाव्यम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे उत्तरपर्व
णि श्रीकृष्ण युधिष्ठिर संवाद शक्यव्रतमाहात्म्यकथनं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ शुधिष्ठिर उवाच ॥ ब्रह्मेश केशवादीनां गौरी
गणपतेस्तथा ॥ दुर्गासूर्याग्नि सोमानां व्रतानि मधुसूदन ॥ १ ॥ शास्त्रांतरेषु दृष्टानि तव बुद्धिगता निच ॥ तानि सर्वाणि मे देव देव किनन्दन ॥ २ ॥

१ सर्वव्याप्य लक्ष्यते जनैः-इ० पा० । २ संभाष्या पूज्य-इ० पा० । ३ सर्वद्वितः-इ० पा० । ४ शिववासवयोः-इ० पा० ।

प्रतिपत्कमयोगेनविहितायस्ययातिथिः ॥ देवस्यतस्यायत्कार्यतदशेषेणकीर्तय ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ वसंतैर्किंकुकाक्षोऽकशो
भनेप्रतिपत्तिथिः ॥ शुक्लतस्यांप्रकुर्वीतस्नानंनियमतत्परः ॥ ४ ॥ नारीनरोवारजेन्द्रसंतर्प्यपितुदेवताः ॥ नद्यास्तैरितडोषेवागृहवा
नियतात्मवान् ॥ ५ ॥ पिष्टातकेनविलिखेद्वत्सरं पुरुषाकृतिम् ॥ ततश्चन्दनचूर्णेनपुष्पधूपादिनाचरेत् ॥ ६ ॥ दीपैश्चापिसेनवेद्यैः पूजयेद्वत्सरं
तदा॥ मासर्तुनामभिः पञ्चात्रमस्कारांतयोजितैः ॥ पूजयेद्ब्राह्मणान्विद्वान्मंत्रैर्वेदैर्दितैः शुभैः ॥ ७ ॥ संवत्सरोऽसिपरिवत्सरोऽसीडवत्सरोऽभिन्तस
रोऽसिउषसस्तेकल्पंतामहोरात्रास्तेकल्पंतामर्धमासस्तेकल्पंतामृतवस्तेकल्पन्तांसंवत्सरस्तेकल्पताम् ॥ ८ ॥ एवमभ्यर्चये
वासोभिः पञ्चात्तमभिषेष्टयेत् ॥ कालोद्भवैर्मूलफलैर्नवैधैर्मादकादिभिः ॥ ९ ॥ ततस्तन्प्राथम्येत्पञ्चापुरःस्थित्वाकृतांजलिः ॥ भगवंस्त्वत्प्रसा
देनवर्षशुभदमस्तुमे ॥ १० ॥ एवमुक्त्वायथाज्ञात्तयादद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ ललाटपट्टेतिलकंकुर्वेदंनपङ्कजम् ॥ ११ ॥ ततःप्रभृत्यनु
दिनंतिलकालंकृतंमुखम् ॥ धार्यसंवत्सरंयावच्छाशिनैवनभस्तलम् ॥ १२ ॥ एवंनरोवानरीवाव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ सदैवपुरुषव्याघ्रभोगा
न्भुविभुनस्त्यसौ ॥ १३ ॥ भूताः प्रेताः पिशाचाश्चदुर्वाराविरिणोग्रहाः ॥ निरर्थकाभवन्त्येतैर्तिलकंवीक्ष्यतत्क्षणात् ॥ १४ ॥ पूर्वमासीन्महो
पालेनास्त्रांशंजुजयेज्यी ॥ चित्रलेखेतितस्याभूद्रार्थाचारित्रभूषणा ॥ १५ ॥ तथाव्रतमिदंचैत्रशृङ्गांतांद्विजसन्निधौ ॥ संवत्सरं पूजयित्वाधृ
त्वाहृदिजनार्दनम् ॥ १६ ॥ असूयुः क्षेप्तुकांमोवासमागच्छतियः पुरः ॥ प्रयातिप्रियकृत्तस्याहृष्टासुखमधेमुखः ॥ १७ ॥ सपत्नीदपिपहरा
वशीकृतमहीतला ॥ भर्तुरिष्टाप्रहृष्टाचसुखमास्तोनिराकुला ॥ १८ ॥ तावत्करेणाभिभूतोभर्तापुत्रसंवेदनः ॥ शिरोऽस्त्यानंशंप्रयातः सुहृदां
दुःखदायकः ॥ १९ ॥ धर्मराजपुरं प्रातुं सर्वभूतापहारकः ॥ तस्मिन्क्षणेमहाराजधर्मराजस्यार्किकराः ॥ २० ॥ तस्यद्वारमनुप्राताः प्रवेष्टुं गृहमजसा ॥
शङ्खजं समानंतुं कालमृत्पुनः सराः ॥ २१ ॥ पार्श्वस्थितांचित्रलेखांतिलकालंकृताननाम् ॥ दृष्ट्वाप्रणष्टं संकलपः परावृत्यगताः पुनः ॥ २२ ॥
गतेषुतेषुसमृपः पुत्रेणसहभारता॥ नीरुजेषुभुजेभोगान्पूर्वकर्माजिताञ्छुभान् ॥ २३ ॥ एतद्व्रतमहाभागकीर्तितेनमहोदयम् ॥ शंकरेणसमाख्यातं

१ सुपिष्टकेन-इ० पा० । २ सत्त्वजयो जयी-इ० पा० । ३ ध्यात्वा-इ० पा० । ४ अकूरेण-इ० पा० ।

ममपूर्वयुधिष्ठिर ॥ २४ ॥ एतत्रिलोकितलकालकभूषणेतल्यातंत्रतंसकलदुःखहरंपरंच ॥ इत्थं समाचरति यः सुखं विहृत्य मत्प्रेमया
तिपदमापदिपद्मयोनेः ॥ २५ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे तिलकव्रतकथनं नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ६३ ॥
॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ आश्रयुक्छुक्कपक्षस्य प्रथमोऽह्निदिनोदये ॥ अशोकं पूजयेदृक्षप्ररुढशुभपल्लवम् ॥ १ ॥ विरूढैः सप्तधान्यैश्च युक्तैर्मो
दकैः शुभैः ॥ फलैः कालेद्रवैर्दिव्यैर्नैर्लिकैरैः सदा हिमैः ॥ २ ॥ पुष्पधूपदिनातद्द्रव्यं जयेत्तद्दिनेऽनघ ॥ अशोकं पाण्डवश्रेष्ठ शोकं नमोति
कुत्रचित् ॥ ३ ॥ पितृभ्रातृपतिश्च शूराणां तथैव च ॥ अशोकशोकशमनो भव सर्वत्र नः कुले ॥ ४ ॥ इत्युच्चार्य ततो दद्याद्ध्यं श्रद्धासमन्वि
तम् ॥ पताकाभिरलंकृत्य प्रच्छाद्य शुभवाससा ॥ ५ ॥ दमयंती यथा स्वाहा यथा वेदवती सती ॥ तथा शोकव्रतादस्माज्जायते पतिवल्गुभा ॥
॥ ६ ॥ वने व्रजं त्याग्य सद्धर्मं सीतया संप्रदाश्रितः ॥ दृष्ट्वा शोकं वने पार्थ पल्लवालं कृतं वीरम् ॥ ७ ॥ कृत्वा समीपे भर्तारं देवराजं तिलाक्षतैः ॥
दीपालंकृतं नैवेद्यधूपसूत्रफलार्चनैः ॥ ८ ॥ अर्चयित्वा ह्यर्थितोऽसौ रक्तशोको युधिष्ठिर ॥ मैथिल्या प्राञ्जलिभूत्वा शृण्वतो राघवस्य च ॥
॥ ९ ॥ चिरं जीवतु मे वृद्धः शूराः कोशलेश्वरः ॥ भर्ता मे देवराश्वैव जीवंतु भरतादयः ॥ १० ॥ कौशल्यमपि जीवंतां पश्येयमिति मेथिली ॥
यया चेत्तं महाभागादुर्मसं त्योपयाचनम् ॥ ११ ॥ प्रदक्षिणमुपावृत्य ततस्ते प्रययुः पुनः ॥ एवमन्यापि यानरिपूजयेदुर्वितं नमम् ॥ १२ ॥
तिलतंदुलसं मिश्रयैव गोधूमसर्पैः ॥ क्षमाप्य वंदयेन्मूलपादं परं रक्तपल्लवम् ॥ १३ ॥ मंत्रेण नेन कौतियं प्रणम्य स्त्रीपतिव्रता ॥ महा
वृक्षमहाशालमकरध्वजमन्दिर ॥ १४ ॥ प्रार्थयेत्वां महाभाग वनोपवनभूषण ॥ एवमाभाष्य तं वृक्षं दत्त्वा विप्राग्रदक्षिणम् ॥ १५ ॥
सखीभिः सहिता सा ध्वीतः स्वभवनं व्रजेत् ॥ १६ ॥ याः शोकनाशनमशोकतरुं तरुण्यः संपूजयंति कुलमुपाक्षतधूपदपैः ॥ ताः प्राप्य सौख्यमनु
लंभुविभर्तुजातगौरिपदं प्रमुदिताः पुनरागृवंति ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे अशोकव्रतवर्णनं
नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ज्येष्ठमासि सिते पक्षे प्रथमोऽह्निदिनोदये ॥ देवोद्यानभवं हृद्यं करं वरं तम

चयेत् ॥ १ ॥ रक्तंतुपरीधानंगन्धधूपविलेपनैः ॥ विरूढैःसप्तधान्यैश्चनारगैर्वाजपूरकैः ॥ २ ॥ गुणकैर्वटकैर्दिव्यैर्नालिकैरैःमुशो
भनैः ॥ अभ्युक्ष्याक्षततोयेनमन्त्रैर्वक्षमापयेत् ॥ ३ ॥ कर्वागिषावासनमस्तैर्भातुवृक्षभ ॥ मौलिमंडनसद्गन्धनमस्तैर्केशवैशयोः ॥ ४ ॥
आकृष्णेनरजसावर्तमानोनिवेशयन्नमृतमर्त्यच ॥ हिरण्येनसवितारथेनोदयोयातियुवनानिपश्यन् ॥ ५ ॥ एवंभक्त्यासमभ्यव्यदत्तवि
प्रायदक्षिणाम् ॥ प्रदक्षिणामथोकृत्वाततस्त्वभवनं व्रजेत् ॥ ६ ॥ एतद्व्रतंमहाभागसुयाराधनकाम्यया ॥ अनसूयाचक्षमयासवित्र्यासत्य
भामया ॥ ७ ॥ दमयन्त्यासरस्वत्यागायत्र्यागङ्गायातथा ॥ अन्याभिरपिनारीभिर्मर्त्यलेकेऽधनुष्टितम् ॥ ८ ॥ करवीरव्रतं पार्थसर्वसौख्यफलत्र
दम् ॥ ९ ॥ संपूज्यत्नकुसुमांचितसर्वज्ञाखनिलैर्दलेस्तततनुंकरवीरवृक्षम् ॥ मुक्त्वामनोऽभिलषितान्मुविभ्यभोगानंतैःप्रयातिभयनभरताय
भानोः ॥ १० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकरवीरव्रतवर्णनंनवदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ६९ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ स्वभर्त्रासहसंबद्धमहासिंहायथाभवेत् ॥ कुलक्षिणांतदावक्ष्वन्नतमसुरोत्तम ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ यमुनायास्तटेपूर्वमथुरास्तेपुरीशुभा ॥ तस्यांशत्रुघ्ननाम्नाभूद्राजारासप्रतिष्ठितः ॥ २ ॥ तस्यभार्याकीर्तिमालानाम्नासी
त्प्रथितासुवि ॥ तयाप्रणम्यभगवान्वसिष्ठोऽनुपुङ्गवः ॥ ३ ॥ पृष्टःसुखंमुनिश्रेष्ठकथंमसुपजायते ॥ ब्रूहिमेतिलसंबंधकारणं व्रतनु
त्तमम् ॥ ४ ॥ एवमुक्तस्तथाज्ञानविमिष्टःकीर्तिमालया ॥ ध्यात्वामुहूर्तमाचख्यैकोकिलाव्रतसुतमम् ॥ ५ ॥ ॥ श्रीवसिष्ठउवाच ॥
आषाढपूर्णिमायांतुसंध्याकालेष्टुपस्थिते ॥ संकल्पेन्यासपेकंश्रावणेश्वप्रभृत्यहम् ॥ ६ ॥ स्नानंकरिष्येनियतब्रह्मचर्यस्थितसती ॥
भोक्ष्यामिन्नक्तभूक्षय्यांकरिष्येप्राणिनांदयाम् ॥ ७ ॥ इतिसंकल्प्यपुरुषो नरविब्राह्मणतिके ॥ प्राप्यानुज्ञांततःप्रातःसर्वसामग्रिसंयुतः ॥ ८ ॥
पुरुषःप्रतिपत्कालादंतधावनपूर्वकम् ॥ नद्यांगत्वातथावाप्यांतडागेगिरिनिहरे ॥ ९ ॥ स्नानंकुप्याद्व्रतीपार्थसुगन्धामलकैस्तिष्ठेः ॥ दिनाष्ट
कंतथापश्चात्सर्वौषध्याःपुनःपृथक् ॥ १० ॥ वचयाष्टौपुनःपिङ्गाशिरोरुहविमर्दनम् ॥ स्नात्वाध्यात्वापिचैवबंधयित्वापितनय ॥ ११ ॥

१ रक्तवस्त्रपरीधानम्-इ०पा० । २ विरूढैः-इ०पा० । ३ वटकैः-इ०पा० । ४ पुरा पार्थ-इ०पा० ।

तर्पयित्वा तिलपिष्टैः कोकिलां पक्षिरूपिणीम् ॥ कलंकं टीशुभैः पुष्पैः पूजयेच्च पकोद्भवैः ॥ १२ ॥ पत्रैर्वाघ्रुपैर्नैवेद्यदीपालक्तकचन्दनैः ॥
 तिलतंदुलदूर्वाग्रैः पूजयित्वा क्षमापयेत् ॥ १३ ॥ नित्यं तिलव्रती भक्त्या मन्त्रेणानेन पाण्डव ॥ तिलसहेतिलसौख्ये तिलवर्णेतिलप्रियो ॥ १४ ॥
 सौभाग्यद्रव्यपुत्रांश्च देहि मे कोकिले नमः ॥ इत्युच्चार्य ततः पश्चाद्गृहमभ्येत्य संयतः ॥ १५ ॥ कृत्वा हारं स्वपेत्तार्थं यावन्मासः समाप्यते ॥
 मासांतिताम्रपात्र्यां तु कोकिलां तिलपिष्टजाम् ॥ १६ ॥ रत्ननेत्रांस्वर्णपक्षां ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ वस्त्रैर्देनैर्गुडैर्युक्तां श्रावण्यां कुंडलेऽथ वा ॥ १७ ॥
 श्वश्रूश्च गुरवैर्वा देवैश्च वा पुरोहिते ॥ व्यासे वा संप्रदातव्या व्रतिभिः शुभकाम्यया ॥ १८ ॥ एवं याकुरुते नारी कोकिलव्रतमादरात् ॥ सप्त
 जन्मानि सौभाग्यं सा प्राप्नोति सुविस्तरम् ॥ १९ ॥ निःसापन्त्यं पतिं भव्यं सस्नेहं प्राप्य भूतले ॥ मृता गौरी पुरं याति विमानैर्कवचसा ॥ २० ॥
 एतद्व्रतं वा सिष्टे न मुनिना कथितं पुरा ॥ तथा चानुष्ठितं पार्थसमस्तं कीर्तिमालया ॥ २१ ॥ तस्याश्च सर्वसंपन्नं वसिष्ठवचनादिह ॥ पुत्रसौभा
 ग्यसंमानं शत्रुघ्नस्य प्रसादजम् ॥ २२ ॥ एवं या न्यापिकैः तैः कोकिलव्रतमादरात् ॥ करिष्यति ध्रुवं तस्याः सौभाग्यं च भविष्यति ॥ २३ ॥
 ये कोकिलां कलरवां कलंकं टीपां यच्छंति सा ज्यति लपिष्टमयी द्विजेभ्यः ॥ तेन दनादिषु वनेषु विहृत्य कामं मत्स्ये सत्यमधुरध्वनयो भवति ॥
 ॥ २४ ॥ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे कोकिलव्रतं नामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ ॥ अथ पापापहं वक्ष्ये बृहद्रथमनुत्तमम् ॥ मुरासुरमुनीनां च दुर्द्धर्भविधिनाश्रुणु ॥ १ ॥ पर्वण्याश्च युजस्यंति पायसं घृतसंयु
 तम् ॥ नक्तं भुंजति शुद्धात्मा ओदनं वैक्षवांस्वितम् ॥ २ ॥ आचम्याथ शुचिर्भूत्वा विल्वजदंतं धावनम् ॥ भक्षयित्वा महादेवं प्रणम्य देवमुदीर
 येत् ॥ ३ ॥ अहं देवव्रतमिदं कर्तुमिच्छामि शाश्वतम् ॥ तवाज्ञायामहादेव यथानिर्वहते कुरु ॥ ४ ॥ इत्येवं नित्यमंकृत्वा यावद्वर्षाणि षोडश ॥
 तिथयः प्रतिपत्पूर्वाभजिष्यामीत्यनुक्रमात् ॥ ५ ॥ ततो मार्गशिरे मासि प्रतिपद्य परेऽहनि ॥ पृश्नगुरुंचोपवासं महादेवं स्मरन्मुहुः ॥ ६ ॥
 स्नान्वादेवं समभ्यर्च्य रात्रौ प्रज्वाल्य दीपकान् ॥ यमुनांच महादेवं तत्वापश्चात्त्रिभञ्जयेत् ॥ ७ ॥ महादेव रता विप्रान् सपत्नीकान्यतव्रतान् ॥

षोडशौतदधैवाकंवाशक्त्यपेक्षया ॥ ८ ॥ आर्मन्त्र्यस्वगृहं गत्वा महादेवं स्मरन् शिखितौ ॥ शुचि वस्त्रास्तु तायां तु निराहारो निशि स्वपेत् ॥ ९ ॥
 भास्करो दयमासाद्य स्नात्वा चादाय दीपकान् ॥ नैवेद्यं स्नपनं पुष्पं धूपं गच्छेच्छिवालये ॥ १० ॥ अभ्यंगयित्वा देवं शंकरं षण्णैश्च विरूक्षयेत् ॥
 स्नापयेत्पञ्चगव्येन पयसा तदन्तरम् ॥ ११ ॥ घृतेन मधुना दध्ना रसेन पयसा पुनः ॥ तिलंबुना ततः स्नाप्य स्नापयेदुष्णवारिणा ॥ १२ ॥
 लेपयेत्सुगन्धं पञ्चात्कपूरं गरुचन्दनैः ॥ पुष्पैः संपूज्य दातव्यं हेमं शिरसि पंकजम् ॥ १३ ॥ वस्त्रयुग्मं पताकां च पञ्चवर्णवितानकम् ॥
 धूपदीपं च घण्टाञ्च दद्याद्देवस्य शक्तिः ॥ १४ ॥ पञ्चाब्रिवेद्यं नैवेद्यं स्तुत्वा स्वभवनं व्रजेत् ॥ सुसमिद्धं ततः कृत्वा पूजयेज्जातवेदसम् ॥
 ॥ १५ ॥ व्रतिनश्च तथा चार्थभोजयेन्मिथुनानि च ॥ हेमवस्त्रादिदानेन यथाशक्त्या क्षमापयेत् ॥ १६ ॥ एवं विसर्ज्य तान्सर्वान्सा
 र्द्धं वंधुजनैः स्नयम् ॥ प्राशयित्वा पञ्चगव्यं हृद्योभुंजीत वाग्यतः ॥ १७ ॥ एवमेव विधिं कृत्वा प्रारभेन्नृद्धेनो धनी ॥ वित्तसामर्थ्यतश्चै
 व प्रतिमां संचक्रुस्तनूशः ॥ १८ ॥ वित्तहीनो यथाकश्चिच्छूद्रयाचपुनः पुनः ॥ पुष्पाचर्चनविधानेन सर्वमेतत्समाचरेत् ॥ १९ ॥ प्रतिमासमुपो
 ष्यैवं प्रतिपत्कार्तिकावधौ ॥ पारयेत्तदुत्तं पार्थं प्रारंभविधिना स्फुटम् ॥ २० ॥ द्वितीये द्वेपञ्चदश्यां कृत्वा नक्तं नराधिपः ॥ प्रतिपत्स
 द्वितीयाचेत्तस्यामुपवसेत्सुधीः ॥ २१ ॥ द्वितीयोपवसेच्छुक्लततः प्रभृतिवत्सरम् ॥ प्रारंभविधिना चैवं द्वितीयां मापि पारयेत् ॥ २२ ॥
 उपवासद्वयं कृत्वा तृतीयां प्रारभेत्ततः ॥ अनेन क्रमयोगेन यावद्वर्षमाप्यते ॥ २३ ॥ कृत्वा वैषोढ्ये वैष्णवपूणमास्यां समुद्यतः ॥ पूर्व
 वेदेवमभ्यर्च्य कृशांशुं वा भित्तप्ये च ॥ २४ ॥ हेमशृंगैरौष्यसुरांसं घंटां कांस्यदेहनाम् ॥ महादेवाय गार्वाद्याद्वा क्षित्या यद्विजाय वै ॥ २५ ॥
 शिवभक्तिरतान्विप्रांन्विशुद्धांश्चैव षोडश ॥ वस्त्राभरणदानैश्च शक्त्या संपूजयेद्भृती ॥ २६ ॥ ब्राह्मणांश्च यथाशक्त्या भोजयेदपरानपि ॥
 अन्येषां च क्षुधातीनां दद्याद्दानं यथेच्छया ॥ २७ ॥ बृहत्तपो व्रतं चैव ब्रह्मघ्राद्यवशोषणम् ॥ भृशुवादिषु लोकेषु भूरिभोगप्रदं नृणाम् ॥ २८ ॥
 चतुर्णामपि वर्णानां स्वर्गसोपानवत्स्थितम् ॥ न कुुर्याद्यो धनं प्राप्य समुद्यो न घृतेनः ॥ २९ ॥ धन्यमायुः प्रदं पुण्यं हूंसौभाग्यवर्द्धनम् ॥
 स्त्रीपुंसयोश्च निर्दिष्टं व्रतमेतत्परातनम् ॥ ३० ॥ विधवयापि कर्तव्यं भूयोऽप्यव्यहृतं वै ॥ सधवयापि कर्तव्यं माविश्याय सद्गतम् ॥ ३१ ॥

उपोष्यप्रातिमासंतुमुंजतिब्राह्मणैः सह ॥ एकद्वित्रिचतुर्भिरास्विशस्त्यापांडुनंदन ॥ ३२ ॥ अतंचतिमुवर्णानांप्रारंभविधिनाचरेत् ॥
 पुण्यसंभारमन्विच्छन्गमयित्वाशिवालयम् ॥ ३३ ॥ व्रतविघ्नेमहाराजजातैर्देवात्कथंचन ॥ तावत्यस्तिथयश्चान्याः समुपोष्याः समाप्तये ॥
 ॥ ३४ ॥ अथशीघ्रतरंकाश्चिद्रतंकर्तुंसमुद्यतः ॥ विधिनानेनराजेन्द्रतेनग्राह्यातिथिद्वयम् ॥ ३५ ॥ अतंचतिचवर्षाणांप्रारंभविधिनाचरेत् ॥
 अथारब्धव्रतेकाश्चिदसमाप्तिम्रियेतचेत् ॥ ३६ ॥ सोऽपितत्फलमाप्नोतिसत्त्यारंभप्रभावतः ॥ वाचकाः श्रावकाश्चैवव्रतस्यास्ययुधिष्ठिर ॥ ३७ ॥
 भवंतिपुत्रसंश्लिष्टाः शिवध्यानानुभावतः ॥ ३८ ॥ पुण्यंवृहत्तपदंव्रतमादराद्येकुर्वतिषोडशसमानिरताः स्वधर्मैः ॥ तेभानुमंडलमभेद्यमौचित्य
 माद्यंभित्त्वाप्रयान्तिशिशोखरपादमूलम् ॥ ३९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेषुहत्तपोव्रतवर्णनं नाम
 द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ जातिस्मरत्स्वदेवशुद्रप्राप्यमितिमेमतिः ॥ तदहंज्ञातुमिच्छामिप्राप्यतेकेनकर्मणा ॥ १ ॥ वरप्रदा
 नादेवानामृषीणांसिवेनेनवा ॥ तीर्थस्नानेनवादेवतपोहोमव्रतेनवा ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ चत्वारिराजजन्भद्राणि समुपोष्याणि यत्नतः ॥
 तत्प्रभावाद्देवद्यूनं राजजातिस्मरो नरः ॥ ३ ॥ शुभोदयः पुरावैश्यो बभूवयमुनातटे ॥ तेन व्रतमिदं चीर्णमृतः कालक्रममादसौ ॥ ४ ॥
 संजयस्य सुतो जातः स्वर्णष्ठीर्वीति विश्रुतः ॥ व्रतप्रभावाज्जातिज्ञः स च चौरैर्निपातितः ॥ ५ ॥ नारदस्य प्रभावेण पुनरुज्जीव्यतेऽप्यसौ ॥
 स स्मरत्पूर्ववृत्तांतं सकलं व्रतधर्मतः ॥ ६ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ संजयस्य कथं पुत्रः स्वर्णष्ठीर्वीति वाक्यम् ॥ दस्युश्चैव श्वकथनीतो मृत्युर्वैर्जीवि
 तः कथम् ॥ ७ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ संजयो नाम राजासीत्कुशावत्या नराधिप ॥ तस्य देवर्षीर्मित्रौ च सदानारदपर्वतौ ॥ ८ ॥
 एकदा संजयगृहं संप्राप्तौ तौ यदृच्छया ॥ स्वगता स न दानाद्यैरुपचारैरपूजयत् ॥ ९ ॥ तेषामथोपविष्टानां पूर्ववृत्तांतं भाषिणौ ॥
 संजयस्य सुता प्राप्ता तरुणी पितुरंतिकम् ॥ १० ॥ पर्वतः ग्राह राजानं कन्येयं वरवर्णिनी ॥ शुभगुल्फासंहतोरूः पीनश्रीणि पयोधरा ॥ ११ ॥
 पद्मपत्रेक्षणनखापद्मकिंजल्कसप्रभा ॥ आकुञ्चितमृदुस्निग्धैः कैशैरविततैर्वनैः ॥ १२ ॥ सविलासा गजगतिः सुनासाको किल स्वरा ॥
 अद्वोरूपमहोदयमहोलावण्यमुत्तमम् ॥ १३ ॥ तिलपुष्पस्फुटानां सारूपं संपरिलक्ष्यते ॥ कस्येयं भद्रिका भद्राममातिहृदयंगमा ॥ १४ ॥ एवं ब्रुवा

१ दाघमु-३० पा० ।

तस्मिन्विनष्टे तन्नष्टं वरदानसमुद्भवम् ॥ कनकं तदपश्यंतो जगुर्न्योन्यतः क्षयम् ॥ ३८ ॥ पातितं दंष्ट्रुभिः पुत्रं दृष्ट्वा राजा सुदुःखितः ॥
 विललापाकुलमतिः समुमोहपपात च ॥ ३९ ॥ विलपंतं तु तं दृष्ट्वा नारदः ग्राहसंजयम् ॥ राजन्विषादं साकार्षीः शृण्विमां भारतीमम ॥ ४० ॥
 इत्युक्त्वा स समाचख्यौ चरितानि महौजसाम् ॥ विशिष्टानां नरेन्द्राणां यतीनां दक्षिणावताम् ॥ ४१ ॥ श्रुत्वा राजानरेन्द्राणां चरितानि महत्मानाम् ॥
 विनष्टशोकः सहसा प्रकृतिस्थो बभूव सः ॥ ४२ ॥ नारदोऽपि नरेन्द्रस्य मृतं पुत्रं यमालयात् ॥ आनयामास तस्मात्तथा रूपं यथा हतम् ॥ ४३ ॥
 दृष्ट्वा स्पृक्ष्वा समुत्र तं परिगृहेन चेतसा ॥ व्रीडितो विस्मितश्चैव कृताञ्जलि रथाब्रवीत् ॥ ४४ ॥ किमाश्चर्यं प्रसन्नेन भवतामम नारद ॥
 दत्तः पुत्रस्तथा भूतो दंष्ट्रुभिर्घातितो यथा ॥ ४५ ॥ षण्मासांति पुनरसौ जीवितं सर्वमेव तत् ॥ सस्मारपूर्ववृत्तं तं भद्राणां पारणांकिल ॥ ४६ ॥
 एतत्ते सर्वमाख्यातं जातिस्मरणकारकम् ॥ व्रतं व्रताधिकं श्रेष्ठं किमन्यत्कथयामि ते ॥ ४७ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ब्राह्मणाश्चैव शूद्राश्च कुले महति जन्म
 च ॥ दाता क्षमी धनी वा गमिरूपी स्वैर्भद्रैर्कथेत् ॥ ४८ ॥ चत्वारि राजन् भद्राणि चतुष्पादानि तानि वै ॥ तान्येव बहुविधानि दुष्प्राप्या न्यकृतात्मभिः
 ॥ ४९ ॥ मार्गशीर्षे तु प्रथमं द्वितीयं फाल्गुने तथा ॥ ज्येष्ठे तु तीर्थं राजेन्द्र ख्यातं भाद्रपदे परम् ॥ ५० ॥ फाल्गुनामलपक्षादौ त्रीन्मासांस्तु नराधिप ॥
 तत्रिपुष्पमिति ख्यातं तत्पस्याकरणं परम् ॥ ५१ ॥ ज्येष्ठस्य शुक्लपक्षादौ त्रीन्वैमासान् युधिष्ठिर ॥ तत्रिराममिति ख्यातं सत्यशौर्यप्रदायकम् ॥
 ॥ ५२ ॥ शुक्ले भाद्रपदस्य दौ त्रीन्मासान् पाण्डुनंदन ॥ तत्रिरंगमिति ख्यातं बहुविद्याप्रदायकम् ॥ ५३ ॥ शुक्लमार्गेशिरस्य दौ त्रीन्मासांस्तु
 नराधिप ॥ तद्विष्णुपदमिदं मृत्युमृतं सर्वधर्मप्रदायकम् ॥ ५४ ॥ समासेनैव चोक्तानि भद्राण्येतानि भारत ॥ कर्तव्यानि नरैस्त्रिभिर्ब्रो
 ह्मणानुमेतेन वा ॥ ५५ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ विस्तरैर्नैव मे ब्रूहि देव देव जगत्पते ॥ भद्राणां नियमाधानं प्रधानं नियमांस्तथा ॥ ५६ ॥ श्रीभगवानु
 वाच ॥ शृणुराजन्न वहितो भद्राणां विस्तरं परम् ॥ कथयिष्ये न कथितं कस्यचिद्यन्मया पुरा ॥ ५७ ॥ शुक्ले मार्गेशिरस्य दौ चत्वारस्तितथो वराः ॥
 द्वितीया च तृतीया च चतुर्थी पञ्चमी तथा ॥ ५८ ॥ एकमुक्तासनं स्तिष्ठेत्तत्र पितृपद्यांजितेन्द्रियः ॥ प्रभाते तु द्वितीयां कृत्वा यत्करणीयकम् ॥ ५९ ॥
 प्रहरत्रयसमधिकं गते स्नानं समाचरेत् ॥ मुद्रोभयं च संगृह्य मंत्रैर्भिविचक्षणः ॥ ६० ॥ अहंते तु प्रादिश्यामि मंत्राणां विधिसुत्तमम् ॥ येषां दे

योनदेयोवाताच्छृणुष्ववदामिते ॥ ६१ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रियवैश्याः शूद्राये शुचयोऽमलाः ॥ तेषामंत्राः प्रदेयावैनतुसंकीर्णधर्मिणाम् ॥ ६२ ॥
 यास्त्रीभिर्त्रावियुक्तापिस्वाचारैः संयुताशुभा ॥ साचमन्त्रान्प्रगृह्णतुसभत्रातदनुज्ञया ॥ ६३ ॥ स्नानं दीतडागवावापिकूपगृहेपिवा ॥
 दशोत्तरं फलं ज्ञेयमधिकं हि स मंत्रकम् ॥ ६४ ॥ मृदं मंत्रेण संगृह्या सर्वगेषु प्रदापयेत् ॥ त्वं मुदे विदिता देवैः समलेहं न्यधातिभिः ॥ ६५ ॥
 मयापि विदिता भक्त्या मामतो विमलं कुरु ॥ ६६ ॥ मृन्मंत्रः ॥ एवजपन्मृदं दत्त्वा स्वहस्ताग्रेसं मंत्रकम् ॥ जलावगाहनं कुप्यन्कुण्डमालिख्य
 धर्मवित् ॥ ६७ ॥ सिद्धार्थकैः कृष्णतिलैर्वचासवौषधीः क्रमात् ॥ त्वमादिः सर्वदेवानां जगतां च जगन्मये ॥ ६८ ॥ भूतानां विरुधां चैव रसानां
 पतयेन्ममः ॥ गंगासागरजंतो यैश्चक्रं नर्मदं तथा ॥ ६९ ॥ यामुनं सानिहंत्य च संनिधानमिहास्तु मे ॥ ७० ॥ स्नानमंत्रः ॥ शरीरालंभं
 पूर्वकृत्वा मुद्गो मयां बुभिः ॥ एवं स्नात्वा समाप्लुत्य आचम्य तटमास्थितः ॥ ७१ ॥ निवस्य वाससीशुभ्रे शुचिः प्रयतमानसः ॥ देवांस्पितृन्म
 नुष्यांश्च तर्पयेत्सु समाधिना ॥ ७२ ॥ एवं गृहीतनियमो गृहं गच्छेच्छुचित्रतः ॥ उपविश्य न संजलेद्या वज्रं द्रस्य दर्शनम् ॥ ७३ ॥ स्नात्वा
 चैव ततो नाम तृतीयादिचतुर्दिने ॥ नमः कृष्णाच्युतानंतहृषीकेशेति चक्रमात् ॥ ७४ ॥ चतुर्दिने द्वितीयादि देवमभ्यर्चयेच्च्युतम् ॥ प्रथमे
 द्विस्मृता पूजापादयोश्चक्रपाणिना ॥ ७५ ॥ नाभिपूजाद्वितीये ह्नि कर्तव्या विधिवद्भरैः ॥ मुरद्विषस्तृतीये ह्नि पूजां वक्षसि विन्यसेत् ॥ ७६ ॥
 चतुर्थे ह्नि जगद्धातुः पूजा शिरसि कल्पयेत् ॥ पुष्पैर्विलेपनैर्धूपैर्ध्वजैर्विभूषणैः ॥ ७७ ॥ वीरहरेरिवैद्यैर्दीपदानैश्च भक्तिः ॥ पूजयित्वा
 विधानेन विष्णुं विश्वेश्वरं व्रती ॥ ७८ ॥ ततो दिनावसाने तु मुहूर्ते निर्गते सति ॥ अर्घ्यं प्रदद्यात्सोमाभय भक्त्या तद्भवभाविताः ॥ ७९ ॥ शशिच
 न्द्रशशिकेन्दुनामानि क्रमशो नरः ॥ तृतीयादिषु चन्द्रस्य संकीर्त्या धनिवेदयेत् ॥ ८० ॥ सचाध्योयादृशो देयः ऋद्धिमद्भिरथेतैः ॥ ततो सस्य
 वप्रवक्ष्यामि शुधिरनिबोधमे ॥ ८१ ॥ चन्दनागरुकरपूरं दधिदूवां क्षतादिभिः ॥ रत्नैः समुद्रजैश्चान्यैर्वज्रवैडूर्यमौक्तिकैः ॥ ८२ ॥ पुष्पैः
 फलैः स्वकालोत्थैः खजूरैर्त्रालिकैः ॥ वस्त्राच्छादनं गोवाजिभूमिहेमगजान्वितैः ॥ ८३ ॥ सत्त्वयुक्तस्य ऋद्धस्य राजप्रेषविधिः स्मृतः ॥
 इतरस्य यथाशक्त्या फलपुष्पाक्षतोदकैः ॥ ८४ ॥ लवणगुण्डं घृतं तैलं पयः कुंभास्तिलैः सह ॥ अर्घ्यं जेतानि शस्तानि शशिषुद्ध्या विवर्द्धयेत् ॥ ८५ ॥

प्रत्यहंवद्वेयदध्यंशशिबृद्धचानरोत्तम ॥ एवमर्थःप्रदातव्यःशृणुमंत्रविधिक्रमम् ॥ ८६ ॥ नवोनवोसिमासांतेजायमानःपुनःपुनः ॥
 त्रिरग्निसमवेतौवैदेवानाप्यायसेहविः ॥ ८७ ॥ गगनाङ्गणसदीपदुग्धाब्धिमथनोद्भव ॥ आभासितादिगाभोगरमाजुजनमोऽस्तुते ॥ ८८ ॥
 दत्वाध्यैद्विजराजायतद्विप्रायनिवेदयेत् ॥ निर्वर्त्याध्यैक्रममिदंततोभुंजीतवाग्यतः ॥ ८९ ॥ भूमिमुभाजनंकृत्वापद्मपत्रसमास्तृताम् ॥
 पालशैर्मधुपत्रैर्वसुरूपैर्वोशिलातले ॥ ९० ॥ समालभ्यधरादेवीमंत्रेणनेनमंत्रवित् ॥ त्वत्तलेभोक्तुकामोऽहंदेविसर्वसोद्भवे ॥ ९१ ॥ मदनु
 ग्रहायसुस्वादंकुर्वन्नमृतोपमम् ॥ एवंजम्बाचमुक्त्वाचक्षाकंपाकंगुणोत्तरम् ॥ ९२ ॥ आचम्यखान्युपालभ्यस्मृत्वासोमंस्वपेदुवि ॥ भोक्त
 व्यंतुद्वितीयायामक्षारलवणंहविः ॥ ९३ ॥ मुन्यन्नंतुतीयायांचतुर्थ्यागोरसोत्तरम् ॥ घृताक्ताःसगुडाःशस्ताःपञ्चम्यांकृशरास्सदा ॥ ९४ ॥
 शस्ताभेद्रूपसर्वेषुसदाऽयामाकतण्डुलाः ॥ प्रसाधिकाघृतंगव्यंव्यंफलमयाचितम् ॥ ९५ ॥ प्रातःस्नानंततःकृत्वासंतर्प्यपितृदेवताः ॥ भोजये
 द्ब्राह्मणान्भक्त्यादत्तदानान्विसर्जयेत् ॥ ९६ ॥ भृत्यबन्धुजनैःसाद्धैपश्चाद्भुञ्जीतकामतः ॥ एवंभेद्रूपसर्वेषुत्रिमसिषुगतेषुयः ॥ ९७ ॥ करोत्ये
 तन्नरोभक्त्यावर्षमेकममत्सरी ॥ तस्यश्रीर्विजयश्चैव नित्यं सोमः प्रसीदति ॥ ९८ ॥ एतत्करोतियाकन्याशुभंप्राप्नोतिसापतिम् ॥ दुर्भगासुभगा
 सांघ्वीभवत्यविधवासदा ॥ ९९ ॥ राज्यार्थीलभतेराज्यंधनार्थीलभतेधनम् ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रानितिप्राहप्रभाकरः ॥ १०० ॥ योषित्कुलकुल
 विवाहमनोरमाणिशय्यान्नयानशयनासनशोभितानि ॥ भद्राण्यवाप्यधनपुत्रकलत्रजनिजातिस्मरोभवतिभारतभद्रकर्ता ॥ १०१ ॥ इतिश्री
 भविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेभद्रापवासव्रतनिरूपणं नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ इतिप्रतिपत्कल्पः
 समाप्तः ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ संत्यन्यास्तिथयःपार्थद्वितीयाद्याःपरिश्रुताः ॥ मासैश्चतुर्भिश्चत्वारःप्रावृद्धुक्छाःकुमापहाः ॥ १ ॥
 गोपिताश्चसदालेकेनप्रोक्ताश्चमयाक्वचित् ॥ प्रकाशयामिताःपार्थशृणुसर्वमयाहिताः ॥ २ ॥ एकातुश्रावणेमासिअन्याभाद्रपदेतथा ॥
 अपराश्रुजेमासिचतुर्थीकार्तिकेभवेत् ॥ ३ ॥ श्रावणेकलुषानामप्राष्ट्यादेचर्गीर्मला ॥ आश्विनेप्रेतसंचाराकार्तिकेचयमास्मृता ॥ ४ ॥

॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कस्मात्साकलुषाप्रोक्ताकस्मात्सागर्मिलामता ॥ कस्मात्सप्रेतसंचारकस्माद्याम्याप्रकीर्तिता ॥ ५ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ पुरावृत्रवधेवृत्तेप्राप्तराज्यपुरंदरे ॥ ब्रह्महत्यापनोदार्थमधमेधप्रवर्तिते ॥ ६ ॥ क्रोधादिन्द्रेणवज्रेणब्रह्महत्यानिघूदिता ॥ षट्सूक्ष्णडाचकृताक्षितावृक्षेतोयेमहीतले ॥ ७ ॥ नारीब्रह्महनेवद्वौसंविभज्ययथाक्रमम् ॥ तत्पापंश्रावणेव्यूहंद्वितीययांदिनोदये ॥ ८ ॥ नारीवृक्षनदीमृमिवद्विब्रह्महणेतथा ॥ निर्मलंकिरणंजातमतीर्थकलुषास्मृता ॥ ९ ॥ मधुकैटभयोरक्तेपुरामप्रेतिमेदिनी ॥ अष्टांगुलापवित्रासानारीणांतुरजोमलम् ॥ १० ॥ नद्यःश्रमलाःसर्ववर्द्धेधूमाक्षिसामलः ॥ कलुषाणिचरंत्यस्यातैर्नषाकलुषामता ॥ ११ ॥ गीर्गिराभारतीविर्णावाचामेधासरस्वती ॥ गीर्मलंवहतेयस्माद्वितीयागीर्मलामता ॥ १२ ॥ देवर्षिपितृधर्माणांनिंदकानांस्तिकाःशठः ॥ तेषांसावगमलव्यूढाद्वितीयायामतीर्थगीर्मला ॥ १३ ॥ अनध्यायेषुशस्त्राणिपाठयतिपठतिचा ॥ शब्दिकस्तार्किकाःश्रौतास्तेषांशब्दापशब्दजाः ॥ १४ ॥ मलव्यूढाद्वितीयायामतीर्थगीर्मलाचसा ॥ प्रेतास्तुपितरःप्रोक्तास्तेषांतस्यांतुसंचराः ॥ १५ ॥ द्वितीयायांचलोकेषुतेनसांप्रेतसंचरा ॥ अग्निष्वात्तावर्हपदआज्यपाःसोमपास्तथा ॥ १६ ॥ पितृपितामहप्रेतसंचारात्प्रेतसंचरा ॥ पुत्रैःपौत्रैश्चदौहित्रैःस्वधामंत्रैःसुपूजिताः ॥ १७ ॥ श्राद्धदानमखेस्तृतायांत्यतःप्रेतसंचरा ॥ कार्तिकेशुकृष्णस्यद्वितीयायांयुधिष्ठिर ॥ १८ ॥ यमोयमुनयापूर्वभोजितःस्वगृहेतदा ॥ द्वितीयायामहोत्सगेनारकीयाश्चतुर्पिताः ॥ १९ ॥ पापेभ्योविप्रमुक्तास्तेमुक्ताःसर्वविबंधनाः ॥ आमितानीतंतास्तुष्टाःस्थिताःसर्वेयदृच्छया ॥ २० ॥ तेषांमहोत्सवोवृत्तोयमराष्ट्रसुखावहः ॥ ततोयमद्वितीयासाम्रोक्तालोकेयुधिष्ठिर ॥ २१ ॥ अस्यांनिगृहपेथर्धनभोक्तव्यमतोबुधैः ॥ स्नेहेनभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंयुष्टिवर्द्धनम् ॥ २२ ॥ दानानिचप्रदेयानिभगिनीभ्योविधानतः ॥ स्वर्णालंकारवस्त्राद्यैःपूजासत्कारभोजनैः ॥ २३ ॥ सर्वाभगिन्यःसंपूज्याअभवेप्रतिपत्तिगाः ॥ पितृव्यभगिनीहस्तात्प्रथमायांयुधिष्ठिर ॥ २४ ॥ मातुलस्यसुताहस्ताद्वितीयायांपुनर्नृप ॥ पितृमातृस्वसारीयेतृतीयायांतयोःकरात् ॥ २५ ॥ भोक्तव्यंसहजायाश्चभगिन्याहस्ततःपरम् ॥ सर्वासुभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंबलवर्द्धनम् ॥ २६ ॥

धन्यं यशस्यमायुष्यं धर्मकामार्थवर्द्धनम् ॥ व्याख्यातंसकलं स्नेहात्सरहस्यं मया तव ॥ २७ ॥ यस्यां तिर्यैयमुनया मराजदेवः संभोजितो
 जगति सत्वरसौ हृदेन ॥ तस्यां स्वसुः करतलादिहयोभुनक्ति प्राप्नोति विवत्तमर्थं भोज्यमनुत्तमंसः ॥ २८ ॥ इति श्री भविष्यमहापुराणे उत्तर
 पर्वणि श्री कृष्णयुधिष्ठिरसंवादे यमद्वितीयाव्रतमाहात्म्यं नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ भगवन् भवता प्रोक्तं धर्मो
 र्थादेः सुसाधनम् ॥ गार्हस्थ्यं तच्च भवति दंपत्योः प्रीयमाणयोः ॥ १ ॥ पत्नीर्हीनः पुमान् पत्नीभर्त्रा विरहिता तथा ॥ धर्मकामार्थसंसिद्धौ न
 स्यातां मधुसूदन ॥ २ ॥ तद्ब्रूहि देव देवेश विधवास्त्री न जायते ॥ व्रते न येन गोविंद पत्न्याऽविरहितो नरः ॥ ३ ॥ ॥ श्री कृष्ण उवाच ॥ ॥
 अशून्यशयनं नाम द्वितीयां शृणुतां मम ॥ यामुपोष्य नैव धव्यं प्राप्नोति स्त्री युधिष्ठिर ॥ ४ ॥ पत्नीं विमुक्तश्च नरो न कदाचित् प्रजायते ॥
 शोते जगत्पतिर्विष्णुः प्रियासाक्ष्यदा किल ॥ ५ ॥ अशून्यशयनं नाम तदाग्राह्या च सा तिथिः ॥ उपवासे न कतेन तैथवायाचितेन च ॥ ६ ॥
 कृष्णपक्षे द्वितीयायां श्रावणेनृपसत्तम ॥ स्नानं न द्यातडागे वा गृहे वा नित्यतात्मवान् ॥ ७ ॥ कृत्वा पितृन्मनुष्यांश्च देवान्संतप्य भक्तिमान् ॥
 स्थंडिलं चतुरस्रं तु मृन्मयं कारयेत्ततः ॥ ८ ॥ तत्र स्थं श्रीधरं श्रीशंभुं च यथैश्वर्यं श्रिया सह ॥ नैवेद्यपुष्पधूपान्नैः फलैः कालोद्भवैः शुभैः ॥ ९ ॥
 इममुच्चारयेन्मंत्रं प्रणम्य जगतः पतिम् ॥ श्रीवत्सधारिच्छृङ्खलान्तं श्रीधामच्छ्रीपतेऽव्यय ॥ १० ॥ गार्हस्थ्यं मा प्रणशं मे या तु धर्मार्थकामदम् ॥
 अग्नयो मा प्रणश्यं तु मा प्रणश्यं तु देवताः ॥ ११ ॥ पितरो मा प्रणश्यं तु मत्तो दंपत्यभेदतः ॥ लक्ष्म्या विद्युज्यते कृष्णन कदाचिद्वथा भवान् ॥ १२ ॥
 तथा कलत्रसंवाधो देवमग्ने प्रणश्यतु ॥ लक्ष्म्यानशून्यं वरदयथा ते शयनं सदा ॥ १३ ॥ शय्यामप्यशून्यास्तु तथा जन्मनि जन्मनि ॥
 एवं प्रसाद्य पूजां च कृत्वा लक्ष्म्या हरेस्तथा ॥ १४ ॥ चंद्रो देये स्नानपूर्वपञ्चगव्यं तु संयुतम् ॥ विप्राय दक्षिणां दद्यात्स्वशक्त्या फलं संयुताम् ॥ १५ ॥
 अनेन विधिनाराज न्यावन्मासचतुष्टयम् ॥ कृष्णपक्षे द्वितीयायां प्रागुक्तविधिमाचरेत् ॥ १६ ॥ कार्तिके चाथ संप्राप्ते शय्यां श्रीकान्तं संयुताम् ॥
 सोपस्करो संदेकुं भां सान्नादद्याद्द्विजातये ॥ १७ ॥ प्रतिमासं च सोमाय अर्घदद्यात्समंत्रकम् ॥ दध्यक्षते मूलफलैरत्नैः सौवर्णभाजनैः ॥ १८ ॥

गगनांगणसद्दीपदुग्धाब्धिमथनोद्भव ॥ आभासितदिगाभोगरमानुजनमोस्तुते ॥ १९ ॥ एवंकरोति यः सम्यङ्गनरेणामासचतुष्टयम् ॥
 तस्यजन्मत्रययावद्ब्रह्मभंगेनजायते ॥ २० ॥ अशून्यशयनश्चैवधर्मकामार्थसाधकः ॥ भवत्यव्याहृतैश्वर्यः पुरुषोनात्रसंशयः ॥ २१ ॥
 नारीचपार्थधर्मज्ञाव्रतमेतद्व्याविधि ॥ याकरोतिनसाशौच्यबंधुवर्गस्यजायते ॥ २२ ॥ विधव्यंदुर्भगत्वंचभर्तृत्यागंचसतम ॥ प्राप्नोतिजन्मत्रित
 यनसापांडुकुलोद्भव ॥ २३ ॥ एषाह्यशून्यशयनानृपतेद्वितीयाख्यातासमस्तकलुषापरहराद्वितीया ॥ एतांसमाचरति यः पुरुषोऽथयोषित्प्राप्नो
 त्यसौशयनमथ्यमहाहंभोग्यम् ॥ २४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअशून्यशयनव्रतमाहात्म्यंनमपंचद
 शोऽध्यायः ॥ १५ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ फाल्गुनेऽप्यसितपक्षेवृतीयायासुपाषिता ॥ प्रातःस्थित्वाब्रह्मचर्येजटमुकुटशोभिता ॥ १ ॥ गोधारथगतां
 देवीरुद्रध्यानपरायणाम् ॥ पूजयेद्बुधकुसुमैर्दोपालक्तकचन्दनैः ॥ २ ॥ किसौर्मधुरैर्द्रव्यैः स्वर्णमाणिक्यपूजया ॥ ३ ॥ भूषिकादेवभूषाचभूषिकाललि
 ताउमा ॥ ४ ॥ तपोवनरतागरीसौभाग्यमेप्रयच्छतु ॥ दौर्भाग्यमेशमयतुमुप्रसन्नमनाः सदा ॥ ५ ॥ अवैधव्यंकुलेजन्मददात्वपरजन्म
 नि ॥ अङ्गअङ्गमोपाङ्गेपर्वैर्वैस्थितामृतम् ॥ ६ ॥ सुखदृष्टिस्पृशसंगैरिसौभाग्ययच्छतु ॥ एवमुच्चार्यमंत्रांश्चनारीज्ञानवतीसती ॥ ६ ॥
 पूजयेद्ब्रह्मणैस्तुमंत्रैस्सुखसुवासिनी ॥ जरिकैः कटुहृद्दंष्ट्रैश्चलवर्णैर्गुडसर्पिषा ॥ ७ ॥ हृद्यैराद्रैः फलैः स्वर्णमैर्नक्षैः पुष्पबन्धनैः ॥ कुसुमैः
 कुंकुमैर्गैर्बैकालेयगुरुचन्दनैः ॥ ८ ॥ सिंदूरेणातिरक्तेनवस्त्रैर्नानाविधैर्भुजैः ॥ नैत्रैर्नकेदेशात्थैः पूषकैस्तिक्ततंडुलैः ॥ ९ ॥ आशौ
 कैश्चविगुणकैर्धृतपूणैस्तुमोदकैः ॥ इत्येवमादिनैर्वैद्यैः पूजयित्वाभद्रमम् ॥ १० ॥ प्रदक्षिणंततः कृत्वादत्वाविप्रायदक्षिणाम् ॥ एतत्क
 रोतितेपुत्रीदुहित्राव्रतमुत्तमम् ॥ ११ ॥ ततः प्राप्स्यसिदुष्प्राप्यत्रैलोक्यश्रीधरं प्रति ॥ एतद्व्रतंमयाख्यातंयास्यतिशश्वतीः समाः ॥ १२ ॥
 व्याख्यातंकश्यपेनादोरुकिमर्णव्रतमुत्तमम् ॥ याश्चरिष्यतिताः सर्वाभविष्यतिनिरामयाः ॥ १३ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गभुगालोकदृष्टिमनो
 हराः ॥ स्थित्वावर्षशतं चान्तेतोरुद्रपुंशुभम् ॥ १४ ॥ यास्यतिहंसयानस्थंकिङ्किणीशब्दनादितम् ॥ तत्रत्वारमयिष्यतिस्वभनृ
 न्वत्सरान्वहन् ॥ १५ ॥ दिव्यभोगसुजोहृष्टाः सिद्धचष्टकसमन्विताः ॥ १६ ॥ अर्धमहार्धमणिंकुंकुमकेसराब्जसंगंधमुग्धमुखरालि

कुलोपगतिम् ॥ दत्त्वाफलाक्षतयुतं मधुपादपस्यगौरिविलोकमहिताभवतीहनारी ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणोत्तरेपर्वणि श्रीकृ-
 ण्ययुधिष्ठिरसंवादे मधूकृततीयाव्रतवर्णनं नाम षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ६४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ मेघपालीव्रतं कृष्णकदाचि क्रियते नृ-
 भिः ॥ किंपुण्यं किमनुष्ठानं कीदृशवल्लीस्मृता तु सा ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अश्वयुक्कृष्णपक्षे तु तृतीयायां युधिष्ठिर ॥ मेघपाल्यै प्रदात-
 व्यो भक्त्या स्त्रीभिर्नृभिस्तथा ॥ २ ॥ अर्घो विरूढैर्गोधूमैः सप्तधान्यसमन्वितैः ॥ तिलतंडुलपैडैर्वादातव्यो धर्मलिप्सुभिः ॥ ३ ॥ तांबूलस-
 दृशैः पर्वैरुक्ता वल्ली समंजरी ॥ वाटीषु ग्राममार्गेषु प्रातिथिता पर्वतेऽपि च ॥ ४ ॥ मेघपाल्यां धान्यतैलशुङ्गकुमहे मनान् ॥ पदान्यापि च कु-
 र्वीत जनावानि जयजीविनाः ॥ ५ ॥ पापं सत्यानृतं कृत्वा द्रव्यलुब्धाः फलान्विताः ॥ अर्घदत्त्वा मेघपाल्यै नाशयति क्षणादिह ॥ ६ ॥
 मानोन्मानैर्जन्यमध्येत पापं कुत्रचित्कृतम् ॥ तत्सर्वनाशमायाति व्रते ननेन पांडव ॥ ७ ॥ मेघपालीशु भेस्थाने शुभे देशे समुत्थिता ॥
 पूजनीया वरस्त्रीभिः फलैः पुष्पैस्तथाक्षतैः ॥ ८ ॥ खजूरैर्नालिकैरैश्च दाडिमैः करवीरकैः ॥ गंधधूपैर्देधि दीपैर्विरूढैर्धान्यसंचयैः ॥ ९ ॥
 रक्तवस्त्रैः समच्छाद्या पिष्टातकविभूषिताम् ॥ कृत्वा र्घ्यं संप्रदातव्यो मंत्रेणानेन भारत ॥ १० ॥ वेदोक्तं न द्विजो विद्वांस्तत्र तस्यै निवेदयेत् ॥
 इत्येवं पूजयित्वा तं मेघपालीपुमांस्ततः ॥ ११ ॥ नारीवापुरुषव्याघ्रप्राप्नोति परमां श्रियम् ॥ स्थित्वा वर्षशतं मर्त्यैः सुखसौभाग्यगार्धिते ॥ १२ ॥
 विष्णुलोकमवाप्नोति देहातिथानसंस्थितः ॥ कुलानि सप्तनयति स्वर्गस्वानिरसातलात् ॥ १३ ॥ उद्धृत्य नात्र संदेहस्त्वया कार्या युधिष्ठिर ॥ १४ ॥
 नरकभीरु तथा दातव्योऽर्घ्यं फलाद्यनुयुतं ननु मेघपालेः ॥ उन्मानकूटकपटानि कृतानि यानि पापानि हतिसविते वतमः प्ररोहान् ॥ १५ ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे मेघपालीव्रतवर्णनं नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ६४ ॥ युधि-
 ष्ठिर उवाच ॥ स्त्रीणां संपद्यते येन मर्त्यलोके गृहं शुभम् ॥ पतिप्रियमतथात्यंतं न्मेव ब्रूहि व्रतं शुभम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ एकदा पार्वती शंभू-
 स्थितौ मुनिपुरावृतौ ॥ कैलासशिखरे रम्येनानाधातुविचित्रिते ॥ २ ॥ नानाद्रुमलताकीर्णैर्नानापुष्पोपशोभिते ॥ मुनिकिन्नरसंघुष्टेयनृ-
 त्यसमाकुले ॥ ३ ॥ शंकरः पार्वतीं प्राह किं त्वया सद्रतं कृतम् ॥ वामारूपेण मेत्यंतं प्रियासि वरवर्णिनि ॥ ४ ॥ आगच्छ जनुदे शं तु सुप्रसन्ना

जनाः प्रिये ॥ ब्रूहिचावितथं सर्वस्वयापवर्तित्यत्कृतम् ॥ ५ ॥ इत्युक्ताप्रणताश्वत्थगौरीप्राहशिवं शुभा ॥ तृतीयायां मया चार्णिपुरां भ्रात्रं
शुभम् ॥ ६ ॥ तेन मे त्वं मनोहारी भर्ता लब्धोऽसि सशंकर ॥ ईश्वरीवाप्यहं स्त्रीणां तव देहाद्धेहारीणि ॥ ७ ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥
कीदृशं तद्भक्तं भद्रं सर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ ब्रूहि पार्वति यत्नेन यच्चार्णिपितुरां तिक्रे ॥ ८ ॥ ॥ गौरुवाच ॥ पुरा हं देवतिष्ठामि कुमारी भवने पितुः ॥
हिमवद्भूतं रम्ये सखी गणसमावृता ॥ ९ ॥ ततोऽहं मेनया प्रोक्तास्वपित्रा च हिमाद्रिणा ॥ पुत्रिं भ्रात्रं चार्णवसौ भाग्यवर्धनम् ॥ १० ॥
येन प्रारब्धमात्रेण सर्वसंपत्त्यतेतव ॥ सौभाग्यं स्त्रीगणैश्चैर्महोदेवी पदं तथा ॥ ११ ॥ एवं करोमि वै मातं मम चोक्तं पुरस्त्वया ॥
मनोभिलषितेन येन प्रामोतिशंकरम् ॥ १२ ॥ ॥ मेनोवाच ॥ अद्य शुक्लतृतीयायां स्नात्वानियमतत्परा ॥ कुरु पाश्वेषु पञ्चश्रीञ्ज्वाल
मानान्दुताशनान् ॥ १३ ॥ गार्हपत्यं दक्षिणाग्निमन्यं चाहवनीयकम् ॥ पंचमं भास्करं तेज इत्येते पंचवह्नयः ॥ १४ ॥ एतेषां मध्यतो भूत्वा
तिष्ठ पूर्वमुखाच्चिरम् ॥ चतुर्भुजां ध्यानं परां पद्मयोपरि संस्थिताम् ॥ १५ ॥ मृगाजिनच्छिन्नकुचं जटावल्लधारिणीम् ॥ सर्वाभरणसंयु
क्तां देवीमभिमुखीकुरु ॥ १६ ॥ महालक्ष्मीं महाकालीमहामायामहामतिः ॥ गङ्गाचयमुनासिंधुः शतद्रुमं दामही ॥ १७ ॥
सरस्वती वैतरिणिसि वप्रोक्ता महासती ॥ तस्याश्च प्रेक्षणं परां भवतद्भावभासिता ॥ १८ ॥ होमं कुर्युर्नृपतात्मा ब्राह्मणः सर्वतो दिशम् ॥
देव्याः पूजां प्रकर्तव्यां पुष्पधूपपादिना ततः ॥ १९ ॥ बहुप्रकारैर्नैवेद्यं दधृतपाचितम् ॥ स्थापयेत्पुरतो देव्याः पृथक्सौभाग्यमेव च ॥ २० ॥
जोरकं कंडुडं आभ्यपूपां कुसुमं तथा ॥ निपाचां पावनतरालवर्णशर्करां शुडम् ॥ २१ ॥ पुष्पमंडपिकाकार्यं गंधपुष्पाधिवसिता ॥ पद्मासेनेन
संतिष्ठेद्यावत्परिणतोरविः ॥ २२ ॥ ततः प्रणम्य रुद्राणीं मंत्रमेतमुदारीयेत् ॥ वेदेषु सर्वशस्त्रेषु दिविभूमौ धरातले ॥ २३ ॥ दृष्टः शुतश्च बहुशोऽंशका
विरहितः स्तवः ॥ त्वं शक्तिस्वस्वधास्वाहा त्वं सावित्री सरस्वती ॥ २४ ॥ पतिं देहि हं देहि वसुदेहि नमोस्तुते ॥ एवं क्षमापयेद्देवीं प्रणिपत्य पुनः पुनः
॥ २५ ॥ देहि भक्त्या गृहं रम्यं विचित्रं बहुभूमिकम् ॥ आच्छाद्य द्वारकेदारकपोतां दिविभूषितम् ॥ २६ ॥ कुडचस्तं भगवत्क्षालय मणिमंडितोर
णम् ॥ पद्मरागमहानीलवज्रवैद्यं भूषितम् ॥ २७ ॥ गृहदानविधानेन ब्राह्मणाय शस्विने ॥ सपत्नीकाय संपूज्य सर्वोपस्करसंयुतम् ॥ २८ ॥

सुवासिनीभ्यस्तद्देयनैवद्वयमूर्यसंस्थितम् ॥ निर्वर्त्यविधिनिनेनततःपश्चात्क्षमापयेत् ॥ २९ ॥ दांपत्यानिचभोज्यानिचतुथ्यमधुरसैः ॥
 इत्युक्तमुमयाचीर्णहरंभाव्रतं परम् ॥ ३० ॥ व्रतातिगस्त्यमुनयेदंतं गृहवशुभम् ॥ लोपासुद्राप्रियापत्नीतस्यवेदमनिपूजिता ॥ ३१ ॥
 तेनधर्मेणदेवत्वंभर्तालब्धोऽसिंशकरः ॥ अर्द्धांकोऽपिस्थितातेनयाश्चरिष्यंतियोषिनः ॥ ३२ ॥ कर्तियपुरुषोवापिल्यांतरंभाव्रतंभुवि ॥
 तासांपुत्रागृहभोगाःकुलवृद्धिर्भविष्यति ॥ ३३ ॥ स्त्रीणांचातुर्यसौभाग्यंगार्हस्थ्यं सर्वकामिकम् ॥ बालवृद्धस्थमध्यानांरूपलवणयवृंहणम्
 ॥ ३४ ॥ सपत्नीदपदलनं वशीकरणमुत्तमम् ॥ हिमवद्धिंध्ययमध्यैआर्यावर्तमनोहरे ॥ ३५ ॥ उत्पत्यशोभतेवासपूर्वैत्पन्नधनेकुले ॥
 मृतःशक्रपुरंयातितोविष्णुपुरं व्रजेत् ॥ ३६ ॥ ततःशिवपुरंयातिव्यासस्यवचनंयथा ॥ ३७ ॥ यद्रभयावलभयापहरंततश्चगौर्याहिमा
 द्रिभवनस्थितयापिचिर्णम् ॥ तस्याव्रतंसुविकरोतिरताचधर्मैर्ब्रह्मेशकेशवपत्तिंमुखदंलभेत्सा ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
 उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेपञ्चाग्निसाधनाख्यं भातृतीयाव्रतं नामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ पार्थभाद्रप
 देमासिशुक्लपक्षेदिनोदये ॥ तृतीयायांचतुर्थ्यांचशुद्धायांश्रवत्सरम् ॥ १ ॥ उपवासेनगृह्णीयाद्रतं नाम्नातुगोपदम् ॥ स्नात्वानरोवानारी
 वापुष्पधूपविलेपनैः ॥ २ ॥ दध्यक्षतैश्चमालाभिःपिष्टकैर्वनमालया ॥ अभ्यंजयेद्गवांशृंगसुरंपुच्छान्तमेवच ॥ ३ ॥ दद्याद्रवाह्निकंभक्त्या
 तासांपूर्वापराह्वयोः ॥ अनग्निपाकंभुञ्जीयात्तैलक्षारविवर्जितम् ॥ ४ ॥ व्रजंतीनां गान्तित्यमायातीनांचभारत ॥ पुरद्वारेथशगोष्ठेमन्त्रेणा
 नेनमन्त्राविति ॥ ५ ॥ अथैवप्रदद्याद्गृष्ट्यांवागवांपादेषुपण्डव ॥ ६ ॥ मातारुद्राणां दुहितावसूनांस्वसादित्यानाममृतस्यनाभिः ॥ प्रतुवेचं
 चिकितुषेजनायमागमनागमदिति विधिः ॥ ७ ॥ आगवांमन्त्रः ॥ गावोमेअग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ गावोमेहृदयेसंतुगवांमध्यवसांम्यहम् ॥
 ॥ ८ ॥ इत्थंसंपूज्यदत्तार्घततो गच्छेद्गृहाश्रमम् ॥ पञ्चम्यांकोधराहितोभुञ्जीयाद्गोरसं दधि ॥ ९ ॥ शालिपिष्टफलंशकंतिलमन्त्रं च
 शोभनम् ॥ भुक्त्वावसानेराजेन्द्रसंयतस्तानिशांस्वपेत् ॥ १० ॥ प्रभातेगोपदंत्वाब्राह्मणायहिरण्यम् ॥ क्षमापयेद्गवांनान्यं

गोविन्दगुरुद्वजम् ॥ ११ ॥ अच्युतेऽयथागावस्तथागोवर्धनो गिरिः ॥ प्रणम्याच्युतमुद्दिश्य शृणुयत्फलमाधुयात् ॥ १२ ॥
 गोभक्तोगोव्रतंकृत्वाभक्त्याशक्त्याचगोष्पदम् ॥ सौभाग्यरूपलावण्यप्राप्नोति पृथिवीतले ॥ १३ ॥ गोतर्णकाकुलंगहगोकुलंचस
 मासतः ॥ धनधान्यसमोपेतशालीधुरसमृद्धिमान् ॥ १४ ॥ संतानपूजितलब्ध्वाततः स्वर्गोऽमरो भवेत् ॥ दिव्यरूपधरः स्रग्वादि
 व्यालंकारभूषितः ॥ १५ ॥ गंधर्वगीतिवाद्येन सेव्यमानोऽप्सरोगणैः ॥ दिव्ययुगशतं छित्त्वा ततो विष्णुपुरं ब्रजेत् ॥ १६ ॥ योगोपद्रवतमिदं कु
 रुते त्रिरात्रं गाश्रपूजयति गोरसपूजनाच्च ॥ गोविंदमादिपुरुषं प्रणतः स विज्जालोकमुत्तममुपैति गवांपवित्रम् ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्यमहा
 पुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे तृतीयाव्रतनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ४४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 शुक्लेभाद्रपदे तृतीयायां समचयेत् ॥ सर्वधान्यैस्तां विरूढां भूतां हरितशङ्खद्वलाम् ॥ १ ॥ हरिकालीं देवैर्वाग्रीं शंकरवल्लभाम् ॥
 गंधैः पुष्पैः फलैर्धूपैर्नैवेद्यमौदकादिभिः ॥ २ ॥ प्रीणयित्वा समाच्छाद्य पद्मरागेण भास्वता ॥ घंटावाद्यादिभिर्गीतैः शुभैर्दिव्यकथानुगैः ॥ ३ ॥
 कृत्वा जागरणं रात्रौ प्रभाते ह्युद्वेगैर्वै ॥ सुवासिनीभिः सानेयामध्यपुण्यजलाशये ॥ ४ ॥ तस्मिन् विस्मर्जयेत्पार्थ हरिकालीं हरिप्रियाम् ॥
 युधिष्ठिर उवाच ॥ भगवन् हरिकाली तिका देवी प्रोच्यते भुवि ॥ ५ ॥ आर्द्रधान्यैः स्थिता कस्मात्पूज्यते स्त्री जनेन सा ॥ पूजिता किं ददातीह सर्व
 मे भूहि केशव ॥ ६ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ सर्वपापहरां दिव्यां मतः शृणु कथां मिमाम् ॥ आसीदक्षस्य दुहिता काली नाम्ना त्रिकन्यका ॥ ७ ॥
 वणनपिचसा कृष्णा नवनीलोत्पलप्रभा ॥ सा च दत्त्वा त्वयं वकाय महादेवाय शूलिने ॥ ८ ॥ विवाहितविधानेन शंखतूर्यानुनादिना ॥ यत्कु
 र्यादागतैर्देवैर्ब्राह्मणानां च निःस्वनैः ॥ ९ ॥ निर्वर्तितो विवाहो हुक्तन्यासा र्धत्रिलोचनः ॥ क्रीडते विविधैर्भोगैर्मनसः प्रीतिवर्धनः ॥ १० ॥ अथ दे
 वसमानस्तु कदाचित्सवृषध्वजः ॥ आस्थानमंडपं परम्ये आस्ते विष्णुसहायवात् ॥ ११ ॥ तत्र स्थश्चाह्वयामासनमणा त्रिपुरांतकः ॥ कालीं
 नीलोत्पलश्यामार्गमातृगणवृताम् ॥ १२ ॥ एवो हित्व मितः कालिकृष्णं जनसमन्विते ॥ कालमुदरिमत्पाशैर्धवलत्वनमुपाविश ॥ १३ ॥
 एवमुत्क्षिप्तमनसा देवीं संकुद्धमानसा ॥ श्वासयामास ताम्राक्षी वाष्पगद्गदया गिरा ॥ १४ ॥ रुरोद सत्वरं बालतत्र स्थास्फुरिता धरा ॥ किं देव

योगात्ताम्रगौरीचेत्यभिधीयते ॥ १५ ॥ यस्मान्ममोपमादत्ताकृष्णवर्णेनशंकर ॥ हरिकालीतिबाहूतादेवर्षिगणसेविता ॥ १६ ॥
 तस्माद्देहमिमंकृष्णजुहोमिज्वलितेनले ॥ इत्युक्त्वावार्यमाणानुहरिकालीरुपान्विता ॥ १७ ॥ सुमोचहरितच्छायाक्रांतिहरितशङ्खले ॥
 चिक्षेपदोषरागेणज्वलितेहव्यवाहने ॥ १८ ॥ पुनःपर्वतराजस्यगृहगौरिवभूवसा ॥ महादेवस्यदेहाद्धैस्थितासंपूज्यतेसुरैः ॥ १९ ॥
 एवंसाहरिकालीतिगौरीशस्यव्यवस्थिता ॥ पूजनीयामहादेवीमंत्रेणानेनपांडव ॥ २० ॥ हरकर्मसमुत्पन्नहरकायेहरिप्रिये ॥ मांत्राहीशस्य
 मूर्तिस्थेप्रणतास्तुनमोनमः ॥ २१ ॥ इत्थंसंपूज्यनैवेद्यंद्वाद्विप्रायपांडव ॥ तांचप्रातर्जलरम्येमंत्रेणैवविसर्जयेत् ॥ २२ ॥ अर्चितसि
 मयाभक्त्यागच्छदेविसुरालयम् ॥ हरकालेशिवेगौरिपुनरागमनायच ॥ २३ ॥ एवंयःपांडवश्चेष्टहरिकालीव्रतचरेत् ॥ वर्षेवर्षेविधानेन
 नारीनरपतेशुभा ॥ २४ ॥ सायत्फलमवाप्नोतितच्छृणुष्वनराधिप ॥ मर्त्यलोकेचिरतिष्ठेत्सर्वरोगविवर्जिता ॥ २५ ॥ सर्वभोगसमायुक्तासौ
 भाग्यबलगर्विता ॥ पुत्रपौत्रसुहृन्मित्रनप्तदौहित्रसंकुला ॥ २६ ॥ साग्रवर्षशतंयावद्रोगान्भुक्त्वामहीतले ॥ ततोवसानेदेहस्यशिवज्ञाना
 महासुने ॥ २७ ॥ चिरभद्रामहाकालनंदीश्वरविनायकाः ॥ तदज्ञाकिंकराःसर्वमहादेवप्रसादतः ॥ २८ ॥ संपूर्णसूर्यगणसत्तविरूढशस्या
 तावैहिमाद्रिदुहितांहरिकालिकाख्याम् ॥ संपूज्यजागरमनुद्धतगीतवाद्यैर्यच्छंतियाइहभवंतिपतिप्रियास्ताः ॥ २९ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापु
 राणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेहरिकालीतृतीयाव्रतंनारमविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अथपृच्छामि
 भगवन्व्रतंद्वादशमासिकम् ॥ ललिताराधनानामासमासक्रमेणवा ॥ १ ॥ कृष्णउवाच ॥ शृणुपांडवयत्नेनयथावृत्तंपुरातनम् ॥ शंकर
 स्यमहादेव्याःसंवादंकुरुसत्तम ॥ २ ॥ कैलासशिखरेरम्येबहुपुष्पफलोपगे ॥ सहकारदुमच्छन्नेचंपकाशोकभूषिते ॥ ३ ॥ कदंबकुला
 मोदवशीकृतमधुव्रते ॥ मयूररवसंघुष्टराजहंसोपशोभिते ॥ ४ ॥ मृगक्षेपजसिंहेश्वशाखासुगगणावृते ॥ गंधर्वयक्षदेवर्षिसिद्धकिन्नरपन्नगैः ॥
 ५ ॥ तपस्विभिर्महाभागैःसेव्यमानंसमंततः ॥ सुखासीनंमहादेवंभूतसंघैःसमावृतम् ॥ ६ ॥ अप्सरोभिःपरिवृतमुमानत्वाब्रह्मवीदिदम् ॥
 ७ ॥ उमोवाच ॥ भगवन्देवदेवेशशूलपाणेवृषध्वज ॥ ७ ॥ कथयस्वमेहेशानवृतीयाव्रतमुत्तमम् ॥ सौभाग्यलभतेयेनधनंपुत्रान्पशून्सुखम् ॥ ८ ॥

नारीस्वर्गशुभंरूपमारोग्यंश्रयमुत्तमम् ॥ एवमुक्तोदयितयाभार्याप्राप्तिपूर्वकम् ॥ ९ ॥ विहस्यशंकरःप्राहर्क्षव्रतेनतवप्रिये ॥ येषामास्त्रिषुलोकेषुदिव्याभूम्यंतरिक्षजाः ॥ १० ॥ सर्वेणितेनचायत्तावश्यस्तेहंयतःपतिः ॥ उमोवाच ॥ सत्यमेतत्तु रेजानन्वयिदृष्टेनदुर्लभम् ॥ ११ ॥ किंचिन्निभुवनाभोगभूषणेशिशूषणे ॥ भक्त्यास्त्रियोहिमादेविप्रजयतिशुभाशुभम् ॥ १२ ॥ विरूपाःसुलभाःकाश्चिदपुत्रानवहुपुत्रिकाः ॥ सुशीलास्तप्सकाश्चिच्छूभःपीडिताभूशम् ॥ १३ ॥ शौचाचारसमायुक्तानरोचनेत्येकम्यचित् ॥ एवंबहुविधैर्दुःखैर्ण्डयमानास्तुदरुणैः ॥ १४ ॥ शरणंमांप्रपन्नास्ताःकृपाविष्टस्ततोद्विहम् ॥ येनताःसुखसंभोगरूपलावण्यसंपदा ॥ १५ ॥ पुत्रैःसौभाग्यवित्तौघैर्युक्ताःस्युःसुरसत्तम ॥ तन्मेकथयतत्वेनव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ १६ ॥ ईश्वरउवाच ॥ माधेमासिसितपक्षेतृतीयायांयतव्रताः ॥ सुखंप्रक्षाल्यहस्तौचपादौचैवसमाहितः ॥ १७ ॥ उपवासस्यनियमंदंतधावनपूर्वकम् ॥ मध्याह्नेतुततःस्नानंविस्वैरामलकैःशुभैः ॥ १८ ॥ स्नात्वातीर्थजलेशुश्रेवाससीपरिधायच ॥ सुगंधैःसुमनोभिश्चप्रभूतैःकुंकुमादिभिः ॥ १९ ॥ अर्चयतिसददेवित्वांभक्त्याभक्तवत्सले ॥ कर्पूराद्यैस्तथाधूपैर्वैद्यैःशंकरादिभिः ॥ २० ॥ यदृच्छालाभसंपन्नैर्धूपदीपार्चनादिभिः ॥ नौमनेशानगृहीत्वातुप्रतक्षिद्वटिकांततः ॥ २१ ॥ पत्रेताम्रमयशुद्धेजलक्षतविमिश्रिते ॥ सहिरण्यद्विजंकृत्वामंत्रपूर्वसमाधिना ॥ २२ ॥ क्षिरसिप्रक्षिपेत्तयैर्ध्यायंतिमनसेषितम् ॥ ब्रह्मावर्तान्समायाताब्रह्मयोर्नेविर्गता ॥ २३ ॥ भद्रेश्वराततोदीवल्लिताशंकराप्रिया ॥ गंगाद्वारेहरंप्रातागङ्गाजलपवित्रिता ॥ २४ ॥ सौभाग्यारोग्यपुत्रार्थमर्थहरंवल्लभे ॥ आयाताघटिकांभद्रप्रतक्षिस्वमनोमनः ॥ २५ ॥ दत्त्वाहिरण्यंतत्तस्मैप्राशयितकुशोदकम् ॥ आचम्यप्रयतोभूत्वाभूमिस्थायक्षपयेत्क्षपाम् ॥ २६ ॥ ध्यायमानाउर्मादेर्वोहरितेयवस्तरं द्वितियेह्रिततःस्नात्वातथैवाभ्यर्च्यपार्वतीम् ॥ २७ ॥ यथाशक्त्याद्रिजानूप्यततोभुञ्जीतवाग्यता ॥ एवंपुत्रप्रथमेमासिपूजनीयासिकालिके ॥ २८ ॥ इतिप्रियेपार्वतीनामव्रतयिगंकरप्रिया ॥ भवान्यथचतुर्थैस्त्वंस्कंदमाताथपञ्चमे ॥ २९ ॥ दक्षस्यदुहिताषड्भेमाकीसप्तमेस्मृता ॥

कान्त्यान्यष्टमेमासिनवमेतुहिमाद्रिजा ॥ ३० ॥ दशमेमासिविख्यातादेविसौभाग्यदायिनी ॥ उमात्वेकादशेमासिगौरितुद्रादशेपरा ॥ ३१ ॥
 कुशोदकंपयःसर्पिणोमूत्रंगामयंफलम् ॥ निवपत्रकंदकारिगवांशृगोदकंदधि ॥ ३२ ॥ पञ्चगव्यं तथाशाकां प्राशनानि क्रमादमी ॥
 मासिमासिस्थिताहोवपुषवासपरायणा ॥ ३३ ॥ ददाति श्रद्धयैतानि वाचके ब्राह्मणोत्तमे ॥ कुसुंभमाज्यं लवणं जरिं कुण्डमेव च ॥ ३४ ॥
 दत्तैरभिःसूर्यस्यान्वंसूर्यस्थातुष्यसिप्रिये ॥ मासिमासिभवेन्मन्त्रो गकारोद्वादशाक्षरः ॥ ३५ ॥ ओङ्कारपूर्वकेदविनमस्कारांतरितः ॥
 एभिस्त्वंपूजितामैस्तुष्यसि व्रततः प्रिये ॥ ३६ ॥ तुष्टान्त्वमीप्सितान्कामान्ददासि प्रीतिपूर्वकम् ॥ समाति तु व्रते तस्मिन् ब्राह्मणे वेदपारगम् ॥
 ॥ ३७ ॥ सहितं भार्ययाभ्यर्च्य गंधपुष्पादिभिः शुभैः ॥ द्विजं महेश्वरं कृत्वा उमां भार्या तथैव च ॥ ३८ ॥ अन्नं सदक्षिणं दद्यात्तथा शुक्ले च वाससी ॥
 रक्तं वा सोऽगुं दद्यात्त्वा मुदिश्य हरि प्रिये ॥ ३९ ॥ ब्राह्मणे श्रद्धया युक्तस्तस्यां फलमिदं शृणु ॥ दश वर्षं सहस्राणि लोकां प्राप्य परा परान् ॥ ४० ॥
 मोदते भर्तुं सहिता यथैद्रणशची तथा ॥ मानुषत्वं पुनः प्राप्य स्वर्गे न भर्त्रा सहैव सा ॥ ४१ ॥ पुण्यकुले श्रिया युक्ता नीरोगा सुखमश्नुते ॥ सप्तज
 न्मानिया वञ्चनैवैव्यमवाप्नुयात् ॥ ४२ ॥ पुत्रान् भागांस्तथारूपं सौभाग्यरोग्यमेव च ॥ एकपत्नीति था भर्तुः प्राणेभ्योऽप्यधिकं भावेत् ॥ ४३ ॥
 शृणुयाद्वाच्यमानं तु भक्त्या याल्लिता व्रतम् ॥ मया स्नेहेन कथितं सा पितृफलभागिनी ॥ ४४ ॥ संपूज्य लक्षललितां ललितां गयष्टि
 गंधोदकामृतघटीं शिरसि क्षिपेद्यः ॥ सार्वगमेत्यल्लिता सुललामभूता भूपाधिपतिमवाप्य भुवं सुनक्ति ॥ ४५ ॥ इति श्रीभविष्ये
 महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेल्लितातृतीयाव्रतमाहात्म्यं नामैकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ ४६ ॥ युधिष्ठि
 रउवाच ॥ इहापियोगमासाद्य भर्तृवंधुजनैः सह ॥ वदनारि नरश्रेष्ठ व्रजे देवनाशिवालयम् ॥ १ ॥ विधवा च परे लोके भूयोऽपि न
 विद्युज्यते ॥ सुखं संदोहसौभाग्ययुक्ता भवति भासिनी ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ उभयाचरितं यन्नाद्रववाञ्छलितामृतम् ॥ लब्ध्वा हि भवतो ज
 न्मदक्षकोपाद्विद्युक्तया ॥ ३ ॥ महासौभाग्यं संदोहं दृष्ट्वा देव्या महात्मना ॥ अरुंधत्या वासिष्ठेन पृष्टेन कथितं शृणु ॥ ४ ॥ मासिमासि शिरे
 प्राप्ते चंद्रवृद्धौ शुचिस्मिता ॥ द्वितीयायां समासाद्य नक्तं मुंजीत पायसम् ॥ ५ ॥ आचम्य च शुचिर्भूत्वा दंडवच्छंकरं नमेत् ॥ सुदान्वितानम

स्फुट्यविज्ञाप्यपरमेश्वरम् ॥ ६ ॥ औदुम्बरमुजुष्टुह्यभक्षयेदंतधावनम् ॥ उत्तराशागतं संप्रसवचनिर्वणं शुभम् ॥ ७ ॥ द्वितीयायां परे
 वाह्निगौरिशंभुचपूजयेत् ॥ शालिपिष्टमयेकृत्वारूपेस्त्रिपुंसयोः शुभे ॥ ८ ॥ पात्रे संस्थाप्य संपूज्य जागरं निशिकल्पयेत् ॥ विधिवत्पूजयि
 त्वा तु शंकरं कीर्तयन् स्वपत् ॥ ९ ॥ प्रभाते ते गृहीत्वा तु आचार्याय निवेदयेत् ॥ भोजयेन्मृष्टमन्नाद्यां शिवभक्त्या द्विजोत्तमान् ॥ १० ॥ दां
 पत्या निचतत्रैव शक्त्या तान्यपि भोजयेत् ॥ प्रतिमां संप्रकुर्वीत विधिनो तेन संयता ॥ ११ ॥ कार्तिकां ते तो मासि मार्गशीर्षे समुद्यमेत् ॥
 नामानि च प्रवक्ष्यामि प्रतिमां सक्रमाच्छृणु ॥ १२ ॥ पूजाप्यानि मित्तं च सिद्धयर्थं चेतितस्य च ॥ एवं पौषे तु संप्राप्ते गिरिशं पर्वते तथा ॥ १३ ॥
 समभ्यर्च्य च तु श्रूयंतु पंचगव्यं पिवेत्सुधीः ॥ एतत्पारणमुद्दिष्टं मार्गादौ मार्गगे चरम् ॥ १४ ॥ न चान्यत्पञ्चगव्यादिपावनं परमं स्मृतम् ॥
 भवंचैव भवानीं च मासि माघे प्रपूजयेत् ॥ १५ ॥ फाल्गुने तु महादेवमुमया सहितं मतम् ॥ ललितां शंकरं देवैश्चैत्रसंपूजयेत्ततः ॥ १६ ॥
 स्थाणुं वैशाखमासे तु लोलेने त्रायुतं यजेत् ॥ ज्येष्ठे वीरेश्वरं देवमेकं वरिणसमन्वितम् ॥ १७ ॥ आषाढे पशुनाथं च शक्त्या साद्धं त्रिलोचनम् ॥
 श्रीकण्ठश्रावणे देवं सुतान्वितमथाचरेत् ॥ १८ ॥ भाद्रपदे मासि दुर्गया सहितं यजेत् ॥ ईशानं कार्तिके मासि शिवदेवीयुतं यजेत् ॥ १९ ॥
 जप्यध्यानार्चनयैव नामान्येतां निःसुव्रत ॥ स्मृतानि विधिनाराजन्व्रतसिद्धिर्भवेद्भुवम् ॥ २० ॥ प्रतिमां संपुष्पाणि यानि पूजासु योजयेत् ॥
 तानि क्रमात्प्रवक्ष्यामि सद्यः प्रतिकराणि वै ॥ २१ ॥ आदौ नीलोत्पलयोज्यं तद्भावोऽपराण्यपि ॥ पवित्राणि सुगंधानि योजयेद्भक्तितोऽच
 ने ॥ २२ ॥ करवीरं विल्वपत्रं किंशुकं कुब्जमालिका ॥ पाटलाब्जकंदं च चतुर्गं द्रोणमालती ॥ २३ ॥ एतान्युक्तक्रमेणैव मासेषु द्वादशे
 ष्वपि ॥ भक्त्या योज्यानि राजेन्द्र शिवयोस्तुष्टिहेतवे ॥ २४ ॥ वत्सरातिवितानं च धूपोत्क्षेपं घण्टिकम् ॥ ध्वजं दीपं वस्त्रयुगं शङ्खरायनि
 वेदयेत् ॥ २५ ॥ स्नापयित्वा च लिप्त्वा च सौवर्णमूर्ध्नि पङ्कजम् ॥ पूरयुग्मं च पुरतः शालिपिष्टमयं न्यसेत् ॥ २६ ॥ नैवेद्यं शक्तितो दत्त्वा नन्वा
 च विधिवच्छिवम् ॥ कुर्यान्नीराजनं शम्भोस्ततो गच्छेत्स्वकं गृहम् ॥ २७ ॥ तत्र गत्वा त्रिकोणञ्च चतुरस्रं च कारयेत् ॥ त्रिकोणे ब्राह्म
 णी भोज्या चतुरस्रे द्विजोत्तमाः ॥ २८ ॥ व्रतिनो भोजयेत्पश्चाद्वादशैव द्विजोत्तमान् ॥ मिथुनानि च तवातिशक्त्या भक्त्या च पाण्डव ॥ २९ ॥

उमामेहधरहैमंकारयित्वासुशोभनम् ॥ मौक्तिकानिचतुष्पष्टिस्तावतोऽपिप्रवालकाः ॥ ३० ॥ तावन्तिपुष्परागाणिताम्रपान्नापरि
 न्यसेत् ॥ वस्त्रेणवेषयित्वाचगन्धैर्धूपैस्तथाचरेत् ॥ ३१ ॥ एतत्संभारसंयुक्तमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ व्रतिनांब्राह्मणानांचद
 म्पतीनांचभारत ॥ ३२ ॥ दुत्वाहिरण्यवासांसिप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ चत्वारिंशत्तथाष्टौचकुम्भांश्छत्रमुपानहौ ॥ ३३ ॥
 सहिरण्याक्षतान्सर्वान्दद्यात्पुष्पोदकान्वितान् ॥ दीनान्धदुःखितानांचतद्दिनेवानिवारितम् ॥ ३४ ॥ कल्पयेदन्नदानंचालोचयश्छ
 क्तिमात्मनः ॥ न्यूनाधिकंचकर्तव्यंस्ववित्तपरिमाणतः ॥ ३५ ॥ संपूरयेत्कल्पनयाचित्ताड्यनकारयेत् ॥ अवियोगकरंचैत
 द्रूपसौभाग्यवित्तदम् ॥ आयुःपुत्रप्रदंस्वर्ग्यशिवलोकप्रदायकम् ॥ ३६ ॥ सम्यक्पुराणपतितं व्रतचर्यमतत्त्वंचराचरयुरोहदयंगमायाः ॥
 पूजाविधायिविधिवन्नवियोगमेतिसाध्वीस्वभर्तुसुतबन्धुजनैर्धनैश्च ॥ ३७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिअवियोगवृत्तौ
 याव्रतं नाम द्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ शुधिष्ठिरउवाच ॥ केनधर्मेणनारीणांव्रतेननियमेनच ॥ सौभाग्यंजायतेऽतीवपुत्रा
 श्रवहवःशुभाः ॥ १ ॥ धनंधान्यंसुवर्णंचवस्त्राणिविविधानिच ॥ अवियोगंचसतंतलभतेपुत्रपौत्रयोः ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 शृणुपार्थप्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ यत्कृत्वासुभगानरिवह्वपत्याचजायते ॥ ३ ॥ धनंधान्यंहिरण्यंचदासीदासादिकंबहु ॥
 उत्पद्यतेगृहेयनतद्रतंकथयामिते ॥ ४ ॥ उमामेहेश्वरंनमअप्सरोभिःपुराकृतम् ॥ विद्याधरैःकिन्नरैश्चऋषिकन्याभिरेवच ॥ ५ ॥
 रूपिण्यारंभयाचैवसीतयाऽहल्ययातथा ॥ रोहिण्यादमयंत्याचतारयाचानसूयया ॥ ६ ॥ एताभिश्चरितंपार्थव्रतंसर्वव्रतोत्तम
 म् ॥ सौभाग्यारोग्यफलदंदरिद्रव्याधिनाशनम् ॥ ७ ॥ मर्त्यलोकेस्त्रियोयाश्चदुर्भगांरूपवर्जिताः ॥ अपुत्रानिर्धनान्श्चैवसर्वभोग
 विवर्जिताः ॥ ८ ॥ तासांहितार्थपार्वत्याउमामेहेश्वरंव्रतम् ॥ अवतारितंपुरापाथेनजानत्यधमार्गस्त्रियः ॥ ९ ॥ पूर्वमार्गश्चिरेमा
 सिनारीधर्मपरायणा ॥ शुक्लपक्षेदृतीयायांसोपवासाजितेन्द्रिया ॥ १० ॥ स्नात्वासंपूज्यललिताहरकार्यार्धवासिनीम् ॥ पुनः
 प्रभातसमयेस्नानंचाकृत्रिमेजले ॥ ११ ॥ कृत्वादेवीस्तर्पयित्वाइदंवाक्यमुदीरयेत् ॥ नमोनमस्तेदेवेशउमामेहाङ्गधारक ॥ १२ ॥

महादेविनमस्तेऽस्तुहरकायाद्धवासिनि ॥ हृदिक्त्वाशिवं देविजपेद्यावद्गता ॥ १३ ॥ पूजयेद्देवमीशानपुष्पैः कालोद्भवैस्ततः ॥
 वामपार्श्वेऽमर्त्यं देविदक्षिणे तु महेश्वरम् ॥ १४ ॥ धूपवागुलं वापि देहं पश्चात्सुभाविता ॥ नैवेद्यां तु यथाशक्त्या घृतपक्वानिवेदयेत् ॥ १५ ॥
 कारयेद्देवं तु तिलाज्येन सुसंस्कृतम् ॥ पञ्चगव्यं ततः प्राश्य आत्मकाया विशोधनम् ॥ १६ ॥ एवं द्वादशमासांस्तु पूजयित्वा महेश्वरम् ॥
 उद्यापनं ततः कुर्यात्प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ १७ ॥ शिवं रूप्यमयं कृत्वा उमाहिमसयतिथा ॥ आरूढौ वृषभे रौप्ये सर्वालंकारभूषितौ ॥ १८ ॥
 चन्दनेन शिवं च च्युङ्कुमेन च पार्वतीम् ॥ अर्चयेत्कुसुमैः पश्चात्सुगन्धैः सुमनोहरैः ॥ १९ ॥ वेष्टयेच्छुक्लवस्त्रेण शिवं रक्तेन पार्वतीम् ॥ पश्चात्
 दूषण्देवद्वारीभक्तिभावेन भाविता ॥ २० ॥ भोजयेच्छिवभक्तांश्च ब्राह्मणान् च देवाणां च ॥ भक्तेभ्यो दक्षिणा देया भक्त्या श्लाघ्यविवर्जितः ॥ २१ ॥
 ततः प्रदक्षिणीकृत्य हृदमुच्चारयेद्बुधः ॥ उमामहेश्वरौ देवौ सर्वलोकपितामहौ ॥ २२ ॥ व्रतेनानेन सुप्रीतौ भवेताममसर्वदा ॥ एवमुक्त्वा जित्क्रोधि ब्राह्मणे वदपारगे ॥ २३ ॥ व्रतं निवेदयेद्भक्त्या वाचके वा गुणान्विते ॥ इदं कृत्वा व्रतं नारीमहेशां पितृमानसा ॥ २४ ॥ प्रयाति परमं स्या
 नयत्र देवो महेश्वरः ॥ शिवलोके वसेत्तावद्यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ २५ ॥ अप्सरोभिः परिवृता किन्नरीभिस्तथैव च ॥ यदा मानुष्यमायाति जा
 यते विमले कुले ॥ २६ ॥ रूपयौवनसंपन्नावहुपुत्रा पतिव्रता ॥ धनधान्यसमायुक्ते सुवर्णमणिमण्डिते ॥ २७ ॥ यावज्जीवं गृहे रह्येति हृत्य व्या
 हृतेन्द्रिया ॥ वियोगं नैव सापश्येद्भर्तुमित्रमुतादिकम् ॥ २८ ॥ मृताशिवपुरं याति शिवगौरी प्रसादतः ॥ २९ ॥ हैमीसुमारं जतपिण्डमयमहे
 शं रौप्ये मुखपट्टपञ्चमसास्थितौ ॥ सम्पूज्य रक्तसितवस्त्रयुगलव्यूहौ नारीभवत्यविधवासुतसौ ख्ययुक्ता ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
 उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे उमामहेश्वरव्रतं नाम त्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ रंभादतीया
 वक्ष्यामि सर्वपापप्रणाशिनीम् ॥ पुत्रसौभाग्यफलदां सर्वमयनिवारिणीम् ॥ १ ॥ सर्वदुष्टहरां पुण्यां सर्वसौख्यप्रदां तथा ॥ सपत्नीदपदलनां
 तथैश्वर्यकरां शिवाम् ॥ २ ॥ शङ्करेण पुरा प्रोक्ता पार्वत्याः प्रियकांभ्यया ॥ तामिमां शृणु भूपाल सर्वभूतहिताय वै ॥ ३ ॥ मार्गशीर्षे शुभे मासि तु
 तीयायानराधिप ॥ शुक्लायां प्रातरुत्थाय दंतधावनपूर्वकम् ॥ ४ ॥ उपवासस्य नियमं गृह्णीयाद्रक्तिभाविता ॥ देवि संवत्सरं यावत्तृतीयाया सुपो

षिता ॥ ५ ॥ प्रतिमासं करिष्यामि पारणं चापरेऽहनि ॥ तद्विघ्नने मे यातु प्रसादात्तवपावति ॥ ६ ॥ एवं संकल्प्य विधिवत्कृतं नित्यं श्रयः ॥
 भक्त्या नरो वानरी वा स्नानं कुर्यादतं द्रितः ॥ ७ ॥ नद्यां तडागेष्वप्यावागृहे वानिनियतात्मवान् ॥ पूजयेत्पार्वतीनामरात्रौ प्रादुश्य कुशोदकम् ॥ ८ ॥
 प्रभाते भोजयेद्दिद्राञ्छिवभक्तां विघोषतः ॥ हिरण्यं लवणं चैव तेषां ददतु दक्षिणाम् ॥ ९ ॥ गौरीश्वरं यथा शक्त्या भोजयेत्प्रयतासती ॥ अने
 न विधिनाराजान्यः कुर्यान्मासि पौषके ॥ १० ॥ गोमूत्रं प्राशयेद्वात्रौ प्रभाते भोजयेद्द्विजान् ॥ हिरण्यं जीरकं चैव स्वशक्त्या दापयेत्ततः ॥ ११ ॥
 कडुहुण्डं च कनकं तेभ्यो दत्त्वा विसर्जयेत् ॥ वाजपेयातिरात्राभ्यां फलं प्राप्नोत्यसंशयः ॥ १२ ॥ शकलौ केवसेत्कल्पततः शिवपुरं व्रजेत् ॥
 माघे मासि तृतीयायां सुदेवीनाम पूजयेत् ॥ १३ ॥ गोमयं प्राशयेद्वात्रौ ततश्चैकाकिनीं स्वपेत् ॥ प्रातः कुसुमं कनकं दद्याच्छक्त्या द्विजातिषु ॥ १४ ॥
 विष्णुलोकैर्चिरं स्थित्वा प्राप्नोति शिवसात्म्यताम् ॥ गौरीति फाल्गुने नाम गौरीं प्राशयेन्निशि ॥ १५ ॥ प्रभाते भोजयेद्दिद्राञ्छिवभक्ता
 न्मुवासिनीः ॥ कडुहुण्डं स कनकं तेभ्यो दत्त्वा विसर्जयेत् ॥ १६ ॥ वाजपेयातिरात्राभ्यां फलं प्राप्नोत्यसंशयः ॥ चैत्रे मासि विशालाक्षो पूजये
 द्भक्तितत्परा ॥ १७ ॥ दधिप्रादुश्य स्वपेत्प्रातर्दद्याद्धेमं संकुसुमम् ॥ सौभाग्यं महदाप्नोति विशालाक्ष्याः प्रसादतः ॥ १८ ॥ वैशाखस्य
 तृतीयायां श्रीमुखीनाम पूजयेत् ॥ घृतं च प्राशयेद्वात्रौ ततश्चैकाकिनीं स्वपेत् ॥ १९ ॥ शिवभक्तां द्विजान् प्रातर्भोजयित्वा यथेप्सितम् ॥
 तां वृंलवणं दत्त्वा प्राणिपत्यं विसर्जयेत् ॥ २० ॥ अनेन विधिनो दत्त्वा पुत्रान्नाप्नोति शोभनान् ॥ आपाठे माधवीनत्वा प्राशयति तिलोदकम् ॥
 ॥ २१ ॥ प्रभाते भोजयेद्दिद्रान्दक्षिणायां गुडः स्मृतः ॥ सकाञ्चनः शुभौ लोकां प्राप्नोति हिनसंशयः ॥ २२ ॥ श्रावणे तु श्रियं पूज्य पिबेद्गोशु
 जंजलम् ॥ शिवभक्तांश्च संपूज्य दद्याद्धेमफलैः सह ॥ २३ ॥ सर्वलोकेश्वरो भूत्वा सर्वकामानवाप्नुयात् ॥ भाद्रचैव तृतीयायां हारितालीति
 पूजयेत् ॥ २४ ॥ माहिषं च पिबेद्गुग्धं सौभाग्यं मतुलं भेत् ॥ इह लोके सुखं भुक्त्वा चाति शिवपुरं व्रजेत् ॥ २५ ॥ अश्विने तु तृतीयायां गिरिपु
 त्रीति पूजयेत् ॥ संप्रादुश्य तण्डुलजलं प्रातर्विप्रांश्च पूजयेत् ॥ २६ ॥ दक्षिणाचारिणीं दीक्षा कनकं च चन्दनम् ॥ सर्वयज्ञफलं प्राप्य गौरीलोकं
 दीयते ॥ २७ ॥ पद्मोद्भवा कार्ति के च पंचगव्यं पिबेत्ततः ॥ रात्रौ प्रजागरं कुर्यात्प्रभाते भोजयेद्द्विजान् ॥ २८ ॥ सप्तमीं काञ्छुभाचारान्माल्य

वस्त्रविभूषणैः ॥ पूजयेच्छिवभक्तांश्चकुमारींश्चैवभोजयेत् ॥ २९ ॥ उमामहेश्वरैर्मंसमातेकारयेत्पृष ॥ यथाविभवसारेणवितानंपञ्चवर्ण
कम् ॥ ३० ॥ अशनंचशुभंदद्याच्छेतच्छत्रकमंडलुम् ॥ पादुकोपानहैर्दिव्यैस्त्रयुग्मैश्चपाण्डव ॥ ३१ ॥ पीतयज्ञोपवीतैश्चदीपनेत्रैःसमु
ज्ज्वलैः ॥ शंखशुक्तिमार्पैर्तद्वर्णैश्चमुद्राभितैः ॥ ३२ ॥ उमामहेश्वरंस्थाप्यपूजयित्वाथविधि ॥ नानाविधैःसुगन्धैश्चपत्रैःपुष्पफलै
स्तथा ॥ ३३ ॥ घृतपक्कैश्चनैवेद्यदीपमालाभिरवच ॥ शर्करानालिकरैश्चद्राडिमैर्वीजपूरकैः ॥ ३४ ॥ जरिकैलवणैश्चैवकुसुमैःकुंकुमैस्तथा ॥
सताम्रभाजनैर्दिव्यैर्मोदकैरसंयुतैः ॥ ३५ ॥ पूजयेद्देवदेवेशंततःपश्चात्क्षमापयेत् ॥ शंखवादित्रिनौषेधैर्दध्निमसमन्वितैः ॥ ३६ ॥ एवंकृते
फलंयत्स्यात्तन्नशक्यमयोदितुम् ॥ पूर्वोक्तफलभागीस्यात्सर्वदेवैश्चपूज्यते ॥ ३७ ॥ कल्पकोटिशतैर्यावत्सर्वकामानवाप्नुयात् ॥ तदंतेशिवसा
युज्यंप्राप्नोतीहिनसंशयः ॥ ३८ ॥ पुरैतद्रंभयाचीर्णैर्तेनंभाव्रतंस्मृतम् ॥ योऽहंसाचस्मृतागौरियागौरिसमहेश्वरः ॥ ३९ ॥ इतिमत्त्वामहाराजश
रणंव्रजपार्वतीम् ॥ ४० ॥ एषाहिमाद्रिदुहिदुर्दयितातृतीयारंभाविधानमलभद्भुवितत्कृतेति ॥ सत्प्राज्ञितैरुदितनामयुतासुपोष्यप्राप्नोतिवाञ्छि
तफलान्यबलबहूना ॥ ४१ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णशुद्धिष्टिरसंवादेरंभातृतीयाव्रतंनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥
॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ तथैवान्यत्प्रवक्ष्यामिसर्वकामफलप्रदम् ॥ सौभाग्यशयनंनामयत्पुराणविदोविदुः ॥ १ ॥ पुरादग्धेषुलो
केषुभूभुवःस्वर्भहादिषु ॥ सौभाग्यसर्वलोकानामेकस्थमभवत्तदा ॥ २ ॥ तच्चैवकुण्ठमासाद्यविष्णोर्वक्षस्थलेस्थितम् ॥ ततःकालेनमहता
पुनःसर्गविधौनृप ॥ ३ ॥ अहंकारावृतेलोकैःप्रधानपुरुषान्विते ॥ स्पृष्टार्थांचप्रवृत्तायांकमलासनकृष्णयोः ॥ ४ ॥ पिङ्गाकारासमु
द्भूताज्ज्वालवक्षस्थलीतदा ॥ तथाभितप्तस्यहरेर्वक्षस्तद्विनिःसृतम् ॥ ५ ॥ यद्वक्षस्थलमाश्रित्यविष्णोःसौभाग्यमास्थितम् ॥ रसरूप
तयातावत्याप्नोतिवसुधातलम् ॥ ६ ॥ उत्क्षिप्तमंतरिक्षस्थं ब्रह्मपुत्रेणधीमता ॥ दक्षेणपीतमात्रंरूपलवण्यकारणम् ॥ ७ ॥ बलंतेजोम
हजातंदक्षस्यपरमोष्ठिनः ॥ शेषंयदुपतद्भूमावष्टयातदजायत ॥ ८ ॥ इक्ष्वस्तवराजंचनिष्पावाजिधान्यकम् ॥ विकारवच्चगोक्षीरकुसुमं

कुंकुमंतथा ॥ ९ ॥ लवणंचाष्टमं त्रसौ भाग्याष्टकमुच्यते ॥ पतियद्वल्लपुत्रेणयोगज्ञानमिदं ॥ १० ॥ दुहितास्याभवत्तस्माद्यासनी
 त्याभिधीयते ॥ लोकानतीत्यलालित्याल्ललितानेचोच्यते ॥ ११ ॥ त्रैलोक्यमुंदरिमेनामुपयेमोप ना रुधृक् ॥ त्रिविधसौभाग्यमयी
 भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ १२ ॥ आराध्यतामुमांभक्त्यास्त्रिराजन्किन्नविन्दति ॥ १३ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथमाराधनंतस्था
 जगद्धात्र्याजनादेन ॥ यद्विधानं च तत्सर्वं न गन्नाथवदस्वमे ॥ १४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ वसंतमसमासाद्य तृतीयायां युधिष्ठिर ॥
 शुक्लपक्षस्य पूर्वार्द्धे तिलैः स्नानं समाचरेत् ॥ १५ ॥ तस्मिन् ब्रह्मनि सा देवा किल विधात्मना सती ॥ धाणे ग्रहण कैर्मन्त्रैरुद्गृह्यारवाणिनी ॥ १६ ॥
 तथा सैव देवं श्रुतीयायामथाचरेत् ॥ फलैर्नानाविधैर्घृपदीपैर्नैवेद्यसंयुतैः ॥ १७ ॥ पञ्चाग्नयेन तु मासं तथा गोदेकेन व ॥ स्नापयित्वा
 चैयद्वीरिमिन्दुशेखरसंयुताम् ॥ १८ ॥ पाटलांशुसहितं पादयोस्तु प्रपूजयेत् ॥ त्रिशुगांशुवसंयुक्तां शुल्फयोरुभयोरपि ॥ १९ ॥
 भद्रेश्वरेण सहितां विजयां जानुयुगे ॥ ईशानो हरिकेशं च कट्यां संपूजयेद्बुधः ॥ २० ॥ कोटनीं शूलैर्न कुशामंगलां शर्वसंयुताम् ॥
 उदरे पूजयेद्वाजुमारुदं कुचद्वये ॥ २१ ॥ अंतां त्रिपुरघ्नं च पूजयेत्करसंपुटे ॥ कंठे भवं भवानि च मुखे गौरिहरं तथा ॥ २२ ॥
 सर्वात्मना च सहितां ललिनां मस्तकोपरि ॥ ओंकारपूर्वकं तैर्ब्रह्मस्कारां तयोजितैः ॥ २३ ॥ पूजयेद्भक्तिमहितां गन्धमालया तुलेपनैः ॥ एवमभ्यर्च्य
 विधिवत्सौभाग्याष्टकमग्रतः ॥ २४ ॥ स्थापयेत्स्वन्नानि पावांस्तु भक्षिर्जीरकम् ॥ तव राजेक्षु लवणं कुंकुमं च तथाष्टकम् ॥ २५ ॥ दत्तं सौभाग्यं दं
 यस्मात्सौभाग्याष्टकमुच्यते ॥ एवं भवेन्न तस्यैव ग्रयोः प्रीयतामिति ॥ २६ ॥ चैत्रशृंगोदकं प्रैश्वर्यस्वपेदूमा वारिंदम् ॥ ततः प्रातः समुत्था
 य कृतप्राणजयः शुचिः ॥ २७ ॥ संपूज्य द्विजसंपत्तं मालयवस्त्रविभूषणैः ॥ सौभाग्याष्टकसंयुक्तं गोवर्णचरणद्वयम् ॥ २८ ॥ प्रीयतां स त्रल्लिता ब्रा
 ह्मणाय निवेदेयत् ॥ एवं संवत्सरां यावत्तृतीयायां सदानुप ॥ २९ ॥ प्राशनेनाममंत्रे च विशेषोऽयं निबोधमे ॥ गोशृंगोदकमाद्ये स्याद्विशाले गमयं पुनः
 ॥ ३० ॥ ज्येष्ठमंदारपुष्पं च विल्वपत्रं शुभौस्मृतम् ॥ श्रावणे दधिसंप्राश्यं न भस्ये च कुशोदकम् ॥ ३१ ॥ क्षीरमाश्रयुजेत द्रव्यकार्तिके पुष्पदाज्यकम् ॥

मुगेतमंगोगोमूत्रपौषेसप्राशयेद्वृतम् ॥ ३२ ॥ मावेकृष्णतिलास्तद्वत्पञ्चगव्यंच फाल्युने ॥ ललिताविजयाभद्राभवानीकुमुदाश्रिता ॥ ३३ ॥
 वासुदेवीतथागैरिमिङ्गलाकमलासती ॥ उमाचदानकालेदुद्रायतामितिकर्तयेत् ॥ ३४ ॥ मल्लिकाशोककमलकंदबोत्तलमालती ॥
 कुङ्कुमवीरचबाणममलानकुमुमम् ॥ ३५ ॥ सिंदुवारचमासेषुसर्वेषुक्रमशः स्मृतम् ॥ जपाकुमुंभकुमुंमालतं शतपत्रिका ॥ ३६ ॥
 यथालभंप्रदेयानिकरवारचसर्वदा ॥ एवंसंवत्सरयावदुपोष्यविधिवन्नरः ॥ ३७ ॥ स्नानेत्तु कुमारीवाशिवाभभ्यर्च्यशक्तिः ॥
 व्रतंतिशयनंदद्यात्सर्वौपस्करसंयुतम् ॥ ३८ ॥ उमामहेश्वरैर्महाम्रुषभंचगवासह ॥ स्थापयित्वा तु शयेन ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ ३९ ॥
 अन्यान्यपि यथाज्ञात्तयामिथुनान्यंबरादिभिः ॥ धान्यालंकरणैर्दानैरन्यैश्च धनसंचयैः ॥ ४० ॥ वित्तश्राठयेनरहितः पूजयेद्भूतविस्मयः ॥
 एवंकरोति यः सम्यक्सौभाग्यशयनव्रतम् ॥ ४१ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति पदंचानन्यभश्रुते ॥ सौभाग्यारोग्यरूपार्थुर्वस्त्रालंकारभूषणैः ॥ ४२ ॥
 नवियुक्तो भवेद्वाजन्वर्षायुतशतत्रयम् ॥ यस्तुद्वादशवर्षाणि सौभाग्यशयनव्रतम् ॥ ४३ ॥ करोति सप्तचाष्टौवाश्रीक ॥ षष्ठभुवनेश्वरैः ॥
 पूज्यमानो भवेत्सम्यग्यावत्कल्पायुतत्रयम् ॥ ४४ ॥ नारीवाकुरुते या तु कुमारीवानरेश्वर ॥ सापितत्फलमाप्नोति देव्यनुग्रहलालिता ॥ ४५ ॥
 शृणुयादपि यश्चैतत्प्रदद्यादथवा मतिम् ॥ सोऽपि विद्याधरो भूत्वा स्वर्गलोके चिरंसेतु ॥ ४६ ॥ इदमिह मदनेन पूर्वमिष्टं चरितं मिदं शशिर्विदुः ॥
 नाब्रतवै ॥ सुरपतिधनदेशवायुसामैश्चरितमिदं करुणेन वदिनाच ॥ ४६ ॥ यानि ह तानि पुरानैर्द्रोना निधमार्थयज्ञस्कराणि ॥ निर्माल्यवै ॥
 ति प्रतिमानि तानि सनामसाधुः पुनराददानः ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि सौभाग्याष्टकतृतीयाव्रतनाम पंचविंशतितमोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॐ ॥ शुधिष्ठिर उवाच ॥ सौभाग्यारोग्यफलदं विपक्षक्षयकारकम् ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदं किञ्चिद्ब्रूहि जनार्दन ॥ १ ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ यदुमायापुरा देव उवाचा सुरसूदनः ॥ कथासुसंग्रहता सुललिता राधनं प्रति ॥ २ ॥ तदिदानीं प्रवक्ष्यामि भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ नराणामथ नारीणामाराधनमनुत्तमम् ॥ ३ ॥ शृणुष्व विहिता भूत्वा सर्वेषां प्रणयानम् ॥ नभस्येवाथ वैशाखे पुनर्भागेश्वरेऽ

धवा॥४॥ शुक्लपक्षतृतीयाथाऽस्नातः सद्गौरसर्षपैः ॥ गौरोचनसुगोमूत्रमुस्तागोशकृतंतथा ॥५॥ दधिचंदनसंमिश्रललाटोतिलकंन्यसेत् ॥ सौ
 भाग्यारोपयकृद्वन्त्यात्सदाचललिताप्रियम् ॥ ६ ॥ प्रतिपक्षंतृतीयाचबद्धावापीतवाससी ॥ धारयेदथवारक्तपतिानिकुसुमानिच ॥ ७ ॥
 विधवाप्यनुरक्तानिकुमारीशुक्लवाससी ॥ देव्यर्चीपञ्चगव्येनततः क्षरिणकेवलम् ॥ ८ ॥ स्नापयेन्मधुनातद्वत्पुष्पगंधोदकेनच ॥ पूज
 येच्छुक्लुष्पुष्पैश्चफलेनानाविधैरपि ॥ ९ ॥ धान्यकाजालवणगुडक्षीरघृतादिभिः ॥ शुक्लाक्षतैस्तिरैर्यथाललितायः सदाचयेत् ॥ १० ॥
 आपादाद्यर्चनं कुर्याद्गौरैः सम्यक्समासतः ॥ वरदायै नमः पादौ तथा गुल्फौ श्रिये नमः ॥ ११ ॥ अशोकायै नमोजंघभवान्यै जानुनतिथा ॥
 उरूमांगल्यकारिण्यै कामदेव्यै तथा कटिम् ॥ १२ ॥ पद्मोद्भवयै जठरमुरः कामप्रिये नमः ॥ करौ सौभाग्यवासिन्यै बाहू शशिमुखौ श्रये ॥ १३ ॥
 मुखं कंदर्पवासिन्यै पार्वत्यै तु स्मितं तथा ॥ गौर्यै नमस्तथानासांसुनेत्रायै च लोचने ॥ १४ ॥ तुष्टयै ललाटफलकं कात्यायन्यै शिरस्तथा ॥
 नमोगौर्यै नमः सृष्टयै नमः कान्त्यै नमः श्रये ॥ १५ ॥ रंभायै ललाटे च वासुदेव्यै नमो नमः ॥ एवं संपूज्य विधिवदग्रतः पद्ममालिखेत् ॥ १६ ॥
 पत्रद्विदशाभिर्युक्तं कुंकुमेन सकर्णिकम् ॥ पूर्वेण विन्यसेद्गौरीमपर्णचिंततः परम् ॥ १७ ॥ भवानीं दक्षिणे तद्वद्गुद्राणचिंततः परम् ॥ विन्यसे
 त्पश्चिमे सौम्यांतो मदनवासिनीम् ॥ १८ ॥ वायव्यां पाटलावासासुत्तरेण ततो ह्युमाम् ॥ लक्ष्मीं स्वाहां स्वधांतुष्टिमंगलं कुसुदांसतीम् ॥ १९ ॥
 रुद्राणामध्यतः स्थाप्य ललितां कर्णिकोपरि ॥ कुसुमैरक्षतैः शुभ्रैर्घ्नैस्सकारेण विन्यसेत् ॥ २० ॥ गीतमंगलघोषं च कारयित्वा सुवासिनीः ॥
 पूजयेद्भक्तवासोभिरक्तमाल्यानुलेपनैः ॥ २१ ॥ सिद्धं स्नानचूर्णचितासां शिरसि पातयेत् ॥ सिद्धं कुंकुमं स्नानमिष्टं सत्याः सदायतः ॥ २२ ॥
 नमस्ये पूजयेद्गौरीमुत्पलैरसितैस्तथा ॥ बंधुजीवैराश्वयुजे कार्तिके शतपत्रकैः ॥ २३ ॥ कुंदपुष्पैर्मागं शिरेः पौषैर्वैकुंठकुमेनच ॥ माघे तु पू
 जयेद्देवीं सिद्धवारोणभक्तिः ॥ २४ ॥ जात्या तु फाल्गुने पूज्या पावर्तिपांडुनंदन ॥ चैत्रे च मल्लिकाशो कै वैशाखे गंधपाटलैः ॥ २५ ॥
 ज्येष्ठे कर्मलमंदारैराषाढे चंपकांबुजैः ॥ कर्द्वे वरथमालत्या श्रावणे पूजयेदुमाम् ॥ २६ ॥ गोसूत्रगोमयं क्षरिंदधिसर्पिः कुशोदकम् ॥ वि

ल्वपत्रार्कपुष्पचंगवांशुगोदेकतथा ॥ २७ ॥ पञ्चगव्यं तथा विल्वं प्राशयेत्कमलशः सदा ॥ एतद्ब्राह्मपदाद्यंतु प्राशनं समुदाहृतम् ॥
 ॥ २८ ॥ प्रतिपक्षं द्वितीयां मायां प्रोक्तं वरानने ॥ ब्राह्मणं ब्राह्मणी चैवाशिवगौरीप्रकल्प्य च ॥ २९ ॥ भोजयित्वा च ये द्रव्यं तया वस्त्रमा
 ल्यानुलेपनैः ॥ पुनः पीतांबरे दत्वा स्त्रियाः कौमुभवाससी ॥ ३० ॥ निष्पावाजिलवणमिश्रुदण्डगुणान्वितम् ॥ स्त्रियं दद्यात्फलं
 पुनः सुवर्णत्पलसंयुतम् ॥ ३१ ॥ यथानंदं देवशस्त्रं परित्यज्य गच्छति ॥ तथा सांस्परित्यज्य पतिर्नान्यत्र गच्छतु ॥ ३२ ॥
 कुमुदाविमलानंताभानी वसुधाशिवा ॥ ललिता कमलगौरी सती रंभाथपार्वती ॥ ३३ ॥ नभस्यादिषु मासेषु प्रायतामित्युदीरयेत् ॥
 व्रतति शयनं दद्यात्सुवर्णकमलान्वितम् ॥ ३४ ॥ मिथुनानि चतुर्विंशतं दद्वै स कृदच्चेत् ॥ अष्टावष्टावथ पुनश्चातुर्मास्ये समचयेत् ॥ ३५ ॥
 तथोपदेष्टारमपि पूजयेद्यत्नतोरुम् ॥ न पूज्यते गुरुर्यत्र सर्वास्तत्राफलाः क्रियाः ॥ ३६ ॥ उक्तां तत्तृतीयं वासदानंदं फलप्रदा ॥ सर्वपापहरा
 देवी सौभाग्यारोग्यवर्धिनी ॥ ३७ ॥ न चैनां वित्तशालेन कदाचिदपिलं वयेत् ॥ नरो वायदिवानरी वित्तशाल्यात्पतत्यधः ॥ ३८ ॥ गर्भि
 णी स्मृतिकान्तं कुमारी च अथ रोगयुक् ॥ यदा श्रद्धा तदान्येन क्रियमाणं तु कारयेत् ॥ ३९ ॥ इमां नंत फलदां तृतीयां यः समाचरेत् ॥ कल्प
 केटि शतं साग्रशिवलोकैः स पूज्यते ॥ ४० ॥ वित्तहीनोऽपि कुर्वीत वर्षत्रयमुपैषिणः ॥ पुष्पपत्रविधानेन सोऽपि तत्फलमाप्नुयात् ॥ ४१ ॥
 नरीवाकुरुते या तु कुमारी विधवा तथा ॥ सोऽपि तत्फलमाप्नोति गौर्यनुग्रहभाविता ॥ ४२ ॥ इति पठति शृणोति वा यद्व्यंगिरितनया व्रतमिदु
 लोकसंस्थः ॥ मतिमपि च ददाति सोऽपि देवैरमरवधूजनकिं नरैश्च पूज्यः ॥ ४३ ॥ इति अनंतं तृतीया व्रतम् ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 अन्यामपि प्रवक्ष्यामि तृतीयां पापनाशिनीम् ॥ रसकल्याणिनी नाम पुरा कल्पविदो विदुः ॥ ४४ ॥ बाधमासे तु संप्राप्य तृतीयां शुक्लपक्षिकाम् ॥
 प्रातर्गव्येन पयसा तिलैः स्नानं समाचरेत् ॥ ४५ ॥ स्नापयेन्मधुना देवीं तथैव धूपैश्च ॥ पुनः पूजाप्रकर्तव्या जात्या वा कुंकुमेन वा ॥ ४६ ॥
 दक्षिणां गानि संपूज्य ततो वासानि पूजयेत् ॥ ललितायै नमः पादौ शुलं तद्दद्यात् च येत् ॥ ४७ ॥ जंघे जानु तथा स तैथोरश्च श्रये नमः ॥
 मदनलसायै तु कर्णमदनयै तथोदरम् ॥ ४८ ॥ स्तनौ मदनवासिन्यैः कुमुदायै च कंधरम् ॥ भुजान्भुजाग्रं माधव्यै कमलाय ह्युपस्थितम् ॥ ४९ ॥

भ्रूललटंचरुद्राण्यंशंकरायैतथालकान् ॥ मुकुटंविश्ववासिन्यैपुनःकान्त्यैतथालकान् ॥ ५० ॥ नेत्रंचक्रावधारिण्यैपुष्टचैचवदनंपुनः ॥ उत्कं
 ठिन्यैनमःकंठमनंतयैतुकंधराम् ॥ ५१ ॥ रंभायैवामवाहुंचविशोकयैनमःपरम् ॥ हृदयंमन्मथादित्यैपाटलायैनमोनमः ॥ ५२ ॥ एवंसंपूज्य
 विधिवद्विजदंपत्यमचयेत् ॥ भोजयित्वान्नदानेनमधुरेणविमत्सरः ॥ ५३ ॥ सलङ्कुंवारिकुंभंशुक्रांबरयुगंततम् ॥ दत्त्वासुवर्णकलशं
 धमाल्यैरथचयेत् ॥ ५४ ॥ प्रीयतामत्रकुमुदागृह्णीयाह्वणव्रतम् ॥ अनेनविधिनादेवीमासिमसिमचयेत् ॥ ५५ ॥ लवणवज्रयेन्माघे
 फाल्गुनेचगुडंपुनः ॥ तावराजंतथाचैत्रैवज्यैचमधुमाधवे ॥ ५६ ॥ पारकंज्येष्ठमासेतुआषाढेजरिकंतथा ॥ श्रावणेवज्रयेत्क्षीरंरंदिधिभाद्रपदे
 तथा ॥ ५७ ॥ घृतमश्वयुजेतद्द्वज्येद्याचमजिका ॥ धान्यकर्मार्गशीर्षेतुपुष्येवज्यातुशर्करा ॥ ५८ ॥ व्रतंतिकरकापूणनितेषामासि
 मासिच ॥ दद्याद्रिकालवेलयांभक्षपात्रेणसंयुतान् ॥ ५९ ॥ तंदुलाञ्छेतवर्णाश्रंसंयावमधुपूरिकाः ॥ धारिकाघृतपूरांश्चमंडकान्क्षीरशाक
 कम् ॥ ६० ॥ दध्यन्नपाद्वैचैवंभिडयःशाकवर्तिकाः ॥ माघादौक्रमशोदद्यादेतानिकरकोपरि ॥ ६१ ॥ कुमुदामाधवीगौरींरंभाभद्राजयाशिवा ॥
 उमाशचीसतीतद्वन्मंगलारतिलालसा ॥ ६२ ॥ क्रमान्माघादिसर्वत्रप्रीयतामिति कीर्तयेत् ॥ चर्वंतंपंचगव्यंचप्राशनंसमुदाहृतम् ॥ ६३ ॥
 उपवासीभवेन्नित्यमशक्तोदक्षिणेकरे ॥ पुनर्माघेतुसंप्राप्यशर्कराकरकोपरि ॥ ६४ ॥ कृत्वातुकांचर्नगोधांपंचरत्नसमन्विताम् ॥ उमामंगुष्ठ
 मात्रांचसुधामूत्रकमंडलुम् ॥ ६५ ॥ तद्ब्रह्मभिधुनंसर्वसुवर्णस्यंसितंपरम् ॥ सवस्त्रभाजनंदत्वाभवानंप्रीयतामिति ॥ ६६ ॥ अनेनवि
 धिनायश्चरसकल्याणिनीव्रतम् ॥ कुर्यात्सर्वपापेभ्यस्तत्क्षणादेवमुच्यते ॥ ६७ ॥ भर्तुर्दुसहस्रंतुनदुःखीजायतेकचित् ॥ अग्रिष्टोमस
 हस्त्रेणयत्फलंतदवाप्नुयात् ॥ ६८ ॥ नारीवाकुरुतेयातुकुमारीवायुधिष्ठिर ॥ विधवावावराकीवासापितत्फलभागिनी ॥ सौभाग्यारोग्य
 संपन्नागौरीलोकमहीयते ॥ ६९ ॥ इतिपठतियइत्यर्थःशृणोतिप्रसंगात्सकलकलुषमुक्तःपार्वतिलोकमोति ॥ मातिमपिचनराणांयोद
 दातिप्रियार्थीविपुलमतिजनानांयकःस्यादमोघम् ॥ ७० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णशुधिष्ठिरसंवादेरसक
 ल्याणिनीव्रतवर्णनं नामषड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ४४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ तथाचान्यांप्रवक्ष्यामितृतीयां पापनाशिनीम् ॥ लोके

पुनात्राविल्यातामाद्रानंदं करीमिमाम् ॥ १ ॥ यदाशुक्लतृतीयायामाषाढक्षभवेत्कचित् ॥ ब्रह्मक्षचार्थमार्गवात्रतग्राह्यंतदाशुभम् ॥ २ ॥
 दर्भगंधोदकैः स्नानंतदासम्यक्समाचरेत् ॥ शुक्लमाल्यां वारधरः शुक्लगंधादुलेपनः ॥ ३ ॥ भवानीमर्चयेद्भक्त्याशुक्लपुष्पैः सुगंधिभिः ॥
 महादेवेन सहितासु पविष्टां वारासने ॥ ४ ॥ वासुदेव्यै नमः पादौ शंकराय नमो हरेः ॥ जंघशोकविनाशिन्यायानन्दाय नमः प्रभो ॥ ५ ॥ रंभायै पू
 जयेद्गुरुशिवाय च पिनाकिनः ॥ आदित्यै च काटं पूज्याशूलिनः शूलपाणये ॥ ६ ॥ माधव्यै च तथा नाभिं मथशंभोर्भवाय वै ॥ स्तना
 वानंदकारिण्यै शंकरायै दुधारिणे ॥ ७ ॥ उत्कंठिन्यै नमः कंठनीलकंठायै वहेरः ॥ करानुत्पलधारिण्यै रुद्राय जगतीपतेः ॥ ८ ॥
 बाहुंचपरिराभिण्यै नृत्यशीलायै वहेरः ॥ ९ ॥ देव्यामुखं विलासिन्यै वृषे शाय पुनर्विभोः ॥ स्मितं सस्मरं शीलान्यै विश्वक्पायै वै विभोः ॥ १० ॥
 नेत्रं मदनवासिन्यै विश्वधाम्नि शूलिने ॥ ध्रुवौ रातिप्रियायै च तांडवशायै वै विभोः ॥ ११ ॥ देव्यै ललाटमिन्द्राण्यै हव्यवाहायै वै विभोः ॥ स्वाहायै मुकुटं
 देव्या विभोः पञ्चशरायै ॥ १२ ॥ विश्वकायै विश्वमुख्यै विश्वपादकरीशिवौ ॥ प्रसन्नवदनौ वंदे पार्वतीपरमेश्वरौ ॥ १३ ॥ एवं संपूज्य विश्वविधिवदग्रतः शि
 वयोः पुनः ॥ पद्मोत्पलानि च तथा नानावर्णानि कारयेत् ॥ १४ ॥ शङ्खचक्रसकटके स्वस्तिकं वर्द्धमानकम् ॥ गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधिसर्पिः कुशोद
 कम् ॥ १५ ॥ शृंगोदकं विल्वपत्रं वारिकुंभान्वितं तथा ॥ उद्गीरनीरं तद्भक्ष्यवच्चूर्णोदकं ततः ॥ १६ ॥ तिलोदकं च संप्राप्य स्वपेन्मार्गशिखादिषु ॥
 प्रतिपक्षे द्वितीयायां प्राशनं समुदाहृतम् ॥ १७ ॥ सर्वत्र शुक्लपुष्पाणि प्रशस्तानि शिवाचने ॥ दानकालेषु सवैष्णवं त्रमेतमुदरियेत् ॥ १८ ॥ गौरी
 मे प्रीयतां नित्यमघनाशायं मंगला ॥ सौभाग्यायास्तु ललिताभवां निसर्गसिद्धये ॥ १९ ॥ संवत्सरांतं लवणं गुडकुंभं समर्पितम् ॥ चन्द
 नेनैत्रपट्टं च सितवस्त्रयुगान्वितम् ॥ २० ॥ उमामहेश्वरैर्मंतद्वाद्रफलैर्युतम् ॥ प्रस्तरावरणं शय्यासंविश्रामानि वेदयेत् ॥ २१ ॥
 सपत्नीकाय विप्राय गौरीमिप्रीयतामिति ॥ आर्द्रानन्दकरीनामवृत्तौ येषां सनातनी ॥ २२ ॥ यामुपोष्य नरो याति शंभोस्तत्परमं पदम् ॥
 इह लोके यदानंदं प्राप्नोति धनसंचयात् ॥ २३ ॥ आयुरारोग्यं संपन्नो न कश्चिच्छो कमाप्नुयात् ॥ नारी वा कुरुते या तु कुमारौ विधवा तथा ॥ २४ ॥

सापितफलमाप्नोति देव्यनुग्रहलालिता ॥ प्रतिपक्षमुपोष्यैवं मंत्रार्चनविधानतः ॥ २६ ॥ रुद्राणीलोकमाप्नोति पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥
 यद्दं शृणुयान्नित्यं श्रावयेद्वापि मानवः ॥ शक्रलोके सगंधर्वैः पूज्यतेऽद्भुतत्रयम् ॥ २६ ॥ आनंददांसकलदुःखहरां तृतीयया स्त्रीकरो
 तिविधिवत्सधवाधवाच ॥ सार्वेण ह्ये सुखशान्तान्यनुभूय भूयोगौ रापुरंसदयितामुदिता प्रयाति ॥ २७ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्त
 रपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे आर्द्रानन्दकरिवृत्तीयाव्रतनाम सप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥ अथ युधिष्ठिर उवाच ॥ चैत्रभाद्रपदे साधेरूपसौ
 भाग्यपुत्रदम् ॥ तृतीयात्रयमेतन्मे कृष्ण कस्मान्न कर्तितम् ॥ १ ॥ किमहं भक्तिरहितस्त्रयीमार्गातिगोनरः ॥ सुप्रसिद्धं जगत्पते द्वापितं केन हेतु
 ना ॥ २ ॥ भवान्सर्वार्थानुकूलः सर्वज्ञ इति मे मतिः ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ व्रतं चैतज्जगत्पत्या तं नारख्या तं तेन ते मया ॥ ३ ॥ यद्यस्ति श्रवणे बुद्धिः
 श्रूयतां पाण्डुनन्दन ॥ कोऽन्यः श्रोता जगत्पत्यस्मिन् भवता सहो भुवि ॥ ४ ॥ जयाच विजया चैव उमायाः परिचारिके ॥ आगत्य मुनिकन्या
 भिः पृष्टे भीष्टफलेच्छया ॥ ५ ॥ भवत्या सर्वदा देव्याश्चित्तवृत्तिविदौ किल ॥ केन व्रतोपचारेण कस्मिन्नहनि पार्वती ॥ ६ ॥
 पूजिता तुष्टिमभ्येति मंत्रैः कैश्चरानने ॥ तस्मात्तद्वचनं श्रुत्वा जयाप्रोवाच सादरम् ॥ ७ ॥ श्रूयतामभिधास्यामि सर्वकामफलप्रदम् ॥
 व्रतमुत्सवसंयुक्तं नरनारीमनोरमम् ॥ ८ ॥ चैत्रे सिततृतीयायां दन्तधावनपूर्वकम् ॥ उपवासस्य नियमं गृह्णीयाद्भक्तिभाविनम् ॥ ९ ॥
 सकुंकुमं सतांबूलं सिन्दूरं रक्तवाससी ॥ विधं वा सोपवासाप्यवैधव्यकरणं परम् ॥ १० ॥ विधवायाति मार्गेण कुमारी तु यदृच्छया ॥
 कुर्यादभ्यर्चनविधिं श्रूयतां मंत्रविक्रमः ॥ ११ ॥ नेत्रपट्टपटीवस्त्रैर्वस्त्रमण्डपिकांशुभाम् ॥ कारयेत्कुसुमामोददिव्याभरणभूषिताम् ॥ १२ ॥
 प्रवालं चित्वा तामर्तदिव्यवितानकाम् ॥ विन्यस्तपूर्णकलां सत्पीठस्थापितद्विजाम् ॥ १३ ॥ पुरतः कारयेत्कुण्डं हस्तमात्रं समं खलम् ॥
 ततः स्नातानुलिमाच परिधाय सुवाससी ॥ १४ ॥ देवान्पितॄन्समभ्यर्च्य ते तोदवी गृहं व्रजेत् ॥ नामाष्टकेन संपूज्या गौरी गोपतिवल्लभा ॥ १५ ॥
 तत्कालप्रभवैः पुष्पैर्गन्धालिबकुलाकुलैः ॥ कुंकुमेन समालम्ब्य कर्पूरागरुचन्दनैः ॥ १६ ॥ एवं संपूज्य विधिवत्सङ्गपेनाधिवासयेत् ॥

पार्वतीललितागौरीगंधारीशङ्करीशिवा ॥ १७ ॥ उमासतीसमुद्दिष्टनामाष्टकमिदंमया ॥ लङ्कुकैःखण्डवेष्टैश्चयुगकैःसिंहकैःसैः ॥
 ॥ १८ ॥ सोमालकैःकोकसैःखण्डसाद्यकरंबकैः ॥ घृतपक्वैर्वहुर्विधैःसुपक्वफलकल्पितैः ॥ १९ ॥ दृष्टिप्राणहरैर्हृदयैर्वैद्यैःप्रीणयेदुमा
 म् ॥ कंटखंडंजीरकंचकुंकुमंलवणार्द्रकम् ॥ २० ॥ इक्षुदंडानैक्षवंचहरिद्राद्रान्पुरोन्यसेत् ॥ नालिकेरानामलकान्मातुलंगान्सदा
 डिमान् ॥ २१ ॥ कूष्माण्डककटंघृतनारङ्गपनसादिकान् ॥ कालोद्भवानिचान्यानिफलानिनिवेदयेत् ॥ २२ ॥ गृहाद्यु
 दूखलशिलासूर्याम्नप्रतिभिःसह ॥ नेत्रांजनशलाकाश्चनखोरचनकानिच ॥ २३ ॥ दर्पणवंशपात्राणिभग्नान्यैविनिवेदयेत् ॥
 शंखतूर्यनिनादेनगीतमङ्गलानिःस्वनैः ॥ २४ ॥ भक्त्यासंपूजयेद्देवींस्त्वशक्त्याशिववल्लभाम् ॥ ततोऽस्तसमयेभानोःकुमार्यःकरकैर्नैः ॥ २५ ॥
 स्नानंकुथुमुदयुक्ताःसौभाग्यारोग्यवृद्धये ॥ यामेयामेगतेस्नानंदेवीपूजनमेवच ॥ २६ ॥ तैरेवनामभिर्होमस्तिताज्येनप्रशस्यते ॥ पद्मास
 नस्थितासाध्वीतैर्नैर्वाद्रैणवाससा ॥ २७ ॥ गौरीमुखेक्षणपरातारात्रिमतिवाहयेत् ॥ काङ्क्षिद्वाद्यंतिसंहृष्टाःकाङ्क्षिन्नृत्यतिहर्षिताः ॥ २८ ॥
 कथयंतिकथाःकाङ्क्षिद्देव्यास्तत्रमहोत्सवे ॥ गीततालानुसंवद्धमनुद्धतमनाकुलम् ॥ २९ ॥ नृत्यतिस्मपुर्देव्याःकाङ्क्षिदुल्लसितध्रुवम् ॥
 नृत्येनहृष्यतिहरोर्गौरिगतिनतुष्यति ॥ ३० ॥ सद्भावेनाथवासैर्वेगच्छतेपरमांशुदम् ॥ सुवासिनीभिस्तंबूलकुंकुमकुसुमानिच ॥ ३१ ॥
 प्रदंयंजागरवताचान्येषामपिर्किंचन ॥ नटैर्विद्वैर्भटैश्चैवतथाप्रेक्षणकोत्सवैः ॥ ३२ ॥ सखिभिःसहितारात्रिगायन्नृत्यान्तिहर्षिताः ॥ एवंप्रभा
 तसमयेस्नात्वात्वात्सूज्यपार्वतीम् ॥ ३३ ॥ ततोवैसमरारोहेद्रक्षालंकृततोरणम् ॥ तोलयेत्सतथासनिगुण्डेनलवणेनच ॥ ३४ ॥ कुंकुमेनाथ
 वाशक्त्याकर्पूरगरुचंदनैः ॥ पर्वतानामपिछेदैःकेचिदिच्छतिस्तरयः ॥ ३५ ॥ कुण्डमंडपसंभारैर्मैत्रैस्तत्रैवशोभयेत् ॥ लवणेनसहात्मानं
 तोलयंतिगुण्डेनवा ॥ ३६ ॥ कथापिभक्तिपरयासौभाग्यमतुलिकृतम् ॥ एवंदेवींप्रणम्यार्योक्षमाप्यगृहमाविशेत् ॥ ३७ ॥ आमंत्र्यशस्त्रकुशला
 नाचारविधिपारगान् ॥ अन्नंचमधुरप्रायंभोजयित्वासुवासिनीः ॥ ३८ ॥ स्वयंभुंजतिसहस्राज्ञातजिनबुधैःस्वकैः ॥ यच्चदेव्याःपुरोदत्तैर्वे
 द्यादितदिच्छया ॥ ३९ ॥ गृहंप्रतिनयेत्सर्वविभज्याभ्रातिमानसा ॥ ततोदद्याद्गृहस्थेभ्यःकृतकृत्याभवेत्तदा ॥ ४० ॥ विधिर्भाद्रपदेऽप्येष

सुसौन्दर्यप्रदायकः ॥ सप्तधान्यस्वरूपांचक्षूषसंपूजयेदुमाम् ॥ ४१ ॥ गोमूत्रप्राशनं ह्यत्र तेन गोमूत्रसंज्ञिता ॥ माघमासतृतीयायां विशेषः
 पः श्रूयतामिति ॥ ४२ ॥ पूर्वोक्तं सकलं कृत्वा प्रभाते यवसंस्तरम् ॥ तोलयित्वा कुन्दपुष्पैः पूजयेत्तत्सुतामिति ॥ ४३ ॥ एतेन कारणेनो
 क्ता चतुर्थी कुन्दसंज्ञया ॥ तृतीयाख्यं भयैतत्ते कथितं सर्वकारणम् ॥ ४४ ॥ जययासुनिकन्यानां यत्पुरासमुदाहृतम् ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 आसीद्विदेर्भनगरे वेद्यासर्वाङ्गमुन्दरी ॥ ४५ ॥ तया ब्राह्मणवाक्येन सर्वमेतत्कृतं पुरा ॥ भुक्त्वा भोगान्महीपृष्ठे दत्त्वा दानं यथेष्टया ॥ ४६ ॥
 कालेन समनुप्राप्ता मरणं मनुजे श्वर ॥ अचिन्त्या राजदुहिता सा बभूवति शोभना ॥ ४७ ॥ अवति सुन्दरी नाम देवानामपि सुन्दरी ॥
 यदि वक्रसहस्राणां सहस्रस्यात्कथं चन ॥ ४८ ॥ तथापि निर्वर्णयितुमशक्या सा सुलोचना ॥ चैत्रतृतीया माहात्म्यात्सा बभूव प्रभावती ॥ ४९ ॥
 मातापित्रोरतिप्रेष्टा शिष्टान्यजनवह्निभा ॥ लब्धाब्धिसंभवाय द्रक्कृष्णेन क्लिष्टकर्मणा ॥ ५० ॥ ततः सा बुभुजे भोगान्भर्त्रासाद्धमुदासती ॥
 यदददद्ब्राह्मणेभ्यः सा भूषणं कटकदिकम् ॥ ५१ ॥ तत्प्रभावेण साले भेसौ भार्या कृततः परम् ॥ पुत्रांश्च जनयामास विष्णुशक्रपराक्रमान् ॥ ५२ ॥
 सर्वास्त्रशस्त्रकुशलान्वेदोक्तविधिपारगान् ॥ ५३ ॥ भर्तुः सहैव मरणमर्तुः प्राप्य पतिव्रता ॥
 शक्रादिलोकपालानां भवने पुण्यथाक्रमम् ॥ ५४ ॥ आक्रम्य ब्रह्मलोकं च जगामाशिवसात्मताम् ॥ एवं यान्यापि कुरुते नारी व्रतामिदं शुभम् ॥ ५५ ॥
 सारूपसौभाग्यसुतान् प्राप्य स्वर्गमहीयते ॥ न दुर्भागो कुले तस्याः काचिद्भवति कन्यका ॥ ५६ ॥ न दुर्वीनीतश्च सुतो न भृत्योऽप्रियकृद्भवेत् ॥
 न दारिद्र्यं गृहे तस्मिन्नव्याधिरुपजायते ॥ ५७ ॥ यत्र सारमते सा ध्विध्मात चामीकरप्रभा ॥ अन्याश्च याश्चरिष्यति ब्राह्मणानुमते व्रतम् ॥ ५८ ॥
 संपूज्य वाचं भक्त्या भूषणाच्छादनादिभिः ॥ ताः सर्वसुखसंपन्ना अविपन्नमनोरथाः ॥ भविष्यंति गुरुश्रेष्ठ तस्यैव देवि नमोस्तुते ॥ ५९ ॥ माघे मह
 द्यमणिमंडितपादपीठांचैत्रे विचित्रकुसुमोत्करचर्चितांगिम् ॥ सूर्यप्ररूढनवस्य मयर्थां न भस्ये संपूज्य शंभुदयितां प्रभवति नार्यः ॥ ६० ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे चैत्रभाद्रपदमाघतृतीया व्रतवर्णनं नामाष्टाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ ॥ शुवि
 ष्ठिर उवाच ॥ शुक्लपक्षतृतीयास्तु बहवः समुदाहृताः ॥ आनन्तर्यव्रतं ब्रूहि तृतीयो भयसंयुतम् ॥ १ ॥ हिताय सर्वभूतानां ललनानां विशेषतः ॥ नाम

प्राशनेनैवैवमसिमासिपृथक्पृथक् ॥२॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाद्यैथेत्तंसुरसत्तमैः॥अपूर्वैसर्वमंत्राणामानन्तयत्रतंश्रु ॥ ३ ॥
 आदौमार्गोऽग्निरसिब्रतमेतत्समाचरेत् ॥ नक्तंकुर्याद्वितीयायातृतीयायासुपोषितः ॥ ४ ॥ उमादेवैसमभ्यर्च्यपुष्पगंधादिभिरक्रमात् ॥
 शर्कराप्त्रुत्रिकांशस्तथाप्राणिपन्यनिवेदयेत् ॥ ५ ॥ प्राशयित्वादधिरात्रौस्वपेद्विगतमत्सरः ॥ प्रभातेविधिवद्भक्त्यामिश्रुनंभोजयेत्तुषीः॥६॥
 अश्वमेधमवाप्नोतिसमग्रंनान्नसंशयः ॥ तथाकृष्णतृतीयायासोपवासोजितेन्द्रियः ॥ ७ ॥ जपेकात्यायनानामनालिकेरंनिवेदयेत् ॥
 क्षीरंप्राश्यस्वपेद्रात्रौकामकोधविवर्जितः ॥ ८ ॥ दांपत्यंसुभगंभोज्यगोमेधफलमाप्नुयात् ॥ पौषस्यादितृतीयायासोपवासोजितेन्द्रियः॥९॥
 गौरीनामसंपूज्यलङ्कान्विनिवेदयेत् ॥ घृतंप्राश्यस्वपेद्रात्रौत्यक्त्वाकामंतदग्रतः ॥ १० ॥ प्रभातेमिश्रुनंभोज्यनरमेधफलंभवेत् ॥
 एवंकृष्णतृतीयायांपावर्ततीमितिपूजयेत् ॥ ११ ॥ निवेदयांश्चक्षुल्योगोमयंप्राशयिन्नाश ॥ दांपत्यंविधिवदभोज्यमश्वमेधफलंभवेत् ॥१२॥
 मायस्यशुक्लपक्षेतुतृतीयायासुपोषितः ॥ सुरनायिकांचसंपूज्यखण्डविल्वंनिवेदयेत् ॥ १३ ॥ ततःकुशादकंप्राश्यस्वपेद्रूमौजितेन्द्रियः॥
 प्रभातेमधुरान्नेनमिश्रुनंभोज्यभक्तिः ॥ १४ ॥ क्षमाप्यातंनमस्कृत्यइतिस्वर्णफलंभवेत् ॥ पुनरेतत्ततोमाघेकृष्णपक्षेशुचिव्रतः ॥ १५ ॥
 आर्यानाम्नाप्रपूज्याथलाद्यकानिनिवेदयेत् ॥ मधुप्राश्यस्वपेद्रात्रौकामक्रोधविवर्जितः ॥ १६ ॥ मिश्रुनंभोजयित्वातुवाजपेयफलंभवेत् ॥
 एवंवैफाल्युनेमासिसोपवासांशुचिव्रतः ॥ १७ ॥ भर्तृनामप्रपूज्याथकासारंविनिवेदयेत् ॥ शर्करांप्राशयित्वाथस्वपेद्रात्रौविमत्सरः॥१८॥
 प्रभातेमिश्रुनंभोज्यसौत्रामणिफलंभवेत् ॥ पुनःकृष्णतृतीयायांफाल्गुनस्यैवभारत ॥ १९ ॥ विशालाक्षींसमभ्यर्च्यश्रृंगारिकाविनिवेदयेत् ॥
 सोदकांस्तंलुलन्दस्वास्वपेद्रूमौमनस्विनी॥२०॥भोजयेन्मिश्रुनंमार्गशिष्टोमफलंभवेत्॥चैत्रस्यादितृतीयायांशुचिभूताजितेन्द्रिया॥२१॥
 श्रियंदेवीयजेद्रक्त्यावटकानिनिवेदयेत् ॥ बिल्वपत्रंततःप्राश्यस्वपेद्विद्यानपरायणा ॥ २२ ॥ प्रातरुत्थायमद्रक्त्यामिश्रुनंपूजयेत्तुषीः॥
 प्राणिपन्यक्षमाप्यैवंराजसूयफलंभवेत् ॥ २३ ॥ पुनःकृष्णतृतीयायांचैत्रसम्यगुपोषिता ॥ कालीनामसमभ्यर्च्यपिष्टंप्राश्यस्वपेन्निशी॥२४॥
 पूषकानिनिवेद्याथकुर्याद्रात्रौप्रजागरम् ॥ मिथुनानिचसंभोज्यअतिरात्रफलंभवेत् ॥ २५ ॥ एवंवैशाखमासेतुसोपवासोजितेन्द्रियः ॥

पूजयेच्चैडिकादेवीमधुका निनिवेदयेत् ॥ २६ ॥ श्रीखंडचंदनलिप्तास्वपेदेव्यग्रतोभुवि ॥ भोजयित्वाचदापत्यंचाद्रायणफलंभेत् ॥ २७ ॥
 तथाकृष्णतृतीयायांसोपवासोविमत्सराः ॥ पूजयेत्कालरात्रितुंगधुष्यैः सदीपकैः ॥ २८ ॥ सुराज्यपावकंदत्वातिलान्मुजस्वपेन्निशि ॥
 प्रभातेमिथुनंभोज्यमतिदृक्फलंभेत् ॥ २९ ॥ ज्येष्ठेसिततृतीयायांहुपवासकृतांवरः ॥ शुभां देवीं समभ्यर्च्य अम्राणि विनिवेदयेत् ॥ ३० ॥
 संप्राश्यामलंकरात्रौगौरीं ध्यात्वा सुखं स्वपेत् ॥ ततः प्रातः समुत्थाय दापत्यं रूपांशुलिनम् ॥ ३१ ॥ भोजयित्वा विधानेन तीर्थायात्राफलं भेत् ॥
 पुनः कृष्णतृतीयायांसोपवासो सुवासिनी ॥ ३२ ॥ स्कन्दमातेति संपूज्य इडार्यै विनिवेदयेत् ॥ प्राशयेत्पञ्चगव्यश्च स्वपेदेव्यग्रतस्ततः ॥ ३३ ॥
 प्रभातेमिथुनंभोज्यंकन्यादानफलंभेत् ॥ आषाढमासे संप्राप्ते पूजयेच्च यशोधनम् ॥ ३४ ॥ करंजकंचनैवेद्यं गोशृंगांभःपिबेन्निशि ॥ प्रभाते
 मिथुनंभोज्यंकन्यादानफलंभेत् ॥ ३५ ॥ तथाकृष्णतृतीयायांकूष्माण्डांशुक्तिं तोयजेत् ॥ सक्तून्गुडान्ज्यसंयुक्तान्पुनरतो विनिवेदयेत् ॥
 ३६ ॥ कुशोदकंच संप्राश्यास्वपेद्रात्रौजितेन्द्रिया ॥ प्रभातेमिथुनंभोज्यं गोसहस्रफलंभेत् ॥ ३७ ॥ श्रावणे सोपवासाच चंडांघटांप्रपूज
 येत् ॥ कुल्माषास्तत्र नैवेद्यां पिबेत्पुष्पोदकं पुनः ॥ ३८ ॥ प्रभाते शक्तिं तोदद्याद्रोजनं मिथुनस्य तु ॥ प्राशेत्यभयदानस्य फलं नैवात्र संशयः ॥
 ३९ ॥ तद्वत्कृष्णतृतीयायांरुद्राणो नाम भियजेत् ॥ सिद्धिं पिडा निदिव्य निवेद्य दापयेत्तथा ॥ ४० ॥ पिण्याकं प्राशयित्वा तु स्वपेद्रात्रौ
 विमत्सरा ॥ संपूज्य द्विजदापत्यमिष्टापूर्तं फलंभेत् ॥ ४१ ॥ भाद्रेशुकृतृतीयायांपूजयेत्तहिमाद्रिजाम् ॥ गोधूमान्नं निवेद्य वप्राशयेच्च
 न्दनंसितम् ॥ ४२ ॥ गंधोदकंततः प्राश्या सखीभिः सहितास्वपेत् ॥ प्रभाते मिथुनंभोज्यं मार्गपल्लीशतंभेत् ॥ ४३ ॥ तद्वत्कृष्णतृती
 यायांदुर्गादेवीं समच्चयेत् ॥ दद्यात्पिष्टफलान्दिव्यान्गुडान्ज्यपरिपूरितान् ॥ ४४ ॥ प्राशयित्वा तु गोमूत्रं स्वपेच्छान्तेन चेतसा ॥ प्रातस्तु
 मिथुनांभोज्यसदा सत्रफलंभेत् ॥ ४५ ॥ मासि चाश्वज्येभक्त्या देवीं नारायणीयजेत् ॥ सोपवासाखण्डपूपांश्चैवेद्यं परिक्लपयेत् ॥ ४६ ॥
 प्राशयेच्च नंदनं रक्तं स्वपेच्च गतमत्सरा ॥ प्रभाते भोज्यं दपत्य माग्निहोत्रफलंभेत् ॥ ४७ ॥ तथाकृष्णतृतीयायांस्वस्तिनाम प्रपूजयेत् ॥

शाल्योदनं गुडोपेतं नैवेद्यानिर्वपेत्ततः ॥ ४८ ॥ कुसुंभवीजान्संप्रादयत्यक्त्वा कामं स्वपेन्निशि ॥ संभोज्य मिथुनं प्रातर्गवाह्निकं फलं लभेत् ॥
 ४९ ॥ कार्तिकस्य तृतीयायां स्वाहानाम्नीं प्रपूजयेत् ॥ क्षीरं खण्डघृतोपेतं नैवेद्यादापयेत्ततः ॥ ५० ॥ स्वपेद्रात्रौ जितक्रोधा प्रादय कुं
 कुमकेशरान् ॥ प्रभाते मिथुनं भोज्यमेकभक्तफलं लभेत् ॥ ५१ ॥ तथा कृष्णतृतीयायां स्वधानाम्नीं प्रपूजयेत् ॥ मुद्गौदनं निवेद्याथ घृतं
 प्रादय स्वपेन्निशि ॥ ५२ ॥ प्रातः संभोज्य मिथुनं तत्र फलं लभेत् ॥ एवं संवत्सरं कृत्वा सुकृपापाशुचिर्भवेत् ॥ ५३ ॥ शुक्लपक्षे तृतीयायां
 सोपवासानिरामया ॥ विज्ञाय च द्रुतं भक्त्या उमां शस्त्रार्थबोधकः ॥ ५४ ॥ मंडलं च ततो लिख्य नवनाभं वरप्रदम् ॥ सौवर्णकारयेद्देवमुभयास
 हितं प्रभुम् ॥ ५५ ॥ ताम्भ्यानि त्रेषु दातव्यं मौक्तिकं नीलमेव च ॥ प्रवालमोष्ठयोर्दद्यात्कर्णयो रत्नकुण्डले ॥ ५६ ॥ उपवीतं तु देवस्य देव्याहारं तथा रसि ॥
 रक्तवस्त्रधरं देवीं सितवस्त्रं महेश्वरम् ॥ ५७ ॥ चतुःसमेन वालभ्यपुष्पैर्धूपैरथाञ्जयेत् ॥ मंडले पूजयित्वा च हर्मिकुर्यात्तत्तत्तैर्गुरुः ॥ ५८ ॥ तथोऽपराजितां
 नाम देवीं तत्रैव पूजयेत् ॥ मृत्स्नां संप्राशयित्वा च रात्रौ कुर्यात्प्रजागरम् ॥ ५९ ॥ गीतवाद्योत्सवं हृद्वीणां मङ्गलपाठकैः ॥ रात्रिमेवं जपेद्भक्त्या यावदुद्ग
 र्छते रविः ॥ ६० ॥ तूलीगंडकं संयुक्ते पर्यैकेत्यंतशोभिते ॥ उद्धृत्य मण्डलद्वैपर्यैकोपरिविन्यसेत् ॥ ६१ ॥ वितानं च जमालालिकिकिणीदप्यणा
 न्वितम् ॥ पुष्पमण्डपिकाच्छन्नं धूपगुग्गुलवासितम् ॥ ६२ ॥ तस्य भोजयेद्भक्त्या स्वशक्त्या मिथुनानि च ॥ प्रीणयेद्भक्षभोज्यैश्च पक्वान्नैर्मधुरैः शु
 भैः ॥ ६३ ॥ ततो दत्त्वाऽक्षतान् हस्ते तां बृहतीं विनिवेदयेत् ॥ ग्रीयतमिदमाकांतः पर्यत्यासहितः शिवः ॥ ६४ ॥ उच्छिष्टं शोधयित्वा तु पुनः प्रोक्ष्य स
 मंततः ॥ रक्तवर्णसुशीलां च सुरूपं सुपयस्विनीम् ॥ ६५ ॥ शृंगाभ्यां दत्तकनकां राजतसुरसंयुताम् ॥ कांस्यदेहं न कोपेतां रक्तवस्त्रावगुण्ठिताम् ॥
 ६६ ॥ घंटाभरणशोभां च्यो देवदेव्यग्रसंस्थिताम् ॥ पादुकोपान् हृच्छत्रभोज्यभाजनसंयुताम् ॥ ६७ ॥ त्रिधा प्रदक्षिणीकृत्य गुरोः सर्वं निवेदयेत् ॥
 उमामहेश्वरं देवमविशंगसुराचितम् ॥ ६८ ॥ अव्यवच्छेदभूतं च सुग्रीतं तदिहास्तु मे ॥ प्रणम्य शिरसाभूमौ क्षमस्वेति गुरुं वदेत् ॥ ६९ ॥
 एवं समाप्य ते देव्या आनंतं व्रतं ततोत्तमम् ॥ यः प्रकुर्यात्पुमान्स्त्रीवा तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ ७० ॥ गन्धर्वयक्षलोकांश्च विद्याधरमहारागान् ॥

ऋषिसिद्धामं ब्राह्मविष्णुलोकं सनातनम् ॥ ७१ ॥ भुक्त्वा भोगान् शेषांश्च एकविंशत्कुलान्वितः ॥ रत्नयाने समारूढो गुह्यान्सरसं वृतः ॥ ७२ ॥
 देवविद्याधरैर्यैः क्षुब्धैः तयाति शिवालयम् ॥ तत्र भुक्त्वा महाभोगान्संभुक्ते शिववद्बहून् ॥ ७३ ॥ भुक्त्वा भोगान्यदाभूतः कदाचित्पसक्षयात् ॥
 पृथिव्यां तु समागम्य भवेत्स कलभूमिपः ॥ ७४ ॥ स्त्रीवासमाचरेद्या तु महदेवी तु जायते ॥ आनन्तर्यं व्यवच्छिन्नान्भोगान् देवी उमा यथा ॥ ७५ ॥
 त्रैलोक्यपतिरुद्रणसंभुक्ते स हिता तथा ॥ मनुर्देव्या यथा महाशयश्चक्रो यथा सुखम् ॥ ७६ ॥ नैरन्तर्यं यथा सौख्यं सांभुक्ते पतिना सह ॥ मु-
 नेरुन्धतीयद्विद्विष्णुर्लक्ष्मीर्हं दिस्थिता ॥ ७७ ॥ तथा तयोर्महत्सौख्यं नैरन्तर्यं हि जायते ॥ सा वित्री ब्रह्मणो यद्वद्गंगतो यानि धैर्यं यथा ॥ ७८ ॥ अव्य-
 वच्छिन्नयोः प्रीतिस्तथा जन्मनि जन्मानि ॥ अथ जन्मन्यहो न्यस्मिन् व्रतमेतत्कृतं भवेत् ॥ ७९ ॥ तेनैव पतिना साद्धैव वियोगमुपैति सा ॥
 योजनयुतसाहस्रसुरूपामण्डले भवेत् ॥ ८० ॥ अर्घ्यान्वासुभगासाध्वी पुत्रपौत्रैरलंकृता ॥ एतत्ते निखिलं प्रोक्तमानन्तर्यं व्रतं मया ॥ ८१ ॥
 भक्त्या यमुनिनीताय कथितव्यं न चान्यथा ॥ ८२ ॥ एषा विशेषविहिता भिहिता तृतीया यानन्तर्यं तन्मया ॥ एतामुपोष्य वि-
 धिवत्प्रतिपक्षयोगात्रैवांतरं सुतसुहृत्स्वजनैरुपैति ॥ ८३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे अनन्तरवृत्ता-
 या व्रतवर्णनं नामैकोनत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ बहुना त्रिकमुक्तेन किं बहु शरमालया ॥ वैशाख-
 स्यसितामैकां तृतीयां शृणु पाण्डव ॥ १ ॥ स्नानं दानं जप होमः स्वाध्यायः पितृ तर्पणम् ॥ यदस्यां क्रियते किञ्चित्सर्वस्यात्ता दिह क्षयम् ॥ २ ॥
 आदौ कृतगुणस्येयं गुणादिस्तेन कथ्यते ॥ सर्वपापप्रशमनी सर्वसौख्यप्रदायिनी ॥ ३ ॥ शाकलेन गोकुण्डिर्धर्मनामा भवद्गणिक ॥ प्रियं
 वदः सत्यतो देवब्राह्मणपूजकः ॥ ४ ॥ तेन श्रुतं वाच्यमानं तृतीया रोहिणीपुरा ॥ यदा स्याद्बुधसंयुक्ता तदा सा च महाफला ॥ ५ ॥ तस्यां य-
 दीयते किञ्चित्सर्वचाक्षर्यं भवेत् ॥ इति श्रुत्वा स गङ्गायां संतर्प्य पितृ देवताः ॥ ६ ॥ गृहमागत्य करकान्सात्रादुदकं संयुतान् ॥ अंबुपूर्णान्
 हेकुंभान् क्रमाद्भिः शेषतस्तदा ॥ ७ ॥ यवगोधूमचणकसकुन्दध्यादनं तथा ॥ इक्षुक्षीरविकारांश्च सहिरण्यांश्च शक्तिः ॥ ८ ॥ शुचिः शुद्धेन
 मनसा ब्राह्मणेभ्यो देवैर्द्विविक् ॥ भार्यया वार्यमाणोऽपि कुटुंबासक्तचित्तया ॥ ९ ॥ तावत्स च स्थितः सत्वे मत्स्वार्थं विनश्चरम् ॥ धर्मार्थकाम

शक्तस्तु कालेन बहुनाततः ॥ १० ॥ जगाम पञ्चत्वमसौ वासुदेवस्मरन्मुहुः ॥ ततः सक्षत्रियोजातः कुशावत्यां नरेश्वरः ॥ ११ ॥ वभूव चाक्षयात्तस्य समृद्धिर्धर्मे निजिता ॥ इयजसमहायज्ञैः समाप्तवरदक्षिणैः ॥ १२ ॥ ददौ गोमृद्गिरण्यादीन् दानान्यस्यामहर्निशम् ॥ बुभुजे कामतो भोगान्दीनार्तास्तर्पयञ्जनाम् ॥ १३ ॥ तथाप्यक्षयमेवास्य क्षयं याति न तद्धनम् ॥ श्रद्धापूर्वतु गियायां यद्वत्तं विभवं विना ॥ १४ ॥ एतद्भूतं मया ख्यातं श्रूयतामत्र यो विधिः ॥ उदकुंभान्सकरकान्नान्नसर्वसंयुताम् ॥ १५ ॥ त्रैलोक्यं सर्वमेवात्र सस्यदानं प्रशस्यते ॥ छत्रोपायान् तत्र दानं च गोभूकां च न वाससाम् ॥ १६ ॥ यद्यदिष्टतमं चान्यत्तद्देयमाविशं कथा ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं किमन्यच्छ्रेतुमिच्छसि ॥ १७ ॥ अनाख्येयं न मे किञ्चिदस्ति स्वस्त्यस्तु तेऽनवा ॥ १८ ॥ अस्यांति आक्षयमुपैति हुतं न दत्तं ते न क्षयाच्च मुनिभिर्कथिता तृतीया ॥ अदिश्यत्यसुरपितृन्किं यते मनुष्यैस्तच्चाक्षयं भवति भारत सर्वमेव ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेऽक्षय्यतृतीयाव्रतवर्णनं नाम त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ रूपसौभाग्यमुखदं नरनारी जनप्रियम् ॥ पापापहं बहु फलं सुकरं सुपवासकम् ॥ १ ॥ ऋद्धि वृद्धि करं स्वर्गयज्ञस्य सर्वकामदम् ॥ तन्मे वदव्रता किञ्चिदितुष्टोऽसि माधव ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणु पार्थ परं गुह्यं नमया कथितं न च ॥ पुरातन वनस्थस्य तदद्वयप्रवदाम्यहम् ॥ ३ ॥ शिवयोरिति संहर्षाद्रक्तविदुश्च्युतः क्षितौ ॥ मेदिन्या सप्रयत्नेन विधृतो धृति युक्तया ॥ ४ ॥ तस्माज्जातः कुमारोऽसौ रक्तोरक्तसमुद्भवः ॥ अंगं प्रसिद्धमेव हांगारको वोग उच्यते ॥ ५ ॥ शिवांगोऽद्रभसजतिस्तेन गारक उच्यते ॥ अंगस्थोऽगारकांतिश्च अंगप्रत्यङ्गसंभवः ॥ ६ ॥ सौभाग्यारोग्यकृद्गर्भमात्तस्मादंगारकः स्मृतः ॥ भक्त्या च तु ध्यानं तेन यस्तु श्रद्धा समन्वितः ॥ ७ ॥ तं पूजयति यत्नेन नारी वाऽनन्यमानसा ॥ तस्य तुष्टः प्रयच्छेत्स्यत्स्वया समुदाहृतम् ॥ ८ ॥ रूपसौभाग्यसंपन्नं नरनारी मनोहरम् ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ एतन्मे वद देवेश अंगारका विधिं शुभम् ॥ ९ ॥ सहो मम त्रंसंस्थानं साधिवामि विधानतः ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ पूर्वतु कृतं संकल्पः स्नानं कृत्वा बहिर्जले ॥ १० ॥ स्नानार्थं मृत्तिकां मंत्रेण ह्नीयादभासा स्थितः ॥ त्वं मुदे वादिता पूर्वकृष्णेनोद्धरतां किल ॥ ११ ॥

१ यादव-इ० पा० । २ त्वमेव वदे देवेश-इ० पा० ।

तेनमेदहपापौघंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ इममंत्रपठन्यार्थादित्यायप्रदशयेत् ॥ १२ ॥ आदित्यरात्रिमंतपंगजलक्रेणोक्षितम्
तामृदंशिरसिप्रार्थयपूर्वदत्वांगसंधिषु ॥ १३ ॥ ततःस्नानप्रकुर्वीतमंत्रेणान्तर्जलेपुनः ॥ त्वमापोयानिःसर्वेषांदेत्यदानवक्षसाम् ॥ १४ ॥
स्वेदजोद्विज्जयोनिरांसानापतयेनमः ॥ स्नातोऽहंसर्वतोर्येषुसर्वप्रसवणेषुच ॥ १५ ॥ नदीषुदेवेष्वतेषुस्नानंतेषुचमेभवेत् ॥
ध्यायन्वनिमिममंत्रततःस्नानंसमाचरेत् ॥ १६ ॥ ततःस्नात्वाशुचिभूत्वागृहमागत्यनरुपृशेत् ॥ नजलेतचसंवक्षित्वाचित्पापिष्टमेवहि
॥ १७ ॥ दूर्वाश्वत्थशर्मरूपृक्षमांचमंत्रेणमंत्रवित् ॥ दूर्वामप्यस्यमंत्रेणयुतेनसमुपस्थितम् ॥ १८ ॥ त्वंदूर्वमुजन्मसिसर्वदेवैश्वंदिता॥
वंदितादहतत्सर्वयन्मयादुष्कृतंकृतम् ॥ १९ ॥ दूर्वामंत्रः ॥ पवित्राणांपवित्रत्वंकाश्यपपठयसेश्रुतौ ॥ शमीशमयमेपायन्मयादुरुक्षित
म् ॥ २० ॥ शर्मामंत्रः ॥ अश्वत्थमंगलभतेमंत्रमेतन्निबोधमे ॥ अक्षिरूपंदंभुजरूपंदंदुःस्वमंदुर्विचिंतितम् ॥ २१ ॥ शत्रूणांचसमुत्थान
मश्वत्थशमयस्वमे ॥ अश्वत्थमंत्रः ॥ गांदद्यातुततोदेवीसवत्सांसप्रदक्षिणाम् ॥ २२ ॥ समालभ्यंतुमंत्रेणमंत्रमेतदुदीरयेत् ॥ सर्वदेवमये
देवैर्वैतैस्त्वंसुपूजिता॥ २३ ॥ तस्मात्स्पृशामिंवदामिंवदितापापहाभव ॥ गोमंत्रः ॥ एवमंत्रपठन्यार्थभक्त्याभावेनभावितः ॥ २४ ॥ प्रदक्षि
णायःकुरुतेगादृष्टावरणीनीम्॥प्रदक्षिणीकृततेनपृथिवीनात्रसंशयः॥२५॥एवंमौनेनचागत्यपंध्यान्वंध्यागृहंजनेत्॥प्रक्षाल्यचमृदापादौआहि
ताऽग्निगृहंविशेत्॥२६॥होमंत्रप्रकुर्वीतएभिर्मंत्रैःपदैर्वैः॥शर्वायशर्वपुत्रायपार्वत्यागोःसुतायच॥२७॥कुजायलोहितंगायगृहेशंगारकाय
च॥भूयोभूयोयमाहुत्याहुत्याहुत्वाहुहोतिवै॥२८॥ओंकारपूर्वकैर्मंत्रैःस्वाहाकारांतरांयोजितैः॥अष्टोत्तरशतंपार्थअर्द्धयार्धमेवच॥२९॥
एभिर्मंत्रपदैर्भक्त्याज्ञप्तयावाकाममेववा॥समिद्धिःखांदिग्भिश्चमृतदुग्धैस्तिर्यैवैः॥३०॥भक्ष्येनानाविधैरन्यैःज्ञप्तयावामंत्रविद्भ्यां॥
हुत्वाहुतीस्ततःपार्थदेवंस्थापयेत्क्षितौ॥३१॥स्रपंकेचिदिच्छंतिसगुडेतप्रभाजने॥सौवर्णरत्नवर्णचक्षत्तयादारुमयंतथा॥३२॥
कृष्णागरुमयंचैवश्रीखण्डवटितंपुनः॥सौवर्णपात्रेरोप्येवाअर्चयंकुंकुमकेशरैः॥३३॥अन्यैरालोहितैःपार्थपुष्पैर्वैष्णैःफलैःशुभैः॥

राजत्रनैश्वविधैरर्थवान्भक्तितोऽचयेत् ॥ ३४ ॥ यावद्विशक्यतेचित्तवित्तवान्भक्तिभाविनः ॥ तावद्विधयेतपुण्यदातुःशतसहस्रिकम् ॥ ३५ ॥
 किञ्चित्ताम्रमयेपात्रं वेशजेमृन्मयेपिवा ॥ पूजयंतिनराक्तैःपुष्पैःकुङ्कुमकेशैः ॥ ३६ ॥ “अङ्गारकायनमः ॥ शिरसि ॥ अङ्कुजायनमः ॥
 वदने ॥ अङ्गुमायनमः ॥ स्कंधयोः ॥ अङ्गलायनमः ॥ बाह्वोः ॥ अङ्गुलायनमः ॥ उरसि ॥ अङ्गोहिताङ्गयनमः ॥ कट्याम् ॥
 अङ्गारायनमः ॥ जंघयोः ॥ अङ्गहिरायनमः ॥ पादयोः ॥ एषाष्टपुष्पिका ॥ पुरुषाकृतिं कृतपात्रे कुङ्कुमैः समचयेत् ॥ ” गुरु
 लंघृतसंयुक्तं कृष्णगरुडमन्वितम् ॥ धूपसद्रव्यजंवापि दद्यात्तत्र समाधिना ॥ ३७ ॥ हंसकुर्वीतपूर्वोक्तैर्मन्त्रैर्मंगलसंज्ञितैः ॥ एवं प्रणम्य देवेशं
 लूणानि वेदयेत् ॥ ३८ ॥ निष्पावंकं भोजनं वा दद्याच्छतयासदक्षिणम् ॥ वित्तशाल्वाङ्गिणो न मुख्यफलभागवेत् ॥ ३९ ॥ पश्चा
 दुद्धीतमौ नैनभूमिं कृत्वा तु भाजनम् ॥ मन्त्रेणानेन चालभ्यतन्निबोधमयोदितम् ॥ ४० ॥ सर्वौषधिरसावासे सर्वदसर्वदायिनि ॥ त्वत्तलं
 भोक्तुं कामोऽहं तद्रुक्तममृतं भवेत् ॥ ४१ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ अङ्गारकेन संयुक्ता चतुर्थी न क्तभोजनैः ॥ उपोष्या कतिमात्रासाकमेकव
 दयादव ॥ ४२ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ चतुर्थी च चतुर्थी च यदाङ्गारकसंयुता ॥ उपोष्या तत्र तत्रैव प्रदेयो विधिना कुजः ॥ ४३ ॥ वि
 तहीनाः प्रतीक्षन्ति यावद्वि तो पलं भनम् ॥ चतुर्थी च चतुर्थी च विधानं शृणु पाण्डव ॥ ४४ ॥ सौवर्णपात्रे कृत्वा तु अङ्गारकमकृत्रिमम् ॥
 दशसौवर्णिकं मुख्यं दशार्द्धार्द्धमथापिवा ॥ ४५ ॥ विंशत्पलानि पात्राणि विंशत्यर्द्धपलानि च ॥ विंशत्कर्पाणि वा पात्रार्थं अतो न्यूनं न कारयेत् ॥ ४६ ॥
 प्रतिष्ठाप्य कुङ्कुमं त्रैवैश्वैः संपरिवेष्टितम् ॥ पुष्पमण्डपिकां कृत्वा दिव्यांसद्वयधूपिताम् ॥ ४७ ॥ तत्रांसपूजयेद्देवपूजैर्मन्त्रैर्विधानतः ॥ भक्त्या
 भोज्यैरनैकैश्च फलैरनैश्च सागैः ॥ ४८ ॥ वस्त्रैः प्रावरणैर्यनैः शय्योपासनद्वारासनैः ॥ छत्रैः पुष्पैर्गन्धर्वैः शततया विंशतुसारतः ॥ ४९ ॥
 ततो विप्रं परीक्षितव्रतशौचसमन्वितम् ॥ वेदाध्ययनसंपन्नशाल्वाङ्गं निरहंकृतम् ॥ ५० ॥ अङ्गारकाविधिं यश्च सम्यजानाति शान्तः ॥ आ
 ह्वानविधिं मन्त्रांश्च होमार्चनविसर्जनम् ॥ ५१ ॥ संपूज्य वस्त्राभरणैस्तस्मै देयः कुजोत्तमः ॥ यथाश्रुतो यथाज्ञातस्तथा भक्त्या ह्युपोषितः ॥ ५२ ॥

१ रत्नैः-इ० पा० । २ महर्निदनाय नमः-इ० पा० । ३ तत्रस्थमर्चयेन्मन्त्रैः पुष्पधूपैर्विधानतः-इ० पा० । ४ शुभैः-इ० पा० ।

वित्तसारेणतुष्यत्वंसमभौमभवोद्वव ॥ पठन्निमंमंत्रं ब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ५३ ॥ ब्राह्मणश्चाप्यसौविद्वान्मंत्रमेतमुदाहरेत् ॥ मंगलं
 प्रतिगृह्णामिउभयोरस्तुमंगलम् ॥ ५४ ॥ दातृप्रतियाहकयोःक्षेमारोग्यंभवत्विति ॥ प्रतिग्राहकमंत्रः ॥ एवंचतुर्थेसंप्राप्तेधनप्राप्तिर्निविद्यते
 ॥ ५५ ॥ तदामंत्रार्चनपरःपुनरेतांसमाचरेत् ॥ आशरीरनिपाताद्वाथोक्तफलभागभवेत् ॥ ५६ ॥ अल्पवित्तोयथाशक्त्यासर्वमेतत्समाच
 रेत् ॥ अंगारकेणसंयुक्तावांशान्तिलशराविकाम् ॥ ५७ ॥ अनेनविधिनादत्वाथोक्तफलभागभवेत् ॥ एवंचतुर्थीयोभक्त्याकुजयुक्तासुपो
 षयेत् ॥ ५८ ॥ तस्यपुण्यफलंयच्चतन्निबोधयुधिष्ठिर ॥ इहस्थित्वाचिरंकलंपुत्रपौत्राश्रयावृतः ॥ ५९ ॥ देहावसानेदिव्यौजादिव्यगंधानु
 लेपनः ॥ दिव्यनारीगणवृत्तविमानवरमास्थितः ॥ ६० ॥ यातिदेवपुरंद्रोदेवैःसहाभिर्नदितः ॥ सतत्ररमतेकालंदेवैःसहसुरेशवत् ॥ ६१ ॥
 चतुर्युगानिषट्त्रिंशत्ततःकालांतरेपुनः ॥ इहवागत्यराजासौकुलेमहतिजायते ॥ ६२ ॥ रूपवान्धनवान्वाग्मीदानशीलोदयापरः ॥
 नारीचरूपसंपन्नासुभगाजातिसंयुता ॥ ६३ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृताभत्रांसहरमोच्चिरम् ॥ रमित्वासुचिरंकालंपुनःस्वर्गगतिंलभेत् ॥ ६४ ॥
 एषतेकथितोराजन्सरहस्याविधिस्तथा ॥ दुर्लभोयामनुष्याणंदिवानांभद्रमस्तुते ॥ ६५ ॥ अंगारकेणसहिततुसिताचतुर्थीशस्तासुरा
 र्जनविधौपितृपिण्डदाने ॥ तस्यांकुजंकुलद्वहयेऽर्चयतिभूमौभवतिबहुमंगलभाजनस्ते ॥ ६६ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणि
 श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादचतुर्थीव्रतेअङ्गारकचतुर्थीव्रतवर्णनंनैमिकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ अ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ यन्नासिद्धयंतिकर्म
 णिप्रारब्धानिनरोत्तमैःतत्केनकारणैर्नैतत्पृष्टोमेब्रूहिमाधव ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ विनायकोर्थसिद्धयर्थलोकस्यविनियोजितः ॥
 गणानामाधिपत्येचरुद्रेणब्रह्मणतथा ॥ २ ॥ तेनोपमृष्टेयस्तस्यलक्षणानिनिबोधत ॥ स्वप्नेऽवगाहतेऽत्यर्थजलंमुण्डंश्रपयति ॥ ३ ॥ काषाय
 वाससश्चैवक्रव्यादांश्चाधिराहति ॥ अंत्यजैर्गर्भैरुष्टैःसहैकत्रावतिष्ठति ॥ ४ ॥ व्रजमानस्तथात्मानमन्यतेतुंगतंपरैः ॥ विमनाविफला
 रंभःससीदत्यनिमित्ततः ॥ ५ ॥ पातकीविहीनच्छयोम्लानत्वनत्वेतुलक्षणः ॥ करभारूढमात्मानमहीषखरंगतथा ॥ ६ ॥ यातुधानासृतं

यातंश्मशानस्यातिकंठ्य ॥ पश्येत्कुरुक्षार्दलस्वप्नतिनात्रंशयः ॥७॥ तैलद्रुमात्रंसेहंकरविरविभूषितम् ॥ तेनोपमृष्टेलभतेनराज्यरा
जनदनः ॥८॥ कुमारिनचभर्तारमपत्यगर्भमंगना॥ आचार्यत्वंश्रोत्रियश्चनशिष्योऽध्ययनं तथा ॥ ९ ॥ वणिग्लभंनचाप्नोति कृषिचवकृषि
लः ॥ स्नापनंतन्यकर्तव्यं पुण्येऽह्नि विधिपूर्वकम् ॥ १० ॥ गौरसर्पकलेन वस्त्रेण च्छादितस्य तु ॥ सर्वेषधैः सर्वगंधैर्विलिप्तशिरसस्तथा ॥
॥ ११ ॥ शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तु वारवाधिषण्मस्य तु ॥ पुष्ये च वीरनक्षत्रे तस्यैव पुरतो नृप ॥ १२ ॥ भद्रासने पाविष्टस्य स्वस्तिर्वाच्यार्द्रिजे शु
भैः ॥ चत्वारऋग्यजुःसामार्थ्येण प्रवणस्ततः ॥ १३ ॥ व्योमे केशंतुं संपूज्य पर्वतीं भूमिजं तथा ॥ कृष्णस्य पितरं चाथ अवतारं सितं तथा ॥ १४ ॥
धिषणं क्ते दुपुत्रचकोणं लक्ष्मीं च भारत ॥ विधुतुदं बहुलेयं नंदकस्य च धारणम् ॥ १५ ॥ अश्वस्थानां हजस्थानां हलमं कां त्समाद्भुदात् ॥
मृत्तिकारोचनं रत्नं गुग्गुलुं चाप्सु निक्षिपेत् ॥ १६ ॥ यदा हतं ह्येकवर्णं श्वतुर्भिः कलशैर्हृदात् ॥ चर्मणयान् दुहेरक्ते स्थाप्य भद्रासनं तथा ॥ १७ ॥
सहस्राक्षं शतधारमृषिभिः पावनं कृतम् ॥ तेन त्वामाभिषिचामि पावमान्यः पुनंतु मे ॥ १८ ॥ ॐ भगते वरुणो राजा भगं सुयो बृहस्पतिः ॥
भगमिन्द्रश्च वायुश्च भगं सप्तर्षयो ददुः ॥ १९ ॥ यत्ते केशेषु दौर्भाग्यं समितेयं च मूर्द्धनि ॥ ललाटे कर्णयोर्धरुणोरापस्तद्वृत्तं तु सर्वदा ॥ २० ॥
स्नातस्य सार्षपं तैलं ध्रुवणौ दुर्वरेण तु ॥ जुहुयान्मूर्ध्नि शकलां स्वव्येन प्रतिगृह्य च ॥ २१ ॥ मितश्च समितश्चैव तथा शालकं कटा ॥
कूष्माण्डो राजपुत्रश्चैत्ये ते स्वाहा समन्वितैः ॥ २२ ॥ नामभिर्विलिप्तं त्रैश्वनमस्कारसमन्वितैः ॥ दद्याच्चतुष्पथे शूर्पे कुशानस्तं र्यित्सर्वतः ॥
॥ २३ ॥ कृताकृतांस्तं दुलंश्च पल्लौ दानमेव च ॥ मत्स्यान्ध्रपक्षांश्च तथा मांसमेतावदेव तु ॥ २४ ॥ पुष्पांस्वितं सुगंधं च सुरांचित्रिधामपि ॥
मूलकं पूरिकां पूपांस्तथैवोडेरकमजः ॥ २५ ॥ दध्यन्नं पायसं च गुग्गुधं क्षिप्तमोदकम् ॥ विनायकस्य जननिमुपतिष्ठेत्ततो विकाम् ॥
॥ २६ ॥ दूर्वासर्पपुष्पपाणां दत्त्वा र्घ्यपूर्णमञ्जलिम् ॥ रूपं देहि जयं देहि भगं भवति देहि मे ॥ २७ ॥ पुत्रान् देहि जयं देहि सर्वान् कामां
श्च देहि मे ॥ प्रबलं कुरु मे देवि बलविख्यातिं संभवम् ॥ २८ ॥ शुक्लमाल्यां वारधरः शुक्लगंधानुलेपनः ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान् दद्याद्ब्रह्मभु

मंगुरोरपि ॥ २९ ॥ एवंविनायकं पूज्यग्रहस्यैव विधानतः ॥ कर्मणां फलमाप्नोति श्रियं प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ ३० ॥ आदि-
 त्यस्य सदा पूजास्तिलकं स्वामिनस्तथा ॥ महागणपते श्वैव कुर्वन्सिद्धिं मवाप्नुयात् ॥ ३१ ॥ वैनायकं विनायकं त्वेवं तानराणां स्नानं प्रश-
 स्तामिह विघ्नविनाशकारि ॥ कुर्वन्ति ये विधिवदभ्रवन्ति तेषां कार्याण्यभीष्टफलदानिनसंशयोऽत्र ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
 उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे विनायकसप्तचतुर्थीव्रतनाम द्वाविंशतमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 अथाविघ्नकरां जन्कथयामि व्रतंतव ॥ येन सम्यक्कृतेनेह न विघ्नमुपजायते ॥ १ ॥ चतुर्थ्यां फाल्गुने मासि गृहीतव्यं व्रतं त्विदम् ॥ नक्ता
 हरेण राजेन्द्र तिलान्नं पारणं स्मृतम् ॥ २ ॥ तदेव वृद्धो होतव्यं ब्राह्मणाय च तद्भवेत् ॥ ३ ॥ शूराय वीराय गजाननाय लंबोदरायैकरदायै च वै ॥
 एवं तु संपूज्य पुनश्च होमं कुर्याद्ब्रती विघ्नविनाशहेतोः ॥ ४ ॥ चतुर्मास्यां व्रतं चैव कृत्वा स्वैरथं पञ्चमे तथा ॥ सौवर्णे गजवक्त्रं तु कृत्वा विप्राय दाप-
 येत् ॥ ५ ॥ ताम्रपत्रैः पायसभूतैश्च तुर्भिः सहितं नृप ॥ पञ्चमेन तिलैः सार्द्धं गणेशाधिष्ठितेन च ॥ ६ ॥ मृन्मयान्यपि पात्राणि वित्तहीन-
 स्तु कारयेत् ॥ हरं वराजतं तद्ब्रह्मिधिनानेन दापयेत् ॥ ७ ॥ इत्थं व्रतमिदं कृत्वा सर्वविघ्नैः प्रमुच्यते ॥ हयमेधस्य विघ्नैस्तु संजाते सगरः
 पुरा ॥ ८ ॥ एतदेव व्रतं चीर्त्वा पुनरश्वं प्रलब्धवान् ॥ तथारुद्रेण देवेन त्रिपुरं निघ्नता पुरा ॥ ९ ॥ एतदेव कृतं यस्माच्चिपुरस्तेन वा-
 तितः ॥ मया समुद्रं विज्ञाता एतदेव व्रतं कृतम् ॥ १० ॥ तेनाद्रिद्रुमसंयुक्ता पृथिवी पुनरुद्धता ॥ अन्यैरपि महापालैरेतदेव कृतं
 पुरा ॥ ११ ॥ तपोऽर्थिभिर्यज्ञसिद्धयैर्निर्विघ्नस्यात्परंतप ॥ अनेन कृतमात्रेण सर्वविघ्नैः प्रमुच्यते ॥ १२ ॥ मृतोरुद्रपुरं याति
 वराहवचनं यथा ॥ १३ ॥ विघ्नानितस्य न भवन्ति गृहे कदाचिद्धर्माथे कामसुखसिद्धि विधातकानि ॥ यः सप्तमीं शुक्लकृतिकांतं दत्तं विघ्न-
 शमचर्यति नक्तकृती चतुर्थ्याम् ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे विनायकचतुर्थीव्रतनाम त्रयस्त्रिंशत्तमो
 अध्यायः ॥ ३३ ॥ इति चतुर्थीकल्पः समाप्तः ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शान्तिव्रतं प्रवक्ष्यामि शृणुष्वैकमना धुना ॥ येन चीर्णेन शान्तिः

स्यात्सर्वदागृहमेधिनाम् ॥ १ ॥ पञ्चम्यांशुकृपक्षस्यकार्तिकेमासिपार्थिव ॥ आरभ्यवर्षमेकमुज्जीयादाम्लवर्जितम् ॥ २ ॥ नक्तद्वंचसंपू
 ज्यहरिशेषपरिस्थितम् ॥ अनन्तायेतिपादोदुत्तराश्रयवैकाटिम् ॥ ३ ॥ उदरतक्षकायेतिउरःकर्कोटकायच ॥ पद्मायकणासंपूज्यमहाप
 द्मायदोयुगम् ॥ ४ ॥ शंखपालायवक्षस्तुकुलिकायेतिवैशिरः ॥ एवविष्णुसंवगतं पृथगेवप्रपूजयेत् ॥ ५ ॥ क्षीरेणस्नपनंकुर्याद्वरिसुदृश्यवा
 ग्यतः ॥ तदग्रेहमेयत्क्षीरतिलैः सहविचक्षणः ॥ ६ ॥ एवंसंवत्सरस्यतिकुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥ अच्युतंकांचनंकृत्वासुवर्णतुविचक्षणम् ॥ ७ ॥
 गांसवत्सावंस्त्रयुगंकांस्यपात्रंसपायसम् ॥ हिरण्यंचयथाज्ञात्तयाब्राह्मणायोपापादयेत् ॥ ८ ॥ एवंशःकुरुतेभक्त्याव्रतमेतन्नराधिप ॥
 तस्यज्ञातिर्भवेन्नित्यनगानामभयंतथा ॥ ९ ॥ शेषाहिभोगक्षयनस्थमयोगसूतिसंपूज्यह्यपुरुषपतेर्गेंद्रनाथम् ॥ येपूजयन्तिमधुरैःसितप
 अमीषुतेषानगजनितंभयमभ्युपैति ॥ १० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेज्ञातिव्रतंनामचतुस्त्रिंश
 त्तमोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ मधुराभारतंकिनव्रतेनमधुसूदन ॥ तथैवजनसौभाग्यमतिविद्यासुकौश
 लम् ॥ १ ॥ अभेदश्चापिदंपत्योस्तथाबंधुजनेनच ॥ आयुश्चविपुलंपुंसांजायतेकेनकेशव ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 सम्यक्पृष्टस्त्वया राजच्छृणुसारस्वतंत्रतम् ॥ यस्यसंकीर्तनादेवतुष्यतिहिसरस्वती ॥ ३ ॥ योऽयंभक्तःपुमान्कुर्यादेतद्भ्रतमनुत्तमम्
 तद्भ्रत्सरादौसंपूज्यविप्रेणतंसमाचरेत् ॥ ४ ॥ अथचादित्यवारेणग्रहताराबलेनच ॥ पायसंभोजयित्वाचकुर्याद्ब्राह्मणवाचनम् ॥ ५ ॥
 शुक्लवस्त्राणिदद्याच्चसहिरण्यानिशक्तिः ॥ गायत्रीपूजयेद्भक्त्याशुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ ६ ॥ एभिर्मन्त्रपदैःपश्चात्पूवकृत्वाकृताञ्जलिः
 यथातुदेविभगवान्ब्रह्मालोकपितामहः ॥ ७ ॥ त्वांपरित्यज्यनोतिष्ठेत्तथाभववरप्रदा ॥ वेदशास्त्राणिसर्वाणिनृत्यगीतादिकंचयत् ॥ ८ ॥
 वाहितंयत्त्वयादेवितथा मे संतुसिद्धयः ॥ लक्ष्मीर्भामावराशिर्गौरितिष्टिःप्रभामतिः ॥ ९ ॥ एताभिःगाहितानुभिरष्टाभिर्मासरस्वति ॥
 एवंसंपूज्यगायत्रीवीणाक्षमणिधारिणीम् ॥ १० ॥ शुक्लपक्षेऽक्षतेर्भक्त्यासकमंडलुपुस्तकाम् ॥ मौनव्रतेनभुञ्जीतसायं प्रातश्चयमैवित् ॥ ११ ॥

पञ्चम्यांप्रतिपक्षेचपूजयित्वासुवासिनीः ॥ तिलैश्चतंदुलप्रस्थंघृतपात्रेणसंयुतम् ॥ १२ ॥ क्षीरंतथाहिरण्यंचगायत्रीप्रियतामिति ॥
 संध्यायांचततोमौनंतद्वृतंतुसमाचरेत् ॥ १३ ॥ नांतराभोजनंकुर्याद्यावन्मासास्त्रयोदश ॥ समातेतुव्रतेदद्याद्भ्राजनंशुक्रतंदुलैः ॥ १४ ॥
 पूर्णमुवस्त्रयुग्मं चर्गांचविप्रायभोजनम् ॥ देव्यैवितानंवटांचसितेनंपटांन्वितम् ॥ १५ ॥ चन्दनंवस्त्रयुग्मंचदध्यन्नांशिखैर्युतम् ॥
 तथोपदेष्टारमपिभक्त्यासंपूजयेद्गुरुम् ॥ १६ ॥ वित्तशाठ्येनरहितोवस्त्रमाल्यानुलेपनैः ॥ अनेनविधिनयस्तुकुर्यात्सारस्वतंत्रतम् ॥ १७ ॥
 विद्यावानर्थयुक्तश्चरुक्तकंठश्चजायते ॥ सरस्वत्याःप्रसादेनव्यासवत्तुकिर्भवेत् ॥ १८ ॥ नरिवाकुरुतेयातुसापितत्फलभागिनी ॥
 ब्रह्मलोकैवसेत्तावद्यावत्कल्पायुतत्रयम् ॥ १९ ॥ सारस्वतंत्रतंयस्तुशृणुयादपिःपठेत् ॥ विद्याधरपुरेसोऽपिवसेत्कल्पायुतत्रयम् ॥ २० ॥
 संवत्सरंत्रतवरेणसरस्वतीयेसंपूजयतिजगतोजननीजनित्रीम् ॥ विद्यावदातद्दद्यात्तद्दद्यात्तद्दद्यात्तद्दद्यात्तद्दद्यात्तद्दद्यात् ॥ २१ ॥
 इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसारस्वतंत्रतानिरूपणंनमपंचत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पं
 चमीदयिताराजन्नागानंदविवर्द्धनी ॥ पञ्चम्यांकिलनागानांभवतीत्युत्सवोमहान् ॥ १ ॥ वासुकिस्तक्षकश्चैवकालिकोमणिभद्रकः ॥ धृतराष्ट्रैरिव
 तश्चकर्कोटकधनंजयौ ॥ २ ॥ एतेप्रयच्छंत्यभयंप्राणिनांप्राणजीविनाम् ॥ पञ्चम्यांस्त्रापयंतीहनागान्क्षीरेणयेनराः ॥ ३ ॥ तेषांकुलेप्रयच्छंतिअभ
 यंप्राणिनांसदा ॥ ज्ञानागायदाभात्राद्वहमानादिवानिशम् ॥ ४ ॥ निर्वापितागवांक्षीरैस्ततःप्रभृतिवह्मभाः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ मात्राशसाःकथं
 नागाःकिमुद्दिश्यचकारणम् ॥ ५ ॥ कथंवातस्यशापस्यविनाशोऽभूज्जनादन ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ उच्चैःश्रवाश्चराजश्चैवतवर्णोऽमृतोद्भवः ॥ ६ ॥
 तंदृष्ट्वाचाब्रवीत्किंदूनगानांजननीस्वसाम् ॥ अश्वत्तमिदंश्वेतंपश्यपश्यामृतोद्भवम् ॥ ७ ॥ कृष्णांश्चपश्यसेवालान्सर्वथेतानुताम्यैव ॥
 ॥ विनतोवाच ॥ सर्वश्चेतोहयवरोनायकृष्णोनलोहितः ॥ ८ ॥ कथंत्वंपश्यसेकृष्णविनतोवाचानांस्वसाम् ॥ कद्रूरुवाच ॥ पश्येहमेक
 नयनाकृष्णबालसमन्वितम् ॥ ९ ॥ द्विनेत्राचत्वंविनतेनपश्यसिपणंकुरु ॥ विनतोवाच ॥ अहंदासीमिवित्रितिकृष्णकेशेप्रदीशते ॥ १० ॥

नचेदशयसेकदुममदासीभविष्यसि ॥ एवंतेविपण्णत्वागतेक्रोधसमन्विते ॥ ११ ॥ स्वपितेप्राज्यदोषेतुकद्रूजिह्ममचितयत् ॥ आ
 ह्वयपुत्रान्प्रोवाचबालाभूत्वाहयोत्तमे ॥ १२ ॥ तिष्ठध्वंविपणैजेष्येविनतांजयगृद्धिनीम् ॥ श्रोतुस्तेजिह्मबुद्धिंतांनागाःकद्रुंविगृह्यच ॥ १३ ॥
 अधर्मएषतुमहान्कारिष्यामोनतेवचः ॥ अशपद्रुषिताकद्रूःपावकोवःप्रथक्ष्यति ॥ १४ ॥ गतेवदुतिथेकालेपाण्डवोजनमेजयः ॥ सपे
 ससंसकतौविभूमावन्यैःसुदुष्करम् ॥ १५ ॥ तस्मिन्सत्रेचतिमांशुःपावकोभक्षयिष्यति ॥ एवंश्रुत्वातदाकद्रूःप्रत्युवाचनर्केचन ॥ १६ ॥
 मात्राशस्तदानागःकर्तव्यंनान्वपद्यत ॥ वासुकिर्दुःखसंततःपपातमुविस्मृच्छतः ॥ १७ ॥ वासुकिर्दुःखितंदृष्ट्वाब्रह्माप्रोवाचसांत्वयन् ॥
 मांशुचोवासुकेत्यर्थशृणुमद्रुचनंपरम् ॥ १८ ॥ यायावरकुलेजतोजरत्कारितिद्विजः ॥ भविष्यतिमहातेजस्तस्मिन्कालेत्तपोनिधिः ॥ १९ ॥
 भगिनींचजगत्कारुतस्यत्वंप्रातिदास्यासि ॥ भवितातस्यपुत्रोऽसौआस्तीकइतिविश्रुतः ॥ २० ॥ सतत्सत्रंप्रवृद्धंवनगानांभयदंमहत् ॥
 निषेधयिष्यतिमुनिर्वाग्भिःसंपूज्यपाथिवम् ॥ २१ ॥ तदिदंभगिनीनागरूपौदार्यगुणान्विता ॥ जरत्कारुजरत्कारोःप्रदेयाह्यविचारतः ॥ २२ ॥
 यदासौप्राथ्यतेऽरण्येयत्किञ्चित्प्रवादयिष्यति ॥ तत्कर्तव्यमशेषेणइच्छेद्व्यस्तथात्मनः ॥ २३ ॥ पितामहवचःश्रुत्वावासुकिः प्रणिपत्यच ॥
 तथाकरोद्यथाचोक्तंयत्नंपरममास्थितः ॥ २४ ॥ तच्छ्रुत्वापन्नगाःसर्वेप्रहर्षोत्फुल्ललोचनाः ॥ पुनर्जातमिवात्मानमेनिरभुजगोत्तमाः ॥ २५ ॥
 अप्लवेतुनिमग्नानांधोरियज्ञाग्निसागरे ॥ आस्तीकस्तत्रभविताप्लवभूतोऽभयप्रदः ॥ २६ ॥ श्रुत्वासचाग्निराजानमृत्विजस्तदनंतरम् ॥
 निवर्तयिष्यतियांगानागानामोहनंपरम् ॥ २७ ॥ पञ्चम्यांतच्चभविताब्रह्माप्रोवाचल्लेहान् ॥ तस्मादिदंमहाराजपंचमीदयितांशुभा ॥ २८ ॥
 नागानांहर्षजननिदत्तावैब्रह्मणापुरा ॥ दत्वातुभोजनंपूर्वब्रह्मणानंतुकामतः ॥ २९ ॥ विमृज्यनागाःप्रीयतांथेकचिचिपृथिवीतले ॥
 हिमाचलेयवसंतियेऽतरिक्षेदिविस्थिताः ॥ ३० ॥ येनदीप्नुमहानागायसरःस्वभिर्गामिनः ॥ येषापीप्नुतडागेषुतेषुसर्वेषुवैनमः ॥ ३१ ॥
 नागान्विप्राश्चसंपूज्यविसर्ज्यचयथार्थतः ॥ ततःपश्चाच्चसुभीयात्सहभृत्यैर्न्नराधिप ॥ ३२ ॥ पूर्वमधुरमश्रीयात्स्वेच्छयातदनंतरम् ॥

एवंनियमयुक्तस्ययत्फलतन्निबोधमे ॥ ३३ ॥ मृतोनागपुण्यातिपूज्यमानोऽप्सरोगणैः ॥ विमानवरमाहूढोरमतेकालमोप्सितम् ॥ ३४ ॥
 इहचागत्यराजासौसर्वराजवरोभवेत् ॥ सर्वरत्नसमृद्धश्चवाहनढचञ्जयते ॥ ३५ ॥ पञ्चजन्मन्यसौराजद्वारेद्वारेभवेत् ॥ आधिव्याधि
 विनिर्मुक्तःपत्नीपुत्रसहायवान् ॥ ३६ ॥ तस्मात्पूज्याश्चनर्गाश्चघृतक्षीरादिनासदा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ दशतिथ्यनरंकृष्णनागाःक्रोधसमन्वि
 ताः ॥ ३७ ॥ भवोत्कितस्यदृष्टस्यविस्तरात्प्रब्रवीहिमे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ नागदष्टोनरराजन्प्राप्यमृत्युव्रजत्यधः ॥ ३८ ॥ अधोगत्वाभ
 वेत्सर्पोनिर्विषोनात्रसंशयः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ नागदष्टःपितायस्यभ्रातामातासुहृत्सुतः ॥ ३९ ॥ स्वसावादुहिताभार्योक्तकर्तव्यवदस्वमे ॥
 मोक्षायतस्यगोविन्दानं व्रतमुपोषितम् ॥ ४० ॥ ब्रूहिमेयदुशार्दूलेनस्वर्गतिमाप्नुयात् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ उपोष्यापंचमीराजन्नागानांपुष्टि
 वर्द्धनी ॥ ४१ ॥ वर्षमेकंतुराजेन्द्रविधानंशृणुयादृशम् ॥ मासेभाद्रपदेयातुशुक्लपक्षमहीपते ॥ ४२ ॥ साचपुण्यतमाप्रोक्ताग्राह्यासद्वतिकाभ्यया ॥
 ज्ञेयाद्वादशवर्षतिपञ्चम्योभरतर्षभ ॥ ४३ ॥ चतुर्थमिकभक्तंतुतस्यानंक्तप्रकीर्तितम् ॥ धृरिचन्द्रमयंनगमथवाकलयौतजम् ॥ ४४ ॥
 कुत्वादारुमयंचापिउताहोमृन्मयंनृप ॥ पञ्चम्यामचयेद्रत्नयानांगंपञ्चफणंशृणु ॥ ४५ ॥ करवीरस्तथापद्वैजतीपुष्पैःसुशोभनैः ॥
 गन्धपुष्पैःसर्पैर्वेदैःपूज्यपन्नगसत्तमम् ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पञ्चाद्रुतपायसमोदकैः ॥ नारायणबलिःकार्यःसर्पदष्टस्यदेहिनः ॥ ४७ ॥
 दानेपिण्डप्रदानेचब्राह्मणानांचतर्पयेत् ॥ वृषोत्सर्गस्तुक्तव्योगतेसंवत्सरनृप ॥ ४८ ॥ स्नानंकृत्वोदकंदद्यात्कृष्णोऽत्रप्रियतामिति ॥
 अनंतंवासुकिंशेषपद्मंकांबलमेवच ॥ ४९ ॥ तथातक्षकनागंचनगमश्चतर्नृप ॥ धृतराष्ट्रंशंखपालंकालियंतक्षकं तथा ॥ ५० ॥ पिंगलं
 चमहानांगंमसिमासिप्रकीर्तिताः ॥ वत्सरतिपारणस्यान्महाब्राह्मणभोजनम् ॥ ५१ ॥ इतिहासविदेनांगंकाञ्चनेनकृतंनृप ॥ तथाजुनी
 प्रदातव्यांसंवत्सांस्यदोहना ॥ ५२ ॥ एषपारणकेपार्थविधिःप्रोक्तोविचक्षणैः ॥ कृतेव्रतवरेतस्मिन्सद्वर्तियान्तिबान्धवाः ॥ ५३ ॥
 येदन्दशूकरदनैर्दद्याःप्रासाह्ययोगतिम् ॥ वर्षमेकंचारिष्यतिभक्तयायेव्रतसुत्तमम् ॥ ५४ ॥ द्वाष्टिकंमोक्ष्यतेतेषांशुभस्थानमवाप्स्यति ॥

१ एतेन व्रतमुत्प्रेत्येन-इ०पा० । २ मान्याश्च-इ०पा० । ३ तथा-इ०पा० । ४ शुभम्-इ०पा० । ५ शंखम्-इ०पा० ।

यश्चेदंशृणुयान्नित्यपठेदन्नयासमन्वितः ॥५५॥ नवैकुटुम्बेनाग्नेभ्योभयंभवतिकुत्रचित् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ तद्ब्रह्मद्रपदेभासिपञ्चभ्यां
 श्रद्धयान्वितः ॥५६॥ यस्त्वाल्लेख्यनरोनागन्कृष्णवर्णादिवर्णकैः ॥ पूजयेद्बुधपुष्पस्तुसर्पिर्गुगुलुपायसैः ॥ ५७ ॥ तस्यतुष्टिसमायांति
 पत्रगास्तक्षकादयः ॥ आसप्तमात्कुलात्तस्यनभयंनगतोभवेत् ॥ ५८ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेननागन्संपूजयेद्बुधः ॥ तथाचाश्वजुजेभासिप
 ञ्चभ्यांकुरुनन्दन ॥ ५९ ॥ कृत्वाकुशमयान्नागानिन्द्राण्यासहपूजयेत् ॥ द्यूतोदकाभ्यांपयसास्त्रापयित्वाविशोपते ॥ ६० ॥ गोधूमैःप
 यसास्त्रिवन्नैर्भक्ष्यैश्चविविधैस्तथा ॥ यस्त्वस्यांविधान्नागाञ्छुचिर्भक्त्यासमन्वितः ॥ ६१ ॥ पूजयेत्कुरुशार्दूलतस्यशेषादयोनृप ॥
 नागाः प्रीताभवतीहशान्तिप्राप्तिशोभनाम् ॥ ६२ ॥ सशान्तिलोकमासाद्यमोदतेशाश्वतीः समाः ॥ इत्येतत्कथितंवरिपञ्चमीव्रतमुत्तमम् ॥ ६३ ॥
 तत्रायमुच्यतेमन्त्रः सर्वदोषनिषेधकः ॥ ॐ कुरु कुल्लेहं फट्स्वाहा ॥ भक्तेन भक्तिसहिताः शतपञ्चमिषु पूजयंति भुजगान्कुसुमोपहारैः ॥ तेषां गृहे
 प्वभयदाहि सैव सर्पाः शश्वत्प्रमोदपरमारुरुचयो भवन्ति ॥ ६४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे नागपञ्चमीव्र
 तवर्णनं नाम षट्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ ध्यायिष्ठिरउवाच ॥ कथमासाद्यते लक्ष्मिर्दुर्लभा भुवनत्रयोदातेन तपसायापित्रतेन नियमेन वा ॥ १ ॥
 जपहोमनमस्कारैः संस्कारैर्वापृथग्विधैः ॥ एतद्बुधदुःश्रेष्ठसर्ववित्त्वमतोमम ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ भृगोः ख्यात्यां समुत्पन्ना पूर्वश्रीः श्रू
 यते शुभा ॥ वासुदेवाय सादत्ता सुनिनामानवृद्धये ॥ ३ ॥ वासुदेवोऽपि तां प्राप्य परिनिब्रतपयोधराय ॥ पद्मपत्रविशालाक्षो पूर्णचन्द्रनिभा
 ननाम् ॥ ४ ॥ आभासितदिगाभोगां साक्षाद्भानोः प्रभाभिवा ॥ नितेवाडं वरवर्तमत्तमांतं गगामिनीम् ॥ ५ ॥ रेमे सह तयाराजन्विभ्रमो
 द्भ्रांतिचित्तया ॥ साचविष्णुजगज्जिष्णुपतिं त्रिजगतां पतिम् ॥ ६ ॥ प्राप्य कृतार्थमात्मानं मेनेमानय शोधना ॥ तद्वपुष्टं जगत्सर्वमभवद्भा
 वितं तथा ॥ ७ ॥ लक्ष्म्या निरीक्षितं च वसानन्दं हि महतीतलम् ॥ क्षेमं सुभिक्षमारोग्यमनाक्रन्दय न कुलम् ॥ ८ ॥ जगदासीदनुद्भ्रान्तं

१ पठेद्वाश्रद्धयान्वितः-इ० पा० । २ ओं वाच कुल्लेहं फट् स्वाहा-इ० पा० । ३ सुभगाः-इ० पा० । ४ लक्ष्यामां पालंपंचम्यां सदृष्टे च महतीतलम्-इ०
 पा० । ५ अनामयम्-इ० पा० ।

प्रज्ञातोपद्रवंतथा ॥ दिविदेवामुदिरदानवादेत्यमागताः ॥ ९ ॥ विस्फारितफणाभोगानागाश्चरसातले ॥ हृदयेब्राह्मणैर्वह्निभुज्य
 तोत्रिदिवैर्हविः ॥ १० ॥ चातुर्वर्ण्यमसंकार्णपाल्यतेपार्थपाथिवैः ॥ विरोचनप्रभृतिभिर्दृष्ट्वंदैत्यसत्तमैः ॥ ११ ॥ तपस्तप्तुमथारब्ध
 मग्निमाश्रित्यसंयतैः ॥ सोमसंस्थाहविःसंस्थापाकसंस्थादिभिस्त्रैः ॥ १२ ॥ सदाचारैःसमारब्धमिष्टंस्वेष्टाभिलाषिभिः ॥ एवंधर्म
 प्रधानैस्तेवैर्देवादरतात्मभिः ॥ १३ ॥ जगदासीत्समाक्रांतं विक्रमेणक्रमणतु ॥ लक्ष्मीविलासप्रभवोदेवानामभवन्मदः ॥ १४ ॥ मदाच्छी
 लंचशौचंचसत्यंसद्योव्यनीनशन् ॥ सत्यशौचविहीनांस्तान्देवान्संत्यज्यचञ्चलात् ॥ १५ ॥ जगमदानवकुलकुलदेवानुरागतः ॥ लक्ष्म्याभा
 वितदैहैस्तेऽपुनरुद्धतमानसैः ॥ १६ ॥ व्यवहर्तुसमारब्धमन्यायेनमदोद्धतैः ॥ वयं देवावयं यज्ञावयं विद्यावयं जगत् ॥ १७ ॥ ब्रह्मविष्णुशंकराद्या
 वयंसर्वैर्देवैकसः ॥ अहंकारविमूढांस्तच्छात्वादानवसत्तमान् ॥ १८ ॥ सागरं साविवेशाथभ्रांतचित्ताभृगोः सुता ॥ क्षीराब्धिमध्यगतया लक्ष्म्या
 क्षीणार्थसंचयाः ॥ १९ ॥ निरानन्दगतश्रीकमभवदुबनत्रयम् ॥ गतश्रीकमथात्मानं मत्वा शंबरमुदनः ॥ २० ॥ प्रच्छांगिरसं विप्रब्रूहि किञ्चिद्रतं म
 मायेन संप्राप्य ते लक्ष्मीं लब्ध्वा न चलते पुनः ॥ २१ ॥ निश्चलापि सुहृन्मित्रैर्भोग्या भवति सामुने ॥ न सा श्रित्या भिमन्तव्या कन्या सा पाल्यते गृहे ॥
 ॥ २२ ॥ परार्थया सुहृन्मित्रभृत्यैर्नैवोपमुज्यते ॥ शक्रस्यैतद्रचः श्रुत्वा बृहस्पतिरुदारधीः ॥ २३ ॥ कथयामास संचित्य शुभं श्रीपञ्चमीव्रतम् ॥
 यत्पुरा कस्यचित्प्रोक्तं व्रतानामुत्तमं व्रतम् ॥ २४ ॥ तदस्मै कथयामास सरहस्यमशेषतः ॥ तच्छ्रुत्वा कर्तुमारब्धं सुरेन सुरैस्तथा ॥ २५ ॥
 दैत्यदानवगंधर्वैश्चैः प्रक्षीणकल्मषैः ॥ सिद्धैः प्रसिद्धैश्चैर्विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ २६ ॥ ब्राह्मणैर्ब्रह्मतत्त्वज्ञैः समर्थैः पार्थिवैः सह ॥
 कैश्चित्सात्विकभावैराजसेनापरैरपि ॥ २७ ॥ तामसेनतथैकांश्चत्कृतं व्रतमिदं तथा ॥ व्रतसमाप्तेपिष्टे निष्ठयान्प्रयाप्रभो ॥ २८ ॥
 देवानां दानवानांच युद्धमासीदथोद्धतम् ॥ निर्मथ्य भुजवीर्येण सागरं सरितां पतिम् ॥ २९ ॥ समाहरामोह्य मृतं हिताय त्रिदिवैकसम् ॥
 इत्येवं समं कृत्वा ममं थुर्वरुणालयम् ॥ ३० ॥ मंथानं मंदं कृत्वा नेत्रं कृत्वा तु वासुकिम् ॥ मथ्यमानजलाज्जातश्चन्द्रः शीतांशुरुज्ज्वलः ॥ ३१ ॥
 अनंतरं समुत्पन्ना लक्ष्मीः क्षीराब्धिमध्यतः ॥ ३२ ॥ आलोकय सा जगामाशु विष्णोर्वक्षःस्थलं

शुभम् ॥ विधिनाविष्णुनाचीव्रतंतेनाविधसंभवा ॥ ३३ ॥ शरीरस्थावभूवास्यविप्रभोद्धांतलोचना ॥ किंचराजसभावेनशंक्रौ
 ततृत्तयतः ॥ ३४ ॥ ततस्त्रिभुवनैश्वर्यप्राप्तंतेनमहर्द्धिकम् ॥ तमसावृतचित्तेस्तुसंचिर्णदित्यदानवैः ॥ ३५ ॥ तेनतेषामथैश्वर्यद
 द्दिनष्टमभूत्किल ॥ एवंश्रीकमभवत्सदेवासुरसामुषम् ॥ ३६ ॥ जरच्चजगतांश्रष्टव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
 कथमेतद्व्रतं कृष्णक्रियतेमनुजैः कदा ॥ ३७ ॥ प्रारभ्यतेपार्थयेतवसर्ववदयदूतम् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ मार्गशीर्षेसि
 तेपक्षेपंचम्यांपतगोदये ॥ ३८ ॥ उपवासस्यनियमंकुर्यादाशुसुहृद्भुदि ॥ स्वर्णरौप्यारक्कुटोत्थातामृत्कामृष्टजाथवा ॥ ३९ ॥
 चित्रपट्टगतां देवीलक्ष्मीं क्षमापालकारयेत् ॥ पद्महस्तां पद्मवर्णां पद्मां पद्मदलेक्षणाम् ॥ ४० ॥ दिग्गजेन्द्रैः स्नाप्यमानां च नैः कलशोत्तमैः ॥
 ततोयामत्रयेजते निम्नगायां गृहेऽथवा ॥ ४१ ॥ स्नानं कुर्यादसंभ्रातं शक्रवदुपचारतः ॥ देवान्पितृंश्च संतप्य ततो देवगृहं जेत ॥ ४२ ॥
 तत्रस्थां पूजयेद्देवीं पुष्पैस्तत्कालसंभवेः ॥ चपलायै नमः पादौ चंचलायै च जानुनी ॥ ४३ ॥ कटिकमलवासिन्यै नमिभिर्यात्यैनमानमः ॥
 स्तनौ मन्मथवासिन्यै ललितायै भुजद्वयम् ॥ ४४ ॥ उत्कंठितायै कंठं च माधव्यै मुखमण्डलम् ॥ नमः श्रियो शिरःपूज्यदद्यान्नैवेदामादरात् ॥ ४५ ॥
 फलानि च यथा लभं विरूढान्धान्यसंचयान् ॥ ततः सुवासिनां पूज्याकुसुमैः कुंकुमेन च ॥ ४६ ॥ भोजयेन्मधुरात्रेन प्राणिपत्यविसर्जयेत् ॥
 ततस्तु तंदुलप्रस्थं धृतपात्रेण संयुतम् ॥ ४७ ॥ ब्राह्मणाय प्रदातव्यं श्रेष्ठः संप्रियतामिति ॥ निर्वर्त्य तदंशेषणततो भुञ्जीत वाग्यतः ॥ ४८ ॥
 मासानुमासं कर्तव्यं विधिनानेन भारत ॥ श्रीलक्ष्मीः कमलासंपदुमानारायणीति दा ॥ ४९ ॥ पद्माधृतिः स्थितिः पुष्टिर्ऋद्धिः सिद्धिर्यथाक्रमम् ॥
 मासानुमासं राजेन्द्र प्रीयतामिति कीर्तयेत् ॥ ५० ॥ ततश्च द्वादशमासि संप्राप्तपंचमोदने ॥ वस्त्रमंडपिकां कृत्वा पुष्पगन्धाधिवासिताम् ॥ ५१ ॥
 शय्यायां स्थापयेच्छर्मासवोपस्करसंयुताम् ॥ मौक्तिकाष्टकं संयुक्तानि तत्र पट्टावृतस्तनीम् ॥ ५२ ॥ सप्तधान्यसमोपेतारं स धातुसमान्विताम् ॥
 पादुकोपानहच्छत्रभाजनसनसत्कृताम् ॥ ५३ ॥ दद्यात्संपूज्याविधिबद्धाह्मणाय कुटुंबिने ॥ व्यासाय वेदविदुषे यस्य वारोचते स्वयम् ॥ ५४ ॥
 सोपस्करांसवत्सांच धेनुदंत्वाक्षमापयेत् ॥ क्षीराब्धिमथ नोद्धूते विष्णोर्वक्षःस्थलालये ॥ ५५ ॥ सर्वकामप्रदे देवि ऋद्धिं यच्छनमोऽस्तुते ॥

ततः सुवासिनीः पूज्यवस्त्रैराभरणैः शुभैः ॥५६॥ भोजयित्वा स्वयंपश्चादुज्जीतसहस्रधुभिः ॥ एवं यः कुरुते पार्थ भक्त्या श्रीपञ्चमीव्रतम् ॥५७॥
अस्य श्रीभवेनेभाति कुलानामेकविंशतिः ॥ नारीवाकुरुते या तु प्राप्या तु ज्ञांस्व भर्तुतः ॥५८॥ सुभगा दर्शनीया च बहुपुत्रा च जायते ॥५९॥
श्रीपञ्चमीव्रतमिदं दयितं मुरारे भक्त्या समाचरति पूज्यभृगोस्तनूजाम् ॥ राज्यनिजं सुविभव्यजनोपभोगान्भुक्त्वा प्रयाति सुवनं धुमुदनस्य
॥६०॥ इति श्रीभविष्ये महपुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादपञ्चमीव्रतकल्पे श्रीपञ्चमीव्रतनिर्हूपणं नाम सप्तविंशत्तमोऽध्यायः ॥६१॥
इति पंचमीकल्पः समाप्तः ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ षष्ठीविधानमधुना कथयस्व जनार्दन ॥ सर्वव्याधिप्रशमनं सर्वकर्मफलप्रदम् ॥ १ ॥ श्रुतं मया पूज्यमा
नो भानुः सर्वप्रयच्छति ॥ दिवाकराराधनमेतस्मात्कथय केशवा ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ विशोकषष्ठीमुलं वक्ष्यामि मनुजोत्तम ॥ यासु पोष्य नरः
शोकं न कदाचिदिह जायते ॥ ३ ॥ मावेकृष्ण तिलैः स्नातः पञ्चम्यां श्लुक्पक्षतः ॥ कृताहारः कृशरया दत्तं धावनपूर्वकम् ॥ ४ ॥ उपवासत्रतं कृत्वा ब्रह्मचा
री भवेन्निशि ॥ ततः प्रभाति चोत्थाय कृतस्नानस्ततः शुचिः ॥ ५ ॥ कृत्वा तु काञ्चनं पद्ममर्कौऽयमिति पूजयेत् ॥ करवीरेण रक्तेन रक्तवस्त्रयुगेन च ॥ ६ ॥
यथा विशोकं भवनं त्वयैवादित्य सर्वदा ॥ तथा विशोकतामि स्यात्स्वद्रक्षिर्जन्मजन्मनि ॥ ७ ॥ एवं संपूज्य षष्ठ्यां तु शक्त्या संपूजयेद्द्विजान् ॥
सुत्वा संप्रादय गोमूत्रमुत्थाय कृतानि श्रयः ॥ ८ ॥ संपूज्य विप्रमंत्रेण गुडपात्रसमन्वितः ॥ सुसूक्ष्मवस्त्रयुगलं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ ९ ॥
अतैललवणं भुक्त्वा सप्तम्यां मौनं संयुतः ॥ ततः पुराणश्रवणं कर्तव्यं भूतिमिच्छता ॥ १० ॥ अनेन विधिनान्वसर्वभूयोरपि पक्षयोः ॥ कुर्या
द्यावत्पुनर्मघशुक्लपक्षस्य सप्तमी ॥ ११ ॥ व्रतं ते कलशं दद्यात्सुवर्णकमलान्वितम् ॥ शय्यां सोपस्कं रातं दत्त्वा पिलां च पयस्विनीम् ॥ १२ ॥
अनेन विधिनान्वस्तु वित्ताद्वा विवर्जितः ॥ विशोकषष्ठीकुरुते स याति परमां गतिम् ॥ १३ ॥ यावज्जन्म सहस्राणां सायकं दिशतं भवेत् ॥ ता
वन्न शोकमभ्येतिरोगदौर्गत्यवर्जितः ॥ १४ ॥ यं यं प्रार्थयेत्कामं तं तं प्राप्नोति पुष्कलम् ॥ निष्कामं कुरुते यस्तु स परं ब्रह्म गच्छति ॥ १५ ॥
यः पठेच्छृणुयाद्वापि षष्ठीं शोकविनाशिनीम् ॥ सोऽपि द्रव्यकामाप्नोति न दुःखी जायते क्वचित् ॥ १६ ॥ ये भास्करां दिनकरं करवीरपुष्पैः संपूजयंत्य

भिनमंति कृतोपवासाः ॥ तदुःखशोकरहिताः सहिताः सुहृद्भिर्भूमिहित्स्वरविलोकमवाप्नुवन्ति ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्व
णि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादविशोकषष्ठीव्रतनामाष्टविंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ अन्यामपि प्रवक्ष्यामि पद्मपुत्री
शुभां तथा ॥ यामुपोष्य नरः पापविमुक्तः स्वर्गभागभवेत् ॥ १ ॥ मार्गशोषशुभे मासि पञ्चम्या नियतव्रतः ॥ षष्ठीमुपोष्य कमलं करायित्वा सु
काञ्चनम् ॥ २ ॥ शर्करासंयुतं दद्याद्ब्राह्मणाय कुटुंबिने ॥ रूपं च कंचनं कृत्वा फलस्यैकस्य धर्मवित् ॥ ३ ॥ दद्यात्प्रातः कृतज्ञानो भानुवैश्वी
यतामिति ॥ भक्त्या तु विप्रान्संपूज्य सप्तम्या क्षीरभोजनम् ॥ ४ ॥ कृत्वा कुर्यात्फलत्यागं याचस्थान् कृष्णसप्तमी ॥ एतामुपोष्य विधिवदेनैव
वक्रमेण तु ॥ ५ ॥ तद्वह्मं फलं दत्त्वा सुवर्णकमलान्वितम् ॥ शर्करापात्रसंयुक्तं वस्त्रमालासमन्वितम् ॥ ६ ॥ षष्ठ्योभयोर्महाराजयावत्सं
वत्सरंततः ॥ उपोष्य दद्यात्कमलः सूर्यमंत्रादुदीरयेत् ॥ ७ ॥ भानुरकारो विब्रह्मा सूर्यः शुक्रो हरिः शिवः ॥ श्रीमान् विभावसुस्त्वष्टा वरुणः श्री
यतामिति ॥ ८ ॥ प्रतिमासं च सप्तम्या मेकैकं नाम कीर्तयेत् ॥ प्रतिपक्षं फलत्यागमेतत्कुर्वन्समाचरेत् ॥ ९ ॥ व्रतं विप्रमिथुनं पूजयेद्ब्रह्म
भूषणैः ॥ शर्कराकलशं दद्याद्द्वैमपद्मफलान्वितम् ॥ १० ॥ यथा फलकरो मासस्त्वद्भक्तानां सदा रवे ॥ तथानंतं फलवाप्तिरस्तु जन्मनि जन्म
नि ॥ ११ ॥ इमामनंतं फलदां फलषष्ठीं करोति यः ॥ स सर्वपापनिर्मुक्तः सूर्यलोके महीयते ॥ सुरापानादिकं किञ्चिदत्रासुत्रवक्तुम् ॥
॥ १२ ॥ तत्सर्वनाशमायाति सूर्यलोके स गच्छति ॥ भूतान्भव्यांश्च पुरुषांस्तारयेदेकं विंशतिः ॥ १३ ॥ शृणु याद्वः पठेद्वा पिसोपिक
ल्याण भागभवेत् ॥ १४ ॥ हैमं फलं सकमलं कलशं सितायाः षष्ठीमुपोष्य विधिवद्विजगुणवाय ॥ दद्यात्सुरासुराक्षिरोमणिघृष्टपादं भानुग्रण
म्यफलसिद्धिमुपैति मर्त्यः ॥ १५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादकमलषष्ठीव्रतनामैकोनचत्वारिंशत्त
मोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि सर्वपापप्रणाशिनीम् ॥ सर्वकामप्रदं पुण्यां षष्ठीं मन्दारसंज्ञिताम् ॥
॥ १ ॥ माघस्यामलपक्षे तु पञ्चम्यां लघुमुद्गरः ॥ दंतकाष्ठं ततः कृत्वा षष्ठीमुपवसेद्बुधः ॥ २ ॥ विप्रान्संपूजयित्वा तु मंदारं प्राशयेन्निशि ॥
ततः श्रभाते चोत्थाय कृतज्ञानः पुनर्द्विजान् ॥ ३ ॥ भोजयेच्छक्तिः कृत्वा मंदारकुमुदाष्टकम् ॥ सौवर्णपुरुषं तद्भस्मग्रहस्तं सुशोभनम् ॥ ४ ॥

पद्मकृष्णतिलैः कृत्वा ताप्रपत्रेष्टपत्रकम् ॥ पूज्यं मंदारकुसुमैर्भास्करायोतिपूर्वतः ॥ ५ ॥ नमस्कारेण तद्भस्मययित्यनलेदले ॥
 दक्षिणे तद्भस्मययित्यनलेदले ॥ ६ ॥ पश्चिमे वसुधात्रे च वायव्ये च ण्डमानवे ॥ पूष्णे ह्युत्तरतः पूज्य आनंदयेत्यतः परम् ॥ ७ ॥
 कर्णिकायां तु पुरुषः पूज्यः सर्वात्मनेति च ॥ शुक्लवस्त्रैः समावेश्य भयैर्माल्यफलादिभिः ॥ ८ ॥ एवमभ्यर्च्य तत्सर्वदद्याद्देवि दे पुनः ॥
 भुंजीत तैललवणं वायतः प्राङ्मुखो गृही ॥ ९ ॥ अनेन विधिनार्त्तसर्वसम्यां मासि मासि च ॥ कुर्यात्सर्वसंशयवद्विज्ञाठय विवर्जितः ॥ १० ॥
 एतदेव व्रतं तैतु निधाय कलशोपरि ॥ गोभिर्विभवतः सार्द्धं दातव्यं भूतिमिच्छता ॥ ११ ॥ नमो मंदारनाथाय मंदारभवनाय च ॥
 त्वंच वै तारयस्वास्मान्स्मात्संसारकर्ममात्र ॥ १२ ॥ अनेन विधिनार्त्तसर्वसम्यां मासि मासि च ॥ विपाप्मासमुत्खीमत्यौकल्यं च दिवि मोदते ॥
 ॥ १३ ॥ इमामधौ वषट्पलध्वांतसद्गर्तं दीपिकाम् ॥ गच्छन् प्रगृह्य संसारशर्वयार्त्तं न स्वलेन्नरः ॥ १४ ॥ मंदारपष्ठीं विख्याता मीप्सिता र्थाफलप्रदास् ॥
 यः पठेच्छृणुयाद्वापि सापि पापैः प्रमुच्यते ॥ १५ ॥ षष्ठीं सुपोष्य तिलपङ्कजकर्णिकायां पूज्य भास्करमहोत्सुरवृक्षपुष्पैः ॥ यत्प्राप्नुवति पुरु
 षान् हितत्कदाचिद्गोभूतिरुण्य तिलदाः पदमाप्नुवन्ति ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादं दारपष्ठीव्रतनि
 रूपणं नाम चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ भद्रभाद्रपदे मासि शुक्लषष्ठ्यां युधिष्ठिरा योषितु वेपासु भगवत्सर्वलोकमनो
 हरा ॥ १ ॥ प्रातः स्नानं महानद्यां कृत्वा संगृह्य वालुकाम् ॥ नववंशमये पत्रेयायाद्ब्रह्म तं द्रिता ॥ २ ॥ सोपवासाप्रयत्नेन देवीं तत्र प्रजयेत् ॥
 कृत्वा वस्त्रगृहं रम्यं दीपने त्रपटावृतम् ॥ ३ ॥ तत्र संस्थाप्य तं देवीं पुष्पैः संपूजयेन्नरैः ॥ ध्यात्वा ललितिकां गौरीं तपोवननिवासिनीम् ॥ ४ ॥
 मंत्रेणानेन कुसुमैश्चंपकं करवीरं च नेमालिं मालतीं तथा ॥ ५ ॥ नीलोत्पलं केतकीं च संगृह्य तं गन्तथा ॥
 एकैकस्य त्वष्टशतमष्टाविंशतिरेव वा ॥ ६ ॥ अक्षतैः कलिकाग्राह्यास्तैस्तु देवीं समर्चयेत् ॥ गंगाद्वारे कुशावर्तं बिल्वकेन लपर्वते ॥ ७ ॥
 स्नात्वा कनखले तीर्थं हरं लब्धवत्तत्रिजेत् ॥ ललिते ललिते देवि सौख्यसौभाग्यदायिनी ॥ ८ ॥ यासौ भाग्यसमुत्पन्ना तस्यै देव्यै नमो नमः ॥ एवमभ्य
 र्च्य विधिनैवेद्यं पुरतो न्यसेत् ॥ ९ ॥ कूर्मार्द्धैः कर्कटीवृत्तैः कर्कोटैः कारवल्लकैः ॥ वृत्तां कैरक्षतै रङ्गै र्द्वीपधूपालकैः ॥ १० ॥ सार्द्धं सगुणकै र्दू

पैः सोहालककरंबकैः ॥ गुडपुष्पैः कर्णवैष्टमौदकैः सुखमोदकैः ॥ १ ॥ एवमभ्यर्च्य विधिवद्वात्रो जागरन्ततः ॥ गतिवाधानटच्छत्रप्रक्षणयैः सुशो-
 भनैः ॥ १२ ॥ सर्वाभिः सहिता साध्वी तारात्रो प्रशमनयेत् ॥ नचसम्मूल्ययेत्रेनारीयामचतुष्टयम् ॥ १३ ॥ दुर्भगादुर्गतांध्यानेत्रसमीलनाद्भवे-
 त् ॥ एवं जागरणं कृत्वा सप्तम्यारितं नयेत् ॥ १४ ॥ गन्धपुष्पैरथभ्यर्च्य गतिवाद्यापुरःसरम् ॥ तच्चदद्याद्विजेद्राजैर्वद्यादिनरोत्तम ॥ १५ ॥
 स्नात्वा गृहमुपागम्य हुत्वा वैश्वानरं क्रमात् ॥ देवाग्निं तन्मनुष्यांश्च पूजयित्वा सुवासिनिम् ॥ १६ ॥ कुमारिकाभोजनीया ब्राह्मणदशपंचच ॥ भक्ष्य-
 भोज्यैर्वहुविधैर्देयैः भ्यः सुदक्षिणा ॥ १७ ॥ ललिताप्रीतियुक्तास्तु हृत्युक्त्वा तान्विसर्जयेत् ॥ यः श्रद्धाचरेदेतद्रम्यं ललितिकाव्रतम् ॥ १८ ॥
 नरोवायदिवानरितस्य पुण्यफलं शृणु ॥ तन्नास्ति मानुषे लोके तस्य यन्नोपपद्यते ॥ १९ ॥ सुखसौभाग्यसंयुक्ता गौरी लोकमवाप्नुयात् ॥ २० ॥
 षष्ठ्यां जलांतरगतं वंशपात्रे संगृह्य पूजयित्वा सिकताः क्रमेण ॥ नक्तं च जागरमनुद्धतं गतिमृत्यैः कृत्वा ह्यसौ त्रिभुवनं ललितेव भाति ॥ २१ ॥
 ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे ललिताषष्ठीव्रतवर्णनं नामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 येयं मार्गेश्वरी मासि षष्ठी भरतसत्तम ॥ पुण्यापापहरा धन्या शिवाज्ञाना गृहप्रिया ॥ १ ॥ निहत्य तारकं षष्ठ्यां गृहस्तारकराजवत् ॥
 रराजते न दधितार्कार्तिके शस्यसातिथिः ॥ २ ॥ स्नानदानादिकं कर्म तस्यामक्षयमुच्यते ॥ यस्यां पश्यति गंगेयं दक्षिणापथमाश्रितम् ॥ ३ ॥
 ब्रह्महत्यादिपापैस्ते मुच्यन्ते न त्रसंशयः ॥ तस्मादस्यां सोपवासः कुमारं स्वं भवम् ॥ ४ ॥ राजतं वामहाराजमृन्मयं वापिकारयेत् ॥
 अपराल्लिततः स्नात्वा समाचम्य यतव्रती ॥ ५ ॥ पद्मासनस्थो गङ्गेयं ध्यायंस्तिष्ठेत्समाधिना ॥ ब्राह्मणस्तु ततो विद्वान् गृहीत्वा करकं नवम् ॥ ६ ॥
 पातयेत्तस्य शिरसि धारैर्दक्षिणां सुखः ॥ चन्द्रमण्डलभूतानां भवभूतिपवित्रिता ॥ ७ ॥ गंगाकुमारधारयेत्पतिततवमस्तके ॥ एवं स्ना-
 त्वा सभ्यर्च्य भास्कं सुवनाधिप ॥ ८ ॥ पुष्पधूपदिनापश्चात् पूजयेत्कृत्तिकामुतम् ॥ देवसेनापतेस्कन्दकर्तिकेयं भवोद्भव ॥ ९ ॥
 कुमारगुहागंगेयशक्तिहस्तनमोऽस्तुते ॥ एभिर्नामपदैः पूज्यं नैव द्याविनिवेदयेत् ॥ १० ॥ फलानि दक्षिणां निचन्दनं मलयोद्भवम् ॥ पा-
 र्श्वस्थौ पूजयेच्छागकुडकुटौ स्वाभि वल्लभौ ॥ ११ ॥ सकलापं मयूरचप्रत्यक्षां हिमजां तथा ॥ कृत्तिकाकटकं पार्श्वे संपूज्य स्कन्दवल्लभम् ॥ १२ ॥

तेनैवनामिहोमः कार्यः साज्यैस्तिष्ठैस्तथा ॥ एवंनिर्वर्त्यविधिवत्फलमेवंयुधिष्ठिर ॥ १३ ॥ भक्षयित्वास्वपेद्रुमौस्वास्वृतदभसंस्तरै ॥
 नालिकेरमातुलुंगनारिगंपनसंतथा ॥ १४ ॥ जंवीरंदाडिमद्रक्षाहृद्यान्याम्रफलानिच ॥ श्रीफलमलंकृतद्रव्यपुसंकदलीफलम् ॥ १५ ॥
 क्रमेणभक्षयेद्राजसंयतोऽनियतव्रती ॥ अलाभेकलकालौघफलमद्यादतंद्रितः ॥ १६ ॥ प्रत्यक्षोहेमघटितश्छागोवाकुट्टोऽथवा ॥ प्रातः
 र्दद्याद्विजयैतत्सेनानीः प्रीयतामिति ॥ १७ ॥ सेनायांसचसंभूतः क्रौञ्चारिः षण्मुखो गृहः ॥ गंगियः कार्तिकेशश्चस्वामीबालग्रहग्रणीः ॥ १८ ॥
 छागप्रियङ्गुशक्तिधरोद्गरोद्ग्रादशमः स्मृतः ॥ प्रीयतामिति सवर्षुक्रमान्मासेषु कर्तयेत् ॥ १९ ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वा दौषश्चाद्भुजीतवाग्यतः ॥
 एवंसंवत्सरस्यान्ते कार्तिके मासि शोभने ॥ २० ॥ कार्तिकेयं समभ्यर्च्य वासोभिर्भूषणैः सह ॥ गंगियः कार्तिकेशश्चसकृदेवमाचरेत् ॥ २१ ॥ संवत्सर
 रविर्धित्वाजपंहोमपुरस्कृतम् ॥ दद्याद्विप्राय राजेन्द्रवाचकाय विशेषतः ॥ २२ ॥ एते विप्राः स्मृता दिव्या भौमास्त्वन्याद्विजातयः ॥ पालितेऽस्मि
 न्नत्रेपार्थतीर्णः स्याद्भवसागरे ॥ २३ ॥ य एवं कुरुते भक्त्यानुरोयोपि दथापि वा ॥ स प्राप्येह शुभं कामं गच्छति न्द्रिमलोकताम् ॥ २४ ॥ सदैव पूजनी
 यस्तु कार्तिकेयो महीपते ॥ कार्तिकेया हतेनान्यो राज्ञा पूज्यः प्रवक्ष्यते ॥ २५ ॥ संग्रामं गच्छमानो यः पूजयेत्कृत्तिका सुतम् ॥ स सर्वजयते
 वीरो यथेन्द्रो दानवान्रणे ॥ २६ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूजयेच्छंकरात्मजम् ॥ पूज्यमानस्तु स दत्तया सर्वाङ्गकामानवाप्नुयात् ॥ २७ ॥ यस्तु
 षष्ठ्या नरो नक्तं कुप्याद्भारतसत्तम ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो गंगियस्य सदा व्रजेत् ॥ २८ ॥ श्रुत्वा वै वंदक्षिणामासंगत्वा श्रद्धासमन्वितः ॥ पूजयेद्देव
 देवं शंसगत्वा शिवमदिरम् ॥ २९ ॥ स्कन्दं गुहं शरवणोद्भवमादिदेवं शंभोः सुतं सद्यितं गिरिराजपुत्र्याः ॥ स्वर्गे निरर्गलमुखाननुभूयते न सोऽनप
 तिर्भवेति राज्यधुरंधुरोऽसौ ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे तारकवधकार्तिकेयपूजाषष्ठीव्रतवर्णनं नाम
 द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ ध्यायुधिष्ठिर उवाच ॥ सप्तमी च ददेव केन कालेन पूज्यते ॥ किं फलानियमः कश्चिद्देव किं नन्दन ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ शुक्लपक्षे तु सप्तम्यां यदादित्यदिनं भवेत् ॥ सप्तमी विजयानामतत्र दत्तं महाफलम् ॥ २ ॥ स्नानं दानं जपो होम उपवासस्तथैव च ॥
 सर्वविजयसप्तम्यां महापातकनाशनम् ॥ ३ ॥ प्रदक्षिणायः कुरुते फलैः पुष्पैर्द्विकारम् ॥ स सर्वगुणसंपन्नं पुत्रं प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ ४ ॥

एवमेषातिथिः पार्थइहकामप्रदानृणम् ॥ परत्रमुखदासोम्यासुर्यलोकप्रदायिनी ॥ २७ ॥ दाताभोगीचचतुरोदीर्घायुनीरुजःसुखी ॥
 इहागत्यभवेद्राजाहस्त्यश्वधनरत्नवान् ॥ २८ ॥ नारीवाकुरुतेयातुसापितपुण्यभागिनी ॥ भवत्यत्रनमंदेहः कार्यः पार्थत्वयाक्वचित् ॥
 ॥ २९ ॥ स्वर्ग्यासमीहितसुखार्थफलप्रदाचयामृग्यतेमुनिवरैः प्रवरातिथिनाम् ॥ साभानुपादकमलार्चनचित्तकानांपुंसांसैवविजयाविजयं
 ददाति ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवदेविजयसप्तमीव्रतकथनं नाम त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥
 ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अथान्यदपितेवचिन्मदानंश्रेयस्करं परम् ॥ आदित्यमंडलं नाम सर्वशुभविनाशनम् ॥ १ ॥ यवचूर्णेनशुभ्रेणकु
 र्याद्गोधूमजेनवा ॥ सुपक्वंभानुर्विवाभंगुडगव्याज्यपूरितम् ॥ २ ॥ संपूज्यभास्करंभक्त्यातदग्रेमंडलशुभम् ॥ रक्तचन्दनजंकुयात्कुंकुमं
 वाविशेषतः ॥ ३ ॥ मण्डलं तत्र संस्थाप्य रक्तवस्त्रैः सुपूजितम् ॥ ब्राह्मणाय प्रदातव्यं मंत्रेणानेन पांडव ॥ ४ ॥ आदित्यतेजसोत्पन्नराजतं वि
 धिनिर्मितम् ॥ श्रेयसेममविप्रत्वं प्रतिगृह्णेतु त्वमम् ॥ ५ ॥ इति दानमंत्रः ॥ कामदं धनदं धर्म्यपुत्रदं सुखदं तव ॥ आदित्यप्रीतये दत्तं प्रतिगृ
 ह्णामिमंडलम् ॥ ६ ॥ इति प्रतिग्रहमंत्रः ॥ एवं दत्त्वा नरो राजन्सूर्येव दिविराजते ॥ सर्वकामसमृद्धार्थो मंडलाधिपतिर्भवेत् ॥ ७ ॥ दातव्योजयस
 त्म्यांतदारभ्यदिनेदिने ॥ भास्करस्य महाराजशक्त्या भवेन भावितः ॥ ८ ॥ गोधूमचूर्णेन नित्यं यवचूर्णेन जंवा आदित्यमंडलमखण्डगुडा
 द्यपूरणम् ॥ कृत्वा द्विजाया विधिवत्प्रतिपादयेद्योद्धूमौ भवत्यमि तमंडलमंडलोऽसौ ॥ ९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्ण
 युधिष्ठिरसंवादे आदित्यमंडलाधिपवर्णनं नाम चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ यामुपोष्य नरः कामान्प्राप्नोति
 मनसेप्सितान् ॥ तामेकां वदमे देवसप्तमीं धनसौख्यदाम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ भानोर्दिने सिते पक्षे अतीते चोत्तरायणे ॥ पुन्रा
 माह्वयनक्षत्रे गृह्णीयात्सप्तमीव्रतम् ॥ २ ॥ सत्रीहिकान्यवतिलां स हमापमुद्गौ धूममांसमधुमैथुनकांस्थयात्रम् ॥ अभ्यंजनं जनिशिलात
 लचूर्णिता निषष्ठ्यां परं परिहरेदहनिप्रसिद्धयै ॥ ३ ॥ देवान्मुनीन्पितृगणान्सजलंजलिभिः संतर्प्य पूज्यमर्गं गहस्तमुक्ताम् ॥ हुत्वा नले
 तिलयवान्वह्युशोघृताक्ताम्भूमौ स्वेपेच्छुदिनिधाय हितं सवित्रम् ॥ ४ ॥ यानि त्रयोदश राजनैरिह वर्जितानि द्रव्याणि तानि परिहृत्य परिद्विप

ष्ट्या ॥ संप्राप्यशुद्धचणकानिहवर्षमेकंप्राप्नोतिभारतसुखंमनसेप्सितं च ॥ ५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधि
 स्थिरसंवादत्रयोदशवर्ज्यसप्तमिव्रतं नाम पंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ अथा श्रीकृष्ण उवाच ॥ लोमशो नाम विप्रार्थिर्मथुरायंगतः पुरा ॥ सोऽर्चि
 तो वसुदेवेन देवक्या च युधिष्ठिर ॥ १ ॥ उपविष्टः कथाः पुण्याः कथयित्वा मनोहराः ॥ ततः कथयितुं भूयः कथामेतां प्रचक्रमे ॥ २ ॥ कंसे हते मृताः
 पुत्राः पुत्रा जाता पुनः पुनः ॥ मृतवत्सा देवकित्वं पुत्रदुःखेन दुःखिता ॥ ३ ॥ यथा चन्द्रमुखी दीप्तिवधू वृतपुत्रिका ॥ पश्चाच्चर्णिषत्रता
 मेव भूवाक्षतवत्सका ॥ ४ ॥ त्वमेव देवकितथा भविष्यसि न संशयः ॥ देवक्युवाच ॥ कासाचन्द्रमुखी ब्रह्मन् भूवबहुपुत्रिका ॥ ५ ॥
 किं विचर्णिषत्रवत्सं ततिकारकम् ॥ सतां सदर्थकरणसौभाग्यारोग्यवर्द्धनम् ॥ ६ ॥ लोमश उवाच ॥ अयोध्यायां पुरा राजानं दुषो नाम वि
 श्रुतः ॥ तस्य राज्ञो महो देवी नाम्ना चन्द्रमुखी पुरा ॥ ७ ॥ पुरोहितस्य तस्यैव पत्न्या सीन्मानमानिका ॥ तयोरासीद्द्विद्वितीः स्पृहणीया पर
 स्परम् ॥ ८ ॥ अथापि ते पिमित्रिण्यौ स्नानार्थं शरयूजले ॥ प्राप्तिप्राप्ताश्च तत्रैव बह्व्यश्च नगराङ्गनाः ॥ ९ ॥ स्नात्वा तु मंडलं चक्रुः स्वपतेर्व्यक्त रूपि
 णः ॥ लेखयित्वा शिवं शांतिं मुमया सह शंकरम् ॥ १० ॥ गन्धपुष्पाक्षतैर्भक्त्या पूजयित्वा यथाविधि ॥ प्रणम्य गंतुकामास्ताः पृष्ट्वा स्ताभ्यां नरस्त्रियः ॥
 ॥ ११ ॥ ताज्जुः शङ्करोऽस्माभिः पार्वत्या सह शंकरम् ॥ १२ ॥ धारामयमिदं तावद्यावत्प्राणावधारणम् ॥
 तांसां तु वचनं श्रुत्वा मित्रिण्यौ तेऽपि भारत ॥ १३ ॥ तस्यैव समयं तत्र बद्धो देव्योऽतुडोरकैः ॥ ततस्ताः स्वगृहाञ्जमुः स्वसखीभिः समावृताः ॥
 ॥ १४ ॥ कालेन महतायां तं स्यावैतद्व्रतं नृप ॥ चंद्रवत्याः प्रमत्ताया विस्मृतः स तु डोरकः ॥ १५ ॥ मृता कैश्चिद्दहारात्रैः सावभूवपुवङ्गमी ॥
 मानी च कुटुटीजातप्रायः स निकटं चरे ॥ १६ ॥ तथैव जाते मित्रिण्यौ पूर्वजातिस्मरे तथा ॥ संभूय भूपसमयं प्रगभूतं चक्रतुः पुनः ॥ १७ ॥
 तद्दिने तत्र संप्राते पुनः कालेने मृते ॥ तत्रैव मात्रकदेशे जाते गोकुल संयुते ॥ १८ ॥ राज्ञो जायावभूवाथ पृथ्विनाथस्य वा पुनः ॥ ईश्वरी
 नामा विख्याता राज्ञी राजेन्द्रवल्गभा ॥ १९ ॥ अग्निमाला द्विजस्य भूद्रार्थाभूषण नामिका ॥ पुरोहितस्य कालेन कुटुटी बहूपुत्रिणी ॥ २० ॥

जातिस्मरपद्महस्ताअष्टपुत्रासुतप्रजा ॥ पुनर्निरंतराप्रतिर्वधूवथतयार्नुप ॥ २१ ॥ तत्रेश्वरीपुत्रमेकंप्रसूताचैवरागिणम् ॥ नववर्षतु
 पञ्चत्वमगात्सचयुधिष्ठिर ॥ २२ ॥ ततस्तांभूषणांद्रष्टुमथैषापुत्रदुःखिता ॥ सखीभावादातिस्नेहात्सर्वपुत्रसमन्विता ॥ २३ ॥ अमुक्ता
 भरणानित्यंस्वभावैर्नवभूषिता ॥ तां दृष्ट्वापुत्रिणींभव्यांप्रज्जज्जालेश्वरीरुषा ॥ २४ ॥ ततोऽग्रेष्यचतांसखीवतीव्रमत्सरा ॥ चितया
 माससारार्ज्यातस्याःपुत्रवधंप्रति ॥ २५ ॥ हताहताश्चतत्पुत्रापुनर्जीवन्त्यनामयाः ॥ कदाचिदहस्यसखीभूषणांपुरतःस्थिताम् ॥ २६ ॥
 ईश्वरीप्राहकिमिदंखिपुण्यत्स्वयाकृतम् ॥ येनतेनिहताःपुत्राःपुनर्जीवन्तिनोभयम् ॥ २७ ॥ बहुपुत्राजीवत्साअमुक्ताभरणकथम् ॥
 शोभसेऽभ्यधिकंभद्रैर्विद्युत्सौदामिनिविहि ॥ २८ ॥ भूषणोवाच ॥ भद्रेभद्रपदेमासिससम्यांसलिलाशये ॥ स्नात्वाशिवमंडलकेलेखयि
 त्वासहाविकम् ॥ २९ ॥ भक्त्यासंपूज्यसमयंकुर्याद्विद्धाकरेणुणम् ॥ यावज्जीवंमयाताविच्छिवस्यात्मानिनिवेदितः ॥ ३० ॥ इत्येवंसमयंकृ
 त्वाततःप्रभृतिदोरकम् ॥ स्वर्णरौप्यमयंवापिकरशाखासुधारयेत् ॥ ३१ ॥ मंडकंवेष्टिकांदद्याच्छृणुपक्षद्विजेतुवा ॥ स्वयंचतानभोक्त
 व्याव्रतभंगभयात्सखि ॥ ३२ ॥ परितोमुद्रिकारौप्यासौवर्णाचयुधिष्ठिर ॥ ताम्रपात्रोपरिस्थाप्यब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ३३ ॥ सोहा
 लकानिकांसारंदद्याद्भुज्जीतचस्वयम् ॥ मण्डलंसदावित्तचशिवंशक्तिसमन्वितम् ॥ ३४ ॥ संपूज्यसखिदुष्प्राप्यत्रैलोक्येऽपिनविद्यते ॥
 तदेवंसमयंपूर्वत्वयासहमयाकृतः ॥ ३५ ॥ समयापालितोभक्त्याततोऽहसुस्थितासखि ॥ त्वयासभग्नःसमयोदर्पात्यक्तःशरीरयोः ॥ ३६ ॥
 तेनसंततिविच्छिन्नाराज्येपिसतिदुःखिता ॥ एषप्रभावःकथितोव्रतस्यास्यमयातव ॥ ३७ ॥ अर्द्धतवप्रदास्यामितस्यधर्मस्यसुव्रते ॥
 सखिभावात्प्रतीच्छत्वंनात्रकार्योविचारणा ॥ ३८ ॥ इत्युक्त्वाप्रतिजग्राहव्रतदानफलततः ॥ बभूवसुप्रजाःसार्ध्वीमोक्षप्राप्यसुरेश्वरी ॥ ३९ ॥
 व्रतस्यास्यप्रभवेणसपुत्रात्त्वंचदेवकि ॥ भविष्यसित्रीलोकेशेपुत्रंचजनयिष्यसि ॥ ४० ॥ इत्येवंकथयित्वास्यालोमशोमुनिपुंगवः ॥
 जगामनभसापार्थमयाऽप्येतत्तवोदितम् ॥ ४१ ॥ येचरिष्यन्तिमनुजान्नतमेतद्युधिष्ठिर ॥ कृकवाकुप्रसंगाख्यंदेवक्याचरितंशुभम् ॥ ४२ ॥
 तेषांसंततिविच्छेदेनकदाचिद्भविष्यति ॥ स्त्रियश्चयाश्चरिष्यन्तिव्रतमेतत्सुतप्रदम् ॥ ४३ ॥ मर्त्यलोकेमुखंस्थित्वास्यास्यंतिशिवमंदिरम् ॥ ४४ ॥

यः कुक्कुटीव्रतवंपुष्पगीसमेतंचक्रेचराचरगुरुहृदयनिधाय ॥ तद्व्याकरोतिकलुषौषविघातरक्षासास्त्रियुगभावतिशोभनगीतवत्सा ॥ ४५ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरे पर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवदे कुक्कुटमर्कटीव्रतवर्णनं नाम षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ ४५ ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि सप्तमीकल्पमुत्तमम् ॥ माघमासात्सप्तमरभ्य शुक्लपक्षे युधिष्ठिर ॥ १ ॥ सप्तम्यां कुरुसंकल्पमहारात्रे
 व्रते नृपावरुणेत्यच यित्वा तु ब्रह्म कर्चतु कारयेत् ॥ २ ॥ अष्टम्यां भोजयेद्द्विप्रांस्तिलपिण्डगुडौदनम् ॥ अग्निष्टोमस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति मानवः
 ॥ ३ ॥ सप्तम्यां फाल्गुने मासि सूर्यमित्यभिपूजयेत् ॥ वाजपेयस्य यज्ञस्य यथोक्तं लभेत फलम् ॥ ४ ॥ सप्तम्यां चैत्रमासे तु वेदशुरापि पूजयेत् ॥
 उक्थाध्वरसं पुण्यं नरः प्राप्नोति भाक्तिमान् ॥ ५ ॥ वैशाखस्य तु सप्तम्यां धातरमभिपूजयेत् ॥ पशुबंधध्वरे पुण्यं सप्तम्यां प्राप्तिमानवः ॥
 ॥ ६ ॥ सप्तम्यां ज्येष्ठमासस्य इन्द्रमित्यभिपूजयेत् ॥ वाजपेयस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति दुर्लभम् ॥ ७ ॥ आषाढमासे सप्तम्यां पूजयित्वा
 दिवाकरम् ॥ बहुवर्णस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति पुष्कलम् ॥ ८ ॥ सप्तम्यां श्रावणे मासि मातापिनामपूजयेत् ॥ सौत्रामणि फलं सप्तम्यां प्राप्नो
 ति पुरुषं शुभम् ॥ ९ ॥ रविप्राष्ठपदे मासे सप्तम्यामर्चयेच्छुचिः ॥ तुलापुरुषदानस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ १० ॥ आश्वयुजं कुक्कुटसप्तम्यां
 सवितारं प्रपूज्य च ॥ गोसहस्रप्रदानस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ ११ ॥ कार्तिके शुक्लसप्तम्यां दिने शंसतवाहनम् ॥ योऽभ्यर्चयति पु
 ण्यात्मा पौण्डरीकं स विदति ॥ १२ ॥ भाद्रमासं सिते पक्षे पूजयित्वा विधानतः ॥ राजसूयस्य यज्ञस्य फलं दशगुणं लभेत ॥ १३ ॥
 भास्करं पुष्यमासे तु पूजयित्वा यथाविधि ॥ नरमेधस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति पुष्कलम् ॥ १४ ॥ तदेव कृष्णसप्तम्यां नाम संपूजयेद्बुधः ॥
 सोपवासः प्रयत्नेन वर्षमेकं युधिष्ठिर ॥ १५ ॥ पश्चात्सप्तमां सिते मेषसूर्यागं समाचरेत् ॥ शुचिभूमौ समे देशे लेपयेद्रक्तचन्दनैः ॥
 ॥ १६ ॥ एकहस्तं त्रिहस्तं वा चतुर्हस्तं मथापि वा ॥ सिंदूरगौरिकाभ्यां च मूर्ध्नि मण्डलमालिखेत् ॥ १७ ॥ रक्तपुष्पैः सप्तैश्वर्यैः
 कुंदुराकादिभिः ॥ संपूज्य दद्यान्नैवेद्यं विचित्रं घृतपाचितम् ॥ १८ ॥ पुरतः स्थापयेत्कुम्भांस्त्रिहस्तसंयुतान् ॥ अग्निं कारयेत्ततः
 कुर्यात्सप्तमभ्युक्ष्य हुताशनम् ॥ १९ ॥ आकृष्णेनेति मंत्रेण समिद्धिश्चाकर्षभैवः ॥ तिलैराज्यगुडोपेतैर्दद्याद्दशशतान् हुताः ॥ २० ॥

ततस्तुदक्षिणाद्याब्राह्मणानांयुधिष्ठिर ॥ भोजयित्वा रक्तवस्त्रैः शुक्लान्यपि पिपायेत् ॥ २१ ॥ द्वादशात्रशंसंति गावो वस्त्रान्विताः शुभाः ॥
छत्रोपानहयुग्मं च एकैकाग्रप्रदापयेत् ॥ २२ ॥ एवं विसृज्य तान्विप्रास्त्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ य एवं कुरुते पार्थसप्तमीव्रतमुत्तमम् ॥ २३ ॥
नीरुजोरूपवान्वाग्मदीर्घायुश्चैव जायते ॥ सप्तम्यां सोपवासास्तु भानोः पश्यंति ये सुखम् ॥ २४ ॥ सर्वपापविनिमुक्ताः सूर्यलोकमवाप्नुयुः ॥
व्रतमेतन्महाराज सर्वान्शुभविनाशनम् ॥ २५ ॥ सर्वदुष्टप्रशमनं शरीरारोग्यकारकम् ॥ सूर्यलोकप्रदं चातिग्राहवं नरदोमुनिः ॥ २६ ॥
ये सप्तमीमुपवसंति सितान्माक्षरैरहिमदीधितिमर्चयति ॥ तेषां रोगरहिताः सुखिनः सदैव भूत्वा रेव नुचराः सुचिरं भवन्ति ॥ २७ ॥
इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे उभयसप्तमीव्रतवर्णनं नाम सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ अथुधिष्ठिर उवाच ॥
भगवन् दुर्गसंसारसागरोत्तारकारकम् ॥ किञ्चिद्द्रुतं समाचक्ष्वस्व गरीरं ग्य सुखप्रदम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ यदा तु शुक्लसप्तम्यामादित्यस्य दिने न भ-
वेत् ॥ तदा सा तु महापुण्या विजया तु निगद्यते ॥ २ ॥ प्रातर्गव्येन पथसास्नानमस्यां समाचरेत् ॥ शुक्लां वरधरः पद्मभक्षैः परिकल्पयेत् ॥ ३ ॥
प्राङ्मुखोऽष्टदलं मध्ये तद्विचित्रां च कर्णिकाम् ॥ सर्वेष्वपि दलेष्वेव विन्यसेत्पूर्वतः क्रमात् ॥ ४ ॥ पूर्वेण तपनायेति मार्तण्डायति वै नमः ॥
याम्येदिवा कारयेति विधात्रैर्नैऋते न च ॥ ५ ॥ पश्चिमे वरुणायेति भास्करायेति वानिले ॥ सौम्ये च वरुणायेति रवयेऽत्येष्टमे दले ॥ ६ ॥
आदावति च तन्मध्ये नमोऽस्तु परमात्मने ॥ मंत्रैर्वंसमभ्यर्च्य नमस्कारां तदीपितैः ॥ ७ ॥ शुक्लवस्त्रफलैर्भक्ष्यैर्धूपमाल्यानुलेपनैः ॥
स्थंडिले पूजयेद्भक्त्या गुडेन लवणेन च ॥ ८ ॥ ततो व्याहृतिहोमेन विभज्य द्विजपुङ्गवान् ॥ शक्तिस्तपयेद्भक्त्या गुडक्षीरघृतादिभिः ॥ ९ ॥
तिलपात्रं हिरण्यं च गुरवे च निवेदयेत् ॥ एवं नियमकृत्स्नात्वा प्रातरुत्थाय मानवः ॥ १० ॥ कृतस्नानजपो विप्रैः सहैव घृतपायसम् ॥
भुक्त्वा च वेदविद्वद्भिरैव डालव्रतवर्जितैः ॥ ११ ॥ एवं स वत्सरस्यति कुत्सत दक्षिणं नृप ॥ उद्यापयेद्यथाशक्त्या भास्करं संस्मरन् हृदि ॥ १२ ॥
घृतपात्रं संस्मरं कंसोदकुम्भं निवेदयेत् ॥ वस्त्रालंकारं संयुक्तं सुवर्णस्यार्पयस्विनीम् ॥ १३ ॥ एकामपि प्रदद्याद्भक्तिं च तर्हो निविमत्सरः ॥
वित्तशब्धं न कुर्वीत ततो मोहात्पतत्यधः ॥ १४ ॥ अनेन विधिनान्यस्तु कुर्यात्कल्याणसप्तमीम् ॥ शृणुयाद्वा पठेद्वा पिसोऽपि पापैः प्रमुच्यते ॥ १५ ॥

नरः ॥ वाससीवृषभैर्मतद्भेदोऽस्तु पूजनम् ॥ ७ ॥ संवत्सरतिशयनमिश्रदण्डगुडान्वितम् ॥ सोपधानकविश्रांसभाजनसन्तुतम् ॥ ८ ॥
 ताप्रपात्रंतिलप्रशंसौवर्णवृषसंयुतम् ॥ दद्याद्देवदेवविश्वविधात्माप्रीयातामिति ॥ ९ ॥ अनेनविधिनाराजन्कुर्वाद्याऽशुभसप्तमीम् ॥
 तस्यश्रीविमलकीर्तिर्भवेज्जन्मानिजन्मनि ॥ १० ॥ आपसरोगणगन्धर्वैःपूज्यमानसुरालये ॥ वसेद्गणाधिपोभूत्वायावदभूतसंयुतम् ॥ ११ ॥
 सकल्पादवतीर्णस्तुसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ ब्रह्महत्यासहस्रस्यध्रूवहत्याशतस्यच ॥ १२ ॥ नाशङ्करोतिपुण्येयंकृतवैशुभसप्तमी ॥ १३ ॥
 इमांपठेद्यःशृणुयान्मुहूर्तपश्येत्संगादपिदीयमानम् ॥ सोऽप्यत्रसंवाध्यविमुक्तदेहप्राप्नोतिविद्याधरनायकत्वम् ॥ १४ ॥ इति श्रीभ
 विष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णशुधिष्ठिरसंवादेशुभसप्तमीव्रतनिरूपणमैकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ ॥ ५१ ॥ शुधिष्ठिरउवाच ॥
 किमुद्गद्गद्देवेकृत्यमलक्ष्मीःकेनहन्यते ॥ मृतवत्सादिकार्येषुदुःस्वप्नेचकिमिष्यते ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुराकृतानिपा
 पानिफलंत्यत्रयुधिष्ठिर ॥ रोगदौर्गत्यरूपेणतथैषष्टविधानैः ॥ २ ॥ ॥ तद्विधातायबद्ध्यामिसदाकल्याणसप्तमीम् ॥ सप्तमीरूपनं
 नामव्याधिपीडाविनाशनम् ॥ ३ ॥ बालानांमरणंयत्रक्षीरपानंप्रशस्यते ॥ तद्बद्धातुराणंचयौतनेवापिर्वर्तताम् ॥ ४ ॥ ज्ञान्तये
 तत्रवद्ध्यामिमृतवत्सादिकेचयत् ॥ एतेदेवादुतोद्भेगांचिताविभ्रममानसम् ॥ ५ ॥ वराहकल्पेसंप्राप्तेमनोवैवस्वतेऽतरे ॥ कृतयुगेमहा
 राजहैहयोरूपवर्द्धनः ॥ ६ ॥ आसीन्नृपोत्तमःपूर्वकृतवीर्यःप्रतापवान् ॥ सप्तद्वीपमखिलंपालयामासभूतलम् ॥ ७ ॥ यादवर्षे
 सहस्राणिसप्तसप्ततिभारत ॥ जातमात्रंचतस्याथशुभंयुत्रशतंकिल ॥ ८ ॥ यवनस्यतुशापेनविनाशमगमत्पुरा ॥ हृतवीर्यःस
 माराध्यसहस्रांशुंदिवाकरम् ॥ ९ ॥ उपवासव्रतैर्दिव्यैर्वेदमूक्तैश्चभारत ॥ दर्शयामासचात्मानंकृतवीर्यस्यभातुमत् ॥ १० ॥
 कृतवीर्येणैवैषुष्ट्यश्रोवाचेदंबूहस्पतिः ॥ अतिक्लेशेनमहतापुत्रस्तवनराधिप ॥ ११ ॥ भविष्यतिचिरजीर्विकितुकल्मषनाशनम् ॥
 सप्तमीस्नपनंवाप्यांकुरुपापविनष्टये ॥ १२ ॥ यातस्यमृतवत्सायाःसप्तमेमासिभूपते ॥ गृहतारावलंकाकृत्वाब्राह्मणवाचनम् ॥ १३ ॥

बालस्यजन्मनक्षत्रवर्जयेत्तांतिथिबुधः ॥ सद्ब्रह्मातुरगणांतुक्कृतस्यादितितेषुच ॥ १४ ॥ गोमयेनोपलितायांभूमवेकाशचित्वात् ॥
 तंदुलैरक्तशालेयैर्वरुणाक्षीरसंयुतम् ॥ १५ ॥ निर्वपेत्सूर्यमुद्राभ्यामातृभ्यापिपविधानतः ॥ कीर्तयेत्सूर्यदेवत्यं सप्ताचिषिधृताहुतीः ॥ १६ ॥
 जुहुयाद्द्रुमुक्तेनतद्द्रुद्राग्रभारत ॥ होतव्याःसमिधश्चात्रतत्रवार्कपलाशजाः ॥ १७ ॥ यवकृष्णतिलैर्होमःकर्तव्योऽष्टशतंपुनः ॥ हुत्वा
 स्नानंचकर्तव्यमध्यगोनिधीमता ॥ १८ ॥ विप्रेणवेदविदुषाविधिबद्धर्षपाणिना ॥ स्थापयित्वाचतुःकोणचतुःकुंभान्प्रशोभयन् ॥ १९ ॥
 पंचमंचतुर्नमध्येचाक्षतंचविभूषितम् ॥ स्थापयेद्दणकाक्रांतं सप्तर्षिणाभिर्मंत्रितः ॥ २० ॥ सौरेणतीर्थतोयेनपूर्णचन्द्रमलान्वितम् ॥ सर्वो
 न्सर्वौषधियुताङ्गभंगजलान्वितान् ॥ २१ ॥ पंचरत्नफलैर्युक्ताञ्छालाभिरपिवेष्टितान् ॥ गजाश्वरथ्याजद्गार्वल्मीकाद्भृगुगण्डितम् ॥ २२ ॥
 मुशुद्धिमृदमानियसर्वेष्वेवविनिक्षिपत् ॥ चतुर्ध्वपिचकुम्भेषुरत्नगर्भेषुमध्यमम् ॥ २३ ॥ गृहीत्वाब्राह्मणंचात्रसौरान्मन्त्रानुदीरयेत् ॥
 नारीभिःसप्तसंख्याभिरथाङ्गाङ्गाभिरत्रचा ॥ २४ ॥ भोजिताभिर्यथाशक्त्यामाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥ सविप्राभिश्चकर्तव्यमृतवत्साभिषेचनम् ॥ २५ ॥
 दीर्घायुरस्तुबालोऽयंजीवपुत्राचभाविनी ॥ आदित्यचन्द्रमासार्धग्रहनक्षत्रमण्डलम् ॥ २६ ॥ शक्रःसलोकपालवैब्रह्माविष्णुर्महेश्वरः ॥
 एतेचान्येचवैदेवाःसदापांतुकुमारकम् ॥ २७ ॥ मासनिर्मासदुतमुद्गाचबालग्रहाःकचित् ॥ पीडांकुर्वतुबालस्यमासातृजनकरथवै ॥ २८ ॥
 ततःशुक्लाम्बरधराःकुमारंपतिसंयुताः ॥ सप्तकंपूजयेद्भक्त्यापुष्पैर्गन्धैःफलैःशुभैः ॥ २९ ॥ काञ्चनींचततःकृत्वातिलपात्रेपरिस्थितम् ॥
 प्रतिमांभर्मराजस्यगुरवेविनिवेदयेत् ॥ ३० ॥ वस्त्रकाञ्चनरत्नैर्विभूष्यैःसंवृतपायसैः ॥ पूजयेद्ब्राह्मणांस्तदद्भित्ताद्विशालं ॥ ३१ ॥
 ॥ ३१ ॥ भुक्त्वाचगुरुणयेयमुच्चार्यभंजसंततिः ॥ दीर्घायुरस्तुबालोऽयंयावद्वर्षशतंसुखी ॥ ३२ ॥ यत्किञ्चिदस्यदुरितं तत्क्षितं ढवामुखे ॥
 ब्रह्मारुद्रविष्णुःस्कन्दोवायुःशक्रोऽहुताशनः ॥ ३३ ॥ रक्षंतुसर्वदुष्टेभ्योवरदायांतुसर्वदा ॥ एवमादीनिचान्यानिवदतःपूजयेद्ब्रह्मन् ॥ ३४ ॥
 शक्तिःकपिलादंत्वाप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ चरुंचतुत्रसंहिताप्रणम्यरविशंकरौ ॥ ३५ ॥ हुतशेषंतदानीयादादित्यायनमोऽस्तुते ॥

१ दक्षिणम्-इ० पा० । २ कर्पूरसंयुतमित्यर्थः । ३ पंचभङ्गाःपंचपल्लवाः-इत्यर्थः ।

इदमेवाद्भुतयोगमद्भुतेषु च शस्यते ॥ ३६ ॥ कर्तुर्जन्मानिवृक्षाणां देवान्त्संप्रशयेत्तदा ॥ शान्त्यर्थं शुक्लसमम्यामेतत्कुर्वन्नसदिति ॥ ३७ ॥
 पुण्यं पवित्रमायुष्यं सप्तमीस्नपनं रविः ॥ कथयित्वानरश्रेष्ठतत्रैव तं रधीयत ॥ ३८ ॥ सचनेन विधानेन कार्तवीर्याऽनुनेनृप ॥ सवत्स
 राणामयुतं शशासपृथिवीमिमाम् ॥ आरोग्यं भास्करादिच्छेद्वनमिच्छेद्वृताशनात् ॥ ३९ ॥ शंकराज्ज्ञानमिच्छेत्तु गतिमिच्छेज्जनार्दनात् ॥ ४० ॥
 एतन्महापातकनाशानं स्यादप्यक्षयं देविदः पठति ॥ शृणोति यश्चैनमनन्यचेतास्तस्यापि सिद्धिमुनयेव दति ॥ ४१ ॥ इति श्रीभवि
 ज्ये महपुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे सप्तमीव्रतवर्णनं नाम द्विपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥
 अध्रुवेण शरीरेण सुपक्वेनापि किं फलम् ॥ माघस्नानविहीनेन यत्त्यक्तं यदुनन्दन ॥ १ ॥ प्रातःस्नानासमर्थानां शरीरं पश्य देहिनाम् ॥
 किं तेन वद कर्तव्यं माघे संसारभिरुणा ॥ २ ॥ कायच्छेदोऽसहानार्यो न भवति यदूतम ॥ सौकुमार्यं शरीरस्य अचलत्वात्तथैव च ॥ ३ ॥
 कथंचताः सुरूपाः स्युः सुभगाः सुप्रजास्तथा ॥ सुकृतस्येह पुण्यस्य सर्वमेतत्फलं यतः ॥ ४ ॥ अल्पायासेन सुमहद्वेन पुण्यमवाप्यते ॥
 स्त्रीभिर्मयिमम ब्रूहि स्नानं तत्सुरमाधवा ॥ ५ ॥ श्रुयतां पाण्डवश्रेष्ठ रहरस्य मृषिभिर्षितम् ॥ यन्मया कस्यचिन्नोक्तमचलस
 त्मीव्रतम् ॥ दाविदृश्या चेंदुमतीनामरूपौ दार्यगुणान्विता ॥ आसीत्कुरुकुलश्रेष्ठमगधस्य विलासिनी ॥ ७ ॥ तनुमध्यासुजवनीपीनोन्नतपयोधरा ॥
 सम्यग्विभक्तावयवापूर्णचन्द्रनिभानना ॥ ८ ॥ सौंदर्यं सौकुमार्यं च तस्याः कामेन गीयते ॥ यस्याः संदर्शनादेव कामः कामतुरो भवेत् ॥ ९ ॥
 मूर्तिः शशधरस्येव नयनानन्दकारिणी ॥ वशीकरणाविद्येव सर्वलोका मनोहरा ॥ १० ॥ एकस्मिन् दिवसे प्रातः सुसुखास्थितया तथा ॥
 चिन्तितत्वाद्दृश्या जन्तुसंसारस्यानवस्थितिः ॥ ११ ॥ सन्निभज्या जागृदिदं विषये कायसागरे ॥ जन्ममृत्युजराश्राहंनकश्चिदवबुद्धयते ॥ १२ ॥
 अपाको भूतभाण्डानां धातुशिलिपिविनिर्मितम् ॥ स्वकर्मधनसंवीतं पच्यते बालवह्निना ॥ १३ ॥ श्रेयांति दिवसाः पुंसो धर्मकामार्थवर्जिताः ॥
 न तेषु न रिहायति हरभक्तानरायथा ॥ १४ ॥ स्नानदानतपो होमः स्वाध्यायः पितृतर्पणम् ॥ यस्मिन् दिनेन क्रियते वृथा स दिवसो नृणाम् ॥
 ॥ १५ ॥ पुत्राणां दांशु गृहकसमासक्तं हिमानसम् ॥ वृकीवोरणमासाद्य मृत्युद्वाराय गच्छति ॥ १६ ॥ इत्येवं च तथित्वा तु वेदं यच्चेंदुमतिततः ॥

वसिष्ठस्याश्रमं पुण्यं जगाम गजगामिनी ॥ १७ ॥ वसिष्ठमृषिमसीनं प्रणम्य विनयात्ततः ॥ कृताञ्जलिपुटं कृत्वा इदं वचनमब्रवीत् ॥ १८ ॥
 ॥ इन्दुमत्युवाच ॥ दशसूनासमश्च दशदशचक्रिमो ध्वजः ॥ दशध्वजसमवेद्या दशवेद्यासमो नृपः ॥ १९ ॥ मयानदत्तं न हतं नोपवास
 व्रतं कृतम् ॥ भक्त्यानपूजितः शम्भुः श्रितौ नैको धनी नरः ॥ २० ॥ सांप्रतं वर्तमानाया व्रतं किंचिद्द्रव्यमे ॥ येन दुःखांशुपापौ धादुतरामि
 भवार्णवात् ॥ २१ ॥ एतदस्याः सुबहुशः श्रुत्वा धर्मपरंतपः ॥ वसिष्ठः कथयामास महाकारुणिको मुनिः ॥ २२ ॥ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥
 माघस्य सितसप्तम्यां सर्वकामफलप्रदम् ॥ तपःसौभाग्यजननं नानं ववरानने ॥ २३ ॥ कृत्वा षष्ठ्या मे भक्तं सप्तम्या निश्चलं जलम् ॥
 रात्र्यंते चालयेथास्त्वं दत्त्वा शिरसि दीपकम् ॥ २४ ॥ माघस्य सितसप्तम्यां चलंचालितं मया ॥ जलमलानां सर्वेषां कृतं न चलनं तथा ॥ २५ ॥
 वसिष्ठ वचनं श्रुत्वा तस्मिन्नेवाहनिनृप ॥ सर्वचकारेन्दुमतीक्ष्णं दानं यथाविधि ॥ २६ ॥ त्र्यहस्नानप्रभावेण भुक्त्वा भोग्या न्यथेप्सितान् ॥
 इन्द्रलोकेऽप्सरःसंघेनायकत्वमवापसा ॥ २७ ॥ अचलासप्तमीस्नानं कथितं च विज्ञापते ॥ सर्वपापप्रशमनं सुखसौभाग्यवर्द्धनम् ॥ २८ ॥
 ॥ शुधिष्ठिर उवाच ॥ सप्तमीस्नानमाहात्म्यं श्रुतं न च विशेषतः ॥ सांप्रतं श्रोतुमिच्छामि विधिमंत्रसमन्वितम् ॥ २९ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 एकभक्तेन सांतिष्ठत् षष्ठ्यां संपूज्य भास्करम् ॥ सप्तम्यां तु व्रजे प्रातः सुगंभीरं जलाशयम् ॥ ३० ॥ सरित्संगं तडागं च देवखातमथापि वा ॥ सुखा
 वगाहसालिंदुष्टसत्त्वरदूषितम् ॥ ३१ ॥ दशुभिः पक्षिभिश्चैव जलजैर्मत्स्यकच्छपैः ॥ न जलंचालयेत्थावत्तावत्स्नानं समाचरेत् ॥ ३२ ॥ नमस्ते
 रुद्ररूपारसानां पतये नमः ॥ वरुणाय नमस्तेऽस्तु हरिवासनमोऽस्तुते ॥ ३३ ॥ यावज्जन्म कृतं पापं मया जन्मसुप्तसु ॥ तन्मे रोगंच शो
 कंच माकरिंहं तु सप्तमी ॥ ३४ ॥ जननीं सर्वभूतानां सप्तमी सप्तसात्तिके ॥ सर्वव्याधिहरे देवि नमस्ते रविमंडले ॥ ३५ ॥ जलोपरितरं दीपं स्ना
 त्वा संतर्प्य देवताः ॥ चंदनेन लिखेत्पद्मपत्रं सकर्णिकम् ॥ ३६ ॥ मध्ये शर्वसपत्निकं प्रणवेन तु पूजयेत् ॥ भानुशेकदले पूज्य रविं वैश्वान
 रेदले ॥ ३७ ॥ याम्येविवस्वान्नैर्ऋत्ये भास्करस्येति पूजयेत् ॥ पश्चिमे सविता पूज्यः पूज्योऽर्कौ वायुना जले ॥ ३८ ॥ सौम्ये सहस्रकिरणः शेषे

सर्वान्मेनेति च ॥ पूज्याः श्रणवपूर्वास्तु नमस्कारांतयोजिताः ॥ ३९ ॥ पुष्पैः सुगन्धधूपैश्च वस्त्रेणाच्छाद्य भास्करम् ॥ विसर्जयेत्ततः पश्चात्स्व
 स्थानं गम्यतामिति ॥ ४० ॥ ताम्रपात्रे मुविस्तीर्णं मृन्मये वा युधिष्ठिर ॥ स्थापयेत्तिलचूर्णं च स घृतं समुदंतथा ॥ ४१ ॥ काञ्चनं तालकं कृत्वा ह्य
 सिक्तं स्तिलचूर्णकम् ॥ संस्थाप्य रक्तवस्त्रैस्तु पुष्पैर्धूपैस्तथा चयेत् ॥ ४२ ॥ ततस्तं ब्राह्मणे दद्याद्वा मंत्रेण तालकम् ॥ आदित्यस्य प्रसादेन प्रातः
 स्नानफलं लभेत् ॥ ४३ ॥ दुष्टदौर्भाग्यदुःखेभ्यो मया दत्तं तु तालकम् ॥ ततस्तं तालकं कृत्वा ब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ ४४ ॥ सुत्रपशुभृत्याभ्योऽको
 र्यप्रीयतामिति ॥ ततो ब्रतोपदेशं पूजयेद्ब्रह्मगोतिलैः ॥ ४५ ॥ विप्रान्यन्यथा शक्त्या पूजयित्वा गृहं व्रजेत् ॥ एतत्ते कार्थिकं कथैरूपसौभा
 र्यकारकम् ॥ ४६ ॥ अचलासप्तमस्नानं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ४७ ॥ इति पठति य इत्थं यः शृणोति प्रसंगात्कलिकलुषं हरं वै सप्तमस्नान
 नमेतत् ॥ मत्तिमपिनयनानां यो ददाति प्रसंगात्सुरभवनगतोऽसौ पूज्यते देवसं वै ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि
 श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे चलासप्तमीव्रतविधिवर्णनं नाम त्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 बुधाष्टमीव्रतं भूयो ब्रवीमि शृणु पांडव ॥ येन चीर्णेन नरकं नरः पश्यति न क्वचित् ॥ १ ॥ पुरा कृतयुगस्य दौहलोराजा बभूव ह ॥ बहुभू
 त्यसु हन्मित्रमंत्रिभिः परिवारितः ॥ २ ॥ जगाम हि मवत्पाशं महदेवेन वारितः ॥ योऽन्यः प्रविशते भूमौ सास्त्री भवति निश्चितम् ॥ ३ ॥
 सराजा मृगसंगेन प्राविशत्तदुमावने ॥ एकाकीतुरगे पेतः क्षणात्स्त्रीत्वं जगाम ह ॥ ४ ॥ सा बभ्रा मवने शून्ये पीनो निव्रतपयोधरा ॥ कुतोऽहमागते
 न्येवं न त्वबुधुत किंचन ॥ ५ ॥ तां ददर्श बुधः सौम्यं रूपं दार्यगुणान्विताम् ॥ अष्टम्यां बुधवारणे तस्यास्तुष्टो बुधो ग्रहः ॥ ६ ॥
 दधौ गर्भं तदुदरे इलायारूपतोषितः ॥ पुत्रस्तुत्पादयामास योऽसौ ख्यातः पुरुखाः ॥ ७ ॥ चंद्रवंशकरो राजा आद्यः सर्वमहोक्षिताम्
 ततः प्रभृतिपूज्ये मष्टमि बुधसंयुता ॥ ८ ॥ सर्वपापप्रशमनी सर्वोपद्रवनाशिनी ॥ अथान्यदपि ते विचित्रमर्थमराज कथानकम् ॥ ९ ॥
 आसीद्वाजा विदेहानां मिथिलायां सर्वैरिभिः ॥ संश्रामे निहतो वीरस्तस्य भार्यादारिद्रिणी ॥ १० ॥ ऊर्मिलानामवभ्रातृमहर्षिर्बालकसंयुता ॥
 अवती विषयं प्राप्ता ब्राह्मणस्य निवेशने ॥ ११ ॥ चक्रारोदरपूत्यर्थं नित्यं कंडनपेषणे ॥ हृत्वा सास्तोकं गोधूमा नन्दौ बालकयोस्तदा ॥ १२ ॥

कारुण्यान्मातृवात्सल्यात्पुत्रार्थसंपीड्यमानयोः ॥ कालेनबहुनासार्धोपचत्वमगमच्छुभा ॥ १३ ॥ पुत्रस्तस्याविदेहायांगत्वास्वपितुरासने ॥
 उपविष्टः सत्वयोगाद्बुभुजेगामनाकुलः ॥ १४ ॥ अन्विष्यधर्मराज्ञौवैसाकन्यामिधिवंशजा ॥ विवाहिताहिताभर्तुः सामहानायिकाऽभवत् ॥
 १५ ॥ इयामलानामर्चावर्गीप्रसिद्धाश्रूयते श्रुतौ ॥ तामुवाच वरारोहां धर्मराजः स्वयंप्रियाम् ॥ १६ ॥ बहस्वसर्वव्यापार इयामेलत्वं गृहमम
 ॥ कुरुस्व जनभृत्यानां दानक्षेपयथेप्सितम् ॥ १७ ॥ किं त्वेते पंजराः सप्तकालकैरतिथंजिताः ॥ कदाचिदपि नोद्धाट्यास्त्वया विदेह नदिनि ॥
 १८ ॥ एवमस्त्विति साप्युक्ता निजं कर्म चकार ह ॥ कदाचिद्ब्याकुलभूते धर्मराजे विदेहजा ॥ १९ ॥ उद्धाटयित्वा प्रथमं दर्श
 जननस्विकाम् ॥ सापच्यमाना क्रंदंती भूषणैर्मम किंकरीः ॥ २० ॥ हेलयाक्षिप्यते बद्धा तत्तैले पुनः पुनः ॥ तथैव तालकं दत्वा व्री
 ङिता सामनस्विनी ॥ २१ ॥ द्वितीयं पंजरे तद्वन्माता मेव दर्शह ॥ सुधावल्लिप्यमानां तालशिला तले पृष्ठके न तु ॥ २२ ॥ तृतीयं पंजरे तत्तां दर्श
 स्वमातरम् ॥ क्रकचैः पाटयते मूर्ध्नि घंटा युक्तैः करोत्यणैः ॥ २३ ॥ चतुर्थं पंजरे स्थाने भूषणैर्दारुणाननैः ॥ भक्ष्यमाणैः इवापदैश्च क्रंदं
 ती तां पुनः पुनः ॥ २४ ॥ पंचमे निहिता भूमौ कंठे पादेन पीडिताम् ॥ संदर्शयन् यतैश्च विदीर्णा क्रियते रुषा ॥ २५ ॥ षष्ठे च क्षुब्धगतां मस्तके मुद्राह
 ताम् ॥ संपीड्यमाना मनिशं मुहडाखंडखंडवत् ॥ २६ ॥ सप्तमे पंजरे चीर्णस्वनां प्रतिसुगंधिनीम् ॥ दृष्ट्वा तथा गतां तां तु मातरं दुःखकषिताम् ॥
 २७ ॥ इयामलाम्लानवदना किंचिन्नोवाच भामिनी ॥ अथागतं यमं प्राह सरोषा इयामला पातिम् ॥ २८ ॥ कित्वा पट्तराजन्ममात्रा सुदारुणम् ॥
 येनेयं विधैर्घातैर्वध्यते बहुधा त्वया ॥ २९ ॥ यमप्राह प्रियां दृष्ट्वा भेदं दृष्ट्वा टितास्त्वया ॥ एते पंजराः सप्त निषिद्धा त्वं मया पुरा ॥ ३० ॥
 तव मात्रा सुतस्नेहाद्गोधूमा ये हताः किल ॥ किं जानासि ते भद्रे येन रुष्टा ममोपरि ॥ ३१ ॥ ब्रह्मस्वंप्रणयादुक्तं देहत्यासप्तमं कुलम् ॥ तदेव चो
 यं रूपेण देहत्याचंद्रतारकम् ॥ ३२ ॥ गोधूमास्त इमे भूताः कुमिरूपाः सुदारुणाः ॥ येषुराब्राह्मणगृहे हतास्तत्र कृतेऽनया ॥ ३३ ॥ इयामलो
 वाच ॥ जानामि तदहं सर्वयन्मे मात्राकृतं पुरा ॥ तथापि त्वां समाद्या सा च जामातरं शुभम् ॥ ३४ ॥ सुच्यते क्वमिराशि त्वाद्यथा तदधुना कुरु ॥
 तच्छ्रुत्वा चित्तया विष्टाश्चिरं स्थित्वा जगाद ताम् ॥ ३५ ॥ धर्मराजः सहासीनं प्रिया प्राणधनेश्वरम् ॥ इतश्च सप्तमेऽतीते जन्मि ब्राह्मणी शुभा ॥ ३६ ॥

आसीत्तस्मिन्स्वयसांगात्सखीनांपथुपासिता ॥ बुधाष्टमीसुसंपूर्णयथोक्तफलदायिनी ॥ ३७ ॥ तत्फलं यदिदास्यस्यैसत्यंकृत्वा समग्रतः ॥
 तेनमुच्येतेमातानरकात्पापसंकटात् ॥ ३८ ॥ तच्छ्रुत्वा त्वरितं स्नात्वा ददौ पुण्यं स्वकंकटम् ॥ स्वमातुः श्यामला तुष्टा तेन मोक्षं जगाम सा ॥ ३९ ॥
 ऊर्मिलारूपसंपन्नादिव्यदेहधरा शुभा ॥ विमानवरमारूढादिव्यमाल्यां बरावृता ॥ ४० ॥ भर्तुः समीपे स्वर्गस्था दृश्यतेऽद्यापि सा जनैः ॥
 बुधस्य पाश्चैन्नभसि मिथिराजसमीपतः ॥ ४१ ॥ विस्फुरन्ती महाराजबुधाष्टम्याः प्रभावतः ॥ ४२ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ यद्येवं प्रव
 राकृष्णसातिथैव बुधाष्टमी ॥ तस्या एव विधिं ब्रूहि विधानं च विशेषतः ॥ ४३ ॥ तस्या एव विधिं ब्रूहि यदि तुष्टोऽसि मे प्रभो ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ ॥ शृणु पांडव यत्नेन बुधाष्टम्या विधिं शुभम् ॥ यदा यदा सिताष्टम्या बुधवारो भवेद्यदि ॥ ४५ ॥ तदा तदा च सा ग्राह्या एकभक्ता
 शनैर्नृभिः ॥ स्वात्वा नद्यां तु पूर्वाह्निगृहीत्वा कलशं नवम् ॥ ४६ ॥ जलपूर्णं तु सद्रव्यं पूर्णपात्रसमन्वितम् ॥ अष्टवारं प्रकर्तव्या विधानैस्तु पृथ
 कपृथक् ॥ ४७ ॥ प्रथमामोदकैः कार्याद्वितीया फणैः कस्तथा ॥ तृतीया घृतपूषैश्च केवला खंडफणिकैः ॥ एवंक्रमेण कर्तव्याः सुहृत्स्वजनवांधवैः ॥
 ॥ अशोकवर्तिभिः शुभ्रैः सप्तमी खंडसंयुतैः ॥ ४९ ॥ अष्टमी फलपुष्पैश्च केवला खंडफणिकैः ॥ ५० ॥ श्रुत्वाष्टमी बुधस्यापि माहात्म्यं
 भोजनं त्यजेत् ॥ तावेदं विहितं भोक्तव्यं कथा वा तस्माप्यते ॥ ५२ ॥ तथा भुक्त्वा बुधस्याग्रे आचम्य च पुनः पुनः ॥ विप्राय वेदविदुषे तं शुभं प्र
 तिपादयेत् ॥ ५३ ॥ साक्षतं स हिरण्यं च जातरूपमयं शुभम् ॥ अर्चितं विविधैः पुष्पैर्घृत्पदपैः सुगंधिभिः ॥ ५४ ॥ पतवस्त्रैः समाच्छन्नं बुधसो
 मात्मजाकृत् ॥ माषकेण सुवर्णेन तदर्थं नवापुनः ॥ ५५ ॥ ॥ अंबुधायनमः ॥ ॥ अंसोमात्मजायनमः ॥ ॥ अंबुबुद्धिनाशनयनमः ॥
 अंबुबुद्धिप्रदायनमः ॥ ॥ अंतराजातायनमः ॥ ॥ असौम्यग्रहायनमः ॥ ॥ असर्वसौख्यप्रदायनमः ॥ ॥ एते पूजामंत्राः ॥
 अष्टमी तु यदा पूर्णा तदाराजपिसत्तम ॥ ब्राह्मणान् भोजयेदष्टौ गां दद्याच्च स वत्सकम् ॥ ५६ ॥ वस्त्रालंकरणैः सर्वमूर्षैर्विविधैरपि ॥ सपत्नी
 कंसमभ्यर्च्य कर्णमात्रां गुलीयैकैः ॥ ५७ ॥ मंत्रेणानेन कौतयेदद्यादं वंसमाचरन् ॥ बुधोऽयं प्रतिगृह्णातु द्रव्यस्थोऽयं बुधः स्वयम् ॥ ५८ ॥

दीयते बुधराजाय तुष्यतां च बुधो मम ॥ ५९ ॥ इति दानमंत्रः ॥ ॥ बुधः सौम्यस्तारके यो राजपुत्र इहापतिः ॥ कुमारो द्विजराजस्य यः
 पुरुरवसः पिता ॥ ६० ॥ इति प्रतिग्रहणमंत्रः ॥ ॥ दुर्बुद्धिबाधजनितं नाशयित्वा मे बुधः ॥ सौख्यं च सौमनस्यं च करोतु शशि नंदनः ॥
 ॥ ६१ ॥ इत्युच्चार्य गृहीत्वा तु दद्यान्मंत्रपुरःसरम् ॥ सप्तजन्मनि राजेन्द्रजातो जातिस्मरो भवेत् ॥ ६२ ॥ धनधान्यसमायुक्तः पुत्रपौत्रवर्द्ध
 नम् ॥ दीर्घायुर्विपुलाभोगान्मुक्त्वा चैव महीतले ॥ ६३ ॥ ततः सुतोऽथैमरणं ध्यात्वा नारायणं विभुम् ॥ मृतोऽसौ स्वर्गमाप्नोति पुरंदरसमीप
 रः ॥ ६४ ॥ वसते यावत् सृष्टेः पुनराभूतं संप्लवम् ॥ एवमेतन्मया ख्यातं व्रतं ना मुत्तमं व्रतम् ॥ ६५ ॥ एतदेव मया ख्यातं गुह्यं पार्थ बुधाष्टमी ॥
 यांश्चुत्वा ब्रह्महागोऽन्नः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ६६ ॥ यथाष्टमी बुधयुतां समवाप्य भक्त्या संपूजयेद्बुधमुत्तमं नष्टसंस्थम् ॥ पक्वां प्रातः सहितैः
 सहिरण्यवस्त्रैः श्येद सौम्यमपुनं न कदाचिदेव ॥ ६७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे बुधाष्टमी व्रतवर्ण
 नं नाम चतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ जन्माष्टमी व्रतं ब्रूहि विस्तेरणममाच्युत ॥ कस्मिन्काले समुत्प
 न्नोऽकिंपुण्यं को विधिः स्मृतः ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ हते कंसासुरे दुष्टे मथुरायां युधिष्ठिर ॥ देवकीमां परिष्वज्य कृत्वोत्सर्गं रुरोदह ॥
 ॥ २ ॥ तत्रैव गवाढेन मंचारूढजनोत्सवे ॥ मष्टयुद्धे पुरावृत्ते समेते कुकुराऽन्धके ॥ ३ ॥ स्वजनैर्बधुभिः स्निग्धैः समं स्त्रीभिः समावृते ॥ वसु
 देवोऽपि तत्रैव वात्सल्यात्प्ररुरोदह ॥ ४ ॥ समाकृष्य परिष्वज्य पुत्रपुत्रे त्युवाच ह ॥ स गद्गदस्वरोदीनो बाष्पपथ्याकुलेक्षणः ॥ ५ ॥ बल
 भद्रं च मां च परिष्वज्य मुदा पुनः ॥ अद्य मे सफलं जन्म जीवितं यत्सुजीवितम् ॥ ६ ॥ यदुभाभ्यां सुपुत्राभ्यां संसुद्रुतः समागमः ॥ एवंपौषणां
 पत्येह हृष्टं पुष्टं थाह्यभूत् ॥ ७ ॥ प्राणिपत्यजनाः सर्वे बभूवुस्ते प्रहर्षिताः ॥ एवं महोत्सवं दृष्ट्वा मामाह सकले जनः ॥ ८ ॥ प्रसादः क्रियतां नाथ लोके
 स्यात्स्य प्रसादतः ॥ यस्मिन् दिने जगन्नाथदेवकीत्वा मजीजनत् ॥ ९ ॥ तद्दिने देहि वैकुण्ठं कुर्मस्ते न मनो नमः ॥ सम्यग्भक्तिप्रपन्नानां प्रसादं कु
 रुके शव ॥ १० ॥ एवमुक्ते जनौ नैव सुदेवोऽतिविस्मितः ॥ विलोक्य बलभद्रं च मां कृत्वा रुरोदह ॥ ११ ॥ एवमस्ति विलोकानां कथं य
 स्वयथा तथा ॥ ततश्च पितुरादेशात्तथा जन्माष्टमी व्रतम् ॥ १२ ॥ मथुरायां जनौ घात्रे पार्थसम्यक्प्रकाशितम् ॥ पौरजनाजन्मदिनं वर्षे वर्षे

मोदितम् ॥ १३ ॥ पुनर्जन्माष्टमालोकेकुर्वतुब्राह्मणदयः ॥ क्षत्रियावैश्यजातीयाःशूद्रायेत्येऽपिधार्मिकाः ॥ १४ ॥ सिंहराशिगतसूर्येगगने
 जलदङ्कुले ॥ मासिभाद्रपदेऽष्टम्यांकृष्णपक्षेऽर्धरात्रिके ॥ १५ ॥ वृषराशिस्थितेचन्द्रेनक्षत्रेराहिणीयुते ॥ वसुदेवेनदेवक्यामहंजातो
 नाःस्वयम् ॥ १६ ॥ एवमेतत्समाख्यातंलोकजन्माष्टमिव्रतम् ॥ भगवत्पाश्वतोराजन्बहुकृपमहोत्सवम् ॥ १७ ॥ मथुरायास्ततःपश्चाच्छोकै
 ख्यातिगमिष्यति ॥ शीतिरस्तुसुखंचास्तुलोकाःसंतुनिरामयाः ॥ १८ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ तत्कोदृशंश्रुतंदेवलोकैःसर्वैरनुष्ठितम् ॥ जन्मा
 ष्टमिप्रतंनमपवित्रंरुषोत्तम ॥ १९ ॥ येनत्वंतुष्टिमयायासिलोकानांभुरव्ययः ॥ एतन्मेभगवन्बृहिसादान्मधुसूदन ॥ २० ॥ श्रीकृष्णउ
 वाच ॥ पार्थतद्विवसेप्राप्तंदत्तधावनपूर्वकम् ॥ उपवासस्यनियमंशुक्लायाःद्रुक्तिभाविताः ॥ २१ ॥ ऐकनैवोपवासेनकृतेनकुरुनदना ॥ सकृज्जन्मकृतं पापं
 मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ २२ ॥ उपावृत्तस्यपापेभ्योयस्तुवासोगुणैःसह ॥ उपवासःसर्वज्ञेयःसर्वभोगविवर्जितः ॥ २३ ॥ ततःस्नात्वाचम
 ध्याह्नेनद्यादौविमलेजले ॥ देव्याःसुशोभनंकुर्याद्वैक्याःस्मृतिकागृहम् ॥ २४ ॥ पद्मरागैःपत्रनेत्रैर्मण्डितंचर्चितंशुभैः ॥ रम्यंतुवनमालाभी
 रक्षामणिविभूषितम् ॥ २५ ॥ सर्वगोकुलवत्कार्यगोपजनसमाकुलम् ॥ घण्टामर्दलसङ्गीतिमाङ्गल्यकलशान्वितम् ॥ २६ ॥ यवार्धैस्त्वस्ति
 काकुड्यैःशङ्खैर्वादित्रसंकुलम् ॥ बद्धासुरालोहखड्गैःप्रयच्छागसमन्वितम् ॥ २७ ॥ धान्येविन्यस्यशुशुरक्षितंरक्षपालकैः ॥ षष्ठ्यादे
 व्याश्वसंपूर्णेनैवैर्विविधैःकृतैः ॥ २८ ॥ एवमादियथाशेषंकर्तव्यंमुक्तिकागृहम् ॥ एतन्मध्येप्रतिष्ठाप्यासाचाप्यष्टविधास्मृता ॥ २९ ॥
 काञ्चनाराजताम्रीपत्तलीमृन्मयीतथा ॥ दूर्वामाणिमयाचैवकर्णिकालिखिताथवा ॥ ३० ॥ सर्वलक्षणसंपन्नापर्यैकैश्चाद्रुसुतिका ॥ प्रतत
 काञ्चनाभासामयासहतपस्विनी ॥ ३१ ॥ प्रस्तुताचप्रस्तुताचतत्क्षणाच्चप्रहर्षिता ॥ मांचापिबालकमुत्तंपर्यैकेस्तनपायिनम् ॥ ३२ ॥
 श्रीवत्सवक्षसंपूर्णनीलोत्पलदलच्छविम् ॥ यशोदाचापितत्रैवप्रस्तुतावरकन्यकाम् ॥ ३३ ॥ तत्रदेवगृहंनगायश्वविद्याधरानराः ॥ प्रणताः
 पुण्यमालाग्रव्यग्रहस्ताःसुरासुराः ॥ ३४ ॥ संचरंतइवाकोशेप्राकारैरुदितोदितैः ॥ वसुदेवोऽपितत्रैवखड्गचर्मयःस्थितः ॥ ३५ ॥ कश्यपेवसुदे
 वोयमादितिश्चापिदेवकी ॥ शेषनागोबलीभद्रोयशोदादित्यजायत ॥ ३६ ॥ नन्दःप्रजापतिर्दक्षोर्गर्गाश्चापिचतुर्मुखः ॥ एषोवतारारोजेन्द्रकं

सोऽयंकालनेमिजः ॥ ३७ ॥ तत्रकंसनिधुक्तायेदानवाविविधायुधाः ॥ तेचप्राहरिकाःसर्वसुप्तानिद्राविमोहिताः ॥ ३८ ॥ गोधेनुकुञ्जराश्चा
स्यदानवाःशस्त्रपाणयः ॥ नृत्यंत्यप्सरसोहृष्टागंधर्वागिततपराः ॥ ३९ ॥ लेखनीयश्चतत्रैवकालियोयमुनाह्वदे ॥ रम्यमेवविधिवृत्त्वादेवकी
नवसुतिकाम् ॥ ४० ॥ तांपार्थपूजयेद्भक्त्यागन्धपुष्पपाक्षैःफलैः ॥ कूष्माण्डैर्नालिकैश्चखजूरैर्दाडिमाफलैः ॥ ४१ ॥ बीजपूरैःपूगफलैर्लह
कुचैस्त्रपुसैस्तथा ॥ कालदेशोद्भवैर्मृष्टैःपुष्पैश्चापियुधिष्ठिर ॥ ४२ ॥ ध्यात्वावतारंप्राणुक्तंमंत्रेणानेनपूजयेत् ॥ ४३ ॥ गायद्भिःकिन्नराद्यैः
सततपरिवृतावेणवीणानिनादैर्भृङ्गारादंशुभ्रप्रवरकृतकरैःसेव्यमानामुनीन्द्रैः ॥ पर्येकेस्वास्तुतेयामुदिततरमनाःपुत्रिणिसम्यगास्तेसादे
वीदेवमाताजयितुसुवदनादेवकीकांतरूपा ॥ ४४ ॥ पादावभ्यंजयंतीश्रीदेवक्याश्चरणांतिके ॥ निषण्णापङ्कजेपूज्यानमोदेव्यैचमंत्रतः ॥
॥ ४५ ॥ ॐ देवक्यै नमः ॥ ॐ वसुदेवाय नमः ॥ ॐ बलभद्राय नमः ॥ ॐ श्रीकृष्णाय नमः ॥ ॐ सुभद्रायै नमः ॥ ॐ नन्दाय नमः ॥ ॐ यशोदा
यै नमः ॥ ॥ एवमादीनिनामानिसन्चार्यपृथक्पृथक् ॥ पूजयेद्युद्धिजाःसर्वस्त्रीशूद्राणाममंत्रकम् ॥ ४६ ॥ विध्यंतरमपीच्छंतिकेचिदत्रद्रिजो
त्तमाः ॥ चन्द्रोदयेऽशशङ्खयार्धदद्याद्धरिस्मरेत् ॥ ४७ ॥ अनववामनंशौरैर्वेकुण्ठपुरुषोत्तमम् ॥ वासुदेवंहृषिकेशंमाधवंमधुसूदनम् ॥
॥ ४८ ॥ वाराहंपुण्डरीकाक्षंनृसिंहंराज्ञणप्रियम् ॥ दामोदरंपद्मनाभंशंभंगरुद्धजम् ॥ ४९ ॥ गोविन्दमच्युतंकृष्णमनंतमपरान्जितम् ॥
अधोक्षजंजगद्धीजंसर्गस्थित्यंतकारणम् ॥ ५० ॥ अनादिनिधनंविष्णुत्रलोक्येशंत्रिविक्रमम् ॥ नारायणंचतुर्बाहुंशंखचक्रादाधरम् ॥ ५१ ॥
पीतांबरधरंरित्यंवनमालाविभूषितम् ॥ श्रीवत्साङ्गजगत्सेतुंश्रीधरंश्रीपातिंहरिम् ॥ ५२ ॥ योगेश्वरायोगेशभवाययोगपतयेगोविन्दायनमोन
मः ॥ इतिस्नानमन्त्रः ॥ यज्ञेश्वराययज्ञसंभवाययज्ञपतयेगोविन्दायनमोनमः ॥ ५३ ॥ इत्यनुलेपनार्घ्याद्यर्चनधूपमंत्रः ॥ विधायविश्वेश्वरा
यविश्वसंभवायविश्वपतयेगोविन्दायनमोनमः ॥ ५४ ॥ इतिनैवेद्यमन्त्रः ॥ धर्मेश्वरायधर्मपतयेधर्मसंभवायगोविन्दायनमोनमः ॥ ५५ ॥ इति
दीपासनमंत्रः ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतअत्रिनेत्रसमुद्भवगृहाणार्घ्यंशशङ्खेन्द्रोरोहिण्यासहितोमम ॥ ५६ ॥ स्थण्डिलेस्थापयेद्वेवंसचन्द्रोरोहिणीं त

था॥ देवकीवसुदेवं च यशोदानन्दमेव च ॥ ५७ ॥ बलदेवं तथा पूज्य सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ अर्द्धरात्रे वसोद्धरां पातयेद्दुडसं पिषा ॥ ५८ ॥ ततो वद्वर्षानंष
ष्टीनामादिकरणं मम ॥ कर्तव्यं तत्क्षणाद्रात्रौ प्रभाते न वमीदिने ॥ ५९ ॥ यथा मम तथा कार्यं भगवत्यामहोत्सवम् ॥ ब्राह्मणभोजयेच्छतयान्ते भ्योद
द्याच्च दक्षिणाम् ॥ ६० ॥ हिरण्यं काञ्चनं गोवासांसि कुसुमानि च ॥ यद्यादिष्टतमं तत्तत्कृष्णमेप्रियतामिति ॥ ६१ ॥ यदेवं देवकीवसुदेवादर्जीज
नत् ॥ भौमस्य ब्रह्मणो गुप्त्यै तस्मै ब्रह्मात्मने नमः ॥ ६२ ॥ सुजन्मवासुदेवाय गोब्राह्मणहिताय च ॥ शान्तिस्तु शिवं चारु इत्युक्त्वा तु विसर्जयेत् ॥
॥ ६३ ॥ एवं यः कुरुते देव्या देवक्याः सुमहोत्सवम् ॥ वर्षेषु भगवतो मद्भक्तो धर्मनन्दन ॥ ६४ ॥ नरो वा यदिवानारी योक्तुं फलमाप्नुयात् ॥
पुत्रसंतानमारोग्यं धनधान्यादिसद्गुहम् ॥ ६५ ॥ शालीक्षुयवसंपूर्णमण्डलं सुमनोहरम् ॥ तस्मिन् ब्राह्मे प्रभुमुक्ते दीर्घायुर्मनसोऽपि सतान् ॥
॥ ६६ ॥ परचक्रभयं नास्ति तस्मिन् ब्राह्मणेऽपि पाण्डव ॥ पर्जन्यः कामवर्षस्यादीतिभ्यो न भयं भवेत् ॥ ६७ ॥ यस्मिन् गृहे पांडुपुत्रक्रियते देव
कीव्रतम् ॥ न तत्र मृतनिष्क्रान्तिर्न गर्भपतनं तथा ॥ ६८ ॥ न च व्याधिभयं तत्र भवेदिति मातिर्मम ॥ न वै ध्वजनसंयोगेन चापि कलुहो गृहे ॥ ६९ ॥
संपर्केणापि यः कश्चिद्व्याज्जन्माष्टमीव्रतम् ॥ विष्णुलोकमवाप्नोति सोऽपि पाथनसंशयः ॥ ७० ॥ जन्माष्टमीजनमनेन यनाभिरामापाया
पहासपदि न दितं न दंगोपात् ॥ यो देवकीं सदयिता जयतीति तस्यापुत्रानवाप्य समुपैति पदं स विष्णोः ॥ ७१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्त
रपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे जन्माष्टमीव्रतवर्णनं नाम पंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ शुक्ले भाद्र
पदे चैव पक्षेऽष्टम्यां युधिष्ठिर ॥ दूवाष्टमीव्रतं पुण्यं यः कुर्याच्छ्रद्धयान्वितः ॥ १ ॥ न तस्य क्षयमाप्नोति संतानं सप्तपौरुषम् ॥ नंदते वद्धते नित्यं
यथा पूर्वतथा कुलम् ॥ २ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कुत एषा स मुत्पन्ना दूवाकर्स्माच्चिराया ॥ कस्माच्च सापि वित्राचलो कनाथ ब्रवीहि मे ॥ ३ ॥
॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ क्षीरे दसागरे पूर्वमथ्यमाने मृतार्थिना ॥ विष्णुना बाहुजंघाभ्यां यद्धृतो मन्दरो गिरिः ॥ ४ ॥ अमितावै स वेगेन रोमाण्युद्धर्षितानि वै ॥
तान्येता निजलोभाभिरुक्षितानि तदणवात् ॥ ५ ॥ अजायत शुभादूर्वाभ्या हरितशृङ्गला ॥ एवमेषा समुत्पन्ना दूवा विधुत नूला ॥ ६ ॥ त
स्याश्चोपरिविन्यस्तं मथिता मृतमुत्तमम् ॥ देवदानवगन्धर्वैश्च विद्याधरैस्तथा ॥ ७ ॥ तत्राप्यमृतकुंभस्य पेतुर्ब्रिष्यदंबिंदवः ॥ तैरियं स्पृष्टमा

त्राभूद्वारस्याऽजराऽमरा ॥ ८ ॥ वंधापवित्रादैवैस्तुवंदिताभ्यार्चितापुरा ॥ अष्टम्यांफलपुष्पैस्तुखनूरैर्ज्ञालिकैः ॥ ९ ॥ द्वाशोड
 कपित्थैश्चवर्बैरेल्लुकैस्तथा ॥ नारैर्गजबुकरैर्म्रिर्गजपूरैश्चदाडिमैः ॥ १० ॥ दध्यक्षतैःसुपुष्पैश्चधूपनैवेद्यदीपकैः ॥ मंत्रेणानेराजेन्द्रशु
 णुष्ववाहितेनच ॥ ११ ॥ त्वंदूवैर्मृतजन्मासिवंदिताचसुरासुरैः ॥ सौभाग्येस्तर्तितृत्वासर्कयकरीभव ॥ १२ ॥ यथाशाखाप्रशाखाभि
 र्विस्तृतासिमहीतले ॥ तथाममापिस्तनंदेहित्वमजरामरे ॥ १३ ॥ एवमेषांपुरापाथपूजितात्रिदशोत्तमैः ॥ तेषांपत्नीवधूभिश्चभगिनीभि
 स्तथैवच ॥ १४ ॥ पूजिताभ्यार्हितावाचार्यगौर्याजञ्जुग्रातथा ॥ मर्त्यलोकेवद्वत्यादमयन्त्यापिमीतया ॥ १५ ॥ सुकेदयाचघृताच्या
 चरंभयाचसुकेदया ॥ सहव्याकामकंदन्यमेनकोर्विशिकादिभिः ॥ १६ ॥ स्त्रीभिरेवाचितदूर्वासौभाग्यसुखदायिनी ॥ स्नाताभिःशुचिवस्त्रा
 भिःसखीभिःसमुहज्जनैः ॥ १७ ॥ दत्वादानानिविप्रेभ्यःफलदत्वाचयेत्प्रभोः ॥ तिलपिष्टकगोधूमसप्तधान्यानिपांडव ॥ १८ ॥ भक्षयेत्वासुह
 निमत्रसंबंधिस्वजनेतथा ॥ यानार्योविचरिष्यतिव्रतमेतत्पुरातनम् ॥ १९ ॥ दूर्वाष्टमीतिविख्यातंपुण्यंस्तानकारकम् ॥ ताःसर्वाःसुखसौभाग्यपुत्र
 पौत्रादिभिस्तथा ॥ २० ॥ मर्त्यलोकेचिरंस्थित्वाततःस्वर्गगताःपुनः ॥ देवानंदितास्तत्रभर्तुभिःसहबांधवैः ॥ २१ ॥ वसंतिरसमाणास्तायावदाभूत
 संप्लवम् ॥ २२ ॥ मेचावृत्तंवरतलेहरितेवनांतियासाष्टमीशुभफलासफलानभस्ये ॥ दूर्वाफलाक्षततिलैःप्रतिपूज्ययोषिदूर्ववृद्धिसुपयातिसुतैःसुह
 द्रिः ॥ २३ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवाददूर्वाष्टमीव्रतवर्णनंनामषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ ७ ॥
 ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कृष्णाष्टमीव्रतंपार्थशृणुपापभयापहम् ॥ धर्मसंजननंलोकेरुद्रप्रीतिकरंपरम् ॥ १ ॥ मासिमार्गशिरेप्राप्तेइतंधावनपूर्वकम् ॥
 उपवाप्तस्यनियमंकुर्यान्नृक्तस्यवापुनः ॥ २ ॥ अक्षतशक्तभेदेनगृहान्निष्क्रम्यबाह्यतः ॥ कृष्णाष्टम्यावर्षमेकंगुरुपृङ्गाविचक्षणः ॥ ३ ॥
 ब्रह्मचारीजितक्रोधःशिवार्चनजपेरतः ॥ ततोऽपराह्णसमयेस्नात्वाव्याविशुद्ध्याः ॥ ४ ॥ शिवलिङ्गंसमभ्यर्च्यसुमनोभिःसुगंधिभिः ॥
 गुग्गुलुंचशुभंदग्वादद्यान्नैवधमुत्तमम् ॥ ५ ॥ ततोदेवस्यपुरतंहोमंकुर्यात्तिलैर्गुरुः ॥ मार्गशीर्षे शुभेमासिंशंकरेत्यभिपूजयेत् ॥ ६ ॥
 गोमूत्रप्राशनंकृत्वाततोभूमौनिशिस्वपेत् ॥ अतिरात्रस्ययज्ञस्यफलमाप्नोतिमानवः ॥ ७ ॥ एवंपुष्येपिसंपूज्यशंभुंनाममहेश्वरम् ॥

कृष्णाष्टम्यां घृतं प्राश्य वा जपेयफलं भवेत् ॥ ८ ॥ माघमाहेश्वरं नाम कृष्णाष्टम्यां प्रपूजयेत् ॥ निशि पीत्वा गवां क्षिरं गोमेषाष्टकमाप्नुयात् ॥ ९ ॥
 फाल्गुने च महोदवंसं पूज्य प्राशयेत्तिलान् ॥ राजसूयस्य ज्ञस्य फलमष्टगुणं भवेत् ॥ १० ॥ चैत्रे च स्थाणुना गानं कृष्णाष्टम्यां शिवं यजेत् ॥
 यवाहारोऽश्वमेधस्य ज्ञस्य फलमाप्नुयात् ॥ ११ ॥ वैशाखे शिवनामानमिद्वारत्रौ कुशोदकम् ॥ पत्न्या पुरुषमेधस्य फलं दशगुणं भवेत् ॥ १२ ॥
 ज्येष्ठे पशुपतिं पूज्य गवां शृङ्गेदकं पिबेत् ॥ गवां लक्षप्रदानस्य नरः फलमवाप्नुयात् ॥ १३ ॥ आषाढे चोन्नमानमिद्वारसंप्राश्य गोमयम् ॥
 वर्षाणां नियुतं सारं रुद्रलोकं महीयते ॥ १४ ॥ श्रावणे शर्वनामानमिद्वारं किं निशि भक्षयेत् ॥ बहुस्वर्णस्य ज्ञस्य नरः फलमवाप्नुयात् ॥ १५ ॥
 मासि भाद्रपदेऽष्टम्यां त्र्यंबकं नाम पूजयेत् ॥ विल्वपत्रां निशि प्राश्य अन्नदीक्षाफलं भवेत् ॥ १६ ॥ भवनामांश्च नेपूज्यः प्राशयेत्तुलोकम् ॥
 पौण्डरीकस्य ज्ञस्य फलं शतगुणं भवेत् ॥ १७ ॥ कार्तिके रुद्रनामानं संपूज्य प्राशयेद्दधि ॥ अग्निष्टोमस्य ज्ञस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ १८ ॥
 अर्वादेति भोजयेद्दिप्राञ्छिवभक्तिपरायणान् ॥ पायसं मधुसंयुक्तं घृतेन समभिस्तुतम् ॥ १९ ॥ शतशः हिरण्यवासंभिस्तयो तेभ्यो निवेदयेत् ॥
 सतिलाः कृष्णकलशाः भक्ष्यभोज्येन संयुताः ॥ २० ॥ द्वादशात्रप्रदातव्याश्छत्रोपानद्युगान्विताः ॥ निवेदयति रुद्राणां च कृष्णपयस्विनीम् ॥
 ॥ २१ ॥ वर्षमेकं चरेदेवैरन्तर्यैर्णयो नरः ॥ कृष्णाष्टमीव्रतं भक्त्या तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ २२ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वैश्वर्यसमन्वितः ॥
 मोदते भूषवास्त्रियमर्थलोकेशतंसमाः ॥ २३ ॥ अनेन विधिना देवाः सर्वदेवत्वमागताः ॥ देवी देवत्वमापन्नाः सुहृदस्त्वं दत्त्वमागतः ॥ २४ ॥
 ब्रह्मा ब्रह्मत्वमापन्नो ब्रह्महविष्णुत्वमागतः ॥ इन्द्रश्च देवराजत्वं गणपतंगतः ॥ २५ ॥ नारीवारुषवापि कृत्वा कृष्णाष्टमीव्रतम् ॥
 अखंडितं महाराजपुण्यं प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ २६ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशैर्विमानैः सर्वकामिकैः ॥ रुद्रकन्यासमाकीर्णैर्हंससारससंयुतैः ॥ २७ ॥
 नृत्यवादित्रसंयुक्तैरुत्कृष्टध्वनिनादितैः ॥ दोधूयमानश्च मूरैः स्तूयमानः सुरासुरैः ॥ २८ ॥ त्रिनेत्रः शूलपाणिश्च शिवैश्वर्यसमन्वितः ॥
 आस्ते शिवपुरे तावद्यावत्कलेषु चाष्टकम् ॥ २९ ॥ इत्येतत्ते समाख्यातं पार्थ कृष्ण ॥ अष्टमीव्रतम् ॥ यच्छुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ ३० ॥

कृष्णाष्टमव्रतमिंशिवभाषितात्मासत्याज्ञनैरुदितनामयुतैरुपोष्य ॥ कृष्णान्ददतिकलशान्स्तिलान्नयुक्तान्योसौप्रयातिपदभुतममिन्दु
 मौलेः ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादकृष्णाष्टमीव्रतवर्णननामसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥
 ॥ ७३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ ब्रह्मपुत्रोमहातेजात्रिनाममहानृषिः ॥ तस्यपत्नीमहाभागअनसूयापतिव्रता ॥ १ ॥
 तयोःकालेनमहताजातःपुत्रोमहातपाः ॥ दत्तोनाममहायोगीविष्णोरंशोमहत्तिले ॥ २ ॥ द्वितियोनामलोकेस्मिन्ननवश्चेतिविश्रुतः ॥
 तस्यभार्यानिदीनामबभूवसहचारिणी ॥ ३ ॥ अष्टपुत्राजीववत्सासर्वब्राह्मणुर्वृता ॥ अनयोर्विष्णुरूपेणलक्ष्मीश्ववानदस्मृता ॥ ४ ॥
 एवंतस्यसभार्यस्ययोगाभ्यासरतस्यवा ॥ आजमुःशरणंदेवाःशुभदैत्येनपीडिताः ॥ ५ ॥ ब्रह्मलब्धप्रसादेनद्रुतंतात्वापरवतीम् ॥
 संरुद्धांजंभदैत्येनदिव्यवर्षशतंनृप ॥ ६ ॥ दैत्यदानवसंयोगेपातालादेत्यभारत ॥ तस्यसैन्यमसंख्येयंदैत्यदानवराक्षसैः ॥ ७ ॥
 तेननिर्णाशितादेवाःसंद्रुचंद्रमरुद्गणाः ॥ त्याजिताःस्वानिधिष्ययानित्यक्त्वजग्मुर्दिशोदश ॥ ८ ॥ अग्रतःप्रलयंयातःसेन्द्रादेवाभयार्दि
 ताः ॥ पृष्ठतोबुब्रजंतिस्मदैत्याजंभपुरःसराः ॥ ९ ॥ शुध्यंतःशरसंधतैर्गदामुशलमुद्गरैः ॥ नर्दन्तोवृषभाह्रुढाःकेचिन्महिषवाहनाः ॥
 ॥ १० ॥ शरभैर्गण्डकैर्व्याघ्रैर्वानरैर्भसेर्दुताः ॥ मुञ्चन्तोयातिपाषाणाञ्छतग्रीस्तोमराञ्छरान् ॥ ११ ॥ यावद्विन्ध्यगिरिप्राप्ता
 स्तत्तस्याश्रममण्डलम् ॥ अनघश्चानदीचैवदंपत्ययत्रतिष्ठति ॥ १२ ॥ तयोःसमीपंसंप्राप्तास्तेनराःशरणार्थिनः ॥ अनघोऽपि
 चतान्देवाँल्लीलयवसवासवान् ॥ १३ ॥ अभ्यंतरेप्राविश्याथतिष्ठध्वंविगतज्वराः ॥ तथेतिनामतेकृत्वासर्वैर्तुष्टिसमास्थिताः ॥ १४ ॥
 दैत्याअपिद्रुतंप्राप्ताग्रंतःप्रहरणैररिन् ॥ इत्यबुलुत्वणयोरागृह्णीध्वं ब्राह्मर्णमुनेः ॥ १५ ॥ द्रुतंदुमानाक्षिप्यध्वंपुष्पोपगफलोपगान् ॥ अथा
 रोध्यानवंमूर्ध्निदैत्याजगमुस्तदाश्रमान् ॥ १६ ॥ तत्क्षणाच्चापिदैत्यानांश्रीबभूवशिरोगता॥दत्तेकेनापितेहृष्टानप्राध्यानाग्निनाक्षणात्॥१७॥
 निस्तेजसोबभूवुर्हिनिःश्रीकामदपंडिताः ॥ देवैरपिगृहीतास्तेदैत्याश्चहरणेरणे ॥ १८ ॥ रुदंतोनिस्तेनंतश्चनिश्चेष्टाब्रह्मकंटकाः ॥ ऋषिभिः
 करणैःशूलैस्त्रिशूलैःपरिवर्धनैः ॥ १९ ॥ एवंप्रलयंजगमुस्तत्प्रभावान्मुनेस्तदा ॥ असुरादेवशस्त्रौघैर्जिताइन्द्रेणधातिताः ॥ २० ॥ देवाअ

पिस्वरगृष्टुतस्थुःसर्वैयथापुरा ॥ सुरैरपिमुनेस्तस्यदेवर्षेमहिमाऽभवत् ॥ २१ ॥ ततःसर्वलोकानांभावयसततोत्थितः ॥ कर्म
 णामनसावाचाशुभान्येवसमाचरत् ॥ २२ ॥ काष्ठकुड्यशिलाभूतऊर्ध्वबाहुर्महातपाः ॥ ब्रह्मोत्तरानामतपस्तेपेसुनियतव्रतः ॥ २३ ॥
 नेत्रेद्वानिमिषेकृत्वाश्रुवामध्येविलोकयन् ॥ त्रीणिवर्षेसहस्राणिदिव्यानितिहिनःश्रुतम् ॥ २४ ॥ तथोद्धरेतसस्तस्यस्थितस्यानिमिषस्यहि ॥
 योगाभ्यासप्रयत्नस्यमाहिषमत्यागतिःप्रभुः ॥ २५ ॥ एकाहाहुतमभ्येत्यकार्तवीर्योर्जुनोनुप ॥ शुश्रूषाविनयंकेदिवारात्रमतद्वितः ॥ २६ ॥
 गात्रसंवाहनंजामनसाचितितंतथा ॥ संपूर्णनियमेवृतेदृढदुष्टयासमान्वितः ॥ २७ ॥ तस्मैददौवरान्पुष्टांश्चतुरोभूरीतेजसः ॥
 पूर्वबाहुसहस्रंतुसवंप्रथमंवरम् ॥ २८ ॥ अधर्माधीयमानस्यसाद्रिस्तस्मान्निवारणम् ॥ धर्मेणपृथिवीजित्वाधैमैणवानुपालनम् ॥ २९ ॥
 संयमान्नुबहूञ्जित्वाहत्वावीरान्सहस्रशः ॥ संग्रामेयुध्यमानस्यवधमिस्याद्धरेःकरात् ॥ ३० ॥ तेनदुष्टेनलोकैऽस्मिन्दत्तंराज्यमहीतले ॥
 कार्तवीर्यस्यकोतियोगाभ्याससंविस्तरम् ॥ ३१ ॥ चक्रवर्तिपदंचैवअष्टासिद्धिसमन्वितम् ॥ तेनापिपृथिवीकृत्स्नासप्तद्रीपासपर्वता ॥ ३२ ॥
 सप्तमुद्राकरवतीधर्मेणविधिनजिता ॥ तस्यबाहुसहस्रंतुप्रभावात्किलधीमतः ॥ ३३ ॥ यागाद्रथोर्ध्वजश्चैवप्रादुर्भवतिमायया ॥
 दशयज्ञसहस्राणितेषुद्वीपेषुसप्तसु ॥ ३४ ॥ निरगलानिवृत्तानिस्वयंतेतस्यपाण्डव ॥ सर्वैयज्ञा महाबाहोप्रसन्नाभूरिदक्षिणाः ॥ ३५ ॥
 सर्वैकाञ्चनवेदिकयाःसर्वैयूपैश्चकाञ्चनैः ॥ सर्वदैवैर्महाभागैर्विमानस्यैरलंकृताः ॥ ३६ ॥ गंधैरप्सरोगेभिश्चनित्यमेवोपशोभिताः ॥
 तस्ययज्ञेजगुर्गंधार्वावारदस्तथा ॥ ३७ ॥ चारितंराजसिंहस्यमहिमानंनिरक्ष्यसे ॥ तन्नूनकार्तवीर्यस्यगतिंयास्यसिपार्थिव ॥ ३८ ॥
 यज्ञदैतैस्तपोभिर्वाविक्रमेणश्रुतेनच ॥ द्वीपेषुसप्तसुसर्वैखड्गचर्मक्षरासनी ॥ ३९ ॥ व्यचरच्छयेनवद्यौविदूरादारादुपइयत् ॥
 अनष्टद्रव्यताचास्यनशोकोनचवैक्लमः ॥ ४० ॥ प्रभावेनमहीराजःप्रजाधर्मणरक्ष्यच ॥ पञ्चाङ्गीतिसहस्राणिवर्षाणांभेनराधिप ॥ ४१ ॥
 समुद्रवसनाग्रं सचक्रवर्तीबभूवह ॥ सएवपशुपालोभूत्क्षेत्रपालःसएवच ॥ ४२ ॥ सएवपृष्ट्यापर्जन्योयोगित्वादुर्जनोभवत् ॥
 सर्वैबाहुसहस्रेणज्याघातकठिनत्वचा ॥ ४३ ॥ वातिरादिमसहस्रेणक्षोभ्यमाणेभहोदधौ ॥ सहिनागमनुष्यैस्तुमाहिषमत्यामहाद्युतिः ॥ ४४ ॥

कर्कोटाहेः सुताञ्जित्वापुरितत्रन्यवेशयेत् ॥ सर्वपत्नींसमुद्रस्य प्रावृङ्कालेंजुजेषणाम् ॥ ४५ ॥ क्रीडतेचमदोन्मत्तः प्रतिस्नोतश्चकारह ॥ ललि
 ताक्रीडतातेनफलनिष्पन्दमालिनीम् ॥ ४६ ॥ उर्मिभृकुटिमत्येवशंकितस्येतिनर्मदा ॥ तस्यबाहुसहस्रेणक्षोभ्यमाणेमहोदधौ ॥ ४७ ॥
 भवंत्यालीननिश्चेष्टाः पातालस्थामहासुराः ॥ तूर्ष्णीकृतामहाभगलीनहीनमहामतिः ॥ ४८ ॥ चकाराडोलयत्तादोः सहस्रेणससागरम् ॥
 क्रांतानिश्चलमूर्ध्नानोबभूवुश्चमहोरगाः ॥ ४९ ॥ सायाह्निकदलैखण्डान्निधातास्मिहताइव ॥ सर्वेविद्याधनुर्जाताः सुतिक्तपञ्चाभिः शरैः ॥ ५० ॥
 लङ्काधिपमोहयित्वा सबलरावणं बलात् ॥ निर्जित्यवशमानीयमाहिष्मत्यावबंधच ॥ ५१ ॥ ततोभ्येत्यपुलस्त्यस्तु अर्जुनं संप्रसादयन् ॥
 सुमोचरक्षः पौलस्त्यं पौलस्त्येननुगामिना ॥ ५२ ॥ तस्यबाहुसहस्रस्यबभूवुज्यातलस्वनः ॥ क्षुधितेनकदाचित्सप्राथितश्चित्रभानुना ॥ ५३ ॥
 सप्तद्वीपांचित्रभानोः प्रादाद्रिक्षांमहीमिमाम् ॥ कुंडेशयस्ततोऽद्यापिदृश्यते भगवान्हरिः ॥ ५४ ॥ निवादित्यश्चप्रत्यक्षोजाग्रतस्तस्य
 वेदमनि॥ बभूवुदुहितोऽहोतः शरदोऽद्यापितिष्ठति ॥ ५५ ॥ सखं गुणसंयुक्तो राजा भूदुर्जेनोभुवि ॥ अनघस्यप्रसादेनयोगाचार्यस्यपांडव ॥ ५६ ॥
 तेनेयं वरलब्धेनकार्त्तवैर्येणयोगिना ॥ प्रवर्तितामत्यलोकप्रसिद्धां ह्यनवाष्टमी ॥ ५७ ॥ अघपापंस्मृतं लोकेतच्चापि त्रिविधं भवेत् ॥
 यस्मादवनाशयति तेनासावनवास्मृता ॥ ५८ ॥ तस्याष्टगुणमैश्वर्यं विनोदार्थं विभाव्यते ॥ अणिमामहिमाप्राप्तिप्राकाम्यमहिमा
 तथा ॥ ५९ ॥ ईशित्वंतचवशित्वंच सर्वकामावसायिता ॥ इत्यष्टौ योगसिद्धस्य सिद्धयो मोक्षलक्षणाः ॥ ६० ॥ समुत्पन्नादत्तक
 स्यलोकप्रत्ययकारकाः ॥ यात्रासमाप्तौ संगृह्य दद्यादितिथैववा ॥ ६१ ॥ जगत्समस्तमनवं कुर्यादस्मादतो नवा ॥ मदं शोभद्वुतप्राणोलो
 केस्मिन्मृतकोद्रिजः ॥ ६२ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कीदृशं पुण्डरीकक्षसं वै राजाजिनाव्रतम् ॥ ६३ ॥ चक्रवात्रिषु लोकेषु कैर्मत्रैः समयैश्चकैः ॥
 कस्मिन्कालेतिथौ कस्यामेतन्मेवदकेशव ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ कृष्णाष्टम्यां मार्गशीर्षे द्वापत्यं दर्भनिर्मितम् ॥ अनघं चानवांचैव बहु
 पुत्रैः समन्वितम् ॥ ६५ ॥ पुराकृतीकृतं शांतं भूमिभागे स्थितं शुभम् ॥ स्नात्वा वमचयेत्पुणैः सुसुगन्धैर्युधिष्ठिर ॥ ६६ ॥ ऋग्वेदोक्तं ऋचावि

प्राविष्णुं ध्यात्वा ममांशजम् ॥ अनघं वासुदेवं नानाधातुक्षमं ब्रजान्तनुम् ॥ ६७ ॥ प्रद्युम्नादिपुत्रवर्गहरिवंशेशोऽथोदितम् ॥ ६८ ॥ “उअतो देवा
 अवंतु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे ॥ पृथिव्याः सप्तधा भूमिः ॥ इदं विष्णुर्विचक्रमेत्राधानि दधे पदम् ॥ समलहस्य पांसुरे ॥ जीणि पदा विचक्रमे
 विष्णुर्गोपा अदाभ्यः ॥ अतो धर्माणि धारयन् ॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत्यतो ब्रतानि परस्पर्शे ॥ इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ तद्विष्णोः परमं पदं सदाप
 र्यायति सूरयः ॥ दिवी वचश्चुरात तम् ॥ तद्विप्रासो विपन्यवो जायतां सः समिधते ॥ विष्णोऽयं परमं पदम्” ॥ लोकोद्भवः फलैः कन्दैः शृंगारैः बदैः
 शुभैः ॥ वितैश्च धान्यैः पुष्पैश्च गंधधूपैः सदीपकैः ॥ ६९ ॥ यः पूजयेद्भक्तियुक्तः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ततो द्विजान्भोजयेच्च सुदुतसं विधांघ
 वान् ॥ ७० ॥ व्रतावसाने गृह्णात्काश्चिदेकोनो ब्रतम् ॥ तेषां मध्ये दृढाश्च कुरानघ व्रतपारागः ॥ ७१ ॥ इदं जीवनघातो चेत्स न्यतुसमयापि
 तम् ॥ वर्षमेकं ततः स्वेच्छा इदं तवानघ व्रतम् ॥ ७२ ॥ तत्रोपेक्षणं कार्यं न टनर्तक गायकैः ॥ प्रभाते तु नवम्यां तंतो यस्य सध्यै विसर्जयेत् ॥ ७३ ॥
 एवं संकुरुते यात्रा वर्षेषु च हर्षितः ॥ भक्तियुक्तः श्रद्धया च सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ७४ ॥ कुटुंबं बद्धं ते ते पात्रेषां विष्णुः प्रसीदति ॥ आरोग्यं सत
 जन्मानि ततोऽर्थातिपरांगतिम् ॥ ७५ ॥ एतामचौ वशमानमनवाष्टमौ चकौ ते यसं प्रप्तिमया कथिता हिताय ॥ कुर्वन्त्यनन्यमन
 सः स्वयं शोभिषु बद्धचैः ऋद्धिं प्रयाति कृतवीर्य सुतानुरुपम् ॥ ७६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे
 अनवाष्टमीव्रतं नामाष्टपचांशतमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ ७७ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथान्यत्संप्रवक्ष्यामि व्रतं श्रेयस्करो परम् ॥
 शिवलोकाप्रदं पुण्या विधिवन्मोनिबोधत ॥ १ ॥ वारो मेमसिताष्टम्यां पक्षे सोमं समर्चयेत् ॥ विधिना चन्द्रचूडालं प्राप्य मेतत्स चन्द्रकम् ॥
 ॥ २ ॥ दक्षिणाधैरिं ध्यात्वा मध्ये तु परितः प्रभुम् ॥ पञ्चासृतादिना देवं स्थापयित्वा यतव्रती ॥ ३ ॥ चंदनेनेन्दुयुक्तेन दक्षिणाधै
 विलेपयेत् ॥ हरभांगनीलरक्तं शिवस्योपरि मौक्तिकम् ॥ ४ ॥ पश्चात्पुष्पैः समभ्यर्च्य सितैरक्तैरनुत्तमैः ॥ नीराजनं पुनः कुर्यात्पंच
 विंशतिदीपकैः ॥ ५ ॥ अर्घसिद्धैः शुभैर्भक्ष्यैर्नैर्वा विनिवेदयेत् ॥ एवं कृतो पवासास्तु प्रभाते पूर्ववच्छिवम् ॥ ६ ॥ संपूज्या ज्यति लै

श्रिंश्रुहुज्याज्जातवेदसि ॥ व्रतिनोब्राह्मणान्पञ्चद्विजयित्वाविधानतः ॥ ७ ॥ मिथुनानितुसंभोज्ययथाज्ञातयानुपूजयेत् ॥ आवत्ये
 पितरावर्च्येविधानेनसुव्रत ॥ ८ ॥ संवत्सरांतैकतैर्व्ययत्तसर्वानिवोधत ॥ प्रागुक्तविधानापूज्यासितपीतयुगद्वयम् ॥ ९ ॥
 दद्याद्वितानकैवपताकावटकोत्था ॥ धूपगंधारसीचापिदीपवृक्षसुशोभनम् ॥ १० ॥ एवमादीनियोज्यानिपूर्ववद्रोज्यमाचरेत् ॥
 चतुरस्रत्रिकोणचमण्डलंकारयेत्ततः ॥ ११ ॥ त्रिकोणेपार्वतीध्यायेच्चतुस्त्रमेहेश्वरम् ॥ संकल्प्यद्विजदंपत्यंवासोभिर्भूषणैस्तथा ॥ १२ ॥
 पूजयित्वायथाज्ञातयाकुयार्थान्निराजनंशुभैः ॥ दीपकैःपञ्चविंशद्भिर्भोजयित्वाविसर्जयेत् ॥ १३ ॥ अब्दपञ्चकमेकंवाएवंयःकुरुतेनरः ॥
 उभाभ्यांलोकमासाद्यपदंयास्यत्यनामयम् ॥ १४ ॥ ओहपतनाद्यस्तुनित्यमेतत्समाचरेत् ॥ इहैवसहरिःसाक्षत्रतरूपविभाव्यते ॥ १५ ॥
 नस्पृशंत्यापदस्तस्यनदुःखीभवतेकचित् ॥ ज्वरग्रहादिभिर्नैवपीडयतेऽसौकदाचन ॥ १६ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथवातेनमागणैतामेव
 हिसिताष्टमीम् ॥ संप्राप्यादित्ययोगेनप्राग्विधानेनचाभ्यसेत् ॥ १७ ॥ किंतुदक्षिणतंत्रस्थभास्करंवाचयेद्बुधः ॥ पद्मरागेणदिव्येनसुवर्णेनचपाव
 तीम् ॥ १८ ॥ कुंकुमेनसमालभ्यचन्दनेनशिवंतथा ॥ अभावेसर्वरत्नानांहिमसर्वत्रयोजयेत् ॥ १९ ॥ रुद्रबीजंपरपूतंप्रियंरुद्रस्यसर्वदा ॥
 रक्तमाल्यांबरधरैर्वेद्यधृतपाचितम् ॥ २० ॥ शेषःपूर्वविधानेनकर्तव्योविधिविस्तरः ॥ त्रिथौपूर्णैचकुर्वीतभव्येनानवपारणम् ॥ २१ ॥
 एतत्राकचविधायाब्दपञ्चाब्दानेवमेवच ॥ कृत्वासूर्यादिलोकेषुभुक्त्वाभोगान्व्रजेत्परम् ॥ २२ ॥ पतङ्गवत्प्रतापिस्त्यादीदीनश्चजन
 प्रियः ॥ अस्मिन्त्रोगोनवाधेतधनवान्युत्रवान्भवेत् ॥ २३ ॥ यद्यष्टमीभवतिसोमयुताकदाचिदैकैणवाकुरुकुलद्रुहतासुपौष्य ॥ पूज्यो
 मयासहस्रहरिणांकचिह्नंभक्त्यायुषांपदमुपैतिपरंमुरारः ॥ २४ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णशुद्धिष्ठिरसंवादेसमा
 ष्टमीव्रतवर्णनमैकोनषष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ ७४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ समुत्पन्नेषुरत्नेषुक्षीरोदमथेनपुरा ॥
 दैत्यानांमोहिनार्थायोषिर्द्वुतेजनादेन ॥ १ ॥ बिल्वेवृक्षेक्षणंश्रंताविश्रंताकमलालया ॥ यामेवमितिवाग्योन्ययुधुदैवदानवाः ॥ २ ॥

जिताः सर्वपुरापाथ्युद्धुकृष्णेनचक्रिणा ॥ पातालंगमितादैन्याः सश्रीकः स्वयमाययौ ॥ ३ ॥ श्रीसमावासितायस्माच्छ्रीवृक्षस्तुतः स्मृतः ॥
तस्माद्द्राद्रपदस्यैवशुक्लपक्षेकुरुत्तम ॥ ४ ॥ नवम्यामचयेद्रत्तयाईषत्सूयोदेयनगम् ॥ श्रीवृक्षविविधैः पुष्पैरनग्निराचितैः फलैः ॥ ५ ॥
तिलपिष्टाग्नो धूमैर्धूपगन्धस्रगवैः ॥ ईषद्रातुकराताम्रताम्रीकृतनभस्तले ॥ ६ ॥ मंत्रेणानेन जेन्द्रकृत्वा ब्राह्मणभोजनम् ॥ त
तोमुञ्जीतमनैतैलक्षारविवर्जितः ॥ ७ ॥ अनग्निकां भूपात्रेदधिगुणफलैः शुभम् ॥ एवं कुरुते पार्थ श्रीवृक्षस्याचनेनरः ॥ ८ ॥
नारीवादुःखशोकाभ्यामुच्यते नात्र संशयः ॥ सप्तजन्मांतरं यावत्सुखसौभाग्यसंयुता ॥ ९ ॥ श्रीमती फलिनी धन्यामर्त्यलोके महीयते ॥ १० ॥
श्रीवृक्षमक्षतफलं वसितं नवम्या नैवेद्यपुष्पफलवस्त्रा विचित्रधान्यैः ॥ पूज्यः प्रभातसमये पुरुषोत्तमं प्रार्थयति पुरुषाः पुरुषेन्द्रवन्द्यम् ॥ ११ ॥
इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे श्रीवृक्षनवमीव्रतवर्णनं नाम षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ॥ ६० ॥ ॥ श्री
कृष्ण उवाच ॥ ॥ महिषासुरे विनिहते भगवत्या महासुरैः ॥ पूर्वैरमनुस्मृत्यं संग्रामावहवः कृताः ॥ १ ॥ नानारूपधरा देवी अवतीर्य
पुनः पुनः ॥ धर्मसंस्थापनार्थाय निजैर्द्वैत्यसत्तमान् ॥ २ ॥ अथ रक्तासुरो नाम महिषस्य सुतो महान् ॥ आसीत्तेन तपस्तपसं वर्षाणां निशुतानि
षट् ॥ ३ ॥ तस्मै ददौ चतुर्वक्रोरज्यं त्रैलोक्यमण्डले ॥ तेन लब्धं वरेण थमेलयित्वा दनोः सुतान् ॥ ४ ॥ प्रारब्धं सहस्रक्रेण युद्धं गत्वाऽमराव
तीम् ॥ तद्दृष्ट्वा दानव वलं सन्नद्धात्युद्धतध्वजाः ॥ ५ ॥ युयुधे दानवैः सार्द्धसुरैः शक्रपुरस्सरैः ॥ तत्र प्रार्थयन् तनदीशोऽपि तौ घतरंगिणी ॥ ६ ॥
परमस्य गदाग्राहवसुनंदकच्छपाः ॥ वहांति पितृलोकं यमसुरासुरभयानकाः ॥ ७ ॥ अथ रक्तासुरो पाषाद्युधे विबुधैः सह ॥ तेहन्यमाना
विबुधा रक्ताक्षेण महारणे ॥ ८ ॥ अष्टाः स्वर्गपरित्यज्य त्यक्तप्रहरणादुत्तम् ॥ कच्छत्रां पुरी प्राप्ता यत्रास्ते भववच्छभा ॥ ९ ॥ दुर्गाचामुण्डया
सार्धं नवदुर्गासमन्विता ॥ आद्यातावन्महालक्ष्मीर्न दक्षेम करीतथा ॥ १० ॥ शिवदूती महारुण्डाग्रमरीचिन्द्रमङ्गला ॥ रेवती हरसिद्धिस्तु
नवैताः परिकीर्तिताः ॥ ११ ॥ एतासां तैस्तुतिं चक्रुस्त्रिदशाः प्रणताननाः ॥ १२ ॥ अमरपतिमुकुटं विचरणं बुजसकलभुवनसुखजननी ॥ जय
तिजगदीशवंदितासकलमलनिष्कलादुर्गा ॥ १३ ॥ विवृतं नखदशनभूषणरुधिरवशाच्छुरितक्षतखट्वाहस्ता ॥ जयति नरमुंडमुंडितपिशित

मुराहारकृचंडी ॥ १४ ॥ प्रच्छदिताशिखिणोद्भलविकटजटावद्धचन्द्रमणिशोभा ॥ जयतिदिगंबरभूषासिद्धवेदशामहालक्ष्मीः ॥ १५ ॥
 करकमलजनितशोभापद्मासनवद्धपद्मवदनाच ॥ जयतिकमंडलुहस्तानंददेवीनतार्तिहरा ॥ १६ ॥ दिग्भवसनाविकृतमुखा
 फेत्कारोद्गमपूरितदिशौघा ॥ जयतिविकारालेदहक्षेमंकरोरौद्रभावस्था ॥ १७ ॥ क्रोशितब्रह्मांडोरसुरवरमुखरहुंकृतनिनादा ॥
 जयतिमदातिमिहस्ताशिवदूतप्रथमाशिवशक्तिः ॥ १८ ॥ मुक्तादृहासैभरवदुःसहतरचकितसकलदिकचक्रा ॥ जयतिभुजो
 न्द्रबंधनशोभितकर्णमहातुंडा ॥ १९ ॥ पटुपटहसुरजमर्दलझल्लरिझझरनर्तितवयवा ॥ जयतिमधुघ्नतरुपादित्यहरीप्रामरी
 देवी ॥ २० ॥ शान्ताप्रशांतवदनासिंहवराध्यानयोगतन्निष्ठा ॥ जयतिचतुर्भुजदेहाचन्द्रकलाचन्द्रमण्डलदेवी ॥ २१ ॥
 पक्षपुटचंचुयतैःसंचूर्णितविषविधशत्रुसंघाता ॥ जयतिशितशूलहस्तावरुपरिवतीभद्रा ॥ २२ ॥ पर्यटतिजगतिदृष्टापितृवननिलयेषु
 योगिनीसहिता ॥ जयतिहरसिद्धिनाम्रीहरसिद्धिर्वदितासिद्धैः ॥ २३ ॥ इतिनवदुर्गासंस्तवमनुपममार्याभिरपरराट्कृत्वा ॥ इदमुच्ये
 सहदेवैस्त्राह्यस्मान्सर्वभीतिभ्यः ॥ २४ ॥ पुनःपुनःप्रणम्योच्चुर्भवानींसिंहवाहिनीम् ॥ अस्माकंभयभीतानांशरण्येशरणंभवा ॥ २५ ॥ देवानांत
 द्रवःश्रुत्वादत्वातेभ्योऽभयंततः ॥ सिंहारूढाविनिर्गत्यदुर्गाभिःसहितापुरा ॥ २६ ॥ युयुधेदानवैस्साधैर्महासमरदुर्दिनम् ॥ कुमारि
 विशतिभुजावनविद्युल्लतोपमा ॥ २७ ॥ तेऽपितत्रासुराःप्राप्ताःप्रचंडारुद्ररूपिणः ॥ सर्वैलब्धवराःशूराःसुतततपसस्तथा ॥ २८ ॥ महा
 ग्राहपराक्रान्तादुष्टमायाविनश्ये ॥ अब्राह्मण्याद्धद्यमिषानामतश्चिनिजोधतात् ॥ २९ ॥ इंद्रमारीमसत्केशःप्रलंबोनरकःसुतः ॥ कुष्ठःपुलो
 माशरभःशंबरोदुंभुभिःखरः ॥ ३० ॥ इल्वलोनमुचिभौमोवातापिधैनुकःकलिः ॥ मायावृतौवलौवंधुर्मधुकैटभकालजित् ॥ ३१ ॥ रहः
 पौड्रादित्येन्द्राःप्राधान्येनप्रकीर्तिताः ॥ धनगोभिर्जनाःसर्वैस्सन्नद्धाःस्वाग्रतोऽध्वजः ॥ ३२ ॥ रूपतोर्वर्णिताश्चैवध्वजास्तेषांपृथक्पृथक् ॥
 प्रत्यहश्यंतराजेन्द्रज्वलिताइवपावकाः ॥ ३३ ॥ काञ्चनाःकाञ्चनापीडाःकाञ्चनस्रगलंकृताः ॥ पताकाविविधैवलैरुच्छितालक्षणांनिताः
 ॥ ३४ ॥ नील्यःपीताःसितारक्ताःकृष्णास्त्राःपञ्चवर्णकाः ॥ तत्रपट्टपटीसौत्राःकृतबुदुकर्बुराः ॥ ३५ ॥ पताकाकान्तिरनलानर्तक्यइव

शोभनाः ॥ ततोहलहारावंचक्रुस्तेदानवोत्तमाः ॥ ३६ ॥ प्रास्फालयतिपणवभेरीझाझरगोमुखान् ॥ न्यवादयंत्यानकान्यशंखाडंबरगंडि
 मान् ॥ ३७ ॥ एवंतेसमयुध्यंतभवानोदैत्यदानवाः ॥ समाजघ्नःशूरैःशूलैःपरिवैःशक्तिभैः ॥ ३८ ॥ कर्णैरिषणैःकुतैःशतघ्नैःकुटमुदरैः ॥
 आहत्यमानरोषेणज्वालसमरेऽधिकम् ॥ ३९ ॥ सिंहारूढादुतदेवीरणमध्येप्रधाविता ॥ आच्छिवाच्छिचिह्नानिध्वजानानाविधास्तथा
 ॥ ४० ॥ बलात्कारेणदैत्यानामनाथसमररूपा ॥ चिह्नकानिददौष्टादेव्यःश्रीप्रचारिणी ॥ ४१ ॥ सुरैरपिगृहीतानिजयदेवीतिवादिभिः ॥
 अंबिकातुभृशुष्टातेषांचक्रेक्षणात्क्षयम् ॥ ४२ ॥ कालरात्रादानवानामारीविपपतसा ॥ जीवितानिचजग्राहैत्स्यानदिवनंदिनी ॥ ४३ ॥
 अथरक्तासुरकंठगृहीत्वापात्यभूतले ॥ देवीजग्राहतीक्षेणत्रिशूलैर्नभृशुदिवि ॥ ४४ ॥ सभिन्नहृदयःपश्चाद्रूमौतत्रप्रपाथितः ॥ तथापिदेव्या
 निहतःपपातचममारच ॥ ४५ ॥ देवास्तानसुराभित्वागत्वाशत्रुपुरजितम् ॥ दृढशुस्तेरणप्रातिलंबमानान्महाध्वजान् ॥ ४६ ॥ यात्रांच
 क्रुःसंप्रहृष्टानवम्याध्वजचिह्निताम् ॥ अतोद्यापीहभूपालैर्जयलब्धीच्छयादृतैः ॥ ४७ ॥ उपोष्यतेनरैर्भक्तैर्नारीभिश्चैवपांडव ॥ ४८ ॥
 ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कीदृग्विधानंतस्यास्तुनवम्याब्रूहिमेप्रभो ॥ सरहस्यंसमंत्रंचतुष्यतेयनचंडिका ॥ ४९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 पौषस्यशुक्लपक्षेयानवमीसंपरिश्रुता ॥ तस्यास्नात्वाशुभैःपुष्पैरर्चनीयाहरेःस्वसा ॥ ५० ॥ कुमारिसुभागादेवीसिंहस्यन्दनगामिनी ॥
 ध्वजान्नानिविधान्कृत्वापुरस्तस्याश्वपूजयेत् ॥ ५१ ॥ मालतीकुसुमैर्दीपैर्गन्धपूषविलेपनैः ॥ बलिभिःपशुभिर्मैधैःसुरासांसामृगैः ॥
 ॥ ५२ ॥ दधिचन्दनचूर्णैश्चभग्नैश्चानग्निपाचितैः ॥ मंत्रेणानेकौतियब्रह्मणोप्यथवाननु ॥ ५३ ॥ भद्रांभगवतीकृष्णाविश्वस्यजगतोहितम् ॥
 संवेशिर्नोसंयमर्नोहन्क्षत्रमालिनीम् ॥ ५४ ॥ प्रपन्नोदशिवात्राभिद्रुपारमशीमहि ॥ सर्वभूतपिशाचेभ्यःसर्वसत्त्वसरीसृपैः ॥ ५५ ॥ देवभ्या
 मानुषेभ्यश्चोभेभ्योऽप्योरक्षमांसदा ॥ ततश्चारोपयेद्राजादेवीनांभवेनतथा ॥ ५६ ॥ भोजयेच्चकुमारींचप्राणिपत्यक्षमापयेत् ॥ उपवासेनकुर्वीतएक
 भक्तेनवापुनः ॥ ५७ ॥ भक्त्याभूपालयंचास्यभक्तिस्तस्यगरीयसी ॥ एवंयेषूजयिष्यतिध्वजैर्भगवतीनराः ॥ ५८ ॥ तेषांगुणैर्गुणैर्मागैश्चरव्या
 लाग्निसंकटे ॥ रणेराजकुलेगैहेयुद्धमध्येजलेस्थिते ॥ ५९ ॥ रक्षांकरातिसततंभवानीसर्वमंगला ॥ अस्यांभवभूवविजयंनवम्यांपांडुनन्दन ॥ ६० ॥

भगवत्यास्तुतेनैषानवमीसततप्रिया ॥ धन्यापुण्यापापहरासर्वोपद्रवनाशनी ॥ ६१ ॥ अनुष्ठेयाप्रयत्नेनसर्वान्कामानभीप्सुभिः ॥ ६२ ॥
 देव्यर्चनाहितमार्तिर्मुजोनवम्याहेमस्रजं ध्वजवरं सहरोपयेद्यः ॥ भोगानवाप्यमनसोभिमतान्प्रकामंदेहविहायसमुपैतसवीरलोकम् ॥ ६३ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवाध्वजनवमीव्रतवर्णनं नामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ उल्काख्यां नवमीराजन्कथयामि निबोधताम् ॥ याकाश्येन कथिता तारकस्यातिनाशिनी ॥ १ ॥ अथ युक्कुक्षुपक्षेयानवमीलो
 कविश्रुता ॥ नद्यां स्नात्वा समभ्यर्च्य पितृदेवायथाविधि ॥ २ ॥ पश्चात्संपूजयेद्देवांचासुण्डां भैरवप्रियाम् ॥ पुष्पैर्धूपैस्सनेवैद्यैर्मांसमस्त्यसुरा
 सैवैः ॥ ३ ॥ पूजयित्वास्तवं कुर्यान्मन्त्रेणानेनमानवः ॥ समारोप्याञ्जलिं मूर्ध्नि जानुभ्यामवर्णनगतः ॥ ४ ॥ महिषमिहामायेचासुण्डे मुण्ड
 मालिनि ॥ द्रव्यमारोग्यविजयौ देहि देवि नमोऽस्तुते ॥ ५ ॥ कुमारिभोजयेत्पश्चात्त्रवर्णलसुकुंकैः ॥ परिधानैर्भूषणैश्च भूपयित्वा क्षमापयेत्
 ॥ ६ ॥ सप्तपञ्चाप्यैकांवाचित्तृत्तानुरूपतः ॥ श्रद्धया तुष्यते देवी इति वीरानुशासनम् ॥ ७ ॥ अभ्युक्ष्य मण्डलं कृत्वा गोमयेन शूचिस्म
 तः ॥ दत्त्वा सने चोपवसेत्पात्रं च पुरतो न्यसेत् ॥ ८ ॥ ततः सुसिद्धमन्नं यत्तत्सर्वं परिषेयेत् ॥ सघृतं पायसं चापि स्थापयेत्पात्रसन्निधौ ॥ ९ ॥
 तृणानि षष्टिमादाय चादाय धमनीं तथा ॥ प्रज्वालयेत्ततो भोज्यं यावज्ज्वलति पावकः ॥ १० ॥ प्रशान्तिं भोजनं त्यक्त्वा समाचम्य प्रसन्नधीः ॥
 चामुण्डां हृदये ध्यात्वा गृहकृत्य परो भवेत् ॥ ११ ॥ अनेन विधिन सर्वमासिमासिमाचरेत् ॥ ततः संवत्सरस्यांते भोजयित्वा कुमारिकाः ॥ १२ ॥
 वस्त्रैराभरणैः पूज्यं प्रणिपत्य क्षमापयेत् ॥ सुवर्णशक्तितो दद्याद्वाचां च विप्राय शोभनाम् ॥ १३ ॥ य एवं कुरुते पार्थ शुरुपो नवमीव्रतम् ॥ न त
 स्य शत्रो नातिः सराजानष्ट तस्करः ॥ १४ ॥ भूताः प्रेताः पिशाचाश्च जनयन्ति भयं गृहे ॥ समुद्यते शुशस्त्रेषु हन्ता तस्य न विद्यते ॥ १५ ॥
 रक्षते तं स देष्टुं ता सर्वस्वापत्सु चण्डिका ॥ नरो वा यदि वा नारी व्रतमेतत्समाचरेत् ॥ १६ ॥ उल्कावत्सप्तपत्नानां ज्वलन्नास्ते सदा हृदि ॥ १७ ॥

तांशुष्ककोहरमुखीप्रकटोरुदंशकापालिनीसमवलंबितमुण्डमालाम् ॥ उक्तव्रतेषु पुरुषो न वमीषु चण्डोऽसि पूज्यकस्य हृदये न चं करोति ॥ १८ ॥
इति श्रीभविष्ये महपुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेल्लकानवमीव्रतवर्णनभाद्रिषष्टिमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ पूर्वकृतयुगस्यादौ भृगोभार्यामहासती ॥ दिव्यारामाश्रमे रम्या गृहकार्यैकतत्परा ॥ १ ॥ बभूवसा भृगोर्नित्यं हृदये स्मितकारिणी ॥
तस्यामुनिर्महातेजा शिहोत्रनिधाय च ॥ २ ॥ विष्णोन्नासादानवानां कुलत्राणसमाकुलम् ॥ मुक्त्वा युद्धास्थितं पार्श्वे समर्प्य मुनिपुङ्गवः ॥ ३ ॥
दत्त्वा निक्षेपकं सर्वैर्दिव्ययासुमहातपाः ॥ जगाम हिमवत्पार्श्वे हरतोषा यतुहरः ॥ ४ ॥ संजीवनीकृतो नित्यं कणैर्धूममधोमुखः ॥
पपौ दानवराजस्य विजययपुरोहितः ॥ ५ ॥ आजगाम गते तस्मिन् गृहे नाश्रितो हरिः ॥ अभ्येत्य जल्पनं च क्रेक्रेणोत्कृत्तकंधरम् ॥ ६ ॥
गलदुधिरसंपन्नलोहितार्णवसंनिभम् ॥ दृष्ट्वा सुरबलं सर्वनिहतं विष्णुना तदा ॥ ७ ॥ दिव्यासंशुक्लामाभूद्विष्णुसाम्नाविलेक्षणा
यावन्नोच्चरते वाचं च क्रेक्रेण कृतकंधरम् ॥ ८ ॥ तावन्निपातयामास शिरस्तस्याः सकुण्डलम् ॥ प्राप्य संजीवनीं विद्यायां वदयात्यसौ मुनिः ॥ ९ ॥
तावत्सदैव्यान्नापयत्ययति स्म निपातितम् ॥ रोषाच्छशापचर्हरिभुकुटीकुटिलाननः ॥ १० ॥ अवश्यं भावभाविता द्विधस्य हितकारजात् ॥
यस्मात्स्वयाहता दैव्या ब्रह्मणामप्यश्रहाः ॥ ११ ॥ तस्मात्वंमानुषेलोके केशव वारान्गमिष्यसि ॥ अतोऽर्थमानुषेलोके रक्षार्थं च महोक्षिताम् ॥
॥ १२ ॥ अवतारं च काराहं भूयो भूयः पृथग्विधम् ॥ पूर्वोक्तैः कारणैः पार्थ अवतीर्णमहीतले ॥ १३ ॥ मानरायेऽचरिष्यन्ति ते पावासास्त्रिविद्वेषे ॥
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ व्रतं दशावताराख्यं कृष्णब्रूहि स विस्तरम् ॥ १४ ॥ समं संसरहस्यं च सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
प्रोष्ठपदे सिते पक्षे दशम्यां नियतः शुचिः ॥ १५ ॥ स्नात्वा जलाशये स्वच्छे पितृदेवादि तर्पणम् ॥ कृत्वा सुरुकुलश्रेष्ठगृहमागत्य मानवः ॥ १६ ॥
गृहीत्याद्यान्यचूर्णस्य द्विहस्तप्रसृतत्रयम् ॥ क्रमेण पावयेत्तांतुं सघृतं संसृतम् ॥ १७ ॥ वर्षे वर्षे दिने तस्मिन् व्यावद्वर्षा निवेदश ॥ प्रथमे
पूरिकान्वर्षे द्वितीये घृतपूरकान् ॥ १८ ॥ तृतीये शुक्लं सारं च तृथे मोदकाच्छुभान् ॥ सोहालकान् प्रथमेऽब्दे षष्ठेऽब्दे षण्डे षट्कान् ॥ १९ ॥

१ ह्यर्धम्-३० पा० ।

सप्तमेऽब्देकोकरसानपूपांश्चतथाष्टमे ॥ नवमेकण्विष्टांस्तुदशमेखंडकाञ्चुभान् ॥ २० ॥ दशधेनोदशहरेदशविप्रायदापयेत् ॥
क्रमेणभक्षयित्वाचयथोक्तंभरतर्षभ ॥ २१ ॥ अर्द्धाद्विषयेदेवमर्द्धाद्धैवाद्द्विजातये ॥ स्वतएवार्धमश्रियाद्वत्वारम्येजलाशये ॥ २२ ॥
दशावतारानभ्यर्च्यपुष्पधूपविलेपनैः ॥ मंत्रेणानेनमेधावीहरिभभ्युक्ष्यवारिणा ॥ २३ ॥ मत्स्यंकूर्मेवरहंचनरसिंहंत्रिविक्रमम् ॥
श्रीरामरामकृष्णचबुद्धंचैवसकलिकनम् ॥ २४ ॥ गतोऽस्मिंशरणंदेवहरिनारायणंप्रभुम् ॥ प्रणतोऽस्मिजगन्नाथंसेविष्णुःप्रसीदतु ॥ २५ ॥
छिनत्तुवैष्णवीमायांभक्त्याजातोजनार्दनः ॥ श्वेतद्वीपंनयस्यस्यमात्समात्मनिनिवेदयेत् ॥ २६ ॥ एवंयःकुरुतेपार्थाविधिननेनसुव्रत ॥
दशावतारनामाख्यंतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ २७ ॥ श्रूयतेयास्त्वमालोच्यशुरुषाणांदशादश ॥ ताश्छिनत्तिनसंदेहशक्रप्रहरणैर्हरिः ॥ २८ ॥
संसारसागरेधोरमज्जंतंतत्रमांहरिः ॥ २९ ॥ कितस्यनभवेच्छोकैयस्यतुष्टोजनार्दनः ॥
सोऽहंजनार्दनोराजन्कालरूपीधरासुतः ॥ ३० ॥ मर्त्यलोकैस्त्वयंपार्थभूभारोत्तारकारणम् ॥ यास्त्रीव्रतमिदंपार्थचरिष्यतिमयोदितम् ॥ ३१ ॥
सालक्ष्म्याऽचलयायुक्ताभर्तुपुत्रसमन्विता ॥ मर्त्यलोकैचिरंस्थित्वाविष्णुलोकैर्महीयते ॥ ३२ ॥ विष्णुलोकद्रुद्रलोकंततोयातिपरपदम् ॥
येजयंतिपुरुषाःपुरुषोत्तमस्यमत्स्यादिकान्स्तुदशमीषुदशावतारान् ॥ मर्त्यादशस्वपिदशासुखंवित्त्यतेयांतियानमधिरुद्रासुरेशलो
कान् ॥ ३३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवाददशावतारचरित्रव्रतंनमत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ पार्थपार्थववृन्दानांमुखपङ्कजसद्वे ॥ शृणुष्ववाहितोवच्चित्तवाशादशमीव्रतम् ॥ १ ॥ नलनामाभवत्पूर्वनिषधेषुमहीपते ॥
सम्रात्रानिहोराज्येनिष्करेणेतिनःश्रुतम् ॥ २ ॥ अक्षैर्धूतेनराजेन्द्रनिर्धयौभार्ययासह ॥ वनंप्रतिभयंशून्यांझिह्वाकणनदितम् ॥ ३ ॥
सगत्वाप्रत्यहोरात्रंजलमात्रेणवर्तयन् ॥ ददर्शवनमध्यस्थाञ्छकुनीन्कांचनच्छवीन् ॥ ४ ॥ ग्रहीतुमिच्छंस्तान्राजन्समाच्छाद्यस्ववासता ॥
समापेतुःखगास्त्वूर्णगृहीत्वावसनंशुभम् ॥ ५ ॥ आससादसभांकचिद्धृतवासाःसुदुःखितः ॥ दमयंतींसभांप्राप्यनिद्रयापहतांसदा ॥ ६ ॥
दुःखादुत्सृज्यगतवान्भाग्यतःप्राग्धनेश्वरम् ॥ गतेतुनैषधेभमीप्रबुद्धेवांचितानना ॥ ७ ॥ अपश्यंतीनलंवीरवीरभीमसुतावने ॥ इतश्चे

तश्चवप्राप्तमहाहोतिरुदत्तेमुहुः ॥ ८ ॥ दुःखशोकसमाक्रान्तानलदर्शनलालसा ॥ आससादिनैःकैश्चित्साचैवपुरमंजसा ॥ ९ ॥ उन्म
 तवत्परिवृताशिशुभिःकौतुकाकुलैः ॥ साहस्रचेदिराजस्यजनन्याजनवेषिता ॥ १० ॥ चंद्रलेखवपिताधूमौभासितदिङ्मुखसा ॥
 आरोप्यसास्वभवनं पृष्ठाकांत्वंवरानने ॥ ११ ॥ उवाचभैमिसत्रीडमैरंग्रामानिवोधत ॥ नधावयेयंचरणौनोच्छिष्टंभक्षयाम्यहम् ॥ १२ ॥
 यदिप्रार्थयतेकश्चिदंघ्र्यस्तेसांप्रतंभवेत् ॥ प्रतिज्ञायानयादोविधिष्येयंतववैशमनि ॥ १३ ॥ एवमस्त्वनवद्यांगिराजमाताप्युवाचताम् ॥
 एवंविधातद्भवनेकंचित्कालमार्निदिता ॥ १४ ॥ उवासवसनाद्धेनप्रवृत्ततिकलद्भिजः ॥ आनयामासमुदितोदमयंतंगृहंपितुः ॥ १५ ॥
 मात्रापित्रासमायुक्तसुतैर्मातृभिरेवच ॥ दमयंतंतिथाप्यास्तेदुःखेनैषधवर्जिता ॥ १६ ॥ प्रोवाचविमनाहूयव्रतदानमथापिवा ॥ कथं
 यध्वंयथामेस्यादिष्टेनसहसंगमः ॥ १७ ॥ तत्रेतिहासकुशलोविप्रःप्रोवाचबुद्धिमान् ॥ भद्रेत्वमाशादशर्मोऽकुरुष्वेप्सितसिद्धिदाम् ॥ १८ ॥
 चकारसर्वतन्वगीयत्पुराणविदातदा ॥ ख्यातमाख्यानिविदुषादमनेनपुरोधसा ॥ १९ ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनदमयंत्यानरोत्तम ॥
 संजातःसुखदोऽत्यर्थभर्त्रासहसमागमः ॥ २० ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथमाशादशम्येषागोविन्दक्रियतेकदा ॥ सर्वमेतत्समाच
 क्ष्वमासपोद्वासियादव ॥ २१ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ राज्याशायाराजपुत्रःकृष्यर्थतु कृषीवलः ॥ भार्यार्थतुवणिक्पुत्रःपुत्रार्थेगुर्विणीतथा ॥
 ॥ २२ ॥ धर्मार्थकामसंसिद्धचैलोककन्यावरार्थिनी ॥ यष्टुकामोद्धिजवरोगिरिगापनुत्तये ॥ २३ ॥ चिरप्रवासितेकालेनधृतिपडितः ॥
 एतेष्वन्येषुकर्तव्यमाशाव्रतमिदंसदा ॥ २४ ॥ यदायस्यभवेदार्तकार्यतेहितदाव्रतम् ॥ शुक्लपक्षेदशम्यांत्स्नुनात्वासंपूज्यदेवताः ॥ २५ ॥
 नक्तंतदाशाःसंपूज्याःपुष्पालक्तकचन्दनैः ॥ गृहाङ्गणलेखयित्वायवैःपिष्टातेकेनवा ॥ २६ ॥ दत्त्वाधृताक्तनैवेद्यपुनःकार्थनिवेदयेत् ॥
 आशाश्चाशाःसदासंतुविधांतंचमनोरथाः ॥ २७ ॥ भवतीनांप्रसादेनसदाकल्याणमस्त्विति ॥ एवंसंपूज्यमुर्जीतदत्ताविप्रायदक्षिणाद् ॥
 ॥ २८ ॥ अनेनक्रमयोगेनमासिसमाचरेत् ॥ यावन्मनोरथःपूर्णस्ततःपश्चात्समुद्यात् ॥ २९ ॥ मासिपूर्णेचषण्मासेष्वेवर्षद्वयेगते ॥
 सौवर्णाःकारयेदाशारौप्यपिष्टातेकेनवा ॥ ३० ॥ ज्ञातिबंधुजनैःसाद्धस्नानतःसम्यगलंकृतः ॥ पूजयेन्मंत्रसंभैरभिध्यात्वागृहांगणे ॥ ३१ ॥

तवसांनिहितःशक्रःसुरासुरनमस्कृतः ॥ पूर्वाचन्द्रेणसहिताऐन्द्रीदिग्देवतेनमः ॥ ३२ ॥ अग्नेःपरिग्रहादायैत्वमग्नेयीतिपठ्यसे ॥
 तेजोमयीपराशक्तिरग्नेयीविरदाभव ॥ ३३ ॥ देवराजंसमासाद्यलोकःसंयमयत्यसौ ॥ तेनसंयमनीयासियाम्येकामप्रदाभव ॥ ३४ ॥
 खड्गं सहातिविकृतानैर्ऋतिस्त्वमुपाभृता ॥ तेनैर्ऋतनाम्रीत्वंकृतवान्मववासदा ॥ ३५ ॥ त्वय्यास्तेभवनाधारवरुणोयादसांपतिः ॥
 इष्टकामार्थसिद्धयर्थवारुणिप्रभवाभव ॥ अधिश्रितासियस्मात्त्वंवायुनाजगदायुना ॥ ३६ ॥ वायव्येत्वमतःशान्तिनित्यंयच्छनमोनमः ॥
 कैवैरोवशिसौम्याचप्रख्यातात्वमथोत्तरा ॥ ३७ ॥ ऐशानिजगदीशेनशंसुनात्वमलंकृता ॥ अतस्त्वंशिवसान्निध्यंदेविदेहिशिवे
 नमः ॥ ३८ ॥ सर्पाष्टककुलेनत्वसेवितासितथाप्यधः ॥ नागांगनाभिःसहिताहितानःसर्वदाभव ॥ ३९ ॥ सप्तलोकैःपरिगतासर्वदात्वं
 शिवायतः ॥ सनकाद्यैःपरिवृताब्रह्मजिह्वानयाकुरु ॥ ४० ॥ नक्षत्राणिचसर्वाणिग्रहास्ताराग्रहास्तथा ॥ नक्षत्रमातरोयेचभूतप्रेतवि
 नायकाः ॥ ४१ ॥ सर्वममेष्टसिद्धयर्थैर्भवंतुप्रणताःसदा ॥ एभिर्मैत्रैःसमभ्यर्च्यपुष्पधूपादिनाततः ॥ ४२ ॥ वासोभिरभिसंस्थाप्यफला
 निविनिवेदयेत् ॥ तत्तूर्य्यध्वनिघोषेणगीतमङ्गलनिःस्वनैः ॥ ४३ ॥ नृत्यंतीभिर्वस्त्रीभिस्तारात्रिमतिवाहयेत् ॥ कुंकुमशोदतीत्रेणदानमानादि
 भिःसुखम् ॥ ४४ ॥ प्रभातेवेदविदुषेसर्वतत्प्रतिपादयेत् ॥ अनेनविधिनासर्वक्षमाप्यप्रणिपत्यच ॥ ४५ ॥ भुञ्जीतमित्रसहितःसुहृद्भुजनैरपि ॥
 य एवंकुरुतेपार्थदशमीव्रतमादरात् ॥ ४६ ॥ सर्वकाममाप्नोतिमन्साभीप्सितंनरः ॥ स्त्रीभिर्विशेषतःकार्यव्रतमेतद्युधिष्ठिर ॥ ४७ ॥
 लघुचित्तायतोन्तार्यःसदाकामपरायणाः ॥ धन्ययशस्यमायुष्यसर्वकामफलप्रदम् ॥ ४८ ॥ कथितंतेमहाराजमयाव्रतमनुत्तमम् ॥ ४९ ॥
 येमानवानुजगुङ्गवकामकामाःसंपूजयन्तिदशमीषुसदादशाशाः ॥ तेषांविशेषनिहताहृदयेप्रकाममाशाःफलंत्यलमलंबहुनोदितेन ॥ ५० ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेआशादशमीव्रतंनमचतुष्पष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॐ ॥ युधिष्ठिरउ
 वाच ॥ अहंत्वागस्करःपापःपृथिवीक्षयकारकः ॥ परिपृच्छामिगोविन्दत्वांनमस्कृत्यपादयोः ॥ १ ॥ गुह्याद्गुह्यतरंभूहिब्रतंकिंचिदनु
 त्तमम् ॥ तरामियेनपापौघंभीष्मद्रोणवधार्णवम् ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ आसीत्पुरोत्तरोनाम्नाविदर्भायांकुशध्वजः ॥ सांतःपुरसु

तोयश्चेकराज्यमतंद्रितः ॥ ३ ॥ जधानतापसंसेऽथप्रमादान्मृगयांगतः ॥ मृगमत्वापहारण्येब्राह्मणदैवमोहितः ॥ ४ ॥ तेनकर्मविपा
 केनदेहान्तेनरकंगतः ॥ तत्रासौयातनाचोराअनुभूयातिपीडितः ॥ ५ ॥ तस्मादिहागतोमत्पराद्राविषधरोऽभवत् ॥ अदशतसेऽपराजे
 न्द्रब्राह्मणचरणेरुषा ॥ ६ ॥ लब्ध्वासहचरंपचत्वंगमाद्विजसंयुतः ॥ विपन्नस्तुततःसिंहोद्वितीयेऽभूत्तुदरुणः ॥ ७ ॥ विदारितमुखोहि
 स्नोनानासत्वभयंकः ॥ जवानासौपुनःश्रेष्ठराजन्यंमृगयागतम् ॥ ८ ॥ ततोऽपिवहूभिःशस्त्रैराजलैकैर्निपातितः ॥ पुनर्व्याघ्रोबभूवसौ
 तृतीयेऽपिभवांतरे ॥ ९ ॥ तक्षिणपादनखाद्यातव्यापादितमृगान्वयः ॥ तेनापिक्वशोनिधनंनतःकिञ्चिद्वनंतरम् ॥ १० ॥ सनीतः
 कुमिराशित्वलैकैःखातनिपातनात् ॥ संजातस्तुमहानृशोनखराहतजंतुरुक् ॥ ११ ॥ जधानवालंचण्डालादसौमृत्युमवाप्नुयात् ॥ पञ्चमे
 मकरोजातःसमुद्रेऽतिभयंकः ॥ १२ ॥ स्त्रियंजधानतरुणस्त्रिस्तुकामासथागतम् ॥ प्रभातेशङ्करस्याग्रशङ्करग्रहणेनिशि ॥ १३ ॥ तत्रापि
 वाडिशंदत्वाजनैःप्राणैर्वियोजितः ॥ पुनःषष्ठेभवेजातःपिशाचःपिशिताशनः ॥ १४ ॥ क्रूरश्छिद्रपरःशुद्रोऽनरप्राणवियोजकः ॥ सोऽधती
 णीनरस्यांगकर्षयामासकस्यचिद् ॥ १५ ॥ मंत्रेणाहूयसिद्धेनवातिकेनव्यसुकृतः ॥ सप्तमेसपुनर्जातोदुर्निरिक्षियवपुर्भृशम् ॥ १६ ॥
 क्रूरदंष्ट्रःकरालास्योर्मांसशोणितभोजनः ॥ दिग्वासामनुभूमिषुवासिष्ठोब्रह्मराक्षसः ॥ १७ ॥ सराहंजर्जरशून्यसर्वचकेविषादिषु ॥
 आक्रम्यभीमदासेनराज्ञाराक्षसशत्रुणा ॥ १८ ॥ समारोप्यधनुःसंख्येब्रह्मस्त्रेणनिपातितः ॥ भूयोऽभवद्वाग्रसमःस्वजन्मन्यष्टमेभुवि ॥ १९ ॥
 वनेचरणकुङ्कुद्वज्रोब्राह्मणान्निधनंगतः ॥ ततोहन्तीचभहूकोमातंगेनधनुष्मता ॥ २० ॥ एकादशेऽपिपाञ्चालोभवमध्येऽतिभीषणः
 ऊर्ध्वकेशोतिरक्ताक्षोजातोह्रस्वतनुर्दृढः ॥ २१ ॥ पापोधर्मच्वजोरक्षोदेवतोऽज्ञितमाल्यधृक् ॥ सप्तदशपाशिकेनैववृक्षग्रहवल्बितः ॥ २२ ॥
 द्वादशेऽपुनर्जातःपुष्कलेकृशभाजनः ॥ भक्ष्यलोभाद्विलगतोव्याधेनविनिपातितः ॥ २३ ॥ तेनचासीत्कृतंपूर्वतारकद्रादशव्रितम् ॥
 तस्यप्रभावाजातोऽपिदुष्टयोनौपुनःपुनः ॥ २४ ॥ अवापशीघ्रंपंचत्वंसंसारभवसागरे ॥ पुनरेवाभवद्वाजविदर्भायांसुधार्मिकः ॥ २५ ॥

भूयश्चोपपिततेनतारकद्वादशीशुभा ॥ पश्यतां व्रतमाहात्म्यं जतो जातः पुनः पुनः ॥ २६ ॥ व्रतप्रभावाद्बुधने भुक्त्वा राज्यमं कंटकम् ॥ प्राप वि
 ष्णुपुरे स्थानं यावदाभूतसंस्तुवम् ॥ २७ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथमेतद्व्रतं कृष्णकर्तव्यं पुरुषोत्तमैः ॥ त्रिभिर्वाभूतं वाक्येन स्नानदानजपादिकम् ॥
 ॥ २८ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ मार्गशीर्षे सिते पक्षे गृहीत्वा द्वादशी व्रतम् ॥ अकृत्रिमे जलस्नानमपराह्णे समाचरेत् ॥ २९ ॥ प्रणम्य भस्करायाः कृत्वा
 देवाचनं तथा ॥ होमं च तत्वावस्थानं व्यावदस्तमितोरविः ॥ ३० ॥ ततो भुक्त्वा फलैः पुष्पैर्गन्धधूपविलेपनैः ॥ स गलं साक्षतं कृत्वा स हिरण्यं शुभैः
 फलैः ॥ ३१ ॥ रम्येताम्रमेयपत्रे जनुभ्यां धरणीं गतः ॥ पूर्वामुखः प्रदोषाग्रे स्मृद्धिं कृत्वा धर्मभाजनम् ॥ ३२ ॥ भूमौ तु मंडलं कृत्वा गोमयेन सतारकम् ॥
 चंदनेन समालिख्य ध्रुवं हि गगनोन्मुखः ॥ ३३ ॥ सहस्रशीर्षमंत्रेण भूमौ शतशतशतैः स्वयम् ॥ तारकाणां कुरु श्रेष्ठ दद्याद्व्यमं तद्भितः ॥ ३४ ॥
 पर्युक्ष्य धूमसुतिक्षिप्य दद्याद्दिप्रायदक्षिणाम् ॥ क्रमेण सर्वं निर्वर्त्य भोज्यं भोज्यं निशामे ॥ ३५ ॥ मार्गशीर्षे खंडलाद्यपैषोहालकं तथा ॥
 तिलतंडुलकं माघे गुडापूपं च फाल्गुने ॥ ३६ ॥ मोदकांश्च त्रयमासे तु वैशाखे खंडवेष्टकम् ॥ ज्येष्ठे सक्तुभृतैः पात्रैराषाढे गुडगूरुभिः ॥ ३७ ॥
 श्रावणे मधुशीर्षे णनभस्ये पायसेन च ॥ घृतपणैश्चाश्वयुजे कांसरैः कार्तिके कमात् ॥ ३८ ॥ एभिर्द्वादशभिर्वैषभौ जयित्वा द्विजान् स्वयम् ॥
 भुञ्जीत भक्त्याराजेन्द्रपश्चाद्वैशमापयेत् ॥ ३९ ॥ समाप्ते तु व्रते कृत्वा राजतंतारकागणम् ॥ दद्यात्पूर्वविधिना पूजयित्वा क्षमापयेत् ॥ ४० ॥
 कुंभाद्वादशदातव्याः सोदकमोदकाश्रिताः ॥ ब्राह्मण्यां परिधानं च पद्मारागं सक्तुश्च रुम् ॥ ४१ ॥ ब्राह्मणवल्गुलच्छाटं लक्षपुष्पापशोभितम् ॥
 चालकेनोपवीतं च पुष्पं दत्त्वा क्षमापयेत् ॥ ४२ ॥ अनेन विधिनाराज्यः करोति व्रतं नरः ॥ नारी वा भरतश्चैष्टभक्तिभावपुरःसरा ॥ ४३ ॥
 नक्षत्रलोकं व्रजति विमानेन कवचसा ॥ अप्सरो गणगन्धर्वस्य विद्याधरामरैः ॥ ४४ ॥ सहस्रभर्ता स्वर्लोके पूज्यमानो दिवाकरैः ॥ वसे
 त्कल्पायुतं यावत्पुनर्विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ ४५ ॥ एतद्व्रतं पुराचीर्णशचाराइयाश्रियो मया ॥ सीतया दमयंत्या च रुक्मिण्या सत्यभामया ॥ ४६ ॥
 मेनयारं भयास्वर्गे उर्वर्यो देवदत्तया ॥ अन्याभिरपि नारीभिः पुरुषैश्च पृथग्विधैः ॥ ४७ ॥ चीर्णे मेतद्व्रतं पार्थ सर्वपापभयापहम् ॥ ४८ ॥

जन्मतिरेष्वपि कृता निहत्ययानियांसं दहत्यहरहः सुकृतोपयोगात् ॥ साद्वादशी जगति तारकनामधेयात्तन्नास्ति यन्नाविदधाति कृतायनु
ष्यैः ॥ ४९ ॥ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे तारकद्वादशो ब्रतं नाम पंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥
॥ ४९ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ भगवन् ब्रह्मिह मे सम्यगणयद्वादशी ब्रतम् ॥ संप्राज्ञानं सोऽपवासां सहस्रं समंत्रकम् ॥ १ ॥
॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ कैतियत्पुराचीर्णसितयावनसंस्थया ॥ व्रतराघववाक्येन प्रज्ञास्तरं दोषवर्जितम् ॥ २ ॥ लेपासु
द्रालये साव्योऽसुनिपत्न्या बहुप्रजाः ॥ भोजितास्तर्पिताः सर्वैराहारैः सर्वकाषिकैः ॥ ३ ॥ पत्त्रिनीपत्रविस्तीर्णैः सोऽपदेशैर्यथानवैः
भक्ष्यैर्भोज्यैस्तथालेह्यैश्चैष्यैश्चापियदृच्छया ॥ ४ ॥ तामिहैकमनाः पार्थ शृणु वारणयद्वादशीम् ॥ मार्गशीर्षे सिते पक्षे एकदश्यां दिनोदये ॥ ५ ॥
स्नान्वा नः सोऽपवासः कृत्वा पूजां जनार्दने ॥ गंधपुष्पपक्षतैर्घृदैर्होमार्गणैर्निशाम् ॥ ६ ॥ नीत्वा प्रभाते गवाचवने वेदङ्गपारशान्
भोजयित्वा फलप्रार्थनं स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ ७ ॥ पञ्चगव्यं प्राशयित्वा दूर्ध्वमेवाथ तद्दिने ॥ वर्षमेकं शुभं पूर्णपारयित्वा युधिष्ठिर ॥ ८ ॥
श्रावणे कार्ति के मायै चैत्रवाथ समाचिन्ते ॥ सोऽपदंशैः पत्रशार्कैस्तिलशङ्कुलिकादिभिः ॥ ९ ॥ अष्टौ पेषण्डवैश्च नरीचैः सिंहकेसरैः
धूलीमुखैरमृतफलैः स्वादुकोकसैः शुभैः ॥ १० ॥ शीतलैस्तपैर्यदि द्वा न कं पुष्पैः सुमालकैः ॥ दधि क्षीराण्यपाणिज्यैश्चातुर्गता करंजितैः ॥
॥ ११ ॥ कर्पूरनखविद्धैश्च मधुरैः पनसोत्तमैः ॥ बहुशुभं वंगत्वा मुस्तादुसलिलं शिवम् ॥ १२ ॥ सुखासनोपविष्टांश्च प्रागुदङ्मुखा वच्छुचिन् ॥
भोजयेद्वाचद्वौ वा मुनीनां नरण्यवासिनः ॥ १३ ॥ एकदंशं द्विदंशं च गृह्णन्थांश्चापि सुव्रतान् ॥ ब्रह्मण्यो विविधाः सप्त एकपत्न्यः पतिव्रताः ॥ १४ ॥
चर्विग्यश्चाचिताः स्नाताः सर्वाधयवशो भनाः ॥ सुवस्त्राः कुंकुमात्काङ्गाः सुगन्धकुमुमांचिताः ॥ १५ ॥ अगैर्वाभोजनीयास्तान् स्नात्वा दित्यस्य दे
वताः ॥ वासुदेव जनार्दनं दामोदरमधुसूदनाः ॥ १६ ॥ पद्मनाभकृष्णविष्णु गोवर्द्धनत्रिचक्रमाः ॥ श्रीशरश्च हर्षकेशः पुण्डरीकाक्ष आदिवाराहाः
॥ १७ ॥ एभिर्द्वादशभिर्मन्त्रैर्नमस्कारं तयो जितैः ॥ गंधचंदनं संस्त्रधूपं दत्त्वा पृथक् पृथक् ॥ १८ ॥ भोजयित्वा शुभान्ना निदद्यात्ताभ्यः सुशिक्षणम् ॥

१ मासे-इ० पा० । २ प्रपापैः इ० पा० ।

प्रणम्यप्रार्थयेद्भक्त्याविष्णुर्मप्रीयतामिति ॥ १९ ॥ ततोभुञ्जीतसहितंभृत्यैःश्रेष्ठ्यजनेनच ॥ आगताभ्यागतैर्लोकैःसुहृत्संबन्धिवंधुभिः ॥ २० ॥
 एवंकैतियकुरुतेयोऽरण्यद्वादशीनरः ॥ सदेहतिविमानस्थोदिव्यकन्यासमावृतः ॥ २१ ॥ यातिज्ञातिसमायुक्तःश्वेतद्वीपंहरैःपुरम् ॥ यत्रलो-
 काःपीतवस्त्राःश्यामदेहाश्चतुर्भुजाः ॥ २२ ॥ शंखचक्रगदापद्मचारुहस्ताःसकौस्तुभाःगरुडासनाःसाभरणमुकुटोत्कटकुंडलाः ॥ २३ ॥
 नीलोत्पलोद्दामपद्ममालयालंकृतोरसः ॥ लक्ष्मीधरामेघवर्णाःकूर्पराङ्गदभूषणाः ॥ २४ ॥ तिष्ठतिविष्णुसामान्येयावदाभूतसंग्रहम् ॥
 तस्मादेत्यमहातेजाःपृथिव्यान्तृपपूजिताः ॥ २५ ॥ मर्त्यलोकेकीर्तिमंतःसंबन्तिनरोत्तमाः ॥ ततोयातिपरंस्थानंमोक्षमार्गंशिवशुभम् ॥
 ॥ २६ ॥ यत्रगन्तानशोचन्तिनसंसारैर्भ्रमतिच ॥ २७ ॥ येद्वादशीमुपवसंतिसितामरण्यनाम्नोवेद्विज्वरानथभोजयन्ति ॥ साध्यःस्त्रियःसु-
 चरिताभरणाश्चेतषांविष्णुःप्रसादमुपयातिददातिमोक्षम् ॥ २८ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअरण्यद्वादशी-
 व्रतंनमपट्टषाष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ शुधिष्ठिरउवाच ॥ वनावृतेवरदेववर्षाकालेह्युपस्थिते ॥ मयूरकेकाकुलितेदुर्दुरारावपूरिते ॥ १ ॥
 कुलस्त्रियःप्रयच्छतिकस्यान्नंकाऽत्रदेवता ॥ किंन्रतंकृष्णविरख्यातमन्नंकरस्यातिथौभवेत् ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ प्रवृत्तेश्रावणे
 मासिकृष्णपक्षेह्युपस्थिते ॥ एकादश्यांशुचिर्धृत्वासवौषधिजलैःशुभैः ॥ ३ ॥ माषवृर्णेनराजेन्द्रकुयार्दिंदुरिकाशनम् ॥ मोदकांश्च
 तथापंचघृतपक्वान्मुनिर्मलान् ॥ ४ ॥ नरमैकैकमुद्दिश्यततो गत्वाजलाशयम् ॥ दुष्टयादोविरहितंस्तोयंजलजैर्युतम् ॥ ५ ॥ तस्यैवपुलि-
 नेरम्येजुष्टान्नगोमयादिना ॥ कृत्वामंडलकंघृतंपिष्टकादिभिरर्चितम् ॥ ६ ॥ चर्चितंगंधकुसुमैर्धूपदीपाक्षतोज्ज्वलम् ॥ तत्रचंद्रलि-
 खेदेवरोहिण्यासहितंविभुम् ॥ ७ ॥ अर्चयेच्चसभायैवैवमन्त्रेणनेनभावितः ॥ सोमराजनमस्तुभ्यरोहिण्यैतेनमोनमः ॥ ८ ॥ महासतिमहा-
 देविसंपादयमोप्सितम् ॥ एवंसंपूज्यतस्याग्नेनैवदंडंयमर्चितम् ॥ ९ ॥ तत्रैवब्राह्मणेदद्यात्सोमोपप्रीयतामिति ॥ प्रीयतामितिमेदेवोरोहि-
 णिसहिताप्रिया ॥ १० ॥ एवमुच्चार्यदत्त्वाचततोऽतर्जलमाविशेत् ॥ कठांतंकटिमात्रंवागुलफ्रांतंवाजलाशये ॥ ११ ॥ ध्यायेतमनसासोमं
 रोहिणीसहितंतदा ॥ यावत्समस्तंतदुक्तंभुक्त्वाचातस्तटस्थितः ॥ १२ ॥ नियम्यवसतांचान्येततोविप्रायभोजनम् ॥ दक्षिणासहितंदेयं

निश्चयं वाचिकल्पयेत् ॥ १३ ॥ भक्त्या शक्त्या यथाचित्तं यथावित्तं तथा ॥ यः करोति नेराजन्नारी वाथ कुमारिका ॥ १४ ॥ वर्षे वर्षे विधानेन पाथै
 दंरोहिणीव्रतम् ॥ इह लोके चिरं स्थित्वा धनधान्यसमाकुले ॥ १५ ॥ गृहाश्रमे शुभं लब्ध्वा पुत्रपौत्रादि संततिम् ॥ ततः सुतार्थैर्मरणं ततो ब्रह्म
 पुरं व्रजेत् ॥ १६ ॥ तस्माद्विष्णुपुरं पार्थ ततो रुद्रपुरं शुभम् ॥ १७ ॥ खरोहिणी शशधराभिमता हिताचिकारणं शृणु नेन्द्र निवेद्यामि ॥
 संपिष्टमाषाचि तैर्दुरिकाशतैर्यदुक्तं जले गुडघृतेन फलं तदेतत् ॥ १८ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्री कृष्ण युधिष्ठिर संवादे
 रोहिणी चन्द्रव्रतं नाम सप्तषष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ अवियोगव्रतं ब्रूहि मया दवंदनं ॥ विधानं
 तस्य कीदृक् च किंपुण्यं काऽऽदेवता ॥ १ ॥ ॥ श्री कृष्ण उवाच ॥ ॥ शृणु पांडव यत्नेन कथ्यमानं यथासिलम् ॥ अवियो
 गव्रतं नाम व्रतानामुत्तमोत्तमम् ॥ २ ॥ प्रौष्ठपदे शुक्लपक्षे द्वादश्यां शतं रुत्थितः ॥ यस्तु शुक्लां वरधरः स्नात्वा पूर्वजलाशये ॥ ३ ॥
 हृदये रम्ये सौधतटे हारिं लिख्ये तमण्डले ॥ गोधूमचूर्णपिष्टेन लक्ष्मीं तत्पार्श्ववर्तिनीम् ॥ ४ ॥ तत्रैव च हरं गौरीं सा वित्रिब्रह्मणा सह ॥
 राज्ञीं सहितं च रविं त्रैलोक्ये द्योतकं तारम् ॥ ५ ॥ गंधैः पुष्पैश्च धूपैर्नैवेद्यैश्च यथा शक्त्या ॥ अवियोगव्रतचरि मंत्रेण नेन राजेन्द्र ॥ ६ ॥
 नारी वा पुरुषो वा अवियोगमर्तिदृढां कृत्वा ॥ भक्त्या ध्यानीमौ नानिदं पत्यु पूजयेद्देवम् ॥ ७ ॥ सहस्रमूर्द्धा पुरुषः पद्मनाभो जनार्दनः ॥
 व्यासोऽपि कपिलाचार्यौ भगवान्पुरुषोत्तमः ॥ ८ ॥ नारायणो मधुलिहो विष्णुर्दामोदरो हरिः ॥ महाबराहो गोविंदः केशवो गरुडध्वजः ॥ ९ ॥
 श्रीधरः पुंडरीकाक्षो विश्वरूपश्चित्रविक्रमः ॥ उपेन्द्रो वामनो रामो वैकुण्ठो माधवो ध्रुवः ॥ १० ॥ वासुदेवो हृदयः केशः कृष्णः संकर्षणोऽच्युतः ॥
 अनिरुद्धो महायोगि प्रद्युम्नो नंद एव च ॥ ११ ॥ नित्यं समं शुभः प्रीतः स श्रीकेशः शूलिनः ॥ उमापतिर्नलकंठः स्थाणुः शंभुर्भगाक्षिहः ॥ १२ ॥
 ईशानो भैरवः शूलत्र्यंबकश्चिपुरांतकः ॥ कपर्दी शोमहालिं गीमहाकालो वृषध्वजः ॥ १३ ॥ शिवः शर्वो महादेवो रुद्रो भूतमहेश्वरः ॥
 ममास्तु सह पार्वत्या शंकरः शंकराश्रितम् ॥ १४ ॥ ब्रह्मा शंभुः प्रभुः स्रष्टा पुष्करः प्रीतितामहः ॥ हिरण्यगर्भो विद्वजः परमेष्ठी प्रजापतिः ॥ १५ ॥
 चतुर्मुखः सृष्टिकर्ता स्वयंभूः कमलासनः ॥ विराजिः पद्मयोगि निश्चमस्तु वरदः सदा ॥ १६ ॥ आदित्यो भास्करो भानुः सूर्योऽकैः सवितारविः ॥

मार्तण्डमंडलज्योतिरग्निरग्निमर्जनेश्वरः ॥ १७ ॥ प्रभाकरः सप्तसप्तिस्तराणिः सरणिः खगः ॥ दिवाकरो दिनकरः सहस्रांशुमरीचिमान् ॥ १८ ॥
 पद्मप्रबोधनः पूषाकिरणैरुभूषणः ॥ निकुंभोवर्णभोदेवः सुप्रीतोऽस्तु सदा मम ॥ १९ ॥ लक्ष्मीः श्रीः संपदापद्माविभूतिहरिप्रिया ॥
 पार्वतीललितागौरी उमाशंकरवल्लभा ॥ २० ॥ गायत्रीप्रकृतिः सृष्टिः सावित्रीविधसोमता ॥ राज्ञाभा नुमतसिंज्ञानित्यभाभास्करप्रिया ॥ २१ ॥
 इति पद्मनाभशंकरपितामहक्कादिसाप्रियान्यूज्य ॥ दत्त्वादत्त्वादानं मुक्त्वा च तित्वजेद्वेदम् ॥ २२ ॥ द्वादश्यांचरतिनरो व्रतमेतद्रक्तिभावि तो
 लके ॥ भवतियशोधनभागी संततिमान् विगतसंतापः ॥ २३ ॥ हरिहरिहरण्यगर्भप्रभाकराणां क्रमेण लोकेषु ॥ मुक्त्वा भोगान्विपुलानथ यो
 गीनिर्वृतो भवति ॥ २४ ॥ स्त्रीपुंसोर्पदियुग्मं पुरुषोवायदिसमाचरति कश्चित् ॥ नारीवा व्रतमेतच्चैर्वा त्याल्यविष्णोः ॥ २५ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे हरिहरिहरण्यगर्भप्रभाकराणामवियोगव्रतं नामाष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥
 ॥ ६९ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ अक्षौहिण्यो दशाष्टौ च मद्राज्यार्थे क्षयंगताः ॥ तेन पापेन मे चित्ते जुगुप्सातीव वर्तते ॥ १ ॥ तत्र ब्राह्मणरा
 जन्यवैश्यशूद्रादयो हताः ॥ भीष्मद्रोणकलिंगादिकर्णशल्यसुयोधनाः ॥ २ ॥ तेषां वधेन यत्पापं तन्मे मर्माणि कुंताति ॥ पापप्रक्षालनं
 कश्चिद्धर्मब्रूहि जगत्पते ॥ ३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ सुमहत्पुण्यजननं गोवत्सद्वादशीव्रतम् ॥ अस्ति पार्थ महाबाहो पांडवानां धुरंधर ॥ ४ ॥
 ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ केयंगोद्वादशीनामविधानंतत्र कीदृशम् ॥ कथमेषां समुत्पन्ना कस्मिन्काले जनार्दन ॥ ५ ॥ एतत्सर्वं ब्रूहि त्राहि मां
 नरकार्णवात् ॥ ६ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ पुरा कृतयुगे पार्थ मुनि कोटिः समागता ॥ तपश्चचार विपुलं नानाव्रतधरागिरौ ॥ ७ ॥ हर्षेण महता
 विष्टा देवदर्शनकांक्षया ॥ जंबूमागं महापुण्येनानां तर्थाविभूषिते ॥ ८ ॥ पारियात्रे सिद्धपात्रेभ्यस्तदुलकाश्रमे ॥ टंडाविरिति विख्याते उत्तमशिखरे नृ
 प ॥ ९ ॥ तापसारण्यमतुलं दिव्यकाननमंडितम् ॥ वसिष्ठशुक्रांगिरसक्रतुदक्षादिभिर्बृतम् ॥ १० ॥ वल्कलाजिनसंवीतैर्भृगुराश्रममंडलम् ॥
 नानामृगगणैर्जुष्टं शाखासृगणैर्युतम् ॥ ११ ॥ प्रशान्तं सिंहहरिणं वस्तु सर्वगतदुमम् ॥ गहनं निर्ऋतं रम्यं लतासंतानसंकुलम् ॥ १२ ॥

सिंहव्याघ्रगजैर्मित्रहरिणैःशंवरैःशशैः ॥ वराहरुरुभिश्चित्रैःसमंतादुपशोभितम् ॥ १३ ॥ तपस्यतांतत्रतेषांमुनीनांदर्शनार्थनाम् ॥
 व्याजंचक्रमहीनथद्रादशार्धाधिलेचनः ॥ १४ ॥ बभूवब्राह्मणोवृद्धोजरापांडुरमृद्धजः ॥ क्षुधचर्मतनुःकुब्जोयष्टिपाणिःसर्वपथुः ॥ १५ ॥
 उमापिचक्रेगुरुपंशृणुतत्पार्थयादृशम् ॥ क्षीरोदतोयसंभृतायाःपुरामृतमंथने ॥ १६ ॥ पञ्चागवःशुभाःपार्थपञ्चलोकस्यमातरः ॥
 नंदसुभद्रसुरभीसुशीलाबहुलहृति ॥ १७ ॥ एतेलोकपकारायदेवानांतर्पणायच ॥ जमदग्निभद्राजवसिष्ठासितगौतमाः ॥ १८ ॥
 जगद्गुरुःकामदाःपञ्चगावोदत्ताःसुरैस्ततः ॥ गोमयरोचनामृच्छीरिदधिघृतंगवाम् ॥ १९ ॥ षडंगानिपवित्राणिसंश्लुद्धिकरणानिच ॥
 गोमयादुत्थितःश्रीमाम्बिल्ववृक्षःशिवप्रियः ॥ २० ॥ तत्रास्तेपद्महस्ताश्रीःश्रीवृक्षस्तेनसंस्मृतः ॥ बीजन्युत्पलपद्मानांपुनर्जातानिगोम
 यात् ॥ २१ ॥ गुरोचनाचमांगल्यापवित्रासर्वसाधिका ॥ गोमूत्राद्गुगुलुर्जातःसुगंधप्रियदर्शनः ॥ २२ ॥ आहारःसर्वदेवानांशिवस्यचवि
 शेषतः ॥ यद्वीजंजगतःकिञ्चित्तज्ज्ञेयंक्षीरसंभवम् ॥ २३ ॥ दधुःसर्वाणिजातानिमङ्गलान्यथसिद्धये ॥ घृतादमृतमुत्पन्नदेवानांतृप्तिकारणम् ॥
 ॥ २४ ॥ ब्राह्मणाश्चैवगावश्चकुलमेकंदिधाकृतम् ॥ एकत्रमंत्रास्तित्थतिहविरन्यत्रतिष्ठति ॥ २५ ॥ गोषुयज्ञाःप्रवर्ततेगोषुदेवाःप्रतिष्ठिताः ॥
 गोषुवेदाःसमुत्कीर्णाःसषडंगपदक्रमाः ॥ २६ ॥ शृङ्गमूलेगवान्त्रित्यं ब्रह्माविष्णुश्चसंस्थितौ ॥ शृङ्गम्रिसर्वतीर्थानिस्थावराणिचराणिच ॥ २७ ॥
 शिवोमध्यमहादेवःसर्वकारणकारणम् ॥ ललाटेसंस्थितागौरानासावंशेषण्मुखः ॥ २८ ॥ कंबलाश्वतरौनगौनासापुटसमाश्रितौ ॥ कर्ण
 योरश्विनौदेवौचक्षुभ्यांशशिशिभास्करो ॥ २९ ॥ दंतेषुवसवःसर्वजिह्वायांवरुणःस्थितः ॥ सरस्वतीचक्रकुहरेयमयक्षौचगण्डयोः ॥ ३० ॥
 संध्याद्वयंतथेष्टाभ्यांश्रीवायांचपुरंदरः ॥ रक्षांसिककुंदौश्चपाणिंकायेव्यवस्थितौ ॥ ३१ ॥ चतुष्पात्सकलोधर्मोनित्यंजंघासुतिष्ठति ॥
 सुरमध्येषुगन्धर्वाःसुराश्रेषुचपन्नगाः ॥ ३२ ॥ सुराणांपाश्र्वमेभोगेराक्षसाःसंप्रतिष्ठिताः ॥ रुद्राएकादशपृष्ठेषुरणःसर्वसन्धिषु ॥ ३३ ॥
 श्रोणीतटस्थाःपितरःकोलेषुचमानवाः ॥ श्रीरपानेगवान्त्रित्यंस्वाहालंकारमाश्रिताः ॥ ३४ ॥ आदित्यारश्मयोवालाःपिण्डाभूताव्यवस्थि
 ताः ॥ साक्षाहं गाचोमूत्रेगोमयेयमुनास्थिता ॥ ३५ ॥ त्रयस्त्रिंशद्देवकोटयोरोमकूपेव्यवस्थिताः ॥ उदरेपृथिवीसर्वांसैलवनकानना ॥ ३६ ॥

चत्वारःसागराःप्रोक्तागवायेतुपयोधराः ॥ पर्जन्यःक्षीरधारसुमेधाविंदुव्यवस्थिताः ॥ ३७ ॥ जठरेगाहपत्याऽग्निदक्षिणाग्निहोदिस्थितः ॥
 कंठेआहवनीयोऽग्निःसभ्योऽग्निस्तालुनिस्थितः ॥ ३८ ॥ अस्थिव्यवस्थिताःशैलमज्जासुक्रतवःस्थिताः ॥ ऋग्वेदोऽथर्ववेदश्चसामवेदयजु
 स्तथा ॥ ३९ ॥ सुरक्तपीतकृष्णादिगवांषेव्यवस्थिताः ॥ तासांरूपमुमाम्स्मृत्वासुरभीणांयुधिष्ठिर ॥ ४० ॥ संस्मृत्यतत्क्षणाद्वैरिद्विषे
 सदृशांतनुम् ॥ आत्मानंविदधेद्वीधर्मराजशृणुष्वताम् ॥ ४१ ॥ षडुन्नतांपंचनिम्नामंडूकाक्षीसुवालधिम् ॥ ताम्रस्तनोरौघ्यकर्ण्टमुखुरी
 सुमुखीसिताम् ॥ ४२ ॥ सुशीलांचसुतस्नेहांसुक्षीरांसुपयोधराम् ॥ गोरूपिणमुमांस्पृष्ट्वास्वामिनांतसवत्सकाम् ॥ ४३ ॥ चर्ययाप्रतरंरुष्टो
 महादेवःस्वचेतसि ॥ शनैःशनैर्ययोपार्थविप्ररूपमिहाश्रमम् ॥ ४४ ॥ दत्त्वाकुलपतेःपार्थभृगोस्तांगान्यवेदयत् ॥ तपस्विनामहातेजास्तां
 चसर्वेषुपांडव ॥ ४५ ॥ न्यासरूपांददौधेनुरक्षित्वातांदिनद्वयम् ॥ यावत्सत्तावाइतस्तत्त्विजंबूमार्गवियाम्यहम् ॥ ४६ ॥ रक्षिष्यामःप्रति
 ज्ञातेमुनिभिःसुरभीमिमाम् ॥ अंतर्द्धिमगमद्वेवःशुनव्याम्रावैभूवह ॥ ४७ ॥ वज्रचक्रनखोद्वीज्वलत्पिगललेचनः ॥ जिह्वाकरालवदनोजि
 ह्वालंगूलदारुणः ॥ ४८ ॥ संप्रायादाश्रमपदंतांचधनुंसवत्सकाम् ॥ त्रासयामासतंदेवमुनीनादिद्वक्वस्थिताः ॥ ४९ ॥ ऋषयोऽपिसमाक्रां
 ताआर्तनादंप्रचक्रिरे ॥ हाहेत्युच्चैःकेचिदूडूडूहंकारैस्तथापरे ॥ ५० ॥ तालारूपोटान्दुःकेचिद्व्याघ्रंदृष्ट्वातिभैरवम् ॥ सापिहंभारवांश्चक्र
 गौरुत्तुत्यसवत्सका ॥ ५१ ॥ तस्याव्याघ्रभयात्तथाःकपिलायायुधिष्ठिर ॥ पलायंत्याःशिलामध्येक्षणक्षुरचतुष्टयम् ॥ ५२ ॥ व्याघ्रवत्स
 कयोस्तत्रवंदितंसुरकिन्नरैः ॥ दृश्यतेऽतीवसुव्यक्तंतदद्यापिचतुष्टयम् ॥ ५३ ॥ सजलंशिवलिंगंशंभोस्तर्थातदुत्तमम् ॥ यस्मस्ंपृशति
 राजेन्द्रसगोवध्यांव्यपोहति ॥ ५४ ॥ तत्रस्नात्वामहातीर्थजंबूमार्गेनराधिप ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैषुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ५५ ॥ ततस्तेमुन
 यःकुब्जाब्रह्मदत्तामहास्वनाम् ॥ जघ्मर्घटांसुरैर्दत्तांगिरिकंदरपूरणीम् ॥ ५६ ॥ शब्देनतेनव्याघ्रोऽपिमुक्त्वागांवंसवत्सकाम् ॥ विप्रैस्तत्र
 कृतंनामदुंडागिरिरितिश्रुतिः ॥ ५७ ॥ तंप्रपश्यंतियेपार्थतेरुद्रानात्रसंशयः ॥ अथप्रत्यक्षतांश्रुस्तेषांदेवोमहेश्वरः ॥ ५८ ॥ शूल
 पाणिस्त्रिपुरहाकामम्रावेषुभेस्थितः ॥ उमासहायोवरदःसस्वामीसविनायकः ॥ ५९ ॥ सनांदिःसमहाकालःसशृंगीसमनोहरः ॥ वीर

भद्राचमुडापटाकणादिभिर्वृतः ॥ ६० ॥ मातृभिर्भूतसंघातैर्यक्षराक्षसगुह्यकैः ॥ देवदानवगंधर्वसुनिविद्याधरांगैः ॥ ६१ ॥
 प्रणम्य देवदेवाय त्नीभिः सहितैरुमा ॥ गोरूपिणीसवत्साचयूजिताब्रह्मचारिभिः ॥ ६२ ॥ कार्तिकेशुकुक्षपक्षेतुद्रादश्यानां दिनव्रतम् ॥
 ततः प्रभृतिराजेन्द्रअवर्तार्णमहीतले ॥ ६३ ॥ उत्तानपादेन तथा व्रतं चार्णमिदं शृणु ॥ उत्तानपादनामासीत्क्षत्रियः पृथिवीपते ॥ ६४ ॥
 तस्य भार्या द्वयं चासीदुचिशुश्रीतिविश्रुतम् ॥ शुश्रीजातो ध्रुवः पुत्रो बालपादधरोऽलसः ॥ ६५ ॥ रुच्याः समर्पितः शुभ्या ध्रुवोऽयं रक्षतां सखि ॥
 अहं करिष्ये शुश्रूषां भर्तुस्तत्तावत्सदा स्वयम् ॥ ६६ ॥ रुचीरसवर्तोनित्यं प्रत्यहं कुरुते गृहे ॥ अकरोद्भर्तुं शुश्रूषां शुश्रीनित्यं पतिव्रता ॥ ६७ ॥ कदा
 चिक्रोधमात्सर्ग्यमात्सर्ग्यं दर्शितं तया ॥ स्वयं रुच्यानिहत्यासौ शिशुः खंडलशः कृतः ॥ ६८ ॥ तापिकायां तथा स्थात्यां पक्षसिद्धः सुसंस्कृतः ॥
 अन्नभोजनवेलायां ददाति नृपभाजने ॥ ६९ ॥ तैव भक्षयितुं दुष्टासामिषं भोजनं किल ॥ अथ भोजनवेलायां वज्रीवितमाप्तवान् ॥ ७० ॥
 तथैव ग्रहसन्ध्यालोमातुरुत्संगजोऽभवत् ॥ तंदृष्ट्वा महदाश्चर्यं शुश्रीपप्रच्छ विस्मिता ॥ ७१ ॥ किमेतद्ब्रूहि वृत्तांतं कस्येयं व्युष्टिरुत्तमा ॥
 किं त्वया चरितं किञ्चिद्भूतं दत्तं तु तं तथा ॥ ७२ ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यं येन जीवति ते सुतः ॥ मया यं सप्तवारं तु विशाल्य शकलं कृतः ॥ ७३ ॥
 पक्कः स्वयं कृतः स्थात्यां व्यंजनैः सह भोजनैः ॥ परिविष्यमाणः स पुनः कथं जीवितमाप्तवान् ॥ ७४ ॥ किं ते सिद्धा महाविद्या मृतसंजीवनी शुभा ॥
 रत्नं माणिर्महारत्नं योगाञ्जनमहौषधम् ॥ ७५ ॥ कथयस्व महाभगे सत्यं सत्यं भगिन्यसि ॥ एवमुक्ते रुचिस्तस्या व्याचख्यौ वत्सगोव्रतम् ॥ ७६ ॥
 कार्तिकैश्चैव द्वादश्यां यथा चातुष्टितपुरा ॥ व्रतस्यास्य प्रभावेन पुनर्जीवति मे सुतः ॥ ७७ ॥ वत्समेव त्सवेलायां मृतोऽर्थलभते पुनः ॥
 समागमश्च भवति व्रतैः प्रवसितैरपि ॥ ७८ ॥ यथार्थमेतद्ब्रूयाख्यातं ते च गोद्वादशव्रतम् ॥ तवापरिचितं तत्सर्वं भविष्यति शुभं प्रियम् ॥ ७९ ॥
 एवमुक्तं व्रतं चार्णं रुच्या पुत्राः सुखं धनम् ॥ संप्राप्तं जीवति तं च ध्रुवस्थाने निवेशिता ॥ ८० ॥ ब्रह्मणः सृष्टिकारेण रुचिर्भद्रां सहासिता ॥
 दर्शनक्षत्रसंयुक्तो ध्रुवः सोऽवापि दृश्यते ॥ ८१ ॥ ध्रुवक्षेत्रे यदा दृष्टेलोकः पपैः प्रसूच्यते ॥ ८२ ॥ शुधिष्ठिर उवाच ॥ कीदृशं तद्विधानं च तन्मे

ब्रह्मजनार्दन ॥ ८२ ॥ यत्कृतं शुभिवचनादुच्ययदुकुलोद्भव ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ संप्राते कार्त्तिके मासि शुक्लपक्षे कु-
 त्तम ॥ ८३ ॥ द्वादश्यां कृतसंकल्पः स्नात्वा पुण्ये जलाशये ॥ नरो वा यदिवानारी एकभक्तं प्रकल्पयेत् ॥ ८४ ॥ ततो भव्याह्मसमये द्विधेनुस-
 वत्सकाम् ॥ सुशीलां वत्सलां श्वेतां कपिलां करुपिणीम् ॥ ८५ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशं शूद्राणां स्त्रीजनेश्वर ॥ यथाक्रमेण पूज्येन गंधपुष्पजलक्षतैः
 ॥ ८६ ॥ कुंकुमालक्तकैर्दीपमौषधैः शुभैः कुमुदैर्वत्सकं चापि मंत्रेणानेन पांडव ॥ ८७ ॥ उभयतारुद्राणां दुहितवसूनां स्वसादित्यानाममृत-
 स्यनाभिः ॥ प्रनुवाच चिकितुषे जनयमागमनागामादिति वधिष्ठ ॥ ८८ ॥ इत्थं संपूज्य गां दृष्ट्वा पश्चात्तान् चक्षमापयेत् ॥ अंसे व-
 देवमये देविलोकानां शुभं नंदिनि ॥ ८९ ॥ मातर्ममाभिलषितं सफलं कुरु नंदिनि ॥ एवमभ्यर्चयेद्देवकां गमेतद्भिगवाह्निं कम् ॥ ९० ॥ पर्युक्ष्य वारिणाभ-
 तयप्रणम्य सुरभीततः ॥ तद्दिने तापिकापक्वं स्थालीपाकं च वर्जयेत् ॥ ९१ ॥ भूमौ स्वयं ब्रह्मचारी शृणुयात्फलमाप्नुयात् ॥ यावन्ति गत्रिंसा-
 णि गवां कौरवं दना ॥ ९२ ॥ तावत्कालं सवसति गोलोके नात्र संशयः ॥ मेरोः पुर्यष्टकं रम्यमिन्द्राग्नेयमरक्षसाम् ॥ ९३ ॥ वरुणानिलयक्षाणां रुद्रस्य च यु-
 धिष्ठिरा ॥ तासां परिगोलो कस्तत्र यातिस गोव्रती ॥ ९४ ॥ ऊर्जे सितेन्द्रिदशमेऽहनि गंसवत्सायाः पूजयति कुमुदैर्वत्सकैश्च हृद्यैः ॥ ताः सर्वकामसु-
 खभोगविभूतिभाजो मर्त्यैर्वसन्ति सुचिरं बहुजीववत्साः ॥ ९५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे गोवत्सद्वादशी-
 व्रतं नमो कोनसततिमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणु पार्थ प्रवक्ष्यामि गोविन्दशयनं व्रतम् ॥ कटदानं ससुत्था-
 नं चातुर्मस्य व्रतकमम् ॥ १ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ किं देवशयनं नमो देवः स्वपिति चाप्यसौ ॥ देवः किमर्थं स्वपिति किं विधानं सदा व-
 द ॥ २ ॥ केमंत्राः केचनियमाव्रतान्यथ क्रियाचका ॥ किं आर्हा किंच भोक्तव्यं मुते देवजनार्दने ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ मिथुन-
 स्थे स हस्त्रांशौ स्थापयेन्मधुसूदनम् ॥ तुलाराशिगते तस्मिन्पुनरुत्थापयेद्ब्रतम् ॥ ४ ॥ अधिमासे च पतिते षष्ठ्यवधिक्रमः ॥ नान्यथा स्था-
 पयेद्देवं चैवात्थापयेद्धरिम् ॥ ५ ॥ आपाठस्य सिते पक्षे एकादश्यामुपोषितः ॥ स्थापयेद्भक्तिमान्विष्णुशंखचक्रगदाधरम् ॥ ६ ॥ पीतां-
 बरधरं सौम्यं पर्यैकं स्वास्तु ते शुभे ॥ शुक्लवस्त्रमाच्छन्ने सोपधाने युधिष्ठिर ॥ ७ ॥ इति हासपुराणज्ञो विष्णुभक्तोऽपि यः पुमान् ॥ स्नापयित्वा दधि-

क्षीरघृतक्षौद्रजलैस्तथा ॥ ८ ॥ समालभ्यशुभैर्गन्धधूपैर्वस्त्रैरलंकृतम् ॥ पूजयित्वाकुङ्कुमाद्यैर्मन्त्रेणानेनपाण्डव ॥ ९ ॥ सुतेनयिजगन्नाथ
जगत्सुप्तंभवेदिदम् ॥ विबुद्धेत्स्वयिबुद्ध्येतजगत्सर्वचराचरम् ॥ १० ॥ एवंप्राप्तिमाविष्णोःस्थापयित्वाधुधिशिर ॥ तस्यैवाग्रेस्वयंवाचं
गृहीयान्नियमांस्ततः ॥ ११ ॥ चतुरोर्वार्षिकान्मासान्देवस्योत्थापनावधि ॥ स्त्रीवानरोवामद्भक्तोधर्मार्थसुदृढव्रतः ॥ १२ ॥ गृहीयान्निय
मानेतान्दंतधानपूर्वकम् ॥ तेषांफलानिवक्ष्यामितत्कर्तृणांपृथक्पृथक् ॥ १३ ॥ मधुरस्वरोभवेद्राजपुरुषोऽगुडवर्जनात् ॥ तैलस्यवर्ज
नात्पार्थसुंदरांगःप्रजायते ॥ १४ ॥ कटुतैलपरित्यागाच्छुक्षयमवाप्नुयात् ॥ मधूक्तैलत्यगिनसौभाग्यमतुलंभवेत् ॥ १५ ॥ पु
ष्पादिभोग्यन्यगेनस्वर्गविद्याधरोभवेत् ॥ योगाभ्यासीभवेद्यस्तुसब्रह्मपदमाप्नुयात् ॥ १६ ॥ कटुकाम्लतित्तमधुरक्षारकाषायमेवच ॥ यो
वर्जयेत्सर्वैरूप्यदैर्गन्धैर्नान्मुयात्काचित् ॥ १७ ॥ तांबूलवर्जनाद्भोगीरक्तकंठश्चजायते ॥ दृढतयागात्सुखवर्ण्यसर्वसिद्धिःपुनर्भवेत् ॥ १८ ॥
फलत्यागाच्चमितमान्वहुपुत्रश्चजायते ॥ शाकपत्राशनान्द्रोशीअपक्वादोऽम्लोभवेत् ॥ १९ ॥ पादाभ्यंगपरित्यागाच्छिरोभ्यंगश्चपार्थिव ॥
दीप्तिमान्दीप्तिकरणोयक्षोद्रव्यपतिर्भवेत् ॥ २० ॥ दधिदुग्धतकानियमाद्गोलोकंलभतेनरः ॥ इन्द्रातिथित्वमाप्नोतिस्थालीपाकविवर्जितात् ॥
॥ २१ ॥ लभेतसंततिर्दीर्घातापक्कस्यभक्षणात् ॥ भूमावस्तरशायीचविष्णोरनुचरोभवेत् ॥ २२ ॥ सदासुनिःसदायोगीमधुमांसस्यवर्जनात् ॥
निर्व्याधिर्नीरुजैजस्वीसुरामद्यविवर्जनात् ॥ २३ ॥ एवमादिपरित्यागाद्धर्मःस्याद्धर्मनंदन ॥ एकांतरोपवासिनब्रह्मलोकमहायते ॥ २४ ॥
धारणंनखरोमाणंगंगाक्षानंदिनेदिने ॥ मौनव्रतीभवेद्यस्तुतस्याज्ञाऽस्खलितोभवेत् ॥ २५ ॥ भूमौभुंक्तेसदायस्तुसप्तृथिव्याःपतिर्भवेत् ॥
नमोनारायणयेतिजपतोऽनफलम् ॥ २६ ॥ पादाभिर्वदनाद्विष्णोर्लभेद्भोदानंफलम् ॥ विष्णुपादांबुसंस्पृशात्कृतकृत्योभवेन्नरः ॥ २७ ॥
विष्णुदेवकुलेकुर्यादुपलेपनमर्चनम् ॥ कल्पस्थायीभवेद्राजासनरोनात्रसंशयः ॥ २८ ॥ प्रदक्षिणाशतंयस्तुकरोतिस्तुतिपाठकः ॥
हंसयुक्तविमानेनसचविष्णुपुरं व्रजेत् ॥ २९ ॥ गीतवाद्यकरोविष्णोर्गार्धवलोकमाप्नुयात् ॥ नित्यंशास्त्रविनोदेनलोकान्यस्तुप्रबोधति ॥ ३० ॥
सव्यासरूपीभगवानंतोविष्णुपुरं व्रजेत् ॥ पुष्पमालादिभिःपूजांकृत्वाविष्णुपुरं व्रजेत् ॥ ३१ ॥ नित्यस्नानीनरोयस्तुनरकंसनपश्यति ॥

भोजनं च जयेद्यस्तु स स्नानं पौष्करं लभेत् ॥ ३२ ॥ कृत्वा प्रेक्षणं कंदिं यं राज्यं सोऽस्मरसां लभेत् ॥ अयाचितेन प्राप्नोति वापीं कूपे यथाफलम् ॥
 ॥ ३३ ॥ षष्ठकाले ब्रभोज्येन स्थायी स्वर्गे नरो भवेत् ॥ पर्णे पुनरोक्तं कुरुक्षेत्रं लभेत् ॥ ३४ ॥ शिलायां भोजनास्त्रित्यं स्नानं प्रयागं भवेत् ॥
 यामद्वये जलत्यागा न्नरोगैः परिभूयते ॥ ३५ ॥ एवमादि व्रते पार्थ तुष्टिमायाति हेतुतः ॥ मुते सति जगन्नाथे के श्वरुडध्वजे ॥ ३६ ॥
 निवर्तन्ते क्रियाः सर्वाश्चातुर्वर्ण्यस्य भारत ॥ विवाहव्रतबंधादिभूतसंस्कारदीक्षणम् ॥ ३७ ॥ यज्ञाश्च महेशादिगोदानाच्च प्रतिष्ठितम् ॥
 पूज्यानि यानि कर्माणि तानि सर्वाणि व्रजेत् ॥ ३८ ॥ असंक्रांतं तु मासं वै देवापित्र्ये च व्रजेत् ॥ मलिम्लुचमशौचं च सूर्यसंक्रांतिवर्जितम् ॥ ३९ ॥
 प्राप्ते भाद्रपदे मासि एकादश्यां दिने हरेः ॥ कटदानं भवेद्विष्णोर्महापूजां प्रवर्तयेत् ॥ ४० ॥ यएतदेव शयनं तत्र देकरांशुषु
 पुरातनः प्रभावेन तोषयित्वा हारि विभुम् ॥ ४१ ॥ ममापि मानयत्यङ्गप्रार्थितो योगनिद्रया ॥ निरीक्ष्य चात्मनो देवा रुद्रं लक्ष्म्या उरःस्थलम् ॥
 ॥ ४२ ॥ शंखचक्रासि मागौर्ध्वैर्वाहोप्यथ वक्षसा ॥ अधो नाभेर्नि रुरुद्रं भवैर्न तेन येन पक्षिणा ॥ ४३ ॥ मुकटेन शिरो रुद्रं कुंडलाभ्यां च कर्णकौ ॥
 ततो ददावहंतु घृतेनेत्रयोः स्थानमादरात् ॥ ४४ ॥ चतुरोर्वापि कान्मासान्माऽऽश्रितासां भविष्यति ॥ योगनिद्रां पि माहात्म्यं श्रुत्वा पारतन्त्र्यं भुम् ॥
 ॥ ४५ ॥ चकार लोचनवा समतोऽर्थं मेयुधिष्ठिरा ॥ अहं च तं भावयित्वा मानया मिमनस्विनमि ॥ ४६ ॥ योगनिद्रां महानिद्रां शेषाभि शयने स्थितम् ॥
 शिरो दधौ च विध्यग्रधौ तपादुःसमाहितः ॥ ४७ ॥ लक्ष्मीं करांबुजैर्लक्ष्म्यं द्यमानपदद्वयः ॥ तस्मिन्कालेऽपि मद्रक्तो यो मासांश्चतुरः क्षिपेत् ॥ ४८ ॥
 व्रतैरनेकैर्नियमैः पांडवश्चेष्टमानवः ॥ कल्पस्थायी विष्णुलेकं स व्रजेन्नात्र संशयः ॥ ४९ ॥ ततोऽब्रुव्युत्ते देवः श्रीमाञ्छङ्खगदाधरः ॥
 कार्त्तिके शुक्लपक्षस्य एकादश्यां पृथक् कृणु ॥ ५० ॥ मन्त्रेण निनराजेन्द्रदेवमुत्थापयेद्विजः ॥ इदं विष्णुर्विचक्रमेस्व स नेच तदानुप ॥ ५१ ॥
 समुत्थिते तदा विष्णोः क्रियाः सर्वाः प्रवर्तयेत् ॥ महातूर्यवेरात्रौ भ्रामयेत्स्यन्दने स्थितम् ॥ ५२ ॥ उत्थिते देवदेवेशे न गेणार्थिवः स्वयम् ॥
 दीपोद्रेक करे मार्गे नृत्यगीतजनकुले ॥ ५३ ॥ ययं दामोदरः पश्येदुत्थितो धरणीधरः ॥ तंतं प्रदेयं राजेन्द्र सर्वस्वर्गाय कल्पते ॥ ५४ ॥

रात्रौ प्रजागरे देवमेकादश्यां सुरालये ॥ प्रभाते विमले स्नात्वा द्वादश्यां विष्णुमचयेत् ॥ ६५ ॥ होमेयेद्व्यवाहं च हव्यद्रव्यैर्घृतादिभिः ॥
 ततो विप्राञ्छु भान्स्नात्वा भोजयेद्दशविस्तरैः ॥ ६६ ॥ घृतदधिक्षौद्रकाद्यैर्गुधूपैः समोदकैः ॥ यजमानोऽपि संतुष्टस्वरहास्यविवर्जितः ॥ ६७ ॥
 एकादशदशौषांपचद्वावाकुरुत्तम ॥ अचयेत्सन्दनैर्घूपैः पुष्पैर्गन्धैर्द्रोक्तमात्रम् ॥ ६८ ॥ श्रद्धोक्तविधिना पार्थभोजयेद्भाग्यवान्यतीज ॥
 आचर्तिभ्यस्ततो दद्यात्पात्रां गयत्किञ्चिद्विहा ॥ ६९ ॥ स्ववाचास्वमनोभीष्टपत्रपुष्पफलादिकम् ॥ चतुरो वार्षिकान्मासान्निग्रयमयस्य यत्कृतम् ॥
 ॥ ६० ॥ कथयित्वा द्विजेभ्यस्तद्दद्याद्भक्त्या सदक्षिणम् ॥ इत्नां विजयेद्दिद्रांस्ततो भुञ्जीत च स्वयम् ॥ ६१ ॥ यत्त्यक्तं चतुरो मासान्प्रवृत्तिस्तस्य च
 चरेत् ॥ एवं य आचरेत्पार्थसोऽनन्तं धर्ममाप्नुयात् ॥ ६२ ॥ अवसानेन तुराजेन्द्रवासुदेवपुरीजयेत् ॥ यस्याविघ्नैः समायोतचतुर्मास्यव्रतं नृप ॥
 ॥ ६३ ॥ स भवेत्कृतकृत्यस्तु न पुनर्मातृको भवेत् ॥ यो देवशयनं पार्थमासं मासं समाचरेत् ॥ ६४ ॥ उत्थानं चापि कृष्णस्य सहरे लोकांस्तु
 यात् ॥ शृणोति ध्यायति स्तौति जुहोत्याख्यातियो नरः ॥ ६५ ॥ विष्णोर्भोक्तं परं पार्थसगच्छेद्भैष्णवं पदम् ॥ ६६ ॥ दुग्धाब्धिभोगशयने
 भगवाननन्तो यस्मिन्दिने स्वपितृयत्र विबुध्यते वा ॥ तस्मिन्नन्यमनसामुपवासभाजां पुसां ददाति सुगतिं गरुडगंसंगी ॥ ६७ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे देवशयनोत्थापनद्वादशीव्रतवर्णनं नाम सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ ॥ ६४ ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ पुरावभूवराजर्षिर्गजपाल इति श्रुतः ॥ प्रार्थितः स प्रजाभिस्तु सर्वदुःखापनुत्तये ॥ १ ॥ दुःखापनो दं कुरु भव्याधि
 तानां निरेश्वरः ॥ एवमुक्ताश्चिरं ध्यात्वा कृत्वाऽव्याधीन् प्रजागणान् ॥ २ ॥ पालयामास हृष्टोऽसावजपालस्ततोऽभवत् ॥ तेनैषा निमित्तज्ञां
 तिनान्मानी राजा जने ॥ ३ ॥ तस्यास्तु पाण्डवश्चेष्टलक्षणं विचिन्ते शृणु ॥ राज्ञा पुरोहितैः सार्द्धं मनुष्यैः विधानतः ॥ ४ ॥ तस्मिन्काले बभूवा
 थरावणो राक्षसेश्वरः ॥ लंकास्थितः सुरगणां त्रिभुनिः स्वकर्मसु ॥ ५ ॥ अखण्डमण्डलं चन्द्रमातपत्रं च कारह ॥ इन्द्रं सेनापतिं च क्रेवायुपांश्च
 मार्जकम् ॥ ६ ॥ वरुणं वज्रकर्मस्थं धनदं धनरक्षकम् ॥ यमं संयमनेऽरीणं युज्ये सत्रेण मनुम् ॥ ७ ॥ मेघाञ्छादन्ति नृपतं दुर्मनुष्यादिपं
 क्तिषु ॥ सप्तर्षयः शोतिपरा ब्रह्मणा सह संस्थिताः ॥ ८ ॥ यामिका मध्यक्षायाम् गन्धर्वा गीततत्पराः ॥ प्रेक्षणीयेऽसरो वृंदं बह्वै विद्याधरा वृताः ॥ ९ ॥

गंगाद्याःसरितःपानेगार्हपत्येहुताशनः ॥ विश्वकर्मात्रसंस्कारेयमःशिल्पप्रयोजने ॥१०॥ तिष्ठन्तिपार्थिवाःसर्वपुरःसेवाविधायिनः ॥ दृश्यन्ते
 भामुरैरन्तैःप्रभावंतोविभूषणैः॥११॥संहृद्धारवणःप्राहप्रशस्तंप्रतिहारकम्॥सिवांकर्तुममस्थानेब्रूहिकोऽत्रसमागतः॥१२॥सउवाचप्रणम्याग्ने
 दंडपाणिर्निशाचरः ॥ एषककुत्स्थोर्माधाताधुंधुमारोनेलार्जुनः ॥ १३ ॥ ययातिर्नहुषोभीमोराघवोयविदूरथः ॥ एतेचान्येचबहवोराजान
 इतिआसते॥१४॥मेघाकारास्तवस्थानेनाजपालइहागतः॥रावणःकुपितःप्राहशीघ्रदूतंव्यसर्जयत्॥१५॥इत्युक्तेप्राहितोदूतोधूम्राक्षोनामराक्ष
 सः॥धूम्राक्षगच्छब्रूहिस्त्वमजपालममाज्ञया ॥१६॥ सेवांकुरुसमागच्छकबंधोयस्यपार्थिवः॥अन्यथाचन्द्रहासिनत्वंकरिष्येविकंधरम् ॥१७॥
 रावणेनैवमुक्तस्तुधूम्राक्षोमरुडोयथा ॥ संप्राप्यतापुरीरम्यांतच्चराजकुलंगतः ॥ १८ ॥ ददर्शयंतंमंसअजपालमजावृतम् ॥ मुक्त
 केशंमुक्तकक्षैनैकमुक्तक्रमद्वयम् ॥ १९ ॥ यष्टिस्कन्धेरेणुभृतंव्याधिभिःपरिवारितम् ॥ निहतामित्रशार्दूलसर्वोपद्रवनाशनम् ॥ २० ॥
 मह्यमालिख्यनामानिविनिघ्नंतंद्विषांगणम् ॥ स्नातंमुक्तंशुभेस्थानेकृतकृत्यंमुनियथा ॥ २१ ॥ दृष्ट्वाहृष्टमनाःप्राहधूम्राक्षोरावणोदि
 तम् ॥ साक्षिपमजपालोऽपिप्रत्युक्त्वाकरणांतरम्॥२२॥प्रेषयामासधूम्राक्षंततःकृत्यंसमादधे॥ज्वरमाकारयित्वातुप्रोवाचेदंमहीपतिः॥२३॥
 गच्छलंकाधिपस्थानमाचरस्वयथोचितम् ॥ निद्युक्तस्त्वजपालेनज्वरोराजअगामह ॥ २४ ॥ गत्वाचकंपयामाससगणंराक्षसेश्वरम् ॥ रा
 वणस्तंविदित्वातुज्वरंपरमदारुणम् ॥ २५ ॥ प्रोवाचतिष्ठतुपस्तेनमेनप्रयोजनम् ॥ ततःसविज्वरोराजबभूवधनदानुजः ॥ २६ ॥
 तैर्नैषानिर्मितांशांतिरजपालेनधीमता ॥ सर्वरोगप्रशमनसर्वोपद्रवनाशिनी ॥ २७ ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षस्यद्वादश्यांरजनसुखे ॥ समु
 त्थितेविनिद्रुतेदेवदामोदरेतदा ॥ २८ ॥ वेद्यंतरत्नमालाभीरम्येमालानुरंजिते ॥ जनयित्वानवंविष्णुंहुत्वामंत्रैर्द्विजोत्तमैः ॥ २९ ॥
 वर्द्धमानतल्लुत्थाभिर्दीपिकाभिर्हुताशनम् ॥ कृत्वामहाजनःसर्वहर्षिनीराजयेच्छनैः ॥ ३० ॥ पुष्पैरभ्यर्चितंदेवंसमालब्धंचचन्दनैः ॥ बद्
 रैःकबुरैश्चैवत्रपुसैरिक्षुभिस्तथा ॥ ३१ ॥ गन्धैःपुष्पैरलंकारैर्वस्त्रैरत्नैश्चपूजितैः ॥ तस्यैवानुमतंलक्ष्मीब्रह्माणंचण्डिकांतथा ॥ ३२ ॥

आदित्यशंकरगौर्यक्षगणपतिग्रहान् ॥ मातरपितरनागान्स्वर्वान्नरीराजयेत्ततः ॥ ३३ ॥ गवान्नीराजनकुंयार्माहिष्यादेश्मंडलम् ॥ भ्रात-
 येत्रासयेच्छर्दिघंटावादनञ्चादनैः ॥ ३४ ॥ तागावप्रभुतायांतिस्वापिडास्तवकांगदाः ॥ सिंदूरकृतशृंगायाःसंभारवश्वत्सकाः ॥ ३५ ॥
 अनुयांतिसगोपाःकालयंतोधनानिते ॥ छेदनुलितरक्ताङ्गरूपीतिसांतवराः ॥ ३६ ॥ एवंकोलाहलेवृत्तेगवान्नीराजनोत्सवे ॥ तुर-
 गौल्लक्षणैर्युक्ताद्भिरदांश्चसुगुजितान् ॥ ३७ ॥ राजचिह्नानिसर्वाणिउद्धृत्यस्वगृहांगणे ॥ राजापुरोहितैःसाद्धर्मत्रिभृत्यपुरःसरः ॥ ३८ ॥
 सिंहासनोपविष्टश्चङ्खत्तूयादिनिस्वनैः ॥ पूजयेद्बन्धकुसुमैर्वस्त्रदीपविलेपनैः ॥ ३९ ॥ ततस्त्रिलक्षणैर्युक्तावेद्यावाथकुलङ्कना ॥ क्षीर्षोप-
 रिनरेन्द्रस्यभ्रातृमयेदरुपात्रिकाम् ॥ ४० ॥ शान्तिरस्तुसमृद्धिश्चद्विजैश्चस्वजनैश्च ॥ ततोनीराजयेत्सौम्यहस्त्यश्चरथसंकुलम् ॥ ४१ ॥ एवमेपा-
 महाशान्तिःख्यातानीराजनेजने ॥ येषाराष्ट्रपुरेभ्योमोक्रियतेपाण्डुन्दनम् ॥ ४२ ॥ तेषारोगाःक्षययान्तिभुभिक्षवद्धतेतदा ॥ शान्तिनीराजनल्लोकैःसर्वात्रो-
 गान्वयोहाति ॥ ४३ ॥ लोकानावर्द्धयित्वातुअजपालवरोयथा ॥ एषारोगादिपीडासुजंतूनांहितामिच्छता ॥ ४४ ॥ वर्षेर्वर्षेप्रयोज्यव्याशान्तिनी-
 राजनाइति ॥ ४५ ॥ नीराजयंतिनवमेवनिर्भर्येगोब्राह्मणात्रथगर्जश्चनरेशचिह्नान् ॥ तेषारोगराहिताश्चनुतानरेन्द्रैर्द्विप्रभाम्भुविभवंत्यजपा-
 लवाक्यात् ॥ ४६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनीराजनद्वाद्दशीव्रतवर्णनंनमैकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥
 ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ यदेतदतुलंपुण्यव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ कर्तव्यंकार्तिकेमासिप्रयत्नाद्भिष्मपञ्चकम् ॥ १ ॥ विधानंकीदृशंतस्यफलं
 चकुरुस्तम ॥ कथयस्वप्रसादान्मेमुनीनांहितामिच्छताम् ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ प्रवक्ष्यामिव्रतंपुण्यव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥
 यथाविधिकर्तव्यंफलंचास्ययथादितम् ॥ ३ ॥ मयापिभृगुवेप्रोक्तंभृगुश्रोशनसेदौ ॥ उशनापिहिविप्रेभ्यःप्रह्लादायचधीमते ॥ ४ ॥
 तेजस्विनायथावह्निःपवनःशीघ्रगाभिनाम् ॥ विप्रोयथाचपूज्यानांदानानांकाञ्चनयथा ॥ ५ ॥ भूलोकःसर्वलोकानतीर्थानांजाह्नवीयथा ॥
 यथाश्वमेधोयज्ञानांमथुरासुक्तिकांक्षिणाम् ॥ ६ ॥ वेदोयथैवशास्त्राणांदिवानामच्युतोयथा ॥ तथासर्वव्रतानांतुवरोक्तंभीष्मपञ्चकम् ॥ ७ ॥
 दुष्करंभीष्ममित्याहुर्नशक्यंतदिहोच्यते ॥ यस्तंकरोतिराजेन्द्रतेनसर्वकृतंभवेत् ॥ ८ ॥ वसिष्ठभृगुभर्गाद्वैश्वर्णकृतयुगादिषु

नाभागांबांबरीषाद्यैर्नित्रेतायुगादिषु ॥ ९ ॥ सिरभद्रादिभिर्वैश्यैः शूद्रान्यैः कलयुगे ॥ दिनानिपचपूज्यानिचौर्णमेतन्महाव्रतम् ॥ १० ॥
 ब्राह्मणैर्ब्रह्मचर्येणजपहोमक्रियादिभिः ॥ क्षत्रियैश्चतथाशतत्याशौचव्रतपरायणैः ॥ ११ ॥ पराधिःपरिहर्तव्याब्रह्मचर्येणनिष्ठया ॥
 मद्यमांसपरित्यज्यमैथुनंपापभाषणम् ॥ १२ ॥ शाकाहारपरैश्चैवकृष्णार्चनपरैर्नरैः ॥ स्त्रीभिर्वाभर्तुवाक्येनकर्तव्यमुत्सवर्द्धनम् ॥ १३ ॥
 विधवाभिश्चकर्तव्यपुत्रपौत्रादिवृद्धये ॥ सर्वकामसमृद्धयर्थमोक्षार्थमपिपांडव ॥ १४ ॥ नित्यंस्नानेनदानेनकार्तिकीयावदेवतु ॥
 प्रातःसात्वाविधानेनमध्याह्नेनतथाव्रती ॥ १५ ॥ नद्यानिर्झरगतैवांसमालभ्यचगोमयम् ॥ यवव्रीहितैःसम्यक्तपथेच्चप्रयत्नतः ॥ १६ ॥
 देवानुपीन्पितृंश्चैवततोऽन्यान्कामचारिणः ॥ स्नानंमौनंनरःकृत्वाधौतवासाद्वज्रतः ॥ १७ ॥ ततोऽनुपूजयेद्देवंसर्वपापहरंहरिम् ॥
 स्नापयेच्चान्युतंभक्त्यामधुक्षीरघृतेनच ॥ १८ ॥ तत्रैवपञ्चगव्येनगंधचंदनवारिणा ॥ चन्दनेनसुगंधेनकुंकुमेनाथकेशवम् ॥ १९ ॥
 कर्पूरोशीरमिश्रेणलेपयेद्गरुडध्वजम् ॥ अर्चयेद्गुचिरैःपुष्पैर्गंधधूपसमान्वितैः ॥ २० ॥ गुग्गुलुघृतसंयुक्तंदहेत्कृष्णायभक्तितः ॥
 दीपकंचदिवारात्रौदद्यात्पंचदिनानितु ॥ २१ ॥ नैवेद्यंदेवदेवस्यपरमांन्रनिवेदयेत् ॥ उन्नमोवासुदेवायेतिजपेद्दद्यात्तरशतम् ॥ २२ ॥
 जुहुयाच्चघृतत्कांश्चित्लव्णीहस्ततोव्रती ॥ षडक्षरेणमंत्रेणस्वाहाकारान्वितेनच ॥ २३ ॥ उपस्यपश्चिमांसंध्यांप्रणम्यगरुडध्वजम् ॥
 जपित्वापूर्ववन्मंत्रक्षितिशायीभवेन्नरः ॥ २४ ॥ सर्वमेतद्विधानंचकार्यपंचदिनेषुहि ॥ संविशेत्कंचलेचरिस्त्रिपदपूर्वंशुण्डमे ॥ २५ ॥
 प्रथमेऽह्निहरः पादौपूजयेत्कमलैर्नरैः ॥ द्वितीयेविल्वपत्रेणजानुदेशंसमर्चयेत् ॥ २६ ॥ पूजयेच्चतृतीयेऽह्निनाभिमुद्गरसेनच ॥
 मध्येविल्वजयाभिश्चततःस्कंधौप्रपूजयेत् ॥ २७ ॥ ततोऽनुपूजयेच्छीर्षिपालत्याःकुसुमैर्नवैः ॥ कार्तिक्यादिदेवस्यभक्त्यातद्गतमानसः ॥ २८ ॥
 अर्चयित्वाहृषीकेशमेकादश्यांसमाहितः ॥ संप्राश्यगोमयसंम्यङ्मंत्रवत्समुपावसेत् ॥ २९ ॥ गोमूत्रमंत्रवत्कृत्वाद्वादश्यांप्राशयेद्भृती ॥
 क्षीरंतत्रयोदश्यांचतुर्दश्यांतथादधि ॥ ३० ॥ संप्राश्यकार्यशुद्धयर्थंलंघयीतचतुर्दिनम् ॥ पंचमेतुदिनेसात्वाविधियत्पूज्यकेशवम् ॥ ३१ ॥

भोजयेद्ब्राह्मणभक्त्या तेभ्यो दद्याच्चक्षुःक्षिणाम् ॥ तथोपदेष्टारमपि जूयद्वेक्षभूषणैः ॥ ३२ ॥ ततो न त्तमस श्रीयात्पञ्चगव्यपुरःसरम् ॥
 एवं समापयेत्सम्यग्यथोक्तं व्रतमुत्तमम् ॥ ३३ ॥ सर्वपापहरं पुण्यप्रख्यातं भीष्मपञ्चकम् ॥ मद्यपोयस्य जेयमद्यन्मनोमरणान्तिकम् ॥ ३४ ॥
 तद्भीष्मपञ्चकं त्यक्त्वा प्राप्नोत्यभ्यधिकं फलम् ॥ ब्रह्मचर्यनरश्चीर्वा सुधारे नैष्ठिकं व्रतम् ॥ ३५ ॥ यत्प्राप्नोति महत्पुण्यं तत्कृत्वा भीष्मपञ्चकम् ॥
 गात्राभ्यंगं शिरोऽभ्यंगं मधुमांसं च मैथुनम् ॥ ३६ ॥ ब्रह्मलोकमवाप्नोति त्यक्त्वैकं भीष्मपञ्चकम् ॥ संवत्सरेण तत्पुण्यकार्त्तिकेन च यद्भवेत् ॥ ३७ ॥
 यत्फलं कार्त्तिकेनोक्तं भवेत्तद्भीष्मपञ्चके ॥ व्रतमेतत्सुरैः सिद्धैः किन्नरैर्नागगुह्यकैः ॥ ३८ ॥ फलं समीहितं प्राप्य कृत्वा भ्यच्य जनार्दनम् ॥ पाप
 स्य प्रतिमा कार्या रौद्रवक्रातिभीषणा ॥ ३९ ॥ खड्गहस्तातिविकृता सर्वलोकमयी नृप ॥ तिलप्रस्थोपरिस्थाप्या कृष्णवस्त्राभिषेहिता ॥ ४० ॥
 करवीरकुसुमपीडाचलत्काञ्चनकुण्डला ॥ ब्राह्मणाय प्रदातव्या कृष्णो मे प्रीयतामिति ॥ ४१ ॥ अन्येषामपि दातव्यं तृत्वा विसुवांछितम् ॥
 कृतकृत्यः स्थिरो भूत्वा विरक्तः संयतो भवेत् ॥ ४२ ॥ ज्ञातं चेत्तानि रावाधः परं पदमवाप्नुयात् ॥ निलोत्पलदलद्वयमश्नुते दृष्टश्च तु मुजः ॥ ४३ ॥ अष्ट
 षष्टिकनयनः शंकुकर्णो महास्वनः ॥ जटोद्विजिह्वस्तामस्यो मृगराजतनुच्छदः ॥ ४४ ॥ चितनीयो महादेवो यस्य स्वरूपं न विद्यते ॥ इदं भीष्मेण
 काथितं शरत्पगते न मे ॥ ४५ ॥ तदेव ते समाख्यातं दुष्करं भीष्मपञ्चकम् ॥ व्रतं च राजशार्दूलप्रवरं भीष्मपञ्चकम् ॥ ४६ ॥ यस्तस्मिंस्ततो
 पथे द्रुत्तया तस्मै मुक्तिप्रदोऽच्युतः ॥ ब्रह्मचारी गृहस्थो वा वा न प्रस्थोऽथ वायतिः ॥ ४७ ॥ प्राप्नोति वैष्णवं स्थानं संस्तृत्वा भीष्मपञ्चकम् ॥ ब्रह्म
 हामद्यपः स्तेयगुरुगामी सदाकृती ॥ ४८ ॥ मुच्यते पातकात्सम्यक्त्वं भीष्मपञ्चकम् ॥ नास्माद्भूता तु पुण्यतमं वैष्णवं भयो यतो व्रतम् ॥ ४९ ॥
 अथास्मिंस्तोषितो विष्णुर्नृणामुक्तिप्रदो भवेत् ॥ ४९ ॥ मुच्यते पातकेभ्यो वा पाठको विष्णुलोकभाक् ॥
 धन्यं पुण्यं पापहरं युधिष्ठिरमहाव्रतम् ॥ ५१ ॥ यद्भीष्मपञ्चकमिति प्रथितं पृथिव्या मे कादशी प्रभृति पञ्चदशी निरुद्धम् ॥ अत्रस्य भोजन
 निवृत्तिवशादमुष्मिन्निष्ठं लंघितं पाण्डवशार्द्धधन्वा ॥ ५२ ॥ इति श्रीमद्विष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे भीष्मपञ्चक
 व्रतवर्णनं नाम द्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ ६९ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ शङ्खचक्रगदापाणे श्रीवत्सगरुडासन ॥ ब्रूहि मे मल्लद

श्याविधानदेवकीसुत ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ यदाभांडारन्यग्रोधेवसामियमुनातटे ॥ गोपालमध्येगोवत्सैरष्टवर्षोस्मिलय ॥
 ॥ २ ॥ कंसासुरवधार्थमथुरोपवनेतदा ॥ आबालोबालरूपेणगोपमल्लैर्वेलोत्कटैः ॥ ३ ॥ समेत्यमल्लगोपस्यवलेनसहकानने ॥
 आस्फोटयंतितृत्यंतित्रिदशोत्रिदशाह ॥ ४ ॥ सुरभद्रोमंडलीकयोगवर्द्धनयोगदाः ॥ यक्षेद्रुभद्रइत्यादितेषानामानिगोकुले ॥ ५ ॥ गोपानामपि
 नामानिप्राधान्येननिबोधमे ॥ गोपालीपालिकाधन्याविशाखाव्याननिष्ठिका ॥ ६ ॥ इलवानुगंधासुभातारकादशमीतथा ॥ इत्येवमादिभि
 रंहसूपविष्टोवरासने ॥ ७ ॥ पूजितोऽस्मिसुरैःपुष्पैर्दधिदुग्धाक्षतैस्तथा ॥ शतानित्रीणिषष्टिश्चमल्लानांपूजयंतिमाम् ॥ ८ ॥ मल्लिन्यश्चसुरासंसे
 रंजागरनर्तनैः ॥ मल्लयुद्धैर्वहुविधैर्वाह्यैर्मल्लभटैःस्फुटैः ॥ ९ ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैस्तथापानैर्दधिदुग्धघृतासवैः ॥ गोदानैर्वृषदानैश्चश्रद्धयाविप्रपूजनैः
 ॥ १० ॥ गोष्ठीप्रभूतैर्वधूनांस्नेहसंभाषणैर्मिथः ॥ एवंद्वादशद्वादशोऽगृहीतव्याथेच्छया ॥ ११ ॥ संबंधिभिःक्रमेणैवमल्लानांचपृथक्पृथक् ॥
 पूजयंतिक्रमेणैवमासिमासितनुमम ॥ १२ ॥ मासादिकार्त्तिकांतंचभक्त्याद्वादशनामभिः ॥ पारणेपारणेदद्यान्मल्लकानिद्विजातये ॥ १३ ॥
 केशवनारायणमाधवगोविन्दविष्णुमधुसूदनत्रिविक्रमवामनश्रीधरहर्षकेशपद्मनाभदामोदराणांनमोनमइति ॥ १४ ॥ गन्धैःपुष्पैस्तथाधू
 पैर्दीपजागरणैर्नीशि ॥ गीतवाद्यैश्चनृत्यैश्चमल्लक्ष्वेडांगयुद्धकैः ॥ १५ ॥ घृतदानैःक्षीरदानैःकृष्णोमेप्रियतामिति ॥ एवमेषविधिःप्रोक्तोमा
 सैर्द्वादशभिर्नृप ॥ १६ ॥ द्वादशीयाममाद्यापिमनसःप्रीतिवर्द्धनी ॥ मल्लैःप्रवर्तितायस्मादतोऽर्थमल्लद्वादशी ॥ १७ ॥ तेषांपरममल्ला
 नंतिषांज्ञानांयुधिष्ठिर ॥ गोष्ठेवभूवसुप्राज्यगोमहिष्याद्यजाविकम् ॥ १८ ॥ मत्प्रसादाद्धर्मपुत्रवलंकीर्तियशोधनम् ॥ एवमन्येऽपिपु
 रुषाह्यबलमल्लद्वादशीम् ॥ १९ ॥ येकरिष्यंतिमिद्वक्तास्तेषांदास्यामिहृद्वतम् ॥ आरोग्यंवलमैश्वर्यंविष्णुलोकंचशाश्वतम् ॥ २० ॥ भौ
 डीरपादपतलेमिलितैर्महद्भिर्मल्लैरनाकुलितचाहुमल्लैर्बलिष्ठैः ॥ संपूजितःसपदित्रयत्रिथौतत्तश्चाद्वादशीसुविदिताव्रतमल्लसंज्ञा ॥ २१ ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमल्लद्वादशीव्रतवर्णनंनमत्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७३ ॥ ७३ ॥ ७३ ॥
 ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ विदुर्भाषिपतिःश्रीमानासीत्पूर्वसुधार्मिकः ॥ दमयंत्याःपितापूर्वनलस्यथशुरोसुवि ॥ १ ॥ सत्यवादनशैल्यश्चप्रजा

पालनतत्परः ॥ क्षत्रधर्मतः श्रीमान्संश्रमेष्वपराजितः ॥ २ ॥ तस्यापि कुर्वतो राज्यं शास्त्रदृष्टेन कर्मणा ॥ आजगाम सहभागः पुलस्त्यो ब्रह्म
णः सुतः ॥ ३ ॥ सर्वज्ञानविधिः श्रीमस्तर्थाय त्राप्रसंगतः ॥ तमागतमथोदहद्व्यब्रह्मयोगिभक्तमप्यम् ॥ ४ ॥ उत्थाय प्रददौ राजान्स्वमासनम्
भीष्मितम् ॥ अर्धपादं च यत्किञ्चित्तत्तस्मै प्रददौ स्वयम् ॥ ५ ॥ राज्यं चैवात्मन सास्त्रनिवेद्य सहृतांजलिः ॥ तेन चैवाभ्यनुज्ञातो निपसादय
रासने ॥ ६ ॥ यप्रच्छकुशलं प्रश्नं तपस्य ध्ययने तथा ॥ तथेति चोक्त्वा स मुनिस्तं राजानमभ्यषत ॥ ७ ॥ पुलस्त्य उवाच ॥ कश्चित्तेकुश
लं राजन्कोशे जनपदपुरे ॥ धर्मे च ते मतिर्नित्यं कश्चित्प्रार्थय ववर्तते ॥ ८ ॥ भीम उवाच ॥ सर्वत्र कुशलं ब्रह्म न्येषां कुशलमिच्छसि ॥ तव चा
गमने नाहं पावितः संगवारिणा ॥ ९ ॥ एवं तौ संपिदं कृत्वा संभाष्यथ परस्परम् ॥ रेमाते पूर्ववृत्तैः कथाभिरतरेतरम् ॥ १० ॥ ततः कथं ते
राजेन्द्र पुलस्त्यं जातविस्मयः ॥ यप्रच्छ सर्वलोकस्य हिताय जगत्पतिः ॥ ११ ॥ भगवन्प्राणिनः सर्वे संसारार्णवमव्यगाः ॥ दृश्यंते विविधे
दुःखैः पीडयमाना दिवानिशम् ॥ १२ ॥ नरके गर्भवासं च व्याधिभिर्जन्मना तथा ॥ तथा कष्टविशेषादिदुःखैर्दोग्त्य संभवैः ॥ १३ ॥ लालय
माना बहवः परपीडोपजीविनः ॥ एवं विधान्येनैकानि दुःखानि मुनिपुङ्गव ॥ १४ ॥ दद्वैवतानि तान्येव भृशं मे व्याधितमनः ॥ तेषां दुःखानि भू
तानां प्राणिनां भुवि मानद ॥ १५ ॥ उपकारं ब्रूहि मम नुग्रहं काम्यया ॥ स्वल्पायासेन भगवज्जायते सुमहत्फलम् ॥ १६ ॥ पुलस्त्य उ
वाच ॥ शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि त्रतानां सुतमंत्रम् ॥ यासु पोष्यन्तुः स्वानां भाजनो जायते जनः ॥ १७ ॥ मायमासे सिते पक्षे द्वादशी पावनी स्मृ
ता ॥ तस्यां जलार्द्रं स न उपोष्य सुखभागभवेत् ॥ १८ ॥ भीम उवाच ॥ कथं स मुनि शार्दूल उपोष्याद्वादशी भवेत् ॥ विधिना केन विप्रे
न्द्र तन्मे ब्रूहि यथाक्रमम् ॥ १९ ॥ पुलस्त्य उवाच ॥ शृणु राजन् ब्रूहि तोद्व्रतं पापप्रणाशनम् ॥ तव शुश्रूषणा द्वाच्यं ममाप्येतत्प्रसंग्य ॥ २० ॥
अदीक्षिता यो दैयानां शिष्याय कदाचन ॥ विष्णुभक्ता यशताय धर्मे निष्ठाय चैव हि ॥ २१ ॥ वाच्यमेतन्महाराज भवतान्यस्य न क्वचित् ॥
ब्रह्महर्षु वा तच्च बालस्त्रीघातकस्तथा ॥ २२ ॥ कृतश्रोमित्रश्रुयचौरः शुद्रो भग्नव्रतस्तथा ॥ सुच्यते पातकैः सर्वैर्व्रतेन जेन भूपते ॥ २३ ॥

शुद्धेतिथौमुहूर्तचमंडपकारयेत्ततः ॥ दशहस्तप्रमाणेनदशपूर्वांतरेषुवे ॥ २४ ॥ तन्मध्येपञ्चहस्तंतुर्वेदिकापरिकल्पयेत् ॥ शुद्धां
 मुकुटिमांभूमिविद्यांकृत्वाप्रयत्नतः ॥ २५ ॥ विलिखेन्मंडलंतत्रपंचवर्णविविधानतः ॥ ब्राह्मणेवेदसंपन्नोविष्णुभक्तोजितेन्द्रियः ॥ २६ ॥
 पञ्चविंशतितत्त्वज्ञःस्वाचाराभिरतस्तथा ॥ कुंडानिकल्पयेत्तत्रअष्टौचत्वारिंशद्वर्णपुनः ॥ २७ ॥ ब्राह्मणास्तेषुयुंजीतचातुश्रराणिकाञ्छुभान् ॥
 मध्येचमंडलस्याथकार्णिकार्याजनार्दनम् ॥ २८ ॥ प्रत्यङ्मुखस्यसेद्वंचतुर्बाहुमरिदम् ॥ पूजयेत्तंविधानेनशास्त्रोक्तेनविचक्षणः ॥ २९ ॥
 गन्धैःपुष्पैस्तथाधूपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ एवंपूज्यदेवेशं ब्राह्मणैः सहदेशिकः ॥ ३० ॥ न्यसेत्तंभद्रयंपश्चात्तिष्ठन्काष्ठसमन्वितम् ॥
 देवस्याभिमुखंतत्रपीठंतुपरिकल्पयेत् ॥ ३१ ॥ षट्त्रिंशदंगुलश्रेष्ठंचतुरस्रसमततः ॥ तत्रशिख्यंसमालंब्यसुवृत्तमुदहनवम् ॥ ३२ ॥
 आरोपयेद्धटंतत्रयादृशंतच्छृणुष्वमे ॥ कलयैतंतथारोप्यतांमंत्रवाप्यथमृन्मयम् ॥ ३३ ॥ सर्वलक्षणसंयुक्तंदण्डयंगविवर्जितम् ॥
 तत्सहस्रशतंकुर्यादिकच्छिद्रमथापिवा ॥ ३४ ॥ कुशलत्वात्तुरुपेणपञ्चैकच्छिद्रमेववा ॥ सन्निधानेततःकुर्यात्सालिलंवल्लपावनम् ॥ ३५ ॥
 होमार्थकल्पयेच्चापिपालाशयःसमिधःशुभाः ॥ तिलाघृतंतथाक्षीरंशमीपत्राणिचैवहि ॥ ३६ ॥ वेद्याःपूर्वांतरेभागेग्रहपठंप्रकल्पयेत् ॥
 तत्रपूज्याग्रहाःसर्वेग्रहयज्ञविधानतः ॥ ३७ ॥ पूर्वस्यांदिशिदक्षस्यपूजांकुर्वीतयत्नतः ॥ दक्षिणस्यांयमस्याथप्रतीच्यांवरुणस्यच ॥ ३८ ॥
 कुबेरस्यतथोदीच्यांवलिकुर्यात्फलक्षतैः ॥ एवंपंसृज्यसंभारंशुक्लांवरधरस्तथा ॥ ३९ ॥ समालंब्यशुभैर्गैर्देभैर्पाणिस्तद्रितः ॥
 पीठमारोपयेत्युत्तेयजमानंद्विजोत्तमाः ॥ ४० ॥ यजमानोऽपिदेवस्यसंमुखप्रयत्तःशुचिः ॥ उपविश्यपठेन्मंत्रपुराणोक्तामिदंशृणु ॥ ४१ ॥
 नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेभुवनेश्वर ॥ व्रतेननेनमात्राहिपरमात्मन्नमोस्तुते ॥ ४२ ॥ ततोदकस्यधारस्ताःप्रत्यंगेषुसमन्विताः ॥
 शिरसाधारयेत्तूष्णींतद्वतेनोत्तरात्मना ॥ ४३ ॥ होमंकुर्येत्ततोविप्रादिशुसर्वासुतत्पराः ॥ पठेयुःशांतिकाव्यायंविष्णुसंज्ञानियानिवै ॥
 ॥ ४४ ॥ वादित्रैस्ताडयमानैश्चशंखेयस्वनैस्तथा ॥ पुण्याहजयशब्दैश्चवेदस्वनविमिश्रितैः ॥ ४५ ॥ मंगलैःस्तुतिसंयुक्तैःकारयेत्तन्महोत्सवम् ॥

देवदेवस्य चरितं केशवस्य महात्मनः ॥ ४६ ॥ हरिवंशादिकं सर्वथा वयेद्ब्राह्मणो वरः ॥ सौपर्णिकमथाख्यानं भारताख्यानमेव च ॥ ४७ ॥
 व्याख्यानकुशलाः केचिच्छावयेयुस्तद्विताः ॥ अनेन विधिना सर्वतारात्रिप्रीतिवर्द्धनीम् ॥ ४८ ॥ यजमानेनेयद्वीमान्यावत्सुर्योदयो भवेत् ॥
 ब्राह्मणाश्चापितारात्री जुहुतो जातवेदसम् ॥ ४९ ॥ मंत्रस्तु वैष्णवैर्दिव्यैः क्षपयेद्युमहीपते ॥ वासुदेवस्याशिरसि वसाद्धारं प्रपातयेत् ॥ ५० ॥
 क्षीरेण ज्येन वाराजन्सर्वसिद्धिप्रदायिनीम् ॥ ततः प्रभातसमये यजमानो द्विजैः सह ॥ ५१ ॥ स्नानं कुर्याद्यष्टपश्रष्टनद्यांसरसि वा पुनः ॥
 अथ वा शक्तिहीनस्तु यजमानो षण्णवारिणा ॥ ५२ ॥ ततः शुक्लानि वस्त्राणि परिधाय तत्रतः ॥ अर्घ्यं देत्वा भास्कराय सविधानं प्रसन्नधीः ॥ ५३ ॥
 पुष्पैर्धूपैः सैवैवैः पूजयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ हुत्वा हुताशनं भक्त्या दत्त्वा पूर्णाहुतिं ततः ॥ ५४ ॥ पूजयेद्ब्राह्मणान् सर्वान्दोतारो यज्ञकल्पिताः ॥
 शय्याभोजनगोदानैर्वस्त्रैराभरणैस्तथा ॥ ५५ ॥ आचार्यः पूजनीयोऽसर्वस्वेनापि भारत ॥ येन वा तस्य संतुष्टिं देवतुल्यो गुरुर्यतः ॥ ५६ ॥
 वित्तशान्ध्याविहीनस्तु भक्तिशक्तिसमन्वितः ॥ दीनानाथविशिष्टाश्चर्वादिनश्च समागताः ॥ ५७ ॥ तेषामन्नाहरिण्यं च दद्याच्छुद्धेन चेतसा ॥
 एवं संपूज्य विप्राय भोजयित्वा यथेप्सितम् ॥ ५८ ॥ यथा विभवसरेण पश्चाद्भुंजीत वाग्यतः ॥ हविष्यमन्नं यज्ञेन हविष्याः सतिलास्तथा ॥ ५९ ॥
 एवं यज्ञो महाराजं शोक्ते स्ते संप्रकीर्तितः ॥ पापिष्ठाः सर्वपापेभ्यो मुच्यन्ते न त्रसंशयः ॥ ६० ॥ वाजपेयातिरात्राभ्यां ये यजंति शतं समाः ॥
 सर्वतो विष्णुयागस्य कलानाहं तिषोडशीम् ॥ ६१ ॥ सप्तजन्मानि सौभाग्यमायुरारोग्यसंपदः ॥ प्रप्नोति द्वादशीमिति तां मुपोष्य विधानतः ॥ ६२ ॥
 मृतो विष्णुपुरं याति विष्णुना सह मोदते ॥ चतुर्गुणानि द्वात्रिंशद्विष्णुरूपधरः स्थितः ॥ ६३ ॥ रुद्रलोके तथा राजन्युमानि द्वादशैव तु ॥
 ब्रह्मलोके तथा त्रीणि सूर्यलोके युगानि च ॥ ६४ ॥ पुण्यक्षयादिहान्येत्यराजा भवति धार्मिकः ॥ पृथिव्याधिपतिः श्रीमान् विजितारिः प्रतापवान् ॥
 ॥ ६५ ॥ व्रतमेतत्पुराचीर्णसरेण महात्मना ॥ अजेन धुंधुरेण दिलीपेन ययातिना ॥ ६६ ॥ अन्यैश्च पृथिवीपालैः पालितं शेषभूतलैः ॥
 स्त्रीभिर्वैश्यैस्तथा शूद्रैर्धर्मकामैः सदानुप ॥ ६७ ॥ भृगवाद्यैर्मुनिभिः सर्वैर्ब्राह्मणैर्वैदपारगैः ॥ त्वया च पृष्टेन मया कथितं तेन राधिप ॥ ६८ ॥
 अद्य प्रभृति चैव यस्याति यास्यति भूतले ॥ भीमाख्या द्वादशी चेति कृतकृत्या च भारत ॥ ६९ ॥ एषा पुलस्त्यमुनिना कथिता कुरुनंदन ॥

यश्चैनां कथितां ध्यात्वा कुर्याद्वा भक्तिभावतः ॥ ७० ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोके महीयते ॥ दरिद्रश्चापि भोः पार्थ वि त्तां ठायं विवर्जयेत् ॥
॥ ७१ ॥ विष्णुभक्तेन कर्तव्या संसारभयभीरुणा ॥ ७२ ॥ भीमिनया किल पुरासमुपोषिता च रात्रौ घटस्थिरमुशी तलवारिधरा ॥ तां द्वादशीं
दशमुखारिमुखोच्छुतां च सम्यग्व्रतीचरितिया तिसविष्णुलोके ॥ ७३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे
भीमद्वादशीव्रतवर्णनं नाम चतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ ७४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ उपवासासमर्थानां सदैव पुरुषोत्तम ॥ एकाद्वादशीं
पुण्यातां वैदस्वममानय ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ मासि भाद्रपदे शुक्लद्वादशीं श्रवणान्विता ॥ सर्वकामप्रदा पुण्याचोपवासमे महाफला ॥ २ ॥
संगमे सरितां स्नात्वा द्वादश्यां समुपोषितः ॥ अयन्नात्समवाप्नोति द्वादशद्वादशीफलम् ॥ ३ ॥ बुधश्रवणद्वादश्यामेव संयतो भवेत् ॥
अतीव महती तस्यां कृतं सर्वमथ श्रेयम् ॥ ४ ॥ द्वादशीं श्रवणेपेता यदा भवति भारत ॥ संगमे सरितां स्नात्वा गंगादिस्नानं जफलम् ॥ ५ ॥
सोपवासः समाप्नोति नात्र कार्यविचारणा ॥ जलपूर्णैतथा कुम्भे स्थापयित्वा विचक्षणः ॥ ६ ॥ पंचरत्नसमोपेतं सोपवीतं सुपूजितम् ॥
तस्य स्कंधे मुखे घटितं स्थापयित्वा जनार्दनम् ॥ ७ ॥ यथा शक्त्या स्वर्णमयं शंखशार्ङ्गं विभूषितम् ॥ स्नापयित्वा विधानेन सितचंदनचर्चितम् ॥
॥ ८ ॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नं छत्रोपानहुगान्वितम् ॥ ९ ॥ श्रीधराय मुखंतद्भक्तं कंठकृष्णायैव पुनः ॥
ॐ नमः श्रीमते वक्षोभुजौ सर्वासंस्त्रधारिणे ॥ १० ॥ व्यापकाय नमः कुक्षीकेशवायोदरं नमः ॥ त्रैलोक्यजनकायेति एवं संपूजयेद्दरिम् ॥ ११ ॥
सर्वाधिपतये जघेपादौ सर्वात्मने नमः ॥ अनेन विधिनाराजं पुष्पैर्धूपैः समर्चयेत् ॥ १२ ॥ ततस्तस्याग्रतो देयं नैवेद्यं धृतपाचितम् ॥
सोदकांश्च नवांकुम्भच्छत्त्यादद्याद्विचक्षणः ॥ १३ ॥ एवं संपूज्य गोविंदं जागरंतं त्रकारयेत् ॥ प्रभाते विमले स्नात्वा संपूज्य गरुडध्वजम् ॥ १४ ॥
पुष्पघृपादि नैवेद्यैः फलैर्वस्त्रैः सुशोभनैः ॥ ततः पुष्पांजलिं बद्ध्वा मंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ १५ ॥ नमो नमस्ते गोविंद बुधश्रवणसंज्ञक ॥
अधौ घंसं शयंकृत्वा सर्वसौख्यप्रदो भव ॥ १६ ॥ एवं संपूज्य गोविंदं ब्राह्मणं पूजयेत्ततः ॥ अनंतरं ब्राह्मणैर्वैदेवैर्देवांतपारगे ॥ १७ ॥ पुराणज्ञे
विशेषेण विधिवत्संप्रदापयेत् ॥ द्वादश्यां श्रवणे युक्ते अशेषाहं स्करान्विते ॥ १८ ॥ करकंसंगमे स्नात्वा प्रीयतां मे जनार्दनः ॥ ॥ श्रीकृष्ण

उवाच ॥ अत्रायुदाहरंतीमितिहासपुरातनम् ॥ १९ ॥ महत्परण्येयदूतंभूमिपालशृणुष्वतत् ॥ देशोदशार्णकोनामतस्यभागेतुपश्चि
 मे ॥ २० ॥ अस्तिकश्चिन्मरुदेशःसर्वसत्त्वभयंकरः ॥ सुतसत्सिकताभूमिर्धनुष्टामहोरागाः ॥ २१ ॥ अल्पछायदुमाकर्णोष्णतप्राणिसमा
 कुलः ॥ शमीखदिरपालाशकरैःपल्लुभिःसह ॥ २२ ॥ तत्रभीमदुमाःपाथकंटकैःशबलादहैः ॥ दधप्राणिगणार्काण्यत्रप्रदृश्यतेकस्यचि
 त् ॥ २३ ॥ अन्नोदकंनोलभेतेराजंस्तत्रबलाहकाः ॥ कदाचिदपिदृश्यंतेभ्रममाणविहंगमाः ॥ २४ ॥ वृक्षान्तरगतैर्नित्यंशिशुभिस्तृपितैः
 समम् ॥ उत्कृत्तर्जावितारजन्दृश्यंतेविहगोत्तमाः ॥ २५ ॥ तृषतुराश्वसहसामृगाःसैकतमागताः ॥ सैकतेष्वेव नृयंतिजलसैकतसेतुवत्
 ॥ २६ ॥ तस्मिन्स्तथाविधेदेशेकाश्चिद्वेवशाद्वणिक् ॥ निजसार्थपरिश्रष्टःप्रविष्टोमरुजंगले ॥ २७ ॥ पिञ्जाचाम्बलिनांस्तीक्ष्णाग्निमसा
 न्भीमदर्शनात् ॥ इतस्ततःसंचरतोददृशंवणिजोत्तमः ॥ २८ ॥ वज्रामोद्भूतहृदयःशुतृषाभ्रमकर्षितः ॥ कश्चाभःकजलंकाहंयस्यामिननु
 बोधसः ॥ २९ ॥ अथप्रेतान्ददृशोसैतृष्णाव्याकुलितेन्द्रियान् ॥ स्नायुबद्धस्थिचरणान्येक्षमाणानितस्ततः ॥ ३० ॥ प्रेतस्कंधसमारूढ
 मेकंप्रेतंदृश्यह ॥ अपश्यद्रुद्रुभिःप्रेतैःसमंतात्परिवारितम् ॥ ३१ ॥ आगच्छमानमप्यग्रलुतुशःदपुरःसरम् ॥ प्रेतस्कंधान्महोत्सवात्तरूपां
 तिकमुपागमत् ॥ ३२ ॥ सदृष्ट्वाथवणिकछेष्टमिदंवचनमब्रवीत् ॥ अस्मिन्वैनिजलेदेशेगमनंभवतःकथम् ॥ ३३ ॥ तमुवाचवणिग्धर्मात्सा
 र्थश्रष्टस्यैवमे ॥ प्रवेशोद्वेगयोगेनपूर्वकर्मकृतेनतु ॥ ३४ ॥ तृष्णामांवाधतेऽत्यर्थंशुहुनोतिभृशंतथा ॥ प्राणाःकंठमनुप्राप्तावचनंनृयती
 वमे ॥ ३५ ॥ अत्रोपायंनपश्यामिजीवियेयेनकेनचित् ॥ कृष्णउवाच ॥ इत्येवमुक्तेप्रेतस्तवंणिजंवक्यमब्रवीत् ॥ ३६ ॥ पुनर्गमिममा
 श्रित्यप्रतीक्षस्वमुदूर्तकम् ॥ कृतातिथ्योयथालाभंगमिष्यसियथासुखम् ॥ ३७ ॥ एवमुक्तस्तथाचक्रेसवणिक्तृष्णयार्दितः ॥ मध्याह्न
 समयेप्राप्तिततस्तंदेशमागतः ॥ ३८ ॥ पुत्रागवृक्षान्त्कराकोवारिधामनोरमः ॥ दृध्योदनसमायुक्तेवर्धमानेनसंयुतः ॥ ३९ ॥ आगतेकरकेतस्वि
 न्प्रादादतिथयेतदा ॥ भुक्त्वात्रंचलपीत्वावणिकतृष्टिमुपागतः ॥ ४० ॥ वितृष्णोविज्वरश्चैवक्षणेनसममद्यत ॥ ततंस्तुप्रेतसंघस्यभोक्तु
 कामस्यवैददौ ॥ ४१ ॥ दृध्योदनंसपानीयंप्रेतास्तृप्तिपरांगताः ॥ अतिथितर्पयित्वाचप्रेतलोकेचसर्वशः ॥ ४२ ॥ ततःस्वयंसमुजेषु

कशेषयथासुखम् ॥ तस्यमुक्तवत्श्चात्रपानीयचक्षय्यौ ॥ ४३ ॥ प्रताधिपतस्तृप्तोविणिवचनमब्रवीत् ॥ आश्चर्यमेतत्परमंवेऽस्मिन्प्रति
 भातिमे ॥ ४४ ॥ अन्नपानस्यसंप्राप्तिः परमस्यकुतस्तव ॥ स्तोकेनचतथान्ननिविर्भीषमुबहूपृथक् ॥ ४५ ॥ तृप्ताः परंकथंवेतेनिर्भासाभिन्नकुशयः ॥
 अपरंचकथंचेहममपापपरिक्षयः ॥ ४६ ॥ हस्तावलंबनः कस्त्वंसंप्राप्तोनिर्जनेवने ॥ तुमश्वासिकथंश्राममात्रेणचक्षुभ्रवत् ॥ ४७ ॥ कस्त्व
 मस्यांघुघोरायामटव्यांतुकृतालयः ॥ तदेतत्संशयंछिधिपरंकौतूहलंयम् ॥ ४८ ॥ एवमुक्तः सवणिजप्रतोवचनमब्रवीत् ॥ शृणुभद्रप्रवक्ष्या
 मिदुष्कृतं कर्मचात्मनः ॥ ४९ ॥ शालेनगरंरम्येअहमासंसुदुर्मतिः ॥ वणिजसक्तिः पूर्वकालेनीतोमयानय ॥ ५० ॥ धनलोभात्तयातत्रक
 दाचिच्चप्रमादिना ॥ नदत्ताभिक्षवोभिक्षातृष्णयापीडितायच ॥ ५१ ॥ प्रतियेक्षचतत्रासीद्ब्रह्मणोगुणवान्मम ॥ श्रवणद्वादशीयोगेससिमाद्भ
 पदेतथा ॥ ५२ ॥ सकदाचिन्मयासाधैतोषानामनर्दययौ ॥ तस्याश्चसंगसः पुण्योयत्रासिंचिंद्रभागया ॥ ५३ ॥ चंद्रभागासमसुतातोषाचै
 वार्केनंदिनी ॥ तयोः क्षीतोष्णसलिलसंगमः सुमनोहरः ॥ ५४ ॥ तत्तार्थवरयासाद्यप्रतिवेक्ष्यः सचद्विजः ॥ श्रवणद्वादशीयोगेरुनातश्चैवमुपो
 षितः ॥ ५५ ॥ चंद्रभागातोषयोश्चवारिधान्यैर्नैवेद्वैः ॥ दध्योदनयुतैः सार्धसंपूर्णैर्वर्धमानकैः ॥ ५६ ॥ छत्रोपानयुगवत्क्षेत्रप्रतिमांविधिवद्दरेः ॥
 चंद्रभागाजीवनेनदध्योदनयुतंतदा ॥ ५७ ॥ एतत्कुत्वागृहंमत्प्रस्ततः कलिनकेनचित् ॥ पंचत्वमहमासाद्यनास्तिक्यात्प्रेततंगतः ॥ ५८ ॥
 अस्यामटव्यांघोरायांघादृष्टस्त्वयानय ॥ ब्रह्मस्वहारिणस्त्वेतेपापाः प्रेतत्वमागताः ॥ ५९ ॥ परदारताः केचित्स्त्वामिद्गोहरताः परे ॥
 मित्रद्रोहरताः केचिद्देशेऽस्मिन्स्तुदुराण्ये ॥ ६० ॥ ममैतेभृत्यतांयाताअन्नपानकृतेनच ॥ अक्षयोभगवान्कृष्णः परमात्मासनातनः ॥ ६१ ॥
 यदीयेतेतमुद्दिश्यअक्षय्यंतत्प्रकीर्तितम् ॥ मयाविहीनाः किंत्वेवनेऽस्मिन्भृशदुराणे ॥ ६२ ॥ पीडामनुभविष्यंतिदारुणं कर्मयोनिराजम् ॥
 एतेषांत्वंमहाभागममानुग्रहकाम्यया ॥ ६३ ॥ अनेकनामगोत्राणिगृहाणलेखनेनच ॥ अस्तुकक्षागतचैवतवसंपुटिकाशुभा ॥ ६४ ॥
 हिमवत्यांतथासाधतत्रत्वंलप्स्यसेनिधिम् ॥ गयाशीर्षेतोगत्वाश्राद्धंकुरुमहाभते ॥ ६५ ॥ एकमेकमथोद्दिश्यप्रेतंप्रेतयथासुखम् ॥ एवं
 संभाष्यमाणोऽसौतप्तजानून्प्रभः ॥ ६६ ॥ विमानवरमारुह्यस्वर्गलोकमितिगतः ॥ स्वर्गतेप्रेतनाथेतुप्रभावात्सवणिक्प्रमान् ॥ ६७ ॥

नामगोत्राणिसंग्रहप्रयातःसहिमाचलम् ॥ तत्रप्राप्यनिधिगत्वाविनिक्षिप्यस्वकेगृहे ॥ ६८ ॥ धनभागमुपादायगयाशीर्षिवंटयौ ॥ प्रेता
 नक्रिमशस्तत्रचक्रेऽश्राद्धंदिने ॥ ६९ ॥ यस्ययस्यगयाश्राद्धंसकरोतिदिनेवणिक् ॥ सचतस्यसदास्वप्नेदर्शयत्यात्मनस्तनुम् ॥ ७० ॥
 ब्रवीत्तचमहाभागप्रसादेनतवानव ॥ प्रेतभावोमयान्यक्तःप्राप्तोस्मिपरमांशतिम् ॥ ७१ ॥ सकृत्वाधनलोभाच्चप्रेतानांसत्कृतिवणिक् ॥ ज
 गामस्वगृहंतत्रमासिमाद्रपदेत्था ॥ ७२ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेजपूजयित्वाजनादेनम् ॥ दानंचदत्त्वाविप्रभ्यःसोपावासोजितेन्द्रियः ॥ ७३ ॥
 महानदीसंगमेषुप्रतिवर्षयुधिष्ठिर ॥ चकारविधिवद्दानततोद्विष्टतमागतः ॥ ७४ ॥ अवापपरमंस्थानंदुर्लभंचात्रमानवैः ॥ यत्रकामफला
 वृक्षानद्यःपायसकर्दमाः ॥ ७५ ॥ शीतलामलपानीयाःपुष्करिण्यामनोहराः ॥ ७६ ॥ तंदेशमासाद्यवणिङ्महत्मासुततर्जावृन्दभूषितां
 गः ॥ कल्पंसमग्रंसहसुंदरीभिःस्वर्गसेरुमुदितःसदैव ॥ ७७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेश्रवण
 द्वादशीव्रतवर्णनंनमपंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ द्वादश्यास्तेविधिःश्रोक्तःश्रावणेययुधिष्ठिर ॥
 सर्वपापप्रशमनःसर्वसौख्यप्रदायकः ॥ १ ॥ एकादशीयदासास्याच्छवणेनसमन्विता ॥ विजयासातिथिःप्रोक्ताभक्तानविजयप्रदा ॥ २ ॥
 बलयानजितौदेत्योबलिनामामहाबलः ॥ तेनदेवगणाःसर्वेत्याजिताःसुरमंदिरम् ॥ ३ ॥ ततोदेवामहाविष्णुगन्तावचनमृचिरे ॥ त्वं
 गतिःसर्वदेवानांशीघ्रंकष्टात्समुद्धर ॥ ४ ॥ जह्मिदंमहाबाहोबलिबलनिषूदन ॥ श्रुत्वाविष्णुस्तदावाक्यंदवानांकरणोदयम् ॥ ५ ॥
 उवाचवाक्यंकालज्ञोदेवानांहितकाम्यया ॥ जानैवोचानैदंन्यबलैत्रैलैक्यकंटकम् ॥ ६ ॥ तपसाभावितान्मानंशान्तंदांतंजितेन्द्रियम् ॥
 मद्रक्तंमद्गतप्राणंसंत्यसंधंमहबलम् ॥ ७ ॥ तपसोतःसुबहुनाकालेनास्यभविष्यति ॥ यदाविनयसंपन्नज्ञास्येकालेनकेनचित् ॥ ८ ॥
 समाहृत्यप्रियंतस्यतदादास्येदिवैकसम् ॥ अदितीमाप्रपन्नावैपुत्राथैपुत्रलोभिनी ॥ ९ ॥ तस्यामतिहितेदेवाःकरिष्येनात्रसंशयः ॥ तद्दे
 वानांहितंसर्वेचाहितंतुसुराद्रिषाम् ॥ १० ॥ तद्गच्छन्निराद्रिद्राःकालःकालश्चिन्तयताम् ॥ एवमुक्तागतादेवाःकार्यविष्णुरचितयत् ॥ ११ ॥
 संचितयित्वासुचिरंदेव्यागर्भावतारणम् ॥ अदितीर्वरयामासवाञ्छितंमेभविष्यति ॥ १२ ॥ अथकालेबहुतिथेगतेसागर्भिणीह्यभूत् ॥ सुषु

वेनवेमोसिपुत्रंसावामनंहरिम् ॥ १३ ॥ ह्रस्वपादं ह्रस्वकायं महच्छिरसमर्भकम् ॥ पाणिपादोदरकृशंस्वयंनारायणंहरिम् ॥ १४ ॥
 दृष्ट्वातुवामनंजातयदिसावलुमुद्यता ॥ निरुद्धवाक्याब्रुवद्भक्तुंकिंचिन्नपारितम् ॥ १५ ॥ एकादश्यांभाद्रपदेश्रवणेननरोत्तम ॥ संच
 चालमहीजातेवामनेतुत्रिविक्रमे ॥ १६ ॥ भयंभूवैदेत्यानंदिवानांतोपआभवत् ॥ जातकर्मादिकांस्तस्यसंस्कारान्स्वयमेवहि ॥ १७ ॥
 चकारकश्यपोधीमान्प्रजापतिरनुद्यतः ॥ आबद्धमेखलेदंडधृत्वायज्ञोपवीतकम् ॥ १८ ॥ कुशस्वच्छोदकधरःकमंडलुविभूषितः ॥ बले
 बलवतोयज्ञंजगामबहुविस्तरम् ॥ १९ ॥ दृष्ट्वाबलिमथोवाचवामनोऽभ्येत्यतत्क्षणम् ॥ अथचाहयज्ञपतेर्दशतांमममेदिनी ॥ २० ॥
 पादत्रयप्रमाणेनपठनार्थैस्थितोद्वासि ॥ दत्तादत्तातवमयाबलिःप्राहद्विजोत्तमम् ॥ २१ ॥ ततोर्वद्धितुमारब्धोवामनोऽनंतबिक्रमः ॥ यादौ
 भूमौप्रतिष्ठाप्यशिरसावृत्यरेदसी ॥ २२ ॥ ताभ्यामिंद्रादिकौल्लोकौल्ललाटेऽब्रह्मणःपदम् ॥ नतृतीयंपदंलेभेततोनेदुर्द्वौकसः ॥ २३ ॥
 तद्दृष्ट्वा महदाश्चर्यमिदं देवर्षयस्तथा ॥ साधुसाध्विते देवेशं प्रशंसुमुदान्विताः ॥ २४ ॥ ततोदैत्यगणान्सर्वाञ्जित्वा त्रिभुवनं वशी ॥ बलिमाहत
 तो गच्छसु तलं स्वबलानुगः ॥ २५ ॥ तत्र त्वमीप्सितान्भोगान्भुक्त्वा मद्गुणालितः ॥ अस्यैन्द्रस्यावसाने तु त्वमेव द्रोभा विष्यसि ॥ २६ ॥ एवमुक्त्वा
 बलिः प्रायान्नमस्कृत्य नरोत्तमम् ॥ विमृज्य मंवालं देवान्सकलान्स उवाच ह ॥ २७ ॥ स्वानिधिष्ण्यानि गच्छ ध्वं तिष्ठ ध्वं विगतज्वरः ॥ देवेनोक्ता गता
 देवा हृष्टाः संपूज्य वामनम् ॥ २८ ॥ देवः कृत्वा जगत्कार्यं तत्रैवांतरधीयत ॥ एतत्सर्वसमभवेकादश्यां नराधिप ॥ २९ ॥ तेन ह्यदेवस्वसर्वे
 दा विजयातिथिः ॥ एष वै फाल्गुने मासि पुष्येण संहितानुप ॥ ३० ॥ विजयाप्रोच्यते सद्भिः कोटिकोटिगुणोत्तरा ॥ एकादश्यां संपवा सोरात्रौ स
 पूजयेद्भरिम् ॥ ३१ ॥ रौप्यसौवर्णपात्रे वा दारुवंशमयेऽपि वा ॥ कुंडिकां स्थापयेत्पाशैश्च त्रैवैपादुके तथा ॥ ३२ ॥ शुभं चैष्णवीयं हितं थासूत्रकं
 डलू ॥ आच्छादय पात्रं वा सोभिः फलैश्चापि सुशोभनैः ॥ ३३ ॥ मार्गचर्मण्यगंधैश्च भक्त्या वा मृगचर्मणा ॥ तिलाढकेन विताड्य प्रस्थेन कुडवेन वा ॥
 ३४ ॥ ब्रीहिभिर्वाथगंधूमैः फलैः शुक्लतिलैर्भवेत् ॥ पुष्पैर्गंधैर्धूपदपैः पक्वान्नैश्च यद्दरिम् ॥ ३५ ॥ नानाविधैश्च नैवेद्यैर्भक्ष्यभोज्यैर्गुडैर्दनेः ॥
 स्वस्ववित्तानुसारेण स हि रण्यं च कारयेत् ॥ ३६ ॥ मंत्रं शतगुणं चैव भक्त्या लक्षणोत्तरम् ॥ भक्तिमांश्च गुणोपेतं कोटिकोटिगुणोत्तरम् ॥ ३७ ॥

एभिर्मन्त्रपदैस्तत्रपूजयेद्गुरुद्वयजम् ॥ उपहारैर्नरैश्च शुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ ३८ ॥ अञ्जलजोपमेदहायजलजालस्यायन्नांविने ॥
 जलराशिस्वरूपयनमस्ते पुरुषोत्तम ॥ ३९ ॥ नमः कमलनाभाय नमस्ते जलशायिने ॥ नमस्ते केशवान्तवासुदेवनमोऽस्तुते ॥ ४० ॥
 स्नानमंत्रः ॥ मलयेषु सप्तपद्मैर्गन्धाब्जसुमनोहरम् ॥ मयानिवेदितं तुभ्यं गृहाण परमेश्वर ॥ ४१ ॥ चंदनमंत्रः ॥ वनस्पतिसप्तगन्धैर्गन्धाब्जं
 सुमनोहरम् ॥ मयानिवेदितं तुभ्यं गृहाण पुरुषोत्तम ॥ ४२ ॥ पुष्पमंत्रः ॥ नमः कमलकैजलकषोतिर्भलवाससे ॥ मनोहरवपुः स्फुटं च
 धृष्टचक्राय शार्ङ्गिणे ॥ ४३ ॥ पूजामंत्रः ॥ मत्स्यं कूर्मं वराहं च नरारिहं च वासनम् ॥ रामं रामं च कृष्णं नामभिर्ब्रवीमनायते ॥ ४४ ॥ पादौघै
 कैर्कांगस्थपूजनं शीर्षिणतः ॥ सर्वांगपूजा ॥ धूपोऽयं देवदेवेश शस्यचक्रगदाधर ॥ ४५ ॥ अच्युतानंतगोविंदवासुदेवनमोऽस्तुते ॥ धूप
 मंत्रः ॥ त्वमेव प्रथिवीज्योतिर्वायुराकाशमेव च ॥ ४६ ॥ त्वमेव ज्योतिषां ज्योतिर्दीपोऽयं प्राप्तिगृहात्मा ॥ दीपमंत्रः ॥ अन्नचतुर्विधं स्वादु
 रसैः षड्विधं समन्वितम् ॥ ४७ ॥ भक्ष्यभोज्यसमायुक्तं प्रसीद परमेश्वर ॥ अन्नं प्रजापतिर्विष्णुर्लक्ष्मणश्चिभारुकराः ॥ ४८ ॥ अन्नं त्वष्टाय मो
 ऽग्निश्चापांहरतु मेऽव्ययः ॥ नैवेद्यमंत्रः ॥ जगदादिर्जगद्रूपमनादि जगदंतच्छुत् ॥ ४९ ॥ जलशयजगद्योनिः प्रीयतां भिजनादेनः ॥ प्रणिनमंत्रः ॥
 अनेककर्मनिर्वधेष्वसिर्न जलशायिनम् ॥ ५० ॥ नतोऽस्मि मथुरावासे माधवं मधुसूदनम् ॥ नमो वायनरूपाय नमस्तेऽस्तु त्रिविक्रम ॥ ५१ ॥
 नमस्ते माणिवंधाय वासुदेवनमोऽस्तुते ॥ नमस्कारमंत्रः ॥ नमो नमस्ते गोविंद वायने शत्रुविक्रम ॥ ५२ ॥ अयोधसंशयंकृत्वा तवैकाम
 प्रदोभव ॥ प्रार्थनामंत्रः ॥ सर्वगः सर्वदेवेशः श्रीधरः श्रीनिकेतनः ॥ ५३ ॥ विश्वेश्वरश्च विष्णुश्च शिवायोचनमो नमः ॥ शयनमंत्रः ॥ एवं
 संपूज्य यो रात्रावेकादश्यानुपूज्यते ॥ ५४ ॥ जागरंतत्र कुर्वीत गीतवादिना निस्वने ॥ याचश्च वणसंयुक्ता द्वादशी परमातिथिः ॥ ५५ ॥ त
 स्यांच संगमे स्नात्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ एवं संपूज्य ये तेन प्रभाते विमलेशति ॥ ५६ ॥ प्रदेयं शान्तिविषे ब्रह्मणाय च मंत्रतः ॥ ब्रह्मणश्चा
 पि मंत्रेण प्रतिगृहीतं मंत्रवत् ॥ ५७ ॥ वासनोऽस्य प्रतिग्राही वासनायनमो नमः ॥ ५८ ॥ अथुहो ॥ अंगिरसि ॥ अँ पादयोः ॥ अँ ना
 भौ ॥ अँ भुजयोः ॥ अँ सर्वांगे ॥ सर्वात्मने नमः ॥ पुष्पं फलं च नैवेद्यं सर्वसेतव्यं विधिः ॥ नरो दद्यादुपैष्यैव मेकादश्यां स मंत्रकम् ॥ ५९ ॥

पूर्वोक्ताविधिनाप्राप्तभोजनपृषदाज्यकम् ॥ पूर्वदत्तब्राह्मणेभ्यःपश्चादुज्जितवाग्यतः ॥ ६० ॥ भूयोभूयोऽपिराजेंद्रसर्वत्रैवविधिःस्मृतः ॥
 समासेतुव्रतेराजन्यत्पुण्यं तन्निबोधमे ॥ ६१ ॥ चतुर्गुणानिराजेंद्रैकसप्ततिसंख्यया ॥ प्राप्यविष्णुपुरेराजन्कीडतेकालमक्षयम् ॥ ६२ ॥
 इहागत्यभवेद्राजाप्रतिपक्षक्षयंकरः ॥ हस्त्यश्चरथपत्नीनांदाताभोक्ताविमत्सरी ॥ ६३ ॥ रूपसौभाग्यसंपन्नोदोषाद्युर्नरुजोभवेत् ॥ पु
 न्नैःपरिवृतोजीवो जीवेच्चशरदःशतम् ॥ ६४ ॥ एतस्याःफलमाख्यातेमकादश्यामयातव ॥ पूर्वमेवसमाख्याताद्वादशीश्रवणान्विता ॥ ६५ ॥
 उपोष्यैकादशीपश्चाद्वादशीमप्युपोषयेत् ॥ नचात्रविधिलोपःस्यादुभयोर्देवताहारः ॥ ६६ ॥ “एकादशीद्वादश्योरन्यतरस्याश्रवणयुक्तायां
 श्रवणयुक्तोपवासैर्नवव्रतद्वयसिद्धिः ॥ एकस्मिन्व्रते पूर्वमन्यातिथिमुपोष्यपश्चादपारयित्वैवान्योपोष्यतइतिविधिलोपःसएकदेवताकत्वेन
 नभवतीत्यर्थः” ॥ बुधश्रवणसंयुक्ताद्वादशीसंगमोदकम् ॥ दानंदध्योदनंसत्यमुपवासःपरोविधिः ॥ ६७ ॥ सगरेणककुत्स्थेनधुंधुमारे
 णगाधिना ॥ एतैश्चान्यैश्चराजेंद्रकृतं वैद्वादशीव्रतम् ॥ ६८ ॥ साद्वादशीबुधयुताश्रवणेनसाकंस्याद्द्वैजयायकथिताक्लृषिभिनभस्ये ॥ तामा
 दरेणसमुपोष्यनरोऽमरत्वंप्राप्नोतिपार्थअणिमादिगुणोपपन्नम् ॥ ६९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे
 विजयश्रवणद्वादशीव्रतवर्णनं नाम षट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कृष्णपक्षेतुपौषस्यसंप्राप्तंद्वादशैव
 तम् ॥ पौषादिपारणमासैःषड्भिर्व्येष्टांतिकंस्मृतम् ॥ १ ॥ प्रथमंपुंडरीकाक्षं नाम कृष्णस्यगीयते ॥ द्वितीयमाधवाख्यंतुविश्वरू
 पंतुफाल्गुने ॥ २ ॥ पुरुषोत्तमाख्यंतुततःपंचमेऽयुतसंज्ञकम् ॥ षष्ठेज्येतिदेवेशुह्यं नाम प्रकीर्तितम् ॥ ३ ॥ पूर्वोक्तेषुचमासेषुस्ना
 नप्राशनयोस्तिथ्याः ॥ आषाढादिषुमासेषुपंचगव्यमुदाहृतम् ॥ ४ ॥ स्नानंचप्राशनंचैवपंचगव्यंसंसेष्यते ॥ पूजयेत्पुंडरीकाक्षं तैस्तेरे
 वचनामभिः ॥ ५ ॥ प्रतिमासंचदेवेशकृत्वा पूजां यथाविधि ॥ विप्रायदक्षिणंदद्याच्छूदधानश्चभक्तिः ॥ ६ ॥ पारणंचैवदेवेशप्रीणनंभ
 क्तिपूर्वकम् ॥ कुर्वीतभवत्यागोर्विदसद्भवेनार्चनयतः ॥ ७ ॥ नक्तंभुंजीतसतंतैलक्षाराविवाजितम् ॥ एकादश्यामुपोष्यैवंद्वादश्यामथवादि
 ने ॥ ८ ॥ एवंसंवत्सरस्यातिथिदुभिर्प्रेतमात्मनः ॥ धनंचसुहिरण्यंचधान्यंभाजनमासनम् ॥ ९ ॥ शय्यांवांब्राह्मणेदद्यात्केशवःप्रतिगृ

ह्यताम् ॥ एतासु षोडशविधिना विष्णुप्रीतौ च तत्परः ॥ १० ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति यद्यदिच्छति चेत्तसा ॥ ततो लोकेषु विख्यातं संप्राप्तं
 द्वादशीतिवै ॥ ११ ॥ कृताभिलषिता दृष्टप्राप्तार्थमर्थतत्परैः ॥ पूरयेदखिलां कमानां संस्मृततावादिने दिने ॥ १२ ॥ संप्राप्तिकासु प
 वसंति समाहितार्थेयमानवामनुजपुंगवविष्णुभक्ताः ॥ तेषां समीहितफलानि ददाति शश्वद्भक्तः सुरेशभवनैर्भगवत्प्रसादात् ॥ १३ ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराण उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे संप्राप्तिद्वादशीव्रतं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 तथान्यामपि ते विष्मगा विद्वादशीं शृणु ॥ तस्याः सम्यगनुष्ठानात्प्राप्नोत्यभिमतं फलम् ॥ १ ॥ पौषमासे सिते पक्षे द्वादश्यां समुपोषितः ॥
 सम्यक्संपूज्य गोविन्दनाम्ना देवमधोक्षजम् ॥ २ ॥ धूपपुष्पपचारैश्च नैवेद्यैश्च समाहितः ॥ गोविंदेति जपन्नाम पुनस्तद्भक्तमानसः ॥ ३ ॥
 विप्राय दक्षिणां दद्याद्यथा शक्त्या नराधिप ॥ स्वयं विबुद्धस्तुलितो गोविंदेति च कीर्तयेत् ॥ ४ ॥ पाखंडिभिर्विकर्मस्थैरालापांश्च विवर्जयेत् ॥
 गोमूत्रगोमयवापि दधि क्षीरमथापि वा ॥ ५ ॥ गोदोहं तस्मिन्मुद्रुतं प्राश्रीतात्मा विशुद्धये ॥ द्वितीयेऽह्नि पुनः स्नानं तथैवाभ्यर्च्य केशवम् ॥ ६ ॥
 तेनैव नाम्ना संपूज्य दत्त्वा विप्रस्य दक्षिणाम् ॥ ततो भुञ्जीत गोदोहं संपूतेन समुद्रवम् ॥ ७ ॥ एवमेवाखिलां नाम्नां पुण्यप्रयतः शुचिः ॥
 दद्याद्ब्राह्मिकं विद्वान्प्रातिमा संतु शक्तिः ॥ ८ ॥ पारितोच पुनर्वर्षे गोविन्दं पद्मया सह ॥ गोविन्दप्रीतिमाया तु व्रतेन नैव मे सदा ॥ ९ ॥
 विशेषतः पुनर्दद्यात्तास्मिन् ब्रह्मिण वा हिकम् ॥ भक्त्या परमया राजच्छृणुयत्फलमाप्नुयात् ॥ १० ॥ स्वर्णशृंगैर्व्यसुरंगोऽशतवृषभं वरम् ॥
 इति मासं द्विजातिभ्यो दत्त्वा यत्फलमश्नुते ॥ ११ ॥ तदा प्राप्नोत्यखिलं सम्यग्व्रतमेतदुपोषितः ॥ तंच लोके मवाप्नोति गोविंदयत्रतिष्ठति ॥ १२ ॥
 गोविन्दद्वादशीमेतासु पोष्यति विधानतः ॥ विद्योतमाना दश्यंते लोके दद्यात्पिशाङ्कवत् ॥ १३ ॥ गोविन्दमर्चयति गोरसभोजनस्तु गावो वि
 नोदयति तद्ब्रह्म हिकश्च ॥ यो द्वादशीपुं कुराजकृतोपवासः प्राप्नोत्यसौ सुरभिलोकमपेतशोकम् ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उ
 त्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे गोविन्दद्वादशीव्रतवर्णनं नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥

उपवासव्रतान्तुवैकल्यं न्यहामते ॥ दानधर्मैकृत्यस्यविपाकोवदयादशः ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ यज्ञानामुपवासा-
 नां व्रतानां च नरेश्वर ॥ वैकल्यात्फलवैकल्यं यादृशं तच्छृणुष्व मे ॥ २ ॥ उपवासान्विनाखण्डं प्राप्नुवंत्येव तां चृणु-
 भ्रष्टैश्च यानिर्द्धनाश्च वसंति पुरुषाः पुनः ॥ ३ ॥ रूपं तथोत्तरं प्राप्य व्रतवैकल्यदोषतः ॥ काणाः कुब्जाश्च षण्मासभवंत्यन्यथाश्मानवाः ॥ ४ ॥
 उपवासी नरः पत्नो नारी प्राप्य तथा पतिम् ॥ वियोगं व्रतवैकल्यं दुर्भगत्वमवाप्नुयात् ॥ ५ ॥ ये द्रव्ये सत्यदातारस्तथास्ते सत्यनम्रयः ॥
 कुले वसंति दुःशीला दुष्कुलशीलानिश्चये ॥ ६ ॥ वस्त्रानुलेपनैर्हानाभूषणैश्चातिरूपिणः ॥ विरूपरूपाश्च तथा प्रसाधकगुणान्विताः ॥ ७ ॥
 ते सर्वे व्रतवैकल्यात्फलवैकल्यमागताः ॥ तस्मात्तद्व्रतवैकल्यं ज्ञैवैकल्यमेव च ॥ ८ ॥ उपवासेन कर्तव्यवैकल्याद्विकलं फलम्
 ॥ शुधिष्ठिरउवाच ॥ कथं चिद्वैकल्यमुपवासादिकं भवेत् ॥ ९ ॥ किं तत्र वद कर्तव्यमच्छिद्रं येन जायते ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 अखंडद्रादृशी ह्येषा समस्तेष्वेव कर्मसु ॥ १० ॥ वैकल्यं प्रशमयति शृणुष्व गदतो मम ॥ मार्गशीर्षे सिते पक्षे द्वादश्यां नित्यतः शुचिः ॥ ११ ॥
 कृतोपवासो देवेश सभ्यर्च्यजनार्दनम् ॥ स्नानो नारायणं ब्रूयाद्भुज्वारायणं तथा ॥ १२ ॥ गच्छन्नारायणं देवं स्वपन्नारायणं पुनः
 पञ्चगव्यजलस्नानो विभुः श्रद्धात्मा जितेन्द्रियः ॥ १३ ॥ यवव्रीहिमयं पात्रं दत्त्वा विप्राय भक्तिः ॥ इदमुच्चारयेत्पश्चादेव स्य पुरतो हरेः ॥ १४ ॥
 सप्तजन्मनियत्किञ्चिन्मया खण्डव्रतं कृतम् ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेन तदखंडमिहास्तु मे ॥ १५ ॥ यथा खंडं जगत्सर्वमेव पुरोत्तम
 तथा खिलान्यखंडानि व्रतानि मम संतु वै ॥ १६ ॥ चतुर्भिरपि मासैस्तु पारणमंस्मृतम् ॥ प्रीणनं च हरेः कुर्यात्पारितः पारणे ततः ॥ १७ ॥ चैत्रादिषु च
 मासेषु चतुर्गुणं तु पारणम् ॥ तत्रापि सत्पुत्राणि दद्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ १८ ॥ श्रावणादिषु मासेषु कार्तिकांते पुष्यपारणम् ॥ तत्रापि घृत
 पात्राणि दद्याद्विप्राय दक्षिणाः ॥ १९ ॥ सौवर्णरौप्यं तां प्रचमृन्मयं पात्रमिष्यते ॥ स्वशक्त्यपेक्षया राजन्पालाशं वापि कारयेत् ॥ २० ॥
 एवं संवत्सरस्य तिब्राह्मणान्सजितेन्द्रियः ॥ आमंत्र्य द्वादशान्विप्राभोजयेद्घृतपायसैः ॥ २१ ॥ वस्त्राभरणदौर्नैश्च प्रणिपत्य क्षमापयेत् ॥

उपदेशमप्यत्रपूजयेद्विधिवद्भूरुम् ॥ २२ ॥ एवंसम्यगथान्याय्यमखंडादशीनरः ॥ समुपप्यखंडस्यव्रतस्यफलमश्नुते ॥ २३ ॥
 सतजन्मसुवैकल्यंयद्व्रतस्यक्वाचित्कृतम् ॥ करोत्यविकलं सर्वमखंडादशीतुतत् ॥ २४ ॥ तस्मादेषाप्रयत्नेनरैःस्त्रीभिश्चसुव्रत ॥
 अखंडादशीसम्यगुपाष्याफलकांक्षया ॥ २५ ॥ येद्वादशीव्रतमखंडमितिप्रसिद्धमार्गोत्तमाङ्गमाधिकृत्यकृतेनयेन॥खंडव्रतानिपुरुषैःसुकृता
 नियानिस्पृणतांसमुपयान्तिहरेःप्रसादात् ॥ २६ ॥ इतिश्रीभविष्येहमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्णशुधिष्ठिरसंवादेखंडादशीव्रतवर्णनं नाम
 कोनशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ फाल्गुनेमलपक्षस्यएकादश्यामुपोषितः ॥ नरोवायदिवानारीसमभ्यर्च्यजगत्पतिम् ॥ १ ॥
 हरेर्नामवन्दनंभक्त्याभावयुक्तेशुधिष्ठिर ॥ उत्तिष्ठन्प्रस्वपंश्चैवहरिमेवामुकीर्तयेत् ॥ २ ॥ ततोऽन्येदिवसेप्राप्तद्वादश्यांनियतोहरिम् ॥ स्नात्वासम्यक्स
 मभ्यर्च्यदत्त्वाविप्रायदक्षिणाम् ॥ ३ ॥ हरिसुहृदयचैवाद्याधृतहोमकृतक्रियः ॥ प्रणिपत्यजगन्नाथमितिवाणीमुदीरेत् ॥ ४ ॥ पातालसंस्थां वसुधां
 यांप्रसाद्यमनोरथान् ॥ अवापवमुदेवोसौप्रदद्यात्तुमनोरथान् ॥ ५ ॥ यमभ्यर्च्यदिविप्राप्तः सकलांश्चमनोरथान् ॥ भ्रष्टराज्यश्चदेवैर्द्रव्यमभ्यर्च्यजग
 त्पतिम् ॥ ६ ॥ मनोरथान्भिनवान्प्राप्तवांश्चमनोहरान् ॥ एवमभ्यर्च्यपूजांचनिष्पाद्यचहरेस्ततः ॥ मुञ्जीतप्रयतःसम्यग्हविष्यपांडुनंदनम् ॥ ७ ॥
 फाल्गुनैवैत्रैवशखैर्ज्येष्ठमासिचसत्तम ॥ चतुर्भिःपारणमासैरेभिर्निष्पादितंभवेत् ॥ ८ ॥ रक्तपुष्पैश्चतुरोमासान्कुर्वीतचार्चनम् ॥
 दहेत्तुगुग्गुलुं प्राश्यगोशृंगक्षालनंजलम् ॥ ९ ॥ हविष्यान्नंचनैवेद्यमात्मनश्चापिभोजनम् ॥ ततश्चश्रूयतांपार्थआषाढादौतुयाक्रिया ॥ १० ॥
 जातीपुष्पाणिधूपश्चशस्तःसांजरसोनृप ॥ प्राश्यदूर्भेदं कंचास्यशाल्यन्नंचनिवेदनम् ॥ ११ ॥ स्वयंतदेवचाश्रियाच्छेषपूर्ववदाचरेत् ॥
 कार्तिकादिषुमासेषुगोमूत्रंकायशोधनम् ॥ १२ ॥ सुगंधंचेच्छयाधूपं पूजांभृंगारकेनच ॥ कांसारंचात्रनैवेद्यमश्रीयात्तच्चैवस्वयम् ॥ १३ ॥
 प्रतिमांसंचविप्रायदत्तव्यादक्षिणतथा ॥ पारणंचेच्छयाविष्णोःपारणपादनेमते ॥ १४ ॥ यथाज्ञत्तयाथप्रीत्यावित्तशब्दाव्यवर्जयेत् ॥
 सद्भवैर्नवगोर्विंदःपूजितःप्रीयतेयतः ॥ १५ ॥ पारणंतिथयाज्ञत्तयास्नापितःपूजितोहरिः ॥ प्राणितश्चेप्सितान्कामांस्तान्दत्तव्यव्ययान्नप ॥ १६ ॥
 वर्षातिप्रीतिमाभिष्टांकारयित्वासुशोभनाम् ॥ स्वर्णकंचयथाज्ञत्तयाशंखशार्ङ्गविभूषिताम् ॥ १७ ॥ पुष्पवस्त्रगुग्गुच्छां ब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥

द्वादशब्राह्मणंस्तत्रभोजयित्वाक्षमापयेत् ॥ १८ ॥ द्वादशात्रप्रदातव्याःकुंभाःसान्नजलक्षताः॥छत्रोपानद्युगैःसार्द्धदक्षिणाभिश्चभारत ॥ १९ ॥
 एषापुण्यापापहराद्वादशीफलमिच्छताम् ॥ यथाभिलषितान्कामान्प्रदातिनृपसत्तम ॥ २० ॥ पूरयत्यखिलान्भक्त्यायतश्चामनोरथान् ॥
 मनोरथाद्वादशीयंततोलोकेषुविश्रुता ॥ २१ ॥ उपोष्यैतांत्रिभुवनलब्धमिन्द्रेणवैपुरा ॥ आदित्याश्चेष्टिताःपुत्राधनमौशनसा तथा ॥ २२ ॥
 धौम्येनाध्ययनंप्राप्तमन्यैश्चाभिमंतफलम् ॥ राजर्षिभिस्त्वथावैप्रःस्त्रीविद्यूद्रैश्चमूले ॥ २३ ॥ ययंकाममभिध्यायव्रतमेतदुपोषितम् ॥ तत्त
 द्वाप्तोत्यसंदिग्धंविष्णोराराधनोद्यतः ॥ २४ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधनम् ॥ रोगाभिभूतश्चरोग्यंकन्याप्राप्नोतिसत्पतिम् ॥ २५ ॥
 समागमंप्रवसनैरुपोष्यैतामवाप्यते ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिमृतःस्वर्गैवमोदते ॥ २६ ॥ नापुत्रोनाधनोज्येष्ठावियोगीनचनिर्गुणः ॥ उपोष्यै
 तद्व्रतंमर्त्यःस्त्रीशूद्रोवापिजायते ॥ २७ ॥ स्वर्गलोकेसहस्राणिवर्षाणामयुतानिच ॥ भोगानभिमतान्भुक्त्वातत्रतत्रयथेच्छया ॥ २८ ॥ इहपुण्य
 व्रतानृणांधानिनालघुशालिनाम् ॥ गृहेप्रजायेतेराजन्सर्वव्याधिविवर्जितः ॥ २९ ॥ नद्वादशीमुपवसन्तिमनोरथारुयानैवाचयंतिपुरुषोत्तममा
 दिदेवम् ॥ गोब्राह्मणांश्चनमंतिनपूजयंति येतेमनोभिलषितंकथमाप्नुवन्ति ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसं
 वादेमनोरथद्वादशीव्रतवर्णनमाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अल्पायासेनभगवन्धने
 नालपेनवाविभो ॥ पापंप्रशममायातियेनतद्रुमहंसि ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपार्थपरापुण्यांद्वादशीपापना
 शिनीम् ॥ यासुपोष्यपरंपुण्यमाप्नुयाच्छूद्रयान्वितः ॥ २ ॥ माघमासेचंसंप्राप्तेआषाढक्षभवेद्यादि ॥ मूलंवाकृष्णपक्षस्यद्वादश्यानियत
 व्रतः ॥ ३ ॥ गृह्णीयात्पुण्यफलदंविधानंतस्यमेशृणु ॥ देवदेवंसमभ्यर्च्यसुक्तातःप्रयतःशुचिः ॥ ४ ॥ कृष्णनाम्नाचसंपूज्यएकाद
 श्यामहामते ॥ उपोषितोद्वितीयेह्निपुनःसंपूज्यकेशवम् ॥ ५ ॥ संस्तूयनाम्नातेनैवकृष्णारुयेनपुनःपुनः ॥ दद्यात्तिलांश्चविप्रायकृष्णोमे
 प्रीयतामिति ॥ ६ ॥ ततश्चप्राशयेच्छस्तांस्तथाकृष्णतिलाञ्चप ॥ विष्णुप्रीणनमंत्रोक्तसमातेवर्षपरणे ॥ ७ ॥ कृष्णकुंभांस्तिलैः

सार्द्धपक्षात्नेन च संयुतान् ॥ छत्रोपानद्युगवस्त्रैः सहितानन्नगर्भिणः ॥ ८ ॥ ब्राह्मणानां प्रदेशास्तेयथावन्माससंख्यया ॥ तिलप्ररोहाज्जायेतयाव
 त्संख्यास्तिलानुप ॥ ९ ॥ तावद्दर्भसहस्राणि स्वर्गलोके महयते ॥ अरोगो जायेत नित्यं नरो जन्मनि जन्मनि ॥ १० ॥ अंधेन वाधिराश्चैन
 कुष्ठीन च कुत्सितः ॥ भवत्येतामुपित्वा तु तिलाख्यां द्वादशोत्तरः ॥ ११ ॥ अनेन पार्थिवविधिना तिलदत्तान संशयः ॥ मुच्यते पातकैः सर्वैरन
 यासेन मानवः ॥ १२ ॥ दानविधिस्तथा श्राद्धं सर्वपातकशान्तये ॥ नार्थः प्रभूतो नायासः शरीरे नृपसत्तम ॥ १३ ॥ सर्वोपभोगानि रतो ह्यपे
 दशम्यां स्नानं तिलैः स्तिलनिवेदनकृतिलाशी ॥ दत्वा तिलां दिज्वराय विराजकेतुं संपूज्य विष्णुपदवीं समुपैति मर्त्यः ॥ १४ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे उल्कानवमीव्रतवर्णनमैकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥ युधिष्ठिर
 उवाच ॥ ॥ यन्न तापाय वै पुंसो भवत्यामुष्मि कंकृतम् ॥ तदपापाय भवति तदा चक्षुश्च दूतम् ॥ १ ॥ उपवासप्रभावैर्वै कृष्णाराधन
 कांक्षिणाम् ॥ कथयेद्दमहाबाहो नैव तृप्यामि कथ्यतः ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ श्रूयतां पार्थ यत्पुष्टाः कौतुकाद्भवतावयम् ॥
 आमुष्मि कंकनतापाय प्रतापाय च जायते ॥ ३ ॥ उपोषितप्रभावं च कृष्णाराधनकांक्षिणाम् ॥ कथयामि यथा वृत्तं पूर्वमेव नरोत्तम ॥ ४ ॥
 वैदिशं न मनगरं प्रख्यातं नृपसत्तम ॥ तत्र वैश्योऽभवत्पूर्वसिरभद्र इति श्रुतः ॥ ५ ॥ भार्यया सा तदुहिता पुत्रपौत्रैः समन्वितः ॥
 प्रभूतभृत्यवर्गश्च बहुव्यापारकारकः ॥ ६ ॥ पुत्रपौत्रादिभरणे व्यासकिमतिरेव च ॥ परलोके प्रतिमतिस्तस्य नासीत् कदाचन ॥ ७ ॥
 चकारानुदिनं सोऽथ न्यायान्यायैर्द्वनार्जनम् ॥ सर्वत्रान्यत्र निःस्नेहः पुत्रस्नेहपरिश्रुतः ॥ ८ ॥ ननु हातुदिते काले न ददात्यति तृष्ण्या
 बभूव चोद्यमस्तस्य पुत्रादिभरणे परः ॥ नित्यैर्मित्तिकानां च हार्निचक्रे स्वकर्मणा ॥ ९ ॥ तृष्णाभिभूतो राजेन्द्रस्ववर्गभरणोज्झितः ॥
 कालेन गच्छत सोऽथ मृतोर्विध्याटवीतटे ॥ १० ॥ यातनो देहभूत्प्रेतौ ग्रीष्मकाले भवन्नृप ॥ तंदर्श महाभागो दिव्ययानसमन्वितः ॥ ११ ॥
 वेदे वेदाङ्गविद्वेषी विपिनो मवैद्विजः ॥ भास्करस्यांशुभिर्द्वैतैर्दंहतमतिदारुणैः ॥ १२ ॥ प्रतप्तवालुकामध्ये तृषात आतिपीडितः ॥ शु
 त्क्षामकंठं शुष्कास्यं तथा दृष्ट्वा तिलोचनम् ॥ १३ ॥ निष्कान्ता जिह्वमणेषु विस्फोटैः सर्वतश्चितम् ॥ निधासायासखेदेन विह्वलः पीडितो दरः ॥ १४ ॥

निजेनकर्मणाबद्धमसमर्थप्रसर्पणे ॥ तथादृशमथोद्विग्वगदभेयोमहानृषिः ॥ १५ ॥ विपीतःप्राहारेजेन्द्रकारुण्यभरितंवचः ॥ जान
 न्नपियथाप्राप्तंतस्यानुष्ठानजंफलम् ॥ १६ ॥ जंतोस्तस्योपकारायसर्वतोहादयन्निव ॥ ॥ विपीतउवाच ॥ ॥ अधःसूर्याशुभिस्त
 तैर्वह्नुभिःपथिपांशुभिः ॥ १७ ॥ उपर्येकैकैस्तीक्ष्णैस्तृषावातनिपीडितम् ॥ अन्यस्तत्राणकैर्यैरेविषह्यैःसुदारुणैः ॥ १८ ॥ कथयेह
 यथातत्त्वमेकाकीदृष्टमेकथम् ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वाविपीतस्यसवेदनः ॥ १९ ॥ वेदनातंउवाचेदं कृच्छ्रादुच्छ्रस्यमंदकम् ॥ सिरभद्रउवाच ॥
 ब्रह्मब्रालोचितंपूर्वकथमतेभविष्यति ॥ २० ॥ अज्ञाश्चेतशाश्चतधीस्तेनदद्यामिदुर्मतिः ॥ इंदकरिष्याम्यपरंत्विदं कृत्वात्विदंपुनः ॥ २१ ॥
 इतीच्छाशतमारूढस्तेनदद्यामिदुर्मतिः ॥ शीतोष्णवर्षादिभवंलभोत्सोढंमयाऽशुभम् ॥ २२ ॥ तदेवहिनधमर्थतेनदद्यामिदुर्मतिः ॥ पि
 तृदेवमनुष्याणामदत्त्वायोषिताहिये ॥ २३ ॥ तेगतानापिवर्ततेदद्याम्येकोऽत्रदुर्मतिः ॥ पुत्रक्षेत्रकलत्रेषुममत्वाद्दत्तचेतसा ॥ २४ ॥ बह्वसा
 धुकृतंकर्मतेनदद्यामिदुर्मतिः ॥ मृतेमयिधनेतस्मिन्नन्यायोपाजितेसदा ॥ २५ ॥ रूपवंतोऽभिवर्ततेदद्याम्येकोऽत्रदुर्मतिः ॥ नमयापूजिता
 गेहान्निर्गताद्विजसत्तमाः ॥ २६ ॥ स्ववर्गमिहकामेनेतेनदद्याम्यहंमतिः ॥ यन्मेनपूजितादेवाःकुटुंबंपोषितंपरम् ॥ २७ ॥ एकाकीतत्रदद्या
 मियेमृतास्तेऽन्यतोगताः ॥ नित्यनैमित्तिकंमर्मपूर्वेषंचैवनोक्कृतम् ॥ २८ ॥ एकाकीतेनदद्यामिगतास्तेफलभोगिनः ॥ दाराःपुत्राश्च
 भृत्याश्चपापशुद्धयामयाभृताः ॥ २९ ॥ एकाकीतेनदद्यामिगतास्तेफलभोगिनः ॥ दाराःपुत्राश्चभृत्याश्चभृत्याभृत्याथसंचयः ॥ ३० ॥
 कृतस्तेनान्नदद्यामियेशुक्तास्तेऽन्यतोगताः ॥ क्षतपापंमयाशुक्रमन्यैस्तत्कर्मसंचितम् ॥ ३१ ॥ दद्याम्येकोऽहमन्यंतगतस्तेफलभोगिनः ॥
 यन्ममत्वाभिभूतेनमयापापमुपाजितम् ॥ ३२ ॥ नतदन्यस्यकस्यापिकेवलंममदुष्कृतम् ॥ अंतदुःखेनदग्धोऽहंबहिर्दद्यामिभावयन् ॥
 ॥ ३३ ॥ तावदुःखंनवाभंतुपापमेकंद्विधास्थितम् ॥ कुरुतस्मात्समुद्धारंपश्यस्यमृतसागरम् ॥ ३४ ॥ तवयेनाहमाहदंप्रमुयांमुनि
 सत्तम ॥ ॥ विपीतउवाच ॥ ॥ अल्पकालिकउद्धारेतवपश्यामिसंशयम् ॥ ३५ ॥ प्रक्षीणंपापमेतावत्सुतंचास्ति ते परम् ॥ प्रती
 तेदंशमेजन्मन्यच्युतारार्धनेच्छया ॥ ३६ ॥ सुकर्मजयदाभद्रद्रादशीसमुपोषितः ॥ नचतस्याःप्रसादेनपापमत्यन्तदुर्जेयम् ॥ ३७ ॥

अल्पैरहेभिः संक्षीणमपमपत्रेयथाजलम् ॥ गतंपापमयं ह्यस्याः प्रभावोऽत्यन्तदुर्लभः ॥ ३८ ॥ नाशः पापस्य दुरुतेजस्य मुकृतकर्मणः ॥ सकृत्कर्मप्रदोद्योषाततौ वै द्वा दशी स्मृता ॥ ३९ ॥ यथैतद्भद्रतातैर्न भवता परिदेवितम् ॥ तमुवाचा त्रसं देहो मम तापाय देव किम् ॥ ४० ॥ पापमत्र कृतं प्रेत्य भद्रता पापय जायते ॥ आह्लादय तथा पुण्यमिह पुण्यकृतां नृणाम् ॥ ४१ ॥ सीरभद्रं समाश्वास्य यया वित्यं महासुनिः ॥ सोऽप्यल्पैर्नैव कालेन ततो मोक्षमवाप्तवान् ॥ ४२ ॥ उपवासप्रभावश्च अकथितस्तनरोत्तम ॥ येनाल्पैरेव दिवसैर्भूरि पापं क्षयं गतम् ॥ ४३ ॥ तस्मान्नरेण पुण्याय यति तव्यं न पातकम् ॥ उपवासाश्च कर्तव्याः सदैवात्माहितैषिणा ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ अथैतत्कष्टपापानां विपाको नैव कश्चित् ॥ पुरुषैर्भुज्यते शश्वत्तन्मोक्षं वंदसत्तम ॥ ४५ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ जयासमेताः पुरुषाः सदा मुकृतकर्मणः ॥ जयासाद्वा दशी शस्तानृणां मुकृतकर्मणाम् ॥ ४६ ॥ फाल्गुना मलपक्षस्य एकादश्यामुपोषितः ॥ द्वादश्यां तु द्विजश्रेष्ठ पूजयेन्मनुमुदुनम् ॥ ४७ ॥ एकादश्यां समुत्तिष्ठ विष्णोर्नैर्मानु कर्तयन् ॥ पूजायां वासुदेवस्य भुञ्जीत सुसमाहितः ॥ ४८ ॥ कामं कोऽप्येव चलो भं च मंदं महं च वर्जयेत् ॥ द्रोहादं विजये दोषान्सर्वान् धनमदोद्भवान् ॥ ४९ ॥ भावयेद्विष्णुभक्तश्च संसारेऽसारां तं तथा ॥ एवं भावितचित्तेन प्राणिनां हितमिच्छताम् ॥ ५० ॥ नमो नारायणायति वक्तव्यं स्वपतानि शि ॥ तथैव कुर्याद्द्वादश्यां नान्नाशुत्पारणं नृप ॥ ५१ ॥ सौर्वर्णतां प्राणिमृत्युन्याय्यपि पांडव ॥ यवपात्राणि पूर्यैतु दद्यान्मासं चतुष्टयम् ॥ ५२ ॥ आषाढादि द्वितीयां तु पारयन्मेव महामते ॥ तत्रापि घृतपात्राणि दद्याच्छ्रद्धां समां न्वितः ॥ ५३ ॥ कार्तिकादिषु मासेषु माघं तिष्ठतथा तिलात् ॥ विप्राय दद्यात्पात्रं तु प्रतिमासमुपोषितः ॥ ५४ ॥ नामत्रयमग्रेषेण मासि मासि दिनद्वयम् ॥ तथैव चारयन् दद्यान्मासि मासि यवादि कम् ॥ प्रणम्य च हर्षिकैः शंकृतपूजः प्रसादयेत् ॥ ५५ ॥ विष्णोर्नमस्ते जगती प्रभूते श्रीवासुदेवाय नमो नमस्ते ॥ नारायणस्य प्रणतैर्विचिंत्य करोतु मे शाश्वतपुण्यराशिम् ॥ ५६ ॥ प्रसीद पुण्यं जयमेति विष्णोः श्रीवासुदेवर्द्धिमुपैतु पुण्यम् ॥ प्रयातु वाग्नेयमथो विनाशं मातेऽग्निपद्मादितरत्रमे मतिः ॥ ५७ ॥ विष्णोः पुण्येऽद्वयोमस्तु वासुदेवस्तु मे शुभम् ॥ नारायणस्तु मे धर्मो जाहि पापमग्रेषतः ॥ ५८ ॥ अनेकजन्मजनितं बाल्ययौव नवार्द्धके ॥ पुण्यं विवृद्धिमायया तु पापं च संक्षयम् ॥ ५९ ॥ आकाशादिपुशब्दादौ श्रोत्रादौ महदादिषु ॥ प्रकृतौ पुरुषैव ब्रह्मण्यपि च स

प्रभुः ॥ ६० ॥ यथैकएवधर्मात्मावासुदेवोव्यवस्थितः ॥ तेनसत्येनपापमेनरकार्तिप्रदंक्षयम् ॥ ६१ ॥ प्रयातुसुकृतस्यास्तुममानुदिवस
 अयः ॥ पापस्यहानिःपुण्यस्यवृद्धिर्मेस्तूतमोत्तमा ॥ ६२ ॥ एवमुच्चार्यविप्रायदद्याद्यत्कथितंतव ॥ भुञ्जीतकृतकृत्यस्तुपारणेपारणेगते
 ॥ ६३ ॥ पारणंतेतुदेवश्रीणनंशक्तितोनृप ॥ कुर्वताखिलपाखंडरालापंचविवर्जयेत् ॥ ६४ ॥ एवमंस्तस्ययतिकंचनंप्रतिमांहरः ॥
 पूजयित्वावल्लपुष्पैर्धृतपात्रेणसंयुतैः ॥ ६५ ॥ गांसवत्सांचिप्रायदद्याच्छूद्रासमन्वितः ॥ विलंबितंचयत्पूर्वदेवानन्यान्भजेद्यादि ॥ ६६ ॥
 तस्मिन्नहनिदातव्यंभोजनेचानिवारितम् ॥ इत्येषाकथितापुण्यासुकृतस्यजयावहा ॥ ६७ ॥ द्वादशीनिरकंणार्थयासुपोष्यनपश्यति ॥
 नाश्रयोनचशस्त्राणिनचलोहमुखाःखगाः ॥ ६८ ॥ नारकास्तंप्रबाधन्तेमतिर्यस्यजनादने ॥ नामोच्चारणमात्रेणविष्णोःक्षीणाशेषपातकः ॥ ६९ ॥
 भवत्यवविनाशश्चनरकेपतनंकृतः ॥ नमोनारायणहरेरवासुदेवेतिकीर्तयन् ॥ ७० ॥ नयातिनरकंमृत्युःसंक्षीणाशेषपातकः ॥ तस्मात्पा
 खंडिसंसर्गमकुर्वन्द्वादशीमिमाम् ॥ ७१ ॥ उपोष्यपुण्योपचयेनयातिनरकंनरः ॥ ७२ ॥ पापंक्षिणोतिसुकृतस्यकरोतिवृद्धिंवृद्धिंप्रयच्छ
 तिनियच्छतिसर्वदोषान् ॥ यद्वादशीहसुकृतातिहिताचलोकेकस्मात्प्रतामुपवसंतिविमूढचित्ताः ॥ ७३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणोत्तरपर्व
 णिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादसुकृतद्वादशीव्रतवर्णनंनमद्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ यदेतत्परमंगुह्यं
 र्वेदेषुपठ्यते ॥ सदेवःपुण्डरीकाक्षःस्वयंनारायणोहरिः ॥ १ ॥ सयज्ञैर्विविधैरिष्टैर्व्रतैश्चयदुस्तम ॥ प्राप्यतेपरमोदेवःसनातनकथं
 चन ॥ २ ॥ बहुवित्तेनभगवानृत्विग्भिर्वेदपारगैः ॥ प्राप्यन्तेसुसहायैश्चक्वाचित्यक्ताःसुदुष्कराः ॥ ३ ॥ वित्तेनचविनादानंदंतुकृष्णन
 शक्यते ॥ विद्यमानेऽपिनमतिःकुटुंबासक्तचेतसः ॥ ४ ॥ तस्यामोक्षःकथंकृष्णसर्वथादुल्लभोहरिः ॥ अल्पपायासेनलभतेयेनदेवः
 सनातनः ॥ ५ ॥ तन्मेसामान्यतोब्रूहिसर्ववर्णेषुयद्भवेत् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयामिपंगुह्यंहरस्यदेवनिर्मितम् ॥ ६ ॥
 धरण्याथत्कृतंपूर्वमज्जन्यावमुधातले ॥ पृथिव्यापार्थिवभवेत्सलिलेनातिवाहितः ॥ ७ ॥ तस्मिन्सलिलसंलग्नमेहीप्रायाद्रसात
 लम् ॥ साभूतधात्रीधरणीरसातलगताशुभा ॥ ८ ॥ आराधयामासविभुं देवंनारायणंपरम् ॥ उपवासव्रतैर्देवानिनियमैश्चपृथग्विधैः ॥ ९ ॥

कालेनमहतातस्याःप्रसन्नोत्तरगुरुडध्वजः ॥ उज्जहारस्थितौचेमास्थापयामासवाच्युतः ॥ १० ॥ प्राप्तेमार्गोक्षरेमसेदशम्यानि
 यतात्मवान् ॥ स्नात्वादेवाचनकृत्वाअग्निकार्यथाविधि ॥ ११ ॥ शुचिवासाःप्रसन्नात्माह्वयत्पान्नमुसंस्कृतम् ॥ भुक्त्वापे
 चपदंकृत्वापुनःशौचंचपादयोः ॥ १२ ॥ कृत्वाष्टाङ्गुलमात्रंशूरिवृक्षसमुद्रवम् ॥ भक्षयेदंतकाष्ठंतुततश्चाचम्ययत्नतः ॥ १३ ॥
 स्पृष्ट्वान्यासानिकमार्गिणिचिरं व्यात्वाजनार्दनम् ॥ शंखचक्रगदापाणिपतिम्बरसमावृतम् ॥ १४ ॥ एवमुच्चारयेद्वाचंतस्मिन्कालेमहद्युते ॥
 एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाहमपरेहनि ॥ १५ ॥ भोक्ष्येहंपुण्डरीकाक्षशरणमिभवाच्युत ॥ एवमुक्त्वाततोदेवदेवदेवस्यसन्निधौ ॥ १६ ॥
 जपेन्नारायणोतिरूपेतत्रविधानतः ॥ ततःप्रभातेविमलेनदर्शित्वासमुद्रगाम् ॥ १७ ॥ इतरावातडांगवागृहेवानियतात्मवान् ॥
 आनीयमृत्तिकांशुद्धांमंत्रेणानेनमानवः ॥ १८ ॥ धारणंपेषणंत्वत्तोभूतानंदेविसर्वदा ॥ तेनस्त्वेनमाणाहिषापान्मोचयमुव्रते ॥ १९ ॥
 ॥ मृत्तिकामंत्रः ॥ ॥ ब्रह्माण्डोदरतीर्थानिकैःस्पृष्टानितरेवः ॥ भवतिभूतानिसतामृत्तिकामालभेत्युनः ॥ २० ॥ आदित्यदर्शनमन्त्रः ॥
 एवंमुदंरवेरेकृत्वापुनर्देवगृहंजते ॥ त्रिःकृत्वाशेषमृदयाकुंडमालिल्यवैजले ॥ २१ ॥ ततःस्नात्वाभरःसम्यक्चक्रवर्त्युपचारकः ॥
 आचम्यावश्यंकृत्वापुनर्देवगृहंजते ॥ २२ ॥ तमाराध्यमहायोगेद्वेनारायणंप्रभुम् ॥ केशवायनमःपादौकर्त्तिदामोदरायच ॥ २३ ॥
 ऊरयुग्मंनृसिंहायउरःश्रीवत्सधारिणे ॥ कंठकौस्तुभनाथायवक्षःश्रीपतयेतथा ॥ २४ ॥ त्रैलोक्यविजयायोतिबाहूसर्वात्मनेश्वरः ॥
 रथाङ्गधारिणेचक्रंशंकरायोतिचांबुजम् ॥ २५ ॥ गंभीरायेतिचगदामभयंशांतमूर्तये ॥ एवमभ्यर्च्येद्वेदंशेद्वेनारायणंप्रभुम् ॥
 ॥ २६ ॥ पुनस्तस्याग्रतःकुंभांश्चतुरःस्थापयेद्बुधः ॥ जलपूर्णान्समाल्यांश्चित्तचन्दनचर्चितान् ॥ २७ ॥ चतुर्भिस्तल्पपत्रैश्चस्थ
 गिताप्रत्नसंयुतान् ॥ चत्वारस्तेसमुद्रास्तुललाःपरिकीर्त्तिताः ॥ २८ ॥ तेषामध्येतुसंपीठंस्थापयेद्भस्मसंवृतम् ॥ तस्मिन्सौ
 वर्णरौप्यवाताम्रवादारवंतथा ॥ २९ ॥ पात्रंतोयभृतंकृत्वातस्यमध्येततोन्मयेत् ॥ सौवर्णमात्सर्यरूपेणकृत्वादेवजनार्दनम् ॥ ३० ॥
 वेदेवेदाङ्गसंयुक्तंश्रुतिस्मृतिविभूषितम् ॥ भक्ष्येवद्बुधैर्विधैराजन्फलैःपुष्पैश्चशोभितम् ॥ ३१ ॥ गंधधूपैर्मंत्रवरैरर्चयित्वायथाविधि ॥

रसातलगतावेदायथादेवत्वयाहताः ॥ ३२ ॥ मत्स्यरूपेणतद्भ्रमांभवादुद्धरेकेशव ॥ एवमुच्चार्यतस्याग्नेजागंतत्रकारयेत् ॥ ३३ ॥
 यथाविभवसारेणप्रभातेऽपिपुनःपुनः ॥ चतुर्णाब्राह्मणानांतुचतुरोदापयेद्धटान् ॥ ३४ ॥ पूर्वतुवह्वेदद्याच्छंदोगेदक्षिणंतथा ॥
 यजुःशाखान्वितेदद्यात्पश्चिमं वटमुत्तमम् ॥ ३५ ॥ उत्तरं कामतोदद्यादेश एवविधिक्रमात् ॥ ऋग्वेदः प्रीयतां पूर्वसामवेदश्चदक्षिणः ॥ ३६ ॥
 यजुषःपश्चिमोनाम्नाआथर्वायोत्तरंतथा ॥ पूर्णपात्रैस्तुसतिलैःस्थगितान्कारयेद्धटान् ॥ ३७ ॥ ततस्तंजलपात्रस्थं ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥
 दद्याद्देवंहाभागततःपश्चात्तुभोजयेत् ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणान्पायसन्निनततःपश्चात्स्वयंगृही ॥ भुञ्जीतभृत्यसहितोवाग्यतःसंयतोन्द्रियः ॥ ३९ ॥
 अनेनविधिनायस्तुद्वादक्षीक्षपयेन्नरः ॥ तस्यपुण्यफलंरजःछृणुसत्यवतांवर ॥ ४० ॥ यदिक्वक्वसहस्राणिभवंतिहियुगेयुगे ॥
 आयुश्चब्राह्मणस्तुल्यंभवेद्यादिमहामते ॥ ४१ ॥ तदस्यफलं संख्यानं कर्तुं शक्यं न धारयेत् ॥ यः कृष्णद्रादशीमितामनेनविधिनानृप ॥ ४२ ॥
 करोतिब्रह्मलोकंसमसाप्नोतिनसंशयः ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिजन्मांतरकृत्तान्यपि ॥ ४३ ॥ अकामतःकामतोवाप्रजइयतिनसंशयः ॥
 तथैवपुष्यमासेनअमृतंमथितसुरैः ॥ ४४ ॥ तत्रकूर्मोभवेद्वःस्वयमेवजनार्दनः ॥ तस्येयंतिथिरुद्दिष्टाहरेर्वकूर्मरूपिणः ॥ ४५ ॥ पुष्यमासं
 समासाद्यद्वादशींशुक्लसंयुताम् ॥ तस्यांप्राग्वत्तुसंकल्पःप्रातःस्नानादिकाःक्रियाः ॥ ४६ ॥ निर्वर्त्याधारयेद्रात्र्यामेकादश्यांजनार्दनम् ॥
 प्रीयमन्नैर्नृपश्चैष्टदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ ४७ ॥ कूर्मायपादौप्रथमंमुपूष्यनारायणायैतिकादहरेत्तु ॥ सङ्कषण्णेत्युदुराविशोधेतपुरोभवायेतिचक्रं
 ठपीठम् ॥ ४८ ॥ सुबाहवेत्येवभूर्जौशिरश्चसर्वात्मनेपांडवपूजनीयौ ॥ स्वनाममंत्रेणचशंखचक्रेगदांनमस्कारपरैरेणचैव ॥ ४९ ॥ मंत्रैरिमैः
 पुष्पसुगन्धधूपैर्नैवेद्यदपिर्विविधैःफलैश्च ॥ अभ्यर्च्यदेवंकलशंतदग्रेसंस्थापेन्माल्यविलेपनाद्यम् ॥ ५० ॥ तंरत्नगर्भमुगुग्धतोयंकृत्वात
 तोहिमयंस्वशक्त्या ॥ समंदरंकूर्मतंतुसुरेशंस्थाययेच्चात्रशुभेचपात्रे ॥ ५१ ॥ दृतस्यपूर्णकलशग्रसंस्थं संपूजयेज्जगत्तृत्यगतैः ॥ संपूज्य
 विप्रान्धृतपायसेननिवेद्यपूर्वाद्विजपुङ्गवाय ॥ ५२ ॥ निर्वर्त्यसर्वविधिवत्ततश्चभुञ्जीतसंतुष्टमनाःसभृत्यः ॥ एवंकृतेकल्पयुगांतराणिस्वर्गेव
 मेत्सर्वसमृद्धकामः ॥ ५३ ॥ संसारचक्रंसंविधायशीघ्रमाप्नोतिलोकैतुहरेःपुराणे ॥ प्रयांतिपापानिविनाशमाशुश्रियायुतोजायतिसत्यधर्मः ॥ ५४ ॥

अनेकजन्माङ्गितसंयुतानिर्दयतिपापानि नरस्य भक्त्या ॥ प्रागुक्त रूपं च फलं लभेत्स नारायणं वस्तु येति सद्यः ॥ ५५ ॥ एवं माये
 सितपेक्षेद्वा दशो धरणीधर ॥ वराहस्य शृणुष्वान्याराजन्परमार्थमिह ॥ ५६ ॥ प्रागुक्तेन विधानेन स्नानं संकल्पमेव च ॥ कृत्वा देवं समभ्य
 च्य एकादश्यां समाहितः ॥ ५७ ॥ धूपनैवेद्यगंधैस्तु अर्चयित्वा युतनरः ॥ पश्चात्तस्याग्रतः कुंभं जलपूर्णं तु विन्यसेत् ॥ ५८ ॥ वराहायैति पा
 दौ तु माधवायैति वैकटिम् ॥ क्षेत्रज्ञायैति जठराविश्वरूपेत्युरोहरेः ॥ ५९ ॥ पूर्वत्रायैति कंठं तु प्रजानां पतयेति शिरः ॥ प्रद्युम्नायैति च भुजौ दिव्यास्त्रा
 यस्तु दर्शनम् ॥ ६० ॥ अमृतोद्भवाय शंखं तु गदिने च गदां तथा ॥ एवमभ्यर्च्यैवैधावीतस्मिन् कुंभेऽपि विन्यसेत् ॥ ६१ ॥ सौवर्णरूप्यताम्रवा
 पात्रं विभक्तितः ॥ सर्ववीजैस्तु संपूर्णस्थापयित्वा विचक्षणः ॥ ६२ ॥ तत्र शक्त्या च सौवर्णवाराहं कारयेत्ततः ॥ दंष्ट्राग्रेणोद्धरन् पृथ्वा संपर्व
 तवनदुमाम् ॥ ६३ ॥ माधवं मधुहंतां वाराहं रूपमास्थितम् ॥ सर्ववीजभूतैः पात्रै रत्नगर्भवटोपरि ॥ ६४ ॥ स्थापयेत्परमं देवं जातं रूपमयं
 हरिम् ॥ सितवस्त्रयुगच्छत्रं ताम्राभावे तु वैणवे ॥ ६५ ॥ स्थाप्या च ये ह्यप्युष्यैर्नैवेद्यौ विविधैः फलैः ॥ पुष्पमंडपिकां कृत्वा जागरतत्र कारयेत्
 ॥ ६६ ॥ प्रादुर्भावं हरेर्दिव्यवाचयेद्वापयेद्बुधः ॥ एवं स नियमस्यास्य प्रभातेऽदि ते रवौ ॥ ६७ ॥ वेदवेदाङ्गविदुषे साधुवृत्ताय धीमते ॥
 विष्णुभक्ताय राजेन्द्रविशेषेण प्रदापयेत् ॥ ६८ ॥ एवं स कुंभं दत्त्वा च हरिं वाराहं रूपिणम् ॥ ब्राह्मणाय भवेद्यद्भक्तफलं तन्मोनिशामय ॥ ६९ ॥
 इह जन्मनि सौभाग्यं श्रीः कातिः पुष्टिरेव च ॥ प्राप्नोति पुरुषो राजन्यद्यदिच्छति किंचन ॥ ७० ॥ एकाऽपि विधिना पास्ताददात्यमृतमुत्तमम् ॥
 किंपुनर्वर्षमेकं च करोति कुरुंदन ॥ ७१ ॥ एतच्च फाल्गुने मासि शुक्लपक्षे तु द्वादशी ॥ उपोष्या पूर्वविधिना हरिमारधयेत्सुधाः ॥ ७२ ॥
 नरासिंहाय पादौ गोविंदायै रंतथा ॥ कार्द्विंशमृजे पूज्य अनिरुद्धेत्युरोहरेः ॥ ७३ ॥ कंठं तु शितिकंठायै न ते याय वै शिरः ॥ असु
 रध्वंसनायैति वक्रं तोयात्मने नमः ॥ ७४ ॥ शंखमित्येवं संपूज्य गंधपुष्पैः फलैस्तथा ॥ तदग्रे तु घटं स्थाप्य सितवस्त्रयुगाच्चितम् ॥ ७५ ॥
 तस्योपरि नृसिंहं तु सौवर्णताम्रभाजने ॥ हैमे च शक्तितः कृत्वा दारुवंशमयऽपि वा ॥ ७६ ॥ रत्नगर्भमये स्थाप्य भक्त्या संपूज्य मानवः ॥ द्वा
 दश्यां विदुषे ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ ७७ ॥ एषां वद्यापापहराद्वादशी भवते मया ॥ कथिता च प्रयत्नेन श्रुता च भवते सिता ॥ ७८ ॥

एवमेषानख्यात्रचैत्रसंकल्पद्व्यद्वादी ॥ उपोष्याराधयेत्पश्चादेवद्वंजनार्दनम् ॥ ७९ ॥ कुंडिकांस्थापयेत्पाश्वेच्छत्रिकांपादुकेतथा ॥
 अमलं वामनं स्थाप्य बृसीकां सपरिच्छदम् ॥ ८० ॥ फलैः पुष्पैः सुगंधैश्च प्रभते स द्विजातये ॥ दापयेत्प्रीयतां विष्णुर्ह्रस्वरूपीत्युदीरयेत् ॥ ८१ ॥
 मासनाम्ना त्रसंयुक्तं प्राहुर्भावं विधानतः ॥ प्रीयतामिति सर्वत्र विधिरं प्रकीर्तितः ॥ ८२ ॥ अपुत्रो लभते पुत्रमधनो धनमाप्नुयात् ॥ अप्रराज्यो
 लभेद्राज्यं मृतो विष्णुपुरं जेत् ॥ ८३ ॥ क्रीडित्वा सुचिरं कालमिह मर्त्यमुपागतः ॥ चक्रवर्ती भवेद्द्विमान्ययातिरिति नाहुषः ॥ ८४ ॥
 वैशाखेऽप्येवमेवं तु संकल्प्य विधिवन्नरः ॥ तद्वत्स्नानं मृदा तद्वत्ततो देवालयं जेत् ॥ ८५ ॥ तत्रा राध्य हरिभक्त्या एभिर्मन्त्रैर्विचक्षणः ॥ जामद
 श्यायपादौ तु उदरं सर्वधारिणे ॥ ८६ ॥ मधुसूदनयेति कटिमुखः श्रीवत्सधारिणे ॥ क्षत्रांतकाय च मुजौ मणि कंठाय कंकटकम् ॥ ८७ ॥
 पूजयेन्नित्यतो भूत्वा सुहृपायेति वैमुखम् ॥ स्वनाम्नां श्लोकं च शिरो ब्रह्मांडधारिणे ॥ ८८ ॥ एवमभ्यर्च्य मेधावी प्राग् वंशस्याग्रतो घटम् ॥
 विन्यसेत्पुष्पवस्त्राढ्यं सितचन्दनचर्चितम् ॥ ८९ ॥ वैष्णवेऽभिनेव पात्रे स्थापयेन्मधुसूदनम् ॥ जामदग्रे न हरेण कृत्वा सौवर्णमग्रतः ॥ ९० ॥
 दक्षिणे परशुं हस्ते तस्य देवस्य कारयेत् ॥ सर्वगंधैस्तु संपूज्य पुष्पैर्नानाविधैः शुभैः ॥ ९१ ॥ ततस्तस्याग्रतः कुर्याज्जागरं भक्तिमान्नरः ॥ प्रभा
 ते विमले सूर्ये ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ ९२ ॥ एवं नियमयुक्तस्य यत्फलं तन्न विधमे ॥ काश्यपे ब्रह्मणो लोकैः कवसित्वा प्सरसांगणैः ॥ ९३ ॥
 स्थित्वा भौत्यं च सृष्टौ च चक्रवर्ती भवेद्भुवम् ॥ ज्येष्ठे मासेऽभ्यर्च्य मेवं संकल्प्य विधिवन्नरः ॥ ९४ ॥ अर्चयेत्परमं देवं पुष्पैर्नानाविधैः शुभैः ॥
 नमो दासो दरायेति पादौ पूर्वमर्चयेत् ॥ ९५ ॥ त्रिविक्रमायेति कटिं धृतं विधाया चोदरम् ॥ उरः संवर्तकायेति कंठं संवत्सराय च ॥ ९६ ॥
 सर्वा सुधारिणे बाहुं स्वनाम्नाञ्जरां गकौ ॥ सहस्रशिखरेऽभ्यर्च्य शिरस्तस्तस्य महात्मनः ॥ ९७ ॥ एवमभ्यर्च्य विधिवत्प्राक्तं विधिविन्यसेत् ॥
 प्राग् वद्वस्त्रसुगंधं सुवर्णैरा मलक्ष्मणौ ॥ ९८ ॥ अर्चयित्वा विधानेन प्रभाते ब्राह्मणाय तौ ॥ दातव्यौ मिनसा काममहिता पुरुषेण तु ॥ ९९ ॥
 अपुत्रेण पुरा पृष्टे राजा दशरथेन तु ॥ पुत्रकामेन वदता वसिष्ठः परमार्चितः ॥ १०० ॥ इदमेव विधानं तु कथयामास वैद्विजः ॥
 सरहस्यं विदित्वा त्रसराजा कृतवानिदम् ॥ १०१ ॥ तस्य पुत्रः स्वयं जज्ञे रामो नाम महाबलः ॥ चतुर्द्धा सोऽभ्यर्च्यो विष्णुः परितोषाद जायत ॥ १०२ ॥

एतदेवं मया ख्यातं परलोकं सुखप्रदम् ॥ १०३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ आषाढेऽप्येवमेवं तु संकल्प्य विधिना परः ॥ अर्चयेत्परमं देवं गंधपुष्पैः
 समाहितः ॥ १०४ ॥ वासुदेवाय पादौ तु कर्तुं संकर्षणाय च ॥ प्रद्युम्नायैति जठरमग्निं रुद्रायै नमः ॥ १०५ ॥ चक्रपाणिभुजैकैकं ठं मुलं
 भूपतये तथा ॥ स्वनाम्नां शंखचक्रैतु पुरुषायैति वैशिरः ॥ १०६ ॥ एवमभ्यर्च्य मेधादीनां गवत्तस्याग्रतो घटम् ॥ विन्यस्य वस्त्रं संयुक्तं तस्यापि
 रिततोन्यसेत् ॥ १०७ ॥ कांचनं वासुदेवैति चक्रं वाहुंसनातनम् ॥ तमभ्यर्च्य विधिनं गंधपुष्पादिभिः क्रमात् ॥ १०८ ॥ प्राग्वृत्तं ब्राह्मणे देवा
 द्वे वादिनिमुव्रते ॥ एषा ह्युपोषिताराजं चिद्वा विप्रयच्छति ॥ १०९ ॥ राज्यं च भ्रष्टराज्यानां मुत्राणां सुतान्वहून् ॥ मृतो विष्णुपुरंध्य
 क्रीडते कालमक्षयम् ॥ ११० ॥ मन्वन्तराणि पट्टं त्रिंशत्ततः कालात्यये पुनः ॥ इह लोके भवेद्वाजासतजन्मनिमानवाः ॥ १११ ॥ दाताय
 शः क्षमायुक्तस्ततो निर्वाणमाप्नुयात् ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ एवमेवं श्रावणे तु मासि संकल्प्य द्वादशीम् ॥ ११२ ॥ अर्चयेत्परमं देवं गंधपुष्पानेव
 दनैः ॥ बुधाय पादौ संपूज्य शीघ्रायैति वैकटिम् ॥ ११३ ॥ पद्मोद्भवयजठरमुरः संवत्सराय च ॥ सुग्रीवायैति वैकं ठं मुजौ विचित्रबाहवे ॥ ११४ ॥
 प्राग्वदस्त्राणि संपूज्य ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ अनेन विधिना सर्वद्वंद्वं दशैः सिमुपावितः ॥ ११५ ॥ शुद्धौ दनेन तस्याभूत्स्वयंपुत्रो जनार्दनः ॥ महर्तो
 च श्रियं प्राप्य पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ ११६ ॥ भुक्त्वा राज्यश्रियं सोऽथ गतः परमिकांगतिम् ॥ एष ते विधिरुद्विष्टः श्रावणे मासि सतम् ॥ ११७ ॥
 एकैकोपोषितायै स्तुराज्यमेकैव यच्छति ॥ किंपुनर्द्वादशैवात्र द्युरैर्द्रुमहत्पदम् ॥ ११८ ॥ तद्द्वादशैः पक्षैः तु द्वादशीम् ॥ सं
 कल्प्य विधिनं देवमर्चयेत्परमेश्वरम् ॥ ११९ ॥ नमोऽस्तु कालिके नृपादौ हृषिकेशायै वैकटिम् ॥ म्लेच्छप्रध्वंसनायैति जगन्मूर्तेतथोदरम् ॥ १२० ॥
 शितिकंठाय कंठं तु खड्गपाणीति वैमुजौ ॥ शंखचक्रैस्त्वनाम्नात्र विश्वमूर्तेतथासितः ॥ १२१ ॥ एवमभ्यर्च्य मेधावीनां गवत्तस्याग्रतो घटम् ॥
 विन्यस्य कालिकं देवं सौवर्णतत्र कारयेत् ॥ १२२ ॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नं गंधपुष्पेणोपशोभितम् ॥ कृत्वा प्रभाते विप्राय प्रदेयः शाल्मावित्तमे ॥ १२३ ॥
 एवं कृते भवेद्यत्तु तन्निवाधनोत्तम ॥ दशावतारदानेन पूजेनैवैव तत्फलम् ॥ १२४ ॥ पूज्यते मत्स्यरूपेण सर्वज्ञत्वमर्भाप्सुभिः ॥ स्ववंश
 भरणायार्थकूर्मरूपी तु पूज्यते ॥ १२५ ॥ भवोऽधिनिमग्नैस्तु वाराहः पूज्यते हरिः ॥ नृसिंहनवरूपेण तद्रत्नापभयाश्रयः ॥ १२६ ॥

वामनं मोहनाशाय विचारं जमदग्निजम् ॥ क्रूरशत्रुविनाशाय जपेदाशरथिबुधः ॥ १२७ ॥ बलकृष्णोजपेद्वीमान्पुत्रकाभो न संशयः ॥ रूपका
 मोजपेद्वृद्धं कालिकं न शत्रुघातने ॥ १२८ ॥ सर्वदत्त्वाविधानेन पूजां प्राप्नोति वांछितम् ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ तद्ब्रह्मयुजे मासि शुक्लपक्षे
 तु द्वादशीम् ॥ १२९ ॥ संकल्प्याभ्यर्चयेद्देवपद्मनाभं संनतनम् ॥ पद्मनाभाय पादौ तु काटैर्वपद्मयोजने ॥ १३० ॥ उदरं सर्वदेवाय पुष्कराक्षाय वै उरः ॥
 अव्ययाय तथा शीर्षि प्राग्वद्वस्त्राणि पूजयेत् ॥ १३१ ॥ ततस्तस्याग्रतः कुंभं माल्यवस्त्रसमन्वितम् ॥ यथाशक्त्या काञ्चनेन पद्मनाभेतिभूषितम् ॥
 ॥ १३२ ॥ रात्रौ तु जाग्रंकृत्वा प्रभाते विमले ततः ॥ ब्राह्मणे तत्प्रदातव्यं संसारभयभीरुणा ॥ १३३ ॥ एवं कृते तु यत्पुण्यं तद्भुङ्क्ष्वक्यते कथम् ॥ ब्रह्मह
 त्यादि पापानि किंतु पंच भारत ॥ १३४ ॥ नश्यति कृतपुण्यस्य विष्णोर्नामानुकर्तनात् ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणुराजन्महाबाहो कौर्तिके मासि
 द्वादशीम् ॥ १३५ ॥ उपोष्य विधिना येन यथास्याः प्राप्यते फलम् ॥ प्राग्विधानेन संकल्प्य वा सुदेवं प्रपूजयेत् ॥ १३६ ॥ अनुलोमेन देवं शूजयित्वा
 विचक्षणः ॥ नमो दामोदरायैति सर्वाङ्गं पूजयेद्भरिम् ॥ १३७ ॥ एवं संपूज्य विधिनतस्याश्च तुरो घटान् ॥ स्थापयेद्भस्त्रनगर्भांश्चासितचन्दनचर्चितान्
 ॥ १३८ ॥ स्नग्दामालंबितग्रीवान् सितवस्त्रैश्च गुंठितान् ॥ स्थगितांस्तान् प्राप्ते तु तिलपूर्णैः सकांचनैः ॥ १३९ ॥ चत्वारः सागरास्ते च काथिता राजसत्तमा ॥
 तन्मध्ये प्राग्विधानेन सौवर्णं स्थापयेद्भरिम् ॥ १४० ॥ योगेश्वरमङ्गनिधिं विरक्तं पीतवाससम् ॥ तद्देवं च संपूज्य जाग्रंतत्र कारयेत् ॥ १४१ ॥
 कृत्वा तु वैष्णवं योगं जपेद्योगेश्वरं हरिम् ॥ षोडशैर्वर्थांगे गुरोर्भोभिर्बहुभिः कृते ॥ १४२ ॥ एवं कृत्वा प्रभाते तु ब्राह्मणान्पञ्चभोजयेत् ॥ चत्वा
 रः कलशादेयाश्चतुर्णां पञ्चमस्य हि ॥ १४३ ॥ योगेश्वरं च सौवर्णं दापयेत्प्रयतः शुचिः ॥ ब्राह्मणाय समं दत्तं द्विगुणं वेदवादिने ॥ १४४ ॥
 वेदवेदांगविदुषे सहस्रगुणितं भवेत् ॥ पंचमस्य रहरस्य तु समं चोपपादयेत् ॥ १४५ ॥ विधानंतस्य पंचैव दत्त्वा कोटिगुणोत्तरान् ॥ इति हास
 पुराणज्ञेदत्तं च वाक्ष्यं भवेत् ॥ १४६ ॥ पञ्चदत्त्वा विधानेन द्वादश्यां विष्णुमर्च्य च ॥ विप्रार्णां भोजनं दद्याद्यथाशक्त्या स दक्षिणम् ॥ १४७ ॥
 दीनानां तथा दिकान्सर्वांन्पूजयेच्छक्तिनृप ॥ धरणीव्रतमेतत्तु पुरा कृत्वा प्रजापतिः ॥ प्रजालिभेतो मुक्तिर्ब्रह्मणा विष्णवे शुभे ॥ १४८ ॥
 युवनाश्वेन राजर्षिरेन विधिना पुरा ॥ मत्वा तारं शुभं लोकं परब्रह्म च शाश्वतम् ॥ १४९ ॥ तथा हि हयदायादः कृतवीर्यो नराधिप ॥ चक्रवर्तिसु

तलेभेसहस्राजुनमूर्जितम् ॥ १५० ॥ शकुंतलाप्येवमवव्रतंचित्त्वानरोत्तमम् ॥ लेभेशकुंतलपुत्रद्रुप्यंतश्चक्रवर्तिनम् ॥ १५१ ॥ तथापुराण
राजानोवेदोक्ताश्चक्रवर्तिनः ॥ अनेनविधिनाप्राप्ताश्चक्रवर्तित्वमुत्तमम् ॥ १५२ ॥ अरण्याअपिपातलेमग्नयाचरितंपुरा ॥ व्रतमेतत्ततोना
न्नाधरणव्रतमुच्यते ॥ १५३ ॥ समाप्तेऽस्मिन्स्तदादेवाहरिणाक्रोडरूपिणा ॥ उद्धृतादशनग्रेणस्थापितानैरिवांभसि ॥ १५४ ॥ धरणीव्रत
मेतत्तेकथितंपांडुनंदन ॥ यइदंशृणुयाद्रत्नयायश्चक्रुर्वावरोत्तम ॥ १५५ ॥ सर्वपापविनिमुक्तोविष्णुसायुज्यताव्रजेत् ॥ १५६ ॥
चीर्णरसातलतलेगतयाधरण्यतेनप्रसिद्धिमगमद्भरणव्रतेति ॥ सद्यःसमाचरतिधर्मरतिर्द्विरत्र्यामुद्धृत्यसप्तपुरुषान्सपरंग्रयाति ॥ १५७ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेधरणीव्रतंनानम्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥ ॥ ४४ ॥ युधिष्ठि
रउवाच ॥ ॥ किमभीष्टवियोगशोकसंवाच्छुद्धहसमुपोषताव्रतंवा ॥ विभवोद्भवकारिभूतलेऽस्मिन्भवतिविभोभयमुदंचपुंसाम् ॥ १॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ परिपृष्टमिदंजगत्प्रियतेविबुधानामपिदुष्टंभमहत्त्वात् ॥ तवभक्तिमतस्तथापिवक्ष्येव्रतमिन्द्रासुरदानवेषुगुह्यम् ॥ २ ॥
पुण्यमाश्वयुजेमासिविशोकद्वादशीव्रतम् ॥ दशम्यांलघुमुग्विद्वानारभेन्नियमेनतु ॥ ३ ॥ उद्दुमुखःप्राङ्मुखोवातंथावनपूर्वकम् ॥ एका
दश्यांनिराहारःसम्यगभ्यर्च्यकेशवम् ॥ ४ ॥ विधिवत्त्वांसमभ्यर्च्यभोक्ष्यामिअपरेऽहनि ॥ एवंनियमकृतुस्त्वप्रातरुत्थायमानवः ॥ ५ ॥ स्नानं
वाषधैःकुर्यात्पञ्चगव्यजलेनतु ॥ शुक्कमाल्यांवरस्तद्वत्पूजयेच्छ्रीशमुत्तलैः ॥ ६ ॥ विशोकायनमःपादौजंघचवरदायवै ॥ श्रीशायजा
नुनीतद्द्रूरूचजलशायिने ॥ ७ ॥ कंदर्पयनमोगुह्येमाधवायनमःकटिम् ॥ दामोदरायेत्युदरंपाशैचविपुलायवै ॥ ८ ॥ नाभिं
चपद्मनाभायहृदयंमन्मथायवै ॥ श्रीधरायविभोर्वशःकरौमधुभिदेनमः ॥ ९ ॥ चक्रिणेनामचाहुंचदक्षिणगदिनेनमः ॥ वैकुण्ठाय
नमःकंठमास्यंयज्ञमुखायवै ॥ १० ॥ नासांमशोकानिधेयवासुदेवायचाक्षिणी ॥ ललाटंवामनायेतिकिराटंविश्वरूपिणे ॥ ११ ॥
नमःसर्वात्मनेतद्गच्छिरइत्यभिपूजयेत् ॥ एवंसंपूज्यगोविंदफलमाल्यातुलेपनैः ॥ १२ ॥ ततस्तस्याग्रतोभ्यस्थंडिलंकारयेन्मृदा ॥
चतुरस्रसंमंताचारान्निमात्रमुदुग्धम् ॥ १३ ॥ नदीवालुकयापूर्णलक्ष्म्याकृतिंकृतन्यसेत् ॥ स्थंडिलेसूर्यमारोप्यलक्ष्मीमित्यर्चयेत्

येदुधः ॥ १४ ॥ नमोद्वैतमः शान्त्यैनमोलक्ष्म्यैनमः श्रिये ॥ नमः पुष्ट्यैनमस्तुष्ट्यैनमोद्वैतमो नमः ॥ १५ ॥ विशोकादुः
 खनाशाय विशोकावरदास्तुमे ॥ विशोकावास्तु संतत्यै विशोका सर्वसिद्धये ॥ १६ ॥ ततः शुक्लं बरधरां शूर्पसंवेष्टय पूजयेत् ॥ भक्ष्यं
 नानाविधैस्तद्भस्त्वर्णकमलेन च ॥ १७ ॥ रजनीषु च सर्वासु पिबेद्भौदं क्वत्रती ॥ ततस्तु नृत्यगीतादिकारयेत्सर्वरात्रिकम् ॥ १८ ॥
 यामत्रये व्यतीते तु सुखास्वस्थोपमानसः ॥ अभिगम्य च विप्राणां मिथुनां निसदा चयेत् ॥ १९ ॥ शक्तितस्त्रिणिचैकं वा वस्त्रमालया तुलेपनैः ॥
 शयनस्थानि पूज्यानि नमोऽस्तु जलशायिने ॥ २० ॥ ततस्तु गीतवाद्याद्यौत्राजगरणकृते ॥ प्रभाते विमले स्नानं कृत्वा दापत्य मचयेत् ॥ २१ ॥
 भोजनं च यथा शस्यति शठय विवर्जितः ॥ भुक्त्वा श्रुत्वा पुराणानि तद्दिनं त्वतिवाहयेत् ॥ २२ ॥ अनेन विधानं सर्वमासि मासिमाचरेत् ॥
 व्रतं ति शयनं दद्याद्गुडधेनुसमन्वितम् ॥ २३ ॥ सोऽपि धानकविश्राममास्तरावरणं शुभम् ॥ यथानलक्ष्मीं देवेशत्वां परित्यज्य गच्छति ॥ २४ ॥
 तथा कुर्याथ योग्यमशोकं चास्तु मे सदा ॥ यथा देवे नरहितानलक्ष्मीर्जायते क्वचित् ॥ २५ ॥ तथा विशोका तामेऽस्तु भक्तिरश्या च केशवे ॥ मंत्रे
 णानेन ध्यात्वा तु गुडधेनुसमन्वितम् ॥ २६ ॥ शूर्पचलक्ष्म्या सहितं दातव्यं भूतिमिच्छता ॥ उत्पातं कर्त्तुं च बाणमम्लानकुण्डलम् ॥ २७ ॥
 केसरं सिंदुवारं च मल्लिकागंधपाटलम् ॥ कदंबं कुकुमं जातीतथान्यैरपि पूजयेत् ॥ २८ ॥ शुधिष्ठिर उवाच ॥ गुडधेनुविधानं मे त्वमाचक्ष्वजगत्प
 ते ॥ किरूपकेन मंत्रेण दातव्या तदिदं च्यताम् ॥ २९ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ गुडधेनुविधानं च यद्रूपमिह यत्फलम् ॥ तदिदानीं प्रवक्ष्यामि
 सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३० ॥ कृष्णाजिनं च तुर्हस्तं प्रागेवं विन्यसेद्भुवि ॥ गोमयेनानुलिप्तायां दर्भानां स्तयि सर्वतः ॥ ३१ ॥ लब्धेन कान्तं त
 द्भस्मं च परिकल्पयेत् ॥ ग्राह्यमुखी कल्पयेद्भुमुदकपादां सवत्सकाम् ॥ ३२ ॥ उत्तमगुडधेनुः स्यात्सदा भारचतुष्टया ॥ वत्संभारेण कुर्वति
 द्वाभ्यां वैमध्यमां स्मृता ॥ ३३ ॥ अर्द्धभारेण वत्सः स्यात्कनिष्ठाभारकेण तु ॥ चतुर्थीशेन वत्सः स्याद्बृहवितानुसारतः ॥ ३४ ॥ धेनुवत्सो
 कृतावेतौ सितसूक्ष्मां बरावृतौ ॥ शुक्तिकर्णा विभुपादैः शुक्तिमुक्ताफलैश्च ॥ ३५ ॥ सितसूत्रशिरालैः तु सितकंबलकंबलौ ॥ ताम्रगल्लकपट्टौ

तौसितचसरारोमकौ ॥ ३६ ॥ विद्रुमध्रुगुगावैतानवनतस्तनान्वितौ ॥ क्षौमपुच्छोकांस्यदोहाविन्द्रनीलकतारकौ ॥ ३७ ॥ सुवर्णशृंगाभर
णौराजतसुरसंयुतौ ॥ नानाफलसमायुक्तौप्राणगंधकरंडकौ ॥ ३८ ॥ इत्येवंचयित्वातुघ्रुपदपैरथाचरेत् ॥ यालक्ष्मीःसर्वभूतानांयाच
देवव्यवस्थिता ॥ ३९ ॥ धेनुरूपेणसादेवीममपापंव्यपोहतु ॥ विष्णोर्विक्षसियालक्ष्मीःस्वाहायाचविभासौ ॥ ४० ॥ चंद्रकेश
कशक्तियोधेनुरूपास्तुसाश्रये ॥ चतुर्मुखस्ययालक्ष्मीर्यालक्ष्मीर्धनदस्यच ॥ ४१ ॥ यालक्ष्मीलोकपालानांसाधेनुर्वदस्तुमे
स्वधात्वंपितृमुखांस्वाहायज्ञमुजापुनः ॥ ४२ ॥ सर्वपापहराधेनुस्तस्माद्धूर्तिप्रयच्छमे ॥ एवमासंयत्तंधिनुब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥
॥ ४३ ॥ विधानमेतद्ब्रूनांसवासामिहपठ्यते ॥ यास्तुपापविनाशिन्यःश्रूयंतेश्चधेनवः ॥ ४४ ॥ तासांस्वरूपंक्षयाभिनसा
निचनराधिप ॥ प्रथमगुडधेनुःस्यदृष्टतधेनुरथापरा ॥ ४५ ॥ तिलधेनुस्तृतीयास्याच्चतुर्थमिधुधेनुका ॥ जलधेनुःपंचमर्तुपक्षी
तुक्षीरसंभवा ॥ ४६ ॥ सप्तमशिकराधेनुर्दधिधेनुरथाष्टमी ॥ रसधेनुश्चनवमीदक्ष्मीस्यात्स्वरूपतः ॥ ४७ ॥ कुंभाःस्युदशधे
नूनामितरास्तुराशयः ॥ सुवर्णधेनुमप्यत्रकेचिदिच्छंतिमानवाः ॥ ४८ ॥ नवनीतिरत्नैश्चतथाप्यन्येमहर्षयः ॥ एतदेववि
धानंस्यात्तत्तत्तत्पुष्कराःस्मृताः ॥ ४९ ॥ मंत्रावाहनसंयुक्तांसदापर्वणिपर्वणि ॥ यथाश्रद्धंप्रदातव्याभुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ ५० ॥
गुडधेनुप्रसंगेनसर्वास्तवमयोदिताः ॥ अशेषयज्ञफलदाःसर्वपापहराःशुभाः ॥ ५१ ॥ व्रतानामुत्तमंयत्स्याद्विशोकद्वारादशजितम् ॥
तदंगत्वेनचैवैषगुडधेनुःप्रशस्यते ॥ ५२ ॥ अयनेविषुवेपुण्येव्यतीपातेऽथवापुनः ॥ गुडधेन्वाद्यदोद्याउपरागादिपर्वेषु ॥ ५३ ॥
विशोकद्वारदशीचैपासर्वपापहराशुभा ॥ यासुपोष्यनरोयातितद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ५४ ॥ इहलोकैतुसौभाग्यमायुरारोग्यमेवच ॥
वैष्णवंपदमाप्नोतिमरणेसद्गतिर्भवेत् ॥ ५५ ॥ भवार्बुदसहस्राणिदशचाष्टौचधर्मवित् ॥ नशोकदुःखदौर्गत्यतस्यसंजायतेनृप ॥ ५६ ॥
नरिवाकुरुतेयातुविशोकद्वारदशीमिमाम् ॥ नृत्यगीतपरानित्यंसापितत्फलमाप्नुयात् ॥ ५७ ॥ इतिपठतियइत्यर्थःशृणोतीहसम्यङ्मधु
पुरनरकारचर्चनंयश्चपश्येत् ॥ मतिमपिचजनानांयोदतीन्द्रलोकैकवसतिसविबुधाद्यैःपूज्यमानःसदैव ॥ ५८ ॥ इति श्रीभविष्यमहा
पुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेविशोकद्वारदशीव्रतनामचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ ॥ श्रीकृष्णजवाच ॥ शृणुम

पालवक्ष्यामिविष्णुव्रतमनुत्तमम्॥विभूतिद्वादशीनामसर्वाभरनमस्कृतम्॥१॥कार्तिकेवाथवैशाखेमार्गशीर्षेचफाल्गुने॥आषाढेवादशम्यां
 चशुक्लायांलघुभुइनरः॥२॥कृत्वासायंतर्नसिंध्यांशुक्लायात्रियमंबुधः॥एकादश्यांनिराहारःसमभ्यर्च्यजनार्दनम्॥३॥द्वादश्यांद्विजसंयुक्तः
 करिष्येभोजनंविभो॥तद्विघ्नेनेमेयातुसाफल्यमधुमुदन॥४॥ततःप्रभातउत्थायकृतस्नानजपःशुचिः॥पूजयेत्पुण्डरीकक्षिणुल्लमाल्या
 नुलेपनैः॥५॥भूतिदायनमःशार्ङ्गविशोकायचजानुनी॥नमःशिवायेत्यूरूचविश्वमूर्तेनमःकटिम्॥६॥कंदर्पायनमोमेदूमादित्यायनमःक
 रौ॥दामोदरायेत्युदरंवासुदेवायचस्तनौ॥७॥माधवायेतिहृदयंकंठवैकुण्ठिनेनमः॥श्रीधरायमुखेक्षान्केशवायेतिपांडव॥८॥
 पृष्ठशार्ङ्गधरायेतिश्रवणौवरदायैव॥स्वनाम्नाशङ्खचक्रासिगदापरशुपाणये॥९॥सर्वात्मनेशिराजन्नमइत्यभिपूजयेत्॥
 दशावताररूपाणिप्रतिमासंक्रमान्नृप॥१०॥दत्तात्रेयंतथाव्यासमुत्पलेनसमान्वितम्॥दद्यादेनविधिनापाखंडानपिवर्जयेत्॥११॥
 समार्घ्यैर्वयथाशक्त्याद्वादशद्वादशीर्नरः॥संवत्सरतिलवणपर्वतेनसहप्रभोः॥१२॥शय्यांदद्यान्मुनिश्रेष्ठगुरवेरससंयुताम्॥ग्रामं
 चशक्तिमान्दद्यात्क्षेत्रंवाभवनान्वितम्॥१३॥गुरुसंपूज्यविधिवद्ब्रह्मालंकारभूषणैः॥अन्यानपियथाज्ञात्तयाभोजयित्वाद्विजोत्तमान्॥
 ॥१४॥तर्पयेद्ब्रह्मगोदानैरन्यत्रधनसंचयात्॥अल्पवित्तोयथाज्ञात्तयास्तोकरुतोकंसमाचरेत्॥१५॥यश्चातिनिःस्वःपुरुषोभक्तिमान्माधवं
 प्रति॥पुष्पार्चनविधानेनसकुयाद्ब्रह्मत्सरत्रयम्॥१६॥अनेनविधिनयस्तुविभूतिद्वादशीव्रतम्॥कुर्यात्सपापनिर्मुक्तपितृणांतारयेच्छतम्॥
 ॥१७॥जन्मनांशतसाहस्रंनशोकफलभागभवेत्॥नचव्याधिर्भवेत्तस्यनदारिद्र्यंनबंधनम्॥१८॥वैष्णवोवाथशैवोभवेजन्मनिजन्मनि॥
 यावद्युगसहस्राणांशतमष्टोत्तरंभवेत्॥१९॥तावत्स्वर्गोवसेद्वाजन्भूपतिश्चपुनर्भवेत्॥पुरारथंतरेकलपेरजासीत्पुष्पवाहनः॥२०॥
 नाम्नालोकेषुविख्यातस्तेजसामूर्यसन्निभः॥तपसातस्यतुष्टेनचतुर्वेद्रेणभारत॥२१॥कमलंकाञ्चनंदंतंयथाकामगतःसदा॥समस्त
 भृत्यसहितःसांतःपुरपरिस्थितः॥२२॥द्वीपानिमुखलोकंचयथेष्वविवचरत्यसौ॥कल्पदौसप्तमंद्दीपंतस्यपुष्करवासिनः॥२३॥लोकेसं

प्रजितोयस्मान्पुष्करं द्वीपमुच्यते ॥ तदैव ब्रह्मणा दत्तं यानमस्य यतो नृप ॥ २४ ॥ पुष्पवाहनमित्याहुस्तस्मात्तं देवानवाः ॥ २५ ॥ ना
 गस्य तस्यास्य जगत्रयोपि ब्रह्मांबुजस्थस्य तपोऽनुभावात् ॥ पत्नी च तस्या प्रतिमानरेन्दुनारसिंहस्रैरभितोऽभिर्नद्या ॥ २६ ॥ नाम्ना च लव
 ण्यवती बभूव यापार्वती वैष्णव्यमुनिप्रवीरं प्रचेत संवाचमिमांशुभाषे ॥ २७ ॥ तस्यात्मजानामयुतं बभूव धर्मात्मनामग्रधनुर्द्वे राणाम् ॥ २८ ॥ कस्माद्विभूतिरस्मलमममस्य पूज्या जायच सर्वविजिताम
 रमुदरीया ॥ भार्या त्वनल्पतपसावसुतोऽपि तेन दत्तं समांबुजगृहं परमप्रसादात् ॥ २९ ॥ यस्मिन्प्रविष्टमपि कोटिं शतं नृपाणां सामान्यकुंजरान्
 वाश्वधनावृतानाम् ॥ नालक्ष्यताक्षगतमंवरनोरिवेह तारागणैरपि सुरासुरलोकपालैः ॥ ३० ॥ तस्मात्किमन्यजननी जठरोद्भवेन धर्मादिकं
 कृतमशेषजनातिगस्यात् ॥ सम्यङ्मयाथ तनयैरनया महर्षेण माहार्यया तदखिलं कथय प्रचेतः ॥ ३१ ॥ तस्य तद्भचनं श्रुत्वा ध्यानेन वेक्ष्य चाखिलम् ॥
 प्रचेतास्तमुवाचा शृणु भूपुरातनम् ॥ ३२ ॥ लुब्धकस्त्वं पुराराज सर्वस्वभयंकरः ॥ आसीदसाधुचरितः सुहृन्मित्रविवर्जितः ॥ ३३ ॥ य
 तमध्योद्विस्वके शः कृष्णगोरक्तलेचनः ॥ धनुष्पाणिर्वनगतः कृतांतकसमो भवान् ॥ ३४ ॥ अभूदनावृष्टिरतीव रौद्राकदाचिदाहारानि भित्तरो
 षः ॥ पद्मान्यथादाय ततो बहूनि गतं पुरं वैदिशनामधेयम् ॥ ३५ ॥ उन्मूल्य लोभाच्च पुरं समस्तं भ्रातं त्वया शेषमहतदासीत् ॥ केतानकश्चि
 त्कमलेषु जतस्तौ केभृशं क्षुत्परिपीडितश्च ॥ ३६ ॥ उपविष्टस्त्वमेकस्मिन् सभायां भवनांगणे ॥ अथ मङ्गलशब्दस्तु त्वयारात्रौ तथा श्रुतः ॥ ३७ ॥
 समाप्य मावमासस्य द्वादश्यां लवणाचलम् ॥ निवेदयतीं गुरवैश्च श्यां चोपस्करान्विताम् ॥ ३८ ॥ अलंकृत्य हर्षिकेशं सौवर्णपरमपदम् ॥
 साथ हृष्टा तस्तन्भ्यामिदं चित्ते वधारितम् ॥ ३९ ॥ किमेभिः कमलैः कार्यं वरं विष्णुरलंकृतः ॥ इति भक्तिस्तदा जाता दापत्यस्य नरेश्वर ॥ ४० ॥
 तत्प्रसंगात्समभ्यर्च्य केशं लवणाचलम् ॥ शय्यां च पुष्पप्रकरैः पूजितां भूच्च सर्वदा ॥ ४१ ॥ अथानंगवती तुष्टा तयोर्हो न शतत्रयम् ॥
 प्रादाद्ब्रूहीतं ताभ्यां च न तत्सर्वं लवनात् ॥ ४२ ॥ अनंगवती च पुनस्तनयोरन्नचतुर्विधम् ॥ आनाय्योपहृतं कृत्वा भुज्यतामिति भूषते ॥ ४३ ॥
 ताभ्यां तु तदपित्यक्तं भोज्यावः शोवरानने ॥ प्रसंगाच्चोपवासेन तवाद्यास्तु सुखावहः ॥ ४४ ॥ जन्मप्रभृतिपापिष्ठावावोदिविदव्रते ॥

सत्प्रसंगाद्धनुर्मध्येर्मलाभस्तुचावयोः ॥ ४६ ॥ इतिजागरणंताभ्यांप्रसंगात्तदनुष्ठितम् ॥ प्रभातेचतयादत्ताशय्यासलवणाचला ॥ ४६ ॥
 ग्रामश्चगुरवेभक्त्याविप्रेभ्योद्वादशैवाहि ॥ वस्त्रालंकारयुक्तांगागावश्चकनकाचिताः ॥ ४७ ॥ भोजनंचसुहृन्मित्रदीनांधकृपणैःसमम् ॥
 तत्तुलुब्धकदांपत्यपूजयित्वाविसर्जितम् ॥ ४८ ॥ सभवाँलुब्धकोजातःसपत्नीकोनरेश्वरः ॥ पुष्पाणांप्रकरेतस्मात्केशवस्यप्रपूजनम् ॥ ४९ ॥
 प्राप्तंसुदुर्लभंवीरत्वयापुष्करमन्दिरम् ॥ तस्यसर्वस्यमाहात्म्यादलंनतपसानृप ॥ ५० ॥ यथाकामगतंदक्षपद्मयानिंविगिचिना ॥
 संतुष्टस्तस्यराजेन्द्रब्रह्मरूपीजनार्दनः ॥ ५१ ॥ शय्यानंगवर्तविश्याकोमदेशस्यसंप्रतम् ॥ पत्नीसपत्नीसंजातारत्याप्रीतिरितिश्रुता ॥ ५२ ॥
 लोकैष्वानंदजननीसकलामरपूजिता ॥ तदप्युत्सृज्यराजेन्द्रनिर्वाणंसमवाप्स्यसि ॥ ५३ ॥ इत्युक्त्वासमुनिःसर्वतत्रैवांतरधीयत ॥
 राजायथोक्तंचपुनःसचक्रपुष्पवाहनः ॥ ५४ ॥ इमामाचरतोब्रह्मत्रयण्डव्रतमाचरेत् ॥ यथाकथंचित्कालेनद्वादशद्वादशीमुने ॥ ५५ ॥
 कर्तव्याःशक्तितोदयाविप्रेभ्योदक्षिणानृप ॥ ५६ ॥ इतिकलुषविदारणंजनानामितिपठतिशृणोतिचातिभक्त्या ॥ मतिमपिचददतिदे
 वलोकेवसतिसपरःशतानिवत्सराणाम् ॥ ५७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादविभूतिद्वादशव्रतवर्णनंनाम
 पंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रोतुमिच्छामिभगवन्मदनद्वादशीव्रतम् ॥ सुतनेकोनपंचाशद्ये
 नलेभेदितिःपुरा ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ तद्वसिष्ठादिभिःश्रोक्तामित्येकानिथिरुत्तमा ॥ विस्तरेणतदेवंतत्सकाशास्त्रिविधतः ॥ २ ॥
 चैत्रमासेसितपक्षेद्वादश्यांनियतव्रतः ॥ स्थापयेद्व्रणकुंभसिततंडुलपूरितम् ॥ ३ ॥ नानाफलयुतंतद्विक्षुदण्डसमन्वितम् ॥
 सितवस्त्रयुगच्छन्नंसितचन्दनचर्चितम् ॥ ४ ॥ नानाभक्ष्यसमोपेतंसहिरण्यंचशक्तिः ॥ ताम्रपात्रंशुङ्गोपेतंतस्योपरिनिवेदयेत् ॥ ५ ॥
 तस्योपरितथाकामंकदलीदलसंस्थितम् ॥ कुर्याच्छर्करयोपेतमितितस्यसमीपतः ॥ ६ ॥ गंधपुष्पंथादद्याद्गीवाद्यंचकरयेत् ॥
 तदलभेकथांकुर्यात्कामकेशवयोर्नरः ॥ ७ ॥ कामनाम्नाहरेरर्चस्नापयेद्ब्रुधवारिणा ॥ शुक्लपुष्पाक्षततिलैरर्चयेन्मधुसूदनम् ॥
 ॥ ८ ॥ कामायपादैःसंपूज्यजवेसौभाग्यदायच ॥ मन्मथायतथामेढूंमाधवायकर्टिनमः ॥ ९ ॥ शान्तिदरायेत्युदरमनंगयेत्युरो

हरेः ॥ सुखंपद्मसुखयेति वाहुं पञ्चशरायवै ॥ १० ॥ नमः सर्वात्मने मौलिमचयेति केशवम् ॥ ततः प्रभते कुम्भं च ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ ११ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्या स्वयंचलवणादृते ॥ भक्त्याथ दक्षिणां दद्यादिसमं त्रमुदीरयेत् ॥ १२ ॥ ग्रीयतामत्र भगवान्कामरूपी जनार्दनः ॥ हृदये सर्वभूतानां यथावेदोऽभिधीयते ॥ १३ ॥ अनेन विधिना सर्वमासिमासि समाचरेत् ॥ फलमायलं कश्यद्वा दृश्याभूतलेख्यपेत् ॥ १४ ॥ ततस्त्रयोदशमासि पृथगेधेनुमन्विताम् ॥ शय्यां दद्याद्विजेन्द्राय सर्वोपस्करसंयुताम् ॥ १५ ॥ काञ्चनं कामदेवं च शुक्लांगं च पयस्विनीम् ॥ वासोभिर्द्विजदापत्यं पूज्यशक्त्या विभूषणैः ॥ १६ ॥ होमः शुक्कतिलैः कार्यः कामनामानि कीर्तयेत् ॥ गव्येन सर्पिषा तत्र पायसेन च धर्मवित् ॥ १७ ॥ विप्रेभ्यो भोजनं कृत्वा वित्तशाल्यां विवर्जयेत् ॥ इक्षुदंडान्नरो दद्यात्पुष्पमालां च शक्तिः ॥ १८ ॥ यः कुर्याद्विधिना नेन मदनं दत्वा दृशीमिमाम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः प्राप्नोति परमं पदम् ॥ १९ ॥ इह लोके वरान् पुत्रान्सौभाग्यं सुखमश्नुते ॥ कश्यपे व्रतमाहात्म्या दागत्य परया मुदा ॥ २० ॥ चकाराकर्कशां भूयो रूपलावण्यसंयुताम् ॥ वरेण च्छन्द्यामासया च ववरे वरम् ॥ पुत्रं शत्रुवधार्थाय समर्थमितिौजसम् ॥ २१ ॥ प्रार्थयामि महाभाग्यं सर्वोमरानिषूदनम् ॥ कश्यपः प्राहतां भद्रै एव मस्तु सुशोभने ॥ २२ ॥ संवत्सरशतं त्वेकं गभीरार्थः सुखेऽस्मया ॥ संध्यायां नैव भोक्तव्यं गभीण्या वरवर्णिनि ॥ २३ ॥ न स्यात्तव्यं गतव्यं वृक्षमूलेषु सर्वदा ॥ नोपस्करेभ्यु विविक्षेन्मुशूलोलूखलादिषु ॥ २४ ॥ जलं न चावगाहेत शून्यागारं विवर्जयेत् ॥ वर्जयेत्कलहं गेहात्र भगंतयैव च ॥ २५ ॥ मुक्तकेशी न तिष्ठेत्तनाशुचिः स्यात्कथंचन न शयीतोन्नतशिरानचाप्याद्रिशिराः क्वचित् ॥ २६ ॥ न वस्तुर्हनिना द्वाद्यानां द्रुपादानभूतले ॥ नामं गत्यां वदेद्वाचं न चाहस्य पराभवेत् ॥ २७ ॥ कुर्याच्च शुश्रूषां नित्यं मंगलतत्परा ॥ सर्वौषधीभिः कोष्णेन वारिणा स्नानमाचरेत् ॥ २८ ॥ कुस्त्रियो नाभिभाषितवस्त्रवातं विवर्जयेत् ॥ मृतवत्सादिसंसर्गपरगेहं च सुंदरि ॥ २९ ॥ न शीघ्रं मार्गमाक्रामेऽल्लेखयेत्तन्महानदीम् ॥ न च वीभत्सकं किंचिन्न च वीक्षेद्भयानकम् ॥ ३० ॥ गुरुवातलमाहारमजर्णं न समाचरेत् ॥ संपूर्णगभीण्यायां व्यायामं च विवर्जयेत् ॥ ३१ ॥ गर्भे रक्ष्यः स दौषध्याहृदि धार्यो न मनस्तरः ॥ अनेन विधिना साध्विशोभनं पुत्रमप्नुयात् ॥ ३२ ॥ अन्यथा गर्भपतनं स्तंभनं वा प्रवर्तते ॥ तस्यात्त्वमनया वृत्त्या गर्भे स्मिंश्च समाचरेः ॥ ३३ ॥

भविष्यतिशुभः पुत्रः सर्वव्ययसुंदरः ॥ स्वस्त्यस्तुते गमिष्यामि नथे न्युक्तस्तया च सः ॥ ३४ ॥ पश्यतां सर्वभूतानां तत्रां न रधीयत ॥ ततः सा
 कश्यपे क्तेन विधिना समातिष्ठत ॥ ३५ ॥ अथापपुत्रान्पंचाशदेकोनान्पांडुनंदन ॥ एवमन्यापियानरोमदनद्वा दशो मिमाम् ॥ ३६ ॥
 करोति पुत्रानाप्नोति सहभ्रात्रा सुखी भवेत् ॥ ३७ ॥ एकोनमद्वंशतमापदितिः सुतानां येन व्रतेन बलवीर्यसमन्विता नाम् ॥ मर्त्यः समाचरति पुत्रव
 नाभिलाषी तत्सर्वमत्र सफलं भवति हंपुंसां ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे मदनद्वा दशो ब्रतवर्णनं
 नाम षडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कांता रवनदुर्गेषु प्रसन्नद्वीपेषु च ॥ समुद्रतरेण दानं संप्राप्ते
 स्करादेने ॥ १ ॥ कां देवतां स्मरेत्कृष्णपरित्राण करीमिह ॥ कथंचिदेवः पुरुषः परित्राणं स्मृतो जनैः ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ सर्वमंगलां
 गल्यांदुर्गां भगवतीमिमाम् ॥ नाम्नातिदुःखं पुरुषः संस्मरन्सर्वमङ्गलाम् ॥ ३ ॥ अलक्ष्यां लक्षभूतानां संस्मरन्सर्वमंगलाम् ॥ नभ्यंसमवा
 प्रीतिपुरुषः पार्थकुत्रचित् ॥ ४ ॥ यदा तां प्रतिजिज्ञासु रवंत्या महमागतः ॥ पुरा संदीपनार्थं बलेन सह भारत ॥ ५ ॥ प्राप्तविद्येन च मया प्र
 तिज्ञा तास्य दक्षिणा ॥ दिव्यं स्तवं विदित्वा मे तेनाहं याचितः प्रभो ॥ ६ ॥ प्रभासतीर्थे पुत्रो भगतः केनाप्यसौ हतः ॥ तमानयमहाबाहो
 सत्यंकुरुवचो मम ॥ ७ ॥ उपाध्यायस्य वचनाद्वैवस्वतपुरे मया ॥ प्रातः संदीपनेः पुत्रः समानीतः क्षणादसौ ॥ ८ ॥ दक्षिणां
 तामुदाहृत्य प्रस्थितौ पुनरागतौ ॥ स्थानमेतत्स्वपादां कंकृत्वा बाणद्वहमागतौ ॥ ९ ॥ ततः प्रभृतिपुत्रार्थाः पूजयंति जनाः सदा ॥
 मां चैव बलभद्रं च मध्यस्थां सर्वमंगलाम् ॥ १० ॥ वामेनारायणे हंस एवमेव च के भवेत् ॥ अवाधकं यो चयते तृतीयं कुंतिनंदन ॥ ११ ॥
 त्रयोदश्यां सिते पक्षे मासि मासितव्रतः ॥ नक्तनैवोपवासिन एकमेकैकनवापुनः ॥ १२ ॥ गंधपुष्पैश्च मधुभिः साधुभिश्च सुरासैः ॥
 मृन्मयीं कांचनीं वापि कृत्वा प्रातिवृत्तितुयः ॥ १३ ॥ यक्षगंधर्वालिक्षैः पल्लौदन संसृजैः ॥ सोऽभ्यर्चयति राजेन्द्र सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
 ॥ १४ ॥ नारीवामर्तुसहितास्वर्गलोके महीयते ॥ १५ ॥ अवाग्भिकविदशमेऽह्नि सिते सदैव यः पूजयेत्कुसुममांससुरोपहारैः ॥ नश्यति
 स्य भवने ष्वतिभीषणानि चौराग्निमारजनानि भयानि सद्यः ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे अ
 बाधकव्रतवर्णनं नाम सप्तशतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ब्रूहि मे यदुशादू लव्रतं गन्धविनाशनम् ॥ कटुतिक्ता म्लेहोत्थदौ

भाग्यशमनं तथा ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ इमं प्रशंशुरापार्थजातूकर्णो महामुनिः ॥ पृष्टो राह्या विष्णुभक्त्या कालनन्दनजातया ॥ २ ॥
 कथयामास संपृष्टासू पविष्टाशृणोति सा ॥ देविकृता अलिपुटा जातूकर्णो विदद्रतम् ॥ ३ ॥ ज्येष्ठे मासि सिते पक्षे त्रयोदश्यां युधिष्ठिर ॥ क्षात्वा पुण्यन
 दीतो येषू ज्येष्ठ्युभे दशजम् ॥ ४ ॥ श्वेतमंदारमकं वाकरवीरचक्रकम् ॥ निर्वचमूर्यदेवस्य बल्लभं दुल्लभं तथा ॥ ५ ॥ पुष्पेन वद्यधूपाद्यैर्मित्रेणानेन पांड
 वा ॥ निरीक्ष्य गगने मूर्यं ध्यात्वा हृदिसमुच्चरेत् ॥ ६ ॥ मूर्यं श्वेतारमंदारश्वेतार्कस्य संशयम् ॥ करवीरनमस्तुभ्यं निववृक्षनमोऽस्तुते ॥ ७ ॥ इत्थं यो
 र्कपते भक्त्या वधैः पृथङ्ङनः ॥ मूलमंत्रेण नृशृष्टनारी वा भक्ति संयुता ॥ ८ ॥ तस्याः शरीरौर्गंध्यं दौर्भाग्यं वा अजाविकम् ॥ ९ ॥ निर्वनवाकं करवीर
 लतां सुपुष्पां याः पूजयंति कुसुमाक्षतधूपदैः ॥ ताः सर्वकामसुखभोगसमृद्धिभाजौर्भाग्यदोषराहिताः सुभगा भवन्ति ॥ १० ॥ इति श्रीविष्यमहा
 पुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे मन्दारनिम्बाकं करवीरव्रतवर्णनं नामाष्टाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ यमस्य राध
 नंब्रूहि श्रीवत्स पुरुषोत्तम ॥ कथं न गम्यते कृष्ण नरकं नरकेशरिज्ज ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ द्वाारवत्यां पुराणार्थं स्नातोऽहं लवणस्त्रभसि ॥ दृष्ट्वा न्मुनिमा
 यांतिं मुद्रुलं नाम पार्थिव ॥ २ ॥ प्रज्वलं तमिवादि तयं तपसा द्योतितात्मना ॥ तं प्रणम्या धर्मसत्कारैः पप्रच्छ अहं युधिष्ठिर ॥ ३ ॥ यमादर्शननामानं व्रतं ज
 न्तु भयापहम् ॥ कथयामास कलं मुद्रुलो विस्मयान्वितः ॥ ४ ॥ मुद्रुल उवाच ॥ अकस्मात्कृष्णमूर्च्छामपेपति तोऽस्मि धरातले ॥ पश्यामि दंडपुरुषे
 मे हृहातप्रज्वलन्निव ॥ ५ ॥ अंगुष्ठमात्रः पुरुषो बलदाकृष्य रोषितः ॥ बद्धायमभैर्गण्डं नीयते वेदवादिभिः ॥ ६ ॥ क्षणात्सभायां पश्यामि य
 मां पिंगललोचनम् ॥ कृष्णावदातरौ द्वास्त्र्यं मृत्युव्याधिं शतान्वितम् ॥ ७ ॥ वातपित्तमहाश्लेष्मैर्मूर्तिमाद्भुरपासितम् ॥ कासशोफज्वरातं करुफो
 टिका लूतमारीभिः ॥ ८ ॥ ज्वरगर्दभशीर्षादिभगंदरमलक्षयैः ॥ गंडमालाक्षिरौघैश्च मूत्रकुच्छूहरव्रणैः ॥ ९ ॥ वेदनाभिः प्रभैश्च शिपटैर्ग
 डबुद्धैः ॥ विषूचिका गलाहरी द्राभूततस्करैः ॥ १० ॥ इत्थं बहुविधैर्गौद्रैर्नारूपभयंकरैः ॥ करालशस्त्रहस्तैश्च संग्रामैर्न कैस्तथा ॥ ११ ॥
 राक्षसैर्दानवैरुपविष्टैः पुरःस्थितैः ॥ धर्माधिकरणस्थैश्चित्रगुप्तादिलेखकैः ॥ १२ ॥ सिंहेभ्यः प्रविराहैश्च तरक्षैश्चानुजैः ॥ वृश्चैर्देवैश्च

मशकैःशिवासैःसडुडुभैः ॥ १३ ॥ गृध्ररूकैर्वहुभिर्मत्कुणैडकिनाग्रहैः ॥ अपस्मारस्मरोन्मादवृद्धिकारवतीग्रहैः ॥ १४ ॥ पिशा
चैर्यक्षकूष्माण्डैःपाशखड्गधनुर्द्धरैः ॥ मुक्तकैशेस्त्रासकैर्युक्कुटीकुटिलाननैः ॥ १५ ॥ बृहत्कयैर्नारकैर्यैःपापिष्ठानानियामकैः ॥ असि
पत्रवनांगारैःक्षारगताण्डदायकैः ॥ १६ ॥ असिभंगासिपच्छेदरुधिरस्रावकादिभिः ॥ आस्थानैःसंभृतोभतियमोमृत्युपमोपमः ॥ १७ ॥
सआर्हिकैकरान्सर्वान्धर्मराजो जनार्दन ॥ किमयंमुनिरानीतोऽपुष्पाभिप्र्रतनासभिः ॥ १८ ॥ मुद्गलोनामकौडिन्येनगरेभीष्मका
त्मजः ॥ क्षत्रियोऽस्ति स आनेयःक्षीणायुस्त्यज्यतांमुनिः ॥ १९ ॥ इत्युक्तास्तेगतास्तस्मादायाताःपुनरेवते ॥ उच्यतेऽत्रभटाः
प्रह्लाधर्मराजंसविस्मयाः ॥ २० ॥ अस्माभिस्तत्रक्षीणायुर्नदेहलक्षितोगतैः ॥ नजानीमोभानुसूनेक्रथंचिद्धांतमानसाः ॥ २१ ॥
॥ यमराजउवाच ॥ प्रयेणतेनदृश्यतेपुरुषैर्यमकैःकैः ॥ कृतात्रयोदशयैस्तुनरकार्तिविनाशिनी ॥ २२ ॥ उज्जयिन्यांप्रयागे
वाभैरवेवाथयेमृताः ॥ तिलाव्रगोहिरण्यादिदत्तैर्यैश्चगवाह्निकम् ॥ २३ ॥ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ कीदृशंतद्व्रतंस्वामिच्छंसनोभास्क
रात्मज ॥ किंतत्रवदकर्तव्यपुरुषैस्तवतुष्टिदम् ॥ २४ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ पूर्वोक्तेमार्गशीर्षादिवैषम्येकंनिरन्तरम् ॥ त्रयोदश्यांसा
म्यदिनेसूर्यागारकर्वाजितः ॥ २५ ॥ ममनाम्नाद्विजानष्टौपंचैवसमाह्वयेत् ॥ वेदांतगात्रातिगुह्यच्छातचित्तान्मुशोभनान् ॥ २६ ॥ वाच
कश्चापितन्मध्येसदाभास्करवल्गुमान् ॥ दिनस्यप्रथमेयामेशुचौदेशेसमास्थितान् ॥ २७ ॥ अंतर्वासोवृत्तान्भक्तान्सोपदिष्टादितोन्मुखान् ॥
अभ्यांगयेच्छिरोदेशात्तिलैलेनमर्दयेत् ॥ २८ ॥ स्नापयेद्दधकाषायैःमुखोष्णांबुभिरदध ॥ पृथक्पृथक्स्नापयित्वासर्वानेवद्विजोत्तमान् ॥ २९ ॥
शुचिर्भूत्वातथाचांतेव्रतीभक्तिपरायणः ॥ स्वयंसंभृत्यशुश्रूषतिषांकृत्वा नरोत्तम ॥ ३० ॥ ब्राह्ममुखानुपविष्टाश्चत्रयोदशपृथक्पृथक् ॥
भोजयेच्छालिमुद्गाद्यं गुडपूपांस्सुखोचितान् ॥ ३१ ॥ सुव्यञ्जनं सुपक्वांश्च भूयो भूयो निवेदयेत् ॥ शुचिर्भूत्वा तथा चांतादचयेत्तिलतंडुलैः ॥ ३२ ॥
प्रस्थमात्रैर्यैःकंकताम्रपात्रसमन्वितैः ॥ सदक्षिणैःसच्छत्रैश्चजलकुंभैःपवित्रकैः ॥ ३३ ॥ चर्मप्रावरणैःश्रेष्ठैस्तेषांदत्वा विसर्जेयेत् ॥ मंत्रेणा

नेनराजेन्द्रअर्चयेत्तानृथस्मृधीः ॥ ३४ ॥ ब्राह्मणान्वाचकंवापिपंक्तिभेदनकारयेत् ॥ अन्मःशूनैश्चरोमृत्युर्दृढहस्तोविनाशकः ॥ ३५ ॥
 अभावःप्रलयःसौर्दिःक्षत्रःशमनोऽतकः ॥ लोकपालोब्रह्मतिकुरोरौद्रोवोराननःशिवः ॥ ३६ ॥ यमःप्रसन्नमानस्कोदद्यान्मेऽभयदक्षिणाम् ॥
 स्वाहा॥इत्युक्त्वासंप्रयच्छतेदेयदत्ताव्रतीपुनः ॥ ३७ ॥ द्विजांश्चतुव्रजेतुसागृहांश्चाचित्तचर्चितान् ॥ एवंयपुरुषःकश्चित्सकृद्रतामिदं
 रेत् ॥ ३८ ॥ समृतोऽपिनरोमन्योनयातिमममदिरम् ॥ अदृष्टोमममायाभिर्विमानैर्नकर्मदले ॥ ३९ ॥ सचायातिपुराविष्णोस्ततःशिवपुराव्रजेत् ॥
 कुतर्चिणव्रतितेनमुद्रलेनममोदितम् ॥ ४० ॥ तेननायात्यसौलोकैममक्षत्रियपुङ्गवः ॥ इतिकालवचःश्रुत्वातेऽपिदूतागतास्तुमे ॥ ४१ ॥
 अहंपुनःसमापन्नरूर्णकालैर्विसर्जितः ॥ स्वशरीरंपुनःप्राप्यनरोगःपुनरुत्थितः ॥ ४२ ॥ त्वाद्विद्रुमागतःप्रोक्तमेतदृतंमयातव ॥
 इत्युक्त्वामुद्रलोराजन्प्रयातःस्वगृहंप्रति ॥ ४३ ॥ इदंकुरुष्वकोतियत्त्वमप्यत्रमहीतले ॥ ततोयास्यस्यसंदिग्धवंचयित्वायममृतः ॥ ४४ ॥
 एवंयेन्येऽपिपुरुषाःस्त्रियोवापियुधिष्ठिर ॥ त्रयोदश्यांत्रयोदश्यायेचरिष्यंतिभूतले ॥ ४५ ॥ एकभक्तेनक्तेनउपवासेनवापुनः ॥
 यमदर्शनमाख्यातंत्रतंसर्वव्रतोत्तमम् ॥ ४६ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तादिव्ययानसमाश्रिताः ॥ यास्यन्तीन्द्रपुरंदृष्टाअप्सरागणसंवृताः ॥ ४७ ॥
 दोधूयमानाश्चमरैःस्तूयमानाःसुरासुरैः ॥ गन्धर्वतूर्यनदिनच्छत्रपंक्तिविराजिताः ॥ ४८ ॥ अदृष्टावोररूपास्यैर्यमदूतैर्युधिष्ठिर ॥
 अनर्दिताव्याधितैरदृष्टयमकिङ्करैः ॥ ४९ ॥ अनारितामहारौद्रैर्नानाप्रहरणोत्तमैः ॥ यमदृष्टिपथासुक्तैःसर्वसौख्यसमन्वितैः ॥ ५० ॥
 सर्वसौख्यसमायुक्तैःशिववत्सौम्यदर्शनाः ॥ स्वर्गैर्वसंतिसुचिरंभाविताःस्वेनकर्मणा ॥ ५१ ॥ स्नाप्यत्रयोदशशुनीचतुपायसेनसंपूज्यपूज्यतिल
 तन्दुलवस्त्रदानैः ॥ कुर्वन्तिव्रतमिदंत्रिदशहोत्रपूताःपश्यन्तिव्रतमसुखंनकदाचिदेव ॥ ५२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहपुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयु
 धिष्ठिरसंवादेयमदर्शनत्रयोदशीव्रतवर्णनंनमैकोननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच॥भगवन्भूतभयेशसंसारणवतारक ॥
 व्रतंकथयकिञ्चिन्मेरूपसौभाग्यदायकम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ किञ्चैतंमहोभिःपार्थव्रतैरुन्मत्तचष्टितैः ॥ कायच्छेदकैःशूरैःसारैःफल

साधनैः ॥ २ ॥ वरमेकापिवरदुकृतानंगत्रयोदशी ॥ प्रसिद्धिसमनुप्राप्तामर्त्यकामप्रदायिनी ॥ ३ ॥ सौभाग्यारोग्यजयदासर्वातंकनिवारि
 णी ॥ सर्वदुष्टोपशमनसर्वमङ्गलवर्धनी ॥ ४ ॥ शृणुष्वर्तामहाबाहोऽथयामिसिस्तरम् ॥ पुरादधेनकमेनत्रिनेत्रनयनाग्निना ॥ ५ ॥
 भस्मीभूतेनलोकानांसंकल्पितापुरानघ ॥ अनंगेनकथाद्योपतेनानंगत्रयोदशी ॥ ६ ॥ हेमतेसमनुप्राप्तेमासिमार्गशिरोभे ॥ शुक्लपक्षे
 त्रयोदश्यासोपवासोजितेन्द्रियः ॥ ७ ॥ स्नानंनद्यांतडागेचगृहेवानियतात्मवान् ॥ कृत्वासमभ्यर्च्यविभुविधिनशिशोखम् ॥ ८ ॥
 धूपदीपैःसर्नैवेद्यैःपुष्पैःकालोद्भवैस्तथा ॥ शोभुनामान्यथोच्चार्यहोमःकार्येस्तिलक्षितैः ॥ ९ ॥ अनंगनाम्नासंपूज्यमधुप्राश्यस्वपेत्रिंशे ॥
 नैवेद्यैर्मधुरैर्दिव्यैःसुस्वादैर्घृतपाचितैः ॥ १० ॥ धूपंसुगंधद्व्याञ्चरुतपुष्पैस्तुपूजनम् ॥ रंभातुल्याभवेत्सातुरुपयौवनशालिनी ॥ ११ ॥
 मधुवत्स्यात्समधुरःकामरूपधरस्तथा ॥ दशानामधमेधानांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ १२ ॥ पुष्यमासस्यचैवोक्तंचंदनंप्राशयेन्निशि ॥
 योगेश्वरंतुसंपूज्यमालतीकुसुमैःशुभैः ॥ १३ ॥ नैवेद्यंघृतपूराश्चदमशान्तास्तुताःस्त्रियः ॥ सौम्यशीतसुगन्धाढ्यचंदनप्राशनोद्भवैः ॥
 ॥ १४ ॥ राजसूयस्यज्ञस्यफलंप्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ माघेनटेश्वरंनामपूजयेत्पंकजेनतु ॥ १५ ॥ नैवेद्यंक्षीरखंडाद्यैर्भौक्तिकंप्राशये
 न्निशि ॥ बहुपुत्राभवेत्सातुधनंसौभाग्यमुत्तमम् ॥ १६ ॥ मुक्ताचूर्णनिर्भेनैत्रयद्वास्यात्तद्देवहि ॥ गौरीतुल्याभवेत्सातुकोम
 लाङ्गप्रजायते ॥ १७ ॥ तप्तजंबूनदाभासोभवेद्व्यतनुर्महान् ॥ गोमेधस्यसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ १८ ॥ फाल्गुने
 मासिसंपूज्यदेवदेवंहरेश्वरम् ॥ काञ्चनास्यपुष्पाणिनैवेद्यैर्वज्रिपूरकम् ॥ १९ ॥ कंकालंप्राशयेद्रात्रौसौंदर्यमतुलंभेत् ॥ चैत्रे
 सुरूपकंनामपूजयेदमनेनतु ॥ २० ॥ नैवेद्यंधूपकंदद्याद्धृतखण्डविपाचिताम् ॥ कर्पूरंप्राशयेद्रात्रौसौभाग्यमहदाप्नुयात् ॥ २१ ॥ चन्द्र
 श्वचन्द्रकांतिश्चचन्द्रवर्तिहरावृते ॥ नरमेधस्यज्ञस्यफलंप्राप्नोतिशोभनम् ॥ २२ ॥ वैशाखेचमहारूपपुष्पैर्नामालिकाचनम् ॥ कां
 र्वकैस्तुनैवेद्यंदातव्यंचातिशोभनम् ॥ २३ ॥ जातीफलंतुसंप्राश्यजातिमाप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ सफलास्तस्यसर्वाक्षाभवंतिमुविभारत ॥ २४ ॥

गोसहस्रफलप्राप्यब्रह्मलोकमहीयते ॥ ज्येष्ठमासेतुप्रद्युम्नपूजयेन्मालिकार्जुनैः ॥ २५ ॥ नैवेद्यं ब्रह्मवर्तिचलवंगं प्राशयेन्निशि ॥ ज्येष्ठपदम
 वामोत्तितथा लक्ष्मीं जनार्दनात् ॥ २६ ॥ सर्वसौख्यसमोपेतस्थित्वा मुविशंतसमाः ॥ वाजपेयस्य ज्ञस्य शतमष्टगुणोत्तरम् ॥ २७ ॥
 आषाढे चैव संप्राप्तिरुमाभर्तारमर्चयेत् ॥ पुष्पधूपान् दिनैवैः प्राशयेत्तिलोदकम् ॥ २८ ॥ तिलोत्तमारूपधरासुखी स्याच्छरदः शतम् ॥ श्रावणे
 उमापतिनामतिलपुष्पैस्तु पूजनम् ॥ २९ ॥ नैवेद्यं लड्डुकान्दद्यात्कृष्णश्च प्राशयेत्तिलान् ॥ पौडरीकस्य ज्ञस्य फलं प्राप्नोत्यनाकुलम् ॥ ३० ॥ तदं
 तेराजराजः स्याच्छत्रुपक्षक्षयंकरः ॥ सद्योजातं भाद्रपदे पूज्यं कुंकुमकेशरैः ॥ ३१ ॥ नैवेद्यं सोलिकां दद्यात्प्राशयेद्गुरुनिशि ॥ अगुरुप्राशयित्वा तु
 गुरुर्भवेत्तिलम् ॥ ३२ ॥ पुत्रपौत्रैः परिवृतो मुक्त्वा भोगान् मनोऽनुगात् ॥ उक्त्यज्ञफलं प्राप्य विष्णुलोकमहीयते ॥ ३३ ॥ त्रिदशधिपतिमश्नुजिह्व
 ज्यासिंदूरकम्रजैः ॥ स्वर्णादिकं तु संप्राश्य स्वर्णवर्णः प्रजायते ॥ ३४ ॥ रूपवान् सुभगो वामी मुक्त्वा भोगान् महीतले ॥ सुवर्णकोटिदानस्य फलं प्राप्नो
 तिमानवः ॥ ३५ ॥ विश्वेश्वरं कर्तुं सत्सर्वपुष्पैस्तु पूजयेत् ॥ दमनस्य फलं प्राश्य दमनेन पुमान् भवेत् ॥ ३६ ॥ दमनोन्मादकर्तृ च सर्वस्य
 जगतः प्रभुः ॥ भवेद्भुजबलोपेतस्ततः शिवपुंरंजयेत् ॥ ३७ ॥ एवं सत्सर्वस्य तिपारितेऽस्मिन् ब्रह्मवर्तते ॥ यत्कर्तव्यं तदधुना श्रूयतां यदुनं
 दन ॥ ३८ ॥ व्रते विघ्नं यदा च स्यादशक्त्या सुतकेन वा ॥ उपोष्य मेवोपवसेत्तदाद्रुमपुरःपुनः ॥ ३९ ॥ पूर्वोक्तमेवं निर्वर्त्य सौवर्णकारयेच्छि
 वम् ॥ ताम्रपात्रे तु संस्थाप्य कलशोपरिविध्यसेत् ॥ ४० ॥ शुक्लवस्त्रेण संछाद्य पुष्पनैवेद्यपूजितम् ॥ ब्राह्मणाय प्रदातव्यं शिवभक्त्या सुव्रते ॥
 ४१ ॥ शक्तिमाच्छ्रयं नंदद्याद्रांसं वत्सां पयस्विनीम् ॥ छत्रोपानत्प्रदातव्यं कलशान् सोऽंकांस्तथा ॥ ४२ ॥ शान्ताश्च केचिदिच्छंति श
 क्तिदद्याच्च दक्षिणाम् ॥ पश्चाच्च तेन स्नानं च तस्मिन् ब्रह्महिनं कारयेत् ॥ ४३ ॥ देवदेवस्य राजेन्द्रपुष्पदीपांस्तु यतम् ॥ भोजनं च यथाशक्त्या ष
 ड्संमधुरोत्तरम् ॥ ४४ ॥ प्रदद्याच्छिवभक्तानां विशुद्धेनंतरात्मना ॥ एवं निर्वर्त्य विधिवत्कृतकृत्यः पुमान् भवेत् ॥ ४५ ॥ नारी
 वाभरतश्रेष्ठकुमारी वा यतव्रता ॥ पारितो व्रते पश्चात्कुर्याच्च सुमहोत्सवम् ॥ ४६ ॥ अनेन विधिनान्कुर्याच्च स्वर्णत्रयोदशीम् ॥ सराज्यं

निहतामित्रकार्तिरायुर्यशोबलम् ॥ ४७ ॥ सौभाग्यमहदामोतियावज्जन्मशतं नृप ॥ ततो निर्वाणमायाति शिवलोकं च गच्छति ॥
 ॥ ४८ ॥ कामेन या किल पुरासमुपापितासीच्छुभ्रातिथिस्त्रिदशमसि शुभांगहेतोः ॥ तां प्राशनैरुदितनामयुतैरुपेतां कृत्वा प्रायति पर-
 मं पदं दिदुमैलिः ॥ ४९ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वण्यनं त्रयोदशीव्रतवर्णनं नाम नवतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ ४९ ॥
 ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ अंबुपूर्णतडागेषु महत्तोयाशयेषु च ॥ कस्यार्थं संप्रयच्छति कृष्णैताः कुलयोषितः ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ ॥ मासि भाद्रपदे प्राप्ते शुक्ले भूततिथौ नृप ॥ तडागपाल्यां दातव्यं वरुणायाधर्ममुत्तमम् ॥ २ ॥ ब्राह्मणैश्चात्रियैर्वैश्यैः शूद्रैर्ह्यभि-
 स्तथैव च ॥ तस्मिन्दिने भक्तिनम्रे दद्यादर्थयुधिष्ठिर ॥ ३ ॥ पुष्पैः फलैस्तथा वस्त्रैर्दीपालककचन्दनैः ॥ अनम्रपाकसिद्धाब्रैस्तिलतंडुल-
 मिश्रकैः ॥ ४ ॥ खजूरैर्नालिकैरश्वजिपूणैरैकैस्तथा ॥ द्राक्षादाडिमपूगैश्च त्रपुसैश्चापि पूजयेत् ॥ ५ ॥ आलिख्य मण्डले देवं वरुणं वारुणयु-
 तम् ॥ मंत्रेणानेन राजेन्द्र पूजयेद्भक्तिभावतः ॥ ६ ॥ वरुणाय नमस्तुभ्यं नमस्ते यादसां पते ॥ अपां पतेन मस्तेऽस्तुरसानां पतये नमः ॥ ७ ॥
 माच्छेदं माचर्गैर्गंधैर्विरस्यं मामुखेऽस्तु मे ॥ वरुणो वारुणीभर्ता विरदोऽस्तु स दाममस्वाहा ॥ ८ ॥ एवं यः पूजयेद्भक्त्या वरुणं वरुणालयम् ॥
 मध्याह्निसरसि स्नात्वा नम्रिपाकीव्रती नृप ॥ ९ ॥ चातुर्वर्ण्यार्थवै नारीव्रतेनानेन पांडव ॥ नैवेद्यं ब्राह्मणे दयं यन्नेवेद्ये प्रकल्पितम् ॥ १० ॥
 एवं यः कुरुते पार्थ पालीव्रतमनुत्तमम् ॥ तत्क्षणात्सर्वपापभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ ११ ॥ संरुद्धशुद्धसलिलातिचलां विशालां पालीमुपेत्य
 बहुभिस्तरुभिः कृतालीम् ॥ येषूजयंति वरुणं सहितं समुद्रस्तेषां गृहे भवति भूमिरलब्धवेगा ॥ १२ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्व-
 णि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे पालीव्रतवर्णनं नामैकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ४९ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ अस्मिन्नेव दिने पार्थ शृ-
 णु ब्रह्मसभातले ॥ देवलेन पुरागीतिं देवर्षिगणसन्निधौ ॥ १ ॥ अप्सरोगणगंधैर्धैर्वैः सर्वैः समर्चितम् ॥ संसारासारतांदृष्ट्वा तत्र स्था-
 कदलीद्वये ॥ शुक्लपक्षे च तु देश्यां मासि भाद्रपदे नृप ॥ २ ॥ दत्तमर्घ्यं वरुणाभिः फलैर्नानाविधैः शुभैः ॥ विरूढैः सप्तधान्यैश्च दीपालककचंद-

नैः ॥ ३ ॥ दधिदूवाक्षतैर्वस्त्रैर्वैश्वेनैर्वद्युतपाचितैः ॥ जातीफलैल्लवंगैश्चतथैलालवलीफ़लैः ॥ ४ ॥ कंदल्यैःकंदरभट्टमौचासात्रनिगद्यते ॥
 तस्मिन्नहनिदातव्यंस्त्रीभिःसर्वाभिरप्यलम् ॥ ५ ॥ मंत्रेणनेनचैवाध्यशृणुष्वचनराधिप ॥ चित्यात्वंकंदल्लैःकदलेकामयिनि ॥ ६ ॥
 शरीरोगयलवणपदेहिदेविनमोऽस्तुते ॥ इत्थंयःपूजयेद्वाजापुरुषोभक्तिमाह्वय ॥ ७ ॥ नरिवानग्निकांताचतुर्वर्णययुधिष्ठिर ॥ तस्याः
 कुलेनभवतिक्वचिन्नरीकुलादनी ॥ ८ ॥ दुर्गतादुर्भगवंध्यास्वैरिणीपापकरिणी ॥ विलासिनीववृषलीपुनर्भःपुनरेतसी ॥ ९ ॥ गणि
 कास्वैरिणीवोढामूल्यंकर्मकरिखला ॥ भर्तृव्रतात्प्रचलितानकदाचित्प्रजायते ॥ १० ॥ भवेत्सौभाग्यसौख्याढ्यापुत्रपौत्रैस्तथावृता ॥
 आयुष्मतीकीर्तिमतीरमेद्रपशतैर्भुवि ॥ ११ ॥ एकंभावंतर्चिर्णगायत्र्यास्वर्गसंस्थया ॥ तथागौर्याचकलसद्गन्धानंदनेवने ॥ १२ ॥
 श्वेतद्वीपेत्तालधूम्याराह्याचरविमण्डले ॥ अरुंधत्यादारुवनेस्वाहयामेरुपवते ॥ १३ ॥ सीतादेव्यात्पयोध्यायविदेवत्याहिमाचले ॥ भानु
 मत्यानागपुरेव्रतमेतदनुष्ठितम् ॥ १४ ॥ एतद्भूतपाथिवेन्द्रमासिभाद्रपदेसिते ॥ याकरोतिनसादुःखैःकदाचिदपिपीड्यते ॥ १५ ॥ सौभेन्न
 कंदकदलीचमनोज्ञरूपंयाःपूजयतिकुसुमाक्षतधूपदीपैः ॥ तासांगृहेषुनभवंतिकदाचिदेवनार्यस्त्वनार्यचरितविधवाविरूपाः ॥ १६ ॥ इति
 श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेरंभाव्रतंनमोऽह्ननवातितभोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ चतुर्दे
 शीमहाराजहुतभुगदयिताशुभा ॥ नष्टस्तदाहव्यवाहःपुनरस्तिस्त्वमातवान् ॥ १ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथमग्निःपुरानष्टदेवकायैष्युप
 स्थितः ॥ केनाग्निंस्कृतंतत्रकथंहिबिदितोऽनलः ॥ २ ॥ एतद्भद्रस्वदेवशर्वहिविदितंतव ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पुरासुरामहारा
 जतारकेनपराजिताः ॥ अपृच्छन्विश्वकर्तारंतारंकोविधिष्यति ॥ ३ ॥ उवाचासौचिरंध्यात्वारुद्रोमाशुक्रमंभवः ॥ गंगास्वाहा
 ग्नितेजोजःशिशुदैत्यंविधिष्यति ॥ ४ ॥ एवंश्रुत्वागतदेवायत्रशंसुःसहोमया ॥ प्रणम्यतेतमृदुर्हियदुक्तब्रह्मणातदा ॥ ५ ॥ प्रतिप
 त्रंचरुद्रेणउमयासहितेनतत् ॥ प्रयत्नमकरोत्तंचयदुक्तममरैस्ततः ॥ ६ ॥ दिव्यवर्षशतसांग्रतःकालोऽथमैथुने ॥ नचाप्युपरमस्तत्रथो
 रासीत्कथंचन ॥ ७ ॥ भयंचसुमहत्तंपादेवानांसमजायत ॥ सरुद्रसंभवोयवैभविष्यतिमहाबलः ॥ ८ ॥ सदैत्यान्दानवगणान्वधिष्यतिनसं

शयः ॥ केनकालेन भवति रतेर्विरतिरेतयोः ॥ ९ ॥ एतद्विचिन्त्य ग्रहितौ देवस्तत्रानिलानलौ ॥ गतौ तौ चोभया दृष्टौ समस्यै विपन्न
 स्थया ॥ १० ॥ शशापचरुपादेवी देवाङ्गर्भविवाजिता ॥ यस्मात्तैर्जनितं विप्रमपत्यार्थे दिवौ कसाम् ॥ ११ ॥ अथोवाच तददिदो देवा
 न्सर्वगणाञ्छनैः ॥ अग्निगृह्णातु वीर्यमसंभृतं सुचिरं हि यत् ॥ १२ ॥ एवमुक्तोऽथ रुद्रेण नष्टोऽग्निदेव संकुलात् ॥ न सस्येन भुवि स्योवा न सूर्ध
 स्थाने भूतले ॥ १३ ॥ देवा अन्वेपणे यत्नमकुर्वन्निशिक्षं ॥ कुमिकीटपतंगाश्च अपौचाग्निदिवौ कसः ॥ १४ ॥ हं हे केकाः शुक्रावह्निः शत्रिं
 शरवणं गतः ॥ शशापाग्निर्जाजिह्वाद्भिगुणो भविष्यसि ॥ १५ ॥ दृष्ट्वाथ विबुधाः सर्वे पक्षिणं पक्षिणां वरम् ॥ जीवं जीवकनसानं
 भो भो सत्यं वदस्वनः ॥ १६ ॥ कच्चिद्वृष्टस्त्वया वह्निर्वेनेऽस्मिन्नटतासदा ॥ न भद्रं नापि भद्रं वा किञ्चिदेव वचोऽब्रवीत् ॥ १७ ॥
 भूयो भूयस्तु पृष्टोऽपि न गामुच्चारयेच्चिरम् ॥ तुष्टस्तस्या ब्रधद्वह्निर्जीवं जीव वदामि ते ॥ १८ ॥ यस्मान्न किञ्चिदुक्तं ते तस्माच्चित्रतद्वरुहाः ॥
 जीवं जीव पुनर्जीव यावदिच्छातथायुषः ॥ १९ ॥ द्वितीयं ते वद्रांस्त्रिजीवं जीव कशोभनम् ॥ व्यक्तं ते मातुषीवाचारपटार्थं वभविष्यति ॥ २० ॥
 कश्चिद्व्यदितवाधस्ताडुधः स्नानं करिष्यति ॥ वंध्यावापोऽग्राब्दीयाशनाद्बाले भविष्यति ॥ २१ ॥ मांसं यश्चतुर्थं वै भक्षयिष्यति निन्दितम् ॥
 अजरः सोऽमरश्चैव सर्वकालं भविष्यति ॥ २२ ॥ इदं दत्त्वा वरांस्तस्त्ववह्निस्त्वमथ आतवात् ॥ विबुधा अपि तत्रैव तमपश्यन्त वंशम् ॥ २३ ॥
 ऊष्मया जातकल्माषं ज्ञात्वा संहृष्टमानसः ॥ तुष्टा वंशमथोचुस्ते देवास्त्रिभुवनेश्वराः ॥ २४ ॥ ऊष्मया कल्मषीभूत्वा अग्निर्भूमिं धरिष्यति ॥
 यो गृहं विषवीं यष्टिं ब्रह्मचारी च नैष्ठिकः ॥ २५ ॥ पंडाग्निपालेन पुण्यं गृहं ब्रह्मवादिभिः ॥ वदतः कल्मषी यष्टिस्तं प्राप्नोति द्विजोत्तम ॥ २६ ॥
 वंशस्यानुग्रहं कृत्वा देव्या हृदि तमथाब्रुवन् ॥ गृह्णीतुं कर्तुं भद्रस्य तव पुत्रो भविष्यति ॥ २७ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ यदाग्निर्गृहे देवान् किना
 श्नि त्वन्तं दाकृतम् ॥ भूयोऽपि केन कालेन अग्निर्गन्ति त्वमातवान् ॥ २८ ॥ कृष्ण उवाच ॥ शृणु राजन् प्रनष्टेऽग्ने न श्नि त्वं कदाचन ॥ यस्मिन्काले तिथौ
 यस्य आपुन श्नि त्वमातवान् ॥ २९ ॥ उत्तथाङ्गिरसोः पूर्वमासीद्व्यतिकरो महान् ॥ अहं विद्यातपोभ्यां वैतवज्यायाञ्छुते न च ॥ ३० ॥ उत्तथैवैवमुक्त
 स्तु आङ्गिराः प्राह तं मुनिम् ॥ गच्छावो ब्रह्मसदनं मरीचिप्रमुखं दिवैः ॥ ३१ ॥ उपेतं चान्यमुनिभिर्ब्रह्मराजर्षिस्तमैः ॥ उत्तथ्यः प्राह स ब्रह्मवृषीस्तान् तन्त

बधमानसः ॥ ३२ ॥ ज्यायान्वाकतमोरुमाकमिति नः कथयतां स्फुटम् ॥ अथोवाच मुनिर्ब्रह्मा तावु भौकुद्धमानसौ ॥ ३३ ॥ आनय च्छुतंगत्वा वि
 बुधान्भुवनेश्वरान् ॥ ततो विवादं पश्यामि भवनतैः समेत्य च ॥ ३४ ॥ ततस्तौ साहितौ गत्वाऽऽनिन्यतुश्चक्रुर्षीस्तदा ॥ लोकपालान्महेन्द्रादी
 न्मयमान् वारुणानिहान् ॥ ३५ ॥ साध्यान्मरुद्गणान्विधानुषीन्मृगशिनारदान् ॥ गंधर्वान्वितरक्षोत्राक्षसान्देवदानवान् ॥ ३६ ॥ नायातस्तत्र
 तिमांशुः सर्वैश्चान्ये समागताः ॥ दृष्ट्वा तु विबुधान्सर्वान्ब्रह्मा प्रोवाच तानुषीन् ॥ ३७ ॥ आनय च्छमितः सूर्यसा मन्दादं डेनवा पुनः ॥ एवमुक्तो गतस्ता
 वदुत्थः सूर्यमंडलम् ॥ ३८ ॥ सगत्वा प्राहमार्तं ण्डं शीघ्रमेहो वसं विदम् ॥ स उतथ्य मथोवाच कथं ब्रह्म जाम्यहम् ॥ ३९ ॥ एवमुक्त्वा गतः सूर्यो
 भुवनेमयि गते ॥ एवमुक्तो मुनिः प्रायात्सर्वदेव समागमम् ॥ ४० ॥ आच वशे च यत्रैकं भास्यता तपनं प्राति ॥ उवाचाङ्गिरसं ब्रह्मा शीघ्रमेनं च
 मानय ॥ ४१ ॥ स तथोक्तो गतस्तत्र यत्रासौ तपते रविः ॥ एवो हि भगवन्सूर्ये तप्यते भवतान्वहम् ॥ ४२ ॥ एवमुक्तो गतः सूर्यो यत्र देवाः समागताः ॥
 स्थित्वा मुहूर्तं प्रोवाच किं वाकार्यमुपस्थितम् ॥ ४३ ॥ पृच्छन्त मेवमार्तं ण्डं ब्रह्मा प्रोवाच सादरम् ॥ गच्छ शीघ्रं न दहेते भुवनं यावदंगिराः ॥ ४४ ॥
 लब्धप्राप्यं तु गोलोके वतैः कृष्णपिंगलम् ॥ पाटले हरितं श्रोणं श्वेतं वर्णः प्रणाशितः ॥ ४५ ॥ आकृष्टं पङ्कजं शीघ्रं पङ्कजं शीघ्रं पङ्कजम् ॥
 दग्धमङ्गिरसा सर्वभूयोऽपि प्रदहिष्यति ॥ ४६ ॥ यावच्च दहेते सर्वभुवनं तपसांगिराः ॥ गच्छत वा दितः शीघ्रं स्वस्थाने तपभास्कर ॥ ४७ ॥
 एवमुक्तः स विबुधानां स्वस्थानमधि रूढवान् ॥ विमृष्टवानंगिरसं सकाशममृताशिनम् ॥ ४८ ॥ गत्वाङ्गिरा उवाच देवतः किं कर्वाण्यहम् ॥
 देवा अंगिरसं प्राहुस्तपोराशि मकल्मषम् ॥ ४९ ॥ संप्रशस्ये चुराशित्वं कुरुत वन्महीतले ॥ पूर्वयथा शिः कुरुत वांस्तथा त्वमापि सत्तम ॥ ५० ॥
 यावदग्निं प्रपश्यामः कासौ नष्टः कतिष्ठति ॥ एवमुक्तः स देवैस्तु अग्निं त्वंकुरुत वांस्तदा ॥ ५१ ॥ देवैर्देष्टव्यं यथा ह्यग्निस्तत्ते सर्वे विवेदितम् ॥ देव
 कार्यकृते तस्मिन्देवा वह्निमथाब्रुवन् ॥ ५२ ॥ अग्नेऽशित्वं कुरुष्व त्वमंगिरास्तु यथापुरा ॥ एवमुक्तः सुरैर्वह्निं श्विनयामास दुःखितः ॥ ५३ ॥
 केन मेऽपहृतं ते जः केनाग्निं त्वंकुरुतं त्विह ॥ अथांगिरा गिरसं दृष्ट्वा तेजोराशि मकल्मषम् ॥ ५४ ॥ उवाच मुं च मत्स्थानं वचस्तोष करं शृणु ॥ अहं
 ते तनयश्चेष्टो भविष्ये प्रथमे शुभे ॥ ५५ ॥ बृहस्पतीति नामैव तथान्येव हवः सुतः ॥ एवमुक्तो मुनिस्तुष्टो बहूश्चाजनयत्सुतान् ॥ ५६ ॥ बह्निं स

जनयामासपुत्रान्पौत्रान्स्तदागिराः ॥ अवापपुनरग्नित्वमग्नित्स्तरस्यांतिथौनृप ॥ ५७ ॥ सर्वमेवचतुर्दश्यांसंजातंहव्यवाहनम् ॥ हव्यवाहन
 देवानांभूतानांगुह्यचारितम् ॥ ५८ ॥ ततोऽष्टपतिपत्वेचरुद्रेणप्रतिपादितम् ॥ पूजितेयंतिथिर्देवैर्विस्थैश्चनृपरि ॥ ५९ ॥ पैलजवा
 लमन्वाद्यैर्यैश्चनृषादिभिः ॥ विषशस्त्रहतानांचसंश्रामेन्यत्रतेकचित् ॥ ६० ॥ अज्ञातावृषपापैश्चव्यालैर्व्यप्याहंसिताः ॥ नदीप्रि
 वाहपतिताःसमुद्रेपर्वतेऽव्यानि ॥ ६१ ॥ पतिताःपर्वतेभ्यश्चतोयाग्निदहनेमृताः ॥ उद्ध्यापातितायेचयेकेचात्महनेजनाः ॥ ६२ ॥ ते
 षांशस्त्तंचतुर्दश्यांश्राद्धंस्वर्गसुखप्रदम् ॥ आह्वानैचैवदत्तानिदानानिमुलबून्त्यपि ॥ ६३ ॥ प्रमूनफलभोज्यानिउपतिष्ठतिताम्रान् ॥
 एवतिथिरियंराजन्नाग्नेयीप्राच्यतेजनैः ॥ ६४ ॥ रौद्रौचकेचिदित्याहूरुद्राग्निःसचपज्यते ॥ यस्यामनोरथंयंयंमुद्दिश्यह्युपोपति ॥ ६५ ॥
 ददातिस्वतद्वह्निःसाग्नेंसंवत्सरेगते ॥ चतुर्दश्यांनिराहारःसमभ्यर्च्यत्रिलोचनम् ॥ ६६ ॥ पुष्पधूपादिनैवेद्यैरात्रौजागरणान्नरः ॥ पञ्चग-
 व्यंनिशिप्राश्यस्वपेद्भूमौविमत्सरः ॥ ६७ ॥ इयामाकमथवाभुक्तातैलक्षारविर्जितम् ॥ होमःकृष्णतिलैःकार्यःशतमष्टोत्तरंनृप ॥ ६८ ॥
 अग्नयेहव्यवाहनायसोमायागिरसेनमः ॥ ततःप्रभातेविमलेस्नाप्यपंचामृतैःशिवम् ॥ ६९ ॥ पूजयित्वाविधानेनहोमंकृत्वातथैवच ॥
 उदीरयेन्मन्त्रमेतंकृत्वाशिरसिचांजलिम् ॥ ७० ॥ नमस्त्रिमूर्तयेतुभ्यंनमःसूर्याग्निरूपिणे ॥ पुत्रान्यच्छसुखंयच्छमोक्षंयच्छनमोऽस्तुते ॥ ७१ ॥
 नीराजनंततःकृत्वापश्चादुंजीतवाग्यतः ॥ एवंसंवत्सरस्यांतिकृत्वासर्वयथोदितम् ॥ ७२ ॥ सौवर्णकारयेद्देवंत्रिनेत्रंशूलपाणिनम् ॥ वृषस्कं
 धगतंसौम्यंसितवस्त्रयुगान्वितम् ॥ ७३ ॥ चन्दनेनानुलिताङ्गंसितमाल्योपशोभितम् ॥ स्थापयित्वाताम्रपत्रेब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ७४ ॥ सर्वका
 लिकमेतत्तेकथितंव्रतमुत्तमम् ॥ संवत्सरं समाप्तं हि व्रतस्य तु यदा भवेत् ॥ ७५ ॥ काले गते बहुतिथेर्तथि स्य शरणं भवेत् ॥ मृतस्य देहो दिव्यस्योदि
 व्यालंकारभूषितः ॥ ७६ ॥ दिव्यनारीगणवृत्तो विमानवरमास्थितः ॥ देवदेवैः समः शंभोः क्रीडते त्रिपुरे चिरम् ॥ ७७ ॥ इह चागत्य कालं ते जातः स च
 नृपो भवेत् ॥ दाता यज्वाधनी दक्षो ब्राह्मणो ब्राह्मणप्रियः ॥ ७८ ॥ श्रीमान्वाग्मी कृती धीमान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ पत्नीगणसमायुक्ताश्चरं भद्राणि पश्य

ति ॥ ७९ ॥ येदुर्लभाभुविपुरोरगमानवनां कामाहानुत्तमगुणेनयुताः सदैव ॥ तानाभुवन्ति सितभूततिथौ सुरेशं संपूज्य सोमसिलं विधिवन्मनुष्याः ॥ ८० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे अग्नेयीचतुर्दशीव्रतवर्णननाम त्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अनंतव्रतमस्त्यन्यत्सर्वपापहरं शिवम् ॥ सर्वकामप्रदं नृणां स्त्रिणां चैव युधिष्ठिर ॥ १ ॥ शुक्लपक्षे चतुर्दश्यां मासि भाद्रपदे शुभे ॥ तस्यानुष्ठानमात्रेण सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ २ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कृष्णकोऽयं त्वया ख्यातिः अनंतव्रतविश्रुतः ॥ किञ्चैव नागआहोस्विदन्तं तत्तत्क्षकः स्मृतः ॥ ३ ॥ परमात्माथवानंतउताहो ब्रह्म उच्यते ॥ कर्णोऽनंतसंज्ञो वै तथ्यं मे ब्रूहि के शव ॥ ४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अनंत इत्यहं पार्थममनामनिबोधय ॥ आदित्यादिपुत्रेषु यः काल उपपद्यते ॥ ५ ॥ कलाकाष्ठसुहृतादिदिनरात्रिशरीरवाच् ॥ पक्षमासर्तुवर्षादियुगकल्पव्यवस्थया ॥ ६ ॥ योऽयं कालो मया ख्यातस्तत्त्वधर्मभृतां वर ॥ सोऽहं कालोऽवतीर्णोऽत्र भुवो भारवतारजात् ॥ ७ ॥ दानवानां विनाशाय वसुदेवकुलोद्भवम् ॥ मां विद्ध च नंतं पार्थ त्वं विष्णुं जिष्णुं हरं शिवम् ॥ ८ ॥ ब्रह्माणं भास्करं शेषं सर्वथापि नमीश्वरम् ॥ विश्वरूपं महात्मानं सृष्टिं संहारकारकम् ॥ ९ ॥ प्रत्ययार्थमया ख्यातं सोऽहं पार्थ न संशयः ॥ १० ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ अनंतव्रतमाहात्म्यं विधिवद विदां वर ॥ १० ॥ किंपुण्यं किं फलं चाख्यद्ब्रतुं दानवतां वृणाम् ॥ केन वा दौ पुरा चर्णिमत्यै केन प्रकाशितम् ॥ ११ ॥ एवं समस्तं विस्तार्य ब्रूह्वानंतव्रतं हरः ॥ १२ ॥ वसिष्ठो ब्रूवन् त्रैलोक्यं सुहृत्पुत्राः ॥ दीक्षानामोपयेमेतां वैदोक्तविधिना ततः ॥ १३ ॥ तस्याः काले न संजातदुहितानंतलक्षणा ॥ शीलानाममुशीलासावर्धते पितृसन्नि ॥ १४ ॥ माता च तस्याः काले न हरदाहेन पीडिता ॥ विनाशानदीतिरि मृतास्वर्गपुरं ययौ ॥ १५ ॥ सुमं तो पितृतो न्यावैधर्म्यं पुंसः सुतापुनः ॥ उपयेमे विधानेन कर्कशां न मनमतः ॥ १६ ॥ दुःशीलां कर्कशां चंडानित्यं कलहकारिणीम् ॥ सापि शीलापितुर्गृहे ह्यहार्चनरता विभो ॥ १७ ॥ कुड्यस्तं भृतलाधारदेहलीतिरेणादिषु ॥ चतुर्वर्णकरं गैश्च नीलपीतसिवासितैः ॥ १८ ॥

१ आनंदचतुर्दशीव्रतवर्णननाम-इ० पा० । १ सर्वपापं प्रणश्यति-इ० पा० ।

स्वस्तिकैः शंखपत्रैश्च अर्चयती पुनः पुनः ॥ पित्रादृष्टा सुमतेन स्त्रीचिह्नया विवने स्थिता ॥ १९ ॥ कस्मै देयामया शीला विचार्यै सुदुःखितः ॥
पितादौ सुनीन्द्राय कौडिन्याय शुभे दिने ॥ २० ॥ स्मृत्युक्तं शास्त्रविधिना विवाहम करोत्तदा ॥ निवर्त्योद्वाहिं कंसर्वप्रोक्तयत्कर्मैकादिभः ॥ २१ ॥
किञ्चिदायादिकं देयं जामातुः पारितोषिकम् ॥ तच्छ्रुत्वा कर्मशकुद्धप्रोद्धृत्य गृहमण्डपम् ॥ २२ ॥ कपटे सुस्थिरं कृत्य गम्यतामिच्छुवाच ह ॥
भोज्यावशिष्टं चैव न पथयं च कारसा ॥ २३ ॥ कौडिन्योपविवाहौ नापथिगच्छन्तैः शूनैः ॥ शीलां सुशीला मादाय नवोढांगोरथेन हि ॥ २४ ॥
मध्याह्ने भोज्ये वेलयां सुतीर्य सरितं ॥ ददशं शीलासंस्त्रिणां समूहं रक्ताससम् ॥ २५ ॥ चतुर्दश्यामयं तं भक्त्या देवं पृथक् पृथक् ॥ उपवा
स्य शूनैः शीलापच्छस्त्री कदंबकम् ॥ २६ ॥ नार्यः किमेतन्मे ब्रूनां किं नाम ब्रूनामिदं शम् ॥ ताञ्जुयौषितः सर्वा अनंतो नाम विस्तृतः ॥ २७ ॥ सावरीदह
मध्ये वंकरिष्ये व्रतमुत्तमम् ॥ विधानं कीदृशं तत्र किं दानं कस्य पूजनम् ॥ २८ ॥ ॥ स्त्रिय ऊचुः ॥ ॥ शीले पक्वा प्रस्थस्य पुत्राप्तः सुकृतस्य तु ॥
अर्द्धविप्राय दातव्यमर्द्धमात्मानि भोजनम् ॥ २९ ॥ कर्तव्यं तु सारिरे कथां श्रुत्वा हरिरामम् ॥ अनंतानंतमभ्यर्च्य मण्डले गन्धद्विपकैः ॥ ३० ॥
धूपैः पुष्पैः सनैवैः पीतालैस्तैश्चतुःशतैः ॥ तस्याग्रतो दंडं मंत्रं कुमांतं सुदोरकम् ॥ ३१ ॥ चतुर्दशं शिथुतं वामे स्त्रीदक्षिणे पुमान् ॥ मंत्रेणानेन
राजेन्द्रयावद्वर्षसमाप्यते ॥ ३२ ॥ अनंतं संसारमहासमुद्रे मग्नान्समभ्युद्धराय सुदेव ॥ अनंतरूपे विनियोजितात्मा अनंतरूपान्नमोनमस्ते ॥ ३३ ॥
अनेन दोरं कंबद्धं ॥ भोक्तव्यं स्वस्थमानसैः ॥ ३४ ॥ मुक्त्वा च तं त्रिजेत्रे द्वे रमा मिदं प्रोक्तं व्रतं तव ॥
सापिश्रुत्वा व्रतं चेक शीला वद्धा सुदोरकम् ॥ ३५ ॥ भर्ता तस्याः समागत्य तां ददशं महाधनम् ॥ पाथेय्येषां विप्राय दत्त्वा मुक्त्वा तथैव च ॥ ३६ ॥
पुनर्जगाम सा दृष्ट्वा गोरथेन स्वमाश्रमम् ॥ भर्ता सैव शनकैः प्रत्यक्षं तत्क्षणादभूत् ॥ ३७ ॥ तेनानंतं प्रभावेन शुभगोधनं संकुलम् ॥
गृहाश्रमं श्रियायुक्तं धनान्यसमायुतम् ॥ ३८ ॥ आकुलं व्याकुलं रम्यं सर्वत्रातिथिपूजनम् ॥ सापिमाणि कथञ्चिभिर्मुक्ताहारविभूषितम् ॥ ३९ ॥
दिव्याङ्गवस्त्रसंछन्ना सा वित्री प्रतिमा भवत् ॥ कदाचिदुपविष्टेन दृष्टं वदं सुदोरकम् ॥ ४० ॥ शीलायाहस्तमूले तु साक्षे प्रोत्राटिं रूपा ॥

तेन कर्मविपाकेन तस्य साश्रीक्षयंगता ॥ ४१ ॥ गोधन्तं स्फुरन्तीं तं गृहं चाग्निविदाहितम् ॥ यद्यदेवागतं गेहे तत्र तत्रैव नश्यति ॥ ४२ ॥
स्वजनैः कलहो मित्रैर्वचनं न जनैस्तथा ॥ अनन्तक्षेपदोषेण दारिद्र्यं पतितं गृहे ॥ ४३ ॥ न कश्चिद्ददते लोकस्तेन साद्धृथिपि ॥ ततो जग-
म कौडिन्यो निवेदाद्वनगह्वरम् ॥ ४४ ॥ मनसा ध्यायते नन्तं कदा द्रष्टव्यमिदं केशवम् ॥ व्रतं निरञ्जनं गृह्णन्न च यज्ञपन्धरिम् ॥ ४५ ॥
विह्वलः प्रययौ पथं अरण्यं जनवर्जितम् ॥ तत्रापश्यन् महाशुं फलितं पुष्पितं तथा ॥ ४६ ॥ तमपृच्छन् यानतः कश्चिद्दृष्टो महादुः-
त इह सोऽप्युवाचे दानानन्तं वेदय हं द्विज ॥ ४७ ॥ एवं निरीक्षितस्तेन गां ददं शंस वन्तकाम् ॥ तृणमध्येषु प्रापन्तीमिदं श्वेतं श्वपाण्डव ॥ ४८ ॥
सोऽब्रवीद्धेनुके ब्रूहि यद्यनन्तस्त्वये क्षितः ॥ गौरवाचाथ कौडिन्यनानन्तं वेदय हं विभो ॥ ४९ ॥ ततो जगमाथ वेनो गवृषं शाडूले स्थितम् ॥
दृष्ट्वा पप्रच्छ गोस्वामिन् नन्तोलक्षितस्त्वया ॥ ५० ॥ गोवृषस्तमुवाचाथ नान्तो वीक्षितो मया ॥ ततो ब्रजन्ददं शत्रिर्मयं पुष्करिणि द्वयम् ॥ ५१ ॥
अन्योन्यजलकल्लोवीचिभिः परिशोभितम् ॥ छन्नं कुमुदकं हारैः कुमुदोत्पलमंडितम् ॥ ५२ ॥ सोऽवेतं प्रमैर्हैर्हैश्चक्रैः कारंडैर्वैकैः ॥
तमपृच्छ द्विजो नन्तो भवद्भ्यां नोऽपलक्षितः ॥ ५३ ॥ ऊचतुः पुष्करिण्यौ तं नानन्तं विद्वहे द्विज ॥ ततो ब्रह्मन्ददं शत्रिर्गर्दभं कुञ्जरं तथा ॥ ५४ ॥
तावप्युक्तौ सुमतेन तस्यापि विनिवेदितम् ॥ नावाभ्यां वीक्षितानन्तं स्तच्छ्रुत्वा निषसाद ह ॥ ५५ ॥ तस्मिन् क्षणे मुनिवरे कौडिन्ये ब्राह्मणोत्तमे ॥
कृपयान्तं देवोऽपि प्रत्यक्षः समजायत ॥ ५६ ॥ बृद्धब्रह्मण रूपेण इत एहीत्युवाच तम् ॥ प्रवेशयित्वा स्वगृहं गृहीत्वा दाक्षिणेकरे ॥ ५७ ॥
तां पुरीं दर्शयामास दिव्यनारिरैर्युताम् ॥ तस्य निविष्टमात्मानं वरसिंहासने नृप ॥ ५८ ॥ पार्श्वस्थं शंस च कासिगदागरुडशोभितम् ॥
दर्शयामास विप्राय पूवां क्विंश्चरूपिणम् ॥ ५९ ॥ विभूतिभैर्दंश्चानन्तमनन्तं परमेश्वरम् ॥ तं दृष्ट्वा तु द्विजो नन्तमुवाच परया मुदा ॥ ६० ॥
पापोऽहं पापकर्मार्हं पापात्मा पापसंभवः ॥ त्राहि मां पुण्डरीकाक्ष सर्वपापहरो भव ॥ ६१ ॥ अद्य मे सफलं जन्म जीवितं च सुजीवितम् ॥ चतुर्वृ-
क्षो वृषः कस्तुका गौः पुष्करिणी द्वयम् ॥ ६२ ॥ गर्दभं कुञ्जरं चैव देवमे ब्रूहि तत्त्वतः ॥ अनन्त उवाच ॥ चतुर्वृक्षो हि विप्रोऽसौ विद्वान्यो वेदगर्वितः ॥ ६३ ॥
विधादानं पकुर्वच्छिष्येभ्यस्तस्मिन् रुतांगतः ॥ सागौर्वसुन्धरादृष्टानि फलया त्वये क्षिता ॥ ६४ ॥ सहो वृषभो दृष्टो लाभार्थं यस्तथा वृतः ॥ धर्मा-

धर्मव्यवस्थान्तं च पुष्करिणि द्वयम् ॥ ६५ ॥ खरः क्रोधस्त्वया दृष्टः कुंजरो धर्मदूषकः ॥ ब्राह्मणो सावनंतो ह गुहासंसारगह्वरे ॥ ६६ ॥ इत्यु-
 क्ते ते मया सर्वविप्रगच्छपुनर्हम् ॥ चरानंतव्रतंतत्त्वं न ववर्षाणि पंच च ॥ ६७ ॥ ततस्तुष्टुः प्रदास्यामि नक्षत्रस्थानमुत्तमम् ॥ भुक्त्वा च वि-
 पुलान् भोगान् सर्वान् कामान्यथेस्मि तान् ॥ ६८ ॥ पुत्रपौत्रैः परिवृतस्ततो मोक्षमवाप्स्यसि ॥ इति दत्त्वा वरो देवस्तत्रैव तं रधीयत ॥ ६९ ॥
 कौण्डिन्योऽप्यागतो गेहे च चरानंतमद्वतम् ॥ शीलया सहर्मोत्मा भुक्त्वा भोगान् मनोरमान् ॥ ७० ॥ अंते जगाम च स्वर्गनक्षत्रं च पुनर्वसुम् ॥ कल्प-
 स्थायी च संभूतो दृश्यते द्यापि सज्ज्वलन् ॥ ७१ ॥ अनंतव्रतधर्मेण सम्यक् च जीनेन कौरव ॥ एतत्ते कथितं पार्थ व्रतानां मुत्तमं व्रतम् ॥ ७२ ॥ यत्कृत्वा स-
 वे पापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ ७३ ॥ ये च शृण्वंति सततं वाच्यमानं नरोत्तमांति सर्वपापनिर्मुक्ता यस्यंति परमां गतिम् ॥ ७४ ॥ संसारसागरगुहां
 सु सुखविहर्तुं वांछंति ये कुरुकुलोद्भवशुद्धसत्त्वाः ॥ संपूज्यते त्रिभुवने शमनं तद्वं वधति दक्षिण करे वरदोरकमे ॥ ७५ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे
 उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे अनंतचतुर्दशीव्रतं नाम चतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥ छ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ लोके प्राप्तिद्वयं श्रूयंते श्रव-
 ण्यो नाम देवताः ॥ एताः कार्कचकुर्वीति धर्मचासां ब्रवीहि मे ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ विद्यंते देवताः पुण्याः श्रवण्यो नाम पांडव ॥
 ब्रह्मणा प्रथमं सृष्टानि योगं च जनेकृतम् ॥ २ ॥ योगं वदति लोकेऽस्मिच्छुभं वाप्यथ वा शुभम् ॥ आणयंति हि तं शीघ्रं ब्राह्मणाः कर्मगोचरम् ॥ ३ ॥
 जातास्त्रिलोके पूज्यास्तु नियमेन प्रजायते ॥ दूराच्छ्रवणविज्ञानं दूरदर्शनगोचरम् ॥ ४ ॥ तासां मस्तीह साशक्तिरचिन्त्या तर्कहेतुभिः ॥
 नैरस्तुष्टुश्च त्र्यम्बोक्तं कार्याकार्यस्य कारणान् ॥ ५ ॥ तं शृण्वंति यतः पार्थ नैका श्रावणिकामताः ॥ यथा देवा यथा दैत्या यथा विद्याधरा नराः ॥ ६ ॥
 यथा हिंसिद्गन्धर्वानागाः किंपुरुषाः खगाः ॥ राक्षसाश्च पिशाचाश्चेदवानामष्टयोनयः ॥ ७ ॥ तथैताः पुण्यनामानो वेद्याः श्रावणिकाः स्मृताः ॥
 ताः समुद्दिश्य कर्तव्यं व्रतं नारी नरैरिह ॥ ८ ॥ किंतु तासां महो ग्रंथं व्रतं संयमनं तदा ॥ आश्रायधूपं पक्वां जलं च गन्धमेव च ॥ ९ ॥
 दातव्यं पुनरन्यासां नारीणां भोज्यपारणा ॥ अदत्त्वा यदि मृत्युः स्यादंतरे लपि पांडव ॥ १० ॥ तदा लग्नग्रहैर्ग्रस्ता लग्ना ह्युपरिकारटम् ॥
 सफेनैर्लेमुखैरौद्विग्नैर्यतेन च दुःखिताः ॥ ११ ॥ श्रूयंते हि पुरा पार्थ प्रथिव्या नंदुषो नृपः ॥ तस्य भार्या महादेवी जयश्रीनाम भारत ॥ १२ ॥

प्रत्यक्षरूपसंपन्नदर्शनीयतराशुभा ॥ परिवोरुस्तनाश्यामामृदुखञ्चितमूर्द्धजा ॥ १३ ॥ शब्दगद्गदसंभाषामत्तमातंगामिनी ॥
 यथारूपातथाशीलासतीचेष्टामहातले ॥ १४ ॥ साकदाचिद्रतास्नातुंगंगार्यासाश्रमेमुनेः ॥ वसिष्ठस्यददशार्थसतीभार्यमिरुं
 धतीम् ॥ १५ ॥ भोजयतिमुनीनांतुपत्न्योनानान्नभोजनैः ॥ तथाचप्रणिपत्याथपृष्टादेव्यामहासती ॥ १६ ॥ पूज्यंभगव
 तिश्रुतिहिमेतद्व्रतमुच्यते ॥ अरुधत्युवाच ॥ जयश्रियेशृणुष्वत्वंनान्नाश्रवणिकाव्रतम् ॥ १७ ॥ एतद्भर्तासमाख्यातंवासिष्ठेनमहर्षिणा ॥
 गृहंब्रह्मर्षिसर्वस्वंपतिव्रतकंशुभम् ॥ १८ ॥ गच्छवातिष्ठवाराह्वितवातिथ्यंकरोम्यहम् ॥ एवमुक्ताजयश्रीस्तुभोज्यतस्मिन्यहच्छ
 या ॥ १९ ॥ बुभुजेसापितत्रैवअरुधत्याकृतादरात् ॥ भुक्त्वाचम्यजगामाथस्वपुरंपरमेश्वरम् ॥ २० ॥ कालेनाविस्मृतंतस्यास्तद्व्रतंतस्यभोजने
 ततस्तुसमयेपूर्णश्रियमाणामहासती ॥ २१ ॥ जयश्रीर्धर्वरांगंतुकुर्वाणकंठगद्गदम् ॥ फेनंलालविलाद्वक्रादुद्गिरंतुसिद्धमुहुः ॥ २२ ॥
 स्थितापंचदशहानिबिभत्सादारुणाना ॥ ततःषोडशमेप्रोसेदिनेस्वयमरुंधती ॥ २३ ॥ प्रतिश्याभ्यंतरंपूर्णताराज्ञोभक्तोक्तयच ॥
 नहुषायसमाचख्यैथदुक्तंश्रवणीव्रते ॥ २४ ॥ तच्छ्रुत्वानहुषराजादुतंभोज्यंप्रचक्रमे ॥ यथोक्तंतदरुधत्यायज्ञयावदभोप्सितम् ॥ २५ ॥
 दत्वाचकरकानष्टौतामुद्दिश्यजयश्रियम् ॥ क्षणजगामपञ्चत्वंकरकाणांप्रदानतः ॥ २६ ॥ जगामश्रुलोकंसाविमानेनकंवचसा
 दाधूयमानाचमरैःस्तूयमानासुरासुरैः ॥ २७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ मार्गशीर्षादिमासेषुद्वादशस्वपिपांडव ॥ द्रव्यप्राप्तिश्चभक्तिश्चदान
 कलेप्रशस्यते ॥ २८ ॥ भुक्त्वायज्ञेचतुर्दश्यामष्टम्यांवायुधिष्ठिर ॥ व्रतंस्नात्वातुपूजितेनद्यादौविमलेजले ॥ २९ ॥ आमंत्रयेद्दशैकैका
 नारिगारिस्विरूपिणीः ॥ यदाचाराःसुवेषाश्चब्राह्मण्योवास्वगोत्रजाः ॥ ३० ॥ द्वादशब्राह्मणांस्तत्रवेदवेदांगपारागान् ॥ मंत्रज्ञानितिहासज्ञानु
 पशांताजितेन्द्रियान् ॥ ३१ ॥ सर्वदद्याद्विधानेनपादक्षालनपूर्वकम् ॥ चंदनेनसुगन्धेनपुष्पघृपादिनातथा ॥ ३२ ॥ ग्रीवासूत्रकंसिंदूरकुं
 कुमेनचभूषयेत् ॥ तासामप्रेप्रदातव्यावर्द्धन्योद्वादशैवतु ॥ ३३ ॥ अच्छिद्राजलपूर्णस्तुसुवृत्ताःसूत्रवेष्टिताःसोहालकादिभिश्छन्नाःपुष्पमा
 लाविभूषिताः ॥ ३४ ॥ चंदनेनसमालब्धाःसहिरण्याःपृथक्पृथक् ॥ तन्मध्येवर्द्धनीचैकारुवकेशीर्षिर्निवेशयेत् ॥ ३५ ॥ स्थित्वामण्डलकेमध्ये

यजमानः स्वयंतदा। यद्वा ल्येयच्चकौमारो वाद्धकेवापियत्कृतम् ॥ ३६ ॥ तत्सर्वनाशमायातु पितृदेवर्षिणां नृणाम्। इमा मे समं स्वर्यं तारयस्व भ
 वार्णवात् ॥ ३७ ॥ अद्याहंगंतुमिच्छामि विष्णोः पदमनुत्तमम् ॥ एवमस्मिन्वतिता ब्रूयुः स्त्रियः सर्वो धिष्ठिर ॥ ३८ ॥ ततो ब्राह्मणमाहूय यजमान
 इदं वदेत् ॥ ब्रूहि ब्राह्मण्यन्मे त्वमवयं नक्षत्रं जेत ॥ ३९ ॥ उत्तीर्य श्रावणं मांसं सुत्तारय सांप्रतम् ॥ उत्तारयीत मंत्रेण ब्राह्मणो वर्धनो
 चताम् ॥ ४० ॥ उपोष्य शिरसो देव्याः समुत्तीर्य रुद्रह्रुमान् ॥ कटुकं निववृक्षवातं तोमधुकमारुह ॥ ४१ ॥ ततो गच्छ महदेवं श्रवणे श्रवणोत्तमे ॥
 वर्धनिकोत्तारणमंत्रः ॥ एवं ताः समं प्रोक्त्वा दत्त्वा शीर्वचनानि च ॥ ४२ ॥ तां वर्द्धनिकामेकान्तो विप्राय प्रतिपादयेत् ॥ गृहीत्वा करकान्नाय्यो
 व्रजेयुः स्वेषु वैरमसु ॥ ४३ ॥ यजमानोऽपियातामुयेष्टं काममाचरेत् ॥ एवमाचरेत् पार्थ श्रावणं व्रतमादरात् ॥ ४४ ॥ तस्य काले तु सं
 प्राप्ते सुखं मृत्युः प्रजायते ॥ निर्व्याधिनीं रुजो भोगी स्थित्वा शतं सुखम् ॥ ४५ ॥ पुत्रपौत्रसमृद्धौ भुक्त्वा मर्त्यं सुखानि च ॥ रुद्रलोकं म
 वामोत्ति सोमलोकं गच्छति ॥ ४६ ॥ स्त्रीणां तु ल्यं सहीनोऽपि व्रती व्रतफलं भवेत् ॥ गौरीभोज्येषु दत्तेषु एकादशसु यत्फलम् ॥ ४७ ॥
 तदेकेनापि लभते पार्थ श्रावणिका व्रते ॥ भक्त्या गच्छति तेलोकां निवृहत्य सुखमादरात् ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे उत्तरपर्वणि
 श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे श्रावणिका व्रतं नाम पंचमोऽध्यायः ॥ ९५ ॥ अथ नक्तोपवासस्य विधानं शृणु पांडव ॥ येन
 विज्ञातमात्रेण नरो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ १ ॥ येषु तेषु च मासेषु शुक्लपक्षे च तुर्दशीम् ॥ ब्राह्मणं भोजयित्वा तु प्रारभेत्तु ततो व्रतम् ॥ २ ॥ मासि मा
 सि भवंति द्वावष्टम्यौ च चतुर्दशी ॥ शिवाचनरतो भूत्वा शिवार्थान्कमानसः ॥ ३ ॥ वसुधाभाजनं कृत्वा भुञ्जीयान्नक्तभोजनम् ॥ उपवा
 सात्परैर्भक्ष्यं भक्ष्यात्परमयाचितम् ॥ ४ ॥ अयाचितं तत्परं नक्तं तस्मान्नक्तं न भोजयेत् ॥ देवैश्च भुक्तं पूर्वोक्तं मध्यह्ने सुनिभस्तथा ॥ ५ ॥
 अपराह्णे च पितृभिः संध्यायां गुह्यकादिभिः ॥ सर्वलोकानि त्रिभ्यः नक्तं भोजी सदा भवेत् ॥ ६ ॥ हविष्यभोजनं नस्त्यमाहारलाघवम् ॥
 अग्निकार्यमधः शय्या नक्तं भोजी सदा भवेत् ॥ ७ ॥ एवं संवत्सरस्य अतिव्रतं पूर्णस्य सर्षपः ॥ पूर्णकुंभोपरि स्थाप्य पूजयेच्च शुभेन ॥ ८ ॥
 कपिलापंचगव्येन स्थापयेन्मृन्मयं शिवम् ॥ फलपुष्पं यवक्षीरं दधिदर्भं कुरांस्तथा ॥ ९ ॥ तत्कुंभांश्च जलोन्मिश्रमर्धमष्टाङ्गमुच्यते ॥

शिरसाधारयित्वा तु जानद्वृत्त्वामहीतले ॥ १० ॥ महादेवाय दातव्यं गंधपुष्पं यथाक्रमम् ॥ भक्ष्यौदनैर्बलिं कृत्वा प्राणम्यपरमेश्वरम् ॥ ११ ॥
 धेनुं वा दक्षिणां दद्याद्ब्रह्मवापि धुरधरम् ॥ श्रोत्रियाय दीर्द्राय कल्पव्रतविदाय च ॥ १२ ॥ यो ददाति शिवे भक्त्या तस्य पुण्यफलं शृणु ॥
 विमानमर्कप्रतिमं हंसयुक्तमलंकृतम् ॥ १३ ॥ आरुहोऽभरसांगैर्यतिरुद्रालये सुखम् ॥ स्थित्वा रुद्रस्य भवने वर्षकोटिशतत्रयम् ॥
 ॥ १४ ॥ इह लोके नृपश्रेष्ठ ग्रामलक्षेश्वरो भवेत् ॥ १५ ॥ यश्चाष्टमीषु च शिवाय चतुर्दशीषु नक्तं समाचरति शस्त्रविधानदृष्टम् ॥
 स्वर्गांगनाकलरवाकुलितविमानमारुह्य याति स सुखेन सुरेश लोके ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसं-
 वादे षण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॐ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणुष्वा वहि तो राजन् ब्रह्मक्ष्ये माहेश्वरं व्रतम् ॥ त्रिषु लोके
 पुर्वि ख्यते नाम्ना शिवं चतुर्दशी ॥ १ ॥ मार्गशीर्षे त्रयोदश्यां सितायामेकमुद्गरः ॥ मासेष्वन्येषु वाराजन् पार्थ एव न कारयेत् ॥ २ ॥
 चतुर्दश्यां निराहारः समभ्यर्च्य महेश्वरम् ॥ सौवर्णवृषभं दत्त्वा ब्रह्म्यामि च परेऽहनि ॥ ३ ॥ एवं नियमकृत्सु त्वा प्रातरुत्थाय मानवः ॥
 कृतस्नानजपपश्चादुमया सह शंकरम् ॥ ४ ॥ पूजयेत्कुसुमैः शुक्लैर्गन्धधूपानुलेपनैः ॥ पादौ नमः शिवायेति शिरःसर्वान्मनेन ॥ ५ ॥
 ललाटं तु त्रिनेत्राय नेत्राणि हरये नमः ॥ सुखमिन्दुमुखायेति तथेति शानाय चोदरम् ॥ ६ ॥ पार्श्वौ चान्तर्धर्माय ज्ञानरूपाय वै कटिम् ॥
 ऊरू चानन्त्यवैराग्यजातुर्न चार्चयेद्बुधः ॥ ७ ॥ प्रधानाय नमो जघे गुल्फौ व्योमात्मने नमः ॥ व्योमव्योमात्मरूपाय पृष्ठमभ्यर्चयेन्नरः ॥ ८ ॥
 नमः स्पृष्ट्यै नमस्तुष्ट्यै पार्श्वे तौ चापि पूजयेत् ॥ ततश्च वृषभैः सह मुदकुंभसमन्वितम् ॥ ९ ॥ शुक्लमाल्यां वरयुतं पञ्चरत्नविभूषितम् ॥ भक्ष्यैर्नाना-
 विधैर्गुक्तं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ १० ॥ ग्रीयतां देवदेवोऽत्र सद्योजातः पिनाकधृक् ॥ पृषदाज्यं च संप्राश्य स्वपेद्रूमा बुद्धिमुखः ॥ ११ ॥ पञ्चद-
 श्यां ततः प्रातः सर्वमेतत्समाचरेत् ॥ तर्पयित्वा ततो ब्रह्मणा ऋच्छं क्तः शुभान् ॥ १२ ॥ सुहृत्पदाति साहितः पश्चाद्भुञ्जीत वाग्यतः ॥
 ततः कृष्णचतुर्दश्यामेतत्सर्वं समाचरेत् ॥ १३ ॥ चतुर्दशीषु सार्वा सुकुर्यात्पूर्ववदचनम् ॥ ये च मासे विशेषाः स्युस्तां ब्रिवाधकमादिह ॥ १४ ॥
 मार्गशीर्षादिमासेषु स्वरूपवृत्ते ता तु दारयेत् ॥ शंकराय नमस्तुभ्यं नमस्ते करगिरिक ॥ १५ ॥ त्र्यंशं काय नमस्तुभ्यं महेश्वरमतः परम् ॥ नमः

स्तेऽस्तु महादेवस्थाने च ततः परम् ॥ १६ ॥ नमः पशुपतेनाथनमस्तेऽभवेनमः ॥ नमस्ते परमानन्दनमः सोमाद्धधारिणे ॥ १७ ॥
 नमो भीमाय चोग्राय त्वामहं शरणं गतः ॥ गोमूत्रं गोमयक्षीरं दधिसर्पिः कुशोदकम् ॥ १८ ॥ पंचगव्यं तथा विल्वं वागुक्षीरं वारिजम् ॥
 तिलांश्च कृष्णां च विधत्वा शये तस्मिन् दहत् ॥ १९ ॥ प्रतिमां संचतुर्दश्यामैकं प्राशनं स्मृतम् ॥ मंदारमालतीभिश्च तथा धनूरैरपि ॥ २० ॥
 सिंदुरैरशौकैश्च मल्लिकाकुब्जपाटलैः ॥ अर्कपुष्पैः कंदैश्च द्रव्यैश्च तत्रैस्तथोत्पलैः ॥ २१ ॥ करवीरैश्च राजेंद्रतथा पूज्यो महेश्वरः ॥
 एकैकं न चतुर्दश्यामर्चयेत्पार्वतीपतिम् ॥ २२ ॥ पुनश्च कार्तिके मासि संप्राप्ते तपेयं द्विजान् ॥ अन्नैर्नानाविधैर्भक्ष्यैर्वस्त्रैर्माल्या विभूषणैः ॥
 ॥ २३ ॥ कृत्वानीलवृषोत्सर्गं श्रुत्युक्तविधिनानरः ॥ उमामहेश्वरं हं मं वृषभं च गवासह ॥ २४ ॥ मुक्ताफलाष्टकयुतं सितनेत्रपटवृतम् ॥
 सर्वोपस्कारयुक्तायां शय्यायां विनिवेदयेत् ॥ २५ ॥ उदकुंभयुतं तद्वच्छालितं दुलसं युतम् ॥ स्थाप्य विप्राय ज्ञाताय वेदव्रतपराय च ॥ २६ ॥
 ज्येष्ठसामाविदेयं न च कुर्वीते कश्चित् ॥ अव्यंगगायसौम्या सदा कल्याणकारिणे ॥ २७ ॥ सपत्नीकाय संपूज्य माल्यवस्त्रा विभूषणैः ॥
 न वित्तशाल्यं कुर्वीत कुर्याल्लोभात्पतत्यधः ॥ २८ ॥ अनेन विधिनायस्तु कुर्याच्छिवचतुर्दशीम् ॥ सोऽथ मेधसहस्रस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ २९ ॥
 ब्रह्महत्यादिकं पापं यदत्रासुत्रवाकृतम् ॥ पितृभिमार्तृभिर्वापितत्सर्वनाशमाप्नुयात् ॥ ३० ॥ दीर्घायुरारोग्यकुलभिवृद्धिरत्राक्षयान्यत्र चतुर्भुजत्व
 म् ॥ गणाधिपत्यं दिविकल्पकोटीस्वर्गवासित्वापदमेति शंभोः ॥ ३१ ॥ न बृहस्पतिरप्येतन्नरस्य फलमिदं न पितामहोऽपि वक्तुम् ॥ न च सिद्धिगणोऽ
 प्यलंनवाहं यदि जिह्वायुतकोप्यपि वक्त्रे ॥ ३२ ॥ भवत्यमरवल्लभः पठति यः स्मरेद्वासदाशृणोत्यपि विमत्सरः सकलपापनिर्मोचनम् ॥ इमां शिवचतु
 र्दशीममरकामिनीकोटयः स्तुवंति दिविर्नदिताः किमु समाचरेद्वाः सदा ॥ ३३ ॥ यापार्थनारीकुरुतेऽतिभक्त्या भर्तारमापृच्छय शुभं गुरुं वा ॥ सा
 पि प्रसादात्परमेश्वरस्य परंपदं याति पिनाकपाणेः ॥ ३४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णशुद्धिद्विरसंवादेशिवचतुर्दशव्रतनाम
 सप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ १९७ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ तथा सर्वफलत्यागमाहात्म्यं शृणु भारत ॥ यदक्षयं परलोकैः सर्वकामफलप्रदम् ॥ १ ॥

मार्गशीर्षशुभेमासिचतुर्दश्याधृतव्रतः ॥ आरंभेशुक्लपक्षस्यकृत्वाब्राह्मणवाचनम् ॥ २ ॥ अयेष्वपिपुमासेषुअष्टम्यांनरसत्तम् ॥
 सदक्षिणापायसेनशक्तितःपूजयेद्भिजान् ॥ ३ ॥ अष्टदशानांन्यानामन्यत्रफलमूलकम् ॥ वज्रयेद्वन्दमेकंनतुविधिनौषधकारकम् ॥ ४ ॥
 ततःसंवत्सरस्यतिचतुर्दश्यष्टमीषुच ॥ अशक्तश्चव्रतंकर्तुसहसैवप्रमुच्यते ॥ ५ ॥ सौवर्णकारयेद्रुद्रधर्मराजंतथैवच ॥ कूष्माण्डमातु
 लुंगंचवृतांकंपनसंतथा ॥ ६ ॥ आभ्राघ्रातकपित्थंचकालिंगसर्ववारुकम् ॥ श्रीफलंसवटाश्वत्थंज्वरिंकदलीफलम् ॥ ७ ॥ वदरंदाडिमंशतयाका
 यण्येतानिषोडश ॥ मूलकामलकंजंबूफुकरंकरमर्दकम् ॥ ८ ॥ उदुवंनालिकेरंद्राक्षचवृहतीद्वयम् ॥ कंकालीकाकतुंडिरकरिकुटजंश
 मी ॥ ९ ॥ रोप्याणिकारयेच्छतस्याफलानीमानिषोडश ॥ ताम्रतालफलंकुर्यादगस्त्यफलमेववा ॥ १० ॥ पिंडारिकंचखजूरंतथासूरणकंदक
 म् ॥ पनसंलकुचंचैवकटंतिंतिडितथा ॥ ११ ॥ चित्रावल्लीफलंतद्वत्कूटशाल्मलिकाफलम् ॥ मधूकंकारवेच्छंचवल्लीगुदपटोलकम् ॥ १२ ॥
 कारयेच्छक्तितोधीमान्फलान्येतानिषोडश ॥ उदकुंभद्वयंकुर्याद्धान्योपरिसवाससम् ॥ १३ ॥ पक्षपात्रद्वयोपेतंयमरुद्रसमन्वितम् ॥ धेन्वासहै
 वशंतायविप्रायथकुटुंबिने ॥ १४ ॥ सपत्नीकायसंपूज्यपुण्येहनिनिवेदयेत् ॥ यथाफलेषुसर्वेषुसंत्यमरकोटयः ॥ १५ ॥ तथासर्वफल
 त्यागाच्छिवेभक्तिःसदास्तुमे ॥ यथाशिवश्चधर्मश्चसदानन्तफलप्रदौ ॥ १६ ॥ तद्युक्तफलदानेनतौस्यातामिवप्रदौ ॥ यथाफलाना
 कामस्याशिवभक्तस्यसर्वदा ॥ १७ ॥ यथानंतफलावाप्तिस्तुजन्मनिजन्मनि ॥ यथाभेदंनपश्यामिशिवविष्णवर्कपद्मजाम् ॥ १८ ॥
 तथाममास्तुविधात्माशङ्करःशङ्करःसदा ॥ इत्युच्चार्यचतस्रर्वमलंकृत्यविभूषणैः ॥ १९ ॥ शक्तश्चेच्छयनंदद्यात्सर्वोपस्करसंयुतम् ॥
 अशक्तस्तुफलान्येवयथोक्तानिविधानतः ॥ २० ॥ तथोदकुंभसहितौशिवधर्मौचकांचनौ ॥ विप्रायदत्त्वाभुञ्जीततैलक्षारविवाजितम् ॥ २१ ॥
 अथानपियथाशक्त्याभोजयेद्भिजपुङ्गवान् ॥ नशक्रोतिविहातुंचेत्सर्वाण्यापिफलान्युत ॥ २२ ॥ एकमेवपरित्यज्यतदित्थंप्रतिपादयेत् ॥
 एतत्त्यागव्रतानांतुगवैष्णवयोगिनाम् ॥ २३ ॥ शस्तंसर्वफलत्यागंनृपव्रतंवदविदोविदुः ॥ नारीभिश्चयथाशक्त्याकर्तव्यंराजसत्तम् ॥ २४ ॥
 नैतस्मादपरंकिञ्चिदिहलोकैपरत्रच ॥ व्रतमास्तिमुनिश्रेष्ठयद्व्रतंतफलप्रदम् ॥ २५ ॥ सौवर्णरोप्यताम्रेषुयावंतःपरमाणवः ॥ भवंतिचूर्यमाणे

शुफलेषु नृपसत्तम ॥ २६ ॥ तावद्युगसहस्राणि रुद्रलोकमहीयते ॥ २७ ॥ एतत्समस्तकलुषापरहरं जनानामजीवनाय मनुजेश्वर सर्वदा स्यात् ॥
 जन्मान्तरेष्वपि नृपत्रकलत्रदुःखमाप्नोति धामसपुंदर एव जुष्टम् ॥ २८ ॥ यो वा शृणोति पुरुषोत्पधेनो नरो वा यो ब्राह्मणस्तु भवनेषु च धार्मिका
 णाम् ॥ पापैर्विमुक्तश्च परत्र सुरारो न दंष्ट्रत्परमुपैति नरेन्द्रसोपि ॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिर
 संवादे फलत्यागचतुर्दशीव्रतवर्णनं नामाष्टनवतितमोऽध्यायः ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ पूर्णमासी महाराज नसौ
 मस्य दायितातिथिः ॥ पूर्णमासो भवेद्यस्यापौर्णमासी ततः स्मृता ॥ १ ॥ पौर्णमास्यां च संजातः संग्रामो जयलक्षणः ॥ सोमस्यारिबुधैः सार्द्धं
 सर्वसत्त्वभयंकरम् ॥ २ ॥ तारायां चन्द्रमाः सक्तस्तस्याभर्ता बृहस्पतिः ॥ तयो रभून्महायुद्धं भार्याकृत्येषु ते पुरा ॥ ३ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥
 ताराकस्य सुता कस्मात्स कुद्धः ससुरारिहा ॥ सोमेन सह संग्रामं चक्रे चक्रगदाधर ॥ ४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ प्रजापते रभूत्कन्या तारावृत्रस्य चा
 नुजा ॥ तां बृहस्पतये प्रादात्पृथिव्याचा न्याः स्त्रियः क्वचित् ॥ ५ ॥ देवाचार्यसभायार्थं त्वनिर्देश्य तं विधा ॥ रूपेणाभ्यां रूपवती सा निर्धूयव्य
 वस्थिता ॥ ६ ॥ बृहस्पतिं पर्यचरद्यथाचा न्याः स्त्रियः क्वचित् ॥ तां ददर्श यतापां गतं त्वर्गी चारुहासिनीम् ॥ ७ ॥ शीतां शुदर्शना देव
 कामस्य वशमीयिवान् ॥ अवभाषे च मधुरं तारेण ह्यहिमाचिरम् ॥ ८ ॥ इगिता कारकुशला तारा सोमस्य चोष्ठितम् ॥ बुद्धांशुद्विमयो
 तन्वा प्राहेदं मधुराक्षरम् ॥ ९ ॥ मुने रंगिरसः पुत्रस्त्वं च सोम्योऽसि सोमराट् ॥ अंगिरसो मुनेर्वीरुपहसुचितं नते ॥ १० ॥ सहसौम्येन
 यो योगस्तव सिद्धोऽद्भुतो महान् ॥ अंगिरास्त्वां किल पुरासुरासुराक्षसैः ॥ ११ ॥ राजत्वे स्थापयामास नैतस्म रसि किं विधौ ॥ कथमद्य निशा
 नाथ ह्यन्येनासि पीडितः ॥ १२ ॥ तस्माद्ब्रवीमि सिद्धये ते रात्रये च वटितं कुरु ॥ परवत्यस्मि भद्रं तेन गम्यास्मि बुधोत्तम ॥ १३ ॥ एवमु
 क्तस्तथा चासौ न चैतत्कृतवांस्ततः ॥ गृहीत्वा कर्षयामास सोमोऽनंगवशीकृतः ॥ १४ ॥ बृहस्पतिस्तु तां ज्ञात्वा स तं सोममर्हयत् ॥ प्रेष
 यिष्यति मे भार्या स्वयमेव ममांतिकम् ॥ १५ ॥ एवांचरेण विज्ञाय बृहस्पतिरुदरधीः ॥ नाससादस्वकां भार्यां रोषात्प्रस्फुरिताधरः ॥ १६ ॥
 आचल्यौ सार्धमिन्द्राय सोमस्येदं विचेष्टितम् ॥ इन्द्रः समाह्वयामासे दवानृषिणांस्तथा ॥ १७ ॥ न सोमो गणयामास ततोऽबुध्यत देवराट् ॥

आकार्यत्रिदशान्सर्वानाचख्याचन्द्रचेष्टितम् ॥ १८ ॥ तच्छ्रुत्वादेवगंधर्वाःक्रोधान्वाःक्षुब्धमानसाः ॥ प्रगृहीतप्रहरणारथानारुरुःस्व
 कात् ॥ १९ ॥ सोमोऽपिदेवान्सर्वोधाःज्ञात्वासुकृतनिश्चयान् ॥ दैत्यदानवरक्षसिसिमानियव्यवस्थितः ॥ २० ॥ आरुह्यचरथश्च
 ष्ठयुद्धायैवमनोदधे ॥ प्रवृत्तसुमहद्युद्धंशरतोमरकंपनैः ॥ २१ ॥ कौण्डैःक्षमासुरैःशूलैर्देवानवदारुणम् ॥ सतेषांसुमहद्युद्धं दत्वाता
 रागणाधिपः ॥ २२ ॥ बभंजदेवान्तेन्द्रांश्चहिमवृष्याक्षपाकरः ॥ सजित्वादेवगन्धर्वान्सोमोराजन्यसत्तम ॥ २३ ॥ श्रियापरम
 यायुक्तोयथानन्योहविर्मुजाम् ॥ देवाश्चनिर्जितास्तेनसोमेनामिततेजसा ॥ २४ ॥ आजगमुःशरणं देवं शरण्यं स्वर्गवासिनाम् ॥
 इन्द्रःसर्वसमाचख्योसोमस्येदंविचेष्टितम् ॥ २५ ॥ श्रुत्वाकुद्धोदृष्टीकेशआरुह्यगरुडरूपा ॥ गृहीत्वाचायुधं श्रेष्ठयुद्धायैवमनोदधे ॥
 ॥ २६ ॥ प्रकर्तुसुमहद्युद्धं चक्रशार्ङ्गगदाधरः ॥ जगामविबुधैःसार्धसोमस्योपरिरोषितः ॥ २७ ॥ विष्णुविदित्वासंप्राप्तसोमोदैन्यगणैः
 सह ॥ युद्धायसमरामर्षीस्थितःप्रध्माप्यवारिजम् ॥ २८ ॥ सजित्वादेवसंवातं सेंद्रवायुपुरस्सरम् ॥ विष्णुनासहसंयुक्तःशस्त्रास्त्रै
 रसुभोजनैः ॥ २९ ॥ यदानासादुपरमेद्युद्धायसहविष्णुना ॥ तदऽऽदेरुषाविष्णुश्चक्रोधसमन्वितः ॥ ३० ॥ अथाहब्रह्मादेवे
 शमजितंविष्णुमव्ययम् ॥ योऽसौमेधप्रपुष्टांगंयत्त्वाविचिमनिबोधतत् ॥ ३१ ॥ नास्तिवध्यंत्रिमुवेचक्रस्यास्यतवानघ ॥ सोमोद्विजा
 धिपत्येचमयासमाभिषेचितः ॥ ३२ ॥ तस्माद्यद्युध्यतेदेवकार्येऽस्मिन्तद्विधीयताम् ॥ अथाहभगवान्विष्णुःसुरब्रह्मर्विसन्निधौ ॥ ३३ ॥
 सिनीवालीकुहूनामतस्यानष्टःक्षपाकरः ॥ विनष्टोऽपिपुनर्जन्मप्राप्त्यतीतिनसंशयः ॥ ३४ ॥ राकांचानुमतीप्राप्यवृद्धिरस्यभविष्यति ॥ आ
 प्यायितश्चश्रुत्युक्तैःपितृपिण्डैःसमंत्रकैः ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणैर्व्यकव्यानिदेवेभ्यःप्रापयिष्यति ॥ वृद्धिःकृष्णेनचैवास्यनचजातस्यभूयसी ॥ ३६ ॥
 एवमेवविधेदृष्टस्तस्याध्यायनमेवमे ॥ अमोघस्यनमोघत्वंभविष्यतिकदाचन ॥ ३७ ॥ शप्तश्चसोमोदक्षेणसचावश्यंभविष्यति ॥ सुदर्शन
 स्यचप्रीतिरिवमेवभविष्यति ॥ ३८ ॥ एवमस्तिवतिदेवेशयद्रवान्प्रब्रवीषिवै ॥ ब्रह्माप्रोवाचसोमंतुविनीतवदुणस्थितम् ॥ ३९ ॥ अपर्ययस्व

१ विमलं चक्रम्-इ०पा० । २ प्रध्मातवारिजः-इ०पा० । ३ विष्णुं चाभिप्रदुदुवे-इ०पा० ।

गुरोर्भार्यनकार्यपुनरीदृशम् ॥ सतथोक्तःसमानीयददौतारंबृहस्पतेः ॥ ४० ॥ पुनरूचेशशीस्पष्टंशृण्वतांत्रिदिवौकसाम् ॥ अस्यांगर्भो
 मदीयोऽयंदपत्यममैवतत् ॥ ४१ ॥ बृहस्पतिरथोवाचमयिगर्भःसमाहितः ॥ क्षेत्रमदीयेचोत्पन्नस्तस्मात्सममपुत्रकः ॥ ४२ ॥ उक्तं
 चवेदशास्त्रज्ञैर्ऋषिभेदमददौशिभिः ॥ उत्तंवाताहृतंबीजयस्यक्षेत्रप्ररोहति ॥ ४३ ॥ क्षेत्रिणस्तस्यतद्बीजनवीजिफलभगभवेत् ॥ सम्यगु
 क्तंनभवतांशोःश्राहतत्त्ववित् ॥ ४४ ॥ माताभस्त्रापितुःपुत्रायेनजातःसएवसः ॥ इतिपौराणिकाःप्राहुर्मुनयोनयचक्षुषः ॥ ४५ ॥
 विवदंतौनिवार्यथब्रह्माप्रोवाचतांवधूम् ॥ शनैरेकांतमानीयगर्भंयंकस्यशंसमे ॥ ४६ ॥ एतदुक्तवतीताराद्वियानोवाचकिंचन ॥
 उत्ससर्जक्षणहर्भैभाभासितसुरालयम् ॥ ४७ ॥ तमुवाचततोब्रह्मापुत्रकस्यसुतोभवात् ॥ सोमस्यहंसुतोब्रह्मन्नितितथ्यमयोदितम् ॥ ४८ ॥
 बुधोऽयंविबुधाःप्राहुःसर्वज्ञानविदांवरः ॥ गृहीत्वापुत्रकंसोमोजगामस्वनिवेशनम् ॥ ४९ ॥ गुरुर्गृहीत्वास्वांभार्यजगामभवनंशनैः ॥
 सोमोऽपितनयंलब्ध्वाहर्षव्याकुलमानसः ॥ ५० ॥ पौर्णमासीसमाख्याताप्राप्तपूणमनोरथा ॥ प्राप्तःपुत्रोमयाह्यस्यालब्धश्चविजयस्तथा ॥ ५१ ॥
 तस्मादेनामुपासिष्येविधिविनाव्रततत्परः ॥ एवमन्योऽपिपूणार्थःपूणंश्राःपूणलक्षणः ॥ ५२ ॥ योमामभार्यतिथौभक्त्याविधिवत्पूजयिष्यति ॥
 तस्यप्रसादाभिमुखःसर्वकामप्रदोद्बहम् ॥ ५३ ॥ एवमेषातिथिःपार्थसोमस्यदयिताशुभा ॥ पौर्णमासीसमाख्यातापूणमासोभवेद्यथा ॥ ५४ ॥
 तदस्यांश्रितोतसिस्नात्वासंतर्प्यपितृदेवताः ॥ आलिख्यमंडलसोमंनक्षत्रैःसहितंविभुम् ॥ ५५ ॥ पूजयेत्कुसुमहृद्वनैर्वैद्यैर्धृतपाचितैः ॥
 शुक्लाक्षतैःशुक्लवस्त्रैःपूजयित्वाक्षमापयेत् ॥ ५६ ॥ शक्राहरणमुन्यन्नैर्नक्तंभुञ्जीतवाग्यतः ॥ वसंतर्वाधविधोःशितांशोस्वस्तिनःकुरु ॥ ५७ ॥
 गगनार्णवमणिक्वचन्द्रदक्षायणीपते ॥ पक्षपक्षेपौर्णमास्यांविधिरेषप्रकीर्तितः ॥ ५८ ॥ कृष्णपक्षेऽपिपयःकश्चिच्छूद्रावाचैवव्रतीभवेत् ॥
 तस्याप्येषविधिःप्रोक्तःसर्वसौख्यप्रदायकः ॥ ५९ ॥ अमावास्यातिथिरियंपितृणांदयितासदा ॥ अस्यांदत्तंतपस्तप्तंपितृणामक्षयंभवेत् ॥ ६० ॥
 अमावास्यामहाराजप्रयत्नैर्यैरुपोषिता ॥ तैरक्षय्यंभवेत्तपितृभ्यस्तर्पितुमम् ॥ ६१ ॥ यःकश्चित्कुरुतेतस्मिन्पितृपिण्डोदकक्रियाम् ॥

सतारयतिपुण्यात्मा पुरुषानेकविंशतिम् ॥ ६२ ॥ भवेयुरक्षयस्तस्यलोकाः पितृनिषेविताः ॥ यदातुहकालातितस्यात्रागमनं भवेत् ॥ ६३ ॥
ब्राह्मणः पितृभक्तश्च सर्वविद्याविशारदः ॥ एवंजन्मनिराजेन्द्रभवेद्धनसमन्वितः ॥ ६४ ॥ एवंसेवत्सरस्यतैर्हिमंकृत्वासुशोभनम् ॥
सोमंनक्षत्रसहितंविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ ६५ ॥ उपदेशंप्रयच्छेद्यस्तस्मैव्रतकृतेनरः ॥ संपूज्यवस्त्राभरणैर्मन्त्रेणेत्यंनिवेदयेत् ॥ ६६ ॥
मासेमासेविधिरयंव्रतस्यास्यनराधिप ॥ योनशक्रोतिवाकर्षणं पक्षवथानिंतरम् ॥ ६७ ॥ स एकामष्ट्युपोष्यैकृत्वाह्युद्यापनं सुधीः ॥
यश्चेतत्कुरुते पार्थपौर्णमासीव्रतनरः ॥ ६८ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तश्चन्द्रवदिविराजते ॥ पुत्रपौत्रधनोपेतोयज्वादाताप्रियंवदः ॥ ६९ ॥
सेततिविपुलांप्राप्यप्रयागेमरणं भवेत् ॥ ततश्चैवाक्षयौल्लोकान्प्राप्तोति सुरसेवितान् ॥ ७० ॥ सेव्यमानः सगन्धर्वैस्नूयमानः सुरसुरैः ॥
आस्ते संपूर्णसर्वांगोयवत्कल्पायुतत्रयम् ॥ ७१ ॥ अभ्यर्चयति सितपद्मदशीसुसमं कृष्णसुये पितृगणं जलपिण्डदानैः ॥ तेषां गृहाणि धनं
धान्यसुतादिसंपत्पूर्णानि पार्थिवभवंति विविधानात् ॥ ७२ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे विजयपौ
र्णमासीव्रतवर्णनानामनवनवतितमोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ संवत्सरे च याः काश्चित्तिथयः पुण्यलक्षणाः ॥
तमेव दयदुष्टं श्रुत्वा स्मरन्नेदानीमहाफलाः ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ वैशाखी कार्तिकी मार्गशीर्षी तिथयोऽतिवृजिताः ॥ स्नान
दानविहीनैस्तानेनयाः पांडुनन्दन ॥ २ ॥ तीर्थस्नानं तदाशस्तं दानं विंशतुरूपतः ॥ वैशाख्यां पाण्डवश्रेष्ठ श्रद्धाद्योतनिका मता ॥ ३ ॥
कार्तिक्यां पुष्करारण्यं माघ्यां वाराणसी स्मृता ॥ स्नानेनोदकदानेन तारयत्यपि दुष्कृतिन् ॥ ४ ॥ कुंभान्स्वच्छांभसः पूर्णानि हि
रण्यान्नसंयुता ॥ वैशाख्यां ब्राह्मणेदत्त्वा न शोचति कृते व्रते ॥ ५ ॥ मधुरा व्रतसैः पूर्णे भोजनं कनकोज्ज्वलन् ॥ गोभूहरिण्यवसांसि विधि
वन्म्रतिपादयेत् ॥ ६ ॥ माघ्यां मघासु च तथा संप्रथ्य पितृदेवताः ॥ तिलपत्राणि देयानि तिलांश्च पललौदनम् ॥ ७ ॥ कार्पासदानमत्रैव तिलादा
नं च शस्यते ॥ कंबलजिनरत्नानि मोचकौ पापमोचकौ ॥ ८ ॥ उपानदानमत्रैव कथितं सर्वकामदम् ॥ यत्र वातत्रवास्त्रां दानं विंशतुरूपतः ॥ ९ ॥

१ नरकात्-इ० पा० । २ कृत्वा बलिम्-इ० पा० ।

कलिकालोद्भवसर्वशस्यतेपांडुनंदन ॥ कार्तिक्यांतुवृषोत्सर्गोविवाहः पुण्यलक्षणः ॥ १० ॥ कार्यकुरुकुरुश्रेष्ठहरेर्नाराजं तथा ॥
 गजाश्वरथदानंचघृतधेन्वादयस्तथा ॥ ११ ॥ प्रदेयाः पुण्यकृद्भिश्चतस्ताः संकल्प्य देवताः ॥ फलानिनानिविद्यंते सुगंधिमधुराणि च ॥ १२ ॥
 जातीफलंचकंकोलवंगलवलीफलम् ॥ खजूरीनालिकेरांश्चकदल्याश्चफलानि च ॥ १३ ॥ दाडिमान्मातुलुंगंश्चककौटांस्त्रिपुसांस्तथा ॥
 वृंताकान्कारवेल्हंश्चबिंबान्कूष्माण्डकुरान् ॥ १४ ॥ अप्रदानेन येषां तुतिथयोयांतिभारत ॥ तेव्याधितादिरद्राश्चजायंतेभुविमानवाः ॥ १५ ॥
 न केवलं ब्राह्मणानां दानं सर्वस्य शस्यते ॥ भगिनीभागिनेयानां मातुलानां पितृष्वसुः ॥ १६ ॥ दरिद्राणांच वंधूनां दानं कोटिगुणोत्तरम् ॥ मित्रं
 कुलीनश्चापन्नोबंधुदरिद्रदुःखितः ॥ १७ ॥ आश्रयाभ्यागतोदूरात्सोतिथिः स्वर्गसंक्रमः ॥ वनं प्रस्थापिते रात्रिमेससि ते सह लक्ष्मणे ॥ १८ ॥
 मातामहकुलदेव्यविशुद्धेनंतरात्मना ॥ ससर्वैः श्रावितो नैकैः कौशल्याभरते न वै ॥ १९ ॥ यदानप्रत्यययाति कथंचित्कौशलात्मजः ॥ तदा
 विशुद्धभावेन तिथयः श्राविताः पुनः ॥ २० ॥ वैशाखी कार्तिकी माघी तिथयो मरपूजिताः ॥ अप्रदानवतोयांति यस्यार्थे नुमते गतः ॥ २१ ॥
 एतच्छ्रुत्वा तु कौसल्या सह सा प्रत्यंगता ॥ अंकमानीय भरतं सांस्वयामास दुःखितम् ॥ २२ ॥ एतत्तिथीनां माहात्म्यमाख्यातं बहु विस्तरम् ॥
 भूयस्तु किं प्रवक्ष्यामि तव राजन् महामते ॥ २३ ॥ वैशाख कार्तिक मघासहितं माघेया पूर्णिमा भवति पूर्णशशांकचिह्ना ॥ तस्यां जलान्नकन
 कां वरमातपत्रंदत्त्वा प्रयाति पुरुषः पुरुहूतलोकम् ॥ २४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादवैशाखीका
 र्तिकी माघी व्रतवर्णनं नाम शततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥ ॥ ६४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ पुनर्मे ब्रूहि देव शस्वद्वत्सयाभावितान्म
 नः ॥ कथ्यमाना मिह च्छामि शुभधर्मपदं महत् ॥ १ ॥ यत्राण्वपि न रैर्दत्तं जंतवासुमहद्भवेत् ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ शृणु पां
 डव ते वच्मि रहस्यं देवं निर्मितम् ॥ यन्मया कस्यचिन्नोक्तं प्रियस्यापि भारत ॥ ३ ॥ वैशाख मासस्य तु यातृतीयानवम्यसौ कार्तिक शुक्लपक्षे ॥
 नभस्य मासस्य तु कुष्णपक्षे त्रयोदशी पञ्चदशी च माघे ॥ ४ ॥ वैशाखस्य तु तीयातुसमाकृत्युगेन तु ॥ नवमी कार्तिकेया तु त्रेतायुगसमावुभौ ॥
 ॥ ५ ॥ त्रयोदशी नभस्येतु द्वापरेण समागता ॥ माघे पञ्चदशी राजन्कलिकालादिरुच्यते ॥ ६ ॥ एताश्च तस्मै राजेन्द्र युगानां प्रभवद्यथा ॥

युगादयश्चकथ्यतेनेताः सर्वसूरीभिः ॥ ७ ॥ उपवासस्तपोदानंजपहोमक्रियास्तथा ॥ यद्यत्तुक्रियतेकिंचित्सर्वकोटिगुणंभवेत् ॥ ८ ॥
 वैशाखस्यतृतीयांश्रीसमेतंजगद्गुरुम् ॥ नारायणंपूजयेथाःपुष्पधूपविलेपनैः ॥ ९ ॥ वस्त्रालंकारसंभारैर्नैवेद्यैर्विधैस्तथा ॥
 ततस्तस्याग्रतोधिबुलं वणस्याढकेनतु ॥ १० ॥ कार्याकुरुकुलश्रेष्ठचतुर्भोगेणवत्सकम् ॥ अविचमोपरिस्थाय्यकल्पयित्वाविधानतः ॥ ११ ॥
 शास्त्रोक्तक्रमयोगेनब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ श्रीधरःश्रीपतिःश्रीमाञ्छीशःसंप्रीयतामिति ॥ १२ ॥ अनेनविधिनादत्वाधेनुंविप्रायभारत ॥
 गोसहस्रंशुणंप्राप्तोत्तरीहिनसंशयः ॥ १३ ॥ तथैवकार्तिकेमासिनवम्यांनक्तभुङ्करः ॥ स्नात्वा नदीतडागेषुदेवखतेषुवापुनः ॥ १४ ॥
 उमासहायंवरदं नीलकण्ठमथाचरेत् ॥ पुष्पधूपादिनैवेद्यैर्नैद्यैःशंकरंशिवम् ॥ १५ ॥ धेनुंति लभयिदद्यात्पुराणोक्तविधानतः ॥
 अष्टमूर्तिर्नीलकण्ठःप्रीयतामितिचिंतयेत् ॥ १६ ॥ यदत्रप्राप्यतेपुण्यं पार्थतत्केनवर्ण्यते ॥ दत्त्वा तिलमयीधेनुंशिवलोकमवाप्नुयात् ॥ १७ ॥
 त्रयोदशीनभसियाकृष्णमस्यांसमचरेत् ॥ पितृन्पयसदानेनमधुनाचधृतेनतु ॥ १८ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्भक्त्यावेदवेदाङ्गपारगान् ॥
 पितृनुद्दिश्यदातव्यासवत्साकांस्यदेहनी ॥ १९ ॥ प्रत्यक्षागौर्महाराजतरुणीसुपयस्विनी ॥ पितापितामहश्चैवतथैवप्रपितामहः ॥ २० ॥
 प्रीयतांगोप्रदानेनइतिदत्त्वाविसर्जयेत् ॥ कुतेननेनराजेन्द्रयत्पुण्यंप्राप्यतेनृभिः ॥ २१ ॥ तत्केनवर्णितुंयातिवर्षकोटिशतैरपि ॥
 पुत्रान्पौत्रान्यपौत्राश्चधनंचमहर्दीप्सितम् ॥ २२ ॥ इहचामोतिपुरुषःपत्रचशुभांगतिम् ॥ पञ्चदश्यांचमाघस्यपूजयित्वापितामहम् ॥ २३ ॥
 गायत्र्यासाहितदेवैर्वेदेदाङ्गभूषितम् ॥ नवनीतमयीधेनुंफलैर्नानाविधैर्युताम् ॥ २४ ॥ सहिरण्यांसवत्संचब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥
 कीर्तयेत्प्रीयतामत्रपद्मयोनिःपितामहः ॥ २५ ॥ यत्स्वर्गयच्चपातलेयच्चमत्यैसुदुर्लभम् ॥ तदवाप्तोत्यसंधिपद्मद्योनिप्रसादतः ॥ २६ ॥
 यानिचान्यानिदानानिदत्तानिसुबहून्पि ॥ युगादिषुमहाराजअक्षयानिभवंतिहि ॥ २७ ॥ अल्पमल्पंहियःकश्चित्प्रदद्यान्निरुद्धेनोपि सत् ॥
 तदक्षयंभवेत्सर्वयुगादिषुनसंशयः ॥ २८ ॥ वित्तानुसारंस्वंज्ञात्वावित्तान्याथिर्वपिवा ॥ अनुसारेणवित्तस्यअसाध्येनसमाधिना ॥ २९ ॥

भूहिरण्यगृहं वासः शयनान्यासनानि च ॥ छत्रोपानहयुग्मानि प्रदेयानि द्विजातिषु ॥ ३० ॥ एवं दत्त्वा यथा शक्त्या भोजयित्वा द्विजानपि ॥
 पश्चाद्भुञ्जीत सुमनवाग्यतः स्वजनैः सह ॥ ३१ ॥ यत्किञ्चिन्मानसं पापं कारयिकं वा चिकं तथा ॥ तत्सर्वेनाशमायाति युगादिति थि पूजनात् ॥ ३२ ॥
 उद्गीयमानो गन्धर्वैः स्तूयमानः सुरासुरैः ॥ रमते च क्षयं कलं स्वर्गलोके न संशयः ॥ ३३ ॥ यद्दीयते किमपि कोटिगुणं तदाहुः स्वानं जपो
 नियममक्षयमेव सर्वम् ॥ स्यादक्षयसुगुणपूर्वतिथीपुराजन्मन्यासादयो मुनिवराः समुदाहरन्ति ॥ ३४ ॥ ४४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
 उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे युगादिति थि व्रतमाहात्म्यवर्णनं नमैकाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०१ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥
 स्मरयामि हृषीकेश यन्नोक्तं भवता क्वचित् ॥ तत्सावित्री व्रतं ब्रूहि मे परिदयां कुरु ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ कथया
 मिकुलस्त्रीणां महाभाग्यं युधिष्ठिर ॥ यथा चीर्णव्रतं वरसावित्र्या राजकन्यया ॥ २ ॥ आसीन्मिद्रेषु धर्मात्मा सर्वभूतहिते रतः ॥ पार्थ
 वोऽश्वपतिर्नाम पौरजानपदप्रियः ॥ ३ ॥ क्षमावांश्च क्षितिपतिः सत्यवांश्च जितेन्द्रियः ॥ सप्तभार्यो व्रतमिदं च चारुपतिः स्वयम् ॥ ४ ॥ सावि
 त्री व्रतसिद्धं तत्सर्वकामप्रदायकम् ॥ तस्य तुष्टा भवद्राजसावित्री ब्रह्मणः प्रिया ॥ ५ ॥ भूभुवःस्वरितीत्येषा साक्षान्मूर्तिमती स्थिता ॥
 कर्मदधुरा देवी प्रसन्नवदने क्षणा ॥ ६ ॥ उवाच दुहितो ह्येका तव राजन् भविष्यति ॥ इत्येवमुक्त्वा सावित्री जगामादर्शनं पुनः ॥ ७ ॥
 कालेन सा तथाराजन्दुहिता देव रूपिणी ॥ सावित्र्या प्रीतया दत्ता सावित्र्या जसया तदा ॥ ८ ॥ सावित्री त्वेव नामास्याश्चक्रुर्विप्रास्तथापिता ॥
 सा गृहवती स श्रीव्यवद्वत्तनुपान्मजा ॥ ९ ॥ सावित्री सुकुमारङ्गो बौवनस्थः बभूव ह ॥ तां सुमध्यां पृथुश्रोणीं प्रतिमां काञ्चनामिव ॥ १० ॥
 प्राप्ते वै देवक्येति दृष्ट्वा तामितरे जनाः ॥ सा तु पद्मपलाशाक्षी प्रज्वलंती वीते जसा ॥ ११ ॥ चचार सा च सावित्री व्रतं यद्गुणोदितम् ॥
 अथोपोष्य शिरः स्नान्वादेव तामभिगम्य सा ॥ १२ ॥ हुत्वाग्निं विधिवद्भिद्रान्वाचयित्वे दुर्पणि ॥ तेभ्यः सुमनसः शेषाः प्रतिगृह्यन्तु पात्मजा ॥
 ॥ १३ ॥ सा ध्वीपाति व्रताभ्येत्येव श्रीरिव रूपिणी ॥ सा भिवाद्यापितुः पादौ शेषान्पूर्वीनवेद्य च ॥ १४ ॥ कृतांजलिर्वरारोहन्पतेः पार्श्वतः स्थिता ॥ तां
 दृष्ट्वा यैव न प्राप्तां स्वच्छां तां देव रूपिणीम् ॥ १५ ॥ उवाच राजा संमन्य स्मृत्यर्थं सह मां त्रिभिः ॥ युक्तिप्रदानकालेभ्यस्तेन कश्चिद्गुणोति माम् ॥ १६ ॥

विचारयित्वा पश्यामिव रंतुल्यं महात्मनः ॥ देवादीनां यथा वाच्यो न लभेयं तथा कुरु ॥ १७ ॥ बुद्धयमानो मया पुत्रिधर्मशालोऽप्युच्यते ॥
 पितुर्दुहितया कन्यारजः पश्यत्यसंस्कृता ॥ १८ ॥ ब्रह्महत्यापितुस्तत्र सा कन्या वृषलस्मृता ॥ अतर्थाप्रषयामाति कुरुषु त्रिस्त्रयं वरम् ॥ १९ ॥
 वृद्धैरमात्यैः सहिता शीघ्रं गच्छति धारयन् ॥ एवमस्ति त्वत्सवित्रि प्रोक्ता तस्माद्विनिर्धयौ ॥ २० ॥ तपो वानि रम्याणि राजर्षीणां जगाम सा ॥
 मान्यानामत्र वृद्धानां कृत्वा पादाभिषेचनम् ॥ २१ ॥ ततो भिगम्यतीर्थानि सर्वाण्येवाश्रयाणि च ॥ आजगाम पुनर्वेदमसावित्रि सह मंत्रिभिः ॥
 ॥ २२ ॥ तत्रापश्यत्तदेवर्षिनारदं पुरतः पितुः ॥ आसीनमासनं विप्रं प्रणम्य स्मितभाषिणी ॥ २३ ॥ कथयामास तत्सर्वं यथा वृत्तं नेऽभवत् ॥
 ॥ सा विन्युवाच ॥ ॥ आसीत्साल्वेषु धर्मात्मा क्षत्रियः पृथिवीपतिः ॥ २४ ॥ द्युमत्सेन इति ख्यातो देवदत्तो बभूवसः ॥ ॥ नारद उवाच ॥
 अहो बत महत्कृष्टं सा विन्यानुपतेः कृतम् ॥ २५ ॥ बाल्यभावाद्वादनयगुणवान् सत्यवाहृषः ॥ सत्यं वदत्यस्य पिता सत्यं माता प्रभाषते ॥ २६ ॥
 उपेतोऽस्ति गुणैः सर्वैर्द्युमत्सेन सुतो बली ॥ एको दोषोऽस्ति नान्योऽस्य सोऽद्य प्रभृति सत्यवाक् ॥ २७ ॥ संवत्सरेण हीनायुर्देहत्या गं करिष्यति ॥
 नारदस्य वचः श्रुत्वा दुहितां प्राह पार्थिवः ॥ २८ ॥ पुत्रि सा विप्रि गच्छत्वमन्यं वरय सत्पतिम् ॥ संवत्सरेण सोऽल्पयुर्देहत्या गं करिष्यति ॥ २९ ॥
 ॥ सा विन्युवाच ॥ सकृज्जल्पंति राजानः सकृज्जल्पंति पंडिताः ॥ सकृत्प्रदीयते कन्या त्रिण्येता नि सकृत्सकृत् ॥ ३० ॥ दीर्घायुरथ वाल्पायुः सद्यु
 णो निगुणेऽपि वा ॥ सकृद्भूतो मया भर्तान द्वितीयं धृणोऽस्य हम् ॥ ३१ ॥ मनसा निश्चयं कृत्वा ततो वाचाऽभिधीयते ॥ क्रियते कर्मणा पश्चात्प्रमाणं
 मे मनः सदा ॥ ३२ ॥ नारद उवाच ॥ यद्येतदिदं दुहितुस्ततः शीघ्रं विधीयताम् ॥ अविघ्नमग्रे सा विन्याः प्रदाने दुहितुस्तव ॥ ३३ ॥ एवमुक्त्वा
 समुत्पत्य नारदः स्निग्धं गतः ॥ राजा च दुहितुः सर्वं वैवाहिकमथाकरोत् ॥ ३४ ॥ शुभे मुहूर्ते पार्थस्यै ब्राह्मणे वेदपारगैः ॥ सा विन्यापि वरं लब्ध्वा
 भर्तारं मनसेऽपि सत् ॥ ३५ ॥ मुमुदेऽतीव तन्वर्गस्त्विग्रे प्राप्येव पुण्यकृतम् ॥ एवं तत्राश्रमे ते पावसतां प्रीतिपूर्वकम् ॥ ३६ ॥ कालस्तपस्यतां किञ्चि
 दतिचक्राम भारता ॥ सा विन्यास्तप्यमानायास्तिष्ठत्याश्च दिवानि शम् ॥ ३७ ॥ नारदेन युक्तं तद्वाक्यं मनसि वर्तते ॥ ततः काले बहुतिथे व्यतिक्र
 तेऽकदा च न ॥ ३८ ॥ स प्रातः कालोऽग्नियेतद्दत्तं सा चैत्यं भाषिनी ॥ प्राष्ठपदे सिते पक्षे द्वादश्यां रजनीमुखे ॥ ३९ ॥ गणयंत्याश्च सा विन्या नारदोक्तं वचो

हृदि॥व्रतंत्रिरात्रमुद्दिश्यदिवारात्रविनाभवत् ॥४०॥ ततोस्त्रिरात्रनिर्वर्त्यस्नात्वासंतर्प्यदेवताः ॥ चतुर्थेऽहनिमर्तव्यमिति संचिंत्यभामिनी ॥
 ॥४१॥ अथश्वशुरयोः पादौवद्वेचारुहासिनी ॥ अथप्रतस्थेपरशुगृहीत्वासत्यवान्वनम् ॥४२॥ सावित्र्यपिचभर्तारंगच्छतः पृष्ठतोऽवगात् ॥
 ततोऽवदत्सभर्ततापृच्छस्वश्वशुरौनिजौ ॥४३॥ तथेत्युक्त्वाहिप्रच्छनत्वाश्वशूपदानिसा ॥ श्वशुराववदत्तचनंगंतव्यंतयानघे ॥४४॥
 बालेत्वंपरमंभीरुःकथंगच्छसिकाननम् ॥ भूयोभावेनसाप्रोचेद्रष्टव्यंकाननंमया ॥४५॥ गच्छेतितांतदोचतेश्वशुरौचारुहासिनीम् ॥
 ततोऽगृहीत्वातरसाफलपुष्पसमिन्कुशान् ॥४६॥ यथाशुष्काणिवादायकाष्टभारमकल्पयत् ॥ अथपाटयतःकाष्ठंजाताशिरसिदेनान् ॥४७॥
 व्यथामांबाधेतेबालेस्वर्गमिच्छामिसुंदरि ॥ विश्रमस्वमहाबाहोसावित्रीप्राहदुःखिता ॥४८॥ पश्चादपगमिष्यामिस्वाश्रमंश्रमंश्रमंश्रमम् ॥
 यावदुत्संगेकृत्वाशिरआस्तेमहीतले ॥४९॥ तावद्दर्शसावित्रीपुरुषंकृष्णपिंगलम् ॥ किरीटिनपीतवस्त्रंसाक्षात्सूर्यमिवोदितम् ॥५०॥
 तमुवाचाथसावित्रीप्रणम्यमधुरीपंगलम् ॥ कस्त्वंदेवोऽथवादैत्योर्माधर्षयितुमागतः ॥५१॥ नचाहंकेनचिच्छक्यास्वधर्मादवरोपितुम् ॥
 स्पृष्टुवापुरुषश्रेष्ठदीप्तामग्निशिखामिव ॥५२॥ यमउवाच ॥ यमःसंयमनश्चास्मि सर्वलोकभयंकरः ॥ क्षीणायुरेषतेभर्तानंनयामिप
 तिब्रते ॥५३॥ नशक्यःकिंकरैर्नैतुमतोऽहंस्वयमागतः ॥ एवमुक्त्वासत्यवतःशरीरात्पाशसंचयैः ॥५४॥ अंगुष्ठमात्रं पुरुषंनिश्चकर्षयन्मो
 बलात् ॥ अथप्रयातुमारेभेपथानंपितृसेवितम् ॥५५॥ सावित्र्यपिवराहोपृष्ठतोऽनुजगामह ॥ पतिव्रतांतथाश्रान्तांतमुवाचयमस्तदा ॥५६॥
 निर्वर्तंगच्छसावित्रिस्वगृहंत्वमिहागता ॥ एषमागोविशालाक्षिनकेनाप्यनुगम्यते ॥५७॥ सावित्र्युवाच ॥ नश्रमोचनंमेष्टानिःकदाचिद
 पिजायते ॥ भर्तारमनुगच्छंति यास्तासान्श्रमादयः ॥५८॥ सतांसंतोगतिर्नान्यास्त्रिणांभर्तासदागतिः ॥ वेदोवर्णाश्रमाणांचक्षिष्याणां
 चगतिर्गुरुः ॥५९॥ सर्वेषामेवजंतूनांस्थानमास्तिमहीतलम् ॥ भर्तारएवमनुजस्त्रिणांनान्यःसमाश्रयः ॥६०॥ एवमन्यैश्चविविधैर्वक्यै
 र्दर्मार्थसंहितैः ॥ तुतोषसूर्यतनयःसावित्रीचेदमब्रवीत् ॥६१॥ तुष्टोऽस्मितवभद्रतेवरवरयभामिनि ॥ सावित्र्यपिवरान्वब्रेविनयावनता
 नना ॥६२॥ चक्षुःप्राप्तिस्तथाराज्यंश्वशुरस्यमहात्मनः ॥ पितुःपुत्रशतंचैवपुत्राणांशतमात्मनः ॥६३॥ जीवितंचतथाभतुधमसिद्धिश्च

शार्धती ॥ धर्मराजोवरान्दत्त्वाप्रपथयामासतान्तः ॥ ६४ ॥ अथभर्तारमासाद्यसावित्रीदृष्टमानसा ॥ जगमसाश्रमपदंसहभर्त्रानिराकुला ॥ ६५ ॥ भाद्रस्यपौर्णमास्यांतुयथार्चिणव्रतं त्विदम् ॥ माहात्म्यमस्यनृपतेकथितंसकलंमया ॥ ६६ ॥ ॥ शुधिष्ठिरउवाच ॥ कीदृशं तद्व्रतं देवसावित्र्यायदनुष्ठितम् ॥ तस्मिन्भाद्रपदेमासिसिद्धव्रतंतस्यकीदृशम् ॥ ६७ ॥ कादेवताव्रतेतस्मिन्ब्रूहिहिकामंप्रतिप्रभो ॥ सविस्त रंरुषीकेशब्रूहिधर्मसनतनम् ॥ ६८ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ श्रूयतां पांडवश्रेष्ठसावित्रीव्रतमादरात् ॥ कथयामि कथंचिर्णतया सत्यायुधिष्ठिर ॥ ६९ ॥ त्रयोदश्यां भाद्रपदे दंतधावनपूर्वकम् ॥ त्रिरात्रिनियमः कार्य उपवासस्यभारता ॥ ७० ॥ अशक्त्या तु त्रयोदश्यां नक्तं कुर्याज्जितेन्द्रियः ॥ अयाचितंचतु र्दश्यासु पवासो न पूणिमा ॥ ७१ ॥ नित्यं स्नात्वा महानद्यां तडागे च यथनिर्हरो ॥ विशेषः पूर्णमास्यां तु स्नानं सर्वपटुजलैः ॥ ७२ ॥ गृहीत्वा तिलकान्पात्रे प्रस्थमात्रं युधिष्ठिर ॥ अथवाधान्यमादाय यवशालितिलादिकम् ॥ ७३ ॥ ततो वंशमये पात्रे वस्त्रयुग्मेन वेष्टयेत् ॥ सावित्रीप्रतिमां कृत्वा सर्वो वयवशोभनम् ॥ ७४ ॥ सौवर्णीं मुन्मयीं वापि स्तवशक्त्यारौप्यनिर्मिताम् ॥ रक्तवस्त्रयुग्दद्यात्सावित्र्यै ब्रह्मणे तथा ॥ ७५ ॥ सावित्रीं ब्रह्मणसाद्धर्मं भक्त्या प्रपूजयेत् ॥ गंधैः सुगंधपुष्पैश्च धूपैर्नैवेद्यदीपकैः ॥ ७६ ॥ पूणैः कोशातैर्कर्मभक्ष्यैः कूर्ष्माढैः कर्कटीफलैः ॥ नालिकैरैश्च खजूरैः कपित्थैर्दो डिमीफलैः ॥ ७७ ॥ जंबूजं वीरनारंगैः कर्कटैः पनसैस्तथा ॥ जरकैः कटुखंडैश्च युडेन लवणेन च ॥ ७८ ॥ विरूढैः सप्तधान्यैश्च वंशपात्रे प्रकल्पितैः ॥ राजन्यासूत्रकण्डैश्च शुभैः कुंकुमकसरैः ॥ ७९ ॥ अवतारवर्तित्येवं सावित्रीं ब्रह्मणः प्रिया ॥ तामर्चयेत्तमंत्रेण सावित्री ब्राह्मणः स्वयम् ॥ ८० ॥ इतरेषां पुराणोक्तमंत्रां त्रसप्तसु दाहृतः ॥ ॐ कारपूर्वकं देवि विषाण पुस्तकधारिणी ॥ ८१ ॥ वेदमातनमस्तुभ्यमैवैधव्यं प्रयच्छमे ॥ एवं संपूज्या विधिवज्जागरं कारयेत्ततः ॥ ८२ ॥ गीतवादित्रशब्देन ब्रह्महृत्तारिकदं वकैः ॥ नृत्यहासैर्नयेद्वात्रिं पृष्ठतश्च कथानकैः ॥ ८३ ॥ सावित्र्याख्यानं कं वापि वाचयेद्विजसत्तमम् ॥ यावत्प्रभातसमयं गीत्याभावसैः समम् ॥ ८४ ॥ ततः प्रभाते विमलउषः काले ह्युपस्थिते ॥ ब्राह्मणे वेदविदुषि सावित्रीं विनिवेदयेत् ॥ ८५ ॥ यथा सावित्रकल्पज्ञे सावित्र्याख्यानवाचके ॥ देवज्ञ उच्छवृत्तौ च दरिद्रे च शिवाग्निने ॥ ८६ ॥ मंत्रेण नेन कौतयेत्प्रणम्य विधिपूर्वकम् ॥ दुर्भाक्षतिलैर्मिश्रापूर्वांशं भिक्षुस्थिता ॥ ८७ ॥ सुधीं विप्रवरो विप्र उक्त्वा स्वस्ति पूर्वके ॥

सावित्रीयमयादत्तासिहिरण्यामहासती ॥ ८८ ॥ ब्रह्मणः श्रीणनार्थाय ब्राह्मणप्रतिगृह्यताम् ॥ एवंदत्त्वाद्विजेन्द्रायसावित्रीतांयुधिष्ठिर ॥ ८९ ॥
 नैवेद्यादिवत्सर्वब्राह्मणः स्वगृहंनयेत् ॥ स्वयंदशपदगच्छेत्स्ववेदमपुनराविशेत् ॥ ९० ॥ तत्रभुक्त्वाहविष्यान्नब्राह्मणैर्बाधैः सह ॥
 विसर्जयेत्ततोविश्रांसावित्रीप्रीयतामिति ॥ ९१ ॥ पंचदश्यांतथाज्येष्वेकचमहासती ॥ त्रिरात्रोषितानारीविधिनानेनपूजयेत् ॥ ९२ ॥
 सार्द्धसत्यवतासाध्वीफलनैवेद्यादीपकैः ॥ पट्टावलंबनंकृत्वाकाष्ठभारंयुधिष्ठिर ॥ ९३ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वातुत्यर्गतपुरस्सरैः ॥ प्रभाते
 विधिनापूर्वपूर्वोक्तेननरोत्तमः ॥ ९४ ॥ तत्सर्वब्राह्मणेदद्यात्प्राणिपत्यक्षमापयेत् ॥ एतत्तुतेव्रतमिदंकथितंविधिवन्मया ॥ ९५ ॥ याश्चरिष्यं
 तिलोकेस्मिन्पुत्रपौत्रसमन्विताः ॥ भुक्त्वाभोगांश्चिरंभूमौयास्यंतिब्रह्मणःपदम् ॥ ९६ ॥ एतत्पुण्यंपापहरंधन्यदुःस्वप्ननाशनम् ॥ जपतां
 शृण्वतांचैवसावित्रीव्रतमादरात् ॥ ९७ ॥ स्मृत्यर्थेवेदजननीसहशंभुजायांसंपूजयेद्दिहत्रिरात्रकृतोपवासा ॥ सावित्रीवत्पितृकुलंचतथास्व
 भर्तुरुद्धारयेच्चविभुनक्तिचिरंसुखानि ॥ ९८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादवटसावित्रीव्रतनामद्व्य
 धिकशततमोऽध्यायः ॥ १०२ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पूर्वमासीत्कृतयुगेक्षत्रिणीबहुपुत्रिणी ॥ नाम्नाकलिंगभद्रेतिरूपलावण्यसंयुता ॥
 १ ॥ तुंगस्तनीपद्मनेत्राहंसनागेन्द्रगामिनी ॥ सौभाग्यगुणसंपूर्णाचंद्रविनिभानना ॥ २ ॥ धनरत्नैश्चसंपूर्णमध्यदेशेषुस्थले ॥
 राज्ञःपत्नीतुसादेवीदिलीपस्यमहात्मनः ॥ ३ ॥ कलिङ्गभद्राललितामहादेवीगुणान्विता ॥ महाप्रसादंमन्वानाबहुमानपुरस्सरम् ॥ ४ ॥
 ब्राह्मणेभ्यश्चदानानिप्रयच्छतिमहासती ॥ त्यागसंभोगसौभाग्येद्वितीयायातुतादृशी ॥ ५ ॥ नारीणांतुनरश्रेष्ठदिलीपस्ययथाविधा
 यथाचकार्त्तिकेमासिगृहीतंक्षत्रिकाव्रतम् ॥ ६ ॥ षण्मासेनव्रतंयावदिदंसांचित्यचेतसि ॥ पारितंचतयासर्वैकचिन्मात्रतुवर्तते ॥
 ७ ॥ पारणेपारणेवापिपुराणज्ञेद्विजोत्तमे ॥ उद्यापनंप्रयच्छंतीकालंनयतिमुन्दरी ॥ ८ ॥ कदाचिदर्धरात्रेतुसुसाभत्रास
 हवसा ॥ दंष्ट्रासर्पेणरौद्रेणजगामनिधनंक्षणात् ॥ ९ ॥ तेनदोषेणसावालाअजायोनौह्यजायत ॥ वनेचरीधर्मपरापूर्वजाति
 स्मरारुढा ॥ १० ॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैवगृहीतंकृतिकाव्रतम् ॥ व्यस्तायूथपरिभ्रष्टाउपवासपरिस्थिता ॥ ११ ॥ परक्षेत्रेनगच्छे

तीक्ष्णस्यावमर्दनी ॥ कार्तिक्यागलकेबद्धाग्रमेकचिरगता ॥ १२ ॥ दृष्टात्रिणमहाभागपूर्वजातिस्मरेणसा ॥ कारणं
 बुध्यतां दुःखसहकालिदं भद्रकाम् ॥ १३ ॥ मोक्षितावदरीवद्धाचरंतीकृतिकाव्रतम् ॥ गोपालबंधनात्साध्वीअनिर्वदपरातुसा ॥ १४ ॥
 संप्राप्यवदरीपत्रं पितृत्वापुष्करिणीपयः ॥ ममैत्युक्त्वा ब्रह्मसंभ्रांतापारयामासतद्व्रतम् ॥ १५ ॥ तस्यैयोगंततोत्तत्वाजगामात्रिस्तपोवनम् ॥ सापि
 योगेश्वरीभूत्वा निर्दिष्टा जन्मचात्मनः ॥ १६ ॥ तत्याजयोगात्स्वान्त्राण्यस्थिता गौतमस्यहि ॥ ऋषेर्वभूवदुहिता ह्यहल्यागर्भसुन्दरी ॥ १७ ॥
 योगलक्ष्मीतिनाम्ना सा कन्या गुणगणैर्युता ॥ विद्येवदत्तासा पित्राशां डिल्यायमहर्षे ॥ १८ ॥ तपोधनयदांतायिनित्यसहचरिभ्यो ॥
 ब्राह्मलक्ष्म्यादीप्यमाना साक्षाद्देस्मृतिर्यथा ॥ १९ ॥ सरस्वतीचस्वाहाचश्चर्चा रून्धतीर्यथा ॥ गौरिराह्णीतया लक्ष्मीर्गयत्रिचोत्तमासती
 ॥ २० ॥ महलक्ष्मीस्तथा राजच्छाण्डिल्यस्य गृहेवभौ ॥ पितृदेवमनुष्याणां नित्यं शुश्रूषणे रता ॥ २१ ॥ अथ तेनात्रिणा दृष्टा पुनर्गर्भवती गृहे ॥
 भक्त्या भिक्षां प्रयच्छती ब्राह्मणानामनिदिता ॥ २२ ॥ योगाद्विदत्वातामूचे भगवान्पूर्ववच्छनैः ॥ योगलक्ष्मिमहाभोगे वर्तते कति कृतिकाः ॥ २३ ॥
 सापि जातिस्मरान्नाह भगवंतं महासती ॥ पटुतीति महायोगिब्रह्मकापरवशे स्थिता ॥ २४ ॥ तच्छ्रुत्वा स्यै भगवता सकारुण्येन चेतसा ॥
 दत्तं व्रतं तथा मंत्रोयेन स्वर्गजगाम सा ॥ २५ ॥ इह भुक्त्वा चिरं भोगान् पुत्रपौत्राश्रयावृता ॥ ततः सा तत्पदं प्राप्ता पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २६ ॥
 ॥ शुधिष्ठिर उवाच ॥ कीदृशं तद्व्रतं कृष्णमंत्रापि जनार्दन ॥ विधानं कृतिकानां च तंच कालं वदस्व मे ॥ २७ ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ कृतिकासु स्वयं सोमः कृतिकासु बृहस्पतिः ॥ यदा स्यात्सोमवारोणसामहाकार्तिकी स्मृता ॥ २८ ॥ इदं शीवदुभि
 र्वैर्वैषणुपुण्यैश्च लभ्यते ॥ तथा सा न वृथानेया यदीच्छेच्छेय आत्मनः ॥ २९ ॥ अन्यापि कार्तिकी पार्थसमुपैष्या विधानतः ॥ तस्या विधा
 नं राजेन्द्र शुण्ण्वैकमना भव ॥ ३० ॥ कार्तिकेशु कृष्णक्षयपूर्णमास्यादिनोदये ॥ नक्तायनियमं कुर्याद्व्रतं धावनपूर्वकम् ॥ ३१ ॥
 उपवासस्य वा शक्त्या ततः स्नात्वा जलाशये ॥ कुरुक्षेत्रे प्रायेणैवापुष्करे नैमिषे तथा ॥ ३२ ॥ शालग्रामे कुशावर्ते मूलस्थाने संकुतले ॥ गो
 कर्णे वा बुंदे पुण्येऽथ वाप्यमरकटके ॥ ३३ ॥ पुरे वा नगरे वा पि ग्रामे वा षेऽथ पत्तने ॥ यत्र वा तत्र वा स्नानाया ब्रह्मयोगोऽपि दयापि वा ॥ ३४ ॥ देव

र्षिपितृपूजाचकृत्वाहोमंयुधिष्ठिर ॥ ततोऽस्तसमयेप्राप्तप्रांगव्यस्यसर्पिषः ॥ ३५ ॥ क्षीरस्यवासुसंपूर्णकृत्वागुडफलान्वितम् ॥ षट्प्रसा
 णंयथाव्योमिकृत्तिकाशकटंयसेत् ॥ ३६ ॥ षट्कृत्तिकानांविधानिस्वर्णरौप्यमयानिच ॥ रत्नगर्भाणि कुर्याच्चस्वशक्त्यापाण्डुनंदन ॥ ३७ ॥
 प्रथमास्वर्णेनष्पन्नाद्वितीयारौप्यकीकृता ॥ तृतीयारत्नघटिताचतुर्थीनवनीतजा ॥ ३८ ॥ पञ्चमीकनिकान्यूनार्षष्टीपिष्टमयीकृता ॥ षट्
 कृत्तिकाःकृतर्विषाःकृत्वालक्तकसूत्रकाः ॥ ३९ ॥ रत्नगर्भोऽंकुमाक्ताःपृष्ठतःस्तवकान्विताः ॥ सिंदूरचन्दनाभ्यक्तजातीपुष्पैःसुपूजिताः ॥ ४० ॥
 मंत्रेणनेनराजेंद्रद्विजायप्रतिपादयेत् ॥ ४१ ॥ “ॐसप्तर्षिदाराह्वनलस्यवह्मभायाब्रह्मणारक्षितयेतियुक्ताः ॥ तुष्टाःकुमारस्ययथार्थमातरो
 ममापिसुप्रीततराभंवतुस्वाहा” ॥ ४२ ॥ एवमुच्चार्यविप्रायप्रदेयाःकृत्तिकानृप ॥ ब्राह्मणोपिप्रतीच्छेतमंत्रेणनेनपांडव ॥ ४३ ॥ धर्मदाः
 कामदाःसंतुष्टमानक्षत्रमातरः ॥ कृत्तिकादुर्गसंसारतारंयत्वावयोःकुलम् ॥ ४४ ॥ अनेनविधिनादत्वाद्द्वारैर्वाबरोस्थिताः ॥ विसर्ज्यब्रा
 ह्मणान्भक्त्याचातुर्व्रज्यपदानिषट् ॥ ४५ ॥ निर्वर्त्यचकार्यार्थंशुश्रूण्यात्फलमाप्नुयात् ॥ विमानेनार्कवर्णेनगत्वानक्षत्रमंडलम् ॥ ४६ ॥ दि
 व्येनवपुषायुक्तःश्वक्चंदनविभूषितः ॥ दिव्यनारीगणवृतःसुखंभुंक्तेह्वानामयम् ॥ ४७ ॥ दोधूयमानश्चमरैरत्नपंक्याविराजितः ॥ पारि
 जातकमंदारपुष्पभारोपशोभिताः ॥ ४८ ॥ कृतार्थःपरिपूर्णाशस्तिष्ठेदाभूतसंप्लवम् ॥ ताराःकृत्वाव्रततिवागत्वास्वर्गसभर्तुका ॥ ४९ ॥ रमते
 सुभयासाध्वीसर्वभोगसमन्विता ॥ यश्चैतच्छृणुयात्पार्थभक्तियुक्तःसमाधिना ॥ नारीवारुषोवापिसुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ ५० ॥ सौवर्णे
 रौप्यमणिगोनवनीतसिद्धाःषट्कृत्तिकाःकणिकापिष्टमयीश्चकृत्वा ॥ पात्रेनिधायकुसुमाक्षतधूपदोषैःसंपूज्यजन्मगहननविशंतिमर्त्याः ॥ ५१ ॥
 इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादकैर्तिक्यांकृत्तिकाव्रतंनामयधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउ
 वाच ॥ पञ्चदश्यांशुक्लपक्षेफाल्गुनस्यनरोत्तम ॥ पाखंडान्पतितांश्चैवतथैवान्त्यावसायिनः ॥ १ ॥ नास्तिकान्भिन्नवृत्तांश्चपापिनोनैवचालेपेत् ॥
 नारायणेगतमनाःपुरुषोहिजितेन्द्रियः ॥ २ ॥ तिष्ठन्नजन्मस्खलन्वाभुंजन्नपिजनार्दनम् ॥ कर्तयेच्चक्रियाकालेसप्तकृत्वःप्रकर्तयेत् ॥ ३ ॥
 लक्ष्म्यासमन्वितंदेवमर्चयेच्चजनार्दनम् ॥ संध्याद्युपरमेचन्द्रस्वरूपंहरिमीश्वरम् ॥ ४ ॥ रात्रौचलक्ष्मींसंचिन्त्यसम्यगैषेणपूजयेत् ॥

श्रीनिशाचन्द्ररूपस्त्ववासुदेवजगत्पते ॥ ५ ॥ मनोभिलषितदेवपूरयस्वनमोनमः ॥ मंत्रेणानेनदत्त्वायैदेवदेवस्यभक्तिः ॥ ६ ॥
 नक्तंभुञ्जीतनस्वैरतैलक्षारविवर्जितम् ॥ तथैवचत्रैवशाखेष्वेष्टेचनृपसत्तम ॥ ७ ॥ अर्चयेच्चयथाप्रोक्तंमासिमासिचतद्दिने ॥
 निष्पादितंभवेदंकारणंपार्थशक्तिः ॥ ८ ॥ द्वितीयंचापिबुद्ध्यामिपारणतेनरोत्तम ॥ आषाढेश्रावणेमासिप्राप्तेभाद्रपदेतथा ॥ ९ ॥
 तथैवाथयुजेभ्यर्च्यश्रीधरप्रियासह ॥ अर्चचन्द्रमसेदत्त्वाभुञ्जीताथयथाविधि ॥ १० ॥ द्वितीयमेतदाख्यातंतृतीयंपारणंशृणु ॥
 कार्तिकादिषुमासेषुतथैवाभ्यर्च्यकेशवम् ॥ ११ ॥ भृत्यासमान्वितंदद्याच्छशांकायतथानिशी ॥ भुञ्जीतचयथाख्यातंतृतीयंपारणंशृणु ॥
 ॥ १२ ॥ प्रतिपूज्यततोदद्याद्राक्षणेभ्यश्चदक्षिणाम् ॥ प्रतिमासंचवह्यामिप्राशनंकायशुद्धये ॥ १३ ॥ चतुरःप्रथमान्मासान्पञ्चगव्यमुदाहृ-
 तम् ॥ कुशोदकंतथैवान्यदुक्तंमासचतुष्टयम् ॥ १४ ॥ सूर्याशुतंतंदृञ्चजलंकायविशोधनम् ॥ गीतवाद्यादिकंरात्रौतथाकृष्णकथंशुभाम् ॥
 ॥ १५ ॥ कारयैच्चैवदेवस्यपारणंते ॥ जनार्दनंसपत्नीकमर्चयेत्प्रथमतः ॥ १६ ॥ सश्रीकंश्रीधरंतद्वचृतीयेभूतिकेशवौ ॥
 प्रतिमासंतुमानिक्वृष्णस्यैतानिभारत ॥ १७ ॥ कृतोपवासःसुप्तातःपूजयित्वाजनार्दनम् ॥ उच्चारयन्नरोयातियथालोकंयथासुखम् ॥
 ॥ १८ ॥ ततोविप्रायैवदद्यादुदङ्कुभंसदक्षिणम् ॥ उपानद्वस्त्रयुग्मंचच्छत्रंकनकमेवच ॥ १९ ॥ यद्वैमासगंतंनामप्रायतामितिर्कायेत् ॥
 केशवंमार्गशापैषुपौषेनारारणं तथा ॥ २० ॥ माधवंमाघमासेदुगोविन्दमपिफाल्गुने ॥ चैत्रमासेतथाविष्णुवैशाखेमधुसूदनम् ॥ २१ ॥
 ज्येष्ठत्रिविक्रमंज्ञेयंतथाषाढेचवामनम् ॥ श्रीधरंश्रावणेतद्वद्धधिकेक्षोचिचापरम् ॥ २२ ॥ रामोभाद्रपदेमासिगयतेपुण्यकांक्षिभिः ॥
 पद्मनाभमश्वयुजिदामोदरमतःपरम् ॥ २३ ॥ कार्तिकेदेवदशंस्तुवंस्तारतिदुर्गतिम् ॥ एवंसंवत्सरस्यतिप्रतिमासक्रमोदितम् ॥ २४ ॥
 यदिदातुंनशक्नोतिदद्याच्चैवकेहेलया ॥ विशेषश्चात्रकार्थितश्चन्द्रंद्रुत्वाहिरण्यम् ॥ २५ ॥ पूजयित्वाफलवैस्त्रैब्राह्मणयानिवेदयेत् ॥
 स्तुवंत्येवंविधानेनपारणेभ्यर्चयेत्प्रभुम् ॥ २६ ॥ तावतिजन्मान्यमुखंनम्रोतिष्ठवियोगजम् ॥ इहैवस्वस्थतांप्राप्यमरणेस्मरणंततः॥२७॥
 स्थानंतुममंप्राप्यस्वर्गलोकैर्महीयते ॥ ततोमानुष्यमासाद्यानिरातंकोगतज्वरः ॥ धनधान्यवतिरुक्तिर्जन्मसाधुकुलेऽर्हति ॥ २८ ॥

श्रीशर्वरीमधुनिहाभगवाञ्छशोकःसंकल्प्यचन्दनतिलाक्षतपुष्पमिश्रम् ॥ यच्छन्ति येऽर्धमनयानृपपूर्णमायानूनं भवति परिपूर्ण मनोरथास्ते
 ॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेषूर्णमनोरथव्रतनाम चतुरधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०४ ॥ ६९ ॥
 ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ अशोकपूर्णमांचान्यांशृणुष्वगतो मम ॥ यामुपोष्य नराः शोकं नानुवर्तितकदाचन ॥ १ ॥ फाल्गु
 नामलपक्षस्य पूर्णमास्यां नरोत्तम ॥ मृजलेन नरः स्नात्वा दत्त्वा शिरसि वै मृदम् ॥ २ ॥ मृत्प्राशनं ततः कृत्वा कृत्वा चस्थं डिलं मृदा ॥
 पुष्पैः पत्रैस्तथाभ्यर्च्य मूर्धनं मानमतः ॥ ३ ॥ धरणीं च तथा देवि मशोकेत्यभिर्कतियेत् ॥ यथा विशोकां धरणीं कृतवांस्तु जनार्दनः ॥ ४ ॥
 तथा मांसं सर्वशोकेभ्यो मोचय शोषधारिणि ॥ यथा समस्तभूतानां माधारत्वे व्यवस्थिता ॥ ५ ॥ तथा विशोकों कुरु मांसकलेच्छा विभूतिभिः ॥
 ध्यानमात्रेण यथा विष्णोः स्वास्थ्यं जानासि मेदिनि ॥ ६ ॥ तथा मनः स्वस्थतां मे कुरु त्वं भूतधारिणि ॥ एवं स्तुत्वा तथाभ्यर्च्य चन्द्रायाऽर्घ्यं निवेद्य च ॥ ७ ॥
 उपोषितव्यं नक्तं वा भोक्तव्यं तैलवर्जितम् ॥ अन्नैर्नैव प्रकारेण च त्वारः फाल्गुनादयः ॥ ८ ॥ उपोष्यान् पतेमासाः प्रथमं पारणं स्मृतम् ॥
 आषाढादिषु मासेषु तद्गन्तव्यं नानुदं बुना ॥ ९ ॥ तथैव प्राशनं पूजा तद्गदिदोस्तथा हर्णम् ॥ चतुर्ष्वन्येषु चैवोक्तं कार्तिकादिषु पारणम् ॥ १० ॥
 पारणं त्रितये चैव चातुर्मासिकमुच्यते ॥ विशेषपूजादानं च तथा जागरणं निशि ॥ ११ ॥ विशेषेणैव कर्तव्यं पारणे गते ॥ प्रथमे धरणी
 नाम तुभ्यं मासचतुष्टयम् ॥ १२ ॥ द्वितीये मेदिनी वाच्या तृतीये च वसुंधरा ॥ पारणे पारणे पार्थयुग्मो नैव त्रयै द्विजान् ॥ १३ ॥ धरणीं देव
 देवं च तत्तत्स्थानेनैव केशवम् ॥ वस्त्राभावे च सूत्रेण पूजयेद्वरणीं तथा ॥ १४ ॥ घृताभावे तथा क्षीरं शस्तं वासिलं हरेः ॥ एवं संवत्सरस्य तैर्गौः
 सवत्सा द्विजातये ॥ १५ ॥ प्रदेया धरणीं दिवी वस्त्रालंकारं संयुता ॥ पातालसंस्थया देव्या च निर्मितं महाव्रतम् ॥ १६ ॥ धरण्यां केशव
 प्रीत्यै ततः प्राप्ता समुन्नतिम् ॥ देवेन चोक्ता धरणी विराहवपुषा पुरा ॥ १७ ॥ उपवासव्रतं परासमुद्धृत्य रसातलात् ॥ व्रतेनैव न कल्याणित्व
 याहं परिर्तोषितः ॥ १८ ॥ तस्मात्प्रसादमतुलं करोमि तव सुव्रते ॥ यथैव कुरुषे भक्त्या पूजां मम सुशोभनाम् ॥ १९ ॥ तथैव तव कल्या
 णि प्रणतोऽयः करिष्यति ॥ व्रतमेतदुपाश्रित्य पारणं च यथा विधि ॥ २० ॥ सर्वबाधा विनिर्मुक्तो जन्मजन्मताराण्यपि ॥ विशोकः सर्वकल्या

णभाजनस्यान्नसंशयः ॥ २१ ॥ यथान्वमेववधुसंप्राप्तानिर्वृतेःपदम् ॥ तथासपरमैच्छेकेमुखंप्राप्स्यतिमानवः ॥ २२ ॥ एवमेतन्महा
 पुण्यं सर्वपापप्रशान्तिदम् ॥ विशोकार्थं व्रतवर्ततत्कुरुष्वमहाव्रतम् ॥ २३ ॥ सम्यग्विशोककरणिनुपपूर्णिमातेत्यतामथामनुमहेन्द्रस
 मानकर्ते ॥ एवं करोति कुरुपुङ्गवयः प्रयत्नाच्छेकोनतस्त्यभवतीहकुलेपिपुंसः ॥ २४ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधि
 ष्ठिरसंवादे विशोकपूर्णिमाव्रतं नाम पंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥ ॥ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ सर्वकामानवाप्नोति समाराध्य जनार्दनम् ॥
 प्रकरोर्वेदुभिः कृष्णयान्यानिच्छति चेत्तसा ॥ १ ॥ नृणां स्त्रीणां च सर्वेषां नान्यच्छोकस्य कारणम् ॥ अपत्यादधिकं किंचिद्विद्यते ह्यत्र जन्मनि ॥ २ ॥
 अपुत्रतामहादुःखमतिदुःखं कुपुत्रता ॥ सुपुत्रः सर्वसौख्यानां हेतुभूतोमतोमम ॥ ३ ॥ धन्यास्ते ये सुतप्राप्ताः सर्वदुःखविवर्जिताम् ॥
 शक्तेः प्रशान्तं बलिनं परां निर्वृतिमागतम् ॥ ४ ॥ स्वकर्माभिरतं नित्यं देवाद्भिजपरायणम् ॥ शस्त्रज्ञो सर्वधर्मज्ञो दीनानां अनुकंपिनम् ॥ ५ ॥
 विनिर्जिताः सार्वस्वमनो हृदयनंदनम् ॥ देवानुकूलतायुक्तं युक्तं सम्यगुणेन च ॥ ६ ॥ मित्रस्वजनसन्मानलब्धं निर्वर्णसुत्तमम् ॥
 यः प्राप्नोति सुतं तस्मान्नान्यो धन्यतरोऽपि वि ॥ ७ ॥ सोऽहमेवं विधं श्रोतुं कर्मेच्छामि महामते ॥ येन दृग्लक्षणः पुत्रः प्राप्यते भुवि मानवैः ॥ ८ ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ एवमेतन्महाभाग पुत्रा पुत्रसमुद्भवम् ॥ दुःखंप्रयान्युपशमं तनयाब्रहेकेन चित् ॥ ९ ॥ अत्रापि श्रूयतां वृत्तं तत्पूर्वं
 मभवत्सुने ॥ उत्पत्तौ कर्तव्यं रथैरहस्यमहात्मनः ॥ १० ॥ कृतवीर्यो महापात्रो ह्येवैर्यो न भवैपुरा ॥ तस्य शीलधनानामवभूव
 वरवर्णिनी ॥ ११ ॥ पत्नी सहस्रप्रवरा महिषी शीलमंडना ॥ सा त्वपुत्रा महाभाग मैत्रेयी पर्यपृच्छत ॥ १२ ॥ गुणवत्पुत्रलाभाय कृता
 सनपरिग्रहम् ॥ तया पृष्टा त्था सा सम्यग्मैत्रेयी ब्रह्मवादिनी ॥ १३ ॥ कथयामास परमं नान्म्रान्तं व्रतं महत् ॥ सर्वकामफलावाप्तिकारणं
 पापनाशनम् ॥ १४ ॥ तस्याः सुपुत्रलाभाय राजपुत्र्यास्तपस्विनी ॥ मैत्रेयुवाच ॥ यो यमिच्छेन्नरकामं नारिवावरवर्णिनी ॥ १५ ॥
 स तं समाराध्य विभुं समाप्नोति जनार्दनता ॥ मार्गशीर्षे मृगशिरा भौमि यस्मिन्दिनेऽभवत् ॥ १६ ॥ तस्मिन्संप्राप्त्य गोमूत्रं स्नानो नियतमानसः ॥

पुष्पैर्धूपैस्तथागन्धैरुपवासैश्चभक्तितः ॥ १७ ॥ वामपादमनंतस्यपूजयेद्भरवर्णिनि ॥ अनंतःसर्वकामानामनंतंभगवानफलम् ॥ १८ ॥
 ददात्वनंतंचपुनस्तदेवान्यत्रजन्मनि ॥ अनंतपुण्योपचयमनंतंतुमहाव्रतम् ॥ १९ ॥ यथाभिलषितावाप्तिकुरुमपुरुषोत्तम ॥
 इत्युच्चार्याभिपूज्यैर्यथावद्विधिनारः ॥ २० ॥ समाहितमनाभूत्वाप्रणिणतपुरस्सरम् ॥ विप्रायदक्षिणांदद्यादनंतःप्रीयतामिति ॥ २१ ॥
 समुच्चार्यतप्तोक्तंमुञ्जीयात्तैलवर्जितम् ॥ ततश्चपैषिषुष्यक्षैतैवभगवत्कटिम् ॥ २२ ॥ वामामभ्यर्चयेद्भक्त्ययोगोमूत्रप्रशनंततः ॥
 अनंतःसर्वकामानामितिचोच्चारयेत्पुनः ॥ २३ ॥ मुञ्जीतचयथाविप्रान्वाचयित्वायथाविधि ॥ माघेमधामुतद्वच्चबाहुंदेवस्यपूजयेत् ॥ २४ ॥
 स्कंधंचफाल्युनयिमेफाल्युनेमासिभामिनि ॥ चतुर्ष्वेतेषुगोमूत्रप्रशशयेन्नृपनंदिनि ॥ २५ ॥ ब्राह्मणायतथादद्यात्तिलान्कनकमेवच ॥
 देवस्यदक्षिणस्कंधंचत्रैचित्रासुपूजयेत् ॥ २६ ॥ तथैवप्राशनंचात्रपञ्चगव्यमुदाहृतम् ॥ विप्रवाचनिकेदद्याद्वावन्मासचतुष्टयम् ॥ २७ ॥
 वैशाखेचविशाखासुबाहुंसंपूज्यदक्षिणम् ॥ तथैवोक्तान्यवान्दद्यान्नक्तंकुर्याद्भुजक्रियाम् ॥ २८ ॥ ज्येष्ठसुकटिपूजांचज्येष्ठमासिशुभ्रव्रते ॥
 आषाढासुतथाषाढेकुर्यात्पादार्चनंशुभे ॥ २९ ॥ पादद्वयंतुश्रवणेश्रावणेमासिपूजयेत् ॥ द्यूतंविप्रायदातव्यंप्राशनयंयथाविधि ॥ ३० ॥
 श्रावणादिषुमासेषुप्राशनंदानमेवच ॥ एतदेवंसमाख्यातंदेवांस्तद्वच्चपूजयेत् ॥ ३१ ॥ गुह्यंप्रोष्ठपदायोगेमासिभाद्रपदेऽर्चयेत् ॥
 तद्वदाश्वयुजेपूज्यंहृदयंचाश्विनीषुच ॥ ३२ ॥ कुर्यात्समाहितमनाःस्नानंप्राशनमर्चनम् ॥ अनंतंशिरसःपूजांकार्तिकेकृत्तिकासुच ॥ ३३ ॥
 यस्मिन्यस्मिन्दिनेपूजातत्रतत्रतदादिने ॥ नामानंतस्यजसंव्यंक्षुतप्रस्खलितादिषु ॥ ३४ ॥ द्यूतेनानंतमुद्दिश्यपूर्वमासचतुष्टयम् ॥
 कुर्वीतहोमंचैत्रादौशालिनाकुलनंदिनि ॥ ३५ ॥ क्षरिणश्रावणादौचहोममासचतुष्टयम् ॥ प्रशस्तंसर्वमासेषुहविष्यान्नेनभोजनम् ॥ ३६ ॥
 एवंद्वादशभिर्मासैःपारणात्रितयंशुभे ॥ व्रतावसानेचानंतंसौवर्णकारयेच्छुभम् ॥ ३७ ॥ राजतंमुशलंचैवहलंपार्थेषुविन्यसेत् ॥
 पुष्पधूपादिनैवद्यैःपूजाकार्यायथाविधि ॥ ३८ ॥ तात्रपीठोपरिहरैर्मन्त्रैरेभिर्यथाक्रमम् ॥ नमोऽस्त्वनंतायशिरःपादौसर्वात्मनेनमः ॥ ३९ ॥
 शेषायजानुगलंकामायेतिकर्त्तनमः ॥ नमोस्तुवासुदेवायपार्थसंपूजयेद्भरः ॥ ४० ॥ संकर्षणायेत्युदरंभुजंसर्वासुधारिणे ॥ कण्ठंश्रीकण्ठ

नाथायमुखमिन्दुमुखाय च ॥ ४१ ॥ हलंचमुसलंचैवस्वनान्नापूजयेद्बुधः ॥ एवंसंपूज्यगोविन्दंसितवस्त्रविभूषितम् ॥ ४२ ॥ छत्रोपानहसंयु-
क्तंस्त्रदांमालंकृतं तथा ॥ नक्षत्रदेवताःपूज्यनक्षत्राणिचसर्वशः ॥ ४३ ॥ सोमो नक्षत्रराजाचमासःसंवत्सरं तथा ॥ द्वादशात्रयटान्कुर्यात्सप्तोयां-
श्चाब्रह्मसंयुतान् ॥ ४४ ॥ एवंसंपूज्यविधिवद्देवदेवजार्दनम् ॥ ब्राह्मणपूजयित्वाचबस्त्रैराभरणैस्तथा ॥ ४५ ॥ कर्णगुलैःपवित्रैश्चशतंदातंजितेन्द्रिय-
मा ॥ पुराणज्ञंभनित्यमव्यङ्गंमुप्रियंवदम् ॥ ४६ ॥ तस्येदंयंसमस्तं तदन्तःश्रियतामिति ॥ अन्येपांब्राह्मणानांचेदंयंशक्त्यायथेप्सितम् ॥ ४७ ॥
अनेनविधिनापार्थव्रतंचैतत्समाप्यते ॥ पारितोचसमाश्रोतिसर्वानिवसनोरथान् ॥ ४८ ॥ पुत्रार्थंभिर्वित्तकामैर्भृत्यदारानभोग्मुभिः ॥ द्वाथे-
यद्विश्वमन्यैऽस्मिन्नारोग्यफलसंपदः ॥ ४९ ॥ एतद्व्रतंमहाभागपुण्यंस्वस्त्ययनप्रदम् ॥ अनन्तव्रतसंज्ञैवसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ५० ॥ तत्कुरु-
ष्वैवेदुर्वित्वं व्रतंशीलधनेपरम् ॥ वरिष्ठसर्वलोकस्ययदिपुत्रमभीप्ससि ॥ ५१ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ इतिशीलधनाश्रुत्वमित्रैर्यविवचनंशुभम् ॥
चकारैतद्व्रतवरंसाविष्णवाहितमानसा ॥ ५२ ॥ पुत्रार्थिन्यास्ततस्तस्माद्व्रतेननेनसुव्रत ॥ विष्णुस्ततोपतुष्टेचविष्णोसासुषुवेसुतम् ॥ ५३ ॥
तस्यैवैजातमात्रस्यप्रववौचानिलःशुभम् ॥ नीरजस्कमभूद्रयोममुदंप्रापाखिलंजगत् ॥ ५४ ॥ देवदुन्दुभयोनेदुःपुष्पवृष्टिःपपातच ॥ प्रज-
गुदैवगन्धर्वाननृतुश्चाभ्यरोगणाः ॥ ५५ ॥ धर्ममनःसमस्तस्यपार्थलोकस्यचाभवत् ॥ तस्यनामपिताचेक्रेतनयस्यार्जुनेतिवै ॥ ५६ ॥
कृतवीर्यमुतत्वाच्चकार्तवीर्योवभूवसः ॥ तेनापिभगवान्विष्णुर्दत्तात्रेयस्वरूपवान् ॥ ५७ ॥ आराधितोऽतिमहतातपसापार्थभूताम् ॥ त-
स्यतुष्टोजगन्नाथश्चक्रवर्तिंत्वमुत्तमम् ॥ ५८ ॥ ददौशौर्येधेनचापिसकलान्यायुधानिच ॥ सर्वत्रेवधधेवममत्वत्तोभवेदिति ॥ ५९ ॥
परंतुस्मरणंज्ञानंभीतानामार्तिनाशनम् ॥ स्मरणादुपकारित्वंजगतोऽस्यजगत्पते ॥ ६० ॥ तमाहदेवदेशःपुण्डरीकनिर्भक्षणः ॥ सर्वमेत-
न्महाभागतवभूयोभविष्यति ॥ ६१ ॥ यश्चप्रभातेरात्रौचत्वांनरःकीर्तयिष्यति ॥ नमोऽस्तुकार्तवीर्यायेत्यभिधास्यतिचैवयः ॥ ६२ ॥
तिलप्रस्थप्रदानस्यनरःपुण्यमवाप्स्यति ॥ अनष्टद्रव्यताचैवतवनानुक्रान्तेन ॥ ६३ ॥ भविष्यतिमहापालेत्युक्त्वातंप्रययौहरिः ॥

१ शौर्यबले-इ० पा० । २ स क्षेत्र च वरं देव मम त्राता भवेति च-इ० पा० ।

सचापिवरमासाद्यप्रसन्नादुरुडच्चजात् ॥ ६४ ॥ पालयामासभूपालःसप्तद्विपां वसुधराम् ॥ तेनष्टुविविधैर्ज्ञैःसमासवरदक्षिणैः ॥ ६५ ॥
 जित्वारिवर्गमखिलधर्मतःपालिताःप्रजाः ॥ अनंतव्रतमाहान्यादासाद्यतनयंचतम् ॥ ६६ ॥ पितुःपुत्रोद्भवंदुःखंनार्सीत्स्वलपमपिप्रभो ॥
 एवमेतत्समालयातमनंतर्यंत्रंतवा ॥ ६७ ॥ यत्कृत्वाराजपत्नीसाकार्तेर्वीर्यमसूयता ॥ यश्चैतच्छृणुयाजन्मकार्तेर्वीर्यस्यमानवः ॥ ६८ ॥ स्त्रिवाहुः
 स्वमपत्योत्थंसजन्मनिनाश्रुते ॥ ६९ ॥ ऐश्वर्यमप्रतिहतंपरमंविक्कंपुत्रानमित्रहृदयार्तिकरान्वहंश्च ॥ कृत्वात्वनंतइतियद्गतनमधेयंप्राप्नो
 त्यनंतविभवस्यविभोःप्रसादात् ॥ ७० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअनंतव्रतवर्णनंनमषडधिकशततमो
 ऽध्यायः ॥ १०६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अग्रातेनतथादुःखमैश्वर्याद्यैर्नोत्तम ॥ यथामनोरमैःस्वैःस्वेर्नानादुःखंभवेन्नृणाम् ॥ १ ॥ यथामनोरथैर्लब्धे
 नस्याहुःस्वभयंनृणाम् ॥ ऐश्वर्याद्विच्युतोवापिसंततेर्देवलोकतः ॥ २ ॥ अभीष्टादन्यतोवापियदावेनविनिष्कृतिम् ॥ प्राप्नोतिपुरुषोवाथ
 नरीवापुण्यसंचयात् ॥ ३ ॥ तन्ममाचक्ष्वभगवन्यननाभ्यतिविच्युतिम् ॥ ४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सत्यमेतन्महाभागदुःखंप्राप्त्यसं
 शयः ॥ ४ ॥ ऐश्वर्योदयचित्तस्यबंधुवर्गसुखस्यच ॥ तदेतच्छ्रूयतांपार्थयथानेष्टात्परिच्युतिः ॥ ५ ॥ स्वर्गोदेर्जायतेसम्यगुपवासवतांसता
 म् ॥ द्वादशक्षाणिराजेंद्रप्रतिमासंतुयान्वै ॥ ६ ॥ तन्नाम्नाचाच्युतेतेषुसम्यक्संपूजयेन्नृप ॥ पुष्पैर्धूपैस्तथांभोभिरभीष्टैरपरैरपि ॥ ७ ॥ आ
 दितःकृत्तिकांकृत्वाकार्तिकेनृपसत्तम ॥ कृशरामत्रनैवेद्यंपूर्वमासचतुष्टयम् ॥ ८ ॥ निवेदयेत्फाल्गुनादिसंयांचततःपरम् ॥ आषाढा
 दिषुदेवायपायसंविनिवेदयेत् ॥ ९ ॥ तेनैवान्नैराजेन्द्रब्राह्मणान्भोजयेद्बुधः ॥ पञ्चगव्यजलस्नानंतस्यैवप्राशनाच्छुचिः ॥ १० ॥ सम्य
 क्संपूज्यराजेन्द्रतमेवपुरुषोत्तमम् ॥ प्रणम्यप्रार्थयेद्विष्णुशुचिःस्नानेयथाविधि ॥ ११ ॥ नमोनमस्तेऽच्युतमेक्षयोस्तुपापस्यवृद्धिसमु
 पैतुपुण्यम् ॥ ऐश्वर्यवित्तादितथाऽक्षयंमेक्षयंचमासंततिरभ्युपैतु ॥ १२ ॥ यथाच्युतस्त्वंपरतःपरस्मात्सब्रह्मभूतःपरतःपरात्मा ॥ तथाच्युतमे
 कुरुवांछितंत्वंहस्वपापंचतथाप्रमेय ॥ १३ ॥ अच्युतानंतगोविन्दप्रसीदयदभीप्सितम् ॥ तदक्षयममेयात्मन्कुरुष्वपुरुषोत्तम ॥ १४ ॥ एवमे

१ सौभाग्यमिष्टजनलाभमुखं च लोकास्ते वै समस्तसुखदाः सुलभा भवन्ति-इ० पा० ।

वंसमभ्यर्च्यप्रार्थयित्वा तथा शिवम् । नैवेद्यं स्वयमश्रियान्नक्तं संपूजिते च्युते ॥ १५ ॥ ततः संवत्सरस्यार्थितुं सुखसुसांस्थितेऽच्युते ॥ वृत्तपूर्णतां प्रा-
 पात्रां ब्राह्मणाय नैवेदयेत् ॥ १६ ॥ शक्तितोदक्षिणां दद्यादच्युतः प्रीयतामिति ॥ ततस्तु सप्तमे वर्षे कुयादुद्यापनं बुधः ॥ १७ ॥ कार्याचैवा-
 च्युतस्यार्चा शक्त्या स्वर्णमयी नृप ॥ तदग्रे ब्राह्मणीं स्थाप्या स्याद्विषां सभारयणी ॥ १८ ॥ महासतीरौप्यमयी समानाहासदेवता ॥ ततस्तौ पू-
 जयित्वा च माल्यवस्त्राविलेपनैः ॥ १९ ॥ मंत्रेणानेन राजेन्द्र प्राणिपत्यविधानतः ॥ प्रतिवर्षं च दत्ते च तत्राप्रान्द्रिजा तये ॥ २० ॥ तदेकदे-
 ल्या दद्यात्सहिरण्याश्च संयुतम् ॥ गाश्च प्रदद्यात्संपूज्य सवत्साः क्रान्त्यदोहनाः ॥ २१ ॥ एकां वा शक्तिं तोदद्याद्द्रव्यातुष्यतिके शवः ॥ घटाः
 सत्पात्रा निर्दिष्टाः सात्राः पूर्णजलोज्ज्वलाः ॥ २२ ॥ छत्रोपानद्युगैः सार्धं मेवंदत्वा विसर्जयेत् ॥ शय्यां सत्तूलिकां दद्याद्द्रुहचैः पस्कैः सह ॥ २३ ॥
 श्रिया च सह विष्णुं च पूजयेद्द्रुषयेत्प्रभुम् ॥ वस्त्रैराभरणैश्चैव प्राणिपत्यक्षमापयेत् ॥ २४ ॥ कुतेनानेन राजेन्द्र च्युतिना प्रीतिमानवः ॥
 संततेः स्वर्गवितादौ रथैर्यस्य तथैव च ॥ २५ ॥ यद्वा भिमतमन्यञ्च ततो न च्यवतेनरः ॥ तस्मात्सर्वथैवेन मास न क्षत्रपूजनैः ॥ २६ ॥
 यजेता क्षयकामस्तु सदैव पुरुषोत्तमम् ॥ २७ ॥ अत्रापि श्रूयते काचित्सिद्धास्त्वैव महाव्रता ॥ २८ ॥ नारी तपोध-
 ना भूत्वा प्रख्याता सभारयणी ॥ समस्तसंदेहहरा सदा स्वर्गाकसां हि सा ॥ २९ ॥ कस्यचित्स्वथ कालस्य देवराजः शतक्रतुः ॥ पूर्वैन्द्र-
 चरितं राजन् प्रच्छेदं बृहस्पतिम् ॥ २९ ॥ पूर्वैन्द्रात्परतः पूर्वैव भूवुः सुरेश्वराः ॥ तेषां चरितमिच्छामि श्रोतुमगिरसां वर ॥ ३० ॥
 एवमुक्तस्तदा तेने देवेन्द्रेण मलद्युतिः ॥ ग्राहधर्मभृतां श्रेष्ठः परमर्षिर्बृहस्पतिः ॥ ३१ ॥ नाहं चरितं न चिद्विदेव राजसुरेश्वरान् ॥
 आत्मनः समकालीनमवहिच सुरेश्वर ॥ ३२ ॥ ततः प्रपच्छेदेन्द्रः कोस्माभिर्मुनिपुंगवः ॥ प्रष्टव्योऽत्र महाभाग कृतादिव सतिर्दिवि ॥ ३३ ॥
 बृहस्पतिश्चिरध्यात्वा ततः ग्राहशचीपतिम् ॥ तपस्विर्नामहाभागं पृच्छेतां सभारयणीम् ॥ ३४ ॥ इत्युक्तस्तेन देवेन्द्रः कोतूहलसमन्वितः ॥
 ययौ यत्र महाभागसम्यगास्ते तपस्विनी ॥ ३५ ॥ सा तौ दृष्ट्वा समार्या तौ देवराज बृहस्पती ॥ सम्यगर्थेण संपूज्य प्राणिपत्या ह सुव्रता ॥ ३६ ॥

नमोऽस्तु देवराजाय तथैवाङ्गिरसे नमः ॥ यद्वांकार्यमहाभागोऽसकलं तदिहोच्यताम् ॥ ३७ ॥ यदि कर्तुं मया शक्यं तत्कारिष्ये विमृश्य च ॥
 ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ आवा मभ्यागतौ प्रष्टुं त्वामन्नातिविचिकिनीम् ॥ ३८ ॥ यच्च कार्यमहाभागे प्रष्टुं तत्कथयस्व नः ॥ यदि स्मरसि कल्याणि
 पूर्वैन्द्रचरितानि वै ॥ ३९ ॥ तदा ख्याहि महाभागे देवेन्द्रस्य कुतूहलम् ॥ सांभरायण्युवाच ॥ यो वै पूर्वसुरेन्द्रस्य ततश्च प्रथमो हि यः ॥ ४० ॥
 तस्मात्पूर्वतरो यश्च तस्यापि प्रथमश्च ॥ तेषां पूर्वतराये च वेद्वितानि खिलानहम् ॥ ४१ ॥ तेषां च चरितं कृत्स्नं जानाम्यंगिरसांवर ॥
 मन्वन्तराण्यनेकानि सृष्टींश्च त्रिविक्रमां ॥ ४२ ॥ सप्तर्षिन्सुबहून्चेद्विमन्त्रानां च सुतान् नृपां ॥ एवमुक्त्वा ततस्तभ्यामुत्तुह्य सांभरायणी ॥
 ॥ ४३ ॥ यथा वदा च क्षतयोः पूर्वैन्द्रचरितं महत् ॥ स्वायंभुवे यस्तु मनौ मनैस्वारोचिषे च यः ॥ ४४ ॥ उत्तमे तामसैव वैवते च क्षुपे तथा ॥
 येव भूवर्हि देवेन्द्रास्तस्य तस्य तपस्विनी ॥ ४५ ॥ तदा जगाद चरितं यथावत्सांभरायणी ॥ कथयामास चाश्रयं तच्चापि कथयामि ते ॥ ४६ ॥
 शं कुकर्णं तदा दैत्यो बभूवात्यंतदुर्जयः ॥ सलोकपालान्समरे विजित्य सह देवैः ॥ ४७ ॥ इन्द्रस्यासाद्य भवनं प्रविश सुनिर्भयः ॥ तं दृष्ट्वा
 सहसा प्रापंतं शक्रः शय्या तलेऽलुठत् ॥ ४८ ॥ जुगोप सहसा त्मानं शं कुकर्णं भयार्दितः ॥ दानवः शक्रशयने तस्मिन्नुप विवेश ह ॥ ४९ ॥ इन्द्राण्यपि
 थाभीता गतावाचस्पतेर्गृहम् ॥ अथ देवाः समाजग्मुर्भयाद्गुह्यं सुरद्विषम् ॥ ५० ॥ आसीनं शक्रशयने प्राणिपातपुरस्सराः ॥ वासुदेवोऽपि
 तत्रागात्तं द्रष्टुं देवकं टकम् ॥ ५१ ॥ दृष्ट्वा कृष्णमनुप्राप्तं दानवः प्राह हर्षितः ॥ धन्योऽहं कृतकृत्योऽहं यस्य मे गरुडध्वजः ॥ ५२ ॥ शक्रश
 य्यासनस्थस्य द्रष्टुमभ्यतिकेशवः ॥ ततः करे समालंभ्य शयनाभ्याशमानयत् ॥ ५३ ॥ चकार कंठग्रहणं बांधवस्येव हर्षितः ॥ ततः कु
 ष्णस्तु सहसा शृङ्खलदोभ्यर्थांशैः शनैः ॥ ५४ ॥ पीडयामास विहसन्नदंतं भैरवाव्रवाच ॥ ममारदानवेन्द्रोऽसौ बलाद्ग्रास्थिपञ्जरः ॥ ५५ ॥
 निर्जगाम ततः शक्रः शय्यामूलादवाकिञ्चराः ॥ तुष्टावहरिमासीनं शंखचक्रगदाधरम् ॥ ५६ ॥ एतद्दृष्टं मया शक्रवसंत्यासुरसद्धानि ॥ ततः कुतूहल
 परो देवराद्गतं तपस्विनीम् ॥ ५७ ॥ उवाच जानासि कथं त्वमेतान्सांभरायणि ॥ सांभरायण्युवाच ॥ सर्व एव हि देवेन्द्राः स्वर्गस्थाये मरे श्वराः ॥ ५८ ॥

वधुवुरिते चरितमेतेषां विद्विते न वै ॥ चरितं च मयोतेषां श्रुतं दृष्टं तथैव च ॥ ५९ ॥ इन्द्र उवाच ॥ किं कृतं वदधर्मज्ञे त्वया येन यमक्षया ॥ स्वर्लोके वस
 सति प्राप्ता यथानान्येन केन चित् ॥ ६० ॥ अहो सर्वव्रतानां तु ह्युपोषितमथाद्भुतम् ॥ प्रधानतरमत्यंतं स्वर्गवासप्रदं मतम् ॥ ६१ ॥
 एवमुक्ता ततस्तेन देवेन्द्रेण तपस्विनी ॥ प्रत्युवाच महाभाग यथा वत्सां भारायणी ॥ ६२ ॥ मासक्षेत्रे च्युतो देवः प्रतिसमांसुरेश्वर ॥
 यथोक्तव्रतया सम्यक्सप्तवर्षाणि पूजितः ॥ ६३ ॥ तस्यैकं कर्मणो व्युष्टिरच्युताराधनस्य मे ॥ देवलोकादिभिमतो देवराजपदच्युतिः ॥ ६४ ॥
 स्वर्गेन्द्रविभवैश्वर्यसंततिर्याति चाच्युतिम् ॥ नरोवाञ्छति तेन्यतो षण्णयस्ततः प्रभुः ॥ ६५ ॥ एतत्ते पूर्वदेवोन्द्रचरितं सकलं मया ॥
 स्वर्गवासाक्षयन्वचमासोऽच्युतपूजनात् ॥ ६६ ॥ यथा वत्कथिते देवे पृच्छतस्त्रिदशेश्वर ॥ धर्मार्थकाममोक्षाश्च वाञ्छिता विबुधाधिपा ॥ ६७ ॥
 विष्णोरा राधनादन्यत्परमं सिद्धिकारणम् ॥ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा देवराजबृहस्पती ॥ ६८ ॥ तत्तेत्यच्युतुः सार्धं चैरतुश्चापितद्वतम् ॥
 तस्मात्पार्थ प्रयत्नेन प्रतिमांसं समाहितः ॥ ६९ ॥ मासक्षेत्रे च्युतपूजायां भवेथास्तन्मनाः सदा ॥ ७० ॥ ये सांभारायणिकथा चरितव्रते स्म
 न्वर्षाणि सप्तविधिना सुधियो नयंति ॥ ते स्वर्गलोके मभिगम्य कृताधिवासाः कल्पयन्तु तद्युतशतैरपि न च्यवंते ॥ ७१ ॥ इति श्रीभविष्यमहापु
 राणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे सांभारायणीव्रतवर्णनं नाम सप्ताधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ ॥ ७२ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ सुर
 पतामनुष्याणां स्त्रीणां च यदुत्तमम् ॥ कर्मण जायते केन तन्ममाख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ सुरूपानां सुगात्राणां सुवेषाणां तथैव च ॥ न्यूनं तथाधि
 कंचापि यथानाङ्गं प्रजायते ॥ २ ॥ समस्तैः शोभनैर्गैर्नराः केचिद्यदुत्तमम् ॥ काणाः कुंताश्च जायन्ते द्रुतिश्रवणास्तथा ॥ ३ ॥ नराणां योपि
 तौ चैव समस्ताङ्गसुरूपता ॥ कर्मण येन भवति तत्पूर्वकथयामल ॥ ४ ॥ लावण्यगतिवाक्यानि सति रूपे महामते ॥ कुर्वन्त्यभ्यधिकां शोभां
 समस्तपरमोगुणः ॥ ५ ॥ वाक्यलावण्यसंस्कारविलासललागतिः ॥ विडम्बनारूपानां केवलसाहिजायते ॥ ६ ॥ रूपकारणभूता यकर्म
 णाप्रयतो भवेत् ॥ तस्मात्तन्मे समाचक्ष्व कर्मयच्चारुपदम् ॥ ७ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ सम्यक्पृष्टं त्वया हीदमुपवासां श्रितं नृप ॥ कथयामि यथाप्रो

क्तेवासिष्ठेनमहात्मना ॥ ८ ॥ वसिष्ठमुषिमासीनं सप्तर्षिप्रवरं द्विजम् ॥ पप्रच्छारुन्धतीपृष्ठायेदं तद्भवतावयम् ॥ ९ ॥ तस्यास्तु परिपृच्छन्त्याजगादमु
 निसत्तमः ॥ यत्तच्छृणुष्वकैतियममेदं वदतोऽखिलम् ॥ १० ॥ वसिष्ठउवाच ॥ श्रूयतां यदहंपृष्टस्त्वयैतद्वरवर्णिनि ॥ सुरूपातानृणयै न योषितांचोप
 जायते ॥ ११ ॥ अनभ्यर्च्ये तु गोविंदमनाराध्यचकेशवम् ॥ रूपादिका गुणाः केन प्राप्यंतेऽन्येन कर्मणा ॥ १२ ॥ तस्मादाराधनीयोऽग्नेविष्णुरेव यज्ञ
 स्विनि ॥ पारत्र्यं प्राप्नुकामेन रूपं संपत्सुतादिकम् ॥ १३ ॥ यस्तु वाञ्छति धर्मज्ञ रूपं सर्वान्द्रुमुन्दरम् ॥ न क्षत्रपुरुषं भद्रं जितक्रोधो जितेन्द्रियः ॥ १४ ॥
 सुस्नातः प्रयताहारः संपूजयति योऽच्युतम् ॥ भक्त्या योषिन्नरो वापि सुहृपाङ्गः प्रजायते ॥ १५ ॥ योषिता हि परं रूपमिच्छन्त्याजगतः प्रति ॥
 स एवाराधनीयोऽग्ने न क्षत्राङ्गो जनार्दनः ॥ १६ ॥ ॥ अरुन्धत्युवाच ॥ न क्षत्ररूपी भगवान्पूज्यते पुरुषोत्तमः ॥ मुनेन विधानेन तन्ममाख्या
 तुमर्हसि ॥ १७ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ चैत्रमासात्समारभ्य विष्णोः पादाभिपूजनम् ॥ यथा कुर्वीत रूपार्थं तन्निशामय तत्त्वतः ॥ १८ ॥
 न क्षत्रमेकमेकैव स्नातः सम्यगुपोषितः ॥ न क्षत्रपुरुषस्यांगं पूजयेच्च विचक्षणः ॥ १९ ॥ मूले पादौ तथा जंघे रोहिण्या मर्चयेच्छुभे ॥ जानुनी
 चाश्विनीयोगे आषाढे चोरुसंज्ञिते ॥ २० ॥ फाल्गुनी द्वितीये गुह्यं कृत्तिका सुतथा कटिम् ॥ पार्श्वे भाद्रपदा गुल्फे द्वादशैरेव तीषु च ॥ २१ ॥
 अनुराधा सूरः पृष्ठं धनिष्ठा स्वभिपूजयेत् ॥ भुजयुग्मं विशाखा सुहस्ते चैव करद्रयम् ॥ २२ ॥ पुनर्वसावं गुलांश्च आश्लेषा सुतथानखान् ॥ ज्ये
 ष्ठायां पूजयेद्भवांश्रवणे श्रवणे तथा ॥ २३ ॥ पुष्ये मुखं तथा स्वातौ दशनानि भिपूजयेत् ॥ आस्यं क्षतभिषग्योगे मघा योगे च नासिकाम् ॥ २४ ॥
 मृगोत्तमाङ्गे नयनपूजयेद्भक्तिः शुभे ॥ चित्रयोगे ललाटं च भरणीषु तथा शिरः ॥ २५ ॥ संपूजनीया विद्वद्भिराद्र्या च शिरोरुहाः ॥
 उपोषितो नरो भेद्रे स्नानमभ्यंगपूर्वकम् ॥ २६ ॥ वर्जनीयं प्रयत्नेन रूपघ्नं तद्विनिर्देशेत् ॥ पूजयेत्तच्च न क्षत्रं न क्षत्रस्य च दैवतम् ॥ २७ ॥
 सोमं न क्षत्रराजानं स्वमंत्रैश्च ये दुधः ॥ प्रति न क्षत्रयोगे च भोजनीया द्विजोत्तमाः ॥ २८ ॥ न क्षत्रज्ञा यि प्रायदानं दद्याच्च शक्तिः ॥
 अंतरायं समुत्पन्ने सूतकाशौ च कारिते ॥ २९ ॥ उपोष्य वाचोपविशे क्षत्रमपंगुनः ॥ एवं मावावसाने तु व्रतपारः समाप्यते ॥ ३० ॥
 समाप्ते तु व्रते दद्याच्छक्त्या सोपस्करान्वितम् ॥ न क्षत्रपुरुषैर्हमं पूजयेत्तत्र शक्तिः ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणं ब्राह्मणीं चैव वस्त्रालंकारभूषणैः ॥

शय्यायांतुसमासन्नगन्धमाल्यातुलेपनैः ॥ ३२ ॥ सप्तधान्यंयथालाभंगं सत्संप्रयस्विनीम् ॥ छत्रोपानद्युर्गैवघृतपात्रंतथैवच ॥ ३३ ॥
 मंत्रेणानेनविप्रायसुशीलायनिवेदयेत् ॥ यथानविष्णुभक्तानां वृजिनंजायतेकाचित् ॥ ३४ ॥ तथामुरुहपतारोग्यसुखसंपदिहास्तुमे ॥
 यथानलध्म्याशयनंतवद्भूयंजनार्दन ॥ ३५ ॥ शय्याममाप्यद्भूयास्तुतथाजन्मनिजन्मनि ॥ एवंनिवेद्यतत्सर्वप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ ३६ ॥
 शक्तिहीनस्तुगद्गद्घृतपात्रममन्विताम् ॥ नक्षत्रपुरुषाख्यायंयथावत्काथितस्तव ॥ ३७ ॥ पापापनोदं कुरुतेसम्यक्छद्मवतां सताम् ॥
 अङ्गोपाङ्गानिचैवस्यपादादीनियशस्विनि ॥ ३८ ॥ मुरुपाण्यभिजायंतेसदाजन्मान्तराणिवै ॥ गात्राणिचैवभद्राणिशरीरांग्यमुत्तमम् ॥
 ॥ ३९ ॥ संततिमनसःश्रीतिरूपंचातीवशोभनम् ॥ वाङ्मामुर्थतथाकार्त्तियच्चाप्यदपिवाञ्छितम् ॥ ४० ॥ ददातिनक्षत्रप्रुमान्पूजितश्चजनार्दनः ॥
 वसिष्ठेनयथाख्यातंसर्वतोत्तेनिवेदितम् ॥ ४१ ॥ नक्षत्रपुरुषं नामव्रतानामुत्तमोत्तमम् ॥ ४२ ॥ तद्ब्रह्मजानुनयनोरुनितं वभागंदक्षैः
 प्रकल्प्यमुत्तुंगुरुषोत्तमस्य ॥ येषूपजयंतिजितकोपमनोविकाराः कृतियतेननुभवंतिसुरूपदेहाः ॥ ४३ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुरा
 णेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनक्षत्रपुरुषव्रतवर्णनमाष्टाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
 उपवासेष्वशक्तस्यतदेवफलमिच्छतः ॥ अनभ्यासेनयोगाद्वाकिमिष्टव्रतमुच्यते ॥ १ ॥ शिवस्योपरियस्यस्याद्रक्तिःसूर्यस्यसंभवेत् ॥
 नक्षत्राख्यं व्रतं तेमकर्यकार्यवदस्वमे ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ उपवासेष्वशक्तानां नक्तं भोजनमिष्यते ॥ अस्मिन्व्रतं तदप्यत्रश्रूयताम
 क्षयं महत् ॥ ३ ॥ शिवनक्षत्रपुरुषं शिवभक्तिप्रदायकम् ॥ यस्मिन्नक्षत्रयोगेत्तुपुराणज्ञाः प्रचक्षते ॥ ४ ॥ फाल्गुनस्यामलेपक्षेयदाहस्तं प्र
 जायते ॥ तदाग्राह्यं व्रतं चैव नक्तं न शिवपूजनम् ॥ ५ ॥ शिवायेति च हस्तेन पादौ पूज्यतमौ स्मृतौ ॥ शंकराय नमो गुल्फौ पूज्यौ चित्रासुपांडवा ॥
 ॥ ६ ॥ भीमायेति च स्वातीषूपजयेत्पुरुषर्षभ ॥ ऊरुद्वयं विशाखासुत्रिनेत्रायेति पूजयेत् ॥ ७ ॥ मेषूचैवातुराधासु अनङ्गाङ्गराय च ॥
 कर्तिक्येषु च तथासुरज्येष्ठेति चाचयेत् ॥ ८ ॥ दानाख्यायनमोनाभिः पूज्यामूलेन शूलिनः ॥ पूर्वोत्तराषाढयुगे पाशैर्वैषावंतीपतिः ॥ ९ ॥

श्रवणेन तथा कुक्षी पूज्येकपालिनेति च ॥ वक्षःस्थलं धनिष्ठा सुसद्योजोतेति नाम च ॥ १० ॥ वामेति पूजयेत्पार्थ हृदयं शतभिषा सुच ॥
 पूर्वोत्तरागुगेवाहू नमः खट्वाङ्गधारिणे ॥ ११ ॥ पूज्यं रुद्राय च तथारवती पुकरद्वयम् ॥ नखाः पूज्याऽश्विनी योगेन मः खण्डेन्दुधारिणे ॥ १२ ॥
 भरणी शुततः पृष्ठपृषां कायनमोऽस्तुते ॥ कृत्तिवासाय च तथा कृत्तिकासुकृकाटिकाम् ॥ १३ ॥ वाक्पूज्यारोहिणी योगेन मोवाचस्पतेति च ॥
 मृगोत्तमो गेदशानभैरवायोतिवैनमः ॥ १४ ॥ आर्द्रा सुपूज्या वधरौ स्थाने वेति युधिष्ठिर ॥ नासा पुनर्वसौ पूज्या पूदत्त विनाशिने ॥ १५ ॥ पुष्येने
 त्रत्रयं पूज्यं नमस्ते सर्वदाशिने ॥ आश्लेषायां ललाटं च त्र्यम्बकाय नमो नमः ॥ १६ ॥ मघा सुचजटाजूटं पूजयेदंधकारये ॥ पूर्वाफाल्गुनिका युग्मे
 श्रवणे सोमधारिणे ॥ १७ ॥ नमोऽस्तु पाशांकुशपद्मशूलकपालसर्पेन्दुधनुर्द्धराय ॥ गजासुरानंगधुरान्धकादि विनाशमूलयनमः शिवाय ॥ १८ ॥
 शिरःसंपूजयेद्दद्यात्ततो धूपविलेपनम् ॥ ततस्तुरात्रौ भोक्तव्यं तैलक्षारविवर्जितम् ॥ १९ ॥ शालेयं तुं दुलप्रस्थं धृत पात्रेण संयुतम् ॥ द
 द्यात्सर्वेषु नक्तेषु ब्राह्मणाय नृपत्तम् ॥ २० ॥ इत्तय भावेन दोषः स्यादधिके चाधिकं फलम् ॥ नक्षत्रयुगले प्राप्तेन क्तयुग्मं समाचरेत् ॥ २१ ॥
 सूतकाशौ च दोषे तु पुनरन्यदुपोषयेत् ॥ एवं क्रमेण संप्राप्तिपारणे पांडवादिके ॥ २२ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्या गुडक्षीरघृतादिभिः ॥ कांच
 नं कारयेद्देवमुमया सह शंकरम् ॥ २३ ॥ श्रय्यां सुलक्षणां कृत्वा विरुद्धग्रंथिवर्जिताम् ॥ सोपधानकविश्रमां स्वास्तरावरणं शुभाम् ॥ २४ ॥
 भाजनोपानहच्छत्रचामरासनदर्पणैः ॥ भूषणैरपि संयुक्तां फलवस्त्रानुलेपनैः ॥ २५ ॥ तस्यानिधाय तं देवमलंकृत्य गुणान्वितम् ॥ कपि
 लां वस्त्रं वीतां शुचिशीलां पयस्विनीम् ॥ २६ ॥ सुवर्णशृंगारैरप्यसुरांसवत्सां कांस्यदोहनाम् ॥ दद्यान्मंत्रेण पूर्वाङ्गेन कालमभिलंघयेत् ॥ २७ ॥
 यथाने देवशयनं तव पर्वतजातथा ॥ शून्यं वृत्त्याथ संतत्या तथा मंस्तु सिद्धयः ॥ २८ ॥ यथा देवनश्रेयोऽर्थस्त्वदर्थो विद्यते क्वचित् ॥ तथा मासुद्धराशे
 षटुः स्वंसंसारसागरात् ॥ २९ ॥ ततः प्रदक्षिणीकृत्य प्राणपत्या विसर्जयेत् ॥ इय्यागवादि तत्सर्वद्विजस्य भवनं नयेत् ॥ ३० ॥ नैतद्विशीलाय न दां
 भिकाय कुतर्कदुष्टाय विनिदकाय ॥ प्रकाशनीयं व्रतमिन्दुमलैर्यथापि लोभोपहतांतरात्मा ॥ ३१ ॥ भक्ताय दाता यशुणान्विताय प्रदये मेत

च्छिवभक्तियुक्तैः ॥ इदं महापातककृत्राणामप्यक्षयं देवि देवदंति ॥ ३२ ॥ यावाथ नारी कुरुतेऽतिभक्त्या भर्तारमाश्रित्य शुभं गुरुं वा । न वंशुः
 पुत्रेनैव वियोगमाप्नोति दुःखं न सुहृत्समुत्थम् ॥ ३३ ॥ इदं वसिष्ठेन पुराजुर्ननकृतं कुबेरेण पुरंदरेण ॥ यत्कीर्तनादप्यखिलान्यवानि विघ्नसमा
 यतिनसंशयान् ॥ ३४ ॥ इति पठति शृणोति वाय इत्थं शिवपुरुषं पुरुहूतवच्छभः स्यात् ॥ अपि नरकगता न्पितृशेषाच्छिवभवनं नयति हयः
 करोति ॥ ३५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे शिवनक्षत्रपुरुषव्रतं नाम नवोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १०९ ॥ अथा
 युधिष्ठिर उवाच ॥ यदि कर्तुं न शक्नोति व्रतं न क्षत्रपैरुषम् ॥ गृहीतं न भसा कृष्णहृन्मयद्रव्रतमुत्तमम् ॥ १ ॥ संपूर्णजायेते येन यदचर्जिपुरा
 स्थितम् ॥ कुरुप्रसादं गुह्यार्थमेतन्मेव कुर्महसि ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ साधुसाधु महाबाहो कुरु राजयुधिष्ठिर ॥ रहस्यानारहस्यं ते कथयामि व्रतो
 त्तमम् ॥ ३ ॥ संपूर्णनामतञ्चापि व्रतं सम्यक्फलप्रदम् ॥ यच्चर्णनरनारीभिर्भवेत्संपूर्णकारकम् ॥ ४ ॥ अवश्यं तच्च कर्तव्यमक्षीणफलकांक्षिभिः ॥
 किञ्चिद्भ्रमं प्रमादेन यद्भ्रतं विघ्नविनायकैः ॥ तत्संपूर्णभवेत्सर्वव्रतेनानेन पण्डव ॥ उपद्रवैर्बहुविधैर्मदान्मोहाच्च पार्थिव ॥ ५ ॥
 यद्भ्रमं किञ्चिदेव स्याद्भ्रतं विघ्नविनायकैः ॥ तत्संपूर्णभवेत्पार्थसत्यं सत्यं न संशयः ॥ ६ ॥ काञ्चनरौप्यकं रूपांशिलिपना तद्वदापयेत् ॥
 भग्नव्रते तु यो देवस्तत्स्वरूपं मुनिर्मितम् ॥ ७ ॥ रूपं स्त्रीपुंसयोर्वीपि प्रारब्धयद्भ्रते किल ॥ न वनिष्पादितं किंचिदेवात्सर्वतथोत्थितम् ॥ ८ ॥
 द्विभुजं पङ्कजारूढं सौम्यप्रहसिताननम् ॥ निष्पादितं शिल्पभावात्तास्मिन्नेव दिनेदिने ॥ ९ ॥ तन्मासे च पुनः प्राप्तिब्राह्मणो विधिना गृहे ॥
 स्नापयेत्पयसा दध्ना घृतशीरसां बुभिः ॥ १० ॥ गंधचंदनपुष्पैश्च चर्येत कुंकुमादिना ॥ तोयपूर्णस्य कुंभस्य पृथ्वा विन्यस्य चंदनैः ॥ ११ ॥
 धूपदीपाक्षतैर्वस्त्रैस्तैरप्युपहारकैः ॥ अर्घ्यदद्याच्च तन्नाम्ना मंत्रेणानेन पण्डव ॥ १२ ॥ उपसन्नस्य दीनस्य प्रायाश्चित्तकृताञ्जलेः ॥
 शरणं च प्रपन्नस्य कुरु कृष्णावाद्यां प्रभो ॥ १३ ॥ परत्र भयभीतस्य भग्नखंडव्रतस्य च ॥ कुरु प्रसादं संपूर्णव्रतं संपूर्णमस्तु मे ॥ १४ ॥ तपश्छि
 द्रं व्रतच्छिद्रं यच्छिद्रं भग्नं केवले ॥ तव प्रसादादेव शसर्वमच्छिद्रमस्तु नः स्वाहा ॥ १५ ॥ अमुकदेवाय नमः ॥ १६ ॥ पूर्वतो दक्षिणतः प

श्चिमतउत्तरतः ॥ विदिशुचोपय्यधस्ताद्विक्पालेभ्योनमोनमः ॥ १७ ॥ इदमर्घ्यमिदं पाद्वैनेद्यतेनमोनमः ॥ एवं प्रोच्यततः पादौ जानुनी
 कटिशीर्षके ॥ १८ ॥ वक्षःकुक्षिदृष्टिपृष्ठबाहुंसांशिरुहान् ॥ पूजयेत्तस्य देवस्य ततः पश्चात्क्षमापयेत् ॥ १९ ॥ पूजितस्त्वं यथा क्षा
 त्तयानमस्तेऽस्तु सुरोत्तम ॥ ऐहिकमुष्मिकीनाथकार्यसिद्धिदिशस्वमे ॥ २० ॥ एवं क्षमापयित्वा तु देवरूपं विधानतः ॥ ततो द्विजस्य कौ
 न्तेयविधिज्ञस्योपपादयेत् ॥ २१ ॥ स्थित्वा पूर्वमुखो विप्रो गृहीयाद्दर्भपाणिना ॥ विप्रस्य हस्त्येच्छेच्च दातवै चोत्तरमुखः ॥ २२ ॥
 मंत्रेणानेन कौतियसोपवासः प्रयत्नतः ॥ इदं व्रतं मया खंडकृतमासीत्पुरा द्विज ॥ २३ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेन संपूर्णतदिहास्तु मे ॥ ब्राह्मणोऽपि
 प्रतीच्छेत्तु मंत्रेणानेन तद्व्रतम् ॥ २४ ॥ वाक्संपूर्णमनः पूर्णपूर्णकायव्रतेन ते ॥ संपूर्णस्य प्रसादेन भवपूर्णमनोरथः ॥ २५ ॥ ब्राह्मणायाभिभाषते
 ह्यनुमोदंति देवताः ॥ सर्वदेवमया विप्रानैतद्वचनमन्यथा ॥ २६ ॥ जलधिः क्षरतां नीतः शवकः सर्वभक्षताम् ॥ सहस्रनेत्रः शक्रोऽपि कृतो विप्रै
 र्महात्मभिः ॥ २७ ॥ ब्राह्मणानां तु वचनाद्ब्रह्महत्या प्राणइयति ॥ अश्वमेधफलं सांघं प्राप्य तेनात्र संशयः ॥ २८ ॥ व्यासवाल्मीकिवचना
 द्ब्राह्मणवचनाच्च गौतमपराशरधौभ्यां गिरसवसिष्ठनारदादिभिरसंपूर्णं निवचनात्संपूर्णं भवतु ते व्रतम् ॥ एवं विधिविधानेन गृहीत्वा ब्राह्मणो व्रजेत् ॥
 तद्दानं प्रेषयेत्सर्वब्राह्मणस्य गृहे स्वयम् ॥ २९ ॥ ततः पंचमहायज्ञान्विवेको जनादिच ॥ एवं यः कुरुते भक्त्या व्रतमेतत्स कृतथा ॥ ३० ॥
 तस्य संपूर्णतां याति तद्व्रतं यत्पुरा स्थितम् ॥ खंडं संपूर्णतां याति प्रसन्नं व्रतं देवते ॥ ३१ ॥ संपूर्णं च ततः कृत्वा संपूर्णो भवेद्भूमी ॥ भोगी भोग्यो
 लसत्कीर्तिः स्वसंपूर्णमनोरथः ॥ ३२ ॥ स्थित्वा वर्षं शतं मत्स्यैततः स्वर्गोऽमरो भवेत् ॥ यथेष्टेष्टाचारी च ब्रह्मविष्ण्वन्द्रपूजितः ॥ ३३ ॥
 स्वर्गलोके चिरं स्थित्वा पुनर्मौक्षमवाप्नुयात् ॥ प्रायश्चित्तमिदं प्रोक्तं पुरा गौणमेव प्रभो ॥ ३४ ॥ गोकुले गोकुलाकीर्णं मया बाल्येऽप्युपोषितम् ॥
 एवं त्वमपि कौतिय चरसंपूर्णं कव्रतम् ॥ ३५ ॥ भग्नानियानि मदमोहवशाद्गृहीत्वा जन्मान्तरेष्वपि नरेण समत्सरेण ॥ संपूर्णपूजनपरस्य पुरो
 भवं तिसर्वव्रतानि परिपूर्णं फलप्रदानि ॥ ३६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णशुद्धिष्ठिरसंवादे संपूर्णव्रतवर्णनं नमदशोत्तर
 शततमोऽध्यायः ॥ ११० ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ शुद्धिष्ठिर उवाच ॥ ॥ वर्णाश्रमाणां प्रभवः पुराणेषु मया श्रुतः ॥ पण्यस्त्रीणां समाचारं श्रोतु

मिच्छामितस्ततः ॥ १ ॥ काह्यासादेवताकृष्णकिं व्रतं किमुपोषितम् ॥ केन धर्मेण चैवैताः स्वर्गमाप्स्यन्त्यनुत्तमम् ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 ममपत्नीसहस्राणिसंति पांडवोदश ॥ रूपौदार्यगुणैपतामन्मथायतनाः शुभाः ॥ ३ ॥ ताभिर्वसंतसमये को किलिकुलकुले ॥
 पुष्पितोपवनोत्फुल्लकहलसरसस्तटे ॥ ४ ॥ निर्भरापानगोष्ठिप्रुप्तसक्ताभिरलंकृते ॥ कुरंगनयनः श्रीमान्मालतकृतशेखरः ॥ ५ ॥
 गच्छन्समीपमौर्गणैसांबः परपुरंजयः ॥ साक्षात्कदर्पहृपेण सर्वाभरणभूषितः ॥ ६ ॥ अनांगभरततामिः साभिलाषमवेक्षितः ॥ प्रवृद्धो
 मन्मथस्तासां सर्वाङ्गशोभदायकः ॥ ७ ॥ निरिदयतमहंसर्वविकारं ज्ञानचक्षुषा ॥ अक्षरं पठितः सर्वाहरिष्यंतीह दस्यवः ॥ ८ ॥
 मयिस्वर्गमनुप्राप्ते भवतीः काममोहिताः ॥ एतद्वाक्यमुपश्रुत्य बाष्पपयाकुलेक्षणाः ॥ ९ ॥ मासृचुर्वदगोविन्दकथमेतद्भविष्यति ॥
 भर्तारं जगतामीशं भवंतमपराजितम् ॥ १० ॥ दिव्यानुभावांच पुरीरत्नवतिगृहाणि च ॥ द्वारिकवासिनः सर्वान्देव रूपान्कुमारकान् ॥ ११ ॥
 भगवन्सर्वलोकस्य कथं भोग्या भवामहे ॥ दासभावमनुप्राप्य भविष्यामः कथं पुनः ॥ १२ ॥ को धर्मः कः समाचारः कथं वृत्तिर्भविष्यति ॥
 तथा लालप्यमानस्ता बाष्पपयाकुलेक्षणाः ॥ १३ ॥ मया प्रोक्तानुवत्यस्ताः संतापस्त्यज्यतामयम् ॥ जलकीडा विहारेषु पुरा सरसिमानसे
 ॥ १४ ॥ भवतीनां संगर्वाणां नारदोऽभ्याशमागतः ॥ हुताशनसुताः सर्वा भवंत्योऽप्सरसः पुरा ॥ १५ ॥ अप्रणम्या वलेपेन परिपृष्टः स योगवित्
 कथं नारायणोऽस्माकं भर्ता स्यादित्युपादिश ॥ १६ ॥ तस्माद्दत्तप्रदानं च शापदानमभूत्पुरा ॥ शय्याद्वयप्रदानेन मधुमाधवमासयोः ॥ १७ ॥
 सुवर्णैः पस्करैः सर्गाद्वा दश्यांशुकूपक्षतः ॥ भर्तानारायणेन नृनं भविष्यत्यन्यजन्मनि ॥ १८ ॥ न कृतो यत्प्रणामो मे रूपसौभाग्यमत्सरात्
 परंपृष्टोऽस्मि तेनाशु वियोगो गोभविष्यति ॥ १९ ॥ चौरैः पद्धताः सर्वा विद्यास्त्वंसमवाप्स्यथ ॥ एवं नारदशापेन मच्छापेन च संप्रतम् ॥ २० ॥
 न कार्यः संभ्रमः कश्चिद्दासत्वं गोभविष्यति ॥ इदानीमपियद्दश्येतच्छृणुष्व वराननाः ॥ २१ ॥ पुरा देवासुरे युद्धे हतेषु भ्रतशः पुनः
 दानवासुरैः सैन्येषुराक्षेः सुतस्ततः ॥ २२ ॥ तेषां नारीसहस्राणि शतशोऽथ सहस्रशः ॥ परिणीतानियानि स्युर्बलाद्भुक्तानियानिवै ॥ २३ ॥
 तानि सर्वाणि देवेशः प्रोवाच वदतां वरः ॥ वेदया धर्मेण वर्तध्वमधुना नृपमांदिरे ॥ २४ ॥ भक्तिर्मन्यो विरारोहास्तदा देवकुलेषु च ॥ राजानः स्त्वा

भिनःस्तुत्याब्राह्मणाश्चबहुश्रुताः ॥ २५ ॥ तेषांगृहेषुतिष्ठन्धूमंतकंचापितत्समम् ॥ भविष्यतिचसौभाग्यंसर्वासामपिशक्तिः ॥ २६ ॥
 नचैकस्मिन्नतिःकार्यापुरुषेधनवर्जिते ॥ अनुमान्यःप्रसाद्यश्चशुलकदेदेवत्सदा ॥ २७ ॥ सुरूपोवाविरूपोवाद्रव्यंतत्रप्रयोजनम् ॥ नतब्ध
 तिक्रमःकार्योब्रह्महत्यामवाधुयात् ॥ २८ ॥ नचापिमद्यपाभिश्चभाव्यकौटिल्यबुद्धिभिः ॥ यःकश्चिच्छुलकमादायगृहमेष्यतिवःसदा ॥ २९ ॥
 निश्छन्नैनापहार्यतत्सर्वदंभवर्जितम् ॥ व्यभिचारोनकर्तव्यःस्वामिनासहर्हीचित् ॥ ३० ॥ रूपयौवनदंषणधनलोभेनवापुनः ॥ दा
 सीभूत्वाचयाकाचिद्व्यभिचारं करोति च ॥ ३१ ॥ पतिनासहपापिष्ठापापिष्ठायात्यधोगतिम् ॥ देवतानांपितृणांचपुण्येऽह्निस्सुपस्थिते ॥ ३२ ॥
 गोभूहिरण्यधान्यानिप्रदेयानिचशक्तिः ॥ ब्राह्मणेभ्योवरारोहाःकार्याणिवचनानि च ॥ ३३ ॥ यच्चाप्यन्यद्रतंसंम्यगुपदेक्ष्यामितत्त्वतः ॥
 अविचारेणसर्वाभिरनुष्ठेयंचतत्पुनः ॥ ३४ ॥ संसारोत्तारणयालमेतद्देवदेविदुः ॥ यदासूर्यदिनेप्रातेपुष्योवासपुनर्वसुः ॥ ३५ ॥ भवेत्सर्वो
 षधिस्नानसंम्यङ्ङनारिसिमाधरेत् ॥ तदापंचशरस्यापिसंनिधातृत्वमेष्यति ॥ ३६ ॥ अर्चयेत्पुण्डरीकाक्षमनङ्गस्यापिकीर्तनम् ॥
 कामायपादौसंपूज्यजंघेवैमोहकारिणे ॥ ३७ ॥ मेढ्रकंदर्पनिधयेकटिंप्रीतिशुजेनमः ॥ नाभिंसौख्यसमुद्रायवामनायतथादरम् ॥ ३८ ॥
 हृदयंहृदयेज्ञायस्तनावाहादकारिणे ॥ उत्कंठयित्वैकंठमास्यमानन्दजायच ॥ ३९ ॥ वामांसंपुष्पचापायपुष्पवाणायदक्षिणम् ॥
 नमोऽनन्तायवैमौलिं विलोयेति च ध्वजम् ॥ ४० ॥ सर्वात्मनोऽशिरस्तद्देवदेवस्यपूजयेत् ॥ नमःश्रीपतयेताक्ष्यंज्वजांकुशधराय च ॥ ४१ ॥
 गदिनेपीतवस्त्रायशङ्खिनेचक्रिणेनमः ॥ नमोनारायणायैतिकामदेवात्मनेनमः ॥ ४२ ॥ नमःज्ञांत्यैनमःश्रीत्यैनमोरत्यैनमःश्रिये ॥
 नमःपुष्ट्यैनमस्तुष्ट्यैनमःसर्वार्थदेति च ॥ ४३ ॥ एवंसंपूज्यगोविन्दमंगतात्मकमीश्वरम् ॥ गंधैर्माल्यैस्तथाधूपैर्नैवेद्यैश्चैवभामिनी ॥ ४४ ॥
 अत्रचह्रूयधर्मज्ञं ब्राह्मणं वेदपारगम् ॥ अव्यंगवयवंपूज्यगंधपुष्पादिभिस्तथा ॥ ४५ ॥ शालेयंतडुलप्रस्थंघृतपात्रेणसंयुतम् ॥
 तस्मैविप्रायसादद्यान्माधवःप्रीयतामिति ॥ ४६ ॥ यथेष्टाहारभुक्तंचतमेवद्विजसत्तमम् ॥ रत्यर्थकामदेवोऽयमितिचित्तेऽवधारय च ॥ ४७ ॥

यद्यदिच्छतिविप्रेन्द्रस्तत्तत्कुयाद्विलासिनी ॥ सर्वभावेनचान्मानमप्येत्स्मितभाषिणी ॥ ४८ ॥ एवमादित्यवारेणसदातद्गतमाचरेत् ॥
 तंदुलप्रस्थदानंचयावन्मासास्तुद्वादश ॥ ४९ ॥ ततस्त्रयोदशमासिसंप्राप्तितस्यभामिनी ॥ विप्रस्योपस्कैर्युक्तशय्यादद्याद्विलक्षणम् ॥ ५० ॥
 सोपधानकविश्रामांस्वास्तरावरणांशुभाम् ॥ दीपिकोपानहच्छत्रपादुकासनसंयुताम् ॥ ५१ ॥ सपत्नीकमलंकृत्यहेममूत्रादुलयैकैः ॥
 मूक्षमवस्त्रैः सकटकैर्धूपमाल्यानुलेपनैः ॥ ५२ ॥ कामदेवंसपत्नीकिंगुडकुंभोपरिस्थितम् ॥ ताम्रपात्रासनगतहैमनेत्रपटावृतम् ॥ ५३ ॥
 सकांस्यभाजनेपेतिमिशुदण्डसमान्वितम् ॥ दद्यादेतेनमंत्रेणतथैकांगं पयास्विनीम् ॥ ५४ ॥ यथांतरनपड्यामिकामिकेशवयोःसदा ॥
 तथैवसर्वकामानिरस्तुविष्णोसदामम् ॥ ५५ ॥ यथानकामिनर्दिहात्प्रयातितवैकेशव ॥ तथापिसमदेवेशशरीरस्थपतिकुरु ॥ ५६ ॥
 तथैवकाञ्चनदेवंप्रतिगृह्णाद्विजोत्तमः ॥ “कइदंकोऽदात्कस्माअदात्कामः कामायादात्कामोदाताकामः प्रतिग्रहीताकामः” समुद्रमाविशयेतत्ते ॥
 इतिवैदिकमन्त्रमीरयेत् ॥ कोऽदादितिपठेन्मन्त्रं ध्यायंश्चेत्सिमाधवम् ॥ ५७ ॥ ततःप्रदक्षिणकृत्याविमृजेद्विजपुङ्गवम् ॥ शय्या
 मनादिकंसर्वब्राह्मणस्यगृहंनयेत् ॥ ५८ ॥ ततःप्रभृतियोऽन्योपरित्यथैगृहमागतः ॥ ससम्यक्मूर्यवारेणसमंपूज्योयथेच्छया ॥ ५९ ॥
 एवमेकंद्विजंशान्तपुराणज्ञंविचक्षणम् ॥ तमर्चयितचसदाअपरंवातदाज्ञया ॥ ६० ॥ नप्राप्नोतितदाविघ्नगर्भसूतकजंक्वचित् ॥
 देवंवामानुषंस्यादुपरागेणवाततः ॥ ६१ ॥ साधारनष्टपशुवद्यथाशस्त्यासंमापयेत् ॥ एतद्भक्त्यितसर्वेश्वर्याधर्ममशेषतः ॥ ६२ ॥
 पुरुहूतेनयत्प्रोक्तंदानवीषुततोमया ॥ तदिदंचव्रतंसर्वभवतषुप्रकाशितम् ॥ ६३ ॥ सर्वपापप्रक्षमनमनंतफलदायकम् ॥ क
 ल्याणिनिनांकार्थितकुरुध्वंतद्राननाः ॥ ६४ ॥ एतत्पार्थमयापूर्वगोपीनानुप्रकाशितम् ॥ पुराणधर्मसर्वस्ववेश्याजनसुखप्रदम् ॥ ६५ ॥
 करतियाशेषमखण्डमेतत्कल्याणिनीमाधवलोकसंस्था ॥ साष्टीजितादेवगणैरशौषैरानन्दकृत्स्थानमुपैतिविष्णोः ॥ ६६ ॥ इतिश्रीभ
 विष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादकामदानवेश्याव्रतवर्णनमैकादशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥ ॥ ६७ ॥

॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथातोवृत्ताकविधिर्व्याख्यास्यामः ॥ संवत्सरंचषण्मासांस्त्रीन्मासान्वानभक्षयेत् ॥ अथभरण्यमघायांवा
 एकरात्रोपवासंकृत्वास्थंडिलेदेवानाहूयगंधपुष्पनैवेद्यदीपादिनापूजयेत् ॥ दर्भपाणिर्गंधोदेकेनावाहयेत् ॥ यमराजानमावाहयामि ॥
 कालमावाहयामि ॥ नीलमावाहयामि ॥ चित्रगुप्तमावाहयामि ॥ वैवस्वतमावाहयामि ॥ मृत्युमावाहयामि ॥ परमेष्ठिन
 मावाहयामीति ॥ ततोभिमुपसमाधायतिलाज्येजुहुयात् ॥ यमराजायस्वाहा ॥ कालायस्वाहा ॥ नीलायस्वाहा ॥ चित्रगुप्तायस्वाहा ॥
 वैवस्वतायस्वाहा ॥ मृत्यवेस्वाहा ॥ परमेष्ठिनेस्वाहेति ॥ अग्निमूर्धेत्याहुतीस्त्वष्टशतंहुत्वास्विष्टकृतिंकृत्वाप्रायश्चित्तंहुत्वाब्राह्मणःस्वय
 मेवकरोति ॥ इतरेषामाचार्यः ॥ अथसौवर्णवृत्तांकंब्राह्मणयनिवेदयेत् ॥ कृष्णवृषभंगांचदद्यात् ॥ कर्णवेष्टांगुलीयकेच्छत्रोपानहौकृष्णयु
 गंकृष्णकंबलंचदद्यात् ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वाआशिषोवाचयेत् ॥ पौडरीकाश्वमेधफलमवाप्नोति ॥ सप्तकोटिसहस्राणिनाकपृष्ठमहीयते ॥
 सप्तजन्मांतरयावद्यमलंकनपश्यतीत्यहभगवान्वौधायनः ॥ वृत्ताकमप्रतिहतान्तरहेमसिद्धंदद्याद्विजायघृततक्रसमन्वितंयः ॥ कृत्वाव्रतं
 वत्सरमासमेकंयाम्यनपश्यतिपुरुषःकदाचित् ॥ १ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवृत्ताकव्रतविधि
 वर्णनं नाम द्वादशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ ६४ ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि रहस्यं ह्येतदुत्तमम् ॥
 येन लक्ष्मीर्निवृत्तिस्तु पुष्टिश्चैवोपजायते ॥ १ ॥ सर्वग्रहाः सदासौम्या जायंते येन पांडव ॥ आदित्यवारहस्तेन पूर्वगृह्याविक्षणः ॥ २ ॥
 नक्तोक्तविधिनार्सर्वकुप्यन्तूजांतथारवेः ॥ प्रत्यक्षंसप्तनक्तानि कृत्वा भक्तिपरोरः ॥ ३ ॥ ततस्तु सप्तमे प्राते कुर्याद्ब्राह्मणवाचनम् ॥
 भार्करं सर्वसौवर्णकृत्वा यन्नेन मानवः ॥ ४ ॥ ताम्रपात्रे स्थापयित्वा रक्तपुष्पैः प्रपूज्य च ॥ रक्तवस्त्रयुगच्छत्रं चोपानद्युगान्वितम् ॥ ५ ॥
 घृतेन स्नपनं कृत्वा लङ्कुकां च निवेद्य च ॥ मंत्रेणानेन विदुषे ब्राह्मणायोपादयेत् ॥ ६ ॥ आदिदेवनमस्तुभ्यं सप्तमो दिवाकर ॥
 त्वरेवेतारयस्वास्मान्स्मान्स्मात्संसारसागरात् ॥ ७ ॥ कृतेनानेन राजेन्द्र भवेदरो गयमुत्तमम् ॥ द्रव्यसंपत्सुतप्राप्तिरिति पौराणिकाविदुः ॥ ८ ॥

अविंसवादिनीचैयंशान्तिपुष्टिप्रदानृणाम् ॥ तद्वच्चित्रासुसंगृह्यसोमवारविचक्षणः ॥ ९ ॥ सप्तमेवततःप्रातेदत्वाब्राह्मणभोजनम् ॥
 कांस्यभोजनसंस्थधारजतराजतेऽथवा ॥ १० ॥ पात्रेकृत्वासोमराजेश्वेतवस्त्रावंगुण्डनम् ॥ पादुकोपानहच्छत्राजनसनसंयुतम् ॥ ११ ॥
 दध्यन्नाशिखरंदत्वाब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रतंशृणुष्वर्वादांमि ते ॥ १२ ॥ श्रीमहादेवजावच्छीपुष्पगोक्षीरपांडुर ॥
 सोमसौम्योभवास्माकंसर्वदाह्युत्तमोत्तम ॥ १३ ॥ एवंकृतेमहाराजसोमस्तुष्टिप्रदोभवेत् ॥ भवतितुष्टेऽत्रिमुत्तेसैसासुग्राह्याः ॥ १४ ॥
 स्वात्यामंगारकंगृह्यक्षपयेनक्तभोजनः ॥ सप्तमेत्वथसंप्राप्तेस्थापितताम्रभाजने ॥ १५ ॥ रक्तवस्त्रयुगच्छन्नकुंभेनतुलेपनम् ॥
 नैवेद्यंहंतकारंचपूज्यधूपक्षतादिभिः ॥ १६ ॥ मंत्रेणनेनतंदद्याद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ कुजन्मप्रभवोऽपित्वमंगलःपक्वसेबुधैः ॥ १७ ॥
 अमंगलंनिहत्याशुसर्वदायच्छमंगलम् ॥ विज्ञात्वासुबुधंशुह्यसप्तनक्तान्यथाचरेत् ॥ १८ ॥ बुधंहेममयंकृत्वास्थापितंकांस्यभाजने ॥
 शुक्लवस्त्रयुगच्छन्नकुंभकमाल्यातुलेपनैः ॥ १९ ॥ गुडौदनोपहारंतुब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ बुधःसदुद्धिजननोबोधदःसर्वदानृणाम् ॥ २० ॥
 तत्त्वावबोधंकुंभेरुमराजपुत्रनमोनमः ॥ अनुराधास्वथाचार्यैर्देवानांपूज्यभक्तितः ॥ २१ ॥ पूर्वोक्तक्रमयोगेनसप्तनक्तान्यथाचरेत् ॥
 हेमहेममयेपात्रिस्थापयित्वाबृहस्पतिम् ॥ २२ ॥ पीतांबरयुगच्छन्नपीतयज्ञोपवीतिनम् ॥ पादुकाच्छत्रसाहितसंदंडसकमण्डलम् ॥ २३ ॥
 संपूज्यपुष्पनिकरैर्दीपधूपाक्षतादिभिः ॥ खण्डखाद्योपहारैश्चद्विजयप्रतिपादयेत् ॥ २४ ॥ धर्मशस्त्रार्थशास्त्रज्ञज्ञानविज्ञानपारग ॥ अभा
 धबुद्धिर्गाभीयेदेवाचार्यनमोऽस्तुते ॥ २५ ॥ शुक्रंज्येष्ठसुसंगृह्यक्षपयेन्नक्तभोजनैः ॥ पूर्वोक्तक्रमयोगेनद्विजसंतर्पणेनच ॥ २६ ॥ सप्त
 मेत्वथसंप्राप्तैर्विषैर्कारयेच्छुभम् ॥ रौप्येवावंशपात्रेवास्थापयित्वाभृगोःसुतम् ॥ २७ ॥ संपूज्यपरयाभक्त्याश्वेतवस्त्राविलेपनैः ॥ अग्रे
 तस्यप्रदातव्यंपायंसंधृतसंयुतम् ॥ २८ ॥ दद्यादनेनमंत्रेणब्राह्मणायविचक्षणः ॥ भार्गवोभृगुत्रोऽसिस्तुक्रमविशारद ॥ २९ ॥ हत्वा
 ग्रहकृतान्दोषानयुरारोग्यदोभव ॥ मूलेनसूर्यतनयंगृहीत्वाभरतर्षभ ॥ ३० ॥ तस्मिन्दिनेपूषनीयग्रहत्रितयमादरात् ॥ शनैश्चरश्चरा

हुश्चकेतुश्चतिक्रमाद्यप ॥ ३१ ॥ होमंतिलघृतैः कुर्याद्ब्रह्मनाम्नातुमंत्रवित् ॥ अर्कः पलाशखदिरोह्यपामागोऽथपिप्लवः ॥ ३२ ॥ उदुंबरश्चर्मद्वि
 वाकुशाश्चसमिधः क्रमात् ॥ एकैकस्यत्वष्टशतमष्टाविंशतिरेववा ॥ ३३ ॥ होतव्यामधुसर्पिर्भ्यर्थादध्रावापायसेनवा ॥ सप्तमे
 त्वथसंप्राप्तेनक्तंमूर्धसुतस्यतु ॥ ३४ ॥ ग्रहास्त्रयोऽपि कर्तव्यारान्जैल्लोहमयाः शुभाः ॥ व्रततिसर्वतश्चेतास्मौर्वर्णान्वाथकारयेत् ॥ ३५ ॥
 कृष्णवस्त्रगुग्गुदद्यादैकैकस्यक्रमाद्यप ॥ मृगनाभ्यासमालभ्यकृशराचिनिवेद्यच ॥ ३६ ॥ होभावसानेसर्वतद्ब्रह्मणायोपादयेत्
 शनैश्चरनमस्तेऽनुनमोऽस्तुराहवेतथा ॥ ३७ ॥ केतवेचनमस्तुभ्यंसर्वशान्तिप्रदाभव ॥ एवंकृतेभवेद्यत्तुतन्निबोधनरेश्वर ॥ ३८ ॥
 यदिभौमोरविमुतोभास्करोराहुणासह ॥ केतुश्चमूर्ध्नि तिष्ठतिसर्वपीडाकराग्रहाः ॥ ३९ ॥ अनेनकृतमात्रेणसर्वेशाम्यत्युपद्रवाः
 एवंयः कुरुतेराजनमदाभक्तिसमान्वितः ॥ ४० ॥ तस्यसानुग्रहाः सर्वैर्यच्छान्तिविजयमुखम् ॥ यश्चेतच्छृणुयात्कल्पग्रहाणांपठतेऽपिवा ॥ ४१ ॥
 तस्यसानुग्रहाः सर्वैर्गोतिर्यच्छन्तिनान्यथा ॥ शनैश्चरानुग्रहाः सर्वैर्यच्छान्तिविजयमुखम् ॥ ४२ ॥ कृष्णागरुः स्मृतो घृपोदक्षिणाचात्मशक्तिः ॥ ४३ ॥
 सूर्यविधुं कुजबुधौ युरुक्षु क्रसौ रीन्हस्तादिकक्षेसाहितानुदितक्रमेण ॥ संपूज्यहेमघटितान्द्विजपुङ्गवायदत्त्वा पुमान्ग्रहणेननपीडयतेऽत्र ॥ ४४ ॥
 इति श्रीभविष्येमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे ग्रहनक्षत्रवर्णनं नाम त्रयोदशोऽक्षरशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ अथ श्रीकृष्ण उ
 वाच ॥ पुरात्रेतायुगे पार्थनावर्पत्पाकशासनः ॥ कथंचिदनयाद्राक्षस्तस्यराष्ट्रसमंततः ॥ १ ॥ ततोराष्ट्रं शुधाविष्टं बभूवति विदारुणम् ॥
 पतंगमूषिकाकीर्णचौरव्यालभयाकुलम् ॥ २ ॥ तस्मिन्वोरकुले काले सपत्नीकः सवालकः ॥ कौशिकः स्वगृहंत्यक्त्वा परराष्ट्रमगाच्छनैः ॥ ३ ॥
 मार्गेऽथगच्छता तेन कौशिकेन महर्षिणा ॥ त्यक्तः सवालको ह्येकोदुर्भरंचकुटुंबकम् ॥ ४ ॥ तस्मिन्काले विशेषेण क्षीणोऽपि धिसंचये ॥
 कुत्वातिनिघृणं कर्मगतोऽसौ कौशिकोऽमुनिः ॥ ५ ॥ सोऽपि बालो रुदन्दीनादिशो विध्यस्थितः पथि ॥ उत्थायपिप्लवस्याधः फलान्यतु प्रचक्रम
 ॥ ६ ॥ कूपेजलं पौनिरत्यंतत्रैवाश्रममंडलम् ॥ कृत्वा सम्यक्स्थितो रीदंतेपेचविपुलतपः ॥ ७ ॥ अथाजगाम भगवान्नाम्रादेविदपारगः ॥
 तंदृष्ट्वा दीनवदंश्नुधा र्त्तद्विजपोतकम् ॥ ८ ॥ दयया तस्य संस्कारंचक्रमैर्ज्योतिर्बन्धनम् ॥ वेदानध्यापयामास सरहस्यपदक्रमान् ॥ ९ ॥

ददौचैवैष्णवंमंत्रं द्वादशक्षरमित्युत ॥ वेदाभ्यासरतस्यास्यविष्णुध्यानपरस्यच ॥ १० ॥ प्रत्यहंपिप्पलादस्यविष्णुः प्रत्यक्षताययौ ॥
 वैनतेयसमारुढोनीलोत्पलदलच्छविः ॥ ११ ॥ चतुर्भुजः पीतवासाः शंखचक्रगदाधरः ॥ सज्जवाचतदुष्टोवांशुहयमिच्छसि ॥ १२ ॥
 नागारिगमनोविष्णुस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ १३ ॥ ततोराजमहाज्ञानीमहर्षिः स शिशुस्तदा ॥ नारदं परिप्रच्छ केन हं पीडितोऽमुने ॥ १४ ॥
 ग्रहेणाग्रहभूतेन बालरूपेऽपि दुःखितः ॥ नमो पितानमेमातर्जीवितोऽस्म्यतिपीडया ॥ १५ ॥ ब्रह्मण्यं भवता दत्तं देवान्मम द्विजोत्तम ॥
 एतच्छ्रुत्वा शिशोर्वाक्यं कथयामास नारदः ॥ १६ ॥ शनैश्चरेण क्रूरैरेण ग्रहेण त्वं हि पीडितः ॥ पीडितश्च समस्तोऽपि देशेयमंदं चारिणा ॥ १७ ॥
 तेनैतत्तत्फलं प्राप्तं सैष सौरिः शनैश्चरः ॥ प्रज्वलन्नतिदोषेण स्फुरतीव न भस्तले ॥ १८ ॥ एवमुक्तः शिशुः क्रोधात्प्रजज्वालैव पावकः ॥
 आलोक्य गगनाद्धूमोपातयामास वैशनिम् ॥ १९ ॥ पतमानो गिरेः शृंगाद्भग्नः खंजो बभूव ह ॥ धरण्यां पतितं दृष्ट्वा भास्करात्मजमातुरम् ॥ २० ॥
 नरीनतिभुजैर्नारदो हृष्टमानसः ॥ हर्षादिवानथा हृदयदृश्यामास तं शनिम् ॥ २१ ॥ अथैव वास्तथा प्रातः ब्रह्मरुद्रेन्द्रपावकाः ॥
 शनैः संशमयामासु रूचुश्चेदमुषिंचतम् ॥ २२ ॥ स्वस्तितेऽस्तु महाभाग पिप्पलाद महासुने ॥ भद्रं तेऽप्रकृतेनाम नारदेन महर्षिणा ॥ २३ ॥
 अन्वर्थयुक्तं विप्रेन्द्रजीवितं पिप्पलादनात् ॥ भगवन्पिप्पलान्यत्त्वार्जीवितोऽसि यतोऽमुने ॥ २४ ॥ ततश्च पिप्पलादेति ख्यातिं लोकैर्गमिष्यसि ॥
 ये च त्वां पूजयिष्यन्ति स्नात्वा पुष्पैर्महाऋषिम् ॥ २५ ॥ इहाश्रमे समभ्येत्य रूपेस्मिन् भाक्तिभाविताः ॥ सप्तजन्मान्तरं यावत्पुत्रपौत्रानुगामि
 नः ॥ २६ ॥ न तेषां बाधिकास्त्यं ग्रहपट्टा भविष्यति ॥ स्मरिष्यन्ति ह्ये च त्वां पिप्पलादेति नामतः ॥ २७ ॥ तेषां शनैश्चरकृता पीडानप्र
 भविष्यति ॥ क्षमस्वास्य महाभाग निदोषोऽयं ग्रहाग्रणीः ॥ २८ ॥ चरन्तु शनैरेष शुभाशुभफलप्रदः ॥ हतसाध्याग्रहाश्चैतेन भवति कदाचन ॥ २९ ॥
 बलिहोमनमस्कारैः शान्तिं यच्छति पूजिताः ॥ अतोऽर्थमस्य दिवसे स्नानमभ्यंगपूर्वकम् ॥ ३० ॥ कार्येदं यच्च विप्राणां तैलमभ्यंगहेतवे ॥ यस्तु

संवत्सरं यावत्प्राप्ते शनिदिने नरः ॥ ३२ ॥ तैलं ददाति विप्राणां स्वशस्यान्यजनेऽपि च ॥ तत्संवत्सरस्य प्रतिप्राप्तिस्तस्य दिने पुनः ॥ ३३ ॥
 लोहैर्घटापि तैसौ रितैलमध्यविनिक्षिपेत् ॥ लोहभाण्डकमध्यस्थं कृष्णवस्त्रयुगच्छदम् ॥ ३४ ॥ कृष्णगोदक्षिणाशुनं कृष्णकंबलशायि
 नम् ॥ तिलतैलेन च स्नानं कृष्णपुष्पैः सुपूजितम् ॥ ३५ ॥ कृष्णगंधैः कृष्णघृषैः कृशरान्निस्ति लौदनेः ॥ पूजयित्वा सूर्यपुत्रं ब्राह्मणा
 यनिवेदयेत् ॥ ३६ ॥ मंत्रेणानेन ब्रह्मर्षेशो देवीति भक्तिमान् ॥ इतरेषां तु वर्णानां शृणु मन्त्रं द्विजोत्तम ॥ ३७ ॥ क्रूरावलोकन
 वशाद्भुवनं नाशयिष्यति यो ग्रहोरुष्टः ॥ तुष्टोधनकनकमुखं ददाति सौरिः शनैश्चरः पातु ॥ ३८ ॥ यत्पुरानष्टराज्याय नलाय प्रददौ किल ॥
 स्वप्ने सौरिर्निजमन्त्रं शृणु कामफलप्रदम् ॥ ३९ ॥ क्रौण्डनीलाञ्जनप्रख्यं नीलवर्णं समस्रजम् ॥ छाया मातुं डसंभूतं नमस्याभिज्ञानेश्वरम् ॥ ४० ॥
 नमोऽर्कपुत्राय शनैश्चराय नीहारवर्णं जनमेचकाय ॥ श्रुत्वा रहस्यं भवकामदं च फलप्रदं भवे भवसूर्यपुत्र ॥ ४१ ॥ नमोऽस्तु प्रेतराजाय कृष्ण
 देहाय वै नमः ॥ शनैश्चराय क्रूराय शुद्धबुद्धिप्रदायिने ॥ ४२ ॥ य एभिर्नामाभिः स्तौतितस्य तुष्टो भवाम्यहम् ॥ मदीयं तु भयं तस्य स्वप्नेऽपि
 न भविष्यति ॥ ४३ ॥ एवमुच्चैः शनिः पूर्वमतस्तं ब्राह्मणे ददेत् ॥ एवमेतद्व्रतं विप्रये च रिष्यति मानवाः ॥ ४४ ॥ स्थावरे स्थावरे प्राप्तिवत्सरं याव
 देवतु ॥ तेषां शनैश्चरी पीडादेशेऽपि न भविष्यति ॥ ४५ ॥ एवमुक्त्वा सुराः सर्वे प्रतिजग्मुर्ग्रथगतम् ॥ शनैश्चरोऽपि स्वस्थाने ग्रहातिस्वे प्राप्ति
 ष्ठितः ॥ ४६ ॥ पिप्पलादोऽपि ब्रह्मज्ञो ब्रह्मज्ञां प्राप्तिपालयन् ॥ शनैश्चरं तु संपूज्य तुष्टावरचिताञ्जलिः ॥ ४७ ॥ कोणस्थः पिङ्गलो बभ्रुः कृष्णो
 रौद्रोऽन्तकोयमः ॥ सौरिः शनैश्चरो मन्दः प्रीयतमि ग्रहोत्तमः ॥ ४८ ॥ शनैश्चरमिति स्तुत्वा पिप्पलादो महाशुनिः ॥ खेप्रज्वलन् विमानस्थो
 दृश्यतेऽद्यापि मानवैः ॥ ४९ ॥ इदं शनैश्चराख्याने येशोऽप्यन्ति समाहिताः ॥ तेषां कुरुवर श्रेष्ठभानिः पीडानं दस्यति ॥ ५० ॥ कृष्णाय सेन
 घटितां ग्रहराजमूर्तिं लोहे निधाय कलशे तिलतैलपूर्णं ॥ यो ब्राह्मणाय रविं प्रददाति भक्त्या पीडा शनैश्चरकृतानि हि वाधयेतम् ॥ ५१ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे शनैश्चरव्रतवर्णनं नाम चतुर्दशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ ॥ ४९ ॥

१ भक्तिः-इ० पा० । २ स्वयम्-इ० पा० । ३ कोद्रम्-इ० पा० । ४ भवत्यसौ-इ० पा० । ५ एवमुक्त्वा शनिर्देवा तं द्विजातिं विसर्जयेत्-इ० पा० ।

॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ यदारोग्यकरंपुंसंयदनंतफलप्रदम् ॥ व्रतंतद्दृहिगाविन्दसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ यत्तद्विश्वात्मनोधामपरब्रह्मसनातनम् ॥ सूर्याग्निचन्द्ररूपेणतत्रिधाजगतिस्थितम् ॥ २ ॥ तमाराध्यपुमान्किन्नप्राप्नोति कुरुनन्दन तस्मादादित्यवारेणसदानन्ताशनोभवेत् ॥ ३ ॥ उत्पद्यतेयदाभक्तिर्भानोरुपरिश्रुती ॥ तदारभ्यसदाकार्यनक्तमादित्यवासरे ॥ ४ ॥ पूर्वोक्तविधिनाचैवपूजयित्वाद्दिनोत्तमान् ॥ ततोऽस्तसमयेभानोरक्तचन्दनपङ्कजम् ॥ ५ ॥ विलिख्यद्वादशदलद्रूपज्यसूर्येतिपूर्वतः ॥ दिवाकरं तथाग्नेयविवस्वंतमनःपरम् ॥ ६ ॥ भगंतुनैऋतेदेववरुणंपाश्वमेदले ॥ महेन्द्रमारुतदलेआदित्यतुतयोत्तरे ॥ ७ ॥ शान्तमीशानभगेतुनमस्करेणवित्यसेत् ॥ कार्ष्णिकापूर्वपत्रेत्तुसूर्यस्तुरगान्न्यसेत् ॥ ८ ॥ दक्षिणेयमनामानमार्तदंडपाश्वमेदले ॥ उत्तरेण रविदेवकर्णिकायांतुभास्करम् ॥ ९ ॥ अर्घ्यदद्यात्ततःपार्थसतिलारुणचंदनम् ॥ फलक्षतपुतंतद्द्विभंमंत्रमुदीरयेत् ॥ १० ॥ कालात्मासर्वभूतात्मावेदात्माविश्वतोमुखः ॥ यस्मादग्नीदुरुपरस्वमतःपाहिप्रभाकर ॥ ११ ॥ अग्निमीलेनमस्तुभ्यंइषेत्वोजेचभास्करे ॥ अग्नआयाहि वरदुनमस्तेज्योतिषापते ॥ १२ ॥ अर्घ्यदत्त्वाविसर्ज्याथनिशितैलविवर्जितम् ॥ भुञ्जीतभावितमनास्करंसंस्मरन्मुहुः ॥ १३ ॥ प्राकृतनेऽद्विज्ञेनै चैवतैलाभ्यंगंविबर्जयेत् ॥ वत्सरंतिकारायित्वाकाञ्चनंक्रमलोत्तमम् ॥ १४ ॥ पुरुषंचयथाज्ञप्तयाकारयेद्बुभुजं तथा ॥ १५ ॥ सुवर्णशृंगीकपिल महाध्यरौप्यसुरांकांस्यदोहांसंवत्साम् ॥ पूण्ड्रस्योपरिताम्रपानेनिधायपद्मंचततोनिदध्यात् ॥ १६ ॥ गांकरुपयित्वापुरुषंपदपद्मद्वन्द्वद्वन्द्वानेकत्र तनायकाय ॥ अव्यंग्हरूपायजितेन्द्रियायकुटुंबेनेशुद्रमनुद्वताय ॥ १७ ॥ नमोऽस्तुऋक्सामयजुर्विधात्रेपद्मप्रबोधायजगत्सवित्रे ॥ त्रयीमयाय त्रिगुणत्मनेचत्रिलोकनाथायनमो नमस्ते ॥ १८ ॥ इत्यनेनविधानेनवर्षमेकंतुयोनरः ॥ नक्तमादित्यवारेणकुर्व्यात्सनीरुजोभवेत् ॥ धनधान्यसम युक्तःपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ १९ ॥ मत्स्यैस्थित्वाचिरं कालंमूर्त्यलोकमवाप्नुयात् ॥ २० ॥ कर्मसंक्षयमवाप्यपार्थिवःशोकदुःखभयरोगवर्जितः ॥ स्याद भित्तकुलकालसंनिर्भोधममूर्तिरामितौजसायुतः ॥ २१ ॥ याचभर्तुगुरुदेवत्परावेदमूर्तिंदिननक्तमाचरत् ॥ सापिलोकममरेऽशूजितायातिकै

रवरवेन्नसंशयः ॥ २२ ॥ यः पठेदथ शृणोति वानरः पश्यतीत्यमथवानुमोदयेत् ॥ सोऽपि शक भवने दिवा कसैः कल्पकोटिशतमेकमीड्यते ॥ २३ ॥
इति श्रीभविष्य महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्ण युधिष्ठिर संवादोऽदित्यदिन नक्त विधिवर्णन नाम पंचदशोत्तरशत तमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ ॐ ॥
॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथान्यदपि ते वच्मि संक्रांत्युद्यापने फलम् ॥ यदक्षयंपरं लोकपुराणकवयो विदुः ॥ १ ॥ विषुवे अन्ये वापि संक्रातिव्रतमा
रभेत् ॥ पूर्वेष्टुरेकभक्तेन दंतधावनपूर्वकम् ॥ २ ॥ संक्रातिवासरे प्राप्ते तिलैः स्नानं विधीयते ॥ अभिसंक्रमणं भूमौ चन्दनेनाष्टपत्रकम् ॥ ३ ॥
पद्मसर्गिकंकुर्यात्तास्मिन्नावहये द्वविम् ॥ कर्णिकायां न्यसेत्सूर्यमादित्यं पूर्वतस्ततः ॥ ४ ॥ नमः सप्तार्चि वेऽग्नेयाम्बेरुद्रमण्डलाय च ॥
नमः सवित्रे नैऋत्यै रुक्मिणी रणे जेत ॥ ५ ॥ सप्तसर्पि च वायव्ये पूजयेद्भ्रास्वतां पतिम् ॥ मार्तंडमुत्तरे विष्णुमीशाने विन्यसेद्दले ॥ ६ ॥
गंधमाल्यफलैर्भक्ष्यैः स्थण्डिलेषूजयेत्ततः ॥ चन्दनोदकुपूपैस्तुदत्वा विधिन्यसेद्भुवि ॥ ७ ॥ नमस्ते विश्वरूपाय विश्वामित्रे स्वयं भुवे ॥
नमोनमस्ते वरद ऋक्सामयजुषां पते ॥ ८ ॥ अनेन विधिना दत्वा भानवेऽर्घ्यं नरोत्तम ॥ द्विजाय सोदंकं कुम्भघृत पात्रं हिरण्मयम् ॥ ९ ॥ कमलं
च तथा शक्त्या कारयित्वा निवेदयेत् ॥ विधिनानेन कर्तव्यं मासि मासिनरोत्तम ॥ १० ॥ एकभक्ताशनैः पुंभिः सर्वमेतदथा गिधि ॥ एकस्मिन्
ह्निके त्वं वत्सरं तिथवा पुनः ॥ ११ ॥ काँतियतस्मिन् घृतपायसेनं संपूज्य वह्निं द्विजपुंगवाय ॥ कुम्भान्पुनर्द्वादश धेनुयुक्तान् दौर्गत्य युक्तः कुशलमर्थे
काम् ॥ १२ ॥ निवेदयेद्ब्रह्मणुङ्गवाय हेर्महिं च दद्यात्पृथिवीं ससस्याम् ॥ शक्त्या थारौ प्यामथ वापिताम्रीं पृष्टिमश्नोत्व सुधां विधाय ॥ १३ ॥ सौवर्णं
सूर्येण समं प्रदद्यान्न वित्तशाठ्यं च पुरुषोऽत्र कुर्यात् ॥ कुर्वन्नद्यो याति नरेन्द्रं च द्रव्यवल्महेन्द्रप्रसुखाः सुरेशाः ॥ १४ ॥ पृथ्वी च यावत्सकुलञ्च लञ्चया
वच्चसूर्यानि लवह्नि चन्द्राः ॥ तावत्सगंधर्वकुलैरशेषैः संपूज्यते भारतनाकपृष्ठे ॥ १५ ॥ ततस्तु कर्मक्षयमाध्यसत्तद्वापि धिपः स्यात्सुकु
प्रसृतः ॥ दिव्यैः सुखैर्युक्तवपुः सभायैः प्रसूतपुत्रान्वयबंधुवर्गः ॥ १६ ॥ इति पठति शृणोति योऽतिभक्त्या विधिमालिखितं संक्रमेषु पुण्यम् ॥
मतिमपि च ददाति सोऽपि देवमरपाति प्रमुखैर्मृतस्तु पूज्यः ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्ण युधिष्ठिर संवादं सकां
त्युद्यापन वर्णनं नाम षोडशोत्तरशत तमोऽध्यायः ॥ ११६ ॥ ॥ ॐ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कृष्ण केयजनैः सर्वैर्विष्टिर्भेद्रिति चोच्यते ॥

कस्यात्मजेयंकिंरूपापूज्यतेचक्रथंजनैः ॥१॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सुतामार्तददेवस्यच्छायायाजनितापुरा ॥ शूनैश्चरस्यसोदयाभगिन्यति
भयंकरा ॥२॥ साजातमात्राभुवनंग्रस्तुसमुपचक्रमे ॥ कृष्णाकरालवदनासितदंष्ट्रौर्ध्वमूढज ॥३॥ निर्यातिथिदिकार्थेणकश्चित्तस्यपुरःस्थिता ॥
विशंकरोतिस्वपतोमुआनस्यास्थितस्यवा ॥४॥ यज्ञविशंकरोरौद्रासमाजोत्सवनाशिनी ॥ नित्येद्वेगकरोरौद्राविनाशयतिसाजगत् ॥५॥
तांतुदुर्विनयासक्तं दृष्ट्वा देवो दिवाकरः ॥ चित्तयामासकस्यापियच्छास्येनांमुमध्यमाम् ॥६॥ कन्यादुर्विनयाच्चेहपितादोषेणगृह्यते ॥
युवत्यास्तुततोभर्तातस्माद्भर्तृगृहंनयेत् ॥७॥ विचिंत्यैवसुतांभद्रायस्यस्यप्रयच्छति ॥ तेनमंतिक्षणेनैवसुराक्षसकिन्नराः ॥८॥
मंडपमंडपारम्भमेक्त्वाभीषयतेजनम् ॥ विवस्वांश्चितयाविष्टःकस्येयंप्रतिपाद्यताम् ॥९॥ विरूपादुष्टदृष्ट्यास्वेच्छाचारविहारिणी ॥
दत्ताप्येषानदोषायभवतहिकथंचन ॥१०॥ वितर्कयन्यावदेवमास्तेदेवा दिवरूपतिः ॥ तावत्तयाजगत्सर्वदुष्टयासमाभिद्रुतम् ॥११॥
अथाजगामसंवितुःपार्थैर्ब्रह्माऽण्डसंभवः ॥ कार्यनिवेदयामासविष्टेदौष्ट्यमशेषतः ॥१२॥ भास्करस्तमुवाचाथब्रह्माणभुवनेश्वरम् ॥
भवान्कर्तृचिहर्तृचिकस्मादेवंप्रभाषसे ॥१३॥ एवमुक्तस्तदाब्रह्माभास्करेणामितद्युतिः ॥ उवाचविष्टिमानादृशृणुभद्रेमयोदितम् ॥१४॥
करणैःसहवर्तस्ववबालवकौलवैः ॥ सप्तमेऽर्धदिनेप्राप्तेयदभंष्टकुरुष्वतत् ॥१५॥ यात्राप्रवेशमांगल्यकृषिवाणिज्यकारणात् ॥
भक्षयस्वाभिमुखगान्नातुन्मांगमिनः ॥१६॥ उद्वेजनीयोनोहिजनोभवत्यादिवसत्रयम् ॥ पूज्यासुरासुराणांत्वंदिवसाद्धैभविष्यसि ॥१७॥
उल्लंघ्येयंप्रवर्ततेभेदत्वाग्निभयानराः ॥ तेषांविनाशायशुत्वंकार्यमायैसुखीभव ॥१८॥ एवमुक्त्वागतोब्रह्माभद्रापिभुवनत्रयम् ॥
वभ्रामोद्भ्रांतदद्याभीषयतीसुरासुरान् ॥१९॥ एवमेषासमुत्पन्नाविष्टिरिष्टविनाशिनी ॥ निवेदितातेकोतैयतस्मात्तापरिवर्जयेत् ॥२०॥ अ
सितजलदवर्णादीर्घनासोत्रदंष्ट्राविपुलहनुकपांलापिकोद्वज्जंघा ॥ अनलशतसहस्रचोद्गिरंतीसिमंतात्पततिभुवनमध्येकार्येनशायविष्टिः ॥
॥२१॥ भानोःसुताकेतुशतश्रजाताकृष्णाकुमूर्तिःसततंकुबेला ॥ देवैर्नियुक्ताकरणाथसंस्थाविष्टिस्तुसर्वत्रविसर्जनीया ॥२२॥

महद्युतिः-इ०पा०।२ विपुलहनुकपोला-इ० पा०।

मुखेतुघटिकाः पञ्चद्वकेठेतुसदास्थिते ॥ हृदिचैकादशप्रोक्ताश्चतस्रोनाभिमंडले ॥ २३ ॥ कट्यापञ्चैवविज्ञेयास्तिप्तः पुच्छेजयावहाः ॥ मुखे
 कार्यविनाशायश्रीयांधननाशिनी ॥ २४ ॥ हृदिप्राणहराज्ञेयानाभ्यांतुलहावहा ॥ कत्वामर्थपरिभ्रंशोविष्टिपुच्छेद्रुवोजयः ॥ २५ ॥
 पृथिव्यांनिकायाणिमुशुभान्यशुभानिच ॥ तानिसर्वाणिसिद्धयंतिविष्टिपुच्छेनसंशयः ॥ २६ ॥ धन्यादधिमुखीभद्रामहामारीखरानना ॥
 कालरात्रिर्महारुद्राविष्टिश्चकुलपुत्रिका ॥ २७ ॥ भैरवीचमहाकालीअसुराणांक्षयंकरी ॥ द्वादशैवतुनामानिप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ २८ ॥
 नचव्याधिर्भवेत्तस्यरोगीरोगात्प्रमुच्यते ॥ ग्रहाः सर्वेऽनुकूलाः स्युर्नचविद्यादिजायते ॥ २९ ॥ रणेराजकुलेद्धृते सर्वत्रविजयीभवेत् ॥
 यश्चपूजयतेनित्यंशस्त्रोक्ताविधिनारः ॥ ३० ॥ तस्यसर्वाथिसिद्धिस्तुभवतहिनसंशयः ॥ येनोपवासविधिनाव्रतेनचयशस्विनी ॥ ३१ ॥
 पूजितातुष्टिमभ्येतितदेवकथयामिते ॥ यस्मिन्दिनेभवेद्भद्रातस्मिन्नहनिभारत ॥ ३२ ॥ उपवासस्यानियमंकुर्यान्नारीनरोऽथवा ॥
 यदिरात्रौभवेद्विष्टिरैकमुक्तादिनद्वयम् ॥ ३३ ॥ कार्यतेनोपवासः स्यादितिपौराणिकीश्रुतिः ॥ प्रहरस्योपरियदास्याद्विष्टिः प्रहरत्रयम् ॥ ३४ ॥
 तत्रोपवासः कर्तव्यएकमुक्तमतोऽन्यथा ॥ सर्वेष्वधुदकस्नानंमुग्धामलैकरथ ॥ ३५ ॥ नद्यांतडगथगृहेस्नानं सर्वत्रशस्यते ॥ देवान्पितृन्प्रीणयि
 त्वाततोर्दभमर्थशुभाम् ॥ ३६ ॥ विष्टिकृत्वापुष्पधूपनैवेद्येनचपूजयेत् ॥ होमकृत्वाविष्टिनैर्मैरष्टोत्तरशतंततः ॥ ३७ ॥ भुञ्जीतदत्त्वाविप्रायतिला
 न्पायसमेवच ॥ सतिलांकृशरांमुक्त्वापश्चादुञ्जीतकामतः ॥ ३८ ॥ छायासूर्यसुतेदिविविष्टिरिष्टार्थदायिनि ॥ पूजिताऽसियथाशक्त्याभदेभद्रप्रदाभ
 वा ॥ ३९ ॥ उपोष्यविधिनानेनदशसप्तथाक्रमम् ॥ उद्यापनंततः कुर्यात्पूर्वपूज्यभामिनीम् ॥ ४० ॥ स्थापयित्वासेपठेत्कृशरान्ननिवेद्यच ॥
 परिधायकृष्णयुगंस्तुत्वाभंत्रेणतापुनः ॥ ४१ ॥ ब्राह्मणायपुनर्दद्याच्छोहंतैलंतिलांस्तथा ॥ कृष्णांसवत्सांगमिकांतैककलंकंबलम् ॥
 ॥ ४२ ॥ दक्षिणांचयथाशक्त्यादत्त्वाभद्रां विसर्जयेत् ॥ य एवं कुरुते पार्थसम्यग्भद्राव्रतं नरः ॥ ४३ ॥ विघ्नं न जायते तस्य कार्यारंभे कदाचन ॥
 राक्षसाश्च पिशाचावापूतनाशाकिनीग्रहाः ॥ ४४ ॥ न पीडयन्ति तं मर्त्ययो भद्राव्रतमाचरेत् ॥ न च वैष्टविशोगः स्यान्न हानिस्तस्य जायते ॥ ४५ ॥

देहाति याति सदनं भारस्करस्य न संशयः ॥ ४६ ॥ सूर्यात्मजेति दयिता भगिनी शनेयामन्यमन्यति तथा करणक्रमेण ॥ तां कृष्ण
 भासुरमुखी समुपोष्य विष्टिमिष्टार्थसिद्धिमबुधोऽपि पुमानुपैति ॥ ४७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे
 विष्टिब्रतवर्णनानामसप्तदशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११७ ॥ ४४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अगस्तिव्रतमस्य न्यत्सर्वपापप्रणा
 शनम् ॥ तच्छृणुष्व महिपालकथ्यमानं मया नव ॥ १ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ शृणोमि ब्रूहि मे कृष्ण देवर्षेस्तस्य चेष्टितम् ॥ जन्मैवै
 वार्धदानं च कालमुद्रुम नस्य च ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ मित्रश्वरुणश्चैव पूर्वमेतौ सुरोत्तमौ ॥ मंदरस्य समपितु चरेतुर्विपुलतपः ॥ ३ ॥
 तयोः संक्षोभणार्थं वासवेन वराप्सराः ॥ उर्वशीप्रेषिता तत्र रूपैर्दाय गुणान्विता ॥ ४ ॥ तस्याः संदर्शनादेवं क्षुभितौ तौ सुरोत्तमौ ॥
 विकारमनसो बुद्धाकुम्भे वीर्यसमर्जतुः ॥ ५ ॥ निमेषापात्तजज्ञातो वसिष्ठो भगवानृषिः ॥ अनंतरमगस्यस्तु जातो दिव्यस्तपोधनः ॥ ६ ॥
 मलयस्यैकदेशे तु वैशानसविधानतः ॥ सभार्यः संवृतो विप्रस्तपस्तेपे सुदुश्चरम् ॥ ७ ॥ आस्तादित्यौ पुरा दुष्टावा दौ कृतयुगस्य तु ॥ नृ
 मा इल्वलवातापीदिव ब्राह्मणकंटकौ ॥ ८ ॥ तयोरेकोऽभवन् मेघोद्वितीयो भोज्यदायकः ॥ श्राद्धक्रमेण तेनैवं बहवो नाशिता द्विजाः ॥ ९ ॥
 अथान्यास्मिन्देन्दैर्यो ह्यगस्त्यस्य संन्यमन्त्रयत् ॥ भोज्यार्थं ब्राह्मणैः सार्द्धं शृगुर्गर्गकुलोद्भवैः ॥ १० ॥ अगस्त्योऽप्यभवच्छ्राद्धैर्योरेषोपदपितः ॥
 सोऽपि हत्वा पचद्ब्रह्मवातापि मेघरूपिणम् ॥ ११ ॥ परिविध्यमाणेषु तेषु स्तिमितं प्राह दानवम् ॥ अगस्त्यो भगवान्कुक्षः सर्वमेदीयतामिति ॥ १२ ॥
 मेघमांसं ततः प्रादादिल्वलः कुपितस्तदा ॥ भक्षयित्वा भवत्स्वस्थो निर्विकारो महासुनिः ॥ १३ ॥ शुचिर्वैभौ ततः प्राहवातापि मिल्वलः शनैः ॥
 निष्क्रमस्व मुनेर्दहं भित्वा कस्माद्विलंबसे ॥ १४ ॥ तच्छ्रुत्वा गस्त्यविप्रोऽपि उद्गारकृतवान्गुरुम् ॥ कुतानिष्क्रमणं प्राह भक्षितः समयापुनः ॥ १५ ॥
 जीर्णोऽयं भस्मभूतोऽयं वातापि ब्रह्मकंटकः ॥ इल्वलोऽपि स्फुरत्क्रोधः सोऽगस्त्येन निरीक्षितः ॥ १६ ॥ अस्मीभूतः क्षणेनैव ततः शान्तं जगद्ब्र
 भौ ॥ तेन वैरेण ते दुष्टान्दृष्ट्वा नष्टेषां स्तुदानवाः ॥ १७ ॥ संमन्त्र्य निश्चयं मे रौततोऽगस्त्यमुपागताः ॥ विवद्वयिषवस्ते जोमुनेरस्य दिवौकसः ॥ १८ ॥
 तेऽगस्त्यमाहुर्ब्रह्मर्षे समुद्रं शोषयस्व वै ॥ तच्छ्रुत्वा गस्त्यविप्रोऽपि आग्नेयधाराणां दधत् ॥ १९ ॥ तथापीतः समुद्रोऽपि अत्रातमीनीं मिच्छपः ॥ पी

तेसमुद्रतोयेऽपि देवैः ऋद्धैस्तु दानवाः ॥ २० ॥ क्षयनीतिः क्षणात्सर्वेकन्दमानाः पुनः पुनः ॥ क्षेमजगत्यभूत्सर्वमस्त्यर्षेः प्रसादतः ॥ २१ ॥
 अथ गंगानदीतैः संपूर्णैः सगरे पुनः ॥ मंथानमंदं कृत्वा नैत्रं कृत्वा तु वासुकिम् ॥ २२ ॥ ममंथुः सहिताः सर्वे समुद्रं द्रुतं दानवाः ॥ अथो
 त्थिते रत्नसंघोमे श्रीकौस्तुभे गजे ॥ २३ ॥ अतिलोभान्मथ्यमाने सगरे पयसा निघौ ॥ अथोत्थितं ज्वलद्रौद्रं कालकूटं महाविषम् ॥ २४ ॥
 येनासौ सुरसंघात आघूर्णित इवाभवत् ॥ सागरं संप्रविष्टास्ते रत्रारत्रा विनिर्ययुः ॥ २५ ॥ निर्गम्य च वधं चक्रुर्मुनीनामूर्ध्वरेतसाम् ॥ बभञ्जुर्
 ज्ञपात्राणि दिवा तोये निखिल्यरे ॥ २६ ॥ समुद्रमध्ये न ज्ञात्वा ब्रह्मना रायणे हरः ॥ वायुः कुबेरो वसवः सर्वदेवाः सवासवाः ॥ २७ ॥ ततो
 मन्त्रैः शंकरेण किञ्चित्तत्रैव भक्षितम् ॥ क्षणाद्दग्धः समंत्रोपि नीलकंठी कृतो हरः ॥ २८ ॥ ब्रह्मापि चेतनां प्राप्य अब्रह्मण्यमुवाच ह ॥ नास्तिक
 श्चिज्जगत्यास्मिन् विषमापा तुमीश्वर ॥ २९ ॥ अगस्त्योदक्षिणा शायं लङ्कामूलमहामुनिः ॥ तद्गच्छध्वं महाभागाः शरणं सर्वदा ह्यसौ ॥ ३० ॥
 एवमुक्ता गता देवा अगस्त्याश्रमदक्षिणाम् ॥ देवान् विध्य च तान् हर्षादगस्त्यमुनि सत्तमः ॥ ३१ ॥ ध्यानं च क्रेविषये न हि माद्रौ संप्रवेशितम् ॥
 कंठीमूत्रं निक्षुब्धे हिमपर्वतसातुषु ॥ ३२ ॥ तस्मिन्काले विषं लभ्रं किञ्चिच्छेषं द्रुमादिषु ॥ उन्मत्तकरवीराक्कस्थलभूमिजलानिले ॥ ३३ ॥
 तद्विषं चूर्णितं तेन क्षणात्संकोचितं तथा ॥ हिमवतेन दुष्टेन वहमानेन पांडव ॥ ३४ ॥ मनुष्याणां तु जायंते रोगानाना विधा भुवि ॥ ते च
 मासत्रयं सार्द्धं प्रवहंति विषोत्त्वणाः ॥ ३५ ॥ वृषसंक्रान्तिमारभ्य सिंहंति शाम्यते विषम् ॥ रोगदोषापनोदश्च भवेत्पार्थ प्रभावतः ॥ ३६ ॥
 एवं कालेन महतानीरुज्ज्वला धि वर्जिते ॥ जगत्यस्मिन् पुरापार्थधनीमृते प्रजागणे ॥ ३७ ॥ निरंतरे मर्त्यलोके ऊर्ध्वबाहुप्रसारिणि ॥
 बलवान्धूमनिर्देशान्मृत्युर्भ्राम्यति मूर्तिमान् ॥ ३८ ॥ प्रजाव्यापादयन्कालादाजगम महामुनेः ॥ समीपं मूर्तिमान् कुद्रो मृत्युस्तेन निरीक्षितः ॥
 ॥ ३९ ॥ भस्मीव भूषश्चाच्च ब्रह्मणः सुखकारणात् ॥ व्याधिवृन्दसमोपेतो मृत्युरन्यो विनिर्मितः ॥ ४० ॥ तथान्योदं डकारण्ये श्वेतो
 नाम नृपोत्तमः ॥ स्वमांसमश्रुततेन निर्वेदात्प्राथितो मुनिः ॥ ४१ ॥ भगवन्सर्वमेवान्यदन्तराज्यमदान्मया ॥ अन्नं जलं वा श्राद्धं वानदत्तं पाप
 बुद्धिना ॥ ४२ ॥ ततोऽगस्त्यः करुणयारत्नैः श्राद्धमकल्पयत् ॥ श्राद्धे निवृत्ते सहसा दिव्यदेहः श्रियावृत् ॥ ४३ ॥ प्रातश्च परमं स्थानमगस्त्य

सौवर्णरौप्यपात्रेण ताप्रवशमयेन च ॥ मूर्ध्नि स्थितेन नम्रेण जानुभ्यां प्रथिवीतले ॥ ६७ ॥ दक्षिणाभिमुखो भूत्वा ह्यव्यपाद्यादिकं च यत् ॥
 शीलेन चेत्सो भक्त्या दद्यात्कौरव नन्दन ॥ ६८ ॥ काशपुष्पप्रतीकाश अग्निमारुतसंभव ॥ मित्रावरुणयोः पुत्रकुंभयोर्नेन मोऽस्तुते ॥ ६९ ॥
 विंध्यवृद्धिक्षयकरमेषतोयविषाणह ॥ रक्तो वल्लभ देवपेलंकावासनमोऽस्तुते ॥ ७० ॥ वातापी भक्षितो येन समुद्राः शोषिताः पुरा ॥ लोपा
 मुद्रापतिः श्रीमान्योऽसौ तस्मै नमोऽस्तुते ॥ ७१ ॥ येनोदितेन पापानि प्रलययाति व्याधयः ॥ तस्मै नमोऽस्त्वगस्त्याय स शिष्याय सुपुत्रिणे ॥ ७२ ॥
 ब्रह्मणे वेदऋचया दद्याद्दुर्धनमोऽस्तुते ॥ अगस्त्यः खनमानश्च निन्यं प्राजापत्यं बलिमिच्छमानः ॥ उभौ वर्णौ वृष्टव्युग्रहाथमुपोषसत्या देष्वाग्नि
 खोजगमा ॥ "दत्तवैषमर्च्यकौतियप्रतिपूज्यचपुष्पैकः ॥ ७३ ॥ विसर्जयित्वा गस्त्यं तं विप्राय प्रतिपादयेत् ॥ दैवज्ञव्यासरूपाय देवदेवांगवादिने ॥
 ॥ ७४ ॥ एवं यः कुरुते भक्त्या ह्यगस्त्यं प्रतिपूजनम् ॥ फलमेकं तथा धान्यं कोपवांसं परित्यजेत् ॥ ७५ ॥ संपूर्णे च ततो वर्षे पुनरन्यदुपक्रमेत् ॥
 दत्त्वा धर्मसप्तवर्षाणि क्रमेण नेन पांडव ॥ ७६ ॥ पुमान्फलमवाप्नोति तदेकग्रमनाः शृणु ॥ ब्राह्मणश्चतुरो वेदान्सर्वशास्त्राविशारदः ॥ ७७ ॥
 क्षत्रियः पृथिवीसर्वप्राप्नोत्यर्णवं मेखलाम् ॥ वैश्योऽप्यायुष्यमाप्नोति गोधनं चापि नंदति ॥ ७८ ॥ शूद्राणां धनमारोग्यं सन्मानश्चाधिको भवेत् ॥
 स्त्रीणां पुत्राः प्रजायंते सौभाग्यं वृद्धिऋद्धिमत् ॥ ७९ ॥ विधवानां महत्पुण्यं वधेते पांडु नंदन ॥ कन्याभर्तारमाप्नोति व्याधेर्मुच्येत दुःखितः ॥ ८० ॥
 येषु देशेष्वगस्त्यर्षैः पूजनं क्रियते जनैः ॥ तेषु देशेषु पर्जन्यः कामवर्षा प्रजायते ॥ ८१ ॥ इतयः प्रज्ञमंयाति नश्यति न्ययति व्याधयस्तथा ॥
 पठंति ये त्वगस्त्यर्षैः ख्यानं शृण्वंति चापरे ॥ ८२ ॥ ते सर्वपापनिर्मुक्ताश्चिरं स्थित्वा महीतले ॥ हंसयुक्ता विमानेन स्वर्गयांति नरोत्तम ॥ ८३ ॥
 मर्त्यो यदीच्छति गृहं परमं द्विभुक्तं भोगं शरीरमरुजं पशुत्रयमुष्टिम् ॥ तत्सर्वं बलभक्तुं रुद्रेण महाधर्म्यं च्छेन्महावर्षफलवस्त्रधनैः सहान्यैः ॥ ८४ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णधृष्टिष्ठिरसंवादे अगस्त्याख्ये विध्वंसनामाष्टादशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११८ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ पार्थ पार्थिव दिव्यस्त्रासुखं पंकजसंदेव ॥ शृणुष्वाभिनवस्येदोरुदयेऽर्घ्यं विधिं परम् ॥ ११ ॥ रविद्विदशभिर्भोगैर्वारुण्यं दृश्यते यदि ॥
 प्रदोषसमये पार्थ अर्घ्यं दद्यात्तदा विभोः ॥ १२ ॥ द्वितीयायां सिते पक्षे संस्था काले ह्युपस्थिते ॥ संस्थाप्याभिनवं चंद्रं समूह्य दृश्यते यदि ॥ १३ ॥

गोमयमंडलंकृत्वाचंदनेनसुशोभितम् ॥ रोहिण्यासहितिवंकुमुदामोदसंभवम् ॥ ४ ॥ पुष्पचंदनधूपैश्चदोपाक्षतजलेःशुभैः ॥
 दुर्वाक्षुररत्नवैरेदंशवस्त्रैश्चपाण्डुरैः ॥ ५ ॥ मंत्रणानेनराजेन्द्रक्षत्रियःसपुरोहितः ॥ नवोनवोऽसिमासांतजायमानःपुनःपुनः ॥ ६ ॥
 आप्यायस्वसमेवंसेवामराजनमोनमः ॥ अनेनविधिनार्चयैसर्वकामफलप्रदम् ॥ ७ ॥ यःप्रयच्छतिकौतियमासिमासिसमाहितः ॥ सक्री-
 त्यायशसाकांत्याधन्यश्चभुविमानवः ॥ ८ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतो गोधान्यधनसंकुलः ॥ स्थित्वावर्षशतमत्येततःसोमपुरं व्रजेत ॥ ९ ॥
 तत्रास्तेदिव्यवपुषाभोगान्भुञ्जन्नृपोत्तम ॥ वरस्त्रीभिःसहात्यर्थयावदाभूतसंप्लवम् ॥ १० ॥ धर्मसमृद्धिमलुलायिदिवश्चासित्वंमासानुयासिमि-
 हमद्भचनंकुरुष्व ॥ सोमस्यसोमकुलनंदनधूपैर्यैप्रयच्छन्नतजानुनवोदितस्य ॥ ११ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्ण-
 युधिष्ठिरसंवादेऽभिनवचंद्रार्घ्यव्रतं नामैकोनविंशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातःशृणुभूपालप्रतिशुक्रप्रशान्तये ॥
 यात्रारंभेप्रयाणेचतथाशुक्रोदयेष्विह ॥ १ ॥ शुक्रपूजाप्रकर्तव्यातानिशाभयसारतः ॥ राजतेवाऽथसौवर्णेकस्यपात्रेऽथवापुनः ॥ २ ॥
 शुक्लपुष्पांवरयुतेसिततंदुलप्रति ॥ निधायराजतंशुक्रंशुचिमुक्ताफलान्वितम् ॥ ३ ॥ सहतेनसवत्साङ्गब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ नमस्तेसर्व-
 देवैरानमस्तेभृगुनंदन ॥ ४ ॥ कवेसवार्थसिद्धयर्थगृहाणार्घ्यंनमोऽस्तुते ॥ दत्त्वैवमर्च्यकौन्तेयप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ ५ ॥
 यावच्छुक्रस्यनकृतापूजासोभालकैःशुभैः ॥ वटकैःपूरिकाभिश्चगोधूमैश्चणैकरपि ॥ ६ ॥ तावन्नदानंदातव्यंस्त्रीभिःकामार्थसिद्धये ॥
 एवंतस्येदयेकुर्वन्यात्रादिपुचभारत ॥ ७ ॥ सर्वसस्यागमंचैवसर्वांकामानवाप्नुयात् ॥ तद्ब्रह्मचरपतेःपूजांप्रवक्ष्यामियुधिष्ठिर ॥ ८ ॥
 सौवर्णपात्रसौवर्णमरेऽपुगोहितम् ॥ पीतपुष्पांवरयुतंकृत्वास्नात्वाथसर्षपैः ॥ ९ ॥ पालाशाश्चभंगेनपञ्चगव्यजलेनच ॥
 पीतांगरागवसनंदृतहोमतुकारयेत् ॥ १० ॥ प्रणम्यचगवासाद्वैब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ नमस्तेऽङ्गिरसांनाथावपतेथबृहस्पते ॥ ११ ॥
 क्रूरशूहःपीडितानाममृतायभवस्वनः ॥ एवंसुरगुरुंरूप्यप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ १२ ॥ संक्रातावुदयेचास्तसर्वोक्तकामानवाप्नुयात् ॥
 अथवामौक्तिकान्येवसुवृत्तानिबृहतिच ॥ १३ ॥ भागवांगिरसौचित्यतान्येवप्रतिपादयेत् ॥ भक्त्यामौक्तिकदानेनदत्तेनकुरुनंदन ॥ १४ ॥

विरूपतादृशोऽपुंसायात्रास्वभ्युदयेषुच ॥ कुर्वन्बृहस्पतेः पूजानकदचित्प्रजायते ॥ १५ ॥ येभार्गवोदयवाप्यसवस्त्रपुष्पांकुर्वत्यन्य
 मनसोऽङ्गिरसेचपूजाम् ॥ तेषांगृहेप्रविशतांप्रतिशुक्रजातंविघ्ननसंभवतिभारतपुण्यभाजाम् ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेउत्त
 रपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशुक्रबृहस्पत्यर्घपूजाविधानंनार्विशतुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२० ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 शृणुभारतवक्ष्यामिपञ्चाशीतिव्रतानिच ॥ नोक्तानियानिकस्यापिमुनिभिर्धर्मदक्षिभिः ॥ १ ॥ भविष्यमस्यमार्तडपुराणेषुचवर्णितम् ॥
 वाराहचैवसंगृह्यकथ्यंतेतानिपांडव ॥ २ ॥ यद्भीष्टमुमित्रायशिष्यायचसुतायच ॥ नकथ्यतेधर्मजातंकिंतेनोदरवर्तिना ॥ ३ ॥
 श्रुतिस्मृतिपुराणेभ्योन्याह्यवधारितम् ॥ ततोवचिमकुरुश्रेष्ठकस्यान्यस्योपदिश्यते ॥ ४ ॥ स्नात्वाप्रभातसंध्यायामुपगृह्यचपिपलम् ॥
 तिलपात्राणियोदद्यान्नसशोचेतत्कृते ॥ ५ ॥ व्रतानामुत्तमं ह्येतत्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ पात्रव्रतमितिख्यातंनाख्यातंकस्याचिन्मया ॥ ६ ॥
 सुशुद्धस्यसुवर्णस्यसुवर्णैयः प्रयच्छति ॥ पुण्येऽह्निविप्रकथितेप्रीत्यापीतयुगान्वितम् ॥ ७ ॥ व्रतंवाचस्पतेरेतद्वलबुद्धिप्रदायकम् ॥
 वृत्रघ्नस्यपुराख्यातंगुरुरासर्वकामदम् ॥ ८ ॥ लवणंकटुतिक्तचर्जरकंमरिचानिच ॥ हिंगुशुठिसमायुक्तंसर्वपरिचयंतथा ॥ ९ ॥
 चतुर्थ्यमेकभक्ताशीसकृद्वत्वाकुटुंबिने ॥ गृहेषुसप्तसुसदाशिलयुक्तानिभारत ॥ १० ॥ एतच्छिलाव्रतंनमलक्ष्मीलोकप्रदायकम् ॥
 कर्तव्यमिहयत्नेनमुखपाटवकारकम् ॥ ११ ॥ नक्तमंत्रंचरित्वातुगवासाद्धकुटुंबिने ॥ हैमंचक्रंशूलंचदद्याद्विप्रायवाससी ॥ १२ ॥
 प्रणम्यभक्त्यादेवैशौप्रयितांशिवकेशवौ ॥ एतदेवव्रतंनममहापातकनाशनम् ॥ १३ ॥ कृत्स्नैकभुक्तुंवर्षतिशस्तयैहमवृषान्विताम् ॥ धेतुं
 तिलमर्यादद्यात्सर्वोपस्करणैर्युताम् ॥ १४ ॥ एतद्ब्रुव्रतंनमपापशोकप्रणाशनम् ॥ यः करोतिपुमान्राजन्सपदयातिशंकरम् ॥ १५ ॥
 सर्वौषध्यदुक्स्मनातः पञ्चम्यांपूज्यपंचकम् ॥ सप्तोपस्करदानंचयः करोतिगृहाश्रमी ॥ १६ ॥ गृहाद्युदूलंशूर्पाशिलास्थालीचपञ्चमी ॥ उदकुं
 भंचबुद्धीचएतेषामनुकिञ्चन ॥ १७ ॥ एतानिगृहिणोर्गृहेप्रस्थाप्यपुरुषोत्तमम् ॥ उपस्करोतियानरिनीसदतिकदाचन ॥ १८ ॥ ए
 तद्ब्रुव्रतंनमसर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ अत्रिणाह्वानसूयायाः कथितंपाण्डुनन्दन ॥ १९ ॥ यस्तुनीलोत्पलहंशैर्भक्ष्यंशंरापात्रसंयुतम् ॥ ददा

तिश्रद्धयोपेतोब्राह्मणयकुटुंबिने ॥ २० ॥ सर्वेष्णवंपदंयातिलिखत्प्रतिमिदंस्मृतम् ॥ आषाढादिचतुर्मासमभ्यंगं व्रजयेन्नरः ॥ २१ ॥ पारि
तेचपुनर्दद्यात्तिलैतलघटनवम् ॥ भोजनं पयसाज्यं च सयाति भवनहरेः ॥ २२ ॥ लोकप्रातिकरंचैतत्प्रीतिव्रतमिहोच्यते ॥ व्रजयेत्त्वामधोयस्तु
दधिक्षीरघृतैश्च वम् ॥ २३ ॥ दद्याद्रस्त्रयुगं मूर्ध्नि संपात्रैश्च संयुतम् ॥ संपूज्य विप्रमिथुनं गौरिमिप्रीयतामिति ॥ २४ ॥ एतद्गौरिव्रतं नाम भवानीलोक
दायकम् ॥ पुरुषोयस्त्रयोदश्यांकृत्वानमतमथोपुनः ॥ २५ ॥ संवत्सरांतितास्मिन्वादि वसे विप्रव्रजितम् ॥ अशोकचंदं दद्यात्सद्वस्त्रयुगं श्रितम् ॥
॥ २६ ॥ विप्राय वसुसंयुक्तं प्रद्युम्नः प्रीयतामिति ॥ कल्पविष्णुपदे स्थित्वा विशोकः स्यात्पुनर्नृप ॥ २७ ॥ एतत्कामव्रतं नाम सर्वशोकविनाशनम् ॥
आषाढादिचतुर्मासं व्रजयेन्नखं कुंतनम् ॥ २८ ॥ वृंताकभक्षणं चैव मधुसर्पिर्घटान्वितम् ॥ कार्तिक्या तु पुनर्हं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ २९ ॥
रुद्रलोकमवाप्नोति शिवव्रतमिदं स्मृतम् ॥ एवं पञ्चदशीं स्मृत्वा एकभक्तेन मानवः ॥ ३० ॥ संपूज्य पूर्णिमादिर्वालित्वा चन्दनादिना ॥
ततः पञ्चवटान् पूर्णान्पथोदधिघृतेन च ॥ मधुना सितखण्डेन ब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ ३१ ॥ मनोरथान् पूरयस्व संपूर्णान् पूर्णिमाद्व्यासि ॥
पञ्चकुम्भप्रदानेन भूतानां तुष्टिरस्तु मे ॥ द्विजानेवं नमस्कृत्य सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ३२ ॥ एतत्पंचवटं नाम व्रतं पुष्टिप्रदायकम् ॥
व्रजयेद्यस्तु पुष्पाणि हेमं तं शिशिराव्रतम् ॥ ३३ ॥ पुष्पत्रयं च फाल्गुन्यांकृत्वा शतत्रयाथकाञ्चनम् ॥ दद्याद्द्वैकाले वेलयां प्रीयतां शिवकेशवौ ॥
॥ ३४ ॥ शिरःसौगन्ध्यजननं सदानन्दकरं नृणाम् ॥ कृत्वा परपदं याति सौगन्ध्यव्रतमुत्तमम् ॥ ३५ ॥ फाल्गुनादितृतीयायां लवणं यस्तु व्रजयेत् ॥
समावेशय नंदं दद्याद्देहोपस्करान्वितम् ॥ ३६ ॥ संपूज्य विप्रमिथुनं भवानीप्रीयतामिति ॥ गौरीलोकं वसेत्कल्पसौभाग्यव्रतमुत्तमम् ॥ ३७ ॥
संध्यामौ ननरः कृत्वा समाप्ते घृतकुंभदः ॥ वस्त्रयुगं च घटां च ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ ३८ ॥ सारस्वतं पदं याति पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ एतत्सा
रस्वतं नाम रूपविद्याप्रदायकम् ॥ ३९ ॥ लक्ष्मीमध्यस्थपञ्चम्यामुपवासी भवेन्नरः ॥ समाप्ते हेमकमलं दद्याद्द्विजनुसमन्वितम् ॥ ४० ॥ सर्वे
ष्णवंपदं याति लक्ष्मीः स्याज्जन्मजन्मनि ॥ एतच्छ्रद्धाव्रतं नाम दुःखशोकविनाशनम् ॥ ४१ ॥ यातुनारीपिवेत्तं यं जलधारां प्रपातयेत् ॥ समा
प्तघृतसंपूर्णां दद्याद्भद्रं तिकां नवाम् ॥ ४२ ॥ एतद्भाराव्रतं नाम सर्वरोगहरं परम् ॥ कार्तिसौभाग्यजननं सपत्नीदर्पनाशनम् ॥ ४३ ॥

गौरीसमन्वितं रुद्रं लक्ष्म्या सहजनादेनम् ॥ राक्षीसमन्वितं सूर्यप्रतिष्ठाप्यथ विधिः ॥ ४४ ॥ धूपक्षेपणसहितां सुघंटां पात्रसंयुताम् ॥
 यो ददाति द्विजेन्द्राणां पुष्पैरभ्यर्च्य पादुरैः ॥ ४५ ॥ दक्षिणासहितां कृत्वा प्रणम्य च विसर्जयेत् ॥ एतदेव व्रतं नाम दिव्यदेहप्रदायकम् ॥ ४६ ॥ कृत्वो
 पलेपनं शंभोरग्रतः केशवस्य च ॥ यावद्व्रतं समाप्येत द्वे नु च स जलान्विताम् ॥ ४७ ॥ जन्मायुतं सराजस्यात्ततः शिवपुरे वसेत् ॥ एतच्छ्रुत्वा व्रतं नाम
 बहुकल्याणकारकम् ॥ ४८ ॥ अश्वत्थं भास्करं गंगप्रणम्यैव च वाग्यतः ॥ एकमुक्तेन रक्षुर्यादष्टैकं विमत्सरः ॥ ४९ ॥ व्रतं ति
 विप्रमिथुनं पूज्य धेनुत्रया न्वितम् ॥ वृक्षीहरणमयं दद्यात्सोऽश्वमेधफलं भवेत् ॥ ५० ॥ दिवि दिव्यविमानस्थः सेव्यतेऽप्सरसांगणैः ॥
 एतत्कीर्तिव्रतं नाम भृतिर्कीर्तिफलप्रदम् ॥ ५१ ॥ घृतेन स्नपनं कृत्वा शंभोर्विकेशवस्य च ॥ ब्राह्मणो भास्करस्यापि गौर्या लंबोदरस्य वा ॥ ५२ ॥
 अक्षतैस्तु समं कुर्यात्पद्मं गोमयमण्डले ॥ समाप्येह मेकमलं तिलधेनुसमन्वितम् ॥ ५३ ॥ शुद्धमष्टाङ्गुलं दद्याच्छिवलोके महयते ॥
 सामगायनतश्चैतत्सामव्रतमिहोच्यते ॥ ५४ ॥ नवम्या मेकमुक्तं तु कृत्वा कन्याश्च शक्तिः ॥ भोजयित्वा समादद्याद्द्वैकं चुकवा सती ॥ ५५ ॥
 हेमं चासिंहं विप्राय दत्त्वा शिवपुरं व्रजेत् ॥ भवाबुंदं सुरूपश्च शत्रुभिश्चापराजितः ॥ ५६ ॥ एतद्वीरव्रतं नाम नारीणां च सुखप्रदम् ॥
 यावत्समारभेद्यस्तु पञ्चदश्यां पयो व्रतः ॥ ५७ ॥ समाप्ते श्रद्धया दद्याद्वा श्वपञ्चपयस्विनीः ॥ वासांसि चापिशंगा निजलकुंभयुतानि च ॥ ५८ ॥
 सयाति वैष्णवं लोके पितृणां तारयेच्छतम् ॥ कल्पति राजराजः स्यात्पितृव्रतमिदं स्मृतम् ॥ ५९ ॥ तांबूलं समयो नित्यं गौरिपुत्रं ददाति या
 पूगचूर्णं समायुक्तं स्त्रियो वा पुरुषोऽपि वा ॥ ६० ॥ वर्षस्याति तसौ वर्णकारयित्वा फलान्वितम् ॥ मुक्ताफलमयं चूर्णं त्रितयं या प्रयच्छति ॥ ६१ ॥
 न सा प्राप्नोति दौर्भाग्यं न दौर्गन्ध्यं सुखस्य च ॥ एतत्पत्रव्रतं नाम सौगन्ध्यजननं परम् ॥ ६२ ॥ चैत्रादि चतुरो मासा अलंकुर्यादयाचितम् ॥
 ज्येष्ठाषाढे च वा मासं पक्षवापां दुन्दन ॥ ६३ ॥ व्रतं तिमणिं कंदद्यादन्नवस्त्रसमन्वितम् ॥ घृतेन सहितं तद्रत्नसंस्थान्य समन्वितम् ॥ ६४ ॥
 तिलपात्रं हिरण्यं च ब्रह्मलोके महयते ॥ कल्पति राजराजः स्याद्वा रिव्रतमिहोच्यते ॥ ६५ ॥ पञ्चासृतेन स्नपनं कृत्वा विष्णोः शिवस्य च ॥

वत्सरातिपुनर्दद्याद्धेनुं पञ्चासुरैर्युताम् ॥ ६६ ॥ विप्रायकनकं शंखसंपदं याति शंकरम् ॥ राजा भवति कल्पति वृत्तिव्रतामिहोच्यते ॥
 ॥ ६७ ॥ यो हि सांजयिन्वातुमासं वत्सरां तथा ॥ व्रतां तैर्हमहरिणं कृत्वा शतस्य विचक्षणः ॥ ६८ ॥ तद्भस्वत्सांगं दद्यात्सां
 श्वमेधफलं भेत् ॥ अहिंसाव्रतमित्येतत्सर्वं शान्तिप्रदं नृणाम् ॥ ६९ ॥ माघमास्त्युषसि स्नानं कृत्वा दंपत्यमर्चयेत् ॥ भोजयित्वा तथा
 शक्यतामाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥ ७० ॥ सौभाग्यं महदप्नोति शरीराग्यमुत्तमम् ॥ सूर्यलोके वसेत्कल्पं सूर्यव्रतमिदं स्मृतम् ॥ ७१ ॥ आपा
 दादिचतुर्मासं प्रातः स्नानाय भवेन्नरः ॥ विप्राय भोजनं दद्यात्कार्तिक्यांगो प्रदो भवेत् ॥ ७२ ॥ घृतकुंभं ततो दत्त्वा सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥
 वैष्णवव्रतमित्युक्तं विष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ७३ ॥ अयनादयनं यद्ब्रजे न्यधुसां पर्वी ॥ तदंते पुण्यदानानि घृतधेनवा सहवतु ॥ ७४ ॥
 दत्त्वा शिवपदं याति दत्त्वा तु घृतपायसम् ॥ एतच्छीलव्रतं नाम शीलारोग्यफलप्रदम् ॥ ७५ ॥ संध्यादीपप्रदो यस्तु मासं तैलं विवर्जयेत् ॥
 समातिदीपकं दद्याच्चक्रशूले च काञ्चने ॥ ७६ ॥ वस्त्रयुग्मं चाविप्राय स तेजस्वी भवेद्दृढम् ॥ एतदीपव्रतं नाम सदाकांतिप्रदायकम् ॥ ७७ ॥
 एकभक्तेन सप्ताहं गौरवायस्तु पूजयेत् ॥ संपूज्य पार्वतीं भक्त्या गन्धपुष्पाविलेपनैः ॥ ७८ ॥ ततः सुवासिनीभ्यां तु कुंभेन विलेपयेत् ॥
 पुष्पविलेपयेच्चैनां कर्पूरागरुचन्दनैः ॥ ७९ ॥ तांबूलशोभनं दत्त्वा नारिकेलफलं तथा ॥ प्रीयतां कुसुमां दिवं प्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥ ८० ॥
 एकैकां पूजयेद्देवीं सप्ताहं यावदेव तु ॥ पुनस्तु सप्तमे पूर्णतः सप्तैव निमज्जयेत् ॥ ८१ ॥ षड्संभोजयित्वा तु यथाज्ञात्तया विभूषणैः ॥ भूषयित्वा माल्यवस्त्रैः
 कर्णवेषां गुलीयैः ॥ ८२ ॥ कुसुदामा धवी गौरी भवानी पार्वती उमा ॥ काली च दर्पणं हस्ते प्रत्येकं विनिवेदयेत् ॥ ८३ ॥ ब्राह्मणं पूजयित्वैकं वाच्यं संप
 न्नमस्तुते ॥ सप्तसुन्दरं नाम व्रतं चैतद्युधिष्ठिर ॥ ८४ ॥ करोति सुन्दरं देहसौभाग्यं यच्छते परम् ॥ वज्रैश्चैत्रमासे तु गन्धानुलेपनम् ॥ ८५ ॥
 शुक्तिगंधभृतां दत्त्वा विप्राय सितवाससी ॥ शक्त्या च दुक्षिणं दद्यात्सर्वान्कामान्समश्नुते ॥ ८६ ॥ वारुणं च पदं याति तदेतद्भरुणव्रतम् ॥
 वैशाखमासे लवणं जयित्वा यत्नव्रतः ॥ ८७ ॥ मासांतिऽयत्नतो दद्यात्सर्वत्सांगं द्विजातये ॥ स्थित्वा विष्णुपदे कल्पं ततो राजा भवेदिह ॥ ८८ ॥
 एतत्कांतिव्रतं नाम कार्त्तिकीर्तिप्रदायकम् ॥ ब्रह्माण्डकांचनं कृत्वा तिलद्राणोपरि स्थितम् ॥ ८९ ॥ अयं तिलव्रतं भूत्वा हस्तं परयेद्विजम् ॥

संपूज्यविप्रदंपत्यमाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥९०॥ शक्तिस्त्रिपलादूर्ध्वविश्वात्माप्रीयतामिति॥पुण्येऽहिदद्यात्सपरंब्रह्मयात्यपुनर्भवम् ॥ ९१ ॥
 एतद्ब्रह्मव्रतं नाम निर्वानफलदं नृणाम् ॥ यश्चोभयमुखिदद्यात्प्रभृतकनकान्विताम् ॥ ९२ ॥ दिनंपयोव्रतं तिष्ठेत्सयातिपरमंपदम् ॥
 त्र्यहंपयोव्रतः स्थित्वा काञ्चनं कल्पपादपम् ॥९३॥ पलादूर्ध्वयथाशक्त्या तंदुलरूपसंयुतम् ॥ द्यादितं वरवासोभिः पुष्पमालाविभूषितम् ॥९४॥
 दत्त्वा स्वर्गवैसेक्तं कल्पव्रतमिदं स्मृतम् ॥ यस्तु वत्सराभिव्याकंठाभरणभूषिताम् ॥ ९५ ॥ सुपर्याणां मुखरूपं पृष्ठां खलिनलं कुताननाम् ॥
 मोदकोदकपत्रेण तांबूलनसमन्विताम् ॥९६॥ स्थगितां स्थापयेत्पृष्ठे शृंगश्रेष्ठहिमाम्बिताम् ॥ इदृग्विधां व्यतीपातिग्रहणे चायनद्वये ॥९७॥
 अयाचितेन च स्थित्वा ततो दद्याद्द्विजातये ॥ एतद्धारव्रतं नाम मार्गखेदविनाशनम् ॥ ९८ ॥ परलोकाद्वर्गमनेच्छांतिश्रमहरं परम् ॥ नत्ताशी
 त्वष्टमीषु स्याद्दत्सरांतेऽष्टगोप्रदः ॥ ९९ ॥ पौरंदरंपदं याति सुगतिव्रतमुच्यते ॥ यश्चेन्धनप्रदो राजन्हेमंतां शीशिरव्रतम् ॥ १०० ॥
 घृतधेनुंप्रयच्छेत्परंब्रह्मसगच्छति ॥ शरीरारोग्यजननद्युतिकांतिप्रदायकम् ॥ १०१ ॥ वैश्वानरव्रतं नाम सर्वपापप्रणाशनम् ॥
 एकादश्यांतु नत्ताशीयश्चक्रं विनिवेदयेत् ॥१०२॥ तद्दृच्छंस्वतु सौवर्णचैत्रे चित्रासु पांडव ॥ य एतत्कुरुते भक्त्या स विष्णोः पदमाप्नुयात् ॥१०३॥
 एतद्विष्णुव्रतं नाम कल्पादौ राज्यलाभकृत् ॥ पयोव्रतस्तु पञ्चम्यां व्रतं तिगोशु प्रदः ॥ १०४ ॥ लक्ष्मीलोकैवैसेक्तं लपमेतदेवीव्रतं स्मृतम् ॥
 सप्तम्यां नक्तमुदयात्समाप्तिगोपयस्विनीम् ॥१०५॥ सोऽर्कलोकमवाप्नोति भानुव्रतमिहोच्यते ॥ चतुर्थ्यां नक्तमुदयादष्टगाहो मचारणम् ॥
 ॥१०६॥ व्रतं वैनायकं नाम सर्वविघ्नविनाशनम् ॥ महाफलानि यस्य क्त्वा चातुर्मासां द्विजातये ॥१०७॥ हैमानिकांतिं केदद्याद्द्वोयुगेन समं नरः ॥
 मितं वस्त्रयुगं नाम संपूर्णाद्यघटानि च ॥ १०८ ॥ एतत्फलव्रतं नाम फलवाप्तिकरं सदा ॥ यश्चोपवासी सप्तम्यां समांतिहेमपङ्कजम् ॥ १०९ ॥
 धेनूश्च शक्तिो दद्यात्सवत्साः कांस्यदोहनाः ॥ भक्त्याराजेन्द्रविप्राय वाचकयानि वेदयेत् ॥ ११० ॥ एतत्सौरव्रतं नाम मसूर्यलोकप्रदायकम् ॥
 द्वादशद्वादशीस्तु नाम प्राशनसंयुतः ॥ १११ ॥ समुपोष्य समांति तु स वस्त्राः सोदका घटाः ॥ द्वादशात्रप्रदेयाश्च सर्वकामप्रसिद्धये ॥ ११२ ॥

गोविन्दव्रतमित्येतद्गोविन्दपददायकम् ॥ कार्तिक्यां येषुषोत्सर्गकृत्स्नान्तं समाचरेत् ॥ ११३ ॥ सगोलोकमवाप्नोति वृषव्रतमिदं स्मृतम् ॥
 व्रततिगौः प्रदातव्याभोजनं शक्तिः परम् ॥ ११४ ॥ विप्राणामत्रकार्थितं प्राजापत्यामिदं व्रतम् ॥ चतुर्दश्यां तु नक्तशीसमतिगोयुग
 प्रदः ॥ ११५ ॥ शैवपदमवाप्नोति ज्ञेयं चञ्चकव्रतम् ॥ सप्तरात्रोषितो दद्याद्घृतकुम्भं द्विजातये ॥ ११६ ॥ ब्रह्मव्रतमिदं प्राहुर्ब्रह्मलो
 कप्रदायकम् ॥ मासं तिच सगां दद्याद्धेनुं ते पयस्विनीम् ॥ ११७ ॥ शकलोकैव सेत्कल्पं शक्रव्रतमिदं स्मृतम् ॥ कार्तिकस्य सति पक्षे च
 तुर्दश्यां नाराधिप ॥ ११८ ॥ सोपवासः पञ्चगव्यं पिबेद्रात्रौ विचक्षणः ॥ कपिलायास्तु गोमूत्रं कृष्णायामेयं तथा ॥ ११९ ॥ सितधेन्वास्त
 थाक्षीरं क्तायास्तु तथा दधि ॥ गृहीत्वा कर्बुरायास्तु घृतमेकत्र मिलयेत् ॥ १२० ॥ वेदोक्तं भैरवाजेन्द्रकुशोदकसमन्वितम् ॥ ततः प्रभातसम
 ये स्नात्वा संतप्य देवताः ॥ १२१ ॥ ब्राह्मणान्वाचयिस्वातुभुञ्जीयाद्वाग्यतः शुचिः ॥ ब्रह्मकूर्चव्रतं ह्येतत्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ १२२ ॥ यद्वा ल्ये
 यञ्च कौमार्यैर्वा धैर्ये चापियत्कृतम् ॥ ब्रह्मकूर्चोपवासेन तत्सर्वं नश्यति क्षणात् ॥ १२३ ॥ अनग्निपक्वमश्नाति तृतीयायां तु योनरः ॥ गांदन्वाग्नी
 वमभ्येति पुनरावृत्तिर्वर्जितम् ॥ १२४ ॥ एतद्दक्षिणव्रतं नमसर्वमाङ्गल्यकारकम् ॥ हेमं पलद्वयादूर्ध्वं रथमश्वयुगान्वितम् ॥ १२५ ॥ तिलप्रस्थोपरि
 गतं सितमाल्ययुगान्वितम् ॥ दत्त्वा कृतोपवासस्तु दिविकल्पशतं वसेत् ॥ १२६ ॥ तदंतरा राजः स्यादग्निव्रतमिदं स्मृतम् ॥ कृत्वा पलद्वयादूर्ध्वं
 शय्याभ्यां संयुतनरः ॥ १२७ ॥ हेमं रथवरं श्रेष्ठं सर्वोपस्करसंयुतम् ॥ सत्यलोकैव सेत्कल्पं सहस्रमथ भूपतिः ॥ १२८ ॥ भवेदुपोषितो दत्त्वा करिव्रत
 म्मिदं शुभम् ॥ मुखवासं परित्यज्य समातिगोप्रदो भवेत् ॥ १२९ ॥ यक्षाधिपं समाप्नोति सुखव्रतमुच्यते ॥ निशि कृत्वा जले वा संप्रभाति गोप्रदो भवेत् ॥
 ॥ १३० ॥ वारुणलोकमाप्नोति वरुणव्रतमुच्यते ॥ चान्द्रायणं च यः कुर्याद्भैरवं चंद्रं निवेदयेत् ॥ १३१ ॥ चन्द्रव्रतमिदं प्रोक्तं चन्द्रलोकप्रदायकम् ॥
 ज्येष्ठपञ्चतपाः सायं हेमधेनुप्रदो दिवम् ॥ १३२ ॥ अथाष्टमी चतुर्दशैरुद्रव्रतमिदं स्मृतम् ॥ अनुलेपनं यः कुर्यात्तृतीयायां शिवालये ॥ १३३ ॥
 स सर्वगंधेनुदोयाति भवानीव्रतमुच्यते ॥ माघे निश्याद्रवासाः स्यात्सप्तम्यां गोप्रदो भवेत् ॥ १३४ ॥ दिविकल्पं वसित्वे हरराजा स्यात्तापनं व्रतम् ॥

दत्वाकृतोपवासस्तुदिविकल्पशतं वसेत् ॥ १३६ ॥ तदंतराजराजः स्यादश्वव्रतमिदं स्मृतम् ॥ तद्वत्कल्पद्वयादूर्ध्वकरिभ्यां संयुतं नरः ॥ १३७ ॥
 हेमरथं नरश्चैष्टसर्वोपस्करणान्वितम् ॥ त्रिरात्रोपोषितो दद्यात्फाल्गुन्यां भवनं शुभम् ॥ १३८ ॥ आदित्यलोकमाप्नोति पूजितः ससुरासुरैः ॥
 सुरलोकमवाप्नोति धामव्रतसमन्वितम् ॥ १३९ ॥ त्रिसंध्यं पूज्यदापत्यमुपवासी विभूषणैः ॥ पूर्णमास्यामवाप्नोति मोक्षमिन्दुव्रतादिह ॥ १४० ॥
 दत्वा सितद्वितीयायामिदं लेखनं भोजनम् ॥ कांस्यं सवस्त्रं राजेन्द्रक्षिणासिहतं तथा ॥ १४१ ॥ समं तिगोप्रदोयाति विप्राय शिवमंदिरे ॥
 कल्पति राजराजः स्यात्सोमव्रतमिदं स्मृतम् ॥ १४२ ॥ प्रतिपद्येकभक्ताशीसमांतिकपिलाप्रदः ॥ वैश्वानरपुरं याति आश्वेयव्रतमुच्यते ॥ १४३ ॥
 एकादश्यां माधवमासे चतुर्दश्यष्टमीषु च ॥ एकभक्तेन यो दद्याद्बालकान्यजिनानि च ॥ १४४ ॥ उपानहौ कंवलंश्च त्रेछत्रादिकंततः ॥
 करपत्रादिकंचापि यथाशक्त्या विचक्षणः ॥ १४५ ॥ ब्राह्मणानां महाराजसोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥ एतत्सौख्यव्रतं नाम सर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ १४६ ॥
 दशम्यामेकभक्ताशीसमांतिदशधेनुदः ॥ दिशश्चैश्वर्यं दद्याद्गार्गीरूपायुधिष्ठिर ॥ १४७ ॥ तिलद्रोणे परिगता ब्रह्मांडाधिपतिर्भवेत् ॥
 एतद्विश्वव्रतं नाम महापातकनाशनम् ॥ १४८ ॥ संपूज्य सितसप्तम्यां भानुधान्यानि सप्तयः ॥ ददाति नक्तभुग्राजं ह्रवणेन समं द्विज ॥ १४९ ॥
 सतारयति सप्ताष्टौ कुलान्यात्मानमेव च ॥ एतद्वान्यव्रतं नाम धनधान्यप्रदायकम् ॥ १५० ॥ मासोपवासी यो दद्याद्भुजं नुविप्राय शोभनाम् ॥
 सैवैष्णवं पदं याति भीमव्रतमिदं स्मृतम् ॥ १५१ ॥ पक्षोपवासी यो दद्याद्दिप्रायकपिलाद्वयम् ॥ स ब्रह्मलोकमाप्नोति पूजितः सुरसत्तमैः ॥ १५२ ॥
 दद्याद्दिशतपलादूर्ध्वमर्हिकृत्वा तुकां च नीम् ॥ कुलाचलादिमहितां तिलवस्त्रसमन्विताम् ॥ १५३ ॥ तिलद्रोणे परिगता ब्राह्मणयकुटुंबिने ॥
 दिनं पयोव्रतं स्तिष्ठेद्ब्रूलोके महीयते ॥ १५४ ॥ एतन्महोव्रतं प्रोक्तं सप्तकल्पानुवर्तकम् ॥ माघमासेऽथ चैत्रे वा शुद्धे नुप्रदो भवेत् ॥ १५५ ॥

१ धामव्रतमिदं स्मृतम्-इ० पा० । २ पूजितं देवम्-इ० पा० । ३ कस्मिंश्चित्पुस्तके-“दत्वा सितद्वितीयायाम्”-इत्यारम्य “सतारयति सप्ताष्टौ कुलान्यात्मानमेव च” इत्यन्तः सार्धन वस्त्रात्मको ग्रन्थः-“कार्तिकादि तृतीयायां प्राश्रयगोमूत्रयावकम्”-इत्येतदग्रेष्वस्ति । ४ द्विजाध्याय-इ० पा० । ५ एतद्ब्रानुव्रतं नाम-इ० पा० । ३ शुभम्-इ० पा० ।

गुडव्रतस्तृतीयायां सवौषकरणैर्युतम् ॥ गौरीलोकमवाप्नोति पूज्यतेऽस्मरसांगणैः ॥ १५५ ॥ उमाव्रतमिदं प्रोक्तं सततानन्ददायकम् ॥ वत्सरं
 त्वेकभक्ताशीसिभक्ष्यजलकुम्भदः ॥ १५६ ॥ शिवलोकैव सेत्कल्पं प्राप्तिव्रतमिदं स्मृतम् ॥ कार्तिकादितृतीयायां प्राश्रयगोत्रयवकम् ॥ १५७ ॥
 गौरीलोकैव सेत्कल्पं ततो राजा भवेदिह ॥ एतदुद्रव्रतं नाम महाकल्याणकारकम् ॥ १५८ ॥ चैत्री त्रिजत्रं नाम शीनद्यां स्नात्वा ददाति यः ॥
 अजापयस्विनीः पञ्चब्राह्मणयकुटुम्बिने ॥ १५९ ॥ न जायते पुनरसौ जीवलोकैकदा न च ॥ एतद्व्रतं व्रतं प्रोक्तं सर्वव्याधि विनाशनम् ॥ १६० ॥
 कन्यादानं तु यः कुर्यादुद्राहं कारयेच्च यः ॥ एकविंशति कुलोपेतं ब्रह्मलोकं समागच्छति ॥ १६१ ॥ कन्यादानात्परं दानं न चास्त्यभ्यधिकं क्वचित् ॥
 ये करिष्यन्ति नृपतेषां लोकाऽक्षयो दिवि ॥ १६२ ॥ तिलपिष्टमयं कृत्वा गजं हेमविभूषितम् ॥ कुर्यात्कुशमयं तद्वद्वारोहकमस्मिन्वितम् ॥ १६३ ॥
 नक्षत्रमालासहितं चामराणि धारिणम् ॥ दशनाग्रवद्धनेन त्ररक्तवस्त्रयुगान्वितम् ॥ १६४ ॥ ताम्रपात्र्यां कुण्डं वक्त्रं दत्वा ग्रामोदकम् ॥
 प्रदद्याद्विजदां पत्न्यं पूज्यमाल्यविभूषणैः ॥ १६५ ॥ कंठप्रमाणमाविश्य जलं मलविवर्जितम् ॥ कांता रकारिणा ब्रूते तत्कथितं तु युधिष्ठिर ॥
 ॥ १६६ ॥ कांता रकारिणो गुणवारयत्यापि दुष्कृतीन् ॥ इह लोके परैश्चैव न त्रकार्या विचारणा ॥ १६७ ॥ ये कुर्वन्ति दिने पुण्ये व्रतं पौरंदरं नराः ॥
 तेषां पौरंदरो लोको भवेदाभूतसंभवम् ॥ १६८ ॥ पयोव्रतं स्तुपञ्चम्यां दत्वा नागं द्विजातये ॥ सौवर्णसर्पजनिनं भयं तेषां न जायते ॥ १६९ ॥
 सिताष्टम्यां सोपवासो वृषभं यः प्रयच्छति ॥ सितवस्त्रसमाच्छन्नं घण्टाभरणभूषितम् ॥ १७० ॥ शिवलोकैव सेत्कल्पं ततो राजा भवेदिह ॥
 वृषव्रतमिदं प्रोक्तं सर्वधर्मप्रदायकम् ॥ १७१ ॥ उत्तरैस्त्वयने प्राप्तिं घृतप्रस्थेन या हरिम् ॥ स्नापयित्वा ब्राह्मणाय वडवां यः प्रयच्छति ॥ १७२ ॥
 स सर्वकामसंयुक्तः पुत्रप्राप्तुं समन्वितः ॥ सूर्यलोकैव सेद्राजत्राज्ञां व्रतिमिहोच्यते ॥ १७३ ॥ सकृन्नवम्यां भक्तेन पूजयेद्विन्ध्यवासिनीम् ॥
 पुष्पधूपं स्तुतौ दद्यात्पञ्चशुक्रशोभितम् ॥ १७४ ॥ हेमविप्रायां शान्ताय सवामी जायते नरः ॥ एतदग्नेयमित्युक्तं व्रतमग्निपदप्रदम् ॥ १७५ ॥
 द्वादश्यं गुह्यकानां च पलैश्चैव संयुतम् ॥ विप्राय भोजनं दत्वा यः स याति हिरेण्यदम् ॥ १७६ ॥ विष्कम्भादिषु योगेषु एकभक्तरतो नरः ॥

१ महाव्रतम्-इ०पा० । २ दरिद्राय-इ०पा० । ३ सर्वविघ्ननिवारणम्-इ०पा० । ४ विष्णुलोकं ततो व्रजेत्-इ०पा० । ५ पुत्रपौत्रसमन्वितः-इ०पा० ।
 ६ पुरम्-इ०पा० ।

एतदाग्रेयमित्युक्तं व्रतमग्निपदप्रदम् ॥ १७७ ॥ यो ददाति क्रमादेषु घृततैलफलैश्च ॥ यवगोधूमचणकात्रिष्यवाञ्छालितदुलान् ॥
 १७८ ॥ लवणं दधिदुग्धं च वस्त्रं कनकमेव च ॥ कंबलं गावृषं च त्रपुणं नद्युगलं तथा ॥ १७९ ॥ कर्पूरं कुंकुमं चैव चंदनं कुसुमानि च
 लोहं कनकताम्रं चैव चेतियुधिष्ठिर ॥ १८० ॥ स्नातः स्वशक्त्या विधिवत्सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ न वियोगमवाप्नोति योगव्रतमिदं स्मृतम् ॥
 १८१ ॥ कार्तिक्यां नक्तमुद्गान्मेषमागं शिरे वृषम् ॥ पौषमाघादिमासेषु सौवर्णः सर्व एव हि ॥ १८२ ॥ क्रमेण राज्ञः सर्वा वस्त्रमाल्यैर्विभूषिताः ॥
 पौर्णमास्यां पौर्णमास्यां कौंतेय बहूदक्षिणाम् ॥ १८३ ॥ एतद्वाशि व्रतं नमसं सर्वोपद्रवनाशनम् ॥ सर्वोऽपूरकं तद्भस्म लोके प्रदायकम् ॥
 १८४ ॥ पञ्चाशीति व्रतानंति कथिता पांडु नंदन ॥ यांश्चुत्वा ब्रह्महा गोघ्नः पितृहमातृहा तथा ॥ १८५ ॥ मुच्यते तत्क्षणे देवपातकैः सोपपा
 तकैः ॥ १८६ ॥ पंचाधिका तव मया कथिता व्रतानां राजन्नशीतिरति सौख्यधनप्रदानाम् ॥ एतां समाचरति यः शृणुयात्पठेद्वा हस्ताग्रलभ्य इव
 तस्य सुरेश लोके ॥ १८७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवाद व्रतपञ्चाशीति वर्णनं नमैकं विज्ञातु तत्तत्
 तमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ कृतं ब्रह्मयुगं प्रोक्तं त्रेता तु क्षत्रिययुगम् ॥ वैश्यं द्वापरमित्याहुः शूद्रं कलियुगं
 स्मृतम् ॥ १ ॥ कलौ राजन्मनुष्याणां शैथिल्यं स्नानकर्मणि ॥ तथापि माघव्याजेन कथयिष्यामि ते शृणु ॥ २ ॥ यस्य हस्तौ च पादौ च वाङ्म
 नस्तु सुसंयुतम् ॥ विद्या तपश्च कीर्तिश्च सतीर्थफलमश्रुते ॥ ३ ॥ अश्रद्धानः पापात्मानास्ति कोऽच्छिन्न संशयः ॥ हितुनिष्ठाश्च भ्रैतेन तीर्थफलमा
 गिनः ॥ ४ ॥ प्रयागं पुष्करं प्राप्य कुरुक्षेत्रमथापि वा ॥ यत्र वा तत्र वा स्नानायान्माधेनित्यमिति श्रुतिः ॥ ५ ॥ त्रिरात्र फलदानं द्वायाः काश्चिदसमुद्भ
 गाः ॥ समुद्रगास्तु पक्षस्य मासस्य सारितां पतिः ॥ ६ ॥ उषः समीपेयः स्नानं संध्याया मुदितैरवौ ॥ प्राजापत्येन तत्तुल्यं महापातकनाशनम् ॥ ७ ॥
 प्रातरुत्थाय यो विप्रः प्रातः स्नायी सदा भवेत् ॥ स सर्वपापनिमुक्तः परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ ८ ॥ वृथा चोष्णोदकस्नानं वृथा जप्यमवैदिकम् ॥
 अश्रोत्रिये वृथा श्राद्धं वृथा भुक्तमसाक्षिकम् ॥ ९ ॥ स्नानं चतुर्विधं प्रोक्तं स्नानविद्विष्युधिष्ठिर ॥ वायव्यं वारुणं ब्राह्मं दिव्यं चेति पृथक् कृणु ॥ १० ॥

वायव्यंगोरजःस्नानं वारुणसागरादिषु ॥ ब्रह्मयन्त्राह्वनमंत्रोक्तोद्विगमेधांभुभारुम् ॥ ११ ॥ सर्वेषामेवस्नानानां विशिष्टतत्रवारुणम् ॥
 ब्रह्मचारीगृहस्थश्चवानप्रस्थोऽथभिक्षुकः ॥ १२ ॥ एते सर्वे प्रशंसन्ति सर्वदा माघमञ्जनम् ॥ बालास्तरुणकावृद्धानरानरिपुंसकाः ॥ १३ ॥
 स्नान्तामाघं शुभे तीर्थे प्राप्नुवन्तीप्सितफलम् ॥ ब्रह्मक्षत्रविशचैव मन्त्रवत्स्नानमिष्यते ॥ १४ ॥ तूष्णीमेव हि शूद्रस्य स्त्रीणां च कुरुन्दनम् ॥
 माघमासे रटन्त्यापः किञ्चिद्भुज्यते रवौ ॥ १५ ॥ ब्रह्मघ्नं वासुरापं वा कपतंतं पुनीमहे ॥ प्रासादाय त्रसवर्णोऽस्त्रियश्चाप्सरसोपमाः ॥ १६ ॥
 दधि कुल्यावहाय त्रनद्यः पायसकर्मदाः ॥ तत्र ते यांति मज्जन्ति माघे भारुकरोदये ॥ १७ ॥ यतिवत्पथि गच्छेत्तमौ नीपैशुन्यवर्जितः ॥ यदीच्छे
 द्विपुलान्भोगांश्चन्द्रसूयैः पमानुहन् ॥ १८ ॥ पुष्यफाल्गुनयोर्मध्ये प्रातः स्नानी भवेन्नरः ॥ पौर्णमास्या ह्यमावास्याः प्रारभ्य स्नानमाचरेत् ॥ १९ ॥
 त्रिशद्दिनानि पुष्याणि मकरस्थे दिवाकरे ॥ तत्र उत्थायानियमं गृह्णीयाद्दिधि पूर्वकम् ॥ २० ॥ माघमासमिदं पूर्णस्थायं ह्येवमाधवम् ॥ तीर्थे
 शीतजले नित्यमिति संकल्प्य चेतसा ॥ २१ ॥ अप्रावृत्तशरीरस्तु यः कष्टं स्नानमाचरेत् ॥ पदे पदेऽधमेधस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ २२ ॥
 तत्र स्नान्वाशुभे तीर्थे दत्त्वा शिरसि वसुदम् ॥ वेदोक्तविधिनगराजन्मूर्यस्यार्धनिवेदयेत् ॥ २३ ॥ पितृन्संतर्प्य तत्र स्थोद्धवतीत्येतज्जलात् ॥
 दृष्टुं देवं मस्कृत्य पूजयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ २४ ॥ शङ्खचक्रधरं देवं माधवं नाम पूजयेत् ॥ बह्विहत्वा विधानेन ततस्त्वेकाग्रशोभयेत् ॥ २५ ॥
 भूशय्या ब्रह्मचर्येण शक्तः स्नानं समाचरेत् ॥ अशक्तस्य धनान्ब्रह्मस्यैव च्छासातत्र कथ्यते ॥ २६ ॥ अवश्यमापि कर्तव्यमाधेः स्नानमिति श्रुतिः ॥
 ईश्वरेण यथाकामं बलधर्मोऽनुवर्तते ॥ २७ ॥ तिलस्नानी तिलोद्धर्तौ तिलभोक्ता तिलोदकी ॥ तिलहोता च दाता च षट् तिलो न वसति ॥ २८ ॥
 तैलस्य मलकानां च तीर्थे देयानि नित्यशः ॥ तथा प्रज्वालयेद्बह्निं निवातार्थं द्विजन्मनाम् ॥ २९ ॥ स्नानावसाने तु भोज्यं देयमवारितम् ॥
 भोजयेद्द्विजं पुण्यान्भूषयेद्ब्रह्मभूषणैः ॥ ३० ॥ कंबलाजिनरत्नानि वा सांसि विधानि च ॥ चोलकानि च दिव्यानि प्रच्छादनपटीस्तथा ॥ ३१ ॥
 उपानहौ तथा गुप्तमोदकैः पापमोचकैः ॥ अनेन विधिना दद्यान्माधवः श्रियतामिति ॥ ३२ ॥ अगम्यागमनस्ते येषोपेभ्यश्च परिग्रहात् ॥

रहस्याचरिताद्वापिमुच्यतेस्नानमाचरेत् ॥ ३३ ॥ पितृभिःपितामहैःसाद्धैतथैवप्रपितामहैःसाद्धैवृद्धमातामहैस्तथा ॥ ३४ ॥
 एकर्विशकुलैःसाद्धैभोगान्भुक्त्वाथोप्सितान् ॥ माघमास्त्युषसिस्नानाविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ३५ ॥ योमाघमास्त्युषसिसूर्य्यकराभिता
 म्रेस्नानंसमाचरतिचारुनदीप्रवाहे ॥ उद्धृत्यसप्तपुरुषान्पितृमातृतश्चस्वर्गप्रयात्यमलदेहधरोनरोऽसौ ॥ ३६ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे
 उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमाघस्नानविधिवर्णनं नाम द्वाविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥ ॥ ४४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 नैर्मल्यंभावशुद्धिश्चविनास्नानंनयुज्यते ॥ तस्मात्कायविशुद्धयर्थस्नानमादौविधीयते ॥ १ ॥ अनुद्धृतैरुद्धृतैर्वज्रलैःस्नानंसमाचरेत् ॥
 तीर्थप्रकल्पयेद्ब्रह्मान्मूलमंत्रेणमंत्रविद् ॥ २ ॥ नमोनारायणयतिमूलमन्त्रउदाहृतः ॥ दभैपाणिस्तुविधिनास्वाचान्तःप्रयतःसुधीः ॥ ३ ॥
 चतुर्हस्तसमायुक्तंचतुरस्रसंमतः ॥ प्रकल्प्यवाहयेद्ब्रह्मोभैर्मंत्रैर्विचक्षणः ॥ ४ ॥ ओविष्णुपादप्रसूतासिवैष्णवीविष्णुदेवता ॥
 पाहिनस्त्वेनसस्तस्मादाजन्ममरणंति कात् ॥ ५ ॥ तिस्रःकोट्योऽद्धकोटीचतीर्थानांवायुरब्रवीत् ॥ दिविभुव्यंतरिक्षेचतानितेसन्तिजाह्नुवि ॥ ६ ॥
 नंदिनीत्येवतेनामदेवेषुनलिनीतिच ॥ क्षमापृथ्वीचविहगाविश्वकायाशिवारम्भता ॥ ७ ॥ विद्याधरासुप्रसन्नातथालोभप्रसादिनी ॥
 हेमातथाजाह्नवीचशांताशांतिप्रदायिनी ॥ ८ ॥ एतानिपुण्यनामानिस्नानकालेप्रकीर्तयेत् ॥ भवेत्सनिहितातत्रगङ्गात्रिपथगामिनी ॥ ९ ॥
 सप्तवाराभिजतेनकरसंपुटयोजितम् ॥ ३ ॥ सूर्ध्वक्षुर्याजलंभूपत्रिचतुःपञ्चसप्तधा ॥ १० ॥ स्नानंकुर्यान्मृदातद्द्रवमंत्र्यचविधानतः ॥
 अश्वक्रांतिरथक्रांतिविष्णुक्रांतिवसुधरे ॥ ११ ॥ मृत्तिकेहरमेसर्वयन्मयादुष्कृतंकृतम् ॥ उद्धृतासिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥ १२ ॥
 नमस्तेसर्वलोकानामसुधारिणिसुव्रते ॥ एवंस्नात्वाततःपश्चादाचम्यचविधानतः ॥ १३ ॥ उत्थायवाससीशुक्लसूक्ष्मेतुपरिधायवै
 ततस्तुतर्पणंकुर्यात्त्रैलोक्याप्यायनायतु ॥ १४ ॥ देवायक्षास्तथानागागन्धर्वाप्सरसांगणाः ॥ क्रूराःसर्पाःसुपर्णाश्चतरक्षाविहगाःखगाः ॥ १५ ॥
 विद्याधराजलधरास्तथैवाकाशगामिनः ॥ निराधाराश्चयेजीवाःपापकर्मेरताश्चये ॥ १६ ॥ तेषामाप्यायनायैतद्विधयेतसलिलमया ॥

कृतोपवीतोदेव्यानिवीतीचभवेत्ततः ॥ १७ ॥ मनुष्यास्तपयेद्भक्त्याब्रह्मपुत्रातृर्षिस्तथा ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ १८ ॥
 कपिलश्चासुरिश्चैवोदुःपञ्चशिखस्तथा ॥ सर्वेतेष्टासिमायांमुमुक्षुर्देवांनुनासदा ॥ १९ ॥ मरीचिमत्र्यङ्गिरसौपुलस्त्यपुलहंकुतुम् ॥
 प्रचेतसंवसिष्ठंचभृगुनारदमेवच ॥ २० ॥ देवब्रह्मऋषीन्सर्वान्स्तपयेत्तक्षतोदकैः ॥ अपसव्यततःकृत्वासव्यंजानुचभूतले ॥ २१ ॥
 अग्निष्वत्तावर्हिषदोहविष्मत्तस्तथोष्मपाः ॥ सुकलितस्तथाभौमाज्यपाःसोमपास्तथा ॥ २२ ॥ तपयेच्चपितृभक्त्यासातिलोदकचन्दनैः ॥
 दुर्भपाणिस्तुविधिवत्तपयेन्नामगोज्ञतः ॥ २३ ॥ पित्रादीन्नामगोज्ञेणतथातामहानपि ॥ संतप्येविधिवद्भक्त्याइमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ २४ ॥
 येऽबान्धवान्धवायैऽन्यजन्मनिबान्धवाः ॥ तेतृप्तिमखिलायांतुयश्चास्मत्तोऽभिवाञ्छति ॥ २५ ॥ ततश्चाचम्यविधिवदालिखेत्पद्ममयतः ॥
 अक्षताभिःसपुष्पाभिःसतिलारुणचन्दनैः ॥ २६ ॥ अर्घदद्यात्प्रयत्नेनसूर्यनामादुकीर्तनैः ॥ नमस्तेविश्वरूपायनमोविष्णुसखायै ॥ २७ ॥
 सहस्ररश्मयेनित्यंनमस्तेसर्वतेजसे ॥ नमस्तेसर्ववपुषेनमस्तेसर्वशक्तये ॥ २८ ॥ जगत्स्वामिन्नमस्तेऽस्तुदिव्यचन्दनभूषित ॥
 पद्मनाभनमस्तेऽस्तुकुण्डलांगदधारिणे ॥ २९ ॥ नमस्तेसर्वलोकेशसर्वासुरनमस्कृत ॥ सुकृतं दुष्कृतंचैवसम्यग्जानासिसर्वदा ॥ ३० ॥
 सत्यदेवनमस्तेस्तुसर्वदेवनमोऽस्तुते ॥ दिवाकरनमस्तेऽस्तुत्रयीमयनमोऽस्तुते ॥ ३१ ॥ एवंसूर्यनमस्कृत्यत्रिःकृत्वाचप्रदक्षिणाम् ॥
 द्विजंगांकाञ्चनंस्पृष्ट्वाततोविष्णुगृहंभजेत् ॥ ३२ ॥ स्नानंदिनंप्रतिदिनंकथितमुनीन्द्रैःपापापहंमलहंसुखदंसदैव ॥ तस्मान्नदीष्वथगृहे
 प्वथवातडागेकर्तव्यमेतदिहधर्माधियानरेण ॥ ३३ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनित्यस्नानविधिवर्णनं
 नामत्रयोविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ रुद्रस्नानविधानंमेकथयस्वजनार्दन ॥ सर्वदुष्टो
 पशमंसर्वशान्तिप्रदंनृणाम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ देवसेनापतिंस्कन्दंरुद्रपुत्रंरुद्रासदम् ॥ अगस्तिमुनिंशाईलःसुखासीनमु
 वाचह ॥ २ ॥ सर्वज्ञोऽसिकुमारस्त्वंप्रसादाच्छङ्करस्यैव ॥ स्नानंरुद्रविधानेनब्रूहिकस्यकथंभवेत् ॥ ३ ॥ स्कन्दउवाच ॥ मृतप्रजातुयानारी

दुर्भगासुतवर्जिता ॥ याम्नुतेदुहितावंध्यास्नानमासाविधियते ॥ ४ ॥ अष्टम्यावाचतुर्दश्यामुपासपरायणा ॥ ऋतौशुद्धेचतुर्थेतिप्राप्तेसूर्य
 दिनेऽथवा ॥ ५ ॥ नद्योस्तुसङ्गमेकुर्यान्महानद्योर्विशेषतः ॥ शिवालयेऽथवागोष्ठेविविक्तेवागृहाङ्गणे ॥ ६ ॥ आहिताग्निद्रिजंशतं धर्मज्ञे स
 त्यशीलिनम् ॥ स्नानार्थप्राप्तयेद्वैविनिपुणरौद्रकर्मणि ॥ आतस्तुमंडपंकुर्याच्चतुरस्रमुदगतम् ॥ बद्धचन्दनमालंतुगोमयेनोपलेपितम् ॥ ८ ॥
 तन्मध्ये श्वेतरजसासंपूर्णपद्ममालिखेत् ॥ मध्येतस्यमहादेवंस्थापयेत्कर्णिकोपरि ॥ ९ ॥ दद्यादलेषुशतयादौश्चतुर्थविधपूर्वकम् ॥ इन्द्रादिलो
 कपालांश्चदलेष्वन्येषुविन्यसेत् ॥ १० ॥ देवीविनायकं चैवस्थापयेत्तस्यपार्श्वतः ॥ दत्तवर्धनस्यैवपुष्पपदीपंशुडोदनम् ॥ ११ ॥ भक्ष्यान्नाना
 विधान्दद्यात्फलानिविधानिच ॥ चतुष्कोणेषुभृंगारमश्चत्थदलभूषितम् ॥ १२ ॥ एकैकंविन्यसेद्ब्रह्मन्सर्वाषधिसमन्वितम् ॥ चतुर्दिशंमंडपस्य
 दद्याद्भूतवर्लिततः ॥ १३ ॥ आग्नेय्यादिशिकर्तव्यंमंडपस्यसमीपतः ॥ अग्निकार्येषुभेकुंडेषुपुष्पत्रैरलंकृते ॥ १४ ॥ लवणंसर्षपैर्युक्तंघृतेनमधुना
 सह ॥ मानस्तोकेनजुहुयात्कृतहोमेनवग्रहे ॥ १५ ॥ द्वितीयमग्निकार्यस्यकर्तारं ब्राह्मणंकुरु ॥ रुद्रजापकमाचार्यसितचन्दनचर्चितम् ॥ १६ ॥
 सितवस्त्रपरीधानंसितमालाधरंशुभम् ॥ शोभितंकर्णैःकंठचैःकर्णवैष्णुलीयकैः ॥ १७ ॥ मंडलस्यसमीपस्थोजपेद्बुद्धान्विमत्सरः ॥
 यावदेकादशगताःपुनरेवजपेत्तान् ॥ १८ ॥ देवमंडलवत्कार्यद्वितीयंमंडलंशुभम् ॥ तस्यमध्येतुसानारीश्वेतपुष्पैरलंकृता ॥ १९ ॥
 श्वेतवस्त्रैश्चसंछन्नाश्वेतगंधानुलेपिता ॥ सुखासनोपविष्टायामाचार्योरुद्रचिंतकः ॥ २० ॥ अभिषिचेत्ततश्चैनामकंपत्रपुटांबुना ॥ चतुष्ष
 ष्टिविधैवैव रुद्रैर्कादशेनतु ॥ २१ ॥ शतानिसप्तपर्णानांचतुर्भिरधिकानितु ॥ अच्छिद्राणामनूनांचस्नानार्थविनियोजयेत् ॥ २२ ॥ अ
 श्वस्थानाद्गस्थानादलमिकात्संगमाद्भूदात् ॥ वेद्यांगणाद्राजगृहाद्गोष्ठादानीयवैभूदः ॥ २३ ॥ सर्वौषधिराचनं च नदीतीर्थोदकानिच ॥
 एतान्संक्षिप्यकलशेशिवसंज्ञेसुपूजिते ॥ २४ ॥ आपादतलकेशंचकुक्षीचैवविशेषतः ॥ सर्वगलेपयेन्नायःसुशीलाकाचिदङ्गना ॥ २५ ॥

१ ऋतुवर्जिता-इ०पा० । २ दुहितामित्यार्षम् । ३ एवं सगुणं रुद्रकर्मणि-इ०पा० । ४ श्वेतरक्तं च-इ०पा । ५ सद्यादीनिति पठे सद्यः
 प्रणव इति मांत्रिकसंज्ञा ।

रुद्राभिजेनेततः स्नापयेत्कलशेनताम् ॥ तोयपूर्णकलशैश्चत्थदलपूरितैः ॥ २६ ॥ सर्वतोदिक्स्थितैः पश्चात्स्नापयेत्सफलाक्षतैः ॥ एवं
 स्नातास्नापकायदद्याद्वाक्कांचनंतथा ॥ २७ ॥ हेतुरप्यत्रनिर्दिष्टादक्षिणगौः पश्चात्स्विनी ॥ ब्राह्मणानामथान्येषांस्वशक्त्यापांडुनंदन ॥ २८ ॥
 गोवत्सकाञ्चनादीनिदत्त्वासर्वक्षमापयेत् ॥ कृतेनानेनराजेन्द्ररुद्रस्नानेनभागिनी ॥ २९ ॥ सुभगासुखसंयुक्तावहुपुत्राचजायते ॥ सर्वेष्व
 पिहिमसिषुब्राह्मणाभिमेतेशुभम् ॥ ३० ॥ तस्मादवश्यं कर्तव्यं पुत्रश्रीसुखमिच्छता ॥ ३१ ॥ यास्नानमाचरतिरुद्रमितिप्रसिद्धंश्रद्धान्वि
 ताद्विजवरानुमतोऽनन्ताङ्गी ॥ दोषात्रिहत्यसकलान्स्वशरीरभगाद्भूतः प्रियाभवतिभारतजविवस्ता ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्येसहस्र
 राणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादरुद्रस्नानविधिवर्णनं नाम चतुर्विंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२४ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ युधि
 स्थिरउवाच ॥ ॥ चन्द्रादित्योपरागेषुयत्स्नानमभिधीयते ॥ तदहं श्रोतुमिच्छामिद्रव्यमन्नप्रधानतः ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 यस्यराशिंसमासाद्यभवेद्ब्रह्मसंप्लवः ॥ तस्यस्नानं प्रवक्ष्यामिमं त्रौषधिसमावृत्तम् ॥ २ ॥ चन्द्रोपरागं संप्राप्य कृत्वा ब्राह्म
 णवाचनम् ॥ संपूज्य चतुरो विप्रां न्यमाल्यानुलेपनैः ॥ ३ ॥ पूर्वमेवोपरागस्य समानाज्यौषधादिकम् ॥ स्थापयेच्चतुरः
 कुंभानग्रतः सागरानिति ॥ ४ ॥ गजाश्चरथ्यावल्मकिमङ्गमाद्भुदगोकुलात् ॥ राजद्वारप्रदेशात्सुदमानीयप्रक्षिपेत् ॥ ५ ॥
 पंचगव्यं च कुंभेषु पंचरत्नानि चैव हि ॥ रोचनां पद्मं शंखौ च पञ्चभङ्गसमावृत्तौ ॥ ६ ॥ स्फटिकं च दनं श्वेतं तीर्थवारिसमर्पयम् ॥
 गजदंतं कुंभं च तथैवोशीरुगुलम् ॥ ७ ॥ एतत्सर्वं विनिक्षिप्य कुंभेष्ववाहयेत्सुरान् ॥ सर्वैः सुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदाहदाः ॥ ८ ॥
 आयांतु यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः ॥ योऽसौ वज्रधरो देव आदित्यानां प्रभुमतः ॥ ९ ॥ सहस्रनयनश्चेन्द्रः पीडामेव त्रय्यपोहतु ॥
 रक्षो गणाधिपः साक्षात्प्रलयानिलसप्रभः ॥ १० ॥ खड्गव्यग्रोऽतिभीमश्चरक्षापीडां व्यपोहतु ॥ योऽसौ विंदुराविन्दुः पिनाकी वृषवाहनः ॥ ११ ॥
 चन्द्रोपरगपापानि सनाशयतु शङ्करः ॥ त्रैलोक्येयानि भूतानि स्थावराणि चराणि च ॥ १२ ॥ ब्रह्मा कविष्णु युक्तानि तानि पापं दहतु वै ॥
 एवमात्मन् त्रितैः कुंभैरभयुक्तं युगान्वितैः ॥ १३ ॥ ऋग्यजुः साममंत्रैश्च शुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ पूजयेद्ब्रह्मगोदानैर्ब्राह्मणानिष्टदेवताः ॥ १४ ॥

एतानेवततोमंत्रान्विलिख्यकनकान्वितान् ॥ यजमानस्यशिरसिद्धृत्यास्तेनरोत्तम ॥ १५ ॥ कलशान्द्रव्यसंयुक्ताभ्यामग्निरहणपर्वणि ॥
 चन्द्रग्रहेनिवृत्तेतु कुतगोदानमङ्गलः ॥ १६ ॥ कृतस्नानःश्वेतपट्टब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ अमेनविधिनयस्तुसग्रहंस्नानमाचरेत् ॥ १७ ॥
 नतस्यग्रहपीडास्यान्नचबंधुजनक्षयः ॥ परमांसिद्धिमाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभाम् ॥ १८ ॥ सूर्यग्रहेसूर्यनामसदामंत्रेषुकीर्तयेत् ॥
 द्रव्यैस्तेरेवकथितंस्नानंकरुणकुलेद्रहः ॥ १९ ॥ यद्दंशुणुयान्नित्यंश्रावयेद्वापिमानवः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःशक्रलोकेमहीयते ॥ २० ॥ चन्द्रग्रहेनृपर
 विग्रहेजपन्मंत्रैरिमैःसमभिमंत्र्यशुभोदकुंभात् ॥ स्नानंकरोतिनियमेनरश्म्यश्वपीडानंतग्रहकृताचपुनर्दुनोति ॥ २१ ॥ इतिश्रीभविष्ये
 महापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेचन्द्रादित्यग्रहणस्नानविधवर्णनंनमपंचविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२५ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
 गृहस्थोमरणेप्राप्तैकथंत्यजतिजीवितम् ॥ एतन्मेब्रूहिगोविन्दपरंकौतूहलंहिमे ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ नान्यदुष्कृष्टमुद्दिष्टतज्ज्ञैरज्ञानज्ञानात्पर
 म् ॥ तस्याहंलक्षणंवक्ष्येयज्जप्यंचमुमूर्षता ॥ २ ॥ यादृग्रूपश्चभगवांश्चितनीयोजनार्दनः ॥ आसन्नमात्मनःकालंज्ञात्वाप्राज्ञोयुधिष्ठिर ॥ ३ ॥
 निर्धूतमलदोषश्चस्नातोनियतमानसः ॥ समभ्यर्च्यहृषीकेशंपुष्पधूपादिभिस्ततः ॥ ४ ॥ प्रणिपातैःस्तवैःपुण्यैर्गैर्धूपैस्तुपूजयेत् ॥
 दत्त्वादानंचविभ्रेभ्योविकलादिभ्यएवच ॥ ५ ॥ समर्प्यब्राह्मणेभ्यश्चदेवाचांघृपयोगिच ॥ बंधुपुत्रकलेत्रेषुक्षेत्रधान्यधनादिषु ॥ ६ ॥
 मित्रवर्गैचराजेन्द्रममत्वंविनिवर्तयेत् ॥ मित्राण्यमित्रान्मध्यस्थान्परास्त्वांश्चपुनः ॥ ७ ॥ अत्यर्थमपकरणेनोपकरणेनचिन्तयेत् ॥
 ततश्चप्रयतःकुर्यादुत्तमैर्गैर्वर्गैर्कर्मणाम् ॥ ८ ॥ शुभाशुभानांराजेन्द्रवाक्यंचेदमुदारीयेत् ॥ परित्यजाम्यहंभोगांस्त्यजामिसुहृदोऽखिलाच्च ॥ ९ ॥
 भोजनंहिमयोत्सृष्टमुत्सृष्टमनुलेपनम् ॥ स्नग्भूषणादिक्रैयंगदानमासनमेवच ॥ १० ॥ होमादयःपराथयैयेचनित्यक्रमागताः ॥ नैमित्तिका
 स्तथाकाम्याःश्राद्धधर्मादयोऽज्ज्ञताः ॥ ११ ॥ त्यक्ताश्चाश्रमिकाधर्मावर्णधर्मास्तथाज्ज्ञिताः ॥ पद्भ्यांकराभ्यांविहरन्कुर्वाणःकर्मचोद्बहन् ॥
 ॥ १२ ॥ नपपंकस्यचिन्न्याध्याःप्राणिनःसंतुर्निर्भयाः ॥ नभसिप्राणिनोयेचयेजलेयेचभूतले ॥ १३ ॥ क्षितेर्विवरगायेचयेचपाषाणसंगुटे ॥
 धान्यादिषुचवस्त्रेषुशयनेष्वासनेषुच ॥ १४ ॥ तेस्वयंतुविबुध्यंतुदत्तंतेभ्योऽभयंमया ॥ नमोऽस्तिबांधवःकश्चिद्भिण्णुमुक्त्वाजगद्गुरुम् ॥ १५ ॥

मित्रपक्षेचमेविष्णुरथश्रोक्षंतथायुतः ॥ पार्श्वतोऽसूक्ष्महृदयेबाहुभ्यांचैवचक्षुषी ॥ १६ ॥ श्रोत्रादिषुचसर्वेषुममविष्णुःप्रतिष्ठितः ॥
 इति सर्वसमुत्सृज्यधृत्वा सर्वेशमच्युतम् ॥ १७ ॥ वासुदेवत्यविरतनामदेवस्यकीर्तयेत् ॥ दक्षिणाग्रेषुदभेषुशेतेवैप्राविच्छाशस्तथा ॥ १८ ॥
 उदकिच्छावाराजजैर्चितयजगतःपतिम् ॥ विष्णुजिष्णुहृषीकेशैकेशंशंभुदुनम् ॥ १९ ॥ नारायणनरशौरिंवासुदेवंजनार्दनम् ॥
 वाराहंयज्ञपुरंषुण्डरीकाक्षमच्युतम् ॥ २० ॥ वामनश्रीधरंकृष्णंनृसिंहमपराजितम् ॥ पद्मनाभमंजंश्रीशंदा मोदरमधोक्षजम् ॥ २१ ॥
 सर्वेश्वरेश्वंशुद्धमनंतविश्वरूपिणम् ॥ चक्रिणं गदिनंशान्तंशङ्खिनें गरुडध्वजम् ॥ २२ ॥ किराटकैस्तुभधरंप्रणमाम्यहमव्ययम् ॥ अहम्
 स्मिजगन्नाथमयिवासंकुर्दुतम् ॥ २३ ॥ आवयोरंतरंमास्तुसमीराकाशयोरिव ॥ अयंविष्णुरयंशौरिरयंकृष्णःपुरोमम ॥ २४ ॥
 नीलोत्पलदलश्यामःपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ एषपश्यतुमामीशःपश्याम्यहमधोक्षजम् ॥ २५ ॥ इत्थंजपेदेकमनाःस्मरन्सर्वेश्वरंहरिम् ॥
 आसीतसुखदुःखेषुसमोमित्राहितेषुच ॥ २६ ॥ उभयमोवासुदेवायइत्येतत्सततंजपेत् ॥ यथायथाभवेत्कामस्तथातन्नामकीर्तयेत् ॥ २७ ॥
 व्यायेच्चदेवदेवेशंविष्णोरूपमनोरमम् ॥ प्रसन्ननेत्रंश्चक्रशङ्खचक्रगदाधरम् ॥ २८ ॥ श्रीवक्षसंमुमनसंचतुर्वक्त्रंकिरीटिनम् ॥ पीतां
 वरधंरंकृष्णंचारुकेयूरधारिणम् ॥ २९ ॥ चिंतयेत्तुसदाहूपमनःकृत्वैकनिश्चयम् ॥ यादृशोवामनःस्थैर्यंरूपेवध्यातिचक्रिणः ॥ ३० ॥
 तदेवांचितेयद्रूपंवासुदेवतिकीर्तयेत् ॥ इत्थंजपन्मरद्भित्यंस्वरूपं परमात्मनः ॥ ३१ ॥ अप्राणपरमोदारस्तच्चित्तस्तत्परायणः ॥ सर्वे
 पातकयुक्तोऽपि पुरुषःपुरुषर्षभ ॥ ३२ ॥ प्रयातिदेवदेवेशंल्यमीदृज्यमिद्व्यतमेच्युते ॥ यथाग्निस्तृणजानिदहत्यनिलसंगतः ॥ ३३ ॥
 तथानशनसंकल्पःपुंसांपापमसंशयम् ॥ ३४ ॥ युधिष्ठिरसवाच ॥ ॥ उत्क्रांतिकालेभूतानांमुह्यंतिचित्तवृत्तयः ॥ ३४ ॥ जराव्याधिविहा
 नानांकिमुतव्याधिदोषिणाम् ॥ अत्यंतवयसादयोव्याधिनाचोपपीडितः ॥ ३५ ॥ यदिस्थ्यातुनंशक्रांतिक्षितिस्थोदभसंस्तरं ॥ किमप्य
 न्योऽप्युपायोऽस्तिनवानशनकर्मणि ॥ ३६ ॥ वैकल्यंयेननाश्रोतितन्मेब्रूहिजनार्दन ॥ त्वयोक्तंभगवन्ध्यानंतद्ब्रूहिममतत्त्वतः ॥ ३७ ॥ ध्यानस्वरू
 पमसिलंकथयस्वजनार्दन ॥ श्रीकृष्णसवाच ॥ नात्रभूमिर्नचकुशाःस्वास्ताराश्चनकारणम् ॥ ३८ ॥ चित्तस्यालंबनीभूतोविष्णुरेवात्र

कारणम् ॥ तिष्ठन्नुञ्जन्वपन्यच्छन्तथाधावन्नितस्ततः ॥ ३९ ॥ उत्क्रांतिकालोविन्दुंस्मरन्तन्मयोभवेत् ॥ यंयश्चापिस्मरन्भावंत्यजत्य
न्तेकलेवरम् ॥ ४० ॥ तंतमैवैतिकौन्तेयसदातद्भावभाषितः ॥ तस्मात्प्रधानमत्रोक्तंवासुदेवस्यचिन्तनम् ॥ ४१ ॥ यद्यत्पृष्टंत्वयाध्या
नंतदेवकथयामिते ॥ पुरामेकथितं पार्थमार्कण्डेयेनधीमता ॥ ४२ ॥ राज्योपभोगशयनासनवाहनेषुस्त्रागंधमाल्यमणिवस्त्रविभूषणेषु ॥
इच्छाभिलाषमतिमात्रमुदेतिमोहाद्ध्यानंतदात्तमिति संप्रवदति तज्ज्ञाः ॥ ४३ ॥ संछेदं नैर्देहनताडनपीडनैश्चगात्रप्रहारदमनैर्विनिर्दुतैर्नैश्च ॥
यस्येहचेतसिहियातिनचालुकं पाध्यान्तुरौद्रमिति तत्प्रवदति तज्ज्ञाः ॥ ४४ ॥ सूत्रार्थमार्गणमहाव्रतभावनार्भिवधप्रमोक्षगतिरागतिहेतुचिन्ता ॥
पञ्चेन्द्रियाद्युपशमश्चशमश्चभूतेर्ध्यानंतुर्धर्म्यमिति तत्प्रवदति संतः ॥ ४५ ॥ यस्येन्द्रियाणि विषयैर्न विवर्जितानि सङ्कल्पनात्मजविकल्पविकारयो
गैः ॥ तत्त्वैकनिष्ठहृदयोनिभृतांतरात्माध्यानंतुशुक्लमिति तत्प्रवदति सिद्धाः ॥ ४६ ॥ आद्योतिर्यगधोगतिश्चनियतं ध्यानंतुरौद्रे सदा धर्म्यदेवग
तिः शुभं फलमहोशुक्लैश्च न्यक्षयः ॥ तस्माज्जन्मरुजापहेहिततरे संसारनिर्वाहके ध्याने शुक्लतरैरेजः प्रमथने कुर्यात्प्रयत्नं बुधः ॥ ४७ ॥ समाः स
हस्राणि तु सप्तवैजले दैकमग्नौ पवने च षोडश ॥ गवां प्रहेषाष्टिरशीतिराहवे अनाज्ञानेभारतचाक्षयागतिः ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे
उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णशुधिष्ठिरसंवादे सांभरायणीव्रतवर्णनं नाम षडंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२६ ॥ ॥ ४९ ॥ शुधिष्ठिर उवाच ॥
तडागोत्सर्जने देवविधिविदां वर ॥ कथयस्व महाभाग मम देव किं नंदन ॥ १ ॥ वापीकूपोदकानाञ्च के मंत्राः परिकीर्त्तिताः ॥ केऋत्विजो
त्रकेयूपाः कर्तव्याः कुण्डमण्डपे ॥ २ ॥ दानं किमत्र निर्दिष्टं बलयः के प्रकीर्त्तिताः ॥ कस्मिन्काले कथं कुर्यादित्येतत्सकलं वद ॥ ३ ॥
॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ साधुसाधु महाबाहो यन्मां त्वं परिपृच्छसि ॥ तडागवापीकूपानां सुत्सर्गकथयामिते ॥ ४ ॥ निष्पन्ने बद्धपालिके सवाद्भेद
विवर्जिते ॥ सोपानपंक्ति संहिते पाषाणैः सर्वतश्चिते ॥ ५ ॥ तस्मिन्मलिलसंपूर्णे कार्तिके वा विशेषतः ॥ तडागस्य विधिः कार्यः स्थिरनक्षत्रयोगतः ॥ ६ ॥
मुनयः केचिदिच्छंति व्यतीते चोत्तरायणे ॥ न कालनियमो ह्यत्र प्रमाणं मलिलं यतः ॥ ७ ॥ तडागपालशीर्षे तु मंडलं कार्ये च्छुभम् ॥ दशद्वार
शहस्तं च चतुर्द्वारं सुविस्तृतम् ॥ ८ ॥ तोरणानि तु च त्वारिचतुर्दिक्षु विचक्षणैः ॥ अश्वत्थोदुंबरप्रुक्षवटशालामयानि च ॥ ९ ॥ नानावर्णानि तु परितः प

ताकाःपरिकल्पयेत्॥मध्येमहाध्वजःकार्यःपञ्चवर्णःसुशोभनः॥१०॥चतुर्हस्ताभवेद्देदीमध्येष्वकराथवा ॥ यजमानप्रमाणेनमध्येषूपेनशोभि
ता ॥११॥ कर्दवाश्चथपालाक्षवैकतमयःशुभः॥ब्राह्मणस्यास्यानिर्दिष्टोयूपःश्रुतिविचक्षणैः ॥१२॥ न्यग्रोधविल्वजःप्रोक्तःक्षत्रियाणांचला
द्विरः॥वैश्यस्योदुंबरमयोमध्यर्जुनसमुद्भवः ॥१३॥ विभीतकोदुंबरजःक्षाल्मसिंभवः ॥ शूद्रस्ययूपोनिर्दिष्टःसारदारुमयोऽथवा॥१४॥
लोकपालाष्टकंतत्रजसचविलेखयेत् ॥ ब्रह्माविष्णुश्रुद्रश्चक्रमलचाम्बिकातथा ॥१५॥ सावित्रीसहिताकार्योपुष्पधूपैरथाचयेत् ॥
कुर्यात्कुंडानिचत्वारिचतुर्दिक्षुविचक्षणः ॥१६॥ मेखलात्रययुक्तानिहस्तमात्राणिसर्वतः ॥ हेमालंकारिणःकार्याहोतारःषोडशाष्टवा ॥१७॥
अहतांबरसंवृताःस्वक्चन्दनविभूषिताः ॥ स्थापकाश्चात्रविहितवेदेदाङ्गपारगाः ॥१८॥ इतिहासपुराणज्ञाःप्रियवागनमूयकाः ॥
मुन्ययानिचपात्राणिताम्राणिष्ठुक्कुवन्तथा॥१९॥व्यजनानिचकार्याणिहोमार्थमधिस्तलाः ॥ ग्रहयज्ञविधानेनहोमःकार्योविजानता ॥२०॥
वेद्याधिवासितानांचसुराणांहोमइष्यते ॥ वारुणैस्तुतथामंत्रैर्होतव्यंषुष्टिवर्द्धनम् ॥२१॥ इन्द्रादिलोकपालानांपूर्वादिक्रमयोगतः ॥
वलिदद्याच्चतलिङ्गैर्मन्त्रैस्सर्वार्थसिद्धये ॥२२॥ द्वारेषुकलशान्दद्यात्साहिरण्यान्सप्लवान् ॥ अश्वत्थपल्लवैःकार्याःशुभाश्चन्दनमालिकाः ॥
॥२३॥ सौवर्णकारयेत्कूर्मताम्रेणमकरंतथा ॥ रजतेनतथामत्स्यंत्रपुणादुर्दुरंतथा ॥२४॥ शिशुमारजलौकाञ्चरजतैर्नवकारयेत् ॥
सर्वानपियथास्थानताम्रपात्र्यानिधापयेत् ॥२५॥ एषाप्रतिष्ठा नमोतिमन्त्रेणमंत्रयेच्चतान् ॥ यूपप्रतिष्ठाकतव्यावेदाक्ताविधिनततः ॥२६॥
कुंकुमेनसमालभ्ययुष्पैर्धूपैःसमचयेत् ॥ वस्त्रयुग्मेनसंपूज्यैवेवद्यादियथाक्रमम् ॥२७॥ ततोद्भिजातिप्रवरःश्रपयित्वाचरुनवम् ॥
ततश्चाश्याहुतीदद्याद्भुवःस्वरितिक्रमात् ॥२८॥ ततश्चावाहयेदेवंवरुणंसरितांपतिम् ॥ वादित्रघोषैर्गतिश्चगन्धमाल्यातुलपनैः ॥
॥२९॥श्वेतैर्नवतुवस्त्रेणशिरवेष्टुंकारयेत् ॥ आदायताम्रपात्रांत्रिब्रह्मघोषपुरःसरः ॥३०॥ अप्रमाणंजलंत्वावरुणायनिवेदयेत् ॥
त्वंवरुणइतिमंत्रेणजलमध्यप्रवाहयेत् ॥३१॥ यच्चान्यद्ब्रह्मबीजानितत्सर्वमज्येजले ॥ तारयेच्चततोधेनुंदक्षिणायउदग्रजेत् ॥३२॥
गोशिरवेष्टनंकुर्यात्सातिवस्त्रेनुबुद्धिमान् ॥ लंगूलस्याग्रमादायअवतर्यतो जलम् ॥३३॥ ज्ञातिभिःसहितःकर्तासमार्यश्चावगाहयेत् ॥

ततोऽवतीर्यसालिलाहृत्वागां ब्राह्मणायताम् ॥ शतयाचदक्षिणां दद्यादेवं विप्रांन्विमर्जयेत् ॥ ३४ ॥ सामान्यं सर्वभूतेभ्यो मया दत्तामिदं जलम् ॥
 एवं जलं अलिंक्षित्वा पूजयेज्जलमातरः ॥ ३५ ॥ तोष्याः कर्मकराः सर्वे कुदालानि च पूजयेत् ॥ अवारितं तु दातव्यं मंत्रपूर्वविद न त्रयम् ॥ ३६ ॥
 एकाहं च यथा शतयाचितं शौच्यं न कारयेत् ॥ गोसहस्रं तर्धवा तस्यार्धमथवापि वा ॥ ३७ ॥ शतमर्धशतं वापि पञ्चविंशतिमेव च ॥ तां
 सामभावो गां दद्यात्सवत्सां कांस्यदोहनाम् ॥ ३८ ॥ एष राजेस्तडागस्य विधिस्ते परिकीर्तितः ॥ वापीकूपविधानं च कथयामि तथा परम् ॥ ३९ ॥
 कुण्डमण्डपं भारभूषणच्छादनादिकम् ॥ तडागविधिवत्कुर्याद्यूपगोतरणादिकम् ॥ ४० ॥ अकालमूलान्कलज्ञान्वापीकोणेषु दापयेत् ॥ ती
 र्थौदकसमायुक्तान् सितचन्दनचर्चितान् ॥ ४१ ॥ सितवासोयुगच्छन्नात्समाल्यान् तन्नगभिणः ॥ श्रपयित्वा चरुं तत्र यावन्मात्रो यथाविधि ॥ ४२ ॥
 चतस्र आहुतीर्दद्याद्भुवःस्वरितिक्रमात् ॥ ग्रहोमं प्रकुर्वीत शान्तिपुष्टिविवर्द्धनम् ॥ ४३ ॥ वरुणाय बलिं दद्याच्छोकपालेभ्य एव च ॥ वारुणा
 नि च मूक्तानि पठेयुर्द्विजसत्तमाः ॥ ४४ ॥ वेदीमध्ये मण्डलं च पद्ममत्रं शस्यते ॥ तन्मध्ये पूजयेच्छुभं ब्रह्माणं केशवं तथा ॥ ४५ ॥ मत्स्य
 कमठमण्डूकान्वेद्यामध्येऽधिवासयेत् ॥ मित्रमित्रोऽसिभूतानां धनदोधनकांक्षिणाम् ॥ ४६ ॥ वैद्यो रोगाभिभूतानां शरण्यः शरणार्थिनाम् ॥
 अनेनैव हि मन्त्रेण वरुणाय विमर्जयेत् ॥ ४७ ॥ आदौ चावाहयेद्देवमनेनैव विशेषतः ॥ नमस्ते विश्वगुप्ताय नमो विष्णो अपांपते ॥ ४८ ॥ सा
 त्रिधं कुरु देवे शसमुद्रयद्दत्तवै ॥ ततस्तु दक्षिणा देया ब्राह्मणानां नराधिप ॥ ४९ ॥ गौःस्थापकाय दातव्या भोजनं चानिवारितम् ॥ सर्वेषां
 मेव दातव्यमेष पौराणिको विधिः ॥ ५० ॥ शराया आगतं तोयं स मुद्रं प्रथमं स्मृतम् ॥ निपाने वा तडागे वा संस्थितं तद्भवेच्छुचि ॥ ५१ ॥
 वापीकूपतडागे वा स्थितं तु प्रथमं जलम् ॥ अपयंतु भवेत्सर्वतज्जलं सूतिकासमम् ॥ ५२ ॥ समुद्रोऽपि हि कैतेय देव यो निरपांपतिः ॥ कुशाग्रेणा
 पिरभसानस्पृष्टव्यस्त्वसंस्कृतः ॥ ५३ ॥ अग्निश्च तेजो मृडयाथ देहेतोधा विष्णुरमृतस्य नाभिः ॥ एवं शुक्लपण्डवस्य वाक्यं ततो वगोहेतपतिं
 नदीनाम् ॥ ५४ ॥ वैष्णवे मासि संप्राप्ते नक्षत्रे वारुणे तथा ॥ अर्घ्यं प्रदद्याद्भक्त्या तु तस्मिन्काले महोदधेः ॥ ५५ ॥ स्नात्वा तु विधिवन्मन्त्रैः

सागरेतुसमाहितः ॥ फलमूलाक्षतैर्भक्ष्यैस्तथार्घ्यसंप्रकल्पयेत् ॥ ५६ ॥ अणिजन्मसहस्रं तु यत्पापं कुरुते नरः ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यः
 स्नात्वा तु लवणांभसि ॥ ५७ ॥ विधिज्ञेन तु कर्तव्यं ब्राह्मणेन यथाविधि ॥ कर्ता कारयिता चैव उभौ तु स्वर्गगामिनौ ॥ ५८ ॥ विधित्वेन
 मजानानो यः कुर्यादर्थमाहितः ॥ कर्ता कारयिता चैव उभौ नरकगामिनौ ॥ ५९ ॥ यो न कारयते शीतं तडागाद्येषु कर्मसु ॥ तस्य तन्निष्फलं
 सर्वमुत्तं बीजमिवोषरे ॥ ६० ॥ सर्वतन्मयं दिव्यं चन्द्रार्कसदृशप्रभम् ॥ विमानं तेजसा युक्तमारोहेतुं पुण्यकर्मकृत् ॥ ६१ ॥ कश्चिन्पि
 वतितत्तोर्यनिपानस्थं ततोऽञ्जलिम् ॥ ब्राह्मणो वा यतिर्गौवायेन कर्तानसिदति ॥ ६२ ॥ उत्सृष्टकृतकृत्यस्तु स हतुकुर्यान्महोत्सवम् ॥
 महाभोज्यं महोत्सर्गं यजमानो दिनाष्टकम् ॥ ६३ ॥ कारकाः कर्मणो वापि मूत्रधारादयो नराः ॥ इष्टापूर्तेन धर्मेण तेऽपि स्वर्गप्रयाति हि ॥ ६४ ॥
 खन्यमाने महीभागे प्राणिनो येषां यंगताः ॥ चित्रे वा देवकूटाथ ते सर्वे त्रिदिवंगताः ॥ ६५ ॥ धेनोस्तुरो मक्षुपाणि यावन्तीह नरोत्तम ॥ ताव
 द्र्षं सहस्राणि वर्षं कोटिशतानि च ॥ ६६ ॥ कोटिगुणसहस्राणां स्वर्गे तिष्ठेत्तडागकृत् ॥ चेत्तस्य पितरः केचिन्नरकंसमुपागताः ॥ ६७ ॥
 तांस्तु तारयते सर्वानात्मानं च महीपते ॥ आस्फोटयंति पितरो बल्यांति प्रपितामहाः ॥ ६८ ॥ अपिनः सकुले जातो यस्तडागं करिष्यति ॥
 सर्वस्वेनापि कौतियममिष्टमुदकं कुरु ॥ ६९ ॥ कुलानितारयेत्सप्तयत्रगौर्वितृणी भवेत् ॥ एवं वर्षशतेनापि कृत्तिका विहरिष्यति ॥
 मासं चेतागृहे कोटिक्षणं वा सिधनस्य हि ॥ तडागं देवभवनं वापि वृक्षाधनच्छदः ॥ ७१ ॥ चतुर्थकं फलं प्रातः करितेऽस्मिंश्चतुष्टये ॥
 यथामातुः समाचष्टुत्रः शीलं स्वकैर्गुणैः ॥ ७२ ॥ तथा स्वादेन च जलं कर्तुः सर्वशुभाशुभम् ॥ अतः शुभागतं द्रव्यं तडागादिषु लापयेत् ॥
 ॥ ७३ ॥ धन्यस्य पांथाः संप्राप्य तडागं वृक्षमण्डितम् ॥ पितृषः पादपतले विभ्रमति रमति च ॥ ७४ ॥ मारुतो हतवीच्यग्रेः करैः कमलमण्डितम् ॥
 अभ्यागता यथुधिया तडागाद्यं प्रकल्पितम् ॥ ७५ ॥ सामान्यं सर्वभूतेभ्यो येन भूमिगतं जलम् ॥ तारितं कारितं तेन मुपुत्रेण कुलद्रव्यम् ॥ ७६ ॥
 मूर्तैस्त्वभावतः सिद्धमिष्टमंत्रप्रदं शितम् ॥ इष्टापूर्ते कृते राजकृत्यः पुमान् भवेत् ॥ ७७ ॥ उन्नता वाथानि म्नावाकीर्तिं येन प्रकाशिता ॥
 तेन त्रैलोक्यचन्द्रेण जननी पार्थपुत्रिणी ॥ ७८ ॥ त्रितयं निम्नतानि यंत्रितयं चोन्नतं परम् ॥ तडागमथ यो भूमौ देवदेवाकुलं कृती ॥ ७९ ॥

यःकारयतिलोकेऽस्मिन्कीर्तिस्तस्यामलाभवेत् ॥ सजीवितिसएवैकःसभवेदजरामरः ॥ ८० ॥ उपेतानामपिदिवंसनिबन्धविधायिनाम् ॥
 आस्तएवनिरातंकतस्यकीर्तिमयवपुः ॥ ८१ ॥ तावत्स्वर्गेश्वरमेतयावत्कीर्तिरनश्वरी ॥ तावात्त्विलायामध्यास्तेसुकृतीवैबुधपदम् ॥ ८२ ॥
 हंसस्यक्षिप्तनील्यग्रंघनिखण्डमण्डितम् ॥ पीयमानंमहाग्राभैर्धन्याःपश्यन्तिस्वर्सरः ॥ ८३ ॥ घटैरअलिभिवैक्रैर्यस्यवाटीपुटेर्जलम् ॥
 पिवन्तिजंतवःसर्वैकमन्यत्तस्यवर्ण्यते ॥ ८४ ॥ तडागंनगरोपतिधन्यस्यकिलजायते ॥ उभयोरथसंसिद्धिदृष्टाकर्तुर्जनस्यच ॥ ८५ ॥ येषांदि
 वकुलंतुनिष्पद्येतसरस्तटे ॥ अभीष्टदेवतायुक्तेषांपार्थकिमुच्यते ॥ ८६ ॥ नभवंतीष्टिकायावद्राणवाभूमिसन्निभा ॥ स्वर्गमहायते
 तावत्कारकोदेवैश्मनः ॥ ८७ ॥ भोग्यस्थानेकृतःकूपःसुस्वादुसलिलस्तथा ॥ हृदयज्जुसमायुक्तःपुनात्यासप्तमकुलम् ॥ ८८ ॥ य
 स्यस्वादुजलंकूपेपिबन्तिसतंतजनाः ॥ किंतेननकृतंपुण्यं सर्वसत्त्वोपकारिणा ॥ ८९ ॥ यःप्रासादात्रचयतिशुभान्देवतानांतडागेकी
 र्तिस्तस्यभ्रमतिविपुलवंशमार्गानुयाता ॥ दिव्याभोगान्भजतिचसदाकारकश्चाप्रमेयान्भुक्त्वासौख्यपुनरपिचभवेच्चक्रवर्तीप्रथिव्याम् ॥
 ॥ ९० ॥ तेषांसडागानिवहूदकानिकूपाश्चयूपाश्चप्रतिश्रयाश्च ॥ अन्नप्रदानंमधुराचवाणियिमस्यतेनिर्वचनमिवन्ति ॥ ९१ ॥ इतिश्रीभविष्ये
 महापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवापीकूपतडागोत्सर्गविधिवर्णनं नामसप्तविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥ ६३ ॥
 ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वृक्षारोपणमाहात्म्यंवददेवकिनन्दन ॥ उद्यापनविधिंचैवसरहस्यं समासतः ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 वरंभूमिरुहाःपञ्चनगकाष्ठरुहादृश ॥ पत्रैःपुष्पैःफलैर्मूलैःकुर्वन्तिपितृतर्पणम् ॥ २ ॥ बहुभिर्मुतकिञ्चित्तैःपुत्रैर्धर्मार्थवर्जितैः ॥
 वरमेकंपथितरुत्रविश्रमतेजनः ॥ ३ ॥ प्राणिनःप्रीणयन्तिस्मच्छायावलकलपल्लवैः ॥ घनच्छदाःसुतरवःपुष्पैर्देवान्फलैःपितृन् ॥ ४ ॥
 पुष्पपत्रफलच्छायामूलवलकलदारुभिः ॥ धन्यामहीरुहायेषांविफलायानिर्धिनः ॥ ५ ॥ पुत्राःसंवत्सरस्यन्तेश्राद्धं कुर्वन्तिवानवा ॥
 प्रत्यहंपादपाःपुष्टिश्रेयोऽर्थजनयन्तिहि ॥ ६ ॥ नतत्करोत्यग्निहोत्रमुख्यद्योषितःसुतः ॥ यत्करोतिघनच्छायादपःपथिरोपितः ॥ ७ ॥
 सच्छायाचसपुष्पाचसफलावृक्षावाटिका ॥ कुलयोषेभभवतिभर्तृलोकद्वयातुगा ॥ ८ ॥ अशोकफलावकरातिलकालंकृतानना ॥

सर्वोपभोगेवेष्टेववाटिकारसिकासदा ॥ ९ ॥ सदासवित्रीभवतिसदादानंग्रयच्छति ॥ सदायज्ञसंयजतेयोरपयतिपादपम् ॥
 ॥ १० ॥ अश्वत्थमेकं पिबुमं दमेकं न्यग्रोधमेकं दशचिञ्चिकम् ॥ कपित्थविल्वामलकीत्रयचपञ्चवापीनरकंनपश्येत् ॥ ११ ॥
 पुष्पोपगंधाढ्यफलोपगन्धयः पादपं स्पृशयेत्तद्विजाय ॥ सस्त्रीसमुद्धं बहु रत्नपूर्णभेद्भिमानप्रतिमृद्वै ॥ १२ ॥ प्रतिश्रयाश्रा
 न्तसमाश्रयत्वत्समीहितं तत्र फलं बुभुक्षोः ॥ अपत्यमेकं परलोके हेतोर्विदुयतां किं तरो वनरोपिताः ॥ १३ ॥ नखानिताः पुष्करिण्यारोपि
 तानमहीरुहाः ॥ मातुर्यौवनचौरिणेन जातेन किंकृतम् ॥ १४ ॥ छायासम्यक्कुर्वतिष्ठतिस्वयमा तपे ॥ फलं तिच परार्थेषु न स्वार्थेषु महद्भुमाः
 ॥ १५ ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि वृक्षस्योद्यापने विधिम् ॥ सर्वपापप्रक्षमनं सर्वकीर्तिविवर्द्धनम् ॥ १६ ॥ अपुत्रया पुरा पार्थपावत्यामन्दराचले ॥
 अशोकः शोकक्षमनः पुत्रत्वे परिकल्पितः ॥ १७ ॥ जातकर्मादिकास्तस्य याः क्रियाः किल बुद्धिमन् ॥ चरकात्रिपुराणोक्तास्ताः शृणुष्व युधिष्ठिर ॥
 ॥ १८ ॥ ततो मूलोवनदले वल्लुच्छायां गच्छ वः ॥ शीतिवातातपसहः संस्कार्यस्तरुणस्तरुः ॥ १९ ॥ स्त्रीनिमकं टकीकुब्जकीटवृश्चिककोटरः ॥
 नोद्याप्यः पादपः पार्थशिष्टानां योनं संमतः ॥ २० ॥ आलवाले सुविहिते शुभे वद्ध चतुष्पिके ॥ शोधयित्वा तमुद्देशं सुगुप्तं कारयेत्ततः ॥ २१ ॥
 सदैवोद्यापनं पार्थपादपानां प्रशस्यते ॥ शुभेऽह्नि विप्रकथिते ग्रहनक्षत्रसंयुते ॥ २२ ॥ पताकालंकृतं वृक्षं पूर्वेद्युरधिवासयेत् ॥
 रक्तवस्त्रैः समाच्छाद्य रक्तसूत्रेण वेष्टयेत् ॥ २३ ॥ पिष्टाते केन विप्रैः सर्वौषध्या च पादपम् ॥ स्थापयेत्तूर्णकलशं श्रुतं दिक्षु विचक्षणः ॥ २४ ॥
 पल्लवालंकृतं मुखान्स्मितचन्दनचर्चितान् ॥ सितवासोयुगच्छन्नां स्तकलाव्रतर्गभिणः ॥ २५ ॥ पताकालंकृताः सर्वकार्यास्तत्सन्निधौ द्रुमाः ॥
 मूलविन्यस्तकलशारक्तसूत्रावगुण्ठिताः ॥ २६ ॥ रक्तपतिसिताच्छादौश्चर्चिताः सुमनोहराः ॥ कलधौतमयान्यत्र फलानि दशपंचवा ॥ २७ ॥
 ताम्रपात्र्यां स बीजानि सरत्नान्याधिवासयेत् ॥ तूर्यमङ्गलघोषेण चतुर्दिक्षु क्षिपेद्वलिम् ॥ २८ ॥ इन्द्रादिलोकपालेभ्योभूतेभ्योमंत्रविद्वरुः ॥
 ततः प्रभोते विमले कुण्डं कृत्वा समेखलम् ॥ २९ ॥ ग्रहयज्ञविधानेन शान्तिकर्म समाभयेत् ॥ सुवर्णलंकृतां कृत्वा ब्राह्मणान्वेदपारगान् ॥ ३० ॥
 चतुरोऽष्टौ यथाशक्त्या वासाभिराभिपूजयेत् ॥ तिलाज्येन च होमः स्यात्तुष्टिपुष्टिकः सदा ॥ ३१ ॥ मातरं स्थापयित्वा प्रपूजयेत्कुसुमाक्षतैः ॥

श्रपयित्वाचरुसम्यक्पयासाद्यपरिहृतम् ॥ ३२ ॥ होमादौ जातकर्मादिगोदानंयावेदेवतु ॥ पादपंस्नापयित्वातु समंत्रैस्तर्थावरिभिः ॥ ३३ ॥
 जातकं नाम करणमन्नप्राशनमेव च ॥ सुवर्णसूच्याकुर्वीत कर्णवधो विधानवित् ॥ ३४ ॥ जातरूपक्षुरेणात्रचूडाकार्यायथाक्रमम् ॥ बन्धो
 यान्मेखलामौञ्जीवासश्च परिधापयेत् ॥ ३५ ॥ यजमानस्ततः स्नातः शुक्लांबरधरः शुचिः ॥ पुष्पाञ्जलिः समभ्येत्य मंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ३६ ॥
 ये शालिनाः शिखारिणां शिरसा विभूषायेनन्दनादिषु वनेषु कृतप्रतिष्ठाः ॥ येषामदाः सुरनरोरगकिन्नराणां ते मे न तस्य दुरितार्तिहरा भवन्तु ॥ ३७ ॥
 एतैर्द्विजैर्विधवरप्रहृतो हुताशः पश्यत्यसावहिमदीधितिं रं वस्थः ॥ त्वं वृक्षपुत्रपरिकल्पनया वृतोऽसि कार्यसदैव भवताममपुत्रकार्यम् ॥ ३८ ॥
 इत्येवमुक्त्वा तं वृक्षालयित्वा पुनः पुनः ॥ घृतपात्रेस्ववदनं दृष्ट्वा शिषमुदीरयेत् ॥ ३९ ॥ अङ्गादङ्गात्संभवसि हृदयादिभिरायसे ॥
 आत्मा वै पुत्रनामासि स जीवशरदः शतम् ॥ ४० ॥ ब्राह्मणानां ततो देयादक्षिणा हृष्टमानसैः ॥ स्थापका यशुभाधिनुदं त्वाकुर्वन्महोत्सवम् ॥ ४१ ॥
 दीनानाथजनानां च भोजनं चानिवारितम् ॥ इतरेषां प्रदातव्यं संतुष्टेन सुरासवम् ॥ ४२ ॥ ज्ञातिबन्धुजनैः सार्द्धं स्वयं मुञ्जीत कामतः ॥
 प्रेष्याः कर्मकराः सर्वे पूजनीयाः स्वशक्तिः ॥ ४३ ॥ य एवं कुरुते पार्थ वृक्षाणां महदुत्सवम् ॥ सर्वकामानवाप्नोति हृल्लोके परत्र च ॥ ४४ ॥ पुत्रै
 र्विनाशु भगतिर्न भवेन्नराणां दुष्पुत्रैरिति तथोभयलोकांशः ॥ एतद्विचार्य मुधिया परिपाल्य वृक्षान् पुत्राः पुराणविधिना परिकल्पनायाः ॥ ४५ ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे वृक्षोद्यापनविधिवर्णनं नामाष्टाविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२८ ॥ ४६ ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ये मानवास्त्रिदशमूर्तिनिकेतनानि कुर्वन्ति साधुजनदृष्टिर्नोहराणि ॥ तेषां मृतेऽथ परमार्थमये शरीरे लोके परिभ्रमति कीर्ति
 मयं शरीरम् ॥ १ ॥ यः कारयेद्धारसिताग्रैरमुं गङ्गां धधवलयतनं सुराणाम् ॥ चन्द्रावदात भवने दिविलब्धसौख्यो राज्याश्रियं समुविबोधयुतामुपै
 ति ॥ २ ॥ ये कारयन्ति सुरसद्ममुदेवतानामर्चाः सुवर्णजतायसशैलताम्राः ॥ सामंतमौलिमणिरश्मि समर्चितास्ते सिंहासनेऽङ्गदकिरीटभृताऽवभा
 ति ॥ ३ ॥ ये मेरुमौलि सुरसंधकृताभिषेकाः पञ्चास्रतैः सुरवरानभिषेचयन्ति ॥ ते दिव्यगन्धपटवासुगंधिदेहानंदं तं नंदनवनेषु महाप्सरोगोभिः ॥ ४ ॥
 ये शैलराजमलयोद्भवचंदेन न सत्कुंभेन च सुराननुलेपयन्ति ॥ ते दिव्यगन्धपटवासुगंधिदेहानंदं तं नंदनवनेषु महाप्सरोगोभिः ॥ ५ ॥

गंधाब्जातिकमलोत्पलदिव्यपुष्पैर्देवान्नवैः नुदिनननुदेऽर्चयति ॥ पुष्पोत्तमैर्नरपतित्वमवाप्यतेऽपियास्यतिकुंदधवलमचिरेणसिद्धिम् ॥ ६ ॥
 आमोदिभिर्हिमतरुष्कसुगन्धधूपैर्यमानवाः सुरवरानपि धूपयति ॥ कर्पूरधारानभिगन्धध्वराभिरामैस्त्वर्गविमानवतिते भवेन्नरमते ॥ ७ ॥
 दोधूयते कनकदंडविराजितैश्चसच्चामरैः श्रवलकुण्डलसुन्दरीभिः ॥ दिव्यांबरस्रगनुलेपनभूषिताङ्गत्वासुरेशेभवांबरवल्लपूजाम् ॥ ८ ॥
 देदीप्यते दिनकरोज्ज्वलपद्मारागस्तनप्रभासुरितहेमये विमाने ॥ दिव्यांगनपरिवृतो नयनाभिरामः प्रज्वाल्यदीपममलं भवेन श्वराणाम् ॥ ९ ॥
 योजांगरसुरवराभिमतो ददाति चैत्रोत्सवादिदिवसेष्वपि तूर्यनादैः ॥ वीणासुवेषु यधुरस्वरभाषिणीभिः सगीयते च सकृदशोदरकिन्नराभिः ॥ १० ॥
 कुर्वति ये सदुपलेपनधातुरागसंमार्जनं सुरवराय तनेऽनुरक्ताः ॥ मुक्ताकलापमपिकांचनभक्तिचित्रैर्वैडूर्यकुट्टिमतले दिविते वसति ॥ ११ ॥
 दद्याच्चयः परमभक्तियुतः सुराणां घण्टावितानवरचामरमातपत्रम् ॥ केयूरहारमणि कुण्डलभूषितामौरत्नाधिपावसति भूतलचक्रवर्ती ॥ १२ ॥
 अभ्यर्चयेत्प्रतिवचः कुसुमैर्विचित्रैर्देवाधिदेवपरिसंस्तुतपादपद्मान् ॥ भक्त्या प्रहृष्टमनसः प्रणमति देवांस्ते भूवः स्वर्गमहिमात्तफलाभवंति ॥ १३ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णशुद्धिष्टिरसंवादे देवपूजाफलव्रतवर्णनं नैकोर्निवेशन्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ ४ ॥
 ॥ शुद्धिष्टिरउवाच ॥ ॥ भगवन् केन तपसा व्रतेन नियमेन वा ॥ दानेन केन बालोके प्रोज्ज्वलत्वं प्रजायते ॥ १ ॥ अति ते जमहर्दी
 तं दीप्तिं शुक्तिरणेज्ज्वलम् ॥ शरीरं जायेते येन तन्मेव कुमथाहं सि ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ मथुरायां पुरापाथीपङ्गले
 नाम तापसः ॥ आगतः स च मे पत्न्या जाम्बवत्या प्रपूजितः ॥ ३ ॥ पृष्टश्च प्रश्नमेवं तं स च वोच द्वाथातथम् ॥ तयापि मे समाख्यतं तत्स
 र्वं ते वदाम्यहम् ॥ ४ ॥ यदा यदा नृपश्रेष्ठ पुण्यकालः प्रपद्यते ॥ संक्रातौ सूर्यग्रहणे चन्द्रपर्वणि वै धृते ॥ ५ ॥ उत्तरे त्वय न प्राप्तं दक्षिणे
 विषुवे तथा ॥ एकादश्यां शुक्लपक्षे चतुर्दश्यां दिनक्षये ॥ ६ ॥ सप्तम्यामथ वाष्ट्यां रत्नात्वा व्रतपरो नरः ॥ नारी वा भूमिदेवभ्यः
 प्रयच्छेत्प्रयतांगणे ॥ ७ ॥ घृतकुंभेन दीपेन प्रज्वलंतं प्रदीपकम् ॥ ॥ शुद्धिष्टिरउवाच ॥ भूमिदेवा इति प्राक्तं यत्त्वया मधुमुद न ॥ ८ ॥

१ अतितीव्रं महद्व्यम-इ०पा ।

किमेतत्कौतुकमेऽस्ति संशयं छेत्तुमर्हसि ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ९ ॥ सस्वर्गं तु कामोऽ-
 भूच्छरीरेण नरोत्तम ॥ ततश्चण्डालतांनीतो वसिष्ठेन महात्मना ॥ १० ॥ त्रिशंकुः सर्वमाचख्यौ विश्वामित्राय धीमते ॥ सोऽपि मन्युवशाद्यज्ञं
 चकाराहूय देवताः ॥ ११ ॥ न ताहविः प्रत्यगृह्णंस्ततः छद्मकुशात्मजः ॥ विश्वामित्रस्तु कोपेन चकारान्यान्सुरोत्तमान् ॥ १२ ॥ शृंगाट-
 कान्नालिकैरान्पचनानानजौडकान् ॥ मेधारथदवार्तकितारिक्लृप्माण्डकोद्रवान् ॥ १३ ॥ उद्गान्मनुजदवांश्चक्रोधान्मुनिवामुजन्त ॥ च-
 कारान्यान्सप्तऋषीन्प्रतिमांसुरोत्तमान् ॥ १४ ॥ ततः शक्रः समागम्य विश्वामित्रं प्रसाद्य वै ॥ सृष्टिं निवारयामास ये सुष्टास्ते तथापि च ॥ १५ ॥
 मर्त्यलोके केचन सवैदेवा देवकुलेष्वथ ॥ मंत्रानि वद्मः पिंडाणि स्थितासूतिभूतो यथा ॥ १६ ॥ ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्रा ये चान्ये देवतागणाः ॥ लो-
 कानामुपकाराय मर्त्यलोके मुपागताः ॥ १७ ॥ प्रतिमासु स्थिताः शश्वद्गान्भुञ्जंति शश्वतान् ॥ वरप्रदाश्च भक्तानामिति ते गुह्यमस्ति ॥ १८ ॥
 तेभ्यः पुरस्ताद्वा तव्यं प्रज्वलंतं प्रदीपकम् ॥ सूर्यारक्तवस्त्रेण पूर्णवर्ति घृतेन तम् ॥ १९ ॥ चतुःप्रस्थैः प्रज्वलंतं मंत्रेणानेन दापयेत् ॥
 तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यंति सूरयः ॥ दिवी विचक्षुरा तम् ॥ २० ॥ पीतवस्त्रेण कृष्णाय श्वेतवस्त्रेण शूलिने ॥ कौसुभवस्त्रेणाढ्येन गौरिमु-
 दिश्य दापयेत् ॥ २१ ॥ लाक्षारक्तेन दुर्गायै पूर्णवर्ति प्रबोधयेत् ॥ नीलवस्त्रेण कामायगणनाथाय खादिरि ॥ २२ ॥ नागेभ्यः कृष्णवस्त्रेण ग्रहेभ्य-
 इषिकायुधाम् ॥ देवाङ्गनापितृभ्यस्तु पितृवर्ति प्रबोधयेत् ॥ २३ ॥ विशेषं शृणु सूर्याय पूर्णवर्ति निर्गद्यते ॥ शिवायेश्वरवर्ति भोगवर्ति जनार्दने
 ॥ २४ ॥ पद्मवर्तिर्वीर्याय गौर्यै सौभाग्यवर्तिका ॥ नागेभ्यो नागवर्ति श्रहवर्ति युधिष्ठिर ॥ २५ ॥ नेत्रपट्टेन मधुना घृतेन मधुकुंडके ॥
 अर्चिते च चिते चैव ललितायै प्रबोधयेत् ॥ २६ ॥ मंत्रेणानेन राजेन्द्रतन्निशा मयैवैदिकम् ॥ २७ ॥ अग्नेत्वां कामयागिरा तुभ्यं तागिरा सस्तु
 विश्वाः ॥ सुक्षितयः पृथक् पृथक् ॥ २८ ॥ अग्ने कामाय जेगिरि अग्निप्रियेषु धामसु ॥ कामोभूतस्य भव्यस्य सम्राडे को विराजति ताभ्यां नमस्वा-
 हा ॥ २९ ॥ एवमेतेन विधिनायः प्रयच्छति दीपकम् ॥ विस्तीर्णे विपुले पात्रे घृतकुंभेन योजितम् ॥ ३० ॥ याति ते ब्रह्म सदनं विमानेनैकैव च सा ॥
 तिष्ठति द्योतमानास्ते यावदाभूतं संप्लवम् ॥ ३१ ॥ सदापि तु यथादेशं क्षूषिष्वलवंति हि ॥ तथा दीपस्य दातारो भवति सफलेक्षणाः ॥ ३२ ॥

यथैवोर्ध्वगतिर्नित्यराजन्दीपाग्निस्त्रासुवै ॥ दीपदातुस्तथैवोर्ध्वगतिर्भवातिशोभना ॥ ३३ ॥ घृतेनदीपोदातव्योराजस्तैलेनवापुनः ॥
 वसामज्जादिभिर्देयानतुदीपः कथंचन ॥ ३४ ॥ दीपस्तैलेनकर्तव्यो न तु कर्मविज्ञानता ॥ निर्वापणं च दीपस्यार्हिसनचविगर्हितम् ॥ ३५ ॥
 यः कुयत्तिनकर्माण्यस्यादसौ पुष्पितेक्षणः ॥ दीपहतीभवस्य धः काणो निर्वापको भवेत् ॥ ३६ ॥ पद्मसूत्रोद्भवावतिगंधतैलेन दीपिताम् ॥
 विरोगः सुभगश्चैव दत्त्वा भवति मानवः ॥ ३७ ॥ प्रज्वाल्य देवदेवस्य कर्पूरेण तु दीपकम् ॥ अक्षमेधमवाप्नोति कुलैश्चैव समुद्धरेत् ॥ ३८ ॥
 एतन्मयोक्तं तव दीपदानफलं समग्रं कुरुवंशचन्द्र ॥ श्रुत्वा यथावत्सततं हि देयादीपास्त्वया विप्रसुरालयेषु ॥ ३९ ॥ अत्राप्युदाहरंतं मितिहासं
 पुरातनम् ॥ दीपदानाच्छलितया यदवाप्तं पुरानया ॥ ४० ॥ आसीच्चित्ररथो नाम विदुर्भेषु महीपतिः ॥ तस्य पुत्रशतराजो जज्ञे पञ्चदशोत्तरम् ॥ ४१ ॥
 एकैकन्या तस्यासीच्छलितानामनामतः ॥ सर्वलक्षणसंपन्ना रूपाणि प्रतिमासु वि ॥ ४२ ॥ तां दौकाशिराजा यचर्वङ्गैश्चारुधर्मेण ॥ अतान्यन्या
 निभार्याणां त्रीण्यासंश्चारुधर्मेणः ॥ ४३ ॥ तासां मध्ये ग्रामहिणी ललिता साप्यथा भवत् ॥ विष्णोरायतने सा तु सहस्रं परिद्वीपकाद् ॥ ४४ ॥ प्रज्वाल
 यंत्यनुदिनं दिवारात्रमनिर्वृतम् ॥ तामिदमश्वयुक्पक्षं शुक्लपक्षं च कार्तिकम् ॥ ४५ ॥ तस्याः प्रज्वालतो दीप उच्चस्थानकृतः शुभः ॥ तस्मिन्काले तथा
 नित्यं ब्राह्मणवसथे च सा ॥ व्यग्रा भवति सायाह्ने दीपप्रेषणतत्परा ॥ ४६ ॥ चतुष्पथेषु रथ्यामुदेवतायतनेषु च ॥ चैत्यवृक्षेषु गोष्ठेषु पर्वतानां च मूर्धसु
 ॥ ४७ ॥ पुलिनेषु नदीनां च कूपमूलेषु पाण्डव ॥ तां संपत्न्योऽथ संगम्य पप्रच्छ रितुमाहताः ॥ ४८ ॥ ललिते वद भद्रं तैललितं वदन्तं तथा ॥
 न तथा बलिपुष्पेषु न तथा द्विजपूजने ॥ ४९ ॥ भवत्याः सुमहान्यत्नो दीपप्रज्वालने यथा ॥ तदेतत्कथं यास्माकं ललिते कौतुकं परम् ॥ ५० ॥
 मन्यामेहे तथा वश्यं दीपदानफलं श्रुतम् ॥ ललितो वाच ॥ नाहं मत्सरिणी भद्रानचनगादिद्रुषिता ॥ ५१ ॥ एकपत्याश्रिताः साध्यो भवत्यो
 मम मानदाः ॥ अपृथग्धर्मचरणाः शृण्वंतु गदितं मम ॥ ५२ ॥ मयैतदीपदानस्य यथेषु भुज्यते फलम् ॥ हिरण्यदयिता भार्या शैलराजसुता वरा ॥
 ॥ ५३ ॥ उमादेवी तिमिद्रेषु देविका सा सरिद्रा ॥ नराणामनुकंपार्थं ब्रह्मणा ह्यवतारिता ॥ श्रुता किं भवतीभिः सा देविका पापनाशिनी ॥ ५४ ॥

तस्यास्नात्वा सकृन्नद्यां गणपत्यमवाधुयात् ॥ तस्यामथ नृसिंहाख्यं तीर्थं कल्पमनाशनम् ॥ हरिणानृसिंहवपुषाय त्रस्नानं कृतं पुरा ॥ ५५ ॥ सौवी
रराजस्य पुरा भैत्रेयो भूतपुरोहितः ॥ तेन चायतनं विष्णोः कारितं देविका तटे ॥ ५६ ॥ अहन्यहनि शुश्रूषां पुष्पधूपानुलेपनैः ॥ दीपदा
नादिभिश्चैव चक्रे तत्र सवद्विजः ॥ ५७ ॥ कार्त्तिक्या दीपकस्तत्र प्रदत्तस्तेन चैकदा ॥ आसीन्निर्वाणभूयष्टो देवार्चासुरतो निशि ॥ ५८ ॥
देवतायतेन वासीतत्राहमापि मृषिका ॥ प्रदीपवार्तिहरणे कृतबुद्धिर्वानना ॥ ५९ ॥ गृहीताथ मया वार्तिवृकदंशो ररास च ॥ नष्टा
चाहंत तस्तस्य मार्जारस्य भयातुरा ॥ ६० ॥ वक्रप्रान्तेन पश्यन्त्यास दीपः प्रेरितो मया ॥ जज्वाल पूर्ववद्दीप्त्या तस्मिन्नायतने पुनः ॥ ६१ ॥
मृताहंच पुनर्जाता वैदर्भे राजकन्यका ॥ जातिस्मरामहीयस्य महिषाचारुधर्मणः ॥ ६२ ॥ एष प्रभावा दीपस्य कार्त्तिके मासि शोभनः ॥ द
त्तस्यायतने विष्णोर्येन्ये व्युष्टिरुत्तमा ॥ ६३ ॥ असंकलिपत मध्यस्य प्रेरणं यन्मया कृतम् ॥ केशवे बालदीपस्य तस्येदं भुज्यते फलम् ॥ ६४ ॥
एतस्मात्कारणा दीपानहमेतानहर्निशम् ॥ प्रयच्छामि हरैर्गहे जातमस्य महाफलम् ॥ ६५ ॥ एवमुक्त्वा स पत्नीः सा दीपदानं परायणा ॥ बभू
व देवदेव स्वकेशवस्य गृहे सदा ॥ ६६ ॥ ततः कालेन महता सह राज्ञा महात्मना ॥ विष्णुलोकं मनुप्राप्ता पंचत्वं प्राप्य मानदा ॥ ६७ ॥ तं लो
कमासाद्य नृपेण सार्द्धं साराजपत्नी कमलाभनेत्रा ॥ रेमे महीपालमुदासे माता दीपप्रदानं तत्सकलार्तिहना ॥ ६८ ॥ दीपप्रदानमपि पुण्यतरं व
दंति विप्राग्निगोसुकुलैकगृहांगणेषु ॥ तद्दानदीप्तवपुषाथ पार्थाङ्गरे गच्छन्नः पतति न स्वलेते कदाचित् ॥ ६९ ॥ इति श्रीभविष्ये महा
पुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे दीपदानविधिवर्णनं नाम त्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३० ॥ ॥ ६९ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥
कार्त्तिक्या मथवा माध्यामये वयुधिष्ठिर ॥ १ ॥ चैत्र्या मथ तृतीयायां वैशाख्या द्वादशेऽह्नि वा ॥ खंडनीलं शंखपादं संपादयैद्भौतपुष्पकम् ॥ २ ॥
गोभिश्चतुर्भिः सहितं सृजैव विधिं शृणु ॥ यदुवाच पुरा गंगो गोकुलेऽनघ पाण्डव ॥ ३ ॥ तत्ते हंच प्रवक्ष्यामि विधिं गंगप्रचोदितम् ॥ मात
रं स्थापयित्वा प्रेजयेत्कुसुमाक्षतैः ॥ ४ ॥ मातृश्राद्धं ततः कुर्यात्सदाभ्युदयकारकम् ॥ अकालमूलं कलशमथ त्थ दलशोभितम् ॥ ५ ॥
तत्र विद्वाजपित्वा तु स्थापयेद्बुद्धदेवताम् ॥ सुसमिद्धं ततः कृत्वा वह्निमत्र पुरःसरम् ॥ ६ ॥ अथैनं जुहुयात्पद्भिः पृथगाहुतिं संज्ञितैः ॥

पौष्यामंत्रस्ततः पश्चादुत्वावाह्नियथाविधि ॥ ७ ॥ एकवर्णद्विवर्णवारोहितं श्वेतमेव वा ॥ जीवद्वारस्य स्विन्याः पुत्रसर्वांगसुंदरम् ॥ ८ ॥ चत
 स्रोवत्सत्यं श्रुताभिः सार्धमलंकृतम् ॥ तार्सां कर्णे जपो द्विप्रः पतिवो बालिनं शुभम् ॥ ९ ॥ समितास्तेन सहिताः क्रीडध्वं हृष्टमानसाः ॥
 ततो वा मे त्रिशूलं च दक्षिणे च क्रमालिखेत् ॥ १० ॥ अंकितं शंखचक्राभ्यां वाषिंतं कुसुमादिना ॥ पुष्पमालाकृतग्रीवं सितवस्त्रैश्चच्छादितम् ॥ ११ ॥
 विमुंचे दत्सकाभिश्च नीलाभिर्बालिनं वृषम् ॥ देवालये गोकुले वानदीनां संगमेऽथ वा ॥ १२ ॥ इत्युक्तं गंगुनिना विधानं वृषमोक्षणे
 स्वेच्छा विहारिणं हंसं गर्जतं सुदरं गवाम् ॥ १३ ॥ ककुब्धिनं पतिं धन्याय विमुञ्चति गोवृषम् ॥ फलं च तस्य बध्यामिब्रुवतो मे निबोधत ॥ १४ ॥
 वृषोत्सर्गपुनः त्वेव दशतीतान्दशापरान् ॥ यत्किंचित्स्फुरते तोयं समुत्तीर्य जलाः महीम् ॥ १५ ॥ वृषोत्सृष्टं पितृणां तु तदक्षयमुदाहृतम् ॥
 यैश्च यैश्च स्फुरते तोयलां गूलादिभिर्भिरंततः ॥ १६ ॥ सर्वतदक्षयं तस्य पितृणां नात्र संशयः ॥ शृङ्गैः खुरैर्वायद्भूमिमुल्लवत्यनिशं वृषः ॥ १७ ॥
 मधुकुल्याः पितुस्तस्य अक्षयास्ता भवति वै ॥ सहस्रतलमात्रेण तल्लगो न यथाश्रुतिः ॥ १८ ॥ पितृणां या भवेत्तृप्तिस्तान् वृषस्त्वतिरिच्यते ॥
 यो ददाति तैर्मिश्रं स्तिलां न्वाश्राद्धकर्मणि ॥ १९ ॥ मधुवानीलखंडं वा अक्षयं सर्वमेव तत् ॥ एष्टव्या बहवः पुत्रायद्येकोऽपि गयां व्रजेत् ॥ २० ॥
 यजेत वा श्वमेधेन नीलं वा वृषमुत्सृजेत् ॥ न करोति वृषोत्सर्गं सुतीर्थं वा जलांजलिम् ॥ २१ ॥ न प्रयच्छति यः पुत्रः पितु रुच्चारणवसः ॥ २२ ॥ यद्भू
 मिमील खीतं शृङ्गखुरैः ग्रहं दृष्ट्वा द्वाकरोति प्रतिमल्लवृषान्निरीक्ष्य ॥ खण्डं समस्तमपि तस्य विवाहकर्तुः संतोषमावहति शक्रसभागतस्य ॥ २३ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णशुद्धिधरसंवादवृषोत्सर्गविधिवर्णनं नामैकत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ धुधिरत्न
 च ॥ किमर्थं फाल्गुनस्य तिपूणे मास्यां जनार्दन ॥ उत्सवो जायते लोके ग्रामे ग्रामे पुरे ॥ १ ॥ किमर्थं शिशवस्तस्य गिहेऽतिवादिनः ॥
 होलिकादीप्यते कस्मात्फाल्गुनं तोकिमुच्यते ॥ २ ॥ अढो देति च कांसं ज्ञाशीतोष्णं तोकिमुच्यते ॥ कोह्यस्यां पूष्यते देवः केनेयमवतारिता ॥ ३ ॥
 किमस्यां क्रियते कृष्ण एतद्दिस्तरतो वद ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ आसीत्कृतयुगे पार्थ घुर्गमनराधिपः ॥ ४ ॥ दूरः स्वगुणपेतः प्रियवादी बहुश्रुतः ॥
 सप्तर्षीपृथिवीं निवासी कृत्य नराधिपान् ॥ ५ ॥ धर्मतः पालयामास प्रजाः पुत्रानि वारसान् ॥ न दुर्भिक्षं च व्याधिर्ना कालमरणं तथा ॥ ६ ॥

१ वृषस्य-इ० पा० । २ नृणाम्-इ० पा० ।

नार्धर्मरुचयः पौरास्तस्मिच्छासतिपार्थिव ॥ तस्यैवशासतोरज्यक्षात्रधर्मरतस्यैव ॥ ७ ॥ पौराः सर्वसमागम्यत्राहिनाहीत्यथाब्रुवन् ॥
 ॥ पौराऽऽचुः ॥ अस्माकंहिगृहेकाचिद्वौढानामेतिराक्षसी ॥ ८ ॥ दिवारात्रौसमागम्यबालन्पीडयतेबलात् ॥ रक्षयाकंडकेनापिभेषकैर्वान
 राधिप ॥ ९ ॥ मंत्रज्ञैः परमाचार्यैः सानियंतुंनशक्यते ॥ पौराणांवचनंशुत्वारद्युर्विस्मयमागतः ॥ १० ॥ विस्मयाविष्टहृदयः पुरहितमथा
 ब्रवीत् ॥ रघुरुवाच ॥ दौढेतिराक्षसीकियंकिंप्रभावाद्विजोत्तम ॥ ११ ॥ कथमेषानियंतव्यामयादुष्कृतकारिणी ॥ रक्षणात्योच्यतेराजापृथि
 वीपालनात्पतिः ॥ १२ ॥ अरक्षमाणः पृथिवीराजाभवतिकिल्बिषी ॥ वसिष्ठउवाच ॥ शृणुराजन्परं गुह्यं त्राख्यातं मया क्वचित् ॥ १३ ॥
 दौढानामेति विख्याताराक्षसीमालिनः सुता ॥ तथाचाराधितः शुभुरुग्रतपसापुरा ॥ १४ ॥ प्रीतस्तामाहभगवान्वरं वरयमुव्रते ॥ यत्ते मनोऽभिल
 षितं तद्दास्यमिव चारितम् ॥ १५ ॥ दौढाग्राहमहादेवं यादितुष्टः स्वयं मम ॥ न च वध्यासुरादीनामनुजानांच शंकर ॥ १६ ॥ माकुरु त्वं त्रि
 लोके शशास्त्राणां तथैव च ॥ शीतोष्णवर्षासमये दिवारात्रौ बाहिर्गृहे ॥ १७ ॥ अभयं सर्वदामे स्यात्त्वत्प्रसादान्महेश्वर ॥ ॥ शंकर उवाच ॥
 एवमस्त्विदमर्थोऽवत्वा तां पुनः प्रोवाच शूलभृत् ॥ १८ ॥ उन्मत्तेभ्यः शिशुभ्यश्च भयं ते संभविष्यति ॥ ऋतावृत्तौ महाभागमाव्यथां
 हृदये कृथाः ॥ १९ ॥ एवं दुत्वा वरं तस्या भगवान्भगनेन त्रहा ॥ स्वमेलब्धो यथाथं तत्रैवांतरधीयत ॥ २० ॥ एवं लब्धवरा सा तु
 राक्षसी कामरूपिणी ॥ नित्यं पीडयते बालान् संस्मृत्य हरभाषितम् ॥ २१ ॥ अडाडयेति गृह्णाति सिद्धमंत्रकुटुंबिनी ॥ गृहेषु तेन सालो
 के ब्रह्मडेट्यभिधीयते ॥ २२ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं ढाढायाश्चरितं मया ॥ सांप्रतं कथयिष्यामि येनोपायेन हन्यते ॥ २३ ॥ अद्य पञ्चदशी
 शुक्ला फाल्गुनस्य नराधिप ॥ शीतकालो विनिष्क्रान्तः प्रातर्ग्रीष्मो भविष्यति ॥ २४ ॥ अभयप्रदानं लोकानां दीयतां पुरुषोत्तम ॥
 यथा द्वाशंकितालोकारमंति च हसंति च ॥ २५ ॥ दारुजानि च खंडानि गृह्णान्वासमरोत्सुकाः ॥ योधा इव विनयानि तु शिशवः संप्रहर्षिताः ॥ २६ ॥
 संचयं शुष्ककाष्ठानां सुपलानां च कारयेत् ॥ तत्राग्निं विधिवदुत्वारक्षौघैर्मन्त्रा विस्तरैः ॥ २७ ॥ ततः किल किलाशन्दैस्तालशन्दैर्मनोहरैः ॥

तमग्नित्रिपरिक्रम्यगायंतुचहसंतुच ॥ २८ ॥ जल्पंतुस्वेच्छयालोकानिःशंकायस्ययन्मतम् ॥ तेनशब्देनसापपाहोमेनचनिराकृता ॥ २९ ॥
 अदृष्टघातौडिभानाराक्षसीक्षयमेष्यति ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ तस्यैषर्वचनंश्रुत्वासनृपःपांडुनंदन ॥ ३० ॥ सर्वचकारविधिवदुक्तेनचधिसत् ॥
 गतासारक्षसीनाशेतेनचोग्रेणकर्मणा ॥ ३१ ॥ ततःप्रभृतिलोकैऽस्मिन्नडाडाल्यातिमागता ॥ सर्वदुष्टापहोहोमःसर्वरोगोपशान्तिदः ॥ ३२ ॥
 क्रियतेऽस्याद्विजैःपाथेतेनसाहोलिकामता ॥ सर्वसारातिविश्वेयवृमसिधुधिष्ठिर ॥ ३३ ॥ सारत्वात्फल्युरित्येषापरमानंददायिनी ॥
 अस्यानिज्ञागमेपार्थसंख्याःशिशवोगृहे ॥ ३४ ॥ गोमयेनोपसंलिप्तसचतुष्केगृहांगणे ॥ आकारयेच्छिशुप्रायान्बहुव्यग्रकरान्नरान् ॥ ३५ ॥
 तेकाष्ठखण्डैःसंस्पृश्यगतैर्हास्यकरैःशिशून् ॥ रक्षतितेषांदातव्यगुण्डपक्काभ्रमेवच ॥ ३६ ॥ एवढोडितमात्रस्यसदोषःप्रशमनमेतत् ॥
 बालानारक्षणकार्यैतस्मात्तास्मिन्निज्ञागमे ॥ ३७ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ प्रभातेकिञ्चनैर्देवैकतर्तव्यमुखमीप्सुभिः ॥ प्रवृत्तेषाधेवमासि
 प्रतिपद्भ्रास्करोदये ॥ ३८ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कृत्वाचावश्यकार्याणि सतप्यपितृदेवताः ॥ वंदयेद्दालिकाभूतिसर्वदुष्टोपशान्तये ॥ ३९ ॥
 मंडितैर्चर्चितैर्वैवउपलितेगृहाजिरे ॥ चतुष्कंकारयेच्छेष्वर्णकैश्चाक्षतैःशुभैः ॥ ४० ॥ तन्मध्येस्थापयेत्पिण्डशुक्लवस्त्रोत्तरच्छदम् ॥
 अग्रतःपूर्णकलशंस्थापयेत्पल्लवयुतम् ॥ ४१ ॥ साक्षतंसहिरण्यंचसितचन्दनचर्चितम् ॥ कलशस्याग्रतोदेयाउपानहवरांशुकाः ॥ ४२ ॥
 आसनेचोपविष्टस्यब्रह्मघोषेणभारत ॥ चैवंयेच्चन्दननारीअव्यंगंगामुलक्षणा ॥ ४३ ॥ पद्मरागोत्तरपटाश्रेष्ठांशुकविभूषिता ॥
 वसुधारांशिरोग्रेचदधिद्वूवाक्षतान्विताम् ॥ ४४ ॥ चर्चापयित्वाश्रिसिंदमायुरारोग्यवृद्धये ॥ पश्चाच्चप्राशयेद्विद्वान्श्रुतपुष्पसंचंदनम् ॥ ४५ ॥
 मनोभवस्यसापूजाऋषिभिःसंप्रदांशिता ॥ योपवितिवसंतादौचूतपुष्पसंचंदनम् ॥ ४६ ॥ सत्यंहृदिस्थकमस्यतत्पूतर्ज्यायेतजसा ॥
 अनंतरंद्विजेन्द्राणांमुतमागधवंदिनाम् ॥ ४७ ॥ दद्याद्दानंयथाशक्त्याकामोमेप्रियतामिति ॥ ततोभोजनवेलायांशृत्यंत्याकनेऽहनि ॥ ४८ ॥
 प्राशयेत्प्रथमंचान्नंततोभुजितकामतः ॥ यएवंकुरुतेपार्थशस्त्रोक्तंफल्युनोत्सवम् ॥ ४९ ॥ अनायासेनसिद्धयंतितस्यसर्वमेनोऽनुरथाः ॥

१ वल्गन्तु-इ०पा० । २ वद्धयैःसदने नारी-इ०पा० । ३ वद्धोपयित्वा-इ०पा० ।

आधयोव्याधयैवयातिनाशनसंशयः ॥ ५० ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तः सुखतिष्ठतिमानवः ॥ पुण्यापवित्राजयदासर्वविघ्नविनाशिनी ॥ ५१ ॥
 एषतेकथितापार्थतिथिनामुत्तमातिथिः ॥ ५२ ॥ वृत्तेतुषारसमयेसितपञ्चदश्याप्रातर्वसन्तसमयेसमुपस्थितेच ॥ संप्राश्यचूतकुमुभसंहचन्दने
 नसत्यंहिपार्थपुरुषस्सुखीसमास्ते ॥ ५३ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेफाल्गुनपूर्णिमात्सवर्णने
 नामद्वात्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३२ ॥ ॥ शुधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ संत्यज्यालिकुलालीढकुसुमानिमृदून्यपि ॥ दमनेनक
 थलोकैः पूज्यतेनाकनायकाः ॥ १ ॥ दोलांदोलनमाहात्म्यंरथयात्रामहोत्सवम् ॥ कथयस्वमलंप्राज्ञयादवांभोजभास्कर ॥ २ ॥
 ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पार्थाथजनसदृक्षक्षान्तिधामधरापते ॥ यदेतद्भवतापृष्टंतच्छृणुष्ववदामिते ॥ ३ ॥ पुरापुराणामावासेमंदरेचारु
 कंदरे ॥ गन्धाधारीकुलालीढोजातोदमनकस्तरुः ॥ ४ ॥ तस्यगंधमनाग्रेयमात्रायसुरयोषितः ॥ मदनोन्मादयशगागायतिचहसंतिच ॥
 ॥ ५ ॥ ऋषयोनियमांस्त्यक्त्वाप्राद्रवंतगृहान्प्रति ॥ नवेदाध्ययनेध्यानरेतस्तेषांभवूवह ॥ ६ ॥ अपराधाद्विघटितंयद्ब्रूवप्रियेपरम् ॥
 मानसंमानिनांतुपुनर्गंधेनसंधितम् ॥ ७ ॥ गंधेनाकुलितलोकं दृष्ट्वाब्रह्मातमब्रवीत् ॥ शर्मानिमित्तयावाचरोषात्प्ररुतिताधरः ॥ ८ ॥
 ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ जातस्त्वंलोकदमनान्नूनंदमनकोमया ॥ जगद्वाघूर्णसेकस्मात्कर्मनैतत्तवोचितम् ॥ ९ ॥ यत्संतस्त्वनुमन्यं
 तेसर्वातिशयवर्जितम् ॥ यत्सेवेतनरः कर्मयत्रोद्भोगो न धीमताम् ॥ १० ॥ एकस्याप्यपकारंयः करोतिसनराधमः ॥ बहूनामपकारायसं
 प्रवृत्तः किमुच्यते ॥ ११ ॥ दृष्ट्वाथबाधकं कर्मनकर्तव्यंकथंचन ॥ अदृष्टंप्रतिसिद्धेहोस्माभिरनुमीयते ॥ १२ ॥ ततः
 स्वयंप्रभवतिदैविपित्र्येचकर्मणि ॥ भोगार्थेचत्रिभुवननिरादेयोभविष्यति ॥ १३ ॥ ॥ दमनकउवाच ॥ ॥ पुरुषादेवमारब्धनक्रोधान्ना
 र्थकारणात् ॥ स्वभावएवमेब्रह्मस्त्वयामुष्टः पुराविभो ॥ १४ ॥ यायस्यजंतोः प्रकृतिः शुभावायदिवेतरा ॥ सतस्यामेवमतेदुष्कृतेसुकृते
 तथा ॥ १५ ॥ तत्स्वभावप्रवृत्तस्थयादिशापस्त्वयामम ॥ प्रदत्तः किं करोम्येतन्नकृत्यमपराध्यति ॥ १६ ॥ युक्तियुक्तंवचः श्रुत्वा दमनेन

१ समस्ते-३० पा० । ते त्वया समरुल्य इत्यर्थः ।

समीरितम् ॥ प्रीतात्मापद्मजः ग्राहकरोमितवसन्तिप्रयम् ॥ १७ ॥ वसंतसहकारोत्थमं गरीपिंजरेजने ॥ पुष्पिताशोकशोभाढ्येवनेपुंस्को
 किलकुले ॥ १८ ॥ तस्मिन्काले मुरेशानां शिरास्याक्रम्यलीलया ॥ स्थस्यसि त्वं दिनं चैक्यद्यस्य विहितं हितम् ॥ १९ ॥ ये त्वामारोपयि
 ष्यन्ति दानमानपुनस्सराः ॥ सुराणतिभिर्व्यति सदैव सुखिनो नराः ॥ २० ॥ सर्वदेवशिवस्येष्टा पुण्यापापभयापहा ॥ प्रसिद्धियास्यति म
 धौ दमनाख्याचतुर्दशी ॥ २१ ॥ एवमुक्त्वा यथौघाद्ब्रह्मादमनोमंदरे गिरौ ॥ उवासवा सितशेषभुवनगंधसम्पदा ॥ २२ ॥ दिव्यगिरौ गिरिसु
 तादयिताधिवासैरन्नांशुकच्छुरितकाञ्चनभूमिभागे ॥ आपवरंचहृदये विनिवेश्य शोभोस्तत्रास्थितो दमनकोदिमितांतरात्मा ॥ २३ ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ धर्मराज निबोधेदमां दोलकमहोत्सवम् ॥ प्रवृत्तनरनारीकं पञ्चमोच्चारसुन्दरम् ॥ २४ ॥ सानंदनंदनवने आद्र्यास
 हितो यथा ॥ विस्मयस्मेरनयने विभ्रामोद्गातसौभः ॥ २५ ॥ उन्मादयन्वने पुण्ये विद्याधरगणान्वहून् ॥ वसंतो नृत्यमानानुरासुरशता
 चितः ॥ २६ ॥ संतानपारिजातोत्थां बद्धा समाधवीलताम् ॥ कश्चिदां दोलनं चक्रे समालिख्य घनस्तनीम् ॥ २७ ॥ गीतमां दोलकारूढस्त
 द्वायं त्यमरस्त्रियः ॥ येन चोत्पादयति स्म मन्मथस्यापि मन्मथम् ॥ २८ ॥ तं दृष्ट्वा प्रापदनिभा भवानि प्राहंशं करम् ॥ कौतुकं मे स सुत्पन्नं पश्ये
 माः शंकरप्रभो ॥ २९ ॥ आं दोलकं मम कृते कारयस्व स्खलं कृतम् ॥ त्वया सहं दौलये यं यथा चैतोत्रिलोचन ॥ ३० ॥ तद्गरीवचनं मय्यंशुत्वा गोवृष
 भध्वजः ॥ सहोलांकारयामास समाहूय महासुरान् ॥ ३१ ॥ स्तंभद्वयरोपयित्वा इष्टापूतं मयं दृढम् ॥ सत्यं चैवोपरिततं श्रेष्ठं काष्ठमकल्पयत् ॥
 ॥ ३२ ॥ वासुकिं देवकस्थाने बद्धा तां तव सप्रभम् ॥ तत्क्षणं मंतरापि ठं कृतवान्मणिमंडितम् ॥ ३३ ॥ कुमिकापांसकौ शयवस्त्रैः संविष्टितं नैवैः ॥
 स्नादामालंबितं प्रान्तं मणिमौक्तिकशेखरम् ॥ ३४ ॥ रचयित्वा विचित्रां दौलचैलाजिनोत्तराम् ॥ ससिद्धांसिद्धगुरवे गरीवेषणन्यवेदयत् ॥ ३५ ॥
 तत्रारूढस्तु यावत्ससौ मय्यसोमविभूषणः ॥ मंदं दौलया मासपार्श्वस्थैः पाषैर्दुःसह ॥ ३६ ॥ वामपाशैर्तु विजयादक्षिणेन जयाभवेत् ॥ चामरा
 क्रांता वाहू ते ते नाश्चिष्टे न्यवीजिताम् ॥ ३७ ॥ आं दौलये न्यापयं न्यासहितं समगदाक्षरम् ॥ येन देवा सुरस्त्रैण मासी दानं दानं भैरम् ॥ ३८ ॥

जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ उच्छलत्तालवाद्यानिवादयतिस्मचारणाः ॥ ३९ ॥ चेलुःकुलाचलाःसर्वेचुक्षुभुःसप्तसागराः ॥
ववुर्वाताःसनिर्धातादेवेदोलांसमास्थिते ॥ ४० ॥ आलेक्यव्याकुलेलोकं देवाःशक्रपुरोगमाः ॥ उपेत्यप्रणिपत्योच्चुःसर्वपापहरं परम् ॥ ४१ ॥
उपारमस्वभगवन्भवतःक्रीडयानया ॥ जगद्ग्रापद्यतदेवचलितःसागरश्चयत् ॥ ४२ ॥ गीर्वाणगीर्भिःसंहृष्टःशंकरोलोकशंकरः ॥ समुत्प
पातदोलातःप्रहर्षोत्फुल्ललोचनः ॥ ४३ ॥ उवाचवचनं पार्थसुरसार्थस्य पश्यतः ॥ सानुकंपसुललितं विस्फुटार्थपदाक्षरम् ॥ ४४ ॥
॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ अद्य प्रभृति ये दौलाः क्रीडां पुष्करिणीतटे ॥ वसंतैकारयिष्यंति मंडिते त्रिदशंगणे ॥ ४५ ॥ नेत्रपट्टापटच्छन्नाप
झरागविभूषिताम् ॥ आतपत्रेण संयुक्ता विन्यस्तकनकांडकाम् ॥ ४६ ॥ विचित्राभरणभाभिराभासितदिगंतराम् ॥ तारकाशांतचित्रांगु
ष्पमालामनोरमाम् ॥ ४७ ॥ मालां विद्याधराक्रांतां प्रांतरोपितदर्पणाम् ॥ छत्रचामरसंछन्नां यथाशक्त्याप्यलंकृताम् ॥ ४८ ॥ अग्निका
र्यततःकृत्वाक्षित्वाचैव दिशांबलिम् ॥ तस्यामारोपयेद्देवमिष्टहृष्टजनवृतः ॥ ४९ ॥ मूलमंत्रेण देवानां प्रोक्तं दोलाधिराहणम् ॥ पार्श्वस्थो
ब्राह्मणो विद्वान्पठेद्भामंत्रमुत्तमम् ॥ ५० ॥ गंभीरांतरनिघोषैर्ललनानां च निस्वनैः ॥ स्तुतिमंगलशब्दैश्च पुष्पधूपधियासिताम् ॥ ५१ ॥
एतस्मिन्नन्तरे नारीदोहनाय नि कुट्टकाम् ॥ प्रवेशयेत्कुंकुमाब्द्यां क्रीडावर्णप्रियैः सह ॥ ५२ ॥ सुवर्णशृंगिणा प्रोक्तं स्मितदंतां शुक्रवुरम् ॥
लगमानं जलंचंगिकस्य न स्यात्सुखप्रदम् ॥ ५३ ॥ जलसंक्लिन्नवसनैरशनादाममंडितः ॥ कम्बुग्रीवो ह्यसन्सर्वो वभूव गणिकागणः ॥ ५४ ॥
कुंकुमशोदां बूलपुष्पमालाकुलोजनः ॥ तां विहाय जलक्रीडां नान्यस्याविदधेम नः ॥ ५५ ॥ पीतशीतजलाघाततडितोऽपि जनः सुखम् ॥
मन्यते नितयतः कोऽपि प्रभावोऽयमनंगजः ॥ ५६ ॥ एवमेतु गमिष्यंति नरा वत्सर्पेभ्यः शरदांशतम् ॥ ५७ ॥
पुत्रपौत्रसमायुक्ता धनधान्यसमायुताः ॥ विहृत्य सुखसंपत्तौ ततोऽयास्यंति मत्पुरम् ॥ ५८ ॥ प्राप्ते वसंतसमये सुरसत्तमाना मान्दोलनं सुरवरा
ननु कुर्वन्ते ॥ तेषां प्रापूर्वांति भुवि जन्मतरोः फलानि दुःखार्णवात्कुलशतान्यपि तारयंति ॥ ५९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वे
णि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे आन्दोलकविधिवर्णनं नाम त्रयस्त्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥ ६१ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ रथया

त्राविधानतेकथयामिधुधिष्ठिर ॥ स्थिरोभूत्वानिवोधेदंस्वहिमृतेविदावरः ॥ १ ॥ चैत्रिनेत्रसंभृतमलयाख्यमहागिरौ ॥ प्रवहत्प
 वनचानप्रेषोल्लितलताचये ॥ २ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुप्रममाणेयदृच्छया ॥ नारदःशारदाकांताच्छिवलोकैकसमायौ ॥ ३ ॥
 दृष्ट्वापूर्वशिवशंखशैःसर्वतोवृतम् ॥ प्रणम्योपाविशद्विप्रपुरतःकेशवेक्ष्योः ॥ ४ ॥ तमुपासीनमालक्ष्यभगवान्भगनेत्रहा ॥
 प्रप्रच्छाच्छादितमनाःकुतश्चागम्यतेपुनः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ शिवकामंचतंविद्धिदग्धमाविबुधोत्तम ॥ वसंतोनाम
 कोऽप्येषकामस्यदयितःसखा ॥ ६ ॥ मलयानिलयुक्तेनेनविश्वशक्तिम् ॥ सहकारकरिन्द्रस्थकुत्वाकोकिलडिंडिमम् ॥
 ॥ ७ ॥ दोषयामासविजयमन्मथस्यपुरपुरे ॥ अशांकशेखरःकोऽयंकोयंशंखगदाधरः ॥ ८ ॥ कोयंचडिम्बोवाब्रह्माकामस्त्रिजगतां प्र
 मुः ॥ प्रायःक्रीडारतिलोकोवसंतं वचनात्पुनः ॥ ९ ॥ ऊर्ध्वबाहुस्तुर्नर्तितालदत्तपदक्रमः ॥ व्यवसायंनगच्छति येसंहृत्यवनान्तरम्
 ॥ १० ॥ गायंत्तश्चपरीहृष्टास्तेचाप्यायांतियातिच ॥ गोप्यसीमांतरगताःक्षेत्रस्थानस्यरक्षिणः ॥ ११ ॥ तेऽपिगायंतिनृत्यंतिहसंतिस्मरता
 रकाः ॥ करस्यताडनेऽन्यथसुरजोधुर्धरायते ॥ १२ ॥ विटंपश्यंतिकुलदाःप्रारब्धोचितपण्डिताः ॥ सुमनांसिसुसंगीतनृत्यवाद्यमुवादि
 तम् ॥ १३ ॥ एवमेतच्चिलोकैऽस्मिन्निवित्यवसितोजनः ॥ ललच्छम्बस्तर्नहिद्वजरायोषापिनृत्यति ॥ १४ ॥ वसंतस्यप्रभावोऽयंकोऽप्यपूर्वोविजृम्भ
 ते ॥ सरांस्यद्भुतपद्मानिप्रफुल्लाःपुष्पवाटिकाः ॥ १५ ॥ वृक्षाःपक्षिशताकीर्णाविजिघ्राणमुखाःसुराः ॥ विकंपवसनावालःपवनस्त्रिगुणात्मकः १६ ॥
 कुतःप्रत्यक्षमुमहान्त्वसंतोनजगत्रये ॥ अवजल्पमुखाबालवृद्धास्तुविकलद्विजाः ॥ १७ ॥ उभावपिप्रतप्येतेपश्येदं कामचेष्टितम् ॥
 पक्षिणांपक्षनिक्षेपेनद्यस्तुंगरंगैः ॥ १८ ॥ पादपाःपल्लवशतैर्नृत्यंतेचप्रहर्षिणः ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंनारदस्येन्दुशेखरः ॥ १९ ॥
 कौतुककुलितःशीघ्रमारुरोहरथंस्वकम् ॥ रथेनकाञ्चनगिनपतत्रिवरकेतनः ॥ २० ॥ प्रययौपुण्डरीकाक्षःशंखचक्रगदाधरः ॥
 पारावतप्रतीकांश्चतुर्वेदमयंरथम् ॥ २१ ॥ आस्थायप्रययौहृष्टोब्रह्माब्राह्मणसंस्तुतः ॥ मुनिभिश्चाप्सरोभिश्चयक्षरक्षोमहोरगैः ॥ २२ ॥
 वृत्तारथेनप्रययौभास्करोवारितस्करः ॥ शैलजोरुपतकेनरथेनादित्यवर्चसा ॥ २३ ॥ कात्यायनप्रचलितापञ्चवेक्रणकेतुना ॥

लंबोदरः करशतगृहीतकनकोत्पलः ॥ २४ ॥ प्रयातः स्वरथारूढः कृतकर्णकुलकुलः ॥ एवं देवः परिधृतो भगवान्गोवृषध्वजः ॥ २५ ॥ रथा
रूढैरमूढात्मा मर्त्यलोकमवातरत् ॥ यावत्पश्यति देवेश स्तावत्सर्वतदक्षरम् ॥ २६ ॥ नारदेन यथैवोक्तस्तवत्सर्वतदक्षरम् ॥ नारदेन
यथैवोक्तजगदानन्दनिर्भरम् ॥ २७ ॥ देवैः सार्द्धं शुपतिर्यावत्पश्यति विस्मृतः ॥ तावत्तस्यैव हि गणाः परब्रह्मसंजसम् ॥ २८ ॥ गा
यंतिके चित्सोत्कण्ठं तु त्वन्ये प्रहर्षिताः ॥ वादयंत्य परतुष्टा जहसुः केचिदुल्वणम् ॥ २९ ॥ वादयंत्यन्यथा वाद्यं गायंत्यन्यो न्यथा गणाः ॥
अन्योन्यथा प्रनृत्यंति चित्रचैत्रस्य चोदितम् ॥ ३० ॥ नीलोत्पला भनयनैर्विलसन्त्यांतारकैः ॥ क्रीडारतिभिरारब्धमालपैश्च सुरैरपि ॥ ३१ ॥
सुराणां क्षोभमालक्ष्य भगवान्गोवृषध्वजः ॥ चिन्तयामास मुमहान्कार्ययोगो ह्युपस्थितः ॥ ३२ ॥ अनर्थमुत्थितं तद्वत् द्विधा तायेजनाः ॥
नयंते येऽतिमूर्खत्वादापदोऽभिभवंति तान् ॥ ३३ ॥ वसंतः स्वाभिभक्तत्वा न्मान्यपुष्पाकरं यदा ॥ उन्मादाद्वा जनैरक्षः कार्यं कायद्वयं मम ॥ ३४ ॥
संचिन्त्यैवं समानाद्ययवसंतं प्राह शंकरः ॥ तमानंति मासमेकं स्थातव्यं भवता त्विह ॥ ३५ ॥ सितपक्षः सहायोऽयं सर्वभूतसुखप्रदः ॥ भवत्य
तिमहानंदो विशेषेण दिवौकसाम् ॥ ३६ ॥ यो यथा रथमारूढः समायातः समीक्षितुः ॥ वर्षैर्वै स तेनैव संस्थानेनागमिष्यति ॥ ३७ ॥
कारयिष्यन्ति ये मर्त्यारथयात्रामहोत्सवम् ॥ ते दिव्यभोगभोक्तारो भविष्यन्ति निरामयाः ॥ ३८ ॥ एवमाभाष्य भगवान् वसंतं च ततः सुरैः ॥
संस्तुतोऽथ न तश्चापि स्वस्थानमगमत्ततः ॥ ३९ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ रथः किमात्मकः कार्यः कार्यायात्रा कथं भवेत् ॥ आरोपयेत्कथं
देवात्रयैव दजगत्पते ॥ ४० ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ सुविचित्रं चित्रतनुं श्रेष्ठकष्टमयं रथम् ॥ सुदृढाक्षदृढाबंधं सुचक्ररथकूबरम् ॥ ४१ ॥
अथ वा वंशविहितं नेत्रपट्टपटावृतम् ॥ तारकाशतचित्रांशं पुष्पमालाविभूषितम् ॥ ४२ ॥ सितगोशुगसंधुक्तं पञ्चाणपताकिनम् ॥
छत्रचामरशोभाढ्यं स्थापयेद्भवनान्नाम्ने ॥ ४३ ॥ वैश्वदेवं ततः कुर्याद्ब्रह्मज्ञविधानतः ॥ चतुश्चरणैर्भवेत्त्रिविप्रशान्तिकपौष्टिकैः ॥ ४४ ॥
आरोपयेद्भयेद्वं मूलमंत्रेण मंत्रवित् ॥ वेदोक्तैरथ पौरोणैर्गंधधूपधाधिवसिते ॥ ४५ ॥ रथेतिष्ठन्नयति वाजिनः पुरोयत्रयत्रकामयते सुसारथिः ॥

अभीषूणामहिमानंपनायेते मनः पश्चादनुयच्छन्ति रश्मयः ॥ ४६ ॥ शंखदुंदुभिनिघोषैः काहलानांचनिःस्वनैः ॥ हस्तदीपैः प्रज्वलितैस्तालको
लाहलेन च ॥ ४७ ॥ ओषासुखेनरमितप्रेषणीयपुरःसरम् ॥ महतोत्सवभारेण भ्रामयेत्परितोरथम् ॥ ४८ ॥ तांबूलानिर्येदद्यात्पुष्पमालायुतानि च ॥
रथं वोढुं प्रदद्यात्प्रेक्षकेभ्योऽप्यवारितम् ॥ ४९ ॥ यस्य यस्य गृहेऽभ्येति प्रेतोरथिना रथः ॥ तस्य तस्य भवेत्पूज्यः पुष्पधूपाक्षतादिभिः ॥ ५० ॥
इतरोऽपि भवेत्पूज्यः संप्राप्ते गृहिणां गृहे ॥ किंपुनर्जगतां भर्ता सर्वलोकमहेश्वरः ॥ ५१ ॥ कदाचिदक्षभङ्गः स्याद्ध्वजभंगोऽथवा भवेत् ॥ भज्येत वायुग
मध्ये न हनं दुष्टयेति हि ॥ ५२ ॥ ब्राह्मणांस्तत्र संपूज्य होमः कार्या विजानता ॥ तिलैराज्येन पयसा येन संपद्यते सुखम् ॥ ५३ ॥ प्रेरणी प्रक्षणी
यैश्च भ्रामयित्वा रथोत्तमम् ॥ स्थापयेन्नगरस्यांतस्तत्र कुर्यान्महोत्सवम् ॥ ५४ ॥ दोलाग्रहैश्च कडोलभ्रमैर्दमकैस्तथा ॥ विद्याधरी
णां चरितमित्राभिः प्रकाश्यते ॥ ५५ ॥ एवं यः कुरुते पार्थरथोत्सवं सुखप्रदम् ॥ तथैव पूजयेत्पार्थ उपवासपरो नरः ॥ ५६ ॥ सर्वव्याधिविही
नश्च सुखी स्याच्छरदांशतम् ॥ यः कारयित्वा सौवर्णरौप्यं वारथमुत्तमम् ॥ ५७ ॥ वर्णकैश्चित्रितं दिव्यदंरुजं वा सुशोभनम् ॥ स्वहस्तरचितं
यश्च भारस्कराय निवेदयेत् ॥ ५८ ॥ समर्प्य लोके सुचिरात्सुखानि च समश्नुते ॥ पूर्वोक्तविधिना भानुभ्रामयित्वा रथे स्थितम् ॥ ५९ ॥
स्थापयेत्सर्वभोगे तु गेयवाद्यपुरःसरम् ॥ दक्षिणेतु दिशो भोगे द्वितीयेऽह्नि नयेद्रथम् ॥ ६० ॥ तत्रापि जाग्रकुयाद्वाद्यगीतमुमगलैः ॥
अपरायां तृतीयेऽह्नि स्थापयेद्रथमुत्तमम् ॥ ६१ ॥ प्रेक्षणीयविनोदेन तारात्रिमतिवाहयेत् ॥ स्थापयेदुत्तरस्यां तु चतुर्थे दिवसे रथम् ॥ ६२ ॥
महायात्रां प्रकुर्वीत तत्राप्यद्भुतचेष्टितम् ॥ पंचमदिवसे प्राप्तेनगरांतस्थितं रथम् ॥ ६३ ॥ पूजयित्वा विधानेन षष्ठेऽह्नि भवनं नयेत् ॥
रथयात्रां प्राप्तेन कथितारथसप्तमी ॥ ६४ ॥ सर्वपापहराण्युपायां किञ्चिदभ्यन्त्रिवोधमे ॥ गौरिपूज्यातृतीयायां चतुर्थ्यां विघ्ननायकम्
॥ ६५ ॥ पञ्चम्यां पंकजकरां पूजयेद्वासरस्वतीम् ॥ षष्ठ्यां शक्तिधरं स्कन्दं सप्तम्यां तु दिवाकरम् ॥ ६६ ॥ अष्टम्यां सचतुर्दश्यां
संपूज्य शशि शोभनम् ॥ नवम्यां पूजयेच्चण्डीं चासुण्डां मुण्डमालिनीम् ॥ ६७ ॥ दशम्यामृषयः शान्ताः सर्वे व्यासपुरस्सराः ॥ एकादश्यां

चक्रपाणिद्वन्द्व्यावासमर्चयेत् ॥ ६८ ॥ त्रयोदश्यां त्रिनेत्रात्थवह्निनाशांतिविग्रहम् ॥ साधारणीतुसर्वेषां पौर्णमासीतिथिः स्मृता ॥ ६९ ॥
 आदौ लोके दमनके रथयात्रा सुचैव हि ॥ व्युत्क्रमेणापि कर्तव्यातिथिनां कार्यगौरवात् ॥ ७० ॥ यात्रावासांति काचैयं चित्स्वास्थ्य करीपरा ॥
 ७१ ॥ सम्यक्सुधाधवलिते भवने सुराणामन्तस्तु वस्त्रमणिमौक्तिकदानचित्रे ॥ तांबूलकक्रमुकवारविलासिनीभिर्यात्राविधाय
 भवतीह सभारतेऽशः ॥ ७२ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे दमनकादौ लकरथयात्रामहोत्सव
 र्णनं नाम चतुस्त्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३४ ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ गौरीविवाहाजग्राहः पशुपतं व्रतम् ॥
 उमापतिः पशुपतिर्ध्यानसक्तो बभूव ह ॥ १ ॥ ब्रह्मादिभिः समामन्त्र्य विबुधैः पुत्रलब्धये ॥ गौर्यामनोभिलाषितपूरणाय ग्रहर्षितैः ॥ २ ॥
 प्रहितः क्षोभणार्थं यसमर्थं इति मन्मथः ॥ ततो मारः स्मरः कामोऽप्याजगाम तमाश्रमम् ॥ ३ ॥ रतिप्रीतिमदोन्मादवसंतं श्रीसहायवान् ॥
 निधानवारुणीदर्पशृंगारैः परिवारितः ॥ ४ ॥ आम्नाशो कवनोत्तमो लतीकृतशेखरः ॥ वीणामृदंगसंगीतको किलाशृंगदूतकः ॥ ५ ॥
 झल्लरीवाद्यसंघुष्टभांडागारिकलेखकः ॥ पानमत्ताङ्गनाख्ण्डो हिन्दोलश्चर्यमन्त्रिमान् ॥ ६ ॥ दक्षिणानिलगंधाढ्यः कटक्षेपितवर्षवान् ॥
 महाराजाधिराजो वास्मरः श्रोत्रोहरांतिकम् ॥ ७ ॥ सपुष्पचापमाकृष्य मदनोन्मादनं शरम् ॥ चिक्षेप त्रिपुरघ्राय समर्धे भगैह तवे ॥ ८ ॥
 बुद्धांतं तस्य संकल्पं रुद्रः क्रोधाज्ज्वलव्रुषा ॥ ललाटाद्ब्रह्मसृजतृतीयनयनाद्भरः ॥ ९ ॥ कामो विलोकितस्तेन भस्मीभूतश्च तत्क्षणात् ॥
 दग्धं दृष्ट्वा स्मरं शोकाद्रतिप्रीतीस्थिते सदा ॥ १० ॥ कारुणं विलपन्त्यैति सर्वमन्यदिशंगतम् ॥ ततः शोकात्तद्वदगौरी रुद्रमुवाच ह ॥ ११ ॥
 भगवन्नस्मदर्थं तं कामं निदग्धवानसि ॥ तेनैते पश्यन्त्यैति कामस्य रुदितः कथम् ॥ १२ ॥ कुरु प्रसादं देवेश रतिप्रीत्यैव पृथक्ज ॥ संजी
 वयस्मरं शोभोमूर्तिमंतं पुनः कुरु ॥ १३ ॥ तच्छ्रुत्वा तु महादेवो हृष्टः प्रोवाच पार्वतीम् ॥ उपप्लुतं जगत्सर्वमन्मथेन शरीरिणा ॥ १४ ॥ म
 यादुग्धस्य कामस्य पुनरागमनं कुतः ॥ किंतु ते मानयन्वाक्यं करोमि सफलं प्रिये ॥ १५ ॥ अस्मिन्वसंतसमये शुक्लपक्षे त्रयोदशी ॥ अस्यां
 मनोभवेदिव भविष्यति शरीरवान् ॥ १६ ॥ एतेन बीजभूतेन जगद्गूर्णिष्यतेऽखिलम् ॥ एवं वरमिदं दत्त्वा मन्मथाय युधिष्ठिर ॥ १७ ॥

जगामहिमवच्छृङ्गकैलासं पार्वतीप्रियः ॥ तदेतत्सर्वमाख्यातं स्मरस्य चारितं नृप ॥ १८ ॥ पूजाविधानमपरं कथयामि शृणुष्व तत् ॥ अ
 स्यान्नात्वा त्रयोदश्यामश्लोकं ख्यं न गच्छेत् ॥ १९ ॥ सिन्दूरजनितैरंगैरतिप्रीतिसमन्वितम् ॥ कामदेवं संतं च वाजिर्वक्त्रं क्षपक्वजम् ॥ २० ॥
 सौवर्णवामहाराजवाक्षीचित्रमथापि वा ॥ लीलाविलासगमनं गीतं चाम्परागणम् ॥ २१ ॥ गन्धर्वगीतवादित्रप्रेक्षणियसमाकुलम् ॥ न
 द्यावर्तिरति क्रीडाप्रीतिविद्यार्थैर्युतम् ॥ २२ ॥ मध्याह्ने भोजयेद्भक्त्या भक्ष्यैर्धूपैः स्नगर्वैः ॥ मंत्रेण नैकैरित्यनरानायासमन्वितः ॥ २३ ॥
 नमो वामाया कामाय देवदेवाय मूर्तये ॥ ब्रह्मविष्णुशिवेन्द्राणामनःशोभकराय वै ॥ २४ ॥ कृतैवमर्चयित्वा तु देवदेवमनोभवम् ॥ ततस्त
 स्याद्यतदेयो मोदकमुखमोदकाः ॥ २५ ॥ नानाप्रकारान्भक्ष्यांश्च कामोपेप्रियतामिति ॥ ततो विसर्जयेद्दिप्रान्दं वायुभंसं दक्षिणम् ॥ २६ ॥
 स्वपतिं पूजयेन्नारीवस्त्रमालाविभूषणैः ॥ कामोऽयमिति संचिन्त्य प्रहृष्टेनंतरात्मना ॥ २७ ॥ मनमथायतनेन तस्मिन् यजमानः सुहृदृतः ॥
 रात्रौ जागरणं कुर्यात्सुखरात्रिर्थथा भवेत् ॥ २८ ॥ कर्पूरकुङ्कुमक्षोदगंधतांबूलसर्जनैः ॥ नानाप्रकारैर्भक्ष्यैश्च कुर्याद्वात्रा मीमाहोत्सवम् ॥ २९ ॥
 दीपप्रज्वालनैर्वृत्यैः प्रक्षणैः प्रक्षणोत्सवैः ॥ एवं यः कुरुते पार्थवर्षेष्वेव महोत्सवम् ॥ ३० ॥ वसंतसमये प्राते हृष्टस्तुष्टानुपपुरे ॥ तस्य संवत्सरं
 यावच्छोको रोगोर्विमुच्यते ॥ ३१ ॥ सुभिक्षं समारोग्यं यशःश्रीः सौख्यमुत्तमम् ॥ कामवर्षी च पर्जन्यस्तास्मिन् ब्राह्मणैः प्रजायते ॥ ३२ ॥ तुष्यते
 तु भृशं देवोद्गादशार्द्धलोचनः ॥ तथा कामश्च विष्णुश्च वसंतं श्रज्जापतिः ॥ ३३ ॥ चन्द्रमूर्यादिकाः सर्वे ग्रहा ब्रह्मर्षयस्तथा ॥ सर्वेऽपि तस्य
 तुष्यंति यक्षगंधर्वदानवाः ॥ ३४ ॥ असुराया तु धानाश्च सुपर्णाः पतंगानगाः ॥ तुष्टाः प्रयच्छंति सुखं तस्य कर्तुं न संशयः ॥ ३५ ॥ चैत्रोत्सवे
 सकललोकमनोनिवासं कामं वसंतमलयाद्रिमरुतसहायम् ॥ रत्यासहाचर्य पुरुषः प्रवराच योषित्सौभाग्यरूपस्तसौख्ययुतः सदा स्यात् ॥ ३६ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे मनुमहोत्सववर्णनं नाम पंचविंशतुत्तरांशतमोऽध्यायः ॥ १३६ ॥ ॥ आधुधिष्ठिर
 उवाच ॥ भूतमातेति स हृष्टे ग्रामे ग्रामपुरे ॥ गायत्र्यन्तर्हस्तैः स्त्रैः सर्वतः परिधावति ॥ १ ॥ उन्मत्तवत्प्रलपति क्षिप्तौ पतितमत्तवत् ॥

१ ते समाख्यातम्-इ०पा० । २ पत्रगाः-इ०पा० ।

कुद्ववद्धावतिपुरान्मतवत्कष्यतेवहिः ॥ २ ॥ सुखांगभंगाङ्कुरुतेलोकैवातगृहीतवत् ॥ भूतवद्भस्मगात्रंतुकर्मानवगाहते ॥ ३ ॥ किमेष
 शास्त्रनिर्दिष्टमार्गः किमुतलौकिकः ॥ सुद्वतेमेमनः कृष्णत्वंतुवक्तुमिहाहसि ॥ ४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपार्थप्रवक्ष्यामियत्तेकिञ्चिन्म
 नोगतम् ॥ आस्तिकः श्रद्धानश्चभवतीतिमतिर्मम ॥ ५ ॥ पार्वत्यासाहितः पार्थमन्दरेचारुकंदरे ॥ कीडन्नास्तेमुदयुक्तौर्दिव्यकीडनकैहरः
 ॥ ६ ॥ हंसोन्नतगतिचारुकुंभ्राजिकुचद्रयाम् ॥ सिञ्जत्सद्रशनाहृष्टदृष्ट्वागौरिजगद्गुरुः ॥ ७ ॥ दधकामोऽपिचहरः संदीप्तमदनोऽभवत् ॥
 निःसृतांकामयामासमहार्हशयनोशिवः ॥ ८ ॥ रतस्थयोस्तयोर्जातं दिव्यवर्षशतंयदा ॥ तद्देवीसमुच्छ्रायानिरोधान्निर्गताबहिः ॥ ९ ॥
 मूर्धोदकात्समुत्तस्थानरीनिर्दारितोदरा ॥ कृष्णाकरालवदनापिगाक्षामुक्तमूर्द्धजा ॥ १० ॥ कपालमालाभरणावद्धपिंडोर्ध्वपिंडका
 खट्वाङ्गकंकालधरामुद्राङ्कितकराशिवा ॥ ११ ॥ व्याघ्रचर्मभरधारणैककिणिमेखला ॥ डमडुमडुमरुकाकेत्कारापूरितांवरा ॥ १२ ॥
 तस्याः पार्श्वानुजाश्चान्यागीतिवाद्यलयातुगाः ॥ उत्तालतालमवलानृत्यतिचहसंतिच ॥ १३ ॥ कपालवट्टाङ्गधराजचर्मवशुठिताः ॥
 तथैवशंकराज्जातस्तद्रूपाभरणः पुमान् ॥ १४ ॥ अनुगम्यमानोबहुभिभूतैरतिभयंकरैः ॥ सिंहशार्दूलवदनैरदनोल्लिखितांवैरः ॥ १५ ॥
 एकीभूतैः क्षणेनैवतौभवानीभवोद्भवौ ॥ दृष्ट्वाहृष्टमनदेवः प्राहदेवीसुविस्मिताम् ॥ १६ ॥ कल्याणिपश्यपश्येतौमत्स्वदङ्गसमुद्भवौ ॥
 बीभत्साद्भुतशृंगारवरायुधविधारिणौ ॥ १७ ॥ भ्रातृभांडायथादेवितंद्रेतौचमत्तौमम ॥ नृनयोरंतरं किञ्चित्साहस्यत्प्रातिभासयेत् ॥ १८ ॥
 भ्रातृभांडाभूतमातातथैवदकसेविका ॥ संज्ञात्रयंतयोः कृत्वाततः प्रादुद्रंहरः ॥ १९ ॥ भुक्त्वाहोपगतांचैतान्तरत्तलेस्थिताम् ॥
 सेवयिष्यंतियेभत्तयाजलसंपूर्णकंडुकैः ॥ २० ॥ चन्दनेनसमालभ्यपुष्पधूपैरथाचर्यताम् ॥ भोजयेत्क्षिप्रयाचैवकृशरापूपपायसैः ॥ २१ ॥
 य एवंकुरुतेदेविभक्तिभावेनभावितः ॥ सपुत्रपशुवृद्धिचरीरारोग्यमाप्नुयात् ॥ २२ ॥ नशाकिन्योगृहेतस्यनपिज्ञाचानराक्षसाः ॥
 पीडांकुर्वंतिशिशवोयातिवृद्धिनिरामयाः ॥ २३ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कदापूजाप्रकर्तव्याभूतमातुः सुवार्थिभिः ॥ पुरुषैः पुरुषव्याघ्रय
 त्तन्मेवकुमर्हसि ॥ २४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सर्वत्रैषाभगवत्तवालानाहितकारिणी ॥ नामभेदैः क्रियाभेदैः कालभेदैश्चपूज्यते ॥ २५ ॥

प्रतिपत्प्रतिषेधेष्टयावत्पंचदशीतिथिः ॥ तावत्पूजाप्रकर्तव्याप्रेरणेऽप्रक्षणेयकैः ॥ २६ ॥ विकर्मफलनिर्देशः पांडवानां विडंबनम् ॥
 प्रदश्यंते हास्यपरैर्नरैर्द्रुतचेष्टितैः ॥ २७ ॥ विश्वास्यधनलोभेन संध्यायां निहतः पथि ॥ आरोहणं च शूलश्रेण पश्यंतां हि पश्यति ॥ २८ ॥
 दृष्टो भवद्भिः संहृष्टः परपरावमर्शकः ॥ छिस्वास्वहस्तैर्दत्तो विभुना सुख्यमोदकः ॥ २९ ॥ क्षीणसूक्ष्मेण पत्रेण बालामालानुमोदिताः ॥
 मुष्कभुग्नाः स माहूदसुखं कृत्वा च पश्चिमे ॥ ३० ॥ हेजनाः किं न पश्यध्वं स्वामिद्रोहकरं परम् ॥ करत्रैर्विदार्यतं मुच्छलच्छोणितच्छटम् ॥ ३१ ॥
 चरैः किल सैः संप्राप्तः सर्वोद्विगकरः परम् ॥ दंडप्रहारं भिहतो नयिते दंडपाशकैः ॥ ३२ ॥ प्रेक्षकैर्वेष्टितः स्तेनो रटत्येष विमोडितः ॥
 संयम्य नयिते यंतु मुखैः क्रौंयां विलेक्षणः ॥ ३३ ॥ सितकेशं सितश्मश्रुं सितं वरधरं द्विजम् ॥ वटचेष्टाचपेटाभिर्हन्यमानं न पश्यत ॥ ३४ ॥
 गृहान्निष्क्राम्य तारं डावृद्धो भूत्वा प्यसौ स्त्रियाः ॥ स्वस्याअसौ न कुरुते मूढो भरणे पणम् ॥ ३५ ॥ भैरवाभरणोत्तालाव्यालयज्ञोपवीतिनः ॥
 प्रदत्त्वा ताण्डवपदान् पश्यध्वं ध्वांतदीपकान् ॥ ३६ ॥ निर्वेदकोऽस्य हृदये न किंचिदपि तिष्ठति ॥ गृहीतं यदेनेन दंबलेनापि महाव्रतम् ॥ ३७ ॥
 रक्तदंकाकृष्णाङ्गं शर्वोऽकन पश्यत ॥ तरुकोटरं तरगतं च्छिस्त्वा च शुभं कशावकाच्च ॥ ३८ ॥ बहुभिः कोठकीकृत्य शरौ वैः शकलीकृतम् ॥
 विमुक्तवक्त्रां हुंकारसुप्रहारं निरक्षित ॥ ३९ ॥ इमां कृष्णाङ्गं वदनां गृहीतां सिंदुरांचिताम् ॥ विमुक्तकेशां नृत्यंतीं पश्यध्वं योगिनीमिव ॥ ४० ॥
 गंभीरतूर्यध्वनिना प्रवृद्धां वृत्ततांडवाम् ॥ एवंप्रेक्षणं कृत्वा नयेदक्षतले च ताम् ॥ ४१ ॥ एवं कृते न दारिद्र्यं न च दुःखं भवेन्नृणाम् ॥ ४२ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णशुद्धिधिरसंवादोद्भूतमात्रस्तव वर्णनं नाम षट्त्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३६ ॥ ॥ ४३ ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि बलि रक्षारक्षि विधिं नृप ॥ तं शृण्वेकाग्र मनसा समासाद्वादितमया ॥ १ ॥ पुरा देवा सुरे युद्धे दानवाः सुरा नि
 र्जिताः ॥ शुक्रं बालिपुरः कृत्याययुः शुक्र उवाच तम् ॥ २ ॥ शुक्र उवाच ॥ निषादस्त्वया कार्यः कार्याणां गतिरिदृशी ॥ देवाद्भवति मृतानां
 काले जय पराजयाः ॥ ३ ॥ संधानं स ह शक्रेण क्रियाणामय न द्वयम् ॥ अजेयः सर्वं शृणुणां कृतः शक्याश्च पतिः ॥ ४ ॥ रक्षाबंधप्रभावेन दान
 वन्द्रे जितो महान् ॥ वर्षमेकं प्रति शस्वततः श्रेयो भविष्यति ॥ ५ ॥ भागैरेवैवमुक्तास्ते दानवा विगतचराः ॥ तस्थुः कालं प्रति

क्षन्तोयथोक्तं गुरुणा तथा ॥ ६ ॥ एष प्रभावो रक्षायाः कथितस्ते युधिष्ठिर ॥ जयदः सुखदश्चैव पुत्रा रोगघनप्रदः ॥ ७ ॥ युधि
 स्थिर उवाच ॥ क्रियते केन विधिन रक्षा बंधः सुरोत्तम ॥ कस्यांति यौ कदा देव एतन्मैव लुप्तमहं स ॥ ८ ॥ यथा यथा हि भगवान्विचित्रा
 णि प्रभाषते ॥ तथा तथा न मे तृप्तिर्वह्नुर्थाः शृण्वतः कथाः ॥ ९ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ घनावृतेऽम्बरे पार्थशाद्वले धरणी तले ॥
 संप्राप्ते श्रावणे चैव पौर्णमास्यां दिनोदये ॥ १० ॥ स्नानं कुर्वीत मञ्जुमानि स्मृति विधानतः ॥ ततो देवान्पितॄन्धैव तपयेत्परमां भसा ॥ ११ ॥
 उपकर्मार्तिदेवोक्ता ऋषीणां चैव तर्पणम् ॥ कुर्युश्च ब्राह्मणाः श्राद्धं देवसु हि द्रव्यशक्तिः ॥ १२ ॥ दूद्राणामंत्रसाहितं स्नानं दानं च दशस्यते ॥
 ततो पराह्णसमये रक्षा पोदलिकाः शुभाः ॥ १३ ॥ कार्ये चाक्षतैः शस्त्रैः सिद्धार्थं हर्मभूषिताः ॥ वस्त्रा विचित्रैः कापसैः क्षौमैर्वा मलवर्जितैः ॥ १४ ॥
 विचित्रतरैश्च शिवाः स्थापयेद्भद्रा जनोपरि ॥ १५ ॥ कार्या गृहस्य रक्षा गोमय रहितैः सुवृत्तकुंडकैः ॥ दूर्वा वर्णकसहितैः सकल दुष्कृतोपशान्तये ॥ १६ ॥
 उपलिप्तगृहमध्यं च तुष्कोपरि न्यसेच्छुभं पीठम् ॥ तत्रोपविशेद्राजा सामान्यः स पुरोहितः सुहृत् ॥ १७ ॥ वेश्याजनसहितो मंगलशब्दैः सुह
 सितैश्चिह्नैः रक्षा बंधः कार्यः शांति ध्वनिना नरेन्द्रस्य ॥ १८ ॥ देवा द्विजातिशस्ता मुखी रर्घ्यैः समर्चयेत्प्रथमम् ॥ तदनुपुरोधानुपतर्ति रक्षा बंधी तमंत्रेण
 ॥ १९ ॥ येन बद्धो बलीराजदानवेन्द्रो महाबलः ॥ तेन त्वामभिवधामि रक्षेमाचलमाचल ॥ २० ॥ ब्राह्मणैश्च त्रिवैद्यैः शूद्रैश्चान्यैश्च मानवैः ॥
 कर्तव्यो रक्षिका बन्धो द्विजान्संपूज्य भक्तिः ॥ २१ ॥ अनेन विधिनयस्तुरक्षिका बंधमाचरेत् ॥ स सर्वदोष रहितः सुखी संवत्सरं भवेत् ॥ २२ ॥
 यः श्रावणे स्रवति शीत जले सुरेन्द्र रक्षा विधान विधिमाचरेत्तमनुष्यः ॥ आस्ते सुखेन परमेण स सर्वमैकः पुत्र प्रपौत्र सहितः सुहृद्दृढश्च ॥ २३ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्ण युधिष्ठिर संवादे श्रावण पूर्णिमा रक्षा बन्धन विधिवर्णनं नाम सप्तत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥
 ॥ १३७ ॥ ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ पुण्यामहानवम्यस्ति तिथीनां प्रवरातिथिः ॥ सानुष्ठेया सुरैः सर्वैः प्रजापालैर्विशेषतः ॥ १ ॥
 भवानुत्थापयेत्पार्थ संवत्सर सुखाय वै ॥ भूतप्रेतपिशाचानां प्रीत्यर्थं चोत्सवा यवा ॥ २ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ कस्मात्कालात्प्रवृ
 त्तं येन वमी महशब्द युक् ॥ किमादुपपन्नोऽस्ति भगवन्नवमी विधिः ॥ ३ ॥ यशोदा गभसंभूतेरुतयात्रा प्रवर्तते ॥ उता हो प्रवैमवासीत्कृतेने

तायुगादिषु ॥ ४ ॥ यदस्यांप्राणिनः केचिन्मन्यन्ते यातयति च ॥ हतानांप्राणिनतिषां का गतिः पारलौकिकी ॥ ५ ॥ स्वयंघ्नतां यातयताम्
 दुमोदयतां तथा ॥ एतन्मत्संशयपूर्ववल्मुहसिकेशव ॥ ६ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पार्थयापरमाशक्तिरनन्तलोकाविभुता ॥ आद्यासर्वे
 गताश्चुद्धाभावगम्यामनोहरा ॥ ७ ॥ आद्याष्टमीकलालाद्वितीयासर्वमंगला ॥ मायाकात्यायनीदुर्गाचामुंडांशकरप्रिया ॥ ८ ॥
 ध्यायति यायोगरतां सा देवी परमेश्वरी ॥ रूपभेदेन भवेद्भवानी पूज्यते शिवा ॥ ९ ॥ अष्टम्यां तु नवम्यां तु देवदानवराक्षसैः
 मध्वैरुरगैर्यज्ञैः पूज्यते किन्नरैर्नरैः ॥ १० ॥ अन्येष्वपि युगेष्वप्यदौ सृष्टेः पूर्वप्रदर्शिता ॥ पूज्यते यं पुरा देवी तन्मयः पूर्वतरैः शुभैः ॥ ११ ॥
 आश्वयुक्लृकुपक्षे च याष्टमी मूलसंयुता ॥ सामहानवर्मानामत्रैलोक्येऽपि मुहुर्लभा ॥ १२ ॥ कन्यागते स वितरिक्षुः कृष्णक्षेऽष्टमी तु या ॥
 मूलनक्षत्रसंयुक्ता सा महानवमी स्मृता ॥ १३ ॥ अष्टम्यां च नवम्यां च जगन्मातरमम्बिकाम् ॥ पूजयित्वाऽऽश्विने मासि विशोकाजयति द्विषः ॥ १४ ॥
 संतर्जयते हंकारैः खड्गादिभिरहर्निशम् ॥ नवम्यां पूजिता देवी ददाति नवमं फलम् ॥ १५ ॥ सा पुण्या सा पवित्रा च सार्धमसुखदायिनी ॥
 तस्मात्सदा पूजनीया चामुंडा मुंडमालिनी ॥ १६ ॥ तस्यां यद्युपयुज्यते प्राणिनो महिषा दयः ॥ सर्वे ते स्वर्गतिं यांति घ्नतां पापं न विद्यते ॥ १७ ॥
 न तथा बलिदानेन पुष्पधूपविलेपनैः ॥ यथा संतुष्यते लोकैः महिषैर्विध्यवासिनी ॥ १८ ॥ उद्दिश्य दुर्गाहन्त्यते विधानाद्येऽत्र जंतवः ॥
 स्वर्गतिं याति कोति यवातयंतोऽपि भक्तिः ॥ १९ ॥ भवानी प्राङ्गणे प्राणयेषां याता युधिष्ठिर ॥ तेषां स्वर्गे ध्रुवं वा सो वरास्तेऽप्सरसां प्रियाः ॥ २० ॥
 मन्वन्तरेषु सर्वेषु कलेषु कुरु नंदन ॥ तेषु सर्वेषु चैवासीन्नवमीयं पुरा चिता ॥ २१ ॥ प्रसिद्धानां दिनिधना वेषेष्वप्युधिष्ठिर ॥ भूयो भू
 योऽवतारैश्च भवानी पूज्यते सुरैः ॥ २२ ॥ अवतीर्णं भुवि सदानित्यदैन्यनिर्वहिणी ॥ स्वर्गपातालमन्येषु करोति स्थितिपालनम् ॥ २३ ॥
 पुनश्चैषामहादेवी यशोदा गभसंभवा ॥ कंसासुरस्योत्तमाङ्गेपादं दत्त्वा गता युषः ॥ २४ ॥ ततः प्रभृति लोकेषु यशोदानंददायिनीम् ॥ विध्या
 चले स्थापयित्वा पुनः पूजाप्रवर्तिता ॥ २५ ॥ पूर्वप्रवृद्धोऽपि पुनर्भगिन्या महिमाकृतः ॥ भुविसर्वोपकारयसर्वोपद्रवशान्तये ॥ २६ ॥
 एवं विध्योपवासिन्यनवरत्रोपवासिनः ॥ एकरात्रेण न केन स्वशक्त्याऽप्यचितेन वा ॥ २७ ॥ यजनेन यजनेनैवाऽस्थाने स्थानेन पुरे ॥

गृहेष्टहभक्तिपरैर्ग्रामिग्रामेवनेने ॥ २८ ॥ स्नातैः प्रमुदितैर्हृष्टब्राह्मणैः क्षत्रियैर्नृपैः ॥ वैश्यैः शूद्रैर्भक्तिचित्रम्लच्छैरन्यश्चमानवैः ॥ २९ ॥
 स्त्रीभिश्चक्षुरुशार्दूलतद्विधानमिदं शृणु ॥ जयाभिलाषी नृपतिः प्रतिपत्प्रभृति क्रमात् ॥ ३० ॥ लोहाभिहारिकं कर्मकारयेद्यवदष्टमी ॥
 प्रागुदयप्रवणेशोपताकाभिरलंकृतम् ॥ ३१ ॥ मण्डपं कारयेद्दिव्यं नवसत्करं वरम् ॥ आग्नेय्यां कारयेत्कुण्डं हस्तमात्रं सुशोभनम् ॥ ३२ ॥
 मेखलात्रयं संयुक्तं योग्यं श्वत्थदलभया ॥ राजचिह्नानि सर्वाणि शस्त्राण्यस्त्राणि यानि च ॥ ३३ ॥ आनीय मण्डपे तानि सर्वाण्येवाधिवासयेत् ॥
 ततस्तु ब्राह्मणः स्नातः शुक्लास्वरधरः शुचिः ॥ ३४ ॥ अकारपूर्वकं मंत्रैस्तल्लिङ्गैर्जुहुयाद्भृतम् ॥ लोहनामा भवत्पूर्वदानवस्तु महाबलः ॥ ३५ ॥
 सदैवैः समरेकुट्टैर्वहुधा शकलीकृतः ॥ तदङ्गसंभवं लोहं तत्सर्वं दृश्यते क्षितौ ॥ ३६ ॥ शस्त्रास्त्रमंत्रैर्होतव्यं पायसं घृतसंयुतम् ॥
 हुतशेषं तुरंगाणां गजानामुपहारयेत् ॥ ३७ ॥ लोहाभिहारकं कर्म तेनैतद्विभिः स्मृतम् ॥ बद्धप्रतिशरव्यं च गजाश्च समलंकृतम् ॥ ३८ ॥
 आमयेन्नगरे नित्यं नदिषोषपुरस्मरम् ॥ प्रत्यहं नृपतिः स्नान्वासां पूज्यपितृदेवताः ॥ ३९ ॥ पूजयेद्वाजचिह्नानि फलमाल्यानुलेपनैः ॥ हुत
 शेषं प्रदातव्यमौपनायनिकोद्विजे ॥ ४० ॥ तस्याभिहरणाद्राज्ञो विजयं समुदाहृतम् ॥ पूजामंत्रान्प्रवक्ष्यामि पुराणोक्तानि हंतव ॥ ४१ ॥
 यैः पूजिताः प्रयच्छन्ति कीर्तिमायुर्यशो विलम् ॥ यथां बुद्धिच्छादयति शिवाये मां वसुधराम् ॥ ४२ ॥ तथाच्छादय राजानं विजया रो ग्यवृद्धये ॥
 ॥ इति छत्रमंत्रः ॥ ॥ गन्धर्वकुलजा तत्स्वमाभूयाः कुलदूषकः ॥ ४३ ॥ ब्रह्मणः सत्यवाक्येन सोमस्य वरुणस्य च ॥ प्रभावाच्च हुताशस्य
 वर्द्धस्व त्वं तुरंगम् ॥ ४४ ॥ तेजसा चैव मूर्यस्य मुनीनां तपसा यथा ॥ रुद्रस्य ब्रह्मचर्येण पवनस्य बलेन च ॥ ४५ ॥ स्मरत्वं राजपुत्रोऽसि कौस्तुभं
 च मणिस्मर ॥ यां गतिं ब्रह्महागच्छेत्पितृहमातृहा तथा ॥ ४६ ॥ भूम्यर्थे नृतवादी च क्षत्रियश्च पराङ्मुखः ॥ सूर्याचन्द्रमसौ वायुः पावकश्च नय
 त्रवै ॥ ४७ ॥ व्रजे च तां गतिं क्षिप्रं तच्च पापं भवेत्किल ॥ विकृतिं यदि गच्छेत्स्वयं दुधे धानि तुरंगम् ॥ ४८ ॥ रिपून् विजित्य समरे सह भर्त्रा सुखी भ
 व ॥ ॥ अश्वमंत्रः ॥ ॥ शक्रकेतो महावीर्यमुपणस्त्वय्युपस्थितः ॥ ४९ ॥ पतत्रिराङ्गैर्न ते यस्तथानारायणध्वजः ॥ काश्यपे योऽमृतो

ज्ञेयोनागारिर्विष्णुवाहनः ॥ ५० ॥ अप्रमेयोदुराधर्षदिवशुनिषूदनः ॥ गरुत्यान्मारुतगतस्त्वयिसन्निहितः स्थितः ॥ ५१ ॥ शस्त्रवर्मा
 गुधान्योद्यत्रक्षारम्भांश्चरिषूदह ॥ ध्वजमंत्रः ॥ कुमुदरावणौपद्मः पुष्पदंतोऽथवामनः ॥ ५२ ॥ सुप्रतकोऽन्नोर्नालरुतेऽष्टादेवयोनयः ॥
 स्तेषांपुत्रपौत्राश्चबालान्यष्टौसमाश्रिताः ॥ ५३ ॥ भद्रोमन्दोमृगश्चैव गजः संकीर्णश्च वच ॥ वनेवने प्रसूतास्ते करिण्यनिमहागजाः ॥ ५४ ॥ पांतु
 त्वां वसवोरुद्रा आदित्याः समरुद्धणाः ॥ भर्तारं रक्षनागेन्द्रसमं यत्ति पालयन् ॥ ५५ ॥ अवापुर्हि जययुद्धे गमने स्वस्ति नो व्रज ॥ श्री
 स्ते सोमा द्रलं विष्णोस्तेजः सूर्या जवो निलात् ॥ ५६ ॥ स्थैर्यमेरो जययुद्धे गवांश्च देवा त्पुं दरात् ॥ युद्धे रक्षतु नागास्त्वदिशश्च सह
 देवतैः ॥ ५७ ॥ अश्विनौ सह गंधर्वैः पांतु त्वां सर्वतः सदा ॥ ५८ ॥ हस्तिमन्त्रः ॥ ५९ ॥ इतु भुग्वसवोरुद्रा वायुः सोमो महर्षयः ॥ ६० ॥
 नागकिन्नरगन्धर्वयक्षभूतगणाग्रहाः ॥ प्रमथाश्च सह दित्यैर्भूतेशो मातृभिः सह ॥ ६१ ॥ शक्रसेनापतिः स्कन्दो वरुणश्चाश्रितास्त्व
 यि ॥ प्रदं हतुरिषून् सर्वात्राज विजयमृच्छतु ॥ ६२ ॥ यानि प्रयुक्तान्यरिभिर्दूषणानि समंततः ॥ एतद्यः परशत्रूणां हतानि तव
 तेजसा ॥ ६३ ॥ कालनेमि वधे युद्धे युद्धे त्रिपुरवातने ॥ हिरण्यकशिपोर्युद्धे युद्धे देवासुरे तथा ॥ ६४ ॥ शोभितासितथैवा
 वशो भवानास्तु भूपतेः ॥ नीलांश्वेतामिमां दृष्ट्वा नश्यं त्वद्यन्तु पारयः ॥ ६५ ॥ व्याधिभिर्विविधैर्वारैः शस्त्रैश्च युधि निर्जिताः ॥ सद्यः स्वस्था
 भवति स्म त्वद्वृत्तेनापमार्जिताः ॥ ६६ ॥ घृतनारेवर्तनाम्रा कालरात्रौ तिया स्मृता ॥ दहतवाशुरिषून् सर्वापन्ता के त्वासु पागताः ॥ ६७ ॥
 पताकामन्त्रः ॥ ६८ ॥ असिश्चरिपुहा खड्गस्तृक्ष्णकर्मादुरासदः ॥ श्रीगर्भो विजयश्चैव धर्मधारस्तथैव च ॥ ६९ ॥ इत्यष्टौ तव नामा
 नि स्वयमुक्ता निवेधसा ॥ नक्षत्रकृत्ति का तुभ्यं गुरुदेवो महेश्वरः ॥ ७० ॥ हिरण्यं च शरिरे तथा देवो जनार्दनः ॥ पितापितामहो देवस्त्वं
 मां पालय सर्वदा ॥ ७१ ॥ खड्गमन्त्रः ॥ शर्म प्रदस्त्वं समरे वम सर्वाय सोऽह्यसि ॥ रक्ष मां रक्षणयोगेऽहं तव वर्मनमोऽस्तुते ॥ ७२ ॥
 वर्ममंत्रः ॥ दुंदुभे त्वं सपत्नानां घोषाद्धुदयकंपन ॥ भवभूमिपसैन्यानां तथा विजयवर्द्धनः ॥ ७३ ॥ यथाजीमूतघोषेण हृष्यंति वरवार

णाः ॥ तथास्तुतवशब्देनहर्षाऽस्माकमुदावहः ॥ ७१ ॥ यथाजीमूतशब्देनस्त्रीणां त्रासोऽभिजायते ॥ तथाचतवशब्देनत्रस्यत्वस्मद्विषो
 रणे ॥ ७२ ॥ दुंदुभिमंत्रः ॥ सर्वायुधमहामात्रसर्वदेवारिसूदन ॥ चापमांसर्वदारक्षसाकंसायकसत्तमैः ॥ ७३ ॥ चापमन्त्रः ॥ पुण्यस्त्व
 शब्दपुष्पाणामङ्गलानांचमङ्गलम् ॥ विष्णुनाविधृतोनित्यमनःशान्तिप्रदोभव ॥ ७४ ॥ शङ्खमन्त्रः ॥ शशांककरसंकाशहिमडिडरपांडुर ॥
 प्रोत्सारयाशुदुरितंचामरामरवल्लभ ॥ ७५ ॥ चामरमंत्रः ॥ सर्वायुधानांप्रथमानिर्मिताऽसिपिनाकिना ॥ शूलयुधाद्विनिष्कृत्यकृत्वाशुष्टिपरि
 ग्रहम् ॥ ७६ ॥ चडिकायाःप्रदत्तासिसर्वदुष्टनिर्वाहीणि ॥ तथाविस्तारिताचासिदेवानांप्रतिपादिता ॥ ७७ ॥ सर्वसत्वांगमूतासिसर्वाशुभनिवारिणि ॥
 च्छुरिकेरक्षमानित्यशान्तियच्छनमोऽस्तुते ॥ ७८ ॥ छुरिकामंत्रः ॥ प्रोत्सारणयदुष्टानांसाधुसंग्रहायच ॥ ब्रह्मणानिर्मितश्चासिव्यवहारप्रसिद्ध
 यो ॥ ७९ ॥ यशोदेहिसुखेदहिजयदोभवभूपतेः ॥ ताडयाशुरिपून्सर्वान्हेमदंडनमोस्तुते ॥ ८० ॥ कनकदण्डमन्त्रः ॥ विजयोजयदोजेतारिपु
 यातीप्रियंकरः ॥ दुःखहाधर्मदःशान्तःसर्वारिघ्नविनाशनः ॥ ८१ ॥ एतेऽष्टौसन्निधौयस्मात्तवसिंहामहाबलाः ॥ तिनसिंहासनोतित्वविप्रैर्वेदेषुगीय
 मो ॥ ८२ ॥ त्वयिस्थितःशिवःसाक्षात्त्वयिशक्रःसुरेश्वरः ॥ त्वयिस्थितोहारिदैवस्त्वदर्थतप्यतेतपः ॥ ८३ ॥ नमस्तेसर्वतोभद्रभद्रदोभवभूपते ॥
 त्रैलोक्यजयसर्वस्वसिंहासननमोऽस्तुते ॥ ८४ ॥ सिंहसनमंत्रः ॥ लोहाभिहारिकंकर्मकृत्वेदंमंत्रपूर्वकम् ॥ फलनैवेद्यकुसुमैर्धूपदीपविले
 पनैः ॥ ८५ ॥ अष्टम्यांधावनंकृत्वापूर्वाह्निस्नानमाचरेत् ॥ ८६ ॥ गद्यम् ॥ दुर्गाकांचनमूर्तिरौप्यावापित्तलोवाक्षौचैत्रातांश्रीवाधिभवतः
 कृत्वादारुविचित्रतरणविव्यस्तांशोभनेस्थानेपुरतोविव्यस्तदृष्टाविचित्रगृहमध्यगांक्षातांकुसुमचंदनगंधैश्चतुःसमैश्चौरपट्टैश्चयितगानांदेवा
 कुसुमैरभ्यर्च्यतांबहुभिःपुष्पमाणकीर्तिस्तैर्द्रजनैर्जनितपरितोषैर्दिवान्वितोर्नरैर्द्रःस्वयंप्रयच्छेत्पुरोहितैःसार्धविल्वपत्रेणाचनेनमंत्रेणनेन
 भगवत्यै ॥ गद्यसंपूर्णम् ॥ जयंतीमंगलाकालीभद्रकालीकपालिनी ॥ दुर्गाशिवाक्षमाधात्रीस्वाहास्वधानमोस्तुते ॥ ८७ ॥
 अमृतोद्भवःश्रीवृक्षोमहादेवीप्रियःसदा ॥ विलपपत्रंप्रयच्छामिपवित्रंतेसुरेश्वरि ॥ ८८ ॥ दुर्गासंपूजनीयाचतर्दिनाद्रणपुष्पया ॥

साचाभीष्टासुरेशान्यास्तथारूढव्रणायुतः ॥८९॥ ततःखड्गनमस्कृत्यशत्रूणांमानमर्दनम् ॥ इच्छेतेविजयंराज्यंमुभिक्षंचात्मनोनुप ॥९०॥
 पुनःपुनःप्रणम्याथध्यायेच्चहृदयेशिवाम् ॥ महिषघ्नविहमुजकुमारसिंहवाहिनीम् ॥ ९१ ॥ दानवांस्तज्येयंतीवखड्गोद्धातकराशुभाम् ॥
 घंटाक्षस्रधरादुर्गारणारंभेव्यवस्थिताम् ॥ ९२ ॥ ततोऽजययाकारैस्तवंकुय्यादिमततः ॥ सर्वमङ्गलमाङ्गल्येक्षितेसर्वार्था
 धिके ॥ ९३ ॥ झरयेज्यंकेगौरिनारायणिनमोऽस्तुते ॥ कुङ्कुमेनसमालब्धेचन्दनेनविलेपिते ॥ ९४ ॥ विल्वपत्रकृतमालेदुर्गे
 ऽहंशरणगतः ॥ कृतैवमर्चाकौरिव्यअष्टम्यांजागरंनिशि ॥ ९५ ॥ नटनर्तनपीतैश्चकारयेत्तुमहोत्सवम् ॥ एवंहृदैनिज्ञानित्वाप्र
 भातेचारुणोदये ॥ ९६ ॥ पातयेन्महिषान्मेषानग्रतो नतकन्धरान् ॥ झतंचापिशतार्धवातदंष्ट्रवायथच्छया ॥ ९७ ॥ सुरासवमृ
 तैःकुंभैस्तर्पयेत्परमेश्वरीम् ॥ कापालिकेभ्यस्तद्देयंदासीदासजनैस्तथा ॥ ९८ ॥ विभज्यसर्वकौतियमुदत्सवंधिवधुषु ॥ ततोपराह
 समयेनवम्यास्यंदनेस्थिताम् ॥ ९९ ॥ भवानीभ्रामयेद्गोह्रस्वरांजास्वसैन्यवान् ॥ सहस्रैःपुरुषैर्वापिरथयुक्तैःसुशिक्षितैः ॥ १०० ॥
 शनैःशनैरधिकयादीत्याप्रज्वलदीपकैः ॥ आकृष्टखड्गैर्वीरैश्चयातुरक्तैर्गैस्तथा ॥ १०१ ॥ नदद्भिःशङ्खपटहैर्वृत्याद्भिर्वारयौवतैः ॥ अलंकृता
 भिनारीभिर्वालकैःसुविभूषितैः ॥ १०२ ॥ भूतेभ्यस्तुवल्लिदद्यान्मंत्रेणानेनसामिषम् ॥ सरक्तंजलंसाग्नगन्धपुष्पाक्षतैर्युतम् ॥ १०३ ॥
 त्रींस्त्रिवारंस्त्रिंशूलेनदिग्विदिक्षुषिपेद्वलिम् ॥ वलिगृह्णन्निवमदेवायादित्यावसवस्तथा ॥ १०४ ॥ मरुतोऽथाधिनीरुद्राःसुपर्णाःपद्मगात्र
 हाः ॥ असुरायातुधानाश्चमातरश्चपिशाचकाः ॥ १०५ ॥ श्लाकिन्येयक्षेवतालयोगिन्यःशूतनाग्निवाः ॥ जृम्भकाःसिद्धगन्धर्वबाल्याविद्या
 धराधराः ॥ १०६ ॥ दिक्पालोक्तपालाश्चयेचविघ्नविनायकाः ॥ जगतांशान्तिकतारोव्रह्माद्याश्चमहर्षयः ॥ १०७ ॥ सविघ्नमसर्पाप
 तेशाम्यंतुपरिपन्थिनः ॥ सौम्याभवंतुताश्चभूताःप्रेताःसुखावहाः ॥ १०८ ॥ इत्येवंभ्रामयेद्गोद्रेदुर्गादेर्वीर्येस्थिताम् ॥ नरयानेनवापार्थे
 ततोऽविघ्नं समापयेत् ॥ १०९ ॥ अथोत्पन्नेषुविघ्नेषुभूतशान्तिं समाचरेत् ॥ येनविघ्नानजानयेत्यात्रासंपूर्णं त्रांजयेत् ॥ ११० ॥ एवंयेकुर्वेतेयात्रा

१ प्रणम्यादौचित्यतेशिवांमहिषमर्दिनीम् ॥ कुमारतोषयंतीवखण्डचन्द्रयुतांशुभाम्-इ०पा० ॥ २ उग्राम्-इ०पा० ॥ ३ बालाविद्याधराधराः-इ०पा० ॥

राजानोऽन्येपिमानवाः ॥ महानवम्यांनंदायांपुत्रकाहृष्टमानसाः ॥ १११ ॥ तेसर्वेपपनिमुक्तायांतिभागवतीपुरीम् ॥ नतेषांशावकोना
 म्रिर्नचौरानविनायकाः ॥ ११२ ॥ विग्रकुर्वन्तिराजेन्द्र्येषांतुष्टामहेश्वरी॥नीरुजःसुखिनोभोगभोक्तारोभयवर्जिताः॥११३॥ भवंतिभक्ताःपुरु
 षाभगवत्याःकिमुच्यते ॥ इत्येषतेसमाख्यातोदुर्गादिव्यामहोत्सवः ॥ ११४ ॥ पठतांशृण्वतांचैवसर्वांशुभविनाशनः ॥ ११५ ॥
 शूलप्रभिन्नमहिषासुरपृष्ठविष्टासुत्स्वातस्वङ्गरुचिरांगदबाहुदण्डाम् ॥ अभ्यर्च्यपंचवदनानुगतानंनम्यांदुर्गासुदुर्गहनानितरंतिमर्त्याः ॥
 ११६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णशुधिष्ठिरसंवादेमहानवमव्रतवर्णनमाष्टत्रिंशत्तुत्तराश्रततमोऽध्यायः ॥ १३८ ॥
 ॥ ६३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुरादेवासुरेयुद्धेब्रह्माद्यैरमरैर्नृप ॥ विजयार्थमहेन्द्रस्यध्वजयष्टिःप्रातिष्ठिता ॥ १ ॥
 मेरोरुपरिसंस्थाप्यसिद्धविद्याधरोरगैः ॥ सादेवीह्यर्चितानित्यंभूषणभूषितास्वकैः ॥ २ ॥ स्वच्छत्रघंटापिटकैःकिंकिणिवज्रबुद्धैः ॥
 तांदृष्ट्वादानवानष्टाभयादेवरणेहताः ॥ ३ ॥ गताःरसातलैर्दत्त्यादेवाश्चापिदिविस्थिताः ॥ ततःप्रभृतितांदिव्यामिन्द्रयष्टियजंति ॥ ४ ॥
 देवाःसर्वेगणाःसर्वेहृष्टास्तुष्टाशुधिष्ठिर ॥ अतःस्वर्गतोराजाधूरिपुण्यवशाद्भुसुः ॥ ५ ॥ इन्द्रलोकेमहाभागवसुदेवैःसुपूजितः ॥
 तस्मैदत्तामहेन्द्रेणवसुयष्टिःप्रभृह्यताम् ॥ ६ ॥ पूजयित्वामहाभागसर्वदेत्यापनुत्तये ॥ अवतार्यवर्षासमयेसर्वैर्नृपतिभिःसह ॥ ७ ॥
 मर्द्यांसंपूजयामासचक्रंचेन्द्रमहंभवसुः ॥ महेनमघवाप्रीतोदौपुण्यंवसोर्वरम् ॥ ८ ॥ येषुदेशेषुमनुजाभक्तिभावपुरःसराः ॥ पू
 जयिष्यतिवर्षान्तेमयादत्तमहाध्वजम् ॥ ९ ॥ तेषुदेशेषुमुदिताःप्रजारोगविवर्जिताः ॥ प्रभूतान्नाधर्मयुक्तावृषभेधामहोत्सवाः ॥ १० ॥
 भविष्यतिमुवेषाश्चसुभाषाश्चसुभूषणाः ॥ श्रुत्वैतद्वचनंराजावसुर्वसुमतांवरः ॥ ११ ॥ विष्णुपणततश्चेकवषवषमहोत्सवम् ॥
 श्रवणेस्थापयेद्याष्टिस्नानवस्त्रैःप्रपूजिताम् ॥ १२ ॥ दैर्घ्येणविक्षतिकरांसारदारुमयींशुभाम् ॥ इन्द्रस्थानेपुरादिष्टेन्द्रमातृकसंज्ञके ॥ १३ ॥
 तस्मिन्याष्टिंनृपोभोक्तास्वयत्ननेनयोजयेत् ॥ वस्त्रैर्विचित्रैःसंवातीपाटिकालंकृतांतथा ॥ १४ ॥ पिटिकानामहाराजक्रमंचकथयामिते ॥

प्रथमलोकपालाख्यंचतुरस्रसंस्कार्णिकम् ॥ १५ ॥ यमन्द्रधनदंष्ट्रुकवरुणेनसमंततः ॥ वृत्तखंडास्रकरंम्यद्वितीयंरक्तचूर्णितम् ॥ १६ ॥
 तृतीयंश्वेतकंचित्रमष्टाक्षपिटकंशुभम् ॥ चतुर्थमिन्द्रगोपालवृत्तंमातृसमावृतम् ॥ १७ ॥ पञ्चमंचाष्टकोणंशुशुंखातुविचित्रितम् ॥
 कृष्णकर्णिकयाषष्ठवृत्तंबुद्धशोभितम् ॥ १८ ॥ सप्तमंचाष्टकोणंशुशुंखविद्याधरैर्युतम् ॥ अष्टमं पिटकं वृत्तं वरासूत्रं वेष्टितम् ॥ १९ ॥
 नवग्रहयुतं दंतिनवमं च सचंडिकम् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवसहितं दशमं शिवसंस्थितम् ॥ २० ॥ कृष्णमेकादशं वृत्तं यमयुक्तं युधिष्ठिर ॥ छात्रं
 द्वादशमं शुंखं जदीर्घं त्रयोदशम् ॥ २१ ॥ सकुशं पुष्पस्रग्दशमं घटीचामरचर्चितम् ॥ वंध्यित्वा चंद्रपदैरञ्जुभिः स्थूणिकानैः ॥ २२ ॥
 शनैरुत्थापयेत्पार्थद्वित्ववैश्वानरं द्विजान् ॥ दक्षिणाभिश्च संपूज्य गुण्डपयसपूषकैः ॥ २३ ॥ कुर्यान्महोत्सवं राजा दिनानि नवसप्ता ॥ प्रेक्ष
 नीर्यैर्महानैर्नटैर्गीतैः कथानकैः ॥ २४ ॥ चक्रदोलाधरोत्सगैः कर्कटैर्मल्लयोधनैः ॥ वेद्यांगनानैर्हृष्टदूतक्रीडामहोत्सवैः ॥ २५ ॥
 कर्पूरवस्त्रदानैश्च सन्मानैश्च परस्परम् ॥ रात्रौ प्रजागरः कार्यो रक्षणाय प्रयत्नतः ॥ २६ ॥ काकोलूककपोतानां येन पातो न विद्यते ॥
 काकाद्भवति दुर्भिक्षं कौशिकान्प्रियतेनृपः ॥ २७ ॥ कपोताश्च प्रजानां शस्ततो रक्षेत्सदोद्यतः ॥ शैथिल्याद्गिरिभिश्च कृः प्रमादावग्नियते यदि ॥
 ॥ २८ ॥ तस्मिन्देशे समुत्थानमिन्द्रकेतोर्नकारयेत् ॥ यावत्तुनीयेत्स्थानादन्यस्माद्देन्द्रजोध्वजः ॥ २९ ॥ इन्द्रध्वजसमुत्थानं प्रमादाद्बद्धत
 यदि ॥ ततोद्वादशमेवर्षे कर्तव्यं न तरे पुनः ॥ ३० ॥ कथंचिद्वा दिविघ्नः स्याद्दिपाङ्कमे निबोधवै ॥ छत्रभंगेच्छत्रभंगो ध्वजेराष्ट्रं विनश्यति ॥ ३१ ॥
 मस्तके मन्त्रविच्छेदो मुखे सुख्यबलक्षयः ॥ बाहुदंडे वदपीडां जठरे जाठरं भयम् ॥ ३२ ॥ वरत्रायां मित्रनाशः स्थूणिकासु पुदातयः ॥ क्षयं गच्छे
 तिराजेन्द्रतस्मात्त्वान्तपुरंदरम् ॥ ३३ ॥ उत्थाप्य पूजेन्द्रस्तथा दिवारात्रमंतद्वितः ॥ प्रमादात्पतिते भग्नगते चेन्द्रध्वजे द्विधा ॥ ३४ ॥ सौ
 वर्णरौप्यकृतत्वा पूर्णमुत्थापयेद्भुजम् ॥ शांतिकं पौष्टिकं कृत्वा द्विजेभ्योऽन्नं प्रदापयेत् ॥ ३५ ॥ त्रुपैः कर्कटीभिश्च नालिकैः कपित्थकैः ॥
 बीजपूरैः सनारंगैर्भक्ष्यान्नैर्विविधैस्तथा ॥ ३६ ॥ नैवेद्यादिभिरभ्यर्च्य मंत्राणां नेन तोषयेत् ॥ वज्रहस्तसुरारिप्रबहुनेत्रपुरंदर ॥ ३७ ॥ क्षमार्थं

१ स्मृतम्-इ०पा० । २ मातृसमन्वितम्-इ०पा० । ३ धातुविवर्जितम्-इ०पा० । ४ वज्रदीर्घं त्रयोदशम्-इ०पा० । ५ पक्षाक्षैः-इ०पा० ।

सर्वलोकस्य पूजयेयं प्रतिगृह्यताम् ॥ श्रवणाद्गर्णीयावत्पूजां कृत्वा विधानतः ॥ ३८ ॥ रात्रौ विजयेच्छक्रं मंत्रेणानेन पाण्डव ॥ सार्द्धं सुरासुर-
 गणैः पुरंदरशतकृतौ ॥ ३९ ॥ उपहारं गृहीत्वा नैमहेन्द्रध्वजगम्यताम् ॥ एवं यः कुरुते यात्रां मिन्द्रकृतोयुधिष्ठिर ॥ ४० ॥ पर्जन्यः कामवर्षा-
 स्यात्तस्मिन्नाद्देन संशयः ॥ इतयो न प्रवर्तते तस्मान्मृत्युकृतं भयम् ॥ ४१ ॥ विजित्य शत्रून्समरे वशकृत्वा महीतलम् ॥ भुक्त्वा राज्यां चिरं का-
 लमिन्द्रलोकमहीयते ॥ ४२ ॥ राष्ट्रपुरे च नगरे सुरराजके तोयत्रोत्सवो नृपजनैः क्रियते समेत्य ॥ दुष्टोपसर्गजनितं परचक्रं जवातस्मिन्भयं भवति पा-
 र्थन किञ्चिदेवा ॥ ४३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे महेंद्रध्वजमहोत्सववर्णनं नामैकोनचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥
 १३९ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ पुरावा मनरूपेण याचयित्वा धारामिमाम् ॥ बलियज्ञो हरिः सर्वक्रांतवान्विक्रमैस्त्रिभिः ॥ १ ॥
 इन्द्राय दत्तवान्नाज्यं बलिपातालवासिनम् ॥ कृत्वा दैत्यपतेर्वासिमहोरात्रं पुनर्नृप ॥ २ ॥ एकमेव हि भोगार्थं बलिराज्येति चिह्नितम् ॥ सरह-
 स्यं ते दत्तं ते कथयामि नरोत्तम ॥ ३ ॥ कार्तिके कृष्णपक्षस्य पञ्चदश्यां निशागमे ॥ यथेष्टचेष्टा दैत्यानां राज्यं तेषां महीतले ॥ ४ ॥ युधि-
 स्थिर उवाच ॥ ॥ निःशेषेण हर्षं किं शकौ मुदं ब्रूहि मे प्रभो ॥ किमर्थं दियते दानं तस्यां का देवता भवेत् ॥ ५ ॥ किं स्वित्तेषां भवेद्देयं केभ्यो देयं
 जनार्दन ॥ प्रहर्षः कोऽत्र निर्दिष्टः कीडाकात्रप्रकीर्तिता ॥ ६ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ कार्तिके कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां दिनोदये ॥ अव-
 श्यमेव कर्तव्यं स्नानं नरकभीरुभिः ॥ ७ ॥ अपामार्गं पल्लवान्वाभ्रामये न्यस्तकोपरि ॥ सती लोष्टसमायुक्तं सकंठकदलान्विताम् ॥ ८ ॥
 हरपापमपामार्गं भ्राम्यमाणं पुनः पुनः ॥ ९ ॥ अपामार्गं भ्रमणमंत्रः ॥ १० ॥ आपदं किल्विषं चापि ममापहर सर्वशः ॥ ११ ॥ अपामार्गे न मस्ते
 स्तु शरीरं मम शोधय ॥ ततश्च तर्पणं कार्यं धर्मराजस्य नामभिः ॥ १२ ॥ यमाय धर्मराजाय मृत्युवे चांतकाय च ॥ वैवस्वताय कालाय सर्वभूतक्ष-
 याय च ॥ १३ ॥ नरकाय प्रदातव्यो दीपः संपूज्य देवताः ॥ ततः प्रदोष समये दीपान्दद्यान्मनोरमान् ॥ १४ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनां भवनेषु मठे-
 शु च ॥ कूटागारेषु चैत्येषु सभासु च नदीषु च ॥ १५ ॥ प्राकारोद्यानवापीषु प्रतोलिनिष्कुटेषु च ॥ सिद्धार्हं बुद्धचामुंडाभैरवाय तनेषु च ॥ १६ ॥

मंदुरासुविक्तासुहस्तिशालसुचैवहि ॥ एवंप्रभातसमयेह्यमावास्यांनराधिप ॥ १५ ॥ स्नात्वादेवात्पितृभक्त्यासंपूज्याथप्रणम्यच ॥
 कृत्वातुपार्षणश्राद्धं दधिक्षीरघृतादिभिः ॥ १६ ॥ भोज्यैर्नानाविधैर्विप्रान्भोजयित्वाक्षमाप्यच ॥ ततोऽपराह्णसमयेघोषयेन्नगरेनृपः ॥ १७ ॥
 अद्वाराज्यंबलेलौकायथेष्टमोघतामिति ॥ लोकश्चापिपरेह्येत्यसुधाधवलितजिरे ॥ १८ ॥ वृक्षचन्दनमालाढयैश्चचित्चगृहेहृहे ॥
 द्यूतपानरतोहृतनरारिमनोहरे ॥ १९ ॥ नृत्यवादित्रसंघेसंघेसंप्रज्वलितदीपके ॥ अन्योन्यप्रीतिसंहृष्टहृत्तलभेनवेजने ॥ २० ॥
 तांबूलहृष्टवदनेकुंकुमक्षोदचर्चिते ॥ दुक्कलपट्टनेपथ्यस्वर्णमाणिक्यभूषिते ॥ २१ ॥ अद्भुतोद्भटशृंगारप्रदर्शितकुतूहले ॥ युव
 तीजनसंकीर्णवस्त्रोज्ज्वलविहारिणि ॥ २२ ॥ दीपमालाकुलेरम्येविव्वस्तध्वातसंचये ॥ प्रदोषेदोषरहितेशस्तदोषागमेशुभे ॥ २३ ॥
 शशिपूणमुखामिश्रकन्याभिःक्षिप्ततंडुलम् ॥ नीराजनंप्रकर्तव्यंवृक्षशालासुदीपकैः ॥ २४ ॥ भ्राम्यमाणेनतौसूक्ष्मनुजानांजनाधिपः ॥
 वृक्षशालांतदीपानानिरस्तादर्शनाद्भजेत् ॥ २५ ॥ नीराजनंतुतेनहप्रोच्यतेविजयप्रदम् ॥ तस्माज्जेनकर्तव्यंरक्षोदोषभयापहम् ॥ २६ ॥
 यात्राविहारसंचारेजयजिवितिवादिनः ॥ क्षुद्रोपसर्गरहितेराजचौरभयोज्झिते ॥ २७ ॥ मित्रस्वजनसंबंधिसुहृत्प्रमानुराजिते ॥
 ततोऽद्धरात्रसमयेस्वयंराजाव्रजेत्पुरम् ॥ २८ ॥ अवलोकयितुंरम्यंपद्मचामेवशनैःशनैः ॥ महतातूर्यघोषेणज्वलद्भिर्हस्तदीपकैः ॥ २९ ॥
 कृतशोभांपुरींपद्मेनकृतक्षःस्वकैर्नरैः ॥ तंहृष्टामहदाश्चमृद्धिचैवात्मनःशुभाम् ॥ ३० ॥ बलिराज्यप्रमोदचततःस्वगृहमाव्रजेत् ॥
 एवंगतेनिशार्धेनुजनेनिद्राद्रलोचने ॥ ३१ ॥ तावन्नगरनारीभिःशूर्पण्डिमावादनैः ॥ निष्क्राम्यतेप्रहृष्टाभिरलक्ष्मीःस्वगृहाङ्गणात् ॥ ३२ ॥
 ततःप्रभुश्चेसकलेजनेजातमहोत्सवे ॥ माल्यदीपकहस्तेचस्नेहनिर्भरलोचने ॥ ३३ ॥ वेद्याविलासिनीसार्धस्वस्तिमङ्गलकारिणी ॥
 गृहाह्वं व्रजंतीचपादाभ्यंगप्रदायिनी ॥ ३४ ॥ पिष्टकोद्भर्तनपेरुगुरुश्रुषणकुले ॥ द्विजाभिवादनपरेसुखराज्याभिवीक्षणे ॥ ३५ ॥
 सुवासिनीभ्यादानेचदीयमानेयहृच्छया ॥ यथाप्रभातसमयेराजाहर्मानयेजनम् ॥ ३६ ॥ सद्भवेनैवसंतोष्यादेवाःसत्पुरुषाद्विजाः ॥

इतरेचात्रपानेनवाक्प्रदानेनपाडिताः ॥ ३७ ॥ वस्त्रैस्तांबूलदानैश्चपुष्पकपूरकुम्भैः ॥ भक्ष्यैरुच्चावचैर्भोज्यैरन्तःपुरविलासिनीः ॥ ३८ ॥
 ग्रामैर्विषयदानैश्चसामंतनृपतीन्धनैः ॥ पदातीनङ्गसंग्राम्यैवेयकटकैःस्वकान् ॥ ३९ ॥ स्वयंराजातोषयेत्सजनान्भृत्यान्पृथक्पृथक् ॥
 यथाहोतोषयित्वातुततोमहानटान्भटान् ॥ ४० ॥ वृषभान्महिषांश्चैवयुध्यमानान्परैःसह ॥ गजानश्चांश्चयोधांश्चपदान्तिस्मलंकृतान् ॥ ४१ ॥
 मंचारूढःस्वयंपश्येन्नटनर्तकचारणान् ॥ कुड्गापयेदानयेच्चगोमहिष्यादिकंततः ॥ ४२ ॥ दिष्टयाकार्यपयोज्यातिरुक्तिप्रत्युक्तिकवदेत् ॥
 ततोपराह्णसमयेपूर्वस्यादिशिभारता ॥ ४३ ॥ मार्गपालीप्रवधीयात्तुंगस्तंभेऽथपादपे ॥ कुशकाशमयीदिव्यासंभवेवहुभिर्वृताम् ॥ ४४ ॥ पूजयि
 त्वागजान्वाजीन्सार्धेयामत्रयेगते ॥ गावोवृषाःसमहिषामण्डिताथण्टिकात्कटाः ॥ ४५ ॥ कृतेहोमद्विजेन्द्रैस्तुह्नीयान्यागपालिकाम् ॥ राष्ट्रभो
 ज्येनधाराभिःसहस्रेणशतेनवा ॥ ४६ ॥ स्वशनयपेक्षयावापिगृहीयाद्दामभोजनैः ॥ मातुःकुलं पितृकुलमात्मानंसहबंधुभिः ॥ ४७ ॥ संतारये
 त्ससकलंमार्गपालीददाति यः ॥ नीराजनंचतत्रैवकार्यैराज्ञेजयप्रदम् ॥ ४८ ॥ मार्गपालीतलेनेत्थंहयागावोगजावृषाः ॥ राजनोराजपुत्राश्चब्रा
 ह्मणाःशूद्रजातयः ॥ ४९ ॥ मार्गपालीसमुच्छेद्यनीरुजःस्यात्सुखीसदा ॥ कृत्वैतत्सर्वमेवहरात्रौदेत्यपतेर्बलिः ॥ ५० ॥ पूजांकुर्यान्नरःसक्षा
 द्भूमौर्मंडलेकुकृते ॥ बलिमालिख्यदैत्येन्द्रवर्णकैःपंचरंगकैः ॥ ५१ ॥ सर्वाभरणसंपूर्णविध्यावत्यासहासितम् ॥ कूर्ष्माडवाणजंधोरुसुरदान
 वसंवृतम् ॥ ५२ ॥ संपूर्णहृष्टवदनंकिरीटोत्कटंकुंडलम् ॥ द्विभुजैर्देत्यराजनंकारयित्वानृपःस्वयम् ॥ ५३ ॥ गृहस्यमध्येशालार्याविज्ञा
 लार्यांततोऽर्चयेत् ॥ आतुमंत्रिजनैःसाद्धैस्तुष्टोर्वादिभिःस्तुतः ॥ ५४ ॥ कमलैःकुमुदैःपुष्पैःकहारैरुत्तकोत्पलैः ॥ गन्धधूपान्ननेवेद्यैरक्षतै
 र्गुण्डपूपकैः ॥ ५५ ॥ मद्यमांससुरालेह्यदीपवर्त्युपहारकैः ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रसमन्त्रीसपुरोहितः ॥ ५६ ॥ बलिराजनमस्तुभ्यांविरोचनमुतप्र
 भो ॥ भविष्येन्द्रसुरारातेपूजेयप्रतिगृह्यताम् ॥ ५७ ॥ एवंपूजांनृपःकृत्वात्रात्रौजागरणंततः ॥ कारयेत्प्रेक्षणयादिनटक्षत्रकथानकैः ॥ ५८ ॥ लोक

आपिपृष्टहस्यति शय्यायां शुक्लतंडुलैः ॥ संस्थाप्य बलिराजानं फलैः पुष्पैश्च पूजयेत् ॥ ५९ ॥ बलिमुद्दिश्य दीयते दानानि कुरु नन्दन ॥
 यानि तान्यक्षयाण्याहुर्मैयैः संप्रददीतम् ॥ ६० ॥ यदस्यादीयते दानं स्वल्पं वा यदि वा बहु ॥ तदक्षयं भवेत्सर्वेषु विष्णोः प्रीतिकरं परम् ॥ ६१ ॥ विष्णु
 नावमुधालब्ध्या प्रीतेन बलये पुनः ॥ उपकारकरोदत्तश्चासुराणां महोत्सवः ॥ ६२ ॥ ततः प्रभृतिराजेन्द्रप्रवृत्ता कौमुदी पुनः ॥ सर्वो
 पद्रवविद्रावसर्वविघ्नविनिशिनी ॥ ६३ ॥ लोकशोकहरी काम्याधमपुष्टिमुखा वहा ॥ कुशन्दनमहोद्विज्यामुदाहर्षततः परम् ॥ ६४ ॥ धातुजै
 र्नागमहैश्च तेनैषा कौमुदी स्मृता ॥ कौमोदतेजनाय स्यान्नानाभा वैः परस्पराः ॥ ६५ ॥ तद्व्यास्तुष्टाः सुखाय तस्तेनैषा कौमुदी स्मृता ॥
 कुमुदानि बल्येऽस्मादीयन्तेऽस्यां युधिष्ठिर ॥ ६६ ॥ अर्थाथं पाथभूमौ च तेनैषा कौमुदी स्मृता ॥ एकमेव महारात्रं वर्षेषु विज्ञापते ॥ ६७ ॥ दत्तं
 दानं वराजस्य आदौ शीमिव भूतले ॥ यः करोति नृपराष्ट्रे तस्य व्याधिभयं कुतः ॥ ६८ ॥ कुत ईति भयं तत्र नास्ति तन्मृत्युकृतं भयम् ॥
 सुभिक्षं समारोग्यं सर्वसम्पद उत्तमः ॥ ६९ ॥ नीरुजश्च जनाः सर्वे सर्वोपद्रववर्जिताः ॥ कौमुदीकरणाद्राजभवं तद्दिमहति ले ॥ ७० ॥ योथा
 दशेन भावेन तिष्ठत्यस्यां युधिष्ठिर ॥ हर्षेन्द्यादिरूपेण तस्य वर्षप्रयाति हि ॥ ७१ ॥ रुदिते रोदिति वर्षदृष्टो वर्षप्रदृष्यति ॥ भुक्तो भो
 क्ता भवेद्वर्षस्वस्थः स्वस्थो भवेदिति ॥ ७२ ॥ तस्मात्प्रदृष्टस्तुष्टैश्च तन्व्या कौमुदी नरैः ॥ वैष्णवादानवीचयेति थिः पेत्रा युधिष्ठिर ॥ ७३ ॥
 उपशमि ते मे घनदं प्रज्वलितदशाननं रमितरामम् ॥ रामायणमिव सुभगं दीपदिनं हरतु वोदुरितम् ॥ ७४ ॥ कूष्माण्डदानं रम्यं कुल्यख
 ण्डैश्च धातुकाभद्रम् ॥ शरदिक्करीगतिनिद्रं दीपदिनं हरतु वोदुरितम् ॥ ७५ ॥ दीपोत्सेव जितसर्वजनप्रमादं कुर्वति ये सुमनसो बालिराजपूजाय ॥
 दानोपभोगसुखवृद्धिशतकुलानां हर्षेण वर्षमिह पार्थिवयाति तेषाम् ॥ ७६ ॥ इति श्रीमद्विष्वे महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिर
 महादेदीपालिकोत्सववर्णनं नाम चत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४० ॥ ॥ ७७ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथं स्वस्वमहाभा
 ग सर्वज्ञो ह्यसि यादव ॥ सर्वकामात्येकृत्यं कथं शान्तिकपौष्टिकम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ श्रीकामः शान्तिकामो वाग्रहज्ञं समारभेत् ॥
 दृष्टयाः पुष्टिकामो वातैवाभिचरन् पुनः ॥ २ ॥ सर्वशान्नाप्यनुक्रम्य संक्षिप्य ग्रन्थं विस्तरम् ॥ ग्रहशान्तिं प्रवक्ष्यामि पुराणश्रुतिभाषितम् ॥ ३ ॥

पुण्येऽह्निविप्रकथितेकृत्वाब्राह्मणवाचनम् ॥ ग्रहान्यहाधिदेवांश्चस्थाप्यहोमं समारभेत ॥ ४ ॥ ग्रहयज्ञस्त्रिधाप्रोक्तः पुराणश्रुतिकविदैः ॥
 प्रथमोऽयुतहोमः स्याच्छहोमस्ततः परम् ॥ ५ ॥ तृतीयः कोटिहोमस्तु सर्वकामफलप्रदः ॥ अयुतेनाहुतीनां च नवग्रहमख्यः स्मृतः ॥ ६ ॥
 तस्य तावद्विधिं ध्वये पुराणश्रुतिभाषितम् ॥ गर्तस्योत्तरपूर्वेण वितस्ति द्रव्यविस्तृताम् ॥ ७ ॥ कुर्याद्विधानतोर्वेदवितस्त्युच्यसंयुताम् ॥
 संस्थापनाय देवानां चतुरस्रासु दक्षयाम् ॥ ८ ॥ अग्निप्रणयनं कृत्वा तस्यामावाहयेत्सुरान् ॥ देवानां तं संस्थाप्या विंशतिर्द्वादशधिका ॥ ९ ॥
 सूर्यः सोमो मही पुत्रो बुधो जीवः सितार्कजः ॥ राहुः केतुरिति प्रोक्ता ग्रहा लोकाहितवहाः ॥ १० ॥ ताम्रकात्स्फटिका द्रुक् चन्दनात्स्वर्णजबुधौ ॥
 रजतादायसाञ्चैव ग्रहाः कार्याः क्रमादमी ॥ ११ ॥ मध्ये तु भार्गवविद्यालोहितं दक्षिणेन तु ॥ उत्तरेण गुरुं विद्यादुधपूर्वोत्तरेण तु ॥ १२ ॥
 पूर्वैर्णभार्गवविद्यान्सोमं दक्षिणपूर्वके ॥ पश्चिमोत्तरतः केतुं स्थापयेच्छुक्लतंदुलैः ॥ १३ ॥ राजामात्यान्महाराजतंदुलैः स्थापयेदथ ॥
 भार्गवस्यैश्वरं विद्यादुर्मां च शनिं नस्तथा ॥ १४ ॥ स्कन्दमङ्गारकस्यापि बुधस्य च तथा हरिम् ॥ ब्रह्माणं च गुरोर्विद्याच्छुक्रस्यापि शचीप
 तिम ॥ १५ ॥ शनैश्चरस्य तु यमं राहोः कालं तथैव च ॥ केतोस्तु चित्रगुप्तं तु सर्वेषामेव देवताः ॥ १६ ॥ अग्निरापः क्षितिर्विष्णुरिन्द्रः सौपणदेव
 ताः ॥ प्रजापतिश्च सूर्यश्च ब्रह्मा प्रत्यधिदेवताः ॥ १७ ॥ विनायकं तथा दुर्गां वायुमाकाशमेव च ॥ सावित्रीं च तथा लक्ष्मीं सुमं च सहभर्तृकाम् ॥
 १८ ॥ आवाहयेद्राहोतिभिस्तथैवाश्वि कुमारकौ ॥ संस्मरेद्रुक्तामादित्यमंगारकसमन्वितम् ॥ १९ ॥ सोमशुक्रौ यथाश्वेतौ बुधजिवौ च
 पिङ्गलौ ॥ मंदराहू तथा कुष्णौ धूम्रकैतुगुणविदुः ॥ २० ॥ ग्रहवर्णानि नैद्यानि वासांसि कुसुमानि च ॥ गंधाश्च बलयश्चैव धूपगुग्गुलपूर्वकाः ॥
 २१ ॥ गुडौ दनं रवेर्देवात्सोमाय धृतपायसम् ॥ अंगारकाय संयावं बुधाय शीरषष्टिकम् ॥ २२ ॥ दध्यग्नौ रवेर्देवाच्छुक्राय तु घृतौ दनम् ॥
 शनैश्च रायकृशं रमेषमांसं तुराहवे ॥ २३ ॥ चित्रौ दनं केतवे च सर्वान्भक्ष्यै रथा चयेत् ॥ प्रागुत्तरेण तस्माद्बद्ध्यक्षतविभूषितम् ॥ २४ ॥
 चूतपल्लवं संपन्नं फलवन्मृगान्वितम् ॥ पञ्चरत्नसमायुक्तं पञ्चभंगयुतं तथा ॥ २५ ॥ स्थापयेदन्नं कुंभं वरुणं तत्र विन्यसेत् ॥ गंगाद्याः
 सरितः सर्वाः समुद्राश्च सरांसि च ॥ २६ ॥ गजाश्च रथ्या वल्मीकास्तं गमाद्भृगुकुलत् ॥ मृदमानीय राजेन्द्रसर्वेषां धिजलान्विताम् ॥ २७ ॥

स्नानार्थीव्यसेत्तत्रयजमानस्यधमवित् ॥ सर्वसमुद्राःसरितःसरःप्रस्रवणनिच ॥ २८ ॥ आर्यातुयजमानस्यदुरितक्षयकारकाः ॥
 एवमावाहयित्वातात्सर्वाद्युपतिसत्तम ॥ २९ ॥ होमसमारभेत्सर्पियधव्राहितिलादिना ॥ अर्कःपलाशखदिरौहपामागौऽथपिप्लवः ॥ ३० ॥
 उदुंबरशमीदूर्वाकुशाश्वासमिधःक्रमात् ॥ एकैकस्यचाष्टशतमष्टाविंशतिवापुनः ॥ ३१ ॥ होतव्यामधुसप्यिभ्यैदद्यावापायसेनवा ॥ प्रादे
 शमात्राऋग्वोविशाखाविफलाःशुभाः ॥ ३२ ॥ कल्प्यतेसमिधःप्राज्ञैःसर्वकर्मसुसर्वदा ॥ देवानामपिसर्वेषामुपांशुपरमार्थवित् ॥ ३३ ॥
 स्वेनस्वैनैवमंत्रेणहोतव्याःसमिधःपृथक् ॥ आकृष्णेनहमदेवाग्निमूढादिवःक्रमात् ॥ ३४ ॥ उहुध्यस्वेतिबोध्यश्चयथासंख्यमुदाहृताः ॥
 बृहस्पतेअतियदस्तैथैवान्नात्परिष्ठुतः ॥ ३५ ॥ शत्रोर्देवीतिचक्रयाकेतुं कृषव्रितिचित् ॥ होतव्ययद्द्राज्यचक्रंभक्ष्याणिवापुनः ॥ ३६ ॥
 मंत्रैर्दशाहुतीर्देत्वाहोमोव्याहृतिभिस्ततः ॥ उदङ्मुखाःप्राङ्मुखाश्चकुर्वाह्यपुंगवाः ॥ ३७ ॥ मंत्रवतस्तुक्तव्याश्चरवःप्रतिदेवतम् ॥ अ
 पोरानेतैरुद्रस्यबलिहोमसमारभेत् ॥ ३८ ॥ आपोहिष्ठेत्युमायास्तुष्टयेनोतिस्वामिनस्तथा ॥ विष्णोरिदविष्णुरितिस्वमिच्छेतिस्वयंभुवः ॥
 ॥ ३९ ॥ इन्द्रादिदेवतानां तु इन्द्राय जुहुयात्पुनः ॥ नवाय मन्याय गौश्चेत्येवंहोमः प्रकीर्तितः ॥ ४० ॥ कालस्य ब्रह्मजज्ञानमिति मंत्रः प्रज्ञस्यते ॥
 चित्रशुतस्य वाजातपौराणिका विदुर्बुधाः ॥ ४१ ॥ अग्निदूतं वृणीमहे इति वहेरुदाहृतः ॥ इंद्रयमंवरुणमित्ययं मंत्रः प्रकीर्तितः ॥ ४२ ॥
 भूमेः पृथिव्यं तारक्षमिति वेदेषु पठ्यते ॥ सहस्रशीर्षां पुरुष इति विष्णोरुदाहृतः ॥ ४३ ॥ वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षस्तथा क्षिवः ॥
 ब्रह्मणोऽसहितः शेषो दिक्पालः पातु ते सदा ॥ ४४ ॥ कीर्तिलक्ष्मीर्धृतिर्मैधाः पुष्टिः श्रद्धाः क्रियामतिः ॥ बुद्धिर्लज्जा शान्तिः पुष्टीर्कांतिस्तुष्टिश्चमतिरः ॥
 ॥ ४५ ॥ एतास्त्वामभिषिंचतुर्धर्मपत्न्यः समागताः ॥ आदित्यश्चन्द्रमाभौ भो बहुज विवसितर्कजाः ॥ ४६ ॥ ग्रहास्त्वामभिषिंचतुराहुः केतुश्चत
 र्पिताः ॥ देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ४७ ॥ ऋषयो मनवो गवो देवमातर एव च ॥ देवपत्न्यो देवमाना गदैत्याश्चाप्सरसांगणाः ॥ ४८ ॥
 अस्त्राणि सर्वशस्त्राणि राजानो वाहना निच ॥ औषधानि च रत्नानि कालस्य वयवाश्च ये ॥ ४९ ॥ सरितः सागराः शैलस्तथोनिजलदानदाः ॥
 एते त्वामभिषिंचतुर्धर्मपत्न्यः ॥ ५० ॥ ततः शुक्लां वरधरः शुक्लगन्धानुलेपनः ॥ सर्वगन्धसमायुक्तः स्नातः श्रद्धासमन्वितः ॥ ५१ ॥

यजमानः सपत्नीकान्निद्धिदांस्तान्समाहितान् ॥ दक्षिणाभिः प्रयत्नेन पूजयेद्भुतविस्मयः ॥ ५२ ॥ सूर्याय कपिलधिनुदद्याच्छ्वेतथेन्दवे ॥
 रक्तधुरंधरंदद्याद्रौमाय ककुदाधिकम् ॥ ५३ ॥ बुधाय जातरूपं च गुरवे पीतवाससी ॥ श्वेताश्वदैत्यगुरवे कृष्णगामकर्मसूने ॥ ५४ ॥
 आयसं राहवे दद्यात्केतवे च्छागमुत्तमम् ॥ सुवर्णेन समाकार्य यजमानेन दक्षिणा ॥ ५५ ॥ सर्वेषामथवा दद्याद्गुरुव्येन तुष्यति ॥
 सुमंत्रेण प्रदातव्याः सर्वाः सर्वार्थदक्षिणाः ॥ ५६ ॥ कपिले सर्वदेवानां पूजनीया सिरोहिणी ॥ तीर्थदेवमयी यस्मादतः शान्तिं प्रयच्छमे ॥ ५७ ॥
 पुण्यस्त्वं शङ्खपुण्यानां मङ्गलानां च मङ्गल ॥ विष्णुना विभूतो नित्यमतः शान्तिं प्रयच्छमे ॥ ५८ ॥ धर्मस्त्वं वृषरूपेण जगदानन्दकारकः ॥
 अष्टमूर्तेरधिष्ठानमतः शान्तिं प्रयच्छमे ॥ ५९ ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवर्जं विभावसोः ॥ अनन्तपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छमे ॥ ६० ॥
 पीतवस्त्रयुगंदद्याद्रासुदेवस्य वल्लभम् ॥ प्रदानात्तस्य मे विष्णुरतः शान्तिं प्रयच्छतु ॥ ६१ ॥ कपिलस्त्वं शरूपेण यस्मादमृतसंभवः ॥
 चन्द्रार्कवाहनो नित्यमतः शान्तिं प्रयच्छमे ॥ ६२ ॥ यस्मात्त्वं पृथिवी सर्वार्थेनैवैकृष्णसंज्ञिता ॥ सर्वपापहरा नित्यमतः शान्तिं प्रयच्छमे ॥ ६३ ॥
 यस्मादायसकर्मोणितवाधीना नि सर्वदा ॥ लङ्गुलान्यपुधा दीनितस्माच्छान्तिं प्रयच्छमे ॥ ६४ ॥ यस्मात्त्वं छागयज्ञानां गत्वेन व्यवस्थिता ॥
 योनिर्विभावसोर्नित्यमतः शान्तिं प्रयच्छमे ॥ ६५ ॥ गवामङ्गेषु तिष्ठति भुवनानि चतुर्दश ॥ यस्मात्तस्माच्छिवं मे स्यादिह लोके परत्र च ॥ ६६ ॥
 यस्मादशून्यशयनं के शस्य शिवस्य च ॥ शय्यामपाय्य शून्यास्तु तथैव जन्मनि ॥ ६७ ॥ यथारत्नेषु सर्वेषु सर्वदेवाव्यवस्थिताः ॥
 तथा शान्तिं प्रयच्छतु रत्नदानेन मे सुराः ॥ ६८ ॥ यथा भूमिप्रदानस्य कलानां हतिषोडशीम् ॥ दानान्यन्यानि मे शान्तिं भूमिदानाद्भवत्यपि ॥ ६९ ॥
 एवं संपूजयेद्भस्त्रयावित्तशठ्यविवर्जितः ॥ ७० ॥ वस्त्रकाञ्चनरत्नैर्धर्माल्यगंधानुलेपनैः ॥ ग्रहस्वरूपमतुलं कथ्यमानं निबोध मे ॥ ७१ ॥
 भक्तिभावप्रपन्नस्य कथ्यमानं विराजते ॥ पद्मासनः पद्मकरः पद्मगर्भसमद्युतिः ॥ ७२ ॥ सप्ताश्वः सप्तरज्जुश्च द्विभुजः स्यात्सदारविः ॥ श्वे
 तः श्वेतांबरधरो दशाश्वः श्वेतभूषणः ॥ ७३ ॥ गदापाणिर्द्विबाहुश्च कर्तव्यो वरदः शशी ॥ रक्तमाल्यांबरधरः कर्णिकारसमद्युतिः ॥ ७४ ॥
 खड्गचर्मगदापाणिर्विधेयो धूमिन्दनः ॥ पीतमाल्यांबरधरः पीतगंधानुलेपनः ॥ ७५ ॥ काञ्चने चरथे दिव्ये शोभमानो बुधः सदा ॥ देव

दैत्यगुरुतद्वत्पीतश्वेतौचतुर्भुजौ ॥ ७६ ॥ दंडिनौवरदौकार्यौसाक्षसूत्रकमंडलू ॥ इन्द्रनीलद्युतिःशूलिवरदेगुप्रवाहनः ॥ ७७ ॥
 बाणबाणासनधरःकर्तव्योऽर्कसुतःसदा ॥ शार्दूलवदनःखड्गवर्भशूलिवरप्रदः ॥ ७८ ॥ नोलसिंहासनस्थश्चराहुःप्रशस्यते ॥ धूर्वा
 द्विबाहवःसर्वगदिनोविकृताननाः ॥ ७९ ॥ गुध्रासनरतानित्यंकेतवःस्युर्वरप्रदाः ॥ सर्वकिरीटिनःकार्यग्रहालोकहितावहाः ॥ ८० ॥
 स्वाङ्गुलेनोच्छ्रिताःसर्वैशतमष्टोत्तरतदा ॥ ग्रहस्वरूपमेतेवेत्याख्यातपांडुनन्दन ॥ ८१ ॥ एतज्ज्ञात्वाप्रयत्नेनपूजाकार्यविचक्षणैः ॥
 अनेनविधिनयस्तुग्रहपूजांसमारभेत् ॥ ८२ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रत्यस्वर्गमहयिते ॥ यस्तुपीडाकरोनित्यंमालयवित्तस्यवाग्रहः ॥
 ॥ ८३ ॥ तंतुयत्नेनसंपूज्यशेषानप्यर्चयेद्बुधः ॥ ग्रहागवोनरेन्द्राश्चब्राह्मणश्चविशेषतः ॥ ८४ ॥ पूजिताःपूजयंत्येतेनिर्दहन्त्यपमानिताः ॥
 तस्माच्चदक्षिणाहीनकर्तव्यभूतिमिच्छता ॥ ८५ ॥ संपूर्णयादक्षिणायामस्मादेकोऽपितुष्यति ॥ सदैवाद्युतहोमोऽयनवग्रहमखःस्मृतः ॥ ८६ ॥
 विवाहोत्सवयज्ञेषुप्रतिष्ठादिषुकर्मसु ॥ निर्विघ्नार्थमहाराजतथाद्रोगाद्भुतेषुच ॥ ८७ ॥ कथितोऽयुतहोमोऽयलक्षहोममतःशृणु ॥
 सर्वकामाप्तयेयस्माल्लक्षहोमंविदुर्बुधाः ॥ ८८ ॥ पितृणांवल्लभोयस्माद्भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ ग्रहतरावलंघ्याकृत्वाब्राह्मणवाचकम् ॥ ८९ ॥
 गृहस्थोत्तरपूर्वेणमण्डपंकारयेद्बुधः ॥ रुद्रायतनधूमौवाचतुरसमुदङ्मुखम् ॥ ९० ॥ दशहस्तमथाष्टौवाहस्तान्कुर्याद्विधानतः ॥
 प्रागुदक्प्रवर्णाभूमिकारयेद्यत्नतो नरः ॥ ९१ ॥ प्रागुत्तरं समासाद्यप्रदेशंमण्डपस्यतु ॥ शोभनंकारयेत्कुण्डंयथावल्लक्षणान्वितम् ॥ ९२ ॥
 मानहीनं च प्रशस्तमेकभयदं भवेत् ॥ यस्मात्तस्मान्नुसंपूर्णशांतिं कुण्डं विधीयते ॥ ९३ ॥ अस्माद्वशगुणः प्रोक्तो लक्षहोमः स्वयंभुवा ॥
 आहुतिभिः प्रयत्नेन दक्षिणाभिस्तथैव च ॥ ९४ ॥ द्विहस्तविस्तृतं तद्वच्चतुर्हस्तायतं पुनः ॥ लक्षहोमं भवेत्कुण्डं योनिवक्रं त्रिभ्रमलम् ॥ ९५ ॥
 संस्थापनाये देवानां विप्रत्रयसमावृतम् ॥ द्विगुलोच्छ्रितो विप्रः प्रथमः समुदाहृतः ॥ ९६ ॥ अंगुलोच्छ्रयसंयुक्तं च प्रद्वयमथोपरि ॥
 ब्रह्मगुलस्तत्र विस्तारः सर्वेषां कथ्यते बुधैः ॥ ९७ ॥ दशांगुलोच्छ्रिताभिः स्थंडिलस्य तथोपरि ॥ तस्मिन्नावाहये देवान् वृषतुषतं दुलैः ॥
 ॥ ९८ ॥ आदित्याभिमुखाः सर्वे स्थाप्याः प्रत्यधिदेवताः ॥ स्थापनीयामुनिश्रेष्ठानंतरेण पराङ्मुखः ॥ ९९ ॥ गरुत्मानधिकस्तत्र संपूज्यः श्रियमि

च्छता ॥ समपीनशरीरस्तुवाहनं परमोष्ठिनः ॥ १०० ॥ विषपापहरो निन्यमतः शान्तिप्रयच्छमे ॥ पूर्ववत्कुंभमार्मयतद्वद्धमंसमाचरेत् ॥ १०१ ॥
 सहस्राणां शतं दुत्वासामित्संख्यादिंकपुनः ॥ औदुवरीमथार्द्राचक्रकोटरवर्जिताम् ॥ १०२ ॥ बाहुमानां बुचुकृत्वा ततस्तं भद्रयोपरि ॥
 घृतधारां तथा सम्यगग्रेरुपरि पातयेत् ॥ १०३ ॥ पाठयेत्सूक्तमग्रे यैष्णवं रौद्रमैदवम् ॥ महवैश्वानरं सामज्येष्टसामचर्पाठयेत् ॥ १०४ ॥
 स्नानं तु यजमानस्य पूर्ववन्मन्त्रवाचनम् ॥ दातव्या यजमानेन पूर्ववद्दक्षिणापृथक् ॥ १०५ ॥ कामक्रोधविहीनेन ऋत्विग्भ्यः शान्तेततः ॥
 नवग्रहमखेविप्राश्च त्वारो वेदवेदिनः ॥ १०६ ॥ अथ वा ऋत्विजौ शान्तौ द्ववैस्त्वति कोविदौ ॥ कार्यवयुतहेमि तु न प्रसज्येत विस्तरं ॥ १०७ ॥
 तद्वच्च दशचाष्टौ बालक्षहोमऽपि ऋत्विजः ॥ कर्तव्याः शक्तितस्तद्वच्च त्वारो वा विमत्तराः ॥ १०८ ॥ नवग्रहमखे सर्वलक्षहोमे दशोत्तरम् ॥
 दद्याच्च पाण्डवश्रेष्ठभूषणान्यापि शक्तिः ॥ १०९ ॥ शयनानि च वस्त्राणि हेमानि कटकानि च ॥ कर्णागुलीपवित्राणि भैक्तिमान्प्रतिपादयेत् ॥ ११० ॥
 न कुर्याद्दक्षिणाहीनं वित्तशब्देन मानवः ॥ अददच्छोभमो हाभ्यां कुलक्षयमवाप्नुयात् ॥ १११ ॥ अन्नदानं यथाशक्त्या दातव्यं भूतिमिच्छता ॥
 अन्नहीनं व्रतं यस्मादुर्भिक्षफलदं भवेत् ॥ ११२ ॥ अन्नहीनो हेने द्राष्टुं मंत्रहीनस्तु ऋत्विजः ॥ अदक्षिणो यजमानं नास्ति यज्ञसमोरिणुः ॥ ११३ ॥
 न चाप्यल्पधनः कुर्याल्लक्षहोमं नरः क्वचित् ॥ तस्मात्पीडा करोमित्यर्थे एव भवति ग्रहः ॥ ११४ ॥ तमेव पूजयेद्भक्त्या द्वौ वा त्रिन्वाथ विधि ॥
 एकमप्यर्चयेद्भक्त्या ब्राह्मणं वेदपारगम् ॥ ११५ ॥ दक्षिणाभिः प्रयत्नेन बहून्वा बहु वित्तवान् ॥ लक्षहोमस्तु कर्तव्यो यदि वित्तं गृहे गृहे ॥ ११६ ॥
 यतः सर्वानवाप्नोति कुर्वन्कामान्विधानतः ॥ पूज्यते शिवलोकैश्च स्वर्वादित्यमरुद्गणैः ॥ ११७ ॥ यावत्कल्पशतान्यष्टावथमक्षिमवाप्नुयात् ॥
 सकामो यस्त्विमं कुर्याल्लक्षहोमं यथाविधि ॥ ११८ ॥ सतं काममवाप्नोति पदचानं त्यमश्रुते ॥ पुत्रार्थी लभते पुत्रं धनार्थी लभते धनम् ॥ ११९ ॥
 भार्यार्थी शोभनं भार्याकुमारी च शुभं पतिम् ॥ अष्टराज्यस्तथा राज्यं श्रीकामः श्रियमाप्नुयात् ॥ १२० ॥ यं यं प्रार्थयेत्ते कामं तं तमाप्नोति पुष्क

१ श्रावयेत्-इ० पा० । २ शक्तिमान्-इ० पा० । ३ भवति ग्रहपूजने-इ० पा० । ४ दयाधर्मपरो नित्यं क्षमावान्बहुवित्तवान्-इ० पा० । ५ पातकं
 समवाप्नोति यत्कुर्वन्नाविधानतः-इ० पा० ।

लम् ॥ निष्कामः कुरुते यस्तु परं ब्रह्मसगच्छति ॥ १२१ ॥ शान्तिनवग्रहमर्थदुरितोपशान्तिराजन्करोति बहुना विधिवद्विजेन्द्रैः ॥ क्षेमं सुभि
क्षमतुलं कुलवृद्धिं संपत्तत्रास्ति यत्र कुरुते बतलक्ष होमम् ॥ १२२ ॥ इति श्री भविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसवदेन वयहक्ष
होमविधिवर्णनं नमैकवत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४१ ॥ ॥ १ ॥ ब्रह्मण्यः पितृभक्तश्च देवब्राह्मणपूजकः ॥ तस्याथ कुर्वतो राज्ञ्यस्य कपालयुतः प्रजाः ॥ २ ॥ आजगाम महायोगीस
आस्त्रार्थकुशलो बली ॥ १ ॥ ब्रह्मण्यः पितृभक्तश्च देवब्राह्मणपूजकः ॥ तस्याथ कुर्वतो राज्ञ्यस्य कपालयुतः प्रजाः ॥ २ ॥ आजगाम महायोगीस
नको ब्रह्मणः सुतः ॥ दत्त्वा तस्यासनं राजा प्रणम्य शिरसा तथा ॥ ३ ॥ पूजयित्वा ध्ये पाद्याद्यैरात्मानं विनिवेद्य च ॥ इतिहासपुराणोक्ताश्चकार विवि
धाः कथाः ॥ ४ ॥ राजर्षीणां पुराणां च चरितानि यथार्थवित् ॥ ततः कथं तरे राजा कार्यमनसि संस्थितम् ॥ ५ ॥ इति यथृथिवीज्ञानं जगतश्चात्मन
स्तथा ॥ प्रपच्छ विनयोपेतो योगार्थमहामतिः ॥ ६ ॥ संवरण उवाच ॥ भगवन्महदुत्पातसंभवे भूप्रकंपने ॥ निर्घाते पांशुवर्षे च गृहभंगे तथै
व च ॥ ७ ॥ जन्मनक्षत्रपिंडासु अनवृष्टिभयेषु च ॥ ज्वरसु ग्रहपीडासु दुर्भिक्षे राष्ट्रविग्रहे ॥ ८ ॥ व्याधीनां संभवे जाते शरैरेचातिपीडिते ॥
कुशे मे महति चोत्पन्ने किं कर्तव्यं नरोत्तम ॥ ९ ॥ स्वर्गस्य साधनं यच्च कीर्तिदं धनदं तथा ॥ प्रब्रूहि मे द्विज श्रेष्ठ तथारोग्यप्रदं नृणाम् ॥ १० ॥
॥ सनत्कुमार उवाच ॥ शृणुराज न्यवक्ष्यामि शान्तिकर्म ह्यनुत्तमम् ॥ कोटिहोमाख्यमतुलं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ११ ॥ ब्रह्महत्यादिपापा
नियेन नश्यति तत्क्षणात् ॥ उत्पताः प्रशमयति महत्संपद्यते सुखम् ॥ १२ ॥ विधानंतस्य वक्ष्यामि शृणुष्वैकमना भव ॥ देवगारे नदीतरे
वने वा भव नृपि वा ॥ १३ ॥ पर्वते वापि कुर्वीत यद्दृष्टेऽक्षेममात्मनः ॥ शुभेन क्षत्रयोगे च वारं पूर्वगुणान्विते ॥ १४ ॥ यजमानस्यानुकूलको
टिहोमं समाचरेत् ॥ पूजयित्वा प्रयत्नेन ब्राह्मणं वेदपारगम् ॥ १५ ॥ वस्त्रैर्विभूषणैश्चैव गंधमाल्यानुलेपनैः ॥ प्रणम्य विधिवत्तस्मै आत्मानं
विनिवेदयेत् ॥ १६ ॥ त्वं नो गतिः पितृमाता त्वंगतिस्त्वं परायणः ॥ त्वत्प्रसादेन विप्रसर्वमेस्यान्मनोगतम् ॥ १७ ॥ आपदि मोक्षाय च मे कुरु यज्ञम
नुत्तमम् ॥ कोटिहोमार्थमतुलं शान्त्यर्थं सार्वकामिकम् ॥ १८ ॥ पुरोहितस्ततः प्राज्ञाः शुक्लांबरधराः शुचिः ॥ ब्राह्मणैर्वेदसंवृत्तैः पुण्ययुक्तैः समा

१ राजविष्णवे-इ० पा० । २ नृपोत्तमैः-इ० पा० । ३ देवगारे च भवने तथैव वा शिवसंनिधौ-इ० पा० । ४ समारभेत-इ० पा० । ५ सर्वतः पुण्यैः
संयुक्तैः सुसमाहितैः-इ० पा० ।

हितैः ॥ १९ ॥ भूमिभागे समे शुद्धे प्राणुदकप्रवणेतथा ॥ पुण्याहं वाचयेत्पूर्वकृत्वा विप्रान् सुपूजितान् ॥ २० ॥ ततस्तु मंहितैर्विप्रः सूत्रेभ्यम्
 ण्डपं शुभम् ॥ उत्तमं शतहस्तं तु तदर्थे न तु मध्यमम् ॥ २१ ॥ जघन्यं तु तदर्थे न शक्ति कालाद्यपेक्षया ॥ मध्ये तु मण्डपस्यापि कुंडं कुर्याद्विचक्षणः ॥
 २२ ॥ अर्धहस्तप्रमाणेन आया मेन तथैव च ॥ मेखला त्रितयं तस्य द्वादशाङ्गुलं विस्तृतम् ॥ २३ ॥ तत्प्रमाणां तथा यो नैकुर्वीत सुसमाहितः ॥
 कुंडस्य पूर्वभागे तु वेदिकुर्याद्विचक्षणः ॥ २४ ॥ चतुर्हस्तां समाचैव हस्तमात्राच्छ्रितानुप ॥ स्थानं तत्सर्वभूतानां कुर्याद्यत्नेन बुद्धिमान् ॥ २५ ॥
 उपलिप्य ततो भूमि मण्डपस्य समीपतः ॥ विन्यसेत्कलांस्तत्र जलपूर्णं श्वेतुं दश ॥ २६ ॥ अश्वत्थपुक्ष्चूतद्वौः पल्लवैरुपशोभितान् ॥
 वितानमुपरि शृङ्गमण्डपस्य प्रकल्पयेत् ॥ २७ ॥ स्थापयेद्दिक्षु सर्वासु तोरणानि विचक्षणः ॥ एवं संभृतं सभारैः पुरोधाः सुसमाहितः ॥ २८ ॥
 पुण्याहजयवोषेण होमकर्म समाभेत् ॥ स्थापयित्वा सुरान् वेदांश्चक्षुष्यमाणान् रितं दम ॥ २९ ॥ ब्रह्माणं पूर्वभागे तु मध्ये देवं जनार्दनम् ॥
 पश्चिमे तु तथा रुद्रं वसुतारं तस्तथा ॥ ३० ॥ ऐशान्यां च ग्रहान् सर्वान् ग्रीय्यां मरुतस्तथा ॥ वायुं सौम्यां तथैशान्यां लोकपालां क्रमेण तु ॥ ३१ ॥
 एवं संस्थाप्य विबुधान्यथा स्थानं नृपोत्तम ॥ पूजयेद्दिवद्वस्त्रगन्धमाल्यानुलेपनैः ॥ ३२ ॥ वेदोक्तं त्रैस्तल्लिङ्गैः पुराणैकैः पृथक् पृथक् ॥ आ-
 दित्या वसवो रुद्रा लोकपालास्तथा ग्रहाः ॥ ३३ ॥ ब्रह्मा जनार्दनश्चैव शूलपाणिर्भर्गोक्षिहा ॥ अन्नसंनिहिताः सर्वे भवंतु सुखभागिनः ॥ ३४ ॥ पूजां गृह्णतु
 सर्वे त्रयमाभक्त्योपपादिताम् ॥ कुर्वतु च शुभं सर्वे यज्ञकर्म समाहिताः ॥ ३५ ॥ एवं संपूजयित्वा तान् देवान्यत्नेन शुद्धधीः ॥ नैवेद्यं विविधैर्भक्ष्यैः फलैः प-
 त्रेस्तथैव च ॥ ३६ ॥ ततस्तु तौ द्विजैः सार्द्धं कुंडस्य विधिपूर्वकम् ॥ कुर्यात्संस्कारकरणं यथोक्तं वेदचिन्तकैः ॥ ३७ ॥ ततः समाहूयेद्दक्षिणां प्राण्या तं धृ-
 तार्चिषम् ॥ नियोजयेद्द्विजांस्तत्र शतसंख्या नृपोत्तम ॥ अलाभे तु बहूनां च यथा लाभं नियोजयेत् ॥ ३८ ॥ विद्यावृद्धवयो वृद्धान् गृहस्थान् संयतेन्द्रिया-
 न् ॥ स्वकर्म नियताञ्जानां शीलाञ्छान् तान् द्विजोत्तमान् ॥ ३९ ॥ चित्तयेत्तत्र देवांश्च आस्थानं पंचावकम् ॥ मुखानि तस्य च त्वारिसप्तजिह्वानि

१ ग्रहितैः-इ० पा० । २ चतुर्हस्तप्रमाणेन-इ० पाठस्वशुद्धः । कुण्डसिद्धिग्रन्थे-“ककुद्धिर्वाकोटौ नृपकारमपि माहुरपरे”-इत्युक्तेः कोटिहोमोऽष्टकरप-
 रिमितकुण्डस्योदितत्वात् । ३ सर्वदेवानाम्-इ० पा० । ४ समाचरेत्-इ० पा० । ५ महेश्वरः-इ० पा० । ६ चैव सुशोभनैः-इ० पा० । ७ प्रज्वालयेत्-इ० पा० ।

पार्थिव ॥ ४० ॥ एकजिह्वामयैकतुतस्मृतं सर्वकामदम् ॥ धूमायमानेन वृथा होतव्यं ज्वलितेन ले ॥ ४१ ॥ ऋभिः पूर्वा सुहोमै यजुर्भिश्चोत्तरा सुहोमैः
सामभिः पश्चिमे कार्योऽथर्वभिर्दक्षिणामुहैः ॥ ४२ ॥ आधारवाज्यभागौ तु पूर्वद्वत्वा विचक्षणः ॥ परितोऽथरिस्तौर्णैकालिपतचतथासने ॥ ४३ ॥
ब्रह्माणं पूर्वमप्येतत्सर्वपश्चात्समाचरेत् ॥ होमो व्याहृतिभिश्चैव सर्वस्तत्र विधीयते ॥ ४४ ॥ प्रणवादिभिस्तोह्यैः स्वाहाकारं त्रियोजितैः ॥
जुहुयात्सर्वे देवानां विद्याये चोपकल्पिताः ॥ ४५ ॥ एवं प्रकल्पयेद्यज्ञं कोटिहोमाल्पमुत्तमम् ॥ तिलाः कृष्णा घृताभ्यक्ताः किञ्चिद्वसमान्विताः ॥
॥ ४६ ॥ होतव्याः कोटिहोमे तु समिधश्च पलाशजाः ॥ पूर्णैः पूरणे सह सेतुदद्यात्पूणं हुतिं शुभाम् ॥ ४७ ॥ पञ्च भेतन्मुखे राजन्सर्वकामार्थसिद्धये ॥
पूर्णहुत्यः समाख्याताः कोटिहोमे नराधिप ॥ ४८ ॥ सहस्राणि नृपश्रेष्ठ दशशस्त्रविशारदैः ॥ प्रारंभदिनमारभ्य ब्राह्मणैर्ब्रह्मवादिभिः ॥ ४९ ॥
भाव्यं स यजमानैस्तु अथ वा स पुरोहितैः ॥ क्रोधलोभादयो दोषावर्जनीयाः प्रयन्ततः ॥ ५० ॥ यजमानेन राजेन्द्र सर्वान्कामानभीप्सता ॥
॥ संवरण उवाच ॥ ॥ बहुत्वात्कर्मणो ब्रह्मणानां भूशय्यादिः सुदुष्करः ॥ ५१ ॥ कालेन महता चैव शक्यः प्राप्तुं कथंचन ॥ नियमाद्ब्रह्मचर्याद्बुद्धिः
तिमेमतिः ॥ ५२ ॥ निरोधोऽब्रह्मणानां भूशय्यादिः सुदुष्करः ॥ कार्यद्विरुतथायस्मात्पर्वकालाद्यपेक्षया ॥ ५३ ॥ एतद्भिज्ञायते ब्रह्मन्यदिशा
स्त्रेषु कथ्यते ॥ कोटिहोमस्य संक्षेपं वदमे ब्रह्मसंभव ॥ ५४ ॥ ॥ स नक्तुमार उवाच ॥ ॥ शताननो दशमुखो द्विमुखैकमुखस्तथा ॥ चतु
र्विधो महाराज कोटिहोमो विधीयते ॥ ५५ ॥ कार्यस्य गुरुतां ज्ञात्वा नैवैकुर्यादपर्वणः ॥ यथा संक्षेपतः कार्यः कोटिहोमस्तथा शृणु ॥ ५६ ॥
कुत्वा कुण्डशतं दिव्यथोक्तं हस्तसंमितम् ॥ एकैकस्मिन्स्ततः कुण्डशतं विप्रान्नियोजयेत् ॥ ५७ ॥ सद्यः पक्षे तु विप्राणां सहस्रं परिकीर्तितम् ॥
एकस्थानं प्रणीते शौसर्वतः परिभाषिते ॥ ५८ ॥ होमं कुर्णुद्भिजाः सर्वे कुण्डे कुण्डे यथादितम् ॥ यथा कुण्डबहु चैऽपि राजसूये महाकृतौ ॥ ५९ ॥
न च वह्निबहुत्वं स्यात्तत्र यज्ञो विधीयते ॥ तथा कुण्डशतेऽप्यत्र घृताचीर्षि वितानिते ॥ ६० ॥ एक एव भवद्यज्ञः कोटिहोमो न संशयः ॥ एवं य
त्क्रियते क्षिप्रं व्याकुलैः कार्यगौरवात् ॥ ६१ ॥ शताननः स विज्ञेयः कोटिहोमो न संशयः ॥ स्वल्पैरहोभिः कार्यः स्याद्वर्षकालादिकेऽपि वा ॥ ६२ ॥

तदादशगुणः कार्यः कोटिहोमोविजानता ॥ विप्राणाद्विशततत्रसुविभज्यनियोजयेत् ॥ ६३ ॥ तेऽपि विज्ञानशीलाः स्युर्ब्रतवन्तो जितेन्द्रियाः ॥
यत्र कुण्डल्यकृत्वा विभज्य च विभावसुम् ॥ ६४ ॥ होमं कुयुर्द्विजाभूयः संस्कृत्य विधिपूर्वकम् ॥ शतं तत्र नियोज्यं स्याद्विप्राणां प्रविभज्य वै ॥ ६५ ॥
मासे वाथ द्विमासे वाथ काले ह्युपस्थिते ॥ एवं च द्विमुखं कार्यः कोटिहोमो विचक्षणैः ॥ ६६ ॥ यदा तु स्वेच्छया ज्ञयमानः समापयेत् ॥
कालेन बहुधारा जंस्तदा चैकमुखो भवेत् ॥ ६७ ॥ एककुण्डस्थितो वह्निकेचित्तैः समाहितैः ॥ यथा लाभस्थितौ वै प्रज्ञानशीलैर्विचक्षणैः ॥ ६८ ॥
न संख्या नियमश्च ब्राह्मणानां नरोत्तम ॥ न काल नियमश्चैव स्वेच्छया ज्ञः स उच्यते ॥ ६९ ॥ आवृत्या सर्वकामस्य चातुर्मास्यं अनुकमयेत् ॥
तदप्रसक्तौ कर्तव्यो ज्ञोऽयं सर्वकालिकः ॥ ७० ॥ अयमेकमुखो राजन्कालेन बहुना भवेत् ॥ बहुविघ्नश्च कालेन तस्मात्संक्षेपमाचरेत् ॥
॥ ७१ ॥ यतो हि चित्ताद्यमायुश्चैवास्थिरं सदा ॥ अतः संक्षेपतः कार्यधर्मकार्यप्रशस्यते ॥ ७२ ॥ ततः समाप्तिं जेतुं कारयेत्सुमहोत्सवम् ॥
शंखतूर्यनिनादेन ब्रह्मघोषं स्वनेन च ॥ ७३ ॥ ततस्तु दक्षयेद्विप्रान्दोतंश्च श्रद्धयान्वितः ॥ निष्कैश्च क्रं कणैश्चैव कुण्डलैर्विविधैर्वप ॥ ७४ ॥
गोशतंचैव दातव्यमश्वानांच शतं तदा ॥ सहस्रं च सुवर्णस्य सर्वेषामपि दापयेत् ॥ ७५ ॥ ग्रामैर्गैर्जैरथैरश्वैः पूजयेच्च पुरोहितम् ॥ दीना
न्धकुपणान्सर्वान्वस्त्राद्यैश्चापि पूजयेत् ॥ ७६ ॥ ततश्चावभृथं स्नानाय तैर्घटैः पूर्वकल्पितैः ॥ लक्षहोमोक्तमंत्रेण सदा विजयकारिणा ॥ ७७ ॥
एवं समापयेद्यस्तु कोटिहोमसंशुभम् ॥ तस्यारोग्यं वित्तपुत्राष्ट्वद्विस्तथैव च ॥ ७८ ॥ सर्वपापक्षयश्चैव जायेत नृपसत्तम ॥ अना
वृष्टिभयं चैव उत्पातभयमेव च ॥ ७९ ॥ दुर्भिक्षं ग्रहपीडा च प्रशमं याति भूतले ॥ एतत्पुण्यं पापहरं सर्वकामफलप्रदम् ॥ सनत्कुमा
रमुनिना पार्थिवाय निवेदितम् ॥ ८० ॥ सर्वोपसर्गशमनं भवनेनैव नैवोपकारयन्ति मनुजान् पण्डितोऽहो मम ॥ भोगानवाप्य मनसो भि
मतान् प्रकामं ते याति शक्रसदं सुविशुद्धसत्त्वाः ॥ ८१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे कोटिहोमविधि
वर्णने नाम द्विचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४२ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ महाशान्तिं प्रवक्ष्यामि महादेवेन भाषिताम् ॥ पार्थिवा

नाहितार्थायमहादुस्तरतारिणीम् ॥ १ ॥ नृपामिषकेसाकार्यायात्राकालेनृपस्यतु ॥ दुःस्वप्नेदुर्निमित्तेचग्रहवैगुण्यसंभवे ॥ २ ॥
 विद्युदुल्कानिपातेचजनक्षग्रहदैवते ॥ केतुद्वयेऽथसंजातेनिर्वातेक्षितिकम्पने ॥ ३ ॥ प्रसूतौमूलगण्डान्तेयमलस्यतुसंभवे ॥ छत्रा
 णांचिध्वजानांचस्वस्थानात्पतनेभुवि ॥ काकोलूककपेतानांप्रवेशेऽवेऽमनस्तथा ॥ ४ ॥ क्रूरग्रहाणां संक्रवेजन्मादिषुविशेषतः ॥ जन्म
 निद्रादशैवचतुर्थैवाष्टमेतथा ॥ ५ ॥ यदास्युगुरुमंदाऽऽःसूयैश्चैवविशेषतः ॥ युद्धेग्रहाणां संवर्षासूयशीतांशुकालके ॥ ६ ॥
 वल्लयुधगवाश्चेषुमणिकेशविनाशने ॥ यद्यथेपरिदृश्येतरात्राविद्रधनुस्तथा ॥ ७ ॥ वेऽमनश्चतुलामंगेभेष्वश्वतरिषुच ॥ रवी
 न्द्रोरुपरागेषुमहाशान्तिः प्रशस्यते ॥ ८ ॥ सर्वाणिदुर्निमित्तानिप्रज्ञमयान्तिसर्वथा ॥ तांकुर्युग्राहणाः पंचकुलशीलसमन्विताः ॥ ९ ॥
 चतुर्वेदास्त्रिवेदाश्चद्विवेदाश्चापिपांडव ॥ आथर्वणाविशेषेणवह्मचायजुःसंयुताः ॥ १० ॥ शुचयःश्रुतसंपन्नाजपहोमपरायणाः ॥ कृच्छ्र
 पाराकनक्ताद्यैःकृतकयविशोधनाः ॥ ११ ॥ पूर्वमाराध्यमंत्रस्तुप्रारभेतक्रियांततः ॥ दशद्रादशहस्तंवा मंडपंकारयेच्छुभम् ॥ १२ ॥
 तन्मध्येवेदिकांकुर्याच्चतुर्हस्तप्रमाणतः ॥ आग्नेय्यांकारयेत्कुंडं हस्तमात्रं सुशोभनम् ॥ १३ ॥ मेखलात्रयसंयुक्तंयोन्याचापिविभूषितम् ॥
 वद्धचन्दनमालंचतोरणालंकृतं तथा ॥ १४ ॥ गोमयेनोपलिप्तेचमंडपे तु द्विजातयः ॥ शुक्लाम्बरधराः स्नाताः शुक्लमाल्यानुलेपनाः ॥ १५ ॥
 ततश्चपञ्चकलशान्तस्याविद्यानियोजयेत् ॥ आग्नेयादिपुकाणेषुपञ्चममध्यतस्तथा ॥ १६ ॥ अष्टास्त्रालंकृतेपद्मेवृत्तपल्लवशोभिते ॥
 ब्रह्मकूर्चविधानेनपंचगव्यंतुकारयेत् ॥ १७ ॥ औषधीःपञ्चरत्नानिरोचनांचन्दनं तथा ॥ सिद्धार्थकाञ्छमीदूर्वाःकुशान्त्रिहियवास्तथा ॥ १८ ॥
 अपामार्गफलवतीन्यग्राधोदुर्वरो तथा ॥ पुक्षाश्चत्यकपित्याश्चप्रियंगुवृत्तपल्लवाच् ॥ १९ ॥ हस्तिदंतमुदंचैवकोणकुंभेषुनिक्षिपत् ॥
 पुण्यतीर्थादकान्त्रंचान्यगव्यंचमध्यमे ॥ २० ॥ कूर्चवाचमितिदंचवाह्मिकुंभाभिमंत्रणम् ॥ आशुःशिशानोमन्त्रेणमन्त्रणवायुगोचरे ॥ २१ ॥
 ईशावास्यंचतुर्थस्यकुंभस्यचाभिमंत्रणम् ॥ मध्यमेतुप्रजतव्यारुद्रकुंभेभोद्रवाः ॥ २२ ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्वस्त्रैर्नैवैर्घृतपाचितैः ॥

फलैश्चनारिकलाद्यैर्दीपकैःकुम्भपूजनम् ॥ २३ ॥ स्वस्तिवाचनकंचैवकारयेत्तदनंतरम् ॥ क्रमेणनेशनकैरग्निकार्यप्रयोजयेत् ॥ २४ ॥
 अग्निद्रुतमितिह्यग्निपूर्वमेवनिधापयेत् ॥ हिरण्यगर्भःसमितिब्रह्मासननियोजनम् ॥ २५ ॥ कपोतसुप्रणतिनमंत्रेणविनिवेशयेत् ॥
 कृत्वाचावरणवेद्विरज्यसंस्कारमेवच ॥ २६ ॥ अथचासादयेद्द्रव्यंथावत्सप्रयोजनम् ॥ ततःपुरुषसूक्तेनपायसश्रपणंभवेत् ॥ २७ ॥
 अभिधार्यार्थसंसिद्धंतथासंस्थापयेद्वि ॥ अष्टादशप्रमाणेध्वान्दद्यादशमीमयान् ॥ २८ ॥ पालाशीःसमिधःसप्ततथासतेतिदापयेत् ॥
 आचारावाज्यभागौतुहुत्वापूर्वक्रमेणतु ॥ २९ ॥ जुहुयादहुतीःसप्तजातेवदसदृचा ॥ स्थालीपाकस्यजुहुयात्पुनर्वैजतेवेदसा ॥ ३० ॥
 तरस्समंदीसूक्तेनचतस्राजुहुयात्ततः ॥ यमायेतिचसप्तान्याःस्वाहाताजुहुयात्ततः ॥ ३१ ॥ इदंविष्णुस्ततःसप्तजुहुयादहुतीर्नृप ॥ नक्ष
 त्रेभ्यस्ततःस्वाहासप्तविंशदथाहुतीः ॥ ३२ ॥ यत्कर्मणेतुहुयात्ततःस्विष्टकृतंपुनः ॥ ग्रहहोमस्ततःकार्येस्तैलराज्यपरिहृतैः ॥ ३३ ॥
 प्रायश्चित्तंतोतुत्वाहोमकर्मसमापयेत् ॥ ततस्तुतूर्येनिर्घोषैःकाहलांशंखनिःस्वनैः ॥ ३४ ॥ यजमानस्यकर्तव्योह्यभिषेकोद्विजोत्तमैः ॥
 काश्यपवृक्षसंभूतभेद्भद्रासनेस्थितम् ॥ ३५ ॥ वेदिमध्यगतंकृत्वादुर्निमित्तप्रज्ञांतये ॥ पंचभिःकलशैःपूजैर्त्रैरभिर्यथाक्रमम् ॥ ३६ ॥
 सहस्राक्षेणप्रथमंततश्चैवशतानुषा ॥ सजोषसाचद्द्रुतिविधानीत्यग्निभरेवच ॥ ३७ ॥ ऋतवस्त्वितिचततःस्नापयेयुःसमाहिताः ॥ ततो
 दिक्षांवालिंदद्याद्विचित्रान्नसमायुतम् ॥ ३८ ॥ नमोस्तुसर्वभूतेभ्यइतिमंत्रमुदाहरन् ॥ स्नातस्यब्राह्मणाःसर्वेपेठ्युःस्नातिमुत्तमम् ॥ ३९ ॥
 स्नातितोयेनधारांचपातयित्वासंमततः ॥ पुण्याहवाचनंकृत्वाशांतिकर्मसमापयेत् ॥ ४० ॥ क्षितिंहरिण्यंवासांसि शयनान्यासनानिच ॥
 विप्रेभ्योदक्षिणांदद्यात्तथाविमत्सरः ॥ ४१ ॥ दीनानाथविशिष्टेभ्यःश्रोत्रियेभ्यश्चदापयेत् ॥ भोजनंशोभनंदत्वाततःसर्वप्रसिद्धच
 ति ॥ ४२ ॥ आयुश्चलभतेदीर्घंशत्रून्विजयतेक्षणात् ॥ दुर्गाणिचास्यसिद्धयान्तिपुत्रांश्चलभतेशुभान् ॥ ४३ ॥ यथाज्ञानप्रहाराणंकवंच
 वारणंभवेत् ॥ तथादेवोपधातानांशान्तिर्भवतिवारणम् ॥ ४४ ॥ अहंसकस्यदांतस्यधर्माजितधनस्यच ॥ दयादाक्षिण्यशुक्तस्यसर्वेसानु

१ येन यत्सप्रयोजनम्-इ०पा० । २ पुनः-इ०पा० । ३ शुभैर्जलैः-इ०पा० । ४ समाहिताः-इ०पा० । ५ दद्याच्चैव शुधाष्टिर-इ०पा० । ६ दयाभा
 णिक्ययुक्तस्य-इ०पा० ।

ग्रहाग्रहाः ॥ ४५ ॥ अर्थान्समर्थयति वद्वेयते च धर्मकामप्रसाधयति तस्यपि नष्टि पापम् ॥ यः कारयेत् सकलदोषहरी समर्थः शान्तिप्रज्ञातदह
 यः पुरुषः सदैव ॥ ४६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवाद महाज्ञातिविधिवर्णनं नाम त्रिचत्वारिंशदुत्तर
 शततमोऽध्यायः ॥ १४३ ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ शान्तिं कथय देव शृण्वनाथस्य मे विभो ॥ यांकृत्वा सर्वदुर्गाणि तत्तमानवोऽसि
 लाम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शान्तिं वक्ष्यामि राजेन्द्र गणनाथ प्रियं पराम् ॥ यस्य आचरणेनैव सर्वारिषु क्षयो भवेत् ॥ २ ॥
 विनायकं कर्म विघ्नसिद्धयर्थं विनोदयत ॥ स्वप्नेऽवगाहतेऽत्यर्थं जलमुंडांश्च पश्यति ॥ ३ ॥ काषायवाससश्चैव कव्यादानधरो हति ॥
 अपमूर्धः शर्वरुद्रः सहैकत्र च तिष्ठति ॥ ४ ॥ ब्रजव्रजपितृतात्मानं मन्यतेऽनुगतं परैः ॥ विमना विफलारंभः संसीदत्यनिमित्ततः ॥ ५ ॥ तेनो
 पसृष्टो लभते राज्यं न राजनंदनः ॥ कुमारो न च भर्तारमपत्यं गर्भिणी तथा ॥ ६ ॥ आचार्यत्वं श्रोत्रियश्च नाशेऽप्योऽध्यापनं तथा ॥ वणिग्लाभं च
 श्रौतिन कृषिं च कृषीविलः ॥ ७ ॥ स्नपनं तस्य कर्तव्यं पुण्येऽह्नि विधिविपूर्वकम् ॥ गौरसर्पपक्षके नराज्ये नोत्सादितस्य तु ॥ ८ ॥ सुगन्धकुं
 मालि तशरीरसस्तथा ॥ भद्रासनोपविष्टस्य स्वस्ति वाच्य द्विजान्भुङ्क्ष्व ॥ ९ ॥ अथ स्थानाद्गजस्थानाद्दलमीकात्संगमाद्भुदात् ॥ मृत्ति
 कारो च नांगधान्यगुलं चाप्सु निक्षिपेत् ॥ १० ॥ यदाहताहो कवर्णे भेषु भिक्षुः कलैर्हृदात् ॥ चर्मण्यानदुहरेत् केऽप्यभद्रासनं तथा ॥ ११ ॥
 सहस्रांशं शतधारं क्वाषिणा वचनं कृतम् ॥ तेन त्वासाभिर्षिचामि पावमान्यः पुनर्नृते ॥ १२ ॥ भगते वरुणराजा भगं सुयौ बृहस्पतिः ॥ भगमि
 न्द्रश्च वायुश्च भगं सप्तर्षयो दुदुः ॥ १३ ॥ यत्ते केशेऽपुदौ भाग्यं स मे ते यच्च मूर्द्धनि ॥ ललाटे कर्णयोरेक्षणे रापस्तद्धतु ते सदा ॥ १४ ॥ स्ना
 तस्य सापि पतैलंघुवेणुदुर्भरेण च ॥ जुहुयात् मूर्द्धनि कुशान्मन्त्रेण परिगृह्य च ॥ १५ ॥ मितश्च संमितश्चैव तथा सालकटंकटौ ॥ कूष्माण्डौ राज
 पुत्रश्च अंते स्वाहा समन्वितैः ॥ १६ ॥ नामभिर्वलिमैश्च नमस्कृत्य समन्वितैः ॥ दद्याच्चतुष्पथेऽप्यैषु कुशान्स्तोत्रैर्वर्षशः ॥ १७ ॥ कृतकृत
 स्तं दुर्लाभं पलैर्दत्तमेव च ॥ मात्स्यान्पक्वांस्तैश्च वामान्मांसेमादा देवतु ॥ १८ ॥ पुष्पचित्रं सुगंधं च सुरांचित्रं विधायपि ॥ मूलकंपूरिका
 पूपं तथैवोदरकम्लजम् ॥ १९ ॥ दूर्वासर्वप्रपुष्पाणां दत्त्वा र्घ्यं पूर्णमंडलम् ॥ विनायकस्य जननीमुपतिष्ठेत्ततोऽविकाम् ॥ २० ॥ रूपं देहि

यद्योदेहिभगं भगवति देहि मे ॥ पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वकामांश्च देहि मे ॥ २१ ॥ ततः शुक्लं वरधरः शुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ भोजयेद्ब्रह्मणा
न्दद्याद्ब्रह्मयुग्मं गुरोरपि ॥ २२ ॥ एवं विनायकं पूज्य श्राद्धं शिवविधानतः ॥ कर्मणां फलमाप्नोति श्रियमाप्नोति चोत्तमाम् ॥ २३ ॥ आदित्यस्य
तथा पूजां तिलकं स्नायि नस्तथा ॥ महागणपतेश्चैव कुर्वन्सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ २४ ॥ श्वेताकंस्यतु यो मूले महागणपतिः कृतः
सर्वलक्षणसंपूर्णः सोऽपि सिद्धिः स्मृतः ॥ २५ ॥ संजयते शुचौ देशे विशन्नो हि देहिनः ॥ परमं पूजयेन्नित्यं गन्धमाल्यस्रगादिभिः ॥
॥ २६ ॥ क्षीणभाग्योऽपि पुरुषः पूजितश्च नरेश्वरः ॥ सर्वसिद्धिमवाप्नोति जयं भवति सर्वदा ॥ २७ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे
उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे गणनाथशांतिवर्णनं नाम चतुश्चत्वारिंशदुत्तराद्वैतमोऽध्यायः ॥ १४४ ॥ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
अग्निहोत्रे सुखासीनं गः पृच्छति कौशिकम् ॥ बन्धने संनिरोधं गव्याधीनां संप्रीडने ॥ १ ॥ कथं मां क्षोभेत्तस्य साध्यासाध्यं ब्रवीहि मे ॥
गोर्गणकौशिकः पृष्टुदं वचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ आधने जन्म नक्षत्रे न धनं प्रत्यरेषु च ॥ व्याधिरुपद्यते यस्य क्लृप्ताशयमरणाय च ॥ ३ ॥
कृत्तिकासु यदा कश्चिद्वाधिसंप्रतिपद्यते ॥ नवरात्रं भवेत्पण्डितः त्रिरात्रं रोहिणीषु च ॥ ४ ॥ मृगशीर्षे पञ्चरात्रमाद्रा प्राणवियोजिनी ॥
पुनर्वसौ च पुष्ये च सतरात्रं विधीयते ॥ ५ ॥ नवरात्रं तथा श्रेष्ठास्मशानां तं मघासु च ॥ द्रौमासौ फाल्गुनी चैव उत्तरासु त्रिपक्षकम् ॥ ६ ॥
हस्ते च तनुदृश्ये तच्चित्रायां त्वर्द्धमासकम् ॥ ७ ॥ मासद्वयं तथा स्वातौ विशाखां विशतिर्दिनाः ॥ मैत्रे चैव दशहंतु ज्येष्ठा चैवाद्धमासिका ॥ ८ ॥
मूले न जायते मे क्षिप्त्वा षाढासु त्रिपक्षकम् ॥ उत्तरादिनं विशत्याद्रौ मासौ श्रवणेन तु ॥ ९ ॥ धनिष्ठायामर्द्धमासं वारुणे तु दशहभिः ॥
नवभाद्रपदा ऋक्ष उत्तरासु त्रिपंचकम् ॥ १० ॥ रेवती दशरात्रं तु अहोरात्रं तथा श्विनी ॥ प्राणैर्वियोजयेन्नित्यं गर्गनास्त्यत्र संज्ञयः ॥ ११ ॥
कौशिके न स मादिष्टो न क्षत्रव्याधिसंभवः ॥ दैवज्ञेनापि ज्ञातव्यं न क्षत्रमथ जन्मना ॥ १२ ॥ क्षीरवृक्षस्य समिधो जुहुयादथैव ते ॥ तिलान् मधु
पुतान्याभ्येयवमेवाग्निदैवते ॥ १३ ॥ प्राजापत्ये तु जुहुयाद्भोग्यवीजकरं वकम् ॥ सौम्यप्रियं गवोरैद्रे सर्पिर्मसं समन्वितम् ॥ १४ ॥ आदित्ये
च प्रयत्नेन घृताक्ताः सिततंडुलाः ॥ पयसा सर्पिषा साकं बृहस्पत्यग्निदैवते ॥ १५ ॥ ग्राम्यौषधैः षडपत्रैः सर्पिः सर्पिधैव ते ॥ होमः प्रोक्तः प्रि

र्थगुनानक्षत्रायामैद्वते ॥ १६ ॥ सावित्रेदधिहोमोत्रत्वाष्ट्रीचित्रौदनहविः ॥ १७ ॥ यवान्सहाज्येनहुनेब्रौद्रेऽतुपयौदनम् ॥ मैत्रेणायुतुमैत्रे
 णमैत्रकंटकमिश्रितम् ॥ १८ ॥ नैऋत्येतिलहोमः स्यादव्यक्तेचहुताशने ॥ अब्दवत्येतालिवज्रैर्वैश्वदेवंतुकारयेत् ॥ १९ ॥ रक्ताश्रतंडुलाश्चै
 वहोतव्याविष्णुदैवते ॥ वारुणेपारिजातानांपुष्पाणांहोमइष्यते ॥ २० ॥ अजैकपादेनक्षेत्रेप्राजापत्येनतत्समम् ॥ आहिबुध्न्येनक्षेत्रैवैश्वदे
 वंतुकारयेत् ॥ २१ ॥ रक्ताश्रतण्डुलाश्चैवहोतव्याविष्णुदैवते ॥ पौषफलान्यखंडानिहुयादष्टोत्तराशतम् ॥ २२ ॥ सावित्रीहोमैकंतुब्रह्मा
 मिहितवान्पुरा ॥ सर्वस्वरप्रश्नमनसोऽज्वरहरं परम् ॥ २३ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णशुधिष्ठिरसंवादेनक्षत्रहोमविधि
 वर्णनं नाम पंचचत्वारिंशदुत्तराशततमोऽध्यायः ॥ १४५ ॥ ॥ ॥ श्रीवसिष्ठउवाच ॥ ॥ अथान्यदपि ते वचि मव्रतं राजन्य महाफलम् ॥
 अपराधशतयेनक्षयं याति शृणुष्व तत् ॥ १ ॥ इक्ष्वाकुरुवाच ॥ किं व्रतं तन्ममाक्ष्वकोऽपराधस्तु त्वं द ॥ कः पूज्यते च वै तस्मिन्कदावाकि
 यते नरैः ॥ २ ॥ श्रीवसिष्ठउवाच ॥ शृणुराजन्महाबाहो अपराधशतव्रतम् ॥ येनानुष्ठितमोत्रेण काममोक्षो लभेन्नरः ॥ ३ ॥ प्रायश्चित्तान्य
 शेषाणि सर्वपापापनुत्तये ॥ कृतान्यप्यकृतानि स्युरिति होवाच पद्मजः ॥ ४ ॥ पापं गुरु रं चापि दहते तूलराशि वत् ॥ अपराधशतं राज
 ञ्छृणुष्व गदतो मम ॥ ५ ॥ न करोति नरो मोहाद्भ्रतमेतद्दिनेदिने ॥ अनाश्रमि त्वं प्रथमोऽनाश्रिता व्रतहीनता ॥ ६ ॥ अदातृत्वमशौचं च निदे
 यत्वं स्पृहा लुता ॥ अक्षातिर्जनपिडाचमायित्वमप्यमंगलम् ॥ ७ ॥ क्षतव्रतत्वं नास्ति कथं वैदं निदाकठो रता ॥ असत्यता हि सत्त्वं
 स्तैन्यमिन्द्रियविषुवः ॥ ८ ॥ मनसोऽनिग्रहश्चैव क्रोधोऽप्यथ मत्सरः ॥ दंभः शाल्क्यं च धैर्यं च कटुकोक्तिः प्रमादता ॥ ९ ॥ भार्या तातु
 सुता दीनान्यागश्चापूज्यपूजनम् ॥ श्राद्धहानिर्जपत्यागः पंचयज्ञविवर्जनम् ॥ १० ॥ संध्यार्थेण होमानां हानिः प्रणशानम् ॥
 अनुतौ भैशुनं पार्थपर्वण्यपि च भैशुनम् ॥ ११ ॥ पैशुनं परदारं दुर्दानं वेद्याभिगामिता ॥ अपात्रदानं चालं च मूलिकाकुलिभक्षणम् ॥ १२ ॥
 अंत्यजागमनं मातृत्यागः पितृविवर्जनम् ॥ पित्रोर्भक्तिर्वा दश्च पुराणस्मृतिवर्जनम् ॥ १३ ॥ अभक्ष्यभोजनं चापि पति
 द्रोहोऽपि चारता ॥ कृषिकर्मक्रियावाहं भायसंग्रहं चारिता ॥ १४ ॥ इंद्रियाजयमायित्वं विद्याविस्मरणं तथा ॥ शास्त्रत्यागः शृणुष्व

त्रकर्मचानंगधावनम् ॥ १५ ॥ भार्यापुत्रसुतादीनां विक्रयः पशुमैथुनम् ॥ इन्धनार्थं दुग्धमुच्छेदो विलेपायादिपूरणम् ॥ १६ ॥ तडा
 गागमने वृत्तविद्याविक्रयकारिता ॥ वृत्तिलोपोमहीपालयाचकत्वं कुमित्रता ॥ १७ ॥ स्त्रीविधोगोवधश्चैव परोहित्यं मुहद्वधः ॥ भू
 हत्यापराब्रंचशूद्राव्रत्यननिषेधम् ॥ १८ ॥ शूद्रस्य चाशिकर्मत्वमविधित्वं कुपुत्रता ॥ विद्वद्भयोयाचकत्वं हि वाचाटत्वं प्रप्रतिग्रहः ॥ १९ ॥
 श्रौतसंस्कारहीनत्वमार्तत्राणविवर्जनम् ॥ ब्रह्महत्यासुरापानं रुक्मस्तैः न्यमतः परम् ॥ २० ॥ गुरुदाराभिगामित्वं संगोश्चापितैः सह ॥
 अपराधशतं त्वेत्कथितं ते मयानघ ॥ २१ ॥ अन्येऽपि विविधाः संति प्रोक्ताः प्राधान्यतस्त्वमी ॥ यदि वक्रमहस्त्राणि वक्रे जिह्वाशतानि च ॥
 ॥ २२ ॥ तथाप्येतेन शक्यं ते वक्तुं यस्मादन्तकाः ॥ अपराधसहस्राणि लक्षकोटिज्ञानि च ॥ २३ ॥ नश्यंति तत्क्षणाच्च नूनं सत्ये शस्यानु
 पूजनात् ॥ पूज्यते भगवानब्रतकृत्ये पराजिते ॥ २४ ॥ ध्वजे सत्यस्थितश्चायं लक्ष्म्या सह जगत्पतिः ॥ वामदेवस्ततः पूर्वं नृसिंहो दक्षिणे स्थितः
 ॥ २५ ॥ कपिलः पश्चिमास्येतु वावर्हिश्चोत्तरे स्थितः ॥ ऊर्ध्ववक्रोऽच्युतो ज्ञेय एतद्ब्रह्म पंचकम् ॥ २६ ॥ तंसत्ये शंस्थितं राजन् पूजयेच्च सदैव
 हि ॥ क्षीरोदयार्धचन्द्रस्थपद्मकर्णिकं संस्थितम् ॥ २७ ॥ पद्मकौमोदकी शंखचक्रायुधविधारणम् ॥ वामे चाधस्तथा दक्षे ऊर्ध्वे पश्चादधो नृप ॥
 ॥ २८ ॥ पादाधस्ताद्विनिष्क्रांतांगापूतासदानृभिः ॥ शतयष्टकं तथा चान्यत्तन्नामानि च मे शृणु ॥ २९ ॥ जयाचविजयाचैव जयंती पापना
 शिनी ॥ उन्मीलनी वंजुली च त्रिस्पृशा क्षविष्यद्वना ॥ ३० ॥ एताभिः शक्तिभिर्गुणैः लोकादिकपालवर्जितम् ॥ शुक्लांबरधरं सौम्यं प्रहृष्टवदनं शिवम्
 ॥ ३१ ॥ सर्वाभरणशोभाढ्यं मुक्तिमुक्तिप्रदं हरिम् ॥ पूजयेच्च प्रयत्नेन विधिनयेन तं शृणु ॥ ३२ ॥ मार्गशीर्षादिमासेषु द्वादशस्वपि सवदा ॥
 द्वादश्यामप्यमावास्यामष्टम्यां च सित्तासिते ॥ ३३ ॥ कृतोपवासः शुद्धात्मा कुर्याद्भ्रतमर्तद्रितः ॥ पक्षयोरुभयोरिवं पूजयेद्दं जनार्दनम् ॥ ३४ ॥
 एवं तु नियमं कृत्वा दंतधावनपूर्वकम् ॥ गच्छेत्तत्तत्तडागेषु करिण्यां गृहेऽपि वा ॥ ३५ ॥ स्नात्वा तु नैत्यकर्म कृतवानेन मिचित्ततः ॥
 कुर्यात्सर्वप्रयत्नेन यथावदनुपूर्वशः ॥ ३६ ॥ सौवर्णकारयेद्देवं पूर्वोक्तं सत्यरूपिणम् ॥ शतयष्टकयुतं लक्ष्म्या युक्तं पद्मासनस्थया ॥ ३७ ॥
 सुवर्णपलमानेन कायमेतत्स विस्तरम् ॥ दुग्धकुंभोपरि द्वातुस्वर्णपद्मं प्रकल्पयेत् ॥ ३८ ॥ तत्कर्णिकागतं देवं शक्तिवृन्दसमन्वितम् ॥

पूजयेद्विधिवत्पश्चाद्गुरुमंत्रप्रचोदितः ॥ ३९ ॥ शुद्धशुक्लाम्बरधरोमंत्रसंभारसंस्थितः ॥ देवक्षीरसमुद्रेऽस्मिन्वृत्ते च द्रेचपुष्करे ॥ ४० ॥
 तत्र त्वंसत्ययासाद्विसंयोज्यशभवसन्निधौ ॥ लक्ष्मीसामरकच्छलेऽस्नाहिपापनिषुद्धन ॥ ४१ ॥ अनेन भूतभोग्येन दत्तेन जलविन्दुना ॥
 हरस्वसर्वदुरितं मननाथजनादेन ॥ ४२ ॥ वस्त्रदानेन शुभ्रेण सत्येशकुलेशुभम् ॥ यज्ञयोगे तथा सांख्येपवित्रस्त्वंसदोच्यते ॥ ४३ ॥
 यज्ञोपवीतदानेन कुरुरासर्वपावनम् ॥ विलिप्तं कर्मणा सर्वसत्यं सत्यं केनचित् ॥ ४४ ॥ मम चन्दनलितांगः सर्वलेपापहोभव ॥
 सत्यनाथनमस्तुभ्यं मूर्तो मूर्तस्वरूपिणे ॥ ४५ ॥ वासुदेव नृसिंहाख्यकपिलादिव्यभूषण ॥ वाराहाच्युतयज्ञेशलक्ष्मीकांतनृपेश्वर ॥ ४६ ॥
 पशुपुत्रं च मे देहि पापशत्रो निरंजन ॥ संकर्षणमहावीर्यसर्वशामितविक्रम ॥ ४७ ॥ अनिरुद्धेन्द्रगोविन्दधृतचक्रनमोऽस्तुते ॥ ४८ ॥ पूजा
 मंत्रः ॥ कृष्णकृष्णप्रभो रामा मकृष्णविभो हरे ॥ त्रिहिमांसर्वदुःखेभ्यो रमया सहसाधव ॥ ४९ ॥ पूजाचंयं मया दत्तापितामहजगद्गुरो ॥
 गृहाण जगदीशाननारायणनमोऽस्तुते ॥ ५० ॥ धनं गुप्तं महापालसर्वपापानुत्तये ॥ एकस्यैव तु विप्रस्यया वद्वर्षसमर्पयेत् ॥ ५१ ॥
 दानं दद्यान्महाराजशक्तौ तदभावतः ॥ पक्षे पक्षे प्रकर्तव्यं व्रते मेतन्महत्तरम् ॥ ५२ ॥ संवत्सरे ततः पूर्णकुयादुद्यापनं बुधः ॥ पूर्ववत्पूजये
 देवं बहु संभारविस्तरैः ॥ ५३ ॥ अनुज्ञां प्रार्थयेद्विप्रांन्पापध्वंसो ममास्तु वै ॥ पापध्वंसोऽस्तु स ततं तवेति च द्विजो वेदेत् ॥ ५४ ॥ ततः सर्वव्या
 क्षणाय समर्प्य च क्षमापयेत् ॥ अस्मिन् व्रते कृते राजन् भवेद्बहुफलोदयः ॥ ५५ ॥ यत्फलं सर्वेषु देवेषु सर्वे तेषु यत्फलम् ॥ तत्फलं कोटिशुभित
 व्रतस्यास्य निपेवणात् ॥ ५६ ॥ इह लोके धनं धान्यं पुत्रपुत्रिभिरसुखादिकम् ॥ प्राप्नोति पुरुषः सम्यग्निग्विद्यारोग्यकलायुधम् ॥ ५७ ॥ धर्मसं
 चकाम च मोक्षं च नृपसत्तम ॥ लभते नात्र संदेहो ब्रह्मणे वचनं यथा ॥ ५८ ॥ यत्पठेच्छृणुयाद्वापि सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ यः कुर्यात्पुनरेतद्वि सोऽ
 नन्तं फलभाग्भवेत् ॥ ५९ ॥ अशक्तस्तु तथा शक्तो विचिताशठ्यविवाजितः ॥ व्रतं कुर्वन्नरो भक्त्या लभते शाश्वतं पदम् ॥ ६० ॥ कृते वै
 क्रियमाणे तु कर्ता फलमवाप्नुयात् ॥ अपराधशताघौघव्रते नानेन नाशयेत् ॥ ६१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसं
 वादे अपराधशतव्रतवर्णनं नाम पट्चत्वारिंशद्व्रतशततमोऽध्यायः ॥ १४६ ॥ ॐ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ श्वेतद्वीपे सुखासीनं देवं

जगत्प्रभुम् ॥ वासुदेवं जगन्नाथं स्थितिसंयमकारकम् ॥ १ ॥ परावराणां स्रष्टारं पुराणं परमव्ययम् ॥ आदिदेवं जगन्नाथं जगतः कारणात्मकम् ॥ २ ॥ प्रणिपत्य महादेवं चराचरगुरुं हरिम् ॥ लक्ष्मीः प्रोवाच राजेन्द्रपदसंवाहने स्थिता ॥ ३ ॥ भगवन् देवदेवेश भक्तानामनुकंपक ॥ प्रष्टव्यं किंचिदिच्छामि प्रष्टुं श्रविदां वर ॥ ४ ॥ प्रकुरुष्व महाभाग दयां कृत्वा ममोपरि ॥ व्रतं किंचित्कथय मे रूपसौभाग्यदायकम् ॥ ५ ॥ उत्तमं सर्वे वर्णानां व्रतानामपि चोत्तमम् ॥ कृतेन येन देवेश सर्वतीर्थफलं भवेत् ॥ ६ ॥ विष्णुरुवाच ॥ गृहस्थश्चाश्रमाणां च वर्णानां ब्राह्मणो यथा ॥ यथानदीषु सर्वासु जाह्नवी लोके विश्रुता ॥ ७ ॥ हृदानामुदधिः श्रेष्ठो देवानां विष्णुरुत्तमः ॥ स्त्रीणां देवीयाथाल्क्ष्मस्तिथेऽं व्रतमुत्तमम् ॥ ८ ॥ न गङ्गानुरुरक्षेत्रं न काशी न च पुष्करम् ॥ पावनानि महाभाग येन देवं व्रतमुत्तमम् ॥ ९ ॥ गौर्यो देव्या कृतं पूर्वं शंकरेण महात्मना ॥ रामेण सीतया साद्धैराज्यं प्राप्य कृतं पुरा ॥ १० ॥ दमयंती विद्योगेन लेन तु तथा कृतम् ॥ कृष्णया सहितैः पार्थपांडवैर्वनवासिभिः ॥ ११ ॥ कृतमेतद्रतं भद्रं स्वर्गमोक्षप्रदायकम् ॥ रंभया सेनया वापि पौलोम्या सत्यभामया ॥ १२ ॥ शालिल्या चाप्यरुंधत्या उर्वर्यया देवदत्तया ॥ कृतं व्रतं मिदं भद्रं सौभाग्यमुखकाम्यया ॥ १३ ॥ पातालैनागकन्याभिः कृतमेतत्सुशोभनम् ॥ गायत्र्या च सरस्वत्या सा विद्या ब्रह्मभार्यया ॥ १४ ॥ अन्याभिः सर्वनारीभिः सर्वकामफलेभ्युभिः ॥ तस्मात्तेऽहं प्रवक्ष्यामि सर्वपापप्रणाशनम् ॥ १५ ॥ वसुप्रतीकारं रम्यं व्रतानां परमं शृणु ॥ ब्रह्महासुच्यते पापात्सुरापो वसुहारकः ॥ १६ ॥ गुरुभार्याभिर्गामिचक्षोतेषां संगमीचयः ॥ मानकूटं तुलाकूटं कन्यावृत्तिर्गर्वाव्रती ॥ १७ ॥ अगम्यागमनोयस्तु मां सा शीघ्रं वृषलीपतिः ॥ कुंडाग्निभोजिभ्यस्तु स्याद्द्रुमिहर्ता तथैव च ॥ १८ ॥ एभिः सर्वमहापापैर्मुच्यते न व्रतं शयः ॥ एभिः स्यान्नरनारीभिः कर्तव्यं व्रतमुत्तमम् ॥ १९ ॥ अतस्तेऽहं विधिं वक्ष्ये विधानमवधारय ॥ काञ्चनाख्यापुरीनाम व्रतं त्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ २० ॥ यः करोति नरो देवि नारी वा भक्तिं संयुता ॥ तस्य पुत्राश्च पौत्राश्च जायते विपुलं धनम् ॥ २१ ॥ तस्मिन्मासे च कर्तव्यं व्रतमेतच्च सुन्दरि ॥ तस्मिन्मासे च कर्तव्या काञ्चनाख्यापुरीशुभा ॥ २२ ॥ शुक्लकृष्णतृतीयायामेकादश्यां च पूर्णिमाम् ॥ संक्रातिर्वर्षमहाभगे कुहूवां चाष्टमितिथिः ॥ २३ ॥ पर्वस्वन्येषु सर्वेषु दातव्या काञ्चनापुरी ॥ व्रतीस्नात्वा तु पूर्वह्नि नद्यादौ विमले जले ॥ २४ ॥ मृत्तिकालं भनं कर्तव्यं भवेन्नानुव्रते ॥

उद्धतासिथपूर्वविष्णुनाक्रोडरूपिणा ॥ २५ ॥ लोकानामुपकारार्थवदनस्तिष्ठिकामदा ॥ तस्मात्स्ववंदितापापंहरमेडेनेकजन्यजम् ॥ २६ ॥
 मृत्तिकामन्त्रः ॥ आपस्तुविश्वोनिर्हिविष्णुनानिर्मिताः स्वयम् ॥ सान्निध्यतीर्थसहितकर्तव्यममसांप्रतम् ॥ अम्मन्त्रः ॥ २७ ॥ अनेन
 विधिनास्नान्वाज्यजमानः समाहितः ॥ गृहमागम्यशुद्धात्मानालपनिशुनंस्वरात् ॥ २८ ॥ पाखंडिनो विकर्मस्थान्धूर्ताश्चकितवाञ्छठावा ॥
 प्रक्षाल्यपाणिवनकुयस्त्वाचमनंततः ॥ २९ ॥ उपवासस्यनियमं कुयस्त्रक्तस्यवापुनः ॥ शंसप्रवरमादाय हेमशुक्तं जलं भृतम् ॥ ३० ॥ इदं
 शक्षरमंत्रेण तज्जलं चार्भिमंत्रयेत् ॥ पिबेत्तोयं गृहे गवाहरिरित्यक्षरं जपेत् ॥ ३१ ॥ शमिवृक्षमया वेदोचतुःस्तं भस्ममन्विता ॥ चतुर्हस्तप्र
 माणेन कार्या चैव सुशोभना ॥ ३२ ॥ वस्त्रेण वेष्टिताः स्तं भावितानवरमिडिताः ॥ पुष्पमालां न्विताः कार्यो दिव्यघृपाधिवसिताः ॥ ३३ ॥
 मध्येतुमंडलं कार्यं पद्माख्यवर्णकैः शुभैः ॥ येन दृष्टेन देवेशि सर्वपापक्षयो भवेत् ॥ मंडलस्य तु मध्यै वै भद्रपीठं सुशोभनम् ॥ ३४ ॥ आसं नंत
 त्रविन्यस्य कोमलं वस्त्रं वेष्टितम् ॥ तस्योपरिन्यसेद्वंलक्ष्म्याशुक्तं जनार्दनम् ॥ ३५ ॥ अग्रे तु कलशः कार्यो जलपूर्णः सुशोभनः ॥ क्षीरसागरनाभास
 कलिपतव्यः प्रयत्नतः ॥ ३६ ॥ पंचरत्नसमायुक्तं वस्त्रेण विषये दत्तम् ॥ कुम्भं प्रपूर्णं मुदकैस्तस्योपरिन्यसेद्बुधः ॥ ३७ ॥ तस्योपरि घातं स्तु स मन्विता ॥ मोदकान् स्थापयेद्व्या
 नाख्यां पुरं शुभाम् ॥ चतुष्पलं ह्युत्तमास्यां द्विपलमध्यमा स्मृता ॥ ३८ ॥ सामान्ये कपलाकार्यो कलशस्तु स मन्विता ॥ मोदकान् स्थापयेद्व्या
 न्समं तत्सुदराकृती च ॥ ३९ ॥ तदग्रे कदलीस्तं भैस्तोरणं परिकल्पयेत् ॥ चातुश्चरणि कान्तिं तत्र विप्रानावाह्य सुदरी ॥ ४० ॥ प्रतिष्ठां कारयेत्तस्यावेद
 मंत्रैः सुशोभनैः ॥ तस्यामध्यं न्यसेद्विष्णुहं लक्ष्म्या समन्वितम् ॥ ४१ ॥ नेत्रैः तन्मये कार्ये देशना वज्रभूषिताः ॥ मुक्ताफलमयं तस्य भूषणं परिकल्प
 येत् ॥ ४२ ॥ अंगं स्वर्णमयं कार्यं शंसचक्रगदायुधम् ॥ पञ्चामृतेन देवेशे स्नाप्य नारायणं विभुम् ॥ ४३ ॥ तमेव गंधपुष्पाद्यैर्मंत्रमुच्चार्य पूजयेत् ॥
 ब्राह्मणैर्विदकैर्मंत्रैः पूजयेन्मधुसूदनम् ॥ ४४ ॥ शेषावर्णाः गुराणैस्तैस्तच्छृणुष्व मम प्रिये ॥ वासुदेवाय पादौ तु गुल्फौ संकर्षणाय च ॥ ४५ ॥
 त्रैलोक्यजनकायेति जानुनीपूजयेद्धरेः ॥ त्रैलोक्यनाथाय गृह्ये ज्ञानमया यैव कटिम् ॥ ४७ ॥ दामोदरायेत्युदरं हृदयं विश्वरूपिणे ॥
 नित्यं हि पूजयेद्देविरः श्रीवत्सधारिणे ॥ ४८ ॥ कंठकोस्तु भुजनाथाय आस्यं यज्ञमुखाय च ॥ दैत्यांतकारिणे बाहूस्वैनैरैर्युधानि च ॥ ४९ ॥

शिरःसर्वात्मनेदेविदेवदेवस्वपूजयेत् ॥ श्रियंपूजयेदेवेदिव्यामंत्रैःपृथग्विधैः ॥ ५० ॥ इन्द्रादिलोकपालानांपूजाकार्यायथाक्रमम् ॥
 नवग्रहाणांचहोमःकर्तव्योविघ्ननाशनः ॥ ५१ ॥ पूजागणपतेःकार्यातथाहोमविधानतः ॥ अग्रनैवेद्यमतुलदापयेद्द्रुतपाचितम् ॥ ५२ ॥
 पायसंघृतपूरंश्रमोदकान्पूरिकास्तथा ॥ सोहालिकादिनैवेद्यंफणिकाःशर्करास्तथा ॥ ५३ ॥ देशकालोद्भवान्येवफलानिविनिवेदयेत् ॥
 दीपान्दशदिशोदद्यात्पार्थिवान्स्त्वर्तिकान् ॥ ५४ ॥ एतेनतुविशालाक्षिमूलमंत्रेणदापयेत् ॥ पुष्पमालान्वितान्कृत्वाचंदनेनविभूषितान् ॥ ५५ ॥
 अभिमंत्र्यप्रयत्नेनविष्णुस्तवकवाचकैः ॥ सहस्रशीर्षादिभिर्मंत्रैर्जपद्ब्रह्मणोत्तमैः ॥ ५६ ॥ षोडशशसपत्नीकान्पूजयेच्चयथाविधि ॥
 भूषयेच्चशुभैर्वस्त्रैस्तथालकरणादिभिः ॥ ५७ ॥ विष्णुमन्त्राद्विजःपूज्योलक्ष्मीमन्त्राचब्राह्मणीम् ॥ छत्रचोपाहनचैवअंगुल्याभरणंतथा ॥ ५८ ॥
 फलानिसप्तधान्यंचभोजनंचयदीप्सितम् ॥ दातव्यंचसभार्ययकृष्णोभेप्रियतामिति ॥ ५९ ॥ शय्यांसोपस्करांचैववस्त्रेणाच्छाद्ययत्नतः ॥
 तथाप्रकल्पयेद्वित्तशक्त्याचसुंदरीयथा ॥ ६० ॥ व्रतेपूर्णेचगौर्देयासर्वोपस्करसंयुता ॥ पुरीघटापयेत्पूर्ववस्त्रेणाच्छाद्ययत्नतः ॥ तथाकुर्यात्प्रया-
 सेनयथाकर्तार्ययति ॥ ६१ ॥ दीपांस्तुदीपितान्स्तत्रआनयेद्यज्ञमंडपम् ॥ श्वेतवस्त्रेणनेत्रेतुयजमानस्यचप्रिये ॥ ६२ ॥ आचार्यःशाल्वा-
 वित्प्राज्ञआबध्यनयनेततः ॥ आबध्यनेत्रेसुप्राज्ञआचार्यस्तमिदंवदेत् ॥ ६३ ॥ सर्वकामप्रदांपश्यकांचनाख्यांपुरीमिमाम् ॥ वरवस्त्रयुतां
 रम्यांदुःखदौर्भाग्यनाशिनीम् ॥ ६४ ॥ एवमुक्त्वामहाभागपटमुन्मुच्यनेत्रयोः ॥ पुष्पाञ्जलिगुरौक्षित्वासपश्येत्तांपुरीशुभाम् ॥ ६५ ॥
 दृष्ट्वातानगरीदेवियजमानःसमाहितः ॥ सौवर्णपात्रमादायोरुप्यन्ताम्रमथापिवा ॥ ६६ ॥ अथवाशंखमादायपात्रालाभेतुसुन्दरि ॥
 पञ्चरत्नक्षिपेत्पात्रेजलाङ्गुं तथाफलम् ॥ ६७ ॥ सिद्धार्थमक्षतापूर्वरोचनादधिवापुनः ॥ ततश्चार्घ्यप्रदातव्यःकृष्णायप्रभविष्णवे ॥ ६८ ॥
 लक्ष्मीनारायणौदेवैसर्वकामफलप्रदौ ॥ रुक्मपुर्थाःप्रदानेनयच्छेतांवाछितंमम ॥ ६९ ॥ नारायणदृषीकेशज्ञानज्ञयनिरंजन ॥
 लक्ष्मीकांतजगन्नाथहाणार्घ्यनमोस्तुते ॥ ७० ॥ अर्घमंत्रः ॥ ७१ ॥ एवमर्घ्यततोदत्त्वाविष्णवेप्रभविष्णवे ॥ देव्यास्त्वर्घ्यःप्रदातव्योभक्तियु-
 क्तनचेतसा ॥ ७२ ॥ जानुभ्यामवर्निगत्वामंत्रमेतदुदीरयेत् ॥ ब्रह्मणापूजितादेवीविष्णुनाशंकरेणच ॥ ७३ ॥ पार्वत्यापूजितालक्ष्मीःस्कंदवै-

श्रवणेनच ॥ मयाचपूजितादेविधर्मस्याविजिगीषया ॥ ७३ ॥ सौभाग्यदेहिमेपुत्रान्धनपत्रांश्चपूजितान् ॥ गृहाणार्घ्यमयादत्तदेविसौख्यं प्र
यच्छमे ॥ ७४ ॥ य एवं पुरतोदत्वापूर्वाक्ताविधिनातवा ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्रक्षितुत्तेनचेतसा ॥ ७५ ॥ गीतनुत्यविनोदेनउपारत्यानैश्चवैष्ण
वैः ॥ येनकेनविनोदेननिद्रानैवप्रजायते ॥ ७६ ॥ उन्निद्रोजागरेध्वस्तुशतयज्ञफलभेत् ॥ प्रभातेविमलेस्नानत्वासांपूज्यपितृदेवताः ॥ ७७ ॥
ब्राह्मणंश्चसपत्नीकान्पारिधाय्यानुभोजयेत् ॥ दक्षिणाश्चयथाज्ञात्वाप्रदायचक्षमापयेत् ॥ ७८ ॥ दीनांधवधिराग्न्यंशून्सर्वास्तान्परितोष
यत् ॥ पश्चात्पारणकंकार्यमुपवासीभवेद्यादि ॥ ७९ ॥ मधुरं पयस्युक्तं सुहृद्विर्बाधैः सह ॥ एवमेतद्रतं कार्यमिहादृश्यांश्चिस्मिमेतत् ॥ ८० ॥
शुक्लायामथकृष्णायानुतीयायां तथा तिथौ ॥ संक्रांतिवासरेवापि व्यतीपाते च वैधृतौ ॥ ८१ ॥ यदावाजायते वित्तं चित्तं च वर्षाणि ॥ गवा
निकाप्रदातव्याकृष्णमिह प्रीयतामिति ॥ ८२ ॥ एवं कृते च यत्पुण्यं तत्र शक्यं निवेदितुम् ॥ अपि वर्षसहस्रेण कुलक्षत्रैरपि ॥ ८३ ॥
कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानि च ॥ ब्रह्मलोकं समासाद्य प्रतिमोदति ब्रह्मणा ॥ ८४ ॥ ब्रह्मलोकोऽदुर्दुलोकं तत्परं विष्णुसंनिधौ ॥
इन्द्रादिलोकपालानां व्रतलोकमवाप्नुयात् ॥ ८५ ॥ ततो भुक्त्वा शुचिः श्रीमान्भोगैस्त्रिलोक्यसुंदरि ॥ चक्रवर्ती भवेद्भूमौ ब्रह्मण्यैवैष्णव
स्तथा ॥ ८६ ॥ यद्दंशुण्यान्नित्यं वाच्यमानं समंततः ॥ कुलसप्तकमुद्धृत्य वैष्णवं लोकमाप्नुयात् ॥ ८७ ॥ त्वया कानं न पुनर्याख्यं व्रतमेत
त्कृतं पुरा ॥ तेन पुण्येन लब्धोऽहं भर्ता त्रैलोक्यपूजितः ॥ ८८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणेश्रीविष्णुलक्ष्मीसंवादे कानं च न पुरीव्रतवर्णनं
मसप्तत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४७ ॥ अथ कन्यादानम् ॥ ब्रह्मदेयांस्तु यः कन्यामलंकृत्य प्रयच्छति ॥ सप्त
पूर्वाभिविष्यांश्च स्वकुले सप्तमानवान् ॥ १ ॥ तेन कन्याप्रदानेन सतारयस्य संशयम् ॥ लोकानां प्रतिचितं तथा दक्षस्यैव प्रजापतेः ॥ २ ॥ प्राजापत्येन वि
धिना आत्मानं च समुद्धरेत् ॥ महत्पुण्यमवाप्नोति स्वर्गलोकं च गच्छति ॥ ३ ॥ भूगवाश्च प्रदानानि गजदानं तैव च ॥ दत्त्वा तु वर्णहीना यद्यरेतमसि
ज्जति ॥ ४ ॥ बहुवर्षसहस्राणि पुरीषं काकमश्नुते ॥ शुले केन दत्त्वा कन्यां च घोरं नरकमाप्नुयात् ॥ ५ ॥ बहून्वन्दसहस्राणि तथा अशुचिमुद्भूतः ॥
सर्वार्णचसवर्णैर्भ्यो दद्यात्कन्यां यथाविधि ॥ ६ ॥ दत्त्वा चाधिकवर्णाय द्विगुणं निगुणं तथा ॥ द्विजपुत्रमनां वंशं संस्तुयाद्यश्च कर्मभिः ॥ ७ ॥

चूडोपनयनाद्यैश्चोऽधमेधफलं भेत् ॥ अनाथांकन्याकां दत्त्वानाकलोकेमहीयते ॥ ८ ॥ कन्याया सह दत्तं च सुवर्णवह्निमूलकम् ॥
 सकलं द्विगुणं तस्य फलमुक्तं पुरातनैः ॥ ९ ॥ कन्यादानादवाप्नोति दक्षलोकं नरोत्तम ॥ विष्णुपूजा समं पुण्यं तत्कन्यापूजायामेव ॥ १० ॥
 विमानमाहृत्य मनोभिरामं सुराङ्गनागोत विलासहृदम् ॥ प्राप्नोति लोकं त्रिदशोत्तमानां कन्याप्रदानान्नविचारणेति ॥ ११ ॥ इति श्रीभ
 विष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे कन्याप्रदानं नामाष्टत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४८ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ श्री
 कृष्ण उवाच ॥ ॥ ब्राह्मणाद्वैतभूमौ ब्राह्मणादिविद्वतम् ॥ ब्राह्मणेभ्यः परं नास्ति नास्ति भूतं जगत्रये ॥ १ ॥ अदेवदेव तं कुयुः कुयुदेवमैद्व
 तम् ॥ ब्राह्मणाहिमहाभागाः पूज्यं ते स ततं द्विजाः ॥ २ ॥ ब्राह्मणेभ्यः समुत्पन्ना देवाः पूर्वमिति स्मृतिः ॥ ब्राह्मणेभ्यो जगत्सर्वतस्मात्पूज्यतमा
 द्विजाः ॥ ३ ॥ येषामश्रंतिवक्त्रेण देवताः पितरस्तथा ॥ ऋषयश्च तथा नागाः किंभूतमधिकंततः ॥ ४ ॥ यदैवमनुजो भक्त्या ब्राह्मणेभ्यः प्रय
 च्छति ॥ तदेवाप्नोति धर्मज्ञबहुजन्मनिजन्मनि ॥ ५ ॥ तालवृत्तानिलेनैव श्रान्तं संवाहनेन च ॥ उत्सादेन गात्राणां तथा व्यंजनकर्मणा ॥ ६ ॥
 पादशौचप्रदानेन पादयोः सेचनेन च ॥ परिचर्य यथाकाममेकै नैव द्विजोत्तम ॥ ७ ॥ अनिष्ट्वापि समाप्नोति स्वर्गलोकं च शाश्वतम् ॥ ब्राह्मणानां शुभं
 कृत्त्वानाकलोकेमहीयते ॥ ८ ॥ यद्ब्राह्मणास्तुष्टिमन्तो वदंति प्रत्यक्षदेवेषु परोक्षदेवाः ॥ तैर्द्विशुभं तस्य न रम्य नू न भवेदतस्तान् स तं निषेवेत् ॥ ९ ॥
 इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे ब्राह्मणश्रूषाविविधवर्णनं नामैकोनपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४९ ॥
 ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ युष्मद्वाक्यामृतमिदं शृण्वन्नहं जनार्दन ॥ न तृप्तिमधिगच्छामि जातकौतूहलहिमे ॥ १ ॥ गोपतिः किल गोविन्दस्त्रि
 षुलोकैः शुविश्रुतः ॥ गोवृषस्य प्रदानेन त्रैलोक्यमभि नंदति ॥ २ ॥ तस्माद्गोवृषकल्पस्य विधानं कथयाम्युत ॥ ३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 वृषदानफलं पुण्यं शृणुष्व कथयामि ते ॥ पवित्रं पावनं चैव सर्वदानोत्तमं तथा ॥ ४ ॥ दशधेनुसमो न दाने कश्चैव धुरंधरः ॥ दशधेनुप्रदानाद्वि
 सस्यैको विशिष्यते ॥ ५ ॥ वोढाचचारुपृष्ठांगो ह्यारोगः पांडु नंदन ॥ युवाभद्रः सुशीलश्च सर्वदोषविर्वर्जितः ॥ ६ ॥ धुरंधरः स्थापयते एकं
 वकुलं महत् ॥ त्राता भवति संसारेनात्र कार्या विचारणा ॥ ७ ॥ अलंकृत्य वृषं शांतिं पुण्ये हिंससुपस्थिते ॥ रौप्यलाङ्गूलसंयुतं ब्राह्मणाय निवे

दयेत् ॥ ८ ॥ मंत्रेणानेनानेन्द्रतंशुणष्ववदामिते ॥ धर्मस्त्ववृषरूपेणजगदानंदकारक ॥ ९ ॥ अष्टमूर्तिराधिष्ठानमतःपाहिसनतन ॥
 दत्तैर्वंदक्षिणयुक्तंप्राणिपत्यविसर्जयेत् ॥ १० ॥ सप्तजन्मकृतं पापं वाङ्मनःकायकर्मजम् ॥ तत्सर्वविलयायातिगोदानसुकृतेनच ॥ ११ ॥
 यानंवृषभंसंयुक्तं दीप्यमानं सुशोभितम् ॥ आरुह्य कामादिव्यं स्वलोकाधिराहति ॥ १२ ॥ यावत्तितस्यरोमाणिगोवृषस्यमहापते ॥
 तावद्द्वर्षसहस्राणिगवांलोकमहायते ॥ १३ ॥ गोलोकादवतर्णस्तुहहलोकोद्भोजोत्तमः ॥ यज्ञयाजीमहातेजःसर्वब्राह्मणपूजितः ॥ १४ ॥
 तवोक्तैर्वैमहाराजकस्यदेयैर्वृषोत्तमः ॥ तदप्यहंतेवक्ष्यामिपात्राणपदं नृणाम् ॥ १५ ॥ येषांसदावैश्रुतिपूजकणोजितेन्द्रियाःप्राणिवधेन
 वृत्ताः ॥ प्रतिग्रहं संकुचितागृहस्थास्तेब्राह्मणास्तारयितुं समर्थाः ॥ १६ ॥ गात्रेदंभारसहस्रपुष्टुशृङ्गिणंसर्वगुणोपपन्नम् ॥ दत्त्वर्षभंगो
 दशकेनतुल्यंसत्यंभवंतिभुवितत्फलभागिनस्ते ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादवृषदानविधिवर्णनं नाम
 पंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५० ॥ ॥ ६४ ॥ अथ विविधदानानि ॥ ॥ शुतःपुराणविषयस्त्वत्प्रसादान्मयाच्यु
 त ॥ संसारासारतांज्ञात्वाश्रुतश्चव्रतविस्तरः ॥ १ ॥ भूयश्च श्रोतुमिच्छामिदानमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ किदीयते कदाकृष्णकेनोपायेन शंसमे
 ॥ २ ॥ नहिदानात्परतरमन्यदस्तीति मे मतिः ॥ धनं धनवत्तां किञ्चिद्दहार्यराजतस्करैः ॥ ३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अनिश्चितं निधानं य
 दप्रश्रुतं च वदते ॥ अनीतं याति चाध्वानं धनं विप्रकरार्पितम् ॥ ४ ॥ किं कायेन सुपुष्टेन बलिनचिरजीविना ॥ यन्नसत्त्वोपकाराय तज्जीवित
 मनर्थकम् ॥ ५ ॥ आसादद्धं मपि आसमर्थिभ्यः किं न दीयते ॥ इच्छातु रूपो विभवः कदाकस्य भविष्यति ॥ ६ ॥ एकस्मिन्नप्यति क्रतिदिने दा
 नविधिं विते ॥ दस्युभिर्मुषितैश्चैव दिवारात्रौ च शोचति ॥ ७ ॥ यस्य त्रिवर्गशून्या निदिनान्यायांति यांति च ॥ सलोहकारभस्त्रे वश्वसन्नपि न जीवति ॥
 ॥ ८ ॥ यैर्न दत्तं न च हतं न तीर्थं मरणं कृतम् ॥ हिरण्यमन्नमुदकं ब्राह्मणेभ्यो न चार्पितम् ॥ ९ ॥ दीनानिरक्ष्णारूक्षाः कपालाङ्कितपाणयः ॥
 ते दृश्यंते महाराज जायमानाः पुनः पुनः ॥ १० ॥ आयासशतलब्धस्य प्राणेष्वप्योपगरीयसः ॥ गतिरैकवित्तस्य दानमन्या विपत्तयः ॥ ११ ॥

१ युक्तमाकांक्षितुं चिरम्-इ०पा० । २ त्रिवर्गशून्यस्य-इ०पा० ।

नोपभोगैः क्षयं यांति न प्रदानैः समृद्धयः ॥ पूर्वाजितानामन्यत्र सुकृतानां परिक्षयात् ॥ १२ ॥ अहृष्टपरतत्त्वोपि पात्रेभ्यो विमुञ्जे
 ह्नम् ॥ यस्मान्मृतस्य तन्नास्ति तस्मात्सांशयिकं वरम् ॥ १३ ॥ दानानि बहुपाणि कथयामितवानघ ॥ व्यासवाल्मीकिमन्वाद्यैः
 कथितानि पुराणम् ॥ १४ ॥ किञ्चिद्भूतं त्यक्त्यते पूज्यते च त्रिलोचनः ॥ दीयते यच्च विभ्रभ्य एतज्जन्म तरोः फलम् ॥ १५ ॥
 ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ब्राह्मणप्रीणार्थो के शस्वस्य शिवस्य च ॥ यानि दानानि देयानि तान्या च क्षव्यदूतम् ॥ १६ ॥ येन चैव
 विधेनेन दानं पुण्यसुखावहम् ॥ ऐहिकमुष्मिकावाप्तिकरोति न हि हन्यते ॥ १७ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ त्रीण्याहुरतिदानानि गावः
 पृथ्वीसरस्वती ॥ आसप्तमपुनर्येते देवा हवाहने वेदनैः ॥ १८ ॥ गोदानमादौ वैश्यामिप्रत्यक्षक्रमयोगतः ॥ येन चैव विधेनेन अन्यूनधि
 कविस्तरम् ॥ १९ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ देयाः किल क्षणगावः काश्च राजन् विवर्जिताः ॥ कीदृशाय प्रदातव्याने देयाः कीदृशाय वै ॥ २० ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ तरुणीरूपसंपन्ना सुशीला च परस्विनी ॥ न्यायार्जिता सवत्सा च प्रदेयाश्चोत्रियस्य गौः ॥ २१ ॥ वृद्धासरो गार्हा
 नांगी वंध्या दुष्टा मृतप्रजा ॥ दूरस्थाऽन्या यलब्धा च देया गौर्न कथंचन ॥ २२ ॥ सा दत्तैव हरेत्पापं श्रोत्रियाया हिताग्रये ॥ अतिथिप्रिया यदांता
 यधेनुं दद्याद्गुणाधिके ॥ २३ ॥ अकुलीनाय मूर्खाय लुब्धाय पिशुनाय च ॥ हव्यकव्यव्यपेताय न देया गौः कथंचन ॥ २४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 पुण्यादिनमथासाद्य स्नात्वा तप्यर्पितं स्तथा ॥ घृतक्षीराभिषेकं च कृत्वा विष्णोः शिवस्य च ॥ २५ ॥ समभ्यर्चयथान्यायं पुष्पादिभिरनु
 क्रमात् ॥ उदङ्मुखी वाग्राङ्मुखी वा गृह्ण कृत्वा परस्विनीम् ॥ २६ ॥ सवत्सां विस्त्रसं वीतां सितयज्ञोपवीतिनीम् ॥ स्वर्णशृंगैरौघ्यसुरां कांस्यदेहनका
 न्विताम् ॥ २७ ॥ शक्तिर्दक्षिणायुक्ता ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ पुच्छे कृष्णजिने देयं गां पुच्छे करिणं करे ॥ २८ ॥ अथ संदासु कर्णे वा दासीं शिर
 सि दापयेत् ॥ गावो ममाग्रतः संतु गावामे संतु पृष्ठतः ॥ २९ ॥ गावो मे हृदये संतु गवां मध्ये वसाम्यहम् ॥ प्रदक्षिणां ततः कृत्वा धेनुं द्विजवराय तम् ॥ ३० ॥
 इमां च प्रतिगृह्णीष्व धेनुं देत्ता मया तव ॥ एवमुच्चार्य तं विप्रदेवं शं परिकल्पयेत् ॥ ३१ ॥ अर्चुव्रजे च गच्छंतं पदान्यष्टौ नराधिप ॥ अनेन वि

१ धनस्योत्पत्तिकरणे-इ० पा० । २ दानमेव प्रकर्तव्यम्-इ० पा० । ३ हुतम्-इ० पा० । ४ पुंसः-इ० पा० । ५ तेन-इ० पा० । ६ अग्रे गच्छेच्च
 गच्छंतम्-इ० पा० ।

धिनाधेनुयोविप्रायप्रयच्छति ॥ ३२ ॥ सर्वकामसमुद्घात्मास्वर्गलोकैकसंगच्छति ॥ सतपूर्वांस्तपरात्मानान्चैवमानवः ॥ ३३ ॥ सत
जन्मकृतात्पापान्मोचयत्यवनीपते ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यगोशतस्यचमानवः ॥ ३४ ॥ फलमाप्नोतिराजेन्द्रक्षयैवजगौहरिः ॥ सर्वकामप्रदा
सास्यात्सर्वकलेषुपार्थिव ॥ ३५ ॥ भवत्यसौपापहरायावर्दिद्राश्चतुर्दश ॥ सर्वेषामेवपापानाकृतानामपिजनता ॥ ३६ ॥ प्रायश्चित्तमिदं
प्रोक्तमनुतापोपबृंहितम् ॥ सर्वेषामेवदानानामेकजन्मानुगफलम् ॥ ३७ ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैश्चान्यैश्चमानवैः ॥ लोकाःकाम
गमाःप्राप्तादुत्तैर्द्विधिनानृप ॥ ३८ ॥ गोभ्योधिकंजगतिनापरमस्तिकिश्चिदानपवित्रमितिशास्त्राविदवदंति ॥ तत्संपदःसुरसदश्चसमह
मानैर्दयाःसदैवविधिनाद्विजुह्वाय ॥ ३९ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेप्रत्यक्षधेनुदानव्रतविधि
वर्णनंनैमिकपंचशुद्धुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५१ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिधेनूनांकल्पनानृप ॥ विशेषविधिनायाश्चेद्याः
कामानभीप्सुभिः ॥ १ ॥ कामंयदीयेतेदानंसमग्रंतत्सुखावहम् ॥ असमग्रंदोषायभवतीहपरत्रच ॥ २ ॥ तस्मान्नद्रक्षिणाहानिंविधानविकलं
तथा ॥ देयंदानंमहाराजसमग्रफलकाम्यया ॥ ३ ॥ अन्यथादीयमानंतदहंकारयकेवलम् ॥ प्रत्यक्षंचार्थहानिःस्यान्नवातफलदंभवेत् ॥ ४ ॥
तिलधेनुंप्रवक्ष्यामिशृणुपार्थवसन्तम ॥ वाराहेणपुराप्रोक्तामहापातकनाशिनीम् ॥ ५ ॥ यादंत्वाब्रह्महागोघ्नःपितृहागुरुतल्पगः ॥
अगारदाहीगरदःसर्वपापरतोपिवा ॥ ६ ॥ महापातकयुक्तश्चसंयुक्तश्चोपातकैः ॥ मुच्यतेह्यसिलैःपापैःस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ ७ ॥
अनुलिप्तेमहीपृष्ठैःक्षणाजिनसमावृते ॥ धेनुंतिलमर्योक्तत्वादर्भानांस्तीर्यसंवतः ॥ ८ ॥ तिलाःश्वेतास्तिलाःकृष्णास्तिलागोमूत्रवर्णकाः
तिलानांचिचित्राणधेनुंसर्वीचकारयेत् ॥ ९ ॥ द्रोणस्यवत्संकुर्याच्चतुराढिकींचगाम् ॥ स्वर्णशृंगैर्य्यबुखंगंधवर्णवर्तितथा ॥ १० ॥
कार्याशंकरयाजिह्वागुडेनास्यंचकंबलम् ॥ इक्षुपादांताम्रपृष्ठीक्षुक्तिमुक्ताफलक्षणाम् ॥ ११ ॥ प्रशस्तपत्रश्रवणांफलदंतवर्तक्षुभाम् ॥

१ जन्म चतुर्दश-इ० पा० । २ देवानामेतज्जन्मार्तरं फलम्-इ० पा० । ३ कामदुधाः-इ० पा० । ४ पुण्यम्-इ० पा० । ५ सर्वपापकरोऽपि वा-इ० पा० ।
६ सः-इ० पा० । ७ वस्त्राजिनसमावृते-इ० पा० । ८ गोमूत्रसंभवाः-इ० पा० । ९ क्षुचिमुक्ताफलक्षणाम्-इ० पा० ।

स्रग्दामपुच्छाङ्कुर्वीतनवनीतस्तनान्विताम् ॥ १२ ॥ सितवस्त्राशिरालंबासितसर्परोमिकाम् ॥ फलैर्मनोहरैर्त्रैर्मणिमुक्ताफलान्विताम् ॥ १३ ॥
 ईदृक्संस्थानसंपन्नक्रुत्वाश्रद्धासमन्वितः ॥ कांस्योपदोहनादद्यात्पर्वकालेसमागते ॥ १४ ॥ यालक्ष्मीःसर्वभूतानांयवैदेवेष्ववस्थिता ॥
 धेनुरुपेणसादेवीममपापव्यपोहतु ॥ १५ ॥ ततःप्रदक्षिणांकृत्वापूजयित्वाप्रणम्यच ॥ सदक्षिणामयातुभ्यदत्तेत्युक्त्वाविसर्जयेत् ॥ १६ ॥
 अनेनविधिनादत्त्वातिलधेनुनराधिप ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोपरब्रह्माधिगच्छति ॥ १७ ॥ यश्चगृह्णातिविधिविधायमानांप्राप्नोते ॥
 दीयमानांप्रशंसंतिचसंहृष्टमानसाः ॥ १८ ॥ तैर्पिदोषविनिर्मुक्ताब्रह्मलोकं व्रजंति ॥ प्रशंतायमुशालियवैद्वद्रतरतायच ॥ १९ ॥
 धेनुंतिलमयीदत्त्वानशोचितिकृताकृते ॥ त्रिरात्रयस्ति लहारास्ति लधेनुप्रदो भवेत् ॥ २० ॥ एकाहमथ वाराजव्रधुच्छेदं तरात्मना ॥
 दानाद्विशुद्धिः पापस्य तस्य पुण्यवतो नृप ॥ २१ ॥ चान्द्रायणादभ्यधिकं कथितं तिलभक्षणम् ॥ बालत्वं चैव यत्पापं यौवने वा र्द्धके तथा ॥ २२ ॥
 वाचाकृतं तु मनसा कर्मणा यच्च संचितम् ॥ उदकघृविनै चैव नमस्नानेन यद्भवेत् ॥ २३ ॥ मुशलेनोद्यतेनापिलं विते ब्राह्मणे तथा ॥ वृष
 लीगमने चैव गुरुदाराभिगामिनि ॥ २४ ॥ सुरापानेन यत्पापमभ्यस्य च भक्षणात् ॥ तत्सर्वविलयं याति तिलधेनुप्रदायिनाम् ॥ २५ ॥
 यममार्गमहावोरमदवैतरणस्मृता ॥ बालुकायाः स्थलं चैव पच्यंते यत्र पापिनः ॥ २६ ॥ यत्र लोहमुखाः काका यत्र श्वानो भयावहाः ॥
 निकृत्य पापिनां संभक्षयंति बुभुक्षिताः ॥ २७ ॥ असिपत्रवनं चैव लोहकं टकशाल्मलीम् ॥ एतान्सर्वानतिक्रम्य ततो यमपुरं व्रजेत् ॥ २८ ॥
 विमानेकांचने दिव्ये मणिरत्नविभूषिते ॥ तत्रारुह्य नरश्रेष्ठो गच्छते परमाङ्गतिम् ॥ २९ ॥ गुणहीनेन दातव्यानदानव्याधने श्वरे ॥ कुण्ड
 गोले च लुब्धे च न च देया कदापि सा ॥ ३० ॥ एका एकस्य दातव्या मुनिभिः कथितं पुरा ॥ अरण्ये नैमिषे पाथनारदेन निवेदितम् ॥ ३१ ॥ तत्तत्संप्रव
 क्ष्यामि सम्यक्फलसहस्रदम् ॥ इदं पुण्यं पवित्रं च माङ्गल्यं कीर्तिवर्धनम् ॥ ३२ ॥ विप्राणां श्रावयेच्छ्राद्धे अनन्तफलमश्नुते ॥ बहूनां प्रदेयानि गौर्गु

१ पर्वकालं समीक्ष्य च-इ०पा० । २ अशेषशोका निर्मुक्ताः प्रयान्ति परमां गतिम्-इ०पा० । ३ वेदव्रतधराय च-इ०पा० । ४ नयुच्छेन्न प्रमाद्योदित्यर्थः ।

'युच्छ' प्रमादे धातुः ।

दंशयन्निग्रयः ॥ ३३ ॥ विभज्यमानान्येतिनिदितारं पातयन्त्यधः ॥ सातुविक्रयमापन्नादहत्यसप्तमंकुलम् ॥ ३४ ॥ अस्यादानप्रभावेनविमानं
 सर्वकामिकम् ॥ समारुहन्नरोयातियत्रदेवोहरिःस्वयम् ॥ ३५ ॥ एषाचैवप्रदातव्याप्रयतेनान्तरात्मना ॥ पौर्णमास्यांचमाघस्यकार्तिक्यांचैव
 भारता ॥ ३६ ॥ चन्द्रसूर्योपरगेतुविषुवेअयनेतथा ॥ षडशीतिसुखेवव्यतीपातेतुसर्वदा ॥ ३७ ॥ वैशाख्यमार्गशीर्ष्यावाजच्यासुखेवहि ॥
 एषातेकथितापार्थेतिलधेनुर्मयानघ ॥ ३८ ॥ यावन्तिधेनोर्माणिगत्रेषुनृपपुङ्गव ॥ तावद्दर्पसहस्राणितदास्वर्गमेहीयते ॥ ३९ ॥
 यश्च्युह्लातिविधिवदीयमानांचपश्यति ॥ अनुमोदयतेचैवतेसर्वस्वर्गाभिः ॥ ४० ॥ धेनुधनाधिपतयोमगधोद्धेनमानेनेयैतिलस्यो
 चतुराढकेन ॥ कृत्वायथोक्तचरणांकृतचारुत्सायच्छतिभुविभवंतिविमुक्तपापाः ॥ ४१ ॥ प्रतिगृह्णामिदिवित्वाकुटुंबभरणायच ॥
 कामानयादयास्माकंधेनोन्वसर्वदाह्यसि ॥ ४२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेतिलधेनुदानव्रतवि
 धिवर्णनमाद्रिपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५२ ॥ ॥ ४३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ जलधेनुंप्रवक्ष्यामिप्रतियेदत्तयायया ॥
 देवदेवोत्तरीकेशःपूजितःसर्वभावनः ॥ १ ॥ जलकुंभंनरव्याघ्रस्थापयित्वासुपूजितम् ॥ रत्नगर्भतुतंकृत्वाग्राम्यैर्धान्यैःसमन्वितम् ॥
 ॥ २ ॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नंदूवांपल्लवशांभितम् ॥ कुष्ठमांसीपुरोशिरवालकामलकयुतम् ॥ ३ ॥ प्रियङ्गुपत्रसहितंसितयज्ञोपवी
 तिनम् ॥ सच्छत्रोपानहंचदभंविष्टरसंस्थितम् ॥ ४ ॥ चतुर्भिःसंयुतैरौर्ध्वतिलपात्रैश्चतुर्दिशम् ॥ स्थगितंदधिपात्रेणघृतक्षौद्र
 वतामुखम् ॥ ५ ॥ सवत्सांचप्रतिष्ठाप्यगोमयेनोपशांभितम् ॥ स्मृदामपुच्छोःकुर्वीताप्रदोहनकान्विताम् ॥ ६ ॥ ततःसम
 भ्यर्चयविभुंवासुदेवंसनातनम् ॥ पुष्पधूपोपहारैश्चयथाविभवमात्मनः ॥ ७ ॥ संकल्प्यजलधेनुंचकुंभंतमभिमन्त्र्यच ॥ विष्णोर्वंश
 सियालक्ष्मीःस्वाहायाचविभावसोः ॥ ८ ॥ सोमशक्रार्कशक्तियैर्धेनुरुपेणसास्तुमे ॥ एवमामंत्रयविधिवत्सफलंवत्सकान्विताम् ॥
 ॥ ९ ॥ भक्त्यासंपूज्यगोर्विंदजलशायिनमच्युतम् ॥ सितवस्त्रधरंशतोवीतरागोविमत्सरः ॥ १० ॥ दद्याद्विप्रायराजेन्द्रप्रत्न्यैर्जलशा

१ सर्वेश-इ० पा० । २ कुष्ठमांसीपुरोशिरनालकौर्वस्वसंयुतम्-इ० पा० । ३ सितवस्त्रेण संवीतम्-इ० च पा० ।

यिनः ॥ शेषपर्यकशयनः श्रीमाच्छार्ङ्गविभूषितः ॥ ११ ॥ जलशायीजगद्योनिः प्रीयतां समकेशवः ॥ इत्युच्चार्यजगन्नाथं विप्राय प्रतिपाद्य
 ताम् ॥ १२ ॥ तद्दिनं गोव्रतस्तिष्ठेच्छुद्धया परयायुतः ॥ अनेन विधिना दत्त्वा जलधेनुं जनाधिप ॥ १३ ॥ सर्वभोगानवाप्नोति ये दिव्याये
 च मानुषाः ॥ शरीरारोग्यमतुलं प्रशमं सर्वकालिकम् ॥ १४ ॥ नृणां भवति दत्तायां सर्वकामानसंशयः ॥ अत्रापि श्रूयते भूपसुहृदलेन महात्म
 ना ॥ १५ ॥ जातिस्मरेण यद्वा तमिहाभ्येत्यपुराकिल ॥ समुद्रलः पुरा विप्रो यमलोकागतो मुनिः ॥ १६ ॥ ददृश यतनानेकाः पापकर्मकृतां
 नृणाम् ॥ दीप्ताग्नितीक्ष्णयन्त्रस्थाः काथैस्तैलमयास्तथा ॥ १७ ॥ उष्णक्षारनदीपाताभैरवाः पुरुषर्षभ ॥ व्रणक्षारनिपातधुंभीपाकम
 हालयाः ॥ १८ ॥ तादृह्वायातना विप्रश्चकार परमांकुपाम् ॥ आह्लादं ते तदा जग्मुः पापास्तदनुकंपया ॥ १९ ॥ तं दृष्ट्वा नरकाः केचित्स्थ
 त्वा तदवलोकितः ॥ तदवस्थं विलोक्य यथमुनिनारकिमण्डलम् ॥ २० ॥ धर्मराजं संप्रच्छतेषां प्रशमकारणम् ॥ तस्मै चाचष्टुराजेन्द्रतदा
 वैवस्वतो यमः ॥ २१ ॥ आह्लादं हेतुमधिकं नारकाणां नरोत्तम ॥ दानानुभावात्सर्वेषां नारकाणां द्विजोत्तम ॥ २२ ॥ संप्रवृत्तोऽयमाहा
 दः कारणं तच्छृणुष्व मे ॥ त्वयाभ्यर्च्य जगन्नाथं सर्वशं जलशायिनम् ॥ २३ ॥ जलधेनुः पुरा दत्ता विधिवद्विजपुङ्गव ॥ तस्मात्त्वज्जन्मनोऽती
 ते तृतीये द्विजजन्मनि ॥ २४ ॥ तस्य दानस्य ते व्युष्टिरियमाहाददायिनी ॥ येषां पश्यति शृण्वति ये च ध्यायति मानवाः ॥ २५ ॥ शृणोषिष्यांश्च वि
 प्रेन्द्रयांश्च ध्यायसि पश्यसि ॥ निवृत्तिः परमातेषां सर्वाहादप्रदायिनी ॥ २६ ॥ सद्यो भवति माऽत्र त्वं द्विजाते कुरु विस्मयम् ॥ आह्लादं हेतुजननं
 नास्ति विप्रेन्द्रतादृशम् ॥ २७ ॥ जलधेनु र्यथा नृणां जन्मान्येको न विंशतिम् ॥ न दोषो न ज्वरो नार्तिर्न क्लमो द्विजजायते ॥ २८ ॥ अपि जन्मसहस्रेऽ
 पि जलधेनु प्रदायिनाम् ॥ सत्त्वं गच्छ गृहीत्वा धर्मस्मत्तो द्विजसत्तमा ॥ २९ ॥ येषां समाश्रयः कृष्णेन नियम्याहिते मया ॥ कृष्णस्तु पूजितो यैस्तु ये कृ
 णार्थमुपोषिताः ॥ ३० ॥ यैश्चानित्यं स्मृतः कृष्णेन ते माद्विषयोपगाः ॥ नमः कृष्णाच्युतानं तं वासुदेव्युदीरितम् ॥ ३१ ॥ यैर्भावभावि तैर्विप्रन
 ते माद्विषयोपगाः ॥ दानं ददद्भिर्नैरुक्तमच्युतः प्रीयतामिति ॥ ३२ ॥ श्रद्धापुरःसरैर्विप्रन ते माद्विषयोपगाः ॥ स एव नाथः सर्वस्य तन्निर्योगकरा

वयम् ॥३३॥ जनसंयमनश्चाहमस्मत्संयमनोहरिः ॥ इत्थनिशम्यवचनंयमस्यवदतोऽखिलम् ॥३४॥ ऊचुस्तेनारकाःसर्वेवाह्निशस्त्रार्कभार
वः ॥ नमःकृष्णायहरयेविष्णवेजिष्णवेनमः ॥३५॥ तृपिकेशायकेशायजगद्धात्रेऽच्युतायच ॥ नमःपङ्कजनेत्रायनमःपङ्कजनभये ॥३६॥
जनार्दननायश्रीशायश्रीभैरवीतवाससे ॥ गोविंदायनमोनित्यंनमश्चोदधिशायिने ॥ ३७ ॥ नमःकमलेनेत्रायनृसिंहायनिनादिने ॥
शार्ङ्गिणेऽशितखड्गायशङ्खचक्रगदाभृते ॥ ३८ ॥ नमोवामनरूपायक्रांतलोकत्रयायच ॥ वराहरूपायतथानमोयज्ञाङ्गधारिणे ॥ ३९ ॥
व्यासाशेषदिगंतायानंतोयपरमात्मने ॥ वासुदेवनमस्तुभ्यंनमःकैटभसूदिने ॥४०॥केशवायनमोरामनमस्तेस्तुमहीधर ॥ नमोऽस्तुवासुदे
वायहोवमुच्चारितेचैतैः ॥ ४१ ॥ शस्त्राणिकुठ्ठांजमुनलश्चापिदीक्षिताम् ॥ समभज्यंतवस्त्राणिसमुत्पेतुरयोमुखाः ॥ ४२ ॥ संशुष्काः
क्षारसरितःपतितःशाल्मालिर्दुमः ॥ प्रकाशस्तमसोजमेनरकाद्रात्रिभःसह ॥ ४३ ॥ ववौचयुजंनपवनोऽप्यसिपत्रवनंततः ॥ निरुत्सा
हाजडधियोविभूयुर्मर्किकराः ॥ ४४ ॥ जातांगंगबुवाहिन्यःयूयशोणितनिम्नगाः ॥ दिव्यःसुर्गधिःपवनोमनःप्रीतिकरस्तथा ॥ ४५ ॥
वेणुवीणास्वनयुताःशब्दाश्चासन्मनोरमाः ॥ तंतादृशमथालक्ष्यतदवैवस्वतोयमः ॥४६॥क्षीणपापत्रयोस्तास्तुपाद्याधैःसमपूजयत् ॥ पूज
यित्वाचतानाहसकृष्णायकृतांजलिः ॥ ४७ ॥ समाहितमतिर्भूत्वाधर्मराजोमरेश्वर ॥ विष्णोदेवजगद्धातर्जनादर्दनजगत्पते ॥ ४८ ॥ प्रणा
मयेऽपिकुर्वन्तितेषामपिनमोनमः ॥ अच्युतायाप्रमेयायमायावामनरूपिणे ॥४९॥प्रणामयेऽपिकुर्वन्तितेषामपिनमोनमः ॥ नमस्तेवासुदेवा
यधीमतेपुण्यकीर्तये ॥ ५० ॥ प्रणामयेचकुर्वन्तितेषामपिनमोनमः ॥ तस्ययज्ञवराहस्यविष्णोरमिततेजसः ॥ ५१ ॥ एवंस्तुत्वाहृषिकेशं
धर्मराजस्यपश्यतः ॥ विमानवरमारुह्यनारकास्त्रिदिव्ययुः ॥ ५२ ॥ मुद्गलोऽपिमहाबुद्धिर्दृष्टुदखिलंनृप ॥ जातिस्मरोऽभवद्विप्रःकण्वगो
त्रेमहामुनिः ॥ ५३ ॥ संस्मृत्ययमवाक्याननिविष्णोर्माहात्म्यमेवच ॥ जलधेनोस्तुमाहात्म्यं संस्मृत्यदेमगायत ॥ ५४ ॥ अहोस्तुस्तरा
विष्णोर्मायेयमतिलह्वरी ॥ ययामोहितचित्तस्तुनवेतिपरमेश्वरम् ॥ ५५ ॥ जीविंश्छातिकीटन्व्यूकामत्कुण्ठयानिताम् ॥ तस्माद्भुमलता

१ उदकशायिने-इ० पा० । २ शांताय-इ० पा० । ३ व्यापित्रमस्तेऽस्तु महीभृते-इ० पा० । ४ शीतलः-इ० पा० ।

दीनार्यो नितस्माच्चपक्षिणाम् ॥ ५६ ॥ ततश्चपशुतांप्राप्यनरत्वमभिवांछति ॥ ततोमानुष्यतांप्राप्यनरोऽनिकृतात्मनाम् ॥ ५७ ॥ तांप्रा-
 प्यचश्रियंपरानरामायाविमोहिताः ॥ दुस्तरापिसुसाध्यासायाकृष्णस्यमोहिनी ॥ ५८ ॥ विद्यतेसामनोन्यस्तामुधैवमधुमुदने ॥
 अवाप्यैवंचगर्हस्थमवाप्यैवंचतत्परम् ॥ ५९ ॥ छिनत्तिवैष्णवीमायकेशवार्पितमानसः ॥ अविरोधेनविषयान्मुञ्चिष्णुसमाश्रयेत् ॥
 ६० ॥ भुक्त्वा नरस्तरत्येनाविष्णोर्मायांसुदुस्तराम् ॥ ईदृग्बहुफलाभक्तिः सर्वधातारिकेशवे ॥ ६१ ॥ माययातस्यदेवस्यतानकुर्वन्तिमो-
 हिताः ॥ मुधैवात्कंसुधापांनमुधातद्विविचिष्टितम् ॥ ६२ ॥ मुधैवजन्मतत्रष्टयत्रनाराधितोहरिः ॥ आराधितोहियः पुंसामौहिकमुष्मिकंफ-
 लम् ॥ ६३ ॥ ददातिभगवान्देवः कस्तनप्रतिपूजयेत् ॥ संवत्सरास्तथासाविफलादिवसाश्चते ॥ ६४ ॥ नराणांविषयांधान्यैस्तुनरा-
 धितोहरिः ॥ योनवित्ताद्धिविभैर्वनवासोभिर्नभूषणैः ॥ ६५ ॥ तुष्यतेहृदयैर्नवकस्तर्मांशनपूजयेत् ॥ जलधेनोस्तुमाहात्म्यंनिशम्येहग्विधंनराः ॥
 ६६ ॥ नात्रयच्छंतितेषांविषयैः कुत्रतिष्ठति ॥ कर्मभूमौहिमानुष्यंजनमानमयुतैरपि ॥ ६७ ॥ स्वर्गापवर्गफलदंकदाचित्प्राप्यतेनरैः ॥
 संप्राप्यचनयैर्विष्णुस्तोषितोजलधेनुना ॥ ६८ ॥ तेजनाभ्रष्टजन्मानोर्वंचितारस्तस्यमायया ॥ ऊर्ध्वबाहुर्वैरैर्म्येषदृष्टलोकद्वयोऽस्मिभोः ॥ ६९ ॥
 आराधयध्वंगोविन्दंजलधेनुंप्रयच्छत ॥ दुःसहनारकोविहिरविषह्याचयातना ॥ ७० ॥ ज्ञातंमयैतदालभ्यकृष्णंभवतिनिश्चलम् ॥ आदेशिकोदे-
 शिकोहियममार्गैः सुदुस्तरैः ॥ ७१ ॥ विचिन्त्यतस्त्यमेतन्मनः कृष्णेनविदुश्यात् ॥ इष्टेनकिंक्रतुशतेनसुदुष्करेणकुशाधिकेनकिमुकृतैर्वियमै-
 र्वैतैश्च ॥ दत्त्वाद्विजायपितुराजगृहगतस्यद्वेकाऽपिगौजलमयीसुखमातनोति ॥ ७२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिर-
 संवादेजलधेनुदानव्रतविधिवर्णनं नाम त्रिपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५३ ॥ ७३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ दृतेधेनुंप्रवक्ष्यामितांशृणु-
 ष्वनरोत्तम ॥ दीयतेयेनविधिनयादृशूपांचकारयेत् ॥ १ ॥ गव्यस्यसर्पिषः कुंभान्गंधमाल्याविभूषितान् ॥ कांस्योपदोहसंयुक्तान्सितवस्त्रावगुंठि-
 तान् ॥ २ ॥ इक्षुयष्टिमयाः पादाः खुरारौप्यमयास्तथा ॥ सौवर्णेचाक्षिणीकैर्यैः शृङ्गेचागुरुकाष्ठके ॥ ३ ॥ सप्तधान्यमयेपाथैर्यैः षोडशैर्नचकम्ब-

१ तत्रैव-इ०पा० ॥ २ आलंब्यकृष्णे-इ०पा० ॥ ३ गव्यस्य सर्पिषः कुम्भं गन्धमाल्याविभूषितम् ॥ कांस्योपधानसंयुक्तं सितवस्त्रावगुंठितम्-इ०पा० ॥ ४ कुर्यात्-इ०पा० ॥

राजितः॥जायतेपुरुषलोकेसर्वकामसमन्वितः॥६॥विधिं वक्ष्यामिराजन्द्रलवणस्येहकल्पना ॥ गोमयेनोपलिप्तेनदभंसंस्तरसंस्थितम् ॥७॥
 आविकंचर्मविन्यस्यपूर्वांशोभिमुखंस्थितम् ॥ वस्त्रेणाच्छादितंकृत्वाधेनुंकुर्वीतबुद्धिमान् ॥ ८ ॥ आढकेनैवकुर्वीतबहुवितोऽल्पवित्तवान् ॥
 स्वर्णशृङ्गारौप्यसुरामिश्रुपादांफलस्तनीम् ॥ ९ ॥ कार्याशंकरयाजिह्वागन्धघ्राणवतीतथा ॥ समुद्रोदरजेशुक्तीकर्णोतस्याःप्रकल्पयेत् ॥
 ॥१०॥कंबलंपट्टसूत्रेणग्रीवायांघण्टिकांतथा ॥ शृगेचंदनकाष्ठाभ्यांमौक्तिकेचाक्षिणीउभे ॥ ११ ॥ कपोलसकुपिण्डाभ्यांयवानास्येप्रदा-
 पयेत् ॥ तिलान्पार्श्वेप्रकुर्वीतगोधूमांश्चैवभक्तितः ॥ १२ ॥ एवंसप्तधान्यानियथाभंप्रकल्पयेत् ॥ पृष्ठवैताम्रपात्रंतुअपानेगुडपिंडिकम् ॥
 ॥१३॥लांगूलेकंबलंदद्याद्वाक्षांशरिप्रदेशतः ॥ योनिप्रदेशेचमधुसर्वस्तुफलान्वितम् ॥ १४ ॥ एवंसम्यक्परिस्थाय्यरसरस्यमयीचगाम् ॥
 स्थापयेद्भस्मकंचचतुर्भुजिनमानवः ॥ १५ ॥ एवंधेनुंसमभ्यर्च्यमाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥ स्नात्वादेवाचनंकृत्वाब्राह्मणानभिपूज्यच ॥ १६ ॥
 कृत्वाप्रदक्षिणां तु पुत्रभार्यासमन्वितः ॥ ब्राह्मणयशूलीलयवृत्तयुक्तायैव नृप ॥ १७ ॥ दद्यात्पर्वसुसर्वेषु मन्त्रपूर्वसुभक्तितः ॥
 लवणैरसाःसर्वैलवणेसर्वदेवताः ॥ १८ ॥ सर्वदेवमयेदेलिलवणाल्येनमोऽस्तुते ॥ एवमुच्चार्यमंत्रंतीतिविप्रायप्रातिपादयेत् ॥ १९ ॥
 सम्यक्प्रदक्षिणांकृत्वादक्षिणासाहितांनृपः ॥ प्रदक्षिणामहतिनकृताभवतिभारत ॥ २० ॥ सर्वदानानिदत्तानिसर्वकृतुफलानिच ॥
 सर्वरसाःसर्वमन्त्रसर्वचसचराम् ॥ २१ ॥ सौभाग्यंपरमाबुद्धिरारोग्यंसर्वसंपदः ॥ नृणांभवतिदत्त्वातुरसधेनुनसंशयः ॥ २२ ॥
 स्वर्गेचनियतावासायावदाभूतसंपुवम् ॥ पर्णैकंबलगलंलवणाढकेनकृत्वाफलस्तनवतीमपिलवणाख्याम् ॥ दत्त्वाद्रिजायविधि-
 वद्भस्मेभुनंलोकंगवांसकलसौख्ययुतोविशेत्सः ॥ २३ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेलवणधेनुदानत्र-
 तविधिवर्णनं नाम पंचचाशुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५५ ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अतःपरंप्रक्ष्यामिराजन्काञ्चनधेनुकाम् ॥
 यांदत्त्वासर्वपापेभ्योसुच्यतेनात्रसंशयः ॥ १ ॥ सुरापोब्रह्महागोभोरुभेन्नव्रतोऽपिवा ॥ गुरुघातीस्वसृगामीपरदारतश्चयः ॥ २ ॥

मुच्यतेपातकैःसर्वदेवाकाञ्चनधेनुकाम् ॥ संशुद्धस्यसुवर्णस्यपंचाशत्पलिकांशुभाम् ॥ ३ ॥ अद्वैतवाप्रकुर्वीतशक्त्यावानृपसत्तम ॥
 उखांपश्चिमभागेतुष्टकुक्षिपयोधराम् ॥ ४ ॥ विभक्ताङ्गसुजघनासुमनोहरकर्णिकाम् ॥ सर्वरत्नविचित्राङ्गोकारयेत्कपिलांशुभाम् ॥
 ॥ ५ ॥ चतुर्थेनतुभागेनवत्संतस्याःप्रकल्पयेत् ॥ रौप्यघंटांचदत्वातुकोशेषपरिवारिताम् ॥ ६ ॥ ताम्रशृंगोतथाकुयाद्वैदूर्यमयंक
 चलाम् ॥ मुक्ताफलमयेनैत्रवैदुमीरसनतथा ॥ ७ ॥ कृष्णाजिनेगुडप्रस्थंतत्र्यंशंकारयेच्छुभाम् ॥ कुंभाष्टकसमोपेतानानाफलसमन्वि
 ताम् ॥ ८ ॥ तथाष्टादशधान्यातपत्रोपानद्युगान्विताम् ॥ भाजनं वसनं चैव ताम्रदोहनं कंतथा ॥ ९ ॥ दीपकान्नादिलवणशर्कराधान्यका
 न्विताम् ॥ प्रदद्याद्ब्राह्मणं पूज्यवस्त्रैराभरणैः शुभैः ॥ १० ॥ स्नातः प्रदक्षिणीकृत्य धेनुं सर्वाङ्गसंयुताम् ॥ गुडधेनूक्तमंत्रैश्च आवाह्यप्र
 तिपूज्य च ॥ ११ ॥ त्वंसर्वदेवगणमन्दिरभूषणैः विश्वेश्वरत्रिपथगोदधिपर्वतानाम् ॥ श्रद्धाम्बुतीक्ष्णशर्कराकृतपातकौघः
 प्रामोतिनिवृत्तिमतीव परानमामि ॥ १२ ॥ लोकेयथेप्सितफलाथविधायिनीं त्वामासाद्य कोहि भयभागभवति हि मर्त्यः ॥ संसारदुः
 खशमनाय यत्स्वकामास्त्वां कामधेनुमिति वेदविदो वदन्ति ॥ १३ ॥ एवमामन्यतां धेनुं विप्राय प्रतिपादयेत् ॥ सदक्षिणेप
 स्करांच प्रणिपत्य क्षमापयेत् ॥ १४ ॥ दानकाले तु ये देवास्तीर्थानि मनसस्तथा ॥ शरीरे निवसंत्यस्यास्ताञ्छुणुष्वनराधिप ॥ १५ ॥
 नेत्रयोः सूर्यशशिनौ जिह्वायां तु सरस्वती ॥ दंतेषु मरुतो देवाः कर्णयोश्च तथा श्विनौ ॥ १६ ॥ शृंगाग्रौ सदाचास्या देवौ रुद्रपितामहौ ॥ गंध
 वाप्सरसश्चैव कुक्षेऽंशं प्रतिष्ठिताः ॥ कुक्षौ समुद्राश्च त्वारयो नौ त्रिपथगामिनी ॥ १७ ॥ ऋषयो रोमकूपेषु अपाने बहुधा स्थिता ॥ अन्त्रे
 पुनरागविज्ञेयाः पर्वताश्चास्थिषु स्थिताः ॥ १८ ॥ धर्मकामार्थमोक्षास्तु पादेषु परिंस्थिताः ॥ हुंकारे च चतुर्देवाः कंठरुद्राः प्रतिष्ठिताः ॥ १९ ॥
 पृष्ठवंशस्थितो मेरुर्विष्णुः सर्वशरीरगः ॥ एवं सर्वमर्थं देवापावनीं विश्वरूपिणी ॥ २० ॥ काञ्चनेन कृता धेनुः सर्वदेवमयी स्मृता ॥ यो दद्या

१ तदर्थेन-इ० पा० । २ त्वं सर्वदेवगणमन्दिरसंघभूता-इ०, त्वं सर्वदेवगणमन्दिरशोभितासि-इ० च पा० । ३ आस्थिसंधिषु-इ० पा० । ४ पुच्छे
 रुद्रोऽव्यवस्थितः-इ० पा० । ५ विश्वधारिणी-इ० पा० ।

तादृशं धिनु सर्वदानप्रदो हि सः ॥ २१ ॥ कर्मभूमौ हि मर्त्यानां दानमेतत्सु दुर्लभम् ॥ तस्माद्देयमिदं शतस्यासर्वकल्मषनाशनम् ॥ २२ ॥
 पावनं तारणचैव कीर्तिदं शान्तं तथा ॥ वर्षकोटिशतं साग्रं स्वर्गलोके गतो नरः ॥ २३ ॥ नारीवापूज्यते देवैर्विमानवरमास्थिता ॥ गंधर्वै
 र्गीयमानस्तनुष्यैर्मालाविभूषितैः ॥ २४ ॥ सर्वाभरणसंपन्नः सर्वद्वंद्वविजितः ॥ स्वर्गस्थत्वाच्चिरकालं ततो मर्त्ये भिजायते ॥ २५ ॥ आधि
 व्याधि विनिमुक्तो रूपवान्प्रियदर्शनः ॥ एवं नरो वानरिवादत्वादानमिदं भुवि ॥ २६ ॥ सर्वान्क्रामानवाप्नोति जायमानः पुनः पुनः ॥ २७ ॥ आमन्त्र्य
 साधुकुलशीलगुणान्विताय विप्राय यः कनकधेनुमिमं प्रदद्यात् ॥ प्राप्नोति सिद्धमुनि किन्नरदेवजुष्टं कन्याशतैः परिवृतं पदमिन्दुमौलैः ॥ २८ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे सुवर्णधेनुदानव्रतविधिवर्णनं नाम षट्पंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५६ ॥ ॥ ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि दानमन्यत्सु दुर्लभम् ॥ रत्नधेनुविति विख्यातं गोलोकफलदं नृणाम् ॥ १ ॥ पुण्यं दिनमथासाद्य गो
 मयेनोपलेपनम् ॥ कृत्वा भूमौ महाराज तत्र धेनुं प्रकल्पयेत् ॥ २ ॥ धेनुरत्नमयी कुर्यात्तत्तत्संकल्पपूर्वकम् ॥ स्थापयेत्पद्माराणामेकाशीति
 मुखे बुधः ॥ ३ ॥ पुष्परगशतं धेनोः पादयोः परिकल्पयेत् ॥ ललाटे हेमति लंकं मुक्ताफलशतं दशोः ॥ ४ ॥ ध्रुवो विद्रुमशतं शुक्ती कर्णद्वये स्मृते ॥
 काञ्चना निच शृङ्गाणि शिरावज्रशतं तमकम् ॥ ५ ॥ ग्रीवायां नेत्रपुटके गोमेदकशतं तथा ॥ इन्द्रनीलशतं पृष्ठे वैडूर्यशतं पार्श्वे ॥ ६ ॥
 स्फाटिकैरुदरं कार्यैः सौगन्धिकशतं कटौ ॥ खुराहेममयाः कार्यैः पुच्छं मुक्तावलीमयम् ॥ ७ ॥ सूर्यकान्तेन्दुकान्तौ च भ्राणिकपूरचन्दनैः ॥
 कुंकुमेन चरो माणिरौप्यनाभिं च कारयेत् ॥ ८ ॥ गारुमतशतं तद्वदपाने परिकल्पयेत् ॥ तथान्यानि च रत्नानि स्थापयेत्सर्वसंधिषु ॥ ९ ॥
 कुर्याच्छर्कराया जिह्वां गोमयं च गुडात्मकम् ॥ गोमूत्रमाज्येन तथा दधिदुग्धं स्वरूपतः ॥ १० ॥ पुच्छाग्निचा मरंदं द्यात्स्तनयोस्ताम्रदेहनम् ॥
 कारयेदेवमेवं तु चतुर्थांशेन वत्सकम् ॥ ११ ॥ नानाफलानि पार्श्वेषु कृत्वा पूजां प्रयत्नतः ॥ गुडधेनुवदा बाह्यद्वंद्वं चोदाहरेत्ततः ॥ १२ ॥
 त्वं सर्वदेवगुणासमिति स्तुवंति रुद्रेन्द्रचन्द्रकमलासनवासुदेवाः ॥ तस्मात्समस्तभुवनत्रये देहयुक्ता मां पाहि देवि भवसागरमज्जमानम् ॥ १३ ॥

२ भक्त्या-इ० पा० । २ सर्वगंधविर्जितः-इ० पा० । ३ त्वं सर्वदेवगणधामनिधि विरिचिहद्रेन्द्र
 विष्णुकमलासनवासुदेवाः-इ० पा० । ४ भवसागरपडिचमानम्-इ० पा० ।

सुवर्णघटिकायुक्तताम्रदहनकान्वितम् ॥ २५ ॥ सुवर्णतिलकोपेतं सुरैरौघैरलंकृतैः ॥ हेमरत्नमयैः शृंगैश्चामरैश्चोपशोभितम् ॥ २६ ॥
 मुनयः केचिदिच्छन्ति कान्चनं दिक्ेश्वरम् ॥ लवणद्राणशिखरे भक्त्या तमपि कारयेत् ॥ २७ ॥ एकाप्रत्यक्षऋषभैः षाचिदानमिष्यते ॥
 ग्रहान्मुरांश्च संपूज्य माल्यवस्त्रफलक्षतैः ॥ २८ ॥ पताकाभिरलंकृत्य देवतायतनानि च ॥ गोक्षतेऽपि दशशेनसमेततत्प्रकल्पयेत् ॥ २९ ॥
 यदि सर्वानविद्यन्ते गावः सर्वगुणोत्तमाः ॥ दक्षकंपूज्ययत्नेन हताराः परिकल्पयेत् ॥ ३० ॥ पुष्पकालमथोवाद्यगतिमंगलनिस्वनैः ॥
 सर्वौषधुदकरनात् स्नपितो द्विजपुंगवैः ॥ ३१ ॥ इममुच्चारयेन्मंत्रं गृहीतकुसुमंजलिः ॥ नमो वो विश्वमूर्तिभ्यो विश्वमातृभ्य एव च ॥ ३२ ॥
 लोकाधिवासनीभ्यस्तुरोहिणीभ्यो नमो नमः ॥ गवामगेषु तिष्ठन्ति भुवनान्येकां विंशतिः ॥ ३३ ॥ ब्रह्मादयस्तथा देवा रोहिण्यः पातुमातरः ॥
 गवोममाग्रतः संतु गावो मे संतु पृष्ठतः ॥ ३४ ॥ गावो मे सर्वतः संतु गवां मध्यवसांभ्यहम् ॥ यस्मात्त्वं वृषरूपेण धर्मश्चैव सनातनः ॥ ३५ ॥
 अष्टमूर्तिरधिष्ठानमतः गहिमनातनः ॥ इत्यामन्यततो दद्याद्भुवेन दिक्ेश्वरम् ॥ ३६ ॥ सर्वोपकरणोपेतं गायुतं च विशेषतः ॥
 गवांशतमथैकैकं तदर्धं चापि विंशतिः ॥ ३७ ॥ दक्षपञ्चशतं दद्याद्भुभ्यस्तदनुज्ञया ॥ नैका बहुभ्यो दातव्या दातादोषकरो भवेत् ॥ ३८ ॥
 बह्वचस्त्वेकस्य दातव्याः श्रीमदारोग्यवृद्धये ॥ पयोव्रतस्ततस्तिष्ठेद्वेकांशं सहस्रशः ॥ ३९ ॥ तथैव ब्रह्मचारी स्याद्यद्यच्छेद्विपुलांश्रियम् ॥
 न देया दुर्बलाधेनुर्नाल्पक्षीरानरोगिणी ॥ ४० ॥ नजीर्णाजीर्णवस्त्रावानापत्यगते तसा ॥ अनेन विधिनयस्तु गोसहस्रप्रदो भवेत् ॥ ४१ ॥
 सर्वपापविनिर्मुक्तः सिद्धचारणसेवितः ॥ विमानैर्नार्कवर्णेन किंकिणिजालमालिना ॥ ४२ ॥ सर्वेषां लोकपालानां लोकैः संपूज्यते सुरैः ॥
 सप्तावारान्सप्तपत्तनैश्च परावरात् ॥ ४३ ॥ पुरुषानुद्धरेद्देवत्वागोसहस्रं विधानतः ॥ स्वर्गलोकान् च्युतो वाथ नारीवासत्परायणा ॥ ४४ ॥ सप्त
 जन्मानिराज्ञीत्यास्तूयमाना पुनः पुनः ॥ ४५ ॥ न त्वेवं दानमात्रं प्रशस्तं पात्रं कालो गोविंशो विधेश्च ॥ तस्मादेताः सर्वेषूपसमेताः पात्रैः काले
 क्षीरवत्या विधानात् ॥ ४६ ॥ एकापि गर्वैर्बहुगुणगुणिने प्रदत्ता दातुः कुलत्रिपुरुषविधिवत्पुनाति ॥ यः श्रद्धया वितरति हि गवांसहस्रं शक्यं फलं ननु प

तेऽस्यमयाभिधातुम् ॥४७॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे गोसहस्रप्रदानविधिव्रतवर्णनं नामैकोनषष्ठ्युत्तर
 शततमोऽध्यायः ॥ १५९ ॥ ॥ १ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ युष्मद्वाक्यामृतमिदं शृण्वानो हं जनार्दन ॥ न तृप्तिमधिगच्छामि जातं कौतूहलं हि मे ॥
 १ ॥ गोपतिः किल गोविन्दस्त्रिपुलोकैषु विश्रुतः ॥ गोवृषस्य प्रदानेन त्रैलोक्यमाभिनंदति ॥ २ ॥ तद्गोवृषभदानस्य फलं मे कथय च्युत ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ वृषदानफलं पुण्यं शृणुष्व कथयामि ते ॥ ३ ॥ पवित्रं पावनं चैव सर्वदानोत्तमोत्तमम् ॥ दशधेनुसमोऽनङ्गानेकैश्चैकधुरंधरः ॥ ४ ॥
 दशधेनुप्रदानाद्धिसप्तैकैर्विशिष्यते ॥ यो हृष्टश्चातिपुष्टांगो ह्यरोगः पांडुर्नंदन ॥ ५ ॥ युवाभद्रः सुशालिश्च सर्वदोषविवर्जितः ॥
 धुरंधरः स्थापयते एक एव कुलं महत् ॥ ६ ॥ त्राता भवति संसारे न तत्र कार्या विचारणा ॥ अलंकृत्य वृषं शतं पुण्यकाल उपस्थिते ॥ ७ ॥
 रौप्यलांगूलसंयुक्तं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ मंत्रेणानेन राजेन्द्र तं शृणुष्व वदामि ते ॥ ८ ॥ धर्मस्त्वं वृषरूपेण जगदानन्दकारकः ॥
 अष्टमूर्तेरधिष्ठानमतः पाहिसनातन ॥ ९ ॥ दत्त्वं वंदं क्षिणायुक्तं प्रणिपत्य विमर्जयेत् ॥ सप्तजन्मकृतं पापं वाङ्मनः कायकर्मणाम् ॥ १० ॥
 तत्सर्वं विलयं याति गोदानमुकृतं न च ॥ यानं वृषभसंयुक्तं दीप्यमानं सुशोभनम् ॥ ११ ॥ आरुह्य कामगोदिव्यं स्वर्लोकमधिरोहति ॥
 यावंतितस्य रोमाणि गोवृषस्य महीपते ॥ तावद्वर्षसहस्राणि गवां लोकं महीयते ॥ १२ ॥ गोलोकादवतीर्णस्तु इह लोके द्विजो भवेत् ॥ यज्ञ
 याजी महतेजाः सर्वब्राह्मणपूजितः ॥ १३ ॥ यथोक्तं ते महाराज कस्येदं यो वृषोत्तमः ॥ तदहं ते प्रवक्ष्यामि पात्रं त्राणपदं नृणाम् ॥ १४ ॥
 येक्षांतदांताः श्रुतिपूर्णैर्कणाजितो द्रव्याः प्राणिवधान्निवृत्ताः ॥ प्रतिग्रहं संकुचिता गृहस्थास्ते ब्राह्मणास्तारयितुं समर्थाः ॥ १५ ॥ ऊर्जस्विनं भर
 सहं हृदं धरं च च्छेति ये वृषभशेषगुणोपपन्नम् ॥ दत्तेन यद्भवति गोदशकेन पुण्यं सत्यं भवंति भुवितत्फलभागिनस्ते ॥ १६ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे वृषभदानव्रतविधिवर्णनं नाम षष्ठ्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६० ॥ ॥ ४ ॥
 ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कपिलादानमाहात्म्यं कथयस्व जगत्पते ॥ पुण्यं यत्सर्वदानानां सर्वपातकनाशनम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥

१ दिव्यम्-इ० पा० । २ अरोषः-इ० पा० । ३ ततः-इ० पा० । ४ सुशोभितम्-इ० पा० । ५ तदप्यहं ते वक्ष्यामि-इ० पा० । ६ दृढबंधनम्-इ० पा० ।

तत्तेऽहंसं प्रवक्ष्यामि विनिताश्चेन यत्पुरा ॥ कथितं कपिलादानंतच्छृणुष्व महामते ॥ २ ॥ ॥ विनिताश्च उवाच ॥ अतः परं महारजो
 भयमुख्याः समासतः ॥ विधानं यद्ग्राहणधरण्यैकथितं पुरा ॥ ३ ॥ तदहंसं प्रवक्ष्यामि न वपुण्यफलं च यत् ॥ धरण्युवाच ॥ यत्त्वया कपिला
 नाम पूर्वमुत्पादिता प्रभो ॥ ४ ॥ होमधेनुः सदा पुण्याधेनु यज्ञावतारभूः ॥ सा कथं ब्रह्मणेभ्यो हिंदिया कस्मिन् दिनेऽपि च ॥ ५ ॥ कीदृशाय च विप्राय द
 तव्या पुण्यलक्षणा ॥ कतिवा कपिलाः प्रोक्ताः स्वयमेव स्वयं भुवा ॥ ६ ॥ तासां प्रयत्नाद्दानेन किं पुण्यं स्यात्तमा धवा ॥ एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं विस्तरा
 न्मधुसूदन ॥ ७ ॥ वराह उवाच ॥ शृणुष्व भद्रे तत्त्वेन पवित्रापापनाशिनीम् ॥ कृत्वा यत्सर्वपपेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ ८ ॥ कपिला अभिहोत्राय
 यज्ञार्थं च वरानने ॥ उद्धृत्य सर्वं ते जासि ब्रह्मणा निर्मिता पुरा ॥ ९ ॥ पवित्राणां पवित्रं च मङ्गलानां च मङ्गलम् ॥ पुण्यानां परं पुण्यं कपिलां च
 वरानने ॥ १० ॥ तपस्तपस्त्वाथ्यं व्रतानां सुत्तमं व्रतम् ॥ दानानां सुत्तमं दानं विधिना ह्येतदक्षयम् ॥ ११ ॥ पृथिव्यां यानि तीर्थानि गुह्या
 न्यायतनानि च ॥ पवित्राणि च पुण्यानि सर्वलोकैकवसुन्धरे ॥ १२ ॥ होतव्या न्यग्रिहोत्राणि साय प्रातर्द्वाजिभिः ॥ कपिलाया धृतं नेह दध्ना
 क्षीरेण वा पुनः ॥ १३ ॥ यजंते येऽग्निहोत्राणि अन्नैश्च विविधैः सदा ॥ पूजयन्त्यतिथिं वै परां भक्तिमुपागताः ॥ १४ ॥ तेषां वादित्यवर्णश्च
 विमानैर्जायते गतिः ॥ सूर्यमण्डलमध्ये च ब्रह्मणा निर्मिता पुरा ॥ १५ ॥ कपिलायाः शिरोऽग्निवां सर्वतीर्थानि भामिनि ॥ पिता महानियोगाच्च निव
 संति हि नित्यशः ॥ १६ ॥ प्रातरुत्थाय यो मर्त्यः कपिलागलमस्तकात् ॥ च्युतं तु भक्त्या पानीयं शिरसा धारयेन्नरः ॥ १७ ॥ स तेन पुण्येनो
 पेतस्तत्क्षणाद्भुतं किल्बिषः ॥ त्रिशद्वर्षकृतं पापं दहत्यग्निरेव च नम् ॥ १८ ॥ कल्यउत्थाय यो मर्त्यः कुयं तासां प्रदक्षिणाम् ॥ प्रदक्षिणं कृता तेन पु
 थिवी स्याद्भुसुन्धरो ॥ १९ ॥ प्रदक्षिणाय चैकायां कृतायां च वसुन्धरो ॥ दशवर्षकृतं पापं नश्यते नात्र संशयः ॥ २० ॥ कपिलायास्तु मृत्रेण स्नायाद्वै यः
 शुचि व्रतः ॥ स गङ्गाद्येषु तीर्थेषु स्नानो भवति मानवः ॥ २१ ॥ येन स्नानेन चेकन भवमुक्तो भवेन्नरः ॥ यावज्जीवकृतं तापापात्तक्षणादेव मुच्यते ॥
 ॥ २२ ॥ गोसहस्रं च यो दद्यादेकां वा कपिलां नरः ॥ सममेतत्पुरा प्राह ब्रह्मलोके पिता महः ॥ २३ ॥ यश्चैकां कपिलां हन्यान्नरं रज्जुं करोयिदि ॥
 गोसहस्रं हतं तेन भवतीह न संशयः ॥ २४ ॥ गवां स्थितिं कल्पयेत्तद्वृत्तं गव्यं न दूषयेत् ॥ यावद्विषद्वर्द्धते गव्यं तावत्पापैस्तु पूर्यते ॥ २५ ॥

गर्वाकंदूयनंश्रेष्ठतथाचप्रतिपालनम् ॥ तुल्यंगोघृतदानस्यभयरोगादिपालनम् ॥ २६ ॥ तृणादिभक्षणार्थचगवांदद्याद्धरादिकम् ॥ स्वर्गवासफलं दिव्यलभतेमानवोत्तमः ॥ २७ ॥ दशेहकपिलाः प्रोक्ताः स्वयमेवस्वयंभुवा ॥ योदद्याच्छेत्रियस्यैवस्वर्गगत्वासमानवः ॥ २८ ॥ विमानैर्विविधैर्दिव्यैर्दिव्यकन्याभिरर्चितः ॥ सेव्यमानस्तुगंधर्वदोप्यमानाथग्रयः ॥ २९ ॥ सुवर्णकपिलापूर्वाद्वितीयागौरपिङ्गला ॥ आशाचैवतृतीयास्यादग्निज्वालाचतुर्थिका ॥ ३० ॥ पंचमीजुहुवर्णास्यात्पष्ठतुष्टतपिङ्गला ॥ सप्तमीश्वेतपिङ्गस्यादष्टमीक्षीरपिङ्गला ॥ ३१ ॥ नवमीपाटलज्ञेयादशमीपुष्पपिङ्गला ॥ एतादृशसमाख्याताः कपिलाश्चसुधरे ॥ ३२ ॥ सर्वद्येतामहाभागान्तरयंतिनसंशयः ॥ संगमेषुप्रशस्ताश्चसर्वपापप्रणाशनाः ॥ ३३ ॥ एवमेतास्तुकपिलाः पापघ्न्यश्चसुधरे ॥ आशाचैवतुयाप्रोक्ताः अग्निर्भानलप्रभा ॥ ३४ ॥ अग्निज्वालोज्ज्वलैः शृंगैः प्रदीप्तांगारलोचना ॥ अग्निपुष्पाग्निलोमातथान्याचानलप्रभा ॥ ३५ ॥ तामाग्नेय्यांसदादद्याद्ब्रह्मणायतैः सदा ॥ गृहीत्वाकपिलांशूद्राः कामतस्तुस्वयंपिबेत् ॥ ३६ ॥ पतितश्चभवेन्नित्यंचंडालसदृशः पुमान् ॥ तस्मात्प्रप्रतिगृह्णीयाच्छबलांगं कथंचन ॥ ३७ ॥ द्वारंतेपरिहृत्यकपिलागौर्द्विजेतरैः ॥ लोकेषुतेमूढतमाः कपिलाक्षीरभोजनाः ॥ ३८ ॥ अंसंभाष्याश्चपतिताः शूद्रास्तेपापकर्मिणः ॥ पिबंतियावत्कपिलांतावत्तेषांपितामहाः ॥ ३९ ॥ अमेध्यंभुंजतेऽतस्तानोपजीव्याद्विजेतरः ॥ तासांघृतं चक्षीरानवनीतमथापिवा ॥ ४० ॥ उपजीवंतियेशूद्रास्तेप्रयांतियमालयम् ॥ कपिलाजीविनः शूद्राः सर्वेगच्छंतिरौरवम् ॥ ४१ ॥ रौरवेभुंजतेदुःखवर्षकोटिशतापिताः ॥ ततो विमुक्ताः कालेन जायंते श्वानयोनिषु ॥ ४२ ॥ श्वानयोर्न विमुक्तास्तेविष्टायां कृमियोनिगाः ॥ विष्टास्वेवचपापिष्टादुग्धेषु च नित्यशः ॥ ४३ ॥ भूयोऽपि जायमानास्तेतत्रोत्तारो न विद्यते ॥ ब्राह्मणश्चैव योदेविकुर्यात्तेषांप्रतिग्रहम् ॥ ४४ ॥ ततः प्रभृत्यमेध्यायापितरस्तस्य शेते ॥ तं विप्रं ननु भाषेत न चाप्येकासनं विशेत् ॥ ४५ ॥ स नित्यं वर्जनीयो वैदूर्यतु ब्राह्मणधमः ॥ यस्तेन सह भाषेत प्रायश्चित्तं भवेद्विजः ॥ ४६ ॥ एकस्य गोप्रदानस्य सहस्रांशो न पूर्यते ॥ किमन्यैर्बहुभिदानैः कोटि संख्यात विस्तरैः ॥ ४७ ॥ श्रोत्रियाय दरिद्राय सुवृत्ताया हिताग्रये ॥

दृत्वाकापिलाधिनुसर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ४८ ॥ मासेप्रसविनिधेनुदानार्थीप्रतिपालयेत् ॥ आत्माथेनप्रपल्याहिसदानकरभरुभिः ॥ ४९ ॥
 कपिलाऽर्धप्रभृताचदातव्याहिद्विजन्मने ॥ जायमानस्यवत्सस्यसुखेन्याप्रहृश्यते ॥ ५० ॥ तावत्सापृथिवीज्ञियायावद्भूमनुचति ॥ धेनो
 र्यावतिरोमाणिसवत्सायावसुन्धरे ॥ ५१ ॥ भूम्यातुपांसवोयावद्यावन्नक्षत्रतारकाः ॥ तावद्धर्षसहस्राणिब्रह्मेशादिभिरर्चितः ॥ ५२ ॥
 ब्रह्मलोकोनिवसतियैककपिलाप्रदः ॥ सुवर्णशृङ्गीयकृत्वारौर्यैरंबुसमर्चितः ॥ ५३ ॥ ब्राह्मणस्यकरेदत्त्वासुवर्णरौप्यमेवच ॥ कपि
 लायास्तदापुत्रं ब्राह्मणस्यकरेन्यसेत् ॥ ५४ ॥ उदकचकरेदत्त्वावाचयेतस्वशक्तिः ॥ सुवर्णस्तुचतुर्भिश्चात्रिभिर्द्राभ्यामथापिवा ॥ ५५ ॥
 एकहीनानदातव्यादीच्छेच्छुभमात्मनः ॥ ससमुद्रवनेपितासशैलवनकानना ॥ ५६ ॥ रत्नपूर्णभवेदत्तापृथिवीनाम्रमंशयः ॥ पृथिवी
 दानतुल्येनदानैतेनैवैनरः ॥ ५७ ॥ तारितोयातिपितृभिवैष्णव्यतपदं परम् ॥ ब्रह्मस्वहरणोगोत्रोऽध्रुणहब्रह्मधातकः ॥ ५८ ॥
 पापकृच्चोभयमुखीदद्यात्सत्कनकान्विताम् ॥ तदिदं च योभोजीसंयतश्चातिवाहयेत् ॥ ५९ ॥ गोमयेनोपलिप्याथमण्डलविधिपूर्वकम् ॥
 स्वशाखोक्तेनमंत्रेणगौर्वत्ससहितानवा ॥ ६० ॥ व्याहृत्याहोमयेत्पूर्वपंचवारुणकंतथा ॥ इरावतीधेनुमतदिवस्यत्वेतिवापुनः ॥ ६१ ॥
 स्योनापृथिविमंत्रेणगौर्वत्ससहितानवा ॥ निकामफलदाधेनुः सास्यात्सुराभिनदिनी ॥ ६२ ॥ यातेसरस्वतीदिवीविष्णुनाचतथामही ॥
 गौरीविष्णुपदंचोक्त्वाशान्तिर्मणिवाचयेत् ॥ ६३ ॥ यावद्भस्मस्यद्वापादौ शिरश्चैव प्रहृश्यते ॥ तावद्वैपृथिवीज्ञियायावद्भूमनुचति ॥ ६४ ॥
 तस्मिन्कलेप्रदातव्याब्राह्मणायवसुंधरे ॥ सुवर्णशृङ्गीरौप्यसुराकांस्यदोहासताप्रकाम् ॥ ६५ ॥ सवस्त्रधंटाभरणगंधघुषैरलंकृताम् ॥
 वस्त्राक्षतैः समभ्यर्च्य ब्राह्मणाय समर्पयेत् ॥ ६६ ॥ सुवर्णस्य सहस्रेण तर्धेनापिभिमिनि ॥ तस्याप्यधेनश्चत्तयाथ तस्याप्यर्द्धेनवापुनः ॥ ६७ ॥
 यथाशान्त्याप्रदातव्यावितशठयविवर्जिता ॥ करेदत्त्वासुवर्णचअथवारूप्यमेवच ॥ ६८ ॥ इमांशुल्लमहाधेनुं भवभ्राताममाशुवै ॥ सर्वे
 पापक्षयकृत्वासदास्वस्तिकरोभव ॥ ६९ ॥ इरावतीधेनुमतजघानतदनंतरम् ॥ प्रतिदास्यामि ते धेनुं कुटुंबार्थे विशेषतः ॥ ७० ॥
 स्वास्तिर्भवतु मे नित्यसुखंचानुत्तमतथा ॥ दत्तातु पृथिवीदेवी त्वयेयं प्रतिगृह्णाताम् ॥ ७१ ॥ कोऽदादिति च वैमंत्रः प्रजतव्यो द्विजेन च ॥

विमृज्यब्राह्मणं सोऽपि तां धेनुं स्वगृहं नयेत् ॥ ७२ ॥ एवं प्रसूयमानां गां यो ददाति वसुधरे ॥ स समुद्रव नोपेता स शैलवनकानना ॥ रत्नपूर्णा
 भवेद्दत्तापृथिवीनामंत्रसंशयः ॥ ७३ ॥ प्रतप्तजांबूनदतुल्यवर्णमहानिर्तंबांतनुवृत्तामध्याम् ॥ अर्द्धप्रसूतां द्विसुखीं सुशीलां सैव न्यजस्रं कपि
 लंहि देवाः ॥ ७४ ॥ प्रातरुत्थाय यो भक्त्या धेनुं कल्पनं रोमुवि ॥ ७५ ॥ जितेन्द्रियः शुचिर्भूत्वा पठेद्भक्त्या समन्वितः ॥ त्रिकालं पठेत्तयस्तु पापं वर्षश
 तोद्भवम् ॥ ७६ ॥ नश्यत्येकक्षणं देववायुना पांसो यथा ॥ श्राद्धकाले पठेद्वास्तु इदं पावनमुत्तमम् ॥ ७७ ॥ तस्यान्नं संस्कृतं तद्वै पितरोऽश्रंति धीम
 तः ॥ अमावास्यां च यो विद्वान्निजानामग्रतः पठेत् ॥ ७८ ॥ पितरस्तस्य तुष्यंति वर्षाणां शतमेव च ॥ यश्चैतच्छृणुयात्पुण्यं तद्गतेन तारात्मना ॥
 ॥ ७९ ॥ संवत्सरकृतात्पापात्तत्क्षणादेव मुच्यते ॥ इदं रहस्यं राजेन्द्र वराहमुखिनिर्गतम् ॥ ८० ॥ धरण्यैकथितं पूर्वैः सर्वपापप्रणशानम् ॥ ८१ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे कपिलादानमाहात्म्यवर्णनं नामैकषष्ठ्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६१ ॥ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ महिषीदानमाहात्म्यं कथयामि युधिष्ठिर ॥ पुण्यं पापविनाशं च आयुष्यं सर्वकामदम् ॥ १ ॥ चन्द्रसूर्यग्रहेषु पुण्ये कार्तिकयामयेनेत
 था ॥ शुक्लपक्षे चतुर्दश्यां सूर्यसंक्रांतिवासरे ॥ २ ॥ यदावाजायते चित्तं वित्तं च कुरुनंदन ॥ तदैव देयमाहिषीं सारभयभीरुणा ॥ ३ ॥
 सुपयोधरशोभाढ्या सुशृंगीसुखरातथा ॥ प्रथमप्रसूता तरुणी सुशीला दोषवर्जिता ॥ ४ ॥ सुवर्णशृङ्गतिलका घंटाभरणभूषिता ॥
 रक्तवस्त्रावृत्तारम्याताम्रदोहनकान्विता ॥ ५ ॥ पिण्याकपिटिकोपेता स हरिण्या च शक्तिः ॥ सप्तधान्ययुता देया ब्राह्मणे वेदपारगे ॥ ६ ॥
 पुराणपाठैकतद्भज्योतिःशाल्मविदेतथा ॥ देयानवेदराहितेन च कुव्रतिने क्वचित् ॥ ७ ॥ द्रव्यैरेभिः समायुक्तां पुण्येऽह्नि विधिपूर्वकम् ॥
 दद्यान्मंत्रेण राजेन्द्र पुराणपठितेन तु ॥ ८ ॥ इन्द्रादिलोकपालानां याराजमहिषीशुभा ॥ माहिषीदानमाहात्म्यात्सास्तु मे सर्वकामदा ॥ ९ ॥ धर्म
 राजस्य साहाय्ये यस्याः पुत्रः प्रतिष्ठितः ॥ माहिषासुरस्य जननीयासास्तु वरदाममा ॥ १० ॥ इति दानमंत्रः ॥ दद्यात्प्रदक्षिणीकृत्य ब्राह्मणे तां पयस्वि
 नीम् ॥ प्रातिग्रहः स्मृतस्तस्याः पृष्ठदेशे स्वयं भुवा ॥ ११ ॥ एवं दत्त्वा विधानेन ब्राह्मणस्य गृहं नयेत् ॥ वस्त्रैराभरणैः पूज्य भक्त्या च कुरुनंदन ॥ १२ ॥

संपादितामयातुभ्यंसंतुष्टोभेभवद्विज ॥ अनेनविधिनादत्वामहिषाद्विजपुङ्गवे ॥ १३ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिइहलोकैपरत्रच ॥ यासा
ददातिमहिषासारजमहिषीभवेत् ॥ १४ ॥ महाराजःशुभाम्राजन्यासस्यवचनं तथा ॥ यज्ञयाजीभवेद्विप्रश्चात्रियोविजयीभवेत् ॥ १५ ॥
भवेद्द्वैदयस्तुधनवाञ्छुद्रःसर्वार्थसंयुतः ॥ तस्मान्नरेणदातव्यामहिषीविभवेसति ॥ १६ ॥ पुत्रपौत्रपौत्रार्थमात्मनःशुभमिच्छता ॥ दशधेनु
समंराजन्महिषीनारदोऽब्रवीत् ॥ १७ ॥ विंशतिगोसमांव्यासःसर्वदानोत्तमंहविः ॥ सगरेणकुत्स्थेनधुंधुमारणगाधिना ॥ १८ ॥
दत्ताःसंपूज्यविभ्रभ्योमहिष्यःसर्वकामदाः ॥ महिषीदानमाहात्म्यंयःशृणोतिसदानरः ॥ १९ ॥ सर्वपापनिमुक्तःशिवलोकेमहायते ॥ २० ॥
दुग्धाधिकां हिमहिषीजलेमघवर्णासंपुष्टपट्टकवर्तिजैघनाभिरामा ॥ दत्त्वासुवर्णतिलकाद्विजपुङ्गवायलोकद्वयंविजयतेकिमुतत्रचित्रम् ॥ २१ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमहिषीदानव्रतविधिवर्णनंमहाद्विषष्टयुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६२ ॥ ४३ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुपार्थपरदानं सर्वं किल्विषनाशनम् ॥ यदत्त्वात्रिविधंपापं सद्यो विलयमुच्छति ॥ १ ॥ सुवर्णरोमांसवर्णा
प्रत्यक्षं वा सुशोभनाम् ॥ सुवर्णतिलकोपेतां सर्वो लंकारभूषिताम् ॥ २ ॥ कौशेयपरिधानांच दिव्यचंदनभूषिताम् ॥ दिव्यपुष्पोपहारां
च सर्वधातुरसैर्युताम् ॥ ३ ॥ सप्तधान्यसमायुक्तां फलपुष्पवर्तिताम् ॥ शूतेन कारयेत्तांच सुवर्णस्य प्रयत्नतः ॥ ४ ॥ यथाशक्त्या
थवाकुप्याद्विज्जाल्वनकारयेत् ॥ अयने विषुवेष्वैव ग्रहणेऽपि सुयोगोः ॥ ५ ॥ दुःस्वप्नं दशैर्नैवैव जन्मक्षीपेत्तु संक्षये ॥ यदा
वा जायते वित्तं चित्तं श्रद्धासमन्वितम् ॥ ६ ॥ तदैव दानकालः स्याद्व्रतोऽनित्यं हिर्जावितम् ॥ दद्यात्तैश्च ग्रहेष्वपि यत्र वारमते मनः ॥ ७ ॥
तत्र संस्थाप्य देवेशमुमया सह शङ्करम् ॥ ब्रह्माणं सहाय्यासश्रीं किंश्री धरं तथा ॥ ८ ॥ रत्यासहृथानं गंगं लोकपालान् ग्रहानपि ॥
संपूज्य च विधानेन गंधपुष्पनिवेदनैः ॥ ९ ॥ तदश्रेयकारयेद्ब्रह्मेति लज्जेन महीपते ॥ अलंकृत्य द्विजशतं वा सोभिः प्रतिपूज्य च ॥ १० ॥
तच्छिद्रं भ्रूहोमं श्रुत्वा तं व्योज्ज्वलितेऽजले ॥ ततस्तां तिलकुंभस्थालं वणान्तमुपस्थिताम् ॥ ११ ॥ पूजयित्वा विधानेन मन्त्रमेतमुदरेयेत् ॥

१ तु बहुपुत्रवान्-इ० पा० । २ नयनाभिरामाम्-इ० पा० । ३ दुःस्वप्ने पुत्रजनने-इ० पा० ।

रोमत्वङ्मांसमज्जाद्यैःसर्वोपकरणैःसदा ॥१२॥ जगतःसंप्रवृद्धासित्त्वामतःप्रार्थयेत्स्थिताम् ॥ वाङ्मनःकायजनितंयत्किञ्चिन्ममदुष्कृतम् ॥
 ॥१३॥ तत्सर्वविलयंयतुतवदानात्प्रसेवितम् ॥ एवमुच्चार्यतांदद्याद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ १४ ॥ नाभिभाषेततदंत्वामुखं चनावलोकयेत् ॥
 दुष्टप्रतिग्रहहोविश्रोभवतिपार्तकी ॥१५॥ नोदद्यादक्षिणाहीनांदातव्यासाविधानतः ॥ दक्षिणाविधिनाहीनादुःखशोकावहाभवेत् ॥ १६ ॥
 पुरादत्तमिदंदांगौशंकरकाम्यया ॥ तेनशंभुःपतिलब्धःसर्वदेवनमस्कृतः ॥ १७ ॥ इन्द्राण्यास्वर्णरोमाणांशतदंतंविधानतः ॥
 सर्वदेवपतिप्राप्यपतिसाद्यापिभोदते ॥ १८ ॥ नलेनदत्तमेतद्विराज्यकृत्वादिवंगतः ॥ रुक्मिण्याहंपतिलब्धःसौभाग्यमतुलं तथा ॥ १९ ॥
 दानस्यास्यप्रभावेनपुत्राबहुबलान्विताः ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधनम् ॥ २० ॥ दत्त्वादानंशुभांकांतिविपुलांचतथाश्रियम् ॥
 यद्मंशृणुयान्नित्यंदानकल्पमनुत्तमम् ॥ अहोरात्रकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ २१ ॥ मेघीविशेषकलुषापहरातिशस्तादाने
 सदैवसधतुयुतासधान्या ॥ तामादरेणकुरुनन्दनदेहिदत्त्वायेनास्तपापतिमिरःसवितेवभासि ॥ २२ ॥ इति श्रीभविष्यमहा
 पुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअविदानव्रतविधिवर्णनं नाम त्रिषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६३ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
 उवाच ॥ ॥ भूमिदानमतोवक्ष्येसर्वपापप्रणाशनम् ॥ येप्रयच्छंतिविश्रेभ्योभूमिदानं सदक्षिणम् ॥ १ ॥ श्रोत्रियायदरिद्रायअग्निहोत्रताय
 च ॥ ससर्वकामतृप्तात्मासर्वतर्नैर्विभूषितः ॥ २ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोदीप्यमानोरविर्गथा ॥ बालसूर्यप्रभावासैर्वादित्रच्चजशोभितैः ॥ ३ ॥
 विमानैर्भास्वरैर्दिव्यैर्विष्णुलोकंसगच्छति ॥ तत्रादिव्यागनाभिश्चसेव्यमानोयथासुखम् ॥ ४ ॥ कामगःकामरूपीचक्रीडत्यनंत्यमक्षयम् ॥
 यावद्धारयतेलोकान्भूरकुरसमुद्रवा ॥ ५ ॥ तावद्भूमिप्रदःकामंविष्णुलोकैमहीयते ॥ नहिभूमिप्रदानौद्वेदानमन्यद्विज्ञेयते ॥ ६ ॥
 दिशादशानुगृह्णातिहर्तातादृशहंतिच ॥ दानान्यन्यानिक्षीयंतेकालेनपुरुषर्षभ ॥ ७ ॥ भूमिप्रदानपुण्यस्यक्षयैर्नोपपद्यते ॥ सर्वपापानिक्षी

१ संप्रवृत्तासि-इ० पा० । २ किल्बिषी-इ० पा० । ३ दक्षगृहस्थया-इ० पा० । ४ विधानतः-इ० पाठो युक्तः । ५ यावद्धारयते लोको भूमि

कुरुकुलोद्भव-इ० पा० ।

यंतेकालयोगक्रमेणतु ॥८॥ भूमिहर्तुश्चराजेंद्रदुःखस्यान्तोनिविद्यते ॥ ब्राह्मणायमुंश्रीलायभूमिदत्त्वतुयोनरः ॥९॥ नहितासुपजिविद्यःसमहर्तु
 ण्यमाप्नुयात् ॥ हेलकृष्टांमहौकृत्वासर्वाजसंस्यमालिनीम् ॥ १० ॥ याषस्सूर्यकृतालोकेस्तावत्स्वर्गमहीयते ॥ धनंधान्यंहिरण्यं चरन्ना
 न्याभरणानिच ॥ ११ ॥ सर्वदानानिराजेंद्रददातिवसुधांददत् ॥ सागरान्सरितःशैलान्समानिविषमाणिच ॥ १२ ॥ सर्वगंधरसान्ने
 हान्ददतिवसुधांददत् ॥ १३ ॥ ओषधीःक्षीरसंपन्नानानापुष्पफलोपगाः ॥ कमलोत्पलखंडांश्चददातिवसुधांददत् ॥ १४ ॥
 अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैर्यजतिमदक्षिणैः ॥ प्राप्नुवंतिचतत्पुण्यंभूमिदानादाप्यते ॥ १५ ॥ श्रोत्रियायमर्हदत्त्वायेर्हतिमानवाः ॥ ता
 वत्तेषांभवेत्स्वर्गोयावल्लोकाःप्रतिष्ठिताः ॥ १६ ॥ सस्यपूर्णमहीयस्तुश्रोत्रियायप्रयच्छति ॥ पितरस्तस्यतुष्यंतियावदाभूतसंपुत्रम् ॥
 ॥ १७ ॥ यत्किंचित्कुरुतेपापंपुरुषोवृत्तिकर्षितः ॥ अपिगोचर्ममात्रेणभूमिदानेनशुध्यति ॥ १८ ॥ सुवर्णानांसहस्रेणयत्पुण्यंसमुदाहृत
 म् ॥ भूमिगोचर्ममात्रेणतत्फलंप्राप्नुयान्नरः ॥ १९ ॥ कपिलानांसहस्रेभ्योयद्देत्तंनरोत्तम ॥ भूमिगोचर्ममात्रेणतत्फलंलभतेनरः ॥२०॥
 मध्यमस्यमनुष्यस्यव्यासेनपरिसंख्यया ॥ त्रिंशद्वंशंश्चगोचर्मदत्त्वास्वर्गमहीयते ॥ २१ ॥ बहुभिर्वसुधाभुक्ता राजभिःसगरादिभिः ॥
 यस्यस्ययदाभूमिस्तस्यतत्फलम् ॥२२॥ किंकरामृत्युदुंदडाश्चासिपत्रवनादयः ॥ दोराश्चवारुणाःपाशानोपसर्पतिभूमिदम् ॥२३॥
 निरयारौरवाद्याश्चकुंभीपाकःसुदुःसहः ॥ तथाचयतनाःकृष्टानोपसर्पतिभूमिदम् ॥ २४ ॥ चित्रगुप्तश्चकालश्चकृतांतोमृत्युरेवच ॥
 यमश्चापिस्वयंराजासंपूजयतिभूमिदम् ॥ २५ ॥ रुद्रःप्रजापतिःशक्रोदेवासुरगणास्तथा ॥ अहंचपरमप्रीत्यापूजयामीहभूमिदम् ॥ २६ ॥
 षट्कर्मकृन्तुवृत्तायकृशाचप्रियार्थिने ॥ भूमिर्देयानरव्याप्तसन्निधिश्चाक्षयोभवेत् ॥ २७ ॥ सीदमानकुटुंबायश्रोत्रियायाहिताग्रये ॥
 वृत्तस्थायदिरद्रायभूमिर्देयानरेश्वर ॥ २८ ॥ यथाजनित्रिंशरेणपुत्रसंवर्द्धयेत्सदा ॥ तथाभूमिप्रदंभूमिःसर्वकर्मैस्तुतर्पति ॥ २९ ॥

१ सुकृष्टांतु-इ०पा० । २ फलम्-इ०पा० । ३ फालकृष्टाम्-इ०पा० । ४ नगानुष्पफलोपगाम्-इ०पा० । ५ न हिंसति-इ०पा० । ६ लभते हि सः-
 इ०पा० । ७ शुक्रः-इ०पा० ।

यथागौर्भरतेवत्संक्षीरेणक्षीरमुत्सृजेत् ॥ तथासर्वसोपेताभूमिर्भरतिभूमिदम् ॥ ३० ॥ यथाबीजानिरोहंतिजलसिक्तानिभूतले ॥ तथा
 कामाःप्ररोहंतिभूमिदस्यदिनेदिने ॥ ३१ ॥ यथोदयन्सहस्रांशुस्तमःसर्वव्यपोहति ॥ तथाभूमिप्रदानंतुसर्वपापंव्यपोहति ॥ ३२ ॥
 परदत्तांतुयोभूमिमुपाहंसेत्कदाचन ॥ सबद्धोवारुणैःपाशैःक्षिप्यतेपूयशोणिते ॥ ३३ ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवायोहरेतवसुधराम् ॥ सनरो
 नरकेधोरौक्छिद्यत्याप्रलयांतिकम् ॥ ३४ ॥ रुदतांबृत्तिनाशेनयेपंत्यश्रुविंदवः ॥ तावद्रर्षसहस्राणिनरकेपच्यतेतुसः ॥ ३५ ॥
 ब्राह्मणानांहतेक्षेत्रहर्तृस्त्रिपुररुक्कुलम् ॥ दत्त्वाभूमितुविप्रायउपाहंसेद्यदापुनः ॥ अधोमुखश्चदुष्टात्माकुंभीपाकेसपच्यते ॥ ३६ ॥
 दिव्यवर्षसहस्रांतिकुंभीपाकाद्भिनिःसृतः ॥ इहलोकैकभवेच्छ्रवैसैतजन्मानिपार्थिव ॥ ३७ ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवायत्नाद्रक्षद्युधिष्ठिर ॥
 महींमहीभृतांश्रेष्ठदानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥ ३८ ॥ तोयहीनेष्वरण्येषुशुष्ककोटरवासिनः ॥ कृष्णाहयोभिजायंतेनराब्रह्मस्वहारिणः ॥
 ॥ ३९ ॥ एवंदत्त्वामहोराजन्प्रहृष्टेनानंतरात्मना ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिमनसांचितितान्नरः ॥ ४० ॥ भूमिदानात्परनास्तिमुखवासुष्मिकं
 महत् ॥ नचापिभूमिहरणादन्यत्पातकमुच्यते ॥ ४१ ॥ यच्छंतियेद्विजवरायमहींसुकृष्टांतियातिशक्रसदनंसुविशुद्धदेहाः ॥ येलोपयंत्य
 तिवलादर्थकामलोभात्तैरौरवातिगहनान्नसमुत्तरंति ॥ ४२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादभूमिदान
 माहात्म्यवर्णननामचतुःषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६४ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भूमिदानंक्षत्रियाणां
 नान्येषामुपपद्यते ॥ तेह्युपार्जयितुंशक्तादातुंपालयितुंयथा ॥ १ ॥ भूमिदानसर्माकिंचिदन्यत्कथययादव ॥ संप्राप्तवित्तैर्यच्छक्रयंसं
 सारभयभीरुभिः ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सौवर्णविविधवत्कृत्वासाद्रिद्रुमवर्तेशुभाम् ॥ महींप्रयच्छविप्राणांतुल्यासानिगद्यते ॥
 ॥ ३ ॥ शृणुष्वैकमनाभूत्वामहादानंनरोत्तम ॥ सविधानंप्रवक्ष्यामिफलंयत्नेनयद्भवेत् ॥ ४ ॥ चंद्रसूर्योपरागेचजन्मक्षेपेषुवेतथा ॥

१ वृत्तिलोपेन-इ०पा० । २ हरेर्क्षेत्रं हन्यात्-इ०पा० । ३ सप्तजन्म पुनःपुनः-इ०पा० । ४ परम्-इ० पा० । ५ स्वकृष्टाम्-इ० सुसृष्टाम्-इ० च
 पा० । ६ अपि-इ०पा० । ७ तथा-इ० पा० । ८ दानम्-इ० पा० । ९ दत्तं च-इ० पा० ।

युगादिषु च दातव्यमयने च विधानतः ॥ ६ ॥ अन्येष्वपि च कालेषु प्रशस्ते धनसंचये ॥ पापक्षया यदा तव्यं यशोऽथैवानरैर्भुवि ॥ ६ ॥
 देवैः पलशतेनोक्ता तदर्थेनापिशक्तिः ॥ कुर्यात्पंचपलादूर्ध्वमसमर्थोऽपि भक्तिमान् ॥ ७ ॥ कारयेत्पृथिवीं हि मज्जुद्वीपा तु कारिणीम् ॥
 मया दापवर्तवती मध्ये मरुसमन्विताम् ॥ ८ ॥ लोकपालाष्टकोपां ब्रह्मविश्वेशं संयुताम् ॥ नानापर्वतपूर्णैश्चरन्नाभरणभूषिताम् ॥ ९ ॥
 सयसंस्थविचित्रांगीं सर्वगंधाधिवासिताम् ॥ ईदृशीं तु महीकृत्वा कारयेन्मंडपतः ॥ १० ॥ दशद्वीपदशहस्तं च चतुर्वक्त्रसंस्तरणम् ॥
 मध्ये च वेदिकां कुर्याद्धनुर्हस्तां प्रमाणतः ॥ ११ ॥ ईशान्यां सुरसंस्थानमाग्नेयां कुंडमेव च ॥ पताकाभिरलंकृत्य देवताय तनान्यथ ॥ १२ ॥
 लोकपालाग्रहाश्चैव पूज्या माल्यविलेपनैः ॥ होमं कुर्याद्विजाः शांताश्च तत्तु श्रान्तिकाः शुभाः ॥ १३ ॥ सालंकाराः सवस्त्राश्च माल्यचंदनभूषिताः ॥
 अग्निं संस्थापनं तत्र कृत्वा पूर्वततो महीम् ॥ १४ ॥ आनयेद्युद्धिं जाराजन्मन्त्रघोषपुरःसरम् ॥ शंखतूर्यनिनादैश्च गेयमंगलनिस्वनैः ॥ १५ ॥
 तिलैः प्रच्छादितं विद्वि कृत्वा तत्राधिवासयेत् ॥ अथाष्टादशधान्या निरसांश्च लवणादिकान् ॥ १६ ॥ तथाष्टौ पूर्णकलशान् समंतात्स्थापयेच्छु-
 भान् ॥ वितानकंचकौशं यं फलानि विधानि च ॥ १७ ॥ अंशुकानि विचित्राणि श्रीखंडं कलानि च ॥ इत्येवं रचयित्वा तामाधिवासन-
 पूर्वकम् ॥ १८ ॥ ततो होमावसानेषु निष्पन्नैः सर्वशान्तिके ॥ शुक्लमाल्यां वरधराय जमानः स्वयंततः ॥ १९ ॥ कृत्वा प्रदक्षिणं पृथ्वीगृही-
 त्वा कुसुमांजलिम् ॥ पुण्यकालमथासाध्वमंत्रानेन तदुरीयेत् ॥ २० ॥ नमस्ते सर्वदेवानां त्वमेव भवन्नयतः ॥ धात्रीत्वमसि भूतानां भूतः-
 पाहि वसुंधरे ॥ २१ ॥ वसुंधराय सेयस्मात्सर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ वसुंधरा ततो जाता तस्मात्पाहि भयादलम् ॥ २२ ॥ चतुर्मुखोऽपि नो-
 मच्छेद्यस्मादंतं तवाचले ॥ अनंतोऽयं नमस्तुभ्यं पाहि संसारकर्मदात् ॥ २३ ॥ त्वमेव लक्ष्मीर्गोविंदोऽगि वीरिणी ति संस्थिता ॥ गायत्री ब्रह्म-
 णः परां श्रेष्ठ्योऽस्मिन् चंद्रैरवा प्रभा ॥ २४ ॥ बुद्धिर्बृहस्पतौ ख्याता मेधा मुनिषु संस्थिता ॥ विश्वं प्राप्य स्थिता यस्मात्ततो विश्वं भ्रामता ॥ २५ ॥

१ वा-इ० पा० । २ शक्तिः-इ० पा० । ३ वा-इ० पा० । ४ चतुर्हस्ताम् । ५ श्रीखण्डशकटानि च-इ० पा० । ६ उदाहरत-इ० पा० । ७ तस्मा-
 त्-इ० पा० । ८ संसारसागरात्-इ० पा० ।

धृतिःक्षितिःक्षमाक्षोणीपृथिवीवसुधामही ॥ एताभिर्मूर्तिभिःपाहिदेविसंसारमागरात् ॥ २६ ॥ एवमुच्चार्यतदिवाब्राह्मणेभ्यानिवेद-
 येत् ॥ धराद्वैवाचतुर्भांगुरवेप्रतिपादयेत् ॥ २७ ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्याद्देवीधरांबुधः ॥ पुण्यकालेचसंप्राप्तेसपदंयातिवैष्णवम् ॥
 ॥ २८ ॥ यदिकर्तुंनशक्नोतिपुण्योद्विबहुविस्तरम् ॥ संस्थाप्यशोभनेस्थानेमहिमिवप्रदापयेत् ॥ २९ ॥ विमानेनार्कवर्णेनकिंजाल-
 मालिना ॥ नारायणपुरंगत्वाकल्पत्रयमथावसेत् ॥ ३० ॥ क्षीणपुण्यइहभ्येत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ विजयीशत्रुदमनेबहुभृत्यपरि-
 च्छेदः ॥ ३१ ॥ शतकोट्याधिपःशूरश्चक्रवर्तीमहाबलः ॥ सप्तजन्मानिदानस्यमाहात्म्याद्राज्यमाप्नुयात् ॥ ३२ ॥ द्वीपाविकर्षविषमावि-
 धिवद्विधायहैमोसुरमहीमिवविन्ध्यमध्याम् ॥ लोकेशशंभुशिवकेशवसंयुतांचप्रायच्छपार्थवर्तिकबहुनादितेन ॥ ३३ ॥
 इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेपृथिवीदानविधिवर्णनेनामपंचषष्ट्युत्तरशततोऽध्यायः ॥ १६५ ॥ ७४ ॥
 ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिदानमत्यद्भुतंतेव ॥ येनदत्तेनराजेन्द्रसर्वदानप्रदोभवेत् ॥ १ ॥ सर्वपाप-
 प्रशमनंसर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ प्रयुक्तंहलपंत्याचसर्वदानफलप्रदम् ॥ २ ॥ पत्तिर्देशहलाप्रोक्ताहलस्यातुचतुर्गवम् ॥
 सारदारुमयान्याहुर्हलानिदशपंडिताः ॥ ३५ ॥ सौवर्णपट्टंसेनद्धरत्नवंतिशुभा निच ॥ यूनाश्चविलिनोभयान्यंगहीनान्स्वलंकृतान् ॥ ४ ॥
 वस्त्रकांचनपुष्पैश्चचंदनैर्दिग्धमस्तकान् ॥ अभग्नान्योजयेत्तेषुलांगलेषुवृषांशुभान् ॥ ५ ॥ योवज्राणिगुगलानिसवृषाणिचकारयेत् ॥
 प्रतोदकीलकाबंधसर्वोपकरणान्विताम् ॥ ६ ॥ एवांधहलैःकुर्यात्संयुक्ताहलपत्तिकाम् ॥ कर्कटंटेडंकरापिग्रामंवासस्यमालिनम् ॥ ७ ॥
 निवर्तनंशतंवापितदद्धवाप्रकल्पयेत् ॥ एवांधांपर्वकालेदद्यात्प्रयतमानसः ॥ ८ ॥ कार्त्तिक्यांचार्थवैशाख्यामुत्तरेवाऽयनेतथा ॥
 जन्मक्षेत्रहणेवापिविषुवेवाप्रदापयेत् ॥ ९ ॥ ब्राह्मणान्वेदसंपन्नान्यंगहीनानलंकृतान् ॥ श्रोत्रियांश्चविनीतांश्चहलसंख्यान्निमंत्रयेत् ॥ १० ॥

१ संधार्य-इ० पा० । २ पुण्यैश्च-इ० पा० । ३ बहुवित्तपरिच्छेदः-इ०, बहुवृत्तपरिच्छेदः-इ० च पा० । ४ शतकोशाधिपः-इ० पा० । ५ परम्-इ० पा० ।

६ सारदारुमयानुकृत्वा हलान्दश विचक्षणः-इ० पा० । ७ धूपलग्नानि-इ० पा० । ८ स्वलंकृतान्-इ० पा० ।

दशहस्तप्रमाणेनमण्डपंकारयेद्बुधः ॥ पूर्वदिक्कुण्डमेकंवाहस्तमात्रंशुभनम् ॥ ११ ॥ तत्रव्याहृतिभिर्होमकुयुस्तोद्विजसत्तमाः ॥
 पर्जन्यादित्यरुद्रेभ्यः पायसेनयजेद्बुधः ॥ १२ ॥ पालादयः समिधस्तत्राव्यंकृष्णास्तिलास्तथा ॥ अधिवास्यचतार्षीर्धान्यमध्यगतांशुभा
 म् ॥ १३ ॥ ततः सर्वसमीपेत्स्नातः शुक्लांवरः शुचिः ॥ हलपंक्तियोजयित्वायजमानः समाहितः ॥ १४ ॥ तूर्यशंखनिनादैश्चब्रह्मघोषैः सुपुष्क
 लैः ॥ इममुच्चारयेन्मंत्रं गृहीतकुसुमांजलिः ॥ १५ ॥ यस्माद्विगणाः सर्वहलेतिष्ठंतिसर्वदा ॥ वृषस्कंधे संनिहितास्तस्माद्रक्षिः शिवेस्तु मे ॥ १६ ॥
 यस्माच्च भूमिदानस्य कलानां हतिषोडशीम् ॥ दानान्यन्यानि मे भक्तिर्धर्मैश्चानुद्वेष्टासदा ॥ १७ ॥ एवमुक्ते ततः पंक्तिप्रेरयेयुर्द्विजोत्तमाः ॥
 बीजानि सर्वस्त्वा नि सुवर्णैरजंतं तथा ॥ १८ ॥ स्वयंपश्चाद्वलेलत्रो विप्रहस्तेषु निर्वपेत् ॥ यायान्नवर्तनं यावत्तत्तत्तु विरमेद्बुधः ॥ १९ ॥
 प्रदक्षिणं ततः कृत्वा विप्राणां प्रति पाद्यं च ॥ सदक्षिणां विधानेन प्राणिपत्यं विसर्जयेत् ॥ २० ॥ अनेन विधानायस्तु दानमेतत्प्रयच्छति ॥
 एकर्विशत्कुलोपेतः स्वर्गलोके महीयते ॥ २१ ॥ सप्तजन्मसु दारिद्र्यदौर्भाग्यव्याधयस्तथा ॥ न पश्यति च भूमेस्तु तथैवाधिपतिर्भवेत् ॥ २२ ॥
 दृष्ट्वा तं दीयमानं तु दानमेतद्युधिष्ठिर ॥ आजन्मनः कृततपापान्मुच्यते न त्रसंशयः ॥ २३ ॥ दानमेतत्प्रदत्तं हि लोपे न ययातिना ॥
 क्षिबिना निमिना चैव भरते न च धीमता ॥ २४ ॥ तेऽद्यापि दिवि मोदंते दानस्यास्य प्रभावतः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन दानमेतच्च पोत्तम ॥ २५ ॥
 दातव्यं भक्तियुक्तेन स्त्रिया वा पुरुषेण वा ॥ यदि पंक्तिं विद्येत पंचवाचतुरोऽथ वा ॥ २६ ॥ एकमप्युक्ता विधानाहलं देयं विचक्षणैः
 ॥ २७ ॥ ये संति लंगलमुखोत्थराजो विकारायावति तद्गतं धुरंधरो मेकाणि ॥ तावतिं शंकरपुरे त्रियुगानि तिष्ठेत्पंक्तिप्रदानमिहय
 त्कुरुते मनुष्यः ॥ २८ ॥ युक्तां वृषैरतिबलैर्हलपंक्तिमेतान् पुण्यं हि भक्तिसंहितां द्विजपुंगवानाम् ॥ यच्छंति ये मुकुतिनो वसुधासमेतंति
 भूसुजो भुवमुपेत्य भवंति भव्याः ॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे हलपंक्तिदानविधिष्वर्ण
 ने नाम षट्षष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६६ ॥ ४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ तन्मे कथयेदेष वै शयेन दत्तेन मानवः ॥ बहुपुत्रो

४ भुवि भवति समेत्य भव्याः-इ० पा० ।

१ कारयेत्कुंडम्-इ० पा० । २ धनमध्यगतां शुभाम्-इ० पा० । ३ कृषिदानस्य-इ० पा० ।

बहुधनो बहुभृत्यश्च जायते ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ पुराभारतवंशोऽस्मिन् राजासीद्व्यवाहनः ॥ पितृपैतामहं तेन प्राप्तं राज्ञ्यम
 कंटकम् ॥ २ ॥ न तस्य राज्ञ्ये विध्वंसो न वैरिजनितं भयम् ॥ शरीरोऽत्यमहाव्याधिर्न चैवांतरदायकः ॥ ३ ॥ तस्यैवं कुर्वतो राज्ञ्यपूर्वकर्मजितशु
 भात् ॥ नास्ति भृत्योऽभारसहः सर्वराज्यधुरंधरः ॥ ४ ॥ न पुत्रः प्रियकृत्कश्चिन्नमंत्रिर्मधुराक्षरः ॥ न मित्रं कार्यकरणे समर्थो न सुहृत् तथा ॥
 ५ ॥ न भोज्यसमये प्राप्ते भोजनं सर्वकामिकम् ॥ न पूगफलसंयुक्तं तं बूलं वसनं च ॥ ६ ॥ न धनं जनसंबंधकारकोरत्नसंचयः ॥
 तस्यैवं कुर्वतो राज्ञ्यमव्याहतमचेष्टितम् ॥ ७ ॥ अथैकस्मिन्दिने विप्रः पिप्पलादोऽतिविश्रुतः ॥ आजगाम महायोगिराज्ञः पार्श्वमहद्युतिः ॥ ८ ॥
 तमागतं मुनिं दृष्ट्वा राजपत्नी शुभावती ॥ पाद्याध्यासिनं दानेन सर्वथा तमपूजयत् ॥ ९ ॥ ततः कथं ते कस्मिंश्चित्तमुवाच शुभावती ॥
 भगवन् राज्ञ्यमेतन्नः सर्वबाधाविवर्जितम् ॥ १० ॥ कस्मान्न भृत्याः पुत्रावा मंत्रि मित्रादिकं द्विज ॥ भोगावाप्तिर्न च तथा सर्वलोकातिशायिनी ॥ ११ ॥
 ॥ ॥ पिप्पलाद उवाच ॥ ॥ यद्येन पूर्वं विहितं तदसौ प्राप्नुते फलम् ॥ कर्मभूमिरियं राज्ञिना तः शोचि तुमर्हसि ॥ १२ ॥ न तत्कुर्वति
 राजानो न दयादानशत्रवः ॥ न बांधवानि मित्राणि यद्येन न पुराकृतम् ॥ १३ ॥ तस्माद्भवद्भिर्यदं तं प्राप्य तं तद्वा ज्ञ्यमुत्तमम् ॥ भृत्यमित्रादि संव
 धोन दत्तं प्राप्य ते कुतः ॥ १४ ॥ शुभावत्युवाच ॥ इदानीं मे विप्रपैकस्मात्तन्नोपादिश्यते ॥ येन मे वहवः पुत्रा धनं भृत्या भवंति वै ॥ १५ ॥
 मंत्रो वा सिद्धयो गोवा व्रतं दानमुपोषितम् ॥ कथयस्वामलमते येन संपद्यते सुखम् ॥ १६ ॥ ततः सकथयामास पिप्पलादो द्विजोत्तमः ॥ आपा
 काख्यं महादानं सर्वसंपत्प्रदायकम् ॥ १७ ॥ श्रद्धया कुरु शार्दूलनारीवाप्यथवा पुमान् ॥ येन दत्तेन भाग्यानां बहूनां भाजनं भवेत् ॥ १८ ॥ तच्छ्रुत्वा
 सदौ राजाऽऽपाकाख्यं दानमुत्तमम् ॥ लेभे पुत्रान्पशून्भृत्यान्मंत्रि मित्रसुहृजान् ॥ १९ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ आपाकाख्यं महादानं कथयामि शु
 धिष्ठिर ॥ दत्तेन येन कामानां पुमान् भवति भाजनम् ॥ २० ॥ ग्रहतारावलंब्ध्वा भागं पूर्णं जयेच्छुभम् ॥ वासोभिर्भूषणैश्चैव पुणैरगरुचंदनैः ॥ २१ ॥

१ तांबूलसेवनम्-इ० पा० । २ तथा-इ० पा० । ३ अव्याहतविचेष्टितम्-इ० पा० । ४ राज्ञो राज्ञी-इ० पा० । ५ हि-इ० पा० । ६ अ
 स्मै-इ० पा० । ७ भानुमत्युवाच-इ० पा० । ८ मुने-इ० पा० । ९ कुलालमित्यर्थः ।

कुर्यात्तैवसम्मानंयथातुष्टोऽभिजायते ॥ कुरुष्वत्वंमेभांडानिगुरुणिचल्यूनच ॥ २२ ॥ मणिकादीनिशुभ्राणिस्थाल्यश्चसुमनोहराः ॥
 घटकाःकराश्चैवगलंत्यःकुंडलानिच ॥ २३ ॥ शरावादीनिपात्राणिभांडमुच्चावचंबहु ॥ संपादयमहाभागविश्वकर्मात्मेवहि ॥ २४ ॥
 भार्यवोऽपिप्रयत्नेननाभांडान्वितंशुभम् ॥ आपाकंरूपयेद्व्यविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ २५ ॥ सहस्रमेकंभांडानंस्थापयित्वाविचक्षणः ॥
 संध्याकालेज्जलित्वातुदद्याच्चपिहुताशनम् ॥ २६ ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्भांडानिगलनिस्वनैः ॥ ततःप्रभातेविमलेज्जात्वानिवापितंशनैः ॥ २७ ॥
 रक्तवस्त्रैःसमाच्छाद्यपुष्पमालाभिरर्चयेत् ॥ यजमानस्ततःस्नान्वाशुकुंवांधरःशुचिः ॥ २८ ॥ हेमरौप्याणिभांडानिनाम्रलोहमयानिच ॥
 परितःस्थापयित्वाचस्वशक्त्यातानिषोडश ॥ २९ ॥ पूजयित्वाप्रयत्नेनकृत्वाचापिप्रदक्षिणाम् ॥ ब्राह्मणान्पूजयित्वाचभार्गवंपूज्यत्न
 तः ॥ ३० ॥ नार्यश्चाविधवास्तत्रसमानियप्रपूज्यच ॥ प्रदक्षिणंततःकृत्वाभंत्रेणानेनपूजयेत् ॥ ३१ ॥ आपाकब्रह्मरूपोसिभांडानिमानिज
 तवः ॥ प्रदानात्तेऽप्रागपुष्टिःस्वर्गश्चास्तुममाक्षयः ॥ ३२ ॥ भांडरूपाणिन्यात्रकल्पितानिमयाकिल ॥ भूत्वासत्पात्ररूपाणिउपतिष्ठंतुता
 निमे ॥ ३३ ॥ ॥ दानमंत्रः ॥ याचयद्भांडमादत्तेतस्यैतदापयेत्ततः ॥ स्वेच्छयाचैवगृह्णातुननिवार्यास्तुकाश्चन ॥ ३४ ॥ अने
 नविधिनयस्तुदानमेतत्प्रयच्छति ॥ विश्वकर्माभवेत्तुष्टस्तस्यजन्मत्रयंनृप ॥ ३५ ॥ नारीचदत्त्वासोभाग्यमतुलंप्रतिपद्यते ॥ गृहंसर्वगुणो
 पेतंभृत्यमित्रजनैर्वृतम् ॥ ३६ ॥ अवियोगंसदाभ्रात्ररूपंचानुत्तमलभेत् ॥ भूदानमेतन्निर्दिष्टंप्रकारेणतवानय ॥ भिद्यतेबहुभिर्भेद्भूमिरे
 षानरेश्वर ॥ ३७ ॥ निष्पाद्यभांडनिचोच्चतरंप्रयत्नादापाकदानमिहयाकुरुतेर्वस्त्री ॥ सापुत्रपौत्रपुत्रपुष्टिमुखानिभुक्त्वाप्रत्यस्वभर्तुस
 हितामुखिनिसिदास्ते ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादआपाकदानविधिवर्णननामसप्तपद्युत्तरश
 ततमोऽध्यायः ॥ १६७ ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ सर्वज्ञास्त्रार्थतत्त्वज्ञानविज्ञानपारग ॥ गृहदानस्यमाहात्म्यंविधिर्विदविदांबर ॥ १ ॥

१ जपित्वातु-इ० च पा० । २ स्वनैः-इ० पा० । ३ समसाद्य-इ० पा० । ४ तैजसापुष्टिः-इ० पा० । ५ तथा सदा-इ०
 पा० । ६ सर्वजनोपेतंभृत्यमंत्रिजनैर्वृतम् । ७ अवियोगं च पत्युर्वा रूपं चानुत्तमं लघु-इ० पा० । ८ चेह विविधैः-इ० पा० । ९ च साध्वी-इ० पा०
 १० विधिविदांबर-इ० पा० ।

त्यसंकुलम् ॥३॥ गोगजाश्वगणाकीर्णगृहस्वर्गाद्विशिष्यते ॥ यथामातरमाश्रित्यसर्वजीविति जंतवः ॥४॥ एवंगृहस्थमाश्रित्यवर्तयंत्यतिराश्र
 माः ॥ धर्मश्चार्थश्चकामश्चमित्राणिप्रार्थित्यज्ञः ॥५॥ प्रातुकाभैरैःपार्थसदासेव्योगृहाश्रमः ॥ नगृहेणविनाधर्मो नार्थकामौ सुखंनच ॥६॥
 नलोकर्त्तिर्नयज्ञःप्राप्यतेत्रिदशैरपि ॥ नतस्वर्गो नपवर्गेनतत्केनोपमयिते ॥७॥ प्रसार्यपादौयद्रात्रौस्वगृहस्वपतंसुखम् ॥ दिना
 निनास्यगण्यतेनमाहुर्महाशनम् ॥८॥ अपिशकंपचानस्यस्वगृहेपरमंसुखम् ॥ इतिमत्त्वामहाराजकारयित्वासुशोभनम् ॥९॥
 भवंब्राह्मणेदेयंभव्यभूतिमभीप्सता ॥ कारयित्वादृढस्तंभंशुभपक्षेष्टकामयम् ॥१०॥ शुभंकमठपृष्ठाभंभाभासितदिगंतरम् ॥
 सुधातुलिसंतुप्तंचसुखशालाविराजितम् ॥११॥ दद्यादंतंफलदंशैवैवण्वयोगिनाम् ॥ प्रतिश्रयेतुविस्तीर्णैकारितेसजलेयने ॥१२॥
 दीनानाथजलार्थायकृतं किंनकृतं भवेत् ॥ कारयित्वागृहान्पश्चाद्वित्शुद्राकंसंखया ॥१३॥ कुड्यस्तंभगवाक्षाद्यान्विचित्रान्वहुभूमिकान् ॥
 सप्प्रकारप्रतोलीकान्कपाटार्गल्यंत्रितान् ॥१४॥ शुधाधवलितान्ब्रह्मन्विस्तीर्णगणवाटिकान् ॥ प्रवेशनिर्गमयुतान्समासन्नजलशयान्
 ॥१५॥ लोहोपस्करसंपूर्णस्ताम्रोपस्करसंयुतान् ॥ स्वर्णोपस्करशोभाढ्यात्रौप्योपस्करसंकुलान् ॥१६॥ रत्नोपस्करसंयुक्तान्कांस्यो
 पस्करमंडितान् ॥ आरकूटत्रुसीसदानोपस्करवर्जितान् ॥१७॥ वंशोपस्करसंकीर्णान्काष्ठोपस्करवृंहितान् ॥ मृन्मयोपस्कराकीर्णान्वस्त्रोपक
 रणान्वितान् ॥१८॥ धर्मोपस्करसंभारशणवल्लरजितान् ॥ राजितान्स्त्रुणपाषाणैःसर्वोपस्करभूषितान् ॥१९॥ सप्तधातुमयंभांडयत्तद्रत्नस
 मुद्रवम् ॥ चर्मकाष्ठमहाभांडंनववस्तुमयंतथा ॥२०॥ गोमहिष्यश्ववृषभप्रेष्यवेद्यगणान्वितान् ॥ क्षेत्रारामजलासन्नान्कान्म्यान्हर्म्यवरा

१ आसाद्य इ० पा० । २ वर्तयन्ते तथाश्रमः-इ० पा० । ३ गृहाश्रमी-इ० पा० । ४ गृहसुब्राह्मणे-इ० पा० । ५ भार्या भूमिमभीप्सता-इ० पा० ।
 ६ पक्षेष्टकामयं नवम्-इ० पा० । ७ दानं तत्फलदम्-इ० पा० । ८ रौप्योपस्करमंडितान्-इ० पा० । ९ वंशोपस्करसंपूर्णान्काष्ठोपस्करसंहितान्-इ० पा० । १० धर्मो
 पस्करसंयुक्तान्-इ० पा० । ११ सुवर्णोपस्करान्वितान्-इ० पा० । १२ चर्मकाष्ठमहाभांडंनववस्तुमयंतथा-इ० पा० ।

भुभान् ॥ २३ ॥ संपूर्णान्सर्वधान्यैस्तु घृतैर्तैलगुडादिभिः ॥ तिलतंदुलशालिशुभ्रगोधूमसर्पैः ॥ २२ ॥ निष्पावाढव्यचणककुलत्थाणुम
 मूरकैः ॥ किंगुमाषयवाढ्याऽऽकवृताकपूरितान् ॥ २३ ॥ लवणद्रक्खर्जूरद्राक्षजिरकधान्यकैः ॥ हिंगुकुंकुमकपूरक्षानद्रव्यैः सचंदनैः
 ॥ २४ ॥ धूपोपस्करपुंसतूलीगण्डोपधानकैः ॥ चुल्लीच्छेदनमंथानभद्रासनकगुच्छकैः ॥ २५ ॥ पिठरोलूखलस्थालीशूपदपणपत्रकैः ॥
 मुशालसिकृपाणिषुदंडकादंडमुद्गरैः ॥ २६ ॥ गृहाटवाटकादर्विषलोष्टकहस्तकैः ॥ चात्रकांशुकलेहादिदीप्तमंथानिकादिभिः ॥ २७ ॥
 कंडर्णपिषणचुल्लीउडकुंभीप्रमार्जनी ॥ मंजूषाकोष्ठासंदीकंबलैस्ततुरांकैः ॥ २८ ॥ इत्येवमादिभिः पूर्णान्गृहान्दद्याद्विजातिषु ॥
 कर्तुं श्रद्धावलोपेति स्थिरनक्षत्रसंयुते ॥ २९ ॥ शुभेऽह्निप्रकथिते दानकालः प्रशस्यते ॥ एवं संभृतसंभारो यजमानः स्वयं द्विजान् ॥ ३० ॥
 कुलशीलसमायुक्तान् गृहसंख्याविमंत्रयेत् ॥ अर्थात्ते वेदाऽऽज्ञाज्ञानपुराणस्मृतिपारगान् ॥ ३१ ॥ गृहस्थधर्मनिरताऽच्छातान् दातां तां जितेन्द्रियान् ॥
 अलंकृत्य सपत्नीकान्वासाभिरथ पूजयेत् ॥ ३२ ॥ सुगंधिस्रग्धरांकृतवांशतिकर्मणि योजयेत् ॥ गृहांगणे कारयित्वा कुंडमेकं समखलम् ॥ ३३ ॥
 ग्रहयज्ञः प्रकर्तव्यस्तुष्टिपुष्टिकरः सदा ॥ राक्षोघ्नानि च मुक्तानि पठेत् शुभ्राह्मणास्ततः ॥ ३४ ॥ वास्तुपूजाप्रकर्तव्यादिशुभृतबलिं क्षिपेत् ॥
 तैः पुण्याहचोषेण ब्राह्मणां स्तेषु वेदमसु ॥ ३५ ॥ प्रवेशयित्वा शय्यासु सभार्यानुपवेशयेत् ॥ यजमानस्ततः प्राज्ञाः शुक्लां वरधरः शुचिः ॥ ३६ ॥
 यथास्य विहितं पूततत्तत्प्रतिपादयेत् ॥ इदं गृहं गृहाण त्वंसर्वोपस्करसंयुतम् ॥ ३७ ॥ तव विप्रसादेन मम स्तुतिफलम् ॥ एव
 मेकं कर्शोदं त्वाप्रणिपत्य क्षमापयेत् ॥ ३८ ॥ स्वस्तीति ब्राह्मणैर्वान्यं कोदादिति च पूजितैः ॥ गृहोपकरणैस्तुल्यादक्षिणाभवनं विना ॥ ३९ ॥
 उपदेशमापृच्छेत्तन्मूलत्वान्महर्षयः ॥ स्वयं तान् पूजयित्वा तु ततः स्वभवनं व्रजेत् ॥ ४० ॥ दद्यादनेन विधिना गृहमेकं बहूनापि ॥ न सं
 ख्यानियमः कार्यः शक्तिरत्र नियामिका ॥ ४१ ॥ शीतवातात्तपहरंदत्त्वा तुणकुटारिकम् ॥ इष्टान् कामानवाप्नोति प्रेत्य स्वर्गैर्महीयते ॥ ४२ ॥

१ सप्तधान्यैस्तु-इ० पा० । २ चुल्लीच्छेदनमंथानभद्रासनकुच्छकैः-इ० पा० । ३ पिठरोलूखलस्थालीशूपदपणपत्रकैः-इ० पा० । ४ स्वस्तीति ब्राह्मणे
 वाच्यम्-इ० पा० । ५ दद्यात्-इ० पा० ।

किंपुनर्वहुनोक्तेनसर्वोपस्कारभूषिताम् ॥ अत्यंतमुखलुब्धेनदत्ताब्रह्मपुरीप्रियाम् ॥४३॥ गोधृहिरण्यदानानियमाःसनियमास्तथा ॥ गृहदा
 नस्यकौतियकलांनार्हतिषोडशीम् ॥४४॥ यःकारयेत्सुदृढहर्म्यवर्तामहासितसेविताद्रिजपुरीसुजनोपभोग्याम् ॥ दिव्याप्सरोभिरभिर्नंदित
 चित्तवृत्तिःप्राप्नोत्यसावनवमंपदमिदुमौलेः ॥४५॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादगृहदानविधिवर्णने
 नामाष्टषष्ठ्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६८ ॥ ४४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अन्नदानस्यमाहात्म्यंकथ्यामितवानघ ॥ यत्प्रोक्तमृषिभिः
 पूर्वतद्विहकमनाःशृणु ॥ १ ॥ ददस्वान्नंददस्वान्नददस्वान्नयुधिष्ठिर ॥ सद्यस्तुष्टिकरंलोकैर्कोकदत्तेनपरेणते ॥ २ ॥
 रामेणदाशरथिनवनस्थेननिजानुजः ॥ निर्वेदाद्यात्पुराप्रोक्तस्तदहंप्रब्रवीमि ते ॥ ३ ॥ पृथिव्यामन्नपूर्णार्थावयमन्नस्यकाक्षिणः ॥
 सौमित्रेनूनमस्माभिर्नब्राह्मणमुखेहुतम् ॥ ४ ॥ यदुच्यतेकर्मबीजंतस्यावश्यंफलनरैः ॥ प्राप्यतेलक्ष्मणास्माभिर्नाम्नाविप्रमुखे
 हुतम् ॥ ५ ॥ यन्नप्राप्यंतदप्राप्यविद्ययापौरुषेणवा ॥ सत्यलोकप्रवादोऽयंनदत्तमुपातिष्ठति ॥ ६ ॥ भक्षोपयोगादन्न
 स्यदानंश्रेयस्कंरपरम् ॥ ७ ॥ प्रकारंतरभोज्यानिर्दानान्यन्यानिभारत ॥ अन्नमेवपरंदानंसत्यवाक्यंपरंपदम् ॥ ८ ॥ बुद्धिश्चा
 र्थत्परोलोभःसंतोषःपरमंसुखम् ॥ स्नातानामनुल्लिप्तानांभूषितानांचभूषणैः ॥ ९ ॥ नसुखंनचसंतोषोभवेदन्नादतेनृणाम् ॥ श्वेतो
 नाममहीपालःसर्वभौमोऽभवत्पुरा ॥ १० ॥ तेनेष्ट्वहुभिर्यज्ञैःसंग्रामावहवोजिताः ॥ दानानिचप्रदत्तानिधर्मतःपालितामही ॥ ११ ॥
 भुक्ताभोगाःसुविपुलाःशत्रूणांमूर्धनिस्थितम् ॥ वानप्रस्थेनविधिनान्यक्त्वा राज्याश्रयंतृप ॥ १२ ॥ स्वर्गैर्जगामभुक्त्वातुपूज्यमानोमरुद्गणैः ॥
 विमानमर्कप्रतिमंप्रतिपेदेमुदायुतः ॥ १३ ॥ तत्रास्तेरममाणोऽसौसाकंविद्याधरैःसुखम् ॥ प्रसिद्धैःस्तूयतेसिद्धैःसेव्यतेऽप्सरसांगणैः ॥ १४ ॥
 गंधर्वैर्गीयतेहृष्टैःशक्रेणाप्यनुगम्यते ॥ दिव्यमाल्यांबरधरोदिव्याभरणभूषितः ॥ १५ ॥ सचनिर्त्यविमानाश्यादवतीर्थमहीतलम् ॥

१ महावार्ताम्-इ० पा० । २ अपरेण-इ० पा० । ३ तच्चापि कथयामि ते-इ० पा० । ४ श्रेयःफलम्-इ० पा० । ५ नानाविधानि-इ० पा० ।
 ६ संग्रामात्-इ० पा० । ७ अनुगीयते-इ० पा० ।

स्वमांसांन्यात्तिकौतेयपूर्ववत्त्वाकलेवरम् ॥ १६॥ तच्छरीरं तथैवास्तेरक्षितं पूर्वकर्मभिः ॥ सकदाचित्सुरेशानं ब्रह्माणं समुपैस्थितः ॥ १७॥
 प्रणम्य प्राजलिभूत्वा निर्वेदादिदमब्रवीत् ॥ भगवंस्त्वग्रसादेन प्राप्तं स्वर्गसुखं मया ॥ १८॥ सर्वेषामपि समं ज्यः सुराणां सुरगुणं ॥
 किंतु क्षुद्राधतेऽन्यथैस्वर्गस्थस्यापि मे प्रभो ॥ १९॥ यया मां सान्यहं स्वस्य भक्षयाम्यशनिं विना ॥ ब्रह्मोवाच ॥ श्वेताभिजनसंपन्नश्चेतश्शृणु ॥
 चोमम ॥ २०॥ त्वया धर्तुं तदं तं गुरवः परितोषिताः ॥ नाशनं भवतं दंतं यद्विजेष्यो नराधिप ॥ २१॥ अनन्नदानस्य फलं त्वयैदमुपसृज्यते ॥
 तद्ब्रह्मदानं तोनान्यच्छरीरारोग्यकारकम् ॥ २२॥ नान्यदब्राह्मते पुंसां किंचित्संजिविनौषधम् ॥ महौगत्वा महाराज कुरुष्व वचनं मम ॥ २३॥
 तपःस्वाध्यायसंपन्नोऽशान्नोऽसंजितो द्रिये ॥ येन संपद्यते तृप्तिरक्षया क्षमापतेतव ॥ २४॥ विरिंचे वचनाद्गत्वा त्वरायुक्तो महोत्तलम् ॥ अगस्त्यं
 भोजयामास भक्त्या भरतस्तम ॥ २५॥ भोजयित्वा ततः प्रादादक्षिणां क्षिणकल्मषः ॥ एकावलिं स्वकात्कंठात्समुत्तार्य समुज्ज्वलाम् ॥ २६॥
 ततो दुंदुभिर्घोषेण पूजितः सुरसत्तमैः ॥ श्वेतस्तुतो गतः स्वर्गं दत्त्वा ब्रह्मदक्षिणायुतम् ॥ २७॥ पौलस्त्ये निहते पश्चाद्देवदानवसंकटे ॥
 रामायैकावलिं प्रादादगस्त्यः परया सुदा ॥ २८॥ एतदन्नस्य महात्म्यं कथयाम्यपरं वचते ॥ न चान्नादपरं किंचित्सत्यं तव मया दितम् ॥ २९॥
 अन्नवै प्राणिनां प्राणा अन्नमोजो बलं सुखम् ॥ एतस्मात्कारणात्सद्भिरन्नदः स्मृतः ॥ ३०॥ सुदूरादाशयाय स्य गृहं प्राप्ता बुभुक्षिताः ॥ तृप्ताः
 प्रतिनिवर्तते कोऽन्यस्तत्सदृशः पुमान् ॥ ३१॥ दीक्षितः कपिलासत्रराजा भिक्षुर्महोदधिः ॥ दृष्टमात्राः पुनर्येते तस्मात्पश्यंति नित्यशः ॥ ३२॥
 एकस्याप्यथैरन्नं प्रदातुमशक्तिमान् ॥ तस्याऽऽरभैः परिकुशैर्वसतः किं फलं गृहे ॥ ३३॥ शक्यते दुष्करेऽप्यथै चिरात्राय जीवितुम् ॥
 न त्वाहारविहीनेन शक्यं वतं यितुं चिरम् ॥ ३४॥ भुक्त्वा गृहे गृहस्थस्य मथुनं यश्च सेवते ॥ यस्यान्नं तस्य ते पुत्रा इति प्राहुर्मनीषिणः ॥ ३५॥
 दुष्कृतं हि मनुष्याणामन्नमाश्रित्य तिष्ठति ॥ यो यस्यान्नं स मश्नाति स तस्याश्नाति दुष्कृतम् ॥ ३६॥ वनस्पतिगते सोमो पराश्रयस्तु भुंजति ॥
 तस्य मासकृतं पुण्यं दातारमुपगच्छति ॥ ३७॥ कस्मान्नदयितो नित्यं कस्मादन्नं दीयते ॥ यस्येदं शीफलावातिः कथिता पूर्वसूरिभिः ॥ ३८॥

भिक्षावापुष्कलांवापिहंत्तकारंदिजातये ॥ भोजनंवायथालाभमदत्त्वाश्रातिकिल्बिषम् ॥ ३९ ॥ येनायुतंसहस्रंवाभोजितंस्याद्विजन्मनाम् ॥
 तेनब्रह्मगृहासन्नंनवंदुर्कारकम् ॥ ४० ॥ वाराणस्यांपुरापाथवणिगापणजीवनः ॥ धनेश्वरइतिख्यातोदेवब्राह्मणपूजकः ॥ ४१ ॥
 तस्यापणैकदेशेतुमुक्त्वाडिंपांडुरछवि ॥ ससर्पसर्पस्तदंशद्वानिष्टद्वविशंक्रितः ॥ ४२ ॥ तदंडंवणिजातेनदृष्टंकारुण्यबुद्धिना ॥ ततः
 प्रमृत्यनुदिनंरक्षचपुषच ॥ ४३ ॥ निर्जगामदिनैःकैश्चिद्रत्नानिद्विषयैः ॥ तंवणिकक्षीरपानाद्यैरुपचारैरवर्धयत् ॥ ४४ ॥
 लिलिहेधृतभांडानिजिघ्रेषगंधसंचयान् ॥ लुलोठपांसुप्रकरचचारवारिमध्यगः ॥ ४५ ॥ वणिजारक्ष्यमाणःसस्नेहाह्वारहर्निशम् ॥
 जगामसुमहाकालोऽभवेदृषभयंकरः ॥ ४६ ॥ अथैकस्मिन्दिनेगंगतःस्नानुंत्रिलोकगाम् ॥ वणिगापणपण्यविदंस्थापयित्वासुतंमतम् ॥
 ॥ ४७ ॥ व्यवहर्तुसमारब्धंवाणिकपुत्रेणधीमता ॥ ददातिप्रतिगृह्णातिघृततैलयैवैक्षवम् ॥ ४८ ॥ व्यवहाराकुलतयापादयोरंतरेणसः ॥
 सर्पश्चचालचापल्याद्वानिषिक्षेपमभ्यगात् ॥ ४९ ॥ जानन्नपितदृत्तांतंनिदानेनियतेर्वशात् ॥ त्रासात्संतर्जयामासबलेनपदचारिणम् ॥
 ॥ ५० ॥ समहीतःसमुत्थायमूर्ध्नांनमैरुह्यच ॥ उवाचदारुणतरंरवचनंपन्नगधमः ॥ ५१ ॥ शरणागतंपोषितंचतवपिआप्रियंकरम् ॥
 कस्मान्माहंसिदुष्टात्मनकथंजीवन्विमोक्ष्यसे ॥ ५२ ॥ अनंतरंकलकलःसंजातोरौदंतांनुणाम् ॥ धनेश्वरसुतोदृष्टःसर्पणापिभृशकुलः ॥ ५३ ॥
 अच्युतानंतगोविंदकृष्णकृष्णेत्युदीरयन् ॥ धनेश्वरोप्यनुप्राप्तःप्रोवाचाकुलयागिरा ॥ ५४ ॥ किंकृतंममपुत्रेणतवपन्नगविप्रियम् ॥ यदयंभवता
 मूर्ध्निस्वभोगेनाभिषेष्टितः ॥ ५५ ॥ मूर्खमित्रंसुसंधंहीनजातिजनोहियः ॥ यःकरोत्यबुधोऽगारान्स्वहस्तेनकर्षति ॥ ५६ ॥ तमुवाचचसर्पो
 ऽसौवाष्पगद्गयागिरा ॥ निरपराधोभवतःपुत्रेणाहंसमाहतः ॥ ५७ ॥ तदहंपश्यतस्तेद्यदशाम्येनंनराधिप ॥ यथानभूयोभूतानांभवेद
 स्मात्काचिद्रयम् ॥ ५८ ॥ धनेश्वरउवाच ॥ उपकारंरतंभक्त्यास्नेहपाशोऽनयस्यच ॥ सतांमार्गमपाक्रम्यप्रयातःकेनवार्थते ॥ ५९ ॥

१ व्यवहारः समारब्धः-इ० पा० । २ फलेन फलभोजिनम्-इ० पा० । ३ अधिगच्छति-इ० पा० । ४ दारुणतमं स्वामिनम्-इ० पा० । ५ रोषणः-

इ० पा० । ६ स्वहस्तेनापि कर्षति-इ० पा० ।

क्षणमात्रं प्रतीक्षस्वयावदेव शिशुर्मम ॥ और्ध्वदेहिककर्मणि करोति स्वयमात्मनः ॥ ६० ॥ एवमुक्त्वा गृहं त्वाथ तीनां ब्रह्मचारिणाम् ॥
 सहस्रं भोजयामास दृतपायसभोजनैः ॥ ६१ ॥ समुत्थाय ततः सर्वब्राह्मणाहृष्टमानसाः ॥ वणिक्पुत्रस्योत्तमं गेचिक्षिपुः कुसुमाक्षतान् ॥ ६२ ॥
 वणिक्पुत्रचिरजीविन इयं तु तव शत्रवः ॥ अभ्यष्टफलसंसिद्धिरस्तु ते ब्राह्मणाज्ञया ॥ ६३ ॥ ततः मृदुष्टप्रकृतिर्विषागवव्रतडितः ॥
 पन्नगो नगसंकाशः पपात च ममारच ॥ ६४ ॥ विपन्नं नगं दृष्ट्वा त्रस्तचक्षुर्धनेश्वरः ॥ आः किमेतदिति प्रोच्य विषादमगमत्परम् ॥ ६५ ॥
 पोषितोऽयं मया बालः पालितो ललितस्तथा ॥ ममापचारान् पंचत्वमापन्नः पवनज्ञानः ॥ ६६ ॥ उपकारिण्युः साधुः साधुत्वे तस्य को गुणः ॥ अप
 कारिण्युः साधुः स साधुः स सिद्धिरिष्यते ॥ ६७ ॥ इत्येवमवधाय सोऽदुःखसंतप्तमानसः ॥ बुभुजेनाकुलतयानच सुप्वापतानि शाम् ॥ ६८ ॥
 ततः प्रभति गंगायां स्नात्वा शतप्यदेवताः ॥ सहस्रं भोजयामास पुनरेव द्विजन्मनाम् ॥ ६९ ॥ तैर्भुक्तेरिष्टमांसं द्वैर्ब्राह्मणैरनुभोदितः ॥ वणि
 कप्राहममाभीष्टं संजीवित्वेव पन्नगः ॥ ७० ॥ ततो द्विजवरोऽनुक्तैरनुभिः परिषिंचितः ॥ उदतिष्ठ देहीनां गमः सहसा हि महकुलः ॥ ७१ ॥
 प्रहर्षमतुललेभे दृष्ट्वा तं पुरतः स्थितम् ॥ प्रत्यग्रावयवं दृष्ट्वा मुक्किणीपरिलेहितम् ॥ ७२ ॥ साधुवादो महाज्जातः प्रशशंसुर्धनेश्वरम् ॥ पुरीक्षिष्या
 सिनः सर्वे विस्मयोत्फुल्लोचनाः ॥ ७३ ॥ सहस्रं भोजयामाहात्म्यं कथितं तेषु धिष्ठिराः ॥ सम्यक्पूज्य प्रयुक्तस्य किमन्यत्कथयामि ते ॥ ७४ ॥ यच्छु
 तियेऽनुदिव संद्विजपुंगवानामन्नं विशुद्धमनसो भृशमागतानाम् ॥ मय्येविहृत्य सुचिरं स सुहृद् ज्ञानास्ते प्रेत्य प्रयाति भवनं मुदिताधुरारः ॥ ७५ ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे अन्नदानमाहात्म्यवर्णनं नैमिकेन सप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६९ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ अन्नदानं प्रसेनममापि स्मृतिमागतम् ॥ तत्तेऽहं सर्वश्रद्धया मिश्रुतं दंष्ट्रचयमया ॥ १ ॥ अक्षयूतेन भगवन्धनैरा
 न्यंचनो हतम् ॥ आहूय निष्कृतिप्राज्ञैः कितवैरक्षकोविदैः ॥ २ ॥ वनं प्रस्थापिताः सर्वैरुल्लालजिनवाससः ॥ द्रौपद्यासहिताः कृष्णकर्णद्वयै

१ दत्त्वा-इ० पा० । २ सुहृष्टप्रकृतिः-इ० पा० । ३ अपकारात्-इ० पा० । ४ संप्रधार्य-इ० पा० । ५ किंकिणीपरिलेहितम्-इ० पा० । ६ प्रेत्येह

इ० पा० । ७ सदाव्रतवर्णनं नाम-इ० पा० ।

धनादिभिः ॥३॥ ज्ञात्वावनगतानस्मान्ब्राह्मणाः संजितेन्द्रियाः ॥ द्रुमभ्याययुः सर्वे पौराश्राप्यनुजग्मिरे ॥ अस्मान्स्नेहात्कुश्यमानान्दृष्ट्वा
 ब्राह्मणसत्तमाः ॥ पौरान्कर्मकरांश्चैव निर्वेदादिदमब्रुवन् ॥ ५ ॥ जीवतो यस्य जीवंति विप्रा मित्राणि बांधवाः ॥ जीवंतं तस्य सफलमात्मात्मात्मात्मा
 जीवति ॥ ६ ॥ अभ्यागतं सुहृद्गणकुटुंबमपहाय च ॥ जीवन्नापि मृतः पापः केवलं सर्वोदरं भारः ॥ ७ ॥ इत्येवमवधायार्हं तानृषीन्पुनर-
 ब्रुवन् ॥ भवंतः सर्वे एवात्रिकालज्ञानमहर्षयः ॥ ८ ॥ समागतमतिप्रार्थय ज्ञानविज्ञानपारगाः ॥ ब्रूतं कंचिदुपायं मे भवंतां भोजनप्राप्तं ॥
 ॥ ९ ॥ भवद्भिः सहिताः सर्वे भृत्यैर्भ्रातृभिरवच ॥ निर्गच्छेयं वनं शून्ये द्वादशे मासमायथा ॥ १० ॥ मासुवाचाथ मे त्रयैः शृणु कौतय सद्बचः ॥
 पूर्ववृत्तं प्रवक्ष्यामि दृष्टदिव्येन चक्षुषा ॥ ११ ॥ आसीत्तपोवने काचिद्ब्राह्मणं ब्रह्मचारिणी ॥ दुर्भगदुर्गता दुःसादारा धयति सा द्विजान् ॥ १२ ॥
 शौचेन तुष्टा मुनयः प्रश्रेयणदमेन च ॥ प्रोचुर्वदं विशालाक्षि किं कुरु मे स्तवमुव्रते ॥ १३ ॥ सा तानुवाच कृतन्मन्त्रतंदानमथापि वा ॥ कथय ध्वं
 भवयैव येन श्रीसुखभागिनी ॥ १४ ॥ आधारभूता भूतानां बह्वृपत्यापतिप्रिया ॥ स्पृहणीया त्रिजगता त्रिवर्गफलभागिनी ॥ १५ ॥
 वसिष्ठस्तासुवाचाथ शृणुष्व कथयामि ते ॥ दानं मानं करं पुंसां सर्वकामप्रदायकम् ॥ १६ ॥ कृत्वा तां प्रमर्गं स्थालीं पलानां पंचभिः शतैः ॥
 अक्षस्तुतदं न चतुर्थं शो न वा पुनः ॥ १७ ॥ सर्वशक्तिविहीनस्तु मृन्मयी भिषि कारयेत् ॥ सुगंभीरो दरदरीदृढदंडकुटुंबकम् ॥ १८ ॥
 मुद्गं तुलनिष्पन्नसुस्विन्नक्षिप्रपूरिताम् ॥ उपदंशोदकयुतां घृतपात्रसमन्विताम् ॥ १९ ॥ धौतपार्श्वौ धौतकर्णौ चाचितां चंदनेन च ॥
 स्थाप्य मंडलके वस्त्रैः पुष्पधूपैरथार्चयेत् ॥ २० ॥ आदित्येऽहनि संक्रातौ च तुर्दश्यष्टमध्रुवा ॥ एकादश्यां तु तीयायां विप्राय प्रतिपादयेत् ॥
 ॥ २१ ॥ ज्वलज्ज्वलनपार्थस्थैस्तंडुलैः सजलैरपि ॥ न भवेद्भोज्यं संसिद्धिभूतानां पिठारविना ॥ २२ ॥ त्वं सिद्धिः सिद्धिकामानां त्वं पुष्टिः पुष्टिमिच्छ-

१ सफलं जीवितं तस्य-इ० पा० । २ भोजनम्-इ० पा० । ३ निर्दहेयम्-इ०, निर्गृह्यम्-इ० पा० । ४ अत्र-“भैत्रेय उवाच-शृणु कौतियमद्वाक्यमवधानेन यत्न-
 तः”-इति पाठो दृश्यते-सच मूलस्थ पाठैर्नैव गतार्थः । ५ दुर्गतिशस्ता देवतार्चनतत्परा-इ० पा० । ६ पुरा दृष्टं व्रतं दानमथापि वा-इ० पा० । ७ मानप्रदम्-
 इ० पा० । ८ वाऽपि-इ० पा० ।

ताम् ॥ अतस्त्वांप्रणमाम्याशुसत्यंकुरुवचोमम ॥ २३ ॥ ज्ञातिबंधुमुहद्वर्गविप्रेष्यजनतेथा ॥ अमुक्त्वतिनाश्रीयात्तथाभववरप्रदा ॥ २४ ॥
 इत्युच्चार्यप्रदातव्याहंङिकाद्विजपुंगवे ॥ तुष्टिपुष्टिप्रदापुंसांस्वात्कामानभीप्सता ॥ २५ ॥ वसिष्ठवचनंश्रुत्वासाचकारतथैवतु ॥
 प्रादात्स्थालीब्राह्मणायबहूनांवहुदक्षिणाम् ॥ २६ ॥ साचैषाद्रौपदपार्थभवद्भार्याऽभवत्प्रिया ॥ तेनदानप्रभावेणभविताऽन्नून्यपाणिका ॥ २७ ॥
 एषासतीशचीस्वाहासावित्रीभूररुंधती ॥ श्रीरिषायत्रवसतिनर्किंचितत्रदुर्लभम् ॥ २८ ॥ अनयायाभृतास्थालीतयासर्वमिदंजगत् ॥
 भोजयिष्यसि कैतेयकिमतोब्राह्मणाअमी ॥ २९ ॥ मैत्रेयात्तदुपश्रुत्यतत्रसंहृष्टमानसः ॥ पूर्वभोजितवानस्मिबहुविप्रजनवने ॥ ३० ॥
 अन्नदानप्रसेनस्थालीदानमिदमया ॥ कथितंपुंडरीकाक्षक्षतव्यमनसुयाया ॥ ३१ ॥ स्थालीविशालवदनंचसतंडुलांचयच्छतियेमधु
 रशुल्वमयीद्विजेभ्यः ॥ तेषांमुहत्स्वजनविप्रजनेनभोज्यंसेषुभुज्यमानमपिकृष्णनयातिनाशम् ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे
 उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेस्थालीदानविधिवर्णननामसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७० ॥ ४३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 दासीदानमहंतेऽद्यप्रवक्ष्याम्यरिसूदन ॥ भक्त्यास्नेहाच्चभवतोयन्नोक्तेकेनचिक्वचित् ॥ १ ॥ चतुर्णामाश्रमाणांहिगृहस्थःश्रेष्ठउच्यते ॥
 गृहस्थाच्चगृहंश्रेष्ठगृहाच्छ्रेष्ठावराःस्त्रियः ॥ २ ॥ पूजैर्दुर्विबवदनाःपीनोन्नतपयोधराः ॥ तद्गृहंयत्रदृश्यतेयोषितःशालमंडनाः ॥ ३ ॥
 जामयोयत्रपूज्यतेरमंतेतत्रदेवताः ॥ यत्रैतास्तुनपूज्यंतेविनश्यन्त्याशुतद्गृहम् ॥ ४ ॥ जामयोयानिगोहानिज्ञापंत्यप्रतिपूजिताः ॥
 तानिकृत्वाहतानिवसद्योयातिपराभवम् ॥ ५ ॥ अमृतस्येवंकुंडानिमुखानामिवराशयः ॥ रतेरिवनिधानानियोषितःकेननिर्मिताः ॥ ६ ॥
 श्यामामंथरगामिन्यःपीनोन्नतपयोधराः ॥ महिष्योवरनार्यश्चनभवतिगृहेगृहे ॥ ७ ॥ अहिरण्यमदासीकमलपान्नाज्यमगोरसम् ॥
 गृहंकुपणवृत्तानानरकस्यापरोविधिः ॥ ८ ॥ अदंडपाशिकंग्राममदासीकंचयद्गृहम् ॥ अनाज्यंभोजनंयच्चवृथातादितिमेमतिः ॥ ९ ॥
 विभवाभरणादास्थायोद्गृहंसमुपासते ॥ तत्रास्तेपंकजकरालधर्माःशीरोदवासिनी ॥ १० ॥ नयत्रास्तिगृहशौचनसुखंव्यवहारजम् ॥ यत्र

१ मैत्रेयादुपश्रुत्याहभेतद्वृत्तानमुत्तमम् ॥ सर्वान्भोजितवानस्मि-इ० पा० । २ हिमांशुर्विबवदनाः-इ० पा० ।

वानास्तिदास्येकातत्सदैवानवस्थितम् ॥ ११ ॥ यत्रकर्मकरीनास्ति सर्वकर्मकरसिद्धा ॥ नतच्छतं किंकराणां करोति शुभतामपि ॥ १२ ॥
 यदेकाकुरुते दासी गृहस्थेन भृता हि सा ॥ बहुलोकाकुलो ग्रामो दासी दासाकुलं गृहम् ॥ १३ ॥ बुद्धिर्धर्माकुला यस्य तस्य चेत् किमाकुलम् ॥
 यत्र भार्या गृहे दक्षा दास्यः कर्मण्यनुव्रताः ॥ १४ ॥ भृत्याः सदोद्यमपरास्त्रिवर्गस्तत्र दृश्यते ॥ यद्यदिष्टमं लोके तत्तद्देयमिति श्रुतिः ॥ १५ ॥
 एतद्विचार्ये हृदये दया दासीं द्विजातये ॥ स्थिरनक्षत्रसंयुक्ते सोमौम्यग्रहान्विते ॥ १६ ॥ दानकालं प्रशंसति संतः पर्वणि वा पुनः ॥ अलं
 कृत्य यथाज्ञात्तया वा सोभिर्भूषणैस्तथा ॥ १७ ॥ ब्राह्मणाय प्रदातव्या मंत्रेण नैकैरेव ॥ इयं दासी मया तुभ्यं भगवन् प्रतिपादिता ॥ १८ ॥
 कर्मोपयोग्या भोज्या वा यथेष्टं भद्रमस्तुते ॥ दत्त्वा क्षमापयेत्पश्चाद्ब्राह्मणं कान्चिन्नतम् ॥ १९ ॥ अनुव्रज्य गृहद्वारं यावत्पश्चाद्द्विसर्जयेत् ॥
 अनेन विधिना दद्यादं कथित्वा सुरालये ॥ २० ॥ मखे चापि महाराज प्रसिद्धे वा प्रतिश्रये ॥ सर्वकर्म करीदस्त्वा तर्पणं रूपशालिनीम् ॥ २१ ॥ प्राप्य ते
 यत्फलं पुंभिः पार्थ तत्केन वर्ण्यते ॥ २२ ॥ दासीं समीक्ष्य बहुरो गृहकर्मदक्षायो ब्राह्मणाय कुलशीलवते ददाति ॥ विद्याधराधिपज्ञैरपि पूजितोऽसौ
 लोकत्रिलोकमयाप्सरसां प्रयाति ॥ २३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे दासीदानविधिवर्णनं नामैकसप्तत्युत्त
 रशततमोऽध्यायः ॥ १७१ ॥ ध्या ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ प्रपादानस्य माहात्म्यं वदेव किं नन्दन ॥ कथं देया कदा देया दानं तस्याश्च किं फलम् ॥
 ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ अतीति फाल्गुने मासि प्राप्ते चैत्रे महोत्सवे ॥ पुण्येऽह्नि विप्रकथिते ग्रहचंद्रबलान्विते ॥ २ ॥ मंडपं कारयेद्ब्रह्मन्
 नच्छायं मनोरमम् ॥ पुरस्य मध्ये पथिवाकांतरं तोयवर्जितम् ॥ ३ ॥ देवताय तने वापि चैत्यवृक्षतलेऽपि वा ॥ सुशीतलं चरम्य च विचित्रासनं संयुतम् ॥
 ॥ ४ ॥ कारयेन्मंडपं भव्यं शीतवातसंहतम् ॥ तन्मध्ये स्थापयेद्भद्रतयामणीकुंभं शोभनम् ॥ ५ ॥ अकालमूलान्करकान् वस्त्रैरवेष्टिता
 नथ ॥ ब्राह्मणः शीलं संपन्नो वृत्तिं दत्त्वा यथोचिताम् ॥ ६ ॥ प्रपापालः प्रकृतं व्योबहुत्रपरिच्छदः ॥ पानीयपानमश्रान्तं यः कारयति मानवान् ॥ ७ ॥

१ तिष्ठति-इ० पा० । २ शोभने शशलाञ्छने-इ० पा० । ३ गौरिव-इ० पा० । ४ अश्रुते-इ० पा० । ५ कस्याः-इ० पा० । ६ अथवा-इ, तथा-
 इ० पा० । ७ शीतवातसहम्-इति पाठे शीतवाताभ्यां मह उत्सवो र्यास्मिस्तमित्यर्थः । ८ भृतिम्-इ० पा० । ९ तु कर्तव्यः-इ० पा० ।

एवंविधांप्राकृत्वाशुभेऽह्निविधिपूर्वकम् ॥ यथाज्ञात्तयानरश्रेष्ठप्रारंभभोजयोद्विजान् ॥ ८ ॥ ततश्चोत्सर्जयेद्विप्रान्मंत्रेणानेमानवः ॥
 प्रप्येयं सर्वसामान्याभूतेभ्यः प्रतिपादिता ॥ ९ ॥ अस्याः प्रदानात्पितरस्तृप्यंतु च पितामहाः ॥ अनिवार्यततोदेयं जलमासचतुष्टयम् ॥ १० ॥
 त्रिपक्षं वामहाराजजीवांनाजीवनं परम् ॥ गंधाढ्यं सुरसंज्ञं तं शोभनेभाजने स्थितम् ॥ ११ ॥ प्रदद्यादप्रतिहतेमुखं चान्वलाकयन् ॥ प्रत्यहं
 कारयेत्तस्यां भोजनं शक्तिं तद्विजान् ॥ १२ ॥ अनेन विधिनारयस्तु ग्रीष्मोष्मशोषनाशनम् ॥ पानीयमुत्तमं दद्यात्तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ १३ ॥
 सर्वतीर्थेषु यत्पुण्यं सर्वदानेषु यत्फलम् ॥ तत्पुण्यफलमाप्नोति सर्वदेवैः सुप्राजितः ॥ १४ ॥ पूर्णचंद्रप्रतीकांशं विमानं सोऽधिरुह्य च ॥
 याति देवेन्द्रनगरं पूज्यमानोऽसुरगणैः ॥ १५ ॥ विंशत्कोटयोर्हविर्षाणां यक्षगन्धर्वसंवितः ॥ पुण्यक्षयादिहागत्य चतुर्वेदोद्विजो भवेत् ॥
 ॥ १६ ॥ ततः परंपदं याति पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ प्रपादानासमर्थेन विज्ञोषाद्धर्ममीप्सता ॥ १७ ॥ प्रत्यहं धर्मघटकः कर्पटावेष्टिताननः ॥
 ब्राह्मणस्य गृहे नैयः शीतामलजलः शुचिः ॥ १८ ॥ तस्यैवोद्यापनं कार्यमासिमासिनरोत्तम ॥ मंडको वेष्टिकाभिश्च पक्वान्नैः सार्वकामिकैः ॥
 ॥ १९ ॥ उद्दिश्य शंकरं विष्णुं ब्रह्माणं कुरु नंदन ॥ सलिलं प्रोक्षयित्वा तु मंत्रेणानेमानवः ॥ २० ॥ एष धर्मघटोदतो ब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥
 अस्य प्रदानात्सकलममसंतु मनोरथाः ॥ २१ ॥ इति धर्मघटदानमंत्रः ॥ अनेन विधिनारयस्तु धर्मकुंभं प्रयच्छति ॥ प्रपादानफलं सोऽपि प्राप्नोतीह
 न संशयः ॥ २२ ॥ धर्मकुंभं प्रदानेऽपि यद्यशक्तः पुमान् भवेत् ॥ तेनाश्रित्य तरोर्मूलं सेच्यं नित्यं जित्मना ॥ २३ ॥ अश्रित्य रूपी भगवान् श्री
 यतामि जनार्दनः ॥ इत्युच्चार्य नमस्कृत्य प्रत्यहं पापनाशनम् ॥ २४ ॥ यः करोति तरोर्मूलं सेकमासचतुष्टयम् ॥ सोऽपि तत्फलमाप्नोति श्रुतिरेषासनत
 नी ॥ २५ ॥ मुस्वादुशीतसलिलाच्छमनाशनी च प्रातिपुरस्य पथि पाथ समाजभूमौ ॥ यस्य प्रपापभवति सर्वजनेषु भोग्याधर्मोत्तरः सखलु जीवति जीव
 लोके ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे प्रपादानविधिवर्णनमभिहितं सप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७३ ॥ ॥ ॥ ॥

१ प्रतिपादये-इ० प्रतिपादयेत्-इ० च पा० । २ प्रतिपादयेत्-इ० पा० । ३ जीविनाम्-इ० पा० । ४ वा न विलोकयेत्-इ० पा० । ५ स्वर्णकुं
 भप्रतीकाशम्-इ० पा० । ६ ब्रह्मघटः-इ० पा० । ७ मासचतुष्टयम्-इ० पा० ।

॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अग्निष्टिकाकथं देयाग्निशिरीशीतभीरुभिः ॥ सर्वसत्त्वोपकाराय करुणीकृतमानसैः ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 अग्निष्टिकामहंपार्थकथयामिनिबोधताम् ॥ यथा येन विधानेन सर्वसत्त्वसुखप्रदम् ॥ २ ॥ आदौ मार्गशिरे मासि शोभने दिवसे शुभम् ॥
 अग्निष्टिकां कारयित्वा सुखासनवर्तशुभम् ॥ ३ ॥ देवांगणे पथे गेहविस्तीर्णं च त्वरेण वा ॥ उभयोः संधयोः कृत्वा संशुष्कं काष्ठं संचयम् ॥ ४ ॥
 ततः प्रज्वालयेद्गन्निह्नुत्वा व्याहृतिभिः क्रमात् ॥ अनेन विधिना हुत्वा प्रत्यहं ज्वालयेत्ततः ॥ ५ ॥ यदि कश्चिद्भुधा र्थं स्त्रिया द्राज्यं तस्मै प्रकल्पयेत् ॥
 सुखासीनो जनस्तत्र विशीतो विज्वरस्तथा ॥ ६ ॥ यः करोति कथाः पार्थनताः श्रवणमयोदितुम् ॥ राजवार्ताजनवार्तायां दिकाश्च निजच्छेदया ॥
 ॥ ७ ॥ वदेच्छोकः सुखासीनो न केनापि निवार्यते ॥ अनेन विधिनयन्तु दद्याद्दग्निष्टिकानरः ॥ ८ ॥ तस्य पुण्यफलं राजन्कथमानं निबोध मे ॥
 विमाने चार्कं शोसमाहूढो महाधने ॥ ९ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि षष्टिवर्षज्ञातानि च ॥ हर्षितोऽन्यंत सुखितो ब्रह्मलोकं महायते ॥ १० ॥
 इह लोके वतीर्णश्च त्रैवैदो द्विजो भवेत् ॥ नीरुजः स त्रयाजी च अग्निवत्तेजसां न्वितः ॥ ११ ॥ चैत्ये सुरांगणसभा वसथे सुभव्यायेऽग्निष्टिकां प्रचु-
 रकाष्ठवर्तप्रदद्भुः ॥ हेमंतशैशि रऋतौ सुखदानां कायाग्निदीपनमलंपुनराप्नुवंति ॥ १२ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्री-
 कृष्णयुधिष्ठिरसंवादे अग्निष्टिकादानविधिवर्णनं नाम त्रिसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७३ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥
 बहुप्रदानं गोदानं त्वत्तो विद्वच्छ्रुतं मया ॥ भूमिदानस्य माहत्म्यं विधिश्चैव अवधारितः ॥ १ ॥ सांप्रतं यदुशार्दूलविद्यादानस्य यो विधिः ॥ तमहं श्रो-
 तुमिच्छामि कथयस्व जनार्दन ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ विद्यादानविधिं वक्ष्ये यथा तथ्येन तेऽधुना ॥ यथा देयं फलं यच्च दत्तेन कुरु नंदन ॥ ३ ॥
 शुभेऽह्नि विप्रकथिते गोमयेन सुशोभनम् ॥ कारयेन्मण्डलं दिव्यं चतुरस्रं संमततः ॥ ४ ॥ पुष्पप्रकरं संछन्नं स्वस्तिकादिविभूषितम् ॥
 पुस्तकं तत्र संस्थाप्य गंधपुष्पैः समर्चयेत् ॥ ५ ॥ सौवर्णं लेखनीकार्यारोप्य च मणिभाजनम् ॥ लेखकं पूजयित्वा तु आरंभं कारयेत्सुधीः ॥ ६ ॥
 विनीतश्चाप्रमत्तश्च ततः प्रभृति लेखकः ॥ मात्रानुस्वारसंयुक्तं पदं च्छेदं समन्वितम् ॥ ७ ॥ समानि सप्तशीपाणि वर्तुलानि घनानि च ॥

१ कारयेत्तु-इ० पा० । २ दृढाम्-इ० पा० । ३ तस्य-इ० पा० । ४ मंडपम्-इ० पा० । ५ विप्रमाकारयेत्-इ० पा० । ६ पदबंधं समन्वितम्-इ० पा० ।

लेखयेदक्षराणीहतदूतेनंतरात्मना ॥ ८ ॥ निष्पादयित्वातच्छास्त्रिशैवंवाप्यथैषणवम् ॥ निष्पादितेततःपूज्योलेखकोवल्लभूपणैः ॥ ९ ॥
 संपूजयित्वातच्छास्त्रिदंयुणवतेतदा ॥ शाल्मसद्रावविदुषेवाचेकप्रियवदे ॥ १० ॥ वल्लभुमेनसंवीतंपुस्तकंप्रतिपादयेत् ॥ सा
 मान्यैसर्वलोकानांस्थापयेदथवामटे ॥ ११ ॥ अनेनविधिनादत्त्वायत्फलंप्राप्नुयान्नरः ॥ तदहंतेप्रवक्ष्यामिद्युष्टिरनिबोधतत् ॥ १२ ॥
 यत्पुण्यंतीर्थयात्रायांयत्पुण्यंयैज्विनांतथा ॥ तत्पुण्यंकोटिगुणितंविद्यादानाह्लभेन्नरः ॥ १३ ॥ कपिलानांसहस्रेणसम्यग्दत्तेनयत्फलम् ॥
 तत्फलंसमवाप्नोतिपुस्तकस्यप्रदायकः ॥ १४ ॥ पुराणभारतंवापिरामायणमथापिवा ॥ दत्त्वायत्फलमाप्नोतिपार्थतत्केनवर्ण्यते ॥ १५ ॥
 प्रातरुथाययःशिष्यानध्यापयतिर्यत्नतः ॥ वेदंशाल्मनृत्यगीतंकेनतेनसदृशःकृती ॥ १६ ॥ उपाध्यायस्यश्रवृत्तिदत्त्वाऽध्यापयतेजनः ॥
 किंनदत्तंभवेत्तेनधर्मकामार्थदर्शिना ॥ १७ ॥ छात्राणांभोजनभ्यंगंवस्त्राभिंशामथापिवा ॥ दत्त्वाप्राप्नोतिपुरुषःसर्वकामान्नसंशयः ॥ १८ ॥
 विवेकोजीवितंदार्धधर्मकामार्थसंपदः ॥ सर्वतेनभवेद्दत्तंछात्राणांपोषणेकृते ॥ १९ ॥ शाल्मसन्नकलाशिल्पयोगादिच्छेदुर्जातुम् ॥
 तस्योपकारकरणेपार्थकार्यैसदाभनः ॥ २० ॥ वाजपेयसहस्रस्यसम्यगिष्टस्ययत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिविद्यादानान्नसंशयः ॥ २१ ॥
 शिवालेखविष्णुगृहेहसूर्यस्यभवनेऽथवा ॥ यःकारयतिधर्मात्मासदापुस्तकवाचनम् ॥ २२ ॥ गोभूहिरण्यवासंसिंशयनान्यासनानिच ॥
 प्रत्यहंतेनदत्तानिभवंतिभरतर्षभ ॥ २३ ॥ धर्माधर्मनजानातिविद्ययारहितःपुमान् ॥ तस्मात्सदैवधर्मात्माविद्यादानरतोभवेत् ॥ २४ ॥
 त्रैलोक्यंचतुरोर्वणश्चत्वारश्चाश्रमाःपृथक् ॥ ब्रह्माद्यादेवताःसर्वाविद्यादानप्रतिष्ठिताः ॥ २५ ॥ चतुर्गुणानिर्जद्रूपकसप्तसिंख्यया ॥
 कल्पविष्णुपुरेतिष्ठेत्पूज्यमानःसुरोत्तमैः ॥ २६ ॥ क्षितिर्वोपेत्यकालंतराजाभवतिधार्मिकः ॥ हस्त्यश्वथदानाढ्यादाताभोक्ताविमत्सरी ॥
 ॥ २७ ॥ रूपसौभाग्यसंपन्नोदीर्घायुर्नरुजोभवेत् ॥ पुत्रैःपौत्रैःपरिवृतोर्जवेच्चशरंदाशतम् ॥ २८ ॥ दानंविशेषफलदंजगतीहिनान्यद्विद्यां

१ सदा-इ० पा० । २ यज्ञयाजिनाम्-इ० पा० । ३ पुस्तकैकप्रदायकः-इ० पा० । ४ पंक्तिः-इ० पा० । ५ जनम्-इ० पा० । ६ पुरुषर्षभ-
 इ० पा० । ७ विद्याविरहितः-इ० पा० । ८ सुरैर्नरैः-इ० पा० । ९ वाऽऽप्त्य-इ० पा० । १० शरदः-इ० पा० । ११ भवति-इ० पा० ।

विहाय वदनाब्जकुताधिवासाम् ॥ गोभूहिरण्यगजवाजिरथादिसर्वतायच्छतां किमिह पार्थ भवेन्नदत्तम् ॥ २९ ॥ इति श्रीभवि
 विष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे विद्यादानविधिवर्णननाम चतुःसत्सु त्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७४ ॥ ॥ ४४ ॥
 ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ पुराप्रियव्रत राजापुत्रः स्वार्थं भुवस्य तु ॥ पालयामास वसुधां प्रजापतिरिवापरः ॥ १ ॥ त्रिशद्वर्ष
 सहस्राणि पालयित्वा महिमाम् ॥ सप्तद्वीपान्विभज्या सौ पुत्रेभ्यः प्रददौ विभुः ॥ २ ॥ राज्ये निक्षिप्य तनयान्सप्तद्वीपेषु सप्तसु ॥
 विषयानुपसंहृत्य गगाम तपसे वनम् ॥ ३ ॥ तपो वनगतं श्रुत्वा राजानं परमद्युतिम् ॥ समाजमुर्महात्मानं ऋषयस्तं दिदृक्षुः ॥ ४ ॥
 तानागतानुधीन्दुवा तपोनिर्द्धूतकल्मषान् ॥ पूजयामास मेधावी विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ ५ ॥ पाद्याध्याचमनीयेन प्रियश्रोतरेण च ॥
 अथ तेषु विष्टेषु ब्राह्मणेषु महात्मसु ॥ ६ ॥ आजगाम महातेजाः पुलस्त्यो ब्रह्मणः सुतः ॥ दीप्यमानो महातेजा द्वितीय इव भास्करः ॥ ७ ॥
 तंदृष्ट्वा मुनयः सर्वे सचराजामहारथः ॥ उत्तस्थुर्वीर्यमताः सर्वे प्रोत्फुल्लनयनास्ततः ॥ ८ ॥ कृत्वा तु संविदं तेन यथाविधि विधानतः ॥
 विष्टरं च दुस्तस्मै पाद्याध्याचमनादिकम् ॥ ९ ॥ ततस्तु मुनयः सर्वे समासीना यथा सुखम् ॥ चक्रुः कथां मुदा युक्ता वेदोक्ता विविधा श्रयाः ॥ १० ॥
 ततः कथां ते कस्मिंश्चिन्मुनयस्ते सराजकाः ॥ पप्रच्छुर्ब्रह्मतनयलोका नानाहितकाम्यया ॥ ११ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ भगवन् केन दानेन व्रतेन नियमेन
 वा ॥ प्राप्य ते सद्गतिः पुंभिः स्त्रीभिश्च मुनि सत्तम ॥ १२ ॥ एतदिच्छामहे श्रोतुं राजाचार्यं यतव्रतः ॥ पुलस्त्य उवाच ॥ शृणु ध्वं मुनयः सर्वे
 रहस्यं पापनाशनम् ॥ १३ ॥ उत्तमं सर्वदानां सिंहाय वदामि वः ॥ यद्वत्त्वा ब्रह्महा गोघ्नः पितृघ्नो गुरुतल्पगः ॥ १४ ॥ कृतघ्नः कूटसाक्षी
 च मुच्यते पातकाग्रः ॥ सद्यो दिव्यतनुश्चैव जायते स्त्रीतथैव च ॥ १५ ॥ कृच्छ्रं चांद्रायणाद्वैश्वतुला पुरुषसंज्ञितैः ॥ व्रतैश्च पांचयेद्देहमाकां
 क्षन् ब्रह्मणः पदम् ॥ १६ ॥ कृच्छ्रं चांद्रायणादीनि व्रतानि मुनि सत्तमः ॥ ब्राह्मणानां वनस्थानां भिक्षोरं डाजनस्य च ॥ १७ ॥ कायकृशेनसि

१ गोभूहिरण्यतिलवस्त्रगजाश्वमथ्ये विद्याप्रदां किमिह पार्थ भवेन्न वेदम्-इ० पा० । २ तदिदक्षया-इ० पा० । ३ पावकः-इ० पा० । ४ संविधानम्-इ० पा० ।
 ५ यापयेत्-इ० पा० ।

ध्यातिगृहस्थेषु न तानि वै ॥ महाधनाश्च ये लोकाराजानो रत्नभगिनः ॥ १८ ॥ नेतेषां कृच्छ्रसाध्योऽपि क्वचिद्धर्मः प्रशस्यते ॥ यदेतद्द्विषि
 नाम प्राणाश्चैते बहिःशराः ॥ १९ ॥ तस्माद्बहिःशरैः प्राणैरान्ता योज्यः सदा बुधैः ॥ द्रव्याणामुत्तमं लोके कांचनं सर्वकामिकम् ॥ २० ॥
 अपत्यं सुरमुखस्य ज्येष्ठं चैवं विभावसोः ॥ तेन सार्द्धं य आत्मानं तोलयेत्यप्रतो बुधैः ॥ २१ ॥ विधूय सर्वपापानि सद्यो दिव्यतनुर्भवेत् ॥
 एतत्पुलस्त्यमुनिना ऋषीणां पार्थिवस्य च ॥ २२ ॥ समार्यातं नृपश्रेष्ठेभ्यश्च तन्मया श्रुतम् ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ तुलापुरुषदानस्य
 विधानं परमेश्वर ॥ २३ ॥ कथं स्वमहाभाग समभक्तानुक्तं पया ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणुष्व बहो राजन्विधानं गदतो मया ॥ २४ ॥ तुलापुरु
 षं सञ्ज्ञस्य दानस्य गेहनुत्तम ॥ व्यतीपातेऽयने चैव कार्तिक्या विषुवतथा ॥ २५ ॥ चंद्रसूर्यग्रहेयं द्वाभाष्यां वा नृपसत्तम ॥ जन्मक्षग्रहपाडासु त
 थादुःस्वप्नदर्शने ॥ २६ ॥ यदा वा जायते वित्तं दादेयमिदं भवेत् ॥ अनित्यं जीवितं यस्य साद्रुश्चातीव चंचलम् ॥ २७ ॥ केशेषु च गृहतिः स च न्युना धर्म
 माचरेत् ॥ तस्माद्देवजायेत श्रद्धादानं प्रतिप्रभो ॥ २८ ॥ तदैव दानकालः स्यात्कारणं हियतो मया ॥ तिथिं वा यतनं गोष्ठेऽप्यथ वा भवनांगणे ॥ २९ ॥
 मंडपकारयोर्द्विद्वान्नर्तनं बुधः ॥ आर्द्रां शाखां न्विता दिव्यप्रागुदकप्रवणं दृढम् ॥ ३० ॥ षोडशारत्नमात्रं च पताकाभिरलंकृतम् ॥ तन्मध्ये कारये
 द्बिर्द्विहस्तमात्रोच्छ्रितां शुभाम् ॥ ३१ ॥ चतुरस्रां समंताच्च सप्तहस्तां सुशोभनाम् ॥ तस्य मध्ये तुलां दिव्यां स्थापयेद्बिधिपूर्वकम् ॥ ३२ ॥ हस्तद्व
 यंच निखने च तुर्हस्तोच्छ्रितां बुधः ॥ स्तंभद्वयं महाराजस्थथापयेत्सुहृदं वम् ॥ ३३ ॥ चंदनः खदिरो विल्वः शक्रश्चैव गुदस्तथा ॥ त्रिदुको
 देवदारुश्च श्रीपर्णश्चाष्टमः स्मृतः ॥ ३४ ॥ इत्यष्टौ वृक्षजातीयाः स्तंभास्ते परिकीर्तिताः ॥ अन्यश्चापि भवेद्दृक्षः सारज्ञो याज्ञिकस्तथा ॥ ३५ ॥
 सुनिश्चलं ततः कृत्वा तिर्यक्काष्ठमथोपरि ॥ न्यसेत दृक्षजातीयं च तुर्हस्तं प्रमाणतः ॥ ३६ ॥ सप्तानजातिं तुलां तन्मध्ये योजयेद्दृढम् ॥

- १ यजमानोऽपिरत्नभाक्-इ० पा० । २ आत्माशोध्यः सदा बुधैः-इ०, मनोयोज्यः सदा बुधैः-इ० च पा० । ३ तत्तु-इ०, तद्वि-इ० च पा० ।
 ४ पुरुषोत्तम-इ० पा० । ५ स्या-इ० पा० । ६ तुलापुरुषदानस्य ह्युत्तमस्य-इ० पा० । ७ वाय-इ० पा० । ८ घोषिषु-इ० पा० ।
 ९ चतुर्भद्रासनम्-इ० पा० । १० हस्तमात्रोच्छ्रिताम्-इ० पा० ।

षण्णवत्यंशुलादिव्यासमग्रालोहपाशिका ॥ ३७ ॥ कृष्णलोहमयैतस्यां कर्णाचापि प्रकल्पयेत् ॥ तुलापुरुषसंज्ञस्तु मध्ये कार्यः पुमान् भवेत् ॥ ३८ ॥ एवं विधां तुलां कृत्वा नाना रत्नैर्विभूषिताम् ॥ चंदनेनानुलितां गां वस्त्रालंकारविग्रहाम् ॥ ३९ ॥ स्तंभौ च वस्त्रसंयुक्तौ पुष्पमालाव
 लंबिनौ ॥ चंदनेनानुलितांगौ नाना रत्नैरलंकृतौ ॥ ४० ॥ कुंडानि च त्रचत्वारिण्यो नियुक्तानि कारयेत् ॥ हस्तमात्रप्रमाणानि मेखला त्रयवति च ॥
 ४१ ॥ पूर्वोत्तरे हस्तमितावेदिकार्या सुशोभना ॥ लोकपालग्रहाणां च पूजा तत्र विधीयते ॥ ४२ ॥ अर्चार्चनं च तत्रैव च च्युतयोर्नृप ॥
 शंकरस्य भक्तार्यमाल्यवस्त्रफलाक्षतैः ॥ ४३ ॥ तोरणानि च कार्याणि क्षीरवृक्षोद्ध्रवा निच ॥ चतुर्दशैरुपस्थाप्याः कुंभाः क्षत्रपल्लवानतः ॥
 ४४ ॥ पंचरत्नसमायुक्ताः सप्तधान्या परिस्थिताः ॥ ऋग्वेदपाठकौद्रौ च पूर्वकुंडो नियोजयेत् ॥ ४५ ॥ यजुर्वेदविदौ याम्यपश्चिमैः सप्तमेदि
 नौ ॥ अथर्वणानुत्तरतो नवमोधमदेशकः ॥ ४६ ॥ अत्रैव केचिदिच्छति ऋषयः षोडश त्विजः ॥ ताम्रपात्रद्वयं देयमैकस्य तथा सनम् ॥ ४७ ॥
 होमद्रव्याणि सर्वाणि तिलाज्यंसमिधस्तथा ॥ सुवाः शुचश्च शस्त्राणि विष्टरः कुसुमानि च ॥ ४८ ॥ लोकपालाः सुवर्णास्तु पताकाः परितः शुभाः ॥
 महावज्रं च धीयात्पंचवर्णवितानकम् ॥ ४९ ॥ एतत्सर्वममाहृत्य पुण्येऽहनि विचक्षणः ॥ वर्द्धं किं ब्राह्मणैः सार्द्धं सर्वशिल्पविशारदः ॥ ५० ॥
 संपूर्णं यजमानादग्नेय्यद्वज्रमंडपम् ॥ यजमानस्ततः प्राज्ञः शुक्लां वधरः शुचिः ॥ ५१ ॥ शंखतूर्यनिनादेन वेदं च निरवेण च ॥ प्राक्ष
 प्लेष्टां कपालानामेभिर्मंत्रैः शुभैर्वलिम् ॥ ५२ ॥ एवो हिसर्वा मरसिद्धसाध्यैरभिष्टुतो वज्रधरामरेश ॥ सर्वज्यमानोऽप्सरसांगेन रक्षाध्वरं नो भगव
 न्नमस्ते ॥ ५३ ॥ ॐ इंद्राय नमः ॥ एवो हिसर्वा मरहव्यवाहमुनिश्रवीरैरभिहृष्टमानसः ॥ तेजो वता लोकगणेन सार्द्धं माध्वरं रक्षकेन मस्ते ॥ ५४ ॥
 ॐ अग्नये नमः ॥ एवो हिवैव स्वतर्धमराजसर्वा मरैरर्चितो दिव्यभूतैः ॥ शुभाशुभा नंदकृता मधीश रक्षाध्वरं मे भगवन्नमस्ते ॥ ५५ ॥
 ॐ यमाय नमः ॥ एवो हिरक्षोगणनायकस्त्वं विशालवेतालपिशाचसर्वैः ॥ ममाध्वरं पाहि पिशाचनाथलोकेश्वरस्तवं भगवन्नमस्ते ॥ ५६ ॥
 ॐ निऋतये नमः ॥ एवो हियादोगणवारिधीर्नागिणेन पर्जन्यसहस्रप्लोभिः ॥ विद्याधरो द्रामरीयमानपाहि त्वमस्मान् भगवन्नमस्ते ॥ ५७ ॥ ॐ वरु

१ दिव्यौ-इ० पा० । २ हस्तमात्रा-इ० पुस्तकद्वये पा० । ३ अर्चार्चनम्-इ० पा० । ४ दिव्यानि-इ० पा० । ५ यज्ञमंडलम्-इ० पा० । ६ अप्रमेय-इ० पा० ।
 ७ सदाप्सरोगीभिः-इ० पा० ।

णायनमः ॥ एहोहि यज्ञे मरक्षणाय मृगाधिरूढः सहसिद्धसैवैः ॥ प्राणाधिपः कालकवेः सहायोगहाणपूजां भगवन्नमस्ते ॥ ५८ ॥ ॐ आयवेनमः ॥
 एहोहि यज्ञेश्वर यज्ञरक्षाविधत्स्व नक्षत्रगणेन सार्द्धम् ॥ सर्वौषधीभिः पितृभिः सहैव गृहाण पूजां भगवन्नमस्ते ॥ ५९ ॥ ॐ सोमयनमः ॥
 एहोहि विश्वेश्वर विश्वभूतैः त्रिदालखट्वांगधरेण सार्द्धम् ॥ लोकैः नभूतेऽश्वर यज्ञसिद्धयै गृहाण पूजां भगवन्नमस्ते ॥ ६० ॥ ॐ ईशानाय नमः ॥
 एहोहि पातालधरा धेनुनागां नाकिन्नरगीयमान ॥ यक्षोरगेन्द्रा मरलोकसकमनन्तरं रक्षाध्वरमस्मदियम् ॥ ६१ ॥ ॐ अनन्ताय नमः ॥
 एहोहि विश्वाधिपते सुनीद्रालोकैः सार्द्धं पितृदेवताभिः ॥ विशाध्वरांतः सततं शिवाय पितामहस्त्वसंतं तनमस्ते ॥ ६२ ॥ ॐ ब्रह्मणे नमः ॥
 त्रैलोक्येयानि भूतानि स्थावराणि चराणि च ॥ ब्रह्मविष्णुशिवैः सार्द्धं रक्षां कुर्वतु तानि मे ॥ ६३ ॥ देवदानवगंधर्वाय रक्षाक्षसपन्नगाः ॥
 ऋषयो मन्वो गवो देवमातर एव च ॥ ६४ ॥ सर्वैर्मर्माध्वरैः रक्षां प्रकुर्वतु मुदाम्बिताः ॥ इत्यावाह्यसुरान्दद्याद्विग्भ्यः कंठभूषणम् ॥ ६५ ॥
 कुंडलानि च हैमानि सूत्राणिकटकानि च ॥ तथा गुलिपवित्राणि वासांसि कुसुमानि च ॥ ६६ ॥ द्विगुणं गुरवे दद्याद्भूषणाच्छादनादिकम् ॥
 आचारावाज्यभागौ तु पूर्ववृत्ताविचक्षणः ॥ ६७ ॥ प्रणवादिस्वनाम्ना च स्वाहातो होम उच्यते ॥ होमः सुराणां कर्तव्यो येन च वात्र प्रतिष्ठिताः ॥ ६८ ॥
 ग्रहाणलोकपालानां शिवकेऽश्वयोस्तथा ॥ वनस्पतिभ्यो ब्रह्मणे होमः कार्यो यथेच्छया ॥ ६९ ॥ ततो मंगलशब्देन स्थापितो विदमंगलैः ॥
 त्रिःप्रदक्षिणमावृत्य गृहीतकुसुमांजलिः ॥ ७० ॥ शुक्लमाल्यार्चो भूत्वा तां तुलामभिर्मंत्रयेत् ॥ नमस्ते सर्वदेवानां शक्तिस्त्वं सत्यं
 मास्थिता ॥ ७१ ॥ साक्षिभूता जगद्धात्रिर्निर्मिता विश्वयोनिना ॥ एकतः सर्वसत्यां नितया नृत्यता निच ॥ ७२ ॥ धर्माधर्मभृतां

१ कालविधेः सहायः-इ० पा० । २ एहोहि यज्ञेश्वर शूलपाणे ईशान चापासिधर प्रवीर ॥ वृषाधिरूढः सगणः सहाय ममाध्वरं पाहि नमो नमस्ते-इ० पा०
 अत्रापि 'यज्ञेश्वर' इत्यस्य स्थाने पुस्तकांतरे 'सर्वेश्वर' इति पाठ उपलभ्यते । ३ रक्षोर्गेन्द्रा मरलोका सार्द्धम्-इ० पा० । ४ लोकैः न-इ० पा०
 ५ सर्वै मखाश्च मे-इ० पा० । ६ द्विजोत्तमः-इ० पा० । ७ देवमंगलैः-इ०, वेदगुणवैः-इ० च पा० । ८ शुक्लमाल्यधरो भूत्वा-इ० पा० । ९ सर्वस-इ०
 पा० । १० सर्वसत्वानि-इ० पा० । ११ धर्माधर्मकृताम्-इ० पा० ।

मध्येस्थापितासिजगद्धिते ॥ त्वंतुलेसर्वभूतानांप्रमाणमिहकीर्तिता ॥ ७३ ॥ मांतोलयंतीसंसारादुद्धरात्रनमोस्तुते ॥ योऽ
 सौतत्वाधिपदेवः पुरुषः पंचविंशकः ॥ ७४ ॥ स एकोऽधिष्ठितो देवित्वायितस्मान्नामो नमः ॥ नमोनमस्ते गोविंदतुला पुरुषसंज्ञक ॥ ७५ ॥
 त्वं हे तारय स्वास्मान् स्मान्त्संसारसागरात् ॥ पुण्यकालमथासाद्य कृत्वैवमधिवासनम् ॥ ७६ ॥ प्रणम्य परयाभक्त्या तांतुलामारुहेदु
 धः ॥ सखद्गन्धर्वकवचिसर्वाभरणभूषितः ॥ ७७ ॥ धर्मराजमैथादाय हेमसूयैण संयुतम् ॥ कराभ्यांबद्धमुष्टिभ्यामास्ते पश्यन् हे सु
 खम् ॥ ७८ ॥ वामेयमंतथा गृह्यदक्षिणे चरवितथा ॥ ततोऽपरे तुलाभागेन्यस्युर्द्विजपुंगवाः ॥ साम्यादभ्यधिकं यावत्कार्त्तनं चाति
 निर्मलम् ॥ ७९ ॥ पुष्टिकामस्तु कुर्वीत भूमिं संस्थं नरेश्वर ॥ क्षणमात्रंततः स्थित्वा पुनरेतदुदीरयेत् ॥ ८० ॥ नमस्ते सर्वभूतानां सा
 क्षिभूते सनातने ॥ पितामहे न देवित्वं निर्माता परमोष्ठिना ॥ ८१ ॥ त्वयोद्धृतं जगत्सर्वहस्थावरजंगमम् ॥ सर्वभूतात्मभूतस्थेनमस्ते वि
 श्वधारिणि ॥ ८२ ॥ ततोऽवतीर्य गुरवे सर्वमर्द्धं निवेदयेत् ॥ ऋत्विभ्योऽपरमर्द्धं च दद्यादुदकपूर्वकम् ॥ ८३ ॥ प्राप्य तेषामनुज्ञां वातथान्ये
 भ्योऽपि दापयेत् ॥ दीनानां विविदिषा दीनपूजयेद्ब्राह्मणैः सह ॥ ८४ ॥ नचिरंधारयेद्देहे हं संप्रोक्षितं बुधः ॥ तिष्ठद्भयावहं यस्मात्कष्टं व्या
 धिकं भवेत् ॥ ८५ ॥ शीघ्रं परस्वीकरणाच्छिष्यं प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ अनेनैव विधानेन केचिद्रौप्यमयं तथा ॥ ८६ ॥ कपूरेण तथेच्छंति
 केचिद्ब्राह्मणपुंगवाः ॥ तथासिततृतीयार्थानार्यः सौभाग्यवर्धिताः ॥ ८७ ॥ कुंकुमेन प्रयच्छति लवणेन गुण्डेन च ॥ तत्र मंत्रानहोमोवा एव मेव
 प्रदापयेत् ॥ ८८ ॥ विधिनानेन यो दद्याद्दानमेतत्समाहितः ॥ तस्य पुण्यफलं राजञ्छृणुष्व गदतो मम ॥ ८९ ॥ विमानवरमास्थाय नारीवा
 पुरुषोऽपि वा ॥ अप्सरे गणसंकीर्णं गंधर्वनगरोपमम् ॥ ९० ॥ नानावृक्षाकुलं रम्यं नानागंधाधिवासितम् ॥ अनेक रत्नविद्वांगं मुक्तादासावलं
 वितम् ॥ ९१ ॥ शयनासनसंकीर्णं पताकाभिरलंकृतम् ॥ घंटाशतरवोदघुष्टं चामरव्यजनान्वितम् ॥ ९२ ॥ सर्वतु सुखदं रम्यं सर्वदुःखविव

१ सर्वदेवानाम्-इ० पा० । २ संसारकर्मदात्-इ० पा० । ३ समादाय-इ० पा० । ४ धृतम्-इ० पा० । ५ समस्तं प्रोक्षितं बुधः-इ० पा० । ६ क्षोभय्या
 धिकरं भवेत्-इ० पा० । ७ सौभाग्यवर्धिताः-इ० पा० । ८ अनेक रत्नविद्वांगम्-इ० पा० । ९ सर्वदा सुखदम्-इ० पा० ।

र्जितम् ॥ इत्थं विमानमानरुहगच्छेत्सुखसलोकताम् ॥ ९३ ॥ रमिता तत्राजेंद्रकल्पमेकं निरामयः ॥ विष्णुलोकं तथा कल्पं शैवलं केतयै
वच ॥ ९४ ॥ विश्वेषां चैव देवानां देवराजपुरं तथा ॥ पुरं च धर्मराजस्य वरुणस्य तथैव च ॥ ९५ ॥ धनदस्य पुरं स्थित्वा कल्पकोटिभूतान्नरः ॥
पुनर्मातुषर्षभेभ्यस्त्यराजा भवति धार्मिकः ॥ ९६ ॥ यज्ज्वदानपतिर्धर्माच्छत्रुपक्षशङ्करः ॥ यश्चैतच्छत्रुणा द्रुत्तया महादानां कुर्वति नमः ॥ ९७ ॥
सोऽपि मुच्येत पापेन त्रिविधेन संशयः ॥ ९८ ॥ ब्रह्मशकेशवपरोऽस्ति न पूजनीयौ नैवाश्वमेधसहशः क्रतुरस्ति काश्चित् ॥ गंगासमां त्रिमुवनोऽपि
नतीर्थं मास्ति दानं तुला पुरुष तुल्यमिहास्ति नान्यत् ॥ ९९ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे तुला पुरुषदानविधि
वर्णनं नाम पंचमस्तुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १०७५ ॥ अ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ भगवन् सर्वभूतेऽसर्वभूतनमस्कृत ॥ अनुग्रहाय लोकानां कथं सर्व
ममापरम् ॥ १० ॥ त्वत्तुल्यो जायेते येन आधुषायशसाश्रिया ॥ तन्मे कथयेद्वेशदानं व्रतमथापि वा ॥ २॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि
तव लोकहितेच्छया ॥ येनोपायेन जायेते तुल्यमानवा भुवि ॥ ३ ॥ न व्रतैर्नोपवासैश्च न तीर्थगमनैरपि ॥ महापथादिमरुणैर्न यज्ञैर्न श्रुते
न च ॥ ४ ॥ प्राप्य ते मम लोकोऽयं दुष्प्राप्य स्निदशैरपि ॥ पार्थ स्नेहान्महाभाग प्रवक्ष्यामि हितं तव ॥ ५ ॥ गोब्रह्मणार्थं मरणं प्राप्येन सुमेधसा ॥
प्रयागेऽनज्ञानं वापि पूजितो वा शङ्करः ॥ ६ ॥ प्रयाति ब्रह्मसालोक्यं श्रुतिरेषा सनातनी ॥ येन मत्समतां याति तत्ते वक्ष्याम्यतः परम् ॥ ७ ॥
दानं हिरण्यगर्भाख्यं कथ्यमानं निबोध मे ॥ अग्रेरपत्यं प्रथमं सुवर्णमिदं पठ्यते ॥ ८ ॥ पवित्रं सर्वभूतानां पावनं परममहत् ॥ पर्यायनामत
स्योक्तं हिरण्यं सार्वलौकिकम् ॥ ९ ॥ तदपांगं भाविष्य पुनर्जातं भूतले ॥ यश्च तद्ब्राह्मणे दद्यान्मत्तुल्यो जायते हि सः ॥ १० ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥
विधानं तस्य देवेश कथं स्वसनातन ॥ यत्प्रमाणं यथा चेत्तद्दातव्यं परमेश्वर ॥ ११ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ पर्वकाले प्रदातव्यं दानमेतन्महामते ॥

१ गमिता-इ० पा० । २ निरामयम् इ० पा० । ३ वसुतां भवेत्स्य-इ० पा० । ४ वै इ० पा० । ५ अप्येत्य-इ० पा० । ६ यज्ञदानपतिर्धा
मान-इ० पा० । ७ इति श्रीभविष्ये आदित्यवारकल्पे-इ० पा० । ८ सर्वलोकेश सर्वलोकनमस्कृत-इ० पा० । ९ कथय त्वं ममाग्रतः-इ० पा० ।
१० वपुषा-इ० पा० । ११ तु-इ० पा० । १२ महातीर्थादिमरणैः-इ० पा० । १३ पूज्यते-इ० पा० । १४ स ब्रह्मलोकम्-इ० पा० । १५ मया शृणु-इ० पा० ।
१६-परयति-इत्युद्धः पा० । १७ सर्वधातूनाम्-इ० पा० । १८ सार्वकामिकम्-इ० पा० । १९ च दातव्यं कथ्यताम्-इ० । २० सर्वकाले-इ० पा० ।

चतुश्चरणिकास्तत्रब्राह्मणमंत्रपारगाः ॥ होमंकुयुजित्तात्मानोमानिनःसर्वेष्वते ॥ ३४ ॥ सर्वाभरणसंपन्नाःसर्वेचाहतवाससाः ॥
ताम्रपात्रद्वयोपेतगंधपुष्पादिपूजिताः ॥ ३५ ॥ वेद्याःपूर्वोत्तरभागेग्रहवेदिप्रकल्पयेत् ॥ तत्रग्रहाष्टकेपालान्ब्रह्मविष्णुमेधरान् ॥ ३६ ॥
पूजयेत्स्वर्णवाटान्पुष्पधूपविलेपनैः ॥ पताकाभिरलंकृत्यमंडपंतोरणैस्तथा ॥ ३७ ॥ कुंभद्वयचंद्रांशुस्थापयेद्ब्रह्मसंयुतम् ॥
तुलापुरुषमंत्रैश्चलकपालबलिक्षिपेत् ॥ ३८ ॥ पालइयःसमिधस्तत्रप्रज्ञस्ताहोमकर्मणि ॥ चरुश्चैवद्रव्यस्तिलागव्यंघृतं तथा ॥ ३९ ॥
स्वर्वाणिहोमयत्पूर्वमंत्रैर्व्याहृतिभिःपुमान् ॥ अयुतेद्वेचहोमस्यसंख्यामाहुर्मनीषिणः ॥ ४० ॥ यजमानस्ततःस्नात्वाशुक्लवर्धरःशुचिः ॥
भक्त्याहिरण्यगर्भचपर्वकालेसमर्चयेत् ॥ ४१ ॥ नमोहिरण्यगर्भायविश्वगर्भायवैनमः ॥ चराचरस्यजगतोगृहभूतायतनमः ॥ ४२ ॥
मात्राहंजनिताःपूर्वमन्त्रधर्मासुरोत्तम ॥ त्वद्भूतंभसंवादद्यदिव्यदेहोभवाम्यहम् ॥ ४३ ॥ इत्युच्चायस्वयंभक्त्याकृत्वोच्चैवप्रदक्षिणाम् ॥
क्षीराज्यदधिसंपूर्णतद्भूतंभूतंभूतंभूतं ॥ ४४ ॥ सौवर्णधर्मैराजंतुसव्येकृत्वाकरेततः ॥ भारुकंदक्षिणेचैवमुष्टिबद्धाप्रयत्नतः ॥ ४५ ॥
जान्वीरंतरतश्चैवाशिरःकृत्वासमाहितः ॥ उच्छ्वासपंचकंतिष्ठेच्चेतसाचितयच्छिवम् ॥ ४६ ॥ गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतोन्नयनंतथा ॥
कुयुहिरण्यगर्भस्यततस्तद्विजपुंगवाः ॥ ४७ ॥ जातकर्मादिकाःकुयुःक्रियाःषोडशचापराः ॥ ततउत्थायनिःसृत्यपुनःकुयुत्प्रदक्षिणाम् ॥ ४८ ॥
तावन्मुखंनपश्येतकस्यचिन्नृपसत्तम ॥ सौवर्णाष्टविधयावन्नष्टास्पष्टचक्षुषा ॥ ४९ ॥ ततःस्नानंप्रकुर्वीतब्रह्मधाषपुरःसरम् ॥ अष्टौद्विजाः
सुवर्णांगाःसौवर्णैःकलशैःशुभैः ॥ ५० ॥ रौप्यैरौदुंबरवापिनृन्मयैवासुशोभनैः ॥ दृध्यक्षतविचित्रांगैराम्रपल्लवशोभितैः ॥ ५१ ॥
पुष्पैरावोदितग्रवैरन्नैःकलशैर्दृढैः ॥ चतुष्कमध्येसंस्थाप्यपीठमव्रणमुत्तमम् ॥ ५२ ॥ तत्रस्थायमहाभागयजमानोद्विजोत्तमाः ॥
देवस्यत्वेतिमंत्रेणकुयुरस्याभिषेचनम् ॥ ५३ ॥ अद्यजातस्यतेऽग्निरितिभिषक्ष्यामहेवयम् ॥ दिव्येनानेनवपुषाचिरंजिवसुखीभव ॥ ५४ ॥

१ यतात्मानः-इ० पा० । २ पुष्पवस्त्रादुलेपनैः-इ० पा० । ३ यज्ञकर्मणि-इ० पा० । ४ ब्रह्मगर्भाय-इ० पा० । ५ भागे-इ० पा० । ६ सूर्यकिरणसंपर्का
दापितवर्णा पृथिवी सौवर्णा-सुवर्णमयी च । ७ स्पष्टचेतसा-इ० पा० । ८ ताम्रमयैरित्यर्थः । ९ गौरवर्णैर्वैदृढैः-इ० पा० । १० मूर्ध्नि-इ० पा०
११ चिरंजीवी-इ० पा० ।

एवं कृताभिषेकस्तु यजमानः समाहितः ॥ दद्याद्धिरण्यगर्भे तस्यैकेनैव पाणिना ॥ ५५ ॥ तान्संपूज्य च भावेन बहुभ्यो वातदाज्ञया ॥
 यज्ञोपकरणं सर्वगुरोर्वे विनिवेदयेत् ॥ ५६ ॥ पादुकोपानहौ चैव च्छत्राभारभाजनम् ॥ अन्येषां चैव विप्राण्ये च तत्र सभासदः ॥ ५७ ॥
 तेषां चैव प्रदातव्यं दानं चात्र विशेषतः ॥ दीनां धृक्पणानां च दातव्यं सर्वकामिकम् ॥ ५८ ॥ अन्नसत्रं च कर्तव्यं यावदानपरिग्रहः ॥
 अनेन विधिनयास्तु दानमेतत्प्रयच्छति ॥ ५९ ॥ सकुलं तारयेत्सर्वदेवलोकं सगच्छति ॥ विमानवरमारुह्य पंचयोजनं विस्तृतम् ॥ ६० ॥
 वापीकूपतडागद्वैजलस्थानैरलंकृतम् ॥ उद्यानशतसंस्थानं पद्माकरनिषेवितम् ॥ ६१ ॥ प्रासादशतसंकीर्णं वरस्त्रिशतसेवितम् ॥
 वीणावेणुमुदंगानां शब्दैरापूरितं महत् ॥ ६२ ॥ भूमयो यत्र राजेन्द्र दिव्यामणिमयाः शुभाः ॥ वेदिकाभिर्विचित्राभिः शोभितं भास्करप्रभम् ॥ ६३ ॥
 धृतं स्तंभसहस्रेण सुकृतं विश्वकर्मणा ॥ पताकाभिर्विचित्राभिर्वज्रैश्च समलंकृतम् ॥ ६४ ॥ तदारुह्य विमानाभ्यां विद्याधरगणैर्युतम् ॥
 सयाति लोकं शक्रस्य शक्रेण सह मोदते ॥ ६५ ॥ मन्वंतरशते जाते कर्मभूमा प्रजायते ॥ जंबूद्वीपमशेषं तु भुक्ते दिव्यपराक्रमः ॥ ६६ ॥
 धार्मिकः सत्यशीलश्च ब्रह्मण्यो गुरुवत्सलः ॥ दशजन्मान्यसौ राजा जायते रोगवर्जितः ॥ ६७ ॥ यस्त्विदं शृणुयाद्रस्यारहस्यं पापनाशनम् ॥
 सोऽपि वर्षशतं साग्रं सुरलोकं महीयते ॥ ६८ ॥ गर्भहिरण्यरचितं विधिवत्प्रविश्य संस्कारं संस्कृततनुः पुनरेव तस्मात् ॥ निःसृत्य तद्विजव
 रायनिवेद्य भक्त्या मार्तण्डवदिवि विराजति दिव्यदेहः ॥ ६९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णशुद्धिधिरसंवादहिरण्यगर्भदा
 नविधिवर्णनं नाम षट्सप्ततुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७६ ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ अगस्त्येन पुरागीतो दानानां विधिरुत्तमः ॥
 शृणु त्वं राजा शार्दूलकथ्यमानं मया धुना ॥ १ ॥ येन दत्तेन राजेन्द्र सर्वपापं व्यपोहति ॥ मानसं वाचिकं वापि कार्थिकं च सुदुस्तरम् ॥ २ ॥
 मंगल्यं मंगलं पुण्यं सर्वदानेषु चोत्तमम् ॥ धन्यं शस्यमायुष्यं परलोकभयापहम् ॥ ब्रह्मांडं चानंकृतत्वा सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ ३ ॥
 देवासुरमनुष्यैश्च गंधर्वैरगराक्षसैः ॥ संयुक्तं च नदीभिश्च समुद्रैः पर्वतैस्तथा ॥ विमानशतकोटीभिर्भूषितं चाप्सरारैः ॥ ४ ॥ दिग्गजा

१ च-इ० पा० । २ पापवर्जितः-इ० पा० । ३ निर्गत्य-इ० पा० । ४ परलोकभयावहम्-इ० पाठे परलोकः शत्रुजनो बोध्यः । ५ चप्सरारैः-इ० पा० ।

धुकसंयुक्तं मध्यस्थितचतुर्मुखम् ॥ शिवाच्युताकेशिखरमुमालक्ष्मीसमान्वितम् ॥ ५ ॥ तस्यांगेकल्पयेद्राजन्मुवनानिचतुर्दश ॥ वितस्तरं
 गुलशतं यवदायामविस्तरम् ॥ ६ ॥ कुर्याद्दिशत्पलादूर्ध्वमासहस्राञ्जभक्तिः ॥ शकलद्वयसंयुक्तं पुटकारं सुसंहितम् ॥ ७ ॥ शिल्य
 नाविहितं यस्माद्ब्रह्माण्डं सर्वकामदम् ॥ अयने विषुवच्चन्द्रादित्यग्रहे तथा ॥ ८ ॥ अन्येष्वपि तु कालेषु श्रद्धावित्तसमान्वितः ॥ पुष्पमण्ड
 पिकांकृत्वा तत्र संस्थापयेद्दुःखः ॥ ९ ॥ तिलद्रोणे परिगतं कुंकुमशोदचर्चितम् ॥ वासोयुगेन संछाद्य पुष्पगंधाधिवासितम् ॥ १० ॥ तस्य
 दिक्षु च सर्वा सुपूर्णकुंभांश्च विन्यसेत् ॥ अष्टादशैव धान्यानि द्रोणमात्राण्यथाहरेत् ॥ ११ ॥ गृहे वा मण्डपे वापि स्थापयेत्तद्विचक्षणः ॥ पादु
 कोपानहच्छत्रभाजनासनदणैः ॥ १२ ॥ संयुक्तं कारयेत्तत्र प्रयस्विन्या तथैव च ॥ कारयेत्कुंडं मेतुं हस्तमात्रं विधानतः ॥ १३ ॥
 चतुश्चरणि कान्तत्रहोमं कुर्याद्दिजोत्तमाः ॥ सर्वाभरणसंपन्नाः सुस्नाता हतवाससाः ॥ १४ ॥ प्रचरं युद्दिजास्तत्र उपाध्यायसमन्विताः ॥ तथा
 पुरोहितश्चैव राज्ञा पृष्ठो विधीयते ॥ १५ ॥ इतरेषां तु पंचैव कुयुर्गृह्यमतं द्रिताः ॥ ग्रहयज्ञविधानेन ग्रहाणां यज्ञं द्रिष्यते ॥ १६ ॥ ब्रह्मविष्णु
 शिवानां च तत्रात्रैव नुहुयात्तिलात् ॥ अयुतं होमयेत्पश्चात् नैमहाव्याहृतिभिर्नृप ॥ १७ ॥ रुद्रजापस्तु कर्तव्यस्तस्यैवानंतरं द्विजैः ॥ ततः
 सर्वसमाप्तौ तु स्नात्वा शुक्लवारः शुचिः ॥ १८ ॥ ब्रह्माण्डं पूजयेद्भक्त्या गृहीतकुसुमांजलिः ॥ नमोजगत्यातिष्ठाय विश्वधाम्नेन मोस्तुते ॥ १९ ॥
 वाङ्मयांतिनिमग्नय ब्रह्माण्डं भुक्नुद्भवाः ॥ ब्रह्माण्डोदरवर्तीनियानि सत्त्वानि कानिचित् ॥ २० ॥ तानि सर्वाणि मेतुं द्विप्रयच्छं त्वं तुलांसदा ॥
 ब्रह्मविष्णुश्च रुद्रश्च लोकपालास्तथाग्रहाः ॥ २१ ॥ नक्षत्राणि तथानागरूपयो मरुतस्तथा ॥ सर्वैर्भवतु संतुष्टाः सप्त रज्ज्मां तराणि मे ॥ २२ ॥
 इत्युच्चार्य ततो दद्याद्ब्रह्माण्डं सर्वकामदम् ॥ सदक्षिणं च तं कृत्वा सर्वसंपादयेद्द्विजान् ॥ २३ ॥ अनेन विधानादस्वायत्पुण्यं स्यात्प्ररोत्तम ॥
 तत्तेऽहं संप्रवक्ष्यामि शृणुष्व गदतो मम ॥ २४ ॥ आसीदादि युगे राजसुधुमो नाम भारत ॥ नागयुतबलः श्रीमान्बहुभृत्यपरिच्छदः ॥ २५ ॥

१ उच्यते-इ० पा० । २ तत्राज्यम्-इ० पा० । ३ महाव्याधिहतिर्भवेत्-इ० पा० । ४ आत्मना-इ० पा० । ५ सुप्रीताः-इ० पा० । ६ दिक्सं
 ख्यान्वाचयेद्द्विजान्-इ० पा० । ७ वदतो मम-इ० पा० । ८ प्रद्युम्नो नाम वीर्यवान्-इ० पा० ।

त्रिशद्वर्षसहस्राणि कृत्वा राज्यमकंठकम् ॥ ततः संस्थाप्य तनयं राज्ञ्येव नयौ ॥ २६ ॥ प्रविश्य च वनं धोरंतं परं तं विंच चारह ॥ अथात्मगतित
 त्वज्ञः कर्मकांडं विमुञ्च ॥ २७ ॥ काले नमह तारा जादिष्टांतं मगमत्पुरा ॥ दिव्यो वै मानमारुग्राना नार्वाद्यिरावकुम् ॥ २८ ॥ अतो त्यशकलोकादी
 ब्रह्मलोकमितीगतः ॥ तस्यासनं दिदेशाथ ब्रह्मासुरगर्भतः ॥ २९ ॥ दिव्यं कनकचित्रांगं रत्नालंकृतं विग्रहम् ॥ एवं लोकवरेतस्मिन्ममणो नृपो
 तमः ॥ ३० ॥ आस्ते चतुर्दिनं सोऽथ दिव्यभोगावैर्जितः ॥ वसतस्तस्य राज्ञस्तु शरीरं परितप्यते ॥ ३१ ॥ बुभुक्षयानरश्रेष्ठ तथात्यं तापि सया ॥
 सपीडयमानो ब्रह्माणं कृतां जलिरभाषत ॥ ३२ ॥ भगवन्ब्रह्मलोकोऽयं सर्वदोषविजितः ॥ अत्र स्थितं च मदेव क्षुत्तृष्णा च प्रवाधते ॥ ३३ ॥ केन कर्म
 विपाकेन धुमेनापसर्पति ॥ ब्रह्मलोकं गतस्यापि संशयं छेतुमर्हसि ॥ ३४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ त्वया हे कुर्वता राज्यं पुष्टान्यंगानि पार्थिव ॥ नैव दु
 तंतु बहुलमात्मवादरतेन वै ॥ ३५ ॥ दानं बंधात्मकं मत्वा तस्माद्दत्तं त्वयान हि ॥ ज्ञानाद्ब्रह्मप्राप्तमदानात्क्षुत्प्रवाधते ॥ ३६ ॥ ॥ राजोवाच ॥
 भगवंस्तु पापनुत्तिः स्यात्कथं मे परमेश्वर ॥ उपदेशप्रदानेन प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ ३७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ भूयोगत्वा महाराज ब्रह्मांडं सर्वकामिकम् ॥
 प्रयच्छ द्विजमुख्यानि तेन तृप्तिमवाप्स्यसि ॥ ३८ ॥ इत्युक्तः सम्यग्गत्यर्मन्यलोकं महर्षिपतिः ॥ ब्रह्मांडं तु विधानेन ब्रह्मणेभ्यः प्रदत्तवान् ॥ ३९ ॥
 स जगाम पुनः स्वर्गलोभतुं च शश्वतीम् ॥ एतत्ते सर्वमारुगतं महादानं स्य यत्फलम् ॥ ४० ॥ ब्रह्मांडयः प्रयच्छेत्तेन दत्तं चराचरम् ॥ सप्ता
 वरान्सप्त परान्सप्तैव परावरात् ॥ ४१ ॥ तारयेत्कुलान् दत्त्वा भविष्यांश्च न संशयः ॥ मन्वंतराणि पटत्रिंशद्ब्रह्मलोकं महीयते ॥ ४२ ॥
 पुनर्मानुष्यमभ्येत्य धार्मिको जायते कुले ॥ न शरिद्वानव्याधिविधौ नैव पश्यति ॥ ४३ ॥ नारीवापुरुषावापि दानस्यास्य प्रभावतः ॥
 यश्चैतच्छृणुयात्तस्याभक्तानां श्रावयेच्च यः ॥ ४४ ॥ सोऽपि सद्गतिमाप्नोति किं पुनर्यः प्रयच्छति ॥ ४५ ॥ ब्रह्मांडं बंधुगुलं स कुलकुलं च दि
 रभागसगरसरोवरसिद्धजुष्टम् ॥ दिक्संख्यया गुणवतां द्विजसत्तमानां दत्त्वा पुमान्दसु पौतिपितामहस्य ॥ ४६ ॥ इति श्रीभविष्ये
 महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवाः ब्रह्मांडदानविधि वर्णनं नाम सप्तसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७७ ॥ ४॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥

१ विशद्वर्षसहस्राणि-इ० पा० । २ विद्याधराकुलम्-इ० पा० । ३ सह-इ० पा० । ४ कृष्ण उवाच-इ०, विष्णुरुवाच-इ० च पा० । ५ द्विजमुख्याय-इ० पा० ।

६ ब्रह्मलोकोक्ता-इ० पा० । ७ आसाद्य-इ० पा० । ८ न वै विपत्-इ० पा० ।

भगवाञ्छंकरः पूर्वकृतोद्वाहोमयासह ॥ रममाणस्तथासाद्वैबहुवर्षगणान्स्थितः ॥१॥ ततः सुरगणाः सर्वे परत्रासमुपागताः ॥ तयोरपत्यस्य
भयात्पमेवशरणगताः ॥ २ ॥ वैश्वानरमुखो देवार्महदेवत्रिलोचनम् ॥ प्रसन्नश्च भवत्तेषां विबुधानां त्रिलोचनः ॥ ३ ॥ ईश्वर उवाच ॥
किंभीतास्त्रिदशाः सर्वैकवरचन्दमिवः ॥ मयि प्रसन्ने विबुधा दुर्लभं हि न किंचन ॥ ४ ॥ देवा ऊचुः ॥ भगवंस्तव संयोगात्पार्वत्या
सहशंकर ॥ मोघो भवतु देवेशो भीताः स्मृतनयस्यते ॥ ५ ॥ अनपत्यश्च देवेश भवभूतपते सदा ॥ अशक्ताः स्मवयं सर्वे भवदोषो विधारणे ॥
॥ ६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अतः प्रभृत्यहं देवा ऊर्ध्वरेताव्यवस्थितः ॥ स्थाणुवच्च स्थितश्चास्मि नाम चैतद्भविष्यति ॥ ७ ॥
ततः कुद्धा उमातेषां देवानां वाक्यमब्रवीत् ॥ वितथं पुत्रजं सौख्यं भवद्भिर्मैकृतं सुराः ॥ ८ ॥ यस्मात्तस्माद्भवतोऽपि न पुत्रा अनायिष्यथ ॥
ततः प्रभृतैर्वेदेवाः प्रसूयन्ते न भूपते ॥ ९ ॥ दत्त्वाशापंतो देवी देवानामाहशंकरम् ॥ पुत्रजन्यमया प्राप्तं न तावज्जगतः पते ॥ १० ॥ अपुत्र
स्य गतिर्नास्ति इति यं श्रूयते श्रुतिः ॥ तदादिशमहाभागलोकद्वयहितं प्रभो ॥ ११ ॥ भगवानुवाच ॥ अपुत्रः पुरुषो यस्यश्च नारी वापर्वता
न्यजे ॥ सौवर्णे स्तेनदातव्यः कल्पवृक्षो गुणान्वितः ॥ १२ ॥ कृत्रिमं वापि पृथ्वायादृशं वास्थावरादिकम् ॥ जातपुत्रोऽथ वा पुत्रः पुत्रत्वे परिकल्प
येत् ॥ १३ ॥ तेन पुत्रवता लोको देवितस्य न संशयः ॥ कल्पवृक्षस्तु कर्तव्यः शुद्धकांचनसंभवः ॥ १४ ॥ बहुशास्त्रः सुवर्णगोप्यनेककुसुमान्वि
तः ॥ महास्कंधस्वरूपश्च रत्नालंकृतविग्रहः ॥ १५ ॥ फलानितस्य दिव्यानि सौवर्णानि प्रकल्पयेत् ॥ कुर्याद्भिद्राशत्पलाद्वैदृशं च यावानृपस
त्तम् ॥ १६ ॥ दानमेतत्प्रदातव्यं राजतं चैव सुत्तमम् ॥ प्रवालं कुरांसं छत्रं सुकां दामावलंबितम् ॥ १७ ॥ चतुष्कोणेषु कूर्वात तुरः कांचनदुमान् ॥
सुवर्णस्य प्रमाणं च कथयामि वरानने ॥ १८ ॥ सहस्रेण तद्वर्द्धनं तस्याप्यर्द्धेन वा पुनः ॥ नद्यास्तारिण्येवैषां पि देवतायतने तथा ॥ १९ ॥
प्रागुक्त्वप्येवैशे मंडपं तत्र कारयेत् ॥ दशहस्तप्रमाणानि दशहस्ताश्चैव दिकाः ॥ २० ॥ हस्तमात्रप्रमाणेन कुंडमेकं सुशोभनम् ॥

१ संधिरार्षः कृताद्वाहः उमयासहेति पदच्छेदः । यद्वा कृतोद्वाहया उमया सहेति योजनासंशया । २ देवदेवम्-इ० पा० । ३ प्रजाम्-इ० पा० ।
४ पार्थ-इ० पा० ।

आग्नेय्यांकारयेद्राजन्मेखलसुपलेपनम् ॥ २१ ॥ तत्रवैब्राह्मणायोज्याऋग्यजुःसामपाठकाः ॥ उपदेष्टाचतत्रवर्ततीयःपंचमोऽथवा ॥ २२ ॥
 सर्वाभरणसंपन्नास्ताम्रपत्रद्वयान्विताः ॥ अनुलिप्ताश्चंदनेनवल्लमाल्यादिभूषिताः ॥ २३ ॥ गुडप्रस्थोपरिष्टाञ्चस्थापयेत्कल्पपादपम् ॥
 ब्रह्मविष्णुशिवापेतंपंचशाखंसंभस्करम् ॥ २४ ॥ कामदेवमधस्ताञ्चसंकलत्रप्रयोजयेत् ॥ सतानसहगायत्र्यापूर्वतोलवणोपरि ॥ २५ ॥
 मंदारंदक्षिणेपार्श्वेऽश्रियासहतार्धृते ॥ पश्चिमेपारिजातंतुल्यमयासहपादपम् ॥ २६ ॥ सुरभीसंयुतंतद्रतिलेषुहरिचंदनम् ॥ कौशेयवस्त्रसं
 युक्तानिधुमाल्यफलान्वितान् ॥ २७ ॥ तथाष्टौपूर्णकलशास्त्रसंतात्परिकल्पयेत् ॥ अग्निप्रणयनंकृत्वाधिवार्यचपादपान् ॥ २८ ॥
 धान्यानिचैवसर्वाणिसंतात्परिकल्पयेत् ॥ नानाभक्ष्यानिवैद्यं सर्वतत्रनियोजयेत् ॥ २९ ॥ दीपमालाविविचित्राश्चज्वालयीतिसमंततः ॥
 मंत्रेणयोजयित्वातंमयोक्तेनवरानने ॥ ३० ॥ कामदस्त्वंहिदेवानां कामवृक्षस्ततः स्मृतः ॥ मयासंपूजितोभक्त्यापूरयस्वमनोरथान् ॥
 ॥ ३१ ॥ एवंसंपूज्यविधिनजागरतत्रकारयेत् ॥ शंखवादित्रनिर्वाणैर्वैध्वं ध्वनिविमिश्रितैः ॥ ३२ ॥ होमंचब्राह्मणः कुयुर्मद्वनेनंतरात्मना ॥
 आधारावाज्यभागौतुपूर्वद्वत्वाविचक्षणः ॥ ३३ ॥ तंछिगैःस्थापितान्देवान्दोमेनाप्यायेत्ततः ॥ महाव्याहृतिभिश्चैवहोमंकुयुस्ततः परम् ॥
 ॥ ३४ ॥ अयुतेनभवेत्सिद्धिर्यज्ञस्यवरवर्णिनि ॥ ततःप्रभातेचोत्थायस्नात्वाशुक्लांबरशुचिः ॥ ३५ ॥ दद्यात्पर्वसमीपेतुकल्पवृक्षसदक्षिणम् ॥
 त्रिप्रदक्षिणमावृत्यमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ३६ ॥ नमस्तेकल्पवृक्षायवितानार्थप्रदाय च ॥ विश्वंभरायेदेवायनमस्तेविश्वमूर्तये ॥ ३७ ॥
 यस्मात्त्वमेवाविश्वात्माब्रह्मस्थाणुर्दिवाकराः ॥ मूर्तामूर्तेपरबीजमतः पाहिसनातन ॥ ३८ ॥ एवमामन्यतंदृष्ट्वागुरवेकल्पपादपम् ॥ चतुर्भ्यश्चा
 पिऋत्विग्भ्यः सामंतादीन्प्रकल्पयेत् ॥ ३९ ॥ अनेनविधिनायस्तुदानमेतत्प्रयच्छति ॥ तस्यपुण्यफलंदेविशृणुष्वगदतोमम ॥ ४० ॥
 विमानवरमारुहमूर्यतेजःसमप्रभम् ॥ अप्सरोगणसंकीर्णकिंकिणिजालमालितम् ॥ ४१ ॥ यातिलोकं सुरेशस्य सर्वबाधाविवर्जितम् ॥

१ ऋग्यजुःसामयाजकाः-३० पा० । २ द्वितीयः-३० पा० । ३ संकल्पेन-३० पा० । ४ वृते-३० पा० । ५ किंकिणिजालमालितम्-३० पा० ।

पुनः कर्मभूमौ मावेत्यजायते श्रित्रियकुले ॥ ४२ ॥ यज्वाशूराऽपि विद्वान्श्वनरो भवति धार्मिकः ॥ पुनरन्ते प्राप्नुयाद्द्वैलोकैर्दस्यशाङ्गिणः ॥ ४३ ॥
 इति श्री भविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्री कृष्णयुधिष्ठिरसंवादे कल्पवृक्षदानविधि वर्णनमाष्टमस्तु त्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७८ ॥ ॥ ४४ ॥ यु
 धिष्ठिर उवाच ॥ भगवन् सर्वभूतेश सर्वलोक नमस्कृत ॥ अनुग्रहाय लोकानां कथं स्वममापरम् ॥ १ ॥ निष्पापे जायते येन आयुषाय
 शसां श्रिया ॥ तन्मे कथयेद्वै शदानं व्रतमथापि वा ॥ २ ॥ ॥ श्री कृष्ण उवाच ॥ ॥ शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि तं वलोकहितेऽस्मया ॥
 येनोपायेन जायंते सभाया मानवा भुवि ॥ ३ ॥ न व्रतैर्नोपवासैश्च न तीर्थगमनैरपि ॥ महापथादिमरणैर्नैव ज्ञैर्न श्रुतेन च ॥ ४ ॥
 प्राप्य ते मम लोकोऽयं दुष्प्राप्य द्विदशैरपि ॥ पार्थस्नेहान्महाभाग प्रवक्ष्यामि हितं तव ॥ ५ ॥ वक्ष्ये कल्पलतादानं शोभनं विधिपूर्वकम् ॥
 सर्वपूर्वविधानं च तत्र तन्ने प्रकल्पयेत् ॥ ६ ॥ दिक्पालेभ्यो बलिं तत्र क्षेपेद्वै विधिपूर्वकम् ॥ आवा रावाज्जभगौ तु पूर्वहुत्वा विचक्षणः
 ॥ ७ ॥ ततो ग्रहमण्डकुप्योद्धोमं व्याहृतिभिस्ततः ॥ अयुतैर्नैव होमस्य समाप्तिरिह कथ्यते ॥ ८ ॥ ततः सर्वसमीपे तु स्नातः शुक्लां
 वरः शुचिः ॥ पुष्पधूपैरथाभ्यर्च्य वासोभिः सफलक्षतैः ॥ ततः प्रदक्षिणं कृत्य मन्त्रानेतानुदरीयेत् ॥ ९ ॥ नमो नमः पापविनाशेनी
 भ्यो ब्रह्मांडलोकेश्वरपालनीभ्यः ॥ आशाशताधिक्यफलप्रदाभ्यो दिभ्यस्तथा कल्पलतावधूभ्यः ॥ १० ॥ या यस्य शक्तिः परमा
 प्रदिष्टा वेदपुराणसुरासत्तमस्य ॥ तां पूजयामाहरेण सान्नासामेष्टुर्भयं च्छतुर्नतोऽस्मि ॥ ११ ॥ एवमुच्चार्य ताः सर्वा ब्रह्मणेभ्यो निवेदयेत् ॥
 दशांशः परया भक्त्या तान्ताः संकल्प्य चेत्तसि ॥ १२ ॥ ततः क्षमापयेद्दिग्प्राणपितृसदक्षिणान् ॥ अनेन विधिनान्यस्तु दानमेतत्प्रयच्छति
 ॥ १३ ॥ तस्य पुण्यफलं राजन्कथ्यमानं निबोध मे ॥ इह लोके सविजयी धनवान्पुत्रवान्भवेत् ॥ १४ ॥ मृतो लोकाधिप पुरे प्राप्तिमन्वंतरं वसेत् ॥
 महाशक्तिवृतः पश्चादेत्य राजन्नासतलम् ॥ १५ ॥ जितसर्वमहीपालश्चक्रवर्ती भवेद्भुवि ॥ याचनारामं महाराज दानमेतत्प्रयच्छति ॥ १६ ॥
 साचक्रवर्ती न पुन्रभूतं शक्तिमन्वितम् ॥ यश्च पश्येद्दीयमानं दत्तं यश्चातु मोदते ॥ १७ ॥ शृणोति वाच्यमानं च सोऽपि प्रेत्य विमुच्यते ॥ १८ ॥

१ तावत्-इ० पा० । २ मुख्यफलम्-इ० पा० । ३ सुरलोकं वसत्यसौ । पश्चादेव महाराज चक्रवर्ती धराधिप-इ० पा० । ४ अनुमोदयेत्-इ० पा० ।

५ पापैः-इ० पा० ।

याशक्रवह्निमनैर्ऋतपाशहस्तावातदुराजशिवकेशवशंभुशक्तयः ॥ तवैप्रपूज्यदशकल्पलताद्विजेभ्योदेहित्रिलोकविजययेदितेऽस्तिबु
 द्धिः ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे कल्पलतादानविधिवर्णनमैकोनाशित्युत्तरशततमोऽध्यायः
 ॥ १७९ ॥ ६३ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भगवन्क्षत्रियैः शूरैः स्ववीर्योपात्तसंचयैः ॥ कानिदानानि दद्यान्निपवित्राणि शुभानि च ॥ १ ॥
 अन्यैर्वापुरुषैः कृष्ण अधर्मभयभरिभिः ॥ ग्रहपीडाभिसंतप्तैर्दुःस्वप्नाद्युपतापितैः ॥ २ ॥ इहलोकै परैश्च विहितं सर्वकामदम् ॥
 विशेषविहितं दानं कथयस्व महामते ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणु भूपाल भद्रं ते दानधर्ममनुत्तमम् ॥ विशेषेण महीपानां हि
 ताय च न संशयः ॥ ४ ॥ दानानि बहुरूपाणि नानाशास्त्रोदितानि च ॥ गोदानादीनि राज्ञेन्द्रप्रधानानि न संशयः ॥ ५ ॥ किंतु प्रधानमेकं ते
 दानं वक्ष्यामि भारत ॥ वैरोचनाय त्सर्वशुक्रः प्रोवाच भारत ॥ ६ ॥ ॥ शुणु दैत्यपते दानं सर्वपापप्रणाशनम् ॥
 आधयो व्याधयश्चैव ग्रहपीडाः सुदारुणाः ॥ ७ ॥ येन दत्तेन न इयंति पुण्यमाप्नोति चोत्तमम् ॥ कार्तिक्या मयने चैव ग्रहणे शिशुसूर्ययोः ॥ ८ ॥
 दानमेतत्प्रदातव्यं विषुवे सूर्यसंक्रमे ॥ पुण्यं दिनमथासाद्य जितक्रोधो जितेन्द्रियः ॥ ९ ॥ संस्थाप्य दारुजं दिव्यं हेमपट्टं रत्नकृतम् ॥
 रथं सुचक्राक्षधरं युगयोः क्रसमन्वितम् ॥ १० ॥ सुवर्णध्वजसंयुक्तं सितासितपताकिनम् ॥ पुष्पप्रकरसंकीर्णैः प्राशुदकप्रवणेशुभे ॥ ११ ॥
 नद्यां स्तीरैऽथ वा गोष्ठे विचित्रे वा गृहांगणे ॥ १२ ॥ मध्ये ब्रह्मा प्रतिष्ठाप्य पूजयेत्प्रणवनेतम् ॥ विष्णुरुत्तरतः स्थाप्य गौरुषेण तमचै
 तस्यां संस्थापयेद्देवान् ब्रह्मादीन् कथयामि ते ॥ १३ ॥ मध्ये ब्रह्मा प्रतिष्ठाप्य पूजयेत्प्रणवनेतम् ॥ विष्णुरुत्तरतः स्थाप्य गौरुषेण तमचै
 येत् ॥ १४ ॥ सुक्तेन रुद्रोऽद्रेण दक्षिणस्यां समचयेत् ॥ ग्रहान्सूर्यमुखंश्चैव विधिवत्पूजयेत्तथा ॥ पुष्पैर्गंधैः फलैर्भक्ष्यैर्दो
 पमालाभिरिव च ॥ १५ ॥ पूजयेद्गंधकुसुमैः श्वेतवस्त्रैः सचंदनैः ॥ शंखभेरीमृदंगानां शब्दैः सर्वत्रंगामिभिः ॥ १६ ॥ ब्रह्मघोषविभिश्च
 शंकरायीतमहोत्सवम् ॥ कुण्डं कृत्वा विधानेन हस्तमात्रमाणतः ॥ १७ ॥ आग्नेय्यां दिशि राजेन्द्र ब्राह्मणांस्तत्र पूजयेत् ॥ चतुश्चार

णिकान्विप्रान्पूजितान्ब्रह्मभूषणैः ॥ १८ ॥ चतुराष्टौमहाराजगुरुकोऽथवाभवेत् ॥ होमोपकरणं सर्वमेलयित्वा तिलान्धृतम् ॥ १९ ॥
 अत्रिकार्यत्ततः कुर्याद्यथावद्विधिपूर्वकम् ॥ आधारावाज्यभागौ तु हृत्वा प्राग्वच्चतौ ततः ॥ २० ॥ विष्णवे शितिकंठाय मंत्रैः पूषादितैः शुभैः ॥
 ग्रहयज्ञोदितैश्चैव ग्रहाणां होमहृष्यते ॥ २१ ॥ एवं यज्ञविधिं कृत्वा यजनानो द्विजैः सह ॥ योजयितरथेदां तौ गौलक्षणसंयुतौ ॥ २२ ॥
 विचित्रतनुसंवीतौ शुभकशौमुवांटिकौ ॥ हेमपट्टैः सुतिलकैः शोभितौ शंखचामरैः ॥ २३ ॥ दिव्यमुक्तापरिच्छन्नौ दिव्याङ्कुशसमन्वितौ ॥
 महामात्रान्वितौ चैव सत्वाभरणभूषितौ ॥ २४ ॥ एवं विधित्ततः कृत्वा रथं तं सज्जनरः ॥ आरोपयेत्ततस्तस्मिन्ब्राह्मणं शसितव्रतम् ॥ २५ ॥
 भूषितं कंठकैः कर्णवैष्णवगुल्यैकैः ॥ आगुप्तचोलकच्छत्रवस्त्राद्युधसमन्वितम् ॥ २६ ॥ बद्धवृण्णिधनुष्पाणिं बहु चर्मविभूषितम् ॥ खड्ग
 धेनुकयानद्वंद्वं हारालंकृतं विग्रहम् ॥ २७ ॥ यजमानस्ततः प्राज्ञः शुक्लं वरधरः शुचिः ॥ रथं प्रदक्षिणीकृत्य गृहीतकुसुमाञ्जलिः ॥ २८ ॥
 इममुच्चारयेन्मन्त्रं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ कुमुदैरावणौ पद्मः पुष्पदंतोऽथ वामनः ॥ २९ ॥ सुप्रतीको जनः सार्वभौमोऽष्टौ देवयोनयः ॥ तेषां
 वंशप्रसूतौ तु बलरूपसमन्वितौ ॥ ३० ॥ तद्युक्तरथे दानेन मम स्यातां वरप्रदौ ॥ रथोऽयं यज्ञपुरुषो ब्राह्मणात्रिशिवः स्वयम् ॥ ३१ ॥
 ममेभरथदानेन प्रीयेतां शिवकेशवौ ॥ इत्युच्चार्य महाभागपूजयित्वा पुनः पुनः ॥ ३२ ॥ आरोपयेत्ततस्तस्मिन्ब्राह्मणं शसितव्रतम् ॥ स्वदा
 रनिरतं शान्तं वेदे वेदांगपरगम् ॥ ३३ ॥ पंचाश्व्यभिमतं चैव अव्यंगं व्याधिवर्जितम् ॥ पुनः प्रदक्षिणीकृत्य रथस्थं द्विजसत्तमम् ॥ ३४ ॥
 आद्वारमनुगच्छेच्च प्रणिपत्य गृहं विशेत् ॥ ततो यज्ञावसाने तु दीनां धादीभ्यः कृशान् ॥ ३५ ॥ पूजयेद्विधिवैभौ नैव स्त्रागोदानभोजनैः ॥ अने
 नैव विधानेन संकल्प्य रथमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ कुंडमंडपं सभारभूषणाच्छादनादिकम् ॥ तदेव होमद्रव्यं च होममंत्रास्तएव हि ॥ ३७ ॥
 विशोषोऽश्वरथे राजकथ्यमानो निबोधयताम् ॥ हयौ लक्षणसंयुक्तौ खलीनालंकृताननौ ॥ ३८ ॥ विचित्रवस्तुसंवीतौ कंठभरणभूषितौ ॥
 सुप्रग्रहयुतौ योज्यौ दातातास्मन्नथोत्तमे ॥ ३९ ॥ तं प्रदक्षिणमावृत्त्य मन्त्रमेतमुदीरयेत् ॥ ४० ॥ नमोऽस्तु ते वेदतुंगमाय त्रयीमयाय

१ सर्वैः-इ०पा० । २ दिव्याङ्कुशसमन्वितौ-इ०पा० । ३ महाभागे-इति संदिग्धः संवादः । ४ विचित्रवस्त्रसंवीतौ-इ०पा० ।

त्रिगुणात्मकाय ॥ सुदुर्गमार्गे सुखपानपात्रेन मोऽस्तु ते वा जिधराय नित्यम् ॥ ४१ ॥ रथोऽयं स वितासाक्षाद्देवाश्चामीतुरंगमाः ॥ अरुणो ब्राह्म
णश्चायं प्रयच्छंतु सुखं मम ॥ ४२ ॥ इत्युच्चार्य तत् स्तस्मिन् ब्रह्मणस उत्तमम् ॥ आरोपयेद्ब्रह्माङ्गाया वेदे तमुज्जेत ॥ ४३ ॥ अनेन वि
धिना यस्तु दद्याद्राजिरथं बुधः ॥ तस्माद्ब्राह्मणं रथं त्यक्तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ ४४ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वाभयविवर्जितः ॥ मन्वंतरज्ञते
यावत्सर्वभोगसमन्वितः ॥ ४५ ॥ अप्सरो गणसंकीर्णैर्विमानैर्मयूषवर्चसे ॥ दिव्यभोगान्वितः श्रीमान्कामचार्या वसेद्वि ॥ ४६ ॥ पुण्यश्लेषा
दिहाभ्येत्य राज्ञो भवति धार्मिकः ॥ पुत्रपौत्रान्वितश्चैव चिरजीवी प्रियातिथिः ॥ ४७ ॥ गजेनैकेन निर्दिष्टः काश्चिद्भूजराशेरनुप ॥ एकेनाश्वेनाश्वरथः क
श्यते वेदेवादिभिः ॥ ४८ ॥ दानमंत्रास्त एवोक्ताः फलतंत्रा निगद्यते ॥ ४९ ॥ यच्छंति ये रथं सुधुराक्षक्रं विक्रान्तवारणयुतं तुरगान्वितं वा ॥
तपस्कं कनकपट्टविचित्रितां गते संयद्धेन सुराजपुं प्रयाति ॥ ५० ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे
गजरथाश्वरथदानविधिवर्णनमाशीत्युत्तरज्ञातमोऽध्यायः ॥ १८० ॥ ४९ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ दानान्यन्यानि मे
कृष्ण कथय स्वयदूतम् ॥ मंगल्यानि पवित्राणि सर्वपापहराणि च ॥ १ ॥ संसारसागरोत्तारहेतुभूतोऽसि माधव ॥ धर्मार्थपरिज्ञानेन वदन्यो
नेह कश्चन ॥ २ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ दानानि बहुपाणि कथितानि मया तव ॥ पुनरेव प्रवक्ष्यामि यद्यस्ति तव कौतुकम् ॥ ३ ॥
कथितानि मया तु भ्यं कथयिष्यामि या नि च ॥ महती र्थेन सिध्यंति प्रयच्छंति महत्फलम् ॥ ४ ॥ काम्यो दानविधिः पार्थ क्रियमाणः प्रयत्नतः ॥
फलाय मुनिभिः प्रोक्तो विपरीतो भयाय च ॥ ५ ॥ ज्ञेयं निष्कृशत सर्वदानेषु विधिरुतमः ॥ मध्यमस्तु तदद्वेन तदद्वेन नावरः स्मृतः ॥ ६ ॥ एवं वृक्षस्थे
द्राणां धिनोः कृष्णाजिनस्य च ॥ अशक्तस्यापि कृष्टोऽयं पंचसौ वर्णको विधिः ॥ ७ ॥ अतोऽप्यहं नयोदद्यान्महादानं नराधिप ॥ प्रतिगृह्णाति
वा तस्य दुःखशोका वहं भवेत् ॥ ८ ॥ आदौ तावत्प्रवक्ष्यामि कालायं पुरुषं तव ॥ सप्तसागरदानं च महाभूतघटस्तथा ॥ ९ ॥ अध्यर्पदानं
मत्रोक्तमात्मप्रतिकृतिस्तथा ॥ सुवर्णाश्वः स्मृतः षष्ठः सुवर्णोश्च रथोऽपरः ॥ १० ॥ सर्वदानोत्तमं राजकुण्डलाजिनमथाष्टमम् ॥ विश्वकर्मा

वर्महमेगजरथस्तथा ॥ ११ ॥ एतत्तेदानदशकंवेद्विपार्थिवसत्तम ॥ देहिदापयसद्दुद्धिदानेनृपनरोत्तम ॥ १२ ॥ दानादृतेनोपकारोवि
द्यतेधनिनोऽपरः ॥ दीयमानोहिनापैतिभूयएवाभिधत्ते ॥ १३ ॥ कृणुल्लिख्यमानोऽपिभवत्येवबहूदकः ॥ पुण्यंदिनमथासाद्यभूसिमागस
मेशुभे ॥ १४ ॥ चतुर्थ्यावाचतुर्दश्याविष्ट्यावापांडुनंदन ॥ पुमान्कृष्णतिलैःकार्यैर्यज्जदंतःसुवर्णहृक् ॥ १५ ॥ खड्गोद्यतकरोदीर्घो
पाकुसुमकुंडलः ॥ रक्तांबरधरःस्त्रग्विंशसमालाविविभूषितः ॥ १६ ॥ तीक्ष्णसिपत्रधनुषाविस्फारितकटीतटः ॥ उपानद्युगयुक्ताहिहृण
कंबलपार्श्वगः ॥ १७ ॥ गृहीतमांसपिंडश्चवामेकरतलेतथा ॥ एवविधंनरकृत्वागृहीतकुसुमांजलिः ॥ १८ ॥ संपूज्यगंधकुसुमैर्वेद्यवि
निवेद्यच ॥ तिलज्यजुहुयात्तत्रय्यंवेकैतिचमंत्रतः ॥ १९ ॥ स्वगृहोक्तविधानेनशतमष्टोत्तरंयजेत् ॥ यजमानःप्रसन्नात्माइमंमंत्रमुदारये
त् ॥ २० ॥ सर्वकलयसेयस्मात्कालस्त्वन्तेनभण्यसे ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनान्त्वमसाध्योऽसिसुव्रत ॥ २१ ॥ पूजितस्त्वंमयाभक्त्याप्रा
थितश्चतुर्थसुखम् ॥ यदुच्यतेतवविभोतत्कुरुष्वनमोनमः ॥ २२ ॥ एवंसंपूजयित्वातंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ब्रह्माणंप्रथमंपूज्यवासाभिभू
षणैस्तथा ॥ २३ ॥ दक्षिणांशक्तिनोदद्यात्प्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ अनेनविधिनयस्तुदानमेतत्प्रयच्छति ॥ २४ ॥ नापमृत्युभयंतत्त्यनच
व्याधिकृतंभयम् ॥ भवत्यव्याहतैश्वर्यःसर्वबाधाविवर्जितः ॥ २५ ॥ देहान्तिसूर्यभवनंभित्त्वायातिपरंपदम् ॥ पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यराजा
भवतिधार्मिकः ॥ संतत्याचिश्रियायुक्तःपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ २६ ॥ संपूज्यकालपुरुषंविधिवद्विजायदत्त्वाशुभाशुभफलोदयहेतुभूतः ॥
रोगांतरसकलदोषमयेचदेहीभोहन्यमानमुपगच्छतितत्प्रभावात् ॥ २७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिर
संवादेकालपुरुषदानविधिवर्णनंमैकाशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८१ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अ
थातःसंप्रवक्ष्यामिपार्थदानमनुत्तमम् ॥ सतसागरकंठनामसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ पुण्यंदिनमथासाद्ययुगादिग्रहणादिकम् ॥

१ मंडपः-इ०पा० । २ कृष्णम्-इ०पा० । ३ इदं वचनमवधीत-इ० पा० । ४ सकालनियमे यस्मात्कालत्वं तेन गण्यते-इ० पा० । ५ प्रा
पितश्च-इ० पा० । ६ यथा-इ० पा० । ७ तु-इ० पा० । ८ ब्राह्मणम्-इ० पा० । ९ दत्त्वा-इ० पा० । १० सर्वदानम्-इ० पा० ।

कारयेत्सप्तकुण्डानिकांचनानिविचक्षणः ॥ २ ॥ प्रादेशमात्राणितथारत्निमात्राणिवापुनः ॥ कुर्यात्सप्तशतादूर्ध्वमासहस्राच्चशक्तिः ॥ ३ ॥
 संस्थाप्यानिचसर्वाणिकृष्णाजिनतिलोपरि ॥ प्रथमंपूरयेत्कुण्डलवणेनविचक्षणः ॥ ४ ॥ द्वितीयंपयसातद्वृत्तयंसर्पिषापुनः ॥
 चतुर्थतुण्डेनैवद्वधापंचममेवच ॥ ५ ॥ षष्ठशर्करयातद्वत्सप्तमंतीर्थवारिणा ॥ स्थापयेच्छवणस्यातिब्रह्माणंकांचनेशुभम् ॥ ६ ॥ केनैव
 क्षीरमध्येतुघृतमध्यमेहेश्वरम् ॥ भास्करंगुडमध्येतुदधिमधेसुराधिपम् ॥ ७ ॥ शर्करायान्यसेहृक्ष्मीजलमध्येतुपार्वतीम् ॥ सर्वेषुस
 र्वरत्नानिधान्यानिचसप्तमतः ॥ ८ ॥ स्थापयेत्पुरुषश्रेष्ठयथालाभंयथासुखम् ॥ ततःपर्वसमीपेतुस्नातःशुक्लांबरोगृही ॥ ९ ॥ त्रिःप्रद
 क्षिणमावृत्यमंत्रानेतानुदीरयेत् ॥ नमोवःसर्वसिंधूनामाधारेभ्यःसनातनाः ॥ १० ॥ जंतूनांप्राणदेभ्यश्चसमुद्रेभ्योनमोनमः ॥ पूर्णाःसर्वे
 भवंतौवैक्षारक्षीरघृतैक्ष्वैः ॥ ११ ॥ दध्नाशर्करयातद्वत्तीर्थवारिभिरेवच ॥ तस्मादधौघविध्वंसंकरुध्वंममानदाः ॥ १२ ॥ अलक्ष्मीः
 प्रशमंयातुलक्ष्मीश्चास्तुगृहेमम ॥ एवमुच्चार्यतान्दद्याद्ब्राह्मणेभ्योयुधिष्ठिर ॥ १३ ॥ एकमेकमथाभ्यर्च्यपुष्पवस्त्रविलेपनैः ॥ बहूनामे
 तदुद्दिष्टदानमेकस्यवापुनः ॥ १४ ॥ देयंवासर्वसामान्यंक्रियाविप्रानुरूपतः ॥ दानंस्तप्तमुद्रालयंयःप्रयच्छतिपार्थिव ॥ १५ ॥ तस्य
 गृहान्नचलितलक्ष्मीर्यावत्कुलाष्टकम् ॥ पूज्यमानःसुरगणैःसिद्धविद्याधरैरगैः ॥ १६ ॥ देवलोकान्नच्यवेत्सप्तमन्वतराण्यसौ ॥ ततश्च
 वेदसंस्कारात्पुण्यं ब्रह्माधिगच्छति ॥ १७ ॥ इतिददातिरसामरसंयुताञ्छुचिरविस्मयदानिहसागरान् ॥ अनलकांचनरत्नमयानसौपदमु
 पैतिहरेरभयवृत्तम् ॥ १८ ॥ दानंप्रधानतरमेतदतीवविप्रोक्तंयुधिष्ठिरसमाधियधिविचिंत्य ॥ हेमान्विधायजलधीनिवितस्व
 शतप्राप्ताप्रोषियेनसरसानिसमीहितानि ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे सप्तसागरदानविधि
 वर्णनं नाम द्वाशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८२ ॥ ७३ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिदानमन्यत्तवोत्तमम् ॥

१ ब्रह्मणा-इ० पा० । २ देयानि-इ० पा० । ३ सर्वसमीपेतु-इ० पा० । ४ एतदिष्टं वैदानमेतदुदीरयत-इ० पा० । ५ अपरावृत्तम्-इ० पा० ।

६ नरोत्तम-इ० पा० ।

महाभूतघटनामहापातकनाशनम् ॥ १ ॥ पुण्यातिथिसमासाद्यस्वतुलितेष्टहाणे ॥ कारयेत्कंचनकुंभमहारत्नान्निधितपुनः ॥ २ ॥
 प्रादेशादंगुलशतं यावत्कुर्यात्प्रमाणतः ॥ शतयापंचपलादूर्ध्वमाशताच्चनरोत्तम ॥ ३ ॥ क्षीराज्यपूरितंकृत्वाकल्पक्षुसमन्वितम् ॥
 पद्मासनगतास्तत्रब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ ४ ॥ लोकपालमहेंद्राश्चस्ववाहनसमास्थिताः ॥ ऋग्वेदःसाक्षसूत्रश्चयजुर्वेदःसंपंकजः ॥ ५ ॥
 वीणाधारीसामवेदोद्भूतवसिष्ठवच्छ्रुभान्वितः ॥ पुराणवेदोवरदःसाक्षसूत्रकमंडलुः ॥ ६ ॥ सप्तधान्यानिपुरतःस्थापयेच्छक्तितोषुधः ॥ पा
 दुकोपातहौछत्रंचामराग्यासनयुधान् ॥ ७ ॥ एवंप्रकल्प्यविधिवन्महाभूतघटनरः ॥ गुडसरोरोपरिगतंमाल्यवस्त्रैरथारयेत् ॥ ८ ॥
 अथपर्वसमीपेतुस्नात्वािनियतमानसः ॥ त्रिःप्रदक्षिणमावृत्यमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ९ ॥ यस्मान्नार्कचिदप्यस्तिमहाभूतैर्विनाकृतम् ॥
 महाभूतमयश्चायंतस्माच्छांतिददातुमे ॥ १० ॥ अत्रसन्निहितादेवाःस्थापिताविश्वकर्मणा ॥ तेमंशान्तिप्रयच्छंतुभक्तिभावेनपूजिताः ॥ ११ ॥
 इत्येवंपूजयित्वातुमहाभूतघटनरः ॥ ब्राह्मणंपूजयित्वातुभूषणाच्छादनादिभिः ॥ १२ ॥ महाभूतघटंदद्यात्पर्वकालेयतव्रतः ॥ पुनःप्र
 दक्षिणीकृत्यब्राह्मणंतक्षमापयेत् ॥ १३ ॥ अनेनविधिनयश्चादानमेतत्प्रयच्छति ॥ एकविंशत्कुलोपेतःशिवलोकेप्रयात्यसौ ॥ १४ ॥
 पुण्यक्षयादिहाभ्यन्यराजभवातिधार्मिकः ॥ अजेयःशत्रुसंघातैर्महाबलपराक्रमः ॥ १५ ॥ क्षत्रधर्मतोविद्वान्देवब्राह्मणपूजकः ॥ १६ ॥
 अष्टापदोत्तमघटंविमलंविधायब्रह्मज्ञैर्केशवयुतंसहलोकपालैः ॥ क्षीराज्यपूर्णविवरंप्राणिपत्यभक्त्याविप्रायदेहितवदानज्ञैःकिमन्यैः ॥ १७ ॥
 इतिश्रीभविष्यमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमहाभूतघटदानविधिवर्णनंनमःशतुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८३ ॥ ४४ ॥
 ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शय्यादानंप्रवक्ष्यामि तव पांडु कुलोद्ग्रह ॥ यद्वात्सर्गसुखभागीस्यादिहलोकैः परत्र च ॥ १ ॥ शय्यादानंप्रयच्छंति सर्वदेव
 द्विजोत्तमाः ॥ अनित्यजीवितं यस्मात्कोन्यः पश्चात्प्रदास्यति ॥ २ ॥ तावत्संबंधुः स पिता यावज्जीवति भारत ॥ मृतो मृत इति ज्ञात्वा क्षणात्क्षे

१ दिव्यम्-इ०पा० । २ प्रयत्नतः-इ०पा० । ३ ब्रह्मदेके शवयुतम्-इ०पा० । ४ पांडुकुलोद्भव-इ०पा० । ५ सर्वभागी-इ० सुसभोगी-इ० च पा० ।
 ६ नृपोत्तम-इ०पा० । ७ दानं कोन्यः प्रदास्यति-इ०पा० ।

होनिवर्तते ॥ ३ ॥ तस्मात्स्वयंप्रदातव्यं शय्याभोज्यजलादिकम् ॥ आत्मैवात्मरतो बंधुरिति संचिन्त्यचेतसि ॥ ४ ॥ आत्मैव योहिनात्मा
 नंदानभौर्गैर्न पूजयेत् ॥ कोऽन्योऽहिततरस्तस्मात्कः पश्चात्पूजयिष्यति ॥ ५ ॥ तस्माच्छय्यांसमासाद्य सारदारुमयौदढाम् ॥ दंतपत्रचि
 त्तारस्यहिमपट्टैरलंकृताम् ॥ ६ ॥ हंसतूलीप्रतिच्छन्नां शुभगंडोपधानिकाम् ॥ प्रच्छादनपटीयुक्तां गंधधूपधिव्यासिताम् ॥ ७ ॥ तस्यांसं
 स्थापयेद्धैमहरिलक्ष्मिसमन्वितम् ॥ उच्छीपिकैर्धृतैश्चैकलशं परिकल्पयेत् ॥ ८ ॥ विज्ञेयं पाण्डवसदासिनिद्राकल्पकंबुधैः ॥ तांबूलकुंकुमशोद
 कर्पूरगुरुचंदनम् ॥ ९ ॥ दीपकोषानहच्छत्रचामरासनभोजनम् ॥ पार्थेषु स्थापयेच्छतयासतधान्यानि चैव हि ॥ १० ॥ शयनस्थस्य भव
 तियदन्यदुपकारकम् ॥ भृंगारकाद्यपुष्पाणि पंचवर्णवितानकम् ॥ ११ ॥ शय्यामेवं विधांकृत्वा ब्राह्मणायोपदापयेत् ॥ सपत्नीकाय संपूज्य
 पुण्येऽन्निविधिपूर्वकम् ॥ १२ ॥ नमस्ते सर्वदेवेश शय्यादानं कृतं मया ॥ देहितस्माच्छांतिफलं नमस्ते पुरुषोत्तम ॥ १३ ॥ यथानकृष्णशय
 नं शून्यं सागरजातया ॥ शय्याममाप्य शून्यास्तु तथा जन्मनि जन्मनि ॥ १४ ॥ दत्तैवं तत्पमलं प्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥ एकादशाहेऽपि
 तथा विधिरेष प्रकीर्तितः ॥ १५ ॥ ददाति यद्विधमर्थमानवो बांधवेषु ते ॥ विशेषं चात्र राजेन्द्र कथ्यमानं निबोध मे ॥ १६ ॥ तेनोपभुक्तं यद्वस्तु कि
 चित्पूर्वगृहे सता ॥ तद्वात्रलं च तथा वस्त्रवाहनभाजनम् ॥ १७ ॥ यद्विष्टं च तथा स्यासीत्तत्सर्वपरिकल्पयेत् ॥ स एव पुरुषो हिमस्तस्य तं स्था
 पयेत्तथा ॥ १८ ॥ पूजयित्वा प्रदातव्यो मृतशय्या यथा ॥ स्वर्गपुरंदरगृहे सुयुक्ता लयेथवा ॥ १९ ॥ सुखं वसत्यसौ जंतुः शय्यादानप्र
 भावतः ॥ पीडयति तं तथा म्याः पुरुषाभीषणननाः ॥ २० ॥ न भयं न शीतेन बाध्यते स न रक्षति ॥ अपि पापसमायुक्तः स्वर्गलोके महोयते ॥ २१ ॥
 विमानवरमारूढः सेव्यमानोऽप्सरोगणैः ॥ आभूतं संप्रदायति स्तेषु तत्प्राप्तकवर्जितः ॥ २२ ॥ शय्याप्रदानमलं तव पांडुपुत्रसंकीर्तितं सकलसौख्यनि
 धानमेतत् ॥ तद्यो ददाति विधिवत्स्वयमेव न केतलं विकल्पराहितः स विभाति सत्यम् ॥ २३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयु
 धिष्ठिरसंवादशय्यादानविधिवर्णनं नाम चतुर्दशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८४ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ आत्मप्रतिकृतिर्नाम यथांक्तं कस्य

१ यस्मात्तस्मात्प्रदातव्यं शय्याभोज्यजलादिकम्—इ० पा० ॥ २ निशामय—इ० पा० ॥ ३ यद्यदिष्टं च तस्यासीत्—इ० पा० ॥ ४ सकलसौख्यनिधानभूतम्—इ० पा० ॥

चिन्तुरा ॥ ततोऽहंसंप्रवक्ष्यामिदानंमानविवर्धनम् ॥ १ ॥ दानकालः सदा तस्य मुनिभिः परकीर्तितः ॥ पुण्यैः पुण्यादिनपार्थप्राप्यते जीवितैर्न च ॥
 ॥ २ ॥ लोहजांप्रकृतिं भव्यां कारयित्वात्मनो नृप ॥ अभीष्टवाहनगतामिष्टालंकरसंयुताम् ॥ ३ ॥ अभीष्टलोकसहितां सर्वोपस्करसंयुताम् ॥
 ततः पट्टपटीवस्त्रैश्छादितारत्नभूषिताम् ॥ ४ ॥ कुंकुमेन तु लिप्तांगीकपूर्गरुवासिताम् ॥ स्त्रीचैददातिशयने शायितां कारयेत्स्वयम् ॥ ५ ॥
 यद्यदिष्टमं किंचित्सर्वपाश्वेतोन्यसेत् ॥ उपकारकं स्त्रीणां स्वशरीरचयद्रवंत् ॥ ६ ॥ तत्सर्वस्थापयेत्पाश्वस्वयं संचित्य चेतोसि ॥
 एतत्सर्वमेलयित्वा स्वस्वस्थाने निधाय च ॥ ७ ॥ पूजयित्वा लोकपालान् गृहान् देवीं विनायकम् ॥ ततः शुक्लांबरः स्नात्वा गृहीतकुसुमं जलिः ॥
 ॥ ८ ॥ इममुच्चारयेन्मंत्रं विप्रस्य पुरतो बुधः ॥ आत्मनः प्रतिमां च यं सर्वोपकरणैर्युता ॥ ९ ॥ सर्वैरत्नसमायुक्ता तव विप्रनिवेदि
 ता ॥ आत्मा शोभुः शिवः शौरिः शक्रः सुरगणैर्वृतः ॥ १० ॥ तस्मादात्मप्रदानेन ममात्मा सुप्रसीदतु ॥ इत्युच्चार्य ततो दद्याद्ब्राह्मणाय युधिष्ठिर
 ॥ ११ ॥ ब्राह्मणश्चापि गृहीयात्कोदादिति च कति यन् ॥ ततः प्रदक्षिणीं कृत्य प्रणिपत्य विमर्जयेत् ॥ १२ ॥ विधिनानेन राजेन्द्र दानमेतत्प्रय
 च्छति ॥ यः पुमानथवानरीशृणुयात्फलमाप्नुयात् ॥ १३ ॥ साग्रं वर्षं क्षतं दिव्यं स्वर्गलोकैः सुर्वृतः ॥ अभीष्टफलदानेन ह्यभीष्टफलभारभ
 वेत् ॥ १४ ॥ यत्रैवोत्पद्यते जंतुः प्राप्ते कर्मक्षये पुनः ॥ तत्रैव सर्वकामानां फलभागभवेत्तद्रूपः ॥ १५ ॥ इष्टबंधुजनैः सार्द्धं निविश्यांगं कदाचन ॥
 प्राप्नोति पुरुषो राजन्स्वर्गैर्नान्यमश्नुते ॥ १६ ॥ यश्चात्मनः प्रतिष्ठाति विरवाहनस्थं हैमौ विधाय धनधान्यसमाकुलां च ॥ सोपस्कराद्विजरा
 यददाति भक्त्या चंद्रां कवत्सं दिवि भाति हिराजराजः ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंबादे आत्मप्राप्तिकृतिदा
 नविधिवर्णनं नाम पंचमोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ सांप्रतं संप्रवक्ष्यामि हिरण्यश्वविधिं परम् ॥ यस्य प्रसादात्पु
 रुषः क्षांतं फलमश्नुते ॥ १ ॥ पुण्यं दिनमथासाद्य पात्रं वापि गुणाधिकम् ॥ शक्तिं स्त्रिपलाद्दूर्ध्वमांशतश्च नरोत्तम ॥ २ ॥ खलीनालं कृतं सुखं कारयेद्दे
 मवाजिनम् ॥ सुखं रसोन्नतं स्कंधं दृढजानुसंवालिधिम् ॥ ३ ॥ स्थापयेद्देदिमध्ये तु कृष्णं ॥ जिनं तिलोपारि ॥ कौशेयवस्त्रं सर्वतंतुं कुमेन विलेपितम् ॥ ४ ॥

संपूज्यकुसुमैः श्वैतश्चणकान्विनिवेद्य च ॥ ततः पर्वसर्मापेतुगृहीतकुसुमांजलिः ॥ ५ ॥ इममुच्चारयेन्मंत्रं पुराणोक्तं यतः ॥ नमस्ते सर्वदेवेश्वदे
 हरणलंपट ॥ ६ ॥ वाजिरूपेण मामस्मान्पाहि संसारसागरात् ॥ त्वमेव सदा भूत्वा छंदो रूपेण भोः स्करम् ॥ ७ ॥ यस्माद्धारयसे लोकानतः
 पाहिसनातन ॥ एवमुच्चार्य तं राजन्विप्राय प्रतीपादयेत् ॥ ८ ॥ प्रदक्षिणं ततः कृत्वा प्राणिपत्य विसर्जयेत् ॥ अनेन विधिनाराजनिहरण्याश्वम
 लंकृतम् ॥ ९ ॥ दत्त्वा पापक्षयाद्भानोर्लोकमाप्नोति शाश्वतम् ॥ तस्मिन् ब्रह्मनिर्भुंजीतैतैलक्षारविवर्जितम् ॥ १० ॥ पुराणश्रवणं तद्वत्कारये
 द्भोजनदनु ॥ ११ ॥ इत्थं हिरण्याश्वविधिकरोति यः सुपुण्यमासाद्य दिनेन रेद्र ॥ विसृक्तपापः स पुरं सुरारैः प्राप्नोति सिद्धिरभिपूजितं यत् ॥ १२ ॥
 इति पठति य इत्थं हवामाजिप्रदानं सकलं लुपसृक्तः सोऽश्वयुक्तेन भूपः ॥ कनकमयविमानेनार्कलोकं प्रयाति तस्मिन् दशपतिवधूभिः पूज्यते हर्म्यभो
 गैः ॥ १३ ॥ यो वा शृणोति पुरुषोऽप्यथ वारस्मरेद्ब्रह्मैवाश्वदानमभिनंदति दीयमानम् ॥ सोऽपि प्रयाति हतकल्मषशुद्धदेहः स्थानं पुरंदरमेश्वर
 लोकजुष्टम् ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे हिरण्याश्वदानविधिवर्णनं नाम षडशीत्युत्तरशततमोऽ
 ध्यायः ॥ १८६ ॥ ४४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि तव पांडुकुलोद्ब्रह्म ॥ पुण्यं हेमरथं नाम महापातकनाशनम् ॥ १ ॥
 पुण्येऽह्नि विप्रकथिते स्वनुलिसे गृहांगणे ॥ कृष्णाजिनतिलांकृत्वा कांचनं स्थापयेद्भूय ॥ २ ॥ चतुरस्रं महाभाग चतुश्चक्रं सकृद्वरम् ॥
 ब्रह्माणमग्रतः कृत्वा गृहीतं प्रग्रहं शुभम् ॥ ३ ॥ इन्द्रनलिनकुंभेन ध्वजरूपेण संयुतम् ॥ लोकपालाष्टकोपेन पद्मरागदलान्वितम् ॥
 ४ ॥ चत्वारः पूर्णकलशान्यान् यष्टादशैव तु ॥ कौशेयवस्त्रं संवीत सुपरिष्ठाद्वितानकम् ॥ ५ ॥ मध्ये तु फलसंयुक्तं पुरुषेण सम
 न्वितम् ॥ योगयुक्तः शुमान् कार्यस्तं च तत्राधिवासयेत् ॥ ६ ॥ एवं विधं पूजयित्वा माल्यगंधानुलेपनैः ॥ चक्ररक्षाबुभौ तस्य कार्या
 विश्वकुमारकौ ॥ ७ ॥ पुण्यं कालं ततः प्राप्य स्नातः संपूज्य देवताः ॥ त्रिःप्रदक्षिणमावृत्य गृहीतकुसुमांजलिः ॥ ८ ॥ शुक्लमा

१ त्वया जितं जगत्सर्वं त्वत्पुराकांक्षिता मही ॥ वाजिरूपं नमस्तुभ्यं पाहि संसारसागरात्-इ० पा० । २ वर्तसे-इ० पा० । ३ भावयसे-इ० पा० ।

४ अभ्येति-इ० पा० । ५ राजन्कारयेन्निपत्यतात्मना-इ० पा० । ६ अभिपूजितात्मा-इ० पा० ।

ल्यांवरधरइममंत्रमुदायेत् ॥ ९ ॥ नमोनमःपापविनाशनायविश्वात्मनेदेवतुरंगमाय ॥ धाम्नामधौशायभवाभवाग्रथस्यदानान्ममदे
 हिशांतिम् ॥ १० ॥ वस्वष्टकादित्यमरुद्गणान्त्वमेवधातापरमनिधानम् ॥ यतस्ततोमेहृदयं प्रयातुधर्मकतान्तत्वमघौघनाशात् ॥ ११ ॥
 इतितुराग्रप्रदानमेतद्भवभयमुदनमत्रयः करोति ॥ सकलुषपटलैर्विमुक्तदेहः परममुपैतिपदं पिनाकपाणेः ॥ १२ ॥ देदीप्यमानवपुषाच
 जितप्रभावमाक्रम्यमंडलमखंडलचंडभानोः ॥ सिद्धांगनानयनयुग्मनिपीयमानवक्रांबुजेंडुजभेनचिरसहास्ते ॥ १३ ॥ इतिपठतिशु
 णोतिवायत्तत्कनकतुराग्रप्रदानमस्मिन् ॥ नसनरकपुत्रं जेत्कदाचिन्नरकरिपोर्भवनंप्रयातिभूयः ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्ये
 महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे हिरण्याश्वरथदानविधिवर्णनं नाम सप्तशोऽध्यायः ॥ १८७ ॥ ॥ ७ ॥
 ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कृष्णाजिनप्रदानस्य विधिकालममानय ॥ ब्राह्मणं च समाचक्ष्वतत्र मे संशयो महान् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
 युगादिपूरणेषु संक्रांतौ दिनसंक्षेपे ॥ माध्यांवाग्रहपोडासु दुःस्वप्नाद्भुतदर्शने ॥ २ ॥ देयमेतन्महादानं द्रव्यमात्रागमे तथा ॥ आहिताग्नि
 द्विजो यस्य वै देवेदं गंगारगः ॥ ३ ॥ पुराणाभिरतो दक्षो देयं तस्य च पार्थिव ॥ यथा येन विधानेन तन्मे निगदतः शृणु ॥ ४ ॥ गोमयेनोपलिप्ते तु
 शुचौ देशे न राधिप ॥ आदावेव समास्तीर्य शोभितं वस्त्रमाविक्रम् ॥ ५ ॥ कर्तव्यं रुक्मशृंगं तद्रौप्यं दंतं तथैव च ॥ मुक्तादाप्रातुलंगूलतिलच्छ
 न्रंतं तथैव च ॥ ६ ॥ तिलैः कृत्वा शिराजन्वासाच्छादयेद्बुधः ॥ सुवर्णेनाभितः कुर्यादलंकुर्याद्विशेषतः ॥ ७ ॥ पुष्पैर्गंधैः फलैश्चैव नैवेद्येन च पूज
 येत् ॥ रत्नैरेवं यथा शक्त्या तस्य दिक्षु च विन्यसेत् ॥ ८ ॥ कांस्यपात्राणि च त्वारितेषु दद्याद्यथाक्रमम् ॥ घृतं क्षीरं दधि क्षौद्रं मेवं दत्वा यथा वि
 धि ॥ ९ ॥ ततः सर्वसमीपे तु मंत्रमेतमुदायेत् ॥ कृष्णः कृष्णमलो देवकृष्णाजिनवरस्तथा ॥ १० ॥ त्वद्दानपास्तपापस्य प्रीयतमिनमो
 नमः ॥ त्रयस्त्रिंशत्सुराणां च आधारे त्वं व्यवस्थितः ॥ ११ ॥ कृष्णोऽसि मूर्तिमान् साक्षात्कृष्णाजिननमोऽस्तुते ॥ एवं प्रदक्षिणीकृत्य प्रणिप

१ वेदतुरंगमाय-६० पा० । २ अखंडलचंडभानोः-इ०, अखंडलतुल्यभानोः-इ० च पा० । ३ दुःस्वदुःस्वप्नप्रदर्शने-इ० पा० । ४ सुशिक्षरम्-इ० पा० ।

त्यपुनः पुनः ॥ १२ ॥ तत्प्रतिग्राहकं विप्रवेदेदांगपारगम् ॥ स्नातं वस्त्रयुगच्छन्नं स्वशक्त्या वाप्यलंकृतम् ॥ १३ ॥ प्रतिग्रहश्च तस्योक्तः
 पुच्छदे शस्वयं भुवा ॥ प्रतिग्रहप्रदग्धस्य विप्रस्य च सभारत ॥ १४ ॥ न पश्येद्भद्रं न पश्येन्नमो भिभाषयेत् ॥ अनेन विधिना दत्त्वा तथा वक्तुं
 ण्यमार्गम् ॥ १५ ॥ समग्रं भूमिदानस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ कृष्णाजिनतिलान्कृत्वा हरिण्यं मधुसर्पिणी ॥ १६ ॥ ये प्रयच्छन्ति विप्राय न
 ते शोच्या भवन्ति वै ॥ सर्वल्लोकांश्चरन्त्येव कामचारविद्वताः ॥ १७ ॥ आप्तसंस्तुयं वा वत्स्वर्गप्राप्तानसंशयः ॥ कृष्णाजिनसमदानं न चा
 स्ति भुवनत्रये ॥ १८ ॥ प्रतिग्रहोपपापीयानि निवेदयितुं विदुः ॥ अवस्थान्त्रितये च त्रिधा यत्समुपाजितम् ॥ १९ ॥ तत्सर्वनाशमायातिदं
 त्वा कृष्णाजिनं क्षणात् ॥ २० ॥ कृष्णक्षणं कृष्णमृगस्य चर्मदत्त्वा द्विजं द्राय समाहितात्मा ॥ यथोक्तमेतन्मरणं न शोचेत्प्राप्त्यभीष्टं मनसः
 फलयत् ॥ २१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे कृष्णाजिनदानविधिव्रतवर्णनं नामाष्टाशतित्युत्तरशत
 तमोऽध्यायः ॥ १८८ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ कथयिष्ये महाराजे महमहस्तिरथं तव ॥ यस्य प्रदानाद्भवन् वैष्णव्यातिमान
 वः ॥ १ ॥ पर्वकालं समासाद्य संक्रांतौ ग्रहणेऽपि वा ॥ कुर्यादेव तथा कारं रथं मणिविभूषितम् ॥ २ ॥ वलभीभिर्विचित्राभिश्चतुश्चक्रसमन्वितम् ॥
 चतुर्भिर्हंसमार्तैर्गुह्यैर्हंसमविभूषितम् ॥ ३ ॥ ध्वजे च गरुडं कुर्यात्कुबराश्रे विनायकम् ॥ लोकपालाष्टकोपेतं ब्रह्मार्कं शिवसंयुतम् ॥ ४ ॥
 मध्ये नारायणोपेतं लक्ष्मीपुष्टिसमन्वितम् ॥ कृष्णाजिनतिलद्रोणं कृत्वा तं स्थापयेद्ब्रथम् ॥ ५ ॥ नानाफलसमायुक्तं सुपरिष्ठाद्वितानकम् ॥
 कौशेयवस्त्रसंवीतमम्लानकुसुमांचितम् ॥ ६ ॥ कुर्यात्पंचपलाह्वं समाश्रितः क्षणं नोत्तम ॥ ततः क्षात्वा समभ्यर्च्य पितृन्देवान्यथाविधि ॥ ७ ॥
 त्रिःप्रदक्षिणमावृत्य गृहीतकुसुमं जलिः ॥ इमं मुञ्चारयेन्मंत्रं सर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ ८ ॥ नमो नमः शंकरपद्मजार्कलोकेशविद्याधरवासुदेवः ॥
 त्वंसेव्यसेवेदपुराणयज्ञैस्तेजोहिनःस्यंदनपाहितस्मात् ॥ ९ ॥ यत्तत्पदं परमगुह्यतमं पुराणमानंदं देहगुणरूपविमुक्तबन्धाः ॥ योगैकमानसद

१ वस्त्रपरिच्छन्नम्-इ० पा० । २ ते च स्वर्गमवाप्नुयुः-इ० पा० । ३ प्रसादात्-इ० पा० । ४ गृहीत्वा कुसुमांजलिम्-इ० पा० । ५ शंकरलोकपाललो
 केशविद्याधरवासुदेवैः-इ० पा० । ६ पुण्यतमं सुरारो-इ० पा० ।

शोभुनयःसमाधौपश्यतितत्त्वमसिनाथयेतिरूढः ॥१०॥ यस्मात्त्वमेवभवसागरसंभुतानामानंदभांडचितमध्यगपानपात्रम् ॥ तस्मादद्यौवश
मनेनकुरुप्रसादंचामीकरेभरथमाधवसंप्रदानात् ॥ ११ इत्थंप्रणम्यकनकेभरथप्रदानंयःकारयेत्सकलपापविमुक्तेदेहः ॥ विद्याधरामरसुनी
द्रगणाभिजुष्ट्राप्रोत्पत्तौसौपदमर्तोद्वियमिदुमौलः ॥ १२ ॥ कृतदुरितवितानतुष्टिसद्ब्रह्मिपालव्यतिकरकृतदेहोद्विगभानोऽपिबधून् ॥ नयति
चपितृपौत्रात्रौरवादप्यशेषात्कृतगजरथदानःशाश्वतंस्रविष्णोः ॥ १३ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेश्तरपर्वणिश्रीकृष्णशुद्धिपरिवारेदेहम
हस्तिरथदानविधिवर्णनंमैकोनवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८९ ॥ अ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पुनरेवप्रवक्ष्यामिदानमत्यद्भुतं तव ॥ विश्वचक्र
मितिरथातंसर्वपापविनाशनम् ॥ १ ॥ तपनीयस्यशुद्धस्यविशुद्धस्यविशुद्धात्माथकारयेत् ॥ श्रेष्ठपलसहस्रेणतदर्द्धेनतुमध्यमम् ॥ २ ॥ तस्याप्यर्द्धक
निष्ठस्याद्विश्वचक्रमुदाहृतम् ॥ तथाविंशत्पलादूर्ध्वमशक्तोऽपिनिवेदयेत् ॥ ३ ॥ षोडशारंततश्चक्रंभस्त्रमेष्टकमावृतम् ॥ नाभिपद्मोस्थितं
विष्णुयोगारूढंचतुर्भुजम् ॥ ४ ॥ शंखचक्रेऽस्यपाश्वर्येदेव्यष्टकसमावृतम् ॥ द्वितीयावरणेतद्रूपवर्तोजलशायिनम् ॥ ५ ॥ अत्रिभृशुर्व
सिष्टश्चब्रह्माकश्यपएवच ॥ मत्स्यःकूर्मोवराहश्चनारसिंहोथवाहनः ॥ ६ ॥ रामोरामश्चकृष्णश्चबुद्धःकल्कीचेतदश ॥ तृतीयावरणैरौरीम
नुभिवंसुभिर्युता ॥ ७ ॥ चतुर्थेद्वादशादित्यावेदाश्चत्वारएवच ॥ पंचमेपंचभूतानिरुद्राश्चैकादशैवतु ॥ ८ ॥ लोकपालाष्टकंषष्ठेदिङ्मातंगारुत
थैवच ॥ सप्तमेऽस्त्राणि सर्वाणिमंगलानिचकारयेत् ॥ ९ ॥ अंतरांतरतोदेवान्विच्यसेदष्टमेपुनः ॥ दशहस्तंततःकृत्वापताकातोरणा
न्वितम् ॥ १० ॥ मंडपंकुंडमेकचकारयेद्ब्रह्मसंयुतम् ॥ चतुर्हस्ताभवेद्देदीमध्येतस्यास्तनोन्यसेत् ॥ ११ ॥ कृष्णाजिनोपरिगतं
विश्वचक्रंविधानतः ॥ तथाष्टादशधान्यानिरसाश्लवणादयः ॥ १२ ॥ पूर्णकुंभाष्टकंतद्ब्रह्ममाल्यविभूषितम् ॥ फलानिदापयेत्पार्श्वेपंच
वर्णवितानकम् ॥ १३ ॥ अधिवास्यततश्चक्रंपश्चाद्धोमंसमाचरेत् ॥ चातुश्चरणिकस्तत्रब्राह्मणाश्चतुरोऽथवा ॥ १४ ॥ होमंकुर्याजितात्मानो
दन्नाभरणभूषिताः ॥ होमद्रव्यसमोपेताःशुक्लभूवेस्ताभ्राजनैः ॥ १५ ॥ चक्रप्रतिष्ठितानंतुसुराणांहोमइष्यते ॥ तल्लिगेर्जुह्यान्मंत्रैःसर्वेपद्मवशां

तये ॥ १६ ॥ ततो मंगलशब्देन स्नातः शुक्लवारे गृही ॥ होमाधिवासनातिगृहीतकुसुमांजलिः ॥ १७ ॥ इममुच्चारयन्मंत्रकृत्वा तंत्रिः प्रदक्षिणम् ॥ नमो
 विश्वभरायेति विश्वचक्रात्मने नमः ॥ १८ ॥ परमानंदरूपी त्वं पाहिनः पापकर्मदात् ॥ तेजोमयमिदं यस्मात्सदा पश्यति सूरयः ॥ १९ ॥
 हृदि तत्र गुणातीति विश्वचक्रं नमाम्यहम् ॥ वासुदेवस्थितं चक्रं तस्य मध्ये तु माधवः ॥ २० ॥ अन्योन्याधाररूपेण प्रणमामि स्थिता विह ॥
 विश्वचक्रमिदं यस्मात्सर्वपापहरं ॥ २१ ॥ आयुधं चाधिवासश्च तस्माच्छान्तिददातु मे ॥ इत्यामंत्र्य च यो दद्याद्विश्वचक्रं विमत्सरः ॥ २२ ॥ विमु-
 क्तः सर्वपापेभ्यो विष्णुलोके महीयते ॥ वैकुण्ठलोकासाद्य चतुर्बाहुन रावृतम् ॥ २३ ॥ स्वयतेऽस्मरसां सैवैस्तिष्ठेत्कल्पशतत्रयम् ॥ प्रणमेद्वाथ यः कृ-
 त्वा विश्वचक्रं दिनेने ॥ २४ ॥ तस्यायुर्वदेत दीर्घलक्ष्मीस्तु विपुला भवेत् ॥ तस्माच्चक्रं सदा कार्यधार्य च स्वगृहे नरैः ॥ २५ ॥ कांचनं वा रौप्यं वा तद-
 भावेऽथ ताम्रं जम् ॥ २६ ॥ इति सकलजगत्सुराधिवासं वितरति यस्तपनीय षोडशारम् ॥ हरिभुवनगतः स सिद्धसंघैश्चिरमधिगम्य नमस्यतेऽस्मर-
 भिः ॥ २७ ॥ अथ सुदर्शनं प्रयाति शत्रोर्मदनं सुदर्शनं तान् च कामिनीभ्यः ॥ सुसुदर्शनं केशवानुरूपः कनकसुदर्शनं दानदग्धपापः ॥ २८ ॥ कृतशुरु-
 रितोऽपि षोडशारप्रवितरणात्प्रवराकृतिमुरारिः ॥ अभिभवति भवोद्भवानि भित्त्वा भवमाभितो भवने भवानि भूषः ॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्यम-
 हापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे विश्वचक्रदानविधिवर्णनं नाम नवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९० ॥ ७ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥
 प्रतिष्ठायाश्च तोकेन दानेन मधुसूदन ॥ इह लोके परैश्चैव कीर्तिरस्य द्रुता तथा ॥ १ ॥ सद्गतिं च तथा याति सर्वे पितृपितामहाः ॥ इति त्रि-
 क्षया लोके विभवश्चापि पुष्कलः ॥ २ ॥ स्थापनात्सर्वे देवानां कथं स्याद्वा दुन्दन ॥ तदा च क्ष्वमहाभाग दानेन नियमेन वा ॥ ३ ॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ साधुपुष्टं त्वया राज्ञो कानामुपकारकम् ॥ शृणुष्वैकमना भूत्वा गुह्यं परममुत्तमम् ॥ ४ ॥ भुवनानां स मासे
 न प्रतिष्ठां कथयामि ते ॥ देवासुरास्तथानागा गंधर्वा यक्षराक्षसाः ॥ ५ ॥ प्रेताः पिशाचा भूताश्च स्थापिताः स्युर्न संशयः ॥ कारकस्यानुकूले
 तु सुदूतैर्विजये शुभे ॥ ६ ॥ पुण्येति थौ शिवक्षेत्रे दिने सौम्यग्रहान्विते ॥ सप्तहस्तं पट्टं कृत्वा चतुरस्रं सुसंहतम् ॥ ७ ॥ अभिघ्नांगं दं शुद्धं शु-

द्वरुफटिकवर्चसम् ॥ तस्मिन्सर्वाणि राजेंद्रभुवनानि चलेखयेत् ॥ ८ ॥ चतुर्वर्णकमानिविचित्रचित्रकर्मणि ॥ ध्रुवानंव्याधिरहितं
 भव्यचित्रकरं शुभम् ॥ ९ ॥ संपूजयित्वा यत्नेन दिव्यवासोभिर्भूषणैः ॥ तस्मिन्कर्मणि युंजति पठ्यमानैर्द्विजोत्तमैः ॥ १० ॥ शंखमेरी
 निनौश्च शीतमंगलनिस्वनैः ॥ पुण्याहजयघौषैश्च ब्राह्मणान्पूजयेत्ततः ॥ ११ ॥ आचार्यमपि संपूज्य वासोभिर्भूषणैस्तथा ॥ प्रारंभं कार
 येद्राजन्तं तस्मिन्मन्यथोदितम् ॥ १२ ॥ मध्ये चलेखयेद्राजञ्जवृद्धीपं संविस्तरम् ॥ तस्य मध्ये स्थितो मेरुरोपरि देवताः ॥ १३ ॥ दिशसु लोक
 पालानां पुरोऽष्टौ सुरसंयुताः ॥ सप्तद्वीपवती पृथ्वी सप्तचैव कुलचलाः ॥ १४ ॥ सागराः सप्तचात्रवन्द्योद्विदाः सरांसि च ॥ पातालान्त
 चात्रैव सप्तस्वर्गा विभूतयः ॥ १५ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनां भुवनानि यथाक्रमम् ॥ ध्रुवमार्गस्तथा दिव्यो ग्रह तारा गणैर्भुतः ॥ १६ ॥ देवदान
 वगंधर्वायक्षरक्षसपन्नगाः ॥ ऋषयो सुनयोगावो देवमातर एव च ॥ १७ ॥ सुपर्णाद्याश्च विहगानागाश्चैरावतादयः ॥ दिग्गजाष्टकमत्रै
 व लेखयेन्मदमंडितम् ॥ १८ ॥ एवं विधंपटं राजन्कारयित्वा सुशोभनम् ॥ दशोत्तरेण पयसा एतत्सर्वसमावृतम् ॥ १९ ॥ तत्तेजसा
 वृतं भूयो महतो ग्रणसर्वतः ॥ तेजस्तद्वायुना वायुराकाशेन समावृतः ॥ २० ॥ भूतादिना तथा कांशं भूतादिर्महता तथा ॥ अव्यक्तेन महान्
 श्वैर्व्याप्तवैशुद्धिलक्षणः ॥ २१ ॥ अव्यक्तं तमसा व्याप्तं तमश्च रजसा तथा ॥ रजःसत्त्वेन संव्याप्तं त्रिधा प्रकृतिरुच्यते ॥ २२ ॥ एवमा
 वरणोपेतं ब्रह्मांडमखिलं नृप ॥ पुरुषेणावृतं सर्वसंवाह्याभ्यंतरं तथा ॥ २३ ॥ एतत्सर्वपटस्थं तु कृत्वा चित्रमयं सुधीः ॥ कार्तिकया स य
 नै चैव विषुवे ग्रहणेऽपि वा ॥ २४ ॥ पूजयेद्येन विधिन तत्समासेन मे शृणु ॥ पुरतो मंडपं तस्य विचित्रं कारयेद्बुधः ॥ २५ ॥ तत्र कुंडा
 नि च त्वारिचतुरस्त्राणि कारयेत् ॥ द्वौ द्वौ नियोजयेत्तेषु ब्राह्मणैर्विदपारगौ ॥ २६ ॥ यज्ञोपकरणेषु तैव वस्त्राभरणभूषितौ ॥ होमं कुर्याज्जि
 तात्मानो मौनिनः सर्व एव ते ॥ २७ ॥ पटो स्थितानां देवानां मे त्रैलोक्यं प्रवर्कैः ॥ यजमानस्ततः स्नातः सर्वालंकारभूषितः ॥ २८ ॥
 आचार्येण समंकुर्यात्पूजामग्रे पटस्य तु ॥ पुष्पैर्वस्त्रैः समभ्यर्च्य मंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ २९ ॥ ब्रह्मांडोदरवतीं निभुवनानि चतुर्दश ॥ तानि

सनिहितान्यत्रपूजितानिभवंतुमे ॥ ३ ॥ ब्रह्माविष्णुस्तथा रुद्रो ह्यादित्यावसवस्तथा ॥ पूजिताः सुप्रतिष्ठाश्च भवंतु सततं मम ॥ ३१ ॥
 एवं पटंतं संपूज्य कृत्वा चैव प्रदक्षिणम् ॥ भक्ष्यान्नानाविधांश्चैव नैवेद्यं तत्र द्रापयेत् ॥ ३२ ॥ शंखतूथनिनादंश्च जागरं करयेत्ततः ॥ ब्रह्मवापैर्विचि-
 त्रैश्चर्गातमंगलनिस्वनैः ॥ ३३ ॥ पुनः प्रभाते विमले स्नान्वाशुभिरलंकृतः ॥ पूर्वोक्तविधिननेन पुनः संपूज्य तं पटम् ॥ ३४ ॥ ऋत्विक्पूजां
 ततः कृत्वा गोशतेन विचक्षणः ॥ अथ वागोयुग्मं दद्यादकैकस्याप्यलंकृतम् ॥ ३५ ॥ उपानहौ तथा छत्रं ग्रहापकरणानि च ॥ यद्यदिष्टतर्मां किं-
 चित्सर्वं दद्याद्विचक्षणः ॥ ३६ ॥ ततः प्रकल्पेद्यथानां गयुक्तमलंकृतम् ॥ अलभे वाजिसंयुक्तताकाध्वजशालिनम् ॥ ३७ ॥ सहस्रं दक्षि-
 णां दत्त्वा ततस्त्वारोपयेत्पटम् ॥ ब्राह्मणं वारथेनाथनयेद्देवालयं बुधः ॥ ३८ ॥ तत्र स्यंस्थापयेन्नीत्वा गंधैः पुष्पैश्च धूपयेत् ॥ तत्रापि दद्यान्नवे-
 द्यं कुयश्चापि महोत्सवम् ॥ ३९ ॥ यस्मिन्नायतने तस्य प्रतिष्ठा क्रियते नृप ॥ पूजा तत्रापि महती कर्तव्या भूतिमिच्छता ॥ ४० ॥ चंद्रातपत्रं
 घंटां च ध्वजाद्यं द्रापयेत्सुधीः ॥ यथा शक्त्या च राजेन्द्र गुरुं गौरवयंत्रितः ॥ ४१ ॥ अभ्यर्च्य दक्षिणां भिक्षुब्राह्मणांश्च विसर्जयेत् ॥ दीनां धं कुपणा-
 नां च भोजनं चाप्यवारितम् ॥ ४२ ॥ तस्मिन् ब्रह्मनिदातव्यं मित्रस्वजनबंधुषु ॥ अनेन विधिनयस्तु श्रद्धधानो जितेन्द्रियः ॥ ४३ ॥ कुर्यान्नरायनारी-
 वां प्रतिष्ठां सार्वलोकिकीम् ॥ स्थापितं तु भवेत्तेन त्रैलोक्यं स चराचरम् ॥ ४४ ॥ कुलं च तारितं तेन सत्पुत्रेण धुधिष्ठिर ॥ यावच्च देवतागरे पट-
 स्तिष्ठति पूजितः ॥ ४५ ॥ तावदस्याक्षया कीर्तिं त्रैलोक्ये संप्रसर्पति ॥ दानेन कीर्तिर्यथा विंति मर्त्यलोके षु गीयते ॥ ४६ ॥ तावद्वर्षसहस्रा-
 णि स्वर्गलोके महीयते ॥ गंधर्वगीयमानस्तु अप्सरोगणसेवितः ॥ ४७ ॥ वसेद्दृष्टमनाः स्वर्गे यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यरा-
 जा भवति धार्मिकः ॥ ४८ ॥ पुत्रपौत्रान्वितः श्रीमान् दीर्घायुरतिधार्मिकः ॥ दशजन्मानि राजेन्द्र जायमानः पुनः पुनः ॥ ४९ ॥ श्रूयते
 च पुरा राजा राजिर्नो मम महाबलः ॥ चक्रवर्ती दृढमतिर्जितारिर्विजितेन्द्रियः ॥ ५० ॥ महीयेन पुरा दत्ता देवराजस्य संगरे ॥ जित्वा दै-

१ मम सर्वदा-इ० पा० । २ गोश्रुतम्-इ० पा० । ३ संस्थापयेत्पटम्-इ० पा० । ४ तस्य-इ० पा० । ५ प्रतिसर्पति-इ० पा० । ६ वर्षसह

ब्राणीत्याग्निमेषाणाप्यन्नाध्याहनेनान्वयः ।

त्यबलंसर्वदत्तवांस्त्रिदिवंपुनः ॥ ५१ ॥ महेंद्रायमहाभागसर्वनिहतकंटकम् ॥ सकदाचित्सभामध्येयावदास्तेमहीपतिः ॥ ५२ ॥
 तावत्तत्राजगामाथपुलस्त्योब्रह्मणःसुतः ॥ शिष्यैःपरिवृतःश्रीमान्वेदवेदांगपारंगैः ॥ ५३ ॥ दत्तार्घस्तुतदतिनउपविष्टोवरासने ॥ ५४ ॥
 शुभेपरयालक्ष्म्यापितामहइवापरः ॥ ५५ ॥ अथतंपूजयित्वाग्रेसधुपकैणपार्थिवः ॥ पप्रच्छविनयोपेतःकथामात्माद्रवांष्टुपः ॥ ५६ ॥
 भगवन्केनदानेनतपसांनियमेनवा ॥ श्रीरियंममधर्मज्ञतेजश्चाव्याहतंभुवि ॥ ५७ ॥ बलंपुष्टिंधान्यंयुत्रयुत्रपौत्रतथोत्तमम् ॥ ५८ ॥
 तन्मेसर्वमाचक्ष्वसर्वज्ञोऽसिद्विजोत्तम ॥ ५९ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ॥ शृणुराजकथामेतामात्मायांसुमनोहराम् ॥ कथ्य
 मानांमयासम्यक्समेतवजन्मनि ॥ ६० ॥ कथेममभिनिवृत्ताशृणुष्वैश्वर्यवर्द्धनीम् ॥ आसीस्त्वंवैश्यजतीयोवाराणस्यानरात्तम ॥
 ॥ ६१ ॥ बहुभृत्यपरिवारोधनधान्यसमन्वितः ॥ धार्मिकःसत्यनिरतोवणिग्धर्मतःसदा ॥ ६२ ॥ तत्रत्वयाश्रुताधर्माधर्माल्यागतैर्नवै
 दानाश्रयाबहुविधात्रतानिविविधानिच ॥ ६३ ॥ प्रसंगेनकदाचिच्चप्रतिष्ठाभौवनीत्वया ॥ श्रुताराजेन्द्रविधिवत्कृताचबहुपुण्यदा ॥ ६४ ॥
 फलेनेतेनजातोऽसिसप्तजन्मानिभूपातिः ॥ कीर्तिस्तेप्रथितालोकेबलंचापिमहतव ॥ ६५ ॥ अपराण्यपिजन्मानिसतराजभविष्यति ॥
 पश्चाद्योगिकुलेभूत्वानिर्वाणंसमवाप्स्यसि ॥ ६६ ॥ एतत्तेसर्वमाल्यातंयन्मातृवंपरिपृच्छसि ॥ नारीवापुरुषोवापिप्रतिष्ठाभौवनीतुयः ॥ ६७ ॥ धर्म
 प्रकरोतिविधानेनकृतकृत्योभवेद्दुःखः ॥ इत्युत्तयासमुनिस्तत्राजानंशसितव्रतः ॥ ६८ ॥ यथावदर्शनंतत्रसूयैश्वानरोपमः ॥ ६९ ॥ धर्म
 विवर्द्धयतिकीर्तिशतानिधत्तेकामप्रसाधयतिपापमपाकरोति ॥ ख्यातामयेयमधुनातवदाननिष्ठातन्नास्ति यन्नकुरुतेभुवनप्रतिष्ठा ॥ ७० ॥
 इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेभुवनप्रतिष्ठावर्णनानामैकनवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९१ ॥ अ
 ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रुतोदानविधिःसर्वप्रसादात्तेरमाधव ॥ नक्षत्रदानस्येदानींदानकल्पंप्रचक्षमे ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
 अत्राप्युदाहरंतीमिमितिहासंपुरातनम् ॥ देवक्याश्चैवसंवादेवैर्षेनारदस्यच ॥ २ ॥ द्वारकामनुसंप्रतानरदं देवदर्शनम् ॥ पप्रच्छेदं तथा

प्रश्रदेवकीयमर्देशिनी ॥ ३ ॥ तस्याःस्पृच्छमानायादेवर्षिनारदस्ततः ॥ आचष्टविधवत्सर्वयत्तच्छृणुविशंपते ॥ ४ ॥ नक्षत्रयोगेव
 क्ष्यामिसर्वपातकनाशनम् ॥ कृत्तिकासुमहाभागपायेसनसर्षिषा ॥ ५ ॥ संतर्प्यब्राह्मणान्साधूँल्लोकान्प्राप्त्यनुत्तमान् ॥ राहिण्यांर्षा
 डवश्रेष्ठमांसैरन्नेनसर्षिषा ॥ ६ ॥ संतर्प्यब्राह्मणान्साधूँल्लोकान्प्राप्त्यनुत्तमान् ॥ पयोऽन्नदानंदांतव्यमानृण्यार्थद्विजातये ॥ ७ ॥ दो
 ग्ध्र्यसंवत्संतुनरोनश्वेत्सैर्मदैवते ॥ दत्त्वादिव्यविमानस्यस्वर्गप्राप्त्यनुत्तमम् ॥ ८ ॥ आद्र्याकुंशरादत्त्वातिलमिश्रांसमाहितः ॥
 नरस्तरतिदुर्गाणिसर्वार्णयेवनरोत्तम ॥ ९ ॥ पूयान्पुनर्वसौदत्त्वाघृतपूर्णान्मुपाचितान् ॥ यज्ञस्वीरूपसंपन्नःसैज्जनोजायतेकुले ॥ १० ॥
 पुष्येतुकांचनंदत्त्वाकृतंवाकृतमेववा ॥ अनालोकैपुलोकैषुसोमवत्सविराजते ॥ ११ ॥ आश्लेषासुतथारोप्ययःसुरूपंप्रयच्छति ॥ सर्वे
 भयविनिर्मुक्तःशान्त्रवानभिजायते ॥ १२ ॥ मघासुतिलपूर्णानिर्वर्धमानानिमानवः ॥ प्रदायपशुमांश्चैवपुत्रवंशप्रजायते ॥ १३ ॥ फा
 ल्गुनीपूर्वसमेवडवाद्रिजगुग्गे ॥ दत्त्वापुण्यकृतौल्लोकान्प्राप्तोतिसुरसेवितान् ॥ १४ ॥ उत्तराफाल्गुनयोगेदत्त्वासावैर्णपंकजम् ॥ सूर्यलो
 कमवाप्तोतिसर्ववाधाविवर्जितः ॥ १५ ॥ हस्तेतुहस्तिनंदत्त्वाकांचनंशक्तिःकृतम् ॥ यात्यसौशक्रसदनंवरवारणधूर्गतः ॥ १६ ॥ चित्रासुवृष
 भंदत्त्वापुण्यानांपुण्यमुत्तमम् ॥ चरत्यप्सरसांलोकैकोमादतेनंदनेवने ॥ १७ ॥ स्वातीषुचधनंदत्त्वायदभीष्टमिहात्मनः ॥ प्राप्नोतिचक्षुर्भौल्लो
 कानिहलोकैर्महदशः ॥ १८ ॥ विशाखासुमहाराजधुरंधरविभूषितम् ॥ सोपस्करंचशक्रदंसधान्यवस्त्रसंवृतम् ॥ १९ ॥ दत्त्वाप्रीणातिसपि
 तुःप्रत्येचानन्त्यमश्रुते ॥ नचदुर्गाण्यवाप्तोतिरैरवादिनिमानवः ॥ २० ॥ दत्त्वायेष्टविभ्रयोगतिमिष्टांसंगच्छति ॥ कंबलान्यनुराधक्ष
 दत्त्वाप्रावरणानिच ॥ २१ ॥ स्वर्गैर्वर्षांतंसाग्रमास्तेसुरगणैर्वृतः ॥ कालशार्ङ्गचविभ्रयोदत्त्वामर्त्यःसमूलकम् ॥ २२ ॥ ज्येष्ठानुज्येष्ठतमेति
 गतिमिष्टांचगच्छति ॥ मूलेमूलफलदत्त्वाब्राह्मणेभ्यःसमाहितः ॥ २३ ॥ पितृप्रीणयेतेसर्वांगतिप्राप्त्यनुत्तमान् ॥ अथपूर्वास्वषाढासु
 दधिपात्राणिमानवः ॥ २४ ॥ कुलवृत्तोपसम्पन्नेब्राह्मणेवेदपारगे ॥ प्रदायजायतेप्रेत्यकुलेचबहुभोगवान् ॥ २५ ॥ पुत्रपौत्रःपरिवृतःपशुमान्धनवा

१ तथा-इ०पा० । २ मृगशीर्षे-इत्यर्थः । ३ शर्कराम् इ० पा० । ४ ब्रह्मण्यः-इ०पा० । ५ विदति-इ० पा० ।

स्तथा॥ उदमं संपिपेकं प्रभूतमधु फ्राणितम् ॥ २६ ॥ दत्त्वेत्तरास्वपाठसु सर्वाङ्का मानवायुयात् ॥ दुग्धं त्वभिजितो भागो दत्त्वा घृतमधु शुभम् ॥ २७ ॥ धर्मेन न्योमनीषिभ्यः स्वर्गं वसतिपुण्यभाक् ॥ श्रवणे पुस्तकं श्रेष्ठं प्रदत्तं हियो नरः ॥ २८ ॥ स्वेच्छया याति या नेन सर्वाङ्गिकाज्ञसंशयः ॥ गोयुगंच धनिष्ठा सुदत्त्वा विप्राय मानवः ॥ २९ ॥ सर्वत्र मानमाप्नोति त्रयत्रेह जायते ॥ तथा ज्ञातभिषायोगे दत्त्वा सागरुचंदनम् ॥ ३० ॥ प्राप्नोत्यस्मरसां लोके प्रेत्य गंधांश्च शोभनात् ॥ पूर्वमाद्रपदायोगो राजमाषाणप्रदापयेत् ॥ ३१ ॥ सर्वभक्षफलोपेत सर्वप्रत्यसुखी भवेत् ॥ रत्नमुत्तरयोगे तु सुवस्त्रयः प्रयच्छति ॥ ३२ ॥ पितृन्प्रीणाति सकलान् प्रेत्य चानंत्यमश्रुयोः कांस्त्योपदोहं न धेनुं रेवं यांयः प्रयच्छति ॥ ३३ ॥ स प्रेत्य कामानादाय दातारमुपगच्छति ॥ रथमश्वसमायुक्तं दत्त्वा श्विन्यनरेत्तम ॥ ३४ ॥ हस्त्यश्वरथसंपूर्णवर्चस्वी जायते कुले ॥ भरणीषु द्विजातिभ्योऽस्ति लघुं प्रदाय वै ॥ ३५ ॥ गावः प्रभूताः प्राप्नोति नरः प्रेत्य यज्ञस्तथा ॥ इत्येष दक्षिणे दशः प्रोक्ते निक्षत्रयोगतः ॥ ३६ ॥ देवस्यै नारदे नैव मया च कथितस्तत्त्व ॥ सर्वपापप्रज्ञमनः सर्वोपद्रवनाशनः ॥ ३७ ॥ न चात्र कालनियमो न क्षत्रप्रक्रमस्तथा ॥ वित्तं श्रद्धाचराजं नृद्वारणं चात्र कथ्यते ॥ ३८ ॥ यज्ञक्षते भगवता कमलोद्भवस्य पुत्रेण दानमुदितं प्रसमीक्ष्य वेदान् ॥ तद्दोदादाति विभवे सति साधुवृत्ते किं ते न पार्थ न कृतं भवती ह लोके ॥ ३९ ॥ इति श्रीभविष्य महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्ण ध्याष्टिरसंवादे नक्षत्रदानविधिवर्णनं नाम द्विंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९२ ॥ अथा श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ तिथि दानमिदं नार्तिकं कथयामि शुधिष्टिर ॥ सर्वपापप्रज्ञमं सर्वविघ्नविनाशनम् ॥ १ ॥ मानसं वाचिकं चापिकर्म जयद्वयं भवेत् ॥ सर्वप्रज्ञममायाति दानेनानेन पाण्डव ॥ २ ॥ श्रावणे कर्त्तिके च त्रैवेद्यास्त्रिफाल्युने तथा ॥ सितपक्षात्प्रभृत्येव दातव्यं पुण्यवर्द्धनम् ॥ ३ ॥ वित्तं श्रद्धा सहायश्च पात्रप्राप्तिस्तथैव च ॥ दानकालः सदैवैह कथितस्तत्त्वदर्शीभिः ॥ ४ ॥ तीर्थे देवालये गोष्ठे गृहे वा नि यतात्समावन् ॥ यद्ददाति नरः श्रेष्ठस्तदानंत्यायकल्पते ॥ ५ ॥ प्रतिपत्सु द्विजानूज्या नूज्या नूज्या प्रियत्वा प्रजापतिम् ॥ सौवर्णमरविन्दं च कारयित्वाष्टपत्रकम् ॥ ६ ॥ कृत्वा चौदश्वरे पात्रे सुगन्धघृतपूरिते ॥ पुष्पपूजैः पूजयित्वा विप्राय प्रतिपादयेत् ॥ ७ ॥ अनेन विधिना दत्त्वा

१ सर्व-इ०पा० । २ मासे-इ०पा० । ३ चायतने-इ० पा० । ४ नियतात्मना-इ०पा० । ५ यां ददाति नश्चेष्ट दातं च न्यायकल्पितम्-इ०पा० ।

कमलं कमलालयम् ॥ इप्सिताहं भेते कामान्निष्कामो ब्रह्मसांभ्यताम् ॥ ८ ॥ वह्निं पूज्य द्वितीयायां भूभुवःस्वरितिक्रमात् ॥ तिलाज्येन शतं हु-
 त्वा दत्त्वा पूर्णाहुतिं ततः ॥ ९ ॥ वैश्वानरं तु सौवर्णं स्थापयेत्ताम्रभाजनो गुडाज्यपूरिते राजंस्तोयपूर्णघटोपरि ॥ १० ॥ पूजयित्वा ब्रह्माल्यैर्भ-
 क्ष्यभोज्यैरनेकधा ॥ ततस्तं ब्राह्मणे दद्याद्दहिर्मग्नीयतामिति ॥ ११ ॥ यावज्जीवकृतात्पापान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ मृतो वह्निपुरं याति प्राहं नार-
 दमुनिः ॥ १२ ॥ तृतीयायां महाराजराधां स्वर्णमयीं शुभाम् ॥ स्थापयित्वा ताम्प्रात्रेलवणोपरि विन्यसेत् ॥ १३ ॥ जरिकं कटुकं चैव गुडं
 पार्थेषु दापयेत् ॥ रक्तवस्त्रयुग्मच्छन्नाकुं कुमेन विभूषिताम् ॥ १४ ॥ पुष्पधूपैः सनैर्वद्यैः पूजयित्वा द्विजातये ॥ दत्वा यत्फलमाप्नोति पार्थ तत्के-
 न वरयेत् ॥ १५ ॥ प्रासादाय त्रसौवर्णनद्यः पायसकंदमाः ॥ गंधर्वांसप्सरसो यत्र तत्र त्रयांति मानवाः ॥ १६ ॥ स्वर्गादिहैत्यसंसारं सुरूपः
 सुभगो भवेत् ॥ दाता भोक्ता बहुधनः पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ १७ ॥ नारीवार्तं ह्रूणं युक्ता भवतीह न संशयः ॥ चतुर्थ्यां वारणहं पलाहूँ सुशो-
 भनम् ॥ १८ ॥ कारयित्वां कुशयुतं तिलद्रोणोपरि न्यसेत् ॥ वस्त्रैः पुष्पैः पूजयित्वा न वेद्यं विनिवेद्य च ॥ १९ ॥ ततस्तु ब्राह्मणे दद्याद्गणेशं प्रा-
 यतामिति ॥ कार्यां रेभुसं वैषुतस्य विघ्नं न जायते ॥ २० ॥ वारणाः सप्त जन्मानि भवंति मदविह्वलाः ॥ वारणेन्द्रसमारूढस्त्रैलोक्यविजयी भवेत् ॥
 २१ ॥ पंचम्यां पन्नगं चैव स्वर्णैर्नैकेन कारयेत् ॥ क्षीराज्यपत्रमध्यस्थं पूजयित्वा प्रादापयेत् ॥ २२ ॥ द्विजसं पूज्य वासोभिः प्राणिपत्यक्षमाप-
 येत् ॥ इह लोके परैश्चैव दानं मे तत्सुखावहम् ॥ २३ ॥ नागोपद्रवविद्राविर्तदुशुनिवर्हणम् ॥ प्रायश्चित्तं तथा प्राक्तना गदष्टस्य शंभुना ॥ २४ ॥
 षष्ठ्यां शक्तिसोपेतं कुमारं शिखिवाहनम् ॥ कारयित्वा यथाशक्त्या हेममाला विभूषितम् ॥ २५ ॥ तंडुलेनाथ शिखरे वासोभिः पूज्य शक्तिः ॥
 षष्ठ्यां स्कंदं यथाशक्ति कृत्वा स्कंदं हिरण्यम् ॥ २६ ॥ पूजयित्वा गंधपुष्पधूपैर्न वेद्यतस्तथा ॥ नमस्कृत्य ततो दद्याद्ब्राह्मणाय कुटुंबिने ॥ २७ ॥
 इह भूतिं परां प्राप्य प्रेत्य स्वर्गोपहीयते ॥ शूद्रो ब्राह्मणतामेति ब्राह्मणो ब्रह्मलोकताम् ॥ २८ ॥ समम्यां भास्करं पूज्य ब्राह्मणानश्वमुत्तमम् ॥
 दद्यादलंकृतं शर्विणं सर्पाक्षिणम् ॥ २९ ॥ सूर्यलोकमवाप्नोति सूर्येण सह मोदते ॥ गंधर्वास्तुष्टिमायां तिदत्तेऽथैव समलंकृते ॥ ३० ॥ अष्ट

१ ब्रह्म शाश्वतम्-इ० पा० । २ बहुशो युक्ता-इ० पा० । ३ पलाहं दम्-इ० पा० । ४ पूज्य विप्राय दापयेत्-इ० पा० ।

भ्यांवृषभं धेतमव्यंगांधुरंधरम् ॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नंधं टाभरणभूषितम् ॥ ३१ ॥ दद्यात्प्रणम्यविप्राय प्रीयतां वृषभध्वजः ॥ प्रदक्षिणं
ततः कृत्वा आद्वारं तमनुव्रजेत् ॥ ३२ ॥ दानेनानेन नृपते शिवलोको न दुर्लभः ॥ वृषस्कंधे प्रतिष्ठति भुवनानि चतुर्दश ॥ ३३ ॥ तस्माद्वृषभदा
नेन दत्ता भवति भारती ॥ नवभ्यां क्रांचनं सिंहकारयित्वा स्वशक्तिः ॥ ३४ ॥ मुक्ताफलाष्टकयुतं नीलवस्त्रावशुंडितम् ॥ दद्यादेवीमनुसृष्ट
त्यदुष्टैस्त्यनिवर्हणीम् ॥ ३५ ॥ द्विजातिप्रवरारयेत्यसवान्कमान् समश्नुते ॥ कांतारवनदुर्गेषु चारव्यालकुलेषु च ॥ ३६ ॥ हितकास्तेन ह
संति दानस्यास्य प्रभावतः ॥ मृतो देवीपुरं याति पूज्यमानः सुरासुरैः ॥ ३७ ॥ गुण्यक्षयादिहाभ्येत्यराजा भवति धार्मिकः ॥ दशम्यां नृपशा
ईलदशाशास्त्रवर्णिनीम् ॥ ३८ ॥ लवणे च गुडैर्क्षीरे निष्पावे बुतिलेषु च ॥ गव्यत्रये तदुलेषु माषाणामुपरि स्थिताः ॥ ३९ ॥ संपूज्य वस्त्रपु
ष्पाद्यैर्द्विजाय प्रातिपादयेत् ॥ अनेन विधिनारुदपुमान् स्त्रीवाथवापुनः ॥ ४० ॥ निर्वापयति राजेन्द्रतस्य पुण्यफलं शृणु ॥ इह लोके भूषतिः
स्यात्प्रेत्य स्वर्गमहाश्रते ॥ ४१ ॥ सफलास्तस्य सर्वज्ञायाः काश्चिन्मनसेच्छिताः ॥ ततः स्वर्गादिहाभ्येत्यकुले महाति जायते ॥ ४२ ॥
एकादश्यां गुरुमंतं कारयित्वा हिरण्मयम् ॥ यथाशक्त्यताम्रपत्रे घृतस्योपरि पूजितम् ॥ ४३ ॥ पंचाशद्यभिरते विप्रेपुराणज्ञो विज्ञेयतः ॥
दत्त्वा किंचिद्बहुनोक्तेन विष्णुलोके महाश्रते ॥ ४४ ॥ गांवृषमाहिषहिमसप्तधान्यान्यजाविकम् ॥ वडवांशुडरसान् सर्वास्तथा बहुफलदुर्भावा ॥ ४५ ॥
पुष्पाणि चावैचित्राणि गंधाश्चोच्चावचान्वहून् ॥ यथाशक्त्यभिलयित्वा वस्त्रैश्चादयेन्नवैः ॥ ४६ ॥ द्वादश्यां द्वादशैतानि ब्राह्मणेभ्यो निवेदयेत् ॥
एकस्य वामहाराव्यतफलं तन्निशामय ॥ ४७ ॥ इह कर्त्तव्यं पराप्रप्य भुक्तवाभोगान्यथोपेतान् ॥ ततो विष्णुपुरं याति सेव्यमानोऽप्सरोगणैः ॥ ४८ ॥
कर्मक्षयादिहाभ्येत्यराजा भवति धार्मिकः ॥ यज्ञयाजी दानपतिर्जीवच्च शरदाश्रतम् ॥ ४९ ॥ स्नापयेद्ब्राह्मणं श्रावत्रये दशत्रयोदश ॥
तानाच्छाद्य नवैर्वस्त्रैर्गंधपुष्पैरथा चयेत् ॥ ५० ॥ भोजयति सुमिष्टान्नं दक्षिणां विनिवेदयेत् ॥ यथाशक्त्यहमखंडान्यमात्मा प्रायतामिति ॥
॥ ५१ ॥ धर्मराजा यकालाय चित्रगुताय दंडिने ॥ मृत्यवे शयनरूपाय अंतकाय माय च ॥ ५२ ॥ प्रेतनाथायैन्द्राय तथैव स्वताय च ॥

१ घोरव्यालकुले पथि-इ० पा० । २ पूरितम्-इ० पा० । ३ आवाह-इ० पा० ।

महिषस्यायेदेवायनमानोहत्रयोदश ॥ ५३ ॥ उच्चार्यश्रद्धयायुक्तः प्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ यः करोति महाराजपूजामेतान्नो रमा ॥ ५४ ॥
 यमायसमुखं सत्यैस्थित्वा व्याधिविवर्जितः ॥ यममार्गगतः पश्चाद्दुःखं नाप्नोत्यसौ पुमान् ॥ ५५ ॥ न पश्यति प्रेतमुखं पितृलोकं संगच्छति ॥
 पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यसुखी नीरुजो भवेत् ॥ ५६ ॥ महिषं सुशुभं कुम्भं च तु दृश्यां पयोभृतम् ॥ तं कर्षकेण संयुक्तं हृद्मः स दृष्ट्वा संयुतम् ॥ ५७ ॥
 घंटाभरणशोभाढ्यं वृषभेण समन्वितम् ॥ यो दद्याच्छिवभक्ताय ब्राह्मणाय कुटुम्बिने ॥ ५८ ॥ वृषं दत्त्वा नरश्रेष्ठः शिवलोके महिषीयते ॥
 तत्र स्थित्वा चिरकालं क्रमादेत्यमहीतलम् ॥ ५९ ॥ आरोग्यधनसंयुक्तं कुलमहति जायते ॥ सर्वकामसमृद्धयर्थं यावज्जन्म ज्ञातत्रयम् ॥ ६० ॥
 पौर्णमास्यां वृषोत्सर्गकारयित्वा विधानतः ॥ चंद्रजतनिष्पन्नं फलेनैकेन शोभनम् ॥ ६१ ॥ पूजयेद्गंधकुसुमैर्नैवेद्यानि वेद्य च ॥ दद्याद्दिग्माय
 सर्वैकलप्यवासोलंकारभूषणैः ॥ ६२ ॥ मंत्रेणानेन राजेंद्रतन्निधोऽयथादितम् ॥ क्षीरोदाणं वसंभूतत्रैलोक्यां गणदीपक ॥ ६३ ॥ उमापतेः
 शिरोरत्नशिवं यच्छनमो नमः ॥ दानेनानेन नृपते प्राजते चंद्रवदिवि ॥ ६४ ॥ अप्सराभिः परिवृतो यावदाभूतसंस्तुवम् ॥ ६५ ॥ दानान्यमू
 निविविधवत्प्रयतिक्रमेण यच्छंति ये द्विजवराय विशुद्धसत्त्वाः ॥ ते ब्रह्मविष्णुभुवनेषु सुखं विहृत्य यां त्यक्तां सहस्रशिवेन न संशयो मे ॥ ६६ ॥ इति
 श्रीभविष्यमेहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे तिथिदानवर्णनं नाम त्रिनवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥
 आदिवराहदानं ते कथयामि युधिष्ठिर ॥ धरण्याय त्पुराप्रोक्तं वराहवपुषामया ॥ १ ॥ पुण्यं पवित्रमायुष्यं सर्वदानोत्तमम् ॥ महापापादिदोषघ्नं
 पूजितं धर्मसत्तमैः ॥ २ ॥ देयं संक्रमणे भानोर्यहणे द्वादशीष्वथ ॥ यज्ञोत्सवविवाहेषु दुःस्वप्नाद्भुतदर्शने ॥ ३ ॥ यदा च जायते विंशतिं च त्रैश्र्वास
 मन्वितम् ॥ तदैव दानकालः स्यादध्वंजीवितं यतः ॥ ४ ॥ कुरुश्रेष्ठोऽदितिथैः पुंगवाद्यामुनदीषु च ॥ पुरेषु च पवित्रेषु अरण्येषु वनेषु च ॥ ५ ॥
 गोष्ठे देवालयेषु वापि रथेषु स्वगृहांगणे ॥ देयं पुराणविधिना ब्राह्मणाय कुटुम्बिने ॥ ६ ॥ कुशैरुस्तार्यतां पार्थ प्रणवाक्षरमंत्रितैः ॥ उपरिष्ठात्तिलैस्तैः पावरा
 हं परिकल्पयेत् ॥ ७ ॥ द्रोणैश्चतुर्भिः संपूर्णं तदधेनार्थवापुनः ॥ आढकेनार्थकुर्वति वित्तशाल्यं न कारयेत् ॥ ८ ॥ सुवर्णेन सुखं कार्यं भुजौ च क्रमदान्वि

तौ॥राजतौकारयेदंशृपद्मारागविभूषिताम् ॥९॥शंखंचस्थापयेत्पाश्वेवनमालाहिरण्मयीम्॥पुष्पैर्वाकारयेद्ब्रह्मन्पादौहृष्यमयौतथा ॥ १० ॥
 दंष्ट्राश्लग्नवसुधासैवर्णिकारयेच्छुभाम् ॥ सर्वधान्यरसोपेतंवास्त्रालंकृतविग्रहाम् ॥ ११ ॥ प्रच्छाद्यवस्त्रैर्देवेश्वरहंसवर्कामदम् ॥ रोज
 राजिंकुशैःकृत्यागंधपुष्पैरथाचयेत् ॥ १२ ॥ नवग्रहमखःक्रयैर्होमश्चात्रतिलैःस्मृतः ॥ एवंसंस्थाप्यविधिवत्ततःस्तोत्रमुदाशयेत् ॥ १३ ॥
 वराहेऽप्रदुष्टानिसर्वपापफलानिच ॥ मर्दमर्दमहादंष्ट्रास्वत्कनककुंडल ॥ १४ ॥ शंखचक्रासिहस्तायहिरण्यक्षांतक्रायच ॥ दंष्ट्रो
 कृतधराभृतेत्रयीमूर्तिमतेनमः ॥ १५ ॥ इत्युच्चार्यनमस्कृत्यप्रदक्षिणमनुव्रजेत् ॥ ततस्तंत्राह्मणेदंवाद्ब्रह्मालंकारभूषितम् ॥ १६ ॥
 प्रतिग्रहरतुतस्योक्तःपादयोःपरमर्षिभिः ॥ अनेनविधिनादत्त्वाप्राणिपत्यक्षमापयेत् ॥ १७ ॥ एवंदत्त्वामहीनाथवराहंसर्वकामदम् ॥ शु
 त्फलंसमवाप्नोतिपार्थतत्केनवर्णयेत् ॥ १८ ॥ सर्वदानेषुयत्पुण्यंसर्वकर्तुषुयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिदत्त्वादेवजनार्दनम् ॥ १९ ॥
 यथाशतयासमुद्रनाभराहेणवसुंधरा ॥ तथाकुलंसमुद्रुत्यविष्णुलोकैर्महीयते ॥ २० ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशाखीणांशूद्रजनस्यच ॥
 एतत्साधारणंदानंशैर्वैष्णवयोगिनाम् ॥ २१ ॥ विप्रायवेदविदुषेवृषराहूःपदंस्वातिलमलमुवर्णमयंसवस्त्रम् ॥ उद्धृत्यपूर्वपुराणान्तकलत्र
 मित्रःप्राप्नोतिसिद्धभुवनसुरासिद्धजुष्टम् ॥ २२ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्णशुद्धिष्टिरसंबदेवराहदानविधि
 वर्णनंनामचतुर्विंशत्युत्तराश्रिततमोऽध्यायः ॥ १९४ ॥ ॥ ॥ शुद्धिष्टिरउवाच ॥ ॥ भगवच्छ्रोतुमिच्छामिदानमाहात्म्यमुत्तमम् ॥
 यदक्षयंपरेलोकैर्देवैर्वर्षिगणपूजितम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ रुद्रेणयत्पुराप्रोक्तंनारादायमहात्मने ॥ मत्स्येनमनवेतद्वत्तच्छृणु
 ष्वक्कुरुद्वह ॥ २ ॥ मेरोःप्रदानंवक्ष्यामिदंशथापुनरवेत्ते ॥ यत्प्रदातोत्तराह्लोकाभ्याप्रोतिसुरपूजितान् ॥ ३ ॥ पुराणेषुचवेदेषुयज्ञेष्वध्यय
 नेषुच ॥ नतत्फलमधीतेषुकृतोष्पिहयदश्रुते ॥ ४ ॥ तस्माद्विधानंवक्ष्यामिपर्वतानामनुक्रमात् ॥ प्रथमोधान्यशैलःस्याद्वितीयोऽलवणच
 लः ॥ ५ ॥ गुडाचलस्तृतीयस्तुचतुर्थोहिमपर्वतः ॥ पंचमस्तिलशैलःस्यात्पष्ठःकार्पासपर्वतः ॥ ६ ॥ सप्तमोघृतशैलश्चतुर्थोऽलस्तथाष्ट

मः ॥ राजतो नवमस्तद्वदशमः शर्कराचलः ॥ ७ ॥ वक्ष्ये विधानमतेषां यथावदनुपूर्वशः ॥ अयने विषुवेषु व्येव्यतीपाति दिनक्षये ॥ ८ ॥
 शुक्लपक्षे तृतीयायामुपरागे शशये ॥ विवाहोत्सवयज्ञे वा द्वादश्यामथवा पुनः ॥ ९ ॥ शुक्लयापंचदश्यां वा पुण्यर्क्षे वा प्राधानतः ॥
 धान्यशैलादयो दद्याथ याशस्त्रं विमानता ॥ १० ॥ तीर्थं वा यतने वापि गोष्ठे वा संगमेऽपि वा ॥ मंडपं कारयेद्भूतघातचतुरस्रमुद्भूतमुत्तम् ॥
 ११ ॥ प्रागुदकप्रवर्णतत्राङ्गमुत्सवं वा विधानतः ॥ गोमयेनानुलितायां भूमायास्तोयं वा कुशान् ॥ १२ ॥ तन्मध्ये पर्वतकुयां द्विष्कं
 भवपर्वतान्वितम् ॥ धान्यद्रोणसहस्रेण भवेद्द्विरिहोत्तमः ॥ १३ ॥ मध्यमः पंचशतः क्रः क्रनिडुः स्याद्विभिः शतैः ॥ १४ ॥ मेरुमहाम्नी
 हिमयस्तु मध्यमुवर्णवृक्षत्रयसंयुतः स्यात् ॥ संपूर्णमुक्ताफलत्रयक्रोशान्यैर्गोमैदुकुष्परगैः ॥ १५ ॥ यः स्याच्च गार्हत्पतनीलरत्नैः
 सौम्येन वैडूर्यसरोजरगैः ॥ श्रीखंडखंडैरभितः प्रवाललतान्वितः शुद्धशिलातलः स्यात् ॥ १६ ॥ ब्रह्माथविष्णुर्भगवान्पुरारि
 र्दिवाकरोऽप्यत्राहिरण्यमयः स्यात् ॥ तथैकदेशोद्धतकंधरस्तु घृतोदकप्रसवणाश्च दिक्षु ॥ १७ ॥ शुक्लान्वरोऽन्यश्च सुराचलः स्यात्पू
 र्णकृष्णानिचदक्षिणेन ॥ वासांसि पश्चादथ केसराणि रक्तानि चैवोत्तरतोऽदक्षिणे ॥ १८ ॥ रौप्यामहेन्द्रप्रसुखास्तथा द्वांसंस्थापयेच्छो
 कपतीन्क्रमेण ॥ नानाफलाञ्जलिचसमंततः स्यान्मनोरमामाल्यविलेपनाद्या ॥ १९ ॥ वितानकंचोपरि पंचवर्णमम्लानपुष्पाभर
 णं सितं वा ॥ इत्थं निवेश्यामरशैलमप्युन्मनास्तु विष्कं भगणान्क्रमेण ॥ २० ॥ तुरीयभागो न चतुर्दिशं च संस्थापयेत्पुष्पविलेपनाद्यान् ॥
 पूर्णगमंदरानेकरुद्रोपशुक्तं यत्रोच्छस्तककभद्रकदंबं चित्म् ॥ २१ ॥ कामेन कांचनमयेन विराजमानमाकारयेत्कुसुमवस्त्रविलेपना
 दयम् ॥ क्षीरारुणोदसरसायतथावनेन रौप्येण शक्तिचटितेन विराजमानम् ॥ २२ ॥ याम्येन गंधमदनोत्रनिवेशनीयोगो धूमसंनयमयः कल
 धौतजोवा ॥ हैमेन पक्षिपतिना धृतमानसेन तेनाद्यमेव सकलं किल संयुतः स्यात् ॥ २३ ॥ पश्चात्तिलाचलवनकेन सुगंधपुष्पसौवर्णेन पिपल
 हिरण्यमहंस्तुक्तम् ॥ आकारयेद्भूतघातचतुरस्रमुद्भूतमुत्तम् ॥ २४ ॥ संस्थाप्य तं विपुलशैलमथोत्तरेण शैलमुप

श्वमपिमाषमयमुवप्रम् ॥ पुष्पैश्चहमवटपादपशोपरत्नमाकारयेत्कनकधेनुविराजमानम् ॥ २५ ॥ माक्षिकभद्रकरसावचयेनतद्द्रोण्येण
 भास्वररसैश्चयुतंविधाय ॥ होमश्चतुर्भयवेदपुराणविद्विहोतरिनिद्यवरिताकृताभिर्द्विजैर्देः ॥ २६ ॥ पूर्वेणहस्तमुलमत्रविधायकुण्डकार्ये
 स्तिलैरथघृतेनसमिन्कुशैश्च ॥ रात्रौचजागरमनुद्धतगीतयूरावाहनंचकथयामिशिलोच्चयानाम् ॥ २७ ॥ त्वंसर्वदेवगणधाननिधेचवि
 श्वस्ममद्बृहहृष्यमरपर्वतनाशयाशु ॥ क्षेमविधत्स्वकुरुशान्तिमुत्तमानं संपूजितः परमभक्तिमतः प्रदेहि ॥ २८ ॥ त्वमेवभगवानाज्ञाब्रह्मावि
 ष्णुर्दिवकरः ॥ मूर्तोमूर्त्तपर्वीजमतः पाहिसनातन ॥ २९ ॥ यस्मात्त्वलोकपालानां विश्वमूर्तेश्चमंदिरम् ॥ केशवार्कवसूनां
 चतस्माच्छान्तिप्रयच्छमे ॥ ३० ॥ यस्मादशून्यममरैर्गंधैश्चशिशोस्तव ॥ तस्मान्मासुद्राशोषदुःखसंसारसारसागरात् ॥ ३१ ॥
 एवमभ्यर्च्यते मरुमंदरापिपूजयेत् ॥ यस्माच्चैत्ररथेनाथभद्राश्ववरिषेणच ॥ ३२ ॥ शोभसेमंदरक्षिप्रमतस्तुष्टिकरोभव ॥ यस्मा
 ङ्गुडामणिर्जवृद्धपित्तगंधमादनः ॥ ३३ ॥ गंधर्वैरप्सरोगभिश्चगीयमानं यशोऽस्तुमे ॥ यस्मात्त्वंकेतुमालेनैवैभ्राजेनवनेनच ॥ ३४ ॥
 हिरण्यमयपाषाणस्तस्माच्छान्तिप्रयच्छमे ॥ उत्तरैः कुरुभिर्यस्मात्सावित्रेणवनेनच ॥ ३५ ॥ सुपार्थराजसेनित्यमतः श्रारक्षयान्तुमे ॥
 एवमामंत्रयतान्सर्वान्प्रभातेविमलेपुनः ॥ ३६ ॥ स्नात्वा तु गुरवेदद्यान्मध्यमं पर्वतोत्तमम् ॥ शोषांश्चपंचतादद्याद्विभ्यः क्रमशोऽनुप ॥
 ॥ ३७ ॥ गावो देयाश्चतुस्त्रिंशदथवा दशभारत ॥ शक्तिः सप्तवाष्पिषा एव दद्यादशक्तिमान् ॥ ३८ ॥ एकापि गुरवे देया कपिला सुपयस्विनी ॥
 पर्वतानामशेषाणामेष एव विधिः स्मृतः ॥ ३९ ॥ यै एव पूजने मंत्रास्त एवोपस्करे तथा ॥ ग्रहाणालोकपालानां ब्रह्मादीनामगैः सह ॥ ४० ॥
 स्वमंत्रैर्नैव सवेषु होमः शौलेषु शस्यते ॥ उपवासी भो विद्मरयमज्ञौ नक्तमिष्यते ॥ ४१ ॥ विधानं सर्वशैलानां क्रमशः शृणु भारत ॥ दान
 कालेषु ये मंत्राः पर्वतेषु च दत्तम् ॥ ४२ ॥ अन्नं ब्रह्मयतः श्रोतुं मन्त्रे प्राणाः प्रीतिष्ठिताः ॥ अन्नाद्भवंति भूतानि जगदन्नेन वृद्धते ॥ ४३ ॥
 अन्नमेव यतो लक्ष्मीरन्नमेव जनार्दनः ॥ धान्यपर्वतरूपेण पाहितस्मान्नगोत्तम ॥ ४४ ॥ अनेन विधियान्यस्तु दद्याद्धान्यमयं गिरम् ॥ मन्वंतर

१ सुवस्त्रम् इ०, सुविप्रम्-इ० च पा० । २ ते-इ० पा० । ३ ते-इ० पा० ।

शतंसायदेवलोकेमहीयते ॥ ४५ ॥ अप्सरोगणगंधर्वराकीर्णविराजता ॥ विमानेनद्विःपृष्ठसयातिऋषिसवितः ॥ ४६ ॥ पुण्यक्षयेराज
राज्यमाप्नोतीहनसंग्रयः ॥ ४७ ॥ धान्या चलंकनकवृक्षविराजमानंविष्कंभपर्वतयुतंसुरासद्वजुष्टम् ॥ यच्छंतियेसुमतयःप्रणिपत्यविप्रास्ते
ग्राध्रुवंतिपरमेष्ठिपदाब्जयुग्मम् ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे धान्यपर्वतदानविधिवर्णनं नाम पंचनव
त्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९५ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि लवणचलमुत्तमम् ॥ यत्प्रदानान्नरोलोककामो
पतिश्चिवसंतुतम् ॥ १ ॥ उत्तमः षोडशद्रोणः कर्तव्यो लवणाचलः ॥ मध्यमः स्यात्तद्द्वै नतदद्वै नाधमः स्मृतः ॥ २ ॥ वित्तहीनो यथाशक्त्यद्रोणा
दधैतु कारयेत् ॥ चतुर्थी शो नो वषट्पत्तान्कारयेत्पृथक् ॥ ३ ॥ विधानं पूर्ववत्कुर्याद्ब्रह्मादो नांच सर्वदा ॥ तद्द्वे मतरून्सर्वल्लोकपालनि
वेदनम् ॥ ४ ॥ शिरांसि कामदेवादींस्तद्भूतत्रनिवेशयेत् ॥ कुर्याज्जागरमत्रापि दानमंत्रान्निबोधमे ॥ ५ ॥ सौभाग्यरससंभूतो यतोऽयं ल
वणोरसः ॥ दानात्मकत्वेन च मां पाहि पापान्न गोत्तम ॥ ६ ॥ तरुपादन्नरसाः सर्वे नोत्कृष्टालवणं विना ॥ प्रियं च शिवयोर्नित्यं तस्माच्छांतिप्र
दो भव ॥ ७ ॥ विष्णुदेहसमुद्भूतं यस्मादागम्य वर्धनम् ॥ यस्मात्पर्वत रूपेण पाहि संसारसागरात् ॥ ८ ॥ अनेन विधिनारुतुदग्राह्यवणप
र्वतम् ॥ उमालोके वसेत्कल्पंतो याति परांगतिम् ॥ ९ ॥ पुण्यक्षयादिहाभ्येत्य राजा भवति धार्मिकः ॥ पुत्रपौत्रैः परिपृतो जीवेच्छशरं दश
तम् ॥ १० ॥ कुर्वंति येलवणपर्वतं संप्रदानं संप्रापुवंति दिविते सुमहद्दिमानम् ॥ तत्राप्सरो गणसुरासुरसेव्यमानास्तिष्ठन्ति हृष्टमनसो दिविवृद्ध
मानाः ॥ ११ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेलवणपर्वतदानविधिवर्णनं नाम पणवत्युत्तरशततमोऽध्यायः
॥ १९६ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अतः परंप्रवक्ष्यामि गुडपर्वतमुत्तमम् ॥ यत्प्रदानान्नरः स्वर्गमाप्नोति सुरपूजितम् ॥ १ ॥
उत्तमो दशभिर्भैरवैर्मध्यमः पंचभिस्तथा ॥ त्रिभिर्भैरवैः कनिष्ठः स्यात्तद्द्वै नाल्पकोमतः ॥ २ ॥ तद्भद्रा यंत्रं पूजं हिमवृक्षसुरार्चनम् ॥
विष्कंभपर्वतोऽन्तः सरांसि वनदेवताः ॥ ३ ॥ होमं जागरणं तद्ब्रह्मलोकपालाधिवासनम् ॥ धान्यपर्वतवत्कुर्यादियं मंत्रमुदीरयेत् ॥ ४ ॥

यथादेवेषुविश्वात्माप्रवरोऽयंजनार्दनः ॥ सामवेदस्तुवेदानांमहादेवस्तुयोगिनम् ॥ ५ ॥ प्रणवःसर्वमंत्राणानांरिणांपार्वतीयथा ॥
 तथारसानांप्रवरःसदाचेक्षुरसोमतः ॥ ६ ॥ ममतस्मात्परांलक्ष्मींप्रयच्छुण्डपर्वत ॥ सुरासुराणांसर्वेषांनगदमक्षयंत्रिणम् ॥
 ७ ॥ विनाज्ञाश्चापिपार्वत्यास्तस्मान्मांपाहिसर्वदा ॥ अनेनविधिनयस्तुदद्याद्ब्रह्मदमयंगिरिम् ॥ ८ ॥ संपूज्यमानोऽथ
 बैरागिलोकेमहीयते ॥ पुनःकल्पशततेतुसतद्विपाधिपोभजेत् ॥ ९ ॥ आयुरारोग्यसंपन्नःशत्रुभिश्चापराजितः ॥ अस्तिद्रा
 वीमहाभागसुलभानामसुव्रता ॥ १० ॥ मरुतस्यप्रियाभार्यारूपयौवनशालिनी ॥ तस्यभार्याज्ञतान्यास्तस्मत्तराज्ञामहात्मनः ॥ ११ ॥
 तादास्यइववाक्यानि कुयुरेस्तस्याःसदैवहि ॥ सुखावलोकनकरोगराजातस्म्यचसाप्रिया ॥ १२ ॥ अथकालेनमहतदुर्वासान्द्रुपित्तमः ॥
 आजगामतदभ्याशंभ्रममाणयदृच्छ्या ॥ १३ ॥ तस्याथसत्क्रियांकृत्वादत्वाचार्यैयथाविधि ॥ प्रच्छसुलभाविप्रदुर्वाससमकल्मषम् ॥ १४ ॥
 सुलभोवाच ॥ केनपुन्येनभगवन्ममराजाप्रियंकरः ॥ सुखावलोकनपरोवशेतिष्ठतिसर्वदा ॥ १५ ॥ सपत्न्यश्चममब्रह्मसदाप्रियहितैरताः ॥
 एतदाचक्ष्वभगवन्परंकौतूहलंमम ॥ १६ ॥ दुर्वासिउवाच ॥ शृणुष्वाविहितासुभ्रात्मसंवृत्तंपुरातनम् ॥ जानामिसर्वसुभयेतववृत्तमशेषतः
 ॥ १७ ॥ त्वमासौवैड्यमहिषीगिरित्रजपुरेपुरा ॥ धार्मिकासत्यशीलचपतिव्रतपरायणा ॥ १८ ॥ तत्रश्रुतस्त्वयावत्सेब्राह्मणानांसमी
 पतः ॥ पुरादानविधिःकृत्स्नःस्थितयापतिसंनिधौ ॥ १९ ॥ विशेषतस्तत्रविप्रैःकथितोगुण्डपर्वतः ॥ दत्तश्चापित्वयापुत्रिसंभृ
 त्याविधिवत्तदा ॥ २० ॥ तस्यदानस्यमाहात्म्यात्त्वयासुक्तंवरानने ॥ राज्यंजन्मानिचत्वारिनिःसत्पन्नमनाकुलम् ॥ २१ ॥ आद्यानिसत्
 जन्मानित्वराज्यंभविष्यति ॥ सौभाग्यमतुलंचैवह्रस्वमारोग्यमेवच ॥ २२ ॥ भूतचैवमवयंचगुण्डपर्वतदानजम् ॥ कथंत्ववरागेहियस्य
 त्वंभवपुत्रिणी ॥ २३ ॥ तस्मादेयमिदंदानंफलमुत्तममिच्छता ॥ गतिंचज्ञांश्चतीलेभेसौभाग्यंरूपमेवच ॥ २४ ॥ दानमेतत्प्रशंसंतिस्त्री
 णांराजन्विशेषतः ॥ पूर्वोक्तंचफलंप्राप्यकृतकृत्याऽभिजायते ॥ २५ ॥ कृष्णेष्टुंदरदराश्रवणाकुलेनगंधर्वसिद्धवनिताज्ञतसेवितेन ॥

दत्तेनभारतविधानवतासदैवगौरीप्रसादमुपयातिगुडाचलेन ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवदेगुडा
 चलदानविधिर्वर्णनं नाम सप्तनवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९७ ॥ ॥ १ ॥ अथपपरहरं वक्ष्ये सुवर्णचलमुत्त
 मम् ॥ यस्यप्रसादाद्भवन्वैरिच्यंयातिमानवः ॥ १ ॥ उत्तमः पलसाहस्रोमध्यमः पंचभिः शतैः ॥ तदद्वैनावरस्तद्गुलपविचोऽपिशक्तिः ॥
 ॥ २ ॥ दद्यादेकपलादूर्ध्वयथाशक्त्याविचक्षणः ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वविदध्याद्युपसत्तम ॥ ३ ॥ विष्कंभशैलस्तद्भक्तृत्वमंत्रमुदरियेत् ॥
 नमस्तेब्रह्मबीजाग्रह्णभार्गवै नमः ॥ ४ ॥ यस्मादन्तं फलदस्तस्मात्पाहिशिलेच्चय ॥ यस्मादग्रेरपत्यं यस्मादुल्वं जगत्पतेः ॥ ५ ॥
 हेमपर्वतरूपेण तस्मात्पाहि न गोत्तम ॥ अनेन विधिनयस्तु दद्यात्कनकपर्वतम् ॥ ६ ॥ सयाति परमं स्थानं यत्र देवो मेहेश्वरः ॥ तत्र वर्षशतं
 तिष्ठेत्ततोयाति परांगतिम् ॥ ७ ॥ हेमाचलात्परं दानं न चान्यद्विशतेकचित् ॥ ८ ॥ हैमं महद्भूमिं शृंगशतैरुपेतं लोकविपाष्टकद्रुतसहितं
 मुनीन्द्रैः ॥ यः शक्तेमान्वितरतीह गणेशलोके कल्पंकुमारवदसौ कुरुगुणाऽऽस्ते ॥ ९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयु
 धिष्ठिरसंवादे हेमाचलदानविधिर्वर्णनं नामाष्टनवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९८ ॥ ॥ १ ॥ तिलागपवित्रम तुलपवित्राणां च पावनम् ॥ विष्णुदेह
 तिलशैलं विधानतः ॥ यत्प्रदानात्प्रोयाति विष्णुलोकमनुत्तमम् ॥ १ ॥ तिलागपवित्रम तुलपवित्राणां च पावनम् ॥ विष्णुदेह
 समुद्रतास्तस्मादुत्तमतंगताः ॥ २ ॥ मधुकैटभनामानावास्तां दिति सुतौ पुरा ॥ मधुना सह तत्राभ्युक्षं विष्णोरनारतम् ॥ ३ ॥
 सहस्रं किल वर्षाणां न व्यजीवत दानवः ॥ तत्र स्वेदो महानासीत्कुक्ष्याथ गदाभृतः ॥ ४ ॥ पतितश्च धरापृष्ठे कणशोलवशस्तथा ॥
 समुत्तस्थुस्ति लामाघाः कुशाश्च कुरुनन्दन ॥ ५ ॥ हतश्च हरिणायुद्धे समधुर्वलिनां वरः ॥ मेदसा तस्य वसुधारां जिता सकलतदा ॥
 ॥ ६ ॥ मेदिनी तिततः संज्ञामवापा चलधारिणी ॥ हतेऽथैतस्य प्रवरे देवास्तां पश्ययुः ॥ ७ ॥ स्तुतिभिश्च यस्मिन् तु त्वाञ्जुस्त्रिदश
 पुंगवम् ॥ ॥ देवाञ्जुः ॥ ॥ त्वया धृतं जगदेव त्वया स्मृतं तथैव च ॥ ८ ॥ तत्प्रीतिशलीयते सर्ववैयवमधुमुद न ॥ तस्मा

१ दिवस्पतिः-इ० पा० । २ अथापरम-इ० पा० । ३ त्रिदशपुंगवाः-इ० पा० ।

च्वदंगतो जातास्तिलाः संतुजगद्धिताः ॥ ११ ॥ सामवेदस्तु वेदानां महदेवस्ते सर्वदा ॥ देवेष्वेव च सततं नियोज्यास्तत्परैरैः ॥ १० ॥
 न हि दैत्याः पिशाचा वा विघ्नं कुर्वन्ति भारत ॥ तिलायत्रोपयुज्यंते एतच्छ्रीप्रविधीयताम् ॥ ११ ॥ अस्यासुराणां तद्वाक्यं विष्णुस्तानि दमयन् ब्रवीत् ॥
 तिलाभवंतुरक्षार्थं त्रयाणां जगतामपि ॥ १२ ॥ शुक्लपक्षे तु वेदानां प्रदद्यात्तिलोदकम् ॥ कृष्णपक्षे पितृणां च स्नात्वा श्रद्धासमाच्यतः ॥ १३ ॥
 तिलैः सप्ताष्टभिर्वापि समर्पितं जलजलिः ॥ तस्य देवाः सापितरस्तु तां चच्छंति शोभनम् ॥ १४ ॥ श्रकाकोपहतं यच्च पतितदिभिरेव च ॥ ति
 लैरभ्युक्षितं सर्वविघ्नं त्रयान्नसंशयः ॥ १५ ॥ एतैर्भूतैस्तिलैर्यस्तु कृत्वा पर्वतमुत्तमम् ॥ प्रदद्याद्दिग्गजमुखाय दानं तस्याक्षयं भवेत् ॥ १६ ॥
 उत्तमोदशभिर्द्रोणैर्मध्यमः पंचभिर्मतः ॥ त्रिभिः कनिष्ठैराजैर्द्रुतिलशैलः प्रकीर्तितः ॥ १७ ॥ पूर्ववच्चोपरं सर्वविष्कंभपर्वतादिकम् ॥
 दानमन्नं प्रवक्ष्यामि यथा वद्वृषसत्तम ॥ १८ ॥ यस्मान्मधुधेविष्णोर्दहस्वेदसमुद्भवाः ॥ तिलाः कुशाश्च माषाश्च तस्माच्छंनो भवंति ह ॥
 ॥ १९ ॥ हव्ये कव्ये च यस्माच्च तिलैरेवाभिर्मन्त्रणम् ॥ भवादुद्धरशैलेर्द्रुतिलाचलनमोऽस्तुते ॥ २० ॥ इत्यामंत्र्य च यो दद्यात्तिलाचलमु
 त्तमम् ॥ सर्वे णवंपदं याति पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २१ ॥ दीर्घायुश्च मवाप्नोति इह लोके परत्र च ॥ पितृभिर्देवगंधैः पूज्यमानो दिव्यं जेतु ॥
 ॥ २२ ॥ पुण्यक्षयादिहोभ्येत्यराजा भवति धार्मिकः ॥ नारी वा तस्य पत्नी स्याद्रूपसौभाग्यसंयुता ॥ २३ ॥ दक्षकुलोद्भवैव पुत्रपौ
 त्रसमाच्यता ॥ विधानमिदमाकर्ण्य विधिना श्रद्धयान्वितः ॥ २४ ॥ कपिलादानपुण्यस्य सफलमवाप्नुयात् ॥ २५ ॥ दानं तिलाचलसंय
 दिचान्यदास्ति तद्भूतशस्त्रनिचयं प्रविचार्य बुद्ध्या ॥ यैर्वर्जिता पितृक्रियानच होमकर्मतेषां प्रदानमिह किं न करोति शर्म ॥ २६ ॥ इति
 श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवदितिलाचलदानविधिवर्णनमैकोनविंशतमोऽध्यायः ॥ १९९ ॥ ६९ ॥
 ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि कार्पासाचलमुत्तमम् ॥ परमं सर्वदानानां प्रियं सर्वदेवोक्तसाम् ॥ १ ॥ देशकालौ समाप्ता

१ भगवतः-इ० पा० । २ शुद्धि समाच्यतः-इ० पा० । ३ च नरोत्तम-इ० पा० । ४ काले विष्णोर्देहसमुद्भवाः-इ० पा० । ५ मुद्राश्च-इ० पा० ।
 ६ अभिरक्षणे-इ० पा० । ७ आगत्य-इ० पा० । ८ इह सौभाग्यसंयुता-इ० पा० । ९ निर्धनः-इ० पा० ।

बधनंश्रद्धांचयत्नतः ॥ देयमेतन्महादानं कुं श्रेद्धरणहेतवे ॥ २ ॥ पूवोक्तैर्विधानैर्न कृत्वा सर्वमशेषतः ॥ पर्वतंकल्पयेत्तत्र कार्पासिने
 विधानतः ॥ ३ ॥ विशद्धारस्तु कर्तव्यतमः पर्यभोदुयैः ॥ दशभिर्मध्यमः श्रोत्रो जयन्यः पंचभिर्मतः ॥ ४ ॥ भारेणाल्पधनो दद्याद्भित्त
 शठचयविधर्मितः ॥ धान्यपर्वतस्तस्मात्साद्य नृपुंगव ॥ ५ ॥ तद्भज्जागरं कुर्व्यात्तद्भैवाधिवासनम् ॥ प्रभातायां तु शर्व्याभिर्भक्ष्यं त्रु
 दीरयेत् ॥ ६ ॥ त्वमेवावरणं यस्माच्छोकानामिह सर्वदा ॥ कार्पासाचलनस्तस्माद्वाघध्वंसनो भव ॥ ७ ॥ इति कार्पासशैलेन्द्रो
 दद्यात्पर्वसंनिधौ ॥ रुद्रलोके वसेत्कल्पततोराजभवेदिह ॥ ८ ॥ रूपवान्भुभगो वागशीश्रीमानतुलविक्रमः ॥ पंचजन्मानिनरी
 वाजायतेनात्र संशयः ॥ ९ ॥ कार्पासपर्वतमयोजगदेकबंधुर्यस्मात्त्रेतरहितौवरवस्त्रयोगः ॥ तस्माद्वाघशमनाय सुखाय नि
 त्यंदेयो नरेण नराधिवमत्सरेण ॥ १० ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णशुद्धिस्संवादे कार्पासाचलदान
 विधिवर्णनमादिशततमोऽध्यायः ॥ २०० ॥ ४३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि घृताचलमनुत्त
 मम् ॥ तेजोऽमृतमयं दिव्यं महापातकनाशनम् ॥ १ ॥ पंचाशद्घृतकुंभानामुत्तमः स्याद्घृताचलः ॥ मध्यमस्तु तदर्थे न तदुद्धे
 नावरः स्मृतः ॥ २ ॥ अल्पवित्तस्तु कुर्वीत यथा शक्त्या विधानतः ॥ विष्कंभपर्वतांस्तद्वच्चतुर्भागेन कल्पयेत् ॥ ३ ॥
 शालेयतंदुलानां च कुंभांश्च परिविन्यसेत् ॥ कारयेत्संहतानुच्चान्यथाशोभं विधानतः ॥ ४ ॥ वेषयेच्छुक्लवासोभिरिक्षुदंडफलादिकैः ॥
 धान्यपर्वतवच्छेषविधानमिह पठ्यते ॥ ५ ॥ अधिवासनमूर्ध्वतद्भद्रोर्मसुरार्चनम् ॥ प्रभातायां तु शर्व्यागुरवे विनिवेदयेत् ॥ ६ ॥
 विष्कंभपर्वतांस्तद्दत्त्विभ्यः शांतमानसः ॥ मंत्रेणानेनैतियैश्च गुणैश्च वदामि ते ॥ ७ ॥ संयोगाद्घृतमुत्पन्नं यस्माद्घृतं ते जसे ॥
 तस्माद्घृताचलश्चास्मान्प्रीयतां मम शंकरः ॥ ८ ॥ तस्मात्ते गोमयं ग्रघृतेनैत्यव्यवस्थितम् ॥ घृतपर्वतरूपेण तस्मान्नाम्राह भूधर ॥ ९ ॥
 अनेन विधिना दद्याद्घृताचलमनुत्तमम् ॥ महापातकयोऽपि लोकमायाति शंकरम् ॥ १० ॥ हंससारससंयुक्तो किंकिणीजालमालिते ॥

विमानेऽप्यसरोभिश्च सिद्धविद्याधरैर्वृतः ॥ ११ ॥ विहरेत्पितृभिः साद्वैद्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ १२ ॥ आज्याचलं प्रचलं कुण्डलं सुरीभिः संसेव्य
 नमिहयेवितरंति मर्त्याः ॥ स्वर्गसुरैर्द्रुमवनं भवसांनिधिं वासिष्ठेहा नुवंधमचलं भवतीति सर्वम् ॥ १३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्री
 कृष्णयुधिष्ठिरसंवादे घृताचलदानविधिवर्णनं नामैकादशोऽध्यायः ॥ २०१ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि त्नाचलम्
 नुत्तमम् ॥ यत्प्रदानान्नरोयातिलोकांस्तस्यैषो विवर्तनम् ॥ १ ॥ मुक्ताफलसहस्रेण पर्वतः स्यादनुत्तमः ॥ मध्यमः पंचशतिकास्त्रिशतेन वरः स्मृतः
 ॥ २ ॥ अल्पवित्तस्तु कुर्वीत मुक्ताफलशतेन च ॥ चतुर्थीशेन विष्कंभपर्वताः स्युः समंततः ॥ ३ ॥ पूर्वेण वज्रगोमैर्दक्षिणेन द्रुनीलकैः ॥ पुष्परग
 युतः कार्यो विद्मद्भिर्गंधमादनः ॥ ४ ॥ वैडूर्यविद्रुमैः पश्चात्सावित्रो विपुलाचलः ॥ पद्मरागं ससौवर्णमुत्तरेणापि विन्यसेत् ॥ ५ ॥ धान्यपर्वतव
 च्छेषमत्रापि परिकल्पयेत् ॥ तद्भद्रावाहनं कुत्वा वृक्षांश्चान्दवांश्च कंचनान् ॥ ६ ॥ पूजयेत्पुष्पनवैद्यैः प्रभाते तु विसर्जनम् ॥ पूर्ववद्भद्ररुक्मन्विगम्य
 इमान्मंत्रानुदीरयेत् ॥ ७ ॥ यथा देवगणाः सर्वैः सर्वतन्नेष्ववस्थिताः ॥ त्वंचरन्मयोनिन्यमतः पाहिमहाचल ॥ ८ ॥ यस्माद्रत्नप्रदानेन तु
 ष्ठिमेति जनार्दनः ॥ पूजारत्नप्रदानेन तस्मान्नः पाहिसर्वदा ॥ ९ ॥ अनेन विधिनार्यस्तु दद्याद्रत्नमयं गिरिम् ॥ सयाति वैष्णवं लोकममरेश्वरपू
 जितम् ॥ १० ॥ यावत्कल्पशतं साग्रं वासित्वेह नराधिप ॥ रूपारोग्यं गुणोपेतः सप्तद्वीपापाधिपो भवेत् ॥ ११ ॥ ब्रह्महत्यादिकं किंचिदत्र चासुत्र
 वाकृतम् ॥ तत्सर्वनाशमायातिगिरिर्वै ब्रह्मतो यथा ॥ १२ ॥ मुक्तामयं कनकविद्रुमभाक्किंचित्रं चन्महामणिमरीचिचयोपपन्नम् ॥ रत्नाच
 लं द्विजवराय निवेदयित्वा भास्वत्प्रभामभिभवेत्सुरलोकलोकैः ॥ १३ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे रत्ना
 चलदानविधिवर्णनं नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ २०२ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि रौप्याचलमनुत्तमम् ॥
 यत्प्रदानान्नरोयातिलोकांस्तस्यैषो विवर्तनम् ॥ १ ॥ सहस्रेण पलानां तुत्तमो रजताचलः ॥ पंचभिर्मध्यमः प्रोक्तस्तद्वै नारः स्मृतः ॥
 ॥ २ ॥ अशक्तो विंशते रूध्वकारयेद्रक्तिः सदा ॥ विष्कंभपर्वतांस्तदनुत्तरीयाशेन कल्पयेत् ॥ ३ ॥ पूर्ववद्भद्राजान्कुर्यान्मंदरादी

१ अन्नादिः-इ० पा० । २ पुष्पगंधाद्यैः-इ०, पुष्पधूपार्थैः-इ० च पा० । ३ तुष्टिं प्रकुरुते हरिः-इ० पा० । ४ रूपारोग्यं कुलोपेतः-इ० पा० ।

निविधानतः ॥ कलयीतमयांस्तद्वल्लोकेशान्कारयेन्नृप ॥ ४ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादींश्चनितं वोऽत्राहिरण्यः ॥ राजतं स्याद्यद्यन्येषां सर्वतद्वह
 कांचनम् ॥ ५ ॥ शेषं च पूर्ववत्कृत्वा होमजागरणादिकम् ॥ दद्यात्तद्वत्प्रभाते तु गुरोरेवैश्वर्यपर्वतम् ॥ ६ ॥ विष्कंभैशैलानृत्विग्भ्यः पूजयेच्च विभू
 षणैः ॥ इमं मंत्रं पठन् दद्याद्भेषाणि विमत्सरः ॥ ७ ॥ पितृणां वल्लभं स्याद्भेषं दशं कंस्थच ॥ रजतं पाहितं स्मन्मोघो रातं संसारसागरात् ॥ ८ ॥
 इत्थं निवेद्य यो दद्याद्भेषाणि च तलमुत्तमम् ॥ गवामयुतदानस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ ९ ॥ सोमलोके स गंधर्वो किं नराभ्यः सांगणैः ॥ पूज्यमानो
 वसेद्दिद्वान्यावदाभूतं संयुजम् ॥ १० ॥ राजेशराजतागिरिकनकोपलालीच्छन्नं प्रसन्नसलिलैः सहितं सरोभिः ॥ यच्छति ये सुकृतिनो विरजो वि
 शोकं गच्छंति ते गतमलानृपसोमलोकम् ॥ ११ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराण उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे शैलप्याचलदानविधि वर्णनं
 मन्त्र्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०३ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि शर्कराचैलमुत्तमम् ॥ यस्य प्रदानाद्दिष्णवर्करुद्रास्तुष्यं
 तिसर्वदा ॥ १ ॥ अष्टभिः शर्कराभारैरुत्तमः स्यान्महाचलः ॥ चतुर्भिर्मध्यमः श्रोकोभारभ्यामधमः स्मृतः ॥ २ ॥ भारैर्णैवाद्धभारैर्णकुर्या
 द्यश्चालपवित्तवान् ॥ विष्कंभपर्वतान्कुर्यात्तुरीयां शेनमानवः ॥ ३ ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वमासाद्यारसंयुतम् ॥ मेरोरुपरितस्तद्वत्स्थायैहम
 तरुत्रयम् ॥ ४ ॥ मंदारः पारिजातश्चतुर्तीयः कल्पपादपः ॥ एतद्वक्षत्रयं मूर्ध्नि सर्वेष्वपि निधायेत् ॥ ५ ॥ हरिचंदनसंतानौ पूर्वपश्चिमभा
 योः ॥ निवेद्यौ सर्वशैलेषु विशेषाच्छर्कराचले ॥ ६ ॥ मंदरे कामदेवं तु कंदवंस्य तलेन्यसेत् ॥ जंबूवृक्षतले कार्थो गुरुन्मानं धमादने ॥ ७ ॥
 प्राङ्मुखो हेममूर्तिश्च हंसः स्याद्दिपुलाचले ॥ हैमश्रेयोर्थिभिः कार्यासुरभिर्दक्षिणामुखी ॥ ८ ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वमावाहनमस्वादिकम् ॥ कृत्वा
 शयुरवेदद्यान्मध्यमं पर्वतोत्तमम् ॥ ९ ॥ ऋत्विग्भ्यश्चतुरः शैलानि मानं त्रानुदीरयेत् ॥ सौभाग्यामृतसारोऽयं परमः शर्करायुतः ॥ १० ॥
 यस्मादा नंदं कारीरं च भवशैलं द्रुसर्वदा ॥ अमृतं पिबतां ये तु निष्पेतुर्भुवि शीकराः ॥ ११ ॥ देवानां तत्समुत्थोऽसि पाहि नः शर्कराचल ॥ मनो
 भवधनुर्मध्यादुद्रतां शर्करायतः ॥ १२ ॥ तन्मयोऽसि महाशैलपाहि संसारसागरात् ॥ यो दद्याच्छर्कराशैलमेनेन विधिनारः ॥ १३ ॥ सर्वे

पापविनिमुक्तः स्याति शिवमंदिरम् ॥ चंद्रादिसार्चिसंकाशमधिरुहानुजीविभिः ॥ १४ ॥ सहैवयानमातिष्ठेत्सुविष्णुपदेदिवि ॥ ततश्च
 लपशततितुसप्तद्वीपाधिपभवेत् ॥ १५ ॥ आयुरारोग्यसंपन्नोयावज्जन्मायुतत्रयम् ॥ भोजनं शक्तिर्दिव्यात्सर्वैर्लेष्वभस्तरः ॥ स्वयं
 क्षारलवणमश्रियात्तदनुज्ञया ॥ १६ ॥ पर्वतोपरुकरं संप्रापयेद्ब्रह्मजालयम् ॥ आसीत्पुराब्रह्मकल्पेधर्ममूर्तिर्नराधिपः ॥ १७ ॥
 सुहृच्छक्रस्य निहायेनैतस्याः सहस्रशः ॥ सोमसूर्यादयोऽस्य तेजसा विगतप्रभाः ॥ १८ ॥ भवंति शतशो येन राजानोऽपि पराजिताः ॥
 यथेच्छारूपधारिचमनुष्योऽप्यपवारितः ॥ १९ ॥ तस्य भानुमतीनामभार्यात्रैलोक्यसुंदरी ॥ लक्ष्मीरिव रूपेण निर्जितामरसुंदरी ॥ २० ॥
 राज्ञस्तस्याग्रमहिषी प्राणभ्योऽपि गरीयसी ॥ दशनारीसहस्राणां मध्ये श्रीरिव राजते ॥ २१ ॥ नृपकोटि सहस्रेण न कदाचित्प्रमुच्यते ॥
 सकदाचित्स्थानगतं प्रच्छस्वं पुरोहितम् ॥ २२ ॥ विस्मया विवृहदयो वासिष्ठमुपि सत्तमम् ॥ भगवन्कनधर्मणममलक्ष्मीरनुत्तमा ॥ २३ ॥
 कस्माच्च विपुलं तेजो मच्छरीरे सोऽत्तमम् ॥ २४ ॥ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ पुरालीलावर्तनामवेद्या शिवपरायणा ॥ तया दत्तश्चतु
 र्देइयांशुर्वेखवणाचलः ॥ २५ ॥ हेमवृक्षामरैः सार्द्धयथावद्विधिपूर्वकः ॥ शूद्रः सुवर्णकारस्तु नाम्ना शौडो भवत्तदा ॥ २६ ॥
 भृत्योऽलीलावर्तगिहेतेनैवामिनिर्मिताः ॥ तर्वाऽमरमुख्याश्च श्रद्धायुक्तेन पार्थिव ॥ २७ ॥ अतिरूपेण संपन्नान् चटयित्वा ततोऽहदि ॥ धर्म
 कार्यमतिज्ञानागृहीतकथंचन ॥ २८ ॥ उज्ज्वालितास्तु तत्पत्न्यासौ धर्मो मरणादपाः ॥ लीलावर्तगृहेषां श्रेयपरिचर्या च पार्थिव ॥ २९ ॥
 कुतंतं भ्यां प्रहर्षेण द्विजशुश्रूषणादिकम् ॥ सा तु लीलावर्तविद्या कालेन महानृप ॥ ३० ॥ सर्वपापविनिमुक्ता जगाम शिवमंदिरम् ॥
 योऽसौ सुवर्णकारश्च दरिद्रोऽप्यतिस्त्ववान् ॥ ३१ ॥ नमूत्यमादाद्दश्यातः स भवानिह सांप्रतम् ॥ सप्तद्वीपपतिर्जातः सूर्यायुतसप्तप्रभः ॥
 ॥ ३२ ॥ यया सुवर्णरोचिता स्तरवो हेमदेवताः ॥ सम्यगुज्ज्वलिताः पत्नीसिंहाभानुमतीतिव ॥ ३३ ॥ उज्ज्वालनादुज्ज्वलरूपमस्याः सुजातमस्मि
 न्भुवनाधिपत्यम् ॥ तस्मात्कुतंतं त्परि कर्मरात्रावनुद्धताभ्यां लवणाचलस्य ॥ ३४ ॥ तस्माच्च लोकेष्वपराजितस्त्वमारोग्यसौभाग्ययुता

चलक्ष्मीः ॥ तस्मात्त्वमप्यत्रविधानपूर्वधान्याचलादीन्द्रशधामुरुष्व ॥ ३५ ॥ तथेति संपूज्य च धर्ममूर्तिवचोवाशिष्ठस्य ददौ सप्तवाम् ॥
 धान्याचलादीन्क्रमशः पुरारेणैकं जगामास पूज्यमानः ॥ ३६ ॥ यथा धनः पश्यति दीयमानं सरोः प्रदानमिह धर्मपरो मनुष्यः ॥ शृणोति
 भक्त्या परयाऽप्रमादीविकल्मषः सोऽपि दिवं प्रयाति ॥ ३७ ॥ दुःस्वप्नं शमयति पितृव्यमानेनैल्लेभ्यः भयभयेन नराणाम् ॥ यः कुर्यात्किमु
 नृपुंगवे हसम्यक्छांतात्मा हरिहरपुरमेति जंतुः ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवदेशे कर्णचलदानवि
 धिवर्णनं नाम चतुरधिकद्विंशततमोऽध्यायः ॥ २०४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ प्रतिपत्क्रमयोगेन तिथिर्ना विस्तरः श्रुतः ॥
 सरहस्यः समंत्रश्च अपरं भोऽपानैः सह ॥ १ ॥ नवग्रहमस्त्रात्सर्वहोमकर्मविधारितम् ॥ स्नानक्रमश्च विदितो विज्ञाताश्चैतस्वामया ॥ २ ॥
 दानधर्मस्त्वज्ञोषणश्रुतः सर्वार्थदर्शितः ॥ तडागोत्सर्जनविधिर्विदितः पादपोत्सवः ॥ ३ ॥ एवं गतं मम मनो मुह्यते मधुसूदन ॥ व्रतं कथयता
 कृष्णतास्ताः संश्रित्य देवताः ॥ ४ ॥ देवानां देवकीपुत्रनानात्वं प्रदर्शितम् ॥ तिथिक्रमात्कथयता पूजामंत्राधिवासनम् ॥ ५ ॥ व्यासाच्चै
 मुनिभिः सर्वैर्ध्यानयोगपरायणैः ॥ एक एवात्र निर्दिष्टो देवैः सर्वगतोऽव्ययः ॥ ६ ॥ वर्णाश्रमाचारधर्मः कस्माद्वात्र प्रदर्शितः ॥ एते महर्षयस्तुष्टाः
 श्रोतुं कामाभवद्ब्रूचः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ व्रतदानैकलेशोऽयं कथितस्तत्तत्पार्थिव ॥ विशेषतश्च शक्रोति वक्तुं यदिसरस्वती ॥ ८ ॥
 सर्वस्तरतिदुर्गाणि सर्वो भद्राणि पश्यति ॥ वर्णाश्रमां सामान्य इति धर्मः प्रकीर्तितः ॥ ९ ॥ कथितोऽयं व्रतत्वहो देवानुद्दिश्य वामया ॥
 परमार्थः स एवोक्तो देवस्तमुपधारय ॥ १० ॥ यो ब्रह्मा सहस्रिप्रोक्तो यो हरिः समेश्वरः ॥ महेश्वरः स्मृतः सूर्यः सूर्यः पावक उच्यते ॥
 ॥ ११ ॥ पावकः कार्तिकेयो सौकार्तिकेयो विनायकः ॥ गौरिलक्ष्मीश्च सा वित्राशक्तिभेदाः प्रकीर्तिताः ॥ १२ ॥ देवदेवी समुद्दिश्य यः करो
 तिव्रतं नरः ॥ न भेदस्तत्र मंतव्यः शिवशक्तिमयं जगत् ॥ १३ ॥ बहुप्रकारावमुधाभेदाः साश्च्यनिलांभसाम् ॥ परसार्थतश्चैतान्यमानो
 न भेदः प्रतिभासते ॥ १४ ॥ कंचिद्देवं समाश्रित्य करोति किमपि व्रतम् ॥ त्रयीधर्मानुगंगार्थ एकं तत्रापि कारणम् ॥ १५ ॥

यश्चैवेमयाख्यातव्रतदानविधिः परः ॥ सफलः स तु विज्ञेयः सदाचारव्रतां सताम् ॥ १६ ॥ आचारहीनं न पुनर्निवेदाय दध्यर्धति ।
 सहस्रङ्गिरैः ॥ छंदांस्येनं मृत्पु कालेत्यजं तिनिङ्गं कुं ताद्वज्जातपक्षाः ॥ १७ ॥ कपालस्थयथा तोयं धृतौ वा यथापयः ॥
 दुष्टस्यात्स्थानदोषेण वृत्तहीनताशुभम् ॥ १८ ॥ वृत्तं यत्नेन संरक्षेद्विज्ञेय इति प्रयाति च ॥ अहीनो विवर्ततो हीनो वृत्तस्तु हतो हतः ॥ १९ ॥
 एवमाचारधर्मस्य मूलं राजकुलस्य च ॥ आचाराद्विच्युतो जन्तुर्न कुलीनो न धार्मिकः ॥ २० ॥ किं कुलेनोपदिष्टेन विपुलेन दुरात्मनाम् ॥
 कृत्यार्थं किं न जायते कुसुमेषु गुणेषु ॥ २१ ॥ हीनजातिप्रसूतोऽपि शौचाचारसमन्वितः ॥ सर्वधर्मार्थं कुशलः सकुलीनस्तो वरः ॥ २२ ॥
 न कुलं कुलमित्यादुराचारः कुलमुच्यते ॥ आचारकुशलो राजन्निह चापुत्रं न दत्ते ॥ २३ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ सदाचारमहंकृष्ण श्रुतुमि
 च्छामि शाश्वतम् ॥ सर्वधर्ममयः कोऽत्र सदाचारः प्रकीर्तितः ॥ २४ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ आचारप्रभवो धर्मः संतश्चाचारलक्षणाः ॥ साधू
 नां च यथा वृत्तं सदाचार उच्यते ॥ २५ ॥ तस्मात्कुर्यादिहाचारं यद्दृष्टेऽहं तस्य लक्षणम् ॥ अपि पापशरीरस्य आचारो हंत्यलक्षणम् ॥ २६ ॥
 अदृष्टमश्रुतं वेदं पुरुषं धर्मचारिणम् ॥ स्वानिकर्माणि कुर्वान्तं जन्तुं कुरुते प्रियम् ॥ २७ ॥ येन स्तितकानैष्ठिकाश्च गुरुशान्ना तिलं धिनः ॥
 अधर्मज्ञादुराचारास्ते भवंति गतायुषः ॥ २८ ॥ सर्वलक्षणहीनोऽपि यः सदाचारवाह्यः ॥ श्रद्धधानो न मूयश्च सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ २९ ॥
 ब्राह्मे सुहृत्तैर्बुध्येत धर्मार्थानुचिन्तयेत् ॥ ब्राह्मणानलगोमुख्यान्निर्मेहतकदाचन ॥ ३० ॥ उदङ्मुखो दिवा रात्रावुत्सर्गदक्षिणमुखः ॥
 उत्थायाचम्यतिष्ठेत्पूर्वासं ध्यायमाहितः ॥ ३१ ॥ एवमेवोत्तरां संध्यां सपुपासीति वाग्यतः ॥ नेक्षेत्तदित्यमुद्यंतं नास्तं यांतं कदाचन ॥ ३२ ॥
 ऋषयो दीर्घतपसा दीर्घमायुरवाप्नुयुः ॥ उपासते येन पूर्वादिजाः संध्यां न पश्चिमाम् ॥ ३३ ॥ सर्वान्स्तान् धार्मिकराजांश्च द्रुक्कर्मण्यो जयेत् ॥
 आवाधासु यथाकामं कुर्यान्मूत्रपुरीषयोः ॥ ३४ ॥ शिरसा प्रावृतेनैव समास्त्यतिर्यगैर्महीम् ॥ ग्रामावसथतीर्थानां क्षेत्राणां चैव त्वत्पनि ॥ ३५ ॥
 न मूत्रमधि तिष्ठेत् न कृष्टेन च गोव्रजे ॥ अंतर्जलादावसथाद्गल्मीकान् मूषकस्थलात् ॥ ३६ ॥ कृतशौचावशिष्टाश्च वर्जयेत्पंचवैवृदः ॥

१ वृत्तस्तु मनोहरः-इ० पा० । २ शताद्वरः-इ० पा० । ३ श्रेय आत्मनः-इ० पा० । ४ अशरीरस्य धर्मस्य आचारो हंत्यलक्षणम्-इ० पा० ।

देवार्चनादिकार्याणि तथागुर्वभिवादनम् ॥ ३७ ॥ कुर्वीत सम्यगाचम्य तद्ब्रह्मभुजिक्रियाम् ॥ अफेनशब्दगंधाभिरद्भिरच्छाभिरादरात् ॥
 ॥ ३८ ॥ आचामेत्प्रयतः सम्यक्प्राङ्मुखोऽपि वा ॥ त्रिवर्गसाधनं यज्ञसंदाकार्यविपश्चिता ॥ ३९ ॥ तत्सांनिध्ये गृहस्थस्यासिद्धिरत्र पर-
 त्र च ॥ पादेन कार्यपारत्र्यं पादं कुयज्ञसंचये ॥ ४० ॥ अर्धनाहारचरणनित्यनौमितीकांतकम् ॥ अर्थस्योपाजने यत्नः सदा कार्यो विपश्चितैः ॥ ४१ ॥
 तत्संसिद्धौ हि सिद्धयति धर्मकामादयो नृपाः किंश प्रसाधनादर्शदर्शनं दंतधावनम् ॥ ४२ ॥ पूर्वाह्णवकार्याणि देवतानां च पूजनम् ॥ दूरादावसथान्भू-
 तं दूरात्पादावसेचनम् ॥ ४३ ॥ उच्छिष्टोत्सर्जनं दूरात्संदाकार्यहितैषिणा ॥ लोष्टमर्दं तृणच्छेदीनखवादीचयोनरः ॥ ४४ ॥ नित्योच्छिष्टः संकट-
 नेहायुर्विदेत महत् ॥ नद्यां परस्त्रियेनैक्षेत्रपश्येदात्मनः शकृत् ॥ ४५ ॥ उदकया दर्शनं रूपश्रीकुर्वीत संपाषणं न च ॥ नाप्सु मुत्रं पुरीषं वा मैथुनं वा समाचरे-
 त् ॥ ४६ ॥ नाधितिष्ठेच्छृङ्खलं नृपः केशभस्मकपालिकान् ॥ तुषांगारास्थिश्रीणां निरञ्जुवस्त्रादिकानि च ॥ ४७ ॥ धारिणो न न मे द्विद्वाज्ञासनं चापि दा-
 पयेत् ॥ ब्राह्मणान्प्रणमेद्विद्वानासनं चापि दापयेत् ॥ ४८ ॥ कृतांजलिरुपासीत गच्छंतं पृष्टतो न्वियात् ॥ न चासीतासने भिक्षो भिक्षकांस्त्यज्य व्रजेत् ॥
 ॥ ४९ ॥ नामुक्तकेशैर्भोक्तव्यं न न श्रः स्नानमाचरेत् ॥ स्वतव्यं नैव न प्रेनन चोच्छिष्टस्तु संविशेत् ॥ ५० ॥ उच्छिष्टो न स्पृशेच्छेषैर्वेप्राणास्तदा श्र-
 याः ॥ किंश ग्रहान्प्रहारांश्च शिरस्येता निवर्जयेत् ॥ ५१ ॥ नान्यत्र पुत्रांश्शिष्याभ्यांश्शिफया ताडनं स्मृतम् ॥ न पाणिभ्यां संहताभ्यां कंठ्ये दात्मनः-
 शिरः ॥ ५२ ॥ न चाभीक्ष्णं शिरःस्नानं कार्यं निष्कारणैः ॥ अप्रशस्तं निशि स्नानं राहोरन्यत्र दर्शनात् ॥ ५३ ॥ न भुक्तोत्तरकालं च न-
 गंभीरजलाशये ॥ शिरःस्नानंतु तैलेन नागं किंचिदुपस्पृशेत् ॥ ५४ ॥ तिलपिष्टं च नाश्रियात्तथास्यायुर्न हीयेत् ॥ दुष्कृतं न गुरोर्ब्रूयात्कु-
 ङ्क्षं च न प्रसादयेत् ॥ ५५ ॥ परीवादनं शृणुयादन्येषामपि लपताम् ॥ सदा तु पहतस्तिष्ठेत्प्रशस्ताश्च तथैषधीः ॥ ५६ ॥ गारुडानि च-
 रत्नानि विभृयात्प्रयतो नरः ॥ सुस्निग्धमलकेशश्च सुगंधिश्च आरुवेषधृक् ॥ ५७ ॥ सिताः सुमनसो हृद्या विभृयाच्च नरः सदा ॥ किंचित्परस्वं न ह-
 रन्नालपमप्यप्रियं वदेत् ॥ ५८ ॥ प्रियं च नानृतं ब्रूयान्नान्यदोषानुदरयेत् ॥ नान्याश्रितं तथैवैरोचयेत् पुरुषेश्वरः ॥ ५९ ॥ न दुष्टयान-

१ कर्तव्यं गृहमेधिना इ० पा० । २ कर्मकामादयः-इ० पा० । ३ सभारभेत्-इ० पा० । ४ न संहताभ्यां हस्ताभ्यां कंठ्यादात्मनः शिरः-इ० पा० ।

५ आचम्येति पा० १ ५० ॥ २ सदाशतम्-इ० पा० ।

मारोहेकूलच्छायानसंश्रयेत् ॥ विद्विष्टपतितोन्मत्तबहुवैरादिसकैः ॥ ६० ॥ वंधकविंधकीभर्तुधुद्रानृतकथैः सह ॥ तथातिव्ययशीलैश्च
 रिवादरतैः शठैः ॥ ६१ ॥ बुधमैत्रानकुर्वीतनैकः पथानमाश्रयेत् ॥ नावगाहेजलौघस्यवेगमयेनेश्वर ॥ ६२ ॥ प्रदीपवेगमनविशे
 न्नारोहेच्छिखरंतराः ॥ नहुंकुर्याच्छर्वचैवशवंगंधोहिमोजः ॥ ६३ ॥ नकुर्यादंतसंधर्षनकुर्याच्चलनासिकाम् ॥ नासंस्पृष्टुसुखेभूयाच्छास
 कासौचवर्जयेत् ॥ ६४ ॥ नोच्चैर्हसेत्सशब्दंचनमुश्चेत्पवनंबुधः ॥ नखात्रावादेयैच्छद्यान्नखैश्चमहर्हलिसेत् ॥ ६५ ॥ नरुद्रश्रुभक्ष
 येच्चैनलोष्ठानिचमदेयेत् ॥ पादेननाक्रमेत्पादंनपूज्याभिमुखंनयेत् ॥ ६६ ॥ नोच्चासनेसमासीतगुरोरेकदाचन ॥
 तस्मात्सदाचारपरोभवेत्कामचरोनहि ॥ ६७ ॥ लोकद्वयेशुभेप्रपुत्र्येत्यस्वर्गेमहयिते ॥ चतुष्पथंचेत्यतरुंस्मशानोपवनानिच ॥ ६८ ॥
 दुष्टस्त्रीसैनिकर्षचवर्जयेन्निशिसर्वदा ॥ ग्रीष्मवर्षासुचच्छत्रीमौनारित्रावनेषुच ॥ ६९ ॥ केशास्थिकंटकामेध्यबलिभस्मतुषांस्तथा ॥
 स्नानाद्रीधरणंचैवदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ ७० ॥ पंथादेयोब्राह्मणेभ्योरारजभ्यःस्त्रीभ्यएवच ॥ विद्याधिकस्यगुर्विण्याभारतस्यमहीदसः ॥ ७१ ॥
 मुकांधवधिराणांचमतस्योन्मत्तकस्यच ॥ उपानद्रक्ष्माल्यंचधृतमन्यैर्नधारयेत् ॥ ७२ ॥ नहीदृशमनयुष्यंलोकैर्किंचनविद्यते ॥ यादृ
 शंपुरुषस्येहपरदारोपसेवनम् ॥ ७३ ॥ नचेष्ट्यास्त्रीषुकर्तव्यादाराक्ष्याःप्रयत्नतः ॥ अनायुष्याभवेदीप्यतिस्मात्तांपरिवर्जयेत् ॥ ७४ ॥
 मूर्खान्मत्तव्यसनानोर्विरूपामानिनस्तथा ॥ हीनांगानधिकांगांश्चविद्याहीनांश्चनाशिपेत् ॥ ७५ ॥ पानीयस्यक्रियानक्तंथैवदधितस्तवः ॥
 वर्जनीयामहाराजनिशीथिभोजनक्रियाः ॥ ७६ ॥ नोर्ध्वजानुश्चिरंतिष्ठन्नरहस्यपरोभवेत् ॥ तद्भस्त्रोपविशेत्प्राज्ञःपादेनाक्रम्यदासनम् ॥ ७७ ॥
 नचातिरक्तवासःस्याच्चित्रासितधरोऽपिवा ॥ नचकुर्याद्विषयांसांसासनविभूषणे ॥ ७८ ॥ स्त्रीकृशानावजानीयादीर्विमायुर्जिजाविबुः ॥
 ब्राह्मणक्षत्रियंसर्वसर्वैर्द्व्याशीविषोपमाः ॥ ७९ ॥ हन्यादाशीविषःकुद्रोयावत्स्पृशतिदंष्ट्रया ॥ क्षत्रियोऽपिदहत्कुद्रोयावत्स्पृशतिजसा ॥ ८० ॥
 ब्राह्मणःसकुलंहन्याद्व्याध्यानेनावेक्षितेनच ॥ नातिक्ल्यंनानातिसायनचमध्यंदिनेतथा ॥ ८१ ॥ नाज्ञातैःसहगंतव्यैर्नकेनबहुभिःसह ॥ नारं

तुदः स्यान्नपरोक्षवादीनसहीनतः ॥ ८२ ॥ रोहेतेचाग्निनादग्धर्वनंपरशुनाहतम् ॥ वचोदुरुक्तबीभत्संसंरोहतिचाक्षतम् ॥ ८३ ॥
नास्तिक्यवेदान्दिनांचदेवतानांचकुत्सनम् ॥ द्वेषस्तंभादिमानस्यक्लेश्यंचपरिवर्जयेत् ॥ ८४ ॥ नब्राह्मणंपरिवेदन्नत्राणिदशयेत् ॥
तिथिपक्षस्यनब्रूयाद्यस्यायुर्नरिष्यते ॥ ८५ ॥ तेजोनिष्ठव्यवासश्चपरिधायाचमेदुधः ॥ जितामित्रानृपोयश्चक्लवान्कर्मतत्परः ॥ ८६ ॥
तत्रान्त्यवंसेत्प्राज्ञः कृतकृत्यः पतौ सुखम् ॥ पौराः सुसंहतायत्रसततन्यायवर्तिनः ॥ ८७ ॥ यत्रास्त्रियोन्मत्सरीण्यस्तत्रवासः सुखोदयः ॥
यस्मिन्कृषीवलाराष्ट्रे प्रायशो नातिभाषिणः ॥ ८८ ॥ यत्रौषधान्यशोषाणि वसेत्तत्र विचक्षणः ॥ तत्र राजन्नवस्तव्यं यत्रैतद्वित्तं यमदा ॥ ८९ ॥
जिगीषुः पूर्वैरचजनश्च विरतोत्सवः ॥ तत्र राजन्नवस्तव्यं यत्र नास्ति चतुष्टयम् ॥ ९० ॥ ऋणप्रदाता वैद्यश्च श्रोत्रियः स जलानदी ॥
अवलोक्योनचादशौ मलिनो बुद्धिमत्तरैः ॥ ९१ ॥ न च रात्रौ महाराज दीर्घराज्यमभीप्सता ॥ हेमकारगृहे चात्र मश्रीयान्न च विश्वसेत् ॥ ९२ ॥
न च मित्रं प्रकुर्वीत हेमकारं कदाचन ॥ भिन्नभांडं च खट्वांच कुक्कुरं कुकुटं तथा ॥ ९३ ॥ अप्रशस्तानि च त्वारिये च वृक्षाः सकंठकाः ॥ भिन्न
भांडे वलिः प्रायः खट्वायांचेह निश्चयः ॥ ९४ ॥ नाश्रंति पितरस्तस्य यत्र कुक्कुरकुटौ ॥ वृक्षमूले पेशाचानां सर्वेषामेव संस्थितिः ॥ ९५ ॥
अतस्तेषां तले भुंजन्नश्नुते पूयशोणितम् ॥ असंस्कृतांस्तन्मुद्रमूत्रं बालादिप्रभवं स्वयम् ॥ ९६ ॥ सुवासिर्न गुर्विणी च वृद्धां बालातुरांस्तथा ॥
भोजयेत्संस्कृतांस्त्रिनेत्रप्रथमं चरमं गृही ॥ ९७ ॥ अघं संकेवलं मुंके वज्रगोवाहनादिकम् ॥ यो मुंके च बहिर्द्विष्टप्रक्षतामप्रदाय च ॥ ९८ ॥ वैश्वदेवं
ततः कुयाद्यावदाहुतयः क्रमात् ॥ प्रथमां ब्रह्मणे दद्यात्प्रजानां पतयेततः ॥ ९९ ॥ तृतायांचैव गृहभ्यः कश्यपाय तथा पराम् ॥ ततश्चातुर्मेदं
द्याद्वत्त्वागृहवर्लिततः ॥ १०० ॥ पूर्वाख्यांतं मायायतो नित्यकर्मक्रियाविधौ ॥ दद्यादथ धरित्राणि दद्यात्तुमणिकत्रयम् ॥ १०१ ॥ प्राच्या
दिक्रमयोगेन इंद्रादीनां वर्लक्षिपेत् ॥ ब्रह्मणे चान्तरिक्षाय मूर्याय च यथाक्रमम् ॥ १०२ ॥ विश्वेभ्यश्चैव देवेभ्यो विश्वभूतेभ्यश्च च ॥ कृत्वा पस
व्यं वायव्यं यक्ष्मैतत्ते निवेदयेत् ॥ १०३ ॥ ततश्चाग्रं समुद्धृत्य हंतकारोपकल्पितम् ॥ यथाविधियथान्यायं ब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ १०४ ॥
दत्त्वा विधिभ्यो देवेभ्यो गुरुभ्यः शुताय च ॥ पुण्यगंधां वरधरो माल्यधारी नरेश्वर ॥ १०५ ॥ नैकवस्त्रधरोऽश्रीयान्नाद्रोपादोमहीपते ॥

विशुद्धवदनः प्रीतो भुंजीत न विदिङ्मुखः ॥ १०६ ॥ प्राङ्मुखो दङ्मुखो वापि न चैव न्यमनानरः ॥ कुत्सितेन हतं वै च जुगुप्सावदसंस्तुतम् ॥
 ॥ १०७ ॥ दत्त्वा तु मुक्तेशिष्टेभ्यः क्षुधितेभ्यस्तथा गृही ॥ प्रशस्तं शुद्धपात्रेषु भुंजीता कुपितो नृप ॥ १०८ ॥ नासं दीर्घं स्थितं पात्रेन देशे च नरेश्वर ॥
 नाकालेनासंकोपेनैव स्वग्रंथनरामही ॥ १०९ ॥ अश्रीयत नमो भूत्वा पूर्वतुमधुरं रसम् ॥ लवणाग्नौ तः पश्चात्कटुस्ते हिणादिकं ततः ॥ ११० ॥
 मार्दवं पुरुषोश्चैव मध्यमचकठिनाशनम् ॥ अन्ते पुनर्दंशश्चिनरो रोगणमुच्यते ॥ १११ ॥ दिवाधाना सुवसति रात्रौ च दाधे सक्तुषु ॥ अलक्ष्मीः
 को विदोरे पुनर्वद्वक्त्रतालाया ॥ ११२ ॥ अर्निदां भक्षयेन्नित्यं वाग्यतोऽन्नम कुत्सयन् ॥ भुक्त्वा सभ्यथा च मय प्राङ्मुखो दङ्मुखोऽपि वा ॥ ११३ ॥
 यथा वत्पुनराचामेत्पाणिप्रक्षाल्य यत्नतः ॥ अभोष्टे देवतानां च कुर्वीत स्मरणं नरः ॥ ११४ ॥ प्राणापानसमानानां मुदानव्यानयोस्तथा ॥ अन्नं
 पुष्टिकरं चास्तु ममाद्याव्याहृतं सुखम् ॥ ११५ ॥ अगस्तिराग्निर्वदवानलश्च मुक्तं प्रपात्रं जरयत्वशेषम् ॥ सुवंचमेतत्परिणामसंभवश्च
 च्छत्स्वरो गलुवासुदेवः ॥ ११६ ॥ इत्युच्चार्य स्वहस्तेन परिमार्ज्य तथोदरम् ॥ अनायासप्रदायीति कुर्यात्कर्माण्यतं द्रुतः ॥ ११७ ॥
 संध्यायां पथिकः कश्चित्समागच्छति भारत ॥ पादशौचासनैः प्रह्वः स्वागतोक्त्या च पूजयेत् ॥ ११८ ॥ ततश्चान्नप्रदानेन शयनेन च पार्थिव ॥ दि
 वातिथौ च विमुखो देवं कं पातकं भवेत् ॥ ११९ ॥ तदेवाष्टगुणं पुंसां मूढं हंसमुखगते ॥ गच्छेच्छयामस्फुटितामपि दारुमयानृतप ॥ १२० ॥
 नाविशालानवाभानां समां मलिनानच ॥ न च जंतुमयी शय्या समातिष्ठेदनापदि ॥ १२१ ॥ प्राच्यादिशि शिरःशस्तं याम्यायामपि भूपते ॥
 सदैव स्वपतां पुंसां विपरीतं तुरोगदम् ॥ १२२ ॥ ऋतावुपगमः शस्तः सपत्न्यां ह्यवनीपते ॥ पुण्यक्षेत्रं च शुभेकाले पुत्रायुगमासुरात्रिषु ॥ १२३ ॥
 न चास्नानां स्त्रियं गच्छेद्भूमिर्न रजस्वलम् ॥ नानिष्टां वै न कुपितानां शस्तानं च रोगिणीम् ॥ १२४ ॥ नादक्षिणान्य कामानां कामान्य
 योषितम् ॥ सुक्षामान्य मुक्तां च स्वयं चैभिर्गुणैर्युतः ॥ १२५ ॥ स्नातः सुगंधधृष्टान् श्रान्तः क्षुधितोऽपि वा ॥ सकामः सातुरागश्च व्य
 वायं पुरुषो ब्रजेत् ॥ १२६ ॥ चतुर्दश्यां तथा षष्ठ्यां पंचदश्यां च पर्वसु ॥ तैलाभ्यंगं तथा भोगान्यापोषितश्च विवर्जयेत् ॥ १२७ ॥ शुरक
 मणिचंति च स्त्रीसंभोगे च भारत ॥ स्नार्यति चैलवाप्रातः कटभूमिमुपेत्य च ॥ १२८ ॥ गुरोः पतिव्रतानां च तथा ज्ञतपस्विनाम् ॥ परि

नादंनकुर्वीतपरिहासेऽपिभारत ॥ १२९ ॥ युगपज्जलमग्निचविभृयान्नविचक्षणः ॥ गुरुदेवान्प्रतितथानचपादौप्रसारयेत् ॥ १३० ॥
 नाचक्षीतधर्यतांगजलंनजलिनापिवेत् ॥ वातातपौनसेवेतअनुतापंचवर्जयेत् ॥ १३१ ॥ दासंशपेन्नैकुद्धःसर्वबंधूनमत्सरी ॥ भीता
 श्वासनकृत्साधुःस्वर्गस्तस्याव्ययफलम् ॥ १३२ ॥ नोर्ध्वतुपत्तनद्वारनिर्गक्ष्यपयेदन्नरः ॥ युगमात्रमहीपृष्ठेनरागच्छेद्विलोकयन् ॥ १३३ ॥
 शेषहेत्वपिशोषाश्चवड्यात्मागोनिरस्यति ॥ तस्यधर्मार्थकामानांहानिर्लिपापिजायते ॥ १३४ ॥ वृथामांसंनखादेतपृष्ठमांसतथैवच ॥
 आक्रोशंचविवादंचपैशुन्यंचविवर्जयेत् ॥ १३५ ॥ संयावंकृशरमांसंशकुलीपायस्तथा ॥ आत्यार्थेनप्रकर्तव्यदेवतानांप्रकल्पयेत् ॥ १३६ ॥
 अजाश्चनावकर्षेततावहिर्धारयंतिक ॥ १३७ ॥ वर्जयित्वात्रकमलं तथा कुवल्यंविभो ॥
 रक्तांशिरासिधार्थंचतथापानेयमित्यपि ॥ १३८ ॥ कांचनीयापियामालासानुष्यतिकर्हिचिह्नं ॥ अन्यदेवभवेद्दासःशयनीयेनरोत्तम ॥
 ॥ १३९ ॥ अन्यदर्चासुदेवानामन्यद्दार्थ्यसमासुच ॥ पिप्पलंचवटंचैवशर्णिश्लेष्मातकंतथा ॥ १४० ॥ उदुंबरंनखादेतभवार्थं पुरुषोत्तम ॥
 पतितैश्चकथंतंचच्छेदंनंचविवर्जयेत् ॥ १४१ ॥ पतितःस्यान्नरोगजन्पतितैस्तुसहाचरन् ॥ वृद्धोज्ञातिस्तथाभित्रोदरिद्रोयोभवेदिह ॥
 ॥ १४२ ॥ गृहेवासंस्थापितास्तेगृहवृद्धिमभीप्सता ॥ गृहेपारावताधन्याःशुकाश्चतहसरिकाः ॥ १४३ ॥ भवंत्येतथापापास्तथावैतिलपा
 यिका ॥ आजोक्षाचंदनंवीणाआदशौमधुसर्पिणी ॥ १४४ ॥ जलश्रीचैवविभृयान्नहर्नित्यमितिस्थितिः ॥ धनुर्वेदेचसतंतंयत्नःकार्यो
 नराधिप ॥ १४५ ॥ हस्तिपृष्ठेऽथपृष्ठेचरथचर्यासुचैवहि ॥ यत्नवान्भरारजेंद्रनयनानुसखेधेते ॥ १४६ ॥ प्रजापालनयुक्श्चनक्षान्तिलभ
 तेनृप ॥ यज्ञशाल्मंचविज्ञाशब्दशाल्मंचभारत ॥ १४७ ॥ गांधर्वशाल्मंचिज्ञेयकलज्ञेयाश्चभारत ॥ पुराणमितिहस्तंचतथाख्यानानिवा
 निच ॥ १४८ ॥ एतेलक्षणोद्देशाचारस्यप्रकीर्तितः ॥ शेषाश्चैवावृद्धेभ्यःप्रत्याहारार्थनराधिप ॥ १४९ ॥ आचाराभूतिजननआचारः
 कीर्तिवर्धनः ॥ आचाराद्धर्तेद्व्यापुराचाराहंत्यलक्षणम् ॥ १५० ॥ आगमानां हि सर्वेषांमाचारःश्रेष्ठउच्यते ॥ आचारःपरमोधर्मआचाराद्
 धर्तेधनम् ॥ १५१ ॥ पुण्यंयज्ञस्यमायुष्यंस्वर्ग्यस्वस्त्ययनंमहत् ॥ सर्ववर्णानुक्तंयार्थमेतत्समुदाहृतम् ॥ १५२ ॥ आचारएववरपुंगवसे

व्यमानोधर्मार्थकामफलदोभवतीहंपुंसम् ॥ तस्मात्सदैवविदुषावहितरजःश्लाघितोद्युतिर्नपरिपालनीयः ॥ १६३ ॥ इति
 श्रीभविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णशुषिष्ठिरसंवादे सारधर्मवर्णनार्थं चाधिक्यद्विस्तृतमोऽव्यायः ॥ २०६ ॥ ॥ अ ॥
 ॥ नारद उवाच ॥ दीर्घायुरारोग्यकुलादिवृद्धियुक्तः पुमान्येन गुणवित्तः स्यात् ॥ सुमुमुर्जन्मनेयेन समग्रवतं समग्रहति दुर्मौलेः ॥ १ ॥
 ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ त्वया पृष्टमिदं सम्यगमुत्राशयकारकम् ॥ रहस्यं ते प्रवक्ष्यामि यत्पुराणविदा विदुः ॥ २ ॥ राहिवीचिद्वश्यं
 नाम व्रतमिहोत्तमम् ॥ तस्मिन्नाययस्यार्जुन मन्त्रेयं दिदुनामभिः ॥ ३ ॥ यदा सोमदिनयुक्तं भवेत्पंचदशकिंचित् ॥ अथ तस्मिन् क्षत्रं
 पौर्णमास्यं प्रजायते ॥ ४ ॥ तदा स्नानं नरः कुर्यात्पंचगव्यं च संपदैः ॥ आप्यायेत्स्नानं च जगद्ब्रह्म नष्टं पुनः ॥ ५ ॥ शूद्रोऽपि परयाभ
 त्तया पाखंडालाणवर्जितः ॥ सोमाय वरदायाथ विष्णवे च नमो नमः ॥ ६ ॥ कृतजप्यस्वभक्तमगात्य यधुसूदनम् ॥ पूजयेत्फलपुष्पैश्च सो
 मनामानि कीर्तयेत् ॥ ७ ॥ सोमाय शान्ताय नमोऽस्तु पादावनंतं नमस्ते नु जनुजये ॥ ऊरुद्वयं चापि वृकोदराय संपूजयेन्मद्रूपं गवाहो ॥ ८ ॥ नमोन
 मः कामसुखप्रदाय कटिः शशांकस्य समर्चनीया ॥ तथोदरं चाप्यमुतोदराय नमिः सुपूज्या विधिलोचनाय ॥ ९ ॥ नमोऽस्तु चंद्राय सुखं प्रज्यह
 तुर्द्विजानामधिपायपूज्या ॥ आस्यं नमश्चंद्रमसोभिः पूज्यमोष्ठोऽस्तु त्वं षडनप्रियाय ॥ १० ॥ नासाचनथाय वनौषधीनां हानिं देनायाथ
 पुनर्भुवोश्च ॥ नेत्रद्वये नीलकुसुमप्रियाय च दीवरश्चामकराय चारः ॥ ११ ॥ नमः सस्तु ध्वरविदाय कर्णद्वयै देत्यनिपूदनाय ॥
 ललाटमिदं रुद्धिप्रियाय केशाः सुषुम्नाधिपतेऽप्रपूज्याः ॥ १२ ॥ शिरःशशांकाय नमोऽसुरारोषैश्च शरयोतिनमः किराटम् ॥ पद्म
 प्रिये गोहिनि मलद्भिर्मसौभाग्यसौख्यामुत्तारकायै ॥ १३ ॥ देवैश्च संपूज्य सुगंधधूपैर्वैवेक्यपुष्पादिभिर्निंदुपत्नीम् ॥ प्रज्यमूषैषु न
 शन्यते न स्नात्वा च विप्राय हविष्ययुक्तः ॥ १४ ॥ देयश्च भते स हि रण्यवर्षि कुंभो नः पापविनाशनाय ॥ संप्रादय गात्रममसि मन्त्रमक्षरम
 श्वार्थवर्षि शर्ति च ॥ १५ ॥ प्रासादपयः सर्पियुतानुमोष्य भुक्त्वेति हासं शुण्णयान्मुहूर्तम् ॥ कंदवनीलोत्पलकेतकानि जातिशिरोगंशतरत्रिका
 च ॥ १६ ॥ अमलान्कुञ्जानथ सिंदुवारपुष्पपुनर्नारदमालिकायाः ॥ सुक्लंच विष्णाः करवीरपुष्पं श्रीचंपकं चंद्रमसश्च देयम् ॥ १७ ॥ अक्षणा
 दिषु मासेषु क्रमादेतानि सर्वदा ॥ यस्मिन्मासे व्रतादिः स्यात्पुष्पैरभ्यर्चयेद्द्वारिम् ॥ १८ ॥ एकसंवत्सराय षड्गोष्यविधियस्मरः ॥ ब्रवीति

शयनंद्याहृणौपस्करान्वितम् ॥ १९ ॥ रोहिणीचंद्रमिथुनंकारयित्वातुकांवनम् ॥ चंद्रःपङ्गुलःकार्योरोहिणीचतुर्गुलः ॥ २० ॥
 मुक्ताफलाष्टकयुतंसितनेत्रपटावृतम् ॥ क्षिरकुंभोपरिपुनःकांस्थपात्राक्षतान्वितम् ॥ २१ ॥ दद्यान्मंत्रेणपूर्वाक्षिशालीक्षुफलसंयुतम् ॥
 श्वेतामथसुवर्णस्यारौप्यसुरसमन्विताम् ॥ २२ ॥ सवस्त्रभाजनधिनुतथाशंखचक्रोभनम् ॥ भूषणैर्द्रिजदांपत्यमलंकृत्यगुणान्वितम् ॥ २३ ॥
 चंद्रोऽयं द्विजहूपेणसभार्यइतिकल्पयेत् ॥ यथानरोहिणीकृष्णशयनंत्यज्यमच्छति ॥ २४ ॥ सोमरूपस्यतेतद्रूपमाभेदेऽस्तुसूतीभिः ॥
 यथात्वमेवसर्वेषांपरमानंदमुक्तिदः ॥ २५ ॥ मुक्तिमुक्तिरुतथाभाक्तिस्त्वयि यज्ञेऽस्तुमेहडा ॥ इतिसंसारभीतस्यमुक्तिकामस्यचानव ॥ २६ ॥
 रूयारोगयायुषमेतद्विधायकमनुत्तमम् ॥ इदमेवपितृणंचसर्वदावल्लभमुने ॥ २७ ॥ त्रैलोक्याधिपतिर्भूत्वाशतकल्पशतत्रयम् ॥ चंद्र
 लोकमवाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २८ ॥ नारीवारोहिणीचंद्रशयनंवासमाचरेत् ॥ साऽपितत्फलमाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २९ ॥
 इतिपठतिशृणोतिवायइत्थंमधुमथनार्चनमिदुकीर्तनेन ॥ मातिमपिचददातिसोऽपिज्ञौरेर्भवनगतःपरिपूज्यतेऽग्ररौघैः ॥ ३० ॥ इति श्री
 भविष्येमहापुराणोत्तरपर्वणिश्रीकृष्णशुद्धिष्टिरसंवादेनारदमहेश्वरसंवादोक्तरोहिणीचंद्रशयनव्रतवर्णनंनमषडधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥
 ॥ २०६ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ व्रतंदानमथोरार्जन्तवधर्माःप्रकाशिताः ॥ धर्ममूलंयतश्चेदंतेस्माद्धर्मपरोभव ॥ १ ॥
 जानताऽपिमयापार्थकामार्थौनप्रकाशितौ ॥ यतःस्वयंप्रवृत्तोत्रलोकःकिमनुवर्णयेत् ॥ २ ॥ कामिनोवर्णयन्कामौल्लेभंलुब्धस्यवर्णयन् ॥
 नरःकिंफलमाप्नोतिकूपेऽधमिवपातयन् ॥ ३ ॥ भविष्योत्तरेसेतत्तेकथितंपांडुनंदन ॥ सदाचारवतांपुंसांव्रतदानसमुच्चयः ॥ ४ ॥ ग्रहष्ट
 मितिहोमेषुपुराणेषुचभारत ॥ वेदवेदांगसंवद्धंतत्सर्वमिहर्दशितम् ॥ ५ ॥ लोकवेदविरुद्धत्यक्तथ्यतेमनुजोत्तम ॥ नतत्रास्थाप्रकर्तव्या
 विप्रलापोहिसस्मृतः ॥ ६ ॥ अतिस्नेहेनभवतोमयैर्मसमुदाहृतम् ॥ ऋषीणांपुरतःपार्थकुंठाभवतिभारती ॥ ७ ॥ नैतत्प्रकाशनीयंहिदंभि
 कायशठायवा ॥ नास्तिकायान्यमनसैकुंतकोपहातयच ॥ ८ ॥ साधुवृत्तायदांतायसत्याजैर्वरतायच ॥ एतदाख्यायमानहिशुभासुत्पादयेद्भू

१ वंघे-इ०पा० । २ मया विचार्य तत्रैव-इ० पा० । ३ वेदवेदांतसंवद्धम्-इ० पा० । ४ संप्रदांशितम्-इ० पा० । ५ कुर्ममिवहिताय च-इ० पा०
 ६ परासुत्यादेयद्भुतिम्-इति पा० ।

तिम् ॥९॥ सामान्यमेतत्सुरसत्तमानां वर्णाश्रमाणां च नरेन्द्रचन्द्र ॥ ख्यातं भावव्यात्तरानामधेयमायुराणं तव साहृदन ॥१०॥ धर्मः स्वयंपार्थो
भवानसि त्वंधर्मार्थविहृष्टपरावरश्च ॥ पृष्टोऽस्म्यतो धर्ममहं च वचि श्रद्धेयमेतत्सुराजनस्य ॥११॥ यास्याम्यहं द्वारवर्तो पुनश्च यज्ञसंभेष्यामि
महोत्सवे च ॥ कालस्य सर्वहिवशे विदित्वानैवानुतापो भवता त्रकार्यः ॥१२॥ इत्युक्तवान्यातु कामः प्रहृष्टः संपूजितः पांडुसुतैर्महात्मा ॥ पृष्ट्वा सुहृ
ज्ज्ञातिजनहिंसर्वजगाम विप्रः ॥१३॥ यद्याज्ञवल्क्यमुनिना भगवान् विसिष्टः पृष्टः किलोत्तरमुवाच बहुप्रकारम् ॥ कृष्णेन पण्डितेन
यस्य च यत्प्रदिष्टं व्यासेन तत्कृतमहोमुनिपुंगवेन ॥१४॥ जयति पराशरसूनुः सत्यवतीहृदयं नंदनो व्यासः ॥ यस्यास्य कर्मलगलितं वाङ्मयु पुण्यं
जगत्पिबति ॥१५॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे समाप्तिवर्णनं श्रीकृष्णस्य द्वारकां प्रति गमनवर्णनं नाम सप्तविंश
कद्विंशततमोऽध्यायः ॥२०७॥ अथ वृत्तांताः ॥ व्यासानुगमनं पूर्ववद्ब्रह्मांडस्य समुद्रवः ॥ मायाचवैष्णवीयस्मात्संसारो दोषकीर्तनम् ॥१॥ पाप
भेदस्ततस्तस्माच्छुभाशुभविनिर्णयः ॥ शोकद्वत्रयमाहात्म्यं तिलकव्रतकीर्तनम् ॥२॥ अशोकवरीख्यं व्रतं तस्माच्च कोकिलम् ॥ बृहत्तपोव्रतं
नाम रुद्रपोषणमेव च ॥३॥ द्वितीयाव्रतमाहात्म्यमशून्यशयनं तथा ॥ कामाख्यातु तृतीयाचमैव पालीव्रतं तथा ॥४॥ पंचाग्निसाधनारण्यातृती
याव्रतमुत्तमम् ॥ त्रिरात्रं गोष्पदं नमहरिकालीव्रतं तथा ॥५॥ ललिताख्यातृतीयाचयोगाख्याच तथा परा ॥ उमामहेश्वरं नमत्तथा रंभातृती
यकम् ॥६॥ सौभाग्याख्यातृतीयाच आद्रो नंदकरी तथा ॥ चैत्रे भाद्रपदे माघे तृतीयाव्रतमुच्यते ॥७॥ अनंतरा तृतीयाचगणशोति व्रतं तथा ॥
सारस्वतव्रतं नाम पंचमीव्रतमुच्यते ॥८॥ तथा श्रीपंचमीनाम षष्ठीशोकप्रणाशिनी ॥ फलषष्ठीचमंदारषष्ठीव्रतमथोच्यते ॥९॥ ललिताव्रतषष्ठी
च षष्ठीकार्तिकसंज्ञिता ॥ महत्तपः सप्तमीच विभूषासप्तमी तथा ॥१०॥ आदित्यमंडपाविधिस्त्रयोदशीति सप्तमी ॥ कृकवाकुवद्वाचतथैवाभ
यसप्तमी ॥११॥ कल्याणसप्तमीनाम शंकरासप्तमीव्रतम् ॥ सप्तमीकर्मलाख्याच तथा न्याशुभसप्तमी ॥१२॥ सप्तमव्रतसप्तम्यौ तथैव च ल

१ भाविष्यम्-इ०पा० । २ अष्टमीवृत्तान्ताः-इति-पुस्तकद्वये पाठः । ३ संकटव्रतमाहात्म्यम्-इ०पा० । ४ अनेग्यं शयनं तथा-इ०पा० । ५ मेघपाली
व्रतं तथा-इ०पा० । ६ विष्णुपासप्तमी तथा-इ०पा० । ७ कल्पनासप्तमी-इ०पा० । ८ वामलाख्या च-इ०पा० ।

सप्तमी ॥ बुधाष्टमीव्रतं नाम तथा जन्माष्टमीव्रतम् ॥ १३ ॥ दुर्वाकृष्णाष्टमीप्रोक्ता अनया व्रतमष्टमी ॥ अष्टम्यर्काष्टमीचाथ श्रीवृक्षनवमीव्र-
तम् ॥ १४ ॥ ध्वजाख्यानवमीचैव उल्लाख्यानवमी तथा ॥ दशावतारव्रतं कंठशादशमीव्रतम् ॥ १५ ॥ रोहिणीद्रहरिशंभुब्रह्मसूर्यावियोग-
कम् ॥ गोवत्सद्वादशीनाम व्रतमुक्तं ततः परम् ॥ १६ ॥ नीराजनद्वादशीचभीष्मपंचकमेव च ॥ मालिकाख्याद्वादशीचभीमद्वादशिकोत्तमम् ॥
१७ ॥ श्रवणद्वादशीनाम संप्राप्तिद्वादशीव्रतम् ॥ गोविन्दद्वादशीनाम व्रतमुक्तं ततः परम् ॥ १८ ॥ अखंडद्वादशीनाम तिलद्वादश्यतः पुरम् ॥
मुकुतद्वादशीनाम धरणीव्रतमेव च ॥ १९ ॥ विशोकद्वादशीनाम विभूतिद्वादशीव्रतम् ॥ पुष्पक्षद्वादशीचैवद्वादशीश्रवणक्षणा ॥ २० ॥
अनंगद्वादशीचैव अङ्कपादव्रतं तथा ॥ निम्बार्ककरवीराथयमादशत्रयोदशी ॥ अनंगद्वादशीचापि पालिस्मभाव्रतं तथा ॥ २१ ॥ च-
तुर्दशीव्रतं प्रोक्तं ततोऽनन्तं च तुर्दश्यष्टमीदिने ॥ २२ ॥ व्रतं शिवचतुर्दश्यां फलत्यागचतुर्दशी ॥ वैशा-
खीकार्तिकीमाघीव्रतमेतदन्तरम् ॥ २३ ॥ कार्तिक्याकृतिकायोगे कृतिकाव्रतमीरितम् ॥ फाल्गुने पौर्णिमायां तु व्रतं पूर्णमनोरथम् ॥ २४ ॥
अशोकपूर्णमानाम अनन्तव्रतमेव च ॥ व्रतं हि सांभरायिण्यनक्षत्रपुरुषव्रतम् ॥ २५ ॥ शिवनक्षत्रपुरुषसंपूर्णयेन मुच्यते ॥ का-
मदानं व्रतं नाम धृताकविधिरव च ॥ २६ ॥ आदित्यस्यादिने नक्तं संक्रान्त्युद्यापने फलम् ॥ भद्राव्रतं मगस्त्याद्यौनवचन्द्रार्कमेव च ॥ २७ ॥
अर्धःशुक्रबृहस्पत्याः पंचाशीतिव्रतानि च ॥ माघस्नानं नित्यस्नानं रुद्रस्नानविधिस्तथा ॥ २८ ॥ चंद्रार्कग्रहणस्नानं विधिश्चात्राज्ञाने तथा ॥
वापीकूपतडागानामुत्सर्गवृक्षयाजनम् ॥ २९ ॥ देवपूजादीपदानघृषोत्सर्गविधिस्तथा ॥ फाल्गुन्युत्सवंकं नाम तथा न्यः सदनोत्सवः
॥ ३० ॥ भूतमाता च श्रावणं नक्षत्रांशबंधविधिस्तथा ॥ विधिस्तथानवम्यास्तु तथा चन्द्रमहोत्सवः ॥ ३१ ॥ दीपालिकायां तु होमोलक्षहोमविधि-
स्तथा ॥ कोटिहोमो महाशीर्तिर्गणनाथस्य शान्तिका ॥ ३२ ॥ तथानक्षत्रहोमो यथागोदानविधिरव च ॥ गुडधेनुधृतधेनुस्ति लधेनुव्रतं तथा ॥ ३३ ॥

जलधेतुविधिः प्रोक्तोलवणस्य तथापरा ॥ धेतुः कार्यसमंज्ञात्वा नवननति स्य चापरा ॥ सुवर्णधेतुश्च तथा देवकार्यचिकीर्षुभिः ॥ ३४ ॥ इति श्री भविष्यमहापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे संक्षिप्तानुक्रमणिका कथनं नाम द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २०८ ॥ ॥ ३५ ॥

इति चतुर्थमुत्तरपर्व ॥ ४ ॥

समाप्तोऽयं भविष्यपुराणग्रन्थः ।

इदं भविष्यमहापुराणं खानदेशीयिरावेशग्रामनिवासि परशुरामभट्टतनयेन गोविन्दशास्त्रिणा-सम्यगनेक
पुस्तकसाहाय्येन संशोध्य परिष्कृतम् । तदेतत्-सुबय्यां खेमराज श्रीकृष्णदास इत्यनेन स्वकीये

“श्रीविङ्कटेश्वर” मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम् । संवत् १९५३, शके १८१८,

ख्रिस्ताब्दाः १८९७ ई०.

पुस्तक मिलनेका ठिकाना- खेमराज श्रीकृष्णदास, “श्रीवेंकटेश्वर” छापाखाना-खेतवाड़ी-बम्बई.

